SYLVESTRINAE

Summæ, nitori ſuo reſtitutæ, Pars Secunda,

Ab Reuerendo patre SYLVESTRO Prierate, abſolutiſsimo Theologo, ex ſacra Prædicatorum familia, ſacri Palatij magiſtro digniſsimo edita. Cum ARGVMENTIS huic poſtremæ editioni additis, ac INDICE bipartito, qui, uti Summa, bipartitus eſt.

Omnia, collatis ueteribus exemplaribus, multò, quàm antehac, caſtigatiora.

*

LVGDVNI,
Apud Hæredes Iacobi Iuntæ,
M. D. LII.

SYLVESTRINAE

Summæ, nitori ſuo reſtitutæ, Pars Secunda,

Ab Reuerendo patre SYLVESTRO Prierate, abſolutiſsimo Theologo, ex ſacra Prædicatorum familia, ſacri Palatij magiſtro digniſsimo edita. Cum ARGVMENTIS huic poſtremæ editioni additis, ac INDICE bipartito, qui, uti Summa, bipartitus eſt.

Omnia, collatis ueteribus exemplaribus, multò, quàm antehac, caſtigatiora.

*

LVGDVNI,
Apud Hæredes Iacobi Iuntæ,
M. D. LII.

DE IACTANTIA.

1 *Iactantia, cuius similitò hic luculentè traditur, tum verbis, tum factis constat: at quæ in verbis consistit, proprè: quæ factis, impropriè dicitur.*

2 *Iactantia, quæ & vanitatis & cupiditatis filia esse dicitur, quibus peccatum mortale efficitur tribus.*

IACTANTIA,* secundùm sanctũ Thomam secunda secundæ. quæst. cxxij. à iactando dicta, est vitiũ, quo quis se effert super id, quod in eo est, vel homines in eo esse opinantur, ad similitudinem eorum quæ vento iactare, quæ scilicet leuamus in altum. & consistit proprièin dictis: impropriè verò in factis: sicut cùm quis se effert vestibus & alijs põpis, & ex superbia oritur, sicut ex causa motiua, secũdùm eundem ibi. aliquando ex vanitate, sicut ex fame, aut ex inani gloria, scilicet frequẽtẽ: aliquando etiã finaliter procedit ex cupiditate acquirendi diuitias. vnde & à Greg. ponitur filia vtriusq; Et* vt dicit, est peccatum mortale tribus modis. Primò, quãdo est cõtra gloriã Dei, sicut dixit Tyrus, Eze. xxviij. Deus ego sum. Et multi se iactant de peccatis mortalibus. Secundò, cũ est contra honorẽ aut charitatem proximi, scilicet in notabile præiudicium. Tertiò, quãdo procedit ex superbia quæ sit mortale peccatum, vel ex inani gloria mortali: ad de aut generaliter ex quocunque mortali fine.

DE IEIVNIO, ET Abstinentia.

1 *Ieiunium ab ieiuno intestino dictum, quandoq; impropriè & secundùm spiritum, quandoq; proprie ũsumitur, & ad corporis macerationem refertur.*

2 *Ieiunium, iuxta triplicem legis, scilicet naturæ, veteris, & humanæ differentiã, tripartitum est, ad ieunandi autem causas relatum, bipartitum: sicuti etiam cùm ad ciborum delectum refertur.*

3 *Ieiunij natura, etẽ & ecclesiæ quidnam sit, clarè ostenditur: quorũ autè usus aut esus ipsum dissoluat, subinde traditur. Definitio aũt ab Isidoro tradita, qualiter supplenda, perfici ac intelligi debeat, ibidem habetur: quibus Gofredi similitudo ieiunij ad idem sibi vendicatur.*

4 *Ieiunij, an sub præceptũ ecclesiæ, consilij aut prohibitionẽ, & quibus diebus cadat. Ieiunij autẽ ad peccati emendationẽ expectatã, aut satisfactionẽ, relatũ ad legis naturæ præcepta: temporis autẽ ac ieiunandi rationis definitio, ad iuris positiui dispositionem pertinet. At in quibus Scriptura nihil certi statuit, in his populi mos, Dei mos est.*

5 *Quibus temporibus ex ecclesiæ præscripto ieiunare quis obstringi dicatur. Et an ieiunij pentecost. & quod exultationis dicitur, sit de præcepto. Et quid de eo, quod in aduentu Dominico fieri solet, ac pariter Rogationum tempore.*

6 *Ieiunare diebus Dominicis, an sit peccatum.*

7 *Cõsuetudo num adstatis diebus ieiunandũ quem obliget, aut eũdẽ a ieiunio excuset, et soluat. Et an ad nõ indigenas, et trãsmeantes, aut ibidem inhabitandi causa considentes, porrigatur. Et quid de consuetudine laicorum, num clericos liget.*

8 *Consuetudo in his, quæ indicta sunt, ieiunijs, nihil potest. Et id: quatenus accipiendum, ex Panor. Cuius limitationes vicissim ab Authore limitantur.*

9 *Ieiunij integritas in quibus cõsistat. & qua ratione ieiunãdũ, i aut quo modo respectu unicæ comestionis ieiunij perfringatur. Et num lectores, aut seruitijs præstãdis destinati, prægustãtes: aut propter instantẽ necessitatẽ a mẽsa secedentes mox regressuri, ieiunij ob repetitam comestionem infringere dicantur. Et quid de eo qui aut unũ, aut cereuisiam sub noctem, aut mane bibit, aut electuaria delectationis causa comedit.*

10 *Comestio sero sima, si quando id fieri expediat, quibus cauere debet.*

11 *Ieiunium quo ad edendi horam definitũ, qualiter obseruandũ sit. vbi dies artificialis primum in duodecim horas, deinde in quatuor partium dimensionem diuideretur.*

12 *Ieiunanti quenam ad comestionem hora desinita sit. Et qui horam præuenit, nũ peccato se illiget. num. 13. Et quid si differatur. nu. 14.*

13 *Ieiunanti carnium esus interdictus. Et quid de ouis, lacte, caseo, & similibus. In his autẽ ad cõsuetudinem, quæ lex in hoc habetur, maximè spectandum.*

14 *Quorum ac caseorum quibus usus sit concessus, an lardi quoque usus concessus intelligatur. Et quid de Britomb. qua burgaro uesci consueuerunt.*

15 *A ieiunio, qui ætate, labore, aliáue causa rõnabili soluti sunt, à carnibus, lacticinijs & ouis ex uoluptate tempore Quadragesimæ sibiipsis non temperantes, ad morem peccant. Quod locum habet & in alijs ecclesiæ ieiunijs.*

16 *Præceptũ ieiunij quãmam ætatẽ liget. Et tibi quòd auricularis sacerdotis, aut Prælati insubditos arbitrio committendum, num quis ex habitudine ad ieiunium potens sit.*

17 *Ieiunia ex præcepto indicta, num transferri, redimi, aut cõmutari ex superioris permissione dispensationeue, aut sine ea possint. Et an alius à Papa soluere ac dispensare queat. Et quid de his quæ ex uoto suscepta sunt. Et ibidem regula super solutione ieiunij. num. 20.*

18 *Obligati ad ecclesiæ ieiunium, si citra canonis solutionem illud uiolent, uũ mortaliter, & quoties peccent. Et quid si de ieiunio non cogitans illud infregerit. num certè, quod diei reliquũ est, si ieiunarit, noxa eximetur.*

19 *Ieiunij infractor, an alio die ieiunare teneatur. Et nũ quoties, quo die ieiunium uiolarit, comedat, toties noxius sit.*

20 *A ieiunio quinam liberi ac immunes sint. Et quæ causæ excusationem præstent. usque ad nume. 27.*

21 *Peregrinatio nõ necessaria à ieiunio nudo xõ liberat: nec excusantur operarũ suarũ locatores, qui hac lege conducti sunt, si ieiunij non obseruent. Et ibidẽ circa artifices & operarios Engeuij Papæ, circa ieiuniorum non obseruationem, modificatio.*

22 *Fœminæ quãquãm uotiuis & uoluntarijs ieiunijs, maritis ipsis renitentibus, excusationem mereantur, non tamẽ quæ in his quæ ab ecclesia indicta sunt, nisi euitandi ac depellendi scãdali causa maritis audientes sint.*

23 *Prædicatio non necessaria à ieiunio prædicantẽ non eximit. Et an qui ex uegrandi maceratione & corporis attenuatione ad opera ex officio debita impoteus redditur, peccet.*

24 *Carnes die Veneris comestæ, sine infirmitatis aut alia iusta ratione, peccatũ est. Et quid si eodẽ die Natales Dominici occurrant. Et quid si quis uoti reus est, de non eodẽ die carnibus edendis, an certè in Domini natalibus uesci citra solutionẽ possit. Et qui uouit oua non comesse, an & carnes quoq; non esse uouisse intelligendus sit.*

25 *In Francia ac Catalonia die sabbati carnibus uesci ex cõsuetudine ac usu receptũ est: at qui alio se transferat, ubi is mos receptus non sit, si uescantur, peccant. Et qui eò cõmigrat, ubi id receptũ est, uescentes peccati participes non fiunt, quãlibet apud se id receptum non sit.*

IEIVNIVM,* secũdũ Pan. in rubr. de ob. ieiu. dicitur à quodã intestino sic vocato, eò q; vt plurimũ vacuũ sit & exinanitũ. & sumit quandoq; impropriè & spiritualiter: & sic est abstinẽtia à vitijs, secũdũ illud Isa. lviij. Nõne hoc est ieiunium quod elegi? dissolue colligationes impietatis, &c. & pprie siue corporaliter: & sic est subtractio vel priuatio cibi ac potus. Ieiunium aũt propriè est multiplex.

2 Nam* si diuidatur secũdum leges, quibus indicit, est triplex. ¶ Primũ, est ieiuniũ legis naturalis, quod est quoddam generale, id est, subtractio cibi ac potus, non habẽs determinatũ modũ, vel diem, vel horã comedendi, vel cibi quantitatẽ: sed secundũ quod rõ dictat ad carnẽ domãdam. ¶ Secundũ, est legis veteris, in qua erat ceremoniale præceptum ieiunandi certis diebus, ex causis quas ponit Hierony. dist. lxxvj. c. ieiunium. ad quod modò nõ tenentur: quia ceremonialia cessauerũt. ¶ Tertiũ, est legis humanæ: de quo infrà per totũ. Si verò diuidat secundũ causas ieiunãdi, sic est duplex, vt dicit secũda secundæ, quæst. cxlvij & iiij. dist. q. iij. art. j. quæst. ij. scilicet luctus, id est cũ amaritudine peccatorũ & præsentis vitę, & exultationis. q̃ duo sic intelligo, vt ieiuniũ luctus sit ad satisfaciendũ pro peccatis prẹteritis, vel ad cauẽdũ futura. Ieiuniũ verò exultationis sit ad mentẽ in diuina leuandã. ¶ Si verò diuidat secundũ modos abstinendi à cibis, sic etiã est duplex, scilicet naturæ & ecclesiæ. secũda secũdæ.
3 q. clxvij. & iiij. dist. viij. q. j. art. iiij. Est* aũt ieiunium naturæ, quo quis ieiunus dicitur ante cibũ sumptũ illa die: etiã si postea pluries comesturus sit: quod quia dicit ex priuatione cibi præassumpti, ideo quælibet cibi sumptio hoc ieiuniũ soluit. Ieiuniũ verò ecclesiæ est, quo dicitur quis ieiunãs secũdũ modũ ab ecclesia institutũ ad carnis afflictionẽ: quod quidẽ manet etiã post vnicã comestionẽ: nec soluitur nisi per secundã sumptionem illorũ, quę in cibũ & refectionẽ de se cõsueuerũt assumi: ideóq; ea quæ propter alios cibos accipi cõsueuerũt, vel digerendos, sicut electuaria, vel deducẽdos per mẽbra, sicut potus vini aut aquæ, hoc ieiuniũ nõ soluũt, quãuis nutriãt aliquo mõ, hæc ex illo. Et sic patet secũdùm mentẽ eius quõ ieiuniũ ecclesiæ debeat diffiniri & glossari, vel perfici diffinitio Isidori dicẽtis, ꝙ ieiuniũ est parsimonia victus abstinentiáq; ciborũ: quia scilicet addendũ est, secũdùm ordinationẽ vel consuetudinem ecclesię, id est, semel tantũ in die naturali sumendo cibum per modum cibi. & satis concordat Panor. vbi suprà, & similiter Gofr. dicens ꝙ est subtractio prandij, & post cœnã cuiuslibet cibi priuatio vsq; in diẽ sequentẽ: & abstinentia à carnibus & trahentibus seminalẽ originẽ ab ipsis: vt à lacte, caseo & ouis. quæ diffinitio elicitur ex distin. iiij. c. deniq;. & recitat ac declarat à Panor. vbi suprà. Pro quo etiã aduerte primò, ꝙ secũdũ Gregorium, prandium in hora nona apud antiquos vocabatur cœna, qa scilicet nulla cibatio sequebatur: & secũdò ꝙ abstinentia à carnibus & reliquis competit solũ ieiunio Quadragesimali: alijs autẽ ieiunijs secundùm consuetudinem regionis: quod Isido-
4 rus notauit in parsimonia ciborũ. ¶ Primò* verò quærit, vtrum & quando siue quibus diebus ieiunium cadat sub præcepto ecclesiæ, vel sub consilio, vel sub ꝓhibitione? Et dicit Sanct. Thomas, secunda secundæ, quæstio. cxlvij. quòd ieiuniũ inquãtum pertinet ad necessitatem correctionis peccati, vel satisfactionis in pœnitẽtia, vel ad eleuationẽ mentis in spiritualia: sic in communi cadit sub præcepto legis naturæ: sed determinatio tẽporis & modi ieiunandi cadit sub præcepto iuris positiui: qa ab ecclesia sic statutũ est, scilicet vt aliquibus diebus fideles ieiunent. quod patet. Primò, quia dicitur dist. xj. quòd in his rebus in quibus nihil certũ Scriptura statuit, mos populi mos Dei: nec refert vtrũ volũtas principis verbis aut factis declaretur. ff. de legi. l. de quibus. vnde obligat rõnabilis & præscripta cõsuetudo: distinct. ij. cap. illud. & cap. illa. Secundò, quia hoc videtur expresse præcipi, de consecr. distinct. iij. nõ licet. & cap. nõ oportet. & cap.
5 placuit. & distinct. v. quadragesima. ¶ Quibus* autẽ diebus ex mãdato ecclesię quis teneatur ieiunare: dico ꝙ in frà scriptis. Primò in Quadragesima tota, exceptis dominicis diebus, de cõsecr. dist. v. quadragesima. & de consecra. dist. iij. nõ liceat. Secũdò, in quatuor temporibus. dist. lxxvj. statuimus. de quibus in hoc versu, Vult crux, Lucia, cinis, & charismata dia, Vt ieiunetur quartæ sequẽs feria. id est, ieiunium quatuor temporũ celebretur prima quarta feria, quæ sequitur festũ sanctæ Crucis de mense Septembris, & festũ sanctæ Luciæ, & cinerum, & Pentecosten. Tertiò, in vigilia Pẽtecostes, vt nõ distin. lxxvj. cap. de ieiunio. & licet Grat. eadẽ distin. in §. necessario. teneat ꝙ sit de cõsilio, verius tamẽ est quòd sit de precepto, secundùm Ioan. glos. ibi in d. §. & allegat d. c. de ieiunio. Sed ego dico primò ꝙ non est de præcepto ex iure canonico scripto, vt tenet Grat. quia secundũ S. Tho. secunda secundæ, quæst. cxlvij. art. v. ad tertium. ieiunium exultationis nõ est in præcepto ecclesiæ: & tale est non solũ quod est in vigilia Pentecostes, sed & quod euenit intra octauas eiusdẽ: vt idem dicit in iiij. dist. xv. quæst. iij. arti. iij. q. j. ad quintũ. Dico secũdò ꝙ est de præcepto: vt dicit Ioã. nõ ex rõne eius, sed propter generalẽ cõsuetudinẽ fidelium. Quartò in vigilia natiuitatis Domini nostri Iesu Christi: extrà eo. c. j. Quintò in vigilia Assumptionis beatæ Mariæ: vt in d. c. j. non autem in vigilia natiuitatis eiusdem, secundùm Petr. de Palu. & cõmuniter Doct. licet Archi. in secunda parte. tit. vj. dubitet. Sextò in vigilia Io. Baptistę, & Laurentij, & Omnium Sanctorum ex generali ecclesiæ consuetudine, secundùm Innocentium & communiter Docto. licet nullo iure inueniatur expressum. Septimò, in omnibus vigilijs duodecim Apostolorũ: præter vigiliam Philippi & Iacobi ac Ioã. Euangelistæ, extrà eo. cõsilium nostrum. & sunt hæ, scilicet Sancti Mathiæ, de qua suprà, Bissextus. Petri, Pauli, Iacobi, Bartolomæi, Simonis & Iudæ, Andreæ, & Thomæ. dicit tamen Pet. de Pal. ꝙ vigilia Bartholomęi, Iacobi & Mathiæ est de præcepto solum vbi est consuetudo: sed primũ est tutius, cõmunius & magis iuridicum. Si tamen prædictarũ vigiliarum aliqua in Dominica euenerit sabbato præcedenti ieiunanda est. extrà eod. cap. j. & ij. Ex consilio autem, & nõ de præcepto ecclesiæ ieiuniũ indicitur in Aduẽtu Domini, secundũ communẽ opinionẽ doctorum: de quo in c. consiliũ. extrà eod. & in Rogationibus. de quo in c. rogationes. de consec. di. iij. & in quarta ac sexta feria, vt in c. ieiunia. ead. di. & in omnib. sabbatis, vt in c. sabbato. ea.
6 dist. Ex* prohibitione verò ecclesiæ quis ieiunare nõ debet in diẽ dominico, de cõs. di. v. quadragesima. vbi dies dominicales subtrahũtur ab obseruãtia ieiunij quadragesimalis: & à fortiori in alijs tẽporibus: & dist. xxx. si quis presbyter. Vnde S. Thom. in iiij. dist. xv. & ij. ij. q. cxlvij. dicit, ꝙ qui ea die ieiunaret quasi agens cõtra cõsuetudinẽ populi Christiani, vel ex superstitione, peccaret. quod intelligo de ieiunãte ad afflictionẽ: quia ieiuniũ luctus nõ licet tẽpore lætitię, id est tẽpore Paschali, vel in Dominica: vt dicit ij. ij. vbi s. Secus si qs ieiunaret sine scãdalo ieiunio exultationis: quia nõ peccaret: & idem si ieiunaret ad sanitatẽ, vel studiũ, vel ad mortificationẽ corporis, quę differri nõ potest propter præsentẽ carnis petulantiã, vel
7 huiusmodi. ¶ Secundò quæritur, qñ quis circa ieiunium obligetur, vel deobligetur, seu excusetur ex cõsuetudine? Et dico duo. ¶ Primũ. Secũdũ Pet. de Pal. in iiij. dist. xv. ad ieiunia cõsuetudinaria ipsa cõsuetudo ligat, et si scriptu-

ra non

nõ dicat. arg. c. in his rebus. dist. xj. vnde si in aliqua diœcesi cõsueuit certo die ieiunari, tenentur ieiunare illi de diœcesi siue indigenæ: sicut & si episcopus ieiuniũ indiceret. Alienigenæ verò si veniunt animo habitãdi, ex tũc ligantur ieiunio cõsuetudinario sicut & scripto. si autẽ transeant solùm, nõ ligantur consuetudinibus & statutis terræ, licet in comedẽdo cauere debeant à scandalo: qa si esca fratrẽ meum, & c. arg. dist. xij. illa. Secundũ Archi. tamen consuetudo laicorũ non ligat clericos, nec clericorũ secularium religiosos, quia distincti sunt modi abstinẽtiæ inter hos tres status: & plures abstinentias habẽt clerici quàm laici, & religiosi quàm clerici seculares. vnde nõ oportet, ꝙ ad eorũ ieiunia ligentur, quorũ etiam cõsuetudinibus à suis ieiunijs non absoluuntur, secundũ regulam iuris, Quem non honoro, nec onero. ¶ Secun-
8 dum.* Vbi ieiunium est iure statutum, Host. in c. ij. extrà, eo. dicit, ꝙ in ieiunijs solẽnibus, id est, per ecclesiam indictis, nihil potest facere cõsuetudo. quod Pan. verũ limitat primò quantum ad ieiunium tollendum ex toto sine causa rationabili: secus quãtum ad interpretationẽ qualiter sit explendũ, puta quo ad cibos, horam, collationẽ, & huiusmodi: qa consuetudo est optima legũ interpres. Et secũdò, nisi papa sciret & toleraret. vnde in d. c. ij. facit magnũ festum de quadam glos. ibi dicente ꝙ consuetudo est ieiuniorũ relaxatiua. Ego verò primam limitationem approbo, & similiter secundã, concurrentibus duobus. Primò, ꝙ papa toleret sine reclamatiõe: secus vbi reclamaret ꝑ ꝑdicatores, sicut vbiq; facit de ieiunio Quadragesimæ, quod à minori parte fideliũ seruatur, & tamẽ cõsuetudo non excusat. Secundò, ꝙ consuetudo talis sit apud timoratos, & nõ eos qui non ieiunant, credẽtes tamen & scientes se ieiunio obligatos: quia nõ est cõsuetudo, sed corruptela. Vnde secũdũ Archi. excusantur indigenæ terræ, vbi viri timorati nõ ieiunant in vigilijs Iacobi, Bartholomæi, & Mathiæ: nõ autem, si non ieiunent ribaldi: & similiter excusantur à ieiunio suæ terræ alienigenæ, aliò se transferentes animo habitandi: non autẽ si transeant solùm, sicut nec ad illius terræ ieiunia ligãtur.
9 ¶ Tertiò, * cùm de integritate ieiunij, secũdùm Rich. in iiij. tria sint, scilicet comestio vnica, determinata hora comedendi, & abstinentia à carnibus, ouis & lacticinijs in Quadragesima: quæritur qualiter sit ieiunandũ, vel frangatur ieiuniũ quãtum ad vnitatem comestionis? Et dico multa. ¶ Primum. Circa istud varia fuit doctorũ opinio: nam aliqui dicunt nullo iure caueri ꝙ semel tantùm in die ieiunij comedatur, & cõsequenter licere pluries in die comedere sine fractione ieiunij, modò fiat ex causa rationabili, & secundũ consuetudinẽ eorũ quibus conuiuitur. quam opinionẽ sequitur Pan. in rub. de obser. ieiu. quia, inquit, cùm nõ habeamus ius specificũ, recurrendũ est ad consuetudinẽ loci. & facit c. vtinã. dist. lxxix. ex quo infert ad collationem serotinam, vt j. particu. iij. Pro hac opinione facit quod not. Innoc. in d. rubr. ꝙ prãdere pluries in die est cõtra consuetudinem approbatã ecclesiæ: & sic videtur sentire, ꝙ nõ sit cõtra ius specificum. & idẽ ibi dicit, ꝙ Cistercienses licitè statuerũt, ꝙ seruitores in die ieiunij aliquid sumant, scilicet ante prandiũ. item, ꝙ seruientes dominis faciendo credentiã ieiunium nõ soluunt. Alij verò dicunt, ꝙ geminata comestio ieiuniũ soluit: quia ecclesiæ vniuersalis cõsuetudo, quę pro lege habenda est, sic obtinuit vt semel tantũ comedatur. quã opinionem sequitur Gofr. & communiter Theologi in iiij. dist. xv. Pro hac facit, ꝙ fideles cõmuniter pluries in die bibunt sine cõscientia frangendi ieiunium, nõ autẽ pluries comedunt. Sanct. Tho. autẽ has opiniones concordat, dicens, ꝙ ieiuniũ soluitur si comedatur pluries per modũ cibi: non autem si per modum medicinæ, id est, ad reparandũ ne potus noceat, vt Archid. doctè & elegãter exponit. Igitur nõ frangunt ieiuniũ propter pluralitatẽ comestionum, qui comedunt in ordine ad potum, vt infrà particula iij. nec lectores aut seruitores prægustantes, aut qui surgunt à mensa propter instantem necessitatẽ denuò regressuri vt prandeant: quia tota est vna comestio & vna mensa, secundũ Rod. scilicet proter continuũ exercitium circa prandiũ, vel ex intentione interrumpẽtis: nec facientes credẽtiã quo ad carnes in Quadragesima: quia hoc nõ est per modũ cibi: nec qui mane vel serò bibit vinũ vel ceruisiam, aut comedit electuaria delectationis causa secundũ Rich. quia scilicet hoc nõ sit per modũ cibi. nec secundùm Pet. de Pal. qui non propter famem aut voluptatẽ, sed timore deficiendi præ anxietate in die ieiunij ficus, vel porrectam, vel aliquid huiusmodi prælibaret ante horã comestionis, quasi per modũ medicinæ. Frãgit verò ieiuniũ quicũq; aliquid comestibile vel potabile sumeret extra prandiũ in fraudẽ. i. ad subleuãdã non quidẽ debilitatem, sed famem, vt ponit Archi. quia iste ex sua intentiõe pluries cibatur sumẽdo aliquid ꝑ modũ cibi. ¶ Secũdũ. Licet potus aliquomodo nutriat, tamẽ secundũ Sanct. Tho. quia magis sumitur ad corporis alterationẽ & digestionem ciborum quàm ad nutrimentum, licitũ est ieiunãtibus pluries intra diem vnam potare: licet immoderãtia circa hoc possit esse peccatũ, & meritum ieiunij perdere. Et idẽ dicit Pet. de Pal. scilicet ꝙ potus ieiuniũ non soluit, siue post siue ante prandium: nisi fiat in fraudẽ, id est, ad subleuandam famem. Et idem Alber. & Pet. & Rich. dicens de bono & æquo magis abstinẽdũ esse à potu vini, ceruisiæ, & huiusmodi in mane quàm in sero: quia tunc vt plurimũ nocet stomacho ieiuno. Et si, vt isti dicũt, licitus est mane potus etiã vini sine fraude: licitũ etiã aliquid sumere pro stramẽto potus ne obsit, modò cesset omnis fraus circa intẽtionẽ, & indiscretio circa quãtitatẽ. Et hoc expresse tenet Sanc. Tho. in iiij. dist. xv. in quæst. de ieiunio. art. iiij. q. licet nõ loquatur de pane & fructibus vel herbis, quæ cõmuniter veniunt in cibũ hominis, sed de electuarijs & huiusmodi me-
10 dicinalibus. ¶ Tertiũ.* De collatione serotina generaliter sciendũ est, ꝙ quædã sunt, quæ nec sumũtur nec sunt ordinata principaliter ad nutriẽdũ, licet nutriant aliqualiter, vt potus etiã vini, & electuaria, & aliæ medicinæ & huiusmodi: de quibus intelligitur, ꝙ ex sensualitate sumpta nõ frangũt ieiuniũ. quædam verò sunt ordinata principaliter ad nutriendũ, quæ in cibũ sumi consueuerunt, vt panis: & secũdũ Pet. de Pal. & fructus & herbæ, principaliter panis. De primis ergo & de secũdis, excepto pane, nõ est dubiũ, ꝙ licitè de sero sumũtur causa medicinæ, id est, ne noceat potus: licet nõ ꝑ modũ cibi. sed & si nõ sumãtur per modũ medicinæ secũdũ Arch. piè interpretandũ est ratione cõsuetudinis, quæ ea de causa videtur introducta. qđ etiã sentit Pan. quia cõsuetudini standũ est, ex quo ius non est in oppositũ: quod secundũ eos limitatur, nisi fiat excessus in quantitate vltra cõsuetũm, vel nisi fiat in fraudẽ, id est, studiosè ad nutriendũ cõtra famẽ. secus si stante quantitate cõsueta fiat ad aliũ rationabilẽ finem: puta ad dormiendũ, ad sustentandũ naturã, aut vocẽ conseruandam, & huiusmodi: imò & si ex sensualitate, imò ex ratione famis, secundũ mentem Panor.

quia sufficit nõ exire terminos cõsuetudinis. vnde dicit
Direc.secundũ quosdam posse statui, vt in ieiunio eccle
siæ bis comederetur, sed parũ. De pane tamẽ dicit Archi.
ꝙ eius bucella ieiunium soluit.sed ex Sanct.Tho.& Pet.
de Pal.& alijs doctor.præcipuis hæc distinctio panis ab
alijs, quæ veniũt in cibũ hominis, haberi non potest nisi
de cõgruo.vnde quia circa hoc legẽ aliam præter cõsue
tudinem non habemus, dico, ꝙ vbi est consuetudo, licitè
sumitur panis, si aliud nõ habetur: vel si habetur, illud sto
macho nocet, vel nõ reparat sufficiẽter cõtra potum. Imò
etiam licet eo casu vbi est cõsuetudo de nõ sumendo pa
nem: quia in foro conscientiæ consuetudo non obligat,
nisi inquantũ legislator intendit, vt patet ex dictis suprà
Consuetudo.§.xiij.qui non intendit vt sine pane bibas,
quãdo sine pane potus, quo indiges, obesset: vt qa fruct⁹
nõ habes: vel si habes, nõ habes stomachum fructibus op
11 portunum. ¶ Quartò,* quæritur qualiter ieiunandum sit
quantum ad horam comedendi? Et dico multa. ¶ Primũ.
Dies artificialis secũdũ Astrologos habet duodecim ho
ras inæquales, quarũ extrema sunt ortus & occasus Solis:
medium verò ad quod sexta terminatur, est punctus meri-
diei. Totam autẽ diem artificialem partimur in quatuor
partes equales, quarũ due sunt ante meridiẽ, & due post:
& quarũ quælibet continet horas tres: ex quo fit vt horas
numeremus per triplicitates, id est, accipiẽdo extrema il
larũ quatuor partiũ, & dicendo, tertia, sexta, nona, & duo
decima. Et sic factũ est vt primũ trium horarum spatium
post meridiẽ dicatur hora nona: & aliud immediatè præ-
cedens dicatur hora sexta, ita, ꝙ hora sexta finitur in pũ-
12 cto meridiei: & ibi incipit nona. ¶* Secundũ. In iure scri
pto nulla hora est determinata comedendi in die ieiu-
nij, nisi hora vesperorũ tẽpore quadragesimali: vt de cõ
secr.dist.j.solẽt.& per Pan.in rub.de obser. ieiu. vnde in
hoc consuetudo est lex & statutũ ecclesiæ: & hoc secũdũ
omnes est, vt hora nona comedatur. Sed quia hora nona
dicitur & in prin.& in fi.San.Tho.in iiij.dist.xv. q.iij.vi-
detur velle, ꝙ in omni ieiunio prandendũ sit hora nona
cõpleta, id est, hora tertia post meridiẽ: quod Pet.de Pal.
verũ dicit quo ad ieiunium quadragesimale tãtùm: quo
ad alia verò dicit licitũ esse prãdere in principio nonæ,
id est, in meridie: sed quia hîc lex est cõsuetudo, cõsuetu
dini standũ est populi Dei in omni ieiunio, vt in meri-
die, nõ per astrolabiũ, sed grosso modo cõputato come
13 datur. dist.xj.in his. ¶* Tertium. Præuenire notabiliter
horã comedendi ex causa rationabili, secundùm Inn.in
rub.de obser.ieiu.nõ est peccatũ: & sic dicit debere intel
ligi c.solent.de consec.dist.j.quod intelligo verũ in his
qui sunt obligati ieiunare, si interueniat superioris pos
sibilis haberi cõmodè dispẽsatio. Sine causa verò ratio-
nabili præuenire horam etiam per notabile spatiũ, Sum.
Ang.dicit esse veniale tantũ, allegans §.aliàs ea demum.
xxv.dist.vbi dicit Ang.ꝙ si qs corpore sanus alijs ieiunã
tibus prandere voluerit, scilicet ante horam, est peccatũ
veniale. sed vt dicit ibi gl.Augu.loquitur de ieiunijs vo-
luntarijs, nõ de necessarijs. vnde secundùm Pet. de Palu.
est mortale.& idẽ dicit gloss.in d.§.aliàs.& videtur esset
textũ in d.c.solent.quod licet secundum d. Sum.loquatur
de consilio, tamẽ hoc nec certum est nec probabile. Po-
test tamen secundũ Petr.de Palu.circa horam dispensari
propter debilitatẽ, vel lectionẽ, vl iter, aut alias pias cau
14 sas. ¶ Quartum.* Tardare ieiunium post nonã, quãtum-
cunque tardetur, non est peccatum, secundùm omnes do
15 cto, nisi fieret ex aliqua superstitione. ¶ Quintò * quæ-
ritur, qualiter sit ieiunandum quantum ad abstinentiam
carnium & huiusmodi? Et dico multa. ¶ Primũ. Esus car-
niũ in omni ecclesiastico ieiunio interdictus est, & illud
frangit secundũ omnes doc. esus verò ouorum & lactici
niorum interdictus est in quadragesima: vt dis.iiij.deni-
que.nõ autem in alijs ieiunijs, secundùm Pet.de Palu. &
San.Th.& communiter doc.nisi consuetudo hoc habeat,
quam vbiq; seruandã in ieiunijs dicit August.Ambro. &
Hier.dist.xij.illa.& dist.lxxvj.vtinã.vnde in omnibus ieiu
nijs, præter Quadragesimam, ista comedi possunt, vbi cõ
suetudo est, ꝙ comedantur. Vnde secundũ Pet. de Pal. is
cui iniunctum est ieiunare simpliciter, non tenetur nisi à
carnibus abstinere. Sed & si alicubi sit consuetudo, ꝙ nõ
comedantur, Sum.Ang.nõ putat frãgi ieiunium si come-
dantur nõ ex gulositate, sed ex causa rationabili. Sed qa
consuetudo in his est lex, dico, ꝙ ex hoc ieiuniũ frangi-
tur: nec excusatur comedens à mortali, nisi sicut excusat
16 ieiunium frangens: de quo j.§.ix. ¶ Secundum.* Tenet
Host.in Sum.eo tit.ꝙ cuicunque conceditur vsus ouorũ
& casei, cõcessus intelligit vsus sagiminis siue lardi: arg.
c.presbyter.dist.lxxxij.& ibi gl. & idem Pan in c.consu-
luit.de Iudæ.licet tunc non sit licitum vti carnibus: quia
quasi mutando formam videtur rei substantia immutata.
¶ Tertium. Secundùm Pet.de Palu. Britones comedẽtes
in Quadragesima butyrũ, videntur excusari: quia in illis
partibus, in quibus ecclesia dispẽsare põt, sciẽdo & dis-
simulãdo dispensat: si tamen ita dissimulat, ꝙ nec punit
excõmunicatione, nec prohibet verbo. alioquin cùm ad
correctionẽ teneatur, participaret in crimine. vnde forni
cationẽ simplicẽ etsi non puniat, prædicat tamẽ esse illi-
citã. Vnde cùm ecclesia sileat, nec eis prohibeat, nec præ
dicet eos male facere, etsi aliud priuilegiũ non habeat,
17 excusantur. hæc ex illo. ¶ Quartum.* Secundùm Archid.
qui excusatur à ieiunio propter ætatẽ, vel laborẽ, vel aliã
causam rationabilẽ, & potest in Quadragesima vti qua-
dragesimalibus cibis: & vtitur carne, lacticinijs vel ouis
ex voluptate, vel incuria, mortaliter peccat. & idem dicit
de quocunq; comedẽte carnes in alijs ieiunijs ecclesiæ:
18 ¶ Sextò* quærit, qñ, id est, qua ætate ex præcepto sit ieiu
nandũ? Et dico duo, quantum scilicet ad iuuentutem &
senectutẽ. ¶ Primũ. Qua ætate incipiat quis obligari ieiu
nio. Io. Andr. Inn. super c.cõsiliũ.de obseruantia ieiunio-
rum. multas recitat opi.in nulla se firmans. Opinio autẽ
Inno.in rub.de obser.ieiu. est, ꝙ teneantur omnes sanæ
mentis, doli capaces, potentes ieiunare, cùm peccare pos
sint, & peccata deflere.de delic.pue.c.j.& idẽ videtur te-
nere Suppl.tanquã tutius contra Ros.& Sum. Ange. Sed
veritas & communis opinio est, quam ponit San.Tho.&
Pet.de Pal.& Arch.ꝙ post finẽ tertij septẽnij, id est, post
xxj.annum: quia licet antea teneatur quis carnẽ subiuga
re spiritui, nõ tamen per hoc mediũ, propter indigentes
multo cibo ad nutrimentũ & augmentum. Nec tamẽ est
simile secundũ Pet.de indigentibus multo cibo ad gene
rationẽ: quia diebus ieiunij cõiuges abstinere debent à
coitu, & semel in anno sufficit fœcundare, & cum ieiunio
plus abundat semẽ quàm sit necesse. Quia tamẽ circa il-
lud tẽpus quidã alijs sunt fortiores, secundũ eũdem Pet.
de Pal. relinquitur arbitrio cõfessoris & cõsilio medici-
næ ieiunare vel nõ: & in religionibus descriptioni pla-
torũ, secũdũ Veruec. Professi tñ regulã, in qua præceptũ
est aliquibus diebus ieiunare, ad hoc obligantur ante di
ctam ætatem. ¶ Secundum. In senibus nullum tempus ab
aliquo determinatum est, in quo ab obligatione ieiu-
nij

nij absoluant: vnde excusari possunt eo modo quo infir
mi & debiles, de quibus est eadẽ ratio, secũdũ Innocẽ.&
Hostien. ratione verò senectutis tantùm non excusantur, si
sint ad ieiunium fortes. Rich. tamẽ in iiij. dicit non ob-
ligari nimiùm senes, id est decrepitos: quia ꝑpter debili
tatem caloris indigẽt crebrò refici: cuiusmodi sunt regu
lariter qui septuagesimũ annum compleuerunt secundũ
medicos: & gl.in proœmio vj.ad quod facit illud psalmi,
Anni nostri in ipsis septuaginta annis.& l.fi.C.q ætate.li.
x: iuncta l.ij.§.fi.ff.de decur.vbi maior lxx.annis excusat
à muneribus personalibus, & à fortiori à ieiunio, quod
19 est maximũ onus. ¶ * Septimò quæritur, vtrum ieiunia,
quæ sunt de præcepto, transferri possint aut redimi vel
cõmutari cũ dispẽsatione vel sine? Et dico multa. ¶ Pri-
mum. Ieiunia ab ecclesia præcepta de die in diẽ transfer
ri possunt ex causa, secundũ Inno.in d.rub. sicut si festum
accidit secunda feria, vigilia ieiunatur in sabbato, & nõ
in dominica: extrà eo.c.j.& ita pari ratione si vigilia ac-
cidat in festo solẽni, ꝑpter eius venerationẽ põt priori
die ieiuniũ explicari, sicut in Frãcia vbi sunt ecclesiæ san
cti Quintini, vigilia omniũ sanctorũ ieiunatur die præce
dẽti: quod Pan. in d.rub. limitat, modò fiat authoritate
episcopi: arg.c.ij.de obser.ieiu.in fi. ¶ Secundũ. Quantũ
ad redemptionem ieiuniorum ecclesiæ Innoc.& Pan.in
d.rub.tenent ꝙ aliquis citra papam dispensare non po-
test, nisi causa sit in debẽte ieiunare: ex causa aũt potest
episcopus dispensare, & in bonũ aliud cõpẽsare: & cau-
sa satis sufficiens est debilitas personæ ex defectu naturę,
vel exteriori proueniẽs exercitio: imò secũdũ Archi. est
etiam vtilitas publica: puta bona & necessaria prædica-
tio, vel discursus ꝑpter necessitatẽ vel vtilitatẽ ecclesiæ.
quã ieiunij cõmutationẽ Sum.Ros. intelligit nõ posse fie
ri propria authoritate: quod verũ est, vbi dubiũ esset an
causa excusaret à ieiunio necne: secus vbi esset manife-
stum: vt j.§.ix. In ieiunijs autẽ ad quæ quis se voto obli-
gauit, dispensare potest episcopus, etiã sine cã existente,
in vouente, modò illud, in quod fit cõmutatio, sit melius,
id est, acceptius Deo: vt in c.j.de vot. Quæ verò imponun
tur in pœnitẽtia, redimi possunt authoritate superioris,
vel etiã æqualis cõfessoris: de quo s.Cõfessio.j.§.xxvij.
20 ¶* Tertiũ. Quantum ad dispensationẽ super solutione
ieiunij talis regula seruãda videtur ex mẽte omniũ doct.
Si certũ est ꝙ quis ieiunare nõ possit, ex causæ euiden-
tia potest quis ieiuniũ propria authoritate dimittere se-
cundũ Veruec.& omnes. Si verò sit dubiũ, consulendus
est vir bon⁹ & peritus, puta medic⁹ aut cõfessor vel ali⁹.
& si iudicio eius causa est euidẽs, iterũ potest quis pro-
pria authoritate dimittere, secũdũ mentem eiusdẽ Ver-
uec. quia eo casu causa est euidẽs: si verò ipse sit dubius,
oportet adire superiorẽ, id est, episcopũ vel propriũ sa-
cerdotẽ, qui declarare põt authoritatiuè dispensando in
dubio. Limita tamẽ totã regulam cessante scandalo, quia
etiã causa extante euidente in se vel aliquibus, si inde a-
liqui scandalizarẽtur, petẽda esset dispensatio. ¶ Quar-
tum. Superior à quo in ieiunio ecclesiæ huiusmodi dis-
pẽsatio petẽda est, secũdũ Host.in c.consilium.eo.tit.est
episcopus, nec sufficit licẽtia simplicis sacerdotis etiã ex
iusta cã, nisi summa necessitas immineat, ita ꝙ sine pe-
riculo ad episcopũ recursus haberi nõ possit. Rod. autẽ
sentire videtur ꝙ hoc possit proprius sacerdos q est iu-
dex ordinarius cõsciẽtiæ: quia dicit ꝙ arbitrio boni viri
potius quàm per doctrinã generalẽ limitandum est pro
quanta necessitate ieiunium sit soluendũ. S.Tho. autem
in iiij.dist.xv.tenet ꝙ sacerdos põt dispẽsare, & prælatus
in religione: adde verò tu ꝙ medicus potest declarare:
& similiter quantũ ad carnes comedẽdas diebus prohibi
tis: peccat tamẽ medicus sine causa rationabili, vel saltẽ
dubia, secundũ Arch. talia mãdãs: arg.xxiij.q.j.quid cul-
21 patur. ¶* Octauò quæritur, vtrũ obligati ad ieiuniũ eccle
siæ, & illud sine dispẽsatione soluentes, peccent mortali-
ter, & quoties? Et dico multa. ¶ Primum. Secũdũ Card.in
cle.j.de obser.ieiun. frangens ieiuniũ ecclesiæ ad quod
tenet, nõ peccat mortaliter, nisi ex cõtemptu vel inobe-
dientia hoc faciat: puta qa nõ vult se subijcere præcepto.
& dicit hoc tenere Archi.in §.aliàs ea demũ.distin.xxv.
qui tamẽ ibi recitat Ioã.de Fan. hoc tenentẽ. Et istã opi-
nionem sequit Sum.Ang. cõtra Ros.& Suppl. addens, vel
nec ex cõsuetudine, vt j. Inobedientia. S.Tho. verò dicit
ꝙ peccat mortaliter, q hoc facit ex contẽptu, vel sic quod
impediatur finis quẽ intendit legislator: nõ autẽ qui ex
causa rationabili. & intendit secundũ Archi. illud quod
sentit Pe.de Pal.& gl.in d.§.alias.& cõmunis opinio, sci
licet ꝙ hoc nõ est mortale, nisi ex contemptu, vel scien-
ter sine causa rationabili vera vel æstimata. vnde secun-
dũ Pet.de Pal. si hoc fiat ex causa sufficienti, nõ est pecca
tũ: si ex causa non sufficienti, sed supple, quæ credat suffi
ciens, est veniale: vt legentes Instituta in completorio si
sine causa, est mortale, si aduertit esse diẽ ieiunij. ¶ Secũ
dum. Secundùm Pet.de Pal. qui mane comedit de ieiu-
nio nõ aduertens: si quidẽ scire tenebatur ꝙ esset ieiu-
nium, nõ excusat à fractione eius, nec tamen eadẽ die ie
iunare tenetur, cùm iam sit, inquit, obligatus ad ieiunan
dũ in alia, & si nõ liceret sibi plus comedere, nimiũ gra-
uaretur: nec cum toto hoc esset ieiuniũ propter nimiam
anticipationẽ: sed si nõ tenebatur scire, nõ reputatur fra
ctio ieiunij. vnde ac si esset ieiunus, potest illa die ieiu-
nare comedendo sua hora pro prandio: qa ieiuniũ ho-
mini indictum nõ soluit nisi per actum humanũ, qui re-
quirit intentionẽ & deliberationem veram vel præsum
22 ptam. hæc ex illo. sed vide particula sequẽti. ¶* Tertium.
Qui non ieiunat vna die, licet videatur ad ieiunium te-
neri in alia, per Pet.de Pal.& tex.in c.j.de obs.ieiun. tamẽ
dico oppositum per c.ij.eod.titu. vbi ieiunium frangen-
tibus non imponitur vt alio die ieiunent. ad quod facit
quod no. Inno. in c.j.de cele.mis.de eo qui officiũ dimi-
sit, qui illud resumere non tenetur: quasi sit seruitus cu-
iuscũq; diei. Nam si teneor præstare operas certo tempo
re, & impedior: nõ sum obligatus alio tẽpore: quia non
sunt eædẽ operæ, sed variantur ex tempore: vt est textus
no.in l.si nõ fortẽ.§.libertus.ff.de cõdictione indeb.& si
relinquitur mihi vsusfructus per bienniũ proximè futu-
rum, & impedior: nõ possum petere vsumfructũ alterius
biẽnij: qa nõ est idẽ vsusfructus. l.si vsusfructus mihi.ff.
de vsufruct.& redi.& habit.& tex.c.j.debet intelligi de
translatione faciẽda ex causa propter solẽnitatẽ. ¶ Quar
tum. Fractor ieiunij ꝑ qualibet vice qua comedit in die
ieiunij vltra vnã vicem, peccat mortaliter, secũdũ Ioã.de
Neap.in quolib. qa istud præceptũ reducit ad negatiua,
scilicet ne comedas nisi semel: quod verũ esset, si nouo
cõtemptu semper comederet. aliàs aũt verius & cõius est
dictũ Durã.in iiij.ꝙ tãtùm semel peccat mortaliter, ali-
ter obligaretur ad impossibile: qa ex quo semel ieiuniũ
fregit, illa die ieiunare nõ põt in Quadragesima: tamen
secus vbi ieiunare põt alia die: vnde quot dies qs omit-
23 tit, tot peccata cõmittit. ¶* Nonò quæritur, quæ sint per
sonæ excusatæ, vel causæ rationabiles excusantes à ieiu-

nio:Et dico multa.¶Primũ.Ad cognoſcẽdũ quis poſsit & teneatur,vel nõ poſsit,ſiue nõ teneatur ieiunare,accipienda eſt regula,& maximè quæ ex S.Tho.in iiij.colligitur,talis ſcilicet,ꝙ quilibet põt & debet cõſeruare ſibi vitam & robur neceſſarium ad ea,quæ ſibi incumbũt faciẽda.neceſſariò pro vita vel officio.vel ſocietate conuentium,vel reſpectu eorũ quæ facere põt meliora ieiunio:intelligendo tamẽ primò ꝙ incumbere dicitur neceſſariò aliquid,& quãdo aliàs eſſet notabile damnũ.vel incõmodũ:& ſecundò intelligendo de officio & ſocietate,quã quis relinquere nõ poteſt ſine periculo vel incõmodo:vt quia fortè incideret in latrones,ſi ſolus eſſet: vel qa vix poſſet viuere ſi officiũ deſereret:vt curſor,vel laborator,& huiuſmodi:& tertiò ꝙ in omnib⁹ dubijs circa prędicta ſtandum eſt arbitrio boni viri:vt dictũ eſt ſuprà §.vij.particu.iij.¶Secundũ.Iuxta mentem S.Th.ij.ij.q.cxlvij.& iiij.diſt.xv.peregrinantes,aut multum laborãtes,quibus neceſsitas imminet tũc faciendi magnas dietas,vel multũ laborandi,ſi volunt ſe & ſuos ſuſtẽtare,vel nõ incurrere notabile detrimentum ſui ſtatus,& cum labore,vel itinere non poſſunt obſeruare ieiuniũ,excuſantur:aliàs ſi poſſent vtraq; facere cõmodè,tenentur ieiunare:& ſimiliter ſi poſſunt iter differre,& ſubtrahere, vel minuere laborẽ,ita vt poſsint ieiunare ſine detrimẽto ſui ſtat⁹.Et*addit Pet.de Pal.ꝙ ſi peregrinatio nõ eſt neceſſaria,peccat illã aggrediens indiſcretè,id eſt,eo tẽpore quo ieiunandũ eſt:ea tamen aggreſſa licet incompoſsibile ieiuniũ frangere:ſicut licet infirmo ex ſua culpa durante infirmitate.Addit etiam S.Tho.ꝙ nolentes conducere operarios,niſi ieiunium frangant,nõ ſunt immunes à culpa,niſi fortè ſit cauſa neceſſaria quæ feſtinationẽ operis expoſcat:itẽ ꝙ ex parte operantis intentio maioris lucri nõ neceſſarij nõ excuſat.Adde ꝙ Eugeni⁹ iiij.anno M.cccc.xl.circa hoc fecit magnam modificationem,indulgens ꝙ artifices laborioſa opera exercentes, & ruſtici,ſiue diuites ſint ſiue pauperes nõ teneãtur ad ieiuniũ ſub ꝓcepto:vt refert Sum.Roſ.& aliàs à viris doctis audiui.Quod autem de laboratoribus dixit S.Tho. intellige etiam de itinerantibus cauſa lucri. ¶Tertium. Curſores,ſi hoc exigit ſuum currere,præteritum vel futurum,excuſantur à ieiunio:& hoc ſecundũ Pet.de Pal.non ſolùm ſi ſine tali officio viuere nõ poſſent,quia tũc excuſaret paupertas:ſed etiam ſi aliter poſſent viuere,ſed nõ æquè bene:quia aliud eſt de illis qui ad certum diẽ ſe locant,qui non debent ſe locare,niſi tunc poſſent ieiunare,ſi aliàs habẽt vnde viuat:aliud de eo qui locat ſe ad totũ annũ,& ad totale ſeruitiũ,quia ſi exciperet ꝙ nũquã dieb⁹ ieiunij.itineraret,nõ inueniret receptorẽ.¶Quartum.Excuſantur etiam pauperes,qui ſufficientem cibum ꝓ vna refectione habere non poſſunt,& ſimiliter quãdo propter præcedentem inediam ieiunium nunc ferre nõ poſſunt,ſecundùm S.Tho.ij.ij.vbi ſuprà.Sub quo etiã ſecundùm Archid.videtur poſſe comprehẽdi illos,qui nec poſſunt parare,nec habẽt parãtes neceſſaria ad ieiuniũ. ¶Quintum.Excuſantur ſimiliter ſecũdùm Veruec.prægnãtes & lactantes,ſi debilitas eas impediat:vel ſi ex hoc timetur de periculo earum,aut aborſũ vel defectu alimẽti pueri:imò ieiunium debent dimittere.¶Sextum.Excuſantur etiam infirmi & debiles,qui ſi neceſſariũ cibũ vna vice ſumerent,obeſſet:pro quo tamen ſtatur arbitrio boni viri,ſecũdũ Archi.¶Septimum.Excuſantur etiã ſenes & paruuli,vt ſuprà dictum eſt,§.vj.¶*Octauũ.Excuſantur etiam vxores,ſecundùm Inn.& Pan.in rub.de ob.ieiu. contradicentibus viris quo ad ieiunia votiua ſeu volũtaria.xxxiij.q.vlt.manifeſtum.nõ autem quo ad indicta ab eccleſia:quia magis vicario Dei obediendũ eſt,quàm maritis iniuſtè præcipientibus.xj.q.iij.Iulianus.niſi inde inter ipſos & maritos ſcandalum oriretur:puta verbera,blaſphemiæ,odia notabilia:quia tũc ſaltem ex licentia ſacerdotis poterunt frangere.ar.c.vt conſtitueretur.diſt.50.in ſi,quia præceptum iuris poſitiui nõ obligat aliquẽ.cum ſcandalo:vt in c.ij.de no.oper.nunc,& c.nihil.de ꝓfcri.

26 ¶*Nonum.Excuſantur etiam prędicatores,ſi eorum prędicatio ſit neceſſaria ex officio,puta ex obedientia,vt patet ex dicta maxima:vel etiam ſi non ſit neceſſaria ex officio,ſed tamen ſit neceſſaria ex carentia prędicantiũ,aut magna ſiue excellenti vtilitate:quia ieiuniũ alia opa meliora nõ impedit,dicente S.Tho.in iiij.ꝙ ſi abſtinentia ſit tãta,ꝙ homo ab operibus vtiliorib⁹ impediat,quãuis ad ea de neceſsitate nõ teneatur,indiſcretũ eſt ieiuniũ, etſi non illicitum.Et in quinto quolibeto,art.xviij.dicit ꝙ ſi quis in tãtum virtutẽ naturæ debilitat per ieiuniũ & alia huiuſmodi,ꝙ non ſufficiat debita opera exequi: puta prædicator prædicare,doctor docere,cantor cantare, & ſic de alijs,abſq; dubio peccat.hęc ille,q loquit̃ de prędicãtibus & docentibus ex debito.Si autẽ aliquis volũtarie prædicet,id eſt,nõ miſſus:aut ideo miſſus,qa vult mitti,& ſua prædicatio non ſit neceſſaria,quia alij ſunt qui æquè bene poſſunt ſupplere vel melius,nõ video quomodo ſit tut⁹ ſi ieiuniũ frangat:quia nõ eſt neceſsitas,vnde

27 talis debet alijs operibus vacare.¶*Decimò generaliter quæritur,quid iuris de abſtinentijs alijs à ieiunio?Et dico multa.¶Primũ.Comedere carnes ſexta feria ſine cauſa infirmitatis eſt mortale.de conſe.diſt.iij.de eſu carniũ.quod tamẽ fallit ſi ſit dies natiuitatis Domini, quia tũc licitè ab omnib⁹ comedũtur,niſi ab his qui voto vel regulari obſeruãtia ad nõ comedendũ tenerẽtur.de obſer.ieiun.c.ſi.& multo magis quãdo natalè eſt in die ſabbati.Ex quibus elici poteſt,primò ꝙ die feſto nõ ſolũ ſpiritualiter,ſed etiam corporaliter poſſumus honeſtè lætari in cibis & veſtibus ad ſolennitatem diei.& ſecundò ꝙ prælatus in religione potens diſpenſare in eſu carniũ, põt cũ ſuo ſubdito diſpẽſare fẽria ſexta ſi ſit natale:quia cùm ibi ſint duæ prohibitiones,ſcilicet eccleſiæ & religionis,ſublata prima per eccleſiã ſtat ſolùm ſecũda,ſup quã põt prælatus.Nec obſtat ꝙ eccleſia cũ iſtis nõ diſpenſat: quia verum eſt quãtũ ad obligationẽ voti & religionis: nõ quo ad obligationẽ eccleſiæ.vnde ſi cũ tali fiat diſpẽſatio in voto,iã poterit comedere carnes,ſi deinde natale veniat in fẽria ſexta.¶Secundũ.Qui vouit nõ comedere ouа in fẽria ſexta,ſi ſit dies natalis Domini,nõ poteſt ſecũdũ aliquos comedere carnes,quia abſtinentia ouorũ includit abſtinentiam carnium,nõ econuerſo.Vnde qui vouit abſtinere ab ouis,etiã vouit abſtinere à carnibus. Ego diſtinguo:quia ſi habitualiter intẽdebat ſe eo caſu velle priuare carnibus,vt quia ſi hoc memoriæ occurriſſet,hoc deliberaſſet,nõ põt comedere.Si verò intẽdebat ſe nõ priuare,poteſt:quia tantũ obligatur,quãtũ intẽdebat.Si verò nõ ſcit diſcernere vtrũ ſic vel ſic,nõ comederet,non propter dictam rationẽ,quæ potius eſt ad oppoſitum,quia priuans ſe minus dilecto,nõ priuat ſe dilecto magis:ſed iõ,qa in dubijs tenẽda eſt via ſecurior.de ſpõ. iuuenis. ſed quia hoc nõ eſt neceſſariũ,ſed ſufficit eligere tutã:iõ cõtra faciẽs nõ eſſet iudicãdus de mortali,niſi

28 fortè rõne erroneæ cõſcientiæ.¶*Tertiũ.Comedere carnes ſabbato vbi nõ ẽ cõſuetũ,ẽ mortale.de cõſe.diſ. v. qa dies

dies.non aũt vbi eſt conſuetudo comedendi:vt in Francia,Catalonia,& alijs partibus:quia ſtabitur conſuetudini.diſ.xij.illa autem.& idẽ Pan.in c.ij.extrà eo.Ad c.autẽ, ſabbato.de cõſe.di.v.dic quòd loquit̃ de conſilio,ſicut canetur de die Mercurij:& idẽ de c.quia dies.de cõſe.diſt. iij.de quo vide gl.in c.de eſu.de cõſecra.diſt.iij.in quo habetur,quod ibi de eſu carnium dicitur,incipere diem à termino cœnę,eſt conſilium.ſecũdũ Dir.autem, incipit à media nocte præcedente vigiliam,& durat vſque ad aliam mediam noctem ſequentem.¶Quartum.Qui carnes die ſabbati in ſuis partib⁹ comedere cõſueuerũt,comedendo in partibus alijs,vbi hoc nõ eſt cõſuetũ,ſecundùm Dir.peccant.d.c.quia dies.xij.diſt.illa.à contrario ſenſu:quia qui de patria vbi hoc nõ eſt cõſuetum,veniũt ad illam vbi hoc eſt conſuetum animo habitandi ſcilicet totaliter,comedendo non peccant:niſi adſtringantur voto vel abſtinẽtia regulari:extrà eo.c.fi.Multa etiam pertinentia ad abſtinentiam à carnibus,habes infrà. Religio, per totum.

DE IGNORANTIA.

1 *Ignorantia,quæ propriè ſcientiæ priuatio eſt,nonnunquam & neſcientia,& error,latius ſumpto nerbo,dicitur.Et ea quoque tripertita eſt.*

2 *Quæ propriè ignorantia dicitur,eadem quoque intra genera diducitur.Aut enim bona,aut mala,aut neutro modo,& indifferens eſt.*

3 *Ignorantia mala multiplex quoque dicitur:idq; tum ex parte rei ignoratæ,tũ ex ꝑte actus,quẽ ignorans elicit,aut ignorat, & denique ex parte ignorãtis.Et unaquæque ſecundùm ius, aut factũ,circa quæ uerſatur,multifariam ſecernitur.Et ibi clarè quid unumquodq;.*

4 *Ignorãtiæ primo,ſecundo,ac tertio modis acceptæ,qui ſint effectus.*

5 *Ignorantiæ ex parte ignorantis,multiplex eſt differẽtia,cuius partes identidem diuiſiones ac ſubdiuiſiones recipiunt.Quibus etiam alia quoque ſpecies additur,quæ prauæ electionis dicitur,ex qua malus omnis ignorans cenſetur.Dicitur autẽ proprię ex cauſa peccati uenens inconſideratio.* 1

6 *Scire quiſq; ea tenetur,ſine quorũ cognitione actũ ex officio aut præcepto debitum nemo recte exercere poteſt.Vnde quæ ſi dei ſunt & iuris uniuerſalia præcepta,ſcire omnis homo tenetur:quo ad alia uerò,quiſque ſingulatim quæ ad officiũ uel ſtatũ ſuum pertinẽt,ſcire debet.Et quid de præceptis eccleſiæ,& de horum intellectu,*

7 *Ignorantiã peccati cauſam eſſe poſſe,non tamen quamlibet. Ea autem peccati cauſa eſſe dicitur,quæ ſcientiam actus peccati prohibitoriam tollit.*

8 *Ignorantia nõ quæuis peccatũ eſt,ſed ea,quæ eorum quæ quis* 2 *ſcire tenetur.Nec ignorans quouis tempore actu peccat,ſed tũ demum cùm ſcientiam acquirendi tempus eſt.*

9 *Ignorantia quantum ad legem diuinam pertinet quatenus excuſare dicatur.Et quæ ſint in hoc conſideranda.*

10 *Ignorantia non excuſat à peccato in parte illud minuẽdo.Et ibidem quòd illa ſola peccatũ minuere põt,quæ peccati eſt ratio,ea tamen à peccato ex toto non excuſat,quoniam eatenus uoluntarium peccatũ minuit,quatenus uoluntarium quoque minuit. Quæ ſi uolũtarium non minuat,nec peccatũ quoque minuet. Quot modis autem ignorantia peccatum minuens cõtingere poſſit,hic apertè traditur.*

11 *Ignorantia facti à iuris pœna in animæ foro quatenus ac quomodo excuſet, aut id minimè,elegãti diſtinctione planũ facit. Et qui diligentiam circa factum adhibet,ſi quid præter agẽtis propoſitum contingat,imputari ipſi non debet.*

12 *Ignorantia iuris,quomodo à pœna eiuſdem iuris in animæ foro excuſet,aut contrà.*

13 *Ignorans ſummi Pontificis cõſtitutionẽ ex negligẽtia,an ſi cõtra illam faciat,excuſetur à culpa,abs qua excuſatur,ſi ſufficienti impedimẽto diſtrictus,illã ſcire nequiuerit.Et qui uult ignorantiam ad deuitandam pœnam probare,audiendus eſt. Quod limitat,niſi ſint prælati,officiales, & medici,& huiuſmodi,qui ea exercere habent,quorum ignorantia notabile dãnum proximo illatura eſt.*

14 *Ignorantia in humano iudicio,ſiue foro contentioſo,qualiter à pœna excuſet.Et qui agit cõtra aut Dei,aut naturæ legem, pœnam legis poſitiuæ annexam ignorans,ex huiuſmodi ignorãtia eam effugit.*

15 *Sententys per ſtatuta ordinariorum,an ignorantes ligentur. Et ibidem huius declaratio & limitatio.Et ſubinde ſi Papæ generalis cõſtitutio aut ſtatutum factum damnatiũ includat, qui contra facit,regulariter ob ignorantiã non excuſatur.*

16 *Mulieres ac monachi ab ignorantia iuris excuſationẽ minimè habent,quãdo ipſius iuris quotannis in locis ubi agunt, publicatio fit.Et ibidem argumentum à contrario ſenſu apud Canoniſtas nõ perpetuum eſſe.*

17 *Scoti fundamẽtum,quo Summa Roſella aduerſus Ang.Sum. uſa eſt,cõuellitur.Et ſubinde,qualiter regula,quæ habet,quòd facti,non iuris ignorantia excuſet,intelligi debeat.*

18 *Conſtitutio generalis uel prouincialis,ubi in contra facientibus dolũ expreſsim,aut tacitè requirit,in ignorantibus locum nõ habet,quoniam ab eius pœna excuſantur,quãquã factio damnatum huiuſmodi conſtitutio contineat.*

19 *Conſtitutionem,aut ſtatutum dolũ expreſsè requirere,aut tacitè,qualiter intelligatur.Et quid ſi ignorãs in leui,aut leuiſſima fuerit culpa,qualiter tũ puniatur,criãlitérne,an ciuiliter.*

20 *Iuris ignorantiã quo ad fructũs cõſecutionẽ bonam fidem nõ adimere.Et huius ibidem limitatio.Legis aũt aut iuris ignorãtia poſt tempus abs quo ligare occœpit,non præſumitur.*

21 *Concluſiones deciſiuæ ex his,quæ de ignorantia dicta ſint,quænam colligantur.Et ibidem de his,qui aduerſus extrauagan. Pauli,ambitioſe.committunt.*

IGNORANTIA*licet,ꝓpriè ſit priuatio ſciẽtię,tamẽ largè quandoq; ſumit̃ pro neſciẽtia,quę negationem ſciẽtiæ importat,quæ & in lapide & in angelis,ſecũdùm Theologos,& in natura hominis integra quo ad aliqd eſſe põt.quandoq; etiã large ſumitur pro errore,ſcilicet habitu ſcientiæ falſæ.¶Vnde cõſueuit dici,quòd ignorãtia eſt triplex.Prima ſcilicet negationis,qua ſcientia negatur,nec tamen aptitudo ſciendi ponitur.Secũda,priuationis,qua ſciẽtia negat̃,& aptitudo ſciẽdi ponitur.Tertia,prauę diſpoſitionis,quę ponit errorẽ ſcientiæ rectæ contrariũ.¶*Sed nunc intendimus de ignorantia ꝓpriè,quæ eſt priuationis:& eſt ꝓpriè priuatio ſciẽtię poſſibilis adipiſci.Et hæc in genere eſt triplex:quædã ſcilicet bona,qua ſcilicet ignorãtur ea,quę ſcita,eſſe poſſent occaſio peccati:vt diſt.xxviij.quãuis.ꝗdã verò mala,qua ſcilicet qs ignorat q̃ ſcire tenet:alia nec bona,nec mala, qua ſcilicet qs ignorat q̃ ſcire neq; expedit neq; tenet, ſicut ſunt locutiões & particularia facta hominum ad ſe nullo modo pertinentiũ,puta loquentium in India.Sed nũc intendimus de ignorantia mala.Et hæc ſi diſtinguatur ex parte rei ignoratæ eſt duplex:quia quędã eſt ignorãtia iuris,qua ſcilicet ignoratur aliquod ius:vt ſi neſcio me poſſe ſuccedere cognato meo decedenti.ff.de iur.& fac.igno l.j.q̃ ignorantia diuidit̃,ſicut & ius ignoratũ; quod eſt multiplex,ſcilicet naturale,diuinũ,humanum, tam ciuile,quàm canonicũ,& municipale. Quædam ve-

rō est ignorātia facti: vt si nesciā illū decessisse, qui mihi cognatus est, vel aliquid simile: quæ ignorantia diuidit' sicut & factū, quod est multiplex, scilicet factū necessariū ad salutē, vt quòd Christus sit passus: & necessariū ad officiū, vt in presbytero manuū impositio: & factū propriū ac alienū. ¶ Si verò distinguatur ex parte actus, quē igno 6
rans elicit vel imperat, est triplex, scilicet antecedens, & cōcomitās, & sequēs: quā distinctionē vide diffuse xij.q.vj.ar.viij. Vbi S. Tho. dicit quòd ignorātia ad actū volūtatis se habet cōcomitanter, quando est de eo quod agitur: & tā si sciretur, nihilominus ageretur: sicut si volens occidere hostē, occidat illum credēs se occidere seruū. Si verò se habet cōsequēter inquantū ipsa est volūtaria, vel qa volūtas in ipsam fertur volēs ignorare: quo casu ignorātia est affectata: vel qa nō curat scire qđ scire pōt & debet: sic ēm nō agere & nō velle volūtariū dicit: vt cū quis actu nō cōsīderat quod cōsiderare pōt & debet, quę est ignorantia malæ electionis ex habitu vel passione ꝓueniens: siue qa notitia, quam debet habere, acquirere nō curat: quomodo ignorātia vniuersalium iuris dicitur volūtaria, quasi per negligentiā prouenies. Antecedēter 7
verò se habet, quando non est volūtaria, & tamē est causa volēdi quod alias homo nō vellet: sicut cū quis ignorat aliquam circunstantiā actus quā scire non tenebatur: & ex hoc aliquid facit quod nō faceret si sciret: puta cùm adhibita diligentia proijciens sagittā interficit transeun
4 tem, nesciens aliquē transire. Ignorātia* igitur primo modo non inducit ad volendum, sed accidit simul aliquod esse factum & ignoratum: & nō facit inuolūtarium: quia nihil causat repugnās voluntati, sed facit nō volūtarium, quia ignoratū nō pōt esse volitum. Secūdo autem modo non causat inuolūtariū simpliciter, qa est voluntaria: sed secundum quid, inquantum præcedit motū voluntatis ad aliquid agendum, qui nō esset scientia præsente. Tertio autem modo causat inuoluntarium simpliciter. hæc 8
5 ex illo. Si* verò distinguatur ex parte ignorātis, sic est valde multiplex secundum diuersos gradus negligentiæ & culpæ, in sciendo ea quæ sunt iuris aut facti. Nam quędā est ignorantia affectata, illa scilicet qua qs nō vult scire quod tenet, sed placet ipsum nescire vt liberi⁹ peccet cō sciētia nō repugnante. Quædam verò nō est affectata: & ista est duplex: qa quædam est inuincibilis, id est, humano studio insuperabilis: siue qa nullo modo superari potest, vt ea quæ est in pueris & amentibus: siue qa superari potest, sed cum maxima difficultate, vt in sensū debilib⁹. Vnde secūdū Veruec. dubitans & consulens viros doctos falsē cōsulentes, laborat ignorātia inuincibili. Quædā autem est vincibilis. Et ista est duplex: qa quædam est crassa & supina, quæ de mente Doct. est illa, qua qs scien 9
da nō scit ex negligentia lata, siue latæ culpæ: vt qa non scit publica & manifesta, quæ oēs sciūt, ad similitudinem hominis crassi & supini, q nō videt etiam posita coràm. Quædam verò nō supina. Et ista est duplex: quia quædā est improbabilis, qua scilicet quis ignorat probabile, id est, id qđ oēs vel maior pars ciuiū scit. ff. de iuris & facti. igno. l. regula. §. sed facit. Quædā verò est ꝓbabilis, qua scilicet quis ignorat improbabile, vt est illud quod oēs vel maior pars ignorat. Et ista de mēte doct. videt etiā distinguenda: qa aliquādo ex leuissima aut nulla procedit à discendi negligentia. ¶ Præter oēs tamē recitatas ignorantias est ignorantia prauę electionis: secundùm quam omnis malus dicitur ignorās, tertio Ethi. qua scilicet id quod in vniuersali scitur esse ma-

lum, in particulari creditur bonū: sicut qui fornicat', fornicationē, quā aliàs scit esse peccatū & malū, hīc & nunc credit bonū: sed hæc nō est ignorātia propriè, sed incōsideratio veniēs ex causa peccati, id est, ex habitu, vel passione, vel aliquo simili ꝓhibente rationē à consideratione actuali. ¶ Primò* verò quæritur, quæ sint illa quę qs teneť scire et dicit S. Tho. ij.ij.q.lxxvj.arti.ij.ꝙ quisq; tenetur scire illa, sine quorum sciētia actum debitū exercere rectè non potest: vnde omnes tenentur scire ea quæ sunt fidei & vniuersalia iuris ꝑcepta: singuli verò ea q̄ ad eorū statum vel officiū pertinēt, nō aūt theoremata geometriæ, vel particularia cōtingētia, nisi in casu. hæc ille. Sed intellige ꝙ quisq; tenetur scire ea, quæ sunt fidei eo modo quo 3. Fides. §. iij. dictū est. & vniuersalia iuris ꝑcepta, id est decalogū, quātū scilicet ad substantiā, vt sciat ꝙ furtū est peccatū, & huiusmodi, nō aūt quātū ad ordinem. Quantum autem ad præcepta ecclesiæ qsq; tenetur scire solū ea, quæ nō potest sine lata negligentia ignorare, vt ꝙ clericus non sit cędendus, & huiusmodi: pro leui autē non tenetur quis de mortali regulariter. de quo vide 3. Culpa. §. ij. & iij. ¶ Secundò* quæritur, vtrum ignorātia posit esse causa peccati: Et dicit S. Tho. ij.ij.q lxxvj art. j. ꝙ sic per accidens, sicut remouens prohibens: qa est priuatio scientiæ perficiētis rōnē, quæ prohibet actū peccati, inquantū dirigit actus humanos: & hoc siue sit ignorātia vniuersālis principij: vt pater nō sit occidendus. siue particularis circunstātiæ: vt ꝙ hīc sit pater: quia secundū vtranq; sciētiā ratio est actus dissectiua. Igitur nō quælibet ignorātia est causa peccati: sed illa tantū, quæ tollit scientiam prohibentē actum peccati: vnde ille, cui* volūtas sic est disposita, ꝙ nō prohiberet ab actu parricidij, etiā si patrem agnosceret, ignorātia patris non est causa peccati: sed cōcomitanter se habet ad peccatū, ideo ꝙ talis nō peccat propter ignorātiā, sed ignorās. iij. Ethi. hęc ex illo. ¶ Tertiò* quæritur, vtrū ignorātia sit peccatū: Et dicit S. Tho. ibi. arti. ij. quòd nulla ignorantia inuincibilis, id est, studio insuperabilis, est peccatū, quia nō est voluntaria: nec imputat' ad negligentiā, si quis nesciat qđ scire nō potest. similiter nec ignorantia vincibilis, si sit eorū quæ qs scire non tenetur, est peccatū: sed solū si sit eorū, quæ quis scire teneť: qa quicunq; negligit habere vel facere, quod facere vel habere teneť, peccat peccato omissionis: vnde talis ignorātia est peccatū rōne negligentiæ: licet priuatio ipsa sciētiæ secūdū se nō sit peccatum. Nec tamē ignorās quolibet tēpore peccat actu, sed qñ tēpus est acquirendi scientiam, quā non habet: sicut in alijs peccatis omissionis, solo illo tēpore homo actu peccat, ꝙ quo obligat præceptū affirmatiuū. ¶ Quartò* quæritur, vtrū ignorantia excuset à peccato ex toto: Et dico hīc aduertendū esse, quòd hīc & quæstione sequenti nō quæritur de excusatione à peccato in ordine ad leges humanas, secūdū quas interdū excusatus nō excusatur, & reus nō cōdēnatur: sed in ordine ad legē diuinam & forum conscientiæ. ad quē intellectum intelligo respōdere S. Tho. secunda secūdę, vbi 3. ar. iij. sic virtualiter dicentē, Ignorantia, quæ nō est causa actus peccati, iuxta dicta superius in principio huius tituli, non excusat à peccato: qa non causat inuolūtarium, vt quælibet ignorantia cōsequēs vel concomitās actū peccati: quę verò est causa actus, de se habet qđ excuset peccato, de cuius ratione est esse volūtariū: quia ipsa causat inuolūtarium. Sed tamē ex duobus cōtingere pōt, ꝙ nō totaliter excusset à peccato. Primò ex parte rei ignoratæ, quia scilicet aliq

aliquid ignorātur, quòd scitū retraheret à peccato: & tamen aliquid scitur, per quod cognoscitur illud esse actū peccati: sicut si quis percutiat patrem, ignorās esse patrē, 11
& sciens esse hominē: quod sufficit ad rationem peccati. tó *quæritur, qūo ignorātia facti excusęt vel nō excusęt à pœna iuris in foro animæ? Et dico, ꝙ secundū Decreti ſtas in ordine ad canones pōtificales, dist. 50. de his. & extrà, de homi. sicut dignū. distinguitur sic: Aut qs in facto, quod agit, dat operā rei licitæ aut illicitæ. Si illicitæ, vt qa solatiatur ludo periculoſo, vnde mors aut mutilatio sequitur, imputatur ei quo ad peccatū, intellige vt punien dū canonicē: & nō quo ad Deum, nisi iuxta prædicta priori §. & quo ad irregularitatē, & generaliter pœnā iudicialē: & similiter si cæcus sagittā aut lapidem iaciat: quia dat operā rei illicitæ. vnde Lamech cæcus non excusatur ab homicidio Cain, quē suus puer ferā indicauerat. Et qđ de maiori & adulto dictū est, dici potest de minori, qui est doli capax, si det operā rei illicitæ. de delict. pue. c. vlt. Si verò dat operā rei licitæ, aut adhibuit diligētiam debitā, aut non. Si non adhibuit, nō excusatur à peccato, licet malum sequens sit cōtra eius voluntatē: puta si quis proijciat tegulas de tecto non clamans, nec aliter signū faciēs, & hominē interficiat, imputatur illi quo ad peccatum & pœnam iudicialē: sed intellige quo ad peccatū in ordine ad canonicā punitionem, & non aliter: alioquin quot tegulas proiecerat, tot cōmitteret homicidia: cū illud peccatū non consistat in ipsa occisione, sed in proiectione. alioquin si quis post proiectionē & ante occisionem occideretur, adhuc post mortē cōmitteret peccatū nouū homicidij. Si verò diligentiā adhibuit, non imputatur illi quod ꝑter intentionē sequitur. dist. 50. sæpe. & xv.q.j.si quis nō iratus. vnde & Iacob cognoscēs nō vxorem loco vxoris, id est, Liam loco Rachelis, excusatur.

¶ Septimò* queritur, quomodo excusęt vel nō excusęt à pœna iuris in foro animę ignorātia iuris ipsius? Et dico ꝙ aliquādo aliquis non est irregularis vel excōmunicatus iuris præsumptione in foro cōtentioſo, qui tamē istas pœnas incurrit in veritate: vt quādo delictū, propter qđ inferuntur, probari nō potest. aliquādo verò est ecōtrario: vt si delictū falso vel malè probetur. Loquendo ergo secundū veritatem, & in foro animę, dico, ꝙ faciens aliquid ex ignorātia, qđ nō est cōtra legē Dei vel naturæ, credēs illud nulla lege fore prohibitū, cùm tā sit prohibitū: si talis ignorantia non est affectata nec crassa, puta quia laborat pro viribus scire necessaria sibi: vt qa si est mulier, rusticus, mercator, vel huiusmodi, libēter vadit ad ꝓdicationē, & alia loca, vbi talia declarantur, & facit qđ cōiter faciūt alij de sua qualitate. Si vero est religioſus, libēter studet, & interrogat, & huiusmodi, excusatur ab oī pœna, etiā excōicationis in iure posita, & ab omni culpa: ꝑ tex. clarū in c. fin. qui mat. accus. poſſ. & per rationē c. cognoscētes. de cōſti. & facit l. fin. ff. de decre. ab or. facien. Et* quod dicit S. Tho. in j. quol. ar. xiv. ꝙ ignorans constitutionē ſummi pōtificis ex negligentia, nō excusatur à culpa agendo cōtra illam: à qua excusatur si habuit ſufficiēs impedimētū sciendi: puta si fuit in carcere, vel in terris, ad quas cōſtitutio nō peruenit, vel huiusmodi. Et ratio est, qa ignorātia, qñ est causa actus, nisi ipsa sit peccatū, excusat à peccato: quia causat inuoluntariū. Iura verò quæ videtur innuere cōtrariū, fundāt se super præſumptione, vt euidēter colligit gl. fi. j. C. de interd. matr. approbata ꝑ doctores ibi. & in l. fi. ff. de rit. nup. & in l. q cōtra. C. de inceſt. & inuti. nup. & adhuc magis apertè colligē ex his quæ not. in d. c. cognoſcētes. vbi determinat' quòd

quód volens probare ignorantiam ad euitandam pœnã, audiendus est. Fallit quod dictũ est in prælatis, officialibus, medicis, & huiusmodi artificibus, qui exercere habent aliqua, ex quibus notabile dãnũ proximo ex ignorantia inferri posset: quia officia talia non debent assumere, nisi sint ad talia exercẽda sufficiẽter instructi: aliter eis imputatur. Si autẽ ignorãtia sit affectata, nõ euitat pœnã: qa in dolo est. Similiter nec si sit crassa vel supina: puta qa nescit quod sciunt cõmuniter omnes suæ conditionis: vt quia illud prædicatur, sed ipse nunquã vult sermones audire, nec interesse curat vbi talia declarãtur, cũ tamen cõmodè posset: vt in c. vt animarũ. de cõsti. lib. vj. Si verò id, quod ex ignorantia facit, est contra legẽ Dei vel naturæ, distinguo: quia aut est de his quæ quilibet scire tenetur tãquã necessaria ad salutẽ: & sic nullus excusatur: qa faciẽs quod in se est ad sciendũ, semper scit, etiam si oporteret Deũ reuelare. Si verò est de alijs, iterum distinguo: quia aut expressum & explicitũ est in eis: & sic ignorãtia nõ excusat à mortali. xvj. q. j. si cupis. quia talia quilibet scit, cùm sint de naturali instinctu, nisi sit lata negligẽtia: vel saltẽ dubitat: & inquirere tenet̃ ante factũ, nec à pœna illi debita iure positiuo excusatur, secundũ Scot. in iiij. dist. vj. & facit quod not. gl. in cle. eos. de consang. & affin. & l. venia. C. de in ius voc. & §. fin. j. q. iiij. quod quantũ ad pœnã iuris positiui, limita vt dictũ est s̃. Excõmunicatio. x. §. iij. Si verò nõ est explicitũ, sed reducibile maximè cũ subtilitate, sic credo excusari & à pœna & à culpa eos qui sunt ignorãtes nõ affectatè nec crassè: quia durũ est eum peccare mortaliter, qui illicitũ contractũ admittit ignorãter, propter rei subtilitatẽ, credens licitũ fore. & facit xv. q. j. merito. & c. fina. xxxvij. dist. si au-
14 tẽ dubitarẽt, secus esset. ¶ Octauõ* quæritur, quõ ignorãtia excuset à pœna in humano iudicio, seu foro contentioso? Et dico multa. Primũ. Ignorãtia, quæ est sine omni culpa, euitat omnẽ pœnã legis. & hoc tenet Panor. in c. cognoscẽtes. de cõstit. dicẽs hoc probari per tex. clarum in c. cũ in tua. qui matr. accus. pos. & pro hoc facit d. c. cognoscentes. in prin. ibi, rem quæ culpa caret, in damnum vocari nõ cõuenit. Et ex hoc infertur à Sum. Ros. contra Ang. ꝙ sciens se agere cõtra legẽ Dei vel naturę, vt occidẽs hominẽ, vel cędens clericũ: & ignorãs annexã pœnã legis positiuæ, puta irregularitatis & excõicationis, nihilominus eã incurrit: qa est in culpa. & ita tenet glo. in c. à nobis. el j. de sent. excom. & Scot. in iiij. dist. vj. Sed hoc limita vt s̃. Excõmunicatio ij. notabili iij. & Excõicatio. x.
15 §. iij & hîc infrà, partic. iij. ¶ Secundũ.* Sententijs per statuta quorumcunq; ordinariorũ non ligãtur ignorantes, nisi ignorãtia crassa fuerit vel supina, vt probatur p c. vt animarũ. de const. lib. vj. quod secundũ gl. ibi verum est, etiam si talia statuta ordinariorũ puniant factũ aliàs damnatũ. & pro hoc videtur tex. ibi, quia statutũ excõmunicabat fures: & tamẽ non ligat ignorãtes, quanquã factum sit damnatũ. & hoc tene: licet glo. in d. c. à nobis. cõtrariũ teneat, dicens, ꝙ ignorãtes nõ excusantur, si puniant factũ aliàs damnatũ: quia scire debebãt factũ esse damnatum. & sic allegare non possunt ignorantiã. & idem Bart. & Legistæ in l. cũctos populos. C. de sum. tri. ¶ Tertium. Secundùm aliquos aliter est de statuto vel constitutione generali papæ, quàm de statutis ordinariorũ: qa si includit factũ damnatũ, regulariter nõ excusantur ignorãtes: vt probatur per d. c. vt animarũ. à contrario sensu. & tenet ibi Io. And. in gl. in verbo, statuta. dicens, ꝙ de generalibus statutis canonũ vel legũ non loquitur, quæ ab omnibus sciri & custodiri debẽt: sed, vt patuit s̃. Excõmunicatio x. §. iij. si loquamur de facto dãnato à lege positiua, excusãtur ignorãtes, nisi esset ignorãtia affectata, quæ sciẽtiæ equipollet: aut crassa, vel supina. Si verò loquamur de facto dãnato lege diuina aut naturali, sunt opiniones cõtrariæ: quas, vt ibi dictũ est, Sum. Ang. nititur cõcordare, vt ligentur, si ignorantia sit crassa, seu latæ culpæ: nõ autẽ si leuis, dicẽs virtualiter sic: Aut loquimur de excõmunicationibus illatis iure cõmuni, vel per extrauagãtes, aut quæcũq; statutã, sup facto diuina lege dãnato, quæ communiter in diœcesibus prædicãtur & sciũtur, vt est illa de nõ cõtrahendo in gradu prohibito: de nõ verberãdo clericũ, & huiusmodi. & sic ligãtur ignorantes: quia lata culpa est ignorare quod sciunt omnes suæ cõditionis: quia si ecclesias & prædicatiões adiret, nõ ignoraret. & sic limito tenẽtes, ꝙ ligãtur. Aut loquimur de his, quæ cõmuniter in diœcesibus nõ publicãtur nec sciuntur: & sic nõ ligatur ignorãs, nisi sit persona, cui non liceat ignorare.
16 & sic limito tenẽtes, ꝙ nõ ligantur. Et* ista solutio est de mẽte Archi. in iij. par. tit. xxv. c. xxxiij. in fin. post d. Ant. de But. dicentẽ in lectura, ꝙ mulieres & monachi ab ignorãtia iuris nõ excusantur, vbi iuris omni anno fit publicatio in locis vbi sunt: aliàs excusantur: vt in l. cũ indebita. ff. de probat. Et ratio est, quia quãtitas pœnæ proportionari debet quãtitati culpæ. de pœn. felicis. li. vj. talis autẽ legẽ diuinã offendit: non autẽ canonis cõditorẽ: cùm canonẽ ignoret, & sine omni culpa. s. lata, quam canon requirit: vnde puniri debet solùm pœna legis diuinæ: nõ pœna legis humanæ, quã nõ cõtenit: qa data ignorantia cessat cõtẽptus, secundũ dom. Ant. in d. c. à nobis. & facit c. fin. qui matr. accus. pos. & quod not. Inn. & Doct. in c. si verò. el ij. de sent. excom. vbi excusatur ab excõmunicatione qui clericũ percussit, ignorans illũ esse clericũ: licet factũ illud sit diuina lege damnatũ. Sed Sum. Ros. malè & inualidè nititur euertere dictã solutionẽ. Primò, inquit, quia nullo iure probatur. sed dico, ꝙ probat̃ sufficiẽter, vt patuit: nec oportet in tali materia habere demõstrationes. Secũdò, quia est cõtra d. cap. vt animarũ. quod loquitur de statutis ordinariorũ: & cõsequẽter à cõtrario sensu nõ loquitur de statutis summi pontificis. Sed dico argumẽtũ à contrario sensu non semper valere, secundũ Decretistas: nec probatur, ꝙ hîc valeat: vbi ratio d. c. scilicet, vt animarũ periculis obuietur, ęquè militat in papa, & magis: qa eius statutũ plures ligat, & minus publicat̃. Tertiò, qa superfluè in d. c. vt animarũ. poneretur, ordinariorũ: sed suffecisset dicere, quorumcũq;. Sed dico, ꝙ necessariò addidit ordinariorũ, ad differentiam statutorum quæ faciunt cõmunitates, quæ animã per spirituales pœnas non ligant: & nõ dixit, quorũcunq; ordinariorũ locorũ, cuiusmodi sunt episcopi, secundũ glos. in d. c. vt animarũ. sed quorũcũque ordinariorũ simpliciter, vt includeretur etiam papa, qui est omniũ ordinariorũ ordinarius: licet iste hoc neget sine valida probatiõe. Quartò, qa solicitãs diuina, sicut & cæteri homines suæ cõditionis, si eo ignorãte publicetur statutũ cõtra factũ dãnatum, in quod ille incidit, nõ casurus si talẽ excõmunicationẽ sciuisset: secundùm istam distinctionẽ erit excommunicatus: quia secundũ istos, inquit, ad incidendũ duo requiruntur, scilicet factũ damnatũ, & publicatio statuti: & rursus nõ erit excõmunicatus secundùm istos, quia est extra omnem culpam ignorantiæ. Sed dico, ꝙ nõ erit excõmunicatus, si nõ est in lata culpa nesciẽdi: nec illa duo sufficiunt secundũ istam opinionẽ, sed requiritur publi-

catio

catio talis, quã omnes aut ferè omnes sciunt: puta quæ sit frequẽter aut taliter sine lata culpa ignorari nõ possit. Et iõ dico idẽ esse de statutis summi põtificis, maximè si nõ includerent factũ damnatũ: ita ꝙ ignorans non affectatè aut crassè vel supinè euadit pœnas legis, quę scilicet infli-guntur pro culpa: licet non eas, quæ ex ipso facto infli-
17 guntur, vt irregularitas. Et* per hoc euacuatur fundamentum Scoti, quod dicta Sum. Ros. habet pro Achille ad impugnandũ Sum. Ang. Et ad regulã ꝙ ignorantia facti nõ iuris excusat, & alia iura idẽ dicẽtia, dico ꝙ intelligũtur in foro contẽtioso, quãdo ignorãtia est crassa vel supina, vel quando est leuis, sed non probatur: quam ignorantię probationẽ in dubio iura admittunt: vt in d. c. cùm in tua. quomodo autẽ admittatur, vide j. Lex. §. vij. ¶ Quartum.
18 *Vbi constitutio generalis vel prouincialis & huiusmodi requirat dolũ expressè vel tacitè, nõ habet locũ ĩ ignorãte: sed à pœna eius excusantur ignorãtes, licet talis cõstitutio includat factum damnatum: quod probatur per c. si quis suadente. xvij. q. iiij. iuncto d. c. si verò. & idem Pan. in d. c. cognoscẽtes. dicẽs, ꝙ licet talis fuerit ĩ lata culpa, nõ tamẽ incidit in sententiã: licet pro modo culpæ aliter sit puniendus. Ad hoc facit quod not. Ian. in clem. eos. de consang. & aff. dicens, ꝙ cùm ille tex. dicat, si quis sciẽter contraxerit, non comprehendit casum ignorãtiæ, etiam si caderet in latam culpam: quia dicendo, sciẽter, videtur dolum requirere. licet gl. ibi contrarium innuat. Et idem secundùm Pan. ibi est dicendum in casibus, in quibus lata culpa nõ æqparatur dolo, si pœna sit corporis afflictiua, vt in l. in actionibus. ff. de in lit. iur. & plenè per Bart. in l. quod Nerua. ff. depo. Si verò sum⁹ extra dictos casus: tũc ignorãs lata culpa punitur, sicut si dolose fecisset: qa regulariter lata culpa æquiparatur dolo. ff. de reg. iur. l. magna
19 negligẽtia. & in d. l. quod Nerua. ¶ Quintũ.* Dicitur autem requiri dolus, secundũ Pan. vbi s̃. expresse, qñ verba statuti hoc importãt. tacitè verò quãdo punit actũ, qui fit in personã alterius: puta si dicat statutũ: quicũq; percusserit clericũ vel alium, puniatur tali pœna: quia iniuria nõ potest esse sine dolo. xv. q. j. c. j. ¶ Sextum. Si verò ignorãs fuit in leui aut leuissima culpa, tenet Cy. in l. si quis nõ dicam. C. de epi. & cle. & in l. data opera. C. qui acc. nõ pos. ꝙ nõ punit̃ criminaliter, sed ciuiliter: puta ad resarctionẽ damni, secundũ modũ culpæ. & alleg. bonũ tex. in l. qui ædes. ff. de incen. rui. nau. glo. & Bart. tenent contrariũ in l. respiciendũ. ff. de pœ. quod etiam do. Ant. sequitur. sed Pan. pro cõcordia distinguit: quia prima opinio est vera, vbi ciuiliter puniri potest. quia leuis culpa leuiter est puniẽnda. de accus. cùm dilecti. & iste est casus d. l. qui ędes. Secunda verò vbi nõ põt puniri ciuiliter, vt quia nõ dedit damnũ, sed aliter venit contra legẽ. hęc ex illo. Sed aduerte, ꝙ etiã si talis punitur criminaliter, non tamẽ pœna statuti, sed arbitraria: quia si statutũ nõ habet aliquãdo locum in lata culpa, vt dictũ est, multo minus in leui aut le-
20 uissima. ¶ Septimũ.* Ignorantia iuris nõ tollit bonam fidẽ quo ad faciendũ fructus suos. tex. est in l. sed & si lege. §. scire. ff. de pet. hęre. qđ limita, nisi sit affectata vel crassa. ¶ Octauũ. Ignorantia autẽ legis aut iuris nõ præsumitur post tẽpus, ĩ quo lex incipit ligare. de quo j. Lex. §. vij.
21 ¶ Nonò* quæritur, quæ cõclusiones quæstionũ decisiuæ sequãtur ex premissis? Et dico multa. ¶ Primum. Exigentes augmenta noua pedagiorum à laicis, puta in quintũ, vel aliquid tale, ignorantes sententiã excõmunicationis probabiliter, id est, non crasse, nõ incidunt: maximè quia factum non est damnatum. secus si à clericis: quia talis ignorantia nõ potest esse sine lata negligentia. ¶ Secundum. Qui intrant monasteria monialium Prædicatorũ & Minorũ contra sententiam excõmunicationis papalẽ vel quarumcunq; monialium contra sententias excommunicationis à diœcesanis aliquando latas, ignorãtes pbabiliter censuras, nõ incidũt si intrant bona intẽtione: quia factũ non est damnatũ: nec si mala intẽtione cõtra sententias diœcesanorũ, licet factũ sit damnatũ: imò nec contra sententiã papę, vt patet ex dictis. licet Sum. Ros. sentiat contrarium. Aduerte tamẽ ꝙ de hoc dubitans laborat ignorantia crassa: quia diligens homo in cauẽdo censuras, tũc interim caueret donec inqreret. ¶ Tertiũ. Idẽ dico de excõmunicatione Pauli in extrauagãti, quæ incipit, ambitiose. contra alienantes res ecclesiasticas, siue facientes pactũ, per quod earũ dominium transferatur: aut cõcedentes, hypothecantes, infeudantes, vel in emphyteusi concedẽtes, aut locantes in casibus iure nõ expressis, exceptis fructibus & bonis, quę seruãdo seruari nõ possunt, & contra taliter alienata recipiẽtes: & est episcopalis, licet alicubi nõ fuerit admissa. Sic etiam de multis alijs dici põt, quæ sine lata negligẽtia ignorãtur.

DE ILLEGITIMIS FILIIS, PRAECIpue quantum ad promotionem.

1 *Illegitimi quot, ac qbus de causis, à pmotiõe ad ordines abarceãtur. Et an ad dignitates saltẽ seculares promoueri queãt.*
2 *Illegitimi ad ordines per ignorãtiam promoti, an excusentur, & quid de promotoribus. Et quid si promotus conscientiam habeat, quòd legitimus non sit.*
3 *Filij Sacerdotũ ex iustis nuptijs ante sacerdotiũ initis nati in ijsdem ecclesijs ubi & patres, & his quoque uiuentibus nõ modò promoueri possunt, sed & ad dignitates & canonicatus accersi possunt, si modò illa patres non tenuerint.*
4 *Filius patri si in ecclesiastica ex dispensatione succedat, eidem quoque deinceps frater succedere potest. Et quid si prior frater de facto duntaxat obtinuerat.*
5 *Natus ex illegitimo concubitu, an ex eo quòd pater deinde eãdem in uxorem duxerit, uelut legitimus de iure cõmuni ad ordines promoueri queat. Et an ad episcopatum acciri possit.*
6 *Presbyter, si filiũ ex uxore legitima, cũ qua ante promotionem contraxerat, genuerit, an filius legitimus censendus sit.*
7 *Illegitimus ab quo legitimari possit. Et ibidẽ quòd a Papa & Episcopo. Et ad quæ tum legitimari censeatur.*
8 *Dispensatio circa illegitimos, quid conferat. Et ibi distinctio, quòd aut monasterium ingreditur, aut in seculo permanet, qui dispensationem obtinuit.*

1 ILLEGITIMVS* filius, id est, nõ de legitimo matrimonio natus, qs & quotuplex sit, & quõ succedat in bonis dictum est s̃. Filius. quõ verò legitimetur, infrà Legitimus. nũc autem de eo agimus in ordine ad promotionem ad ordines ecclesiasticos, quibus oẽs illegitimi, siue manzeres, siue spurij, siue nothi, siue naturales arcẽtur prohibiti ordinari, de electio. innotuit. qui fil. sint legiti. c. per venerabilem. Causa autem prohibitionis est primò dignitas clericalis, quæ huiusmodi vilib⁹ cõferri non debet. de exces. præla. c. inter dilectos. in secularib⁹ tamẽ dignitatibus tales nõ semp prohibentur. ff. de decur. l. spurij. & l. generaliter. §. spurios. & vbi præfert illegitimus legitimo competitori. Secũdò, detestatio criminis paterni. de hære. vergentis. Tertio, qa solent tales imitatores esse criminis paterni. vj. q. j si quis cũ militi-
2 bus. ¶ Primò* verò quærit, qd iuris, si fuerint per ignorãtiam promoti? Et dicit Hostien. quòd probabilis igno-

rantia

rantia omnes excusat, scilicet ꝓmotores. argu. C. de testa. l. j. & ff. de offi. prætor. l. iij. ipse illegitimus, si veritatē nouit in conspectu Dei, credit quantūcunq; sit occultū. de tempo. ord. c. fi. si autē nihil scit, excusatus est. Et licet in hoc secundùm eundem Host. prima facie credendum sit matri. de proba. per tuas. & de præsum. afferte. & c. literas. §. j. illi tamen credere nō cogitur. arg. C. de testamē. l. nec profess. io. Si tamen conscientiam habet, dispēsationē impetret, quā hoc casu satis facile debet obtinere. De hoc 5.

3 Adulterium. §. ij. ¶ Secundó* quæritur, qd de filijs facer dotum, quos susceperunt ex legitima vxore ante ordinem sacrum? Et dicit Ray. tales iure communi ꝓmoueri posse ad oēs ordines & dignitates, nisi in illa ecclesia, in qua patres eorū immediatè fuerint prælati vel canonici: vbi non possunt canonicari vel ꝓmoueri. quod intellige 8 ad easdē dignitates & præbendas, quas patres eorū tenuerunt: ad alias autē etiam in eadem ecclesia poterunt canonicari & promoueri, etiā viuentibus eorum patribus, in ecclesia in officio suo manētibus. de fil. presby. ad hoc. & c. ad extirpandas. & c. ad abolendam. Et idē Host. Bern. & Gofr. qui addit, ꝙ cū pater habuit personatū, aut perpetuā vicariā in aliqua ecclesia, filius immediatè ipm vel ipsam habere nō pōt. d. c. ad extirpandas. & c. quoniā. eo. ti. Item si pater habuit personatum, filius nō poterit habere vicariam, nec econuerso. c. Michaël. & c. constitut°. de fi. presby. intelligendo istud econuerso, ꝙ si pater habuit vicariam, filius personatum immediatè habere non 4 poterit. d. c. cōstitutus. Et* ratio est, quia perpetuus vicari° curam habet ecclesiæ, cuius vicarius existit. de offi. vic. ex parte. ꝙ si filius dispensatiuè succedat patri, frater istius, bñ poterit postea succedere patri, secundū Hosti, quia in hoc patri immediatè nō succedit: secus si primus frater habuisset ecclesiam solū de facto, quia secundus succedere non poterit. Quomodo autem hæc prohibitio extendatur ad nepotes, vide 5. Beneficiū. iij. §. vj. & vij. ¶* Tertiò quæritˇ, an natus de coitu illegitimo possit de iure cō muni tanquā legitimus promoueri, si pater deinde matrem duxerit in vxorē? Et dico, ꝙ si tempore conceptus poterat eā habere in vxorē, & postea duxit: legitimatus est filius, & ad omnes actus legitimos admittetur, etiā ad hæreditatē, secundū Ray. etiam si post natiuitatem filij mater nupserit alteri, quo mortuo contraxit cū isto: vel ecōuerso pater duxit aliā, qua mortua contraxit cum ista. Secus autem si tempore cōceptus non poterat esse matrimoniū inter illos: quia tunc licet sublato impedimen 1 to duxerit illā, nō legitimatus est filius: extrà, qui fil. sint legit. c. tanta. in authē. quib. mod. na. effic. leg. col. vj. circa prin. Cōcor. Gof. & Hosti. & Ray. qui addit ꝙ id, quod dictū est, talem legitimatū esse quo ad oēs actus legitimos, fallit in episcopatu, ad quem promoueri nō poterit absque dispensatione papæ, vt patet secundū vnam lectu ram extrà, de elect. innotuit. & idem recitant Gofre. & 2 Hosti. sed magis approbant, ꝙ etiam in hoc casu dispēsatione nō egeat in fauorē prolis. extrà, qui fi. sint legiti. ex 6 tenore. qui matri. accus. pos. c. videnē. in fi. ¶ Quartò* quæritur, quid si presbyter filium generet ex vxore legitima, 3 cum qua contraxit dū erat laicus, vel in minoribus, nunquid filius erit legitimus? Et distinguit Host. quia si inuita vel ignorāte vxore fuit ꝓmotus, talis fauore ꝓlis erit legitimus: si verò ea consentiente, nō erit legitim°. xxxij. dist. seriatim. Et sic secundū hanc distinctionē concordat opiniones Ray. & Gofr. quæ videntur cōtrariæ. Idem dic 4 si ea sciente & non cōtradicente. distin. liiij. si seruus sciē te. Vide etiam gl. in c. ministri. lxxxj. distin. quę dicit quòd si vir post suam ordinationem cognoscat vxorē, cū qua votum emisit, committit incestum, & filij erunt legitimi.

¶ Quinto* quæritˇ, quis dispensare possit cū illegitimo vt promoueatur? Et dico quòd episcopus quantum ad ordines minores & beneficiū sine cura; aliter nō, nec ad dignitates seu personatus, nisi ꝓpter de fil. presby. c. is qui. lib. vj. vbi etiam patet, ꝙ si per papam fuerit cum tali dispensatum, vt possit beneficium curatum obtinere: intelligiē solùm de vno. Et si ab episcopo fiat dispensatio, nō extendiē nisi ad ea quæ potest. Si verò fiat à papa, ꝓmoueri poterit ad parochialem ecclesiā: non ad personatū vel rectoriam, ad quā per electionē procedi consueuit. de præben. c. vlt. Cōcor. Ray. Gofr. & Host. sed in his similibus vide 5. Beneficiū. iij. §. vij. & sequē. ¶ Sextò* quæritˇ, quæ dispensatio est circa illegitimos? Et dicit Ray. ꝙ si monasterium intrant, de iure cōmuni possent ad omnes ordines ꝓmoueri. dist. lvj. §. j. extrà, de fil. presby. c. j qa religionis ingressus tollit irregularitatem, ſicut & ingratitudinē. xix. q. vlt. c. nō liceat. ad prælationem tñ promoueri nō possunt absq; dispensatione papæ. d. c. j. imò secundùm Pet. de Pal. in iiij. illegitimus etiā ingressus religionem, curam animarū iure ordinario siue per electionē siue per commissionem habere non potest: & intelligit etiā per dispensationē episcopi: secus papæ. Si verò remanent in seculo, nec ad ordines nec ad prelaturā possunt absq; dispensatione promoueri: sed circa eos quādoque adhibetur dispensatio magna, scilicet vt ordinent & instituātur in ecclesijs alijs à paterna, si sunt filij ꝓbyteri: aliter verò in quibuscūq; ecclesijs, arg. extrà, de fil. ꝓbyt. c. præsentiū. aliqñ maior: scilicet vt etiā in paterna, aliquo tamē medio: extrà eo. ex trāsmissa. aliquādo maxima, vt scilicet in paterna, nullo medio. extrà eo. c. ex tua.

DE IMAGINIBVS.

1 *Imagines ideo depictæ habentur, ut qui literas non nouerint, discant in eis, quid sequendum & imitandum sit. Et qua ueneratione colendæ sint.*

2 *Imagines sanctorum ob cessationem à diuinis & excommunicationem, in terram prosternere, lapidibus obruere, aut spinis subycere non licet.*

3 *Christi imago nō sub agni figura depīgi, sed sub humana licet.*

4 *Pictura agni in præcursoris Ioannis manu, num toleranda sit. Et qualiter agnina illa effigies Christum repræsentet.*

5 *Crucis signū tumulis, qui pedibus teruntur, nū insculpere fas sit.*

IMAGINES* sanctorū secūdū Greg. de consē. dist. iiij. perlatū. depinguntur, vt idiotę qui literas nescīunt, legāt in eis quod sequi debeāt. ¶ Quæritˇ verò quid iuris de eis? Et dico multa. ¶ Primum. Imagines sanctorū sunt adorandæ dulia, quæ solā reuerentiā exhibet, secūdū gl. in c. venerabiles. de cōsec. dist. iij. nō autē latria. Vñ violā dæ nō sunt. de cōsec. dist. iij. planū. cū duobus c. sequentibus. ¶* Secūdū. Non licet autē eas in aggrauationē cessationis aut excōicationis in terrā prosternere, lapidib° obruere, aut spinis supponere, vel huiusmodi: quia id fieri districtè prohibetur in c. si canonici. de offi. ordi. li. vj. ¶* Tertiū. Imago Christi sub forma agni pingēda nō ē, sed in forma humana: vt in c. sextā sanctā synodū, de cōsec. dist. iij. quia ꝓsente veritate debēt cessare figuræ. vbi dicit gl. ꝙ hoc credit ideo dici, quia in cruce agnus sol° depingebatur: vnde, inquit, non est prohibitum depingere Christū in specie humana, & sub ipso agnum: sed solū pingere Christum in agno: imò* ibi videtur prohiberi pictura agni in manu præcursoris. Sed cōsuetudo contra

trariū obtinuit, & seruanda videtur, vbi Christus non exhibetur adorandus, id est, vbique extra crucem: quia non pingitur vt imago ducens in illum repræsentatiuè, quæ adoratur, sed vt figura ducens in illum arguitiuè, quæ nō 5 adoratur. ¶ Quartum.* Signū crucis in filice aut marmore humi positis sculpere non licet. C. nemi. lice. fig. sal. l. vnica. & videtur esse præceptū: quia vult hoc puniri pœna grauissima. vbi glo. fortè mortis. ex quo patet quantū reprehensibiles sint qui sepulturis in humo positis imprimunt cruces.

DE IMMVNITATE seu libertate ecclesiæ primò in se, & quo ad loca, res, & personas.

1 *Immunitas, quæ alio quoque nomine Emunitas dicitur, quorū munium ac officiorum uacationem priuationemq; notet. Et ibidem eius author Gofr. fintio.*

2 *Immunitatis beneficio quænam loca donata sint.*

3 *Immunitas ecclesiasticæ quo ad cœmeteriorū & sacræ ipsius Basilicæ ambitum, quatenus pateat: & ad quæ, ut quæ in ipsis agantur, efficacia sint, aut id minimè, porrigatur. ad numerū 8. usque.*

4 *Dispositionē odiosam de quasi contractu cōceptā, ad cōtractū purū nō porrigi, nec contra. Et ibidē quid de statuto cauente, mulierem citra definitam iuris solennitatem contrahere non posse, an tum adire ipsi hæreditatem fas sit.*

5 *Flagitiū mortale esse, ea in sacris locis exerceri, quæ orationū munia ac functiones, quo tempore fieri debent, interpellare ac impedire possunt: alia verò non item.*

6 *In sacris Basilicis quinā sepeliri queāt. Et an abusibus sit mos, quo qui fidelium nomine continentur, in ipsis hodie cōduntur.*

7 *Ecclesia instar arcis, castri, aut ppugnaculi extrui nō debet: sed nec in ea pugnæ fieri, aut ludi, aut quæ diuinæ domus decorē labefaciāt, exerceri: ædītiones autē cōtrahi nū ibidē fas sit. & quid de funaliū cereorū distractione, hic quoq; perstringitur.* 1

8 *Ecclesiasticæ immunitas, quantū ad res ecclesiasticas iuraq; pertinet, quatenus se efferat. Vbi de colonorū emigratione, relictis ecclesiæ factis donationibus, citra insinuationē dominij: in ecclesiam translatione, emptione, & lucratiua descriptione: ubi quid lucratiua descriptio.*

9 *Laicorum statuta in res ecclesiasticas uim nō habent. Et num id perpetuò uerum.*

10 *Statuto dictante testamētū inutile esse, quod nō intra menses sex insinuatū fuerit, num corruet testamētū, quo clericus hæres constitutus sit, si non intra idem tempus, insinuatum fuerit.*

11 *Prælatos in dictiōes, canōes, exactiōes, tallias, ut uulgus loquitur,* 2 *nouosq; cēsus ecclesiæ imponere, aut hui° generis functiōes augere nō posse, nec grauamē alioqui inijcere. Archiepiscopis tamē atq; episcopis nonnulla quandoq; licent, de quibus hic: sed & inferioribus quoq; rectoribus, si modò id necessitas exigat.*

12 *Rector ecclesiæ, si qua ob negligentiā nō acquisierit, aut res ecclesiæ præscribi, aut usucapi passus sit, nū ipse ecclesiæ obnoxi° fiat. Et an deperditorū aut non quæsitorum, cum quæsitis cōpensatio admittatur.*

13 *Aduersus ecclesiam Prælato destitutā non currit præscriptio, quāl: bet antistes superior supersit, qui pro ea agere queat. Et sub hac, an res ecclesiæ absq; solennitate uendi, aut de his index secularis cognoscere ac iudicare possit.*

14 *Pia loca ecclesiæ iurisdictioni & tutelæ subsunt, & qui in ea offendit, sacrilegus est: non tamen quisquis in clericorum bona impegerit, nulla in personam ui illata.*

15 *Relicta uel in min° rite facto testō ecclesijs uel pijs locis ualere. Et ibidē an ecclesia ciuisue possessiōes ꝙ alienis debitis obligari possint. Et qd de illis obligāte, regalia usurpante, & de ecclesiā ex huiusce collatione tenēte. Et an ornamenta eccles. in usum secularium conuerti possint. Et demum, quorum iure fruisci ecclesia dicatur.*

16 *Ecclesiæ immunitas quo ad personarū ecclesiasticarum prærogatiuā quatenus uires protēdat. Et an quòd clerici ad iudicē laicum pertrahi nequeant, id ipsis priuilegiū sit, an verò aliud spectet. Et ibidē quibus aut obnoxij fiāt, aut eximantur muneribus. Et sub hæc, quid de Lege, nemineṁ. C. de sacrosanct. eccles.*

17 *Clerici de uniuersitate non habentur, nec in ea uocem habēt. Cæterùm quæ munera ordinaria, aut extraordinaria dicātur, sub finem remittit.*

18 *Clerici ad ciuitatū aut municipiorum custodiam non, nisi necessitas aliud suadeat, adstringuntur: ad bellum subeundū non coguntur, etiam si de terra sancta agatur.*

19 *Ecclesiæ immunitas, quo ad psonarū, rerū & prædiorū simul ac promiscuè inspectorū priuilegiū & libertatē, quorsum dirigatur. Et ibidē munera patrimonialia duplicia esse, tributaq; modis indici, de quibus sigillatim. Et an Italia hodie tributis obnoxia sit. Et sub hæc de muneribus sordidis ac mistis.*

20 *Ecclesia ad pontiū ac uiarū institutionem, murorum, fontium ac puteorū ædificationē & refectionem, num teneatur. Et ibidē quid de dispositiōe Legis, ad instructionem. similéque. Et qua liter intelligendū sit c. j. de no. ope. nunt. disponente, quòd legibus standū sit, ubi canon contrarium non inducit.*

21 *Possessio si qua hospitalitatē & albergū debeat, & ad ecclesiā deinde perueniat, num ad idē quoq; ecclesia cōpelletur. Et quid si quis in ecclesia in recognitionē beneficiorum à se collatorum, hospitiū retinuerit, an debeatur. Et quid si denegetur, an uiolenter ingredi possit. Et quid si iurisdictionem in ecclesia habeat.*

22 *Ecclesia ac clerici, an gabellis & uectigalibus pro rebus suis aliò transuectis obnoxij sint. Et quid de frumento, uino, & similibus. Et item quid si consules uino, aut carnibus imponant gabellam, num ad eos teneantur.*

IMMVNITAS* quasi nō munitas, importat negationē muniū, id est, officiorum vel onerum, à quibus ecclesiæ sunt immunes: vt extrà, eo. ecclesiæ. vel importat negationem munerū sordidorum, scilicet quæ ecclesia nō subit, vt calcis coquēdæ, arenæ fodiendæ, & similium: & alio nomine dicīē Emunitas, quasi extra munia vel munera libertas. Est tamē immunitas ecclesiæ, secundùm Gof. in Sum. e. tit. libertas concessa ecclesijs vel ecclesiasticis personis & rebus ad eas spectantibus: vel est priuilegiū ecclesiasticæ libertatis, vel personarū aut rerum ad eam pertinentiū. vnde ecclesiastica immunitas & libertas sunt idē. ¶ Primò* verò quæritˇ, quæ sunt loca ecclesiastica immunitate gaudētia? Et dico multa. ¶ Primum. Non solū ecclesia cōsecrata ecclesiastica gaudet immunitate, sed etiā nō cōsecrata. intellige fundata authoritate pōtificis primarium lapidē imponentis: etiam si non fuerint ibi celebrata diuina, secundū Hosti. quam sequitur Pan. in c. ecclesia. e. ti. vbi videtur tex. Et mouetˇ, quia palatiū episcopi gaudet hac immunitate. xvij. q. iiij. id constituimus. & cōsequēter multò fortius ecclesia. etiā facit, quia omnia priuilegia cōcessa ecclesijs, extēduntur ad hospitalia, episcopi authoritate fundata, in l. oīa priuilegia. C. de epi. & cle. Item quod de proximo faciendū est, habetur pro iam facto: vt l. non tantū. in prin. ff. de excu. tut. & in l. pe. ff. de test. mil. Hanc opinionē tenet Io. de Li. post Lau. in cle. j. de pœ. & re. Car. & Inno. & Ray. videʒ. Loca. §. iiij. ¶ Secūdū. Ecclesia quoq; interdicta similiter gaudet, secū dū Gof. & Vin. arg. d. c. ecclesia. & sequitur cōiter doc. Et idē dic de cœmeterio: licet in aliquib° casibus nō sit idē indiciū qd de ecclesia. sicut dictā est 3. Cœmeteriū. in prīci. ¶ Tertiū. Et similiter hospitale & priuata oratoria, si

sunt

sunt episcopi authoritate fundata, secūdū mētē Gof.& fa
cit qđ ipse no.in c.fi. de eccle.ædi.& tenet Lau.in d.cle.
j.placet Pan.in d.c.ecclesia.p d.l.omnia.aliàs nõ:qa quod
est hodie oratoriū,cras erit camera possibiliter. ¶ Secūdò
3 *quæritur,ad quæ se extēdat immunitas ecclesiastica quā
tū ad ecclesiā & cœmiteria? Et dico,ꝙ ad multa. ¶ Primò,
quia in eis retractāda nõ sunt placita secularia:ecclesiasti
ca tamē possunt:vt in c.j.de immu.eccle.& c.cū ecclesia.
& omnis pcessus ac sentētia iudicis secularis data in ea.
nulla est ipso iure.eo.ti.decet.lib.vj.maximè sentētia san
guinis, quæ ibi sub anathemate fieri phibetur.in d.c.cū
ecclesia.qđ de alia à sanguine limita,nisi sit data p viā vo
lūtariæ iurisdictiōis:quia sic tenet,secūdū Pan.in d.c. cū
ecclesia.& similiter tenet de causis ecclesiasticis.ar.c.qua
frōte.de app.& similiter sentētia data in domo ecclesię,
secūdū Pan.licet fieri nõ debeat:quia cū d.constitutio sit
pœnalis, nõ debet extēdi.Et itelligit,ꝙ in domo ecclesię
iudex secularis ius redder̄ nõ debet,ꝙ ppria authoritate
quasi ex iure publico eligit ibi mansionē.sec⁹ vbi habe-
ret illā domū cōductā ab ecclesia,vł gratis cōcessam.Po
test tamen aliquis in ecclesia doctorari,secundū Io. An.
in c.decet.eo.ti.li.vj.& placet Pan.in d.c.cū ecclesia.Te-
nent etiā contractus ibi facti,licet sit peccatū:secūdùm
Pan.in d.c.cū ecclesia.post glo.in d.c.decet.quia illud c.
decet. cū sit pœnale & loquatur solū de strepitu iudicio
4 rū,ad cōtractus extendi non debet.Ex*quo aduerte,ꝙ di
spositio odiosa cōcepta super quasi cōtractu,nõ extēdi-
tur ad contractū purū. Nam in iudicio quasi cōtrahim⁹.
l.iij.§.idem scribit.ff.de pec.Nec concepta super contra
ctu puro extēdit̄ ad quasi contractū,secundū Bar.in l.mo
re.ff.de acquir.hære.vbi vult,ꝙ si statutū phibet mulierē
cōtrahere sine certa solennitate, nihilominus hæredita-
tē potest adire:quia tunc non verè cōtrahit cum debito-
rib⁹ hereditarijs.ad qđ vide quod legitur in l.apud Iu-
lianū.ff.quib.ex cau.in pos.eatur.§.vlt.& penul. ¶ Secū-
dò se extēdit ad hoc,ꝙ nõ debēt in ea vel cœmiterio fie
ri cōclamationes,seditiones,impet⁹ vniuersitatū & qua-
rūlibet societatum contētiones,publica parlamenta,ne
gotiatiões, precipue nūdinarū & fori:vt in c.decet. eo.
tit.li.vj.Possent tamē secundùm Ioan.And.ibi fieri parla
mēta & societates p actu pietatis aut spiritualitatis : vt
refert Pan.in d.c.cū ecclesia.Non tamē est peccatū mor-
tale, qđlibet prędictorū:quia tex.in d.c.decet.dicit quòd
ordinarij locorū hæc faciāt obseruari, suadēda suadeāt,
5 interdicta compescāt.Ex*quib⁹ concludi potest,ꝙ mor
tale est exercere ibi ea quæ orationē tēpore debito im-
pedirēt,alia nõ:nisi ex se sint mala,vel habeant ex se ma-
ximā irreuerētiā,vt spectātia ad sāguinē,quę sub anathe
mate phibētur,& pollutiones etiā aliàs licitę ppter ma-
ximā fœditatē,& furta quæ ex se sunt mala,& maximam
irreuerētiā cōtinēt diuinorū:vel nisi quis faceret ex cō-
tēptu. & sic intellige c.vlt.& penulti. dist.xlij. ¶ Tertiò,
6 *quia in ecclesia sepeliri nõ debēt,nisi episcopi vel abba
tes,vel digni presbyteri,aut laici fideles.xiij.q.ij. nullus.
qđ itelligūt aliq de laicis faciētib⁹ miracula virtute fidei.
Host.verò de quolibet fideli in dignitate cōstituto:vt co
mite,rege,imperatore:gl. verò de quolibet fideli Chri-
stiano,nisi aliàs decesserit in mortali,vel in torneamētis,
vel ecclesia sit interdicta,& sic secūdū eā excluditur gēti
lis.Sed opinio gl.quę hodie seruat̄,de iure nõ placet:qa
ibi cū tex. distiguat de sepultura infra & iuxta ecclesiā,gē
tilis sepeliri posset iuxta,id est,in cœmiterio placet verò
opinio Hos.& opinio prima sic intellecta:vt fideles dicā
tur à fidelitate præcipua, quā ad Deū & homines ser-
runt:maximè si ad gratiā miraculorū attigerunt. Possunt
ergo i ecclesia sepeliri psonę dignæ, aut dignitate eccle
siastica vel mādana,aut dignitate virtutis excellētis:hoc
tamē hodie nõ seruatur,& male:quia de iure ciuili nul-
l⁹ debet in ecclesia sepeliri:vt not.Alber.in l.nemo apo-
7 stolorū. C.de sac.san.eccl.& Azo in Sum. ¶ Quartò* nõ
debet ecclesia incastellari,nec in propugnaculū ædifica-
ri,secundū Inn.& Ray,vt inde bellum fiat cōtra hostes,
vel vt ibi recipiantur bellū facientes:nisi iusta necessita
te:& secūdū Hosti.authoritate episcopi, si cōmode habe
ri potest.de cust.euch.relinqui.scilicet vt boni viri etiā
laici defendātur à malis,puta piratis,hæreticis vel paga
nis:& eadem ratione malis Christianis.& hoc cōmuni-
ter tenēt doct.secūdùm Pan.in d.c.cum ecclesia. ¶ Quin
tò,intra ecclesiā vel cœmeterium nõ debēt supellectilia
poni,vel hospitalarij in illa iacere vel conuiuari, nisi p
pter hostiles incursus,& alias necessitates,quib⁹ cessanti
b⁹ ad pristina loca reportētur:aliàs videt̄ mortale in hoc
casu,& in priori:vt in d.c.reliqui.& di.xlij.c.vl.pen. & an
tepen.nisi excessus esset modic⁹.De vēditiōe tamē can-
delarū in ecclesia,videt̄ tenere Sum.Ange.ꝙ indistincte
sit tolerabilis,nõ obstāte quòd domin⁹ eiecit de templo
vēdētes:quia ibi fiebant pacta,& multa perturbantia cul
tū diuinum:quod nõ est hîc:secus de alia negotiatione.
sed Sum.Ros.cū Archid.dicit hoc licere si fiat principali
ter ad satisfaciendū fidelium deuotioni:nõ autem si fiat
principaliter ad lucrū:imò illud dandum est pauperibus
de cōsilio:& sic tene,quia ibi est phibita negotiatio:vn
de laici,qui ad lucrū & negotiationem huiusmodi ven-
dūt,stant extra ecclesiā. ¶ Sextò,in ecclesia vel cœmete-
rio nulla debet fieri violētia,aut aliqs inde violenter ex
trahi,aut eius cōfinia frangi.xvij.q.iiij. sicut antiquitus.
nec ea,quæ in ea posita sunt,p vim aut furtū auferri:ali-
ter sacrilegiū est.ea.q.quisquis inuentus. & sic est morta
le,vt ibi patet.De immunitate tamē ecclesię,quo ad illam
cōfugientes,agetur specialiter infrà Immunitas.iiij. ¶ Se
ptimò,ecclesia non debet in seculare habitaculū aut vsū
secularium conuerti.de cōs.di.j.ligna.&quinq; c. sequēti
bus.de relig.do.c.ad hæc. ¶ Octauò,ludi theatrales cū lar
uis & similib⁹ inhonestis in ecclesia fieri non possunt.de
vita & hone.cle.cùm decorē.Secus de honestis ducenti-
bus ad deuotionē:vt repræsentare præsepe Domini,He-
rodē & Magos:vel huiusmodi. arg.de conse.di.ij.semel.
8 & dist.iiij.quæris,quasi in fin. ¶ Tertiò* quæritur,ad quæ
se extēdat immunitas ecclesiastica quantū ad res ecclesia
sticas,& ecclesiastica iura? Et dico quòd ad multa. ¶ Pri-
mò,qa rustici nõ possunt ecclesiæ rura deserere, & aliò
se transferre:extrà eo.c.iij. quod intellige secundū glo.
ibi de adstrictis glebæ,& qui sint vide s. Colon⁹. ¶ Secū
dò,quia quilibet potest regulariter suā rē ecclesiæ relin-
quere.l.generali.& l.iubem⁹.C.de sacrosanc.eccl. & etiā
donare inter viuos sine insinuatione in infinitum.l.illud.
ibidē.& in auth.de non alie.reb.ecclesi.§.si minus.quan-
uis gl.in d.§.teneat contrarium:quia primum est verius:
vt supra Donatio.j.§.xvj. ¶ Tertiò, quia trāsfertur domi
niū rei in ecclesias solo pacto,id est,sola nuda promissio
ne,cùm in alijs sit necessaria traditio. l. vt inter diuinū.
C.de sac.sanct.eccle.in gl.quod Alberic. idem sequitur.
& idem est secundū Rodo.quādo datur aliquid ecclesia
sticæ personæ intuitu ecclesiæ:& idē,vt patet in d.l.circa
hospitalia & cōcessa in redemptionem captiuorum. sed
intellige de promissione facta homini,nõ Deo, vt in vo
to,j.

to.j.Votū.ij.§.xix.Votū.iiij.§.vij. In emptione tñ reqri-
tur solutio pretij,vel fides de eo:aliter dominiū nõ acqre
tur,secūdū gl.prędictā. ¶ Quartò, quia quicquid emptū
fuerit de pecunia ecclesiæ,reuerti debet ad ecclesiā.xij.q.
ij.apostolicos.& q.v.fixū. & hoc siue noīe ecclesię emptū
sit,siue nõ:de pecu.cler.c.j.& c.inquirendū. ¶ Quinto,qa
nec ecclesia,nec monasteria, vł hospitalia tenent̄ ad lucra
tiuam descriptionē:vt in §.sancimus.xxiij.q.viij. Est autē
lucratiua descriptio quarta pars bonorū, quę à curialibus
relinquebatur,quā fiscus vēdicat exceptis relictis curiali-
bus,& eorū cōiunctis.de quo habes C.qui & à qui.quarta
9 pars.l.j.& ij.C.de impo.lucra.descri.l.vnica. ¶* Sextò,qa
laicorū statuta nõ habent locum super rebus ecclesiæ : de
reb.eccle.nõ alie.c.fi.infrà,Statutū.§.ij.quod quidā verū
limitant,nisi Papa tale statutū approbaret. de constitu.ec
clesia sanctę Mariæ.in gl.quod verū puto,secundùm Bal.
ibi,quādo expresse & nominatim approbatur à Papa:sec⁹
si generaliter approbaret statuta: quia p talē approbatio-
nem cōtra ecclesiā nõ valerent,cùm sint cōtra ecclesiasti-
cam libertatē.& sic tene:& vide eundē Bald. in c.j.p quos
fiat inuestitu.& j.eo.tit.§.vj.& vij. Imò, secūdū aliquos,
dictū priuilegiū extenditur ad res patrimoniales clerico-
rum.& ita tenet gl.in c.ecclesia sanctę Mariæ. de cōstitu.
& in c.fi.de vita & honest.cle.& in c.ex literis.de pign. &
xv.q.j.c.similiter. & est etiā gl.sing.apud Legistas,secūdū
Fran.Tigr.in l.fi.§.patrimoniorū.in verbo,pōtifex.ff.de
mu.& ho.Sed in contrariū faciūt,quę dico j.Prescriptio.
§.vij.particu.vj.Statuta autē laicorū impediētia quocūq;
modo liberā facultatē donādi ecclesijs, aut pro anima,se-
cundū Pan.in c.relatū.el j.de testa.nõ valēt:vt no.in l.j.de
sacrosan.eccle.sicut & secūdùm Io.And.c.fi.de immu.ec-
cle.lib.vj.nõ obstante statuto,quod prohibet forensibus,
seu nõ suppositus iurisdictioni, potest donari ecclesiæ:qa
10 inferior auferre nõ pōt priuilegiū superioris.* Et secun-
dùm Bal.in auth.cassa.C. de sacrosan.ec. si cauetur statuto
ꝙ nõ valet testamentum,nisi intra sex mēses insinuetur:si
clericus sit hæres, & nõ insinuet, nõ fit testamentū nullū:
qa statutū non adstringit clericū,nec à fortiori ecclesiā,si
fuisset instituta. Et ex his infert Pan. ibi, ꝙ quāuis statuto
caueatur, ꝙ mulier donare nõ possit ecclesiæ, seu ad piā
cām,seu testari, & se obligare ecclesiæ, vel ad pias causas,
sine presentia duorū agnatorū : tamē hoc poterit sine hac
solēnitate: quia talia relicta determinari debēt secūdùm
canones,& nõ secūdū leges,vł statuta, quę sunt pars iuris
ciuilis.l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. & idem tenet
domi.Ant.in d.c.relatū.& per Bar. in l.j.C. de sum.trini.
Sed Bald.in c.ecclesia sanctę Marię.& c.quę in ecclesiarū.
de cōsti. tenet valere statutū, si disponat de re immobili.
Sed cōtra eū est in c.fi.de reb.ecc.nõ alie.& ibi Imo.& be
ne.Possunt tamē laici secūdū Io.de Imo.in d.c.fi.statuere
super mortuarijs in his, quæ non applicantur ecclesiæ. &
addit Pan.ibi,aut cōcernūt diuinū cultū,vel refrigeriū a-
nimę:qa cū hęc sint annexa iuri spirituali,nõ valeret: pu-
ta,qa nõ dent̄ nisi tot cerei,vel nõ inuitētur, nisi tot cleri
ci:vnde solùm valet in cōcernētibus pōpas mūdanas,quę
sunt potius cōsolationes viuorū , quàm mortuorū suffra-
gia:nec ecclesia talia approbat.xiij.q.ij.quàm prepost erū.
Et quia secūdū Bal.in l.j.C.de Lati.liber tol.equi ducti ad
sepulturam militis , & arma debēt remanere apud cleri-
cos,vel fratres sepeliētes,quasi sequela cadaueris:ar.l.me
dico.§.fi.ff. de auro & argē.lega. ideo nõ valeret statutū
11 laicorū.vide etiā de his titulo sequēti ferè p totū. ¶* Se-
ptimò,quia nec etiā prelati,aut ecclesiasticæ personæ pos
sent ecclesijs tallias,vel exactiões,aut nouos census impo
nere, aut veteres augere, aut alio modo grauare: de quo
suprà,Gabella.ij.§.j. Possunt tñ archiepiscopi,& episcopi
secūdū Pan. in c. cū apostolus. de censi.exigere à clericis
obuentionē eis cōcessam in d.c.cùm apostolus. aliud nõ:
de quo infrà,Visitatio.§.v.quā tamē ab oratorijs, & locis
religiosis, etiā ratione visitationis exigere nequeunt. de
censib.c.vlt.& ibi Pan.Possent etiā cōpellere ad charitati
uum subsidiū,si rationabilis,& manifesta causa subsit:vt si
voluīt ire Romā pro cōi vtilitate,& huiusmodi.Pōt etiam
rector ecclesiæ pro sua necessitate obligare rē ecclesię:pu
ta, quia est infirmus, vel indigēs indumētis, secūdū Ioan.
And.in c.ex præsentiū.de pig.Adde & pro necessitate ec
clesiæ.de sol.c.j.& successor tenebitur. Et cū eo cōmuni-
ter trāseunt doctores.Sed Pan.in d.c.ex presentiū.distin-
guit,dicēs hoc verū esse,si ecclia sit potēs,licet ipse mor-
te pūetus nõ soluerit:secus si à principio,vel ex post facto
12 ecclesia sit impotēs. Ibi vide si placet. ¶ Octauò,* quia vt
not.Pan.in d.c.ex presentiū.de pign.si rector ecclesiæ po
tuit ecclesiæ aliquid acquirere,& nõ fecit,vel ob negligē
tiā passus est rē ecclesię prescribi,tenetur ipsi ecclesię.pro
quo habes tex.cū gl.xij.q.iiij.c.fi. ad instar tutoris, qui ad
hoc tenetur: vt in l. quicquid.C.arbit.tutel. & sic patet,ꝙ
etiā tenetur de leui culpa,si nõ laborat vt acqrat ecclesię:
vt in d.l.quicquid.& in d.c.fi.qđ nõ intelligas quasi tenea
tur laborare psonaliter, aut ex doctrina vel artificio acq-
rere ecclesiæ,sed cū solicitudine agēdo,& pmouēdo res
ecclesiæ,ex qua solicitudine acqsitū est ecclesię. Vnde li-
cet secūdū Pet.de Anch.in c.cōsensus.de rebus eccle.non
alie.fieri possit cōpēsatio cū pditis ex eius negligentia,&
ex eius diligētia acquisitis.q allegat l. cùm queritur.ff.de
admi.tut.& l.Caius.vbi Bal.eū sequitur.ff.de vsur.tñ ex ta
li solicitudine acquisitū in recōpensatione dari nõ pōt,
cùm sit ecclesię. Sed dictū Pet. intelligitur de acqsito sibi
per exercitium,vel aliter.de quo suprà,Clericus.iiij. §.vj.
13 ¶ Nonò,* qa ecclesiæ carēti proprio prælato prescriptio
nõ currit, licet superior prelatus possit agere pro ea,secū
dū Inno.in c.olim.el j.de resti.spo.& tex.est in c.j.de reb.
eccl.nõ alie.lib.vj.licet Bar.dubitauerit, ar.l.ij.ff. de aqua
plu. ¶ Decimò,quia res ecclesię sine certa solēnitate alie-
nari nõ possunt.de qua s. Alienatio. ¶ Vndecimò,quia de
reb⁹ ecclesiasticis,& etiā patrimonialib⁹ clericorū,aut de
causis spiritualibus iudex secularis nõ potest iudicare. de
14 quo s.Excō.ix.§.v. ¶ Duodecimò,* quia loca pia sunt sub
ecclesię iurisdictione.de reli.do.ad hęc.& in cle.quia con
tingit.eo.tit.de reli.do.secūdū Pan.in c.cùm sit generale.
de foro cōpe.Vnde lædētes ea,cēsendi sunt sacrilegi.d.c.
cū sit gñale. nõ aūt lędētes in bonis clericorū sine violen
tia psonę: licet ipsa sint sub iurisdictione iudicis ecclesia-
15 stici.de fo.cōpe.si clericus. ¶ Decimotertiò,* qa relicta in
testamēto minus solēni ecclesijs & pijs locis valēt. de te-
sta.c.cū omnes.c.relatū.& c.indicāte.de quo j. Legatum.
iiij.§.ix. ¶ Decimoquartò,qa ecclesia,vel eius possessio-
nes pro alienis debitis obligari nõ possunt, & obligās est
suspēsus ab administratiōe tēporaliū,& spiritualiū.de so-
lut.c.ij. quę tñ suspēsio p episcopū relaxari pōt primò ec-
clesiæ indēnitati cōsulto c.ex parte.el j.de ver.sig.Nõ cō
præhēdit tamē ista suspēsio episcopos. de sen. excō.quia
periculosum.li.vj. ¶ Decimoquintò,quia excōicātur vsur
pantes regalia,custodiā,& huiusmodi,de quibus s.Excōi
catio.ix. §.xiij. ¶ Decimosextò, quia clericus tenens ec-
clesiā ex laici collatione,si nõ resignauerit,suspēsus est ab
officio & beneficio:laicus verò excōicādus. de iure patr.

præter

preterea.& c.relatũ.iuncto c.si aũt vobis.xj.q.iij.& c.cum nõ ab homine.de iudi. ¶ Decimoseptimò, qa ecclesiastica ornaméta in vsum seculariũ conuerti nõ debẽt, nec vasa eccl'iastica, aut cortinæ, aut cætera ornaméta debẽt pollui cõuiuijs nuptiarũ.de cõse.dist.j.lingua.& quinq; c.se. xij.q.ij.nulli licet.xix.q.iij.semel. Dicit tñ gl.Ray.ꝙ si legatus apostolicæ sedis, vel archiepiscopus, aut episcopus reciperetur à monasterio, vel episcopo, domus ecclesiastica, in qua reciperet̃, ornari posset cortinis, & ornamentis ecclesię: & idẽ credo si pparet̃ illi altare, vl' capella in domo laicali. ¶ Decimooctauò, qa ecclesia vtitur iure minoris, & reipublicæ: ita ꝙ omnia priuilegia concessa reipublicæ, videtur cõcessa ecclesijs, secũdu gl.ĩ c.auditis.& ibi Pan.de resti.in integ.& gl.in c.j.eo.tit. itẽ põt vti iure im
16 perij. ¶ Quartò q̃ritur, ad q̃ se extẽdat immunitas ecclesiastica, quãtũ ad ecclesiasticas psonas? Et dico ꝙ ad multa. ſ. vt clericus pcuti sine pcutiẽtis excõicatione nõ possit, xvij.q.iij.si qs.nec possint etiã cõueniri corã laico iudice. de foro cõp.c.ij.nec possint laici cũ eis stare in choro: de vi.& ho.cle.c.j.de cõsec.dist.ij.sacerdotũ. Pan.tñ in d.c.j. dicit hoc nõ esse priuilegiũ clericorũ, sed vt psallẽtes nõ impediãtur: nec possint fatigari angarijs, & perãgarijs.i. seruitutibus personarũ, ac rerũ, secundũ Ray. sed sint immunes à muneribus personalibus.C.de episco.& cle.l.omnes.& l.presbyteros.xij.q.ij. ecclesiarũ. sed p hoc dico multa. ¶ Primũ. Munerũ merè personaliũ, quę cũ prouisione, & corporali labore sine aliquo gerentis detrimẽto perpetrãtur, vt in l.fi.de mu.& ho. quędã sunt sordida: vt cloacæ mũdandæ, calcis coquendæ, harenæ fodiendæ, fossati, vel stabuli purgãdi, & huiusmodi. de quib9 in l.maximarum.C.de excu.mun. quędã verò nõ sunt sordida, sed honesta, quia habẽt annexũ honorẽ, vt sunt officia secularia. quędã verò simplicia, nec honorẽ, nec vituperiũ habẽtia annexũ, quę possunt dici neutra, vt legatio, tutela, vel cura, & huiusmodi, de quibus omnibus habet̃ s̃.Gabella. iij. ¶ Secũdũ. Ad munera sordida nõ tenẽtur ecclesię, nec earũ mancipia, aut clerici, vel eorũ vxores, aut familiæ, & coloni.xvj.q.j.generaliter. §.nouarũ.& §.placet.ij.C. de epis.& cle.l.ij.& l.neminẽ.C.de sac.san.eccle. quę vult, ꝙ teneatur in aduẽtu principis, nõ valet, quo ad clericos, ecclesias, atq; seruos, qui sunt dominio ecclesiarũ subiecti: qa iure diuino sunt exẽpti: vt in c.si Imperator.dist.xcvj. & notat Inn.in c.ij.de maio.& obe. & facit l.rescripto. & quod ibi not.Bar.ff.de mu.& ho. & hoc intellige de familia ppetua ecclesiarũ, & earũ seruis: sed bene valet, quo ad colonos liberos, qui seruiũt pro mercede, cũ sint sub Imperatore, iuxta not. in c.iudicatũ.lxxxix. dist. & ab ipso à multis exẽpti: vt in l.j.& ij.C.de epis.& cle.ideóq; potuerit eorũ immunitatẽ limitare: vt in simili no.gl.in c.cũ secundũ leges.de hære.li.vj.vnde tales tenẽtur ad gabellas & alia onera de parte eis cõtingente, secũdũ Fede. cõsil. iiij. Ad munera etiã honesta clerici nõ tenẽtur, per c.sacerdotibus.& c.sed nec procurationis. ne cle.vel mo.& in l. placet.C.de epis.& cle.vbi dicitur, Placet nostrę clemẽtię vt clerici nihil cõmune cũ publicis actiõib9, vel ad curiã pertinentibus, cuius corpori nõ sunt annexi, habeant. Ex
17 quo*patet, ꝙ non sunt de vniuersitate, nec in ea possunt habere vocẽ, vt tenet Inno.in c.dilecta.de exces.prælato. A munerib9 aũt neutris licet sint exẽpti, vt in l.generaliter.C.de epis.& cle.posita in c. generaliter xvj.q.j. tamen secundũ gl.iũcto tex.in c.peruenit. dist.lxxxvj. possunt si volunt legitimã tutelã accipere, nõ datiuã testamentariã: sed episcopi, aut monachi non, lxxxviij.dist. episcopus. & xvj. q.j. monachi. tutelã autẽ miserabiliũ personarum omnes clerici, & monachi possunt suscipere: quia officium pium est, vt in d.c.peruenit. Et in omnibus prædictis muneribus psonalibus, quo ad ecclesias, & clericos habẽt locũ prædicta, tam in ordinarijs, quàm extraordinarijs muneribus, seu indictis, vel superindictis: vt in l. placet.C. de sac.san.ecc.& in authẽ. item nulla cõitas.C.de epis.& cle. & c.quãquã.de cens.lib.vj. Quando autem dicantur ordinaria, vel extraordinaria indicta, & superindicta, vide s̃.
18 Gabella.v.§.iiij. ¶ Tertiũ.*Nõ tenẽtur etiã clerici custodire ciuitatẽ, vel oppidũ, secũdũ Pan.in c.peruenit.eo.tit. nisi subesset necessitas maxima: vt no.gl.xvj.q.j.§.placet. quæ quidem per laicũ discerni nõ debet, secũdùm Host. in Sum.sed per episcopũ: & per eum cõpellentur: vt in c. ecclesia sanctę Mariæ.de cõsti. quia aliter sine eis defendi nõ potest: quo casu tenerẽtur: arg.l. nullus penitus.C. de cursu pu.& in d.c.peruenit.& facit text. in c.pe. de homi. vbi tẽpore inuasionis clerici possunt vnà cũ laicis sumere arma, & pugnare: nec sunt irregulares, si multi sunt occisi, modò nullũ proprijs manibus occiderint, etsi vulnerauerint. ¶ Quartũ. Non tenentur etiã ire ad bella, vbi impugnãdi sunt alij, secũdũ Pan.in d.c.peruenit. etiã si ageretur de recuperatione terræ sanctæ: quia clericatus reddit eos inhabiles ad pugnã, etiã cũ Saracenis, vt probat̃ in c.
19 ex multa. §.fi.de voto. ¶ Quintò*queritur, ad quæ se extẽdat immunitas ecclesiastica quãtũ ad psonas, & res siue predia simul? Et dico, ꝙ ad gabellas, vt §. sequẽti. & ad munera patrimonialia siue realia, ad quæ nõ tenet̃ ecclesia. Sed circa hoc dico multa. ¶ Primũ. Munera patrimonialia, seu realia.i.quæ sumptib.patrimonij, & dãnis administrantis expediũtur: vt in l.fi. §.patrimoniorũ.ff.de mu.& ho.duplicia sunt: quędã.s.merè patrimonialia, & quædam mista, sic dicta, qa habẽt onus cũ sumptu.d.l.fi. §.mista.qa participãt de munere personali, quatenus habẽt onus annexũ, & de patrimoniali quatenus sunt cũ sumptu. ¶ Secũdũ. Munera merè realia tripliciter indicũtur, vel imponũtur. Primò rei de eo, qđ faciendũ est de ipsa re: vt ꝙ nauis, aut curr9, vel equ9 eccl'ię vadat ad seruitiũ reipublicæ. Secũdò, sup eo, qđ pcipit̃ ex ipa re: vt si det̃ certa pars fructuum.& de his in d.§.patrimoniorũ. Tertiò ipsi rei de eo, qđ nec pcipit̃ ex ipsa re, nec est in ipa re: vt pstare certã pecuniæ summã annuatim.de quo habes in l.hacten9.§.j.ff. de vsufr.& in c.j.de cẽsib. Mista quoq; dupliciter imponũtur. Primò psonę habito respectu ad rẽ, seu bona patrimonij. q modus differt à tertio modo imponẽdi onera rebus merè patrimonialib9: qa ibi q̃libet res tenetur p munere qđ eã respicit, & nõ vltra.l.Imperatores.ff. de pub.hic vò est psona obligata, & cõsequẽter oẽs res patrimonij.l.aufertur. §.fisc9.ff.de iure fisci. Secũdò ĩponũtur psonę nulla facta mẽtione de re: & sic dicitur capitatio: qa p capita imponit̃ non habito respectu ad bona patrimonij, vt in l. vna.C.de capitatiõe ciui. ¶ Tertiũ. An aũt ecclesia, vel ecclesię prediũ teneãtur ad munera mere realia. Pan.in c.fi. de vi.& ho.cle.dicit ꝙ si res, qbus imponũtur talia munera, habebãt onus tale ppetuũ annexũ, inuariabile, ac certũ, siue ex dispositiõe publica, puta prĩcipis: siue ex dispositiõe priuata, vt in c.quãto.de cẽsi.& antequã venirẽt ad ecclesiã: sicut patet exẽplũ de tributo, vt l.Imperatores.ff. de pub.& c.j.in fi.de cẽsi.vbi innuit̃, ꝙ q̃libet possessio ab antiquo est onerata onerẽ soluendi tributa: & sic ecclesia de talibus reb9 teneret̃: qa res trãsit cũ onere suo.de deci. pastoralis.& de pigno.c.ex literis. Fateor tñ, ꝙ Italia tanquam princeps prouinciarũ nõ obligatur hodie ad talia

trib

tributa: vt nota.in l.j.ff.de censi. Si verò non erant oneratæ onere tali certo & inuariabili quando peruenerunt ad ecclesiã, sic non tenetur ecclesia, quamuis essent oneratæ onere incerto & variabili: vt sunt istæ descriptiones, quæ fiunt hodie: quia æstimãtur bona cuiuscũq;, vt soluat plus vel minùs secundũ impositionem collectæ. Et hanc opin. tenuit Ray. addens aliquid de muneribus sordidis: & dicẽns, ꝙ ecclesiastica prædia grauari non debẽt muneribus sordidis.xvj.q.j.§.nouarũ.ad honesta verò, sicut sunt ordinaria tributa, tenentur.xxiij.q.fin.tributũ. quod tamen fallit in domibus, atrijs & hortis iuxta ecclesiam positis, & in mãso, de quo ecclesia dotata est, de quib9 nullũ debet dari tributũ: sed de alijs, nisi sit expresse remissum: quia res ad ecclesiam transit cum onere suo.xxiij.q.vlt.secundũ canonicã.de censi. sancitũ.ad extraordinaria verò & de nouo inducta non tenẽtur.xvj.q.j.placuit.nisi scilicet quatenus antiquitus tenebãtur, secundũ gl.similiter nec ad ea q̃ subitò iniungũtur, nisi respiciãt ad pias causas, & necessitas exposcat: de quo dic vt ĩ.parti.quarta virtualiter. Eãdẽ et tenuit Inn.in c.non minus.eo.tit.& recitat Pan.ibidẽ. Io. de Lig.in cle.pręsenti.de cẽsi.& Io.And.post Arch. in c.j. eo.tit.lib.vj.& placet: licet aliqui teneãt, ꝙ si possessiones prius erant adscriptæ, vt tantũ soluatur pro libra, ꝙ tũc teneatur ecclesia. Sed prima opinio est tutior, licet ista nõ sit condẽnanda. Sunt tamẽ aliqua onera, quę ratione naturali succũbũt ipsis rebus: vt reficere viã ante domũ: & sic ecclesia tenetur, vt no.Bart.in l.ad instructiones.C.de sac.sanct. eccl.itẽ in purgatione putei necessarij toti viciniæ, in qua est ecclesia, vt not.Spec.tit.de cẽsi. Itẽ soluere ad portã vel põtẽ pro plaustro ad ipsius portæ vel põtis cõseruationẽ, qa destruũt viã: vt no.in d.l.ad instructiones.& no.Bald. de pa.Cõstã.& idẽ de similibus. Ad munera verò mista imposita primo modo ecclesia non tenetur: nec etiã laici nõ subditi, licet habeant patrimoniũ in loco.l.rescripto. §.fi. & ibi per Bart.ff.de mun.& hon. nisi aliud habeat cõsuetudo quo ad laicos: vt no.Bar.l.vna.C.de capit.ciui.nõ quo ad ecclesiã: quia consuetudo nõ valet.auth.cassa.C.de sac. san.eccl.iuncta auth.item nulla cõmunitas.C.de episco.& cle.Et isto modo põt intelligi text.c.nõ minus.eo.tit.& c. fin.de vita & hon.cler.& c.quanquã.de censi.lib.vj.Similiter nec tenetur ecclesia nec clerici ad mista imposita secũdo modo: quia nõ sunt subditi Imperatori, in d.c.quanquã.imò nec laici ciuiles, sed tantùm rustici: vt in d.l.vna. no.Bar.Et hęc omnia procedunt regulariter. ¶ Quartum.
20 *De concernentibus autẽ pietatẽ, vt est instructio pontiũ & viarũ, dubitatur. Et dicit Inn.ꝙ ecclesia tenetur, per d.l. ad instructiones.& per c.j.eo.tit.similiter in ædificatione murorũ ciuitatis aut villæ: & idẽ glo.in d.c.non minus. & Inn.& Host.& do.Car.& Philip.& Pet.de Ancha. & Albe. in d.l.ad instructiones.addẽs ꝙ idẽ putat de fontib9 & puteo cõmuni.arg.ff.ne quid in loc.pub.l.ij.§.viarũ.& dicit huiusmodi opinionis esse Dy.& Old. Sed in contrarium est cõmunis opinio Canonistarũ in c.fin. de vita & hone. cle.in cle.præsenti.de cẽsi.& patet per Io.de Lig. & Bart. in l.rescripto.ff.de mun.& hon.& in d.l.placet.& glo.xvj. q.j.§.nouarũ.& Pan.in d.c.non minus.per multa motiua. Vnde dic ꝙ d.l.ad instructiones. & similes, non valeant: quia licet c.j.cum similibus.de no.oper.nun.dicat stãdum legibus, ex quo in canonibus contrarium nõ reperitur: tñ hoc nõ est verũ, qñ lex imperialis ecclesijs est dãnosa seu ecclesiasticis personis: qa tũc nõ tenet, nisi specificè approbetur ab ecclesia: vt est cõmunis opinio doct.in c.fi.de so. & in c.ecclesia sanctæ Ma.de cõstit.& c.fi.de reb.eccl. non alie.& dist.x.si in adiutoriũ. Distinguo tamen sic secundũ Pan.in d.c.nõ minus.& est mens Ray.Pisa.& Archi. Nam aut necessitas vel pietas imminẽs cõcernit vtilitatẽ ecclesiarũ à remotis per quandã consequentiã: & tunc est text. apertus in d.c.nõ minus.ꝙ nõ tenetur, nisi spõte velit, approbãte episcopo cũ clero, & pri9 cõsulto Romano põtifice, per c.aduersus.eo.tit.vbi tamẽ aduertendũ est, ꝙ si tãta esset necessitas vel pietas ꝙ non posset sine scandalo & periculo recursus prius haberi ad Romanũ pontificẽ, sufficeret deliberatio cleri cum episcopo. facit c.fi.de eccl.edi.& quod ibi no. Aut necessitas vel pietas cõcernit de directo & principaliter vtilitatẽ ecclesiarũ & laicorũ: vt puta quia praua societas territorium ciuitatis incẽdit, pdia deuastãs, in quo ecclesia multas habet possessiões: tũc debet ecclesia cõtribuere: non tamẽ ad deliberationẽ solius populi: sed oportet, ꝙ clerus & populus principaliter cõueniãt & deliberẽt: qa quod omnes tãgit, debet ab omnibus approbari: in cle.j.& ij.de censi.& c.ad hoc.de offi.Archid. Fatetur tamẽ Pan.vbi s̃.in d.c.non minus.ꝙ si clericus nollet sine legitima causa consentire, possent laici implorare auxiliũ superioris ecclesiastici, vt cõpellat eos: vt in c.null9.de iu. patr.Et in hoc casu nõ habet locũ dispositio d.c.aduersus. de cõsultatione Romani põtificis: quia hæc impẽsa nõ fit propter publicã vtilitatẽ, sed ppter priuatã ecclesiarũ: & sic sumus extra casum præfati c. aduersus. Facit cle.j.& ij.
21 de cẽsib. ¶ Quintũ. Si possessio aliqua vel domus tenebatur alicui facere albergũ, & postea ad ecclesiã peruenit: secundũ Host.& Inn.ecclesia tenebitur ad idẽ, aut ad vẽdẽdum.& si quis in recognitionẽ beneficiorũ suorum in aliqua ecclesia sibi hospitiũ reseruasset, illud secundũ In.sibi debetur.xviij.q.fi.Eleuterius. non tamen licet tali violenter irrũpere domos ratione alicui9 iuris sibi debiti: aliter sacrilegiũ cõmittit.xij.q.ij.nulli.& eadẽ ratione nõ tollere inde necessaria violẽter hospitiũ ingrediẽdo, secundũ Inn.quia etiã secundũ eundẽ Inn.extrã eo.c.j. in tali casu nulla domus vel res ecclesiæ debet hãc seruitutem, vel ad hoc est obligata, sed ipsa ecclesia, cõtra quã cõpetit actio psonalis & nõ realis. Secus tñ in habẽte iurisdictionẽ in ecclesia: quia posset iniquè intrantẽ violẽter domũ irrũpendo repellere.& idẽ de eo qui possidet ecclesiam quasi prę latus: quod tamẽ abbas non potest respectu domorum capellæ, qa capellã nõ possidet, licet habeat in eum ius sub-
22 iectionis: arg.ff.ad l.Aquil.l.quemadmodũ. ¶ Sextò*quærit̃, quõ se extendat ecclesiastica immunitas circa gabellas & huiusmodi? Et dico multa. ¶ Primũ. Ecclesia vel clerici nõ tenẽtur ad gabellas, quę hodie ponũtur in vino, & similibus, secundũ Pan.in d.c.nõ minus.per d.auth.item nulla cõmunitas.& tenet Bald.in d.l.placet.C.de sacr.san.eccle. nisi gabella fuisset imposita pro oneribus ad quæ tenetur ecclesia: qa tũc succedit in loco onerũ, vt voluit But.in d.l. ad instructiones. ¶ Secũdũ. Si clericus res ecclesiæ ad aliũ locũ trãsferat causa negotiationis, exigi non potest pedagium vel gabella, secundùm Pan.in d.c.fin.de vita & hon. cle.quia delictum clerici ecclesiæ nocere non potest.vide Feder.consi.cc.secus si sunt suæ, non ecclesiæ. ¶ Tertium. Clerici soluere non debent gabellã pro vino aut frumẽto quod ex sua præbẽda habitũ vendunt, secundũ Bal.Pet.& Cyn.in l.omnis.C.de epis.& cler.nec etiã ad portã. & idẽ Bar.in d.l.placet.nec etiã de patrimonio debẽt soluere pedagia vel gabellas, secundũ Pan.in d.c.fin.& facit cle.præsenti.de censi.& c.quanquã.eo.tit.lib.vj. ¶ Quartũ. Posito, ꝙ propter debita aut aliud cõsules gabellam ponãt super carne, aut vino, & huiusmodi, quam ecclesiæ soluũt in

 directæ

direĉtè,cùm emant carius,ſecundũ Richar.in quol.cui nõ
ſentit Aſten.lib.vj.ti.xxx.diſtinguendum eſt. Nam ſi eam
ponũt propter abuſum & exceſſum eorũ,ſcilicet quod fe-
cerunt,ſic non licitè ponunt,ſed ſoluãt de ſuo.ſi verò po-
nunt propter communẽ vtilitatẽ tam clericorũ quàm lai-
corum,ſic licet eis.Si verò propter vtilitatẽ laicorũ prin-
cipaliter,clericorũ verò indireĉtè & à remotis, puta quia
ciuium proſperitas in eccleſię & eccleſiaſticarũ perſonarũ
vtilitatem redundat:iterum diſtinguitur.Nam aut faciunt
animo extorquendi pecunias ab eccleſiaſticis,quas extor
quere alio modo nõ poſſunt:& ſic nõ licet.Aut nõ faciunt
eo animo:quia etiam ſi non eſſent eccleſiaſticæ perſonæ,
adhuc eam imponerent:& ſic licet eis,habita authoritate
domini temporalis,& habita moderatiõe ponatur magis
ſuper his quæ ſæpius emuntur à clericis, aut ab extraneis,
aut à pauperib⁹, quàm ab alijs ciuibus:& ſic clerici cõque
ri non poſſunt,maximè cùm alibi poſsint emere,licet nõ
ita commodè.Probantur hæc ff.de noui ope.nun.

RVRSVS SECVNDO DE IMMVNITATE ſeu libertate eccleſiæ, quantum ad eius violationem.

1 *Immunitas ſecundo modo conſiderata in quo cõſiſtere,& item quid in ſe cõplecti dicatur. Et ibidem priuilegia, quæ eccleſijs cõceſſa ſunt,aut à Deo,aut ab homine indulta eſſe,& id aut in uniuerſum & generaliter,aut in ſpecie & certis perſonis aut locis datum. Ad quod ſubijcitur regula. Et ibidem quam uariè uiolari huiuſmodi priuilegia poſſint.*

2 *Immunitas eccleſiæ qua ratione, & quando uiolari cenſeatur: ubi quòd priuilegium generalis ac catholicæ eccleſiæ duobus modis intelligendum ſit.*

3 *Libertas eccleſiæ nũ imminui, ac uiolari ob hoc dicatur, quòd cõminutas id ſtatuat,ne per ſuos iudices Eccleſiaſticos ius reddatur.Et qd ſi ſtatuto cautũ ſit,ne quis allegare præſumat, quẽ ex prælatis iuriſdictionẽ quaſi epiſcopalẽ in certo loco nõ habere.*

4 *Violato certæ ac ſingularis eccleſiæ priuilegio,nũ ob id uiolata ac ĩminuta eccleſiæ libertas cẽſenda ſit.Et ſubinde quid de laicorũ ſtatutis ex authoritate,ac præcipue de his quæ ad eccleſias pertinent diſponentibus,licet non directò id fiat: ut quòd bona immobilia non ſubdito non poſsint diuendi:an ſi ab eccleſia contra fiat,utpote,quæ emat à laico,corruet contractus.Et ibidem in hoc Ioan. And. conſilium.*

5 *Statuto dictante donationẽ ipſo iure inefficacem futuram,quæ poteſtati intra menſem denuntiata non fuerit,aut teſtamentũ in publica documenta non redactum:an huiuſmodi ſolennitate omiſſa donatio,aut teſtamentum eccleſiæ intuitu ac contemplatione facta,inefficacia iudicanda ſint.*

6 *Franciſci de Alberg.dictum de ſtatuto prohibente alienationẽ rerum in non ſubditos,qualiter intelligi debeat, ut huiuſmodi ſtatuto eccleſia,quanquam non ſubdita,non contineatur.Et ibidem de quadam Bar.cautione & conſilio.*

7 *Statuto diſponẽte,ut nullus forẽſis beneficiũ eccleſiaſticũ obtinere,uel eius poſſeſsionẽ appræhẽdere,citra cõmunitatis cõſenſum poſsit,num libertas eccleſiaſtica ex hoc ſtatuto uiolari dicenda ſit.Et quid ſit de ciue. Et ibidẽ,quid ſi ſtatutum à laicis factũ eccleſiaſticã libertatẽ uiolãs, à clericis unius eccleſiæ aduerſus aliam fiat,num libertatẽ eccleſiaſticam uiolare dicatur.*

8 *Violantes eccleſiaſticã libertatem,qua pœna plectendi ſint. Et quid de inducentibus aduerſum immunitatem eccleſiaſticã ſtatuta.Et quid de clericis aut eccleſijs collectas indicentibus.*

1 IMMVNITAS*ſeu libertas eccleſiaſtica ſecundò conſi-
derari poteſt quantũ ad violationem, quãdo ſcilicet &
quomodo agatur contra eam,& violetur,& quæ violãtiũ
ſit pœna.¶ Primò verò quæritur,in quo conſiſtat,& quid
cõpræhendat dicta immunitas?Et dico, quòd licet patere
poſsit ex titulo priore, abũndantiùs tamen ex Franci. de
Zab.in repetitione decretalis,perpẽdimus.de ſent.excõ.
vt recitat Arch.tertia parte.titu.xij. iſta immunitas vel li-
bertas ſeu exemptio eccleſiæ in perſonis, rebus, iuribus,
compræhẽdit omnia priuilegia collata eccleſię à Deo vel
hominibus, qbus libera eſt ab oneribus,quibus alij ſubij-
ciuntur.dẽ quibus s̃.Eccleſia.j.§.iiij.& s̃.Immunitas.pri-
mò per totũ.& ſparſim per totũ hoc opus.Quorum priui
legiorũ quædã ſunt data à Deo:vt illud, Quodcunq; liga
ueris ſuper terrã.Matt.xvj.& xiiij.q.j.quodcũq;.Quædam
verò à papa:vt illud,Si quis ſuadente.xvij.q.iiij.Quædam
ab Imperatore,quæ aliquãdo cõceduntur loco,vt ꝙ loco
ſacro nõ fiat iniuria:aliquando autẽ eccleſiæ generaliter,
id eſt,toti congregationi fideliũ.C.de ſacr.ſanct.eccle.l.j.
Aliquãdo minus generaliter:vt omnib⁹ eccleſiaſticis, vel
epiſcopis,vel alijs ordinibus clericorũ.C.de epiſ.& cleri.
l.nemo.& multa alia quæ proſequitur Inno.in c.nouerit.
eo.ti.Quædã verò data ſunt ab inferiorib⁹:vt de reſtit.in
integ.auditis.& de fide inſtru.inter.& de deci.c.dudũ.de
quib⁹ datur regula generalis,ꝙ quilibet põt eccleſię dare
priuilegiũ in his quæ ad ſe ſpectãt.de dona.cũ dilecti.pri
uilegiũ tamẽ generale cõcedere,ad ſolũ principẽ ſpectat,
papã.ſ.& Imperatorẽ,cùm ad eũ ſolũ ſpectet vniuerſaliter
diſponere de orbe.ix.q.iij.cũcta.& c.per principalẽ.& de
vſu pal.ad honorẽ.Quædã rurſus priuilegia ſunt genera-
lia.i.conceſſa toti eccleſiæ:vt illud,Si quis ſuadente.Quæ
dam particularia ſeu ſpecialia, vt cõceſſa alicui ordini vel
particulari eccleſiæ:vt de reſc.cum ordinẽ.& de præſcr.c.
auditis.Quædã rurſus ſunt perſonalia,id eſt, cõcernentia
perſonas clericorũ:vt ꝙ clericus ſine excõicatione percu
ti nõ poſsit.d.c.ſi quis ſuadẽte.nec corã laico iudice cõue
niri.de fo.cõpe.c.ij.Quædã realia.i. cõcernentia res & iu
ra clericorũ & eccleſiarũ:vt C.de epiſc.& cleri.l. gñaliter.
& de vi.& hon.cler.c.ſi.Hæc ex illo.Cui adde,ꝙ duplici-
ter iſta priuilegia violãtur.ſ.ſimplici facto.& in hoc non
inciditur ſemper in excõicationẽ, ſed interdũ,vt dicetur:
2 aliqñ per ſtatutũ,& tunc ſecus. ¶ Secundò*quæritur, qũo
aut qñ dicatur eccleſiaſtica libertas vł immunitas violari?
Et dico ſic:Circa hoc dicit Inn.ꝙ nõ violatur violatis pri
uilegijs particulariũ eccleſiarũ:ſed violatis illis,quæ cõce
dũtur eccleſię vniuerſali.Bart.aũt ff.qua.re.act.nõ dat. de
le.j.§.quæ onerãdæ.dicit fieri cõtra libertatẽ eccleſiæ,qñ
fit aliqua diſpoſitio vel ſtatutũ,per quod clerici efficiũtur
timidiores.quod nõ nego,ſed fit etiã cõtra eã,cùm fit con
tra priuilegia vniuerſalis eccleſiæ,ſecundũ Inn.Franc.aũt
Zab.vbi s̃.dicit cõtra libertatẽ eccleſię eſſe,quoties tolliť
vel minuitur libertas eccleſię ẽt particularis, qñ illa liber-
tas nõ eſt vnius eccleſię particularis,ſed generalis aliorũ:
vt de immu.eccl.c.j.li.vj.in verbo,lædere vel minuere.&
j.Et violatio libertatis eccleſię ſi laici aliquid diſponũt au
thorizabiliter in aliquo de reb⁹ eccleſiaſticis:vt diſt.xcvj.
bñ.& de cõſt.eccleſia.Et ſic cõſuluit do.Lap.optimus in iu
re canonico theoricus & practicus, & tãdẽ cõcludit ꝙ fit
cõtra libertatẽ eccleſię qñcunq; violatur priuilegiũ cõceſ
ſum ſup generali libertate eccleſiæ:& hoc ſiue violeť quo
ad oẽs eccleſias,ſiue clericos,ſiue quo ad vnã eccleſiã per
clericũ: qa oẽs eccleſiæ ſunt vna.xxiiij.q.j.loquitur.& de
ſum.trin.c.j.ſecus de libertate particularis eccleſiæ, id eſt
nõ cõpetenti generali eccleſię.Hec ille valde bene,intelli
gẽdo,ꝙ priuilegiũ generalis eccleſiæ dupliciter intelligi
tur.ſ.vt cõueniat omnib.fidelibus,& vt conueniat omni-
bus clericis,vel eccleſiaſticis.vt priuilegiũ fori & canonis,
ſi quis ſuadente.quæ violãdo non eſt dubiũ quin eccleſiæ
liber

3 libertas violetur. ¶ Tertiò*quęritur,vtrũ violetur eccle-
ſiæ libertas,ſi cõmunitas ſtatuat,ne p ſuos iudices redda-
tur ius alicui p̃lato : puta, epiſcopo cõtra ſuos debitores?
Et dico,ꝙ prima facie ſecũdũ dictũ Inno.nõ videtur vio-
lari:qa ſcilicet fit cõtra particularẽ eccleſiã:& ſicut potuiſ
ſet ex toto ciuitas reuocare iuriſdictionẽ à ſuis iudicib⁹,
ita in parte limitare.ff.de offi.dele,paſtoralis. ſed tamẽ ſe
cundũ Zab.hoc nõ eſt verũ.& ratio eſt:quia fit cõtra pri-
uilegiũ cõceſſum omnibus clericis.C.de epi. & cle.auth.
ſtatuimus.& hoc probat text.de except.c.ij. li.vj.quia hîc
non læditur particularis prelatus tantùm,ſed tota vniuer
ſalis eccleſia,& eius libertas:ſicut & cùm vnus clericus cõ
uenitur corã iudice laico,fit iniuria toti ordini clericali.
xj.q.j.inolita.& de for.cõpe.ſi diligẽti. Et ſimiliter quum
ab vna eccleſia particulari exigũtur collectæ p laicos: qa
violatur libertas eccleſiaſtica,de qua in c.nouim⁹. de im
mu.eccle.& eo.tit.c. clericis.lib.vj. Violatur tamẽ hęc li-
bertas eccleſię indirectè,ſicut de immu.eccl.c.ſi.li.vj. vbi
dicitur violare eã, ſtatuẽs, ꝙ nullus coquat panẽ clericis,
vel cõtrahat cũ eis.¶ Quartò quęritur,qd ſi ſtatuto caueť,
ꝙ nullus preſumat allegare,ꝙ aliquis prepoſit⁹,puta, Pra
tenſis eccleſiæ nõ habeat iuriſdictionẽ quaſi epiſcopalẽ
in loco? Et dicit idẽ Zabarella patere ex dictis, ꝙ turbãs
iuriſdictionẽ vnius ordinarij facit iniuriã eccleſię vniuer
ſali: vnde prędictum ſtatutũ eſt cõtra eccleſiaſticã liberta
tem : quia per illud violatur libertas epiſcopi diœceſani,
qui in ſpirituali iuriſdictione fundat intentionẽ de iure
cõmuni in tota diœceſi:vt de offi.ord.c.j. & eo.ti.cũ epi-
ſcopus. lib.vj. ita ꝙ nullus inferior poteſt habere iuriſdi
ctionem in tota diœceſi.Item eſt violatio libertatis,ſi lai-
ci authorizabiliter diſponũt de rebus eccleſię, vt dictum
4 eſt.¶ Quintò,*quid ſi violetur particulare priuilegiũ par
ticularis eccleſiæ,vel particularis ordinis: puta, illud Ci-
ſterciẽ.de quo de pręſc.cũ ordinẽ.vt ſi legat⁹ apoſtolicus
vrget Ciſterciẽſem ad reſpõdendũ corã ſe per reſcriptũ,
nõ faciẽs de ordine eorũ mentionẽ? Et dicit idẽ,ꝙ nõ eſt
cõtra eccleſię libertatẽ:quia oportet hoc caſu citatũ alle-
gare ſuum priuilegiũ.forte enim negabitur eſſe Ciſterci.
quod ſi notoriũ ſit, videtur obligari ad veniendũ vt pro-
ponat:quia licet excuſetur ab onere probãdi,nõ tamẽ p-
ponendi:vt de accu.veniens. Patet etiã ad hoc quæſitũ ex
dictis s̃. §.ij.¶ Sextò,quid de ſtatutis laicorũ diſponenti-
bus authorizabiliter,& pręcipuè de aliquibus cõcernẽti-
bus eccleſias.etſi nõ directè:puta, qa aliqua bona immo-
bilia vendi poſſunt nõ ſubdito cõmunis,& annullant con
tractum ſi fiat:nũquid deſtruetur cõtractus, ſi laicus ven-
dat eccleſię obſtãte ſtatuto? Et dicit Zaba.ꝙ ſic,ſecũdùm
Fran.de Albergo.quia ſtatutũ nõ eſt cõtra libertatẽ eccle
ſiæ:quia in cõtrahendo eccleſia nõ fungitur iure ſpeciali,
ſed cõmuni cũ alijs:& cõſequẽter in hoc eccleſię libertas
non verſatur, quę nõ omnibus, ſed eccleſię tantùm con-
ueniat.arg.ff.de leg.iij.l.legatũ.Sed Io.Cal.cõſuluit con-
trarium, ſcilicet ꝙ in tali ſtatuto nõ includũtur eccleſiæ,
nec eccleſiaſticæ perſonæ:quia ſi ſtatutũ hoc exprimeret,
eſſet illicitũ in eo, qđ ꝓhibetur cõtractũ de ſe licitũ fieri
cũ eccleſia.ad quod de priuilegijs.c. quãto. & de im.ec.c.
ſi. li.vj. ſed nec in verbis generalibus includiť eccleſia.ad
quod.de mag.cõue.l.j.Et hoc tenet Io.And.in d.c.ſi.dicẽs
ꝙ tale ſtatutũ quo ad prohibẽdos cõtractus factos cũ non
ſubditis laicis,bene valet,per l.dudũ.in ſi.ff. de cõtrahen.
emp.iuncta l.cũ ita.ſed in eccleſijs ſecus,quę ſunt priuile-
giatæ in donationibus,vt fieri poſsint in eccleſiã.C. de ſa
croſan.eccl.l.illud. & ſic ſuper alijs cõtractibus, vt trãſeat
dominium in eccleſiam ſine traditione.eo.tit.l.ſi.Item ſic
intelligendo etiam cõtra libertatẽ eccleſiæ.de conſtitu.c
eccleſia.& ſi fuiſſet expreſſum,ſtatuẽtes,& qui ſeruare fa-
cerent,eſſent excommunicati.vt eo.tit.nouerint.Et dicit
idem Io.And.nõ eſſe abſurdũ dicere,ꝙ iudex eccleſiaſti-
cus poſſet cogere illos , ad quos ptinet declarare ſtatutũ
illud reſpicere cõtractus faciendos cum eccleſia: quia etſi
nõ de iure, tamẽ de facto impeditur per illud vtilitas ec-
cleſiæ,vt de arbi.peruenit.Et idem determinauit Old.de
5 quo Fede.cõſi.lxxvij.¶ Septimò,*quid ſi ſtatutũ diſponat
ꝙ donatio ſit ipſo iure nulla,niſi poteſtati denũtietur in-
tra menſem:aut ꝙ nõ valeat teſtamentũ, niſi fuerit regi-
ſtratum in memorialibus communitatis intra certũ diẽ:
vtrum teneat donatio,& teſtamentũ reſpectu eccleſię nõ
ſeruata tali forma?Et tenuit Io.Cal.ſtatutũ, quo ad eccleſi
am,nõ ligare per ſuprà poſitas rationes.Zab.aũt arguens
in contrariũ poſt multas rationes, dicit ꝙ tunc talia ſtatu
ta nõ tenẽt, cùm apparere poſsit ea vergere in derogatio
nem eccleſiaſticę libertatis.quod quãdo fiat ſic diſtinguẽ
do docet. Nam ſi in eis fiat mẽtio de eccleſiaſtica, vel ec-
cleſiaſticis pſõnis, eo ipſo apparet, ꝙ ſunt cõtra libertatẽ
eccleſię in eo, quòd laici ſtatuũt de non pertinentibus ad
ſe,per c.ſi.de reb.eccl.nõ alie. Si verò de eis nulla fiat mẽ
tio,vt in duabus prædictis quęſtionibus: tũc aut ſtatutum
non ſimpliciter prohibet contractum , ſed certã formam
requirit: puta,ꝙ nõ valeat donatio,niſi inſinuata poteſta
ti:aut ſimpliciter prohibet cõtractum. Si prohibet cõtra-
ctum, nõ ſimpliciter, ſed ſub certa forma: aut illa eſt ſine
magna difficultate obſeruabilis, aut nõ. & ſi eſt ſine ma-
gna difficultate obſeruabilis:aut adijciť cõtractui,q de ſui
natura eſt de foro eccleſiaſtico, vt ſup legato, vel alijs cõ
tractibus ad pias cauſas: aut adijcitur alteri cõtractui. Igiť
ſi prohibet ſub certa forma ſine magna difficultate ob-
ſeruabili cõtractũ, qui de ſui natura ſit de foro eccleſiaſti
co, nõ tenet, tanquã de nõ pertinentibus ad iuriſdictio-
nem ſtatuẽtis, cùm taliũ regulatio ad iudicẽ eccleſiaſticũ
ſpectet:vt de teſta.non quidẽ.& C.de epiſc.& cler.l.non-
nulli. Si verò ſub forma ſine magna difficultate obſerua-
bili prohibet cõtractũ, q de natura ſua ſit de foro iudicis
ſecularis, vt regulariter ſunt oẽs cõtractus, & diſpoſitio-
nes laicorum: tũc per hoc eccleſiæ libertas nõ violatur in
aliquo : quia quãuis eccleſiaſticis perſonis fauendum ſit,
nõ tamẽ ita vt turbetur iuriſdictio laicorũ, vt de iudi.no
uit.qđ maxime dico:quia ex iuſtis cauſis talia ſtatuta iuſti
ficari poſſunt: ne ſcilicet bona ad nutũ habentium in nõ
ſubditos alienentur : ſed ſolùm ſubeſt cauſa rationabilis:
aliàs de facili poſſet ciuitas exui tributarijs,& alijs ſuſtinẽ
tibus onera cõmunitatis: & idcirco ſi diſponat ſtatutũ, ꝙ
vẽditio nõ teneat,niſi fiat proclamatio in palatio, ſi quis
velit in aliquo cõtradicere, vel niſi alienãs ſit annorũ xxx.
vel niſi interſint duo ꝓximiores:nõ tenebit alienatio fa-
cta in eccleſiã tali forma nõ ſeruata: qa in hoc nullo ſpe-
ciali iure munita eſt eccleſia: nec in aliquo p hoc ſibi præ
iudicabitur.Si verò forma adiecta nõ eſt ſine magna diffi
cultate ſeruabilis:dicit idẽ ſicut & quãdo cõtractus preci
ſe prohibetur,cõparãdo in hoc difficultatẽ impoſsibilita
ti:vt de iureiurã.c.breui.& hoc intelligẽdo de difficulta-
te,quæ ſit maxima, & talis ꝙ cenſeatur impoſsibilitas. Et
per hoc deciditur alia quęſtio. Cùm enim ſit ſtatutum,ꝙ
non fiat tranſlatio immobilium in non ſubeuntẽ onera
cõmunitatis, niſi de licentia cõmunitatis, vel habẽtis ius
communitatis : ſi quæritur,vtrum teneat tranſlatio facta
in eccleſiam non ſeruata tali forma, reſpõdetur quòd ſic,

nec potest dici nulla: quia cùm talis obtentio licentię dependeat ab vno solùm: habetur pro impossibili: vnde tale statutũ est ita limitãdum, ꝙ non extendatur ad ecclesias. Et idẽ dicendũ est si difficultas sit magna, quãuis nõ tanta ꝙ censeatur pro impossibili. Quãdo aũt difficultas dicatur talis, & quando non, patet per exempla ff. & j. posita, in quo permaximè debent attendi circunstantiæ, ex quibus actus variatur: vt de iureiu. cum quidam. Si verò statutum 4 prohibet cõtractũ simpliciter: vt cùm disponit bona in nõ subditũ trãsferri nõ posse, vel in nõ subeũtẽ onera cõmunitatis: tũc si cõtractus est de foro ecclesiæ, non tenet statutum, sicut dictum est in alio membro præcedenti: sed si nõ est de foro ecclesiastico, vt cùm prohibet vendi nõ sustinenti onera communitatis: tunc aut ex obseruãtia eius multùm præiudicatur ecclesiæ, aut parũ, vel nihil. Si multùm præiudicatur ecclesiæ, ad illã, vel clericos nõ extẽdi tur: sicut est statutũ prædictũ, quod prohibet vendi nõ sustinentibus onera cõmunitatis: quia licet ea nõ sustineãt: vt de immu. ecc. nouimus. non tamen propter hoc debẽt minus bene tractari, quàm laici illa sustinẽtes: aliàs priuilegium ecclesię esset dãnosum, cõtra illud de regu. iur. c. quod ob gratiã. lib. vj. Itẽ ex hoc videretur libertas immunitatis ecclesiæ, ex quo per eũ efficerẽtur deterioris cõditiõis: vt de priui. quãto. Sed si nullũ, vel parũ præiudiciũ ex eius obseruãtia inferretur, sustineri posset: puta, si disponit, arma nõ alienari in nõ subditos, vel quid simile, de his, quę clericis iure prohibẽtur: vt ꝙ reciperẽtur gabellę ab omnibus, qui deferũt res. causa negotiatiõis, & huiusmodi: extrà, ne cle. vel mona. p totũ. imò etiã si sunt talia quę possent cõpetere clericis: dũ tñ nõ sũt notabile prędicium ecclesiarũ, & appareat causa rationabilis aliqua, propter quã moti sunt statuẽtes: procedũt hæc de radice iuris, & innitũtur maximæ æquitate, vt ecclesiæ cõseruenẽ in iure suo, & laicorũ iurisdictio nõ ex toto cõfundat. ad 5 quod accedit xj. q. j. peruenit. Quod* aũt dicit Frã. de Alberg. ꝙ per statutũ prohibẽs alienationẽ rerũ in nõ subditos, *nõ agitur cõtra libertatem ecclesiæ: est verum de nõ subdito, id est, de alieno territorio: nõ aũt de nõ subdito, id est, exẽpto, vt clerici & ecclesiæ: quia priuilegiũ clericorũ nõ debet eis esse dãnosum: quod esset, si excluderẽtur à beneficio, quod habent ciues & subditi: quo etiã ipsi debent gaudere. de foro cõpe. dilecti. Dictũ etiã Bart. de quo ff. Excõicatio. viij. excõmunicatione quinta, parte v. qui dat cõsilium, vt omnia prædia ciuium fiant tributaria cõmunis, vt sic ad ecclesiã trãseant cũ onere suo: nõ ꝓcedit in Italia: cùm in ea prędia nõ sint tributaria. C. de epi. & cle. l. de his. sed appareret factũ in fraudẽ ecclesiæ, maximè si tributũ esset maximũ, & solùm esset impositũ, & nõ exigeretur. vnde cõmuniter à Modernis nõ tenetur licitè fieri posse illud cõsilium. Et ex hoc apparet statutũ Florentiæ factum circa annum Domini M. cccc xxv. ꝙ omnia immobilia tunc inuenta apud laicos, seu portãtes onera cõmunitatis, transirent cum onere impositionũ cõmunitatis, in quẽcũq; trãsirẽt, nõ posse ad clericos, vt* ecclesias extendi, si emant, vel eis testamento legentur: cùm non fuerint ab antiquo tributaria, nec seruatus sit modus dat* à Bar. qui tamẽ licitus nõ reputatur, quia in fraudẽ factus.

7 ¶ Octauò, *quid si statuatur, vt nullus forensis possit obtinere ecclesiasticũ beneficium, vel eius capere possessionem, nisi pri* obtineretur in cõsilio ciuitatis? Et dicit Archi. & Zab. cõmuniter teneri hoc esse cõtra ecclesiasticã libertatem, & ita declaratum per Papam. Et idem esset si hoc statueretur de ciue. ¶ Nonò quæritur, vtrum statutũ quo violatur ecclesiastica libertas, si fiat à laicis, eã violet, si fiat à clericis vnius ecclesiæ cõtra aliã: vt si aliq canonici statuãt ne quis de sua parochia ad funus vocet religiosos, nisi vocet totũ capitulũ? Et dico ꝙ sic: quia posse diuinas laudes circa funera psoluere tanquã Dei ministros, & inde aliquid eleemosynaliter accipere, est priuilegiũ totius cleri: vnde eo violatur ecclesiastica libertas: quod patet, quia eã violãt laici restringẽdo huiusmodi funeralia etiã circa particularẽ vnã ecclesiam: quod tantò est deterius, quãtò grauamẽ ab ecclesia infertur ecclesiæ, ac si idẽ non amet seipsum. Sicut enim, secũdũ Sanct. Tho. in iij. cæteris paribus melius est bene facere amico, & cõiũctiori, quàm alijs: ita ecõtrario ei malè facere peiusest. ¶ Decimò* quæriẽ, quæ sit pœna violantiũ ecclesiasticã immunitatem? Et dico, ꝙ si violetur statuto, pœna est semp excõmunicatio latæ sententiæ: vt ff. Excommunicatio. ix. ff. x. Si verò violetur simplici facto, semp est mortale in re notabili: quia est cõtra iustitiã, ex quo talis immunitas ei debetur. Aliquando verò pœna est excõmunicatio nõ latæ, sed ferendæ sentẽtiæ: quomodo intelligo dictũ Gofr. dicẽtis, ꝙ qui aliquo modo ecclesiã violãt, vel personas, vel ab ipsis rapiunt violenter, seu vsurpãt bona ipsarũ, sacrilegium cõmittunt, & excõmunicãdi sunt. xvij. q. iij. nullus. & c. si quis deinceps. quæ dicta intellige circa casus statim dicendos. Aliquãdo enim pœna est excõmunicatio latæ sentẽtiæ: sicut circa incẽdiarios, & effractores sacrorũ locorũ, & occupãtes bona vacantiũ ecclesiarũ, & vsurpãtes in ecclesijs, vel alijs pijs locis guardiã, vel ius patronatus de nouo, & circa multos alios, de quib* habes suprà in tractatu, de excõmunicatiõibus, in diuersis titulis. Sed ga dictæ pœnæ sunt spirituales, etiã pœna pecuniaria huiusmodi ecclesiasticæ libertatis violatores puniẽdi sunt, cñq; quidẽ maiori, quãdoq; verò minori. xvij. q. iij. quisqs. quod iudicis arbitrio relinquendum est. Et personæ vel loco est pecunia dãda, cui iniuria facta est. ea. q. si quis in atrio. Specialiter autẽ dicit Albe. in auth. cassa. C. de sacr. san. ecc. ꝙ facientes statuta contra libertatẽ ecclesiasticã, puniuntur pœna priuationis iurisdictionis, & mille marcharum: & rectores, statutarij, scriptores, iudicãtes secũdũ talia statuta ipso iure sunt infames, & eorũ sentẽtiæ nullę, & alij actus legitimi nihil valẽt: vt patet in corpore, vnde hæc authẽ. sumitur, quod multi habẽt post librũ feudorũ, & est cõstitutio Federici iunioris. Specialiter etiã secũdũ Pan. in c. aduersus. de imm. ecc. do. Ant. in suis report. voluit, ꝙ ecclesias, vel clericos collectantes, id est, collectas illis imponẽtes, postquã post monitionẽ excommunicati fuerint p. c. nõ minus. siue tolerẽtur, siue ignorẽtur, eorũ sentẽtiæ aut statuta ipso iure nõ teneãt, siue cõtra ecclesiam, siue cõtra quãcũq; personã, etiã laicã edita sint. Alij autẽ volũt, ꝙ subitò ex quo cũ effectu collectauerũt, ipso iure sint nullæ. cuius opinionis videtur Pan. & placet: qa ex verbis prooemij colligitur mẽs disponẽtis. ff. de hære. instit. l. fi. & per Bar. in l. ambitiosa. ff. de decre. ab or. fa. ex quo patet, ꝙ d. c. aduersus. voluit aliquid addere ad ius antiquum: quod patet ibidem in verbo, adijcimus.

RVRSVS de ecclesiæ Immunitate. iij. specialiter quantum ad confugientes ad ecclesiam.

1 *Immunitas ecclesiastica ij. modo cõsiderata, puta quo ad tutelam, & asylũ personarũ ad ecclesias cõfugiẽtiũ in quo cõsistat, & quàm late porrigatur. Et ea, quæ loca gaudeãt ac fruãtur. Et quid de his, qui ad Christi sacrosanctũ corpus confugiunt.*

2 *Immunitatis ecclesiæ quot hominũ genera participes non sint. Et contrà, qui participes sint, exinde traditur.*

Fugę

3 *Fugiens ad ecclesiam propter ęs alienũ, num exinde extrahi debeat. Et ibidem Canon. ac Legulejorum de hac re dessumtio.*

4 *Ad ecclesiam qui confugit, quo modo, & quatenus ab ea defendi debeat.*

5 *Ad ecclesiam confugiens, cuius impendio foueri debeat.*

6 *Immunitatis ecclesiæ quisnam violator intelligendus sit.*

7 *Exportãs quempiam de platea, ut illum extra plateam feriat, eúmque ibidem demum percutiat, an pœna percutientis in platea puniendus sit. ubi Bart. egregia decisio.*

8 *Statuto cauente quemlibet posse in suam possessionẽ ingredientem impunè percutere, quid si ibidẽ impetere ac ferire nequeo, extra autem persecutus percutio. ubi Bart. dictum & declaratur & limitatur.*

9 *Qui est in ecclesia, mandat delictum extra ecclesiam cõmitti, uel contra: num immunitatem ecclesiæ infringere dicatur: aut si ad ecclesiam confugiat, ea gaudere debeat.*

10 *Locus delicti an sit ubi mandatur, uel ubi patratur.*

11 *Immunitate indignũ uiolẽter extrahens, an restituere teneatur.*

12 *Pœna extrahẽtis quẽ ab ecclesia, uel loco immunitatis, qualis sit.*

3 IMMVNITAS* ecclesiæ tertiò considerari potest speciliter quantum ad malefactores vel alios ad eam confugientes: quę immunitas in hoc ipso consistit. Primò, quòd nullus quantumcunq; malefactor confugiens ad ecclesiã vel spatium priuilegiatũ circa ipsam, de quo infrà, debet per vim abstrahi. Secundò, ꝙ de cætero pro eodẽ maleficio puniri non potest morte vel pœna corporali, secundũ Pan. in c. inter alia. eo. ti. sed debet ab ecclesia defendi, nisi *in casibus, de quibus j. ꝙ. ij. & iiij.* vt in ca. sicut antiquitus. xvij. q. iiij. ¶ Primò ergo quæritur, quæ loca gaudeãt ista immunitate? Et dico, ꝙ omnis ecclesia cõsecrata, & etiam non consecrata, sed tamen episcopi authoritate fundata & interdicta, vt ff. immunitas. j. ꝙ. j. & similiter hospitalia, ac priuata oratoria, si dicta sint authoritate fundata: & palatium episcopi etiam si nõ sit coniunctum ecclesiæ. xvij. q. iij. id cõstituimus. quod c. absolutè loquitur de domo episcopi, etiam si sit extra spatium priuilegiatum, secundùm Pan. quem de prædictis omnibus vide si vis, extra eo. ecclesiæ. & similiter spatium in circuitu ecclesiæ xl. passuũ quo ad maiorem, id est, matricem, & xxx. quo ad minores ecclesias. xvij. q. iij. sicut. vbi dicit glo. ꝙ passus secundũ Isid. est mensura quinq; pedum, pes autem spatium xxv. digitorũ. quod tamẽ nõ tenet in capellis quæ sunt in ambitu castelorũ, vbi propter loci angustiã obseruari nõ potest: vt vij. q. iiij. quisquis. similiter & religiosorũ monasteria, secundùm Arch. Et secundùm Host. licet nõ sit expressum in iure, etiam corpus Christi hac gaudet immunitate, vt confugiẽs ad illud debeat esse tutus: puta si obuiauerit sacerdoti illud portanti, & se adiunxerit: quia vbi est ratio maior, ibi & ius maius. & mulier tanges fimbriam Christi sanata est, Matt. ix. Nec tamen sic saluatur damnatus ad mortẽ recipiens corpus Christi: quia occiditur, licet rationabiliter in aliã diem differatur. Et ratio est, secundũ eum, quia ad ecclesiam fugiens liber ad eam venit, ideoq; debet in ea libertate defendi: corpus autem Christi datũ in eo qui est in
2 carcere nõ inuenit libertatẽ. ¶* Secundò quęritur, qui de numero fugientiũ ad dicta loca hac immunitate non gaudeant, nec sint tuti? Et dico ꝙ tria genera personarũ. ¶ Primum est latronũ publicorũ, id est, secundũ Pan. in c. inter alia. eo. tit. qui palàm & publicè furantur: vel publicè stant
I stratas, vel in castris, vt transeuntes prędentur. ¶ Secundi est eorum, qui sunt nocturni populatores agrorũ. i. secundùm Inno. qui nocte agros populantur & vastant: siue etiam secundũ Pan. qui noctu obsident stratas. tales enim abstrahi ab ecclesia possunt. xvij. q. iiij. sicut. & extrà eo. in ter alia. ¶ Tertium est eorum, qui maleficiũ aliquod enorme committũt in cœmeterio vel ecclesia sub spe, ꝙ ab illa defendantur. quod secũdùm Hio. semper præsumitur, nisi probetur contrariũ, qui ab eadẽ ecclesia non defendũtur. extrà eo. immunitatẽ. nec etiã ab alia si ad eã confugiant, secundũ Veruec. quia cùm vna sit per orbem ecclesia, licet sint multę particulares, qui facit iniuriam vni ecclesiæ, omnibus facit. Contrariũ tamen de consuetudine seruatur apud aliquos, fortè putantes secundũ eundem, ꝙ sicut minor vtitur suo priuilegio cõtra alium minorẽ: ita vna ecclesia contra aliã. Et licet d. c. immunitatẽ. loquatur de homicidio & mutilatione, tamẽ secundũ Pan. ibi locũ habet in omnibus alijs grauibus delictis propter idẽtitatẽ rationis. vnde secus in nõ enormib* ibi cõmissis: quia gaudet. Si autẽ cõmisit quis maleficiũ in ecclesia vel cœmeterio, sed nõ sub prædicta spe, secundũ Pan. nõ defenditur: aliàs non habet locũ ratio illius c. quæ est in ecclesia vel cœmeterio delinquere sub dicta spe. Qui etiã sub prædicta spe extra ecclesiã vel cœmiteriũ delinquit, gaudet immun. tate: arg. d. c. immunitatẽ. & de hoc etiã vide ff. seq. partic. v. ¶ Quartũ genus secundũ Pet. de Ancha. est raptorũ virginum, adulterorũ, & homicidarũ, per auth. de man. prin. ff. ꝙ si delinquentes. tamẽ cõiter tenetur, & verius, ꝙ illa authen. per ius canonicũ est correcta, & ꝙ solum excipiãtur prædicta tria genera: & quartũ quod excipiatur secũdùm quid, id est, seruorũ, qui si præstita à domino cautione de impunitate exire nolint de ecclesia, inuiti cõpelluntur, & redduntur domino. xvij. q. iiij. id cõsituimus. & extrà eo. inter. ¶ Tertiò quæritur, qui gaudeãt prædicta immunitate cõfugij? Et dico in genere ꝙ omnes, prædictis exceptis, etiã Iudei & Pagani, secundũ Host. Bern. & Inno. sed quia de multis potest esse dubiũ, multa specialiter dico. ¶ Primum. Iudeus ad ecclesiã fugiens gaudet ista immunitate, secundũ gl. in d. c. inter alia. de immu. eccl. & Inn. & Host. & Barn. & Veruec. secundũ glo. verò *in* l. j. C. de *his qui* ad eccl. confug. non gaudet. & hoc Pan. in d. c. inter. dicit esse verius: quia lex prædicta inducit præsumptionẽ iuris & de iure, contra quam nõ admittitur probatio. dist. l. ferrum. quia confugit nõ propter zelũ fidei, sed propter euasionẽ debitorũ *vel* criminũ. Sum. verò Angel. *contra* Supple. tenentem indistincte ꝙ gaudet, distinguit, quia gaudet si petit baptismũ, aliàs nõ: quia videtur euenisse vt effugiat, nõ causa fidei. Sed ego dico cũ prima opinione indistinctè, ꝙ gaudet: quia gratiosam constitutionẽ nõ excipientẽ eum, nos restringere nõ debemus: maximè quia motiuũ aliorũ est friuolũ: quia malefactores ad ecclesiã confugiẽtes iure defendendi pro maiori parte confugiũt timore pœnarũ, quàm zelo fidei vel religionis. ¶ Secundũ. De Pagano idẽ quod de Iudæo tenet Inn. Bern. & Host. & Veruec. ꝙ gaudet. & ita tenet, nõ obstãte ꝙ Pan. videtur velle vbi suprà, ꝙ solus catholicus gaudeat. De excõicato verò licet quidã dubitent, tamẽ idẽ sentit Verue. quod de prædictis. & hoc tene: quia lex eum nõ excipit: licet idẽ Verue. sequendam dicat in hoc consuetudinem approbatam. Et idem puto de hæretico quantum ad maleficia alia ab hæresi. ¶ Tertium. Clerici & religiosi hac immunitate non gaudent, secundũ Pan. in d. c. inter alia. si iudex ecclesiasticus causa disciplinæ vult eos de ecclesia extrahere & flagellare, vel in carcerem trudere: quod apertissima ratione probatur, præsertim in religiosis, qui rarò aut nunquam exeunt claustrum monasterij: quia in monasterio secundũ eorum regulam & iura cõia per superiores possunt in monasterio arceri,

verberari,& incarcerari,& si op⁹ est de monasterio expelli,& in arctiori detrudi:vt in c.vniuersitatis.de sent.excō. ¶ Quartum.Fugientes ad ecclesiā tempore belli gaudent hac immunitate,si eam nō incastellarunt,aut inde non pugnarunt.ar.c.fi.eo.tit.nec capi debent res eorū ibidem rē positæ,nisi essent de nō gaudētibus hac immunitate.xvij. qō iiij.sicut antiquitus. ¶ Quintum.Retentus & sub iuramento redeundi dimissus,si fugiat ad ecclesiam, secundū Ioan.And.in addit.ad Spe.de iureiurand.nō redibit, si in iustē detinebatur:maximè si imminet periculū mortis vel mutilationis, sed petet absolutionē à iuramento. Si verò iustē detinebatur,cōpellendus est redire:vt voluit Bart.in l.relegati.ff.de pœ.Non tamen debet pati ecclesia vt inuitas abstrahatur,nisi præstita cautione de impunitate mortis,vel mutilationis. ¶*Sextū.Fugiēs ad ecclesiā propter debitū,an isto priuilegio gaudeat? Pan.in d.c.inter alia. extrà eo.dicit, ꝙ Legistæ in l.præsenti.C. de his qui ad eccle.cōfu.distinguūt.Nam si debitū est propter tributū,sciicet debitū principi, vt in auth. de mand.princip. §. publi corum verò tributorū.& ibi no.in gl.secūdū Pet.vt refert Cy.tenet ꝙ non extrahetur,sed ibi citabitur:& si se defenderit,bene quidē:sinautē,procedetur ad missionē in possessionem bonorum.& ita intelligitur d.authen.& placet Pan.quia nō potuit Imperator per ius suum nouissimum præiudicare immunitati ecclesiæ per canones cōcessæ.Si verò debitum est propter aliud,nō extrahetur inuitus,secundùm omnes in d.l.præsenti. sed in modo procedendi sunt opiniones.Sed mihi placet opinio Iac.de Rau.dicentis, ꝙ dabitur sibi securitas standi & exeūdi extra ecclesiā per xxx.dies,intra quos respōdebit aduocatus ad iudiciū, & iudex si dabit sententiā cōtra eum,condemnabit ꝙ aut redeat ad ecclesiam,aut sententiæ pareat. Et cum hac opi. transit Cyn.& adde,ꝙ si nullo modo vult exire,constituet procuratorē. ¶*Quartò quæritur,quomodo ab ecclesia defendi debet,qui ad illam cōfugit in casu,in quo est iure defensandus? Et dico,ꝙ exceptis prædictis casibus,de quibus dictum est §.ij.qualitercunq; aliter grauiter deliquerit,debent ecclesiæ rectores seruare illi vitam & membra, imò etiam immunitatē ab omni corporali tormento, seu pœna corporis afflictiua.xvij.q.iiij.cōstituit. & poterūt illū petenti concedere:recepta prius super impunitate eius idonea cautione,scilicet vel iuratoria tantùm.xvij. q. iiij. id cōstituimus.vel fideiussoria & pœnali,si timeatur ꝙ peens iuramentū non seruet.arg.de rest.spo.ex transmissa. super eo quod fecit is qui confugit:aliàs legitimè puniendus.extrà eo.inter alia.Porrò quandiu est in ecclesia, nec extrahendus,nec vestis aut victualia illi neganda, nec molestandus.C.de his qui ad ecc.confug.l.præsenti.Quòd si quis cōtrafecerit,sciat se crimine læsæ maiestatis irretitū, vel vltimo supplicio puniendū.d.l.præsenti.& eo.tit. l.ij. Ad requisita naturæ debitis exeat locis:ita tamē,ꝙ ad domos alias non accedat.vij.q.iiij. diffiniuit.tunc enim capi posset.Igitur sicut dicit Pan.in d.c. inter alia.talis nō consequitur prorsus remissionē: sed tantum quātum ad duo principaliter.primò vt inde violenter extrahi non possit. secundò vt amplius de illo delicto damnari non possit ad mortē,aut aliam pœnā corporis afflictiuā,sed poterit damnari pecuniariter, & aliter quàm in persona: & dum est in ecclesia,poterit agi cōtra eum non solùm ciuiliter, sed etiā criminaliter secundū eum.Et aduerte,ꝙ licet exeat de ecclesia, ex quo semel confugit ad eam,iam non potest de illo maleficio corporaliter damnari.secundū gl.o.in c.reū. xvij.q.iiij.& fuit sententia Hugon.& sequitur ibidē Archa. ¶*Quintò quæritur,quis prouidebit ibi confugienti de expensis? Et dicunt quidam indistinctè ꝙ ecclesia: vt in l. præsenti.in fi.sicut rector carceris prouidebit captiuis.C. de epis.audient.iudices.& hoc notatur xvij.q.iiij.diffiniuit.Sed melius Pan.in d.c.inter alia.distinguit post Hug. & Arch.quia aut ille habet propriū:& sibi prouidebit.aut nō habet:& victum manibus quæret.aut neutrū potest:& prouidebit ecclesia,tanquam pauperi.Et adde,ꝙ si habet propriū,& eo vti nō potest,& ecclesia illi subuenerit:tenetur ad restitutionē vbi sua poterit rehabere:arg.eorū quę dicit S. Thom.quinto quolibet. arti. xvij. ¶*Sextò quæritur,quis sit huius immunitatis violator,quasi faciēs violētiam in ecclesia? Et dico planū esse de eo qui locū sacrū ingreditur,inde violenter confugam abducens:sed citra alios,de quibus est dubiū,dico multa. ¶ Primū. Qui existens extra cœmeteriū vel ecclesiā trahit violenter cū qui est intra per partē chlamydis exterius existentē, offendit hanc immunitatē,secundùm Vincen.in c.fi.eo.tit.nam & sic trahens clericum,incideret in canonē:secus secundùm Gofr.si quis de loco immunitatis trahat volentē ad mortē vel aliam pœnā:quia canon solam violentiā condemnat, quæ nō fit volēti.adde etiam si dolo decipitur. Et idē Pa. ¶ Secundum. Qui existens in loco immunitatis percutit existentē extrà,secundùm Pan.in c.fi.eo.ti.violat ecclesiæ immunitatē:quia delictum fuit ibi principiatū, licet alibi cōsummatū:& habet locū c.fi.eo.ti.vt scilicet non defendat ab ecclesia,supple nisi probet se id nō admisisse ea spe vt protegeretur ab ecclesia.Bar.*autem in l.quod ait.ff.de adult.dicit, ꝙ portans aliquē de platea extra plateā, & ibi illum percutiēs,nō punitur tanquam percutiēs in platea. & ibi dicit, ꝙ quādo initium & finis loci & temporis sunt illicita,fauore rei inspicimus finē,vt de vtroque puniatur. Sed quādo principiū est licitum,habens causam licitam,illud principiū inspicimus. pro quo facit optimè l. qui eum maior.ff.de bon.lib. Et per hoc soluitur dicta quæstio & sequēs.Pone,ꝙ aliquis insultauit aliquem in platea,& fugauit eum extra plateā,ibiq; percussit:non videtur eū percutere in platea. Pone aliū casum.* Stante statuto, ꝙ quis sine pœna possit in sua possessione percutere eum qui illā ingreditur:si ingrediēte meam possessionē aggredior,& extra illā prosequor fugiētē,ibiq; eum percutio,licitè percutio,seu occido:quia initiū licitū fuit. Tene menti prædicta.hæc ex illo.qui etiā ex d.l.quod ait.infert, ꝙ in malefi cis dicitur incontinenti fieri,quod fit vno impetu, licet duret per horas illa rixa.Sed tamen dictū Bar.est verū vbi sunt plures actiones,vt aggressio,sequutio,& percussio: dictum verò Pan.vbi est vna tantùm, puta vnus motus teli proiecti,q incipit in vno loco,in alio finitur. ¶*Tertium. Qui existēs in ecclesia mandat delictū cōmitti extra ecclesiā: vel contrà existēs extra ecclesiā mādat delictū cōmitti in ecclesia:vtrū violet immunitatē,vel gaudeat immunitate confugiēs nēcne? Dicēdū est ꝙ ista quæstio depēdet ab illa,*vbi dicitur delinquere mādator,in loco.f.vbi māda uit,an vbi delictū fuit expletū? Et dico, ꝙ text.in c.pastoralis.de re iud.in ver.desipisceret.iūcta glo.videtur innuere ꝙ ibi delictū cōmittat, vbi illud sequitur vel expletur: qa ibi dicitur ꝙ citatio facta intra fines Imperij,citatum extra Imperiū constitutū non arctauit.& ita sentit Bart.in l.si vt proponitur.ff.de fideiuss.& in l.nō solū. §.si mādato.ff.de iureiurand.Sed tamen dic, ꝙ attribuetur factum in loco vbi mandatur,quādo exequēs exequitur necessitate iuris. ¶*Septimò quæritur,vtrū violenter in casu illicito cōfugam extrahēs de ecclesia teneatur illū restituere? Et dicit Pan.

Pan.in d.c.inter alia.cū Bar.in l.præsenti.C.de his qui ad eccle.confu.ꝙ de iure potest petere se restitui pristinæ libertati,cùm de facto sit priuatus.&concor.Old.consi.liij. eti: ecclesia potest agere,cū sit spoliata:vt ī c.miror.xvij. q.iij. vbi dicitur ꝙ ecclesia debet p excōmunicationē ad restitutionem compellere extrahentē,ac etiā interdicere ne à tota domo sua recipiantur oblationes.quod procedit etiā in extrahēte seruū.Nec euitat ista restitutionē,etiam si sit dominus volens præstare iuramētum vel cautionē de impunitate: qa iniuriæ satisfieri debet ecclesiæ: & iuramētum ante extractionem præstari debet,& nō postea.Et facit hoc ad quæstionem,an captus in alieno territorio peti possit? Et dico quòd sic,per d.c.minor.& firmat Bar.in l.fi cui.ff.de accu. ¶*Octauò quæritur,qua pœna punitur qui tales extrahit violenter,aut constringit, vel negat requiē, vel vestes,vel victum? Et dico ꝙ de iure ciuili incurrit crimē læsæ maiestatis,vltimo supplicio feriendus.d.l.præsenti.iure verò canonico debet excōicari,& cōdemnari pecuniariter,& imponi sibi publica pœnitentia,nec restitui cōmunioni,nisi restituat extractū:vt in d.c.minor. iūcto c.fi quis contumax.& c.quisq;.& quod ibi not.xvij.q.iiij

1 *Impensæ triplices,necessariæ,utiles, uoluntariæ,& quando repetantur.*

IMPENSAE*ab impendendo secundū Azo.sunt triplices,scilicet necessariæ,id est,quibus nō factis res erat peritura,vel futura lōgè deterior.l.impēse.ff.de verb.sig.vtiles,id est,quib⁹ nō factis res nō erat peritura:sed eis factis melior efficitur:vt si fiat in domo fenestra.& volū tarię,id est,quibus non factis res nō erat peritura,nec eis factis est melior,sed amœnior: vt si fiant in domo picturæ. Voluntariæ nō repetūtur,nec deducūt,sicut necessariæ & vtiles: sed licitū est abradere sine læsione prioris status,si abrasæ possunt mihi aliquā vtilitatem afferre:alioquin non licet, sed sibi imputet qui fecit:quia donasse videtur iuris fictione. Vide suprà, Expensæ. 1

IMPEDIMENTVM quo ad matrimonium, vide infrà Matrimonium vj.vij & viij.

¶ Imperator,vide Papa. §.x.item ſ.Electio iij. §.iiij. & v.

IMPERIVM merum est habere gladij potestatē ad animaduertēdū in facinorosos homines, quod & potestas appellatur. Imperiū verò mistū in danda possessiōe cōsistit:vt in l.imperium.ff.de iur.om.iud.vbi gl.vide.De iuramento Imperatoris coronandi.j.Iuramentum.j. ad fin. 2

1 *Impossibile quot modis dicatur.*

IMPOSSIBILE* dicitur,quod fieri aut esse nō potest: & hoc dupliciter,scilicet primò qa simpliciter fieri non potest,siue de facto,vt cœlū sit terra:siue de iure, vt ꝙ homo furetur:& secūdò quia fieri quidem pōt,sed cum difficultate,vt quòd claud⁹ velociter currat: sicut inuisibile dicitur,quod cum difficultate videtur.vnde iuridice impossibile dicitur tripliciter. primò quod nō potest fieri iustè. xxiiij.q.ij.sane.el j.& est in arg.ꝙ illud possum⁹, quod de iure possumus.secundò quod non potest fieri commodè. & sic dist.lxj.Catanēsis ecclesiæ.ff.de verbo.signifi.l. nepos Proculo.tertiò quod non potest fieri honestè: vt decondi.insti.l.filius.vide etiam ſ.Facere. 3

1 *Impubes quis dicatur.*

2 *Impubes an sit aliquando testis,& qualiter torqueatur.*

IMPVBES*à pube,id est,à pubentia corporis dictus:qa hæc loca primò lanuginem ducūt.de despon.impub.puberes.dicitur masculus donec compleuerit xiiij.annū, fœmina verò xij.C.quando tut.vel cur.l.fi.& Insti. quib.mo. fi.tu.in prin.quod Sum.Ang. verū dicit quo ad tutelā, nō quo ad matrimoniū contrahēdum: sed tādiu est impubes masculus vel fœmina,quādiu generare non pōt.vt in d.c. puberes.ī tex.& in gl.Sed hoc nō bene dicit: quia illud c. loqtur de pubertate naturaliter:quæ qa cōmuniter ī xiiij. anno quo ad masculum,& in xij.quo ad fœminā completur, ideò iuridicè loquēdo etiā in dicto termino cōplet: vt patet in c.ex literis.de despō.impu.& ita cū Ray.& cōter alijs Doc. tenet Ros.*Impubes autē secūdū Bar.in l.talis.C.de his quib.vt indi.licet non sit idoneus testis ī maleficijs:vt in l.in testimoniū.ff.de test.tamē hoc est verum quantū ad plenā pbationē,sed ad iudiciū bene pōt examinari:& sic dictū eius est sufficiēs iudiciū.Nō debet etiā impubes torqueri,terreri tn̄ solet,& habena vel ferula cedi.ff.ad senatusco.Sillanianum.l.j. §. impubere. Non pōt etiam impubes vel furiosus cōmittere capitalem fraudē: id est,non potest mereri pœnā,qua capite puniēdus sit.ff. de ædil.edict.l.cùm autem. §.j.& facit C.de falsimone.l.j.

¶ INANIS GLORIA,infrà Vana gloria.

¶ INCANTATIO,vide infrà Sortilegium ij.

¶ INCARCERATVS,vide suprà Carcer.

DE INCENDIARIO ET INCENDIO.

1 *Incendiarius quis dicatur.*

2 *Incendiarij pœna ciuilis & canonica.*

3 *Incendiarius quid restituere teneatur.*

4 *Igne si quis quid eripiat,an restituat.*

5 *Domum uicini diruēs ob appropinquans incendiū,an teneatur.*

INCENDIARIVS*propriè,secundū Ray. Gof. & Hosti.est,qui authoritate propria incēdit ciuitatē,villā,māsionem,segetem,& similia aliena incēdit malo studio,puta odio aut vindicta.xxiij.q.vlt.pelsimā.xij.q.ij.cùm deuotissimam.de iniur.si quis domū.& similiter qui ad hoc dedit mandatū,auxiliū,vel cōsiliū sciēter:vt in d.c.pessimū. Non ergo est incendiarius,qui hoc facit authoritate potētis indicere bellū:nec q in domo vel segete propria, nisi ex dolo,vt incēderet aliena,secūdū gl.Ray. peccaret tn̄ abutēdo re sua:nec q malo studio,sed casu vel negligētia: quia licet ex negligētia teneatur ad interesse:vt de iniu.c. fi.non tn̄ tenetur pœna incēdiarij,nisi fuerit culpa tā lata, vt luxuriæ aut dolo sit proxima:vt in l.pen.ff.de incēd.& concor.Gof.& Host. ¶ Primò verò quæritur,*quæ sit pœna incēdiarij? Et dico, ꝙ de iure ciuili est,vt ipse igne cremetur,vel subijciatur bestijs,si humiliori loco existens id fecerit:si verò in aliquo gradu, capite punit, aut deportatur in insulā.ff.de incēd.l.q ædes.& l.vlt.& pe.& ff.de pœnis.l.capitaliū.ff.ad l.Cor.de sic.l.si quis dolo.De iure verò canonico incēdiarius ecclesiæ vel religiosi loci,aut cœmeterij vel spatij priuilegiati in circuito ecclesiæ,est ipso iure excōicatus,post denūtiationē à solo papa absoluēd⁹, vt dictū est ſ.Excōicatio vij.excōmunicatione vij.Incēdiarius verò aliorum locorū cū mādantibus,consulentib⁹, & fauētibus,est excōmunicandus.xxiij.q.viij.si quis mēbrorum.& c.pessimā.qui etiā à solo papa post denuntiationē absoluunt:vt dictū est vbi ſ.imo tales alicubi ipso facto habentur pro excōmunicatis ex cōsuetudine,licet re vera sine cōstitutione aut sniā excōmunicatio non feratur:vt ſ. Excōmunicatio vij. §.vij.*Vltra hoc autē qui scienter & volūtariè facit,vel ex culpa lata,tenet de omni dāno.de ī iur.si egressus.cū c.sequēti.& facit l.si fortuitu.ff.de incē. & nō solùm de damno incēdij, sed etiā rerum perditarū causa incēdij:arg.c.fi.de iniur.Si verò culpa fuit leuis aut leuissima,similiter tenetur ad restitutionē,si de huiusmodi culpis tenebatur,de quo ſ.Culpa. §.iiij. nō tn̄ creditur peccasse mortaliter.Si verò de cōtingētibus nihil omisit,

4 nõ tenetur.¶*Secundò q̃ritur,vtrũ rapiẽs bona eorum,q patiũtur incendiũ,teneatur ad restitutionẽ?Et dico,ꝙ sic, de iniur.si quis domũ.nisi haberẽtur ꝓ derelictis:puta qa ignis tãtum inuoluit,ꝙ nullus sine periculo vitæ potest il lis succurrere,& domin⁹ relinquebat illa incẽdio:quo ca su rapiẽs nõ tenetur restituere necessariò:arg.l.si qs mer
5 ces.ff.ꝓ derelicto.¶Tertiò quæritur, vtrũ euertẽs domũ vicini,timẽs suæ ex incẽdio,teneat̃ ad restitutionẽ?Et dicit Dir.tit.de incẽdiarijs,ꝙ nõ,si met⁹ erat iustus,puta qa iam ignis peruenerat ad domũ vicini,vel ꝓbabiliter dubitatur:vt quia tẽpus erat ventosum,& huiũsmodi.l.iij.§. qđ ait ꝑtor.ff.de incẽ.Vnde dicit text.in l. si alius fecerit.§.est & alia exceptio.ff.quod vi aut clam. ꝙ nullã iniuriã aut damnũ dare videtur æquè perituris ædib⁹. & facit l.si qs fumo.§.quod dicit̃.ff.ad l. Aquil.Si verò nõ fuit iustus metus:& tũc nõ tenetur ad damnũ simplũ,secũdũ Host. q tñ addit,ꝙ si à vicinitate dom⁹ alicuius diruta est iusto metu incẽdij,ꝙ iudex ex officio & summa æqtate facere debet,vt ei qsq; vicinorũ satisfaciat pro sua pte. arg.l.j.§. æqssimũ.ff.ad l.Rhod.de iac.& l.interdũ.ff.q po.ĩ pig.ha.

¶INCERTORVM restitutio declaratur infrà Restitutio.viij.per totum.

¶INCESTVS, infrà Luxuria.

1 *Incorrigibilis de facto,& de iure quando quis dicatur.*

1 INCORRIGIBILIS*dicit̃ qui corrigi non põt.qđ dupliciter est, scilicet de facto,& iuridicè. Incorrigibilis de facto dicit̃ dupliciter,scilicet simpliciter: & sic quo ad vitia nullus est in via:qa sunt volũtaria.& secũdũ qd,siue difficulter: & sic est is qui assueuit vitia,aut ex cõplexiõe naturali inclinatur ad illa:quia difficile est cõsuetudinem aut naturalẽ sensualitatis ĩclinationẽ euincere.Incorrigibilis verò iuridicè est,de quo iura & Iuristæ loquũtur.Incorrigibilis igitur secũdũ Bal.dicitur,q iudici nõ paret in extremo iurisdictionis, quod est snĩa. Cõtumax verò,qui nõ paret in principio,quod est citatio. Secũdũ Ant. verò de Butr.dicit̃ incorrigibilis, qui postquã penitus est condẽnatus,iterũ fertur ad idẽ crimen.de sentẽ.exc.vt famæ. Et licet non faciat pœnitentiã,nõ dicitur ꝓpterea incorrigibilis,nisi reuertatur ad delictũ simile vel peius, nec faciat sui præsentiã iudici:vt lit.nõ cõtest.quoniã frequenter,§.j.quia dum facit sui presentiam vt iudex possit eum appræhendere,non est incorrigibilis:quia ecclesia adhuc habet quid vltra faciat.de iudi.cùm non ab homine.

1 *Indefinita quando æquipolleat uniuersali.*

1 INDEFINITA* propositio, scilicet cuius depositũ est nomen appellatiuũ sine signo vniuersali & particulari, vt, venditor tenetur de re vel euictione: aliquando sumit̃ pro vniuersali in iure,vt cùm lex dicit,fur est puniẽd⁹:qđ patet ex omnibus legib⁹ sic loquẽtib⁹,cũ eorũ intellectu, quia natura legis est,omnia,in quibus est mediũ suũ, eadem regula concludere:cùm vbi est eadẽ ratio, idem ius debeat esse.ff.ad leg.Aquil.l.illud.Itẽ qua ratione detraheret vnus de ista lege,& alius:& sic esset frustratoria.Differt tamen indefinita ab vniuersali,secundũ Bar.quia vniuersalis cõpræhẽdit oĩa ex suo ꝓprio significato:non autẽ indefinita,sed ex sua ratione,iuris interpretatione. vñ vniuersaliter tenetur ly hæres,cũ dicitur,ꝓmitto,ꝙ heres meus nõ tibi obstabit:id est,nullus hæres meus.ff.de ver. ob.l.ij.§.si.aliàs nõ esset certitudo,de quo diceret̃:& similiter ly seruos meos textores:dicendo,Lego seruos meos textores:& omnes sunt textores, id est, lego oẽs seruos textores,non aũt omnes simpliciter.l.præallegata.quia ly textores,restringit ab alijs. Et vniuersaliter omnis indefinita legis vel canonis ius tradere intendentis æquipollet vniuersali,si lege vel canone non definitur,id est,limitat̃. xxxj.q.j.quod si dormierit.quod Io.An.limitat si eadẽ ratio sit omniũ particulariũ in vniuerso cõpræhẽsorũ: aliàs nõ.Vnde si legatur lana,non continetur tincta in legato. l.si cui.in prin.ff.de leg.iij.sed si legatur omnis lana, etiã tincta cedit legato.l.pediculis.§.Labeo.ff.de auro & arg. leg.in c.vt circa.de elect.lib.vj.Similiter ẽt, secũdũ alios, si obligo bona mea,nõ significat vniuersaliter: quia supellex,filij naturales,& cõcubina nõ continent̃: qa ex natura istarũ rerũ quis ita ad illas afficitur, ꝙ nunquã vel raro ea obligat:& consequenter in obligatione eas noluit cõpræhendere,imò nec compræhẽduntur,si dicatur, omnia bona mea: quia significatum sumitur ex verbis & communi modo agendi seu obligandi,cùm debeant verba deseruire intentioni,nõ econtrario.xxiij.q.v.humanæ aures.xxviij.dist.sedulo.j.q.j.Marcion.de verb.sig.intelligentia.

DE INDICIIS.

1 *Indicium quid,& quotuplex.*
2 *Indicium qualiter probetur.*
3 *Indicium unum,an sufficiat ad torturam.*
4 *Indicia non sufficiunt,nisi reo detur eorum copia.*
5 *Fama an sit sufficiens indicium,& an cum uno teste probet.*
6 *Socius criminis quale contra socium faciat indicium.*
7 *Testes singulares an faciant indicium uel probationem.*

1 INDICIVM* dictum ab indicando seu notificando,est mediũ intellectuale veritatis eliciẽdæ ex aliqua singulari circunstantia insurgens.C.de rei vendi.l.indicia.& melius in l,si.C.de proba.vide s̃.Fama.§.vij. Indiciũ aũt plenũ,secundũ Bar,in l.ea quidẽ.C.de accu. est diuinatio rei per signa sufficiẽtia,per quæ animus in aliquo tanquã vero quiescit,& plus inuestigare nõ curat:vt d.l.indicia. Semiplenum verò est præsumptio fortiter mouẽs animum ad aliquod credẽdũ vel dicẽdũ: de quo in l. cùm ꝓbatio. ff.de proba.Pro quo nota,ꝙ triplex est indiciũ, scilicet leue,abijciẽdum,violentũ,quod probationẽ facit,& probabile,quod mediat inter hæc,& facit præsumptionẽ, & sufficit ad torturam.de quo ĩ.Inquisitio.j.§.xj.in fi.& Inquisitio ij.§.ix.Adde secũdùm Paridem de Puteo in suo tractatu de syndicatu,quòd indicium, cui frequenter contingit abesse veritatem, est leue.argu.in l. non homo.C. vñ cogn.Est verò graue,si ei frequẽter veritatẽ cõtingit adesse:& æquiparatur ꝑsumptioni iuris:vt no.per Cy.in l.me-
2 tum.ff.de dolo.¶*Primò verò q̃ritur, qualiter ꝓbetur indicium?Et dico,ꝙ ad minus p duos testes,vt est glo.& ibi Doct.in l.si.C.famil.ercis.& Bart.in l.si.ff.de quæst.& Angel.in l.quod met.cau. & Bald.in l. quũ proponebatur.ff. de leg.ij.& vt reo præiudicẽt, oportet testes citare atq; iurare:aliter nõ præiudicãt:vt not.in l.si quis.ff.de adulter.
3 ¶Secundò quæritur,* vtrum sufficiat indicium vnum ad procedendũ contra aliquem,maximè ad torturã?Et dico ꝙ non regulariter,sed oportet quòd sint plura:vt not.gl. & Bart.in l.j.occisorum.ff.ad Sillania.& Bal.in l.cõgruit. ff.de offi.præsi.Teneret tamẽ processus,si nõ opponeretur,quãuis plura non præcessissent indicia:sed tamen damnari nõ posset,etiã si in tormentis esset cõfessus,& post ea ratificauit:vt est tex.cum glo. & ibi Bartol.in l.pen. de quæst.secus si sponte & sine tortura esset confessus, secundùm Pet. de Ancha.in clemen.j.de homici. Aliquãdo tamen sufficit vnum indicium,puta testis vn⁹ integer & bonæ famæ,& omni exceptione maior,id est,nulla exceptione repellibilis,secundùm Pan.in c.j. de confes.& in cap.j. de testi.qui testificatur, quòd vidit aliquem cõmittere ta

le ma

le maleficium:& tunc potest poni ad torturã ad inquirendum:vt dicit Pan.in c.cùm in cõtemplatione.de regu.iur. & not.gl.& Doct. in l.siquis.C.ad l. Iul. maie. & Bar. in l. j.§.ij.& l.maritus.& l.pe.ff.de quæs.& Bal.in l. si.C.fami. er.& Sali.in l.fina.C.de quæstionib.& Ange.in l.fin.ff. de quæsti.Sed intellige si testificatur super facto:vt, vidi Titium occidere.secus si super indicio:vt,vidi Titiũ cũ gladio euaginato,de quo Barto.in l.fin.C. fami.ercis. & in d. l.si.de quæst.& Pan.in c.tertio loco.de prob.& in c. super eo.el ij.de testi. Et similiter cõfessio extraiudicialis rei,si est homo malæ vitæ & cõditionis: vt dicit Bar. in l. fin.de quæst. Item si iuuenis inuenitur exire de domo pulchræ mulieris: vel cum ea inuentus est in locis secretis & aptis ad fornicandũ:vt no.in c.literis.de presum.& huiusmodi. & ita videtur arbitrio iudicis relinquendũ,quãdo iudiciũ vnum sufficiat,maximè si procedit ex officio suo. Conclusiue ergo no.dictum Pan.in d.c.cùm in cõtemplatione. & Bar.in l.si.de quæst.ꝙ quæ indicia sufficiãt ad questionẽ, nõ potest dari certa doctrina:sed relinquendũ est iudicis arbitrio.& similiter eius arbitrio relinquitur, vtrum sufficiat indiciũ vnũ, vel plura requirãtur,secundùm Ange.in lib.de malefi.Adde etiã, ꝙ duo indicia leuia constituunt vnum sufficiens ad torturã,secũdũ Bar.in l.si.ff. de quæst.
4 ¶Tertiò quæritur,*vtrũ sufficiãt indicia, si reo nõ detur copia & aduocato suo?Et dico,ꝙ non:vt l.custodias.& ibi gl.Bar.Ang.& Imo.ff.de publi.iudi.quod limitat Ang. in l.si vacãtia.C.de bo.vacã.nisi qñ iudex procedit ex mero officio suo,& nõ ad querelã:vt no.do.Anto.in c.qualiter
5 & quãdo.el ij.de accusa.¶Quartò quæritur,*vtrum fama sit sufficiẽs indiciũ?Et dico,ꝙ nõ.s.quo ad torturã,secũdũ Barto.in l.j.§. idẽ Cornelio.ff.de quæst.nisi iungatur cũ alijs indicijs.Fama tamen cum vno teste in ciuilibus facit plenã probationẽ,vt in c.veniẽs.el j.de test. Secus in criminalibus:& ipsa sola aliquãdo inducit purgationẽ canonicam: vt ĩ.Infamia.§.ij.Aliqui tamẽ volũt,ꝙ infamia vehemẽs faciat indiciũ sufficiẽs:de quo vide Paridem vbi s̃.
6 ¶Quintò queritur,*vtrũ particeps criminis interrogat⁹, vel sua spõte dicẽs,faciat indicium cõtra sociũ?Et dico, ꝙ non:vt no.Bar.in l.j.§.si seruus.ff.de quæst. maxime cùm omne indiciũ debeat probari per duos testes:vt §.j.dictũ est.Similiter nec pater,nec filius,aut alij commensales,de quibus in l.parẽtes & liberi.C.de testa.vt no.Bart.in d.§. idem Cornelio.& hoc,qñ nulla alia indicia vrgẽtia præcedant.Et ideò socius de socio non est interrogãdus.l.final. C.de accus.Fallit in assassinis:vt no.gl.in l.non ideo minus.C.de accus.& in delictis in offensam generalitatis: vt no.Bar.in l.reperi.ff.de quæst.sicut sunt latrones,& huiusmodi:vide ĩ.Inquisitio.§.iij.partic.v.Vnde licet vnus testis omni exceptione maior deponens directè super facto principali,puta qa vidit cõmitti tale maleficiũ,faciat indicium sufficiẽs ad torturã,vt dictũ est §.ij tamen supradictus socius,ex quo suũ crimẽ est cõfessus,est infamis, saltẽ infamia facti,ideoque non est testis omni exceptione maior.Vnde Bald.in c.j.§.sacramentũ.de cõsue.rec.feu.dicit illud dictum.s.vnum testem facere indicium,debere intelligi,si est vitæ probatæ,vel bonæ opinionis:nec potest haberi suspect⁹ familiaritate, vel mala fama,aut alia causa iudicis arbitrio:ideò,secundũ eum,infamis infamia facti nõ est idoneus testis:vt no.etiã ipse Bald.in si.C.de requi.re. per no.ibi per gl.quod tamen fallit,qñ de crimine agitur ciuiliter,secũdũ Pan.in c.quoniam.de testi. de quo vide suprà,Causa.§.v.Si verò agatur criminaliter, vide eũdem in c.j.de cõfes.& dic,ꝙ tunc materia est per Legistas & Canonistas inuoluta:& fortè dici posset, ꝙ particeps criminis tunc facit indiciũ dupliciter. primò, quãdo sine socio delictum cõmitti non potuit,vt fornicatio,& sodomia:& non apparet ratio quare magis nominet hũc sociũ, quàm illũ.& secũdò generaliter, quãdo ex cõiecturis tollitur illa præsumptio,qua ratione infamiæ suspectus est de veritate:vt quia nõ est astutus,nec subornat⁹,nec impœnitẽs, & res est verisimilis,& huiusmodi,quæ iudicis arbitrio relinquũtur:& maximè si procedit ex officio suo.& ita sentit Bal.in c.j.in §.sacramentũ.de cõs.recti feu.s.ꝙ stetur iudicis arbitrio.& tertiò in casibus,in quibus potest quis interrogari de socijs,secundùm Ang.& Paridem vbi suprà. Quando autẽ possit quis interrogari de socijs, vide Pan. in c.j.de confessi.& in c.quoniã.de testib.¶Sextò quæri-
7 tur,*quid si essent duo,vel tres testes singulares,iuxta dicenda ĩ.Testis.§.iij.Et dico,ꝙ nullomodo coniungi possunt ad faciendũ indicium,nisi aliquis sit testis omni exceptione maior,vt dictum est §.ij.& v.& multò minus ad faciendam probationẽ.Ratio,quia cùm duo testes requirãtur regulariter,vt dictũ est,tales nõ sufficiunt: quia vnũquodque dictum de per se imperfectũ est.& ita no.Bal.in l.si quis ex argẽtarijs.§.j.ff.de eden.& patet per not.p do. Anto.in c.licet.de testi.dum loquitur de probatione per testes singulares.Nec obstat,ꝙ vnus testis deponẽs super facto principali,iungatur cum probatione famæ:vt probatur in l.iij.§.eiusdẽ.ff.de testi.& per Bar.in l.admonendi. ff.de iureiur.Istud enim est,quia hic est perfectum.s. vnus testis integer,vt dictũ est,& fama,quæ faciũt perfectũ indiciũ:vt no.Bar.in l.de minore.§.si plures.ff.de quæst.Itẽ nõ obstat,ꝙ duæ probationes semiplenæ diuersi generis cõiungãtur ad vnam plenã faciendã,iuxta not.Bart.in d.l. admonẽdi.quia illud verũ est,quãdo cõiunguntur ad eũdem actum:sed diuersæ probationes diuersorũ actuum & generum nunquã ad faciendam plenam probationem cõiunguntur.Iste est casus,& ita deducit Bal.in l.obseruare. C.quorum ap.non re.& posuit do.Anto.in c.veniens.el j. de testi.Ex quibus infertur,ꝙ due mulieres dicẽtes se peccasse cum aliquo, iungi non possunt ad faciendũ indiciũ perfectum,nec ad arctandũ ad veritatem dicendum,etiam cum aliquibus coniecturis,maximè cùm deponãt de delicto in earum corpore perpetrato,iuxta notata per Barto. in l.si quis in graui.ff.ad senatusconsul. Sillanianum. vbi dicit,quòd nullum faciũt iudicium.& idem Ang.in l.ij.C. de calumniatoribus.

INDIGNATIO est iræ filia,quæ audire aut videre non valet eum cui irascitur:& communiter est veniale: mortale verò per accidens:vt fortè ratione scãdali,vel quia negat loquelam aut respõsum, vel huiusmodi,in casu,in quo diuino præcepto tenetur. de quo vide suprà Charitas.§. quarto & quinto.

¶INDVCIAE secundũ gloss.sum.iij.quæstione secũda,sunt quintuplices.Vide ibi.

DE INDVEGENTIIS.

1 *Indulgentia uariè sumitur.& nu.3.*
2 *Indulgentiæ an sit aliquando ius commune.*
4 *Indulgentiarum quæ est ratio,& quod fundamentum.*
5 *Indulgentiæ ad quid ualeãt,& qua mensura. & nu.6.7.& 8.*
9 *Indulgentias quis possit dare & nu.11.& seq.*
10 *Ecclesia cui congregationi assimilatur.*
12 *Sacerdos an concedere possit indulgentias.*
13 *Episcopus nondum consecratus an concedat indulgentias.*
14 *Indulgentias quãdo cõcedãt prælati hominibus sibi nõ subditis.*
15 *Indulgentiæ à prælato concessæ ultra summam,an sint nullæ.*

Indul

16 *Indulgentiæ an expirent morte concedentis.*
17 *Indulgentiæ reuocatio an debeat notificari.*
18 *Indulgentiam quibus ex causis facere liceat.*
19 *Indulgentiæ ut alicui prosint, quid requiratur. & nu.* vi.
20 *Confessio an requiratur ad obtinendam indulgentiam.*
21 *Indulgentiarum clausulæ qualiter sint exponendæ.*
23 *Indulgentia an tollere possit pœnitentiam iniunctam.*
24 *Indulgentia plenaria à quo & quando detur.*
25 *Articulus mortis qualiter intelligatur ad obtinendã indulgẽtiã.*
26 *Confiteri qualiter debeat quis in articulo mortis ad obtinẽdam plenam indulgentiam.*
27 *Venialia non confessa an impediant effectum indulgentiæ.*
28 *Forma absolutionis plenariæ.*
29 *Sacerdotem non oportet esse eum, qui plenã remissionem confitenti dat uirtute bullæ.*
30 *Satisfacere an debeat quis, ut habeat indulgentiam.*
31 *Electio confessoris qualiter intelligatur.*
32 *Peccatum mortale tempore impletionis indulti an impediat indulgentiam.*
33 *Indulgentiam plenariam assequutus mox uolat ad cœlum.*
34 *Religiosi prædicates indulgẽtias indiscretas, qualiter puniãtur.*

INDVLGENTIA nobis per scripturam minimè innotuit: licet inducatur illud ij. Cor. j. Si quid donaui vobis. sed nec per dicta antiquorum doctorum, sed modernorum. Dicitur enim Gregor. indulgentiã septennem in stationibus Romæ posuisse: & quia ecclesia hoc facit & seruat, credendum est ita esse: quia regitur Spiritu sancto.

1 *Indulgentia ergo ab indulgeo dicta est, quod multa significat. Primò scilicet gratiæ collationẽ: sicut papa alicui dicitur potestatẽ aliquam indulsisse. Secundò assiduitatẽ alicuius exercitij, vel operis: vt idẽ sit ĩdulgere quod operam dare: sicut dicitur quis indulgere gulæ. & tertiò remissionẽ debiti vel actionis, cuius habetur ius aduersus aliquem: sicut qui habet actionẽ iniuriarũ aut pecuniarũ indulget per remissionẽ: & Deus indulgere peccata dicitur. Igitur per aliquã similitudinem ad prædicta indulgentia multa significat. de quo vide Arch. & Gem. in c. indulgentiæ. de pœ. & re. libro vj. à quibus solùm dissentio in hoc,*

2 *quia indulgentiã dicunt aliquando vocari ius cõmune. xxiij. q. ij. interfectores. & xxxv, q. vj. de incestuosis. sed hoc non dicitur propriè: sed quod aliquando fuit indulgẽtia, bene potest esse ius commune, secundùm gl. in d. c. interfectores.*

3 *Vnde dico, ꝙ indulgentia primò significat cõfessionem gratiæ: vt lite pen. c. fi. de priuil. dudum. & secũdò, ipsam alicuius operis assiduitatẽ, licet alio modo, quàm verbũ. & tertiò, proprijssimè significat remissionẽ siue relaxationẽ debiti ex parte eius cui indulgetur, siue actiõis ex parte indulgẽtis: siue relaxat actionẽ in iuris rigore dispensando: vt dist. lxxvij. c, fin. in fine. de elect. dudum. el ij. siue pœnã, ad quã quis ei obligatur, ij. q. iij. si quẽ. ſ. vnde. Et quia quãtum ad effectũ idẽ est remittere debitũ, & dare vnde illud soluatur: inde quartò dicitur indulgẽtia donatio illius, quo quis debitũ soluit: sicut si factor, vel œconomus alicui⁹ magni dñi de thesauris, quos habuit à dño vel seruis eius, eo volẽte daret debitori eiusdẽ domini vnde solueret illi, vel offerret ipsi domino pro eo, diceretur debitũ indulgere: nõ quia indulgeat, sed quia fecit, vt illi debitũ nõ imputetur à dño, ac si esset remissum. & sic sumitur indulgẽtia in proposito, vt patebit ꝑ S. Th. statim.*

ſ *Vnde indulgẽtia nõ est remisio pœnæ, vt diffinit Summ. Ang. nec relaxatio eiusdẽ, vt dicit Sum. Ros. qa ecclesia facit indulgẽtias quantũ ad omnes pœnas, & tamẽ nõ absoluit ab omni pœna. Vnde S. Thom. in iiij. dist. ij. q. j. art. iij. q. j. ad secundũ, soluens illud motiuum, quia inferior ipso papa absoluere nõ potest à pœna, ad quam superior liganit, id est, Deus: dicit, ꝙ iste, qui indulgentiã suscipit, non absoluitur, simpliciter loquendo, à debito pœnæ: sed datur sibi vnde debitum soluat. Est ergo indulgentia ecclesiastica, donatio alicuius sumpti de thesauro spirituali ecclesiæ facta peccatori, vt inde satisfaciat Deo pœnarũ cre-*

4 *ditori. & hoc clarius patebit ſ. seq.* ¶ *Primò verò quæritur, quid est fundamẽtũ & ratio faciẽdi huiusmodi indulgẽtias? Et dicit S. Th. vbi ſ. sic: Ratio quare valere possũt indulgẽtię, est vnitas corporis mystici, in qua multi ĩ operibus pœnitẽtiæ supererogauerũt ad mẽsurã debitorum suorũ, & multas tribulationes iniustè sustinuerũt patienter, per quas multitudo pœnarũ poterat expiari, si eis deberẽt. Quorum meritorũ tanta est copia, ꝙ omnem pœnam debitã nũc viuentibus excedũt: & præcipuè propter meritũ Christi, quod etsi in sacramẽtis operetur, non tamen eius efficacia in sacramẽtis includitur: sed sua infinitate efficaciã sacramẽtorũ excedit. Dictũ est autẽ suprà, ꝙ vnus pro alio satisfacere potest. Sancti aũt, in quibus superabundantia operum satisfactionis inuenitur, nõ determinatè pro isto, qui remissione indiget, huiusmodi opera fecerunt: aliàs absq; omni indulgẽtia remissionẽ consequeretur, sed cõmuniter pro tota ecclesia: sicut Apostol⁹ dicit se implereea, quæ desunt passioni Christi in corpore suo pro eccl'ia, ad quam scribit ij. Cor. j. & sic prędicta merita sunt cõmunia toti ecclesiæ. Ea autẽ quæ sunt cõia multitudini alicui, distribuũtur singulis de multitudine secundũ arbitriũ eius qui multitudini præest. Vnde sicut aliquis cõsequeretur remissionẽ pœnæ, si alius pro eo satisfaceret: ita si ei satisfactio alterius sibi per eũ, qui potest, distribuatur. hęc ille. & est cõmunis opinio Theologorum in iiij. dist. xx. & Canonistarũ in c. indulgẽtię. de pœ. & re. lib. vj. & cle. vnica, de reli. & ve. sanct. & in d. c. quod autem. Sum. autẽ Ang. ab isto fundameto declinãs dicit cũ Francis. de Mairo. ꝙ cùm merita sanctorũ sint vltra cõdignum remunerata à Deo & exhausta, dantur solùm ex merito Christi & passionis eius. Sed istud argumentũ fuit solutũ antequã factũ à Pet. de Palu. in iiij. ea. di. fic dicẽte, opus bonũ pœnale sanctorũ dupliciter considerari potest, primò. ſ. inquã tum meritoriũ: & sic non transgreditur personã merentis: nisi solum meritum Christi, qui sibi & alijs meruit: & sic nullus plus meruit, quàm acceperit, vel acceptur⁹ sit in seipso. Et secũdò inquantũ est satisfactoria: & sic multi sancti plus satisfecerunt, quàm debuerũt. Quia ergo sancti plus sustinuerũt, quàm meruerint, & nõ solùm animo merẽdi, sed etiã satisfaciendi: & pro se quidem primò, deinde pro omnibus indigentibus secũdũ intentionem ecclesię, &c. hæc ille. Ex cuius dictis & sancti Th. elice, ꝙ actu aut virtute tripliciter sancti fecerũt opera satisfactoria. Primò ꝑ se. Secũdò pro aliquibus determinatis personis vna vl' pluribus. Tertiò, pro eccl'ia. Adde secundùm eundem, ꝙ liberatio à pœna tota, vel parte eius est in sacramẽtis & indulgẽtijs: sed in indulgẽtijs ex solutione, in sacramẽtis ex mera liberalitate Dei: quia dicere, ꝙ in eis Deus nihil remittat nisi inquantũ sibi soluitur, aut de thesauro cõmuni ecclię, aut de thesauro cordis, vel corporis, vl' auris, est dicere Deũ minus liberalem. hęc ex illo.* ¶ *Secũdò quæritur,*

5 *vtrũ indulgentiæ valeant, & ad quid, seu quæ pœnæ per indulgentias remittantur? Et dicit S. Tho. vbi suprà, ꝙ ab omnibus cõceditur, indulgẽtias aliquid valere: qa impiũ esset dicere, ꝙ ecclesia aliquid vanè faceret: sed ad qd valeant, fuerũt multę opiniones, vt colligitur ab ipo ibi, & à glo. in c. quod autẽ. de pœn. & remiſ. Sed omnes aut sunt ita absurdę, ꝙ nec reprobare nec recitare eas dignũ est: vl' reducunt ad illam quam Sanct. Doctor ibi recitat, & quæ dicit, ꝙ non valent ad absoluendum à reatu pœnæ, quam quis in purgatorio secundùm iudicium Dei meretur: sed valent ad absoluendũ ab obligatione, qua sacerdos obligauit pœnitentem ad pœnã aliquã, vel ad quã etiam ordinatur ex canonũ statutis. Sed hæc opinio, inquit, nõ videt vera. primò, quia est expresse contra priuilegiũ Petro datum: vt quod in terra remitteret, remitteretur & in cœlo. Vnde remissio, quæ fit quantũ ad forum ecclesiæ, valet ẽt quantũ ad forum Dei. Et præterea ecclesia huiusmodi indulgentias faciens, magis damnificaret quàm iuuaret: qa remitteret ad pœnas grauiores. i. purgatorij, absoluendo ab iniunctis. Et ideo aliter dicendum, ꝙ valent & quantũ ad forum ecclesiæ, & quantum ad forum Dei ad remissionem pœnæ residuæ post contritionem & confessionẽ & absolutionem, siue sit iniuncta, siue nõ. hæc ille, id est, siue sit iniũcta per sacerdotẽ vel canones, siue non sit ab eis iniuncta, sed à Deo iniungenda. Et hæc est vera & cõmunis opinio, quã sequitur Gof. Io. And. & Pan. in d. c. quod autem. & communiter alij Canonistæ ibi, & Theologi in*

6 *iiij. dist. xx.* ¶ *Tertiò quæritur* quantum indulgentiæ valent in remittendo prædictam pœnam? Et dicit San. Tho. de hoc multas esse opiniones.* ¶ *Prima dicit, ꝙ indulgentiarum valor mensuratur secundùm internam susciptentis deuotionem, nec valent quantum prædicantur: sed ecclesia pronuntiat, vt quadam pia fraude homines ad bene faciendum alliciat. Sed cõtra, quia sicut scriptura iam nõ haberet robur authoritatis, si in ea deprehẽderet aliquid falsitatis, secundùm Aug. in epistola ad Hiero. ita & ecclesia nõ haberet.* ¶ *Secũda dicit, ꝙ tantũ valẽt quantũ ꝓnũtiantur secundùm iustam æstimationem: non tamen dantis indulgentiã, qui fortè minus æstimat quod dat: aut recipientis, qui minus parũ æstimare posset quod datur: sed secundũ iudicium bonorum pensata cõditione ꝑsonæ & vtilitate & necessitate ecclesiæ. Sed hæc opinio stare non potest. Primò quia secundũ hoc indulgentiæ non valerẽt ad remissionẽ, sed magis ad quandam commutationẽ: & præterea prædicator ecclesiæ nõ excusaretur à mẽdacio: cùm quandoq; indulgentia ꝑdicetur longe maior quàm iusta æstimatio posit acquirere, pensatis omnibus prædictis: sicut cùm adeunti vnam ecclesiam dant septem anni, cuiusmodi indulgentias Greg. Romę instituit in stationibus. Adde, ꝙ aliquando pro re minore prædicatur indulgẽtia maior, & pro eadem aliquãdo maior, aliquã minor.* ¶ *Tertia dicit, ꝙ quãtitas remissionis nõ mensuratur secundùm deuotionem suscipiẽtis tãtùm, nec eius quod datur: sed secundũ causam pro qua indulgentia datur: ad quã secundùm quod homo accedit, secundùm hoc cõsequitur remissionem indulgentiæ: vt in toto vel in parte. Sed contrà, quia secundũ hoc saluari non põt ecclesiæ cõsuetudo, quæ pro eadẽ causa interdum maiorem interdũ minorẽ indulgentiam ponit: sicut rebus eodẽmodo se habẽtibus visitantibus vnã ecclesiam aliquãdo annus, aliquãdo dies quadraginta dantur, prout gratiam facere voluerit papa ĩ*

7 *dulgentiam concedens.* Et ideo dicendũ quòd quãtitas effectus consequitur quantitatem causæ: causa autem effectiua remissionis pœnæ in indulgẽtijs nõ est deuotio aut labor, aut datũ recipientis, vel causa pro qua fiũt, sed abũdantia meritorũ ecclesiæ, quæ sufficit ad totam pœnã expiandam: vnde non oportet ad aliquod illorũ proportionare quantitatem remissionis, sed ad merita ecclesiæ, quę semper superabundant: ideoq; secundũ quod applicatur ad istum, remissionem cõsequitur. Ad hoc autem, ꝙ isti applicẽtur, requiritur authoritas dispẽsandi huiusmodi thesaurum, & vnio eius, cui dispensatur, ad eum, qui merebatur: quod est per charitatẽ: & ratio dispensandi, secundùm quã seruatur intentio eorũ, qui opera meritoria fecerũt, qui fecerũt ad honorẽ Dei & vtilitatẽ ecclesiæ in generali: vnde omnis causa vergens in vtilitatẽ ecclesiæ & honorem Dei est ratio sufficiẽs indulgẽtias faciẽdi: vnde & dari possunt pro tẽporalib⁹, nõ simpliciter, sed ordinatis ad spiritualia: puta repressionẽ inimicoꝝ ecclesiæ pacẽ eius perturbantiũ, constructionem ecclesiarũ, & põtium, & huiusmodi: vnde nõ datur ibi spirituale pro tẽporali, sed ꝙ spirituali. Et ideo dicẽdum est, ꝙ indulgentiæ simpliciter tantum valent, quantũ ꝑdicantur, modò ex parte dãtis sit authoritas, ex parte recipientis charitas, & ex parte causæ pietas: quæ honorẽ Dei & vtilitatem ꝓximi cõsequẽdit: & in arbitrio dantis est taxare quantũ de pœna per indulgentiam remittatur: quia ista remissio est effectus clauis iurisdictionis, cùm nõ pertineat ad clauẽ ordinis, vt dicetur. Talis aũt effect⁹ subiacet hominis arbitrio: nõ autem effect⁹ clauis ordinis. necin hoc fit nimis magnũ forũ de misericordia Dei, aut diuinæ iustitiæ derogatur: quia nihil de pœna dimittitur, sed pœna vni⁹ alteri cõputatur. Si tamẽ quis inordinatè remittat, ita, ꝙ homines quasi ꝙ nihilo ab operibus pœnitẽtiæ reuocẽtur, peccat faciens tales indulgentias: & nihilominus quis plenã indulgẽtiam cõsequitur. hæc ex San. Tho. Ex quibus patet, ꝙ si dicitur indulgẽtia esse decẽ dierum, valet decem dies: & si cẽtũ, valet centũ: & generaliter tantũ valet quantum sonat, modò adsint illa tria, quæ dicit San. Tho. & adde quartũ qđ ipse tanquã manifestũ tacuit, ꝙ seruetur forma cõcessionis. i. fiat id quod mandatur, & sub cuius cõditione indulgentia cõceditur.* ¶ *Quartò queritur,* quomodo intelligendus sit iste valor decẽ aut cẽtum dierũ, vl' huiusmodi? Et dico, ꝙ secundũ cõmunẽ doctrinam, præcipuè Albert. & Pisa. & Archi. & est mẽs San. Th. cùm dicitur, ꝙ tantum valent quãtum sonant, intelligitur, ꝙ si dicũtur dies esse centũ, & sunt tantùm nonaginta, sed sunt centum valẽtes tãtum ad remissionem pœnæ, quãtum cẽtum dies pœnitẽtiæ secundũ taxationem factam à iure vel sacerdote vel iustitia diuina: quia isti dies nõ sunt dies cœli seu purgatorij, sed mũdi. Et intendit, ꝙ isti dies centum tantum valẽt, quantũ si quis cẽtum diebus faceret pœnitẽtiã, secũdùm cõmunẽ iuris vel sacerdotũ vel iustitiæ diuinæ ipositionem factam vel faciẽdam, intelligẽdo, ꝙ ista taxatio fiat secũdùm diuinã iustitiam principaliter: secundũ canones verò ad arbitrium sacerdotum secundario, inquãtũ taxãt secundùm iustitiam Dei nõ declinãdo ad minus, quia valerent plus, nec excedendo in plus, quia valerẽt minus: licet ad illud plus iusto impositũ iam nõ teneret peccator: quia esset illi remissum, nõ ratione indulgẽtiæ, quæ non datur nisi in ordine ad verũ reatũ pœnæ, & nõ existimatum: sed ex implicita volũtate imponẽtis, qui superueniẽte indulgẽtia nõ intẽdit ligare ad aliquid, si fortè plus iusto per errorẽ imposuit. Isti autem dies sic taxati nõ valẽt præcisè cẽtũ purgatorij: quia cùm forũ sit diuersum, fortè ꝙ dies non respondet diei, sed paucis diebus põt quis hic soluere pœnitẽtiã ibi lõgo tẽpore peragẽdam: ideoq;, secundũ prædictos, cẽtum dies indulgẽtiæ æquipollẽtes cẽtum diebus pœnitẽtiæ nõ sunt dies purgatorij. ſ. quãtum est ex intentione ecclesiæ, siue isti dies respõdeãt illis, siue non. Vnde secundùm Veruc. in iiij. distĩ. xx. & Pisanum &*

communem doctrinam, ſicut centum dies pœnitẽtię plus valent vni quàm alij ratione maioris deuotionis: ita & cẽtum dies indulgentiæ, ita ſcilicet, ꝙ vnus per hoc abolere poterit magnũ tempus purgatorij, puta annum: aliꝰ verò paruum, puta dimidium annum: quod tamen locum habere non videtur vbi plenariè datur, vel pro aliqua determinata parte peccatorũ: puta tertia, vel dimidia, & huiuſmodi. Cum opinione prædictorum tranſit Supple. & Summa Roſel. ſed Sum. Angel. diſſentit. Tũ ad hoc, ꝙ illi dies plus valeant vni quàm alteri ratione maioris deuotionis: quia, inquit, videtur derogare verbis indulgentiæ, cùm dicatur, quòd datur indulgentia tot annorum, & debeant intelligi de annis veræ & optimæ pœnitẽtiæ faciendæ: quia verba in potiori ſignificato ſunt intelligẽda, & latiſsimè in beneficio Principis. de verb. ſigni. c. olim tibi. Sed iſtud ſuum motiuũ nihil eſt: quia quæ dicit de latiſsima intellectione verborum, verũ eſt, ſi hoc patitur intentio Principis, per verba & alia indicia deprehenſa: quod non eſt in propoſito: quia cùm dicit papa, centum dies de iniunctis ſibi pœnitentijs relaxamus: loquitur de pœnitẽtia explenda per iſtum, & non de optima explebili per alium deuotiorem. ¶ Quintò quæritur de indulgẽtia ex parte dãtis, quis ſcilicet & qualiter eam dare poſsit & debeat? Et dico multa. ¶ Primum, Sanct. Tho. in iſta quæſt. fundamentum tribuit in quarto ſenten. vbi ſ. art. iiij. q. j. ſic virtualiter dicens, Indulgentiæ habent effectum ſecũdùm quod opera ſatisfactoria vnius computantur alteri, non ſolùm ex vi charitatis, ſed intẽtione operantis aliquo modo ad illum directa. Sed intentio alterius ad alterum poteſt tripliciter dirigi. Primò in ſingulari: ſicut cùm quis pro alio determinate ſatisfacit: & ſic quilibet poteſt alteri ſua opera communicare. Et ſecundò in ſpeciali: vt cùm quis orat pro ſua congregatione & familiaribus & benefactoribus: & ad hoc ordinat etiam ſua opera ſatisfactoria: & ſic qui congregationi præeſt, poteſt illa alteri communicare, applicando intentionẽ illorũ qui ſunt de cõgregatione ſua, ad hũc determinati. Tertiò i generali. ſicut cùm quis opera ſua ordinat ad bonũ eccleſię in generali: & ſic q̃ præeſt eccleſiæ generaliter, poteſt opera illa applicare cõmunicando intentionem ſuam ad hunc vel illum. Et quia homo eſt pars congregationis, & congregatio eccleſię: ideo in intentione priuati boni includitur intentio boni congregationis, & boni totius eccleſiæ: ideo qui præeſt eccleſiæ, poteſt communicare ea, quæ ſunt congregationis, & huius hominis: & qui præeſt congregationi, ea q̃ ſunt huius hominis: ſed non conuertitur. Sed neq; prima communicatio, neq; ſecunda, indulgentia dicitur, ſed ſolùm tertia, propter duo. Primò, quia per illas communicationes quamuis homo ſoluatur à reatu pœnæ quãtum ad Deum: tamen ſi ſoluitur à debito faciẽdi ſatisfactionẽ iniũctam, ad quam obligatus eſt ex præcepto eccleſiæ, à quo etiã debito abſoluitur per ſecũdam. Secũdò quia in vna perſona vel in vna congregatione nõ eſt indeficientia meritorũ, vt ſibi & omnib⁹ alijs valere poſsit: vnde iſte nõ abſoluitur à pœna debita pro tota, niſi tantùm determinatè ꝓ eo fiat, quantũ debeat: ſed in eccleſia tota eſt indeficiẽtia meritorum præcipuè propter meritũ Chriſti: ideoq; ſolus ille, qui præficitur eccleſiæ, poteſt indulgẽtiã facere.* Sed cùm eccleſia ſit congregatio fideliũ, congregatio aũt hominũ ſit duplex, ſcilicet œconomica, vt eorũ qui ſunt de vna familia: & politica, vt eorum qui ſunt de vno populo: eccleſia aſsimilatur cõgregationi politicæ: qa ipſe populus eccleſia dicitur: ſed conuentus diuerſi vel parochię in vna diœceſi, ſimiliter cõgregationi in diuerſis familijs vel officijs. Et ideo ſolus epiſcopus propriè prælatus eccleſię dicitur: ideoq; ipſe ſolus quaſi ſp ſolus annulũ eccleſię recipit: ideoq; ſolus habet plenã poteſtatẽ in diſpẽſatione ſacramẽtorum, & iuriſdictionẽ in foro cauſarum, quaſi perſona publica: alij autẽ ſecundùm quod illis ab illo cõmittitur. Sed ſacerdotes, qui plebibus ꝓficiũtur, nõ ſunt ſimpliciter prælati, ſed quaſi coadiutores: vnde in cõſecratione ſacerdotum epiſcopus dicit, Quantò fragiliores ſum⁹, tantò magis his auxilijs indigemus. propter quod etiã nõ omnia ſacramenta diſpenſant. Vnde ſacerdotes parochiales vel abbates, aut alij huiuſmodi prelati nõ poſſent huiuſmodi indulgentias facere. hæc ille, qui intendit, ꝙ hoc poteſt papa ex ꝓpria authoritate, epiſcopus verò eo ipſo ꝙ eſt epiſcop⁹ ex commiſsione generali papę hoc poteſt particulariter in ordine ad ſubditos ſuos, reliqui verò ſolùm ex commiſsione ſpeciali. & hoc etiam innuit Hoſtiẽ. ¶* Secundum. Secundùm Doctor. in c. quod autem. & in c. cùm ex eo. de pœniten. & remiſ. indulgẽtiam concedere poteſt, primò ſolus papa plenariè in toto orbe, qa ſolus aſſumptus eſt in plenitudine poteſtatis. d. c. cùm ex eo. & xxiiij. q. j. quodcunq;. & ſecundò legati domini papæ poſſunt concedere poteſtatẽ in terminis ſuæ legationis, ſicut & ſtatuta perpetua facere. de offi. legati. c. fina. in tex. & in glo. Et tertiò archiepiſcopus in ſua prouincia, & epiſcopus in ſua diœceſi, modò non excedant ſummam dierum quadraginta, etiam ſi detur à pluribus, vel vnum annũ in dedicatione Baſilicæ, & non plus, etiã ſi dedicetur à pluribus. vt in d. cùm ex eo. & c. noſtro. eod. tit. & not. Cardi. in clemen. ij. de pœniten. & remiſ. quod Inno. in d. c. cùm ex eo. limitat niſi in foro pœnitẽtiali, in quo poterunt concedere plures annos, modò faciãt diſcretè. & idem Gemi. in c. indulgentia. de pœniten. & remiſ. lib. vj. & idem Ioã. Andr. Et quartò alij prælati inferiores, ſiue ſeculares, ſiue regulares, vt abbates, & huiuſmodi, ex ſpeciali cõceſſiõe, aut priuilegio, vel cauſa legitima, puta præſcriptione, nõ aliter, vt in capit. accedentibus. de exceſsib. prælat. qa hoc eſt dignitatis epiſcopalis, vt in tex. in d. capitu. accedentibus. poſſunt tamen communicare bona ſui collegij.* Et quintò omnes ſacerdotes in foro pœnitentiali dare poſſunt indulgẽtiam his, quos poſſunt abſoluere, ſecundùm Summam Angel. & Roſel. contra Supple. quæ adducit ad hoc multos Doctores. Sed ex præmiſsis patet hoc eſſe impoſsibile propriè loquendo. Doctores autem, quos allegat, nihil aliud ſentiũt, niſi quòd ſacerdos poteſt pœnam debitã minuere peccatori, nõ applicãdo merita per modum *indulgentiæ*, ſed augẽdo erubeſcentiam & contritionem virtute clauium, & exhibẽdo miniſterium in ſacramento in quo Deus aliquid remittit, & orãdo pro peccatore, & etiam minuẽdo pœnã canonum, & ab alio iniũctam, in caſu, quo minui & mutari poteſt quãtum ad aliquid particulariter iniũctũ, ſed nõ ſic quin verè peccator teneatur ad illud, aut ad æquiualẽs ſi illud remit hic vꝰ in purgatorio, quod facit indulgẽtia. ¶ Tertiũ.* Electus & confirmatus in epiſcopum, ſed nõdum cõſecratus, cõcedere poteſt indulgẽtias, ſi eſt presbyter, ſecundùm Hoſtien. in c. accedẽtibus. & nõ aliter. Ioan. autem Calderi. poſt Sanctum Thomam tenet, quòd etiam ſi nõ ſit ſacerdos, hoc poteſt. & idem in legato. & idem Pan. quia poſſe concedere has *indulgentias, conſequitur iuriſdictionem*, quam diaconi, & alij non ſacerdotes poſſunt habere: vel cõmiſſam, ſicut legati, vel ordinariã, ſicut electi, licet non conſecrati in epiſcopos aut ſacerdotes. vt in cap. ex tranſmiſſa.

miſſa. de elect. nec tollitur per peccatũ dicta poteſtas quãdiu ab eccleſia tolerantur, ſecundũ Rayn. & Hoſt. & facit c. dictum eſt. j. q. j. ¶ Quartum.* Non poſſunt autem dicti prælati indulgentias concedere non ſubditis ſuis. vnde ſecundùm Pet. de Palu. preciſi, quia non habẽt ſubditos, nõ poſſunt indulgentiam facere. Fallit quod dictũ eſt in duobus caſibus. Primò in c. noſtro. de pœnitẽtijs & remiſ. vbi archiepiſcopi cõcedunt ſimpliciter per totam prouinciã, licet nõ *ſint eius* ſubditi, niſi in caſib⁹ iure expreſsis: quod tamen intellige quo ad non habentes ibi domiciliũ. Secũdò quando illi, qui volũt eas accipere, habent licentiam à proprio epiſcopo, ſecundũ aliquos: vt no. Inno. in c. quod autem. de pœ. & re. imò ſecundùm alios de licẽtia proprij ſacerdotis parochialis. & cùm hoc trãſit Hoſt. Gul. in Spe. dicit tutius eſſe, ꝙ habeatur cõſenſus epiſcopi: & ſufficit, ſecundùm eum, cõſenſus metropolitani. d. c. noſtro. Addit etiam idẽ Gul. ibi, ꝙ ex cauſa poteſt epiſcopus ſtatuens *in* ſua diœceſi concedere vt indulgentiæ ſuæ profint veniẽtibus de diœceſi aliena, cũ epiſcopi ſcilicet proprij cõſenſu. & facit d. c. qđ autẽ nõ tamẽ poſſet cõcedere, ꝙ indulgẽtiæ ab alijs epiſcopis in eius diœceſi cõceſſæ valeãt: qa in primo caſu illuc accedentes quodam modo forum conſequuntur. de foro cõpe. Romana. §. cõtrahẽtes. lib. vj. in ſecũdo verò aliena diœceſim, vt ibi iudicẽt, ingrediũtur, in qua alienũ parochianũ ligare aut ſoluere non poſſunt: aliòquin vnus epiſcopus poſſet cẽtum annos indirectè cõcedere. Ex quo patet, ꝙ literæ habitæ à diuerſis epiſcopis dãtibus indulgẽtias his, qui aliquib⁹ faciũt eleemoſynas, nõ valẽt, niſi ſubſint epiſcopo facienti, vel habeãt licentiã à proprio epiſcopo, vel ſacerdote, vt tales indulgẽtiæ eis ꝓſint. de ſo. cõpe. ſignificaſti. de pœ. & re. quod aũt. vbi dicit Pan. ꝙ tutũ & valde expediẽs eſt, vt volẽs peregrinari, & pia loca viſitare, licentiã habeat à proprio iudice participãdi indulgẽtijs alienis. quod tamẽ de indulgẽtijs papæ non intelligitur. ix. q. iij. cuncta. ¶ Quintum.* Si dicti prelati concedũt indulgẽtias vltra dictam ſummam, nõ valẽt: vt in c. indulgẽtiæ. de pœni. & re. li. vj. quod gl. ibi intelligit quo ad exceſſum, non quo ad terminũ conceſſum: ſed Gemi. in c. fi. eod. ti. & lib. dicit ſecundùm Io. Mo. ꝙ talis indulgẽtia eſt omnino nulla: per tex. qui dicit, Ita tamẽ, ꝙ ſtatutum generalis concilij non excedatur: & cõſequẽter videtur poteſtas eorum limitata in tantum, ꝙ ſi ſtatutũ excederent, poteſtatem nõ haberent: & ſic videretur facta à nõ habẽte poteſtatem. Sed prima opinio eſt verior: qa vt dicit Io. And. hic eſt quædã liberalitas. & *in his & in dona*tionibus dicimus, ꝙ valẽt pro parte vſq; ad modũ legitimum, & in reſiduo nõ. & hoc videtur approbare Pan. in ſimili de quinquageſima epiſcopi, aut centeſima: de quo ſuprà Donatio primò. §. xviij. ¶ Sextum. Si in largitione indulgentiæ cõcurrunt *multi*, puta archiepiſcopus & epiſcop⁹: vt quia vterq; eã dat ſacriẽtibus tale qd, puta qa vterq; in cõſecratione alicuius baſilicæ dat annum: dico ſecundùm Hoſt. in d. c. ex eo. & Dir. in libr. j. ꝙ ſubditi epiſcopi habebunt vtrãq;, puta biẽnium: alij verò comprouincia les alterã tãtùm, ſcilicet archiepiſcopalem. Si verò epiſcopus dedit xl. dies indulgẽtiæ, & ſucceſſor eius totidẽ, non valet vtrãq;, ſecundùm Gemi. in c. fin. de pœn. & re. lib. vj. ex mẽte Io. An. in addi. Spe. quia per talem multiplicationem veniri poſſet contra conſiliũ c. cũ ex eo. ſ. allegatum.

¶ Septimum.* Indulgẽtiæ durãt poſt mortẽ concedentis, ſecundùm Innoc. in c. quod trãſlationẽ. de offic. leg. & facit quod no. Lap. in c. fi. de reſcrip. lib. vj. & ſequitur Gemi. ibi. & ſimiliter facit quod no. gl. & Doc. in c. cùm ad hoc. de cle. non re. & Lau. in cle. fi. de elec. Et facit ad literas, ꝙ ſaluus conductus non expirat morte concedẽtis. pro quo etiam vide glo. ſingularem in c. cùm ex eo. de elect. lib. vj. Nec obſt. l. h. ff. de pœ. quia loquitur in pœnalibus. & idẽ dicit gloſſ. in c. fi. de offic. leg. de indulgentijs, quas legati cõcedunt ſubueniẽtibus ad reparationem põtium, vel loci religioſi: quia durante poſt finitam *legationem*, quemad modum & eorum ſtatuta: etiam ſi in eis cõtineatur pœna excommunicationis. & cõſentit ibi Pan. Secus de indulgẽtia ſeu licentia, puta eligẽdi ſibi confeſſorem, vel non reſidendi in beneficio: ſed tenet, ꝙ expirat morte cõcedẽtis, ſeu finito eius officio: niſi facta *cum cauſæ cognitiõe*, & conſenſu ſui capituli: quia eſt in præiudicium eccleſiæ. Et ſic tene, ꝙ in cõceſsione præiudicatiua gratia cõceſſa per inferiores papa ſine cauſæ cognitione expirat: ſed ſecus ſi cõcederetur à papa, vel nõ eſſet alteri præiudicatiua: addẽ, vel cõcederetur authoritate papę: vt ſuprà Gratia. §. ij. Et ſic cõcordant Docto. Et idem dic de indulgentijs aliorum prelatorum, ſecũdùm Petrũ de Palude, ꝙ ſcilicet non finiũtur morte *concedentium*, niſi per accidens ſubſequatur alia eiuſdem rationis, quæ priorem nõ compatiatur, vt ſuprà particula priore: deſtructo totaliter loco, vt reædificatiõe indigeat. Et ratio eſſe poteſt, quia conceduntur authoritate papæ: & nõ præiudicãt. ¶ Octauum.* Reuocatio indulgentiæ ante certificationem nõ nocet, ſecundùm Gemi. de conceſsione præbẽ. c. j. lib. vj. ſed ipſa durat quouſq; certificati fuerint illi, quibus conceſſa eſt: niſi in reuocatione eſſet clauſula decreti, vel quid ſimile, per quod expreſsè appareret de volũtate papæ cõtraria. Et huius exemplũ eſt: quia olim Calliſtus cõceſsit indulgentiã dantibus ſubſidium, &c. quam ſucceſſor reuocauit: & tamen ſecũdũ doct. in d. c. j. illi qui ſubſidium dederũt medio tempore, ſcilicet à die reuocationis vſq; ad diem notitiæ, illã habuerunt. De priuilegio autem, vtrũ ſumat vires ſtatim à cõceſsione, infrà Priuilegiũ. §. vlti. ¶ Nonum. Quæſtoribus indulgẽtiæ dandæ ſunt ſub forma, quæ habetur in d. c. cùm ex eo. ¶ Sextò quæritur,* quibus ex cauſis poſsit quis facere indulgentiam? Et dico multa. ¶ Primũ. Secundũ communiter doc. *fieri* poteſt *indulgẽtia pro Dei laude & gloria*, quæ præcipuè relucet in ſanctis eius, qui honorãtur in cõſtructione eccleſiarum, & commemoratione ſuarũ virtutum. Et ideo rectè datur indulgentia ædificãtibus eccleſias, celebrãtibus feſta ſanctorũ, aſtantibus prædicationi & diuinis officijs. Item pro communi *vtilitate*: vt *fidei* defenſione, terræ ſanctæ, promotione ſtudij, & huiuſmodi. ¶ Secundum. Poteſt etiam dari pro ſpiritualibus tantùm: ſicut Inno. quartus dedit orãtibus pro rege Frãciæ indulgentiam decem dierum: vt refert S. Tho. in quarto. non autem pro temporalibus tantùm: ſed vt *ordinantur ad ſpiritualia*, vt dictum eſt. ¶ Tertium. Non poteſt autem dari pro remiſsione iniuriarum: quia ſecundùm S. Bonauent. in hac datione debet attendi aliquid, quod ſit meræ volũtatis, & nõ neceſsitatis, cuiuſmodi eſt dicta remiſsio. ¶ Septimò quæritur,* quot requirantur ad hoc vt indulgentię aliquibus valeant? Et dico multa. ¶ Primum. Secundùm Petrum de Palude requiruntur quatuor. Duo quidem ex parte dãtis: primò ſcilicet authoritas, de qua ſuprà. §. v. particula ſecũda. non autem requiritur bonitas, quia, vt dicit ſanctus Thomas, poteſtas faciendi indulgentias conſequitur iuriſdictionem, quæ per peccatum mortale non amittitur: & ſecundò cauſa rationabilis, id eſt, opus ad honorem Dei, vel ad vtilitatem eccleſiæ, ſeu proximi. Ex quo

quo infert Arch.& S. Tho.quòd papa non potest ad libitum eu acuare purgatorium:quia hoc esset indiscretum & irrationabile. Ad hoc autem,quòd indulgẽtia valeat,requiritur causa cõueniens,vt dicit S.Th.in iiij.di.xlv.Et similiter duo ex parte suscipiẽtis: primò scilicet vt sit in statu merendi,id est,in charitate.vnde nõ valent existẽtibus in mortali,saltẽ pro tũc:quia manente causa,id est, culpa vel offensa,effectus,id est,reatus pœnæ tolli non potest.Secũdò vt faciat illud,pro quo indulgentia datur:volũtas autẽ faciendi illud,sufficit quidem quantum ad mereri augmẽtum gratiæ,vel gloriæ,sed non quantũ ad remissionẽ pœnæ seu adeptionẽ indulgentiæ,secundùm S.Tho.& Petr. Sum.aũt Ange.ponit alia duo.primò.scilicet,q̃ accipiens credat ecclesiam habere hanc authoritatem:sed hoc reducit ad esse in charitate.Secundò,q̃ sit subditus dantis: sed
20 hoc reducitur ad habere authoritatẽ. ¶ *Secundum.** Confessio actualis nõ requiritur necessariò,etiã de mortalib⁹, quãtum est ex natura talis cõcessionis, secundùm omnes: sed sufficit cõtritio,quæ non est sine charitate:requiritur verò actualis cõfessio si hoc intendit indulgẽtiæ largitor. Vtrum hoc intendat,vel non intendat,cùm dicit, verè confessis & contritis:licet probabiliter aliqui dicant,q̃ sic, ita q̃ intendit dare solũ his qui post confessionem non inciderunt in mortale:mihi tamen probabilius videtur,q̃ intendat dare omnibus quibus potest,si semel in anno sunt cõfessi,vel volunt cõfiteri,id est,omnibus qui sunt in charitate,facientibus id,pro quo datur:quia papa nõ largitur indulgentiam,vt suppono,principaliter vt inducat ad cõfessionem,sed ad aliud,puta eleemosynã,vel huiusmodi. Vnde quod dicitur,confessis,intelligitur secundũ Pet.de Pa.in proposito:vel,secundùm alios,quod tamẽ fortè idẽ
22 est,intelligitur cõfessis secũdùm statutum ecclesiæ,id est, semel in anno,adde,vel cõfiteri volentibus.Et hãc opinionẽ expressè tenet Pan.in c.omnis.de pœ.& re.& Io.An.in d.c.quod autẽ.& gl.in cle.vnica.de reliq.& ve.sanct.Imo. & Card.ibidẽ,& sic fuit responsum,& declaratũ in cõcilio Constantiensi,sicut habetur in quodã libello scripto manu reuerẽdi quondã patris fratris Ioãnis de Galophia ordinis Prædic.viri docti & veridici.debet tamẽ quisq; cõfiteri:qa plerunq; homines maximè seculares credunt se cõtritos,& sunt solùm attriti:qui tamen per confessionẽ de attritis fiũt cõtriti. ¶ Tertiũ.Charitas actualis necessariò requiritur de mente docto. qui indistinctè dicunt requiri charitatem. Arch.tamẽ ex hoc,q̃ aliquando dicit,& cõfessis,vel qui intra mẽsem fuerint cõfessi,arguit, q̃ videatur ex mente & pactione cõcedẽtis,q̃ qui nõ est in statu merendi,recedẽte fictione effectũ recipiat.quod quia est possibile,& ex concedentis voluntate dependens,piũ est dicere,quòd sit verum:quia,vt dicit gl.in d.cle.vnica,huiusmodi cõcessiones nõ decet nec expedit amarè interpretari: tum etiã quia verisimile est,q̃ cõcedẽs sic virtualiter intẽdat:& sic exprimeret,si de hoc cogitaret:qa verisimile est, q̃ intendat his,qui faciunt id,pro quo datur indulgentia, eam valere omnimodo quo est possibile. Et ideo nullus, quãtuncũq; in mortali existẽs,cesset ab indulgentia capiẽda:quia fortè aliquãdo conteretur, & illam consequetur.
21 ¶ Septimò quæritur,*quib⁹ indulgẽtiæ valere possint?Et dico multa. ¶ Primum.Existẽtibus in mortali indulgentię non valẽt quantũ ad remissionem pœnæ,secũdũ omnes: imò nec ad acquirẽdam gratiam,secundùm S.Tho. quanuis hoc aliqui dixerint:quia licet merita per indulgentiã dispẽsata ad hoc possint valere,nõ tamẽ ꝓpter hoc dispẽsantur,sed determinatè ad remissionẽ pœnæ.Si aũt fieret communicatio per hunc modum,facio te participem meritorũ totius ecclesiæ,vel vnius cõgregationis,aut specialis personæ:sic valere posset ad merendũ aliquid ei, q̃ est in mortali.hæc ille: ¶ Secundum.Valent aũt secundùm S. Tho. etiam religiosis, si obseruent tenorẽ bullæ: vt scilicet de licentia prælatorũ dent aliquid aut faciant:quia nõ sunt peioris conditionis quàm alij:nõ tamẽ per eas remittũtur illis impositæ in foro capituli:qa illud nõ est pœnitẽtiale,sed iudiciale.Nec tamẽ oportet religiosos exire claustra pro indulgẽtijs:quia licet illæ plus valeant quo ad remissionem culpæ, q̃ obseruãtia,econtrario tamẽ est quo ad acquisitionẽ præmij,quod est meli⁹.hæc ex illo. ¶ Tertium.Valẽt etiam,secundũ eundẽ in quarto;di.xlv. defunctis,si cõtinetur in tenore bullarũ,modò ꝓ eis faciat aliquis qđ mãdatur:vtrũ aũt eis valeãt per modum indulgẽtiæ,vel sũffragij,modò non est curandum. ¶ Quartũ: Prælato autẽ,qui illas cõcessit,etiã si faciat id,pro quo cõcessit,nõ valent,secundũ Vin.in d.c.cùm ex eo.& Gul.in Spe. & Arch.in d.c.indulgentiæ.C.ne quis in cau.fu.l.j.& l.inquisitio.C. de solu.Sed verius S.Tho.& alij Theologi in quarto dist.xx.dicunt,q̃ licet principaliter nõ possit sibi prælatus indulgentiã dare:quia scilicet non habet causam vt se prouocet ad ea,quæ vergũt ĩ Dei honorẽ,& vtilitatẽ ecclesiæ,gratia cuius dantur indulgentiæ: quia horum cura est illi commissa:tamẽ data alijs vti potest sub eadẽ forma.& idẽ tenet Gaspar.in d.c.nostro.& sequitur Gem. in d.c.indulgentiæ.de pœ.& re.li.vj.& facit quod no.docto. in c.per venerabilẽ.q.ſi.sint legi. vbi princeps legitimare potest filios suos non tãquam pater, sed tanquã princeps. & sic gaudet priuilegio,quo & cæteri participes. ¶ Octauò quæritur,*quomodo intelligẽda sunt multa,quæ circa indulgẽtias dicũtur & fiũt? Et dico multa. ¶ Primũ.Cùm datur indulgẽtia porrigẽtibus manus adiutrices, vel dãtibus auxiliũ,aut facientibus hoc vel illud,secundũ S.Tho. & S.Bo.intelligitur si hoc faciant secundùm quod eis conuenit.Vnde si pauper dando vnũ denarium totam assequitur:non tamẽ idem erit de diuite,qui dando obolum non dicitur dare auxiliũ:pro quãta tamẽ parte faciet id, quod mãdatur,pro tanta habebit indulgẽtiam, vt innuit vterq; eorum,licet aliqui sentiãt contrarium.Prædicta tamẽ intellige quãdo mãdatur aliquid generaliter & indeterminate:secus si determinatè:vt dare aureũ, vel dicere semel Aue Maria:qa in talibus nõ exquiritur decentia personæ, vel status,sed effectus operis impositi. ¶ Secũdũ.Cùm dat facientibus certũ quid determinatè,vel etiã generaliter & indeterminatè quantũ ad ipsam indulgẽtiam & remissionem pœnæ,nõ refert vtrũ illud fiat cũ magno labore, vel sine:quia indulgentia nõ proportionatur labori,sed meritis dispẽsantis:licet referat quãtũ ad meritũ. Vnde dicit S. Thom.in quarto,q̃ clerici & alij ecclesiæ vicini æqualiter habẽt indulgẽtiã sicut aduenę,nisi aliquid exprimat in forma,sed non æqualiter merentur. ¶ Tertium.Cũ datur indulgentia facientibus certum quid,puta visitantibus aliquam ecclesiã,si determinetur tẽpus,puta à vespera ad vesperã,vel vsq; ad tale tempus,secundũ S.Th.intelligitur facientibus semel tantùm:sed si sit perpetua,intelligitur toties quoties:sicut ĩ ecclesia bea.Petri Romæ est indulgẽtia perẽnis x.dierũ.& cõsentit Io.Cal.alle.c.j.de fil.presby.li. vj.& c.non potest.de præb.lib.vj.& sequitur Io.An.& Gemi.Inn.tamen & Gul.in Spe.tenent,q̃ etiam si tempus est determinatũ,intelligitur toties quoties. Et hoc sequitur Sũ.Ang.& Rosel.cõtra Supple.Sed opinio beati Thomę practicatur,& est in cõsuetudinẽ,q̃ est optima legũ interpres:

pres:vnde & communiter illam approbãt doct. in c.fi.de pœnit.& re.lib.vj.& sequitur Albe.& Feli. in suo tract.de indulgentia. ¶ Quartum.Cùm datur indulgentia aliquorum dierum,vel temporum,forma inspicienda est. Nam si dicitur xl.dies.vel annos de iniunctis pœnitẽtijs, remittũ
24 tur solùm pœnæ iniunctæ à sacerdote in foro pœnitentiæ.si xl.dies simpliciter,sic remittuntur pœnæ xl. diebus peragẽdæ ex taxatione diuinæ iustitiæ,vel canonũ,aut sacerdotis conformiter ad illã, id est, claue non errante. Si dicitur,peccatorũ, de quibus fuerint ore confessi:secundùm aliquos non remittũtur non confessa:siue quia sunt oblita, siue quia sunt admissa post cõfessionẽ. sufficit tamen quo ad oblita,secundũ Archi.confessio generalis.Si dicitur,tertiæ partis peccatorũ: illa ita remittitur in foro ecclesiæ & Dei, ac si per pœnitentiã esset abolita. quorũ omniũ fundamentũ est, quia tantum valent,quantum sonant.nõ sunt tamẽ amarè,sed piè interpretandæ, vt dictũ est. ¶ Quintũ.Dies vel anni indulgentiæ an sint vtiles,vel *continui*.Pan.post Host.in c.cùm ex eo.de pœ.& re.dicit q̃ dies sunt vtiles, anni verò continui. Et vult dicere,q̃ si alicui iniunctũ est ieiunare xl.dies cõtinuè,vel etiam interpolatè,accepta indulgentia xl.dierũ erit absolutus. Si verò iniuncta est pœnitentia annalis,etiã si non sit continuè,sed certis diebus septimanæ peragendo: puta,ieiunãdo sexta feria,qđ est ieiunare lij.dies in anno, illa aboleri non potest per indulgentiam totidem dierum,sed solùm per annalẽ:quod verũ puto quãdo datur annus indulgentiæ,quo ad pœnas iniunctas: si aũt daretur annus simpliciter,puto q̃ esset vtilis: ita q̃ cui iniunctum est ieiunare duobus annis alternatis diebus,habito vno anno indulgẽtiæ simpliciter, absolutus est : quia idem est vnus annus,
23 quod dies ccclxv. ¶ Nonò*quæritur,vtrũ is,qui indulgẽtiam pœnitentiarũ iniunctarum rite cõsecutus est,teneatur illas explere:puta,si alicui iniuncta erat pœnitentia septennis,& indulgentiã septennẽ assecutus est? Et dico q̃ non : quia per contritionẽ pœna æterna dimittitur, & in temporalem cõmutatur.de pœ.dist.j.verbũ. Temporalis verò per satisfactionẽ,aut per indulgentiã, quę illi æquipollet. vnde per indulgẽtialem satisfactionem eneruatur pœnitentialis satisfactio:vt d.c.quod autem.Et ibi Pan.reprobat opinionẽ dicentiũ indulgentias prodesse, quo ad pœnitentias hic iniunctas, dũmodo sacerdos iniungens hoc concedat,vt cõpensari possit pœnitentia cum indulgentia, & nõ aliter: dicens, q̃ dicta opinio nimis restringit potestatem,& effectũ indulgentiarũ: quia cùm proficiscãtur ex thesauro ecclesiæ,cuius potestatẽ habet Papa, prodesse debẽt omnibus,quibus ille cõcedit,vel alius ab
27 eo habens potestatẽ.vnde nõ est necessaria licentia sacerdotis.Non tamen propter indulgentias cessandum est in hac vita ab operibus pœnitentiæ, secundũ S.Tho. & cõmuniter omnes Doct.tum quia,vt dicit S.Th.opera pœnitentiæ non solùm sunt in satisfactionẽ,sed etiam in remediũ cõtra peccata, præcipuè, quia interdũ quis debet
28 plura,quàm credat: tũ etiã quia nescitur an sacerdos pœnitentiã debitã totam iniunxerit:& consequenter ad aliquid eius nõ iniunctũ, & per indulgentiã ex consequenti aliquando non relaxatũ teneamur. Summa tamen Ros. innixa gl.in c.mensurã.de pœ.dist.j.dicit q̃ sufficit pœna minor iniuncta à suo ordinario iudice, siue sacerdote, si hoc fecit animo dispẽsandi:& similiter si per errorẽ fecit, & credebat peritus. Sed ista nõ bene dicũtur loquẽdo de ea, quę est minor debito post remissionẽ, quã fecit Deus authoritatiuè in sacramẽto pœnitẽtiæ, vel homo per modos dictos suprà §. vi.particu.ij. in fi. vel cõsimiles. & hoc patet per S.Tho. ¶ Decimò quæritur *specialiter*, quid iuris de indulgentia plenaria, maximè in articulo mortis?Et dico multa peristringendo breuiter, de quibus
24 diffusè Archi.in iij.parte.tit.x.c.iij. §.iiij.& v. ¶*Primũ. Indulgentia plenaria solùm à summis põtificibus datur: primò omnibus certũ locũ visitantibus simpliciter,id est, omni tempore,vt de sepulcro Domini.Secũdò omnibus visitantibus certũ locũ certa die intra annũ: vt de ecclesia sanctæ Mariæ angelorũ Ferrariæ ordinis prędicatorũ: & in bauma beatæ Peccatricis per Eugeniũ quartũ : & istæ perpetuò durant,nisi reuocẽtur. Tertiò omnibus facientibus certũ opus: vt assumentibus crucẽ contra infideles. Quartò certis nominatis personis in vita,vel in morte facientibus certo tẽpore in bulla taxato aliqđ opus : & hoc sine dubio durat post mortẽ concedẽtis,per reg.decet cõcessum à principe beneficiũ esse mansurũ.lib.vj.Quintò visitantibus certas ecclesias vrbis certis diebus tẽpore Iubilæi,quę indulgẽtia plenaria vulgariter dicitur de culpa & pœna.quod propriè nõ est verũ,quia solus Deus culpã remittit, sed ideo sic dicitur, quia ibi remittitur culpa à Deo in contritione,quę præexigitur: & pœna à Papa per
25 indulgentiã,quę subsequitur. ¶ Secũdũ.*Articulus mortis in hac materia,nisi aliud exprimatur,nõ est articul⁹ verus, quo scilicet quis moritur: sed præsumptus, quo quis æstimatur secũdũ commune iudicium moriturus:sicut & in extrema vnctione.Vnde qui in articulo præsumpto absoluitur, cõsequitur effectũ indulgẽtiæ, & gratia expirat in posterũ.qđ non esset,si in forma diceretur,& casu quo non moriaris,tibi reseruetur gratia ista in finẽ: quia tunc
26 nec effectũ cõsequitur, nec gratia expirat. ¶*Tertium. Qui in huiusmodi articulo vult huiusmodi *indulgentiã* consequi, nõ habet necessariò confiteri de peccatis aliàs confessis: nec etiã generaliter: quia remissio in tali casu facta nõ est sacramẽtalis: ideóq; peccatorũ notitiam non requirit,aut formam absolutiõis sacramẽtalis,sed præsupponit: nec hoc exprimit forma *indulti*: quia nõ dicit,ore confessus sibi:sed cõfessus simpliciter. oporteret tamẽ cõfiteri mortalia post cõfessionẽ admissa. Et si loquelam,& nõ vsum rationis amisisset, posset cõsequi remissionem pœnæ vigore indulti per signa æquipollẽtia cõfessioni: nõ autem si nullo modo potest intimare talia peccata, vt videtur:quia nũquam est ea confessus.similiter nec si vsum rationis amisit post mortale,de quo est cõtritus:quod qa sciri nõ potest, nisi quis in notorio vsq; ad illud vltimum mansisset,potest sacerdos facere quod in se est,vt illi absolutionẽ tribuat,& plenã remissionem. ¶ *Quartum.** Venialibus quoq; nõ confessis indulgẽtię valor nõ tollitur, si mortalia sunt cõfessa, & contritio de venialibus adest: quę si nõ adsit, licet nõ impediatur quis à salute,quia gratiam venialia nõ tollũt:impediretur tamen remissio pœnarum pro *venialib⁹* debitarũ: quia pœna nõ reinittitur
28 culpa remanẽte,etiam veniali. ¶ Quintum.*Forma verò absolutionis,aut remissionis plenariæ,quę ad clauẽ iurisdictiõis pertinet,nõ est sicut absolutio sacramẽtalis à peccatis, quę scilicet habet certã formã: quę nec mutari, nec ab alio,quàm à sacerdote,pferri potest cũ effectu:sed caret determinata forma:& potest sine certa forma cõcedi: vt dicẽdo,sic faciẽs sic habeat: sed tamẽ illa debet esse forma eius, quã indultum decernit. quod quia communiter habet,q̃ cõfessor plenam remissionẽ tali personę largiatur,& cõsequenter hęc debet esse forma: *Authoritate sedis apostolicæ mihi pro nũc cõmissa, concedo tibi plenariam*

riam remissionem omniũ peccatorũ tuorum, de quibus
es contritus,& ore cõfessus, preterea quæ ex confidentia
huius indulti cõmisisti. hęc ex Arch. Sed intellige,ꝙ ista
est conueniens forma: Autoritate apostolica mihi in hac
parte cõmissa,cõcedo tibi plenam indulgẽtiam omnium
peccatorũ tuorũ. Quod autem additur,de quibus &c. ve-
29 rum est solùm si hoc exprimatur in indulto. ¶*Sextum.
Non est necesse, cõcedentem hanc remissionẽ esse sacer
dotem, nisi hoc expresse in cõmissione mãdetur: quia si
dans potest nõ esse sacerdos,ergo & exequens:imò sicut
sine forma, ita & sine ministro dari põt: imò si dicatur,ꝙ
minister sit idoneus confessor,nõ addendo,sacerdos: po
test esse laicus,si sacerdos vel cleric⁹ haberi nõ potest. &
cõfessio talis facta,quę nõ est sacramẽtalis, valet ad con-1
sequendam indulgẽtiam per istũ, etiam si forma nõ vta-
30 tur,sed quibuscũq; verbis æquipollentibus. ¶*Septimũ.
Cùm in forma huiusmodi indulti cõtineatur,ꝙ satisfaciat,
si habet,alij satisfacere, intelligitur si põt. vnde si aliàs est
bene dispositus,fructũ cõsequitur indulgentiæ, & remis-
31 sionis. ¶Octauũ.*Si quis ante electionẽ cõfessoris priue-
tur vsu rationis,si in sanitate mentis constitutus dicit sibi
in tali casu velle impartiri absolutionẽ per quemcunque,
poterit sacerdos eam impẽdere quantũ ad omnia, his ex
ceptis,q̃ ex forma indulti excipiuntur: imò sufficit si hoc
habitualiter intẽdebat,licet dicto modo nõ elegerit:imò
& aliquibus videtur,ꝙ etiam laicus poterit in absentia sa
32 cerdotis. ¶Nonum. * Qui in peccato mortali explet id,
quod in huiusmodi indulto mãdatur:puta, eleemosynã,
vel peregrinationẽ: nihilominus indulgẽtiam conse-qui 3
potest,modò tẽpore remissionis siue mortis sit in gratia.
33 hæc omnia Archi. ¶Decimũ.*Qui plenariam indulgen-
tiam,ritè assequutus est,si eo instãti moreretur, euolaret
statim ad cœlum,secundũ Host.quod tamẽ secundũ Au-
gustinũ de Ancho.propter quatuor fallit. Primò si datur
indulgentia generalis de pœnis iniũctis, & maior fuerat
iniungẽda: quia talis in purgatorio luet. Secũdò,si detur
de peccatis ore cõfessis:& aliqua ex oblitione nõ fuerũt
confessa.sed intellige nõ cõfessa specialiter,nec generali
ter,secundũ Archi.quia quo ad oblita sufficit cõfessio ge
neralis. Tertiò,si post indulgentiã quis cõmittat peccatũ
mortale:quod tamẽ est cõtra casum nostrum. Quartò,si
in effectu stet aliqua culpa venialis:quia illa per indulgẽ-
34 tiam remitti nõ põt quousq; est affectus ad illam. ¶*Vn
decimò quæritur, quę pœna est religiosorũ prędicãtium
indulgentias indiscretas? Et dico de hoc haberi in clem.
religiosi. de priuileg. vbi præceptũ est eis ne hoc faciant.
Et dicũtur indiscretæ,primò secundũ gl.ibi quando sunt
quidem concessæ,sed concedi non potuerunt,scilicet de
iure.& idem Paulus:vt quia cõcedens excedit quantitatẽ.
d.c.cũ eo.& tertiò secundùm Zenzeli. quãdo probari 4
nõ possunt.arg.de proba.quoniã. & c.post cessionẽ.& de
fide instru.c.ij. Peccant igitur mortaliter,quando prędi-
cãt indiscretas primo,& secũdo modo indubitatẽ,& simi
liter tertio modo ad hũc sensum,quãdo prędicãt eas,quę
probari nõ possunt.i.nõ sunt probabiles,seu verisimiles,
sed sunt dubię:secus si essent certæ,sed probari nequirẽt.

¶INEPTA lætitia est filia gulæ, quę quando sit pec-
catum, vide Ludus. §.ij.

DE INFAMIA.

1 *Infamia quid,& quotuplex & nu.2.*
3 *Infamia quomodo contrahitur.*
4 *Infamia facti,quem habeat effectum.*
5 *Testis infamis quando admittatur.*
6 *Accusator infamis,an repellatur.*
7 *Infamia facti,quomodo tollatur.*
8 *Infamia iuris ciuilis quomodo incurratur. & nu.9.*
10 *Duo actus faciunt consuetudinem in criminibus.*
11 *Infamia canonica quomodo incurratur.*
12 *Cõfessio delicti in iudicio, an reddat quẽ infamẽ infamia iuris.*
13 *Prælatus propter dolum remotus, an efficiatur infamis.*
14 *Testis de falso condemnatus, an efficiatur infamis.*
15 *Infamia iuris,an tollat executionem ordinum.*
16 *Infamiam iuris quis tollat. & nu.18.*
17 *Papa an restituat laicum sibi non subditum.*
19 *Restitutus per Imperatorem, an egeat alia dispensatione, ut promoueatur.*

INFAMIA* dicta quasi sine fama: ab in, quod est non:
est læsæ dignitatis qualitas, vita & moribus reprobata,
per arg.à cõtrario sensũ:sicut fama est illęsæ dignitatis sta
tus,vt s.dictũ est loco suo.Vnde infamis dicitur,cuius sta
tus,vita & morib⁹ est reprobatus, sicut colligitur ff.de in
ius voc.l.sed si hac lege. §.ptor.in gl.& ff.de obse. à libe.
l.honori. & l.licet. ¶Primò*verò queritur quotuplex sit
infamia?Et dico ꝙ triplex,scilicet facti,iuris ciuilis,& iu-
ris canonici. Nam infamia sic diuiditur: quia quædã est
infamia facti proueniens ex cõi hominũ loquutione. de
qua per Bar.in l.de minore. §.tormenta.ff.de quæst.& est
qua de facto dicitur infamis,secũdũ gl.Ray.is,cuius apud
bonos, & graues opinio grauata est sup crimine aliquo.
quædã verò est infamia iuris,qua scilicet dicitur quis in-
famis à iure,quę duplex est,scilicet iuris ciuilis,& canoni
ci. ¶Secũdò*quæritur, quomodo cõtrahitur,vel incurri-
tur infamia facti?Et dico ꝙ multipliciter. Aliquãdo enim
incurritur à crimine,ita ꝙ crimen est proxima causa infa
miæ. Aliquãdo causatur ab alio:puta,quia fuit in carcera-
tus,scilicet iustè: vel ꝓpter crimẽ repulsus à testimonio.
de testi.testimoniũ. vel quia pater per verba turpia insti-
tuit eũ hæredẽ:vt dicendo,filiũ meũ proditorẽ, nequam,
& huiusmodi, hęredẽ instituo, & ei lego.C. ex quib.cau.
infa.irro.l.ea quę pater.vel p verba iudicis dicẽtis postu
lanti,calũniaris:vel,bene faceres,si ad frugẽ vitę melioris
ea conuerteres. & huiusmodi.C.eo.l.verbũ. & l.interlo-
quutio. Multis etiã aliis modis incurritur: vt generaliter
quoties apud bonos,& graues viros infamatur quis ex ali
quo facto.d.l.licet.ff.de obse.à libe.& vj.q.j.sunt plurimi.
vt no.in c.licet ex quadã.de testib. nõ autem infamiã fa-
ciunt dicta paucorũ, nec multarũ leuium personarũ,mo-
dò apud bonos,& graues nõ sit opinio læsa. Dicũtur au-
tem hi graues, q nõ sunt leues:puta, si sit homo bonæ fa-
mæ & opinionis antiquus:sicut benemeritus dicitur,qui
nõ demeruit.ff.de leg.ij.l.cùm pater. §.rogo.& l.cũ quę-
dam.in princi.& de seru.c.vno. in huiusmodi tamen cre-
do standum arbitrio iudicis. ¶Tertiò* quæritur,quem
effectum habet hęc infamia facti?Et dico primò,ꝙ repel-
lit à dignitatibus.de excess.prælat.inter dilectos.quia vili-
bus,& indignis portę dignitatũ patere nõ debẽt:similiter
nec infamibus.de regu.iur.c.infamibus.lib.vj. Et intelli-
ge secundùm Archi. de dignitatibus ecclesiasticis,& secu
laribus: quia infamis iudex esse non potest.iij.q.vij.infa-
mis.nec procurator.de iudicijs.deputati.& d.c.infamib⁹.
licet possit esse arbiter.ead.quæst.tria.ver.cognitores.

5 ¶Et secundò*repellit à testimonio in causa criminali: in
alijs autem admittuntur plus, & minus, secundùm quod
sunt infamati,vt no.Ioan.And. & Pan.in c. testimonium.
6 de testib.& in c.inquisitionis. §.penul.de accu. ¶Et*ter-
tiò ab accusando,l. qui accusare.ff. de accusa. Et quartò à
post

postulãdo.ff.de postulãdo.l.j.de qua postulatione vide j.
Postulatio.Et quintò à ꝓmotione ordinũ.de accu. omni-
potens Deus.dist.lxxxj.tantis Daniel. imò iam promotũ 11
suspendit,secundũ Inn.de postul.prælat.c.fin.de elect.su-
per eo.de renunt.nisi cùm pridẽ. ¶Et sextò inducit que-
relã inofficiosi testamenti cõtra testamentũ fratris, si infa
mẽ hæredẽ instituit, & rũpit.C.de inof.testamẽ.l. fratres.
¶Et septimò inducit purgationẽ canonicã si iudici vide-
bitur.de accus.veniens.& ibi de hoc Host.& gl.in l. nullã.
7 C.ex quib. caus. infam.ali.irrogat. ¶*Quartò quæritur,
quomodo tollitur ista infamia facti?Et dicit Panor.in c.ex
diligenti.de simo .ꝙ tollitur per contrariũ factum, vt no.
Ioan.And.vj.q.j.c.omnes.in glo.Potest etiã princeps dis-
ponere vt talis infamia non habeat effectũ:vt no.Pa. in c.
8 cùm te.de sent.& re iud. ¶*Quintò quæritur, quomodo
incurritur infamia iuris ciuilis?Et dico,ꝙ duobus modis.
Primò per iudicis ordinarij sententiã diffinitiuã criminis
publici vel aliquãdo priuati,vt furti vel iniuriarũ: non au
tem per sententiã interlocutoriam, vel etiã arbitri.l.quid
ergo. §.ex cõpromisso.ff.de his qui no.inf.& regulare est
ꝙ in criminibus publicis nõ incurratur,nisi per sentẽtiã.
l.j.ff.de his qui no.infa.& not.Dy.in d.regula,infamibus.
& Pan. in c.testimoniũ. de testib. Quæ autẽ sint crimina
publica,habes Insti.de pub.iud.per totũ.& s. Crimẽ. §.iij.
9 ¶*Et secundò incurritur ipso facto in casib. in quib. iure
cauetur ꝙ incurratur ipso facto: vt cùm Imperator militi
aufert insignia,vel aliquem in exiliũ mittit.l. quod ait. §.
ignominiosa.ff.de his qui not.infa. Et q exercẽt improbũ
fœn⁹,exigẽtes vsuras vsurarũ.iij.q.vij. §.porro. & ibi vide
multa de ista materia in tex.& in glo. Et qui deprehẽditur
in adulterio.ff.de ritu nup.l.palam. §.qui in adulterio.vel
cõtrahit simul cum duabus: vel simul habet duas sponsas.l.
quid igitur.ff.de his qui no.infa.de bigam.nuper à nobis.
Et qui locauit operas suas vt pugnaret cũ fera.ff.de postu. 13
l.j. §.bestias.secus si causa virtutis exercẽdæ. Et qui faciũt
ludos periculosos per plateas & alia loca,per dictã l.j. pro
quo etiã vide glos.in l.ij.ff.de his qui not.infam. quæ vult
ꝙ oẽs ioculatores sint infames ipso iure: quia mercedis
gratia ludibriũ sui faciũt. quod limitandũ videtur de mẽ
te Panor.in c.cùm decorẽ.de vi.& hon.cler.si quis bis exe
quatur artem illã.arg.in l.palam.de ritu.nupt.vbi habetur
mulierem dici meretricẽ,si admisit duos causa quæstus.&
facit xxv.q.ij.& approbat hoc Archid.in c.illud.xij. dist.di
cẽs ꝙ in malis actibus & in delictis sufficit binus actus ad
probandũ cõsuetudinẽ quo ad homines & animalia.C.de
epis.audien.l.nemo.Inn. tamẽ in d.c. cùm decorẽ. limitat
si hoc histriones faciant in publico.Ibi etiã innuit ꝙ con-
suetudinem nõ faciant duo actus:sed primũ est verius. Se
cus autem de locatibus operas,& arcẽdẽtibus arbores gra
tia colligendorũ fructuum,aut turres gratia capiẽdi aues:
qui non sunt infames,secundũ Bart.in d.l.j. quia fit gratia
publicæ vtilitatis.Et qui lenocinium exercet,vel filias aut
neptes ꝓstituit.l.athletas. §.ait prætor.ff.eo.& ibi de mul
10 tis alijs vide:& similiter in d. §.porro.* Ex his autem tria
notabilia patẽt. ¶Primũ,ꝙ in criminalibus binus actus in
ducit consuetudinẽ:quod facit ad casus referuatos episco
po,q̃n aliquid est in cõsuetudine. ¶Secundum,ꝙ mulier,
quæ duos admisit causa questus,est meretrix:& sic quicq̃
deinceps lucratur ,potest retinere:secus de fornicantibus
hinc inde principaliter causa libidinis:quia si recipiũt mu
nera,restituere tenentur:vt j.Restitutio. ij. ¶Tertium, ꝙ
ex duabus vicinis inducitur frequẽtatio monasteriorum.
quod est peccatũ, vel habet speciẽ peccati, nisi bene circũ

stantionetur.& hoc patet c.monasteria. de vi. & hon. cle.
¶Sextò quæritur,*quãdo incurratur infamia canonica. 11
Et dico ꝙ regulariter omnes infames secundũ leges, etiã
secũdùm canones sunt infames:vt probat text. i c.omnes.
vj.quæst.j.& not Innocen.in c.qualiter & quando.el ij.de
accusat.& similiter omnes,qui suis culpis ad ordines pro
moueri non possunt:vt in d.c.omnes.& in text.& in glos.
de quo etiã d. §. porro. & secundùm Panor. in c.ex dili-
genti.de simo.incurritur generaliter ex quolibet peccato
mortali:vt vj.q.j.infames.& ibi in glos. summa. & hæc du
rat donec sublatum sit crimen:vt in d.c.infames.& glos.in
c.illi.vj.q.j. ideoq; post pœnitentiam cessat infamia talis.
12 ¶Septimò quæritur specialiter,*vtrum confessio delicti
in iudicio reddat aliquẽ infamem infamia iuris? Et dicit
Bart.in l.infamem.ff.de pub.iudic.& not.Panor. in c.at si
clerici.de iudic.ꝙ non:quia ad infamiam videtur iudiciũ
prætorum requirere vt quis sit cõdemnat⁹ de crimine.l.j.
ff.de his qui not.infam.& in c.criminis.confessus nõ habe
tur pro condẽnato:vt in l.fi cõfessus.ff.de custod.&exhib.
reo.Vnde Bar.in l.furti.ff. de his qui not. infam. dat cau-
telam,vt quando requiritur sententia ad infamiam, solua
tur condẽnatio ante sententiã: & sic quis euadet.arg.l.si
quis reus .ff.de ꝓcura.Similiter nota aliã cautelã, scilicet
ꝙ talis non litiget per se,sed per procuratorem:quia licet
ipse cõdẽnetur,& procurator procuratorio nomine, hoc
tamẽ casu nec dominus nec procurator efficitur infamis:
vt probatur ī d.l.furti. §.si quis alieno.per tex.& gl. & ibi
Bart.hoc not.& docto.Et loquitur quãdo quis conuenitur
vt cõdemnetur actione famosa,vel ex crimine ex quo se-
quitur infamia.Prima tamẽ cautela nõ valet, vbi infamia
irrogatur ipso iure:vt in c.testimonium.de testi. quia per
solutionẽ videtur reus fateri crimen.l.ad solutionẽ.C. de
re iudica.& l.quoniam.ff.de his qui not.infam. ¶Octauò
quæritur,*vtrum efficiatur infamis prælatus remotus pro 13
pter dolum?Et dicit Pan.in c.licet.de simo. & ibi gloss. ꝙ
sic:sicut iura volunt in tutore. ¶Nonò quæritur,*vtrum 14
condemnatus de falso cõmisso in officio testificandi,effi-
ciatur infamis? Et dico ꝙ sic, si directè fuit condemnatus.
de ordi.cogn.c.cùm dilectus.in fi.Secus si directè nõ fuit
actum contra eum,sed vt repelleretur à testimonio.arg.di
cti cap.cùm dilectus.& l. Lucius. ff. de his qui not. infam.
15 ¶Decimò quæritur,*vtrũ infamia iuris tollat executionẽ
ordinum?Et dicit Panor.vbi suprà, ꝙ sic:& exercitium cu
iuscunq; dignitatis,& admit honorẽ quæsitum & quærẽ
dum, vt dicit tex.in l.infamia.C.de decurion. & ideo prę-
latus non expectet sententiã, sed resignet spõte à princi-
pio,& sic vitabit infamiã.Et secundũ eundem in c.quere-
lam. de iureiu .infamia talis priuat ipso facto dignitatib.
& honoribus citra titulos beneficiales:vt probatur ex tex.
l.ij. §.miles.ff.de his qui not.infa.vbi dicit glo.ꝙ sicut in-
famia priuat ipso facto militẽ militia,vt ibi: sic pari ratio-
ne priuat militia cœlesti in alijs dignitatibus &honorib.
Et idẽ videtur velle gl.in l.frustra.C.de restit.milit.In be-
neficialibus autẽ dicit se nõ inuenire textũ hoc dicẽtẽ: vn
de hanc spiritualẽ pœnã non debemus ponere in ipsis,ex
quo iure canonico non cauetur expresse: vt in simili dicit
gl.in c.fi.de iure pat.Fatetur tñ ꝙ collatio facta ifami ipso
iure nulla est.regula,infamib.de reg.iur.li.vj.& l.ij.C. de
digni.& facit c.inter dilectos.de excess.prela.Repellit etiã
infamia talis nõ solùm à promotione,sed etiã ab accusan-
do,testificãdo,postulando,& huiusmodi, sicut de infamia
16 facti dictũ est. ¶Vndecimò quæritur,*quis possit auferre
hãc infamiã iuris? Et dicit Pan. ī d.c.cum te.de sent. & re

iudi.ꝙ solùm.per principem tollitur quo ad illos, qui sunt sibi subiecti, non quo ad subiectos papæ, sed per ipsum papam solum: vt in l.j.ff.de postul.& in d.c.cùm te.& hoc dicrectè. Indirectè autē hoc potest aliquādo episcopus: vt dispensando in casibus sibi à iure permissis: puta condemnatus de adulterio efficitur infamis: & tamen episcopus dispensare potest super adulterio, & sic consequenter in infamia, sed non principaliter seu directè. de quo vide Bar. in d.l.j.& in l. infantem. in fin. ff. de pub. iudi. ¶ Duodecimò
17 quæritur,* vtrū papa possit restituere laicū non subiectū suæ iurisdictioni? Et dico ꝙ nō de iure. ij.q.iij. §. hinc colligitur. nisi fortè esset sibi necessarius in clericatu: & tunc ipse tantùm, & nō alius posset: de plenitudine tamen potestatis hoc potest, iuxta dicēda j. in verbo, Papa. & s. Casus. §.j. casu xliiij. Eos autē, qui de suo sunt patrimonio, restituere potest, & eos, qui iuri aliorū non subsunt, & omnes clericos: vt in c. per venerabilem. qui fil. sint legi. not. Ber. & Inno. & Host. in d.c. cùm te. Similiter tenent doct. ꝙ collegium Cardinalium potest sicut & papa, sed Pan. in d.c. cùm te. contrariū tenet, scilicet, ꝙ nō potest. quod ego ve
5 rum puto, nisi periculū esset in mora expectādi futurū pōtificem: vt in simili dictum est s. Excōmunicatio vij. excōmunicatione xiij. dub. iij. Item Excōmunicatio ix. excommunicatione xij. dub. ij. ix. seruādo. ¶ Decimotertiò quæ-
18 ritur,* vtrum reges tollere possint hanc infamiā iuris? Et dico ꝙ non, secundùm Inno. si subsunt Imperatori: sed bene illi qui superiorē non recognoscūt, secundùm do. Ant.
19 in c. cùm te. ¶ Decimo quartò quæritur,* vtrum restitutus per Imperatorem indigeat alia dispēsatione vt promoueatur? Et dicit Panor. in c. cùm te. ꝙ non, modò egerit pœnitentiam. Et idem dic de restituto per regem, qui nō subijcitur Imperatori. Qualiter autem & quando infamatis sit indicenda purgatio, infrà Purgatio, per totum.

DE INFIDELITATE ET INFIDELIBVS.

1 *Infidelitas quid & quotuplex. & nu. 2.*
3 *Infidelium acta an sint omnia peccata.*
4 *Infideles in suis ritibus an sint tolerandi.*
5 *Peccétne fidelis commercium habens cum infideli. & nu. 6.*
7 *Infidelium dominium an sit fidelibus tolerandum.*
8 *Infideles suis rebus spoliare an liceat.*
9 *Infidelis an sit testis idoneus.*
10 *Infidelium habitum an liceat assumere.*

1 INFIDELITAS* oppositā fidei, quæ est virtus theologica, secūdū S. Th. ij.ij.q.x. & Rom.x. & Aste. in Summ. dupliciter dicitur. Primò scilicet purè negatiuè, vt in his qui de fide Christi nihil vllo tēpore audierūt: & secundò cōtrariè, vt in his, qui audita fide credere recusant. in quo propriè ratio infidelitatis cōpletur. Et primo quidē modo non habet rationē culpę, sed pœnæ: qa est sequela peccati Adæ talis ignorātia diuinorū. vnde tales infideles nō damnātur propter infidelitatē, sed propter alia peccata, quæ sine fide remitti non possunt. pro quo facit illud Io. xv. Si nō uenissem, & locutus eis nō fuissem, peccatum nō haberent. s. infidelitatis ad Christū, secundū Augu. Sed secūdo modo est peccatū grauissimū, vt patet vbi s. Et isto modo nūc de infidelitate prosequimur. ¶ Primò verò quæritur, 6
2 *quot sunt species infidelitatis? Et dicit S. Tho. & Aste. vbi s. ꝙ sunt tres. Paganorū, Iudæorū, & Hereticorum, quę pessima est: quia cōtrarietas ad fidē aut est ad nōdū susceptā: & cōuenit Paganis. aut ad susceptā: & hoc dupliciter, scilicet ad susceptā in sua figura, & cōuenit Iudæis. aut ad susceptā in se: & cōuenit Hæreticis. Vnde Marani propriè sunt hæretici: qa fidē aliquādo susceperūt. ¶ Secūdò quæ-
3 ritur, vtrum omnia quæ faciunt infideles, sint peccata? Et ex San. Thom. ij. dist. xlj. & quarto, dist. xxxix. & ij.ij.q.x. & Rom. xiiij. & ex gl. ibi super illud, Omne quod nō est ex fide, peccatū est. & Aste. respondeo, ꝙ nō omnis vita vel operatio infidelium, peccatum est: sed solùm qñ faciunt aliquod opus ex infidelitate, vel relatū ad infidelitatē: qa qñ Saracenus ieiunat vt seruet legē Machometi, vel Iudæus sabbatizat, & huiusmodi, quo casu mortaliter peccāt: aliàs aūt possunt habere actus bonos ex obiecto vel circunstātijs placētes Deo: licet nullus eorū sit meritorius. ¶ Ter-
4 tiò quæritur,* vtrum infideles sint in suis omnibus, in quibus peccant, tolerandi? Et dicit S. Thom. ij.ij. vbi suprà, ꝙ ritus Iudæorum tolerantur ab ecclesia propter figuram in testimonium Christianæ veritatis: non autē ritus aliorum infidelium, nisi vt vitetur maius malum, vel facilius cōuertantur. Et idem Astensis, dicens infidelium ritus tolerari posse sine peccato: vel propter bonū inde sequens: vel pōpter malum vitandum. Vtrū autem ad fidem sint cogendi, vide suprà Baptismus. iiij. §.vj. & vij. ¶ Quartò quæritur,
5 *vtrum peccēt mortaliter fideles vendētes, vel alio titulo concedentes infidelibus aliqua: puta carnes, oliuas, & huiusmodi, quibus ad eorū ritum vtuntur? Et dico ꝙ sic, si ad hunc finem venderent: quia essent cooperatores. Si verò nō vēdant hoc fine, nec sciūt, aut probabiliter credūt vel dubitant, ꝙ vtentur ad illum finem, nullo modo peccant, per ea quæ dicta sunt s. in titulo Ars. Si verò hoc sciūt, vel probabiliter credunt, seu dubitant: Sum. Angel. in titulo, Infidelitas, videtur tenere ꝙ nō sit mortale: aliter, inquit, ecclesia eos tolerans, cùm sciat ꝙ quasi omnibus vtuntur secundùm aliquam conditionē suarum sectarum, videretur Christianis damnationis laqueū ponere. Summa verò Ros. in titulo, Iudæus secūdò, tenet ꝙ sit mortale, allegās ꝙ hic est permissio tertio modo, quæ scilicet non licet in re illicita, de quo j. Permissio. Ego autē distinguo, dicens ꝙ ex necessitate & rationabili causa vti possumus malo, id est, peccato alteri⁹ ad hoc dispositi ad bonū nostrū, modò nō cooperemur immediatè ad aliquid, quod ex sua natura sit peccatū: sicut ex causa accipio mutuum ab vsurario ab hoc parato participādo cū eo solū in acceptione & datione mutui, quę de se nō est mala. Secus autē sine causa, vel si nō sit paratus, & induco ad fœnus: vel si cooperaret in aliquo de se malo: vt in soluendo maleficiū per virtutē diaboli. Igitur ex causa rationabili licet istis vendere, puta ex magna necessitate vl vtilitate, quia sunt parati ad hoc: nec participatur in aliquo de se malo: sicut etiā ex causa rationabili emo agrū mihi valde vtilē ab eo, quem scio tota pecunia vel eius parte male vsurū, sine causa aūt nō licet: qa dare occasionē peccati sine causa, est peccatū: nō aūt cū causa: puta si mulier ad ecclesiam vadat. Dicit tamen San. Tho. ij.ij.q.clxix. arti. vlti. quòd si qua esset ars ad faciendū opera, quibus homines sine peccato vti nō possunt, artifices talia faciēdo peccant: vtpote præbētes alijs directè causam peccādi: puta si quis fabricaret idola, vel aliqua ad cultū idololatriæ pertinētia: sed loquimur de faciētibus illa intētione: cū non sit ratio quare alia causa fiāt. ¶ Quin-
6 tò quęritur,* vtrū cū infidelibus possint fideles cōuersari? Et dicit S. Tho. ij.ij. vbi s. ꝙ ad hoc non sunt prohibendi fideles in fide firmi, ita ꝙ inde magis speretur illiorū conuersio, quàm horum subuersio: sed prohibēdi sunt simplices & infirmi, ne sine magna necessitate cōuersentur cum eis. Aste. quoq; idem sapit, dicens ꝙ si ecclesia hoc interdiceret propter aliquod eorum peccatū puniendū, sic nō liceret: ū verò non interdiceret, sic distinguit vt San. Th.

Sext

7 ¶ Sextò* quæritur, vtrū permittēdi sint infideles habere
2 dominium super fideles? Et dicit San. Tho. ij.ij.q. vbi s. ꝙ non dominium nouum, sed solum antiquum, quo etiam
2 priuari possunt, vide ibi artic. x. & j. Iudæus. §. iiij. ¶* Septimò, vtrum infideles possint licitè à fidelibus reb⁹ suis spoliari? Et dicit Host. in c. quod super his. de vot. ꝙ sic, si ecclesię dominium nō recognoscūt: per illud Matth. vlt. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. quā scilicet potestatem trāstulit in vicariū suum. Secus si ecclesiæ dominiū recognoscūt, & nō sunt infesti Christianis. 3
Pro quo est tex. cū glo. xxiij.q.vij. si de rebus. & hoc tenet Sum. Ang. sed in d.c. quod super his. tenet ꝙ nō, nisi sint infesti Christianis, vel aliter delinquāt in legē naturæ. & facit pro eo tex. xxiij.q.viij. dispar. & hoc tene: quia Sanc. Tho. ij.ij.q.lxvj. art. viij. ad secundū, dicit, ꝙ spoliari possunt suis bonis publica, & nō priuata autoritate, ea ratiōe qua secundùm leges terrenorū principum ea possident iniustè. quod supple est dupliciter, vt innuit Inno. scilicet vel quia illa subripuerūt Christianis, vel quia per dominos fideles cōdemnantur in bonis propter delicta eorū, de quibus eos punire possunt. De Iudæis autem, infrà, Iu-
9 dæus. ¶ Octauò* queritur, vtrū infidelibus sit credendum in aliorum præiudicium? Et dicit Panor. in c.j. de hære. ꝙ non: arg. d.c.j. quia ex quo sunt infideles Deo, non præsūmuntur fideles hominibus: ideò q; testes non admittūtur 4
contra Christianos. ij.q.vij. non potest. & c. Pagani. quod tamē fallit in materia hęresis: vt j. Iudęus. §. iiij. parti. viij.
10 ¶ Nonò* queritur, vtrū liceat assumere habitum infidelium, & sic se simulare infidelē? Et dicit Rodo. ꝙ sic, ex causa rationabili, sicut fecit sanctus Sebastianus: modò in tali veste nō sit aliquod signū, vel aliquis character principaliter institutus ad discernēdū professores alicuius infidelitatis: quia sic nō liceret, eo ꝙ per tale signum mentiretur cōtra fidei professionē. Sine causa verò rationabili nullo 5
modo licet. Vtrū dubitare de fide, sit mortale, siue infidelitas: vide suprà, Hęresis. j. §. iij. Vtrum etiam cum infideli bus sit disputandum, vide suprà, Disputare, per totum.

¶ INFIRMVS famulus an debeat habere sālarium, vi de s. Familia. §. ij.

INFRA aliquādo excluſiuè, aliquando inclusiuè sumitur. Vide per Inno. de fide instrumē. c. inter dilectos. & Ioan. Mon. de exce. pia. super verbo, octo. lib. vj. & Ioan. Andr. de cler. coniu.

INGENVVS est is, cui ex natiuitate competit libertas, qui non est factus liber, sed natus. Insti de inge. in prin. de ser. non or. instruendi. in glo. & sic nulli tenetur obsequi. Potest tamē libertus consequi ingenuitatem, scilicet si à domino suo non fuerit expositus.

DE INGRATITVDINE, & Ingratis.

1 *Ingratitudo an semper sit peccatū, & speciale peccatū. nu. 2.*
3 *Ingratitudinis quot sunt gradus.*
4 *Ingratitudo an sit mortale peccatum*
5 *Ingratus an debeant beneficia subtrahi.*
6 *Ingratus an excusetur ex impotentia.*

INGRATITVDO est vitiū oppositū gratiæ, siue gratitudini. vnde sicut gratitudo est virt⁹ retribuēs benefactori quod debet, ita ingratitudo est vitiū nō retribuens
1 benefactori quod debet. ¶ Primò* verò quærit, vtrū semper sit peccatum? Et dico ex S. Tho. ij.ij.q.cvij. ꝙ sic: quia cùm duplex sit debitū, scilicet legale, ad quod reddēdum inducit iustitia: & morale, ad quod inducit honestas virtutis: & qā reddit gratitudo, ingratitudo tollit hoc debitū honestatis: & cōsequēter opponitur gratitudini, quæ est
2 virtus: & consequēter est vitium & peccatum. ¶* Secūdò quæritur, vtrum sit speciale peccatum? Et dico ex Sanct. Tho. ij.ij. vbi s. & iij.q.lxxxviij. & iiij. distinct. xxij. & Pet. Aure. ꝙ ingratitudo materialiter ad Deum est in quolibet peccatum, inquantū scilicet homo facit aliquid, quod potest ad ingratitudinē pertinere: vt si quis voluptate ductus fornicationi cōsentit contra Deum benefactorem: & tunc est circunstantia: formaliter autē est, quando actualiter beneficum contemnitur, vel nō appretiatur, aut nō
3 recognoscitur: & sic est speciale peccatū. ¶ Tertiò* quæritur, quot sunt gradus ingratitudinis? Et dico ex eodē, ꝙ sicut gratitudo habet diuersos gradus, quorū primus est beneficium recognoscere: secundus, gratias & laudes agere: tertius, tribuere pro loco, & tēpore secundū propriam voluntatē. ita ingratitudo opposita habet similiter diuersos gradus. Et quia primum in generatione est, vltimum in resolutione: prim⁹ gradus ingratitudinis est non retribuere, secūdùm quod decet: secundus est dissimulare, id est, nō laudare, nec gratias agere: tertius est, nō recognoscere, siue per obliuionem, siue per quemcūque alium modū. Et quia in negatione intelligitur opposita affirmatio, ideo ad primū gradū ingratitudinis pertinet, ꝙ aliquis retribuat mala pro bonis: ad secundū ꝙ beneficium vituperet: ad tertium, ꝙ illud maleficium reputet.
4 ¶ Quartò* queritur, vtrū ingratitudo sit peccatum mortale? Et ex Sā. Tho. colligitur, quòd cū dupliciter sit quis ingratus: primò per omissionem, vt nō retribuendo, non regratiando, nō recognoscendo: & secundò per commissionem, agendo contrarium: quātum ad primum est mortale, si prætermittatur aliquid quod necessariò erat faciēdum simpliciter, vel in casu, vel ratione interioris cōtemptus: & similiter quātū ad secundū erit mortale, si aliquid fiat, quod necessariò erat omittēdum: vel ratione cōtemptus interioris. aliàs est veniale. ¶ Quintò* queritur, vtrū
5 ingratis sint beneficia subtrahenda? Et dicit s. Tho. vbi suprà, aliud esse quod ingratus dignus est pati: quia sine dubio meretur subtractionē: aliud quod beneficiū oportet facere: quia primò nō debet esse facilis ad ingratitudinē iudicandam: quia fortè beneficiato non occurrit facultas aut debita opportunitas retribuēdi. Secūdò debet tendere ad hoc, ꝙ de ingrato faciat gratum: quod quidē si non potest primo, fortè secundo beneficio faciet: sed si ille ex beneficijs multiplicatis ingratitudinē augeat, & fiat peior, debet à beneficiorū exhibitione cessare. Et idē dicit glo. in c. nō omnis. v. q. v. dicens, ꝙ si præsumitur ex beneficijs trahentes ad gratitudinē, vel ad minus malum, non sunt subtrahenda: sed si ad peiora, vel ad perseuerādum in ma-
6 lo inducitur, subtrahi debēt. ¶ Sextò,* vtrū ex impotentia possit quis ab ingratitudinis vitio excusari? Et dico: ꝙ non: quia ad debitū gratitudinis reddendū magis attenditur volūtas, quàm opus. Vnde dicit Seneca in libro, de benefic. quòd beneficium non in eo, quod fit, aut datur, consistit, sed magis in dantis, aut facientis animo. Et ideo sufficit volūtas recompēsandi, cùm deest facultas. Vtrum autem propter ingratitudinem reuocetur donatio, suprà Donatio. j. §. xiij.

IN integrū restitutio, est prioris status, vel iuris reintegratio, per quā subuenitur minoribus, & ecclesijs: vt in l.j. C. de sen. pas. & secūdùm Spe. est audientiæ reintegratio. ff. de min. l. ꝙ si minor. §. si restitutio. Et in integrū restituere, est reducere in eum statū, in quo quis erat ante læsionē. extrà eo. auditis. in gl. Quandoq; etiam per hanc subuenitur maiorib⁹ ex legitima, & iusta causa. ff. ex qui-

bus cauſ.maior. per totum. & ſic intelligitur c.ex literis. eodem titu. & c.cùm Bertoldus.de re iudica. & c.ſignificante.de pignorib.

DE INIVRIIS.

2 *Iniuria quot modis dicatur. & quot modis fiat. & nu.*
3 *Iniuriam quis faciat, ut teneatur.*
4 *Iniuriam an ſemper faciat, qui uocat furem, uel homicidam.*
5 *Iniuria non ſit matronæ, quæ in habitu meretricis eſt muenta.*
6 *Iniuriam repellere an liceat, etiam percutiendo.*
7 *Iniuriam an teneatur quis remittere.*
8 *Iniuriarum actio cui competat.*
9 *Iniuria qualiter æſtimari debeat.*
10 *Iniuriarum actio qualiter tollatur.*
11 *Iniuriæ ſatisfactio, uel condẽnatio quãdo faciat quem infamẽ.*

INIVRIA, ab in,id eſt,nõ,& ius,dicta eſt:quaſi non iure, aut cõtra ius facta:aut ſecundũ etymologiam, quaſi
1 iniqua iura.& multiplicirer dicitur. ¶ Primò*enim dicitur generaliter non iure factum,ſcilicet vt iniuria opponitur iuri priuatiuè, vel contradictoriè: vel qa nullo iure 7
precipitur,aut vetatur,vt leuare feſtucã. ¶ Secũdò ſpecialiter dicitur culpa: vt in l.Aquilia.ſcilicet vt iniuria opponitur iuri cõtrario. ¶ Tertiò dicitur iniquitas, vel iniuſtitia iudicãtis,quaſi ius iniquum, & iniuſtum: Inſti.eodem titu. in princip. ſcilicet vt iniuria conſiſtit in iuris abuſu. ¶ Quartò ſecũdũ vſum loquentiũ propriè dicitur quod fit contra alicuius honorẽ: vt ff.eod.l.j. & l.apud Labeo-
2 nem.* Et fit tribus modis:primò re,ſicut cùm manus inferuntur:vt in d.l.j.§.j.& xvij.q.iiij. ſi quis ſuadente.ſecundò verbis,ſicut conuiciãdo,aut cõtumeliando: vt in d.§. j.facit c.olim.eo.tit.c. in literis. ſicut cùm quis ad infamiã alicuius libellũ, vel famoſum carmen,aut hiſtoriam con- 8
ſcribit.ff.eod.l.lex Cornelia. §.ſi quis verborum. & idẽ ſi aliquid malo dolo fecit, vt aliquid horũ fieret:puta, dimiſit ſcripturam cadere in platea:arg.ff.de verb.ſigni.l.latę. Nec diſtinguitur vtrũ nomine ſuo, vel alterius ediderit, vel vtrum nomen expreſſerit eius,quem intendebat infamare nẽcne:modò per circunſtantias agnoſci poſſit. Eodem modo tenetur,ſi ſine ſcriptura notam,vel ſignum aliquod iſtorũ prodiderit: puta,quia veſte lugubri vtitur in alicuius iniuriam:vel cornua poſuit in porta,& huiuſmodi.ff.eo.l.item apud Labeonem. §.ait prætor.ne quid infamandi cauſa fiat.& v.q.j.quidam maligni ſpiritus. & de
3 iſta quarta eſt hic ſermo. ¶ Primò* verò quæritur, quis poſſit iniuriã facere, ſeu de iniuria teneri? Et dico, quòd ille tantùm,qui etiam pati illam poteſt: quod tamen fallit in furioſo & puero, qui nõ eſt doli capax, & in dormiente, qui eam pati poſſunt,& nõ facere. Aduertendũ eſt tamen,quòd nullus iniuriã facere poteſt, aut de iniuria tenetur,niſi ſciat,aut ſcire debeat,ſe iniuriam facere:quia ſi quis per iocum percutiat,aut dum certat,non tenetur iniuriarũ.ff.eo.l.illud. ¶ Secundò* quæritur, vtrum teneatur de iniuria is,qui vere alicui dicit,latro,fur,homicida, 9
4 & huiuſmodi?Et dicit Hoſtien.quòd non, ſi faciat animo accuſandi,aut denuntiandi delictum,& probauerit.ff.eo. l.eum qui. in princip.vbi dicitur, peccata nocẽtium notaeſſe,& expedire & oportere.& C.eod.titu.l.ſi quidem.Et idem ſi faciat excipiẽdo, vt eum repellat à teſtimonio.de teſtib.ex parte.vel ab ordine, aut beneficio.de accuſ. ſup. his. quia hoc iure cõceditur: & nemo facit iniuriam, qui vtitur iure ſuo.de elẽc.cum eccleſia Volaterrana. Si verò dicit ad infamandum tantùm, quod præſumitur, quando non habet iuſtam cauſam dicendi,iniuriam facit, & condemnãdus eſt.d.l.ſi quidem.& l.iij.C.eo.vj.q.j.ex merito. & c.deteriores.& not.Hoſt. & Ber.in c.ſi culpa. eod.titu.
5 ¶ Tertiò*quæritur, vtrũ fiat iniuria matronæ deprehenſæ in veſte meretriculari,ſi intententur? Et dico quòd nõ facit c.in audientia.de ſenten.excõ.nec iniuriatur matrimonio,ſecundùm Hoſt. & Ber. qui illud ignorauit.C.de adul.l.ſi ea.ſicut nec militiæ, qui militẽ ignorat.ff. locati.
6 l. ſi ignorans. Secus in habitu honeſto. ¶ Quartò* quæritur,vtrum poſſit quis iniuriam repellere?Et dico,quòd defendendo ſolùm ſecundùm omnes licet:ſed percutiẽdo, ſunt opiniones:quia dicit Hug. §.ſi verò ita.diſtinc.l. quòd non licet.quod Ber.& Lau.in c.ſuſcepimus. de homicid.reſtringit ad clericos: ego verò dico iuxta dicta ſuprà Bellum.ij.§.j. quòd licet etiam clericis, ſi aliter iniuria vitari non poteſt,intelligendo de perſonali cum moderamine inculpatæ tutelæ.& eſt mens Alexã.in iij.parte Sum.Si verò ſit verbalis,idem dicẽdum videtur,quod de fuga turpi, vt ſuprà, Bellum.ij.§.iij. dictum eſt. Intellige omnia dũ iniuria eſt in fieri, nõ in facto eſſe: ſed tunc dic
7 vt §.ſeq. ¶ Quintò*quæritur,vtrum iniuriam paſſus teneatur illam remittere? Et dicit glo.in c.ſi quis contriſtatus.xc.diſtin.quòd non,quo ad actionem,ſcilicet vt ei ſatisfiat.xxiij.q.iij.ſi illic.imò dicit,quòd agendo bene facit,vt ſatisfaciat.xlv.diſt.& qui.& xxiij.q.v. de occidẽdis. quia iniuriator tenetur nedum petere veniam, ſed etiam ſatisfacere de damno dato ex iniuria ſi poteſt:aliter abſolui nõ poteſt, niſi iniuriatus remittat actionem iniuriæ liberaliter,quo ad conſcientiã.Rancorem verò cordis etiã iniuriatore nõ ſatisfaciente tenetur iniuriatus dimittere. de pœn.diſt.v.c.vlti.imò nunquam debet admittere:quia non licet aliquem odire. xxiij.q.iiij. cùm in lege.xj. q.iij.
8 inter verba. ¶ Sextò*queritur,cui cõpetat,vel detur actio iniuriarum? Et dico,quòd ipſa non naſcitur ex pacto,ſed ex contumelia.l.ſi vnus.ff.eo.vnde competit ei, qui iniuriam patitur: vt not.Inſtit.eo.titu.in rubrica. contra eum, qui illam intulit,vel inferri procurauerit. Inſtit.eo.tit.§. non ſolùm. Notãdum eſt verò,qp nedum iniuria fit alicui in perſona propria, ſed etiã ſi fit filio, vel ei,quem habet in poteſtate:Inſti.eo.§. patitur. dũ tamen iniurians ſciebat eum filiumfamilias,licet ignoret cuius. Datur etiam actio filiofamilias in nomine ſuo.l.ſi filiusfamilias.ff. de actio. & obligationi. Item in ſponſam,vel vxorem: & ſic datur actio viro & mulieri:& ſi ſit filijsfamilias,etiam patri.l.j. §.vlti.ff.eo. non tamen patitur ſponſa,vel vxor iniuriam factã viro:quia vxores à viris, nõ viri ab vxoribus defenduntur.ff.eo.l.ij.de ſponſa.dicitur in l.itẽ apud Labeonem. §. ſponſum. Item datur hæredi ob iniuriã factã cadaueri defuncti,cuius eſt hæres,vel ſi fama eius ſit laceſſita.d.l.j.§.ſed ſi fortè cadaueri. Itẽ datur domino ob iniuriam atrocem factã ſeruo.d.l.item apud. §. prætor ait.& Inſtit.eo. §.ſeruus. Item datur epiſcopo pro iniuria facta clericis,& abbati ſuis monachis:vt notãtur c.parochianos. de ſentẽ.excom. ¶ Septimò*quæritur, quãti condemnabitur reus in hac actione? Et dico,quòd tanti, quanti actor iurauerit ſe nolle illam iniuriam ſuſtinuiſſe: premiſſa tamen iudicis taxatione. Inſtit.eo.tit. §.pœna.ff.eo.l.inſtitutionibus. In iſto autẽ iuramento duo modi traduntur. Nam quidam dicunt, quòd ſufficit actorẽ iurare, qp nollet lucrari tantum, vel tãtum pro eo, quòd talem iniuriã ſuſtineret. Sed alij dicunt verius, qp debet iurare ſe potius velle de ſuo perdidiſſe tãtum, vel tantum,quàm talẽ iniuriam ſuſtinuiſſe.quod Hoſtiẽ. in Summa,de iniurijs, & dam

& damno dato.videtur approbare.& Spec.eodem titulo.
10 ¶ Octauò quæritur,*quomodo tollitur vl'aboletur actio iniuriarum?Et dico qp multis modis. ¶ Primò remiſsione: vt per ſupplicationẽ aut preces. xxiij.q.iij.ſi illic.aut per pactum.ff.de pactis.l.ſi tibi decem. §.j. ¶ Secundò diſſimulatione.ff.eod.l.non ſolùm. §.j.vbi dicitur, qp ſi ſtatim paſſus iniuriam ad animũ non reuocauerit, poſtea ex pœnitentia remiſſam iniuriam non poterit recolere.& Inſtitut. eo. §.vlt.Vnde illata iniuria actor ſi per annũ vtilẽ, quando eſt per merum,aut continuũ,ſi eſt alio modo illata, nõ agit,aboletur.l.ſi cum exceptione. §.in cauſæ.ff.quod metus cauſa.& C.de iniur.& quod no.in gl.l.ſi non conuicij. poſſet tamen etiã poſt annũ agere indirectè per viam ex- 1
ceptionis:puta ſi iniuriator eſſet excõmunicatus,nõ abſolueretur,ſecundũ Hoſt.& Panor.in c.ea noſcitur. de ſentẽ. excõmunica. ¶ Tertiò,ſalutatione,deoſculatione, comeſtione,& huiuſmodi ſignis: quæ ſunt ſigna reconciliationis,ſicut ſubtractio ſignum eſt inimicitiæ: vt no.gloſſ.in c. cùm Adrianus.diſt.lxiij.& in c.cùm ſuper abbatia. de offi. deleg.quod intellige verum, niſi à principio prouocaſſet 2
aduerſarium,citare eum faciendo:quia tunc per oſculum, & prædicta ſigna non tolleretur, niſi expreſsè renũtietur, vel tranſigatur.& ſic intellige prædictam l.non ſolùm §.j. ¶ Non credo etiam, qp tollatur dicta actio, ſi homo exhibet ſigna quæ inimico exhibere tenetur neceſſariò: quia per illa non dicitur quis reconciliatus.pro quo facit quod no.Bar.in d.l.ſi tibi decem.quòd infirmus dicendo ſacerdoti ſe remittere ſibi illatã iniuriã, intelligitur remiſiſſe, odiũ,& non ſatisfactionẽ iniuriæ. ¶ Quartò tollitur,quoties quis iudicẽ incitat ad torquendũ iniuriantem,eo ipſo qp eum torquet aut cõdemnat ad vindictã:vnde aliã ſatisfactionẽ actor petere nõ poterit pro iniuria:vt eſt bonus tex.& ibi Bart.in l.ſed & ſi vnus. §.ſi ante iudicem. ff.eod. niſi proteſteris qp ex hoc nõ vis tibi præiudicari,quin pro tuo intereſſe poſsis agere actione iniuriarũ: vt l.fin.ff. de iniur. ¶ Quintò per mortẽ:quia talis actio non tranſit ad hæredem ante litis conteſtationẽ moriente iniuriato:vt l. iniuriam.ff.eod.Et hæc omnia limita vera,ſecundùm Pan. in c.olim.de iniur.quo ad actionem iniuriarum, ſed non quo ad damna & expenſas.quia per hoc non tollitur quin agere poſsit ad reſtitutionem.arg.cap.j.de iniur.& ſic ſerua in conſcientia.Et etiã ſi iniuriatus non ageret, teneretur reus ad intereſſe & damna quæ intulit, niſi velit illi remittere:vt in d.capi.j. ¶ Nota tamen ſecundũ Hoſtien. in 3
Summa.titu.de pœniten. qp ſi iniuriatus nollet cum iniuriante componere, vel nimis eum grauaret:tunc iniuriator in conſcientia tenere poſſet arbitriũ iudicis pœniten
11 tiæ.arg.cap.veniens.de iureiu.&cap.ij. de arbit.*Aduerte etiam, quòd ſi quis pœnam ſoluat pro remiſsione iniuriæ obtinendæ,efficitur infamis,niſi pactum fiat iudicis'au thoritate.ff.de his qui not.infam.l.furti. §. pactus. & not. Ioan.in dicto c.ſi illic.Similiter eſſet infamis,ſi eſſet condẽnatus per iudicẽ,ſiue ciuiliter,ſiue criminaliter agatur. ff.de his qui not.infam.l.athletas. §.vltimo. Et ideò cùm agitur contra aliquem, procuratorem cõſtituat, vel faciat compromiſſum:vt §.Infamia. §.vij. Quando autem iniuria dicetur atrox vel enormis,vide ſuprà,Enorme. §.ij. & Abſolutio quartò,in principio.

INIVSTITIA ſecundùm S.Thom.ij.ij.quæſtio. lix. & alios Theologos,eſt duplex: quædam ſcilicet illegalis oppoſita iuſtitiæ legali: & quædam conſiſtens in quadam inæqualitate oppoſita iuſtitię ſpeciali,de qua infrà.Et iſta cùm in proximi nocumẽto cõſiſtat,ex ſuo genere eſt peccatum mortale,quia eſt contra charitatem. Excuſatur tamen vt non ſit mortale vel ratione ignorantiæ,ſecundùm Philoſophũ v.Ethi.vel ratione paruitatis rei:quia deficit à ratione perfecta eius,quod eſt iniuſtũ facere, inquãtum reputari poteſt non eſſe omnino contra voluntatem eius qui hoc patitur:puta ſi quis alicui auferat vnum pomum vel aliquid tale, de quo probabile eſt quòd non lædatur, nec ei diſpliceat.

DE INOBEDIENTIA.

1 *Inobedientia conſiſtit in committendo & omittendo.*
2 *Inobedientia quando ſit ueniale peccatum, & quãdo mortale.*
3 *Lex quando obliget ad peccatum.*

INOBEDIENTIA*dicta eſt quaſi non obedientia:vnde eſt priuatio vel negatio obedientię,cõſiſtens in duobus,ſcilicet in omittendo quo ad præcepta vel mãdata affirmatiua quæ imperant opus:& in agendo quo ad negatiua quæ opus vetant: ſicut obedientia econtrario cõſiſtit in faciendo quo ad affirmatiua, & omittẽdo quo ad negatiua. Quando autẽ alicubi ſit præceptum, & quando mandatum,vel conſilium,vide infrà Præceptum. ¶ *Eſt autem duplex inobedientia,ſecundùm Sanct. Thomam, ſecunda ſecundæ.quæſt.ciiij.vna ſcilicet ſpecialis, quæ eſt contẽptus præcepti, de quo ſuprà, Contemptus. Eſt iſta, vt ibi dicit,ſemper eſt peccatum mortale.& intellige,etiam ſi nõ ſit cõtra præceptum,ſed ſolùm contra mandatũ: quia ipſe contemptus eſt formaliter ſuperbia,quæ eſt peccatũ grauiſsimum.Et alia generalis,id eſt,omnis receſſus à præcepto vel mãdato:& iſta non videtur ſemper eſſe peccatum mortale:ſed ſic videtur diſtinguendum.Aut enim eſt contra conſilium:& tunc ſi fit conſilium perfectionis,vt illud, Vade,vende omnia quæ habes:non eſt peccatum.& ſic intellige gloſſam in cap.generali.de electione.lib.vj. & iura quæ allegat.Si verò ſit conſilium reuerẽtiæ quod dicitur mandatum:vt quando ſubditus deberet facere,ſed ſuperior nõ vult præcipere:vt eſt illud,Veritatem loquiminis:ſic eſt veniale,vt notat Archidiaconus in cap.teſtamẽtum.diſt.vj.& diſt.xxv. §.alias ea demum. Aut eſt contra præceptũ.Et dupliciter:Nam aut eſt cõtra præcepta Dei, ſiue iuris diuini:aut eſt contra præcepta hominis,ſiue iuris humani,vel poſitiui.Si eſt contra præcepta Dei, ſic eſt ſemper mortale,ſi eſt ſcienter vel ex ignorantia non excuſante,facit §.porro.xxxij.diſtinct.& diſtinctio.lxxxj.ſi qui presbyteri,vbi dicitur idololatria.& xiiij.quæſtio. j. quiſquis.Si verò ſit ignorantia excuſante,de qua ſuprà, Ignorantia. §.vij.ſic nõ eſt mortale.*Si verò eſt circa precepta iuris poſitiui, diſtingue.Nam ſi talis lex ſeu præceptũ per longa tempora receptũ nõ fuit,ſciente ſuperiore & tranſgreſſores non puniente,ſic non eſt mortale. & facit quod notat Panor.in cap.cùm olim.de cleric.conſtug.vbi declarat Græcos clericos nõ peccare,licet accipiant vxores: Ex quo nota,qp quando lex generalis recipitur in vſum à certo genere perſonarum,& ab alio non recipitur: nõ obſeruantes non peccãt,ſaltem poſt temporalonga.iiij.diſt. §. leges.& quod notant doctores in cap.j.de treuga & pace. non obſtante eo quod ibi tenet Hoſt. quia loquitur quando talis ſuaricatio eſt peccatũ de ſua natura: quo caſu nõ receptio non excuſat. Secus ſi eſſent eiuſdẽ generis:& maior pars acceptaſſet:quia licet ſuperior nõ puniret, tamen pars minor nõ excuſaretur: ſed haberet locũ illud, Multa per patientiam tolerantur,&c. de præben.cum iandudũ. Idem dico ſi talis lex fuit recepta, ſed per conſuetudinem abrogata:quia non peccant inobedientes:vt ſuprà Cõſuetudo. §.ſexto.Si verò talis lex non eſt repudiata, ſeu non

accepta, nec abrogata cõsuetudine: tũc diuersa est opinio inter doctores. Nam quidam, vt Collec. in c. j. de constitutionibus. & multi alij dicunt, ℘ talis inobedientia nõ est mortale, nisi fiat ex cõtemptu. quam opinionẽ Sum. Ang. ascribit etiam beato Bern. lib. xj. de præcepto & dispen. sed non est verum: quia Bern. non loquitur de inobedientia præceptorum, sed mandatorum, vt patet intuenti. Alij verò dicunt, ℘ est mortale solùm ratione contemptus vel consuetudinis: quæ est quidam contemptus interpretat⁹. quod Sum. Ang. adscribit Richar. j. quol. quæst. xix. sed de hoc supra Contemptus. §. j. Et hanc opinionẽ Sum. Ange. sequitur contra Rosel. inobedientiam, quæ non est ex cõtemptu aut consuetudine, dicens veniale peccatum: quia non est totaliter contra sinẽ legis. sed hoc non bene dicitur: quia sequitur, ℘ scienter contrahens in gradibus ab ecclesia prohibitis, nõ ex cõtemptu, sed ex voluptate nõ peccaret mortaliter: cùm hoc nõ faciat ex cõsuetudine. quod est absurdũ, cùm sit iure excommunicatus: nec est verum quòd tunc agatur contra legis intentionẽ. Alij verò dicũt esse mortale solùm, quãdo fit scienter contra præceptũ, sic ℘ frustratur intentio præcipientis. quod tunc dicunt esse, quando fit sine causa rationabili, intellige vera vel æstimata: ita ℘ non est mortale primò nõ obedire ex ignorãtia, nisi esset affectata vel crassa: nec secũdò agẽdo præter aut cõtra verba seruãdo intentionem, ita ℘ probabiliter credi potest, ℘ si adesset legislator, nõ vellet obligare: nec tertiò etiam agendo contra intentionem & veritatẽ, nõ autem secundũ existimationem non obedientis, nisi laboraret prædicta ignorantia. & ista est vera mens Sancti Tho. in iiij. dist. xv. & secunda secundæ, quæst. cxlvij. vbi loquitur de ieiunio: vt etiam ẽ. patuit. & Panor. *in rubri. de obs.* ieiu. & Archid. distin. lxxvj. in c. vtinam. & Gemin. in c. generali. de elect. lib. vj. pro qua facit c. ij. de maior. & obed. & c. quod præcipitur. xiiij. q. j. & glos. in cap. quisquis. iiij. quæ. v. Sicut autem dictum est de præceptis statutorũ, ita dicendum est de præceptis prælatorũ & superiorum, excepto ℘ quo ad punitionem & transgressionem mitius agitur cum lege, &c. ¶ Quæ autem dicta sunt de inobediẽtia statutorum, quòd scilicet est peccatum: Henr. de Gan. iij. quolib. q. xxij. quem sequitur Summa Angelica, nõ intelligit indistinctè etiã quo ad statuta pœnalia: sed circa ea distinguit: quia aliquando ibi sunt duo præcepta: vt, statuimus ne fiat tale quid: & qui fecerit, soluat decẽ: & tũc obligant ad culpam. Aliquando vnum tantùm: vt, statuimus, ℘ qui sic fecerit, sic soluat: & sic obligat solùm ad pœnã. Sed ista distinctio est verbalis tantùm & puerilis: quia nullus apponit pœnã statuto, nisi quia vult aliquid fieri vel omitti: ideo dic indistinctè cùm S. Thoma, ℘ omnes leges humanæ obligãt in conscientia sive ad culpam, modo sint iustæ. & sic intellige Gemin. & glo. in c. vt animarum. de constitutioni. lib. vj. & not. in c. quod super his. de vot. & Ioã. Andr. in c. relatum. ne cler. vel mona. & Gemin. in c. perpetuæ. de electione. lib. vj. qui dicũt indistinctè, ℘ statutũ pœnale præceptiuum licet contineat aliam partẽ corporalem, obligat tamen ad mortale, sũprà Gabella. iij. §. viij. De hac materia infrà, Lex. §. ix. & infrà Statutum. §. j.

2

¶ INOFFICIOSVM dicitur, quod est sine officiõ, vel contra officium, id est, obsequium: vnde inofficiosum testamentum dicitur, quod est cõtra officium pietatis, vt infrà Testamentũ. j. §. vj. & inofficiosa dicitur donatio, quæ est cõtra officiũ pietatis, ad similitudinẽ inofficiosi testamẽti: vt C. eodem tit. l. j. quia scilicet per eam liberi vel parentes excluduntur à bonorũ subsidio ex proposito donãtis, vel re ipsa. quod etiam sufficit ad reuocationem, per nota. in l. si liqueat. in glo. C. eodem.

¶ INQVILINVS est, qui conducit rem vrbanã. l. erro rẽ. in glo. iuncta l. licet. C. locati. vide infrà Locatio. §. ix.

INQVIETVDO mentis est auaritiæ filia: & communiter est veniale peccatum, nisi interueniat omissio alicuius necessarij ad salutem.

DE INQVISITIONE ET INQVIrente primò in genere.

1 *Inquisitio quid & quotuplex sit.*
2 *Inquirere qui possint.*
3 *Inquisitio de quibus fiat in ciuilibus et criminalibus. & nu. se.*
5 *Inquisitio contra quem fiat.*
6 *Inquisitus an recusare possit iudicem.*
7 *Inquisitus an teneatur veritatem respondere.*
8 *Inquisitus confitens an de alijs criminosis interrogetur.*
9 *Inquisitio impugnari potest, quando deficit in substantialibus.*
10 *Inquisitionem an præcedere debeat infamia.*
11 *Inquisitionis quæ sit forma. & num. 15. & 17.*
12 *Inquisitio habet quinque substantialia.*
13 *Testes de quibus iurent & deponant in inquisitione.*
14 *Inquisitio quando fiat, & ex quibus causis.*
16 *Inquisitio ex alicuius promotione, & ex fama, differt.*
18 *Probationes quales esse debeant, vt ex inquisitione sequatur condemnatio.*
19 *Fama an faciat plenam fidem vel probationem.*
20 *Inquisitionis quis sit effectus.*

INQVISITIO ab inquirendo, importat inuestigationem alicuius incogniti: quæ & iuridica vel canonica dicitur, si fiat secundùm iura vel canones. & de eius substantia sunt quinque, vt infrà §. iij.* Est autem inquisitio triplex, secundùm quod colligitur ex Panor. in c. qualiter & quando. el ij. de accusa. scilicet generalissima, qua inquiritur super statu totius prouinciæ vel diœcesis. & generalis, qua inquiritur super statu alicuius ciuitatis, castri, vel loci: & specialis cõtra certam personam, siue ad imponendam pœnam, siue ad peccatum euitandũ ex debito officij. Vel dic ℘ est triplex. prima scilicet generalis simpliciter, id est, quãtum ad personas & delicta: vt cùm *præses* inquirit an sint homines facinorosi: de qua in l. congruit. ff. de offic. præsid. & secunda specialis simpliciter, id est, quantũ ad personas & delicta: vt cùm de certo & limitato delicto cõtra certam & limitatam personã præses vel prælatus inquirit: de qua in l. ea quidem. C. de accu. & tertia generalis simul ac specialis secũdũ quid: siue fit generalis quo ad personas, & quo ad delicta specialis: vt cũ præses inquirit contra eos, qui Titium occiderunt: de qua in l. mandatis. de condictione ob turp. caus. siue econtrario sit generalis quo ad delicta, & quo ad *personas* specialis: vt cùm potestas vel alius punitur ad syndicatum. ¶ Primò quæritur ex parte inquirentis,* quis possit inquirere? Et dico tria. ¶ Primum. Quilibet prælatus inquirere potest cõtra subditum suum: imò tenetur, ne subditorũ sanguis de manibus eius exquiratur *in die iudicij.* de offic. ordi. irrefragabili. de regul. c. vlti. facit etiam c. licet Eli. de simo. xxxvij. distinct. ligant. & dictũ cap. qualiter. el ij. ¶ Secundũ. Generaliter secũdũ Angel. de Perus. inquirere potest iudex, si est cõpetens: aliàs non tenet inquisitio. de sentent. & re iudicata. ea quę fiunt. lib. vj. Vbi sciendũ est, secũdũ ipsum, ℘ in causis meri imperij, vt sunt criminales, solus iudex habens merũ imperiũ potest inquirere: quia huius negotij ipse solus habet iurisdictionẽ. ff. de iurisd. omniũ iudi. l. iubere. incidenter autẽ etiã iudex ciuilium causarũ potest inquirere de causis meri imperij. C. de testi. l. nullum. vt cùm testis corã eo falsum deponit: quia tunc ratione ĩcidẽtis cognitionis causa meri imperij deuoluta est ad sũa iurisdictionem: & punit talis inquirens inquisitum pœna extraordinaria secundũ aliquos, vel secũdùm alios pœna ordinaria. & si clericus falsum deponat corã iudice laico, puniri quidem potest per eum. secundùm Cy. glos. in d. l. nullum, secundùm Ray. verò puniri non potest, per c. si diligenti. de for. cõpe. Et primũ dictum verum est iure ciuili antiquo: dictum verò Ray. iure canonico & ciuili nouo: vt C. de epis. & cler. l. statuimus. In causis verò ciuilib⁹ & peculiaribus spectãtibus ad publicam vtilitatẽ inquirere potest omnis iudex, ad iurisdictionẽ, officiũ, & cognitionem talis causa spectat: ad priuatam verò vtilitatem, vel ad remouẽdum tutorem vel curatorem tãquam suspectum, Romæ prætor inquirit vel subdelegatus, & in prouincia proconsul. Et cùm hodie Potestates terrarũ, in terra, quã regunt, teneant locũ præsidis, coram eis agẽda est quæstio suspecti tutoris. Ad inquirendũ tamen cõtra vsurarios, vt vsuras restituãt, inquirere possunt ordinarij locorũ, & eorum vicarij. de vsur. ad nostram. ¶ Tertium. Monachi & religiosi deputari nõ possunt à sede apostolica generales inquisitores, secundùm Pan. in c. cùm dilecti. de accus. nisi sint in dignitate. de rescrip. statutum. lib. vj. Vbi not. secũdùm eundẽ in c. causam. el j. de iudic. ℘ in statutis & odiosis monachi nõ veniũt nomine fratrũ, nec monachæ nomine sororũ. & dicuntur propriè fratres & sorores mẽdicantes: non mendicãtes verò & habitantes solitariè, monachi vel moniales appellãtur. ¶ Secundò q̃ritur, ex parte materiæ inquirẽdæ,* de quibus possit inquiri? Et dico, ℘ Ang. de Peru. vt recitat Arch. iij. parte, tit. ix. sic virtualiter dicit: Inquisitio fieri nõ põt secũdùm glos. iuris ciuilis in §. si publico. nisi in his casibus. Primò ratione iniurię illatæ presbyteris aut eorũ ministris, etiã in loco occulto existentibus. Secũdò in crimine suspecti tutoris. Tertiò in charta falsa producta corã iudice. Quartò in falso teste. Quintò in crimine notorio. Sextò in casib⁹ notatis in d. §. si publico. Sed cõtrà, inquit, quia potest ĩquiri ẽt cõtra omnem sacrilegũ, latronem, & plagiariũ. l. iiij. §. mãdatis. ff. ad leg. Iul. pecu. & cõtra faciẽtẽ seditionẽ in ciuitate, in authen. de mãd. princ. §. fi. &, vt videtur, regulariter cõtra omnem malũ hominem. de offic. præsid. l. cõgruit. Nicolaus verò de Nacta in quadã sua disputatione recedẽs ab opinione illius gl. dicit inquisitionẽ fieri posse in sex casibus, quos, ℘ regulis Bar. in d. §. si publico. sibi assumit. Primò scilicet ad denũtiationẽ officialis. f. publici ad hoc deputati: vt cùm per statutũ deputãtur in comitatu officiales, ne malèficia cõmittantur. l. diuus. de curato. Secundò propter præcedentẽ incidentẽ cognitionem: vt in falso teste. C. de testib. l. nullũ. Tertiò propter præcedẽtẽ generalem inquisitionẽ: vt scilicet inuento malefactore fiat specialis inquisitio, vt cõdemnari possit: aliàs frustra fieret. l. cõgruit. de of. præsi. Quartò vbi maleficiũ corã iudice cõmittitur: vt falsa charta. C. de probatio. l. iubem⁹. Quintò propter atrocitatẽ criminis, & iniuriã clericis factam. C. de epis. & cler. l. si quis in hoc gen⁹. Sextò propter criminis notorietatẽ: vt *in* l. ea. C. de proba. Septimò, secundũ Bar. vbicunq; sine metu calumniæ & sine solẽnitate inscriptionis procedit accusatio. sed hoc septimũ reprobat gl. quæ etiã recitatis multorũ opinionibus dicit virtualiter sic: Inquisitio fit duabus ex causis. f. ad priuatã aut ad publicam vtilitatẽ. ad priuatam aũt regulariter nõ fit inquisitio. f. ex officio: quia quæ ĩ iudicio agũtur, ad partis postulationẽ agenda sunt, non ex officio. ff. de iudi. vbi quis age. l. q femel. quod tamẽ fallit in calib⁹. Primò in suspecto tutore, quia ad vtilitatẽ populi inquiritur nullo postulãte. Secundò in donatiõe tutoris, qui dari potest ex officio nemine petente. Tertiò, quia cẽsetur ad vtilitatẽ priuatam potest inquirere. Quartò, quia & prætor similiter cõtra executores publicos ad priuatã vtilitatẽ, ne vexẽt tributis & alijs huiusmodi: vt in authen. de mand. prin. §. coges. Quintò, episcopus similiter ĩ causa vsurarũ, vt restituatur priuato, de iureiur. ad nostrã.* Ad publicam verò vtilitatẽ si fiat in quisitio, aut erit in causis ciuilibus: & tũc regula est quòd in omnibus causis merè ciuilibus & numarijs principaliter vtilitatem reipublicæ cõcernentibus procedi põt per inquisitionẽ. C. de bono. pos. l. si quis. aut *in criminalib⁹*: & tunc dãtur quatuor regulæ. ¶ Prima. Vbicunq; crimen est tale, ℘ accusando solẽnitas relaxatur: de illo potest inquiri. quod probatur. C. de accu. l. ea. quod etiã not. Inno. in c. vestra. de cohab. cler. & muli. & idẽ est quod ad denuntiationem publici officialis potest *inquiri*: quia per talem denuntiationẽ fit crimen notorij. ¶ Secũda. Vbicunque cõmittitur crimen coram iudice, ita, ℘ offẽdat pars, vel iudicis maiestas, potest inquiri de eo. quod ,pbatur C. de testi. l. nullum. Vnde si quis coram iudice producit falsum testem, vel vtitur falso instrumẽto: qa *iudicis* aures offendit & partis, meritò potest inquiri. ¶ Tertia. Vbicũq; crimen est de atrocioribus, fama publica precedẽte à fide dignis, potest inquiri. quod probatur l. iiij. §. mãdatis. ff. ad leg. Iul. pecul. quia in *istis* accusationibus iuris solennitas relaxatur. Et *inter* atrociora reputat *iniuria facta clericis*: vt C. de epis. & cle. l. si quis in hoc gen⁹. ¶ Quarta. His casibus exceptis nõ põt in criminalibus causis ingri. quod probatur per l. rescripto. §. si quis accusatus. ff. de mun. & hono. Quod intellige de iure ciuili: quia de canonico *inquiri* potest etiam *in alijs* casibus: vt *quoties* præcedit ifamia: de qua ĩ. §. iiij. vel accusatio aut denũtiatio. Vnde & idẽ Ang. dicit, ℘ de iure canonico, quo ingsitio est remedium ordinariũ. de sen. excõ. cùm dilecti. vera est sequens opinio. Nam secũdùm aliquos, duplex est inquisitio: vna principaliter ex officio iudicis nobili: alia mercenaria seu incidens ex officio iudicis mercenario seu incidẽter. Prima tribus modis fit. Primò, quãdo per famã imploratẽ: vt *in* l. iustissimos. C. de offici. rec. prouĩ. nã fama tenet locũ accusatoris: de accu. qualiter & quãdo. Secũdò, quãdo per promotorẽ pronocat. de accu. cùm oporteat. Tertiò, quãdo excitatur per publicam denũtiationẽ: vt d. l. ea. ¶ Tertiò quæritur* ex parte personæ contra quã ingritur, quid de illa iura tradiderint? Et dico multa. ¶ Primũ. Oportet inquisitum, seu personã, cõtra quam inquiritur, esse de iurisdictione inquirentis quãtũ ad articulum de quo inquiritur: aliter contra ipsum inquiri nõ potest. de foro cõpe. si diligenti. & authen. statuimus. de epis. & cler. ¶* Secundum. *Inquisitus* recusare potest *iudicẽ*, si habeat illũ suspectum: de app. cum speciali. puta quia ex odij fine ,pcedit: vel quia est criminosus. arg. iij. q. vij. iudicet. potest etiam negare infamiã pcessisse, & cõsequẽter oportebit iudicẽ primò cognoscere hoc: vnde si infamatum nõ inueneris, ,pcedere nõ poterit: aliàs sic: de appel. cùm oporteat. & c. cùm oporteat. & c. qualiter. el ij. Et licet accusator probet infamatum: nihilominus reus probare poterit, ℘ sit bonę famæ. ar. de purg. cano. c. cùm in iuuẽtute. & potẽti⁹ erit priuilegium bonæ famæ, quàm infamiæ: arg. de acc. licet. in fin. & not. Bern. in d. c. qualiter. el ij. *Ista* tamen quo ad omnia seruanda non sunt in inquisitione regulariũ: quia

facilius & liberius possunt a suis administrationibus amoueri.d.c.qualiter. quod limita, nisi infligendum sit graue præiudiciũ.arg.d.c.qualiter.in fi.in verbo,facilius & liberius. ¶* Tertium. Inquisitus an teneatur de omnibus respondere veritatem.Pet.de Pal.in iiij.dist.xix.dicit,q̃ sic, tam de se quàm de alio,quãdo certum est,iudicem inquirere in causa,in qua de iure potest:quia in iudicio mentiri est mortale. Si verò certum est quòd iustè inquirit,puta quia nõ præcesserit accusatio,nec denũtiatio,nec clamosa insinuatio,nec infamia illius, nec factum est diuulgatũ nec denuntiatũ in speciali:vt talis iacet occisus,nec scitur à quo:nõ in generali, puta tale monasteriũ est diffamatũ de religionis dissipatione: nõ tenetur nec de se nec de alio:quia ille in hoc nõ est suus iudex.Si verò sit dubiũ iuris aut facti,præsumendũ est pro iustitia iudicis, & debet homo dicere veritatẽ.hęc ex illo.Pro quo tamen aduerte q̃ ex sola denuntiatione vel notorietate facti in generali vel speciali licet iudex licitè inquirat in genere,tñ nullus tenetur fateri veritatem,etiã inquisitus in specie: quia specialiter iudex inquirere nõ potest, nisi de isto ingsito precedat ifama,vel huiusmodi:vt suprà Correctio. §.viij. ¶ Quartum.Eo ipso,q̃ quis habet aliquod crimẽ,propter quod iudex contra illum iustè inquirit,secundùm Per. de Palu.etiam de alijs criminibus potest inquirere : quia nõ propter occupationẽ peccati,sed peccatoris homo de occultis iudicare prohibetur:vnde vbi iã per vnicũ crimen est diffamat⁹,etiã de alijs debet dicere veritatem. Et similiter si socij sui sunt in statu,q̃ iustè contra eos agi potest pro vnico crimine,etiam de omnib⁹ alijs potest & debet prodere illos,quando eorũ correctionem non sperat: maximè cùm peccatũ illorum est in periculum cõmunitatis: vt quia scit eos fures & latrones & impœnitẽtes: eũ autẽ, qui iã pœnituit,accusare nõ debet,nisi iustè de eo nominatim interrogaretur.hæc ille.Et intellige in occultis:secus in his quę ꝓbari possunt:vt §. Accusatio. §.ix. ¶ Quintum.*Inquisitus & confitens propriũ delictum,an debeat vel possit de alijs criminosis interrogari.Bart.in l.repeti. ff.de quæst.distinguit:nã quædam sunt crimina, quæ principaliter in alterius offensam vel odiũ nõ committuntur: sed propter cõmittentium cõmodum:vt falsare vel fabricare monetã,latrocinia facere:& in his potest interrogari de socijs,vt probatur in l.diuus.ff.de cust.reo.& in l.,pũnciarum.C.de fer. Quædam verò cõmittũtur principaliter in odium offensi:& in istis secus:vt in d.l.repeti.& l. vlt.C.de accu.quod tamẽ fallit in casu l.prius.ff.ad Sillan. & secundũ Pan.in c.j.de confes.etiam fallit in crimine læ
9 sæ maiestatis. Sextũ.*Inquisitus potest impugnare inquisitionem,quoties deficit in aliquo de substãtialib⁹:nec ex tali inquisitione condẽnari potest,nisi cõfessus sit crimẽ, vel talem defectũ substantialium nõ opponat:quia tũc sequi potest condẽnatio,de cõfes.c.j.lib.vj. Huiusmodi aũt substantialia,secundũ Ang.de Peru.sunt quinq;,vt j. §.vj. ¶ Quartò quæritur ex parte causæ motiuæ ad inquiren-
10 dum,*vtrũ necessariò precedere debeat infamia? Et dico multa. ¶ Primũ. Fama publica & clamosa insinuatio à fide dignis procedẽs,incitat iudices ad inquirendũ,adeò, q̃ inquisitio fieri nõ potest,nisi diffamatio ꝓcedat à viris honestis,nõ maleuolis & maleficis,nõ semel, sed pluries.de simo.licet Heli.de accusa.qualiter & quãdo.el ij. vbi not. Pan.& expresse patet in tex.q̃ in prelatis.f.secularibus,oportet infamiã esse tãtam vt tolerari nõ possit sine scãda-
11 lo: vt quia infamantur de incontinẽtia: vel periculo, vt qa infamantur de hæresi vel de dilapidatione:sed contra sub ditum sufficit præcedens infamia, etiam non scandalosa: & similiter contra prælatũ regularem. ¶ Secundum.Infamiam necessariò ꝓcedere inquisitionẽ,secũdùm Ange.de Peru.& Archi.fallit primò vbi inquiritur ad remotionem prælatorum regulariũ:quia non est necesse,quòd ꝓcedat periculosa vel scãdalosa. Secũdò vbi sit præsente parte & nõ opponẽte,q̃ non præcesserit infamia,vel non legitimè. de accus.c.ij.lib.vj. Tertiò, vbi sit cõtra eũ, qui crimen est cõfessus.de confes.c.j.lib.vj.quod dupliciter potest intelligi.primò secũdũ dicta Pet. de Pal. §.priore.par.iiij.quãdo quis iustè inquiritur de vno crimine: quia inquiri potest de alijs,etiã si de illis non sit infamatus: secũdò de crimine cõfessò,sed nõ iuridicè. Quartò,vbi sit generaliter contra caput & mẽbra alicuius ecclesiæ,ciuitatis,castri, vel loci,de delicto in genere.de offi.ord.c.j.& ita tenet Hos. in Sum.Vnde hoc possunt syndicatores rectorũ,q̃ syndicant caput & membra,puta Potestatẽ,capitaneum, vel ei⁹ officiales.& ita de consuetudine seruatur.Quintò, quãdo fit ad denuntiationẽ publici officialis:de offic.ord.c.j.in fi.& ita tenet Hosti.Sextò,cùm iudex inquirit ex mero & puro officio ex sua voluntate, nõ ad instigationẽ alteri⁹: & idẽ vbi inquirit ex necessitate officij:etiã in criminali, vbi nõ est necessaria diffamatio,etiã si ex volũtate, nõ ex necessitate inquirat sine alteri⁹ petitiõe,ex mero officio, vel ad denuntiationẽ publici officialis. Adde tu septimò quando procedit aliquo accusante,& semiplenè probãte, vel apparentibus expressis indicijs: quia tũc secundũ Sã. Tho.ij-ij.q.vj.artic.j.& ij.& primo quolibeto,articu.xvj. & iudex per iuramentum,& prælatus per præceptum põt exigere veritatem.quod est inquirere. ¶ Tertiũ. De ista præcessione infamiæ Pã etiam vbi suprà sparsim sic dicit: Si inquisitio sit generalissima, non requiritur infamiam præcedere:quia ad illam tenetur prælat⁹ quolibet anno. de censib.c. cùm venerabilis.& c.Romana. eod.tit.lib.vj. Similiter nec si sit generalis,& in c.j.ff. de offi.ordin.& l. congruit.ff.de offic.presid.Similiter nec si sit specialis,id est,contra certam personam,& fiat non ad pœnam imponendam,sed ex debito officij:vt ne matrimonium cõtrahatur propter impedimentum, vel nõ promoueatur quis ad prælaturam, vel electus non cõfirmetur,si reperitur vitiosus.ad quod c.postquam.& cap.cum dilecto.& c.nihil. de elect.& c.fi.de cland.despon.& quod not.Inn.in c.j.de excess.prælat.Similiter nec si sit specialis, & fiat ad pœnã imponendam ad denũtiationem publici officialis.C. de accu.l.ea quidem.de testib.cogend.c.præterea.sed nõ de nuntiatur nisi notoria, aliàs non creditur denuntiatoribus.de quo tamen dic vt iiij.quæst.iiij.vlti.hæc ex illo.cui adde quòd etiam nõ requiritur, quòd ꝓcedat infamia,si iudex procedat ad acculationem alicuius semiplenè probantis, vel præcedẽtibus indicijs. Si autem nullum horũ præcedat,regulariter in speciali inquisitione ad pœnã requiritur infamia, qua nõ præcedente non potest inquiri, vt in d.c.qualiter & quando.& not.Panor.in c. ad nostrã. de iureiu.el ij.In casibus tamen potest inquiri, vt dictũ est particula prior.e. Adde etiam,quòd ista infamia,q̃ præcedere debet,aliquãdo à doctoribus dicit esse publica.Vnde dicit San.Tho.quolibeto xj.artic.xiij.quòd debet præcedere clamor cõgregationis:& verum est,si inquirat ad instantiam alterius.aliquãdo verò dicitur sufficere,quòd fit apud bonos & graues:& verum est si ꝓcedatur ex officio. ¶ Quintò quæritur* quæ sit forma inquisitionis? Et dico,quòd Angel.de Peru.tradit formas inquisitionum habentium aliquid specialiter:& recitat Archi.iij.parte. tit.

ix.c.

ix.c.vij.viij.ix.ex quorũ dictis colligo multa. ¶ Primum. Forma inquisitionis generalis quo ad personas,sed specialis quo ad delicta, quantum ad substantiã vel essentiã suã, includit quinq;.primò vt nominetur modus procedendi, qui est inquisitio:& secũdò persona inquirens cũ officio importante iurisdictionẽ ad inquirẽdũ: & tertiò personæ in genere,cõtra quas inquiritur:& quartò delictũ,de quo inquiritur:& quintò locus ac tempus,quibus delictũ commissum est.sic:Hæc est inquisitio,quo ad primũ:quæ fit per A.syndicum vel Potestatem talem,quo ad secundum:cõtra omnes & singulos,quo ad tertium:qui Titium occiderũt,quo ad quartum:tali loco & tempore,quo ad quintũ. ¶ Secũdũ.Forma inquisitionis generalis quo ad delicta, sed specialis quo ad personas,quantum ad substantiã, vel essentiam suam includit etiam quinq; prædicta,& eodem modo:excepto,quòd personas exprimit in specie, & delicta in genere,sic:Hæc est inquisitio,quo ad primũ:quæ fit per A.syndicum talem,quo ad secũdũ:cõtra N.olim Potestatẽ talem & ministros eius,quo ad tertiũ:super eo quod iniquè egit,quo ad quartũ:intra tale tẽpus & in tali loco, 14 puta palatio suæ residentiæ,quo ad quintum. ¶ Tertium. Forma inquisitionis specialis quo ad personas, & delicta quantũ ad substantiã,vel essentiã suam includit prædicta quinq;,ita tamẽ,q̃ personã & maleficiũ specificet inquirẽdum:& vlterius addit sextũ,id est,infamiã ꝓcedentẽ,sic: Hæc est inquisitio, quæ fit per talẽ cõtra talẽ, de eo quod fama publica ꝓcedẽte, & clamosa insinuatione referẽte, nõ quidem à maleuolis & suspectis,sed ab honestis & fide dignis,ad aures eius peruenit, quòd Titium interfecit tali tẽpore & loco. ¶ Quartũ. Inuẽtis malefactoribus specialibus per generalẽ inquisitionẽ,contra eos fit specialis inquisitio:ex qua ad condemnationẽ venitur,nõ ex generali:& omnes testes examinati in prima inquisitione,examinari debent in secũda: aliter ex primis attestationibus inquisitus dãnari nõ posset:cũ testes deposuerint eo nõ citato:& sic testimoniũ eorũ erat nullũ in eius præiudiciũ.C.
12 de testi.l.si quãdo. ¶ Sextò quæritur,*quot sint de substãtia inquisitionis? Et dico,secũdùm Arch.post Ange. de Peru.q̃ quinq;. Primò, q̃ iudex inquirens sit competens de sen.& re iudi.ea quæ.lib.vj.Secundò,q̃ inquisitus sit de iurisdictione inquirentis quo ad illum articulũ.de foro cõpe.si diligenti. Tertiò,q̃ materia talis sit,de qua possit inquiri,iuxta dicta superius. §.ij. Quartò, q̃ præcedat infamia,nisi in casibus,de quib⁹ §. §.iij. Quintò,q̃ inquisitio habeat formã,de qua in §.priore. aliter sequi nõ põt condemnatio:vt in c.qualiter.& c.inquisitionis.& c.cũ oper-
13 teat.de accu. ¶ Septimò quæritur,*quid de testibus in causa inquisitionis iura tradiderint? Et dico multa. ¶ Primũ. Forma iuramẽti testium in causa inquisitionis hęc est: Si est inquisitio cõtra personã & crimẽ determinatũ,iurat testis,q̃ super crimine dicet plenã veritatẽ.de simo.licet Heli. Si verò est super statu ecclesiæ, iurat dicere de his, quæ scit, vel credit in ecclesia reformãda,vel respõdere ad iterrogata.de accu.cùm dilectus. Nec tamẽ in talib⁹ debet iurare de occultis,id est,secũdũ Veruec.de quibus quis non est informatus:quia secretorũ solus Deus iudex & cognitor est.di.xxxij.erubescãt.& ij.q.v. cõsuluisti. & solũ Deũ habẽt vltorẽ.C.de iureiur.l.iusiurandum. ¶ Secundum.Si testes interrogẽtur super occultis:si inquisitio sit generalis,respõdere nõ debẽt nisi de crimine,de quo infamia ꝓcessit.de accu.qualiter & qñ.el ij.& multò minus si sit specialis cõtra aliquẽ. Si verò præcesserit infamia contra aliquẽ, dicent veritatem super omnibus,quæ sciunt de eo quo in quiritur,etiam si illud,quòd sciũt,sit occultum:vt si de fornicatione agitur.& vocatur is,qui cum eo fuit,debet dicere secretas circunstãtias,etiã quas secretò nouit: etiã si iurauit tenere secretum:quia vel iuramẽtum fuit illicitum: vel intelligendum,erat, q̃ nõ reuelaret nisi ex iusta causa: si tamẽ esset infamatus de fornicatione,sed nõ cũ ista muliere,nõ esset reuelanda occulta fornicatrix. Gõcor. Inn. & Host.in c.qualiter.el j.de accu. & Io. & Arch.ij.q.v.habet hoc.& Veruec. ¶ Tertium.Si tamen in generali inquisitione testes aliquid dixerint de occultis, de quibus non præcesserit infamia:dictum eorum nõ valebit ad puniẽdũ. de accusa.inquisitionis.In speciali aũt inquisitione,si inquiratur super certo capitulo, vel crimine, secus est:si tũ vnum crimẽ,puta homicidiũ,sit positum in forma inquisitionis, & testes deponant de alio,puta furto:condemnari reus de furto non poterit: quia respectu eius nõ est determinatus locus aut tempus : quod tamẽ fallit si de crimine constaret per propriam confessionem.de cõfessis.c.ij.lib. vj.Et ratio est,quia nullæ sunt partes iudicis in cõfessum, nisi condẽnando. ¶ Octauò quæritur,* quando,siue ex q̃- 14
bus causis ad inquisitionem procedẽdum sit:Et dico,q̃ de hoc Richardus in iiij.distinctione xix.sic dicit:Malam famã talem vt propter eã prælatus debeat procedere ad inquirendũ,non faciunt dicta paucorum:quia dicit gloss.in capit.inquisitionis.de accusationibus.q̃ dicta paucorum non infamãt:& debet fama esse per villã siue parochiam, ad hoc vt fiat inquisitio.secunda, quæstione prima: Deus omnipotens. Quando igitur mala fama ortum habeat ab incerto motore,vel authore,si ad aures prælati deuenerit per clamosam insinuationem,& ex ea scandalũ in populo generetur, debet ad inquisitionem procedere, quanuis nullus se offerat ad accusandum factum,vel famam:sed eũ procedit ad inquirendum, inquirere nõ debet de quibus infamia nõ præcessit. Quando verò ortum habet à certo authore,vel certis authoribus:tunc si illi non sunt inimici,sed prouidi & honesti,debet prælatus procedere ad inquisitionem.Et similiter si sunt quidẽ inimici & maleuoli, sed hoc non constat certitudine, sed per præsumptiões non violentas.Si verò constet eos esse tales per legitimas probationes,vel eorum confessionẽ, vel præsumptiones violentas,& infamatus aliàs fuerit boni nominis,& persona notabilis:non est ad inquisitionem procedendum: de purgatione canonica.capite,quum in iuuentute. Quidam tamen dicũt procedendum esse ad inquirendum,vndecũque procedat mala fama:& infamato canonicã purgationem indicendam,saltem propter scãdalum, de accusationibus.cap.qualiter & quando.Sed intelligitur quando illi,à quibus infamia ortum habuit, nõ probantur esse inimici,vel maleuoli.hæc ex illo.Vbi nota, quòd secundùm Raynerium,cuius est dicta opinio,sufficit,q̃ quis sit infamatus apud bonos & graues, non distincto à quibus ortũ habeat infamia:cùm ab incerto authore procedat:de consecratione,distinctione quarta.sanctum.& cõcordant Bernardus & Hostiensis. Igitur secundùm Veruec. & Summam Confess.libro tertio, titulo xxxiij. quæstione v. ad inquisitionem procedendum est ex quatuor causis.Primò ex clamosa insinuatione, vt dictum est: quod Summa Angelica in inquisitione particulari ad pœnam limitat,quãdo fama publica defertur iudici sedenti pro tribunali ad banchum:aliàs,inquit,in secreto non valet,secundùm Angelum in lege,si vacantia. C. de bonis vacantibus. & cum alijs indicijs : aliter iudex ad aliquem actum procedere non potest.Sed oppositum est verũ,vt suprà patuit ex dictis

ctis Richardi: quia inquiritur aliquãdo, etiam si nullus famam accusat, & ipsa fama denuntiat locum tenens accusatoris: de simo. licet Heli. Ang. aũt loquitur secundũ ius ciuile. Secundò propter timorẽ scãdali, quod potest ecclesiã turbare, siue sit vnus adeò potens, ꝙ ipse scãdalizatę potest ecclesię scãdalum suscitare: siue sint plures: quia ad remotionem talis scãdali inducitur purgatio, & illa inquisitionẽ sequitur. Tertiò cõtra eũ qui est suspectus suo prælato, vel principi terræ, vel alijs bonis viris: quia ex hoc indicitur purgatio. Et intellige de suspicione ꝓbabili, etiã si ne infamia, sed nõ sine indicijs: vt j. Purgatio. §. ij. Quartò propter periculũ etiã sine infamia: sicut fit in hæresi & alijs criminibus, quæ serpũt in occulto, nõ tamẽ sine indicijs. Quintò adde, ex denuntiatione publici officialis, vel famã probare volẽtis. de accusa. cum oporteat. Sed tamẽ in nullo crimine procedi potest ad inquirendũ ex sola denũtiatione publica; nisi præcesserit fraterna correctio. de simo. licet Heli. Vnde eã se fecisse denũtiator ꝓbabit, ꝓprio iuramẽto, secũdũ Arch. ij. q. j. si peccauerit. quantũ ad primam, quæ fuit inter seipsum solum: & per testes inductos, quantum ad eam quæ fuit corã testibus: licet etiã ad istam putem sufficere iuramentũ, vbi testes prædicti haberi non possunt. Sextò ex accusatione cum semiplena probatiõe. Septimò ex cõmissione iuris, vel hominis. Et hæc omnia
15 patẽt ex dictis. ¶ Nonò quæritur, *qualiter in inquirẽdo sit procedendũ? Et dico multa in genere & in specie. ¶ Primũ. In inquisitione primò debet poni locus delicti & tempꝰ, vt dictũ est, tãquã subst̃ãtialia: alia verò opportuna; sed in libello accusationis necessaria, secũdũ formã l. libellorũ. Insti. de publi. iu. in inquisitione obseruari nõ debẽt, secũdũ gl. ibi. & secundũ Inno. secundũ tamẽ Iac. But. quem sequitur Ang. excepta inscriptione, omnis alia solennitas, quæ seruatur in accusatione, seruanda est in inquisitione. Et secũdò debet procedi cõtra præsentem: & si est absens non per cõtumaciã, citandus est. Sed tamẽ secundũ Arch. hoc de consuetudine non seruatur: quia semper inquiritur de delicto, etiam si inquisitus sit absens, & nõ per contumaciã: est tamẽ contra omnia iura, & quòd condemnetur. Et tertiò debet inquirẽdus ante formationem inquisitionis interrogari de inquirẽdis, vt habeat facultatẽ defensionis: & si ante formetur quàm interrogetur, est nulla: vt in d. c. qualiter. tamẽ de cõsuetudine cõtrariũ seruatur, & valet: vt in c. j. eo. ti. lib. vj. si nõ fuit oppositum. ¶ Secũdum.
16 *Inquisitio, quam facit iudex alio procurante siue promouente, & quam facit ex officio suo ad clamorẽ famę, dupliciter differũt. Primò, quia in illa inquisitus iurare nõ cogitur, ne ex hoc possit instrui promotor inquisitionis: sed ipse tenetur probare suã intentionẽ: aliàs puniretur suspẽsiõe ab officio, & beneficio, vel aliter, donec se purgauerit, ꝙ nõ animo calumniãdi crimina imposuit: de calũ. cũ dilectus. In ista verò inquisitus cogitur iurare, ꝙ respõdebit veritatem ad interrogata: siue inquisitio sit contra priuatam personam, siue contra conuentam. Et secundò, quia in illa publicatis attestationibus non recipiũtur alij testes, quia timeretur de subornatione: in ista verò potest denuò ab alijs testibus veritas inquiri. ij. q. v. habet. & c. Mẽnam.
17 ¶ Tertium. *In generali inquisitione cũ alicui cõmittitur inquisitio ecclesiæ cõtra caput & membrũ, procedẽdũ est primò de plano sine strepitu iudicij: cũ nõ deceat seruos Dei talibus implicari. de accu. olim. nõ tamẽ, ꝙ ordo iudiciarius omnino prætermittatur: sed per modũ, qui dicemr infrà Iudicium. §. iij. Et secundò inquisitor debit iura tutũ clericis, si est cõtra ecclesiã super his quæ sciunt, vel credũt in sua ecclesia reformãda tã in capite, quàm in mẽbris, exceptis criminibus occultis, de merã veritate dicenda: vt in d. c. qualiter. de acc. Nec iuramẽtũ, vel interdictũ, vel excõcatio lata ab abbate, vel alio inferiore cõtra subditos ne reuelẽt inquisitori, valet, aut ligat. imò tenẽtur i quisitores talẽ temeritatem castigare. de offi. ord. pleriq. lib. vj. Et tertiò procedet ad recipiẽdũ dicta eorũ, quos inquirit, vel testiũ, si quos ꝓducũtur ab aliquo, quibꝰ exponet obiecta & nomina testiũ: quod tamẽ fallit in casu, de quo §. Hæresis. ij. §. iiij. & in tali inquisitione recipiũtur testes tales, quales in eccl'ia inuenĩtur: quia quæ domi fiũt, per domesticos ꝓbari oportet. de test. veniẽs. & quartò exceptiões cõtra testes & alios, & replicatiões legitimas admittet, vt deponẽdi falsum ꝓhibeatur audacia. v. q. ij. si primates. & d. c. qualiter. §. debet. ¶ Quartũ. In inquisitione verò contra singularẽ personam sic procedẽdũ est, ꝙ primò fieri debet in loco, in quo illa conuersata est. xxiij. q. j. paratus. & de præsum. quorundam. quod intellige si cõmodè fieri potest: aliàs nõ est necesse. Et secundò citandus est in quirendus. d. c. si primates. & d. §. debet. & sic debet esse ꝓsens, nisi se per cõtumaciam absentauerit. Tertiò fieri debet corã ecclesię senioribus: & exponẽda sunt inquirẽdo capitula, de quibus inquirẽdus fuerit: & dãda illi dicta & nomina testiũ: quod tamẽ secũdũ Ang., de Per. fieri debet post testiũ depositionẽ, id est, attestationẽ, & non ante: vt cesset omnis materia corrũpẽdi testes. Ita no. Hosti. super d. c. qualiter. Et quartò secundùm Gul. & Ange. testes non possunt examinari parte nõ citata: per l. si quando. C. de testi. aliter nõ inferũt præiudiciũ non citato. Et quintò admittẽdæ sunt exceptiones: vt §. particula priore. Et sextò inquisitor debet facere iurare & testificari etiã eos q denũtiauerunt. de simo. licet Heli. secus in via accusationis: qa accusator nõ potest esse testis. de accu. cũ P. Et septimò inquisitus potest opponere cõtra inquisitorẽ, ꝙ sit suspectus, vel criminosus: vel cõtra denũtiationẽ, vel literas ad inquirendum impetratas, & contra testes & dicta eorũ. de accu. cũ oporteat. Et octauò postquam inquisitus cõfessus fuerit aliqua crimina corã eo, qui cõtra eũ super illis fuerat deputatus, non poterit impugnare confessionem, quominus puniatur: dicẽdo, ꝙ super illis nõ fuerat ante diffamatus, vel ꝙ per eãdem inquisitorem capitula, super quibus volebat inquirere, sibi tradita nõ fuerũt. de accu. post quam. li. vj. Et nonò, quòd si inquisitor talis processerit ad veritatem inquirẽdam omissa inquisitione infamię, inquisito præsente, nec reclamante, aut quicquam super hoc excipiẽte, nõ poterit ob hoc inquisitus impugnare processum, quia nõ fuit de infamia primitus inquisitum. de accu. siis. lib. vj. Et omnia prędicta intellige etiam in inquisitione speciali, ad quã ex generali venitur. ¶ Decimò quæri-
18 tur, *quæ ꝓbationes requirãtur, vt ex inqsitione seq possit condẽnatio? Et dico, ꝙ quando inquiritur contra laicum de crimine, requiruntur probetiones apertæ & necessariò concludentes: vt in l. sciãt. C. de probat. Contra religiosum verò, si de crimine inquiritur, adhuc requiruntur ex actiores. de simo. licet Heli. Diuersimode tamen probationes contra religiosum requirũtur. Nã si inquiritur ad correctionem secundùm regulam, secũdùm eam de plano inquirẽdũ est, nõ seruata forma dicti c. qualiter. vt no. de appel. reprehẽsibilis. Si verò inquiritur ad remouendum ab administratione: tunc quando agitur de priore, vel abbate curã habẽte, authoritate diœcesani instituto, quantum ad quædã seruanda est forma dicti cap. qualiter. licet non quo ad omnia: quia nõ vocabitur modo prædicto, vt se defendere

fendere possit: de accu. ad petitionẽ. & remoueri poterit leuiꝰ & ex leuioribus causis quàm clerici seculares, i quo spectanda est cõsuetudo specialis locorũ religiosorum: de appel. quia verò. Quando verò agitur de priore simplici, vel alio officiali: tunc talis instituit & destituitur ad abbatis arbitrium, vt no. Inn. in d. c. qualiter. ¶ Vndecimò quæ
19 ritur, *vtrũ fama faciat plenam fidẽ vel probationẽ? Et dico ꝙ Bart. in l. de minore. ff. de quæst. refert Dir. & Cy. tenere, ꝙ fama cum vno teste facit plenã probationem in ciuilibus, nõ in criminalibus, in quibus requiruntur probationes luce clariores. Ipse verò dicit, ꝙ quædam sunt in quibus sufficit famã sic esse, licet in veritate ita nõ sit: & tunc sufficit probatio famæ: vt l. Barbarius. ff. de of. præt. Quandoq; verò requiritur ꝓbatio veritatis, quòd ita sit: & tũc quando ipsa fama seu cõmunis opinio facit & inducit veritatem, sufficit ꝓbatio famæ: vt l. j. §. j. ff. de flu. & facit l. cùm de lanionis. §. afinã. ff. de fun. instru. Quando verò fama nõ inducit veritatẽ, dicit, ꝙ si fama probetur solùm ex voce populi nõ ꝓbata aliqua præsumptione, ex qua dicta fama & opinio trahat originem, tunc fama nõ probat: sed magis dicetur vana vox populi, quæ nõ est audiẽda: adiuuat tamẽ probationẽ iam factam: vt l. iij. §. eiusdem. ff. de testib. Si verò ista fama esset probata, quæ traxit originẽ ex aliquibus præsumptionibus legitimis præcedẽtibus, in quibusdã casibꝰ facit probationẽ plenã: puta in causis breuioribꝰ vel modici præiudicij, nõ in alijs. Sed an faciat semiplenam, ita, ꝙ cũ vno teste probet: dicit, ꝙ debemus cõfiderare illa indicia & illas præsumptiões qualiter vrgeãt: & secundùm qualitates illas dicam, inquit, eam facere semiplenam probationẽ, vel non facere. Et ita debet intelligi glo. in l. excusantur. §. j. de excu. tut. & d. l. iij. Et ex hoc habes etiã perpendere vtrum fama sit sufficiẽs indicium ad torturam, vel nõ: hæc ex Bart. ¶ Duodecimò queritur,
20 *quis sit effectus inquisitionis? Et dico, ꝙ si inquiritur cõtra prælatum vel habentem administrationẽ, & conuincitur: pœna eius est remotio, exemplo villici diffamati, cui dictum est, Iam non poteris villicare. Lu. xvj. de accu. qualiter. Si verò non habet administrationẽ, pœna est arbitraria, secundũ merita personæ & qualitatẽ excessus. de acc. inquisitionis. in fi. quod tamẽ fallit in criminibus enormibus, quæ ordinis executionẽ & beneficij retẽtionem post peractam pœnitentiam impediunt: vt est in simoniaco in ordine & beneficio. d. c. inquisitionis. Quæ autem dicantur enormia, vide suprà enorme. & suprà Crimen. De Inquisitoribus verò hæreticorum, vide suprà Hæresis. ij.

RVRSVS DE INQVISITIONE II.

Specialiter quo ad religiosos.

1 *Inquisitio contra clericos, & religiosos qualiter fiat.*
2 *Torqueri potest clericus, & religiosus ua inquisitionis.*

INQVISITIO iterũ secundò, specialiter cõsiderari potest quo ad religiosos & clericos: in qua etsi obseruãda sint omnia dicta sit. priore, præter ea de quibꝰ specialiter cautum est, tamen ad pleniorem notitiam sciẽdum est, ꝙ Archi. post magistrum Simonem virtualiter dicit multa.
1 ¶ Primum. * Aut talis inquisitio fit in generali super statu ecclesiæ vel capituli, aut cõtra determinatam personã. Et si in generali: ab omnibus tũc inquirendum est, & omnes tam beneuoli quàm maleuoli audiendi. Sed si contra determinatam personã, maleuoli & extranei possũt omnino repelli, & similiter infames. ¶ Secundum. Quando sic procceditur, scilicet contra determinatã personã: deponẽtes contra eã, primò iurent antequã eorum testimonium
2 vel depositio admittatur. iij. q. ix. hortamur. & de accusat. qualiter & quando. ¶ Tertium. Et si omnes vel multi dicãt se nihil scire de persona per certã sciẽtiam, sed solùm per famã, & fortasse credulitatem: per hoc nõ fit cõuictio, nec poterit in aliquo puniri: quia nihil per huiusmodi depositionem probatur, nisi sola fama, quæ ad puniendũ nõ sufficit. Vnde nisi adsint testes alij, solùm infamato purgatio canonica indicenda est, secundũ arbitrium iudicis, & qualitatẽ ꝓsonæ, & modũ infamiæ suscitatæ. & hoc habetur de accu. in c. inquisitiõis. & ij. q. v. presbyter. per totũ. ¶ Quartum. Cùm autem inquiritur cõtra determinatam personam ad petitionẽ partis agẽtis cõtra eam: primò iudex descendens ad inquisitionẽ habita persona præsente debet inquirere de fama personę delatæ: quã si diffamatã inuenerit, procedat testes admittẽdo: aliter nõ est in inqsitionis negotio procedẽdum cõtra ipsam. de accu. c. cùm oporteat. Imò quãuis actor probauerit eam infamatam, adhuc reus probare poterit se bonæ famæ. de purga. can. c. cùm oporteat. & tunc præstantius erit priuilegiũ bonæ famæ, quàm probatæ infamiæ. & hoc tenendũ est, nisi probetur factũ. quod si probari non poterit, procurans inquisitionem grauius puniatur. de calũ. c. cùm dilectus. ¶ Quĩtum. Fama autẽ inuẽta de persona apud paucos vel lẽues personas, nec cogit nec dat occasionem prælatis ad inquirendum, præcipuè de ꝓsona, quæ prius fuit claræ & bonæ famæ. secꝰ si apud plures bonos & graues: quia fama apud tales cũ suspicionibus violentis secundũ conditionẽ personæ, de qua agitur, facit quodãmodo probationem: quia etsi singula non possint, simul tamẽ collecta valent. Nihil est enim aliud in hac materia probatio, quàm rei dubiæ per testes vel instrumẽta vel præsumptiones ostẽsio, xxij. q. j. dicit. ¶ Sextum. Igitur procedens contra personam inquirendo ex fama, primò eã citabit aut vocabit secundũ modum religiosorũ, qui arctius obligantur ad obediẽdũ prælatis suis: & faciẽt eam iurare sũper veritate dicẽda de his, de quibꝰ infamatus est. de accu. c. cùm dilecti. licet aliqui religiosi ex cõsuetudine hoc faciant per præceptũ, addentes quandoq; excommunicationem propter pertinacem inobediẽtiã aliquorum. ¶ Septimum. Cùm aũt inquiritur solùm ad correctionẽ vel pœnitẽtiam, valde liberius procedẽdum est, quàm cùm proceditur ad depositionem & pœnã, maximè circa seculares: quia primo casu ꝓceditur in fauorẽ eius contra quem agitur: non semper in secundo. ¶ Octauũ. Quando prælatus ex inquisitione ꝓfectum nõ sperat, dimittere nõ debet inquisitionẽ generalem, ad quam tenetur ex officio certis tẽporibus. dist̃. xviij. quoniam quidem. speciales etiam cõtra determinatam personam, quam facere nõ tenetur, nisi fama deferente, vel aliqua persona acclamãte. in his casibus facere tenetur secundũ formã iuris: siue credat ex ea inquisitũ proficere, siue non: quia proficiet circa alias personas, quę sunt scandalizatæ ex fama audita, donec viderint fieri quod iura disponunt. Et si inter alios, qui sunt in cõgregatione, sunt aliqui, quibus ad vtilitatẽ alij, quibus ad scãdalũ est, & animæ dãnũ: & differri potest, & queri opportunitas faciendi corã illis, quibus cedere potest ad bonũ, ita tamen ꝙ finaliter non sũpersedeatur ab actu iustitiæ ꝓpter malum aliquorum, maximè cùm bonũ inde sequẽs maius reputetur quàm malũ in genere suo. Sed hoc dictũ Archid. & magistri Simo. intellige vbi scandalum iam incipit esse Phariſæorũ, & nõ pusillorum. Et si multitudo sit in culpa, & timeatur ne velit insurgere ad defendẽdũ, sũper ledeatur ad tempus. dist. lxxxij. plurimos. ¶ Nonum. *Clericum aũt vel religiosum de crimine vehementer præsumptum,
2 & no

&nolẽtem recognoſcere veritatem,vtiq; licet ponere ad
quæſtiones,id eſt tormenta:quia quãuis ſecundũ iura ci-
uilia liber homo ad torturã poni non debeat,ſed ſerui tã-
tummodo.ff.de quæſt.per totũ. tamen quia faciens pecca
tum,ſeruus eſt peccati,Io.viij.ideo talis vt ſeruus poni po
teſt ad quæſtiones:vt vj.q.j.c.illi. & poſſunt arreſtari ſeu
detineri.ſ.in cuſtodia,dicente Benedicto xij.in ſtatuto ad
minores,ꝙ frater de enormi crimine probabiliter ſuſpe-
ctus poteſt arctari.Nullo tamen modo eſt à quæſtionibus
inchoandum.de reg.iur.c.cùm in contemplatione.quia ſi
ue prælatus,ſiue alius de eius mandato,vim inferens cle-
rico parato corrigi & obedire volenti,excõmunicat⁹ eſt.
de ſen.excõ.vniuerſitatis.& hoc tenent Hoſt. & Archi. Et
ſi ſtatim hoc fieret,præſertim nulla præſumptione prece
dente,eſſet locus appellandi.ij.q.vj.non ſolent. Quæſtio
nes tamẽ huiuſmodi circa clericos debẽt eſſe moderatę,
propter periculum excommunicationis: vt ꝓpter hoc, ꝙ
iudicium peſſimum eſt, quod procedit ex ſuſpicione vel
extorta confeſsione:ſicut dicitur xv.q.vj.ſi ſacerdotib⁹.&
ff.de quæſt.l.ſeruus.quia aliqui duritiam cõtemnunt: alij
cum tanta impatientia ſuſcipiunt, vt potius velint mẽtiri
quàm pati.Intellige verò,ꝙ enormia crimina in religio-
ſo hic dicunt̃ omnia mortalia,arg.d.c.illi. vbi dicunt̃ com
pellendi ad correptionem,qui perpetrãt peccata:quę qui
agunt,regnum Dei non conſequẽtur.& pro quolibet ta-
li poteſt religioſus arctari ad cuſtodiam,ſi expedit corre-
ctioni,non autem ad pœnam: ſed pro his quæ exprimunt̃
in ſtatutis ſui ordinis,vel eis arbitrio diſcretorum ęquipa
rantur.¶ Decimum. In vitijs corrigendis, vbi deficit ius,
loci conſuetudo in modo puniẽdi ſequẽda eſt: nec debet
prælatus introducere nouam conſuetudinẽ ſimpliciter,
vel alicuius alterius loci ad puniendũ,ꝓpter hoc vt vitia
efficacius corrigãtur, ſi ex hoc ſcandalum oritur:quia nõ
ſunt facienda mala,vt eueniant bona.Roman.iij.¶ Vnde-
cimum.Cùm etiam ĩ religioſorum priuilegijs dicitur, ꝙ
poſtpoſitis rimulis & apicibus iuris poſsint prælati liberè
procedere ad correctionẽ vitiorum:per hoc non eximun
tur à iure cõmuni,ad quod omnes catholici tenentur: de
conſti.c.j.ſed non tenentur ad ea,quæ nõ ſunt de ſubſtan-
tia iuris ſeu ordinis iudiciarij,ſine quibus in iudicio con-
tentioſo procedi nõ poteſt: ſicut dicitur in conſtitutioni
bus fratrum prædicatorum, ꝙ electiones prælatorũ fiant
ſecundùm formam canonicam , alijs ſolennitatibus iuris
relegatis:ſi quid omitteretur,cùm proceditur per ſcruti-
nium,quod ſit de ſubſtãtia formæ,caſſaret̃ electio:ea ve-
rò quæ nõ ſunt de ſubſtantia formę,vt collatio zeli ad ze
lum,& huiuſmodi, per illa verba tollunt̃.¶ Duodecimũ.
Dicitur etiam in c.quãuis.de præb.lib.vj. ꝙ quamuis car-
cer ſit deputatus ad cuſtodiã reorum,ſi tamen prelat⁹ cle
ricos confeſſos vel conuictos de criminibus eorum,exceſ
ſibus,cæteriſq; circunſtantijs prouida deliberatione pẽſa
tis,in perpetuum vel ad tẽpus carceri mãcipet,nõ eſt im-
probandum.Non eſt tamen de facili clericus carceri mã-
cipandus:quia excommunicatus eſt qui iniurioſe clericũ
detinet.de ſentẽ.excommu.c.nuper. Nec eſt à quocunq;
exiſtimãdum,ꝙ per hoc quis efficiatur infamis, ꝙ eſt car
ceri mancipatus:cùm de carcere & catenis quis quandoq;
egrediatur ad regnũ.Eccleſiaſt.iiij.ſicut patet Gen.xxxix.
de Ioſeph incarcerato iniuſtè,& de Petro Act.v.& de Pau
lo ij.Corin.vj. & de Ioanne Baptiſta Matth.xiiij. Ex iuſto
tamen carcere eſt quis infamis:vt ſuprà Infamia.§.ij.

1 *Inſcribere quid.*
2 *Inſcriptio quando fiat & nume.3.*

1 INSCRIPTIO,* ſeu inſcribere,ſecundùm aliquos eſt
accuſatorẽ profiteri vera,quæ in libello ſunt:vel, ſecun
dùm alios,profiteri ſe velle proſequi vſq; ad finẽ:vel, ſe-
cundùm alios,obligare ſe ad pœnã talionis.i.ſimilem ei
quam reus debet pati, vel quã accuſator intẽdit inferre ſi
probauerit: qa talis importat propriè relationẽ ſimilis q̃
eſt inter eos qui dicũtur tales. Et hãc opinionẽ tenet Ioã.
And.& gl.in c.ſuper his.de accu.& probat̃ in c.tuę.de pro
cu.& ſequitur Pan.in d.c.ſup his.De quibus opinionibus
dicitur in l.ſi cui.in prin.ff.de accuſ.& l.in cauſis.C.de ac-
cuſ.Re vera ſecũdũ ſignificationẽ vocabuli,Inſcribere eſt
actus ſcribẽtis in aliquo:& Inſcriptio eſt idẽ act⁹ alicui⁹,
id eſt,per modum nominis ſignificatus.& ſimiliter eſt ipſa
ſcriptura. Ex vſu verò loquẽtiũ eſt accuſare in ſcriptis:&
inſcriptio eſt ſcriptio accuſatiõis,& ipſa accuſatio ſcripta.
i.libellus, quẽ accuſator offert iudici ſub hac forma: ego
N.corã vel apud N.prætorẽ vel iudicẽ refero talẽ reũ le-
gis Iuliæ de adulterijs, de adulterio quod cõmiſit cum B.
dum eſſet cũ ea menſe tali in domo tali, cõſule tali regnã
te.de quo libello qd cõtinere & qualiter formari debeat,
no.in l.pe.C.de accu.Sed quia huius accuſationis effectus
eſt obligari ad talionẽ,id eſt,talẽ pœnã:inſcriptio dicitur
2 talis obligatio ex cõſequẽti,ſiue ſcribatur,ſiue non.*Ha-
bet aũt inſcriptio locũ ſolùm in criminibus, vbi per mo-
dum accuſationis opponũtur: nõ ſi opponũtur per modũ
exceptionis,vel de eis ſine accuſatore cognoſcatur: vt l.q
crimen.cũ ibi not.C.de his qui accu.poſ.Vnde nõ eſt ne-
ceſſaria inſcriptio opponẽti crimina accuſatori vel teſti,
vt ab accuſatione vel teſtificatione repellãtur: vel electo,
ne cõfirmetur. Si verò objiciãtur iam cõfirmato, puta in
cõſecratione,objiciens debet ſe obligare ad pœnã extra-
ordinariã ad arbitriũ iudicis citra vinculũ inſcriptiõis:qa
electus crimine ſic ꝓbato perdit acquiſita per electionẽ
& confirmationẽ:nõ aũt habita prius: vt in d.c.ſuper his.
3 & c.qualiter & quãdo.el ij.de accu.*Accuſanti verò neceſ
ſaria eſt inſcriptio,ſecundũ gloſ.& Doct.in d.c. ſuper his.
niſi in octo caſibus.& ibi vide.& licet inſcriptio nõ fiat.i.
talis obligatio , deficiens tñ puniri debet pœna talionis,
ſecũdùm Accur.in l.ij.C.de fide inſtru.& Bar.in d.l.ſi cui.

1 *Inſignia quiſque ſibi poteſt conficere.*
2 *Inſignia alterius quando poſsit quis aſſumere.*

INSIGNIA propriè videntur dici ſigna nobilitatis aut
famoſitatis:ſicut inſignis dicitur valde nobilis & famo-
ſus,etiam in malo,vt Barrabas. Inde cõſueuerunt inſignia
dici arma,ſiue diſtinctiua ſigna,quæ conſueuerũt vt pluri
1 mum eſſe nobilium.*Poteſt autem quilibet ſibi aſſumere
inſignia & arma,ſecundùm communiter Docto. vt refert
Pan.in c.dilecta.de exceſ.præla. ſicut & nomen aſſumitur
ad placitum,vt quis agnoſcatur ab alio.Inſti.de lega.§. ſi
quis in nomine.& l.ad recognoſcendum.C. de ingenu.&
2 manumiſ.*Imò poteſt quis aſſumere ſibi inſignia alteri⁹,
ſecundùm eundem ibi,ſicut & nomen:quod verum limi-
tat,niſi ille,cuius ſunt,prætẽderet aliquod damnum: puta
ſi facinoroſus aſſumat arma alterius,poſſet ille loco faci-
noroſi offendi.Vnde talis implorare põt officiũ iudicis,
& ille poteſt prohibere:quia ſpectat ad illum quies popu
lorum.l.j.§ quies.ff.de offic.præfecti vrb.Et idem dic vbi
intereſt reipublicæ:ſicut ſi quis accepit inſignia boni arti
ficis,qui nõ eſt ita bonus:& ita populi decipiũtur.de quo
habes per Bar.in trac.De inſignijs & armis.Nõ poteſt au-
tem quis aſſumere inſignia dignitatis,niſi habeat iſtã di-
gnitatem:aliàs eſt falſarius.l.eos.& quod ibi not.ff.de fal.
& facit c.j.de cler.non ord.mi.vide etiam ſ.Habitus.§.j.
In ſtir

IN ſtirpes ſuccedere, ſecundùm Hoſt.eſt ſuccedere filios
præmortuorum in eam partem,quam eorũ parẽtes erãt
habituri ſi viuerẽt.Vnde ſi quis ex vno filio vnum nepotẽ
habuerit,ex alio decẽ vel plures:tãtum capiet vnus ex par
te vna,quantum decem ex altera,in ſucceſsione ſucceden
tiũ:quia collaterales ſemper viriliter ſiue in capita ſucce-
dũt,id eſt,æquis portionibus.auth.de hæred.ab inte.l.fin.

INSTITOR ab inſtãdo dictus, is eſt qui vinis vẽdẽdis,
vel alteri alicui negotio præpoſitus inſtat.l.inſtitor.la j.
ff.de inſtit.act.

1 *Inſtituere qui poſſunt.*

INSTITVTIO,ſeu inſtituere,ſecũdũ Hoſt. eſt eccleſiæ
1 ſeu eccleſiaſtici beneficij collatio.*Inſtituere autem po
teſt iure communi epiſcopus.Item ſede vacante capitulũ.
de inſti.& ſi capitulum.lib.vj.Item is,qui habet ex delega
tione epiſcopi.de inſti.ex frequentibus.Item qui hoc ha-
bet ex cõſuetudine,modò ſit clericus:vt in c.cũ veniſſent.
eo.ti.tamen inſtitutus ab iſto,adminiſtrare nõ debet, nec
eccleſiæ poſſeſsionem adipiſci:niſi de conſenſu & autho-
ritate diœceſani.d.c.ex frequẽtibus.Itẽ abbates in eccl'ijs
ſibi pleno iure ſubiectis,id eſt,in ſpiritualibus & in tẽpo-
ralibus,poſſunt curã cõmittere ſine pręſentatione epiſco
po facta,arg.à cõtrario.de præb.in Lateranenſi. de capel.
mo.c.preſbyteri.lib.vj.xvj.q.ij.c.viſis.

¶ INSTRVMENTVM,infrà Tabellio.

DE INTENTIONE.

1 *Intentio bona an ſufficiat ad bonã voluntatem & bonũ opus.*
2 *Euentus præter intentionem an augeat bonitatem, uel malitiã actus.*
3 *Intentio an faciat opera unius alteri applicari.*
4 *Actio omnis ex intẽtione deliberata procedens,an ſit neceſſariò bona uel mala.*

INTENTIO dicitur dupliciter:primò,ſcilicet ipſe mo-
tus voluntatis tendẽtis in finem per aliquod mediũ:pu-
ta volẽtis ſanitatem per medicinam.j.ij.q.xij.art.j.ad vlti-
mũ.& ſecũdò ipſe finis intẽtus vt ſic,id eſt,vt terminat prę
dictũ motũ,ſeu vt acqſibilis à volẽte per aliqd:& hoc mo
do principaliter hic de intentione eſt ſermo. ¶ Primò vò
1 quęritur,*vtrum intentio bona ſufficiat ad bonam volun
tatem & bonũ opus?Et dico,ꝙ nõ: quia ſi volũtas eſt bo-
na,eſt etiã bona intentio:cùm volũtas non dicatur bona,
niſi habeat bonum obiectum, & bonũ finem: non autem
econtra:ſed poteſt intentio eſſe bona,& obiectum malũ:
ſicut cùm quis vult furari vt largiatur pauperi nõ patienti
extremã neceſsitatem.Vide j.ij.q.xix.art.vij.ad vltimũ. &
ſubtiliter ij.diſt.xviij.arti.v.& diſtin.xl.arti.ij. Quod autẽ
dicitur,cuius finis bonus eſt,ipſum quoque bonum eſt:ve
rum eſt de fine rerũ:ſicut ſi equitatio eſt bona, equus eſt
bonus:verum eſt etiam de fine actuũ:ſicut ſi bonũ eſt ob-
iectum,puta iuſtitia,bonus eſt actus,puta velle iuſtum:nõ
autem eſt verũ de fine volentis,ſicut non eſt bonus q vult
malum ad finem bonum,contra Apoſtolum,Romanorũ
2 iij.¶ Secũdò quæritur,* vtrũ euentus præter intẽtionem
ſequens aliquid addat ad bonitatẽ,vel malitiam actus hu
mani?Et dico ex mente S.Tho.& S.Bonauen. & Theolo
gorum,ꝙ bonitas & meritum actus humani principaliter
conſiſtit in bonitate actus interioris voluntatis: quia ſol⁹
ſufficit ad meritum,ſi ſit cõpletus & perfectus,ita ꝙ ſeque
retur actus exterior,ſi adeſſet facultas & opportunitas:vn
de actus exterior non addit ad bonitatem, niſi quantũ ad
meritum præmij accidentalis.Euentus autẽ ſequẽs,vt pa-
ter prima ſecũdæ,quæſt.xx.arti.v.ſi ſit precogitatus, addit
in bonitate:& ſimiliter ſi non ſit præcogitatus , ſed per ſe
conſequitur in pluribus:quia cõſtat actum in genere ſuo
eſſe meliorem, ex quo plura bona:& peiorem,ex quo plu
ra mala ſequi poſſunt. Si verò ſequitur per accidẽs in pau
cioribus,non addit:quia non datur iudicium de re per il-
lud quod per accidẽs , ſed tãtùm per illud quod per ſe eſt.
Vide etiam prima ſecundæ.q.lxxiij.art.viij.& ſ. Ebrietas.
3 ¶ Tertiò quæritur , * vtrum per intentionem poſsit quis
opera ſua alteri applicare?Et dicit Aſten.& eſt mẽs ſancti
Th.in quarto,in materia de indulgentijs, quòd ſic tripli-
citer:& intellige nõ quantum ad meritum,quod neceſſa-
riò eſt proprium,quia ſic intelligitur illud Pſalmi:Reddet
vnicuique ſecundùm opera ſua:ſed quãtum ad ſatisfactio
nem.¶ Primò in ſingulari: vt cũ quis pro alio determina
te ſatisfacit,& ſic quilibet poteſt alteri ſua bona cõmuni-
care.¶ Secundò in ſpeciali: vt cùm quis orat pro cõgrega
tione ſua,vt ſuis familiaribus,& benefactoribus,& ad hoc
etiam ordinat opera ſua ſatisfactoria:& ſic ille,qui præeſt
religioni,poteſt illa opera communicare alij,applicando
intentionem eorũ,qui ſunt de ſua cõgregatione,ad hunc
determinatè.¶ Tertiò in generali,ſcilicet orãdo & bene
faciẽdo pro eccleſia in communi:& ſic qui præeſt eccleſię
generaliter,poteſt illa opera cõmunicare,applicando ſuã
intentionem ad hunc,vel illum. Et ideo qui preeſt eccl'iæ
generali,cõmunicare poteſt ea quæ ſunt cõgregatiõis &
huius hominis,ſed non econtrario.Prima communicatio
& ſecunda nõ dicuntur indulgentiæ,ſed tantùm tertia, vt
dictum eſt ſuprà Indulgentia. §.v. Et ex his patet ad quid
valeãt literæ receptionis ad beneficia alicuius ordinis: qa
valent ad participationem ſatisfactionis ſuperfluẽtis in il
lo ordine tantam,quantam intendit cõcedens,cuius intẽ-
tio debet eſſe ſecundùm quod iuſtitia & ſapiẽtia diuina
4 diffinit. ¶ Quartò quæritur, * vtrum omnis actio huma-
na,id eſt,procedens ab intẽtione deliberata,ſit neceſſariò
bona,vel mala?Et probat ſanctus Thomas in tertio. quæ-
ſtione xviij.articu.viij.quòd ſic:quia aut eſt ordinata vt de
bet,& eſt bona:aut non,& eſt mala.non tamen eſt ſemper
meritoria & demeritoria:ſed medium datur in operatio-
ne bona,ex genere:puta ſi det̃ eleemoſyna ex pietate na-
turali,ab eo qui non eſt in gratia,puta infideli:quia eſt bo
na,ſed non meritoria.Contra hoc autem Summa Ang. di
cit ſe colligere aliqua ex S.Bonau.ij.diſt.xlj.ſed male pro
cedit,non diſtinguens inter bonum ac malum,& merito-
rium ac demeritorium.

DE INTERDICTO I. QVID & quotuplex ſit.

1 *Interdictum quid.*
2 *Interdictum eccleſiaſticum.*
3 *Cenſuræ eccleſiaſticæ nomine continẽtur excõmunicatio,interdictum, & ſuſpenſio.*
4 *Excõmunicatio,interdictum,& ſuſpenſio in quibus cõueniant,& in quibus differant.& nu.5.*
6 *Interdictum quotuplex ſit.*
7 *Interdictum locale quotuplex ſit.*
8 *Interdictum perſonale quotuplex.*

1 INTERDICTVM,*cũ ſit terminus vtroq; iure vſitatus,
ſecũdũ ciuile ſiue prętorium dici videtur ab inter, & di
co: vnde dicitur quaſi inter duos dictum. Inſtitution.eo-
dem titu. §.exhibitoria.& olim erat quædam formata &
ſolennis cõceptio verborũ, quibus prętor fieri aliquid iu
bebat aut ꝓhibebat.quod tũc maximè fiebat cũ de poſſeſ
ſione vel quaſi inter aliquos contendebatur. & nouẽ ſunt
publica,& xxviij.priuata.de quibus gl.& doct.in c.paſtora
lis.de cauſa poſ.& proprie.& in c.itẽ cũ quis. de reſt. ſpo.
Non

Non autem dicitur ab interdicēdo: cùm non ſemper prohibeat, ſed aliquando aliquid fieri iubeat. Inſti. eo. §. j. ſed ſic dicitur ſecundū ius canonicū, q̄ eſt eccleſiaſtica cēſura
2 aliquorū prohibitiua: & ſic de eo hic agitur. ¶ Eſt* autē canonicum vel eccleſiaſticū interdictū ſeparatio à iure, vel à iudice facta à certis ſacramētis, & omnibus diuinis officijs, & eccleſiaſtica ſepultura, iuxta declarāda j. Interdictū quartò, per totū. vt haberi p̄ extrà, de ſp̄ō. nō nobis. & de
3 pœ. & remiſ. quod in re. ¶ Primò verò q̄ritur,* cū nomine eccleſiaſticæ cenſuræ ſecundū doct. veniant excommunicatio, interdictū, & ſuſp̄ēſio: quomodo iſta conueniāt, & diſtinguantur, & de ceſſatione à diuinis? Et dico, q̄ ſecun
4 dū Arch. poſt Hoſt. cōueniunt in multis. ¶ Primò,* quia omnes iſtæ ſententiæ fieri debēt in ſcriptis cōtinētib⁹ cauſam: Secūdò, quia nō relaxātur perſequētē, ſed per antecedētem appellationem. Tertiò, quia ligati aliqua earū, nec eligere nec eligi poſſunt. Quartò, quia nullus earū alicui ligatus debet celebrare diuina: aliter irregularis efficit. Quintò, quia tales ſententias debet p̄cedere monitio, ſcilicet cū fieri ſolet ab homine. Sextò, quia eis ligatus, ante abſolutionem iurat de cætero nō cōtrauenire: & in eis poteſt fieri relaxatio ad cautelā: excepto generali interdicto, in quo nō habet locū. extrà. de ſen. excom. preſenti. lib. vj. Interdicto p̄ò ſpeciali poſito in aliqua eccleſia, quāuis dicat Arch. q̄ non poſſit relaxari ad cautelā, ſi dicatur nullū. Io. tamen. Mo. & Cal. &, vt videtur, Io. An. dicit contrariū. Septimò, quia huiuſmodi ſententię debēt obſeruari per ſuperiores. Octauò, quia nullus eorū durāte ſententia poteſt teſtificari. de teſtib. veniēs. Nonò, quia ſuperior nō debet eas reuocare, vel pronuntiare nullas, vel de ipſis aliquid diſponere, niſi vocatis partibus. Decimò, q̄ illi q̄ priuilegiū ſunt recepti in proprios ſpeciales eccleſiæ Romanę, vel ſedis apoſtolicæ filios, licet p̄pter hoc nō eſſent exempti, tamē ſicut nec excōicari, ita nec interdici, vel ſuſp̄ēdi poſſunt ab alio quàm Romano p̄tifice, vt̄ legato ꝺ latere. de verb. ſign. c. j. li. vj. Et idē Io. Cal. excepto primo q̄ nō
5 ponit. ¶ Differūt verò* illa tria, ſecūdū Archid. poſt Ioan. Cal. in multis. Primò, quia excōmunicatio & ſuſp̄ēſio ferūtur proprię cōtra ſingulares perſonas, licet ſuſp̄ēſio ferat̄ contra clericos tantùm: interdictū verò fertur cōtra loca proprię & vniuerſitates & collegia: interdum aūt & cōtra ſingularem perſonam, ſed non ita proprię. Secundò, quia cum ſuſp̄ēſo & interdicto participari poteſt in omnibus, 8
exceptis ſacramētis certis & diuinis officijs, non aūt cum excommunicato. Tertiò, quia effectus excōmunicationis latæ ſuſp̄ēdi nō poteſt: ſed effectus aliarum ſic. Quartò, q̄a epiſcopi nō incurrūt aliquā ſententiam ſuſp̄enſionis, vel interdicti prolatā ab homine vt̄ à iure, niſi ſpecificè expri mantur. de ſent. excom. quia periculoſum. lib. vj. quod priuilegium non habent quantum ad excommunicationem. Quintò, quia interdictum generale relaxari nō p̄ōt: addę, vel potius nō oportet, ad cautelam: ſed ab aliis ſententijs poteſt quis abſolui ad cautelā. Sextò, quia interdictum generale in locū proferri nō poteſt ſine licētia papæ ſpeciali p̄ debito pecuniario: ſed bene excōmunicatio & ſuſp̄ēſio. de appel. præterea. ſecus de ſpeciali, id eſt, ſingulari cōtra aliquā eccleſiā. Ceſſatio autem à diuinis, vt not. Pan. in c. dilect⁹. de app. differt ab interdicto: quia ipſa eſt quid facti: cùm nō ſit aliud, quàm ſuſp̄ēdere organa miniſtrorum vt ibi nō celebrent: ſententia verò interdicti eſt quid iuris. Vnde quādo ſupponitur loc⁹ interdicto, ibi celebrās etiā forēſis incurrit irregularitatē: vt in c. is qui. de ſen. excom. lib. vj. Secus aūt in ceſſatione à diuinis, vt volūt doctor. in
6 c. irrefragabili. de off. ord. ¶ Secūdò q̄ritur,* quotuplex eſt interdictū? Et dico, q̄ in genere eſt triplex, ſcilicet perſonale tātum, id eſt, quę interdicitur perſona, nō loc⁹, vel habitatio perſonæ: & locale tantū, id eſt, quo interdicitur locus, vel habitatio, & non perſona loci: aliud locale & p̄ſonale ſimul. Sciendū eſt autē, q̄ aliud eſt interdicere locum, aliud homines loci, vel homines & locū: quia ſi loc⁹ tātū eſt interdictus, homines loci, qui nō dederūt cauſam interdicto, alibi poſſunt audire diuina, & eccleſiaſtica recipere ſacramēta. Si verò homines, aut locus & homines ſunt interdicti, tenebunt̄ etiā alibi ſeruare interdictū, niſi in caſibus expreſsis à iure: vt colligitur in c. ſi ſentētijs. de ſen. excom. li. vj. in tex. & in gl. ¶ Tertiò q̄ritur,* quotuplex ſit interdictū locale? Et dicit Sum. Ang. q̄ eſt triplex, ſcilicet generale: vt cùm interdicit̄ regnū, vel p̄uincia, vel diœceſis. & ſpeciale: vt cùm interdicitur ciuitas, caſtrū, aut villa. & ſingulare: vt cū interdicit̄ certa eccleſia, vel certæ eccl̄iæ. Sed cōtrà primò, quia Sum. Ro. & Supple. & oēs Summiſtæ ordinis eius dicū:, q̄ non eſt niſi duplex, generale ſcilicet, & ſpeciale. Secūdò, quia in iure nō reperitur interdictū locale ſingulare: imò q̄d ipſe dicit ſingulare, in iure dicitur ſpeciale, vel particulare. & quod dicit ſpeciale, in iure dicitur generale: vt patet expreſſe ex intētione canonis, de verb. ſig. cùm in partibus. & de ſent. excom. ſi ciuitas. lib. vj. Et ideò dico, q̄ eſt tātùm duplex, ſcilicet generale & ſpeciale ſeu particulare. Eſt autem interdictū locale generale, quo interdicitur regnū, vel prouincia, vl̄ ciuitas, vel caſtrū, aut villa. de verb. ſig. cùm in partibus. vbi declarat̄ ſic debere intelligi interdictū terræ generale in priuilegijs. Interdictū verò locale ſpeciale ſiue particulare, eſt quo interdicit̄ vna certa eccl̄ia, vel plures certæ eccl̄ię: nō aūt oēs eccleſię alicuius ciuitatis, vel loci. Vnde dicit̄ interdictū generale, quia totū aliquid ſine exceptione compræhēdit, vt innuit gl. in d. c. cùm in partibus. & Pan. ſpeciale verò, quia nō cōpræhendit totū, ſed partē. Et propterea dicit Archi. poſt Cal. q̄ eſt interdictum ſpeciale, cū interdicitur aliqua eccleſia, ac etiā cū interdicunt̄ omnes eccleſię vnius ciuitatis aut p̄uincię: quia etſi non in illis eccleſijs, tamē in alijs locis illius ciuitatis extra eccleſiam poſſent celebrari, & audiri diuina ab hominib⁹ illi⁹ loci. hæc ille. qui intēdit, q̄ ſit ſpeciale: quia nō cōpræhēdit omnia loca ciuitatis, ſed quędam, id eſt, eccleſias. ¶ Quartò q̄ritur,* quotuplex eſt interdictū perſonale? Et dicit Sū. Ang. triplex, ſcilicet generale, quo interdicitur popul⁹ regni, caſtri, villæ vel ciuitatis. & ſpeciale, quo interdicit̄ aliquod collegiū, vel vniuerſitas ī populo incluſa: & ſingulare, quo interdicitur certa perſona, vel etiā incerta: vt cū dicitur: qui fecerit hoc, ſit ipſo facto interdict⁹. Sed q̄ iſta nullo iure probantur, melius Sum. Ro. & alij dicunt, q̄ eſt duplex tātū, ſcilicet generale, & ſpeciale, ſiue particulare. Eſt autem interdictū perſonale generale, quo interdicuntur homines regni, prouinciæ, ciuitatis, caſtri, aut villę vniuerſaliter. ar. d. c. cùm in partibus. Interdictū verò perſonale, ſpeciale, vel particulare, ſeu ſingulare, eſt quo interdicitur pars vnius ciuitatis, vel caſtri, aut villæ, vt certa p̄ſona, vel certæ perſonæ, aut etiā incerta: vt cū dicitur, q̄ fecerit hoc vel illud, ſit ipſo facto interdict⁹. Vnde ſi interdicat̄ tota aliqua vniuerſitas, quę ſit pars alicui⁹ populi, puta totum ſtudium Ticinenſe, non eſt interdictū generale, ſed ſpeciale, ſiue particulare, dictum à parte alicuius terræ.

RVRSVS DE INTERDICTO II. & quos liget.

1 *Interdictum qualiter promulgandum, & quādo liget. & nu. 1.*

3 *Interdicta alicuius terra, quatenus ſe id extendat.*
4 *Interdictum regni quo ſe extendat.*
5 *Interdicta ciuitate, an comprehendantur ſuburbia.*
6 *Interdicta eccleſia, interdicuntur capellæ, & cœmiterium.*
7 *Interdicto loco ob delictū rectoris, non ſunt homines interdicti.*
8 *Interdicta eccleſia non ſunt clerici interdicti.*
9 *Interdicto clero non eſt locus, nec populus interdictus.*
10 *Interdicta uniuerſitate, ſi quis de ea aliò ſe transferat, an ibi cenſeatur interdictus.*
11 *Interdictus an cēſeatur, qui ab interdicta uniuerſitate bannitus eſt.*
12 *Interdictus ſi ingrediatur poſtea monaſterium, an ibi poterit ordinari.*
13 *Interdicta uniuerſitate, an ligentur abſentes, & contradicētes.*
14 *Interdicto ciuitatis non includuntur aduenæ. & nu. 10.*
15 *Ciuitate interdicta, an comprehendantur, qui ſunt in ſuburbijs, & nobiles. & nu. 16.*
17 *Interdicta familia alicuius, an in ea contineantur clerici.*
18 *Impuberes an comprehendantur in interdicto.*
19 *Mulieres an ſint interdictæ, interdicto populo.*
21 *Interdicti ſententiam proferens, tenetur illam obſeruare.*

INTERDICTVM ſecundò conſideraudū eſt, quantum ad hoc vt ſciatur, quando, & quos liget. Et dico multa.
1 ¶ Primum*. Ad hoc vt ſententia interdicti obliget, ſufficit eam publicè promulgari, nec poſtea neceſſe eſt eā ſingulorum auribus inculcare. diſt. xvj. quod dicitis. ſufficit etiā cùm quis ſcit vicinos ſuos maximè eccleſiā metropolitanam recepiſſe, & ſeruare ſententiā. de poſtu. præla. c. j. inſuper omnes religioſi, tā exēpti, quàm nō exempti, qui viderint, vel ſciuerint eccleſiā matricē loci, id eſt, maiorē, iuxta dicta ſ. Excōmunicatio. ix. §. xlvij. ſeruare quo dcūq; interdictum poſitū autoritate ſedis apoſtolicæ, vel ordinariorum, debent & ipſi ſeruare: alioquin ſunt excōmunicati. & idem in interdictis, & ceſſationibus à diuinis inductis per ſtatuta prouincialiū, cōciliorū, vel epiſcoporū autoritate: & in generalibus ceſſationibus à diuinis ciuitatum, terrarū, & aliorū locorū, quas aliquando ex conſuetudine capitula, collegia, vel cōuentus ſecularių, aut regularium eccleſiarum ſibi vendicant, nō obſtantibus quibuſcunque appellationibus ante ea, etiā ad ſedē apoſtolicā vel alium interiectis, & alijs obiectionibus quibuſcūque: vt in cle. ex frequentibus. de ſent. excō. & hæc quidē dicta 5
ſunt ex corpore iuris. Sed per extrauagātē Martini quinti, quę incipit, inſuper ad euitandū ſcandala. quā habes ſ. Excommunicatio. j. notabili iij. nō tenetur qs obſeruare interdictum eccleſiaſticū à iure, vel homine generaliter promulgatū, niſi talis ſententia fuerit cōtra perſonā, collegium, vniuerſitatē, eccleſiam, cōmunitatē, vel locū certum, vel certā, à iudice publicata, vel denūtiata ſpecialiter
2 & expreſſe. ¶ Imò* etiā eo ſic publicato ipſo iure in duobus caſibus nō ligat. Primò, quādo fertur cōtra participātes cū excōmunicatis in caſu, quo minorē incurrunt excōmunicationē ſine canonica monitione præmiſſa: quo caſu ipſo iure nullū eſt, ſicut & ſuſpenſio quælibet. intellige ſi feratur ab inferiori à Papa. de ſentē. excom. ſtatutū. lib. vj. quę monitio dicitur canonica, & legitima, quando nominatim admonētur: aliàs nō: vt in c. conſtitutionem. eo. tit. & lib. Contra alios aūt licet debeat præcedere monitio quādo fertur pro cōtumacia, ſecūdùm Inno. in c. ad hęc quoniā. el iij. de appel. tamē tenet. & ſimiliter ſi proferatur ſine ſcriptis: quāuis iudex incurrat pœnā, de qua in c. j. de ſent. excō. lib. vj. Et generaliter putò interdictum nō ligare in omni caſu, in quo excōmunicationis ſenten

tia non ligat. de quo ſ. Excōicatio. ij. notabili j. Secundò, quādo interdictū eſt latū, ꝓpter aliquos, & illi nō ſeruāt, allegantes ſua priuilegia. de priui. petiſtis. quod Hoſt. limitat, quando eſt poſitū ad eorum querelā propter eorū vtilitatem: quia tunc alij ſeruare nō tenentur. & ſic efficitur nullū. quod limita, quando priuilegiorū fines excedunt, vt ibi: ſec⁹ ſi nō ſeruatur ab his, propter quorū delictū pō ſitum eſt: quia licet ipſi violent, alij tamē ſeruare tenētur.
3 ¶ Secundū.* Cùm interdicitur terra alicuius domini, ſecundùm Archi. poſt Io. Cal. intelligitur primò de ea, quæ eſt ſua quo ad dominiū iuriſdictioāle: & multo fortius ſi eſſet illius domini ſimpliciter, & abſolutè, ꝓpria. Et ſecūdò de ea, quā ab alio tenet in feudū, vel emphyteuſim: cū ad eū ſpectet vtile dominiū, cuius cōtrariū tenuit Rodo. de feu. ſed cōtra eū eſt dicta ratio, & tex. in c. j. de po. prælat. in verbo, terrarū. Et tertiò de ea, quæ pertinet ad illū ratione dotis vxoris: quia cōſtante matrimonio maritus eſt dominus dotis. Et quartò ſecūdùm Ioā. And. & Gemi. in d. c. ſi ſentētia. de ſen. excom. lib. vj. de ea, in qua ſolum habet vſumfructū. Et quintò ſecundū Inno. & Hoſt. de ea, quæ ſibi fauet in crimine. & cō cor. Ber. Non autem intelligitur de ea, quæ eſt ſibi pignorata: de qua tamē intelligeretur, ſi diceret iudex, Interdico terrā, quam ille tenet. ſecūdùm Io. And. quia creditor habet poſſeſſionē verā pignoris. ff. de vſuca. l. ſerui. Et ſi talis dominus, cuius terra interdicit̄, habet terrā in diuerſis prouincijs, aut locis, ſecundùm Cal. & Gemi. ſi habet eā pro parte, & pro diuiſo, omnes illæ partes ſunt interdictæ: ſed ſi pro indiuiſo, ſecus, ne innocens puniatur: arg. j. q. iij. c. ſi. Et ſi talis dominus poſtea nouā terrā acquirat, illa non ſubiacet interdicto, niſi lator ſententiæ expreſsiſſet, tam de habita, q̄ de habēda. Et ſi vēdat, aut p̄ dat terrā interdictā, non propter hoc tollitur interdictum: cùm onus rei huius trāſeat cum ipſa: de deci. paſtoralis. Nec eſt iſte modus tollendi interdictum, quod debet relaxari p̄ iudicē: qui tamen ceſſante
4 cauſā interdicti ſe facilē exhibet. ¶ Tertium*. Si dicat iudex, Interdico regnū Fr̄aciæ: extenditur interdictū ad totam terrā adhærentē ei tēpore latæ ſententiæ, ſiue ratiōe dominij, ſiue ratione feudi. de poſt. prel. c. j. vel ſecūdū gl. ibi, extēditur etiā ad terras, quę adhærēt ei præſtando auxilium tēpore prolati interdicti. Si verò dicat, Interdico terrā regis Franciæ: dic vt §. priori. ¶ Quartū.* Si interdicitur ciuitas, caſtrum, aut villa, interdicta intelliguntur ſuburbia, & cōtinentia ædificia illius loci. de ſent. excō. ſi ciuitas. li. vj. licet propriè nō omnia iſta habeāt ſuburbia. Et hoc etiā ſi dicta ſuburbia, & cōtinētia ædificia in nullo erāt ſubiecta dicto loco, vel vniuerſitati interdictę: modò in eis habeat iuriſdictionē, qui interdicti ſentētiam profert. Quā iuriſdictionē ſi nō habet, licet iure ſcripto non videantur interdicta ſuburbia: tamē pōderata ratione dicti cap. ſi ciuitas. quæ eſt, ne vilipēdatur cenſura eccleſiaſtica, ſecūdùm Archi. dici poſſet, q̄ etiam tunc intelligant̄ interdicta, non ab homine, ſed à iure: de ſent. excō. c. nuper. Intelliguntur autem ſuburbia ſecundùm Io. de Deo, ea, quæ ſunt intra vltimā portam, & faciūt cū ciuitate publicas functiones, & vocātur ad cōſilia & cōciones. vel ſecundùm Gemi. dicūtur burgi extra, & prope ciuitatē, in quibus domus ſunt cōtiguæ. vel ſecundū Archi. dicuntur domus, per quas eſt iter rectū eundi ad ciuitatē, vel locū. Et omnes iſti virtualiter dicūt idē, intendētes, q̄ ſuburbia ſunt burgi, qui incipiūt ad portā ciuitatis, & iuxta publicam viam extenduntur tantū, quantū & vſus loquentium burgos appellat: quod eſt aliquādo vſq; ad vltimam

portã, sine secundũ vallũ, vbi scilicet est vltima porta, & secundũ vallum, seu refossum, vt Mediolani: non autem semper. Continentia verò ædificia cõmuniter à doct. dicuntur domus circa ciuitatẽ nõ cõputatæ intra suburbia, nec directè ducẽtes ad ciuitatẽ. Sed gl. in d.l. si ciuitas. dicit iudicis arbitrio relinquendum, quæ dicantur cõtinentia ædificia: quia nõ dicitur ex cõtiguis, sed cõtinentibus. quod intellige quantũ ad terminũ, vel extensionẽ talium ædificiorũ, quã iudex aut bonus vir arbitrari debet tantum extendi, quantum exigit ratio d.c. quę est, ne censura ecclesiastica vilipendatur, vt dictũ est. Vnde si ita iacent, q̃ cõmodè populus confluere posset illuc pro diuinis, sunt continẽtia ædificia, & intersticia: aliàs secus: puta, si distẽt per milliare, nec passim potest populus illuc conuenire.

6 ¶ Quintũ.* Interdicta ecclesia, interdicta est capella eius, & cœmeteriũ, si sunt ecclesiæ cõtigua: nec poterit quis celebrare in capella, vel in cœmeterio sepeliri: aliàs secus. d. c. si ciuitas. Contigua autẽ, secundũ glo. sunt, quorũ extrema se cõtingunt: ita supple, q̃ remanẽt distincta, siue duo sine medio: vt si duæ domus habeãt duos muros se tãgentes: vt patet v. Physi. Cõtinua verò, vt ibi dicitur, sunt quorum vltima sunt vnũ: vt si duæ domus habeant solum vnũ

7 murum cõmunem intermedium. ¶ Sextũ.* Interdicto loco generaliter, aut specialiter, ꝓpter delictũ domini, vel rectoris, nõ sunt interdicti homines, vel clerici talis loci: vnde extra illa loca possunt audire diuina, & ibi sepeliri, si ibi mortui fuerint, vel elegerint sepulturã: & clerici celebrare, q̃a nõ sunt interdicti, nisi fuerint in culpa interdicti ponẽdi: quia tales vbiq; sunt interdicti. & tex est in c. si sententia. de sent. excõm. lib. vj. & not. Pan. in d.c. quod in te. de pœn. & remiss. & c. nõ est vobis. de spon. Sed limita, nisi & ipsi fuerint interdicti propter dominũ puniẽdum in eis: q̃a tũc vbiq; sunt interdicti: de sentẽ. excõm. si ciuitas. lib. vj. Similiter si locus, vel ecclesia interdicta est propter delictum clericorũ tantũ, vel quia fuit violata, parochiani nõ sunt interdicti: sed possunt in alia ecclesia non interdicta eligere sepulturã, & audire diuina, secundùm Host. sed secũdùm Inn. si est interdicta ecclesia aliqua in pœnã populi, licet multi ex eis nõ deliquerint, sed solùm vniuersitas, vel fortè quia deliquit dominus, & in hoc punitur, q̃ nõ est in culpa, nõ potest alibi eligere sepulturã, nisi ex priuilegio speciali. Et idẽ Archi. post Ioan. Cal. Et

11 licet cõtrariũ dicat Sũ. Ang. quia c. quod allegat, scilicet, vt priuilegia. de priui. loquitur quãdo populus est interdictus. Tu tñ dic cũ eis: quia eo casu tot⁹ populus est interdictus, licet nõ totus sit in culpa: sicut & cùm interdici

8 tur propter delictũ domini. ¶ Septimũ*. Interdicta aliqua ecclesia, propter hoc nõ intelligit̃ clerus eius esse interdictus: vnde clerici eius licitè celebrabũt in alia: arg. de priui. per exẽptionẽ. lib. vj. & ecõtrario interdicto clero alicuius ecclesiæ, nõ ꝓpter hoc intelligitur ecclesia interdicta: vnde in ea licitè celebrabũt alij clerici, secundùm Io.

9 And. in d.c. si sententia. ¶ Octauũ.* Cùm interdicitur cler⁹ alicuius loci, non ex hoc intelligitur locus, vel illius loci populus interdictus, secũdũ Ioã. Cal. nec ecõtrario, interdicto populo intelligitur clerus, aut locus interdict⁹, sed singuli de populo: vnde nec in illa terra, nec alibi poterũt admitti ad diuina, nisi in casibus iure expressis: vt in d.c. si

12 sententia. q̃a ista sunt diuersa: vt in d.c. si sententia. & aliud est interdictũ loci, aliud vniuersitatis, vel collegij: de vsuris. c. j. lib. vj. Et nomine cleri dicit contineri non solùm promotos ad ordines, sed etiã religiosos, & religiosas, cõuersos, & cõuersas: qui ita sunt ad ecclesiã translati, ꝙ de populo proprie dici non possunt. xij. q. j. duo sunt. Vnde clerici possent celebrare sicut prius, secũdũ Ioan. And. in d.c. si sententia. id est, alta voce, pulsatis cãpanis, interdictis tamen exclusis: vt ei imponit Sum. Ange. & poterunt admitti oẽs, qui non sunt de populo illo, & non sunt causa interdicti. & ita tenet Arch. in d.c. si sentẽtia. & Fede. cõsi. lxx. & similiter secũdùm Cal. admitti possunt, qui erãt de populo illo, sed domiciliũ transtuleruot, si nõ fuerunt in culpa: quod est verius. Et sequitur Gemi. in d.c. si sentẽtia. licet Aften. dicat, q̃ remanẽt interdicti, donec sentẽtia relaxetur, saltẽ circa eos. Dicit tamẽ Cald. q̃ eo casu seruari debet moderatio cap. alma. vt scilicet celebrentur diuina submissa voce, ianuis clausis, nõ pulsatis cãpanis, &c. alio quin præstari videretur occasio periculi, quia audirẽtur voces, & censura vilesceret. Vnde cõsulendũ esset clericis vt durante tali interdicto, abstinerẽt à publica celebratione. quod Sum Ros. approbat cũ Archi. & Sum. Ang. male reprobat dicẽs, quòd moderatio c. alma. & c. qđ in te. de pœ. & remiss. intelliguntur quãdo locus est interdictus: & nõ expresso loco in sentẽtia interdicti, nõ habet locũ cessatio diuinorũ, & alia, quãuis sit generale. Sed re vera opinio Cald. est tutior, & d.c. cõformior. vt patet intuẽti. nec Io. And. dicit illud, quod iste illi imponit. Et si interdicto populo clerus põt celebrare ibi diuina, multo fortius in generali interdicto terræ clerici, licet illud seruare teneãtur secũdũ Verue. tamẽ poterũt celebrare alibi, quia eo-

10 rum personæ nõ sunt interdictæ. ¶ Nonũ.* Si quis de vniuersitate interdicta se trãsferat ad aliquẽ locũ primo dimissũ, secũdũ Cal. si est specialiter interdictus, aut de populo interdicto: ita q̃ fuit in culpa, propter quã latũ fuit interdictũ: quocũq; se trãsferat, remanet interdictus. d.c. alma. §. illis. sed si nõ fuit in culpa. ex toto desinit esse de populo interdicto, credit circa eũ cessare interdictũ: q̃a in eo cessat causa sufficiẽs, & cõseruãs, & cõsequẽter effect⁹. dist. lxj. Neophytus. Aften. tñ tenet, q̃ liget, donec relaxet sentẽtia circa eũ: nisi forte iudex ligare eũ nõ intẽdebat, nisi quãdiu erat subditus illius dominij. Sed hoc dic verũ, qñ fuit tẽporaliter interdictus, aut fuit in culpa. Si verò ecõtrario existẽs de populo nõ interdicto sit de populo vel de vniuersitate interdicta, credit q̃ ex tunc liget sicut & alij, cũ factus sit mẽbrũ corporis illius, & sic debet eo-

11 dẽ iure cẽseri. di. xij. c. j. ¶ Decimũ.* Si existẽs de populo, vel vniuersitate interdicta bãniatur simpliciter, & nõ ad tẽpus: secũdũ eundẽ Cald. circa illũ cessat interdictũ: q̃a nõ amplius cẽsset de vniuersitate illa, vel populo. Sec⁹ de cõfinato, vel de relegato ad tẽpus: quia est ciuis, & de populo: vt ff. de inter. & releg. l. relegati. Sed intellige si non

12 fuit in culpa. ¶ Vndecimũ.* Si verò talis existẽs de vniuersitate, vel populo interdicto ingrediat monasteriũ, post ꝓfessionẽ indubitãter poterit ordinari, sẽdm eũdẽ Cal. q̃a desinit totaliter esse de populo. quod intelligo, etiã si fuit in culpa: cũ religio sit maxima pœna, & mors ciuilis: arg. eorũ, quę dicẽtur §. de cruce signatis. sed ante professionẽ tutius est, q̃ nõ ordinet̃ durãte interdicto: tñ si fuerit ordinatus, putat ordinationẽ tenere: arg. de sen. excõ. c. religiosos. li. vj. Et ante professionẽ, secundũ Gemi. in d.

13 c. si sentẽtia. & sequit̃ Fede. poterit interesse diuinis sine relaxatione interdicti. ¶ Duodecimũ.* Absentes tempore quo interdicti sentẽtia fertur in vniuersitatẽ, vel populũ, & similiter ꝓsentes nõ cõsentiẽtes, sed cõtradicẽtes aliorum culpæ. Ioã. And. in d.c. si sentẽtia. refert quosdã religiosos tenere, q̃ nõ ligẽtur etiã quo ad ecclesiã: q̃a absẽs & ignorans ex maleficio non obligatur. xv. q. j. aliquos. & c. non

capit. non est. & quia pœna suos oportet tenere authores. de pœ. dist. j. nemo. Sed nõ ponderant, inquit, q̃ pœna interdicti puniuntur etiã qui nõ peccauerũt. de spon. nõ est. vnde secũdũ eum ligãtur. quod probat d.c. si sentẽtia. licet fateatur eos insontes quo ad Deũ, & hoc placet Cald. Et si talis absens est de alia ciuitate vel populo, licet receptus fuerit in ciuẽ aut populare populi interdicti, & fortè ibi nũquã habitauerit, vt faciũt Veneti: credit Cal. dicto populo interdicto esse interdictũ. quod ego verũ nõ puto, si nõ sit in culpa: q̃a nõ est ratio maior, cũ sit ciuis duarũ cõmunitatũ, q̃ magis ligetur cũ vna, quàm remaneat solutus cũ

14 alia. ¶ Decimumtertiũ.* Habitãtes in ciuitate non ciues nec de populo illius existẽtes, nõ includũtur in interdicto illius vniuersitatis vel populi: vt in d.c. si sentẽtia. si tamen locus esset interdictus, in eo audire diuina nõ possent, sed

15 extrà, secundũ Cal. ¶ Decimumquartũ.* Ciues habitantes cõtinuò extra ciuitatẽ, suburbia vel continẽtia ędificia, interdicto populo vel ciuibus ciuitatis, intelligũtur secũdũ Cal. & ipsi interdicti, etiã vbicũq; habitẽt: ex quo ponuntur ciues vel de vniuersitate interdicta. ¶ Decimũquintũ.

16 *Nobiles & marchiones, comites, barones, & huiusmodi habitãtes in ciuitate interdicta, ligantur secundũ Cald. si sunt de tali populo vel vniuersitate. quod inde patet, quia subeũt onera, & habẽt honores sicut & alij. & idem si priuilegia essent exẽpti ab oneribus. Secus si essent sui iuris, vel ex consuetudine, vel ex priuilegio imperiali, ita q̃ dictæ vniuersitati tãquã de eius corpore in nullo participa-

17 rent. ¶ Decimũsextum.* Interdicta familia alicuius secundùm Rod. erũt interdicti clerici de eius familia, nisi specialiter eximãtur, & idẽ Aften. si autẽ interdicãtur omnes doctores alicuius ciuitatis, nõ sunt interdicti clerici, qui sunt doctores, per gl. in d.c. si sentẽtia. Similiter si interdicãtur clerici, nõ veniunt religiosi nõ habẽtes dignitatẽ. & de hoc §. Clericus. j. §. j. Nec est verũ quod dicit Gemi. in d.c. si sentẽtia. q̃ interdicto clero veniũt etiã regulares cõuersi & cõuersæ: qui ita sunt ad ecclesiã translati, q̃ de populo dici nõ possunt: quia gaudẽt eodẽ priuilegio cũ cle-

18 ricis suæ religionis, q̃ in materia odiosa nõ veniũt nomine clericorũ: vt §. Clericus. j. ¶ Decimũseptimũ.* Interdicto populo interdicti sunt impuberes eius, secundũ Ioan. de Deo, si sunt doli capaces: q̃a ętas illa est plena malitijs & mẽdacijs. de del. pue. pueris. Si verò sunt doli capaces, posse audire diuina in terra nõ interdicta, nõ autẽ in interdicta: quia nõ est eis iure cõcessum. ¶ Decimumoctauum.

19 *Interdicto populo nihilominus interdictæ sunt mulieres viris suis, quantũ possunt, in culpa interdicti cõtradicẽtes, q̃a sunt de eodẽ corpore: sicut & de viris contradicẽti bus alijs dictũ est §. §. xij. in quo tamẽ Sum. Ro. & Angel. Ioan. de Deo imponũt cõtradictoria. ¶ Decimumnonũ.

20 *Homines nõ interdicti aliũde veniẽtes ad terrã interdictam, ibi sunt interdicti ad hũc sensum; q̃ secundũ Aften. de mẽte Ho. nõ possunt ibi celebrare, nec audire diuina: q̃a loco interdicto intelligitur omnib. interdictum audire diuina, nisi sup. hoc sint aliqui priuilegiati: puta accipiẽtes crucẽ pro subsidio terræ sanctę. & hoc nũc est expressum,

21 de priui. licet. li. vj. ¶ Vicesimũ.* Proferes sentẽtiam interdicti tenet illã obseruare, & eius superior, vt patebit ex dicẽdis j. Interdictũ. vj. §. j. & si eã nõ seruat, nõ tñ, ꝓpter hoc alij excusantur: vt j. eo. §. sed tenentur seruare, etiã si ipse intẽdebat relaxare, sed hoc nõ expressit. & de hoc ibidẽ.

RVRSVS DE INTERDICTO TERTIO, à quo ponatur aut suspendatur.

1 *Interdictum contra quem ponatur.*
2 *Interdictum à quo ponatur. & num. j.*
4 *Interdictum contra priuilegiatos.*
5 *Interdictum ob quas causas ponatur.*
6 *Monitio an præcedere debeat interdictum.*
7 *Interdictum an in scriptis, & sub qua forma feratur.*
8 *Interdictum an possit suspendi, à quo, & qualiter. nu. 10. & 12.*
9 *Interdictum non suspenditur per appellationem.*
11 *Interdictum qualiter relaxetur seu tollatur. & num. 13.*
14 *Interdictũ generale non relaxatur ad cautelã: secus de speciali.*
15 *Interdicta ciuitate si aliqui ciues satisfacere uolunt, an eis relaxetur interdictum.*
16 *Interdictum à quo relaxetur.*
17 *Superior an relaxet interdictum inferioris.*
18 *Interdictus si se offert ad iustitiam eorum pro quibus sentẽtiã accepit, an absoluatur.*
19 *Interdictum an tollatur, si ille, cuius culpa latum est, nult satisfacere.*

INTERDICTVM tertiò considerandum est à quo possit, quæ sit forma ponendi aut relaxandi illud. De posito enim ab homine quãtũ ad hoc certa regula dari nõ potest. ¶ *Primò verò quæritur, contra quid vel quem poni possit interdictũ? Et dico, q̃ generaliter contra omnem personam subditam cuiuscunque conditionis, & contra omnem vniuersitatem, & contra omnẽ locum à suo prælato: aliter sententia lata à iudice non suo non ligat: de offi. delegati. sanè. el ij. & de iud. at si clerici. de priuilegiatis tamen ne possint interdici, §. §. iiij. de filijs etiã Romanę ecclesiæ vel apostolicæ sedis, s. interdictum. j. §. j. ¶ Secũdò quæritur, *à quo poni possit interdictũ? Et dicit Archid. q̃ ab homine, & à iure, & ab vtroq;, quãdoq; interdictum generale, quãdoq; speciale, & quandoq; etiam singulare: quod nõ est sic intelligendum quasi interdictum diuidatur in hęc tria: sed locale intendit diuidere in duo, scilicet generale & speciale, quod etiã dicitur singulare: sed quia de generali, locali, & personali simul agit, ideo posuit tãtũ tria mẽbra prædicta. s. generale, tam locale quàm personale, & speciale locale, & singulare personale. & ista patent considerãti diffinitiones eius, tertia parte, titul. xxvij. c. ij. imò hoc ipse dicit expresse ibi c. v. circa princip. ¶ Tertiò quæritur, *à quo homine poni possit interdictũ? generale locorum, & personarũ, & speciale, & singulare? Et dico, q̃ hoc potest primò in genere omnis potens excõmunicare vel suspẽdere ratione iurisdictionis ordinariæ vel delegatæ super interdicẽdos. de verborũ signifi. quærenti. de officio delega. quia pontificali. lib. vj. Et secundò papa in tota ecclesia, vt planũ est. Et tertiò delegatus etiã cõtra suæ iurisdictionis episcopũ. de offi. deleg. c. sanè. & subdelegatus. de offi. deleg. c. ex literis. quod planum est si in literis delegatiõis est clausula cõsueta, scilicet cõtradictores per censũram ecclesiasticã compescendo. de verb. signifi. quærenti. & similiter si datus est simpliciter sine dicta clausula: quia tunc poterit hanc pœnam imponere, maximè vbi est expressum à iure. de offi. deleg. de causis. Et quartò ordinarius episcopus cõtra eos qui sunt suæ iurisdictionis: non tamẽ debet suspẽdere vel interdicere clericos aut eorum ecclesias perpetuò vel ad longũ tẽpus, nisi de cõsensu capituli. de excess. prælа. c. j. maximè quãdo procedit ex officio. regulariter tamen sentẽtia pastoris solius de iure & de cõsuetudine timẽda est & tremẽda. xj. q. ij. cap. j. xvj. quæst. ij. visis. de offi. ordi. cùm ab ecclesiarum. Et hoc potest electus confirmatus, nondũ consecratus: quia hoc est iurisdictiõis. de elec. trãsmissam. Et quintò inferior prælatus habens iurisdictionẽ ordinariã contra sibi subditos.

de cõsue.cùm inter.de offic.ord.cùm ab ecclesiarũ.vbi no
tatur qui & quando inferiores ab ipsis habeãt iurisdictio-
nẽ ordinariã.Et sextò sede vacãte capitulũ.de ma.& obe.
c.is qui. Non põt autẽ interdicere mulier prælata & prio
rissa vel abbatissa:qa hæc ad potestatẽ clauiũ pertinet. de
pœ.& re.noua.Nec canonici ecclesiæ cathedralis possunt
similiter interdictũ ponere in aliquo loco, vel ecclesia.de
4 his quæ fi.à ma.par.capi. quæ sunt. ¶ Quartò quæritur,*à
quo homine poni possit contra priuilegiatos ne possint
interdici?Et dico multa. ¶ Primũ.Exẽpti à prælatis nõ pos
sunt ab eis interdici etiã indirectè:imò prohibetur eis ne
in exemptorũ odiũ aut priuilegiorũ fraudem interdicãt,
vel excõmunicent vendẽtes eis aut ab illis emẽtes,aut eis
cõmunicãtes:aliter cõtrafacientes sunt puniendi.de priu.
quanto.Si tamen exẽptus ab vna parte beneficiũ habet,ra
tione cuius non sit exẽptus:in hoc diœcesani sui sentẽtijs
subiacet.de priuile.cũ capella.Similiter ratione delicti &
cõtractus interdici possent:vt s̃.Exẽptio v. §.viij. ¶ Scdm.
Priuilegia,ꝙ aliqui excõicari vel eorũ terræ interdici nõ
possint,cõcessa singularib⁹ psonis ecclesiasticis vel secula
ribus,nõ extendũtur ad sentẽtias ordinariorũ: quia ipsi ta
les excõicare & interdicere possint,nisi cõcessa fuerint re
gibus,reginis,vel eorũ filijs,aut religiosis,nõ ratione pso
narum,sed ordinum vel locorũ.de priuil.ne aliqui.lib. vj.
¶ Tertiũ.Si dominus tẽporalis supponat terrã suã,& pro
get in se iurisdictionẽ alicuius episcopi,põt terra eius ab
illo interdici,secundũ Host.si ordinarius cõsensit in pro-
rogationẽ:de foro cõpe.c.significasti. si verò non cõsense
rit,adhuc putat ꝙ possit:& clerici tale interdictũ seruare
tenẽtur:de iureiur.ex rescripto.& de offi.deleg.c.P. & G.
Licet enim laicus per specialẽ conuentionẽ nõ possit sup
ponere alijs ecclesias vel personas ecclesiasticas terrę suæ:
tamẽ cũ vniuersitate tacitè transeũt. ¶ Quintò quæritur,
5 *vtrũ impositio interdicti requirat causam aliquã,& quã?
Et dico multa. ¶ Primum.Secundũ Inn.Host.Ber. interdi
ctum poni nõ põt sine causa rationabili,sicut nec cessatio
à diuinis:vt s̃.Cessatio. §.j.dictũ est:extrà eo.cũ medicina
lis.lib.vj.& de his quæ fi.à ma.par.ca.c.quæsiuit.quã decre
talẽ Inn.& Host.sic intelligũt,ꝙ sentẽtia interdicti nõ est
ferẽda propter culpã particularis psonæ,sed vniuersitatis,
nisi sit dñs loci.de sponsa.nõ est vobis.de offi.deleg.sanè.
Igitur ferri põt propter delictũ dñi vel capituli siue alicu
ius cõmunitatis. ¶ Secundũ.Nullus locus põt interdici au
thoritate ordinaria,vel delegata pro debito pecuniario,
vel cuiusuis pecunię quãtitate:aliàs nõ tenet,nisi fieret de
sedis apostolicę speciali & expressa licẽtia,p extrauagãtẽ
Bonifacij octaui,quæ incipit,prouide.quod Archid. vide
tur limitare de interdicto generali,dicens poni posse spe
ciale pro dicta causa:qui nõ loquitur de ponẽdo authori-
tate papę,qa sic poni põt generale:ergò loquitur de ponẽ
do authoritate episcopi. Standũ tamẽ est cõsuetudini in
6 hoc. ¶ Sextò quæritur,*vtrum positio interdicti requirat
monitionẽ?Et dico secundũ Cald. ꝙ si fertur ab homine
ꝑpter cõtumaciã,necessaria est monitio præcedẽs,& for-
ma quæ traditur.de sen.excõ.c.j.li.vj.& sic intellige de ap
pellationibus.c.repræhẽsibilis. Si tamẽ sine ea fiat, tenet,
vt ibi innuit gl.Si verò fertur ꝑpter delictũ, secundũ Sũ.
Rosel.indistinctè nõ est necessaria monitio.Sed tu limita
propter delictũ cõmissum,ita ꝙ inferatur in pœnã, vt di-
cit Inno.qa tunc ꝓbata culpa,vel notoria existẽte,imponi
potest sine monitione & pœnitẽti,& correpto: sicut & de
suspẽsione patet.v.q.iiij.in loco.qđ Suppl.limitat de pœ-
na statuta per canonẽ, quę incurritur ipso facto:qa si impo
natur ab homine pro pœna, debet præcedere, vt dicit,mo
nitio.Sed est impossibile:qa respectu præteriti vt præteri
tũ,nõ habet locũ monitio,nisi quatenus est aliquo modo
futurũ,quo modo intelligitur c.sicut.de coha.cler.& mu-
lier.quod allegat.Si verò inferatur à iure ꝑpter delictũ,
fit sine monitione,secundũ Archi.post Cal.siue sit specia-
7 le,siue generale. ¶ Septimò quæritur,*vtrũ interdictũ fe-
rendũ sit sub aliqua forma verborũ?Et dico, ꝙ interdictũ
ferri quidẽ debet in scriptis continentibus causam:& exẽ
plar tenet iudex tradere interdicto intra mensem si fuerit
requisitus,sub pœna suspẽsionis ab ingressu ecclesiæ per
mẽsem:vt de sen.excõ.cũ medicinalis.lib.vj.tamen nõ est
aliqua forma verborũ necessariò obseruanda:sed põt esse
ista, vel similis,seu æquiualẽs:Nos propter talẽ causam,ec
clesiã siue terrã talẽ supponimus interdicto.de verb.signi.
cum partibus.& de offi.deleg.sanè.& vt dicit Inno.cõiter
additur,ecclesiastico,ad differentiã interdicti legalis.Po-
test autẽ iudex sententiam talẽ pro sua volũtate determi-
nare:puta interdicẽdo missam cũ cãtu,vel horas,aut sepul
turas,& huiusmodi:vel excipiendo aut subijciendo quos
vult,& qñ vult:puta qñ domin⁹ terrę est ibi præsens,& hu
8 iusmodi.de spon nõ est vobis. ¶ Octauò quæritur,*vtrũ
interdictũ suspẽdi possit, ita ꝙ liceat celebrare diuina?
Et dico multa. ¶ Primũ.Secundũ Bernar.de appel.ad hęc.
quoniã episcopus suspẽdere nõ potest suũ interdictũ dã-
do licentiã celebrãdi in ecclesia à se interdicta:sed est hoc
solius papæ.Sed verius dicit Inn.& Host.ꝙ quando locus
est interdictus,talis sentẽtia suspendi potest:& tunc licet
ibi celebrare.de priui.vt priuilegia.Intellige si est interdi
ctus ab episcopo:secus si à papa. Similiter si est interdicta
persona seu suspẽsa pro delicto alterius: quod aliquando
fit,vt xvij.q.iiij.miror.& c.felix. talis sentẽtia per episco-
pũ suspẽdi potest,sicut & tolli.Sed si hoc factũ sit pro cul-
pa suspẽsi vel interdicti,nõ posset de licẽtia alicuius cele-
brare,vel huiusmodi sentẽtia suspẽdi.Sed intellige alicu-
ius,citra summũ pontificẽ:quia ipse posset cũ tali dispen-
sare,cùm sit iuris humani,nisi adhuc perseueraret in deli-
cto:quia tũc dispensare non posset in celebratione missæ,
9 sed tantùm in alijs. ¶* Secundũ.Per appellationẽ sequen-
tem nõ suspẽditur interdictũ:si tamen eius effectus sit su-
spensus ad tẽpus,secundũ Host.intra tempus suspensionis
appellari potest à suspensa sentẽtia,sicut à cõditionali.de
appella. præterea & c.dilectus.Et idem de sentẽtia suspen
sionis.Secus in sentẽtia excõmunicationis,cuius effectus
nũquam relaxari potest ad tempus,nisi omnino tollatur:
de sent.excomm.cap.cùm desideres. Et hæc omnia limita
de interdicto à diuinis & spiritualibus,non à temporali-
b⁹:puta ne quis ingrediatur possessionẽ Petri.ff.de appel
lation.l.constitutionis.pro quo vide Io.Andr.in c. is cui.
10 de sent.excom.lib.vj. ¶* Tertium. Priuilegiũ concessum
à legato de latere,ꝙ qs tẽpore interdicti valeat celebrare,
interdictis & excommunicatis exclusis, valet quantũ ad
sententiãs suas & suorũ ordinariorũ,secundùm Laud.nisi
specialiter à successore reuocetur:& tenet idẽ,ꝙ etiam va
let quo ad sentẽtias papę:arg.c.dilectus.el ij.de rescriptis.
11 ¶ Quartũ.*Sentẽtia interdicti & suspẽsionis nudo verbo
suspẽditur,vel totaliter relaxatur cũ iuramento.tamen de
12 sen.exc.alma.li.vj. ¶ Nonò quæritur,*vtrũ interdictũ re-
laxari possit,& quõ?Et dico multa. ¶ Primum.Secundùm
Ho.licet in sentẽtia excõicationis expressa sit solẽnis for
ma quam habes s̃.Absolutio iij. §.iij.in sentẽtia tamen in
terdicti & suspensionis secus est: quia nudo verbo relaxã
tur,cum iuramẽto tamẽ,vt suprà proximè dictũ est: vnde
in

in eius absolutione,vel relaxatiõe; si sit latũ simpliciter,
non ad tẽpus,licet nõ sit tradita specialis forma,necessa-
riò seruanda:tamẽ secũdùm Host.& alios docto.oportet
vti aliqua forma verbali:sed sufficit dicere,reuoco,remo
ueo,absoluo,aut qđ simile:nõ sufficit aũt si Papa det licẽ-
tiã celebrãdi in ecclesia à se specialiter interdicta: quia se
cundùm Host. ꝑ hoc interdictũ nõ relaxatur, scilicet nisi
ꝑ illo casu. Si verò ipse,vel alius, qui protulit interdictũ,
nõ seruãdo illud intẽdit per hoc relaxare, ita ꝙ ipse pro-
ferens hoc dicit,secundũ Cal.est relaxatũ: cùm nõ sit cer-
ta forma relaxandi. Sed vbi proferens hoc nõ dixit, licet
mẽte gereret relaxare,non est relaxatũ: quia sicut verbali
ter sunt lata sentẽtia,ita verbo debuit relaxari.de re iud.c.
j. quod verũ est præterquàm in Papa , q legibus nõ subij-
citur.ff.de legi.l.princeps. Vnde si mente sola relaxet, est
relaxatũ:nec violãtes incurrũt pœnas iuris,licet peccent,
13 si hoc ignorãt,secundũ Cald. ¶ Secundũ.*Si interdictum
sit latũ ad tẽpus,puta vsq; ad annũ,vel donec satisfecerit,
vel donec talis ibi moretur, vel huiusmodi:post tale quid
absolutio nulla requiritur,sed ipso facto interdictũ remo
uetur, & licitè post hoc celebratur , vt not.Pan.c. non est
vobis.de sponsa.& hoc intellige siue à iure fuerit, siue ab
homine. & idẽ de qualibet alia suspẽsione. Secus autẽ de
sententia excõmunicationis ad tempus : quia requiritur
absolutio,vt no.doc.in c.fi.de matri.con.cõtra inter.ecc.
Et ibi reddũt rationẽ: quia excõmunicatio requirit certã
formã in absolutione:sed in interdicto,& suspẽsione suf-
ficere cõstaret de mẽte iudicis.Et licet aliqui dubitent de
excõmunicatione lata à Papa ad tempus: tamen tenendũ
est, ꝙ requiritur absolutio, nisi apertè cõstet Papã velle eũ
esse absolutũ,vt not.do.Anto.& sequitur Panor. in d.c.fi.
14 ¶ Tertium.*Interdictũ generale ad cautelã relaxari non
potest:de sent.excom.c.presenti.lib.vj.Sed si sit particula
re,seu speciale cõtra personã, sic potest relaxari ad caute
lam:arg.à cõtrario sensu.d.c.præsenti. Vnde speciale in-
terdictum positũ in aliqua ecclesia,quãuis Archi.dicat,ꝙ
non potest relaxari ad cautelã,si dicatur nullũ, Io. tamen
Mo.dicit cõtrarium:quod Io.And.fatetur videri sibi ve-
rius.& placet etiam Cald.quia c.presenti. de sent.excom.
lib.vj.loquitur de generali interdicto, qđ scilicet ad cau-
telam relaxari nõ potest : secus ergo de speciali.xxv.dist.
qualis. Sed tamen per ly potest,intellige ly oportet: quia
nihil obest si relaxet,licet nõ oporteat, argu.d.c.presenti:
Quicquid autẽ sit de speciali quantũ ad locũ,tamẽ quan-
tum ad speciale personale hoc tene. & ratio est, qa specia
liter interdicto,donec absoluatur,omnia sacramenta ne-
gantur: & sic idẽ est quod & de excõmunicatione, à qua
quis absoluitur sub cõditione:vt in c.solet. de senten.ex-
commu.lib.vj.Et hoc tenet Io.And.in c.presenti. quod li
mita quando videtur expediens relaxatio. ¶ Quartum.
15 *Ciuitate interdicta, si qui volunt satisfacere, Tancre.di
cit,q in eis relaxatur interdictum.Sed Host.dicit ꝙ non:
quia sic rigor ecclesiæ dissolueretur. & idem tenet Bern.
Io.& Inno.de pœni.remis.c. quod itẽ. pro eo quòd ibidẽ
hoc specialiter cõceditur sumẽtibus signũ crucis,& pere-
grinis:& consequenter hoc intelligitur in alijs prohiberi.
16 ¶ Decimò quæritur,* à quo possit interdictum relaxari?
Et dico multa. ¶ Primum. Si sententia interdicti, vel su-
spensionis lata est ab homine,absoluere,seu relaxare põt
ille,q eã tulit, vel eius superior,nõ autẽ alius,nisi de eius
mãdato.xxiiij.q.j.c.si Petrus.Si verò sit à iure:aut condi-
tor canonis nihil sibi reseruauit: & tũc poterit hoc episco
pus ordinarius, nisi esset latũ ad certũ tempus : quia ante
illud non posset,per ea, quę not.glo.in c.cupiẽtes. §.cæte
rum.in verbo,suspẽsos.de elec. lib.vj. Ex quo infertur li-
mitatio ad c. nuper. Et similiter hoc poterit legatus sedis
apostolicæ,arg.c.nuper. de sen.excõ. imò & quilibet or-
dinarius prælatus;etiã episcopus inferior, quãtũ ad perso
nas suæ iurisdictionis:licet nõ quo ad locũ. argu. eorum,
quę dicta sunt de absolutione excõmunicationis, Absolu
tio.ij. §.j. maximè vbi haberi nõ posset copia superioris
absolutoris. arg.eorum, quę dicta sunt s̃.Dispẽsatio. §.ix.
Nec obstat probatio Sũmæ Rosellæ in cõtrariũ, scilicet,
inferior episcopo nõ potest minus : puta, tollere vinculũ
pollutionis ab ecclesia per reconciliationẽ:ergo nec ma-
ius, scilicet tollere vinculũ interdicti, quod est maius;cũ
inde ex hoc cõtrahat irregularitas ibi celebrãdo, nõ hic.
Dico enim nõ valere argumentũ à minori in genere di-
uerso:sicut angelus nõ potest gustare,ergo nec intellige-
re.& ita est hic:quia reconciliare ecclesiã pollutã est con
secrationis, vel ordinis:absoluere verò ab interdicto est iu
risdictionis.& ꝑterea probatio procedit de interdicto lo
ci, & nos loquimur de interdicto personæ. Aut conditor
canonis reseruauit sibi aliquod antecedẽs ad interdictũ:
puta,absolutionẽ ab excõmunicatiõe latã cõtra singularẽ
personã, sed nõ absolutionẽ ab interdicto, quod iure se-
quitur ex eodẽ delicto cõtra vniuersitatẽ,vel locũ: & tũc
secundũ Archi. licet nõ expresse, ex consequenti videtur
sibi reseruasse relaxationẽ interdicti:quia quoties vitium
ex vna radice nascitur, cõsequẽs est vt eadẽ lege tollatur,
C.de nupt.l.si libertã.& facit similitudo rationis:quia in-
terdictũ & excõmunicatio nomine cẽsuræ cõtinentur:de
ver.sig.querẽti.& quod de vno dicitur,de alio intelligẽ-
dum est.Sed hoc dictũ Io.And. nõ placet hac ratione: qa
de duobus suppositis,vno solo reseruato,alterũ videt cõ-
cessum:& hoc videt placere glossæ in cle.j.de her.& hoc
videtur sequi Sũ. Ros. Sed mihi placet magis opinio Ar-
chi.& improbatio Io.And.procedit in duobus disparatis,
nõ autẽ consequẽter se habẽtibus. Si autẽ sibi reseruauit
absolutionẽ ab interdicto, ipse solus poterit, aut alius de
17 eius mãdato. ¶ Vndecimò* quæritur, vtrũ superior præla
tus debeat, aut possit relaxare interdictũ latũ ab inferio-
re?Et dico multa. ¶ Primũ.Archiepiscop⁹,vel eius officia
lis nõ potest relaxare interdictum, siue excõicationẽ, vel
suspẽsionẽ latã ab officialibus Archidiaconorũ: seu alijs
iurisdictionẽ habẽtibus subditis suffraganeorũ, ipsis, qui
tulerũt,omissis:nisi esset consuetudo cõtraria.x̃.eo. Ro-
mana.lib.vj.vbi dicit,nõ relaxat.vnde si relaxauerit, licet
male egerit, tenet tamẽ relaxatio , nisi aliqua cõsuetudo
obstaret:vt in Sũ.Cõf.lib.eo.xxxiij.q.cclxix. & ibi secun-
dùm Inn. ¶ Secundũ. Postquã sentẽtia interdicti per ali-
quos inferiores rationabiliter lata est , maiores nõ debẽt
eã relaxare absq; cõgrua satisfactione, & conscientia eius
qui tulit eã:de offi.ordi.cùm ab ecclesiarũ.Sed si nõ sit rã
tionabiliter lata, debet sine difficultate relaxare, q eã tu-
lit:de offi.or.graue.seu superior,ad quẽ recurrit.de sent.
18 excom.c.cũ medicinalis. lib.vj. ¶ Duodecimò* quæritur,
quid de eo, qui interdicto , vel excõmunicatione adstri-
ctus offert se ad iustitiã eorũ,pro quibus sentẽtiã accepit?
Et dico,ꝙ iudex eũ,ne sic decedat,põt absoluere:& si ad-
uersa pars appellet ne absoluatur, ante absolutionẽ tamẽ
debet ab illo accipi sufficiẽs cautio,ꝙ in presentia Roma
ni põtificis, ad quẽ appellat,si voluerit appellator, vel co
ram iudice, qui causam delegauerit, iure parebit.Et idem
de his, q dicũt se iniustè interdictos, vel excõmunicatos:
etiã si ad sedẽ apostolicam hi, qui huiusmodi sententiam

protulerũt, appellarent: de app. qua fronte. ¶ Decimoter-
19 tiò* quæritur, quid si tẽpore generalis interdicti is, propter cuius culpã latũ est, vult satisfacere? Et dicit Io. And. quòd tolletur interdictum. Si verò fuit culpabilis tanquã cõsiliarius, vel auxiliarius, licet accipiatur cautio, & imũgatur pœnitentia, nõ relaxabitur tamen interdictum: de sent. excom. alma. lib. vj. quod si non propter eius culpam latum est, ipse quidem punitur, sed eius satisfactio nõ requiritur: de sentent. excom. si sententia. lib. vj.

RVRSVS de Interdicto quartò, quando à iure proponatur.

1 *Interdictum generale, quando ipso iure inducatur alio loco.*
2 *Interdictum generale personale, quando inducatur ipso iure.*
3 *Interdictum locale speciale, quando à iure inducatur.*
4 *Interdictum speciale personale, quando inducatur ipso iure.*

INTERDICTVM quartò aliquãdo est alicubi ipso iure positũ: & de hoc nũc agendũ est. ¶ Primò verò quæ-
1 ritur,* quando à iure latum sit interdictũ generale locale? Et dico, ꝙ *in multis casibus*. ¶ Primò quãdo ciuitas, siue repræsentãtes ciuitatẽ, in qua moritur summus pontifex, nõ seruat dispositionẽ c. vbi periculum. de elect. lib. vj. qa tunc ipso facto est interdicta: vt ibidẽ. ¶ Secundò, quãdo ciuitas dat auxiliũ, cõsiliũ, vel fauorẽ insecutoribus, aut captoribus Cardinaliũ, aut percussoribus, & mãdatoribꝰ prædictorũ, aut socijs talia faciẽtiũ: vel si intra mẽsem tales delinquẽtes nõ punierit, si potest: qa ipso facto est interdicta. de pœn. felicis. lib. vj. Excipitur Roma. ¶ Tertiò, qñ collegiũ vel vniuersitas ciuitatis aut loci ab ecclesijs vel ecclesiasticis psonis exigit pedagia, guidagia, vel alia per se, aut per aliũ de rebus suis, quas nõ causa negotiãdi deferunt, aut ad huiusmodi soluẽda cõpellunt: quia ipso facto omnis ciuitas, castrũ, aut villa, aut alius locus dictæ 4
vniuersitatis, vel collegij subiacet interdicto: vt de cẽsi. c. qua quã. lib. vj. Io. aũt Cal. dicit istũ casum, nec receptum esse, nec seruari: licet postea sancitũ fuerit pœnas ꝓdictas debere per locorũ diœcesanos publicari: vt in cle. presenti. de sen. excõ. Sed cõmuniter ista opinio secundũ Arch. non tenetur: quia etsi de lege dicatur, ꝙ cõfirmatur, cùm moribus vtentium approbatur, & propter contrariã consuetudinẽ abrogatur. dist. iij. §. leges. nõ tamen sic est de sententia excõicationis, adde vel interdicti, quæ subitò trahit secũ effectũ suum: & præterea in d.c. quanquã. dicitur, contraria cõsuetudine nõ obstante. ¶ Quartò, quãdo collegiũ, vel vniuersitas sustinent per mensem pœnã quã meruerunt in conducendo, aut permittẽdo vsurarios alienigenas, aut illis locando domos: quę imponitur in c. j. de vsũ. lib. vj. de qua j. Vsura, §. xxij. quia post mẽsem omnes terrę ipsorũ sunt interdictæ, quãdiu ijdẽ vsurarij in illis cõmorantur: vt in d.c.j. ¶ Quintò, quãdo ciuitas cõmittit aliquid in episcopũ suum, vt capiatur, percutiatur, banniatur: quia ipso facto est interdicta. cle. si quis suadẽte. de pœ. Casus autẽ c. de immu. eccle. lib. vj. reuocatus est ꝓ cle. quoniã. eo. tit. ¶ Sextò, quãdo in aliquo loco, vel in aliquibus locis episcopus detinetur inuitus: quia sunt interdicta ipso iure: dicta cle. si quis. ¶ Septimò, quãdo dominus regni, castri, vel loci impedit ne legatus, aut nũtiꝰ Papæ possit exequi suũ officium: quia est interdictũ regnum, castrũ, vel locus ipso facto: & tãdiu, donec pstiterit in tali cõtumacia: de offi. deleg. super gẽtes. lib. vj. extrauagans. est. ¶ Octauò, qñ vniuersitas cõcedit repræsalias, aut cõcessas extẽdit ad psonas ecclesiasticas, vel eorũ bona, nisi intra mẽsem reuocet: quia ipso facto est interdicta. de iniur. & si pignorationes. lib. vj. ¶ Secũdò quæri 2
tur,* quãdo à iure latũ sit interdictũ generale personale? Et dico ꝙ in duobus casibus. ¶ Primò in omni casu, quo infertur generale locale propter crimẽ vniuersitatis: vt in omnibus prædictis: nõ aũt propter crimẽ dominatũm: nisi specialiter populus exprimat, vt patet ex dictis s. Interdictũ. ij. §. vj. ¶ Secundò, quãdo cõitas, vel vniuersitas imponit, exigit, vel recipit collectas ab ecclesiasticis &c. de qb⁹ in c. clericis. de immu. eccli. vj. seu qñ bona deposita in ecclesijs arrestauerit, occupauerit, vel arrestari, aut occupari fecerit, seu dederit in his auxiliũ, cõsiliũ, vel fauorẽ scienter: quia ipso facto est interdicta: nec absoluit, nisi de speciali mãdato sedis apostolicæ, nõ obstãtibꝰ quibuscunq; priuilegijs: vt in d.c. clericis. sed tamẽ vacat per cle. vnicã. eo. ti. licet stent dicta §. priore, parti. ij. ¶ Tertiò* quæritur, quando à iure latũ sit interdictũ locale spe- 3
ciale? Et dico ꝙ in multis casibꝰ. ¶ Primò, quãdo ecclesia aliqua polluitur per iniuriosum homicidiũ, vel iniuriosam sanguinis effusionẽ, aut effusionem humani seminis, iuxta dicta s. Cõsecratio ecclæ. ij. §. v. qa tũc ita est interdicta, ꝙ ante recõciliationẽ nõ debẽt in ea officia diuina celebrari. de cõse. di. j. si motũ. & c. ecclesijs. ¶ Secũdò quãdo clerici vel religiosi inducũt aliquẽ ad vouendũ aut irandũ, vel fide interposita, seu aliàs promittendũ de sepultura, si in eorũ ecclesia vel cœmeterio illũ sepeliãt: quia si intra decenniũ nõ restituãt ecclesiæ, vbi de iure venit sepeliendus, omnia quæ occasione sepulturę habuerũt, etiã si nõ petãtur, & cadauer si petatur, ipso facto eorũ ecclesiæ & cœmeteria sunt interdicta. c. animarũ periculis. de sepult. lib. vj. & tãdiu, donec satisfecerint, vt ibidẽ. ¶ Tertiò, quãdo episcopus in aliquo loco detinetur inuitus. cle. si quis suadẽte. de pœn. & hoc interdictũ potest esse generale & speciale. ¶ Quartò quæritur,* quãdo iure feratur interdi- 4
ctũ speciale personale, quod etiã aliquãdo dicitur singulare? Et circa hoc dico multa. ¶ Primũ, ꝙ, vt patet ex dictis, interdictũ singulare personale est, qñ singulari personæ interdicuntur diuina officia, & ecclesiastica sacramenta omnia, vel particulariter quædã officia, vel qdã sacramẽta. de offic. dele. ex literis. & de priui. c. j. & c. episcoporũ. li. vj. & de tẽp. ord. vel nõ est cõpos: & istud etiã põt dici fuspẽsio. ¶ Secũdũ est, ꝙ interdictus ab aliquo actu respiciente diuina, intelligitur interdictus, etiã ab omni alio, qui includitur in illo, vel qui sine illo interdicto exerceri nõ potest: de app. solicitudinẽ. Vnde interdictus ab officio sacerdotali, nõ debet primò exercere officia, quę propriè cõpetunt sacerdoti: secus si esset ei solùm interdictũ altaris ministeriũ, nec secũdò officiũ põtificale: qa illud sine sacerdotali excercere nõ põt. de excess. prælat. ex literis. Et eadẽ ratione interdictus ab ordinibus minoribus promoueri nõ põt ad maiores: nec interdictus. i. suspẽsus ab exercitio inferioris ordinis, exercere actũ superioris: quẽ sine exercitio inferioris exercere nõ põt: sicut econtrario prohibitus à maiori nõ intelligit prohibitus à minori. Probat hoc xcv. dist. illud. & dist. liiij. gesta. ¶ Tertiũ est, ꝙ episcopus suspẽsus, vel interdictus à põtificali officio, si exercet sacerdotale, etiã cũ põtificalibus, nõ est irregularis: sed si exercet aliqd ꝓ se spectãs ad officiũ episcopale respectu cõsecratiõis episcopalis, siue cũ Missa, & cõfecrando ordinariè: siue sine Missa, vt chrismate in frõte, est irregularis. ¶ Quartum est, ꝙ sacerdos, cui interdicta sunt sacerdotalia, si cõficiat corpꝰ Christi sine missa, est irregularis: nõ aũt excõicatus minori celebrãs sciẽter, licet peccet mortaliter. ¶ Quintũ est, ꝙ ab ingressũ ecclię est quis interdictus in multis casibus. Primò, si ferat sententiã excomm.

excõicationis aliter quàm iura tradiderint: scilicet in scriptis eõtinẽtibus causam, & premissa monitione corã testibus, per quos probari possit si oportuerit. eo. titu. sacro. itẽ eo. ti. lib. vj. c. j. Et secundò, si quis nõ seruauerit cõstitutionem Innocẽtij quarti, quæ est in c. Romana. de cen. lib. vj. præcipientis procurationes à visitantibus recipi in victualibus, nõ in pecunia, & non recipi munera: nec etiam procurationes in victualibus à locis nõ visitatis: quia patriarchis, archiepiscopis, & episcopis si intra mensem duplum nõ reddiderint ecclesiæ grauatę, interdictus est ingressus ecclesiæ: inferiores verò ab officio & beneficio sunt suspẽsi, donec reddiderint. de cen. exigit. lib. vj. Et tertiò, si recipiat episcopatũ vel abbatiam aut inferiorem dignitatẽ de manu laicæ personæ, donec resipiscat & laica persona ista conferens. xvj. q. vij. si quis deinceps. Et quartò, si celebrat scienter, seu aliàs participat in diuinis præsentibus publicè excõmunicatis vel interdictis: vel eos admittit ad ecclesiasticam sepulturã, donec satisfaciant ad arbitrium eius, cuius sententiã contempserunt. de priuileg. c. episcoporum. lib. vj. quod Arch. intelligit de sententia hominis propter illud verbũ, ad arbitrium, &c. Hodie tamẽ admittẽs tales ad ecclesiasticam sepulturam est excommunicatus per cle. eos. de sen. excom. Quæ autem sit pœna talis, scilicet, qui ab ingressu ecclesiæ est interdictus, si non obseruet sententiam, vide infrà Interdictum. vj. q. ij.

RVRSVS DE INTERDICTO QVINTO, quantùm ad effectum, quid scilicet eo tempore liceat, & quid non liceat.

1 *Interdicti tempore qualiter celebrẽtur diuina officia. & nu. 2.*
3 *Festum quando incipiat, & quando finiatur.*
4 *Sepultura tempore interdicti quando sint solennes.*
5 *Interdicti tempore quæ prohibeantur fieri.*
6 *Interdicti uiolatio quando inducat irregularitatem.*
7 *Interdictum quibus modis uioletur à clericis uel laicis. & nu. 8.*
9 *Interdicti tempore quæ fiant.*
10 *Sepulturæ qualiter fiant tempore interdicti.*

INTERDICTVM quintò considerandum est quantum ad effectum, videndo quid tempore interdicti liceat, & quid nõ liceat, stante duplici cõsideratione c. alma. de sen. excom. lib. vj. Et circa hoc multa quærũtur. ¶ Primò enim quæritur, quæ sit, & qualiter intelligenda circa diuina offi-
1 cia moderatio prima d.c. alma? Et dico multa. ¶* Primum. Secundùm antiqua iura in loco suppositio ecclesiastico interdicto nulla permittebantur ecclesiastica officia celebrari vel audiri: de pœni. & re. quod in te. de sponsa. nõ est vobis. nisi semel in hebdomada celebrari causa conficiendi corpus Christi. de sen. excom. c. permittimus. Sed per noua iura istud extitit moderatũ per dictũ c. alma. primò per istum scilicet modum, ꝙ singulis diebus in tali loco possunt & debẽt in ecclesijs & monasterijs missæ & alia officia celebrari sicut prius, sed cum his quatuor cõditionibꝰ, scilicet submissa voce, ianuis clausis, nõ pulsatis campanis, excõmunicatis & interdictis exclusis: & non venientes ad diuina ita perdunt distributiones, ac si non esset interdictum. Prædicta autem moderatio locum nõ habet in interdicto populi seu vniuersitatis nõ expresso loco ĩ sententia: quia dictũ caput, alma. loquitur simul de interdicto generali loci & vniuersitatis, villæ, castri, regni, & huiusmodi. Similiter secundũ gl. nec ipsa, nec sequens habent locũ in ecclesia vel monasterio specialiter interdictis: quia nullo modo ibi possent celebrare diuina, etiã cum dicta moderatione, habent tamẽ locum æquè in exemptis sicut in nõ exemptis. Non habet etiam locum ista limitatio, quæ ibi continetur in §. adijcimus. secundũ Gemin. post Io. And. super d.c. alma. in nouel. quãdo clericus iubetur exire relictis parochialibus ministris pro dandis sacramẽtis: sed statur d.c. permittimus. vt semel tãtũ in hebdomada celebretur. Sed quia ad hoc nihil allegant, & in d.c. alma. ecclesia intẽdit ampliare antiqua iura, & ꝙ ecclesię nõ priuẽtur debitis obsequijs sine culpa, vt patet in tex. dico hoc nõ habere locũ, qñ clerꝰ iubetur exire, ex impossibilitate factiquia scilicet si exit collegiũ, diuina celebrari nequeũt collegialiter, nõ autẽ ex aliqua iuris prohibitione: ideo si qui tunc licitè remaneãt, poterũt celebrare, & non sacerdotes cõicare, vt prius, cũ illa moderatione, nisi in sententia aliter cõtineatur: qa intẽtio illius capituli est, ꝙ diuina celebrẽtur quantũ cõpatitur pœna eorũ qui iustè puniuntur: quã nullo modo impedit illa celebratio sic moderata. ad quod ẽt facit regula iuris, odia. in vj. quia gratiæ & fauores, maximè in spectãtibus ad animã, debent ampliari. Vnde etiã dico, ꝙ eo casu nõ interdicitur pœnitẽtia religiosis sanis qui nõ fuerũt in culpa, & licitè remanẽt, tũ ex ratione d.c. tũ etiã quia si licitè celebrãt, licitè cõsciẽtias purgãt. Eadẽ etiã ratione moniales, quæ licitè remanẽt, licitè celebrãt diuina, & cõicãt vt prius, & confitẽtur cũ eadẽ moderatione. De pœnitẽtia aũt secularũ nõ decedẽtiũ, dico ꝙ olim in generali interdicto nõ licebat. de spõ. nõ est vobis: nũc aũt licet per d.c. alma. §. quia verò, modò nõ sint excõicati, nec causam dederint interdicto: vt j. §. vij. quod quidẽ vtrũ sit verũ, quãdo clerus iubetur exire: nec tex. nec gl. inuenio hoc negãtẽ: nec ad hoc est ratio efficax: & ideo nisi in sententia aliter cõtineatur, ita tenendũ est. Dicere aũt, ꝙ papa nulli possit negare pœnitẽtiã ĩ sanitate, est erroneũ: quia cõtra c. quod in te. de pœn. & remi. & fuit error olim Gof. Tanc. Greg. & Vinc. vt refert glo. in d.c. alma. ¶ Secũdum. Prædicta aũt officia sub tali moderatione, secundùm Arch. in d.c. alma. celebrãda sunt à proprijs ecclesiarũ clericis vel monachis monasteriorũ, nisi & ipsi essent interdicti: quia de interdicto singulariter aut generaliter, qui etiã vbiq; est interdictus, capitulũ istud non loquitur. Poterit aũt celebrari missa etiã peculiaris, secundũ Gemin. & Ioã. And. & Ioã. Cal. in d.c. alma. licet Io. Mo. dixerit, ꝙ solùm cõuẽtualis. quod nõ habet rationẽ: cùm celebrandũ sit vt prius, seruatis prædictis. ¶ Tertiũ. Ad ista diuina admitti nõ debẽt seculares nõ interdicti, siue de terris nõ interdictis, secundũ omnes: vt in c. licet. de priui. li. vj. de clericis autẽ aliarum ecclesiarũ vel monasteriorũ monachis, tenet Arch. in d.c. alma. ꝙ nõ possent admitti. Sed Io. And. videtur tenere cõtrariũ dicens, ꝙ qui nimis emungit, elicit sanguinẽ. & hoc cõtrariũ tenet & probat ꝙ multa Cal. & Fo deri. cõsi. lxxxvij. dicẽs, ꝙ tales non admittere est absurdũ. & hoc tene ex intẽtione c. alma. & per regulã iuris, odia. in vj. & dic ꝙ verbũ, canonici, quãm clerici ecclesiarũ, restringit distributionẽ, non auditionẽ vel celebrationem, quæ permittitur sicut prius. ¶ Quartũ. Cũ alicui singulari psonę cõceditur, vt cũ dicta moderatione possit audire diuina tempore interdicti: eius familiares, qui nõ dederũt causam & domestici admittũtur ad audiendũ cum illa, & sibi cõcelebrandũ: vt in d.c. licet vobis. §. conceditur. nisi ob istã causam in fraudẽ sint assumpti. de verb. sign. c. vlti. lib. vj. Secus aũt de familiaribus alicuius collegij: quia nõ admittũtur, nisi sint priuilegiati: vt in d.c. licet. Si tamẽ in collegio deficiũt omnes ꝓter vnũ, vel infirmãtur, dubitatur an ille celebrare possit cum familiari. Sed Hosti. in c. nonnullis. de priuil. tenet ꝙ poterit, ne priuilegiũ sit inutile. & idẽ Io. And. & idẽ Cal. ratione cogẽtis necessitatis, vt

habeat seruitorem. ¶ Quintum. Priuilegium, quo aliquib⁹ religiosis cõceditur tempore interdicti posse recipere ad diuina cõfratres suos: de ilis cõfratribus debet intelligi, qui licet remaneãt in seculo, eorum tamen ordini sunt oblati mutato habitu seculari: vel euã, qui inter viuos dederunt illis bona sua retento vsufructu in vita. de priuile. vt priuilegia. §.j. & in c.cùm & plantare. §. de fraternitatibus. ¶* Secundò quæritur, quæ sit, & qualiter intelligẽda moderatio secunda d.c.alma. Et dico multa. ¶ Primum. Ibidem cõceditur, q̃ in quatuor festiuitatibus, scilicet natiuitatis, resurrectionis, pentecostes, & assumptionis beatæ Mariæ cãpanæ pulsentur, & ianuis apertis alta voce diuina celebrẽtur in locis interdictis, excõmunicatis, exclusis, sed interdictis admissis, ita tamen q̃ illi, propter quos latum est interdictũ, altari non propinquent, nõ obstantibus quibuscunq; priuilegijs, & per extrauagantẽ Martini quinti & Eugenij iiij. additur solẽnitas corporis Christi, & eius octaua. Et secundũ Ioan. Cald. dici potest missa etiã alia quàm de ipso festo. ¶* Secundũ. Quod de prædictis festiuitatibus dictum est, secundũ Archid. de vna die tãtũ pro singulis debet intelligi: vnde & quærũt doctores quãdo talis incipiat, & quãdo finiatur. Et quidem quantum ad principiũ quasi omnes concordant, q̃ à vesperis vigiliæ incipiant licet dicat Ioan. Mo. q̃ quando dies incipiat lucescere, quantũ ad finem dicit Ioan. And. in gl. tenẽt, q̃ finitur in vesperis. Archi. verò tenet, q̃ in cõpletorio: quia in beneficijs est larga interpretatio faciẽda: & in vesperis cõpletorium cõtinetur. xj. q. iij. si quis episcopus. el ij. & xcij. di. c. vlti. vbi Laur. Hug. & Host. hoc not. & cõcor. Feder. consil. ij. ¶ Tertiũ. Quid verò liceat in prædictis festiuitatibus: Archi. post Ioã. And. dicit nõ posse dari corpus Christi, nisi sicut & alijs diebus, scilicet infirmis decedentibus. de sen. excomm. c. responso. vnde dicitur, q̃ in capone, de consecrat. dist. ij. & ũ nõ frequẽtius. & de pœnitent. & re. omnis. q̃ fideles communicare debent in natali, paschate, & pentecoste, intelligitur interdicto & alia prohibitione cessantibus. Et idem secundũ eosdem de extrema vnctione dicendum est, scilicet q̃ dari non potest. Potest autem secundùm Feder. consil. ij. cùm hoc priuilegiũ sit fauorabile & principis, & cõsequenter ampliandum & latè interpretandum: episcopus altaria & virgines in istis festiuitatibus cõsecrare, vela bũdicere, & imponere monialibus, calices, paramẽta, aquam, abbatissam, & abbates, & huiusmodi: quia sub nomine diuinorũ ista veniunt, cùm sacramenta nõ sint: & similiter potest sacerdos benedicere spõsam, aquam quoq;, & eam aspergere, candelas, oliuas. Intellige tamẽ, q̃ fiant hæc à personis non interdictis: aliter essent irregulares, cũ pertineãt ad ordinẽ. secus de alijs, quæ ratione ordinũ nõ conueniũt: vt est benedictio mensæ, gratiarum actio post mensam, & similia. Notandũ tamen est, quia nuptiarum benedictio secundùm Host. habet locum in festo assumptionis beatæ Mariæ. adde tu etiã corporis Christi, nõ autem in alijs: quia nuptiæ in eis in omni loco prohibentur. xxxiij. q. iiij. nõ oportet. Possunt etiã secundùm Fede. alijs diebus ista fieri tempore interdicti, sed solùm secũdùm modificationem primam, de qua §. priore. ¶* Quartũ. De ecclesiastica verò sepultura est dubiũ: quia Ioã. And. dicit, q̃ non liceat. idem Gemin. & Ioan. de Lig. sed Ioan. Cal. dicit posse in dictis diebus mortuos publice & solenniter sepeliri, vbi aliud nõ obsistat: puta quia sepeliendus non est specialiter & nominatim interdictus, nec in causa interdicti. Et mouetur: quia ideo prohibetur, quia ad diuinũ officium accedit, cùm debeat funus ad ecclesiã deferri cũ officio diuino. xiij. qũ. ij. quia diuina. Diuinum autem officiũ his diebus permittitur solẽniter celebrari. Et hæc opinio mihi placet: quia sepultura tempore interdicti prohibetur propter duo. Primò, ratione diuini officij annexi. Secũdò, ratione dependentiæ ad ordinẽ sacrũ propter cõsecrationem & benedictionẽ cœmeterij. vnde nec in cœmeterio sine officio, nec extrà cũ officio fieri potest: ea verò in quibus ista duo concurrũt, in prædictis solennitatibus licẽt, vt consecrationes, & benedictiones, de quibus dictum est statim. Si tamẽ adhuc vera esset prima opinio, secundũ Feder. nõ sunt irregulares clerici officiãdo circa sepulturã: quia quantũ ad officium relaxatũ est interdictum. ¶* Tertiò vero quæritur, quæ prohibeãtur exerceri tẽpore interdicti, vel in loco interdicto sine tali moderatione d.c.alma. Et dico colligendo ex Inno. & Pan. & cõmuniter docto. in c. non est vobis. de sponsal. & c. fin. de excc. prælato. & c. quod in te. de pœ. & re. & cap. fi. de sen. excõ. lib. vj. q̃ prohibẽtur exerceri omnia spiritualia quæ reducuntur ad sex, semper tali tempore prohibita, nisi sint iure specialiter concessa. ¶ Primum, quod prohibetur, est generaliter omne exercitiũ deputatũ certo ordini ecclesiastico, siue clerici sint presbyteri, siue inferiores, vt notat Pan. in c. ij. de cleric. excommuni. mi. ¶ Secũdum, celebratio diuinorũ. de sen. excom. respõso. de cleric. excõmunic. mi. c. ij. & iij. quæ non licet tempore generalis interdicti, etiã in locis exemptis, nisi sicut in alijs, de quo infrà §. v. & suprà §. j. & ij. quorũ diuinorum nomine venit solum ordinatum in breuiario vel missali. ¶ Tertiũ est administratio sacramentorũ, nisi vt infrà. §. vij. ¶ Quartum est collatio ordinũ, nisi vt j. §. vij. ¶ Quintũ est ecclesiastica sepultura, id est, in ecclesia vel cœmeterio, & extra ista cũ officio: nõ autem extrà sine officio. ¶ Sextũ est pulsatio campanarum, si pro diuinis. Adde septimũ esse apertionem ianuarum ecclesiæ tẽpore quo diuina celebrãtur, nisi vt j. §. ij. particula j. Quæ oĩa ita prohibẽtur in ecclesijs exẽptis, sicut in alijs, vt in c. authoritate. de priuil. libr. vj. & ita illæ seruabũt sicut & aliæ celebrãdo secũdũ modificationẽ c. alma. de sen. excõ. lib. vj. de qua §. sequẽti. & omnia pertinent ad diuina vel sacramẽta. Sciendum tamẽ, vt no. Pan. in c. tanta. de excc. prælat. q̃ per interdictum non suspenditur iurisdictio prælati etiã circa spiritualia: sed virtus interdicti refertur tantùm ad exercitium ordinis. Sciendum etiam, q̃ prohibetur missa sicca, id est, sine cõsecratione sacramenti, cùm sit de annotatis in missali. & ita interpretatur consuetudo. ¶* Quartò quæritur, quomodo clerici agendo ex ordine suo præter dictam moderationẽ violẽt interdictũ, & cõsequenter sint irregulares? Et dico multa. ¶ Primũ. De hoc Pan. in c. ij. de cler. excõmun. mi. sic dicit in simili: Si clericus suspensus vel excõmunicatus attentat aliquid attributũ alicui ordini, efficitur irregularis. Secus si attentat aliquid exercibile per laicum: vt quia cãtat vnũ respõsoriũ in ecclesia, vel dicit aliquẽ versum de psalmo: vnde licet peccet nõ dicẽdo officiũ, tamẽ debet dicere vt priuata persona & priuatim: vt no. in c. illud. eo. tit. & consequẽter nõ debet dicere, dominus vobiscum: quia nõ est verbũ priuatæ personæ. hæc ex illo ibi. vbi vide. In c. autẽ fi. de excc. præla. sic dicit: Conclude post Innoc. & doc. q̃ illi incidunt in irregularitatẽ, nõ seruando interdictũ, qui exercẽt aliqd deputatũ alicui ordini ecclesiastico, & hoc faciũt tanquã clerici, siue sint presbyteri, siue clerici inferiores: vt si diaconus dicat Euãgeliũ, vel subdiaconus epistolam tanquã subdiaconus, vel acoluthus exercet officiũ suũ tanquã acoluthus: secus vbi exercetur aliquid nõ deputatum

tatum certo ordini. Vnde cãtans respõsoria, vel dicẽs psalmos nõ officiãdo principaliter ecclesiã, sed vt qlibet alius laicus, nõ efficit irregularis, secũdùm Inn. & bene. & idẽ in benedicẽte mẽsam, quod nõ est deputatũ certo ordini: sed de cõsuetudine exercetur indistinctè etiã à nõ ordinatis: sicut & epistola dicitur sine apparatu ex cõsuetudine p quẽcunq;. & idẽ si exerceret ea quæ sunt iurisdictionis: vt absoluẽdo excõicatum, modò nõ absolueret vt sacerdos, id est, cũ solẽnitate: de qua in cãtà nobis. el ij. de sen. ex. Cõclude ergo breuiter, q̃ iurisdictionalia non sunt prohibita tempore ĩterdicti, nec exercẽs ea tẽpore excõicationis efficitur irregularis: & idẽ si nõ sunt deputata certo ordini, vel si sunt deputata, ex cõsuetudine exercẽtur per quẽcunq;. hæc ex illo. Vel, quod tamen idem est, dicitur clericus secũdùm Archi. post Cald. agere vel ingerere se ĩ officio suo sicut priꝰ, & violare interdictum, cùm celebrat solenniter, vel secũdùm aliós principaliter, vel quasi clericꝰ agens in officio vel ordine suo, secũdùm Pan. & Doct. in d. c. tãta. horas diurnas vel nocturnas, vel aliud officiũ cõpetẽs ratione alicuiꝰ ordinis quẽ habet. ij. q. iij. episcopꝰ. adde vel cũ facit hebdomadariã in horis canonicis. quod est sacerdotis. Et idem. not. Inno. & alij post eum in c. fin. de excec. prælat. secundùm quos etiam violat illud in missa nõ solùm celebrãdo vt sacerdos, sed etiam legẽdo Euãgelium vt Diaconus, calicem offerẽdo vt Subdiaconꝰ, vt vrceos vt Acõluthus, & huiusmodi: quod secũdùm Inn. limita, nisi vbi esset cõsuetudo, q̃ pertinens ad certũ ordinẽ, puta cantare epistolam sine ordinis distinctione indistinctè fiat: quia tũc nõ esset irregularis. Secus autẽ exercẽdo aliquid nõ deputatum certo ordini ecclesiastico: vt si legit Psalmos, vel legit Euãgelia, quod quilibet potest ĩterta interdicta, sicut & prædicare. de sent. excõ. c. responso. vel si in Matutinis legit Lectiones, vel cãtat Respõsoria: quia secũdũ Host. & Veruec. nõ est irregularis. quod ĩtellige si nõ facit officiãdo principaliter, id est, ex officio suo, sed tanquam laicus, etiam si ista faceret in choro. Vñ etiã, secundũ multos, nõ est irregularis, q̃ interest officio, etiã ĩcũ alijs cãtet, vel secũdũ Inn. dicat officiũ vt quilibet aliꝰ, modò nõ celebret, nec aliqd in officio suo agat. Host. in c. tanta. de excec. præl. & Spe. limitat quãdo interest ex quadam deuotione nõ cõtemnẽdo. secus si ex contemptu & authorizãdo: vt quia prælatus facit celebrari diuina: quia sic esset irregularis secũdùm gl. in cle. archiepiscopo. de priuil. & cõcor. Veruec Dur. Ex his intelligo, q̃ per celebrationẽ horarũ incurratur irregularitas solũ ab eo, q̃ interest authoritatiue, & ab eo qui officiat principaliter, scilicet quasi soluẽdo horas suas vt clericꝰ, solẽniter officiãdo ecclesiã vel populũ: & inchoãdo vel perficiẽdo. vt est hebdomadarius, qui dicit agere ex officio suo: puta hoc, pprium est sacerdotis. secus de cãtoria. ¶ Secũdã. De Psalmista verò interdicto, seu etiam nõ interdicto, sed in loco interdicto, vtrũ solẽniter agẽdo in officio suo violet illud, & fit irregularis? Cal. dicit, quòd nõ, secũdùm Theologos: qa Psalmistatus, secundũ eos, nõ est ordo: secũdùm Canonistas verò, secus: qa tenẽt, q̃ sit ordo. xxj. dist. cleros. & quod tali ordini cõpetit cãtare, scilicet in choro psallẽdo, & Lectiones ac Respõsoria legẽdo. vnde ista faciẽdo est irregularis. Sed tu dic, q̃ Theologis in hac parte stãdũ est, cùm eorũ sit dcidere an sit ordo: & ipsi dicũt, q̃ nõ est ordo, sed officiũ annexũ ordini lectoratus, ĩtellige per attributionem, & nõ per sequelam: vt infrà, Ordo j. §. j. vñ ista facere nõ est ei ppriũ, scilicet legere & cãtare. ¶ Tertiũ. Clericus simplex habẽs tantùm primã tonsurã, si cantet in officio suo est irregularis, secũdùm Host. & Veruec. Dur. in Spe. Sed quia prima tõsura, secũdùm Theologos, quibus in hoc stãdũ est, nõ est ordo, sed dispositio ad ordines, ideo dic, q̃ talis nihil ex suo officio facere põt: & sic nec edicit irregularis cãtando vel psallẽdo. ¶ Quartũ. Si clericus dicat Epistolã sine apparatu, secũdũ aliquos, & placet Inn. & sequitur Pis. nõ est irregularis, vbi est cõsuetudo, q̃ sine distinctione ordinis aliqs dicat Epistolã. Irregularitas. §. xij. vel portet cereũ, aut faciat aliud ptinẽs ad aliquẽ ordinẽ sed solũ vbi nõ est. quod quidẽ dictũ Calder. reprobat: quia illa distinctio nõ tollit quin illa de iure cõueniant alicui ordini. Sed tu dic cũ Inno. quia illa distinctio facit, q̃ ea, quæ cõueniunt ratione ordinis, nõ fiãt ex ordine vel officio: quod sufficit ad vitãdã irregularitatẽ: sicut de clerico astãte officio & cãtãte ex quadã deuotione, nõ quasi soluẽdo horas, dictũ est. ¶ Quintũ. Quãtũ pertinet ad benedictiones, dicit Inno. q̃ in benedictione aquæ cõtrahitur irregularitas: quia est annexa ordini. de cõse. dist. iij. aquã. quod intellige secũdũ Arch. qñ hoc ageret clericus interdictus: secus si nõ interdictus eã faciat in loco interdicto seruata prædicta moderatiõe: quia cũ hodie liceat celebrare cũ dicta modificatiõe, à fortiori licet aquã benedicere. & idẽ de similibus. Aquã aũt benedictã aspergere laicis loci interdicti sacerdos nõ debet nisi ĩ dictis solẽnitatibꝰ. Si tamẽ aspergat, secũdũ Cal. nõ est irregularis: qa nõ est iure cautũ, adde, quia nõ est ppriũ alicuius ordinis. quod fallit ad versum, Asperges, in principio. Missæ: qa est ppriũ sacerdotis: & gñaliter vbicũq; ĩgreditur aliqua sacerdotalis benedictio. Benedictio aũt mensæ etiã à clerico interdicto nõ inducit irregularitatẽ, secũdũ Cal. qa nulli est ordini deputata. Nec benedictio quã cõsueuerũt priores aut episcopi in sua diœcesi itinerãdo obuiatibꝰ dare, secũdũ aliquos: licet tutũ sit abstinere. quod Cald. dicit verũ in benedictione simplici: secus de solẽni, ad quã præmittitur, Sit nomẽ domini benedictũ: qa talis cõpetit ei ratione ordinis. di. xcv. c. ecce. imò ego dico esse idẽ etiã in simplici, qñ expetitur aut datur ratiõe ordinis: secus ratione ætatis vel sanctitatis eadẽ ratione: Benedictio verò calicis, paramẽtorũ, corporaliũ, cãdelarũ in festo Purificationis, aut oliuarũ die Palmarũ, fieri nõ põt, secũdũ Cald. à clerico interdicto, vel etiã à nõ ĩterdicto in loco interdicto, nisi secũdũ dictã moderationẽ, aliter supple inducit irregularitatẽ. Et idẽ de officio baptismi ĩ Sabbato sancto, vel q̃ cõfectione chrismatis in cœna Dñi, quod cõceditur in c. quoniã. de sent. excom. lib. vj. sed cũ dicta moderatione: vel pro anniuersario defunctorum: & pro introductione mulieris in ecclesiã post partũ eũ Psalmis & orationibus & solẽni introductiõe: quia est officiũ ordinis clericalis: sed sine officio facta solùm cõfessione, vt moris est, poterit mulier per se intrare gratias agẽdo. Et idẽ tenet Host. de benedictiõe nuptiarũ, scilicet q̃ nõ licet. sed intellige de solẽni. Benedictio aũt peræ & baculi peregrinorũ à sacerdote, secũdũ Veruec. videtur cõcessa, cũ nõ sit in iure prohibita: adde quia nõ est ordinis alicuius. & idẽ de benedictione vestiũ volẽtiũ ĩtrare aliquã religionem, vel etiã ordinem tertiũ. ¶ Sextum: Officium cõmẽdationis animarũ decedẽtiũ, iuxta morẽ credit Cal. de, posse fieri loco & tẽpore interdicti, quia videtur annexum absolutioni factæ in pœnitẽtia, quæ tũc conceditur, vt j. §. vij. particula tertia. ¶ Septimũ. Orationes etiam q̃ fiunt in capitulis religiosorum nõ violãt interdictũ, modò nõ dicatur, Dominus vobiscũ: quod, secundũ aliquos, ante orationẽ videtur certi ordinis: sed loco eiꝰ dicatur,

Domine exaudi oratſonem meam: quia talia nō ſunt cer
7 ti ordinis. ¶ Quintò q̄ritur,* quomodo à clericis vel epi-
ſcopis violetur interdictū per celebrationē diuinorū ſine
modificatione d.c.alma? Et dico multa. ¶ Primū. Per quā-
libet quatuor cōditionū dictarū in modificatiōe prima, ſi
non ſeruetur, violatur interdictum: & eſt clericus irregu
laris, etiā ſeruatis alijs, ſi celebrat, vel aliqd alicui⁹ ordinis
agit, vt in officio ſuo, puta ſi pulſatis cāpanis celebrat, vel
etiā ſi alta voce tātùm, ſecūdum Hoſt. Io. An. & Io. Cal. Et
ſi alijs celebrātibus facit tantùm vnum prædictorū, puta
aperit ianuam, vel campanam ſonat, & huiuſmodi: Archi.
credit ipſum irregularē, quia participat in crimine crimi-
noſo. de ſentē. excom. c. nuper. ſecus ſi aliquid prædictorū
facit vt celebrentur diuina, quæ tamē de facto nō celebrā
tur, cùm irregularitas requirat actum perfectū. xv. q. j. c. ſi.
¶ Secundum. Clerici dicentes officium tempore interdi
cti generalis vel ſpecialis locorum per viā vel extra eccle-
ſiam, violant interdictū, ſi hoc faciāt ſtudioſe, vt audiāt ſe
culares, cùm hoc ſit officiare populum. arg. c. ſi. de priuil.
li. vj. vbi patet, q̄ etiam diuinorū celebratio extra eccleſiā
tali tempore prohibetur. Secus autem ſi fic dicēdo à caſu
ſeculares tranſeuntes audiuerint: tū qa quod modicū eſt,
ratio apprehendit quaſi nihil. ij. Phyſic. tum quia non eſt
contra rationem legis. Conſuluit tamen Cal. q̄ non dicāt
horas in via quando ſunt duo vel plures: quia nō audet di
cere quin violetur interdictum, ex quo audiri poſſunt ab
alijs. Ex quo infero de mente eius, quòd tempore interdi-
cti generalis clerici nō interdicti etiam in loco īterdicto
poſſunt ſimul dicere horas bini, modò nō agāt clarē, nec
alio officiādi populū vel eccleſiā: & idē dico in ſpeciali, ſi
ſit poſitū propter populū punīēdum vel affligendū. & de
hoc de pœnit. & remiſ. quod in te. ¶ Tertiū. Tempore ge
neralis vel ſpecialis interdicti locorū poſſunt non ſolùm 8
clerici, verùm etiā ſeculares, orare in eccleſia oratiōe pri
uata, ſecundū Mo. quia talis actus nō cōtinetur ſub aliquo
prohibitorum §. j. iij. & idem Rodo. etiam ſi orantes ſint
interdicti, vel ipſa eccleſia. ¶ Quartum. Violatur etiā diui
norum celebratione, quoties agūt clerici aliquid alicuius
ordinis cū orationib⁹, iuxta dicta §. j. iiij. per totū. niſi in
caſu iure cōceſſo in adminiſtratiōe ſacramētorū. quia ſe-
cundū mentē Fede. omnia talia veniūt nomine diuinorū.
¶ Quintū. Epiſcopis cōceditur & alijs ſuperioribꝰ, vt vbi
libet poſſint cū altari portatili celebrare & celebrari face
re, & audire diuina, quāuis ſit interdicta terra, ciuitas, aut
caſtrū, ſeruato tū quod dictum eſt, ianuis clauſis, campanis
non pulſatis, interdictis excluſis. de priuileg. c. ſi. lib. vj. Et
ſimile priuilegiū habēt fratres p̄dicatores & minores. de
priuil. quia in his. & no. in d.c.ſi. in gl. Si tamē eſſet inter-
dicta eccleſia, vel aliquis locꝰ ſingularis: nec epiſcopꝰ, nec
prædicti fratres poſſent ibi celebrare: vt not. Io. And. in c.
quæſiuit. de cle. nō reſi. & ſequitur ibi Pā. ¶ Sextū. Pro di-
cendis horis canonicis aut miſſis tempore interdicti nul-
lo modo licet pulſare cāpanas etiā paruas, vel ꝓcul ab ec
cleſia exiſtētes, ſecūdū Archi. poſt Cal. poſſunt aūt pulſari
pro prædicatione ſecūdùm generalē cōſuetudinem: quia
iſta pulſatio eſt quoddā præambulū ad actū permiſſum,
id eſt prædicationē, quæ fieri poteſt in loco interdicto, in
terdictis & excōicatis: de ſen. excō. reſponſo. Poſt quā pre
dicationē in fine etiā generalis cōfeſsio fieri poteſt inter
dictis. Similiter pulſari poſſunt pro aue Maria: quia illa ſa 9
lutatio nulli ordini eſt annexa: & ſimiliter ꝓ oſtēſione ali
quarū literarū: vel in aduētu alicuius ꝓlati, & huiuſmodi:
& ſimiliter pro horis diei notificādis, quātum ad laicos:
quantum autē ad clericos, ſecundùm eundē Cal. nō licet:
quia ex quo dicto tēpore ſolēt diuina celebrare, præſume
retur quòd ꝓ hoc ſonarēt. xxviij. di. Syracuſanæ. ſed tamē
propter hoc, īquit, nō efficerētur irregulares. Sed ego di
co, q̄ vbi propter hoc nō pulſarēt nec pulſare crederētur,
nullo modo eſt clericis illicitum. ¶ Septimū. Priuilegiati
ante c. alma. q̄ in ſuis feſtiuitatibus publicè poſſint cele-
brare, vel in ſuo iucūdo aduētu: hoc facere nō plus fine pri
ma d.c. moderatione. quia per illud eorū priuilegia reuo
cātur. Secꝰ de priuilegiatis per dictū c. quia tales poterūt,
ſicut in ſuis feſtis p̄dicatores & minores. Et ſecūdū Inno.
& Hoſtiē. tales alios ad celebrādū admittere nō poſſunt,
ſi priuilegiū eſt datū perſonaliter ſic, Cōcedimꝰ vobis vt
poſitis celebrare. ſecus ſi impſonaliter ſic, Cōcedimus vt
ī veſtris eccleſijs celebretur: vt ī dicto priuilegio. ¶ Octa-
uum. Priuilegiati vt admittātur tēpore interdicti ſi dede-
rūt cauſam interdicto, vel eorū culpa, dolo vel fraude fuit
prolatū, vel ad perpetrādū delictū, cuius cauſa interdictū
latū eſt, dederūt auxiliū, conſiliū, vel fauorem: nō obſtāte
priuilegio, nullo modo poſſunt admitti: vt ī c. licet vobis.
de priuil. lib. vj. ¶ Nonum. Tēpore interdicti obligati ad
officiū nō excuſantur ab illo, ſed illud dicere tenētur, etiā
ſi ipſi ſint ſingulariter interdicti: debēt tamen eo caſu di-
cere ſigillatim, ſicut §. de excōicatis excōicatione iij. §. iij.
dictum eſt. ¶ Decimū. Cruce ſignati cōtra hereticos habē
tes ex priuilegio, q̄ tēpore interdicti in terra interdicta
poſſint admitti ad diuina, ſecūdùm Ioā. de Deo, ſi poſſunt
contradicere poteſtati & officialibus, & nō cōtradicūt, vi
dent conſentire: ideoq; nec ad diuina nec ad eccleſiaſticā
ſepulturā debent admitti. Si tamē de taciturnitate poſtea
dolētes contradicūt, eorum priuilegium reuiuiſcit per ſa
num intellectū c. duobus. de ſent. excō. ¶ Sextò quæritur,
*quomodo laici violēt interdictū? Et dico, q̄ ingerendo
ſe his quæ illis prohibētur. Non licet aūt eis tempore in-
terdicti nec excōicatis audire diuina ēt ſtādo extra eccle
ſiam, ſecūdū Hoſt. quod de mēte eius Aſtēſis limitat, ſi di-
cantur in eccleſia: ſi verò dicantur in domo, vel in via, nō
prohibētur audire, ſecundū quoſdā, vt dicit Rodo. ſed nō
placet. niſi qñ nō ſtudioſe ad hoc dicerētur: alioquin eua-
cuari poſſent iſtæ cēſuræ ī fraudē legis: nec ſunt ad offer-
torium admittēdi: nec eſt eis portāda pax, aut feneſtra vel
oſtiū aperiēdū vt videāt corpus Chriſti: nec clericis licet
ita altè dicere vt foris audiātur. & colligūtur hęc extrà, de
pœn. & re. c. quod in te. & cōcor. ſatis Ray. & Veruec. Sed
intellige, q̄ clericis nō licet ita altè celebrare ſtudioſe: qa
poſſunt ita altè dicere, vt ſe inuicē audiāt in choro, etiam
ſi hoc faciendo præter ſuam intētionem audiantur extra.
argu. d.c. alma. Poſſunt autē laici interdicti orare in eccle
ſia etiam interdicta extra tēpora celebrationis diuinorū,
niſi ſint excommunicati maiori, vel ab īgreſſū eccleſiæ in
terdicti, ſecundū Mo. & Veruec. & ſimiliter exercere quę
nullius ſunt ordinis: vt aduocādo, docēdo, & huiuſmodi,
& dicere Litanias vel ſuas Laudes, vt faciūt fratrię. ¶ Septi
mò q̄ritur, quomodo īterdictū violet circa ſacramentorū
adminiſtrationē? Et dico tēpore interdicti nō eſſe minis-
trāda eccleſiaſtica ſacramēta. de ſen. excō. reſpōſo. & de ex
trema vnctione præſertim eſt verū, ſecūdū Pā. in d.c. reſpō
ſo. & do. Ant. de But. in c. nō eſt vobis. de ſpōſal. q̄ etiā nec
clericis vel religioſis cōceditur, ſecundū Io. And. & Cald.
qui ſunt de loco interdicto, licet non interdicti. *Fallit ta-
mē quod dictū eſt, & habet multas exceptiōes vt patebit.
¶ Prima. Nam excipitur baptiſmus, nō ſolùm paruulorū,
ſed etiam adultorum: de ſent. excom. c. quoniam. lib. vj. &
con

conſequēter officium baptiſmi tanquam acceſſoriū, & o-
mnia per quæ venitur ad baptiſmū, & ſine quibus expedi
ri nō debet, cuiuſmodi eſt catechiſmus: de cōſ. diſt. iiij. an
baptiſmū. nec eſſet irregularis ſecūdū Cald. clericus bapti
zans in eccleſia ſpecialiter interdicta. & idem intellige de
pœnitētia & alijs cōceſsis. Vnde ꝓbat clariſs. doctor Mat.
de Vgonibus in ſuo tract. de interdi. ꝓ in eccleſia ſpeciali
ter interdicta licitū eſt audire confeſsiones: & hoc ratio-
nabiliter: quia permiſſa permittuntur, ſecundū quod iura
diſponunt, & obſeruat vſus, vt infrà particula iiij. Si tamen
commodè fieri poſſet, iſta eſſent alibi exercēda. ¶ Secun
da. Excipitur confirmatio, quæ etiam adultis exhiberi ſo-
let. de ſen. excō. reſponſo. & d.c. quoniā. & cōſequēter con-
fectio chriſmatis in die cœnę, quo in baptiſmo & cōfirma
tione vtimur, vt d.c. reſponſo. & d.c. quoniam, quæ tamen
confectio ſecūdū Archid. in c. quoniā. de ſent. excom. lib.
vj. fieri non poteſt, niſi cum moderatione prima c. alma.
¶ Tertia. Et ſimiliter pœnitentia non ſolùm decedētium,
ſed etiā ſanorū, dummodo nō fierint excōicati, intellige
ratione delicti, propter quod poſitū eſt interdictum: quia
non poſſunt abſolui niſi in morte: ſecus de excōicatis ex
alia cauſa, dummodo etiam nō ſint de illis, propter quōrū
culpam, vel dolum lata eſt ſentētia interdicti: vel quæ præ
buerunt conſilium, auxiliū, vel fauorē: niſi prius ſatisfece-
rint, ſi poſſint, vel de ſatisfaciendo præſtiterint idoneam
cautionē: aut ſi hoc nō poſſunt, niſi iurauerint, q̄ cū pote
runt ſatisfaciant: & ad ſatisfactionē faciendam per eos qui
tenentur, dabunt conſilium, auxilium & fauorē, & ad hoc
fideliter iuxta ſuum poſſe laborabunt: vt in d.c. alma. Et ha
bēt locū iſta, etiā ſi clericus iubeatur exire: niſi aliter con-
tineatur in ſentētia: vt §. §. j. part. j. Nec tamē propter ali-
quod prędictorū fieri debet relaxatio interdicti: vt in d.c.
alma. ſed ſolùm iniungēda pœnitentia ſalutaris. Vbi etiā
notandum eſt, q̄ nō ſolùm tempore interdicti licet abſo-
lutio ſacramentalis in pœnitētia, ſed etiam generalis, non
quia non ſit officium diuinum, vt dicit Cald. alioquin in-
terdictus eam faciens non eſſet irregularis: ſed quia con-
ceſſa pœnitētia cōcedit omnis abſolutio generalis & ſpe-
cialis, cùm ordinentur ad emundationē peccati. De abſo-
lutione tamē ab excōicatione dicit Inno. q̄ ſi clericus in-
terdictus, vel non interdictus, ſed in loco interdicto excō
municat aliquem, vel ab excommunicatione abſoluit, nō
eſt irregularis: qa huiuſmodi nō ſunt ordinis, ſed iuriſdi-
ctionis. ij. q. j. nemo. quod de excōmunicatione nō eſt du-
bium. vnde idem de abſolutione dicēdū eſt, de pœ. diſt. j.
verbū. abſolutionis tamē ſolennia exhibere, vt eſt dicere
cum ſtola, pſalmos & orationes, vel in eccleſiā introduce-
re excōicatū, quia eſt ordinis & officij, huiuſmodi faciēs
eſt irregularis, ſecundū Inn. & Spe. & concor. Hoſt. & Lā.
& Pan. in c. fin. de exceſ. prela. & ſequitur Sum. Roſ. contra
Sum. Ang. Sed ego valde dubito, & falſum credo: qa ſi lici
tum eſt mihi nō interdicto aliquē abſolūere à peccatis, qd
eſt ordinis: non apparet quin poſsim etiam abſolutionē,
quę ſit ordinis, impēdere excōmunicato, quem neceſſariò
antè ab excommunicatione quàm à peccato abſoluo. Vn- 10 ritur,*quo violetur interdictū circa eccleſiaſticam ſepul
de dictum illorum eſt verū, ſi hoc faciat interdictus: non turam? Et dico multa. ¶ Primū. Tempore generalis inter-
ſi in loco īterdicto. ¶ Quarta exceptio eſt de euchariſtia. dicti denegatur laicis eccleſiaſtica ſepultura, etiā ſi pœni-
Nam dari & deferri poteſt moriētibꝰ. de ſen. excō. permit- tentiā egerint: de pœnitētijs & remiſsionibꝰ. c. quod in te.
tamus. & de pœ. & re. quod in te. etiā cum campanula & lu quia tales adhuc interdicti ſunt, etiā ſi peccatores nō ſunt.
mine in præſentia affantiū & veniētiū, & cū alijs conſue- xvij. q. iiij. c. miror. ſicut & interdicti, qui cùm abſoluuntur
tis. ſecūdū Cal. quia cùm aliquid permittitur, niſi aliud ap ab aliqua excōicatione, remanent interdicti, donec ſolua-
pareat, intelligitur permitti ſecundū quod ius diſponit, & tur interdictum. Et ſi in eis ſic interdictis morientibus ap
obſeruat vſus, argu. iiij. diſt. erit autem lex diſtinc. xij. illa. paruerint pœnitentiæ ſigna, non debent in eccleſia ſepe-
liri.

liri: sed extra, & soluto interdicto ad ecclesiam transferri. arg. de sent. excom. cum illorū. in qua si de facto cōtra ius fuisset sepulti, nō sunt exhumādi: cùm ad eum statum venerit res, à quo potuit incœpisse. ¶ Secundū. Sicut autem laici nō sunt eo tēpore in ecclia sepeliendi: ita nec in cœmeterio. de priui. vt priuilegia, id est, in loco deputato ad sepulturā, licet non sit per epiſcopū benedictus, secundū Stepha. vel melius, vt dicatur cœmeteriū, oportet, secūdū Io. And. quod sit locus ad vsum cœmeterij per epiſcopum benedictus: de cōsec. dist. j. nemo. & idem virtualiter Cal, addēs, ꝙ hoc oportet fateri quātū ad sentētiā excommunicationis, quæ ponitur in cle. eos. de sepul. Dicit autem Veruec. Dur. ꝙ irregularis est clericus sepeliēs solenniter hominē interdictum in cœmeterio. argū. c. j. de postu. Sed ego addo idē esse, si sepeliat solēniter etiā nō interdictū in loco interdicto, id est, cum officio solito: quia hoc cōpetit certo ordini, secundū quod cōmuniter seruatur. ¶ Tertium. Extra ecclesiam & cœmeteriū possunt tēpore interdicti laicorū corpora sepeliri sine officio diuino, secundū Cal. quia remanere nō debēt inhumata; non autē cum officio diuino: sed clericirillud celebrātes sunt irregulares. ¶ Quartum. Clericis, qui nō fuerūt interdicti, & interdictum seruauerūt, cōceditur ecclesiastica sepultura sine pulsatione campanarū, & sine solēnitate cum silētio. d. c. quod in te. quod tamen hodie non est verū de silētio officij funeralis, cùm missa concedatur & horarū solutio, secundū moderationē capituli, alma. vnde sepeliri possunt cū officio sine nota, per arg. c. cui licet. de reg. iur. li. vj. moderatione tamen prædicta obseruata, secundū Fede. & in diebus, in quibus potest publicè celebrari, poterūt sepeliri cū cāpanis & alijs cōsuetis, vt dictū est. Et si qui sint clerici, q aliquo casu sepeliri nō possint apud ecclesiam suā, vel qa non habent, vel quia impeditur, sepeliri poterunt in alia. arg. dictorū §. j. par. iij. & quia d. c. quod in te. nō limitat ad ecclesiā propriā, sed absolutè cōcedit eis ecclesiasticā sepulturam, laicis aūt nō interdictis nō cōceditur sepeliri in cœmeterio sito in loco interdicto cum officio clericorum sub silētio cessantibus alijs solenitatibus, secūdū Cal. quia illud ex gratia cōceditur clericis, & cōsequenter intelligitur alijs denegatū. Confratres quoq; qui ex priuilegio religiosorū, quorū sunt cōfratres, admittuntur ad diuina, sepeliri nō possunt in ecclesia interdicta. intellige etiam generaliter, secundū Sum. Ange. licet in alijs possint liberè sepeliri. de priuil. vt priuilegia. quod tamen Pano. 2
ibi in fine, limitat quādo elegerūt sepulturā in ecclesia nō interdicta: aliàs possunt etiā in interdicta sepeliri. vide ibi. ¶ Quintum. Si autem ecclesia aliqua sit specialiter, seu singulariter interdicta: quidā, vt Ioan. Andr. dicūt non posse ibi clericos sepeliri, vt refert Panor. in d. c. quod in te. sed Host. tenet contrarium: quia tātum valet interdictū generale quo ad omnia, quantū speciale quo ad quedam. Pan. verò bene distinguit, quia clerici illius ecclīæ ibi possunt sepeliri, non alij, cùm habeant in loco ecclesias nō interdictas. Addè, ꝙ si alias ecclesias nō haberēt, aut sunt impēditę, etiam ipsi possent ibi sepeliri, vt dictum est: laici verò in dicto casu specialis interdicti localis, si ipsa ecclesia est interdicta propter delictum clericorum tantū, vel quia violata fuit, parochiani possunt in alia nō interdicta sepeliri, & audire diuina. secus si interdicta est in pœnā populi: licet multi ex eis nō deliquerint, sed fortè vniuersitas, vel magna pars, vel fortè dns: & in hoc punitur, quia non possunt in alia etiā nō interdicta sepeliri. ¶ Sextū. Priuilegiatus post c. alma. super auditione diuinorū, & sacramentorum perceptione, vel etia super sacramentorum perceptione sine mentione diuinorū, secundū. Cal. admitti potest ad ecclesiasticam sepulturā, quāuis de illa mētio non fiat: sed si priuilegiū esset factū super auditione diuinorū, non facta intentione de perceptione sacramētorū, satis videtur dubium: tamen tenet, ꝙ sit ecclesiastica sepultura cessa per regulam, cui communicamus viuo, & c. xxiij. q. ij. sanè. solēnitatibus tamē cessantibus, vt dicitur de clericis. ¶ Septimum. Tempore interdicti etiā ab & pro ipsis interdictis licet recipere mortuaria, & orare si mortui sunt pœnitētes: xj. q. iij. quicunq; intra. si verò nō pœnituerūt, nec illa recipi possunt, nec pro eis orādū. lxxxviij. d. c. si. Quomodo aūt sint excommunicati admittentes ad sepulturā nominatim interdictos, vel publicè excōmunicatos, & sepelientes tēpore interdicti defunctos in cœmeterijs, vel ecclesijs, in casibus iure non concessis: vide suprà, Excommunicatio. ix. §. xxxv. & in cle. eos. de sepul.

RVRSVS. DE INTERDICTO VI. quantum ad pœnas violantium illud.

1 *Interdictum violans quando non incurrat pœnam.*
2 *Interdictum violantes clerici quas pœnas incurrant. & nu. 3.*
4 *Interdicti clerici vel alterius quæ sit pœna. & nu. 5. & 6.*
7 *Laicus violans interdictum quam pœnam incurrat.*
8 *Consuetudo an excuset violatorem interdicti.*

INTERDICTVM sextò considerandū est quātū ad pœnas quas incurrūt violantes illud, quod scilicet de mēte doctorū dupliciter fit. s. dum interdictus exercet aliquid sibi illicitum, vel nō interdictus in loco interdicto præter moderationes dictas in prin. tit. prioris. ¶ Primò verò qritur, *quādo locum habeant, vel nō habeāt pœnæ iuris cōtra violatores interdicti? Et dico eas locum non habere, primò vbi interdictum est relaxatum verbaliter, quia iam nec violatur, cùm nō sit. nec similiter vbi est relaxatū mēte sola à summo pōtifice: quia ipse solus hoc modo potest relaxare: vt s. Interdictū iij. §. ix. vnde tūc celebrātes in loco & tēpore interdicti ignorātes mentalem relaxationē, licet peccēt, nō tamē sunt irregulares, secundū Cal. habēt verò locum vbi à papa non est relaxatū verbo, aut mente, & vbi non est relaxatū ab inferioribꝰ verbaliter: quia tūc irretiunt omnes violatores, etiā si ipse ferens sentētiam, vel eius superior, eam violet. Vnde secundū Cal. sunt irregulares ligati à canone, per c. is qui. de sent. excom. lib. vj. de consc. j. & fin. quod limita de superiori citra pontificē summū. ¶ Secūdò qritur, *quas pœnas incurrāt commuiter clerici religiosi habētes aliquē ordinē violando interdictū? Et dico, ꝙ tres. s. irregularitatem, ineligibilitatē, & impostulabilitatē. pro quorum intellectu dico multa.
¶ Primum. Clericus interdictus generaliter aut specialiter siue singulariter, nullibi potest exercere actū pertinētem ad aliquē ordinem aut celebrationē diuinorū, quorū nomine veniūt missæ, horæ canonicæ, & exequiæ, benedictiones solennes, & omnia, de quibus rubricæ tradūtur in breuiario, vt missali: de qbꝰ s. Interdictū v. §. iiij. quod tū fallit, si quid horū sit dispositio, vel sequela ad aliquod sacramētum eo tēpore licitum exhiberi, sicut est catechismus respectu sequētis baptismi: & cōmēdatio animæ respectu prioris abolutionis in pœnitentia. Nō interdictus aūt talia exercere potest quidē, sed nō in loco, vel tempore interdicti, nisi secundū qđ est iure prmissum. ¶ Secūdū, Clericus interdictꝰ exercēs prædicta alicubi siue vbicūq;, & non interdictus exercēs ea in loco interdicto, intellige sine moderatione c. alma. & vt clericus, est irregularis. c. is qui. & c. is cui. de sent. excō. lib. vj. & c. cū æterna. de sen. & re iudic.

re iudi. lib. vj. & ineligibilis: ita, ꝙ nec eligi potest, nec elligere. d. c. is qui. & impossibilis, de postul. prælat. c. j. Quod quidem quantū ad secundū limitatur primò à Feder. quādo nō interdictus publicè & palam more solito celebrat. Secundò limitatur si locus sit interdictus propriè: qa si qs scièter celebraret in ecclesia nō interdicta, ppriè, sed violata semine vel sanguine, nō est irregularis, licet grauiter peccet: vt in d. c. is qui. & consequenter à fortiori, nec per soluens horas canonicas, vel aliquid aliud diuinorum.
¶ Tertium. Si clericus non interdictus scienter celebret, non quidē in loco interdicto, sed tamē personis interdictis à iure vel ab homine, vt recipiat publicè interdictos ad diuina officia, vt sacramēta, vel sepulturā, nō est irregularis, est tamen interdictus illi ingressus ecclesiæ donec satisfaciat ad arbitriū eius, cuius sentētiā contempsit. de priuile. c. episcoporū. lib. vj. & si in ea se ingerit in officio suo, efficitur irregularis. de sent. exc. is cui. lib. vj. vbi licet ponant multi, quibus interdicitur ingressus ecclesię, tamē hoc est diuersimode: qa cum hoc etiā aliqui sint irregulares, iuxta dicta in tit. priore. & aliqui excōmunicati: vt s. Excommunicatio ix. §. xxxv. Et idem est secundū Federi. quādo admittuntur laici aliūde aduenientes ad diuina in ecclesia nō interdicta existente in loco interdicto generaliter aut specialiter. ¶ Quartū. Si aūt prædicti, scilicet clericus interdictus, in loco interdicto exercent aliqua nō deputata certo ordini: vt cantare in choro, legere psalmos, vel epistolā, sicut faciunt alij laici, nō officiās principaliter ecclesiam, secundùm Inno. in c. tāta. de exc. prælat. & sequitur Pan. in c. ij. de cler. excom. minist. non incidunt in præfatas pœnas. & de his dictū est in tit. priore ferè per totum. 5
¶ Quintum. Si aūt clericus decedat interdictus, priuatur
5 ecclesiastica sepultura d. c. is cui. ¶ Tertiò quæritur, * quæ sint pœnæ, quas distinctè & seorsum præter prædictas incurrunt clerici & religiosi, subditi vel prælati? Et dico multa. ¶ Primū. Clericus violans interdictū modo dicto in §. priore, est suspensus ab officio & beneficio & iurisdictione, secundū veriorem intellectū. de excess. prælat. tanta. in tex. & in glo. & sequūtur cōmuniter Doct. & est beneficijs spoliādus. de cle. exc. minist. postulastis. ¶ Secundū. Reli- 6
giosus etiā nō seruans interdictum, quod scit ecclesiā matricem seruare, est excōmunicatus per clem. ex frequentibus. de sent. excō. vt habetur s. Excōmunicatio vij. §. xlvj. si tamen violator interdicti sit religiosus ad nullū ordinē ordinatꝰ, etsi irregularitatē nō incurrat, quia nō est expressum in iure: nam c. is qui. loquitur de sola irregularitate, quæ ꝓcedit ex sola celebratione diuinorū, vel ordinū exe cutione: poterit tamen aliter puniri secundū Cal. vt reclu di in arctiꝰ monasteriū. & idē videtur de moniali: imò tā ille quàm ista est ineligibilis actiuè & passiuè: qa etsi nō habent ordinē clericalē, ratione tamen status sui habēt officium celebrandi diuina secundū suam conditionē: vnde illam pœnā incurrunt, cuius sunt capaces. ¶ Tertiū. Secūdùm Inn. & Host. violās interdictū, & ad violādū inducēs suspēsus est: & sic si prælatus est, omnis eius institutio, de stitutio, collatio præbendarū, beneficiorū ac dignitatū, & sentētiæ in quoscūq; prolatæ sunt irritæ & inanes. Nō ergo potest premissa facere. Et, vt aiunt, idē fortè dicēdū est in alijs spiritualibus. s. ꝙ sicut ei cōferri nō possunt, sic nec facta ab eo collatio valet: vt in d. c. postulastis. & de æta. &
4 quali. ordi. cùm bonæ. ¶ Quartò quæritur, * quæ sit pœna clerici interdicti aut illi participantis? Et dico tria. ¶ Primum. Nominatim dicuntur interdicti omues, qui ꝓprio nomine vel alia certa circūloquutione per sententiā desi- 7
gnantur. Insti. de exhære. lib. §. nominatim. & similiter rā quam nominatim interdicti sunt omnes, de quibꝰ cōstat, ꝙ sunt interdicti: vt si ciuitas vel castrū interdicatur. si verò interdicantur fautores siue participātes in crimine, nō dicūtur nominatim interdicti, sed tātùm ī genere, nisi notorię cōstet eos esse fautores. vide ī. Nominatim. ¶ Secūdùm. Secundū Inn. Host. & Ber. in diuinis sunt vitandi omnes nominatim vel tāquā nominatim interdicti: nō autē quis tenetur vitare interdictos generaliter vt participes, quousq; p iudicē specificētur: nisi fortè eorū participatio esset valde notoria, ita, ꝙ inficiationi nō esset locꝰ. de cohab. cle. & muli. tua nos. ¶ Tertiū. Si sacerdos ꝓbabiliter credit aliquos ītērdictos esse in ecclesia. s. tēpore celebrationis diuinorū, debet monere in generali vt exeāt. alias nō tenetur eos vitare, maximè publicè, donec cōstet de sententia: imò hodie seruāda est moderatio cōcilij Cōstātiēsis. quā habes s. Excōmunicatio v. notab. iiij. Si verò sacerdos susc ipiat scienter interdictū, alij nō tenentur exire, secundū Veruec. ipse tū sacerdos peccat: & incurrit pœnam c. episcoporū. de priuil. li. vj. vbi dicitur suspēsus ab īgressu ecclesiæ: vt dictū est, quod ītellige de interdictis publicè iuxta Decretū Cōstantiense, de quo s. quia idē est iudiciū quo ad vitare de interdictis & excōmunicatis. ¶ Quartum. Si clerici existētes nominatim interdicti celebrauerint diuina, sunt irregulares, secūdùm Inno. xj. q. iij. si quis episcopus. & perpetuò deponēdi: nisi, ꝙ si multi sunt principales, sunt deponēdi: cum alijs verò super irregularitate poterit dispēsari, sed nō nisi ꝑ papā. & facit de cler. exc. minist. larores. vbi etiā dicitur, ꝙ multitudo intelligitur, cùm excedit xl. ¶ Quintò quæritur, * quæ sit pœna clerici interdicti ab ingressu ecclesiæ ab homine vel à iure? Et dico, ꝙ si talis ingerat se diuinis in ecclesia in officio suo, efficitur irregularis. de sent. exc. is cui. libr. vj. Si verò īgerat se diuinis extra ecclesiā, puta sub dio vel tētorio, secundū gl. ibi, nō efficitur irregularis. Si verò celebratī oratorio, dic, ꝙ si est oratorū strictè, ita, ꝙ nō est ecclesia, nō est irregularis: si verò est ecclesia, sed nōdum cōsecrata, quæ ꝓ priè dicitur basilica, est irregularis: quia satis est, ꝙ sit epi
6 authoritate fundata. ¶ Sextò quærit, * quæ sit pœna participātis in diuinis cùm eo cui interdicitur ingressus ecclesiæ? Et dico sic: Presbytero celebrāte Missam ī ecclesia, si subdiaconus, cui est interdictus ingressus ecclesię, dicit epistolam extra ecclesiā in illa Missa, vel Diaconus sic īterdictus Euāgeliū, ipse presbyter sciēter tales, vt s. admittēs, est irregularis participando in crimine crimīnose: quod participium videtur esse ī ecclesia: quia & illi eo casu efficiūtur irregulares, propterea, ꝙ vnū est officiū & prīcipaliter in ecclesia celebratū, cui in actu sibi ꝓhibīto cooperātur. dist. 50. si quis viduā. Si verò ecōtrarió Subdiaconꝰ cui est interdictus ingressus ecclesiæ, dicit Epistolam īecclesia ī Missa, quā Sacerdos celebrat extra ecclesiā, irregularis est: quia in ecclesia verè & de facto id fecit, & sic ī loco ꝓhibīto. c. is qui. de sen. excō. lib. vj. & idē de diacono & Euāgelio. presbyterū aūt Sū. Ros. nō audet dicere irregularē, licet videat participare in culpa, ne prīcipale vel dignius trahatur ad accessoriū vel minꝰ dignū. Ego ꝙ dico, ꝙ est irregularis, qa æque vel magis participat sicut in priori casu, quo idē dixit cum irregulari ē. regula iuris, ꝙ accessoriū naturā sequi cōgruit prīcipalis, fallit vbi est periculū animæ: vt de iureiur. debitores. & c. cùm cōtingat. & ꝑterea celebrationi nō accedit cū isto Subdiacono, quia celebrari potest cū alio vel sine. ¶ Septimò q
7 ritur, * quæ sit pœna laici violātis īterdictū? Et dico secū-

dùm

dùm Inn. ℔ quamuis non incurrat irregularitatem vel ſuſpenſionem, grauiter tamen peccat, puniendus p eccleſiaſticum iudicem pœna arbitraria. de ſentẽ. excõ. grauis. in cle. & ſecundũ. Arch. peccant mortaliter, quia faciunt contra obedientiã eccleſiaſticam. diſt. lxxxj. ſi quis. quod videtur mihi verum, quando id faciunt ex contemptu, non aliter, niſi in quatuor caſib⁹ poſitis in cle. j. de ſepul. & in cl. grauis. de ſentẽ. excõ. quos habes §. Excommunicatio vij. excõmunicatione vij. & Excõmunicatio ix. excõmunicatione xxxv. ¶ Octauò quæritur,* vtrum ex ſola conſuetudine poſsit quis venire contra interdictũ ſine pœna? Et dico, ℔ non. de cõſue. cùm intra. ſecundũ Inn. & Hoſt. Quomodo autem fratres prædicatores & cõſequenter minores tempore interdicti ſint priuilegiati, habes ab Archi. in iij. parte, tit. xxvij. c. v. in fine. & in mari magno.

1 2 3

x Intereſſe quid, & quotuplex ſit.

INTERESSE,* ſecundũ Bar. in l. vnica. C. de ſentẽ. quæ pro eo quod intereſt, profert, propriè & ſtrictè eſt eſtimatio alicuius vtilitatis nõ habitæ propter alicuius factũ iniuſtũ vel conceſsionẽ iniuſtam. Eſt aũt duplex. aliud ſcilicet lucri ceſſantis: & hoc eſt quando homo impeditur à lucro quod feciſſet ſi talis pecunia ſibi reſtituta fuiſſet, vel non fuiſſet læſio talis illata, & huiuſmodi. aliud eſt dãni emergentis: & hoc eſt duplex: aliud ſcilicet in re, aliud extra rẽ. Intereſſe dãni emergentis in re vel circa rem etiam dicitur intrinſecũ, ſecundũ Bar. ibi: & eſt ipſa res, ſeu eiꝰ æſtimatio, vel id quod prouenit immediate ex re: vt fructꝰ, & partus; & huiuſmodi. Exemplũ: Vẽdidiſti mihi vinũ quod valebat viginti, & pretium tibi tradidi: nec dediſti. nunc aũt valet quadraginta: & ſi traditũ fuiſſet, tantũ habiturus erã. & de hoc ff. de act. emp. & vẽ. l. ſi ſterilis. §. cùm p venditorẽ. Intereſſe extra rem, vel extrinſecũ, eſt quod puenit nõ ex ipſa re, ſed propter ipſam rem. Exemplũ: Vendidiſti vinũ, nec tradidiſti: ſed ſi tradidiſſes, ex eo potuiſſem negotiari & lucrari. Vendidiſti granũ: & quia nõ tradidiſti, ſerui mei fame perierũt. Et iſtud quãdo petatur in cõtractibus, habes in l. Iulianus. §. j. ff. de act. empt. & vẽ. & l. cùm venditorẽ. C. de act. emp. & vẽ. ff. de verb. obli. l. ſi iſtam. Quando autẽ teneatur quis in cõſcientia. j. Reſtitutio iij. §. ix. & vſura j. §. ix. intereſſe quando habet certam quantitatem vel ſpeciem, duplũ excedere non põt: quando autem duplũ excedat, habes in d. l. vnica. in text. & ĩ gl. ſed quo ad conſcientiam, habes infrà Vſura. j. §. eodem.

1

¶ INTERLOCVTORIA ſententia, vide infrà Sententia: ſed vtrum ipſa tranſeat in rem iudicatam, vide cap. cùm ceſſante. de appella.

DE INTERPRETATIONE.

1 *Interpretatio quotuplex ſit.*
2 *Interpretari legem ad quem ſpectet.*
3 *Interpretatio priuilegij an ſpectet ad ſolum principem.*
4 *Interpretatio an ſit in cõtractibus faciẽda, ut res potius ualeat.*
5 *Interpretatio in ambiguis qualiter ſit facienda.*
6 *Interpretandi ratio uaria unde ſumi debeat.*

INTERPRETATIO eſt vniꝰ verbi per aliud, vel vniꝰ ſententiæ per aliam declaratio: ſicut interpres vnã linguam per aliã manifeſtat. & eſt multiplex, vt not. Pan. in c. j. de poſtulat. prælat.* Quædam enim eſt generalis & neceſſaria, ac redigẽda in ſcriptis: vt principis. de ſent. excõ. inter alia. xj. q. j. §. ex his omnibus. C. de legi. l. vlti. & hæc ius facit quo ad omnes. de conſti. c. ſi. Alia generalis & neceſſaria, ſed nõ redigẽda in ſcriptis: vt cõſuetudinis. ff. de leg. l. ſi de interpretatione. Alia nõ generalis, ſed neceſſaria, & in ſcriptis redigenda: vt iudicis. ff. de legi. l. nõ poſſunt. arg. etiã l. nam vt ait. qui ſententiã ſuam interpretari poteſt. arg. ff. de re iudi. Paulꝰ. vbi ſupplere poteſt quæ deſunt ſententiæ: & ſic interpretari, ſicut & prætor. ff. de præto. ſtipul. l. prætoris. Alia nec generalis, nec neceſſaria, nec redigenda in ſcriptis: vt magiſtrorũ. C. de profeſ. qui in vrbe Cõſtan. l. vna. lib. xij. vide Pan. in c. j. de poſtul. prælato. ¶ Primò verò quæritur,* ad quẽ ſpectet legis interpretatio? Et dico, quòd interpretatio diuinę aut canonicę legis pertinet ad papã: & ſimiliter legis ciuilis, inquantũ cõcernit clericos: vt in c. j. de iura. calũ. inquantũ verò cõcernit laicos, pertinet ad Imperatorem. l. fin. C. de legib. quia eſt eius interpretari, cuius & cõdere. de reg. iur. lib. vj. Quod intellige verũ generaliter: quantũ autem ad vnã cauſam, etiam iudex poteſt ĩterpretari: vt not. Inn. in c. cũ ſpeciali. de app. de quo etiã vide bonã glo. in c. j. de poſtu. præl. & facit l. vnica. C. de profeſ. qui in vrbe. niſi eſſet aliquid ita arduum, ℔ certus intellectus dari non poſsit: quia tunc recurrendum eſſet ad principem. l. pen. & fi. C. de legib. Hęc Pan. in c. j. de iur. cal. An etiam legatus poſsit interpretari reſcriptum, vide eundẽ in c. j. de poſtul. prælat. Sciendum tamẽ, ℔ lex humana ſeruari nõ debet quãdo eſt in dãnũ: ſed pro interpretatione recurrẽdũ eſt ad principem, niſi periculum ſit in mora. vide ij. ij. q. lxvj. artic. vj. & ij. ij. q. lx. artí. v. ¶ Secũdò quæritur,* vtrum interpretatio priuilegij pertineat ad principẽ ſolum? Et dicit Pan. in c. cùm veniſſent. de iud. ℔ aũt dubium eſt ſuper poteſtate, ſcilicet ſi potuit dare: & ſic nulli inferiori à principe licet: vt in c. j. de tranſla. præla. xvij. q. iiij. §. qui autem. ix. q. iij. cuncta p mundum. Aut dubium eſt ſuper validitate vel ſurreptione: & ſic poteſt inferior iudex ſecundũ cõmuniter Doct. Aut dubitatio eſt circa verba ſolũ: & tũc ſi caſus eſt clarus & deciſibilis de facili, ſic poteſt inferior cognoſcere ad p iudicium partiũ, ſecundũ cõmuniter Docto. quia inferior interpretatur legem ſuperioris in præiudiciũ partium: vt not. Inno. in d. c. cum ſpeciali. & facit c. inter alia. de ſentẽ. excom. & d. c. final. Si verò caſus eſt dubius, ſic ad principem pertinet ſi eius præſentia de facili poteſt haberi. arg. d. c. cùm veniſſent. & d. c. inter alia, & l. ex facto. §. j. ff. de vulga. & pupil. ſubſtitut. Quòd ſi de facili nõ poteſt adiri princeps propter diſtantiam longam, ſic poterit ĩterpretari per rationẽ naturalem & veriſimilem, quæ notari poteſt per expreſſa verba. Pro quo eſt caſus ĩ d. l. ex facto. §. ij. vbi Iuriſconſultus interpretatur legem ex naturali ratione. & facit quod not. Inno. in d. c. cum ſpeciali. & text. in c. cùm perſonæ. de priuileg. lib. vj. Aut dubium verſatur circa intentionem principis, & decidi non poteſt ſine dubio magno: & ſic interpretatio eſt ſolius principis. Ad p dicta facit tex. c. venerabilẽ. de elect. Dicit etiam Specula. in tit. de leg. §. nunc oſtẽdendum. quòd epiſcopus poteſt interpretari iurium allegationes: de pign. ſignificãte. & d. cap. venerabilẽ. procedit in arduo negotio, vt dictum eſt.

2 3 4

¶ Tertiò quæritur,* vtrum in cõtractibus ſit interpretatio faciẽda, vt res poti⁹ valeat quàm pereat? Et dico, ℔ ſic: de fide inſtru. inter dilectos. in glo. & ff. de reb. dub. l. cùm in teſtamẽto. ff. de verb. obl. l. cũ qui. & quod cõſtituit. xviij. diſtĩ. de Syracuſanæ. & quod magis conuenit iuri. de conſue. c. cùm dilectus. §. fin. vbi interpretatio fit cõtra eũ, qui legẽ potuit apertius dicere. ff. de pac. l. veteribꝰ. de priuil. c. quia. in gl. Interpretatio aũt in cõtractibus fit plena, in teſtamentis plenior, in beneficijs quoq; pleniſsima, de do

de don. cum dilecti. Interpretatio quoq; loquutionũ fieri debet ſecundũ perſonas quæ loquũtur, vel quibus quis loquitur. xxvj. diſt. deinde. in gl. ¶ Quartò quæritur,* quomodo ſit intelligenda illa regula iuris in vj. cõtra eũ qui legẽ dicere potuit apertius, eſt interpretatio faciẽda? Et dico, quòd gloſſ. ibi poſt multa complectitur iſtam materiam, dicẽs: Obſcuritas, vel ambiguitas aut ponitur ĩ vltimis voluntatibus, aut in cõuẽtionibus, aut factis in iudicio, aut in confeſsionibus, aut in contractibus & pœnis, aut in ſentẽtijs. Si in vltimis voluntatibus, ſubdiſtingue: quia aut conſtat de voluntate expreſſe aut tacitè: & ſi expreſſe, illa ſeruatur: ga nihil eſt quod tũ debeatur hominibus, q̃ ℔ vltimæ voluntatis liber ſit ſtylus. xiij. q. vltima. voluntas. & de teſta. officij. Si verò conſtat tacitè aut per coniecturam, illa ſeruatur. xxvj. q. vj. qui recedũt. & de teſta. requiſiſti. & hoc niſi dicta voluntas turpis eſſet: vt ff. de condi. inſtit. l. quidã. vl̃ aliàs cõtra ius. Pone exemplum. de teſta. tua. Si nõ conſtet expreſſe nec tacite, ſtatur verbis teſtamẽti: ad quod xxij. q. ij. is autẽ. de celeb. miſſ. in quadam. Si autẽ verba ſunt minus larga, ſequimur benignius & minimũ. de reg. iur. Ji. vj. in obſcuris minimũ eſt ſequendũ. & ſic eſſet hæredis electio. Si verò nõ apparet, quæ pars ſit benignior, vel minor, neutra tenetur. ff. de teſta. l. ſi duo ſunt. Si quæraꝝ, ad quẽ ſpectet indagatio: dic, ℔ ad iudicem. C. de fideicõ. l. voluntatis defuncti. Si verò in iudicijs ſit ambiguitas, ſit interptatio pro proferente. Ratio: quia debitor ſemper negaret de hoc ſenſiſſe. C. de anna. exc. l. vl. & hoc in litis exordio, de quo de reſti. ſpo. cũ ad ſedẽ. Si verò in ℔bationibus ſit ambiguũ, interpretabitur cõtra producẽtẽ. de cond. app. per tuas. & de proba. in præſentia. debẽt enim ℔bationes eſſe claræ. de præſcri. auditis. ſaluo eo, ℔ poſſent teſtes obſcurè deponẽtes interdũ iterum interrogari: vt de teſtibꝰ. cùm clamor. In confeſsionibus autem ſi confiteatur incertũ, certificare cogitur. ff. de confeſ. l. certum. alioquin acciperetur quod magis expediret aduerſario, vt ibi. de cõfeſ. c. j. In cõtractibus verò, aut eſt certũ de cõſenſu, aut de diſſenſu, aut dubium. In primo caſu ſtatur ei quod ſenſerunt. de ſpon. c. j. in ſecundo nihil valet. xxvij. q. ij. ſufficit. xxx. q. ij. vno. de rap. cum cauſam. xxix. q. j. §. j. & ibi error nõ ſolùm corporis, ſed & materiæ vẽdicationẽ impedit: qa nil tã cõtrariũ cõſenſui, ſicut error. ff. de iud. l. ij. & errare eſt aliud pro alio putare. xxxviij. diſt. quãuis. nõ tamẽ omnis error impedit matrimoniũ: vt infrà Matrimoniũ. viij. §. j. In tertiò aũt caſu, ſcilicet dum eſt dubiũ, ſubdiſtingue: qa aut poteſt valere ſecundùm intellectum vnius tantùm, aut vtriuſq;. Et ſi ſecũdùm intellectum vnius tãtùm, valeat ſecundùm quẽ valere poteſt. ff. de verb. obli. l. quoties. quod etiam habet locum in cõtractu matrimoniali in foro iudiciali: in foro autem animæ ſtaretur ei, qui in tali dubio diſſenſiſſet: vt de ſpon. tua nos. Si aũt ſecundùm intellectum vtriuſq; poteſt valere, valeat illud quod eſt veriſimiliꝰ. ff. de ver. obl. eum qui ita. & in regula, inſpicimꝰ in obſcuris quod eſt veriſimilius, vel quod plerũq; cõſueuit fieri. cum ſuis concor. de reg. iur. lib. vj. & ſi dubitatur quod ſit veriſimilius, ſeruatur quod in hac regula dicitur. ff. de ver. obl. l. quicquid. Et hoc verum, ſi neuter dolum committit: ſed ſi alter dolũ committat, contra eũ ſiet interpretatio. xxij. q. v. §. ex his. & c. quicũq;. Si verò vterq; dolum committit, ad communem ſignificationẽ recurretur, vt in dicta decretali, ex literis. & xxij. q. v. §. ſi ergo. & idẽ reputatur in iuramentis, vt ibi no. In ſententijs autem interpretari poterit præſes prouinciæ, vel ℔curator Cæſaris. ff. de app. l. ab executore. nõ autẽ minor: quia functus eſt officio ſuo

1 2 3 4 5 6

ſiue bene ſiue male iudicãdo: quod intellige ꝺ diffinitiua ſentẽtia. ſecus de interlocutoria. de quo dic vt notatur, de app. c. cũ ceſſante. De fructibꝰ tamẽ & expẽſis ſupplere poteſt eadẽ die. ff. de re iud. l. Paulus. De hoc nota. xxxv. q. ix. §. quia ergo. aliàs incipit, his ita. in gl. xj. q. j. §. & his. in gl. hęc ex illa gl. ¶ Quintò quæritur,* quid ſit dicendũ in genere de interpretatione canonum, legum, reſcriptorum, priuilegiorum, ſtatutorum, vltimarum voluntatũ, contractuum, diſpoſitionum fauorabiliũ, vel odioſarũ, aut promiſcuarum, de quibus ſuis locis agetur? Et dico, ℔ clariſsimus iuris vtriuſque doctor dominus Baptiſta de Fliſco in quodã ſuo præclaro opuſculo dicit, ℔ leges & canones & reſcripta & priuilegia & ſtatuta & vltimæ voluntates & cõſuetudines & contractus recipiũt interpretationẽ, vt à cõſueto modo interpretandi, vel à ſimilibus, vel alijs iuribus ſcriptis. De lege text. eſt in l. ſi de interpretatione. & l. non poſſunt. ff. de legib. De edicto prętoris tex. eſt in l. ſi qs id quod. ff. de iur. om. iud. De priuilegijs, & beneficijs text. in l. beneficij. ff. de cõſti. prin. l. j. §. in initio. de off. præ. vr. De vltimis voluntatibus, in l. librorũ. ff. de leg. iij. De contractibus, in l. veteribus. ff. de pac. De cõſuetudinibus, in l. de quibus. ff. de legi. De ſtatutis, in l. Cęſar. ff. de pub. & vect. in l. ij. C. de noxa. De reſcriptis, in c. cauſam. de reſc. in c. licet. de pręben. ¶ Secũdũ. Interpretatio eſt facienda, vt vitetur delictũ. Me. ĩ l. j. C. de his quib. vt ind. d. §. ſi fundũ. ¶ Tertiũ. Illa interpretatio eſt fugienda, q̃ trahit ius ad gratiam. Me. in l. ſi marito. ff. ſol. ma. ¶ Quartũ. Diſpoſitio quantũcũq; pœnalis, eſt latiſsimè interpretãda: quãdo ſi nõ latiſsime interpretaretur, vel in totũ euerteret, vel magnã plagã acciperet. Hoc ℔batur ĩ l. j. §. ſed & ſi qs. ff. de Car. edi. & in l. j. §. pecuniã. ff. de calũ. Quintũ. Itẽ interpretatio eſt facienda ne actus pereat. l. ſi qñ. de leg. j. Itẽ eſt facienda, vt verba nõ ſint ſuperflua. l. ſi quãdo. in prin. de leg. j. de ver. ſig. abbate. ¶ Sextum. Quãtũcunq; in vna lege ſint poſitæ multæ pœnæ, nõ habẽt locũ, niſi in caſu, in quo omnes illę pœnę poſſent verificari. gl. in l. mãcipia. C. de ſer. fug. vñ c. quãquã. de vſur. in vj. nõ poteſt haberę locum in Iudæis. ¶ Septimũ. Quãdo lex dicatur odioſa vel fauorabilis, ſitel ligitur ex prooemio Bar. in l. g exceptionẽ. ff. de cõd. inde. Bal. in l. ſi. ff. de leg. tut. Attẽditur etiam ad hoc principalis cauſa. Ange. in l. mater decedẽs. de teſta. vbi aũt diſpoſitio cõcernit qualitatẽ agẽtiũ & patiẽtiũ, licet ſit pœnalis, tñ nõ eſt odioſa & reſtringẽda, niſi ex parte eiꝰ cui venit ĩponẽda pœna: ex parte verò eius, cuius fauorẽ reſpicit, eſt fauorabilis & extẽdẽda. Alex. in l. venia. C. de in ius voc. Bar. & l. ij. C. quod vi me. Si autẽ nõ cõcernit qualitatẽ agẽtiũ & patiẽtiũ, ſed qualitatẽ facti, tũc illa diſpoſitio de ſui natura fauorabilis efficitur odioſa & reſtringẽda, ſi addatur pœna. ita ibi traditur per multa iura.

INTESTATVS qs decedit quatuor modis. Primò, ſi nullum teſtamẽtũ fecit. Secũdò, ſi fecerit, ſed nõ iure. Tertiò, ſi fecit iure, tñ poſtea ruptũ eſt poſthumi natiuitate, vl̃ irritũ factũ eſt capitis diminutione teſtatoris. Quartò, ſi nulli ſunt hęredes ex eo teſtõ: vt in auth. de hęr. ab inteſtato. in prin. Fũt addi & duo alij modi ex poſt facto. Primus ſcilicet p q̃relã expugnato teſtõ. Secũdꝰ, ℔ bonorũ poſſeſſionẽ cõtra tab. Vide Azo in Sum. C. de iuris & legi. hære.

INTRVSVS dicitur, qui nõ canonice, ſed per violẽtiam occupat honores vel beneficia eccleſiaſtica: vnde eſt fur & latro exiſtẽs in mortali, & reſtitutioni obnoxiꝰ omniũ, quæ indè recepit. de reſt. ſpo. grauis.

DE INVENTIS.

1 *Inuenta an ſint reſtituenda ſub pœna furti.*

2 *Inuenta res cui restituatur. & nu.3.*
4 *Inuentæ aues, & feræ captæ, an sint accipientis. & nu.6.*
5 *Feræ uulnerata ab uno uel irretita, & ab alio capta, cuius sit.*
7 *Aues domesticæ non fiunt accipientis.*
8 *Thesaurũ quomodo liceat quærere, & cuius efficiatur. usq; ad nu.13.*
14 *Thesaurus in domo empta inuentus an sit uenditoris.*
15 *Insula in mari, uel flumine facta, cui cedat.*

INVENTA dupliciter dicũtur, ꝓpriè scilicet, & sunt ea,
quæ prius quærebãtur: sicut propriè aurũ inuenit, q hu-
ius gratia terram effodit. & impropriè: & sunt quæ casu in
uenimus: sicut dicitur aurũ inuenire, qui sepulchrũ effo-
dit ꝓ tumulãdo cadauere. C. de thesau. l. vnica. in gl. & de
1 vtrisq; hic intẽdimus. ¶ Primò verò q̃ritur,* vtrũ inuenta
sint restituẽda sub pœna furti? Et dico multa. ¶ Primũ. Hie
ro. xiiij. q. v. multi. & Augu. eadẽ q. dicũt rapinã esse inuen
ta nõ reddere. quod impropriè dicit: propriè verò est fur
tũ. ff. de fur. l. falsus. quod secundũ S. Tho. ij. ij. q. lxvj. & Ri
char. & alios doc. est verũ, quãdo quis animo retinẽdi, nõ
aũt reddẽdi domino accipit rẽ inuentam, quæ de propin-
quo fuit in bonis alicui⁹, ita ꝙ habet dominũ. quod intel
lige, nisi haberetur pro derelicta: imò idem puto etiã si ab
antiquo domino caruit, vt thesaurus inuẽtus, & quis acce-
pit animo nõ faciendi partẽ illi cui debet, quia etiã eo ca
su illa res pro illa parte dominũ habet nõ antiquũ, sed no
uũ, id est, eũ cui debetur, quo inuito attrectatur: in his ve
rò quæ nunquàm fuerũt in alicuius dominio, vt lapilli in
litore maris, & aues, & pisces, & huiusmodi, quæ occupãti
2 cõcedũtur, nõ habet locũ furtũ. ¶* Secũdũ. Si autem ha-
bens rem inuentã restitutioni obnoxiã nescit dominum
rei, publicè denuntiari faciat, secũdũ Arch. & si nõ inueni
tur, dabitur pauperibus, secundùm Pan. & omnes doct. ar.
de vsur. cũ tu. & in auth. omnes peregrini. C. cõ. de succes.
nisi inuentor sit multum pauper, secũdũ Arch. quia de licẽ
tia episcopi, vel pœnitentiarij eius, vel confessoris illud si
3 bi retinebit. ¶ Tertium.* Ad sciendũ vero cui debeantur
inuẽta, secundũ doct. sic distinguendũ. Nam aut nũquam
fuerũt in bonis alicui⁹, vt lapilli in litore maris, & aues, pi
sces, bestiæ, & omnia animalia nõ domestica ante captio-
nẽ: & ista occupãti cõcedũtur etiã in fundo alieno, modò
ingressum fundi nõ prohibuerit domin⁹: sed de feris j. §.
proximo. aut fuerũt in bonis alicuius solùm ab antiquo,
vt thesaurus: & de huiusmodi, secũdùm S. Tho. est eadem
ratio, id est, sunt occupantis, nisi ꝙ secũdùm leges ciuiles
medietas est domini agri. sed de hoc j. § proximo. aut fue
rũt de propinquo: & talia ĩueniẽs restituere tenetur. xiiij.
q. v. si quid inuenisti. & d. l. falsus. etiam si sint amissa ex rui
na, vel incẽdio, vel naufragio: vt ff. de incen. rui. nauf. per
totum. & idem est de iactatis in mare gratia nauis alleuiã
dæ. ff. ad leg. Rho. de iac. l. q alleuiãdæ. Quæ quidem vera
sunt, nisi haberentur pro derelictis. quod Fed. cõs. xvij. cre
dit esse si dominus tacet, nõ perquirẽs per se, vel ꝑ alios:
quia d. l. qui alleuiãdæ. videtur imponere necessitatẽ sta-
tim perquirendi res amissas: & sic ista negligẽtia non quæ
renti tollit primam præsumptionẽ quam facit lex, scilicet
ꝙ non habeantur pro derelictis, nisi aliter constet per qua
litatem actus de volũtate domini, cùm nemo præsumatur
iactare res suas. d. l. falsus. §. si iactantiũ. & d. l. q alleuiãdæ.
Quod nota pro limitatione dicẽdorũ infrà Naufragium.
§. j. & iiij. Nec possent talia inuenta nõ habita ꝑ derelictis
vsucapi: quia in eis deficit titul⁹ pro derelicto: vt in l. si qs
merces. ff. pro derelicto. Vnde cõsuetudo occupãdi iacta
ta in mare, vel rapta à fluminib⁹, videt expressè reprobari
per d. l. qui alleuiãdæ. & ibi gl. no. nõ obst. quòd loquitur
de iactatis in mare: quia idẽ est d ablatis à flumine, vt sunt
ligna, & huiusmodi, cũ parũ differant ab illis, vt dicit tex.
Inst. de rerũ diui. §. vl. & facit auth. nauigia. C. de fur. ¶ Se
4 cũdò specialiter quæritur,* cuius sint feræ inuẽtæ, aues, &
huiusmodi animalia? Et dico multa. ¶ Primum. Secundũ
Direc. libr. iij. volucres, pisces, feræ, & huiusmodi, quæ in
nullius sunt bonis, & q̃ vadũt quò volũt, naturali ratione
capiẽti cõcedũtur: nec distinguitur vtrũ in proprio fundo
vel in alieno: licet is, qui alienũ fundũ ingreditur venãdi,
vel aucupãdi gratia, posit à domino prohiberi ne ingre-
diatur: & sunt capiẽtis, quãdiu sua custodia coërcẽtur: sed
in libertatẽ reddũtur, quãdo locum effugiũt capientis. In
5 sti. de re. diui. §. feræ. ¶ Secundum.* Si autem prędicta fue
rint ab aliquo sic vulnerata vt capi posint, secundũ eũdẽ
Dir. statim intelligũtur esse vulnerãtis: modò ea persequa
tur: quia si desinit persequi, rursus erũt occupãtis: standũ
tamẽ videtur cõsuetudini in his. Si aũt essent capta in la-
queo vel rete alieno, nõ sunt accipiẽtis, secũdũ gloss. in l.
in laqueum. ff. de acqui. rerũ do. & Instit. de rerum diui. §.
singulorũ. licet rigor iuris videat velle, ꝙ sint capiẽtis ibi
6 dem. ¶ Tertium.* Feræ syluestres, sed domesticæ factæ, si
cut pauones, columbæ, cerui, cuniculi, apes in alueo, & hu
iusmodi habentia cõsuetudinẽ eundi & redeundi ad cer-
tum locũ alicuius possessoris, tãdiu sunt posidentis locũ,
quandiu habent animũ reuertendi domũ, & nõ vltra effi
ciuntur capientis, secundũ Dire. quem animum reuerten
di deposuisse videntur, cùm reuertendi cõsuetudinẽ dese
ruerint. d. Insti. §. ceruos. Vnd si bis aufugiãt, nec horis de
bitis nõ impedita reuertãtur, fiunt capiẽtis: quia cõsuetu-
do inducitur per binũ actũ. l. iij. C. de epis. audiẽ. Si autem
essent inclusa in pratis, vel in alijs locis, furtum committe
retur. Et idem de piscibus. arg. d. Inst. §. apum. Si quis aũt
occupet examen apum in arboribus cuiuscunq;, aut etiam
fauum mellis, furtum non committit: licet dominus arbo
ris posit ingrediẽtem prohibere. Intelligo aũt prædicta,
quãdo huiusmodi habent consuetudinẽ redeũdi, interue
niente aliquo opere posidentis locum: vt patet de alueo
apum: alioquin nõ liceret occupare apes aut aues in arbo
7 ribus, vbi fauum habent aut nidum. ¶ Quartum.* Anima
lia naturaliter domestica, vt gallinæ & huiusmodi, semper
sunt domini, & vbiq;, etiam si casu aliquo territæ euolaue
rint à facie domini sui: & capiẽs ea restituere tenetur rem
cum fructibus. d. Insti. §. gallinarũ. & ff. de acqui. re. domi.
8 l. naturalẽ. §. pauonũ. ¶ Tertiò specialiter quæritur,* cui⁹
sit thesaurus, si inueniatur, id est, vetus depositio pecunię,
cuius nõ extat memoria, secundùm Petr. de Palu. vel cõdi
ta ab ignotis dominis tẽpore vetustiori mobilia. C. de the
sau. l. vnica. Et dico multa. ¶ Primũ. Thesaurũ ex intentio
ne null⁹ potest quærere alicubi, etiã in suo fundo, arte ma
gica: aliàs erit fisci, secũdũ Accur. C. de thesau. l. vnica. nec
in fundo alieno inuito domino: nec etiam domino volẽ
te, ignorãte opes abditas, suo nomine, id est, quærẽtis. d. l.
vnica. iũcta gl. Potest aũt quis quęrere in fundo suo, vt ibi,
& in alieno, volẽte domino nomine ipsius domini: ita ꝙ
quærens intelligatur locasse operas. ar. ibidẽ. imò etiã no
mine quærẽtis, si dominus sciat quæri opes abditas, & cõ
sentiat: quia potest quærẽti totum ius suũ tribuere. Secus
vbi ignoraret ibi esse thesaurũ, & cõsensum præstaret quę
renti ex alia causa ficta. Sic intelligo dictam legẽ vnicam.
9 ¶ Secundum.* Si quis thesaurũ inuenit in solo suo, secun
dùm mentem sancti Thom. & secundũ omnes doctor. est
totus inuentoris: & hoc est de iure naturali, secundũ glo.
Insti.

Insti. de rer. diui. §. thesauros. nec distinguitur, an casu, vel
ex intentione inuenerit: quia d. l. vnica, quæstionẽ istam
10 permittit. ¶ Tertiũ.* Si verò in loco alieno alicuius scili
cet priuati inuenit: aut hoc est à casu: & sic medius inuẽto
ris est, & medius dñi loci, vt ad pacẽ seruandã statuerunt
iura ciuilia, licet de naturali æquitate sit inuẽtoris. aut de
dita opera: & in hoc sunt opiniones: q̃a Host. dicit, ꝙ tot⁹
est inuẽtoris, & sequũtur Pisa. Pet. de Pal. Archi. & multi
alleg. d. l. vnicã. & ista opinio est vera, si cõsentiat domin⁹
non ignorans, & totum tribuat querenti: vt quia ipse non
vult quærere, vel alia causa. Et secundũ istã etiã opinionẽ
scripsi in Aur. Ros. in cõi virgi. Euangelio primo, & casu
xxxix. Alij verò, vt Supple. Ros. & Sum. Ang. dicunt, ꝙ to
tus erit domini fundi, si eo inuito quęrit: quod planũ est
per d. l. vnicã. imò etiã si eo volẽte, & suo nomine quęrit:
quia d. l. vnica, hoc prohibuit fieri, & in pœnã totũ statuit
esse domini. Et ista opinio est vera, quãdo dominus con-
sentit quærẽti, ignorãs, ꝙ thesaurũ quærat: vel quãdo nõ
tribuit quærẽti totũ quod inuenerit, nec aliquid pacisci-
tur: vtroq; tamẽ casu, secundùm Iuristas, quærẽs habebit
operarũ mercedẽ. Sed ista opinio est falsa eo modo, quo
alia est vera, scilicet si dominus ex certa sciẽtia cõsentiat:
quia ius suũ, quod habet in quærẽdo, transferre potest in
alium. nec d. l. vnica dicit indistinctè, ꝙ tot⁹ thesaurus sit
domini, si quis quærat eo volẽte: sed eo volẽte ignorãte
opes abditas: vt quia cõsentit quęsitioni, nesciẽs, ꝙ thesau
11 rus quęratur. ¶ Quartũ.* Si autẽ inuenerit in loco sacro
vel religioso. d. §. thesauros. dicitur idẽ esse quod si inue-
nisset in loco suo: vnde totus erit inuentoris indistinctè,
siue à casu, siue ex intẽtione inuenerit. & hoc tenuit Ioan.
xiiij. q. v. si quid inuenisti. in glo. & sequitur Sũm. Ros. sed
hoc reprobat Sum. Ang. & vult esse idẽ ac si inuẽt⁹ fuisset
in loco alieno & à casu, erit medius inuẽtoris: dedita verò
opera sine volũtate, aut cũ voluntate domini ignorãtis, to
tus erit prælati: vt expressè tenẽt docto. in d. §. thesauros.
quia hodie ecclesiæ & loca sacra sunt prelatorũ. & ista est
veritas: & si qua est inter leges dissonãtia, vide doct. ĩ d. §.
12 thesauros: & d. l. vnica. ¶ Quintũ. Si autem inuenerit in
loco publico fisci vel ciuitatis: dimidi⁹ erit inuentoris, &
dimidius fisci, vel ciuitatis. d. §. thesauros. quod gl. in d. l.
vnica, intelligere videt iuxta prędictã distinctionẽ: vt sci
licet si à casu inuenitur, diuidatur: si ex intẽtione, totus sit
domini loci, si nõ accesit volũtas domini sciẽtis. Et hoc
est verũ: quia d. l. vnica, loquitur de loco alieno indistin-
ctè. Hic tamen aduerte, ꝙ in suo loco inuenire nõ dicitur
vsufructuarius, nec ille, qui habet bona hypothecata: nec
maritus, si inuenit in feudo dotali: vnde tenebit qdẽ the-
saurũ in vita vxoris, sed soluto matrimonio restituere te-
netur. Vide Bar. in l. si is. §. si. ff. de acquirẽdo rerũ domi.
Emphyteuta verò, q habet vtile dominiũ, diuidet cũ do-
mino habente directũ. Vide Bar. in l. in causæ. circa fin. ff.
de procur. Et si dominus directus inuenerit, vtilis poterit
dimidium petere, secũdùm Ange. de Are. d. §. thesauros.
13 ¶ Sextũ.* Secundũ Pet. de Pal. hodie vbicũq; inueniatur
thesaurus, de cõsuetudine est principis. Sed ego dico istã
consuetudinẽ in cõscientia nõ ligare: quia nõ est introdu
cta per modũ legis, sed violentię: nec fuit vnquã moribus
vtentiũ approbata, nisi violẽter: est etiã cõtra iura canoni
ca, quę volũt bona incerta, si restituẽda sunt, esse pauperi:
& si nõ sunt restituẽda, est cõtra iura ciuilia, & cõtra natu
ralem æquitatẽ: vt patet in d. §. thesauros. vbi dicitur, ꝙ
diuus Adrianus naturalẽ æquitatẽ sequutus &c. cõtra quã
14 æquitatẽ cõsuetudo nõ potest. ¶ Quartò* quæritur, vtrũ
emens domum pro centum, in qua post reperit thesaurũ
valentem ducenta, teneatur domino? Et dicit Ludoui. de
Roma. ꝙ tenetur, & ꝙ sic cõsuluit, & obtinuit in curia, ꝙ
in hoc habet locum remedium c. cum causa. de emp. sci-
licet, ꝙ rescindatur contractus, vel restituat plus: sed de
iure verius est, ꝙ nõ teneatur: quia thesauri nullus est do
minus, vt ex diffinitione patet. & casus est in l. j. C. de eui.
& l. nunquam. §. thesaurus. ff. de acquirẽdo rerũ domi. &
sic remanebimus in dispositione iuris cõis: vt scilicet to-
tus sit inuentoris, si inuenit in suo solo: vt d. l. vnica. iste
autem emptor est dominus: vnde erit suus totus. Et hoc
est indubitatũ, si emptor nihil sciuit de thesauro. & cõfir-
matur per l. à tutore. iuncta gl. ff. de rei vendi. vbi pecunia
inuenta per modũ thesauri cedit emptori. Secus si nõ per
modũ thesauri: vt quia mutata fuit in muro, ita scilicet, ꝙ
ibi nõ fuit ab antiquo. Nec obstat, ꝙ vẽditor thesaurũ nõ
vendidit: quia nõ ideo dicitur esse inuẽtoris, quia emit,
sed quia inuenit. Si verò sciebat, & propterea emit, dubiũ
est: sed tamẽ S. Th. ij. ij. q. lxvj. art. v. videtur tenere, ꝙ lici
tè ematur: quod Sũma Ange. verũ dicit secundùm iuris
rigorẽ: de æquitate tamẽ partẽ deberet venditor habere:
quo ad cõscientiã verò videtur inuenisse, ex quo sciebat:
& sic si à casu, medius erit suus: si à proposito, totus cedet
domino. l. vnica. Sed ego dico, ꝙ quia secundũ leges do-
minus potest ingressum sui fundi prohibere ad quærẽdũ
ea, q̃ domino caret, puta aues, & thesaurũ: si inuenit dedĩ
ta opera domino prohibente, totus erit domini, vt planũ
est: quia violẽter cõtra iura intrauit. Si verò domino con
sentiente ex ignorãtia, similiter totus erit domini: q̃a do
lus fuit in causa. Si autẽ domino cõsentiẽte sciẽter, totus
erit quærentis: quia etiã de bursa dominus potuit tradi-
disse thesaurũ. Si verò à casu, & tacuit: totus est quærentis
naturali æquitate, vt dictũ est. & etiã hoc loco ius ciuile,
quod domino ad pacem dat partem, non dabit eam: quia
cessat ratio conseruandæ pacis: ex quo dominus fundi
nihil scit de inuẽtione thesauri ante fundi venditionem.
15 ¶ Quintò* quæritur, quid de insula inuenta in mari, aut
terra, per alluuionẽ addita alterius terræ? Et distinguo, vt
Insti. de re. diui. §. insula. Nam insula nata in mari est oc-
cupantis: in medio verò fluminis est cõmunis habẽtibus
prædia iuxta flumen hincinde. si verò nõ est in medio, est
eius, cui est proximior. Si tamẽ fluuius diuidatur, & cin-
gat agrũ, eius remanet ager, cuius erat. Si autẽ fluuius mũ
tat alueũ: primus alueus efficitur eorũ, qui prędia iuxta il
lum habent: secũdus verò est publicus. Et si reuertitur ad
primum, secundus erit habentiũ prædia circa illũ. Ager
aũt inundatus aqua, ea recedẽte remanet eius cuius erat.
hæc ibi. Si tamẽ aliud haberet cõsuetudo, standũ erit illi.

INVENTARIVM est libellus, in quo bona hęreditaria,
vel etiã alia, apud aliquẽ inuenta scribũtur. quod quidẽ
hæredi facere est vtile: q̃a si nõ fecerit, tenebitur de omni
bus legatis & debitis: si autem fecerit, grauari nõ poterit
vltra vires hæreditatis, modò cœperit facere intra tres di
es à morte testatoris, vel postquã scit se institutũ heredẽ,
& scribat oẽs res defuncti sub testibus: & perficiat intra
quadraginta dies, vel intra annum: si res sunt remotæ.

INVESTITVRA propriè est possessionis rei traditio:
impropriè verò alicuius corporei loco possessionis in
manibus positio: vt quãdo dominus dat hastã vasallo, vel
quid simile, dicens se facere inuestiturã: vt in lib. feud. in
tit. qd sit inuestitura. Et quidẽ est fienda inuestitura corã
testibus: sed nõ, quia nõ valeat sine testib⁹, & instrumẽto,
sed vt veritas probari posit. Et si fiat de beneficio nouo,

tunc si habet inuestiens pares, id est, vasallos alios, coram tribus, vel saltem duobus ex eis, tenetur facere: si verò nõ habet, faciat corã alijs idoneis testibus. Si verò de veteri inuestiat beneficio, fieri põt corã quibuscũq; idoneis testibus: vt in titu. qui testes sunt necessarij. Et etiã idẽ est si est clericus, qui de proprijs bonis inuestit. de rebus verò ecclesiæ admittũtur omnes idonei testes, secundũ Host.

DE INVIDIA.

2 *Inuidia quid.*
2 *Tristitia de bono alterius est quadruplex.*

1 INVIDIA,* quantum ex S. Tho. ij. ij. q. xxxvj. colligitur, est tristitia de bono alieno, inquantũ maculã propriæ
2 gloriæ videtur inferre.* Pro quo sciendũ, vt ibi patet, ꝙ quadrupliciter homo tristatur de bono alieno. ¶ Primò, ꝙa inde timetur malũ sibi, vel alijs bonis: & hoc nõ est inuidia, sed effectus timoris, secundũ Philosophũ secundo Rheto. & potest esse sine peccato, scilicet quãdo timetur iniustum malum, sicut Exod. xv. lætatus est Israel de subuersione Aegyptiorũ iniustè persequẽtium. ¶ Secundò, ex hoc, ꝙ illud bonũ nobis deest, quod ꝓpriè dicitur zelus, secũdùm Philosophũ ibi, qui est laudabilis, si sit circa honesta seu virtutes, secũdũ illud j. Cor. iiij. Aemulamini charismata meliora. Si verò sit circa temporalia, potest esse cũ peccato vel sine, eo modo, scilicet quo & appetit⁹ temporaliũ. ¶ Tertiò, inquantũ ille, cui accidit bonũ, est eo indignus: quod circa honesta, ex quib⁹ quis iustus effi citur, accidere nõ potest, secundũ Philosophũ ibi: sed circa diuitias & huiusmodi, quæ dignis, & indignis possunt accidere: quę tristitia, secundùm eundẽ, vocatur nemesis, & pertinet ad bonos mores: quia scilicet cõsiderauit diui tias, & huiusmodi, secũdũ se, prout possunt magna videri non aspicientibus ad æterna. Sed secundũ sacrã scripturã 3 ista tristitia repræhenditur: ꝙ huiusmodi bona indignis ex iusta Dei dispositione proueniũt ad correctionẽ, vel damnationem, secundùm illud Psalm. Noli æmulari, &c. ¶ Quartò, tristatur quis de bono alterius, inquantũ illud est diminutiuũ propriæ gloriæ, vel excellẽtiæ: & hoc pro priè est inuidere. Vnde inuidia semper est peccatũ, secundùm S. Tho. & Philosophum vbi suprà: quia dolet de eo, super quo gaudẽdũ est, scilicet de bono: & de genere suo est peccatũ mortale, secũdùm S. Tho. quia directè cõtrariatur charitati, quæ de bono proximi gaudet: primi tñ motus eius ratione inperfectionis, vel indeliberationis actus non sunt peccata mortalia: nec etiã si bonũ, de quo dolet, sit quid minimum: vt patet ma. q. x. ar. ij. filię autem eius secundũ Greg. in Mor. sunt quinq;, scilicet odium, susurratio, detractio, de quibus vide in titulis suis: & simi liter exultatio in aduersis, & tristitia in prosperis: quæ de 4 genere suo sunt peccata mortalia, quãdo propter inuidiã hoc est, nisi excuset indeliberatio actus, vel modicitas rei.

DE IRA.

2 *Ira quid, & quotuplex sit.*
2 *Ira an sit illicita, & an sit peccatum. & nu. 3.*
4 *Ira omnis, an sit mortale peccatum.*
5 *Ira quas habeat filias.*

2 IRA secundùm* Ang. est appetitus vindictæ. secundùm Aristot. verò est accensio sanguinis circa cor. sed secundũ S. Tho. ma. q. xij. & ij. ij. q. clviij. ira vtrunq; prædictorum complectitur: sed primũ formaliter, secundũ verò materialiter: vñ cõpleta diffinitio est, vt ira sit accẽsio sanguinis circa cor propter appetitũ vindictæ. & idẽ dicit Do. Albe. iiij. dist. xxxv. Ex quo sequitur ꝙ ira, vt dicit Sã. Tho. in iij. dist. xv. sumitur tripliciter. primò vt sonat habitum vitiosum. secũdò vt est actus voluntatis appetẽtis vindictã. tertiò vt est passio, id est, actus vel motus sensitiuus conformis prædicto actui voluntatis, qui est cum transmutatione corporali, id est, sanguinis accensione. vt autem est passio, tres sunt eius species, secundùm Philoso phum iiij. Ethicorũ. & S. Tho. ij. ij. vbi suprà. scilicet acuta, quæ est eorum, qui facilè irascuntur, & citò quiescunt: amara quo ad eos, qui diu tenẽt memoriã iniuriæ: & gra ius quo ad eos, qui nolũt irã deponere, nisi subsecuta vin dicta. ¶ Primò* verò quæritur, vtrũ ira sit illicita? Et dicit S. Tho. ij. ij. vbi suprà, ꝙ in passionib⁹ appetitus sensitiui dupliciter est malũ. primò scilicet quia passio est malum siue repugnans rationi, cuiusmodi est inuidia, quę dolet de bono: & secundò secũdùm superabundantiã, vel defe ctum. Et primo modo ira non est mala: quia est appetitus vindictæ, quã quis põt bene appetere: puta ad correctio nem vitiorũ, & conseruationem iustitiæ secundùm ordi nem rationis. quo casu fit à Deo, cuius minister potestas puniens dicitur, Ro. xiij. & similiter male: puta ad malum eius, qui est puniẽdus. Sed secũdo modo in ira potest in ueniri malũ, quãdo scilicet aliquis irascitur plus, vel min⁹ præter rationẽ rectam. Vnde ad rationẽ, si se habeat ante cedẽter, trahit eam à sua rectitudine, & habet rationem mali: si verò se habet cõsequenter, prout scilicet appetit⁹ sensitiuus mouetur cõtra vitia secundùm ordinẽ rationis est ira bona, quę dicitur per zelũ, quę rationis oculũ tur bat, quia in executione actus iudiciũ rationis aliqualiter impedit, eius tamen rectitudinẽ non tollit. Non est autẽ contra rationẽ virtutis, vt intermittatur deliberatio ratio nis, in executione eius, quod est ratione deliberatũ: quia etiã ars impediretur in suo actu, si dũ debet agere, delibe raret de agẽdis. hęc ex illo virtualiter. ¶ Secundò* quæri tur, vtrũ ira sit peccatum? Et dicit S. Tho. vbi suprà, artic. ij. ꝙ ira cũ sit passio sensitiui appetitus est mala, si ordinẽ rationis excludat. Qui quidẽ ordo in ira potest considerari dupliciter. Primò quantũ ad appetibile, in quod tendit, quod est vindicta, quã si quis secundũ rationis ordinẽ appetat, est ira laudabilis, & vocatur ꝓpriè zelum. Si verò contra rationis ordinẽ appetat qualitercũque, puta, ꝙ pu niatur, qui nõ meruit, vel vltra quàm meruit, vel nõ secũ dùm legitimũ ordinẽ, intellige per habentẽ autoritatẽ, vel non propter debitum finem, qui est conseruatio, & correctio culpę, est appetitus vitiosus, & vocatur ira p vi tium. Secundò quãtum ad modũ irascendi: vt scilicet mo dus iræ non immoderatè feruescat, nec interius, nec exte rius. quod quidẽ si permittatur, nõ erit ira absq; peccato, etiã si quis appetat iustã vindictã. hæc ex illo virtualiter. 4 ¶ Tertiò* quæritur, vtrũ omnis ira sit peccatũ mortale? Et dicit idẽ vbi s. art. iiij. ꝙ quãdo est inordinata ex parte appetibilis, iuxta dicta §. priore, de genere suo est pctũ mortale: quia cõtrariatur iustitiæ, & charitati, licet possit esse veniale, propter imperfectionẽ actus, ꝙa scilicet prę uenit deliberationẽ: vel est de aliquo modico, qđ quasi nihil est reputandum: ita ꝙ etiam si actu inferatur, nõ erit peccatũ mortale: puta, parum trahere puerũ per capillos, vel huiusmodi. Quãdo verò est inordinata quãtũ ad mo dũ irascẽdi, nõ habet ex suo genere rationẽ peccati mor talis, licet possit esse mortale: puta, si ex vehemẽtia iræ ex cidat qs à dilectione Dei & proximi. hæc ex illo. Ex qui bus omnibus patet, ꝙ suppositã deliberatiõe actus, & no tabilitate vindictæ quinq; modis ira est mortale: scilicet si quis primò appetat puniri eũ, qui nõ meruit: vel secũdò plus, quàm meruit: vel tertiò ab eo, qui iure nõ põt: vel quar

quartò sine debito: vel quintò si ex iræ feruore quis cadat à charitate Dei vel proximi: quod tamen nõ erit, nisi actu aliquid fiat, dicatur, vel cogitetur contra Deum vel proxi mum, puta blasphemando Deum, aut maledicendo proxi mum, vel non succurrẽdo in necessitate. ¶ Quartò quæri 5 tur,* quot sunt filiæ iræ? Et dico secundùm Sanc. Tho. vbi suprà, post Gregor. ꝙ sunt sex. prima scilicet rixa, qua duo vel pauci cõtradicũt in factis se percutiẽdo. secũda, tumor mẽtis, qui est quãdo homo cogitat diuersas vias vindictę, & talibus cogitationibus replet animũ suum. tertia, contu melia, qua verba iniuriosa cõtra proximũ dicũtur. quarta, blasphemia, qua similia dicũtur contra Deum. quinta cla mor, id est, inordinata & confusa loquutio. sexta indigna tio, qua. s. quis aliquẽ indignũ reputat, ꝙ contra eum tale quid fecerit. Addũt quidã maledictionẽ, seditionẽ, bellũ, & vindicationẽ: sed omnia hæc reducũtur ad prædicta. Et 5 tumor quidẽ mẽtis est veniale, vel mortale, secũdũ quod & ira, à qua ꝓcedit: clamor aũt est veniale, nisi per accidẽs ratione scandali: & similiter indignatio. Vindicatio verò est ꝓpriè effectus iræ, & est peccatũ sicut & illa. De rixa au tẽ, & cõtumelia, & blasphemia, & de alijs, vide ĩ locis suis.

DE IRONIA.

IRONIA secundùm San. Thom. ij. ij. q. cxiij. & alios, est mendacium verbo aut signo circa propriam personam, dũ quis aut negat maiora, aut asserit minora de se, quàm veritas habeat: & est peccatum mortale aut veniale secun dùm circunstantias & finem.

DE IRREGVLARITATE.

2 *Irregularitas quid.*
3 *Irregularitas differt à suspensione.*
3 *Irregularitas quibus modis contrahatur.*
4 *Irregularitas an contrahatur suscipiendo ordines in excommu* 6
nicatione maiori.
5 *Irregularitas an contrahatur, eo quòd quis eodem die suscipit minores ordines & subdiaconatum.*
6 *Irregularitas an contrahatur per iterationem sacramenti.*
7 *Irregularitas an cõtrahatur ꝑ infidelitatẽ, an per ifamiã. nu. 8.*
9 *Irregularitas an contrahatur per susceptionem ordinũ ab epis copo excõmunicato, uel qui renuntiauit episcopatui, uel alieno episcopo, uel extra tempora, uel per saltum. usq; ad nu. 11.*
14 *Irregularis an fiat ministrans in ordine, quem non habet.*
15 *Irregularitas quibus alijs modis contrahatur, usq; ad finem. & quomodo tollatur.*

1 IRREGVLARITAS,* quasi priuatio regulæ, ab in, id est, nõ, mutato scilicet n, in r. & regula: & irregularis pri uatus regula dicitur. Et est irregularitas secundùm Specu. nota seu impedimentũ canonicum ex facto siue de facto proueniẽs, quo quis ad ecclesiasticos ordines promoueri, & iam promotus in eis ministrare prohibetur. arg. de tẽp.
2 ord. c. vlt.* Vnde differt à suspensione: quia eã includit, & addit: cùm suspensio importet inhabilitatẽ ad executionẽ solũ: irregularitas autẽ ad executionẽ & ordines: vt j. Su
3 spensio. in prin.* Contrahitur autẽ irregularitas in genere trib⁹ modis, scilicet ex delicto, ex defectu corporis, ex de fectu sacramẽti: de quibus habes per doct. in c. nisi cum. §. personę verò. de renun. sed specificando cõtrahitur in ca sibus xxiij. quantũ ad hoc ne possit aliquis promoueri, aut iam promotus ministrare: de quib⁹ casibus patebit per se quẽtes quæstiones: præsuppositis regulis quę datæ sunt su prà Homicidiũ. iiij. §. j. ¶ Primò ergo quæritur, vtrũ irre gularitas cõtrahatur per homicidium & mutilationẽ? Et dico ꝙ sic, vt s. Homicidium iij. per totũ. ¶ Secundò quæ
4 ritur,* vtrum contrahatur irregularitas suscipiendo ordi nes in excõmunicatione maiori? Et dico ꝙ sic, vt in c. j. de eo qui fur. ord. su. & c. cum illorum. de sent. excomm. Et li cet inferior papa aliquando possit absoluere talem ab ex cõmunicatione in qua erat, non tamen poterit dispensare secum in tali irregularitate, nisi de mãdato papæ, siue scię ter excõmunicatus existens ordines susceperit, siue igno ranter. s. facti memoriam non habens, aut ignorãtia iuris hoc non credẽs sibi esse prohibitum: vt in d. c. cum illorũ. Si tamen iste efficiatur religiosus, post laudabilẽ cõuersa tionẽ in religione per aliquod tẽpus potest episcopus dis pẽsare cum apostolica authoritate, vt in c. fi. de eo qui fur. ord. su. dispẽsat etiã abbas cũ monachis, secundũ quod di ctum est ꝛ. Abbas. §. ij. & quod de excõicato dictum est, se cundùm Ray. locũ habet in suspẽso, vel interdicto, vel sim pliciter, vel à talibus ordinib⁹, si ipsos recipit sic suspẽsus. ¶ Tertiò quæritur,* an cõtrahatur, qñ quis vna die ordi nes minores & subdiaconatũ recipit? Et dico ꝙ sic. c. cũ H. de eo qui fur. ord. vel si duos simul sacros ordines suscipit: c. fi. de eo qui fur. ord. siue hoc faciat vno die vero, siue fi ctitio: sicut cũ quis cõtinuat ieiuniũ vsq; ad dominicã. de temp. ord. c. literas. Sed cũ isto potest episcopus dispẽsare, vt in ordinibus nõ furtiuè susceptis possit ministrare, dũ modo ei nõ fuerit prohibitũ sic ordinari sub pœna excõ municationis latæ sentẽtię: ꝙa tunc nõ posset, nisi ficut di ctũ est de eo, qui excõmunicatus ordines suscipit: in ordi ne autẽ sic furtiuè suscepto vel ad maiores nullus põt nisi papa dispẽsare, secundũ Io. And. & videtur sequi Panor. in c. j. de eo qui furt. ord. & facit text. d. c. in fin. iuncto c. seq. & d. c. literas. quod intellige, nisi intrauerit religionẽ: ꝙa potest episcopus tũc papę authoritate dispẽsare: vt d. c. fin. & etiã abbas c. ij. de eo qui furt. ord. su. ¶ Quartò quæri- 6 tur,* vtrum cõtrahatur per iterationẽ sacramẽtorũ impri mentiũ characterẽ? Et dico ꝙ sic, si fiat sciẽter tam quo ad ministrantẽ, quàm quo ad suscipientẽ. ar. lxviij. dist. c. j. & de cẽse. dist. j. dictũ. & sic indistinctè tenet Arch. sed limi tat Scot. in iiij. dist. iiij. de baptismo tantũ: quia de alijs im primẽtibus characterẽ nõ inuenitur expressum, sicut de ba ptismo: vt in c. ij. de apost. ideo sciẽter baptizans secundũ Host. si est clericus, deponẽdus est: ar. c. qui bis. & c. eos. de conse. dist. iiij. si verò laicus, est excõicandus, nec poterit ordinari: vnde etiã acoluthus, qui ministeriũ præbuit sciẽ ter ꝑsbytero baptizãti, si publicũ sit, nõ debet ad ordines promoueri, nisi religionẽ intrauerit: quo casu potest epi scopus secũ dispẽsare. Si verò sit occultũ, promoueri pote rit post pœnitẽtiã. d. c. ij. licet quidam, & male secundùm Pan. ibi dicãt illud c. intelligi, ꝙ iste acoluthus rebaptiza uerit, vel fuerit rebaptizatus. Si verò rebaptizat quis igno rãter ignorantia facti, adhibita prius debita diligentia, o mnino excusatur: nõ autẽ ex ignorantia iuris, cùm hoc nõ sit cõtra ius diuinũ. Si verò quis rebaptizatur sciẽter, est ir regularis: si verò ignorãter ignorãtia iuris, similiter est ir regularis: & similiter est irregularis, si fuit ignorãtia facti, & post quã sciuit, habuit ratum. distin. l. confirmandũ. &. j. quæst. vij. qui in qualibet. Si verò non habuit ratum, est ir regularis, secundũ Gof. indigens dispensatione episcopi. Sed verius dicit Host. & sequitur Sco. ꝙ non est irregula ris, sed excusatur, sicut & cõferens ex ignorãtia probabili. arg. c. placuit. j. q. iiij. Nec obst. d. c. qui bis. & quod ibi no. quia secundũ Sco. illud c. cùm accipiatur ex pœnitentiali Theodori episcopi Cãtuariẽsis, infligere nõ põt irregula ritatẽ: nisi fortè dicatur, ꝙ omnia cap. à Gratiano posita in Decreto sunt cõfirmata per papã. quod nõ est manifestũ. & adde, ꝙ cõfirmatio simplex nihil addit. di. xij. præceptis.

de confir. vti, vel inuti. cum dilecta, cum cap. seq. de priul. quia intētionis. Vnde etiā si forent confirmata, irregularitatē nō inducerēt. Si verò rebaptizat quis, aut rebaptizatur in dubio. s. post debitā diligentiam: nō inducitur irregularitas: quia nō dicitur iteratū, quod nescit factū esse, de cōsec. dist. j. solēnitates. & dist. iiij. si nullā. & de presby. non bap. veniens. Similiter non est irregularis, qui coactē coactione absoluta fuit rebaptizat⁹: secus in cōditionata: vt not. Inno. cap. eos. de consecr. dist. iiij. ¶ Quintò quæri
7 tur,* vtrum cōtrahatur per infidelitatē? Et dico ꝙ sic, si sit apostata à fide, sicut fecit Iulianus: vt in capi. Iulianus. xj. q. iij. verum est tamen, ꝙ si qui apostatauerint propter iustū timorem, si erāt sacerdotes, solus papa dispensabit: si verò diaconi vel inferioris gradus, aut laici, episcopus poterit dispensare: si autē voluntariē sine timore aliquo apostata runt, solus papa dispensat cum eis: vt in c. presbyteros. distinct. I. secundū Innoc. in c. j. de aposta. & Host. omnes tales apostatæ hodie sunt vere hæretici, & in ipsis habent locum omnia iura de hæreticis, & pœnæ contra eos statutæ. De irregularitate apostatarū à religiōe, vide §. Apostasia. §. viij. Si aūt fidelis fiat hæreticus, si clericus erat, poterit post pœnitentiā & abiūrationē in ordine suscepto ministrare: sed in suscipiendis tam clerici quàm laici sunt irregulares: vt j. q. vij. saluberrimū. & idē est de eo qui in contemptum ab hæreticis se fecit ordinari, cum quibus solus papa dispensat. j. q. vij. conuenientibus. ¶ Sextò quæritur,
8 *vtrum incurratur per infamiā iuris aut facti? Et dico, ꝙ sic. de quo habes §. Infamia. §. iij. & exemplum infrà Superstitio. §. vlt. de sortilegio manifesto. ¶ Septimò quæri
9 tur,* vtrum incurratur per ordinari ab episcopo excōmunicato? Et dico ꝙ sic: qa executionē cōferre nō potest qui eam nō habet. j. q. j. gratia. & c. statuimus. & q. vij. Daibertum. Si tamē hoc fecit ignoranter, sic dispēsare poterit episcopus tam in susceptis, quàm in suscipiendis: si verò sciēter, solus papa. de ord. ab episc. qui re. c. ij. Et idem dico de ordinatis à schismaticis. de schism. fraternitati. secundùm Bern. ibidē. Vnde not. ꝙ licet hæretici, excommunicati, si moniaci in ordine vel beneficio, schismatici, depositi, suspensi, interdicti, & degradati verum Christi corpus conficiant & veraciter ordines cōferant, si verā formā seruēt ecclesiæ. dist. xix. secundū. & j. q. j. dominus. & c. quod quidā. de cōsecr. dist. iiij. ostenditur. ordinati tamē à talibus non habēt executionē: & sic tales ordinationes irritæ dicūtur. de schis. c. j. Secundū Gof. tamē & Host. ordinati à talibus coactione per metū cadentē in constantē virum, non indigent dispensatione: & magis placet: vel episcopus poterit dispensare. Hodie tamen ista habēt moderationē magnā ex cōstitutione cōcilij Constantiensis: vt §. Excōicatio. v. notabili iiij. vnde nō incurritur irregularitas ista, nisi quo 12
ad illos, quos per dictam constitutionem vitare tenemur.
10 ¶ Octauò quæritur,* vtrū incurratur per susceptionē ordinis ab eo q renūtiauit episcopatui? Et dico ꝙ nō, si resignauit loco solū, & nō dignitati, & nō interuenerit licētia episcopi proprij: qa sic remāsit episcopus: sed si dicta licentia nō intercesit, efficitur irregularis. de ord. ab episc. quire. c. j. Si verò resignauit nō solùm loco, sed etiā dignitati: tūc ordinatus à tali cū licētia sui episcopi in minoribus ordinibus, non est irregularis, sed sine licētia sui plati, vel si maiores ordines à tali susceperit scienter, vel ex ignorātia crassa, sic irregularis est, & solus papa dispensat: si verò ex ignorātia probabili, sic etiam irregularis est, sed episcop⁹
11 poterit dispēsare: vt in d. c. j. ¶ Nonò quæritur,* vtrū incurrat per receptionē ordinis ab alieno episcopo sine licētia proprij prælati? Et dicunt aliqui ꝙ sic, si ordinator sit suspēsus per annū à collatione omnū ordinū: de tēp. ord. eos. li. vj. quod intellige si ordinat⁹ erat clericus, & de anno cōtinuo & integro. de elect. prouida. lib. vj. Sed secūdū glo. in d. c. eos. & Gofr. licet ordinator sit suspēsus: tamen sic ordinati nō sunt ipso iure irregulares: sed sunt suspendi per c. quod translationē. de temp ord. vbi tenet idē do. Ant. & si celebrēt antequā suspēdantur, nō efficiuntur irregulares. & hoc sequitur Hostiē. Gual. &. Gul. & magis placet: licet grauiter peccēt celebrādo antequā eorū plati habeāt ratam talem ordinationē: vt not. in d. c. eos: Fallit hoc quādo prælati sunt manifestè suspensi propter alienorum ordinationē: quia quandiu sic sunt suspēsi, eorum subditi sine eorū licentia possunt ab alienis vicinis episcopis ordinari: vt in d. c. eos. Sunt autem manifesti per iuris euidentiam: quia conicti sunt in iudicio, vel confessi, aut quia manifestè ordinauerūt alienū. Et nō solùm in episcopis, sed in abbatibus & quibuscunq; ordines conferētibus locū habent prædicta. Quo ad vltramontanos aūt ab episcopo citramōtano ordines suscipiētes sine licētia episcopi, de cuius dioecesi traxerūt originē, vel in cuius dioecesi beneficiati sunt, quæ cōstet per literas patētes causam rationabilē continētes, quare ipsos nolit vel nō possit ordinare: tene ꝙ sunt ipso iure suspēsi tali suspensione: ꝙ si celebrant efficiuntur irregulares, nec poterunt à tali suspēsione absolui, nisi per papam: vt in c. j. de tempor. ordina. lib. vj. Et hæc pœna locū habet in quibuscunq; ordinibus receptis ab episcopo Italico, à quocūq; vltramōtano, secūdùm communē opinio. in d. c. j. non autem ab Italico ordinato ab vltramōtano episcopo: vt ibi tenet gl. similiter non habet locū in existentibus intra montes, si ab Italico episcopo ordinentur, vt ibi no. Et si quæratur, quis possit dare istam licentiā accipiēdi ordines ab alieno episcopo? Dico ꝙ episcopus, de cuius dioecesi est oriūd⁹, vel in cui⁹ dioecesi habet beneficiū ecclesiasticum aut domicilium, licet inde non sit oriundus, & episcopo agēte in remotis eā dare potest vicarius eius generalis in spiritualibus, & sede vacāte capitulū: nō autē alij officiales episcoporum, etiā archidiaconi. de offi. archidia. significasti. nec quicunque alij inferiores plati, religiosi, vel alij, nisi sint priuilegiati per papā: vel secundū Io. And. nisi habeāt hoc ex prescripta cōsuetudine: religiosi tamē in prioratibus nō exemptis per suos prælatos deputati priores & eorum socij possunt, dum ibi morantur, ordinari à locorū ordinarijs: licet nō sint ibidē oriundi. de temp. ordin. nullus. lib. vj. Episcopus aūt cui mittuntur cum licētia, posset cum huiusmodi dispēsare, & eos absoluere sicut propri⁹ prælatus: quia omnia videtur cōcessa, sine quibus ordinatio nō potest expediri. de offi. deleg. prēterea. ¶ Decimò quēritur,* vtrum 12
incurratur per receptionē ordinū extra tēpora statuta? Et dico ꝙ sic. dist. lxxv. c. vlt. de temp. ord. c. ij. & c. cū quidam. & c. cōsultationi. credit tamē Inn. & Host. ꝙ tales ordinati nō sunt ipso iure suspēsi ab ordine suscepto, sed suspendēdi. arg. c. literas. in fin. de tēp. ord. & sic exponūt d. c. cùm quidā. ibi: debes expertes reddere. s. per sententiam. Sed dicit do. Anto. in d. c. literas. ꝙ sunt ipso iure suspensi, & ordinantes suspendendi. & hoc est verius, vt patet in c. ij. de tēp. ord. Conceditur tamen episcopis dispensatio in suspensis vt ministrent. dicto c. consultationi. in suspendendis autē nō, secundū Roden. cùm ibi dicatur solùm de susceptis. Non poterit tamen dispēsare episcopus qui ordinauit: secundùm do. Anto. in d. cap. consultationi. sed eius successor. Hodie autē recipiens ordines sacros extra tēpora, vel ante ætatē, aut sine literis dimissorijs, sunt ipso iure suspensi: & si celebrāt, sunt irregulares, à solo Papa absoluendi, & possunt ipō iure bñficijs priuari p extrauag. Pij secūdi, quę incipit, cùm ex sacramento. & renouatā p regulas cācellarię Inn. viij. & Alex. vj. quib⁹ standū est, vt habetur in c. j. & ij. dist. xl. & not. in c. ij. de rescrip. & c. pa-
13 storalis. de fide instru. ¶ Vndecimò* quæritur, vtrum incurrat eam is, qui per saltū promotus ministrat in ordine superiori? Et dicit Archi. in c. solicitudo. distin. lij. ꝙ iste nō sit suspēsus, nisi sicut ille, qui est in mortali, sed suspēdendus: vnde si celebrat in ordine superiori antequā suppleatur omissum, peccat mortaliter, sed nō efficit irregularis. & hoc sequitur Summa Angel. & Rosel. & quidem alij allegantes c. solicitudo. dist. lij. quod hoc non probat: cū ibi nō dicatur, ꝙ ille ministrauerit in tali ordine. vnde Hosti. dicit, ꝙ est irregularis: & hoc probo, quia talis est suspensus per d. c. solicitudo. ministrando autem in ordine, à quo est quis suspēsus, efficitur irregularis, per c. cum medicinalis. de sen. excō. lib. vj. vnde dico, ꝙ talis suscipit characterē superioris ordinis cōmuniter secundū Theologos: sed de hoc j. Ordo. ij. §. vij. & si ministrat in ordine prætermisso scienter, dico ꝙ est irregularis, iuxta dicta §. Dispēsatio. §. x. & j. §. seq. Si verò ministrat in ordine superiori, id est, p saltū adepto, dico ꝙ est irregularis de rigore iuris, & debet deponi, etiā si non ex malitia, sed ex ignorantia, vel negligentia aliquem ordinē prętermisit: sed tamē ex dispensatione episcopi ad ordinē prætermissum poterit promoueri, suspēsus interim ab executione superioris: dist. xl viij. sicut olim. dist. lij. solicitudo. extrà, 15
de cle. pro. per sal. c. vnico. & similiter poterit cū eo dispēsari si ministrauerit interim in illo ordine, credens se gradatim promotum. d. c. vnico. si autē in ordine sic suscepto sciēter sine dispēsatione ministrauerit, dispensari nō potest, ꝙ vlterius ascendat nisi per Papā: sed in ordine suscepto adhuc potest dispensari per episcopū, sicut cū nō ordinato administrātē. §. Dispēsatio. §. x. In hac aūt sententia cōcor. Hostiē. Veruec. & Ray. & Supp. ¶ Duodecimò
14 quæritur,* vtrū cōtrahatur ab eo, qui administrat in ordine, quē nō habet? Et dico ꝙ sic: vt in c. j. & ij. de cle. nō ordinato. quod intelligo etiā in eo, qui est per saltū promotus: quia ex sua culpa nō debet cōmoditatē reportare. quod tamen San. Tho. videtur limitandū, si ille ordo sit sacer: qa dicit in iiij. dist. xxiiij. ꝙ officia quator ordinū minorum exerceri licitè possent à nō ordinatis. Secūdò limitandū est, quādo talia nō ioco, sed seriò fiūt. qa licet peccaret, nō tñ esset irregularis, secūdū Host. xv. q. j. illa. quia voluntas, & propositū maleficia distinguūt, de sent. excō. c. volūtate. Tertiò limitatur, ꝙ nō sit merè laicus: quia talis secūdū Dir. nō incurreret irregularitatē. & placet Sūmæ Angelicæ, licet Cal. in c. ij. de cle. excō. mi. teneat contrarium. & hoc est verius, vt patebit. Quartò, ꝙ nō faciat ignorāter, quo ad nō promotū per saltū: quia si probabiliter credit se ordinatū, nō est irregularis. Quintò, limita quando talē ordinem nō habet quantū ad substantiā: secus si in ordinatione dimissum est aliquid, quod certū est nō esse de substātia: quia si ministret antequā suppleatur omissum, nō erit irregularis: qa nullo iure hoc exprimit, licet peccet mortaliter. Sextò secūdū omnes limita, si ministret solenniter, id est, exercēdo aliquid deputatū certo ordini tāquam in officio illo cōstitutus: puta, legendo Euangeliū, vt diaconus, vel epistolā, vt subdiaconus, & huiusmodi. secus si legeret nō tāquam in tali officio, sicut si monialis legat Euāgeliū in matutinis. xxvij. q. j. diaconissam. in gl. & clericus deficiēte subdiacono in solēnitatib⁹ indutus sine manipulo cātat epistolā: vt no. in c. vt quisq; presbyter. de vi. & ho. cle. quia nō est irregularis, secundū Host. & Inn. ibidē. qd verū est, quo ad clericū, si cantet solùm indut⁹ dalmatica, modo careat manipulo, & nō offerat calicē. Et idē redit, quod dicit Pan. in c. vt quisq;. eo. ti. ꝙ nō effugit irregularitatē, si cum vestibus sanctis cantet epistolā: quia intelligitur cū vestibus omnibus, etiā manipulo. Conclude ergo, ꝙ celebrare in aliquo ordine est exercere actum secūdariū, vel principalē illi⁹ eo tēpore, & loco, & modo, quo solet exerceri, sicut actu principaliter legere epistolā, vbi & qñ celebrat missa, quo ad subdiaconū, vel Euāgeliū, quo ad diaconū, vel cōsecrationē, quo ad sacerdotē: ministrare verò solēniter est ministrare cū proprijs ornamētis illius ordinis, sicut cū manipulo quo ad subdiaconū, & cū stola, quo ad diaconū, & planeta quo ad sacerdotem. Igitur nō habens aliquē ordinem efficit irregularis, si loco, tēpore, & modo cōsuetis exercet principalem actū eius, vel etiā secundariū cū proprijs ornamentis. imò & si exerceat actū principalem, etiā sine ornamētis. si verò exercitiū sit sine vtroq; , scilicet ornamentis, & principali actu, nō efficitur irregularis: vt si epistolā cantet sine manipulo, & sine calicis porrectione. addit Arch. si sit cōsuetudo, ꝙ illo modo cātetur à cōstituto in minorib⁹: secus aūt, inquit, vbi cū manipulo, vel porrigendo calicē, vel vbi nō est mos, ꝙ cātēt nisi subdiaconi. Non dispēsat aūt cū isto, nisi Papa, secūdū Host. & Gof. vt ad maiores ordines ascendat: sed in susceptis poterit episcopus dispēsare. ¶ Decimotertiò* quēritur, vtrū incurratur, quādo quis suspensus, excōmunicatus, vel interdictus ingerit se diuinis celebrādo, vel faciēdo aliquid attributū certo ordini ecclesiastico, etiā minori, puta acoluthatus, exorcistę, & huiusmodi? Et dico multa. Primū. Talis est irregularis secundū cōmunē opinionē, vt no. Host. & Ioā. And. & Pan. c. ij. de cle. excō. mi. quod limita si hoc facit tanquā clericus, vt patet p no. à doct. & Pan. in c. fi. de excess. præla. siue solēniter, secūdū Veruec. & dispensat solus Papa: vt in c. j. de re iud. lib. vj. Sec⁹ si attētet aliqd exercibile, etiā per laicos, vt quia cantat Requiē æternā, aut verbum psalmi, & huiusmodi: quia licet grauiter peccet nō vitando cōmunionē sibi interdictā, tamē nō efficitur irregularis: vt in c. tāta. de excess. prela. nisi quis audiret diuina authorizando: vt si episcopus faciat corā se celebrari: quia tunc efficitur irregularis. secus nō authorizando: vt vult glo. in cle. ij. de priui. & Pan. in c. illud. de cleri. excom. mi. Dato etiā, ꝙ illud sit deputatū certo ordini, tamē de consuetudine exercetur per aliā quācunq; indistinctè, etiā à nō ordinatis, talis exercens nō esset irregularis, secūdùm Inn. qd intellige si exerceat illud sine solēnitate: vt si cantet epistolā sine manipulo: quia nō esset irregularis talis subdiaconus, imò etiā si sit sacerdos, vel diaconus, secūdū Veruec. quia pœnæ nō sunt extendendæ. similiter nec secūdùm Pet. de Pal. sacerdos baptizās in necessitate, sicut vetula sine solēnitate. secus cū solēnitate: vnde secūdū eundem Pet. irregularis est sacerdos, si excōmunicatus solēniter baptizet, licet baptisma cōferat ab omnibus: & si in foro cōscientię absoluit palā, vel occultè. Fallit tamē hoc secundū Verue. & Aften. cōtra Host. si excōmunicatus exerceat actū minorū ordinū, etiā solēniter, quia nō est irregularis: cū hoc etiā per nō ordinatū fieri possit. Sed Host. tenet, ꝙ talis omnino irregularitatē incurrat, p c. cū medicinalis. de sen. excō. lib. vj. & sic dispēsari nō potest nisi per Papā. & idem Pan. in c. ij. de cle. excō. dicens, ꝙ hæc opin

opinio est cõmunis & vera:quia iura loquuntur indistinctè.& idẽ Dir e.li.iij.quo ad incurrẽdã irregularitatẽ: sed quo ad dispensationẽ videtur tenere, ꝙ episcopus posit dispẽsare,secũdũ Ray.& Host.& Arch.& Pan.in c.clerici. de cle.excõ.concordat.Sed tu tene ꝙ pertinet ad Papam. ¶ Secundum.Si episcopus tulit sententiã excommunicationis cõtra celebrantẽ in aliqua capella: celebrãs ibi prima vice nõ est irregularis,secũdũ Archi.nisi esset interdictus,sed est excõmunicatus:secunda aũt vice celebrans efficitur irregularis. ¶ Tertiũ.Recipiẽs ordines,etiã minores,in excõmunicatione maiori efficitur irregularis, p solum Papã dispẽsabilis.de sen.excõ.cũ illorũ. vbi secundũ Gul.Durã. non distinguitur inter maiores, & minores,si erat in excõmunicatione minori: quia nõ inuenitur iure expressum,secundũ gl.Ray. ¶ Quartũ.Si sacerdos excõmunicat⁹ solẽniter officiaret ecclesiã in matutinis, vesperis,vel alijs horis, secundũ Archi. incurrit irregularitatẽ: secus psalmodizãdo cũ alijs, quod etiã faciũt laici. Et similiter,secũdũ aliquos,vt refert Richar.in iiij. dist.xviij. si extra ecclesiã dicat horas suas officiando populũ: vt in exercitu, vel naui.sec⁹ si dicat horas suas cũ vno,vel pluribus nõ officiãdo ecclesiã,vel populũ. Et similiter secũdũ Gemi.& oẽs penè doctores, si adest diuinis authorizãdo. Vnde secundũ Pan.in c.si.de exces.prela. cauendũ prælato tẽpore excõmunicationis, suspensionis, vel interdicti, ne faciat corã se celebrari diuina,aut ne intersit celebrationi:qa tũc videtur authorizare: & similiter secũdũ Gemi.in c.cũ medicinalis. de sen.exc.li.vj. si facit actũ principalem chori:vt quia dicit capitulũ,& orationẽ, vel facit officiũ cantoris in choro. Secus autem secũdũm Gemi.si nec authorizat,nec exercet aliqđ officiũ chori:licet diuinis intersit,aut legat, & cãtet cũ alijs.Aduerte tñ,ꝙ de hebdomadario solẽniter officiante in horis,secũdũm Astẽ. non est dubium,ꝙ incidat, si etiam talis sacerdos non solẽniter officiaret, sed à casu suppleret pro hedomadario, etiã incidit: quia de cõsuetudine illud officiũ exercetur per sacerdotẽ solũ:maximè cùm habeat dicere,Dominus vobiscũ. quod est certo ordini deputatũ. De cantore autem,& alijs officialibus chori, credo ꝙ nõ incidant: quia etsi de iure sint deputata certo ordini, de cõsuetudine tñ quasi generali exercentur indistinctè à quocunq; etiam non ordinato,etiã à nouitijs, etiã laicis. De benedicente aquam.s̃.Aqua. §.vlti. ¶ Quintum.Si clericus ignorat se excõmunicatũ, suspensum, vel interdictũ, secundũ Rod. nõ efficitur irregularis celebrando antequã sciat, si ignorantia fuit facti probabilis:puta,quia misit procuratorem q nõ cõparuit, & sic fuit excõmunicatus: secus si crassa, vt si citatus noluit cõparere. Et sic intellige c.apostolicæ.de cle.excõ.mi.Itẽ secus secundũ eundẽ Rod.si probabiliter dubitabat de excommunicatione: puta,quia conscius de culpa:quia si fuit excõmunicatus, & celebrauit, irregularis est. Et vbi ignorãtia nõ est pbabilis, dispensat abbas, si talis est regularis,secũdũm Pet.de Palu.Si verò secularis, solus Papa.de sen.exc. cũ illorum. ¶ Sextum. Secundùm Pan.in d.c.illud.habens notitiã excommunicationis per solam famã,si nõ abstinet, irregularis est, si modò verum cõperit postea.Sed tamẽ aduerte secũdũm gl.in d.c.illud. ꝙ dicta paucorũ famã non faciũt. de accus. inquisitionis. nec tenetur credere, licet dicatur ei ab aliquibus.ix.q.iij. nõ solũ ille.quod verũ est; nisi ex cõscientia culpæ,vel dictis pluriũ insurgeret notabile dubiũ:quia sic nõ abstinẽdo irregularitatem non effugeret. ¶ Septimũ. Secũdùm Pan.in c.si celebrat.de cle.exc.mi. excõmunicatus minori celebrãdo nõ fit irregularis.Ratio, qa talis excõmunicatio nõ inducit suspẽsionẽ ordinũ,vel officij,sed tãtũ priuat participatiõe sacramẽtorũ:vt ĩ d.c.si celebrar. ¶ Octauum. Si iudex dicat, suspẽdo te ab officio, vel bñficio, secũdũ gl.in c.quãto.de magi. talis sentẽtia nõ valet ratiõe incertitudinis.l.iij.C.de sen.quæ si.cer. secũdùm do.antẽ Ant.aut cõstat de intẽtiõe: & sic seru.aut nõ cõstat:& sic tutius est abstinere ab vtroq; : tñ si nõ abstinet, nõ efficitur irregularis.Et hoc placet Pan.ibidẽ dicẽs,ꝙ licet sentẽtia iniusta liget,hoc tamẽ debet intelligi qñ apparet de illa:hîc aũt nõ apparet,an ab officio,vel beneficio suspẽdere voluerit. Vtrũ aũt omnis suspẽsus celebrãs sit irregularis, vide j.Suspẽsio. §.v.Quomodo etiã excõmunicat⁹ efficiaẽ irregularis ingerẽdo, se diuinis sine exercitio alicuius deputati certo ordini.j. §.xxvij. ¶ Decimoquartò quæritur, vtrũ incurratur ratione criminis? Et dico ꝙ sic. xxv.dist.primũ.xxxiij.dist. qñ.j.q.vij. si quis omnem. sed distingue,vt no.ĩ c.ex tenore.de tẽp.or.& s̃.dictũ est. Crimen. §.ij. & iij.& hic perstringẽdo dicitur. ¶ Enorme eñ impedit promouendũ, & deijcit promotũ:etiam si sit occultum. ¶ Mediocre verò si sit occultũ, neutrũ illorum facit,nec indiget dispẽsatione, sed sufficit pœnitẽtia sacramentalis.de rẽp.ord.ex tenore.& c.quæsitũ.si etiã sit manifestũ per cõfessionẽ extraiudicialẽ, nõ inducit irregularitatẽ,quãuis talis, si sit clericus,sit suspẽdẽdus ab officio & beneficio.de exces.præla.quàm sit graue.Si etiã sit manifestũ per famã deficiente accusatore, vel probatiõe legitima,nõ inducit irregularitatẽ, sed indicẽda est tali purgatio canonica:qua prestita absoluetur: & si in ea defecerit, deponeẽ.de adul.significasti.Si verò sit manifestũ p sentẽtiã, vel cõuictionẽ, vel cõfessionẽ metu probatiõis factã, inducit irregularitatẽ: & idẽ si sit notoriũ p euidentiã facti, quod nulla põt tergiuersatione celari, cuius scilicet testis est populus, & inficiationi nõ est loc⁹.de tẽ.or.quæsitum. potest tamẽ in huiusmodi notorijs de iure, vel de facto per episcopũ dispẽsari super tali irregularitate, secũdũ Inno.in gl. super d.c.ex tenore.Leuia aũt crimina, siuẽ minora, siue sint occulta, siue manifesta, nec impediũt pmouẽdũ, nec pmotũ deijciũt. de coha.cle. & mu.vestra. ¶ Decimoquintò queriẽ,an incurraẽ ex bigamia? Et dico ꝙ sic.extrà,de biga. p totũ. & de hoc s̃.Bigamia. ¶ Decimosextò quæritur, vtrũ incurratur per cõtractũ matrimonium? Et dico ꝙ sic dupliciter. Primò, si cõtrahẽs sit in sacris,& habeat votũ solẽne: vt s̃.Bigamia.in prin. Secundò si cõtrahẽdo ducat vxorẽ vilẽ mulierẽ, puta ancillã, vel ioculatricẽ, vel aliquã ex his, quę publicis spectaculis mancipãtur, licet virginẽ. dist.xxxiiij. si quis viduã. quẽ quidã dicunt esse bigamũ, sed nõ est verum, si sit virgo, nisi dicatur bigamus quantum ad effectũ, quę est irregularitas. ¶ Decimoseptimò quæritur, vtrũ incurratur per solennẽ pœnitentiã? Et dico ꝙ sic.dist.l.ex pœnitẽtibus.potest autem cũ his in minoribus propter necessitatẽ, vel vtilitatẽ ecclesiæ dispẽsari.dist.l.placuit. & hoc per episcopum ex quo nõ est ei prohibitũ. in maioribus aũt sol⁹ Papa dispẽsat.d.c.ex pœnitẽtibus.& di.50.qui in aliquo. Dicit tamẽ Inn.& Host.ꝙ hoc curia nõ seruat:& sic videtur hodie locum nõ habere irregularitas ista.Publica aũt pœnitẽtia irregularitatem nõ inducit:quia nõ est iure cautũ. ¶ Decimooctauò quæritur, vtrũ inducatur per celebrationem in loco interdicto? Et dico ꝙ sic, de sent.excõ.is qui.li.vj. de quo s̃.Interdictũ vltimò, per totũ. & solus Papa dispensat. ¶ Decimononò quæritur, vtrũ inducitur vitio adueniente in corpore, siue à proposito, siue à casu? Et dico ꝙ sic

sic,modo quo suprà Corpore vitiatus, per totum.Et idem est de hermaphrodito, etiã si plus vergat ad sexum virilẽ: quia licet sit susceptiuus characteris ordinis, prohibetur tamen ordinari & ordinatus ministrare.arg.dist.xxxvj.illiteratos.Si autem magis ad fœmineũ vergat, vel secundũ Rodo.etiam si sit parilitas,non est etiam characteris susceptiuus. ¶ Vicesimò quæritur, vtrũ incurratur per illegitimitatem? Et dico ꝙ sic.de fi.presby.c.j.& c.is qui.eo.titu. lib.vj.in minoribus tamen ordinibus potest episcopus dispensare in sacris, aut solus papa: vt in d.c.j. Si tamẽ efficiantur tales religiosi, possunt iure cõi promoueri ad omnes ordines etiã sacros.d.c.j. Et si illegitimatio sit secreta, ita ꝙ solus illegitimus eam sciat, secundũ Direc.si se facit ordinari, mortaliter peccat:nec debet vti susceptis sine dispẽsatione. ¶ Vicesimoprimò quæritur, vtrum incurratur in adultis per dilationẽ baptismi vsq; ad ægritudinem? Et dico ꝙ sic.dist.lviij.si quis.quia præsumit ecclesia,ꝙ talis nõ ex volũtate, sed ex necessitate baptizetur, vt ibi: vel in pœnam negligẽtiæ circa salutem. Nec per baptismũ tollitur ista irregularitas secundũ glo.ibi:quia idem nõ operatur contrarios effectus.de bap.maiores.nec parit obligationẽ & liberationẽ.ff.de solu.l.qui hominẽ. §.vlti.Potest tamẽ talis admitti in duobus casibus.Primò, si post baptismũ fides & vita eius pbabilis apparuerit. Secũdò, si hoc exegerit raritas clericorũ.d.c.si quis.aliàs nõ poterit ordinari sine dispensatione papæ.ar.d.c.si quis. ¶ Vicesimosecundò quæritur, vtrũ incurratur à religioso ingrediente claustrũ ad audiendas leges vel Physicã? Et dico ꝙ sic, si ante duos menses nõ fuerit reuersus:& solus papa dispensat.ne cler. vel mona.c.vlti. ¶ Vicesimotertiò quæritur, vtrũ incurrat eam episcopus, presbyter, aut diaconus, qui prætextu iniustæ excõicationis recursum habet ad Imperatorẽ? Et dico ꝙ sic:& solus papa dispensabit.xxj.q.vlt.c.penul.& in c. si quis.xxiij.q.vlti. ampliatur dicta irregularitas ad omnes, qui sunt sub ecclesiastica regula:sed nõ ipso iure, sicut in prædictis. ¶ Vicesimoquartò quæritur, vtrũ sint irregulares hæretici? Et dico ꝙ sic.j.q.j. veruntamẽ.si tamen reuertantur, post abiurationem recipiũtur ad laicam cõionem, postquam fuerint recõciliati.j.q.vij. Daibertũ. & cum eis fit dispẽsatio quandoque etiam plenissima, vt promoueri possint ad episcopatũ & superiores dignitates.xij.di. nos consuetudinẽ.xxiij.qõ.iiij.ipsa pietas. ¶ Vicesimoquintò quæritur, vtrum contrahatur per curialem esse? Et dico ꝙ sic.j.Ordo.iiij. §.vlt. ¶ Vicesimosextò quæritur, vtrũ contrahatur per seruitutem? Et dico ꝙ sic, vt j.Ordo.iiij. §.penulti. ¶ Vicesimoseptimò queritur, ad intellectũ multorũ quæ dicta sunt, quãdo contrahatur irregularitas per indebitam celebrationẽ vel executionem ordinum? Et dico, ꝙ Archid.post Cal.& Anto.de But. sic distinguit: Aut enim vtens officio ordinis est fœmina:& sic non fit irregularis, etiam si sit religiosa:quia non est capax ordinis,& consequẽter nec irregularitatis, per quã quis phibetur ordinari vel ordinis officiũ celebrare. Aut est vir:& tunc aut est furiosus:& sic nõ efficitur irregularis:similiter infans clericus.de homicid.si furiosus.aut sanæ mentis : & tunc aut est laicus, aut clericus.Et si est laicus, videtur irregularis, si cum solenni apparatu celebrauit, exequendo scilicet actũ alicui⁹ ordinis, siue sit cõuersus religiosus, siue secularis. de clerico nõ ordin. mi.c.j.& solus papa dispẽsabit: sicut & cũ ordinato suspenso celebrante.quod secundũ S.Th. intellige de ordinibus sacris: vt §.xij.dictũ est:secus si sine solenni apparatu:& hanc opinionẽ tene contra Direct.& Sum.Ang.inquantũ irregularitas impedit ab ordine suscipiendo:quia huius secularis est capax, & minus illi congruit quod agit, quàm si esset clericus, licet nõ habẽs ordinem talẽ. Si verò est clericus:aut celebrat in ordine, quem non habet, aut quem habet. Et si quem nõ habet in ordinibus sacris est irregularis:excepto, ꝙ existẽs in minoribus potest cantare epistolã, secundũ Gul.sine solẽnitate.quod Inno.limitat in absentia subdiaconi, & sine eius ornamento, id est, solenni apparatu, qui est manipulus, dicente Pe. de Pal.ꝙ tunicellam licet etiam non subdiacono portare: quia nõ est ei propria vestis, sicut manipulus, quẽ nullus eo inferior portare debet. Si verò cleric⁹ celebrat in ordine quẽ habet:tunc aut est excõicatus maiori:aut celebrat, seu officiũ exercet in loco interdicto ab homine vel à iure:aut est suspẽsus. Si primũ aut secundũ, est irregularis, & à solo papa dispensabilis:de sen.excõ.is qui.lib.vj. secundùm Gul.tamẽ constitutus in minoribus excõicatus ministrando seu exercendo officium suũ etiã cũ solẽnitate, nõ efficitur irregularis: quia illa duo ca. si quis episcopus.j.& ij.xj.q.ij.nõ loquuntur de eis, & pœnæ sunt restringẽdæ. sed secus de subdiacono.c.si solẽniter legat:si autẽ sine solennitate legat epistolã subdiaconus, diacon⁹, vel presbyter excõicatus:credunt quidã, ꝙ nõ incurrat irregularitatẽ. Si aũt clericus est suspensus, sumendo suspensionẽ largè.i.quo ad se tantùm, puta propter mortale, vel minorẽ excõicationẽ, vel iniunctionẽ à confessore:celebrãdo nõ fit irregularis:sed sumẽdo propriè.i.quo ad se & alios:aut est suspẽsus ab homine siue iudice, aut à canone. Si aũt est suspensus ab homine propriè.i.quo ad se & alios est irregularis, si hoc sciuit:& si hoc ignorauit ignorantia crassa aut supina, nõ aũt si probabili:& hoc quomodocũq; sit suspensus simpliciter, siue ad tẽpus determinatũ, siue nõ determinatum, etiã si ratione defectus vel infamiæ.talis durante suspẽsione si celebrat est irregularis, dispẽsandus solùm per papã. Ad quod ij.q.iij.si quis presbyter. de sentẽ. excõ.c.cũ medicinalis.li.vj. Si verò est suspẽsus à canone: tũc aut ratione criminis, aut ratione defectus, aut ratione scandali, vel infamiæ: Si rõne criminis, aut simpliciter est suspẽsus:& sic celebrãdo est irregularis.ij.q.iij. si quis episcopus. Aut ad tẽpus:& tunc aut ad tẽpus determinatũ: & sic interim celebrãdo est irregularis. Aut ad tẽpus indeterminatum:& tũc aut cum conditione donec satisfaciat, aut cum cõditione donec pœniteat. Si cum cõditione donec satisfaciat. vt dist.lxxxj.si qui sunt.& c.sequẽti.& de cohabit.cleri.& mul.sicut.& in clem.j. de deci.cũ similibus. & tunc si sic suspẽsus ante absolutionẽ celebret, est irregularis, licet quidã contrarium dicãt:quia in hoc factũ iudicis est necessariũ vt habeatur p absoluto: vt dixi, inquit Cal. de æta.& quali.c.cũ bonæ.& sic cùm factũ hominis sit necessariũ, sequitur ꝙ quo ad suspensionẽ Dei canõ aliquid addit, vt in decretali, sicut de cohabitatione cleric.& mulier. Si verò est suspẽsus cũ cõditione donec pœniteat: vt de electione.c.officij.tũc æquũ est tenere, ꝙ interim celebrãdo nõ efficiatur irregularis:quia talis suspẽsio videtur esse Dei, ad quam nihil addit canon: nec vt habeatur pro sublata, aliquod factũ hominis est necessariũ: ideoq; dicẽdum est de ea vt de suspensione Dei tantùm. Si verò sit suspẽsus à canone ratione defectus, aut ratione defectus ordinis, vt clericus per saltũ pmotus, quãtũ ad ordinẽ omissum, in quo si exercet officiũ antequã recipiat, est irregularis:sed celebrãdo in ordine, ad quẽ est per saltũ promot⁹, quẽ habet, nõ est irregularis.di.lij.c.solicitudo. Sed adde contrarium esse verum: vt s̃. §.xj.aut ratione alterius defect⁹:vt bigamus, illegitimus, corpore vitiatus, ordinatus,

ante legitimam ætatẽ, vel à non ſuo epiſcopo: quo caſu omnes concordãt, ꝙ celebrãdo nõ eſt irregularis: quia hoc non eſt expreſſum in iure: & quia curia, cuius ſtylus eſt attendẽdus, de cri. fal. quàm graui. quando mandat cum iam ordinatis in ſuprà dictis defectibus diſpenſari, nihil dicit de irregularitate. diſt. lvj. apoſtolica. & c. Cenomanẽſem. Nec obſtat, ꝙ ordinatio ante legitimã ætatẽ, vel ab epiſcopo nõ ſuo, fuerit cũ peccato: quia principalis cauſa ſuſpẽſiõis in talibus eſt defectus, nõ peccatũ. Et hac ratione putat, ꝙ licet irregularis ex celebratione diuinorũ ſit ſuſpenſus à canone, ꝓpter hãc irregularitatẽ, ſi tamẽ aliàs nõ eſt ſuſpenſus à iure vel ab homine, puta quia abſolutus eſt ab excõicatione & ſuſpẽſione, ſed nõ eſt ſecum diſpenſatum ſuper irregularitate, vel nõ ſuſpenſus cõtrahit irregularitatem: talis nõ contrahit nouã irregularitatẽ: quia hoc nõ eſt expreſſum in iure. Si autem tertio modo eſt ſuſpẽſus à canone, ſcilicet ratione ſcãdali, vel infamiæ, celebrãdo nõ eſt irregularis. de cle. peregr. c.j. Ex quo ſequitur ſecundũ Inno. ꝙ hi, quorum crimina ſunt notoria, quæ etiam poſt pœnitentiã prohibẽtur celebrare propter ſcandalũ & infamiam, vt de cohab. cleric. & mul. c. ũ. ſi ante abſolutionẽ celebrent, nõ incurrunt nouã irregularitatẽ. Et ex allegatione quã facit, videtur intelligere de notorio fornicatore, quod pium eſt tenere. & quod no. in c.j. de ſent. excõ. lib. vj. intelligitur de notorio fornicatore ante pœnitentiã celebrante: ne videatur ſibi ipſi contrarius. Tamẽ de rigore ſola pœnitẽtia non tollit ſuſpenſionẽ canonis in notorio fornicatore: vt videtur expreſſum diſt. l. peruenit. quia requiritur iudicis factũ: vt ſ. dictum eſt de ſuſpenſo à canone donec ſatisfaciat. Abſolutione tamen facta à ſententia canonis, à qua poteſt hoc caſu epiſcopus abſoluere: qui conditor canonis ſibi nõ reſeruauit: ſi pœnitet, remanẽte irregularitate quam contraxerat huiuſmodi fornicator ex celebratione diuinorũ, de qua nondum eſt diſpenſatus, ex nouã celebratione nouam irregularitatẽ non incurrit. Et hæc omnia no. do. Ant. de But. de cle. excõ. mi. ſi celebrat. excepto eo quod de S. Tho. Pet. de Pal. & Veruec. dictum eſt. Et addit Arc. ꝙ ex prædictis videtur ordinatus ante legitimam ætatẽ eſſe ipſo iure ſuſpẽſus ab executione ordinis ſic recepti. Sed tamẽ ſolennes doct. tenẽt ꝙ nõ, ſed eſt ſuſpendendus: & illi dicti ordinis executio interdicenda vſq; ad legitimã ætatẽ: poſt quã ſi eo vtatur, erit irregularis. Et ſic ſenſit Ray. But. Arch. in iiij. diſt. lxxvij. Ber. de cleric. per ſalt. promo. c.j. Ant. de But. de tẽpo. ord. vel nõ eſt cõpos. Paul. Zaba. ſuper cle. generalẽ. de ætat. & quali. ¶ Vicesimooctauò quæritur, quomodo irregularitas tollatur? Et dico ꝙ tribus modis. ¶ Primò per baptiſmũ, quo ſcilicet tollitur omnis cõtracta ante illũ cum peccato: ſecundũ Arch. xxvj. diſt. c. deinde. & Pan. in c. gaudemus. de diuor. & etiam ea quæ venit ex ſequela peccati, vt eſt infamia: & etiã omnis irregularitas homicidij: ſiue fuerit cũ peccato ſiue non. pro quo facit c. ſi quis viduã. di. l. §. j. & c. ſi quis poſt. di. lj. nõ autẽ irregularitas bigamiæ propter defectũ ſacramẽti. diſt. xxvj. acutius. & c. deinde. nec illa quæ prouenit ex defectu natalium. Et hęc eſt cõis opinio, licet aliqui tenuerint, ꝙ per baptiſmũ nulla irregularitas deleatur: vt dicit Rich. ij. quoli. q. ij. aliqui verò, ꝙ non deleat illã quæ venit ex homicidio ſine peccato: vt not. Pan. in d.c. gaudemus. Sed tene quod dixi: & vide etiã ſ. Baptiſmus. vj. §. j. ¶ Secundò tollitur per religionis ingreſſum: vt no. glo. in c. ij. de apoſt. ſed nõ omnis, vt ibi dicitur: ſed ea ſolũ, quæ non prouenit ex proprio delicto: vt in c.j. de ſi. presby. ita ꝙ promoueri poteſt ad ordines ſine diſpẽſatione: ſed nõ ad dignitates ſiue prælationes: vt in c. ſi. de ſi. presbyte. & Hoſt. in c. ij. de apoſt. & ſic dicit intelligendũ authẽ. de mona. in prin. vbi dicitur, ꝙ religionis ingreſſus omnẽ tollit irregularitatẽ. Pã. verò in d.c. ij. dicit ꝙ tollitur ea ſolùm, de qua eſt iure expreſſum ꝙ tollatur: licet inducat facilioꝛem diſpenſationẽ. ¶ Tertiò per diſpenſationẽ papæ: quæ omnẽ irregularitatẽ tollere poteſt, cùm omnis ſit de iure poſitiuo. ij. q. vij. item Daniel. & tenet Innoc. de renunt. c. niſi. & ſic communiter tenetur. Quomodo autẽ epiſcopi diſpenſare poſſint, dictũ eſt ſuprà Diſpenſatio. §. x. Licet autem conueniens. & conſuetum ſit vt ſuper ea verbis diſpenſetur ſub hac forma vel ſimili, Ego diſpenſo tecum in tali irregularitate quam contraxiſti propter talẽ cauſam, vel ſi contraxiſti: quando dubitatur: tamen epiſcopus ordinando eum cũ quo diſpenſare poteſt, ipſo facto diſpenſat, ſi hoc intendit, licet verbis nõ vtatur. & idem ſecundũ Archi. eſt de prælato mittendo ad ordinationes.

¶ IRRISIO, vide ſuprà Deriſio.

DE IVDAEIS.

1 *Iudei qui, & unde dicti.*
2 *Chriſtiani nimiã familiaritatẽ cum Iudæis habere non debẽt.*
3 *Chriſtianus quatenus poſſit Iudæo ſeruire.*
4 *Iudæo non licet habere nutricem Chriſtianam, nec ſeruũ Chriſtianum. nume. 6.*
5 *Chriſtianus emere poteſt ſeruum Iudæum.*
7 *Iudei nullum officium publicum aut dignitatem poſſunt inter Chriſtianos obtinere.*
8 *Iudei debent geſtare ſignum quo diſcernantur à Chriſtianis*
9 *Iudei ad quæ cogantur, & à quibus prohibeantur.*
10 *Iudei quomodo puniantur, & eorum conſortes Chriſtiani.*
11 *Iudæos non licet cogere ad fidem.*
12 *Iudæis quæ facere prohibeantur Chriſtiani.*
13 *Exactionem à Iudæis an facere poſſint domini.*

IVDAEI* ſunt qui legem Moſaicam literaliter tenent & obſeruando ſequuntur. Vnde Chriſtiani literæ nimis adhærẽtes, iudaizare dicuntur. de ſacr. vnct. c. vnico. §. penul. quod facere nõ debent. di. v. §. j. & diſt. vj. §. vlti. & de celeb. miſſ. c. cum Marthæ. §. cæterũ. de cõſti. tranſlato. Et dicti ſunt ſecundũ Ray. & Hoſti. à nomine principalis tribus, ſcilicet Iudæ. & prius dicebantur Hebræi ab Heber, cuius familia cultum Dei tenuit, cęteris idololatria fœdatis: quãuis hoc aliqui negent, dicẽtes, ꝙ Hebræi dicũtur quaſi transfluuiales. ¶ Primò verò quæritur, quomodo ad Iudæos ſe debeãt habere Chriſtiani in genere? Et dico multa. ¶* Primũ. Chriſtiani nimiam familiaritatem & conuerſationem cum Iudæis habere non debẽt. extrà eo. ad hæc. & c. ſi. quod tamen ſecundùm S. Tho. ij. ij. q. x. fallit in his qui ſunt firmi in fide, ita ꝙ ex conuerſatione cum infideli bus nõ timetur de eorum ſubuerſione, ſed ſperari poteſt ex hoc infidelium conuerſio: quia tales non ſunt prohibẽdi cõmunicare cum illis: ſed infirmi, de quib⁹ timeri poteſt, prohibendi ſunt ex caſu neceſsitatis cõuerſari cum illis. ¶ Secundum. Igitur cum Iudæis Chriſtiani comedere nõ debẽt, nec habitare, nec eos ad ſua conuiuia recipe. xxviij. q. j. nullus. & c. omnes. quod tamẽ Hug. in d.c. omnes limitat, quãdo volunt cibos diſcernere: quia vbi nõ diſcernũt, licet mãducare cũ eis, & eos inuitare. Quam limitationẽ ſequitur Sum. Ang. & Roſel. contra mentẽ Supple. ſed male: quia ratio prohibitionis nõ eſt ſolùm illa quæ tangitur in d.c. omnes. ne ſcilicet illi videãtur eſſe ſuperiores Chriſtianis, id eſt, ſanctiores, dum illi diſcernũt, & nõ Chriſtiani: ſed etiam alia, id eſt, nimia familiaritas. ar. d.c. ad hæc. & gl. in d.c. omnes. quæ dicit potius prohiberi conuiuia, quàm

quàm loquelam: quia maior eſt in cibo quàm in colloquio familiaritas: quæ eſt ratio quæ militat vbi Iudei nõ diſcernũt, imò magis: tum etiam, quia comedere cũ Iudæis non diſcernẽtibus cibos, eſt participare cũ eis in peccato mortali: quia ſecundũ eorũ cõſcientiam erroneam diſcernere tenentur ex præcepto Moſaicæ legis. Vnde cũ Piſa. Archi. Supp. Rayn. Lau. Ioan. Inno. & Gof. dicẽdum eſt indiſtinctè prohibitã eſſe cibi ſumptionem cum Iudeis: & oppoſitum faciẽs mortaliter peccat. Et eadẽ prohibitio, ſecundũ omnes prædictos, eſt circa Saracenos ſiue Gẽtiles: quia ſicut dicit gl. in d.c. omnes. licet nõ cõtineãtur verbis huiꝰ edicti, vt xj. q. iij. in c. ad mẽſam. vbi cõceditur mãducatio cum eis, tamẽ cõtinẽtur ſententia: quia & ipſi hodie cibos diſcernũt: ſiue, vt dicũt prędicti doctores, iudaizãt: tũ quia dunt ad prædicandũ Saracenis & alijs infidelibus cibis eorũ vti poſſunt ſecundũ tẽpora licitis: niſi fuerint idolis īmolati: quibus etiã in extrema neceſsitate vti poſſent: dũmodo non in veneratiõnẽ idoli: vt in Sum. Confeſſ. li. j. ti. iiij. q. v. & eſt mens omniũ prędictorũ: vt patet extrà, de Iudæ. quàm ſit laudabile. ¶ Tertiũ. Azyma quoq; Iudæorũ comedere prohibitũ eſt Chriſtianis. d.c. nullus. & intellige etiã ſeorſum ab eis. Et ratio eſt, quia eſt cibus diſcretus ab eis, qui etiã inhibet d.c. omnes. clericus aũt cõtrafaciẽs debet deponi, & laicus excõicari. d.c. nullus. quod tũ fallit in duobus caſibus, in quibus licitè mãducatur, primò ſecundũ gl. ibi, quãdo quis prædicat illis. de Iudæis. quàm ſit laudabile. quod intellige vbi alij cibi nõ haberẽtur, ſicut de idolothito dictũ eſt. ſecũdò, in neceſsitate, ſecũdũ Rodẽ. & Veruec. quod intellige, nõ vt azyma, ſed vt eſt ſimplex panis. ¶ Quartũ. Nulli Chriſtiano licet in ſuis infirmitatibus vocare Iudæos, aut ab eis recipe medicinas. d. c. nulli⁹. & d.c. oẽs. dicit tñ glo. in d.c. null⁹. ꝙ medicinalia pñt ab eis emere Chriſtiani, & ea ꝓparare: ar. C. de iudic. l. nemo. & addit Sũ. Ang. & Roſ. ꝙ nõ licet emere ab eis medicinas ꝓparatas. quod eſt irrationabile: cũ nõ poſsit reddi ratio de medicina potius quàm de alio venali, nec tex. ꝓhibet medicinã ab eis emere, ſed accipere: in quo text. īterdicit familiaritatẽ quæ eſt ĩter medicũ & infirmũ, nõ ĩter emptorẽ & venditorẽ. Fallit tñ quod dictũ eſt ſecũdũ Hu. in neceſsitate, quando alius medicus non habetur: & idẽ dic qñ nõ habetur peritus ſufficiẽter pro præſenti infirmitate. ¶ Quintũ. Non licet etiã Chriſtiano ſe cũ Iudæo in balneo lauare. d.c. nullus. Et quia omnia prædicta ꝓhibẽtur laicis ſub pœna excõicationis, & clericis ſub pœna depoſitionis: ideo cõtrafaciẽtes mortaliter peccãt, niſi ex cuſentur ꝓbabili iuris ignorãtia: & idẽ videtur de ſequẽtibus. ¶ Sextũ. Nulli Chriſtiano licet in teſtamẽto aliquid relinquere Iudæis aut Paganis: alioquin etiã poſt mortẽ iudicabitur anathema. xxiiij. q. ij. ſanè. el ij. de hære. ſi quis epiſcopus. quod Hoſt. limitãs dicit nihil poſſe legari vniuerſitati Iudæorũ. C. eo. l. j. ſed ſingulis fortè ſic, ſecũdùm Azo. quòd quantũ ad ſingulos intellige, ſecundũ Veruec. ratione extremæ vel multũ arctę neceſsitatis: nõ aũt ad ditandũ, etiã ſi eſſent fratres, vt d.c. ſi quis. quod Sũ. Ang. & Roſ. indiſtinctè cõcedũt licere. ſed Sup. dicit nõ licere clerico: per d.c. ſi qs epiſcop⁹. Sed eſt factũ: quia nullũ ius humanũ ꝓhibet illud ad quod tenemur iure diuino vel naturali: quãtũ aũt ad vniuerſitatem, nõ limitatur: quia illa non patitur. ¶ Septimũ. Non peccãt Chriſtiani cõicantes Iudæis in mercimonijs: ſecũdùm Panor. in d.c. poſt nuſerabilẽ. de vſuris. per arg. à contrario illius tex. quia in pœnam interdicitur eis cõmunio, & cõſequẽter, regulariter nõ eſt interdicta: ſed tãtùm nimia familiaritas & cõuerſatio: vt extrà, eo. ad hæc. & d.c. nullus. cũ ſimilib⁹. Vnde admonitus noles abſtinere ab eorũ nimia familiaritate, peccat mortaliter. ¶ Secundò quæritur ſpecialiter quomodo Chriſtiani ſe debeant habere ad Iudæos quãtum ad ſeruire? Et dico multa. ¶ Primum.* Iudæi ſiue Saraceni, neque ſub alẽdorũ puerorũ ſuorũ obtẽtu, neq; pro ſeruitio, vel qualibet alia cauſa Chriſtiana mancipia in domibus ſuis permittãtur habere. extrà eo. Iudæi. & ſic nõ licet Chriſtiano ſeruire Iudæo. quod Hoſt. per d.c. Iudæi. limitat in domo Iudæi: ſecus extra domũ. Sed meliꝰ Pan. in d.c. ad hęc. dicit hoc non licere etiã extra domũ aſsiduè: quia text. d. c. ad hæc. ꝓhibet continuã cõuerſationem, & aſsiduam familiaritatẽ, non habita mentione de domo; & nutritione infantiũ in domo eorum, & ſic voluit æquiparare aſsiduũ ſeruitiũ extra domũ, & ſeruitiũ factum in domo. Et certè iſta ſunt paria habito reſpectu ad cauſas prohibitiõis: quæ ſunt duæ. prima, ne ſimplices ex aſsidua familiaritate ſubuertãtur. ſecũda, ne Iudæi videantur ſuperiores Chriſtianis, cùm debeãt ſe Chriſtianorũ ſeruos recognoſcere, extrà eo. & ſi Iudæos. ¶ Secũdum. Conſtituta mercede licet Chriſtiano locare operas ſuas ĩ ſeruitio Iudæorũ extra domũ, & etiã in eorũ domo, ſi abſint Iudæorũ perſonæ: vt ſi colat agros eorũ. quod eſt licitum: extrà eod. multorũ. vel ſi fabricet ædificium: quia ratio legis, quæ eſt eius aĩa, ſtat in aſsidua familiaritate: quæ hic ceſſat. Vnde põt Iudæus habere colonum Chriſtianũ adſcriptitiũ, & originarium. d.c. multorũ. nõ autẽ ſeruum, vt ibi. ¶ Tertium. Non licet mulieribus Chriſtianis nutrire filios Iudæorũ, ſecundùm Pan. in d.c. ad hæc. & gl. Io. And. & do. Ant. etiam extra domum. ſecundùm Cardi. autem nõ licet eis hoc in domo: ſecus extra domum, propter tex. d.c. ad hæc. qui dicit ĩ domo. Sed ſecũda opinio eſt vera ſecundùm verba legis: prima verò ſecũdùm ſenſum, quãdo ex nutritione extra domum ſequitur familiaritas nimia. arg. c. nullus. iũcto c. ad hæc. ¶ Quartum.* Non poteſt epiſcopus diſpẽſare vt Iudæi habeant in domo ſua nutrices Chriſtianas, ſecundùm Car. quia iſta prohibitio eſt in honorem fidei: placet Pan. in d.c. ad hæc. & ſic tene: quia in faciendis cõtra ius nõ diſpenſat, niſi hoc ſit ei expreſsè vel tacitè conceſſum: vt ſuprà Diſpẽſatio. §. iiij. ¶ Tertiò ſpecialiter qritur, quomodo ad Iudæos ſe debeant habere Chriſtiani quãtũ ad eſſe ſeruum? Et dico multa. ¶ Primum.* Chriſtianus emere & habere poteſt ſeruum Iudæũ. extrà eod. & ſi Iudæos. xxiij. q. viij. diſpar. non tñ debet cũ eo morari, ſic, ꝙ eũ habeat familiarem. xxviij. q. j. ſæpe null⁹. & c. omnes. quia ſecũdũ Ioan. Iudæi ſunt difficiliores ad cõuertẽdum, & peritiores ad ſubuertẽdum quàm Gentiles. Si autẽ Chriſtianorũ ſerui fieri voluerint Chriſtiani, ſiue Iudæi ſint, ſiue Gẽtiles, non poterunt eorũ domini ꝓhibere. x. q. ij. duo ſunt. tamẽ ſecundùm Rayn. & S. Tho. per baptiſmum à ſeruitute non liberãtur, ſed remanent ſerui: quia ſeruitus eſt introducta iure diuino. argu. diſt. xxxv. ſexto. & iure gentiũ. diſt. j. ius gẽtiũ. & iure canonico cõprobata. xij. q. j. eccleſiam. ſecundũ Hoſt. & Gof. Et addit Ray. ꝙ vbi ex bona cõſuetudine Chriſtiani non ſolẽt eſſe ſerui, dominus de cõſilio eos manumittet: vel ſaltem pecunia mẽdicata aut ſeruitio ad tẽpus præſtito ſe redimẽt. xij. q. ij. cũ redemptor. q tamẽ eos teneret in ſeruitute, vel alteri vẽderet, nõ peccaret: quia quod nõ eſt prohibitũ, intelligit eſſe conceſſum. arg. xiij. q. ij. Ebrõ. Et hoc etiã aſſerit do. Io. in li. q dicitur lucula noctis. ¶ Secũdũ.* Non aũt e contrario eſt licitum Iudęo habere ſeruum Chriſtianũ. extrà eo. multorũ. & C. de epiſco. & cle. l. deo nobis. §. his ita. vbi iubetur vt null⁹

Iudęus, vel Paganus, vel hæreticus Christianos seruos habeat: ꝙ si in tali reatu fuerint inuẽti, fancitur seruos omnibus modis liberos esse. ¶ Tertiũ. Seruus ergo Iudæi, etiã si erat vernaculus de ancilla eius natus, factus Christian⁹, statim eripitur ĩ libertatẽ nullo ꝓtio dato. d. l. Deo nobis. & dist. liiij. fraternitatẽ. nec redigetur iterum ĩ seruitutẽ, etiam si dũs eius postea baptizetur, vt dicitur in d. l. Deo. Et similiter si Iudæ⁹ emat vel qualitercũq; acquirat seruũ Christianũ, quod ei ꝓhibetur extrà eo. c. j. & vl. statim nullo pretio dato efficitur liber. dist. liiij. mãcipia. Et similiter si seruũ nõ Christianũ emit causa seruitij sui, & vult effici Christianus: quia hac volũtate patefacta statim vẽdicat sibi libertatẽ, nullo datoꝓtio. d. c. fraternitatẽ. Si aũt talẽ, scilicet nõ Christianum emit nõ causa seruitij, sed mercimo 7
nij, & ĩtra tres mẽses venalem nõ expoſuerit, ſimiliter ſtatim liberatur nullo pretio dato. d. c. ſi. quia præſumitur ad ſeruitiũ ſuũ emiſſe: ſed ſi venalẽ ĩtra dictũ tempus expoſuit, & per eũ non ſteterit quin venderetur, & ipſe ĩtra illud ſpatiũ vel poſt vult effici Chriſtianus, nõ liberabit⁹ ab eius ſeruitute, niſi pro quolibet bono ſeruo dẽtur ſolidi duodecim: vt d. c. fraternitatẽ. & extrà eo. c. j. ij. & vl. ꝙ ſeruo aũt non ita bono, ſecundùm Pan. in d. c. j. defalcabitur: quia ibi bonus accipitur pro optimo. Et prędicta ĩtellige, niſi dominus eũ voluerit circũcidere, vel alterius ſectæ ſignaculũ ĩprimere, ſcilicet cùm diceret ſe velle fieri Chriſtianũ: quia tũc propter iniuriam corporis ſine pretio liberabitur. diſt. liij. nulla. & idem Gof. Dicti aũtẽ mẽſes incipiunt currere à die emptionis, ſecundùm Hoſt. in d. c. ſi. vel à die quo petijt Chriſtianitatem, ſecundùm Io. And. & Pan. in d. c. j. & dicti ſolidi debẽt eſſe aurei, ſecũdũ Vincẽ. Gof. & Pan. ita, ꝙ hic ſolidus capitur pro aureo: vt Inſti. de pœna te. li. §. ſi. vbi glo. dicit, ꝙ in legibus capitur ſolidus pro aureo. Alij verò dicũt, ꝙ capitur ꝓ ſolido vſualis moneta. ff. de leg. iij. l. numis. vbi dicitur, ꝙ in legato numorũ in dubio intelligitur minor moneta. Et hãc opinionẽ videtur tenuiſſe Sum. Ang. & eſt vera ad hunc ſenſum: qa duodecim ſolidi, id eſt, aurei ſoluendi ſunt ex vſuali moneta illius loci. extrà, de male. d. ſtatuimus. non aũt ad iſtũ, vt duodecim ſolidi ſumantur ſecundùm vſum vulgarem: quia videtur truffa, ꝙ lex ei qui ſeruum bonum emit pretio magno, reſarcire voluerit pretio tam exiguo. ¶ Quartum. Si dictum ſeruum emptum cauſa mercimonij nullus Chriſtian⁹ vult redimere, & ipſe pretiũ duodecim ſolidorũ, quos ſe redimat nõ habuerit, nihilominus liberabit⁹, & oſtiatim pretiũ quæret. ff. de manumi. l. quarta. §. ſuis aũt. vel ſi nullo modo poteſt habere, ſeruiat ei ꝓ quinquẽniũ, vt not. xxxvj. q. j. de raptoribus. & patet C. de capt. l. vlti. Si verò redimatur ab aliquo, ſecũdũ Ray. ꝓpter hoc nõ erit eius ſeruus, ſed erit liber, & reſtituet ei pretiũ. arg. Inſti. de noxa. act. §. dñs. qđ pretiũ ſi nõ habet, quæret oſtiatim: vt ſi ſtatim habere nõ põt, ſecũdũ gl. extrà eo. c. j. ſeruiat ei tãtum, ꝙ cum pretio ſeruitiũ cõpenſetur: & poſtea quò vult eat. d. l. vnica. & d. c. de raptorib⁹. & tẽpus ſeruiẽdi poteſt intelligi ſecundũ aliquos de quinquẽnio, ad inſtar eius, q eſt redẽptus ad hoſtibus: vt C. de poſt. re. & re. ab ho. l. fin. vel ad arbitriũ boni viri, ſecundũ Ray. Si verò plures emptores apparuerint, ſecũdũ Got. eps loci magis eligetur ido neũ. ff. de accu. l. ſi plures. vel ſi ſunt pares, gratificet epiſco pus cui voluerit. arg. de iur. patro. cum aũt. Et idem Hoſt. Et intellige prædicta, niſi pietatis cauſa fuerit redempt⁹; quo caſu nec reddere pretiũ, nec ſeruire teneꝛ. argu. ff. de nego. geſt. l. Neſennius. & ff. de reli. & ſump. fun. l. at ſi qs. 8
Sic aũt factũ fuiſſe præſumitur, niſi quis cõtrariũ ꝓteſtetur. arg. d. l. at ſi quis. Concord. Gof. & Hoſti. ¶ Quintum. Secũdùm Ray. idem per omnia dicẽdum eſt de ſeruis Saracenorũ. & concord. Laur. & Ioã. quia, vt dicunt, idẽ periculũ eſt in vtriſq;. & quod dicitur ad Epheſios vj. & j. Pet. ij. quòd carnalibus dominis ſerui obediãt: dicunt intelligi debere ſecũdũ ſtatũ eccleſiæ primitiuæ. intellige ĩ quo Gẽtiles nõ iudaizabãt vt modò, vel ſecundũ Hoſt. intelligitur de ſeruientibus in gleba, nõ domi. de cẽ. omnis. ſed primũ eſt melius. Secundùm Ray. etiam ſerui hæreticorũ impunè poſſent reliquere dominos ſuos, & ad eccleſiã cõfugere. C. de hæret. l. Manicheos. ¶ Quartò quæritꝫ, quomodo cogendi ſunt Iudæi ſe habere ad Chriſtianos, ſiue à quibus ſunt cõpeſcẽdi Iudæi ĩter Chriſtianos cõuerſantes? Et dico multa. ¶ Primum.* Nõ debẽt Iudæi, permitti inter Chriſtianos habere officia publica, nec aliquã dignitatẽ vel miniſteriũ, ne occaſionẽ habeãt ſæuiẽdi. diſt. huj. nulla. xvij. q. iiij. cõſtituit. & extrà eod. cùm ſic. & c. pe. & C. de Iudę. l. fi. & ſi talia officia ſuſceperint, eis negari debet cõmunio Chriſtianorũ, donec officiũ dimiſerint, & quicquid inde acceperint per dicœceſani prouidẽtiam, in vſus pauperũ cõuertatur: extrà eo. cùm ſit. vbi etiã patet, ꝙ hoc obtinet in pagano. Archi. aũt poſt S. Tho. ij. ij. q. x. arcic. x. dicit, ꝙ dominium & prælatio infidelũ ſuper fideles nouiter inſtituẽda nullo modo permitti debet: quia caderet in ſcandalum & periculum: cùm faciliter ſubiecti ſuperiorum ſequantur imperium, niſi ſint magnæ virtutis, & ſimiliter infideles fidem conteneꝛent, ſi ſcirent fidelium defectus. & ſic prohibet hoc eccleſia in d. c. cõſtituit. ſed dominium & prælatio iam præexiſtẽs auferri quidẽ per eccleſiam poteſt: quia illi immerito infidelitatis merẽtur amittere ius prælationis ſuper fideles, qui in Dei filios transferuntur: & quãdoq; illud eccleſia aufert, ſcilicet illis infidelibus, qui tẽporaliter ſubijciũtur eccleſiæ aut mẽbris ei⁹: vt de Iudæis. in d. ca. fraternitatem. nec eis iniuriam facit: quia cùm ſint eccleſiæ ſerui, poteſt de bonis eorum diſponere. quandoq; verò nõ aufert, ſcilicet illis infidelibus, q ſic ei temporaliter nõ ſubſunt: & hoc ad ſcandalum vitandum. ¶ Secundum. Secũdùm Panormi. in cap. ex ſpeciali. eodem titu. per prædicta, ꝓhibitum eſt Iudæis & Paganis omne commercium, per quod Chriſtianis aliquod grauamen poſſet inferri. Vnde licet vẽdatur eis redit⁹ regalis, & illi poſſint emere illũ: vt in dicto c. ex ſpeciali. collectio tamen per ipſos fieri nõ poterit, ſed per Chriſtianos: quia colligendo poſſet Iudæus cõmittere fraudes. ¶ Tertium. Ex d. l. vlt. C. de Iudæ. vbi dicitur, quòd nullum honorem, nullam dignitatem, nullam præeminẽtiam inter Chriſtianos Iudęi poſſunt habere. Bar. infert, quòd doctorari non poſſunt: cùm doctoratus dignitas ſit & præeminẽtia. Non obſt. l. generaliter. §. fi. ff. de decur. quæ permittit Iudæos promoueri ad dignitates: quia intelligitur inter ipſos Iudæos, nõ inter Chriſtianos. Imo Panor. in c. j. de Iudæ. dicit, quòd de rigore iuris nõ poſſunt intrare ſcholas cauſa addiſcendi: qua cap. nullus. diſt. liiij. prohibet à Iudæis recipi medicinam, & cum illis eſſe in balneo, ꝓpter periculum corruptionis: vbi tãtùm cõtrahitur cõſortiũ & cohabitatio temporalis & quaſi momẽtanea: & cõſequenter à fortiori debet ꝓhiberi ingreſſus ſcholarũ, vbi non ſolùm conſortiũ, ſed amicitia contrahitur intrinſeca. Itẽ, quia de facili iuuenes habẽtes ętatẽ mollem corrumpi poſſent ab aſtutia Iudæorũ. quod tamẽ in ſcholis Theologorũ ego nõ credo ꝓcedere: quia ſunt velut prædicatores qdam: & Theologi ſũt firmioreſi fide. ¶ Quartũ.* Prohibẽdi ſũt etiã procedere in publicũ ſine habitu vel ſigno diſtincto à Chriſt

Chriſtianis. extrà eo. in nõnullis. quod verũ eſt patẽter, & non ſub plica, tam in maſculis, quàm in fœminis, ſecundũ
9 Doct. ibi. ¶ Quintũ.* Prohibẽdi ſunt etiam nouas erigere ſynagogas. eod. tit. cõſuluit. & c. Iudæi. antiquas tamen reficere poſſunt, & refarcire ruinoſas, ita tamen, ꝙ ædificatio noua nõ perdat formã antiquã: quia vbicũq; mutatur prima forma, puta qa ædificiũ ſit pretioſius, vel magis amplũ, dicitur nouũ, & cadit ſub prohibitione noui ædificij: vt probatur ex d. c. cõſuluit. Et facit quod in ſimili notatur in glo. c. admonere. xxxiij. q. ij. & in c. presbyter. lxxxj. diſt. & in c. cauſam. de teſti. in ver. in tẽpore. & in gl. in l. Iulianus. §. ſed & ſi quis. ff. ad exhiben. Et ſi antiqua ex toto & funditus corruit, reædificare nõ poterũt, ſecũdũ Pano. in d. c. cõſuluit. quia eſſet nouã facere. Ad quod facit quod legitur & no. in l. inter ſtipulãtẽ. §. ſacram. ff. de verb. obli. & vide gl. in ſimili de iure patro. c. iij. Et ſi nouas ſynagogas erexerint, in 50. libris auri ſunt puniẽdi. C. de Iudæ. l. hac victura. ¶ Sextũ. Prohibẽdi ſunt etiã in diebus lãmẽtationis & dãice paſſionis prodire in publicum. extrà eo. in nonnullis. & ſecundũ gl. Ray. fortè idẽ eſſet, ſi eccleſia lamẽtaretur pro cõmuni aliquo infortunio Chriſtianitatis: quin etiã in die paraſceues nõ debẽt habere oſtia, vl feneſtras apertas. extrà eo. quia ſuper his. ¶ Septimũ. Cogẽdi ſunt etiã ſoluere decimas prędiales. extrà, de deci. de terris. & ſi totã aliquã parochiam occupauerint emẽdo quę à Chriſtianis poſſideri ſolebãt, tenẽtur nihilominus ſoluere dictas decimas prędiales, & omnes cẽſus, & alia, q̃ Chriſtiani de prędictis ſoluere tenebãtur. ā vſur. quãto. nõ autem decimas, vel oblationes perſonales, cùm nõ recipiãt eccleſiaſtica ſacramẽta, nec audiãt diuina. ¶ Octauũ. Cogendi ſunt etiã Chriſtianos teſtes recipere cõtra ſe, ſed cõtra Chriſtianum teſtimoniũ ferre nõ poſſunt. de teſti. Iudæi. imò repellũtur ab omnibus actibus legitimis. ij. q. vij. alieni. in crimine tamen hęreſis pro teſtibus admittuntur: vt in c. contra Chriſtianos. de hære. lib. vj. ¶ Nonum. Prohibendi ſunt etiã agere & cõuenire apud ſeniores eorũ. qđ tũ eis licet apud iudices noſtros: ſicut etiã in cauſa ciuili arbitrũ poſſunt eligere Iudęũ: cuius ſentẽtiã exequitur ordinarius. C. eo. l. Iudęi. ¶ Decimũ. Cogẽdi ſunt etiã ne exigãt vſuras, ſed exactas reſtituãt. de vſur. poſt miſerabilem. & ad hoc cõpelli poſſunt & debẽt ꝓ principes, vt ibi: quod ſi nõ faciũt, cõpelli debẽt per iudicẽ eccleſiaſticum cenſura eccleſiaſtica: vt dicit Hoſt. & Io. And. Inno. in d. c. poſt miſerabilem. & facit c. poſtulaſti. de Iudæ. & quod ibi no. Vnde & ipſi principes mortaliter peccant, eos ad hoc nõ cogẽdo: & Chriſtiani cõmercium cum eis nõ reſtituentibus habentes poſt monitionẽ: vt in d. c. poſt miſerabilẽ. & in c. quãto. de iud. ¶ Vndecimũ. Prohibẽdi ſunt etiã ne quenquam non exiſtentem de ſua natione, vel ſecta circũcidere præſumãt, etiã ſi ſit ſeru⁹ eorũ: vt in d. l. vnica. C. ne Chriſtianũ mancipiũ. & ibi eſt eis pœna capitalis, id eſt, ꝓ petui exilij, quæ aliquãdo dicitur capitalis: vt ff. de pœnis. l. rei capitalis. ¶ Duodecimum. Similiter etiam ne Iudæus Chriſtianam accipiat in vxorem: alioquin punitur adulterij pœna C. eo. l. ne quis. ¶ Tertiumdecimũ. Cogẽdi ſunt etiam per papã & alios principes, quibus ſubdũtur, laborare manibus: aliàs turpis lucri & peccatorum, quæ faciunt, ſunt participes. Nõ obſtat c. ſicut. de Iudę. vbi dicitur, ꝙ ab
12 eis nullus exigat coacta ſeruitia: quia illud intelligitur de ſeruitijs ad vtilitatẽ dominorũ ſuorũ. ¶ Decimumquartũ. Prohibendi ſunt etiã ne fidẽ catholicã impugnent dogmate peruerſo: alioquin ſanguine puniuntur: vt in d. l. hac victura. & generaliter ne intentent contra eam quicquã deteſtabile: ſicut eſt, ꝙ nutrices Chriſtianæ proijciãt lac in latrinam poſt ſuſceptionẽ corporis Chriſti: extrà eod. ſi Iudæos. ¶ Quintò quæritur,* quĩo ſint puniẽdi participes cũ Iudæis cõtra caſus prędictos, vel ipſi Iudæi cõtra prędicta facientes? Et dico duo. ¶ Primũ. Participes cũ eis, ſi ſunt clerici, & moniti nõ deſiſtunt, priuãdi ſunt officio & bẽficio: ſi verò ſunt laici vt principes nolẽtes exequi ꝑdicta, vel alij aliquod afferẽtes impedimẽtũ: ſi admoniti nõ ſatisfaciũt, debẽt excõicari. xxviij. q. j. nullus. ¶ Secũdum. Iudęi verò cõtra prędicta faciẽtes ſic puniũtur, vt Chriſtiani ab illorũ cõmunione & cõſortio ſeu cõmercio tandiu ſeparẽtur ſub pœna excõicatiõis, donec illi emẽdauerint, & ſatisfecerint: extrà eo. & ſi Iudæis. & poſſent etiã per eccleſiam verberari, vel alio modo corpaliter mulctari de ꝓcepto epiſcopi, vel principis. arg. xvij. q. iij. conſtituit. aut etiã puniri alia pœna. de vſur. poſt miſerabilẽ. Quòd autẽ dicitur eccleſia nõ iudicare de his q̃ foris ſunt. xxviij. q. j. ſæpe. dicit gl. eſſe verũ quo ad ſpiritualẽ pœnã, qa eos nõ excõicat: ſecus quo ad corporalẽ. Vnde ſi nimis cõuerſentur cũ his qui ex eis ſunt cõuerſi ad fidẽ, vel eos puertenituntẽ, debẽt flagellari. d. c. ſæpe. & ſi aliquem ex ſuis fieri Chriſtianũ ſaxis aut alio genere furoris intẽtẽr, puniũtur igne. C. de Iudę. l. Iudęis. & ſimiliter ſi Chriſtũ blaſphemauerint, ſecũdũ leges, vt dicit Hoſt. debẽt decapitari. Vnde principes ſeculares Iudęos Chriſtũ blaſphemantes punire debent grauiter pœna pecuniaria, vel etiã grauiori. extrà eod. in nonnullis. & ſecundũ S. Th. ad ducillam Lotoringiæ, licet Iudæus delinquens nihil habeat prẽter vſuras, nihilominus puniri põt pœna pecuniaria, ne ex ſua iniquitate cõmodũ reportet. & maiori, quàm quicũq; alius vſurarius in ſimili caſu, quãto pecunia, quę aufertur ab illo, minus ptinet ad illũ: & inſuper addi poteſt alia pœna, ne ſufficere videatur ad pœnã, ꝙ pecuniã debitam alijs deſinat poſſidere. Pecunia tamẽ ablata ab eis nomine pœnæ retineri nõ poteſt à dominis ſeu officialibus punientibus, ſed de ea fieri debet vt j. §. vij. dicetur. hoc tamẽ dictũ ſancti Tho. procedit quo ad vſuras incertas, non aũt quo ad certas: niſi quatenus præſupponeretur de volũtate ſpoliati.
¶ Sextò quęritur, quid prohibẽtur facere Chriſtiani con-
11 tra Iudęos? Et dico multa. ¶ Primò* enim nõ debẽt eos ad fidẽ cogere violẽter: extrà eod. ſicut. de quo dic vt S. Baptiſmus. iij. §. vj. Pecunia tũ & aliis blãdimẽtis ipſos & alios infideles allicere poſſumus ad fidẽ, ſecũdũ gl. Io. An. in c. debet homo. xxiij. q. iiij. quæ allegat c. quod autẽ. xxiiij. q. vij. & c. qui ſyncera. xlv. diſt. & ſimiliter ſub tali cõditione. poteſt Chriſtianus aliquã ducere in vxorẽ, vt fiat Chriſtiana. viij. q. j. caue. & ſic in ſpiritualibus licitè fit pactum, vbi agitur de cõuerſione alicuius ad fidẽ: & ſic nõ obſtat j. q. ſecunda. quàm pio. hæc ibi. Sed aduerte, ꝙ in ſpiritualib⁹ licitè fit pactum de ſpirituali pro alio ſpirituali reddẽdo: puta de matrimonio pro conuerſione: ſed non de temporali reddendo pro ſpirituali: quia ſicut illud vẽdere, ita & emere nõ licet. Et de hoc in ſuo ſimili dicit ſanctus Thomas, quarto quolibeto, art. xxiij. ad xvij. ꝙ illicitum eſt ad religionem inducere per temporalia cum pacto: ſecus ſine pacto. prima, quæſt. prima. quàm pio. & ſic Sylueſter donatio promiſit volentibus baptizari: vt in d. c. quàm pio. not.
12 Vide j. Simonia. §. viij. part. iij. ¶ Secundò.* Non debent eos offendere in perſona, vel in bonis, ſiue iudicio terrenæ poteſtatis. d. c. ſicut. ¶ Tertiò, non debent eos impedire obſeruare conſuetudines ſuas in ſuis feſtiuitatibus, modo nihil faciant in opprobrium Chriſtianorum. xlv. diſtinct. qui ſyncera. & dicto capite, ſicut. & C. de Iudæis. l.

Iudæis,

Iudæis. Pro quo sciendum est ex ij.ij.q.x.ar.xj. ꝙ humanũ regimen debet imitari diuinũ à quo deriuatur, quod permittit aliqua mala in vniuerso, quæ posset prohibere: ne sublatis eis maiora tollantur bona, aut mala maiora sequãtur: & sic tolerãtur ritus infideliũ, in quibus peccãt. Ex hoc autẽ, ꝙ Iudæi ritus suos obseruant, in quibus aliquãdo veritas fidei figurabatur: hoc sequitur bonum, ꝙ fidei nostræ testimonium habemus ab hostibus: ideoque tolerantur: vt dist.xlv. de Iudæis. & extrà eo. cõstituit. Aliorum vero infidelium ritus, quia nihil vtiliratis aut veritatis afferunt, nõ sunt aliquatenus tolerãdi, nisi ad vitandũ maius malum, vt scandalũ, vel dissidium, vel impedimẽtũ salutis eorum, q tolerati paulatim cõuertuntur. ¶ Quartò, non debent ab eis exigi coacta seruitia, quæ facere non consueuerũt. d.c. sicut. de quo. s. Baptismus. iiij. §. vj. ¶ Quintò, non debent effodi eorũ sepulchra, vl' corpora humata obtẽtu pecuniæ: nec eorũ cœmeteria qsquã mutilare aut inuadere. d. c. sicut. & cõtrafacientes Christiani, si sunt clerici, priuari debent officio & beneficio: si laici, excõicãdi: vt in d.c. sicut. ¶ Sextò, nõ debẽt in sabbatis suis ad iudiciũ trahi. C. de Iudæ. l. die sabbati. & d.c. sicut. ¶ Septimò, non debẽt impediri sua, prout melius poterũt, vendere: sicut nec Christiani. C. eo. l. nemo. ¶ Octauò, non sunt spoliandi bonis iniustè quæritis si conuertantur ad fidem, nec debita successione: & si ablata fuerint, præcipitur potestatibus locorũ sub pœna excommunicationis, ꝙ faciant ea restitui. extrà eo. Iudæi. el ij. Ex quo infert Pan. ꝙ non perdunt agnationem suam: vnde succedere debent suis attinẽtibus, & multo minus bona legitimè quæsita: cuius contrarium existimant vulgares. quod erroneum est. ¶ Nonò, non sunt prohibendi ad fidem cõuerti & suscipere baptismum, etiam si serui sunt Christianorum. ar.c. diuæ sunt. xij.q.ij. remanent tamẽ serui si priùs erant serui alicuius Christiani, cùm seruitus sit approbata iure diuino, ciuili, & canonico. xij.q.ij. & si quos. dulcius tamen tractandi sunt quàm alij serui, qui nõ sunt Christiani. arg. de maio. & obed. per tuas.

13 ¶ Septimò quæritur,* vtrum domini exactionẽ facere possint in Iudæos? Et dicit S. Th. in epistola ad ducissam Brabantię, ꝙ licet, sicut iura dicunt, ludęi merito suæ culpæ sint addicti seruituti, & sic domini res eorum possint accipere tanquam suas, ita tamen, ꝙ vitæ necessaria non subtrahãtur: quia tamẽ oportet nos ambulare honestè ad eos qui foris sunt, ne nomen domini blasphemetur, hoc videtur obseruãdũ, vt in exactionibus, quas facere nõ cõsueuerunt, non prægrauentur: ad cõsuetas autem cogi possunt. Cùm tamen nihil habẽt præter vsuras, vt idẽ ibidem dicit, cùm non possint ipsi Iudæi talia licitè retinere, consequẽter nec domini recipiẽtes collectas à talibus possunt talia 1
retinere licitè, nisi fortè essent talia, quæ ab ipsis dominis vel eorũ antecessorib. Iudæi extorsissent: extorta autẽ ab alijs illis debẽt restituere, quibus Iudæi tenebantur, si inueniuntur: alio quin in pios vsus, secundũ consiliũ diœcesani, vel aliorũ proborũ, vel cõmunem vtilitatẽ terræ, si necesse est, eroganda sunt. Nec esset illicitum, si nouiter dñi exigerũt talia à Iudæis, seruata tamẽ suorũ prædecessorũ consuetudine, hac intẽtione, vt in pios vsus expẽdantur. hęc ex illo. Ex quibus patet, ꝙ bona incerta vsurariorum Iudæorũ, licet sint per diœcesanũ dispensanda quando ad aliũ non deuenerunt: vt j. Restitutio. viij. §. v. secus vbi deuenerũt ad manus dominorũ. Pro prædictis tamen, vt sciatur quid liceat principi, etsi fortè nõ semper expediat: nota, ꝙ Iudæi, cùm serui sint, per dominum suum vendi possunt, arg. C. si ser. expor. vene. l.j. & ij. propter quam ratio-

nem tenet Archid. ꝙ eis potest auferre bona eorum, cùm ea non habent nisi vt peculium. & alleg. c. Iudæi el ij. eod. tit. vbi statuitur, ꝙ si non conuertantur, nõ auferãtur eis bona: & consequenter si non conuertantur, possunt auferri, à cõtrario sensu. & melius facit c. sicut Iudæi. eod. tit. vbi prohibẽtur eorum bona auferri sine iudicio terrenæ potestatis: & cõsequẽter hoc princeps potest. ¶ Octauò quęritur, vtrũ recipi & retineri licitè possit dona & mercedes, quas Iudæi tribuunt pro labore? Et dicit Veruec. ꝙ de his, quæ habẽt Iudæi per alium modũ quàm per vsuras & rapinas, puta ex artificio, non est dubium, ꝙ sic: si autẽ nihil habent præter vsuras, tunc si recipiens certat de suo damno vitando, non peccat: sicut qui damnificatus est à fure, vel raptore, puta per incendium, non peccaret si acciperet ab eo dãnum suum, licet ipse fur aut raptor nihil haberet, nisi quęsitum furto, vel rapina: dummodo nõ recipiat pro damno suo in specie res ipsas alienas. Dona autẽ & eleemosynæ accipiẽdæ nõ sunt ab vsurarijs, quãdo per hoc efficerẽtur non soluẽdo, nisi ea intentione vt restituãtur creditoribꝰ eorũ. & idem dic si quocunq; alio titulo oneroso, vel lucrativo bona huiusmodi acceptẽtur. si verò sunt soluẽdo, non obstãte tali acceptatione, dic vt j. Restitutio. ij. §. vij. Vtrum autẽ eis vendi possint illa quibus illicitè vtuntur ad ritum suum: vide suprà Infidelitas. §. iiij.

DE IVDICE IN SE, PRIMO.

1 *Iudex quid & quotuplex sit.*
2 *Iudex laicus quis & cuius esse possit.*
3 *Clericus non pòt à iudice seculari iudicari, etiam volens, nisi in casibus. nu. 4.*
5 *Clericus si petat se ad suũ iudicẽ remitti, quis de hoc iudicabit. & nu. 6.*
7 *Delegatus papæ si delinquat, an corã ordinario loci cõueniatur.*
8 *Laicus laicum quando sub papa conueniat.*
9 *Iudex ecclesiasticus quis & cuius esse possit.*
10 *Iudicis mandatum de iudicando, qualiter seruandum.*
11 *Iudex secularis uel ecclesiasticus de quibus possit uel non possit iudicare.*
12 *Iudex quid agere possit & debeat circa iudicandos.*
13 *Iudex qualiter se gerere debeat erga munera, salarium & sportulas.*
14 *Iudex qualiter expensus itineris recipiat.*
15 *Salarium quale sibi & suis taxet iudex.*
16 *Iudex quid possit circa pœnas reorum.*
17 *Iudicis iniustè iudicãtis aut aliàs delinquentis quæ sint pœnæ.*

IVDEX dictus est quasi ius dicens populo: siue, ꝙ iure disceptet, id est, iustè iudicet. d verb. sig. forus. §. in omni. vnde iudex est is, qui iure potest iustũ cuiq; decernere & reddere: ar. d.c. forus. ¶ Primò verò quæritur,* quotuplex sit iudex? Et dico, ꝙ S. Th. ij.ij.q.lxvij. arti. x. tangit tria iudicum genera, ad quos omnes reducũtur. tenẽdo istam cõclusionem, ꝙ nullus potest iudicare, nisi subditum ordinariè, vel ex commissione superioris, vel propria sponte, quibus suppositis sic distinguo. Nam iudex quidam est ordinarius, & quidem extraordinarius. Ordinarius quis sit, Io. And. secundũ Inn. & Host. multa notat in c. cùm ab ecclesiarũ. de offi. ord. & breuiter dico, ꝙ Archid. post Inno. videtur diffinire vt sit is, qui est ab vniuersitate, vel collegio electus, & per superiorẽ confirmatus, vel vniuersitati, aut collegio præfectus ab eo, qui habet administrationẽ cum iurisdictione: cùm secũdùm Inno. ordinarius dicitur, qui est ab vniuersitate electus, & per superiorẽ confirmatꝰ: vt in authen. de defens. ciui. §. interim. Vnde & rector cuiuslibet vniuersitatis est ordinarius: & qui eligitur ab his, qui sunt

sunt alicuius professionis, negotiationis, vel artis, vt sunt pistores, cerdones, Physici, Canonistæ, & similes. Alij verò diffinitũ, vt sit is qui habet vniuersitatẽ causarũ: vt s. Hęreticus secũdo. Extraordinarius verò iudex est is, qui non p 5
ficitur alicui vniuersitati vel collegio. & est duplex: quidam habens iurisdictionẽ ex partiũ volũtate, vt arbiter, de quo suprà, in loco suo: quidã verò ex cõmissiõe superioris, vt delegatus ad certã causam, & subdelegatus. Sunt tamen & aliæ iudicũ differẽtiæ, sed ad prædictas reducũtur. Quidã enim dicũtur pedanei, quorũ officium est de minutis & ĩfimis causis cognoscere, & inutilibus aut vilibus, licet sint ordinarij: maiores aũt causas tenẽtur maioribus referre, cũ ipsi per se terminare nõ possint. C. de pedan. iudic. l.ij. Quidam etiã olim dicebãtur chartularij, q erãt ab Imperatore priuilegiati, vt corã eis possent litigare qui vellẽt, licet ipsi ad hoc aliquẽ cogere non possent. ¶ Secundò q
2 ritur,* quis & cuius possit esse iudex laicus? Et dico multa. ¶ Primũ. Iudex esse potest omnis qui nõ ꝓhibetur. ar. c. cùm apud. de spon. & l. mutus. ff. de proc. prohibetur autem surdus, mutus, perpetuò furiosus, ĩpubes, fœmina, ser 6
nus, excommunicatus, cõsanguineꝰ rei, inimicus actoris, vel alia causa suspectus, & imperitus, seu illiteratus: de quibus diffusè nõ prosequor causa breuitatis. ¶ Secundũ. Laicus potest cõstituere suũ iudicem omnẽ qui aliàs iurisdictioni præest, & non aliũ. C. de iur. om. iudi. l.j. & l. priuatorũ. & intelligitur velle & cõsentire quãdo scit eum nõ esse suũ iudicẽ, & tamen litigat sub eo. ff. de iudi. l.ij. quod secundũ gl. in c. si diligenti. de fo. cõpet. limita verũ ĩ causa ciuili: secus in causa criminali. de quo vide Pan. ibi. Si aũt is, cui vult se subijcere, nõ habet iurisdictionem in actu, nõ potest. arg. de fo. cõpet. significasti. & in c. si diligẽti. Clerici verò nõ possunt in nõ suũ iudicem consentire, etiã pro bonis temporalibus, nisi sit persona ecclesiastica, & de consensu epi sui, de for. cõpet. significasti. & ibi Pan. in c. si diligenti. Nam & secularis iudex nullã potest in eo habere iurisdictionẽ, neq; in criminalibus, neq; in ciuilibus. C. de epis. & cle. auth. statuimus. & de for. cõpe. secula
3 ris. libr. vj. ¶* Tertiũ. Clericus huic priuilegio renuntiare nõ potest: & si renũtiat respõdẽdo corã iudice seculari, si causa est ciuilis, cadit à sua causa: in criminalibus aũt suũ locũ amittit. de fo. cõpe. si diligẽti. & si nõ habet locũ siue dignitatẽ, potest aliàs extraordinariè puniri. Si aũt iudex laicꝰ iudicat de clerico, priuari debet officio iudicandi, si eũ vocat ad iudiciũ suũ. ij.q.j. inolita. nec sentẽtia valebit. de iud. at si clerici. Sed & is, q fecit eũ vocare, debet amittere causam, per snĩam tamẽ, & debet excõmunicari. d.c. 7
inolita. quã pœnam secũdùm Host. patietur ex sola vocatione, ex quo clericus tractus est: iudex autẽ nõ nisi iudicauerit: vel fortè citra litis contestationẽ locus est pœnitẽtiæ: & vterq; peccat mortaliter, & similiter clericus respõdendo: nisi esset in minoribꝰ, & vellet deferere clericatũ.
4 ¶* Quartum. Fallit quod dictũ est, primò in causa reconuentionis ciuilis: quia si clericus conuenit laicũ coram iudice laico: & ille recõuenerit clericũ ciuiliter, & ferat' sententia contra clericum, tenet: quia factus est suus iudex p reconuentionem. de mut. pet. c.j. & ij. & iij. q. viij. cuius in agendo. Criminaliter verò laicus corã laico sicut nõ pòt clericũ cõuenire, ita nec recõuenire. iij.q.ij. negãda. Fallit secũdò quãdo clericus est tradituꝰ curiæ seculari. Et tertiò quãdo interuenit episcopalis authoritas: quia tunc posset iudex laicus iudicare clericũ in causa temporali merè, at's non: vt in c.ij. de iud. Et idẽ si interueniat authoritas abba 8
tis quo ad monachũ in exẽptis: qa habet quasi iurisdictio-

nem episcopalem. Vide Pan. de iudi. at si clerici. Glo. autẽ summaria, quæ ponitur ij.q.j. in prin. ponit duos alios, scilicet in causa feudi, etsi sit incorrigibilis. dist. xvij. nec licuit. ¶ Quintum.* Cũ clericus captus propter maleficiũ à iudice laico petit se remitti ad curiã ecclesiasticã, vl' iudex ecclesiasticus illũ petit: dico, ꝙ ad quẽ spectet cognitio patebit §. vj. partic. nij. Modus autẽ procedendi est, ꝙ si notorium est, ꝙ sit clericus tali priuilegio gaudẽs, statim debet restitui absq; aliqua cognitione. Si autẽ fama publica de hoc est, vel ipse pro clerico cõmuniter habetur, vl' prius nõ se gerebat pro laico, & de præhensus est cum tõsura & habitu clericali, debet etiã reddi incontinenti, sed cum causæ cognitione de clericatu: ita tamen, ꝙ probandi necessitate nõ ipse, sed aduersarius cõstringatur. Si verò ante deprehensionem pro laico publicè se gerebat, & ꝙ tali cõmuniter habebatur, etiã si tempore deprehẽsionis erat in habitu clericali, nõ est restituẽdus, quouscq; fidẽ fecerit de clericatu: sed tamẽ interim quiescet processus iudicia-
lis. de sent. excõ. si iudex. lib. vj. ¶* Sextum. Si clericꝰ post delictũ, puta homicidiũ, efficiatur clericus, allegat clericatum ne puniatur à iudice laico. Dy. in l. itẽ Vlpianus. ff. de excusat. vt refert Bar. in l.j. ff. de pœn. determinauit, ꝙ si se clericũ fecit in fraudẽ, non prodest illi dicta allegatio. l. si maritus. §. j. ff. de adulte. & l. hos accusare. §. hoc bẽficio. Si verò certũ est hoc eũ fecisse sine fraude, ꝓdest allegatio d. §. hoc bẽficio. Si verò est dubiũ: tũc sic si erat accusatus vel infamatus de crimine, præsumitur hoc fecisse in fraudẽ. & cõcor. Guid. de Su. & Spec. in tit. de reo. Sed Bar. dicit totã istam determinationẽ loq ante inchoationem processus cõtra eũ. Si verò fuisset inchoatus, vel sniata, & post efficiatur clericus: videtur tex. cum glo. ꝙ ista allegatio nõ profit. l. si quis postea. ff. de iudi. & l. cũ quædam. ff. de iur. om. iud. quod Ioan. And. in c.j. de obli. ad ratio. dicit verum, quãtum ad executionem faciẽdam in rebus: quòd autem persona capi possit, vel in carceribus detineri, aut decapitari, fieri nõ potest, cùm ꝑsona clerici sit exempta à manu iudicis secularis. Et idẽ concludit Bar. dicens, ꝙ eum punire non potest iudex secularis, nisi prius degradetur. Et quod de clerico dicit, dic de omni ꝓfesso, si, ꝙ fiat religiosus, quia mortuus est mũdo: vt l. Deo nobis. C. de epis. & cler. Prædicta autem nõ sunt vera, si professionem faceret in carceribꝰ: vt ibidẽ not. Io. And. nec si mutaret habitũ, & efficeret' Beguinus, aut miles gaudẽs, posito, ꝙ habeat priuilegiũ vt sit exẽptus à curia seculari: quia illa regula nõ facit eum clericum aut religiosum. & idem Gul. de Lau. ¶* Septimum. Si delegatus papæ in sua delegatione delinquat, aut corã ordinario loci cõueniri possit. in authen. qua in prouincia. C. vbi de cri. agi oportet. Legistæ tractauerũt, & Ioã. And. in c.ij. de rescript. & Pan. ibidem, secundùm quẽ est conclusio, ꝙ si delinquit in ꝓcedẽdo, cùm solùm contra papam delinquat non parẽdo eius mandatis, per alium inferiorẽ puniri nõ potest, imò secundùm Pan. in c. prudẽtiam. de offic. delega. nõ potest eũ cogere ad exequẽdum. Si verò delinquat peruersè agẽdo, puniri potest ꝑ ordinarium loci: quia non conuenitur vt delegatus, sed criminosus. Quod Ioan. And. r. videtur limitare, quando ꝓ hoc nõ impediretur procedere ĩ causa sibi delegata: quia dicit se credere, ꝙ pẽdẽte causa coram eo conueniri possit coram ordinario, saltẽ vbi impeditur procedere in causa sibi delegata: quia respectu eius duntaxat est maior omni ordinario, vt in cap. studuisti. de offi. dele. ¶* Octauum. Laicus laicum sub papa in re ciuili conuenire non potest, secundùm gl. xj.q.j. in Sum. & Pan.

in cap.

in c.licet ex ſuſcepto.de foro comp. Fallit ſn xvj. caſibus. Primò,ratione cõſuetudinis.de foro cõpe.ſi clericus.Secundò,in terris ſubiectis eccleſiæ quo ad tẽporalẽ iuriſdictionem:vt ibi not.Tertiò,quando cauſa,ſup qua aditur, ſpectat ad eccleſiaſticũ de iure.de ord.cogni. tuã.& de foro cõpe.cùm ſit generale.Quartò,quando vacat imperiũ, & aditur papa in cauſa ſpectante ad Imperatorem:vt in d. c.licet.Quintò,data negligẽtia principis in iuſtitia miniſtranda.d.c.licet.& d.c.cùm ſit.Sextò,quando impetratur à perſona miſerabili & oppreſſa:vt ĩ c.ex parte B. de foro compe.Septimò,quando iudex ſecularis nõ habens ſuperiorem in prouincia,allegatur ſuſpectus:aut nõ vult iuſtitiam facere:vt no.in auth.vt different.iudi.§.j.& ij.Octauò,in cauſa reconuentionis.iij.q.viij. §.cuius in agendo. Nonò,ſecũdùm Hoſ.in cauſis mortuariorum à defunctis relictorum,auth.de eccleſia.tit.§.ſi autem.Decimò,quando ſecularis iudex inuocat auxilium eccleſiæ.xxiij.q.v.ad miniſtratores,ſecundùm Innoc.puta quia ſubditi ſibi non obediũt.Vndecimò,ratione adminiſtrationis aſſumptę à laicis.quod intellige vt no.in c.iudicatum.lxxxix. diſtin. Duodecimò,ſi eccleſiarũ ſerui vel homines ſeruientes in debitẽ à laicis collectẽtur.xij.q.ij. eccleſiarũ ſeruos. & in authen.item nulla cõmunitas.C.de epiſc.& cler.Decimo tertiò,quando in prouincia no eſt iudex aut ſuperior laico:quia tunc adiri poteſt epiſcopus,vt eſt caſus in authẽt. vt diffe.iudi.§.ſi verò cõtigerit.Decimo quartò, quando aliquid eſt ambiguum, & vt difficile inter iudices variaſ: qui filij ſint legi.per venerabilem.Decimo quintò,quãdo agitur per viam denũtiationis Euangelicæ.de iudic.c. nouit.Decimoſextò,quãdo cauſa profana eſt annexa cũ cauſa ſpectãte principaliter ad eccleſiã. cuius exemplũ ponit glo.de dote,in c.de prudentia.de dote poſt diuort.reſtit. & hoc quando nõ agitur principaliter de dote, ſed ex cõſequentia.Circa prædicta autem vide Pan.in d.c. licet. Et adde,ꝙ prædicta ſunt vera loquendo iuridicè:de plenitudine autẽ poteſtatis ſub papa verſari poteſt omnis cauſa à quocunq;:cùm ſit omnium iudex, habens in ſua volũtate
9 omnia iura humana. ¶ Tertiò quæritur,*qs & cuius poſſit eſſe iudex eccleſiaſticus? Et dico multa. ¶ Primum.Perſona eccleſiaſtica poteſt eſſe iudex,& cauſas vẽtilare,& iudicare inter ſubditos,in quibus habet iuriſdictionẽ, præſertim clericos.ij.q.j.c.ij.& c.experiẽtiæ. de foro cõpetẽ. per totum. ¶ Secũdum.Omnis Chriſtianus ratione ſpiritualitatis,puta quia cauſa eſt ſpiritualis, & ratiõe peccati efficitur de foro eccleſiæ.de iudi.c.ij.& c.nouit. Vñ ſi iudex laicus negligit de ſubditis iuſtitiã facere, eccleſiaſticus iudex põt illũ cõpellere ad iuſtitiam tenẽdam,& ſupplere defectũ eius,cognoſcẽdo de cauſa,& ſic de ſubditis eius iudicare.de foro compe.ex trãſmiſſa.xxiij.q.v.adminiſtratores.Glo.etiam ſum.xj.q.j. vltra caſum negligẽtiæ ponit alios:vt ſi iudex eccleſiaſticus cõueniat laicũ ſuper rebus ſpiritualibus.de iudi.c.ij.& iij.vel ſi ruſtici eccleſiæ conueniãtur.lxxxix.diſt.iudicatum.de appel.c. ſi duobus. vel ſi quis rapuerit res eccleſiæ, adde vel eccleſiaſticorũ: quia potius ex cõſuetudine quàm de iure conuenitur ſub clerico:de foro cõpeten.c.cùm ſit.& c.ſi clericus.vel ſi iudex ſecularis fuerit ſuſpectus, vel habeatur querela cõtra ipſum,in authen.vt diffe.iudic.colla.ix.§.j.& ij.& penult. Non tamẽ ecõtrario propter negligẽtiã iudicis eccleſiaſtici poteſt clericus conueniri coram laico.de iud.qualiter. in ſi. ¶ Tertium.Quamuis iudex eccleſiaſticus directè iudicare non poſſit de infidelibus,ſecũdùm Ray. quia foris ſunt,ſcilicet aliquas religionis regulas imponẽdo: indirectè tamen iudicat,ſubtrahẽdo Chriſtianos ab eorũ communione:vt patet de Iudæis,præcipuè ſi attẽtarẽt ſubuertere Chriſtianos,aut Chriſtũ blaſphemare: vt ſ. Iudæ⁹.§. j.& breuiter iudicat in omnibus pertinẽtibus ad fidei defenſionẽ,ac etiam delictorũ correctionẽ quo ad infideles ſeu tẽporali iuriſdictione ſubiectos.argu.C.de Iudæ.l.Iudæi Romano. ¶ Quartò quæritur,quãlis debeat eſſe iudex quantũ ad intellectũ ſiue ſciẽtiã?Et dico ſecundùm Bern. de reſcri.ſciſcitatus.ꝙ debet ita eſſe perit⁹,vt quærere nõ habeat ab alijs qcquid eũ loqui oporteat:de cõſan.& affi. ex literis.& in auth.de iud.in prin.colla.vj. Sed & ſi ſit illiteratus,habeat tamẽ cõſuetudinẽ & peritiã iudicãdi,poteſt ei cauſa cõmitti.C.de iuriſ.om.iu.l.certi iuris.Sed iudex maximè eccleſiaſticus eſſe nõ poteſt,niſi ſit perit⁹,ſaltẽ mediocri iuris ſciẽtia:vt no.diſt.xx.c.j.& de elec.c.cum nobis olim.Et hoc videtur velle glo.in c.ſciſcitatus.de reſcrip.ex qua ĩfert ibi Pan.ꝙ cõtra iudicẽ delegatũ poteſt excipi,ꝙ iudex eſſe nõ poſſit,quia eſt illiteratus,& nõ habet peritiã iudicãdi.Secus ſi eã haberet ex conſuetudine, licet eſſet illiteratus,vt eſt tex.in d.l.certi iuris. & hoc ſecundùm mẽtẽ eius locũ habet indiſtinctè in iudice ſeculari & eccleſiaſtico:nõ tamen oportet iudicẽ eſſe peritiſſimum:cùm ex defectu ſciẽtię cõcedatur illi aſſumere poſſe aſſeſſorẽ expenſis partiũ,de reſcri.ſtatutũ.§. aſſeſſorẽ. lib.vj.Et hæc nota:quia faciũt ad cauſam,cùm à ſede apoſtolica cauſæ religioſis cõmittũtur nõ habẽtibus theoricam vel practicam iudicãdi:quia contra eos põt excipi,ꝙ
10 iudices eſſe nõ poſſint, niſi ſit data certa pſona. ¶* Quintò quæritur, quomodo intelligi debeat iudicis mãdatum vel commiſsio?Et dico multa. ¶ Primũ.Si dicatur,iudices ſimpliciter & purè:dico per hoc nõ remoueri ordinẽ iuris,ſed tãtùm pernicioſam ſubtilitatẽ: quia pdicta verba importãt ex ſuo pprio ſignificato idẽ quod ſine plica & malitia.Ad quod gl.in cle.ſæpe.de verb.ſig.in verbo, ſimpliciter.& iudiciarius ordo nõ eſt inuentus ad inuoluendum.de iudi.c.dilecti filij.ideoq; nõ remouebitur,ſecundùm Pan.ibi. ¶ Secũdũ.Si dicatur,procedas ſine iuris ſolennitate:ſecundũ Pan.in d.c.dilecti.cẽſetur ſublata ſolẽnitas iuris ciuilis & canonici,ſed nõ diuini & iuris gẽtiũ: ideoq;duo teſtes ſufficerẽt,licet fortè plures requirerent: & ſimiliter ſi eſſent infames:quia infamia eſt de iure poſitiuo.de ſimo.c.per tuas.non tñ recipiũtur nõ citata parte: quia citatio eſt ſpecies defenſionis,quæ eſt de iure gẽtiũ: nec poteſt tolli:vt in cle.paſtoralis.de re iudi.Poterit aũt eos recipere ſine iuramẽto,& diebus feriatis in honorem Dei:cùm hæc ſolẽnitas inducta ſit iure ciuili,ſecũdũ Bar. in l.filiusfa.ff. de don.& ſimiliter eos poterit recipere, ẽt ſi ſint perſonæ iure reprobatæ,puta relegatę vel infames. ff.de teſta.l.cũ lege. ¶ Tertiũ.Si dicat,iudices vt volueris: ſecũdũ Pan. ibi intelligitur ſolũ dolus excluſus.argu.in l. creditor.§.Luci⁹.ff.mã.& ideo ius alterius tollere nõ põt ſine cauſa,ſicut nec cõmittẽs:quia nemo plus iuris in aliũ trãsfert,quàm ipſe habeat.de dote poſt diuor. reſt.c.nup. propter quod dicit Bart.in extrauag.ad reprimẽdũ. ꝙ ille cui cõmittit vt faciat quod vult,vel ſicut libuerit: licet nõ teneatur ſequi regulas iuris ciuilis,remanet tamẽ ligatus regulis iuris naturalis gẽtiũ,ſeu naturalis æquitatis,quod idẽ eſt:vt in d cle.paſtoralis. vbi Impator ſualidè egit, qa regulas exceſsit iuris naturalis. ¶ Quartum. Si dicat,iudices ſecũdũ veritatẽ & æquitatẽ: ſecundũ Pan. in c. literas. de iur.cal.ſeruari debẽt ſolẽnitates etiã rigoroſę iuris poſitiui.Sed melius dicit do. Anto.ꝙ ad rigoroſas nõ tenetur.Verbum autem hoc,bona æquitate,omiſsis ſolẽnitatibus

tib⁹ iuris nõ intelligitur,quaſi nõ debeat haberi reſpect⁹ ad ciuilia iura:quia eſt cõtra l.bona fides.ff.depo.ſed quaſi nõ debeat haberi ad illa iura,quæ ponũt quaſdã ſolẽnitates,vł ſubtilitates negotij veritatẽ nõ tãgentes,quæ vocãtur apices iuris,ſecũdũ Bar.in l.ſi fideiuſſor.ff.manda. ne gotiũ verò principale per iura debet decidi. ¶ Quintũ. Si dicatur,iudices vt tibi videbitur:ſecũdùm Pan.in c.j.de iudi.iudicare debet iudicio intellectus,cui cõgruit hoc verbum,videbitur.Et ità no.Bar.in l.qui tamẽ. §.arbiter.ff.de arb.Et idẽ cũ dicitur,relinquo arbitrio,vł iudicio,aut prudẽtiæ tuæ:quia tũc denotatur arbitrium boni viri ratione regulari:ſicut cũ dicitur,vt viſum fuerit,vł tibi videbitur: vt no.Pan.in c.j. de ſeque.poſ.Et ſimiliter per hęc verba,ſi æſtimaueris,ſi arbitratus fueris, ſi tibi placuerit: importat arbitrium prędictũ, & nõ propria & nuda volũtas, vt ꝓbatur in l.fideicõmiſſa. §.quãquã.ff.de le.iij.& in l.Thais.§. ſororẽ.ff.de fideicõ.lib.vide tex.cũ gl.in c.ij.de cor.vitia. & per Bar.in extrauagãti,ad reprimẽdum.& Pan.in c.j.de conſtit.vnde tenetur ſequi omnes regulas iuris ciuilis,ſecundùm Bar.in d.extrauagã.alle.l.j.ff.de arbi. Et breuiter omnia verba, exceptis iſtis,volo,libet,arbitriũ plenũ, vel liberũ,vt ibi no.Bar.importãt arbitrium boni viri. ¶ Sextum.Si dicatur,ſine ſtrepitu & figura iudicij,quomodo ſit intelligendũ,& quomodo omitti tũc poſſunt omnia quæ non ſunt de iure gentium vel naturali,vide diffuſe in cle. ſæpe.de ver.ſig. ¶ Septimũ.Verbum,ſummariè,intelligendum eſt breuiter:ita ꝙ tota ſubſtãtia negotij comprehendatur,nec de ſubſtantialibus quicquam omittatur:vnde libellus æquè formatur,ſicut ſi procedatur ordinariè, & lis
12 cõteſtat,& datur diffinitiua ſentẽtia.Verbũ autẽ,de facto, intelligitur manu regia.l.ij.in princi.ff.de ori.iu. & ſic omittitur omnis iuris ſolẽnitas,ſed alterius iura nullo modo lædũtur cõtra naturalem æquitatem.Verbũ etiã,poſt poſitis timulis & apicibus iuris,ſecũdùm mentem Arc.ius cõmune nõ tollit:ſed ſolùm ea quæ non ſunt de ſubſtãtia ordinis iudicarij:ſine quibus in foro cõtentioſo procedi nõ poteſt. Verbũ etiã, de plano, exponit Pan.in cle.diſpẽdioſam.de iudi.id eſt,ſine ſtrepitu iudiciorũ:de quib⁹ omnibus vide Arch.iij.parte.ti.vj.c.xv. ¶ Octauũ.Prædicta notãda ſunt,ex quibus patet multarũ deciſio quæſtionũ. Nã ſi dicatur alicui,ſpone pœnitẽtiã vt tibi viſum fuerit: nõ datur libera poteſtas,nec ad ſuã volũtatẽ poteſt impone:ſed denotatur arbitriũ boni viri:vt no.glo.in c.ij.de cor.vitia.& Pan.in c.ſignificauit.de pœn.& re.Et idẽ à fortiori ſi dicatur,relinquo tuæ prudentiæ,vel diſcretioni.Si etiã mercator pactus eſt cũ factore ſe daturũ ſolũ illud ſalariũ qđ ſibi videbitur,ſine parũ ſiue multũ lucret,dare tenebitur ad arbitriũ boni viri honeſtũ,ſecũdũ quod alij factores habere cõſueuerũt,& nõ pro ſua volũtate.& facit l. qđ ſi nolit.§.qa aſsi dua.ff.de ædi.edic.Si tñ addita fuiſſẽt aliqua ẏba reſtrictiua illi⁹,ad nudã volũtatẽ:vt ſi dixiſſet, nolo tibi dare aliquid certi,nec tãtũ aut quãtũ,ſed ſolũ vt mihi videtur.nec volo alleges cõſuetudinẽ vł huiuſmodi, per quę intelligeretur ſe velle ſtare in nuda volũtate,ſec⁹ eſſet,nec teneretur de neceſsitate,etſi de æquitate: qa ſciẽti & volẽti nõ fit iniuria.neq; dol⁹.Si etiã religioſi habeãt ex legib⁹ ſuis,ꝙ prælatus poſsit in ordinis rigore diſpẽſare,vt ſibi videbitur:requiritur arbitriũ boni viri,id eſt,nõ volũtas ſimpliciter,ſed ratiõe regulata.Et idẽ ſi cõpromittatur in arbitros,vt eis videbitur,& huiuſmodi. ¶ Sextò q̃
11 ritur,*de qbus poſsit vel nõ poſsit iudex ſecularis aut eccleſiaſticus iudicare?Et dico multa. ¶ Primũ. Iudex ſecularis iudicare poteſt de his quæ ſunt peccata,vt de vſura,furtis,& huiuſmodi,ſecũdùm Pano.in c.cùm ſit generale. de fo.compe.dummodo nõ diſputetur vtrũ ſit peccatũ principaliter,vt patet ff.& C.de cond.indeb.per totum.& hæc eſt communis opinio & vera:quia coram eo poteſt obijci de iuramẽto,ſi nõ vertitur dubium de eius validitate:vt in c.rex debet.xxiij.q.v.Si verò dubitatur vtrum ſit vſura,vel ne,peccatum vel ne,iudicare nõ poteſt, ſed ad eccleſiã eſt recurrendũ.qui fil.ſint leg.per venerabilem.& in cle.vnica.de vſur.Fallit hoc in crimine hæreſis,de quo nullo mõ niſi exequẽdo,ſe intromittere poteſt. Fallit etiã ſecundũ gl.in d.c.cùm ſit generale.in multis alijs caſibus.Sed dico cum Pano.nullum alium eſſe,niſi in dubio,vt dictũ eſt,de quo vide gl.xxxij.q.v.Chriſtiana religio.& ibi per Archi. & ſ.Crimẽ.§.j. ¶ Secũdũ.Prælatus vel iudex eccleſiaſtic⁹ habẽs temporalẽ iuriſdictionem ſecundùm Rayn. debet conſtituere iudicem ſecularem,quia audiat cauſas ſanguinis:quia ſcilicet de his ſe intromittere nõ poteſt:licet poſſit mandare vt fiat iuſtitia,etiã in ſpeciali ſuper aliquo maleficio,puta homicidio:& interrogatus quid agendum,reſpondere poſsit,conſulendum eſſe peritos,ſine irregularitate:ne cleri.vel mona.epiſcopus.libr.vj. Ex quibus patet, ꝙ poteſt iudex ſecularis cõpellere ad reſtitutionẽ vſurarũ. ¶ Tertiũ.In caſu de quo ſ. §.ij. particula v. quãdo ſcilicet clericus pro maleficio tenetur à iudice laico, & allegatur, ꝙ eſt clericus,& petit remiſsio ad curiã eccleſiaſticã:ad iudicem eccleſiaſticum ſpectat cognoſcere : quia de re agit ſpirituali ſiue eccleſiaſtica:ſed vocari debet iudex ſecularis,aut alius,cuius intereſt.de ſen.excom.ſi iudex.lib.vj.
12 ¶ Septimò quęritur,*in genere,quid iudex poſsit aut debeat circa iudicandos?Et dico multa. ¶ Primum.Malus iudex aut prelatus ſecũdũ Alex.in tertio, ſubditos iudicãdo mortaliter peccat.de quo die vt ſ.Correctio.j.§.xvj. ¶ Secundũ. Ordinariè autẽ procedẽdo ſine accuſatore iudicare non poteſt.de accu.ſi legitimus.extraordinariè autẽ poteſt:vt in inquiſitione & denuntiatione,vt ſ.patuit ſuis locis:infamia habente locum accuſatoris.de accu.c.euidentia. ¶ Tertiũ.Non poteſt etiam indiſtinctè partes cogere ad compoſitionem.Nam ad pacem quidem & poteſt & debet partes reducere & compellere tam ſecularis,quàm eccleſiaſticus iudex reſpectu ſubditorum ſuorum, ſecũdùm Pan.in rub.de treug.& pace.xc.diſt.c.ſi quis.c.cõriſtatus. & c.placuit.quod etiam tenet Bar.in l.congruit.ff.de offi. præſidis.In cauſa verò ciuili non poteſt ad compoſitionẽ inducere,etiã princeps ex poteſtate ordinaria.l.j.ff.de no oper.nunt.Limita,niſi lis ſit longa & intricata:quia iudex poteſt partes ad cõcordiã compellere.Et videtur eſſe tex. in c.placuit.xc.diſtinct.& ita videtur limitare Pan. in c.ſi. de tranſact.dicens, quòd hoc iudex poteſt, ſi iura partium ſunt ignota:ſi verò iam ſunt clara, vt quia cõcluſum eſt in cauſa,& ſic iudici liquet pro qua parte debeat facere ſentẽtiam,ſecundùm Io.And.niſi aliquæ circunſtãtiæ ſuadeãt, abſtinere debet à tali compoſitione:quia de iure vni⁹ alteri tradere nõ debet ſine cauſa.Ex circũſtantijs antẽ poſſet hoc facere: & cæteris paribus magis debet ſuadere actori vincẽti, q̃ reo abſoluẽdo:quia ſententia ferẽda pro actore eſt mandanda executioni:& in executionis actu fieri poſſet litigiũ longum.quæ ratio ceſſat ex parte rei, licet etiã ex parte eius poſſet ſubeſſe cauſa, vt quia actor eſt pecunioſus & paratus appellare. ¶ Quartum. Poteſt etiam & tenetur cõpellere potentiores,nè contumelijs afficiãt viliores.l.illicitas. §.ne potẽtiores.ff.de offi.præ. ¶ Quintũ. Poteſt etiam ac tenetur compellere aduerſariũ ad præſtãdum cautionem de nõ offendẽdo actorẽ,vel ſuos, quãdo

talis verisimiliter timens implorat eius officiū: vt in d. §. ne potentiores. & ibi per Bar. & est tex. in l. denūtiam⁹. C. de his q ad eccl. cōfu. & ibi per Cy. & facit tex. in c. de benedicto. xxxij. q. j. & in c. literas. in fi. de rest. spol. ¶ Sextū. Potest etiā ac tenetur ex necessitate officij purgare prouinciā malis hominibus. & tex. est in l. iij. & l. cōgruit. ff. de offi. presi., ppter qđ dicit Bal. in l. Gallus. ff. de lib. & posth. & Rapha. & Iuno. q licet statutum ciuitatis dicat, q potest punire: ly potest, importat necessitatē. d. l. Gallus. in primo. vnde si non facit, tenetur de negligētia. Facit quod nota. Bal. & Ang. in l. mācipia. C. de fer. fug. Debet ergo inquire re delicta: aliter tenebitur in syndicatu. qđ lim. ta, si habet merū imperiū. l. imperiū. & quod ibi no. Bar. in l. iubere ca uere. ff. de iur. om. iud. & in l. j. ff. de offi. eius cui mā. est iurisd. ¶ Septimum. Tenetur iudex secularis brachiū præstare ecclesiastico cōtra subditū. resistētē ei de facto: sec⁹ si de iure: vt quia appellauit ad superiores: & episcopus dicit, q nō potest: & petit brachiū seculare: & ita no. Ian. in c. j de offi. or. & idē in exempto, qui allegat exemptionē, quam episcopus non admittit. ¶ Octauō quæritur specialiter,

13 *quid possit circa munera, quātum ad se & suos officiales? Et dico multa. ¶ Primum. Ea, quæ à iudicibus quocunque titulo recipiuntur, in genere tria sunt, quātum ex Doct. & iure colligitur, scilicet expēsę, salariū, & munera, siue sportulę, quę sunt munera, quorū quātitas non est lege diffinita, vt in auth. generaliter. C. de epis. & cle. ¶ Secundū. Secūdum iura ciuilia iudex ordinarius secularis petit sportulas solùm: nec aliud petere potest. iij. q. iij. offeratur. & ita tenet cum Azo. Sum. Ang. cuius allegationes nō probāt. vnde melius tenet Ros. q ordinari⁹ secularis sportulas nō petit nec accipit, cùm habeat suas prouisiōes: sed si eas nō haberēt, vel nō sufficiētes, est vera opin. prima. Delegatus verò sportulas petit: sed nō habet nisi duos aureos, i principio, etiā si sit à principe: & duos in fine, quando causa excedit centū aureos: quos si nō excedit, nihil habebit, in auth. de iudi. §. ne autem labor. no. gl. in c. cum ab omni. de vita & hone. cleri. Excipiuntur esculēta & poculēta, id est, comestibilia & potabilia ex mera liberalitate oblata, id est, sine petitione ēt interdicta, si talia sunt q̄ dieb⁹ paucis consumi possint, secundū glo. in c. statutum. de rescri. lib. vj. & ff. de offic. presi. l. plebiscito. & hoc boni viri arbitrio iudicabitur, secundū glo. in d. c. statutum. & pensata qualitate dantis & accipientis, secundùm Gul. de fimo. & si q̄stiones. Et ista esculenta & poculenta dicuntur xenia moderata. di. xviij. de eulogijs. quæ ab omnib⁹ recipi possunt. Alia autē omnia, etiā si sit vnus denarius, prohibentur omnes iudices accipere. ff. de off. præsi. l. plebiscito. & l. solēt. ff. de off. procō. no. gl. in l. iij. C. de cōd. ob tur. causam. facit l. j. C. de pœ. iudi. etiā si recipiat vt expediāt causam: aliter restituere tenētur talia munera. argu. d. c. statutū. & c. exigit. de censi. lib. vj. imò si talis iudex sit delegatus ecclesiasticus, non liberatur facta remissione à dante, nisi restituat: & si restitueret in fraudē, vt sibi postea redonaretur, nō valeret. secundū gl. in d. c. statutū. sec⁹ si restitueret sine fraude, & ille liberaliter redonaret, secundū d. gl. qđ intellige finito iudicio. ¶ Tertiū. Iudex ecclesiasticus siue ordinarius siue delegatus, secūdū Pan. in c. cùm ab omni. de vi. & ho. cle. sportulas recipere nō potest: vt in d. c. cùm ab omni. quod licet de delegato loquatur, tū idē tenet ibi Pan. & Io. An. & cæteri de ordinario, eadē, imò potiori ratione, quia ideo est beneficiatus vt iustitiam reddat. & est gloss. ad hoc in c. nō licet. xj. q. iij. Potest tamen secundùm Gul. ordinari⁹ habere quod datur apparitorib⁹ & scripto tibus scribētib⁹ acta causæ, & huiusmodi: & cogētur partes ad huiusmodi sportulas, nisi litigātes sint pauperes: & secundū Alex. de Ales, nuntij, & huiusmodi inferiores officiales non habentes reditus deputatos, aliquid exigere possunt à litigātibus secūdū consuetudinē terræ: sed non per vim aut immoderatā improbitatē: imò & secūdū Host. in Summa, etiā si habeāt reditus deputatos, possunt aliqd paruum recipere sine vi & improbitate immoderata: assēs sortamen habēs salariū, hoc nō potest, aliter restituere tenetur: arg. d. c. cùm ab omni. Esculentum tamē & poculentum recipit licitē delegatus prædicto modo: vt in d. c. statutū. & idē est de ordinario, vt placet multis: quia ista non præsumūtur dari ad corruptionē, sed ad curialitatē. & idē puto de omnibus inferioribus. Quātum ad ordinariū tamen Ray. videtur velle, q huiusmodi recipere quidē possit: non tamen à partibus propter suspicionē. quod verum est, nisi propter circumstātias personarum, vel temporum, aut locorum hoc daret suspicionis materiam, non aliter. Quātum etiam ad delegatum vult ibidem Pan. q si nō sit sufficiēter beneficiatus, possit petere sportulas. quod verū puto, si inde iacturā patitur alicuius honesti exercitij: alias placet opinio contrāria. ¶ Quartum. Vtrum cōsuetudo accipiendi sportulas excuset ordinarium, vel delegatum ecclesiasticum. Car. in clem. statutum. de elec. distinguit, dicens, q non, si cōsuetudo ortum habuit ab exactione: si verò ab exactione ortum non habuit, compelli possunt partes ad obseruandum laudabilem cōsuetudinem. de fimo. ad apostolicam. Sed licet hęc distinctio quātum ad primū membrū vera sit, quia tunc est cōtra honestatē & mētem d. c. cùm ab omni. & facit c. ex multis. j. q. iij. quantum tamē ad secundū non est vera: quia si nō præcedit exactio, cùm sit ex mera liberalitate donatum, non inducitur consuetudo: sed quælibet donatio habet effectum suū, iuxta ea quę not. in gl. & Bar. in l. cùm de in rem verso. ff. de vsuris. c. autem, ad apostolicam. loquitur quando aliquid fuit datū in piam causam: quo casu videntur laici voluisse inducere cōsuetudinē. Et ideo dico cum Ioanne And. & Pan. & communiter Doctor. q nō valet ista consuetudo. Et licet dicat ibi Card. quòd ista consuetudo excusat à mortali moderate recipiētem, quia habet pro se Doctores famosos, iuxta not. ff. de re iudi. l. cum prolatis. & de postula. prelat. c. vnico. lib. vj. tamen hoc nō credo verum, nec istum à restitutione excusari, nisi vbi non discerneret veriorem opinio

14 nem. ¶ Nonò quæritur, *quid iudex possit quātum ad expensas suas & suorum? Et dico multa. ¶ Primum. Iudex secularis delegatus principis, vel ordinarij, cùm extra domiciliū proficiscit, expēsas moderatas, & æqualiter à partibus exhibēdas potest expetere. d. c. statutum. sicut & testis cùm proficiscitur extra domicilium. iiij. q. iij. §. venturus. cùm nemo suis sumptibus cogatur militare. & idem qđā tenēt de ordinario seculari, licet oppositum sit de ecclesiastico, vt dicetur: quia prouisionem suam habet cum onere maiori. Si tamē litigantes sint pauperes, & delegat⁹ à sumptibus: vt d. c. statutū. & ordinarius à sportulis abstinebit. auth. de man. prin. §. si tibi quoq;. ¶ Secūdum. Delegatus ecclesiasticus si sit à principe, cùm extra domiciliū suū proficiscitur, secundū Gul. habebit expēsas nō solùm pro victu, sed etiā pro vecturis equorū, & huiusmodi: licet non salariū. d. c. cùm ab omni. xij. q. ij. charitatē. quia nemo cogitur suis stipendijs militare: & munera, non sumptus prohibētur. j. q. j. iudices. quod quidē videtur Gul. indistinctē tenere cōtra dominū suū Host. qui hoc videtur limitare, quādo nō habet sufficiēs beneficiū. d. c. cùm ab omni. Sed

[primum

primum est verius: arg. d. c. cū ab omni. & d. c. statutū. §. insuper. quæ indistinctē loquūtur: quia beneficia tali non conferuntur cū onere, cùm non habeat ordinariā iurisdictionem. Et ita tenet Pan. in d. c. cū ab omni. Nec obstat quòd minores facere potuisset. ff. mād. l. si quis impēdia. nec tenet deducere eas, quas domi fecisset, cū illa iura expēsas indistinctè permittāt. & ita tenet Pan. cōtra glo. in d. c. cū ab omni. Et si hac occasione perdit equū, vel cappa spoliatur, vel eius familia infirmatur, sicq; oportet eū moram facere longiorē, secundū aliquos, hoc à partib⁹ petere non potest. ff. man. l. inter causas. §. nō omnia. secundū Host. verò pōt, quatenus plus, quàm in domo sua expendit. de procu. cū pro causa. Recipiet autē expēsas ab vna sola parte, si ad eius petitionē iuit vltra duas dietas. de rescrip. nonnulli. si verò infra duas dietas, secūdùm Ber. eas recipiet ab actore: nisi fuerit impetratus. de cōsensu partium. iiij. q. iij. vēturis. de resc. dispēdia. sed secūdùm Gul. etiā si ab altera partiū sit impetrat⁹, cōiter procurabitur, quia eius officiū est cōmune. xiij. q. v. non sāne. In domo autē sua, vel ciuitate iudicās, nihil suo nomine pro expensis obtinebit. xxiij. q. j. quod militare, etiam si sit scholaris Bononiæ, vel Parisius morā trahēs, qui interim studeret: loquēdo de stricto iure secūdū aliquos: licet argu. videatur in contrariū. xij. q. ij. charitatē. propter quod videtur Gul. titubare. Sed ego dico primū verū esse, vbi causa breui cōpendio potest expediri: secus vbi eū oporteret propter hoc tēpore multo, & notabili, puta q mēsem esse in studio: quia inde nō debet notabiliter dānificari. de fide iusp. peruenit. ¶ Tertiū. delegatus ordinarij ecclesiastici, si sit delegatus ad vniuersitatē, vt sunt cōiter episcoporum vicarij, secundū Gul. in Spe. lib. j. cū extra domicilū, p̄ficiscitur, expēsas nō habebit, scilicet à partib⁹, sicut nec ordinarius: cū idē sit cōsistoriū. de appel. Romana. imò illas dabit ordinarius. de offi. ordi. inter cætera. quātis fortè possit cōsuetudo valere, vt quid certū recipiatur. arg. de offi. ordi. cū dilectus. Si verò sit delegat⁹ ad specialē causam, & malitiose, est idē: quia scilicet nō recipiet expēsas, sed ei prouidebit ordinarius. ar. d. c. inter cætera. & gl. in d. c. statutū. de offi. dele. pastoralis. Si verò sine fraude, vt parcatur partiū laboribus, & expēsis, secūdùm Sum. Ang. habebit expēsas, sicut & delegat⁹ principis, vel ordinarij secularis: & intellige à partibus. & idē gl. in d. c. statutū: & placet Pan. vbi suprà. Sed Gul. de hoc dubitat, & dicit fortè hoc esse verū, ne officiū suum sit illi dānosum. & hoc dixit tenere Vincē. vt iiij. q. iij. §. vēturis. & xiiij. q. v. non sanè. gl. verò in d. c. cū ab omni. tenet cōtrariū, dicens, q ordinarius tenebit illi p̄uidere. & ista est veritas, quādo ordinarius est potēs ad expensas: quia ordinarius tenetur suis expensis ius reddere, vt dicetur: & consequenter si hoc alicui delegat, mandat ei facere id, ad quod ipse tenetur: & cōsequēter aliū aggrauat sine causa. secus si nō potest. Non est autē simile de principe: quia ad hoc à nullo arctatur. Ex consuetudine tamē induci potest, vt tā delegati, quàm ordinarij extra domiciliū p causis proficiscētes petāt omnes expensas, secundùm Gof. & Gul. in Spec. ¶ Quartū. Ordinarius ecclesiasticus etiā cū extra domicilium suum proficiscitur ad locū suæ iurisdictionis, expensas nō habebit. qa reditus habet secūdū Gul. vt stipendiū suū. ar. d. c. cùm ab omni. & x. q. iij. illud. nisi proficiscatur pro consecratione ecclesiæ. de fimo. cùm sit Romana. vel suā prouinciā visitet. de cēsi. cū apostolus. & c. exigit. eo.

15 titu. lib. vj. ¶ Decimo* quæritur, quid possit circa suum, & suorū salarium? Et dico multa. ¶ Primū. Ecclesiastici iudices, & delegati gratis iudicare debēt, nec exigere possunt decimā, vel aliā quotā litis, etiā si hoc habeat cōsuetudo, vt summat. Pan. in c. cū ab omni. de vita & ho. cle. addēs tamē, q talis cōsuetudo valeret in foro seculari: in ecclesiastico verò nō videtur posse induci, per text. in d. c. cùm ab omni. Io. aūt And. Ant. de But. Pe. de Anc. & Zab. vt refert Archi. tenere videtur, q tam ordinarij, quàm delegati de cōsuetudine aliquid petere poterūt pro salario: & seruāda erit cōsuetudo loci, modò aliquid mōderatū petatur. Sed cōtra hoc videtur esse tex. prædictus, dicēs nihil esse accipiendū pro salario, vltra expēsas: etiā si hoc habeat cōsuetudo. Et licet dicat Gul. in Specu. q ibi reprobatur cōsuetudo, quādo fit pactū à iudice cum partibus super salario: vt secūdū Pet. de Anch. reprobetur cōsuetudo præterita, & nō futura, vt in cle. statutū. Sed dubiū vtrū reprobata cōsuetudine p iura, intelligatur de præterita solū, nō de futura, quæ superinduceret. ideò ex dictis Io. de Imol. Archi. dicit sic posse distingui, vt cōsuetudo valeat circa expēsas: puta, q ordinarij p̄cipere possint expēsas, si extra domicilium proficiscātur: circa salaria verò nō valet, si habeat q cū litigātibus iudex possit cōuenire à principio litis, sed reprobat⁹ in d. c. cū ab omni. secūdū Gul. in Spe. Si verò habet simpliciter q possit aliquid percipi, p salario, licet sint opiniones, tamē videtur q nō valeat, secūdū gl. in cle. statutū. de ele. & facit tex. d. c. cum ab omni. & hoc quo ad iudicē ecclesiasticū: quia quo ad seculare tolerari posset: vt in auth. de iudi. §. ne aūt. in gl. ¶ Secūdū. Assessor salariū recipere pōt à partib⁹, scdm Gul. in Spe. p c. nō licet. iij. q. ij. vnde illud habebit, licet delegatus moriatur ante terminū cāæ, vel si post cōclusionē partes ante sententiam cōponāt. Nec obstat d. c. cū ab omni. quia loquitur quādo in fraudē quæritur assessor. Distinguit tamē, quia assessor delegati pōt qdē accipere salariū, si assumptus est sine fraude, & ad illud iudex partes cogere pōt. de rescri. statutū. lib. vj. vel si illud exigit assessor, iudex illud moderabit, si sit immoderatū, secūdū Gul. Sed si esset assumpt⁹ in fraudē, puta vt nihil ageret, sed vt sub hoc nomīe delegatus salariū acciperet p eo: vel si tam quā peritus nō egebat, sed sic voluit grauare partes: accipiet illud à iudice, nō à partib⁹: vt d. c. cū ab omni. & d. c. statutū. Assessor ꝛō ordinarij nō habebit salariū à partibus, nec pro eo iudex salariū exiget, sed de suo soluet: quia non debet ignorare canones. x. q. iij. cognouimus. & dist. xx. §. j. de cōsang. & affi. c. j. Scīēdo aūt canones, raro eueniet casus, in quo nō possit iudicare: quia secūdùm eos in foro eius sunt causæ terminandæ. de foro cōpe. quod clericis. si tamē eueniet, soluet de suo, cū hoc ex reditibus possit. ar. c. cū ab omni. & cōcor. Io. de Mō. Mur. & Io. And. & hoc ī ordinario ecclesiastico: quia secularis cū leges scire non teneatur, sed sufficiat illū habere experiētia de causis. C. de iudi. l. certi. poterit pro assessore salariū petere, secūdū Io. de Imol. q tamē dicit super hoc cōsuetudinē seruandā. ¶ Tertiū. Si duob⁹ assessoribus assumptis, vt de eorū cōsilio pronūtiet, eis discordātibus tertius assumatur in fraudē: vt quia ad sui exonerationē fingūt se nō posse cōcordare: illi suū salariū participabūt cū tertio, ne ex suo dolo cōmodum reportet: & iudex obuiabit huic fraudi: cessante verò fraude, tertius salariū habebit à partib⁹. ¶ Quartū. Ordinari⁹ secūdū Sū. Ang. salariū petere pōt pro notario. Sed ego dico q nō: quia si tenetur ad iustitiā exhibendā sine stipēdio propter suos reditus, tenetur ad omnia, sine quibus hoc facere nō pōt, vt de assessore patuit: delegatus verò hoc pōt, modò nō participet cū eo: d. c. statutū. ¶ Quintū.

Personæ, quę habẽt recipere salaria secũdũ. Guk. exigere debẽt illa ante calculũ sententiæ: qa partes de victoria spe
15 rantes ad sentẽtiã properãt, & libẽtius soluũt, quam con-
demnatæ. ¶ Vndecimo* quæritur, quid iudex possit circa
pœnas reorũ? Et dico multa. ¶ Primũ. Quantũ ad totalem
16 relaxationẽ pœnæ legis, vel statutorũ. S. Tho. ij. ij. q. lxxij.
dicit q̃ iudex dupliciter impeditur, ne hoc possit. Primò
ex parte accusatoris, ad quę aliquãdo pertinet ius, vt reus
puniatur, puta ratione iniuriæ illatæ: & huiusmodi relaxa-
tio nõ est in arbitrio iudicis: qa debet cuiq; ius suum red-
dere. Secũdo ex parte reipublicæ, ad cuius bonũ ptinet, q̃
malefactores puniãtur: & quãtũ ad hoc differẽtia est inter
iudices inferiores, & supremũ, cui plenarie respublica
cõmissa est: qa illi absoluere nõ possunt à pœna cõtra le-
gẽ à superiori posita: princeps verò, q habet plenariã po-
testatẽ sup republica, hoc põt, cũ hoc illi viderit expedi-
re: & cũ passus iniuriã velit ius suũ remittere. Et intẽdit,
q̃ si pœna exigit, ꝓpter cõe, & priuatũ bonũ, simul relaxa-
re põt princeps, statib⁹ duob⁹. s. q̃ expediat bono cõi, &
offensus assentiat: sed inferior nullomodo. Si verò exigit
pro bono cõi tantũ, hoc pũt princeps stante primo illo-
rum duorũ: inferior verò nullo modo. Si verò exigitur
pro bono priuato tantũ: vterq; põt reo cõsentire, & prin-
ceps etiã si ille dissentiat, & expediat bono cõi: quia gra
eius postponitur priuatũ. ¶ Secũdũ. Quãtũ verò ad dimi
nutionem dicit Host. q̃ reo cõuicto certa pœna imponẽ
da est, si inueniatur in iure, quod Archi. limitat quantum
ad inferiorẽ: supremus verò si relaxare, etiã minuere põt.
Tu verò etiã limita quãtũ ad delegatũ procedentẽ ordi-
narie, q̃ nec minuere põt, nec augere, vt nota. in c. de cau
sis. de offi. dele. Si verò procedat extraordinarius, hoc po
test. l. qd ergo. ff. de his qui not. infa. Ordinarius autẽ po
test hoc, etiã in processu ordinario ex causa. vt no. Bar. in
d. l. qd ergo. & sequitur Pan. in c. ij. de emp. & vend. & fa-
cit c. at si clerici. de iudi. & Ber. in d. c. de causis. & in c. sup
his. de accus. dicit verũ quãdo possunt dispẽsare super cri
men, aliàs nõ. Si autẽ nõ inuenit in iure, cõmittitur iudi-
cis arbitrio. de trãsac. c. fi. C. de vrpu. vel priua. l. seruos. q̃
semp in humaniorẽ pãrtẽ debet declinare, & sic mitigare:
maximè si causa alleuiãs subest. quod secundũ S. Tho. vbi
s. limitandũ est in his, quæ iudicis arbitrio relinquuntur:
quia in talibus locũ habet secundùm eum iudicis miseri-
cordia: sed & si quis accusatus spõte, & nõ metu probatio
num cõfitetur, de mẽte vtriusq; iuris est, q̃ pœna dimitta
tur, aut minuatur: nisi immineret periculũ animæ, vel ec-
clesiæ, secundũ Host. ¶ Tertiũ. Quantũ verò ad augmen-
tum, dico augendã esse aliquãdo pœnã ad aliorũ terrorẽ,
q̃ proni sunt ad culpã: quia multis grassantibus opus est
exẽplo. ff. de pœn. l. aut facta. §. fi. quod Sũ. Ang. dicit pos-
sẽ fieri eo mõdo, quo de diminutiõe dictũ est. Sed melius
indistinctè hoc Sum. Ros. & Supple. cõcedunt: & sic etiã
hoc poterit delegatus ordinariè procedendo. ¶ Quartũ.
Quando potest pro delicto eodẽ plurib⁹ pœnis puniri: si
ab aliquo iudice imponat minor, alia puniri nõ poterit.
C. de accus. l. qui de crimine. & ibi Ange. & Sali. ¶ Quin-
tum. Pœnã dimittẽs in casu sibi nõ concesso, secũdùm Sã.
Tho. tenetur ad restitutionẽ cõtati, vel acclusatori, si ei⁹
intererat vt puniretur: qui verò auxit, tenetur reo. Cõcor.
Host. & Ray. ¶ Sextũ. Secũdùm Pet. de Pal. in iij. dist. xxij.
nullus iudex Christianus debet cõfessionẽ negare petẽti
& parato facere debitũ: etiã si timeret ne eriperetur: quia
vtilius scandalũ nasci permittitur, quàm veritas deseratur.
de iudi. qui scandalizauerit. & hoc nisi crederetur non ex
deuotione pẽtere, sed ꝓpter exẽptiõis: vt quia sub patibulo
petit, q̃ non petiuit in carcere. Vnde rei sunt animarũ hoc
negãtes: cũ etiã relapsis, q̃ sine vlla audientia tradẽdi sunt
iustitiæ seculari, ecclesia gremiũ nõ claudat, quin pœnitẽ
17 tiã & viaticũ ministret. ¶ Duodecimò* quæritur, quæ sit
pœna iudicis iniustè iudicãtis, aut aliàs in suo officio de-
linquẽtis? Et dico multa. ¶ Primum. Si iudicis negligẽtia
pars incurrit aliquod dãnũ, tenetur ad restitutionẽ, secun
dũ gl. in c. quoniã cõtra. de proba. in verbo, negligẽtia. &
sequitur cõiter. dock. q̃d Pan. ibi limitat in foro animæ, si
fuit in dolo, vel lata culpa. & de hoc s. Culpa. §. iiij. ¶ Secũ
dũ. Si iudex tenebatur, & nullo modo voluit ferre senten
tiã, & inde aliqs suũ ius amisit, secũdũ Ray. tenetur iudex,
& facit litẽ suam. i. tenetur ad totã litis æstimationẽ læsõ.
xxxiij. q. ij. dominus. ij. q. v. administratores. in auth. vt diff.
fe. iu. §. pe. & idẽ Guli. ¶ Tertiũ. Si aduersam partẽ iudex
nõ cõdẽnauit in expẽsis: de suo alteri parti restituere tene
tur. l. Suncimus. C. de iud. quod limitat gl. in c. fi. de rescri. si
fuit petitũ: aliàs nõ. ¶ Quartũ. Iudex nõ terminãs sententiã
intra certũ diẽ, incidit in pœnã statuti hoc mãdantis, secũ
dùm Pan. in c. licet. de proba. si fuit requisitus: quia nõ te-
netur impẽdere officiũ suũ ad priuatã vtilitatẽ, nisi requi
ratur: vt l. iij. §. hoc autẽ. ff. de dam. infec. & ibi Bar. ¶ Quin
tũ. Secũdũ Aug. xj. q. iij. c. nõ licet. Nõ licet iudici vendere
iustũ iudiciũ, etsi liceat aduocato vẽdere iustũ patrociniũ,
& iurisc̃onsulto iustũ consiliũ. Sentẽtia igitur lata interue-
niente pecunia, nulla est ipso iure, secundũ gl. & sequitur
Pan. in d. c. cũ ab omni. j. q. vj. §. vẽnales. C. quãdo prouo.
nõ est ne. l. venales. in text. & in glo. sentẽtia tũ arbitri te-
net, licet agẽs ex ea repellat exceptione doli. C. de arbit. l.
iij. & in gl. prædicta. Secus si p̃ gratiã datur: quia tũc non
est nulla ipso iure, sed datur restitutio: vt in d. gl. ¶ Sextũ.
Secundũ Ray. si iudex accepit pecuniã, vt male iudicaret,
nõ solùm punit, vt sciẽter male iudicãs: de quo infrà parti
cula vij. sed dictã pecuniã restituere tenetur, nõ ei, q̃ de-
dit, cũ turpiter dederit: sed ei, in cuius iniuriã recepit. j. q.
j. iubemus. ar. xvij. q. j. si quis in atrio. quod verũ intellige
in foro causarũ, nõ autẽ in foro pœnitẽtiæ, in quo nõ suc-
cedit obligatio, nisi ad solũ interesse: nõ ad pœnã, nisi suc
cesserit sentẽtia iudicialis, secundũ gl. xij. q. ij. fraternitas.
quod etiã sentit gl. Ray. Si verò eã accepit, vt bene iudica
ret, secũdùm eundẽ restituere tenetur ei q̃ dedit: quia cũ
ex suo officio teneat gratis iudicare, & bene, turpiter ac-
cepit. xiiij. q. v. nõ sanè. & crimẽ cõcussionis commisit. Et
idem dicit, si ex causa aliqua oportebat eũ nõ iudicare, &
nihilominus, vt nõ iudicaret aliq̃d accipit. j. q. j. iubemus.
de simon. nemo. Sed pro his aduerte, q̃ datũ iudici ad eũ
corrũpendũ nõ debet dãti, nec repetitur. & secũdũ gl. in
d. c. q̃ rectè iudicat. xj. q. iij. cõiter sic præsumitur. Datũ autẽ
vt iustè iudicet aliàs nõ iudicaturus, vel vt iniustè non iu
dicet, debetur danti: nec liberatur iudex dando pauperi-
bus: quia dãs repetere põt in cõscientia, vbi nõ stamus præ
sumptioni, sed veritati. j. q. j. iubem⁹. de simo. nemo. xj. q.
iij. nõ licet. Datũ verò simpliciter vt iudicet, nõ repetitur
sed dãs amittit cãm principalẽ. ff. de cõdi. ob cau. l. ij. §. fi.
& facit gl. in d. c. qui rectè. quod limita, nisi qñ aliter nole
bat iudicare, quia eo casu repetitur. Vtrũ autẽ in hmõi sit
simonia. j. Simonia. §. x. ¶ Septimũ. Si iudex iniustè iudi
cauit, si quidẽ dolosè, seu sciẽter fecit, secũdũ Ray. tenet
læso pcise ad omne interesse, nisi posset inducere illũ, ꝓ
quo tulit sentẽtiã ad plenariã satisfactionẽ. C. de pœn. iu.
q. ma. l. fi. ij. q. iij. quatuor. & secũ. lẽ leges multas alias pœ
nas debet sustinere: & ei pœnitẽtia imponetur tanquã ꝓ
grauissimo crimine. ij. q. iij. ꝑcunq;. & secũdũ Gul. hoc est
grauius rapina, qa abutẽdo authoritate diuina iniuriatur
Deo, & si sit iudex ecclesiasticus, ordinarius, vel delegatus,
& cõtra iustitiã in grauamẽ alterius partis in iudicio quic
quã fecit per gratiã vel sordes, puta pecuniã, suspensus est
per annũ ab executione officij, & debet cõdẽnari parti ad
æstimationẽ litis. de sen. & re iud. cũ æterni. li. vj. Si verò
fecit per ignorantiã, secundũ leges tenetur læso, inquãtũ
bonum & æquũ videtur religioni iudicãtis. ff. de va. & ex
traor. cog. l. fin. sed in foro animę tenetur vt in primo casu
2 si fuit in culpa: quia scilicet sciuit vel scire debuit se insuf-
ficientẽ, & tamẽ causam talẽ iudicare præsumpsit. Si tamẽ
erat delegat⁹ ex necessitate obediẽtiæ bona fide, & de pe
ritorũ consilio male iudicauit, nõ tenetur, secũdũ Gul. &
idem secũdũ Ray. si deceptus fuit per assessorẽ, qui cõiter
sufficiẽs putabatur. Si autẽ hoc fecit per negligentiã, quia
scilicet cũ esset sciens & valens, neglexit studere & videre
quod debuit. idẽ est, secundũ Rayn. sicut de ignorante. Si
verò hoc fecit per metũ, si quidẽ erat iustus, & cũ accepit
officiũ non credebat verisimiliter ad hoc venire, nõ tene
tur ad restitutionẽ, peccat tamen. Si verò metus non sit iu
stus, vel cũ accepit officiũ de hoc dubitabat, vt poterat cre
dere verisimiliter, tenetur ad omne damnũ, secũdũ Bald.
in l. fina. C. de pœn. iud. qui ma. iud. ij. q. j. in primis. Et tam 3
ipsi q̃ alij officiales occidẽtes malefactores sine sacramẽtis
qũ illa petunt, mortaliter peccãt. Clem. j. de pœn. & remiss.

RVRSVS DE IVDICE SECVNDO

quantum ad eius officium, id est, iudicare.

1 *Citari qui possint vel non possint.*
2 *Iudex quibus temporibus iudicare possit vel non possit.*
3 *Iudex quo loco iudicare debeat.*
4 *Iudex qualiter iudicare debeat.*
5 *Iudex an iuxta allegata & probata iudicet cõtra conscientiã.*
6 *Sententiæ iniquæ executor an peccet.*
7 *Iudex an iudicet secundùm statuta loci inter non subditos.*
8 *Sententiam suam an possit iudex interpretari.*

IVDEX secundò considerandus est quantũ ad eius offi-
cium, id est, iudicãdi, quod citationẽ, processum, senten
tiam, & executionẽ compræhendit. ¶ Primò verò quæri-
1 tur,* qui vocari possint seu citari vt iudicẽtur? Et dico mul
ta. ¶ Primum. Citari seu vocari in iudiciũ multi non pos-
sunt, de quibus ff. de in ius vo. l. ij. & iij. & sunt, cõsul, præ-
fectus, prætor, magistratus habẽs imperiũ merũ vel mistũ,
episcopus dum agit sacra, qui vxorẽ ducit, quæ ducitur in
vxorẽ, qui funus familiare prosequitur, qui iuxta mortuũ
facit obsequia, qui ꝓpter religionẽ loci se mouere nõ po
test, vt regularis vel inclusa. Alibi etiã ponũtur alij: vt sunt
infames & furiosi. ff. de cõdict. furt. l. ij. quod intellige per
se: secus p̃ tutores & curatores. Et præterea nec seruus do
minũ, nec libertus patronũ in famosis actionibus, nisi ve-
nia impetrata in ius vocare potest: de quibus not. ff. de in
ius voc. l. ij. & iij. & sequent. ¶ Secundũ. Si pupillus voce-
tur in iudiciũ, & nullus eum defendat: iudiciũ nullũ erit.
ff. de re iudic. l. cõtumacia. ¶ Tertiũ. Mulier inuitè vocari 5
non põt personaliter in iudiciũ causa testimonij, vel alia
quacũq; in iure non expressa: secus si velint. de iud. mulie
res. lib. vj. Vnde si necessariũ est earum testimonium, mit-
tat iudex expensis producẽtis ad eas tabellionẽ, vel aliam
idoneam personã: aut si hoc iure prohibente non potest,
psonaliter vadat: vel si ire non deceat, aliũ mittat: aliter to
tum erit irritum & inane, vt ibi. ¶ Quartũ. Casus autem in
re expressi, in quibus vocãtur, sunt isti. Primus, in causa cri
minali. ff. de public. iudic. l. penul. §. ad crimẽ. Secũdus, in
ferendo testimoniũ in causa criminali, quando potest ad-
mitti, de quo ij. Testis. §. j. Tertius, quãdo est nutrix filio-
rum, si non vult aliter constituere. Institut. de cur. §. vlti.
¶ Quintum. Mulieres autẽ religiosæ præsertim, quæ debẽt
sub clausula morari, ex quacunq; causa vocari nõ possunt,
etiã si velint, intellige personaliter: vt in d. capi. mulieres.
¶ Sextũ. Si contra præmissa de facto citẽtur aliquæ mulie-
res, totũ est irritum ipso iure: vt in d. c. mulieres. & fingẽs
casum vt iudex ad mulierẽ vadat pro testimonio, excõmu
nicatus est: vt ibidem. ¶ Secũdò quæritur,* quo tẽpore iu 2
dex debeat vel possit iudicare? Et dico, q̃ iudicare nõ po-
test tẽpore feriato: vt s. Feriæ, & Dominica dies. Nec vlti-
ma die sui officij. ff. de iurisd. omn. iu. l. eũ qui. si tamẽ iu-
dicat, tenet: vt in l. meminisse. ff. de off. procon. Sed limita
primò in ordinario: qa delegatus etiã vltima die iudicat:
vt in c. cõsuluit. ff. de offic. delegati. & secũdũ Barto. in d. l.
eum qui, limita post aduentũ successoris: quoniã ante lici
tè iudicat, d. l. meminisse. Nec debet hora nocturna. de of.
deleg: cõsuluit. Si tamẽ procedat nocte cũ lumine cædelæ
ad litis contestationẽ, vel sentẽtiæ prolationẽ, valet quod
agit: qa multa prohibẽtur, quę tamẽ facta tenẽt: de regula.
ad apostolicã. de iureiu. quemadmodũ. §. quod si post. de
quo no. in auth. de iudicibus. §. fedebũt. ¶ Tertiò quæri-
tur,* quo loco iudex possit aut debeat iudicare? Et dico, q̃ 3
in loco suæ iurisdictionis, nisi de cõsensu partiũ & iudicis
territorij. viij. q. j. episcopũ. cum duobus seq. cap. pro quo
etiã vide gl. in c. vt litigãtes. de offic. ord. lib. vj. Fallit etiã
hoc in episcopo expulso, & in his quę sunt voluntariæ iuris-
dictionis, quæ vbiq; possunt exercere. ff. de offi. procon. l.
ij. & c. nouit. de offic. leg. & ibi gloss. ¶ Quartò quæritur,
4 *quomodo iudex debeat iudicare? Et dico q̃ sedendo: vt
not. in dicto §. fedebunt. & secundũ allegata & probata, se
cundũ omnes ferè Canonistas: vt refert Archi. post Rayn.
licet hoc limitetur, nisi constet de veritate in contrariũ.
quo casu dic vt j. §. sequentu. Et secundùm statuta & con-
suetudines locorũ, iuxta dicta suprà, cõsuetudo: & dicen-
da infrà §. vij. Et quandoq; secundũ æquitatẽ. Pro quo ad
uerte quod Panor. in c. fin. de transact. secundũ gloss. dicit
q̃ ius semper est præferẽdũ æquitati, & propter æquitatẽ
non scriptã non debet iudex à iure scripto recedere: quia
non debet velle clementior lege videri: vt dicit tex. in au
then. de iudic. §. oportet. Doctor. autẽ tria cõmuniter fa-
ciunt membra. Nam aut neutrum est scriptum, scilicet nec
ius, nec æquitas: & tũc iudex debet seruare æquitatẽ: vt in
d. c. fin. ad quod adde notabile verbũ Inn. in c. j. de constit.
quod sequitur Barto. in l. j. C. de litig. q̃ in his quæ relin-
quũtur iudicis arbitrio, semper debet æquitatem seruare.
Aut alterum tantùm est scriptum: & illud est seruandum.
Aut est scriptum vtrunque: & tunc aut ius est scriptum in
genere, & æquitas in specie, vel ecõtrario: & seruandũ est
quod in specie reperitur scriptum, quia species generi de
rogat. Aut ambo sunt scripta generaliter, vel ambo specia
liter, & tunc cõmuniter tenetur, q̃ æquitas sit præferẽda.
¶ Quintò quæritur,* vtrũ dato casu, q̃ probetur in iudi- 5
cio contra veritatẽ, puta quia innocẽs cõuincitur, debeat
iudex iudicare secundũ allegata & probata, aut secundùm
veritatẽ, si eã nouit? Et dico, q̃ si iudex procedat extra iu-
diciũ, vt in dandis officijs, & alijs, quæ illius arbitrio com
mittũtur: non est dubiũ quin teneatur propriã cõscientiã
sequi, & nõ allegata, & per testes falsos, ꝓbata. ff. de iurisd.
om. iud. l. j. & ij. Et similiter in dispẽsationibus. vt j. qõ. vij.
exigũt. Et simile si, ꝓcedat in iudicio, põt absoluere quos
scit reos in veritate, sed nõ legitimè cõuictos: qa iura hoc

volũt expreſſe, vt nemo publicet alterius peccatũ quod ꝓbare nō poteſt: vt in c. ſi ſacerdos. de offic. iud. ord. & in l. illicitas. §. neq; licita. ff. de offic. præſid. & ff. de fer. l. eadē oratio. iuncta glo. & in c. ſi tantum epiſcopus. vj. q. ij. & cā. quoties. & c. Mennam. ij. q. v. abſoluitur infamatus: ex quo probādo fecerūt accuſatores. Si verò procedat in iudicio, an poſsit condemnare eum, quē ſcit innocētem legitimè conuictum: ſunt opiniones duæ ſolēnes. ¶ Prima eſt antiquorū Theologorū & Canoniſtarum dicentiū, ꝙ iudex talem poteſt cōdemnare ſine peccato concurrētibus duobus. Primò, ꝙ iudex ſit talis, & in tali caſu, ꝙ tenetur de iure fori cauſarū iuſtitiā exhibere tunc, ita ꝙ neceſſario incumbat ei abſolutio vel condemnatio. Secundò, ꝙ nulla occaſione aut via, puta cedēdo officio, vel remittendo ad ſuperiores, vel diligentius perquirendo veritatem poſsit eum liberare de iure. Et probatur iſta opinio ff. de offici. præſi. l. illicitas. §. veritas. & iij. q. vij. iudicet. xj. q. iij. ſummopere. vj. q. ij. ſi tantum. & c. placuit. ¶ Quā quidem opinionem qui ſequuntur, tres diſtinctiones mente gerunt, per quas ſoluūt omnia quę adducūtur in cōtrariū. Prima. Dupliciter quis eſt innocens: ſcilicet de facto, ſi crimē in veritate nō admiſit: & de iure, quia ſ. crimen illum admiſiſſe iuridicè non probatur: & ſimiliter dupliciter dicitur quis nocēs vel reus. ſ. de iure, quia ſcilicet iuridicè cōuincitur crimen admiſiſſe: & de facto, quia ſ. crimen in veritate admiſit. Et ſic innocēs de iure poteſt eſſe reus de facto, & econtrario: & reus de iure poteſt eſſe innocēs de facto, & ecōtra. ¶ Secūda. Duplex eſt veritas. ſ. veritas facti ſiue rei, & veritas iuris, ſiue preſumptionis: & ſic de facto vera, aliquando ſunt falſa præſumptione iuris, & econtrario. ¶ Tertia. Duplex eſt conſcientia iudicis, ſicut & duplex ſcientia: vna. ſ. inquantū eſt priuata perſona, quæ ſcit aliqd ſicut in facto accidit. alia inquātū eſt perſona publica, quæ ſcit aliquid ſicut in iudicio probatur. Iſtā opinionē quidā ſequuntur ſimpliciter quantū ad omnes cauſas tam criminales quàm ciuiles. ¶ Et hæc opinio eſt Petr. Ray. in Sum. Io. iij. q. vij. iudicet. vbi multa allegātur. & Archidi. ibidē. & Bar. ac Hoſt. de offi. ord. c. j. & Inno. de cenſib. venerabilis. dicētis, ꝙ epiſcopus in ordine iudiciario debet ſecūdū allegata potius, quàm ſecundū veritatē iudicare: allegans prædicta iura. addēs quia perſonæ publicæ nō eſt iudicare de probatis. vj. q. j. ſi omnia. & glo. in c. paſtoralis. de offic. deleg. §. quia vero. & in c. j. de offic. ord. & gl. & Bart. in l. illicitas. §. veritas. ff. de of. preſi. & do. Car. vt refert Pan. in d. c. paſtoralis. & etiā Io. And. qui ſentit hoc nō eſſe illicitū, niſi ratione conſciētiæ, cōtra quā nullus vnquā iudicare, vel aliquid facere pōt ſine peccato, etiam ſi de ſe ſit licitum, vt ſuprà dictū eſt Conſciētia. Vnde in addit. ad Spec. in titu. de allegat. & di. dic, ꝙ poteſt quis triplicē ſcientiā habere. ſ. vt Deus, ſicut ſacerdos per cōfeſsionē: vt iudex, quia ſcilicet conſtat ei per acta publica: & vt priuatus. Igitur ſi iudex habeat conſcientiā cōtra acta publica, ſecūdū illam procedere non debet: quia illam ſcientiā non habet vt iudex; ſed vt priuatus: & ipſe habet iudicare vt iudex: ſed debet laborare ad inquirendā & habendā veritatē: & ſi nō poteſt, inſtet vt alleuietur ab onere iudicādi: & ſi nō poteſt, informet conſcientiam ſecundū illam diſtinctionem, vt ſcilicet non curet de ſcientia quam habet vt priuatus: & ſi nō poteſt, nō pronunciet, ſed ſuperſedeat, & ferat patienter ſi ſuperior eū de hoc puniat, ꝙ non vult iudicare. ad quod cap. literas. & c. inquiſitioni. de ſententia excōmunicationis. non tamen debet propter conſcientiā pronunciare contra acta publica, nec abſtinere ab officio iudicandi: alioquin tenēdo contrarium, ius totum poſitiuum confunderetur. hæc ex illo: qui intendit, ꝙ conſcientia ad hoc nō liget, cùm ſit erronea, niſi eo caſu quo deponi nō poteſt: quia tunc dixit ſuperſedendū. Et ſecundū opinionem iſtorum loquutus eſt S. Thomas ij. ij. qō. lxvij. arti. ij. dicēs, ꝙ iudex in iudicādo magis debet ſequi legitima documenta per inſtrumenta, & teſtes, & huiuſmodi, quàm id quod ipſe nouit tanquam priuata perſona: tamen ex priuata cognitione iuuari poteſt, vt diſtrictius diſcutiat probationes inductas, vt poſsit earū defectū inueſtigare: quas ſi non poteſt de iure repellere, debet eas in iudicando ſequi. Et quæſt. lxiiij. art. vj. ad tertium. dicit, ꝙ ſi iudex non poteſt inuenire occaſionē liberandi conuictum, vt occidatur, quē ipſe ſcit innocentē, debet eum remittere ad ſuperiorē. Si autem hoc nō poteſt, nō peccat ſecundū allegata ferens ſententiam: quia ipſe nō occidit eum: ſed illi qui aſſerunt eum nocentē. hæc ille. quem cōiter ſequuntur prædicatores. & ſecundū Archid. iſta opinio communis tenetur. Et ſi obijciatur, ꝙ Pilatus nō peccaſſet occidēdo Chriſtum, negatur: quia nō habuit teſtimonia cōuenientia ſecundū Euāgeliſtas, & examinatis accuſationibus Iudæorum ipſemet dixit, ꝙ nihil dignū morte inuenit in eo: & poterat remittere ad ſuperiorem. Ex quibus patet, ꝙ iſta opinio intelligitur cōcurrētibus duobus, de quibus dictū eſt: & tenet etiā in cauſis criminalibus. ¶ Alia verò eſt opinio, ꝙ nullo modo debet iudicare cōtra veritatem, ſed debet omni modo & via eum liberare de iure ſi poteſt. & ſi nō poteſt, eum abſoluat, aut ceſſet à iudicādo. Quam quidem opinionē qui ſequuntur, vnam diſtinctionē mēte gerunt, ſcilicet, ꝙ probata dicuntur aliqua dupliciter. ſ. verè & falsè. & primo modo iudicandum eſt ſecundū probata: nō ſecūdo. Et hæc opinio videtur originaliter eſſe Hugo. quam quidā ſequuntur ſimpliciter, non ſolùm in criminalibus, ſed etiam in ciuilibus. & hæc opinio eſt opin. Sum. Ang. dicētis in omnibus eſſe mortale iudicare cōtra veritatē. Sed iſta opin. ſtare nō pōt quantū ad cauſas pecuniarias: quia eſt cōtra gl. in d. c. paſtoralis. & Inn. ibi: & omnes penè doct. qui licet loquātur de executione iniuſtę ſentētiæ ad dirimendū lites, tamen idem eſt de eius prolatione eadē ratione: eſt etiā ſpecialiter cōtra doc. ordinis ſui, puta Sum. Roſ. & Suppl. vt patebit ſtatim, & cōtra Richar. in quolib. iij. q. xxv. ¶ Ex his duabus cōflatur tertia media aliquorum tenentiū partim cum prima, partim cum ſecūda. Nam Ang. & Imol. in l. à diuo Pio. ff. de re iudi. tenere videtur cum prima in ciuilibus, & cum ſecūda in criminalibus. quod Sum. Roſel. ſequitur. & Supple. limitās in criminalibus, vbi venit imponēda pœna corporalis. & idē glo. Rayn. dicens, ꝙ debet potius iudex omnia mala tolerare, quàm cōdemnare talem ad mortē aut mutilationē, etiam ad præceptū ſuperioris, vel exponere cōdemnandū. quod Sum. Roſel. videtur intelligere de malis perſonalibus, dicēs, ꝙ potius debet magis pati puniri pœna pecuniaria, q̄ in mortē hominis conſentire, ſaltem ſecundū Canoniſtas: ſed ſi veniret iudex puniendus perſonaliter, potius debet condēnare, & condēnationē exequi, quàm hoc pati: qa prima charitas incipit à ſeipſo. ¶ Sed iſta probatio nō eſt bona: qa licet prius debeā perſonā meā defendere q̄ ꝓximi, & ſic illū occidere, ne ipſe me occidat: non tñ licet mihi occidere aliquē, ne occidar à tertio: quia nō licet priuato occidere, niſi ſe defendēdo, vt patet ex dictis ſuprà Homicidium j. Vnde potius debeo mori quàm occidere, niſi defendēdo me ab inuaſore. Ho. in d. c. paſtoralis. diſtinguit: quia ſi iudex habet conſcientiam indubitatā, qua ſibi cla-
rè

rè conſtet de cōtrario eius, quod probatū eſt: nec contra eā pronūtiare debet, nec eā deponere: ſed inſtare vt exoneretur: qđ ſi nō poſſet, appellet ad ſuperiorē. ſi verò nō habet indubitatā, deponat eā ſi poteſt: & ſi nō poteſt, non debet cōtra eā iudicare, etiā ſi ſit erronea. per c. per tuas. de ſimo. & c. literas. de reſti. ſpo. hęc ex illo, vt recitat Pan. ſed inſufficiēter: qa ſi nihil agere poſsit apud ſuperiorē, nō docet qđ agendū. Vnde Ioā. And. q in eo. c. paſtoralis. ſimpliciter cū illo trāſire videbatur, remiſit ſe ad ea, q̄ dixit ad Spe. quę ſ. recitata ſunt. Cal. etiā, vt recitat Pan. in d. c. paſtoralis. diſtinguit, quia cōſcientiā cōtra acta per argumēta leuia debet deponere, & ſecūdū acta iudicare. ad quod d. c. inquiſitiōi. quod ſi nō poteſt, nullo modo iudicet cōtra eā. d. c. per tuas. cōſcientiā verò indubitatā nullo modo debet deponere, ſed ſubdiſtinguēdū eſt. Nā ſi illa cōſcientia eſt cōtra reū: vt quia Titiū accuſatū de homicidio, ſcit illud admiſiſſe, ſed teſtes nō probāt: tūc nō debet eū pronūciare innocentē cōtra conſcientiā, nec condemnare ſecundū conſcientiā, ſed eū abſoluere ſecundū acta: quia nō habet iudicare ſecundū conſcientiā, quā habet vt priuatus: & ſic nō facit cōtra cōſcientiā. Si verò illa cōſcientia eſt pro reo. puta, quia teſtes probāt de homicidio, & ipſe ſcit, ꝙ illud nō admiſit: tūc nō debet eū condemnare, nec cām delegare, nec remittere ad ſuperiorē, ſi vehemēter ſuſpicatur, ꝙ ex remiſsiōe dānaretur: ſed debet ſupſedere, niſi credat ꝙ ſucceſſor eū dānabit: quo caſu debet eū abſoluere ſecundū cōſciētiā ſuam: quia vt iudex informari nō poteſt: quia ex quo habet certā ſcientiā vt homo, contrariā non poteſt recipere vt iudex. hæc ille, quaſi dicat ꝙ ſcientiæ cōtrariæ in eodē ſubiecto cōcurrere nō poſſunt. Sed contrà, quia licet bene dicat in primo & ſecundo mēbro, in tertio tamē deficit in duob⁹. Primò in ſuo fundamēto principali, ꝙ ſciētiæ cōtrariæ ſimul nō poſſunt eſſe in eodē: quod eſt verū in ſcientijs propriè dictis: ſecus ſi vna ſit ſcientia propriè, aliæ præſūptiuè: vt ea quæ eſt iuris, vt quiſq; in ſe experitur. Secūdò, qa vt obijcit Pan. ſi iudex cōtra acta poſſet abſoluere reū. i. accuſatū, licet innocētē: hoc eſſet cōfundere totū ius poſitiuū, & dare iudici materiā calumniandi. Non enim debet credi iudici dicēti ſe habere ſcientiā alicuius facti in alterius prę iudiciū: vt vj. q. ij. ſi tantū. & c. placuit. c. quoniā contra. de proba. Pan. autē in d. c. paſtoralis. approbat diſtinctionē Cal. in hoc tantū ab eo diſſentiens, ꝙ dicit iudicē non debere abſoluere reū cōtra acta. Sed cōtrà: quia ſi nō debet abſoluere: ergo ſi neceſsitatur ad iudicandū, cogetur illū cōdēnare cōtra cōſcientiā. Nec valet dicere, ꝙ in tali caſu nunquā cogi poteſt iudicare ab aliquo homine: cùm ſit cōtra illud preceptū Dei ſuperioris, Innocentē & iuſtum non occides. Exo. xxiij. quia hoc eſſe cōtra pręceptū Dei, nō eſt certū, ſed ꝓbabile eſt ꝙ nō: cū hoc dicant plures, & peritiores, ac ſolēniores doctores ex diffinitione probabilis. j. Ethi. vel ſaltē eſt dubiū. In dubijs autē quiſq; tenetur obedire ſuperiori, ſecūdū omnes: vt j. Obediētia. Et patet ratione: qa ſi quis ſit dubius de præcepto Dei, & certus de præcepto ſuperioris, qđ etiā eſt Dei, eligere debet certū: alioquin etiā in ciuilibus nō hoc eſſet licitū: qa ſicut eſt cōtra præceptū Dei, ꝙ nullus occidatur, ita etiam. & ꝙ nullus furetur, vel auferat cōtra iuſtitiā bona alteri⁹. Et ideo ſimpliciter tenēda eſt prima opinio cōcurrētib⁹ illis duob⁹, licet hoc ſit penè impoſsibile. Quod patet primò autoritate d. l. illicitas. §. veritas. ff. de off. preſi. vbi dicitur, ꝙ veritas rerū errorib⁹ geſtorū nō vitiatur: & ideo præſes prouinciæ id ſequat̃, qđ conuenit eū ſequi ex fide eorū, q̄ probant̃. Nec valet gloſſare, vt gloſſat Cal. & Pan. qđ intelligitur de probationib⁹ veris: qa oppoſitū intellexit ibi gl. ordi. & Bar. cōmuniter Legiſtæ: ſimiliter glo. in l. eadē. ff. de fer. & bene, quia aliter intelligendo, ſemper iudex pecunia corrupt⁹ poſſet calūniari, & reū abſoluere, dicēdo ſe habere notitiā facti, ſecūdū autoritatē doc. ꝓdictorū, maximè Sancti Thomæ, cuius doctrina nihil continet notabile cōtra mores aut fidē, cū ſit ꝑ eccleſiā probata, maximè, qa in prędictis cautiſsimè inceſsit, ſemꝑ oratione præmiſſa: adeo vt in huiuſmodi dubijs, vbi opus erat, certificaretur per reuelationē: ſicut patet, ꝙ Petrus, & Paulus expoſuerūt illi textū dubiū Iſaiæ, & Chriſtus quęſtionē de ſacramēto: qui & tandē eius doctrinā, maximè quātū ſpectabat ad Chriſtū, id eſt, quātū ad fidē & mores, ꝓbauit dicēs, Bene ſcripſiſti de me Thoma. Tertiò patet ex ratione: qa in dubijs obediendū eſt, vt dictū eſt. Vnde q iuxta hæc pōt cōſcientiā ſuā formare, iudicet ſecūdùm probata. qui verò nō pōt eā formare, nō iudicet: qa licet peccet, ſiue iudicet cōtra cōſcientiā, ſiue nō iudicet cōtra ſuperioris obediētiā: tamē primū eſt grauius, cū ſit cōtra pręceptū Dei immediatè: ſecūdū verò cōtra pręceptū ho-
6 minis. ¶ Sextò quæritur,* vtrū peccet miniſter executor iniuſtę ſentētiæ? Et dicit Gul. ſimpliciter, & indiſtinctè, ꝙ ſic. Sed iſta reſpōſio venit ex falſa opiniōe ſuperiore §. dānata, ꝙ nō ſit cōtra ſciētiā priuatā ſcdm publicas atteſtationes iudicādū: & ideo dico ſecūdū S. Th. ij. ij. q. lxiiij. & Alex. de Ales in iij. parte. & Rich. in quoli. iij. q. xxv. ꝙ peccat, ſi ſententia cōtinet intolerabilē errorē, aut manifeſtā iniuſtitiā, nec debet obedire: aliter excuſarētur carnifices martyrū occiſores. Si verò nō cōtinet manifeſtā iniuſtitiā, nō peccat: qa ſuperioris ſentētiā diſcutere nō debet: nec ipe occidit, ſed iudex. Qđ qdē dictū Sū. Ang. limitat, qñ nō eſt certus de innocētia condēnati: qa in dubio excuſatur: ſed ſi ſit certus, peccat mortaliter. Sed iſta limitatio ꝓcedit ex alio falſo. ſ. ꝙ peccet etiā iudex eo caſu iudicās ſecūdū probata. de quo in ſuperiori §. Ray. aūt dicit ꝙ exequi debet, ſi dubitat de innocētia: qa excuſatur ꝓpter obediētię bonū. ij. q. iij. qđ ergo. & xxiij. q. j. qđ culpatur. nō autē ſi eā pro certo nouit. Sed iſta debēt intelligi de innocētia in ordine ad iudicē, vt ſcilicet exeq debeat ſi dubitat eū innocentē, id eſt, iniuſtè dānatū, nō aūt ſi de hoc ſit certus: quia ſi, ſecundū eum, iuſtè iudex dānat innocentē conuictū, quādo tenetur obedire ſuperiori, nec poteſt aliter eū iuuare: eadē ratione, & miniſter tenetur exequi, quādo tenet̃ obedire iudici, nec pōt abſolutionē
7 ab exequutione obtinere. ¶ Septimò* quæritur, vtrū iudex teneatur iudicare ſecūdùm ſtatuta, vel cōſuetudines loci inter eos, quorū vnus eſt ſibi ſubditus, & nō alter? Et dicit Pan. in c. clericis. de foro cōpe. ꝙ aut ſtatutum concernit ſolennitatē actus exhibendi tēpore contractus: & tūc ſiue ſit ſtatutū laici, ſiue clerici, nō valebit actus, ni ſolennitas illa fuerit obſeruata: quia ſubditus cōtrahere nō potuit etiā cū nō ſubdito ſpreta lege ſui ſuperioris, imò peccauit. de maio. & obe. c. ij. & c. reqſiſti. de teſta. & nulla fuit cōtracta obligatio lege ſibi reſiſtente, & inhabilitāte cōſenſum ſuū. l. cùm lex. ff. de fideiuſ. & quod not. in c. ſi diligenti. de foro cōpe. & in c. cùm contingat. de iure iu. & ſic nō tenuit cōtract⁹, cùm debeat eſſe vtriuſq; obligatorius. l. Labeo. ff. de ver. ſig. ſicut videm⁹, ꝙ donatio facta etiā nō ſubdito vltra quingentos aureos ſine inſinuatione nō valet. l. ſancim⁹. C. de don. Et ideo iudicabit ſecundū hoc ſtatutū in vtroq; foro inter clericū & laicū: & facit, quod determinat Fede. cōſ. lxxvij. ꝙ ceſsio actionis

contra

cõtra plebeiũ facta nobili ab eccleſia nõ valet, ex quo ſtatuto ꝓhibẽt ne nobilis eã poſsit recipere. Ratio, quia ſtatutũ diſponit in caſu licito, & inter ſubditos, & nõ in fraudẽ libertatis eccleſiaſticæ. Ex quo patet, ꝙ laicus teneẽ in teſtãdo ſeruare oẽs ſolennitates ſuæ legis: aliàs nõ valebit, quãtũcunq; inſtituat clericũ, niſi hoc fecerit ꝓ anima ſua: qa in talibus ſufficit ſeruare diſpoſitionẽ iuris gẽẽr. c. relatũ. el j. de teſta. & in l. j. C. de ſacroſa. eccl. Aut ſtatuit concernit rẽ: exemplũ, ſtatuto cauetur ne res dotalis ſine certa ſolẽnitate poſsit alienari: & nõ valeat alienatio ipſa nõ ſeruata, etiã facta clerico: per quod nõ dico, ꝙ ſtatutũ laicorũ liget clericũ, ſed tãtũ ſubditũ, & impedit obligationẽ oriri. l. nõ dubiũ. C. de legib. ideóq; ſi clericus vult illũ obligare, faciat illũ ſeruare ſeruãda. Aut ſtatutũ cõcernit perſonã: puta, ꝙ debeat aliquid facere poſt cõtractum perfectũ: vt appræhendere poſſeſsionẽ intra certũ tempus, aut probare ꝓ tot teſtes, & huiuſmodi: & tũc clericus nõ arctatur reſpectu ſtatuti laici, etiã litigãs ĩ foro ſeculari: nec laic⁹ reſpectu ſtatuti epiſcopalis ipſius clerici, nec foreſis. quod limita verũ quãdo aliquid eſt explicandũ ꝓ partes extra iudiciũ: quia debet iudex eccleſiaſticus etiã ſi litigantes ſecundùm ſuã legẽ iudicare. & facit quod not. in l. ij. C. de cõſti. pecu. Secus vbi aliquid eſt explicãdũ in iudicio: quia nõ ꝓt iudex eccleſiaſtic⁹ arctari ſtatuto laicorum. vnde ſi eorum ſtatuto cauetur, ꝙ nõ poſsit probari mutuũ per teſtes: ſi laicus litigat cõtra clericũ in foro eccleſiaſtico, non aſtringitur laicus illi ſtatuto. & facit quod no. in c. ij. de arb. lib. vj. & no. per Bar. in l. cũctos populos. C. de ſum. trini. vbi dicit, ꝙ etiã ſi tale ſtatutũ concernens perſonã indirectè tangit bona: ꝙ non ligantur. Exemplũ: Statuto cauetur, ꝙ primogenitus ſuccedat. Certè foreſis nõ ligatur, etiã ſi habeat ibi bona. Secꝰ ſi principaliter cõcerneret bona: vt ſi diceret, ꝙ bona deferãtur ad primogenitũ. Facit l. j. ff. de tut. & cur. da. vbi licet præſes prouinciæ poſsit dare tutorẽ, nõ tamen eũ qui non eſt eiuſdem prouinciæ, vel habet ibi domiciliũ. Et ſic fuit diſputatum per do. Laur. in quæſtione facti. Statuto cauet Mutinæ, ꝙ ſi res ab aliquo poſſeſſa euincatur, nõ teneat poſſeſſor eã reſtituere, niſi ſibi detur pretio quo emit. Bononienſis litigat Mutinæ contra Mutinenſem, & ſententiam obtinet. Nunquid debit ſibi pretiũ? Certè nõ: quia illud ſtatutum nõ porrigit vires ad foreſes, licet ibi litigẽt. Facit ad hoc quod no. Pe. de Ancli. in c. canonũ. de cõſtitu. Ex quo infert Panor. vbi ſũprà, quòd quãuis ſtatuto caueatur, ꝙ vſurarius nõ teneatur reſtituere pignus, etiã ſi probet quis ſe eſſe dominũ, niſi reſtituto pretio, pro quo eſt impignoratum: ꝙ nõ extendetur ad rẽ clerici, vel forenſis, impignoratam domino inſcio: quia ſtres eſt clerici, nõ ſubijcitur iuriſdictioni laicorũ: de vit. & hone. cle. c. ſi. in clemen. Si verò ſit laici extranei, & ibi eſt delata furtiuè, nũ ꝓt dici de iuriſdictione ſtatuẽtis. ſicut dicimus de re mobili, quæ nõ eſt permãſura in loco: vt no. in c. fi. de foro cõpe. & facit lex, hæres abſens. §. nũquid. ff. de iudic. Aut ſtatutũ dat modũ decidẽdi cauſam: & tunc ſi præſigit legẽ iudici, iudex tenetur, & ſub eo poteſt allegari. Exẽplũ: ſtatuto cauetur, vt iudex ſequatur libros mercatorũ: & tũc in foro ſeculari facit fidẽ in præiudiciũ ſubditorũ, non autẽ clericorum, vel extraneorũ. Si tamẽ vult recipere librũ pro ſe vigore ſtatutorũ, tenetur recipere contra ſe; arg. c. cũ olim. de cenſi. cũ ibi not. Si verò nõ præfigit legẽ iudici, ſed loquitur generaliter, adhibeatur fides libris mercatorum: tunc vbiq; poteſt allegari cõtra ſubditũ ſtatuentis: niſi in caſu quando nõ vult ſuſcipere contra ſe. Secundũ autem quã conſuetudinem ſit iudicandum, vide §. Conſuetudo. §. x. & xx. ¶ Octauò* quæritur, quid iura velint circa ſententias iudicũ interpretandas? Et dico multa infrà tractanda in tit. Sententia. de ſententia ipſa in ſe: in ordine autẽ ad iudicẽ nunc dico ſic: Si lata ſententia dubiũ circa eam noniter oriatur, vtrum poſsit eam iudex interpretari. gl. in c. j. de poſtu. prela. arguit quòd ſic: ſed Pan. in d. c. j. & in c. ex parte. el iij. de ver. ſig. poſt Bar. & gl. in l. ab executore. ff. de app. dicit ꝙ nõ poteſt, ſi eſt delegatus. per c. in literis. de offi. dele. ſimiliter nõ põt, ſi eſt ordinarius, & inferior: vt in d. l. ab executore. vbi tex. not. maiores aũt iudices poſsunt, vt videt tex. in eadẽ l. ſed ita debet interpretari, vt nõ corrigat, vel mutet, ſed tantũ declaret. Arbiter autẽ videtur hoc non poſſe: per tex. in c. cũ olim. de arbit. & ibi Pan. Et prædicta faciunt ad quæſtionẽ, an ſtatutarij deputati à populo, ſua poſsint interpretari ſtatuta, ſi dubitatio ſuboriat. & Io. And. in d. c. ex parte. & Bar. & cõmuniter Legiſtæ in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. cõmuniter cõcludunt ꝙ non, ex quo functi ſunt officio ſuo, ſecundũ Pan. in d. c. ex parte. Nec obſtat ſi dicatur eius eſſe interpretari, cuius & cõdere: quia iſti nõ videntur ſtatuta in veritate cõdidiſſe, ſed populus: qa is dicitur facere, cuius autoritate fit. de præſcri. ſi diligẽti. & ideo ad populũ, ſeu ad generale concilĩ recurrendũ eſt. Quod intellige quãdo interpretatio eſt valde dubia: quia ſi eſſet clara, & iuri cõſona, iudex corã quo vertitur quæſtio, poſſet interpretari ſtatutũ: ſicut dicim⁹ in lege cõmuni, & principum priuilegijs: vt no. Inn. in c. cũ ſpeciali. de ap. & facit l. vnica. C. de profeſ. q in vr. Conſtã. lib. xij. vbi datur inferioribus, & Doctoribus poteſtas interpretãdi. Adde tamẽ quod no. Lu. de Ro. in ſuis ſingularibus, per l. Paulus. la ja de re iud. ꝙ iudex poteſt eadem die poſt ſententiam latã ſupplere aſſeſſoria: & idem in arbitro per glo. ſingu. in l. quia arbiter & ſi errauerit. ff. de arbi.

DE IVDICIO.

1 *Iudicium quot modis dicatur.*
2 *Iudicium & arbitrium qualiter differant.*
3 *Iudicium quotuplex ſit.*
4 *Iudicium extraordinarium multiplex.*
5 *Iudicium tribus modis redditur illicitum.*
6 *Iudicium quot modis redditur nullum.*
7 *Iudicium ubi incipit, & quot modis finitur.*

IVDICIVM ſecundùm Sanct. Tho. ij. ij. q. lx. ſecundũm propriam impoſitionem ſignificat rectã determinationem iuſtorum. & eſt actus iudicis inquantum eſt iudex, id eſt, ius dicens, ſed poſt ampliatũ eſt nomẽ eius ad ſignificandum omnem rectã determinationẽ ſpeculativam, aut practicã. ¶ Et* ideo ſumitur iudiciũ primò pro ſententia iudicis. ff. de re iud. l. j. & ſecũdò pro caſu fortuito, qui ſcilicet venit ex iudicio Dei, vt patet ex cõſuetudine loquẽtium. tertiò pro actione, qua ad iudiciũ tenditur, vt iudicium fami. ercis. ff. de iudi. l. in familiæ. quartò pro pœna, quę ex ſententia infligitur. diſt. l. expurgabat. quintò ꝙ vſurationis, quo iudicatur: ſicut dicimus in pueris nõ eſſe iudicium. & facit Inſti. quibus non eſt permiſ. facere teſtamentum. §. præterea. ſextò pro inſtantia, vel ordinatione cauſæ diſcutiendę in iure corã iudice: quomodo ſumitur in l. properãdum. §. j. C. de iudi. & ff. eo. l. proponebatur. Et iſto modo hic de iudicio intendimus principaliter: & eſt actus legitimus duarum perſonarũ, ſcilicet actoris, & rei ſuper eadẽ quæſtione, ſub eodem iũdice contract⁹, de verbo. ſignifi. forus. in glo. Et ſic adiuncto iudice tres perſonæ concurrunt. Vnde & ab aliquibus dicitur actus triũ perſonarũ, ſcilicet verè vel fictè: quia aliquãdo fama locũ tenet actoris. vel ſecundũ Car. & redit in idẽ, eſt inueſtigatio, quãm ſecundũ ordinẽ iuris facit iudex per varios modos ad veritatẽ eliciendã & cuſtodiendã. xxx. q. v. iudicantem. ¶* Primò verò quæritur, quo modo iudiciũ ſe habeat ad arbitriũ? Et dico ſecundũ Goſt. ꝙ arbitriũ & iudicium eodẽ modo poſſunt diffiniri, excepto ꝙ iudiciũ eſt de cauſa ciuili & criminali: arbitriũ verò de ciuili tantùm. & iudicium neceſſario, arbitriũ verò volũtariè ſubimus. ¶ Pro quo ſciẽdum eſt, ꝙ ſecũdùm Azo. arbitriũ eſt actus certarũ perſonarũ exequentiũ cõpromiſſum: limita ſuper ciuili quæſtione. Vnde ſecundũ alios eſt actus trium perſonarũ, ſuper ciuili quæſtione, quaſi in iudicio contendẽtium. ¶* Secundo queritur, quotuplex eſt iudiciũ? Et dico ꝙ duplex principaliter, ſcilicet ordinarium, id eſt, quod fit corã ordinario ordinariè: & extraordinariũ, quod ſic dicitur.* Primò ſi fit corã delegato: vt no. Bern. Inno. & Hoſt. in c. quoniã cõtra. de prob. & ibi gl. Et ſecundò, quãdo nõ proceditur in figura iudicij, ſed ex indicis officio per modum inquiſitionis vel denuntiationis: de accuſ. ſuper his. & c. qualiter. el ij. Et tertiò in cauſis electionis, poſtulationis, aut prouiſionis, ſuper dignitatibus, perſonatibus, officijs, canonicatibus, præbendis, ſeu quibuſcunq; aliis beneficijs eccleſiaſticis, aut ſuper decimis, matrimonijs, & vſuris: in quibus procedendum eſt ſimpliciter & de plano: de quibus no. in c. olim. de accuſ. per Inn. & Hoſt. & in c. ſtatuta. de hære. lib. vj. & Io. Mo. & Io. Andr. pro quo etiã videtur tex. iuncta gl. in c. quoniã cõtra. de probat. ¶ Et quartò dici poteſt extraordinariũ, quãdo iudex eccleſiaſticus cognoſcit de tẽporalibus rebus laicorũ ratione peccati annexi: de iudi. no. uit. Quædã etiam iudicia dicũtur capitalia, quibus ſcilicet caput eximitur à ciuitate, morte, vel exilio. Inſti. de publ. iud. §. publicorũ. Quædam publica, quæ ſunt de publicis cauſis, quaſi populica: quia cuilibet de populo cõmiſſa eſt executio, vt in crimine læſe maieſtatis, in quo omnes de populo poſſunt accuſare. quãdoq; ẽt publica dicũtur à crimine: de quibus Inſt. vbi ſ. in prin. Quædã verò dicũtur priuata, quæ ciuiliter pertractãtur. Et dicitur iudiciũ ciuile, quãdo finis tendit ad cõmodũ partis: criminale verò quãdo ad cõmodũ reipublicæ, ſiue pœna ſit corporalis, ſiue pecuniaria. glo. not. in l. ꝓtor. ff. de ſepul. viol. & fuit opinio Inn. in c. qualiter & quãdo. el ij. de accu. vide etiã ſ. Cauſa. §. v. ¶* Tertiò quæritur, quot modis iudiciũ redditur illicitũ? Et dico ꝙ tribus: primò quãdo deeſt iudici authoritas ſuper reo vel cauſa: & dicitur iudiciũ vſurpatum. quod prohibetur de pœnit. diſt. vj. §. fi. vj. q. jj. ſcriptum, & hoc eſt mortale iure naturali. Secundò quãdo iudex habẽs authoritatẽ, iniuſtè procedit amore, odio, vel alia paſſione: & dicitur iudiciũ iniuſtũ, quod prohibetur xj. q. iij. quicũq;. & eſt ſimiliter mortale. Tertiũ, quãdo iudex habẽs authoritatẽ, & ſecũdũ iura ꝓcedẽs, vel quicũq; alius extra iudiciũ, ex leuibus ſignis aliquẽ condẽnat, ſiue ex ſuſpicionibus: & dicitur iudiciũ temerariũ: quod prohibetur ij. q. j. primò ſemper. Vbi gl. diſtinguit triplicẽ ſuſpicionem, ſcilicet violentã: vt ſi reperitur ſuſpectus cũ ſuſpecta, nudus cũ nuda in eodẽ lecto: & hæc inducit condemnationem, tanquã ſufficienter probatũ ſit. xxxij. q. j. dicit dominus. & probabilem: vt cùm oritur infamia de aliquo, etiã apud graues perſonas. & hæc licet nõ faciat probationẽ, inducit tamẽ purgationẽ, quã põt prælatus exigere. ij. q. iiij. presbyter. & temerariã: vt cũ oritur ex leuibus indicijs, puta ex loquutione leuium perſonarum. Et hæc habet multos gradus, ſecũdũ S. Tho. ij. ij. q. lx. Primus cùm quis ex leuibus & inſufficiẽtibus ſignis dubitat de bonitate vel malitia alicui⁹: & hoc eſt leue & veniale peccatũ. Secũdus cùm pro certo malitia creditur: & hoc in re notabili eſt mortale, quia proximus cõtinitur. Tertius cùm proceditur exterius ad ſentẽtiãdũ ſecũdũ talia ſigna: & hoc ſimiliter eſt mortale. ¶* Quartò quæritur, quot modis iudicium redditur nullum? Et dico ꝙ multis. Primò, ratione iudicis incõpetẽtis: puta quia nõ habet poteſtatẽ ſuper eum quẽ iudicat: vt de iudic. c. at ſi clerici. cũ ſuis cõcor. Secũdò, ratione perſonæ agentis: puta quia eſt minor, & agit ſine authoritate curatorũ. C. de iudic. l. properandũ. & C. qui legiti. perſon. in iudic. habeãt. l. j. ſimiliter quia eſt ſeruus, vel monachus, aut excõicatus, & huiuſmodi: quia ſimiles agere nõ poſſunt, niſi in caſibus expreſſis à iure. Tertiò, ex defectu rei: puta, qa ſub tali iudice tractari nõ põt: ſicut ius patronatus ſub laico. de iudi. quãto. vel res eccleſiaſtica. de iud. decernimus. ¶* Quintò queritur, vbi incipit, & quot modis iudicium finitur? Et dico, ꝙ incipit in litis cõteſtatione: & hoc reſpectu cauſæ. C. eo. l. j. nõ aũt reſpectu aliorũ actuũ iudicialiũ: vt ſunt examinatio partiũ, & cõfeſsio, &c. finit verò ſecũdũ Goſt. quatuor modis. Primò, tẽpore: vt cauſæ criminales biẽnio. C. vt intra cer. tẽp. c. au. cri. ter. per totũ. cætera verò triẽnio. C. de iudi. l. properandũ. Secundò, ſentẽtia: quia iudiciũ finẽ accipit ex re iudicata: vt in c. iudiciũ. de re iud. Tertiò, prohibitione: & quartò, ſtatus mutatione: quia iudiciũ ſoluitur vetante eo qui iudicare iuſsit: vel qui maius imperiũ in eadẽ iuriſdictione habet: vel ſi ipſe iudex eiuſdem imperij eſſe cœperit, cuius eſt ipſe qui iuſsit. ff. eo. l. iudiciũ.

DE IVRATIONE ET IVRAMENTO primò in ſe, quid, & quotuplex ſit.

1 *Iuramentum quid.*
2 *Iurandi uarij modi.*
3 *Iuramentum quotuplex ſit.*
4 *Iuramentum an ſit, dicere, in ueritate ita eſt.*
5 *Iuramentum an ſiat per creaturas non ſacras.*
6 *Iurandi formulæ in & per.*
7 *Iuramentum an dicatur omnis fidei præſtatio.*

IVRARE ſecundùm S. Thom. ij. ij. q. lxxxix. eſt Deum teſtem inuocare: vnde eſt actus latriæ, dicente Hieronym. ſuper Matth. ꝙ qui iurat, aut veneratur, aut diligit eũ, per quem iurat. Iuramentũ ſecundùm Goſ. & Hoſt. & Arch. vt refert ac ſequitur Sum. Ang. eſt aſſertio & negatio de aliquo licito poſsibili & honeſto ſacræ rei atteſtatione firmata. Sed hoc nõ bene dicitur: quia ſecũdũ hoc nullus poſſet male iurare. ſecũdũ Ray. verò, vt refert & ſequitur Suppl. iuramentũ eſt affirmatio de aliquo, ſacræ rei atteſtatione firmata. Sed neq; hoc ſufficienter dicitur, quia non ſolùm aſſerens, ſed etiã negans aliquando iurat. Et ideo ſecundũ Arch. & eſt mens S. Tho. *Iuramentum eſt affirmatio vel negatio de aliquo facto vel fiendo, ſacræ rei atteſtatione firmata. ¶ Pro quo nota primò, ꝙ hic affirmatio & negatio ſumitur nõ ſolùm formaliter, id eſt, oratio prolata: ſed etiã virtualiter: ſicut cũ aliquo dicente alicui, iura ita eſſe: & ille tangit librũ nihil dicẽs: ille tactus habetur pro iuramento & loquutione iuratoria. ¶ Nota ſecũdò, ꝙ iſta ſacra res, per quam iuratur, eſt Deus, aut aliquid Dei inquãtum eſt Dei, cũ iurare ſit Deum teſtem inuocare: vnde per creaturas iuramus, non ſecundùm ſe ſumptas, ſed inquantum manifeſtatur in eis veritas diuina. Vnde cũ iuramus per fidẽ, per Euangelia, vel ſanctos, intelligitur iuramentũ eſſe per Deũ, cuius veritas cõtinetur in fide & Euangelio, & per ſanctos eſt prædicata. ¶* Primò verò queritur, quot

modis iuratur? Et dico, ꝙ duobus in genere. Primò simpli
ci verbo: vt dicẽdo, per Deũ ita est, nec est necesse, secũdũ
Pan. in c. & si Christus. de iureiurand. ꝙ dicatur, iuro. Se-
cũdò interueniente aliqua sacra re: vt cũ iuratur in manu
episcopi, aut super Euãgelijs, aut cruce, vel huiusmodi. Pri
mum fit multis modis, de quibus certa regula dari nõ põt:
sicut in lege veteri iurabãt dicendo, viuit dominus, viuit
anima mea, hoc addat mihi dominus, & huiusmodi. j. Re-
gum xxij. & in primitiua ecclesia dicendo, testis est mihi
Deus, Deũ testẽ inuoco, veritatẽ dico in Christo, nõ men
tior, testis est mihi cõsciẽtia. xxij. q. j. si peccatũ. &, sic Deus
me adiuuet. xxxv. q. vj. de parẽtela. Similiter & secũdũ, vt
per Euangelium Christi, per corpus, per crucẽ Christi, per
sacramentũ, vel ordinẽ sacrũ, aut sanctos: vt no. in c. si ali-
qua. xxij. q. j. Vnde Ioan. And. dicit in cle. ꝙ iuramentũ ex
iuris ordine factũ multipliciter fit. Quædam enim iura di
cunt simpliciter debere iurari: quædã corporaliter: quędã
super sancta Dei Euãgelia: quædã addunt ipsorũ tactũrã.
j. q. vij. quoties. Apud Italicos interpretatur consuetudo, ꝙ
sufficit quẽlibet librum, vel quamlibet scripturã tangere:
quod satis puto procedere vbi etiã de iuramẽto corpora-
li exprimitur: non sic autẽ vbi de tactu Euangeliorũ poni-
tur: vt in clem. multorũ. de hære. super verbo, tactu. ¶* Se
cundò quæritur, quotuplex est iuramentum? Et dico ꝙ est
duplex, scilicet iudiciale, id est, delatum in iudicio etiã co
actẽ: & extraiudiciale, id est, non in iudicio, sed extrà ex
partiũ voluntate & conuentione exhibitũ & susceptũ: vn
de conuentionale dicitur. Et iudiciale quidem aliquando
dicitur iuramentũ de calumnia: quo scilicet quis iurat se
bona fide, nõ animo calumniandi causam mouisse vel re-
spõdere, seu aliquid proponere: vt C. de iur. cal. l. ij. §. j. ff.
fã. ercis. l. inter cohæredes. §. qui familiæ ercisc. Et debet
hoc iuramentũ esse nõ tantũ de præterito, sed etiã de futu-
ro: vt ibi. Est autẽ calũnia falsa petitio vel iniusta repulsio
facta scienter. arg. eorũ quæ not. ff. ad Turp. l. j. §. calũnia-
ri. ij. q. iij. §. notandũ. Aliquando verò solùm dicitur iudi-
ciale: & est in litem, ex eo scilicet, ꝙ propter litẽ siue pro-
pter rem in lite, id est, in iudicio petitam præstatur. Vnde
aliquãdo datur à iudice quãdo deficientibus probationi
bus habẽs vnũ testẽ vel famã pro aliquo, cõpellit eum iura
re, super quo est fama. Et dicitur necessariũ: quia pars cui
defertur, sine causa illud recusare nõ põt. vt in c. fi. de iure-
iur. in princip. & in l. generaliter. C. de non nu. pe. Dicitur
etiã decisoriũ: quia præstatur ad litis decisionẽ. Aliquãdo
tamen iuramentũ iudiciale datur à parte parti: & tũc recu
sari potest: vt in d. c. fi. Extraiudiciale quoq; secundũ Ray.
& S. Tho. in iij. dist. xxxix. & ij. ij. q. lxxix. est duplex. f. asser
toriũ: quo iuratur de præterito vel præsenti sic esse vel nõ
esse: vt in c. si verò. de iurei. & ꝓmissoriũ seu obligatoriũ
de futuro: vt cũ quis iurat aliqd se daturũ, vel facturũ: aut
nõ daturũ vel nõ facturũ: vt in c. cũ cõtingat. de iureiu. Ad
dit Sum. Ang. tertiũ f. confirmatoriũ, sicut cùm filia renũ-
tiabit bonis paternis, & iuramẽtũ tali renũtiatiõi interpo
nit: vt in c. j. de pac. li. vj. & in auth. sacramenta puberũ. C. si
aduer. vẽd. sed istud iuramẽtũ est promissoriũ, vt patet. Est
autẽ & iuramẽtũ execratoriũ: vt cũ quis inuocat Deũ non
solũ vt testẽ, sed etiã vt iudicẽ punitorẽ: sicut dicẽdo, si nõ
sic est, nõ sit salus animæ meę. Sed istud nõ ponit in nume
rum cũ prædictis: sed ista execratio semper est cũ iuramen
to assertorio vel promissorio: licet nõ ecõuerso: quia illa
interdũ sine execratione fiunt. ¶ Tertiò quæritur speciali
4 ter,* vtrum sit iuramẽtũ dicere, in veritate ita est? Et dicit
Panor. in d. c. & si Christus. ꝙ sic: quia interponitur Deus,
qui est veritas, ad cõfirmationẽ actus. de celeb. miss. in qua
dam. quod limita, quãdo iurans intẽdit iurare seu inuoca
re veritatẽ primã, & nõ aliter: alioquin Christ⁹, qui horta
tus est ad nõ iurandũ, scilicet sine causa & necessitate, ali
quãdo sine necessitate iurasset: quia dixit, in veritate dico
vobis, ꝙ multæ viduæ &c. ¶* Quartò quæritur, vtrũ sit iu
ramentũ iurare per creaturas nõ sacras: puta cœlũ, ignẽ, &
huiusmodi? Et dico ꝙ sic, si apponatur Deus obliquè: vt,
per istũ ignẽ Dei, vel huiusmodi: quia Deus inuocatur cõ
ditor eius. Et hoc idem innuit S. Thom. ij. ij. vbi §. & alij
doc. qui dicũt dominũ prohibuisse iuramẽtũ per cœlũ &
terrã, & alias creaturas: nõ simpliciter, sed ita, ꝙ eis diuina
reuerẽtia exhibeatur: sicut Iudæi per angelos & creaturas
iurabant, vt dicit Hieron. Et hoc expresse tenet S. Tho. in
iij. distin. xxxix. & S. Bon. in iij. dist. xxxix. dicens, ꝙ licet iu
rare per creaturã relatã ad creatorẽ, hoc est, prout relucet
in ea vestigiũ diuinæ veritatis. Imò etiã si non apponatur
Deus explicite, & tamẽ illa creatura fit aliquid, in quo pe
culiariter fiat nobis memoria Dei, quando illud nomina-
tur, videtur ꝙ per illã fiat iuramentũ, vt per animã, & per
conscientiã: sicut etiã innuit S. Bo. imò etiam per cœlũ, vt
innuit S. Tho. in iij. vbi §. ¶* Quintò quæritur, vtrũ æquè
iurari possit per in, sicut per ly per? Et dicit S. Bon. vbi §.
ꝙ duplex est modus iurãdi, scilicet per ly per, & per ly in:
sed ly per, magis dicit ipsam veritatẽ sub ratione testificã-
tis & principantis: sed ly in, habitudinẽ importat diuinæ
veritatis sub ratione testificãtis & exẽplantis. Vnde secũ-
dùm rem idẽ est iurare in Deũ & per Deũ, & dicere, testis
est mihi Deus. Et ideo dici potest ꝙ dicere, in conscientia
mea sic est: vel in anima mea, est iuramẽtũ: & idẽ est in re,
quod per cõscientiã meã, & animã meam. ¶ Sextò* quæri
tur, vtrũ omnis fidei præstatio, id est, promissio super pro
pria fide sit iuramentũ? Et dicit Pan. in c. querelã. de iure-
iur. ꝙ sic: sed nõ e contrario omne iuramentũ est fidei præ
statio: quia dicitur quis præstare fidẽ quãdo promittit ali
quid, dicendo per fidẽ meã: vel, sic Deus me adiuuet. & hu
iusmodi: & sic fidei præstatio non includit nisi iuramentũ
promissoriũ, & nõ assertoriũ. Sed malè simit fidei præsta
tionẽ esse solũ in promittẽdo: cùm etiã quis possit asserere
aliquid per fidẽ suam: & dicẽdo, sic me De⁹ adiuuet: qd
propriè est iuramẽtũ execratoriũ. Sum. aũt Ang. dicit, ꝙ si
dei ꝓstatio est promissio per fidẽ sine verbo, iuro. Sed iu-
ramentũ est, cũ dicitur, iuro per Deũ, vel per aliud. Sed cõ
trà: qa nõ est necesse, ꝙ in iuramẽto vtamur hoc verbo iu
ro, sed sufficit Deũ explicitè vel implicitè interponere, se
cundũ Pan. in c. & si Christus. de iureiurã. Et ideo alij di-
cunt ista differre: quia iuramẽtũ fit sacræ rei interuẽtu, nõ
aũt fit Dei præstatio: vnde ipsa nõ est iuramẽtũ, nisi sume
retur fides pro virtute theologica, sed est promissio facta
sup propria fide, id est, fidelitate: vt & ipsum nomẽ sonat.
Vnde aliquãdo ista dicũtur idẽ: qa inter ea quo ad pecca-
tũ mortale non est differẽtia. Vnde secundũ Arc. in c. j. de
sepul. li. vj. & Inn. & cõiter doct. in d. c. & si Christus. sicut
iuramẽtũ est dicere, iuro tibi per fidẽ meã, vel Euangeliũ:
sic ẽt & dicere, promitto tibi per fidẽ: siue sub fide mea. ali
quãdo verò ponũtur vt diuersa: vt in c. peruenit. de fideiu.
& in c. querelam. ne præl. vi. su. & in cap. ij. de sponsa. quia
scilicet quo ad pœnam periurij, vt depositionis in clerico,
non sunt idem: vt j. Periurium. §. ij. Simplex verò promis-
sio dicitur, quæ nec iuramẽto, nec fidei præstatione firma
tur. De forma autem iuramenti quod Imperator facit pa-
pæ, aut episcopus exemptus, aut rector ecclesiæ episcopo,
vide Arch. ij. parte. tit. x. c. iiij.

Rur

RVRSVS DE IVRAMENTO SECVN-
do, an & quando licitum sit vel illicitum.

1 *Iurare an sit licitum.*
2 *Iurare per creaturas an liceat.*
3 *Iuramentum quibus competat.*
4 *Iuramentum cui, quando, & propter quid, exhibeatur.*
5 *Iuramentum licitum quos comites habere debeat.*
6 *Iurare falsum an sit mortale peccatum.*
7 *Iurare quid iniustum an sit mortale peccatum.*
8 *Iurare indiscretè non est mortale peccatum.*
9 *Iurare alium inducens an mortaliter peccet.*
10 *Iurare per mẽbra Dei, & sanctorum an sit mortale peccatũ.*

IVRAMENTVM secundò cõsiderandũ est an & quãdo
1 licitum sit vel illicitum. ¶* Primò verò quæritur, vtrũ li
citum sit aliquãdo, aut etiã frequẽter iurare? Ad quod di
cit S. Tho. ij. ij. q. lxxxix. arti. j. ꝙ iuramentum secũdùm se
est licitum & honestum. quod patet ex origine: quia ĩtro
ductum est ex fide, qua homines credunt Deum habere in
fallibilẽ veritatẽ, & vniuersalem omniũ cognitionẽ & ꝓ
uisionẽ: & ex fine, quia inducitur ad iustificãdũ homines,
& ad finiẽdũ cõtrouersias, vt dicitur ad Heb. vj. Nihil autẽ
prohibet aliquid esse secũdùm se bonũ, quod tamẽ cedit
in malũ eius, qui nõ vtitur eo cõuenienter: sicut est susce
ptio Eucharistiæ. Iuramentum aũt cedit in malum alicui,
ex eo, ꝙ male vtit̃ eo, id est, sine necessitate & cautela de-
bita: quia videtur paruã reuerẽtiã habere ad Deum, qui eũ
ex leui causa testẽ inducit, quod nõ præsumeret etiam de
aliquo viro honesto. Imminet etiam periculum periurij;
quia de facili homo delinquit in verbo: vt patet Iac. iij. vn
de iurationi nõ acquiescat os tuũ. Eccle. xxiij. hæc ex illo.
qui ibidẽ ar. v. dicit, ꝙ iuramentũ nõ est habendum inter
ea quæ sunt per se appetẽda: sed inter ea q̃ sunt huic vitæ
necessaria, secundũ Aug. de Sermo. do. quib⁹ indebitè vti
tur quicũq; vtitur vltra terminos necessitatis: qa quod nõ
quæritur nisi ad subueniendũ alicui defectui, nõ numera
tur inter se appetẽda, sed inter necessaria: vt medicina, q̃
requiritur ad subueniendũ infirmitati: iuramẽtũ aũt quæ 4
ritur ad subueniẽdum alicui defectui: quo scilicet va⁹ ho
mo alteri decredit. Nec tñ est simile de voto, quo aliquid
in reuerentiã Dei ordinatur: & de iuramẽto quo reuerẽ-
tia nominis diuini assumitur ad cõfirmationem alicuius.
2 ¶ Secũdò q̃ritur,* vtrũ liceat iurare per creaturas? Et dicit
idẽ vbi §. art. vj. ꝙ iuramentũ quod per simplicẽ contesta
tionẽ fit, principaliter refertur ad ipsum Deum, cui⁹ testi
moniũ inuocatur: secũdariò verò ad illud assumuntur ali
quæ creaturæ nõ secũdũ se, sed inquãtum in eis diuina ve
ritas manifestatur: de quo tit. priore. §. iiij. in iuramẽto au
tem facto per execrationẽ inducitur creatura aliqua: vt in
qua diuinũ iudiciũ exècratur: quomodo solet homo iura
re per caput suũ, aut filiũ, aut aliã rẽ dilectã. Quòd autem
Ioseph iurauit per salutẽ Pharaonis, Gen. xlij. vtroq; mo-
do potest intelligi, scilicet per modũ execratiõis, quasi sa
lutẽ Pharaonis obligauerit Deo: vel per modũ cõtestatio
nis, quasi cõtestãdo veritatẽ iustitiæ diuinę, ad cuius exe-
cutionẽ principes terræ cõstituũtur. hęc ex illo. ¶ Tertiò q̃ 5
3 ritur,* quibus cõpetat iuramentũ? Et dico, ꝙ pueri secũdũ
S. Tho. art. viij. ad iuramẽtũ nec cogunt, nec admittuntur
ante annos pubertatis. xxij. q. v. pueri. vbi etiã dicitur, ꝙ si
iuranerint, & pater vt audierit statim contradixit, irrita
sunt iuramẽta. Si tamẽ iurãt habẽtes vsum rationis, siue in
iudicio, siue extra, ita peccãt venialiter aut mortaliter se-
cũdùm qualitatẽ periurij, sicut & alij. de deli. pue. c. j. Simi
liter nec aliàs periurat. xxij. q. v. paruuli. quod Archi. intelli-
git de cõuictis in iudicio, qui repelluntur in iudicio & in
contractibus vt infames. de periurijs aũt notorijs ex facto
dubitat, cũ innumeri sint tales ĩ quotidiana locutiõe. Sed
ego puto idẽ in istis, si iuramẽtũ fuit euidẽs quãtũ ad ver
ba, & deliberationẽ, & factũ: vt si quis corã multis delibe-
ratè iuret p sancta Dei Euãgelia tacta de aliquo, quod eui
dẽter est falsum: secus si verba potuerũt fuisse iuratoria &
nõ iuratoria. aut si ex ira vel alio dubitet de animo iuran
di. aut si dubitet an factũ sciuerit esse tale. Nec furiosi. xv.
q. v. merito. Sacerdotib⁹ etiã non licet iurare, secundũ S.
Tho. vbi §. Vnde clerici iurare nõ possunt cuicunq; laico
super Euangelia. xxij. q. v. nullus. quod intellige, nisi de li
cẽtia prælati sui: vt in c. j. de iura. cal. quod verũ est si iurãt
tanquã superiori. & sic intellige d. c. null⁹. aliter sic, etiã si
ne licẽtia: vt in c. ex rescripto. & c. peruenit. de iureiu. Nõ
possunt etiã iurare de calũnia sine licentia sui superioris:
nisi ille, corã quo litigat, sit eius superior: sed habita licẽ-
tia pñt etiã in manu iudicis laici. xxij. q. vij. nos. Non pos-
sunt etiã iurare in actu testificãdi sine licentia sui superio
ris. xiiij. q. ij. quãquam. & intellige in manu laici. Exceptis
aũt tribus casib⁹ p dictis possunt licitè iurare etiam in ma
nu laici, & sine alia licẽtia: vt in d. c. ex rescripto. & c. perue
nit. & no. Pan. in c. j. de iureiur. Sed hoc limita secũdùm S.
Tho. quo ad sacerdotes esse licitum pro aliqua necessita
te vel magna vtilitate, p̃cipuè ꝓ spiritualib⁹ negotijs. Po-
nit aũt Ray. septẽ casus, in quib⁹ possunt & debẽt iurare.
Primò ne ꝓ defectu ꝓbationis aliquis lædatur, aut rẽ suã
perdat. de quo j. Testis. §. vj. secũdò p fide. tertiò ꝓ obe-
diẽtia. quartò, ꝓ pace. quintò pro indẽnitate ecclesiæ: qd
tñ ad primum reducit. sextò qñ ab excõicatione absoluun
tur. septimò cũ infamati debẽt se purgare. Probantur hæc
omnia de elec. significasti. vltra medium. xxviij. di. de Syra-
cusanæ. de offi. ord. ad reprimendam. ij. q. v. presbyter. Põt
etiã hodie addi, ꝙ si litigẽt in causa spirituali vel alia, iura
re debẽt de calũnia, scilicet vt dictũ est: & similiter de veri
tate dicenda. de iur. cal. si de calumnia. lib. vj. ¶ Quartò q̃-
ritur,* cui, quando, & propter quid sit iurandum? Et dico
in iudicio iurandum esse iudici cõpetenti: extra iudicium
verò cuicũq; iurari potest. Non aũt licet iurare in iudicio
diebus feriatis, nisi pro pace & pijs causis: vt de feri. cõque
stus. Vnde & secundùm S. Tho. in solennibus diebus, qui-
bus est rebus spiritualibus vacãdum, non sunt iuramenta
præstãda pro rebus tẽporalib⁹: nisi fortè ex magna neces-
sitate: sed solũ pro spiritualibus. Similiter iurandũ est ante
cibũ & potũ, id est, stomacho ieiuno. xxij. q. v. honestum.
sed hoc est de honestate, vt ibi. Propter qd autẽ sit iurãdũ,
dico quo ad causam materialẽ, ꝙ iuramẽto assertorio lici
tũ est de omni, siue ꝓ omni re iurare, si expedit iurãti: vl
alteri: promissorio verò, ꝓ omni re licita, iusta & honesta:
pro re aũt turpi, illicita vel iniusta factũ iuramentũ nõ te-
net. arg. c. vlt. de pact. & clarius j. Quantũ verò ad finalẽ,
dico, ꝙ pro causa illicita & mala iurare illicitũ est & ma-
lum: vt sunt coniurationes, conspirationes, & huiusmodi,
arg. c. vlt. de pact. & de re iudi. c. j. sed pro licita & vtili sibi
aut alteri iurandũ est. ¶ Quintò quæritur,* quomodo iu 5
randũ sit? Et dico secũdũ omnes tres debere esse comites
iuramẽti vt rectè fiat: sicut etiã patet Ierem. iiij. & deiure
iur. & si Christus. §. Iacobus. & xxij. q. ij. animaduertendũ.
scilicet veritas, iustitia, & iudiciũ. Et intelligitur secũdùm
S. Tho. Primò veritas, vt scilicet id quod iuramẽto firma-
tur, falsum nõ sit. & adde quod no. gl. in d. c. animaduertẽ
dũ. hoc intelligẽdũ esse de veritate rei & cõsciẽtiæ, vt sci
licet verũ sit quod iuratur, & verũ esse sciatur: & si nesciẽ

esse verum,sed creditur, de credulitate iuretur,& non de
scientia,neq; simpliciter ita esse:& multo minus si dubita
tur.Et secūdò iustitia,vt scilicet quod iuratur,nō sit illici-
tum.Et sic videtur S. Th. veritatē referre ad iuramentum
assertoriū,& iustitiā ad promissoriū.Et tertiò iudiciū,sci-
licet discretionis,vt nō leuiter, sed discretè ex necessaria
causa iuretur.adde vel ex vtili.Vnde in hoc,vt dicit, intel
ligitur deuotio,fides,& omnia requisita ad debitū modū
iurandi.Et si aliquod prædictorum trium defuerit,nequa
quā erit iuramētū,sed periuriū.vt in d.c. animaduertēdū.
& primò quidē ac principaliter secundùm S. Tho.ij.ij.q.
xcix.si defuerit veritas: quia iuramētum ordinatur princi
paliter ad confirmationem dicti humani,cui confirmatio
ni falsitas opponitur,secūdariò autem quādo deest iusti-
tia: quia iurans illicitum obligatur ad faciēdū contrariū.
tertiò si deest iudicium, quia indiscretè iurās periculo se
cōmittit iurandi falsitatem.Vtrū autē semper sit mortale,
quando aliquid prędictorū defuerit:dicit Pan.in d.c.& si
Christus.quòd non,sed aliquādo veniale:vt not.Archi.in
d.c.animaduertēdum.de quo infrà Periurium.in princip.
6 ¶Sextò quæritur,*an sit peccatū mortale iurare sine pri-
mo comite,id est,veritate?Et dico,ꝙ sic regulariter secū-
dùm omnes. Vnde ꝓpter defectum veritatis iurās peccat
mortaliter in multis casibus.¶Primò scienter iurādo fal
sum in iudicio.¶Secūdò etiā extra iudiciū,si quis aduer-
tat de falsitate & iuramēto simul:aliàs aūt si aduertat qdē
de iuramēto,sed nō de falsitate:vel ecōtra de falsitate,sed
nō de iuramēto,vel de neutro,est veniale: vnde iurās ex ī
petu iræ si iurādo aduertit se iurare falsum,& tñ prosequi
tur,est mortale.Si verò nō aduertit ex dolo vł lata culpa,
similiter est mortale:aliàs aūt veniale.¶ Tertiò, iurando
falsitatem iocose:& iste secūdùm Docto. quantum ad ali-
quid grauius peccat,quàm si seriò iuraret:quia magis va-
nè assumit nomē domini.¶ Quartò, quando aliter est in
re quàm in cōsciētia iurātis.quod tripliciter accidit: quia
aliquando quis iurat verū,credens iurare falsum,quod est
propriè mentiri:aliquādo verò iurat falsum,credens iura
re verū.& hoc est mortale secundùm aliquos:quia si factū
nescit,nō debet iurare ita esse,sed ita se credere: quod tñ
ego verū putarem,si diligentiam nō adhibuit. aliquando
verò iurat dubius,an scilicet ita sic nécne: & hoc indubitā
7 ter est mortale.¶ Septimò q̄ritur,*an sit mortale iurare si
ne secūdo comite,id est,iustitia? Et dico,ꝙ sic tripliciter.
Primò quando quis iurat se facturū vel omissurū,quod fa
ciendo vel omittēdo peccat mortaliter:puta si iurat se oc
cisurū hominē,vel nō honoraturū parentes.¶ Secundò,
quando quis iurat se non facturū aliquod bonū notabile,
licet ad illud nō teneatur:puta se nō ingressurum religio
nem.quod quidem S.Tho.dicit esse graue peccatū: quia
præcluditur via Spiritui sancto. Archi.autem videtur vel
le esse mortale: vnde propter tale iuramētū prohibet qs
promoueri ad episcopatū.dist.lxxxv.Florētinum.Secus si
quis iuret se non facturum aliquod bonum modicū:puta
se nō daturū pomum puero, aut facturū aliquod leue ma
lū,puta veniale:qa hoc est veniale,secūdū Veruec.& Mo-
nal.& Pis.& Arch.& veritatē.licet Hug.tenuerit esse mor
tale:quia illa authoritas xxij.q.iiij. in malis. impia est pro
missio,quæ scelere adimpletur.hoc nō probat:cū veniale
propriè nō dicatur scelus.Et hoc maximè verū est,quādo
iurās intēdebat implere iuramētū.Sed cōtrà:quia S.Tho.
talem appellat periurū.ij.ij.q.xcviij.artic.j.ad primū.& in
multis alijs locis.Sol.etiā eū qui iurat sine iudicio discre-
tionis appellat periurum, & tñ nō semper peccat mortali
ter:vt §.seq.¶Tertiò,quādo quis iurat se facturum aliqd
quod pōt esse bonū & malū:sicut Herodes iurauit puellæ
se daturū quicquid peteret.quod sanè intelligēdo potuit
esse licitū:puta si peteret aliquid licitè dabile: male verò
8 intelligēdo potuit esse mortale.¶ Octauò quærit,*an sit
mortale iurare sine tertio comite, id est,iudicio,puta ex
leuitate,sine necessitate vel vtilitate?Et dico,ꝙ nō,secun
dū omnes Doct.nisi primò interueniret cōtēpt⁹:aut secū
dò exponat se periculo notabili deierādi:aut tertiò,ꝙ du
bitetur vtrū iuretur pro vero,præcipuè in alterius ꝑiudi-
ciū:quia secundū Doc.iurare debet secūdū quod recolit,
scilicet dubiè,vel certè.Vū secundū Veruec.Host.& Bart.
mulier cōfessa adulteriū sacerdoti non pōt iurare marito
se peccatū istud nō habere:qa nō est certa sibi esse dimis-
9 sum.de purg.can.c.accepimus.¶ Nonò quæritur,*vtrū in
ducēs aliū ad iurandū,quē scit falsum iuraturū,vel nō ser
uaturū quod iurat,peccet mortaliter?Et dicit Richa.in iij.
distin.xxxix. ꝙ aut facit vt persona publica ad instantiam
partis,& ex ordine iuris:& sic non peccat. Si verò facit vt
persona publica,tamen cōtra ordinem iuris,vel vt perso
na priuata,sic peccat grauiter.Card.aūt in cle.vnica. de iu
reiur.dicit,ꝙ talis vincit homicidā.xxij.q.v.si quis conui-
ctus.& c.seq.& sic patet,ꝙ est mortale.Et ex hoc infert Pa
nor.in c.clericos.de cohabi.cler.& mul. ꝙ nunquā est de
ferendū iuramētū illi, cōtra quē est vehemēs suspicio de
transgressione eius,& deferēs peccat: ītellige mortaliter,
iuxta prædictam distinctionē.& alleg.c.ille.xxij.q.v.& fa-
cit optimè tex.d.c.clericos.qui nō vult cogi clericos ad iu
randū dimittere cōcubinas. Quod nota cōtra cōfessores
recipiētes à secularibus iuramēta de abstinēdo ab aliquo:
vnde potius pœnam statuant. Nō credo tamē verū quod
dictum est,quando is, quē quis scit falsum iuraturū, est iā
paratus iurare,puta quia obtulit se:& est aliqua rationabi
lis causa recipiēdi tale iuramētū: nec de tali loquitur d.c.
ille.sed de eo qui ad iurandū inducit vel disponit eū, quē
scit vel probabiliter credit periuraturū.¶Decimò quęrit,
10 *vtrum sit mortale iurare per mēbra Dei vel sanctorum?
Et dicit Summa Ange.quòd tales, si iurāt per membra in
honesta,sunt blasphemi:vt patet per c. si quis per capillū.
xxij.q.j. ibi:vel alio modo blasphemia,&c.Si verò iurāt p
honesta,& cum reuerētia, est veniale. Sed primū dictum
est falsum., quando talia membra sunt in Deo vel sanctis:
vt patet ex diffinitione blasphemiæ. nec hoc ꝓbat dict.c.
si quis.quia secundùm Bonau.vbi s̄.loquitur cōtra eos, q
credebant Deum secundum deitatē habere talia mēbra.
est tamen blasphemia verè,si non sunt in Deo: vt cùm iu-
ratur per sexū fœmineum Dei, vel secundum modū,quan
do per talia membra irreuerēter iuratur,aut etiam si sine
iuramento nominentur & attribuātur Deo.Et ideo quan
tum ad hoc dico, quòd aliquādo sunt blasphemi,aliquādo
non:semper tamen peccant mortaliter, cū sint blasphemi
verè vel modaliter ratione cōtemptus & irreuerētiæ.arg.
extrà,de malefic.statuimus.& ita sentit Archi. & cōmuni-
ter Docto.Secundum etiam dictū est falsum:quia si iuran
do per creaturas separatas à deitate, nō peccatur nisi per
defectum debitarum circunstantiarum, puta per Euange
lia & crucem:multomagis per coniunctas, vt per sanctum
corpus, aut sanguinem, vel caput Dei: ad sanum intelle-
ctum fidei,ista scilicet attribuendo Deo humano. De iura
mento etiam infrà Periurium.

RVRSVS DE IVRAMENTO TERTIO, quomodo intelligendum sit,& interpretandum.

1 *Conditiones quæ in iuramento subintelligi debeant.*

2 *Iuramentum qualiter sit interpretandum,*
3 *Iuramentum præstitū in materia iuris,debet secundū ius re-
stringi.*
4 *Iurans non alienare bona ecclesiæ sine licētia superioris, quali-
ter intelligatur.*
5 *Iurans aliquā ducere,an subintelligatur, nisi intret religionē.*
6 *Iuramentū an interpretari possit ut habeat locū in casu ficto.*
7 *Iuramentum interpretari an possit inferior à papa.*

IVRAMENTVM rursus tertiò, indiget cōsideratione,
quantum ad aliqua in eo subintellecta & præsupposita.
Vnde nunc de eius intellectu vel interpretatione agendū
est,quæ interpretatio valet & locū habet quādo iurans nō
habet expresse & specificè animum obligandi se super ali
quo determinato cōtra ipsam interpretationē:aliter autē
non valeret,vt nō.Pan.in c.veniēs.de iureiur.& facit c.iu-
1 ramenti.xxij.q.j.¶Primò verò quæritur,* vtrum in omni
iuramento etiā simpliciter facto subintelligēdæ sint mul-
tæ cōditiones?Et dicit gl.in c.quemadmodū.de iureiur.ꝙ
in assertorio nulla conditio subintelligitur,sed in promis
sorio subintelliguntur multæ:nec tamen illud erit condi-
tionatum,etiam si ipsæ exprimantur,secūdùm Pan.ibi: vt
in c.significasti.& qđ ibi not.de elec.& ī l.iij.ff.de leg.j. &
l.aliquādo.ff.de cond.& demon.de quo dic vt j.Matrimo
nium. §.j.¶Subintelligitur autē primò si Deo placuerit.
xxij.q.ij.beatus. §.j.Et secundò si placuerit papæ:vt in d.c.
veniētes.de iureiur.imò in omni iuramēto excipitur au-
thoritas superioris cuiuscunq;,extrà eo. ea te.In rebus ta
men,vel iuribus papæ non subiectis,secundū Pa.in c. con
stituimus.de rescrip.non subintelligitur illa clausula. d. c.
veniētes.Vnde sine causa rationabili absoluere nō potest
à iuramēto præstito super rebus non spectantibus ad eū:
vt no.gl.in c.quinto.de iureiur.& Inn.in c.cùm inter P.de
renunt.Ex his Fed.consi.cxcj.format hanc quæstionem.
Quidā clericus in minoribus scholaris filiusfam.existens
in studio,de voluntate patris,obligatus est iuramento nō
exire districtum Bononien.nisi prius solueret debitū:sed
reuocatus à patre ad certam diem, petita & obtēta licētia
à creditore,redijt ad patrē,vel episcopū.nunquid est per-
iurus?Et cōcludit,ꝙ primò excusatur propter pręceptum
patris,ad quod multipliciter ex lege est obligatus:& cōse
quēter videtur,ꝙ omnis obligatio facta per filiū,etiā cum
iuramēto,intelligitur saluo iure patris:& inter alias cōdi-
tiones,quas habet iuramētum,ista est potior,ꝙ in eo itel-
ligitur saluū ius alterius,extrà eod.cū cōtingat.& c.quan-
to.& d.c.veniētes.Et hinc est,ꝙ filiusfam. non potest vo-
uere sine cōsensu patris:excepto voto religiōis,per quod
soluitur patria potestas.xxij.q.v.pueri.Cōcludit ēt, ꝙ iste
excusaret à periurio etiā propter iussum episcopi:addens
ꝙ prędicta intelliguntur vera vbi filius non procurauit se
reuocari:aliàs secus.Et ita tenet Sum.Ros.Ego verò dico,
ꝙ siue pater siue episcopus consenserit iuramēto, & gñā-
liter quicūq; superior filius ex obedientia non excusatur:
quia nulla est,cùm superior se spoliauerit iure suo.& de
hoc vide j.Iuramētum.iiij. §.xvj. in fi. posset tñ excusari
ex aliqua alia conditione vna ex sequētibus .¶Nam ter-
tiò subintelligitur,si res in eodē statu permāserit,extrà e.
quemadmodū.Vnde qui iurauit accipere Bertā in vxorē,
si fuerit illa fornicata,aut effecta leprosa,vel incurabiliter
aliàs infirma,nō tenetur obseruare iuramentū.d.c.quem-
admodū.Et secundū Archidi.qui iurauit reddere gladiū,
nō tenetur si repetatur in furia:nec erit periurus, quia cū
promisit,non cogitabat de furia,quæ superuenit: de qua si
cogitasset,nō promisisset.Et ob hoc Bart.in l.qui seruum.
de verb.obli.determinat hanc quęstionē: Feci pactū cum
inimico meo, & promisi nō offendere illū. Demum ipse
fuit exbānitus: & ex forma statuti quis potest illū occide-
re:an occidēdo eū videar frāgere pacē? Oldr. determina-
uit,ꝙ nō:ar.d.l.qui seruū.iuncta l.si seruū.de verb. oblig.
Et idē tenet Bar.probās hac ratione: quia illa ꝓmissio nō
offendendi,intelligitur,nisi lege permittente,vt l.quæro.
§.inter locatorem.ff.loca.Itē quia ita videtur facta pax,id
est,rebus sic stātibus.d.c.quemadmodū. Idem videtur te-
nere Io.And.in c.frustra.in mer.de re.iur.lib.vj.& ista re-
rū permutatio excūsans à iuramento dupliciter intelligi-
tur.Primò,ꝙ casus nouiter emergēs est talis, ꝙ si fuisset à
principio,iuramentū fuisset temerariū.& hoc per se pa-
tet.Secūdò quādo est talis,ꝙ si fuisset à principio iurās nō
iurasset,secūdū multos Doct.& bene:quoniā iuramentū
interpretandum est secundùm intētionē iurantis:quia in
tali casu nō intendebat se obligare actu,vt patet: nec habi
tu,quia si de eo cogitasset,nō se obligasset.¶Et quartò in
intelligitur,si seruetur mihi fides seu ꝓmissum.extrà eo.
peruenit.Et ob hoc dicit Bar.in l.si cū venerit.ff. pro soc.
ꝙ si promisi nō diuidere societatē,intelligitur si seruetur
mihi promissum,Et addit, ꝙ ista conuentio habet etiam
istam cōditionē,nisi socius sit rixosus,vel molestus: quod
est vtile ad q.ꝙ pupillus prouocare nō potest sociū ad di-
uisionē:l.si pupillorum.ff.de reb.eo.quod intelligitur,ni-
si habeat sociū odiosum,vel molestū. Et hoc etiā facit ad
testatores,q sæpe apponūt in testamēto,ꝙ fratres diuide-
re nō possint:qa intelligitur sub dictis cōditionibus . Qñ
autē huiusmodi promissiones obligēt,vide Iuramentum
iiij. §.xiij.¶Et quintò intelligitur,si res sit honesta & pos-
sibilis.d.c.quēadmodū.& c.Quintauallis.extrà eo.¶Et sex
tò,si facultas subsit.extrà eo.querelā.& c.breui.vbi habe-
tur,ꝙ difficultas excusat à piurio:licet secūdū glo.ibi non
liberet à pœna cōuentionali.¶Septimò,si iuraueris mihi
reddere pecuniā spe futuræ numerationis: subintelligitur,
si ego tibi numerauero.C.de nō nume.pecu.l.indubitati.
¶Et octauò,si iuraui dare dotē:intelligitur,si nuptiæ fue-
rint subsecutæ.ff.de iu.do.l.stipulationē.¶Et nonò, si iu-
raui stare præceptis alicuius,intelligitur si nō præcipiatur
quid immoderatū à superiore,vł arbitro:vt exhæredare fi
lios,vel vxorē repellere.d.c.Quintauallis. vł curiā princi
pis nō intrare,si erat cōsiliari⁹,vel aduocat⁹:extrà eo.ve-
niens.Pro hoc facit,quia iuramētū nō extēditur ad verisi-
militer nō cogitata:vt in d.c.quēadmodū. nec obligat vl-
tra cōsensum.facit d.c.Quintauallis.& d.c.veniens.& no.
Pa.in c.cū gratia.de cōmo.¶Et decimò,si iuraui tibi red-
dere cētū libras vsq; ad certū tps:subintelligitur nisi iudex
interdicat:ar.extrà,de cēsib.significauit.¶Et vndecimò,si
iuraui tibi reddere granū aut vinū,& huiusmodi,intelligi
tur eiusdē bonitatis.ff.si cer.pe.l.cū qd. ¶Et duodecimo,
cū quis iurat factū alterius:subintelligitur, ꝙ ad hoc persi
ciendū bona fide laborabit.de spon.ex literis.el ij.¶Et de
cimotertiò,si iuraui tibi fidelitatē,aut,ꝙ nō ero tibi cōtra
rius:subintelligitur,nisi ius meū,vel meorū petēdo, vł de
fendēdo.extrà eo.petitio.¶Et decimoquartò,si vir & mu
lier iurēt cōtrahere:subintelligitur, nisi alteri accidat qd
turpe,& huiusmodi,vt dictū est:vel nisi ex mutuo cōsensu
inuicē se absoluāt.de spō.c.ij.¶Et decimoquintò, si iuro
tibi tāquā regi,vel episcopo:intelligitur si nō deponaris:
quia te deposito nō obligor.Et idem videtur si tu tāquam
episcopus iures mihi restituere pecuniā quā mutuaui: qa
deposit⁹ nō teneberis.quod limita,si in vtilitatē ecclesiæ
pecunia versa est.xv.q.vj.alius. ¶Et decimosextò, si iuro

facti pace cum aliquo de non offendendo: restringitur ad offensam ratione inimicitiæ preteritæ, nō ad nouā ex post facto insurgentē, secundū Bar. in l. aut facta. ff. de pœ. & sequitur Pan. in c. cum inter. de renuntiatio. ¶ Decimo septimō, si quis renuntiauit cū iuramento iuri quod habet, vel habere sperat, aut potest in aliqua re, non extenditur ad ius superueniens ex noua causa vel spe, secundū Panor. in d. c. cùm inter. ¶ Et similiter decimo octauō, si quis iurat non expellere inquilinū: intelligitur, si soluerit pensionē, secundū Pano. in c. tua nos. de iureiur. ¶ Et decimononō, si pater iurauit non exhæredare filium: intelligitur, nisi crimen ingratitudinis cōmiserit. l. quidā cū filiū. ff. de verbo. oblig. ¶ Et vicesimō, secundū Bart. in l. quæro. §. inter locatorē. ff. loca. vbi dicitur ꝙ si cōductor preterit id, ad qđ tenetur ex natura cōtractus, nō teneri ei locatorē ex promissione locationis. Dictus §. facit ad omnes cōtractus, in quibus aliquid vltro citroq; promittitur: vt quilibet nō teneatur seruare quod promisit, si per aduersam partem nō seruatur id, propter quod sunt promissa: de quo tit. sequenti. §. j. Vnde si vir iurauit nō dimittere vxorē: intelligitur, nisi faciat contra legē coniugū. & si promisit dotē, dimittere potest si non soluit, iuxta not. in c. vestras. de do. post diuor. resti. ¶ Sciēdū tamē est, ꝙ speciales cōditiones non subintelliguntur in iuramēto, si non exprimantur, quāuis mente cōcipiantur. xxxij. q. vlt. nisi vbi lex exprimit aliqd agi tacitē inter contrahentes: quia tūc pro expresso habe-
2 tur. d. l. cū quid. ¶ Secūdō queritur generaliter, *quomō iuramentū interpretādum sit? Et pro fundamento adduco duo dicta sancti Thom. nam ij. ij. q. lxxxix. art. vij. ad quartū, dicit quōd iurās sine dolo, obligatur secundùm intentionem iurantis: iurans verò cum dolo, secundū sanum intellectum eius cui iuratur. In tertio verò, distinc. xxxix. q. j. arti. iij. q. iij. dicit ꝙ iurans sine dolo, in foro cōscientię non obligatur, nisi secundū suam intētionem: sed in foro contētioso, vbi intentio ignoratur, obligatur secundùm quod verba cōmuniter accipi solēt. hęc ille: cuius ꝓba intelligūtur de iuramēto promissorio: quia in assertorio nō cadit obligatio. ¶ Ad quæstionem igitur dicit Inn. in c. veniens. de iureiur. ꝙ iuramentum generaliter præstitū pro obedientia præstāda mandatis, interpretatur sic, vt nō extendatur nisi ad ea, de quibus cogitatū est, vel debuit meritò cogitari: vt in c. Quintauallis. de iureiur. & de dec. ex multiplici. de resti. spo. audita. xxij. q. ij. ne quis. Alij tamen dicūt, ꝙ interpretatur generaliter, nisi sit contra prius iuramentū: vt in d. c. veniens. vel cōtra ius: vt in d. c. Quintauallis. vel cōtra presumptionē cōmunem, ꝙ si hoc mādari credidisset, nūquā iurasset. ar. c. petitio. de iureiu. Sed primum est verū in foro animę: quia iuramentū promissoriū factum bona fide & sine dolo, trahit obligationē ab intentione iurantis, & secundū illā debet interpretari. Secundū verò procedit in foro causarum. ¶ In iuramento verò determinato super aliquo particulari, secundū eundē Inno. vbi §. interpretatur in foro animæ, secundū intentionē iurantis. extrà eo. venientes. & c. ad nostrā. el ij. In iudicio verò interpretabitur secundū iura. extrà eo. veniētes. facit c. humanæ aures. xxij. q. v. quod quidē dictū quantū ad forū animæ procedit, quantū ad personam priuatam exigentē iniquè, id est, vi, & quātū ad iudicē exigentē similiter iniquè. Vnde secūdū Ro. quem sequitur Aſten. cùm vir exigit ab vxore iuramentum super adulterio: qa iniquè agit, poterit iurare quōd est verum secundū suam intentionē, licet sit falsum secūdū intellectum audientis. & secundùm Ric. in iiij. dist. xviij. circa literā, obstetrices nō peccassent, licet non respōdissent ad intentionē Pharaonis: quia non fuit ei data authoritas ad aliquid agendū contra Deum. Et similiter cum iuramēto ab aliquo aliquid exigitur, quod sine peccato præstare nō potest, cùm iurat illud facere, potest habere intētionē faciēdi quātum poterit sine peccato: sicut mulier habens impedimētū excommunicata: quia nō potest probare, cùm in mortis articulo oporteat eā iurare de stando cū viro, debet intelligere quātū poterit sine peccato: & nō stando, non periurabit: vt no. in c. literas. de restit. spo. ¶ Si verò is, qui exigit, sit iudex in bona fide, exigēs in casu licito secūdū ordinē iuris: tūc habet locum illud xxij. q. v. quacūq; arte verborum quis iuret. Deus tamen, qui cōscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit: & scienter nō iurās secūdū intentionem exigētis peccat mortaliter, & est periurus: & implere tenetur sicut ille intellexit. ¶ Si verò exigēs sit persona priuata, quæ non exigat vi aut iniquè: tunc distinguo. Nam aut iurās est in dolo, & malitiosè iurat, & exigēs in bona fide: & tunc interpretabitur secūdū intētionem sanā recipientis: & alius fuit periurus. ar. d. c. quacunq;. Nec obstat quōd votū dolosum non obligat: quia votū fit Deo propriè, sed iuramentū homini: & rursus obligatio in voto cōtrahitur per intentionē: in iuramēto verò per deliberatā verborū attestationē. Aut ecōuerso exigens est in dolo, & iurās in bona fide: & sic interpretabitur secundū intentionē iurātis: qa in ea fundatur obligatio in iuramēto voluntario: & fraus ac dolus nemini debēt patrocinari. de rescrip. ex tenore. Et iuxta hæc intellige quæ dicit S. Th. ij. ij. q. lxxxix. arti. vij. ad quartū. & tertio vbi §. Si verò vterq; fuit in bona fide, sed vnus vno & alius alio modo intelligebat: sic in foro animæ interpretabitur secundū intentionem iurantis: vt no. in §. ex his omnibus colligitur. xxij. q. v. in foro autē cōtētioso stabitur verbis. de spon. ex literis. quæ si duplicē habeāt intellectum, in stipulationibus, & alijs contractibus, contra stipulātē & vendentem interpretabitur. l. inter stipulātē. §. j. ff. de verb. obl. & l. Labeo. la j. ff. de contrahen. emp. In iudicijs verò in principio pro actore: in medio pro vtroque: in fine pro reo interpretabitur. de probat. ex literis. vt eccle. be. c. vt nostrū. In delictis autē cōtra delinquētē, nisi aliud appareat. de presum. c. j. ¶ Licet autē omnia recitata in hoc §. dicta sint à doctorib. de iuramēto promissorio principaliter: tamen etiā vera sunt in assertorio, vt patet per exēplū & dictū Rod. & Aſten. excepto, ꝙ non videtur distinguendum vtrum iuramentū fiat super re generali aut particulari: sed solùm vtrum exigatur iniquè: puta à iudice, vel superiore cōtra iura: à particulari autē vi: & tunc dic vt dictū est. Et adde, ꝙ etiā si priuatꝰ nō exigat vi iuramentū, sed sponte offeratur, secundū aliquos nō est iurandū dolosè: quia hoc est vti iuramento ad alium finem quàm sit inuentū: quia hoc est vti ad fallendum, & inuentum est ad certificandū. Si aūt exigat quidē, sed nō vi, sed deprecatiuè: licitū est iurare cautelosè: non ad fallendum, sed ad occultandū, quæ nō expedit reuelare. ¶ Ex quibus patet, ꝙ religiosi in materia pestis iurantes ad portas ciuitatum dolosè & sophisticè, deierāt: quia illud iuramentū seu testimonium suæ cōscientiæ, quod idem est, exigitur quidē ab eo qui non est superior, sed nō exigitur violenter cōminando, nec ipsi violēter iurāt, sed coguntur solùm ex suppositione si volūt iurare: vnde illi licitè hoc exigunt, & illi tenētur iurare ad intentionē sanā eorum propinquam, vel remotam, quæ est principaliter ad quā propinqua ordinatur. Quod idem dico, quia aliqñ tales officiales credūt aliquē locum esse pestilentem, qui non

est: quia tūc non credo periurare iurātem cautelosè: quia iurat ad intētionē prædictorū remotam, quæ est scire an fuerit in tali loco infecto. Et idē si quis fuit quidē in tali loco infecto, sed nō sic vt potuerit inficī: vt qa nō erat aēr corruptus, & trāsiuit celeriter in equo. Et generaliter idem est quoties tales officiales cōcederēt, aut concedere deberēt ingressum, si scirent veritatē. ¶ Tertiò quæritur,
3 *vtrum iuramētū præstitum in materia iuris, ad iuris limi- 4
tes restringatur. Et dicit Pan. in c. tua nos. de eccle. ædifi. ꝙ sic: ita, ꝙ recipit omnes limitatiōes & restrictiones quas recipit illud ius. Facit text. in l. fi. C. de cōdi. inde. & l. fi. C. qui satisf. cog. & not. ꝙ Inn. & gl. in c. per tuas. de arbit. vbi dicit, ꝙ cū quis iurat stare sentētię arbitri sub certa pœna, nō obligatur nisi vel parere sentētiæ, vel soluere pœnam: ideoq; sufficit si pœnam soluit. Similiter si iurauit nō sub pœna: quia tenetur vel seruare sententiā, vel ad interesse. ff. de arbi. l. diē. §. fi. quia intelligit̄ ista clausula: ego pare bo sentētiæ, vel soluā pœnā, cū iste intellectus sit sibi dat⁹ à iure. Pan. autem in c. Quintauallis. de iureiur. dicit hoc verū in sentētia arbitri, nō autem arbitratoris: quia in tali sentētia nō est datus talis intellect⁹. Itē pro hoc facit Inn. in c. cùm omnes. de cōstit. dicēs, ꝙ platus qui iurauit nō alienare bona ecclesiæ, pōt nihilominus alienare in causa necessaria: vt in c. ij. de ecc. ꝙ di. & etiā vtili, cū in hoc casu necessitas & vtilitas æquiparētur à iure. xij. q. ij. fine exceptione. & sic iuramētū intelligitur de alienatione illicita solùm. Facit c. petitio. de iureiur. vbi iurās non esse cōtra aliquē, intelligitur illicitè: secus legitimè, etiā ꝓ vtilitate ꝓpria. Facit etiā c. ex parte tua. de cler. nō resi. vbi iurans residere in ecclesia, potest iuramēto non obstante se
5 absentare pro necessitate vel vtilitate ecclesiæ. Facit etiā quod no. in c. prout nobis. de dolo. vbi is qui iurauit parere mādatis ecclesiæ vel iudicis, si se grauatū sentit, potest appellare: quia iuramentū nō se extēdit ad hoc, quādo est generaliter latū. Et quod not. ī c. ex tenore. de sen. ex. c. vbi tenet idem Pan. ꝙ etiā ex causa noua superueniente: vel si erat prius, erat occulta: potent ille, qui iurauit, respōdere corā aliquo iudice, nō obstāte iuramēto ḡnali, illum recusare. Nec obstat prædictis quōd iuramentū habet clausulā aut vim clausulæ, si nō valet quod ago vt ago, valeat quātū pōt: vt in c. quanto. & in c. ad nostrā. el ij. de iureiu. no. in l. cùm pater. §. filius mariē. ff. de leg. ij. & per Bart. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. & in l. ediendū. ff. de ver. obli. & cōsequenter debet aliquid operari: quod nō faceret si pre-
6 dicta essent vera. Dicitur enim, ꝙ aliquid operatur: quia adijcit vinculū, & strictius ligat iurantē: & quandoq; accumulat forū foro: vt in c. fi. de for. cōpe. libr. vj. In casu autē vbi nihil aut parū operaretur, verū est, ꝙ habet vim illius clausulæ: sed hoc nō est in casibus predictis: quia strictius stringit, & ideo sufficit. Facit et. ā pro prædictis quod no. do. Ant. in c. ex literis. el ij. de spō. & sequitur ibidē Pā. ꝙ sicut æquitas prætoria tacit vt in stipulationib⁹ prætorijs promittēdo factū alienū in dubio interpretetur promissē se facturū & curaturū, quantū in eo est: vt ī l. quoties. ff. de verb. obl. ita æquitas iuris canonici hoc inducit ī materia canonica: vt patet in d. c. ex literis. & in glos. ibidē. vbi parentes qui iurāt sponsalia pro filijs, nō peccant, licet nō sequantur, nō ex eorū defectu: quia illud iuramētū intelligitur, quantū in eis est se facturos. Facit etiā quod not. Pā. in c. cùm clerici. de verb. sig. vbi dicit, ꝙ iuramentū generaliter præstitū, debet restringi quantū potest, vt min⁹ obliget iurātē: quia vbi tractatur de obligatione, est faciēda stricta interpretatio. alleg. c. ad nostrā. el ij. de iureiurā. & c. j. eo. ti. lib. vj. & l. quicquid adstrigendæ. ff. de verb. obli. Et in c. quemadmodū. dicit idem Pan. ꝙ iuramentum in aliquo contractu recipit omnes conditiones, & limitationes, & subauditiones, quas habet ille contractus: & similiter si apponitur in alia dispositione vel obligatione: quia regulatur ab illa. & facit ꝓ hoc l. fi. C. de nō nu. pecu. & no. per Bar. in l. si societatē. §. arbitrorū. ff. ꝓ soc. quę not. quia faciūt ad multa, vt §. priori dictū est. ¶ Quartò quæritur, *quomodo interpretetur, si prælat⁹ iurauit nō alienare bona ecclesiæ sine licētia papæ aut superioris? Et dicit Pan. in d. c. tua nos. ꝙ interpretabitur vt alienare nō possit sine licētia: quia de significato huiꝰ verbi, licētia, est, ꝙ debet primò peti etiā in casu licito, quasi prælatus referuet in se cognitionē, vtrū casus sit licitus an nō. Pro quo facit in simili c. licet. de regula. Item quia si intelligeret de illicita alienatione solùm, iuramētum nihil valeret: quia nec cū licētia superioris fieri posset: & consequenter oportet ꝙ intelligatur de omni licita. concor. Io. And. post Hostī. in c. j. de his quæ fiunt à prælat. Non obstante tamen iuramento imminēte necessitate vrgenti posset alienare, si superior adiri nō posset. arg. in l. tutor qui repertoriū. ff. de admi. tut. vbi ex causa necessitatis potest tutor inuētario nō facto administrare bona pupilli: quod aliàs necessitate cessante non pōt. Facit quod not. Ioan. xij. q. ij. cap. sine exceptione. & c. placuit. Hug. & Arch. ead. q. & Io. de Fano. in cle. j. de reb. eccl. nō alie. vbi dicit in casu illius clemēt. alienationē posse fieri impunè, si necessitas nō patitur tātam dilationē. & tenuit Pan. in disputatione, quæ incipit, condemnatus. & sequitur Card. in d. clem. j. & Pan. in c. fi. de eccl. ædific. quod no. pro religiosis habeūbus prælatos in remotis. ¶ Quintò quæritur, * vtrum iuramentum illiꝰ qui iurauit aliquā accipere, interpretandū sit vt possit intrare religionē? Et dicit Pan. in c. cōmissum. de spō. secundùm vnā lect. quæ sibi placet, ꝙ sic: & ideo interpretatur, ꝙ eā accipiet, nisi ingrediatur religionē. Nec obstat, ꝙ vt contrahat ibi consulitur, & postea ingrediatur, quia illud fit propter vulgi opinionē, ne appareat periurus, cū in veritate non sit. Si verò dicatur, quomodo inuenitur ista interpretatio? Dico, ꝙ subintelligit, nisi moriatur ciuiliter. vel dic quod habet in c. peruenit. el ij. de iureiuran. vbi dicitur, ꝙ promissum nō intringit, q in melius cōmutat. vel dic, ꝙ sicut non valet iuramentū nō faciendi aliquod bonum, sic nō valeat iuramentū faciēdi bonū melioris impeditiuū. ¶ Sextò quæritur, * vtrū interpretabitur iuramentum vt locū habeat in casu ficto? Et dico Pan. in cap. ex parte. el ij. de cler. nō resi. ꝙ si iuramētū non tendit in aliquā læsionē illius qui iurauit, & facit ad bonū illius cui præstitū est, tunc subest causa largè interpretādi, vt in d. c. ex parte. vbi ille qui iurauit residere, si se absentat pro necessitate ecclesię, habetur pro residēte. Si verò iuramenti observantia rēdit in dānū illius cui fit, licet respiciat vtilitatem alterius tantùm, tūc nō verificatur in casu ficto. quod probatur, secundū cōmunē lect. in c. ad nostrā. el ij. de iureiur. vbi dicitur, ꝙ iuramētū debet seruari in casu specifico, & nō in casu ficto. Nam ibi tenent Inn. & Io. And. ꝙ si debitor iurauerat nō molestare creditorē sup pignore, donec solusset sibi debitū, nō sufficit, ꝙ creditori sit satisfactum ex fructibus pignoris, sed oportet primò, ꝙ fiat realis solutio debiti, licet ficte soluerit, ex quo percepit debitū ex fructibus pignoris. Facit l. Lucius. ff. de cōdi. & demō. vbi no. ꝙ cōditio fieri debet in forma specifica. Bartol. tā in l. amplius. ff. rē rat. habe. determinat contrariū in isto casu, quia iussus dare seu soluere, implet cōditionem compēsando

fando.l.si peculiũ: §.j.ff.de statu lib. Item impeditus iusta de causa facere quod promisit nõ est periurus.l.si.ff.qui satisda.cogã.& c.significante.de pign.Si autem tibi non soluo,quia tu mihi nõ soluis, facto tuo impedior: & consequenter non ero periurus.Et hæc opinio mihi videtur de iure verior,nec esse cõtra casum d.c.ad nostram. quia iste debitor certat de dãno vitando, & creditor nullũ dãnum habet:& ideo habebit locum fictus intellectus in tali casu. Et sic procedit opinio Bar.& d.c.ad nostrã. nõ probat cõtrarium:quia secundũ Io.And.ibi, ex forma iuramenti requirebatur numeratio pecuniæ.¶ Septimò queritur, vtrũ inferior papa possit interpretari iuramẽtũ? Et dicit Spec. tit.de leg.ꝙ sic,quãdo dubitatur de validitate ei⁹. Quòd autem in c.venerabilem.de elect. videtur contrariũ dici, dicit dupliciter habere locum.Primò quando proceditur in arduo negotio,& inter magnas personas.Secũdò quãdo vult dare licentiam contraueniendi sine commutatione in aliud. Et sic hoc potest episcopus, & qui eius habet authoritatem.De periurio infrà suo loco.

RVRSVS DE IVRAMENTO QVARTÒ, quantum ad virtutem obligatoriam.

1 *Iuramentum promissorium priuati an sit semper obligatoriũ.*
2 *Iuramentum uniuersitatis an semper, & quomodo liget.*
3 *Iurans alicui subiectionem, an successoribus teneatur, & an sui successores teneantur.*
4 *Iuramentum Pagani per falsos deos an obliget eum.*
5 *Obligatio quæ sit maior, uoti aut iuramenti.*
6 *Iurans in genere an obligetur ad speciem.*
7 *Iuramentum metu extortum an sit obligatorium.*
8 *Iuramentum dolo extortum an sit obligatorium.*
9 *Iuramentum factum ex impetu iracundiæ an obliget.*
10 *Iuramentum uergens in dispendium corporis an obliget.*
11 *Iuramentum contra bonos mores naturales an obliget.*
12 *Iuramentum secundum contrarium primo an obliget.*
13 *Iuramentum an sit frangenti fidem seruandum.*
14 *Iuramentum non obligat contra mandatũ legis uel superioris.*
15 *Iuramentum an obliget in alterius præiudicium.*
16 *Iuramentum cõtra legem positiuam aut statutum an obliget.*
17 *Iuramentum an obliget in contractu simulato.*
18 *Iuramentum an obliget, ubi superuenit difficultas magna.*
19 *Iuramentum non obligat, ubi est dolus.*
20 *Iuramentum non obligat, quando in melius commutatur.*
21 *Iuramentum ad factum an obliget.*
22 *Iuramentum conditionale, uel ob causam, an obliget.*
23 *Iurans seruare statuta, an teneatur ad futura.*
24 *Iurans se certo loco obsidem fore, si ibi non habet uictum, an teneatur.*
25 *Iurãs se soluere certo termino uel loco, an ĩpedimẽto excusetur.*
26 *Iurans redire ad carceres, an teneatur.*
27 *Iurans soluere an obijciat compensationem.*
28 *Iuramentum an impediat secreti reuelationem.*
29 *Iurans non fideiubere, quando fideiubeat.*
30 *Iuramentum puellæ, quòd dote cõtenta non habebit regressum ad bona paterna, an obliget.*
31 *Iuramenti, & simplicis loquelæ, an sit coram* Deo *differentia.*

IVRAMENTVM quartò considerandum est, inquãtum est promissorium, habens vim obligandi ad aliquid faciendum aut omittendum:quæ quidẽ obligatio, secundũ San.Tho.vbi suprà,non habet locum in iuramẽto, quod non est de fiẽdo per nos vel omittendo, sed de præterito aut præsenti:neque in assertorio de futuro p alias causas fiendo,vt quòd cras erit pluuia:sed solùm in his quæ sunt
1 fienda per iurantem.¶Primò igitur quæritur,* vtrum iuramentum promissoriũ priuati sit semper obligatoriũ?Et dicit Sanct.Tho.ij.ij.q.lxxxix.quòd sic: nisi vergat in peiorem exitum.quod quidẽ tripliciter in genere cõtingit, vt colligitur ab eo ibi.artic.vij.ad secundum. Primò quia iurat quis facere aliquid secũdùm se malũ,puta fornicari: quo casu malum est iurare & seruare iuramentũ.Secũdò, quia iuratur aliquid maioris boni impeditiuum: puta nõ ingredi religionem:quo casu peccatũ est iurare,qa ponitur obex Spiritui sancto:sed nõ est peccatum seruare iuramentum,licet sit melius nõ seruare. Tertiò, quia nouiter aliquid emergit,faciens esse illicitũ seruare iuramẽtum, quod à principio sanè intellectũ potuit esse licitum,vt patet in iuramento hæredis.Sed Archid.in c.si aliquid.xxij. q.iiij.& Pan.in c.si verò.de iureiurã.magis particularizãt. Ex quibus habetur,ꝙ iurans aliquid se facturum, obligat ad illud,nisi primò vergat in interitum salutis spiritualis: quia scilicet est aliqd mortale animæ.vel secundò nisi vergat in interitum salutis corporalis: quia scilicet est aliqd mortale corpori.vel tertiò,nisi vergat in dispẽdiũ salutis æternæ seu spiritualis:quia scilicet est aliqd veniale,quasi disponens ad mortale,& consequẽter ad interitum,vel quartò nisi vergat in peiorem exitum.¶Et hic quartus casus est multũ generalis,sub quo San.Th.omnes compræhendit,& illũ diuidit in tres,vt dictum est.Sed secundùm Archid.in d.c.si aliquid.& gloss.Rayn. hoc est sex modis. ¶Primò,quando iuratur aliquid quod est mortale. ¶Secundò,quãdo iuratur aliquid in se veniale.¶Tertiò, quãdo iuratur aliquid ex se indifferẽs,quod tamen ex circunstantia efficitur veniale aut mortale:vt nõ esse negotiatorem,vel militẽ,vel non recipere fundũ à tali domino: qa dato casu,in quo quis viuere nequeat,nisi veniat cõtra iuramẽtum,illud seruare nõ tenetur: quia si à principio fuisset iste casus,iuramentũ fuisset temerariũ.vnde cõtrauenire potest propria authoritate.¶Quartò, cũ iuramentũ excludit opus faciendũ ex charitate:vt quando quis iurat ꝙ nihil ex charitate dabit tali: qa nõ est verisimile, quòd Deus qui mandat opera charitatis,acceptet talia iuramenta,quæ non debent esse vinculũ iniquitatis.extrà eo.quanto.¶Quintò,cùm excludit opus de genere bonorũ,vt cũ quis iurat,ꝙ nõ erit episcop⁹,vel religiosus,vel nõ ieiunabit pro suis peccatis,& huiusmodi:quæ quidẽ iuramenta, cùm scilicet non iuratur,veniale aut mortale,Hug.xxij.q. xliiij.in prin.notauit esse seruãda:& idẽ Gratianus eadem q.§.vlt.sed Archi.in c.Florẽtinũ.dis.lxxxv.post beat.Th. ij.ij.q.lxxxix.hoc reprobat.nõ obstãte dicto text. per quẽ ab episcopatu repellitur qui iurauit,ꝙ nõ erit episcopus: quia hoc nõ est quia teneat iuramentũ, sed quia peccauit mortaliter iurando cõtra secũdam partẽ iustitiæ, scilicet fac bonũ:sicut si iurasset cõtra primã,scilicet declina à malo.¶Sextũ,cũ excludit opus indifferẽs pro Deo vel proxima pia intentione faciẽdum:vt,ꝙ non loquetur Martino:vel nõ intrabit domũ eius, & huiusmodi. Vnde secundùm San.Th.in quoli.xij.iurãs,ꝙ non communicabit aliquod experimẽtũ,peccat, *nec tenetur* seruare iuramẽtũ, nisi quãdo docens est p̃sens, & vult illo vti.¶ *Sed pro his* sciendũ est,ꝙ primus quidem,id est, iurãs de mortali peccat mortaliter iurãdo & seruando:secundus aũt,id est,iurans de veniali,peccat venialiter iurãdo,vt s.Iuramentũ. ij.§.vij.Seruãdo aũt iuramentũ secundũ Hug.peccat mortaliter,quia facit cõtra c.in malis.xxij.q.iiij.Sed meli⁹ dicta Ro.ꝙ solùm venialiter.& ratio,quia nõ est hoc tale ratione operis,vt patet:nec ratione obseruatiõis iuramẽti: quia illa nõ est de se mala,nec cõsequẽter aggrauat.Sum.
autem

autem Ang.dicit esse veniale,quando simpliciter cõmittitur veniale:mortale verò quãdo qs ideo cõmitteret veniale,quia iurauit,qa nomẽ Dei assumit in malũ.sed male:qa illa intẽtio nõ aggrauat,sed alleuiat,cũ veniat ex reuerẽtia Dei:nec tũc assumit nomẽ ad malũ,sed quando iurauit:& tamen etiam tunc non peccauit mortaliter, vt dictum est:quia res est modica.¶Circa hoc aũt sic dicit Archid.Si quod iuratur est illicitum & veniale de se,vt bibere quater,quod est nimis,iurãti seruare iuramẽtum est veniale:& similiter si quod iuratur est aliquid indifferens,vt ire ad villã,vel aliquod licitũ in se vel vtile alteri,nulli⁹ tamẽ,vel paruissimæ importãtię:vt verberare filiũ, vel dare aliquid paruũ,vt pomũ,& huiusmodi:nõ seruare tale iuramẽtũ non videtur mortale,quãuis iurãs intenderet seruare.Si autẽ quod iuratur est licitũ,& alicuius importantię, vt dare pecuniã ex cõtractu,vel dono,vel ingredi religionem:si iurans intendebat nõ seruare,est mortale:quia mẽtitur,& tenetur implere,si potest in foro iudiciali tantùm secundũ aliquos:vel etiã in conscientia secundũ alios, qd est tutius,& consulendũ secundùm Arch.Si verò intendebat seruare,obligatur,sed implere non tenetur,si non po-
2 test,vel eo modo quo nõ potest.¶Secũdò q̃ritur,* vtrum semper & quomodo obliget iuramẽtũ collegij,vel vniuersitatis,vel societatis?Et dico multa. ¶Primũ. Qñ vniuersitas alicuius ciuitatis,vel collegij iuramẽto se obligauit,& iurãtes iam sunt mortui:successores illud iuramentũ non seruantes nõ sunt periuri,secũdùm Ray. & S.Tho.ij.ij.q. xcviij.quia obligatio iuramẽti est personalis, & nõ transit ex parte iurãtis ad successores:quantũ ad periurium.infrà §.seq.tenẽtur tamẽ ex quadã fidelitate illud implere. extrà eo.veritatis.& de vsur.tua.Ex parte verò eius,cui iuratur,trãsgreditur personam.vnde promittẽs obedientiã prælato & successorib⁹.nõ tenetur denuò promittere successori:qa est ei obligatus sicut antecessori cui p̃misit.Quod tamẽ fallit in liberto,qui tenet professionẽ facere intra annũ nouo patrono.xij.q.ij.lõginquitate. & c.sæpe fit.not. Inno.& Ber.in d.c.veritatis.¶ Secũdũ.Si multitudo iurauit aliquid facere vel nõ facere,secundùm Verue. tenetur quilibet obseruare, si absolutè & in omnẽ euentũ iuratũ est.Si verò sub conditione ob determinatam causam,puta si alij seruarẽt,& huiusmodi:nõ tenetur quis nisi extãte cõditione.arg.de cõd.appos.verũ.extrà eo.peruenit.Vnde si omnes alij,vel plures nõ seruant,hoc casu alij videntur absoluti.Si verò pauci sunt qui nõ seruãt,recurrẽdum est ad intentionem iurãtium. videlicet,ꝙ si intendebãt,ꝙ quocunq; nõ obseruãte ipsi nõ tenerentur:aut solũ si multi essent illi qui non seruarent:& si de intentione nescitur,tutius est seruare. vbi autem nullam cõditionem habebat in mente,vel dubitatur an fuerit simplex,vel sub cõditione, distinguit.Nam si iuramentum spectet tantũ ad cõmodũ iurãtiũ:& medietas,vel maior pars nõ seruat, & hoc vergit in damnũ seruãtiũ,& lucrum non seruantiũ, benignè interpretandũ est,ꝙ alij non tenentur.sed si seruãtes nullũ damnũ patiuntur, non est tutum cõtrauenire: sed denũtient prælato,vt cogat seruare,vel sibi inuicem remittere. Si verò cõcernit cõmodum aliorum, nõ possunt sibi remittere,aut alijs nõ seruantibus nõ seruare,sine periurio, si simpliciter iurarũt: & si dubitant an simpliciter,vel sub cõditione iurarũt,dimittãt incertũ,scilicet nõ seruare, & seruẽt quod certũ est.hęc ex illo.Sed adde,ꝙ si ista nõ obseruatio aliquorũ talem reddit casum,ꝙ si à principio talis fuisset,nõ iurassent,nõ tenẽtur:vt patet ex dictis ti.priore. §.j.cõditione tertia.j.Iuramentum.v.§.x. ¶Tertium. Quando singulares personæ firmãt iuramẽto statuta collegij,*sublatis statutis per ipsam* vniuersitatẽ nõ obligat iuramẽtũ,secundũ Io.An.in c.j.de his quę fi.à ma.pa.ca.Sed Pan.in c.dilecto.de præb.egregie distinguit.Nã si singulares de collegio iurãt,vt singulares,verã est opi.Io.And.sicut si statuto cauetur vt nullus det vocẽ nisi matriculatus: aut,ꝙ nullus vadat de nocte:& iurauerunt singuli seruare: quia hoc concernit obseruantiam singulorũ,si collegium tollat statutum, nõ peccabũt cõtrauenientes:quia iuramentum erat statuto accessoriũ:& remoto principali,remouetur accessoriũ.Si verò iuramẽtũ adstringit eos ad obseruãtiã,vt collegialiter:sic sine periurio cõtrauenire non possunt etiã collegialiter, causa rationabili non subsistente. Exẽplũ,vt in d.c.dilecto.de canonicis iurantibus, vt etiã collegialiter nõ recipiãt canonicos:quia non est dubium, ꝙ vt singuli nõ possunt.Aduerte tamẽ,ꝙ si statuentes, vel eorum successores veniũt scienter cõtra statutum,videntur illud tollere etiã vnico actu,scilicet collegiali, secundùm Pan.& Host.& Io.An.Aduerte etiã,ꝙ eo casu quo nõ possunt cõtrauenire collegialiter:intelligitur nisi propter fauorẽ publicum,quia hoc intelligitur exceptum, vt not. Pan.ibi.Et secũdũ prædicta intellige glo.in c.in his.xj.distin.Aduerte etiam,ꝙ in casu eodem ex causa possent contrauenire aliquãdo authoritate propria,vel superioris,iuxta dicenda j.tit.seq.per totum.¶ Quartum.Singuli de collegio,vel vniuersitate,qui iurarunt seruare multa cõtenta in suis statutis,an sint periuri contrauenienedo.Pan.in cle. j.de regu.distinguit.Nam si iurarunt seruare statuta,si cõtraueniũt collegialiter,nõ incidunt in periurium,quia tollunt statutũ,& cõsequẽter tollitur iuramentũ statuto accessoriũ:quod limita,vt particula priore dictũ est.Si verò iurauerũt seruare contẽta in statuto,incidunt in periuriũ veniendo cõtra sine causa rationabili.Quod quidẽ Pano. in d.c.dilecto. intelligit quãdo iurauerũt seruare contẽta in statuto,nulla habita mentione de statuto:vt puta,si dixerũt,iuramus nõ recipere aliquẽ,qui nõ sit graduatus: sec⁹ si addidissent,sicut cõtinetur in statuto: qa hoc casu vidẽtur iurasse seruare statutũ.Et idem sentit Car.in d. clem.j. Ioã.autem de Lig.in d.cle.j.dicit,ꝙ in primo membro, id est,quando iurauerũt seruare statuta,cõtraueniẽdo etiam collegialiter incidunt in periuriũ.Tu verò dic distinguẽdo cũ Pan.vt particula priore.¶ Quintũ.Si aũt talia statuta essent cõfirmata ab episcopis aut principibus ciuitatũ, vel terrarũ,possunt inferiores indistinctè cõtrauenire dicto modo,secundũ Bar.in l.omniũ.C.de testa. & in l.oẽs populi.ff.de iust.& iu.Sed Bal.in d.l.omniũ.tenet,ꝙ non. Pan.aũt in c.cũ accessissent.de cõsti.concordat: quia primũ est verũ si statutum cõcernit principaliter fauorẽ statuentiũ.facit c.pro illorum.de preb.etiã si statutum contineat talem materiam,quòd nõ valuisset sine superiore:vt idem Pan.no.in c.cum M.de consti.quia confirmatio habet vim priuilegij,cui statuentes tanquam priuilegio possunt renũtiare.Si verò cõcernat fauorem aliorum, vel bonum publicum,sic verũ est secũdũ:quia superior confirmãdo videtur suã facere dispositionẽ: quia omnia nostra facimus,quibus authoritatem impartimur. de præbe.si apostolicæ.lib.vj.& l.j.C.de veteri iure enucle.¶ Sextum.Statuta terrarum non permittentia vinum aliunde allatũ vẽdi in suo territorio, id est,quandiu vinum illius terræ inueniatur tanto,vel tanto pretio venale,etiam si sint iuramento firmata,non sunt obseruanda,secundùm Monald. quia illicita sunt ipsa,& iuramenta:cùm etiam circunscripto statuto & iuramento talia facere intẽtione corrupta,
illicitum

illicitũ sic. Secus si aliqua bona intentione ad bonũ reipublicæ, puta quia ibi sunt vina corruptioni obnoxia, quę in longũ tempus seruari nõ possunt: quæ vẽdi nõ possent, si aliunde portaretur vinũ: & sic terra illa pateretur grauem iacturã. Quomodo autem intelligendum sit quãdo quis iurat seruare statuta vniuersitatis, vid ĩ. §. xxiiij. ¶ Tertiò
3 quæritur,* vtrum iuramentum factũ ab aliquo subdito alicui, obliget eum ad successores eius cui iuratur, aut successorem iurantis? Et ad primũ. Arch. post Pan. in c. veritatis, extrà eod. dicit, quòd aut in iuramento facta est mẽtio de successoribus: & tunc non cogitur amplius iurare, licet te 7
neatur se recognoscere libertũ seu vasallũ, vel subditum: de qua recognitione loquitur c. de longinquitate. xij. q. ij. Aut simpliciter fuit prestitũ, nulla facta mẽtione de successoribus: & tunc aut fuit prestitũ simpliciter personaliter: & tũc secũdũ Gof. & Host. cuilibet successori iurare tenetur. facit l. imperialẽ. de phi. feu. ali. Sed cõtra hoc est d. c. veritatis, & Pan. limitat hoc verum, si fuit præstitũ sub nomine, pprio, vel apposito aliquo verbo personali, vt, promitto tibi. si tamen is, cui fuit iuratũ, remouetur à dignitate, nõ tenet iurãs illi amplius ad iramenti obseruantiã: qa intelligitur præstitũ personæ ratione dignitatis. & de hoc est tex. in c. venerabilẽ. in fi. de elect. Aut fuit prestitũ simpliciter sub nomine dignitatis: & tũc trãsit ad successores quãtũcunq; nõ fuerit facta mẽtio de successoribus: vt si dixit, promitto obedire episcopo Senẽsi, vel Romano pontifici: quia dignitas ex diuersitate præsidentiũ nõ variatur. xij. q. ij. liberti. de rescrip. si gratioſe. li. vj. & facit c. quoniã abbas. de off. dele. & quod no. Bar. in l. cẽtesimis. ff. de ver. obl. Ad secundum dicit idem Pan. quòd Host. & communiter Doct. dicunt iuramentũ nõ trãsire in hæredem, vel successorem iurantis, etiã si iurasset pro se & suis successoribus, vel heredibus: quia licet possit quis hæredẽ obligare temporaliter, imò etiã non faciendo mẽtionem de hæredibus, pactum regulariter trãsit in eos: spiritualiter tamẽ nõ potest: quia licet sit honestũ vt ĩ spiritualib⁹ obligationibus filius sequatur voluntatẽ patris, nõ tamẽ est necessariũ, vt in c. j. de despõ. impu. & ĩ c. ex literis. de spõ. ¶ Quartò quæritur,* vtrũ paganus iurãs per falsos deos nõ cõcelsos teneatur? Et dicit Ray. q; cùm iurauit, peccatũ cõmisit in iurando: sed si modò non obseruat fidẽ promissam, addit peccatum peccato. Et concordat S. Tho. addens, q; licitum est recipere iuramentũ eius qui paratus est per falsos deos iurare, nõ tamẽ licet eum ad hoc inducere. ¶ Quintò quęritur,* quæ obligatio sit maior, voti, vel iuramẽti? Et dicit S. Tho. ij. ij. q. lxxxix. quòd votum ex sui ratione est magis obligatorium: quia eius obligatio ex fidelitate causatur, quam debemus Deo, cuius trãsgressio infidelitatem, & cõsequẽter irreuerentiam continet: obligatio ẏ iuramẽti causatur ex reuerẽtia, quam debem⁹ ei: ex qua tenemur, q; verificemus id quod per nomẽ ei⁹ promittim⁹: cuius transgressio continet irreuerentiam tantùm.
6 ¶ Sextò quæritur,* vtrum iurãs aliquid in genere, obligetur ad speciem? Et dicit Host. q; cũ generalitas obscuritatẽ pariat, nõ videor cogitasse de his, ſuper quibus specialiter iuraturus non fuissem. Et sic interpretandum est iuramentum secundùm intentionem iurantis, quãdo sine dolo qs. iurat. Secus autem quãdo ipse cũ dolo est, & ille, cui iuratur, est sine dolo. Igitur si emergat casus inopinat⁹, de quo si cogitassem, nullo modo iurassem, non teneor. Satis concor. Ray. & Veruec. Sed adde ex Pan. in c. veniens. extrà e. vbi habetur secundũ Inno. quòd si iuramentum fuit generaliter præstitum, non extenditur nisi ad ea, de quibus cogitatum est, vel debuit meritò cogitari: extrà eo. Quintæ uallis. vt suprà Iuramentum. iij. §. ij. dictũ est. Si verò fuit specialiter præstitum, recipit interpretationem secundũ ius in foro contentioſo: in pœnitentiali verò secundũ intentionem iurantis, & de hoc suprà Iuramentum. iij. §. ij. Per hoc autem absoluitur ista quæstio: Quidam clericus iurauit stare mandato episcopi: qui præcepit vt renuntiaret beneficio, & non appellaret. Certè ex quo non erat verisimile, quòd de his cogitasset, poterat præcepto non obstante appellare. & ita terminatum fuit per Docto. de Rota. ¶ Septimò qritur,* vtrum iuramentum per metũ extortũ sit obligatorium: puta si deprehẽsus à latronibus iurauit se daturũ pecuniã? Et dico multa. ¶ Primum. Secũdũ Ray. si fuit de re licita est obligatoriũ: secus de illicita. & idẽ S. Th. addens, q; poterit tñ in iudicio repetere quod solvit, vel denũtiare prælato, qui ex iusta causa huiusmodi obligationẽ poterit relaxare, etiã si cõtrariũ iurasset: qa tale iramentũ vergeret in deteriorẽ exitũ: cũ sit contra iustitiã publicã. Intelligunt autem quidã, vt Io. Cal. & gl. xv. q. vj. authoritatẽ, q; in foro conscientiæ sit hoc iuramẽtũ obligatoriũ indistinctè. quidam verò, vt Io. And. tenẽt melius, q; sit obligatorium in foro conscientiæ solũ, si intendebat se obligare: sed in foro iudiciali hoc sibi non crederetur. Et hoc sequitur Pan. in c. si verò. eod. ti. & est verius. & q; talis quo ad Deum nõ indiget absolutione, si non intendebat se obligare: quia Deus iuramẽtũ accipit prout ex corde procedit. xxij. q. v. humanæ aures. In foro autem contẽtioſo ecclesię, secundũ S. Bonauen. iuramentum coactum non est obligatoriũ: quia præsumitur, q; quis non iurauerit volũtate implendi. Et ista est etiam opinio S. Tho. scilicet, q; obliget in cõscientia iuramentum coactum, scilicet si erat intentio se obligandi: non autem in foro contẽtioſo. vt patet in iij. di. xxxix. & iiij. dist. xxix. ij. ij. q. lxxxix. ar. vij. ad tertiũ. q. xcviij. iij. ad primũ. Oppositũ videtur tenere Io. And. & tenet Pan. ibi, dicens, q; iuramentum non debet esse obligatorium, si quis non habuit animũ obligãdi se: & sic deberet præsumi: sed ecclesia aliter statuit, ne detur materia allegãdi metum, & sic deierandi: cùm frequenter iuramẽtum interueniat in actibus hominum. Sed hoc non bene dicitur: quia si iurauit dare latroni centum aureos intẽtione nõ dãdi, sed euadẽdi: in conscientia non teneor, secundùm eundem Pan. in foro cõtẽtioſo præsumitur, q; eo animo iurauerim, vt ipsemet dicit: & consequenter si ecclesia statuit me dare cẽtum, iniquè agit cõtra me ob reuerentiam iuramẽti, & sic facit malum, vt veniat bonum, contra Apostolum Roma. iij. Et præterea, vt dicit S. Tho. in tertio, ei qui vim intulit, scilicet cadentem in constantem virum, non competit actio ex obligatione talis iramenti. Nec valet dicere possibile esse, quòd non eo animo iurauí, sed animo dandi: quia cùm hoc nõ cõstet, si statuisset vt darẽ, exponeret se periculo faciendi iniustitiam. Capitulum autem, si verò. & c. verũ. quæ adducit Pan. non probãt in oppositum: quia loquuntur in casu quo iuramẽtum tenebat ex intentione iurantis, vel saltem cũ hoc erat dubium. Cal. etiam qui adducit S. Tho. pro opinione contraria, eum nõ vidit in tertio, vbi clarè loquitur. & in ij. ij. vbi eum allegat, non intellexit ad plenum. ¶ Secũdũ. Iurãdo verò talis cum tali animo, scilicet se non obligãdi, secũdùm eundem Pan. ibi peccauit: quia assumpsit nomẽ Dei sine effectu: sed venialiter si erat homo perfectus: aliàs nõ peccauit. pro quo facit quod habetur in simili xxij. q. ij. ne quis. Sed ego distinguo: quia si in nullo sensu intẽdebat facere quod iurabat, verè & formaliter deierauit, & peccauit formaliter. Et sic intellige Archi. dicentẽ, q; peccauit mortaliter. facit c. querelã. de iureiu. & c. illud. ij. q. v. & quod no. glo. in d. c. autoritatẽ. Si verò in aliquo sensu intendebat facere, quod iurabat, licet nõ in sensu eius, cui iurabat: vt quia iurauit dare centũ, subaudiẽdo in animo suo, si debueror: tũc nõ peccat: quia nõ tenetur iurare secũ dùm intẽtionẽ eius, cùm nõ sit suus iudex: sed vtitur simulatione licita, quę licet: vt in c. vtilẽ. xxij. q. ij. ¶ Tertiũ. Eo
9 casu, quo iuramentũ hoc est obligatoriũ, si contraueniat qui iurauit ante absolutionẽ à iuramẽto, peccat: & secũ dùm aliquos venialiter tantũ, pro eo quod c. verũ. eo. tit. dicit, pro tali transgressione non esse imponendã pœnitentiam vt pro mortali. & hoc sequitur Sum. Ange. etiam quando habuit animũ se obligãdi. Sed Ioan. Cal. Sã. Tho. Arch. & Arch. & Pan. & Sũ. Ros. tenent, q; peccet mortaliter. & hoc est indubitatũ: quia deierat. Ad c. autem, verũ. Io. Cal. respondet tripliciter. Primò, q; loquitur post absolutionem à iuramento. sed hoc nõ placet Ioã. And. & benè: quia tũc cùm non peccet, nulla est illi imponẽda pœnitẽtia. Secũdò, q; procedit in foro iudiciali: secus in pœnitentiali. Tertiò, q; nõ dicit istum non peccare mortaliter: sed nõ puniendũ tanquã pro mortali, scilicet voluntariè cõmissũ: quia metus alleuiat culpã. Et eodem modo videtur respõdere Pan. dicẽs, q; si cõstaret ipsum habuisse animũ se obligandi, deberet puniri pro mortali, licet nõ ita acriter, sicut si iurasset cõtra iuramẽtũ liberè præstitũ. & ita restringit d. c. verũ. §. cæterũ. ¶ Quartum. Si sumus in dubio, vtrũ habuerit animum se obligandi nécne. dicit Sum. Ang. q; non obligatur ad seruandũ: vt est text. in c. j. quod met. cau. sed illud c. nõ loquitur quando interuenit iuramẽtũ, in quo, sicut dicit S. Tho. est duplex promissio, scilicet facta homini, quæ nõ est efficax: & facta Deo, quæ ligat, quãdo quis intẽdebat ligari. vnde melius Sum. Ros. post Archi. & Pan. dicit, q; tũc propriè loquitur d. c. verũ. quia in dubio præsumẽdum esset, q; non habuit animũ se obligãdi: sed quia posset accidere cõtrariũ, ne ecclesia daret materiã deliberãdi, voluit, q; in dubio iuramentũ obseruaretur. sed post factũ respectu pœnæ est restringẽdum in mitiorem partem, vt nõ puniatur tanquã pro mortali. ¶ Quintũ. Prædicta intelligẽda sunt primò in iuramento promissorio, non autem in assertorio: quia in hoc nullus metus excusaret à mortali iurantem falsum. xxxij. q. v. ita ne. & San. Tho. ij. dist. xxxix. Et secũdò intellige de metu to
cadẽte in constantẽ virum, secũdùm glo. in d. c. verũ. & S. Tho. in iij. dist. xxxix. q. j. ar. iij. q. ij. Ieuis autem metus nõ
8 excusat. ¶ Octauò* quæritur, vtrũ iuramentũ extortũ dolo, sit obligatoriũ? Et dicit Archi. post Pan. q; si contractus super quo præstatur, est aliàs reprobat⁹, fauore ipsius iurantis tale iuramentũ nõ est obligatoriũ. & casus est in c. cũ cõtingat. à contrario literæ: vbi dicitur, q; mulier consentiens alienationi rei dotalis, & iurans no cõtraueníre, vbi nõ supervenit dolus, nec metus, nõ est audienda, scilicet quo ad relaxationẽ iuramẽti, vel annullationẽ cõtractus. Ergo si interuenit dolus, secus est: quia text. excipit dolũ: & sic etiã in c. ij. de pac. lib. vj. & c. licet. eo. tit. & lib. & in auth. sacramẽta puberũ. Et idem dicendũ cũ interuenit metus: ex quo enim talia iuramẽta cõtra legem sunt, non ligant, nisi sint volũtaria omnino. quod etiam tenet Bar. Tutius tamẽ est si petatur absolutio: sed primũ verè⁹. Si verò iuramentũ nõ venit contra dispositũ à iure, & interuenit dolus: subdistingue. Nam aut tãtus est dolus, q; excipit mentẽ iurãtis: puta, quia cessante dolo nullo modo se obligasset: & tunc nõ ligat iuramentũ: & potest cõ-

trauenire nulla obstãte absolutione. arg. per id quod no. Ioã. And. in c. vnico. de cõmo. Et sic intellige Fed. consil. cxciiij. vbi hoc expressè sentit, ponẽdo terminos in minore xxv. annis, & in muliere seducta à fratribus hæreditati paternæ renuntiando, quę valebat longe plus, quàm habuit in dote. quod est notãdũ pro limitatione c. ij. de pac. lib. vj. scilicet q; nõ procedat, quando dolus dedit causam cõtractui: quia vbi dolus dat causam cõtractui, excluditur voluntas. l. j. ff. de dolo. & iuramentũ nõ obligat vltra intentionem iurantis. extrà eod. veniẽs. ¶ Nono* quæritur, vtrum obliget iuramentũ factũ ex impetu iracundiæ? Et dico q; Pan. in c. sicut ex literis. de iureiu. & Sum. Ang. ac Ros. attribuũt Io. And. in d. c. q; iuramentũ factum calore iracũdiæ nõ obligat. quod quidẽ dictũ do. Ant. & omnes prædicti limitãt, quãdo calor fuit tantus, q; quis deliberatè illud iuramentũ nõ fecisset: quia cùm procedãt de pari votũ, & iuramentũ, vt no. in c. j. & ij. de iureiu. sicut in voto, secundũ S. Tho. deliberatio requiritur, ita & in iuramento. Sed ego dico q; Io. And. ibi loquitur de iuramẽto monachi iurantis nõ redire ad claustrũ: quod non solùm fuit ex iracundia, sed etiã de se temerariũ, & illicitum, vt ibi patet ex tex. Et q; prædicta limitatio est contra mentẽ eiusdem Io. And. qui in c. dudũ. de conuer. coniu. videtur limitare quãdo tãtus est calor, q; homo non aduertit plenè, dicens, q; votũ emissum calore iracundiæ nõ obligare, verũ est, quãdo est talis, & tanta turbatio, q; sapit quãdam mẽtis alienationẽ ex multo furore: aliàs votũ ex iracundia obligat: quia ea, quę in se sunt bona, non indigẽt deliberatione: intellige lõga & multa: vt in dubijs, cùm hæc subitò fieri possint. Est etiã dicta limitatio cõtra Veruec. dicẽtem, q; qui ex impetu iurauerit, quod deliberatè nõ iurasset, seruare tenet, si licitũ est. & sic etiã sentit Summa Confes. & Sũ. Pis. & Archi. Nec valet prædictorũ fundamentũ: quia deliberatio dupliciter sumitur: aliquando scilicet pro cõclusione cõsilij, quę aliquãdo penè repẽtè etiã in homine passionato fit: & ista est, quę in voto, & iramẽto requiritur. Aliquãdo verò sumitur pro cõclusiõe prædicta facta animo quieto: & ista in prædictis nõ requiritur: vt patebit ex dicendis ĩ. Votũ. ij. §. xiij. Et iuxta hæc intellige, q; iuramentũ ex abrupto, id est, sine deliberatione factũ, nõ obligat, secũdũ Archi. post Pan. quem refert: quia nõ habet in se consensum: licet peti possit absolutio ad cautelã. ¶ Decimò* quæritur, vtrũ obliget iuramentũ vergens in dispendium propriæ salutis corporalis? Et dicit Pan. in c. si verò. eod. tit. q; non: quia sicut nõ valet iramentum tendẽs in mortem alterius. xxij. q. iiij. c. j. ita & fortius valere nõ debet, si tẽdit in propriã: vt in c. si nõ licet. xxiij. q. v. Hoc limitat gl. in d. c. si verò. quãdo directè vergit in mortẽ. secus si occasionaliter: sicut q; iurauit stare Romæ de mense Augusto, tenetur ibi stare: quia licet multi moriãtur, nõ tamen semper. Hanc etiã limitationẽ limitat Io. And. verã, nisi ex imminẽti infirmitate, vel cõplexione iudicaretur sic iurãs ex tali mora moriturus. Et sic collige ex dictis eius, q; si ex qualitatibus verisimiliter præsumitur de morte, nõ obligat. Et similiter dico, q; non obligat iuramentũ, quãdo cedit in mutilationẽ: quia nemo membrorũ suorũ est dominus. lege, liber homo. la j. in principio. ff. ad l. Aquiliã. Itẽ quia si à principio talis casus affuisset, iuramẽtum fuisset temerariũ. vnde tali casu emergẽte temerariũ esset illud obseruare. Prædicta tamẽ limita, nisi mors aut mutilatio infligẽda esset ex iustitia: quia tũc nõ posset quis fugere cõtra iuramentũ. vt suprà Accusatio. §. vlt. Ex prædictis inuehit Pan. contra Cartu-

siensses dicẽs, ꝙ si à peritis medicis diceretur fratrẽ Cartu
siensis ordinis nõ posse aliter mortẽ euadere, nisi ꝑ esum
carniũ:nõ obstãte regula, aut voto deberet carnes come
dere: quia sicut iuramentũ, ita & votum nõ ligat propter
periculum mortis, & cũ paribus passibus ambulat : vt no.
in c.j.& c.debitores:extrà eo.& c.licet.& c.magnę.de vo.
Fertur tamẽ ꝙ magister Ray.de Villa noua, fecit tractatũ,
in quo concludit vitam posse restaurari sine esu carniũ:di
cens ꝙ vinũ mediocre maximè aromaticũ,& vitella ouo-
rum mediocriter mollia,quę acutissima digestione cõuer
tuntur in laudabilẽ & multũ sanguinem, sunt ad hæc ma-
gis cõpetentia quàm carnes.Et certè si hoc est verũ,cessat
primum dictũ:sed vbi ex circunstãtijs medici diceret con
trarium,procederet dictũ meum. Item posset contingere
ꝙ infirmo oua essent fastidio & horrori,& ꝙ non posset
illa capere.quo casu indubiè illud esset tenẽdum: quia ne
cessitas excusat ab omni peccato:vt in c.ij. de obser. ieiu.
hæc ille.Vnde Cartusienses indistinctè non reprobat, sed
11 tantùm in casu:& meo iudicio, bene dicit. ¶*Vndecimò
quæritur, vtrũ obliget iuramentũ factũ contra bonos mo
res naturales:puta quia præbet occasionẽ delinquẽdi? Et
dico ꝙ non:vt in c.quemadmodũ.de iureiu.& in regu.nõ
est obligatoriũ.de reg.iu.lib.vj.Sicut si vir iurat nõ agere
contra vxorẽ rerũ amotarum,nõ valet: vt ff. de pact. do.l.
cõuenire.quia præbetur mulieribus occasio furandi.Simi
liter qui iurauit nõ denuntiare aliquem,non tenetur:quia
est contra bonũ animæ delinquentis, & charitatis.ij.q.j.si
peccauerit.& de iudi.nouit.& facit l.si vnus.§.pacta.ff.de
pac.Hoc tamẽ exemplũ limitat Host.verũ esse, scilicet,ꝙ
nõ tenetur, nisi quando vellet denuntiare solùm propter
commodum propriũ : quod nõ licet. Et facit c.ad nostrã.
el j.de iureiu.sed oportet denũtiare, vel agere ꝑpter bo-
num cõmune principaliter: & sic secũdariò propter pro-
prium.quod intellige in iniurijs: quia ad vitãdũ interesse
rerum,nõ est peccatũ quærere suũ in iudicio:arg.dictorũ
12 s̃.Accusatio.§.vj. ¶Duodecimò*quæritur, vtrũ obliget
iuramentũ cõtra iuramentũ prius factum? Et dico primò
ꝙ non: vt in c. sicut ex literis. de spon. & in c. quanto. de
iureiu.& in c.intellecto.eo.tit.quod Host.Inno.& Pan.in
d.c.sicut.intelligũt etiã si sit promissio. quãuis postmodũ
Inn.videatur tenere contrariũ in c.veniẽs. de iureiur. sed
non est verum per c.iuramenti.xxij.q.v. Dico secundò,ꝙ
actus gestus cõtra primũ iuramentũ nõ est ipso iure nul-
lus indistinctè:sed secũdũ Pan.d.c. intellecto. si actus de-
pendet à mera volũtate iurãtis:puta,quia nullo iure pro-
hibetur:sic tenet.Vnde secũdũ Inn.in c.dilecto.de prebẽ.
si quis iurauit nõ alienare librũ, & tamen alienauit,tenet
alienatio,licet sit piurus.& facit c.vltima voluntas.xiij.q.
ij.in gl.vbi tãgitur,ꝙ qui iurauit nõ mutare testamentũ,si
mutat,tenet secũdũ,licet sit periurus: nisi in casu alicuius
conditionis subintellectæ excusantis.Host.tamen in c.cũ
Marthæ. de cele.mis. tenet nõ valere secundũ testamẽtũ.
Sed Io.And.in regu.quod semel.lib.vj. tenet illud valere:
quia nullo iure cauetur,ꝙ sit nullũ factũ,per quod fit con
tra iuramentũ : quod verum est quando actus dependet à
mera facultate iurantis. Si verò ab ea nõ dependeat,puta
quia interdicitur à lege fauore ipsius iurantis. Exẽplũ in
muliere,& minore,q alienare nõ possunt,vel aliũ cõtra-
ctum facere sine certa solẽnitate:tũc actus etiã iuratus cõ
tra primũ iuramẽtũ nõ valet ipso iure. & sic intelligo gl.
in c.licet.de iureiu. lib.vj. Et ratio est, qa actus sine iura-
mento erat ipso iure nullus,obstante legis prohibitione:
ratione autẽ iuramẽti sustineri nõ potest : quia iam obli-
gauerat se Deo per prius iuramẽtũ: & secundũ fuit illici-
tum. Et idẽ dic quãdo actus prohibetur ratione publicæ
vtilitatis. & iste est casus c. intellecto. Igitur dic, ꝙ si lex
seu statutũ non resistit actui iurato, si contrariũ fiat, actus
nõ est ipso iure nullus. secus si resistit. Et ita tenet Archi.
in c.si à sede.de præbẽ.lib.vj.Gaspar de Cal. in c. cũ con-
tingat.de iureiu.& Spe.de emp.& vendi. Quod nota pro
cautela mulierum timentium ne inducantur ad aliqua fa-
cienda in suũ preiudicium.Iurent enim prius in manibus
alicuius corã testibus se nolle tales alienationes,vel renũ
tiationes facere:dũmodo quãdo cõtrariũ faciunt, intẽn-
dãt nõ facere cõtra iuramẽtũ primũ, id est, nõ effectuali-
ter renũtiare,sed solùm verbaliter: quia sic nõ erunt per-
iuræ eo casu,quo nõ tenentur iurare,secundũ intentionẽ
exigẽtis iuramentũ.de quo s̃. Iuramẽtũ.iij.§.ij.dictũ est.
13 ¶Decimotertiò*quæritur, vtrũ obliget iuramentũ,quã-
do is,cui fit,frangit fidẽ iuranti? Et dicit Pan.in c.puenit.
el ij. de iureiurãdo. ꝙ quãdoq; duæ obligationes respi-
ciunt se adinuicẽ: puta,promisi equũ,propter quod alius
ꝑmisit mihi centũ:& si ego nõ seruo promissum,nec ille
tenebitur mihi de centũ.Et sic intellige illud, frãgenti fi-
dẽ.ff.pro socio.l. si cõuenerit.xxviij.q.ij. si infidelis.ff.de
inoffi.test.l.instituta.C. de pact.l. cũ proponas.la ij. & sic
intelligit d.c.peruenit.& c.cõstitutus. de pœ. Et idem di-
co quãdo cõditionaliter promisi:puta,iuraui ire Romã,si
dederis centũ.si nõ das,nõ teneor: qa promissio mea nõ
purificat,nisi à tẽpore existẽtis cõditionis.l.cedere diẽ.ff.
de ver.sign.Insti.de verb.oblig.§.ex cõditionali. Et si is,
cui iuraui,nõ implet promissum ex aliqua necessitate: pu
ta, qa nõ põt:nihilominus ego teneor ad iuramẽtum fa-
ctũ propter illud.& hoc tenet do.Ant.& Pan.in c.sicut.el
iij.de iureiu.& placet,licet alij teneãt solum me nõ tene-
ri,quãdo alius ex negligentia,aut volũtate non attendit.
Quãdoq; autẽ obligationes nõ referuntur adinuicẽ, sed
ad diuersa:puta, promisi tibi simpliciter centũ: & non ex
hoc, sed simpliciter promisisti mihi aliquid facere : & tũc
licet ego nõ impleã promissum,tamẽ tu teneris:quia nõ
ꝑmisisti mihi ratione meæ promissionis,sed simpliciter:
& de specie ad speciẽ nõ fit cõpẽsatio:vt not.in c.ij. de de
po.Et hoc tenuit Cy.in d.l.cùm proponas. & sic intellige
c.noli.xxiij.q.j. vbi dicitur,ꝙ hosti seruãda est fides. Nec
obst.c. qđ Deo patri.xxxiij. q.v. de voto viri & mulieris:
vbi licet alter frãgat,alter tenetur seruare:quia ibi qlibet
eorũ simpliciter vouerat Deo,nõ cõditionaliter: & ei est
obligatus.secus si cõditionaliter, saltẽ tacitè: vt quia si de
hoc cogitasset,nõ vouisset:quia sic nõ tenetur,per ea,quę
14 dicta sunt s̃.Iuramentũ.iij.§.ij. ¶Decimoquartò*quæri
tur,vtrũ obliget iuramẽtũ,quãdo mãdatũ legis,aut supe-
rioris cõtrariũ vult? Et dico ꝙ nõ.Exemplũ:si iuraui dare
tibi decẽ ; & index ex aliqua legitima causa hoc inhibet:
vtiq; nõ teneor:de censi.significauit.l.si.ff. qui satis. cog.
Itẽ si fuisti excõicatus post iuramẽtũ tibi factũ de aliquo
tibi dando:nõ teneor:vt s̃.Excõicatio.iij.in princ.effect.
xiij. itẽ Excõicatio. v. §.iiij. dub.xij. Vnde in omni iura-
mẽto subintelligitur, saluo iure superioris,vel alteri⁹. se
cundũ Io.And.in d.c.queãdmodũ.extrà eo.& facit c.ve-
15 niẽs.eo.ti. ¶Decimoquintò*quæritur,vtrũ obliget iura-
mentũ in alterius preiudiciũ: vt puta si iurẽt canonici,ꝙ
si quis eorũ efficiatur episcop⁹,seruabit quedã in preiudi
ciũ episcopalis dignitatis? Et dico ꝙ nõ, vt ĩ c.sicut ex no
stris.de iureiu.Et idẽ si cardinales iurassent in præiudiciũ
sedis apostolicæ:qa assumptus in Papã nõ teneret.Et idẽ
si vir iurauit nõ stare cũ propria vxore ꝑpter odiũ:qa nõ
ten

tenetur:imò nec etiã si propter continentiã:sed eo casu
tenetur reddere,licet exigere non possit:quia illud est su
lùm in præiudiciũ suũ.Et hoc videtur tenere Host. Tãcr.
Gof.& Io.And.pro quo vide glos.in c.tua nos.de iureiur.
Et si iurauit in præiudiciũ alterius , cuius potestati subij-
citur:puta,si vxor iurauit peregrinationẽ vel abstinentiã :
similiter seruus, monachus, & huiusmodi: vnde implere
nõ possunt,cùm eis à superiori cõtradicitur:de quo ĩ.Vo
tum iij.§.iij.Et idem cùm quis promisit tenere secretum:
quia non tenetur quãdo est alteri nociuũ, qui in possit &
debeat reuelare his,qui possent ꝓdesse,& nõ obesse.xxij.
q.v.hoc videtur,& sentit glo.in c.ego.de iureiurã.Aut si
producatur in testem:quia secundùm Innoc.in c.qualiter
& quando.el j.de accus.tenetur dicere,etiam si cogitasset
de hoc quando iurauit.& facit c.quia pleriq;.de offic.ord.
lib.vj.& c.constitutus.el j.de testib.& c. olim.de accusa.Si
tamen is, qui exigit iuramentũ ab aliquo de veritate dicẽ
da,sit homo ferus,de quo verisimiliter præsumitur,ꝙ pro
cedet ordine iustitiæ nõ seruato:sic non tenetur reuelare
quod scit,etiam si posset probare.Et similiter quamuis nõ
sit crudelis,sed qui procedet ordine debito:nõ debet ei re
uelare,si probare non potest.s.in iudicio.arg.c.si peccaue
rit.ij.q.j.& xx.q.vij.plerunq;.secundùm Rodo.illis tamen
qui possunt prodesse,nõ obesse,teneretur si iurauit.xx.q.
v.hoc videtur.Et idem de eo qui iurauit non præstare au
xilium tali;quia intelligitur iniustè,secundũ Ioan.alle.ca.
petitio.de iureiur.& c.j.de his quæ fiunt à ma.par.ca.& c.
grauẽ.de exces.præ.& si etiã iurasset de iusto auxilio non
dando,non tenetur:quia iuramentum nõ ligat ad illicita,
& cõtra ius d.c.quanto.eod.tit. Et idem de eo,qui existẽs
in dignitate,& alienans bona,iurat nõ reuocare:quia non
tenetur: vt in d.c.intellecto.eo.titu.quia est in præiudiciũ
alterius.s.dignitatis.c.cùm contingat. in si.eod.tit. & c.ij.
de pac.lib.vj.Et hoc tene,etiã si nõ iurasset prius non alie
nare.licet gl.sentiat oppositũ.d.c.intellecto.per prædicta.
Sed limita in notabili alienatione,per quã dignitas nota-
biliter lęditur:secus in re modica:quia propriũ est princi
pũ donare:de dona.c.j.& in iuramento facto à prælato de
nõ alienãdo nisi cõsulto papa,nõ debet fieri relatio ad a-
lienationẽ modicã:qa iuramẽtũ nõ extẽditur ad verisimi-
liter nõ cogitata.c.veniens.eod.tit.& cõsentit Fed.consi.
16 cciij.¶Decimosextò quæritur,*vtrum obliget iuramen-
tum factũ cõtra legẽ positiuam aut contra statutũ?Et dicò
multas de hoc fuisse opiniones,vt recitat Pan.in c.cũ con-
tingat.de iureiu.tamẽ hoc videtur verius.Nam aut lex po
sitiua seu statutũ aliquid prohibet propter bonos mores
naturales conseruãdos:& tũc nõ valet iuramẽtũ:vt in reg.
non est obligatoriũ.de reg.iur.lib.vj.sicut iuramẽtũ mu-
lieris,quæ viuẽte viro dedit fidẽ adultero de contrahẽdo
post mortẽ viri:qa si lex est indispẽsabilis, & inuariabilis.
v.di.in prin.& viij.di.quæ cõtra.Secus in bonis moribus
ciuilibus:quia iuramentũ valet contra eos.de pign.signifi
cante.vbi valet iuramentũ contra pactũ legis cõmissoriæ.
Aut lex seu statutũ fundatur super bono publico principa
liter:& sic non tenet iuramentũ:quia pactis vel iuramẽtis
priuatorũ ius publicum remitti non potest:ad quod l.ius
publicũ.ff.de pact.Aut lex seu statutũ non fundatur in bo
nis moribus naturalib⁹,nec super bono publico principa
liter,sed in odium aliquorũ:& sic tenet iuramẽtũ,quando
potest sine dispendio salutis impleri,licet non sine dispẽ-
dio rerum corporaliũ:vt in d.c.significante. & in c.debito
res.de iureiu.Idem dicendum est,quando lex est fundata
principaliter super fauore priuato:licet consequẽter & se
cundariò super publica vtilitate: quia iuramentũ ligat: &
est iste casus propriè c.si.de pact.lib.vj.& hoc qñ nõ conti
net aliquã turpitudinẽ cõtra bonos mores naturales, nec
ex parte iurãtis,nec ex parte materiæ, super qua iuramẽtũ
pręstatur,nec cõtra bonum publicũ principaliter.Et ratio
quare teneat iuramentũ in istis duobus casibus est,quia iu
rando nõ peccauit:quia talis lex est potius priuilegiatiua,
quàm præceptiua:ideoq; eius contrariũ non est in dispen
diũ salutis æternæ,sed solũ est rerũ temporaliũ:aut si pec-
cat trãsgrediẽdo,tamẽ potest seruari sine peccato,ideoq;
tenet iuramẽtũ:de iureiurã.& si Christus.iũcto §.illicitũ.
xxij.q.iiij.Secus autẽ qñ esset contra bonos mores natura
les,vel ius publicũ principaliter:qa sine peccato seruari nõ
potest. Actus autẽ gestus cõtra legem vel statutũ principa
liter fundatũ super fauore vel odio priuato, iuramẽto ita
firmatur,ꝙ etiã obligat hæredes,secundũ cõmunẽ opinio
nem:vt dicit Pan.in d.c.cùm cõtingat.quia iuramentũ cõ
firmatoriũ validat actũ inualidũ,& ex illo oritur actio: vt
in auth.sacramẽta puberum.C.si aduer.vend.quod limita,
nisi dolo,vi,aut metu sit iuramẽtũ extortũ:vt in c.cùm cõ
tingat.eod.tit.& c.licet.eo.li.vj.& in c.ij.de pact.lib.vj. &
dic.auth.sacramẽta.Secus autẽ in sacramẽto introducto-
rio obligationis:puta,iuro dare tibi centũ,nulla causa prę
cedẽte:qa iste nõ est modus inducẽdę obligationis,nisi in
liberto:vt in l.iurisiurãdi.in prin.ff.de oper.lib.& l.si.ff.de
lib.causa.& ibi Gul.de Cu.& Bart.in l.iusiurãdũ.la ij.ff.de
iurei.Et ideo nõ ligaret hæredẽ de iure ciuili,sed de iure
canonico,si fuit in culpa nõ implẽdi,& iuramẽtũ erat sim
plex:puta iurauit dare decẽ,& pœnituit de pactis suis:vn-
de credo ꝙ teneatur,per id qđ dixi s̃.Hæreditas.iij.§.vij.
Si autẽ in dicta lege vel statuto fundato sup priuato bono
vel odio dicatur,ꝙ nõ valeat cõtractus,nihilominus vale-
bit si interponatur iuramẽtũ.& facit qđ notat Inn. in c.ij.
de reg.vbi dicit,ꝙ in istis spũalib⁹ ius naturale præfertur
positiuo.Si verò in statuto addatur,ꝙ si seruata nõ fuit so
lẽnitas debita,præsumitur dolus vel alia illicita causa: ad-
huc tñ ligat iuramẽtũ,si cõstat cõtractũ esse verũ,& nõ fi
ctitiũ aut dolosum quo ad ipsum minorẽ,& hmõi, ꝑ quo
fit:& hoc tam in foro animę,vbi creditur ꝓ se,& cõtra se,
vt in c.significasti.el j.de homi.& no.in cle.j.de pœ.q̃ etiã
in foro cõtẽtioso:qa cessat ratio statuti.Si verò fuerit dol⁹
vel fraus:tũc si statuto suberat causa presumẽdi dolũ:vt qa
cõiter in loco decipiebãtur dolose minores: tũc saluabit
opinio Bar.& Bal.& aliorũ tenentiũ iuramẽtũ nõ valere:
qa nõ tollit præsumptionẽ statuti legitimè inductã.sed se
cus si statuto nõ suberat causa præsumẽdi dolũ:quia tũc li-
gat iuramẽtũ. ¶Sed pone,ꝙ episcopus statueret quẽlibet
clericũ absentẽ ĩtra certã diẽ reuerti sub pœna excõicatio
nis:cleric⁹ aũt de licẽtia episcopi iuerat ad studiũ,& iura
uerat creditori suo nõ recedere ante ei⁹ solutionẽ.quęri-
tur an obliget iuramẽtũ vel pręceptũ superioris aut legis?
Et dico videri qdẽ iuramẽtũ esse nullũ,qa cõtra obediẽ-
tiã supioris seruari nõ põt sine interitu salutis.d.c. cũ cõ
tingat.& c.ij.de pac.li.vj.Sed tñ in rei veritate tenet:qa di
cit Pan.in c.veniẽtes.de iureiu.& est dictũ Ioan.Andr. in
merc.in regula,in malis ꝓmissis.li.vj.ꝙ ex quo cũ licẽtia
episcopi fuit in studio:& pro necessitate studij debitũ cõ
traxit,videt se obligasse cũ licẽtia episcopi:qa vno cõces-
so cõcedũtur omnia,sine quib⁹ illud nõ habet effectũ.de
offic.dele.c.præterea.& c.prudentiã.& l.ad rẽ mobilẽ.&
l.ad legatũ.ff.de procu.& sic recedere nõ debet,sed serua
re iuramentũ.Secus verò si sine licẽtia episcopi adiuit stu
diũ,vel nõ pro necessitate studij, sed pro lasciuia debitũ

contraxit: quia tunc nō valet iuramentū contra obediētiā
superioris. Idē dico in patre reuocante filiū, qui prædicto
modo iurauerat, & idē de quolibet subdito. Et facit ꝓ mer
catoribus, qui cōtra prohibitionē suorū dominorū vadūt
ad certa loca prohibita, secūdū quod ꝓhibere possunt, vt
in l. fi. & quod ibi no. ff. de decre. ab or. fa. & l. mercatores.
C. de cōmer. & mer. l. relegatorū. ff. de inter. & re. & quod
ibi no. quia ad standū ibi te obligare non poterūt, nisi su-
periores tacitè vel expressè cōsentiāt. ¶ Decimoseptimò
17 quæritur,* vtrum obliget iuramentum positum super cō
tractu simulato? Et dico ꝙ Panor. in d. c. cū contingat. di-
stinguit. ¶ Nā aut simulatio est de consensu vtriusque par
tis tam super contractu, quàm super iuramēto. & tūc si ex
iusta causa, puta ex iusto timore, vel qa indigebat mutuo,
cōcepit pignus in forma vēditionis, vt creditor lucraretur
fructus, & sic non obligat iuramentū, quia defuit consen-
sus, & fuit iusta causa simulādi. ad quod c. j. quod met. cau.
& l. fin. C. de nō nume. pecu. Si verò fit ex causa iniusta, pu
ta causa fraudādi gabellas, vel aliter ad deceptionē proxi
mi, simulauit vnū contractū esse aliū, & iurauit singula cō
tēta in instrumēto vera: tūc eo ipso est periurus, quia simu
latio intētionis ex iniusta causa non excusat, vt not. in ca.
interrogasti. xxvij. dist. sicut ille qui prece vel pretio de-
posuit falsum. c. j. de crimi. fal. & volēs cōtrauenire nō de-
bet audiri: sed si iurasset solùm nō cōtrauenire illi contra
ctui quē simulabat in deceptionem populi: licet grauiter
peccauerit iurādo in dānū proximi, tamen nō obligatur,
quia defuit cōsensus: vnde respectu Dei non exigitur ab-
solutio à iuramēto. arg. c. tua. de spon. sed in foro conten-
tioso cōpellitur obseruare. nec auditur volēs allegare tur
pitudinem suā: & hoc verū inquantū est solùm in præiudi
cium suum, & non imminet periculū animæ. ¶ Aut simu-
latio solùm erat super cōtractu ex parte vtriusq;: sed iura
mētū interuenit ne agatur cōtrà tacitè vel expressè: & hoc
ne cōtractus fœneratitius detegeretur: sicut si pignorauit
quis res, & tamen simulauit vēdere: vt mutuans faciat fru-
ctus suos, & iurāuit nō detegere, sed seruare pignoratitiū
contractū: & tunc obligat iuramētū: & perinde est ac si iu
rasset soluere vsuras. & tacit quod no. Cyn. in l. ex cautio-
ne. C. de non nume. pec. vbi concludit, ꝙ iurans nō oppo-
nere exceptionē de nō nu. pec. obligatur: licet simpliciter
renūtiatio nō valeret. In foro tamen animæ si non habuit
intentionē obligādi se, non tenetur, vt dictum est §. Iura-
mentū. iij. §. ij. ¶ Aut simulatio est de vno cōtractu ad aliū
cōtractū, qui sine peccato seruari non potest, vt cōtractus
simoniacus, licet cōcipiatur sub alio contractu: & tunc iu-
rans sciēter peccat mortaliter, & tenetur nō seruare. xxij.
q. iiij. per totū. Aut simulatio fuit ex parte iurātis tantùm
super contractu solùm ab eo simulato: vt qa aliud gerebat 21
in corde, aliud in verbis: vel vsus est verbis duplicib⁹ cal-
lidè iurādo: & tunc secūdū Panor. ibi intelligitur secundū
intentionē recipientis: & sic Deus videtur recipere. ij. q. v.
quacunq;. & §. ex his omnibus. & sic ligat iuramentum, se
cundùm distinctionē de qua §. Iuramentum iij. in princi-
18 pio. & §. ij. ¶ Decimooctauò quæritur,* vtrum obliget iu
ramētum, si superueniat impossibilitas, vel necessitas, aut
magna difficultas? Et dico ꝙ non. Nam de impossibilita-
te dicitur, impossibilium nulla est obligatio. ff. de regu. iur.
de necessitate verò & magna difficultate dicunt doctores
in c. querelam. de iureiu. & in c. breui. eo. d. tit. ꝙ excusat à
periculo. Ratio, quia Deus respicit animum, non manum.
xiiij. q. v. si quid inuenisti. & facit l. fin. ff. qui satisd. cogan.
Vnde dicit Inno. in c. venerabilem. de elect. ꝙ vrgēte ne-
cessitate potest quis propria authoritate frangere iuramē
tum, si nō potest haberi superior; à quo petatur absolutio.
xj. q. iij. antecessor. Et si tēpore iuramēti credebat se iurās
non posse implere, vel nō habebat probabilē causam cre-
dendi ꝙ posset implere: secundū Ho. peccauit mortaliter
iurando: quia defuit in primo veritas, in secundo iudiciū:
& sic est periurus. secus si probabiliter credidit se facere
19 posse. j. Votum. ij. §. j. ¶ Decimonono quæritur,* vtrum
obliget iuramentū, quando quis non habuit animum obli
gādi se cùm iurauit: puta quis dolo inductus iurauit, quod
omnino nō iurasset nisi dolus fuisset? Et dico ꝙ non, etiā
si dolus veniret re ipsa. facit l. tres fratres. ff. de pact. & l. si
soror. C. de col. & Fed. consil. cxv. vbi determinat filiā mi-
norē seductā à fratrib⁹, quæ renūtiauit bonis paternis, cre
dens ꝙ non valeant multo plus quàm sua dos, non obliga
ri iuramēto, quando multo plus valebant: quia vbi dolus
est, excluditur voluntas. l. j. ff. de dolo. Tenet etiā S. Bona.
vbi §. q. iij. arti. j. ꝙ vniuersaliter non obligat iuramētum,
si iurans animum se obligandi non habuit: debet tamē in-
demnitati proximi satisfacere, si eū dolosè decepit, secun
dùm Richar. ea. dist. ar. j. q. ij. An aūt peccet mortaliter iu-
rādo: dic vt §. §. vij. facit c. veniēs. & c. Quintauallis: extrà
20 eod. ¶ Vicesimò quæritur,* vtrū obliget iuramentū, qñ in
melius cōmutatur? Et dico ꝙ non: vt in c. peruenit. el ij. de
iureiur. Sed hoc habet duas limitationes. Primam, quādo
vtrūq; nō potest impleri, secūdū do. Ant. in d. c. peruenit.
quia tūc qñ iuramētū est impeditiuū vel turbatiuū maio-
ris boni: licet sit tutū habere licentiā à superiore, tamē nō
est necessaria: qa pōt cōtrauenire iuramēto. all. c. cōmissū.
de spons. & c. licet. de reg. allego etiā c. scripturæ. de voto.
vbi hoc tenet Inn. apertè. facit gl. in c. monachū. xx. q. iiij.
& xxxiij. q. v. noluit. Secus si bonū iuratū nō esset impedi
tiuū maioris boni, sed vtrunq; fieri posset: qa cōtrauenire
nō posset iuramēto sine authoritate superioris: licet episco
pus posset dispēsare vt cōtraueniat rōne maioris boni, se-
cūdū Inn. in c. debitores. eo. tit. Et similiter dic si esset du-
biū an esset maioris boni impeditiuū, necessario requiri
dispēsationē episcopi. ar. c. j. de voto. Secūdā, qñ iuramētū
nō cōcernit propriā vtilitatē alicuius: qa si cōcerneret, nō
esset vera dicta regula: etiā si vnū sit totaliter impeditiuū
alterius: nec ꝓdest in hoc supioris authoritas. & facit qd
nota. in c. quanto. eod. ti. & in c. cùm inter P. de renunt. &
Ioan. And. in mercu. in regula, in malis. de reg. iur. libr. vj.
quia debitor, qui iurauit dare vnā rem, nō potest dare me
liorē aliā pro illa inuito creditore. l. ij. §. j. ff. si certum pe.
& Instit. quib. mo. tol. oblig. in princ. nisi velit in propriā
religionis obseruantiā cōmutare. & vnū est impeditiuum
alterius. quod placet fauore religionis. & etiā sequitur Pan;
in dicto cap. peruenit. ¶ Vicesimoprimo quæritur,* vtrum
obliget iuramentū, quando id, quod iuratur, cōsistit in fa-
cto? Et dico secundùm aliquos, ꝙ non obligat sic, vt iurans
teneatur præcisè ad factum: quia, secundū aliquos, obliga-
tus ad factū sufficit, si soluat interesse: vt in l. stipulationes
non diuidūtur. ff. de verbo. oblig. & in l. si quis ab alio. in
fi. ff. de reg. iur. quia secundū cōmuniter doct. tenetur vel
ad factū, vel ad interesse, & non præcisè ad factum, vt no.
Bar. in dicta l. stipulationes. Sed ego dico, ꝙ diuino & ca-
nonico iure tenetur ad factū præcisè, si potest impleri, &
nō sit cōtra bonos mores, aut aliquod prædictorū, in quo
non obligat iuramentū. & hoc probatur per c. j. & c. quali
ter. de pact. & cap. iuramentū. xxij. q. v. & facit cap. licet. de
voto. & cap. ex literis. el ij. de sponsa. & capit. nouit. de iu-
dic. & hoc etiam videtur senāsse Bartol. vbi suprà. Quādo
autem

autem factum est alienū, nō tenetur quis facere, nisi quā-
tū in ipso est bona fide. de spō. ex literis. ¶ Vicesimosecū-
22 dò* quæritur, vtrū obliget iuramētum conditionale, vel
propter causam? Et dico ꝙ nō, nisi extet conditio, vel cau
sa. de cōdi. appo. c. verū. & de iureiur. c. peruenit. quod in
tellige qñ tota obligatio ponebatur in cōditionis euen-
tu, vel propter causam: aliàs teneretur. Vnde iurans adire
Sā. Iacobū, vt fratrē suū videat, & redimat sua peccata: li-
cet frater su⁹ decesserit, tenetur nihilominus ire propter
23 aliā causam. ¶ Vicesimotertiò* queritur, vtrū iurās seruā-
re statuta alicuius eccl'iæ, vel ciuitatis, aut vniuersitatis, si
aliquod fiat nouū, aut sit illicitū, teneat ad illud? Et tenēt
cōmuniter doc. in c. clericus. extrà eo. ꝙ si iurauit seruare
statuta edita, nō extenditur iuramentū ad futura: quia nō
extenditur ad ea, de quib⁹ nō fuit verisimiliter cogitatū.
& hoc est indubitatū ex mente San. Tho. ij. ij. q. xcviij. art.
ij. ad quartū. Si verò nō fuit appositū hoc verbū, edita, sed
simpliciter iurauit seruare statuta, extēditur etiā ad edē-
da, secūdū Io. And. Car. indistinctè: secūdū alios verò in-
distinctè ad futura nō extenditur. quod melius Sū. Ang.
asserit, quàm Sū. Ros. distinguat, vt extendatur ad futura,
quę sunt modici præiudicij: non autē ad ea, quę sunt ma-
gni: quia hoc sentit San. Tho. vbi §. dicēs, ꝙ talis non te-
netur ex iuramēto seruare futura, nisi intēderet se ad hæc
obligare. & bene hoc probat Pan. quia propter periculū
periurij iuramentū est grauis præiudicij, & strictæ inter-
pretationis: ideò q; nō extēdendū, sed potius restringen-
dū, vt nō cōprehendat, etiā quod ex lata verborū significa
tione posset cōprædēdere. quod vult Archi. in c. ne quis.
xxij. q. ij. Et si dictus iurans addidit, ꝙ per prius præstitum
iuramentū seruabit, etiā futura: nō est obligatus ex iura-
mento illa seruare: ita ꝙ sit periurus nō seruando, sed ex
promissione: vt in c. clericus. eo. ti. quod limita secundùm
Pan. nisi cōstaret in foro animæ, vel iudiciali, ꝙ intende-
bat nouiter iurare: quia obligaretur de iuramento. ar. x.
eo. & si Christ⁹. Quòd si interdicta, statuta, vel cōsuetudi
nes cōtinēt aliqua illicita, vel impossibilia, aut ecclesiasti
cæ liberati cōtraria, si iurās hoc sciuit, nō debuit sic gene-
raliter iurare, nec sunt huiusmodi statuta aliquatenus ser
uanda, sed alia solū: sed iurādo peccauit mortaliter, iuxta
prædicta. Si verò nesciuit, similiter nō sunt seruāda. extrà
eo. cōtingit. li. vj. sed nō similiter peccauit, sed pl⁹, vel mi-
nus secundū qualitatē ignorantiæ. Sciēdum est etiā, ꝙ ta
lis nō tenetur seruare statuta abrogata per consuetudinē
rationabilē, & præscriptā. de cōsue. c. fi. quia iā nō habent
24 vim statuti. arg. di. iiij. §. leges. ¶ Vicesimoquartò* quæri-
tur, quid si quis iurauit tenere obstagia in certo loco, &
nō habet ibi quid comedat, vel vnde soluat? Et dicit Host.
ꝙ si tēpore obligationis iā erat nō soluendo, tenetur ob-
stagia seruare: quia videtur ad hoc se obligasse, vt victum
qrat manibus suis, vel mēdicādo. Sed si tūc erat soluēdo,
& nūc deuenit ad paupertatē, distingue: quia si est talis, q
possit sine verecūdia mendicare, idē dicitur quod prius.
sed si est nobilis, & in dignitate, tali subueniendū est iuris
beneficio. extrà eo. querelā. & c. breui. ¶ Vicesimoquintò
25 quæritur,* quid si debitor iurauit creditori se soluturū in
certo termino, & impeditus nō potest? Et dicit Host. ꝙ si
cū iurauit credebat se nō posse soluere, vel nō habebat ꝓ
babilē causam credēdi: in vtroq; casu periurat, qa in pri-
mo deerat veritas: in secūdo iudiciū. Si verò ab initio ꝓ-
babiliter credebat se posse soluere, nō piurauit: & si post-
ea fecit posse suū, nō est periurus. Et multo magis excusa-
tur, si pecuniā misit tēpore debito: sed casu fuit pdita: de
iureiu. qrelā. Et si postea lapso termino posset, & nō solu-
eret, efficeretur periurus: quia lapsus termini nō sustulit
obligationē iuramenti. de do. & cōtu. cū dilecti. ¶ Vicesi-
26 mosextò* quæritur, quid si quis iurauit redire ad carcerē?
Et dico, ꝙ ad hoc nō tenet', si carcer erat iniuriosus. i. con
tra iura. quod met. causa. c. j. secus si nō erat iniuriosus: qa
tenetur, etiā si immineret periculū mortis, secundū gl. in
cle. pastoralis. de re iud. & Bar. in l. relegati. ff. de pœ. & Pa
nor. vt §. Accusatio. §. vlt. hoc aūt limita vt nō teneatur, si
iurauit animo euadēdi: sec⁹ si animo se obligādi, iuxta ea
27 quæ dicta sunt §. eo. ti. §. vij. ¶ Vicesimoseptimò* querit,
vtrū possim compēsare si iurauī dare tibi decē, & tu mihi
debes alia decē? Et dicit Pan. in c. ad nostrā. el j. extrà eo. ꝙ
nō: quia iuramētū est obseruandū in forma specifica: nec
sufficit illud adimplere in effectu. quod ibi patet ꝓ tex. il-
lū: quia iurās tenetur prius actualiter soluere: nec sufficit
cōpensare, quāquā cōpēsatio sit ficta solutio. l. si peculiū.
§. j. ff. de statu li. Et dicit idē, ꝙ nostri doct. cōmuniter sen
tiunt, quod dictū est: sed cōtrariū sensit Bar. in l. amplius.
ff. rē ra. ha. vbi cōcludit, ꝙ cōpensans nō erat periurus. Nā
cōditiones debēt qdē impleri in forma specifica, sicut iu
ramentū: vt in l. q hæredi. & l. Meuius. ff. de condi. & de-
mon. sed iussus stare implet cōditionē cōpēsando: vt i d.
l. si peculiū. Ergo &c. Preterea si ego impedior iusta de cā
facere quod promisi, nō sum periurus: vt in l. fi. ff. q satisd.
cog. sed si ego nō soluo tibi, quoniā tu debes mihi rātun
dem: ego impedior à te. vnde quasi facto tuo impeditus
nō debeo esse periurus. Hāc rationē facit tex. in l. iij. ver.
itē querit. ff. de sta. lib. Et cōcludit Pan. ob rationes Bar. ꝙ
ante factū sequēda est opinio prima, quā tenet Io. And. &
Inno. sed post factū, vt quis excusetur à periurio, sequēda
est opinio Bar. Ego verò dico, ꝙ si ideo nō possum solue
re tibi, qa tu mihi nō soluis, indubitāter, & ante factū opi-
nio Bar. est tenēda: qa si impotētia me excusat à periurio,
vt patet ex dictis: multo magis impotētia, quā ex tuo defe
ctu patior. Si verò possum soluere, etiā si mihi nō soluas
adhuc est vera, saltē in conscientia: nisi iurās intēdisset se
obligare ad dandū decē formaliter, vel ad dandū etiam si
alius sibi nō soluisset, modo liqda sint decē, quę mihi de-
bes: quia recōpēsans soluit, licet nō soluat formaliter, sed
virtualiter. & sic intelligit' d. l. si peculiū. ex iuramēto aūt
nō teneor soluere formaliter, nisi expressērim, vel intēde
rim soluere decē, etiā alio mihi nihil soluēte. quo casu Io
quit' d. c. ad nostrā. vbi erat reddēda pecunia mutuata sup
pignore nō cōputatis fructibus. & in d. c. debitores. eo. ti.
28 vbi erāt promissę vsuræ. ¶ Vicesimooctauò* queritur, v-
trum is, q iurauit nō reuelare secretū, indistinctè teneat
illud celare? Et dicit Pan. de mēte gl. in c. ego. extrà eo. ꝙ
si quis iurauit nō reuelare secretū, intelligitur de hone-
sto, & nō de alteri nociuo: sed illud possum reuelare, nō
oībus, sed his, qui possunt prodesse. pro quo vide tex. iū-
29 cta gl. in c. nerui. dist. xiij. ¶ Vicesimonono* quæritur, qd
si qs iurauit nō fideiubere? Et dicit Io. And. ꝙ obseruare
non tenetur, vbi periclitatur salus ꝓximi, nisi fideimbeat:
qa iuramentū nō extēditur ad hunc casum incogitatū, de
quo si tūc cogitasset, iuramētū fuisset temerariū. & hoc
Pan. in c. si vero. eo. ti. habet pro indubitato: qa in tāta ne
cessitate tenetur qs proximo subuenire: dist. lxxxvj. pasce.
Imò sentit idē Pan. & valde bene, ꝙ tale iuramentū non
obliget, vbicūq; proximus verè indiget fideiussiōe, licet
nō periclitet' eius salus, nec eleemosyna sit de necessita-
te, nisi in necessitate extrema: qa licet hoc casu fideiussio
nō sit de præcepto, est tñ de cōsilio, & opus ex pietate fa-

ciendum propter Deum & proximum: non potest autem quis obligari, vt nõ faciat opera pietatis, & perfectionis: quia nõ est verisimile, ꝙ Deus talia iuramẽta suscipiat cõ
30 tra cõsiliũ suũ. ¶ Tricesimõ* quæritur, an obliget iuramẽtum puellæ, ꝙ dote cõtenta nõ habebit regressum ad bona paterna? Et dico ꝙ sic, vt §. dictum est in titu. Dos. in prin. Si tamẽ dolus interuenit, ita ꝙ nõ iurasset, nisi dolus affuisset, tunc secus, vt §. eo. §. xix. Adde tamen quod singulariter no. Pan. in c. nõ sine. de arbi. vbi ponit regulã, ꝙ quantũcunq; iuramentũ prohibeatur quacunq; lege, etiã canonica vel diuina, tamẽ si nõ continet in se peccatum, tenetur iurans obseruare illud, licet peccauerit iurãdo. Et facit pro hoc c. etsi Christus. Vtrũ autẽ mulier, quæ facit donationẽ, & iurauit nõ cõtrauenire, possit reuocare superueniẽtibus liberis. §. Donatio. j. §. xviij. ¶ Tricesimo-
31 primõ* quæritur, quomodo intelligitur illa autoritas xxij. q. v. iuramẽti. ꝙ Deus nõ facit differentiã inter iuramentum, & simplicẽ loquelã? Et dicit Pan. in procemio Decretalium, prope finẽ, hoc esse quãdo simplex loquela cõtinet perfidiã, vel mendaciũ: vt quia venit ad decipiendũ: & intellige mẽdaciũ pnicioſum. & sic etiã sentit glo. ibi, ga, inquit, vtrũq; est mortale, licet alterũ altero grauius. Sed tamẽ aduerte, ꝙ textus nõ dicit illud, sed dicit, quòd Deus inter iuramentũ, & loquelã nostrã nullam vult esse differentiã: quia scilicet in vtroq; vult esse veritatẽ, vt patet intuẽti. ¶ Vtrũ etiã is, qui iurauit stare sententiæ arbitri, possit petere reductionẽ ad arbitriũ boni viri. §. Arbiter. §. v. Vide etiã suprà, Familia. §. viij. de famulo, qui iurauit reuelare domino fures. de Periurio. j. suo loco.

RVRSVS de Iuramento quintò, quantum ad relaxationem, vel abolitionem.

1 *Iuramento quando liceat propria autoritate contrauenire.*
2 *Iuramentum an possit semper dispensare, vel absolutio impẽdi.*
3 *Episcopus an possit in iuramẽtis dispensare.*
4 *Papa qualiter ab episcopo differat in iuramẽti dispensatione.*
5 *Iuramento quod tenet, quando quis absoluatur.*
6 *Iuramenti commutatio à quo, & quando fiat.*
7 *Iuramentum à quo possit irritari.*
8 *Iuramentum an tollere possit ille, cui promissum est.*
9 *Iurantes inuicem, an sibi iuramentum relaxent. & nu. 10.*
11 *Iurans non cõtrauenire uenditori, an dicere possit se deceptũ.*
12 *Iuramento per dolum extorto an liceat propria autoritate cõtrauenire.*
13 *Iuramenti absolutio an petatur post periurium.*
14 *Iurãs soluere usuras, an petere possit absolutionẽ anteq̃ soluat.*
15 *Iuramenti relaxatio, an fieri debeat parte uocata.*

IVRAMENTVM quintò considerari potest, quantũ ad eius abolitionẽ, quę quidẽ locũ nõ habet vbi manifestè iuramentũ nõ obligat: quia tunc potest, qui iurauit, propria autoritate cõtrauenire, vt patebit: sed solũ vbi per iuramentũ cõtrahitur verè, vel apparẽter obligatio: quę alicuius autoritate, aut volũtate aboleri, aut relaxari potest. Hoc aũt fit quatuor modis. primò scilicet absolutione superioris, puta episcopi vel Papæ: & secũdò, cõmutatiõe boni melioris: & tertiò, irritatione gubernatoris: & quartò, relaxatiõe creditoris. de quibus omnibus statim patebit.

2 ¶ Primò* igitur quæritur, vtrũ & quãdo possit quis cõtra suũ iuramẽtũ propria autoritate cõtrauenire? Dico duo: vnũ scilicet in genere, aliud in specie. ¶ Quantũ ad primũ, vt colligo ex Inn. in c. cũ quidã. de iureiur. dico ꝙ q̃n dubiũ est, an iuramentũ sit obligatoriũ nécne, nemo cõtrauenire potest sine autoritate superioris: nec iudex secularis eo casu potest se intromittere, sed remittere debet ad ecclesiasticũ. ita no. Pan. in c. cũ cõtingat. eo. tit. Quando verò nõ est dubium de eius obligatione, sed certũ est, ꝙ nõ obligat: tunc si seruari potest absq; aliquo dispendio salutis, debet peti absolutio, ꝓpter reuerentiã sacramẽti. quod Pan. in c. cũ quidã. eo. tit. dicit verũ, non quãtum ad necessitatẽ, sed solũ ne notetur de trãsgressione iuramẽti: id est, ratione scandali. & ita tene. Si verò sit in dispendiũ salutis: vt quia derogat charitati, vel eius perfectioni, vel disponẽtibus ad illã, potest homo propria autoritate cõtrauenire. Cõsonat autẽ S. Th. ij. ij. q. lxxxix. ar. ix. ad tertiũ, dicẽs, ꝙ in dubio debet peti absolutio, quã episcopus põt impẽdere: sed quãdo manifestè iuramentũ repugnat iustitiæ: vt quia iuratũ est illicitum, puta homicidium: vel impeditiuũ maioris boni, puta nõ intrare religionẽ: non est opus dispẽsatiõe: sed in primo casu tenetur qs nõ seruare iuramentum: *in secũdo* seruare potest, & nõ seruare. ¶ Quantũ ad secũdũ, cũ dictũ sit iuramẽtũ vergere in peiorẽ exitũ sex modis, primò, si iuratur aliqd mortale. secũdò, si veniale. tertiò, si indifferẽs, q̃d ex circũstãtia potest fieri mortale, aut veniale. quartò, si excluditur aliqd fiendũ ex charitate. quintò, si excludit opus de genere bonũ. sextò, si excluditur qd indifferẽs pia intẽtione faciẽdũ: vt §. Iuramentũ. iiij. §. j. Cũ inquãtũ sic dictũ sit, dicit Monal. ꝙ in tribus primis casibus põt quis propria autoritate cõtrauenire: *sed imponẽda est tali pœnitẽtia pro temerario iuramẽto.* in reliquis aũt trib* quãuis huiusmodi iuramẽta nõ sint obligatoria, nec imponenda sit pœnitentia pro trãsgressione eorũ, tanquã pro mortali: nõ expedit tamẽ propria autoritate cõtrauenire: nisi propter vrgẽtẽ necessitatẽ, tũ propter reuerẽtiã iuramẽti, tũ propter scandalũ. hæc ex illo. Quẽ tamẽ intellige iuxta distinctionẽ primi dicti. i. in generali. §. de certo & dubio: qa in omnibus his sex casibus potest quis autoritate propria cõtrauenire, si certũ est, ꝙ iuramentũ nõ liget. Adde etiã, ꝙ secũdũ Inn. in licitis, licet ex iusta causa propria autoritate cõtrauenire vrgẽte necessitate, si nõ põt haberi superior, à quo petatur absolutio. §. Iuramẽtũ. iiij. §. xviij. ¶ Secũdò* quæritur, vtrũ in iuramẽtis possit dispẽsari semper, vel impẽdi absolutio? Et dico secundùm S. Tho. ij. ij. q. lxxxix. & omnes doct. ꝙ in iuramẽto promissorio aliquãdo, in assertorio verò nũquã dispẽsari põt. quorũ omniũ rationẽ vide ibi. Vtrũ aũt semper dispẽsari possit in promissorio per aliquẽ hominẽ. Sũ. Ros. recitãs Dir. in lib. ij. dicit, ꝙ si qs iuret aliquid licitè, & honestè seruabile, nec subest causa: papa illud mutare nõ debet. si tñ absoluat aliquẽ, tenet absolutio: quia est supra ius positiuũ. etiã cõtra ius diuinũ põt dispensare, dũ tamen cõtra euangeliũ, vel articulos fidei nõ dispenset. hæc ille. Et sic secundũ hoc semper fieri posset absolutio à iuramẽto ꝓmissorio de plenitudine potestatis papalis. In qbus paucis verbis sunt multæ falsitates. Prima scilicet, ꝙ Papa possit dispẽsare, licet nõ debeat, in iuramẽto licitè, & honestè seruabili, sine causa. Secũda, ꝙ *obseruatio talis iuramenti* sit de iure positiuo. Tertia, ꝙ plus possit Papa dispẽsare cõtra vetus, q̃ cõtra nouũ testamẽtũ. Quarta, ꝙ plus possit dispẽsare circa oĩa sacramẽta quàm circa articulos fidei. Sed contra primã, & secundã adduco Sanct. Tho. ij. ij. vbi suprà, sic dicentem: Dispensatio in iuramẽto non se extendit ad hoc, ꝙ aliquid cõtra iuramentũ fiat: quia hoc est impossibile, cùm obseruatio iuramenti cadat sub præcepto diuino, quod est indispẽsabile: sed ad hoc, vt id, quod sub iuramẽto cadebat, sub eo non cadat, quasi nõ existẽs debita materia iuramẽti: sicut de voto dictum est. hæc ex illo. Nec est verũ, quòd c. vanien-

nientes. eo. titu. dicatur in omni iuramẽto autoritas superioris excepta, sed superioris ius. Et ideo Pan. in c. quãto. extrà eo. quando iuramentũ ex omni parte licitum est, 4
scilicet tam ex parte iurantis, quàm iuramentũ recipiẽtis, & materiæ: respondet cum distinctione dicens: aut tale iuramẽtum fuit præstitum per inferiorem in materia spectante principaliter ad papã: vt si iurauerint canonici nõ recipere aliquẽ in canonicum vltra numerũ talem: & tunc potest papa absoluere à tali iuramẽto sine causa: quia in tali iuramẽto intelligitur excepta authoritas papæ: vt in ca. venientes. eo. ti. & hoc ibi no. Host. Aut fuit præstitum in alia materia: & tũc aut materia, in qua præstatur, est ad honorem Dei principaliter: puta pro fabrica ecclesię vel religionis ingressũ: & sic sine causa nullus põt absoluere nisi Deus. Et sic intellige Ioan. Andr. post Vincen. in cap. ij. de 5
sponsa. quia papa nõ potest remittere obligationem Deo *quesitam* sine causa. xxiij. q. j. manet. xxij. q. iiij. §. i is qui. & multo minus potest absoluere seipsum. de iure patron. per vestras. Si tamẽ aliũ absoluit, præsumitur in dubio absolutus quo ad ecclesiam militantẽ. Si autẽ subest causa, papa *potest absoluere*: vt in c. si verò. eo. ti. imò & episcopus, si cut & votũ cõmutare: vt dicit Inn. & in c. debitores. & Pã. in c. cùm contingat. eo. ti. qui etiã poterit interpretari secundùm do. Ant. in d. c. quãto. & Specu. in ti. de delegato. quãdo scilicet dubitatur de eius validitate, & *alijs dubijs*. Quæ aũt sit inter papã & episcopũ differentia, dicetur §. iij. & iiij. Est autẽ iusta causa scandalũ vitandũ, secundùm Inno. in c. venerabilem. de elect. & gl. in c. quãto. de iureiurand. vel cùm maior vtilitas imminet in cõmutatione: vt no. Inno. in d. c. debitores. & est tex. in c. peruenit. el ij. eo. ti. vel secundùm Direct. si malum exẽplũ prorogetur in multos: vel quæcũq; alia eorũ arbitrio iudicanda, meo iudicio. de quibus causis in c. nos sanctorũ. xv. q. vj. & c. authoritatem. Aut materia in qua est præstitum, nõ pertinet ad papã nec ad honorem Dei, sed commodũ hominis: & sic papa sine causa remittere non potest: vt not. Archi. in c. authoritatẽ. xv. q. vj. sed potest ex causa: vt in c. quanto. extrà eo. & in c. ij. de voto. ¶* Tertiò quæritur, vtrũ episcopus possit in iuramentis dispensare? Et dicit Ray. ꝙ idem 3
iudicandum est de absolutione à iuramento & à voto. & gl. eius dicit ꝙ non solùm papa, sed etiam episcopus dispẽsare potest in iuramento, sicut & in voto. Et secundùm S. Thom. *ij. ij.* q. lxxxix. artr. ix. ad tertium. dispensare potest, quando dubium est, vtrum id, quod sub iuramẽto cadit, sit licitum vel illicitũ, proficuum vel nociuum, aut simpliciter, aut in aliquo casu, & intellige à fortiori si sit manifestum. Si autem sit manifestè licitũ & vtile, non videtur, inquit, habere locum dispẽsatio vel cõmutatio: nisi aliquid melius occurrat ad communẽ vtilitatem faciendum. quod maximè videtur pertinere ad potestatẽ papę, qui habet curam vniuersalis ecclesiæ. hæc ille. cuius mens est, ꝙ iuramentum licitũ ex omni parte, scilicet iurantis, & eius cui iuratur, & materiæ, sit indispẽsabile: & vtile sit incõmutabile, nisi occurrat vtilius ad commune bonũ: quod si sit homnm diœcesis, commutabit episcopus: alioquin papa: vt in nuit illud verbũ, maximè. Igitur in iuramento manifestè licito, scilicet ex omni parte, episcopus non dispensat, sed papa: & hoc ex causa. Sed si sit turpe ex parte iurantis vel materiæ, vel ex parte recipientis, poterit dispensare. vnde secundũ Inno. dispensat in iuramentis, si sunt dolo, metu, aut vi extorta. Et secundũ Pan. in c. j. de iureiurand. si notoriè constat de turpi receptione, poterit dispẽsare absq; hoc quòd citet suscipientem, vel cogat relaxare: puta si qs metu exegit iuramentũ super eo, *de quo alias etiã de iure* tenetur: vt exemplificat idem Pan. in c. ad nostrã. el iij. eo. titu. ¶* Quartò quæritur, quæ differentia in dispensando sit inter papam & episcopũ? Et dicit Archi. post Pan. ꝙ papa hoc potest respectu totius orbis: episcopus verò respectu suæ diœcesis. Item ille potest respectu magnarũ personarum, & in multũ dubijs: quomodo potest intelligi c. venerabilem. eod. ti. Iste verò hoc potest in alijs. Itẽ, vt dicit Pan. in c. proposuit. de cõcess. præben. episcopus non liberat ex toto à voto, sed cõmutat in caulam *magis* accceptã. extrà de voto. c. j. quod intellige quãdo votum tenet & ligat: papa autẽ potest ex toto liberare, quemadmodũ ipse Deus. Sed de hoc tertio ¶. Votũ. iiij. §. iij. Inferior autem episcopo non habẽs episcopalem iurisdictionem: nõ põt à iuramento absoluere, sicut nec in voto dispẽsare: vt no. in c. j. de voto. ¶* Quintò quæritur, vtrũ licitè quis possit petere absolutionem à iuramẽto in casu in quo tenet? Et Pan. in c. cùm contingat. eo. ti. respõdet cum distinctione. Nam aut iuramentum cõtinet turpitudinẽ ex parte suscipientis, *maximè concurrẽte materia turpi*, super qua ꝓstatur: ex parte iurãtis nullo iminente peccato: & sic põt peti absolutio nõ obstãte cõtradictione aduersarij. & casus est in c. debitores. eo. ti. Aut iuramentũ nullã aliam turpitudinẽ habet, nisi quia est cõtra legẽ prẽstitũ: & *in hoc dubia* gue. Aut enim lex resistit propter fauorẽ Reipublicæ principaliter: & nõ est necessaria absolutio: quia iuramẽtũ nõ valuit. de foro cõpe. si diligenti. Aut resistit principaliter ꝓpter fauorẽ iurãtis, licet secũdario in fauorẽ. publicũ, vt in muliere, minore, & huiusmodi: & tũc si seruari põt sine dispẽdio salutis, absolutio peti non põt. c. si verò. cũ similibus. eo. ti. quod intellige quãdo sine dolo, vi, aut metu, sed spõte & sciẽter est iuratũ. Si verò iuramẽtũ sit in cõtractu, & datur enormis lęsio, licet iurauerit nõ cõtrauenire, petere tñ poterit absolutionẽ: quia pręsumitur dolus. l. omnes. §. Lucius. ff. de his quæ in fraud. cred. & l. qui testium. ff. de proba. & quia nihil interest vtrũ interueniat dolus à proposito, vel re ipsa. l. si quis cũ aliter. ff. de verb. oblig. & qa verba iuramẽti debẽt intelligi ciuili modo. ſ. ꝙ nõ cõtraueniat vlla ratione vel causa, exceptis grauib* læsionibus. ar. l. creditor. §. Lucius. ff. manda. Intellige nisi sciẽter iurasset: quia cessat dolus, & re ipsa, & ex proposito: ideoq; nõ poterit. Sic ẽt si nõ intellexit enormẽ lęsionẽ: licet dixerit nõ cõtrauenire, neq; paruę neq; magnę, vt ponũt nonnulli: nõ propterea prohibetur quin possit petere absolutionẽ: de quo vide §. Arbiter. §. vij. circa fi. ¶* Sextò quæritur, vtrũ & à quo in iuramẽto possit fieri cõmutatio? Et dico, ꝙ de hoc in c. peruenit. summatim dicitur, quòd nõ deierat, qui iuramẽti cõplemẽtũ in meli* cõmutat. Circa quod Pan. ibi subdistinguit. Nã iuramentũ aut concernit vtilitatẽ priuatã, aut honorẽ Dei. Si cõcernit vtilitatẽ priuatã, cõmutari nõ potest, etiã in melius, sine cõsensu eius, *cui* præstitũ fuit: nec in hoc prodest superioris authoritas, ex hoc quod no. in c. quãto. eo. tit. & per Inno. in c. cũ inter. de renun. Pro quo etiã facit, quia debitor vnã rẽ etiã meliorẽ pro alia inuito creditore soluere nõ põt. Inst. quibus mod. tol. ob. in prin. Si verò cõcernit honorẽ Dei, *requiritur superioris authoritas* in commutatione, secundũ Ant. si dubiũ est vtrũ illud, in quod vult quis cõmutare, sit maius bonũ. Et idẽ si euidẽter est maius bonũ, sed obseruatio eius quod iurauit nõ impedit illud vel turbat, puta, qa iurauit adire S. Antoniũ, & nũc vult adire Sepulchrũ. põt enim implere primũ, & postea secũdũ: quia requiritur superioris authoritas, saltẽ episcopi, qui sicut votũ, ita & iu-

ramẽtũ poteſt cõmutare,ſecundũ Inn.in c.debitores. eo.
ti.Si verò ſeruari nõ poteſt iuramentũ ſine perturbatione
vel deſertione maioris boni, propria authoritate cõtraue
nire poteſt,ſecũdũ d. Ant.ſicut ſi iurauit adire Sepulchrũ,
aut cõtrahere cum aliqua:pòt propria authoritate intrare
religionem:quia pro tẽporali obſequio impẽdit domino
perpetuã ſeruitutẽ.ar.de vot.c.ſcripturæ.Sed no.ꝙ ſi nõ ſit
ad honorẽ Dei,nec priuatã vtilitatẽ,ſed ꝓpter bonũ cõe:
idẽ videtur ſicut ſi eſſet ad priuatã vtilitatẽ:quia cõmuta-
ri non poterit ſine cõſenſu eius qui habet curã boni cõis.
7 ¶*Septimò quæritur,vtrũ aboleri poſsit iuramẽtum per
irritationẽ gubernatoris ſeu domini?Et dicit S.Tho.ij.ij.
q.lxxxix.ꝙ ad vnũquenq; pertinet irritare,id eſt, annulla-
re iuramentũ ſibi à ſubditis factũ,circa ea q̃ eius poteſtati
ſubduntur:ſicut pòt pater irritare iuramentũ puellæ,& vir
vxoris,vt dicitur Numer.xxx.quod ſecũdũ Verue.videtur
intelligẽdũ in his quę nõ poſſunt fieri ſine ſcãdalo & ꝑiu
dicio virorũ.Et idẽ ſecũdũ Arc.de filijs & ſeruis videtur.
8 ¶*Octauò quæritur,vtrũ ille cui iurãdo aliquid promit-
titur,poſsit abolere iuramẽtũ relaxando illud? Et dicit S.
Tho.ij.ij.q.lxxxix.ꝙ ſi promiſſum erat aliquid pertinens
ad eius vtilitatem:puta ſeruitiũ vel pecunia : quia intelli-
gitur ei ſoluiſſe promiſſum,quãdo fecit Deo ſecũdũ eius
voluntatẽ.Si verò promiſſum pertinet ad honorẽ Dei,vel
vtilitatẽ aliorũ:vt religionis ingreſſus, vel opus pietatis:
tũc abſoluere nõ pòt ille cui promittit,quia promiſsio nõ
eſt facta illi principaliter,ſed Deo:niſi fortè ſit interpoſita
cõditio,ſi illi videbitur cui promittit:vel aliquid aliud ta
9 le.cõcor.Hoſt.& Ray.¶*Nonò quæritur,quid ſi duo vel
plures ſibi inuicẽ aliquid ſub iuramẽto promittũt?Et dicit
Ioã.And.in c.ij.de ſpon.& Ioã.de Lign.in cle.j.de vſur.ꝙ
poſſunt ſibi inuicẽ relaxare iuramẽtũ,quod cõcernit vtili
tatem iurantiũ tantũ:ſecus ſi cõcerneret cultũ Dei,vel reli
gionẽ,vel pietatem:puta:quia iurauerũt ingredi religio-
nẽ,dicere duo pſalteria pro inuicẽ,vel ꝙ de ſuo lucro da-
bunt certã partẽ pauperibus:quia huiuſmodi ſibi remitte
re nõ poſſunt.Similiter nec ſi iurauerunt id,ad quod tene
bantur:puta ꝙ nõ faciant furtũ,ꝙ non falſificabũt merces.
Similiter nec ſi iurauerũt facere vel nõ facere aliquid ſim
pliciter,quod nõ pertinet ad eũ cui iuratur:vt ꝙ nõ nego
tiabuntur, vel nõ facient talẽ artẽ: ſi tamen tale iuramẽtũ
reſpiciat incommodũ alterius,puta cõitatis vel aliorũ,nõ
valeret,vt dictũ eſt.Similiter nõ tenetur quãdo iurãdo de
aliquo faciẽdo vel nõ faciẽdo,intendebat ꝙ ille,cui iura-
tur,ſimiliter faceret:quia ſi ille nõ ſeruat,nec iſte tenetur.
conc.per omnia Direc.facit quod no.Hoſt.Inn.& Bern.in
10 c.peruenit.el ij.& facit c.ſicut.el iij.de iureiu.¶*Decimò,
quid ſi duo habẽtes menſurã vel ſtaterã cõitatis,quam cõ
ſueuerãt portare ad vẽdẽtes,& inde mercedẽ recipere, iu
rauerunt ſibi inuicẽ eã de cætero nõ portare?Et dicit Ver
ue.ꝙ ſi ex hoc multũ dãnificati ſunt,vt quia prouiſum eſt
de alia mẽſura,nõ poſſent authoritate ꝓpria venire cõtra
iuramẽtũ,ſi fortè ex hoc ad extremam neceſsitatẽ deueni
rẽt,vel nullo modo habere poſſent vnde viuerẽt: eṗs ta-
mẽ abſq; tãta neceſsitate poſſet iuramentũ in melius con
mutare,cũ nulli ſit vtile,ſed aliquibus dãnoſum.Et ſi alter
eorũ periurat portãdo,reliquus nõ tenebitur iuramẽto,ſi
intẽdebat iurare ſub cõditiõe,ꝙ alter ſeruaret iuramẽtũ:
tenebit̃ verò,ſi iurauit abſolutè: & ſi neſcit quomodo iu-
rauit vel intẽderit,tũc ſi emolumentũ erat cõe,nihilomi-
nus tenetur:quia nullum ex hoc fit ei præiudiciũ. Si verò
emolumentũ eſt ſolùm portãtis,tunc benignius eſt inter-
pretandum,ſcilicet ꝙ fidẽ nõ ſeruanti nõ promiſerit cum
dãno ſuo & lucro alterius:quia generaliter ſecundũ Hoſt.
& Bern.ſi duo aliquid inuicẽ ſibi iurarũt:vno non ſeruan
te,alius non tenetur.extrà eo.ſicut.el iij.niſi illud eſſet in
honorem Dei, puta dicere pſalteriũ pro inuicẽ, vel certã
11 eleemoſynã elargiri,ſ.Iuramentũ.iiij.§.ij. ¶*Vndecimò
quæritur,vtrũ venditor iurans nõ cõtrauenire vẽditioni,
& tũc dicens ſe deceptũ vltra dimidiã,debeat audiri?Et di
cit glo.in c.cũ cauſa.de empt.& vend.ꝙ non,ſi eſt maior:
ſecus aũt ſi minor:quia per tale iuramentũ nõ excluditur
niſi beneficiũ ætatis,nõ autem ꝙ renuntiet iuri cõmuni:
vnde poſſunt agere ad ſupplementũ pretij,aut vẽditionis
reſciſsionẽ,niſi iuraſſet rem aut pretiũ nõ repetere, eòꝙ
vltra dimidiã eſſet deceptus:quia tunc vtraq; via eſſet illi
præcluſa propter iuramentũ.Addit tamẽ Pan.ibi,ꝙ ſi mi-
nor eſſet enormiter læſus,poſſet petere abſolutionẽ à iu-
ramẽto,etiã ſi interueniſſent verba magis ſpecifica, vt qa
dixit ſe velle donare totum,q̃d plus valebat etiã in magna
quãtitate:quia in minore præſumitur deceptio: ar.c.ſi qs
cũ ſciret.ff.pro emp.Et idẽ credit de maiore, vt poſsit pe
tere abſolutionẽ rõne enormiſsimæ læſionis, intelligẽdo
ꝙ nõ donauerit quod plus valebit:quia nõ præſumitur in
tanta quãtitate donatio,ſed deceptio.hæc ille ibi. ſi tamẽ
12 præſumeretur donatio, ſecus. ¶*Duodecimò quæritur,
vtrũ poſsit qs propria authoritate venire cõtra iuramẽtũ
extortũ dolo?Et Arch.poſt Pan.diſtinguit.Nã ſi iuramen-
tum venit ſuper contractu reprobato,pòt:vt ſ.Iuramentũ
iiij. §.viij.Si verò iuramentũ nõ venit cõtra diſpoſitũ à iu
re:diſtinguendũ eſt:quia ſi tantus eſt dolus,ꝙ excedit mẽ
tẽ iurantis,puta quia eo ceſſante nõ iuraſſet,ſimiliter pòt:
arg.per id quod not.Ioã.And.in c.vnico.de cõmo.de quo
etiã vide in d.§.viij.Si verò dolus nõ excludit cõſenſum,
vt quia nõ dat cauſam cõtractui,requiritur abſolutio,quæ
præſtari debet nõ obſtãte cõtradictione aduerſarij, pro-
pter eius turpitudinẽ & dolum.Et ſimiliter requiritur vbi
interuenit metus,qui in odiũ aduerſarij metũ inferẽtis fa
ciliter debet impendi:vt in c.verũ.eo.tit. non ſolùm ſi me
tus cadebat in cõſtantẽ virũ:vt vult ibi gl.ſed etiã ſi metus
fuit vanus,ſecundũ Hoſt.quod magis placet Pan. in odiũ
cogentis,nec cõmodũ ex ſuo dolo reportet.Sed intellige
quãdo iurans intẽdebat ſe obligare:aliàs propria authori
13 tate cõuenire pòt,iuxta prædicta. ¶*Decimotertiò,quan
do turpitudo reperitur ex parte recipiẽtis iuramẽtũ,ita ꝙ
locus eſt petitioni abſolutionis:ſed iurãs antequã abſolue
retur incidit in periuriũ,quęritur vtrũ poſsit abſolutionẽ
petere ſicut ante periuriũ?Et dicit Arc.poſt Pan.extrà eo.
c.j.quòd aut iam eſt elapſus terminus ſolutionis, & nõ de
bet audiri:qa fruſtra implorat legis auxiliũ, qui cõmittit
in legẽ.de vſuc.quia fruſtra.Et hoc ſentit Fed.cõſi.cclxxx
viij.& hoc nõ ꝑſeueret in periurio:ſed debet ſoluere vſu-
ras,& poſtea repetere:vt ĩ c.debitores.extrà eo.ſi verò nõ
eſt elapſus terminus,ſed mora cõmittitur ex ſola interpel
latione:ſic inſtante termino ſolutionis peti nõ poteſt rela
xatio à iuramẽto,ne in termino incidat in periuriũ, ſecũ-
dùm Io.And.& ſic ſolùm poteſt petere relaxationẽ ante-
quam conſtituatur in mora ſolutionis. Sed nõ placet do.
Anto.dictũ Fed.ſcilicet ꝙ audiri nõ debeat periurus rela-
xationẽ petens: quia cũ eſſet obligatus ad ſoluendũ in ter
mino,& ad ſoluendũ ſimpliciter,quatenus remaneat obli
gatus poſt terminũ pòt petere relaxationẽ.quod Pan.pu-
tat verũ,ſi nõ perſeuerat in peccato:licet inciderit in piu-
rium,de quo eſt ſibi pœnitẽtia imponenda:ſecus ſi in pec
14 cato perſeueret. ¶*Decimoquartò quærit̃,vtrũ iurãs ſol-
uere,quod alter turpiter accipit,puta vſuras,poſsit petere
abſol

abſolutionem ante ſolutionem?Et dicit Archid.poſt Pan.
in c.j.eo.ti.quòd ſi ſimpliciter iurauit ſoluere vſuras,tunc
habet plura remedia.¶Primum,vt ſoluendo impleat iura
mentũ,deinde repetat.extrà eo.debitores.¶ Secundũ, vt
petat creditorẽ compelli ad relaxationẽ iuramẽti:vt in d.
c.j.& hoc niſi inſtaret terminus ſolutionis,ita, ꝙ ex mora
incideret in periuriũ:quia tũc non audiretur:ſed prius ſol
uat,& poſtea repetat.& idẽ ſi terminus eſt elapſus.¶ Ter-
tium,vt petat abſolutionẽ ab epiſcopo: quod quidẽ reme
dium Inno.putat eſſe ſubſidium ſubſidiariũ, id eſt,non va
lens niſi ſeruato ſecũdo remedio:& conſentit Ioan.Andr.
ſed do.Ant.tenet, ꝙ ſit ſubſidium,id eſt, valens per ſe. q̃d
magis placet Pan.quia ſi epiſcop⁹ abſoluit à iuramẽto me
tu præſtito,nec eſt neceſſe recurrere ad iuramentum reci
pientem,vt in d.cap.ad aures.extrà,de his quę vi metúſue
cau.ſi.multo magis in caſu iſto.¶ Quartũ,vt cõuẽtus exci
piat,ſe non teneri ad obſeruantiam iuramẽti,cũ ipſe cre-
ditor propter ſuam turpitudinẽ illud relaxare teneatur,
& illud relaxari petit.quod tñ facere debet ante terminũ
ſolutionis elapſum.¶ Quintũ,vt iudex ex officio ſuo cõ-
pellat creditorem deſiſtere ab vſurarũ exactiõe.Si verò iu
rauit ſoluere,& nullam ſuper hoc querimoniam mouere,
vel iudici denũtiare,tũc habet etiam plura remedia.¶Pri
mum,vt ſoluat,& poſtea repetat:quia nõ iurauit nõ repe-
tere:& hoc iuramentũ eſt ſtrictè intelligendũ: vt in c. ad
audientiã.de his quæ vi met.&c.ſed hoc ego nõ approbo:
quia virtualiter,& ſecundùm ſuam mẽtem iurauit nõ re-
petere,ſi nõ mentiebatur.¶ Secũdum,vt denuntiet eccle
ſiæ:quia nullum iuramentum obligare poteſt,quin poſsit
quis eccleſiæ denuntiare criminoſum:vt in c. quemadmo
dum.eod.ti.quod Pan.poſt Hoſtiẽ.videtur limitare vt de
nuntiet, ſi videt intentionem ſuam ſuper ſalute proximi
fundatã,& non ſuper intereſſe ſuo principaliter: quia ob
ſtaret illi iuramentũ.Sed ego dico de mente S.Tho.eſſe,
ꝙ hoc poſsit intẽdens principaliter ſuũ intereſſe: quia ex
quo iuramentũ nullũ eſt,illud me nõ adſtringit ad hanc ĩ
tentionem vel illam.¶ Tertium eſt,vt faciat ſe abſoluere
ſine citatione creditoris,ſecundùm Io.And.quod Pã.non
placet:qa hoc implicitè querela cõtinet, quam abiurauit.
Sed ego dico, ꝙ iuramentum non querulandi nõ valuit,
cùm ſit cõtra publicam iuſtitiam.¶ Quartum eſt, vt iudex
ex officio ſuo cõpellat creditorem relaxare iuramẽtum,
vel ab exactione deſiſtere.Si verò iã ſoluit vſuras, poteſt
repetere:ꝙ ſi iurauit nõ repetere vel querulari,ſemper re
manet ſibi via denuntiandi, quæ per iuramentum excludi
15 non poteſt.¶ Decimoquintò quæritur,*vtrum vocãda ſit
pars aduerſa,cùm quis petit relaxari ſibi iuramẽtum factũ
ad inſtantiam eius?Et dicit Archi.poſt Panor. quòd ſi iura
mentum continet aliquam vtilitatem ex parte recipiẽtis:
relaxari non debet,niſi vocata parte,quia nihil fieri debet
in præiudicium abſentis.de cauſ.poſſeſ.c.j. & ſi aliter fiat,
abſolutio nõ valet.quod tamẽ limitat,niſi notorie cõſtet
iuramentũ cõtinere turpitudinẽ ex parte recipiẽtis,ita,ꝙ
parti abſenti certũ ſit nullam defenſionẽ cõpetere in hoc.
quo caſu valet abſolutio pte nõ vocata. ad quod c. bonæ.
de elect.Sed ſi nõ conſtet manifeſtè de turpitudine:vt qa
nõ conſtat,ꝙ iurauerit ſoluere vſuras,puta quia cõtractus
erat ſub forma licita conceptus:& ſic non pòt conſtare de
turpitudine ante finẽ termini:vel propter abſentiã partis:
vel quia terminus inſtabat:tũc nõ fiet abſolutio parte nõ
vocata:vt in c.debitores.eod.ti.Do.autẽ Ant.dicit,ꝙ ſi tã
ta ſit turpitudo ex parte recipiẽtis iuramẽtum, ꝙ ei nulla
actio acquiratur,nec cõtractus iuramẽto firmetur,non eſt
neceſſe partẽ vocari:quia nullum poteſt intereſſe præten
dere:ſed ſuppoſito quòd debeat pars vocari,ſi tamen ab-
ſolutio fiat parte nõ vocata,tenet:ſicut dicitur de abſolu-
tionę ab excõicatione.quod ego verũ puto,quando iura-
mẽtum iuſtè petebat̃ relaxari:aliàs ſecus,niſi eo caſu quo
relaxans poſſet de iure partis auferre,& dare alteri parti.

1 *Iuriſdictio quid,& quotuplex ſit.*
2 *Ordinariam iuriſdictionem quæ donent.*

1 IVRISDICTIO ſecũdùm Azo.*eſt poteſtas de publi-
co introducta,cũ neceſsitate iurisdicẽdi,vel ęquitatis ſta-
tuẽdę.& dicitur iurisdictio quaſi iuris dictio à iure dicen
do:& eſt facultas quædã conceſſa ei,qui iuri dicẽdo ꝑeſt:
qua cõmiſſa,intelligũtur omnia cõceſſa,ſine qbus expli-
cari nõ pòt.ff.de iur.om.iudi.l.ij. Secũdùm Herueum ſic
deſcribitur:Iuriſdictio eſt,qua præſidẽs alicui reipublicæ
poteſt dicere ius ſtatuendo,ſentẽtiando,vel cũ obligatio-
ne ſubditorũ ad habẽdum id quod dicitur pro iuſto.Iuriſ
2 dictionũ q̃dam eſt ordinaria,& quædã delegata.*Ordina
riam dant quatuor.Primò lex inanimata vel canon:& hoc
in dubio:ſecus ſi appareat,ꝙ velit delegatam. Secũdò lex
animata:vt papa vel Imperator,& nõ inferior: niſi epiſco
pus ſuo vicario.Tertiò,cõſuetudo.Quartò,vniuerſitas ap
probata:vt mercatorũ,cerdonũ,& aliorũ artificũ, qui poſ
ſunt de ſuo corpore creare & eligere iudicẽ ordinariũ:&
ſimiliter vniuerſitas facultatũ artiũ,vel legiſtarũ : de quo
nota.in c.cũ ab eccleſiarũ.de offi.ord.Itẽ alia eſt plena,ſci
licet ſolius principis:alia ſemiplena,ſcilicet aliorũ à prin-
cipe.de quo vide C.eo.tit.l.iij.Itẽ quædam eſt volũtaria,
q̃n ſcilicet nemo ſe opponit:quæ exerceri poteſt omni tẽ
pore & loco.ff.de adop.l.mancipari. quædã contentioſa,
ſcilicet quando litigatur, quæ expediri nõ pòt à iudice ꝓ
cedente ſeu ſedente nõ pro tribunali,nec diebus feriatis,
nec de nocte.iij.q.iij.ſpatium.de offi. deleg.conſuluit.

1 *Ius quid.*
2 *Aequitas quid.*

1 IVS dictum eſt*quaſi iuſtum.diſt.vij.c.ius autem.& ſecũ
dùm Iſid.v.Etym.cuius multas ſignificationes ponit Io.
And.de re iud.in princ.lib.vj.& S.Th.ij.ij.q.lvij.ar.j.& in
propoſito ſumitur prout eſt pars boni & æqui:cuius me-
rito qs nos ſacerdotes appellat,id eſt,ſua iura cuilibet mi-
niſtrãtes,ſeu ſacrorũ pręceptorũ miniſtros.ff.de iuſ.& iu.
l.j.ij.reſpõſo.& eſt quid mediũ inter ęquitatẽ & rigorem.
Eſt autẽ rigor exceſſus ſiue auſteritas iuris aliquoties ad
terrorem ſcriptus,qui ſeruandus non eſt, niſi vbi timetur
exemplum mali.diſt.xlv.ſed & illud.quãdoq; tamẽ ſumi-
2 tur alijs modis:vt ĩ.Rigor.*Aequitas verò eſt iuſtitia dul-
core miſericordię tẽperata,& hãc iudex ſemper debet ha
bere præ oculis.ff.de eo quod certo loc.l. quod ſi Epheſi.
& diſt.xlv.diſciplina.& diſt.50.ponderet.qa melius eſt de
miſericordia quàm de ſeueritate reddere rationẽ.xxvj.q.
vij.alligãt.quod Ray.intelligit,niſi ex cauſa iuſta ſeruetur
rigor,aut fiat diſpẽſatio.Et quia iura humana ſemper intẽ
dũt cũ miſericordia punire,quia deriuãtur à diuino:ideo
æquitas etiã in ipſo rigore ſeruãda eſt,q̃n expedit: vñ pro
prium eius eſt diſcedere à verbis legis ſeruata eius inten
tione, vt ſuprà Aequitas,dictum eſt. Vide autem multa de
iure canonico & ciuili ĩ. Lex. Diuiditur autem ius in ius
naturale,gentium,ciuile,& publicum, dẽ quo vide diſt.j.
per totum.& ff.de iuſti.& iure.per totum.Vtrum autẽ va-
leant ea,quæ fiunt contra ius,vide infrà Lex.§.vlti.

IVSIVRANDVM,vt dicit Pan.extrà eod.in rub.& Iura-
mentũ & Sacramentum ſunt ſynonyma,id eſt, idẽ ſigni
ficantia,vt ibi probat.Dicitur verò iuſiurandũ, ſecundùm

aliquos, vt not. in authenti. sacramenta. C. si aduer. vendi. quia ius ponitur pro expressione verborum. quod nō placet ibi Petro & Cyno: & dicunt, quòd multa sunt necessaria vt iuridice iuretur: vt sit sensus, cùm dicitur de iurādo iure, id est, iuramento iure facto. & dicit Hostien. in Summa eodem titu. §. j. quòd nicil⁹ diceretur de facto iurato, vel de iure iurato. Est autem multiplex, iuxta dicta suprà Iuramentum, j. §. ij.

DE IVRE PATRONATVS, ET PATRONO.

1 *Ius patronatus quid.*
2 *Patronus quibus modis quis fiat.*
3 *Patrono quale, & quotuplex ius acquiratur.*
4 *Patronus an possit aliquid exigere in recognitionem.*
5 *Ius patronatus quomodo transeat ad hæredes vel legatarios.*
6 *Ius patronatus quomodo uendatur, & confiscetur.*
7 *Præsentatio, & institutio qualiter, & quando fieri debeant.*
8 *Patronus qualem præsentare debeat.*
9 *Patronus quando possit præsentando uariare, & quis præsentatorum præferatur.*
10 *Patronatum si duo contendant, qualiter instituet episcopus.*
11 *Patronus qualiter debeat præsentare.*
12 *Patroni unius contemptus an impediat institutionem.*
13 *Patroni plures si in præsentando discordent, quis præferatur.*
14 *Patronorum maior pars qualiter sit accipienda.*
15 *Præsentare qui sint idonei.*

1 IVS patronatus *à iure & patrono dictū, multipliciter in iure nominatur. Dicit⁹ enim quandoq; aduocatio, extrà eo. quia cleric⁹. quādoq; vicedominatus, vel custodia, seu guardia: extrà eod. præterea. quandoq; ius frequētationis vel confessionis. xvj. q. vij. piæ mentis. & c. Frigētius. quæ nomina pro eodem supponunt. de statu monach. in singulis. §. fi. Est igitur ius patronatus, secundùm Host. potestas præsentandi instituēdum ad beneficium ecclesiasticū, ītelligē simplex & vacans, secundùm Ray. Gofred. Innocen. & Bern. Vel est ius honorificū, onerosum, & vtile, alicui cōpetens in ecclesia: pro eo quod de consensu diœcesani eā fundauit, cōstruxit, vl dotauit ipse, vel is, à quo causam habuit, secundùm Io. And. & Pan. in rub. de iure patro. Quo modo autē sit honorificum, onerosum, & vtile, vide j. §. ij. per totum. Patronus quoque dupliciter sumitur, loquendo iuridicè, scilicet ciuiliter, seu secundùm iura ciuilia: & sic patronus est, qui seruum manumisit: & aduocatus, q patrocinatur in causis. & canonicè, seu secūdùm iura canonica: & est is, qui habet dictam potestatem præsentādi. ¶ Primò verò quæritur, *quomodo quis possit esse patronus,*
2 *seu acquirere ius patronatus? Et dico multa. ¶ Primum, q tribus modis fit quis ecclesiæ patronus: quia patronum faciunt dos, ædificatio, fundus: vt dicit versus: & intellige, q per quodlibet horum efficitur quis patron⁹, secūdùm Io. Andr. quod Archidiac. limitat, si fiat authoritate episcopi. Et sic patet, quòd multi possunt esse patroni: vt quia vnus dedit fundum, alius ædificauit, alius dotauit: vel etiā si plures fundauerunt, aut ædificauerūt, aut dotauerūt, vt infrà, particula tertia. circa princi. Primò ergo est quis patron⁹, quia ecclesiam fundauit, id est, fundum ad ædificandū dedit: de iure patro. c. à nobis. & c. abbatē. xvj. q. ij. sed si fundus pereat ecclesia facta vel fienda, perditur hoc ius. Secū dò. quia ecclesiam construxit. xvj. q. ij. monasterium. quod intellige si de cōsensu episcopi fiat: cùm alio modo ecclesia fieri nō debeat. de consecra. distinct. j. nemo. de iure patron. c. quoniam. & capi, nobis fuit. xvj. q. vij. filijs. Et idem est, etiam si mulier sit quæ construxit, secūdùm Archid. & idem secūdùm Hostien. & si quis funditus destructam de consensu episcopi reparauit, & intellige etiam de eadem materia: quia perinde est, ac si de nouo fecisset. de iud. cō. soluit. & in authen. vt nullus fab. orato. dom. §. j. sec⁹ si solùm refecit, secundùm Laurent. & primus ædificator perdit ius patronatus, nisi fundum dedisset, secūdùm glo. in c. quoniam. eod. titu. vel dotem. æquum tamen esset, secundùm Hostien. vt antequam reædificationi episcopus consentiat, antiquus patronus requiratur: & ipse in reædificādo, si voluerit, cæteris præferatur. Tertiò, quia ecclesiā dotauit. d. c. filijs. & c. quicunque. ibidem. quod quidam intelligunt de dote ante consecrationem data: quia nulla seruitus rei sacræ potest imponi. l. seruitutes. ff. de seruit. l. ij. §. vltim. & quod humani iuris desinit esse, seruitutem nō recipit. ff. commu. prædi. l. caueri. Sed quia habere bonū patronum nō videtur seruitus, sed beneficium, cùm nō gratia sui, sed ecclesiæ patrocinet⁹ quo ad tēporalia: ideo melius Inno. & Host. hoc intelligunt de data etiam post consecrationem: quia sine substantia rerum non potest ecclesiæ deseruiri. j. q. iij. si quis obiecerit. & eo casu secundùm Ioan. And. efficitur dotans patronus cum ædificāte. quod Panor. in c. quoniam. eo. titu. limitat verum, quādo fundator ad dotationem compelli nō potest, vt fit in istis capellis. Archidi. verò limitat primò, si fiat authoritate diœcesani, & à consecrari faciēte, vel ipso episcopo consecratore dos haberi nō potest. limita etiam si detur nomine dotis: quia si quis aliquid magnū dederit ecclesiæ ante cōsecrationem, vel post, nō dotis nomine: erit quidēbenefactor, sed non patronus, secūdùm Innocen. & Panor. in dicto c. quoniam. & Archidiac. ¶ Secundum. Quantum ad fundationem & consecrationem ecclesiæ remanent multæ quæstiones, quas Archidiac. post aliquos Doctores sic determinat: Si vnus materiam in construendo, alius gratis operas ponit, vt faber, aut soluit ponēti: ambo erūt patroni, si de hoc cum authoritate episcopi conuenerunt: aliàs non: sed supple erit solus ille, qui materiam posuit. Si tutor nomine pupilli, vel de eius pecunia, aut in eius fundo ecclesiam fundet, cōstruat, vel dotet, ius patronatus acquiritur pupillo, & non tutori: quia omnia acquisita per tutorem ex rebus pupilli, acquirūtur pupillo. de pecul. cleric. c. ij. Si clericus de pecunia ꝓpria ecclesiam cōstruat in fundo ecclesię, vtrique, id est, clerico & ecclesiæ acquiritur hoc ius: qa ecclesiæ suæ cōditionem deteriorem facere non potuit. de donat. cap. ij. & idem si in fundo proprio ex pecunia ecclesiæ, vt sentire videtur Ioā. And. Sed si ex pecunia ecclesię emptus est fundus, & facta constructio, licet non eius nomine, ecclesiæ tantùm acquiritur hoc ius. arg. xij. quęst. ij. apostolicos. Et ex his patet, quòd si laicus capellā in ecclesia construat & dotet, nō acquiritur hoc ius illi soli: sed etiam ecclesiæ simul, secundùm Panor. in capi. ad audientiam. de eccle. ædificā. quia ecclesia fundū ponit. Si ex pecunia militis non eo sciente, nec eius nomine alius ecclesiam construat, nō acquiritur hoc ius militi: quia non fuit consensus episcopi ad militem. d. c. quoniam. nec fortè expedit ecclesiæ militem habere patronū, nec etiam cōstructori: quia fraus & dolus nemini debēt patrocinari. de resc. c. sedes. sed remanebit ecclesia libera. Si de pecunia fœnebri vsurarij ecclesia cōstructa est, licet de talibus nō sit ecclesia construēda, de vsur. c. quia frustra. nec eleemosyna facienda. j. quæst. j. nō est putanda. sed restituenda sunt: propter hoc tamen non est ecclesia illa demolienda. xiiij. quæstio. vj. c. comperimus. & ius patronat⁹ acquiritur ipsi vsurario: quia dominium pecuniæ erat ipsius, imo & res empta ex ea: vt notatur per Modernos in capit. cùm tu. de vsur.

vsur. quod limitāt, si aliunde habet vnde soluat his, à quibus extorsit: aliàs ecclesia sit libera. arg. eorū quæ no. j. q. j. nō est putāda. Et idē dicēdū de ecclesia ædificata ex pecunia furis, aut simoniaca, vel acquisita per meretricium, vel alium illicitū modum. In vltimo tamen casu non est pecu 4 nia restituēda, vel erogāda pauperibus, vt in alijs. ¶ Tertium. Quantum etiam ad omnes actus inducētes hoc ius, remanēt multæ quæstiones, quas Archi. post aliquos solēnes Doct. sic determinat: Si plures inæqualiter tribuunt ad actum inducentē ius patronatus, hoc non impedit æqualē acquisitionē illius iuris. ar. de cōsue. c. fi. libr. vj. Non enim requiritur, q̄ quilibet det sufficiētem dotem, ex quo sunt plures. Vnde secundū Inn. possunt esse plures in cōstituēda dotē, & quilibet erit patronus. & idem glo. lxiij. dist. in Sum. & sic gl. in c. quicunq; xvj. q. vij. quæ vult, q̄ dans modicam dotē non sit patronus: limitatur quando vnus solus dat: secus si plures dant sufficientē. Et idem dic in ædificatione & fundatione. Et si vnus habuit licentiā à diœcesano, alij nō: ille solus erit patronus. & intellige à diœcesano, nō quidē ædificantis, sed diœcesis in qua est fundus. e. tit. nobis. de for. cōpe. sanè. Si episcopus licentiā dare non vult, vt quia vult pecuniā, vel alia de causa: referat⁹ hoc papæ, qui eum cōpellet. eo. ti. nullus. vel licentiam dabit, nisi subsit iusta causa negādi. Vtrū aūt hoc casu recursus haberi possit ad metropolitanū. Tan. Vin. & Gof. videntur sentire, q̄ sic. contrarium sensit Host. Sed alij dicunt, si episcopus monitus licentiā dare recusauerit, vel neglexerit sine iusta causa: eā dare poterit archiepiscopus: quia negligentiam suffraganei supplet. ix. q. iij. cum simus. negligentia autē est lapso tēpore monitionis nulla causa assignata. Si vacauerit sedes, capitulū poterit dare licētiā ædificādi ecclesiam: quia in his quæ sunt iurisdictionis, nō ordinis, vt est hoc, capitulum succedit. de maio. & obe. cùm olim.

3 ¶ Secūdò quæritur, *quotuplex & quale ius acquiratur patrono? Et dico, q̄ quadruplex, iuxta illud, Patrono debetur honor, onus, emolumentū: Præsentet, præsit, defendat, alatur egenus. ¶ Primū ergo est, q̄ habet hūc honorē vt præsentet instituendū ad prębēdas, siue ecclesias nō collegiatas, extrà eod. ferè per totū. in collegiatis autē in electione* 5 *iam facta nō fienda postulatur assensus patroni. eo. ti. à nobis. vel etiā in fienda, si in fundatione hoc cōcessit episcopus patrono clerico, & papa laico: vt in d. c. à nobis. iuncta glo. Et si episcopus, vel alius prælatus sine patroni præsentatione rectorē instituit: institutio ipso iure nulla est, per c. decernimus. xvj. q. vij. secūdū Io. And. in c. ij. de of. vica. lib. vj. Quod fallit primò, si patronus fuisset negligens in præsentādo: qa elapso tēpore episcopus bene instituit. & secūdò si instituēs sit papa: quia instituere potest sine præsentatiōe patroni: licet secus sit in alijs prælatis citra papā: extrà eo. cū dilectus. & similiter potest legatus de latere, si patronus sit ecclesiasticus: secus si secularis. pro quo vide gl. in cle. per literas. de pręb. & Pan. in c. quoniā. extrà eo. & est casus d. c. cū dilectus. ¶ Secūdū est, q̄ habet hūc honorē, q̄ quasi principalis & primus in processiōibus inter dit. xvj. q. vij. piæ mētis. & c. Frigentius. ¶ Tertium est, q̄ habet hoc onus, q̄ sit defensor præcipuus ecclesiæ: ideò, q̄ tenetur eā defendere ab omnibus oppressorib⁹. xvj. q. vij. filijs. vnde ei tenetur de administratione rationē reddere præsentatus. intellige, si patronus sit ecclesiastic⁹, vt no. in c. cū & plātare. de priui. & Pan. in c. ex literis. & c. cū propter. eo. ti. non tamen valde strictè dicēdo quid expendat quotidie, sed in genere: vt no. Pan. in c. ex literis. extrà eo. ¶ Quartū, vt habeat hāc vtilitatē, q̄ si vergat ad inopiam, alatur de bonis ipsius ecclesię. d. c. filius. ita scilicet, q̄ ex reditibus vltra necessaria remanētibus ecclesia tenetur alimētare patronū pinguius, quàm alios pauperes. xvj. q. vij. quicunq;. el ij. & c. nobis. in fine. de iure patron. ¶ Tertiò quæritur, *vtrū patronus aliqd possit exigere in recognitionem iuris patronatus? Et dico, q̄ nō, secūdū Panor. in c. præterea. el ij. eo. tit. nisi in fundatione hoc à diœcesano fuisset sibi reseruatū. Nam in ipsa fundatione pōt patron⁹ laicus de cōsensu episcopi certū retinere censum. d. c. præterea. non tamen potest seruitiū aliquod exigere post fundationē: vt dicit ibi Pan. nisi reseruatū fuerit per episcopū tępore fundationis, vel aliàs iure cautū. Vnde si episcopus authoritatē præstitisset, posset tale ius vēdere, titulo apud ipsum remanēte. ¶ Et dicit primò per illū tex. se aliàs consuluisse, q̄ populus patronus exigere nō potest à presbytero certos cereos in recognitionē iuris patronat⁹, ex quo illud nō fuit reseruatū tēpore fundationis: nec potest patronus propria authoritate aliquod seruitiū, vel aliud tēporale sibi reseruare: sed hoc facere debet episcopus ad eius petitionē. Infert etiā secundò, q̄ si patronus in testamēto mandauit ecclesiam cōstrui, & reseruauit aliquā pensionē annuatim filijs soluēdā, q̄ eā exigere non poterunt, nisi episcopus illud reseruet patrono per statutū. ¶ Et tertiò, q̄ patronus donare nō potest ius patronatus sine consensu episcopi: & intellige laico, vel clerico ratione patrimonij. Secus si vult donare ecclesiæ extrà eo. illud. Imò secūdū Doct. si episcopus statuisset pēsionē patrono immoderatā respectu reditū ecclesiæ, vel quæ ex postfacto incipiat multū grauare: reduci poterit ad moderationē debitam. ¶ Fallit quod dictū est de reseruatione cū authoritate episcopi: primò, qñ patronus nō dedit dotē pinguē, & abundantē, sed solū necessariā ad sustētationē ministrorū: quia tūc nullū seruitiū poterit sibi retinere: vt not. Pan. in c. j. de cen. ¶ Secūdò, qñ locus religiosus, puta monasteriū, in proprio solo proprijs expēsis ecclesiā cōstruxit: quia talis locus habet in ea omnia tēporalia bona, sicut episcop⁹ omnia spūalia. de priu. cū & plātare. §. in ecclesijs. & de capel. mo. c. j. & nihilomin⁹ habet dictus locus ius præsentādi. de supp. neg. prel. c. sicut. ¶ Quartò queritur specialiter *vtrū, & qūo ius patronatus transire possit ad hęredes, vel legatarios? Et dico multa. ¶ Primū. Pro intellectu dicēdorum aduerte, q̄ dupliciter hoc ius trāsit in aliū. Primò secūdū se: sicut cū permutatur cum alio spūali. Secundò, gratia ei⁹ cui est annexū: vt cū vendit, vel donatur, aut aliter trāsit in aliū villa, vel huiusmodi: vñ & dicitur trāsire in aliū cū vniuersitate bonorū: vt xvj. q. vij, nemini. & extrà e. ex literis. & c. cū seculū. nisi specialiter de ipso excipiatur, secūdū Host. sic ēt trāsit ius sepulchri. ff. de cōtr. emp. l. in modicis. & similiter oīa iura q̄ possunt p laicos possideri. Sed secus de decimis, & ecclijs, & alijs iurib⁹ mere spūalib⁹, secūdū Inn. qa illa cū vniuersitate nō trāseūt. quod Host. limitat, nisi vniuersitas trāsiret in ecclesiā, vl locū religiosū: qa tūc etiā illa trāseūt. Nō pōt aūt secūdū Arc. & Io. And. tolli à patronis etiā à legato de latere, sed solū à papa: qui ēt hoc nō facit, nisi ex causa vrgēti, ne laici retrahātur à constructiōe & dotatione ecclesiarū. Ius igit⁹ patronatus trāsit ad hęredes, secūdū Pa. in c. j. de iure pat. & oēs docti. Et erit hoc ius apud quēlibet hęredū i. solidū, ēt si ex inæqualib⁹ partib⁹ sint hęredes, secūdū gl. i. c. j. e. ti. modo nō sit aliqs hęres cōstitutus in certa re: & cuilibet patronorū cōpetit quo ad oēs effect⁹ prēter sacerdotis presentationē, quę ita est apud oēs cōiter, q̄ nō ē apud aliquē singulariter: extrà eo. c. j. & ij. vt cōiter tenēt Doct. licet forsan, vt dicit Inno.

pingu-

pinguior sit vox illius qui plus habet in hæreditate? Et ratio est secũdũ gl. quia cùm hoc ius sit indiuisibile, nõ possumus dicere vnum habere duas partes in eo sicut in hæreditate. ¶ Secundũ. Nec potest diuidi hoc ius inter hæredes, secundũ Pano. in d.c.j. qualitercunq; intelligatur ista diuisio, cùm ipsum ius sit incorporale: possent tamẽ cõuenire patroni vt alternatis vicibus præsentẽt. d.cle.fin. & de hoc possunt pacisci secũdũ Host. & Ber. licet contrarium senserit Inn. quod intelligi potest vt honestius sit si semper cõcordẽt. & similiter si habẽt plures ecclesias, possent cõuenire vt vnus in vna, & alius in alia presentet: qa sicut in tẽpore, ita & respectu locorũ est pmissa diuisio: & hæc nõ est ea quæ prohibetur in d.c.j. de iure pa. ¶ Tertiũ. Et non solùm ad suos, sed etiã ad extraneos hæredes transit, secundũ Pan. in c.cũ seculum. eod.tit. de mente Io. And. & Inn. quia si filij solũ succederent, nõ posset patronus illud transferre in aliam personam etiã cũ vniuersitate. quod patet falsum in d.c. cum seculũ. & in c. illud. eod.ti. Vnde trãsfertur in quoscunq; hæredes, & nõ solùm in mares, sed etiam in fœminas. arg. cle.fi. de cõcess. preb. & sentit gloss. in c. quoniã inueſtiturã. xvj.q.vij. & ideo secũdũ Fed. cõs. iij. filius, qui repudiauit hæreditatem paternam, non erit patronus: similiter nec filia dotata nõ succedens patri: quia renuntiat hæreditati. Ex his collige duo. Primũ, ꝙ si filia est hæres, succedit sicut masculus, vt dictũ est. Secundum, ꝙ ius patronatus regulatur ab hæreditate etiã inter filios: & sic filius, qui non est hæres, non succedit in hoc iure. qđ sentit Ioan. And. in c. si verò. eod.tit. dicens, ꝙ vbi est consuetudo, ꝙ solus primogenitus succedat, vt in Anglia, alij filij non succedent in iure patronatus: imò secundùm Pa. in d.c.j. eod.tit. si pater instituit filium in certa re, & extranei hęredem vniuersalẽ: ius patronatus in extraneũ trãsibit, & non in filium: vt d.c.j. ¶ Quartum. Succedunt autẽ hæredes, per stirpes, & non in capita, secundùm Panor. in d.c.j. & hodie determinatum est in clem. fi. extrà eo. vnde si plures succedunt vni ex duobus patronis ecclesiæ, omnes habentur loco vnius. Quintum. Nec potest hoc ius adiudicari vni ex hæredibus, secundũ Pan. in c. querimonia. eod.tit. quia si æqualiter diuidunt: tunc si datur habẽti minus pro restauratione, illicitũ est, & simoniacũ. eod.tit. pręter ea. ¶ Sextum. Panor. in d.c. cum secundũ. refert Ioann. And. dicere, ꝙ quemadmodũ ius patronatus potest donari, ita & legari: quia legatũ est donatio quędã facta à testatore: vt Instit. de lega. in prin. ideoq; infert, ꝙ si donatur ecclesiæ, non est necesse interuenire cõsensum episcopi, sicut in donatione inter viuos. Si autem legatur laico, vel ẽt clerico nomine proprio: tunc debet interuenire cõsensus episcopi, sicut in donatione. Dicit tamẽ hoc speciale fauore vltimę volũtatis, vt cõsensus episcopi possit interuenire etiã ex post facto: licet sit cõsiliũ vt habeatur cõsensus tẽpore testamẽti, vel ante mortẽ testatoris. Et idem sentit Io. And. in dicto cap. cum secundũ. eod.tit. dicens, ꝙ sine licentia episcopi tenet legatum factũ de eo ecclesię: sed non priuatæ personæ. Fed. autem fuit in singulari opinione, ꝙ titulo legati transferri possit sine consensu episcopi. Sed moderni cõmuniter tenent quod dictum est, maximè Cal. dicẽs, ꝙ ante consensum episcopi ius patronatꝰ cõsistit apud hæredẽ: quia ex ordinatione laici ius hoc non potest in aliũ trãsferri: & hoc plus placet Pan, quia iura communiter loquũtur de filijs, vel hæredibus, non autẽ de legatarijs: vt in c. filijs. xvj. quæst. vij. extrà eo. cap. j.

¶* Quintò quæritur, qũo generaliter trãseat in aliũ etiam in fiscum? Et dico multa. ¶ Primũ. Hoc ius directè non dicitur spirituale: quia cadit in laicum, sed secundũ quid, in quantũ per ipsum prestatur via ad cõsequendũ spirituale beneficium: vnde etiã vocatur annexum spirituali. extrà eo. de iure. ¶ Secũdũ. Summariè loquẽdo secundũ Host. hoc ius transfertur in aliũ quatuor modis. Primò. s. successione, vt dictum est: & secundò, permutatione ad aliud spirituale. de re. permu. ad quæstiones. & c.fi. & tertiò, donatione. extrà eod. præterea. & quartò, venditione: qa licet specialiter vẽdi nõ possit, extrà eo. de iure. tamẽ transit cũ vniuersitate, nisi de ipso excipiatur, vt dictũ est, extrà eo. ex literis. & c. cum seculum. Adde ꝙ similiter transit cum vniuersitate in cõductione ad firmam, seu ad pẽsionẽ. d.c. ex literis. & similiter secũdũ Io. And. in legatione, quæ est quædã donatio. ¶ Tertiũ. Donatione hoc ius sic transit in alium, ꝙ donari nõ potest cuicũq; laico sine licentia episcopi. extrà eod. præterea. maximè vbi dubitatur ne fiat in fraudem, & in potentiorẽ trãsferatur, vt ibi innuitur: cleri co autem sine tali licẽtia donari potest. quod Pano. in d.c. cũ seculũ. videtur limitare si clericus recipiat nomine ecclesię suæ: si verò nomine proprio, requiritur dicta licentia. & idem sentit Io. And. in d.c. cum seculum. vt patuit §. priore, partic. vj. Ecclesiæ verò, & loco religioso, secundũ Docto. cõmuniter, sine licentia episcopi donari potest, vt not. in c. nullus. & c. ex insinuatione. & c. illud. & c. vnico. eo.ti. li. vj. ¶ Quartum. Si aũt vẽdatur specialiter, est simonia: si verò ematur intẽtione priuãdi, aut præsentandi quẽ velit, spoliari debet emptor, & ecclesia esse libera, secũdũ Inno. Sed si ematur cum vniuersitate tẽporaliũ, cum qua & ipsum transit, non est simonia, secundũ Host. & Cald. & patet ex c. ex literis. eo. tit. Quod in c. quia clerici. limitat Pan. nisi illa temporalia principaliter ematur propter hoc ius consequendũ: quia esset simonia, scilicet ex parte emptoris. Limita etiã, nisi & ipsum cũ talibus in venditione exprimatur: quia secũdùm Io. And. in c. vnico. eod. tit. lib. vj. si dicatur, vendo tibi villam, & ius patronatus quod habeo in villa: nõ valet venditio: sed secus si simpliciter villã vendit: vt in clem. pastoralis. de re iudi. Et idem si vendatur palatiũ, in quo est capella: quia licet contrarium notet Inno. & Host. in d.c. ex literis. tamen verior est opinio dicentium, ꝙ transit illud ius patronatus cum palatio: ar. l. si mercede. §. si eum fundũ. ff. de actio. emp. Et ideo emptor & feudatarius cùm acquirant directum, vel vtile dominũ rerũ, similiter acquirũt ius patronatus licitè, sicut alios fructus habẽt. ff. de contra. emp. l. in lege. §. dolia. ¶ Quintũ. In feudum hoc ius dari potest cum vniuersitate: vt in d.c. cum seculũ. non autẽ specialiter & expresse, secundũ Host. quia feudũ requirit homagiũ, quod est rei temporalis: pignori autem dari nõ potest simpliciter, vt planum est, nec cum vniuersitate, secũdũ Inno. licet alij sint in contrarium. Et ratio potest esse: quia dato opposito, scilicet ꝙ esset pignoratum cum vniuersitate, nõ posset præsentare creditor: qa nõ põt vti re pignorata. nec debitor: quia trãstulit in creditorẽ. & sic fieret detrimẽtũ ecclesiæ: quod esse nõ debet. d.c. cum seculũ. ¶ Sextũ. Publicatis bonis omnibus patris, nõ cõfiscatur hoc ius, nec eo priuatur filius, si publicatio fiat ab Imperatore vel iudice seculari, etiã pro crimine lęsæ maiestatis: quia Imperator priuare hoc iure laicũ nõ potest, cũ habeat illud à papa: vt no. gl. Archid. in c. filij. xvj. q. vij. quod intellige verum, nisi hoc ius esset in aliqua vniuersitate seculari: qa cum ea trãsiret. Vide etiã glo. in c. satis peruersum. dist. lvj. quæ dicit, ꝙ licet pater cõmiserit crimen lęsæ maie. ex quo filij efficiũtur infames. l. quisqs. C. ad l. Iul. ma. infames aũt etiam promoti deijciuntur. vj. q.j. infam

q.j. infames. filij tamẽ clerici nõ perdunt beneficia: qa nõ efficiũtur infames: & sic nec ius patronatus, imò etiã si nõ sunt clerici, nisi cũ vniuersitate, vt dictũ est. ¶ Septimum. Secundũ Archi. dist. lxxj. c. hortamur. ius patronatus præscribi non põt à laicis etiã parochianis. Sed Ioan. And. in Nouel. super regula, quod alicui gratiose. in vj. diffuse disputans efficaciter destruit rationes Arch. & cõcludit cõtrarium. vide ibi. ¶ Sextò, cùm patronus habeat præsentare episcopo rectorẽ instituẽdũ in ecclesia, cuius est patron⁹. xvj. q. vij. decernimus. quæritur qñ debeat præsentare, vel episcopus instituere? Et dico multa. ¶ Primũ. Patronus, si est laicus, præsentare tenetur intra quatuor menses à tpe vacatiõis. Si verò est ecclesia, monasteriũ, vel cleric⁹, intra sex, etiam si ius patronat⁹ habuit ex collatione laici, extrà eo. si laicus. li. vj. aliter episcopus ordinabit de ecclesia. ar. extrà eo. quoniã. & c. cùm ꝓpter. Sed intellige si patronus sciẽter omittit præsentare: quia ei ignorãti non currit dictũ tẽpus, secundũ Fede. & Io. And. in c. ij. de sup. neg. prelat. & Pan. in c. cùm propter. extrà eo. ti. ¶ Secundũ. Si aũt patroni sint simul laicus & clericus, vel ecclesia seu monasteriũ: habebũt similiter tẽpus sex mensiũ ad præsentãdũ, secundũ Io. And. & Arch. in c. vnico. eo. tit. lib. vj. & glo. in d.c. si laicus. cõtra Host. ita, ꝙ ratione cõmuniõis priuilegium ecclesiæ transibit ad laicũ, ad instar eius quod dicit de eo qui habet rẽ cõmunem cũ pupillo, q̃ vsucapi nõ potest vel præscribi propter pupillũ: vt in l. si cõmunẽ. ff. quẽ adm. ser. amit. & ita per ecclesiã cõsequitur quod p se non posset. Et idem Pan. in c. eã te. eo. ti. quia magis dignũ trahit ad se minus dignũ: de cõsec. eccl. vel alta. c. quod in dubijs. Sed itellige de patrone ecclesiastico habẽte hoc ius ratione ecclesiæ: quia si haberet ratione patrimonij, esset idẽ per omnia sicut in laico. eo. tit. cùm dilectus. & glo. in cle. fi. eo. tit. & no. Pan. in d.c. eã te. ¶ Tertium. Si patroni ex contentione de patronatu occupati intra dictũ temp⁹ nõ presentãt: nihilominus episcopus prouidebit. Nã duo sunt casus, vt not. Pan. in d.c. quoniã. in quibus episcopus sine præsentatione patroni rectorẽ instituit. Primus, quãdo cõtentio super patronatu nõ deciditur intra tẽpus præfixũ patronis ad præsentãdũ. Ex hoc vltimo habes casum, in quo nõ valẽti agere currit tempus. Necnũ est simile de electoribus & præsentatoribus: qa si nõ deciditur quęstio inter electores intra tẽpus ad eligẽdũ præfixũ, non deuolui tur propter hoc ad superiorẽ potestas liberè ordinandi ecclesiã, secũdũ Host. & Io. And. quia nõ est quod imputet habẽtibus ius eligẽdi, cũ per eos nõ steterit, sed p litẽ sibi motã: vnde cũ contrariũ statutũ nõ sit nisi in pśentatiõe, nõ debemus hoc ius extẽdere ad electionẽ, vbi habet pinguius ius, & esset præiudiciũ maius: cũ fortè daretur superior nõ gratus vel nõ expediens. pro quo videtur tex. c. ij. de in integ. restit. vbi longo tẽpore fuit certatũ super iure eligẽdi: nec tamen fuit ad superiorem deuoluta potestas. ¶ Quartũ. Semestre, quod in c. nulla. de cõcess. præb. datur superiori, cùm facta est deuolutio ad eũ in beneficio cõferẽdo, nõ habet locũ in habẽte instituere præsentatũ p patronũ, secundũ dominos de Rota: vt refert Pan. in d.c. nulla. quia ille tex. loqtur in eo q̃ habet cõferre: nõ aũt extẽditur ad habẽtẽ instituere: qa in istitutione nõ debet esse tempus ita prolixũ: cũ institutor habeat solùm examinare præsentatũ: alioquin longo tẽpore posset vacare bñficiũ. i. per annũ, si institutor haberet sex mẽses, sicut & ecclesiasticus patronus. Et quia respectu institutionis nõ habetur tempus à iure præfixũ, remediũ est, ad superiorẽ recurre-

re, qui præfigat tempus instituտori. Et idẽ in eo qui habet cõfirmare electionẽ, vt scilicet tempus sibi per superiorẽ præfigatur, si differt intra tẽpus debitũ confirmare. hęc et illo. ¶ Septimò quæritur, *quales possit vel teneat patronus præsentare? Et dico multa. ¶ Primũ. Patronus tenetur presentare aliũ à se: & quantũcunq; idoneus seipsum præsentare nõ potest. extrà eo. per vestras. potest tamen pater præsentare filiũ suũ vel nepotẽ, si fit idoneus, secũdũ Host. Gof. & Ber. quin potius videtur presentandus quàm alius, scilicet cæteris paribus. de coha. cle. c.j. Si etiã sint plures patroni, possunt præsentare vnũ de seipsis. arg. de elect. c. cùm in iure. Similiter vacante ecclesia, potest eps vocare patronũ, & illi motu proprio cõferre, secundũ Host. arg. d.c. cùm in iure. & idem Pan. in d.ca. per vestras. & cõiter Doct. Et si obijciatur, qa institutio facta sine pśentatione patroni est irrita vel irritãda: vt in c. illud. eo. tit. respõdet idẽ Pan. ꝙ patronus acceptãdo collationẽ, videtur cõsentire, nec tamẽ se ingerere: cùm hoc nõ habuerit originẽ à se, sed à superiore. Item pśentatio interuenit aliquãdo ex post facto: vt in c. si verò. extrà eo. ¶ Secundũ. Si patron⁹ præsentet nõ idoneũ seu indignũ, si ipse est collegium vel persona ecclesiastica, priuatus est pro ea vice iure præsentãdi, & deuoluտ ad superiorẽ. extrà eo. cùm in cũctis. & de suppl. negl. præla. sicut. Et idẽ, secundũ quosdã, si sit laicus, saltẽ est priuãdus: licet secundũ Inn. bene faciat episcop⁹ si iterũ remittat, quisionẽ patrono laico. Et hoc sequitur Sum. Ros. sed Supple. & Sum. Ang. melius tenent, ꝙ nõ sit priuatus. quod etiã tenet Archi. in c. suspecti. de præb. lib. vj. & Inn. & Ber. in c. cùm vos. de offi. ord. vbi dicit glo. ꝙ nõ est priuatus vel priuãdus: quia laicus est minus expertus circa ecclesiastica, & minus habet tẽpus ad pśentandũ, quàm clericus: vnde & variare potest nõ cleric⁹. extrà eo. cũ aũt. Et hoc elicitur subtiliter ex d.c. cùm vos. & hoc sequitur Arch. addens, ꝙ potest priuari. Peccaret tamẽ mortaliter patronus etiã laic⁹ sciẽter præsentãdo indignũ: qa infidẽliter agit tỏfficio sibi cõmisso. ¶ Octauò quæritur, *posito, ꝙ multi possunt variãdo præsentari, quis eorũ sit præferendus? Et dico multa. ¶ Primũ. Potest patronus laicus duos successiuè præsentare: ita, ꝙ variare potest antequam episcopus cõfirmet. Et iudicio episcopi relinquitur quẽ velit instituere. extrà, eo. cùm aũt. Ex quo patet, vt ibi elicit Pan. ꝙ variare potest accumulatiuè, sed nõ ex toto recedẽdo à primò, aliàs episcopus nõ haberet illã facultatem. Si verò patronus sit collegiũ vel ecclesiastica pśona, variare nõ potest, sed primus est prefẽrẽdus, extrà eo. cùm aduocat. & Pan. addit de mẽte Inn. ꝙ eius præsentatio habet vim electiõis: quia sicut electores variare nequeũt, de elec. publicato. ita nec præsentãtes. & idẽ sentit Arch. ita, ꝙ posset appellare acquisito sibi iã iure, si sine causa repelleret, secundũ Gof. arg. extrà eo. pastoralis. Et intellige de patrono ecclesiastico, cui cõpetit pśentatio iure ecclesiæ: secus iure patrimonij, quia idẽ est per omnia in eo quod in laico. pro quo vide glo. in cle. ij. eo. tit. ¶ Secundum. Si duo sint patroni laicus & clericus, qui primò præsentauerunt vnũ, & deinde variãdo laicus præsentauit aliũ. Pan. ĩ c. cùm aũt. eo. tit. dicit, ꝙ nõ habebit locum dispositio d.c. cùm autẽ. vt scilicet episcopus possit gratificari: quia primus est potior, cùm præsentatus fuerit ab vtroq;, secũdus verò à laico tãtùm. Itẽ quia licet patronus variare possit ĩ præiudiciũ præsentati, nõ tũ cõpatroni. ¶ Tertium. Et si præsentatus secũdo sit idoneus magis, secũdũ Pan. in d.c. cùm aũt. episcopus nõ habebit optionẽ, licet Io. And. videatur sentire cõtrarium per c. si fortè. lxiij. vbi dicitur, ꝙ

vbi vota sunt paria, præferẽdus est qui maioribus iuuatur meritis. & facit d.c. cùm autem. dum ponderat, q̃ secũdus erat æquè idoneus: secus ergo si idone⁹ magis. Imò putat Panor. q̃ si magis idoneus postergaretur, posset appellare: quia id cõmittitur iudicio episcopi taquã boni viri: qa verbum, iudicium, sapit discretionẽ & arbitriũ boni viri.

¶ Quartũ. Si autẽ patroni variant in pari numero: vt quia vnus vnũ & alius alium præsentat: quidã dicunt episcopũ non habere optionẽ. Io. Andr. verò dicit q̃ sic: adducẽs d. c. cùm autẽ. sed Pan. ibi tenet primum. alleg. gl. xvj. q. vij. si plures. & Inn. in c. j. eo. tit. & sequitur Gas. de Cal. & do. Car. quinimo de iuris rigore posset attentari, q̃ episcopus instituere potest extraneũ, ex quo patroni nõ cõcordant, secundũ eundem Pan. ¶ Quintũ. Si pupillus, siue puer, qui 13 est patron⁹, habẽs septẽ annos & vltra, præsentet idoneũ, & eius tutor aliũ quãuis æqualẽ, secundũ Arch. præferẽdus est is, quem præsentauit pupillus: quia pupill⁹ est domin⁹. & idẽ Bart. Brix. ¶ Sextũ. Episcopus, qui præsentatum idoneum malitiosè recusauit admittere: ad prouidendũ ei in cõperenti beneficio cõpellatur. extrà eo. pastoralis. quod quidẽ c. secundũ Archi. loquitur quãdo primò p̃sentatus erat dignior secũdo: secus si secũdus erat æquè idone⁹, & variare patrono cõceditur: & episcopus in hoc habet liberum arbitriũ: vt in c. cùm aũt. eo. ti. & sic puniri nõ debet. quod etiã no. Gof. in Sũ. imò secũdũ Io. Andr. post Hosti. si nõ erat æquè idoneus, dũmodo idoneus. Dicit etiã Pan. in d. c. cùm aũt. q̃ episcopus incidit in dictã pœnã postergando primũ sine causa. Secus si nõ spreuit instituere primum, sed distulit vt haberet causam examinãdi: & ante institutionẽ patronus aliũ præsentauit: quia nõ debet puniri aliqua pœna, quia vsus est legis authoritate. quod intelligi si secũdus fuit æquè dignus, vel saltẽ dign⁹, & patro- 10 no licebit variare. ¶ Nonõ quæritur,* quid iuris si dubitat quis præsentãtium sit patronus? Et dico, q̃ si quæstio ante prædictũ tempus quatuor mensiũ quo ad laicũ, & sex quo ad ecclesiasticũ, finita non fuerit: episcopus instituet saluo 14 c. vlt. §. vl. ¶ Decimotertiò quæritur,* vtrũ maior pars patroiure ei⁹ qui vicerit. extrà eo. si verò. & c. quoniã in quibusdam. qui institutũ ab episcopo debet repræsentare: vt in d. 11 c. si verò. ¶ Decimò quæritur,* quomodo debeãt patroni præsentare? Et dicit Arch. post Archie. sup c. decernimus. xvj. q. vij. quod fieri solet, vt patroni siue parochiani, si sũt patroni, cõueniãt in ecclesia, sicut monachi in capitulo, & cõueniũt in aliquẽ vt præsentetur, & illũ eligũt vt præsentandũ: quod fieri cõsueuit per scripturã. Possunt etiam cõpromittere in aliquẽ, vt nomine eorũ eligat vel præsentet vt sibi videt. Sed per talẽ electionẽ non acquiritur ius electo. de iureiur. c. fi. & ea nõ obstante possunt patroni variare: quia illa electio, nõ est nisi quædã postulatio, quę antequam superiori præsentetur nõ impediat aliã, de postula. c. bonæ. el j. Vtrum aũt sit necessariũ, q̃ sic cõueniant, vel de 12 bent esse, vide §. seq. ¶ Vndecimò quæritur,* vtrũ cõtemptus alicuius patroni impediat institutionẽ alicuius p̃sentati ab alijs? Et dico multa. ¶ Primũ. Secundũ Archi. in d. c. decernimus. tribus modis spernitur patronus: vel quia nõ vocatur, cũ expectari & vocari commodè põt: vel si adest, 15 sed repellitur, vel nõ auditur siue admittitur ad cõsilium. ¶ Secundũ. Io. Andr. in nouel. sup. c. quoniã. eo. ti. dicit, q̃ si patroni habeant præsentare vt collegiũ, cõtempt⁹ alicuius patroni impedit institutionẽ præsentati ab alijs, sicut in electionibus: vt extrà, de præb. cũ in ecclesijs. lib. vj. Et ratio est, quia nõ singuli vt singuli, sed vt corpus habẽt p̃sentare: & cõsequẽter necesse est vocari existẽtes de corpore, & ita seruatur. Si verò præsentent vt singuli, dato, q̃ aliqui præsentationẽ suam faciant alijs non vocatis, tenet: & illis nõ vetatur, quin possent eundẽ vel aliũ p̃sentare: & in institutiõe seruabitur quod dicitur in d. c. quoniam. vt scilicet instituatur habẽs plures voces, si est idone⁹. Et hoc sequitur etiã Feder. Pan. aũt dubitat an hoc sit verum per theoricã Bar. in l. omnes populi. ff. de iust. & iure. vbi dicit q̃ siue à collegio cõsensus sit explicãdus, siue à plurib⁹, vt sunt singulares, dũmodo in actu maior pars p̃iudicet minori, semper debẽt simul esse, per l. iuris gentiũ. ff. de pac. & hoc plus placet Pan. qa ex cõtrario dicto maior pars patronorũ posset negligere minorem: q̃ si fuisset p̃sens, potuisset inducere alia ad cõsensum alterius. pro quo facit c. ij. & quod ibi no. de arbi. lib. vj. ¶ Duodecimò quæritur, *quid si patroni sint plures, & in præsentando discordẽt? Et dicit Sũ. Pis. post Sum. Confes. q̃ ille debet præfici, qui maioribus iuuatur meritis, & à pluribus eligitur. extrà eo. tit. quoniã. Et si numerus est æqualis, ad merita recurrendũ est. dist. lxiij. si fortè. Si verò omnia sunt equalia, potest episcopus dicere, q̃ cõcordẽt, & iterũ præsentẽt. di. lxxix. si duo. & si nõ cõcordant, locus est gratificationi. de elec. c. venerabilem. §. obiectiõi. Si tũ neuter potest poni sine scandalo: tũc episcopus ecclesiã ordinabit, vt melius videbit expedire: vt in d. c. quoniã. & cõcordat Host. addẽs, q̃ si episcopus talẽ ecclesiã ordinare non põt, eam interdicat, extrahẽs reliquias in patronorũ ruborẽ. extrà eo. c. j. & ij. quod secũdùm Inno. Ber. & eundẽ Hosti. intelligendũ est de reliquijs, quæ sunt extra altare ĩ capsis: aliàs nõ liceret. Quòd si nec sic possunt cõpesci, vel ad cõcordiã reuocari: putat recurrendũ ad brachiũ seculare. de offic. ordi. c. j. Et hæc intelligenda sunt, nisi inde maius scãdalum oriretur, quia tũc essent omittenda. dist. 50. vt cõstitueretur. Et interim durãte discordia ponetur ab episcopo ĩ ecclesia œconomus, appellatione cessante, qui eius fructus aut expedet in vtilitatẽ ecclesiæ, aut fideliter istituẽdo reseruabit. de offi. ord. cùm vos. Archi. vide si oportet. iij. parte. ti. xij.

tronorũ, quæ in institutione alicuius requiritur, intelligẽda sit respectu omniũ patronorũ, vt ex decẽ vocib⁹ habeat sex: vl respectu minorũ partium, vt ex decẽ vocib⁹ habeat quatuor, si nullus alius habet plures quàm tres? Et dicit Panor. in c. quoniã. extrà eo. post Io. And. q̃ si præsentatio fit ab istis vt à collegio, requiritur maior pars respectu totius collegij, & videtur tex. in c. ecclesia. el j. de elect. Aut præsentant tanquã singuli, & tunc sufficit maior pars respectu aliarũ partiũ. & sic intellige d. c. quoniã. Hoc aũt dictũ notandũ est, quia facit ad multa. Vbi enim plures habẽt explicare aliquẽ actũ, aduertendũ est vtrum habeant hãc potestatem vt collegium, vel vt singuli, vt primo casu requirat maior pars totius collegij, secũdò verò sufficiat maior respectu minoris. Aduerte tamẽ pro prædictis secundũ Inn. & Hosti. q̃ in huiusmodi licet tantã vocẽ habeat vnus ex patronis quantã alius, tamẽ attendẽda sunt merita personarũ, sicut & in electionib⁹ ecclesiasticis. de elec. dudũ. & in testibus, vt de testib. in nostra. ¶ Decimoquartò quæritur,* cuius ętatis vel cõditionis debeant esse qui vocãtur, quando secularis vniuersitas habet præsentare? Et dicit Archi. post Archie. & Hug. quos refert, q̃ cũ vniuersitas secularis vocari debeat ad eligendũ seu nominandũ rectorẽ ecclesię, omnes maiores xiiij. annis vocari debẽt, siue sint mares, siue fœminę, siue virgines, siue cõiugatę, siue viduę, & minorũ tutores. ff. ad munici. l. filium. §. si vidua. & similiter filijfamilias, si alibi quàm in iudicio patris habẽt domicilium. Istud tamen, vt dicit Archi. q̃ vocentur fœminę de popu

populo ad eligendum, communiter nõ seruatur: & in hoc consuetudini standum est. si tamẽ aliqua in particulari habet hoc ius in aliqua ecclia, ad ipsam bene spectat præsentãtio, sicut ad viros. hæc ille.

IVSTITIA, secundùm quod sonat habitũ virtutis, vt cõligitur à S. Thom. j. ij. q. lx. ij. ij. q. lviij. & lxj. ij. dist. xx. & xxvij. iij. di. ix. & xxxij. sic diuiditur. Nam quædam est infusa, & quædã acquisita: & vtraq; eodem modo diuiditur. Acquisita est duplex: scilicet generalis, quæ est ordinis ad 4 bonũ cõmune, & particularis ordinans ad singulares p̃sonas. Generalis est duplex: scilicet per casualitatẽ: quę est iustitia legalis, ordinãs omnes virtutes ad bonũ cõmune, differẽs realiter à qualibet alia virtute: & per prædicationem quæ est virtutis in cõmuni: vt imperata à legali, seu vt ordinata ad cõmune bonũ, differens ab alijs virtutibus secũdũ rationẽ tãtũ. Iustitia etiã particularis similiter est duplex, scilicet cõmutatiua, quæ dirigit vnã priuatã p̃sonam ad aliam, in his, quæ inter eas cõsistũt: & distributiua, quę est directiua ordinis eius quod est cõmune ad singulares per sonas, distribuens singulis vt decet.

DE LAICIS.

1 *Laicus an possit esse procurator uel syndicus ecclesiæ.*
2 *Laicus an possit esse procurator clerici ad eligendum.*
3 *Laicus an possit esse vicarius episcopi.*
4 *Laicus an possit accusare clericum.*

LAICVS à λαὸς Græcè, Latinè populus dictus est, quasi popularis, id est, de populo, non de clero. Sicut enim patet per Hier. xij. q. j. duo sunt Christianorum genera, scilicet clerus electus in sortẽ domini, diuinis officijs mancipatus, à cleros sors: & laici, id est, populus: quãuis quidã de vtroque participent, vt Deo deuoti, id est, conuersi, qa sunt de clero, & tamẽ laici dicũtur, forte à lithos quod est lapis, quasi lapidei & duri, non facilè susceptiui impressionis literariæ. Vnde propriè ad clerum spectant clerici, id est, qui per primam tonsuram ordinantur tandem ad horas canonicas & sacrificium altaris: ad populum verò, secu lares: medij autem sunt conuersi & oblati. ¶ Primò verò 1 quæritur,* vtrũ laicus possit esse procurator, vel syndicus rerum ecclesiasticarum? Et dicit Colle. vt refert Pano. in c. decernimus. de iudi. q̃ generalis administrator esse nõ potest loco prælati absentis: vel qui reputatur absens sicut minor: vt de ætate & qualita. c. ij. Sed si prælatus præfit spiritualibus: bene potest committi laico temporaliũ cura, maximè vbi clericus non reperitur idoneus. Allegat not. per Inno. discentem, q̃ laicis generalis administratio committi non potest, vt super omnes dominẽtur: sed specialis quarundam rerum, ita vt superiori administratori respõdeat. quod placet Pan. qui alleg. glo. in c. iudicatum. lxxxix. dist. Et ideo d. c. decernimus. dicit, q̃ nõ potest esse œconom⁹, nec habere generalem administrationem omnium bonorum ecclesiasticorum, tam temporaliũ, quàm spiritualiũ, & sic præfit omnib⁹: sed bene potest esse œconom⁹ ecclesiæ in temporalibus. xvj. q. vij. in noua. Et hoc idem tenet Gasp. de Cal. & Host. & Io. And. in c. vnico. de syndi. ¶ Se- 1 2 cũdò quæritur,* vtrum laicus possit esse procurator clerici ad eligendum? Et dico, q̃ non, vt not. Doct. in d. c. decernimus. quia vbi habet exercere actum spiritualẽ, iudicio suo non potest constitui laicus: vt no. Io. And. in regula, qđ alicui suo non licet. de reg. iu. lib. vj. Et sic limita c. j. de pc. lib. vj. vt solũ habeat locum in iudicialibus: vbi etiã in causis spiritualibus admittitur ad agendum & defendendum.

3 ¶ Tertiò quæritur,* vtrum laicus possit esse vicarius episcopi? Et dicò, quòd nõ: vt no. Doct. in d. c. in noua. & in c. contingit. de arbit. & in c. vno. de syndi. & facit gl. in d. c. de cernimus. dicens, q̃ causæ spirituales non possunt cõmitti laicis, etiam tanquam delegatis per episcopũ. Quod intellige in spiritualibus: quia si episcopus habet iurisdictionem temporalem in loco, potest laicũ facere vicariũ suũ: vt in c. fi. ne clerici vel mona. li. vj. sed in spiritualibus nõ: imò nec clericum coniugatum, secundùm Doc. de cler. cõ iu. c. vno. libr. vj. ¶ Quartò quæritur,* vtrum laicus possit clericum accusare? Et dicit Barth. Brix. ij. q. vij. in princi. q̃ sic, si est bonæ famæ. ij. q. vij. clericos. & idem Gratianus, vt patet per totam quæstionem. & secundùm aliquos accusare potest proprium prælatum propter delictum: quia sua interest habere bonum prælatum: vt xxiij. dist. illud. Sed certior est opinio, quòd nõ possit, nisi prosequendo iniuriam suam. iiij. q. vj. omnibus. de testi. de cætero. & in crimine hæresis, & simoniæ, & læsæ maiestatis. xv. q. iij. sanè. de simo. tanta. & in crimine sacrilegij secundùm quosdã. xvij. q. iiij. §. qui autem. In his autem omnibus ita demũ admittuntur laici, si bono zelo denuntient crimẽ. de sim. licet autem. Et si accusatus fuerit vitæ suspectæ, admittuntur laici malæ vitæ. Si verò fuerit bonæ vitæ, admittuntur solũ laici bonæ vitæ: de simo. per tuas. Clerici verò admittuntur contra clericos, nisi fuerint criminosi, vel irregulares. ij. quæstio. vij. præsumunt. & c. ipsi apostoli. Imò & si sint irregulares, admittuntur ad accusationem eorum, qui sunt eiusdem ordinis, vel inferioris: vt in d. c. ipsi apostoli. Et hæc intellige de solenni accusatione. Vtrum laicus possit prædicare, infrà Prædicator. Vtrum verò ei possit committi verberatio clerici, suprà Excommunicatio. vj. §. iiij. casu xj.

DE LATRIA, ET OMNI ADORATIONE.

1 *Latria, dulia, & hyperdulia quomodo differant.*
2 *Adoratio latriæ quibus debeatur.*
3 *Adoratio hyperdulię quibus conueniat.*
4 *Adoratio dulię in quibus locum habeat.*
5 *Adorare an possit quis aduersarium, quando credit eũ esse Christum.*

LATRIA Græcè, Latinè dicitur religio, secũdũ Aug. x. de ciuit. Dei. c. iiij. & est virtus moralis, qua Deum adoramus & colimus: & secũdũ Aug. habet quatuor nomina: quia apud Græcos dicitur latria, id est, cultus: & theosebia, id est, diuinus vel bonus cultus: apud Latinos verò dicit religio, & pietas. Huius virtutis actus imperati, mediãte alia virtute, eliciti sunt actus omniũ virtutum, quos oẽs ordinat in reuerentiã Dei, vt visitare viduas. Ia. j. eliciti verò immediatè ab illa interiores & principales sunt deuotio & oratio: exteriores verò, & secũdarij ordinati ad iteriores, q̃bus ipsa veluti signis vtitur ad mentẽ excitandam & monẽdã in spiritualia, sunt adoratio q̃ corpus exhibet ad reuerẽdũ Deũ: & alij quibus Deũ rebus exterioribus colit: vel, p̃mittẽdo, vt in voto, vt in sacrificijs, decimis, primitijs, & huiusmodi: de quibus omnibus S. Tho. agit ij. ij. q. lxxxiiij. & sequentibus multis. significat etiã actũ ipsius virtutis. ¶ Primò verò q̃ritur,* quomodo conueniãt & differãt latria, dulia, & hyperdulia? Et dico, q̃ in hoc cõueniũt, quia sunt virtutes, quibus honoramus honorãda. differũt verò sic. Nã latria Deũ honoramus & colimus: vt patet ex dictis. & est seruitus, quę soli Deo per se debetur: & hoc ratione principij, creationis, & gubernationis. iij. di. ix. & ij. ij. q. lxxxj. aliquibus verò alijs ratione Dei: vt j. §. sequent. Dulia verò honoramus creaturã: & est seruitus, quæ debetur creaturæ. iij. distin. ix. & ij. ij. q. cv. Hyperdulia verò est

potiſ

potiſsima ſpecies duliæ conueniẽs creaturæ ex vnione ad Deum.ij.ij.q.ciij.art.iiij.ad ſecundum.iij.di.ix.q.ij.ij.cor.

2 ¶ Secũdò queritur,*q̃ adorãda ſint latria? Et dico, ℘ primò tota trinitas: & hoc vna adoratione.iij. diſt.ix.ij.ij. q. lxxxj. ¶ Et ſecũdò humanitas Chriſti.j.ij.q.xxv. & hoc, vt eſt vnita verbo, ſcilicet in perſona, nõ autẽ ſecũdũ ſe, ſed hyperdulia, vt ibidẽ. ¶ Et tertiò caro Chriſti.iij.di.ix. & j. ij.q.xxv. ¶ Et quartò imago Chriſti.ij.ij.q.lxxxj. & j.ij.q. xxv. ¶ Et quintò diuinæ relationes.j.ij.q.xxviij. ¶ Et ſextò hoſtia, ſub conditione tamen habituali, ſi ſit ritè conſecrata.iij.diſt.ix.q.j.ar.ij.q.vlti.ad ſecũdum. ¶ Et ſeptimò crux 1
Chriſti, vt repreſentans Chriſtũ extẽſum, & tãgens ipm, & eius ſãguine pfuſa. ſed crux in alia materia debet adorari latria, vt imago tm. ij.ij.q.xxv.ij.ij.q.ciij.iij.tertiũ. vt res aũt q̃dã adorat hyperdulia.iij.diſt.ix. ¶ Et octauò omnia talia quæ fuerũt Chriſti, vt claui, lancea, corona, veſtes, & huiuſmodi, ratione contactus tantũ.j.ij.q.xxv. In prædictis tamen ſunt aliquæ difficultates, quas diffuſe tetigi in additionib⁹ ad Porta.iij.di.ix.& ĩ Roſa aurea caſu xij. & lix. 2

3 ¶ Tertiò q̃rit,*quæ adorãda ſint hyperdulia? Et dico primò, ℘ humanitas Chriſti ſecundùm ſe, vt dictũ eſt. Et ſecũdò crux Chriſti vt res quædã, vt dictũ eſt: quod non intelligitur vt in ſe, nec ſecundũ ſe præciſe: quia rei irrationali vt ſic nullus honor debetur. vt patet ij.par.xxv. neq; vt tãgẽs, vel repreſentãs Chriſtũ, ſeu illi actu coniuncta: quia ſic adorat latria: ſed vt res Chriſti ſeparata à Chriſto. vide vbi ſ. Et tertiò mater Chriſti, quæ ratione ſui licet adoretur dulia: tamẽ vt mater Chriſti adoratur hyperdulia. iij.
4 diſt.ix. ¶ Quartò q̃ritur,*quæ adorãda ſint dulia? Et dico, ℘ primò mater Dei in ſe, vt dictũ eſt: & ſecũdò, reliquiæ ſanctorum.j.ij.q.xxv. & tertiò virſancti.iij.di.ix. & intelge ſancti, ſecundũ noſtram opinionẽ. ¶ Quintò queritur,
5 *vtrũ poſsit quis adorare aduerſariũ ſine peccato, q̃ creditur eſſe Chriſtus? Et dico, ℘ non, niſi ſub cõditione, ſi ita eſt actu voce aut mẽte expreſſa: quia ipſa nouitas inſolitę rei conſiderationem & diſcuſsionem requirit: ſicut beata virgo cogitabat qualis eſſet angelica ſalutatio.

LATRO publicus dicit, qui inſidiaẽ & agrgeditur ĩ publicis ſtratis: nocturnus verò populator agrorũ, qui nocte agros incendit & vaſtat. de quo ſ. Fur. ℣.j. & Excommunicatio.vij. ℣.ij. hos ſecundùm leges impunè licet occidere. de quo ſ. Homicidrũ.j. ℣.ij. particula vj. nec gaudent immunitate eccliaſtica ſi cõfugrũt ad eccleſiã: vt ſ. Immunitas.iij. ℣.ij. Vide etiam intrà Prædo & Raptor.

LAVDEMIVM eſt ſolutio quinquageſimæ partis, vel æſtimationis rei fiẽda domino ab eo qui de nouo acquirit emphyteuſim. Vide ſ. Emphyteuſis. ℣.xx.

DE LEGATIS I. IN GENERE, & abſolutè.

1 *Legatum quid.*
2 *Legatum quot modis fiat.*
3 *Si, an, & quando ſit conditionalis.*
4 *Cum, dictio, quid importet.*
5 *Si, & cum, qualiter differant.*
6 *Fructus medij temporis an debeantur ex legato in diem.*
7 *Legatum conditionale quando ualeat, non impleta conditione.*
8 *Legatum ſub conditione impoſsibili uel inhoneſta an ualeat.*
9 *Legatũ uxori, ſi caſtè & honeſtè uixerit, an prohibeat ſecundas nuptias.*
10 *Legatum factum eccleſiæ ſub conditione ſepulturæ, an ualeat.*
11 *Legatũ ſub conditione ut fiat aliquid quod iã factum eſt, an ualeat.*
12 *Legatum an teneat, ſi legatarius præmoriatur.*
13 *Legatum, ſi nupſerit, an debeatur ingredienti religionem.*
14 *Legatũ an ualeat, ſi legatarius moriatur ante euentum conditionis.*
15 *Legatũ conditionale an expiret, ſi purificetur cõditio ante mortem teſtatoris.*
16 *Legatum an uitietur falſa demonſtratione, uel falſa cauſa.*
17 *Legatum ſi uoluerit, an tranſeat ad hæredes.*
18 *Legata qua actione petantur.*
19 *Legata quando peti debeant.*
20 *Legatary quo ordine petant.*
21 *Legatum quibus modis efficitur caducum.*

LEGATVM eſt* donatio quędã à teſtatore relicta, & ab hærede præſtãda. Debetur enim poſt mortẽ teſtatoris, & poſt aditã hæreditatẽ ab hærede: vt colligitur Inſtit. de leg. ℣.j. Et hodie legatum & fideicommiſſum ſunt ferè idẽ: & quicqd iuris eſt in vno, eſt etiã in alio. ff. de le. j.l.ȝ. ſed fideicõmiſſum dictum eſt, quia olim pẽdebat ex fide hæredũ. Et ideo fideicommiſſarij dicuntur, quorũ fidei legata ſoluenda committuntur: qui etiã dicũtur teſtamentorũ executores. ¶ Primò verò quæritur,*quomodo poſsit fieri legatũ? Et dico, ℘ omne legatum fieri poteſt q buſcunq; verbis aptis & idoneis: vt ſi dicatur, lego, do, dari iubeo, volo, rogo, poſco, opto vt des. l.ij. C. communi. de le. ſi tamẽ verba demõſtratiua ſint annexa, vide ſ. Conditio. ℣.iiij. Et hoc multipliciter fit. ¶ Primò quidẽ purè: vt cũ dicitur, lego tali centũ: & tũc ſtatim mortuo teſtatore legatũ cedit legatario: vt ȝ. ℣.xv. ¶ Secũdò verò in diẽ: vt, lego tali ad paſcha. Et tũc ſi dies eſt omnino incertæ: vt lego tibi centũ die qua inimicũ vicero: legatũ eſt cõditionale. l. dies. ff. de cond. & demõ. & l. ſtipulatio iſta. ℣. inter certam. ff. de ver. obl. & not. gl. in l. Seius Saturninus. ff. ad Treb. Si verò eſt certa omnino: vt lego Titio in paſchate ſi turo, vel qñ curret M.cccccv. & huiuſmodi: vel eſt certa ad minus in ſe, licet ſit incerta ĩ proprio ſubiecto: vt lego Titio quãdo erit xxv. annorum. quod ſcilicet tempus certò eueniet: ſed forte tunc non viuet Titius: tũc legatũ factũ tali tẽpore, vel die, ſtatim à die mortis teſtatoris cedit legatario quo ad trãſmiſſionẽ: quia ſi legatarius moreretur poſt mortẽ teſtatoris, & ante illũ diem, nihilominus legatum debetur hæredibus eius: vt patet in l. vnica. ℣. cum igitur. C. de cad. tol. Et idem dic quando legantur fructus, qui naſcẽtur ex tali fundo: quia licet moriatur legatarius, tamen ad ſuos hæredes tranſmittit: vt no. gl. in l. item qa. ff. de pact. Sed intellige niſi aliud impediat. l. ſi ea quæſtio. C. de his qui. vt indig. Patet quod dictum eſt l. ſi cũ hæres. ff. quãdo dies le. ce. & l. hæres. in prin. ff. de cõd. & demõ. vbi patet, ℘ quãdo quis legat Titio poſſeſsionem cũ mo rietur, licet ſit incertum quãdo morietur: quia tamẽ certũ eſt, ℘ morietur, legatum eſt ad diem certum: & ſic debebi tur eius hæredib⁹. Sed ſi legaret ſic, hæres dato poſſeſsionẽ Titio cũ morieris. ſecus eſt: qa ſic eſt cõditionale: quia eſt in diẽ incertũ: quia ignoratur quis prior ſit moritur⁹, hæres ſcilicet vel Titius. ¶ Et tertiò, ex die: vt lego tali à paſchate antea: & tũc diſtingue, vt de legato in diem. ¶ Et quartò, ſub cõditione per ly ſi: vt, lego tibi centũ, ſi filiam meam acceperis. vel per cũ: vt lego tibi centum cùm fueris xiiij. annorũ: & tunc ineſt cõditio hæc, dũ cõpletus fuerit xiiij. annus, & nõ aliter. C. de leg. l. ſi. Hoc tamẽ fallit in libertate: vt dicẽdo, ſeruum meũ hoerũ eſſe iubeo, cùm ſi lius meus fuerit quatuordecim annorũ: vt videatur potius relicta eſſe in diem, quàm ſub conditione. C. de fideicom. lib. l. fideicõmiſſaria. ¶ Et quintò, purè & ſub conditione ſimul: vnde ſi in ſingulos annos aliqd alicui legatũ ſit, plura ſunt legata, & primi anni erit purũ: ſequentiũ verò cõdition

ditionale, ſcilicet ſi viuat. vnde eo mortuo nõ tranſmittitur ad hæredes. l. ſi in ſingulos. ff. de ann. lega. Quãdo igitur ſit ſub cõditione, legatũ ante conditionis euentũ non cedit legatario: vnde ſi moriatur ante conditionis impletionem, remanebit apud grauatũ, & nõ trãſmittet ad ſuos
3 hæredes: ſed tamẽ limita, vt ȝ. ℣.iij. & x. ¶ Sed*pro notitia præmiſſorum ſciendum eſt primò, ℘ ly ſi, non ſemper conditionẽ facit. Nam quãdo apponitur tempori præterito, vel preſenti, nõ facit cõditionẽ propriè. l. inſtitutio talis. in fi. ff. de condi. inſti. & l. eas. in princi. & l. ſi ita ſtipulatus fuero hanc ſummã. ff. de verb. obli. nec obſtat l. ſi fic. ff. de leg. j. quia impropriè loquitur. Similiter ly ſi, nõ facit conditionẽ: quando reſpicit euentũ futuri temporis certũ omni certitudine, ſecundũ Bar. in l. j. ff. de condi. & demonſt. & idẽ dic quãdo conditio eſt impoſsibilis. l. j. ff. de condi. inſti. Quando autem euentus eſt certus, ſed incertũ eſt quãdo, vt mors: ſic facit cõditionẽ, ſecundũ Bar. vbi ſuprà, & gl. in l. in omnibus obligationibus. ff. de reg. iur. & ſimiliter cõditionẽ facit, quãdo euentus eſt omni- 6
no incertus. Quãdoq; etiã ly ſi, ponitur pro quia: l. videamus. in prin. ff. de in li. iur. & l. Titiũ & Meuiũ. ff. de adminiſt. tuto. Quandoq; etiã pro quãuis. l. ſi. C. de libe. & eorum lib. & quandoq; ſimul cũ ly &, hoc modo: etſi negotijs familiarib. prępediti. & ſtat pro quãuis. l. j. ℣. nũtiatio.
4 ff. de no. ope. nuntia. & diffuſe Bar. vbi ſ. ¶ Sciendum* eſt 7
ſecundò, ℘ ly cum, aliquãdo habet vim copulæ. l. illi cum illo. ff. de vſufr. lega. & ſic nõ facit conditionẽ, niſi ante appareat voluntas diſponentis. l. ſi ita fuerit. ℣. fi. ff. de teſta. manu. & l. ſi ancilla. ff. de leg. j. Aliquãdo verò eſt coniunctio, videlicet, quãdo apponit verbo præteriti, vel preſentis temporis: & ſic etiã non facit cõditionem: ſed ponitur cauſatiuè cũ pro quia: vel aduerſatiuè pro quãuis. l. demõſtratio. ℣. j. ff. de cõdi. & demonſt. & ibi Bar. Aliquãdo reperitur aduerbiũ, ſcilicet cũ pro quãdo: quod eſt cùm apponitur verbo futuri tẽporis: & ſic tunc videtur, ℘ nõ ſit differentia inter ſi, & cũ, & quòd vtrunq; faciat cõditionem. l. qui promiſit. ff. de cõdi. inde. cũ multis alijs in glo.
5 d. l. demonſtratio. ¶ Sed quia multæ leges videntur contrariæ: ſciendũ eſt tertiò, ℘ Bar. ibidẽ dicit, ℘ eſt triplex differẽtia. ¶ Prima, quia ſi, principaliter denotat cõditionem, ſecundariò verò tẽpus: quia nulla eſt conditio, quę non habeat in ſe futurũ tẽpus: cũ verò principaliter tempus, quia eſt aduerbiũ tẽporis: ſecũdariò verò conditionem: quod probatur in l. ſi Titio. ff. quãdo dies leg. ce. Et ideo quãdo ponitur circa ſubſtãtiã obligationis, vel circa voluntatẽ, quę exprimitur per verbũ futuri ſubiunctiui: ſi ponitur per ſi, nõ valet, ſed bene per cũ. verbi gratia: Sti- 8
pulatio quę fit ſic: promitto tibi cẽtũ ſi volueris: nõ valet. ſecus dicẽdo, promitto tibi centũ, cũ volueris. l. centeſimis. ℣. fi. ff. de verb. obli. qa in primo cõditio eſt expreſſa per ſi: in ſecũdo eſt tacita per cum, & expreſſa nocẽt. l. nõ nunquã. ff. de condi. & demonſt. ¶ Secunda differẽtia eſt, quia ſi legas mihi decẽ cùm petiero: nõ facit conditionẽ. l. ſi decẽ cũ petiero. ff. de verb. obli. & l. Titia. ff. de condi. & demon. ſed bene ſi legas decẽ ſi petiero: vt no. in d. l. ſi decem. quia per ſi, eſt conditio expreſſa: per cum, tempus principaliter: & conſequenter cùm talis expreſsio tẽporis ſapiat exactionẽ de preſenti, ſiue executionẽ, nullã ſuſpenſionem inducit: ideò q; licet moriatur ante quã petat, non deficit conditio. l. liber homo. ℣. decẽ. ff. de verb. obliga. ¶ Tertia differẽtia: quia ly ſi, ſiue apponatur circa diſpoſitionẽ, ſiue circa executionẽ, facit diſpoſitionẽ conditionalem. l. quibus diebus. ℣. quidã Titio. ff. de condi. & demonſt. ſed cum, facit diſpoſitionẽ conditionalẽ in vltimis voluntatibus. vt in d. ℣. quidã Titio. vbi nota. ſecus in cõtractibus: ſed bene diſpoſitionẽ reſoluendam ſub conditione: vt ff. de in diem addict. l. ij. & ibi bona glo. Cùm, tamen facere diſpoſitionẽ conditionalem in vltimis volũtatibus, limita verũ quando additur diſpoſitioni vltimæ, quæ cõcernit voluntatẽ diſponẽdi ſiue diſpoſitionẽ. l. ſi cui legetur. ff. de leg. j. niſi quãdo relinquitur coniunctæ perſonæ: quia tunc in dubio facit diẽ. d. l. Seius Saturninus. ff. ad Treb. Sed ſecus quãdo diſpoſitio cõcernit preceptum ſoluendi ſiue executionẽ, & tẽpus certũ, ſaltem in ſe, ſicut eſt tẽpus certæ ætatis: quia tunc nõ facit conditionẽ, ſed dilationẽ: quia de natura ly cũ, eſt facere tempus. l. his verbis. & ibi Bald. C. quãdo di. leg. ced. Aduerte etiã, ℘ licet dicatur, lego tibi centũ ea conditione, vt facias tale quid: legatum non eſt cõditionale, ſed modale. l. Meuia. ff. de manu. teſt. & l. ij. ff. de dona. Et ſic verbum, ea cõditione, accipitur impropriè, ſecundũ Bar. in d. l. quib⁹ diebus. Secundò* quæritur, vtrũ relictũ in diẽ debeatur 6
cũ fructibus intermedij tẽporis? Et diſtinguo. Nam ſi dies fuit appoſitus gratia legatarij: puta quia puer: ſic debentur. ſi verò fuit appoſitus gratia heredis, ſic nõ debẽtur. Et ſic cõcorda l. in fideicõmiſſaria. ff. ad Treb. & l. in fideicõmiſſi. ℣. cum Pollidius. ff. de vſuris. & l. cũ. de annu. leg. & eſt gl. in l. his verbis. C. quãdo di. leg. ce. Tertiò* queritur, 7
vtrũ valeat legatũ cõditionale nõ impleta conditione ex defectu legatarij, vel alio modo? Et diſtinguo. Aut enim conditio reſpicit factũ eius, cui relinquitur ſolùm: puta ſi manumiſerit ſeruũ ſuũ: & tunc ſi conditio deficit per caſum: vt quia ſeruus naturali moritur morte: ſic conſequęt legatũ. ff. de condi. inſti. l. qui ſub conditione. ℣. quoties. niſi fuerit in mora. ff. de condi. & demonſt. l. pen. Si verò deficit per aliũ, puta, quia fuit interfectus: tunc aget cõtra interfectorẽ lege Aquilia. l. inde Neratius. ℣. idem Iulianus. ff. ad l. Aquiliã. & ſi occiſor eſt nõ ſoluẽdo, de æquitate admitti debet ad legatum. l. Titio. ℣. fi. de condi. & demonſt. & in fi. ff. de eo per quẽ fa. eſt. Aut cõſiſtit in facto eius, cui relictũ eſt, & etiã alterius: & tũc ſi per caſum fortuitum euenit ne impleat, admitteret legatũ, niſi fauore alimentorũ. l. annua. ff. de ann. leg. Si verò nõ per caſum, ſed ℘ factũ alterius: ſic non amittet, ſed habebit. Probatur hæc diſtinctio in l. in teſtamẽto. ff. de cõdi. & demõſ. & in glo. & in l. j. C. de inſtit. & ſubſtit. & eſt æqua, niſi aliud in aliquo caſu dicatur fauore libertatis. l. cũ ita legatur. ff. de condi. & demonſt. vel etiã niſi conditio eſſet inhoneſta: quia ſic habetur pro nõ adiecta. l. cùm ita legatũ ſit. ff. de condi. & demonſt. ¶ Quartò* quæritur, vtrũ expiret legatum factũ ſub cõditione impoſsibili, vel inhoneſta? Et dico, ℘ conditio ſic impoſsibilis, nõ vitiat legatũ: vt l. obtinuit. ff. de condi. & demon. imò nec ſi ſit poſsibilis, ſed p legatarium fieri non poteſt: vt ſi legatur aliquid alicui, & eius fidei cõmittitur, vt emptũ alienũ ſeruũ manumittat: & dominus eum vendere nõ vult. Habebit enim legatũ: quia per eũ nõ ſtetit, quo minus fideicõmiſſum præſtiterit: vnde etſi ſeruus mortuus fuiſſet, à legato nõ ſubmoueretur. l. ſi Titio. ff. de leg. j. Et idẽ dico de cõditione inhoneſta: qa habenda eſt pro nõ adiecta. Vnde legatũ factũ ſub conditione, ſi nupſerit Sẽpronio: ſi non nupſerit illi, non expirat, ſi ſit indignus eius nuptijs: ſecus ſi poſsit illi honeſtè nubere. ar. d. l. cùm ita legatũ ſit. & l. cũ tale legatum. ℣. Meuiæ. ff. de cõdi. & demon. Et idẽ ſi legatũ ſit, vt nubat ſecundũ arbitriũ Sempronij, quia perinde eſt, acſi hæc cõditio nõ ſit adiecta. l. filiæ ſuæ. ff. de cõdi. & demõſ.

9 ¶ Quintò*quæritur, quid ſi legetur vxori ſub cõditione, ſi caſte, & honeſtè vixerit, & illa trãsfert ſe ad ſecunda vota? Et dicit Bar. in l. mulier. §. cũ proponeretur. ff. ad Trebel. q legatũ nõ admittet: quia hoc eſt caſtè, & honeſtè viuere. xxxj. diſt. Nicena. Sed limita, niſi aliud ſenſerit teſtator, vel habeat vſus loquendi. Pro quo facit, quod no. idẽ in l. Labeo. ff. de ſupe. lega. & in l. oẽs populi. ff. de iuſti. & iure. & Inn. in c. olim. de verb. ſigni. & glo. in c. nonnulli. de reſcri. quia cõmunis vſus loquendi præfertur propriæ ſignificationi verborũ in quacunq; materia. Et idem tenet Pan. in c. vt clericorũ. de vita & hone. clericorum. addens, q cautè addendum eſſet, ſi caſtè vixerit, & in viduitate. Oldradus autẽ dicit ſtandum cõmuni intellectui teſtatoris, qui intendit, q alteri nõ nubat: quod quidã verũ dicunt, ſi talis ſit ſimplex, & idiota: quia poteſt ignorare in matrimonio eſſe caſtitatẽ: ſecus ſi doctus eſſet. Ange. autẽ de Are. in §. iuris præcepta. Inſtitu. de iuſti. & iure. dicit, quòd intelligitur, donec alteri non nupſerit, vel corpus ſuũ corruperit: ſi talia verba plata ſunt à marito, vel filijs, vel heredibus, qui læduntur per tranſitũ ad ſecunda vota: vt not. glo. in l. ſi. & ibi doct. C. de indic. vidu. tol. ſecus ſi proferatur à lege, vel à patre, matre, vel alijs cõunctis mulieris, vel penitus extraneis: quia nubendo legatũ nõ perdet: vt §. cũ proponeretur. l. mulier. ff. ad Trebel. niſi fortè nubat tali, qui eſſet dedecori agnationi ſuę, & relinquẽti. arg. l. iij. §. ſi emancipatº. ff. de cõtra tabu. ſecus ſi corpº ſuum corruperit. Intellige tamẽ Ang. in auth. quomodo opor. epi. §. hęc de Deo. ſi nubat tantũ ſemel. pro quo tex. l. boues. §. hoc ſermone. ff. de verb. ſigni. per quẽ textum quidã dicunt, q ſi quis mandauit bona ſua diſtribui in dotãdis mulieribus, indiſtinctè intelligitur de primis, vel ſecundis nuptijs, nõ de tertijs. Ego autem dico prædicta omnia vera eſſe, ſi volũtas teſtatoris ignoretur: ſed ſi ſciat aut probabiliter cõiecturetur, in vtroq; foro ſeruabitur ſine prædictis diſtinctiõibus, quia vltima volũtas teſtatoris
10 pro lege ſeruãda eſt. xiij. q. ij. c. vlti. ¶ Sextò*quæritur, an teneat legatum factum alicui eccleſiæ ſub conditione, q ibi ſepeliatur: ſi quid accidat, propter quod ibi nõ debeat ſepeliri: vt quia ſe occidit, vel moritur excõicatus, & huiuſmodi? Et dicit Bart. poſt Dyn. in l. miles. §. ream. ff. de adul. q nihilominus ſoluetur legatum eccleſię: cùm facto legantis, & eius culpa hoc acciderit. & ſequitur Bal. in l. ſi quis ad declinandam. C. de epiſ. & cle. & l. j. C. de his quæ pœn. no. Ratio, quia in legato ad pias cauſas attẽditur du-
15 plex fauor, ſcilicet legãtis, & cui legatur: & conſequenter licet hoc caſu eſſet fauor alicuius legãtis, nõ tamen ceſſãt fauor eccleſię, cui legatur. Nec obſtat, q nõ ſit impleta cõditio: quia eſt impoſsibilis, & cõſequenter nõ vitiat legatum: vt l. obtinuit. ff. de cõdi. & demõſt.
11 ¶ Septimò*quæritur, vtrũ valeat legatũ factum ſub conditione, q fiat aliquid quod iam factũ eſt: puta, q fiat altare in tali loco ad honorem talis ſancti, & hoc iam legatarius fecerat? Et dico q non, ſed efficitur caducum, per l. conditionem. ff. de condi. & demõſt. Et hoc videtur ibi tenuiſſe Bart. vbi dicit, q ad actionem conſequendã non ſufficit aliquid fieri fato. & videtur eſſe tex. ibi in fi. dicens, ſi fato fecerit, nõ
15 videtur obtemperaſſe voluntati, ſed ad pœnã euitandam dicit de mẽte Dy. nõ referri qualiter fiat: vt l. ea quidem. C. ſi man. ita alie. Et ſic patet, q non debetur prædictũ legatum: nec ligaretur talis ſi fieret excõmunicatio contra non ſoluentes legata: nec incurreret alienã pœnã, ſi eſſet appoſita. pro quo facit, quod no. Lud. de Roma. & Bar. in l. cũ ſeruus. ff. de verb. obli. & l. forma. §. ſi cum ego. ff. de
12 cẽſi. Et valet ad multa prędicta Bar. diſtinctio. ¶ Octauò* quæritur, vtrũ teneat legatũ, ſi legatarius præmoriatur legãti? Et dico q non, ſed remanebit hæredibus legantis. ſecus autem ſi moreretur poſt mortẽ quidẽ teſtantis, ſed antequã hæres adiret hæreditatẽ: quia tunc debetur hæredibus legatarij. l. vnica. §. ſed vt manifeſtetur. C. de cadu.
13 tol. Limita tamen iſta, vt j. Legatũ. ij. §. v. parti. j. ¶* Nonò, quid ſi legetur aliquid alicui ſub conditione, ſi liberos habuerit, vel nupſerit, & ille religionẽ ingrediẽ? Et dico, q nihilominus debet habere legatũ: vt §. Hæreditas. iiij. §. vl. Vnde & ſi puellæ relinquãtur mille, ſi nupſerit: & ſi religionẽ intrauerit, centũ: nihilominus ſi intrabit, habe-
14 bit mille, vt dictum eſt ibidem. ¶ Decimò*quæritur, quid fiet ſi legatarius moritur ante euentũ cõditionis, ſub qua factum eſt legatũ? Et dicit Pan. in c. nos quidem. de teſta. quòd aut legatum eſt factũ perſonæ intuitu animæ: puta, quia alij perſonæ fuiſſet teſtator relicturus: & tunc deficiente illa perſona conuerti debet in aliũ vſum pium, vt volũtas defuncti, vel effectus impleatur. ſicut dicim° in legato facto in ciuitate propter perpetuã memoriã defuncti, qđ alibi fiet, ſi fieri nõ poſsit, vbi ordinauerat: vt l. legatum. ff. de vſufru. leg. Si verò relictum fuit contemplatione perſonæ, vel collegij certi, non habito reſpectu ad piam cauſam: tunc deficiente legatario, expirat legatũ, & remanet apud grauatũ: vt l. pater. §. Tuſculan°. ff. de leg. iij. C. de cad. tol. l. vnica. §. ſi autẽ aliquid ſub conditione. Si autẽ dubitatur, an habuerit reſpectũ ad animã, vel perſonam: tũc in dubio fauore animæ, vel religionis præſumere debemus, q ad piã cauſam reliquerit. arg. l. ſunt per ſonæ. ff. de reli. & ſum. fu. Et notat, & ſequitur Bar. in d. §. Tuſculanus. Et hęc deputatio ad alium pium vſum fieri debet de conſenſu epiſcopi, & heredis ſimul. d. l. legatũ. & no. in clem. quia contingit. de re. do. ¶ Et faciunt iſta ad quæſtionẽ, ſi relinquitur aliquid puellę maritandæ, ea mortua antequã relictũ aſſequeretur vtrũ expiret, vel ſit conuertendũ in aliam puellam maritãdam? Et dicit Pan. in d. c. nos quidẽ. q ex varijs cõiecturis iudex coniectura bit, an teſtator reſpectũ habuerit ad animam, vel ad fauorem puellæ, fortè quia ſibi diu ſeruierat: nam tũc preſumptio eſt, q voluerit eam potius remunerare. Secus ergo ſi ex coniecturis hoc nõ poterit conſtare: quia tũc debet cõuerti ad aliã puellam maritandam: quia videtur factũ con
15 tẽplatione animæ. Et idẽ de omni legato, quod conſequi nõ poteſt ſuum effectũ. ¶ Vndecimò*quæritur, an expiret legatũ conditionale, ſi purificetur conditio antequam legatum firmetur morte teſtatoris? Et dico q ſic: puta, quia legauit quidã centũ puellę maritandæ, id eſt, ſi vel quãdo maritabitur: & ante eius mortẽ illa nupſit. Nõ enim poſt eius mortẽ poterit hoc petere, ſi teſtamentũ nõ reuocetur: quia ſicut expirat legatũ abſolutè factũ, ſi legatarius præmoriatur abſolutè, ita expirat factũ ſub aliqua cõditione, ſi legatarius quantũ ad illam conditionem moriatur. quod fit cùm illa conditio iam eſſe nõ poteſt: & præterea idem eſt, ac ſi relictũ eſſet aliquid vt fieret, quod iam erat factũ. Si tamẽ aliter cõſtaret de volũtate legãtis, ſeruãda
15 eſſet. ¶ Duodecimò*quæritur, vtrum falſa demonſtratio, vel cauſa vitiet legatũ? Et dico q falſa demonſtratio non officit: quia ibi cõſtat de re, & voluntate: vt dicendo, lego tibi ſeruũ meũ emptũ à Titio, cũ ſit emptus ab alio, modò cõſtet de ſeruo. Inſti. eo. §. huic proxima. vide s. Cõditio. Similiter nõ vitiat falſa cauſa: vt, lego Petro cẽtũ, qa mihi tale ſeruitiũ fecit: cũ tã nõ fecerit. Inſt. eo. §. longe. ſecus ſi cõditionaliter, vt ibidẽ. ¶ Decimotertiò quæritur

17 tur,*quid ſi legentur centũ Titio ſub conditione, ſi voluerit? Et dico, q legatũ non tranſibit ad hæredes Titij, niſi ille expreſſerit ſe velle. l. ſi ita legatũ ſit. §. illi ſi volet. ff. de
18 lega. j. ¶ Decimoquartò quæritur,*qua actione petuntur legata? Et dico q non ſolùm per actionem perſonalẽ, ſed etiã per in rem, & hypothecariã in res mortui: & idem dico in fideicõmiſsis: vt Inſti. de leg. §. noſtra. & C. commu-
19 nia de lega. l. j. ¶ Decimoquintò quæritur,*quando poſſunt peti legata? Et dico q ſolùm poſt aditam hæreditatẽ, niſi ſint ad pias cauſas. Vnde ſcito, q rei legatę dominium, poſtquã adita eſt hæreditas, ipſo iure trãſit ab eo qui legauit ad legatariũ recta via. ff. de furt. l. à Titio. not. glo. in c. Raynaldus. de teſta. Et ideo ex tunc pertinet ad legatariũ fructus rei legatæ: no. glo. in l. legatis. C. de vſur. l. à Titio. ff. de furt. l. legatũ. la ij. ff. de leg. ij. & l. ſi tibi homo. §. cùm ſeruus. ff. de leg. j. Fallit hoc, qñ legatur res aliena. l. cũ alienam. C. de lega. & l. nõ dubiũ. ff. de leg. iij. Et in legato relicto in genere. l. apud Offidiũ. ff. de op. lega. Et in relicto alternatiuè. l. huiuſmodi. §. Stichũ. ff. de legat. j. & l. ſtatuliberũ. §. Stichum. ff. de lega. ij. Et in relicto in diem: quia niſi aduenięte die nõ trãſit. l. Sempronius. ff. de vſufr. leg. Et qñ aggrauat hæredẽ ad vẽdendũ rem. l. vxorẽ. ff. de leg. iij. Ad quem autẽ pertineat ſoluere legata, ad hæredẽ vide licet, vel ad ꝓprietariũ, an magis ad vſufructuariũ omniũ bonorũ, vide j. Vſus, & Vſusfructus. §. ix. partic. v. ¶ Deci-
20 moſextò quæritur,*quo ordine capient legatarij? Et dico q nullũ ordinẽ obſeruamus, ſed ſimul equaliter tuemur. l. is cui. §. ſi plures. ff. vt in poſſeſſ. legat. ¶ Decimoſeptimò
21 quæritur,*quibus modis legatũ efficitur caducum? Et dico, q tribus in genere. ¶ Primò, quãdo id quod legatur in teſtamento, habetur pro non ſcripto. quod tripliciter contingit. Aut ſcilicet quia deceſsit legatarius, quẽ teſtator viuere credebat. Aut quia id quod legatur, nec eſt, nec eſſe
1 põt in rerũ natura: vt equus mortuº, quem teſtator viuere credidit. Aut quia rei legatæ nullũ eſt commerciũ: vel quę alienari prohibẽtur. & dicit Azo, q etiã ſi ſit commerciũ, ſed cum difficultate grandi, vt in prædijs neceſſarijs Cæſaris, nõ valet legatũ, nec etiam æſtimatio dabitur. Inſtit. de le. §. ſed ſi talis res. nec volũtas teſtatoris appareret velle æſtimationem dari, quãdo æſtimari poſſent. ff. de lega. j. l. ſi quis inquilinos. Excipitur, ſecundũ eundẽ, caſus qñ rede mit hominẽ liberum ab hoſtibus: quia poteſt liberari à pignore quod tacite habeo in eo, donec ſoluatur pretiũ, vel ſeruierit per quinquenniũ. l. ſenatus. ff. de leg. j. Itẽ aduerte, q ſi commerciũ rei legatæ ſit in cõmuni: ſed nõ heredi ſic damnato ad dandũ: tamẽ valebit legatũ, & præſtabit talis dãnatus. Si verò cõmerciũ nõ ſit ei cui præſtari debet, aut propter eius delictũ: puta, quia hæreticus: aut propter ſectam: puta, quia Iudæus, qui non poteſt habere mãcipiũ Chriſtianũ: tũc nec res, nec æſtimatio debetur. Aut ꝓpter conditionem ſtatus: vt quia eſt ſeruus, cui militia nõ debetur. Aut per vitiũ corporis: quia eſt claudus, & legatur ſtipendiũ curſoris: & ſic ſi teſtator ſciebat, dabitur æſtimatio: aliàs nõ: vt no. glo. in lege, ſed ſi res. ff. de legatis j. Item ea quæ ſunt coniuncta ædibus, ne vrbs deformetur, non ſunt in commerciũ. ff. de legatis j. l. cætera. Item nec res ſacræ.
¶ Secundò, dicitur legatũ caducum in caſu caduco tripliciter: aut quia legatarius* pręmoritur quàm teſtator, vel efficitur ſeruus pœnę: aut quia teſtamentũ improbè inofficioſum dicit. ff. de inoffi. teſtamẽ. l. Papinianus. §. meminiſſe. aut etiã propter graues inimicitias extortas inter legantẽ
2 & legatariũ: ſi tamẽ redeãt ad amicitiã, reintegratur legatũ: ſed propter leues inimicitias nõ efficitur caducũ. ff. de adi. lega. l. iij. in fi. & ff. de his quib. vt indi. l. ſi inimicitiæ.
¶ Tertiò dicitur propriè caducũ, quod poſt mortẽ teſtatoris deficit quacunq; ratione: vt ſi legatarius ſpernat, vel cõditio, ſub qua legatũ eſt, deficiat. C. de cadu. tollẽ. l. vnica.

RVRSVS DE LEGATIS SECVNDO, à quo fieri poſsint, aut cui facta eſſe intelligantur.

1 *Legare quis poſsit.*
2 *Legari cui poſsit.*
3 *Legari an poſsit fratribus mendicantibus.*
4 *Annuos reditus an liceat habere fratribus minoribus.*
5 *Legatum factum duobus re coniunctis, quando accreſcat uni.*
6 *Legatum factum episcopo an cenſeatur factum contemplatione eccleſiæ.*
7 *Legatum factum eccleſiaſtico non habenti adminiſtrationem, an cenſeatur factum fauore eccleſiæ.*
8 *Legatum factum eccleſiæ ſanctæ Mariæ, cuius erit, ſi multæ ſint tales eccleſiæ.*
9 *Legatum factum filiofamiliæ, an cenſeatur factum contemplatione patris.*
10 *Legatum factum canonicis, an cenſeatur factum contemplatione eccleſiæ.*
11 *Legatum uiæ ad eccleſiam, an cenſeatur factum contemplatione eccleſiæ.*
12 *Legans Titio & filijs eius, cenſetur medietatem patri legare.*
13 *Legatum cædendi lapides, an tranſeat ad hæredes.*
14 *Legatũ ſi quis faciat alicui adimi, & ſibi relinqui, an teneatur.*
15 *Legatum non uitiatur errore nominis.*
16 *Legatum an uitietur ob uitiũ legatarij, quod ſi teſtator ſciuiſſet, non legaſſet.*

LEGATVM ſecundò cõſiderandũ eſt quantũ ad eum, qui legare poteſt, & cui legare intelligitur. ¶ Primò ergo quæritur,* quis poſsit legare? Et dico multa. ¶ Primum. Legare poteſt omnis, & ſolus ille, qui poteſt teſtari. ff. de legatis j. l. ij. Et ratio eſt, quia legatũ relinqui nõ põt, niſi in teſtamẽto vel codicillo: vnde teſtari, codicillare, & legare, quãtũ ad hoc æquipollẽt, vt qui vnũ poteſt, poſsit & reliqua. ff. de iur. cod. l. diui. §. codicillos is demũ. Fallit hoc in legatis ad pias cauſas, vt j. Legatũ iiij. §. x. Qui aũt poſsint teſtari, j. Teſtamentum. §. j. ¶ Secundum. Minor tamẽ, prodigus, aut furioſus ingrediens religionẽ, teſtari, legare, & diſponere poteſt de rebus ſuis, etiã ſine authoritate curatoris, ſecundùm cõmuniter doctor. vt dicit Pan. in c. in præſentia. de proba. dummodo tẽpore diſpoſitionis & ingreſſus non ſit furioſus. Et hoc apertè ſentit Ioã. And. ibi: quia in iſtis ſpiritualibus non curamus de patria vel curatoris authoritate: vt in c. ſi annum. de iudic. lib. vj.
¶ Tertium. De filio autẽ familias quantũ ad bona caſtrenſia vel quaſi, non eſt dubium q de his poteſt teſtari, ſecundùm Cyn. in authen. ingreſſi. C. de ſacroſanc. eccleſijs. nec quantum ad profectitia, q de his non poteſt teſtari: ſed dubium remanet in bonis aduentitijs. & Pan. ibidẽ putat bona aduẽtitia ingreſſo, indiſtinctè acquiri monaſterio: tum quia amplius nõ eſt filius in poteſtate patris: & ſic non acquiritur vſusfructus patri: tum quia clerici & perſonæ religioſę ſunt priuilegiati ſuper bonis aduẽtitijs, ita vt plenã habeant ipſorum adminiſtrationẽ: ita q illud quod laicis eſt aduẽtitiũ, clericis reputatur caſtrenſe vel quaſi. Et hac ratione fortè idem dici poteſt de bonis acquiſitis prius, vt ſtatim per ingreſſum gaudeãt illo priuilegio: de quo vide s. Clericus iiij. §. xiiij. ¶ Secũdò quęritur* cui poſsit aliqd legari? Et dico multa. ¶ Primũ. Regulariter illi ſoli põt legari, qui poteſt hæres inſtitui. de quo vide s. Hæreditas

iij. §. ij. & quæ sit persona certa: aliter non valet. l. vulgo. ff. de ſta. ho. fallit, tamen hoc in aliquibus caſibus, de quibus in §. ſeq. & j. Legatũ. iiij. §. iij. ¶ Secundũ. Poteſt tamẽ pater legare filijs ſpurijs ratione alimentorũ: vel relinquere dotes filiabus ſpurijs: cùm dos ſuccedat loco alimentorũ, ſecũdũ Bar. in auth. ex cõplexu. C. de inceſt. nup. licet ſpurij non poſsint hæredes inſtitui. ¶ Tertiũ. Eccleſiæ conſtruendæ, ſecundũ Pan. in c. nos quidẽ. de teſta. poteſt aliquid legari, ſed nõ donari: quia non valet donatio facta loco cõſtruẽdo: vt in cabbate ſane, de re iudic. lib. vj. Rationem diuerſitatis ponit Bar. in l. ſeruos. ad cuſtodiam. ff. de ali. & cib. leg. quia donatio requirit perſonam & ſcientiã. ideo abſenti licet poſsit donari: non tamẽ fit dominus antequã ſciat & cõſentiat. l. abſenti. ff. de dõna. & de præbẽ. ſi tibi abſenti. lib. vj. Incerte etiã perſonæ legari poteſt, dummodo ex euẽtu poſsit certificari. l. cũ pater. §. ſurdo. ff. de leg. ij. ſecus ſi certificari nõ poſſet euẽtu: vt no. gloſ. in d. c. nos quidẽ. ¶ Quartum. Fratribus minoribus, qui ſ. annuos reditus habere nõ poſſunt, per cle. exiui. §. quicũq; annui. de verb. ſignifi. poteſt aliquid legari: vt in d. clem. §. cupiẽtes, modo non ſit valor hæreditatis, vel tanta eius pars, q̃ præſumatur fieri in modo & forma legati fraudulẽter pro ſucceſsione hæreditatis: de qua nõ ſunt capaces. ¶ Tertiò

3 quæritur,* vtrum legari poſsit aliquid fratribus mẽdicantibus? Et dico multa. ¶ Primũ. *Fratribus minoribus non

4 licet habere annuos reditus: vt §. priore dictum eſt: tamen hoc debet intelligi pro victu aut veſtitu, & ad tps nõ modicũ. vnde ſecundũ Card. in d. cle. exiui. poſt Fed. eos poſſunt habere, ſi relicti ſunt ad certũ vſum diuini cultus: puta vinum pro ſacrificio: frũmentũ pro hoſtijs; & conuẽtus eſt capax. & ſimiliter ſi relicti ſunt pro victu aut veſtitu: vel indiſtinctè non perpetuũ, ſed ad modicũ tẽpus: quia videtur legatũ vinum, cuius ſumma quo ad ſolutionẽ diuiſa eſt: nec per hoc tollitur mẽdicitas, ſed ſubleuatur: ſed ſi relinquuntur ad tẽpus non modicũ, non valet: quia cõputãtur inter immobilia: vt in d. §. quicunq; annui. Dicitur autẽ tẽpus nõ modicũ, ſecundũ Sum. Ang. id quod eſt vltra decennium: ſed melius dicitur ſecundũ Sum. Roſe. decẽnium, vel vltra: vt no. in cle. j. de rebus eccl. non alie. in gl. Addit etiã ipſe Card. q̃ non repugnat mendicitati ſeruare victualia, quando timetur q̃ alio modo haberi non poterunt. ¶ Secundum. Legata autem quę fiũt eiſdẽ fratribus minoribus, dum quidã indirectè relinquunt hoſpitalibus aut collegijs cum onere ſoluẽdi ſingulis annis duas petias pãni, vel huiuſmodi, ſecũdũ Pan. in c. in præſentia. de probatio. & in c. nimis praua. de excel. præla. nõ valẽt: qa eſſet habere quandã proprietatẽ: & poſſent eſſe tot annui reditus, q̃ eos nõ oporteret mẽdicare. qđ eſt cõtra eorũ regulam. Prędicatores tamen non ſunt incapaces ex eorũ regu- 6 la: ſed ex cõſtitutionibus. Sed intellige iſta nõ licere, non quidẽ indiſtinctè, vt tenuit Sum. Roſ. ſed quãdo poſsidẽãtur quaſi reditus & proprietates, exigẽdo etiã in iudicio: ſecus eleemoſynaliter extra iudiciũ petendo, vt §. ſequẽ. ¶ Tertiũ. Petrus de Palu. ordi. prædica. in epiſtola ad magiſtrũ ordinis eiuſdẽ, loquẽs de dicto ordine, & conſequẽter de omnibus mẽdicantibus, de anniuerſarijs perpetuis ſic dicit: Sicut nõ eſt contra ordinẽ, imò de ordine recipere quotidianas eleemoſynas: ita etiã anniuerſaria perpetua. nec hoc eſt habere redit⁹ recipiẽdo gratis, & petẽdo extra iudiciũ, nec eſt in hoc neceſſaria diſpenſatio, ſicut nec in quotidie mendicando: ſed repetere illa in iudicio, tanquã reditus ſibi debitos, non licet abſq; diſpenſatione, quæ fieri non debet, nec illud diſsimulari, niſi ex cauſa neceſsitatis: puta, in locis vbi ita charitas refriguit, q̃ fratres ſeminãtes ſpiritualia nõ poſſunt aliter metere corporalia. hæc ille, addens idẽ eſſe de cenſibus annuis & reditibus fratrũ ad vitã. & cõcor. Archid. & Farinerius ordi. mi. generalis in conſti. dicens, q̃ non licet fratribus inducere aliquẽ ad talia legata faciẽda: quod ſi facta fuerint, in iudicio non petant: quaſi innuẽs, q̃ extra iudiciũ, per modum eleemoſynæ peti poſſunt. Ex his Sum. Roſ. infert, q̃ annuum prouentum locorũ poſſeſsionis vel huiuſmodi, non licet minoribus etiã extra iudiciũ exigere: ſed recipẽ. ſp õte oblatum. Sed per exactionẽ ſi intelligit compulſionem ad dãdum, nihil eſt quod dicitur: quia hoc extra iudiciũ non fit niſi per violentiã. Si verò intelligit petitionẽ, dico q̃ hoc poſſunt, ſecundũ Sum. Ang. licet is qui eſt daturus, ad hoc in cõſcientia teneatur: ſicut poſſunt petere eleemoſynã ab eo, qui ad eã tenetur ratione ſuperfluitatis. Prędicta limita de reditibus & prouẽtibus ad magnũ tẽpus: quia ſi ſint ad modicũ, poſſunt mẽdicantes illos petere in iudicio, exceptis minoribus, quibus nõ licet per dictã cle. §. verũ. de verb. ſig. Pro prædictis etiã aduerte ſequi ex dictis Petri, q̃ idẽ prouẽtus reſpectu vnius fratris poteſt repugnare mẽdicitati, nõ reſpectu alterius: vt quia vnus intendit in iudicio repetere, & non alius. ¶ Quartũ. Quod dictum eſt de perpetuis anniuerſarijs, idẽ à fortiori dici poteſt de prouentibus, quos aliquãdo domini ordinãt annuatim fratribꝰ dari ſuper datijs vel gabellis iuſtis: quia ſunt eleemoſynæ, cùm ſponte & ad beneplacitum dentur & reuocentur. ¶ Quarto quæritur,* vtũ legatũ factũ duobus re coniunctis, ſi vnus repudiat, aut viuo teſtatore moriat, aut deportetur, vel huiuſmodi, accreſcat alteri? Et dicit Pet. de Peru. in tract. de ca. porti. epiſcopi. q̃ ſic. l. re cõiuncti. ff. de leg. iij. & l. vnica. §. his ita. C. de cad. tollen. non autẽ accreſcit cognatione legali coniũctis. l. mulieri & Titio. ff. de condi. & demonſtra. Eſt autẽ notandũ, q̃ legatarij dicũtur cõiuncti re & verbis, qñ vna res legatur eis copulatim: vt, lego Stichum meũ Petro & Martino. & re tantũ, quando legatur diuiſim: vt lego Petro Stichum meum: itẽ, lego Martino Stichũ meum: vt Inſtitu. de lega. §. ſi eadẽ res. in tex. & glo. & verbis tantũ: vt quãdo Petro & Martino legatur fundus æquis portionibus. Præfertur autẽ coniũctus re & verbis, alijs coniũctis re tantùm: an verò coniũctus verbis tantùm, præferatur coniũctis re tantũ. eſt opinio diuerſa. Sed dic q̃ nõ æqualiter veniunt, vt not. in d. l. re cõiuncti. Vnde dicit Angel. Aret. Inſtitu. de pupil. ſubſtitu. §. ſingulis. q̃ qñ teſtator dicit, lego filiabus meis cẽtum pro qualibet, licet ſint verbaliter coniũctæ, tamen quia quælibet ad ſua centũ, & ſic ad rem diuerſam vocãtur, nõ eſt inter eas ius accreſcẽdi. & caſus eſt, & ibi Barto. in l. huiuſmodi, §. j. ff. de lega. j. ¶ Quintò quæritur,* vtrũ legatũ factũ epiſcopo, in dubio præſumatur factum contẽplatione eccleſiæ? Et dico duo. ¶ Primũ. Cùm aliquid relinquitur cõſtituto in dignitate non ratione dignitatis, ſed ratione ſuæ perſonæ, illud eſt ſuum, & ſi ante diem cadentem legati moriatur, expirat legatum, vt ſuprà dictum eſt Legatum. j. §. viij. & arg. l. cum princip. & ſequen. ff. de legat. ij. Sed ſi legatũ aſſequatur, erit ſuum, & ab inteſtato ſuccedũt propinqui. arg. c. quia nos. de teſtam. Si verò relinquitur ei ratione dignitatis, vel loci, in quo habet dignitatem, etiam ſi moriatur ante diem cadentem legati, debetur ſucceſſori: quia dignitas non moritur. xij. quæſt. ij. liberti. ¶ Secundum. Adquæſtionem igitur motam dicunt aliqui, q̃ cùm aliquid relinquitur principi, videtur legatũ eſſe dignitati, ex hoc quòd relictum eſt ſub nomine dignitatis: vnde ſucceſſori debet

debetur, ſi ille moriatur ante diẽ legati cadentẽ: quia dignitas non moritur. d. c. liberti. Sed vbi relinquitur aliqd Auguſtæ, ſi illa moritur ante diẽ legati cadentẽ, legatũ perijt. l. cũ principi. & ſeq. ff. de leg. ij. quia cũ dignitatẽ habeat, nõ ex ſe, ſed ex Auguſto, nõ videtur ei relinqui ſub nomine dignitatis, ſed ſub nomine ꝓprio: vnde nõ debetur Auguſtæ ſuccedẽti, niſi alio medio ꝓbabili cõcludatur teſtatoris volũtas. Et ex his de mente Bart. faciũt theorica, q̃ ſi quid relinquatur expreſſo nomine proprio tantùm, videtur relictũ pſonę. expreſſo verò appellatiuo tãtùm, relinquo principi, vel epiſcopo: videt relictũ dignitati. expreſſo verò vtroq;, ſi præcedit, ꝓpriũ, videtur cedere perſonæ: ſi appellatiuũ dignitatis, vel eccleſiæ, cedit dignitati. & de hoc p Card. in l. ciuibus. ff. de reb. dub. Pan. aũt in c. requiſiſti. de teſta. dicit, q̃ in dubio ad cõiecturas eſt recurrẽdũ: vt ſi factũ à perſona cõiuncta, nõ præſumatur factũ contẽplatione eccleſiæ, quãuis dixerit, relinquo hoc epiſcopo, vel domino Ioanni, nõ expreſſo epiſco: & ſic erit ſuũ, & ſuccedent propinqui ab inteſtato. c. qa nos. de teſta. Si verò legetur ab extraneo: præſumitur factũ cõtẽplatione eccleſię. & idẽ per omnia dic de quocunq; habẽte adminiſtrationẽ, ſeu prelationẽ in eccleſia. Sed ego dico, q̃ poteſt cõiunctus nõ amare cõiunctũ, & ecõtra extraneus extraneũ amare: & ſimiliter nomine ꝓprio poſſumus ſignificare dignitatẽ, Imperatorẽ vocãdo Cæſarẽ. & ecõtra nomine appellatiuo certã perſonã: ſicut cũ ruſticus cognominat rex: ideo voluntas teſtatoris in dubio ex cõiecturis explorãda eſt probabilibus, primò qdẽ ex realibꝰ, & verbalibꝰ ſimul, ſi poſsibile eſt, vt innuit tex. in d. c. requiſiti. deinde verò ex ſumptis à rebꝰ, vt facit Pan. dein 11 de verò ex ſumptis à nomie ſi reales deficiũt, vt facit Bar. Eſt aũt notãdũ, q̃ verbũ, adminiſtratio, hic verificatur in habẽte dignitatẽ, ſeu miniſterĩ in eccleſia ſeparatũ à cõgregatione, & ſecũdũ Inno. in d. c. requiſiſti. adminiſtrationẽ habet, q̃ poteſt abſoluere: prælatio etiã hic ſumitur largè, vt cõpræhendat etiã habentes eccleſiã curatam. Ex traneus etiã dicitur, qui nõ eſt cõiunctus in quarto gradu cõſanguinitatis, vel affinitatis: vt eſt tex. in auth. licentiã. C. de epiſc. & cle. & in auth. de ecc. ti. §. interdicim⁹. & idẽ gl. xij. q. iij. c. j. & eſt cõmunis opinio, quãuis aliqui aliter 7 teneãt. ¶ Sextò* quæritur, cuius cõtemplatione præſumatur factũ legatum eccleſiaſtico, nõ habenti tamen adminiſtrationẽ in eccleſia? Et dico, q̃ de habẽte adminiſtrationem dictũ eſt §. priore. de nõ habẽte verò, q̃ tamẽ eſt eccleſiaſticus, dicit Pan. in d. c. requiſiſti. de teſta. q̃ in dubio præſumetur factũ intuitu pſonæ, ſi propriũ poteſt habere: ſi verò habere nõ põt propriũ: puta, qa religioſus, ſic pſumitur factum intuitu monaſterij, vel eccleſiæ. Facit l. Deo nobis. C. de epiſc. & cle. & xviij. q. j. c. vnico. Et ſic quãdo factũ eſt intuitu eccleſiæ, diſponere non poterit, niſi ſicut 8 de rebꝰ eccleſiæ. ¶ Septimò* queritur, cuius erit legatũ ſactũ eccleſiæ ſanctæ Mariæ indiſtinctè, cũ in loco ſint multæ? Et dicit Pan. in c. indicãte. de teſta. q̃ in dubio dabitur eccleſiæ parochiali, ſi vocatur illo nomine: alioquin dabitur pauperiori, ſecũdũ cõmuniter doct. & ſi ſint æquales, ſecũdũ cõmuniorẽ opinionẽ dabitur epiſcopo, vt diſtribuat, vel gratificet alteri. & ſi nulla ſic vocet in loco illo, ſecũdũ glo. in d. c. nos quidẽ. de teſta. dabitur eccleſiæ cathedrali: vt no. in gl. prędicti c. indicãte. & facit l. quæ cõdictio. ff. de cõdi. & demõ. vbi ſi teſtator mãdauit aliqd fieri in foro, & nõ dixit in quo, intelligitur de foro illius municipij vbi habitat: & hoc de autoritate epiſcopi, & executoris. Similiter quãdo legatur aliquid eccleſię faciẽdę, & nõ dicitur de loco: epiſcopus & executor ꝓuidebũt de loco cõſtructiõis: & hoc fauore piæ cauſæ, niſi aliter cõſtet de 9 mẽte teſtatoris. ¶ Octauò* queritur, vtrũ legatum factum filiofamilias in dubio præſumatur factũ intuitu patris? Et dicit Bar. in l. cũ aliquis. C. de iur. delib. & refert Pan. in c. Raynutius. de teſta. q̃ ſi ſit per iſta verba, lego filio Martini: intelligitur cõtẽplatione patris: maxime ſi exprimatur nomen filij: puta Titio filio Martini: & nominatio patris intelligitur facta cauſa demõſtratiõis. nõ obſt. d. l. cũ aliquis. quę loquit in ſeruo: quia exprimitur qualitas, quæ ſi eſſet vera, legatũ de iure acquireret domino. & ſic videtur contẽplatione domini factũ. ſed ſecus in filio: quia filiatio nõ facit relictũ acquiri patri: qa poſſet eſſe emãcipatus, & maximè hodie, cùm in aduentitijs acquiratur filio ꝓprietas. Si verò fieret de patre mẽtio, & de patria poteſtate, idẽ eſſet ſicut de ſeruo: de quo tñ dubitat Pan. quia filiationis qualitas nõ impedit ꝓprietatẽ acquiri filio: & ideo videtur, q̃ ſolũ vſusfructus acquiratur patri. ¶ No- 10 nò queritur,* vtrũ legatũ factũ omnibꝰ canonicis talis ecclesiæ, etiã expreſsis nominibus, præſumatur eccleſiæ cõtẽplatione factũ? Et dico q̃ ſic, per l. ciuibus. ff. de reb. du. vbi dicit rex. q̃ ciuibus ciuitatis legatũ, vel fideicommiſſum datũ, ciuitati relictũ videtur. qđ verũ eſt, ſecũdũ gl. niſi datũ ſit, vt ſingulis: qa nõ ciuitati, ſed ipſis ciuibus acquiritur. Facit l. annua. §. à Titia. ff. de annu. leg. Secus ſi vni nõ habẽti adminiſtrationẽ, vel prelationẽ, qui eſt ſimplex canonicus: qa ſibi, nõ eccleſię acquiritur, vt dictũ eſt: niſi probaretur legatũ factũ fuiſſe intuitu eccleſię: vel niſi legatarius fraudẽ adhibuiſſet. d. c. reqſiſti. in fi. de teſta. & 12 facit l. nonnunquã. ff. ad Treb. ¶ Decimo* quæritur, cùm legatarius vti nõ põt legato, niſi reſpectu eccleſiæ: vt qa legauit quis clerico viã per ſuũ fundũ, qua vadat ad eccleſiam: vtrũ in dubio intelligatur factũ intuitu eccleſiæ? Et dico q̃ ſic: & ſic acquiritur eccleſiæ. & ita intelligo qđ no. glo. in l. nõ plures. C. de ſacroſan. ecc. ne legatũ ſit inutile. Vide etiam quod notant doct. in l. j. C. eod. ¶ Vndecimò 13 quæritur,* qd ſi quis legat ſic: lego Petro & filijs eius poſſeſsionẽ, vel aliud? Et dico, q̃ Petrus habebit medietatem, & filij eius aliã medietatem cõſequenter. ff. de vſufr. accr. l. ſi quis Titio. & de teſta. c. Raynaldus. in glo. ¶ Duodecimò 14 quæritur,* vtrũ legatũ, quo mihi licet cædere lapides in ſolo teſtatoris, trãſeat ad meos hęredes? Et dico q̃ nõ. & eſt tex. in l. apud Iulianũ. §. ſi quis. ff. de leg. j. Et ratio ſecundũ gl. eſt, qa eſt ius perſonale. ¶ Decimotertiò* quæritur, vtrũ faciens legatũ alicui adimi, & ſibi relinqui per ſuggeſtionẽ, ſolicitudinẽ, vel importunitatem, teneatur? Et dicit do. Bar. Cepo. in ſuis cautelis, quòd teneat actione de dolo, vel in factũ ſubſidiaria ei, cui ademptum eſt, vel cui ideo nõ eſt relictũ. ff. de doli excep. l. j. not. Ang. in l. fin. C. ſi quis ali. teſta. prohi. & facit l. j. & ibi no. C. de peti. bo. ſubla. lib. x. Sed melius dic vt j. Reſtitutio. ij. §. vj. q. 15 incipit, aliquãdo. ¶ Decimoquartò* quæritur,* quid ſi teſtator erret in nomine? Et dico nõ officere, modò cõſtet de quo ſentit. l. ſi in nomine. C. de teſta. Facit ff. de leg. j. l. iiij. Inſti. de lega. §. ſi quis in nomine. ¶ Decimoquintò 16 queritur de quotidiana queſtiõe:* Pone q̃ legatarius cõmiſerit aliqd, quod ſi teſtator ſciuiſſet, vt qa vxorem eius corrupit: quæritur, an legatarius repellatur exceptiõe? Et videtur dicere gl. in l. fideicõmiſſum. C. de fideic. q̃ ſic: qđ Bar. dicit procedere ſine ſcrupulo, ſi hoc cõmiſit vino teſtatore: ſi verò cõmiſit poſt mortẽ eius, eſt dubiũ: qa dici nõ poteſt, q̃ teſtator tacitè reuocauerit. & ideo tũc putat dicendum, quòd legatũ nõ extinguitur: ſed à legata-

rio auferetur tanquam ab indigno: vt not. in l. sorore. C. de his qui. vt indi. hæc ex illo. Et sic ex prædictis videtur dicẽ dum, ꝙ talis legatarius possit tenere cũ bona conscientia dictum legatum, donec per iudicẽ aliter fuerit iudicatũ. Secus tamen videtur dicẽdũ, si testator diceret, rolinquo vxori meæ centũ, si castè vixerit: quia si fornicetur, non poterit in conscientia illa habere, seu vsumfructum.

RVRSVS de Legatis tertiò, quæritur ad rem legatã, quid scilicet possit, aut qd intelligatur legari.

1 *Legari quid possit.*
2 *Legari an possit res aliena, etiam in foro conscientiæ.*
3 *Legata una re, an intelligantur legari ei annexa.*
4 *Legatum in genere, an ualeat.*
5 *Legatæ quatuor mensuræ olei, quæ sunt in tali uase, an debeantur, si ibi non reperiantur nisi duæ.*
6 *Legato omnium bonorũ mobiliũ, an cõtineant fructꝰ, & debita.*
7 *Legans lancem minorem, qualem debeat.*
8 *Legans uni fundum, & alteri usumfructum, quid intelligat.*
9 *Legato alimentorum, quid debeatur.*
10 *Legatum annuum, an singulis annis debeat peti.*
11 *Legatum dotis quid ualeat.*
12 *Legans creditori, an uideatur uelle compensare.*
13 *Legato si sit annexũ onus, an ratione eius detrahat de gabella.*
14 *Legans ancillam nomine Bertam, si eam uendat, & aliam Bertam emat, an debeatur secunda.*
15 *Legatam rem si uendat testator, an postea teneatur hæres.*
16 *Legatis Titio centum, quæ si perdat, iterum lego alia centum: an semel tantùm debeantur.*

LEGATVM tertiò considerari potest, quo ad rẽ legatam: quid scilicet possit, aut quid intelligatur legari. pro quo etiã vide j. Lex. ℣. xvj. ad fi. ¶ Primò igitur quæ-1 ritur,* quid legari possit ex bonis nõ alienis? Et dico multa. ¶ Primũ. Legari potest, quod nondũ est in rerum natura, modò sit futurum: vt fructus futuri in tali fundo, aut quod nascetur ex ancilla, & huiusmodi. Inst. de lega. ℣. ea quoq; res. ¶ Secundũ. Quælibet res testatoris, & hæredis similiter legari potest: nec refert an sciuerit, vel ignorauerit esse suã, vel hæredis. Instit. eo. ℣. si quis rẽ suã. Et ratio huius patebit ℣. si quidẽ. ¶ Tertiũ. Iura, actiones, & seruitutes, & huiusmodi incorporea, similiter legari possunt, nisi viuẽs testator debitũ exegerit, vel remiserit. Et in dubio præsumitur legatũ voluisse adimere exigẽdo, vel re-3 mittendo. Inst. de lega. ℣. cũ aũt. in tex. & in glo. ¶ Quartum. Debitori sua liberatio legari põt. Instit. eo. ℣. si quis debitori. nisi testator viuꝰ exegerit. Instit. ibidẽ. ℣. causam. ¶ Secundò* quæritur, vtrũ testator legare possit rẽ alienã 2 etiam in foro cõscientiæ? Et dico ꝙ sic, si sciens legauit: & hæres tenetur eã emere, & præstare, vel soluere æstimationem, si eã habere nõ potest, vt possit æstimari. Inst. de lega. ℣. nõ solum. & ℣. quod autem. Sed pro intellectu prædictorũ dico multa. ¶ Primũ. Quãtũ ex Pan. extrà, de testa. in c. filius. colligitur, intellige, quod dictũ est cũ tali distinctione: Aut eã res legata sciens, erat testatori pignorata, vel in ea habebat aliquod aliud ius: & tũc nõ præsumitur legasse, nisi ius quod habebat: & sic nõ debitè æstimatio: vt in l. serui electiõe. ff. de leg. j. & sic si legauit fundum, quẽ cõduxerat per quinquenniũ, hæres soluet pensionem, & legatarius habebit vsum fundi, sine aliqua solutione. l. qui cõcubinã. ℣. qui hortos. ff. de le. iij. Aut res legata erat simul cõis testatori & alteri: & sic intelligitur legasse partem suam solùm, nisi dixisset totam talem rem, vel aliqd æquialẽs: quia sic æstimatio deberetur: vt not. Bar. in l. cũ alienã. C. de lega. Aut res omnino est aliena: & tũc si est hæredis, debet res omnino. & est tex. in l. vnũ ex familia. ℣. si rẽ. ff. de leg. ij. Si verò nõ est hæredis, sed alterius: si legauit sciẽter, debet res, vel æstimatio, si æstimari potest. d. l. cũ alienã. sed si illus rei cõmerciũ haberi nõ potest, legatũ est inutiliter: vt qa legauit rẽ sacrã, vel principis. l. apud Iulianũ. ff. de lega. j. Si verò legauit ignoranter: tunc aut extraneo: & non valet indistinctè, secundũ Sum. Ange. vel mèlius secundũ Sũ. Pisa. non valet, nisi res esset hæredis: quo casu tenetur eã præstare. d. l. vnũ. ℣. si rẽ tuã. aut nisi reliquerit psonæ cõiunctæ, cui aliàs tantũ de suo erat relicturus si sciuisset. d. l. cũ alienã. Et Bal. in l. j. C. de sacrosan. eccl. tenet ecclesiã esse coniunctã personã, cùm sit omniũ fideliũ mater. xij. q. ij. qui abstulerit. Sed Pan. in c. filius. de testa. tenet ꝙ nõ, sed solũ coniunctũ sanguine esse hic coniunctam personã: vt in c. nonnulli. de rescrip. Ego autẽ dico, ꝙ coniunctã personã, vel extraneã per accidens sẽ habet: sed per se considerandũ est, si ei aliàs erat relicturus: & tenetur hæres, etiã extraneo: tũ quia si aliàs erat relicturus, est ratio legis: tũ volũtas eius pro lege seruanda est. xiij. q. ij. c. vl. ¶ Secundũ. Quæ decisa sunt parti cula priore, cõter doct. tenent esse vera. etiã in foro canonico, & cõscientiæ: vt refert Panor. in d. c. filius. de testa. ipse verò ibi tenet cõtrariũ propter tex. dicentẽ, ꝙ secũdũ leges seculi hæres cogitur soluere rẽ alienã legatã: sed quia lege Dei, nõ lege huius seculi viuim⁹, valde iniustũ videtur, vt res tibi legatæ, quę cuiusdã ecclesię esse phibẽtur, à te teneãtur. Sed suũ motiuũ est inefficax: qa secũdũ Inn. tex. loquit in rebus ecclesiæ, legatis alteri ecclesię, in qbus legatũ nõ tenuit. vnde indubitãter in omni foro tenenda sunt prædicta: quia procedũt in virtute huius, ꝙ volũtas testatoris seruãda est, si scitur, aut ꝓbabiliter deprehenditur per cõiecturas: & eo casu idẽ est, ac si legasset alternatiuè rẽ principaliter, aut saltẽ pretiũ eius. ¶ Tertiũ. Per prædicta soluitur quæstio, quę de facto accidit, scilicet vtrũ muliere legãte monasterio pro salute animę vestem alienã. i. soceri, teneat legatũ? Et dico ꝙ sic, iuxta prædictã distinctionẽ. nõ obst. d. c. filius. qa cõmunior est lectura Inn. ꝙ loquatur in rebꝰ ecclesię. quẽ etiã intellectũ tenet gl. in c. si episcopꝰ. xij. q. v. vbi Archi. videt dicere, ꝙ hoc casu legatarius agere poterit ad æstimationẽ. Et hoc, scilicet legatũ valere, & saltẽ æstimationẽ deberi, cõmuniter tenẽt doctores in d. l. cũ alienã. ¶ Tertiò* quæritur, vtrũ 3 legata vna re, aliquãdo debeat ĩtelligi legata esse etiã alia in dubio? Et dico multa. ¶ Primũ. Legata domo, debetur etiã hortus ei cohærens, secundũ Pan. in c. Raynutius. de testa. ff. si serui. ven. l. testatrix. & ff. de act. emp. & vend. l. si creditor. in fi. quod limita primò in dubio: qa si aliter cõstaret de voluntate legãtis, secus esset: & secundò quãdo eadẽ ianua claudit domũ & hortũ. tẽcus si sic nõ cohæret: qa nõ debetur. Et sic intellige gl. in c. fi. xij. q. ij. & Pan. vbi s. De hoc in c. sancitũ. de censi: vbi domus, ac hortus ponuntur vt diuersa. ¶ Secũdũ. Legatis vestibus vxori, ornamenta aurea, vel argẽtea earũ nõ videtur legata: qa accessoria pretiosiora suo principali nõ accedũt. Sed tñ Lud. Ro. tenet, ꝙ veniẽt etiã pretiosiora; & accedãt principali: vel l. & si nõ sunt. ℣. pueniam⁹. ff. de aur. & arg. leg. & Bar. ibi in l. cũ aurũ. dicit gl. falsam in l. ij. ff. de pec. leg. q vule, ꝙ accessoria pretiosiora nõ extinguãtur destructo principali. Est autem aduertendũ, quod Bart. in l. nulli prorsus. C. nulli licere in fræ. & eque. sel. lib. xj. notat mulieribus non esse de iure prohibita ea, quę spectant ad earum ornatũ: sed hodie in multis ciuitatibus est statutũ, quod aliqua ornamenta eis portare non liceat. Propter quod dicit

dicit, eo casu quo sunt prohibita, nõ possunt dici accessiones vestium. arg. dict. l. Et eodem modo nõ possent dici mulieris causa empta ea, quæ gratia eius sunt prohibita. Hæc ex illo. ¶ Tertium. Legato chirographo, intelliguntur legatæ actiones q̃ sunt in eo. l. qui chirographũ. ff. de lega. iij. ¶ Quartum. Legato lecto venit ornamentũ eius: 4 vt in l. librorũ. ℣. si. ff. de leg. iij. ¶* Quartò quæritur, quid 7 debeatur quãdo legatum fit in genere? Et dico ꝙ legatum nullum est, si genus illud sit generalissimũ: vt, lego substãtiam vel rem. Si verò est subalternũ: vt, lego animal, cor- 8 pus, & huiusmodi, similiter est nullũ: qa data musca esset quis liber. Si verò est genus inferius, quod impropriè dicitur genus, sed est species specialissima: tunc distinguẽdũ est. Nam si res huiusmodi generis habet certos fines à natura designatos, vt bos, equus, & huiusmodi: est varia opi- 9 nio. Sed placet mihi opinio Ioã. quam sequitur Accur. in l. legato generaliter. ff. de le. j. scilicet, ꝙ aut testator quos reliquit seruos vel boues incertos, & de incertis sunt in suo patrimonio: & tunc eligit legatarius: vt Instit. eo. ℣. si generaliter. dum tamẽ non eligat optimũ. d. l. legato. Aut nõ sunt in suo patrimonio: & sic electio erit hęredis: vt ff. 10 de tritico leg. l. iij. in princip. & l. iiij. Et similiter vbi testator de certis seruis sensit incertũ: puta, qa legauit vnũ de seruis suis: sic electio erit legatarij. l. qui duos. ff. de lega. j. Si verò habet certos fines ex sola distinctione hominis: vt fundus. ff. de lega. j. l. quod in rerum. ℣. si quis. sic nõ valet: 11 quia videtur deriserĩ: quia hæres præstãdo fundũ vnius digiti vel vnguis liberaretur: dicta lege, quod in rem̃ ℣. si quis autẽ. Si verò habet facto hominis: vt domus, quę per factum hominis de duabus fit vna: diruendo parietem, & huiusmodi: vt ff. cõmunia prædio. l. si quis duas. ℣. j. sic aut legans domũ in genere reliquit domos aliquas: & electio 12 erit legatarij. aut nõ reliquit: & legatũ erit derisorium. ff. de lega. j. l. si domus. Aduertendum est tamẽ, quòd quãdo electio datur hęredi in rebus legatis in genere, & istud genus est talis qualitatis, ꝙ in ipso sunt quædam nihil valentia, & quæ nõ habere magis expedit quàm habere: tũc nõ potest talia dare: sed debet rem mediocrem: vt in d. l. lega. to. & C. de dona. l. si quis argẽtum. ℣. j. & C. commu. de legat. l. fina. ℣. j. Si verò sumus extra talia, poterit hæres dare numum in tali genere. l. si ita scriptum fit. in fin. & l. apud Iulianum. ℣. Seio. ff. de leg. j. & ff. de reg. iu. l. semper in obscuris. ff. de verb. obli. l. si ita stipulatus. Fallit hoc in legatis ad pias causas: quia debetur id quod melius est fauore piæ causæ, vel saltẽ mediocre: puta, legatũ est vas: debitur argẽteum inter aurum, & orichalcum, vel stannum: vt habetur & nota. in l. Titia. ℣. Seia. ff. de auro & argento lega. to. vbi dicit Bart. ꝙ si legatur calix, intelligitur argenteus: 5 si planeta, intelligitur de serico. & sic de similib. ¶* Quin tò qritur, quid iuris si quis legauit quatuor lagenas olei, quæ sunt in tali vase, quæ scilicet nõ sunt nisi duæ: vel si de pecunia quæ est in tali capsa legauit vni xxx. alij xx. alij x. 13 & non sunt nisi triginta? Et dico solùm deberi id quod inuenitur. l. si quis testamẽto. ff. de leg. j. & vnicuiq; pro rata defalcabitur, vt scilicet is cui xxx. legauerat, nõ habeat nisi xv. alius x. alius v. Facit l. cũ certus numerus. ff. de tri. vi. & oleo leg. & de lagenis est casus in l. si quis seruũ. ff. de leg. 6 ij. ¶* Sextò quæritur, vtrum legans mihi omnia bona sua *mobilia, in dubio intelligatur etiã omnes fructus & debitores legasse?* Et dico ꝙ sic, omnes fructꝰ, qui tẽpore mortis testatoris erant à solo separati. ff. de rei vendi. l. fructus. sed nõ habeo de tali legato nomina debitorũ suorum, nisi aliter de mente constiterit: quia nomina debitorum non sunt mobilia nec immobilia, sed *in tertia specie*. ff. de re iudic. l. à diuo Pio. ℣. in venditione. Item quia non est nostrũ quod nobis debetur: sed tãtùm illud quod possumus vendicare. ff. de auro & argen. leg. l. ij. Sed de hoc dic vt ŝ. Alienatio. ℣. ix. Et idem dic de lignis & lapidibus ad ædificium præparatis, ꝙ non veniunt: arg. ff. de leg. iij. l. ligni appellatione. ℣. si. ¶* Septimò quæritur, quid si habẽs lan- 7 cem maximam, minorẽ, & minimam, legat lancem minorem? Et dico, ꝙ debetur mediæ magnitudinis in dubio. ff. de auro & argen. leg. l. qui lancem. ¶* Octauò quæritur, vtrum is qui legauit vni fundum, alij vsumfructũ fundi, in dubio debeat intelligi legasse vnicuiq; ipsorum dimidiũ vsusfructus dicti fundi? Et dicit Ludo. de Ro. ꝙ sic. l. si alij. ff. de vsufruct. lega. secus in iudicis sentẽtia: vt l. & puto. ℣. j. ff. famil. ercis. ¶* Nonò quæritur, quid habebit is cui le- 9 gatur victus, & vestitus, seu alimenta, quod idem est? Et dico ꝙ habere debet cibũ, potum, vestes, lectum, habitationẽ, & ea, sine quibus viuere nõ potest. ff. de alimẽ. & ciba. lega. l. legatus. ff. de ver. signifi. l. victus. non tamen ea quæ pertinent ad disciplinam. d. l. legatus. intellige nõ necessariam: vt ŝ. Alimenta. in principio. ¶* Decimò, si testator 10 legauit filiæ suæ nuptæ quotãnis aureos decem pro indumẽtis, & illa per quatuor annos dictam summam à fratribus nõ petiuit, quæritur an petere possit summã præteritorum annorũ? Et dico ꝙ non, arg. l. quidam prædia. ff. de vsufruct. lega. ¶* Vndecimò quæritur, quid vxori valeat 11 legatũ quo legatur ei sua dos? Et dicit Asten. ꝙ plenior est actio ex legato quàm ex dote. Instit. de legat. ℣. & si vxori. quia vt ibi dicit gl. legatũ statim debetur: dos verò, si constat in mobilibus, debetur post annũ. Itẽ valet, qa nõ habebit probare dotẽ fuisse tãtæ quãtitatis si exprimatur: aliàs sic. C. de fals. causa adiect. l. iij. ¶* Duodecimò quæritur, 12 vtrũ legãs creditori suo in dubio videatur voluisse cõpensare? Et dicit Pan. in c. officij. de testa. ꝙ sic, per l. si cũ dotẽ. ℣. si pater. ff. sol. ma. vbi dicitur, ꝙ filia, cui debebatur dos, & factũ est legatũ, nõ potest repetere vtrũ. j.: quia videtur testator legasse animo cõpensandi cum dote. & ibi Bar. & cõiter moderni hoc limitãt verũ, quãdo relictũ est per debitorẽ necessarium, qui ex necessitate iuris tenebatur ad debitũ. Secus per debitorẽ volũtariũ, qui scilicet sua volũtate se obligauit ad debitũ: quia hoc casu nõ videtur factũ animo cõpẽsandi, nisi sit expressum: vt probatur in l. vnica. ℣. sciẽdũ. C. de rei vxo. act. vbi habetur, ꝙ si maritus, qui tenetur. l. ex volũtario cõtractu matrimonij, restituere dote post mortẽ, aliquid vxori simpliciter legauerit: illa poterit petere vtrũq;. Et similiter dic de legato facto cuicũq; creditori à debitore. ad quod C. de hæ. inst. l. si cõpẽsandi. ff. de leg. j. l. Lucius. & ff. de leg. ij. l. vlt. ℣. pe. & in d. c. officij. vbi legatũ episcopo simpliciter factũ, nõ minuit portionẽ sibi debitã ex aliis legatis factis ecclesijs: quãuis, vt dicit ibi Pan. legator nõ est debitor epi necessarius aut volũta-
rius, sed ecclesiæ ipsæ, quibus reliquit. ¶* Decimoterciò 13
quæritur, si legato sit annexũ certũ onus, an ratione dicti oneris sit legatarius absolutus à soluẽda gabella, qua ex statuto debetur solidus ꝓ libra, vel hmõi? Et dico, ꝙ tãto minus soluere tenetur, quãta est oneri æstimatio: vt videtur voluisse Dy. & Bal. per l. sed si hoc. ff. de cõd. & demõst. sit hoc facit secũdũ Sum. Ro. cõtra gabellarios, qbus pro facco frumẽti debẽtur quatuor solidi, vel hmõi: vt solui non debeat de eo quod accepit molẽs: quod rationabiliter diceretur, si per portã transiret frumentũ solùm dũ fertur ad molendinum. sed vbi transit propter multas causas, de his nõ habet iudicare datiarius, sed accipere quod statutũ est.

14 ¶*Decimoquartò quæritur, si legans ancillam nomine Bertam eam vendiderit, & emerit aliam vocãs eam simili ter Bertam, an debeatur Berta secunda? Et dico ꝙ sic. ff. de cõdi. & demonst. l. filiæ suæ. quod limita nisi testator vendendo habuerit animũ adimẽdi legatum. de quo dic vt §. 15 sequenti. ¶*Decimoquintò quæritur, vtrũ legatis aliquibus rebus & postea venditis per testatorẽ, teneatur hæres? Et dico quòd sic, nisi vẽdẽdo testator habuerit animũ adimendi legatũ. Insti. eod. §. si rem. & in dubio probabit hæres voluntatem defuncti esse mutatam: vt no. glo. in d. §. si rem. Et idem dicendum si rem legatam pignori tradidit: quia nisi habuerit animũ adimẽdi legatum, tenetur hæres eam redimere & tradere legatario. d. §. si rem. Instit. eod. 16 ¶*Decimosextò. Quid si testator dicit, lego centum Titio: & si ea perdiderit, iterum lego alia centum? Et dico, ꝙ hæres semel tantùm restituere tenetur. ff. de leg. iij. l. fidei commissa. §. si quis decẽ. Quomodo legari possit vsusfructus, & quomodo intelligantur talia legata: relinquo vxorem meam dominam & vsufructuariã, vide j. Vsus. §. xiij.

RVRSVS DE LEGATIS quartò ad pias causas.

1 *Legatum quod dicatur esse ad pias causas.*
2 *Legatum pro male ablatis incertis an dicatur ad pias causas.*
3 *Legatum incertum an censeatur esse ad pias causas.*
4 *Legatum consanguineo pauperi an sit ad piam causam.*
5 *Legata ad pias causas an gaudeant eodem priuilegio cum legato ecclesiæ.*
6 *Legato ad pias causas facto an detrahatur Falcidia uel Trebellianica.*
7 *Legatum ad pias causas ut ualeat, quot testes requirantur.*
8 *Legata ad pias causas an ualeant sine institutione heredis.*
9 *Legata ad pias causas an ualeant in testamento minus solemni.*
10 *Legata ad pias causas an uitientur uitiato testamento.*
11 *Legatum ad certum usum an possit ad alium usum conuerti, à quo fiat talis commutatio: & an requiratur consensus heredis. nume. 12. 13. & 14.*
12 *Legata præstari quis iudex compellat.*

1 LEGATVM quartò considerandum est, quando est ad pias causas. ¶*Primò verò quæritur, quod legatũ dicatur esse ad pias causas? Et dico, ꝙ tale est omne quod relinquitur pro anima: vt sentit gl. & clarius Bar. in l. si quis 5 Titio. ff. de leg. ij. Et quod relinquitur miserabilibus personis, vt pupillis, viduis, peregrinis, pauperibus, & huiusmodi auxilio proprio destitutis, secundũ Petr. de Peru. in tract. de canonica portione episcopi. alleg. lxxxvij. dist. c. j. quia huiusmodi personæ in iudicio & extra quadam prærogatiua lætantur. C. quãdo Imperat. inter pu. & vi. per to 6 tum. & in l. si quis ad declinandam. C. de episc. & cler. & in auth. de eccl. ti. §. fi. & de verb. sign. c. super quibusdam. in fi. quod verum limita de pupillis & viduis pauperibus. de foro compe. ex tenore. de offic. deleg. significantibus. Et quod relinquitur ecclesiæ, vel alijs pijs locis. de testi. c. fin. Pia autẽ loca sunt hospitalia, monasteria, & quælibet alia loca, in quibus senes, pauperes, & languidæ personæ aluntur, & alia opera charitatis exercentur. d. l. si quis ad declinandam. & l. orphanotrophos. ibidẽ. & de relig. do. de xenodochijs. Et secundũ quosdam quod relinquitur ad custodiã ciuitatis, vel aliorum locorũ communiũ seu publicorum, arg. c. ij. de immun. eccle. & C. de dona. l. penult. §. 7 ij. sed clare l. illud. C. de sacrosanct. eccle. & quæ ibi not. & 8 quod relinquitur ad refectionẽ pontium, & viarum, vt dicit glo. in l. j. §. ad municipiũ. ff. ad legem Falcid. similiter murorum & fossatorũ vrbis, aut castri, & similiũ: & hoc si necessitas immineat, aliàs nõ: arg. l. ad instructiones. C. de sac. sanc. eccle. & l. omnes prouinciarũ. & l. ad portus. C. de oper. publ. & l. vnica. C. de quibus mu. & l. pe. C. de priuil. do. Aug. & c. ij. & c. nõ minus. & c. aduersus. de immu. eccl. Et quod legatur in ornamentis ecclesię, pro luminaribus, fabrica, libris, & alijs ad cultũ diuinũ pertinẽtibus, siue sit ad tẽporalem, siue ad perpetuũ cultũ. de testa. c. fin. & facit gl. C. ad l. Falc. auth. similiter. Et quod relinquitur pro redimẽdis captiuis. l. nulli. C. de epis. & cler. in auth. de eccl. tit. §. si quis. Et quod relinquitur pro maritãdis puellis, secundũ Bar. in l. j. ff. sol. mat. & in l. si ego. in prin. ff. de iure do. & in l. ij. ff. de dona. & argu. c. fi. de fer. vbi dicũt doctores, ꝙ dos est pia causa: & consequẽter relictũ pro dote, est ad piam causam. Et quod relinquitur pro alimẽtis: intelige egentiũ. xij. q. ij. aurũ. Et generaliter quod Deo relinquitur, pro anima cẽsetur relinqui. Et ideo cõclude, ꝙ pro priè dicitur relictũ ad pias causas, quando relinquitur pro Dei honore aut sanctorũ: vel pro salute animæ, quibuscunque personis aut locis relinquatur: quia piũ est quod fit ꝓpter cultũ diuinũ. secus pro honore mũdi, aut perpetua fama: quia nõ dicitur piũ. In foro tamẽ causarũ, si dubiũ fuerit, presumetur omne relictũ supradictis, ad piã causam esse relictũ, id est, pro Deo & animæ salute. ¶*Secũdò quæro, vtrũ dicatur ad pias causas legatũ ꝓ male ablatis incertis? Et dicit Io. And. in addi. ad Spec. de instru. edit. ꝙ sic, si relinquatur pauperibus, vel ecclesijs, & huiusmodi: aliàs nõ. vnde dicit potius cõsiderari cui, quàm quare legat. l. illud. C. de sac. sanc. eccl. vbi dicit gl. ꝙ quãdo legatur diuitis pro anima, non est ad pias causas: secus si non diuiti. d. l. si quis Titio. quod verũ est quo ad præsumptionẽ: secꝰ quo ad veritatẽ, quæ principaliter respicit intẽtionẽ. ¶*Tertiò quæritur, quid si leget centũ, nõ expressa causa ꝓpter quã, nec persona cui legat? Et dicit Io. And. vbi suprà, illud esse legatũ ad pias causas. Et vt no. Alberi. in d. l. ad instructiones. C. de sac. sanc. eccl. legatũ incertũ ad piũ vel publicũ vsum, puta viarũ & pontiũ refectionẽ, valet: vt ff. de legat. ij. l. quidã in testamẽto. ¶*Quartò quæritur, vtrũ relictũ cõsanguineo pauperi, sit ad piã causam? Et dicit Bal. in l. j. C. de sacr. sanc. eccl. ꝙ nõ, nisi dicat pro anima & pro Deo hoc se facere. Et facit quod no. Card. in d. l. j. sed intelige quo ad præsumptionẽ. ¶*Quintò quæritur, vtrũ legata ad pias causas gaudeãt eodẽ priuilegio cũ relicto ecclesiæ? Et dicit Pan. in c. relatũ. el j. de testa. ꝙ sic: quia ecclesia priuilegiatur propter animã cõtẽplatione Dei. facit quod no. Ioã. And. in c. j. de in integ. resti. lib. vj. vbi voluit, ꝙ sicut ecclesia, ita & alia pia loca possunt petere restitutionẽ in integrũ. ¶*Sextò quæritur, vtrũ delegatis ad pias causas possit Falcidia vel Trebellianica detrahi? Et dicit Pan. in c. Raynaldus. de testa. cõiter teneri, ꝙ nõ, quo ad Falcidiam: quo verò ad Trebellianicã, Bar. in l. Marcellus. ff. ad Treb. & Bal. in l. id quod pauperibus. C. de epis. & cleri. & multi alij tenẽt etiã ꝙ nõ detrahatur: sed Io. And. tenet cõtrariũ in gl. sua. & multi alij, vt not. Alberic. in l. si quis ad declinandã. C. de episc. & cler. Prima aũt opinio est magis pia & tenẽda: quia rationabilius est hoc de Trebellianica quàm de Falcidia: sicut potior est in hæreditate hæres, cui absolutè relinquitur, quàm hæres cui relinquitur vt restituenda alteri: vnde testator sicut põt ꝓhibere Falcidiã, ita & Trebellianicã: vt j. Legitima. §. xij. ¶*Septimò quæritur, quot testes requirãtur aut valeãt ad legata pia? Et dico vt j. Testamentũ. j. §. v. & vij. ¶*Octauò quæritur, vtrũ valeãt legata ad pias causas sine institutione heredis? Et dicit Pan. in c. indicãte. de testi. ꝙ si testator noluit mori intestatꝰ: nõ valẽt. Inst. eo. §. ante heredis. quod intellige in foro causæ:

causarũ: vt patet ex dicẽdis §. seq. sed vbi quis eligit mori intestatus, valẽt nedũ legata ad pias causas, sed & quæcũq; alia. Qui autem talia legata facit, in dubio videtur voluisse mori intestatus: vt probatur tex. in d. c. indicãte. & facit quod legitur & no. in l. iij. ff. de iure codi. ¶Nonò q̃ritur, 9 *vtrũ legata ad pias causas valeant in testamento etiã minus solẽni volũtate facto? Et dico, ꝙ sic. extrà. de test. cùm esses. quia in tali legato sufficiunt duo vel tres testes: cùm 11 tamẽ dicat ibi do. Ant. de But. ꝙ de iure ciuili in testamento requirũtur septẽ, nisi sit rusticorũ, in quo sufficiũt quinque, sicut & in codicillis. C. de test. l. fi. Sed qa d. c. cũ esses. videtur cũ duobus aut tribus testibus requirere etiã ꝓsbyteri præsentiã, quærit an valeat testamentũ non absistente presbytero parochiali? Et dicit, ꝙ sic, quantũ ad legatũ ad pias causas, secũdùm cõmuniter Docto. nõ aũt in alijs, nisi adsit presbyter cũ duobus testibus: & sic d. c. debet ĩtelligi secundũ c. sequẽs, scilicet c. relatũ. quod de duobꝰ testibꝰ, nõ de presbytero mẽtionẽ facit. Et dicit Spe. ꝙ si adessent tres alij testes, & nõ presbyter, nõ valeret. & idem si alius presbyter, & nõ suus: quia à solẽnitate legali recedi nõ debet, nisi quantũ expressum est in iure canonico. vñ cũ tex. reqrat presbyterũ sui: dẽpto presbytero suo remanemus in dispositiõe iuris ciuilis. & ista est cõmunis opinio. Ipse tñ aliter determinat, vt j. Testamẽtũ. j. §. v. ¶Decimò quę 10 ritur, *vtrum ex defectu testamenti vitiẽt legata ad pias causas? Et dicit Pan. in c. indicãte. de testa. ꝙ non, secundũ vnam opinionem: vt not. in l. j. C. de sacrosan. eccle. & in l. eam quam. C. de fideicõ. pro quo facit quod no. Bar. in l. j. & Bal. in l. illa institutio. ff. de hære. instit. qui tenent, ꝙ cũ quis relinquit sua respectu piæ causæ dispositioni Titij valet: licet nõ valeat testamẽtum, quando hæres ponit in voluntate alterius: de quo j. Testamẽtũ. j. §. ix. Ratio diuersitatis est: quia talis, cuius arbitrio cõmittitur, habet regulã iuris diuini, humani, & gentiũ, limitantẽ eius volũtatẽ: q̃ est, vt præ omnibus Deo & religioni debeatur, & ad rediměda peccata. xiij. q. ij. animæ. de pœn. di. j. medicina. ideo ꝙ aliud facere non potest. In profanis aũt nulla est regula limitãs: ideoq; posset aliud velle q̃ testator: & propterea cũ volũtas testatoris sit incerta, ideo est captatoria. i. adulatoria, seu deceptoria, secũdũ gl. in c. cũ tibi. de test. Aduertendũ est hic secundũ Bar. de Saxofer. in sua Minorica, ꝙ aut testator voluit, ꝙ testamentũ valeret iure directo testamenti, & nõ aliter: & sic si testamentũ est nullũ, quia instituit hæredẽ incapacẽ: hæres, ad quẽ veniũt bona, nõ tenet in cõsciẽtia. aut voluit, ꝙ si nõ iure testamẽti, saltẽ valeret iure codicillorũ, & omni alio modo quo posset: & tũc ille, ad quem bona peruenerũt, tenet implere legata defuncti: & sic est præsumendũ: nisi quãdo testator ꝓuidit sibi, puta alium substituendo: vel quãdo ordinauit quid faciendum sit, quod ordinauerat, nõ habebit effectũ. & facit l. cũ proponas. C. de hæred. instit. Item dic secundũ Bar. in l. in testamẽto. ff. de fideicom. lib. & Pan. in c. j. de succes. ab intesta. ꝙ licet voluntas defuncti nõ fuerit perfecta ratione publicationis: vt puta, quia testamentũ manu sua conscripsit, volẽs postea redigi in publicã formam: sed morte vel furore ꝓuentus nõ potuit: ꝙ nihilominus hæres tenetur. Itẽ si testamentũ facere cœpit, sed cõplere nõ potuit: legata facta valẽt: quia negari nõ potest, quin sit perfectus consensus ratione volũtatis, licet nõ ratione operis. Itẽ Bart. in l. cùm quis. C. de iur. & facti igno. tenet, quòd si testamẽtum est nullũ, vel quia deficit volũtas defuncti, vel ex præteritione hæredis, ignorãdo, quòd eum habeat, sic legata nõ valent. quod limita, nisi sint realia, ꝙ etiã si filium se habere sciuisset, nihilominus feciſſet. arg. xvij. q. iiij. c. fi. Sed quãdo est irritũ ex præteritione vel exhæredatione nominis, debentur omnia legata: vt in auth. ex causa. C. de liber. præteri. Quãdo etiã est nullũ, quia nõ sunt testes sufficiẽtes, vel deficit solẽnitas aliqua iuris ciuilis: si constat hæredi de volũtate defuncti, vel per duos testes, ꝓbari potest, obligatur naturaliter iure gẽtium ad illã implendã. ¶Vn decimò quærit,* vtrũ legatũ ad certũ vsum, possit ad aliũ cõuerti? Et dicit Archi. post Lap. in cle. quia cõtingit. de relig. do. ꝙ ea, quæ ad certũ vsum largitione sunt deputata si deliũ, ad illũ debẽt, & non ad aliud, sãlua sedis apostolicæ authoritate, cõuerti. de reli. do. quia cõtingit. Et sicut hoc, scilicet mutare legata, non licet in facto: ita nec in modo, nec in loco. de restit. spol. Pisanis. Ex causa tñ, puta quia in loco illo fieri non põt vbi est legatũ, licet mutare. de testa. nos qdẽ. & hoc etiã ꝓ episcopũ vel aliũ inferiorẽ à papa. Sed Petrus de Per. vbi s. distinguit. Nam si ipse vsus impleri potest de iure & de facto: puta, qa legauit quis vt monasteriũ fiat in tali diœcesi, episcopus est cõtẽtus: & sic de iure tenet. de consec. dist. j. nemo. & nullũ est impedimentũ in facto: quia pecunia est parata, & cætera necessaria: nec est q̃ aduersetur, & potest fieri de facto: tũc dicit, ꝙ in alium vsum cõuerti non põt. & est casus c. nos quidẽ. de testa. & ff. de admi. re. ad ciui. perti. l. j. de quo etiã est casus in l. nulli. C. de episco. & cle. Imò si per legatariũ nõ impletur, tale legatũ redit ad hæredẽ. & pro hoc est casus in c. cũ dilecti. de dona. & facit quod no. de condi. appo. c. verũ. Et hęc intellige vera, nisi in legatis ad pias causas, si interueniat dispensatio papę. Si verò ille vsus potest impleri de iure, sed nõ de facto, puta, ꝓpter guerras, vẽ quia pecunia est modica, vel nõ est locus in ecclesia vbi legauit ꝓ capella fiẽda, & hmõi, tũc iste casus est in l. legatũ. ff. de admi. re. ad ciui. perti. & in d. c. nos quidẽ. ibi, impleri nõ põt. quod verbũ intelligitur etiam de potẽtia. facit de rescri. fcisitatus. & potest fieri cõmutatio authoritate superioris, etiã si in testamẽto sit clausula, ꝙ ad alium vsum conuerti non possit quàm deputatũ. Ratio est, quia volũtas testatoris interpretanda est secũdũ ius commune, vt res magis valeat quàm pereat. de ver. sig. abbate. ideoq; cũ de iure cõmuni possit in alium vsum cõuerti, talis clausula nõ obstabit. Et ex his dicit Spec. ꝙ si mihi legatur vt vadam vltra mare, & nullꝰ audetire, ꝙ assequar legatũ, licet nõ vadã, modò vadã ad similẽ locum. Similiter si testator legat ꝓ labore itineris vel pœnitẽtiæ sibi iniunctæ, vt vadam Romam, & propter impedimẽta nõ possum, ꝙ assequar legatũ, modo vadam ad locum similem. d. l. legatũ. Excipitur tñ, quod legat pro subsidio terræ sanctæ: quia si nõ possum modò, expectabitur tempus, & seruabitur legatũ, de vo. magnę. Si verò talis vsus potest impleri de facto, sed nõ de iure, tũc aut hoc est quia nõ est ad aliquem finem honestum, puta quia legauit quis centum vt fiat ludus theatralis in ecclesia, q̃ est illicitus de iure. de vita & hon. cler. cùm decorẽ. & sic legatum inutile est, nec fiet cõuersio. arg. eorum quę not. glo. in l. j. ff. de condi. instit. aut hoc est nõ. quia nõ fit ad finem honestum, sed quia ius habet, & tunc fiet conuersio in aliũ vsum honestum: vt est casus in l. legatum ciuitati. ff. de vsu fruc. lega. & sic intellige d. c. nos quidem. in verbo, nõ potest impleri, scilicet de iure. Exẽplũ. Testator legat, quòd prædicatores aut minores se cõferant ad habitãdũ in suis domibus, & ibi diuina celebrẽt ꝓ salute animæ suæ: quod de iure fieri non põt. per c. vnicum. de excess. prælat. lib. vj. tamen vsus est honestus, quia pro anima & cultu diuino.

¶Similiter legat, ꝙ fiat ecclesia in tali loco, quod fieri nõ

poteſt ꝓpter priuilegiu quod habẽt Prædicatores & Minores, vel huiuſmodi. ideoq; fiet in loco cõgruo & hone
12 sto. ¶ Duodecimò q̃ritur,* cuius authoritate talis cõmutatio fiet? Et dicit Pet. de Peru. vbi ſ. ꝙ ſi non ſubeſt cauſa, intelligẽ ex parte rei vel legati: puta, qa poteſt de iure & de facto ipleri: adde, & nihil apparet in quod ſit bonũ mutare: tũc, inquit, ſolus papa poteſt. l. legatum. ff. de admi. rer. ad ci. perti. & clemen. quia contingit. de relig. domi. Si verò ſubeſt cauſa legitima: poteſt diœceſanus, etiã ſi poteſt impleri de facto & de iure: niſi teſtator ꝓuidiſſet quid fiẽdum de legato, vſu nõ impleto: quo caſu fierinõ poteſt cõmutatio: vt no. Bar. in l. liberto. ſ. Luci⁹. & ibi tex. ff. de annu. legat. intelligẽ ſaltẽ per diœceſanũ. Bar. aũt in d. l. legatum. aliter diſtinguit per illã l. Quando enim relinquitur, vt fiat opus nõ licitũ, intellige nõ quia ſit in ſe inhoneſtũ: ſed quia ius prohibet: vt ſ. priore. tũc cõuertitur in aliud authoritate ꝓximi ſuperioris cauſa cognita, & vocatis his quorũ intereſſe poteſt: vt l. legatũ. ff. de vſufr. lega. Quãdo verò poteſt licitè fieri: tunc ſi pecunia pro hoc relicta ſuffi
cit, non poteſt in alium vſum cõuerti, niſi authoritate prĩ cipis: vt d. l. legatum. in princ. ſi verò non ſufficit, conuerti poteſt abſq; principis authoritate: vt d. l. legatũ. hæc ex illo. Vide pro his etiã no. ꝓ Bal. Ang. & Sali. in l. ſi teſtamentum. C. de teſta. vbi ſtrictius dicunt, ꝙ nõ licet papæ alterare vſum illarum rerum, quæ per fideles ſunt relictæ: quod intellige de poteſtate ordinaria, & in nõ pijs: ſecꝰ de abſoluta, vel in pijs legatis. Ex quibus omnibus cõclude, ꝙ voluntas ac legata teſtatoris circa pias cauſas poſſent per papam mutari in alium pium vſum, etiã ſine cauſa ſe tenẽte ex parte rei: nõ aũt ſine cauſa ſe tenẽte ex parte ipſius papæ: quia oportet, ꝙ faciat bono fine, quæ eſt cauſa. Vnde ſecundùm Bal. in l. reſcripta. C. de prec. Impe. offe. omnis ratio motiua principis, habetur ꝓ cauſa. Per epiſcopũ vero, ſecundũ aliquos, indiſtinctè mutari nõ poſſunt: quod Sũ. Roſ. videtur tenere in tit. Legatus. ſ. vij. alle. cle. qa cõtin
15 git. de relig. dom. licet ibidẽ ſ. ix. ſentiat oppoſitũ. Secundùm alios verò poſſunt p epiſcopũ mutari: primò ex cauſa legitima, ſcilicet ſe tenẽte ex parte rei: non aũt ſine cauſa. & ſecũdò ĩ dubio an cauſa ſit legitima nécne. & hoc tenet Pet. de Peru. & Archid. poſt Lap. vbi ſ. & Bart. de Saxo fer. vbi ſ. & facit dictũ Lud. de Rom. in no. ꝙ legatũ factũ ꝓ calice. vel reparatione eccleſie, ſi eccleſia nõ habet opꝰ, poteſt per epiſcopum ſolum fieri cõuerſio in alium vſum pium. Ad d. verò cle. dico, quòd limitatur cõmuniter, maximè ſecundũ Iap. vt epiſcopus hoc non poſſit ſine cauſa. Et idem eſt ſecundùm gloſſ. ordinariam, & Lap. in d. cle. de legato ſedis apoſtolicæ: quia ſcilicet hoc nõ poteſt ſine cauſa. Et idẽ videtur tenere Zab. ibi, dicẽs, ꝙ legatus de latere hoc poteſt, quãdo cõuerti nõ poteſt ad vſum deſtina-
13 tum. ¶ Decimotertiò quæritur,* vtrũ in tali commutatione requiratur cõſenſus hæredis grauati? Et dicit Pe. vbi ſ. ꝙ ſi impleri nõ poteſt de iure vel de facto, requiritur conſenſus hæredis grauati, & eccleſiæ cui legatũ eſt. & ita loquitur l. legatum. ff. de vſufruct. legat. Et idem dic quãdocunq; ex cauſa legitima debet fieri mutatio. Et ſi eccleſia, cui legatur, conſentit commutationi, hæredes verò diſſentiunt, epiſcopus fauebit eccleſiæ legatariæ fauore volũtatis defuncti adimplendæ, & non hæredi. & eſt caſus in d. l. legatũ. Quod tamẽ fallit in legato pro monaſterio fiẽdo, quod ſine conſenſu hæredis cõmutari non poteſt, niſi fuerit negligens: quo caſu epiſcopus elapſo termino hoc põt ſine eius conſenſu. d. c. nos quidem. Prædicta autẽ faciunt ad quæſtionem quam notauit Specu. & Io. And. de eo qui relicto hærede & tribus commiſſarijs iuſſit ædificari & dotari eccleſiam, quo mortuo duo cõmiſſarij voluerũt legatum conuertere in transferẽdo vnum monaſterium malè ſituatum, ſed tertius & hæres diſſenſit: & tenent, ꝙ nedum duo ex his, ſed nec omnes cõtra voluntatẽ hæredis potuerunt, quia in eccleſia nouiter conſtructa ius debet acquiri patronatus: & per id memoria defuncti conſeruatur. Et remittit Io. And. ad ea quæ no. in c. nos quidẽ. de teſta. Verũ tamẽ in prædictis excluditur authoritas ſedis apoſtolicæ: quia vt dicit Guliel. de mõte Laud. papa poteſt in legatis ad pias cauſas quicquid voluerit facere. ¶ Decimoquartò
14 quæritur,* vtrum legatũ factũ pro conſtruẽdo hoſpitali, in quo poneretur rector ad arbitriũ certi prælati, poſſit ꝑ hæredes mutari in ædificationẽ monaſterij religioſorum? Et dicit Lap. in d. clem. quia contingit. & refert do. Ant. in d. c. nos quidem. ꝙ Ioan. And. cum quibuſdam Iuriſtis conſuluit, ꝙ ſic, cum licẽtia epiſcopi, etiã cõtradicẽte illo prælato: quia qui melius facit, non aliud, ſed idem facit. de iure reuertã. peruenit. el ij. & facit c. ſcripturæ. de vot. & regula, plus ſemp. de reg. iur. li. vj. Sed contrà, quia volũtas defuncti pro lege ſeruari debet: vt patet xiij. q. ij. c. vltima voluntas. de celeb. miſ. c. cũ Marthæ. & cõſequẽter forma mãdati debet diligẽtiſſima accuratione ſeruari: nec eo caſu plꝰ cõtinet in ſe quod eſt minus, vel ecõtrario. de præb. c. cùm de beneficio. li. vj. & in hoc videtur reſidere Lap. & Zab. & dicũt illud nõ eſſe ſimpliciter maius quàm hoc, ſed ſunt diuerſa opera pietatis, q̃ ſe habẽt ſecundũ excedens & exceſſum. Dicit autẽ ad hoc domin. Anto. ꝙ iſta ſunt vera in materia odioſa vel ambitioſa, & cõſequenter reſtringibili. de præb. c. quamuis. lib. vj. Opinio verò Io. And. loquitur in materia fauorabili, maximè animæ defuncti, in qua fit plena interpretatio, de donat. c. cũ dilecti. Vnde veriſimiliter præſumitur, ꝙ defunctus nõ cõtradixiſſet demonſtrando ſibi vſum vtiliorem. Facit ad hæc quod no. Bar. in
15 l. ſi. de oper. publ. ¶ Decimoquintò quæritur,* quis poſſit ſuum officium impendere, vt legata cõſequantur ſuũ effectum? Et dico duo. ¶ Primũ. Secundũ Pan. in c. nos quidẽ. de teſta. hoc poteſt etia iudex ſecularis, etiã in legatis ad pias cauſas. tex. eſt in auth. de ecc. ti. ſ. ſi quis ædificationẽ. Similiter tam ſecularis quàm eccleſiaſticus poteſt cõpellere vt legata ſoluantur, quæ fiunt nõ certæ perſonæ: vt ſi certæ, tamen eſt talis, ꝙ nõ poteſt in iudicio petere, vt ſũt fratres minores. d. ſ. ſi quis. Secus ſi legatum ſit factũ certæ perſonæ nõ ad piam cauſam, quia tunc oportet, ꝙ ſolũ ad inſtantiã partis cõpellat. ¶ Secundum. Secundùm eundem Pan. in c. ſi hæredes. de teſta. ſi teſtator ꝓuidit ſibi de executore, epiſcopus nõ ſe poteſt intromittere in legatis ad pias cauſas, niſi in defectũ, vt ĵ. Teſtamẽtum. ij. ſ. iij. & viij. & in c. tua nos. de teſta. & in auth. de eccle. titu. ſ. ſi qs pro redẽptione. Si verò de executore ſibi nõ ꝓuidit, tunc in legatis pro redẽptione captiuorũ, & alimonijs pauperum prouidebit epiſcopus. vt in d. ſ. ſi quis ꝓ re. & l. nulli. C. de epiſc. & cle. in alijs aũt hæres, vt in d. c. ſi hæredes. & c. tua. & c. nos quidẽ. de teſta. niſi in negligẽtiã, vt infrà Teſtamentum. ij. ſ. vj. De cautela danda volenti legare ꝓ anima, ſed timenti parentes, vide infrà Pactum. ſ. xij.

LEGATVS, vide ſ. Delegatus. ſ. x. Et adde, ꝙ impediẽtes legatos vel nũtios apoſtolicos, ne exerceãt ſua officia, ipſo facto ſunt excõicati, & terræ, regna, vl̃ loca eorũ ſunt interdicta tandiu, quandiu in cõtumacia perſtiterint eorum domini. c. ſuper gẽtes & regna. de offic. leg. lib. vj.

DE LEGITIMO, ET Legitimatione.

1 *Legitimus filius quis ſit.*

Legi

2 *Legitimare quid ſit.*
3 *Legitimatio triplex.*
4 *Legitimatio facta à iure quotuplex ſit.*
5 *Legitimatio iure ciuili quot modis fiat.*
6 *Legitimatio iuris ciuilis an ualeat quo ad ſpiritualia.*
7 *Legitimatio facta ab homine quotuplex ſit.*
8 *Legitimatio qualiter fiat.*
9 *Legitimatio papæ quo ad tẽporalia an ualeat in terris Imperij.*
10 *Imperator ubi poſſit legitimare.*
11 *Comites Palatini an legitimare poſſint in præiudicio agnatorũ.*
12 *Legitimatio quatenus extendatur ex parte legitimati.*
13 *Legitimatio per ſequens matrimonium an ſiat in filio clerici in quatuor minoribus conſtituti.*
14 *Legitimum ſe pronuntiari an quis petat.*

1 LEGITIMVS* filius eſt, ſecũdũ Ray. qui de legitimo matrimonio natus eſt, vel de eo, quod legitimum reputabatur, ſupple, licet intereſſet impedimentum. extrà, q̃ fil. ſint legi. cùm inter Ioannem. & hoc ſiue ambo in facie eccleſiæ cõiuncti ſunt bona fide, credentes ſe legitimè copulatos, cùm tamen nõ eſſent: ſiue ſi alter tantũ hoc credebat: quia ſic etiã legitimus eſt filius, & vtriq; parẽti ſuccederet: extrà eod. ex tenore. Secus ſi clandeſtine cõtraxiſſent: quia videtur fuiſſe ignorantia affectata: & multo magis ſi ambo impedimentum ſcientes publicè contraxerunt. de clan. deſpon. cum inhibitio. Conſentit S. Tho. & Pet. Sed adde, ꝙ etiã ſunt legitimi qui nati ſunt de ſponſa, ſi ſponſalia fuerunt cõtracta in facie eccleſiæ, & ibi nõ fuit impedimentũ, nec copula fornicaria. Et ſic intellige Pan. in c. pertuas. qui fil. ſint legi. imò etiã ſi copula fuit fornicaria: vt videtur caſus in c. is qui. de ſponſa. & ibi hoc videtur tenere Pan. Si verò ſponſalia fuerũt clandeſtina, nõ tamen fuit impedimentũ, nec copula fornicaria: dicit gl. ſi. in c. lator. qui fil. ſint leg. ꝙ clandeſtine cõtrahentes nõ dicũtur cõiuges. Sed Ala. dicit hoc procedere reſpectu nubentiũ, nõ reſpectu filiorũ, ſed dicuntur cõiuges. & placet Pan. Ex quo infertur, ꝙ natus ex maſculo & fœmina ſimul habitantibus, preſumitur legitimus, quaſi fauore legitimationis, maximè ſecũdũ Inn. ſi ſe vocabãt cõiuges. de quo vide ibi Panor. & idẽ in caſu noſtro fauore matrimonij. Si aũt ſponſalia fuerunt clãdeſtina, & copula fornicaria, ſed nullũ erat impedimẽtũ: videtur, ꝙ filij ſint illegitimi: niſi ex diuturna cohabitione preſumatur matrimonium: vt ſ. Filius. ſ. viij. quia nõ eſt matrimoniũ verum, nec præſumptium.

2 ¶ Legitimare aũt,* eſt habilitando de illegitimo legitimũ ex gratia facere. & legitimatio, eſt habilitatio illegitimi ad actus legitimos, ad quos ex illegitimitate erat inhabi-
3 lis. de quibus ĵ. eo. fere per totũ. ¶ Licet autẽ* legitimatio in ordine ad legitimantẽ diſtinguatur, vt ĵ. ſ. j. & ij. tamẽ in ſe & in ordine ad ſuũ effectũ eſt triplex, vt colligitur ex Anto. de But. in c. per venerabilẽ. qui fil. ſint legi. dicentẽ, ꝙ legitimatio eſt triplex. Quædã enim eſt pleniſſima, per quã deletur fundamentũ vitij, à quo legitimationis & illegitimationis differẽtia cõſurgit, quã ſolus papa facere poteſt, quia ſolus diſponere põt ſuper matrimonio. Quædam verò eſt plenior, quæ integrat ad iura primæuæ naturæ, non diſponendo in vitiũ: quam põt & papa & Imperator, ſecundũ ea quæ ſpectãt ad illos. Quædam verò eſt plena, vt diſpẽſatio cum illegitimo in aliquo effectu legitima
4 tionis, nõ integrãdo ex toto: quam etiã facere poteſt eorũ vterque. hæc ex illo. Sed intellige, ꝙ diſponere in vitium, & facere, ꝙ illicitè coeuntes licitè coniungantur: puta cõcedẽdo matrimonium in quarto gradu. ¶ Primò verò q̃ritur,* quotuplex ſit legitimatio facta à iure? Et dico, ſecũdũ Petrum de Pal. in iiij. diſt. xlj. quæ. xxxvij. ꝙ eſt triplex. Quædam enim eſt cõmunis iuri canonico & ciuili: vt qñ in vxorem ducitur concubina, ex qua prius nati ſunt filij: quia tunc per ſequens matrimonium filij prius ex illa ſuſcepti fiunt legitimi quo ad omnia: ſi tempore conceptionis potẽrat eſſe vxor legitima, quãuis aliàs meretrix communis ſiue mediatè ſiue immediatè ducta fuerit, aliter nũ quam, de quo ſuprà, Illegitimus. ſ. iij. ¶ Quædam verò eſt iuri canonico propria, quæ eſt per religionis ingreſſum, ſcilicet cum effectu profitẽdo, quo legitimatur ingrediẽs quo ad omnes ordines, & nullam dignitatem proprie dictam: vt ꝙ ſit prælatus per electionem. de ſi. presby. c. j. qa curã animarum iure ordinario, ſiue per electionẽ, ſiue per cõmiſſionẽ, habere non poteſt. Et quod dicunt aliqui, epiſcopum poſſe diſpenſare cum ſpurio religioſo ad curam & abbatiã, non legi, inquit: ſimiliter, ꝙ poſſit ex hoc ſuccedere, vel ordo pro eo, qui ſuccederet, ſi eſſet legitimus. C. de ſacroſanct. eccl. l. Deo nobis. non credo, quia eſt ſtricti iuris. Vnde ſi eſt legitimatus quo ad ordines, non propter hoc eſt quo ad ſucceſſionem. ¶ Quædã verò eſt * propria iuri ciuili, quæ fit multis modis, de quibus expreſſe habẽtur iura ciuilia in diuerſis locis. ¶ Primus eſt, quando pater (intellige non habens filios legitimos) filium naturalem tradit curiæ ciuitatis ſuæ vnde eſt oriundus: vel ſi eſt oriũdus de veteri, aut noua Roma, offert eũ curię cuiuſq; ciuitatis metropolitanę: & fit officialis in ea. Inſti. de nup. ſ. vlt. ¶ Secũdus eſt, quãdo pater offert illum Imperatori: & fit curialis. in auth. qui. mo. na. effi. ſui. ſ. ſi quis igitur. Sed tamen iſte nõ ſuccedit agnatis aſcẽdẽtibus, vel deſcendẽtibus: vt ibidẽ. ¶ Tertius eſt, quãdo pater filiã naturalẽ matrimonio copulauerit officiali ciuitatis, vnde eſt oriũdus: vel ſi eſt pater oriũdus de veteri, aut noua Roma, copulet officiali ciuitatis metropolis. C. de nat. li. j. iij. & l. ſi. Quartus eſt, quia nullo alio legitimo exiſtẽte, vel ſi exiſtit, nõ cõtradicit, ſed cõſentit, filius naturalis patre defuncto offert ſe ipſum curiæ in officialẽ, & illa eum recipit: vt in d. ſ. ſi quis igitur. Erit enim legitimus, vt ſuccedat patri ab inteſtato, nõ tamẽ alijs cognatis ex parte patris: nec ipſi illi: vt in d. auth. ſ. filiũ verò. ¶ Quintus. qñ pater, deficiẽte prole legitima, offert principi pecs ꝓ filijs naturalibus, vt ſint legitimi ſucceſſores, etiã ſine matrimonio, dũ tamen princeps preces admittat. d. auth. ſ. illud tamen.

¶ Sextus, qñ pater in teſtamento dicit eum ſibi velle ſuccedere: ſi tamen filius poſt mortẽ patris principi ſupplicauerit, & teſtamẽtũ oſtenderit: quia tunc dono principis & legis erit hæres legitimus, modò ſequatur voluntatẽ patris: vt in d. auth. ſ. ſi verò is qui. ¶ Septimus, qñ pater in vltima volũtate nominat filiũ, & hæredẽ inſtituit. C. de na. li. auth. item ſi quis. quod limita ſecundũ quod in caſu ſequẽti. ¶ Octauus, qñ in publico inſtrumẽto, id eſt, ſcripto per notarium, aut etiam ſi ſit ſcriptũ propria manu cũ ſubſcriptione triũ teſtium, nominauerit eũ filiũ, nec adiecerit naturalem. quod Bal. in c. innotuit. de electio. limitat, ſi addat ſuũ: quaſi dicat, in ſua poteſtate, & ſic legitimãs: nec ſufficeret ſola nominatio, ſecũdũ eundẽ. Et hoc caſu ſi ſunt plures filij naturales ex eadẽ matre nati: licet teſtimoniũ dederit vni tãtũ, omnes tñ erũt legitimi. Et hoc intellige, qñ nõ ſupereſt pro legitima, ſecũdum gl. in c. per tuas. qui fil. ſint leg. quam ſequuntur cõiter Doct. ¶ Eſt aũt* notandũ, ꝙ prædicta legitimatio iuris ciuilis propria ſecundũ Pet. de Pal. non tenet quo ad ſpiritualia, nec etiã quo ad alia: qa lẽges, inquit, Imperatoris in his quæ nec eccleſiaſtica nec ſpiritualia ſunt, ligãt, niſi per papã reprobentur: ita

ecclę

ecclesiasticis autē & spiritualibus, cuiusmodi est causa legitimationis & matrimonialis, nō ligāt, nisi per canones approbētur, ēt si nō reprobētur specialiter. Sum. verò Ange. videtur aliud extremū tenere, scilicet ꝙ indistinctē dicta legitimatio valeat. Ego verò dico, quòd melius dicit Sum. Ros. cum Inn. & Ber. eam valere ad secularia & temporalia, quo ad successionē & dignitates ī terris subiectis potestati legitimātis: & in alijs, vbi nō fit alteri præiudiciū: non autē ad ordinē, vel dignitatem ecclesiasticā. Et ad Petrum dico, ꝙ legitimatio, quo ad secularia & tēporalia, nō est causa ecclesiastica, vt spiritualis merè: alioquin quo ad hęc cōditor legū Imperator nō posset legitimare. quod falsum patebit. Contra Sum. verò Ang. dico, ꝙ legum potestas nō potest se plus extēdere, quàm Imperatoria, à qua habent efficaciā: quæ potestas Imperatoria nō se extēdit ad legitimādum quo ad omnia indistinctē, vt etiā patebit. Spurij verò, quātū est per leges, legitimari nō possunt, sed solùm per papā, vel Imperatorē, aut aliū eius authoritate,
7 secundùm Ray. Pet. & Al. ¶ Secūdò quæritur,* quotuplex sit legitimatio facta ab homine? Et dico, ꝙ est triplex, secū dùm eundē Petrum, vbi suprà. Quædam enim fit per episcopum, quē certum est posse legitimare quātū ad minores ordines & simplicia beneficia, id est, q̄ nec curæ sunt, nec dignitatis. de filijs presby. c. j. & de facto dispensare vi
8 detur, si ordines, vel beneficiū illegitimo cōferat sciēter. quod de subditis intelligendū est: cùm nō subditū soluere nō possit à pœna legis, sicut nec ligare: vnde ei nec beneficium nec minorū ordinū executionem dare potest, nisi à suo episcopo fuerit legitimatus. Ad antecedentia autem legitimatus, videtur etiam & ad sequētia legitimat⁹ esse. Vnde quia canonici, maximè cathedraliū ecclesiarū, in iudices impetrātur, videtur, ꝙ si aliàs illegitimi iudices esse non possunt: quia de hoc sunt opiniones: tamen eo ipso, ꝙ canonici sunt, in iudices, sicut & ceteri, possent impetrari: quia cuilicet quod maius est, nō debet quod minus est nō licere. Ad successionē verò hæreditatis nec episcopus nec aliquis prelatus papa inferior potest legitimare: quia non est ei permissum. ¶ Quedā verò fit per papā: extrà eo. per venerabilē. quē certū est legitimare posse ad omnē ordinem, beneficium, dignitatē ecclesiasticā: cùm hoc nihil sit aliud quàm impedimēta iuris canonici amouere: & ad omnes act⁹ seculares & spirituales, & ad successionē hæreditariā in terra sibi subiecta, si sit illegitim⁹ iure positiuo: qa omne tale pōt remouere nō solùm à principio, sed etiā ex post facto: nō faciēdo, ꝙ legitimat⁹ sit natus legitimè, sed faciēdo, ꝙ à successione nō repellatur ratione illegitimitatis, imò secundū Pet. de Pal. etiā si sit illegitimus iure diuino aut naturali: quia cùm nō priuetur per hoc, ꝙ natus est illegitimè: alioquin à quocunq; legitimatus priuaretur: sed per hoc, ꝙ nunc iudicatur illegitimus: ecclesia, cuius est iudicare an sit illegitimus, etiā ad successionē potest eū facere haberi pro legitimo. hæc ex illo: qui intēdit, ꝙ licet illegitimitas sit de iure diuino aut naturali, tamē inhabilitas illegitimi ad succedēdū est de iure positiuo, & cōsequēter tolli potest ab eo. De terra verò nō subiecta illi, patebit ī. §. iiij. ¶ Quedā verò fit per principē secularem, Imperatorē, aut alium principē eius authoritate, aut aliū nō recognoscētē superiorē in temporalibus: de quo vide per Doct. in c. per tuas. qui fi. sint le. Quē quidē imperatorem certū est posse legitimare super prole presenti in temporalibus: puta in successionibus & honoribus seculi in terris sibi mediatē, vel immediatē subiectis: non autē in terris ecclesię: cùm absurdū sit, eū maioris esse potestatis in terris eccliæ, quàm papa, secūdū multos, in terris imperij. Item quia in illis nō habet iurisdictionē temporalem, sed papa. similiter nec in spiritualibus: puta in ꝓmotione ad ordines, etiā in terris suis: vnde legitimatus ab eo simpliciter, vel ab alio eius authoritate, indiget dispēsatione, si vult promoueri. Vide gl. x. dist. c. lege. nec erit legitim⁹ in dominio eorū, qui Imperatorē nō recognoscūt, quantum ad ea, per quæ fieret alteri præiudiciū: puta, quātū ad successionē bonorum ab intestato: vt no. in d. c. per venerabilē. Similiter nec super prole futura: quia nō potest sua lege tollere gradus consanguinitatis & affinitatis. Et hæc procedūt de Imperatore iā coronato. de nō coronato aūt magis est dubiū: tamen Iac. de Are. & Io. And. tenēt, ꝙ potest. ¶ Quantū verò ad alios principes, legitimare potest subditum suū quicūq; in temporalibus non habet dominū temporalē superiorem: quia ex hoc potest pœnas temporales suorum subditorū statuere, vel destituere: vt vult, secūdū Arch. & Pet. de Pal. Vnde si lex ciuilis dicit spuriū non succedere: non ligat spuriū Francię, nisi inquantum placet regi Francorū. hæc omnia ex Archi. post Pe. de Pal. Sed intellige de non recognoscēte superiorē licitè & iurè dicè propter concessionē eccliæ, vel cōsuetudinem rationabilem & præscriptā, vel huiusmodi. ¶ Tertiò quęritur, *de qualitate, vel modo legitimationis ab homine? Et dico multa. ¶ Primum. Secundùm Pan. in d. c. per venerabilem. quatuor requiruntur, vt valeat legitimatio. Primò, vt exprimatur qualitas legitimationis. s. an sit spurius, vel in cestuosus, vel naturalis tantùm. Secūdò, vt exprimatur an habeat fratres legitimos aut naturales. Tertiò, ꝙ pater & filius legitimādus cōsentiāt. Vnde Bar. in l. inuiti. ff. de ijs qui sunt sui, vel alie. iur. cōcludit, ꝙ pater legitimare non potest filios bastardos ipsis inuitis. & idem dicit de naturalibus natis ex cōcubinis: nisi filius sit infans: vt l. iubemus. C. de eman. lib. Et est ratio, secundū Lud. de Ro. quia liber homo non pōt nolens alterius subijci potestati. dicuntur tñ cōsentire, si sciant suā legitimationē impetrari, & non cōtradicūt. & est glos. sing. in l. adoptionibus. ff. de adopt. aliquādo tamen cōmuniter cōtrarium tenebatur: quia in præiudicialibus taciturnitas non habetur pro consensu. Quartò, ꝙ si pater mortuus fuerit, vocētur agnati vt cōsentiāt, nisi princeps legitimare vellet ex certa sciētia ipsis nō vocatis: quia potest ex certa scientia restituere in integrū cum præiudicio alterius: vt not. in l. j. C. de sen. pas. & in l. in causæ. ff. de minorib. Si tñ pater viuit, sufficit si ipse consentiat: & similiter si est mortuus, & disponit vt legitimaretur post mortē suā: nec tunc esset necesse, ꝙ agnati vocarentur: quia tūc etiā ipsis inuitis posset legitimari, adeo ꝙ etiā succedet ab intestato ipsis agnatis. ¶ Secūdū. Adde quo ad primū prędictorum, ꝙ secundū Io. And. in addi. ad Spe. in ti. qui fil. sint legi. si quis impetrando legitimationem dicit se spuriū: & sit spurius duplicat⁹: vt quia ex vxorato & vxorata: si hoc nō exprimatur, impetratio nō valet, sed reputatur subreptitia. facit in simili cle. j. de præben. & de fil. presby. c. fin. ¶ Tertiū. Adde quo ad secundū & tertiū, ꝙ secūdū Ant. de But. si legitimatio fiat in vita patris, potest disponere de hæreditate, quod vult in preiudicium sperātis hereditatē: & valet legitimatio nō citata pte: sed tamē exigitur, ꝙ mentio fiat agnatorum. & idem si fiat ad instantiam filij intuitu patris: sed tamen requiritur assensus patris à principio, vel ex postfacto. ¶ Quartū. Dicit autem generaliter, ꝙ omne tacitum, quo expresso princeps non legitimasset, habet vitiare legitimationē, & eam facit subreptitiam: imò secūdùm Pan. in d. c. per venerabilem. etiam

etiam si non ita de facili legitimasset. ad quod de rescript. postulasti. sed saltē primum est verum. ¶ Quintum. Adde pro quarto, ꝙ secundū Ant. de Butr. quādo legitimatio fit post mortem patris, si fiat per verba restrictiua: vt dicēdo, cōferimus tibi legitimationem: tunc nō retro trahatur. Si verò fiat per verba restrictiua: vt dicēdo, integram⁹ te ad omnia primæua naturæ, ac si legitimè nat⁹ esses: quod fieri debet, quādo legitimans vult totaliter integrare: tūc retro trahitur, sed diuersimodè secundū diuersos. Nā secundùm aliquos sic retro trahitur, quòd tollit ius alijs medio tēpore quæsitū: secundùm Bar. aūt in l. Gallus. ff. de libe. & post. nō tollit, nisi aliud legitimato specificetur restitutū. Et hoc tenet Io. And. in addi. Spe. & Ant. de But. dicens, ꝙ si nō appareat de expressa voluntate principis, ꝙ voluerit alteri præiudicare, nec exprimatur aliud de iure alteri quæsito, valet legitimatio, sed nō ad præiudiciū alteri⁹. Et hęc intellige de legitimatione, quā quis facit in terris suis: ali
2 bi aūt nō posset, etiam citatis illis, quibus ius est quæsitū, nisi cōsentiant. ¶ Quartò quæriē specialiter,* vtrum papa legitimare possit quo ad successionem hereditariā, & alia temporalia in terris imperij? Et dico, ꝙ sicut Arch. recitat, in hoc duæ sunt opiniones. Quidam enim dicūt, quòd ex quo aliquis legitimatur à papa in spiritualibus, videtur p consequentiam legitimatus in tēporalibus, quo ad successionem scilicet & dignitates, ne sit absurdum & quasi mōstruosum, vt legitimatus ad spiritualia, illegitimus ad tēporalia cēseatur: quam opinionē tenet Gofr. in Sum. & concordat d. c. per venerabilē. Alij verò dicunt, ꝙ hoc nō pōt quo ad successionē, quæ esset iudicialis hæredi: sed quo ad actus spirituales, & dignitates seculares. quod de facto tenuit in regno Franciæ: quia primogenitus comitis Flādriæ legitimatus nō successit in comitatu, sed ali⁹ minor legitimus. Veritas aūt quantum ex Archi. post Petr. de Pal. colligitur, est vt in terris sibi tēporaliter non subiectis legitimare possit, primò quantum ad actus spirituales: & secundò quantū ad dignitates vel officia publica nō præiudicantia alteri: puta, esse iudicē ordinariū, vel delegatum. & tertiò quātum ad successionē respectu iuris quærendi: puta, viuente patre, quando constat de mente papæ exprimētis quasi ad successionem: vt iuxta dicēda ī. §. ij. quia hoc spectat ad ius positiuum, vt §. ij. dictū est. quartò verò respectu iuris iam quęsiti, vt quia legitimatur post mortem patris iam acquisito alijs iure in hæreditate paterna, aliud est: quia obstat non solùm ius positiuum, dicens ipsum nō debere succedere: sed etiam naturale, dicēs rem iustè quæsitā, sine culpa & facto suo perdi nō debere. Vnde papa facere nō potest, nisi sit dominus temporaliū, in casu, in quo hoc Princeps posset. hæc ex illis. Adde quintò quantum ad prolem futuram, secūdùm Anto. de But. scilicet faciendo, quòd legitimè nascatur, qui aliàs illegitimè nasceretur, scilicet remouendo aliquem gradum consanguinitatis vel affinitatis generaliter: sicut Gregorius ix. remouit quintum. & sextum. vnde hodie in his gradibus nascuntur legitimi. Vel particulariter cū aliquibus dispēsando, vt cōtrahāt in gradibus stantibus, puta tertio vel quarto: & generaliter remouēdo omne impedimētū matrimonij iuris positiui. Omnes autem Doct. cōmuniter concordant quo ad tria prima & quintū: sed in quarto est tota diuersitas. & tenent multi Canonistæ, ꝙ nō pōt in terra non sua sine consensu tēporalis domini nō recognoscentis superiorem legitimare prolem prędētē, cum præiudicio iuris quæsiti alijs. vt Ioā. & Bern. & Pan. vt illi imponit Sum. Ange. quæ hoc sequitur. Alij verò, quos sequitur Sum. Ros. contra Ange. hoc limitant, & melius, sicut Ant. de Bu. qui limitando excipit, quando legitimat sibi supposituū, vel de proximo supponendū: puta clericū factum, vel de ꝓximo clericādum: quia tunc legitimando simpliciter, intelligitur legitimatus quo ad successionē & honores. & simpliciter Pan. qui in d. c. per venerabilē. simpliciter excipit, quādo hoc facit ex maxima & ardua causa: puta, quia inde sequitur maxima fidei dilatatio, vel huiusmodi: quia tūc papa exercere potest iurisdictionē temporalē: vt in d. c. p venerabilē. & in c. pro humani. de homici. li. vj. & quādo dominus temporalis nō recognoscens superiorem cōsentit: & quādo ipsum nō recognoscentē superiorem legitimat, aut filios ei⁹: & quādo vult incipere à radice matrimonij: vt in c. tanta. qui filij sint legit. & in c. quia circa. de cōsan. & affin. Alij verò adhuc magis appropinquantes veritati, dicunt duo. Primum, quòd papa in hoc absolute & sine distinctione potest: & secundum, quòd hoc nō potest directè, sed indirectè tantùm, per hoc, quòd legitimare potest in maioribus, id est, spiritualibus: vel per hoc, ꝙ potest in radicem matrimonij, id est, per hoc, ꝙ illud matrimoniū potuisset facere legitimum. Et quantum ad primum verū dicunt, vt patet per dictum c. per venerabilem. in prin. vbi papa virtualiter sic arguit, & dicit: Sedes apostolica legitimat non solùm naturales, sed etiam adulterinos filios ad actus spirituales, etiam ad episcopalem dignitatem, in quibus maior prouidentia, authoritas, & idoneitas requiritur: ergo legitimare potest ad seculares: qa quod in maiori cōceditur, licitum esse videtur & in minori, præsertim si præter Romanū pōtificē inter homines superiorē alium nō recognoscant. quod etiā videtur posse probari p simile: quia eo ipso, ꝙ aliquis ad apicē episcopalis dignitatis attollitur, eximitur à patria potestate. hæc ibi. vbi clarè patet propositū. Et si dicatur, ꝙ intelligitur in terris ecclesiæ tantū, siue in patrimonio beati Petri, cōtra primò: qa hoc excluditur per ly præsertim: quod Ioā. glossat, id est, maximè: quāuis alij contra intellectū dictionis glossent, id est, tantū. Secundò, quia probatio adducta, scilicet quia spiritualia sunt maiora, vbiq; probat, cū vbiq; sint maiora, etiā in terris Imperij. Si etiā dicatur, ꝙ intelligitur de actibus secularibus nō præiudicātibus iuri quæsito alicuius: cōtra primò, quia hūc sensum dicta probatio excludit: cū & illi sint spiritualibus minores: secūdò, quia etiā excludit illū, simile adductū: quia episcopalis dignitas cōfertur cū præiudicio patris. Secūdum verò dictū, scilicet ꝙ hoc posit solùm īdirectè, esset falsum: quia quidirectè potest mai⁹, directè pōt & minus. Vnde decepti sunt in textu, non distinguentes inter posse & facere: quia tex. nō dicit, ꝙ dispensans in spiritualibus, cōsequenter posit dispēsare in secularibus: sed, ꝙ consequenter dispensat, scilicet etiā si nihil aliud exprimatur: quod in nō præiudicātibus indubitanter est verū: & similiter in alijs, si cōstet de voluntate pontificis. Sed contra prædicta arguo per text. ibi dicētem: Id autem, scilicet legitimare quo ad secularia in patrimonio beati Petri, liberè potest apostolica sedes: ex quo videt, ꝙ alibi hoc liberè non possit. Sed dico, ꝙ vtiq; in terris sibi non subditis tēporaliter hoc papa liberè nō potest, sed requiritur causa non solùm ex parte legitimādi, vt in dicto patrimonio. sed etiam ex parte Imperatoris vel Principis, cui præiudicare nō potest, dispensando cum subditis eius eo modo quo sunt subditi, id est, quo ad temporalia, sine causa vel licētia eius: ex causa tamen potest, puta, quia ille deberet legitimare, & nō vult, vel non potest de facto, aut de iure, vel huiusmodi. Cōcludo igitur, & dico, quòd cùm

pote

poteſtas Imperatoris, & à fortiori aliorum principum, vt probant Herue. & Augu. de Ancho. & recitat Archi. tertia parte, titu. xxiij. ſit ſubdelegata reſpectu papæ. ij. q. j. c. quicunque litem. & ſic deriuata à Deo mediante papa, qui ſecundùm *Sanct. Tho. in ij. diſt. xliiij. in* lege tenet apicem in poteſtate ſpirituali & temporali, & tota iuriſdictio Imperatoris à papa depẽdeat, qui illum inſtituit & deſtituit: vt j. in titul. Papa. ſtultum eſt dicere, quòd nõ poſsit circa ſubditos ei⁹, quicquid ille poteſt, vel vltra, maximè de plenitudine poteſtatis: quicquid ſit de poteſtate iurium: quæ tamen non legi aliquid contra hoc apertè dixiſſe: imò expreſſe d. ca. per venerabilem. cõcludit, quòd ex cauſa hoc poteſt, etiam extra patrimonium beati Petri: & hoc nõ ſolùm, ſi ad ipſum recurratur, vt videtur velle glo. ſed ſimpliciter, modò ſubſit cauſa ex parte domini temporalis: qua non extante, hoc non poſſet immediatè de iure: quia præiudicaret domino ſine cã. Et ſi de facto contrariũ tenuit in regno Franciæ, hoc non fuit quia papa hoc non potuerit: ſed quia non expreſsit ſuam voluntatem quãtùm ad *ſucceſsionẽ*, vel ex alia cauſa. Quòd etiam hoc non ſeruetur in practica, nõ eſt quia papa non poſsit, ſed quia non
10 vult, vel certè non expedit. ¶ Quintò* ſpecialiter quæritur de Imperatore, vbi poſsit legitimare? Et dico, quòd in terris ſibi ſubiectis mediatè vel immediatè: imò de iure *ipſe* ſolus poteſt in toto Imperio, non autem alij reges vł principes recognoſcentes eum in dominum: quia legitimatio, ſicut & famæ reſtitutio, & ſimilia, reſeruata videntur principi, cuius eſt proprium diſpenſare circa ſuam legem. Sec⁹ ſi eſſent principes vel ciuitates nõ recognoſcẽtes in temporalibus ſuperiorem: quia iſti tantam habent poteſtatem, quãtam Imperator in ſuo Imperio. vnde & in c. per venerabilem. dicitur, quòd videtur aliquibus, regẽ Franciæ ex hoc quòd ſuperiorem non recognoſcit poſſe legitimare filiũ ſuum, nõ inquantum eſt pater, ſed inquantum eſt princeps. In terris autem eccleſiæ nõ poteſt legitimare per reſcriptum, maximè quantum ad ea quæ p̄iudicant iuri quæſito vel quęrendo: quia in eis nullam habent iuriſdictionem: poteſt tamen in eis legitimare per legem generalem, ſecũdùm Anto. de Butr. quia virtus legis eius ſe extendit ad exiſtẽtes in terris eccleſiæ, nõ ex virtute legis ſolùm, ſed ex generali approbatione eccleſiæ. diſtin. x. ſi in adiutorium. & papa approbare cenſetur, eo, quòd nõ reprobat. *Similiter* legitimare nõ poteſt in terris eorum, qui ſuperiorem in temporalibus licitè nõ recognoſcunt, eadem ratione: & multominus hoc poteſt, qui eius authoritate legitimat: ſed hoc poteſt ſolùm vbi & Imperator. Pro hoc autem ſciendũ eſt, ꝙ vt patet in d. c. per venerabilem. rex Francorum *ſuperiorem* in temporalibus nõ recognoſcit. quod glo. dicit verum de facto: de iure tamẽ ſubeſt, inquit, Imperio Romano. vij. qõ. j. in apibus. ad quod etiam, de elec. c. per venerabilem. multa adducit, & idẽ tenet Hoſti. contra Inno. dicentem, ꝙ de iure tamen ſubeſt papæ, & non *Imperio*: *quia* omnes principes ſeculares Imperatorem recognoſcere debẽt in dominum. lxviij. diſtĩ. Adrianus. Ex quo dicit, quòd reges Hiſpaniæ, Angliæ & Franciæ tenentur de iure obedire Imperatori, licet de facto non obediant. & ſentit, ꝙ cõtra Imperium præſcribere nõ potuerũt, niſi præſcripſiſſent paſsiue, id eſt, nomine eccleſiæ Romanæ: fortè tamẽ, inquit, interim excuſantur à peccato, dũ Imperator non exigit ab eis obediẽtiam: ſicut in ſimili notatur de decimis. & cõſentit Io. Andr. Pan. autẽ in d. c. per venerabilẽ. dicit, ꝙ præſcribere nõ potuerunt, vt ipſi nõ ſubſint Imperio: quia ſine poſſeſsione præſcriptio nõ procedit. non poteſt autem quis poſsidere ſeipſum: iura autem Imperij in ſuis regnis præſcribere potuerunt. Ad quod facit quod not. Io. And. in c. cùm epiſcopus. de offic. ordin. lib. vj. & cum hoc trãſit Sum. Roſ. *Sed* domi. Ant. dicit poſſe defendi, quòd *iſti* cõtra Imperium præſcripſerũt: quia plures poſſunt eſſe Imperatores: quẽadmodum quando plures eliguntur in diſcordia, de conſuetudine vterq; miniſtrat, vt not. gl. in clem. Romani. de iureiur. & hoc tenet etiam quantùm ad non ſubijci: quia *licet nemo poſsit eſſe* in poſſeſsiõe ſui eo modo quo dominus ſerui: ſecus eo modo quo liber homo eſt in poſſeſ-
11 ſione libertatis. ¶ Sextò quæritur,* vtrum comites Palatini, vel alij habentes authoritatẽ legitimandi ab Imperatore, legitimare poſsint in pręiudicium agnatorum? Et dicit do. Anto. *in* d. c. per venerabilem. ꝙ non: & ſimiliter ſi habeant illã à papa: quia huiuſmodi cõceſsiones, tanquam p̄iudiciales *alijs*, ſunt reſtringendæ: vt l. j. §. ſi quis à principe. ff. ne quid *in* loco publi. & intelligũtur ſine aliorũ pręiudicio. ff. de offi. deleg. ſuper eo. Bal. autem in ru. C. eſt in contrariũ, quando ſimpliciter eſt conceſſa authoritas legitimandi. Pan. autẽ in d. c. per venerabilem. dicit inſpicienda fore verba poteſtatis collatæ: & vbi eſſet data ſimpli*ci*ter, credit, ꝙ poſsint legitimare in præiudiciũ agnatorũ, quemadmodũ & Imperator: quia in hac legitimatione iura non loquũtur niſi de patre: cùm agnatis nõ præiudicetur, niſi reſpectu ſpeciei. Poſſet autẽ dici, ꝙ dictum Baldi & Pan. eſt verum quo ad filios naturales tantùm, maximè cùm præiudicatur ſolùm in ſpe: non autem in *ſpurijs* & alijs natis ex coitu legibus dãnato: niſi expreſſe cõcedatur. & facit quod no. Io. And. in addi. ad Spec. in tit. qui fil. ſint leg. dicens, ſi ſpurius dupliciter, ſcilicet ex patre vxorato, & matre maritata, ĩpetrat reſcriptũ legitimationis, nõ *va*let, ſi non ſit expreſſum vtrũq;. facit etiã quod dictum eſt ſuprà §. iij. dicto tertio. facit etiã quod dicet̃ §. ſequenti.
12 ¶ Septimò quæritur,* quomodo intelligẽda ſit legitimatio ex parte legitimati? Et dico multa. ¶ Primum. Legitimatus quo ad ordinem & beneficiũ eccleſiaſticũ, ſi quidẽ hoc fiat ab epiſcopo, nõ *intelligitur* legitimat⁹ niſi ad ea, ad quæ epiſcop⁹ poteſt, ſcilicet ad ordines minores, & beneficiũ ſine cura & dignitate, & poterit etiã ĩ alia diœceſi promoueri, quia hoc eſt de iuriſdictione eccleſiaſtica, & ĩ nullius præiudiciũ: nõ tamen erit legitimatus ad actus ſeculares, ſecundùm *Sum. Piſ. niſi* in terris ſubditis temporaliter papæ. quod non intelligas quantũ ad ſucceſsionẽ, quæ ſummo pontifici reſeruatur, vt dictum eſt, ſed quãtũ ad dignitates ſeculares, & alia nulli præiudicãtia. *Si verò* hoc fiat à papa, poterit promoueri ad parochialẽ eccleſiã, *non* ad perſonatũ vel rectoriã, ad quam per electionẽ procedi cõſueuit. de præb. c. vlti. & conſentit Raynal. Gofr. & Hoſt. ¶ Secundũ. Si papa aliqua exprimat, ad quę aliquem legitimat, ſecundùm Ant. de But. non propter hoc intelligitur legitimare ad alia, niſi quando ſunt minora & non præiudicatiua alijs: ſicut ſi legitimat ad dignitates, non legitimat propter hoc ad ſucceſsionẽ, ſed ad poſſe eſſe conſeruatorem, & huiuſmodi. ¶ Tertium. Legitimat⁹ à papa ſimpliciter in foro cõmuni, ſecundũ Ant. de Butr. non intelligitur legitimatus ad ſucceſsionẽ, niſi exprimatur, etiã ſi legitimaretur quo ad omnia: nec ſecũdũ Gofr. eſt legitimatus quo ad dignitates, ſed verius ſecũdũ Hoſ. eſt, ꝙ ſic, quia talis eſt perinde, ac ſi ex legitimo matrimonio eſſet natus, cũ hoc faciat lex mortua. c. tanta. qui filij ſint legi. & multomagis viua. ff. de cõſtit. prin. l. beneficiũ. & ſicut ſimpliciter reſtitut⁹, ad omnia reſtituitur. C. de ſen. paſ. l. j. ſic
ſimpli

ſimpliciter legitimatus, intelligi debet ad omnia legitimatus. extrà, de priuileg. quia circa. & idem Aſten. libro viij. Sed intellige ſemper excepta præiudicialia, vt dictum eſt. ¶ Quartum. Legitimatus à papa ad dignitates, ſecundùm Gofre. in Sum. & *Hoſt. non intelligitur* legitimatus ad epiſcopatum, & alias dignitates maiores: ſed tãtùm quo ad inferiores. de conceſ. præbẽ. dilectus. quia cũ hęc indulgẽtia ſit odioſa, eſt reſtringẽda: extrà, de cõſang. quod dilectio. ¶ Quintum. Si papa diſpẽſat in matrimonio contracto in gradibus ꝓhibitis *iure canonico*: *nõ* ꝓpter hoc legitimat filios antè cõceptos, ſed cõceptos pòſt legitimat quo ad omnia: & ſi *expreſſe* legitimet antè cõceptos, nõ erũt quo ad oĩa, id eſt, quo ad tẽporalia in terris papæ nõ ſubditis, ſecundũ dominum Anto. Sed verius ſecundùm Io. An. & Pa. in d. c. *venerabilem*. legitimãdo matrimoniũ, vt extũc, erũt legitimi ꝑ omnia, modò ꝓles fuerit generata ex coitu matrimoniali ſaltẽ effectu, licet de iure poſitiuo non tenuerit. ¶ Sextum. Legitimatus ab aliquo principe ſeculari *vel ciuitate*, ſecundũ Innocẽ. intelligitur legitimatus quo *ad omnes* actus ſeculares in terris ſubditis legitimãti: ſed non intelligas de præiudicãtibus, niſi ſpecialiter exprimãtur, iuxta prędicta: in alijs aũt terris quo ad preiudicantia tantùm. & intellige, etiã ſi expreſſe fuiſſet legitimatus ad prẹiudicãtia, ſed propter hoc non erit legitimatus ad ſpiritualia. ¶ Septimũ. Legitimatus ab Imperatore cũ clauſula iſta, ſine præiudicio filiorũ legitimorũ: ſecundũ Ludo. de Bolog. in additio. conſilij xxix. Ioannis de Ana. inci. in Chriſti nomine. debet intelligi, ꝙ æqua lance ſuccedat: non autem, ꝙ in totum ab hæreditate excludatur: quia in omnibus literis, maximè gratioſis, debet euitari maligna & callida interpretatio, & eligi ſana. de decimis. ad audiẽtiã. & de clericis non reſiden. Interpretatio aũt, ꝙ iſte in totum excludatur à ſucceſsione, parũ aut nihil ꝓdeſt: quod eſſe nõ debet: vt in c. ſi papa. de priuilegijs. li. vj. & eſſet cõtra mẽtem & verba legitimantis: & produceret effectum contrarium, contra omnia iura mundi: vt patet in l. legata inutiliter. ff. de leg. j. Et pręterea, ꝙ tale præiudicium non attenditur virtute dictæ clauſulæ, expreſſe probatur per tex. iuncta glo. fi. in c. ij. de pactis. libr. vj. ¶ Octauò quæri-
13 tur,* vtrum filij nati ex clerico non exiſtente in ſacris, ſed in minoribus, & concubina, legitimentur per ſequens matrimonium? Et tenuit Rich. Mal. quòd non: quia coitus cõcubinarius *in clericis* eſt totaliter reprobatus à lege: vt in auth. de ſan. epiſco. §. clericos. vnde non poſſunt dici filij naturales, nec conſequenter legitimari per ſequens matrimonium. Sed Io. And. in mercu. in reg. ſine culpa. recitato dicto Richar. determinat contrarium, per regulã, quòd ex quocũq; coitu ſint *nati*, modò potuerit eſſe vxorius, ſi conſenſus affuiſſet, legitimantur per ſequens matrimonium: ſecus ſi tũc nõ poterat eſſe vxorius. Bar. aũt in l. cõcubinã. ff. de cõcu. diſtinguit an ille cleric⁹ fuerit beneficiat⁹ néc-ne. ſed hoc nihil facit cõtra Io. And. quia dato, quòd eſſet beneficiatus, nihilominus ſi contraheret matrimonium, teneret: & conſequenter legitimarentur: per d. c. tanta. Et per dictam regulam patet, ꝙ ſi Saracenus habuit filium ex Chriſtiana, & poſtea effectus Chriſtianus contrahat cum illa, nõ propter hoc filius legitimatur: quia tempore cõceptionis nõ poterat eſſe matrimoniũ: vt in c. caue. xxviij. q. j. Et idẽ dic de nato ex coitũ inceſtuoſo: licet poſtmodum ex diſpẽſatione eccłię cõtrahatur matrimoniũ: niſi aliud in diſpẽſatione dicatur: quia tẽpore cõceptionis non poterat eſſe matrimonium, obſtãte impedimẽto cõſanguinitatis & affinitatis. Et ſic Panor. in d. c. tãta. concludit, quòd vbi coitus non poterat eſſe vxorius, obſtãte impedimẽto perpetuo, non remouibili ſine diſpẽſatione eccłię: filij per ſequẽs matrimonium nõ legitimãtur. ¶ Nonò quæritur,
14 * vtrum poſsit quis petere ſe pronuntiari legitimũ? Et dicit Inno. quòd non, niſi ad aliquem effectum: puta, ſi agitur de ſucceſsione: & imputatur ſibi, quòd non eſt legitimus: quia tunc hoc poteſt petere: vt in c. j. qui filij ſint legi. vel ſi diffamatur de illegitimitate. Et idẽ Pan. in c. cauſam. eod. titu.

DE LEGITIMA PORTIONE.

1 *Legitima portio quotuplex ſit, & quid in eis cõputetur. & nume. 1.*
3 *Legitima debita iure naturæ an poſſit ſtatuto, uel conſuetudine tolli.*
4 *Legitima an perdatur per non confectionem inuentarij.*
5 *Legitima filij an perdatur per crimen patris in læſam maieſtatem.*
6 *Legitima an priuari poſſet filius non implens uolũtatem piam patris.*
7 *Hæres inſtitutus an poſſit repudiare hæreditatem retenta legitima.*
8 *Legitimæ ſupplementũ petit, qui eſt inſtitutus in minori parte.*
9 *Falcidia in quibus caſibus ceſſet.*
10 *Falcidia an detrahatur etiam de legatis ad pias cauſas unà cũ alijs.*
11 *Falcidia quæ ceſſat in legatis ad pias cauſas, an pertineat ad onus hæredis, uel aliorum legatariorum.*
12 *Trebellianica in quibus caſibus ceſſet.*
13 *Legitimam & Trebellianicam an quis ſimul deducat.*
14 *Inſtitutus in re certa an per omnia habeatur loco legatarij.*
15 *Eccleſia hæres adiens ſine inuentario an teneatur in ſolidum.*
16 *Legitimam an ſufficiat habere quoquo titulo relictam.*
17 *Legitimam an debeant habere parentes iure inſtitutionis.*
18 *Legitima an ſit aucta in aſcẽdẽtibus ſicut in deſcendentibus ad trientem uel ſemiſſem.*

LEGITIMA portio, eſt pars hęreditatis aliquibus à lege decreta. Cùm enim olim poſſet teſtator totã hæreditatem ſuam alteri relinquere, lex ſtatuit aliquid relinqui legitimis hęredibus, vt patebit. ¶ Primò ergo quęritur,
1 *quotuplex eſt legitima portio? Et dico, ꝙ eſt triplex. ¶ Prima dicitur legitima: vt C. de inoffi. teſtamen. l. omnimodo. dicitur etiam aliquando debita pars: vt in l. ſcimus. C. eodem. aliquando debitum ſimpliciter: vt in authen. de triente & ſemiſſe. §. j. aliquando debitum bonorum ſubſidium: vt C. de inoffici. donatio. l. ſi totas. aliquando dicitur pars debita iure naturæ: vt in authentico, de triente & ſemiſſe. §. hoc nos. Hæc debetur iure naturæ filijs, qui ſine cauſa exhæredari non poſſunt: & eis mortuis debetur nepotibus ex eis legitime natis: & huic nullum grauamẽ poteſt imponi per legata aut fideicõmiſſa: ſed per debita tantùm. non poteſt etiã ei imponi dilatio, vel cõditio, aut modus: & ſi apponantur, habentur pro non adiectis: dicta l. omnimodo. & duabus ſequẽtib⁹. Et hæc eſt talis: Si filij ſunt quatuor, vel infra, debent habere tertiã partem: ſi quinq;, vel vltra, debent habere medietatem. C. de inofficio. teſtamen. authent. nouiſsima. Et intellige etiã partem, vel medietatem eius quod eis deferebatur ab inteſtato: vt nota. gloſſ. in l. ſi arregator. de adoptio. & ibi Bart. pro hoc allegat l. Papinianus. §. quoniam autem. ff. de inofficio. teſtamen. Et intellige detractis debitis, ſi quę eſſent. Pro quo facit l. veniſſe. ff. de verbo. ſigni. ¶ *Secunda, dicitur Falcidia* à Falcidio authore, quę debetur iure inſtitutionis, & eſt quarta pars totius hæreditatis, quã inſtitut⁹ hæres retinet
& detr

& detrahit sibi de singulis legatis, nisi ad pias causas, si hæreditas est exhausta legatis: vt quia supra dodrátem in tres partes hæreditatis est aliquid legatum vel fideicõmissum. de test. Raynaldus. auth. similter. C. ad legẽ Fal. Insti. eo. j. respõ. ¶ Tertia dicitur Trebellianica, à Trebellio autore: quæ debetur inre institutionis: & est quarta pars totius hæreditatis: sicut cùm institutus hæres vniuersaliter, vel in certa quota hæreditatis, rogatur vt alteri restituat hæreditatẽ sine liberis moriẽdo: põt sic institutus retinere quartã partẽ totius hæreditatis. Inst. de fideic. hære. §. sed quia. 3 & C. ad Treb. per totũ. etiam si plures fuerint hæredes: tamen institutus hæres in certa parte eam nõ habebit, secundùm Bal. in l. j. ff. ad legem Fal. Vnde no. secũdùm Pano. in c. Raynutius. de testa. ℘ hæc quarta Trebellianica non detrahitur per hæredem constitutum in re certa, sed per vniuersalẽ: vt cõsuluit Bal. per l. j. ff. ad l. Fal. id est, per constitutũ hæredem insolidũ, vel in quota hereditatis: sicut Falcidia detrahi potest per institutũ in dimidia: vt probatur in c. Raynal. de testa. Et hæc detrahitur de tota hæreditate, sicut Falcidia deducitur nõ ex tota hereditate, sed ex singularibus relictis. ¶ Secũdò quæritur,* quid cõputetur in 2
istis legitimis? Et dicit Panor. in c. Raynutius. de testa. ℘ in Falcidia non computantur nisi ea, quæ obuenerũt hæredi iure institutionis: non autem legata, vel alio titulo prouenientia. in Trebellianica verò cõputantur nõ solũ quę obuenerunt illi iure institutionis, sed etiã quę ex testamẽto: puta, iure legati, vel donationis: nõ aũt alia obueniẽtia extra testamentũ: & de prædictis est casus, vt ibi Bart. & Ange. & Imo. in l. in quartã. ff. ad legem Fale. & ibi ponũt rationẽ differẽtię: cũ gl. quę dicit, ℘ ideò est, quia i Falcidia plus grauatur hæres, cùm onera hæreditaria remaneãt penes eũ in solidum: ideo q; releuatur in hoc, vt illud solùm computetur in Falcidiam, quod iure hæreditario capit: in Trebellianica aũt non sustinet onera, nisi pro parte: ideóque plus grauatur. In legitima verò, seu in portione debita iure naturæ cõputãtur nõ solũ prouenientia ex testamẽto quocũq; titulo, sed etiã vndecunq; sint profecta, scilicet à defuncto: secus si quid caperetur extra patrimonium defuncti: qa illud in quartã nõ imputatur: vt l. scimus. §. repletionẽ. C. de inoff. testa. quod etiam vult Bartol. in d. l. in quartã. Et sic patet, ℘ captum extra testamẽtum, non cõputatur in quartã Trebellianicam: vt l. pater filiũ. ff. ad Trebellia. & tũ cõputatur in legitimam debitam iure naturæ. Cuius ratio est, secundùm Bar. in d. l. in quartam. quia Falcidia, & Trebellianica debetur occasione testamẽti: ideo in eam non cõputatur, nisi quod venit ex testamẽto: debita verò iure naturæ venit aliunde, cũ nõ proprie proueniat ex volũtate patris, sed ex legis dispositione: quia, velit, nolit pater, oportet filium habere legitimã suã. ¶ Et ex his patet, ℘ in alijs quartis, quæ deberentur ex alijs dispositionibus, vt mulieri, vel viro ex forma statuti, computatur quicquid extrinsecus venit: vt in authen. præterea. C. vnde 4
vir & vxor. ¶ Aduertẽdum est tamẽ circa hoc vltimum, secundùm Pan. in d. c. Raynutius. ℘ aut pater donauit filio ob causam, puta dotis, vel donationis propter nuptias: & illud imputatur in suam legitimam: vt in auth. ex testamento. C. de collatio. aut fuit donatio facta simpliciter: & tũc si tenuit, vt quia facta fuit filio emãcipato, vel filio vt bene merito, illud non computatur: quia valet hæc donatio, ac si fuisset facta extraneo. Aut donatio nõ tenuit in vita: & 5
tũc cõputatur in legitimam, etiam si morte cõfirmetur. Et ex his infert Pano. in d. c. Raynutius. quòd Falcidia magis est prius legata, quàm Trebellianica, & ista est magis, quã legitima. ¶ Aduertẽdũ est etiam, secundùm Asten. quantũ ad modum inchoandi huiusmodi quartas, si hæres institutus sit de liberis testatoris, ad quem pertinet portio naturalis: primò ex tota hæreditate deducet legitimam portionem, scilicet tertiã, id est, quatuor vncias: ex reliquis verò octo vncijs defalcabit per legem Falcidiã iure institutionis, quartã, id est, duas vncias: reliquas verò sex, id est, medietatẽ hæreditatis diuidet inter legatarios pro rata. Inst. ad legem Falcidiam. §. cùm autem. ¶ Tertiò quæritur, *vtrũ legitima debita iure naturæ possit per statutum, vel consuetudinem tolli in totum? Et dicit Alber. in l. quoniã in prioribus. C. de inoff. testa. ℘ Doctores communiter, & etiam Vltramõtani tenent, ℘ non: alij verò magni tenent, ℘ sic. Sed prima opinio videtur esse verior, scilicet, ℘ nõ in totũ: licet possit per statutũ, vel consuetudinem minui aut distingui: quia sicut à natura dependet alimentatio filij à patre. ff. de iust. & iur. l. j. §. hinc desc̃dit. ita post mortem patris alimẽtatio filij ab hac portione iure naturę debẽ pẽdere videtur: vt innuitur in auth. de triẽ. & semi. §. j. ad fi. & §. phibemus aũt. ibi: si vult filiorũ. &c. Pro hoc facit Insti. de iur. natu. §. j. ff. de pac. l. ius agnationis. Cy. autẽ in l. sancimus. C. de nuptijs. & Dy. in regula, indultũ. & Bart. in l. Titio. §. fi. ff. de cõd. & dem. tenet, ℘ tolli potest in totũ: quia ista portio est de iure ciuili, cùm olim non esset. Sed hæc ratio nõ cõcludit: quia est de iure ciuili solũ, quãtũ ad taxationẽ talis quãtitatis, non autẽ absolutè. Potest tamen in d. c. Raynutius. distingui, & bene. Nam aut filius nõ habet vnde viuat aliũde: & sic vera est opinio prima, & mouetur: quia iure ciuili spurio nihil debetur: vt in auth. ex cõplexu. C. d̃ incest. nup. & tamẽ ius canonũ sequẽdo naturalẽ æquitatẽ disponit vt habeat alimenta. de eo qui duxit in mat. c. cũ haberet. ergo forti⁹ ĩ legitimo, si hoc vult ius ciuile, posset ius canonicũ hoc tollere. Aut habet vnde viuat: & sic est vera secunda. Aduertendũ est tamẽ, ℘ licet in legitima ista filius grauari nõ possit per fideicõmissũ, secundùm opinionem communem, per l. quoniã in prioribus. C. de inoffi. testa. & l. cũ patronus. ff. de leg. j. de quo Bar. & Dy. dubitauerunt in l. j. ff. de vulg. & pupilla. substitutio. tamẽ succedẽtes ab intestato ipsi filio, si illũ decedere cõtingat impuberẽ, possunt grauari. & est casus in l. si fundũ per fideicõmissum. cũ l. seq. ff. de leg. j. Vnde dicit Bal. in l. cũ virum. C. de fideicom. ℘ substitutus filio impuberi, poterit grauari vt restituat legitimam filio debitam. Et si verba sunt dubia: puta, testator dixit, post mortẽ filij mei impuberis hæreditas integra restituatur Seio: nec ex presisit, per filium, vel succedẽtes ab intestato filio meo, vt per substitutũ datum filio meo: fideicommissum debebitur in legitima, etiam secundùm Barto. in l. qui duos. ff. de vulg. & pupil. substi. & communiter sequuntur scribentes ibi. & refert Pan. fuisse consultũ per Io. de Imo. & Fulg. in c. Raynutius. de testa. licet Bart. in l. cohęredi. ff. de vulga. & pupi. sub. aliter dixerit. ¶ Quartò quæritur,* vtrum per 4
non cõfectionem inuẽtarij perdatur legitima debita iure naturæ? Et dico, ℘ Bar. in auth. sed cùm testator. C. eod. refert. glo. tenere, quòd non, in authẽ. hoc amplius. C. de fideicom. ¶ Quintò quęritur,* vtrum legitima debita iure 5
naturæ amittatur per crimen patris in læsam maiestatem? Et dico, ℘ Car. in cle. pastoralis. de re iud. refert Landu. tenere, quòd nõ: & filios audita cõdẽnatiõe patris, si furtim subripiant legitimã, non teneri ad restitutionẽ principi, saltẽ in foro animę: qa possunt tenere de iure naturæ, qd per ius positiuũ tolli non potest. Ad hoc, de testa. Raynutius. quia pater nõ potest priuare filiũ legitima, nisi in casu ingratitudinis. C. de inoffi. test. l. quoniã in prioribus. & facit c. ius dictũ. de verb. signi. & authẽ. de hęre. & falci. §. si quis autem nõ implens. vbi dicitur, ℘ etiam propter reatũ inobedientiæ filius priuari nõ potest legitima. Sed Zen. tenet contrariũ: quia per contractũ potest tolli legitima: cùm debeatur deducto ære alieno: vt l. Papinianus. §. iiij. ff. de inoffi. test. In delictis autẽ quasi contrahimus: quia per quasi contractũ quis se obligat ad pœnã. ff. de iure fis. l. Imperatores. Hanc opinionẽ tenet Ioan. de Lig. & dicit veriorẽ: quia legitima est quota bonorũ, quã pater 7
habet tempore mortis: nihil autẽ habet, quãdo sunt confiscata. ff. de inter. & releg. l. iij. Et pro ista opiniõe facit qđ not. Bart. in auth. si qua mulier. C. de sacrosan. eccle. vbi dicit, ℘ portio legitima filio debita, non debetur, nisi post mortem naturalẽ: vt l. j. §. si impuberi. ff. de col. bo: vbi dicit Bar. ℘ ille §. facit ad quæstionẽ, an pater debeat soluere condẽnationẽ vsq; ad legitimã, si filius condẽnetur ℘ maleficio? Et dicit, ℘ videtur tex. ibi, ℘ non: quia in vita 8
patris nõ debet legitima separari: vt in d. §. si impuberi. & in l. fi. ff. de lib. agno. dicit, ℘ filiꝰ nullũ ius habet in debito bonorũ subsidio viuẽte patre. Et de hoc vide casum 9
in d. l. fi. quia patronus nullũ ius habet in bonis liberti. ℘ quo l. ij. ff. si à pa. quis fue. manu. Sed quòd dicit Bar. legitimam nõ deberi, nisi post mortem naturalem: intellige, vel sibi æquiualentem, scilicet mortẽ ciuilem: puta, religionis ingressum, quando hęc habet, quo ad bona tẽporalia omnino eundẽ effectũ, quem habet mors naturalis: puta, si ingrediatur religionẽ fratrũ Minorũ: vt no. Bart. in d. authen. si qua mulier. Pro quo etiam facit c. cùm simus. de regula. & idẽ est de quacunque religione, in qua ingressus bona sibi retinere nõ potest etiã in communi. Primam opinionẽ Landul. Sum. Ange. tenet, tanquã magis piam, licet de rigore iuris minus verã: quia per titulum lucratiuum, & donationem, pater in præiudiciũ filij alienare nõ potest. C. de inoffi. do. per totũ. & de dona. & quod ibi no. c. fi. fiscus autẽ hoc capit ex titulo lucratiuo: ideóq; non potest in præiudiciũ filij. Ad Zen. dicit verũ dicere, quãdo ex quasi cõtractu dãnificauit principem in bonis: aliàs nõ est æs alienũ: nec propriè pater tenetur ex quasi cõtractu, sed simpliciter ex delicto. Ad Io. de Lig. dicit patere: quia alienatio facta titulo lucratiuo in fraudẽ filij, non valet. Ad Bar. mihil dicit, nec illũ adducit. Summa autem Ros. tenet opinionem secundam: & ita tenendum est: quia Sũ. Ang. male probat, & male soluit. Patet primũ: quia quod dicitur, patrem alienare nõ posse titulo lucratiuo in præiudiciũ filij, verum est, sponte sua: quod non est hic, vbi cogitur: & prętera hic ipse nõ alienat, sed ius. Patet etiã secundũ quo ad Zen. quia princeps damnũ patitur, in honore saltẽ: & est æs alienũ, non ex sublatione, sed ex legis condemnatione. Et quo ad Ioan. de Lig. quia
6 valet talis alienatio, quãdo est coacta, & à lege. ¶ *Sextò quæritur, cùm dicitur in testamento, ℘ si filij non fuerint executi voluntatẽ testatoris, sint exhęredati, & priuati legitima debita iure naturæ: an incurrant dictã pœnã non exequẽdo, maximè ad pias causas? Et dico ℘ gl. in c. si hæredes. de testamen. limitat authẽ. hoc amplius. C. de fideicomiss. dicens, ℘ filius institutus nõ implens voluntatẽ in relictis ad non pias causas, solùm priuatur successione defuncti, nõ autem debito iure naturæ: sed si relicta sunt ad pias causas, priuat etiã debito iure naturæ. Et licet glo. in fi. nõ videatur istã opinionẽ firmare, eam tamen sequitur Host. licet fateatur, ℘ si filiũ pœniteret, ecclesia posset illi facere aliquã eleemosynam. Panor. autem dubitat de

hoc: quia iura loquuntur de relictis in testamẽto: hæc autem portio filio debetur extra omne testamẽtum, cùm sit quasi debitũ naturę. Vnde iura solùm voluerũt excludere à cõmodo habito per defectũ: quia ex quo noluit onus, non debet habere honorem, seu emolumentũ. Quæ ratio cessat in debito iure naturæ, quod debet sine aliquo onere: vt l. quoniam in prioribus. de inoffi. testa. Item negare nõ possumus quin res sit dubia: & in dubijs sequi debemus partẽ benigniorẽ: vt in regu. odia. de reg. iur. lib. vj. vide etiã §. ix. casu iiij. ¶ Septimò* quæritur, vtrum filius 1
institutus hæres possit repudiare paternã hæreditatẽ retentã sibi legitimã? Et dicendum est quòd non: quia cùm etiã in legitima fuerit institutus, nõ põt pro parte acceptare, & pro parte repudiare, secundũ Bar. in l. gerit. ff. de acqui. hęre. & Bald. in l. vnica. C. quando non petent. par. Et eadem ratione idem dicendum est patre decedẽte ab intestato: quia nõ potest agnoscere hæreditatem paternã pro parte, & pro parte abstinere. ¶ Octauò* quęritur, qd 1
si filius institutus sit in minori parte? Et dico, ℘ nihilominus aget vsq; ad supplementũ. d. l. omnimodo. quia hęc legitima datur in bonorũ subsidiũ de iure naturę. ¶* Nonò 1
quęritur, in quibus casibus esset Falcidia? Et dico quòd in multis. ¶ Primò, in his, quę sic legãtur, ℘ alienari nõ possunt, vt pueniãt ad successores eius, cui relicta sunt. C. ad le. Fal. auth. sed in ea re. ¶ Secundò, in his, quę ad pias causas relinquũtur, vt in in auth. similiter. C. ad le. Fal. & Bal. in l. à iure. §. à Titio. ff. de cõdi. & demõst. Si tamen ecclesia, vel piꝰ locus institueretur hæres: tũc detraheretur Falcidia de legatis factis alteri ecclesię, vel pio loco: quia currit priuilegiũ cũ priuilegio: & sic cõcurrentibus priuilegijs vtuntur iure cõmuni. Pro quo facit l. assiduis. C. qui po. in pigno. hab. & no. Pan. in c. in præsentia. de proba. & idem tenet Dy. & sequitur Alberi. in l. si quis ad declinandam. C. de epis. & cle. Et quod dictũ est, Falcidiã non deberi de legatis ad pias causas: Bal. in d. l. auia. dicit verum, etiam si indirectè relinquãtur: puta, cũ legatur mihi fundus, cũ pacto, ℘ restituatur ecclesię. ¶ Tertiò, in testamẽto militis. C. ad l. Falc. l. in testamento. Sed hodie corrigitur per auth. de hęred. & fal. §. fi. ideó q; nõ cessat. ¶ Quartò, in malè ablatis certis, vel incertis legatis: & similiter in alijs alienis. l. ĩ ponẽda. C. ad l. Falc. & tenet Sũ. Ang. sed melius Sum. Ro. cũ Bar. in l. j. C. de sacrosan. ecc. distinguit: quia si sunt incerta, cessat Ffalcidia, qa sunt ad pias causas, id est, pro anima illius, cuius erãt. Si verò sint certa relicta his, quibus debẽtur, nõ sunt ad pias causas: quia proxima causa relinquendi, est debitũ, & nõ causa pia: quę est solũ, quãdo nulla necessitas subest: sed sola religio, & liberalitas in Deũ. Vnde in his videtur cõcludere, ℘ Falcidia possit detrahi, si probari nequeũt: si verò is, cui relinquuntur, probaret sibi debita esse aliũde, q̃ ex testamento, detrahi nõ posset, sed cessaret. ff. de auro & argẽ. leg. l. qui vxori. Hęc ex Bar. quẽ sequitur Sũ. Ro. indistinctè. Sed melius dicitur, ℘ Bar. loquitur in foro causarũ: in foro autẽ animæ etiã si probari nequeũt, modò hęres sciat, vel ℘ probabiliter credat esse aliena, nõ põt Falcidiã subtrahere: quia esset subripere aliena. Et si pater pro malè ablatis tantum leget, ℘ legitima iure naturę debita minuatur: dicit Astẽ. lib. iij. tit. xxv. post Monal. ℘ si talia malè ablata probari non possunt, hęres soluere nõ tenetur, vt debitũ, id est vt æs alienũ, sed vt legatũ. Vnde si legitimã iure naturę debitã minuit, soluere non tenetur: intellige in foro causarũ, etiã in foro cõscientiæ, nisi sciat, vel probabiliter credat ita esse. Secꝰ in illo, cui Falcidia cõpetit: quia cùm talia le-

gata sint ad pias causas, cessat hodie, vt dictum est: ideó q; illã nõ detrahet. Consilium autem datur tali patri à Monal. si filiũ inducere nõ potest, vt velit ea restituere male ablata, quę quasi totã hæreditatem exhauriunt, vel ad hoc se obligare, legitima nõ detracta: vt restituat ipse dum viuit, vel faciat codicillum, in quo ordinet omnia bona sua distribui pauperibus, pro male ablatis incertis: asserens, ꝙ plura sunt male ablata, quàm sua bona, & similiter, quæ ꝙbari nequeũt relinquat his, quibus debẽtur. ¶ Quintò, si testator certꝰ de quãtitate sui patrimonij prohibeat ex presse deduci Falcidiã: in auth. sed cũ testator. C. ad l. Fal. ¶ Sextò, si hæres nõ fecerit inuentariũ secundũ modũ, & tempus statutũ à iure: vt in dicta authen. sed cum testator. ¶ Septimò, si hæres intra legitimũ tempus voluntati non paruerit testatoris: de testa. Raynaldus. ad fi. vbi dicit gl. tempus legitimũ esse tẽpus anni à iussu iudicis cõputandũ, intra quod si nõ paruerit, dicit etiã, ꝙ perdit omnia, excepto eo, qđ sibi debetur ex fideicõmisso. ¶ Octauò, de legato dotis: vt l. ij. §. idẽ quæsiuit. ff. de dote prę le. ¶ Nonò, in libertate legata. l. Papinianus. ff. de inoffici. testamẽto. ¶ Decimò, quando legatur instrumentum rei alterius. ¶ Vndecimò, in casu legis beneficio, quãdo scilicet occultauit, vel negauit res hæreditatis. ff. ad legẽ Falcidiã. vide etiã infrà §. xij. casu. ¶ Decimò* quæritur, vtrũ factis multis legatis, tã ad pias causas, quàm non pias, excedentibus facultatẽ hæreditatis, debeat fieri detractio de vtrisq;, an solũ de his, quę nõ ad pias? Et dicit Alberi. in l. si quis ad declinandam. C. de episco. & cleri. quòd fit cõmuniter de vtrisq;, nõ obstãte, ꝙ cesset Falcidia ĩ his, quę ad pias causas: qa nõ est Falcidia, sed declaratio legati inaniter facti ab initio. ff. ad Treb. l. j. §. si is qui quadraginta. ¶ Vndecimò* quæritur, cũ in legatis ad pias causas cesset Falcidia: vtrũ hoc ptineat ad onus hęredis, an aliorũ legatariorũ? Et dicit Bar. in auth. sed & in ea. C. ad legem Falcidiam. ꝙ onerãtur hęredes, & legatarij: quia ista legata debẽt ante omnia detrahi, vt æs alienũ. ff. ad l. Falcid. l. æris alieni. & sic ex hoc hæres minorẽ quartã, & alij legatarij minus habebũt de legato. ¶ Duodecimò* quæritur, in quibus casibus cesset Trebellianica? Et dico ꝙ in multis. ¶ Primò, in legatis ad pias causas: vt dictũ est s. Legatum. iiij. §. vj. ¶ Secundò, si testator prohibuit: vt in authen. de hęred. & Falci. §. si verò expressim. ¶ Nã si potest tollere Falcidiã, multo magis Trebellianicã, quę minꝰ est priuilegiata: vt ff. ad l. Falci. l. in quartã. Et licet cõtrariũ teneat gl. in authen. sed cũ testator. C. ad l. Falci. tamen Bar. in l. Marcellus. ff. ad Treb. cõcludit quòd potest: dicens idem tenere Odof. lac. de Aret. & Cy. & est opinio cõmunis, & verior: vt in d. §. si verò. ¶ Tertiò, quando substitutio euanescit: vt puta, qa restituere rogatus si decederet sine liberis, vel nõ maritaret, & huiusmodi, ingreditur religionẽ: vt in authen. nisi rogati. C. ad Treb. ¶ Quartò, quãdo solo iudicis officio cõpulsus adijt hæreditatẽ: quia totũ restituet. Inst. de fideicõ. hære. §. in primis. ¶ Quintò, in fideicommisso vniuersali relicto ad pias causas: quod vniuersale dicitur, quãdo tota hæreditas venit restituẽda: sicut dicitur particulare, quãdo restituẽda venit solũ quædã particularia bona. Hoc eñ tenet Bar. in authẽ. sed in ea. C. ad leg. Falci. cõtra gl. in c. j. de testa. lib. vj. nõ obstãte ratione in contrariũ, scilicet quia si in fideicommisso vniuersali nõ detrahatur, frustra erit hęres. Dicit enim in lege, Marcellus. ff. ad Trebellia. hoc esse contra textum in corpore vnde sumitur auth. similiter. C. ad leg. Falci. vbi loquitur quãdo tota substãtia est exhausta. Nec est in vacuũ hęres: quia tex. in dicto auth. de hęred. & Falc. §. si verò expressim. dicit, ꝙ habet meritũ quo ad Deũ: quia exercuit actũ pietatis. ¶ Sextò, admittitur tã ipsa, quàm Falcidia, secũdùm Bal. in l. scimus. §. licẽtia. C. de iure delibe. per negationẽ fideicõmissi in qualitate, vel quãtitate facta: si ille, cui fideicõmissum est factũ, probauerit qualitatẽ, vel quãtitatẽ fideicõmissi: nec aliquã ex ipsis poterit detrahere. ¶ Septimò, secundũ aliquos, per nõ confectionẽ inuentarij. Sed verius est secundũ Bar. in d. auth. sed cum testator, quòd non debet induci correctio legis corrigentis: vt l. præcipimus. C. de adop. & idem tenet Iaed. de Bel. & Cy. ¶ Decimotertiò* quæritur, vtrũ qs possit deducere duas legitimas portiões, scilicet debitã iure naturæ, & Trebellianicam? Et dico de hoc olim fuisse opiniões: vt patet in l. quanquã. C. ad le. Fal. hodie verò distinguendũ est cum Bar. in l. Papinianus. §. meminisse. ff. de inoff. testa. & Bal. in l. filiũ quẽ habentẽ. C. famil. ercisc. & Canonistis in c. Raynutius. & in c. Raynaldus. de testa. Nam si substitutio aut rogatio sit facta purè, aut ad certũ diẽ, intellige de præsenti, quod pinde est, ac si sit pure facta, tũc detrahere nõ poterit, nisi vnã quã voluerit. Sed si sit facta sub cõditiõe: puta, si decedat sine liberis, vel ad incertũ diem: tunc poterit deducere ambas. Et sic cõcorda ius canonicũ & ciuile. & hæc est opinio cõmunis, secundũ Pan. in d. c. Raynutius. vbi etiã approbatur, sicut & d. c. Raynaldus. licet contrarium videatur de iure ciuili: vt in authẽ. de resti. §. quã ob rem. Vnde dicit Bart. ꝙ vbi quis esset rogatus de restituendo incõtinẽti, vel purè, nõ obseruaret illa decretalis de duplici portione deducẽda, vt sæpe cõsulit. Quod qdẽ sæpe accidit, quãdo dispositio nõ valet iure testamẽti: & est apposita clausula, ꝙ valeat saltẽ iure codicillorũ. de qua vide j. Testamentũ. j. §. xj. Tunc enim si testamẽtum non valeat aliqua ratione, vt quia in eo nõ sunt testes debiti, vel alia causa: testator videt voluisse, ꝙ hęreditas restituatur veniẽtibus ab intestato statim: vt no. in auth. ex causa. C. de liber. preterit. & sic non detrahetur, nisi vna quarta. hæc ex illo. Ratio aũt diuersitatis secundũ doct. vt refert Aften. lib. iij. tit. xxv. & Pan. in d. c. Raynutius. est, qa in restitutione fienda pure de præsenti cõcurrunt eodem tempore duæ deductiones. quod regula iuris ciuilis non patitur: vt l. in ratione. §. quod vulgo. ff. ad l. Fal. & in l. iubemus. C. ad Trebel. & in d. l. filium quem habentẽ. Vbi verò nõ est fienda purè, vel ad certã diem de præsenti, sed ad incertã, posset incontinenti deduci quarta debita iure naturæ: qa eã sine omni grauamine debet hãbere: in processu verò tẽporis deducet Trebellianicã, ĩ qua cũ fructꝰ percepti cõputãtur, minus diminuitur substãtia hæreditatis, quàm si fieret restitutio incõtinẽti, vbi substantia eius minueretur. Et per hoc videtur, ꝙ si dies illa incerta, vel cõditio emergeret ante pceptionẽ fructuũ, detraheretur tertia portio tãtũ. ¶ Decimoquartò* quęritur, vtrũ institutus in re certa habeatur p omnia loco legatarij? Et dicit Pan. post gl. in d. c. Rayn. ꝙ habetur loco legatarij, quo ad quędã, & quo ad quędã loco hęredis. de quo dicẽdũ, vt in l. quoties. C. de hęre. instit. Et inter cæteros effectus operatur hoc vnũ notabile in instituto in re certa: qa cohęredẽ nõ potẽte, vel nolẽte adire hęreditatẽ, iste habebit illã in totũ: qa nõ põt testator decedere pro parte testatus, & ꝙ parte intestatus. l. j. §. si ex fundo. ff. de hęre. insti. quã vtilitatẽ iste nõ assequeretur, si esset purus legatarius, quinimo deret legatũ, ex quo nõ adit hæreditas ex testamẽto. C. si quis omi. cau. test. quasi p totũ. nisi ad piã causam: quia talia debẽtur, etiam nõ adita hęreditate: vt voluit Bar. l. j. C. de

C. de sac. sanc. eccl. De quo vide s. Legatũ. iiij. §. viij. ix. & x. ¶ Decimoquintò quæritur, quid si ecclesia vel hospitale instituitur hęres, & adeat absq; beneficio inuentarij, an teneatur in solidũ? Et Bar. in d. auth. sed cũ testator. respõdet per verbũ, cogitabitis. sed in l. j. C. de sacrosan. eccle. tenet ꝙ non: quia iura ciuilia nõ possunt obligare ecclesiam, & pia loca, vltra vires hęreditatis: cùm talis obligatio nõ sit de iure naturali: vt in legatis ad pias causas cessat omnis solẽnitas iuris ciuilis. Si tamen aliquis facerdos instituatur hæres ratione cõsanguinitatis vel amicitiæ, nõ intuitu diuinæ religionis: tũc putat teneri in solidũ: vt in authen. de hæred. & Falcid. §. penulti. Secus si amore Dei, vel pro anima sua. ¶ Decimosextò quęritur,* an filio sufficiat habere legitimã, quocũq; titulo relicti? Et dicit Bar. in auth. nouissima. C. de inof. testa. ꝙ hodie habere debet iure institutionis: vt in authent. vt cum de appel. cogno. §. aliud. Ratio, quia est titulus magis honorabilis. Item, quia habet ius accrescendi in hæreditate: vt no. in l. quoties. C. de hæred. instit. Et debet eam habere cũ vsufructu: vt in auth. de trien. & semis. §. prohibemus. Et sic l. vxori meę. de vsufructu leg. est correcta in filijs. Dicit etiã glo. in d. §. aliud. ꝙ in minimo facta institutio excludit querelã, vt in dicta authen. vt cum de appel. cogno. §. cęterũ si qui. aget tamẽ ad supplementũ: vt C. de inoffic. testa. l. omnimodo. Nec sufficeret, si filio relinqueretur fideicõmissum vniuersale: vt vult Bart. in l. ita tamen. §. qui rogatus. ff. ad Trebe. & in l. scimus. §. cùm aũt. C. de inoffic. testam. vbi glo. reprobat: quia tex. in corpore, vnde sumitur authen. nouissima. præallegata, expressam mentionẽ facit, ꝙ non valet iure fidei cõmissi: quod etiã videtur expressum in dicto §. qui rogatus. Gloss. tamen singularis in dicta authen. nouissima. de qua ibi Alexãder de Imo. facit magnũ festum, distinguit: quia si testamentũ fiat solenne, debet institui. Si verò minus solenne, puta inter liberos, sufficit quocũq; relicti titulo, dũmodo aliquid relinquatur, quia defectus alicuius solennitatis iuris positiui, illud nõ vitiat: vt in §. ex imperfecto. l. hac cõsultissima. C. de testam. & aget vsq; ad supplementũ. Secus si præteriti fuerint aliqui ex ipsis filijs: qa testamentũ esset nullum. l. filio præterito. ff. de iniusto rupto; testa. Item limita, ꝙ debet habere iure institutiõis: nisi institutio omitteretur in fauorẽ filij: vt in casu l. multi. de liber. & posth. vt notabiliter videtur cõcludere Bart. & Imo. in l. cùm ex filio. de vulgari & pup. substi. Item fallit si statutũ hoc nõ sic diceret: secundũ Bald. in l. fin. C. de bon. quæ libe. Et nota, ꝙ mater nõ debet habere legitimã filij, nisi quãdo filius facit testamentũ, vel moritur ab intestato: secus si pater facit testamentũ filio impuberi: vt in c. si pater. de testa. lib. vj. ¶ Decimoseptimò quæritur,* vtrũ hodie parẽtes debeãt habere legitimã iure institutionis? Et dicit Barto. in d. authen. nouissima. ꝙ gloss. in l. j. §. j. ff. si à pa. quis fuer. ma. tangit istam quęstionẽ in patrono: & cõcludit, ꝙ patronus potest habere quocũq; relicti titulo. Pater aũt & patronus æquiparãtur ad omnia, exceptis quibusdam, quæ notãtur in dicta l. j. inter quæ nõ reperitur ista diuersitas, ergo &c. Præterea, quod nõ mutatur expresse, remanet incorrectum: vt l. præcipimus. C. de appe. hæc Barto. Bald. autẽ in l. j. C. de bonorum possessione contra tab. lib. tenet contrariũ: vbi dicit, ꝙ filius debet relinquere parentibus iure institutionis. & fundat se per text. expressum in dicta l. omnimodo. circa principiũ. & idem Iacob. de Belui. Et hæc opinio est tenẽda, vbi filiꝰ testãs nullos filios relinquit: quoniã vbi filij superessent, nulla legitima videtur debita patri: imò in nihilũ succedit, vt est gl. valde nota. Instit. quibus modis ius patriæ potesta. sol. §. nostra aũt. in verbo, paterno. Et nõ mirũ, quia in successione prima causa est liberorũ: vt in authen. de hære. ab intesta. circa prin. Gloss. tamẽ in l. pater filiũ. ff. de inoffic. testa. tenet debere institui patrem, etiã extantibus liberis: sed primũ est verius. ¶ Decimooctauò quæritur,* vtrũ in ascendentibus sit aucta portio legitima, sicut est aucta in filijs, vsq; ad trientẽ & semissem? Et dicit Bart. in d. authen. nouissima. de mẽte glo. & doct. ꝙ sic, vt in auth. de trien. & semi. §. j.

LENO, secundùm glo. in §. quod si in adulterio. xxiij. quæst. j. est qui damnatam adulterã ducit: vel qui eam sibi reconciliat. C. de adul. l. castitati. vel qui scienter adulteram tenet: vt in d. §. quod si. vel qui recipit pecuniã pro adulterio. ff. de adult. l. ij. §. lenocinij. Sed limita prædicta in tribus primis casibus vera, nisi essent emẽdata. Item lenocinium committit, qui habet mãcipia quæstuaria: quia hoc non est minus quàm proprio corpore facere quæstũ. l. palam. §. lenocinium. ff. de ritu nup.

DE LEPRA, ET LEPROSO.

1 *Lepra superueniens soluit sponsalia de futuro, sed non matrimonium. & num. 2.*
3 *Lepra an excuset ab obligatione reddendi debitum, uel cohabitatione.*
4 *Leprosi an teneantur ad decimas.*
5 *Leprosi an habere possint ecclesiam & presbyterum.*
6 *Leprosus factus an tollatur à sfatione ecclesiæ, & an celebret.*

LEPRA inter morbos cõtagiosos cõputatur: vnde secundũ iura leprosi ab hominũ habitatione separãtur: de cõiug. lepro. c. j. Primò verò quæritur,* vtrũ lepra superueniẽs soluat sponsalia, scilicet de futuro ad instantiã sani? Et dico ꝙ sic: extrà eod. literas. & idẽ est de qualibet alia enormitate superueniẽte: quia in obligatione generali de contrahẽdo matrimonio subintelligitur, nisi quicquã turpe superueniat: vt in c. quẽadmodũ. de iureiu. ¶ Secundò quæritur,* vtrũ lepra superueniẽs soluat matrimoniũ, vel impediat contrahendũ? Et dico ꝙ nõ soluit matrimoniũ. extrà eo. c. j. & c. literas. in quo licet dicatur consummatũ, tamẽ secũdũ Ho. & Pan. debet intelligi, id est, contractũ. Similiter nec impedit: quia potest contrahere leprosus, si inueniat volentem. extrà eod. cap. ij. ¶ Tertiò quæritur,* vtrum soluat coniugem sanum ab obligatione reddendi debitum coniugale vel seruitij, aut cohabitationis? Et dico quo ad debitum coniugale ꝙ non, secundũ glo. in dicto ca. j. nisi eo modo quo dictum est suprà, Debitum. §. j. scilicet propter periculum infectionis probabile: non obstante quòd in cap. ij. eod. titu. in hoc casu nulla exceptio inuenitur, quia intelligitur propria: secus de communi & generali, quæ in multis casibus inuenitur, scilicet ratione dicti periculi, vel etiã ratione impossibilitatis: sicut fortè quis ex horrore reddere non potest, sicut nec moueri: qui & si ob hoc excõmunicaretur, haberetur pro excõmunicato apud ecclesiam, non tamen quo ad Deũ, secundũ Pan. ar. c. literas. de resti. spo. & in c. inquisitioni. de senten. excom. Similiter non absoluit à debito seruiendi in necessarijs: cùm hoc sit minus periculosum quàm debitũ coniugale. Absoluit autem secundùm S. Thom. in iiij. distincti. xxxij. à debito cohabitandi in eodem lecto, vel in eadem domo: quia non ita inficitur ex coitu, sicut ex frequẽti cohabitatione. & idem gloss. in d. cap. j. Filij quoque leprosorum debent manere cum sano, ne inficiantur, secundũ omnes. ¶ Quartò quæritur, vtrũ leprosi teneantur ad decimas? Et dicit gloss. in cap. ij. de ec. ædi. ꝙ sic, nisi de hortis & nutrimẽtis animalium suorũ, quæ solæ ibi excipiun-

tur: sed intelligo quãdo coiter viuũt: vt ibi. aliàs de omnibus simpliciter dare tenẽtur vt alij Christiani. ¶ Quintò quæritur,* vtrũ leprosi habere possint ecclesiam & presbyterũ qui celebret eis? Et dico ꝙ sic, si tot sunt simul cõmuniter viuẽtes, ꝙ eam cum cœmeterio possint cõstituere: modò veterib⁹ ecclesijs de iure parochiali nõ fiat iniuria. d.c.ij. ¶ Sextò quæritur, vtrũ sacerdos fact⁹ leprosus possit in ecclesia parochiali prælationis officio fungi? Et dico ꝙ si sine scandalo & abominatione pop̃uli nõ potest illud exercere, debet ab officio remoueri: ita tamen ꝙ secundũ facultates ecclesiæ administrẽtur illi necessaria quoqsque vixerit: vt in c. tua nos. de cleri. agro. Rectorib⁹ verò eccle siarũ, qui sine scãdalo eorũ qui sunt sani, altari seruire non possunt, dãdus est coadiutor, qui curã habeat animarũ: cui adiutori ad sustẽtationẽ cõgrua portio de facultate eccle siæ eiusdẽ assignetur: vt in c. de rectoribus. de cleri. ægro. Ex quo etiam patet, ꝙ non prohibetur celebrare, qñ hoc sine scandalo potest, vt in secreto, & huiusmodi: ar. d. c. de rectoribus. vide de hoc suprà, Corpore vitiatus. §. vij.

LEX.

1 *Legis septem species.*
2 *Legis naturalis, canonicæ, & ciuilis, quæ sunt partes.*
3 *Legis naturalis quæ sint peculiaria.*
4 *Legem quis possit facere.*
5 *Lex esse iusta ex quibus dicatur.*
6 *Lex ne obliget, quæ requirantur. & num. 7.*
8 *Lex omnis an transgressores obliget ad mortale. & num. 9.*
10 *Leges ciuiles iniustæ enumerantur multæ, nec ligantes laicos. & num. 11.*
12 *Leges iniustas statuentium quæ sit pœna.*
13 *Canonicæ leges an inueniantur aliquæ non obseruandæ.*
14 *Lege an omnes ligentur.*
15 *Leges & statuta laicorum an ligent clericos.*
16 *Lex quomodo sit interpretanda & extendenda etiam in odiosis ac pœnalibus. usq; ad nu. 19.*
20 *Legis mens, cõprehensiua & extensiua quomodo demõstretur.*
21 *Prohibitum an intelligatur quicquid non est lege concessum.*
22 *Legis indulgentia an intelligatur saluo iure partis.*
23 *Constitutio an respiciat præterita.*
24 *Lex loquens per verba præterita an extendantur ad futura.*
25 *Leges humanæ an sint mutandæ faciliter.*
26 *Lex quibus modis tollatur.*
27 *Lex quid tollat.*
28 *Legi contrarius actus an sit nullus ipso iure.*
29 *Fraus si fiat legi, an valeat factum.*

Lex dicta est, secũdũ S. Th. j. ij. q. xc. à ligãdo, quia obligat: quod omni legi est cõmune: vel à legẽdo, qa scripta est, qd omni nõ cõuenit, sed ei primò quæ apud nos legis nomẽ habuit, i. humanę cõstitutionis: deinde etiã diuinæ. Sunt verò quatuor gñalia nomina ex diuersis sumpta ad significandũ idem. s. lex, eo ꝙ liget vel legatur: ius redactũ, maximè in scriptis, eo ꝙ per hoc iustũ cognoscatur & reddatur: statutũ, eo ꝙ firmetur deliberatione, quasi in statu, id est in gradu immobili situm vel positũ: & cõstitutio, quasi simul statutio, eo ꝙ ad eã deliberandã multi, id est, populus cõuenirẽt. Nec tamen significat cõstitutio solùm id quod populus statuit: sed ampliatur ad omne statutũ & legẽ. Est igitur lex, secundũ eundẽ ibi, ordinatio. s. actiua rationis. s. practicæ: ad bonũ, cõmune. s. terræ, ciuitatis, pro- 2
uinciæ, regni, aut mũdi, ab eo qui curã habet cõmunitatis, de iure nõ de facto promulgata. Ex qua diffinitione sic intellecta sequitur primò, ꝙ lex sit aliquid rationis. s. propositiones uniuersales rationis practicæ actu vel habitu cõsideratæ: vt dicitur *j. ij. q. xc. ar. j.* siue dictamẽ practicę rationis, vt ibi. q. xcj. art. j. Et secundò, ꝙ voluntas principis nõ habet vim legis, sed iniquitatis, nisi vt regulatur aliqua ratione, vt etiã dicitur *ibi arti. j. ad tertiũ.* Et tertiò, ꝙ nullũ præceptũ habet vim legis: nisi secundũ ordinẽ ad bonum, scilicet cõmune, ad quod omnis lex, vt ad finẽ, ordinatur, vt ibi *ar. ij.* Et quartò, ꝙ nullũ præceptũ vel ordinatio in iustẽ præsidentis est lex: nec obligat in aliquo foro. ¶ Primò verò quæritur,* quot, & quę sint propinqę partes seu species legis in cõmuni? Et dico ꝙ quantũ ex S. Tho. j. ij. q. xcj. & Thomistis colligitur, sunt septem. ¶ Quarũ prima est lex æterna, quæ est ordinatio rationis Dei ad bonũ cõmune totius mundi: seu sub alijs verbis, est cõceptus gubernationis rerũ in Deo. *j. ij. q. xcj. ar. j.* quã legẽ seu præceptũ Deus dedit cœlis, & cõsequẽter alijs, iuxta illud Psal. Præceptũ posuit, & nõ præteribit. Secũda est lex naturalis, quæ est participatio quædã legis æternæ, & impressio *di*uini luminis in creatura rõnali, qua inclinatur ad debitũ actũ & finẽ. *j. ij. q. xcj. art. ij.* siue sub alijs verbis, est ordinatio rationis in homine impressa à Deo in ordine ad finẽ debitũ. ¶ Tertia, est lex Mosaica. ¶ Quarta, est lex Euãgelica, Omnes hæ quatuor sunt leges diuinæ. ¶ Quinta est cõsuetudo, quæ est quędã lex humana, inquãtũ habet vim legis ex principis seu populi voluntate: quæ quid sit, dictũ est §. sicut & de omnib. spectãtibus ad illã. ¶ Sexta est lex canonica, q̃ applicãdo diffinitionẽ legis in cõmuni §. positã ex mẽte Sancti Tho. si nõ sit vniuersalis, est ordinatio rationis ad bonũ cõmune ecclesiasticũ, ab eo qui habet authoritatẽ promulgatã. si verò sit vniuersalis, est ordinatio rationis ad bonũ cõmune ecclesiasticũ totius orbis à summo põtifice, promulgata. Si verò sit particularis, est ordinatio rationis ad prouinciæ, vel loci cõe bonum ecclesiastici, à metropolitano, vel diœcesano, aut ecclesiastico collegio habẽte authoritatẽ promulgata: & tũc propriè dicitur lex municipalis, q̃ videtur appropriare sibi nomen statuti. ¶ Septima est lex ciuilis siue politica, quæ si diffiniatur cõmuniter ad iustã & iniustam, vniuersalẽ & municipalẽ, sic lex est cõstitutio populi, qua maiores natu simul cũ plebe aliqd sanxerũt. dist. ij. lex. Sed si distinguamus ad mentẽ S. Thom. si sit vniuersalis & iusta, est ordinatio rationis ad bonũ cõmune ciuile tot⁹ vrbis à tota multitudine vel gerẽtes vices eius promulgata. Si verò sit particularis, est ordinatio rationis ad bonũ cõe, prouinciæ, vel loci, à tota multitudine, aut gerẽtes vices eius promulgata. Et ẽt quæ dã lex specialis cõformis generali, id est rescriptũ: & quædam priuata, quasi generali aduersa, id est, priuilegium, de quibus j. in locis suis. Cũ aũt sint septẽ genera legũ vniuersaliũ, de æterna non intẽdimus, cũ spectet ad Theologos, nisi quatenus j. in ti. Volũtas. §. vnico. dicetur de cõformitate volũtatũ. similiter nec de Mosaica: qa hodie nõ viget nisi quatenus cõtinet naturalẽ. similiter nec de Euangelica, nisi quatenus continet præcepta, de quibus j. Præceptũ, per totũ. & cõsilia, de quibus j. Religio. nec de cõsuetudinaria, qa de hac dictũ est §. Cõsuetudo, sed solùm de naturali ex parte: & de canonica, inquãtũ habet aliquid cõmune cũ ciuili: & de ciuili principaliter: & de vtraq; principaliter, inquantũ est vniuersalis: inquãtũ verò est particularis. vel municipalis secũdariò, inquãtũ in ea saluatur quæ de lege in cõmuni dicũtur. ¶ Secũdò quæritur,* quæ sint partes harũ triũ legũ, naturalis, canonicæ, & ciuilis: & qũo allegẽtur? ¶ Et dico quantũ ad naturalẽ, ꝙ cũ partes eius accipiãtur solũ penes cõtẽta in illa, licet numeraliter sint nobis innumerabilia: in genere tamen sunt tria. s. principia

cipia, cõclusiones, & particulares determinatiões. de quibus §. Cõsuetudo. §. ix. quę tamẽ tria dispersa sunt per totũ ius Canonicũ ac ciuile: vnde particulariter nõ allegantur. ¶ Quãtũ verò ad ius canonicũ, dico, ꝙ partes eius dupliciter sumũtur. ¶ Primò quãtũ ad cõditores, vel modũ cõdẽdi tales leges: & sic distinguũtur secundũ nomina significãtia huiusmodi legis præcepta, quę sunt canon, decretũ, decretalis. Canõ autẽ Græcè, Latinè dicitur regula. iiij. dist. canõ. quomodo in medicina sunt canones regulantes in medicãdo. & scriptura dicitur canonica: quia regulat in credẽdo & agẽdo: & omne qđ habetur in corpore iuris canonici, etiã si nõ sit cõstitutio ecclesiastica, sed dictũ alicuius doctoris. sed strictè, & in proposito dicitur canõ cõstitutio ecclesiastica facta in cõcilio vniuersali, vl̃ puinciali: & sic capitur de cõsti. canonũ. Decretũ verò secundùm Spe. dicitur qñq; sententia diffinitiua. ff. de re iudi. l. decretũ. vel interlocutoria. ff. de assess. j. i fi. Quãdoque est cõsensus eligẽtiũ in scriptis redactus. ij. q. j. legum. de elect. innotuit. Quandoq; illud, qđ capitulũ, vel ordo, vel vniuersitas, vel maior pars ordinauit. ff. qđ cuiusq; vni. l. planè. & quasi per totũ. Quando q; autoritas iudicis in alienationibus rerũ præcipuè minorũ interposita: vt C. de prædi. mi. l. interposita. & per totũ. Quandoq; autoritas principis in rescriptis beneficialib. interposita. Quãdoq;, vt in proposito dicitur, id, qđ Papa statuit de cõsilio cardinalũ, nulla facta cõsultatione: quod & in scriptis redigit: vt de rescri. c. presenti. xx. dist. decreta. & c. seq. Decretalis verò epistola est, in qua Papa ad cõsuetudinẽ alicuius respõdet. de rescri. c. j. siue solus, siue de fratrũ cõsilio: vt de elect. bonæ memoriæ. Inueniũtur & alia nõa significãtia iuris canonici p̃cepta: sed semp significãt aliqd p̃dictorũ ex alia ratiõe: vt dogma, qđ cõsistit i doctrina fidei: mãdatũ in doctrina morũ: interdictũ, in quo nulla pœna adijcitur: sanctio, vbi adijcit pœna. tñ vnũ, p alio frequẽter ponitur. xxv. q. ij. fi qs. ¶ Secũdò sumũtur partes iuris canonici secũdũ libros in quibus cõtinetur, quę sunt quatuor. s. Decretũ, Decretalis, Sextus, sic dict⁹, ꝙ post quinq; libros Decretaliũ sit editus: & Clemẽtinæ, sic dictus, qa cõstitutiones cõtineat Clemẽtis quinti. Aliæ autẽ cõstitutiones papales, quę emanarũt post cõpilationẽ Decretaliũ, nõ habẽt vim, nisi de eis mẽtio fiat in vj. vel nisi sint editæ post Sextũ: vt probatur in prologo dicti Sexti. Decretũ diuiditur in tres partes. primò scilicet in distinctiões centũ, vel centũ & vnã, secundũ eos, q vltimã distinguũt. Allegatur aũt sic, xxvj. dis. acutius. ita ꝙ ly acutius, est principiũ capituli. Et secũdò in causas xxxvj. distinctas p quæstiones, distinctas p capitula, excepta tertia quæstiõe xxxiij. causæ, quæ distinguitur p septẽ distinctiones, & vocatur tractatus de pœnitetia: & allegat sic, xvj. q. decimæ. quæstio tamẽ de pœnitẽtia allegat sic, de pœ. dist. iij. septies. Et tertiò in tractatũ de cõsecratione, distinctũ p quinq; distinctiones: & sic allegat, de cõse. di. j. vasa. Liber verò Decretaliũ in quinq; libros diuidit diuisos p rubricas, & capitula. & sic allegatur, extrà, de Iudæ. & si Iudæos. imò melius omittitur ly extra. i. extra decretũ, secundũ Pan. in prœmio Decretaliũ: qa allegatio quãto breuior, tãto melior, modò intelligatur. Sext⁹ verò, & Clemẽtinæ eodẽ modo p easdẽ rubricas distinguũtur, sicut & Decretales. & eodẽ modo allegãtur, exepto quòd additur lib. vj. vel in cle. sic, De sen. exc. si iudex. lib. vj. de ver. sig. sępe. in cle. Quãtum verò ad ius ciuile dico, ꝙ partes multis modis sumunt̃, de quibus prosequitur S. T. *j. ij. q. xcv. art. iiij.* & ibi vide si vis: sed quãtũ pertinet ad præsentẽ cõsiderationẽ, dupliciter sumũtur. ¶ Et primò quantũ ad modũ descendi à iure naturali: & sic diuiditur in ius naturale. i. gentiũ, quod sci licet à natura, etiã sine lege habet autoritatẽ: & ius legale. i. lege positũ: vt patet v. Ethic. & ius gentiũ derivatur à naturali, vt cõsuetudo: vnde & ipm est aliquo modo naturale. ius verò legale deriuat, vt particularis determinatio: de quo vide §. seq. partic. iij. Pro quo sciẽdũ est, ꝙ ius siue iustũ naturale dicitur, qđ ex sui natura est alteri adæquatũ: quod dupliciter cõtingit, scilicet sẽm suã absolutã rationẽ: sicut fœmina adæquatur masculo, vt inde fiat generatio, & secundũ aliquid inde cõsequens: sicut ager adæquatur isti, vel illi, vt sit suus proprius, nõ secundũ suã rationẽ absolutè, sed secũdũ opportunitatẽ colẽdi: & similiter hic homo illi, vt sit eius seruus, nõ secũdũ suã rationẽ absolutè, sed inquantũ vtile est huic regi ab illo, & illi iuuari p istũ. Naturale autẽ primo modo cõuenit omnib⁹ animalibus, sicut & apprehẽdere aliqd absolutè: sed naturale secũdo modo est hominis propriũ, qa propriũ est rationis cõsiderare aliqd cõparatiuè ad illud, quod inde sequitur: & hoc est ius gentiũ. Vnde dicit Iurisconsultus, ꝙ naturalis ratio inter homines cõstituit id, quod apud oẽs gentes custoditur, vocaturq; ius gentiũ. ¶ Secũdò diuiditur, quãtũ ad libros, in quibus cõtinetur: & sic diuidit in tres partes principales, quarũ prima dicitur Digestũ: & sic scribitur, ff. & cõtinet 50. libros, diuisos in tria volumina, Digestũ vet⁹, & Infortiatũ, & Digestũ nouũ: quorũ quodlibet diuiditur p libros, & libri p rubricas, & rubricæ per leges, seu capitula, & hæc aliqñ p paragraphos: vnde Digestũ vetus cõtinet xxiij. libros, & partẽ xxiiij. i. dictas rubricas. Infortiatũ verò cõtinet xiiij. libros, & rubricã vnã. Digestũ aũt nouũ cõtinet libros xij. vnde totũ ff. cõtinet 50. libros. Secũda dicit̃ Codex. & scribitur sic, C. vel sic, Co. & cõtinet nouẽ libros, vt s. Tertia verò dicitur volumen, quod in se cõtinet quatuor volumina, seu opera: primũ dicitur Instituta. secũdũ tres libri Codicis numerati cũ nouẽ priorib⁹, licet sint in alio volumine. tertiũ Authẽticũ. quartũ, liber seu vsusfeudorũ. Quidã tñ ius ciuile diuidũt in quatuor partes principales: scilicet ff. C. authen. Insti. ¶ Allegatur autẽ ius ciuile septem modis. Primò sic, ff. de eden. l. si qs ex argẽtarijs. §. j. id est, Digestis de edendo. l. si qs. §. tali, vel tali. & significatur hoc esse in aliquo 50. librorũ. ff. Secũdo sic, C. de epis. aud. l. minime. i. Codice de epopali audiẽtia. l. tali, vel tali. Tertio sic, C. de agri. & cẽ si. l. cũ scim⁹. lib. xj. & patet totũ, excepto ꝙ additur li. xj. ad denotãdum dictã legem nõ esse in nouẽ primis libris Codicis, sed in tribus, qui sunt in volumine, quorũ prim⁹ est decimus, secũdus vndecim⁹, tertius duodecim⁹. Quartò sic, C. de epis. & cle. auth. statuimus. i. Codice de episcopis & clericis. auth. statuimus. Pro quo aduerte, ꝙ quædã sentẽtiæ sunt extractæ de libro Authenticorũ, & denotatæ in margine Codicis, vel etiã in aliquib⁹ codicib⁹ inser tæ textui secũdũ cõueniẽtiã rubricarũ, quę nõ sunt quærendæ in Authentico: sed in Codice sub rubrica allegata. Quintò sic, Auth. de leno. §. sancim⁹. i. authẽtico, de lenonibus. §. tali. & alia ponitur collatione talis: & designatur allegata esse in lib. Authẽticorũ, q cõtinet nouẽ collationes: vnde ly authẽtica ĩ genere fœminino importat legẽ: in neutro verò librũ Authẽticorũ. Sexto sic, In libro, vel in vsi. feu. de prohi. feu. alie. c. qñ. i. in lib. vel vsibus feudorũ. de pẖibita feudi alienatione. c. tali. & patet totũ. Septimò sic, Inst. de re. di. §. itẽ ea. & patet totũ ex dictis. Et sic patet, ꝙ quãtũ ad allegatiões diuidit in quinq; lib. s. Digestũ, Codicẽ, Authenticũ, librũ feudorũ, & Institutũ: qa

3 Codex tribus modis allegatur. ¶ Tertiò * quæritur, quæ ſunt tradita p doctores de lege naturali, quę expedit noſtræ intētioni eſſe ſcita? Et dico ꝙ ſunt multa. ¶ Primum. Secūdū S. Th. ij. ij. q. xciij. ar. ij. lex naturalis nō eſt eſſentialiter habitus rationis, quo ſcilicet ratio agit: quia ipſa eſt quoddā actū, ſiue cōſtitutū p rationē: ſed eſt habitus. i. aliquid habitualiter tantū, inquātū principia eius aliquādo habitu tantū cōſideрātur. i. ipſa principia humanorum actuū cōtēta in habitu, qui eſt ſyntereſis: puta, nō inferre iniuriā, reddere depoſitū, vim vi repellere, & huiuſmodi: quę omnia habēt rationē vnius legis naturalis, inquātum omnia referūtur ad vnū principiū. ſ. bonū eſt faciendū, & 4
malū vitāndū: quod eſt primū præceptū legis naturalis: vt ibi ſubtiliter probatur, ſuper quo, inquit, fundātur omnia alia præcepta: vt ſcilicet omnia alia faciēda, aut vitanda pertineāt ad præcepta legis naturalis, quę ratio practica naturaliter appræhēdit eſſe bona. Hęc ex illo. ¶ Secūdū. Sicut dicit S. Th. j. ij. q. xciiij. arti. v. aliquid dupliciter pōt intelligi eſſe de iure naturæ. primò, quia ad illud natura inclinat, vt ꝙ nemini faciēda eſt iniuria. Secūdò, ꝙa natura cōtrariū nō induxit: ſicut dicere poſſūm⁹ de lege naturę eſſe ꝙ homo ſit nudus: quia natura illi veſtimenta nō dedit: & ſic eſt etiā de lege naturę communis omniū poſſeſsio: quia ſcilicet diſtinctio poſſeſsionū, proprietas, & ſeruitus non ſunt inducta à natura: ſed per hominū rationē inuēta ad vitę vtilitatē. ¶ Tertiū. Sicut dictū eſt ſ. Cōſuetudo. ſ. ix. in lege naturali tria ſunt, ſcilicet prima eius principia: vt, declina à malo, & fac bonū, nulli nocēdū, ſecūdū rationē viuendū, & huiuſmodi. & quędā cōcluſiones principiorū cōmuniū, quæ ſunt quaſi ſecundaria præcepta: vt non occides, depoſitū reddes, iniquū punies. & omnia præcepta decalogi: vt j. ij. q. c. arti. iij. & arti. v. ad primū. & quædam particulares determinatiōes: vt, iniquū punies hoc, vel illo modo. ¶ Quartū. Ius naturale tēpore nō variatur, ſed permanet immutabile: vt dicit Gratia. diſt. l. ſ. j. qđ S. Th. j. ij. q. xciiij. arti. v. ſic exponit: ꝙa cū dupliciter hæc lex intelligatur mutari. ſ. per ſubtractionē, vt iam nō ſit de lege naturæ, quod prius erat: & p additionē. primo modo quātum ad ſua prima principia eſt omnino immutabilis: quātum verò ad ſecunda precepta, quę ſunt quaſi propinquæ primorū cōcluſiones, eſt immutabilis in pluribus, ſed in paucioribus pōt mutari, vt dicetur in ſequenti particula. Secūdo verò modo mutari poteſt: quia multa ad naturalē legem ſuperaddita ſunt, tā per leges diuinas, quàm humanas, pertinētia ad vtilitatē humanæ vitæ. Tu verò adde, ꝙ etiā primo modo mutari pōt, quo ad particulares determinationes: ſicut & lex humana, à qua habent vigorem. ¶ Quintū. Ius naturale, ſecūdū Iſid. in lib. Etym. eſt commune omniū nationū: quod Sā. Tho. j. ij. q. xciiij. arti. iiij. dicit eſſe verū quantū ad prima principia ſecūdùm rectitudinē: quia ſcilicet ſemper ſunt recta, & obſeruāda: & ſecundū notitiā, quia ſcilicet ſemper, & ab omnibus cognoſcūtur eſſe recta, & ſeruāda. Et ſimiliter eſt verū, quātum ad cōcluſiones ſecundū rectitudinē & notitiā, vt in pluribus: ſed in paucioribus deficit, quantū ad rectitudinē, ꝓpter particularia impedimēta: ſicut depoſitū i caſu nō eſt reddendū, quia eſſet dānoſum: & cōſequenter irrationabile: vt ſi repetatur ad impugnādū patriā: & ſimiliter deficit in paucioribus quantū ad notitiā, ex hoc, ꝙ aliqui habēt rationē paſſionibus deprauatā: vel malā cōſuetudinē ſeu malā habitudinē naturæ: ſicut Germani olim nō reputabant latrocinia eſſe peccata: vt refert Iulius Cæſar. Nec obſtat quod dicit Gratia. in prin. Decretorū, ius naturale eſſe quod in Lege, & Euāgelio cōtinetur: quæ nō ſunt omnibus cōmunia: quia, vt dicit S. Th. nō ideo ſic dicitur quaſi oīa cōtēta in illis ſint de iure naturæ, cū ibi quędā tradantur ſupra naturā, vt ſpectātia ad fidē: ſed ꝙa ea, quæ ſunt de iure naturæ ibi plene cōtinētur: vt qđ fiat, vel non fiat alteri, qđ ꝙs ſibi vult fieri, vel non fieri. Quantū verò ad particulares determinationes nō eſt omnibus cōe: ꝙa vt patet vbi ſ. q. xcv. illę nō habēt vigorē, niſi ex humana lege, quę ſcilicet nō eſt eadē apud omnes. Sextū. Ius naturale prius eſt omni lege creata: ꝙa cœpit ab exordio creaturæ rationalis: vt dicit Grat. diſt. vj. in fi. & poſt hoc exordium habuit ius cōſuetudinis. ¶ Quartò * quæritur, quis poſſet facere legē? Et dico ꝙ ſecundū Hoſt. canonē, id eſt, eccleſiaſticā cōſtitutionē facere poteſt Papa generalē in omnibus ſpiritualib⁹, & eccleſiaſticis. de cōſti. c. & generale cōciliū eius autoritate factū. diſt. iij. regula. & legatus in prouincia ſua. de offi. leg. c. de loca. & cōd. ex reſcri. & conciliū prouinciale, ſiue legatus ad faciendū illud ſpecialiter deſtinatus. diſt. xvj. quod dicitur. & metropolitanus cū ſuo cōcilio ꝓuinciali de paruis negotijs, & ſpectā tibus ad onus ſuū: nō autē de magnis, vt ſpectātibus ad fidem. xvij. diſt. multis. ſed ſui canones obligant ſolùm ſibi ſubditos. i. prouinciales. & ſecūdū Archi. diſt. iij. ſ. j. durāt etiā, eo recedēte. de offi. lega. nemini. de alijs aūt præceptis, inhibitionibus, & interdictis, dicit, ꝙ ſi prohibeat aliquē aduocare poſt tēpus ſuæ adminiſtrationis, ille aduocare poterit. ff. de pœ. l. vl. ſecūdū Vin. & ſimiliter, ſi adtē p⁹ ꝓhibet illud. ff. de pœ. l. mortis. Si verò ſentētialiter cū cāæ cognitione, ſuo officio finito nihilominus tenet ſtatutū. & ita intelligit C. de poſtu. l. j. Et ſimiliter canonem facere pōt epiſcopus in ſua diœceſi. de maio. & obe. ſi qs. & hoc ſaltē in ſuo cōcilio ſynodali, ſecundū. gl. diſt. xvij. ſ. j. licet ꝓpriè nō cōſueuerit dici canō, ſed cōſtitutio ſynodalis. Et ſimiliter capitulū pōt ſibi cōſtitutionē facere, extrà eo. c. cū acceſsiſſent. & vniuerſitas clericorū, ac magiſtrorū, extrà eo. ex literis. & ſimiliter ſtatuere aliquod ius, diſt. xj. catholica. vbi dicit Arch. ꝙ nullū ſtatutū facere pōt eccleſia cathedralis, vel alia ſine cōſenſu epiſcopi. de cōſue. cū cōſuetudinis. & de his, quę fi. à prela. nouit. niſi ſint aliqua minima. Et ratio eſt, quia epiſcop⁹ eſt caput cathedralis eccleſiæ & aliarū, de teſti. reqſiſti. & ſine capite nihil eſt faciendū, ſecundū Inn. ꝙ ſic nō. de cōſti. cū acceſsiſſent. & quod videtur cōtradicere, extrà, de cōſti. cū oēs. & de cle. nō re. cū dilect⁹. Dic, ꝙ illa iura poſſunt intelligi, qñ illa cōſtitutio facta fuit autoritate ēpi: vel nō erat qui illam impugnaret: aliàs nō valeret, niſi Papa ex certa ſcięntia illā cōfirmaſſet, ſecūdùm Ber. Cōpoſt. q ita not. in d. c. cū. omnis. ¶ Legē verò ciuilē generalē facere pōt in tēporalibus Imperator. C. de legib. l. ij. & l. fi. & præfectus prętorio, & oēs quibus Imperator hoc mādat, & populus Rom. & Roman⁹ ſenat⁹, & omnis ciuitas, ſeu populus poteſt ſibi legē facere. Et probātur hęc oīa Inſtit. de iur. na. ſ. j. & ij. Dicit autē Bal. in l. oēs populi. ff. de iuſt. & iur. ꝙ quantū quis habet de iuriſdictione, tantū habet de autoritate condendi legē vel ſtatutū, nec vlterius extenditur: niſi hi, quorū intereſt, cōſentiant, vel ad minus ſint ꝓſentes, ſecūdū Inno. in c. j. de loca. & in c. à nobis. el j. de ſent. excō. & alleg. c. fin. de his quę fiunt à prela. Ratio ſecundùm do. Ant. in c. cū laicis. de reb. eccle. nō alie. quia potestas ſtatuendi depēdet à iuriſdictione, & imperio in ſtatuente, & ſubiectione, quo ad eum, in quē ſtatnitur. de cōſtit. eccle. xcvj. diſt. bene quidē. glo. & Bar. in l. j. ff. de iuſt. om. iud. ¶ Omniū autē dictorum in hoc ſ. quo ad ca-

nones

nones & leges rationem aſsignat S. Tho. j. ij. q. xc. quia in quit, ordinare aliquid ad bonum cōmune, quod facit lex, eſt vel totius multitudinis, vel alicuius gerētis vices eius. vnde legem condere pertinet ad totam multitudinē, vel ad perſonā publicā, quæ habet curam toti⁹ multitudinis. Et dicit etiā idem in ij. diſt. xliiij. in lit. ꝙ poteſtatis ſpiritualis & ſecularis papa apicem tenet. Vnde dico, ꝙ ipſe poteſt quo ad ciuilia ex cauſa facere legē vbiq; melius quàm
5 Imperator. vide ſ. Legitimatio. ſ. iiij. ¶ * Quintò quæritur, quæ vel quot requiruntur ad legē eſſe iuſtam? Et dico ſecūdū Arch. poſt S. Tho. j. ij. q. xcvj. ar. iiij. ꝙ leges dicuntur iuſtæ vel iniuſtæ, ſecundū quadruplex genus cauſarū. quod ſic intellige, quia requiritur ad iuſtitiā earū iuſtitia ſecundū omnes cauſas ſimul: ad iniuſtitiā verò ſufficit iniuſtitia ſecundū vnam: quia ſecundū Dio. bonum ex toti & integra cauſa, malū ex ſingulis defectibus. ¶ Ex fine igitur dicitur lex iuſta, quando ordinatur ad bonū cōmune, quod eſt finis eius: iniuſta verò, quādo eſt cōtraria bono cōmuni: ſicut quādo imponitur ad priuatā vtilitatē imponentis, vel cupiditatē aut gloriam, iniuſta eſt. ¶ Ex cauſa verò efficiēte iuſta eſt, ſi ſtatuens nō excedit ſuam poteſtatem: quia ſcilicet eam tacit ſubditis ſuis: iniuſta verò ſi fert eam ſuper eos, in quibus nō habet poteſtatē: puta ſi laicus quicunq;, etiā Imperator, faciat legē etiam ſuper clericos: vt ꝙ reſpondeant in foro ſuo, vt ſoluāt tallias, & huiuſmodi. ¶ Ex forma verò iuſta eſt, quando ſecundū æqualitatē proportionis imponūtur onera ſubditis in ordine ad bonum cōmune: quia cùm vnus homo ſit pars multitudinis, quilibet homo quod eſt & quod habet eſt multitudinis: ſicut & quælibet pars quod eſt, toti⁹ eſt. vnde ex cauſa iuſta à rectoribus imponūtur collectę, ſecundū proportionem: puta ad ſe defendendū in bello iuſto: iniuſta verò quando non imponuntur onera proportionaliter: ſed aliqui alleuiantur, aliqui nimis notabiliter aggrauātur. ¶ Ex natura verò iuſta eſt, quando eſt de rebus in ſe iuſtis: iniuſta verò quādo eſt de illicitis: puta cōtra ius diuinum aut naturale.
6 ¶ * Sextò quæritur, quæ & quot requirantur ad hoc, ꝙ lex habeat vim obligatiuam in ſe, ſiue in communi? Et dico ꝙ multa. ¶ Primò, ꝙ ſit iuſta: quia aliàs non habet rationem legis, ſecūdū S. Tho. vt dictū eſt. ¶ Secundò, ꝙ ſit publicè promulgata, aut ſolenniter edita: puta, in concilio populi, ſecundū Pan. de poſtu. prælato. c. j. ¶ Tertiò, ꝙ elapſum ſit tempus, poſt quod incœpit obligare: circa quod ſciendum eſt, ꝙ Hoſti. & ſimiliter Bern. quos ſequitur Supple. dicit indiſtinctè conſtitutionē generalem incipere arctare poſt duos mēſes à publicatione: vt in auth. vt lac. no. conſtit. in rubro & nigro. colla. v. & idem Io. And. niſi aliud in cōſtitutione caueatur. quia, inquit, cū hoc ſit iure ciuili expreſſum, & iure canonico contrariū nō ſit cautū, illud ſeruabimus: quoniā etiā roboratū videtur extrà, ne cle. vel mo. c. vlt. & de ſen. excō. nouerit. inferiorum autē cōſtitutio ſecundùm eundem Ho. puta, capitulorū & vniuerſitatū, vel epiſcopi, & huiuſmodi, ligat incontinenti facta promulgatione, niſi forte abſentes & ignorātes, quibus neq; tempus dabitur, neq; limitabitur, ſed relinquitur iudicis arbitrio: extrà, qui ma. accu. poſ. c. fi. Sum. verò Ang. indiſtinctè dicit legē, poſtquam eſt ſoleniter edita, ligare ſciētes ſine expectatione tēporis alterius. Sum. verò Roſ. melius diſtinguit Pan. in c. cognoſcētes. extrà eo. Nam aut conſtitutio ponit tempus, poſt cuius lapſum vult ligare: & ſtādum eſt tempori. & ſic intelligendū. c. cùm ſingula. de præbē. li. vj. adeò ꝙ ſi conſtitutio dicat, ꝙ ex nūc vult ligare, immediatè ligat. quod intellige reſpectu retractationis actus, non autē reſpectu pœnæ: quia abſurdū eſſet ad pœnā obligari ignorātes: vt in d. c. cognoſcētes. nam verba generalia debēt reſtringi ad hoc vt abſurditatē non includāt. Aut conſtitutio non apponit tēpus, ſed loquitur ſimpliciter: & tūc ſi eſt inferioris à principe, immediatè ligat omnes facta promulgatiōe: niſi forte abſentes & ignorātes, quibus nec tempus dabo nec limitabo, ſed iudicis arbitrio relinquo. in cōſtitutionibus tamen inferiorū à principe opinio eſt determinata, ꝙ non ligant ignorantes. extrà eo. vt animarum. lib. vj. Si verò eſt cōſtitutio principis, ſecūdū omnes dantur duo menſes: vt in dicta auth. vt fac. no. cōſtit. quod quidē tempus incipit currere ſecūdū aliquos à publicatione facta in prouincia: vt videtur velle d. auth. ſecūdū alios verò à publicatione facta in curia Romana, pro quo vide gl. ſuper data lib. vj. vbi dicit Ioan. And. primū eſſe verū in cōſtitutione Imperatoris, qui diſcurrit per prouincias. ſecundū verò in conſtitutione papæ, qui ſic non diſcurrit. Et ita expreſſe tenet Pan. in c. nouerit. de ſen. excō. dicens nō eſſe neceſſe cōſtitutionē papæ publicari in qualibet prouincia: ſed ſtatis eſſe ſi in curia Romana. Et ita tenet Sum. Roſ. & tenendū eſt, cū eius ſtatuta nō ſint ſingulorū auribus inculcāda. de po. præla. c. j. licet ipſe Pan. in d. c. cognoſcentes. dicat ſe de hac opinione Ioā. And. dubitare. Sum. tamen Ang. idem tenet eſſe de vtraq; conſtitutione, cōtra illud quod ſeruatur in practica: & præterea cū nulla fortè decretalis publicata ſit in omni⁹ prouincijs, nulla vbiq; ligaret. Si verò ante terminū dicti temporis cōſtitutio venit ad notitiā, immediatè ligat, ſecūdū gl. in c. ij. de reb. eccl. nō alie. lib. vj. & idē Pan. ibi: & idē Hoſt. & idē Pan. in c. j. de poſt. præla. & placet Io. de Lig. quia fruſtra expectatur euentus, cuius nullus eſt effectus. de offi. deleg. cū contingat. ¶ Quartò, ꝙ per inferiores ſit ſuſcepta & approbata. diſt. i iij. in iſtis. ſ. leges. vbi & virtualiter hæc ratio aſsignatur: quia ſi mores vtentiū poſſunt legē cōfirmatā abrogare, poſſunt etiā facere ne firmetur & accipiat vim obligatiuā. Et ſi opponatur, ꝙ hoc ſit abſurdū, ꝙa poteſtas cōdentis legē pēderet à ſubditorū arbitrio: dico primò hoc nō eſſe inconueniēs in principe ſeculari, id eſt, Imperatore: quia, vt recitat & ſequi videtur Arch. diſt. iij. lex. quidā, vt Landu. dicunt populū poſſe auferre Imperatori authoritatē, quā in eū tranſtulerunt, iuxta ſ. ſed quod principi. Inſti. de iur. natu. ſicut iudex qui delegauit. ſed omnes eccleſiæ non poſſunt auferre authoritatē à papa: quia eā habet à domino. Vide ſi vis Archi. iij. parte. tit. xvij. c. vnico. col. iij. Eſto tamen ꝙ illud ſit inconueniēs in Imperatore, ſicut in papa: dico ꝙ hoc nō ſequitur: quia poteſt princeps deputare executorem compellentē ad obſeruantiā legis: quo caſu neceſſaria erit ſuſceptio legis ſubditis cōpulſis. Et dato, ꝙ compelli non poſsint: adhuc nō ſequitur illud inconueniēs: quia eo caſu, quo princeps vult cōpellere, ſed nequit, non receptio nō impedit vim legis: cùm eo modo eam impediat quo cōſuetudo tollit, ſcilicet quia princeps ſcit & tolerat. ¶ Circa hoc Card. in proœ. clemē. duo dicit, primū ꝙ non receptio tunc excuſat, quādo lex per cōſuetudinē contrariam eſt non recepta: quā princeps ſcit & tolerat. quod intelligo, quia alibi, vel à maiori parte eſt recepta: & ſic intelligitur dictū c. in his. & c. ſeq. ſecundū quod aliàs nō receptio nihil operatur. Ego aūt approbo primū dictum & ſecūdū, quādo maior pars recipit, vel princeps nō receptionē non tolerat. ſecus ſi eam ſcit & tolerat: puta ſi condita lege antequā veniat tēpus receptionis actua lis ſeu vſus, propoſitum mutat, & tolerat non vſum. ¶ Pro maiori autem horum notitia ſciēdum eſt, ꝙ glo. ſingula-

ris in c.quia circa.de cõſang.& affin.dicit q; tolerantia & diſſimulatio principis in actu de iure prohibito inducit diſpenſationẽ.quod do.Ant.intelligit,qñ cõſtitutio papæ à principio non recipitur,papa ſciẽte & tolerãte:quo caſu tolerantia excuſat à peccato.nõ aũt à principio recipitur ab aliquibus,& ab aliquibus nõ. hoc autẽ Panor. limitat, quãdo maior pars populi recipit rem:quia tũc minor pec cat:ſecus econtra.Et ex hoc nota pulchrã theoricã,q; vbicunq; lex generalis recipitur in vſu à certo genere perſonarũ,ab alio verò nõ:nõ recipiẽtes non peccant,ſaltẽ per longa tẽpora:ad quod di.iiij.leges. Secus ſi in eodẽ genere perſonarũ maior pars recipit:quia minor nõ excuſatur: ſed poteſt habere locũ illud,de præb.cũ ianudũ.ſcilicet; Multa per patiẽtiã tolerãtur, &c.Et ex his etiã colligi põt alia theorica. ſ. q; etiã lex præceptiua tollitur, ſi moribus vtentiũ nõ recipitur:licet aliud cẽſeat Ho. cuius dictũ eſt verũ,quãdo lex eſt principis ĩducẽs ex natura ſua peccatũ ex cõtrauẽtione: vt qa cõcurrit cũ lege diuina. ſ. Cõſuetudo. ſ.iij. ¶*Septimò quæritur,quot,& quæ requirãtur ad hoc vt lex obliget, & liget iſtũ hominẽ,vel illũ in particulari?Et dico q; requirunt quatuor.requiſita ad hoc,q; in ſe habeat virtutẽ obligatiuã,de quib⁹ in ſ.priore dictũ eſt: & vlterius requiritur,q; nõ ignoret legẽ ſine culpa,ſed eã ſciat,aut ignoret ſua culpa:iuxta ea quæ dicta ſunt ſ. Ignorãtia. ſ.viij.Et qui voluerit ignorãtiã probare,poſtquam ſciẽtia præſumitur.i.poſt tẽpus quo lex cœpit arctare,indubitanter admittẽdus eſt,ſecũdũ Pan.in d.c.cognoſcẽtes.& iũ c.fi.qui ma.accu.poſ.& in l.fi.ff.de decre.ab ord.& in c.j.de poſtu.præl.vbi dicitur,q; nõ facile admittitur:ex quo ſequit,q; admitti põt.Ex quo etiã patet, q; in cõſciẽtia nõ ligatur ignorãs ſine culpa ſua:alioquin fruſtratorie admitteretur ad probãdũ ſuã ignorãtiã. Admittitur aũt ſecundũ Dire.& Io.And.proprio iuramẽto.de ſent.excõ:ſi verò.el ij.vel alio modo ſi probare põt:quia fuit in alio loco, vel extrà dioœeſim,ſecundũ Ber.Inn.& Ho.in c.cũ in tua. qui ma.acc.poſ.Si tamẽ præſumptio aliqua eſſet cõtra eũ, nõ crederetur iuramẽto:quia in dependẽtibus à cõſciẽtia alicui⁹ nõ ſtatur iuramẽto eius,vbi ſunt cõiecturę aliquæ in cõtrariũ:vt dicit Pan.in c.vidua.de reg.quod intellige in foro contẽtioſo.ſecus in foro animæ,vbi cõſciẽtię ſuæ ſtatur. ¶*Octauò quæritur,vtrũ lex canonica vel ciuilis aut quæcũq; cõſtitutio vel ſtatutũ obliget ex ſua trãſgreſsiõe ad mortale ſemper & in omni caſu:Et dico,q; lex vel ſtatutum quãdoq; præcipit,quãdoq; mandat,quãdoq; cõſulit. quod quãdo fiat,vide ĩ.Præceptũ. ſ.ij.Omnis igitur trãſgreſsio præcepti,mãdati,vel cõſilij,ſi ſit ex cõtẽptu,eſt peccatum mortale eo modo,quo dictũ eſt ſ.Cõtemptus. ſ.ij. Trãſgreſsio verò mãdati ceſſante cõtẽptu eſt venialis tantùm,ſecundũ doct.quod intelligo etiã in cõſtitutionibus ciuilibus:quia ſecundũ Arc.poſt Ang.leges Imperiales iuſtæ obſeruationis neceſsitatẽ imponũt etiã in foro cõſciẽtiæ.Tranſgreſsio verò præcepti ſeu ſtatuti præceptiui,humani,canonici,vel ciuilis,ceſſante cõtẽptu,de ſe & regulariter eſt peccatũ mortale,niſi fiat ex rationabili cauſa:ſec⁹ ſi fiat ex cauſa rationabili vera,vel ſaltẽ probabiliter credita.Hoc enim ſentit S.Tho.quo ad ius canonicum.ij. ij.q. cxlvij.art.iij.ad ſecũdũ.vbi dicit, q; trãſgrediẽs pceptũ de ieiunio ex cõtẽptu,vel impediẽdo ſinẽ legiſlatoris,peccat mortaliter,niſi ex cauſa rationabili.Et ſimiliter quantũ ad ius ciuile.ij.ij.q.xcvj.art.vj.vbi dicit,q; omnis lex ordinat ad bonum cõe .Sed cõtingit, q; aliqd ſeruari cõi ſaluti ſit vtile in plurib⁹,quod tamẽ in caſu eſt no ciuũ: & tũc lex nõ eſt ſeruãda:vt ſi lex mandet nõ aperiri portas dum ciuitas eſt obſeſſa:nihilominus aperiẽtur cõtra verba, & ſecundũ mentẽ legis,eo caſu quo hoſtes inſequerẽtur aliquos,per quos ciuitas cõſeruatur.Hoc tamẽ cõſiderãdũ eſt, q; ſi ob ſeruatio legis ſecũdũ verba nõ habeat ſubitũ periculũ,cui oporteat ſtatim occurri,nõ pertinet ad quẽlibet interpretari quid ſit vtile:ſed eſt ſolius principis,qui propter huiuſmodi caſus habet authoritatẽ diſpẽſandi in legibus:Si verò ſit ſubitũ periculũ,non patiens tantã moram vt ad ſũ periorem poſsit recurſus haberi,ipſa neceſsitas diſpenſationẽ habet annexã,quia neceſsitas nõ ſubditur legi.Hęc ex illo.& ſic verũ eſt illud,Neceſsitas nõ habet legem:ſed ipſa ſibi facit legem.j.q.j.remiſſionẽ. ſ. ſed notandũ. Idẽ etiã ſentit Arch.in c.vtinam.diſt.lxxvj.dicens,q; præcepta quæ per modũ ſtatuti vel cõſtitutionis proponuntur,non eodem modo obligãt omnes,ſed ſecũdũ quod requiritur ad finem,quẽ legiſlator intendit,cuius authoritatẽ ſi quis tranſgrediendo contẽnat,vel alio modo trãſgrediatur,q; impediatur finis quẽ intẽdit,peccat mortaliter.Sed ſi ex rationabili cauſa nõ ſeruet, & ꝑcipuè ſi nõ decerneret eſſe ſeruandũ legiſlator ſi adeſſet,nõ eſt mortale. Et ſi obijcia tur,q; præcepta eccleſiæ obligãt ſicut præcepta Dei,ſecũdũ illud Lucæ x.Qui vos audit,me audit.dic q; præcepta Dei ſunt iuris naturalis,& ſecundũ ſe neceſſaria ad ſalutẽ:ſed ſtatuta eccleſię ſunt de his,quæ nõ ſunt per ſe de neceſsitate ſalutis,ſed ſolùm de inſtitutione eccleſiæ:vnde poſſunt eſſe aliqua impedimẽta,propter quæ qs ad obſeruãda ieiunia nõ tenetur,ſecundũ S.Tho.Hæc ex illo. Et cõſentit Pan.ſuper rub.de ob.ieiu.dicẽs,q; in omni præcepto legis poſitiuæ admittitur exceptio cauſæ rationabilis:vt in c. ſi quãdo.de reſcri.aliàs tranſgreſsio eſſet mortale, etiã ſine contẽptu.Nec eſt faciẽda diſtinctio an tranſgreſsio fiat ex cõſuetudine vel ne:quia iteratio actuũ de ſe ex veniali nõ facit mortale.Et ſi obijciatur, quia ebrietas, ſi eſt aſsidua, eſt mortalis.xxv.di. ſ.aliàs ea demũ.dic vt ſ.Ebrietas. ſ.j. Opinio autem Sum.Ang.eſt,q; non ſit mortale facere cõtra præceptũ legis humanæ,niſi ex cõtemptu vel cõſuetudine.De hoc etiam ſ.Ieiunium. ſ.viij.& ſ.Inobedientia. ¶*Nonò quęritur,vtrũ leges humanæ,canonicæ, vel ciuiles obligent in foro conſciẽtiæ,ſic q; ſemper ſint ſeruãdę? Et dico q; ſecundùm S.Tho.j.ij.qõ.xcvj.& ij.ij.q.lx. leges humanæ,ſi ſunt iuſtæ,habẽt vim obligandi in foro cõſciẽtiæ à lege æterna,à qua deriuãtur: ſecundũ illud Prouer. viij.Per me reges regnant,&c. non autem ſi ſunt iniuſtæ, niſi ratione ſcandali vitandi in his,quæ ſunt cõtra Deum. Sed hęc dicta ſunt vera regulariter,in caſu tamẽ aliter eſt. Vnde Pan.in c.quia pleriq;.de immu.eccl.ex mẽte docto rum ponit duas regulas ad cognoſcendũ quãdo ligant in foro conſciẽtiæ. ¶ Prima eſt,q; vbicũq; ius poſitiuum habens cõcurſum legis ſeu æquitatis naturalis, diſponit ſuper reſtitutione vel retentione,ſeruanda eſt talis lex,etiã in foro cõſciẽtiæ.& probatur regula:quia lex poſitiua pecati nõ nutritiua,eſt ſeruanda etiã in foro conſcientię:ex quo nulla alia lex diſtinguit eo caſu inter forũ iudiciale & pœnitẽtiale:nec ſubeſt cauſa diſtinguẽdi. ¶ Secunda. Vbi cunq; inter legẽ poſitiuã & naturalem datur diſcrepãtia, ſeruanda eſt lex ſeu æquitas naturalis in foro animæ, niſi lex poſitiua ex aliqua iuſta & vera cauſa diſponat cõtra illam:quod quomodo fieri poſsit,vide ſ.Cõſuetudo. ſ. ix. ¶ Adde tertiã,quando ius ciuile nõ cõtinet in ſe peccatũ, nec ab eccleſia reprobatur:qa ſeruari debet in foro cõſciẽtiæ:quia vbi Euãgelicis & canonicis decretis nõ obuiauerint, omni reuerẽtia dignæ habeãtur.ſ.leges ciuiles.di.x. ſ.ecce.niſi vt ĩ.ſ.eodẽ.caſu x.& ſ. xv.per totũ. Et quãtũ colligitur ex Innoc.in c.quia pleriq;.de immu.eccle.& de homi.in c.ſicut dignum.& ex cõſi.xxj.& Feder.& Io.Cal. & Pan.in prolo.Decretalium.& Io.And.in c.quanquã. de vſur.& multis alijs ĩ caſib⁹ vndecim, lex canonica,ciuilis, aut etiam præceptiua,in foro conſciẽtiæ non eſt ſeruãda. ¶Primò,quãdo lex poſitiua diſtinguit inter forũ cõſcientiæ & cõtentionis:quia nõ ſeruabitur in foro cõſciẽtię au thoritate ipſius legis.c.tua.& qđ ibi no.de ſpõ. ¶ Secũdò, quãdo ius ſe fundat ſuper præſumptione, & nõ ſuper veritate,quia in foro conſciẽtiæ attendim⁹ ad veritatẽ, vt credamus confitenti de omnibus:quia ſolũ agitur de prejudicio animæ eius.de homic.ſignificaſti.vnde ſi veritas ſit cõtra præſumptionẽ,nõ ſeruabitur.Vnde licet hæres non fecerit inuentariũ:tamẽ in cõſciẽtia nõ tenebit,niſi in quantũ veritas ſe extẽdit,quãuis ius aliter velit:qa præſumitur plus eſſe in hęreditate:vt in aut.de hæred.& fal.no.& probatur in d.c.tua.& in c.literis.in fi.de reſt.ſpol.& in c.ànobis.el j.de ſen.exc.,p quo vide Bal.ĩ l.j.C. de ſacroſan.ecc. Siaũt ius hoc faceret in pœnã:vide ĩ.Pœna. ¶ Tertiò, qñ lex non eſt ad vtilitatẽ cõmunẽ,ſed princeps ꝓpter vtilitatem propriam edidit.facit c.erit autẽ lex.diſtin.iiij.quo caſu dicitur lex iniuſta ex fine,ſecũdùm Pan.in c. canonum. de cõſti.& S.Tho.j.ij.q.xcvj.art.iiij. Adde idem eſſe ſi ſemel inſtituta ſit ad bonũ cõmune,ſed iam ad illud nõ militat:puta cùm inſtitutũ eſt pedagiũ ad ſecuritatẽ & cõmoditatem viarum:& nõ cuſtodiũtur viæ, vel nõ reficiuntur pontes,& huiuſmodi. ¶ Quartò,quando lex nõ diſtribuit æquè onera ſubditis:quia eſt iniuſta ex forma, ſecũdũ eoſdẽ. ¶ Quintò, quãdo excedit authoritatẽ ſtatuentis: vt patet in ſtatuto epiſcopi,qđ nõ ligat delinquẽtes extra ſuam dioœeſim ẽt ſubditos ſuos:vt in c.vt animarũ.de cõſt. lib. vj.qa eſt iniuſta ex authoritate ſine cã efficiente. ¶ Sextò, qñ inducit ad peccatũ cõtra legẽ Dei,vel naturæ,vel iuris canonici:quia eſt iniuſta ex materia, cuius ſunt multæ, de quibus ĩ. ſ.ſeq.quod limita,niſi in pœnã deneget aliqd ꝓpter æquũ bonũ publicũ: vt q; nõ ſoluẽs gabellã nõ audiatur:vel inſtrumentũ nõ regiſtratũ in libris cõis nõ reputetur authẽticũ,ſed falſum : quia locũ habebit etiam in foro cõſcientiæ,ſecũdũ Bal.in c.ſi quis triginta.ſi de feu.cõtro. fue.& idẽ exẽplificat Bar.in extrauagã.ad reprimendũ.in verbo,denũtiationẽ in Macedoniano & Velleiano. ¶ Septimò,qñ eſt pœnalis:quia ante condemnationẽ nõ tenetur quis ſoluere pœnã in foro animæ,vt eſt gl.in c.fraternitas.xij.qõ.ij.de quo dic vt ĩ.Pœna. ſ.xxvj. ¶ Octauò,qñ ratio legis ceſſat in foro animæ: qa licet lex cauſam vel rationẽ nõ exprimat,eã tamẽ nõ debemus cõiectari,& ad limites eius legẽ limitare vel ampliare,iuxta theoricã Doc. in l.nõ dubiũ.C.de legib.cuius exẽplũ vnũ eſt in clauſiõe portarũ,de qua ſ. ſ.viij.prope mediũ. Aliud verò, ſi ſtatuto caueat,q; vir lucretur dimidiã dotis vxore moriẽte,cauſa nõ expreſſa:cuius cauſam debemus coniectari expenſas mariti ĩ deducẽda vxore ad ſuã domũ: & cõſequẽter ſi eã nõ deducit,nõ lucratur:ſecus ſi eq̃dẽ lucraretur mulier vt vir:quia tũc cauſa æſtimaretur affect⁹ maritalis:ideoq; ẽt ſi nõ duxiſſet,lucraretur.Et hoc no.Pã.in c.ex publico. de cõuer.cõiu.& facit quod idẽ not.in c.quia ĩ inſulis.de ſtamon.de quo ĩ. ſ.xvij.Nonò,quãdo verba legis nõ adaptãtur ad aliquẽ caſum:quia nec eius diſpoſitio adaptabitur, ſi de mẽte aliter nõ cõſtiterit:vt eſt notabile dictũ Bart.in l.iiij. ſ.toties.ff.de dã.infect.& in l.ita aũt.ff. de admi.tut. vbi dicit,q; ſi ſtatuto caueatur,q; ſoluantur pro gabella de quolibet cõtractu ſex denarij,ꝓ libra:iſtud nõ habebit locum in re inæſtimabili:quia cùm verba nõ adaptẽtur, nec diſpoſitio.& facit c.indẽnitatib⁹. ſ. ſed cũ eas.& ibi Gem. de elec.lib.vj.& Bar.in l.cõſtitutũ.ff.de teſta.mili. ¶ Decimò,qñ lex ciuilis,licet non ſit improbata iure canonico, tamẽ fouet lucrũ odioſum proximo, vel rigorẽ quẽdam: cuius exemplũ eſt in c.filius noſter.de teſta.vbi licet lex ciuilis diſponat valere legatũ rei alienæ:non eſt tñ fouenda in foro animæ:quia fouet lucrũ odioſum hæredi: nec eſt fundata ſuper naturali æquitate apertè nõ conſtito de volũtate defuncti.& facit in ſimili c.ex parte.in fi.de cõ. & c. dilecti.de iudi.& c.j.de dolo & cõtu.de quo dic vt ſ.Legatum.iij. ſ.ij. ¶ Vndecimò,quando lex ciuilis non fuit moribus vtentiũ recepta,& canon aliter non diſponit expreſſe:quia non obligat de neceſsitate:vt not.Pan.in c.literas. de iuram.cal.De lege aũt canonica vel ſtatuto,dic vt ſ. ſ. vj.ad fi. ¶ Decimò quæritur,*quę ſint leges imperiales ĩiuſtæ ex materia,vel ſecũdùm animam nõ ligantes, & nõ ſeruandæ?Et dico, quòd ſunt multæ. ¶ Primò,illæ,quæ cõcedunt filium germani vnius poſſe copulare matrimoniũ cum filia alterius germani:vt Inſt.de rap. ſ.inter eas.& C. de nup.l.nemini.quia ſecũdùm Deum tales debent penitus ſeparari.de conſang.& affini. non debet. & xxxv.q.iij. progeniem. ¶ Secundò,illæ quæ dicunt puellã raptã non poſſe cõtrahere matrimonium cum ſuo raptore.C. de ra. virg.l.vnica.quia hodie ſecũdùm Canones poteſt.de rap. c.fi.licet ſecũdũ antiquos Canones non poſſet. ¶ Tertiò, illę quæ concedunt hiomini ſoluto tenere mulierẽ ſolutã in cõcubinã:vt in auth.quib.mo.nat.effi.ſui. ſ. ſi quis.qa ſecundùm Deum etiam ſimplex fornicatio eſt peccatũ, & excludit à regno Dei.j.Cor.vj. ¶ Quartò, illæ q̃ cõcedunt viro occidere adulterũ vxoris deprehẽſum in adulterio, ſi eſt perſona vilis,& cui nõ debeat reuerẽtia ff.de adul.l. marito. la j.& l.ſi adulterũ.& C.de adul.l.Gracch⁹.hodie aũt iure nouo non ſolùm deprehenſum in adulterio, ſed etiam vbiq; poſt trinam denũtiationem poteſt occidere: vt in auth.vt liceat matri & auiæ. ſ.pen.& vlt.& quę cõcedũt patri habẽti filiã in ſua poteſtate,occidere adulterum filiæ in domo ſua vel generi fornicantem,& ipſam filiam. ff.de adul.l.pater.& l.nõ in ea.& etiam inuẽtũ in rebus venereis,per l.quod ait.ff.de adul.quæ ſecũdũ gl.ſunt antecedẽtia ſcelus,ſcilicet apparatus,colloquia,locus conſtitutus,cõiuuia,baſia,tactus.& idẽ Bart.& ſimiliter de latrone & populatore agrorũ:quia ſecũdũ Deum nihil horũ licet, ſecundùm illud Exod.xx.Nõ occides. de quo etiã vide ſ. Homicidium.j. ſ.ij.particu.v. ¶ Quintò, qui dãnant tenẽtem in vxorem deprehẽſam in adulterio.C.de adul.l. crimẽ.& l.caſtitati.qa ſecundũ Deũ & iura canonica põt illã tenere ſine pœna,modò velit ab adulterio recedere.xxxj. q.j. ſ.obaudiẽ. ¶ Sextò, quæ concedũt in multis caſib⁹ repudiũ vxoris,& diſſolutionẽ matrimonij ritè cõtracti: & maximè in caſu qui no.in c.lege.diſt.x.& xxvij.q.ij.ſunt q̃ dicunt.quia hoc in eiſdem c.prohibetur. ¶ Septimò, illæ quæ vxorẽ nubẽtẽ intra tempus luctus mariti,id eſt,vnius anni,damnant infamia,& multis pœnis.C.de ſecũ.nupt.l. j.& ij.quia dicit Apoſtolus,q; nubat mulier cui vult. de ſecun.nup.c.j.in fi.vbi no.Inno. q; ei remittũtur oẽs pœnæ quę ſunt tantùm ad pœnã ipſius:ſec⁹ ſi inde proueniat aliquid ad alios.quod dominus Anto.de Butr.magis ibidem declarat,dicens,q; pœnę fundatæ ſuper odio ſecũdarũ nuptiarum,vel feſtiuitate tranſitus,ſunt correctę:vt ĩ d.c.ſi. quia contrahere matrimonium nõ eſt odioſum neq; prohibitum,ſed ab Apoſtolo permiſſum:quæ verò fundantur ſup fauore primi matrimonij, adhuc durãt: ſicut ſi mater conſequitur aliquid ab inteſtato,vel ex teſtamẽto alicui⁹

filiorũ prioris matrimonij:habet solùm super eo vsumfru
ctum dum viuit, remanẽte proprietate apud filios eiusdẽ
matrimonij si extant:quibus nõ extãtibus cõsequitur ple-
num ius:vt l.fœminæ.§.fi.de secũ.nup. Adde quòd restãt
pœnæ positæ in fauorem filiorum,& ꝑpter culpã matris:
sicut lex imponit pœnam matri,quẹ agnouit tutelã filij,&
trãsiuit ad secũda vota,nõ petito tutore filio:vt in l.omnẽ
matri.C.ad Tertul. ¶Octauò,illæ quæ filium spurium di
cũt nõ esse alendũ,vt s̃.Filius.§.iiij. ¶Nonò,illæ quæ di-
cunt hæredem,si nõ fecerit inuẽtarium, teneri ad omnia
debita defuncti:cuius cõtrarium dictum est suprà Hæredi
tas.iij.§.v. ¶Decimò,illæ quæ in certis casibus dicũt hẹre
dem nõ teneri de maleficio defuncti:quia, vt ibi s̃. patet,
tenetur ad omnia eius debita etiã ex maleficio, inquantũ
hæreditas sufficit. ¶Vndecimò,illæ quæ volunt relictũ in
vltima volũtate nõ valere,nisi habeat septẽ vel quinq; te-
stes.C.de testa.l.si vnus.& l.fi.quia secũdùm Deum in reli
ctis ad pias causas sufficiũt tres aut etiam duo testes.de te
sta.cũ esses.& c.relatum. ¶Duodecimò,illæ quæ dicũt ho
minem nõ teneri ex promissione nudo pacto sine alia iu-
ris solẽnitate,cũ non oriatur inde actio.ff.de pactis.l.iuris
gentiũ.quia secũdũ Deum & Canones mortaliter peccat
recedens à pacto.extrà,de pac.c.j.xxij.q.v. iuramẽti. cum
his quæ ibi not.& idem si promitto vni recipiẽti pro alio:
quia secũdùm Deum teneor:non autem secundùm leges,
nisi promissio facta fuerit personæ existẽti sub alteri⁹ po
testate:vt seruo,seu filiofamilias,vel ꝓcuratori,seu nego-
tiorũ gestori:quia p hos bene acqritur patri & domino.
Insti.per quas perso.nob.acqui.obli.per totum.& ff.& C.
de ꝓcu.& de neg.gest. ¶Decimotertiò,illæ quæ ĩter emẽ
tes & vendẽtes cõcedũt vel pmittunt deceptionẽ,iuxta di
cta suprà Emptio.vij. ¶Decimoquartò, illæ secundũ quas
non licet emere seu vendere iura & actiones, quæ quis ha
bet cõtra aliũ pro minori pretio quàm sit debitũ principa
le:aliter nõ valet ẽptio,nec peti põt,nisi vsq; ad id qđ so-
lutũ est,nec etiam possunt talia iura ꝓ parte vẽdi,& ꝓ par
te donari.C.man.l.per diuersas.& l.ab Anastasio. sed secũ
dùm Deum talis emptio licet,modò nõ fiat in fraudẽ vsu
rarum:sed propter interesse,aut laborẽ,qui forsitã erit in
rehabẽdo: seu qa dubitat' ne debitor fugiat, aut veniat ad
paupertatẽ. Sed de hoc vide infrà Vsura.ij.§.j. ¶Decimo
quintò,illæ secundũ quas possessor malæ fidei lõgissimo
tempore,id est,xxx.vel xl.ann.præscribit:quia hoc est fal-
sum secundũ iura canonica.extrà,de reg.iu.c.possessor.li.
vj.vide infrà Præscriptio. ¶Decimosextò, illæ quæ malefi
cia cogitationũ regulariter nõ puniunt.ff.de pœn.l.cogi-
tatiõis.quia omnis mala cogitatio vel à Deo vel per pœni
tentiã punienda est.xxxiij.q.ij.omnis. ¶Decimoseptimò,
illæ q̃ licet puniãt magos & veneficos, tamen q hæc fece-
rint cõtra imbres,vẽtos,& grandines,secũdùm eas p̃mian
tur.C.de male.l.eorũ.quia secũdũ Deum talia etiam sic fa
cere est grauissimũ peccatũ,vt probat S.Tho.ij.ij.q.xcvj.
¶Decimooctauò,illẹ secũdùm quas licitũ est in causa san
guinis corrũpere accusatorẽ.ff.de præuari.l.fi.quia hoc se
cundũ Deũ nõ licet.ij.ij.q.lxix. ¶Decimononò,illæ q̃ vsu
ras permittũt,sed hodie etiã p leges oẽs abrogatẹ sunt,vt
ĩ.Vsura.§.j.q.j.sicut q̃ puniebãt mulierẽ in lupanari:vt di
11 cit S.Tho. ¶Vndecimò quæritur,* quæ sint leges iniustæ
nõ ligãtes etiam laicos,nec seruãdæ in foro contentioso,
ecclesiastico,vel ciuili?Et dicit Inn.in c.fi.de reb.eccle.nõ
alie.& sequitur Pan.in c.j.de rest.in integ.ꝙ vbi ius cano-
nicũ in aliqua materia dat regulam specialẽ, nõ debemus
illam distinguere per ius ciuile:verbi gratia, canõ inducit
suam solẽnitatem in alienatioe rei ecclesiasticæ:ideo ser-
uare nõ debem⁹ illam iuris ciuilis positã in auth. hoc ius.
C.de sacrosan.eccle. Ex hoc elicio,ꝙ in foro ecclesiastico
nulla lex valet,cui aliquis canõ specialiter cõtrariatur.qđ
etiã patet:quia dis.x.per totũ,patet,ꝙ leges seculares legi
bus canonicis cõtrariẹ nulli⁹ sunt momẽti:& leges sacros
Canones seq nõ dedignãtur,prẹcipuè ĩ matrimonijs, vsu
ris,& huiusmodi,in auth.vt nõ lux.cõ.na.colla.vj.in auth.
vt cler.apud propri.epis.col.vj.si verò ecclesiasticũ,qđ sal
tẽ ĩ foro ecclesiastico est indubitatũ,vt etiã sentit Io.And.
in regula,possessor.lib.vj.relinquẽs sub dubio de foro ci
uili,vtrũ ĩ eo possit papa leges corrigere vel auferre:& ex
presse Pã.in c.clerici.de iud.dicit,ꝙ in materia ecclesiasti
ca nõ dat' cõtrarietas inter Canones & leges:qa supple le-
ges succũbũt:in materia verò indifferẽti seruatur canõ in
foro suo,& leges in suo:in foro aũt ciuili an sint seruandẹ
leges,quibus contrariãtur aliqui canones, sunt opiniões.
Quidã enim dicũt indistinctè,ꝙ papa potest leges quo ad
vtrũq; forũ tollere,& cõsequẽter edẽdo Canones contra
rios eas corrigit,id est,deponit:ad qđ di.x.cõstitutiões.&
de test.cũ esses.quidã verò indistinctè dicunt illũ nõ pos-
se leges tollere,nisi quo ad suũ forũ.Inter hos vero Ioan.
And.in gl.sup regula,possessor.dicit se mediũ ĩcedere,di
cẽdo,ꝙ eas tollere põt quo ad forũ ciuile solũ in terris,in
qb⁹ habet tẽporalẽ iurisdictionẽ:qa ꝑtãtes distinctæ sunt,
xvj.dist.cùm ad verũ.x.dist.quoniã.in his tantũ, in quibus
periculũ animæ vertit',eas tollere põt quãtũ ad vtrũq; fo
rum vbiq;,vt ꝓbatur,de iud.nouit.de præscri.c.fi.& de se
cun.nup.c.pe.quia in his leges sacros Canones imitari nõ
dedignãtur.auth.vbi s̃.hæc ex illo. Et verũ dicit de facto:
& fortè quo ad posse iuridicum cessante cã rõnabili.& ita
practicat',vt scilicet solũ ĩ causis ecclesiasticis Canones cor
rigãt leges in foro ciuili:quãtũ ad posse aũt absolutæ po
testatis,vbiq; eas põt corrigere quãtũ ad vtrũq; forum,qa
omnia iura positiua subsunt eius volũtati, secũdũ S.Tho.
& alios Theologos:nõ obstãte,ꝙ potestates illæ, scilicet
papæ & Imperatoris sint distinctæ;qa hoc nõ dicitur qua
si sint disparatæ,vt vna nõ possit contra aliã:sed quia sunt
subordinatæ,& vna depẽdet ab alia simpliciter,vl' secũdũ
quid.Vide tamẽ de his etiã hic §.xv.post mediũ & ĩ.Obe
12 dientia.§.x. ¶Duodecimo quærit',*quæ pœna sit statuen
tium leges ĩiustas?Et dico, ꝙ si tales leges sint simpliciter
contra Dei vel ecclesiæ mandata,puta,ꝙ liceat sic & sic fa
cere simoniã,vel alienare feudũ ecclesiasticum, vel huius
modi,ipso iure nõ valẽt.disti.viij. quæ contra.xxxij.q.vij.
flagitia extrà.de sim.c.cùm in ecclesiæ.& c.nõ satis.extrà,
de consti.quæ in ecclesiarũ.& facientes,inducẽtes,cõsen-
tientes,& seruãtes peccãt mortaliter.d.c.cũ in ecclesiæ.&
d.c.non satis.quod intellige si sint cõtra mãdata Dei,vt pa
tet,vel naturæ,vel etiã si sint cõtra ius positiuũ, secũdùm
Hosti.ad pauperes opprimẽdum,& impediẽdum iustitiã.
quod intellige etiam de iure ciuili, vt cùm imponunt' in-
debita grauamina,& similiter si cõtra mãdata ecclesiẹ pri
us edita,quia est superbia & inobediẽtia disponere cõtra
dispositionẽ superioris.Secus si essent contra eadẽ mãda
ta posterius edita:quia dictũ est,ꝙ per superuenientes Ca
nones non tolluntur in foro ciuili,nisi fortè in his,in qui
bus legum conditor nõ habebat potestatẽ,puta disponẽ-
do de causis ecclesiasticis,quia tunc videt' mortale,si cõtra
voluntatẽ ecclesiæ fecit,qa cõtra iustitiã vsurpatiuè egit.
quod est mortale in re notabili,secũdùm S. Th.Si verò es
sent cõtra libertatẽ ecclesiasticã, tũc condẽtes & seruãtes
sunt excõmunicati ipso facto,vt s̃.Excõicatio.ix.§.x. Et si
quod

quod lucrum eis,vel alijs dãnũ ex talibus legibus iniustis
sequutũ est,conditores & hẹredes eorũ,& qui eos ad con
dendũ induxerũt,tenentur insolidũ:& similiter seruantes
tenẽtur de omni lucro quod eis earũ occasione peruenit,
& de omni dãno quod intulerũt:sicut in simili dicã de par
ticipãtibus cum raptoribus. Et vltra prædictũ casum etiã
alijs irrogatur excõicatio:vt patet si cõsiderent super vsu
ris faciendis,vel nõ restituẽdis:vt in cle.ex graui.de vsur.
& idẽ videtur Supplemẽto,si super simonia faciẽda:cũ ho
die simonia cadat sub excõicatiõe papali per extrauagan-
tem Eugenij quarti,cum detestabile. Sed quia excõican-
tur simoniaci,& nõ statuẽtes,aut deliberãtes de simonia:
& pœnæ sunt restringendæ:hoc non credo verũ. ¶Deci-
13 motertiò quẹritur,*vtrum in iure canonico sint aliqua nõ
ligantia,& non tenẽda,quantũ ad tex.aut gl.aut doctores
ecclesiasticos in genere,licet ecclesia nõ possit errare de-
terminando de fide & moribus:vt dictum est s̃.Ecclesia.j.
§.ij.similiter nec papa vt papa:vt ĩ.Papa. §.v. & dico tria,
iuxta tria q̃sita. ¶Primũ,quãtũ ad textũ iuris canonici atti
net,in decretis sunt multa per contrariã consuetudinem
abrogata,seu reuocata:sicut,ꝙ clerici inchoent ieiunium
quadragesimale immediatè post sexagesimã.di.iiij. statui
mus.cum duobus c.seq. & tamen cõtrariũ facere non est
peccatũ:vt di.ea. §.vlt.Et ꝙ dies rogationũ ante Ascẽsio-
nẽ ferietur.de cõs.dist.iij.pronũtiãdũ.& ieiunẽtur.ea. dis.
rogationes.Et ꝙ hebdomada sancta ac paschæ ferietur.d.
c.pronũtiãdũ.Et ꝙ certa forma seruetur in literis dimis-
sorijs clericorũ transeũtiũ ad officiandũ in alia diœcesi.
dist.lxiij.quod secundũ gl.abijt in dissuetudinẽ: sed licet
illa forma non seruetur,seruandũ tamẽ est,secundũ Arch.
quod traditur dist.lxxij.s. ꝙ clericus alienæ diœcesis non
recipiatur ad officiandũ sine literis dimissorijs,id est,testi
monialib⁹ sui episcopi:quod qa nõ obseruatur, & nõ sine
peccato,sequitur,ꝙ scelerati suũ iudicẽ fugiẽtes nõ cogni
ti admittuntur: imò aliqñ nullũ ordinẽ penitus habẽtes.
Et ꝙ iuramentũ fiat à ieiuno.xxij.q. v. honestũ. &, ꝙ non
exigatur solẽne,id est,in iudicio,& huiusmodi, in quadra
gesima,aut aduẽtu,vel diebus dominicis:vt ibi in c.decre
uit.quorũ vtrũq; per consuetudinẽ abrogatũ est, secundũ
gl.ibi.Et ꝙ reperto furto in monasterio ignorato autho-
re,sic fiat purgatio,vt abbas,vel alius ex monachis celebra
ta missa omnib⁹ Dei cõmunionẽ sub hac obtestatiõe, cor
pus domini sit tibi ad probationẽ.quod secũdũ gl.ibi, ho
die est abrogatũ:qa indebitè fieret.cũ qua cõcor.S. Tho.
in iiij.Et ꝙ sacramẽta.s.altaris,nõ debẽt nisi à ieiunis cele
brari,id est,cõfici:excepto die cœnæ domini:de consecra.
dist.j.quod secũdũ gl.est abrogatũ quãtũ ad illã exceptio
nem.Et qđ dicitur,de cõsec.dist.ij.in c.triforme.de vna ex
tribus partibus hostiæ reseruãda in fine missæ: qđ hodie
nõ seruat',sed simul duæ siccæ sumũtur.Et qđ dicit' in c. tri-
bus gradibus.de ieiunio seruãdo per aliquas horas.s. post
sumptũ sacramẽtũ,quod hodie nõ seruatur,sed paulo post
comedi potest, secũdũ S.Th.Et qđ dicitur in c. omnis.de
cõtinẽdo ab actu cõiugali per tres,quatuor, vel quinque
dies ante cõmunionẽ.quod gl.dicit esse de cõsilio:& cõse
quẽter est debitũ honestatis,nõ necessitatis. ¶Multa etiã
edita antiquo iure in eisdem decretis sunt immutata:vt ꝙ
electio papæ fieret nõ solũ à cardinalibus,sed etiã ab alijs
religiosis & clericis.di.xxiij.in nomine.quæ hodie fit per
cardinales:extrà,de elec.per totũ.& c.vbi periculũ.eo.tit.
lib.vj.Et ꝙ electio episcoporũ fieret nõ à canonicis tantũ.
s.maioris ecclesiæ:sed etiã ab alijs religiosis clericis. dist.
lxiij.obeuntibus.quẹ dudũ secũdũ iura cõia sic fiebat à ca-
nonicis cathedraliũ ecclesiarũ,& cõfirmabatur à metropo
litanis:hodie verò, qñ ambitio & lascivia totã ecclesiam
cõturpauit,papa reseruat sibi collationẽ omniũ dignitatũ,
secũdũ Arch.id est,patriarcharum,metropolitanorũ,epi-
scoporũ,abbatũ,prẹpositurarũ,& plebanatuum,seu prio
ratuum ecclesiarũ collegiatarum:& capitula in his se non
habent intromittere. ¶O quis det illa tẽpora redire,qui-
bus populi sibi eligant & acclamẽt antistites:qui ideo nũc
rarò sunt sancti,quia crebro instituuntur iniqui,& omniũ
clericorũ peiores.Et ꝙ certa tempora circa ætates ordinã
dorũ,puta anni xx. ad subdiaconatũ, ad diaconatum xxv.
xxx.verò ad sacerdotium:& certa interstitia seu interual-
la seruentur.di.lxxvij.& lxxviij.per totum.quæ hodie per
cle.de æta.& qualita.ordi.sunt immutata, iuxta dicenda ĩ.
Ordo.iiij.§.ij.Et ꝙ certi gradus,id est, sex cõsanguinita-
tis & affinitatis ad contrahendũ obseruarentur.xxxv. q.ij.
iij.& iiij.quæ hodie immutata sunt per decretalẽ,non de-
bet.de cõsangui.& affinit.& reducta ad quartũ consan. &
affinit.inclusiuè.Et ꝙ omnes in cœna domini, & ter in an
no cõmunicent.s.Natiuitate,Resurrectione,& Pẽtecoste.
de cons.dist.ij.in cœna.& in c.seculares.& in alijs tribus ca
pitulis.quod ex modo loquendi videtur esse sub præce-
pto,quod hodie est sub cõsilio,excepto die Resurrectio-
nis,qui solus est de præcepto,per cap.omnis.de pœ. & re.
¶Multa etiã Gratianus monachus author illius libri ex
suo sensu in illo loquitur,quẹ non tenẽtur. ¶Primò.Nam
in dis.xiij.§.j.dicit,ꝙ ei,qui vrgetur inter duo mala, licitũ
est minus eligere:vnde videtur,ꝙ quis possit esse ꝑplex⁹
inter duo peccata,ita ꝙ necesse sit alterũ cõmittere.qđ ibi
gl.sum.reprobat.cui cõcor.S.Th. ¶Secũdò.Nam di.xcv.
§.sed illud. post c. presbyteros.dicit, ꝙ forte necessitate
vrgẽte in absentia episcoporũ,vbi est cõsuetudo,p̃sbyteri
possunt in frõte chrismare:quod est falsum,in quacũq; ne
cessitate,& cõsuetudo in hoc est corruptela, nihil faciẽs.
de cõsue.quãto.& sic tenet S.Th.& alij Theologi: & vi-
detur glo.firmare:nec episcopus in hoc põt dispẽsare: sed
papa hoc põt,secũdũ S.Th.& alios Theologos:licet aliq
hoc negent.qđ patet:quia Grego.aliquãdo in hoc dispen
sauit:vt patet dist.ea.ꝑuenit. ¶Tertiò.Nam ij.q.j.c.de ma
nifesta.sentit,ꝙ in notorijs,quẹ ibi vocat manifesta,nõ re
quiritur iudicarius ordo.quod simpliciter nõ est verũ:sed
loquitur diminute.vnde & gl.super c.de manifesta. notan
ter ponit triplex notorium.s.facti,iuris,& præsumptionis:
& quæ & qualis in eis requiratur probatio, vide ibi: & ĩ.
Notorium.§.v. ¶Quartò.Nam q.ea.in c.Deus omnipo-
tens.in §.quãdo.dicit quòd qui probatus est notorius pec
cator,post secũdã & tertiã correctionẽ,id est, monitionẽ,
si incorrigibilis inueniatur,est dãnatus per sententiã,non
tenetur:quia in huiusmodi notorijs nõ requiritur moni-
tio precedẽs. ¶Quintò.Nã xj.q.iij.§.euidẽter itaq;. post
c.ad mẽsam.dicit,ꝙ imponẽs man⁹ violẽtas in personam
ecclesiasticã incurrit anathema,secũdũ illud xvij. q. iiij. si
quis suadẽte.& exponit anathema,id est,separationẽ à sa-
cramẽtis,& ingressu ecclesiẹ:non aũt cõmunione fideliũ.
quod ecc'ia nõ tenet,secundũ gl.ibi : quia in cõtrariũ est
c.peruenit.de app.Nec valet correctio Io.vt dicatur, ꝙ ta
lis nõ est vitãdus antequã denũtiet',qa est expresse cõtra
c.cũ nõ ab homine.đ sen.exc. ¶Sextò.Nã ea.q.§.cũ ergo
sentẽtia.post c.nõ solũ reus.illud Grego. sentẽtia pastoris
siue iusta siue iniusta timẽda est.i.seruãda,exponit iusta.i.
lata ꝓ crimine,quod vere est in illo homine:iniusta verò
cũ nõ est in eo illud crimẽ pro quo fertur:puta furtũ, sed
aliud,puta adulterium:& malè,deceptus secundũ glo.ex
eo,quòd

eo, ꝙ Grego. ſubintulit, ne ipſam ſententiam ex alia culpa mereatur: qui Grego. aliam culpã vocat ipſum eõtemptũ ſentẽtię. De hoc ſ. Excõicatio. iij. §. iiij. ¶ Septimò. Nam xij. q. j. quærit vtrũ liceat clericis habere propria bona, arguẽs pro & cõtra. & demum in c. præcipim⁹. §. cum ergo. ſoluit, ꝙ hoc licet clericis orientalibus, quibus licet vti matrimonio: & occidentalibus, qui ante ſuã ordinationem legitimè habuerũt vxores & filios: alijs autẽ nõ. quod eſt falſum ſecundũ gl. ſummariã: quia omnibus clericis licet, niſi renũtiauerint proprijs, vt religioſi, vel ſe voto ad hoc adſtrinxerint, vel tempore eccleſiæ primitiuę. & concor. S. Tho. ¶ Octauò. Nam xiiij. q. j. quęrẽs vtrũ clericis in iudicio liceat ſua repetere. Reſpõdet dupliciter. primò licere clericis etiã perfectis, in iudicio cõtendere, nõ pro captando lucro, ſed pro damno vitando. ſecundò, ꝙ & ſi non pro ſuis rebus, tamen pro cõmunibus eccleſiarũ ſuarũ de fendendis licet ſtare in iudicio. Sed imperfecta eſt iſta ſolutio: & glo. ſum. perfectius ſoluit, dicẽs hoc poſſe omnes clericos, qui poſſunt habere propriũ: & ſi non habẽt, vt religioſi, poſſunt repetere bona eccẽiarũ, vel monaſteriorũ ſuorũ, ſi ſunt prelati, vel de mandato prælatorum, ſi prælati nõ ſunt: omnes etiã clerici poſſunt agere in iudicio pro miſerabilibus perſonis de mandato ſuperioris. xvj. q. j. per uenit. quãuis magis deceat per alios, id eſt, laicos litigare. ¶ Nonò. Nam xvj. q. j. dilectio. §. poteſt etiã aliter dici, ꝙ ad præſcribendũ ſufficit habuiſſe bonã fidẽ, cũ quis cœpit poſsidere, licet medio tempore habuerit conſciẽtiam rei alienæ: ſed licet hoc ſit contra iura ciuilia, tamen glo. dicit hoc nõ tenere ſecundũ ius canonicũ, cui in hoc ſtandũ eſt: ſed oportet habere bonã fidem, id eſt, credere ſe iuſtè poſſidere omni tempore quo præſcriptio currit. de re. iu. poſſeſſor. lib. vj. ¶ Decimò. Nã xxij. q. iiij. §. vlti. dicit, ꝙ iurãs aliquam ducere in vxorẽ poſt votum caſtitatis, non prohibetur ſeruare hoc iuramẽtũ: ſed iniungẽda eſt ei pœnitentia de violatione voti. quod quidem licet ſit verum conſummato matrimonio, quia eam dimittere nõ poteſt, non obligatione iuramẽti, ſed maiori vinculo ſacramẽti: tamẽ ſi non cõſummauit, prohibetur ſub mortali nõ ſeruare iuramentũ: quia maius, & prius, & cõſequẽter obligatius eſt vinculum voti, quàm illius iuramenti. Ibi etiã ſubdit, ꝙ iurans ſe nõ fieri clericũ, vel religioſum, iurat illicitè, non ſecundũ ſe, ſed ſolũ ex modo: puta quia inconſideratè: quia nõ adimitur per hoc ſalus animæ, vel corporis: ſed ſecundũm S. Th. hoc iuramentũ eſt illicitũ ſecundũ ſe, quod eſt non ſolùm quãdo adimitur ſalus animæ, vel corporis: ſed etiã quãdo minuitur, vel impeditur profectus animæ per obſeruãtiã iuramenti. ¶ Vndecimò. Nam xxiiij. q. v. §. j. dicit, ꝙ cogens aliquem ad iurandũ, peccat mortaliter, ſi periurat. quod & gl. affirmat: ſed intelligitur ſi ſcit, aut veriſimiliter credit, ꝙ iurabit falſum: vt declarat Aug. in c. ille qui. ea. quæſt. de hoc tamen ſuprà Iuramẽtum. ij. §. viij. ¶ Duodecimò. Nam xiiij. q. j. audiuimus. §. ſi autem poſt. dicit, ꝙ lapſus in veterẽ hęreſim, eſt excõmunicatus, & cõſequẽter ſuſpẽſus ab executione ordinis & iuriſdictionis, & conſequenter excõmunicare non poteſt: ſed ſi nouã cõfingat, non eſt excõmunicatus: & cùm toleretur ab eccl̃ia, ſcilicet cũ eſt occultus, poteſt excõmunicare, & alia agere. Sed gloſ. dicit indiſtinctẽ, ꝙ eſt excommunicatus: nec poteſt excõicare, ſiue ſequatur veterem, ſine nouã cõfingat, ſcilicet niſi ſit omnino occultus, iuxta illud quod dictum eſt ſ. Excommunicatio. iij. §. xj. Valent tamen alia quæ facit dum toleratur. Et idem dicit de ſchiſmaticis: niſi forte in ſummo põtifice cũ duo creãtur, & qlibet credit ſe eſſe papam. quod intellige quando haberent cauſam credẽdi, & pro vtraque parte eſſent rationes vehementes, ſecundũ Archid. vt accidit inter Vrbanũ, & Clemẽtẽ. ¶ Decimoter tiò. Nam etiam diſt. 50. quærens vtrũ lapſi poſt baptiſmũ, ſed pœnitentes poſsint promoueri ad ordines, dignitates, vel curas, vel iam promoti in eis permanere: ſoluit dupliciter. Primò in c. ſacerdotes. §. quo modo. ꝙ ſic, ſi verè pœnitent: non ſi ficte, id eſt, non in odiũ criminis, ſed alio reſpectu. Secũdò in c. presbyteros. §. poſſunt & aliter. ꝙ ſic, ſi peccata ſunt occulta: ſed ſi ſunt manifeſta, quia ſcãdalizãt: ſic nec promoueri poſſunt, nec exequi ſuſceptis. Sed vtraq; ſolutio eſt imperfecta & confuſa: nec vera ſimpliciter, licet ſaluabilis cum additione, ſecũdũ Archid. iiij. parte, tit. xj. c. viij. §. ij. Quantũ enim ad primã dicendũ eſt, ꝙ ſi crimina inducũt irregularitatẽ, non poſſunt his irretiri, quantuncunq; pœniteant, ſine diſpẽſatione ordinarij, vel beneficiarij, vel vti ſuſceptis. Exemplũ in enormibus, vt in homicidio, mutilatione, hæreſi, ſchiſmate, ſimonia in ordine ſuſcepto, digaitate, & beneficio curato, etiã occultis, in quib⁹ ſolus papa diſpẽſat: & in mediocribus cũ ſunt notoria: vt in adulterio, ſacrilegio, inceſtu, & huiuſmodi, in quibus etiã epiſcopi aliquãdo diſpẽſant. Si verò nõ inducũt irregularitatẽ, poſſunt peracta interiori pœnitẽtia, & promoueri, & exequi in prædictis. Quantũ tamen ad debere, vel non debere diſpẽſare cum prædictis, procedit prima ſolutio vt ſiat, ſi verè pœnitẽt, nõ autẽ ſi ficte. Quãtũ verò ad ſolutionẽ ſecũdã, ſupplẽdũ eſt: quia ſi talia occulta ſint enormia, neceſſaria eſt diſpẽſatio. Si verò non ſunt enormia, per ſecretã pœnitentiã purgata non impediunt. Manifeſta verò, ſeu notoria per confeſsionẽ in iudicio, vel cõuictionẽ, vel euidentiam facti, quæ nulla poſsit tergiuerſatione celari, ſiue ſint enormia, ſiue mediocria, indigẽt diſpenſatione: ſi tamen ſint mediocria & nõ notoria, ſed tamen à multis ſcita, nõ indigẽt diſpenſatione, ſed priuata pœnitẽtia purgãtur. Et hęc ſatis poſſunt elici ibi ex gloſſ. ſum. ¶ Decimoquartò. Nam de pœ. diſt. j. quærens vtrum ſola cõtritione & ſecreta ſatisfactione abſq; cõfeſsione ſacramẽtali, cùm tamẽ adſit facultas, poſsint peccata deleri, arguit pro & cotra, & demũ in §. vl. nõ determinat, ſed relinquit iudicio lectoris, quã ſequatur opinionẽ. licet ſecũdũ gloſſ. ſum. videatur ad hoc declinare, ꝙ ſit neceſſaria confeſsio. ad quod facit c. fin. Et eodẽ modo magiſter Sent. tent. hanc quæſtionem motã in quarto indeterminatã relinquit. Sed beatus Tho. ibi in expoſitione literæ dicit, ꝙ tunc ſine præiudicio ſalutis potuit vtraque opinio teneri: ſed poſt quã eccleſia per Innocentiũ tertiũ hoc determinauit, ſecus eſt: & cõcor. glo. ſum. in fi. poſt multas falſas opiniones recitata. ¶ Secũdũ dictũ principale hoc eſt. Quãtũ ad gloſſas Decretorũ dico, ꝙ ſunt ſatis bonę & neceſſariç. & ſimiliter gloſſ. ſummariæ, quæ ponuntur in principio diſtinctionum, vel quæſtionum, in quibus cùm multæ recitentur opiniones, vltima eſt melior. Sunt tamẽ in diuerſis capitulis aliquæ glo. nõ verę aliquãdo. ¶ Primò. Nã xiij. q. ij. in c. tẽpus. glo. videtur tenere, ꝙ his, qui ſunt in inferno mediocriter mali, valẽt ſuffragia facta ꝙ eis ad diminutionem pœnæ, licet nunquam liberẽtur. quod S. Th. in quarto, improbat. Decepta eſt autẽ, male intelligẽs ibi Aug. qui dicit mediocriter malos eos, qui deſcẽdũt ad purgatoriũ, quibus dicit valere ſuffragia, vt tolerabilior ſit ipſa dãnatio, id eſt, condẽnatio ad pœnam purgatoriã, vt ſcilicet alleuietur. ¶ Secũdò. Nam de conſ. diſt. ij. ſuper c. tribus. ponit multas opiniones de ſpeciebus euchariſtię cùm ſumũtur, ſcilicet quòd non deſcendunt in ſtomachũ miſtæ alijs

cibis

cibis, vel deſcendunt quidẽ, ſed per ſudores aut occultos meatus exeunt ſeu reſoluuntur: vel ꝙ quàm citò atterunt dentibus, deſinit ibi eſſe corpus Chriſti. quæ omnes ſunt falſæ per San. Th. & alios Theologos, ſecundùm quos eſt idem iudiciũ de eis vt de alijs cibis quantũ ad digeſtionẽ & nutrimentũ: & tandiu ſub eis eſt corpus Chriſti, quãdiu durãt in ſtomacho, etiã ſi ſumãtur à mure: cõtra aliã gl. ea. diſt. in c. qui bene. dicentẽ, ꝙ ſtatim ibi deſinit eſſe, cum à mure ſpecies ſumũtur. de quo vide ſ. Euchariſtia. iij. §. iij. & Euchariſtia. iiij. §. j. in fi. ¶ Tertiò. Nam eãd. diſtĩ. ſuper c. timorẽ. videtur dicere, ꝙ poſt iſtitutionẽ euchariſtiæ; & ante reſurrectionẽ Chriſti, ſolus Chriſtus poterat conficere, & ꝙ ſi in triduo mortis aliquis apoſtolorũ cõſecraſſet, nõ fuiſſet ibi corpus Chriſti ſine anima: & quædã alia quę cõmuniter nõ tenentur: licet ſecundũ Capreo. dici poſsit hoc ſacramẽtũ ſic inſtitutũ fuiſſe, vt ſolùm Chriſto viuẽte cõficeretur. ¶ Quartò. Nam diſ. xl. ſuper c. ſi papa. tenet, ꝙ non ſolũ pro hęreſi, ſed pro quolibet notorio crimine, ex quo ſcãdalizatur eccleſia, poſſet deponi papa, ſi poſt monitionẽ eſſet incorrigibilis. quod eſt falſum: vt ſ. Cõciliũ. §. iij. ¶ Quintò. Nam xxij. q. ij. ſuper c. ne quis arbitretur. tenet mẽdacium officioſum, quod alicui prodeſt, & nulli nocet, eſſe peccatũ mortale in viris perfectis, id eſt pfectè abrenuntiãtibus omnibus temporalibus: quod ſecũdùm San. Th. ij. ij. q. cx. eſt falſum: quia perfectio perſonalis aut ſtatus pfectionis nõ facit veniale de ſe eſſe mortale, niſi ratione ſcandali. quod tamẽ in huiuſmodi non ſemper eſſet mortale, ſed rarò. quod determinare difficile eſt. ¶ Sextò. Nam ij. q. j. ſuper c. ſi peccauerit. quærit primò, vtrũ fraterna correctio inteligatur de occultis vel manifeſtis? Et videtur tenere ſecundũ Ioã. ꝙ de occultis, quæ tamẽ ſciũtur à paucis, & probari poſſunt. ſed Sanc. Th. dicit ſimpliciter de occultis mortalibus. ¶ Secũdò quæritur, vtrum ad eam teneantur omnes ex præcepto? Et dicit, ꝙ quãtũ ad peccatum perpetrandũ tenẽtur omnes: quantũ ad perpetratum prælati ſolũ ex præcepto: ſubditi verò ex cõſilio. ſed beat. Thom. probat ſimpliciter ad hoc omnes teneri. ¶ Tertiò quæritur, vtrũ ad denuntiationẽ admittãtur omnes, vt criminoſi & infames? Et dicit, ꝙ admittuntur oẽs, modò bono zelo denuntiẽt: quod de criminoſis non præſumitur, quia ſua vitia nõ correxerũt. Sed veritas eſt ſecũdũ Arc. ꝙ ad denunriationẽ euãgelicã, id eſt, charitatiuam, vbi intẽditur ſolùm emendatio, omnes admittũtur, niſi præſumatur, ꝙ hoc nõ intẽdant: ſed ad iudicialẽ, vbi etiam intenditur punitio, ſeruãdũ eſt quod dicitur extrã, de accu. qualiter & quãdo. & c. inquiſitionis. vide ſ. Denũtiatio. ¶ Tertium dictũ principale eſt hoc. Quantũ ad doctrinas eccleſiaſticas triplex eſt genus. Quædã enim ſunt reprobatę tãquam falſæ & hæreticæ. xxiij. q. iij. c. pe. & diſtin. xv. ſancta Romana. in palea, extrã, de ſum. tri. & fi. cath. damnamus. Quędã verò in d. c. ſancta Romana. declarant apocryphę, id eſt, quaſi occultæ ſeu ſecretæ, ſecundũ Archi. diſt. xvj. in prin. quia ſcilicet nõ ĩ eccleſia, ſed remotè & ſecretè ſunt legẽdæ. quod itellige de apocryphis ex dubietate veritatis, de quib⁹ loquitur d. c. ſancta Romana. de qbus quiſq; liber eſt ad credendũ quod vult, vel nõ credendũ. nõ autẽ intelligit de apocryphis ſolùm ex dubietate authoris, cuiuſmodi ſunt alij qui libri in Biblia, qui ĩ publicè leguntur. Quædã verò ſunt approbatæ; de qbus vide in d. c. ſancta Romana. & adde, ꝙ iter doctrinas Doctorũ ſolẽniter approbatas, eſt etiã hodie doctrina Sancti Doctoris: vt patet per extrauagantẽ Io. xxij. & p. bullã Vrbani v. directam archiepiſcopo & cancellario & magiſtris & vniuerſis in ciuitate Tholoſana, cuius vltima verba ſunt hæc: Volumus inſuper, & tenore preſentiũ vobis iniũgimus, vt dicti beati Th. doctrinã tãquã veridicã & catholicã ſectemini, eamq; ſtudeatis totis viribus ampliare. Addè etiã, ꝙ ſecũdũ Ang. & Arch. in c. noli. diſt. ix. in doctrinis Doctorũ approbatis aliqd põt repræhẽdi. quod hinc patet, ꝙ inuicẽ aliquãdo cõtraria ſcripſerũt, ſicut Hier. tenuit nõ eſſe bigamũ eũ, q vnã vxorẽ habuit ante baptiſmũ, & aliã poſt: & Aug. tenuit cõtrariũ, cuius etiã ſententia præfertur. diſ. xxvj. acutius. In ſpectãtib⁹ tamẽ ad fidẽ & mores neceſſarios ad ſalutẽ nullo modo diſcordãt Sancti Doct. realiter ſecundũ Archidi. Addè etiã ſecũdũ Archi. ſuper c. quis neſciat. diſtĩ. ix. ꝙ rubricæ Decretaliũ authenticantur in prooemio Decretaliũ, vbi dicitur, vt ãtur. & extrà, vt lit. pẽd. nihil inno. in gloſ. rubricæ. & ſimiliter rubricę vel tituli legales ſunt authẽtici. ff. de in. inte. reſt. l. j, nõ autẽ rubricæ Decretorum, vnde aliquãdo inueniũtur falſæ. xxj. q. j. placuit. ſecũdũ Inno. q ita no. in prooem. Decre. quæ tamẽ ponũtur ibi dicta cõciliorũ vel ſummorũ põtificũ vel Doctorũ, approbata ſunt: ſed nõ dicta Gratiani, ſecũdũ Io. And. ¶ Decimoquartò quęri
14 tur, *vtrũ oẽs ligẽtur lege; quaſi legi ſubiecti. Et dico ex Archi. & S. Tho. ij. ij. q. xcvj. art. v. ꝙ cũ lex habeat duo. l. q. ſit regula, & habeat vim coactiuam: dupliciter aligs ſubdit humanæ legi. primò ſcilicet vt regulat⁹ regulæ: & ſecũdò ſicut coactus cogẽti. Primo modo humanæ legi oẽs ſubijciũtur, qui ſubdũtur poteſtati eius qui fecit legẽ: non autẽ alij, ſiue ſimpliciter ſint abſoluti à ſubiectione poteſtatis: vnde q ſunt de vna ciuitate vl regno, nõ ſubdũtur legib⁹ principis alterius ciuitatis aut regni, ſiue ſint abſoluti quãtum ad aliqua ſolùm: ſicut ſubiectus procõſuli regulatur eius mãdatis: ſed nõ in his quæ diſpẽſantur ab Imperatore. Secũdo autẽ modo ſubdũtur mali, quorũ volũtas à lege diſcordat: non boni, quorũ volũtas legi cõſonat: qa quod eſt coactũ, eſt violentũ & cõtrariũ volũtati: vñ iſto modo lex iuſta poſita nõ eſt. j. ad Tim. j. ſed impijs. Igitur vt dicitur xxx. q. iij. in c. duæ. q legę priuata. i. Spiritus ſancti ducitur, nõ adſtringitur lege publica: quia ſcilicet illa lex eſt ſuper omnẽ legẽ humanã. vñ ſecũdũ quod ea ducuntur viri ſpirituales, nõ ſubdũtur humanę legi, quãtum ad ea quę ſunt cõtraria ductioni Spiritus ſancti: ad quã tamen ductionẽ pertinet, vt viri ſpirituales ſubdãtur humanæ legi, ſecũdũ illud j. Petri ij. Subiecti, &c. &, Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. xj. q. j. magnũ. Princeps etiã, vt dicit Iuriſcõſult⁹, ſolut⁹ eſt legib⁹ ſuis. ſ. quantũ ad vim coactiuã: qa null⁹ ſeipſum cogit, nec alij⁹ in eũ põt ferre ſentẽtiam. & ſic dixit Dauid, Tibi ſoli peccaui. i. à te ſolo ſum puniẽdus: vt patet de pœn. diſt. iij, totã. nõ autẽ quãtum ad directiuã: ſed eſt ſubiectus ſecundũ iudiciũ Dei. vnde debet eã ſeruare ꝓpria volũtate: vt de cõſti. cùm oẽs. Eſt etiã ſuprà legẽ, inquãtũ põt eã mutare, & in ea pro loco & tpe diſpẽſare. hæc ex illis. Igitur põt diſpẽſare ſecum ex cã, ſicut cum alijs: ſine cauſa. verò nõ. ſeruãdo peccaret. ¶ Deci*
15 mo quintò quæritur, *vtrũ leges aut ſtatuta laicorũ ligẽt clericos, & alias eccleſiaſticas perſõnas, vt teneant hæc obſeruare? Et dicit Pan. in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. de cõſtit. ꝙ aut lex diſponit ſpecificè ſuper reb⁹ eccleſiaſticis & bonis earũ: & ſic eſt nulla, & nõ ſeruãda, tãquã cõdita ab eo q nõ habet poteſtatẽ: qa nec Imperator nec alij⁹ ſecularis habet poteſtatẽ ſup eccleſias aut eccleſiaſticas pſõnas: vt ĩd. c. eccleſia. Et hoc verũ eſt, niſi in duob⁹ caſib⁹. primò qñ ẽ priuilegiatiua: qa põt quis priuilegiare etiã nõ ſuũ ſubditũ. & ſic intelligitur c. nouit. de iud. vbi allegat lex Theodoſij. Secũdò quãdo eſt fundata ſup naturali ratione: quia

tunc.

tunc ſeruari debet non ratione legis, ſed ratione iuſtitiæ naturalis.l.ſcire oportet.ff.de excu.tu. §.qui nõ iuſtè. Aut lex diſponit generaliter nõ faciẽdo mentionẽ de clericis & eccleſiaſticis: & tunc ſi non poteſt ſeruari ſine peccato, vt in præſcriptione malæ fidei, non eſt ſeruãda à quocunque: de præſcri.c.fi.& c.licet mulieres.de iureiur.lib.vj.Si verò eſt rationabilis,& nõ cõtradicens Canonibus, ſeruãda eſt, etiã quo ad clericos & eccleſiaſticas perſonas, ſi eſt fauorabilis: vt in c.requiris.el ij.de app. Vñ ſtatutũ diſponẽs vt exiſtẽtibus maſculis mulier nõ ſuccedat, porrigitur etiã ad clericos: vt no.Pan.in c.cõſtitutus.de reſti.in inte. Et ſimiliter priuilegiũ cõceſſum hominibus alicui⁹ loci, cõpræhẽdit etiã clericos illius loci, licet nõ exprimat. Ad quod facit c.dilecti.de foro cõpe.& not.per Io.de Lig.ſ c. quod clericis.de for.cõpe.Bal.in l.cunctos populos.C. de ſum.tri.Vbi etiã notãdũ eſt, q̃ quãdo talis lex generaliter diſponẽs, poteſt ſe habere ad cõmodum & incõmodũ, nõ poteſt dici præiudicialis: ſicut ſi ſtatutũ diſponit, q̃ primo genitus ſuccedat: ſecũ dogenitus, licet ſit cleric⁹, nõ ſuccedet. Similiter in ſtatuto, quo maſculi excludunt mulieres, nõ ſuccedet mulier, licet ſit effecta religioſa. Vnde omnes leges diſponẽtes ſuper cõtractibus emptionis, vẽditio. locatio. commoda. & huiuſmodi, ſi nõ cõtradicũt canonib⁹ vel legi naturæ, ſunt ſeruãdæ, etiã quo ad eccleſiaſticas pſonas. Pro quo facit c.j.de no.oper.nũ.& eſt de mẽte Hoſ. & Io.And.in c.eccleſia.vt lite pend. Sed ſi afferũt præiudi ciũ ſimpliciter, ſecus eſt: vt qui nõ facit inuẽtariũ, vel itra tale tẽpus nõ adiuit hæreditatẽ, ſit priuat⁹, & huiuſmodi: quia nũ quã poteſt eſſe ad cõmodũ eccleſiaſticorũ: ideoq; nõ tenetur. ſimiliter quãdo ſtatuitur ne poſsit aliqd vẽdi non ſubditis. Si verò lex ciuilis eſt gñalis & rationabilis, ſed deuiãs à canonibus: cuius exemplũ eſt in c.ij.de arbit. lib.vj. tũc in foro ſeculari ſeruabitur, ſed nõ in eccleſiaſtico, neq; in terris ſubiectis dominio eccleſiæ: q̃a debet ſeruari tũc lex Canonica in vtroq; foro. q̃ quo facit c.ſi duo bus.de app.& quod no.in c.quod clericis.de for.cõp. Aut lex ciuilis diſponit ſuper materia ad eccleſiã pertinẽte, nõ diſponẽdo de ipſa materia, ſed tollẽdo lucrũ, quòd al⁹ declarat: vel imponẽdo pœnã actũ explicãti. Exemplũ primi de raptore cõtrahẽte matrimoniũ cũ rapta, ĩ quo caſu lex priuat omnibus bonis datis ſibi à raptore: & ſic nõ valet: vt vult gl.no.in c.de puellis.xxxvj.q.ij. & eam ſequi videt Federi.conſil.xxxv.& mihi placet, quia videtur intimidare matrimonium: & ſic nõ eſt ſeruanda, etiam quo ad non eccleſiaſticos. Exemplũ ſecũdi: Statutũ punit cõtrahẽtem ſine cõſenſu patris vel agnatorũ, & nõ valet ſecundũ Pan. vbi ſuprà. Item aliud exemplũ: Lex punit mulierẽ contrahentẽ intra annũ luctus: vt C.de ſecun.nup. quaſi p totum, & nõ valet, ratiõe prædicta: quod limita, vt ſ. §.x.caſu vij. Aut lex ciuilis diſponit circa accidẽtia tẽporalia ad actum ſpiritualẽ, vt ĩ dote: & tũc ſi nõ cõtradicit canoni, valet.c. Raynutius.& c.Raynaldus.de teſta.& quod not.in c.ij.de dote poſt diuor.re.& hoc verũ, niſi intimidet cõtractionẽ matrimonij. Si vero contradicit canoni, tũc pendet ab illa quæſtione, cuius fori ſit cauſa dotis.& Innocẽ.in c. de prudentia.de dote poſt diuor.re.& Pan.tenuit, q̃ eſt miſti fori.& ſic lex ſeruabitur in foro ſuo, & locus erit prquentioni.c.cũ ſit generale.de ſe.cõpe. Aut lex ciuilis procedit circa actũ ſpecialẽ præſumẽdo, & lex canonica inuenitur cõtraria: puta lex præſumit matrimoniũ, ſi maſculus & fœmina ſimul habitãt.l.in liberę.ff.de ri.nup. ſi ſit libera, & non facit quæſtũ de corpore, vt ibi: lex verò canonica pſumit adulteriũ ſiue fornicationẽ.xxx.q.v.aliter. & ſic ſtatũ eſt in vtroq; foro iuri Canonico: quia lex imitatur canones. de iudi.c.clerici. Et ſecundũ hæc limita iura dicẽtia leges ſeruãdas, quę Canonibus nõ cõtradicunt. ¶*Decimoſex tò, circa legis intellectũ quærit, quomodo lex ſit interpretanda? Et dico, q̃ quid, & quotuplex ſit, & à quo fiat interpretatio legis, dictũ eſt ſuprà Interpretatio. quomodo aũt debeat ſe habere interpres ĩterpretãdo, vt veniat ad legis intellectũ, dico ex Pan.in c.ad audientiã.de dec. q̃ diuerſitas vocabulorũ inducit diuerſitatẽ rerũ: & raro cõtigit, q̃ duo vocabula idẽ per omnia importẽt: aliàs ars induceret ſuperfluitatẽ. Et de hoc eſt pulcher tex.in l.ſi ijdẽ codicilli.C.de codic.& ad hoc d.c.ad audientiã. Et ibi dicit Ioan. de Lign. q̃ ſi apparet de mente legis, eſt ei ſtãdum, etiam contra propriũ verborum ſignificatũ: vt in l.cùm pater. §. dulciſsimis.ff.de lega.ij. vbi verba reſtringũtur per rationem expreſſam. Ratio eſt, quia verba deſeruiũt intẽtioni, non ecõtrario: cũ ſe habeãt verba & intẽtio ſeu rõ vt corpus & anima: quia ſicut anima corpori, ita ratio legis verbis dominatur. ad quod l.nõ dubium. C. de leg. Si verò de mente nõ cõſtat: tunc ſi verba ſunt clara, nõ eſt ab eis recedendum: vt in c.fi.de ver.ſig. Quod intelligo, vbi ratio nõ eſt expreſſa in lege: nec coniectari põt ratio naturalis ei⁹: quia vt ſingulariter dicit Cyn.& alij poſt eũ in d.l. non dubium. vbi ratio nõ eſt expreſſa in lege, debemus cõiectari per ſimilia ratione naturalem, quæ mouere potuit legiſlatorem, qui ſine ratione nõ fuit mot⁹: cũ ſine ratione non ſit lex.iiij.diſt. erit aũt. & ſecundùm illam rationem coniectatam poſſum reſtringere & extẽdere legẽ etiã odioſam: vt §.ſeq. Sed vbi dictã rationẽ coniectari nõ poſſumus, q̃ cedit dictum Io.de Lig. videlicet, q̃ recurratur ad verba, ſi clara ſunt. Si verò ſunt dubia, tunc facienda eſt interpretatio p alias leges, ſi fieri poteſt: quia iura debẽt iuribus cõcordare: vt in c.cũ expediat.de elect.li.vj. Si verò per alia iura apparere non põt intellectus, tunc recurrendũ eſt ad conſuetudinem ciuitatis: vt l.minimè.& l.ſi de interpretatione.ff.de legib.& in c.cum dilect⁹.de cõſue. Si verò nõ apparet de cõſuetudine loci, recurrendũ eſt ad ſimilia: vt in l.nõ poſſunt.ff.de legib. In defectu verò omniũ, recurrendum eſt ad principẽ: quia eius eſt interpretari, cui⁹ eſt cõdere. Quod debet intelligi, quãdo per remedia ſupradicta vel ſimilia haberi non põt legis certitudo.& ſic intellige legẽ vnicã.C.de profeſ.qui in vrb. Cõſtanti.li.xij. vbi datur Doctorib⁹ poteſtas interpretãdi.& idẽ in iudicẽ⁹, iuxta not.in c.cùm ſpeciali.de app. Vide tamen quod not. Bar.in l.nõ aliter.ff.de leg.iij. vbi dicit, q̃ primò debem⁹ inſpicere quid ſenſerit teſtator: quia ante omnia voluntas teſtatoris dominatur.l.cùm virũ.C. de fideic. Quod ſi nõ apparet, debemus deinde inſpicere quod eſt veriſimile.l. ſi mater.C.de inſtit.& ſubſtit.ſub cõdi.fa.& l.mulier.ff.ad Treb. Et ſi nõ apparet quid ſit veriſimile, tunc inſpicimus propriã ſignificationẽ verborum.& ita loquitur d.l.nõ aliter. Vide etiã gl.ſingu.quam omnes ſequuntur, in l.tale pactum. §.fi.ff.de pact. quæ dicit, q̃ diſpoſitio facta in vnũ caſum trahitur ad aliũ: de quo ſi diſponẽtes cogitaſſent, veriſimiliter idẽ diſpoſuiſſent. Quod nota, quia facit ad multa. De prædictis autẽ domi.Bap. à Fliſco in quodã opuſculo ſic dicit: Quantũ ad interpretationẽ legũ & canonum, quod quãtũ ad hoc vniuerſale eſt, cõcluſio eſt, q̃ vni⁹ diſpoſitionis vnus eſt intellectus, & no plures. nã intellectus ſumit à ratione, non à cortice verborũ. l. ſcire leges. ff. de legib. & ideo in illa lege dicit Bald. q̃ cuius eſt multiplex intellectus, ei⁹ veritas ignoratur. Et ideo Bar. in l. in ambiguo. ff. de reb. dub. dicit, q̃ qũ vna lex habet plures intellectus,

ct⁹, qui omnes poſſunt eſſe veri: illa lex reputatur inutilis, niſi probẽtur per al⁹ leges. In hoc autẽ aduertẽdũ eſt, q̃ illa lectura, ſeu ille intellectus, eſt magis tenẽdus, qui vitio caret, ſi alij vitio non carẽt: quod probatur per reg.l.in ambiguo.ff.de legi.& in l.capienda.ff.de reg.iur. Præterea ille intellectus eſt magis tenẽdus, qui eſt minus dubitabilis, per reg.l.quod Labeo.& ibi no.ff.ad Carb.& declarat do. Abb.in c.cũ in iure.de elect.Bar.tamẽ in d.l.in ambiguo. vult, q̃ ille intellectus ſit magis tenẽdus, qui probatur per meliores rationes & leges. Præterea, quãdo ex proprietate ſermonis duo intellectus includũtur, ille eſt magis tenẽd⁹ q colligitur magis propriè. Ita, q̃ bat l.nepos Proculo.ff.
17 de verb.ſig. ¶*Decimoſeptimò quæritur ſpecialiter, quomodo lex ſit interpretanda ex ſua ratiõe, ſeu cauſa finali? Et dico, q̃ qd ſit rõ, vel dicta cauſa.& quomodo importetur & cognoſcatur, dictũ eſt ſ. Cauſa. quomodo ẏ ex ea debeamus legem interpretari, & duci in mentẽ eius, patet ex ſtatim dicendis hic, & §.ſeq. nam ratio legis plus debet attendi, quàm lex ipſa, id eſt, q̃ legis verba. l.j. C. quæ ſit longa cõſu.& diſt.j. cõſuetudo. vbi dicitur, q̃ lex eſt quicquid ratione cõſiſtit. Vnde Bald.in c.j.de cõſti.dicit, q̃ lex conſiſtit in ſubſtantia rationis. & Bar. in l. cũ mulier. ff. ſol. mat. dicit, q̃ ratio legis & mens legis idẽ eſt. quod intellige cauſaliter, & de ratione finali, quæ dicitur ipſa lex, ſecũdùm Bald.in c.dilectus.el ij.de reſcrip. qui etiã dicit in l. ſi qs ſeruo. C. de furt. q̃ ratio finalis eſt anima legis. Et ideo vbicũq; habet locum ratio legis, habet locũ etiã lex. C. de interd.l.j. ſecũdũ Arch.& ſequitur Gem.in c.vbi periculũ. de elect.libr.vj.& hoc etiam ſi verba cõtradicãt: vt l.ſcire oportet. §.aliud.in verbo, ſed & ſi maxime verba legis. ff. de excu.tu. quia non in folijs, ſed in ſenſu conſiſtit Euãgelĩũ.j.q.j. Marcion.& c.intelligentia.de verb.ſignif.& facit tex.in l.iij. C. de liber. præteri. quia vbi, inquit, manifeſtiſſimus eſt ſenſus teſtatoris, interpretatio ẏborũ nuſquã tantũ valet, vt melior ſenſu exiſtat. Bald. etiã in l. cõmiſſoriæ. C. de pac. inter empt.& vendi. dicit, q̃ licet iudici ſit impoſita neceſsitas ſeruãdi ſtatutũ ſecundùm formam, prout iacet ad literam, arg.l.j. §.ſi is qui nauem. ff. de exercito. tamen non habebit locum hæc neceſsitas, niſi ſaluo intellectu: quia litera occidit, & ſpirit⁹ viuificat. Pro quo facit gl. in c.illo vos.in ver. pignus. de pigno. Vnde ſi qua iura dicunt legem ſeruandam etiam in foro animæ: verũ dicunt, quãdo eadem eſt ratio in vtroq; foro: quia ſic in foro animæ non ceſſat, ſecundùm Pan. in c.tua.de vſur. in fi. Sed ta mẽ prædicta intellige iuxta dicenda §.ſeq. ¶ Decimooctà
18 nõ quæritur,* vtrũ ex ratione legis ſic debeamus interpretari & intelligere legem, vt eam in ſimilibus & odioſis ac pœnalibus extendamus? Et dico, quòd de extenſione legis ad ſimilia, dictum eſt ſuprà, Argumentatio. §.j. Quantum verò ad odioſa & pœnalia, dictum eſt etiã ibi aliqualiter: ſed plenius patet ex ſtatim dicendis. ¶ Nam ſecũdùm Ioã. de Imo.& Gemi.in c.ſi poſtquam.de elec.lib.vj. duplex eſt mens legis, ſcilicet cõpræhenſiua & extenſiua. de quibus ĵ. §.xx. quæ duo ſic intellige, non quia dicunt duas mẽtes, ſed eãdẽ comparatam dupliciter, vel ad duo, ſcilicet ad rẽ de qua agitur in lege, cuius eſt ratio: ſiue ad caſum in ea cõpræhẽſum, & ſic dicitur compræhenſiua: & ad aliã rẽ ſimilẽ ſiue ad aliũ caſum, & ſic dicitur extẽſiua. ¶ Igitur, ſecũdũ mẽtẽ cõpræhẽſiuam ſit extenſio legis in pœnalibus: & à fortiori in fauorabilibus, ſecũdũ Io.de Imo.& Gem. vbi ſ. Sed propriè non eſt extenſio. Et ſic intelligo quod dicit Pan. in c. quia in inſulis. de ſtatu mona. q̃ lex debet ampliari, & reſtringi ad limites rationis expreſſæ, etiam ſi verba non patiantur: vt in l. adigere. §. quanuis. ff. de iure patr. & in l. cùm pater. §. dulciſsimis. ff. de legat. ij. & in l. pater. §. fundum. ff. de leg. iij. & facit c. cũ dilecta. de conſi. vti. vel inuti. & bonus tex. in reg. ſi. de reg. iur. libr. vj. & quod not. Bar. in l. item quæritur. §. qui impleto. ff. locat. Et idẽ Pan. ĩ c.j. de iu. cal. dicit, q̃ etiã in pœnalibus, ſeu odioſis, quãdo ratio eſt expreſſa, extenditur & ampliatur diſpoſitio legis ad limites rationis expreſſæ: not. gl. in cle.j. in verbo, eligatur. de elec. & in cle.ij. in verbo, pileũ. de vita & hon. cler. & in d. reg. fi. & quod no. ibi Dy. & Io. Andr. in merc. & quod no. in d. §. dulciſsimis. Secus aũt eſſet in dictis pœnalibus, ſecũdùm eundem Pan. in c.j. de ſenten. & re iudi. vbi allegaretur ſimile ſub terminis faciliorib⁹, vel paribꝰ: vt not. Inno. in c.cũ ſpeciali. de appella. Secundùm mentem verò legis extenſiuã non fit extenſio legis in pœnalibus ex idẽ titate rationis: ſed ſolùm in non pœnalibus, ſecũdũ eundẽ Io. de Imo. & Gemi. & de elect. c. ſtatutũ. lib. vj. ¶ Pro quo ſciendum eſt, quòd in hoc eſt magna difficultas inter Canoniſtas. Nam Io. And. fuit ſibi multum contrarius in gloſis ſuis: quia in c. diſpẽdia. de reſcriptis. libr. vj. dicit, q̃ per identitatem rationis habet locũ diſpoſitio, ſed non pœna. ſed in clementi. j. de elect. aliter ſentit. Gloſſa verò dicti capituli, ſæpe. dicit, quòd conſtitutio pœnalis extenditur ad alium caſum, quàm compræhenſum, quando eſt eadem ratio, & omnimoda ſimilitudo: & tunc propriè non dicitur extẽſio: quia ſcilicet quod eſt ex ratione legis, eſt ipſa lex. & dominus Pet. dicit iſtam gl. eſſe ſingularem. Sed Ioã. de Imo. & Io. And. dicunt non fieri extenſionem legis, ſeu cõſtitutionis pœnalis, etiam ſi ſit omnimoda ſimilitudo, & ſubſit eadem ratio, vt etiam no. Io. And. in regu. odia. de regu. iur. libro vj. Et hoc communiter tenetur pro concluſione & regula vera: & probat c. conſtitutionem. de regu. libro vj. vbi patet, quòd conſtitutio loquens de Prædicatoribus & Minoribus, nõ habeat locũ in alijs mẽdicãtibus, licet ſubeſſet eadem ratio: vnde propter identitatẽ rationis lex eam prorogauit ad alios mendicantes. Fallit tamẽ hæc regula in multis, ſecundùm Gemi. in d.c. ſæpe. quam ibi vide ſi vis. Ego autem teneo opinionem dictæ gl. in c. ſæpe. cum limitatione, quòd ratio ſit expreſſa ſaltem indubitatè pſumpta. Et dico, q̃ cõſtitutio pœnalis, cuius ratio eſt expreſſa per legẽ, extenditur ad caſum alium non expreſſum, ſi ratio ſit par ſimpliciter, ſeu eadem, aut certè maior: & legiſlator particulariter non diſponat in contrariũ declinando à ratione legis propter aliquam particularem aut priuatam conſiderationem: quia ſicut philoſophicè loquendo, eſt impoſsibile eſſe eandem cauſam, quin ſequatur idem effect⁹: ita, loquẽdo iuridicè, impoſsibile eſt eſſe eandem rationem, & non eſſe idem ius: cùm ratio ipſa ſit formaliter ius & lex: niſi hoc ſit ex volũtate legiſlatoris, vt dictũ eſt: quam tamen ſequi nõ tenemur, niſi exprimatur: vt patet per S. Tho. de virtu. quæſtione xxiij. articul. vij. & infrà Obedientia. §. vltimo. vnde niſi ipſe ſpecialiter diſponat contra, vel præter rationem legis, ſemper fiet dicta extenſio in pœnalibus, vbi ratio eſt expreſſe in lege, & eſt eadẽ: vt l. his ſolis. C. de reuocãdis donationibus. ad quod etiã textus optimus in l.ij. §. quid ſi curatores. & §. quid ſi deceſſerint. ff. ad Tertul. & l. palam. in §. ſenatus. ff. de ritu nuptiarũ. Nec põt dici propriè, quòd ſit interpretatio extenſiua, ſed potius intẽtiua: quia lex nõ eſt aliud, quàm ratio legis: vt probatur in l.nõ dubium. C. de legib. Et quòd lex pœnalis extẽdatur, ſi in ea eſt ſcripta ratio naturalis, aut ciuilis, tenet Bal. poſt. Bart. & ſimiliter Pano. etiam ſi ratio non ſit expreſſa, modo ſit indubitatè

præſum

præſumpta: vt §. Argumẽtatio. §. j. Sed, vt dixi, limita niſi legislator ſpecialiter & expreſſe diſponat in cõtrariũ dictæ latiõis declinãdo ab ea. Vñ gl. j. in c. cõſtitutio. de elec. lib. vj. vult conſtitutionẽ pœnalem non extendi ad caſum aliũ, etiã ſi ratio legis ſit expreſſa, quãdo ipſa conſtitutio eſt exorbitans. Vide etiam j. Pœna. §. iiij. ¶ Decimonono quæritur,* vtrũ lex, vel cõſtitutio pœnalis debeat aliquo caſu late interpretari? Et notat Bar. vnũ ſingulare in l. quẽ admodũ. C. de agri. & cẽ. li. xj. quòd licet lex pœnalis & odioſa extra proprium ſignificatũ nullatenus extẽdatur, vt in regula, odia. tamẽ vbi extenſio tendit in fauorem reipublicæ, ita debemus ipſam extẽdere ſicut legẽ fauorabilem: vnde cùm pertineat ad fauorẽ reipublicę puniri maleficia, vt pronincia quieta permaneat. l. cõgruit. ff. de offi. præ. ſi per ſtatutũ punitur faciens, punitur etiã fieri faciens. Huius ratio, licet Bar. nõ dicat, eſt: quia pars totũ quod eſt, totius eſt: vnde cũ ſtricta interpretatio in pœnalibus ſit in fauorẽ alicuius hominis, qui eſt pars totius multitudinis, cõtemni debet ille fauor propter fauorẽ totius communitatis. Pan. quoque in c. ex tenore. qui fil. ſint leg. dicit, quòd cõſtitutio pœnalis debet & poteſt extendi, & largo modo interpretari, quãdo emanat, vt euitẽtur pericula animarũ: cuius rationẽ intellige eſſe, qa pro ſalute animæ cõtẽnẽda eſt corporis ſalus. Sed limita quando etiã ipſa larga interpretatio expedit ſaluti animarũ. Et ex his fieri poteſt regula gñalis philoſophica, & quoties illud, in cuius fauorem tendit larga interpretatio cõſtitutionis pœnalis, eſt fauorabilius eo, in cuius fauorẽ tendit interpretatio ſtricta, large interpretandũ eſt: quia eius, qđ magis diligimus, oppoſitũ magis odimus regulariter, ſecundũ Philoſophũ. ¶ Vicẽſimo quẽrit,* quomodo mõſtretur & deprehẽdat mẽs legis cõpræhẽſiua & extẽſiua? Et dico, ſecundũ Ioann. de Imo. & Gem. in d. c. ſi poſt quã. de ele. lib. vj. quòd cõprehẽſiua mõſtratur ex quatuor. ¶ Primò, ex cõmuni vſu verborum: quia præualet omni rigori & ſignificationi verborũ. ff. de le. iij. l. librorũ. §. quod tamẽ Caſsius. & de conſue. cũ dilectus. ¶ Secũdò, ſi aliter intelligẽdo ſequeretur abſurdus intellectus: cùm lex debeat eſſe poſsibilis & honeſta. iiij. diſt. erit autẽ. & no. Bar. in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. Exemplũ: Lex dicit, qui occiderit hominẽ, capite puniatur. Si ad literã debet intelligi, ſequitur, quòd occidẽs ſeipſum defendendo, vel furioſus, deberet occidi, contra cle. ſi furioſus. de homi. qđ eſt abſonũ. ¶ Tertiò, quãdo in lege eſt expreſſa ratio legis: qa ex illa, vt dictũ eſt, colligitur mẽs legis. & facit cle. j. de elect. Exẽplum in c. ex parte. de poſtulan. vbi prohibitio de aduocãdo facta monachis, extẽditur ad canonicos: quia licet ſint diuerſi, tamen quia conſtitutio fundat ſe ſuper religione, extẽditur etiã ad canonicos. Et ideo omnis cõſtitutio quæ habet reſpectũ ad religionẽ, licet loquatur de monachis, cõpræhẽdit etiã canonicos, & omnes qui tria vota promittũt. Secus ſi loqueretur de religione eũ aliqua qualificatione, puta monach⁹ niger, & huiuſmodi. ¶ Quartò, qñ per eandẽ conſtitutionẽ, vel per aliam apparet id quod ibi eſt poſitum, gratia exempli fuiſſe poſitum: ſicut l. j. ff. vti poſſi. dicitur, & licet verba edicti loquãtur de æde, tamẽ in fundo etiam habẽt locum: vt in §. hoc interdictum omnibus. ibidẽ. mẽs autẽ extẽſiua ſecundũ eoſdẽ compræhenditur ex identitate rationis non ſcriptæ: vt in l. j. C. de interdi. & rele. facit c. inter cætera. de reſcr. & c. ij. de transla. præla. quia de ſimilibus ad ſimilia idem iudicium eſt: vt dicitur in d. c. ¶ Vicẽſimo primò quæritur,* vtrũ ſi lex aliquid nõ prohibet, intelligatur eſſe cõceſſum? Et dico, & in c. inter corporalia. de transla. habetur duplex argumentum: vnum ſcilicet, & prohibita intelligantur omnia quæ non ſunt cõceſſa: dicẽ te tex. & nonnunquam intelligitur prohibitum quod non eſt conceſſum: aliud, & cõceſſa intelligãtur omnia, quę nõ ſunt prohibita: & vtrunque argumẽtum habetur ibi in gl. quæ & ſoluit, dicens primum habere locum in iudicijs: ad de & cõtractibus ſtricti iuris: vt in arbitrijs, & priuilegijs, & reſcriptis licitis: ſecundum verò in iudicijs & contractibus bonæ fidei, in beneficijs, ab ſolutionibus, & in edictis prohibitorijs, in quibus quilibet admittitur, & non prohibetur. Dicit aũt Hoſt. & ſi cõſtitutio promulgata eſt affirmatiue, omnia quæ continet, & ex eis ſequẽtia videtur cõceſſa, niſi reperiantur prohibita: puta conceſſum eſt cõtrahere matrimonium: ergo cuilibet, & ſemper, niſi reperiatur prohibitũ. Si verò promulgata ſit negatiua, omnia ea ſequentia intelliguntur prohibita, niſi reperiantur conceſſa: ſicut prohibetur ne quis occidat: ergo ſemper & omnib⁹ phibet, niſi qũ inuenitur conceſſum. ¶ Viceſimoſecundo quæritur,* vtrũ lex indulgens aliquid quod poteſt tendere in alterius prẽiudiciũ, intelligatur ſaluo intereſſe partis? Et dico, & ſic: vt tenet Bal. de pa. iura fir. & Pa. in c. j. de iudi. ¶ Viceſimotertiò quẽritur,* vtrũ cõſtitutio intelligatur reſpicere præterita, vel futura? Et dico, & futura ſolum. de conſtit. c. cognoſcẽtes. & ibi Pano. & hoc niſi in ea nominatim de præteritis caueatur. eo. ti. c. fi. Sed adde ſingulare dictum Pa. in c. quoniam ſimoniaca. de ſimo. quòd conſtitutio iuris antiqui declaratoria addens nouam pœnam, nõ extenditur reſpectu pœnæ ad præterita: & ſic reſpectu illius pœnæ cẽſetur cõſtitutio noua: qđ optime, pbatur ibi. Nam licet ante illam conſtitutionem concilij ſimonia cõmitteretur in receptione monialiũ pretio datio: tamen iſta pœna nõ erat ſic ſtatuta, ſcilicet quòd moniales committentes ſimoniam in earum receptiõe de monaſterio pellerẽtur, in arctiore ad agẽdũ pœnitentiam detrudẽdæ: quæ pœna nõ extẽditur ad moniales ante dictã conſtitutionẽ per ſimoniã receptas. Hãc opinionem tenet Pau. de Elea. in proœmio Clemen. & idem Cardi. per gl. in cle. ex graui. de vſur. & idem Laud. Et dicit idem Pan. in d. c. fi. & vbi conſtitutio eſt declaratoria iuris naturalis, extenditur ad prætetita: quia is qui declarat, nihil ẽ nouo inducit. l. hæredes palam. ff. de teſta. Vnde potius ligat conſtitutio antiqua, quàm noua declaratoria. Sed vbi cõſtitutio eſt partim declaratoria, & partim noui iuris editoria, licet cõcernat præterita, inquãtũ eſt declaratoria, non tamẽ inquantũ eſt noui iuris editoria. Exemplũ: Dicit cõſtitutio, & nemo audeat vſuras exercere, & quicunq; exercuerit, puniatur publicatione omnium bonorum. Nam certè licet factũ ſit dãnatum de præterito, tamẽ pœna publicationis cũ ſit de nouo, nõ extẽditur ad eos, qui vſuras exercuerũt ante iſtam cõſtitutionẽ. ¶ Et per hæc ſoluitur quæſtio ſubſequens: gabellarij exigẽtes pedagia à clericis ſunt iure cõmuni excõicati epiſcopaliter ſolũ: vt in c. quãquam. de cẽ. lib. vj. ſed deinde per extrauagãtes, & proceſſum curiæ, à tempore Pauli ſecũdi ſunt excõicati papaliter. Quæritur ergo, vtrum illi qui inciderunt in antè dictas extrauagantes ſint excommunicati epiſcopaliter tantùm, vel etiam papaliter? Et dico, & epiſcopaliter tantùm: quia licet illæ poſteriores conſtitutiones ſint iuris veteris declinatorię, pœnæ tamen in eis contẽtæ ſunt nouæ, & ad præterita nõ extẽduntur: & idẽ in ſimilibus dicito. ¶ Viceſimoquartò quæritur,* vtrũ lex, vel ſtatutũ loquẽs per verba præteriti temporis indulgendo aliquid, extendatur ad futura? Et dicit Pan. in d. c. cognoſcẽtes. de conſtit. quòd non, ne detur

materia delinquendi: vt eſt tex. limitãs hanc materiã in l. cùm lex. ff. de legi. per quã dicit Bart. & ſi ſtatuto cauetur & quilibet bãnitus ſoluens decem, eximatur de bãno: nõ habet locũ reſpectu eorum, qui bãnientur de futuro: quia daretur materia delinquẽdi. Secus aũt ſi ceſſaret hæc ratio: qa licet loquatur per verba præterita, vel præſentia, extenditur ad futura: quia lex ſemper loquitur. l. Arriani. C. de hære. ¶ Viceſimo quintò* quęritur, vtrũ leges humanæ ſint mutandæ faciliter? Et dicit Aug. in primo de lib. arb. & lex temporalis quãuis iuſta ſit, mutari tamen per tempora iuſtè poteſt. quod ſecundùm S. Th. j. ij. q. xcvij. arti. j. dupliciter cõtingit, ſi lex ſit qd directiuũ actuũ humanorum. Primò ſcilicet ex parte rationis, cui naturale videtur gradatim ab imperfecto ad pfectũ venire. vnde ſicut primi philoſophãtes tradiderunt imperfecta quædã, per poſteriores magis perficiẽda: ita in operabilibus primi intẽdentes inuenire aliquid vtile hominũ cõitati, inſtituerũt imperfecta quædam in multis deficientia, quæ poſteriores mutauerunt, inſtituẽtes aliqua, quę à cõmuni vtilitate deficere poſſent in paucioribus. ¶ Secũdò, ex parte hominis per mutationẽ cõditionis hominũ: quibus ſecundùm diuerſas eorũ cõditiones diuerſa expediũt. ſicut ſecũdùm Aug. vbi ſuprà, ſi populus ſit moderat⁹ & grauis, & cõmunis vtilitatis diligẽtiſsim⁹ cuſtos: rectè fertur lex, qua ſibi liceat creare magiſtratus: quę poteſtas ſibi rectè adimit, ſi paulatim deprauatus, flagitioſis regimẽ cõmittatur. Vnde ſicut ciuilia, ita & canonica iura aliquãdo mutata ſunt: ſicut patet diſt. lxiij. c. vota. circa electionẽ pontificum, quæ principibus catholicis vſu, & cõſtitutione præſentabatur, vt illa eorum autoritate roborata nullus hæreticorũ, aut ſchiſmaticorũ auderet cõtraire: ſed quia Imperatores ſuũ modũ ignorãtes, aliquãdo nõ in numero cõſentientium, ſed deſtruentiũ, imò exterminantiũ eſſe voluerũt, frequẽter etiã in hæreſim lapſi vnitatẽ eccleſię impugnare conati ſunt: ſanctorum patrũ cõtra eos inſtituta prodierũt, vt ſe electioni nõ ingereret: & qui eorũ ſuffragio eccleſiam obtineret, anathematis vinculo innodaretur. Non tamen debent leges ſine cauſa multũ vtili, vel neceſſaria mutari. diſt. xij. ridiculũ. quia, vt dicit S. Tho. cũ ipſa legis mutatio, quantũ in ſe eſt, habeat detrimentũ cõmunis ſalutis, ſi ue vtilitatis, eò & conſuetudo iuuat ad obſeruantiã legis, quę ab ea habet maximã virtutẽ ſecundũ Philoſophũ, ſecundo Pol. nunquã debet lex mutari, niſi ex alia parte tantum recõpenſetur cõmuni ſaluti, quantũ ex iſta derogatur: quia intãtũ rectè mutatur, inquãtũ p eius mutationẽ prouidetur bono communi: hoc autẽ cõtingit ex aliqua maxima & euidenti vtilitate, proueniẽte ex nouo ſtatuto, vel ex eo, quod eſt maxima neceſsitas: quia lex, aut gra-
26 uamen, aut iniquitatẽ, aut nocumentũ continet. ¶* Viceſimoſexto quęritur, quibus, & quotupliciter lex tollatur? Et dico & multis, & multipliciter. ¶ Primò, per conſuetudinem cõtrariã, vt dictũ eſt §. Cõſuetudo. §. vj. & j. Statutum. §. iij. ¶ Secundò, tollitur etiã per non vſum aliquo modo: pro quo ſcito & vt colligitur ex Pan. in c. Ioannes. de cle. coniu. ſi nõ vſus habet in ſe actũ tacitũ cõtra diſpoſitionem iuris, inducit cõſuetudinem derogatoriã legis. Exemplũ: lex defert hæreditatẽ cõiter, & æqualiter filijs, tam maſculis, quàm fœminis. l. maximũ vtilitũ. C. de liber. præ. ſed cõſuetudo defert ſolũ primogenito, vel ſolũ maſculis. Licet igitur ſecũdo geniti, vel fœminæ nunquã ſint vſi illa lege coj, tamen cõſuetudo inducitur propter actũ tacitũ contrariũ legi. Si verò nõ vſus non habet actũ contrariũ legi tacitũ, vel expreſſum, nõ inducitur cõſuetudo

çontra legẽ per nõ vſum: ſicut, verbi gratia, licet ſint plus, quàm centũ anni, & nullus vendidit hermaphroditũ: non tamẽ eſt abrogata lex, quęritur. ff. de ſtatu. homi. quæ vult vt æſtimetur ſecũdùm ſtatũ pręualentem. Similiter licet non agã cõtra eum, qui mihi damnũ dedit, actione legis Aquiliæ, nõ tamẽ per hoc abrogatur illa lex: quia ipſa nõ neceſsitat ad agendũ, ſed dat facultatẽ. ¶ Tertiò tollitur per legẽ, ſiue conſtitutionẽ contrariã. pro quo no. & Pan. in c. cũ acceſsiſſent. de conſtit. & Bar. poſt Cyn. in d. l. oẽs populi. ff. de iuſt. & iure. dicit, & prior lex, vel conſtitutio tollitur per legẽ contrariã poſteriorẽ: licet nõ fiat mẽtio de prima. de cogna. ſpir. c. j. niſi habeat clauſulã derogatoriam ad ſecundã: quo caſu opus eſſet facere mentionẽ de prima. arg. l. ſi quis in principio. ff. de leg. iij. & in c. nonnulli. de reſcri. Aliqui tamẽ dicũt oportere facere mentionem de prima habente dictam clauſulã derogatoriam ad ſecundã, ſi loquamur de priuilegio, & reſcripto, quæ ſunt priuatæ leges: nõ autẽ ſi de legibus & ſtatutis: per clemẽ. dudũ. de ſepul. quia cũ princeps præſumatur omnia ſcire, videtur velle reuocare ſcienter ſtatuendo in cõtrariũ: ſed ſecus in priuata, quę eſt in facto. & placet hęc opinio, etiã ſi lex prior priuata nõ habeat dictã clauſulam: quia dicit Arch. ſimpliciter, & poſterior cõſtitutio priorẽ tollit, etiã ſi de illa nõ faciat mẽtionẽ: niſi prior ſit reſcriptũ. de reſcr. cæterũ. vel priuilegiũ, vt nota. diſt. xviij. quoniam. in glo. vel niſi ſit cõſuetudo: quia nõ tollitur per ſequentẽ conſtitutionẽ, niſi fiat mentio de ea. de conſtitu. licet. lib. vj. Vnde etiã ſi non habeant dictã clauſulã, adhuc poſteriori
27 lege non tolluntur: niſi de his fiat mentio. ¶* Viceſimoſeptimò quæritur, quid lex tollat? Et dico & tollit multa. ¶ Primò legẽ, vt dictũ eſt §. priori. & ſecundò conſuetudinem generalem, iuxta dicta §. Cõſuetudo. §. vj. Conſuetudines autẽ & ſtatuta particularia locorũ, vel perſonarũ ſingulariũ, cõſtitutio noua principis nõ tollit, modo ſint rationabilia, cùm ſint facti, & in facto cõſiſtãt: & ea poſsit Papa rationabiliter ignorare: niſi de hoc cõſtitutio exp̃ſſam fecerit mentionẽ, de conſti. licet. lib. vj. Vnde tertiò tollit cõſuetudines, & ſtatuta ſpecialia, ſi de eis faciat mẽtionẽ. ¶ Quartò etiã tollit ſtatuta ſpecialia, etiã ſi de eis non fiat mentio ſpecialis, quando illa cõtinent ſolum ius cõmune: quomodo intelligo dictũ Dire. Nam ſi epiſcop⁹ fecit ſtatutũ, quo ſolũ cauetur ius cõmune: & Papa deinde fecerit nouã cõſtitutionẽ contrariã illi ſtatuto: vt extrà, de æta. & quali. præterea. quę quãtũ ad preſentationes patronorũ eſt hodie reuocata. de inſt. ſi is. lib. vj. dicit idem, & ſicut ſublatũ eſt ius cõmune, ita & ſtatutũ epiſcopi, qđ ſimpliciter cõtinebat id, quod & dicta decretalis: qa illud nõ eſt facti, nec cõſiſtit in facto: imò eſt iuris, & cõſiſtit in iure: quia hoc loco ceſſat ratio d. c. licet. ſecũdũ Inno. & Hoſt. Et ſi cõtrariũ diceretur, iam epiſcopi poſſent tollere autoritatẽ ſummo pontifici faciendi iura in ſuis diœceſibus, ſtatuendo ſimpliciter, quæ iure cauentur. hæc not.
28 Archi. & Io. And. in d. c. licet. ¶ Viceſimooctauò* quæritur, vtrũ actus geſt⁹ contra legẽ, ſit nullus ipſo iure? Et dicit regula iuris, & quę cõtra ius fiunt, debent pro infectis haberi. ¶ Quam regulã quidam, vt refert Ioã. And. dicũt habere locũ ſolùm quãdo ius prohibet aliquid nõ ſimpliciter, ſed addit, & ſi cõtrariũ fiat, nõ valeat. Sed hoc, inqt, reprobatur per l. nõ dubiũ. C. de legi. vbi habetur expreſſe & ſufficit legiſlatorẽ aliquid prohibuiſſe: licet nõ adiecerit, ſi cõtra factũ fuerit, non valere. ¶ Quidam verò, vt Sum. Piſ. & Supple. tenẽt regulã ſine illa limitatione, dicentes, & indubitãter tenendũ eſt quæcũq; lex prohibet

nullo alio addito: quæ contra fiunt ipso iure non valere, nisi sint talia, quòd eorum effectus reuocari nō posit, vt homicidiū, quod scilicet tenet de facto. Et si qd aliud lex addit, hoc potest esse tripliciter. Primò addēdo verba annullantia: vt dicendo, si contra factum fuerit, sit irritum, & inane: & tunc est planū. ff. de tute. l. mutuo. §. sub cōditione. Secūdò addēdo verba exprimētia modum, per quem illud factū annullatur: vt dicendo, qui cōtrafecerit, remoueatur exceptiōe tali vel tali, vt Macedoniani, aut Velleiani, de dolo, & huiusmodi: & tunc valet factū cōtra legem prima facie, sed remouetur exceptione opposita. Tertiò addēdo verba cōfirmatiua: vt, si cōtra factū fuerit, valebit qdē &c. & tūc valet. ff. de fideius. l. Græcè. §. à tutore. & de interdic. & releg. l. relegatorū. §. ad tēpus. & ff. quādo appellā. sit. l. j. §. biduū. Et hęc est sentētia Dy. & Cy. Sed contra hanc opinionē obijci potest eo modo, quo Ioan. And. obijcit in gl. cōtra regulā prædictā, de matrimonio contracto post simplex votū, qd tenet: vt de vot. c. vno. lib. vj. & contracto cōtra interdictū ecclesiæ. extra eo. per totū. & inter cōpatres ex catechismo, de cog. spi. c. ij. li. vj. & de sentētia sub cōditione data, quę tenet. ij. q. vj. biduū. & de ecclesia consecrata per alienū episcopum, & de omnibus quę fieri prohibentur, tamē facta tenēt: vt in d. §. ad tempus. & de his, quę fiūt cōtra ius, & postea cōfirmātur, quæ idē allegat in regula, nō firmat. de reg. iur. lib. vj. Et soluit ipse primò secūdū Ioā. Ber. & Accur. hanc regulā habere veritatē in his, quæ habent perpetuā prohibitionis causam: cōtraria verò in his quę temporalē. Vel secundò, inquit, dic hanc regulā esse verā, nisi eodē, vel alio iure tolleretur, id est, ad annullādū certa actio, vel exceptio parartur, vt in his, quę fiūt dolo vel metu, secūdū Dyn. quia factum tenet: licet nō teneat cōsiderato effectu. ff. eo. l. nihil interest. & sic intelligūtur cōtraria. Vel tertiò, inquit, dic ꝙ illa nō sunt cōtra ius: quia licet ius nō assistat, non tamē plenè resistit. hęc ex illo. Sed tu si vis tenere primam opinionem, solue per secundam responsionem Ioan. And. ꝙ omnia illa iura tollerētur, quia addūtur prohibitioni verba cōfirmatiua: vel per tertiā, quę redit in secundā. ¶ Pan. autē videtur opinionē Sum. Pis. distinguendo limitare: quia in c. in nomine Domini. de testa. ad quæstionē principalem respondet distinguēdo. Nam si dispositio, id est, cōstitutio non est pœnalis, regulariter actus est nullus: vt in regula, quę cōtra ius. & in l. nō dubiū. C. de legib. quod intellige quādo lex habet perpetuā causam prohibitiōis, id est, ratio prohibēdi est perpetua: secus si temporalis: de quo vide j. Matrimoniū. viij. impedimēto xvj. & in c. vides. x. dist. vbi est bona glo. Si verò dispositio est pœnalis: quidā dicunt, ꝙ per appositionē pœnæ sustinetur actus: qa lex tūc nō videtur simpliciter prohibere, sed vltrà processit apponēdo pœnā. quod verum est, nisi lex vltra pœnam inducat actus nullitatē: vt in l. iubemus. C. de sac. san. eccle. & in c. quia propter. de elect. Et licet hęc opinio nō videatur placere Bar. in l. prætor. ff. de no. ope. nū. quia allegat d. l. iubemus. & multa iura, quę vltra pœnā inducūt actus nullitatem: tamē respōderi potest, & in iuribus illis lex non fuit contenta pœna, sed etiā voluit inducere act⁹ nullitatem. ¶ Ego verò supposito, ꝙ regula nō intelligatur in maleficijs, quę scilicet tenent de facto, sicut occisus reuiuiscere non potest: sed, vt dicit Ioā. And. tenet in his, quæ de iure sortiuntur effectū: id est, aliàs sortiri possent: nec in habētibus temporalem causam prohibitionis, sed in habētibus perpetuā. Colligendo omnia prædicta, quæ vera sunt ad rectum sensum, dico, ꝙ contra ius fit aliquid duobus modis. Primò simpliciter, quādo scilicet ius prohibet nullo addito, vel addita actus nullitate: & tunc indubitanter nō valet, & secundò secūdùm quid, id est, aliquo addito, qd est prohibere ex parte, & ex parte cōcedere: vt patebit. & fit tribus modis: & quidē si prohibitioni addatur pœna extra ea, quę secundū se sunt illicita, id est, maleficia, factū tenet, nisi expresse annulletur: quia sic prohibetur: puta dicēdo, nullus emat à tali sub pœna decē: est prohibere vno modo, & alio modo cōcedere: quia est dicere nullus emat ab illo: & si quis vult emere, soluat decē: vnde tenet emptio. Si verò addatur cōfirmatio actus prohibiti & cōtra legē facti, etiā est prohibere aliquo modo, id est, ante factum: & aliquo modo non, id est, post factum. & sic etiā tenet, licet interuenerit peccatū. Si verò addatur modus annullādi, etiā est prohibere aliquo modo: id est, ante factum, & aliquo modo concedere, scilicet post factum, donec irritetur: vnde tenet in se prima facie, sed nō cōsiderato effectu. & sic patet, ꝙ factū cōtra ius, eo modo, quo est factū cōtra ius, nunquā tenet de iure, licet teneat alio modo, quo à iure toleratur. ¶ Sed tamē aduertendum est, & iam aliqualiter patet ex dictis, ꝙ secundū Pan. nō semper ex nō obseruantia legis inducitur ipso iure nullitas: sed aliquādo irritat ipso facto, aliquādo præstat causam irritandi. Si enim lex iubet aliquam solennitatem adhiberi tēpore cōtractus: si aliter fiat, actus est nullus ipso iure: vt in c. siue ex. xij. q. ij. & c. auditis. de elect. & in d. l. non dubium. & C. de test. l. hac cōsultissima. Si verò iubet aliquā solennitatem adhiberi post cōtractū, vel alium actū perfectum: tūc si solennitas illa nō interuenit, nō inducitur nullitas actus ipso iure: sed non valet in effectu: quia debet annullari, nisi aliud expresse caueatur in dispositione. & hoc videtur probari in l. vniuersa. C. de preci. Imper. offe. Exemplū: statutū dicit, de quolibet cōtractu soluatur gabella in decē solidis ꝓ libra: certè si nō soluitur, cōtract⁹ remanet valid⁹, licet possit annullari. quod procedit etiā si lex dicat, aliàs nō valeat: qa debet intelligi nō valet, scilicet in effectu, vt in d. l. vniuersa. secus si diceret, nō valeat ipso iure, vel ipso facto. Ex prædictis potest colligi ratio, quare aliqui actus cōtra legem facti tenere dicūtur, & nō sunt nulli ipso iure. & sunt quatuor. ¶ Primus est secundū gl. in c. tua fraternitas. de spon. duo. & Ioan. And. & Ber. & Accur. quādo causa prohibitionis est tēporalis, & nō perpetua: vt in c. j. de matr. con. contra inter. eccle. quæ dicit tēporalis, quādo est restricta ad certū tēpus: puta, si prohibeatur matrimoniū propter venerationē certæ diei: vel si prohibeatur professio fieri intra annū: vt in c. ad apostolicam. de reg. iur. lib. vj. Secus si prohibitionis causa est perpetua: puta cū prohibetur aliquid secundū se propter malum, quod inde sequi potest: vel bonū quod posset impediri, vt matrimonium in certo gradu. & sic intellige dictam legem, non dubium. & c. vides. dist. x. & c. contradicimus. xxxv. q. iij. & c. nō oportet. xxxiij. q. iiij. ¶ Secundò secundùm Cardi. in clemen. j. de rescrip. quādo lex punit contrafacientem: quia tenet, si expresse nō annulletur factum contra. secus quando punit, sed solùm prohibet: & sic loquitur d. l. non dubium. ¶ Tertiò secundùm Panor. in cap. ad apostolicam. de regul. quoniā prohibitio legis cōcernit principaliter fauorē alicuius: quia talis prohibitio habet potius vim exhortationis respectu illius, pro cuius fauore principaliter fit: qui renuntiare potest. Pro quo facit iiij. distinct. §. hæc & si legibus. & infert posse per hoc interpretari: licet statuto caueatur, ne mulier possit contractū facere sine præsentia duorum agnatorum,

quòd

quòd valeat cōtractus sine præsentia eorum, si statutū expresse actum factum non annullet. facit l. si quis in cōscribendo. C. de pactis. & dictū c. ad apostolicā. vbi patet obligationem acquiri Deo, licet actus sit prohibitus à lege fauore volentis profiteri. ¶ Quartò, secundū Cardi. in cle. j. de iure patron. concordāt glo. ibi & Paul. quando lex dat certam formā super eodē, quod alicui cōuenit ex sua potestate: sicut si episcopo qui absoluere pōt ex sua iurisdictione ab excommunicatione, quam sibi cōditor canonis non reseruauit, lex mandat ꝙ non absoluat, nisi faciat sic vel sic: quia si contrariū faciat, absolutio tenet. Secus quando lex dat talem potestatē ei, qui aliàs eam nō habebat cū tali forma: quia forma non seruata nihil facit. ¶ Vicesimo
19 nono quæritur,* vtrum teneant facta in fraudem legis? Et dico, quòd in fraudem legis nihil agendum est. ff. de legibus. l. contra legem. quia cùm quid prohibetur vna via, intelligitur prohiberi & alia. de regulis iuris. cap. cùm quid. lib. vj. Vnde facta in fraudem legis, nō tenēt: vt no. Barto. in l. amplius. ff. rem ra. hab. alleg. l. si libertus minorem. & ibi tex. ff. de iure patro. Secus autem si quid fieret in fraudem hominis, etiā principis. Vide Pan. in ca. dilectus. el ij. de præben. & quod no. in d. l. si libertus. Quomodo autē fiat fraus legi, vide suprà, Fraus. §. j.

¶ De materia etiam Legis, vide suprà Consuetudo, & infrà Statutum.

DE LIBELLO ACTORIS, ET FAMOSO.

1 *Libellus quid, & quotuplex sit.*
2 *Libellus quid continere debeat.*
3 *Libelli oblatio an sit de substantia ordinis iudiciarij.*
4 *Libellus famosus quid, & quæ sit pœna componentis.*
5 *Libellum famosum componens qua pœna feriatur.*

LIBELLVS diminutiuè quasi paruus liber dictus, iuridicè dicitur multis modis. potest enim hoc diminutiuum descendere à liba libæ: vel à libum libi. & est panis azymus siue subcinericius, de quo in l. iudices. C. de episc. aud. vbi tex. dicit, quòd incarceratis debet tradi libellus duobus aut tribus diurnis. gloss. id est, panibus. potest etiā descendere à liber libri: & significat primò generaliter omnem paruum librū, quicquid contineat: sicut & codicillus paruum codicem. Secundò sumitur pro scriptura demādatoris: vel tertiò ꝓ scriptura recusationis: vel quartò pro ea quam dat vir vxori repudiatæ, qui etiā dicitur libellus repudij: vel quintò pro scriptura appellatiōis. ff. de appellat. l. j. sextò pro scriptura, quam iudex dat appellanti apostolos. de appellat. cordi. lib. vj. septimò pro scriptura continēte preces oblatas principi. C. quando libel. princi. ob. fa. lit. cōtesta. octauò pro scriptura infamatoria: quę dicitur libellus famosus. nonò propriè pro scriptura agētis, quæ cōtinet quæstionē & futuram actionē. ¶ Primò igi-
1 tur quæritur,* quid & quotuplex, & qualis sit libellus agētis? Et dicit Cyn. quòd est breuis scriptura, intentionē actoris vel accusatoris contra reū clarè depromens: vel est breuis scriptura actoris petitionē & causam cōtinens, & actionē complectens. Est autē duplex, scilicet accusationis, qui in criminalibus. & conuētionis, qui in ciuilibus locū habet: vt est glos. in princ. c. j. de libel. obla. &, vt patet ex descriptione, nō debet libellus esse verbosus vel vtens superfluis, nec obscurus, vel alternatiuus: quia alternatiua obscuritatē ponit: vt not. in gl. iij. l. si rem. ff. de rei ven. est tamē libellus īcertus admittēdus, vbi incertitudo venit ex facto aduersarij, iuxta not. in c. significantibus. de libe. oblat. de quo vide ibi, & gloss. aureā in c. abbate sane. de regul. iur.
2 in verbo. dominij. lib. vj. ¶ Secūdò quæritur,* quę & quot debeat continere dictus libellus? Et dico ꝙ plura: vt in his versibus: Quis, quid, corā quo, quo iure petatur, & à quo, Rectè cōpositus quisque libellus erit. nam libellū conuētionis oportet continere quis scilicet sit, qui cōuenit aliū, id est, nomen actoris. & quid petatur, id est, rem petitam: & coram quo agitur, id est, nomē iudicis: & quo iure quis petit, & sic causam petēdi. & à quo petiturus, id est, nomē rei. debet etiā cōtinere diem, in quo libellus datur: sed in libello accusationis cōtineri debet nomē accusatoris, rei, & iudicis, & crimen de quo agitur: & quandoq; persona, cum qua crimen dicitur cōmissum, locus & dies accusationis, & mēsis, in quo crimē est cōmissum: sed diē & horam ponere non est necesse, secundū Gofr. vide Pan. in rub. de
3 libel. obla. ¶ Tertiò quæritur,* vtrū oblatio libelli sit de substantia ordinis iudiciarij? Et dico ꝙ Bernar. cap. j. de libel. ob. ponit opiniones pro & cōtra: & cōcludit ꝙ sic. Vnde semper offerēdus est iudici in principio litis, & in scriptis: & per eū reo, vt deliberare possit. iij. qō. iij. offeratur: in modicis tamen causis scriptura non requiritur. xj. q. j. si
4 quis cum clerico. ¶ Quartò quæritur,* quid sit libellus famosus? Et dico, ꝙ secundū doc. est cōpositio in scriptis facta in infamiam alicuius, eius quod probare nō vult, & in publico iactata, vel in loco vbi inueniatur. ¶ Quintò quę-
5 ritur,* quæ sit pœna cōponentis libellū famosum? Et dico, ꝙ est quadruplex, secundùm qd quatuor modis potest agi cōtra eum. Si enim agatur criminaliter, & secundū leges, & sit certū de authore, si sit cōuictus, secundū glo. sum. v. q. j. secūdū leges decapitatur, siue deportatur. v. q. j. hi qui inuēti. & l. vnica. C. de fa. libel. & fit intestabilis. iiij. qō. iij. ob carmen. ff. qui testam. fac. nō possunt. l. qui. Si verò agatur secundū canones, verberandus est. v. q. j. capit. j. & anathematizandus: vt in dicto c. hi qui. & c. ij. ead. quæst. Sed si sponte cōfitetur, cùm non possit probare: mitius agitur cum eo. v. q. j. c. ij. & sic intellige, quòd punitur ad arbitriū iudicis: de officio delegati. de causis. in fin. Si verò de authore certum nō est, debet moneri vt prodeat in publicū, & probet quod scripsit: quod si non fecerit, primò priuabitur sacramētis, postea excōmunicabitur: & hoc est, cùm innocēs aliquis infamatur: secus si fuerit reus qui accusatur: quia expedit peccata nocentiū nota esse. ff. de iniu. l. eum qui. in princip. hæc glo. quæ videtur tota contineri ibi in c. ij. & adde ꝙ etiam poterit deponi, cùm illud crimen sit graue, & damnatione dignissimū. xxv. dist. §. nunc autem. Circa quam gloss. aduerte, ꝙ Sum. Ang. multipliciter deficit: primò, quia eam tenet indistinctè, cùm tamen Sum. Rosel. sequens Azo. dicat talem glos. locum habere in iudicio: quia extrà nemo debet aliū prodere. vj. q. j. sum. de pœni. dist. j. homicidiorū. & de hoc vide infrà Rixa. §. per totum. Secūdò, quia deprauat glos. quantū ad illud: si verò sponte cōfitetur, cùm non possit probare locū, cuius de sum. habet: sed si spōte cōfitetur, non timore probationū, mitius cum eo agitur, in quo habet sensum, scilicet ꝙ non mitius agatur cum eo, si sponte quidem fatetur, sed timēs ne conuincatur: quia cùm etiam minor culpa sit confiteri, quàm obstinatè persistere vsq; dū conuincatur, debet esse minor pœna. Aduertendū est etiam secundò de mente dictæ glossæ & textus in d. c. ij. quòd si author huius rei occultus prodeat in publicum, probaturus quæ continentur in libello, liber est à dicta pœna. Aduertendū est tertiò, ꝙ secundùm iura ciuilia, qui hūc libellū inuenerit ignarus,

&nō ſtatim deſtruxerit vel occultauerit,ſed vim eius manifeſtauerit,ſcilicet dolo,quaſi author huiuſmodi delicti capitali ſententiæ ſubiugatur:vt in d. l.vnica.Et ſic etiam ſecundùm canones punietur vt author. Si verò agitur ciuiliter,ſcilicet actione iniuriarum,quæ nō publici iudicij, ſed priuati continet querelam.C.de iniuri.l. iniuriarum, pœna erit ſecundùm iuramentum actoris,& iudicis taxationem.Inſtit.de iniu. §.pœna.Si verò agatur in foro pœnitentiali,tenetur ſicut & alij detractores ad reſtitutionē famæ,ſcilicet alium libellum in contrarium faciendo: & vltra hoc tenetur de omni damno ſatisfacere.

DE LIBERO, LIBERA, ET LIBERE.

LIBER dicitur is,qui nullius ſubeſt poteſtati.ff.de captiu.& poſtlim.reuer.l.non dubito. §.liber autē populus.ſiue liber eſt,qui ex ingenuis naſcitur,& à libertate dicitur.Et ſunt liberi filij,filiæ,& cęteri omnes in recta linea deſcendētes vſq; ad trinepotes:& vlterius dicūtur inferiores ſeu poſteriores:ſicut etiā parētes dicūtur omnes aſcendētes per paternā ſeu maternā cognitionē nobis cōiuncti vſq; ad tritauum:& vlterius dicūtur ſuperiores ſeu maiores.ff.de verb.ſignifi.l.liberorum. Videtur autem,ꝙ appellatione liberorum veniant legitimi tantùm,aut etiā naturales.Vide Panormitanū in cap.in præſentia.de probatio.intricantem.&,eo viſo,dic cum glo.in clemen.vnica.de baptiſm.quòd nomine liberorum non veniunt naturales domini quo ad liberorum commodum vel honorem:licet veniant quo ad parentum reuerentiam. Appellatione autem filiorum regulariter non cōpræhenduntur nepotes.Inſtit.qui da.tuto.poſſunt.in fine.& eſt gloſſ. ſuper verbo,liberi,in clemen.vnica.de baptiſ.& facit gl. in c.in præſentia.de probatio. ¶Hoc autem verbum,libera, adiunctū poteſtati,videtur excludere alterius cōſenſum: vt dicatur libera poteſtas, quando poteſt quis ſine alteri⁹ conſenſu diſponere.de poſtulatione præla.c.fina.Non tamen ſignificat vltra mandatū generale,cùm datur libera poteſtas aliquid faciendi: & conſequenter non videntur conceſſa quæ requirunt mandatum ſpeciale de communi vſu:licet ſecus ex ſignificato attento de iure ſcripto:quia tunc ſignificat poſſe fieri quod ſine mandato ſpeciali non fieret,excepta donatione.l.procurator cui generaliter. ff. de procu.iuncta l.filius.ff.de donationibus.Significat ergo quòd poſſit alienare: quod non poſſet procurator,cui conceſſa eſt generalis adminiſtratio,non expreſſo verbo, libera;cuius ſignificatum additur & operatur:non autē ſignificat donationem,quæ ex ſua natura eſt gratuita.Vide Barto.in l.qui Romæ. §.Callimachus.ff.de verbo.obliga. ¶Hoc autem verbum,liberè,excludit omnem moram,& conditionem.de præben.extirpandæ. §.penul.& cap.ſi beneficia.eodem titu.lib.vj.& de offic.ordin.cap.ordinarij. §.quod ſi forte.lib.vj.ibi per Ioan.Andre.& Archidia. de homicid.pro humani.lib.vj.imò ſecundū multos denotat quandam prærogatiuam abſolutam,ſeu dominium ſuper actum cui adijcitur:vt l.procurator cui libera.ff.de procu. l.iuſiurandum quod ex conuētione. §.fin.ff.de iureiuran. de elect.cùm nobis olim.in fin.vide per Barto.in l.alio.ff. de aliment.& ciba.legat.& Panor.in c.cùm liberū. de ſepul.& in c.veſtra.de loca.Vnde liberū dominium nō habet quis ſuper actum, circa quē, cùm illum vult exercere, impeditur aliqualiter:Omnis enim prohibitio ſiue temporalis ſiue perpetua contradicit libertati.l.liberta.ff.de ſtatu homi.quod nota:quia facit ad multa.

LIBERTVS, eſt ſeruus manumiſſus.de quo infrà Manumiſſio.

DE LITE, ET LITIGIOSIS.

1 *Lis quid,& quod ſit eius principium.*
2 *Litis conteſtatio quid ſit.*
3 *Litis quaſi conteſtatio quid ſit.*
4 *Litem pendere quid ſit.*
5 *Litigioſa res quæ ſit.*
6 *Litigioſus quis dicatur.*
7 *Litigioſi quæ ſit pœna.& nume. 11.*
8 *Cedere quando quis poſſit actionem litigioſam.*
9 *Ceſſio actionis an poſſit fieri in clericum.*
10 *Litigans an teneatur ad reſtitutionē expenſarū & damnorū.*

LIS à contentione limitis dicta eſt,ſecundū illud Vergilianum,Limes erat poſitus,litē vt diſcerneret agri. de verbo.ſignifi.forus.& dicitur mota lis cū fuerit conteſtata:de verborū ſignifi. ex parte.el ij.& capitulo, aduerſario.de excep.Eſt autem lis idem quod litigium : vt innuit S.Thom.ij.ij.q.cxvj.& de mente eius ibi ſic diffiniri poteſt:lis eſt cōtradictio verbalis,oppoſita amicitiæ ſeu affabilitati,facta animo contriſtādi.Si enim contradictio fiat ratione perſonæ,cui nō vult quis aſſentire,pertinet ad diſcordiam::ſi verò fiat ratione perſonæ quā quis cōtriſtari nō veretur,ſic eſt litigium oppoſitū affabilitati ſiue amicitiæ,cuius eſt alijs delectabiliter cōuiuere.Et ſic lis ſemper conſiſtit in hoc quòd quis alicui malū infert,vel aufert bonum:quia triſtitia ſiue cōtriſtatio nō eſt niſi de malo inhęrente,vel bono recedēte.Eſt autē duplex lis:quædā.ſ. priuata,id eſt,quæ vertitur inter aliquos nullo præſente:vel præſente priuata perſona,aut publica nō vt publica,ſed vt priuata:& quędā publica ſeu iudicialis,quę vertitur inter aliquos corā publica perſona vt publica:de qua glo. in d. c.forus.dicit ꝙ importat cauſam ciuilē, non criminalem: quod verum eſt quantū ad primā nominis deriuationem, quæ eſt à limite agri:tamē nō video quare agitatio cauſæ criminalis non poſsit dici litigiū,ſecundùm principia S.
1 Tho. ¶Primò verò quæritur,* quid ſit principium litis in iudicio?Et dico ꝙ eſt conteſtatio, quæ eſt initiū actionis & cōflictus,nō obſtāte,ꝙ oporteat ad libellū pcedere, ſuper quo fiat cōteſtatio:vt de libel.obl.c.j.quia ipſa oblatio libelli eſt diſpoſitio ad cōteſtationē:vnde ſemper neceſſe eſt,ꝙ præcedat libelli oblatio.extrà eod.c.j.niſi de partiū
2 cōſenſu remittatur. ¶Secūdò quæritur,*quid ſit litis conteſtatio?Et dico,ꝙ ſecundùm Gof.eſt negotij principalis hincinde apud iudicē facta narratio,& ſubſecuta reſpōſio ſiue negādo,ſiue concedēdo:quod primò eſt intelligēdū iudice interrogāte, & ſecūdò verbaliter,id eſt ore tenus, ſecundū Pan.extrà eo.c.vni.& tertiò intellige,ꝙ hæc fiāt procedēdo in cauſa & ea intētione directè & à ppoſito:& quartò p principales pſonas,nō per aduocatos, niſi fortè principales adeò fuerint indiſcreti,vt eorū defect⁹ de licētia iudicis ſuppleatur per alios;vt in c.paſtoralis.de iud.
3 ¶Tertiò quæritur,* qd ſit litis quaſi cōteſtatio?Et dico ꝙ eſt,qn aliquis cōuētus in iudicio ſup reb⁹ mobilib⁹,quas poſsidet nomine alieno,nōminat dñm in iudicio, & accipit īducias ad denūtiādū dño, vt ad iudicē veniat,aut mittat,ſi ipſe dñs nō cōparet in termino ſibi dato.tunc enim lis dicitur quaſi cōteſtata cōtra dñm:ſiue habet pro cōteſtata ad interrūpēdū lōgi tēporis pſcriptionē : vt in c.quoniā frequēter. §.in alijs.ver.quod ſi ſuper.vt lit.nō conte.
4 ¶Quartò qritur,*quid ſit litē pēdere?Et dico, ꝙ eſt litē cōteſtatā eſſe vſq; ad ſententiā diffinitiuā,vel terminū litis: ſed lis dicitur pēdere quo ad hoc vt nihil innouetur:cū citatio legitimè puenerit ad partē,vel p eā ſtetit quo minus pueniret,cū tali expreſsione quę potuit inſtrui ſup quo cō

ueniat

ueniatur:vt ſummat Io. And. in cle.ij.eo.ti.& poteſt addi,
5 vt ibi not. ꝙ perueniat debito tēpore. ¶Quintò*quæritur,quę ſit res litigioſa?Et dico ꝙ eſt res mobilis, vel immobilis,vel ſe mouēs,de cui⁹ dominio cauſa mouetur inter petitorē,& poſſeſſorē iudiciaria cōuentione,vel precibus principi oblatis, & iudici īſinuatis, & p eū futuro reo cognitis.ita dicitur in authē.litigioſa res.C.de litig. & ſic res efficitur litigioſa ante litis cōteſtationē per ſolā iudiciariā citationē,vel libelli, id eſt,ſupplicatiōis oblationē, ſcilicet factā principi. & ita tenet glo. in c. eccleſia. el j.vt lit.pend.& in c.j.eo.titu.lib.vj.& Pan.in d.c.eccleſia.licet quidā teneāt, ꝙ ſolū efficitur litigioſa per litis conteſtationē:vt in d.c.j.glo.recitat, & improbat. Sed tñ Pan.ibidem dicit, ꝙ glo. imperfectè loquitur, nihil attingens de actione, an & qñ efficiatur litigioſa, ita ꝙ cedi ſine vitio litigioſi alteri nō poſsit.& ideo ipſe ibi ſic diſtinguit,& limitat.nā cū agitur tripliciter,ſcilicet actione reali,perſonali,aut miſta:vt ſ. Actio.illud, quod dictū eſt,verum eſt quādo agitur actiōe reali, & agitur de dominio.C. de litig.in authen.litigioſa.& idē de quaſi dominio:vt Publiciana.de qua gl.in c.abbate ſanè. de re iud.lib.vj. puta,cū petitur res bona fide empta,& recepta à nō domino:quia Publiciana eſt eiuſdē naturæ:vt no.in d.auth.Et idē ſi agatur de parte dominij, vt de vſufructu : qa res erit litigioſa p cōuentionē ſolā.arg.in d. auth. & ibi not. & Bart.in l.j. ff. de litigio. Et hoc de ipſa re.An verò,& ipſa actio realis cùm agitur de dominio vel quaſi,vel de eo,quod eſt pars dominij,efficiat̄ litigioſa p cōuentionē ſolā, vt ſic nō poſſit vlteri⁹ cedi ſine vitio litigioſi.Bar.in d.l.j.ff.eo.& in l. ij.C.eo.tenet idē in actione,quod in re ipſa. ſed Io.Andr. in c.ſi.extrà eo. tenet, ꝙ reſpectu actionis requiritur litis conteſtatio:vnde antè vendi poterit,licet non ipſa res.Et hoc plus,inquit,mihi placet:quia cū dicta auth.faciat mētionem ſolùm de re,non de actione ad rē, reſpectu actionis ſtabim⁹ iuri antiquo, quod videtur requirere cōteſta. lit.vt l.ij. & l.ſi.C.de litig.Sed ſi agitur nō de vero dominio,vel quaſi, ſed de alio iure,puta hypothecaria: tūc res nō efficitur litigioſa: vnde pōt vendi cū onere ſuo : vt in d.auth. ſed ipſa actio efficitur litigioſa tātū per litis cōteſta.vt erat de iure antiquo.d.l.ij.& l.ſi.Si autē,inquit,agat actiōe cōfeſſoria,vel negatoria,ſupple quod eſt etiā agere actione reali: tunc ſubdiſtinguo. nā ſi actor dicit ſe ius habere:puta, agit ad præbendā tētam ab alio, quam dicit ſuā:& tūc res efficitur litigioſa:intellige per cōuentionē, ſeu citationem: quia, inquit, licet incorporalia nō ſint in bonis noſtris, ſunt tamē in quaſi bonis. Secus ſi dicat aliquod ius deberi : quia cùm nō cōtēdatur de dominio, vel quaſi,nō efficitur ipſa res,ſeu ipſum ius litigioſum:vt no. Inno.in c.cū M.de conſti.& limitandū eſt, & diſtinguendum dictū Bar.in d.l.j. ꝙ in incorporalibus res nō efficitur litigioſa:vt in auth. eo. §.ad hoc. Ipſæ tamē actiones efficiūtur litigioſę per litis cōteſt.arg.in d.l.ij.Si verò agitur actione perſonali:Bar.in d.l.j.dicit,ꝙ ſi nō contenditur de re ipſa,ſed de aliquo opere facto in re:res ipſa nūquam efficitur litigioſa,etiā ſi illa actio ſit in rē ſcripta.Si verò cōtendatur de re ipſa,efficitur litigioſa ipſa, & actio p litis cōteſt.vt d.l.ij.C.eo.ſed ipſe in l.ij.C.eo.ſimpliciter dicit,ꝙ ipſa res nō efficitur litigioſa: ſed ipſa actio efficitur litigioſa per litis cōteſt.& idē Io.And. extrà eo.c.ſi.& clarius Inno.in d.c.cū M. vbi ſentit, ꝙ licet per actionem perſonalē agatur ad ipſam rē,nihilominus nō impeditur alienatio p litis cōteſtationē: quia non efficitur litigioſa, ex quo nō contēditur de ipſius dominio.Et hoc plus placet Pan.& videtur ei text⁹ expreſſus in auth.de litig.poſt princ.Si verò agatur actione miſta: ſecūdū Bart.in l.ij.C. eo.& l.j.ff.eo.ſi actio ſit vniuerſalis olim, & hodie efficitur litigioſa res, & actio per ſolā cōtrouerſiā, ſeu citationem:vt l.diuus.ff.de peti.hære.& l.alienatiōes.ff.fam.er. & no.in gl.vbi patet,ꝙ poſt citationē nō debet poſſeſſor hæreditatis alienare regulariter aliquā rē hæreditariam: ſiue agatur petitione hæreditatis,ſiue iudicio fami.erc.& hoc placet Pan.quantū ad res ipſas,de quibus dicta iura loquūtur:ſed ipſæ actiones non prohibentur cedi ante litis cōteſtationē. Vnde ſtarē,inquit,iuri antiquo,vt ipſa actio vniuerſalis efficiatur litigioſa p ſolā conteſt.vt d.l.ij. & ſi. C.eo. Si verò actio eſt particularis, vt cōmuni diuidūdo, quæ datur ad diuidendū rem particularē cōmunem, tam res,quàm actio efficitur litigioſa per litis conteſt. vt l.j.C. cōmu.diui.iūcta l.j.& no.gl. in d.l. alienationes.& Bar.in
6 iuribus præallega. ¶Sextò* quæritur, quis ſit litigioſus? Et dico,ꝙ philoſophicè eſt is, q ad omnia cōtrariatur cauſa contriſtādi:vt patet in ij.Ethi.id eſt,ille qui nō eſt cum viuētib⁹ affabilis,ſeu delectabilis vt decet, ſed oneroſus, quia facilè verbis cōtendit.Sed iuridicè litigioſus eſt,qui tenetur litigioſo cōtractu: qui eſt quādo res,vel actio litigioſa trāsfertur in aliū, vel pignori datur, aut obligatur. Vnde dicit gl.in d.c.eccleſia.vt lit.pen. ꝙ vitiū litigij dicitur, cùm quis rem ligioſam transfert in aliū lite pendēte: ſiue ſint res, ſiue actiones.C.de litig.l.vlti.& in authē.ibi poſita.imò in d.c.eccleſia.dicit Pan. ꝙ res litigioſa ſine vitio litigioſi nō poteſt pignorari, vel aliter obligari, vt videtur tex.in l.ſi filius. §.ſi.aliàs eſt in l.j.ff.quę res pig.ob. po.& ſentit glo.in l.j.C. commu.diui. & ſequitur Bart.in d.l.j.imò ſecundùm glo.ibi in c.eccleſia.el ij.incidit quis in vitium litigioſi per contractū locationis. quod Pan.in d.c.eccleſia.el j.dicit verū in locatione ad tempus lōgum vel longiſsimū,quia tūc conſtituitur ius in re.ff.de ſuperfic.l.j.& ij ff.ſi ager vec.vnde prohibitus vendere,& obligare,prohibetur in longū,vel longiſsimū tempus locare: vt dicit glo.in cle.vni. de reb.eccle.nō alie.ſec⁹ in locatione ad tēpus modicū,quia res litigioſa lege prohibetur ſolùm alienari,pignorari,vel obligari:vt in d.l.ſi.C.de litig.& d.l.ſi filius.prohibitus aūt alienare,vel obligare,nō phibetur locare ad modicū tēpus:vt eſt tex.maximè iuncta glo.in d.cle.vna.& in l.pe. §.inſtituto.ff. de leg.ij.vbi hæc no.Dy. & Bar.quod tamē Pan.vbi ſ.limitat,niſi locatio ad tempus modicū ſit facta in potentem ſerioſe,ita ꝙ rehaberi non poſſet de facto : quia ſatis tunc res videtur alienata & obligata:& ratio magis,quàm verba attēdēda eſt:vt l.cùm pater. §.dulciſsimis.ff.de le.ij.& in c.ſi.de re.iur.lib.vj.& quod no.ibi Dy.& in l.non dubiū.C.de legi. ſit enim fraus legi.de priui.quāto. & de immu. eccle.c.ſi. lib.vj.Sūt tamē caſus,vt dicit gl.in d.c.eccleſia.el j.in quibus litigioſa res alienari poteſt: qui ponūtur in d.l.vlt.C. de litig.ſ.nomine dotis, donationis ante nuptias, tranſactionis, & dimiſsionis rerū hæreditariarū factæ, vel p legati,vel per fideicōmiſsi cauſam.Et hoc locū habet in ſpecialibus iudicijs:in vniuerſalibus verò,cū agitur de hæreditate,pretor permittit quādoq; fieri alienationē:ſcilicet p impenſis funeris,pro ſolutiōe debiti,pro cibarijs familiæ.ff.de pet.hære.l.diuus.hæc in glo. dicit tamē ibi Pan. ꝙ inquantū illa excipit caſum legati, & fideicōmiſsi,hodie illa lex.ſi.quantum ad hoc recipit correctionē,per authen.de litig.vbi dicit,quòd ſi res litigioſa legatur alicui, tunc hæres debet iudiciū ad finem perducere: & ſi euicerit,rē tradat legatario:aliàs liberatur,cùm videatur teſta-

tor legasse litis* euentum,legando rem litigiosam: ipse tamen legatarius, ne fiat collusio contra eum, poterit in lite assistere hæredi: vt in d.authen.de litig. Adde etiã prędictis secundùm Ange.in authẽ. de litig. quòd litigiosa res alienari potest ab alijs,inter quos de ea nulla est lis.

7 ¶Septimò*quæritur, quæ sit pœna eius, qui est iuridicè litigiosus, seu quid operatur vitiũ litigiosi? Et dicit Pan. vbi suprà, ꝙ olim erant multæ pœnæ, de quibus per Bart. in l.j.ff.de litig.quę hodie videntur cessare per pœnam legis nouæ, quę latius videtur ꝓuidere, scilicet C. de litig. l.fi.& sunt principaliter duæ pœnæ.Prima,quia cõtractus non tenet.Secunda,quia cõtrahentibus scienter imponũtur certæ pœnæ,de quibus in d.l.fi.quas ipse post Host.sic declarat. Si vterq; contrahentiũ ignorat,probabilis ignorantia excusat.de constitu.cognoscentes. de cleri.excom. mi.apostolicæ.licet ipsa in venditore,vel aliter alienante difficulter reperiatur:cùm nõ possit ignorare rem esse litigiosam,nisi successerit alteri,ꝑ reg.is qui in ius. de reg. iur. libr.vj. Vnde hoc casu contractus non tenet: sed aliæ pœnę cessant.Si verò vterque scit:tunc non tenet contractus:& procedet lis suo more,vt prius: sed pœnæ committentur:quia emptor perdit pretium,& vẽditor cogitur tãtundem conferre de suo: & vtraque quãtitas applicatur fisco:vt d.l.fin.& adde,ꝙ emptor restituet rẽ,scilicet venditori. ¶Si verò alter tãtùm sciuit: tunc ille solus punitur, & ignorans lucratur tertiam partẽ pretij. Si verò emptor recuperat pretium suum, & lucretur tertiã partem de eo, quòd venditor soluere de suo tenetur,reliquę duæ partes applicantur fisco.Et idem dic in donatione: quia æstimabitur res, & procedetur ad pœnas modo prædicto. Addit Pan. primò,quòd si quis rem litigiosam sacræ domui dedicauerit,punitur in duplũ applicandum petenti.ff. de litig.l.penul.& vlt.secundùm Hostien. Addit etiam secundò, quòd est alius effectus huius vitij: quia sententia lata contra alienantem,mandatur executioni absque alia tela iudicij contra eum, in quem facta fuit alienatio: vt notat Bart.in d.l.j. & latius per eum declaratur in lege,creditores.de pign. Addit tertiò has pœnas procedere, si fiat alienatio durante litigio. Si autẽ instantia est perempta: tunc aut per lapsum triennij de iure ciuili:& nõ impeditur cõtractus:nec habẽt locum suprascriptæ pœnæ: sed durat vitium litigiosi quo ad quid:vt l.j.C.de præscri. longi tempo.& per Bar.in d.l.j.aut quia actor renũtiauit liti:& tunc ex toto cessat vitiũ litigiosi.arg.l. postquã liti.C. de pact.
8 not.glo.in d.l.j.C.de præscri.long.tem. ¶Octauò*quęritur generaliter, an & quando quis possit cedere actionẽ litigiosam vel aliam,& valet cessio? Panor.in c.fin.de ali. iudi. mu. distinguit sic: Si enim cessio facta est in vltima voluntate,tenet:vt not.in l.nomen.ff.de lega.iij. sic tamẽ quòd si actio erat in iudicium deducta per defunctum, nõ debet agere legatarius, sed hæres:& si euicerit, omnẽ talem vtilitatem,quam consequetur, debet legatario restituere: & si nihil consequetur,nihil restituat, vt dictum est §.priore. Sed si actio nõ erat deducta in iudiciũ, poterit legatarius post cessionẽ agere:vt in auth.nunc si hæredi. C.de litig.& hoc secundùm glo.in authen.nunc si hæres. sumptibus hæredis,si erat litigiosa cũ legabatur.l.cũ seruus.ff.de leg.j.Si verò facta est litigiosa viuo,aut mortuo testatore,sumptibus legatarij.ff. de leg.j.l. seruus legatus. nisi hæres fuerit in mora.arg ff.de leg.j.l.cùm res.¶Si verò cessio facta est,nõ in vltima voluntate,sed inter viuos: distinguendũ est. Nam si fit potẽtiori ratione officij, seu dignitatis præcipuè,nõ valet: & cedẽs ꝑdere debet omne ius, quod habeat. & iste est proprius casus l.ij.C. ne li.po. & hoc verum,secũdùm Specu.in tit. de cessio. actio. post Vincen. quãdo fit potentiori malitiosè causa opprimendi aduersarium:secus si bona fide.arg.l.qui stipẽdia.ff. de procu.& placet Pano.Si verò cessio fit potentiori,non ratione officij,vel dignitatis:sed ratione nobilitatis,vel ga ditior,vel alio respectu:tunc si fuit facta cessio,ratione iudicij mutãdi,potest excludi cessionarius per exceptionẽ: vt l.penul.& quod ibi not.ff.de alie.iud.mut.cau.fac.non perdit tamen actionem cedens, sed punitur secundũ vnã opinionem, quia non potest amplius cedere istam actionem alteri:nec potest in ea cõstituere procuratorem: sed tenetur prosequi:vt videtur innuere d.l.pen. Sed glos.in d.l.pen.dicit, ꝙ in isto casu videtur trãstulisse magis rem quàm litẽ: & sic cessionarius habebit rem si euincatur: & cedens expensas litis facit in damnum suum: secus si non fuit facta ratiõe iudicij mutãdi:quia tenet,vt patet ex no. in glo.in l.j.C.ne lice.po.¶Si verò cessio fiat inter viuos, & nõ potentiori: distinguitur. Nam si est dubitata, quòd est eo ipso, ꝙ in litigiũ deducta est: quia dubius euentus litis sic regulariter alteri cedi nõ potest: sed cedens incidit in vitiũ litigiosi:vnde puniri debet,vt in l.fin.C.de litig.& per glo.in c.ecclesia.el j.ne lite penden.quod tamẽ fallit in casibus ibi enumeratis.Vbi tamen notandum est, quòd in casibus, in quibus potest fieri cessio, prosecutio actionis nõ fiet à cessionario,sed à cedente, secũdùm Inno.in quadam glo.in d.c.fi.qui allegat in arg.l.quãquam. ff.de aqua plu.arcen. ¶Si verò actio nõ est dubitata,tunc regulariter põt cedi titulo donatiõis, vẽditionis, vel alio titulo legitimo: vt probatur C. de hære.vel actio.vẽ.l.nominis vẽditio.& in l. per diuersas.C.man. ¶Prætenditur tamen simulatus cõtractus ex multis.Primò ex pretij modicitate:& æstimatur ista actio secundùm Pan. ibi,secundùm dubiũ, expensas,labores, & huiusmodi.¶Secundò, quãdo in cessione nõ exprimitur titulus: vt quãdo dicit, cedo actionẽ, &c. nec dicitur pro qua causa: vt probatur in d.l.per diuersas. & tenẽt communiter doct. ¶Tertiò, quãdo cessio fuit pro parte vendita, & pro parte donata: vt d.l.ꝑ diuersas. Ratio, quia ista cessio est odiosa. secus in alijs,quia valet.Et isto casu admittitur cessionarius vsque ad quantitatẽ quã exbursauit:in alia verò perditur actio:vt d.l.per diuersas.¶Quartò,quãdo cessio purè venditur, tamen pretiũ nõ soluitur nisi pro parte, & de reliqua cõfitetur se recepisse. ¶Quintò,quando dicit se donare propter benemerita,quę nõ sunt:fallit in casibus cõtentis in d.l.per diuersas. vbi nõ pręsumitur simulatio:vt puta, si inter cohæredes est facta cessio, vel cũ est facta in solutũ,vel pro munimine rei suæ:vt cũ domus tua minatur ruinam domui meæ:ego timens mei,emo ius tuæ:item si fit inter legatarios,& fideicõmissarios: & vt quãdo hęres cessit actionẽ legatario. similiter in societate, scilicet qñ
9 socij sibi cedunt actionem. ¶Nonò* quæritur,an cessio actionis possit fieri clerico? Et dicit Pan. in d.c.fi.ꝙ nõ ꝑ venditionẽ: quia vilius emere, & carius vendere clerico nõ licet:posset tamen clerico,vel ecclesię bona fide dona
10 ri secundũ eundẽ ibi. ¶Decimò* quæritur, vtrũ litigans teneatur ad restitutionem expensarum,& dãnorum parti aduersæ?Et dico ꝙ sic, si sciebat se iniustã causam fouere: aut si à principio hoc nesciuit, sed tamẽ cognouit in causæ processu,& nõ desijt, arg.c.dominus. de secun.nup.& in l.si quis inficiatus.& ibi Barto. ¶Vndecimò quæritur, quæ pœna litigiosi philosophicè, de quo s. §.vj. Et dico ꝙ de iure non debet ordinari.xlvj.dist. §.j.

LITERAE alienæ nõ debent aperiri:vt s. Falsarius.§.j.literæ autẽ propriè aliquãdo pręiudicant proximo, & tenetur scriptor ad restitutionem:vt j. Restitutio. §.x. aliquando verò præiudicant scribẽti.Et de hoc Pan. in c. fraternitati.de cleric.non resi.concludendo post Bar.in l. Lucius.ff.de fideiu.distinguit.Aut enim sunt literæ generales:sicut cũ dicitur,præsentiũ latori fidem adhibeas: & isto casu cùm iste lator non possit contrahere,aut aliquid intẽtare in præiudicium scribentis:si is,cui scribitur,mutuaret illi pecuniam,& huiusmodi,non præiudicaret scribenti:vt in l.fi.C.quod cũ eo,qui in ali.potestat.quia sunt literæ commendatitiæ,nisi aliud addatur:puta sub periculo meo,& huiusmodi:vel nisi dolosè dedit illi literas,quia tunc teneretur.arg.l.venditor.ff.de dolo.Aut sunt literæ magis speciales:puta quia dicitur in eis,tali de mea intentione plenè informato plenam fidẽ adhibeas:quia tunc tenetur, & aget actione mandati contra scribentem ille,cui scribitur:sed nõ debet ei credere in aliquo quod ei approprietur.facit l.si verò remunerandi.ff.manda.

LITIGATOR,est non solùm actor,sed etiam reus: & litigatoris nomine etiã reus compræhenditur.de lit. contest.c.j.lib.vj.

LIVELLARIVS cõtractus,qui dicitur datio vel acceptio ad liuellum,idem est quod emphyteusis:& ibi vide de laudemio soluendo.& licet quidam,vt Bar.in l.si finita.§.si de vectigalibus.ff.de dam.infect.teneãt quòd differt:quia emphyteusis fit à domino:datio autem ad liuellum à non domino,id est,à vasallo,emphyteuta,& huiusmodi:tamen temporibus nostris communiter non differunt,nisi quando ista datio fit illicitè,& in fraudem vel in formam vsurarum:vt infrà Vsura.ij.§.xv.

DE LOCIS RELIGIOSIS.

1 *Locus quotuplex sit.*
2 *Cœmeterium inter loca religiosa annumeratur.*
3 *Hospitale uel oratoriũ ut fiat locus religiosus quid requiratur, & in dubio quomodo cognoscatur & nume.4.*
5 *Locus ex circunstantijs religiosus aut profanus iudicatur.*
6 *Loca quæ sint religiosa.*
7 *Basilica dicitur ecclesia nondum consecrata: & an eadem immunitatis gaudeat priuilegijs.*
8 *Locus ut immunitate gaudeat, sufficit quòd authoritate episcopi sit constructus.*
9 *Priuilegia, quæ ecclesiasticis conceduntur, ad hospitalia episcopi authoritate fundata extenduntur.*
10 *Hospitalia ad se confugientes tuentur à seculari potestate.*

LOCA hic non sumuntur philosophicè, vt sunt superficies corporum locantiũ & continentiũ alia corpora,eo modo quo cõmune corpus dicitur esse in loco: sed sumũtur pro humanis habitatiõibus in vita vel post mortem,quæ diuiduntur in profanas siue priuatas, religiosas siue publicas & sacras:vt colligitur ex gl.& Pan.in c. abo-
1 lendæ.de sepul.¶*Primò verò quæritur, quotuplex sit locus?Et dico ꝙ triplex:vt iam patet ex dictis.Nam Pan.ibi suprà dicit: Quidam locus est omnino priuatus: vt quia nõ est deputatus ad vsum publicũ,scilicet ad diuina. adde siue sit personæ priuatæ,siue Reipublicæ:& talis potest licitè vendi,etiam vt ibi fiat cœmeterium vel ecclesia.xij.q. ij.aurum.Quidam verò est religiosus,sed nõ sacer,vt ille, in quo sepultus est aliquis de voluntate domini.C.de rel. & sum.fu.l.ij.& talis vẽdi non potest,secundũ glo.& verũ est secundũ Inn. de iure ciuili:quia immediatè quatenus corpus maximè Christiani,vt addit Lud.de Ro.tangit illũ locũ,desinit esse in dominio alicuius.l.quãquã.ff.de aqua plu.arcẽ.nõ autem de iure canonico.Vnde putat locũ nõ effici religiosum,nisi authoritate pontificis deputetur ad talem vsum.pro quo c.ad hæc.de religio.domi.& hęc opinio fuit originaliter glossatoris decreti.xiij.q.ij.in c.ecclesiastico. Sed Pan.distinguit soluẽdo dictã gl.& ius ciuile. Nam iste locus strictè nõ est religiosus quo ad hoc,ꝙ gaudeat priuilegio religiosi loci & publici:sed largè,quia deputatus ad vsum piũ:sicut dicimus ꝙ laici valdè boni possent appellari religiosi,quasi ad diuinum cultũ religati:&
2 in capite,ecclesia.de constit.*Quidam verò est locus religiosus & sacer:vt est locus cœmeteriatus. i.deputatus pro cœmeterio ecclesiæ:& iste indubiè vẽdi non potest,quia nõ est in bonis alicuius:de prębẽdis.ratio.& ff.de re.diui. l.in tantũ. §.sacer.Dicitur autẽ secundùm Pan.sacer largè propter episcopalẽ benedictionẽ,sed nõ strictè:quia non fit ibi cõsecratio seu vnctio cum oleo sancto, vt in ecclesia vel altari.vnde solùm benedicitur:ecclesia verò consecratur.de conse.dist.ij.nemo.Vnde dicimus cœmeteriũ mi-
3 nus dignum quàm ecclesia.¶*Secundò quæritur,quid requiritur ad hoc,ꝙ hospitale vel oratorium fiat locus religiosus gaudens ecclesiastica immunitate?Et dicit Archid. post Ludo.de Ro.in quodam suo consil.ꝙ oportet in eius constitutione interuenire authoritatem episcopi.de reli. do.ad hæc.Simplex autem hospitale ad pauperes recipiẽdos sine altari,cœmeterio,vel alio iure episcopali,cõstrui potest per priuatã personam sine licentia episcopi: vt no. Inno.in d.c.ad hæc.& gl.in c.quædã.xviij.q.ij. & in clem. quia cõtingit.de relig.domi.imò & oratorium simplex vt ibi oretur,licet missa ibi celebrari nõ possit sine episcopi consensu.de cõse.dist.j.vnicuiq;.& c.clericos.quod etiam no.Host.& Ioan.And. de censib.c.fi.imò in tali oratorio fieri non potest erectio campanarum.de priui. patẽtibus. Sed talis locus nõ est religiosus:quia secundũ glo.in cle. quia cõtingit.de relig.domi. potest per ædificatorẽ ad ꝓfanos vsus conuerti:quod nõ esset,si effectus esset religio
4 sus: vt in regul.iur.semel Deo.¶*Tertiò quæritur, quomodo hospitale vel oratoriũ in dubio cognoscet esse locus religiosus,id est,episcopi authoritate fundatus? Et respondet Arch.post Ludo.de Ro.ꝙ recurrendũ est ad præsumptiones ex qualitate circunstantiarũ talis loci:si enim habet omnes circunstantias loci profani, est profanus,ad episcopi curam nõ pertinens,quãuis esset celebrationi & orationi deputatus:prout ferè est in omnibus palatijs magnorum,vbi sunt capellæ habẽtes formã oratorij: quæ circunstantiæ sunt nõ habere cœmeteriũ vel signum sepulturæ:& si institutio vel datium eius fiat per laicos nõ requisita authoritate diœcesani,nec eo existente in possessiõe exercendi episcopalia iura,& si ex bonis eius soluãtur collectæ cõmunitati laicorũ:& si oratoriũ, si quod est, regat per laicos,& si nõ habet campanile vel campanã super tectum:si verò hospitale habet oratorium ædificatũ in forma ecclesiæ,habens campanile erectũ supra tectum,& cãpanam qua pulsatur cũ ibi celebratur,& altare in forma lapidea,scilicet fixũ,sicut habẽt aliæ ecclesiæ,ibiq; per sacerdotes celebratur publicè:præsumendum est locũ esse religiosum.Et ita determinat Arch.de consec.dist.j. nemo. & eum sequitur Io.Cal.in suo consi.ar.c.quod interrogasti. dist.xxvij.& c.vidua.xxvij.q.j. & de regula.vidua. & idẽ si sit ibi cœmeteriũ vel signũ sepulturæ: quãuis enim percẽptio decimarum & oblationũ,& onus baptizandi nõ censeantur facere ecclesiam curatam,vt tenet Hostiẽ.& Ioan. And.in nouel.in c.quia nonnulli.de cler. nõ resi.quod sequitur Fed.in suis cõsi.arguũt tamẽ locũ ipsum ecclesiasti

cum.& religiosum:vt not.glo.in clem.quia contingit. de
reli.do.in verb.altare.consentit Io.Cal.in suis consil.Sed
quia istæ circunstãtiæ variari possunt multis modis:ideo
5 ipse Fede.cõsi.cxxv.& Archi.*videtur velle, ꝙ iudicabitur
locus profanus vel religiosus ex pluribus circunstantijs:
quia pro eo iudicandũ est,pro quo faciũt plures rationes.
de dec.suggestũ.quod intellige si sunt pares: alioquin ex
potioribus iudicabitur:vt etiã ipse Archi.innuit.vnde cõ
cludit,ꝙ hospitale nõ debet cẽseri locus profanus ex hoc
solo ꝙ non habet campanile supra tectũ, vel habet nomẽ
alicuius laici:puta domini Bonifacij,& nõ alicuius sancti:
vel quia datur per laicos,& administratur in tẽporalib⁹:si
cũ is officiatur per clericos in horis,& celebrãtur ibi con
tinuè missæ: aut habet cœmeteriũ vel sepulturã: quia tunc
ex potioribus circunstantijs cẽsebitur religiosa domus:&
visitabitur à diœcesano,nisi sit exemptũ:quo casu seruabi
tur cle.quia contingit.de relig.dom.imò dicit idẽ Lud.ꝙ
in dubio eo ipso,ꝙ ipsæ missæ celebrãtur, præsumitur au
thoritate episcopi ædificatũ.& dictum est singulare Arch.
de conse.dist.j.nemo.quod verũ est,quando cõtinuè cele
brantur,& per clericos in horis officiatur: vel concurrẽti
bus alijs adminiculis,de quibus suprà.alias nõ videtur suf
ficere,licet in locis profanis dicãtur aliquãdo missæ.Dicit
etiam Pan.in c.inter dilectos.de dona.ꝙ si longo tẽpore
ibi fuerũt celebrata diuina publicè, & omnibus admissis
indifferẽter,& eleuata campana:signũ esset,ꝙ locus esset
6 publicus,id est,religiosus.¶*Quartò quæritur,quæ loca
sint religiosa? Et dico, ꝙ licet iam aliqualiter pateat ex di
ctis:tamen adduco tex.in c.ad hæc.de relig.domi.vbi ha-
betur,ꝙ religiosus est locus authoritate episcopi etiã ad
vsum hospitalitatis deputatus:& ad mundanos vsus redire
non potest:& à fortiori loca religiosa sunt ecclesiæ & ca-
pellæ & monasteria,authoritate episcopi vel papæ ad cul
tũ diuinũ deputata.Et ibi à cõtrario sensu infert Panor.ꝙ
hospitale non efficitur religiosum,quod nõ est authorita
te pontificis ædificatum, vel deputatum ad hospitalitatẽ:
sed redire potest ad humanos vsus.qđ intellige eo viuen
te qui ædificauit:secus autem si decesserit, per auth.de ec
7 cle.tit.§.si quis ædificationẽ.¶*Prædicta faciunt ad mul-
ta:& primò ad quæstionẽ,an basilica,id est,ecclesia nõdũ
consecrata,gaudeat priuilegio immunitatis, licet diuina
mysteria ibi nõ fuerint celebrata.gl.in c.ecclesia.de imm.
eccle.dicit ꝙ non,mota per textũ ibi,in qua diuina myste
ria celebrãtur à contrario sensu.& idem Abb. & idẽ Cle-
mens,vt refert Host.qui fuit egregius Iurista.Sed ipse Ho-
8 stien.tenuit contrarium:*quia sufficit,secundùm eum, ꝙ
locus sit ædificatus authoritate pontificis primarium lapi
dem imponentis: intellige per se vel per alium: cùm non
possit redire ad vsus humanos: vt in d.c.ad hæc. & textus
in eo quod dicit,celebrantur,exponit,id est,celebrari pos
sunt.Hunc sequutus est dom.Card.quia cũ ista materia sit
fauorabilis,nõ est restringenda,sed relaxanda.Sequuntur
similiter alij doctores, vt recitat Pano.in d.c.ecclesia.quia
multũ facit textus pro eo:cùm nõ se fundet super celebra
tione,licet de ea fiat mẽtio in narratione,sed super depu-
tatione:quia est deputata diuino obsequio. Quæ ratio vẽ
dicat sibi locum,licet ibi nõ fuerit celebratũ. Sequitur &
ipse Pan.adducens vltra prædicta l.omnia priuilegia.C.de
9 epis.& cler.vbi probatur,*ꝙ omnia priuilegia cõcessa ec
clesiasticis extenduntur ad hospitalia, scilicet episcopi au
thoritate fundata:ergo fortius ad ecclesiã de proximo cõ
secrandam.& ista opinio indubitãter tenenda est:quia di
cit Arch.in c.diffiniuit.xxvij.q.iiij.quem referendo sequi
10 tur Bal.in l.si quis ad declinandã.C.de epis.& cler.*ꝙ fu-
giens ad hospitale,tutus est à iudice seculari: sicut si fugis-
set ad ecclesiã.quod verũ est hospitali authoritate episco-
pi fundato,per qđ scilicet videtur eius authoritate depu-
tatum ad vsum pauperũ,etiam si adhuc fortè nullus sit re-
cept⁹.Si ergo hoc verũ est de hospitali ad receptionẽ pau
perũ ordinato:stultũ est hoc negare de ecclesia ordinata
ad tam sancta mysteria. Quod tamẽ Pan.videtur limitare,
nisi cõsuetudo sit in oppositum:cui dicit hodie standum:
vt no.Inno.in c.inter.de immu.eccle. Vtrum autem men-
dicãtes possint noua loca recipere,vel antiqua mutare:vi
de suprà Excommunicatio.ix. excommunicatione xliiij.

DE LOCATIONE ET CONDVCTIONE.

1 *Locatio quid,de quibus fiat,à quo,& cui.& nu.2.& 3.*
4 *Locatio usque quò fieri posit.*
5 *Locationis merces quando soluendæ.*
6 *Conductor an teneatur quærere dominum pro soluendo.*
7 *Locans familiæ usum molendi,an teneatur molere,si ea multiplicetur in infinitum.*
8 *Conducens partem fundi,non facta mentione de arboribus,an habebit partem fructuum.*
9 *Locator an aliquando expellere posit conductorem.*
10 *Conductor an aliquando posit discedere ante finitum tempus.*
11 *Colonus postquam seminauit agrum,quem dominus uendit,an expelli posit per emptorem.*
12 *Conductor si uti non posit,an sit minuenda pensio.*
13 *Conductionis pretium an diminuatur propter sterilitatem,& augeatur propter fertilitatem.& nu.14.*
15 *Pensio uel census in quibus casibus remittatur.*
16 *Expensæ conductoris an restituantur.*
17 *Conductor an teneatur de damno quod accidit in re locata.*
18 *Locans uasa uitiosa an teneatur de uino perdito in eis.*
19 *Probatio culpæ an incumbat locatori uel conductori.*

1 LOCATIO*est personæ,vel rei ad vsum facta concessio,mercede in pecunia numerãda conuẽta:aliàs si res
vel species pro mercede daretur,nõ esset locatio,sed alius
contractus innominatus: scilicet do vt facias: & ageretur
præscriptis verbis.ff.depos.l.j.§.si quis seruum.Cõductio
verò est personæ vel rei ad vsum acceptio interuẽtu pecu
niariæ mercedis.Igitur locator est,q sub pecuniaria mer
cede locat rem vel personã suã.Cõductor verò est qui hu
iusmodi accipit soluẽdo pẽsionẽ.d.§.si quis.Vnde si meã
domum te inhabitare patiar sub pecuniaria mercede mihi
data vel dãda,ego locator,tu verò cõductor es:& si tu ope
raris in re mea certa mercede pecuniaria tibi danda:tu lo
cator operarũ tuarũ,ego verò conductor earũdẽ dicor.ff.
eo.l.qui operas.sed respectu operis est ecõtrario: qa ego
locator,tu cõductor diceris.ff.e.l.item quæritur.§.j.& §.
si gemina.Aduertendum tamen est, ꝙ contractus innomi
natus inducitur secundũ naturam cõtractus nominati cui
assimilatur, nisi aliud actũ fuerit:vt in d.§.si quis.& sequi
tur Bar.¶Primò autem quæritur,quid locari possit? Et di
co ꝙ omnes illæ res quæ vẽdi possunt,nisi sint seruitutes
prædiales,puta iter,actus,via,&c.q̃ locari nequeũt: vt est
tex.& glo.in l.locare.ff.loc.seruitutes autem personales,
quæ sunt vsusfruct⁹,bene possunt locari.ff.de vsuf.l.arbo
ribus.sed nõ seruitus vsus:vt Inst.de vsu & habi.§.minus.
sed si fit ab vsufructuario,extinguitur locatio per mortẽ
ipsius vsufructuarij:vt C.de iure do.l.si socrus.& per maxi
mam & mediã capitis diminutionẽ.Inst.de vsufruc.§.fini
tur.à proprietario aũt fieri nõ põt locatio seruitutis pso-
nalis.Res tamẽ venalis locari nõ potest æstimata periculo
conducẽtis quo ad perditionẽ & deteriorationẽ:sed vide
tur

tur fieri in fraudem vsurarũ:quia res æstimata ĩtercedit lo
co pecuniæ.l.si verò.§.quod ait.ff.sol.mat.nec est vera lo
catio:quia locator rẽ suo periculo tradit.¶Secũdò quæri
2 tur,*quis possit rem locabilẽ locare?Et dico multa.¶Pri-
mum.Locare non potest aliquis prælatus religiosus ad vi
tam vel certũ tẽpus,scilicet longũ,reditus,vel partẽ eorũ,
aut iura vel possessiones monasteriorũ, vel aliarũ admini
strationum sibi commissarũ:nisi necessitas vel vtilitas cõ
uentus siue loci exposcat, & accedente cõsensu conuent⁹
vel superioris,si conuentũ nõ habeat: aliter suspensus est
ipso facto:nec cõductori acquiritur ius aliquod:tamẽ hoc
non extenditur ad locationes aut venditiones fructuũ vel
redituum ad modicum tempus,vt in clemen. monasterio
rum.de rebus eccle.non alienan.cum ibi not.¶Secundũ.
Beneficiatus locare potest reditus ecclesiæ suæ sine aliqua
licẽtia,secundùm Pan.in c.vestra.de locat. quod intellige
ad tempus nõ magnum,puta annorum nouem.& facit gl.
in cle.j.de rebus eccle.nõ alienã. Nec impedire valet hoc
statutum aut prohibitio superioris in contrarium propter
verbum,liberè,quòd ponitur in litera.¶Tertium.Et si be 3
neficiatus ante tempus finitum locatiõis moriatur, extin
guitur locatio:quia clericus comparatur vsufructuario vel
vsuario.de pec.cler.c.fi. & ideo extiguitur sicut ius vsufru
ctuarij.de don.consultationibus.de pig.c.fi.& sic no. Ioã.
Monal.in c.hoc consultissimo.de rebus eccle.non alienã.
lib.vj.& si conductor soluit pensionem, nõ habebit à suc-
cessore in eodem beneficio:nisi sit conuersum in vtilitatẽ
ecclesiæ:vt not.Host.c.ij.ne præl.vic.suas.¶Quartum. Sa
cerdoti nunquam licet locare operas suas pro diuinis offi
cijs dicendis.de sim.c.cùm in ecclesiæ. & multis capitulis.
aliter esset simoniacus:licet tamẽ ei pacisci cùm aliquo,ꝙ
moretur in aliqua ecclesia,vt celebret ibi diuina.Ita tamẽ
ꝙ non habeat intentionem ad diuina,sed ad mansionem
quam ibi facit,vel ad laborem quem sustinet,vel ad dãnũ
quod patitur ratione moræ:vt in c.ad quæstiones.de rerũ
permu.per arg.& no.Inno.in c.pen.ne præla.vic.suas. sed
de hoc vide j.Simonia.§.ix.¶Pro temporalibus aũt exer
citijs potest locare:sed intellige si personæ suæ cõueniãt.
¶Quintum.Conductor locare potest alteri rem condu-
ctam,nisi aliud conuenissent.C.locati.l.nemo. & tunc res
posterioris conductoris sunt obligatæ domino principali
vsq; ad illam quantitatem, qua secũdus cõductor tenetur
primo.ff.eo.l.si lege. Vnde scholaris cõtrahens societatẽ
cum alio scholari,recedens secundùm Pan.in c.inter dile
ctos.de fide instru.potest alium loco sui ponere in domo
vel camera conducta. & idem Bal.in d.l.nemo.nisi vellet
locare partem suam personæ inhonestæ: quia tunc non
posset.Et idem intellige de omni psonæ iniustè piudicã
te,eadẽ ratione,vel nisi inter eos aliud esset cõuentũ.d.l.
nemo.An autem hoc possit inuitis socijs: Bald.videtur te
nere,ꝙ sic.& idem Ces.in l.viam.C.loca.Sed melius gl.In
stit.loca.in fi.dicit,ꝙ licet possit alteri locare iure condu
ctionis:ratio tamẽ societatis prohibet, quæ præualet iuri
locationis,cùm videatur electa industria personæ.Institu.
pro soc.§.soluitur.& idẽ tenet Spe.de iudi.§.ij.& clarius
Azo,per l.perceptione.ff.de his qui deiec.vel effu.addẽs,
ꝙ si scholaris nõ degit in domo vt versari debet,põt con-
tra eum agi actione pro socio,sed vtili:quia directè datur
quando contrahitur societas ad commodiorẽ vsum, & q̃
stum vberiorem:de qua leges loquũtur,vt no.Spec.vbi s.
Ex quo videtur,ꝙ in materia odiosa nõ venit soci⁹ in do
mo.Vnde si statutũ dicit,ꝙ socius teneatur pro socio,non
veniet socius in domo:quia nõ est propriè ista societas:&
in odiosis verba strictè capiantur.l.iij.§.hæc autẽ verba.
ff.de neg.gest.& c.in nostra.de iureiur.Insuper dicit Pan.
in d.c.inter dilectos.ꝙ si male versatur,& cõpesci non po
test sua insolentia,poterit expelli per l.si cõuenerit.in fin.
ff.pro socio.& v.q.iiij.in loco.¶Sextum. Si duo socij ha-
bent domum communem,& vnus vult habitare,alius vult
eam tradere ad pensionem,preferẽdus est is qui vult habi
tare.de quo vide gl.in l.Sabinus.ff.communi diuidũ.Pro
quo etiam not.ꝙ id quod est mihi cõmune cum alio,non
est meum propriè.C.qui testam.face.pos.l. quãquam. per
quod infert Bal.ꝙ si statuto caueatur,vt amputetur manus
vulneranti in domo percussi: nõ intelligitur de domo cõ
muni:cùm verba in statutis debeant propriè intelligi.l.il
le aut ille.& l.nõ aliter.de leg.iij.Licet autem cõmune ꝓ-
priè non sit meum:tamen socius peregre profectus pẽsio
nem petere non põt à socio, si totam domum cõmunẽ
inhabitauit:sed bene petere posset si eã alteri sub pensio
ne locasset,secudùm Bal.& Imol.in l.duo fratres.ff.de ac-
quir.hær.qđ Pau.de Cast.dicit se habuisse de facto.¶Ter
tiò quærit,*cui possit res locabilis locari? Et dico multa.
¶Primũ.Res locabilis locari potest omnibus qui possunt
eam emere:nisi sit miles vel curialis,quib⁹ nõ possunt lo
cari prædia ad colẽdum,ne omisso vsu armorum ad opus
rurale se transferãt.C.loca.l.milites.l.curialis.& l.vltima.
Subuenitur tamẽ ignorãter faciẽti.ff.loca.l.si qs ignorãs.
vbi dicitur,ꝙ potest exigere mercedẽ.& idem videtur in
clericis & monachis,nisi ex causa necessitatis. ne cleri.vel
mo.in c.j.& ij.vbi hoc not.Ber.& Hosti.¶Secũdũ.Fruct⁹
decimarũ locari possunt ad annuũ cẽsum laicis,secũdũ Pa
nor.in c.vestra.de loca.¶Tertiũ.Domus ꝓpinqua vni ma
gistro,locari non põt alteri magistro,ita,ꝙ voces adinui-
cem confundãtur:& si factum fuerit, primus expellere po
terit secundũ.C.de stu.li.vrb.Rom.l.vnica.in fi.Et hæc cã
tractari potest in ferijs tempore messis,secũdùm Host.de
iudi.significauerũt.¶Quartum.Id quod in particula prio
re dictum est,dici potest secũdùm Sum.Ange indistinctè
de quocũq; alio impediẽte lectionẽ dicti magistri,arg.d.
l.vnicæ.Sed melius distinguẽdũ est aut dicẽdũ vt statim.
Vnde ad quæstionem,an Doctor possit expellere fabrũ q
moratur iuxta scholas:Bar.in l.j.ff.sol.mat. refert Ioan.de
Are.distinguẽtem.nam si Doctor præuenit fabrũ,præfer-
tur:vt l.ij.§.si quis.ff.ne quid in loco pub.Si verò faber ꝑ-
uenit Doctorẽ,tunc aut Doctor non põt cõmodè scholas
alibi facere:& tũc etiã præfertur:quia propter necessitatẽ
frangitur diuina reuerẽtia.l.omnes.C.de fer.Aut põt scho
las alibi cõmodè facere:& tũc secus,eo,ꝙ præuenit faber:
vt l.si pluribus.ff.de leg.j.Si verò cõcurrũt,pfert Doctor:
quia maior præfertur minori.Et hæc ꝓcedũt,nisi aliæ cir-
cunstantiæ præpõderent.Vnde Bar.dicit hoc tãtùm pen-
dere ex officio iudicis, cõsiderata dispositione locorũ,&
antiqua consuetudine contratæ: qa fortè est cõsuetũ sem
per legi:& ex alijs circũstantijs præferat Doctorem vel fa
brum.& idẽ in duabus scholis se impediẽtibus.C.de stud.
li.vrb.Ro.l.j.li.xj.& in ambiguis præfertur Doctor fabro,
quia in eo versatur publica vtilitas, & in cõmuni, & ĩ quo
libet particulari:cũ qlibet possit audire Doctorẽ.& addi-
scere,& per sciẽtiam quis efficitur Doctor, & fortè papa.
Et idem puto si faber stat iuxta domum vni⁹ scholaris vel
plurium.ad quod propriè facit d.l.j.solut.mat.hæc Bar.Et
per hoc etiam dici potest, ꝙ scholaris vel Doctor potest ĩ
hibere alij scholari vel Doctori vt legat voce demissa.Præ
dictis adde tex.in c.pridem.xv.q.vij.vbi episcopo volẽti
facere baptisterium ꝓpe monasteriũ,Gelasius papa inhi-

buit:quia propter strepitum aduentantium monachi non poterant qetè & securè deuota officia celebrare.& sic pos sunt religiosi expellere fabrum inquietãtem officia diui- na, vel infirmorum quietẽ, & huiusmodi.¶ Quintũ.Non licet etiam locare,sicut nec vẽdere aliquid alicui,si creda tur eo principaliter vsurũ ad peccatum mortale:vt gladiũ ad iniustè occidendum, & domũ ad fœnerandũ. vide ĩfrà
4 Vsura.ix.§.vlti.¶ Quartò quæritur,* vsq; quò possit fieri locatio?Et dico,ꝙ ad tẽpus & in ꝑpetuũ.ff.si ager vectig. l.j.dicũtur enim agri vectigales, qui perpetuò locant,sci- licet quandiu vectigal soluatur:vt d.l.j.& succedit hæres ĩ locatione & conductione,si moritur conductor intra tẽ- pus locationis in iure cõductionis: secus in vsufructu qui personalis est,& extinguitur cũ persona.ff.loc.l.si quis do
5 mum.§.si fructuarius.¶ Quintò quæritur,* quo tempore merces sit soluenda?Et dicit Azo & Gof. & cõiter Docto. in c.propter sterilitatẽ.extrà,eo.ꝙ si qd actũ est,illud ser- uabitur:aliàs cõsuetudo regionis:de qua si non appareat, id quod minimũ est, id est, in fine anni: vt dicit l. semper in stipulationibus.ff.de reg.iur.& no.Host.& Ber.de cen. c.ex parte.& facit de reg.iur.in obscuris.lib.vj.ff. de verb. obli.l.qui hoc anno.& l.eum qui.& ff. quando dies vsus- fru.leg.ced.l.j.in prin.& hæc secundùm Pan.in c. propter sterilitatem.eod.titul. vera sunt etiam in alijs cõtractibus, vbi quis se obligat ad aliquid faciẽdum ꝓ certa mercede, nisi causa, quare datur merces,aliud requirat:puta qa da- tur pro sumptibus:quia tũc secundũ Pan.in prin.debet fie ri solutio:quia videtur hoc tacitè actũ. Si verò solu t̃ pro labore vel remuneratione:cõsiderãda est qualitas pʃone, & verisimiliter iudicãdũ:qua cõsideratione verisimili sol uendi ante finem cessãte,in fine soluetur.adde secũdùm Pan.in c.peruenit.de arbit.ꝙ qui promisit soluere annua tim,tenetur soluere in prĩcipio anni:qui verò singulo an-
6 no, tenetur in fine. ¶ Sextò quæritur*,an cõductor in sol uendo pensionem teneatur quærere dominũ?Et dicit Pã. in c.significante.de pig.ex mẽte Bar.in l.item illa.ff.de cõ sti.pec.ꝙ aut solutio debet fieri respectu alicuius rei, vt ꝓ aliqua re,aut nõ. & si primum:tũc si creditor est eiusdẽ fo ri,ĩ quo est illa res situata, ire debet debitor ad domũ cre ditoris. Si verò sunt diuersi fori,non tenetur ire:sed suffi cit,ꝙ dicat in domo sua,sum paratus facere:si qs esset qui reciperet.ideo infert Pan.ꝙ si emphyteuta nõ est de foro domini,non tenetur pro soluẽdo canone dominum quæ rere:secus si est eiusdẽ fori.& sic intellige c.propter.de lo ca.Si verò solutio nõ est fienda respectu alicuius rei:vide
7 eum ibi.¶ Septimò quæritur,* vtrum is qui alicui locauit molendinũ ad molendũ ei & filijs ac hæredib⁹ eius certa mercede, in perpetuũ tenebitur illis omnibus eodẽ ꝓtio molere,si fiat illorũ multiplicatio in infinitũ? Et dicit Pil. & Hug.ꝙ non:quia nõ videtur de hoc cogitasse.l.si quis ĩ vna.ff.de peric.& cõ.rei vendi.Sed Alb.in aut.hoc ius.C. de sacrosan.ecc.dicit,ꝙ imo tenetur de stricto iure.ad qđ facit l.si seruus ita.ij.respõso.ff.de ser.vrb.præd.sed de æ-
8 qtate cõscientiæ tene primũ. ¶ Octauo q̃ritur,* vtrũ is q cõduxit fundũ ad medium vel certam partem,nulla facta mentione de arboribus,habebit aliquã partem de fructi- bus arborũ?Et dico,ꝙ nõ.sed locator habebit omnes.ff.đ vsufruc.l.fructus.& si colon⁹ destruat arbores, tenebitur. similiter eius culpæ imputatur,si quis ei⁹ odio arbores ex cidat.l.si merces.§.culpæ.ff.loc. quod limita secundũ gl.ĩ d.§.culpæ.quãdo suo dolo vel culpa tale odium est causa
9 tum:aliàs non.¶ Nonò quæritur,* vtrum aliquando loca tor possit expellere cõductorẽ vel inquilinũ?Et dico,ꝙ in quilinus propriè est, qui conduxit rem vrbanã.l. errorẽ. in glo.iuncta l.licet.C.loca.& propriè vrbanũ prædiũ.Co lonus verò licet largè sit omnis cõducens prædia colẽdo sub pecuniaria mercede,secundũ Ioan. And.tñ propriè di citur qui rusticã rẽ conducit. Vnde inquilin⁹ residet in ci uitate,colon⁹ aũt in villa:vt ff. de acqui.pos.l. q pignoris. & l.si qd quod.§.etiã p colonos.eo.tit. cõductor verò est quoddã generale vtriq; cõueniẽs: vt ex diffinitiõe patet. Vnde quantũ ad præsentẽ quæstionẽ nihil differt inter in quilinũ & conductorẽ.Dico ergo,quòd potest secundùm Doct.in d.c.propter.in quatuor casibus.¶ Primò,si dom⁹ locata necessaria facta sit suæ habitationi:puta si destructa est domus suæ habitationis,vel postea duxit vxorem,vl̃ si milis necessitas occurrit:qđ intellige si necessitas superue nit locationi iam factæ,& aliter ꝓuidere nõ pot:vt l.ędẽ. C.loca.aliter non diceretur necessitas.secus si tpe locatio nis aliã domum non habebat:quia imputabit sibi,nec po- terit expellere.ff.locat.l.si qs domũ.§.huic subiungi.¶ Se cũdò,cũ domus eget refectione,quia ruinã minat̃,quã tẽ- pore locationis nõ minabatur:quo casu,sicut & in ꝑcedẽ ti,fiet remissio pẽsionis pro temporis rata,de locat.ꝑpter sterilitatẽ.& d.l.ædẽ.& l.quæro.§.inter locatorẽ.ff.locat. vel prouidebit de alia domo æquè idonea.ff.eo.l.cũ plu- res.in prin.& refecta domo poterit cõductor petere in ea reponi,secundũ gl.iuncto text.in l.si duo.§.cũ inquilin⁹. ff.vti pos.& ibi per Bart.¶ Tertiò,qñ conductor in domo peruerse cõuersatur,etiã sine læsione rei,vt puta tenet pu blicas meretrices,vel etiã peruersos homines,vt lenones, & huiusmodi.arg in auth.de leno.§.sancimus.& sic nõ re mittitur pẽsio,secundũ Host.vel si versatur ꝑuerse cũ læ- sione rei,tenẽdo porcos in solario,incidẽdo arborẽ, non colẽdo suo tpe,& tũc recipitur pẽsio, sed aget locator ad interesse de dãno dato,secundũ Hosti.in d.c.ꝑpter steri- litatem.¶ Circa hoc scito,ꝙ in isto tertio casu dixerũt ali qui nõ esse remittendã partẽ pensionis pro rata temporis quasi cõpensando,sed potest agere cõtra inquilinum pro dãno dato actione legis Aquiliæ,vel ex locato.quod Pan. secundùm Ioã.And.limitando dicit verũ,quãdo peruerse versatur dãdo damnũ:sed si se haberet peruerse in domo sine damno,potest expelli nõ remissã pẽsione ꝓ rata:qa dominus nõ debet sustinere hoc dãnum ex culpa inquili ni,quod intelligitur qñ dominus ignorabat cõditionẽ in quilini,aliàs damnũ erit suũ, qa expelli nõ poterit ante tẽ pus.¶ Quartò,qñ inquilinus per bienniũ non soluit pen sionẽ,sed si paratus sit soluere,audiẽdus est.ff.loca.l.qro. ¶ Circa hoc aũt Pan.ibi distinguit. Nã si locatio facta est ad lõgũ tẽp⁹,id est,decẽ annorũ,tũc hoc est dupliciter:qa aut primò fuit cõstituta vna pẽnsio pro toto tpe,& potest expelli si nõ soluit tpe cõuẽto: qa si nõ seruat cõtractum, nõ est sibi seruãda fides.aut secũdò fuit cõstituta singulis annis,& tũc habet locũ d.c.propter.vt si nõ soluerit ꝑ biẽ niũ,possit expelli,quod ꝓcedit etiã si factũ fuit vt nõ pos- set expelli durãte tẽpore, quia debet intelligi eo soluẽte pẽsionẽ.vt est tex.in l.quero.§.inter locatorẽ.ff.eo.Si ve rò locatio fuit ad tp̃s modicũ,nõ est necesse expectare biẽ niũ,sed expelli põt si nõ soluit tpe debito, etiã authorita te ꝓpria.Et est ratio diuersitatis hìc & ibi,qa hoc casu in- quilinus nõ habet ius in re,vñ si expellitur nõ cõpetit sibi aliqđ interdictũ cõtra dominũ:arg.in l.colon⁹.ff.de vi,& vi arma.sed in priori casu colonus possidet naturaliter,& habet pinguius ius,ad quod l.ij.si ager vectig.vñ non põt sis repẽtè expelli,sed expectat̃ biẽniũ, licet possit dñs age re actione locati ad recipiendũ pensionẽ tẽpore debito.

Adde

Adde quod no.do.Alex.de Imo.consil.cxxvij.ꝙ si condu- ctor iurauit soluere canonẽ singulo anno,& cessat soluere anno vno,ipso iure cadit à iure suæ cõductionis, q est per iurus.l.si quis maior.C.de transac.& in terminis in cõtra- ctu locationis decidit Bal.in c.querelam.de iureiur.super glo.prima.imò dicunt cõmuniter Doct.in d.l. si quis ma-
10 ior.ꝙ dispositio illius legis habet locũ in omni contractũ iurato.¶ Decimò queritur,* vtrũ inquilinus possit simili- ter propter necessitatẽ dimittere domum ante finitũ tem pus contra domini voluntatẽ?Et dicit Panor. in d. c. pro- pter.quòd sic,secũdũ Vin.& Ioan.And.quod etiã tenet gl. in l.si in lege.§.si domus.ff.loca.Ex quo inferri potest, ꝙ dimittere potest propter pestem : quia est probabilis ne- cessitas.& facit tex.in l.habitatores.ff.eo.& intellige,ꝙ po test dimittere remissa pensione pro rata:aliàs nihil ei pro desset ista facultas.Et sic in cõscientia seruandũ est:quãuis secundùm Pano.in practica vix possit obtinere. s.in foro
11 causarũ.¶ Vndecimò quæritur,* vtrũ colonus postquam agrum seminauit,si dominus eum vendiderit, expelli pos sit per emptorẽ?Et dico,ꝙ non:sed medietatem fructuum habebit,vel vt cõuenerant:si tamen vẽditor omnes fruct⁹ accepisset,aget colonus cõtra venditorẽ.ff.de leg.j.l.nihil speciale.tamen colonus habet priuilegiũ fisci, secundùm Rod.Hic tamen aduerte,ꝙ succedens in re locata,si est de beneficijs ecclesiasticis,& locatio sit facta ab habẽte admi nistrationẽ,& cũ debitis solennitatibus & causis,de quib⁹ š.Alienatio.& ad debitũ tempus:tenetur stare locationi: & si ecclesia foret læsa,posset petere restitutionẽ in inte- grum.c.j.de resti.in integ.& c.j.de re.eccl.non.alien.Si ve rò locator non habuit administrationẽ, vt sunt canonici simplices:sic non tenetur stare:quia æquiparatur vsufru- ctuario,qui locare nõ potest vltra tẽpus vitæ suæ. l. si quis domũ.ff.loca.nisi cũ causa rationabili & episcopi authori tate fecisset.Cùm verò res locata nõ est ecclesiastica: tunc successor vniuersalis tenetur stare.l.viam veritatis.C.loc. successor verò particularis in dicta re nõ tenetur stare, ni si locator habuisset administrationẽ plenã:vt maritus in ꝑ dio dotali:quia sic tenetur:vt in l.si filio.§.si.ff.solut.mat. & idem in tutore respectu pupilli.l.si tutelæ.ff.de admini
12 stra.tut.¶ Duodecimò quæritur,* vtrũ minuẽda sit pẽsio, qñ conductor vti nõ potuit re cõducta?Et distinguo:quia aut locator locauit res,aut operas. Et qdẽ si locauit res, si stetit ꝑ locatoris volũtatẽ quo minus cõductor re cõducta vteret̃:sic tenetur ei ad interesse.l.si de fundo.C. locat. Si verò sterit nõ per eius volũtatẽ, sed per casum fortuitum ex parte locatoris contingentẽ:puta,quia propter eius de lictũ publicatus est fundus locatus,vel ex parte rei locatæ: puta si ædes locata cõbusta est,vl̃ ager terrę motu corruit: sic pẽsio remittit̃ pro rata.l.si quis domũ.in fine. & l.ex cõ ducto.§.j.& l.sed addes.§.si quis. ff. loca.Et idẽ dicendũ est,quãdo ex necessitate locatori adueniẽte oportuit con ductorẽ expellere,vel propter refectionẽ domus.l. q insu lam.in prin.& l.si fundus.ff.eod.Si verò stat per cõducto- rẽ,vel eius culpã quo minus re locata vtatur:nihilominus totam pẽsionẽ soluere tenetur.l.colonus.§.nauẽ. ff. loca. ¶ Si verò ex casu fortuito .s.ex parte eius accidẽte stetit,si militer tenetur,qñ locator alteri locãdo ꝟisimiliter mer- cedẽ habuisset,aliàs non:vt patet ex l.fi.§.fin.ff.ad l.Rho. de iac.facit l.sed addes.§.cũ quidam.ff.loca.Si verò qs lo cauerit operas,si per eum nõ stat quo min⁹ eas soluat,sed per conductorẽ,præstabit conductor pẽsionẽ, etiã si casu fortuito impediatur:vt est casus in d. §. cũ quidam. quod verũ puto in cõsciẽtia,quãdo locator aliàs inuenisset mer cedem,si tali non locasset.Si verò stetit per locatorẽ non impeditũ casu fortuito,tenet̃ ad omne interesse, nec mer cedẽ habebit.Si verò impeditũ casu fortuito : sic remittit̃ pẽsio pro rata tẽporis:vt est casus in l.si vno.§.item cũ q- dã.ff.loca.& in l.si hi.C.loca.& in l.aduocationes.C.de cõ di.ob causam.non autem tenetur ad interesse.& si iam in- choasset operas,vel fecisset aliquas expẽsas ad se præparã- dũ,& tali casu fortuito impedit̃,repetet illas expẽsas quas fecit propter hoc:vt habetur in l.pecuniã.in prin.ff.de cõ di.ob causam.de eo qui parauerat se ire ad locũ,& fuit im peditus tẽpestate:fallit hoc,vt nõ remittatur pensio,qñ ex casu fortuito stat per locatorẽ in aduocato:quia non repe titur salariũ ab eius hæredibus eo moriente.l.j.ff.de va. & extraord.cog.& idem de quocũq; habẽte officiũ publicũ: quomodo loquitur l.arboribus.§.de illo.ff.de vsufr. & l. diem functo.ff.loc.& l.diem functo.ff.de off.asse.Itẽ fauo re libertatis:vt in l.cùm hæres.§.Stichus.ff. de statuliber. Hæc eliciũtur ex Azo.& Bar.& alijs Docto.in d.§.cũ qui- dã.& sic tene,nisi cõsuetudo aliter haberet. vide š.Famil.
13 §.ij.¶ Decimotertiò quæritur,* vtrũ rei vsu non impedi- to sit facienda remissio propter sterilitatẽ in fructibus? Et dico,ꝙ sic aliquando:sed nota,ꝙ quãdo sit tanta sterilitas, vt fiat remissio,sunt opiniones, vt recitat Pan.in d. c. pro- pter.¶ Prima est,vt tunc sit,quando fructus seminis nõ po tuerunt colligi:sed hæc non tenetur communiter.

¶ Secunda est, vt in hoc stetur opinioni vulgari. arg. in l. cùm de lanionis.§.asinã.ff.de fundo instructo.& satis est ista sustentabilis,ex quo lex nõ determinat. ¶ Tertia est, vt si vltra dimidiã iusti pretij lęsus est cõductor,fiat remis sio pro rata.quã tenuit Cynus in l.licet.C.eodẽ. & expres- sius ibi Bar.quia iste cõtractus est bonæ fidei,quæ in cõdu ctore non patitur tantum damnum sine culpa sua.¶ Quar ta est,quam posuit Bar.in l.si merces.§.vis maior.ff.loca- ti.hoc esse,qñ deductis sumptibus nihil percipit colonus. sed hanc Panor.ibi meritò improbat.¶ Quinta est, quam idem Bar.in eadem l.licet.posuit,vt hoc sit quãdo vix col ligit duas ex tribus partibus eius quod solebat colligi.

Quam opinionem Io.And.videtur fouere, dum ponit e- xemplum in eo qui pro tribus sextarijs terræ solitus erat colligere quindecim:& soluebat domino tres aureos : si colligit decem, soluat duos:sed si anno sequenti colligit xxx.fit compensatio.Et hanc opinionem sequitur Summ. Ange.Ego autem dico stãdum cõuentioni : quæ si in hoc nulla sit,approbo secundã opinionem,quæ est Gof. secun dũ quod vulgaris,id est,communis opinio est informata consuetudine patrię,ita ꝙ in hoc certa regula dari non po test. Sed cùm locatio & conductio sint contractus bonæ fidei.Insti.de actio.§.actionum. merces debet conuenire arbitrio boni viri.l.si in lege.ff.locati.Quando igitur pro pter dictam sterilitatem fiat recompensatio pro rata: dico hoc esse,quando euenit præter consuetudinẽ casu fortui- to sine culpa coloni:puta ex grandine,vel alia aëris intem perie.quod limita secundũ Host.& Panor.quando nõ po test fieri compẽsatio cum fertilitate anni pręcedentis,vel sequẽtis immediatè durãte eadem locatione.Si verò hoc non contingat casu fortuito,sed vitio & debilitate terræ, secundũ Dir.nulla fit remissio:vt quia vinum coacuit,vel herbis segetes sunt corruptæ:quia hoc potest imputari co lono,qui herbas non remouit.Et idem dicit,etiã si solua- tur certa species:quia licet non sit propriè locatio, tamen quo ad hoc idẽ est iudiciũ.¶ Sed aduerte,ꝙ ista de partia rio non intelliguntur:qui lucrũ & damnũ patitur cũ dño: qa nõ fiet illi remissio:vt no.gl.in d.c.propter.¶ Aduerte

etiam

etiam, ꝙ si fructus affuissent, sed post collectionem emarcuerint, vel exercitus eos cōsumpsit, & huiusmodi, nō dicet sterilitas, nec fiet remissio: secus si erāt colligēdi: vt in l. ex conducto. §. si vis. ff. de loc. & l. dānū. C. eodē. ¶ De-
14 cimo quarto quæritˀ,* vtrū augēda sit pensio propter ferti litatē? Et dicit Panor. vbi ſ. quòd non. primò si hoc sit qa fructus valent plus solito: sicut nec fieret minutio, si minꝰ valerent. nec secundò, si sit propter industriam coloni, ne sua industria sit sibi damnosa: vt ff. eod. l. ex cōducto. & l. fin. C. de alluui. nec tertiò, si contingat propter bonitatem rei: quia bonitatē dominus locauit meliori pretio, quàm potuit: sed fit si contingat casu fortuito: puta si locaui molendinū, ex quo cōductor percipiebat solū 50. sed propter alia molendina nunc destructa hoc anno percepit centū, fiet pensionis augmētū pro rata, sicut fit remissio propter sterilitatē casu fortuito contingentē: quia contrariorū ea dem est disciplina. xxxj. dist. c. hospitiorum. & l. j. ff. de his quī sunt sui vel alie. iur. & idem gl. in l. si merces. ff. eodē.
15 ¶ Decimoquintò quæritur,* quibus casibus generaliter sit faciēda remissio census, vel pēsionis? Et dico, ꝙ sit primò, si cōductor expellitur, iuxta dicta ſ. §. xij. & secundò, ꝓpter vim maiorē, cui resisti nō potuit: & tertiò, ꝓpter id quod præter cōsuetudinē à casu euenit, puta tempestatē, vel aliā intemperiē aēris in deuastatione fructuū: vt in d. l. ex conducto. & quartò specialiter propter sterilitatē: vt ſ. §. xiij.
16 ¶ Decimosextò quæritur,* quid iuris si cōductor aliquid 18 expēdit in re cōducta? Et dicit Host, ꝙ si expendit necessariò, vel vtiliter auxit, ædificauit, vel instituit, aget cōtra locatorem, vt restituat expensas. ff. loca. l. dominus. & in d. l. sed addes. §. inquilinus. & ibi glo. Sed clarior tex. est in l. colonus. primo resp̄so. ff. eod. Si tamen posset tollere impēsas sine lęsione rei, nō tenetur locator: sed cōductor eas tollere potest: vt in d. §. si inquilinus. Prędicta aūt non intelligas de expēsis factis pro animali locato pascēdo, vel colenda possessione, & huiusmodi: sed de alijs, puta curatione morbi, reparatione ruinæ, plātatione vinearū, & huiusmodi. de quo etiā vide Aedificiū. in prin. ¶ Decimoseptimò quæritur,* vtrū conductor teneatur locatori de dāno, 19 quod in re locata cōtingit: & ex qua culpa? Et dicit Host. ꝙ teneatur si cōtingit sua culpa, vel eorū, quorum opera vtitur. Et tenetur de dolo & lata & leui culpa: qa gratia vtriusque celebratur iste cōtractus. Insti. qui. mo. contrah. ob. §. vlr. & ita cōmuniter tenēt gloss. & Doct. in l. si quis domū. §. Celsus. & in l. si merces. §. qui columnā. ff. loca. de dāno verò illato ab alio nō tenetur, si obuiare non potuit. ff. eo. sed de damno. similiter nec de casu fortuito, nisi eo modo quo dictū est ſ. Commodatum. §. ix: tenetur tamen de custodia. d. l. qui mercedē. quia & mercedē pro sola custodia accipiens, tenetur etiā de leuissima, extrà, de depo. bona fides. Et idem intelligas de locatore operarum. Quidam autem, vt Mar. in d. §. qui columnā. dicūt locatorē operarum ad transuehendas colūnas, & similia, quæ faciliter frangū tur, teneri etiā de leuissima, propter tex. dicentē, culpa abest, si omnia facta sunt quæ diligētissimus quisq; obseruasset. Sed cōcordia fit sic, vt teneatur de leuissima, si locauit operas in re quæ curā diligētissimā requirit: vt in adamante expoliendo, veste aurea incidēda. aliàs vera erit opinio gl. ꝙ teneatur solùm de leui. Nec obstat gloss. in l. qui mercedē. in l. dominus. ff. eod. vbi dicit, ꝙ si specialiter mercedem accipit pro custodia, tenetur de leuissima: qa pro hoc sciēdum est, ꝙ si sumus in cōtractu, in quo quis tenebatur solùm de lata culpa, vt in deposito, acceptio mercedis pro custodia facit, vt teneatur etiā de leui. & sic intellige c. bona fides. de depo. & l. j. §. si vestimenta. ff. depo. Si verò qꝫ tenebatur de leui culpa, vt in locato: acceptio mercedis ꝙ custodia rei locatę facit, vt teneatur etiā d leuissima. & sic loquitur & intelligitur dicta l. qui mercedē. & d. l. dominus. Et hoc quidē Sum. Ang. & Ro. tenuit indistinctè. Sup ple. aūt limitat, qñ quis obtulit se custodię. ar. l. j. §. pen. ff. depos. & hoc tene: quia est regula doctorū, vt patet ex Pa. in d. c. bona fides. iuncto c. vnico, de cōmo. ꝙ in cōtractu celebrato gratia alterius tantùm, venit culpa leuissima: nō autē gratia vtriusq;, nisi aliud addatur: sed tantū leuis. mo dò etiam ipsa acceptio mercedis pro custodia, est quidam cōtractus, & fit gratia vtriusq;. Vnde nisi aliud addatur limitans, nō venit leuissima. ¶ Ex his patet, ꝙ multi conductores rerū & locatores tenentur de dāno. Qui enim recipit palliū meū, & per errorē dedit alteri, tenetur: quia error in facto proprio nō toleratur. l. item quæritur. §. item si pallio. ff. eod. qui etiā vestimēta polienda accepit, tenetur si mus ea corrodit. d. l. item quæritur. §. si fullo. Si etiā natura me inuito ponat res meas in alia naui quàm ego posuerim, tenetur si perierūt. d. l. itē quærit. §. j. vbi patet, ꝙ non tenetur si trāstulit nō inuito domino, sed bona fide, & sine culpa, etiā si mala fide transtulit: sed eadē nauigatiō vtraq; nauis perijt. ff. ad l. Rho. de iac. l. fi. §. j. quia licet fuerit in culpa rem meā insideliter pertractando, ex illa tamē culpa nō perijt: ex quo omnino erat peritura. quod est 18 valde notādū. ¶ Decimooctauò quæritur,* vtrū locās vasa vitiosa ignoranter, propter quod emarcuit vinū, aut effusum est, teneatur? Et dico, ꝙ sic, ad restitutionē in interesse & vini: nec ignorātia eum excusat. Secus aūtē in pascuis locatis, vbi locatore ignorāte sunt herba pestifera, & interierunt animalia cōductoris: quia nō tenetur: vt in d. l. sed addes. §. j. vbi dicit gl. hoc esse speciale ī locato: vt interesse extra rem hic veniat. Ratio diuersitatis esse potest: quia dicta ignorātia ibi nō presumitur sine negligentia sciendi quod scire debuit: secus in herbis. In cōscientia tamen nō haberet locū dictalex, nisi qñ locasset talia vasa pro bonis. secus si simpliciter exhibuisset videnda perconductorem, ignorās an essent bona, vel ne: quia nunc cùm nō sit in aliqua culpa, non tenetur. Et quod dictū est in vasis, intellige in omni re vitiosa, ex qua damnū prouenire potest: nisi vitiū sine culpa ignoretur cū locatur. A fortiori autem tenetur ad restitutionē interesse, qui locat rem vitiosam scienter: argu. d. l. sed addes. quod no. pro his qui locāt equos se demergētes in aquas: quia tenent si vestes destruātur: sec' in cōmodato. ¶ Decimononò quæritur,* cui incūbet probatio, vbi in locato vnus affirmat dolū aut latā culpā interuenisse, & alius negat: puta pastor qui locauit operas? Et dicit Sum. Ange. ꝙ vbi quis tenetur de dolo & lata culpa, probatio incūbit dicēti interuenisse dolū, vel latā culpā. Sed vbi tenetur de leui aut leuissima: tunc tenetur conductor ꝓbare se casu amisisse. Sed Sum. Ro. & Sup. dicūt probationē incūbere pastori: & bene, qa consuetudo legū interpres obseruat: & Host. hoc ꝓbat dicēs, ꝙ cū ipse ratione officij debeat habere custodiā, si dicit amissam ouē, ꝓbet absque dolū siue culpā: sicut argētarius probare debet se amisisse rationes cū ruina vel incendio. ff. de edē. l. si quis ex argētarijs. §. fi. & idē videtur Dominus in lege veteri determinasse: vt patet Exo. xxij. & idē in custode carceris. ff. de custo. reo. l. fin. Aliàs autē, q dolū allegat. l. quoties. §. q dolo. ff. de proba. Vide etiā ſ. Custos. §. iiij. an liberetur cōductor à custodia, si dominus aliā custodiā ponat. vide aūt multa ſ. in verbo Familia. lucrū non dicitur, nisi deductis expensis. l. illud. in glo. C. de col. & ff. pro socio. l. Mutius.

DE

DE LVDO seu loco in genere, & in specie.

2 *Ludus quid & quotuplex sit.*
2 *Ludus humanus an sit peccatum.*
3 *Ludus ludibriosus alearis, & quasi alearis, an & quomodo sit peccatum & nu. 4. & 5. & 6.*
7 *Habitum religiosorum an sumere liceat in ludo.*
8 *Ludorum inspectores an, & quantum peccent.*
9 *Ludum prohibitum publicè tenens qualiter puniatur.*
10 *Clericus ludens ad aleas qualiter puniatur.*
11 *Ludens quando, & cui restituere teneatur. & nu. 12. 13. & 14.* 2
15 *Ludi particeps an teneatur restituere.*
16 *Lucrata in torneamentis an debeant restitui.*
17 *Compensatio in ludo quando fiat.*
18 *Ludens cum pluribus successiuè an dicatur pluries lusisse.*

2 LVDVS* vel locus est loquutio vel operatio, in qua nihil quæritur, nisi delectatio animalis. ij. ij. q. clxxiij. ar. ij. Vnde est in remediū cōtra fatigationē animalē, dās animæ quietē. i. delectationē. ibidē. & j. ij. q. j. art. vj. ad primū. & iij. cōtra. c. xxv. pro quo aduerte, ꝙ sicut etiā quārū ad appetitū sensitiuū est duplex cōcupiscentia. ſ. naturalis & animalis. j. ij. q. xxxiij. ita est & duplex delectatio. ſ. naturalis, quę est de eo quod absens apprehēditur vt naturę cōueniēs: cuiusmodi scilicet sunt omnia pertinētia ad cōseruationē individui: vt cibus, potus: & pertinētia ad potentias vegetatiuas. & animalis, quę est de eo quod apprehēditur vt cōueniens ex discursu. i. operatione rationis participularis seu cogitatiuæ. ¶ Primò verò quæritur ī genere & summatim, quid de ludo scripserit S. Tho. Et dico eū scripsisse fundamēta totius materiæ ludicræ: vñ suppositā definitiōe de qua statim dictū est, sic dicit: Triplex est lud', ſ. turpis, vt theatralis ad luxuriā prouocās: recreatiuus. ſ. q honestē ad recreationē fit: & deuot', qui venit ex vberta te deuotiōis: de quo dixit Dauid, Ludā & vilior fiā. ij. Re. vj. Quorū primus à quolibet debet euitari: tertius debet à quolibet assumi: secūdus debet sumi, sed à pœnitētre tēperatius. iiij. dist. xvj. q. iiij. art. ij. q. j. ¶ In ludis autem, intelligę recreatiuis, cauenda sunt tria, primò scilicet dicta ac facta turpia vel nociua, secūdò resolutio grauitatis. Vñ dicit Tullius in primo de Offic. ꝙ sicut pueris nō omnē ludendi licentiā damus, sed eā quæ ab honestis actionibus nō sit aliena: sic vt in ipso ioco aliquid probi ingenij eluceat. tertiò indebitæ circūstantiæ secundū personā, tempus, locū, & huiusmodi. ij. ij. q. clxviij. art. ij. Et si quis ad recreationē debite ludat est meritoriū in habēte charitatē. ij. dist. xl. ar. v. in cor. si verò ludat indebite ad recreationē, opponitur eutrapeliæ: ad quietem verò inordinate ludere ptinet ad mollitiē. ij. ij. q. clxviij. art. j. ad tertiū. ¶ Excessus autem in lud. f. recreatiuo, est duplex. ſ. ratione turpitudinis vel nocumēti: & ratione circūstātiæ indebitæ: quorū primus est peccatū mortale, intellige in re notabili: secūd' est venia le, nisi in eo ponatur finis. ij. ij. q. clxviij. artic. iij. & si obijciatur, ꝙ potest esse tertius excessus, nimis resolutēdo grauitatē: dico hoc esse nō posse, nisi vno illorū duorū modorū: vñ ille modus reducitur ad alios. ¶ Defectus etiā ludi est peccatū: sed minus quàm excessus. ibidem. arti. iiij. hęc sunt quę ille summatim docuit: quę diffusè vide vbi suprà. ¶ Et si quæratur de alea, ad quē ludū ptinet? Et dico, ꝙ secundū se pertinet ad recreatiuū: quia de se nō est peccatū etiā ea ratione qua innititur fortunę: alioquin in nullo casu liceret. eo tamē modo quo diuina aut humana lege ꝓhibetur. de quo j. §. ix. dico, ꝙ pertinet ad turpē, inquantū est cū peccato inobedientiæ: & sic etiā patet quomodo sit intelligēda quorundā diuisio dicentiū ludū diuidi per diuinum. i. deotū: & humanū. i. recreatiuū: & diabolicum, id est turpē, qui est triplex. Ludibriosus. i. cōsistens in ludibrijs, qui secundū se est turpis: alearis ab alea, cuius modi secundū Veruec. est omnis, qui fortunæ innititˀ: & quasi alearis. i. mistus ex fortuna & ingenio, vt ludus tabularum cū taxillis: quia respectu taxillorū viget fortuna: ingeniū verò respectu tabularū ducendarū: & idē de chartis. & isti sunt turpes, vt secundū se, vel ex humana ꝓhibitione. Qui dā dicitur vulgariter ludus, qui nō est ludus: vt q fit super aliquo euētu, & huiusmodi: de quo j. §. vj. ¶* Secūdò omissō ludo diuino, quæritur de humano vtrū sit peccatū? Et dico, ꝙ ludus humanus est, qui fit ad recreationem propriam vel aliorū: ad quod reducitur si fiat causa virtutis ex periēdæ. Et iste aliquādo dicitur theatralis à loco apto ad theorandū. i. spectādum: aliquādo larualis, ab impositiōe laruarū, quæ vulgò dicunt mascare: aliquādo histrionalis, qñ quis de sua ꝑsona facit ludū, vt bagatellator, & q inseruit exercitio pronocandi homines ad ridendū, ad quod reducitur si qs sit stragitator sine vitæ periculo: nā cū periculo vitæ iā ludus nō est humanus, sed diabolicus. aliquādo hastiludialis, vt qñ lanceis certatur, & vulgariter dicitˀ giostra. Aliqñ dicitur torneamētalis, ī quo olim se milites intra circulū ad pugnandū cōcludebāt, sed hodie nō est in vsu. Aliqñ pilealis, ballistalis, schacalis, chorealis, & huiusmodi, qui sunt vocabulis plures, vt l. natura. ff. de prescrip. verb. Iste igitur ludus de se nō est malus, sed potius est vir tuosus, pertinēs ad materiā virtutis euttrapeliæ, vt patet ij. ij. q. clxviij. art. ij. aliqñ est prohibitus, & hoc aliqñ etiā sub præcepto ratione materiæ in qua fit, quia scilicet est turpis vel nociua, aut ratione circūstātiæ. Vñ est prohibitus primò quoties sibi vel alij imminet ex ludo probabiliter periculū mortis corporalis aut mutilationis, vel grauis debilitatis mēbri alieui', vt in torneamēto, extrà eo. p totū. hoc est mortale, quia est cōtra præceptū illud Matt. xx. Diliges proximū tuū. & te à fortiori, & facit l. cruētas iuncta gl. C. de gladi. & l. nā ludus. ff. ad leg. Aquil. Secus qñ nō immineret ꝓbabiliter, licet aliqñ raro accidisset, vt in hastiludio. ¶ Secundò est prohibitus ratione ꝓbabili periculi animæ suæ vel alteri', & hoc etiam est mortale, vt crebro accidit in choreis, & generaliter quoties cōtinet in se turpitudinē. ¶ Tertio ratione circūstantiæ loci, & erit mortale si fiat in ecclesia cum irreuerentia magna, quæ ī arte diffiniri non pōt, sed prudētis arbitrio. De hoc Sū. Ange. sic dicit, Tales ludi, qui de se nō sunt mali, nullo modo fieri possunt ī ecclesia aut loco sacro. de vi. & ho. cler. c. cùm decorē. & d. c. decet. de immu. eccl. lib. vj. Vnde nō excusarē à mortali, qui talē faceret in ecclesia, nisi foret quid modicū, cū videatur iure diuino prohibitus ibi, Domus mea domus orationis vocabitˀ. hæc ibi. Sed sua cōclusio nō videtur vera, qa nō est rationabile, ꝙ ludēs ad schacos in loco sacro siue contēptu peccet mortaliter. Sua etiā ꝓbatio est inualida, quia c. cùm decorē. loqtur de ludis theatralibus, q erāt cū quodā ludibrio & turpitudine. c. aūt, decet. non est præceptiū, cùm prohibeat in ecclesia etiā fabulationes, de quib' nullus sapiēs diceret, ꝙ sint mortalia. Nō etiā est mortale omne quod est contra ius diuinū, alioqn mortale esset omne mēdaciū, cū sit cōtra illud, Pacē & veritatem diligite. Zach. viij. Dico ergo, ꝙ esset mortale ibi choreizare, aut p laruas repręsentare vana, & huiusmodi ī portātia irreuerētiā magnā: nō aūt vniuersaliter est mortale ibi ludere, nec etiā est veniale repræsentare ibi deuota, puta præsepe domini, & huiusmodi, secundū Glo. in c. cùm decorē. ¶ Quartò est aliquando prohibitus ratione

ꝑsonæ.

perſonæ.nã clericis,& multo magis religioſis prohibitus eſt omnis ludus cũ armis:vt in c.cõtingebatur.de homi.qa & arma portare prohibẽtur,& ſub ꝓcepto, cũ inde excõicentur:vt in c.clerici arma.de vita & hon.cle.niſi ex cauſa iuſta, quæ ſecũdũ gl.intelligitur ſi ꝓ loca periculoſa trãſiere int:qa licet eis illa portare ad terrorẽ latronũ:ſed percutere nõ debẽt:quod intellige niſi eo caſu quo oporteret eos aut percutere aut percuti,vel ſpoliari.Similiter prohibetur illis ludus hiſtrionalis:vt no.in c.donare.di.lxxxvj. de quo dic vt ſ.Ars. ℣.vij.& ſ.Cleric⁹.iij.℣.viij.& generaliter ratione honeſtatis clericalis omnis ludus, in quo ex ꝓpria perſona facerẽt ludũ in publico: vt ſaltatio, choreizatio,& huiuſmodi: vñ eſſent eis huiuſmodi mortale.ar. c.pro dilectione.in fi.de cõſe.diſt.ij.& quod not.Doct. in d.c.cùm decorẽ.Secus in ſecreto cũ aliqbus domeſticis.Et ſimiliter interdictus eſt eis ludus larualis:qa habitũ mutare nõ poſſunt,niſi ex cauſa rationabili:vt ſ.Excõicatio.vj. ℣.v.Prohibetur etiã eis lud⁹ ſchacorũ, ſecũdũ Iac.de Are. in l.ſi quis cũ ſciret.ff.pro emp.& Cy.& Petr.in authen.de ſan.epi.& cle.℣.interdicim⁹.el ij.Et ratio eſt ſecũdũ Mar. in d.c.℣.interdicimus.qa à diuino officio, cui debẽt inſiſtere:vt l.gñaliter.C.de epiſ.& cle.nõ minus deuiare facit ludus ſchacorũ, quàm ludus alearũ,q̃ eſt eis ibidẽ prohibitus.Et hoc ſequtur Sũ.Roſ.cõtra Sũ. Ang. ꝑſertim in religioſis.Sed iſta probatio nõ eſt bona:alioquin eſſẽt illis interdictũ omne exercitiũ mentis implicatiuũ: puta ſtudiũ Muſicæ vel Aſtrologię,aut piſcatio,vel huiuſmodi.Vnde dico cũ glo.in auth.interdicimus.C.de epiſ.& cle.ꝙ dicta opinio nõ eſt vera,niſi vbi propter hũc ludũ omitterẽt officia diuina,ad quæ tenẽtur.aliàs licitũ eſt eis, ſicut & ſecularibus ludere ad ſchacos,ſecundũ Richar. in iiij.diſt.xv.& Laud.niſi ratione ſcãdali vel inhoneſtatis clericalis: puta ludẽdo publicè,vel etiã niſi ludẽdo cũ ſecularib⁹.ij.q.vij. laicos.xxiij.diſt.his igitur.& idẽ dic de cantu ſeculari in citharis & huiuſmodi. ¶ Quintò, eſt prohibitus ludus humanus ratione ſcãdali:vt ſi cleric⁹ vel religioſus aliquẽ ludũ exerceret in publico,ex quo ſeculares ſcãdalizarẽtur: qđ poſſet eſſe mortale, iuxta dicenda ſ.Scandalum. ℣.iij. ¶ Sextò ratione cupiditatis.vñ tenet Mat.vt no.Car.in cl. ij.de vi.& ho.cle.ꝙ ludẽs ad ſchacos cauſa cupiditatis peccat mortaliter.quod quidẽ verũ eſt q̃n ipſa cupiditas eſſet peccatũ mortale,de quo ſ.Auaritia. ℣.j.ſicut & quoties qs ludit ex intẽtione alicuius quod ſit mortale: aliàs aũt nõ: licet ſemper ſit illicitũ ludere ex cupiditate: quia lud⁹ nõ eſt cõceſſus niſi gratia neceſſariæ recreatiõis ſuæ vł ſocij. Sed aduerte,ꝙ lud⁹ dicitur fieri ex cupiditate lucrãdi,q̃n qs nõ luderet ceſſante ſpe lucri:ſec⁹ q̃n luderet,etiã ſi crederet nec ꝑdere nec lucrari. ¶ Septimò ratiõe tẽporis:puta ſi quis vellet ludere ad pilã in paraſceue:q̃n nõ eſt tẽp⁹ recreationis,ſed doloris:& poſſet eſſe mortale ꝓpter magnitudinẽ irreuerẽtiæ,quæ arte diffiniri non pot: ſed arbitrio boni viri. Sum.aũt Ange.hic tenet,ꝙ ſit mortale in die feſto,in quo ꝓhibetur opus ſeruile:lud⁹ vnus,in quo requiritur multa ſeruitus,vt haſtiludiũ.quod etiã Rich.in iiij.diſt.xxxvij.dicit eſſe mortale: nõ aũt eſt mortale in aliis requirẽtibus modicã ſeruitutẽ:niſi quis in eis tota die occupetur omibꝰ diuinis.Sed iſta cõcluſio nõ eſt vera:alioquin nõ liceret die feſto ludere ad pilã,in quo etiã requirit magnũ exercitiũ corporale.& ſimiliter nõ eſſet poſſibile ſine mortali choreizare in die feſto quacũq; honeſtate vel cautela data.quod nullus ſapiẽs diceret.nõ eſt ẽt peccatũ,maximè mortale,haſtiludiũ, q̃n ſit ſine periculo ꝓbabili:qa ſi licet exercere militiã, licet etiã illã addiſcere, quod illo exercitio ſit.de quo ſ. ℣.viij.ĩ fi.& ſ. Torneamẽtum.Probatio etiã ſua nõ eſt bona: qa opus corporale ordinatũ imediatè ad ſpirituale vel animale, nõ eſt ſeruile, nec illicitũ in die feſto: ſicut qui ſtudet ad intelligẽdũ,licitè libros defert,mutat,& reuoluit:& ſi qs ludit ad recreationẽ,imò & ſi qs araret ludo & ioco,nõ eſſet opus ſeruile:vñ idẽ exercitium,puta piſcari, ex fine eſt ſeruile:& nõ ſeruile:ſicut & licitũ ac illicitũ.Dicit aũt eadẽ Sũ. Ang.ꝙ in ludis qui fiunt gratia ingenij aut virtutis exercẽdæ.i.in quibus iſta exercitatur, aliàs nõ eſſet lud⁹ ſi fieret ſolùm illo fine,vt patet ex dictis ſ.in prin. nõ licet ludere vno ludo,niſi ꝙ vnũ ſolidũ,id eſt,aureũ:vt in aut.alearũ.C.de relig.& ſump.fun.& dicitur ludus vnus,ſecundũ Bart.in l.in ficiando. ℣.inſanus.ff.de fur.pro toto illo tẽpore cõtinuato quo aliqui inuicẽ ludunt.Ex quo infert d.Sũ. limitãdo ꝙ ſi magnis in ludo nõ cõceditur niſi ſolidus, paruis non cõcedit niſi groſſus.Sed iſta nõ ſunt de mente illius legis, quæ ſolùm intẽdit prohibere diſſipationẽ patrimonij:& ſi eſſent hodie,nõ tenent ob contrariã cõſuetudinẽ: qa ẽt militibus in haſtiludijs premia magna proponunt. ¶ Tertiò quæritur,*vtrũ & quomodo primus ludus diabolicus, id eſt,ludibrioſus ſit peccatũ:Et dico,ꝙ ludibrioſus à ludibrio,quod eſt deriſio, dictus eſt. vnde aut eſt ludibrioſus, quia eſt in deriſum proximi:& ſic dico vt ſ.Deriſio. vł eſt ludibrioſus, quia eſt de his,per quæ quis venit ĩ ludibriũ. i.deriſum.quod ſi eſt,quia per hæcludẽs deridetur, tãquã deficiẽs in intelle&u ſeu ſtolidus: nõ videtur mortale,niſi ratione ſcãdali. Si verò deridetur quantũ ad volũtatẽ, qa ſcilicet ꝑ hoc reputatur vitioſus vel ꝓuocatiuus ad vitia: vt quia ludẽdo vtitur verbis,actib⁹,aut reb⁹ prouocãtib⁹ ad laſciuiã:ſic eſt peccatũ mortale. ¶ Quartò quęritur,*vtrũ & quomodo ludus diabolicus alearis ſit peccatũ?Et dico,ꝙ hic ludus nõ eſt peccatũ,vel eſt veniale,q̃n ludit aliquid modicũ cauſa recreationis vel conuiuij:& in hoc oẽs Doct.cõueniũt quo ad laicos ſaltẽ:qa hoc ꝓmittitur ff.de alea.l.quod in cõuiuio.Et intellige modicũ reſpectu ꝑſonæ ludẽtis: & tale modicũ qđ quis faciliter donaret: ĩ quo ceſſat ratio prohibitiõis huiuſmodi ludi, quæ eſt multitudo malorũ ex ludo ſequẽtiũ. Hoc tñ ĩtellige eſſe licitum, niſi interueniat aliqd eorũ quæ ludũ humanũ faciũt eſſe peccatũ:de qbus ℣.priore dictũ eſt. Quãtũ ad clericos verò gl.in aut.de ſan.epiſ. ℣.interdicimus.videtur tenere,ꝙ ſit eis mortale,etiã in modico,ex recreatiõe: ſed inſpecta ratiõe allegãdarũ legũ,& cõſiderato,ꝙ legũ correctionẽ debem⁹ euitare.de cle.cũ expediat.li.vj.dico hoc nõ eſſe verũ:quia hoc non prohibuit eis papa:nec Imperator põt prohibere,quia illi nõ ſubdũtur.Si verò luditur,ſed nõ ex recreatiõe aliqd modicũ,eo modo quo dictũ eſt, ſic ſemper hic ludus eſt peccatũ ludẽti,participãti, & inſpicienti, qa prohibetur lege ciuili.ff.de alea.p totũ.& C.eo.in cõſtitutione Græca.& C.de relig.& ſump.fu.aut.alearũ.& maximè ſi ſunt clerici.& in aut.de ſanc.epiſ. ℣.interdicimus.& ſimiliter iure canonico:vt de vi.& ho.cler.vbi prohibetur clericis,& tñ vacat ibi argumentũ à cõtrario ſenſu,qa alibi prohibẽt etiã laicis,vt di.xxxv.c.j.& eſt mortale ſecũdũ Ray,qđ patet ex pœna quæ eſt excõicatio vł depoſitio, vt diſtih.xxxv.eps.imò dicit ibi Hug. ꝙ eſt mortale ſemper, qđ tamẽ nõ eſt verũ,nec illud c.hoc probat,qa dicit deſeriẽs.& ly de,auget,vt ff.depoſi.l.j.in prin. & iõ eſt mortale.primò ſecũdũ Gl.ibi,& Rodo.ei q̃ valde ſeruit ludo.ĩ cõſuetudinẽ ducit.& hoc ſequitur Sum.Ange. ſed quia ſe cũdũ Arc.poſt bea.Tho.cõſuetudo etſi aggrauat peccatũ, ſpeciẽ tamẽ eius nõ mutat,vt de veniali fiat mortale,ideo melius

meli⁹ Sum.Ro.& Supp.ſequẽdo doctrinã ordinis noſtri, dicũt hoc eſſe mortale laicis quãdo luditur ex auaritia.qđ ſecũdũ Arch.eſt,q̃n quis ludit nõ ob recreationẽ,ſed ad ac quirẽdũ aliquid notabile ꝙ ludũ.Vnde intelligo,ꝙ ludus ſit ex auaritia,quãdo ludẽs nõ luderet niſi cũ ſpe lucrãdi. Ex ſolatio verò,quãdo ludens luderet,etiã ſi neutrã partẽ crederet lucraturã,licet dſideret & ſperet lucrari. Et ratio eſt,quia quãdo aliqua duo,puta ludus & ſpes lucrandi, ita ſe habent,ꝙ poſito,vel remoto vno,puta ſpe,alterũ ponit vel remouetur,oportet alterũ eſſe cauſam alterius: ſed ſi mota ſpe ſtat ludus,illa non erat cauſa ludi. Vnde non omnis q̃ appetit lucrari, ludit propter lucrũ. & iſta auaritia ſuppoſita ludi prohibitione,eſt mortale in re notabili: qa intendit ſpoliare proximum modo indebito:& hoc etiam clericis,cũ prohibeaꝰ iure canonico, eſt multo magis, q̃ laicis. ¶ Quintò quæritur,*vtrũ & quomodo ſit peccatũ ludus quaſi alearis:vt chartarũ,& huiuſmodi?Et dico,ſecũdũ Arch.idem eſſe iudicium quod de aleari: quia in ludo chartarũ principaliter valet fortuna:& idẽ dic in ludo tabularũ:& idẽ in omnibus,in quibus principaliter fortuna victoriã parat:quia omnes iſti ſecundũ mẽtem Veruec. veniũt nomine ludi alearũ. ¶ Sextò quæritur,*quid iuris de eo ludo,qui vſitatur crebro apud omnes,dum duo litigãt ſuper veritate alicuius ſentẽtiæ ſub aliqua pœna,puta vno dicẽte,talis princeps eſt mortuus:alio verò dicente,ꝙ nõ, ludũr aureũ lucrandũ à veridico, & à falſidico ſoluendũ? Et dico hoc nõ eſſe propriè ludũ:cũ hoc inuentum nõ ſit ad recreandũ vires animales,ſed potius cũ ſit idem ac ſi dicatur,do ſi dixeris verũ. reductiuè eſt contractus innominatus,ſcilicet do vt facias,ſiue ſi feceris:quia ad facere reducitur dicere.Et dico ſecũdũ mentem Arch. hoc eſſe peccatũ:qa dicit hoc lucrũ non eſſe licitũ,ſed turpe ex auaritia deſcendẽs,& nulli vtilitati,ſed vnitati deſeruiẽs & prodigalitati. Nõ tñ tenetur reſtituere neceſſariò qui lucrat: ſed pauperib⁹ debet erogare magis ex cõſilio, quàm ex ꝓcepto.arg.xiiij.q.v.nõ ſanè.& c.ꝙ habetis.Etſi enim lex diuina,vel naturalis prohibeat omnem actum auaritiæ & illicitæ acquiſitionis,vt meretricij,torneamẽti, & huiuſmodi:nulla tamẽ lex in huiuſmodi reſtitutionẽ mãdat.Eſt autem quædam ſimilitudo quantũ ad futurũ euentũ,inquantum ſcilicet ibi aliquid valet fortuna:tamẽ ludẽtes principalius fidũt ſe in ingenio cõiectando quàm fortunæ. ¶ Septimò quæritur,*vtrũ in ludo aliàs licito licitũ ſit vti habitu religioſorũ?Et dico,ꝙ non,ſed grauiter punitur hoc faciẽs:vt in auth.de ſan.epiſ. ℣.fi.& pe.& ar.C.de epiſ.aud.l. minimè.Sed,vt ibi patet,vtraq; lex de ſecularibus loquitur. & prima loquitur maximè de theatralia exercẽtibus: ſecũda verò de turpibus mulieribus,& in publico. vnde ſecus eſt in religioſo ſecrete:ſicut.ſi ex recreatiõe frater minor induat habitũ ꝓdicatoris,vel ecõtrario.& idẽ in ſimilib⁹. de hoc ſ.Apoſtaſia. ℣.iiij. ¶ Octauò quæritur,*vtrum & quantum peccẽt inſpectores ludorũ,ſpectaculorũ, & huiuſmodi?Et dicit Monal.ꝙ inſpectores & participes ludorum,intellige prohibitorum,ſaltem venialiter peccãt: maximè ſi ſint clerici.auth.de ſan.epiſ. ℣.interdicimus.de vita & ho.cle.clerici.Et idẽ diceret ď ſpectaculis,cũ ſit ratio par:vtrũ verò peccẽt mortaliter inſpectores,q̃n lud⁹ exerceꝰ cũ mortali.glo.in d. ℣.interdicimus.videtur tenere,ꝙ ſic,ſi ſunt clerici.Sed hoc nõ bene dicitur: quia hoc pctm conſiſtẽs in videndo nõ ꝓuenit ex aliqua prohibitione legis poſitiuæ,quę clericos plus q̃ laicos in hoc coërceat: vñ ꝓuenit ſolũ ex ꝓhibitione legis naturalis,ex hoc ſcilicet ꝙ aſpiciẽdo faciũt aliquid ſecundũ ſe malũ:quæ lex naturalis nõ diſtinguit inter clericos & laicos.Sum.verò Ang. cõtra id qđ ſ.Curioſitas. ℣.iij.dictũ eſt,dicit hoc eſſe mortale ſolũ ſi ex iſto aſpectu aliq̃ inducũtur efficaciter ad ludẽdũ,vel ad ludũ cõtinuãdũ.Si ꝓ ò nõ inducũt,nõ eſt mortale,niſi aliquid mali miſceatur: vel nõ eſſent tales q̃ corrigẽdo poſſẽt facere ceſſare:qa tales peccarẽt mortaliter, cũ videãtur cõſentire errãti.lxxxiiij.di.error.Sed iſta non dicũtur ſufficiẽter:qa cũ tales nõ videãt,niſi ex delectatione:ſi eſſent cõtẽti talia fieri,vt ipſi viderẽt, etiã cõſentirẽt in peccatũ mortale:quod eſt mortale. ¶ De his Arc.virtua liter in ſecũda parte,tit.iij.c.vij. ℣.xj.ſic dicit: Si ſpectacula repræſentãt pia:vt adoratio magorũ,& huiuſmodi:ſicut licitum eſt ea exercere,ita & videre:licet in eis reſecanda ſint vana & turpia.Si verò nõ ſunt talia:tũc aut ſunt expreſſe ꝓhibita à iure,vt torneamẽta & duella.extrà,ď tor.p totũ.& ij.q.iiij.monomachiã.vel etiã ſi ibi ꝓhabiliter immineat periculũ vitæ,aut notabilis leſionis:horũ exercitiũ eſt mortale,nõ aũt inſpectio:niſi qs ita eſſet affect⁹, vt etiã vł lect videre ſi ꝓcipereꝰ cõtrariũ:vł niſi propter hoc omittãtur diuina in dieb⁹ feſtis: intellige diuina de ꝓcepto.& ſic intelli ge c.q die ſolẽni.de conſe.di.j. vel niſi dẽt operam efficacẽ ad hęc faciẽda.Si autẽ nõ ſunt expreſſe prohibita: tũc ſi repreſentãtur multũ turpia,mortale eſt exercere, & volũtariè videre:cũ ſit delectari de turpib⁹:tũ etiã qa ẽ exponere ſe piculo tẽtationis. Et ſic intellige illud Aug.di. lxxxvj.q venatoribus.de videtibus venatorẽ,q̃ delectãtur, væ miſeris.quia loquitur de hiſtrionibus & venatorib⁹ cũ beſtia dentata.reſpiciẽs vero à caſu,neſciẽs talia fieri,nõ videt de facili cõdẽnãdus pro leui & incauto aſpectu.Si autem alia vana & ſolatioſa repræſententur non in opprobriũ eccleſiæ,vel cleri,aut religionis,de ſe non eſt mortale exercere,aut videre:vt facere laruas,aſpicere choreizãtes,currẽtes ad brauiũ,ſe exercẽtes in palæſtra,vel haſtiludijs,aut alijs ludis:licet per accidẽs poſſit eſſe ibi mortale ratiõe intẽtiõis,aut piculi,aut ſcãdali.Hæc ex illo.Ex quo & omnibus præmiſſis infero duo.Primũ, ꝙ haſtiludiũ nõ eſt torneamẽtũ,nec de ſe mortale:ſecũdũ, ꝙ per ſe loquẽdo inſpectio ſpectaculorũ nõ eſt mortale peccatũ,niſi rõne efficaeis inductionis ad mortale,aut cõplacẽtiæ ĩ illud, volẽdo tale qđ fieri vt videat:aut ceſſationis à corrigẽdo: p accidẽs ꝓ ò eſt mortale ratione intẽtionis aut piculi animæ,vel corporis,vel ſcãdali:vide etiam ſ.Curioſus. ℣.iij. ¶ Nonò q̃ritur,*quæ ſit pœna contra tenẽtes ludũ alearũ prohibitũ?Et dico,ꝙ eſt multiplex. ¶ Primò enim domus, in qua luditur,debet publicari:vt ĩ d.aut.alearũ.in verbo, domibus eorũ publicatis. ¶ Secũdò,qa ſi tenẽs ludũ ꝓberet,ex tali iniuria actio nulla oritur,nec punitur verberãs, aut dãnum illi dãs,q̃cũq; & vbicũq; factũ fuerit,ſiue tempore quo luditur,ſiue alio,ſecũdũ Bal.in d.rub.& Bart. & etiã tex.in l.j. ℣.notãdum.ff.de alea. ¶ Tertiò, qa ſi fuerit ei aliqd ſubtractũ tẽpore quo in domo eius luditur,ſiue à luſorib⁹,ſiue ab alio,repetere nõ poterit,nec habet rei ꝓſequutionẽ,nec etiã pœnalẽ furti:vt eſt tex.in d.l.j. ℣.j.ff.đ alea.in cõſciẽtia tamẽ illud retineri nõ põt,nec illi reſtituendũ:qa lex eũ priuat in pœnã,ſed pauperibus erogandũ eſt.ar.c.cũ tu.de vſuris. ¶ Quartò,qa ſi aliũ cõpulit ad ludẽdũ,etiã ex metu nõ cadẽte ĩ cõſtãtẽ virũ,puniri põt iudicis arbitrio,& carcerib⁹ tradi:vt ĩ d.tex. ℣.j.ibi,q cõpulit.& iſta cõpulſio ĩtelligẽda ẽ etiã eo mõ quo grauis tẽtatio, vel perſuaſio hominẽ impellere,vel compellere dicit eo ipo,ꝙ ſtat cũ altari parato,hoc eſt,præſtat domũ,taxillos,ſcamnũ,lumina,& huiuſmodi: quia iſtis ſuaſionibus & illecebris dicit cõpellere iuuenes nõ valentes refrenare calores

calores iuueniles.l.fi. §.filij autem.C.de bo.quæ lib.Sicut dicimus in materia Macedoniani.l.j.& iij.ff.ad Mace.& p totū. Aliter nisi ita acriter dicta lex intelligeretur,nō habe ret effectū:quod nō est dicendū.l.si prætor.in princi.ff.de iudi.quæ lex prædicta potest etiā intelligi in omnib⁹ alijs blanditijs & suasionibus inducentibus homines ad ludū, vt dicantur compellere ad ludū: sicut dicimus de virginū raptoribus,℘ nisi esset qui solicitaret,q dolosis artib⁹ cir cūueniret,nō faceret eā puellā in tātum dedecus sese pro dere.tex.est in l.vnica. §.ij.C.de rapto.virgin. ¶Quintò, quia omnis contractus celebrātus inter inuicē ludētes nō tenet:vt no.Bar.in l.si quis cùm sciret.in fi. ff. pro empto. Vnde etiam non valet transactio in ludo facta,secūdū Pano.in c.clerici.de vi.& ho.cleri.Nec vēdens in ludo tene tur de euictione:vt in l.si filiofamilias. §.j. ff. quarum rer. act.nō da. ¶Sextò, quia mutuans pecuniam luforibus, vt secum ludant,eam repetere non potest:vt est gl.ordinaria in l.j.in prin.& in l.si.ff.de aleator.quod verum credo,nō solùm si mutuans sit ludens,sed etiam si non ludat, modo mutuet ludenti scienter,vel ludere volēti:quia videtur ca sus in l.verum. §.pe.ff.de mino.non obstante,quòd loqua tur de minore,sicut & l.si verò non remunerandi. §.si ado lescēs.ff.mand.quia idē est de maiore:tum quia hoc dicit glo.in d. §.si adolescēs.tum quia d.l.verū.loquitur quādo minor priuilegiatus mutuat minori etiam priuilegiato:& tamē ibi licet sint in pari priuilegio,potior est cōditio p- dēcis pecuniam.Et facit quod no.Bar. in d.l. si quis cū scī- ret.si autē mutuaret alteri,quàm colludēti,licet ī ludo, se cūdū Pan.vbi s.cōpetit repetitio.Ad quod vide tex.cū gl. in l.j.ff.de alea.& in l.pe.& vl.C.eo,vide etiā §.seq. ¶De
10 cimò quæritur,* quæ sit pœna clerici ludētis ad aleas? Et dico,℘ de hoc sic legitur dist.xxxv.c.j.Episcopus.aut pres byter aut diaconus aleæ aut ebrietati deseruiens, aut desi mat,aut certè dānetur:subdiaconus autē aut lector aut can tor,aut desinat,aut communione priuetur.Et,vt ibi patet, idē est in laico,quod in clerico in minoribus. Hodie etiā idē est in subdiacono quod ī diacono,secūdū Host.extrà, de ser.nō or.mirātur.Ad hoc tamē vt dictas pœnas,scilicet depositionis,vel excōmunicationis incurrāt,duo requirū tur,vt colligitur ex doctoribus.Primò,℘ habeant ludū in cōsuetudine,secundū Ray.Vnde dicitur,deseruiēs.Secū- dò,℘ prius moneantur,& non corrigantur: quia etiā pro mortali nullus est excōmunicandus,nisi sit contumax, se- cundū beatum Tho.in iiij.vnde dicitur,aut desinat.debet tamē in vtroq; casu pœnitentiā agere de peccato.Sed præ dicta intellige de ludente cū mortali peccato:secus de lu- dēte licitè aut cū veniali:puta ex recreatione quid modi- cum:quia secūdùm Rayn.dictæ pœnæ nō inferuntur, nisi
11 pro mortali. ¶Vndecimò quęritur,* vtrum aliquo casu re stituere teneatur qui vicit per aleæ ludum? Et dicit beatus Tho iij.ij.q.xxxij.ar.vij.℘ in tribus casibus tenetur qs diui no iure restituere illi,à quo est lucratus, nec sufficit dare pauperibus. ¶Primò,quādo lucratus est ei qui rē suā alie nare non potuit.Et huiusmodi secundū Arch. post Rayn. sunt furiosi & prodigi,id est, quib⁹ ratione prodigalitatis dati sunt tutores:vt exponit Arch.& minores xxv.ann.ma xime pupilli,& mēte capti,& surdi,& cæci,& ppetuo mor 13 bo laborātes:quia hi cū rebus suis supere:esse,id est,quide re nō possunt,dādi sunt tutores,vel curatores.Insti. de cu ra.p totū.& serui & filij nō emācipati:nisi habeāt peculiū castrēse,vel quasi:& clerici quo ad bona ecclesiastica, q pau perū sunt.xvj.q.j.quomā.& religiosi & vxores.Qui enim lucratur,his tenetur restituere,secundū S. Thom. Ray. & Pet.& alios;nisi sit quid modicū,de quo præsumitur,℘ cu rator nō curat. ¶Secundò, quando quis lucratur fraude: quia hoc vt furtum reputatur,secūdùm S. Tho. & Ray.ar. xiiij.q.v.non sane.& secūdu Pis.intellige fraudē etiā ante ludum:vt quia finxit se insciū ludi. ¶Tertiò, quādo quis traxit aliàs non lusurū per vim aut nimiam importunita- tem,siue in principio ludi,siue in medio,secundū beatum Tho.& Azo.& Ray.qui adducit ad hoc d.c.non sanè.

12 ¶Duodecimò quæritur,*vtrum is qui lucratur per aleas, præter tres casus,de quibus in §.priore dictum est:vt q lu crat ei q potest alienare sine fraude,& sine attractu, tenea tur restituere,vbi nō viuitur legibus imperialibus:aut si vi uitur,sunt per contrariā cōsuetudinē abrogatæ?Et dico,se cundū Richa.℘ licet ludus fortunę vtroq; iure sit prohibi tus:tamen restitutio nō mādatur fieri nisi per ciuile: imò leges non mandant restitutionē,sed concedunt repetitio nem vsq; ad 50.annos:vt l.fi.C.eo.& in d.auth.alearū.Igi- tur vbi nō viuitur legibus imperialibus,aut si viuitur,sunt abrogatæ ipsæ & statuta municipalia,si qua sunt:qui lucra tur,restituere nō tenetur,secundū communē sententiam: quia solo iure ciuili ista restitutio mādatur, quod abroga tū supponitur:lucrū tā ipsum erogandū est pauperibus,se cūdū pene omnes:quia est turpe:vt j. Turpe lucrū. quod quidē dicunt aliqui esse verū ex necessitate præceptiualij verò melius dicunt hoc esse consiliū,ne scilicet pateat via ludis.Et ista est opi.Mo.Asca.Ang.Arc.Fran.Zaba.Pet.de Palu.Ray.qui dicunt,℘ cōsuetudo potuit dominium trās ferre in vincentem.& Ioā.de Imo, qui allegat ista, nec re probat:& Io.And.& Io.Cal.qui in d.c. clerici. dicunt tutū esse dari pauperibus,non autem necessariū. & Astē. & vt ibi videtur etiam S. Tho.& Richar.qui dicunt,quòd talis restituere non tenetur:& tamen nihil dicūt de dando pau peribus.Et pro hoc facit theorica Veruec.℘ vbi restitutio non est facienda certæ personæ,sed pauperibus:talis resti tutio est de consilio: exceptis tamen quibusdam casibus, in quibus ius præcepit expresse fieri restitutionem: vt j. Restitutio.viij.§.ij.& ideo ista opinio tenenda est,vt non negetur absolutio nolēti erogare pauperibus:sed alia tā quā magis misericors & secura est consulenda.Nec obstat prædictis,℘ episcopus auxilio præsidis potest talia lucra, si non repetuntur,exigere,& pauperib⁹ distribuere: vt di cit tex.in d.auth.alearum.& sic videtur esse pauperū: tum quia hoc est abrogatum,vt supponitur:tū quia licet in pœ nam illa possit auferre,non sequitur tamen,℘ ipsi dare te neatur,sicut nec in alijs casibus,in quib⁹ fiscus turpiter ac quisita tollere potest:vt in l.j.C.ad legem Iul.repet.& in l. j.ff.de iure fisci.Est tamē hic notādum,℘ Sum.Ang. tenet huiusmodi leges Imperiales non esse abrogatas. qđ verū est eo modo quo dicit,scilicet per nō vsum:vt patet ex di ctis s.Lex. §.xvj.sed sunt abrogatæ per contrariū vsum,in quātū aliquando repetentibus non fit ius. Vnde dicit Ale xan.Lom.in tit.de vlur.℘ sunt abrogatæ per consuetudi- nem cōtrariā:quod patet, inquit, quia repetenti ludo pdi ta in foro ciuili & iudiciali nō datur actio,nec sentētia re stitutionis sibi fiendæ.& idem tenet Sco.in iiij.dist.xvj.& sequitur Sum.Ro.& est verum in multis locis. ¶Decimo-
tertiò qritur,*vtrū is qui lucratur potēti alienare sine frau de & tractu,vbi viuitur legibus Imperialibus,vel munici palib⁹ nō abrogatis quo ad restitutionē,teneatur restitue re?Et dico de hoc esse multas opiniones. ¶Prima dicit idi stinctè,℘ talis restituere nō tenet, sed de necessitate tene tur erogare pauperibus.& sic tenuit Hug.& Placē.hac ra- tiōe:qa cū turpitudo vertitur ex parte vtriusq;,melior est cond

conditio possidētis.ff.de cōdi.ob tur.cau.l.iij.& iiij. Sed hæc opinio est falsa,quantū ad primū dictū & secundū,vt patebit.Ad rationē verò dicit Azo hoc esse verū fortè cū dedi aliquid vt turpe qd faceres. secus si dedi cōtrahēdo, vbi lex cōtractū ꝓhibet.C.de agri.& cēsi.l. quēadmodū. ¶Secunda distinguit dicēs,℘ tenetur restituere, si ꝑ sen- tentiā iudicis ad hoc fuerit arctatus, seu condēnatus,aliàs nō:quia iura nō mādant fieri restitutionē, sed concedunt posse fieri repetitionē. tenetur aūt dare pauperibus,sic ꝙ si prius dedisset,& posterius fieret repetitio,excipere pos set corā iudice,si posset,ꝓbare erogationē factā pauperi- bus.& sic tenuit Pet.de Pal.in quarto,& Sum.Ang. quātū ad hoc,℘ restituere nō tenetur, nisi fiat repetitio, qđ pa- tebit falsum. licet dicat nō esse necessariò lucrū erogādū pauperib⁹. quod patebit verū. & addit,℘ vbi lex imperia lis,quā scilicet nullibi credit abrogatā, nō ligat,vt in ter- ris eccleſiæ,& similiū, nō potest fieri repetitio. quod etiā est falsum:qa huiusmodi leges si nō sunt abrogatæ, ligant etiā in terris ecclesię:vt patet ex dictis s.Lex. §.ix. ¶Ter- tia aūt opinio dicit,℘ tali iure durāte sic acquisitū est sim pliciter restituēdū ei,à quo acquisitū est ex iure positiuo: quia iurā prohibet nō solùm ludum, sed etiā acquisitum per ipsum: & malæ fidei possessor dicitur, qui cōtra legū iura mercatur.de agri.& cen.l.quēadmodū. & hęc est opi nio Azo.& glo.super c.episcopus.dist.xxxv.& c.clerici.de vita & hon.cle.& S.Tho.vbi s.& in iiij.dist.xv.& Rich.in iiij.& Ray.& Ber.in d.c.clerici.& breuiter Hostien.dicit, vt refert Archi.& fere omnes doct:sic sentire. Fallit tamē quod dictū est secundū Archi.in eo, qui lucratus est ei, q traxerat ad ludū: qui nō tenetur restituere ei, qui amisit, sed erogare pauperibus,secūdū Ray.& Inn.in c.quia ple- rique.de immu.eccl.quod intellige de cōsilio, & nō præ- cepto. Fallit etiā in eo, qui modicū ex recreatione lusit: quia restituere nō tenetur, si ludus fuit licit⁹ & honestus.
14 ¶Decimoquartò*quæritur,vtrū vincēs per ludum huma num, qui scilicet innititur viribus, aut ingenio, teneatur restituere,sicut per ludū pilę,& balistæ,schacorū,& huiusmodi?Et dico huiusmodi ludos nō esse prohibitos, vt dic- tum est.& est tex.in l.pe.& vlt.ff.de alea, vbi cōcessus vi detur omnis ludus,qui fit gratia virtutis experiēdæ:intel ge nisi aliter ius naturale,vel ecclesia prohibuerit:vt tor- neamētū.& dicūt qdā,vt recitat Pan. in d.c.clerici. ℘ hoc casu quod vincitur,nō subiacet restitutiōi, cū nō submit- tant se homines fortunæ, sed exinde proueniat bonū, cū exerceantur ingenia: nō tñ debet ludi in magna quantita te:quia tūm nō ieret ex recreatione,sed cupiditate.Pan. etiā dicit,℘ vbi quis luderet propter lucrū, esset idē qđ
15 de ludo fortunæ. ¶Decimoquintò* quæritur, quomodo teneatur particeps in ludo illicito ? Et dicit Archi.de dāte pecuniā ad partē lucri,℘ tenetur de eo,quod ad illū pue nit:& idē videtur de alijs, q cōcedūt domos,vel taxillos, vel cōsulunt: qa ista dānificatio fit volente dānificato ex- ponere se tali periculo: secus in furto & rapina. & de hoc
16 j.Restitutio.iij. §.vj.partic.ij. ¶Decimosextò* quæritur, vtrū possit qs licitè retinere, quod lucratus est in tornea mentis?Et dicit Rich.vbi suprà,℘ sic:qa ecclesia & si pro- hibuit torneamētū, nō tamē acquisitionē per ipsum:vnde peccat qdē,sed restituere nō tenetur: vnde debet pauperi bus erogare,de cōsilio tñ magis, quàm de præcepto,dicit
17 Arch. ¶Decimoseptimò*quæritur,vtrū possit fieri com- pensatio, si is, qui lucratus est cū obligatione restituēdi, perdat cū eo,qui & ipse restituere tenetur?Et dico multa. ¶Primū.Non fit cōpensatio,si persona sit alia:quia staret

inæqualitas iustitiæ,cū is nō recipiat,q amisit. ¶Secūdū. Si verò persona sit eadē,sed ludus alius genere:puta,quia vnus erat licitus,& nō alius,nō fit etiā cōpensatio:qa vnū lucrū,scilicet ludi illiciti,est obnoxiū restitutioni,& non aliud:ideo qui perdit ad pilā decē,& lucratus est ad aleas alia decē,nihilomin⁹ tenetur soluere decem,quę ipse in veritate debet:nec pōt cōponere alia decē:quia sibi in ve ritate nō debētur,cū ea restituere teneat si accepit. ¶Ter tium.Si verò psona sit eadē,& ludus idē in genere, & spe cie diuersus:vt vterq; licitus,vel vterq; illicitus: & multo fortius si sit idē specie,numero diuersus:puta, quia vterq; est alearis vel pilaris:aut si sit idē numero, quod est oñ ad alia nō diuertitur,scilicet per notabile spatiū,ar.l.cōtinu- us.in prin.ff.de verb.obli. tunc si vterq; ludentiū perdere pōt,fit cōpensatio tripliciter. primò si lud⁹ sit vn⁹ nume ro,vt planū est : qa in his, quę sunt eiusdē rationis consi- stentia in numero,pōdere,& mēsura, & eiusdē liquidita- tis,tenet cōpensatio,vt s.eo.tit. §.j.& facit quod no. Bar. in l.inficiādo. §.infans.ff.de fur. Secūdò si sit vnus specie eadē ratione: quia semp vterq; erit licitus,vel illicitus, & eadē erit ratio obligationis hinc inde. Tertiò si sit vnus genere: qa eadē est ratio. Nec obstat si vterq; sit illicitus: tum quia si hac ratione,quia ludus est illicitus, ille cui vi ci,nō tenetur mihi,eadē ratione nec ego illi: & sic fit cō- pensatio saltē impropria,falso credito extinguēdo falsum debitū:tū etiā quia & si dare sit casum, in quo quis nō te neatur ei,cui vicit ratiōe paris turpitudinis, pōt tamē illi restituere:& restituēdo liberatur:vt no.in Sum. Con.lib. ij.tit.viij.q.xxv.ad fi. Si verò vterq; perdere nō pōt, iterū fit cōpensatio tripliciter,vt suprà:qa ratio par est,& neu- ter eorū debet etiam in ludo licito pro tūc:quia nō habet vnde pdat.Si verò alter tātū pdere nō pōt, si ludus sit vn⁹ numero, fiet cōpensatio saltē impropria quātū ad totū, si vterq; æqualiter vincit aut perdit,quia nullus lucratur:cū lucrū sit,qđ reportatur in fine: vel pro rata, si alter altero plus vincit, quia non est alter lucratus, nisi quod excedit partē illā.Si verò lud⁹ sit alius,& ali⁹ numero vel specie, nō poterit cōpensare de subtilitate iuris is, q vicit,perde re nō valenti,quia acquirit patri vel domino,nō aūt per- dit.De æquitate tñ cōscientiæ credo,℘ fieri possit.ar.ei⁹ quod no.Panor.in c.filius.de testa.& c.ex parte. de censi. ¶Quartū.Circa istā materiā Sum. Ros. tenet vnū falsum cōtra prędicta, & cōtra mentē Summistarū sui ordinis,id est Sū.Ang.& Sup.&hoc ex friuola ratione, dicēs, Si lud⁹ sit cū eadē psona,sed alio & alio tēpore, non fit cōpensa- tio,quia per interitū rei morosus debitor nō liberatur.l. in re furtiua.ff. de cond.fur. tāgit etiā aliud fundamentū, quia quę prius vicerat,dāda erāt pauperibus,ludēdo aūtē nō pauperū bona,sed sua amisit.Sed dico ad primū moti uū, ℘ ista lex intelligit in re certa & determinata, sicut si debeo istū equū, aut summā decē librarū in ista moneta numero vel specie,nō liberor,si pereat equ⁹, vel ista mo- neta.Sec⁹ in re incerta,cuiusmodi est aliqua sum. puta x. librarū:quia ista nō interit,quādiu stāt aliqua bona ludē- tis:qa si perdit aurū,querat argētū,& soluat, & ecōtrario. Ad secūdū dico, ℘ illa nō erāt pauperū, quę prius lucrat⁹ erat etiā cōtra legē:vt istemet doctor prius dixerat,sed ēt ip sius lucratoris. ¶Decimooctauò* quæritur, occasione
18 prędictorū de vsitata quęstione. episcop⁹ enim statuit,vt ludens ad azarū sit excōicat⁹,vel puniatur in tātū:modò vnus vno sero lusit cū pluribus, & pluries vicit ac pdidit. Quæriť an sint hic plures ludi, & plura delicta, & plures excōicatiōes,nēcne? Et dicit Bar. in l.inficiādo.ff. de fur.

quòd totū illud videtur vnus ludus, donec sit habitus pro cōpleto & soluto reddētibus lusoribus : vt l. cōtractus. C. de fi. instr. nec potest dici perfectè vicisse, donec ludus nō sit perfectè cōpletus: quia adhuc supereſt spes perditiōis. Itē circa lucrū dico, ꝙ pluralitas personarū, cū quib⁹ vnà simul ille lusit, nō dicitur facere plura delicta: quia ille nō dicūtur offensę ab illo, sed magis respublica: ideo vnū est delictū: vt l. si plures. ff. arb. fur. cæ. Sed predicta intellige, nisi illo sero magno spatio diuertatur ad alia: quia eo casu diuideretur actus, vt patet ex v. Physi. & cōsequenter delictum: quod est actus humanus malus. diuersæ etiā psonæ colludētes simul cōtinuè, vi quasi, nō multiplicāt delicta: qa omnes tenēt locū vnius colludētis. Si verò colluderēt successiuè, videretur ludus diuidi, & multiplicari: sicut multa facit peccata, secūdū doctq succesiuè, cōtinuè, vel quasi multas fœminas cōcupiscit. & p hoc dici solet ad illud statutū dicēs, ꝙ nulli⁹ possit ducere vltra tres famulos: & vnus duxit viginti. dicit enim Bar. ꝙ est vnū tantū delictum, & nō vnū pro quolibet famulo vltra dictū numerū: cū ipsi ex tali ductione nō offendātur, sed respublica, quę est vna. Et idem si mādetur sub certa pœna, vt ad cōiuiū nullus habeat plus, quàm decē: quia vnū est delictū si qs habuerit xxx. vel xl. ¶ Decimo nonò quæritur iterū occasione predictorū de hac quæstiōe: dicit statutū, ad nuptias nō posse inuitari vltra xij. dominas: modò quidā vxorem ducebat ipse, & filius suus: quæritur vtrū inuitari possint xxiiij. dominæ, tanquā sint duæ nuptiæ, an xij. tantū? Et dicit Bar. ꝙ licet sint duo matrimonia, & ex hoc respectu dici possint duę nuptiæ: tamē quia hoc fit vnà simul, quo ad solennitatē vnicæ nuptiæ dicūtur: vt l. patris & filij. ff. de vulg. & pupil. Sed Ang. hoc nō admittit: quia d. l. nihil ad hoc facit: quia ibi testamentū filij sine paterno esse nō potest: vnde filiale à paterno dependet: ideó q; dicūtur vnū: sed nuptiæ patris, & filij nō sunt dependentes, vel inseparabiles: ideó q; fortè cōtrariū esset dicēdū. Et hoc idubitatè tenendū est, vt patet ex ratione statuti, quę est vt nō multiplicētur nimis expēsæ, & cōperetur honorētur propinqui sponsi & sponsæ: qui hic ex parte sponsarum duplicantur.

DE LVXVRIA in genere, & in specie.

1 *Luxuriæ quot sint species.*
2 *Luxuria quomodo, & quando sit peccatum mortale.*
3 *Fornicatio quando sit peccatum mortale.*
4 *Incestus quæ sint pœnæ.*
5 *Stupri quæ sint pœnæ.*
6 *Raptoris quæ sint pœnæ.*
7 *Sodomitæ quæ sit pœna.*
8 *Sacrilegæ luxuriæ quæ sit pœna.*

LVXVRIA à luxu, id est solutione, seu fluxu dicta, importat quandā solutionē in voluptates. Vnde & secūdùm Isido. in lib. Ety. luxuriosus dicitur quasi solutus in voluptates. Et quia voluptates venereæ maximè hominē soluūt: ideo secundū Sā. Th. ij. ij. q. cliij. luxuria primò, & principaliter est circa voluptates venereas: secūdariò etiā excessū dicit in alijs. & sic luxuria dupliciter sumitur. Primò scilicet large: & est abūdantia ac superfluitas rerū corporaliū: quomodo dicit Ambr. in c. potest fieri. de pœ. di. j. ꝙ ægritudo corporis peccatū repellit, luxuria carnis. i. abundantia deliciarum peccatū adolet. i. nutrit. & secūdò strictè & propriè: & est inordinatus appetitus venereorū.

1 ¶ Primò* verò quæritur, quot sunt species luxuriæ? Et dico ꝙ sex, de quib⁹ xxxvj. q. j. §. cū ergo. aliàs incipit, lex. & S. Tho. ij. ij. q. cliiij. & iiij. dist. xlj. fornicatio scilicet simplex, adulterū, incestus, stuprū, raptus, & vitiū cōtra naturam, additur etiā sacrilegiū: vt cū quis abutitur persona sacra: sed ista species non est luxuriæ propriè: sed reperiri potest etiā in alio genere: puta furti, homicidij, vel huiusmodi: de quo dic vt S. Th. ij. ij. q. cliiij. ar. x. Quāuis Sum. Ros. dicat abusum moniahū ad incestum pertinere: quod etiā patet in c. hi ergo. xxij. q. j. iūcta gl. ¶ Fornicatio propriè est coitus soluti cum soluta: secūdū Sā. Tho. iiij. dist. xlj. & dicit fornicatio simplex: licet largè sit omnis illicitus coitus viri ad fœminā: imò largissimè est omne peccatum. ij. ij. q. clj. ar. ij. & iiij. dist. xxxix. ar. vj. secūdū. sed intelige soluti quolibet vinculo, scilicet cōiugij, cōsanguinitatis, affinitatis, ordinis, & religionis, seu voti. ¶ Adulteriū aūt est alieni thori violatio. xxxij. q. vj. non mœchaberis. vt dictū est suprà. ¶ Incestus aūt est coitus, cū persona eō sanguinea, vel affine. vnde incestuosi dicūtur, q cōsanguineis, vel affinib⁹ abutūt. xxxvj. q. j. §. cū ergo. ¶ Stuprū verò propriè est illicita virginū defloratio sub cura parentum existētiū. ij. ij. q. cliiij. ar. vj. & dist. xlj. aliquādo tamē largè dicitur stuprum quælibet alia species luxuriæ, sicut adulteriū dicitur stuprū. xxxij. q. iiij. nemo. & Numeri v. ¶ Raptus verò secundū Ray. in tit. de rapto. §. no. est cùm puellā violenter, & cōtra eius, vel parentū volūtatē educitur, vt corrupta habeatur in vxorē. xxxvj. q. j. §. cū ergo. vl etiā vt habeatur in concubinā. extrà, de raptoribus. cū causa. & gl. eius in verbo, vxorē. dicit, ꝙ rapt⁹ quoq; cōmittitur, siqs rapiat, aut etiā semel abuterat muliere remitēte. xxxvj. q. j. §. ex hac. secundū Sā. Tho. autē ij. ij. q. cliij. art. vj. raptus sic potest describi: Raptus est violentia facta mulieri, vel parentibus, propter coitum assequendū etiā matrimonialem: vnde est raptus si violentia adhibeatur mulieri, non patri: vt quādo non ipsa, sed vsus eius violenter rapit. xxxvj. q. j. §. ex hac. vel ecōtrario patri, & nō mulieri: puta, qa cōsentit: siue inferatur virgini, siue puellæ coruptæ, aut viduæ, vel maritatæ. adde ex S. Th. vel etiā sanctimoniali. xxxvj. q. ij. raptores. c. si quis nō dicā. ¶ Vitium verò cōtra naturā, secūdùm Sā. Tho. vbi suprà, artic. xj. est actus venereus repugnās non solùm rationi rectæ, qd est cōmune in omni vitio luxuriæ: sed etiā ipsi ordini naturali actus venerei, qui cōuenit humanæ speciei, q. scilicet est, vt sit inter masculum & fœminā eiusdē speciei in vase & situ debito. Quod quia pluribus modis potest cōtingere, ideo ista species luxuriæ tāquā. subalterna cōtinet sub se multas specialissimas. ¶ Prima dicitur mollities, vel immunditia: quæ est cùm quis sine coitu sponte polluitur. ¶ Secūda dicitur Sodomia, quę est, secūdū S. Tho. quādo coitus est inter masculū & masculū, vel fœminā & fœminā, ita ꝙ sexus debitus nō seruat. vnde male Sū. Ang. diffiniuit Sodomiā, ꝙ est turpitudo in masculū facta. & c. vsus. quod adducit xxxij. q. vij. est expresse cōtra eum. ¶ Tertia dicitur bestialitas, quę est quādo coitus est cū re alterius speciei. ¶ Quarta retinet sibi nomē cōtra naturā, & dicitur vitiū contra naturā, & est quando quis coit cum sexu fœmineo, & eiusdē speciei: sed nō seruatur modus naturalis coeundi quantū ad instrumentū non debitū: aut alios monstruosos, & bestiales concūbendi modos, vt dicit S. Tho. qui videtur velle, ꝙ vbi sexus est debitus, licet vas, seu locus sit indebitus, quòd nō sit Sodomia, sed peccatū cōtra naturā tantùm, qui scilicet est vbicūque sequi non potest generatio. qđ intelligo nisi rarò: vt si mulier præbeat terga, vel forte etiā si supergrediatur. & de hoc §. Debitum. §. iiij. per totum. ¶ Secundò* quęritur quomodo, & quādo in luxuria sit peccatum mortale? Et dico, quòd omisso peccato cōtra naturā cum propria vxore seruato debito vase, de quo §. Debitum. §. iiij. omnis alius actus venereus omniū prædictarū specierum est de se peccatum mortale: & in huiusmodi est mortale multipliciter. ¶ Primò, si opus ipsum ꝑpetretur. ¶ Secūdò, si deliberetur ipsa perpetratio, secundū illud Matth. v. Qui viderit mulierē, &c. & in hoc omnes doc. conueniunt, ꝙ hoc peccatum est eiusdē speciei cum ipso opere exteriori. quod etiā Sum. Ang. concedit: sed tamen dicit non esse necessariò cōsitē dam istam circunstantiam. s. an quis deliberauit de soluta an de coniugata: quia hoc est tantùm contra vnā prohibitionem, scilicet nō concupisces vxorē proximi tui. ¶ Sed 4
tamen hoc stultū est dictu: tum quia pari ratione nō tenebitur eam cōiteri, qui actu perfecit opus, quia nō egit cōtra plures prohibitiones plus quàm is qui deliberauit: tū quia ista circunstantia. s. coniugata, variat speciem: & eo ca sus sit cōtra castitatē & cōtra iustitiā, propter iniuriā factā marito in persona coniuncta: & consequēter fit cōtra duo pcepta. nec sua ratio aliqd valet, vt patuit. ¶ Tertiò, deliberando, & consentiēdo circa delectationē operis exēsse vel tacitè, etiā sine intētione perficiēdi, iuxta ea quæ dicta sunt §. Delectatio. §. j. & iiij. ¶ Tertiò quæritur,* quid iura 3
& doctores de fornicatione tradiderint? Et dico multa. ¶ Primum. Fornicatio simplex secundùm omnes docto. indubitatè est peccatū mortale: vt patet ex rationib⁹ Sancti Thom. tertio, cōtra c. cxix. & ex tex. Apostoli Gal. v. vbi patet, ꝙ excludit à regno Dei: & similiter Roma. j. Nec in hoc excusat ignorātia: quia est contra legē naturalem: nec potest esse sine lata culpa addicēdi quæ pertinēt ad salutē, cùm pene ab omnibus predicetur & sciatur. ¶ Secundò. Qui accedit ad publicas meretrices, nescientes hoc esse ꝙ hibitum, non excusantur à mortali, & toties quoties: quia ignorātia iuris naturalis & diuini in casu tam claro neminē excusat. j. q. iiij. per totū. & similiter est mortale aliquē ad hoc inducere. de pœn. dist. j. noli. & ij. q. j. no. ¶ Tertiò. Fornicatio simplex est peccatum grauius in viro quàm in fœmina: sed ecōtra est de adulterio: qa grauius est in fœmina, quàm in viro, s. cūdū S. Tho. iiij. di. xxxv. & ibi vide rationē. ¶ Quartò. Simplex fornicatio in clerico publicè tenēte cōcubinā inducit depositionē, si monit⁹ nolit corrigi: qa talis primò quidē debet monitus suspēdi à beneficijs: & si se nō correxerit, debet ab eis ꝑpetuò remoueri: sine sit in sacris. extrà, de coh. cle. & mu. licut. siue nō: vt ibi in c. si aūt clerici. vbi videtur innui, ꝙ requiratur monitio trina. quòd si tale crimē sit notoriū, suspēsus est ipso iure, vt dictū est §. Clericus. ij. §. iiij. & xxx. Si verò sit publicum ex fama tantū, ita ꝙ meritò talis habeatur suspicio, ꝙ scādalū generetur, etiā si nō appareat accusator, erit purgatio indicēda: in qua si defecerit, aut se purgare noluerit, canonicè punietur. extrà, de coha. cle. tua. & interim nō debet in officijs euitari. ¶ Quintū. Clericus in sacro ordine aliquā ducēs in vxorē priuari debet ordine & bñficio ecclesiastico: & mulier, si erat libera, redigi i seruitutē ecclesiæ. dist. xxxij. eos qui. si ancilla, debet vendi. di. lxxxj. quidā clerici. & filij inde nati redigūtur in seruitutē ecclesiæ. xv. q. vlti. multæ. Itē talis clericus est excōicatus ipso facto: vt §. Excōicatio. ix. §. iiij. & qui ab ea sepa: atur, debet illā abiurare. s. ꝙ de cætero ad illā nō accedet, nec comedet aut bibet cū illa, nec in eadē domo manebit, nec ī alio loco, nisi tam publico, ꝙ mala suspicio esse nō possit: nec loquetur cū ea, nisi corā idoneis testibus, & certa necessitate: & hoc in ecclesia, vel alio publico loco. xxxv. q. vj. ab isto die. qui cle. vel vo. ex literarum. Si tamen habetur suspectus, ꝙ forsitan iuramentū nō seruabit, exigi nō debet: sed per sentē

tiam interdicti, aut suspēsionis, vel aliorum huiusmodi est cōpescendus. extrà, de coha. cle. clericos. & cōcord. Ray. & Host. qui etiā addit, ꝙ nihil per iuramētū iniungendū est alicui, si de trangressione verisimiliter timeatur. Addit etiā Ray. ꝙ si ducta esset ancilla, & filij paruuli, nō vēdere tur, ne filij ꝓpter eius absentiā perirēt: sed in monasterio truderetur. dist. xxxiiij. fraternitatis. Sed ibi gl. dicit, ꝙ pœnarū diuersitas, quæ hīc inducitur, dat episcopo optionē: vt scilicet eligat quā voluerit: imò innuit, ꝙ in casu d. c. fraternitatis. nou fuit contractū matrimoniū. & idem Rayn.

4 ¶ Quartò quæritur,* quid iuris de incestu, omisso adulterio, de quo suo loco dictum est? Et dico multa. ¶ Primum. Incestuosus secundū Pan. in d. c. j. de eo qui cog. cōsan. vx. sue. duplicē pœnā incurrit. Prima est, qa priuatur facultate cōtrahēdi matrimoniū. Secūda, qa nec exigere pōt debitū à ꝓpria vxore, quā prius habuit antequā cōmisit incestū. xxvij. qō. ij. qui dormierit. nisi. f. cum eo dispensetur: & si exigit, mortaliter peccat, secundū Vinc. qa facit cōtra præceptū canonis. ar. c. ij. de maio. & obe. Sum. verò Ang. contra Ros. hoc intelligit vniuersaliter de quocūq; incestuoso, & nō solū cū vxoris cōsanguinea: sed dic vt j. Matrimoniū. vij. impediméto vltimo. ¶ Secundū. Si autē incestuosus cōtrahat de facto, secūdū Pan. in c. trāsmissæ. de eo qui cog. cōs. vx. suæ. matrimoniū tenet, & reddere tenet debitum: exigere tamē nō pōt sine mortali, nisi cū eo dispensetur. hoc tamē idē Pan. in c. literis. de præsum. videtur velle hāc pœnā. s. ꝙ incestuosus cōtrahere vl exigere nō possit, habere locū solū qñ cōstat de incestu qualitercūq;. ar. d. c. ex literis. & xxvij. q. j. si quis sp̄ōsam. ¶ Tertiū. Si aūt vxor cōmisit incestū cū mariti cōsanguineo de cōsensu mariti: si fuit violētata absolutè, secūdū Rich. nullū ei præiudiciū generatur: vt in c. discretionē. de eo qui cog. cōsa. vx. suæ. vbi sine culpa sua nō debet suo iure priuari. Si verò p coactionē cadentē in cōstantē virū mortaliter peccauit, & cō misit incestū: credit tamē in detestationē criminis viri nō esse mulieri iterdictū debitū petere à viro, & illi reddere, tenetur. Si verò fuit inducta leui motu, non licet ei debitū petere: sed tamē si vir petat, reddere nō tenetur: qa pōt ei adulteriū illud obijcere: vir autē debitū petere nō pōt, secundū eundē, propter affinitatē contractā sua volūtate & præcepto. ¶ Quartū. Marito incestuoso vxor pōt debitū negare, secūdū Ho. vt refert Pan. in c. trāsmissæ. de eo qui cog. cōs. vxo. Si tamē ipsa semel petierit, reddere tenetur, quasi sit recōciliata. Sed Pan. dicit melius tenere oppositū do. Ant. & Car. qa isto casu nō priuatur exactione contemplatione vxoris, sed atrocitate delicti: ideoq; nō pōt sibi hāc pœnā remittere: nec etiā exigēdo debitū videtur sibi velle remittere. ¶ Quintū. Secundùm Pan. in d. c. j. si incestus est vere cōmissus, puta cū proprijs, aut vxoris suę, cum qua matrimoniū cōsummauit, cōsanguineis: tūc episcop⁹ dispēsare non pōt vt cōtrahat vel exigat, nisi ex causa: puta ratione iuuentutis, & huiusmodi: quo casu bene poterit. xxxv. q. vj. si duo. & idē tenet & dicit cōiter tenere docto. in c. transmissæ. de eo qui cog. cōsan. vxo. suæ. Si verò incestⁿ nō est verè cōmissus: puta, qa cognouit cōsanguineā sponsæ nondum cognitæ: sic episcopus poterit dispensare etiā sine causa vt cōtrahat: non tamē cū spōsa illa de futuro, si cōmistus est in vase, & ibi cōsummauit cū eius cōsanguinea, sed cū alia quæ sibi nō sit affinis. quod etiā Sum. Ang. dicit posse sine dispēsatione, adducēs gl. in c. quidā. xxxvij. q. ij. sed nec gl. hoc dicit, nec est verū, vt patet ex Pa nor. in d. c. j. in vltimis verbis, iūcto c. fe. vbi iūcta gl. patet expresse hoc esse factū, quia is qui cognouit matrē spōsæ,

glo.id eſt,de futuro,aliã ſponſam habere nõ poteſt,niſi ex
5 diſpẽſatione.¶ Quintò quæritur, * qd de ſtupro iura tra-
diderint?Et dico vnã ſolùm quæſtionẽ circa hoc deciden
dã.ſ.an ſtuprator virginis teneatur ad aliquid?Et dico, ꝙ
Dominus determinauit Exo.xxij.ꝙ ſi eã ſeduxit, tenetur
habere in vxorẽ,ſi pater voluerit,& dotare:vel ſaltẽ dota
re.Et Deuter.xxij.dicit,ꝙ tenetur patri in l.ſiclis:ſed quia
hęc ptinebãt ad præcepta iudicialia,hodie nõ obligãt,niſi
quatenus eccleſia vel aliqua ciuitas ea aſſumpſerit tanquã
ęqua.vnde nec S.Th.qui iſta recitat ij.ij.qõ.cliiij.intẽdit
aſſerere ita ſeruãdũ eſſe,vt patet j.ij.q.ciiij.art.iij.ſed vult
ꝑ hæc ꝓbare,ꝙ ſtuprator ex naturali iure tenetur virgini
& patri ſatisfacere.ſecũdũ taxationẽ factã à iure poſitiuo:
q quãtũ ad virginis dotationẽ eſt eadẽ, vt dicetur: quãtũ
verò ad patrẽ nõ eſt iure cõi poſitiuo determinatũ qd de
beat.Circa hoc aũt dicit canõ,ꝙ ſi eã ſeduxit, tenet eã do
tare,& ducere,aut ſaltem dotare,ſi pater eã dare noluerit.
de adul.c.j.qđ qdẽ gl. limitat verũ de iure antiquo:hodie
verò aut ducit eã,aut verberatus,& à ſacramẽtis excluſus
detrudit in monaſteriũ:de adul.c.ij. Sed hæc limitatio ſta
re nõ põt,vt patet intuẽti d.c.ſecundũ.qđ loquitur,qñ nõ
vult eã ducere,quo caſu dabit dotẽ,& vapulabit,vt ſ̃.Qui
dã verò alij,vt Ray.& Sum.Cõfeſ.li.ij.titu.v.q.vj.& quidã
alij gloſſatores limitãt hoc verũ de raptore, vt itelligatur
ſi ſeduxit.i.ſeorſum duxit à domo paterna,extrahens eam
per violentiã.Sed certe iſta limitatio cõiter nõ tenetur:&
de adul.c.ij.patet,ꝙ capitur ſeducere pro decipere,& nõ
pro rapere:& ꝑterea bonus ſenſus nõ patitur,vt quæ in ti
tulo de ſtupro dicunt,per extortas expoſitiões trahãtur ad
titulũ de raptorib⁹.Et ideo loquẽdo de ſtupratore, dicit
Pã.in c.j.de adul.ꝙ ſi eã ſeduxit vel decepit,tenetur eã do
tare,& vlterius accipere in vxorẽ,ſi pater vult eã ſibi dare,
vt ibi.c.j.& ij.& ſi eã nõ vult accipe,debet corporaliter ca
ſtigari,nec ſola cõſtitutio dotis eũ liberat, ſi pater eã vult
dare:& ſi eã nõ vult dare,nihilominus tenet ad dotẽ iuxta
cõſuetudinẽ patriæ.& ſi ſit clericus,qui cõtrahere nõ põt,
nihilominus tenetur ad dotẽ:vt patet per Pan.ibidẽ.ca.ij.
Et ſi vir neget eã virginẽ fuiſſe,nõ incũbit probatio patri
aut virgini,ſecundũ Pan. in d.c.j.& cõiter doctores: quia
præſumitur virgo,ex quo habetur pro virgine:& impute
tur iſti qui abuſus eſt:quia rõne delicti probatio transfer-
tur in illũ.Si verò illã nõ ſeduxit,ſed ſponte acquieuit, ſe
cundũ Pan.adhuc habet locũ d.c.j.quod loquitur de ſedu
cẽte:quia virgo ſemper præſumitur ſeducta & decepta:qa
ſi nõ eſſent hominis inſidiæ,tantũ facinus non perpetrare
tur.C.de rap.vir.l.vnica.Prædicta autẽ vera ſunt, ſecundũ
Sum.Ang.etiã in foro conſciẽtiæ:ſed quia ad pœnas lega
les nullus tenetur,niſi condẽnatus:tu intellige in foro cõ
tentioſo.ſ.ſi quis fuerit condemnatus,ſecundũ Archidi.&
Roman.& Supp.ſed in foro conſciẽtiæ dicit Archid. poſt
Veruec.ſic ſeruandũ,ꝙ ſi eam deflorauit volentẽ, nõ tene
tur:quia nõ ſeduxit.ſi aũt inuitã vel ſeductã,puta promiſ-
ſionibus & mẽdacijs,nõ videtur fuiſſe voluntaria:vnde in-
iungẽdum eſt ei,ꝙ ſatisfaciat ad arbitriũ boni viri, vel cũ
ea cõponat.& ſi ꝓmiſit eã ducere vt copulã extorqueret,
ſeruet promiſſum:& multo fortius ſi iurauit. Et hoc ſecũ-
dùm Archi.niſi eſſet nimis diſtãs eorũ cõditio:puta ſi mu
lier eſt plebeia,vir nobilis & potẽs:qa nõ præſumitur mu
lier fraudẽ ignoraſſe:vel etiã ſi magnũ aliquod ſcandalum
creditur prouẽturũ:& tũc petat remiſsionẽ ꝓmiſsi,& ali-
ter ſatisfaciat ſecũdũ ſuã facultatẽ,& mulieris indigẽtiã.
Quæ quidẽ notanda ſunt propter eos qui ſub deceptione
accipiẽdi puellas in vxores eas trahũt ad copulãdũ inten-
tione nõ accipiẽdi:qa tales ex quo eas accipere promiſe-
runt,vel à fortiori ſi eas acceperũt,tenẽtur eas accipere &
dotare ſecundũ aliquos,licet animũ habuerint decipiẽdi:
& ſi eas accipere nõ poſſunt,vt quia iam contraxerũt cum
alia,vel pater eam tradere nõ vult,tenẽtur dotare, vel ali
ter ad arbitrium boni viri ſatisfacere. Vide etiã infrà Ma-
trimonium.iij.§.viij.Secundũ leges autẽ ſtuprator debet
regulari,& dimidia pars bonorũ eius publicari:aut ſi eſt vi
lis perſona,debet verberari.Inſtit.de publi.iudi.§.ij.Si au
tem per vim fecerit,capite plectitur.Inſti.vbi ſ̃.§.ſin autẽ.
6 ¶ Sextò quæritur, * quid iuris de raptu? Et dico multa.
¶ Primũ.Raptoris pœna,vt nunc loquimur de raptore,ſe
cũdũ leges eſt,vt capite puniatur,& eius ſubſtãtia raptę ap
plicetur.ſ.ſi ingenuã rapuit: ſecus ſi ancillam vel libertã,
quia decapitatur quidẽ,ſed ſubſtantiam nõ perdit:nec di-
ſtinguitur vtrum volentẽ quis rapiat vel inuitam, ſpõſam
propriam aut alienã,coniugatam vel non coniugatã:& ſi
militer omnes fautores raptorũ capite puniuntur. Probã
tur hæc omnia C.de rapt.vir.l.raptores.Secundũ canones
autẽ raptor efficitur ſeruus raptę,niſi velit ſe redimere:&
ſi mulier voluntariè rapta eſt,obligatur raptor ſeruire pa
tri,aut ſe redimere.xxxvj.q.j.de raptoribus.quæ tamẽ pœ
na ſecũdũ glo.Rayn.imponi põt in foro iudiciali,nõ pœ
nitentiali:& ſimiliter ipſe raptor cum ſuis fautoribus de-
bet excõicari.xxxvj.q.ij.c.j.& iiij. ¶ Secundum.Has tamen
pœnas aliquando raptor non incurrit:primò,ſecundũ Pa-
nor.in c.cùm cauſa.de rapt. vbi præceſsit tractatus de nu-
ptijs:& pro matrimonio contrahẽdo puella fuit abducta.
quo caſu de iure canonico nõ cõmittitur raptus:quia ma-
trimoniũ debet eſſe liberũ,& puella fortè nõ poterat con
trahere liberè in domo parẽtũ: vñ ius canonicũ libertatẽ
matrimonij:ius verò ciuile delictũ raptoris conſiderauit.
Vbi verò tractatus nõ pręceſsit,ſemper cõmittitur raptus.
Secundò,qñ quis rapuit ſponſam propriam.xxxvj.q.j. lex
illa.& q.ij.ſi quis virginẽ.& extrà eo.cùm cauſam.nõ ob-
ſtat,ꝙ l.vnica.C.de rap.vir.velit raptũ cõmitti etiã in ſpõ-
ſa de futuro:quia vt dicit Panor. vbi ſ̃. potius iuri canoni-
co in hoc ſtandũ eſt.ar.c.vlt.& pen.de ſecun.nup. & quod
no.in regula,poſſeſſor.de regu.iur.lib.vj. Dicit tamen S.
Thom.ij.ij.qõ.cliiij.art.vij.ad quartum.ꝙ ſponſus peccat
violentiã inferẽdo,licet excuſetur à crimine raptus: quia
ex deſpõſatione habet aliquod ius in ſpõſa ſua:quod quã
tùm ad ſponſam de præſenti poſt debitum tẽpus ad debi-
tum reddendũ intelligo,quãdo rapit non tẽtatis alijs vijs
pacificis:ſecus vbi omnia tẽtaſſet,& nõ ꝓficeret.ar.glo.in
d.c.lex illa.& c.ſi quis virginẽ. Adde ex Hoſt.ꝙ ſponſã de
præſenti monaſteriũ intrare nõ poterit,ſi vir eã raptã co-
gnouit carnaliter:qa vſus eſt re ſua,licet indebitè. Tertiò
qñ puella conſentit:vt in d.c.cùm cauſam. intellige in ma
trimoniũ,etiã contra voluntatẽ parẽtũ:ſecus ſi conſen-
tiat ſolũ in rapinã:quia eſt verè raptus,& raptor punitur.
d.c.de raptoribus.Quartò quãdo rapuit fœminam turpẽ:
quia dictæ pœnæ ſecundũ Goſ.intelliguntur infligẽdæ ſi
rapuit mulierẽ honeſtã:ſecus ſi meretricẽ:quia ſecundùm
leges nõ punitur dicta pœna.C.de adulte.l.qui adulteriũ.
¶ Tertium. Si quis ſeruã ſcilicet ſuam inuitam violauerit,
aut ſeruũ,iniuriarũ actione tenetur. de pœn.diſt.j.ſi quis.
& ſi perſeuerat in vitio in petẽdo illã,nec poteſt reſiſtere,
quin ſibi violentiam inferat,ſi aliter ſuæ pudicitiæ cõſule
re non poteſt,licitè poteſt inire fugam,ſecundũ Archid.ſi
cut etiã licet vxori recedere à viro trahente ad mortale:&
ecõtrario.xxviij.q.j.idololatria. tenetur etiã ſerui corru-
ptione,ſecũdũ gl.ibi:vt ff.de ſer.cor.l.j.§.vl.C.de fur.l.ſi quis
ſeruo

ſeruo. ¶ Quartũ.Secũdùm Ray.ſi princeps cõmittat iudi
ci eccleſiaſtico poteſtatẽ puniẽdi tales:ipſe citra mortem
vel mutilationẽ, vel enormẽ ſanguinis effuſionẽ poterit
iubere raptorẽ incarcerari, & flagellari:ita tñ ꝙ flagella
in vindictã ſanguinis trãſire nõ videãtur:vel pœna pecu-
niaria mulctari. ¶ Quintũ.Aduertẽdũ etiã,ꝙ ſcdm leges
raptores filiorũ,ſeu filios ſeducẽtes à parẽtibus,ſi ſunt no
biles,dãnãtur in metallũ:ſi verò nõ ſunt nobiles,aut ſi plu
ries hoc cõmiſerũt,dãnãtur ad mortẽ,& ſeruus vel liber-
tus ſubijcitur beſtijs.C.de plagia.l.ſi.& ibi gl.Vtrũ autem
poſsit eſſe matrimoniũ inter raptã & raptorẽ: vide j.Ma
7 trimoniũ.viij.§.vj.¶ Septimò*quæritur,quid iuris de vi
tio cõtra naturã? Et dico ꝙ pœna Sodomitæ eſt,ꝙ ſi cleri
cus eſt,deponatur: vel ſi apparet corrigibilis,traditur reli
gioni ad ꝑpetuã pœnitẽtiã:ſi verò eſt laicus,debet excõ-
municari, & à cœtu fideliũ vſq; ad cõdignã ſatisfactionẽ
fieri alienus.de exceſ.prel.clerici. & ſecũdũ leges vltimo
ſupplicio cõdẽnat, aut.vt nõ li.cõtra na.co.vj.Nec mirũ,
quia eſt peccatũ maius adulterio.xxxij.q.vij.vſus. & gra-
uius,quàm cũ matre coire:vt ibidẽ in c.adulterij.Vnde ꝑ
pter ipſos actus Sodomitarũ,fames,terręmotus,& peſtilẽ
tiæ fiũt, & ciuitates cũ hominibus pariter pereũt: vt dicit
8 in auth.vbi ſ̃.¶ Octauò*quæritur,qd iuris de ſacrilegio,
vt eſt ſpecies luxuriæ?Et dico,ꝙ ſacrilegiũ eſt ſi quęcunq;
luxuria in loco ſacro cõmittatur:& ſimiliter ſi cũ perſona
eccleſiaſtica,vt ſunt moniales,beguinæ, clerici,& religio-
ſi:& generaliter ſecũdũ Sã.Th.ij.ij.q.cliiij.art.x.quælibet
ſpecies luxuriæ ſecũdũ quod violat aliquid ptinẽs ad cul
tum Dei,eſt ſacrilegiũ.Vnde,vt ibi dicit, concurrere põt
cũ diuerſis luxuriæ ſpeciebus.Si enim qs abutatur perſo-
na cõiuncta ſibi,ſecũdũ ſpiritualẽ cognationẽ, eſt ſacrile
gium ad modũ inceſtus:ſi verò abutatur virgine ſacrata,
inquãtũ eſt ſpõſa Chriſti,eſt ſacrilegiũ ꝑ modũ adulterij:
inquantum verò eſt ſub ſpiritualis patris cura cõſtituta,
erit quoddã ſpirituale ſtuprũ: & ſi inferatur violẽtia,erit
ſpiritualis raptus:qui etiã ſecũdũ leges ciuiles grauius pu
nitur,quàm alius raptus. Vnde Iuſtinianus Imperator di-
cit, *Si quis,nõ dicã rapere,ſed attẽtare tantũmodo matri
monij iungendi cauſa ſacratiſsimas virgines auſus fuerit,*
capitali pœna feriatur.De pœna autẽ ſacrilegij,j Sacrile-
gium. ¶ Nonò quæritur de cõparatiõe ſpecierũ luxuriæ,
quę ſcilicet ſit grauius peccatũ?Et ſumẽdo dicta doct.ma-
ximè S.Th.ij.ij.vbi ſuprà,dico ſic:Horũ prædictorũ ma-
ximum eſt,quod fit cõtra naturã,in quo infimũ eſt molli-
ties:ſupremum,beſtialitas:medium,ſodomia: deinde ma
ius,eſt inceſtus:deinde adulteriũ:deinde ſtuprũ: quorum
vtrunq; aggrauatur violentia. Vnde raptus virginis, aut
vxoris alterius grauius eſt ſimplici ſtupro vel adulterio.
omnia autẽ hęc aggrauantur ſacrilegio.infimũ autem o-
mnium eſt fornicatio.Vtrum autẽ in tactib⁹, & oſculis,&
huiuſmodi ſit peccatum,vide ſuprà,Delectatio. §.iiij.

DE MAGISTRO.

MAGISTER dicitur dupliciter.ſ.appellati
ue, & de hoc ſ̃. Doctor: & antonomaſice, &
ſic eſt magiſter Sententiarũ, qui nõ tenetur
in multis: ſed approbatur per S.Th. & alios
Theologos. ¶ Primò,nã dicit in primo,diſ.
xvij. ꝙ charitas, qua diligemus Deũ & proximum, nõ eſt
aliquis habitus creatus,ſed eſt Spiritus ſanctus. ¶ Secũdò,
nam in di.xxiiij.eiuſdẽ,dicit,ꝙ termini numerales,vt tri-
nus,vnus,& huiuſmodi,nõ dicũt poſitionẽ, ſed priuatio-
nẽ:quod ſic intelligit,vt cũ dicitur,Deus eſt vnus:ly vn⁹,
nihil ponit, ſed priuat multitudinẽ deorum : & ſimiliter
cùm dicitur,perſonæ ſunt tres: excluditur ſingularitas,&
ſolitudo. ¶ Tertiò, nã in diſt.xxxj.eiuſdẽ,dicit,ꝙ ſimili-
tudo,& æqualitas nihil ponunt,ſed tantũ priuant,ſicut &
termini numerales, vt ſit ſenſus: Pater eſt æqualis filio,id
eſt,nec maior nec minor,& ſimilis.i.nõ diuerſus nec alie
nus. ¶ Quartò,nã in v.diſt.ij. dicit, ꝙ præmiũ in angelis
pręceſsit meritũ. ¶ Quintò,nã diſt.xxx.eiuſdẽ,dicit,ꝙ ni
hil de cibis tranſit in veritatẽ humanæ naturæ. ¶ Sextò,
nam eadẽ diſt.dicit,ꝙ ſemel eſt de ſubſtantia patris. ¶ Se-
ptimò,nã in iij.diſt.iij. dicit, ꝙ humana anima ſeparata à
corpore eſt perſona. ¶ Octauò,nã diſt.xxij. eiuſdẽ,dicit,
ꝙ Chriſtus in triduo ſuę mortis fuit homo. ¶ Nonò,nam
in j. diſt.iiij. dicit, ꝙ ſacramẽta veteris legis nullo modo
iuſtificabant, etiã ex charitate facta. Decimò, nam diſt.ij.
eiuſdẽ,dicit,ꝙ baptizati baptiſmo Ioãnis, nõ ponẽtes in
eo ſpem,nõ rebaptizabãtur. ¶ Vndecimò,nam in v.diſt.
eiuſdẽ,dicit,ꝙ Deus potuit cõmunicare creaturę potẽtiã
creatiuam. ¶ Duodecimò,nã xiij.diſt.eiuſdem,dicit,ꝙ hę
retici,pręciſi, ſuſpenſi, ſchiſmatici,& degradati cõſecrarę
nõ poſſunt. ¶ Decimotertiò,nã diſt.xxvij.eiuſdem,dicit,
ꝙ maritus alicuius ſponſæ per cõſenſum de pręſenti,quã
tamen nõ cognouit, bigamus vocatur, & ad ſacros ordi-
nes promoueri non poteſt. ¶ Decimoquartò,nã diſ.xxx-
iiij.eiuſdẽ,dicit,ꝙ cognoſcens ſororem ſponſæ legitimæ
poſtremò nõ poteſt vxori debitum reddere. De his vide
San.Tho.in ſuis locis,& Archie.iiij.parte.tit.xj.c.viij.

DE LAESA MAIESTATE.

MAIESTAS dicta eſt à maioritate,quaſi maior pote
ſtas,& primò ac principaliter Deo,ſecũdò Chriſtia
no Imperatori:licet crimẽ leſæ maieſtatis cõmittatur etiã
in his,qui imperatorẽ repręſentant.Nã hoc crimẽ eſt vbi
cunq; quis cõtra vrbem aliquid molitur,intellige ſine or
dine iuris: aut profugit ad hoſtes,vel eos iuuat qualicũq;
cauſa.ſ.armis, conſilio, vel pecunia: aut ſubiectas prouin
cias nititur facere rebellare:vel ſeditiones & bella mouet
in ciuitate:vel ꝑlatũ,magiſtratũ, aut principẽ occidit: aut
cõtra latus eius militat,vel arma fert, aut accipit cõtra Rẽ
publicã.Et idẽ dicitur crimẽ perduellionis,id eſt hoſtile.
perduelliones enim hoſtes dicũtur.ſecus ſi cõmittitur nõ
contra rempublicam:quia non videtur perduellionis,ſed
ſimpliciter leſæ maieſtatis. Et nota, ꝙ nõ ſubditus crimẽ
leſæ maieſtatis nõ cõmittit:vt in §.rurſus. in cle.paſtora-
lis.de re iud.vbi rex Siciliæ Robert⁹ nõ eo modo ſubfuit
Henrico Imperatori, ꝙ crimẽ leſæ maieſtatis in eũ com-
miſerit. Notãdũ eſt etiã,ꝙ in cõfiſcatione bonorũ, ꝓpter
læſam maieſtatem eccleſiaſticã,eſt neceſſaria ſententia:vt
ſ̃.Excõmunicatio.vij.§.xj. dubio iij. Et ſimiliter propter
læſam maieſtatem diuinã:vt ſ̃.Hæreſis.j.§.viij.partic.iij.
multo magis hoc eſt neceſſariũ propter læſam maieſtatẽ
humanã ciuilẽ.vide vbi ſ̃. ¶ Maior dicit is,qui xxv.anno-
rum impleuit ætatẽ.de quo no.Inſt. de cura.per totum.&
per doctores extrà,de reſti.in integ.c.j.vide etiam j.Mi-
nor. ¶ Maioritas nõ requiritur à ſeruo Dei,ſed minoritas
ſiue inferioritas.diſt.xl.multi.diſt.xciij.diaconi ſunt.& ſe
cũdùm Ray. principaliter cõſiſtit in quatuor. & intellige
de eccleſiaſtica. ¶ Primò quidẽ in ordinis pręrogatiua,ſi-
cut presbyter maior eſt diacono.diſt.xciij.legitim⁹.in fi.
extrà eo.ſtatuim⁹. ¶ Secũdò in pręrogatiua cõſecratiõis,
ſicut epiſcopus maior eſt presbytero. diſt.xcv.olim.& c.
epiſcopus. ¶ Tertiò in pręrogatiua adminiſtratiõis,ſicut
Archidiaconus eſt maior archipsbytero, & ei ſubeſt,atq;
debet obedire.diſt.xxv.plectis. ¶ Quartò in pręrogatiua
antiquitatis,ſecũdũ quod maior eſt, vel qui prius fuit or-

dinatus,vel religionē prius intrauit, vel q prior est ætate. dist.lxxv.ordinationes.extrà eod.c.j.de elect.dudum.el j. ¶ Quintò additur secūdùm Host.secundū prærogationē eius,qui ordinauit:quia ordinatus à superiore inter alios eiusdē ordinis magis est honorandus. extrà eo.c. p tuas. Adde,ꝙ secūdū gl.in c.lex.in verbo,maiores.di.ij.maiores natu dicūtur nobilitate, antiquitate,dignitate,sciētia: vt ij.q.vij.querēdū. & c.criminatio.sed maioritas est ciuilis. ¶ Maior pars in collegijs præualet regulariter. vnde qđ fit à maiori parte capituli, vel collegij regulariter vires obtinet.lxv. di.c.j. & ij.& iij. nisi ex alia pte ꝑpōderet autoritas.de ele.dudū. de testi. in presentia. Quādoq; tñ præualet minor pars.s. qñ ab ea aliqd rationabiliter fuerit obiectū, vel ostēsum. extrà eo.c.j. Nec oportet vocari absentes,nisi in electiōe:vt s̄. Electio j. §.v.& similiter in cessatione à diuinis: vt s̄.cessatio. §.j. & cōcordat Albe.

DE MALEDICTIONE.

1 *Maledici quid possit.*
2 *Maledictio quando sit licita.*
3 *Maledictio illicita an sit peccatum mortale.*

MALEDICTIO,vt ipsum nomen sonat,est prolatio mali,siue per linguā exterius, siue per intellectū in corde, à qua descēdit maledicere in vi vnius dictiōis, qđ importat malū ꝓferre: sicut in vi duarū importat defectū prolationis:sicut balbutiēs male dicit siue loquitur,etiā si loquatur de bonis. Tripliciter autē cōtingit maledicere, secundū Sā.Tho.ij.ij.q.lxxvj.s. enuntiatiuè detrahēdo:& causaliter,seu imperatiuè,iubēdo scilicet vt alicui fiat malum: puta, ꝙ fur suspēdatur. & optatiuè seu imprecatiuè optando alicui malū. & hoc dupliciter.s. per accidens,id est,sub ratione boni, vel quia hoc est iustum: vel quia est vtile, vt scilicet melior fiat, aut alijs nō noceat iniustè: & per se.i.sub ratiōe mali:& sic est peccatū.& de hoc hic loquitur. ¶ Vnde maledictio propriè est īprecatio,seu exoptatio mali alicui facta sub ratiōe mali.i. intēdēdo ipsum malū: vt colligitur ibi ab eo. & xxiij.q.iij. Deus. largè tñ accipitur etiā pro blasphemia Dei, vel sanctorum:vt in c. statuimus.de male.de qua dictū est s̄. Blasphemia. in fine principij.& §.viij.
1 ¶ Primò verò* quæritur,quid possit,vel nō possit maledici de facto & cū effectu? Et dico secundū Sā.Th.ij.ij.q.lxxvj.ꝙ benedictio, vel maledictio propriè cōuenit ei solū,cui potest bene vel male cōtingere.i. creaturæ rationali:aut etiā alijs, nō secundū se: quia est vanū, cùm eis malū nō eueniat, sed in ordine ad Deum,vel ad creaturā rationalē, & hoc tollēdo subuētionē:sicut Deus maledixit terrā; vt per eius sterilitatem homo puniretur. vel ad significationē:sicut Christ⁹ maledixit ficū,in significatione Iudeæ:vel etiā gratia contenti:sicut Iob maledixit diei suæ natiuitatis propter culpā originalem, quā nascendo cōtraxit:& Dauid mōtibus Gelboe propter cædē populi in eis factā.
2 ¶ Secundò* quæritur, quādo maledictio sit licita, vel illicita? Et dico ex S.Th.vbi suprà, quòd quātū ad creaturas rationales,si loquamur de maledictione indicatiua,qua.s.malū alteri⁹ refertur, est idē qđ detractio,intellige si malū illud sit culpę,& nō pœnę:qa nō est detractio:si dico,ille est infirmus:nec peccatū:vnde eodē modo est licita,vel illicita,sicut & detractio.Sed de ista hic nō intēdimus. Si verò loquamur de imperatiua,& optatiua,eodē modo vtraq; est licita vel illicita: qa facere aliqd, & velle illud,se cōsequuntur in bonitate vel malitia. Vñ vtraq; est licita,si imperetur, vel optet malū p accidēs, id est,sub ratiōe alicuius boni eo modo, quo in §.priore dictum est:& vtraq; illicita,si imperetur,vel optet malū p se quasi ipsum malū intēdēdo. Adde illud S.Tho.ꝙ velle & facere se cōsequūtur in bonitate vel malitia,esse verū,nisi illud facere spectet ad publicā potestatem:quia licet mihi optare ad bonū mortē alicuius,quā tamē mihi nō licet imperare,vel inferre. Adde etiā specialiter de diabolo,scdm eū ibi ar.j.ꝙ ei⁹ naturā,cū bona sit à Deo, maledicere nō licet:culpa tamē eius est maledicenda, secūdùm illud Iob iij. Maledicāt ei,qui maledicūt diei. Nec obstat illud Ecclesiastici xxj.cū maledicit impius diabolū.s.propter culpā,maledicit ipse animā suā:quia intelligitur,ꝙ simili ratione ostendit se maledictione dignum. Quantū verò ad creaturas irratiōales,si maledicātur imperatiuè,vel optatiuè in ordine ad Deū,inquantū creaturę Dei,est peccatū blasphemiæ:in ordine verò ad creaturas rationales, dicit Sū.Ros. ꝙ nō licet eas maledicere nisi ex speciali Dei reuelatione. Sed ego dico,ꝙ est idē iudiciū sicut de maledictione rationaliū,secūdū mētē S.Th. ibi,licet hoc expresse nō dicat:qa tūc propriè creatura rationalis est, quę maledicit, vnde est licita, si sit ꝓpter bonū:illicita verò, si sit ꝓpter malū. Et ita tenet Alex.de Ales xxij.tracta.de maledictione.sed si maledicātur secūdū se est,vt dicit, vanū & otiosum,& cōsequēter illicitū:quātū verò ad Deū,planū est, ꝙ semper est illicita etiā indicatiua: qa ei nullū malū conuenit. Et de hoc suprà,Blasphemia.in prin.& §.vij.
3 ¶ Tertiò* quæritur, vtrū maledictio illicita sit peccatum mortale? Et dicit San.Tho.ij.ij.vbi s̄. art.iij.ꝙ maledictio sub ratiōe mali,tā imperatiua, quàm optatiua, secūdū suū genus est peccatū mortale:qa repugnat charitati,qua proximū diligētes volum⁹ ei bonū: vñ neq; maledici regnū Dei possidebūt.j.Cor.vj.& tātò grauius,quātò ꝑsona,cui maledicim⁹,magis amare,& reuereri tenemur. Vnde,qui maledixerit patri suo & matri, morte moriatur. Leui.xx. Cōtingit tñ,inquit,ꝙ aliquādo sit veniale,vel propter mali paruitatē, qđ qs imprecat: vel ꝓpter affectū ꝓferētis:dū ex leui motu,vel ludo, vel surreptione talia verba ꝓfert: qa peccata verborū ex affectu pēsantur. Quæ aūt sit pœna Deū publicè maledicentis, vide suprà, Blasphemia. §.vij.

¶ MALEFACTOR an possit fugere,vel se defendere: vide s̄. Accusatio. §.xvj.

DE MALEFICIO, & Maleficiatis.

1 *Maleficium quid, & quot modis sumatur.*
Diaboli scientia ad quid se extendat.
2 *Diaboli potestas quo ad corpora, & animas. & nu.3.*
4 *Diaboli uoluntas qualis.*
5 *Dæmoniacorum facta qualia.*
6 *Dæmones qualiter uexent homines circa copulam carnalem.*
7 *Maleficia quomodo possint auferri.*
8 *Maleficium unū an liceat tollere per aliud maleficiū. & nu.9.*

1 MALEFICIVM* à malefaciēdo dictū,vt ex ipso nomine patet, importat malum illatū alicui, & consequenter damnum iniustū: quia damnum iustè illatum non est malū simpliciter:licet sit malū illi vel illi. ¶ Igitur maleficiū tripliciter sumitur. ¶ Primò pro dāno iniusto voluntario rerū. ¶ Secundò pro dāno iniusto personæ:vt si quis vulneretur aut occidatur, & hoc similiter volūtariè: quia si nocumētū preter propositū inferatur: vt cū iudex ꝓpter imperitiā malè iudicat, vel de domo aliqd eiectū est quod nocuit,nō dicitur maleficiū,sed quasi maleficiū: Inst. de oblig. quę ex quasi deli.per totum. ¶ Tertiò pro damno iniusto personę illato à diabolo, quo quis secundùm vsum communē loquendi dicitur maleficiatus:quia illud dānum patitur : & maleficus,vel malefica dicitur, q illud dānum procurat fieri à diabolo pacto expresso, vel taci-

tacito interuenięte:& ad hoc tertiū maleficiū pertinet signum fœderis quod est inter diabolū & maleficū: quod signum etiā maleficiū dicitur:vt infixio gladij intra circulū, plumarū inuolutio,imago cerea cum acubus infixis, & huiusmodi. Ad hoc etiā maleficiū reducitur omnis diuinatio & incantatio siue alligatura:quia, vt patet xxvj.q.v.nec mirū.ad hoc pertinet sortilegiū,quod est diuinatio, & omnis incātatio. De isto aūt tertio maleficio solùm hæc intendo speculatiuè,declarādo quomodo fieri possit aut destrui. Ad cui⁹ intellectū oportet aliqua quærere de sciētia & potestate diaboli. ¶ Primò ergo quæritur,ad quid se extēdat sciētia diaboli? Et dico ex S.Tho.j.q.lxiiij. artic.j. ad quintū.& ij.dist.xviij.q.ij.ar.j.& iij.cōtra.c.cliiij. quòd dæmones tripliciter cognoscūt veritatē,scilicet p naturā, reuelationē,& experiētiā. Et per experientiā quidē præcipuè adducit dæmō hominū inclinationes & modos superādi illos, dicēte Cypria.ꝙ diabolus omnia tētandi genera insidiasq; deijciendi vsu ipso vetustatis edidicit. quod quomodo fiat, cū nō syllogizet,alibi aut dixi,aut Deo volente dicā. Per reuelationē autem cognoscit quantū Deo placuerit reuelāti. Per naturā verò, vt patet j.q.lxxxix.arti. iij.& q.cxix.art.v.& veri.q.xx.artic.iiij.& ij.cōtra.c.xcvij.à principio suæ creationis statim cognouerūt dæmones omnes species rerū creatarū à Deo p species inditas: & per similitudinē specierū statim quilibet eorū pōt omnia indiuidua sub vna specie cōtēta cognoscere distinctè, vt patet j.q.lvij.art.ij.& ij.dist.iij.q.iij.ar.iij.& ij.cōtra.c.xcviij. Ex quibus patet,ꝙ quilibet diabolus pfectè cognoscit virtutes omniū angelorū,& cœlorū,& stellarū,& volucrū,& animaliū, & piscīu,& arborū,& herbarū, & metallorū, & lapidum,& elementorū. vnde cognoscunt quæ hominib⁹
2 *quocūq; modo prodesse possunt,aut etiā obesse. ¶ Secūdò quærit,ad quid se extēdat diabolica potestas quātū ad motū corporū? Et ex S.Tho.j.q.cv.art.j.& q.cx.ar.ij.& iij. & iiij.q.cxiiij.& q.cxvij.& ij.distin.vij.q.iij.ar.j.& di. viij. q.j.& iij.cōtra.c.ciij.dico tria. ¶ Primū. Angeli mali, vt de bonis taceā,nō possunt naturaliter imprimere aliquā formā in aliquod susceptiuū. quod intellige primò de corporalib⁹, cuiusmodi sunt formæ substātiales & accidētia corporū. secus de spiritualibus:quia possunt illustrare phātasmata, imò & intellectū absolutè, licet nō ex suppositione sui iniqui finis:licet ibi nō sit propriè impressio leuis,sed cōfortatio:& secūdò intellige de formis habētibus esse p modū quietis. secus de habētibus esse per modū trāseūtis etiā corporalibus:quia possunt mouere localiter, & cōsequēter imprimere illā formā,ad quā sequitur motus localis violētus, quæ est quædā impressio nō durās. ¶ Secūdū. Angelis malis obediunt omnia corpora inferiora ad nutū quātū ad motū localē, vt probat S.Th.vbi s̄. ita ꝙ sicut anima humana se habet ad mouēdū vnū solū corpus sibi vnitū, ita illi spiritus tāquā eleuatiores se habēt ad mouēdū oīa inferiora: vt dicit Aug. excepto ꝙ nō possent mouere totā terrā aut vnū aliud elemētū, vt dicit S.Tho.q.xvj.ar. x.ad octauū.& in opus:quia hoc esset euertere ordinē naturæ. sed bene possent mouere turrim aut montē. ¶ Tertiū. Angelus malus naturaliter tāta celeritate moueri pōt vt in tēpore imperceptibili ab oriēte in occidētē, & à cęlo ad terrā, & ecōtrario, moueri possit, nullo medio pertransito, & etiā motu cōtinuo: cū suū moueri sit suū operari, quod est cōtactus rerū, circa quas mouet, eo modo quo mouetur nostra imaginatio, vt patet j.qō.liij.& in multis alijs locis. & cōsequēter pōt aliquod corpus celerrimè deferre. Ex his tribus sequitur, ꝙ Angelus malus facere pōt omnia quæ fieri possunt per motū localē:aut per applicationē virtutū actiuarū naturaliū: vt pluuias, vētos, & hmōi: & similiter cōdēsare aërē, & illū fugare, & in eo apparere in forma viri aut mulieris, vel bestię & hmōi, vt experiētię docēt, & sancti tradiderūt.
3 ¶* Tertiò quæritur, ad quid se extēdat diabolica potestas spāliter circa hominē quātū ad animā & corpus, & res, ac famā? Et dico multa, quæ habentur à S.Th. in diuersis locis j. allegādis. ¶ Primū. Boni angeli imprimere possunt in nostrū intellectū. ij.dist.lxxxv. sextū.j.ij.q.lxx.secūdo.ij.ij.qō.clxxij.primū.iij.c.cliij. sed hoc nō est imprimēdo lumē,sed cōfortādo. scdo vbi s̄. & veri.qō.ij.iij.c.tertiū. angeli verò mali nō pñt īprimere in intellectū nostrū: vt patet in locis præal. quod nō intelligitur absolutè: qa cū hoc cōsequat naturalē ꝓprietatē angelicā, cōuenit bonis & malis: sed intelligitur ex suppositione sui iniqui finis: qa cū intēdāt hominē decipere: cū hoc nō stat, ꝙ intēdāt eius lumē cōfortare: qa per hoc euadit deceptio: pñt aūt priuare hominē vsu rationis. j.ij.q.lxxx. ar.iij. qa scilicet pñt localiter mouere oēs humores hominis, & reducere ad caput: imò possent organa potētiarum sensitiuarū mouere & auferre de capite, si pmitteret. ¶ Secundū. Pōt dæmon nostrā immutare volūtatē, nō directè mouēdo, sed psuadēdo, & cōcitādo passiōes. j.q.iij.& j.ij. q.ix.ar.vj.ma.q.xvj.ar.xj. ¶ Tertiū. Tam boni quàm mali angeli agūt in nostra phātasmata, applicādo lumē suū, & ea ordinādo. ij.di.ij.& j.ij.q.lxxx.ar.ij. qđ angelus mal⁹ nō facit, vt homo illuminetur ad intelligēdū: sed vt sciat percipere dubitationes quas soluere nesciat: vt accidit in scrupulosis, q subtilissimè dubitāt, & ineptissimè errāt ac falluntur, nullū penè habentes lumē aut iudiciū intelligētes. ¶ Quartū. Dæmones ad aliquod peccatū hominē efficacissimè inclināt operando interius.s.in phantasiā & appetitū sensitiuū. j.ij.q.lxxx.ar.ij.ma.q.xvj.ar.ij. qđ itellige, qa pñt p motū spirituū, in qbus sunt phātasmata, reducere ad imaginationē illa phātasmata, q habēt allicere cōcupiscentiā, vel irascibilē cōcitare, & inclinare intellectū ad iudicādū, & nolētē ad volēdū qđ expedit ad perpetrādū peccatū. Et adde ꝙ spiritus, qui sunt in homine, pñt mouere, & p illos cōcupiscētiā excitare. Et similiter adde, ꝙ ēt p exteriora ad idē inducūt tripliciter. Primò exterius suadendo, sicut Christo tētator apparuit in forma humana loquēs, & aliquibus sanctis in forma iuuēcularū blādiētiū. Secūdò exteri⁹ aliqd ostēdēdo fictū, sicut Antonio ostēdit discū argēteū: & eūtibus ad ludū ostēdit viros & fœminas & solatia carnalia. aut aliquod verū, sicut ꝓcurare pōt, ꝙ ecclesiā adeūti occurrat mulier: aut videat, aut audiat aliquod lasciuū & turpe. Tertiò, aliquod corp⁹ exterius intus mittēdo: qa cū ad nutū possit corpora mouere localiter homine dormiēte, vel aliter, pōt in nostro stomacho dæmon ponere inflāmātia iræ aut cōcupiscētiæ: puta aromata, aut vinū, vel huiusmodi. ¶ Quintū. Dæmō pōt immutare oēs sensus hominis tam interiores quàm exteriores. j.q.iij.ar.iij. & iiij. veri.q.j.iij.q.xij.viij.po.q.vj.iij.decimūtertiū.ma.q.xvj.j. sextūdecimū. quod intellige vt ēt homo decipiatur aliter apphēdēdo quàm sit: qđ fieri posset multipliciter: primò per hoc, ꝙ diabolus ex aëre corpora format, ostēdēs q nō sunt: sicut aliquos terruit sub forma draconis: & monialis credidit se mādūcare lactucā, & erat corpus aëreū. Secūdò applicādo p modū localē quædā actiua naturalia, q hoc facere pñt, sicut secūdū S.Th. quędā herba fumigās facit trabes apparere serpētes. Tertiò reducēdo spūs, q sunt in homine ad phantasiā, & eā suo modo immutādo: vt patet in phreneticis, & arreptitijs, & insanis. Quartò per acrisiā vel

aorasiã,quæ est cæcitas,qua celantur nobis nõ omnia,sed
quædã:sicut oculi discipulorũ euntiũ in Emaus teneban-
tur,ne Iesum agnoscerẽt.& de hoc diffuse dixi feria secũ-
da Paschæ in aurea rosa.¶ Sextũ.Diabolus põt in corpus
humanũ inducere infirmitates:vt patuit in Iob.& intelli-
ge oẽs infirmitates inducibiles per corpora inferiora : qa
nouit virtutes omniũ eorũ,& eas potest corporibus huma
nis applicare.¶ Septimũ.Potest etiã nocere in rebus:vt pa
tuit in Iob,quẽ subitò accepta licẽtia rebus omnibus spo
liauit:& similiter in forma:quia põt sumere formã huma-
nã,& obloqui,& fingere casus,in qbus videãtur delinque
re:sicut permisit se inueniri sub lectulo cuiusdã sancti viri
4 in forma puellæ.¶* Quartò quæritur,quid appetat astuta
& iniqua diaboli volũtas?Et dico multa ex S.Tho.¶Pri-
mum.Liberũ arbitriũ dæmonũ obstinatũ est in malo,nec
reuerti potest ad bonũ.ma.q.xvj.ar.v.& veri.q.xxiiij.art.x.
vnde omnis motus liberi arbitrij eorũ est inordinatus. ve
ri.vbi s.ar.xj.quia scilicet omnia volũt in ordine ad suum
malũ finẽ:& in omnibꝰ quæ agũt propria volũtate peccãt
mortaliter.j.q.lxiiij.ij.quintũ.j.ij.q.lxxxix.articul.iiij.& ij.
dist.vij.¶ Secundũ.Dæmones fingũt se esse animas defun
ctorum,vt viuẽtes ducãt in errorẽ.j.q.lxxxix.viij.secũdũ.
q.cxvij.iiij.secundũ ma.q.xvj.arti.j.¶ Tertiũ. Et similiter
faciũt aliquas leuitates,vt faciãt se hominibus familiares,
quos decipere conantur.j.q.lxxxix.ar.iiij.tertiũ ma.lxxix.
ad quartũ.¶ Quartũ.Et similiter inuocati per mẽdacia &
vanas superstitiões aduenĩũt,vt homines talia credãt:po.
q.vj.ar.x.ad octauũ.¶ Quintũ.Et similiter alliciuntur di-
uersis generibus herbarũ,animaliũ,carminũ,& rituũ,vt si
gnis aliquorũ sibi placẽtiũ,nõ vt rebus.cxv.ar.v.ad tertiũ.
& po.q.vj.art.x.¶ Sextũ.Et similiter aduenĩũt ad inuoca-
tionẽ diuinæ virtutis:ne omnino credãtur exclusi à iusti-
tia diuina.po.q.vj.art.x.ad quintũ.¶ Septimũ.Et similiter
vocati sub certa cõstellatione,licet nõ subsint cœlis,tamẽ
adueniũt:& hoc vt decipiant & errare faciãt homines,vel
coacti à superioribus dæmonibus.j.q.cxv.art.v.& po.q.vj.
ar.x.& quolib.ij.q.vij.¶ Octauũ.Et similiter vocati à vir-
ginibus veniũt vt ducãt homines in opinionẽ suæ diuini
tatis,quasi emẽt munditiã:po.q.vj.art.x.ad quartũ.¶No-
num.Et similiter inuocati per necromãticos alligãt alios
inferiores aliquibus corporibus,puta annulis,vel ampul-
lis:vt patet ij.quolib.q.ij.art.j.& quolib.iij.q.j.arti.j.quod
ideo faciũt,vel quia odiunt illos,vel vt lucrẽtur necromã
ticos.vnde etiã superiores expellũt inferiores à corpore,
licet non ab anima:vt patet iij.q.xliij.ar.ij.ad tertiũ. quod
scilicet faciũt eadem ratione vt homines lucrẽtur,qui eos
ad hoc inuocãt,vel alios.¶Decimum.Et similiter plus ve
xant lunaticos in augmẽto lunæ,vt eã infamẽt.s.quasi ma
lam creaturã Dei.& rursus,quia tunc illorũ cerebrũ est ad
5 patiendũ dispositũ magis.¶* Quintò quæritur,quomodo
reddi possit ex præmissis,ratio eorum quæ fieri videmus
per homines diabolicos?Et dico eã reddi posse ex dictis
dæmonibus:ad quorũ intellectũ dico multa.¶ Primũ.Ho
mines diabolici,qui miranda operãtur virtute vel ope dia
bolica,omnes habẽt cũ diabolo expresse vel tacite pactũ,
secũdũ Aug.scilicet vt eis expresse inuocãtibus illũ,vel ta
cite,scilicet dum quędã faciũt,ad quorũ factionẽ cõsueuit
operari,ipse illis suffragetur,in quo pacto diabolus exp̃s
sè vel tacitè spõdet suffragiũ,& illi expresse vel tacite spõ
dẽt obsequiũ & famulatũ eius volũtati simpliciter,siue in
omnibus,aut quantũ ad aliquid.¶ Secũdum.Huiusmodi
effectus omnes,quantũ mihi occurrit,reduci videntur ad
quinq;:quia aut sunt primò diuinationes:aut secundò in-
firmitates:aut tertiò sanationes:aut quartò falsæ apparitio
nes:aut quintò effectus mirabiles,& iudicio vulgi impos
sibiles.¶ Tertiũ.Quantũ ad diuinationes dictũ est s. Di-
uinatio.quomodo possunt dæmones scire & docere futu
ra:p̃sentia aut occulta omnia norunt,aut noscere possunt,
secũdùm omnes Theologos,exceptis cordiũ cogitationi
bus:vnde sciũt omnia principiũ cõsilia,& tractatus homi
num,& corporũ dispositiões:& breuiter,exceptis cogita
tionibus,sciũt omnia,nisi à Deo prohibeãtur:sicut prohi
biti sunt secũdũ S.Tho.scrutari virginitatẽ beatæ Marię.
vnde sciũt de his omnibus diuinare,etiã de his quæ à præ
sentibus deriuentur,licet cõiecturaliter : sicut si sit deter-
minatũ esse in consilio alicuius regis,quẽ scit nõ esse leuẽ
neq; mutabilẽ,probabiliter enuntiat ꝙ tale bellũ erit.prę
sentia quoq; distãtia omnia similiter norũt:& quia subitò
mouẽtur,ea subitò nuntiãt.¶ Quartũ.Quantũ verò ad in
firmitates & sanationes,patet ꝙ sciunt omnia proficua &
nociua,& ea possunt subitò à lõgissimis partibus afferre,
& visibiliter & inuisibiliter locis opportunis applicare,nõ
solùm exterius,sed etiã interius inferendo per os dum ho
mo dormit,aut dũ putat se bibere,vel quid aliud sumere:
& hinc est,ꝙ vetula aut alio incantante sanãtur infirmita
tes:& malefico torquẽte imaginẽ,torquetur homo multũ
distans:quia hoc diabolus operatur ex pacto tacito vel ex
presso cũ prædictis.¶ Quintũ. Quãtũ verò ad apparitio-
nes,patet ꝙ per aẽris cõdẽsationẽ possunt quã voluerint
formã oculis ostendere,licet aliquãdo cogantur apparere
aliter quàm velint per diuinã prouidentiã. Vnde dicit S.
Th.super Iob,ꝙ frequẽter apparẽt in figuris bestiarũ,quę
designãt cõditiones eorũ ex prouidentia diuina.& ij.dist.
xxj.q.ij.ar.j.& ij.ij.q.clxv.arti.ij.ad tertiũ. & super Iob di-
cit,ꝙ tentaturus dęmon primos parẽtes nõ potuit quã vo
luit formã assumere,sed tantũ serpentis. Quantũ verò ad
effectus mirabiles:vt ꝙ qs euomat acus,clauos,pilos,ossa
magna,vel ꝙ plumæ sint ingeniosissimè cõsertæ,& huius
modi,patet,quomodo ista fieri possunt:quia aut istæ sunt
illusiones,ita ꝙ videntur ea quæ nõ sunt,siue per actiua na
turalia hoc efficiẽtia,siue per acrisiã,siue per aẽris cõdensa
tionẽ:aut si sunt vere res,ipse diabolus inuisibiliter huius
modi stomacho intulit,& inde visibiliter educit,nõ obstã
te,ꝙ videant ita magna:quia põt ea diuidere & integrare
saltẽ apparenter,cũ localiter huiusmodi corpora & partes
eorũ ad nutum moueãtur ab eo,& inuicẽ conglutinẽtur.
6 ¶* Sextò quæritur specialiter,quare,& quomodo dæmo
nes possunt vexare homines circa copulã carnalẽ?Et dicit
S.Tho.in iiij.dis.xxiiij.ar.ij.ad primũ,ꝙ potestas male-
ficiorũ permittitur dæmonibus à Deo in actu generatiuæ
potẽtiæ magis quàm in alijs:qa per eã peccatũ originale
trãsfunditur.Pet.aũt de Pal.in iiij.dicit,ꝙ hũc actũ seu co
pulã possunt multipliciter impedire.Primò ex hoc ꝙ pos
sunt motũ localẽ corporũ facere aut prohibere:vnde pos
sunt impedire corpora ne mutuò propinquẽt, directè vel
indirectè se interponẽdo assumpto corpore. Secũdò, qa
possunt ad factũ illud inflãmare vel infrigidare,adhibẽdo
occultè virtutes ad hoc validas. Tertiò,turbãdo imagina
tiuã & æstimatiuã,q̃ reddãt mulierẽ exosam. Quartò p̃hi-
bẽdo directè rigorẽ mẽbri,sicut & motũ localẽ cuiuscũq;
organi.Quintò,p̃hibẽdo missionẽ spirituũ ad mẽbra, in
quibus est virtus motiua,quasi intercludẽdo vias seminis,
ne descẽdat ad vasa generatiõis,vel ne ab eis recedat, vel
7 ne excidatur,aut ne emittatur.¶* Septimò quæritur, quõ
maleficia possint auferri?Et dico,ꝙ solùm tribus modis.
¶ Primò,diuina virtute:siue Deus immediatè soluat, siue

angelo vel homini det supnaturalẽ virtutẽ soluẽdi. & hoc
planũ est:& sic sancti viri & fideles destruũt aliqñ p oratio
nes & adiurationes.¶ Secũdò,virtute naturali angeli ma
li,si sit natura superior angelo malo authore maleficij:qa
angeli mali natura supiores p̃nt inferiores alligare & sol-
uere,siue expellere de corporibꝰ:& consequẽter remoue
re p̃nt actiua naturalia,per q̃ inferiores faciũt maleficia vel
nocumẽta in corporibꝰ maleficiatis.¶ Tertiò, virtute na
turali angeli boni, si sit natura supior angelo malo autho
re maleficij:qa nõ est de eo rõ minor quàm de angelo ma
lo superiore.Non aũt potest alio modo remoueri malefi
ciũ,si angelus author eiꝰ velit illud durare:quia si hoc fie
ri posset,esset maximè per hominẽ medicũ applicãtẽ acti
ua naturalia cõtraria ad sanandũ:quod tamẽ est impossibi
le: quia homo est minoris potestatis q̃ diabolꝰ, cui corpo
ra inferiora obediũt ad nutũ in motu locali: vñ diabolus
semp remouere potest actiua applicata ab homine,& con
seruare applicata à se in nocumẽto:si tamẽ diabolꝰ cessa-
ret à nocẽdo vel malefaciẽdo,& homo sciret actiua natu-
ralia,quibꝰ illud nocumentũ sanari põt,& ea posset appli
care,posset homo soluere maleficiũ.Et similiter si ad sanã
dũ nõ requirãtur aliqua actiua,posset homo soluere ma-
leficiũ destruẽdo signũ fœderis inter dæmonẽ & malefi-
cũ: quo scilicet durãte durat maleficiũ.quod tñ,si diabo-
lus nollet,homo facere nõ posset:quia nũquã posset tale
signũ inuenire:aut si inueniret,destruere:puta plumas cõ
8 glutinatas.¶* Octauò quærit,vtrũ licitũ sit vti opere dia-
boli in soluẽdis maleficijs, tollẽdo scilicet vnũ per aliud?
¶ Et dico primò,ꝙ vt s.in prin.huius ti.patuit,maleficiũ,
à quo maleficus dicitur,sumit dupliciter.primò pro iniu-
stò nocumento illato à diabolo ad reqsitionẽ malefici. &
secundò pro signo fœderis inter diabolũ & maleficũ:sicut
maleficium dicit imago,ad cuius torturã torquet malefi-
ciatus.¶ Dico secundò,ꝙ secũdùm S.Thom.ij.ij.q.xcij.su
perstitio est vitium oppositum religioni per excessum,in
quantũ diuinũ cultũ exhibet,vel cui nõ debet, vel eo mo
do quo nõ debet.Huius vitij sunt duæ species subalternę,
quarũ prima cõsistit in exhibẽdo diuinũ cultũ Deo vero
modo indebito.Secũdò verò in exhibendo cultũ diuinũ
ei,cui nõ debet.Et hæc diuiditur in tres alias species: qua
rum prima est idololatria.Secũda est diuinatiua: q̃ & ipsa
in multas species diuidit,vt j.Superstitio.§.iiij.Tertia est
obseruãtia:ad quam pertinet ars notoria,& omnes obser
uationes ordinatæ ad corporũ immutatiões,puta ad sani
tatẽ & ęgritudinẽ,id est,omnes incãtationes & ligaturæ.
¶ Dico tertiò,ꝙ gñaliter omnes diuinatores & incantato
res dicuntur malefici, & specialiter magi, vt patet in d.c.
nec mirũ.xxvj.q.v.¶ His præmissis ad quæstionẽ dico,ꝙ
licitè maleficiũ destrui potest per orationes & adiuratio
nes:vt patet ex dictis s. Adiuratio. §.iiij.Põt ẽt qlibet sciẽs
maleficiũ,id est,signũ fœderis p̃dictũ destruere,quicunq;
illud scit,si põt,diabolo scilicet nõ impediente: sed tamẽ
nulli licet hoc facere per aliud maleficiũ,id est,per aliquã
incãtationẽ vel obseruãtiã:quia hoc esset esse maleficũ,&
habere pactum cum diabolo.Similiter nulli licet aliquem
inducere ad soluendũ maleficiũ per maleficum:quia esset
inducere ad peccatũ.similiter nec licet vti parato soluere
per maleficiũ,vt patebit.¶ In hoc tamẽ sunt opiniones in
ter Summistas:quia cùm Sum.Ros.& Supple.sequẽtes do
ctrinam sanam S.Tho.Archidia.& aliorũ Theologorũ di
cunt aliquo pacto hoc non licere.Summa verò Ange. suo
more in determinando audax & periculosa,dicit hoc lici
tum esse,probãs authoritate Petri Aureo.& ratione:quia
malo alterius vtilicet ad bonum nostrum.& exẽplo,sicut
secũdùm August. licitè vtimur iuramẽto infidelis iurãtis
ĩ nomine Dei sui.& potest addi de parato fœnerari,à quo
licitè accipitur mutuum.¶ Sed ista opinio est nefanda,&
occasio infinitorum peccatorũ,& maximè cõferẽs ad dila
tandũ regnum diaboli:quod sic patet. Nam est cõtra legẽ
naturalẽ requirentẽ reuerentiã & fidẽ ad dominum suũ:
quia suo domino nõ est fidelis,qui ab eius inimico certã-
te cũ eo de statu,petit aut accipit auxiliũ,etiã parato auxi
liari:quia hoc pertinet ad habere amicitiam cum illo: cũ
naturale sit amare benefactorẽ.diabolus aũt est inimicus
Dei,quærens vsurpare sibi dominum mũdi,& volẽs ado-
rari vt Deus,secundũ Theologos,& scripturas,& experiẽ
tiã.Est etiã contra legẽ Dei:quia magi sunt malefici, & pa
rati exercere opera diaboli,cũ artẽ istã exerceant: & tñ di
citur Leu.xx.Anima quę declinauerit,id est, accesserit ad
magos & ariolos,ponã faciẽ meã contra illã,& interficiã
illã.¶ Est etiã cõtra ius canonicũ,quod nõ solũ p̃hibet ali
cui suadere vt talia faciat, sed ẽt ad domũ taliũ accedere.
nec mihi dubiũ,quin Aug. taliter determinãtẽ appellaret
apostatã à fide,qui in c.nõ obseruetis.xxvj.q.vij.enumera
tis multis speciebus diuinationum,& alligaturis,ac incan
tationibus,cõcludit, Qui has,scilicet obseruantias,& quas
cũq; diuinationes,obseruat,aut attẽdit,aut cõsentit obser
uantibus,& q talibus credũt,ad domũ eorũ eũtes, aut suis
domibus introducũt,& interrogãt,sciãt se fidem Christia
nã & baptismũ præuaricasse,& tanquã paganum & aposta
tantem,id est,retro abeuntem,& Dei inimicũ,irã Dei gra
uiter in æternũ incurrisse.hæc ibi. vbi nota nõ solũ p̃hi-
beri suasionẽ ad faciendũ maleficiũ, sed etiam cõsensum.
Est etiam contra iura ciuilia, quæ prohibẽt istos consule
re:vnde etiã iste compilator dicit infrà ti.Mathematicus.
ꝙ diuini ad limen alterius accedere nõ debent,aliàs con-
cremantur,nec aliquis eos suscipere seu cõsulere,aliàs de
portantur,& bona eorũ cõfiscãtur,& diuinator gladio vl
tore feritur, vt C.de malef.& mathem.l.nullꝰ.l.nemo & l.
culpa.Ecce ergo,ꝙ quãtumcunq; sint parati,nõ licet eorũ
operibus vti.¶ Est etiã ista opinio occasio inumerabiliũ
peccatorũ,qa aperit viã omnibus incãtationibꝰ, cũ vbiq;
sint viri & fœminæ parati incãtare,& soluere maleficia p
maleficia,& cõsequẽter multi currẽt ad huiusmodi, ĩ quo
diaboli regnũ cõsistit,quia adire huiusmodi est ab eo ex-
petere beneficia sanitatum.Ad authoritatem autem quam
iste adducit,dico,ꝙ ille Doctor nullꝰ est authoritatis,qa
fundauit multas falsas opiniões, vtpote cuius studiũ fuit
omnibꝰ cõtradicere.Ad rationem dico, ꝙ licitum est ma
lo alterius vti ad bonum nostrum,quando ipse actus, quo
vtimur,de se non importat aliquid illicitum,sicut Deꝰ li-
citè vtitur peccatis ad sui gloriã,ea permittẽdo & puniẽ-
do,& inde bona eliciendo,quia ea permittere, nõ est ali-
quid in se illicitum.Secus autem si ipse noster vsus esset ĩ
se illicitus,sicut parato occidere inimicum meũ non licet
mihi vti ad homicidium,quod cedit in bonum meũ,quia
ipse vsus est aliquid in se malus,id est cõsensus directus in
homicidium.Vnde San.Doctor in de ma.xiij.q.iiij.sic di-
cit,Aliud est cõsentire alicui in malitia, aliud est vti mali
tia alicuius ad bonũ.ille enĩ alicui in malitia cõsentit, cui
placet vt ille malitiã exerceat,& ad hoc fortè eũ inducit.
& hoc est semp peccatũ.vtitur autem malitia alterius,qui
hoc malum, quod alijs facit,retorquet ad aliquod bonũ.
hæc ille.Et ita est in proposito, tum quia ipse vsus est, cũ
accessit ad tales,quod iura prohibent:tum quia est cũ cõ-
sensu directo in aliquid,quod sine peccato fieri non põt,

& ideo est consensus in peccatū. Ad exēplum autem dico ꝙ nō est simile: quia in tali iuramēto ipse vsus est consensus in aliquid, quod de se nō est malū, & sine peccato fieri potest, id est, in hoc quòd ille dictū suū firmet iuramēto, licet ipse ex sua malitia hoc faciat eū peccato: sicut à simili dicit S. Th. quòd accipiens mutuū sub vsuris, nō dat occasionem vsurario vsuras accipiendi, sed mutuādi: ille autem sumit occasionē peccādi ex malitia sui cordis. Et ita patet rationem dissimilitudinis stare in hoc, ꝙ ibi directè cōsentitur in peccatū, non aūt hīc: vt patet ex verbis Aug. ad Publi. dicētis, ꝙ qui fide vtitur per falsos deos iurantis ad bonum, nō pacto illius se sociat qui per dęmonia iurauit: sed pacto ei⁹ bono, quo fidem seruauit. Et similiter ex verbis S. Th. ij. ij. q. lxxviij. art. iiij. dicētis, ꝙ accipiens mutuū sub vsuris nō cōsentit in peccatum vsurarij, sed vtitur eo, nec placet ei vsurarū acceptio, sed mutuatio, q̄ est bona. Vnde in iiij. dist. xxxiij. art. ij. ad tertiū, istam opinionem damnat. ¶ Nonò quæritur*, vtrū in dissoluendis maleficijs licitū sit vel tolerabile retūdere vana vanis, id est, aliquibus de se nō illicitis: vt dicit Hosti. in c. literæ vestrę. §. mulier. de frigid. & malef. Et pro solutione q̄stionis declaro qūo sit illicitum credere maleficis. & dico hoc non esse quasi sit illicitū credere, ꝙ malefico faciēte opera sua sequatur aliquis effect⁹, puta sanitatis: quia hoc aliquādo est verum ad sensum: sed peccatū est credere, ꝙ effectus, q̄ videntur, fiant à malefico virtute verborū suorū, aut eorū quæ facit, si talia sunt quę de sui natura nō sint nata sic effi cere: quia talia fiunt à diabolo mediāte aliquo pacto cum malefico. Et ista est mens Henr. de Gan. quolib. v. & similiter Sco. & patet idem xxvj. q. v. nec mirum. iungendo finē principio. & ibidem q. ij. illud. Ad quæstionē igit̄ dico, ꝙ illud dictum habet veritatem. Primò, quādo qs faceret illa vana, id est, indifferētia, & de se non illicita, credēs aut volēs experiri an per talia soluatur maleficium, nō ꝓ operationem diaboli, sed per eius cessationē ab operādo: vt pote qui habebat pactum cum malefico vt à vexādo desisteret, si fieret tale quid ablatiuū signi prioris: talia em̄ ali quando diabolus aliquibus reuelat, & deinde veniūt i notitiam hominū. Secūdò, quādo quis talia facit, nescięs esse illicita & peccata: quia tūc tolerari potest quasi nō mortaliter peccans: & credo istā fuisse mentē Host. Est autē falsum illud dictū, si quis talia indifferētia exerceat superstitiosę, quasi credens talibus eo modo quo & alijs incātationibus: quia omnia remedia vana non naturalia sunt illicita & pernicioſa. xxvj. q. ij. illud. & multo magis est falsum, si quis credat quidem talia vana esse vana: sed tñ ad exercitium talium diabolū cooperari ad solutionē maleficij.

1

MALITIA, est priuatio abstractiuè significata, à qua mal⁹ denominatur mal⁹: sicut mors est malitia corporis, à qua dicitur mortu⁹: & cæcitas, malitia oculi à qua dicitur cæcus. Diuiditur aūt malitia secundū priuationes formarū & perfectionū: sed tñ inquantum ex malitia dicimur peccare, malitia tripliciter dicitur. j. ij. q. lxxviij. arti. j. ad tertiū. & ma. q. iij, art. xij. ad octauū. ¶ Primò habitus vitiosus, ex quo qui peccat, ex malitia dicitur peccare. ¶ Secūdò dicitur malitia ipsa mali electio actualis. ¶ Et tertiò culpa præcedēs: sicut cùm quis ex inuidia impugnat gratiā fraternā. Sum. aūt Ange. dicit, ꝙ malitia dicitur primò habitus vitiosus. secundò, cōtēptus & abominatio spiritualiū. & tertiò, peccatū in spiritū sanctum. addens, ꝙ his duobus modis semper est mortale. secundùm S. Tho. ij. ij. q. xxxv. Sed quicquid sit de diuisione, q̄ ex dictis patet sustētabilis: tamē falsum est, ꝙ dicta abominatio semp sit peccatum mortale: vt ibi, arti. iij. ad secundum argumentum, cuius solutionem iste non vidit, sed solum corpus articuli. & de hoc suprà Acedia. §. j. in fine.

2

DE MANDATO, Mandatore, & Mandatario.

1 *Mandati quæ actio competat mandatori uel mandatario.*
2 *Mandatum quatenus se extendat.*
3 *Mandatum quando expiret.*
4 *Mandans delictum an puniatur pœnis statuti sicut committēs.*
5 *Mandans an teneatur de delicto post multum tempus cōmisso.*
6 *Mandans an teneatur de casu fortuito.*
7 *Mandatarius non seruans formam mandati an faciat aliquid ualidum.*

MANDATVM dicitur quasi manu datū, quia ꝓ alio ꝓpriè fiat: & Theologicè loquēdo est iusta facta de bono meliori, id est, ad quod quis nō obligatur ex necessitate: vt colligitur à S. Th. j. q. xcix. art. v. Sed loquēdo iuridicè, mandatum secūdum Azo. est officium, id est, obsequium seu ministeriū ab eo qui gratuitum gratis suscipit exhibēdum. vel clarius, est imperium, quo quis aliquid iubet ad satisfactionem suæ volūtatis: nulla data pecunia, vel alio, quæcūq; verba interueniant, quod ideo dicitur, quia si mādetur aliquid alicui ad satisfactionem seu vtilitatem eius cui mandatur, dicitur persuasio, & persuasor, non mandator: vt no. Bar. in l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur. Si autem data pecunia, aut non est circa delictum: & mandatarius dicitur locator, & mandans conductor, & non est mandatum propriè. aut est circa delictū: & sic mandatum accipiens dicitur assassinus, de quo in c. pro humani. de homic. li. vj. mādator verò est is, qui aliud mandat alicui, mandatarius verò est, qui mandatum suscipit adimplēdum. ¶ *Primò verò quæritur, vtrū inter mādatorem & mandatarium oritur actio? Et dico, ꝙ sic hinc inde. nam mandatori & eius hæredi contra mandatarium cum primò cogi nō posset, quòd reciperet mandatum, cōpetit actio mandati directa, inquantum mandatoris interfuit factum fuisse quod mādabatur. ff. eo. l. si verò. §. fi. & l. si mandato Titij. & rursus ipsi mandatario, qui mandatū suscepit, competit actio mandati contraria, si quas expensas fecit, vel impensas ratione mandati suscepti, inquantū non excesserit fines mandati. ff. eod. l. fi verò nō remunerādi. Si verò mandata excesserit, eas nō repetet actione mandati contraria, sed actione negotiorū gestorum, si vtiliter expendit, secundū Mar. l. x. & Accur. contra. prout legitur & not. Insti. eod. §. is qui. & ff. eod. l. sed Proculus. cum l. sequenti. & C. de neg. gest. l. fi. in glo. vlt. Si autem mandauit tibi fundum emere, & nōdū soluto pretio ages mecū mādati vt suscipiam obligationē qua teneris vēditori: qa & ego agere possum tecū vt cedas mihi actionē empti. ff. eo. l. si mandato meo. primo responso. vide etiam infrà §. vj. ¶ Secundò quæritur* in genere, quomodo obliget vel intelligatur mandatū? Et dico multa. ¶ Prmum. Si mandatū fiat posterius, nō denegat primo, nisi de eo faciat mētio nē. de offi. ord. graue. ¶ Secundū. Similiter si mandatū sit generale, nō plures nisi illicita. de verb. sig. super quibusdā & tantū valet quo ad oīa, quantum speciale quo ad q̄dam. de vo. & vo. re. magnæ §. rei. ¶ Tertiū. Si aūt mandatū sit speciale, derogat generali, ēt si de eo nō faciat mentionē. de rescri. pastoralis. secundū Ber. q̄ tñ in quatuor casibus fallit. Primò ī generali, quod effectū est speciale. de off. de leg. ex pte. Secundò, in priuilegijs, de resc. eū ordinē. Tertiò, q̄n res non est integra. & quartò in legatis. ff. de supel. leg. l. iiij. ¶ Quartū. Mandatū rei turpis, nullū est. ff. mād. l. ij. ¶ Quintum. Mandatū qualificatum, secundùm Pan. in c. *in c. de restit. spo. distribuitur in duo mādata: & si impleri non pōt in facto, seu in substantia, impleri debet in modo seu in qualitate. Ex quo infertur, ꝙ si duo mādātur, etiam data certa forma, licet non possint simul impleri, debet tamen fieri quod pōt: & valebit actū. facit quod no. per glo. & Docto. in c. cōstituimus. de rescrip. ¶ Tertiò quæritur, 3 *quando expiret mandatū? Et dicūt quidā tam mandatum quàm præceptum finiri morte mandantis & præcipientis, si nominibus expressis scribātur, secūdū Ioan. Andr. xiiij. q. j. quod præcipitur. Alij verò dicunt, ꝙ præceptū non præcipitat mors præcipientis: mandatū autē mādatore cadente cadit: vt no. de rescrip. eam te. & c. in his. de verb. signif. Sed cōmuniter Docto. tenent in c. gratum. & in c. relatū. de offi. deleg. ꝙ re integra expirat mandatū morte mādatoris. C. manda. l. mandatum. aliàs non. Quomodo aūt res dicatur integra: vide ibi per Docto. Sed prædicta intellige de præcepto & mādato iurisdictionali, id est, quo datur iurisdictio ad aliquid exequendū circa aliquā causam. ar. d. c. gratū & c. relatū. nō autē de obligatiuo præcise, quo qs obligatur ad aliquid faciendū, puta ieiunādum: quia talia præcepta expirant morte præcipientis, nisi fiant per modum cōstitutionis: vt cōsuetudo interpretatur. ¶ Quartò 4 quæritur,* vtrū mandans delictum, includatur sub dispositione iuris, vel statuti puniētis eū qui fecerit tale delictū? Et Pan. in c. mulieres. de sen. excō. sic distinguit. Nam aut verba scripta sunt in rē: puta, dicit ius siue statutū, Pro homicidio imponatur talis pœna: & sic includitur ex ꝓpria 6 significatione verborū: & de homicidio, quod mādauit, tenetur. l. hęc verba. ff. de all. & l. aut q aliter. §. hæc verba. ff. quod vi aut clam. & vtrobiq; per Bar. & p Cy. in l. nō ideo minus. C. de accu. Aut verba sunt scripta in personā: vt qa dicitur, si quis cōmiserit homicidiū, punitur tali pœna: & sic si cōmittit per instrumētum quod necessariò operatur necessitate facti, sicut mittēs sagittā: vel necessitate iuris, sicut q̄n procurator, vel subdito aliquid mandatur licitū: sic includitur mādās: quia ipse vere facit: quoniā actus attribuitur principio. & facit l. itē Mela. §. j. ff. ad l. Aquil. & pro hoc text. in l. si pater. in fin. ff. de manu. vin. & l. iij. §. si procurator. ff. quod quisq; iur. Vnde si statutū punit, ꝓponentē exceptionē cōtra instrumētū: mandans procuratori proponere, tenetur pœna statuti. Si verò instrumentū per quod explicatur, operatur volūtate propria, nō necessitate facti, vel iuris: puta, quia mādauit delictū cōmitti, & mādatarius nō tenetur obedire: tūc in dispositione iuris cōis mādator cōprehēditur, nō ex propria significatione, sed iuris interpretatione: quod vult parū interesse, vel ꝓ se vel per aliū facere: vt dicit tex. in l. j. §. deiecisse. ff. de vi, & vi ar. sed nō habebit locū in statuto, ī quo fictio nō habet locū. l. iij. §. hæc verba. ff. de neg. gest. & hoc tene: licet Bal. ī d. l. nō ideo minus. aliter distinxerit. Distinguo tñ secūdū Bar. in l. oēs populi. ff. de iust. & iur. sic: nā aut statutū indulget, puta homicidæ remittatur certa pars pœnę: & sic comprehēditur: qa cessat odiū, & fauor est ampliādus. re. odia. lib. vj. aut punit: & tūc aut in pœna regulari, quæ nō multū exorbitat à iuris cōis dispositione: & sic includitur: qa tūc statutū debet interpretari secūdū ius cōe: vt in c. cū dilect⁹. de cōsue. no. Inn. in c. causam quæ. de rescr. & Bar. in d. l. oēs populi. qua quidē pœna ius cōe vult, vt cōprehēdat, vt dictū est. Exēplū. De iure cōi nō est expressa pœna: statutū exprimit pœnā, & loquit̄ de faciēte: & tūc includitur. Aut punit pœna irregulari, & quæ exorbitat à iure cōi: & sic nō includitur, sed habebit locū in casu suo. & hoc sensērūt Doc. antiqui in simili in l. quæcūq; q. C. de ser. fug. in il- 7 *la quæstione, nūquid masculinū cōcipiat fœminīnū: quod in odio regulari cōprehēditur: sed in irregulari, nō. Nec obst. prędictis c. mulieres. de sent. excō. in verbo, vere. q̄d innuere videtur, ꝙ nō interpretatiuè: qa illud v erū est secūdū Bar. in l. sed si vn⁹. ff. de iniu. in peccato, sed nō in pœna. Et ꝙ nō verè cōprehēdat, facit tex. vt famæ. de sen. exc. vbi, inquiēs, facere videātur: ergo interpretatiuè. Ad idē, de cle. pug. in duel. c. ij. vbi pugil verè homicida dicitur, & mādās nō, licet teneatur de homicidio. Itē qa text. ponit vt diuersa, facere, & mandare. di. 50. c. si qs viduā. & de homi. sicut dignū. Ergo in pœnis à iure cōi irregularibus, per statuta nō habebit locū, vbi fictio nō habet locum, vt dixi. Itē dic, ꝙ quo ad effectus naturales, q̄ ex ipso facto proueniūt, vel requirūtur, nunquā sunt paria, facere per se, vel per aliū. Et facit quod notat Bar. in d. §. deiecisse. vbi vult, ꝙ nō est idē, adulteriū facere per aliū, sicut per se. sed quo ad effectus ciuiles, qui cōsistunt in reprimēdis iniurijs, tenet q̄d s. dictū est: nisi q̄n ius punit aliquē q ꝓsonaliter fecerit: quia tunc non includitur in pœna faciēs per aliū. Et sic intellige & limita gl. in c. sciant cuncti. de elect. lib. vj. & iura in ea allegata. ¶ Quintò quæritur,* q̄d si quis mādauit de- 5 lictū, & mādatarius post multū tempus exequitur? Et concludit Inn. in c. ad audientiā. de homi. ꝙ tenetur, si non reuocauit expressè, vel tacitè: puta, quia fecit pacē cum inimico, vel parentelā. l. iij. §. fi. & ibi gl. & Bar. ff. de adimen. lega. & hoc sequitur Bal. in d. l. nō ideo minus. ¶ Sextò quæ- ritur,* vtrū mādās teneatur mādatario de casu fortuito? Et dicit Pan. in c. sicut. de iureiu. ꝙ agens actione mandati petit damna, quæ verisimiliter contingere potuissent: quasi mandans ea cogitare debuerit à principio, secundùm Inn. in d. c. sicut. & sic petit expēsas & dāna. ar. ff. de negot. gest. l. Nesennius. & sic dicit intelligēdā l. inter causas. §. nō omnia. & l. si quis alicui. §. impendia. ff. man. nisi dāna cōtigissent ex casu fortuito, qui verisimiliter nō fuisset cogitatus. d. §. nō omnia. Et hoc etiā tenet Ioan. And. in reg. dā nū. in mer. lib. vj. Sed Accur. dicit illū §. non omnia. de curialitate nō debere seruari: nec, secundū aliquos, de iure, si in casum fortuitū incidat, nō incursurus nisi propter impletionē mandati principaliter, vt vult Inn. in c. sicut. el. iij. de iureiur. Bart. aūt in l. seruus cōmunis. ff. de furt. videtur distinguere & concordare, vt prima opinio sit vera, si ambasiaria fuit procurata. Si verò non fuit procurata: tūc aut portabat res nō necessarias: vt puta, propter pompā duxerunt plures equos q̄ deberent, vel alias res: & tunc nō debet sibi emēdari: vt dil. seruus. §. quod verò. quia est quod eis imputetur. Si verò portabāt res necessarias: & tūc ista debēt eis emendari. f. si aliàs non erant perituræ naturaliter. l. cū duobus. §. damna. ff. eod. & d. §. quidam fagariam. Et ita dicit determinasse quendam solennē Doctorē. Et hoc tanquā æquissimū tene quo ad omnia necessaria: etiā si cum eis portassent superflua, modo nō fuerint causā perdēdi necessaria. Vnde omnia decide & determina sub hac maxima, ꝙ quicquid habeat, & aliās non abesset, mandatario ratione mandati etiā à casu sine omni sua culpa, reſarciendū est à mādatore. Et intellige prædicta in eo qui gratis suscipit mādatum: nam mādatum debet esse gratuitū. l. j. §. j. ff. manda. Vnde isti stipendiarij, qui pretio adducūtur ad bellū, agere nō possunt ad damna: quia nō sunt mādatarij, vt dictū est: similiter nec qui causa pietatis, vel parentelæ, & huiusmodi hoc faciūt. xxxij. q. iij. non inferēda. nec qui ex debito tenetur. ij. q. iij. si dominus. & c. Iulian⁹. Vide quod not. in d. l. Nesennius. & etiā s. Bellū primò. §. x. ¶ Septimò quæritur,* vtrum mandatarius non seruans formam

formam mandati, faciat aliquid validum? Et dico, ꝙ non: quia gesta contra formā mandati nulla sunt: & non solū quando fit expresse contra formā, sed etiā quādo fit præter & citra formam: quia quādo ad actum datur certa forma, paria sunt agere cōtra, præter, & citra illam. Pro quo 1 vide tex. cum glo. in c. si cui. de elect. lib. vj. & c. prudentiā. de officio deleg. & facit l. diligenter. in prin. ff. mandat. & not. Pan. in c. fi. de restit. spo. quod limita, vt ſ. Absolutio. iij. §. j. De mandatis Dei & ecclesiæ, vide infrà Præceptū per totum. Qui autem sint casus requirentes speciale mā datum, vide per glo. magnam in c. qui ad agendū. de proc. libro vj.

MANIFESTVM tripliciter præsumitur. ¶ Primò scilicet, vt est idē quod notoriū: & sic est id quod per confessionē, vel probationem legitimē notum fuerit, aut rei euidentia, quæ nulla possit tergiuersatione celari. de verb. sign. cùm olim. & ibi dicit glo. ꝙ propriè manifestū dicitur, qđ nō indiget ꝓbatione. ¶ Secundò, vt est species diuisa cōtra notoriū: & sic manifestum dicitur, quod sem per ex scientia & certo actore procedit possibile probari. C. de testa. l. hæredes. Sed intellige possibile probari sufficienter, sed nō per omnes, aut partē maiorē: quia esset no 2 torium. Vnde manifestum, secundū aliquos, dicitur quod probari potest de facili per multos testes, vt authores, sed non per tot, ꝙ fiat notoriū, quod probatione nō indiget. 3 Vel secundū Specu. est, quod patet pluribus, sed nō omnibus, sicut notorium omnibus patet. & not. in l. ciues. C. de appel. per Bal. & Butr. & intellige omnibus, id est, maiori 4 parti: & est idem cum priore dicto. & hoc modo intellige glo. iij. in fine. in c. constitutionē. de verb. sign. lib. vj. dicē tem, euidēs & manifestū est, cuius probatio est in euidēti & manifesto. quod intellige etiā si talis probatio colligat ex cōiecturis & verisimilibus præsumptionibus: pro quo est tex. in l. licet. ff. de leg. j. vbi dicitur, euidēs volūtas testa toris, quæ coniecturis elicitur. & Abb. Sicul. in c. j. de cler. nō re. manifestū aūt hoc modo aliquādo dicitur etiā occultū. C. de appel. l. eas. ga occultū dicitur, qđ quinq; sciūt. de pœ. dist. j. §. hæc aūt secreta. & glo. in c. manifesta. ij. q. j. ¶ Tertiò sumitur cōmuniter ad notorium & manifestum propriè: & sic manifestū est idem quod patens omnibus. s. vel aliquibus. Est aūt notandū secūdū Pan. in d. c. cū olim. ꝙ in dispositione, in qua fit simpliciter mentio de manife sto, ad sciēdū an debeamus accipere manifestum proprie, id est, vt distinguitur à notorio: considerare debemus ma teriam subiectam, vt no. in c. Rom. j. q. iij. & etiam vsum lo quendi. arg. c. quāuis. de verb. sign. Sed in dubio debemus capere propriè. ad quod l. non aliter. ff. de lega. iij. & in c. fin. de verb. sign. & maximè in pœnalibus.

DE MANVMISSIONE, ET MANVmissore, & Manumissis.

1 *Manumissio quid, qualiter & quando fiat.*
2 *Manumissio quemodo reuocetur.*
3 *Manumissio facta in fraudem creditorum non ualet.*
4 *Manumittere quis possit uel non possit.*
5 *Manumissor an possit in manumissione retinere aliquod seruitium spirituale.*
6 *Patronus quod ius habet in libertum.*
7 *Manumitti an possit, qui propter delictum incidit in seruitutē.*
9 *Manumissus ab ecclesia & priuato in quibus differant.*

MANVMISSIO à manu & missione dicta est, quasi emissio rei de manu, vel extra manū, quæ prius ma nu detinebatur: & in proposito sumitur à manu metapho rice dicta, id est, potestate, quā dominus habet in seruū: vn de manumissio est datio, seu collatio libertatis: manumissus verò dicitur seruus libertati donatus: Instit. de liberti. in prin. post quam donationē dicit libertus, id est, libertati donat⁹: manumissor verò est dominus donās libertatē, q deinde dicitur patronus. ¶ Primò verò quæritur,* quali ter & qñ fiat manumissio? Et dico, ꝙ fit multis modis. Ali quādo enim fit in ecclesia sub aspectu episcopi & plebis, de quo debet ad cautelā fieri scriptura. C. de his q in eccl. ma. l. j. de ser. non or. c. j. Aliqñ verò fit corā iudice: & dicit manumissio vindictæ: qa vindicta appellabatur virga prę toria, qua tangebantur à prætore qui manumittebantur. Instit. de liberti. §. in multis. & ibi gloss. & quidē si ad hoc fiat, vt manumissus ordinetur, potius corā ecclesiastico, ꝙ corā seculari iudice fieri debet. ar. de ser. nō or. c. j. Aliquā do fieri potest in secreto: vt dicēte domino, esto liber: vel inter amicos: vel per epistolā, vel per testamentū, aut quācunq; vltimā voluntatē: etiā diebus feriatis, tam de die, ꝙ de nocte: & à iudice in via, id est, nō pro tribunali sedēte. d. §. multis. & si fiat à principe, per solā voluntatē fieri po test. C. de com. ser. man. l. cū apud. Insuper serui fiunt libe ri aliter, quàm per manumissionem: vt §. Seruus. §. v.

¶ Secundò quæritur,* quo manumissio reuocatur? Et di co, ꝙ propter omnes causas, ex quib⁹ reuocatur donatio, de quibus ſ. Donatio. j. §. xij. in authen. vt liber. de cęte. §. illud. & de do. c. fi. ¶ Tertiò quæritur,* vtrū valeat manu missio facta in fraudē creditorū? Et dico, ꝙ non. C. qui ma numit. non poſſ. l. j. & Instit. ex qui. cau. ma. §. j. ¶ Quartò 4 queritur,* quis possit, vel nō possit manumittere? Et dico, ꝙ hoc potest dominus maior xx. annis, nisi careat aliàs ad ministratione, vt furiosus, & prodigus: minor verò xx. an nis manumittere nō potest inter viuos, nisi ex causa; & tūc si est maior xvij. ann. C. qui ma. non pos. l. si minor. *sed in* vltima volūtate potest, ex quo pōt testari, id est, post xiij. annū. C. eod. authen. *sed hodie*. Item episcopus potest ma numittere seruos ecclesiæ benemeritos. xij. q. ij. si quos. & alios nō benemeritos, dum tamē det eccl'iæ pro vno duos eiusdē meriti & pecul*ij*. xij. q. ij. episcopus qui mancipiū. quod intelligit Veruec. si de suis bonis proprijs, nō de rebus ecclesiæ. Itē potest manumittere causa miserationis. xij. q. ij. cū redēptor. quod quidam dicūt, posse intelligi de benemeritis. Sed tu intellige simpliciter: qa alia & alia ra tio manumissionis est pietas, & benemeritū esse, vt patet in d. c. cū redēptor. & d. c. episcop⁹. iūctis gl. Abbas aūt nō pōt manumittere seruū monasterij, nisi de cōsensu episco pi & monachorū. dist. liiij. Abbati. Intellige nisi sit consue tudo cōtraria. de his quæ fiunt à præl. c. nescitur. Intellige etiā de monasterijs nō exēptis. Itē seruus cōmunis pluriū manumitti pōt ab vno: sed manumissor alios seruare de bet indēnes. C. de com. ser. ma. l. j. Sū. aūt Ang. simpliciter cōcedit, ꝙ libertatem inter viuos dare potest, qui habet rerū suarū administrationē, & xviij. annū incœpit. allegās Instit. qui. ex cau. ma. nō lic. §. pe. sed *melius Sum. Ros.* & Suppl. post Arch. & Pis. hoc limitāt si faciat ex causa, vt eui tetur contradictio legum. ¶ Quintò quæritur, vtrum manumissor in manumissione possit aliquod spirituale seruitiū imponere, puta, ꝙ sibi dicat horas, & huiusmodi? Et dico, ꝙ sic: ita ꝙ si seruare noluerit, etiā si fuerit ordinat⁹, degradatur, & pristinæ seruituti subijcitur. de ser. non or. nullus. Et si objiciatur contra, argu. c. quæcunque. dist. liiij. vbi nō ordinātur qui manumittuntur, retento seruitio ali quo: dicit gl. in d. c. nullus. illud intelligi de obsequio tem porali, quod retinetur in eo qui manumittitur, nō ad ordi nes, sed vt laicus remaneat: non autē in eo qui manumitti tur ad

6 tur ad ordines. ¶ *Sextò quæritur, in quib⁹ cōsistit ius pa tronatus, quod patronus habet in libertum? Et dico, ꝙ in multis: vt no. in l. fi. C. de bo. lib. *in glo.* ¶ Primò scilicet vt non proponat turpē actionem aut exceptionem aduersus patronū. ¶ Secundò, vt ei reuerentiam exhibeat tam in fa ciendo quàm in nō faciēdo. ¶ Tertiò, debet illi præstare aliměta, si aliàs nō habet. ¶ Quartò, pōt eū in seruitutem reuocare ratione offensæ *in illum* cōmissæ. ¶ Quintò, ha bet ius succedēdi illi, scilicet liberto. nā libertus tenetur *illi* relinquere legitimā, quę est tertia pars suorū bonorū, si *in* bonis habet plus quàm centū aureos, & nullos habet liberos eū decedit. Si verò min⁹ quàm centum aureos ha bet in substātia, nō tenetur *ei* aliquid relinquere. quòd si mortu⁹ fuerit ab intestato, nullo liberorū relicto, succedit *in* totū, & nomine liberorum veniūt legitimi tantū: vt ſ. Liber. in prin. vide ſ. Hæreditas. j. §. iiij. vide etiam Instit. de succes. lib. § sed nostra cōstitutione. Ad quid aūt tene tur patronus *liberto* gloss. *in* §. *libertinorum*. Instit. de lib.
7 ¶ *Septimò quæritur, vtrum possit manumitti is, qui pro pter delictum incidit in seruitutem? Et dicit Pan. in c. ita
8 quorundā. de ludæis. ꝙ non, secundū Io. And. ¶ * Octauò quæritur, in quo differūt, manumissus ab ecclesia, & manu missus à priuato? Et dicit Host. ꝙ *in multis*. ¶ Primò, scili cet quia isti liberti ecclesiæ reuocantur *in* seruitutem pro pter operas nō præstitas. xij. q. ij. diaconi. quod Innoc. in c. de famulis. extrà, de ser. nō or. intelligit de impositis, non de alijs: quia ad ea nō tenentur: imò nec de impositis, nisi sint obsequia multùm necessaria, puta quia negant alimē ta: secⁿ de illis scilicet l bertis priuatorum. ſ. de lib. c. solo. ¶ Secūdò, quia istorū filij etiam nati post manumissionē obnoxij sunt ecclesiæ. xij. q. ij. de libertis. & c. liberti. *el ij*, secus in illis. C. de libert. l. j. & ij. ¶ Tertiò, quia isti tenentur ecclesiæ seruire, etiā si eis nulla opera sint ꝓposita. xij. q. ij. diaconi. in fi. & c. liberti. *el ij*. secus in illis. C. eo. d. l. j. & ij. & no. Inn. in d. c. de famulis. cōiunctis quæ not. secun dū Ray. in Sū. Cōfes. lib. iij. tit. xvij. q. xiiij. ¶ Quartò, quia isti si iniuriētur ecclesiæ, vel illā accusent, aut contra eā te stificētur, reuocātur in seruitutē, etiā si fuerint ordinati. di stin. liij. qui ex famulis. & in prædicto c. diaconi. & d. c. de famulis. ¶ Quintò, quia isti manumissi vt ordinētur, non possent de acquisitis quocunq; modo ad alios trāsmittere secūdū aliquos: quin poti⁹ omnia ad ecclesiā pertinebūt. sed veri⁹ est, vt hoc sit verū solùm, quādo in manumiss: ōe fuit dictū: aliàs etiā testamentū cōdere possunt de his quę acquisierūt. xij. q. iij. c. j. & ij. Et idē tenet Ray. Vl. & Host.

MARTYRIVM est idē quod testificatio Christianę veritatis aut doctrinæ: sicut & martyr Græcè, Latinè dicitur testis: a *el* quā testificationē secundū S. Th. *ij. ij.* q. cxxiiij. & Pet. de Pal. in iiij. di. xlix. tria requirūtur. ¶ Pri mò requiritur pœna quæcūq;: sed quæ est mors, vt ex qua sequitur mors. ¶ Et secūda causa. i. veritas fidei, vel opus virtutis, ita, ꝙ dicta pœna sustineatur pro cōfessione fidei, aut pro quocūq; bono opere faciēdo, vel peccato vitāndo. ¶ Et tertiò volūtas, vt volūtariè dicta pœna sustineat: licet innocentes sine vsu volūtatis fuerint martyres ex gratia: de quo, & de ꝓdictis omnibus vide S. Th. vbi ſ. ¶ Ex quo etiā in diuersis locis multa de martyrio & martyribus col liguntur. ¶ Nā martyr nō baptizatus, si resurgat, debet ba ptizari, Hebr. vj. col. iij. ¶ Et in martyrio fit plena absolu tio à pœna & culpa. iiij. dist. iiij. & ij, q. lxviij. Et martyres in tormentis percipiebant aliquid de gloria Dei: essentiā tamē diuinā non videbāt. veri. iiij. xiij. arti. iij. ad nonum. ¶ Et martyriū est opus maximæ perfectionis, nē secūdùm se, sed vt ꝓperatur à charitate, & eā ostēdit. ij. ij. vbi suprà. ¶ Et quo ad actum, id est, mortē, potest esse sine charitate: sed quo ad modū, id est, promptè & delectabiliter esse nō potest sine magna charitate. quolib. iiij. q. x. ¶ Et martyriū oblatum tolerari debet patiēter: sed quæri nō debet, cùm dari non debeat occasio agēdi iniustē. ij. ij. vbi ſ. arti. j. ad tertium. Sed intellige, ꝙ dicta occasio dari nō debet sine necessitate: secus ex necessitate, sicut licitum est indigen ti accipere mutuū ab vsurario, & mulieri pulchræ adire ec clesiam sub oculis lasciuorū, quos euitare nō potest. ¶ Et est martyriū de præcepto secūdùm præparationē animi. ij. ij. vbi suprà. & iiij. dist. xlix. quod dictū San. Bonauē. diffundit in iij. dist. xxxix. dicens: si adest necessitas aut amit tendi vitā aut iustitiā, quilibet tenetur magis dilecto Deo mori, quàm illo offenso viuere. Si quis etiam videt, ꝙ per suam mortem potest seruari fides vel iustitia, & persequu tio non est personalis, sed vniuersalis, tenetur de ꝓcepto mortem sustinere: sicut prælat⁹ quando videret, ꝙ ex sua fuga sequeretur dispēdium in fide vel iustitia in ecclesia, & similiter quilibet alius tenetur ex præcepto sustinere mortem: sicut fecit beat Tho. Cantuariēsis. Si verò adest solùm opportunitas manifestandi gloriā diuinam, & ædifi candi ecclesiam, martyrium est supererogationis, & nō ne cessitatis. Si verò homo daret se morti pro Christo eo, ꝙ vitam haberet exosam, mortaliter peccaret: quod itellige extra casum necessitatis: & quando non fieret principali ter pro Christo, sed pro vita effugienda.

MASCVLINVM concipit aliquādo fœminiū. ff. de verb. sig. l. j. ff. de pac. l. tres fratres. & de elec. c. gña li. lib. vj. sed distinguit, nā aut ipsum masculinū est adiectiuum, vt quicunq;, quisquis, quidam: & sic intelligit homo: vel persona, & concipit fœminiū in omni materia, in qua ratione, vel lege, aut statuto, vel vsu, nō est differētia inter virū & mulierē: quia tūc ad paria iudicātur: sicut ibi, ꝙ no ctu proiecerit nocēs de fenestra, soluat decē: venit ētiā mu lier. l. quicūq;. C. de ser. fugit. & sumitur significatū ex pa ritate delicti. secus si dicatur, quis pōt postulare in ætate xvij. annor. nec ibi intelligitur fœmina: quia in contrariū est edictū de postulādo, quo fœminę prohibētur postula re, laltē pro alijs. l. j. §. sexū. ff. de postul. & idē de esse ꝓcu ratorē *in iudicio*. l. fœminæ. ff. de ꝓcu. & idē ad esse testē iure ciuili Romanorū: vt in §. testis. Insti. de testa. etiam si exprimatur nomē cōmunis generis. vbi tamē numerus te stium nō adhibetur, duo sufficiunt. l. vbi numer⁹. ff. de te sti. & cōtinetur etiā mulier. Si verò masculinū est nomen appellatiuū, vt filius: tūc distinguo. Si enim de fauore agi tur, cōcipit: si de odio, nō concipit, vt not. in l. quicūq;. C. de ser. fugit. & in l. j. ff. de ver. sig. vbi ponit exceptiones: & ita cōmuniter dicitur secundū glo. in d. c. generali. vnde si dicitur, filius meis do tutorē: etiam filiæ veniūt. ff. de test. l. si ita. Ratio est, voluntas ex æquali affectione prouidēdi eis: sed ibi, filios meos exhæredo: fœminiū nō concipi tur. l. j. §. quæritur. ff. de vēt. in pos. mit. quia masculinū de se nō significat fœminiū, nec est ibi cōiectura ꝓbabilis, qua hoc cōcludatur, sed ibi est odiū exhæredationis, quod dictat significatū verbi nō extēdi, vt in reg. odia. li. vj. Sed hoc intellige, si verbū odiosum sit, platū ab homine, & sic intelligitur d. §. quæritur. sed si à lege profertur, siue sit odiosum, siue nō, fœmina cōtinetur. ff. de iu. om. iud. l. si qs id quod. patet in crimine læsę maiest. vbi ponit crimino sus cū filijs, vbi & filiæ comprehenduntur, licet mitius pu niantur. l. quisquis. C. ad leg. Iul. maie. Vnde indistinctē tā in odiosis quàm fauorabilibus, & neutris, Ioā. And. in d. c.

generali.dicit ſecundū Car.dicēdū, ꝙ maſculinū prolatū à lege cōprehēdit fœmininū, vt ꝓbatur ex c. ſi quis ſuadente.xvij.q.iiij.iūcto c.mulieres.de ſent.exc.niſi eadē vl' alia cōſtitutione excipiat fœmina.de elec.indēnitatib⁹. §.ſed cùm eos.Et licet Card.ſecundū aliquos intellexerit de lege puniēte aliquod delictū, tñ tu vniuerſaliter intellige, niſi vbi ratio,lex,vl' ſtatutū,vel cōſuetudo aliter ſentit de fœmina quàm de maſculo:niſi in materia cōtractuū: vt §. Emphyteuſis.in prin.ecōuerſo aūt fœmininū nō concipit maſculinū.l.ſi qs in fundi vocabulo.ff.de le.j.cum ibi no.

MATHEMATICI à Matheſis dicti dupliciter dicūtur,ſicut & matheſis:quia ſi ſcribat̄ mateſis ſine aſpiratiōe,& proferatur media longa, eſt idē qđ diuinatio, & matematici ſunt diuini.ſi vero ſcribat̄ cū aſpiratiōe,& proferatur media breui:ſic eſt quadriuiū,& mathematici ſunt quadriuiales,iuxta illud,Scire facit matheſis:ſed diuinare mateſis.De diuinis aūt vide §. Maleficiū.& j. Superſtitio.

DE MATRIMONIO PRIMO IN SE.

1 *Matrimonium quid.*
2 *Matrimonium à quo, quādo, & propter quid fuerit inſtitutū.*
3 *Matrimonij eſſentialia quæ ſint.*
4 *Copula carnis an ſit eſſentia matrimonij.*
5 *Matrimonium quotuplex ſit.*
6 *Vir & uxor an dicantur ante copulam.*

MATRIMONIVM dictum eſt quaſi matris muniū. i.officiū,vel matrē muniēs aut monēs,vel mē vni⁹, vel à matre & nato.iij.diſt.xxvij.vbi etiā patet, ꝙ magis à matre dicitur quàm à patre:quia ad eā magis quàm ad patrē pertinet:cū ſit facta propter hoc, & magis ſit officioſa circa prolē.& eſt matrimoniū,coniunctio legitima viri & mulieris,indiuiduā vitæ cōſuetudinē retinēs.xxvij.q.ij.c. j.extrà, de pſum.illud.& Inſti.de nup. §.ij.item Inſti.de patria poteſt.in prin.vbi ſecundū Ray.dicitur viri & mulieris,nō virorū & mulieris, nec viri & mulierū: qa nec vn⁹ vir plures vxores,nec vna mulier plures viros habere poteſt:licet aliquādo Deo diſpēſante vn⁹ habuerit plures.de quo j.Papa. §.xvij.Dicitur etiā cōiūctio.ſ.animorū, & matrimonialis,& indiuidua,&c.vel quia neuter ſine alterius conſenſu poteſt cōtinentiā profiteri,vel orationi vacare, 2 ſecundū Ray.nec ſe alteri copulare. Vel ſecundū Veruec. intelligitur de cōſummato inter fideles,quod ſeparari nō poteſt: matrimoniū aūt̄ infideliū nō eſt omnino firmū, niſi ratificetur per fidē Chriſti,ſecundū Sanc. Tho.in iiij. diſt.xxxix.ideo diſſolui poteſt: vt j.Matrimoniū.viij. impedimento x.& ſimiliter nō conſummatū inter fideles:vt
1 j.Matrimoniū.viij. §.xij part.iiij. ¶ *Primò verò quæritur, quid de matrimonio in ſe ſummariè tradiderit Sanct. Tho.Et dico, ꝙ ex iiij.diſt.xxvij.& j.ij.q.xxix. & alijs locis doctrinę ſuę ſummariè & concluſiuè præter ea quæ dicta ſunt §.Debitū,de actu cōiugali,& præter ea q̄ nō ſpectant ad hoc opus,colligūtur iſta. ¶ Matrimoniū formaliter & eſſentialiter eſt cōiūctio animorū & cōiugū relatio: & ratione eſſentiæ.i.cōiunctionis dicitur cōiugiū:ratione cauſæ.i.deſponſationis,vel cōſenſus,nuptiæ: ratione finis, id eſt,prolis,dicitur matrimoniū.Eſt aūt ſacramentū, etiam* 3 *ſi ſit ſecundū,tertiū, aut ſequēs:cuius forma ſunt verba exprimentia conſenſum: materia verò ſunt actus exteriores tantū:vnde dicti actus ſunt ſacramētū tantū: obligatio autē mutua eſt res & ſacramentū: effectus aūt eius ſunt tantùm res cōtenta:ſed vnio Chriſti ad eccleſiā eſt res ſignificata,nō cōtenta:& ſimiliter cōmiſtio carnalis, q̄ etiam eſt de ſecunda matrimonij perfectione,nō de prima. ¶ Cauſa prima matrimonij,eſt diuina virtus illud inſtituēs: inſtrumentalis aūt eſt cōſenſus, etiā in occulto expreſſus ꝓ verba vel nutus,in mutis, vel alia ſigna, vel ꝓ nō cōtradicere in deſpōſatione.Et ſi exprimatur cōſenſus ꝓ verba de futuro,nō facit matrimoniū, etiā addito iuramēto:imò nec addita copula carnali,niſi in foro eccleſiæ.ſimiliter nec ſi exprimatur ꝓ verba de præſenti:& ipſe mutu⁹ interior cōſenſus deſit:nec ſimiliter facit matrimonium cōſenſus ad tps. ¶ Quælibet pſona libera cōtrahere pōt ſine parentū cōſenſū,& religionē intrare:ſed nec cogi pōt ad matrimoniū filius à patre.licet poſſit inducere cām rationabilē:& tūc ad eius ꝓceptū obligatur ſicut ad cām. ¶ Poteſt autem quis cōtrahere ꝓ nūtiū vel ꝓcuratorē: ſed ſi ante alterius cōſenſum pœniteat,nō eſt matrimoniū,etiā in foro eccleſiæ,ſi ꝓbetur. ¶ Finis matrimonij per accidēs eſt ille, quē cōtrahēs intēdit,qui ſcilicet pōt eſſe bonus & malus:vt diuitiæ,pulchritudo, virt⁹, & huiuſmodi.finis verò ꝓ ſe principaliter vel primò eſt proles generāda & educāda:deinde vitatio fornicatiōis:mutuū obſequiū:fides & ſacramētū, & ꝓpter horū tria,quæ ſunt de eius rōne.ſ.fidē, prolē, & ſacramentū,excultatur actus eius,ne ſit malus ex hoc, ꝙ habet annexā iacturā ratiōis, & carnis tribulationē. ¶ Tribuit aūt matrimoniū tria remedia cōtra cōcupiſcētiā: primò reprimēdo eā per gratiā, quā cauſat:ſecūdò honeſtādo eā ꝓ bona ſua:tertiò explēdo actus eius, ꝓ quod dū ſatisfit ei in actu cōiugali, nō ita incitat ad alias corruptelas.Hæc ex illo.Ex qb⁹ patet, ꝙ matrimoniū eſt officiū naturæ ad generādū, & remediū cōtra cōcupiſcētiā, & ſacramētum:quod quomodo intelligat.ſ.ꝙ ſit ſacramētū, vide ipſum:qa diuerſimodè à Doct.hic aſſignatur forma, materia, & hmōi. ¶ Ex his tñ.ſ.ex hoc, ꝙ matrimonium eſt ſacramentū, infert Arch.poſt Pet. de Pal. ꝙ cōtrahere matrimoniū ꝓ verba de præſenti ei, qui eſt in mortali, tā viro quàm mulieri eſt mortale:imò videtur aliqñ ipſe Petr.tenere, ꝙ requiratʳ cōfeſſio:nec ſufficiat contritio ſola: vt in diſt.xvij.q.ij.& hoc ei adſcribit Sū. Ange.tū in rei veritate hoc nō tenet,vt patet ibi in fi.vbi dicit, ꝙ cōtritus cùm ſit iam Deo cōiūctus,nō peccat mortaliter miniſtrādo & ſuſcipiēdo ſacramētū.ſ.aliud ab euchariſtia.nec eſt verū, vt §.Cōfeſſ.j. §.ij.Euchariſtia.ij. §.vij. ¶ Secūdò quæritur,* 4 *à quo,& qñ,& propter qđ matrimoniū fuerit inſtitutum:Et quātū ad primū dico, ꝙ fuit inſtitutū primò à Deo dicēte,Creſcite,& multiplicamini.& deinde etiā fuit inſtitutū ab hoīb⁹ tenētib⁹ locū Dei.i.legiſlatoribus. ¶ Quātū verò ad ſecūdū dicit Th.in iiij.di.xxvj.ꝙ vt eſt in officiū generādi prolē, q̄ erat neceſſaria,etiā peccato nō exiſtēte,inſtitutū fuit à Deo, etiam ante peccatū Adæ, dicēte Gen.ij. Creſcite,&c.Sed vt eſt in remediū cōtra peccatū, iſtitutū fuit poſt peccatū tēpore legis naturæ:ſecūdū verò determinationē pſonarū cōtrahētiū, inſtitutū fuit in lege Moyſi:ſecūdū verò qđ eſt ſacramētū repræſentās cōiunctionē Chriſti & eccleſiæ,iſtitutū eſt in noua lege: & ſecūdū hoc eſt ſacramētū nouæ legis.hęc ex illo.De prima aūt & ſecūda inſtitutiōe.xxxij.q.ij. §.his ita.& extrà,de diuor.gaudemus. Quantū ỳò ad tertiū,patet ex dictis §.priore. ¶ Tertiò q̄ritur, quæ ſint de integritate ſeu ratiōe matrimonij, ſine q̄bus.ſ.eſſe nō pōt? Et dico ex S. Th. ꝙ ſunt multa: vt patet ex dictis. ¶ Primò enim requiritʳ legitimitas contrahere volētiū:quia aliquorū matrimonia ēt facta dirimunt̄ quā nulla,vt patebit. ¶ Secūdò cōſenſus mutu⁹. iiij.diſt. xxvij.q.j.arti.ij.q.iiij. ¶ Et tertiò, expreſſio conſequēs per verba de pſenti,vel æquialētia ſigna.ibi,quæſtiūcula ſecunda. ¶ Et quartò requirūtur bona matrimoniū excuſantia;quia ſunt de eius ratione.iiij.di.xxxj.q.j.ar.j.quæ ſecūdùm

dùm cundem & Rayn. & xxvij.q.ij.omne.ſunt tria, ſcilicet fides:ne ſcilicet cōiux cū alia vel cū alio miſceat̄ proles, ſcilicet vt amanter ſuſcipiatur,& religioſe educetur:& ſacramentū,ſcilicet vt matrimoniū nō ſeparetur. & hæc tria adeò ſunt ſubſtātialia cōiugio, ꝙ cōditio cōtra aliquod eōrū appoſita vitiat cōtractū matrimonij:extrà,de cōdi.app. c.ſi.& de hoc plenè j.Matrimoniū.iij. §.xj. ¶ Quārtò quæ-
4 *ritur,*vtrum concubitus, ſeu copula carnalis ſit de integritate matrimonij? Et dico,ſecūdùm S.Thom.& Richar. ꝙ duplex eſt matrimonij perfectio.prima ſcilicet eſſētialis, & ſecunda accidentalis:& quantum ad primam non eſt de eius integritate:quia ſine ea eſt ratum. eſt tamē de eius integritate quantum ad ſecundam:quia per eā matrimoniū efficitur conſummatū:ſicut puer per deductionē ad quantitatē perfectā efficitur vir cōſummatus, q tamē puer exiſtēs habebat totā ſuā perfectionē in eſſe primo, quę reſpicit hominis eſſentiam. ¶ Quintò quæritur,* quotuplex ſit*
5 *matrimonium? Et dico,ſecūdùm omnes, ꝙ eſt duplex,ſcilicet non conſummatum:quod ſcilicet factū eſt per verba de præſenti ſine copula:& cōſummatū per copulā. Primū, ſecūdū gl.in c.ex publico.de conuer.eōiu.ſignificat cōfor mitatem fidelis animæ ad Chriſtū:& in paradiſo eſt inſtitutum:ſecundū verò coniunctionē eccleſiæ ad Chriſtum per incarnationem,& vtrūq;,vel propriè nō cōſummatū, ſecūdū mentē Ray.eſt triplex:quorū primum dicitur legitimū,ſed nō ratum, vt quod legali tāctum inſtitutione, vel prouinciæ moribus inter infideles cōtrahitur: quod ideo dicitur non ratū:quia ſine fide dicente Aug.non eſt ratum coniugiū,quod ſine Deo eſt. Secundū verò eſt econuerſo ratum,ſed non legitimū, ſcilicet quod eſt inter fideles & legitimas perſonas,ſed ſine legitima ſolēnitate contractū. Tertium verò eſt legitimū,& ratū,quod ſcilicet inter fideles & legitimas perſonas & cum legitima ſolennitate contrahitur.probatur hæc diſt.xxviij.q.j. §.illud.& extrà,de di-*
6 *uor.quanto.& e.gaudemus. ¶ Sextò quæritur,* vtrum matrimonium nō cōſummatum denominet virū & vxorem, ſeu vtrū appellatione viri & vxoris veniāt ſpōſi, qui cōtraxerūt per verba de præſenti ſine copula? Et dicit Pan.in c. ex publico.de cōuer.coniug.per tex.illum, ꝙ appellat̄ōe viri & vxoris intelliguntur illi qui matrimonium conſummauerunt,non autem qui ſolùm contraxerūt per verba de præſenti.& ita ſe cōſuluiſſe Senis.Vnde quia ſtatuto cauebatur ibi, ꝙ vxore decedēte ſine filijs, maritus lucraretur dimidiā partē dotis, & puella quædā q̄ de preſenti cōtraxerat,incognita deceſſit:multi dicebāt, ꝙ ſponſus lucrari debeat mediam partem dotis:tum quia interueniente cō-*
7 *ſenſu de præſenti matrimonium dicitur,& cōiuges appellantur:quia cōſenſus matrimonium facit.xxvij. q.ij. ſufficiat.tum quia tales ſpōſi,id eſt,promiſsi, à ſpōdeo dici nō poſſunt:qa non eſt promiſſa,quę de preſenti cōtraxit.Sed in cōtrariū & pro opinione Pan.facit ſingulariter ille tex. d.c.ex publico.quia cū matrimonium conſummatū dicatur magis firmum in hac materia odioſa, vbi ſpōſa ſine cā perdit dimidiū dotis, debem⁹ intelligere verba in potiori ſignificato:arg. §.ſed quoties.Inſtit.de iur.nat. Item ex cōmuni vſu loquēdi ſpōſa nō amittit nomē ſpōſæ, niſi ſit cognita.Pro quo tex.in d.c.ex publico.ibi, à viro deſpōſata. Ad quod etiā facit, qa vbi in lege non exprimitur cauſa legis, eā cōiectari debemus,& ad eius limites reſtringere, & ampliare legis diſpoſitionē, iuxta theoricā doctorū in l. nō dubiū.C.de leg.Cauſa aūt deferēdi lucrū tale marito, nō potuit eſſe alia, niſi propter nimios ſumptus in ducendo vxorē ad domum:quæ cauſa ceſſat in ſpōſa nōdū tradu-*

cta ad domū viri.Nā ſi hoc lucrū cōtingeret propter affectū coniugalē,ſtatutū deciſſet conſimile lucrum vxori ex morte mariti.Vñ ſi lucrū pariter eſſet vtriq; cōmune, bene crederem, ꝙ ſub verbis ſtatuti cōprehēderētur ſpōſus & ſpōſa de præſenti nō cognita,& ſic intelligerē l.Deo nobis.C.de epiſ.& cler.ſicut,& generaliter comprehēdūtur in materia larga ſub nomine viri & vxoris ſpōſi de futuro: vt ſingulariter probatur in l nō ſine.C.de bo.quę lib. Cy. quoque in l.vnica.C.de rei vxo.actio. videtur tenere dictam opinionē Pan.addens tale ſtatutū eſſe Ferrariæ,& factū propter expēſas mariti in vxorē, etiā propter nuptias. & idem Salicetus in l.cū te.C.de do.ante nup.dicens ita ſe conſuluiſſe vnā cum multis apud Florentiā. Sed Bart.in l. nihil.ff.rerū amo.in terminis quęſtionis propoſitæ contrariū tenet, modò cōtractū fuerit matrimoniū per verba de præſenti, etiā ſi cū ea nō habitauerit.allegans ad hoc d. l.nihil.& idē videtur ſentire Bal.in l.Deo nobis.C.de epi. & cler.licet contrariū teneat in l.nō ſine.C. de bonis quæ lib.Ang.autem de Aretio Inſtit.de actio.dicit, ꝙ licet opinio Salicetі de mera ſubtilitate iuris ſit verior: tamē aliā partē gl.ordi.in l.ea quę.la ſecunda.ff.ad munici.& Bar.& Bal.ſaluaret in practica,potiſsimè ſecūdū quod ait Rapha. in d.l.nihil.ſciam maritus ante mortē vxoris cœperat ſuſtinere onera matrimonij in veſtibus,& alijs, vt docet experientia.Et quāuis iſta expēſa & damnū mariti nō ſit tātū, quātū lucrū eſſet dotis:tū integrā medietatē dotis lucrari & habere debet.ar.l.creditor. §.ſi inter maritū.ff.mand.Si aut ecōtrario poſſet cōtingere marito, ꝙ fructus dotis, vel etiā media pars eius nō ſufficeret ad onera matrimonij in choādi, ſiue iam inchoati,& copula carnali cōſummati.ar. c.ſalubriter.de vſu.& tñ ipſe debet ſuſtinere integra onera matrimonij.l. ꝓ oneribus.C.de iure do.Vnde hoc pendet à fortuna:& cōſequēter videtur maritus emiſſe iſtū caſum ſiue aliū.l.in vēditione.& l.ſi.ff.de actio.emp.& vēd. Si aūt maritus iā nō ſuſtinuit onera, vel parua attēta quātitate dotis:tūc eſſet magis dubiū an deberet lucrari partē dotis ex ſtatuto:qa ceſſat dicta ratio.& cōcludit Sum.Roſel.poſt multa hīc, ꝙ eā lucratur:& ſic eſt cōtra Sū.Ang.tenentē opinionem Pan.in ti.Ex.Ego aūt magis approbo opinionē Pan.& Cy.& Salic.& dico, ꝙ dictā partē non lucratur,qui matrimoniū non cōſummauit,etiā ſi iam fecit expēſas aliquas:quia aut ſunt donationes, de quibus dicēdum eſt vt §.Donatio.ij.Aut ſunt circa res extātes,puta veſtes,& iocalia,& huiuſmodi, q̄ penes eum remanebūt. Aut ſunt pene nullæ:& ſic nō æſtimādę. Quæ autē addūcit Sū. Roſ.in cōtrariū, nō ꝓcedūt:imò aſſumūtur falſa, vl' dubia: vt patet iſtuēti. ¶ Septimò q̄rit, vtrū ſpōſa de futuro dicatur maritata, quātū ad ſtatutū, dicēs, ꝙ mulier maritata non admittatur cū fratribus ad ſucceſſionē fratrū? Et dicit Pan.ſuper rub.de ſpon.ꝙ nō:quia ex quo agitur de odio, appellatione maritatæ non venit ſponſa.Secus ſi ageretur de fauore.Pro quo eſt tex.in l.non ſine.C.de bo.quæ libe. pro quo etiam vide glo.Inſti. de nup. §.ſi vxor.& idē Cy. in d.l.non ſine.& Iac.de Are.& Pet.*

RVRSVS DE Matrimonio,ij: quomodo contrahatur quantum ad verba abſolutè.

1 *Conſuetudo & ſtatutum differunt in matrimonijs.*
2 *Statutum laicorum an poſſit aliquid circa matrimonium.*
3 *Conſuetudo an poſſit aliquid circa matrimonium.*
4 *Conſuetudo loci mariti an uxoris debeat attendi.*
5 *Matrimonium per quid contrahatur principaliter.*
6 *Cōſenſus partium in matrimonio an debeat præſtari ſimul & eodem tempore.*

Matrim

7 Matrimonij consensus an debeat necessariò exprimi per verba in ualentibus loqui.
8 Consensus signa quomodo cognoscantur.
9 Consensum quæ uerba probent.
10 Matrimonium ex quibus uerbis colligatur. usq; ad nu. 14.
15 Sponsalia de futuro si sequatur copula, an sit matrimonium.
16 Sponsalia de futuro quãdo transeant in matrimonium absq; copula carnali.
17 Matrimonium cõtrahentes sine iuris solẽnitatibus quas pœnas incurrant.

MATRIMONIVM secundò, cõsiderari potest quãtũ
ad modum quo contrahitur, quod dupliciter cõtin
git, scilicet quantum ad verba, & signa, quæ in foro causarũ
consideratur: & quãtũ ad intentionẽ, quæ attenditur in fo
ro animæ. & vtroq; modo cõtingit dupliciter, scilicet pu-
rè siue absolutè, & sub conditione. Nunc igitur considere
mus de eo quo contrahitur quãtum ad verba & absolutè.
1 Primum autem quæritur,* vtrum in disponendo de cõtra
ctu matrimonij, sit differentia inter statutũ laicorũ, & con
suetudinem regionis? Et dico, ꝙ sic de mẽte Pan. in c.j. de
spon. quia circa matrimonium statutũ laicorum est nullũ:
quia materia non pertinet ad eos. Secus de consuetudine:
quia in ea interuenit consensus episcopi & clericorũ. Vn-
de dicit Feder. ꝙ leges & statuta laicorum circa matrimo
nium nullius sunt momenti, quia hæc materia non est de
2 foro seculari, nisi vt in §. seq. ¶ Secundò quæritur,* vtrum
patriæ statutũ possit aliquid disponere circa modũ cõtra-
hẽdi matrimoniũ? Et iuxta Pan. in c.j. de spon. Domi. Ant.
distinguit. Nam aut disponit circa substantialia matrimo-
nij, puta inualidando cõtractũ, aut personas: & non valet:
vt in d.c.j. de spon. & idem dic si habilitaret inhabiles. Aut
disponit circa pœnam erga substantialia: quod si facit im-
ponẽdo pœnã de nouo: sic inferẽdo damnũ, non tenet: vt
disputat Io. And. in c. statutum. de hære. lib. vj. puta si dispo
nit, ꝙ contrahens cum filiofamilias sine cõsensu patris, in
currat certam pœnam: aut, ꝙ contrahens cũ minore xxv.
annis, nisi præsentibus agnatis, similiter certã pœnã incur
rat: quia intimidatur matrimonium, quod liberũ esse de-
bet. de spon. cum locum. Et hæc opinio Pan. magis placet.
& est cõmunior quàm opinio Gas. de Cal. dicentis in c. ij.
de clan. despõ. hoc casu valere statutũ. de quo vide in d.c.
j. per do. Io. Ant. de sancto Geor. Si verò imponit pœnam
auferẽdo lucrũ, quod lex secularis attulerat, valet secũdũ
eundem d. Anto. & hoc sequẽdo gl. ordinariã Io. Andr. in
c. cũ secundũ leges. de hæret. lib. vj. Sed tamen Pano. plus
placet gl. in c. de puellis. xxxvj. q. ij. quæ tenet contrarium.
& idem sentit Fede. cons. xxxv. vbi tenet, ꝙ generaliter sta
tuta laicorum circa matrimonium sunt nulla: quia hæc ma
teria non est de foro seculari, sed ecclesiastico: vt in c. tuã.
de ordi. cog. & facit quod no. Bar. in l. Titia. ff. solu. mat. &
per Doct. in c. fi. de secun. nup. Si verò disponit non circa
substantialia matrimonij, sed circa depẽdentia, puta circa
dotẽ, valet, secundùm Inn. arg. c. Raynutius. de testa. Si ve
rò disponit circa solennitatẽ, dicit domi. Ant. valere statu
tum, & peccare non seruantes. sed Pan. dicit, ꝙ docto. lo-
quuntur non de tali statuto laicorum, quod nõ valet: quia
materia nõ pertinet ad eos. sed de cõsuetudine patriæ, q̃
valet, cũ interueniat consensus episcopi & clericorũ: vnde
illam non seruantes, saltem quãdo est talis, ꝙ ex eius præte
ritione ecclesia reddatur incerta de contractu, peccãt mor
taliter. Et sic intellige dicta Docto. in d.c.j. & ita dictũ Pa-
nor. tenet Sũ. Ros. indistinctè, & benè: licet Sum. Ang. ve-
lit concordare, dicens Pan. dicere verum in solẽnitatibus
nihil facientibus ad honestatem matrimonij. Do. aũt An-
to. & Bar. & Bal. in facientibus ad hæc: quia ista distinctio
non euacuat rationem Pan. & si euacuat, potius dicẽdum
erat econtrario, quòd laici disponere possunt circa solen-
nitates matrimonij nihil faciẽtes, vel attinẽtes ad eius ho
nestatem & certitudinem, sed solùm ad aliquid vtile bo-
no cõmuni: puta ad repræhensionẽ pomparum, vel huius
modi: non autem circa facientes ad illa, scilicet honestatẽ
& certitudinẽ matrimonij: alioquin possent disponere, ꝙ
non contraheretur coram testibus, quod ad eius certitudi
nem, vel coram propinquis, ad eius pertinet honestatẽ: ni
si daretur alia distinctio, ꝙ in istis possunt statuere solũ in
fauorem. quod tamen nõ est verum: quia sic etiã statuẽdo
possent minuere libertatem matrimonij. Est tamen notã-
dum, ꝙ licet sponsalia & matrimonium in c. cùm haberet.
de eo qui duxit in matrimonium. æquiparentur: quod ve-
rum est quantum ad dispositionem: tamen quãtum ad pœ
nam dispositam circa contractum matrimonij, dicit gloss.
cõmuniter approbata in cle. eos. in verb. cõtrahere. de cõ-
san. & affi. quòd non habet locum in spõsalibus. Vide etiã
ad prædicta s. Lex. §. x. particula septima. ¶ Tertiò quæri
3 tur,* vtrum aliqua consuetudo possit aliquid circa matri-
monium? Et dicit Hostien. quòd si est approbata per papã
ne matrimonium contrahatur, & vt cõtractum separetur:
impedit & dirimit, in quibuscunq; casibus hoc posset face
re canonica constitutio. de cog. spi. c.j. & c. super eo. de cõ
san. & affin. c. q̃d dilectio. qa approbatio papæ habet vim
constitutionis. Sed si ipsa nec approbata nec reprobata sit:
tũc ad euitandũ scandalum impedit, sed nõ dirimit. Et idẽ
Ber. & Inno. Sed Pan. in c. super eo. de cognat. spi. sic distin
guit: Aut enim cõsuetudo habilitat aliàs inhabiles per ius
canonicum: puta, ꝙ contrahatur in secundo, vel tertio gra
du cõsanguinitatis, & huiusmodi: & sic nõ valet, vt proba
tur in d.c. super eo. secundùm veram significationem, iun
cto c. quod super his. de consang. & affi. quod etiam tenet
Hostien. ꝙ sit irrationabilis. Ex quo infero, quòd cõsuetu
do non approbata per papã, tollere nõ potest impedimẽ-
tũ publicæ honestatis: cùm non valeat consuetudo contra
honestatem ecclesię. de vita & ho. cle. cũ decorẽ. Aut solũ
inhabilitat aliàs habiles: vt in filijs duorũ compatrũ, per
quorum neutrum ventum est ad cognationem spiritualẽ:
& tunc valet, vt non contrahatur. facit ver. cæterum. d.c. su
per eo. & c. olim. de cleric. coniu. Aut nõ solùm inhabili-
tat, vt non contrahatur, sed etiam habet vt dissoluatur ad
tempus: & sic valet, vt voluit Innoc. quia peccauerunt con
temnendo cõsuetudinẽ patriæ. xxx. q. v. aliter. Aut inhabi
litat sic, vt contractum dissoluatur in perpetuum: tũc si est
approbata per papam, saltem tacitè, valet: vt probatur in
d.c. super eo. secundùm lecturam Host. Sed si de approba-
tione papæ non apparet, tunc nõ valet, secundũ Host. ibi:
& propterea dicit casum d.c. nõ extendendum: sed Panor.
contrarium tenuit, vbi scandalũ concurrit: quia sicut papa
potest ius diuinũ ĩterpretari, & addere, & minuere, vt no.
Inno. in c. quæ in ecclesiarum. de consti. ita ꝙ cõsuetudo,
vt tenet idẽ Inno. in c. fi. de consue. & notabis, inquit, glo.
scilicet gloss. magnam in d.c. super eo. quæ vult, quòd vbi
esset consuetudo, quòd nõ cõtraheretur in quinto gradu:
si ex contractu generatur scãdalũ, non valet matrimoniũ:
licet c. nõ debet. de consang. & affi. hoc permittat. Et põt
esse duplex ratio. Primò, quia hæc cõsuetudo cõcurrit cũ
iure antiquo, nec cẽsetur sublata per ius nouũ: ex quo per
illud nõ reprobatur, & concurrit secum scandalum. & hac
rationem sentit glo. Secundò, quia consuetudo continẽs
in se

in se scãdalum ex præteritione potest inhabilitare aliàs
habiles: sed vbi à principio nullũ fuisset impedimentũ, so
lum scandalũ superueniẽs nõ potest matrimoniũ dissol-
uere: vt dicit d. gl. quia propter scandalũ est recedendum
à veritate iuris diuini: vt in c. ij. de noui ope. nun. & regu-
la, qui scandalizauerit. de re iudi. Et ideo concorditer ad
Pan. & d. glo. Ant. de But. in d.c. super eo. dicit ꝙ cõsuetu-
do habẽs cõcursum iuris antiqui, dirimit in perpetuũ in-
teruenięte scãdalo nisi dirimatur. Et similiter si nouo iu-
re, vel à Papa approbat, licet nõ habeat dictũ cõcursum. Si
verò nõ habet cõcursum iuris antiq vel noui, aut appro-
bationẽ Papæ, nõ potest creare nouũ impedimentũ ad di
rimendum perpetuo. hęc ille. Ex quibus patet, ꝙ Pan. ap-
probat glo. cui cõsonat dom. Ant. Sed idem Panor. vlte-
rius vult, ꝙ scandalum cũ impedimẽto consuetudinis di-
rimat perpetuo, etiã sine cõcursu iuris. quod nõ est verũ,
nisi Papa tacitè approbaret sciẽdo & tolerãdo: quia, vt pa
tuit s. Consuetudo. §. iij. & x. cõsuetudo nõ habet vim le-
gis, nisi ex volũtate potentis in illa re legẽ cõdere. quod
in proposito est solus Papa. Vide etiã q̃d no. Pan. post gl.
in c. quod super. de cõsang. opi. tamen Host. quam Asten.
dicit cõmuniorẽ, videtur esse clauis, & maxima ad decidẽ
4 das huiusmodi quęstiones. ¶ Quartò* quęritur, quę con-
suetudo attendi debet, vbi est diuersa mariti & vxoris? Et
dicit Pan. in d.c.j. de spon. ꝙ aut cõsuetudo disponit super
solennitate contrahendi, & debet semper seruari ea, quæ
est patriæ, vbi matrimoniũ contrahitur, etiã si ambo con-
trahentes sint forenses: quia nõ debẽt peregrini patrię cõ
suetudinem violare cũ scãdalo aliorũ. viij. dist. quæ con-
tra. Aut disponit consuetudo, vel statutũ super executiõe
vel alijs obseruãdis post contractum: & debet attendi cõ-
suetudo domicilij mariti l. fi. §. itẽ, rescripserunt. ff. ad mu
nici. Vnde animi destinatione matrimoniũ contractũ vi-
detur in domicilio mariti. arg. in c. Romana. §. contrahẽ-
tes. de foro cõpe. lib. vj. Vnde si cõsuetudo, vel statutũ do
micilij mariti habet, ꝙ si maritus superuiuens lucretur di-
midiam dotis, seruabitur ibi: licet in loco vbi fuit contra
ctum matrimoniũ sit alia consuetudo, vel statutum. Et hęc
sunt de mẽte Bar. in l. exigere. ff. de iud. Et idem sequitur
in effectu do. Ant. in d.c.j. de sponsa. dicens se putare, ꝙ si
maritus domiciliũ mutaret post contractũ matrimoniũ,
attenderetur consuetudo domicilij tempore cõtractus, &
non domicilij, vbi dissoluitur matrimoniũ: quia debet at
tendi locus, vbi orta est obligatio, & nõ vbi recipit purifi
cationẽ. Et per prędicta patet ad quęstionẽ, vtrũ iudex ec
clesiastic⁹ inhibere possit iudici laico, ne procedat ad pœ
nam cõtra eũ, qui cum filiafamilias cõtraxit sine cõsensu
patris contra statutũ? Refert enim Gemi. in c. statutũ. el j.
de hære. lib. vj. quæstionem istã disputatam Bononiæ: &
multos tenuisse ꝙ nõ. sed ipse tenet ibi ꝙ sic: & ꝙ statutũ
non valet. Et facit quod not. Panorm. in c.j. de spon. in si-
mili quæstione de mente Ioann. And. ꝙ non valent huius
modi statuta, ꝙ nõ cõtrahat quis cum puella ante xxv. an-
num sine cõsensu duorũ agnatorũ sub certa pœna: vel ꝙ
non contrahat sine pręsentia decem personarũ, & huius-
modi: quia per hoc intimidatur matrimoniũ, quod debet
esse liberum: licet Gaspar. de Cal. tenuerit contrarium.
5 ¶ Quintò* quæritur, per quid matrimoniũ contrahatur
principaliter, an scilicet per cõsensum mutuũ verbis, aut
signis expressum? Et dico ꝙ sic, secundùm omnes doct. &
p c. tua nos. de spon. & sine cõsensu mutuo secundũ com-
muniter doct. nõ cõtrahitur, quo ad Deum & veritatem,
quicquid exterius fiat. xxvij. q. ij. sufficiat etiam si interue
niat copula carnalis. extrà. de spon. duo. tuas. & c. dudũ. &
de spon. si inter. & c. cũ apud. licet ecclesia in foro conten
tioso aliter quãdoq; iudicet: vt in c. is qui. de spon. ¶ Sex-
6 tò* quæritur, vtrũ requiratur necessario cõsensum præstari
simul eodem tẽpore? Et dicit Pan. in c. dilectus. de spon.
ꝙ sic de subtilitate iuris: quia dicit glo. in l. consensu. ff. de
act. & obli. & in l. j. de contrah. emp. ꝙ in contractibus, quæ
perficiuntur iure gentiũ, debẽt cõsensum simul pręstare.
& Spec. in tit. de spon. dicit, ꝙ respõsio alterius debet se-
qui immediate, per l. continuus actus. in princ. & l. j. ff. de
verb. oblig. Sed Host. in c. ex literis. de spon. quẽ sequitur
Io. And. dicit sufficere, ꝙ vnus cõsentiat per prius, & du-
ret in suo proposito, & postea alterius consensus accedat
ex post facto. & est verior opin. vt est tex. in d. l. j. §. si verò
præsens interrogauerit. vbi dicitur, ꝙ interuallum medij
tẽporis nõ vitiauit obligationẽ. Secus si in primo propo
sito nõ perseuerat: qa vera esset prima opinio, etiã si alter
postea cõsentiret. Et hoc tene indubitatè: quia sufficit, ꝙ
cõsensus vtriusq; pro eodẽ instanti concurrãt, etiã si dista
7 rent cõtrahentes. ¶ Septimò* quęritur, vtrũ necessariũ sit
cõsensum exprimi per verba, in his qui loqui possunt? Et
dico, ꝙ in hoc cõtractu necessaria sunt aliqua signa exp̃s-
siua cõsensus: nec sufficit solus cõsensus interior, secũdũ
Magi. Sen. & Pet. quia matrimoniũ est sacramentũ, & con
sequenter res sensibilis: & cõsequẽter in eo requiritur ali
quid exterius expressiuũ, nõ obstante, ꝙ contrahitur per
legitimũ viri, & mulieris cõsensum. de spon. tuę fraterni-
tatis. quia ille mutuus cõsensus intelligitur esse expressus:
quod nõ fit nisi per signa, quib⁹ eis innotescit ad inuicem.
Vnde, sicut dicit Pan. in c. tua nos. extrà eo. si vir ignoret
mẽtem mulieris, & ecõuerso, nõ est ibi cõsensus, id est, si-
mul assensus, sed dissensus, & separatus assensus. Est autẽ
cõueniens, ꝙ huiusmodi signa sint verba: quia cõuenien-
tius exprimũt cõceptus: imò in valentibus loqui, vt sunt
nõ muti, nec distãtes, verba sunt necessaria, secũdũ Suppl.
Sed in hoc nõ solùm sensit contra Sum. Ange. & Ros. sed
etiã cõtra omnes penè do. Theologos in iiij. dist. xxvij. &
Moderniores Canonistas: vt no. Pan. in d.c. tuæ. & Sũmi-
stas, q̃ sentiũt, ꝙ sunt necessaria verba, vel signa æquipol-
lentia. quod etiã patet: quia aliquãdo sufficit nõ cõtradi-
cere: vt cùm puella ex verecũdia tacẽs permittit se despõ-
sare cõsentientibus parẽtibus: quia ipsum nõ cõtradicere
est signũ sufficiens ad cõtrahendũ: vt patet in c. honorat.
iuncta gl. xxxij. q. ij. & ita sentit S. Tho. secũdũ quem etiã
scriptura sufficit: & Richar. & Archi. & Pis. & Host. & cõi-
ter Moderni, quos licet Sũ. Ang. limitet, si illi, pro quibus
cõtrahitur, aliquo signo annuant: tamen non est necesse:
quia ipsum tacere in tali casu est sensibile signũ sufficien
ter ostensiuum cõsensus: nisi aliud in contrariũ appareat.
Si tamen nullũ appareret signũ de consensu eius, nõ esset
pręsumẽdũ de matrimonio. Nec obstat prædictis d.c. tuę
fraternitatis. quod dicit verba reqri propter ecclesiã: qa
sicut patet ibi per gl. & summariũ, per verba intelligũtur
generaliter signa expressiua, in quibus verba tenẽt princi
8 patum. ¶ Octauò* quęritur, quomodo in dubio cognoscẽ
tur signa expressiua cõsensus de pręsenti? Et dico, ꝙ in fo
ro animæ recurrendũ est ad intentionẽ. Si verò de inten
tione cõstare nõ possit verè, vel pręsumptiuè: dicẽdũ est
ꝙ si aliqua verba pręcesserunt, dicta ab aliquo contrahen
tium, vel ab aliquo alio in eorũ pręsentia, significãtia con
sensum de pręsenti: & sic postea signa secuta sunt: sic secũ
dùm verba prędicta iudicabitur, & determinabitur de si-
gnis: vt puta si alter dixit, Ego te accipio in vxorẽ: & si tu

similiter consentis accipere me in virũ, bibe, vel annue capite, & huiusmodi: sic iudicabitur cõsensus de præsenti, & matrimoniũ, si illa biberit. Si ꝙ præcedẽtia verba denotant cõsensum de futuro: idẽ iudicabitur de signis. Si aũt nulla verba præcesserũt, nõ iudicabitur matrimoniũ esse, ex quo de intẽtiõe nõ cõstat, nec de verbis, nec de signis. tutius tamẽ est pro matrimonio præsumere: qa nullũ periculũ imminet: aliàs sic. quod Sum. Ang. indistinctè verum credit. Sed tu limita qñ speratur, ꝙ vterque assensum de nouo præstabit cõiugio: qa aliter inciderent pericula
9 magna, vt patet. ¶ Nond*quærit, quomodo in dubio cognoscẽtur verba, quãdo de intentione nõ cõstat? Et dico, ꝙ verborũ quædã sunt clara, quę demonstrant cõsensum de præsenti: vt eũ dicit quis, Accipio te in meã vxorem: & illa replicat, Et ego accipio te in meum virum, & similia. Quædã verba sunt dubia: & ꝙ his nota, ꝙ circa hoc sunt tres Theologi, scilicet Veruec. do. Ant. & Pan. nã Verue. dicit, ꝙ quãdo ly volo, cõiungitur infinitiuo verbi substãtiui, vt esset: vel verbi nõ significãtis actũ, sed relationẽ, vt habere seu tenere: tũc pro ly volo, exprimi debet volũtas potius cõcomitãs, quàm precedẽs. vnde præsumendũ est matrimoniũ esse cõtractũ. de spon. ex parte. presertim qñ precessit interrogatio: vt, vis me habere. adhuc expressius fit additur, de cætero volo. Secus autem si iungeretur infinitiuo significãti aliquẽ actũ, vt volo comedere aut bibere, aut te accipere, vel in te cõsentire tãquã in meã: qa importatur potius volũtas precedẽs, quàm cõcomitãs: vnde non erit matrimoniũ. Sed do. Anto. in c. ex literis. el j. de spon. ponit theoricã aliã in verbis: sed ean lẽ in sententia, dicẽs, ꝙ ly placet, & ly volo, denotãt tẽpus præsens: verbũ aũt infinitiuũ nihil perfectè significat: sed secũdũ precedẽtia verba determinabitur ad presens vel futurũ. Igitur si huic verbo placet, aut volo, addatur verbũ infinitiuũ denotans actũ nõ dependentẽ solùm à libera volũtate proferẽtis, nõ inducitur dispositio de presenti: vt volo tecũ contrahere, aut te despõsare: sed si denotat executionem actus, inducitur dispositio de presenti: vt volo te habere in vxorẽ: vl placet mihi te retinere pro vxore. & sic erit matrimoniũ: quia qui vult cõsequens, vult & antecedẽs. de offi. deleg. ꝓterea. & in c. prudentiã. Pan. aũt in c. ex parte. extrà eo. dicit fortius. s. ꝙ si verba tũc essent de futuro, quando importãt executionẽ, esse matrimoniũ: nã quãdo, inquit, in cõtractu verba proferũtur de presenti, indubiè cõtrahitur matrimoniũ illico: vt si dicat, accipio te in vxorẽ, & ecõuerso: vt in c. pen. extrà eo. Quando verò sonant in futurũ, si denotant principium actus, contrahuntur solùm sponsalia de futuro: vt promitto ꝙ te ducam in vxorẽ, vel me ducturũ talem: aut quid simile. & iste est casus c. de illis. extrà eo. Si verò denotãt executionẽ actus consummati, vel perfecti: vt, promitto & habebo te pro legitima vxore: & sic videtur quis de præsenti cõtrahere tacitè: qa nõ põt haberi pro vxore, nisi precesserit matrimoniũ, cuius executionẽ denotãt verba similia. Pro quo facit, quod notatur in c cũ M. de constit. vbi dicũt doctores, ꝙ si prębẽda, quę solùm canonico cõferri solet, cõferatur extraneo: videtur tacitè collat⁹ canonicatus. Et hoc maximè procedit, si apponat ly verbũ, ab hoc tẽpore, vel de cætero: quia immediatè qs se obligat ad executionẽ matrimonij: & cõsequenter tunc tacitè cõtrahit de presenti: sed & si nõ apponãtur illa verba de-

notantia extremitatẽ tẽporis, idẽ est: quoniã si in obligatione nõ apponatur dies, videtur incõtinẽti obligatio cõtracta. l. in omnibus. ff. de reg. iur. & iste est propriè casus d. c. ex parte. Et ꝓcedũt ista, nisi hæc verba denotãtia executionẽ sequãtur sponsalia de futuro: puta dicẽdo, ꝓmitto ꝙ ducã te in vxorẽ: & tenebo te pro legitima cõiuge: qa ꝓ verba præcedẽtia sequẽtia resti ingũtur in tẽpus matrimonij cõtracti, id est, quãdo matrimoniũ erit cõtractum.
10 ¶ Decimò* quęritur, quomodo intelligẽda sint quædam verba, quibus vt plurimũ vtũtur cõtrahẽtes, aut de huiusmodi cõtractu loquẽtes? Et dico multa. ¶ Primũ. Si dicat vir: Prouidebo tibi tanquã vxori meæ. & illa similiter idẽ respõdeat: secũdũ Host. in c. ex parte. de spon. pro matrimonio est iudicandũ, nisi aliud protestetur. ¶ Set cũdũ. Si verò dicat, promitto tibi, ꝙ habebo te ꝓ legitima vxore. & similiter respõdet mulier: cõtrahitur de præsenti: vt in d. c. ex parte. in tex. & ī gl. & iij. q. v. nec illud. §. sed objicitur. qa verbũ, habebo, referri põt ad tẽpus presens. de ma, con. cõtra inter. eccl. c. ex literis. idẽóq; secũdũ Host. Go. subaudit ur, de cætero, vel ab hoc tẽpore. ¶ Tertiũ. Si tantùm dixisset, Promitto tibi, ꝙ ducã te in vxorẽ: secũdùm Io. And. in d. c. nec illud. essent sponsalia tantũ: & de hoc ś. §. priore. ¶ Quartũ. Si aũt vir dicat mulieri, Promitto tibi, ꝙ nõ habebo aliã mulierẽ in vxorẽ, nisi te: secũdùm Io. And. & Spe. est matrimoniũ contractũ, scilicet mulierę econuerso sic dicẽte: quia dictio, nisi, cùm sequitur negatiua, facit positionẽ: vt not. in reg. peccatũ. de regu. iur. lib. vj. Dominus aũt Ant. videtur oppositũ sentire dicẽs, ꝙ dictio, nisi, facit quãdoq; positionẽ secũdũ habitũ: quãdoque secundũ actum. Vnde cũ ille verba sint de futuro, scilicet non habebo aliã nisi te: videtur se disponere ꝙ in futurum, si est cõtracturus, cõtrahet cum ea. Si autem fuissent de præsenti: vt, nolo aliam habere in vxorem nisi te: tunc dictio, nisi, denotat actũ de præsenti. & sic tenet Sũ. Ang. cõtra Rof. Pan. aũt per dicta §. priori, dicit cõcludẽdum esse pro prima opinione: nam si dixisset, promitto ꝙ te habebo in vxorẽ: statim esset matrimoniũ. Ergo idem, si dico, ꝙ nõ habebo aliã nisi te: quia videtur velle, ꝙ istã habebit in vxorem: ergo incõtinenti, cùm nõ sit apposita dies. Et ita tenere cogitur Sum. Ang. quę cõcedit hic esse matrimoniũ, Promitto, ꝙ habebo te pro vxore legitima. quod patet nõ solùm ex dictis, sed etiã ex regula logicali: quia illa exceptiua, Promitto, ꝙ nõ habebo aliã nisi te: secundùm omnes Dialectices sic exponitur, Promitto ꝙ te habebo, & aliã à te nõ habebo. ¶ Quintũ. Si autem dixerit, Promitto, ꝙ nõ dimittã te pro meliori vel peiori: secũdùm Host. in talibus dubijs est pro matrimonio iudicandum. de senten. & re iudi. c. fi. de testi. licet ex quadam.
¶ Sextũ. Si verò dicat quis: Vis, aut placet tibi talis? & respõdeatur, volo, aut placet: secundũ Ioan. in Sum. Conse, presumitur matrimoniũ. Si verò quis dicat: Promitto tibi ꝙ retinebo te perpetuò mecũ: & respondeatur similiter: nõ est matrimoniũ, secũdũ ius ciuile: vt in authẽ. qui. mo. na. effi. legi. §. pen. Sed Io. in c. j. xxx. q. v. & glo. in c. solet. xxij. q. ij. tenet cõtrarium de iure canonico. & ita tenet in dubio. Sed tamẽ quãdo de mente, vel intentione contrahentiũ cõstat: de verbis, quo ad Deũ, & in foro cõsciẽtiæ curandũ nõ est: quia quoties intẽdunt cõtrahere, scilicet quocunq; signo cõcomitãte, semper est matrimoniũ, etiã si verba sonẽt cõsensum de futuro: arg. de verb. sig. intelligentia. In foro autẽ cõtentioso stãdum est cõi significationi verborũ, seu iuris interpretationi: vt in c. j. eo. titu. Supple. tamẽ limitat illud dictũ, ꝙ in cõsciẽtia intẽtioni

corum

cõrum standum est, scilicet si illud sine aliorũ scãdalo vel præiudicio cõtingat: aliàs etiam in foro conscientiæ standum est cõmuni significationi verborũ seu iuris interpretationi: vt in c. ex literis. el j. de spon. Sed neq; illud ca. hoc
15 modi indicia. ¶ Decimo quintò quæritur,* vtrũ contrahatur vel sit matrimoniũ, si post sponsalia de futuro sequatur copula carnalis? Et dico ꝙ S. Thom. in iij, & in quolib. & cõiter tam Theologi quàm Canonistæ distinguunt vt distinguit Pan. in c. is qui. extrà eo. ꝙ si vir sponsam de futuro cognouit affectu maritali, id est, tanquã vxorẽ, intẽdens. l. consummare matrimoniũ: non est dubiũ ꝙ est matrimoniũ. quod intellige, vt innuit Rich. in iiij. di. xxviij. & expresse dicit Monal. si & illa similiter intentionẽ habeat: & si post hoc secũdũ matrimoniũ cõtrahatur, nullũ est: quia primũ in veritate tenet ex cõsensu. s. præsenti tacitè prẽsti to in copula. quod tamen fallit si cognita à viro sit minor septẽnio, secũdũ Pan. in c. cõtinebatur. de despõ. impu. quia nõ videtur habere cõsensum aptũ ad matrimoniũ. Si verò cognouit eã nõ affectu vxorio, nec animo consentiẽdi in eã tanquã in vxorẽ: quod secundũ Mo. est, si ex vtitur intẽtione fornicaria, vel vt sua in futurũ, & nõ de præsenti: tũc quo ad forũ iudiciale matrimoniũ est validũ: & secundũ post cõtractũ iudicabitur nullũ. Vnde tũc filij erũt legitimi. & pro hoc text. in d. c. is q. Quãtũ verò ad Deũ & forũ cõsciẽtiæ sunt opiniones, nã Ho. vt imponit illi Pan. ꝙ primò tenuit sequentẽ opinionẽ, dicit ꝙ in vtroq; foro patẽdũ est papę, q in matrimonio nõ cõsummato statuere potuit quicqd voluit. Et sic videt velle, ꝙ teneat primũ. Pro quo sciendũ est, ꝙ papa secundũ Gul. de Lau. in suo sacramẽtali, statuere posset, ꝙ post carnalẽ copulã sponsę nõ posset quis cũ aliã cõtrahere, decernens irritũ qđ in cõtrariũ attẽtaretur, & tũc matrimoniũ sequẽs nõ tenetur, & esset causa iustior quàm cognatio legalis. aliàs nõ est obediendũ papę, nisi in foro cõtentioso, & nõ põt facere cõsensum, quãtũ ad veritatẽ, vbi nõ est, vt no. Host. in d. c. is qui. Alij verò dicũt, ꝙ tenet secũdũ, & nõ primũ, qa sine cõsensu ex presso vel tacito nõ põt esse verũ matrimoniũ ī cõsciẽtia, licet sit ꝑsumptũ vbi est cõsensus præsumptus. Vnde Vincent. dicit ꝙ potius deberet quis excõicationẽ sustinere, quàm adhærere primæ sponsæ, cũ sponsalia prima sint soluta ꝓ matrimoniũ sequẽs. Et hoc approbat do. Ant. & videtur opinio verissima, quia papa non põt supplere consensum quo matrimoniũ cõtrahitur. & tex. in d. c. is qui. annullat secundũ matrimoniũ, nõ dispositiuè, id est, nõ statuẽdo legem eo modo quo imaginatus est Ho. sed illatiuè. s. ꝙ primum est præsumptũ de iure: ergo sequitur, ꝙ secũdũ est nullum: ita ꝙ illatio nullitatis est fundata super præsumptione, quæ ꝙ sit falsa, corruit quicqd sequitur. Idẽ tenuit S. Tho. Rich. Mon. & est cõis opinio. Si autẽ sumus in dubio, vt quia nihil de hoc cogitauit. s. an coiret vt cum sua de præsenti vel de futuro, iudicandũ est ꝙ non habuit cõsensum actualẽ, qui ad matrimoniũ requiritur, & copula videtur fornicaria. Si verò cogitauit quidẽ, sed nescit qd, tunc si nõ constat ei de consensu alterius, iterũ nõ est matrimonium donec alius cõsentiat, & interim eo vel altero dissentiẽte nõ erit matrimoniũ. Si verò innotuit ei cõsensus alterius de præsenti per signa tẽpore coitus, ꝑsumetur
16 cõsensisse. ¶ Decimosextò quæritur,* vtrũ sponsalia de futuro alijs modis quàm per copulã carnalẽ transire possint in matrimoniũ? Et circa hoc dicã duo: quia primò ponam fundamẽta, deinde dicam ad quæstionẽ. ¶ Quantũ ad primũ, ex dictis Frãc. de Are. in consil. cxliiij. incipiẽ. ex facto ꝓponitur. eliciũtur duæ cõclusiões. ¶ Prima. Sponsalia verbis & mẽte de futuro etiã pura iurata nõ transeũt in matri

talia verba, & sequitur osculũ: nisi aliter de intẽtione cõstiterit, vt idẽ dicit ad quã indagandã recurrendũ est ad circunstãtias verborũ præcedentiũ & subsequentiũ, & huiusmodi indicia. ¶ Decimo quintò quæritur,* vtrũ contrahatur vel sit matrimoniũ, si post sponsalia de futuro sequatur copula carnalis? Et dico ꝙ S. Thom. in iij, & in quolib. & cõiter tam Theologi quàm Canonistæ distinguunt vt distinguit Pan. in c. is qui. extrà eo. ꝙ si vir sponsam de futuro cognouit affectu maritali, id est, tanquã vxorẽ, intẽdens. l. consummare matrimoniũ: non est dubiũ ꝙ est matrimoniũ. quod intellige, vt innuit Rich. in iiij. di. xxviij. & expresse dicit Monal. si & illa similiter intentionẽ habeat: & si post hoc secũdũ matrimoniũ cõtrahatur, nullũ est: quia primũ in veritate tenet ex cõsensu. s. præsenti tacitè prẽsti to in copula. quod tamen fallit si cognita à viro sit minor septẽnio, secũdũ Pan. in c. cõtinebatur. de despõ. impu. quia nõ videtur habere cõsensum aptũ ad matrimoniũ. Si verò cognouit eã nõ affectu vxorio, nec animo consentiẽdi in eã tanquã in vxorẽ: quod secundũ Mo. est, si ex vtitur intẽtione fornicaria, vel vt sua in futurũ, & nõ de præsenti: tũc quo ad forũ iudiciale matrimoniũ est validũ: & secundũ post cõtractũ iudicabitur nullũ. Vnde tũc filij erũt legitimi. & pro hoc text. in d. c. is q. Quãtũ verò ad Deũ & forũ cõsciẽtiæ sunt opiniones, nã Ho. vt imponit illi Pan. ꝙ primò tenuit sequentẽ opinionẽ, dicit ꝙ in vtroq; foro patẽdũ est papę, q in matrimonio nõ cõsummato statuere potuit quicqd voluit. Et sic videt velle, ꝙ teneat primũ. Pro quo sciendũ est, ꝙ papa secundũ Gul. de Lau. in suo sacramẽtali, statuere posset, ꝙ post carnalẽ copulã sponsę nõ posset quis cũ aliã cõtrahere, decernens irritũ qđ in cõtrariũ attẽtaretur, & tũc matrimoniũ sequẽs nõ tenetur, & esset causa iustior quàm cognatio legalis. aliàs nõ est obediendũ papę, nisi in foro cõtentioso, & nõ põt facere cõsensum, quãtũ ad veritatẽ, vbi nõ est, vt no. Host. in d. c. is qui. Alij verò dicũt, ꝙ tenet secũdũ, & nõ primũ, qa sine cõsensu ex presso vel tacito nõ põt esse verũ matrimoniũ ī cõsciẽtia, licet sit ꝑsumptũ vbi est cõsensus præsumptus. Vnde Vincent. dicit ꝙ potius deberet quis excõicationẽ sustinere, quàm adhærere primæ sponsæ, cũ sponsalia prima sint soluta ꝓ matrimoniũ sequẽs. Et hoc approbat do. Ant. & videtur opinio verissima, quia papa non põt supplere consensum quo matrimoniũ cõtrahitur. & tex. in d. c. is qui. annullat secundũ matrimoniũ, nõ dispositiuè, id est, nõ statuẽdo legem eo modo quo imaginatus est Ho. sed illatiuè. s. ꝙ primum est præsumptũ de iure: ergo sequitur, ꝙ secũdũ est nullum: ita ꝙ illatio nullitatis est fundata super præsumptione, quæ ꝙ sit falsa, corruit quicqd sequitur. Idẽ tenuit S. Tho. Rich. Mon. & est cõis opinio. Si autẽ sumus in dubio, vt quia nihil de hoc cogitauit. s. an coiret vt cum sua de præsenti vel de futuro, iudicandũ est ꝙ non habuit cõsensum actualẽ, qui ad matrimoniũ requiritur, & copula videtur fornicaria. Si verò cogitauit quidẽ, sed nescit qd, tunc si nõ constat ei de consensu alterius, iterũ nõ est matrimonium donec alius cõsentiat, & interim eo vel altero dissentiẽte nõ erit matrimoniũ. Si verò innotuit ei cõsensus alterius de præsenti per signa tẽpore coitus, ꝑsumetur
16 cõsensisse. ¶ Decimosextò quæritur,* vtrũ sponsalia de futuro alijs modis quàm per copulã carnalẽ transire possint in matrimoniũ? Et circa hoc dicã duo: quia primò ponam fundamẽta, deinde dicam ad quæstionẽ. ¶ Quantũ ad primũ, ex dictis Frãc. de Are. in consil. cxliiij. incipiẽ. ex facto ꝓponitur. eliciũtur duæ cõclusiões. ¶ Prima. Sponsalia verbis & mẽte de futuro etiã pura iurata nõ transeũt in matri

moniũ per cohabitationẽ vel traductionẽ ad domũ, præsertim in virgine, nec per oscula, nec, quod his oĩbus longè fortius est, per nixũ ad copulã. Probatur cõclusio per c. ñ. de spõ. & ita plenè tradũt doct. ibi, & in c. j. de matri. cõtract. cõtra inter, eccl. ¶ Secũda. Spõsalia verbis & mẽte de præsenti, sed iuris interpretatione de futuro, ꝓpter minorẽ ætatẽ vtriusq;, vel alterius contrahentiũ: si peruenĩãt ad ætatẽ legitimã, & interueniãt oscula, amplexus, iocalia, & similia, trãsefũt in matrimoniũ. Et de hoc est tex. cũ glo. in c. vnico. de despõ. impu. li. vj. vbi gl. in ver. modũ aliũ exẽplificat, vt qa simul habitauerũt, vel se cõiuges nominabãt & amplexabãtur vt cõiuges. Ratio aũt huius secũdẽ cõclusionis secũdũ eũdẽ do. Fran. est hæc. Nam ideo matrimoniũ cõtractũ inter inhabiles per verba de ꝓsenti trãsit in matrimoniũ ꝓsumptũ per actus supradictos post ætatẽ legitimã: quia ex verbis & mẽte partiũ fuit matrimoniũ de præsenti: sed solùm iuris interpretatione fuerũt sponsalia de futuro. Vnde ꝓpter mẽtẽ & verba partiũ, q̃ est quantũ est in ipsis, verũ matrimoniũ contraxerũt, facilius tale matrimoniũ ratificatur: secus in sponsalibus, verbis & mente de futuro: qa, vt dictũ est, etiã nixus ad copulã nõ facit illa in matrimoniũ trãsire: vt in d. c. fi. Et ita cõiter tenẽt Doc. reprehendẽtes Gaſ. de Cal. Imò plus dicit Inn. in d. c. fin. ꝙ si spõsus defloraũit spõsam: ex quo tñ nõ fuit subsecuta semi nis cõmistio, nõ est iudicãdũ pro matrimonio. Et rõnem reddit ibi Pan. qa cùm copula sequẽs inducat matrimoniũ expræsumptione iuris deuãtis à cõibus regulis, nõ debemus istã præsumptionẽ seu fictionẽ extẽdere ad casus nõ expressos. Et hæc opinio est cõmunissima: de qua videtur tex. cũ gl. in d. c. vnico. & idẽ tenet Inn. in c. attestationes. de despon. impu. & do. Anto. & Gemi. in d. c. vnico. & Pã. in d. c. fin. ¶ Quantũ ad secũdũ, patet ꝙ si spõsalia sint de futuro verbis & mẽte, nõ aliter transeunt in matrimoniũ, quàm per copulã carnalẽ, secũdũ Gemi. vbi ſ. & Pan. in c. adolescẽtes. de spon. Si autẽ verbis & mẽte sunt de ꝓsenti, sed iuris interpretatione de futuro, trãseũt in matrimoniũ præter copulã, secũm Gemi. in c. si infantes. de despon. impu. li. vj. vt p signa supradicta, si post signa pubertatis euenerint. Et rationẽ assignat do. Ant. qa actus superueniens declarãs cõsensum, intelligitur declarare secundũ naturã verborũ præcedẽtium: vt si sint de ꝓsenti, intelligatur de præsenti: si de futuro, intelligatur de futuro. ¶ Sed aduerte, ꝙ ꝓdicta sunt dicta de spõsalibus de præsenti cõtractis per impuberes: si verò cõtrahãtur per ambos infantes vel alterũ tantùm: & post pubertatẽ appareãt dicta signa ꝓter copulã: videtur ꝙ sit matrimoniũ, per rationẽ do. Anto. ſ. posticã. Itẽ si infantes post septẽnium cõtrahãt hmõi signis spõsalia: vt in d. c. infantes. quare post pubertatẽ nõ cõtrahant matrimoniũ. Tamẽ dico, ꝙ hmõi signis posset quidẽ cõtrahi matrimoniũ, iuxta dicta ſ. §. vj. & vij. nõ tamẽ possent sponsalia de futuro iuris interpretatione, si nulla fuerunt, trãsire in matrimoniũ. Et ita tenet do. Io. An. in c. fin. de despon. impub. & dicit quòd est decisio Rotæ in deci. ccccliij. quæ incipit, itẽ fuit dubitatũ, duo infantes. Et horũ ratio videtur: qa ab extremo in extremũ nõ itur, nisi ꝑ mediũ. Cùm ergo iste sit ordo in his. ſ. spõsalia nulla, sponsalia de futuro verbo & mẽte, spõsalia de ꝓsenti verbo & mẽte, sed de futuro iuris interpretatione, & matrimoniũ: sicut dicta signa spõsalia de ꝓsenti. ſ. valida trahunt ad matrimoniũ: ita spõsalia nulla, etiã si sint de præsenti, trahũt solùm ad naturã spõsaliũ. Et ratio do. Ant. intelligitur, q̃ verba præcedẽtia habuerũt effectũ. Vide matrimoniũ. v.

17 §. viij. ¶ Decimoseptimò quæritur,* quid iuris sit in cõtra hẽdo, si omittãtur iuris solẽnitates, & fiat matrimoniũ clã destinẽ siue occultè? Et dico multa. ¶ Primũ. Solẽnitas in matrimonij cõtractu obseruãda multa requirit. Primò, vt mulier petatur ab his qui habẽt curã eius. Secũdò, vt à propinquis spõsetur, & legibus dotetur. Tertiò, vt suo tẽpore à sacerdote benedicatur. Quartò, vt à paranymphis secundũ cõsuetudinẽ custodita, cõgruo tẽpore à proximis petita legibus dotetur, ac solẽniter accipiatur: vt biduo vel triduo orationi vacãtes castitatẽ custodiãt: quæ quatuor patẽt ĩ c. aliter. xxx. q. v. Et quintò, ꝙ antè publicè in ecclesijs bãna proponãtur per ꝓsbyteros, præfinito termino cõpetẽti, vt legitimũ impedimẽtũ opponat qui voluerit. extrà, de clan. despon. c. fi. ¶ Secundũ. Clandestinũ matrimoniũ sẽm glo. in d. c. fi. fit tribus modis: qui tamẽ reducũtur ad duos. Primò. ſ. quia nõ sunt testes: vel secũdò, qa solẽnitas nõ seruatur. c. aliter. vel tertiò, qa nõ seruatur ea quę est d. c. fi. secundũ Host. autẽ fit multis aliis modis: & tandẽ dat regulã, vt sit clãdestinũ, qñ est contra ecclesiæ ꝓhibitionẽ generalẽ vel specialẽ, expꝛssam vel tacitã: & habet locũ dispositio d. c. fi. Sed secundũ Pan. ibi dicẽdũ est, quantũ colligitur ex Io. And. in addi. ad Specul. ti. de clan. despon. & Oldra. cõsi. cclvj. & Inn. in d. c. fin. ꝙ modo fiat in faciẽ ecclesiæ matrimoniũ, ex alijs nõ potest clandestinũ appellari. Pro quo facit c. cõstitutus. de relig. do. & c. quod nobis. de cland. despon. Et in proposito sumitur ecclesia pro cõgregatione fideliũ. facit de conse. dist. j. ecclesia. Et sic contrahens corã multitudine, secundũ consuetudinẽ patriæ, non dicitur cõtrahere clandestinè. Hoc autẽ Pan. habet in dubitatum, vbi edicta mitti nõ cõsueuerunt: sed vbi esset talis cõsuetudo, dubitat si quis cõtraxerit in faciẽ ecclesiæ bannis nõ præmissis: sed tamẽ potius credit tunc nõ habere locum pœnã d. c. fi. quia pœna ponitur cõtra contrahentes clandestinè, & nõ contra cõtrahentes edictis non præmissis. Glo. autẽ cõtrarium tenuit: sed de hoc infrà. ſ. particula sequẽti. ¶ Tertium. Si quis omissis cõsuetis solennitatibus clãdestinè siue occultè contrahat, secundũ Ray. nõ præsumitur cõiugium, sed adulterina fornicatio. xxx. q. v. aliter. & si quis cõtrahat bãnis nõ præmissis. intellige vbi est cõsuetum, secundũ Archid. post Pet. de Pal. aut post prohibitionẽ in gradu prohibito, etiã ignorãter, filij erũt illegitimi. & idem est si præter omne interdictũ, etiam in facie ecclesiæ cõtraxerunt aliqui vtroq; sciente legitimũ impedimentũ: vt in d. c. fi. & insuper peccat mortaliter cõtrahens clandestinè, secundũ doc. arg. d. c. fin. & c. rogo. xj. q. iij. quia materia est pẽderosa, & cõlequẽter præceptiua. Vnde si nolunt publicare tẽpore cõgruo arbitrio boni viri, sunt in mortali: & similiter secundũ Archi. post Petr. de Palu. contrahẽs sine bannis, vbi sunt cõsueta: quod intelligẽ si fiat sine testibus: vel cum testibus, sed sine causa rationabili: quia vbi ex causa fieret coram testibus sine bannis, maximè de licẽtia episcopi, si haberi commodè potest: vt quia timetur ne iniustè obijciatur impedimentũ: vel quia est senex & erubescit, excusatur. arg. eorũ quæ notãtur in §. fina. & Hugo. xxx. quæ. v. in princ. consulentis, ꝙ fiat de licẽtia episcopi. & Pis. post Petr. dicentis, quòd consensus clandestinus est duplex, scilicet coram testibus, omissa ecclesiastica & publica solennitate, & sine testibus. quorum primus facit matrimonium verum & præsumptum: secundus verò facit verum, sed non præsumptum. vnde talibus consuluit Rayn. contrahere denuò & publicè. ¶ Quartũ. Si quis contrahat quidẽ publicè coram testibus, sed tamẽ sine bãnis, vbi est cõsuetũ præmittere bãna: non incurrit dictã pœnam. d. c. fin. vt. ſ. filij sint illegitimi, si erat impedi

mentum, secundũ Inno. & Pan. licet glo. ibi teneat contrarium: quia isti nõ contraxerunt clandestinè, ex quo in faciem ecclesiæ nemine prohibente cõtraxerunt. Secus tamen si ambo sciuissent impedimentũ, vt ibi. Vtrum autẽ sit mortale contrahere matrimoniũ in peccato mortali: vide suprà, Matrimonium. j. §. v. in fi.

RVRSVS de Matrimonio. iij. quomodo contrahatur, quantum ad verba sub conditione, vel modo, & huiusmodi.

1 *Matrimonium factum sub conditione an teneat.*
2 *Conditio necessariò futura, an suspendat matrimonium.*
3 *Cõditio necessariò subintellecta nõ facit matrimoniũ cõditionale.*
4 *Matrimonium sub ista conditione, si pater consentiat, an valeat.*
5 *Conditiones uariæ in matrimonijs. usque ad nu. 10.*
11 *Conditio ut matrimonium suspendat, multa requiruntur.*
12 *Contrahere sub conditione, modo, uel causa, qualiter differant.*

MATRIMONIVM tertiò cõsiderari põt quomodo cõtrahatur, quãtũ ad verba sub cõditione, quę à modo, & causa distinguitur, iuxta dicta ſ. Conditio. per totũ.

1 ¶ Primò* verò quæritur, vtrũ matrimoniũ factũ sub conditione teneat? Et distinguo de cõditionibus. Nam circa matrimoniũ possunt incidere multa genera conditionũ. Quædam enim sunt generales: de quibus Iacob. iiij. vt, si Deus voluerit, si vixerimus. Quædã verò sunt necessariæ in cõtractu matrimonij, sine quibus impediretur: vt si est Christiana, aut nõ affinis, vel cõsanguinea, & huiusmodi. Quædã verò sunt necessariæ in se: vt si sol orietur cras, vel tali tẽpore eclipsabitur luna. Quædã verò sunt in se ipossibiles: vt si cœlũ digito tetigeris. Quædã verò sunt cõtingentes inhonestæ tantũ. i. nõ contra substantiã matrimonij: vt si furtũ feceris, vel occideris hominẽ. Quædã verò inhonestæ, & cõtra substantiã, & bona matrimonij, vt cõtraho tecũ donec inueniã meliorẽ, quod est cõtra substantiam matrimonij, qđ est inseparabile: vel, si generationẽ prolis euites, quod est cõtra bonũ prolis: vel si pro questu te adulterãdã tradideris, quod est cõtra bonũ fidei. Quædam verò sunt cõtingentes & honestæ, quę in matrimonio apponi possunt & nõ apponi: vt, si pater me* voluerit: aut, si dederis mihi centũ. Igitur cõditiones gñrales nullum cõtractũ suspẽdũt: necessariæ verò matrimonio semper intelligũtur appositæ: nec vitiant istũ cõtractum, siue apponãt, siue nõ apponãtur. Necessariæ verò in se si apponantur, statim est matrimoniũ, secundũ S. Th. in iiij. dist. xxix. quia talia futura iã sunt præsentia in suis causis: impossibiles aũt habẽtur ꝙ nõ adiectis, nec vitiãt cõtractũ: & similiter inhonestæ tantũ: vnde nec matrimoniũ vitiãt nec sponsalia. extrà, de cõdi. app. c. fi. sed inhonestæ cõtra substãtiã vel bona si apponãtur, nihil agitur, sed annullãt contractũ. xxij. q. iiij. inter cætera. xxxij. q. ij. aliquando. & c. solet quæri. & d. c. fi. vbi etiã expressè patet de illa cõditione, si te adulterandã, &c. tamen si postea talis conditio remittatur, & sequatur copula carnalis: iudicabitur ꝙ matrimonio. Et similiter ꝙ matrimonio iudicabitur, si alter tantùm coniugũ eã ponit, & reliquus cõtradicit, aut tacet: vt in d. c. aliquãdo. Honestæ autem si apponãtur, non vitiant contractũ: sed suspendunt vsq; in euentũ conditionis: etiã si fuerit contractũ per verba de presenti: vt in c. fuper eo. extrà, de cõdi. appo. & interim si cũ alia contrahat absolutè, tenet. licet postea cõditio eueniat. Quod aũt dicit Sum. Pis. ꝙ suspendunt contractũ vsq; in euentum cõditionis, nisi interim cõsensus de presenti, aut carnalis copula fuerit subsequuta: quia videntur à conditione recessisse: vt in c. de illis. & c. super eo. & cap. per tuas. de cond.

3

appo. intelligitur quãdo cõditio fuit apposita in contractu sponsaliũ de futuro: vt in d. c. patet. vel de cõsensu absoluto. Sunt autẽ prædicta de mente San. Tho. Inn. Host. & Io. And. in Sum. Cont. Sed tamen notandũ est primò, ꝙ ista dicta sunt de conditionibus propriè, id est, de futuro: quia si sint de presenti, statim est matrimoniũ, si sunt: vel non est, si nõ sunt, siue sint honestæ siue nõ: nisi sint cõtra substantiã matrimonij, aut bona eius, secũdùm S. Tho. in iiij. dist. xxix. Notandũ est secũdò, quo ad illud verbum, nisi carnalis copula fuerit subsequuta: ꝙ si sequatur carnalis copula fornicario animo, nõ est matrimoniũ verũ in cõscientia: sed præsumptum quo ad ecclesiã. & hoc verũ est: quia sine cõsensu mutuo nõ est matrimoniũ. ¶ Secundò verò* dubitatur circa ea, quæ dicta sunt de cõditiõe in se necessaria. Et dico, quantũ ad cõditionẽ futurã necessariò, ꝙ glo. in d. c. per tuas. vult, ꝙ suspendat matrimoniũ vsq; ad cõditionis euentũ: & si interim cũ alio contrahatur, tenebit. & idẽ Io. And. & glo. Ray. & Bernar. & Gofr. propter quod tenet, vt videtur, Suppl. ꝙ eo casu sponsalia cõtrahũtur, & nõ matrimoniũ. Sum. verò Ros. tenet fortè tutius esse dissimulãdum, si interim transeatur ad secũda vota, aut ad religionẽ: allegãs Mo. & Rod. Sum. verò Ange. audacior nõ dubitãdo, sed asserẽdo sequitur opinionem secundã. Sed contra omnes istos est suus doct. Sanc. Bona. in iiij. dist. xxviij. & San. Tho. cuius doctrina nihil potest cõtinere aduersum fidei, aut bonis moribus, cũ sit per ecclesiã solenniter approbata, & per Christũ ac beatã virginem: imò nunquã in dictis materijs dubius scripsit, nisi prius certificatus ã Domino: cuius signũ est ꝙ dubius in textu scripturę, noluit ꝓcedere, sed ieiunijs se afflixit, donec Dominꝰ eũ per apostolos Petrum & Paulũ plenissimè docuit. & similiter cõtra est Host. Card. & Panor. in d. c. per tuas. & tex. apertus in l. si pupillus. §. j. ff. de noua. vbi stipulatio facta sub conditione, quæ omnino extitura est, purè dicit fieri: vnde nec propriè cõditio dici debet. l. hæres meus. ff. de condi. & ratio euidẽter hoc ostendit: qa talia, quæ omnino sunt extitura, iam sunt præsentia in suis causis. Vnde hoc deducto ad forũ contẽtiosum, iudicabitur, ꝙ sub tali cõditiõe seriò cõtrahẽs, si sol cras orietur, intendebat cõtrahere statim, & non in diẽ crastinum: quia nõ est verisimile, ꝙ suã mẽtẽ expressissent modo loquendi sic incõsueto: sed dixisset, cõtraho tecũ pro instãti, quo sol cras orietur: quo casu essent spõsalia de futuro, vt dixit Supple. In foro aũt animę stabitur intentioni cõtrahentis. Sed cõtra obijcit Sum. Aug. quia licet stipulatio facta sub cõditione omnino extitura nõ sit conditionalis, est tamẽ in diẽ, ita ꝙ nõ debetur aliquid antequã veniat: vt no. in d. §. j. & facit l. hæres meus. ff. de cõdi. & demon. vbi licet legatũ factum Titio cùm morietur, nõ sit conditionale: tamen hæres ante eius mortem soluere non tenetur. Sed dico, vt patet ibidẽ, hoc non esse verũ, quantũ ad obligationẽ, quę nascitur ex contractu, & quantũ ad contractũ ipsum: quia statim & de presenti fit: licet ipsa actio vel executio nõ statim cõpetat: vt si legat Titio vnus fundus, si moriatur, & alius purè sine cõditione, eo dẽ momẽto nascitur ius legati in vtrisq;: sed primũ fundũ non accipiet, nisi in morte: & tũc trãsibit ad hæredes. Igitur ipsa obligatio matrimonij, & cõtractus nõ erit in diem, sed solùm executio, puta redditio debiti, vel huiusmodi: nisi tantum tardetur, ꝙ repugnet matrimonio, vel bonis eius, aut etiam iuri canonico, quod circa huiusmodi statuit determinatum tempus. ¶ Tertiò* etiam dubitatur, & quæritur, vtrum conditio necessariò subintellecta in contractu ma

trimonij: puta, si est Christiana: aut generaliter in alio cõtractu, faciat illũ cõditionalẽ si exprimatur? Et dico ꝙ nõ, vt in l. hæc verba testatoris. ff. de leg. j. & l. cõditiones. & l. aliquãdo. ff. de cõdi. & demõ. Nam legatum factũ sub ista cõditione, si hæres adierit hæreditatẽ: nõ est conditionale: qa necessariò subintelligitur: vt in dictis iuribus patet. Et ita tenet Archi. & Pisa. & est communis doctrina. & est text. in l. aliquando. ff. de condi. & demon. Summa autem Ange. virtualiter distinguit de cõditione necessariò subintellecta, ꝙ est duplex: vna scilicet sine qua non põt fieri cõtractus: & alia, sine qua fieri potest: & ista, si apponatur, facit contractũ cõditionalem. Sed idem est, ac si diuidere tur animal per hominẽ & lapidẽ: quia conditio, sine qua põt fieri contractus, nõ est necessariò subintellecta. Vide etiã j. Matrimoniũ viij. §. xiiij. part. vij. Et sic patet, quòd non est cõditionale matrimoniũ, vel sponsalia, dicendo, Cõtraho cũ tali, si cõsentiat illa in me, vel huiusmodi. Secus dicendo, si Deo placuerit: quia potest esse matrimonium cõtra voluntatẽ Dei. quod Sum. Angelica indistincte cõcedit. Sed tu distincte: qa ista cõditio, si Deus voluerit, voluntate beneplaciti est generalis subintellecta necessariò in omni re, vt dictũ est: qa illa volũtas semper impletur. & ita cõiter loquũtur homines. Ista verò, si Deus voluerit, volũtate signi nõ est generalis: & aliquãdo, ac sæpe nõ impletur talis volũtas: & ista, si exprimatur, facit cõtractum cõditionalẽ & suspensam, quousq; constiterit, ꝙ displiceat Deo, vel nõ displiceat. Si verò sumus in dubio de volũtate, præsumetur de ea, quę est signi, cũ sit hoc animæ tutius. ¶ Quartò* verò quæritur, quid si quis cõtraxit sub ista cõditione, si patri suo placuerit: & antequã pater cõsentiat, ille pœnitet? Et dico multa. ¶ Primũ: Si consentiat quidẽ pater, sed ante eius consensũm filius mutatur: secũdùm Veruec. nõ est matrimoniũ: quia nõ videtur, ꝙ debeat dici cõsensus, nisi duret quousq; pater cõsentiat: tamẽ antequã transeat ad secũda vota, cõpelli debet, siue induci vt illã accipiat, ex quo semel in eam consensit sub cõditione quę extitit: arg. de despon. impu. de illis. & idẽ Host. & Ber. & Io. in Sum. Con. ¶ Secũdũ. Si verò reperitur, ꝙ pater eo tẽpore erat mortuus, secundùm Vinc. non valet matrimoniũ: quia mortui nõ est cõsensus neq; placitum. de reseri. si gratiosè. lib. vj. Sed Ioã. And. distinguit: qa si iste fciebat patrẽ suũ esse mortuũ, ista cõditio habetur ꝙ impossibili & nõ adiecta. vnde tenet matrimoniũ. de cõd. app. c. fi. Si verò hoc ignorabat; cũ animus suus nõ esset cõtrahere de ꝓsenti, sed fuit arbitriũ cõferre in alterum, nõ est matrimoniũ. ¶ Tertiũ. Si verò pater primò dissensit, & postea assensit: nõ erit matrimoniũ, secũdùm Io. And. per l. boues. §. hoc sermone. ff. de ver. sig. & l. hęc cõditio. la. picola. ff. de cõdi. & demõ: quia prædicta cõditio verificari debet de primo cõsensu patris. quod Sum. Ros. indistinctè cõcedit: sed Sum. Ang. distinguit, dicẽs hoc tenendũ, postquã aliã accepit, licet do. Car. in d. c. sup eo. dicat tenere matrimoniũ, si taliter cõtrahẽtes perseverabãt in primo proposito. & hoc est melius. ¶ Quartũ. Si pater expresse nõ cõsensit, nec expresse dissensit cõtradicẽdo: secũdũ Car. in d. c. super eo. vt recitat do. Io. And. de mente Host. est matrimoniũ: quia taciturnitas habetur ꝙ cõsensu fauore matrimonij: & sic erit speciale in matrimonio. Et ita tenet Sũ: Ros. sed Sum. Ang: dicit se credere, ꝙ ibi nõ sit matrimoniũ; per l. qui liberedi. §. j. & l. Mevius. ff. de cõdi. & dem. vbi patet, ꝙ cõditio debet impleri in forma specifica: & cõsequẽter requirit, ꝙ expresse cõsentiat. Ego aũt dico, ꝙ requiritur ꝙ expresse cõsentiat: quod ꝙ-

dem si tacẽdo facit, vt quia quantũ videtur tacet: quia plenè tenet cõtractus, si tacẽdo nõ facit, vt quia tacet, qa sibi displicet, quãtũ colligitur ex apparẽtibus, nõ tenet: in dubio aũt præsumitur pro matrimonio. ¶ Quintò* quæritur, vtrũ teneat ista cõditio, *Accipio te in vxorem*, si donaueris mihi centũ? Et dicit tex. in l. si ita stipulatus fuero. §. si tibi nupsero. ff. de verb. obl. ꝙ nõ. quod limita, qñ talis stipulatio fit nõ causa dotis, vel nõ subest iusta causa petẽdi illud: aliàs sic, quia secundũ Bar. nõ est inhonestũ si nobilis cõtrahẽs cũ plebeia, *in recõpensationẽ nobilitatis* aliquid exigat. cõcor. Pan. in c. de illis. de cõdi. appo. ¶ Sextò* quæritur, quid si B. cõtraxit cũ A. sub cõditione, ꝙ det illi centũ: & ante conditionis euentũ contraxit cũ C. sub eadem cõditione, & deinde A. & C. eodẽ tẽpore dẽt centum, & *conditionẽ purificent*: quod matrimoniũ prænalebit? Et dico ꝙ do. Ioã. And. reiectis tribus opinionibus ponit quartã, quã tenet Gasp. Cald. & Iaco. Zochus: quia neutrũ valet ratione incertitudinis. & facit c. ex literis. el ij. de spõs. vbi cõmuniter cõcluditur, ꝙ incertitudo vitiat matrimoniũ. facit etiã l. si ita fuerit. in prin. ff. de reb. dub. & l. duo sunt Titij. ff. de testa. tut. Item quia cõtractus conditionalis suscipit robur ab impletẽto. l. cedere diẽ. ff. de verb. sig. ideóq; perinde est ac si cũ duobus cõtraheretur eodẽ tẽpore. Nec obst. l. potior. §. videamus. ff. qui pot. in pig. hab. d. l. nec emptio. ff. de cõtrahẽ. emp. vbi impletẽ tũ conditionis trahitur ad diẽ cõtractus celebrati: vt pin de habeatur ac si à principio fuisset cõtractus, vt sic primũ videatur valere: quia prædicta iura intelligũtur, quando non est in potestate garẽtis secũdum tollere: quia si esset in potestate eius tollere, vt in casu nostro, bene tolleret: vt in d. l. potior. in prin. nec secũdũ potest primo prẽiudicare, quia nõ est maius vinculũ. Si autem aliquis eorũ citius impleret cõditionẽ, illud esset matrimoniũ. ¶ Septimò* quæritur, quid si quis sub hac cõditione, si coitũ permiserit, cõtrahat spõsalia cũ aliqua: vel dicat, si coitũ permiseris cõtrahã tecũ, & sequitur copula? Et dico, ꝙ secundùm Inn. Ber. & Verue: pro matrimonio iudicandum est: qa si de fornicario coitu intelligitur, turpis est conditio, & habẽda pro nõ adiecta. extrà eo. c. j. & vlti. Vnde secuta copula statim est matrimoniũ, saltẽ prẽsumptũ. Si verò intelligitur de coitu legitimo & matrimoniali: multo fortius pro matrimonio prẽsumẽdũ est. quod Sũ. Ang. ita intelligit, vt ibi dicitur *iudicãdũ* esse, ꝙ matrimonio, sit matrimoniũ, & nõ spõsalia tãtùm. Et idẽ Sum. Ros. & Suppl. Mihi aũt videtur, ꝙ si quis cõtraheret de ꝓsenti sub ista cõditione: vera sunt prædicta. Si verò quis cõtrahat spõsalia, vt est in omnibus prædictis casibus: vbi dicit, accipiã & nõ accipio: cõditio si sit turpis, nõ plus facit, ꝙ si absolutè contractũ fuisset. p verba de futuro: quia habetur ꝙ nõ adiecta. Si verò sit honesta, suspẽdit solũ cõtractũ spõsaliũ, & nõ matrimonij: qa suspẽdit solũ eũ, in quo ponit: & cõsequenter si purificetur, nõ perficit nisi sponsalia. Si tñ cõstaret, ꝙ copula esset matrimonialis, esset matrimonium, sed nõ ex virtute dictæ cõditionis. Vnde in prædictis casib⁹ dico esse sola spõsalia: quę scilicet sunt dispositio ad matrimoniũ. Et hac ratione dicũt doc. & Archiep. & Sum. Pis. iudicandũ esse pro matrimonio. Est autẽ idẽ iudicium, si dixit: si permiseris coitum, contrahã tecum, si vnquã cõtraxero: secundũ omnes. Et idem si dixit; ducam te post annũ. Et multo magis si dixit; nunquã decipiã tibi: vt s. Matrimoniũ. ij. §. xij. Si aũt dixit, si permiseris coitũ, cõtrahã tecũ, aut dabo tibi centũ: si sequatur copula, dicit Verue, nõ esse matrimoniũ: quia sic dicẽs, habet optionẽ

se liberandi, vtrumlibet faciẽdo: nec est inducta præsumptio à iure ꝙ intelligatur recessisse ab optione propter copulam carnalẽ. ¶* Octauò quæritur, quid si quis dicat, accipiã vel accipio te, si virginẽ te inuenero: & secuta copula non inuenitur virgo? Et dicit Bernard. Innoc. & Hostiẽ. iudicandum esse pro matrimonio, sicut & in §. priore. qđ primò debet intelligi referẽdo singula singulis: vt scilicet sint sponsalia, si verbum fuit futuri temporis: vel matrimonium, si præsentis. & secundò debet intelligi secundũ Hostien. in foro iudiciali propter hoc ꝙ haberi non possunt aliæ probationes: in iudicio tamẽ animæ nõ est matrimonium. extrà, de condi. appo. de illis. & c. super eo. & ca. pertuas. Nam bene est ꝙ mulier, quæ mentita fuit in fraudẽ, decepta permaneat, & viro subueniatur: qui fortè intẽdebat vitare bigamiã, & fuit honesta cõditio, licet actº inhonestus: & sic si probare posset per confessionẽ propriã vel aliàs ꝙ virgo non fuerit, etiam in foro iudiciali non teneret matrimonium. Sed Car. in d. c. per tuas. dicit, ꝙ si ista conditio, si te inuenero virginẽ, non referatur ad coitũ, sed ad aspectum matronarum vel huiusmodi, non est turpis, sed honesta: & suspendit actum. Si verò referatur ad coitum, est conditio turpis: quia prẽsupponeret rem cũ futura vxore prius quàm esset vxor: & sic tãquã turpis reijcitur, & matrimoniũ tenet: licet nõ sit virgo. Et sic intellige glo. in d. c. per tuas. & docto. communiter eam sequentes. Franc. autem de Areti. in suo consil. incipiente, in Christi nomine. idem tenet: limitans tamen quod de suspensione dicitur, esse verũ, quando conditionis verba sunt cõcepta in futurum: vt, si te inuenero. sed si essent cõcepta de præsenti, vt accipio te in vxorem si es virgo: incontinẽti valet matrimoniũ, si tempore desponsationis est virgo: aut nõ valet, si nõ est: quia conditio de præterito vel præsenti huius est naturæ, vt incontinẽti valeat actus, si est vera: vel nõ valeat, si est falsa: vt probatur in l. cùm ad præsens. ff. si cerpet. ¶* Nonò quæritur, si habentes legitimũ impedimẽtum contrahant sub conditione, si papa dispensabit: vtrũ papa dispensante sit matrimoniũ sine alio consensu? Quæ quæstio facit ad sciendum an trãsire possint interim ad secunda vota. Et sicut refert Pan. in d. c. super eo. quidam tenent ꝙ sic, vt Calde. & do. Anto. & quidam alij: quorũ opinionem Sum. Ange. sequitur contra Rosel. & dicit veriorem, per l. si rem meã. ff. de verb. obl. vbi possum stipulari *rem meam in tempus conditionis*, quando mea nõ erit, licet nũc, cùm sit mea, nõ possum. Et facit similiter l. iij. iuncta pe. ff. de oper. pub. vbi valet mandatũ priuati de opere publico faciendo principe annuente: quod tamẽ aliàs nõ valeret. Sed hæc non concludũt propositũ: vt patet, maximè d. l. iij. vt patet intuenti. Vnde contrariũ, scilicet ꝙ nõ valeat sine nouo consensu, tenet ibi Innoc. & quidam alij: quia primus cõsensus erat omnino à iure reprobatus. de quo l. inter stipulantẽ. §. sacram. ff. de verb. obli: vbi nõ valet stipulatio de re sacra vel publica, vel huiusmodi, de quibus nõ est commerciũ. & l. continuus. §. cùm quis. eo. tit. & l. apud Iulianũ. ff. de leg. j. vbi nõ valet stipulatio de prędijs Cęsaris, vel huiusmodi, de quibus sine iussu principis non est commerciũ. Ad dictum autẽ §. sacram. dicit Sum. Ang. ꝙ nõ obstat: qa ibi res nõ erat in cõmercio, nec esse poterat: quod nõ est hic: quia sublato impedimẽto per dispensationẽ, nihil obstat. Sed hoc simile nõ tollit, quia etiã à republica sublato impedimẽto per publicam potestatẽ quæ velit illam vẽdi priuato etiã valebit stipulatio. Ad dictam autem l. apud Iulian. dicit debere intelligi, ꝙ conditio sit impossibilis, quãdo pẽdet ex volũtate principis, in his, quæ princeps cõcedere nõ solet. secus in solitis cõcedi dispensatiuè: vt est textus in l. intercidit. ff. de condi. & demon. Sed dico, ꝙ d. l. apud. loquitur in omnibus, in quibus fine cõsensu principis nõ est commercium. Et hęc est ratio omniũ exemplorũ, quæ ibi ponuntur, vt patet in fi. l. autem, interdicit. nihil penitus loquitur ad intentionẽ allegantis. Hanc etiam opinionẽ sequitur ibi Card. dicẽs se sic in facto cõsuluisse: quia illud quod depẽdet principaliter à potestate alterius, dicitur impossibile. l. apud Iulianum. ff. de leg. j. & quod fit per remediũ extraordinariũ, dicitur fieri nõ posse: vt notat Inno. in c. pastoralis. de causa posse. & proprie. & sic istud matrimoniũ videtur cõtractũ sub cõditione impossibili. Pan. quoq; idẽ sentit, assignans ibi aliã rationẽ: quia ad hoc vt actus retro trahatur, oportet ꝙ potuerit incidere à principio, vt not. in l. si quis pro emptore. ff. de vsuca. matrimonium autẽ nõ poterat esse à principio tempore cõtractus obstante impedimẽto: & cõsequenter nõ poterat retrotrahi. Ric. etiã in quarto, videtur idem sentire in simili de his, qui ante concilij genera le capituli, nõ debet. de cõsang. & affini. in quo linea consanguinitatis restricta est ad quartũ gradũ, contraxerãt in quinto, vel sexto, aut septimo gradu: de quib⁹ cõcludit, ꝙ cũ dicta matrimonia fuerint nulla, nõ debuerũt simul habitare carnaliter, nisi nouiter cõtraxissent expresse vel tacitè. Dominus quoq; Frãc. de Are. idẽ tenet indubitatè in consil. cxlij. incipiente, ex facto proponitur. quia sicut nõ possunt cõtrahi spõsalia simpliciter, vel non potest fieri à parentibus promissio de sponsalibus faciẽdis inter personas prohibitas simpliciter: ita non possunt fieri sub ista cõditione, si summus pontifex dispensaret: quia videtur fieri sub conditione impossibili, cùm dependeat à volũtate solius principis. d. l. apud Iulianũ. Addo ꝙ conditio impossibilis vitiat stipulationẽ seu contractũ: non solùm si sit impossibilis natura, sed etiam de iure: vt in l. si stipuler. ff. de verb. obli. & hoc siue concipiatur affirmatiuè, siue negatiuè: vt patet per Bar. in l. impossibilis. ff. eo. Et si obijciatur ꝙ conditio impossibilis vitiat alios contractus, nõ autem matrimoniũ, vt no. Pan. ind. c. fi. dico verũ esse si sit impossibilis per naturã: secus si sit impossibilis de iure stipulandi. ¶* Decimò quæritur, quid si quis cum vna sub cõditione, & postea cũ alia purè cõtraxerit? Et dico ꝙ remanebit cum secũda, etiam si sit cõsanguinea primæ: quia nulla publicæ honestatis iustitia orta est: vt j. Matrimoniũ. viij. impedimento xiiij. part. vij. ¶* Vndecimò quæritur generaliter, quid requiritur ad hoc vt cõditio cõtractũ *ita*ũ suspẽdat? Et dico requiri multa. ¶ Primò, vt sit apposita *in principio*: quia si primò esset matrimoniũ contractũ, & postea conditio apponeretur: illum suspẽdere aut rescindere nõ posset. xxx. q. j. dicit. & facit quod no. do. Anto & Pan. in c. j. de condi. appo. ¶ Secundò, ꝙ in conditionem vterq; expresse cõsentiat: vnde si alter expresse nõ cõsentiat, etiam si taceat, erit matrimoniũ purum: vt in c. fi. de cõd. appo. & teneret matrimonium quamuis conditio esset cõtra substantiam eius: vt ibi no. Inno. & Pan. & facit c. aliquando. xxxij. qõ. ij. saltem quo ad ecclesiam. ¶ Tertiò, ꝙ conditio non sit necessariò futura: de quo dic vt suprà. Aut ꝙ non sit turpis vel impossibilis, quia habetur pro nõ adiecta: excepta ea quæ est contra substãtiam aut bona matrimonij. ¶ Quartò, quòd non interueniat consensus absolutus de præsenti post conditionem, & ante eius impletionem. ¶ Quintò, ꝙ ante eius euentum non interueniat copula carnalis: quia statim erit matrimonium, si fuerit contractũ per verba de ꝓsenti sub illa conditione: etiã si præceserat

conditionis defectus,modò alter esset ignorãs:puta quia
contraxit,si patri placeret:& pater contradicit:tamẽ alter
ignorabat hoc,& cõsentit in copulã:vt notat do.Anto.in
c.per tuas.de cõd.app.adducens in simili no.in c.ex parte
decani.de rescrip.& similiter Host.ibidem:quod tamẽ ve
rum intellige quo ad præsumptionem fori contentiosi:&
esse in cõsciẽtia,si ambo matrimonialiter intẽdebant co-
pulari:aliàs non:vt ĩ. Matrimonium.iiij.§.vj. ¶Sextò, ꝙ
sit propriè cõditio,nõ modus, de quo ĩ.§.se. ¶Septimò,
ꝙ conditio non sit de præterito vel de præsenti:quia non
esset propriè cõditio:vt in l.institutio talis.ff.de condi.in
stit.licet vitiet si nõ fuit:vt dicit ibi gl.sed debet esse de fu
12 turo. ¶*Duodecimò quæritur,quæ differentia sit inter cõ
trahere sub conditione vel modo, aut causa vel demon-
stratione?Et dico horum differentiã in cõtractibus posse
haberi plene suprà Conditio,ferè per totũ.& horũ exem
plũ breuiter est, vt vendo tibi fundũ istum,si hoc vel illud
feceris,quo ad cõditionẽ:aut vẽdo tibi vt hoc vel illud fa
cias,quo ad modũ,alioquin reuocetur:aut vẽdo quia hoc
est vel fuit,quo ad causam:aut vẽdo tibi fundũ quẽ emi à
Titio,quo ad demonstrationẽ.Et quidẽ contractus si fiat
sub conditione,nõ tenet nõ extante conditione,vt de ma
trimonio dictũ est:si verò fiat sub modo,statim tenet: sed
modo nõ seruato poterit reuocari.Dicit ergo Vernec. ꝙ
licet matrimoniũ vel sponsalia sub cõditione cõtrahi pos
sint,non tamẽ sub modo:ita scilicet ꝙ illo nõ seruato dis-
soluatur:quia si rite fiant nõ dissoluuntur,secundũ Pe.ve
rò de Pal.in iiij.idem de modo sicut de cõditione dicẽdũ
est,& secundũ eandẽ distinctionẽ,excepto vt infrà. Nam
si est cõtra ius matrimonij,& apponitur in ipso cõtractu,
vitiat contractũ:vt,accipio te vt procures venena sterilita
tis.secus si apponatur statim post contractũ.Si verò sit im
possibilis,habetur pro nõ adiecto,& purè tenet cõtract⁹:
vt,accipio te vt missam celebres,vel cœlũ digito tãgas.Si
verò sit necessarius, habetur pro impleto:vt, accipio te vt
moriaris.Si verò sit inhonestus, similiter habetur pro nõ
adiecto,& matrimoniũ tenet:vt accipio te vt fureris.Si ve
rò sit possibilis & honestus,non suspendit obligationẽ vt
conditio:quia de natura modi est vt posterius impleatur:
tamen tenet implere celebrato matrimonio,scilicet is cui
imponitur,nisi sit appositus solùm eius fauore:vt,accipio
te cũ decẽ libris,vt habeas vnde emas tibi fundũ: quia nõ
tenetur talis ante vel post emere.ff.de cond.l.Titio.Cùm
verò in cõtractu matrimonij sit appositio causæ: siue vera
sit siue falsa,secundũ eundẽ Pet.habetur pro nõ adiecta,&
purè intelligitur cõtrahi matrimoniũ,&similiter sponsa-
lia,vt,accipio vel accipiam,quia pater tuus desponsauit te
mihi vel me tibi:ẽt si hoc nõ sit verũ,est matrimoniũ vel
sponsalia:etiã si causa ponatur in futurum:vt,accipio quia
dabis decẽ pro dote.nisi esset necessaria,siue cõtineret im
pedimentũ:puta,cõtraho tecũ,quia est libera:quia si esset
serua,nõ valeret.similiter,cõtraho tecũ,quia est Ioannes
filius Titij,& huiusmodi:quia si esset error cõditionis vel
personæ,vitiaret matrimonium.Et idem est,quãdo in tali
contractu ponitur demonstratio:quia siue sit honesta,siue
inhonesta:siue cõtraria matrimonio,siue non:siue de præ
senti,siue de futuro,per se nunquam impedit matrimoniũ
vel suspẽdit,sed habetur pro nõ adiecta:vt,accipio vel ac
cipiã filiam tuam,quæ procurauit venena sterilitatis, vel
quæ est sterilis:aut quam audiui esse diuitẽ,& huiusmodi:
quia falsa demonstratio nõ vitiat legatũ.ff.de condi.& de
monst.l.falsa.nec consequenter matrimoniũ:nisi interue-
niret error cõditionis aut substantiæ: vt,accipio filiã tuã,
quæ est libera:quia si est ancilla,& hoc ignorabat,non va
let matrimonium.Et idem si demonstratio feratur ad sub
stantiam:quia error substantiæ & conditionis impedit,nõ
autem error qualitatis.Vtrum autem matrimonium con-
tractum sub hac cõditione aut duret solùm vsq; ad tẽpus,
sit verum matrimonium:vide titu.sequenti.§.v.

RVRSVS DE MATRIMONIO QVARTO, quomodo contrahatur quantum ad intentionem absolutè vel conditionaliter.

1 *Matrimonium an sit inter eos qui uerbis contrahunt,& animo dissentiunt.& nu.8.*
2 *Coniugi qualiter consulatur, cùm alter affirmat se nunquam consensisse.& nu.9.& 10.*
3 *Matrimonium ob causam inhonestam an uitietur.& num.seq. usque ad nume.7.*
11 *Matrimonium an impediatur ob protestationem præcedentem.*

MATRIMONIVM iiij.cõsiderari pôt quomodo cõ-
trahatur absolutè vel conditionaliter quantũ ad in
1 tentionem siue animũ. ¶*Primò verò quæritur,vtrum sit
matrimoniũ inter eos qui contrahẽtes verbis animo dis-
sentiebant?Et dicit Veruec.ꝙ siue vterq;,siue alter animo
dissentiat,nõ est matrimoniũ.Si tamen de verbis constite
rit,ecclesia coget eos simul esse:cùm de intẽtione cõstare
non possit.Vnde nec credetur dicẽti se non intẽdisse cõ
trahere.aliàs quilibet sic posset dicere,& separaret matri
moniũ:quia,vt dicitur extrà,de proba.per tuas.nimis in-
dignum est iuxta legitimas sanctiones,vt quod quisq; sua
voce lucidè protestatus est:in eũ casum proprio valeat te
stimonio infirmare.Si tamẽ signis euidẽtibus appareat de
simulatione,ecclesia nõ iudicabit matrimoniũ esse: & cõ
sequenter is qui cõsenserat,poterit denuò cõtrahere.Hoc
autẽ Sum.Ros.dicit posse intelligi quando vterq; vel al-
ter statim post contractũ reclamaret se non consensisse:se
cus si post tempus notabile,etiã si iuraret se nunquam cõ
sensisse,secundũ Rich.in iiij.dist.xxix.Sed melius dicen-
dũ videtur,ꝙ totũ iudicis arbitrio relinquatur: quia etiã
si quis statim reclamaret,possent esse cõiecturæ in opposi
tũ:vt quia nouiter potest melius cũ alia cõtrahere, vel hu
2 iusmodi. ¶*Secundò quæritur,quid consulendũ sit alteri
coniugũ cum reliquus affirmat se nunquã consensisse? Et
dicit Richar.in iiij.dist.xxvij.consulendum esse illi ꝙ hoc
nõ credat:quia nec credere illi tenetur.d.c.per tuas.Si ve
rò illi temerariè credit,durãte ista credulitate nõ licet ei
carnaliter cum illo misceri:nec ad petitionẽ propriã:quia
credit ꝙ non sit coniunx.nec ad petitionem alterius:quia
ille sibi in hoc præiudicat,quandiu affirmat se coniugem
non esse.Si autem postea affirmet se esse mentitũ,& debi
tum petat,si reliquus permanet in pristina credulitate:per
plexus est quandiu durat illa credulitas:quia ea durãte nõ
credit alterum suum cõiugem esse,& si redderet debitũ,
contra conscientiam faceret:si autem non redderet,etiam
peccaret,quia quamuis alter coniũx in dicendo se nõ esse
coniugem præiudicasset sibi quo ad potestatẽ exigẽdi de
bitum,quãdiu hoc nõ reuocabat,tamen quando reuocat,
credo ꝙ expiret illud præiudiciũ:quia reuocatio concor-
dat verbis, quibus in cõtractu expressit suum cõsensum.
Intellige verò totum hoc pocedere de credulitate teme-
raria:quia si prius illi probabiliter credidisset, non tene-
retur statim ad eius testimonium credere oppositum, &
reddere debitum,sed posset expectare,quòd euacuarentur indicia credendi quæ prius habuit,& alia inducerẽtur.
3 ¶*Tertiò quæritur,vtrum contrahere ex intentione ali-
cuius finis ad matrimonium se habentis non per se,vt pro
les,

les,fides,sacramentũ,vitatio fornicationis,& huiusmodi:
sed ꝑ accidẽs,vt pulchritudo,diuitiæ,& huiusmodi, vitiet
matrimoniũ.Et dicit S.Bonau.in iiij.dist.xxx.ꝙ si qs mo-
ueatur ex aliqua huiusmodi causa,sicut ex causa prĩcipali,
esset minus honesta,& cõtra sacramẽti vtilitatẽ:nõ tamen
cõtra eius veritatẽ:nisi ita esset finis, ꝙ nõ quæreret quis
nisi libidinẽ,aut diuitias,nõ vxorẽ.quia sic esset cõtra sa-
cramẽti veritatẽ.Et ita cũ ista limitatione vel distinctione
tenet Sũ.Ange.Sed quia est ĩpossibile,ꝙ quis quærat solã
libidinẽ,vbi ad eã per matrimoniũ vult attingere: sed ne
cessariò quærit matrimoniũ mediũ propter illam vt finẽ.
ideo melius Sum.Ros.cum S.Tho.& Petr.& Rayn.dicit,
ꝙ hoc non vitiat cõtractum,sed tenet matrimonium,quia
sufficit,ꝙ contrahere intẽdunt, & cõsentiũt per verba de
præsenti.xxxij.q.ij.solet.Deute.xxj.Si videris mulierẽ pul
4 chram. ¶Quartò quæritur,*vtrum mortaliter peccet cõ-
trahens principaliter ꝓpter dictas causas?Et dicit Petr. de
Palu.ꝙ cõtrahẽs propter finẽ matrimonij per se, sed secũ
darium secũdariò,scilicet propter vitationẽ fornicatiõis,
nõ peccat: quia nulla est deordinatio.Si verò cõtrahit prĩ
cipaliter propter secundariũ,est veniale: qa scilicet deor
dinatio:& hoc qñ est talis qui secũdũ cõmunẽ speciẽ pôt
generare:aliàs nõ.Vnde licet finis matrimonij primus &
per se sit intẽtio generãdi:tamẽ quãdo principale factum
est impossibile, sicut ĩ sene vel sterili,licet de secũdario si
ꝑe,q est vitatio fornicatiõis,facere principalẽ:aliàs senes
sine peccato cõtrahere nõ possẽt.aliæ aũt cõtrahẽdi causæ,
vt reformatio pacis,acquisitio amicitiæ aut diuitiarũ, pul
chritudo,& huiusmodi: etsi secũdariò possint intẽdi cum
veniali & sine:& si ẽt in se sint honestæ,vt reformatio pa-
cis:nõ tñ in matrimonio,si primò & per se intendãtur:cũ
ad hoc matrimoniũ nõ sit principaliter ordinatũ.Sicut ẽt
peccat qui baptizatur vl' cognoscit vxorẽ gratia sanitatis,
nõ tñ esset mortale si hoc principaliter ĩtẽderet: sicut nec
diuitias aut pulchritudinẽ principaliter intẽdere:aľs non
cõtracturus matrimoniũ:cũ homo nolit talia nisi modo li
cito:sicut etiã nõ est mortale cognoscere vxorẽ ꝓpter de
lectationẽ infra limites matrimonij. Quidã dicũt, ꝙ cùm
matrimoniũ sit verũ sacramentũ,non pôt in eo principa-
liter intẽdi finis extrane⁹ & ꝑ accidẽs omnino institutio-
ni matrimonij:sicut si quis principaliter baptizaretur ꝓ-
pter sanitatẽ vel questũ.Sed hęc opinio est multũ dura,qa
multos ĩuoluit:& videtur esse cõtra illud iij.Reg. vbi Da
uid in vxorẽ duxit Abisac,nõ spe prolis aut timore forni-
catiõis, cũ eã nõ cognouerit:sed solùm vt eũ calefaceret,
nec peccauit.hæc ex illo. ¶Circa ista aũt Sum.Angel.defi
cit in duobus:primò qa dicit Pet.de Pal.tenere, ꝙ sit mor
tale cõtrahere ꝓpter voluptatẽ prĩcipaliter. qđ falsum pa
tet ex dictis & dicẽdis statim.Secũdò,quia dicit,ꝙ securi⁹
est sic tenere:cũ tamẽ hoc sit falsum & durũ & inducẽs de
sperationẽ multis.Vñ intẽdit ipse Pet. ꝙ contrahere pro
pter huiusmodi fines per accidẽs & generaliter vti aliquo
sacramẽto principaliter ad finẽ,ad quẽ nõ est institutũ:pu
ta baptismo aut matrimonio ad sanitatẽ,est veniale,qñ qs
ideo hoc facit,quia ad illũ finẽ pertingit per mediũ in se
licitũ,id est,sacramẽtũ,licet male huic fini vel affectui ap
plicatũ:est verò mortale quãdo qs de iustitia medij nõ cu
rat,paratus quocũq; modo talẽ finẽ assequi.Et idẽ sentit
S.Th.in iiij.di.ij.dicẽs,ꝙ sine peccato vl' cum veniali po
tuit Iacob cõtrahere cũ Rachele propter faciei pulchritu
dinẽ secũdariò:si aũt principalis causa esset libido pulchri
tudinis,nõ excusaretur à mortali,si esset effrænata libido.
hæc ille.qui per libidinem effrenatam intẽdit eã quæ nõ
sistit intra limites matrimonij:sed in ea constituitur finis,
vt bene exponit Archi.Et prædicta intellige & limita quã
do talis effectus,ad quẽ quis vtitur,cõpetit naturaliter sa-
cramento,vt sanitas in matrimonio: vel miraculose, vt sa
nitas in baptismo.& cũ hoc ipse vsus de se non est cũ irre
uerẽtia:sed si qua irreuerẽtia interuenit,est ex fine vel in-
tẽtione veritatis.Addit autem idẽ Petrus dicens,Dato, ꝙ
cõtrahere ꝓpter voluptatẽ prĩcipaliter,esset mortale:nõ
tñ cognoscere propter voluptatẽ esset mortale,dummo-
do nõ esset idẽ cum alia facturus:quia non est ita damna-
bilis abusus rei cõmunis,id est,non sacræ, puta vxoris ad
coitum ꝓpter voluptatem,sicut rei sacræ, puta matrimo-
nij ad finẽ ĩdebitũ:sicut si biberet ex voluptate cũ scypho
communi,nõ est nisi veniale,nõ sequit' quin peccet mor-
taliter,qui calicẽ sacrum ex voluptate defert bibiturus ad
tabernã.hæc ex illo.qui in suis verbis vltimis decepit Sũ.
Ang.vt imponeret illi prædictum falsum,non intelligens
ꝙ iste vsus calicis ex se est cum irreuerẽtia eius etiã ces-
sante omni mala intentione seu voluptate potandi.Et in-
fert dictus Petr.esse ex dictis argumentũ,ꝙ si iudex pœna
pecuniaria punit malefactores,qui tamẽ aliàs esset puni-
turus,licet quærat pecuniã nihil cogitans actu de iustitia,
dum tamẽ nõ sit facturus iniustè,non est nisi veniale. hæc
ex illo.Ex quibus patet, quòd est veniale quãdo quis q̃rit
huiusmodi fines per accidens,aliàs non facturus si deesset
5 iustitia medij,per quod acquirit. ¶Quintò q̃ritur,* vtrũ
intentio peruersa circa substantiã matrimonij:puta siquis
cõtrahat cum intentione aliquando se separandi,seu cum
consensu ad tempus,vitiet matrimonium?Et dicit Petr.ꝙ
sic,nec est matrimoniũ.de condi.ap.c.fi. quia inseparabi-
litas est essentialitas matrimonij, vnde requiritur consen
sus ad ĩseparabilitatẽ.Hoc tamẽ intellige & limita secũdũ
mentẽ Inno.do.Ant.& Pan.si talis cõditio deducatur in
pactum expressum ab vtroq; cõiuge. Secus si talis cõditio
sit retenta in corde,aut etiam expressa per vnũ,reliquo cõ
tradicẽte aut tacẽte,hoc enim singulariter voluit Inno.vt
refert Pan.in d.c.fi.vbi distinguit.Nam si vterq; coniugũ
cõsensit cõditioni appositæ cõtra substantiã matrimonij,
tunc matrimonium nõ tenet.Si autẽ contradixit aliter,te
net matrimonium si processum fuit ad consummationem
eius.Et idem dicit fauore matrimonij, si alter tacuit:& sic
tacẽs habebitur ꝓ cõtradicẽte. ar.xxxij.q.ij.aliquãdo.vbi
no.secundũ Pan.dictũ Inn.quia videtur per hoc,ꝙ in alijs
cõtractib⁹ tacẽs videtur cõsentire cõtractui secundũ ꝓte
stationẽ alterius,licet onerosam & odiosam.Et idẽ ibi te-
nuit Host.& similiter idem do.Anto.Et ratio,quia ꝓpter
ea ꝓtestatio huiusmodi vel cõditio vitiat actũ:quia par-
tes agẽdo detrahere substãtiã actus,nõ videtur cõsentire
in actum:quod cessat qñ vnus solus agit detrahere, & alt⁹
tacet,siue non exprimit,quia tunc descendẽdo postea ad
actũ qui perficitur mutuo cõsensu,& copulã cõsummãdo
ĩ matrimonio,ex quo vtraq; pars turpitudini nõ cõsentit
cõtra substãtiã actus,videtur recessum à cõditione vel ꝓ-
testatione.Et hoc cõmuniter approbatur.vide etiã §.seq.
in fin. ¶Sed nota primò ꝙ ista nõ solùm sunt vera quo ad
forũ cõtentiosum,sed etiã in foro animæ secũdũ mẽtem
prædictorũ,& etiã S.Tho.qui in dist xxxj.iiij.q.j.art.iij.
loquens de bonis matrimonij, quæ secundũ eum sunt de
ratione matrimonij,dicit ꝙ nõ esset verũ matrimoniũ si
quid cõtrariũ eis exprimeretur in cõsensu faciẽte matri-
moniũ, & etiã est de mẽte legis in d.c.fi.vt ibi patet. ¶No
ta secũdò, ꝙ cõsummatio matrimonij, de qua loquit' In.
secũdũ do.Ant.intelligit' copula,tamẽ,vt patet ex ratio-

ne allegato,possum* intelligere per consummationē per
fectionem matrimonij primam, quæ cōsistit in prolatiōe
verborū de presenti ab vltimo ꝓferēte.¶ Sextò queritur,
6 *vtrum intentio peruersa circa bona matrimonij,puta in
tentio nō seruādi fidē,aut non exigēdi debitum,vel prolē
euitādi,vitiet contractū matrimonij?Et dicit Sum. Angel.
ex opinione Richar.in iiij.dist.xxxj.ꝙ ad hoc,ꝙ cōsensus
faciat matrimoniū,oportet ibi esse tria bona matrimonij,
siue cōtrahētes in eā cōsentire saltē implicitè & ī habitu:
primò in vinculi inseparabilitatē quo ad bonum sacramē
ti:secūdò in bonū fidei quantū ad ei⁹ essentiale, quod est
nō negare debitū,nisi Deo absoluēte ad hoc licet hoc sit
solum quoad bene esse quantū ad acci dētale seu accesso
riū bonū fidei,quod est nō exhibere alteri quàm suo cōiu
gi vsum corporis sui:tertiò in bonū prolis quantū ad eius
essentiale,quod est eā suscipere cōditionaliter si Deus eā
dederit,vel nō procurare ne eueniat:licet quantū ad ei⁹
accidētale,scilicet absolutè eā velle & educare non sit ne
cessariū.hæc illa.in quibus dicit duo,præcipuè cōtra S T.
q in xxxj.dist.iiij.vult,ꝙ ad bonum fidei vtrūq; pertineat,
debitum non negare cōiugi, nec alteri commisceri: licet
primum principalius,& ab bonum prolis nō solùm susce
ptionem,sed etiam educationem eius. Ex quibus etiā in-
fert multa,in quibus Supple. & Ro. dissentiunt. Primum.
Nā dicit nō esse matrimoniū,si quis cōtrahat cū intentio
ne separabilitatis quo ad vinculū.quod Ro.negat,nisi hoc
deducatur in pactū ab vtroq;,vt dictū est §.priore.¶ Secū
dum.Nam dicit non esse matrimonium, si quis contrahat
cum intentione negandi debitum petenti sine reuelatiōe
diuina:quia est contra bonū fidei. Ro.aūt & similiter Sup
ple.diceret hoc esse verū solùm si ista cōditio deducatur ī
pactum.quod patet:quia cùm ad bonū fidei dicat ptinere
ne cum alio commisceatur:dicit,quòd secūdùm Veruec.
tenet matrimoniū contractū cum proposito nō seruandi
fidem,sed adulterādi:dūmodo hoc non deducatur in pa-
ctum.Si verò deducatur in pactum,ꝙ liceat adulterari, vt
ꝓstituatur vxor,nō tenet matrimonium.de condi. app.c.
fi.¶ Tertium.Nam dicit nō esse matrimonium si quis cō-
trahat cū intentione non suscipiendi prolem, si Deus eā
daret:aut non educandi:aut procurādi venena sterilitatis
ne proles cōciperetur,nasceretur,vel educaretur.Ro. aūt
& Supple post Petr.dicūt, ꝙ firma intentio euitādi prolē
excludit matrimoniū:maximè si deducatur in pactum:sed
intentio nō educādi non excludit.Et concordat Hugo.&
glossa Rayn.& Summa Conf.Ego autem dico, quòd secū
dùm S. Thom.omnis conditio quæ est,non solùm contra
substantiam,sed etiam contra bona matrimonij suprà ex-
posita,illud vitiat si deducatur in pactū,qa dicta bona sunt
de ratione matrimonij secundùm eum.Si verò non dedu
catur in pactum,sic,ꝙ exprimatur ab vtroq; contrahētiū,
etiam si teneatur in mente,nō vitiat matrimonium: vt pa
tet ex dictis §.priore,& communi doctrina Canonistarū
& Theologorum.Ratio etiam horum esse potest:qa cau-
sa matrimonij proxima & immediata est consensus signis
sensibilib⁹ expressus.Vnde nec signa sine cōsensu, nec cō
sensus sine signis operatur:& ideò quęcunq; conditio nō
annectitur dictis signis,nihil facit vt operatur,sicut cōmu
niter dicitur,ꝙ conditio in mente retenta nihil operatur.
vnde stat matrimonium:modò sit intentio cōtrahēdi ex-
pressa.vide aūt §.priore,quasi ad fin.aliā rationē. ¶ Septi
7 mò qrit,*vtrum intētio non exigendi debitum vitiet ma
trimonium?Et dicit Pan.in c.commissum.extrà,eo.vt im-
ponit illi Summa Ros.ꝙ non,modò non deducatur in pa
ctum.Sed ego dico,ꝙ non vitiat,etiam si deducatur in pa
ctum:quia non exigere nō est contra bonum fidei,nec de
rogat proli quæ generari poterit,si reddat altero petēte.
Dico etiam,quòd malè adducitur Pā.quia nō loquitur de
intentione nō exigendi debitum, sed non consummandi
matrimonium,in quo includitur intētio negandi debitū,
quæ matrimonium vitiat si exprimatur.Vnde Veruec.re-
spō dens ad istam quæstionem inter illas intētiones distin
guit dicens,ꝙ si sit intētio non exigendi, contrahitur ma
trimonium:sicut inter beatam Virginem, & Ioseph: imò
etiam si sit intentio negādi,modò nō deducatur in pactū.
8 ¶ Octauò quæritur,*vtrum sit matrimonium si quis cōtra
xit per verba de futuro vel etiam de præsenti, non habēs
intentionem cōtrahēdi,& sequuta est copula?Et dico se-
cundùm S.Thom.in iiij.dist.xxviij.& in quol.v.q.viij. &
Rich.ꝙ præsumi debet ꝓ matrimonio in foro, scilicet cō
tentioso.extrà eo.dē.tua.& ita in dicto foro iudicaret. sed
in foro conscientiæ si ille nō proposuit illam ducere, nec
vnquam assensit in eam,non debet ex illo facto matrimo
niū iudicari,quando ex altera parte dolus affuit,& defuit
omnino consensus,sine quo nequeunt cætera fœdus effi
cere coniugale.d.c.tua. Et ille ex parte cui⁹ nō fuit dolus,
excusatur à peccato.Si autem alius interim cum alia con-
traxerit,tenet matrimonium secundū Doc. communiter:
& probat S.Tho.in dicto quolib.qui licet loquatur in ca-
su sponsalium de futuro:tamen sua ratio probat etiā si fue
rāt de ꝑsenti: quia ī primo matrimonio cessat cōsensus,q'
est causa:& consequenter cessat effectus,& in secundo po
nitur causa,id est,cōsensus verbo expressus, ergo & effe-
ctus. Tenetur tamen deceptor antequam contrahat cū se
cunda,eam ducere in vxorem,si est sibi æqualis vel maior
secundùm S.Tho.vel etiam si est quasi æqualis, secūdum
alios,quia modicum est quasi nihil.secundo Physi.& post
quam secundo nupserit,si illa ex hoc patitur notabile da-
mnum in honore vel huiusmodi,tenetur ei necessariò sa-
tisfacere,& secundùm Sanctum Thom.prouidere de nu-
ptijs,id est,de dote,nisi fuerit multò melioris cōditionis,
vel aliud euidens signū fraudis apparuerit,sic,ꝙ pōt pro-
babiliter præsumi eam non fuisse deceptam, sed deceptā
finxisse,quia tunc non tenetur ad prædicta secundùm ali-
quos,vt Sanct.Tho.in iiij.dist.xxviij.recitat, & videtur te
nere.Si tamen mulier probare posset cōtractum de ꝑsen-
ti vel futuro,& copulam sequentem,cogetur vir illā duce
re,nec admitteretur probatio in cōtrarium, vt no.in c.is
qui.de spōs.nisi vt intrà. §.ix.& si cum alia cōtraxisset,co-
geretur ad primam redire, licet ipse si nō habuit consen-
sum in primam,& illum habuit in secūdam,etiam ad præ-
ceptum ecclesiæ redire non deberet ad primam,sed poti⁹
humiliter etiam excommunicationem pati, & cū secunda
taliter habitare, quòd inde scandalum non generetur.
Et licet quidam dicant, secundum non esse matrimoniū,
quia ecclesia talem inhabilitat ad contrahēdum cum qua-
cunque alia à prima,in dicto c.is qui.tamē tu dic vt suprà,
quia est communis opinio,vt not.ibi Pan. nec ecclesia ta
lem inhabilitauit ad contrahendū cum alia,licet fortè ho
die benè faceret illum inhabilitando,quia prædicta ex in
discretione multorū venerūt ad aures virorū,& nō puel-
larū in paucis.& sic multæ illaqueant. ¶ Nonò quæritur,
9 *quid cōsulendū sit istis mulierculis,quæ exiguitate cere
bri & carnis voluptate tam crebro illaqueātur à cōtrahen
tibus cum eis clandestinè verbo,sed nō animo?Et præter
id quod dictū est suprà §.secūdo. dico tria esse remedia.
¶ Primū.Si enim vir statim reuocauit, & patefecit, quòd
non

non consensit:& inde ad secunda vota transiuit, tunc esset
tolerabile,si & ipsa similiter ad secunda vota transiret.
¶ Secundum. Nam si inter eos erat magna disproportio,
viro existēte multò melioris cōditionis quàm sit mulier,
ita quòd non est verisimile,ꝙ ille istam accepisset in vxo
rem:vt dicit Richard.si aliquod aliud euidens signum frau
dis appareat,per quod potest probabiliter presumi,ꝙ spō
sa nō fuerit decepta,sed se decipi finxerit: tūc si vir cū alia
contraxit,etiam mulier poterit cum alio contrahere:viro
autem non contrahente,non est tutum,quòd ipsa contra-
hat:quia videmus sæpe multos diuites & nobiles propter
pulchritudinem cōtraxisse cum vilibus:etiam si inter eos
esset disproportio magna. ¶ Tertium.Dato, quòd iste sta
tim nō dissenserit,nec inter eos sit distantia magna: tamē
si post interuallum temporis hoc iurat,& ex suæ vitæ qua
litate potest sic præsumi:puta quia omni anno confitetur
& cōmunicat,& cum viris bonæ vitæ conuersatur: tūc eo
trāseunte ad secunda vota posset & ipsa transire.Et simili
ter si in aliquo trium prædictorum casuū transiret ille ad
religionem,& in ea profiteretur. Isti autem tres casus sub
ista regula militāt, quòd mulier transire potest ad secūdā
vota viro asserente se in eam non consensisse:quando est
probabile & verisimile,quòd verum dicat;arbitrio prudē
tum:si ipse de facto ad secundā vota transiuit:vel si eam o-
mnino accipere recusat:aliàs tenetur viuere castè.Et si de
facto siue tali probabilitate cōtraxit:quātū in se est,tene-
tur viuere castè:licet præiudicare nō possit coniugi maxi
me ignorāti:vnde nō potest exigere,sed reddere tenetur:
nisi probabiliter crederet,quòd in rei veritate prior con-
iunx cōsenserit:licet modo neget:qa tūc nec exigere nec
reddere posset:ar.eorū quæ no.in c.inqsitioni.de sen.exc.
10 ¶ Decimò*posito,ꝙ iste qui cum aliqua contraxit animo
extorquēdi copulam,& nō consentiendi:audiat à cōfesso
re,quòd fuit verum matrimonium, propter copulā, & ꝙ
cū alia contrahere nō potest,& sic credens dicto cōfesso-
ri habitat cum ea,& illam cognoscat tanquā coniugē:quę
ritur an propter hoc sit matrimoniū?Et dico, ꝙ non quo
ad Deum:quia ex quo nullū vinculum precesserat,talis co
pula nō facit matrimonium quo ad Deū:vt no.in c.is qui.
de spon.vbi dicunt Docto.ꝙ si sponsalibus solutis copulā
sequatur,non inducitur matrimonium, ex quo sponsaliū
vinculum solutū est.Idem dicunt vbi interuenerit promis
sio de contrahendis spōsalibus in futurū. Pro quo facit l.
fin.de condi.ob causam.Item error iuris non inducit con
sensum matrimonialē:quia nihil tam cōtrariū cōsensui est
quàm error.l.si per errorē.ff.de iuris.om.iudi. Et facit qđ
no.Barto.in l.multū.ff.de condit. & demonstra. vbi dicit
nō valere processum si iudex errat in fundamēto iurisdi-
ctionis:licet in veritate haberet iurisdictionē.& probatur
in cap.sciscitatus.de rescriptis.iuncto cap.prudentiam. de
officio delega.vbi si iudices delegati cū clausula, si nō o-
mnes,procedunt sine alio,ignorātes impedimentū, & cre
dentes se posse sine eo procedere,nō valet processus,licet
habeant iurisdictionē:quia errant in fundamento iurisdi-
ctionis.Similiter enim iste errauit in fundamento matri-
monij,cùm cōsensus sit eius fundamentū,& de substantia
eius:vt in c.tuę.de sponsa.Et si iste informatus à peritis, ꝙ
ibi sit matrimoniū,de nouo consensit,qaia putauit se liga
tum,aliàs nō cōsensurus si credidisset ibi non esse matri-
moniū,& sic faciens de necessitate virtutē:adhuc non est
matrimoniū quo ad Deū.Pro quo facit quod not. Docto-
res in c.j.de reg.li.vj.vbi not.ꝙ si quis ante annos puberta
tis facit votū religionis,non obligatur ad tale votū maior
factus,nisi illud ratificauerit:quod si faceret credēs se obli
gatū,aliàs non ratificaturus,non tenetur ad illud. Vnde si
talis aliam accepit,dimittere nō potest in foro animæ,aut
religionē exire,si quam professus est.& statur eius confes
sioni in hoc vltimo:vt no.gloss.in d.c.is qui.& ibi per Do
cto.& in c.significasti.de homi.& idem cōsuluit do. Alex.
11 de Neuo.in facto. ¶ Vndecimò,* posito quòd quis coram
pluribus protestetur,quòd quicquid facit nō facit animo
contrahendi,postea verbo contraxit,& carnaliter cogno-
uit:quæritur vtrū iudicabitur ibi matrimonium? Et dicit
Veruec.quòd sic:quia recurrendum est ad communem in
telligentiam verborum,quòd cōtra eum;qui dolum adhi
buit,interpretatio faciēda est.& quia licet sic protestetur,
potuit tamen mutasse voluntatem.Et concor.Host.& Sū.
Confes.quod tamen limita,quando quis dolose est prote
status:secus si ob iustam causam,puta vitandum scandalū,
& copula non est sequuta:quia tunc non est matrimoniū
propter defectum cōsensus:nec iste ad aliquid tenetur, vt
no.in Sum.Con.eod.titu.q.xvij.Dicit tamen Veruec. ꝙ si
quis animo decipiendi cōtrahens non vtitur forma con-
sueta verborū,sed mutato suo nomine dicit,Ioan.vel Pe-
trus desponsat te:sicut cōtingit in casu c.tua nos.de spon.
tunc contra huiusmodi matrimoniū præsumptū propter
copulam carnalē subsequutam admitti potest probatio in
contrariū ad probandam fraudem: qua probata pronūtia
bitur nullū fuisse matrimoniū,& poterit ad secunda vota
transire.Nec negatur in illo c.quin de fraude ista consta-
re possit:sed dicitur tantùm,qualiter tibi constiterit nō vi
demus:& non,qualiter constare poterit.Si autē esset vsus
verbis consuetis,non admitteretur probatio in contrariū
dictæ præsumptionis:vt in d.c.is qui.

RVRSVS de Matrimonio v.à quo, & per quem contrahi possit.

1 *Matrimonium quis contrahere possit.& nu.2.*
3 *Malitia quando suppleat ætatem.*
4 *Pubertati proximus quando quis dicatur.*
5 *Matrimoniū an ualeat ultima die anni decimiquarti uel duodecimi.*
6 *Matrimonium contrahentes ante legitimam ætatē, an peccent.*
7 *Matrimonium an ualidè contrahat qui est inhabilis ad coitū.*
8 *Matrimonium contractū ante pubertatem,an ualidetur postea per oscula.*
9 *Matrimonium an cōtrahatur per procuratorem, & qualiter. nu.14.*
10 *Matrimonium an contrahatur per procuratorem,si quis antea pœniteat.& nu.11.*
12 *Matrimonium qualiter contrahatur per literas & nuntios.& nume.13.*

MATRIMONIVM quintò,cōsiderari potest quantū
ad personas,à quibus & per quas contrahi potest.
1 ¶Primò ergo queritur,*quis possit matrimoniū contra-
here?Et dico,ꝙ quilibet qui est debitæ ætatis,sanus inge-
nio,& lege non prohibitus:quia edictum de matrimonio
est prohibitorium,secundū Ray.ita scilicet, ꝙ omnis qui
nō prohibetur,cōtrahere potest.de spon.cùm apud.Aetas
autem legitima secūdū Docto.est annorū xiiij. completo
rum in puero,& xij.in fœmina.extrà, de despon. impub.c.
impuberes.& c.cōtinebatur.Vnde si ante cōtrahūt matri-
moniū,nō erit matrimoniū,sed spōsalia,iuris interpreta-
tione.de despon.impu.c.vnico.lib.vj.nisi essent pubertati
proximi, & malitia suppleret ætatē.extrà,de despon. imp.
c.de illis.el ij.& cōcord.S.Tho.& Petr.Sanitas verò inge-
nij requiritur,vt quis possit consentire:vnde furiosus,nisi
habeat

habeat lucida intervalla, contrahere non potest, sicut nec cõsentire. & idē est de ebrio. Quis aūt impediatur lege cõtrahere, patebit infrà, cùm de impedimentis agetur.

2 ¶ Secundò, *cùm c. de illis. in his qui nõ sunt debitæ ætatis, requirat, q̃ sint proximi pubertati, vel malitia suppleat ætatē, quæritur vtrũ necessariò vtrũq; horum requiratur? Et dicit Panor. *in* d. c. de illis. q̃ si incipitur à primo, id est, proximitate pubertatis, necessariò requiritur secundũ: qa proximitas ætatis sola nõ sufficit ad cõtrahendũ matrimoniũ, sed etiã requiritur secũdũ, id est, malitia, quæ quo ad hoc exponitur, id est, vigor naturalis seu potẽtia coeundi: vt colligitur ex dicto tex. ibi, potuerint coniungi. Non enim sufficeret malitia in rebus agendis: vt in c. puberes. de desponsa. impu. Secundũ autẽ bene sufficit sine primo, dũmodo sint doli capaces: ita q̃ potuerint discernere vires matrimonij: sicut de illo puero nouem annorũ, qui reddidit nutricem suã prægnantẽ: vt dicit glo. xx. q. j. in Sum. & Alber. in iij. dicit se vidisse puellã in nono anno concepisse, & peperisse in x. imò secundũ Ioã. de Deo, si minor ann. vij. fuit cognita à maiore quatuordecim, erit matrimoniũ: quod tamen est verũ solùm si erat multũ discreta & doli capax: aliter non, secundũ Pan. in d. c. cõtinebatur. quia non habet consensum aptum ad contrahendũ. ¶ Ter

3 tiò quæritur, *quo modo deprehẽdatur potẽtia ista coeũdi, quæ habet supplere defectũ ætatis? Et dicunt quidã requiri, q̃ verè inter eos copula intercesserit. quod etiam sequitur Host. sed Gof. Inn. Abb. & Io. And. tenẽt oppositũ, dicentes satis esse, q̃ potuerint coniungi: quia si masculus minor annis xiiij. alias mulieres cognouit, aut fœmina minor annis xij. ab alijs fuit cognita: nemo negabit matrimoniũ cõsistere iter istos, ex quo apparet, eos potẽtes ad copulã. Et pro hac sentẽtia arg. in c. vnico. de despõ. impu. lib. vj. Si aūt clare hoc non constat, sed tantùm per signa: puta si ex aspectu corporis vel alijs signis extrinsecis fœmina aut masculus videt aptus ad copulã: sentit Inn. hæc signa sufficere. quod placet Pan. ar. c. attestationes. de desp. impub. vbi nixus ad copulã cum consensu adhibito propetatẽ legitimam sufficit ad matrimoniũ. Ad prædicta vide 8
Nic. de Ly. Exo. xxj. vbi dicit secundùm Rabbi Salo. q̃ ortus pilorum & menstruorũ sunt signa pubertatis: imo secundũ medicos menstrua sola arguunt pubertatem in muliere: quæ si incipit habere, est apta ad generationẽ: & si nõ habet, generare nõ posset: & consequenter tũc malitia etatem nõ suppleret. Puer verò dicitur aptus ad cõtrahẽdum,

4 si potest seminare. ¶ *Quartò quæritur qualiter debet intelligi, q̃ quis sit proximus pubertati? Et dicit gl. in d. c. cõtinebatur. q̃ quando distat per sex menses. quod Pan. dicit facere ad statuta, vt dicatur aliquis proximus alicui ætati, cùm ab illa distat per sex menses, aut minus. Et bene facit l. non tantùm. ff. de excu. tut. quæ probat, q̃ distans per sex menses, dicitur esse prope illam ætatẽ. & idẽ Innoc. ac Host. Pano. autem dicit, q̃ hoc cõmuniter non tenetur: vt est glo. in. §. furiosus. Insti. de inuti. stip. & in §. in summa. Instit. de oblig. quæ ex delic. nasc. quæ dicunt, q̃ masculus dicitur proximus pubertati, cùm est decẽ annorum cũ dimidio: fœmina verò cùm est in nono cum dimidio. Et est ratio: quia post pueritiã, quæ contingit in septimo anno, restant septem anni vsq; ad pubertatẽ in masculo: vnde ex quo tẽporis huius medietatẽ excedit, videtur proximior pubertati quàm infantiæ. & idẽ dic in fœmina. ¶ Quintò

5 quæritur, *vtrũ valeat matrimoniũ vltima die anni xiiij. vel xij. cõtractum? Et dicit Pan. in d. c. attestationes. se credere, q̃ sic, sicut dicimus in testamẽto. l. qua ætate. ff. de testa. & hoc fauore matrimonij. ¶ Sextò quæritur, * vtrum peccent mortaliter aut venialiter ante ætatẽ legitimã contrahentes? Et dicit gloss. in c. vbi non est. de despon. impu. q̃ ante ætatẽ legitimã non debent aliqui coniungi tam respectu matrimonij quàm sponsaliũ. Idem Inno. & expressius Host. in Sum. dicẽs causam huiusmodi prohibitionis fuisse bonũ publicũ: quia ex spõsalibus, quæ tenẽt, oritur publicæ honestatis iustitia: & cùm de facili dissoluantur, si per minores cõtrahantur, iam non potest spõsa cõtrahere cũ sponsi cõsanguineis, neq; ecõuerso: vt in c. sponsam. de sponsa. Aliam rationẽ assignat gl. in d. c. vbi. quare prohibeantur sponsalia inter istos: quia sæpe mutata voluntate oriuntur discordiæ, & diuertentes cõsanguineis copulantur. de sponsali. iuuenis. & dicit Panor. in d. cap. vbi. hunc esse cõmunem intellectũ glo. & Doct. licet ipse intelligat dictum tex. non de coniunctione verbali, sed de carnali. An verò sit mortale: Ioan. And. videtur tenere, q̃ nõ: quia illa decretalis loquitur de honestate: sed Panor. dicit huic obstare illud verbum, distinctè prohibemus. & Archid. in c. interdixit. xxxij. dist. dicit, quòd in omni prohibitione intelligitur præceptio, & ecõuerso: & ideo hoc verbum prohibitiuum ponitur pro præceptiuo, secundùm Hug. & Ioan. de Fan. Et de hoc vide ś. Lex. §. xxj. Vnde Petrus de Palu. dicit, quòd peccant mortaliter, si sine iusta causa & licentia episcopi. ¶ Septimo quæritur, * vtrũ habilis ætate, 7
sed inhabilis coitu possit matrimoniũ validè contrahere? Et dicit gl. in c. puberes. de despon. impub. quòd non: sed Doct. ibi cõmuniter tenent contrarium: vt Pan. refert glo. reprobãdo: quia ex quo ætas est legitima, nec apparet de perpetuo impedimento, matrimoniũ tenet: aliàs sequeretur, quòd impotens ad coeundum propter infirmitatem, matrimonium cõtrahere non posset. Vnde iste adolescẽs debet expectare vsq; ad pubertatẽ plenã, quæ est xviij. annorũ: qua adueniente si generare non posset, & mulier instaret propter dissolutionem matrimonij, dissolui fieri posset: quia tũc præsumeretur esse impedimẽtũ perpetuũ. & hæc opinio Doctorũ videtur æquior. ¶ Octauò quæritur, *vtrũ matrimoniũ contractum post annũ septimũ, & ante pubertatẽ vtriusque vel alterius, quod scilicet est spõsalia, vel habet vim sponsaliũ iuris interpretatione: vt in c. vnico. de desponsa. impu. libr. vj. efficiatur verum matrimonium, si in pubertate interueniũt oscula, amplexus, & munera? Et dico, q̃ si interuenit copula: tex. est clarus in d. c. vnico, q̃ efficitur matrimonium. l. verum, aut præsumptũ: si etiã interuenit consensus expressus per verba sine copula & nixu, est idẽ: quia hoc solùm sufficit, etiã si aliud nõ præcessisset, vt patet ex dictis ś. Matrimonium primò, & secundò. Si verò nullum horum interueniat, Doctores variè loquuntur. Nam Ray. dicit, q̃ si intendebãt contrahere matrimoniũ, non sunt ibi sponsalia: quia hoc non intendebant: nec matrimonium propter ætatẽ: & consequẽter copula adueniens in pubertate nõ faciet matrimoniũ verum, aut præsumptũ. Si verò intendebant contrahere, si non vt agebant, saltem inquantum valere poterat: sic erũt spõsalia, scilicet non inducẽt matrimonium, nisi per copulam, aut consensum euidenter expressum. Host. autem variauit attestationes in c. attestationes. de desponsa. impu. Inn. verò inter actus tenet, q̃ ad hoc sufficiat copula sola, vel nixus, & nõ aliquis alius actus. Archid. aut in d. c. vnico. post multas opiniones concludere videtur, quòd non fit matrimoniũ, nisi iterueniat copula, vel traductio ad domũ. quod sequi videtur Ala. Vincen. & Gof. in c. literas. de desponsa. impub. Panorm. verò in cap. fin. de sponsa. tenet quòd

quòd fit, si interueniunt oscula, amplexus, iocalia, & huiusmodi: Ego aūt omnibus visis & pensatis, dico, quòd vt sit matrimoniũ requiritur nou⁹ consensus expressus signis: quia aut præcesserũt sola spõsalia, aut nihil: vt patet ex dicto Ray. & vtroq; casu requiritur quod dictũ est: quia ad hoc nõ est matrimoniũ quod solo cõsensu expresso per signa efficitur: vt aūt sit matrimoniũ verum in foro animæ, sufficit quodlibet signum, per quod cõsensum mutuũ cognoscũt, siue sint verba, siue aliud: vt patet ex dictis suprà Matrimoniũ. ij. §. v. vj. & vij. Vt aūt sit matrimonium præsumptũ in foro causarũ requiritur consensus expressus signis vniuocis, id est, solitis fieri legitimè & irreprehensibiliter solùm cũ vxoribus vel spõsis de præsenti: quia hæc videtur cõmunis opinio Theologorũ in iiij. dist. xxviij. & patet arg. l. minorẽ. ff. de ritu nupt. & d. c. attestationes. & nota. eorũ ibi. huiusmodi aūt signa sunt, copula, vt dictũ est, & nixus ad copulã, quod sufficit ratione publicæ honestatis & dubij: vt in c. iuuenis. de sponsa. & cohabitatio mutua seorsum, traductio ad domũ: itẽ oscula & amplexꝰ in aliq̃bus locis, & iocalia spõsalitia: & quæcũq; huiusmodi sunt arbitrio boni viri, id est, iudicis loci. Si verò signa 11
talia sunt, q̃ soleant etiã sponsis de futuro exhiberi: vt in aliqbus locis oscula & amplexus, & huiusmodi, nõ faciũt matrimoniũ præsumptũ: quia hoc nõ ꝓbat esse, quod ab hoc cõtingit abesse. l. neq; natales. C. de proba. de transla. prælat. c. ij. & sic cõcordantur Doct. quam cõcordantiã videtur tenere do. Anto. in d. c. attestatiões. & d. c. vnicum. quod loquitur de primis, & nõ de istis vltimis signis, dum dicit, constiterit euidẽter. & glo. quæ dicit, si se amplexabantur, non simpliciter: sed addidit, vt cõiuges. Vtrum autem iste nouus cõsensus requiratur ex parte vtriusq; vel alterius tantùm: dico, q̃ vtriusq;, si vterq; erat ꝑubes: vt in c. vnico. de despon. impub. lib. vj. ibi, contrahentes, in plurali. Si verò alter erat pubes, sufficit nouus cõsensus impuberis adeuntis pubertatẽ: quia vsq; tũc durat cõsensus puberis, cũ interim ab eo nequiuerit resilire seu dissentire: vt in c. de illis. el j. eo. ti. Nec obst, quòd ibi sint sola sponsalia, secundùm glo. in d. c. de illis. quia non sunt spõsalia simpliciter, sed iuris interpretatione: quæ scilicet ex vna parte sunt posibiliter cõsensus matrimonialis, siue matrimonium inchoatum. Non obstat etiã dictum verbum, cõtrahentes, in plurali, d. c. vnico, quia cùm præmisisset text. de pubere & impubere & duobus impuberibus, loquitur de cõtrahẽtibus impuberibus: quia nominati sunt plures, non aūt de pubere: quia ex quo durat cõsensus de se legitimus ad cõtractum matrimonij, per dictum c. de illis. nõ oportet illum iterare. Et hoc tenendũ videtur in fauorem matrimonij tanquã tutius: licet aliqui aliter sentiãt, volẽtes, q̃ etiam puberem oporteat repetere suum cõsensum; 14
& ita vt dixi tenẽdum, videtur tenere San. Tho. in simili in iiij. dist. xxx. q. j. art. iij. q. ij. ad secundum. vbi dicit, quòd ex cõsensu libero illius qui fuit prius cõuentus, nõ fit matrimonium, nisi inquantum consensus præcedẽs in altero
9 adhuc manet in suo vigore. ¶ Nonò quærit, * vtrũ absentes possint per procuratorẽ contrahere? Et dico, quòd sic, sicut Isaac cum Rebeca. xxxij. q. ij. §. cùm dicitur. sed non est idoneus procurator, nisi super hoc habeat specialissimum mandatum: & exprimatur persona, cum qua debeat matrimonium contrahi: vt in l. generali. ff. de rit. nup. nec potest alium substituere, nisi sit ei specialiter cõmissum: & si antequam contraxerit, fuerit reuocatus, licet ille vel illa, cum qua contraxerat, hoc ignorauerit: tñ non tenet matrimonium postea contractum. extrà. de procur. c. pro
10 curator. libr. vj. ¶ Decimò quæritur, *quid si quis consentit in absentẽ per verba de præsenti: deinde mittit procuratorem ad eam: & antequam illa similiter consentiat ipse dissentit: & illa postea consentit, credẽs illum in primo durare cõsensum? Et dicit Asten. libr. viij. quòd si antequam illa consentiat, reuocatio venit ad procuratorem, nil actũ est, vt patet. Sed si peruenit postquam iam illa cõsenserat, & de hoc potest fieri ecclesiæ fides, scilicet, quòd ille prius dissentit, similiter nõ tenet matrimonium: quia nec verè nec interpretatiuè concurrunt consensus. sed si non constaret de dissensu priuato, cogeretur vir propter defectũ probationis matrimonium cõsummare: quia ecclesia non iudicat de occultis. Et sic secundùm hoc diuersimode diuersa iura loquuntur de hoc: & aliqua loquuntur in primo casu, aliqua in secundo. Si autem postquam misit procuratorem, nec cõsensit nec dissensit, tradens fortè hoc factum obliuioni propter occupationes vel alias causas: videtur standum simpliciter pro matrimonio, tum ei⁹ fauore, de re iudica. c. duobus. tum quia non habet obicem cõtrariæ voluntatis: de baptis. maiores. in fin. & idem Rayn.

¶ Vndecimò quæritur, *quid si eum, qui consensit, pœniteat antequam absens consentiat, reuocatio tamẽ ad procuratorem, vel absentem non peruenit cum quo contraxit: an scilicet tenebit factum ꝓcuratoris? Et dicit Asten. vbi suprà, quòd non. intellige coram Deo & ecclesia, si cõstet de dissensu: quia ibi deficit consensus, sine quo matrimonium non tenet. xxvij. q. ij. sufficiat. Argumentum autem in cõtrarium est de procuratoribus. c. in ꝑsentia. Sed hoc esse credimus speciale in matrimonio, scilicet, quòd non teneat, etiam si reuocatio ad procuratorem nõ peruenit: modò constet de dissensu contrahentis, vt dicit Innoc. in c. iuuenis. de spon. & habetur extrà. de procur. c. fin. lib. vj.

12 ¶ Duodecimò quæritur, * vtrum & quomodo possit matrimonium contrahi per literas & nuntios? Et dico, quòd secundùm Ray. iuncta glos. sua contrahi potest per literas aut nuntium: sed si ille vel illa, cui mittunt, nulli exprimat consensum suum, credit sine præiudicio, quòd quantũcũque consentiat, non fit matrimonium, sed tunc demũ erit, quando notificauit, significando illi, qui misit literas, vel etiam alij. Ratio autem est, quia ad matrimonium consensus non sufficit, nisi fuerit expressus. facit c. cum apud. ar. xxxij. q. ij. honorãtur. Et idem Rodensis & Asten. & si ipsi nuntio procuratorio notificaret, non esset dubium, q̃ valet: quia, vt dicit Asten. idem est ac si notificaret mittenti: si autem notificet ipsi mittenti, vel etiam alij, volunt prę-
13 dicti, quòd valeat. ¶ Decimotertio quæritur, *vtrũ teneat reuocatio, si dominus nuntij vel procuratoris iurauit nõ reuocare? Et dicit Dire. lib. j. q̃ sic, licet sit periurus. ¶ Decimoquarto quæritur, *quis sit modus contrahẽdi matrimonium vel sponsalia per procuratorem? Et dicit Io. An. in c. procurator. de procur. lib. vj. quòd si contrahant spõsalia, dicendum est sic, Promitto tibi de mandato talis domini mei, & nomine eiusdem, quod ipse te ducet in vxorem, & hoc in animã suam iuro, & versa vice puella respõdebit, Promitto tibi nomine domini tui recipienti, & sibi per te, quod ego ducam ipsum in virum, nisi steterit per ipsum, & hoc iuro. In matrimonio vero de præsenti dicetur sic, Talis dominus meus mãdat tibi, quòd ipse p me, siue mediante me, & tibi nũtiante, accipit te & consentit in te tanquam in vxorem suã. & econtrario respõdet puella, Et ego te mediante dominum tuum recipio in meũ virum, cùm ipse te mediante me in suam recipiat, & in eum consentio tanquam in dominum, & maritum.

RVR

RVSRVS DE MATRIMONIO SEXTO, quantum ad eius impedimenta in genere.

1 *Matrimonij impedimenta uaria. & nume sequen.*
5 *Papa an dispenset in impedimentis matrimonij.*
6 *Episcopus quando dispenset de impedimentis matrimonij.*
7 *Impedimenta matrimonij qualiter inquirenda. & quid de scitente. & nume. sequen.*

MATRIMONIVM rursus sextò cõsiderari põt quãtum ad impedimẽta impedientia illud, siue ipediãt & non dirimant, siue faciant vtrunq;: & quantũ ad vtraq; seorsum, & communiter, siue in genere, vt modò facim⁹.

1 ¶*Primò ergo quæritur quid circa impedimenta scripserit San. Th. Et dico, ℊ, vt colligitur ex iiij. Sent. & iiij. contra Gentiles, summariè & concluſiue ſcripſit ſic: ¶ Impedimenta dirimẽtia matrimonium contractum ſunt xvj. vt ȷ̃. quod tamen intelligitur ſi illud præcedat: quia matrimoniũ ritè contractũ per nullũ impedimẽtum ſequẽs poteſt dirimi. Quicquid aũt impedit matrimoniũ in vno coniugum, impedit in alio: quia claudicare non põt. ¶ Vis tollit matrimoniũ, & ſimiliter metus, ſi cadat in conſtantẽ virum, & nõ aliter. ¶ Quælibet perpetua impotẽtia coeũdi dirimit matrimoniũ contractũ, nõ autem temporalis: ſed nõ poteſt impedimẽtũ eſſe ꝑpetuũ in viro reſpectu vnius perſonę & nõ alterius, ſed accidentale, vt abominatio mulieris. ¶ Quælibet frigiditas impedit matrimoniũ, ſi ignoratur, nõ autem ſi ſciatur: & ad frigiditatẽ reducitur calor perpetuò impediens coitũ: & quilibet alius defectus naturalis: qa frigiditas magis & ſæpius impedit. ¶ Eccleſia dat trienniũ ad experiendũ efficaciter ſi impedimentũ impotentiæ ſit perpetuũ. ¶ Senes ſunt calidi ſufficienter ad coitum, non ad generationem: ideo permittitur eis matrimonium, vt eſt in remediũ, non aũt vt eſt in officium. ¶ Frigiditas in muliere non impedit matrimoniũ, ſed arctitudo: cui⁹ eſt indiciũ idem ſicut de frigiditate in viro: ſimiliter nec ſterilitas: quia nõ caret fine matrimonij, vt eſt in remedium, ſed ſolùm vt eſt in officium. ¶ Statur iuramẽto viri aſſerentis ſe cognouiſſe vxorẽ, niſi ipſa probet oppoſitũ p aſpectum ſui corporis. ¶ Lepra nec matrimoniũ impedit, nec actum eius primũ: nec dirimit illud: ſed dat aliqua gratuamina quo ad actus ſeruãdos. ¶ Error perſonæ vel conditionis impedit matrimonium iure naturali: & dirimit contractũ. non autem error nobilitatis vel dignitatis: niſi inquantũ redundat in errorẽ perſonæ. Furia & defectus ætatis reducũtur ad impedimentũ erroris: & primũ, id eſt, furia, ſi præcedit matrimoniũ, impedit illud, & dirimit, niſi habeatur lucidũ interuallũ quando cõtrahitur: reliqua verò. i. defectus ætatis ſiue ante pubertatẽ, de qua titulo prio re. ℔. j. ſimiliter impedit & dirimit. Poſſent tamẽ pueri citius ſe obligare matrimonio quàm religioni & alijs contractibus: quia ad illud natura inclinat, & minus rationis requiritur. ¶ Seruitus ignorata impedit, & dirimit matrimoniũ cũ perſona libera: non aũt cum alia perſona ſerua, ſiue ſit ignorata ſiue ſcita. ſimiliter nec libertas, ſiue ſit ignorata ſiue ſcita. ¶ Seruus põt cõtrahere matrimoniũ, & vouere cõtinẽtiã, neſciente aut etiam cõtradicente domino: & ſi volẽte domino cõtrahit, debet prætermittere dominũ propter cõiugem: ſed eõuerſo ſi nolit. ¶ Infidelitas ſi precedit, impedit matrimoniũ cũ fideli, & dirimit: ſed ſi 3 fidelis cõtrahat cũ infideli hæretica baptizata, matrimoniũ tenet: cũ fideli aũt nõ baptizato. i. catechumeno, nõ tenet. ¶ Tenet aũt matrimoniũ infidelium in gradibus prohibitis ab eccleſia tãtùm: non autem in prohibitis à Deo: quia ſubdũtur ſtatutis Dei, non autem eccleſię. ¶ Et ſi baptizetur infidelis habens plures vxores, debet ſtare cum prima tantùm, etiam ſi ſit repudiata, ſi eſt cõuerſa. ¶ Si autem recedat fidelis à cõiuge infideli nitente cõtra fidẽ, cõtrahere poteſt cum alia: non aũt ſi cohabitare velit ſine iniuria. Poteſt etiã ingredi religionẽ, vel ſumere ordines, nec reſtituetur infideli, ſi poſtea conuertat, modò prius moneat.

2 ¶*Secundò quæritur, quæ & quot ſunt impedimenta matrimonij? Et dico ſecundũ Sanc. Tho. iiij. diſtin. xxxij. q. j. art. j. ℊ quædã impedimenta impediũt matrimonium contrahendum, ſed non dirimunt cõtractum, inquãtũ ſcilicet faciunt vt cõtrahi nõ poſſit ſine peccato: ſi tamẽ cõtrahat de facto, tenet ſicut interdictũ eccleſiæ & tempus feriatũ. vnde verſus: Eccleſiæ vetitum, necnon tempus feriatũ, Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri. Quædam verò impediunt & dirimunt: quia ſcilicet ſi de facto cõtrahat cum peccato vel ſine, nõ tenet: quæ in his verſibus cõtinentur: Error, conditio, votũ, cognatio, crimẽ, Cultus diſparitas, ius, ordo, ligamen, honeſtas, Si ſis affinis, ſi fortè coieris quibus: Hæc ſociãda vetãt cõnubia, facta retractãt. hæc ex illo. Et ſic Thomiſtæ attribuunt illi, ℊ prima impedimẽta ſunt duo. quod verũ eſt de impedimẽtis, quæ directæ ipediũt, & ad alia impedimẽta nõ reducũtur: aliter ſunt multo plura: quia impedit & non dirimit etiã vinculũ ſponſaliũ, ſed indirectè in quãtum ratione datę fidei ad ilta quis prohibetur contrahere cũ alia: & quædã crimina, ſed reducuntur ad impedimẽtũ criminis: & catechiſmus, ſed reducitur ad cognationẽ ſpiritualẽ: & votũ ſimplex, ſed reducitur ad impedimẽtũ voti, Cõſuetudo verò etiã aliquãdo ipedit ſolùm: aliquando etiã dirimit, vt ℔. Matrimoniũ. ij. ℔. iij. ſed reducitur ſemper ad aliquod ꝓdictorũ, vt ibi patet: vbi etiã patet de ſtatutis ciuitatũ. ibi. ℔. iiij. Et ſimiliter attribuũt ei, ℊ ſecũda ſunt ſedecim. quod verũ eſt cognatione diuiſa in tria: vt ȷ̃. & crimine ſumpto pro vno impedimento, quãuis ſint plura, & errore diuiſo in duo. Sed intellige, vt dictũ eſt, ℊ ſecunda dirimũt ſi præueniãt matrimoniũ, nõ quia dirimãt verũ matrimoniũ, vt idẽ dicit, ſed qa dirimũt illud quod cõtractũ eſt de facto & nõ de iure. Si verò ſequãtur, nõ dirimunt niſi votũ religionis cũ effectu, quãdo ſcilicet quis cõtracto & nõ cõſummato matrimonio religionẽ ingreditur, vt in c. verũ. de cõuer. cõiu. & c. ex publico. & c. ex parte. el ij. Et intellige profitẽdo ſecundũ Th. in iiij. diſt. xxj. id eſt, quouſq; ſit religioni ſaltẽ tacita profeſsione obligatus, intra quod tẽpus beneficiũ ingredientis nõ eſt alteri cõferendũ ſine eius aſſenſu. de regula. beneficiũ. lib. vj. quod Supple. intelligit de religione etiã in genere, ſed male, quia in genere non põt obligari profeſsione, ſed ſolo voto ſimpl⁹ci, quod nõ dirimit. Et ſi obijciatur de eo qui voluit abſolutè virã mutare: dico, ℊ hoc nõ eſt profiteri propriè, niſi aliquis ſuſcipiat iſtã profeſsionẽ, & tunc eſt tali religioni obligat⁹, ſed eſt vouere aut profiteri impropriè. i. quantũ in ſe eſt: & de hoc ȷ̃. Religioſo. v. ℔. viij. Ante profeſsionẽ etiã, ſaltẽ tacitam, non dirimitur etiã ſecũdùm Pet. Quidam etiã dicere voluerunt ℊ dirimitur per ſacri ordinis ſuſceptionem. Sed contrarium declaratum eſt hodie per extrauag. Io. xxij. quæ incipit, antiquæ. vt dicit gl. in c. quod votũ. de vo. & vo. re. li. vj. per c. ex parte. el ij. de conuer. coniug. ¶ Tertiò quæritur,* quid agẽdũ quãdo Doctores diſcordãt circa aliquod impedimentum matrimonij? Et dicit Hoſt. ℊ tolerabilius eſt aliquos cõtra ſtatuta hominum copulatos dimittere ſi mul, quàm ſic cõiunctos cõtra Dei ſtatuta ſeparare. extrà, de teſtib. c. licet ex quadã. & ℊ vbicunq; dicũt ſolui matrimonium, ſi nõ adducũt ius expreſſum, dicenti cõtrarium adhæreas. arg. d. c. licet. in fi. Pro quo facit quod no. Pan. in c. ſi vir. de cogna. ſpi. dictum Hoſt. eſſe verũ: ſed limitat illud, niſi opinio cõmunis haberet quaſi tex. pro ſe. in alijs aũt, vbi Doctores in aliquo articulo ſunt varij, ſequẽda eſt opinio humanior, id eſt, rationabilior & æquior: & ſi vtra que opinio eſt rationabilis, ſequẽdum eſt iudicium plurimorum, ſecũdùm Hoſt. & Ber. Ad quod bonus tex. in ſimili xix. diſt. j. canonis. Idem ferè dicit in c. ſi. de ſent. & re iudi. & dicit cõfirmari dictum præfatũ Hoſt. per d. c. ſi. Sed limitat, niſi opinio illius Doctoris ſit euidẽter falſa, vel probabilibus rationibus cõuincibilis. Limita etiã tertiò quãdo illud matrimonium poteſt habere ſuũ effectũ: aliàs nõ eſſet iudicãdum pro eo ad dictũ vnius cõtra cõmunẽ opinionem: vt ȷ̃. Matrimonium. viij. impedimẽto xiij. ſcilicet

4 de impotentia coeundi. in fi. ¶ Quartò quęritur,* quid ſi eccleſia præcipiat alicui coniugũ cohabitare cũ altero: & ille, cui præcipitur, ſciat inter ſe impedimẽtũ? Et dicit Hugo, ℊ hoc caſu obedire debet quãtum ad cohabitationẽ & neceſſariorũ exhibitionẽ: quantũ verò ad redditionẽ debiti, non tenetur. Nam obedire debet quantum põt ſine peccato: vt in c. inquiſitioni. de ſen. excom. ¶ Quintò quæ

5 ritur,* vtrum papa diſpenſare poſsit in omnibus prædictis impedimẽtis? Et dico tria. ¶ Primũ. In impedimentis, quæ remouẽt cõſenſum, ſine quo nõ ẽ matrimoniũ, cuiuſmodi ſunt impedimẽtum erroris, perſonæ, & metus: papa diſpẽſare non poteſt: quia etiam nõ poteſt ſupplere cõſenſum. ¶ Secundum. In illis ſimiliter impedimentis, quæ ſunt diuini, aut naturalis iuris, cuiuſmodi eſt conſanguinitatis & affinitatis vſq; ad ſecundũ gradũ in linea inæquali: nõ poteſt diſpẽſare generaliter ea tollẽdo: vtrũ aũt hoc poſsit in particulari caſu ex cauſa, ſicut tenuit Io. And. & refert ac ſequitur Pan. in c. literas. de reſti. ſpo. vide infrà Papa. ℔. xvij. & vlti. & per Canoniſtas in d. c. literas. & in c. per venerabilem. qui filij ſint legi. & in c. propoſuit. de conceſ. præben. vbi variè loquuntur. Similiter etiã quãtum ad impedimẽtum ligaminis, inquãtũ eſt de iure diuino, vide infrà Papa. ℔. xvj. In illis verò impedimẽtis q̃ ſunt ex ſtatuto eccleſię, cuiuſmodi eſt impedimẽtũ interdicti eccleſiæ, feriarũ, & conditionis ſeruilis, ſecũdũ Rich. & Pet. de Pal. & voti caſtitatis: niſi ſolennizetur profeſsione. de quo infrà Votum iiij. ℔. v. & cognationis ſpiritualis ac legalis, & criminis, & diſparitatis cultus, & ordinis, & publicæ honeſtatis, & conſanguinitatis, ac affinitatis, quãtũ ad aliquos gradus, puta in iij. & iij. imò ſecũdũ Arch. poſt Pet. de Pal. quãdoq; in ſecũdo, puta collateralium æqualiter, cuiuſmodi ſunt filij duorũ fratrũ: & cõſtitudinis, papa diſpẽſare põt. & ſi poſt matrimoniũ, quod nullũ fuit propter aliquod impedimẽtũ papa diſpẽſet, nõ ratificatur propter hoc matrimonium quo ad Deũ, etiã ſi interueniſſet copula, ſecundũ Archid. ſed opus eſt nouo cõſenſu: qui ſi copulã ſequatur, ſufficit etiã ſine verbis: vt videtur dicere Rich. in iiij. di. xl. in quo dã ſimili. ¶ Tertiũ, de impotẽtia coeũdi dicit Sũ. Ang. ℊ eſt ex eccleſiæ ſtatuto: quia poſſe generare non eſt de ſubſtãtia matrimonij: alioquin ſenes cõtrahere non poſſent. Sed oppoſitũ eſt de mẽte S. Th. in iiij. diſt. xxxiiij. q. j. arti. ij. q dicit, ℊ poſſe coire eſt de eſſentia matrimonij, in quo datur poteſtas in corp⁹ vtriuſq; quãtũ ad copulã carnalẽ: & ℊ ſenes, licet nequeãt generare, poſſunt tamẽ coire: & ſic matrimonium competit eis vt eſt in remediũ. & ita tenet Arc. licet aliter reciter teneri à Pet. de Pal. Sextò quæ-

6 ritur,* vtrũ epiſcopus poſsit ſimiliter diſpẽſare in aliquo prędictorum impedimentum? Et dico, ℊ ſic, in interdicto eccleſiæ ſpeciali facto à ſuo inferiori: & in impedimento criminis impedientis ſolũm, & nõ dirimẽtis: de quo ȷ̃ Matrimonium. vij. impedimẽto vj. non autẽ in interdicto facto à ſuperiori ſuo, neq; in gradibus conſanguinitatis, vel affinitatis, neq; in criminibus dirimentibus, de quibus ȷ̃. Matrimonium. viij. impedimẽto ix. aut in alijs quibuſcũq; impedimẽtis matrimonij ne cõtrahatur, diſpenſare nõ poteſt, niſi in caſibus, de quibus ſ̃. Diſpenſatio. ℔. ix. dictũ eſt, epiſcopum poſſe diſpenſare contra canonẽ, vel concilũ.

7 ¶ Septimò quæritur,* vtrum & quomodo ante matrimonium inquirendũ ſit de prædictis? Et dico multa. ¶ Primũ. Ante matrimoniũ debent in eccleſijs banna publicè per presbyteros proponi: vt intra competentẽ terminum qui ſcit impedimẽtũ proponat. & ſi apparuerit probabilis conjectura cõtra copulã futurã, interdicatur expreſſe, donec cõſtet quid fieri debeat: aliter ſi cõtraherẽt ſine bãnis, aut poſt prohibitionẽ, & extiterit impedimentũ, puta gradus prohibiti: tũc filij dicentur illegitimi: & nõ excuſabuntur propter ignorantiã parentum: nẽc non ſacerdos, qui tales cõiunctiones inhibere contẽpſerit, vel regularis, q̃ intereſſe preſumpſerit, per triẽnium ab officio ſuſpendatur: qui verò falſum impedimẽtum malitioſe obiecerit, canonicã non effugiet vltionẽ. extrà, de cland. deſpon. cũ inhibitio. ¶ Secundum. Huiuſmodi autem ſolennizatio regulariter cadit ſub præcepto: ſic, ℊ ſecundùm Arch. poſt Petrum de Palu. vbi ſeruatur, mortale eſſet illam omittere. quod limita, ſecundùm eundem Pet. niſi tales eſſent iuris ignari, ſecũdũ Aſtenſem de mẽte Rodentonis, ſi fiat ſine cauſa: quia ex cauſa dimitti poſſent huiuſmodi bãna & conſuetæ ſolẽnitates, ſecũdũ Hug. puta, quia fortè vir eſt ſenex & erubeſcit cõtrahere cũ tanta ſolennitate: aut accepit ignobilẽ cũ ipſe ſit nobilis: aut ecõtrario, & timet eius parentes: vel fortè qa diu manſerunt ſicut vir & vxor, & modo erubeſcũt adhibere ſolennitatem. de hoc ſuprà Matrimoniũ. ij. ℔. xvij. parti. iij. Credit autẽ, quòd in talibus ex cauſa per epiſcopum, & non per inferiorem prælatum, diſpenſari poſsit. ¶ Tertium. Laici aũt præſtantes ſuam preſentiam matrimonijs clandeſtinis, comprehenduntur ſecũdũ Docto. ex mente literæ, licet nõ ex verbis: & ſic eſt eis pœnitẽtia imponẽda ſicut & clericis. ¶ Quartum. Licet autẽ dicatur in eccleſijs: tamen ſecundùm Panormita. vbi ſuprà, ſi antiqui eorum, qui volunt contrahere, moram traxerunt in certa parochia: ſatis eſt in ea edicta proponi. Si verò in diuerſis, proponi debẽt in diuerſis, vel in locis publicis: puta, in prædicationibus. Secundùm Abb. autem quidã epiſcopi non admittunt forẽſes ad matrimonium ſine literis teſtimonialibus: quod eſt optimum: quia aliquãdo alicubi vxorati alibi accipiũt vxores. ¶ Quintum. Dicit autem Panormitanus in dicto capit. cum inhibitio. quòd eius diſpoſitio ſecundùm Doctores ex mente literæ habet locum in ſponſalibus de futuro: quia in multis caſibus tranſeunt in matrimonium ipſo facto: vt in capite, is qui. de ſpõſalibus. & facit lex, oratic. ff. de ſponſalibus. vbi dicitur, quòd prohibito matrimonio, prohibita videntur eſſe etiam ſponſalia. ¶ Sextum. Ex quo elice, quòd contrahentes ſponſalia clandeſtine, peccant: & iudex loci poteſt illa interdicere. Vbi tamen eſt conſuetudo, quòd iſta banna non fiunt, ſed ſolùm contrahuntur ſponſalia, ſolenniter & publicè multum ante matrimonium: & interim manifeſtari poſsit, an ſubſit impedimentum, dicit Archiepiſco. poſt Petrum de Palude, quòd omiſsio bannorum ratione contrariæ conſuetudinis non eſt peccatum. ¶ Septimum. Non peccant etiam mortaliter, ſecundùm Aſtenſem de mente Rod. reges & prĩcipes & milites ſine bãnis cõtrahẽtes, vbi nõ eſt conſuetum

consuetum eorũ matrimonij banniri:nec quod dicitur in d.c.inhibitio.extẽditur ad matrimonia nobiliũ, qui in ecclesia banniri non consueuerunt:nec secundùm Hosti.ad eũ q vxorẽ vocat à remotis , & publicè nuntios mittit:qa sic in faciẽ ecclesiæ contrahere dicuntur. ¶ Octauò queri
8 tur,* quid sit de illo qui audiuit perpetuũ impedimentum esse inter se & vxorem suam? Et dico,secundũ Veruec.q si audiuit à fide digno etiam iurato,aut compatre suo,aut à publica fama,vel proprio sacerdote,nõ ita credere tenetur,q nõ credẽdo peccet mortaliter:tenetʳ tamen inquirere,cũ non debeat esse negligẽs suæ salutis:aliàs esset ignorantia affectata,quæ nõ excusat.Et si de dicto alicuius probabiliter dubitat,debitũ tenetur reddere:sed exigere nõ debet.Si verò inuenerit ita esse pro constanti:nec exigere nec reddere debet.facit,de senten.excõ.in quisitioni.Si verò inquirẽdo nihil inuenit,vel audit hoc non à fide di-
9 gnis:sic debet cõsciẽtiã deponere. ¶ Nonò quæritʳ, * vtrũ peccet sacerdos,vel alius sciẽs impedimẽtũ indicãdo hoc alteri cõiugũ,vel ambobus,vel alter alteri? Et dicit Veruec.q si probari nõ potest,dicẽdo agit indiscrete,nisi credat,q audiẽs paratus sit in hac parte peritorũ cõsilij obedire.Si verò probari potest,& sciat hoc sacerdos parochialis,vel alter coniugum:tenetur solenniter diuortium agere,nisi de consensu velint cohabitare vt germani.De hoc
10 s.Cõfessio.iij.ʃ.xij. ¶ Decimò quæritur,*quas pœnas incurrat cõtrahẽs cũ prædictis impedimentis?Et dico,q aliquando peccat mortaliter,& est excõmunicatus: vt in impedimẽto consanguinitatis,vel affinitatis,vel ordinis,aut voti solẽnis:vt s.dictũ est Excõmunicatio.xx. ʃ.xl. Aliquãdo verò peccat mortaliter solùm:vt in impedimẽto inter dicti & feriarũ,& in omni impedimẽto dirimente,nisi sit impedimentum erroris:in quo tamẽ mortaliter peccat:q aliũ fallit sciẽter.aut impedimentũ metus,in quo est mortale cogere ad contrahendum.

RVRSVS de Matrimonio vij.quantum ad impedimenta,quæ impediunt tantùm, & non dirimunt.

Impedimenta quæ impediunt,& non dirimunt,sunt septem.

1 *Interdictum qualiter impedit matrimonium.*
2 *Feriæ qualiter impediunt matrimonium.*
3 *Sponsalia qualiter impediunt matrimonium cum alia.*
4 *Catechismus impedit contrahi matrimonium.*
5 *Votum qualiter impediat matrimonium.*
6 *Crimen qualiter impediat matrimonium.*

MATRIMONIVM rursus vij.considerari potest quãtũ ad impedimẽta quæ solũ impediũt, & nequaquã dirimunt, ita q si de facto cõtrahatur, peccatur quidẽ etiã mortaliter:sed tamẽ matrimonium tenet. quæ in genere sunt septẽ:vt patet ex dictis titu.priore. ʃ.ij.scilicet inter-2 dictum,feriæ,sponsalia,catechismus,votum simplex, consuetudo.de qua Matrimonium.ij. ʃ.iij.& crimen.Sed crimẽ nõ dirimẽs,sed impediẽs,diuiditur in sex, quæ sunt incestus,vxoricidiũ,raptus alienæ sponsæ,susceptio p prij filij per dolũ de fonte,interfectio presbyteri, & pœnitẽtia
1 solẽnis. ¶ Primò ergo quæritur,* quid iuris circa impedimentũ interdicti?Et dico multa. ¶ Primũ.Dupliciter matrimonium est cõtra interdictũ secundùm Pet.de Pal.Primò,quia est cõtra statutũ iuris:siue quia prohibet tali tẽpore fieri:vt dicetur ʃ.seq.siue quia prohibet fieri tali modo:vt de clandestino dictum est s.titu.priore. ʃ.vij.& suprà Matrimoniũ.ij. ʃ.xvij.Secũdò,quia est cõtra interdictum,id est,cõtra præceptum hominis ministri iuris & ecclesiæ,propter aliquam legitimam causàm prohibẽtis cõtractum. ¶ Secũdum.Dicit autem Sum.Ang.quòd tale interdictum facere nõ potest,nisi is,qui potest de causa matrimoniali cognoscere:sicut episcopus,vel aliʳ ordinariʳ, & qui habeat peritiã canonum.de consangui.& affini.c.j. Sed quia in d.c.dicitur sic:Causæ matrimonij sunt tractandæ per iudices discretos,qui potestatem habeant iudicandi,& statuta canonũ non ignorẽt:ideo dico,q d.Sũ.multipliciter deficit.Primò,qa putat idẽ esse pertractare causam matrimonij,& illud interdicere:cũ tamen parochialis sacerdos possit secundum,& nõ primũ.& secũdò, quia innuit,q delegatus hoc non possit: cuius contrariũ dicit ibi glo.iij.quia innuit,q ordinarius non habẽs peritiã canonum hoc nõ possit:cùm tamen tex.intelligat,q habeat peritiam per se,si causa est ei delegata:& hoc innuit gl. Si autem est ordinarius,sufficit,q habeat assessorem peritũ: alioquin nullus posset esse episcopʳ, nisi canonista.Et iõ dicit Pet.de Palu.q minister ad interdicendum matrimonium est sacerdos parochialis, qui potest matrimonium dispensare, etsi non iudicare:quia ipse habet inquirere de impedimẽto,& inhibere.Aut est officialis episcopi nõ sacerdos,qui solus benedicit nubẽtes:aut archidiaconus,vt abbas habentes hoc ex cõsuetudine,vel priuilegio, & habẽt iudicare, etsi nõ dispẽsare,si nõ sunt sacerdotes. Aut ẽ episcopus,vel eo superior,q habet iudicare ratione iurisdictionis,& dispẽsare ratione ordinis cũ cura. ¶ Tertiũ. Contrahentes cõtra istud interdictũ ecclesiæ,vel ministri, secundùm Docto.peccant mortaliter: nisi fuerit dispẽsatũ ab eo qui potest:& si causa,propter quam factum est interdictũ,est perpetua,id est,ad nullum tẽpus restricta:puta,si prohibetur fieri propter malũ quod inde sequi potest,secũdũ gl.in c.tua.de spon.probato impedimento data sententia diuortij omnino separabuntur.de matri.contra.cõtra inter.eccle.c.vlt.Si verò erat temporalis, id est, restricta ad certũ tẽpus:vt si prohibet propter veneration ẽ diei vel donec cognoscat,tenebit matrimoniũ:sed in pœnã debent ad tẽpus separari. extrà eod.c.j.& ij.Et addit Petr.de Pal.q si inhibitio facta fuit ab inferiore à papa,vt ab episcopo,vel parochiali:quãuis sit peccatũ,tamẽ si nõ est aliud impedimẽtũ,intellige perpetuũ,tenet.& idẽ si à papa facta est simpliciter:secus si prohibuerit decernẽdo irritum & inane si secus factum fuerit,quia est nullum: cũ per hoc reddat eos inhabiles:sicut & prohibẽdo matrimoniũ per cognationẽ legalẽ,spiritualem, vel,carnalẽ in gradu non ꝓhibito lege diuina,huiusmodi reddit inhabiles. ¶ Quartum.Sponsalia legitima de futuro non dirimũt matrimonium postea cõtractum per verba de præsenti cum alia cõtra interdictum ecclesiæ.extrà eod.c.ij.Quid autem possit papa circa inhabilitationem personarũ ad matrimonium, vide infrà Papa. ʃ.xvij. ¶ Secũdò quæritʳ,* quid iuris circa impedimentum feriarum?Et dico multa. ¶ Primũ. Tẽpus feriarum in proposito quantum ad nuptias, secundùm S. Tho.in iij.dist.xxxiij.est ab Aduentu vsq; ad Epiphaniã, propter communionem, quæ secundùm antiquos canones fieri in Natiuitate communiter solet.& à Septuagesima vsque ad octauam Paschæ propter communionem Paschalem:& à tribus diebus ante Ascensionem vsq; ad octauam Pentecostes:propter præparationem ad cõmunionẽ illo tempore sumẽdam.Et de primis duobus temporibus habetur xxxiij.q.iiij.non oportet.& tribus cap.seq.de vltimo verò extrà,de fer.capellanus.vbi etiã Veruec.dicit ar. quòd contrarium faciens mortaliter peccat. ¶ Secundũ.In prædictis temporibus nõ includitur octaua Epiphaniæ,cũ *dicitur*, vsq; ad Epiphaniã:quia,vt dicit Ioann.Andr. licet hoc

hoc multorũ locorũ approbet consuetudo, nõ tamen videtur iure probari:vnde putat,q post primũ diẽ Epiphaniæ cõtrahãtur nuptiæ.Et hoc tenet,cessante oppositã cõsuetudine:quia in d.c.non oportet.nihil dicitur de octaua: nec inuenitur iure prohibitũ. Et si canon hoc voluisset,certè expressisset, sicut expressit de octauis Paschæ in d.c.non oportet.& de octauis Pentecostes,in d.c.capellanus.Sed nec S.Tho.aut Magister sentẽtiarum de hoc aliquid dicunt:& aperta ratio hoc suadet: quia illæ duæ octauæ sub interdicto includũtur, vt sumpta cõmunione aliquanto tẽpore vacetur diuinis. quod in cõmunione Natalis fit satis,etiã remota octaua Epiphaniæ.Opinio tamẽ Host.& Pet.de Pal.tenentiũ contrarium seruanda est,vbi hoc habet consuetudo : quia in contrahẽdo matrimonio seruanda est consuetudo honesta. de consang.& affin.c. quod dilectio.& l.si de interpretatione.ff.de legib. ¶ Tertium.Similiter in prædictis tẽporibus non includitur illa dominica,quę est post Pentecosten,quæ est octaua dies à festo Pentecostes : sed in ea possunt nuptiæ celebrari: cũ festum Pentecostes nõ habeat diẽ octauam : vt in d.c. capellanus.& ita tenet Supple. post Archid. & Pisa. & Sum. Con.Rayn.& Pet. de Pal. & est tex.clarus, & apertus in d. c.capellanus.q licet variè loquatur,modò alludẽs ad opiniones, quas ibi recitat, modò ad cõsuetudinẽ aliquorũ: tamen in decisione dicit,q siue secundùm canones à Septuagesima vsq; post octauas Paschę,siue iuxta cõsuetudinem ecclesiæ Rom.vsq; post septẽ dies festi Pentecostes, quod caret octauis , nuptiæ suspẽdũtur in dominica quæ sequitur , & deinceps possunt licitè celebrari. Sed Sũma Ang.innixa nouę expositioni Pan.dicit interdici nuptias à primo die Rogationũ vsq; ad octauã Pentecostes inclusiuè:quia dicit text.in d.c.capellanus. post septẽ dies post festũ Pentecostes.nõ enim essent septẽ,nisi dominica includeretur. & facit q ibi dicit tres septimanas,quæ nõ essent,nisi includeretur.Sed tã iste,quàm Pan.malè adducit text.qui non dicit post festum,sed festi Pentecostes,ita q ipse dies primʳ est vnus de septẽ:& ipsæ tres hebdomadę sunt saltẽ per synecdochen.Et quia vterq; malè pondera uit tex.& cõsequenter ceciderunt in malã opinionem:ad saluandum literã coguntur dare expositiones extortas,& ridiculosas:vt patet intuenti.Summ.etiã Rosę.cõsensit ei ex eodẽ motiuo. Illud tamen est aduertendum, non esse idẽ de octaua diẽ Paschæ,in quo nuptiæ celebrari nõ possunt secundùm oẽs. Vnde notãter dicit text. post octauas Paschæ,& post septẽ dies festi Pentecostes.Et ratio diuersitatis est, tum quia festũ Pentecostes non habet octauã: tum quia in octaua die occurrit festũ solẽne Trinitatis,in quo tamen nõ fit cõmunio: vnde in eo conceduntur nuptiæ,quæ in die solenni fieri consueuerunt. ¶ Quartũ.Secũdùm Arch.aũt post Pet.de Pal. ante Septuagesimã vsq; Completoriũ licitè nuptiæ celebrãtur : quia licet secundùm verã & nouã legẽ à vesperâ ad vesperã festa celebrẽtur, tamen in Septuagesima officiũ sibi proprium, quod abdicat cãtica lætitiæ, incipit in Completorio,quãdo primò intermittitur halleluia.Officiũ verò Aduẽtʳ propriũ perfectè incipit à vesperis sabbati precedẽtis.vnde ex tũc cõtrahere nõ licet. In aliis autẽ diebʳ nõ solùm vesperæ, sed etiã completoriũ sunt de tempore præcedente per se loquendo: licet per accidens superueniente maiori festo nihil fiat de illo cõpletorio: vel solùm memoria in vesperis. Vnde nõ à primis vesperis Trinitatis licet cõtrahere: sed à principio noctis,vel media nocte,aut veriùs à mane in antea.Et licet ita sit de aliis subtilitatẽ:quia tamẽ consuetudo est optima legũ interpres, sequẽnda est consuetudo terræ,diu à prælatis scita & dissimulata. vnde in multis terris, etiã nocte profunda in,vigilia Aduentus, & Septuagesimæ,nuptias faciunt: sed si,post mediã noctẽ faceret,esset corruptela:qa media nocte,more Romano dies incipit.ff.de ferijs.l.more. Vnde sicut nulla cõsuetudo excusaret in die,sic nec post mediã noctẽ:sed certũ esset cõtra canones esse. ¶ Quintũ.Circa ea, quæ his temporibus prohibẽtur.S.Tho.in iiij.distinc.xxxij. sic dicit: Quando nouæ sponsæ traducũtur, animus cõiugum magis ex ipsa nouitate ad curã carnaliam occupatur: idcò ij, in nuptijs consueuerunt multa signa ostẽdi lætitiæ dissolutæ, propter quod in tẽporibʳ illis, in quibus præcipuè debẽt homines se ad spiritualia eleuare, prohibitũ est nuptias celebrare:quæ sunt tempora prædicta.hæc ex illo. Igitur secũdùm oẽs dictis tẽporibus prohibetur traductio vxoris, & omnis celebratio nuptiarũ: & secundũ omnes etiã licitum est contrahere per verba de futuro.Sed de quibusdã est dubiũ.Primò de cõtractu per verba de presenti. Nam Pet.de Pal.dicit hoc nõ licere: quia talis cõtractus nõ debet fieri clandestinè:sed in faciem ecclesiæ. In faciem aũt ecclesiæ nõ videtur faciẽdũ , sicut nec bũdictio nuptialis. Et idẽ eadẽ ratione sensit Host.in Sum.dicens,q his diebus ecclesia suã autoritatẽ non interponit. licet in d.c.capellanus.extrà,de fer.hoc nõ affirmet.Ray.autẽ dicit hoc licere: nisi fiat cũ magnis solẽnitatibus cõiuratorũ , & huiusmodi:quia fit solo cõsensu: prohibetur aũt solùm traductio vxoris,& omnis celebritas nuptiarũ.extrà,de matrim.cont.con.inter.eccl.p totũ.xxxiij.q.iiij.nõ oportet. cum tribus c.sequẽ.Soluit antẽ Archi, dicens stãdum esse consuetudini.Et bene dicit:& consequẽter vtriq; opinio est vera ex consuetudine in diuersis locis,vel temporibʳ. Soluit etiã & aliter, q prima opinio est vera, vbi celebritas interuenit: secũda verò,vbi fit sine celebritate per verba de præsenti in faciẽ ecclesiæ : quo modo potest omni tẽpore cõtrahi: vt expresse patet in d.c.capellanʳ. vbi istã solutionẽ intendit,vel innuit Pan. vt ibi patet per multa. Ad rationẽ autẽ Pet.de Pal. dico,q potest contrahi in faciem ecclesiæ,id est, corã testibʳ absq; benedictione siue peccato: quia ipsa benedictio nõ datur in ipso contractu, sed in traductione, vel propter traductionẽ. ¶ Dubitatur secundò de traductione sine solennitate conuiuij. Nam Sum.Ange.cõtra Rosel.sentit, q licitè fieri possit,quãdo vir prius habuit aliã vxorẽ,& vxor aliũ virũ. Sed oppositum tenuit Sum.Ros. & etiam Panor.vbi suprà, & Mo.& Asten.& est de mente S.T.etiã cessante conuiuio ex ipsa nouitate traductiõis animus circa carnalia & voluptuosa occupatur:vnde in c.nec vxorẽ.xxxiij.q.iiij. dicitur simpliciter,nec vxorẽ ducere.& sic nõ prohibetur ibi solẽnitas solùm, verũ etiã traductio. ¶ Dubitatur tertiò de copula carnali consummãte matrimoniũ. Nam Sum. Ange. sentit q liceat,si ipsi nõ sunt virgines,sed aliàs cõtraxerunt:vt patet ex dictis.sed Sum.Ros.tenet,q cõsummatio matrimonij prima vice sit mortale: & consentit Archi,& Pet.de Pal. & Pan.vbi suprà. quod tã fallit, secũdùm Pet. de Pal.primò si vxor esset ritè benedicta:qa nõ esset mortale exigere.secũdò post primã cõsummationem. & licet S.Th.vbi suprà,dicat nõ esse prohibitũ his diebus debitum exigere:tamẽ loquitur quãdo iã sponsa est traducta. ¶ Sextũ.Contrafacientes autẽ prædictis sunt puniendi. nã contrahentes sunt separandi ad tẽpus. Et intelligitur secũdùm Panor.donec durant feriæ.& idem glo.in c.nõ oportet.xxxiij.q.iiij.si tamen esset periculũ incontinen-

tiæ, ſecundū Pet. de Pal. imponēda eſt alia pœnitentia, &
in iſta diſpenſandū: ſacerdos autē, qui dedit benedictio-
nē huiuſmodi temporibus, graui pœna, licet arbitraria,
3 plectendus eſt. ¶ Tertiò* quæritur, quid iuris de impedi-
mēto ſponſalium? Et dico ꝙ qui ſponſalia de futuro con-
traxit, niſi ipſa ſponſalia aliquo licito modo ſoluātur, te-
netur ſub peccato mortali cōtrahere de præſenti cū eadē
vel eodē: ſi tamen de facto facta fide cōtrahat de præſenti
cū alia vel alio, tenebit ſecūdus cōtractus. De his ĵ. Spon-
4 ſalia. ¶ Quartò * quæritur, quid iuris de catechiſmo? Et
dico ꝙ ex catechiſmo cōtrahitur ſpiritualis cognatio: vt
notatur in quarto Sen. diſt. iiij. & habetur in c. quamuis. de
cogna. ſpi. lib. vj. Sed hæc cognatio impedit quidē matri-
monium contrahendū, ſed non dirimit contractū. extrà,
eo. c. contracto. xxx. q. j. c. ſi quis filiaſtrā. & eo. titu. lib. vj.
in c. per catechiſmū. Quomodo aūt in catechiſmo com-
putetur gradus: vide tit. ſequēti, vbi agetur de cognatiōe
ſpirituali. Quid etiā ſit catechiſmus: vide ſuprà loco ſuo.
5 ¶ Quintò* quæritur, quid iuris de voto ſimplici? Et dico
multa. ¶ Primū. Votū de ſeruāda continentia ſimplex, id
eſt, nō ſolēnizatū profeſsione tacita, vel expreſſa religio
nis approbatæ, nec ſacri ordinis ſusceptione, impedit ma
trimonium contrahendū, ſed nō dirimit contractū. diſt.
xxvij. per totū. in tex. & in glo. & ſecūdùm S. Tho. Ray. &
not. Inno. c. rurſus. & c. cōſuluit. & c. inſinuāte. qui cleri.
vel vo. nō obſtāte opinione Hug. quā Ber. in d. c. rurſus.
dicit tutiorē: quia licet vtrūq; votū æqualiter obliget quo
ad Deū: tamē eccleſia per ſuā conſtitutionē noluit inha-
bilitare ad contrahendū vouentes ſimpliciter, ſed ſolùm
vouētes ſolenniter: vt patet per c. vnicū. de vo. lib. vj. & eſt
communis opinio, tā Canoniſtarū in titu. qui cle. vel vo.
quàm Theologorū in iiij. diſt. xxxviij. Vnde dicit gl. in c.
rurſus. ꝙ ſi nō eſſet eccleſiæ cōſtitutio, teneret matrimo-
nium à religioſo, vel ſacerdote ſeculari contractū. Sed de
hoc infrà ti. ſeq. §. v. determinabitur. & infrà Votū. iiij. §.
v. vtrū eccleſia diſpenſare poſsit in voto ſolēni caſtitatis.
¶ Secundum. Dicit autē Gaſpar Cald. in d. c. rurſus. ꝙ ha-
bens tale votū mortaliter peccat, cōtrahendo cū intētiōe
conſummandi: quia agit cōtra votū ſuū. xxvij. q. j. in mul-
tis. non autē ſi non habuit animū conſummandi, ſed in-
trandi religionē: quia in nullo facit contra votū ſuum. Et
ita ſentit Sum. Ang. cōtra Roſ. ſed tamē ſecūdùm S. Tho.
agit implicitè contra votū ſuū: quia implicitè conſentit
in copulā carnalē, dando alteri poteſtatē ſui corporis. Et
licet nō agatur contra votū, agitur tamē contra iura. diſt.
xxij. ſi vir. & in c. cōſuluit. & in c. rurſus. qui cle. vel vo. &
contra datā fidem deludendo alterū: & maximè ſecūdùm
iſtum, ſecundū quem eo caſu non eſſet matrimoniū, cùm
adſit intentio denegādi debitū. vnde eluditur ſacramen-
tum, exponendo etiam ſe periculo inconſtātiæ carnis. Et
ideò indiſtinctè dicendum eſt cū Archi. poſt mentē S. T.
& Rich. ꝙ cōtrahendo mortaliter peccat, niſi certificetur
per Spiritū ſanctū, ꝙ copula non ſequatur: vt dicit Rich.
& donec vxorē cognoſcat, tenetur implere votū ſuū, cū
adhuc poſsit, ſcilicet intrādo religionē, ea etiā inuita. Ea
verò cognita religionē intrare nō poterit ea inuita: & te
netur reddere debitū petēti, etiā interpretatiuè, ſecundū
S. Th. & Richar. petere verò ſibi nō licet, ſed eſt mortale,
ſecūdùm Rich. toties quoties: quia adhuc ſeruare debet
votū ſuum, quantū in ipſo eſt. quod etiā Sā. Tho. diceret.
¶ Tertiū. Qui poſt tale votū ſimplex caſtitatis matrimo-
nium cōtraxit, ſecūdùm Sum. Ang. ſicut potuit ſine mor-
tali contrahere, puta cū intentione intrandi religionem:
ita ſine mortali poteſt cōſummare illud: vt ſi mutet pro-
poſitum, quod poteſt facere ſine peccato, cùm illud nō ſit
voto firmatum: & deinde reddat debitū exactus, quia ad
hoc tenetur. Sed Sum. Roſel. hanc opinionē cōfutat per
dicta Richar. dicens eā eſſe periculoſam, & bene: & patet
ex ratione S. Tho. quia talis adhuc tenetur ad votū ſuum
implendum, in quantū poteſt: & conſequenter tenetur ad
religionem. ¶ Quartum. Quantū autem ad exactionem
debiti, vtrū talis ſine peccato poſsit exigere: duę ſunt prin
cipales opiniones. vna ꝙ peccet ſolùm exigēdo prima vi
ce: vt recitatur in glo. in c. ſi quis votū. xxvij. q. j. quia vo-
tum extinguitur per ſequens matrimoniū: vt notatur ibi
in c. de viduis. el ij. & ſequitur Hoſt. in d. c. rurſus. & vt di
cit Sum. Ange. & cōmuniter docto. maximè Card. in d. c.
rurſus. dicens eam eſſe veriorem. Alia verò eſt, ꝙ ſemper
peccet mortaliter: quā tenet gl. in c. Agathoſa. xxvij. q. ij.
& in c. quidam. & in c. placet. de cōuer. coniu. quam Ioan.
And. Vincen. & communiter Theologi ſequuntur. Sum.
autē Ang. licet cōcordet vt prima ſit vera, quando ſi nun
quam peteret, redderet cōiugiū nimis oneroſum alteri:
vnde petit gratia alterius, maximè ſi ſit vir: ſecunda verò,
quando petit propter ſuum appetitum: tamē dicit, ꝙ illa
quæ dicit, ꝙ exigere poſsit, nō eſt minus vera, quàm alia.
Sed Sum. Roſel. licet recitet Direc. dicentem, ꝙ ſi votum
ſequitur matrimoniū, exigere non poteſt: ſi verò præceſ-
ſit, peccat exigendo prima vice tantùm: tamen tandē hāc
opinionem meritò euertit per ſententiam Richar. in iiij.
diſt. xxxviij. indiſtinctè tenens, ꝙ exigere nō poteſt, qui
ante vel poſt matrimoniū fecit votū caſtitatis: & per ra-
tionem S. Tho. quia adhuc tenetur ſeruare votum ſuum,
quantum ad ea, in quibus non eſt factus impotēs ad ſer-
uandum. Et adducit S. Tho. pro ſigno, quia mortua vxore
contrahere non poteſt. quod etiā concedit Hug. & Arch.
xxx. q. j. de eo. & xxvij. diſt. ſi vir. & xxxiij. q. ij. antiqui. quia
votum non erat ablatum, ſed executio voti. Et hanc opi-
nionem tenet Panor. tranſiens cum dictis glo. & Scot. &
Richar. Pet. S. Tho. & cæteri Theologi & Canoniſtæ. Iu-
ra autē allegata per alios concludunt ſolùm, quòd votū
ſimplex impedit quidē ſponſalia de futuro, ſed non diri-
mit matrimoniū ſequens. Diſtinctio verò, quam concor-
dando adducit Sū. Ang. eſt optima, & eſt Sā. Tho. in iiij.
diſt. xxxviij. q. j. art. iij. q. ij. in fi. ſed ipſa concludit opinio-
nem noſtrā: quia taliter petēs gratia alterius, dicitur red-
dere, & nō exigere: vt innuit S. Tho. vbi ſuprà. & expreſ-
ſe tenet glo. in d. c. de viduis. & Aug. de Anchona, ſup Epi
ſtolis Pauli, dicens, ꝙ vxor tripliciter petit debitum, ſcili-
cet verbis, ſignis, & naturæ conditione: puta, quia vir ſcit
conditione naturæ eius hoc debere petere: & tenetur vir
etiā hoc tertio modo petenti reddere debitū, ne ſit one-
roſus. ¶ Quintum. Votū ſimplex ſic impedit matrimoniū
contrahendum ſecundùm Rayn. quòd ſi talis, qui ſic vo-
uit, poſtea iurauit alicui, ꝙ eā duceret, debet implere vo-
tum, & agere pœnitentiā de illicito iuramento. d. c. rur-
ſus. & idē Hoſt. Quòd ſi primò intrauit, & poſtea vouit,
ſecūdū Hoſt. & Gotr. præualet iuramentū, licet poſsit in-
trare religionem. de ſpon. c. cōmiſſum. Vnde ſi votū eſſet
de religione intrāda, præualeret. Nec tenetur prius exeq.
iuramentū ſecūdùm Pan. in d. c. commiſſum. quia in con-
trahendo matrimonio intelligitur, ſi res in eodē ſtatu p-
manſerit: vt in c. quemadmodū. de iureiu. quod non eſt
hîc: quia ſi poſt matrimoniū contractū per verba de præ-
ſenti licitum eſt intrare religionē ſponſa inuita, vt in c.
ij. & c. ex publico. de conuer. coniug. fortius poſt ſponſa-
lia

lia de futuro: quia turpius eijcitur, quàm nō admittit ho-
ſpes: vt in c. quemadmodum. de iureiur. Nec obſtat d. cap.
cōmiſſum. quod vult talem, ſi vult intrare religionem, pri
mò contrahere, vt iuramentū ſeruet: quia ſecūdùm Panor.
hoc eſt de conſilio tantùm: quod ideo datur, ne notetur
periurus quo ad opinionē vulgi. ¶ Pro his aduerte quòd
ſecundùm dom. Anto. in c. veniēs. qui cler. vel vo. votum
continentiæ, vel ſpōſalia de futuro, ea tollit, tanquam for
tius. & idem ſentit Gal. ſed Hoſt. ſentit contrarium in di-
cto c. rurſus. dicens quòd ſponſalia non valent, ſi votū præ
cedit: ſed ſi ſequitur, compellitur vouens ſolennizare, aut
perficere ſpōſalia. & hoc verius: quia cùm ſponſæ ſit orta
obligatio, in præiudicium eius nō potuit vouere. Et hoc
ſentit Panor. in d. c. veniēs. & Dir. ſed vide infrà Sponſa-
lia. §. vij. ¶ Sextum. Si ambo contrahentes habent votum
ſimplex caſtitatis: matrimoniū non tenet, ſecundùm Ioan.
xxvij. q. j. ſi quis votum. de viduis. el ij. Secundū alios autē
cōmuniter dicitur ꝙ tenet: ſed neuter poteſt exigere nec
reddere: & multo minus poſſunt exigere aut reddere, ſi
ambo vouerūt poſt matrimoniū. Et ita tenet Sum. Roſel.
ſed deficit ſecūdùm aliquos: quia vterq; poterit reddere,
ſed neuter exigere, vt ſtatim patebit. Sum. autē Ang. dicit
ꝙ ſecundū Ioan. matrimonium tenet: ſed re vera deficit:
quia Ioan. malè allegatur, qui dicit ꝙ non tenet, vt melius
allegat Sum. Roſ. quia neuter poteſt exigere. & in hoc Io.
male dicit, & ſe impugnat ſubiungendo caſum, & dicēdo,
Pone eos voluiſſe ꝙ nunquā exigerent: & dico ꝙ bene te
net matrimoniū: quia vterq; poteſt reddere: quia vterq; ſi
ſciat alterū indigere, nec poſſe exigere, reliquo debet cō-
miſceri: & vterq; reddere dicetur. Et ita in primo caſu di-
cendum eſt, ſecundū Sum. Ang. contra Roſ. ſed verior eſt
opinio Roſ. vt neuter poſsit reddere ſine diſpēſatione, de
qua infrà part. vlti. Et ratio eſt: quia alter ſolus habēs vo-
tū predictū, ideò poteſt reddere ſine peccato, quia alteri
obligatur ius petēdi, cui perſonæ præiudicare nō potuit.
Vnde ſi alter nō haberet ius petendi, quia etiā ipſe vouit:
iſte nō accuſaretur reddendo: quia faceret cōtra votū ſuū
ſine cauſa neceſſaria. Et ita eſt in propoſito in vtroq; caſu,
ſcilicet ſiue votum præcedat matrimoniū, ſiue ſequatur:
quia neuter habet ius exigendi expreſsè vel tacitè, nec ex
inclinatione naturæ: quia talis inclinatio iſto caſu nō eſt
exactio debiti, ſed tētatio fragilitatis, ſicut & in ſoluto. Et
hæc intellige quādo vterq; ſit impedimētū alterius. Si au
tem non habēs votum contraheret ſcienter cum habēte,
peccat: quia participat cum eo in crimine: tamē matrimo-
nium tenet, & poterit iſte etiā exigere. ¶ Septimū. Si quis
vouit ſe nunquā redditurū debitum, ſi eum vxorem duce-
re contingat, ſecūdùm Ioan. vbi ſuprà, nō obligat tale vo
tum: quia eſt cōtra præceptum Apoſtoli de debito redden
do. xxiij. q. iiij. §. his. ¶ Octauum. Si quis vouerit caſtitatē
reſpectu alicuius religionis, ſed non omnia ſubſtantialia
regulæ: dominus Anto. in cap. rurſus. qui cler. vel vo. vt re
fert Panor. ibi, poſt multa cōcludit quòd aut vouit omnia
ſubſtantialia religionis, ſed nō reſpectu certæ religionis:
& tunc votum eſt ſimplex, nec matrimonium dirimit. aut
vouit omnia ſubſtantialia reſpectu certæ religionis, ita ꝙ
efficaciter eſt obligatus religioni: & tunc certum eſt ma-
trimonium non tenere: vt in cap. vnico. de voto. li. ſexto.
aut vouit tantùm caſtitatem reſpectu certæ religionis: &
tunc dicit votum eſſe ſolennizatum, & ſequens matrimo
nium non tenere: licet iſte nō ſit verè & ſtricte religioſus,
vt quia ſe ad paupertatem & obedientiā nō obligauit. &
hoc per dictum caput vnicum. Sed quantū ad hoc Panor.
tenet contrarium: quia illud caput vnicum, ad ſolennizatē
voti requirit quòd fiat profeſsio alicui probatę religioni:
& conſequenter quòd profiteatur religionem probatam,
ita vt verè ſit religioſus illius religionis. Et ſi obijciatur
de muliere, de qua in cap. fina. qui cler. vel vouen. vide in-
frà Profeſsio. §. j. ¶ Nonum. Si habens votum ſimplex in-
quirat an poſsit cōtrahere matrimonium. ſecundū Hoſt.
reſpondendum eſt quòd non. Et ſi adijciat quærere, vtrū
tenebit ſi contraxerit: non debet quis reſpondere: quia da
ret occaſionem peccādi mortaliter, aut mentietur. Ego ve
rò dico quòd nulli eſt illicitum, ſaltem ſub pœna mortalis
peccati, docere veritatem, vt dicēdo quòd tenebit quidē,
ſed tamen mortaliter peccabit: nec eſt dare occaſionē pec
candi, ſed ſumere: alioquin occaſionem darent, qui cano-
nes & lecturas exhibent oculis omnium ad legendum: de-
bemus tamen tales prudenter deludere, ſecundùm Hoſt.
quia non ſolùm non debemus dare occaſionē peccati, ſed
etiā debemus ab eo, quātùm poſſumus, aduertere peccare
paratos. Dicit autem Sum. Ang. quòd ſi votū non ſeruat,
ſe non videre quomodo facere volenti maius malum, nō
poſsit dici vt eo dimiſſo faciat minus. xiij. diſt. nerui. cum
ſimilibus. Sed iſtud eſt verū, vt ibi dicitur, ſi ſine peccato
nullus patet aditus: quia eo caſu eſſent eligenda minora:
qui caſus non eſt poſsibilis abſolute: alioquin neceſſario
peccaremus: ſed ſolùm ex ſuppoſitione alicuius inique vo
litionis. Et ideò ſicut nō ſunt faciēda à nobis mala mino-
ra, vt alij euitēt maiora: ſic nec cōſulenda ſunt. Alioquin li
citum eſſet nobis complacere in eo, quod nō licet facere.
¶ Decimū. Idem iudicium quantū ad hoc & omnia predi-
cta, eſt de muliere reſpectu viri, ſicut de viro reſpectu mu
lieris: & ſimiliter de iuramēto, ſicut de voto: vt ſi quis iura
uit tenere caſtitatē, cōtrahere nō poſsit, licet teneat cōtra
ctus. De quo vide xxvij. q. j. ſi quis votum. in glo. ¶ Vnde-
cimum. Vtrum autē diſpēſare poſsit epiſcopus in voto ca-
ſtitatis, aut nō nubēdi, ĵ. Votum. iiij. §. iij. & iiij. Quantum
autē ad poſſe exigere eum qui cōtraxit poſt ſimplex votū
caſtitatis, cōmuniter tenent moderniores in d. c. rurſus. ꝙ
epiſcopus poſsit diſpēſare ex cauſa legitima. quod verum
eſt modo quo dictū eſt ſ̄. Debitum. §. viij. Et cauſa legiti-
ma eſt periculū animæ, aut ex mora aut ex impoſsibilitate
omnino adeundi Romam: aliàs requiritur autoritas apo-
ſtolica: vt dicit S. Tho. in iij. quolib. q. vj. art. j. Et ratio ex
doctrina eius ſumitur, vt ſ̄. dictum eſt: quia iſta obligatio
non exigendi venit ex obligatione voti: vnde ille ſolus po
6 teſt hanc tollere, qui & illam. ¶ Sextò quæritur,* quid iu-
ris circa impedimētū criminis nō dirimētis? Et dico mul-
ta. ¶ Primum. Sicut ſuprà dictū eſt, ſex crimina matrimo-
nium impediunt, ſed non dirimūt. Primū eſt inceſtus. ex-
trà, de eo q cog. conſan. c. j. Secūdū eſt vxoricidiū. xxxiij.
q. ij. admonere. & cap. inferiores. non tamen lego ꝙ e con
uerſo mulier occidens maritū contrahere non poſsit, niſi
feciſſet intētione habēdi adulterū. Tertium, raptus ſpon-
ſæ alterius. xxvij. q. ij. ſtatutum. Quartum, leuatio proprij
filij de ſacro fonte inſidiando matrimonio, vt ſcilicet poſ
ſet vxorem priuare debito cōiugali. xxx. q. j. de eo. de quo
titu. ſequen. impedimento vj. Quintū, interfectio ſacerdo
tis. de pœniten. & remiſsio. qui presbyterū. & ibi Panor.
in verbo, coniunctus. dicit ſecundùm vnam expoſitionē
hoc non habere locū, niſi prius interfector ſit conuictus
in foro contentioſo. Sextum eſt id, propter quod quis ſo
lenniter pœnitet. xxxiij. quæſtio. ij. de his. & cap. antiqui.
Septimum eſt, cùm quis monialem ſciēter accipit in vxo-
rem. xxvij. q. j. hi vero. Sed iſtud reducitur ad inceſtum: vt

patet per glo. ibi. Hæc omnia crimina no. glo. in dicto ca. qui presbyterum, & xxxiij. q. ij. in cap. de pœnitentibus. & S. Tho. & Ray. & Host. ¶ Secundum. Si tamen de inconstinentia timeretur, ſecundũ Ray. debet epiſcopus concedere licentiam nubendi. arg. xxxiij. q. ij. antiqui. & cap. in adoleſcentia. & extrà, de eo qui cog. conſan. vxo. cap. ex literis. imò ſecundũ Veruec. ſufficit licentia proprij ſacerdotis. imò ſecundũ eundem, de conſuetudine nõ ſeruatur iſte rigor petẽdi licentiã. & idem Monal. & Roden. Vnde & Io. in d. c. in adoleſcentia. tenet ꝙ iuuenis inceſtuoſus contrahere poteſt ſine diſpenſatione, ſed non ſenex. & ita tenet Sum. Angel. Archid. tamen poſt Petr. de Pal. dicit ꝙ ſine diſpenſatione expreſſa nõ licet inuoluto aliquo prædictorũ cõtrahere vel exigere: nec dicta cõſuetudo valet, niſi conſtet epiſcopos hoc diu ſcienter diſſimulaſſe: aliter contrariũ faciẽs peccat mortaliter. Et idem videtur ſentire S. Tho. in iiij. diſt. xxxiiij. art. vlti. & ita tene cum Sum. Roſ. contra Angel. quia aliter conſuetudo dictas leges nõ tolleret, vt patet ex dictis ſ. Cõſuetudo. §. vij. ¶ Tertium. Inceſtuoſum non poſſe cõtrahere aut exigere, Sum. Ang. dicit, verũ non ſolũm de inceſtuoſo cum vxoris cõſanguinea, ſed vniuerſaliter. Sum. Roſel. verò dicit hoc verũ eſſe & intelligi cùm quis cognoſcit conſanguineã vxoris, vel cognoſcitur à conſanguineo viri, ſi eſt mulier: vt addit Archid. & hæc eſt opinio Richar. & Archid. & Sancti Tho. non obſtãte ꝙ non ſit minus, ſed maius peccatũ cognoſcere proprias conſanguineas: vel permittẽdo ſe cognoſci à proprijs, ſi ſunt mulieres: quia dicit Archid. quòd nõ reperitur in iure hoc de proprijs cõſanguineis, ſicut de cõſanguineis cõiugis. & Richar. dicit ꝙ non tantùm iniuriatur matrimonio maritus per inceſtum cùm cõſanguinea propria, quantũ cum vxoris cõſanguinea. & S. Thom. dicit ꝙ inceſtus ponit impedimentũ nõ tam ratione culpæ, quàm ratione affinitatis quam cauſat. Capitula autem, quæ allegat Summa Ange. nihil faciunt ad oppoſitũ: imò vbi dicit textum eſſe clarum, eſt clarus in oppoſitũ. Vide ſuprà Luxuria. §. iiij. multa ad hoc propoſitum. ¶ Quartum. Viro licitum eſt vxorem adultèrã occidere per viam iudicij ex zelo iuſtitiæ, nõ liuore vindictæ, extra iudiciũ verò nunquam hoc licet ſecundùm legem diuinam, ſecundũ ciuilem verò licet eo modo quo dictũ eſt ſuprà Lex. §. x. vbi nihil habetur de vxore, ſed de filia & adultero.

RVRSVS de Matrimonio octauò, quantum ad impedimenta, quæ impediunt & dirimunt.

1 *Error qualiter impediat & dirimat matrimonium.*
2 *Conditio qualiter impediat & dirimat. & num. ſeq.*
5 *Votum quando impediat & dirimat.*
6 *Cognatio qualiter impediat & dirimat.*
7 *Cognatio ſpiritualis qualiter impediat & dirimat.*
8 *Cognatio legalis qualiter impediat & dirimat.*
9 *Crimen qualiter impediat & dirimat.*
10 *Cultus diſparitas qualiter impediat & dirimat.*
11 *Vis & uiolentia qualiter impediat & dirimat.*
12 *Ordo qualiter impediat & dirimat.*
13 *Allegatio qualiter impediat & dirimat.*
14 *Publica honeſtas qualiter impediat & dirimat.*
15 *Affinitas quando impediat & dirimat matrimonium.*
16 *Impotentia coeundi qualiter impediat & dirimat.*

MATRIMONIVM octauò conſiderari poteſt quantum ad impedimẽta, quæ illud impediunt, inquãtũ ſcilicet propter illa eſt *prohibitũ*: & dirimũt, inquãtũ, ſi de facto cõtrahatur, nullũ eſt. huiuſmodi autẽ impedimẽta ſunt ſexdecim, eo modo quo ſuprà Matrimoniũ, vj. §. ij. dictum eſt, contenta in dictis verſibus, Error, conditio, &c. ¶*Primò ergo cùm error dirimens ſit duplex in propoſito. ſ. perſonæ & conditionis, quæritur quid iuris de errore perſonæ? Et dico multa. ¶ Primũ. Error conſenſum remouet. Qui errat enim, nõ cõſentit. l. ſi per errorẽ. ff. de iuriſd. omniũ iudicum. & errantis voluntas nulla eſt. l. cùm teſtamentũ. C. de iur. & fact. igno. & errantis cõſenſus nullus eſt: vt ibi dicitur in l. non ideirco. & facit xxix. q. ij. his ita reſpondetur. Et ratio horũ eſt, quia error cognitionẽ remouet, quæ eſt cauſa conſenſus, & omnium actuũ voluntatis, dicente Auguſt. v. de trini. ꝙ inuiſa diligere poſſumus, incognita nequaquã. ¶ Secundũ. Omnimoda ignorãtia alicuius remouet errorem circa perſonã eius. Vnde ſecundũ Rayn. ad errandũ in perſonam alicuius requiritur aliqua eius notitia per viſum, vel auditum, vel famam, de perſona abſente, quæ creditur eſſe iſta præſens: quia errare eſt aliũ pro alio accipere. xxij. q. ij. in quib⁹. quod eſſe nõ poteſt, niſi de illo, loco cuius aliũ ponimus, aliqualem notitiam habeamus: quia, vt dictum eſt, in penitus ignotũ nec affectum nec conſenſum poſſumus dirigere. ar. l. cùm ab eo. §. maſſam. ff. de contrahen. empt. ¶ Tertium. Circa matrimonium quadruplex eſt error, ſecundũ Dir. ſcilicet fortunæ, qualitatis, perſonæ, & cõditionis, ſcilicet ſeruilis. Igitur error conditionis matrimonium tollit & dirimit. de quo tamen §. ſequenti & ſimiliter error perſonæ: puta quia credit quis ſe cõtrahere cum Berta, & contrahit cum Margarita, quam credit eſſe Bertã. Cuius ratio iam patet ex dictis: quia non eſt cõſenſus qui eſt cauſa matrimonij. & eam aſſignat S. Tho. in iiij. diſt. xxx. dicens, quòd errorem, qui matrimoniũ impedit, oportet eſſe alicui⁹ eorũ, quæ ſunt de eſſentia matrimonij: quod quidem cùm duo includat, ſcilicet perſonas, quæ coniunguntur, & mutuam inuicem poteſtatem, in qua matrimoniũ conſiſtit: primum tollitur per errorem perſonæ, & ſecundum per errorẽ cõditionis. Error autem qualitatis, cùm putatur nobilis ille, qui eſt ruſticus: vel caſta illa, quæ eſt meretrix: aut virgo illa, quæ eſt corrupta, nõ tollit matrimoniũ: quinimo illud tenet. xxix. q. j. error. & c. his ita. niſi ſecundũ S. Thom. iſte error redundaret in perſonã: vt part. ſeq. Notauit tñ Hugo xxxvij. q. ij. raptor. ꝙ qui de futuro deſponſauit corruptam, quã virginẽ credebat, comperta poſtmodũ veritate ante copulam, non eſt cõpellendus conſummare matrimonium cum ea, quia per hoc impediretur eius promotio ad ordines eccleſiaſticos. Similiter nec error fortunæ: vt cùm quis putatur diues, & eſt pauper, matrimonium nõ tollit, vt patet ex iuribus allegatis. ¶ Quartum. Si aliqua nobilis mulier Romana contrahat cum ruſtico Gallicano aſſerẽte ſe filium regis Angliæ, cùm non ſit, ſicut aliquando accidit de facto. quidam, vt Ray. ſecundùm Supple. dicunt matrimoniũ tenere, quia fuit error qualitatis, & non perſonæ. Sed Hoſt. dicit contrariũ, quia eſt error, inquit, perſonæ, cùm vbiq; habeatur notitia regis Angliæ, quia cõſenſit in perſonam filij regis Angliæ, & non in perſonã præſentẽ. Sanctus Thomas aũt in iiij. diſt. xx. virtualiter diſtinguit dicẽs, Si error nobilitatis vel dignitatis redundat in errorem perſonæ, tunc impedit matrimonium. Vnde ſi cõſenſus mulieris feratur in iſtam perſonã directè, error de nobilitate ipſius non impedit matrimonium: ſi autẽ directè intendit conſentire in filium regis, quicunq; ſit ille, tũc ſi alius præſentetur illi quàm filius regis, eſt error perſonæ, & impedit matrimonium. Et nota, quòd S. Tho. non loquitur de rege in communi: quia dicit filiũ alicuius regis: ſed

ſed de rege determinato, puta, Fracię vel Sicilię, in cuius regno forte erat quando ſcribebat. ¶ Quintũ. Si autẽ dictus ruſticus in ghali dixiſſet ſe eſſe filiũ regis, vel comitis, & nõ diceret cuius, vel ſi ſpecificat, nulla habetur notitia filij, neq; patris, nõ tollitur matrimoniũ: quia nõ eſt error perſonæ, ſed fortunæ aut qualitatis. Et idẽ dicendum eſt ſi quis dicat ſe primogenitũ magni comitis, & nõ ſit. ¶ Sextũ. Si aliqua ſciat aliquẽ, multos habere filios, quorũ nullũ cognoſcit: ſi aliquis eorũ falſò dicat ſe primogenitum, & illa cõſentiat in eũ, ſecũdũ Hug xxix. q. j. in prin. eſt error fortunæ, & nõ impedit. Sed Cal. in c. ij. de cõiu. ſer. & Ioã. xxix. q. j. & Hoſt. in Sũ. & Ray. dicũt, ꝙ eſt error fortunæ, nec tenet matrimoniũ. quod verũ eſt, ſi conſenſus ferebat in eũ, nõ vt in præſentẽ, ſed vt in primogenitum, iuxta diſtinctionẽ S. Tho. ¶ Septimũ. Si cõſenſus ſit in aliquẽ, qui eſt mortu⁹, & loco cuius alius præſentetur: impeditur matrimoniũ, ſecũdùm Dire. & Io. quia eſt error perſonæ. ¶ Octauũ. Matrimoniũ dolo contractũ tenet, ſecũdũ glo. in c. cũ dilectus. quod met. cauſa. licet dolus dederit cauſam cõtractui. Et idẽ Gof. in l. à diuo Pio. ff. de rit nup. & in c. cõſtituit. xx. q. iij. quod Pan. limitat in d. c. cũ dilectus. niſi ſit talis dolus, qui cõſenſum excludat: qa ſic nõ teneret. & facit quod no. Ioã. And. in c. vnico. de cõmo. facit etiã c. cũ locũ. de ſpõ. & Inno. in c. cũ dilect⁹. poſt glo. illã ſingularem, ꝙ dolus, qui nõ cadit in cõſtantem virũ, nõ impedit religiõis ingreſſum: ſecus de dolo, q̃ peritiſſimos falleret. Quod eſt bene notandũ: quia facit ad multa: vt in votis, iuramẽtis, & huiuſmodi ſpiritualibus: quia cõmuniter tenetur ꝙ tenent, vt in dictis gloſſ. ¶ Secũdò* quæritur, quid iuris de impedimento erroris cõditionis, ſcilicet ſeruilis, quantũ ad ipſum vinculũ matrimonij? Et dico multa. ¶ Primũ. Error circa conditionẽ ſeruilem aliquando dirimit matrimonium ex ſua natura: quia ſcilicet repugnat poteſtati, quæ traditur in matrimonio: cùm nõ poſſit liberè vti ancilla: & principaliter ex cõſtitutione eccleſiæ inhabilitãtis perſonas, & cõtractũ irritãtis: vt de cõiu. ſer. propoſuit. ¶ Secundũ. Triplex eſt error circa cõditionẽ ſecũ contrahẽtis. Primus ſcilicet circa meliorẽ, quàm ſit ſua, aut quàm credat: vt cùm ſeruus aut liber cõtrahit cũ libera, quã credit ancillã, vel ecõtrario. & ſecũdus circa parẽ: vt cùm ſeruus cõtrahit cum ancilla, quã liberã credit: vel ecõtrario. & tertius circa deteriorẽ: vt cùm liber cõtrahit cum ancilla, quam credit liberam, vel ecõtrario. Primus & ſecundus error matrimoniũ non dirimit: quia nõ læditur errãs, nec habet quod obijciat alteri: & eccleſia ſic ſtatuit: arg. eorũ quæ not. de cõiu. ſer. c. propoſuit. & c. ad noſtrã. xxix. q. ij. per totũ. de diuor. ſignificaſti. cõſentit Ray. Pe. Al. Inn. Gof. & S. Th. & eſt cõmunis doctrina Theologorũ & Canoniſtarũ: licet cõtrariũ tenuerint quidã. Tertius autẽ dirimit matrimoniũ: vnde non tenet. xxix. q. ij. ſi qs ingenuus. & c. ſi fœmina. Quod tamẽ limita, niſi defuiſſet error: quia ſi liber cõtrahit cum ancilla ſciẽter, vt libera cũ ſeruo, tenet matrimoniũ. xxix. q. ij. ſi quis liber. & c. ſi quis ancillã. cũ duobus ſequẽ. & ſic liber tenetur ſequi ancillã, ſecũdùm Pan. de cõiug. ſer. c. j. Et licet de iure ciuili non teneat matrimonium, ſi ancilla vel libera cõtrahit ſciẽter cũ ſeruo. C. de inceſt. & inuti. nup. l. cũ ancillis. tamẽ hac in materia ſpirituali ſtandũ eſt iuri canonico: vt in c. vl. & pen. de ſecũ. nup. & not. Bar. in l. priuilegia. C. de ſacroſan. eccl. & eſt gl. in c. ij. de reg. iu. lib. vj. Limita ſecũdò, niſi poſtquã liber ſciuit cõditionem ſeruilẽ, cõſenſerit verbo vel facto: vt p̃ carnalẽ copulã: vt in d. c. ſi quis ingenu⁹. & c. ſi fœmina. de cõiug. ſer. c. pro-

poſuit. & c. ad noſtrã. quod tamẽ intellige ſi pro certo ſciuit ſeruitutẽ: vel ex auditis habuit de ea probabilẽ opinionem. Secus ſi leuẽ aut temerariã, cui credi nõ debet: qa cõſentiẽdo copulæ ſibi nõ præiudicat. arg. de ſent. excõ. in quiſitioni. cũ etiã titubans pro ignorante habẽdus ſit. C. de cõdi. in de. l. vl. & no. etiã gl. Ray. in ti. de impedimẽto cõditionis. Limita tertiò, niſi habẽs probabilẽ cauſam credẽdi, ad præceptũ eccleſiæ debitũ reddat: quia præiudicat ſibi, ſecũdùm Tanc. Inn. & Io. And. & Pan. in d. c. propoſuit. quia nihil velit cũ ea eſſe, tanquã cum vxore propria: nõ debet in hoc obedire. de hoc vide §. ſeq. ¶ Tertium. Si liber cõtrahat ignorãter cum ancilla, cui data eſt libertas in tẽpus, vel ecõtrario, matrimonium non tenet quia, vt dicit l. ſtatuliber. ff. de ſtatuliber. ea quę interim facit, vt ſeruus, nõ vt liber facit. ¶ Quartũ. Si aũt tali ignorantia durãte ipſa contraxit cum alio nõ ignorãte cõditionẽ eius, ſecũdùm Verue. tenet matrimoniũ. ¶ Quintum. Si dominus tradit alicui libere ancillã ſuam in matrimonio vt liberã, vel ſcienter tacuit, quã tamen contrahens ignorabat ancillã, tenet matrimoniũ: qa ſtatim efficitur libera, & intelligitur dominus ei libertatẽ dediſſe: vt authẽ. de nup. §. ſi verò ab initio. Et hoc tenet Pan. & glo. in d. c. ad noſtrã. de cõiug. ſer & Gof. & Hoſt. & Bart. ¶ Sextũ. Liber contrahens cũ ancilla ignoranter, quam dominus poſt latẽter manumittit, & liber poſt hoc eã cognoſcit, nõ tenetur ſtare cũ ea: quia matrimoniũ nullum fuit: & ſemper ei ſe cõmiſcuit ex primo cõſenſu, qui nullus fuit: arg. C. ad Velle. l. quãuis. ſecundùm Io. xxij. q. ij. ſi quis ingenuus. & Bern. in c. vlt. de cõiu. ſer. & Gof. & Dir. & ita tenet Sum. Roſ. Dicit tamen Sum. Ang. verius eſſe, ꝙ ſi illa poſt manumiſſionẽ cognouit eũ intẽdens cõtrahere, matrimoniũ ſit ſublato impedimẽto, per ea quę no. glo. in d. c. ad noſtrã. quia videtur antiquus cõſenſus perſeuerare, niſi contrariũ exprimatur. de bapt. maiorem. in fi. Sed dico, ꝙ glo. quã allegat, determinat expreſſe cõtra hoc: & ſimiliter ſua ratio valet ad oppoſitũ: quia ſi durat antiquus cõſenſus, virtute eius nõ cõtrahitur: quia nullus eſt. Si autem cõſenſus antiquus fuiſſet deſe ſufficiens ad cõtrahendũ, verũ diceret: ſicut in ſimili dictũ eſt prius. ſ. Matrimoniũ. iij. §. iiij. parti. iiij. ¶ Septimũ. Error conditionis libertinæ, vel adſcriptitiæ, aut originariæ nõ impedit matrimoniũ, ſicut error cõditionis ſeruilis, ſecundùm Veruec. quia omnes illi ſunt liberi: licet ad quædã opera plus cæteris teneãtur. & idẽ Hug. xxix. q. ij. in princ. Qui aũt ſint originarij, & adſcriptitij, vide ſ. Seruus. ¶ Octauum. Si cõſuetudo eſt in loco, ꝙ partus ſequatur cõditionẽ patris, & nõ ventris, nat⁹ ex libero & ancilla, liber eſt, & vt liber matrimoniũ cõtrahere poteſt: vt ſummat Pan. in c. licet. de cõiu. ſer. ¶ Nonũ. Si liber ignorãter cõtraxit cũ ancilla: & poſtea ſciẽs cõditionẽ ancillę, vult cũ ea eſſe & illa nõ, ſed vult diſcedere, ſecũdũ Ber. nõ erit matrimoniũ: ſed tamẽ illa debet ab eccleſia cõpelli, niſi ad ſecũda vota tranſiſſet. Et ſimiliter ecõuerſo dicẽdũ eſt de libera reſpectu ſerui. ¶ Decimũ. Liber cõperiens, ꝙ illa, cũ qua cõtraxit ignorãter, ſit ſerua, poteſt eã propria autoritate dimittere quo ad thorum, ſecũdùm omnes, & planũ eſt: ſed nõ quo ad cohabitationẽ, ſecũdùm Richar. ſi contraxit in faciẽ eccleſiæ, aut corã teſtibus: ſecus ſi clãdeſtinè. Et hoc patet in c. porro. de diuor. licet Hoſt. & multi alij teneant contrariũ, quãdo ſeruitus eſt notoria, ſicut & in adulterio. de quo habes ſuprà, Dinortiũ. §. viij. ¶ Verum enim dicit Hoſt. quo ad copulã, & Richar. quo ad cohabitationẽ, de qua loquitur d. c. porro. ſecundùm gloſſam.

¶Vndecimum. Si liber, qui contraxit matrimoniũ, efficiatur ſeruus ſe vendendo, vel aliter, non diſſoluitur matrimonium: nec illa vẽditio valet, niſi conſentiẽte vxore: quia nõ habet poteſtatem ſui corporis. xxxiij. quæſt. v. quod Deo. quod Sanctus Thom. in iiij. diſtinct. xxxvj. limitat quo ad ſeruitutẽ impedientẽ redditionem debiti, ſecus in alia nõ impediente. Vide infrà Seruitus. §. vij.

3 ¶Tertiò quæritur, *quid iuris circa actũ cõiugalẽ quando in cõtractu matrimonij interuenit error conditionis? Et dico multa. ¶Primum. Alter coniugum, qui ignorat matrimonium eſſe nullum propter ſeruilem cõditionẽ in reliquo, ſecundùm Archidiac. quandiu hoc ignorat, licet nollet cõſentire ſi ſciret, excuſatur à peccato coeundo: ſicut Iacob in facto Liæ propter ignorãtiam facti probabilem: & filij erunt legitimi, ſi in faciẽ eccleſiæ ſit contractum. Quin etiã ſi ſcit ſe eſſe ſeruum, ſi credat q reliquus cõiunx, qui ſcilicet eſt liber, hoc ſciat, aut q adeo affectuoſe diligat, q etiam cõſentiret ſi ſciret eſſe talẽ, excuſatur à peccato, ex quo vxorio affectu cognoſcit vel cognoſcitur. Qui verò ſcit ſe ſeruũ, & reliquum eſſe liberũ, & ſic matrimonium nõ tenere: fornicatur quouſq; alius de ſua ſeruilitate ſit certioratus, & nihilominus in eũ cõſentiat. ſecus ſi ignoraret matrimoniũ nõ tenere ignorãtia excuſante. Et idem dic de quocunq; ſciẽte matrimonium nõ tenere ex quocunq; impedimẽto. ¶Secũdum. Quando de tali matrimonio ignoráter contracto dubitatio incipit oriri: ad ſciendũ quid agendũ ſit quantum ad Deum, ſecundùm Arch. diſtinguendum eſt inter ſciẽtiã, quæ habet euidẽtiam, & non eſt niſi verorum: & conſciẽtiã quæ eſt firma credulitas: quãuis clare nõ ſciatur: quia ſcilicet poteſt ex cauſa nõ ſolùm leui, ſed etiã falſa: & ſcrupulũ, qui eſt dubietas, quæ ſcilicet eſt, quoties homo hinc inde æqualiter pẽdet, vel quaſi æqualiter, modico reputato pro nihilo. Adde ad Archi. q etiam diſtinguendum eſt de motiuo ſiue cauſa, quæ mouet ad ſciẽtiã, cõſcientiam, & ſcrupulũ: quia quædam eſt certa & euidens de facto: vt quia video. vel de iure: vt quia quis eõuincitur aut confitetur iuridicè. quædã probabilis: vt quia audio à grauib' ſi de dignis: & quædam leuis ſiue temeraria: vt quia audio à leuibus. Qui ergo habet ſcientiam de hoc impedimento vel alio, aut etiam conſcientiam procedẽtem ex leui aut probabili cauſa, eo eundo mortaliter peccat, niſi ille coit' eſſet matrimonialis: quia tunc ſecũdũ Rich. ſiue ſequatur ſciẽtiam, ſiue probabilem præſumptionem, id eſt, cõſcientiam, coram Deo eſt ratificatiuus matrimonij: qui verò habet ſcrupulum, ſi eſt ex leui aut temeraria cauſa, debet illũ deponere, & ſic reddere & exigere poterit ſine peccato. argu. c. inquiſitioni. de ſen. excõ. Si verò ex eſt cauſa probabili, reddere poteſt, & debet exact': quod eſt obedire ſaltẽ Deo præcipiẽti reddere vnicuiq; quod ſuũ eſt: quia in dubijs obediẽdũ eſt. xxiij. q. j. quid culpatur. & c. inquiſitioni. Sed exigere nõ poteſt ſine mortali: quia exponeret ſe periculo: niſi ille coitus eſſet matrimonialis, id eſt, affectu matrimoniali: quia etiã hoc caſu corã Deo ratificaret matrimonium, ſi hoc eſſet in intẽtione. ¶Tertium. Quãdo verò in tali impedimẽto oritur dubitatio, ad ſciẽdũ quid faciẽdum ſit quo ad homines, dicit Rich. in xxxv. diſtin. iiij. quòd ſine copula ſequatur certã cognitionem in libero de ſeruitute alterius, ſiue probabilem præſumptionẽ, ſiue ad præceptum eccleſiæ ſiue nõ, ſemper ratificatur matrimonium in conſpectu eccleſiæ, etiam ſi eſſet ex affectu fornicario. Si verò ſequatur leuem & temerariã ſuſpicionem, cui credi nõ debet, ſecundũ omnes non præiudicat ei, etiam ad mandatũ eccleſiæ: quia tituban's pro ignorante habendus eſt. hæc ille, valde bene. Sed intellige primò hæc vera eſſe, ſi eccleſiæ conſtaret de ſcientia, vel præſumptione, aut leui ſuſpicione: quę quia ei conſtare nõ poteſt de affectu, ideo nõ diſtinguit inter matrimonialẽ, & fornicarium. Intellige ſecundò, q quo ad homines, vt patet ex mẽte iſtius doctoris, & ex d. c. inquiſitioni. & ex verbis S. Th. infrà poſitis, part. v. nõ diſtinguitur inter cõſciẽtiã & ſcrupulũ ex cauſa probabili: quia eccleſia ipſam cõſciẽtiam aut ſcrupulũ non videt: ſed ſolùm cauſam motiuam ad hæc, quæ vtrobiq; eſt eadem, ſcilicet cauſa probabilis, q̃ ſcrupul' nõ eſt ex cauſa leui vel temeraria. ¶Quartũ. Quando verò de tali impedimẽto oritur quæſtio, ſiue lis in iudicio, ad ſciendũ quid faciendum ſit, dico, q quo ad Deum ne quis peccet, diſtinguendũ eſt, vt ſ. particu. j. Et eccleſia præcipiente copulã, ſemper poteſt quis obedire ſine peccato, ſi vult matrimoniũ ratificare: quia coitus erit matrimonialis. Si verò nõ vult ratificare, eccleſia p̃cipiente copulam, ſi habet de impedimẽto ſcientiã, vel conſciẽtiam ex cauſa probabili, nõ tenetur obedire: quia nõ poteſt eccleſia facere, ſecundùm Archidiaco. vt non maritus fiat maritus contra ſuã voluntatem. quod faceret, ſi obediret. Sed neq; obedire poteſt ſtãte ſuppoſito, quòd nolit ratificare: qa coitus eſſet fornicarius. Si verò habet de impedimento ſcrupulum ex cauſa leui, aut temeraria, deponat, & reddat: &, ſi vult, etiã exigat. d. c. inquiſitioni. Si verò ex cauſa probabili & diſcreta, reddat: quia in dubijs tenetur obedire: nõ aũt exigat: quia exponeret ſe periculo fornicandi. ¶Quintum. Ad ſciendũ verò quid agendum ſit in iudicio quo ad homines, ne ſcilicet quis præiudicet iuri ſuo: diſtinguendũ eſt, ſolùm ex parte cauſæ, vel motiui ad credendũ impedimentum. Si enim ſit leuis, aut temeraria, debet obedire eccleſiæ præcipiẽti copulã, ſecundùm oẽs: quia ſibi nõ præiudicat: ſed ſi ſit euidẽs, & certa, faciens ſciẽtiã: nõ debet obedire, ſecundùm omnes: quia ſibi præiudicaret. ſimiliter ſi cauſa eſſet probabilis: quia etiã ſibi præiudicaret, ſecũdùm Tanc. Inn. Io. And. Rich. & Panor. in d. c. propoſuit. Non obſt. quod tenet Hoſt. in Sum. & gloſſ. in d. c. propoſuit. q debeat obedire, niſi ſit certus: quia prior opinio eſt communior & verior: quam etiã S. Tho. probat in iiij. diſt. xxxvj. in expoſitione literæ dicẽs: Si antequã ſit detecta ſeruit' vxoris, de qua dubitatur, ipſa petat debitũ: ſi leui ſuſpicione moueatur, debet reddere debitũ: nec ex hoc ei aliquod præiudiciũ generatur. Si autem ex cauſa probabili dubitet, vel vehementer præſumat, aut certè cognoſcat, nõ debet ei debitum reddere eccleſia præcipiẽte: quia vel ſibi præiudiciũ faceret, ſi eã vxorio affectu cognoſceret: aut aliàs fornicaret. Hęc ille. quia ſumit ly nõ debet, pro ly nõ tenetur. Supple. autem contra opinionem Summæ Ange. & Roſ. & Richar. & omnium Canoniſtarum dicit, q debitum negare non debet ex cauſa probabili, ſed tantũ ex euidentia: allegãs dictum caput, inquiſitioni. ſed illud c. loquitur diſtinguẽdo non ex parte cauſæ, ſed ex parte dubitantis, quãdo cauſa probabilis nõ ducit extra terminos ſcrupuli, ita quòd hoc quis credit quidẽ, ſed non firmiter, ſed quaſi titubãs. Sã. Tho. verò cùm dicit, ſi ex cauſa probabili dubitet, vel vehementer præſumat, nõ ſumit dubitare propriè, ſed largè pro formidare, vt opponitur ſcientiæ, vel euidẽtiæ, eo modo, quo opinans dicitur dubius quouſq; ſciat: vnde ly vel, ſtat expoſitiuè pro id eſt, poti', quàm diſiũctiuè: ſicut patet ex allegatione Piſa. illum adducentis. De opinione autem Hoſtiẽ. vide Panor. in d. c. propoſuit. Dicit tamen

Aſten.

Aſten. quòd Hoſtien. in d. c. propoſuit. correxit dictum ſuum. 4 ¶*Quartò quæritur, quid iuris circa actum coniugalem, quando in contractu matrimonij incidit conditio ſeruilis ſine errore conditionis, ita quòd matrimoniũ tenuit? Et dico vt infrà Seruus, per totum. ¶*Quintò quæritur, quid iuris circa impedimentum voti? Et dico quòd 6 votum non ſolenne caſtitatis matrimonium impedit, ſiue prohibet, ſed non dirimit, vt dictum eſt tit. priore. §. v. ſed ſolenne, quod ſcilicet comitatur profeſsio expreſſa vel tacita alicuius religionis approbatæ, vel ſuſceptio ordinis ſacri, matrimonium non ſolùm impedit, ſed etiã dirimit, ita q matrimonium nullum eſt: imò incurritur excõmunicatio: vt in clem. eos. de conſang. & affin. Si tamen hoc fiat poſt profeſsionem in aliqua regula nõ approbata, vel etiã i regula approbata tertij ordinis beati Dominici, vel Franciſci: teneret matrimoniũ, licut dicit Archi. ¶*Sextò quæritur, quid iuris de impedimento cognationis carnalis ſeu cõſanguinitatis? Ad cuius intellectũ hic conſanguinitatis arboré ſtatuto, in qua numeri ſuperiores gradus ſecundùm canones, inferiores verò ſecũdũ leges ſignificãt.

ARBOR CONSANGVINITATIS.

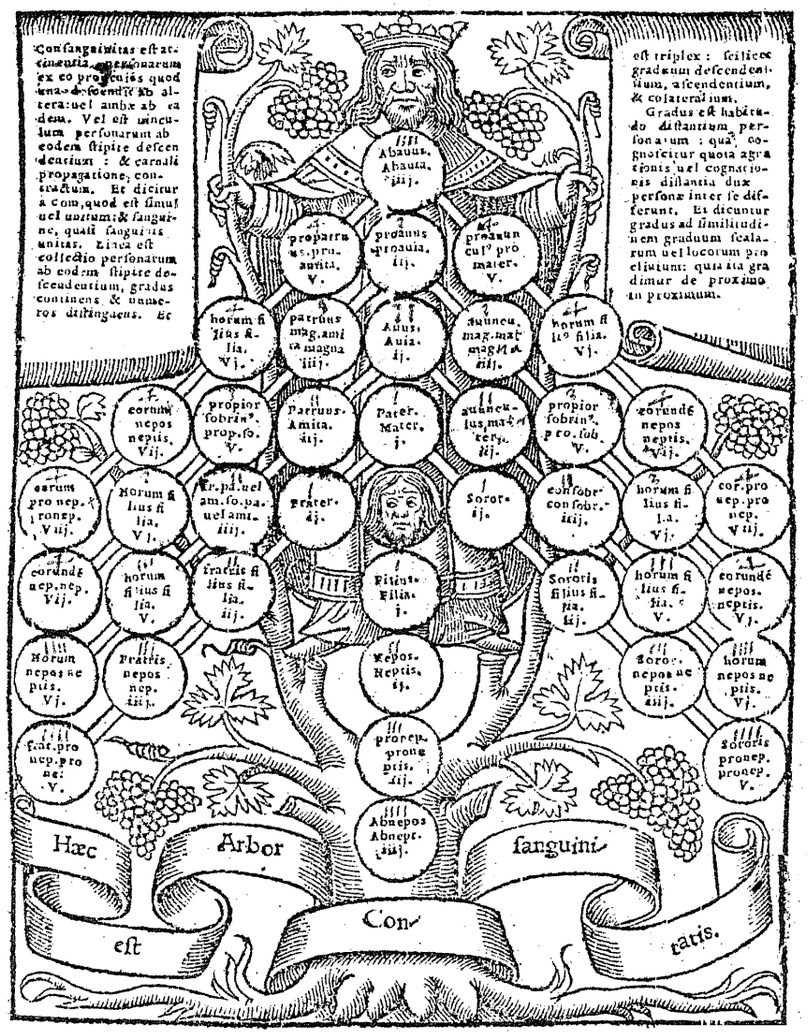

Arbore autē cōstituta, cuius intellectus habet̄ ex dicēdis, maximè parti. iiij. dico multa. ¶ Primū. Triplex est cognatio. ſ. carnalis, quę dicitur cōſanguineitas, vel cauſa euphonię cōſanguinitas, quæ cōueniētiā in ſanguine importat: ſpiritualis, quæ dicitur cōpaternitas: & legalis, quę dicitur adoptio. Cōſanguinitas igitur ſecūdū S. Tho. Pet. de Pal. Ray. Hoſt. & omnes, eſt vinculū ꝑſonarū ab eodē ſtipite, ſ. proximo deſcēdētiū. i. ab eadē perſona carnali propagatione cōtractū: per quod ſcilicet excludit Eua à cōſanguinitate Adæ: nō autem Chriſtus à cōſanguinitate virginis: quia eius propagatio fuit carnalis ex parte virginis. In hac cognatione, vt docet arbor, ſunt lineę, gradus, & perſonę: ſic ꝙ in vna cognatione ſunt plures lineæ: in vna linea plures gradus: in vno gradu plures perſonę. ¶ Secūdū. Linea conſanguinitatis dicitur metaphoricè: & ſecūdùm Pet. de Pal. eſt ordinata collectio perſonarū cōſanguinitate cōiūctarum: & eſt triplex ſecūdū S. Tho. & cōiter doct. Prima aſcēdētiū: in qua ſunt pater, auus, proauus, atauus &c. & ſimiliter mater, auia, atauia, &c. Secūda deſcendētiū: in qua eſt filiꝰ, nepos, pronepos, abnepos: & ſimiliter filia, neptis, &c. & hæ duæ lineæ realiter ſunt vna, diuerſæ ſolùm in modo cōputandi: incipiēdo. ſ. à poſteriorib⁹, vt in prima, vel à prioribus, vt in ſecūda. Eſt & tertia, quæ reſpicit eos, qui ab eodē quidē tertio deſcendūt, ſed nō adinuicē: & dicitur linea collateraliū: in qua ſunt fratres & eorū filij, q patrueles dicūtur, & filij patruorū: & idē in fœminis. Probātur autē hæc omnia xxxv. q. iiij. c. j. & per totū. ff. de grad. l. j. & l. Iuriſcōſultus. ¶ Tertiū. Gradus autē ſecundū. Ioan. And. eſt habitudo quædā diſtantiū perſonarū, qua cognoſcitur quota generatiōis diſtātia duæ perſonę diſtant inter ſe. & colligit̄ ex c. literis. & c. quod dilectio. de cōſan. Computātur autē gradus in linea aſcēdentiū & deſcēdētiū vniformiter ſecūdū leges & canones, omiſſa cōputatione Iſid. quæ habetur in diſt. iiij. & xxv. q. iij. & iiij. & v. quę nō eſt in vſu: hoc modo. Cōputādę ſunt enim perſonę medię inter eas, & de quib⁹ quæritur: & ſi nulla ſit media, ſunt in primo gradu, vt pater & filius. deſcēdēdo: & filius ac pater aſcēdēdo. Si verò ſint alię perſonæ medię cōputatis eis cū extremis, quot ſunt perſonę vna min⁹, tot ſunt gradus: ſicut auus & nepos ſunt in ſecūdo gradu aſcēdēdo & deſcēdendo: quia ibi ſunt tres perſonę, duæ extremæ. ſ. auus & nepos: & vna media. ſ. pater reſpectu vnius, & filiꝰ reſpectu alterius: vnde qa remoto vno remanēt duo, nepos & auus ſunt in ſecūdo gradu, proauꝰ & pronepos in quarto. Et ratio eſt: quia cū gradus ſit diſtātia, nō eſt eiuſdē ad ſe: vnde pater ſolus nō facit gradū: ſed addito filio conſtituitur primus gradus ex duabus perſonis: & addito nepote cōſtituitur ſecundus gradus ex tribus. & ſic de alijs. In linea verò collaterali ſiue trāſuerſali, quę nō eſt eorū, quorū vnus deſcendit ab alio, ſed eorū, qui deſcēdūt à cōi principio, aliter cōputātur gradus ſecūdū canones, aliter ſecūdū leges. de quo S. Tho. in iiij. diſt. xl. ar. ij. Nā ſcdm canones ſi ꝑſonæ de quibus quęritur, ęqualiter diſtāt à cōi ſtipite: quoto gradu quælibet earū diſtat à cōi ſtipite, toto gradu diſtāt inter ſe: ſicut duo fratres attinēt ſibi in primo gradu: horū filij in ſecundo: & ſic vlterius. Si verò diſtant inæqualiter, quoto gradu remotior eorū diſtat à cōi ſtipite, toto gradu attinēt ſibi. Vnde ſecūdū S. Tho. ſicut duo fratres attinēt ſibi primo gradu: ita filiꝰ vniꝰ fratris diſtat à reliquo fratre in ſecūdo gradu: quia tantùm diſtat à cōi radice. Et intellige ꝙ etiā e cōtrario frater, qui à cōi principio diſtat ſolùm vno gradu, à filio fratris diſtat ſecūdo gradu: quia nō ꝓt eſſe vicinior alij deſcēdāti à cōi principio, quàm ipſū principiū, propter quod eſt ei vicinus: licet poſſit eſſe remotior à tali deſcēdente quàm à cōi principio: quia fortè ille alius deſcendēs plus diſtat quàm ipſe: ſicut filius alterius fratris plus quàm alius frater: & ſecūdū remotiorē diſtantiā oportet cōſanguinitatē cōputari. Hæc ex illo. Et ſi cōſuetudo patriæ eſſet, ꝙ computādo inciperet à propinquiori, illa ſeruāda eſſet, ſecūdū Aſtē. propter ſcādalū euitandū: vt in c. quod dilectio. de cōſan. & affin. Quod intelige & limita iuxta ea quæ ſ. Matrimoniū ij. §. iij. Secūdū leges verò aliter cōputantur gradus in linea tranſuerſali: quia ſecūdū eas duo fratres ſunt in ſecūdo gradu: filij duorum fratrū in quarto: nepotes in ſexto. Diuerſitatis autē rationem vide xxxv. q. v. in. c. ad ſedē. ¶ Quartū. Pro maiori notitia prędictorū ſciendū eſt, ꝙ Io. And. in explanatione prædictę arboris ſic virtualiter, & colligēdo dicit: In arbore cōſanguinitatis eſt cellula vacua, ꝓpter hoc, ꝙ propriū nomē habere nō potuit, cùm omnes aliæ, exceptis his quę per genitiuū nominātur, ſumant nomē ab ipſa: & dicitur filius patris, & pater filij, & frater fratris, & ſic de alijs: ſed eam à nomine ſui bidelli Petrutij vocauit. Supra ipſam & ſub ipſa in recta linea ſunt aliæ cellulæ aſcēdētiū & deſcēdentiū, quæ cōpetenter diuiderētur per mediū, vt à latere dextro earū nomina marīū, à ſiniſtro verò nomina ponerētur fœminarū: qa poſiti à latere dextro deſcēdūt à maribus: & ecōuerſo, ſcilicet poſiti à ſiniſtro deſcēdūt a fœminis. Supra Petrutiū ſunt quatuor cellulæ, quę cōtinēt iſta, quę ſunt pater mater, auus auia, proauus proauia, abauus abauia: quarū ꝓxima habet pūctū vnū duplicatū: ſecūda, 2. tertia, 3. quarta, 4. Infra verò Petrutiū ſunt ſimiliter cellulę quatuor, quę cōtinēt iſta, quę ſunt filiꝰ filia, nepos neptis, pronepos proneptis, abnepos abneptis: quarū ꝓxima habet vnū pūctū duplicatū: & ſic de alijs: vt de aſcēdētibus dictū eſt. Ad cognoſcēdū etiā gradus inter iſtos aſcēdētes & deſcēdentes, ſciendū eſt ꝙ quot ſunt perſonæ, de quib⁹ quęritur cōputatis intermedijs, vna dēpta, tot ſunt gradꝰ inter eas: ſicut inter abauum & Petrutiū quatuor ſunt gradus, cū ſint quinq; perſonæ: & ſimiliter inter ipſum & abnepotē ſūt quatuor: inter abauū autē & abnepotē ſunt viij. gradus: quia ſunt nouē perſonę. Nō habet tamē iſte Petrutius totam ſuā cōputationē in arbore: quia quilibet habet duos parētes, iiij. auos, viij. proauos, xvj. abauos: & ſic ſemp aſcēdētes duplicātur. Accedēdo verò ad collaterales, faciēdo ſtipitē de patre: inde ex parte dextra deſcēdūt cellulę quatuor cōtinētes iſta, quę ſunt, frater, fratris filius & filia, fratris nepos & neptis: quarū pūcta ſuperius ſunt, j. ij. iij. iiij. ſignificātia gradus eorū, quæ ſunt in cellulis ad Petrutiū ſecūdā canones: inferius verò ſunt, ij, iij, iiij. v. quæ deſeruiūt legibus. Et hi omnes ſunt collaterales ad Petrutium. Facto verò ſtipite de auo, ab eo deſcēdunt à dextris quatuor cellulæ cōtinētes iſta, quæ ſunt, patruus, & amita, frater patruelis, & ſoror patruelis: horum filius & filia: horum nepos & neptis. quarum pūncta ſuperius ſunt, j. ij. iiij. inferius verò, iij. iiij. v. vj, qui ſunt gradus prædictorū ad Petrutium ſecundū canones & leges. Facto verò ſtipite de proauo, ſub eo à dextris deſcendunt quatuor cellulę cōtinentes vt in arbore: quarum pūncta ſuperius ſunt, j. ij. iij, iiij. inferi⁹ autē ſūt, iij. iiij. v. vj. vij. Facto verò ſtipite de abauo ſimiliter habes iiij. cellulas: & ſuperiora pūcta ſūt, iiij. iiij. iiij. iiij. inferius autem ſunt, v. vj. vij. viij. Et ſic habetur vna medietas arboris, per quā intelligitur reliqua. De prædictis autem lateralibus ſunt regulæ. Prima. Secundùm canones collateraliū in linea ęquali, quoto gradu aliquis diſtat à cōi ſtipite, toto diſtant inter ſe: ſicut Petrutius & ꝓnepos propatrui ſunt in quarto gradu, abauo exiſtente ſtipite, à quo vterq; diſtat quarto gradu: ſed ſecūdū leges quoto gradu quis diſtat à cōmuni ſtipite, toto dupli cato diſtāt inter ſe. vñ ꝓnepos propatrui eſt Petrutio attinēs vel diſtās in octauo gradu. Secūda. In linea verò inę quali ſecūdū Canones, quoto gradu remotior diſtat à cōi ſtipite, toto diſtant inter ſe: ſicut facto abauo ſtipite Petrutius & filiꝰ ꝓpatrui, ꝙ ſunt in linea inæquali, diſtāt quarto gradu: & ſimiliter omnes deſcendētes vſq; ad lineā ęqua litatis: quia Petrutius ab ipſo abauo diſtat quarto gradu: ſed ſecūdū leges quot ſunt ꝑſonę collateraliū in linea inę quali, ſtipite dempto, tot ſunt gradus. Vñ Petrutius à ſtipite diſtat quarto gradu, à ꝓpatruo quīto, à filio ſexto, à nepote ſeptimo, à ꝓnepote octauo. Exdictis patet rō omniū pūctorū arboris, & ꝙ Petrutius cōtrahere non pōt cū aliqua de arbore. ¶ Quintū. Prohibitio matrimonij ratione cōſanguinitatis, quantū ad legē naturæ ſecundùm S. Th. & Richar. eſt inter patrē & filiā, matrē & filiū, propter reuerentiam, ne ſit ſocius q debet eſſe ſubiectus. Gene. j. Relinquet homo patrē & matrē, &c. eſt tñ magis contra talē legem, ꝙ filius habeat matrē in tali turpitudine ſubiectā. Vnde quędā bruta horrēt coitū cū matre, quādiu apud illa manet cognitio matris, & reuerētia quædā ad ipſam: vt recitat Philoſophus in viij. de Animalib⁹. de camelo, ꝙ coopertā cognouit matrē: & deīde hoc cōperto iterfecit inſeniatorē: & de equo qui ob hoc ſe præcipitauit. Quantū verò ad legē diuinā propter cōcupiſcentiā refrænādā prohibitū eſt matrimoniū i lege Moſaica cū aliqbus ꝑſonis, quæ ſimul habebāt cohabitare: & numerātur Leu. xviij. & in his verſib⁹ cōtinētur: Nata, ſoror, neptis, matertera, fratris & vxor, Et patrui coniux, mr̄, priuigna, nouerca, Vxoris q; ſoror, priuigni nata vtriuſq;, Atq; ſoror patris, cōiungi lege vetātur. Pro his nota, ꝙ dictū de vxore fratris, nō intelligitur præmortui ſine liberis: quia eā debebat accipere ad ſuſcitandū ſemen defuncto. de diuor. c. fi. Nota ēt 7. ꝙ ibi prohibētur copulari conſanguinei in primo gradu, & in ſecundo in linea inęquali conſanguinitatis. quod S. Tho. in iiij. di. xl. & Nico. de Ly. Ioſue. xv. limitat verū, ne amitā nepos accipiat propter reuerentiā: vel melius ſecūdùm S. Tho. quia non ita conſueuit cohabitare: ſed quòd patruus accipiat neptē, cōceditur, vt patet ibidem: qa frater Caleb accepit eius filiā capta ciuitate. Quomodo autē in his papa diſpenſare poſſit, vide j. Papa. §. xvij. & xviij. Quantum verò ad ius canonicū, olim fuit ꝓhibitū matrimoniū vſq; ad ſeptimū gradum: vt in d. c. ad ſedē. ſed propter cauſas aſsignatas à S. Tho. in iiij. diſti. xl. hodie prohibetur ſolùm vſq; ad quartū gradū cōſanguinitatis & affinitatis ꝑciſe: vt in c. non debet. de cōſang. & affin. Hoc autē Sum. Ang. & Roſ. cū Gofr. dicit verū, etiam in aſcendentibus & deſcēdētibus per lineā rectā: quia cùm, inquit, d. c. nō debet. loquatur in diſtinctē, nos diſtinguere non debemus. Sed cōtrariū eſt verū. primò, qa ſi nō licet filiæ cōtrahere cū patre propter reuerentiam, multominus licet cū auo vel proauo aut abauo: quia ei debet reuerētia maior, quantò eſt antiquior: ita, ꝙ ſi Adā viueret, ei deberet ſumma reuerētia. Vnde & ipſe pater eum debet reuereri, & ei ſubijci, & multo magis filia. Vnde & vulgò pater non dicitur dominꝰ, ſed auus quādiu viuit. & idē de filio reſpectu auiæ: & ſic de nepotibus. Secundò, quia ius ciuile indiſtinctē ꝓhibet inter tales matrimoniū: vt Inſti. de nup. §. iter eas quoq;. & in l. nuptiæ. ff. de rit. nu. & hoc in infinitū: qd quidē ius non inuenitur expreſsè correctū. & eſt fundatū ſuper maxima honeſtate: & conſequēter ꝓpter gñalem canonū diſpoſitionē cōtractū dicere nō debem⁹. Et licet Sum. Roſ. dicat, ꝙ corrigitur per d. c. nō debet. tamē non corrigitur expreſsè: qa nō loquitur in ſpecie de iſta linea recta: imò nec implicitè: quia loquit ſolū de his, quorū diſpoſitio ſubiacet iuri poſitiuo: nō de linea recta, quę ſubijcitur iuri naturali quantū ad omnes, ſicut & quantū ad patrē & filiā: vt ꝓbatū eſt. Et hāc opinionē tenuit Pet. de Pa Io. Archi. Sum. Piſa. Hoſt. Ioā. And. Pet. Hug. & Azo. & Richar: quā etiā Pan. in d. c. nō debet. putat veriſsimā. Notādum eſt tamē ſecūdū Hoſt. licet cōſanguinitas duret vſq; ad quartū gradū ſolùm, quantū ad cōtrahere matrimoniū vt quis euitet inceſtū: tamē quātū ad ſucceſsionē hæreditatis durat vſq; ad decimū: vt ſuprà Hæreditas. j. §. ij. part. iiij. ¶ Sextū. Si duo cōtrahāt, quorum alter diſtat à ſtipite quinto gradu, reliquus verò ij. vel iij, tenet matrimonium ſecūdū oēs: quia tales attinēt ſibi in quinto gradu: & i cōſanguinitate ſemper ſtandū eſt remotiori perſonæ. de cōſang. & affi. c. vlti. Sed ſi reliquus diſtaret ſolùm in primo, Hoſt. eſt in ſingulari opinione, ꝙ nō tenet. extrà eo. qđ dilectio. vbi ſibi cauit litera, q̄ nō fecit mētionem de primo gradu, qui immediatè deſcēdit à ſtipite, & cū eo vna caro cenſet̄: ſed de ſecūdo & tertio, ſecūdū Dir. Gof. tenet matrimoniū, & ita tenet cū Piſa. qa licet ibi nō fiat mētio de primo, qa rariſsimè contingit: tū in regula prædicta, q̄ ibi ꝓbatur, hoc cōtinetur. Ex hoc conclude cum Pan. in d. c. quod dilectio. ꝙ impetrās diſpenſationem contrahendi in tertio vel quarto gradu cōſanguinitatis, quāuis ex alio latere ꝑſona cū qua vult cōtrahere, ſit in ſecundo gradu, & hoc nō exprimatur, nihilominus valet diſpēſatio: qa quāuis diſpēſatio cōtrarius ſit ſtrictè interpretāda: tū interpretari quis pōt ſecundū diſpoſitionē iuris cōis, quod vult vt cōputatio fiat à gradu remotiori. A fortiori poterit cū talibus diſpēſare ille, cui gñaliter cōceſſa eſt authoritas diſpēſandi in tertio vel quarto gradu. & ſic cōſuluit Io. Cal. vt recitat d. Io. Ant. de ſan. Geor. in d. c. qđ dilectio. ¶* Septimò q̄ritur, qd iuris de ipedimēto cognationis ſpiritualis, q̄ cōmuniter eſt cōpaternitas? Et dico multa. ¶ Primū. Cognatio ſpiritualis eſt quędā ꝑſonarū, ꝓximitas, proueniens ex hoc, ꝙ qs cōfert ſacramētū baptiſmi vel cōfirmationis: ſeu tenet vel ſuſcipit illū, cui tale ſacramentū cōfertur. De qua cognatione habet̄ xxx. q. j. eos. & de cog. ſpir. c. fi. & de ea S. Tho. in iiij. diſt. xlij. & quolibet. vj. q. iij. cōcluſiuè ſic dicit: Hęc cognatio eſt vinculū cōtractū ex ſtatuto eccleſię per baptiſmū & cōfirmationē per ſuſcipiētē & dantē & tenentē: nō aūt per plures tenētes adinuicē: qa ꝙ accidēs eſt; ꝙ ibi ſint multi, cū ſufficiat vn⁹: & ex ea cauſatur in viro ſpiritualis affinitas cū qualibet muliere cognita matrimonialiter vel fornicariē: nō tñ cōtrahit̄ hæc cognatio ĩter patrē ſpiritualē, & matrē ſpiritualē: & nō cōtrahitur in catechiſmo: licet, ſecūdùm aliquos, cōtrahatur ibi impedimentū cōtrahēdi tantū: nec ſimiliter contrahit̄ à nō baptizato, qa eſt expers vitæ ſpiritualis: ſimiliter nec in pœnitētia: alioquin filius ſacerdotis vxorē nō inueniret̄ tota parochia. Eſt aūt triplex, ſcilicet paternitas, cōpaternitas, & fraternitas: quarū quælibet impedit & dirimit, ſi præcedat matrimoniū: ſi verò ſequatur, nō dirimit quidē vinculū matrimonij. Sed tamē quantū ad actū, diſtinguendum eſt, quia ſi īducitur ex neceſsitate, vt qa pater puerū in mortis articulo baptizat, ſic ex neutra ꝑte impedit actū matrimonij. Si verò īducitur extra caſum neceſsitatis, ex ignorātia tamē, tūc eſt eadē ratio, ſi ille, ex cuius actu īducitur, diligentiam adhibuit: ex induſtria aūt extra caſum neceſsitatis ille, ex cuius actu inducit̄ amittit ius petēdi,

ſed tamen reddere debet: qa alius ex culpa eius nō debet incōmodum reportare. Hæc ex illo. ¶ Secundum. Effectꝰ huius cognationis eſt impedire & dirimere matrimoniū, ſi illud p̄cedit: ſi verò illud ſequitur, videtꝫ innuere Bern. & Rod. in c. ſi vir. de cog. ſpi. quòd etiā ſi contrahatur ſciēter & ſine neceſsitate, nō impedit exactionem, quia nullo iure cauetur. Et idē tenet Car. ibi, quod videtur poſſe dici quando quis ſcit factū, & ignorat ius, & facit ex ſimplicitate. Sed glo. ſo. q. j. in c. moſce. & Io. And. & do. Anto. in c. ſi vir. de cog ſpi. & Pe. de Pal. & Hoſt. & Gofr. & S. Tho. tenent, quòd exigere nō poteſt is, ex cuius actu ſciēter & ſine neceſsitate contrahitur. & hoc tene, quia regulariter omne impedimentum, quod facit matrimoniū eſſe nullū ſimpliciter, ſi illud p̄cedat, facit etiam illud eſſe nullum ſecundùm quid, ex parte eius, qui eſt in cauſa, ſi illud ſequatꝫ quantum impedit exactionem. Et ſi hoc fecit non ad complacendum amico, vel alia ſimili cauſa, ſed inſidiando matrimonio: vt quia tenuit proprium filium, vt conſortē poſſet debito coniugali priuare: primò nō poteſt exigere, & ſecundò mortuo cōiuge debet perpetuò ſine ſpe cōiugij remanere. xxx. q. j. de eo. & ſi vterq; ſic fecit, ſecūdùm Hoſtien. neuter debet exigere, & neuter ſubtrahere, id eſt, debet exactus reddere: poteſt tamen ſuper iſta exactione epiſcopus diſpenſare, ſecundū Archi. poſt Pet. de Pal. ¶ Tertium. Sunt autem tres ſpecies huius cognatiōis, ſecūdùm S. Tho. & Richar. Prima dicitur paternitas, quę contrahitur, & eſt inter regeneratum & regenerantē, id eſt, miniſtrantem ſacramentum, qui eſt ſicut pater, ſecundū S. Th. & Rich. & tenentem ad illud qui eſt ſicut mater, etiā ſi tenentes ſint plures: vt in c. quanuis. eo. tit. lib. vj. quod ītelligē: ſi iſti ſunt baptizati: quia ſicut ſacramentorum, ita & cognationum per illa cōtractarum baptiſmꝰ eſt ianua: vt j. particu. xij. Secūda dicitur compaternitas, quæ eſt inter regenerantem, miniſtrantem, vel tenētem, ſeu tenētes, & genitores carnales regenerati. Qui etiam miniſtrās & tenentes, ſi ſunt coniugati, & matrimoniū cōſummauerūt, tranſmittunt hāc compaternitatem ad vxores, ſi ſunt viri: aut ad viros ſi ſunt vxores: ſic, quòd & hi, ad quos trāſmittitur, ſunt compatres parentum carnalium ipſius regenerati. extrà eod. Martinus. & lib. vj. eo. tit. necdum. & xxx. q. iiij. ſi gs. Secus ſi vxor nō eſſet cognita. xxx. q. iiij. poſt vxoris. Vñ ſucceſsiuè pōt quis habere duas cōmatres vxores. Licet autem vir & vxor communicēt ſibi iſto modo actiones, ita quòd per actionem vnius alter efficitur cōpater: non tamen communicant ſibi paſsiones: vt no. Pan. in d. c. Martinus. Vnde ſi quis teneat filium cōceptum ex altero eorū, nō efficitur leuans cōpater vtriuſq;, ſed tantū eius, cuius eſt filius, quāuis in matrimonio ſit illi cōiūctus. xxx. q. iiij. qui ſpiritualem. in gl. & in c. j. extrà, eo. li. vj. Tertia dicitur fraternitas, q̄ eſt inter regeneratū maſculū vel fœminam, & filios regenerātis, miniſtrātis, vel tenentis. xxx. q. iij. pictatiū. & eod. ti. ex literis. & hoc ſiue nati ſunt ante iſtam compaternitatem, ſiue poſt. eod. tit. c. tua nos. Secus in adoptiuis, ſecundùm Innocen. ſecus etiam in filijs, quorum neutro ad compaternitatem deuentum eſt: quia poſſunt inter ſe liberē contrahere: niſi contrarium habeat cō ſuetudo, quę ſcandalum generaret: contractum tamē teneret, vt communiter tenetur in c. vtrum. extrà eodē. niſi vt ſuprà Matrimonium. ij. §. iij. Et iſta ſecundùm Ioannē de Neapo. in quolib. ix. habent locum, etiam ſi vir aliquē teneat contra voluntatem vxoris vel parētum ipſiꝰ leuati: quia quod eſt ex eccleſiæ ſtatuto, nō dependet ex volūtate ſubiectorum ſtatuto. ¶ Quartum. Ad horum autem notitiam quaſi quædam arbor huius cognationis hīc ſtatuitur, in qua eſt quaſi truncus baptizatus, & inde procedunt tres rami paternitatis reſpectu baptizati, ſiue compaternitatis

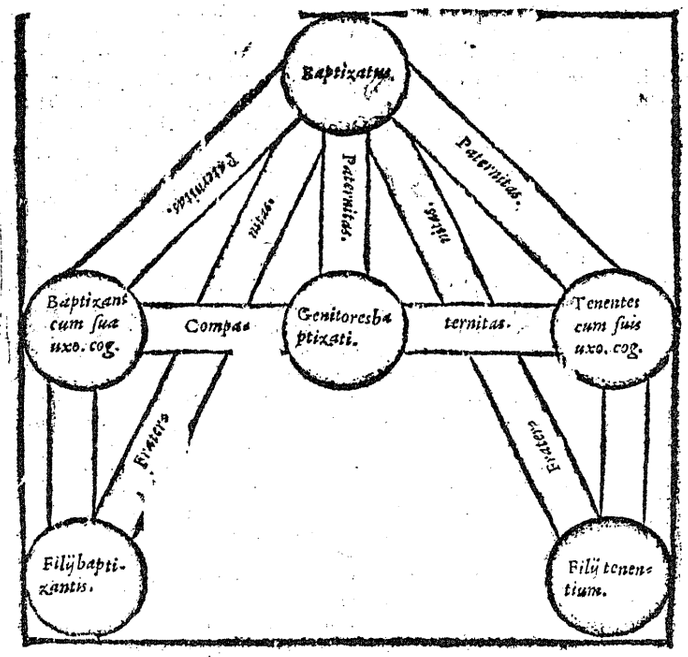

tatis ad inuicē: qui ſunt baptizans cum ſua vxore, genitores baptizati, tenentes ad baptiſmū cum ſuis vxoribus. & ab extremis eorū procedūt duo rami fraternitatis, id eſt, filiorū prædictorū, ſic: Inter has perſonas prohibetur matrimonium, nō autē inter alias: quia hæc cognatio nō habet gradus. & hoc edictū eſt prohibitorium: & cōſequenter omnes, qui nō excludūtur, admittuntur: nec egreditur perſonas expreſſas, quæ, vt patet in cap. j. eod. ti. lib. vj. ſunt iſtæ, Baptizatus & leuās: leuās & parētes leuati: leuatus & filij leuantis, etiā illegitimè nati, ſecundùm cōiter Docto. in d. c. Martinus. non autē adoptiui: leuatus & vxor prius cognita leuati: vxor priꝰ cognita leuātis, & parētes leuati: ita tamen, vt ibi patet, q̄ dicatur de baptizāte id, quod de leuante dictum eſt. ¶ Quintū. Et quod dictum eſt de vxore cognita, dicēdū eſt etiā de muliere cognita fornicariē, ita q̄ ad eam leuans aut baptizans transfundit iſtam ſpiritualem cognationem, ſecundùm S. Tho. & gloſſ. ſuper c. ſi quis ex vno coniugio. xxx. q. iiij. Et horum ratio eſt: quia per fornicarium coitum duorū ſit vna caro. Sed Richar. & Pet. de Pal. ſentiunt contrariū: & idem Archid. & Io. And. in c. j. eo. tit. lib. vj. in nouel. & Pan. in d. c. Martinus. & hoc ſequitur Sum. Ang. Ro. & Suppl. Sed omnes iſti falluntur ex conſideratione turpitudinis peccati, rationē legis non aſpicientes. Ratio enim quare vir in vxorē aut ecōtrario cognationē iſtam transfundat, eſt, quia ſunt per cōnubiū vna caro: vt patet per c. ſciſcitatur. xxx. q. iiij. & per c. Martinus. extrà eod. ſunt autē vna caro per connubiū, nō ratione vinculi, quod ſcilicet cōiungit animos: ſed ratione copulæ carnalis. Vnde glo. ſi in d. c. ſciſcitatur. & in d. c. Martinus. exponit per connubiū, id eſt, per carnalē copulā, alle gās c. Agathoſa. xxvij. q. ij. vbi hoc expreſſe patet in fi. vbi quædā gloſſula dicit ſuper verbo, copulatione cōiugij, id eſt, carnalis cōmiſtionis. quod etiā patet, quia in matrimonio non fit iſta transfuſio ſine copula. Quia igitur hæc ratio legis locū habet in coitu fornicario: quia qui adhæret meretrici, vnū corpus efficitur: oportet ibi etiā habere locum & legē: vt patet ex dictis ſ. Lex. §. xvij. & tanto magis quāto hæc ratio in lege ipſa expreſſa eſt, & non implicita. Et Inn. in c. Martinus. dicit q̄ canones vim conſtituunt in vnione carnali, quantū ad acquirendā ſpiritualē proximitatē. Sed ecōtra, inquit Pet. de Palu. qa cognatio ſpiritualis ortū habēs à ſpiritualibus, nō trāſfertur per vinculum carnale temporale, vt eſt in coitu fornicario. Sed dico hoc eſſe falſiſsimū, maximè q̄ ille tranſitus cauſatur ex volūtate eccleſiæ, vt hīc, etiā ſecūdū ipſum. Vnde nec matrimonium cauſat iſtum tranſitū ratione ſuæ ſpiritualitatis: ſed ratione carnalitatis, id eſt, copulæ: vt patet ex dictis. Cōtra enim, inquit Supplementū: primò, qa eſt mirabile dictu q̄ ex peccato abominabili oriatur ſpiritualis parentela, ſicut ex glacie calor. Sed dico q̄ iſte ſermo eſt rudis: qa ex non tali formaliter, ſit formaliter tale inſtrumentaliter: ſicut vinum frigidū recēs potatū calefacit motū ab anima: & corporalis ablutio abluit ſpiritualiter in baptiſmo virtute Spiritus ſancti: & coitus fornicarius inducit affinitatē voluntate eccleſiæ: & ſic in propoſito. Cōtra, inquit ſecundò, qa publica meretrix poſsibiliter eſſet ſpiritualis mater & cō mater omniū de ciuitate. Sed dico etiā hoc dictum eſſe rude: quia ſi hoc poteſt eſſe per ſe, pura ſi ipſa baptizet aut leuet omnes: qd mirū ſi ita poſsit eſſe per accidens, id eſt, ratione viri ſecū coeuntis. Cōtra, inquit tertiò, quia propter multas fornicationes multa eſſēt matrimonia illegitima. Sed dico etiam hoc nō eſſe mirum: quia vno incōueniēti dato plura cōtingūt, primo Phyſi. Alioquin idē argui poſſet de affinitate, quæ etiam per fornicationem inducitur. ¶ Sextum: Ponaꝫ vir cognita vxore leuet aliquē, puta Petrū. de ſacro fonte, ita q̄ vxor efficiatur mater ſpiritualis eius, & deinde mortuo viro vxor trāſiens ad ſecunda vota ex ſecūdo marito habeat filiam: vtrūmne illa filia poterit contrahere cum Petro? Et refert Gēmi. in c. j. de cognatione ſpirituali. lib. vj. domi. Anto. tenuiſſe q̄ poteſt: nec eſt eius frater ſpiritualis: quia non reperitur iure expreſſum. Sed ipſe Gemi. tenet contrariū: quia ſatis eſt iure expreſſum, ſaltē ſub regula generali, q̄ filij duorum compatrum, per quorū alterum deuentū eſt ad cōpaternitatem, cōtrahere nō poſſunt: vt extrà eodem, cap. j. Sed quia iſte caſus eſt dubius, ante factum tenendum eſt cum Geminia. quia tutius: ſed poſt, cum domino Ant. quia verius: cùm iam talis mulier deſierit eſſe vna caro cum eo, gratia cuius erat cōmater, & effecta ſit alia. ¶ Septimū. Licet is, qui aliquam baptizauit aut tenuit, cum illa cōtrahere nō poſsit, etiā ſi ſit laicus, vel in minoribus ordinibus, quia filia ſpiritualis eſt, extrà eod. nedum. lib. vj. ſimiliter nec baptizatus ducere poſsit filiam carnalē baptizantis vel tenentis: extrà eo. cap. fin. tamen pater ſpiritualis contrahere poteſt cum ſorore carnali filij ſpiritualis. xxx. quæſt. iij. c. illud etiam. & cum eius filia, & cūm eius vxore, & cum filia ſpirituali ſui filij carnalis. xxx. queſt. iij. illud. quia licet cognatio ſpiritualis à patre in filium tranſeat, nō tamē ecōuerſo. Vnde nō habet ramos vel gradus: nec tranſit ad nepotes aut perſonas nō expreſſas, vt dictū eſt. ¶ Octauum. Filij duorum compatrum poſſunt inuicē cōtrahere, ſiue ante ſiue poſt compaternitatem ſint geniti, excepta ea perſona ſola, per quam compaternitas contracta eſt, quę nūquam copulari poteſt alicui filiorum ſui patris ſpiritualis. xxx. q. iij. ſuper auibus. extrà eod. c. j. & c. ſuper eo. niſi cōſuetudo eccleſiæ ſcandalum generans aliter haberet: vt in d. c. j. quod nō ſolùm de conſuetudine eccleſiæ propriæ, ſed etiam eccleſiæ metropolitanæ, vel aliarū circūm poſitarum intelligendū eſt, ſecundū Rich. vt in d. c. ſuper eo. Et multo minus copulari poſſunt ſi cognatio iſta contracta eſt per vtrunque: vt quia pater carnalis tenet filium patris ſpiritualis, qui priꝰ tenuerat ſuū: quod fieri licitè poteſt, vt no. Pap. or. in c. ſuper eo. eod. tit. Et ſic c. poſt ſuſceptum. xxx. quæſt. iij. quod dicit filios compatris & cōmatris nō poſſe cōiungi, quantum ad hoc abrogatū eſt. ¶ Nonum. Spirituales filij contrahere poſſunt inuicē, & etiā cum adoptiuis: vt not. in c. vnico. de cogna. lega. ¶ Decimū. Secundū Aſten. lib. viij. tit. xviij. inter patrem & matrē ſpiritualē nulla ſpiritualis cognatio cōtrahitur. Vnde & ſecundū Inn. vir & mulier, qui ſimul vnum filium leuauerūt, poſſunt ſimul contrahere. & facit tex. cum glo. xxx. quæſt. iiij. c. fin. Et ſic patet, q̄ vir & vxor poſſunt ſimul vnum leuare: licet nō ſit honeſtū. Et ſi leuēt ſimul, contrahunt duplicem cognationem, vnā directam per actum propriū, & aliam indirectā per actum alterius: quod nō magis incōueniet, quàm quòd aliqua mulier alicui ſimul ſit conſanguinea & affinis. ¶ Vndecimū. Si plures teneant vnū in baptiſmo vel confirmatione, hoc quidem eſt prohibitum. de cōſe. diſt. iiij. nō plures. & peccant, niſi excuſet patriæ cōſuetudo, ſecundū Ioan. And. & Archi. in c. quāuis. de cogna. ſpi. lib. vj. vel niſi interueniat diſpenſatio epiſcopi, qui hoc poteſt, ſecūdū do. Io. Ant. de ſan. Geor. & gl. in d. c. quāuis. tamen cum omnibus contrahitur cognatio ſpiritualis, vt in d. c. quanuis. ſ. à leuato & genitoribus eius, & baptizante. vel cōfirmante: licet iſti leuantes illam inter ſe non cōtrahant, ſecundùm Inno. & Hoſt. vt etiam dictum eſt partic. priore. ¶ Duodecimum.

Si non

Si non baptizatus baptizet aut teneat. Sum. Ange. & Ros. post gloss. in c. in baptismate. de conse. dist. iiij. distin guit, quòd si leuet, nõ cõtrahit spiritualẽ cognationẽ: quia cùm nõ possit esse pater susceptus, per d. in c. in baptismate. non erit cõpater: quã tamen cõtrahit, si baptizet: quia est pater baptizati: & cõsequẽter est cõpater. Sed ista sunt friuola, & contra Rich. Pe. & S. Tho. dicentes, q̃ siue leuet, siue baptizet, nullam cõtrahit huiusmodi cognationẽ, & contra apertam rationẽ: quia sicut nõ potest esse carnalis cognatus, qui non dũ est carnaliter natus ad vitam carnalem: ita nec potest etiã cognatus spiritualis, qui ad spiritualem vitam per baptismũ non est regeneratus. Quod voluit dicere S. Tho: cùm dicit, quia talis est expers vitæ spiritualis. Si tamẽ baptizatus teneat filiũ nõ baptizati, puta Iudæi, secundũ Archid. & glo. in c. j. xxx. q. j. cõtrahat cõpaternitatem. Vnde baptizans cõtrahere nõ potest cum patre baptizati, si cõuertatur ad fidem: & similiter secundũ Archid. si alter cõiugum est baptizatus per eum, nõ transit cognatio ad reliquum. Et idem S. Tho. De hæreticis autẽ videtur idem dicendũ quòd de fidelibus & malis: quia cùm sint baptizati, cum eis eodẽ modo cõtrahitur. Baptizatus etiam nõ confirmatus tenens in cõfirmatione, nõ contrahit cõpaternitatem secundũ Sum. Ang. attribuẽtem etiam Hostien. Pet. & S. Tho. Sed contrarium tenuit Sum. Rosel. & verius: quia baptizatus est capax: & ibi verè percipitur sacramẽtum. nec S. Tho. contrarium dicit. ¶ Tertiumdecimum. Qui leuando puerum tangit quidẽ, sed nõ respondet, ne efficiatur patrinus: secundùm Roden. nihilominus efficitur patrinus, & cõtrahit spiritualẽ cognationẽ: quia responsio nõ est de substantia, sed tactus seu tentio vel leuatio. Et ita tenet Archi. & cõiter Summistæ, maximè Pisa. & hoc si intẽdit agere vt verus patrinus, *id est*, quod agit patrinus, etiã si nõ intẽdat esse cõpater. Et per hoc respondetur ad argumentũ in hoc faciens dubium: quia scilicet in talibus requiritur intentio: quod videtur voluisse Panor. in c. ij. extrà eo. & verũ non est in baptizante: vt dicit esse casum extrà eo. in c. fi. vbi baptizans nõ intẽdebat contrahere istam cõpaternitatem, quã tamen cõtraxit: est tamen verũ in tenente: sed sufficit, q̃ intẽdat facere quod facit patrinus. Nec obst. l. consensu. & l. in omnibus negotijs ff. de actioni. & obligationi. quia habẽt veritatẽ, quando nihil voluntariè fit: hîc autẽ licet iste nolit esse compater, tamẽ vult baptizare vel tenere: & cõsequenter est cõpater: quia volẽs principale, necessariò vult accessoriũ, scilicet per accidẽs: vt in l. si is qui. ff. cõmo. Si verò e contrario respondeat, sed nõ tãgat, sed tangere fingat puerũ, secundùm Veruec. nõ efficitur patrinus in baptismo vel confirmatione. & idem Io. And. in regula, qui per aliũ. in vj. & idem Archid. in c. j. eod. tit. lib. vj. & facit c. de his. & c. ad limina. & c. omnes. & c. primũ. xxx. q. j. Si verò tãgat linteum solũ, secundũ Archi. in c. quãuis. eo. tit. lib. vj. nihilominus efficitur cõpater. & idem Hug. & Io. And. in linteo tenetur puer dum baptizatur. & Gem. in d. c. quãuis. & Dire. addens, q̃ si multi tenent linteum circunquaq;, & puer in medio ponitur, suscipiunt eum in linteo, & sufficit. Et hoc tene: quia sufficit q̃ teneãt puerum, si sacerdos nõ tenet: vel si tenet, vt dum baptizat immergẽdo, tãgat immediatè vel mediatè sibi annexo indumento: nec Pet de Pal. dicit oppositũ, vt imponit illi Summa Ang. sed dicit idẽ. ¶ Quartumdecimum. Per procuratorem contrahi potest compaternitas, secundũ Mar. & Cardi. vt recitat Panor. in c. veniens extrà eod. quia regulariter omnis actus explicari nõ potest per procuratorẽ, nisi expressè prohibeatur à iure: vt l. j. §. vsus. ff. de procu. & in regula, potest quis. de regu. iur. in vj. Sed Io. And. in d. regula, potest quis. in mercu. tenet cõtrariũ, & principale suũ fundamentũ est super c. de his. & c. ad limina. xxx. q. j. vbi videtur requiri actus corporalis. & idem Archi. in c. j. eo. tit. lib. vj. & idẽ Bald. in l. post mortẽ. ff. de adop. vbi absens nõ arrogat, vel adoptat, vel facit huiusmodi solẽnitates. & idẽ Bart. in l. Gallus. §. forsitã. ff. de liber. & posthu. Pan. autẽ in c. veniens. eo. tit. dicit præceptorẽ suũ Card. tenuisse opinionẽ Mar. & ad iura allegata in contrariũ dicit, q̃ loquũtur quando quis per se vult istam cognationẽ cõtrahere. quo casu requiritur tact⁹ tẽpore sacramẽti. Sum. Ang. cum Panor. dicit ante cõtractũ matrimonij tenendum esse quòd ibi fit cognatio spiritualis: post contractum verò tenendum est contrariũ. Sed quia hoc est nõ determinare veritatẽ: ideo dic, q̃ ibi non est dicta cognatio: per rationem quæ tãgitur §. Adoptio. §. ij. Et quod videtur cõtrà de proc. c. fi. lib. vj. vbi per procuratorẽ cum spirituali mandato matrimoniũ cõtrahitur, soluitur secundũ Archi. per id quod not. in c. aqua. de consec. ecc. vbi episcopus cõmittere non potest recõciliationẽ ecclesiæ simplici sacerdoti: & sic quod personæ cohæret, nõ potest per aliũ adimpleri, arg. c. fin. de offi. dele. expressio autẽ cõsensus, per quẽ matrimoniũ cõtrahitur, bene potest fieri per allum. d. c. fi. de procurat. ¶ Quintumdecimũ. Ipse autẽ procurator in prædicto casu contrahit compaternitatem, secũdùm Io. And. vbi s. quia licet nõ intẽderet obligari, tamẽ re ipsa interuenit: ideoq; etiã extra id, quod agitur, nascitur obligatio: vt l. si is qui. ff. cõmo. Sed Fed. consil. xv. tenuit cõtrarium: quod Pan. verius putat in d. c. vlt. Sum. autẽ Angel. iterum cõcordat per ante & post factũ. Sed dicendum est, quòd *ibi non est* cõpaternitas: quia vbi non est cõsensus, nõ nascitur obligatio. l. in omnibus. & l. cõsensu. ff. de acti. & obli. & si interuenit re ipsa, hoc tamen nõ fuit nomine proprio: & cõsequẽter nec principale nec accessoriũ voluit. Iura autem quæ allegat Io. And. probant quòd sæpe aliquid inducitur extra id quo intẽditur, sed loquuntur quando quis habebat animũ obligãdi se, & sic nõ deficiebat animus, sed error in materia, hîc autẽ deficit intẽtio. & facit quod not. Pet. de Anc. dicens q̃ tenẽs filium vnius, quem credebat filiũ alterius, cum quo intẽdebat contrahere cõpaternitatem, nõ contrahit cõpaternitatẽ. ¶ Decimumsextũ. Vniuersitas cõpaternitatẽ per procuratorem cõtrahere non potest, secũdũ Fed. d. consi. xv. vt refert Panor. vbi suprà, quia non habet animã, *id est*, nõ est baptizata, & cõsequẽter nõ est capax *illius cognationis*. pro quo facit c. Romana. §. vniuersitatẽ. & c. si sentẽtia. de sen. excõ. lib. vj. Sed Panor. credit posse attẽtari vt ipsi cõstituentes syndicum efficiãtur cõpatres, quia dispositio cõcepta in vniuersitate, resoluitur vt cõcernat singulos de ipsa, si actus nõ cadit *in vniuersitatẽ*, vt res nõ careat effectu. & *iste est text. notabilis*, qui facit ad multa in d. c. fi sententia. & c. nouerit. & c. grauem. de sent. excõ. vbi excõmunicãtur singuli statuẽtes cõtra libertatẽ ecclesiasticam, licet statuãt nomine vniuersitatis. Sum. autẽ Ang. distinguit rursus per ante & post factum. Sed tu dic iuxta prædicta, q̃ fieri nõ potest nec per procuratorẽ, nec per syndicum, nec per nũtiũ: vt communiter tenẽt Canonistæ. Et licet cõsuetudo sit in cõtrariũ, tamẽ hoc nihil est quantũ ad ipsam spiritualẽ cognationem, licet hoc valeat quantum ad quandã effigiem cõpaternitatis, & cõtractũ amicitiæ. ¶ Decimumseptimum. Si baptizatus in necessitate per laicum vel mulierẽ, vel quicunq; alius iteratò sciẽter ve lignorãter baptizetur, nulla

spiritualis cognatio in secunda baptizatione cõtrahitur: quia nec sacramẽtũ iteratur in se, secundũ Archi. in c. presbyteri. §. quod verò. distĩ. lxvij. licet dicatur iterari ꝓpter iteratã verborũ solẽnitatẽ, vel ablutionis aut vnctiõis exterioris. Tenuit tamẽ Tanc. vt recitat gl. in d. §. quod verò. q̃ si qs millies ordinetur presbyter, tot presbyterales ordines. i. characteres recipit: & idẽ dicit de baptismo: aliter nõ fieret iniuria sacramẽto: vt de cõsec. dist. iiij. oste̅ditur. nec diceretur quis bis baptizari: vt de cõse. dist. iiij. q. bis. & c. eos. Item quoties accedit verbũ ad elemẽtũ, fit sacramentũ. j. q. j. de trahe. & idẽ videtur tenere gl. in c. ij. de apost. *Sed* Pan. ibi dicit Gofr. tenere, q̃ nõ imprimitur alius character, & idẽ gl. in d. §. quod verò. Sacramẽto aũt fit iniuria nõ in se, sed quantũ est ex parte iterãtis: nec iteratur in se, sed in aliquo sui: & accedẽre verbo ad elemẽtum, fit sacramentũ, nisi iam fit factũ. ¶ Decimũoctauum. *Leuantes* chrisma post cõfirmationẽ, spirituale cognationem nõ contrahunt: q̃a nõ interfuerunt in actu confirmationis, nec leuarũt. ¶ Decimumnonũ. Possibile est aliquẽ successiuè duas habere cõmatres in vxores: vt patet ex dictis. Nã si prima tua vxor tenuit filiũ alterius antequã esset cognita à te, ea mortua illã aliã poteris habere: nõ autem si tenuisset post quam fuit cognita à te: q̃a es cõpater illius alterius. Si etiã aliqua mulier tenuit filiũ vxoris tuę ex alio viro, illa mulier est cõmater vxoris tuę, sed nõ tua: siue tenuerit antequã inter vos esset carnalis copula, siue post, ideoq; potes illã habere. Similiter si quis susceperit filium tuũ, quem de alia habuisti, est cõpater tu⁹, nõ vxoris tuæ: vnde te mortuo vxor tua poterit illũ habere. Et ratio omniũ horũ est cõmunicatio actionũ, nõ passionũ. de qua §. partic. iij. vnde versus: Quę mihi, vel cui⁹ mea natũ fonte leuauit, Hæc mea cõmater, fieri mea nõ valet vxor. Si qua meę natum, non ex me, fonte leuauit, Hanc post facta meæ nõ ide vetabor habere. Ambos cõpatres facit actio, passio nunquã. ¶ Vicesimum. Quæ dicta sunt de tenente ad baptismũ erga legatũ & parẽtes eius quo ad cognationem spiritualẽ, intellige etiam de baptizãte: & quæ dicta sunt de baptismo quo ad baptizantẽ & tenentẽ quantũ ad cognationẽ, intellige etiã de cõfirmãte, & ad cõfirmationem tenentẽ. ¶ Octauò quæritur,* quid iuris de impedimento cognationis legalis? Et dico multa. ¶ Primum. Cognatio legalis secundũ S. Th. in iiij. distĩ. xlij. est quædam proximitas proueniens ex adoptione: intellige perfecta, quę est arrogatio: & imperfecta, quæ est simplex adoptio. de qua §. Adoptio. Intellige etiã, q̃ vigorem habet ista cognatio ab institutione ecclesiæ, & nõ à lege ciuili solùm, quæ nõ sufficeret, vt dicit. Eius aũt effectus est impedire matrimoniũ simpliciter, vel ad tẽpus, secũdũ oẽs, & etiam dirimere, secundũ communiorẽ opinionẽ, quæ est S. Th. Richa. Io. de Lig. Panor. & glo in c. vnico. de cog. leg. vbi dicitur, q̃ adoptione durãte nuptiæ cõsistere nõ possunt. & facit c. j. & c. per adoptionem. xxx. q. iij. licet Io. Andr. & *Spec.* teneant, q̃ impediat solùm. Ratio autem huiusmodi prohibitionis secundũ S. Tho. *fuit* cohabitatio, quę solet esse inter tales: quia lex diuina præcipuè illas personas à matrimonio, quod cõcupiscentiã reprimit, exclusit: secũdùm Rabbi Mo. quas necesse erat cohabitare, ne si ad eas liceret copula, facilis pateret aditus cõcupiscentiæ. ¶ Secũdùm. Huius cognationis secundũ S. T. & alios Doct. tres sunt species. Prima est quasi ascendentiũ & descendẽtium inter adoptantẽ patrẽ, & filium, vel filiã, nepotẽ, & neptẽ, & huiusmodi adoptatos. Adoptato enim patre, secũdũ S. Th. adoptãtur & *filij* & nepotes, qui sunt in potestate adoptati, quæ indistinctè impedit in perpetuũ, secundũ Pe. de Pal. etiã soluta adoptione: quia adoptãs cõtrahere nõ potest cũ filia adoptata; aut nepte, & huiusmodi. xxx. q. iij. ita diligere. etiã post emancipationẽ. Insti. de nup. §. ergo. Inter adoptantẽ tñ, & patrẽ vel matrẽ adoptati nulla contrahitur cognatio, secundũ S. T. & Petr. Secũda est quasi collateraliũ inter adoptãtis filiũ naturalẽ & adoptiuũ, q̃ impedit quãdiu durat adoptio, siue sunt ī potestate patris eiusdẽ: qua soluta per mortẽ patris vel emancipationẽ filij naturalis vel adoptiui nõ impedit. extrà eo. c. vnico. l. qui in adoptionẽ. ff. de adop. Itẽ inter filios filiorũ adoptiuorũ. Inst. de nup. §. inter eas quoq;. quod limitat Sũ. Ang. si eorũ patres sunt arrogati. Sed meli⁹ est verũ simpliciter, vt j. part. iiij. Vnde qui vult naturalẽ filiũ tradere filię adoptiuæ, emãcipet illũ vel illã. xxx. q. iij. per adoptionẽ. & q̃ vult adoptare generũ, emãcipet filiã. Inst. de nup. §. Iteras quoq;. & d. c. per adoptionẽ. Tertia est quasi legalis affinitas inter patrẽ adoptantẽ & vxorẽ filij adoptiui, & iter filium adoptiuũ & vxorem patris adoptãtis. & hæc etiam impedit perpetuò, etiã post emãcipationẽ. ff. de ritu nup. l. adoptiuus. & similiter post mortẽ patris, vt ibi, & si ante mortẽ fuisset emãcipatus. ¶ Tertiũ. Ad horũ intelligentiã hîc arborẽ cognationis huius statuo, cuius truncus vel radix aut centrũ est adoptãs cũ suo cõiuge, siue sit masculus, siue fœmina, ex quo procedũt quasi ī formam circuli quatuor rami, quorũ duo adcentrũ cõparantur in ratione descendẽtium vel quasi, sed adinuicẽ in ratione lateraliũ, scilicet filiorũ naturaliũ & adoptiuorũ. tertius verò, scilicet filiorũ adoptati, in ratione descẽdẽtiũ quo ad centrũ, sed in ratione collateraliũ quo ad filios naturales. quart⁹ verò in ratione affinitatis quo ad centrum: licet in istis requiratur aliqua limitatio, vt j. eo. §. per totũ. quæ omnia patent in hac figura. ¶ Quartũ. Filius adoptatus, qui non transit in potestatẽ patris adoptãtis, cõtrahere posset cum filia naturali & legitima patris adoptãtis, quę est in ei⁹ potestate, secũdũ Hug. xxx. q. iij. in prin. & idẽ videtur sentire Ian. secũdũ Pan. in d. c. vnico. & glos. in d. q. iij. §. quod autẽ. arrogatio verò hoc impedit, cũ durat solùm. Sed Panor. vbi suprà dicit, q̃ cõmuniter Doct. & *Spec.* tenent, q̃ non potest, quanquã nõ transeat in potestatẽ adoptantis: quia per adoptionẽ acquirũtur quædã iura, quæ per emãcipationẽ dissoluuntur. l. pen. C. de adopt. sicut adoptiuo tali datur successio ab intestato, quæ nõ datur emãcipato, vt ibi: & ius canonicũ indistinctè tenet, & loquitur de apoptato. s. in genere, & nõ distinguendo de arrogato, & similiter adoptato. Et ex his infert Sum. Ang. q̃ etiam filius illegitimus, qui nõ est in potestate patris, cõtrahere nõ potest cũ filia adoptiua patris. de quo j. partic. viij. Sed opi. j. scilicet Hug. & glo. est vera secundùm mentẽ Sancti Tho. & Pet. de Pal. & cõmuniter Theologorũ: quia licet p adoptionem acquirãtur aliqua iura, illa tamen non sunt ratio prohibitionis matrimonij. Licet etiã ius canonicũ nõ distinguat, distinguit tamẽ ratio iuris, quæ est cohabitatio. ¶ Quintũ. Filius naturalis arrogantis cõtrahere potest cũ filia filiæ arrogatæ secũdũ Aften. quia cũ mulier neminẽ habeat in sua potestate, filia arrogatę mulieris transire nõ potest in potestatẽ arrogãtis matrem, ideoq; nulla cognatio orta est inter arrogãtem & filiã arrogatæ. ff. de adopt. l. si pater. Non posset tamẽ talis filius naturalis cõtrahere cũ filia viri arrogati à suo patre, si habeat eã in sua potestate quando fuit arrogatus. & idem Host. ¶ Sextum. Filij adoptiui inter se possunt cõtrahere secũdũ Aften. & Veruec. sicut notat Hug. xxx. q. iij. ita sicut etiã & spirituales

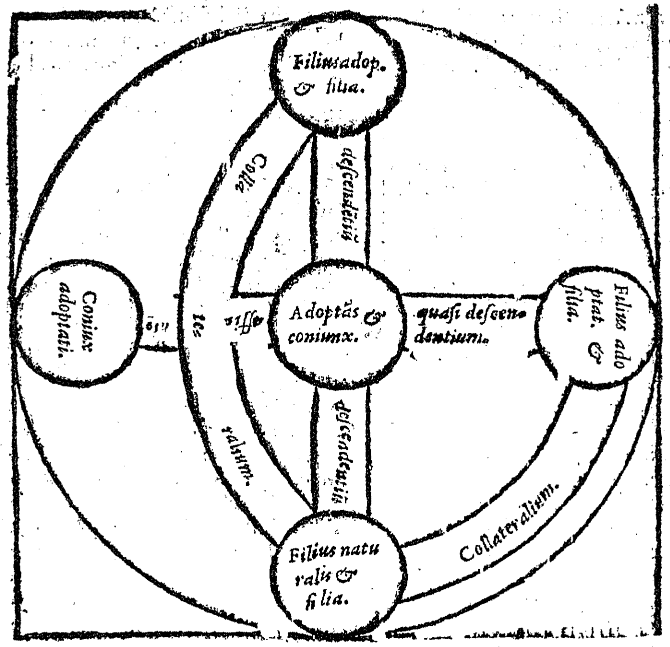

filij alicuius possunt inter se contrahere: & etiam spirituales cum adoptiuis:per gl.in d.c.vnico.quia hoc non inuenitur prohibitū.quod etiā idistinctè videtur tenere Ber. Sed Host.distinguit inter arrogatos & adoptatos:quia inter omnes existētes in potestate alicuius adoptātis nuptię prohibentur vsq; ad gradū per legē prohibitum. Vñ inter duos arrogatos ab eodē cōtrahi non potest:sed īter duos adoptatos potest.Primum autem sequitur Arch.& est verius:quia vt innuit Sā.Tho.non est minor,sed maior cognatio inter filios spirituales, qui contrahere pñt, quàm inter adoptiuos. ¶ Septimum. Si adoptiuus durante adoptione cōtrahat de facto cum filia legitima adoptātis:quidam dicunt,ꝙ matrimoniū non dissoluetur,eo ꝙ impedimentum sit temporale,vt not.glo.in d.c.vnico.cuius opinionis est Inno.vt refert Panor ibi,sed contrarium tenet, quam etiam dicit cōmunem,& idem Spe. quia licet illud impedimentum sit temporale secundùm se, inducit tamē perpetuum effectum.& ponit exemplū in gl.ibi, quia aliquis hodie cum ista coniugata cōtrahere non potest,cum qua mortuo viro poterit die crastina cōtrahere.¶ Octauū.Filius adoptiuus secūdùm Pā. vbi suprà,cōtrahere nō potest cū filia illegitima patris adoptiui:vt quēadmodum filius illegitimus non pōt contrahere cum sorore carnali illegitima vel alia cōsanguinea:ita nec cū filia adoptiua, sicut etiam nec cum spirituali.Et hoc sequitur Sum.Ang. dicens,ꝙ illegitimus filius,etiā si non sit in potestate patris,cōtrahere non pōt cum filia adoptiua.Sed Sum.Ros. innititur Asten.& tenet contrariū: quia filius illegitimus nō est in potestate patris.Et hæc opinio tenēda est contra Ang.& Pan.sicut tenet Host.Inno.& gl.in c.vnico. de cogna.leg.& Verucc.& Richar.& Io.de Plat.& Angel. Are. & Asten.& Archi.tertia parte,tit.j c.xiij. & Pisa. Non potest tamen filius illegitimus cōtrahere cum filia spirituali sui patris,secūdùm Rich.& Astē.quia hic maior est vis.

¶ Nonò quæritur,* quid iuris de impedimento criminis impedientis & dirimētis? Et dico,ꝙ cùm illa crimina sint tria,scilicet adulterium cum homicidio: adulterium cum fide data de contrahendo:& cōtractus de præsenti cum secundo coniuge viuente primo:vt patet per Sanct.Tho.in iiij.distin.xxxv.& distin.xxxij.q.ij.arti.ij.circa hoc dicenda sunt multa. ¶ Primum. Crimē primum est adulterium cum homicidio effectualiter machinato,secundùm Sanc. Tho.vt si vir occidit virum eius cum qua adulteratur, vel propriam vxorem,vt habeat adulterā, vel ecōtrariò,vxor occidit vxorem eius cum quo adulteratur, vel propriū virum,vt adulterum habeat.Hoc autem quidam,vt Innocē. & Host.intelligunt si sequatur homicidium,licet adulterium non præcesserit.extrà,de conuer.infid.c. laudabilē. vbi nihil dicitur de adulterina pollutione.quidā verò, vt Gof.dicunt necessariò requiri pollutionem.Sā.Th.verò in locis suprà dictis aliquando innuit,quòd sic,aliquādo quòd nō:sed veritas est,ꝙ si ambo adulteri machinati sūt in mortē,sufficit mors sine adulterio: sicut de facto fuit in casu dicti capitis,laudabilem.etiam si alter machinantium sit infidelis:nihilominus dirimetur, si conuertaī, vt ibidem,etiam si eo animo factum est vt conuerteretur:secundùm Rich.Si verò alter tantùm machinatus est:tūc ad dirimendum requiritur pollutio:vt not.Ioan.Andr. & sequitur Panor.in c.super hoc.eod.tit.Si verò homicidium non interuenit actu,nō sufficit adulterium solum:vt not. Ioan.And.ibidem.& est tex.in c.significasti. de eo qui duxit in matrim.¶ Secūdum.Si verò interfecit quidem alterum,sed non ea intentione vt alterū haberet in coniugē, sed ob aliam causam,puta in bello,vel casu,aut odio:istud non erit impedimentum,secundùm Bern.& Hostiē.in d. c.super eo.& in d.c.laudabilem.vnde dicit Sanct.Tho.in iiij.vbi suprà.j.distin.xxxvij. quòd vxoricidium aliquando impedit,& non dirimit:vt quando vir vxorem occidit pro

propter adulterium vel odium:quandoque verò etiā dirimit: vt cùm occidit,vt ducat eam cū qua mœchatur: quia tunc efficitur persona simpliciter illegitima ad contrahēdum cū illa:nō autē respectu aliarū mulierū. ¶ Tertiū. Si homicidium mādauit vel consuluit: dic per omnia vt s̄.secūdùm Veruec.& Hug. ita quòd idē est ac si interfecisset. Si verò nihil horū fecit, sed ratum habuit: dicēdum est ꝙ si nihil operatus est vt occideretur, ratihabitio nō inducit hoc impedimentum:siue sit factum homicidium nomine suo,siue non,secundùm glo.in c.si quis viuēte.xxxj.q.j.& gl.in c.j.de conuersi.infi.& Vincen.& Io. And. & Laud.& Bar.& Pan.in d.c.j. licet aliàs in maleficijs ratihabitio retro trahatur,& cōparetur mādato. ¶ Quartū.Secundū crimē est,quādo viuēte cōiuge de facto cōtrahitur cū alio:& tertiū est si nō cōtrahitur de facto,sed tamē datur fides de cōtrahēdo,vel iuramentū: vt extrà,de eo qui dux.in ma.c. si.& xxxj.q.j.relatū.Sed ad hoc ꝙ istorū duorū criminum quodlibet matrimoniū dirimat,reqritur primò,ꝙ vterq; sciat impedimentum,secundū S.Tho.id est,quilibet eorū sciat reliquū habere coniugē:quia alter si ignorat,poterit esse matrimonium inter eos post mortē coniugis:vt est casus in c.j.eo.tit.quod Pā.limitat si superinducta fuit ignorās toto tēpore vitę vxoris:aliàs si de hoc certiorata coëat dirimetur.d.c.fin. & dicitur ignorans quandiu nō habuit certitudinem vel probabilem opinionē:vt in c.inquisitioni.de senten.excom.Secundò requiritur quòd interuenerit contractus per verba de pręsenti,vel sit data fides de cōtrahendo,vel iuramētum:aliter nō impediret,etiam si interuenisset copula:vt dictum est s̄.particul.prima.Quæ fides,secundū aliquos,vt recitat Richa.in quarto,dist.xxxv. nō est nuda pmissio,quæ,vt dicūt,nō impediret: sed ipse dicit se credere ꝙ ex nuda promissiōe oriatur hoc impedimentum.& hoc tene:quia secundùm vsum communem loquēdi dat fidē qui spondet vel promittit.nec differt dicere,promitto,& do fidē: cùm secūdū nihil realiter addat primo.Vnde qui promiserūt,consueuerūt dicere se fidem dedisse.Ista autē promissio est despōsatio de futuro.Tertiò requiritur secūdùm S. Tho. quòd in vtroque crimine interuenerit carnalis pollutio, scilicet ante vel post cōtractum,aut fidem datam:quia nec adulterium sine vllo illorum,nec vnum vel vtrunq; illorum sine adulterio dirimeret:vt in d.c.significasti. & xxxj.q.j.c.j. Quartò requiritur secundùm S.Tho.quòd primum matrimoniū fuerit validum: alioquin non impediet etiam cum pollutione: vt in d.c.significasti.Sufficit etiam si primum fuit ratum, id est, per verba de præsenti contractum, licet nō consummatū: etiam si esset separatum quo ad thorū: vt in c.significauit. & in c.literarum.eo.titu.¶ Quintum.Si quis viuēte vxore dedit fidem alteri secundæ, sine copula tamē,& deinde mortua vxore accepit tertiā,qua viuente cognoscit secūdam,cui primò dederat fidem,secundùm Ioan.And.in c.si quis.eo.titu. non poterit mortua tertia habere secundam: quia verum est dicere quòd fidem dedit & cognouit stāte legitimo matrimonio, scilicet primo vel secūdo quod fuit cum tertia: nec matrimonium intermediū remoueret impedimentū. facit l.singularia.ff.si cer.pet.& in c.in scripturis.viij.q.j.Sed Gaspar Cald.tenet cōtrarium. & sequitur Panor.in dicto c.si quis. quia cōtrahendo cum secunda videtur recessisse à data fide:& cōsequenter nunc reperitur adulterium solum,quod nō impedit:vt in d.c.significasti. Summa autem Ang.distinguit per ante & post factum:sed tu indistinctè tene opinionem secūdam cum Ros.quia iura hoc impedimētum induxerunt,ne spe contrahendi se-

queretur machinatio in mortem.quod hic cessat.Et mortua secūda poterit contrahere cū tertia,non obstante adulterio solo immediatè remanēte.per c.significasti.cū alijs. de eo qui du.in ma.quā pol.per ad.& ita tenuit Io.de Lig. in c.si quis.eod.ti.¶ Sextum.Si vxoratus det fidem Bertę, quòd si cōsentiat, post mortem vxoris accipiet illā,quam Blancha cōsanguinea ipsius Bertæ cōsulet:& Blancha cōsuluit quòd accipiet Bertam: secūdùm Asten.distinguendū est.Nam si Berta,aut is qui dedit fidē, probabiliter credebat quòd cōsuleret de Berta:non poterit esse matrimonium:quia est in fraudē.Si verò ille aut illa hoc nō existimabat,poterit habere Bertam.Et intellige si nō existimabāt ambo:qa vno solo existimante dirimitur,si ambo sciebant impedimētum.¶ Septimum.Si quis verò viuēte vxore de facto cōtrahit cū alia secūda, intellige sine coitu: & mortua vxore cōtrahat cū tertia: secundùm glo.à Docto. communiter probatam in c.j.eodem titu. poterit stare cū tertia,si cōtraxit cum ea,antequam expresse vel tacitè cōsentiret cum secūda: quia matrimonium illud nullū erat, etiā si illa fuisset ignorans viuēte prima.antè tamen,quàm contrahat cum tertia, compellendus esset cōtrahere cum secūda, si illa ignorauit illum habuisse vxorem: ipsa verò nō est compellēda. & idem Hostien. ¶ Octauum. Si quis autem viuente vxore contraxit de facto cum secūda adultera,cum qua scilicet polluitur,distinguēdum est,vt patet ex dictis. Nam si illa sciuit quòd habebat aliam quādo eā duxit,vel alio tempore,non poterit esse in isto matrimoniū.Sed si vsque ad mortē primæ hoc nesciuit,& ea mortua hoc scit:in potestate ignorātis est ratificare matrimonium,aut diuortium petere:extrà eodem. capite j.& c.veniens.nisi prima viuente facta sit cōscia, & consenserit in copulam: quia matrimoniū perpetuò impediretur. ar.de. præscrip.c.si.in fin.& c.penul.in fi. xxxiiij.q. ij.si virgo.de secū.nupt. dominus. vel nisi mortua prima postea quàm sensit, consenserit in copulam: quia diuortium petere nō poterit.arg.de cōiuga.ser.c.proposuit.& c.fin.Et si in casu quo ista adultera cōtraxit ignoranter,mortua prima contrahat cum tertia,secūdùm Hosti. & Gofre.manebit cum tertia,etiam si postea cognoscat secūdam:vt dicto cap. veniens.quia prima viuente consensus habitus cum secūda fuit nullus: & consequenter nō impediuit matrimonium cum tertia. Et si secūdam cognouit antequam duceret tertiam,nihilominus stabit cum tertia,secūdùm Hosti.argu. de cōiug.ser.proposuit.& c.fi.& c.bonæ memoriæ.de electio.Et si secūda agat contra eum,& durante iudicio contrahit cum alia,secūdū Asten.tertia erit vxor: quia secūda nō cēsetur vxor,nisi ex nouo cōsensu.d.c.veniēs.¶ Nonū. Et si priore vxore viuēte quis contraxerit & concubuerit cum pluribus inscijs: secūdum Hostiē. locus est gratificationi, quia quācūq; certificatam de morte prioris primò cognouerit,post mortē legitimę illam tenebit.d.c.veniēs. & idem Dir.Dicitur autem inscia siue ignorās, secundùm Hostiē.quādo habet iustam causam ignorādi, vt quia vir de remotis adueniēs asserebat se vxorem non habere, de spon.cùm in apostolica.& filij interim nati sunt legitimi, si secundū matrimoniū cōtractū fuit in faciē ecclesię,non autē si clā.Adulterium enim nō committitur sine dolo.ff. ad l.Iuliam de adulte.l.penul.xxxiij.q.ij.in lectum. ¶ Decimum. Si autem habens vxorem adulteretur cū Berta,& dicat,Si vxorem nō haberem,acciperē te:& postea interficit vxorem,nō tamen eo proposito vt Bertam acciperet, dicit Gas.Cald. & recitat do. Ant.de sanct. Geor.in dicto c.super hoc.quòd poterit Bertam accipere in vxorē; quia hic

hîc nõ est fidei datio per verba præmissa: nec homicidiũ est factũ eo ꝓposito, nec adulterium cũ dicta machinatione. Cardi. autẽ hoc reprobat, dicens quòd non tenetur matrimoniũ: quia quando adulterium interuenit, nõ attẽditur an machinatio interuenerit ex proposito habẽdi eam nécne. Sum. autem Aug. distinguit per ante & post factũ. Sed tu dic ꝙ prima opinio simpliciter est vera, & secundũ mentem San. Thomæ: nec est hîc aliquod trium prædictorum criminum, vt patet. ¶ Decimò quæritur,* quid iuris de impedimẽto disparitatis cultus: puta cùm fidelis contrahit cum infideli, puta Iudæo vel Pagano? Et dico multa. ¶ Primum. Inter infideles potest esse matrimonium: vt patet in c. gaudemus. de diuor. etiam si sint dispares cultu: ni si prohibeatur aliquo iure positiuo, secundùm Archi. post S. Tho. vt Saraceni cum Tartaris. quod S. Tho. intelligit secundùm quod matrimonium est in officium, non secundùm quod est sacramentum: vel secundùm quod est ordinatũ ad prolem secundùm perfectionem naturæ, nõ autẽ secundùm perfectionem gratiæ. vnde est quidẽ inter eos matrimonium, sed nõ est perfectum. ¶ Secundum. Matrimonium infidelium est nullũ, si cõtractum sit cõtra legem Dei, id est, in gradibus prohibitis Leui. xviij. vel contra legem naturæ, secundùm S. Tho. & omnes: similiter si sit cõtra aliquod eorum statutum matrimoniũ annullans: quia secudũ Petrum in iij. dist. lix. licet talia statuta nihil possint contra matrimonium, vt est sacramentũ: secus inquantum est fœdus humanum: & cõcordat mens S. Tho. Vnde si tales conuerterẽtur, oporteret eos de nouo cõtrahere. ¶ Tertium. Nullus etiam fidelis, id est baptizatus, contrahere potest cum infideli, id est, non baptizato, puta Iudæo vel Pagano, vel etiam catechumeno credente omnes articulos fidei: alioquin matrimoniũ nullum est. xxviij. q. iij. §. ex his. & quæst. j. caue. & c. cùm non oportet. Ex magna tamen causa potest papa in hoc dispensare, secundùm Gaspa. quia hęc prohibitio est iuris positiui: licet Card. teneat oppositum. Sponsalia verò sub conditione si cõuertãtur, bene valent secundùm omnes: vt dicto c. caue. & seq. Similiter tenẽt matrimoniũ cum hæretico vel schismatico baptizato, secũdùm communiter Doct. licet peccet contrahens cum tali. Vnde S. Tho. dicit quòd hoc impedimentũ nõ dicitur disparitatis fidei, sed cultus, qui scilicet respicit exterius seruitium. Vnde requiritur paritas quãtum ad fidei sacramentum, id est, baptismum. Vnde etiam secundũ Ray. si alter cõiugũ labatur in infidelitatem, reliquus contrahere nõ potest, siue interuenerit copula siue non: quia in vtroq; casu fidelis tenetur cõtinere: ar. in c. quæsuit. de diuor. & in c. quanto. eodem. ¶ Quartum. Actus matrimonialis in infidelibus excusatur, nec est peccatum secũdùm S. Tho. si debitum reddatur propter bonum prolis aut fidei, qua tenetur coniunx coniugi: cùm sit actus iustitiæ, & temperantiæ, & in huiusmodi delectabilibus actibus debitas circunstantias obseruat. ¶ Quintũ. Conuersio alterius coniugis ad fidem, secundùm S. Tho. vinculum matrimonij non soluit: quia fides non soluit, sed perficit matrimonium: soluitur tamen aliquando cohabitatio & solutio debiti: in quo pari passu currũt infidelitas & adulteriũ: quia vtrunque est contra bonum prolis. Igitur sicut cõiunx cũ adultera manere potest sub spe correctionis, licet ad hoc nõ teneatur: non autẽ cũ obstinata in adulterio, vt dicitur in iij. dist. xxxv. vita manere potest cũ infideli sub spe correctionis, licet nõ teneatur: & bene facit cõmanendo iuxta cõsilium Apostoli j. Corin. vij. non tamen potest ei cõmanere, si eum viderit obstinatum. Ex quo infert S. Tho. virtualiter, quòd in primitiua ecclesia poterat cõiunx sub hac probabili spe conuersionis cohabitare coniugi infideli, tam Gentili quàm Iudæo: etiam si conuersionem non spondebant: quòd vtrique passim ad fidẽ intrabãt: & probabiliter poterat sperari conuersio: & similiter cũ infideli Gentili, sed nõ cum Iudæo: nisi conuersionem promitteret tempore martyrum & Cõstantini: quia tũc adhuc gẽtes intrabãt, & Iudæi erãt obstinati: nũc autẽ cum neutro, nisi velint conuerti: quia vtriq; obstinati sunt. ¶ Sextum. Coniunx infidelis ad fidem conuersus, reliquo in infidelitate remanente, licet nõ teneatur ei commanere, tamẽ cũ alio contrahere non potest: nisi in tribus casibus. Primò, si nolit infidelis cohabitare fideli: & secũdò, si velit cohabitare, sed nõ sine iniuria creatoris vel peccato: tertiò, si trahere nitit ad infidelitatẽ. Sed circa hos casus, quos ponit Archid. & Richar. in iiij. & Pan. in c. quanto. de diuor. est sciendũ primò, quòd S. Tho. non ponit nisi secundũ: sed ille includit primum & tertium: & ad ipsum, secũdùm alios, reducitur quartus, si trahere nititur ad aliud vitium quàm ad infidelitatẽ, aut generaliter ad aliquod mortale. & videtur velle inn. in c. quæsuit. de diuortijs. & in c. j. de adulte. licet glos. in c. vxorem. xxviij. quæstione prima. teneat contrarium. & verum dicit Innocentius: quia secundùm Panormita. in dicto capite, quæsuit. etiam fidelis vir quando compesci non potest ab illa insolentia, poterit fieri separatio: quia est quæ dã præsumptio infidelitatis. Sciẽdum est secundò, quòd secundùm aliquos in quolibet horum casuum soluitur vinculum matrimonij, etiam antequam aliud vel cum alio contrahatur: & tamen si ante cõtractum secundi matrimonij cõuertatur reliquus cõiunx, tenetur primò cõuersus illum recipere: quia manet vinculum sponsalium, etsi non matrimonij. Quam opinionem tenuit Richar. vt recitat Archid. vt videtur tenuisse Pan. in d. c. quanto. de diuor. dicẽs, quòd occurrẽte aliquo illorum casuum, eo ipso matrimoniũ soluitur, & potest fidelis contrahere: nec oportet iudicẽ statuere tẽpus, sed sufficit hoc clarè perpendi. Et hoc sequitur Summa Ange. Sed opinio S. Tho. est, quòd per peccatũ coniugis infidelis reliquus absoluatur à seruitute, qua contrahere nõ poterat alio viuente: sed deinde per secundum matrimonium cõtractũ in fide Christi, tanquã per firmius, soluitur primum, ita ꝙ culpa illa dat ei licentiã nubẽdi, & cõsequenter frangendi primũ vinculũ. Et ista est veritas: cuius signũ est, ꝙ si antequam contrahatur secundum matrimonium infidelis conuertatur, reliquus tenetur illum recipere: quod nõ est virtute spõsaliũ, vt dicit prima opinio: alioquin oporteret ꝙ nouiter cõtraherent, quod nullus dicit: & hoc est, quia stat vinculũ. ¶ Septimum. Et si infidelis cõuersus plures habeat vxores, quæ omnes conuertantur, secundũ sanctum Tho. & alios, illa, cum qua primò contraxit, est vxor eius, & cum ea stabit, non autem alia: quia hoc fuit contra legem naturæ. Et si prima conuerti noluerit, non propter hoc est matrimonium cum aliqua aliarũ, sed cum vna earũ cõtrahere poterit, iuxta prædicta. Et si simul duas accepisset, neutra est vxor, nisi altera habuit impedimẽtũ dirimens, quia reliqua tũc esset vxor. de diuor; gaudem[a]. Et si repudiata prima aliã duxisset, secundùm S. Tho. idem est quod de eo, qui plures habebat, & tenetur primã, quam repudiauerat, accipere; si conuerti voluerit, & aliam abjicere, quia repudium est contra legem naturę. Et secundùm gl. in dicto c. gaudem[a]. nõ poterit repudiare, nec ob fornicationẽ abijcere, sed tenetur eam recipere, si vult cohabitare sine peccato, aut talẽ continere. ¶ Octauum. Vir ad fidẽ conuer

uersus, secũdùm Sã. Tho. non debet emittere votum cõtinẽtiæ, si maneat spes de cõuersione vxoris: quia vxor difficilius conuerteretur, sic se esse priuatã sciens: si verò nõ sit spes, potest ad sacros ordines, vel ad religionẽ accedere, prius ea requisita vt cõuertatur: quæ si post sacrorũ ordinũ susceptionẽ cõuertatur, nõ est sibi reddendus vir suus: sed sibi hoc imputet in pœnã tardæ cõuersionis. Hęc ex illo. Sed intellige, ꝙ etiã extante spe, si votum emitteret, teneretur ad illud: vt patet ex dictis. ¶ Nonũ. Si autẽ vterq; cõiunx conuertatur ad fidem, ratificatur matrimonium, & ab inuicẽ separari nõ possunt, etiam si contraxissent in gradibus prohibitis ecclesiastico statuto, secũdùm Archi. post Richardũ. Secus si cõtraxissent contra prohibitionẽ diuinæ, aut naturalis legis, aut humanæ talẽ contractum annullantis: quia tale matrimoniũ nullum esset. ¶ Decimum. Si alter tantùm coniugum conuertatur, secundùm S. Tho. si proles peruenit iam ad ætatẽ perfectã, *liberè* sequi poterit parentẽ quẽ voluerit: si autem est *in ætate minori*, debet dari fideli, nõ obstãte, ꝙ indigeat matris obsequio ad educationem. Probatur etiam in c. ex literis. de cõuer. infide. ¶ Vndecimum. Mulier conuersa ad fidem gaudet priuilegio dotiũ, vt per multa probat Pan. in c. placet. de diuor. ¶ Vndecimò* quæritur, quid iuris de impedimẽto, quod dicit vis, seu violẽtia, vel coactio? Et dico multa. ¶ Primum. Secundùm S. Tho. *in iiij. dist. xxix.* duplex est coactio seu violentia, de qua etiam in l. j. ff. quod met. cau. vna faciens necessitatẽ absolutã, quæ & dicitur à Philosopho violentũ simpliciter: vt cùm qs aliũ corporaliter impellit ad motũ. alia faciens necessitatẽ cõditionatam, quæ dicitur violentũ mistum, licet sit ibi voluntarium simpliciter, vt infrà: & fit ex hoc, ꝙ timetur aliquod periculũ imminens. vnde est idem quod metus, qui voluntatem quodámodo cogit. Prima non cadit in consensum, sed in corporalibus: puta ad copulã. Secũda verò cadit in cõsensum. vnde aliquis cõsensus est coactus, scilicet cõditionatè. Et quia legislator nõ considerat solùm *interiores actus*, sed magis exteriores: ideo ꝓ vim intellige coactionẽ simpliciter: propter quod vim cõtra metũ diuidit. Sed nunc agitur de cõsensu interiori, in quẽ non cadit coactio seu vis, quæ à metu distinguit: ideo in proposito idẽ est coactio quod metus: qui secũdũ iurisperitos, est instãtis, vel futuri periculi causa mẽtis trepidatio. Vide infrà, Metus. in prin. ¶ Secũdum. Coactio absoluta, secũdùm omnes, matrimoniũ tollit, sicut & consensum, etiã ex parte cogentis: quia eius cõsensus solus nõ sufficit ad matrimoniũ. Vnde eo casu quo copula matrimonium facit, si sit coacta, nõ facit. arg. dist. 50. presbyteros. de spõ. veniẽs. el ij. xxxj. q. ij. c. j. & ij. Coactio verò cõditionata, id est, metus, si sit metus iustus, id est, cadens in cõstantem virum, iuxta dicenda j. Metus. §. j. similiter matrimoniũ tollit. extrà eod. perlatum. & c. ad audientiam. & extrà, de spon. veniens. el ij. Et hoc etiã si iste metus non inferatur cõtrahere debenti, sed filijs aut filiabus, & huiusmodi, secũdũ Rich. Si verò sit metus minor: nõ tollitur matrimonium, sed tenet. ff. eo. l. neq; timorem. ¶ Tertiũ. Consensus siue metus iustus, vt recitat S. Tho. secũdùm aliquos tollit matrimoniũ quantũ ad ecclesiam, quæ præsumit ibi non fuisse consensum interiorem: non autem quantũ ad Deum. Sed hoc, inquit, nihil est: quia ecclesia nõ debet de aliquo præsumere peccatũ antequã probetur: peccat autẽ qui dicit se cõsentire, & nõ consentit. Et ideo dicendum est, secũdùm eũ & alios, ꝙ illud tollit quo ad iudiciũ Dei & ecclesiæ, qui nolunt talem esse legatum, etiã si adsit cõsensus interior, in quo per metũ iustum multùm minuitur de voluntario. Quod quidem metus facit, & ex constitutione ecclesiæ, quæ instituere potuit, vt persona coacta durãte coactione illegitima sit ad cõtrahendum: & ex sua natura, inquantum tollit cõsensum, quod verum intelligo quantũ ad coactionẽ absolutã, non quantũ ad conditionatam vel metũ: quia ibi est voluntariũ simpliciter cũ inuoluntario secundũ quid. Circa prædicta tamẽ sciendum est, ꝙ opinio cõmunis doct. vt recitat Pan. in c. eũ locum. de spon. est, ꝙ matrimoniũ contractum metu iusto, ipso iure nullũ est. Sed Cardi. in c. abbas. quod met. cau. dicit, ꝙ mero iure tenet: licet veniat rescindendũ actione, qd met. cau. per regulã generalem, scilicet quia omnia facta per metũ tenent. Sed ista opinio est falsa: quia si tenet, est verũ matrimoniũ: & cõsequenter dissolui nõ potest, nisi eo modo, quo suprà, Diuortiũ. per totũ ferè. Vnde Pan. tenet opinionẽ communem: pro qua videtur tex. apertus in c. significauit. de eo qui du. in ma. vbi tenet secũdũ matrimonium nõ obstante primo per metũ contracto nulla petita rescissione prioris. Quare autẽ regulariter teneant facta per metũ, & non hîc, Pano. adducit multa. Sed tu dic ideo esse: quia ecclesia sic statuit propter ea, quæ ille allegat, quæ de se nõ sufficiunt. ¶ Quartum. Licet consensus coactus matrimoniũ nõ faciat etiã ex parte cogentis, secundùm S. Tho. quia matrimoniũ claudicare nõ potest: tamen, vt dicit, si is, qui fuit coactus, postmodũ cõsentiat (intellige etiã tacitè secundùm Archi. post Rich.) fit matrimoniũ, dummodo cogens adhuc in suo consensu permaneat: nõ autem si mutauit voluntatem. Et concor. glo. Ray. & Pet. addens, ꝙ si prius cõsentiẽs velit dissentire alterò cõsentiẽte: cõpelletur per ecclesiã, quia præsumitur manere in eodẽ consensu: nec ei licet variare. & facit caput primũ, de eo, q duxit in matrimo. Richar. autẽ in hoc distinguit: nam aut coactus est alter tantũ, aut vterque: si alter tantũ fuit coactus, ligatus est solùm liber, non alius: tamẽ si coact[a] postea tacitè, & liberè cõsentiat, persona ligata persistente in pristino cõsensu, verũ efficitur matrimoniũ, & vterq; ligatus est: quia tacitus cõsensus sufficit nõ per se, sed cũ expressione exteriori præcedẽte. Sed si persona ligata resiliuit à cõsensu ante sequentẽ cõsensum alterius: si quidẽ cõtraxit secundò, peccauit, si nõ expectauit congruo tẽpore liberũ consensum alterius, sed tenet secundum matrimoniũ. si verò nno contraxit, secundùm iudiciũ ecclesiæ præsumitur in eodẽ cõsensu remanere: quia in aliquẽ semel cõsentiẽs, amplius dissentire nõ potest, nisi alius negauerit suũ presentẽ cõsensum, *de spon. de illis. el j.* secũdùm iudiciũ tamẽ Dei non est matrimoniũ, quia deest cõsensus vnius. Si aũt vterq; fuit coactus, ad hoc vt sit verũ matrimoniũ, requiritur nouus consensus vtriusq;, sed nõ exterior expressio noui. ¶ Quintum. Si mulier post cõsensum coactũ carnaliter cognoscit, secundùm Pet. præsumitur tacitè cõsensisse matrimonio, si habuit tẽpus reclamandi, & nõ reclamauit. Et sic intellige extrà, q ma. accu. post. c. insuper. Sec[a] si fuit coacta absolutè, aut metu iusto: sed si metus non fuit sufficiẽs, in iudicio exteriori presumetur pro matrimonio: si tñ verè non consensit, non est matrimoniũ, etiã si habuit opportunitatem reclamãdi, nec reclamauit. Et idẽ Rich. ¶ Sextum. Secũdùm Verue. si mulier post cõsensum coactũ moram trahit cum marito per annũ cũ dimidio, aut etiã minori tẽpore, dum tamẽ tantũ sit, quod arbitrio boni viri præsumẽdũ sit pro consensu: postea non debet audiri: de spon. ad id. & cõcor. Host. & Ber. & sic tale matrimonium

habitatione ſpontanea cõualeſcit. Et ibi dicit Pan. ꝙ ſecundùm hoc licet in text. mẽtio fiat de anno cũ dimidio, tamẽ nõ eſt neceſſaria cohabitatio tãta: quia ibi narratur facti cõtingentia: ſed ſufficit ſi peruenerit ad ætatẽ legitimam, ꝙ habita opportunitate fugiẽdi nõ fugerit: nec requiritur copula carnalis. Pro hoc c. vnitũ. de deſpon. impube. lib. vj. Iudex tñ habet cõſiderare quantitatẽ moræ, & opportunitatem fugiẽdi. ¶ Septimũ. Et per dicta Pan. in particula priore, idẽ videtur dicendũ, ſi quocunq; modo appareat de tacito cõſenſu: puta ſi ſe cõiuges nominabant, vel amplexabantur vt coniuges: arg. d. c. vnici. iũcta glo. Et idẽ ſi ſponſa recepit munera ſponſalitia: quia talia videntur purgare metũ præcedentẽ. ¶ Octauũ. Si autem ad cõſenſum coactũ addatur iuramentũ, ſecũdùm Pet. in foro iudiciali tale iuramentũ nõ eſt obligatoriũ: in foro tamen conſcientiæ conſulendũ eſt, ꝙ impleatur, vel ſaltẽ per ſuperiorẽ impetretur abſolutio. Et cõcor. Veruec. & Hug. Rich. autẽ dicit, ꝙ matrimoniũ nõ tenet: quia quod non eſt, nõ poteſt ratificari, ſed tamen cũ hoc ſtat, ꝙ conſulatur, vt ſ. ¶ Nonũ. Parentes, ſecũdùm Pet. liberos cogere non poſſunt ad contrahendum, nec generaliter, nec in ſpeciali cũ aliquo, vel aliqua: quia in matrimonio requiritur cõſenſus maximè liber ratione ꝑpetuæ obligationis quæ ibi cõtrahitur. de ſpon. requiſiuit. Non tamẽ propter hoc parentes temere iurãt matrimonia filiorũ: quia ex natura cõtractus intelligitur iſta cõditio, ſi liberi cõſentiãt: & ipſi parentes tenẽtur ad inducendũ eos. de ſpõſa. ex literis. el ij. iũcta gl. ¶ Decimũ. Si mulier cõtraxit imperio vel ꝑcibus principis, nõ habet iuſtũ metũ: vt dicit gl. in c. fi. qui cle. vel vo. ſed in cõtrariũ facit l. fin. C. qđ met. cau. & illud, Eſt orare ducum, ſpecies violenta iubendi. Ioan. aũt And. dicit, quòd eſt iuſtius, ſi rex, aut princeps conſueuit tyrannicè tractare nõ parẽtes ſuis præceptis ſeu precibus. quod notãdũ eſt ſingulariter ſecũdùm Pan. in d. c. fi. & idẽ ſentit Bart. tract. de tyranno. ¶ Vndecimũ. Si quis matrimoniũ cõtrahat in captiuitate facta ab hoſtibus, nõ valet aliter, quàm matrimoniũ ſeruorũ, ſecundũ Hoſt. qa captus ab hoſtib⁹ ſeruus factus eſt. Si verò captus eſt quis vt cogatur ad tale matrimoniũ, nõ valet. ar. extrà, de proc.
12 accedens. Vide ſ. Accuſatio. §. iiij. ¶ Duodecimó *quæritur, quid iuris de impedimento ordinis? Et dico multa.

¶ Primũ. Nullus ex minoribus ordinibus matrimonium impedit aut dirimit, nec impedit vſum matrimonij: ſed poſſunt licite contrahere taliter ordinati. diſt. xxxij. ſi qui vero. c. ſeriatim. & de cle. coniu. c. j. ij. & iij. Imò talis contrahens cũ vnica, & virgine, retinet priuilegiũ clericale, ſi tonſurã, & veſtes retinet clericales. de cle. cõiu. c. j. lib. vj. non tamẽ retinet beneficiũ eccleſiaſticũ, nec illud recipere poteſt: quia ex beneficio eccleſiaſtico tenetur quis ad ordinis executionem: quã etiã, quo ad ordinem nõ ſacrũ, impedit matrimoniũ, ſecũdũ ſtatũ occidentalis eccleſiæ, propter maiorem honeſtatem. ¶ Secundũ. Ordo ſacer matrimoniũ præcedens, tanquã habẽs implicitũ votũ ſolenne ex conſtitutione eccleſiæ, illud impedit & dirimit. diſtin. xxxij. ſi quis eorũ. & c. erubeſcãt. & c. electores. & c. placuit. & extrà, qui cle. vel vo. c. j. & ij. quod quidẽ votũ ſecũdùm S. Tho. quilibet intelligitur emiſſe ex hoc ipſo ꝙ ordinem ſacrum ſuſcepit, ſecũdùm ritum occidentalis eccleſiæ: vnde etiam impedit vſum matrimonij prius cõtracti, vt patebit. Quod adeò verũ eſt, vt nec etiã Græco, cui licet vti matrimonio cõtracto, ſit licitũ in ſacris cõtrahere, ſecundùm Ioan. And. Inno. & Rich. in iiij. & plures alios. Contrahens autẽ in ſacris eſt excõmunicatus. de cõſang. & affi. c. eos. in clem. & eſt etiam irregularis, ſecundùm Pet. de Pal. in iiij. diſt. xxxvij. qui etiam dicit, ꝙ licet is, qui ordinatur ad ordinem ſacrũ, nõ intendat continere, nec ſe ad hoc obligare: tamen ad hoc obligatur etiã in foro cõſcientiæ: quia eccleſia poteſt inhabilitare ad matrimonium ignorantẽ & inuitum, ſicut & ſeruũ & frigidũ: & per eandẽ rationẽ ad hoc obligatur ordinatus ante annos diſcretiõis etiã in cunis, præſuppoſito ꝙ recipiat character em: quia obligatur ex ſtatuto eccleſiæ, nõ voto ſuo: vnde ſi talis cõtrahit, dirimitur matrimoniũ. hæc ex illo: Poſſet fortè & aliter ratio huius aſsignari, ex volũtate ſuſcipiẽtes ordinem ſacrũ ſcienter: quaſi eccleſia illegitimè iſtos nõ ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione volũtatis ſuſcipiẽdi ordines ſacros: & ſic ille puer nõ tenebitur ad ſtatum. & hoc magis conſonat. Sã. Tho. volenti, ꝙ ſuſcipiens ordinẽ, ſecundũ ritũ occidentalis eccleſiæ, ſcilicet ſcienter, vel ignoranter, ignorantia nõ excuſante, intelligatur votũ emiſiſſe. Conſonat etiã illi præcepto, Creſcite & multiplicamini, Gene. j. quod licet nõ teneantur ſinguli hominũ implere, quia eſt factũ communitati, & ſufficit ſi per aliquos impleatur: tamẽ quicunq; vult, poteſt illud implere: & Deo licentiã dante, nullus põt prohibere. Vide etiam in tra, parti. vij. in fi. ¶ Tertiũ. Matrimonio ſecundùm S. Tho. in iiij. diſt. xxxvij. ordo ſacer ſuperuenire poteſt: quia iũctus matrimonio, ſi ad ſacros ordines accedat etiã vxore reclamãte, characterẽ ordinis ſuſcipit, licet careat ordinis executione: & nõ poteſt debitũ petere, nec petẽti vxor tenetur reddere, licet ipſe teneatur reddere: ſed intellige in eccleſia occidentali, ſecundùm Sum. Cõfeſ. etiã ſi eſſet Papa, ſecũdùm glo. Ray. & Hug. Si verò ea volente, vel defuncta accedit, recipit ordinẽ, & executionem: ſed ipſa vxor tenetur continentiã perpetuam vouere, ſi viuit: ita ſcilicet, ꝙ viro mortuo cõtrahere nõ poteſt: nõ tamen tenetur religionẽ intrare, ſi ſibi non timet de periculo, caſtitatis, propter hoc, ꝙ vir eius ſolẽne votũ emiſit: ſecus autem ſi emiſiſſet votũ ſimplex. Sed de hiſtatim. Quod autem dictũ eſt, vxorem nõ teneri ad religionem, eſt opi. Io. Lan. Tanc. Ray. & Al. ſed fallit, ſi maritus vult epiſcopari, vt ſtatim dicetur. ¶ Quartũ. Si ordo ſacer matrimoniũ nõ præcederet, ſed ſequatur, multa dicta ſunt ſ. Diuortiũ. §. xvj. Nunc autem, vt plenè ſciatur quando alter coniugũ poſsit religionẽ intrare, vel ad ordines promoueri, ſecũdùm Pan. in c. j. de conuer. cõiug. poſt Io. And. & Ca. dico ſic: Aut enim matrimoniũ eſt cõſummatum, aut non. Si enim matrimonium non eſt conſummatum, aut alter coniugũ vult intrare religionẽ profitendo: & poteſt etiã inuita vxore: vt in c. verũ. & in c. ex publico. extrà eo. aut vult vouere cõtinentiã, vel intrare monaſteriũ, & nõ profiteri: & nõ poteſt inuita coniuge: vt in d. c. ex publico. aut vult promoueri ad ordines: & cõmuniter tenetur, & nõ poteſt inuita vxore. vnde hoc caſu magis defertur religioni, quàm ordini: qa per ingreſſum religionis ſoluitur matrimoniũ cõſummatũ: nõ aũt per ſuſceptionẽ ſacri ordinis: vt habetur in extrauagante Ioan. xxij. quæ incipit, antiquæ. Si verò matrimonium eſt conſummatũ: tunc aut volunt mutare ſtatũ, aut non. Si autem nolunt mutare ſtatũ: aut volunt vouere cõtinentiam ſtatu non mutato: & poſſunt. & talia matrimonia dicũtur ſanctimonia: vt in capite, quod Deo pari. xxxiij. q. v. aut alter tantũ vult vouere: & poteſt in ſui præiudiciũ, nõ autem alterius: vnde nõ poteſt debitũ exigere, quod tamen reddere tenetur: alter autẽ exigere poteſt, etiã ſi conſenſiſſet, ſecũdùm Inno. niſi etiã ipſe vouiſſet: quia ſi ambo vouet-

uerũt, non tenetur amplius alter alteri reddere: vt in d. cap. quod Deo. & notatur in cap. chariſsimus. extrà eodẽ. Si autem volunt mutare ſtatum, hoc eſt multipliciter. Aut enim maritus vult effici epiſcopus: & tũc requiritur quòd vxor intret religionem, etiã ſi non ſit ſuſpecta de incõtinentia: vt in cap. ſanè. extrà eodem. ſcilicet, de conuer. cõiug. & eſt caſus ſpecialis. Aut ſolùm vult promoueri ad ordines ſacros: & tunc ſi vxor eſt de incontinentia ſuſpecta, debet intrare monaſterium. aliàs ſufficit quòd voueat eõ tinẽtiam remanẽdo in ſeculo: vt in cap. coniugatus. extrà eodem. Aut vult intrare religionem: & hoc multipliciter. Aut enim alter cõmiſit adulteriũ: & poteſt, etiam reliquo inuito: vt in capit. Agathoſa. xxvij. quæſtion. ij. Aut alter non commiſit adulterium: & tunc aut primò altero ignorante: & poteſt reuocari ad petitionem ignorantis: vt in cap. placet. extrà eodem. Aut ſecundò altero ſciente & cõtradicente: & idem dicendum eſt, vt in cap. quidam. extrà eodem. Aut tertiò altero ſciente & diſſimulante: & idem dicendum eſt: vt in cap. conſuluit. extrà eodem. Si tamen in vita non reuocauit, qui remãſit in ſeculo, poſt eius mortem non poterit profeſſus exire monaſterium: vt in dicto cap. conſuluit. Idem ſecundùm Calde. in caſibus præcedentibus & ſequẽtibus, in quibus poteſt fieri reuocatio: quaſi ceſſauerit cauſa, quæ inualidabat ingreſſum. Et hoc tene, licet Innocen. in dicto cap. quidam. variauerit. Aut quartò alter conſenſit inuitus ſeu per metum: & tunc fit reuocatio ad petitionem eius, vt in capi. accedens. extrà eodem. Aut quintò alter conſenſit per dolum: & idem eſt, argumento capitis, veniens. extrà eodem. Aut ſextò conſenſit ſimpliciter & ſponte, votum continentiæ non emittendo: & ſunt opiniones. Nam Abbas & Innocen. in dicto capi. quidam. dicũt quòd ſi remanens in ſeculo eſt iuuenis, debet ad petitionem eius alter reuocari. Cald. dicit ꝙ ſolùm ex officio iudicis. quod placet Panor. quia præſtando conſenſum renuntiauit iuri quod hab ebat in altero: & conſequẽter iam non habet actionem: ſed iudex ex officio ſuo, ne committatur adulterium, educet de monaſterio. Et credit Panor. hoc caſu, primò quòd ille ſit verus religioſus, & poſt mortem alterius compelletur ad monaſterium regredi: & ſecundò, quòd ſi dans licentiã eſt iuris conſcius, non fiet iſta reductio: quia dando licentiam videtur vouere: vt notatur in iuribus ſuprà allegatis. Aut ſeptimò conſenſit promittẽdo continentiã: & ſic ſi conſentiens eſt ſenex, remanebit in ſeculo, & alter in religione: vt in c. cùm ſis. & in c. vxoratus. & in cap. ad apoſtolicam. extrà eodem. Si verò ſit iuuenis, & de incontinentia ſuſpectus: non debet ſuperior pati quòd alius ingrediatur: niſi alter quoque ingrediatur. Sed ſi de facto ingrediatur, tenet ingreſſus ſecũdùm omnes: quia profeſsio coniugis non eſt de ſubſtãtia profeſsionis alterius: vt in ca. ſignificãtis. extrà eodem. & conſentit Feder. Sed remanẽs in ſeculo, ex quo eſt ſuſpectus, & vouit, compellitur intrare monaſteriũ: vt in dicto ca. ſignificauit. Sed an teneatur profiteri, ſunt opiniones. Nam Inno. tenet, quòd profiteri non cogitur: ſed includi debet in monaſterium, vt arceatur à vagatione: quia vltra propoſitum conſenſum non cogitur quis profiteri. xxxij. quæſt. j. integritas. Hoſt. verò tenet contrarium: quia non eſt licita cõmunio in monaſterio profeſſorum cum non profeſsis. Item quia vouendo tacitè ſe obligauit religioni, ex quo in ſeculo ſtare non poteſt ſine ſuſpicione incontinentiæ. Ioan. verò Cald. dicit ſatis æquè poſſe diſtingui: quia aut vouit intrare religionẽ, & compellitur profiteri: vt in dicto cap. Agathoſa. aut ſimpliciter vouit continentiam, dando licentiam marito de ingreſſu monaſterij: & ſic ſi erat iuris conſcius, aut ignorans ignorantia non excuſante, compellitur profiteri. xxxiij. quæſtio. v. qui vxorem. ſecus ſi erat ignorans ignorantia excuſante, vt miles, aut mulier, aut agricultor: quia profiteri non compellitur, ſed eſſe in monaſterio. Quod autem dictum eſt de muliere, quidam non admittunt: quia non excuſatur ab ignorantia iuris vltra maſculos, niſi in caſib⁹ iure expreſsis, vt eſt text. in l. fin. C. de iuris & fact. ignorantia. tamẽ Panor. plus placet dictum Calde. argu. dicti cap. j. & eorũ quæ ſuprà dicta ſunt, quia videmus quòd mulier ſolùm dãdo licentiã non compellitur cõtinere, vt in dicto cap. j. Secus in maſculo: vt in dicto cap. qui vxorem. vbi textus non dicit quòd maritus vouiſſet continentiam, ſed quòd ſolùm promiſit intrare monaſterium: & per hoc compellitur etiam ipſe intrare, ex quo eſt iuuenis de incontinẽtia ſuſpectus. Hęc ex Panormi. in dicto capi. j. de conuer. coniuga. ¶ Quintum. Dicit etiam Panor. in dicto cap. quidam. quòd ſi quis intrauit religionem vxore innita, etiã profitendo, & ei fuit poſtea reſtitutus: vxore mortua monaſterium intrare non compellitur: matrimonium autem ſi cõtraheret, peccaret mortaliter, ſed tamen valeret: ſed ſi in vita vxoris nõ reuocaretur, poſt eius mortem exire non poteſt, vt dictum eſt. Ex quo infert cõtra gloſſam ibi dicentem iſtum peccare, ſi non perficit votum mortua vxore: quia votũ fuit nullà reſpectu ingreſſus monaſterij, cùm tunc non haberet habilem conſenſum ad ſe obligandum: vnde requiritur nouus conſenſus. Et hæc opinio plus ei placet, quàm domino Anto. dicenti tutius eſſe tenere quòd matrimonium illius contractum poſt mortem vxoris nõ teneat, eò quòd licet hoc votum dicatur ſimplex, tamen ex quo fuit determinatum ad certam religionem approbatam, videt ſolennizatum. Et ſic, ſecundùm eum, limitari poteſt caput vnicũ, de voto. lib. vj. vt intelligatur de voto omnino ſimplici, non determinato ad certam religionem. Quod quidẽ Panormitano non placet: quia dictum capitulum requirit vt votum ſolennizetur profeſsione tacita vel expreſsa: & ſic requiritur, ꝙ iſte vouens ſit effectus religioſus: ſed in caſu noſtro votum iſtius reſpectu profeſsionis fuit nullũ, nec fuit effectus religioſus: aliàs papa mandaſſet poſt mortem vxoris eum debere compelli ad repetendũ monaſteriũ, vt facit extrà eodem. ca. ex parte. Secus tamen dicendũ, ſi vxor dediſſet licentiã marito: quia tunc teneret ingreſſus, vt dictũ eſt. Si verò vxor nõ contradixit, ſed diſsimulauit, neque maritum reuocauit: meritò poſt eius mortem non poteſt maritus redire ad ſeculum. Sed in primo caſu vxor contradixit & reuocauit: & ſic ſoluta fuit obligatio, ſi qua erat cum monaſterio. ¶ Sextum. Secundùm Dir. in primo lib. eccleſiæ Orientalis & Occidentalis quantum ad iſtam materiam conueniũt in duobus. Primò, quia vtriuſq; clerici poſſunt cõtrahere matrimoniũ in minoribus ordinibus. xxxij. di. ſi quis. Secũdò, quia nec apud nos nec apud illos, ſcilicet Græcos, conſtituti in ſacris poſſunt contrahere: nec potuerunt à tempore Apoſtolorum, & ſi contrahant, non eſt matrimoniũ: vt patet ex vj. ſynodo in Oriente celebrata, quæ regulam ſtatuit eis, diſtin. xxxj. Nicena. & dicto cap. ſi quis. & lxxxiiij. diſtinct. eum præterito. Differunt etiam in duobus. Primò, quia ipſi, ſiue ſint coniugati ſiue non, promouentur ad ordines ſacros non promiſſa continentia. xxxj. diſt. quoniam. licet ſecundùm ſanctum Thomam & opinionem probabiliorẽ ad ſacros ordines promoueri nõ debeãt ſine vxoris cõſenſu: qa ad minus tẽpore miniſterij fraudarẽtur debiti redditione: ſed occidẽ

tales non promouẽtur ad eos, niſi promiſſa cõtinentia tacitè vel expreſsè. xxviij. diſt. cap. j. Secundò, quia illi in ſacris cõſtituti licitè vtũtur matrimonio contracto ante ſacros ordines: licet in ſacris ordinibus eis cõtrahere nõ liceat. de clericis coniuga. cùm olim. occidentales aũt neutrum. ¶ Septimum. Cauſa q̃ non peccant Græcorũ clerici, licet ſub papa ſint, qui vnà cum concilio voluit eis indicere continentiam, ſecundùm Panorm. de mente doctorũ in d. c. cùm olim. eſt, quia illa lex nõ erat de neceſsitate ſalutis, & per longa tẽpora ab eis non fuit recepta papa ſciẽte, & tranſgreſſores non puniente, & tacendo mores eorũ approbãte: & cõſequenter non ligauit eos lex illa, de quo vide ſuprà Lex. §. vj. Poteſt etiam & alia ſolutio dari: vt dicamus q̃ papa, etiam cum maiori parte concilij, nõ potuit indicere continentiã certo generi perſonarũ poſt promotionem, eis reſiſtentibus: quia continentia eſt res quæ per ſuaderi poteſt, imperari verò non poteſt. xxxij. q. j. integritas. quia fuiſſet indicere vitam valde arctiorem & ſtrictiorem clericis promotis, contra not. in c. geſta. lxxiiij. diſt. & in regu. quod omnes. lib. vj. Sed hæc ſolutio redit in priam: quia nõ valet, niſi quo ad eos, qui ante ſacros ordines cõtraxerunt. Reliquis enim potuit continentia imperari, etiã Græcis, vt ſcilicet ſi vellent ordinari, continerẽt: licet nõ poſſet imperare vt continerẽt abſolutè, aut quòd ordinarentur ſtante ſtatuto, q̃ ordinati continerent. Et de facto ita factum eſt: quia eccleſia ſtatuit, vt nullus ordinetur in ſacris, niſi continentiã profiteatur expreſsè: vt diſt. xxix. nullũ. vel implicitè: vt ead. diſtinct. diaconi. & ibi intuenti patet ita fuiſſe factũ: ſed Græci non acceptauerunt hoc, & eccleſia tolerauit: ſicut & in d. c. diaconi. dicitur, q̃ ſi diaconi inordinatione dixerint ſe velle vxorari, & deinde contraxerint, manebũt in miniſterio: quia epiſcopus intelligitur eis dediſſe licentiam. ¶ Decimotertiò quæri-
23 tur, *quid de impedimẽto ligationis, videlicet quando qs eſt alteri cõiugi per verba de præſenti colligatus? Et dico multa. ¶ Primũ. Alligatus alteri per ſponſalia de futuro, an poſsit cum alia contrahere, dicitur infrà in tit. de ſponſa. ſed nũc eſt ſermo de alligato per verba de p̃ſenti. de quo dico, q̃ contrahere cũ alio nõ poteſt, viuente proprio cõiuge, etiam ſi primũ matrimonium non fuit conſummatũ, & ſecundũ ſic: aliàs eſt adulter. de ſponſa. duor. c. licet. Sed neq; antiquo tẽpore potuit, niſi diuina reuelatiõe vel inſtinctu: vt in patriarchis. de diuor. gaudemus. Sunt autẽ ſpõſalia per verba de futuro propriè, & nuptiæ per verba de præſenti, ſecundùm gloſſ. in l. j. ff. de ſponſal. Qui verò nomine ſuo, nõ iuſſu eius, in cuius eſt poteſtate, vel nomine eius, quẽ habet in ſua poteſtate, bina ſpõſalia vel binas nuptias cõtraxerit, ſit ipſo iure infamis. l. j. ff. de his q̃ not. infam. & efficitur bigamus eo modo, quo ſuprà dictũ eſt in tit. de bigamia. & debet ieiunare per xl. dies in pane & aqua: q̃d tẽpus vocatur carema, id eſt, quadrageſima, quaſi careat cibis: & ſeptẽ ſequẽtibus annis debet pœnitere. de ſpon. duo. acceſiſti. Hoc tamen fallit ſecundũ Sum. Ang. ſi hoc faciat ex diſpenſatione papæ: qui hoc poteſt facere, ſi matrimonium nõ ſit conſummatũ. Sed de hoc j. Papa. §. vlt. Poſt mortẽ verò cõiugis poteſt alter nubere cui vult, & intra tẽpus luctus mulier ſine infamia. extrà. de ſecund. nup. ſuper illa. & ſecundũ S. Th. in iiij. diſt. xliij. matrimoniũ. ſecundum & tertiũ, & conſequentia ſunt vera, licita, & ſacramẽta. ¶ Secundũ. Si aũt vxor credebat virum mortuũ, & ſecundũ Archi. ſi audiuit profeſſum in religione quando matrimoniũ non erat conſummatũ, diſtinguendũ eſt. Nam ſi credit veriſimiliter, ſeu ex probabili cauſa, contrahendo non excuſatur à peccato, ſecundũ Sum. Ang. ſed requiritur nuntius certus de morte viri. de ſpon. in præſentia. de ſecũ. nup. c. dominus. Sed probatio iſtius nõ eſt efficax: quia illud c. in præſentia. quod requirit certũ nuntiũ, loquitur, qñ licentia cõtrahẽdi danda eſt per eccleſiam, in quo requiritur apertior probatio, id eſt, certus nuntius. ſecundũ Sum. Roſ. poſt do. Ant. cuius expoſitionẽ licet Pan. nitatur reprobare, tamen fruſtra nititur: vt j. parti. iiij. patebit. Licet verò illud c. dominus. quod loquit ex parte mulieris, nõ eccleſiæ, requirat certitudinẽ: tamẽ ſumit certitudinẽ, vt apponitur dubitationi, vt patet intuẽti. Et facit qd dicit gl. certũ eſſe per p̃ſumptiones violẽtas. imò dico, q̃ etiã per cauſam probabilẽ, id eſt, ſufficiẽtẽ iudicio omnium vel pluriũ, vel ſapientũ, vel præcipuorũ. Vnde dicit Bart. in l. ſi quis ita. ff. de teſt. tute. q̃ quis dicitur eſſe certus, qñ habet vehemẽtẽ opinionem de aliqua re: & ſic qui credit probabiliter & nõ temere, eſt certus, etiã ſi fallatur. Cõcluſio etiã eius non ſolùm eſt contra Sum. Roſ. & Suppl. ſed etiã eſt cõtra Ray. Pet. de Pal. Inno. Vinc. Tanc. Phi. Goſt. Arch. & do. Anto. in d. dominus. imò cõtra ſeipſum: quia poſt pauca ſubdit, q̃ ſufficit vnus tẽſtis: vt in d. c. in præſentia. & mulier excuſatur ab adulterio qñ probabiliter credit virũ mortuũ, & cũ alio contraxit. xxxiiij. qõ. j. cùm per bellicam. Igitur ſecũdũ Ray. & communẽ doctrinã dico, quòd ſi credit ex probabili cauſa, excuſatur propter ignorãtiã facti: & filij, ſi quos ſuſceperit, iudicabũtur legitimi. Si verò poſt contractũ dubitat de morte primi viri: debet qdẽ debitũ reddere, ſed nõ exigere. d. c. dominus. Si verò credit eũ probabiliter viuere: nec exigere p̃t, debitũ, nec reddere, periculo adulterij ſe exponẽdo. Si verò primꝰ reuertatur, vel aliter ſibi de vita eius cõſtiterit: ſtatim debet recedere à ſecũdo, & redire ad primũ: alioqn adultera iudicabitur. xxxiiij. q. ij. cùm per bellicam. & c. cùm in captiuitate. & c. ſi virgo. primus quoq; eam recipere tenetur: vt in dictis c. patet: niſi fortè poſtquã ſciuit de vita primi permiſit ſe cognoſci à ſecũdo, etiã ex iuris ignorantia, ſecũdũ Hugo. & ſic adultera fuit. Adde q̃ ſi contraxit dubia de morte viri ſine p̃babili cauſa de ſe inducẽte firmã credulitatẽ, eſt adultera, & repellitur à primo, ſi redierit. ar. d. c. dominus. & c. in præſentia. ſecus ſi audiuerat eũ mortuum falſo rumore, niſi rumorẽ ipſa procuraſſet. ff. de adul. l. miles. & idẽ Dir. Supp. tamẽ cõtra illud dictũ, Si probabiliter credit, reddere non debet: dicit q̃ imò reddere debet, qñ dubitat: vt in d. c. dominus. ẽt ſi dubiũ ſit probabile: vt de ſen. excom. inquiſitioni. Sed totũ hoc cõceditur, & nõ eſt cõtra, vt ille intendit: quia etiã ego dico, q̃ quãdo probabiliter credit. ſ. firmiter hoc temendo, non debet reddere: quod tamẽ facere debet, quãdo dubitat ẽt probabiliter, id eſt, ex cauſa probabili. & de hoc ſ. §. iij. part. v. Sine prædicta aũt certitudine, quæ eſt firma crudelitas ex cauſa probabili, nec ſeptennium, nec aliqua tpis lõgitudo ſufficeret: vt d. c. in præſentia. & d. c. dominus. ¶ Tertiũ. Dicetur autẽ iſta mulier certificari ſic, vt cõtrahẽdo nõ peccet, tribus modis: vt dicit gl. in c. quoniã frequẽter. vt lite nõ cõteſt. Primò per famã, de quo in parte ſequẽti. Secũdò, qa ſenex erat, & in acie fuit, nec rediit. Tertiò, ſi recepit literas eorũ, cũ qbus militauit. C. de rep. auth. hodie. his caſibus præſumitur vir mortuus: & ipſa ſic credẽs excuſatur ab adulterio propter ignorantiã, etiã ſi viuat. d. c. cùm per bellicam. Sed quia iſta doctrina eſt particularis: dic q̃ generaliter quo ad eccleſiã, ſufficit cauſa probabilis, de quo infrà Probabile. quo ad Deum verò vltra hoc requiritur firma credulitas, oppoſita dubitationi: vt patet ex dictis. ¶ Quartum

tum. De fama tamen an ſufficiat ad eam excuſandam, do. Ant. diſtinguit: quia ſi eſt de lõginquo, videtur ſufficere: maximè ſi vir lõgo tẽpore abfuit. ſi verò dicitur mortuus in vicinis partibus, fama ſola nõ ſufficit. Quam opinionẽ Pan. in d. c. in præſentia. licet dicat multùm æquam: tamẽ dicit d. c. in præſentia. reſiſtere, dũ requirit certum nuntium: quia fama procedit ex incerto autore, & plerunque fallaci: vt no. in c. veſtra. de coha. cle. Imò dicit, q̃ in nuntio debet cõſiderari qualitas perſonæ: & vtrũ deponat p verba veriſimilia. Sed qa idẽ do. Ant. ad hoc reſpondet, & bene, q̃ certus nũtius requiritur ex parte eccleſiæ, ad dandam licentiã contrahendi. ex parte autẽ mulieris ſufficit ſi veriſimiliter credat hoc Pan. conatur repellere: quia, inquit, hoc dictũ eſt contra finem tex. vbi coniunguntur illa duo, vt vxor nõ poſsit cõtrahere, nec eccleſia dare licẽtiam cõtrahendi, niſi certũ nuntiũ receperit. Ego verò dico, q̃ do. Anto. bene diſtinguit: quia in eccleſia requirit *maior* grauitas & autoritas, quàm in mulieres: & cõſequẽter maior certitudo. & hoc tex. in fine apertè innuit diuidendo ea, quæ Pan. dicit ibi coniungi: loquẽs de mulieribus, quæ ſeptẽnio expectauerãt maritos, & de morte eorum certificari nõ poterãt, & dicens: Quantocunque annorum numero ita remaneãt, ſcilicet incertæ viuentibus viris ſuis, nõ poſſunt ad aliorũ conſortiũ canonicè conuolare: nec autoritate eccleſiæ p̃mittas cõtrahere, donec certũ nuntiũ recipiãt de morte virorũ. hæc ibi. Et ſic patet, quòd in muliere certificatio, id eſt, firma credulitas ex cauſa probabili, & in eccleſia certus nũtius de morte requiritur. ¶ Quintũ. Si verò mulier contrahat cũ aliquo, credens virum ſuũ viuere, qui re vera mortuus eſt, vtrum ſit matrimoniũ. Hugo diſtinguit. Nã ſi credebat ſibi licere, cõtractũ eſt matrimonium: ſi verò non credebat, non eſt: qa nõ maritali, ſed adulterino affectu ſibi copulauit virũ ſecũdum. Idẽ de eo, qui contraxit cũ aliqua, quã putabat conſanguineã, & non erat. Veruec. autẽ dicit in hoc caſu eſſe matrimoniũ indiſtinctè: & ſequitur Dir. lib. j. & Ioã. & Archi. quã opinionem quidã limitant, niſi conſtet, q̃ coniunx credens impedimentũ eſſe, non intendebat contrahere: quia ſi nõ adſit intentio, non eſt matrimoniũ. de ſpon. tua. Primã opinionẽ ſequitur Sum. Ange. ſed Roſ. cum Supple. ſecundã. Ego autem dico hic eſſe æquiuocationem latentẽ, quæ dictis opinionibus dat apparentiam contrarietatis, cùm nõ ſit. Nam licitè dicitur quis contrahere dupliciter: primò, quia excluditur prohibitio iuris annullantis cõtractũ: quia ſcilicet nullũ interuenit impedimentũ dirimẽs. Secundò, quia excluditur peccatũ: quia ſcilicet nullũ interuenit impedimentũ impediens tãtùm, & nõ dirimẽs. Dicit ergo prima opinio, q̃ eſt matrimoniũ, ſi credit licere: id eſt, ſic poſſe fieri de iure, quaſi teneat cõtractus: quia ſic nõ adeſt impedimẽtũ dirimẽs verè vel opinatiuè. Si verò credit, nõ eſt matrimoniũ: qa nõ adeſt intẽtio. Secũda verò opinio dicit, q̃ ſiue credatur licitè poſſe fieri, id eſt, ſine p̃cõ: ſiue illicitè, id eſt, cũ peccato, eſt matrimoniũ, ſcilicet niſi credatur nõ poſſe ſtare cõtractũ. quia deeſt intẽtio. Eſt ergo vera prima ſimplici
24 ter: & ſecũda cũ illa limitatione. ¶ Decimoquartò *quæritur, quid iuris de impedimẽto publicæ honeſtatis? Et dico multa. ¶ Primũ. Secundùm S. Tho. *in iiij.* diſt. xl. j. ſicut ſpõſalia nõ ſunt matrimoniũ, ſed præparatio ad illud: ita ex eis nõ cauſatur affinitas, ſicut ex matrimonio: ſed ratione matrimonij, ad quod ordinantur, cauſatur ex eis quid ſimile affinitati, impediẽs matrimoniũ, ſicut conſanguinitas & affinitas, & ſecũdùm eoſdẽ gradus: & dicitur publicæ honeſtatis iuſtitia, quæ diffinitur ſic: Publicæ honeſtatis iuſtitia eſt propinquitas ex ſpõſalibus proueniẽs, robur trahẽs ab eccleſiæ inſtitutione, propter eius honeſtatem. Et cõtrahitur hoc impedimentũ ex ſpõſalibus, etiam ſine copula carnali: ſicut & ex matrimonio affinitas cauſatur nõ ſolùm ratione carnalis copulæ, ſed etiã ratione ſocietatis cõiugalis ex ipſo cõtractu per verba de præſenti, & ante copulã. Nullum autẽ impedimentũ faciens ſponſalia nõ eſſe ſpõſalia, permittit ex pactione nuptiarũ affinitatem fieri. Vnde ſiue habẽs defectũ ætatis, ſiue habens votũ ſolẽne cõtinentiæ, aut aliquod huiuſmodi impedimentũ, cõtrahat ſponſalia de facto: ex hoc nõ ſequitur aliqua affinitas: quia ſpõſalia nulla ſunt, nec aliquis affinitatis modus. Si tamẽ aliquis minor frigidus, vel maleficiatus habẽs impedimẽtũ perpetuũ ante annos pubertatis, poſt ſeptennium contrahat ſponſalia cũ adulta, ex tali contractu publicæ honeſtatis iuſtitia cõtrahitur: quia adhuc nõ erat in actu impediẽdi: cùm in tali ætate puer frigidus, & nõ frigidus, quantum ad actũ illum, ſit æqualiter impotens. hæc ex illo. ¶ Secundũ. Panormitanus in c. ſponſam. de ſpon. dicit hoc impedimentũ habere locũ, tam in ſpõſalibus de futuro, quàm etiã de præſenti: & fortius, ſecundùm doct. qa maior honeſtas eſt, vt nõ ducatur cõſanguinea ſpõſa de præſenti, cũ qua vinculũ matrimoniale contractum eſt, quàm ſpõſa de futuro: ſuperueniẽte verò carnis copula oritur aliud vinculũ inter eos, ſcilicet affinitatis: vnde omnes cõſanguinei mariti ſunt affines vxoris, & ecõtrario: de conſang. quod ſuper his. S. Tho. tamen videtur velle, q̃ ex ſpõſalibus de præſenti cauſetur affinitas, & nõ publica honeſtas. Sed nõ eſt curandũ de iſta difficultate: quia ſiue hoc, ſiue illud impedimentũ cõtrahatur, idẽ ſequitur prohibitio vſque ad quartũ gradum: vt dicetur. quãuis poſsit dici, q̃ affinitas contrahitur per ſponſalia de præſenti principiatiuè, inquãtum ibi implicitè conſentitur in copulã, dando poteſtatem corporis proprij alteri coniugi. Sis ergo cautus ad impetrandũ diſpenſationem: quia quãdoq; oritur publica honeſtas ſine affinitate, quãdoq; vtrũq; ſimul: vt patet ex dictis: quãdoq; affinitas ſine honeſtate: vt ſi citra ſponſalia, & matrimonium quis cognoſcat mulierẽ fornicariè: quia cõtrahit affinitatem cũ eius cõſanguineis: & ecõtrario: vt in c. diſcretionẽ. de eo qui cogno. conſang. vxo. ¶ Tertiũ. Vbi affinitas, & publica honeſtas ſimul coincidũt, vtrũ ſit faciẽda ſpecifica mentio de vtroq;, dũ impetratur diſpẽſatio: ſunt opiniones. ſed Panor. in c. non debet. de conſang. concordãdo dicit q̃ ſi honeſtas ſub affinitate neceſſaria conp̃hẽditur, ſatis eſt de affinitate feciſſe mentionẽ. & ſic procedit gl. in d. c. non debet. vt ſi impetro ducere vxorẽ conſanguinei mei defuncti, non obſtãte affinitate in tertio gradu: quia ex quo feci mentionẽ, q̃ fuerat vxor cõſanguinei mei, cõſequenter feci mẽtionẽ de publica honeſtate: & ſic per cõſequentiã videtur ſublata virtute diſpenſationis. Si verò ex narratione verborũ non cõp̃henditur: vt ſi impetro diſpenſationẽ, vt liceat mihi ducere Blanchã vxorẽ, non obſtãte, q̃ ſit mihi affinis in tertio gradu: nõ valet diſpẽſatio, ex quo de publica honeſtate nõ eſt facta mẽtio expreſſa, vel tacita: quia affinitas poteſt cõtrahi ſine matrimonio. ¶ Quartũ. Igit hoc impedimẽtũ, ſcilicet publicæ honeſtatis, impedit, & dirimit, tam matrimonium, quàm etiam ſponſalia ſequẽtia, etſi non præcedentia: vt in c. ex ſponſalibus. de ſponſa. lib. vj. Vnde ſi qui ſpõſalia inter ſe contraxerũt, nullus de conſanguinitate ſponſi poteſt habere ſpõſam illã, neq; aliqua de conſanguinitate ſponſæ

habere potest sponsum illũ de despon. impu. c. continebatur. & de spon. iuuenis. & c. ad audientiã. & hoc vsq; ad quartum gradũ ipsorũ consanguineorũ durat. de sponsa. sponsam. sicut & de impedimento affinitatis infrà dicetur, cui hoc impedimentum assimilatur. ¶ Quintum. Publicæ honestatis olim duæ fuerunt species. Vna enim ex secundis nuptijs cõtrahebat: puta si mortuo Petro vxor eius ex alio secũdo viro haburit filiũ aut filiã: illa proles cũ nullo Petri cõsanguineo poterat cõtrahere: sed hodie sublata est p. c. nõ debet. de consan. & affi. Et alia locum habet, quæ cõtrahitur ex sponsalibus de futuro, vel etiã ex matrimonio de præsenti nondũ consummato, vt dictum est. ¶ Sextum. Si aũt sponsalia de iure nõ tenuerũt, sed fuerunt nulla: San. Tho. secutus rationẽ naturalem, qua id, quod nõ est, nihil efficit. & tex. in c. si quis de sponsauerit. el ij. xxvij. q. ij. iuxta expositionẽ antiquã dixit, q̃ non inducunt publicã honestatem: vt suprà parti. j. recitatũ est. Sed quia huiusmodi impedimentũ ex summi pontificis pendet voluntate: ideo Bonifacius octauus post S. Tho. ex aliquo bono fine, de quo nihil ad præsens, respiciens ad ipsum cõsensum, seu voluntatẽ contrahentiũ, statuit in c. ex sponsalibus. de spon. in vj. q̃ si sponsalia fuerũt pura, id est, absoluta, & nõ sub cõditione: & certa, id est, respectu certæ, siue determinatæ personæ, etiã si fuerũt nulla ratione cõsanguinitatis & affinitatis, religiõis, frigiditatis, aut alia quauis ratione, oritur publicæ honestatis iustitia ad dirimendum sequentia sponsalia vel matrimonia, non præcedentia, nisi fuissent nulla ratione cõsensus: puta quia ambo, vel vnus est infans aut furiosus. Et intellige secũdũ Pet. de Pal. quãdo defectus cõsensus est apparẽs: vt in pueris, & amẽtibus. Secus si sit latens, vt in cõtrahente animo nõ contrahẽdi, sed decipiẽdi: quia ecclesia instituit istud impedimentũ propter apparentia honestatis. qd etiã confirmatur per Vinc. Arch. Io. And. Imol. & Gemi. in d. c. ex sponsalibus. qui tenent, q̃ si quis in loco cõtrahat, nõ inducitur hoc impedimẽtũ, si de loco cõstet aperte: & consequẽter si nõ cõstaret, induceretur. ¶ Septimũ. Cùm sponsalia aliquãdo pura, id est, absoluta, & aliquãdo cõditionata, & rursus aliquãdo certa, id est, cũ determinata persona, puta Berta filia Titij: aliquãdo incerta, vt cũ incerta persona, puta cum vna ex filiabus Titij: ex cõditionalibus, ante cõditiõis euentũ, & ex incertis nõ oritur publica honestas: sicut nec ex nõ habẽtibus cõsensum. d. c. ex spõsalibus. quod intellige si cõditio faciat cõtractũ cõditionalẽ & dependẽtem: quia est de futuro cõtingens & honesta. Vnde si quis cũ aliqua cõtraxit spõsalia sub cõditione, & ea pendẽte cũ alia prioris cõsanguinea cõtrahat per verba de præsenti, remanebit cũ secũda: quia nõ erat cõtracta publica honestas cũ prima. Secus si prima spõsalia fuissent pura, aut cõditio fuisset impleta: quia spõsalia sequẽta nõ impediũt præcedẽtia. d. c. ex sponsalibus. Sed tamẽ notandum est, q̃ si conditio apposita habetur pro non adiecta, iuxta ea, quę dicta sunt s. Matrimonium tertiò. §. xj. nihilominus spõsalia erũt pura: & orietur publica honestas. de cõdi. app. c. vlti. Si verò cõditio esset talis, quòd ipsis sponsalibus intelligitur inesse, etiã si nõ apponeretur, distinguo: quia si ineſt necessariò, ita q̃ sine ea nõ tenet contractus: vt, ducã te si vixero: non suspendit actũ: vt s. Matrimoniũ tertiò. §. iij. & cõsequenter cõtrahitur publica honestas. Si verò ineſt de bene esse, ita q̃ sine ea stat cõtractus: licet subintelligatur ad euitandũ peccatũ: vt, ducam te nisi sit cõtra iura, vel nisi displiceat Deo: sic si exprimitur, suspendit, vt ibidẽ dictũ est, vsque dum constiterit de veritate. Igitur si spõsalia sub ista cõditione contrahãtur, si Deo placuerit vel ecclesiæ, vel si de iure possum, & huiusmodi: licet talis cõditio, si nõ exprimatur, faciat spõsalia esse pura: tñ si exprimitur, facit ea cõditionalia: & consequenter si postea inuenitur ibi esse affinitas, vel aliud impedimentũ, poterit contrahere spõsalia pura cũ alia eius consanguinea: quia non erat orta publica honestas. Et ita tenuit Hoſt. in c. ad audientiam. de spõsa. & Ioan. And. in d. c. ex sponsalibus. & Direc. lib. j. & Imol. Et obijcitur, quòd si cõditiones, quæ insunt, non faciunt legatum, siue obligationem conditionalem. ff. de condi. & demon. l. conditiones. respondet Summa Ange. & Rosel. q̃ hoc verũ est, si non exprimantur: secus si exprimantur. Sed ista responsio videtur esse cõtra intẽtionem loquentium: quia leges, quæ dicunt contractus factos sub conditione quæ ineſt, siue quæ subintelligitur, nõ esse cõditionales, sed puros, vel aliquãdo. ff. de condi. & demonſt. loquũtur quãdo talis cõditio exprimitur in cõtractu: alioquin si loquerẽtur de ea, vt est implicita, nõ distinguerẽt inter eos, quãdo fiunt sub tali conditione, vel non fiunt: quia semper sub ea fiũt. Vnde dicũt, quòd ratio quare ibi non contrahatur publica honestas, non est, quia conditiones, quę insunt necessariò, faciũt contractum conditionalem si exprimantur: sed quia ibi deficit consensus absolutus, sine quo sponsalia nõ inferunt publicã honestatem. Sed contrà instat Summa Rosel. per legẽ, si ita legatum. ff. de leg. volẽs præbare, q̃ prædictæ cõditiones, si exprimantur, suspendunt contractum: quia Panor. in c. significasti. de elect. per illã legem, dicit, quòd si relinquo alicui centum si voluerit legarij est conditionale. non autem si relinquo simpliciter, licet illa cõditio tacitè insit, eo q̃ le garatus possit repudiare legatum. nam quãdo relinquo si volet, suspendo virtutem legati vsq; in euentum conditionis: vnde legatario nõ acquiritur, nisi voluntatẽ suam declaret, vt ibi. Sed si relinquo simpliciter, acquiritur etiã ignoranti, licet committatur dicta conditio: quia tunc conditio est pura, non cõditionalis. Sed dico, q̃ sumus extra casum: quia illa cõditio, si volet, nõ est subintellecta necessariò: quia sine ea acquritur legatario vel hæredi. vt facto legato antequã veniat ad eius notitiã moriatur: nec etiã de bene esse quasi ad eundũ peccatũ: quia sine peccato fieri põt, vt in dicto casu. nec Pan. ad hoc probandũ aliqd adducit. Et ita stat conclusio Hoſt. & Io. And. & Dir. quicquid sit de ratione eorũ. Archi. autem est in contrarium: quẽ Sum. Ange. nititur concordare per distinctionẽ, quã habes suprà, Matrimoniũ. iij. §. iij. scilicet vt talis conditio expressa nõ suspẽdat, quãdo sine ea cõtractus fieri nõ potest, & suspendat quando fieri potest sine ea. & hoc verum est. Sed malè distinguit necessariũ per necessarium & contingens, vt ibi dixi. ¶ Octauum. Ad hoc, q̃ spõsalia inducant publicã honestatẽ, multa requiruntur. Primò vt contrahentes, siue pro quibus cõtrahũtur, compleuerint ætatem debitã, id est, septem annos: quia est tex. in d. c. ex sponsalibus. & Pan. in c. iuuenis. de spon. dicit, q̃ vbi requritur ætas certa respectu discretionis, præueniri non põt. vt pater in ætate ad confectionẽ testamẽti: vt in l. qua ætate. ff. de testa. & idẽ no. in c. puberes. de despõ. impube. & ita tenet Summa Ang. & Ros. sed de hoc infrà, Sponsalia. §. ij. Si tamẽ parentes pro filijs contraxerũt, requiritur, q̃ cõsenserint expressè vel tacitè: vt si præsentes nõ cõtradixerũt, vel absentes postquã scierint ratificauerũt expressè vel tacitè: aliàs non inde oritur honestas; nec obligantur filij. de despon. impub. si infames. libr. vj. Si etiam maior septen-

septennio contrahat cũ minore, non inde oritur publica honestas, secũdùm Pan. in d. c. iuuenis. & in c. fraternitati. de eo qui cog. cõsang. vxo. ex defectu consensus: vt in d. c. ex spõsalibus. & multo minus oritur, si vterq; erat minor septennio. In omnibus tamẽ prędictis casibus, siue contra xerint filij, siue parẽtes pro filijs, oritur publica honestas, si facti maiores septẽnio, verbo vel facto eorũ liquidò appareat q̃ permaneãt in eadẽ volũtate: vt quia vocãt se spõsos, vel cohabitãt, aut simul iacent, vel se vt sponsi osculãtur, & huiusmodi, quia spõsalia cõualescunt: alias nõ. d. c. si infantes. Addit etiã Pan. in c. iuuenis. q̃ si maior septennio cohabitauit minori spõsæ de futuro, & interuenit extraordinaria pollutio, vel sit dubiũ an eam tẽtauerit: q̃ ex æquitate oritur publica honestas, sed tamẽ nullo iure pro batur. Secũdò requiritur q̃ nõ sint facta sub conditione suspendẽte. Tertiò q̃ sint certa, quia in personã incertam nõ fertur consensus, nec oritur hoc impedimentũ. d. c. ex sponsalibus. iuncta glo. Quartò q̃ nõ deficiat consensus apparẽter. Quintò q̃ non sint cõtracta post matrimoniũ vel sponsalia, quia sponsalia secũda facta cũ primæ sponsæ consanguinea nõ diriment priora. d. c. ex spõsalibus. quod intelligo nisi priora sint cõditionata, & pẽdeat adhuc ipsa cõditio: secunda verò sint absoluta. argu. text. ibi in verbo, pure: & gl. quæ pro ratione adducit q̃ sequentia non soluunt priora: quia ex primis orta erat publica honestas, quæ in conditionalibus non oritur ante conditionis euentum: vt dictum est. & ita tenet Archi. & glo. in d. c. ex sponsalibus. ¶ *Decimoquintò quæritur, qd iuris de impedimento affinitatis? Et dico multa. ¶ Primũ. Affinitas secũdùm Ray. est proximitas personarũ ex carnali copula prouenientes, omni carẽs parentela. & idem Hoſt. Sed intelige q̃ prouenit ex carnali copula tam licita siue matrimoniali, quàm illicita siue fornicaria, secũdùm S. Tho. in iiij. dist. xlj. & Pet. de Pal. & xxxv. q. iij. nec eã. extrà, de eo qui cogno. consangui. vxo. discretionẽ. & c. tuæ. & est communis opinio. licet Gofr. teneat q̃ causetur solùm per coitũ nuptialem, per §. sciẽdũ. in l. nõ facile. ff. de gradi. sed ille §. loquitur de affinitate, per quam defertur hereditas alicui, secundũ Io. And. in lect. arboris affin. Non tamen causatur ex coitu Sodomitico, & generaliter extra vas naturale facta. xxxv. q. iij. extraordinaria. & q. x. fraternitatis. & extrà, de eo qui cogno. cõsang. vxo. fraternitatis. Intellige etiam omni carens parentela per se: per accides autẽ possunt licitè vel illicitè permiscerì cõsanguinitas consanguinitati, & affinitas affinitati, & cõsanguinitas affinitati: vt in incestu Loth cũ filiabus, & Caroli magni cũ sorore, ex qua genuit Rolandũ filiũ & nepotẽ, ipse pater & auuncu lus, quia frater matris: & Iudæ cum Thamar. Exemplũ etiã in patre & filio qui duxerũt matrẽ & filiam in vxores, cùm mater esset cõsanguinea patri in tertio gradu per dispẽsationem: vbi licite factæ sunt dictæ permistiones. ¶ Secundum. Quomodo autem ex coitu affinitas cõtrahatur, sunt varij modi loquendi. Pro quorum notitia sciendum est q̃ quantum colligitur ex S. Tho. in iiij. dist. xlj. q. j. articu. j. q. j. copula carnalis, ex qua sequitur affinitas, est illa, ex qua de se nata est sequi generatio prolis: tũ quia dicit q̃ affinitas causatur per coniunctionem ordinatam ad carnis propagationem, tum etiam quia ista copula dicitur à doctor. coitus. Coire autẽ est simul ire: quia scilicet tam vir quàm mulier in vnũ conferunt id, quod requiritur ad prolis generationẽ: id est, vir sperma, & mulier sperma, vel aliquid loco spermatis, id est, sanguinem purgatum ad generationem à natura paratũ. Non enim est necesse ad generationem quòd mulier semineț, alioquin beata virgo non fuisset vera mater. Vide de his tertia parte, quæstione xxxj. Vnde quando ipse S. Tho. in iiij. vbi s. q. iiij. ad secundum, dicit, quantumcunque aliquis claustra pudoris inuadat aut frangat, nisi commistio seminum sequatur, non contrahitur ex hoc affinitas. Per semẽ ex parte mulieris accipit id, quod est semen vel loco seminis. Igitur sufficiens & expressa causa affinitatis est commistio seminum, vel tenentium locum seminum, vt glo. Pet. de Pal. & consequenter dicta docto. quæ videtur varia, sunt penè omnia cõsona. Igitur si primò ab vtroq; seminetur in vase debito, secundùm omnes contrahitur affinitas, & cõsummatum est matrimonium si sint vir & vxor. Si autẽ secundò neuter spermatizet: secundùm omnes non est contracta affinitas, nec matrimonium consummatum. Ex hoc tamen ratificantur spõsalia ante tempus facta: etiã si non sit certum, sed dubium, vtrum vir intrauerit clausura pudoris: & causatur honestas publica: vt in c. iuuenis. de spon. Si verò tertio semineț seu spermatizet mulier, & non vir, non causatur affinitas: quia non est commistio prædicta. & ita, vt Archi. in d. c. extraordinaria. refert, tenet Inno. in c. fraternitati. de eo qui cogno. cõsangui. vxo. & Hugo. & Laurent. & Vincent. qui volunt necessariò requiri vtriusque seminis cõmistionem. & idem S. Tho. Sed nec etiam consummatum matrimonium isto casu secũdùm Inno. vt refert Pan. vbi suprà, sicut patet in frigido, qui palpando prouocat ad spermatizationem: & tamen non est consummatum matrimoniũ. Si verò ecõtrario spermatizet virì vase debito intra clausura pudoris, & non mulier: Pan. refert Innoc. tenere quòd non contrahitur affinitas: quia requiritur seminum commistio. & idem Hoſt. in Sum. & Hugo. Sed re vera contrahitur hic affinitas, & matrimonium est consummatum. & ita tenet Pan. & Feder. consil. ccxc. & Pet. de Pal. Et re vera ista est opinio Innocent. in d. c. fraternitati. & Rodol. & omnium doctorum: quia cùm aliqui dicunt quòd requiritur commistio seminum: exponit Pet. de Palu. id est, seminis & menstrui, siue sanguinis in muliere à natura parati. Vnde & Hoſti. qui sic loquutus est in Sum. in d. c. fraternitati. dicit sufficere q̃ vir émittat in clausura pudoris. Et ratio horum est: quia secundùm Philosophum in libro de Anima, & secundũ medicos, in generatione humana non requiritur necessariò semen mulieris. Vnde si mulier non emiserit per anum, & tamen conceperit & peperit, non erit secundùm hoc matrimonium consummatum, vel causata affinitas, quod est ridiculum. Imò fortius, & bene, tenet Pet. de Pal. & Zab. post Mar. quòd si vir solus seminet extraordinariè, id est, extra vel circa vas naturale, vt exponit glo. in d. c. extraordinaria. & semen subintret clausura, esset contracta affinitas, & matrimonium cõsummatum, si præcessissent verba de præsenti: quia hic est seminũ cõmistio: & inde sequi potest generatio: sicut fit in balneis: vel per dęmones incubos, qui ex semine virorũ infuso matricibus mulierũ generãt homines, qui vtriq; hominum, & nõ dæmoniorum sunt filij: & in Gallia quędam mulier saluis clausturis, imò cũ esset arcta, impręgnata est. Ex quibus patet, q̃ si iuuenis defloraut sponsam, & aperuit seras eius, sed non spermatizauit, si erat sponsa de futuro, teneret matrimonium cum secunda secundùm rei veritatẽ: vt no. Io. in d. c. extraordinaria. & ita si constaret de hoc, seruari deberet: sed tamẽ in foro causarũ pręsumitur seminasse, & cogitur stare cũ prima. Si verò erat sponsa de præsenti, poterit maritus intrare religionẽ: licet ecclesia se possit opponere ex præsumptione. & de despõ. impube. si infan-

tes.libr.vj.vbi hoc no, Archid. Si verò erat ſoluta, conſanguineus defloratoris poterit cõtrahere cũ ea. ¶ Tertium. Cùm in affinitate ſint genera & gradus, quantum ad genera ſecundũ doctores olim fuerũt tria: vt etiam patet xxxv. q.iij. per totum. & diffuſe pertractat Dir. libr. j. & Bern. in c. non debet. de conſang. & affinit. & de hoc datur regula: Perſona addita perſonæ per carnis copulam, mutat genus attinentiæ, ſed non gradum. Nam perſona adiũcta ſanguini alterius per copulam carnalem, facit primũ genus: perſona verò ſecunda per copulam addita dictæ perſonæ primæ, ſeu facienti primum genus, facit ſecundũ; perſona verò tertia addita ſecũdæ per copulam carnalem, facit tertiũ genus. Sicut, verbi gratia, vxor fratris mei mutat genus: quia frater meus attinet mihi conſanguinitate: ita illa affinitate: ſed eſt mihi affinis in primo genere: & in eodem gradu affinitatis eſt mihi & alijs conſanguineis meis, quo gradu conſanguinitatis & mihi, & meis cõſanguineis eſt frater meus. Secunda verò perſona mihi aliunde non affinis nec conſanguinea, ſi coniungatur, id eſt, coeat cum dicta vxore, eſt mihi, & conſanguineis meis affinis in ſecundo genere: & eodem gradu quo ſumus fratri meo. Tertia quoq; perſona aliũde nec conſanguinea nec affinis, ſi cõiungatur dictæ ſecundæ perſonæ, eſt mihi & conſanguineis meis affinis in tertio genere. Et ita nota. in c. non debet. de conſang. & affin. vbi patet q̃ hodie ſolum primum genus habet prohibitionem. Quantum verò ad gradus, ſciendum eſt, quod iam patet ex dictis, quomodo computentur: tamen quantum ad primum genus dico, q̃ omnes conſanguinei vxoris meæ vel mulieris à me cognitæ, ſunt mihi affines in eo gradu, in quo ſunt conſanguinei talis mulieris: & ſimiliter omnes conſanguinei mei ſunt illi mulieri affines in eo gradu, in quo ſunt mihi conſanguinei: ſicut ſoror vxoris meę eſt in primo gradu, illi quidem conſanguinitatis, mihi verò affinitatis: filia ſororis illi eſt in ſecundo conſanguinitatis, & mihi in ſecundo affinitatis: idemque vtrinque in cæteris ſucceſſoribus agendũ eſt. xxxv. q. v. porro. Conſanguinei autẽ mei & meæ vxoris nullo modo inuicem ſunt affines: nec inter eos matrimonium prohibetur. de conſang. & affi. c. ſuper his. Vnde duo fratres contrahunt cum duabus ſororibus: & pater ac filius cum matre & filia. Et quod dixi de vxore, intellige de omni muliere carnaliter à me cognita, vt ſuprà dictum eſt. ¶ Quartum, ad pleniorem autem dictorum & dicendorum notitiam, hîc affinitatis arborem ſtatuo, iuxta tradita per Ioann. Andr. in eius lectura, in cuius medio ſunt quatuor cellulæ: in quarum prima ſuperiori ponitur primus gradus: in ſecunda ſecundus: in tertia tertius: & in quarta ponitur quartus: qui ponuntur in medio fratris & ſororis: vt detur intelligi quòd ex parte vtriuſque ſexus affinitas contrahitur ex conſanguinitate: & nõ exprimitur

Arbor affinitatis

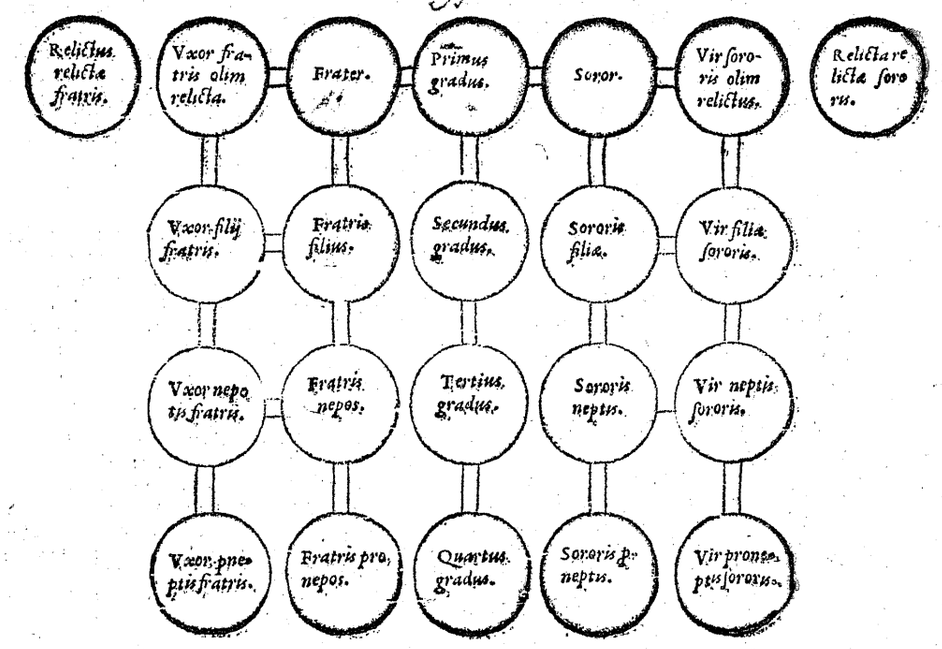

Hec arbor non habet Sinuam Dextram vel Sinistram et ad Omnia Consanguinitatis Vbi clarius et facilius cum sine hac affinitatis arbore intelligunter,

mitur vtrũ illi gradus ſint cõſanguinitatis vel affinitatis, vt illa cõputatio ad vtrũq; referatur: vnde frater & ſoror ſunt in primo gradu cõſanguinitatis: & frater ac vir ſororis in primo gradu affinitatis: & ſic de alijs. Deinde à latere dextro illarũ cellularũ ponit lineã aliarũ quatuor cellularũ: & in prima ſcribitur frater: in ſecũda fratris filius: in tertia fratris nepos: in quarta fratris pronepos. & ad dorſum huius lineæ ponitur alia, quatuor ſimiliter cellularũ: ĩ quarũ prima ſcribitur vxor fratris olim relicta: ĩ ſecũda vxor filij fratris: in tertia vxor nepotis fratris: ĩ quarta vxor pronepotis fratris. A latere ſiniſtro ſunt alię quatuor cellulæ: in quarum prima eſt ſoror: in ſecũda ſororis filia: in tertia ſororis neptis: in quarta ſororis pneptis. & ad dorſum huius lineæ ponitur alia, quatuor ſimiliter cellularũ: ĩ quarũ prima eſt vir ſororis olim relictus, in ſecũda vir filię ſororis: ĩ tertia vir neptis ſororis: ĩ quarta vir pneptis ſororis. Ponũtur etiã aliæ duę cellulæ: vna à latere dextro à tergo ſuperiorũ cellularũ continens, relictus relictæ fratris: alia à ſiniſtro continens, relicta relictæ ſororis: quę ponunt ad demonſtranda genera affinitatis, quæ hodie nó habẽt locum: cuius rei gratia etiam ĩ cellula vxoris fratris ponitur olim relicta: quod in inferioribus non ponit: quaſi dicat q̃ frater habuit vxorẽ, quo mortuo relicta ei cõtraxit cũ alio: ſed ea mortua iſte relictus à relicta fratris vult cõtrahere cum ſorore, vtrum hoc poſſit: & dicitur, q̃ olim non, hodie verò ſic. Et hæc patẽt in hac figura. ¶ Quintum. Ad cognoſcendum autem affinitatis gradũ, idem Doctor cõformiter ad prædicta dat regulam talem. Per carnalem copulam viri & mulieris, etiam ſi nõ ſit vxor, inter cõſanguineos mulieris & virum, & inter conſanguineos viri & mulierem contrahitur affinitas primi generis: vt patet ex dictis, & eiuſdem gradus, cuius eſt cõſanguinitas, ſicut patet in arbore, q̃ frater & ſoror ſunt in primo gradu cõſanguinitatis: maritus ſororis eſt fratri in primo gradu affinitatis, & ſic vxor fratris ſorori, filia ſororis eſt filio fratris, & ipi fratri: & in ſecundo gradu cõſanguinitatis, maritus eius ĩ ſecundo gradu affinitatis, & ecõuerſo: & ſic in reliqs. Vnde vir proneptis ſororis attinet fratri & oĩbus deſcendentibus, qui ſunt in arbore, quarto gradu affinitatis, & hoc ideo, qa toto gradu conſanguinitatis attinet p̃dictis ipſa proneptis. ¶ Sextum. Impedit aũt affinitas matrimoniũ, & dirimit ſi illud præueniat quo ad aſcendẽtes & deſcẽdẽtes eo modo quo & cõſanguinitas, id eſt, in ppetuũ ſecundùm opinionem veriorem: de qua ĩ. §. vj. iiij. partic. qa dicit tex. q̃ ita abſtinere debemus à cõſanguineis vxoris, vt à ꝓprijs. de cõſang. & affini. c. j. xxxv. q. iij. de propinquis. & c. æqualiter. & ad idem Inſtit. de nup. §. affinitatis. & dicit lex, q̃ tales aſcendẽtes & deſcendentes habentur loco parẽtum & liberorũ. ff. de gradi. l. nõ facile. §. & retro. Et ita tenet Ioã. And. in lect. arbo. & eſt cõmunis doctrina. Licet Sum. Ang. innixa falſę opinioni, quam vbi ĩ. tenuit, cõtrarium dicat. Quãtũ verò ad collaterales, ſi precedat, impedit & dirimit in primo genere tãtùm hodie, & vſque ad quartũ gradum incluſiuè: vt in d. c. non debet. Vnde perſona cognita carnaliter ab aliquo cõſanguineo, contrahere nõ poterit cũ aliquo de illa cõſanguinitate, niſi ab illo diſſet vltra quartũ gradũ, à quo fuit cognita, & ecõtrario. & ſi cõtrahit, matrimoniũ nullũ eſt: & cõtrahens eſt excommunicatus. de conſan. & affin. eos. in cle. Si verò quis cognoſcat cõſanguineã alicuius in quinto gradu & ſuprà, ſecundũ Ray. & Gof. nõ cõtrahitur affinitas, nec impeditur matrimonium. & ſi erat ſuæ vxoris cõſanguinea, nõ p̃dit ius exigẽdi debitũ. ¶ Septimũ. Si autẽ affinitas ſupueniat ſponſalibus de futuro, ſoluuntur ſponſalia: nec poteſt vir habere ſponſam illã obſtãte affinitate, nec eã quã cognouit obſtãte publica honeſtate. Sed ſi ſuperueniat matrimonio iam cõtracto per verba de præſenti, licet nõ cõſummato, nõ dirimit illud: vt in c. ij. de cõſan. & af. Sed ille, p̃ quẽ affinitas cõtracta eſt, debitum petere nõ põt ſine peccato mortali, licet reddere teneatur expreſſe vel interpretatiuè petẽti: imò ſi matrimoniũ nõ ſit cõſummatũ, non põt etiã ſecundũ Pet. de Pal. ſine diſpẽſatione (quã tamẽ facere poteſt epiſcop⁹) reddere ſine mortali: qa poteſt intrare religionẽ, ad quod, vt dicit, videtur teneri. quod Sũ. Ang. dicit ſe nõ credere. Sed ego hoc ꝓbo verũ, niſi obtineat diſpẽſationẽ. Illud enim quod eſt licitũ & poſſibile, & p̃ qđ ſolũ poteſt vitari peccatũ mortale, cadit ſub p̃cepto, ſicut & vitatio ipſius mortalis: quia ſi præcipitur vitatio peccati mortalis, præcipit oẽ poſsibile neceſſariũ ad illud. Sed ĩ greſſus religionis reſpectu iſtius eſt huiuſmodi: quia eſt licitus & poſsibilis: & hoc ſolo modo vitare põt redditionẽ debiti, q̃ illi eſt peccatũ mortale, qñ ſine iniuſtitia põt negare, cũ ſit inceſtus. Et ſimile eſt de iſto ſicut de habẽte votũ ſimplex, q̃ in caſu iſto ſecũdũ S. T. in iiij. diſt. xxxviij. tenetur intrare religionem. ¶ Octauũ. Affinitas remanet etiã poſt mortẽ illius ꝓſonæ, per quã eſt cõtracta ad cõſanguineos eius, ſecũdũ Pet. de Pal. & xxxv. q. j. frater nitatem. adeò, q̃ ſi reſurgeret frater meus, qui fuerat vxorat⁹, licet ipſe amplius nõ eſſet maritus illius mulieris, qa matrimonium per mortẽ ſoluitur, tñ illa mulier eſt mihi affinis. vide j. Reſuſcitatus. ¶ Nonũ. Exprædictis ſequunt & patent multæ cõcluſiões & multi caſus. Nã ſi mortua vxore vult quis accipere in vxorẽ illã, quę quondã fuit vxor alicuius de cõſanguinitate primæ vxoris, hoc põt: quia licet nullã fœminã de cõſanguinitate primæ vxoris poſsit accipe, qa ibi eſt affinitas, tñ fœminã olim vxorẽ alicui de ipſa cõſanguinitate bene põt accipere. Et idẽ dicẽdũ eſt, ſi ponatur ſimilis caſus ex parte vxoris: quia mortuo viro licet accipere nõ poſsit aliquẽ virũ de cõſanguinitate primi, põt tñ accipere virum olim maritũ alicuius fœminę de ipſa cõſanguinitate: qa ibi nõ eſt affinitas primi, ſed ſecũdi generis. ¶ Similiter ſi Petr⁹ habuit ſucceſsiue duas vxores Bertã & Mariã, ex quarũ prima, id eſt, Berta genuit Margaritã filiã, q̃ nupſit Martino, mortuo Petro & Berta & Margarita, Martinus põt in vxorẽ accipere Mariã ſecũdã vxorẽ Petri ſecũdũ p̃dicta, quia licet Martinus accipere nõ poſsit aliquã de cõſanguinitate ſuæ vxoris vſq; ad quartũ gradũ, fœminã tñ olim vxorem alicuius de ipſa cõſanguinitate bene põt accipere, vt eſt hic: & ſic eſt caſus ĩ quo generaliter accipere põt eã quæ fuit vxor ſoceri ſui. Si ẽt mortua vxore mea volo accipere relictã viri, qui fuit germanus meę vxoris, hæc poſſum. Similiter poſſet qa accipere cognatã vxoris ſuæ defunctæ: qa ſi fuit cognata, id eſt, vxor fratris vxoris, eſt in ſecũdo genere affinitatis: ſi verò fuit cognata, qa ambę fuerũt vxores duorũ fratrũ, tũc ſunt in ſecũdo gñe. q̃d Pan. in d. c. non debet. declarat, qa frater mariti eſt affinis ĩ primo gñe, & cõſequẽter vxor ſua, cũ ſit iũcta primo generi, inducit ſecũdũ genus. & idẽ eſt reperire ĩ vxore alterius. Et hac rõne olim nõ poterat qs ſucceſsiuè habere vxores duorũ fratrũ: qa cũ illæ inuicẽ ſint in ſecũdo gñe affinitatis, q̃ vnã earũ accepit, eſt in tertio gñe cum reliqua, quia eſt ꝓſona addita ſecũdo generi, & ideo illã nõ poterat habere mortua prima. Erat etiã ibi publica honeſtas, vt dicit tex. ĩ c. porro. xxxv. q. iij. Sed hodie ſicut ſublatũ eſt ſecũdũ & tertiũ gen⁹, ita & publica honeſtas tãquã acceſſoria ſublata eſt ſublato principali. Publica tñ honeſtas,

ſtas, quæ nõ venit acceſſoriè, vt ea quæ oritur ex cõtractu ſponſaliorũ ſeu matrimonij cum meo cõſanguineo, non eſt ſublata: cũ de ea in d.c. nõ debeat mẽtio nõ fiat: vt ꝓbatur in c.j. de ſpõ. lib. vj. Ex quo elicit Pan. **regulam**, ꝙ cõſequutiuè veniẽs ad aliquid, puta ad b, **immutato vel** ſublato b, immutatũ eſt vel ſublatũ cõſequutiuũ. Ad **quod rex.** in c. miramur. de ſer. nõ or. & in c. quãuis. in ſi. **de elec. lib.** vj. & hoc facit ad ſtionẽ, de qua in §. xiiij. partic. iij. **Vide** multa ꝑ Pã. circa huiuſmodi in d.c. nõ debet. & per gl. ibi.

16 ¶ Decimoſextò q̃ritur, *qd iuris de impedimẽto impotẽtiæ coeũdi, q̃ ſecũdũ Ray. eſt vitiũ animæ vel corporis vt vtriuſq;, quo quis impedit alteri carnaliter cõmiſceri? Et dico multa. ¶ Primũ. S. Tho. de hoc impedimento in iiij. diſt. xxxiij. virtualiter & cõcluſiuè ſic ſcribit: Sicut in alijs cõtractib⁹ nõ eſt cõueniẽs obligatio, ſi quis ſe obliget ad hoc qd nõ põt dare vel facere: ita in cõtractu matrimonij, quo ſcilicet vnus obligatur alteri ad debitũ carnale ſoluẽdum, nõ eſt cõueniẽs cõtractus, ſi fiat ab aliquo q̃ debitũ carnale ſoluere nõ poſsit. Et hoc impedimentũ gñali nomine vocatur impotẽtia coeundi: quę poteſt eſſe ex cauſa intrinſeca naturali, & ex cauſa extrinſeca accidẽtali, ſicut per maleficiũ. Et quidẽ cauſa naturalis, ſi eſt tẽporalis, cui ſubueniri poſsit medicinę vel ætatis bñficio, matrimoniũ nõ ſoluit. quod tamẽ ſoluit, ſi eſt ꝑpetua, & ab eorũ altero ignorata: ita, ꝙ ille, ex cuius parte allegatur impedimẽtũ, perpetuò maneat ſine ſpe cõiugij: alius verò nubat cui vult in domino. & tale impedimẽtũ eſt frigiditas, ad quã reducit̃ omnis defectus naturalis. Accidẽtalis, ſicut ex maleficio, ſi nõ eſt perpetua, nõ dirimit: ſi verò eſt ꝑpetua, id eſt, nõ habens remedium opere humano, etſi diuino, vel aliq̃n diabolico, dirimit. Ad hoc aũt cognoſcẽdũ, ſcilicet vtrũ ſit perpetua vel tẽporalis, eccleſia tam in cauſa naturali, puta frigiditate, q̃ accidentali, puta maleficio, ſtatuit tempus triennij ad hoc experiẽdũ, in quo ex vtraq; parte detur efficaciter opera copulæ carnali, poſt quod ſi matrimoniũ inueniat nõ conſummatũ, iudicio eccleſiæ diſſoluitur: in quo tamẽ quãdoq; eccleſia errat: quia ꝑ trienniũ quandoq; experiri ſufficiẽter nõ põt perpetuitatem impotẽtiæ: ſed ſi deceptam inuenit ſe per hoc, ꝙ ille in quo erat impedimentum, inuenitur carnalẽ copulam cum eadem vel alia perfeciſſe: reintegrat præcedẽs matrimoniũ, & dirimit ſecundum, quãuis de eius licẽtia factum. Eſt tamen inter frigiditatẽ & maleficium differẽtia: quia impotens ex illa, ſicut ad vnã, ita & ad aliam impotẽs eſt: ideoq; ſoluto matrimonio nõ datur ei licẽtia nubẽdi: ſed ex maleficio põt quis eſſe impotẽs ad vnã, & nõ ad aliã: ideoq; quãdo iudicio eccleſiæ matrimoniũ dirimitur, vtriq; datʼ licẽtia quærẽdi aliam copulam. Poteſt autem maleficium præſtare impedimẽtum quantum ad omnes, & quantũ ad vnam tãtùm: quia diabolus eſt cauſa voluntaria, nõ ex neceſsitate naturæ agẽs. Sed intellige, niſi vtatur actiuis naturalibus. Et prẽterea hoc impedimentum põt eſſe ex impreſsione dæmonis in hominis imaginationẽ, ex qua tollitur viro cõcupiſcẽtia mouẽs ad talẽ mulierẽ, nõ ad aliã. ¶ Secundũ. Sum. Ang. dicit tres eſſe ſpecies huius impotẽtiæ, quæ ſunt naturalis, accidentalis, & maleficialis: ſed qa etiã ipſa maleficialis eſt accidẽtalis, ideo melius Supple. & Sum. R of. cum S. Tho. & Ray. dicũt, quòd ſunt duæ, ſcilicet naturalis, vt frigiditas ſeu impotẽtia pueri & ſenis, & cõplexiõis, vt caliditas nimia, & arctatio mulieris: & accidentalis, vt maleficiũ, caſtratio, & huiuſmodi. ¶ Tertium. Impotẽtia naturalis, quę eſt in puero, matrimoniũ ipedit ad tẽpus, quia quandiu durat, contrahere nõ poſſet. extrà eod. quod ſedem. vbi impotẽs ad copulã, eſt impotens ad cõtrahẽdũ. Quæ verò eſt in ſene, nõ impedit: quia nemo eſt adeò ſenex, quin calere poſsit natura vel artificio, ſecũdùm glo. in c. nuptiarũ. xxxij. q. j. ſi tamen nullo modo iuuari poſſet natura vel arte, ſecũdùm Richar. eſſet idẽ ſicut de naturali frigiditate: qa talis cõtrahẽdo ſe obligaret ad impoſsibile. Quæ verò eſt in frigido, ſi eſt perpetua, ipedit & dirimit: ſecus ſi tẽporalis. extrà eo. laudabilẽ. Et idẽ eſt de exceſsiua caliditate, ſecũdùm S. Tho. quia, ſecundũ eum, licet vir poſsit eſſe impedimẽtũ perpetuum: ſi tamẽ inueniretur per trienniũ impedire copulã, iudicaretur ꝑpetuum: quia tamẽ frigiditas magis & ſæpius impedit, tollit enim non tãtùm cõmiſtionem ſeminum, ſed membrorum rigorẽ, quo fit corporũ cõmiſtio: ideo magis ponit impedimentũ quàm caliditas. Et idẽ Aſten. & Pet. de Pal. addẽs, quòd nomine frigiditatis intelligitur nõ ſolùm caliditas, ſed etiã omne impediẽs perpetuò actũ generationis. non aũt ſi effectũ generationis impedit, & nõ actum: vnde ſteriles ſciẽter poſſunt cõtrahere. Vbi no. ꝙ actus generationis nõ eſt cõmiſtio corporũ, ſed ſeminum, id eſt, tenentium locum ſeminum. Et ſi vir nõ ſit omnino frigidus, ſed mẽbrũ nõ erigitur, vel aliter ineptũ eſt, vel ſtatim ſpargit, vel huiuſmodi, ita ꝙ mulieri commiſceri nõ poteſt, ſecũdũ Hoſt. ſi iuuari poteſt medicinis, tenet matrimoniũ, aliter expectabitur triẽniũ, & poſtea fortè ſeparari poterit, ſicut naturaliter frigidus. Sed intellige ꝙ expectabitur, niſi poſsit de ꝑpetuitate impedimẽti conſtare. Si autẽ erigitur quidem, ſed non ſeminet, propter naturale vel accidẽtale impedimẽtum, ſecundùm Pan. in c. ij. de frig. & maleſi. tenet glo. ſ. xxxij. q. vij. c. hi qui. ꝙ poteſt cõtrahere, & matrimoniũ tenet, quia poteſt mulierẽ prouocare. Sed cõmuniter tenetur contrariũ, quia ex quo habere nõ poteſt actũ generandi, poteſt mulier dicere, ego volo efficiˢ mater, vt in c. j. in ſi. eo. tit. ſed de hoc j. partic. v. Si verò copulari poteſt cũ corrupta, non autẽ cũ virgine, ſecũdũ S. Tho. poſſunt clauſtra pudoris aliquo inſtrumento medicinaliter frangi, nec eſſet cõtra naturã, quia nõ fieret ad delectationẽ, ſed ad medicinam. Si etiã moueatur ad pulchram, non ad turpem, ſecundùm S. Tho. huiuſmodi abominatio mulieris nõ eſt cauſa naturalis, ſed accidentalis, ideoq; idem eſt iudiciũ quod de maleficio. de quo j. partic. viij. Si verò membrum ſit exceſsiuum, ſecundũ Hoſt. papa eſſet conſulendus. ſecundũ alios verò melius dicitur eſſe idem quod de muliere arcta, quæ cũ vno, non cũ alio poteſt contrahere: quia dicit Auicen. ꝙ quandoq; mulier non eſt arcta, ſed vir eius nõ cõuenit ei, vnde vterq; indiget mutatione. Et ita tene, quia impoſsibile eſt, virũ non poſſe coire propter exceſſum membri, & mulierẽ nõ eſſe arctam, non ſimpliciter, ſed huic. ¶ Quartum. Impotẽtia coeũdi in muliere naturalis, eodem modo ſicut & in viro matrimonium dirimit, ſi eſt perpetua, ſecundùm S. Tho. non aũt ſi eſt temporalis. Vnde ſi mulieri arctæ ablq; periculo ſubueniri poteſt beneficio medicinæ, vel per futurũ vſum viri proportionati, qđ ſecũdũ Veruec. matronarũ in ſpicentiũ iuramẽto cõſtabit, ſecũdũ Ray. cõtrahere nõ ipeditur, de frig. & maleſi. ex literis. Si verò nõ põt aliquo modo ſubueniri ſine graui periculo, ſeparabit̃, & poterit alteri copulari, cui forſitan apta foret, vel cuiˢ reſpectu ei ſubueniri poſſet, ex cuius vſu ſi facta ſit idonea primo, reſtituetur ei, ſecũdũ vnã opinionem, à quo ſi cognoſci nõ poterit, cum eo erit per triẽnium, ſecũdùm Hoſt. quaſi ſit maleficiatus: quo elapſo, ſi eã cognoſcere nõ poterit, reſtituetur ſecũdo ſine ſpe, ꝙ iterum reddatur primo. licet gl.

Ray.

Ray. dixerit quòd fieri poteſt reſtitutio iſta in infinitum. Vel melius, ſi primo aptari nõ poteſt niſi per vſum alteriˢ, nunquã reſtituetur primo, niſi eo modo quo ſuprà Diuortium. §. xix. dictũ eſt. Et ſecundũ Hugo. ſi mulier eſt arcta, ſed per inciſionẽ aptabilis, cũ ea cõtrahi nõ poteſt, niſi facta inciſione: & ſi antè ducatur, & facta inciſione duret primus cõſenſus, ſufficit ad matrimoniũ. Si verò non duret, vel de nouo in eam nõ cõſentiat, aut eam carnaliter nõ cognoſcat, poteſt ab ea recedere, & ſuperinducere aliã. Et ſi vna ſit arcta, & nõ alteri, cõtrahere nõ prohibetur cũ illo, cui poteſt ſine periculo cõmiſceri, ſecundũ Veruec. non cũ alio. Et ſecundũ Arch. nõ ſic dicitur mulier inepta propter frigiditatẽ, ſicut propter arctationẽ: quia in cõcubitu eſt patiens, vt ad reddẽdũ debitum viro ſufficiat, ꝙ viri patiatur actionẽ in mẽbro naturali: quod frigiditas eius non impedit. Ex quo concludi poteſt ꝙ mulier contrahere poteſt in quacunq; ætate ſenili, vel cõplexione & diſpoſitione, modò pati poſsit ingreſſum viri ad clauſtra pudoris: ſecus de maſculo, vt dicetur partic. ſequẽti. ¶ Quintũ. Si autem vir ſciat ſe frigidũ & ineptũ, & tamen ſciẽter cõtrahit cum aliqua: ſecundũ Ray. non põt ab ea recedere propter tale impedimẽtum, ſi illa vult cohabitare. arg. extrà, de eo qui dux. in matri. c. j. & extrà eodẽ. c. conſultationi. & quã tan quã vxorem habere nõ poteſt, habeat vt ſororem: poſſet tamen diſcedere propter alia, de quibus ſuprà in tit. dictum eſt Et idẽ dicendũ ſi mulier ſciens ſe eſſe arctã contraxit cum aliquo: quia ſi vir cohabitare velit, nõ poterit illa diſcedere. Et ſimiliter ſi quis ſciẽter cõtrahat cũ arcta: aut ſi qua ſciẽter cõtrahat cum aliquo frigido vel impotẽte, ſecundùm Innoc. tenetur ei cohabitare vt frater aut ſoror. Si tamen cõtrahat cum alia, tenet matrimoniũ, quanuis primam vt ſororẽ tenere & alere teneatur. Et idem dicendum eſt ſi frigidus & arcta ſciẽter cõtraxerint. Cõſentit Ray. & Pet. de Pal. & bene, licet Hoſt. dicat quòd nullum ius in illum ad illud cõpellit: & verũ eſt, ſed cõpellit ipſe contractus: vt videtur velle S. Tho. in iiij. diſt. xxxiiij. q. j. artic. ij. in reſponſione ad quartum. Poſſet tamen ſecũdùm Ray. vnus ſeparationem petere, ſi alter viueret incõtinenter, vel aliàs inhoneſtè, vel aliũ malè tractaret, & nolet ſe corrigere. Si verò quis ignoret impotẽtiam in alio vel etiam in ſeipſo: vt ſi vir credebat ſe nõ impotentẽ, aut mulier nõ arctam: quãdo perpẽderit, allegare poteſt ſuam impotentiã: arg. de eo qui dux. in matr. quam pol. c. j. & c. conſultationi. ¶ Sextum. Secundũ Pet. de Palu. quando ſit ſeparatio propter frigiditatem viri, mulieri datur licẽtia cõtrahendi cum alio viro: aut ſi eſt impotẽs ſimpliciter, id eſt, nõ valens ſeminare: vel valens quidem, ſed nõ in loco debito: & hoc ſic quo ad omnẽ fœminã: interdicitur ſimpliciter matrimoniũ contrahere. Si autem hoc ſit reſpectu ſtius tãtùm, puta quia eſt virgo, licentiandus eſt cum corrupta, non ſimpliciter prohibẽdus. quod intellige ſecũdũ mentem ſancti Tho. ſi virgo, cum qua iam cõtraxerat, nõ poſſet ei aliquo inſtrumẽto ſine peccato coaptari. Et ſimiliter ſi mulier ita eſt arcta, ꝙ à nullo ordinariè eſt cognoſcibilis, ſecundũ eũdẽ Pet. debet manere ſine ſpe cõiugij. quod intellige niſi ſine peccato ſit alicui coaptabilis: & viro datur licẽtia cõtrahẽdi cum alia. Sed ſi eſt arcta quo ad aliquem, puta ſenẽ, cognoſcibilis verò per alium, puta iuuenem, licentianda eſt ad illũ. ¶ Septimũ. Quantũ ad caſtrationem, quæ ſecundũ Richar. eſt truncatio membrorũ genitalium, compræhendendo teſticulos & virgã: aliquãdo verò eſt ſola abſciſsio teſticulorum: aliquãdo verò ſola eorum debilitatio. ſciendum eſt, ꝙ ſi matrimoniũ præcedat, & reddat omnino ineptum ad reddẽdum debitum: quod intellige tũc eſſe, quãdo quis ſeminare nõ poteſt: tales contrahere nequeunt: & ſi cõtraxerint, ſunt diuidẽdi: quia matrimoniũ nullũ eſt: extrà eodem. ad ſedẽ. Si verò ſequatur matrimonium per verba de præſenti, durat & dirimi non poteſt, ſecundũ cõmuniorem opinionem, vt dicit Archi. licet quidã dicant, quòd dirimit non cõſummatum, ſicut & religionis ingreſſus. Quidam etiam dicũt, ꝙ ſi remanet virga quę rigeat, etiã abſciſsis vtriſq; teſticulis, tale matrimoniũ non conſummatũ non ſoluitur: quia ſatisfacit vxori, ſicut & illa viro, ſiue reſoluat ſperma ſiue non. Sed Pan. in c. quod ſedem. extrà eo. dicit de mẽte Doct. quòd carens vtroq; teſticulo contrahere nõ poteſt: ſecus vno tantũ. Et ſic poteſt intelligi l. ſi ſeruã. §. ſi ſpadoni ff. de iure do. Et hoc eſt verũ: quia ſi carẽs vtroq; teſticulo non poteſt ſeminare, vt aliqui dicunt, cùm ſemen trãſeat per eos, & conſequẽter nec effectũ nec actum generationis habere, nec copulã carnalẽ, qnæ in iure, vt dicit Arch. nõ reputatur ſubſecuta, niſi ſit cõſummata per ſeminationem ordinariam: ſecus ſi poſſent ſeminare, licet inualidẽ a l generandum. Vnde de caſtrato & ſpadone dicit Pet. de Palu. quòd ſi non impediuntur ab actu generationis, licet ab effectu, quia ſcilicet in eis virga erigitur, & ſemen emittitur, ſed inualidũ ad generandũ: poſſunt cõtrahere: ſed ſi ſemen nõ emittunt, cõtrahere nõ poſſunt, ſecundũ quoſdam. xxxij. q. vij. his qui. neq; cõtrahitur per hos affinitas. Et hoc ſaltem intendunt omnes tenentes, ꝙ ſpado vtroq; teſticulo priuatus cõtrahere nõ poteſt: vt Panor. & gloſſ. v. in c. nuptiarum. xxvij. q. j. & Gofr. in Sum. & Hoſtien. in Sum. Hugo. Ioan. Fran. Archi. in cap. his qui. xxxij. q. iij. ¶ Octauũ. Quantum verò ad maleficiũ, quidam adſcribũt Hoſti. & S. Tho. dicẽdum eſſe, ꝙ ſi ſuperueniat matrimonio ante carnalẽ copulam, ſi eſt perpetuũ, impedit & dirimit. Sed S. Tho. quicquid ſit de Hoſt. hoc nõ dixit, ſed potius innuit oppoſitum in iiij. diſt. xxxiiij. q. j. artic. iij. vbi videtur velle idẽ eſſe de maleficio & frigiditate, niſi quãtum ad aliqua: nec etiam eſt hoc verum: quia matrimoniũ contractum per verba de præſenti diſſolui nõ poteſt, niſi per mortem naturalem aut ciuilem: vt ſuprà Diuortium. §. j. & iiij. Vnde Richar. in iiij. dicit quòd communis opinio eſt, quòd ſi certum eſſet quòd maleficiũ eſſet ſequutũ matrimonium ritum, licet non conſummatum, non propter hoc dirimeretur vinculum matrimonij. Vnde dicendum eſt, quòd maleficiũ perpetuũ ſi præueniat matrimonium, illud dirimit: nõ autẽ ſi ſit temporale, neq; ſi perpetuum ſequatur: mulier tamẽ, ſi maleficium procurauit, diuortium petere nõ poteſt: quia ſua culpa ad hoc deuenit. Proceditur autem ad diuortium ratione malefici eo modo quo ſuprà Diuortũ. §. xx. & celebrato diuortio dabitur licentia nubẽdi vtriq;, ſi impedimentũ erat particulare reſpectu vnius, ſecundũ S. Th. & alios. Si verò erat vniuerſale, nõ dabitur licẽtia cõtrahẽdi illi, ex cuius parte eſt vniuerſale, ſi de hoc cõſtet. Et ſi eccleſia ſe deceptã inuenerit ex hoc, ꝙ impedimentum quod iudicauit perpetuũ, apparuit temporale, reintegrabit primũ. Vnde ſi maleficiũ erat vniuerſale reſpectu cuiuslibet perſonæ: tũc ſi poſtea cõiungitur cum ſecunda, redibit ad primã: quia maleficiũ nõ fuit perpetuũ. Si verò particulare reſpectu vniˢ, ſic nõ reſtituetur primo, quãuis ſecundã cognoſcat: quia primũ matrimoniũ fuit nullũ, & ſecundum validum. & ita cõiter tenetur, & ſequitur Sum. Ang. & Roſ. & adſcribitur hoc dictũ S. T. licet nõ ſit eius. nec eſt verũ ſimpliciter: qa etiã ſi erat reſpectu vniˢ, & nupſit ſecũdo, & deinde ſciatur p

certi

certitudinem quòd sublatū sit impedimentū, vt quia ani-
mo fornicario cognoscit primam: impedimentū est tem-
porale, & restitutio fiet, secūdùm prædicta. Et ita tenet Ri
char. & tunc dicit ꝙ illud decretum xxxiij. q. j. si per sor-
tiarias. nō tenere. Supple. autem ecōtrario incidit in aliū
errorem, volens ꝙ siue maleficium fuerit vniuersale, siue
particulare, qui transiuit ad secunda vota, non redibit ad
primam, etiam si redeat potentia coeūdi. Sed fundauit se
super d. c. si per sortiarias. quod Rich. dicit non tenere: &
bene: quia corrigitur per cap. fraternitatis. de fri. & male.
¶ Nonū. Si dubiū sit an impotentia coeundi præcesserit
contractum matrimonij per verba de præsenti nécne, se-
cundū Pan. in d. c. fraternitatis. præsumitur præcessisse, ex
quo nunquam potuit cognoscere. & facit in ar. l. iij. C. de
ædi. edic. & hoc idem sequitur Rich. in iiij. dist. xxxiiij. &
in hanc partē magis videntur Doctores inclinari: licet gl.
xxxiij. q. j. in summa. teneat contrariū. Nec obstat c. licet
ex quadam. in fine. de testi. vbi dicitur ꝙ in dubio pro ma
trimonio est præsumendū: quia hoc Pan. vbi suprà, egre-
gie limitat verū, quādo matrimoniū habere potest effectū
suum, id est, euitationem fornicationis, ad bonum prolis.
¶ Decimum. Secundùm Petrum de Pal. si maleficiati vel 2
aliàs impotentes velint commanere, veri coniuges sunt,
sicut Maria & Ioseph. Sed hoc non est verū, nisi quādo im
pedimētum est tēporale: quia, vt dicit S. Tho. vbi suprà, li-
cet actus carnalis copulæ non sit de essentia matrimonij:
potentia tamen ad hoc est de essentia eius. Vtrū autē vnū
maleficiū possit auferri per aliud, suprà Maleficiū. §. viij.

RVRSVS DE MATRIMONIO IX.
quantum ad accusationem ad di-
uortium ordinatam.

1 *Matrimonium qui accusare possint.*
2 *Accusare an possit matrimonium, qui tēpore contractus tacuit.*
3 *Matrimonij accusatio qualiter fieri debeat.*
4 *Testes qui esse possint in causa matrimoniali.*
5 *Matrimonij causa habet quædam specialia.*
6 *Adulterium coniugis an quis accusare debeat.*
7 *Adultera post pœnitētiam an repellat maritum ab accusatione.* 3
8 *Adulterij spiritualis cum carnali an fiat compensatio inter con-
iuges.*
9 *Adulterium qui accusare possint.*
10 *Adulterij accusatio qualiter fieri debeat.*
11 *Accusationis adulterij quis sit effectus.*
12 *Vxor an ob alia crimina possit accusari & dimitti.*

MATRIMONIVM rursus nonò considerari potest
quantū ad accusationē ad diuortum ordinatā, siue
impedimentū aliquod, siue adulteriū accusetur: tamen se
cundùm S. Tho. in iiij. dist. xlij. si sponsalia sola sint con-
tracta, quod non est, non accusatur: sed potest impedimē-
1 tum denuntiari ne matrimoniū cōtrahat. ¶ Primò *ergo
quantum ad impedimētum quæritur, qui sunt, quibus ista
accusatio prohibetur, & quibus licet? Et dico ꝙ generali-
ter accusare prohibentur omnes extranei, quādiu sunt cō
sanguinei. xxxv. quæst. vj. c. j, & ij. Nam secundùm sanctum
Thom. in quarto, dist. xlij. si consanguinei, quos probabi-
le est scire consanguinitatē, tacent, suspicio est contra ex-
traneum, qui consanguinitatem scire non potest per con
sanguineos, quod ex malitia procedat: nisi per consangui
neos probare voluerit: vnde ab accusatione repellitur, qñ
sunt cōsanguinei qui tacent, & per quos probare nō pōt.
Admittuntur verò consanguinei, sicut pater, mater, soror,
frater, paruulus, auūculus, amita, matertera, & tota proge
nies: vt in d. c. j. & ij. Cuius ratio est: quia suā genealogiā
quisq; scire laborat. extrà, qui ma. accus. pos. e. videtur. Et
istud est speciale ꝙ consanguinei admittātur ad accusatio
nem. Quod tamen S. Tho. limitat, quādo accusatur matri
monium propter impedimentū perpetuū dirimens: quia
quādo accusatur ex hoc ꝙ dicitur nō fuisse contractū, tūc
parentes tanquā suspecti, sunt repellendi: nisi ex parte il-
lius, qui est inferior dignitate & diuitijs, de quo præsumi
tur ꝙ vellet illud stare. Addit etiā Sum. Cōf. lib. iiij. tit. xx.
q. j. hodie in multis locis nō seruari, quin admittantur ex
tranei, etiā existētibus cōsanguineis qui hoc possint. Con
sanguineis autē deficientibus admittuntur antiquiores, &
veraciores vicini, qbus ea propinquitas nota est. d. c. j. Ad-
mittuntur etiā tam maritus quàm vxor: nec vlla defendū
tur longinquitate annorū. de cōsang. & affini. nō debet. li
cet olim ipsi & extranei prohiberētur tēporis diuturnita
te, id est, si stetissent simul sine quæstione xx. aut xviij. ann.
vt no. in d. q. j. quia, vt dicit S. Th. quæ sine peccato esse nō
possunt, nulla præscriptione firmātur: quia diuturnitas tē-
poris nō minuit peccatū, sed adauget. de simo. cùm in ec-
clesiæ. de cōsuet. cum tanto. nec ad hoc facit aliquid fauor
matrimonij: quod inter illegitimas psonas esse non pōt.
¶ Secundò quæritur, *vtrū is, qui tempore contractus ma
trimonij tacuit, modò possit illud accusare? Et dicit San.
Thom. quòd quandoque auditur, quandoque repellitur:
quod pbat per caput, cùm in tua. extrà, qui mat. accus. pos.
vbi habetur, ꝙ si quando banna vel denūtiationes fiebāt,
ipse erat extra diœcesim: vel ad eū denūtiatio non potuit
peruenire: puta si nimia infirmitate laborans nō erat sanę
mentis, vel ita puer, ꝙ talia comprehendere non valebat,
vel alia causa legitima erat impedit⁹, eius accusatio debet
audiri: alioquin cùm rationabiliter præsumatur, ꝙ denun
tiationem publicè factā ipse existens in diœcesi nō igno-
rauerit, tanquā suspectus est repellendus: nisi iurauerit ꝙ
postea didicerit quę obiecit, & ad hoc ex malitia nō pce-
dat: quia tunc debet admitti, etiam si ab illis didicisset qui
tēpore denuntiationis tacuerunt: quia licet illi nō essent
admittēdi, quia fuerūt in culpa, iste tamē repelli nō debet,
cùm non sit culpabilis. ¶ Tertiò quæritur, *qualiter fieri
debet ista matrimonij accusatio? Et dicit sanctus Thom. ꝙ
obligatio ad talionē habet locum quando accusatur perso
na de crimine: quia tunc agitur ad eius punitionem. quod
nō fit quando accusatur factū, sed agitur ad impediendū
rem illicitam: & ideo in matrimonio accusator se nō obli
gat ad pœnā. Vnde dicit Ray. ꝙ in prædicto casu propriè
non dicitur accusatio: quia nō fit inscriptio, in qua se accu
sator obliget ad talionem: sed dicitur denuntiatio, quę fit
propter peccatū, in quo iūcti malè permanēt: & potest fie
ri etiam sine scriptis. intellige tamen sic, vt cōtinuo scriba
tur in actibus judicialibus: vt clem. sæpe. de verb. signi. cō
iuncta cle. dispendiosam. de iudi. Sed melius est, ꝙ fiat in
scriptis. ar. de restitutio. spol. c. literas. & c. à nobis. qui ma.
accu. pos. Huiusmodi aūt denuntiationis forma talis est:
Ego talis denūtio vobis, domine episcope, ꝙ matrimoniū
Petri & Mariæ stare nō potest: quia sunt in tali gradu con
sanguinei. designādo psonas, vel si est alia causa, vt affini-
tas, & huiusmodi. & datur libellus etiā parti aduersæ, vt
sciat qui impeditur quid actor pbare velit, in quo libello
cōtinētur gradus & psonæ proprijs nominib⁹ designatæ.
Quo facto proceditur in lite more solito. s. suscipiēdo iu
ramētū à partibus de veritate dicēda, & examinationes ac
probationes faciendo per ordinem. Et nota, ꝙ in hoc ca-
su potest contra contumacē lite nō contestata procedi ad
testiū receptionem, & sententiam diffinitiuā: extrà, vt lite
non

non contest. quoniam frequenter. Secus aūt esset in accu-
satione de adulterio, ad thori separationē. extrà, vt lit. nō
contest. c. j. & c. quoniam frequenter. ¶ Quartò quæritur,
4 *ꝙ possint esse testes in causa matrimoniali? Et dicit Ray.
quòd omnes qui admittuntur ad accusationē, admittunt
etiā ad testificationē, de quibus s. §. ij. Et licet pater & ma
ter sint idonei testes in hoc casu, vbi agitur vtrū sit ibi im
pedimentū: vt extrà, qui matri. accus. pos. videtur nobis. ta
men si de ipso cōtractu agatur, id est, vtrum matrimoniū
sit inter eos cōtractum, tanquam suspecti repelluntur, nisi
ex parte illius, qui est inferior, vt s. §. j. dictum est: quia pa
rentes videntur filiorū & filiarum incrementum & hono
rem diligere. de testi. super eo. Et similiter in prædicto ca
su potest esse idē accusator & testis. arg. xxxv. q. vj. episco
pus in synod. & c. de parentela. de testib. cog. præterea. &
5 idem S. Tho. ¶ Quintò quæritur, *vtrum in hac causa sint
aliqua specialia? Et dico, ꝙ sic secundùm Iuristas, vt refert
ac tenet S. Tho. vbi s. scilicet, ꝙ idē potest esse accusator
& testis: & nō iuratur de calumnia, cùm sit quasi causa spi-
ritualis: & quòd consanguinei admittūtur ad testificādū,
& ꝙ nō obseruatur omnino iudiciarius ordo: quia tali de
nuntiatione facta cōtumax potest excōmunicari lite non
contestata: & valet hîc testimoniū de auditu: & post publi
cationem testium testes possunt induci: & hoc totū est vt
peccatū impediatur, quod in tali coniunctione esse pōt.
6 ¶ Sextò quæritur, *quātum ad accusationem adulterij vt
fiat diuortium; vtrum vir possit, vel nō possit, vel etiā te-
neatur vxorem adulterā accusare & dimittere? Et dico, ꝙ
vtiq; potest: quia clamant hoc omnia iura: & similiter ecō
trario vxor virū: quia in hoc sunt pares, vt §. seq. Sunt tñ
septem casus, in quibus eam dimittere, & cōsequenter ac-
cusare non pōt. quos vide s. Diuortium. §. ix. An verò ad
hoc teneatur: Pet. dicit, ꝙ si fornicatio est occulta, nec po-
test probari, dimittere eam non debet. similiter nec si est
manifesta, & speratur correctio: si verò non speratur, non
licet eā retinere, ne videatur consentire peccato: & conse
quenter tenetur accusare. Et cōcord. S. Tho. Non autē po
test eā sine peccato accusare, & dimittere, si ipe occultè, il
la verò manifestè adulterauit, secūdū Ray. quia nō deficit
vxori ius excipiendi, sed probādi: arg. xxxij. q. vj. per totū.
Et idem San. Tho. Ala. Gof. & Host. quod tamē fallit, si il-
le egit pœnitētiam, & illa monita agere non vellet. xxxij.
q. j. c. j. ij. iij. & iiij. & idē Gof. & Hosti. ¶ Septimò quæri-
7 tur, *vtrū adultera post pœnitentiā repellere possit mari-
tum ab accusatione? Et credit Ray. ꝙ non: quia pœnitētia
non tollit ius accusandi in foro iudiciali. xxij. distinct. c. j.
xxxij. q. ij. admonere. vj. q. j. qui crimē. & concor. S. Tho.
Gofr. & Host. Et ratio: quia pœnitentia satisfacit Deo, sed
8 non hominibus vel reipublicæ. ¶ Octauò quæritur, *si al-
ter cōiugū carnaliter, alter spiritualiter fornicetur: vtrum
fiat cōpensatio, & accusatio cesset? Et dicit Host. ꝙ si accu
satio est de fornicatiōe spirituali, puta hæresi, & exceptio
de carnali, id est adulterio, nihilominus procedet, nisi vo
luerit cōuerti: quo casu locū habet cōpēsatio. Sed si econ
uerso accusatio sit de carnali, & exceptio de spirituali, ex-
ceptio admittetur, & super ipsam proptius procedet pro-
9 pter periculū hæresis. ¶ Nonò quæritur, * qui ad talem ac
cusationē admittantur? Et dico secundū Rayn. ꝙ licet tam
secundùm leges quàm secundùm Canones quilibet bonę
famæ admittatur ad accusationem adulterij, cùm agit ad
pœnam legalem vel canonicā: tamē cū agit ad separatio-
nem thori, nullus admittitur, nisi maritus & vxor: quę pro
pter hanc cām possunt se accusare & dimittere. Matt. xix.
Qui dimiserit, &c. licet non possint nubere. xxxij. q. vij. o-
mnes causationes. & in tali casu non iudicantur ad impa-
ria, sed ad paria. xxxij. q. vij. si quis vxorē. & q. v. præcepi.
& c. Christiana. Ad paria tamē non iudicantur ex paribus,
sed ex imparibus culpis, secūdùm S. Tho. in iiij. dist. xxxv.
& Pet. quia licet adulterando vterq; ęqualiter peccet, agē
do contra bonū fidei, plus tamen peccat mulier ceteris pa
ribus cōtra bonum prolis, & vir propter dominationē ra-
10 tionis. ¶ Decimò qritur, * qualiter fieri debeat ista accu-
satio? Et dico, ꝙ maritus volēs vxorem de adulterio accu-
sare ad pœnam legalem, debet inscribere, & ad pœnam ta
lionis se obligare, nec pōt agere per procuratorem, sed
per se ipsum præsentē oportet eum agere. Si autem corā
iudice ecclesiastico agat ad thori separationē: tenetur scri
bere & dare libellū accusationis, sed ad talionē se obliga-
re non debet: quoniā siue probaret obiecta, siue nō habe
ret quod vellet: quia separaretur ab vxore: & pōt ipse age
re, & illa respondere p pcuratorē, si necessitas exposcat:
quia etsi de crimine fiat accusatio, non tamen est crimina
lis, sed quasi mista, Probantur hæc omnia de procu. c. tuę.
11 ¶ Vndecimò quæritur, * quis sit effectus huius accusatio-
nis? Et dicit Ray. effectum esse, ꝙ si maritus probet, vel il-
la confiteat, nec excipiat contra eū de aliquo septē casuū,
de quibus s. Diuortiū. §. ix. absoluitur à cohabitatione &
seruitute qua illi tenebatur, & ingredi pōt religionem ea
inuita. xxvij. q. vij. Agathosa. ipsa tamen inuito marito in
trare nō poterit: & si īgrediatur, eam poterit reuocare, se
cundùm Veruec. & similiter si eo ignorante. Si autem eo
sciente & non contradicente ingreditur, videtur data licē
tia, & vir tenetur cōtinere. ar. xxvij. q. ij. Agathosa. De his
12 s. Diuortiū. ¶ Duodecimò quæritur, * an pp̄ter aliud cri-
men possit vxor accusari & dimitti? Et dicit S. Th. in iiij.
dist. xxix. ꝙ propter alia peccata dimitti non pōt, nec quo
ad vinculum, nec quo ad actū, nisi fortè ad castigationem
subtrahat ad tempus solatium præsentiæ suæ. Nā quando
vxor præstat magnā occasionē ruinæ viro suo, subtrahere
se potest ab eius conuersatione. & idem Al. addēs, ꝙ non
oportet cohabitare furi aut vsurario, si nō vult resipiscere:
licet cessante scandalo debeat recōciliari. xxviij. q. j. vxor.
& Matt. xviij. Si dextera tua scādalizat te, abscinde eā. vbi
dicit glo. ꝙ in manu & oculo possunt fratres, vxores, filij,
& propinqui intelligi. Concord. etiam Pet. dicens, ꝙ quā-
do coniunx per suum peccatum est scandalum, dimitti po
test quo ad cohabitationem corporalē, quousque corriga
tur. De hac materia habes multa s. Diuortium. & s. Adul-
terium. & s. Debitum, per totum.

RVRSVS de Matrimonio decimò, quan
do aliquis vel aliqua petitur aut repe-
titur tanquam coniunx.

1 *Coniunx agit petitorio & possessorio in coniugem, & qualiter
procedatur. nume. 2.*
3 *Mulier si recedat à uiro, an petat se restitui.*
4 *Religiosus si petatur in coniugium prius factum, an credatur.*
5 *Coniunx post spoliationem ad quid restituatur.*

MATRIMONIVM rursus decimò cōsiderari potest,
quādo alter coniugū de facto vel de iure habitat se
paratim, & à reliquo petitur vel repetitur. ¶ Primò ergo
1 quæritur, * quot modis in hac causa agere quis possit? Et
dico, ꝙ duobus. s. petitorio iudicio, & possessorio. Agitur
petitorio, vt si mulier dicat aliquem esse maritū suum, qa
contraxit secū, & petit eū sibi adiudicari in maritū: quod
est agere petitorio, quasi agat de pprietate. Agitur verò
possessorio, quādo petit eū sibi restitui, quasi ab eo fuerit
iniu

iniustè dimissa, quod est agere possessorio: quoniã petit
2 viri sui possessionẽ. ¶ Secundò quæritur*, qualiter in hac causa sit procedendum? Et dico, quòd si agat petitorio, dicens aliquem esse virum suum, & ille neget excipiẽdo, ꝙ illa non possit esse vxor sua, vel non sit, propter talem vel talem causam: prius tractabitur exceptio mariti: quia illa probata perimitur quæstio principalis: & vir erit absoluẽdus. de ordi. cogni. c. j. Si verò agat possessorio, secundùm Ray. quando petit maritum sibi restitui, licet marit⁹ obijciat de consanguinitate vel alio impedimẽto: prius debet fieri restitutio mulieri, quàm cognoscatur de exceptione maritis: de diuor. porro. de restit. spolia. ex conquestione. & c. literas. etiam si illud impedimentum esset notorium, quando separatio non est facta iuridicè: vt in d. c. porrò.
5 ¶ Quod tamen in quibusdam casibus fallit, in quib⁹ restitutio fieri non debet. ¶ Primò, si obijciatur mulieri fornicatio publica & manifesta: de qua probato, quòd sit notoria, ita, quòd non possit aliqua tergiuersatione celari, nõ restituetur, nisi ipsa probaret virum adulterium commisisse: quo casu restitui debet, etiam si ipsa fuerit publicè fornicata. de diuor. c. significasti. ¶ Secundò, si obijciatur consanguinitas, maximè lege diuina prohibita, & probationes offerãtur incontinenti paratæ: quo casu debet recipi iuramentum ad cautelam, ne scilicet huiusmodi obiectio malitiosè fiat: & tunc fiet quidẽ restitutio quo ad cohabitationem, sed non quãtum ad copulam carnis: vt in d. c. literas. ¶ Tertiò, si obijciatur exceptio rei iudicatæ, scilicet super diuortio: quia non est restitutio facienda, nisi prius de illa exceptione cognoscatur. ¶ Quartò, quando vir petit sibi vxorem restitui, & illa de ei⁹ sæuitia timet: quia debet quidem restitui, sed sufficienti cautione recepta, ꝙ illa nõ inferat malũ. de resti. spo. c. ex trãsmissa. de qua cautione hîc vide. §. fin. Et si *ita capitali odio eam prosequit*, quòd meritò de ipso diffidat, nec possit ex sufficiẽti securitate prouideri: non solùm non debet restitui, sed poti⁹ debet ab illa remoueri: vt in d. c. literas. & concord. Sanct. Th. & Per. Et addit Ray. In omnibus alijs casibus credo, ꝙ mulieri petenti sit restitutio facienda, & econuerso: dum modo probet se *in* possessione fuisse, & à viro spoliatam sine iuris ordine: quia hęc duo probare habet. de offic. delega. consultationibus. & qui filij sint legitim. c. causam. el
3 ij. ¶ Tertiò quæritur*, quid si mulier propria authoritate recesserit à viro sine culpa viri, & nũc petit restitutionẽ? Et dicit Veruec. secundùm quosdam, eam non debere restitui: sed secundùm Vinc. Bern. & Hug. debet: quia hoc ipso quòd rediens non admittitur, expellitur, & cadit à possessione. l. clam possidere. in fi. ff. de acquir. pos. argu. etiam l. j. siue autẽ. ff. de vi & vi. & de iureiur. c. tua nos. & hoc nisi ipsa fuerit publicè fornicata, vel cũ adultero publicè morata. Adde etiam, ꝙ si ipsa sua sponte recessit sine culpa gratui mariti, & nõ quærit restitutionem, maritus nõ tenetur eam requirere ex rigore iustitię: quia ipsa renũtiauit ipso facto iuri quod habebat in cohabitatione mutua: tenetur tamen ex charitate de præcepto vel consilio, si inde bonũ
4 speraret. ¶ Quartò,* si religiosus vel religiosa petitur tanquam coniunx, & fatetur matrimonium & copulã carnalem: quæritur, vtrum standum sit suę confessioni: puta mulieris? Et dicit Veruec. hoc casu, ꝙ sic: & restituetur viro: quia ex hoc nullum fit præiudicium nisi ipsis: nec est credẽdum eos suæ salutis immemores esse. j. q. vij. sancimus. Aliud tamen esset dicẽdum in rebus quas dedisset monasterio. & idem Inn. & Bern. extrà, de rapto. c. cùm causam. *Sed* hoc dictũ procedit dupliciter, primò in dubio, secundùm Sum. Confes. secundò quando probabiliter cõstaret quòd confessio constitentis esset contra eius intentionẽ, puta quia desiderat stare in monasterio, & faretur pro matrimonio, quia cuilibet creditur contra se, nõ pro se: aliàs non videtur standũ confessioni eius cõtra matrimonium carnale, vt in cap. super eo. de eo qui cogno. consan. vxo. suæ. & multominus cõtra spirituale, cùm sit fauorabilius. de conuer. coniug. c. ex publico. nisi cõstaret personã ante religionis ingressum fuisse traductam, quia tũc crederetur sibi dicenti copulam interuenisse. & iste est casus d. c. cùm causam. secundùm glos. ibi. Nec mirum, quia etiam hoc casu si mulier negaret, crederetur viro asserenti copulam interuenisse. de despon. impub. cõtinebatur. Vide Panor. in c. cùm causam. diffusum. ¶ Quintò quęritur,* qualiter seu ad quid coniunx spoliatus est restituendus? Et dico secundùm Ray. eum debere restitui ad omnia, de quibus probauit se spoliatum, vt gaudeat pacifica possessione, & plena securitate. iiij. q. j. reintegranda. Sed si mulier dicat se virum habere suspectum, ne fortè eam lædat, & causam verisimilem ostendat, ad iudicẽ spectat facere sibi caueri de cautione sufficienti, quòd eã bene tractabit sicut vir tractare debet vxorem, & quòd non lædet eam in *ps*ona vel rebus & huiusmodi. Et *hanc cautionem* præstabit per iuramentum. argumen. xxxij. q. j. de benedicto. iuncta glo. quæ ibi dicit, quòd si nihil allegat mulier de suspicione viri, sufficit nuda promissio. Et si de iuramento mulier nõ confidat, præstabit pignoratitiã vl fideiussoriã sub certa pœna. argumen. vt lite non cõtesta. c. quoniam frequẽter. & xxiij. q. v. prodest. & q. iiij. si vindicta. *Si autem* tanta sit viri sæuitia, vt nulla videatur sufficere cautio, nõ est ei reddenda, sed alicui honestæ matronæ committenda. de restitut. spol. c. ex transmissa. & c. literas. in fine.

MAXIME, dupliciter sumitur, scilicet pro tantùm, & stat impropriè: quãdoq; verò stat propriè, & ponit item in casibus alijs, sed maiorem rationem in expresso. C. vnde liberi. l. fin. Vide etiam Panormi. post glossam in capit. auditis. de electio.

DE MEDICO, ET INFIRMIS.

1 *Medicus qualis esse debeat.*
2 *Medici qui esse possint.*
3 *Medicus qualiter circa infirmum se habere debeat. & numero 4. & 5.*
6 *Medici salarium quale.*
7 *Medico an teneatur parere infirmus.*
8 *Medici & Chirurgi an possint ad sacros ordines promoueri.*
9 *Anatomiæ causa an teneatur iudex dare cadauer suspensi.*

MEDICVS à medẽdo dictus, est duplex. s. Chirurg⁹ incidens & adurens, & Physicus siue naturalis, non vrens nec incidens, sed exhibens actiua naturalia int⁹ vel extrà. Et vterq; est triplex. Quidam scilicet non exercens artẽ, sed in particulari persona vel casu adhibens aliquod remedium, quomodo omnes, aut ferè oẽs sunt medici. Et quidã doctoratus & conuentatus in arte: sed illam nõ exercens. Et de his duobus generibus non intẽdo loqui. Et quidam artem exercẽs, vocatus medicus à vulgo, qui iuridicè dicitur medicus, quę nõ est necesse peritũ esse vt dicatur medicus: aliquin nunquam peccaret per ignorantiam: neque esse doctoratum, vel conuentatum. Vnde secundùm Bartolum in l. sciendum. ff. de ędilitio edicto. si statuto episcopi cauetur sub pœna excommunicatiõis, ne quis ingrediatur monasterium monialium, præter medicum: medicus non conuentatus intrando nõ incidit: quia quamuis non sit conuentatus, tamen medicus est: & ita à vulgo nominatur. Item quia non dicitur medicus à dignitate, sed à medendo: vnde nõ refert an sit Doctor, dummodo medeatur. ¶ Primò igitur quæritur, * quid requiratur
1 in medico, vt possit artẽ exercere sine peccato? Et dico requiri multa. ¶ Primò enim regitur ꝙ sic sit peritus, vt cõquiri multa. ¶ Primò enim regitur ꝙ sic sit peritus, vt cõmuniter à peritis illi⁹ facultatis reputetur idoneus: nec sufficit esse doctoratũ, aliàs si ex notabili ignorãtia in sua cura nocet infirmo, mortaliter peccat, faciẽs cõtra illud, Nõ occides. de pœ. dist. j. homicidium. & secũdùm Rich. tenetur infirmo ad æquualẽs, ex quo nõ põt refarcire principale: imò etiã si sanitas sequatur, peccat mortaliter: qa exposuit se periculo peccati mortalis, id est, operi, vnde põt sequi notabile nocumentũ, *p*ximo. Nec obstat ꝙ hoc non intẽdat: qa voluntariè ponit se ad illud, vnde hoc natũ est sequi. ar. xv. q. j. merito. & §. sed obijcitur de Lamech. Nec tenetur solũ in foro animæ quãdo volũtariè ledit, puta *p* 2 longando infirmitatem, & huiusmodi: sed etiã quando ex ignorãtia vel imperitia, vel nõ sequẽdo traditiones artis: vt no. Pe. in auth. sed hodie. C. de iudi. quia imperitia merito culpę annumeratur. l. si quis fundũ. §. Celsus. ff. loc. & l. imperitia. ff. de regu. iur. hoc tamen Pan. in c. ad aures. de æta. & qua. limitat quando assumpsit officium voluntariè: secꝰ si ex necessitate bona fide fecit quod potuit deficiẽti bus alijs medicis. *Vnde* imputet sibi q talẽ elegit, ex quo dicebat se imperitũ. ¶ Secũdò debet esse diligẽs: vñ etiã peritus notabiliter negligẽs in reuidendo libros, in visitãdo infirmum, in qualitate rerũ medicinaliũ, & huiusmodi, si sequatur mors, est irregularis, & peccat mortaliter: & similiter si sequat magna aggrauatio infirmitatis siue morte. Sed secundũ Anto. de Butr. in c. tua nos. de homic. dicitur omnẽ diligẽtiam quam debet adhibuisse, qñ sequitur traditiões artis, & visitat personaliter, & dictat regimẽ infirmo: nec tenetur ad custodiam personalem cõtinuam, secundùm Hostiẽ. & sic non imputatur ei euẽtus mortis. ff. de officio præsidis. l. illicitas. §. sicuti. ¶ Tertiò debet habere intentionẽ iustificatam, vt nõ intẽdat lucrari cũ alterius iactura. de reg. iur. nemo. lib. vj. Vnde curã quàm citissimè põt, debet terminare. Et si curã extẽdit & prolongat ad lucrum, peccat mortaliter: & illud plus restituere tenetur: & similiter si permittat aromatarium ponere in confectione medicinæ species nõ sufficientes propter vetustatem vel aliũ defectũ, vt ipse plus lucretur, peccat grauiter: & tenetur vterque infirmo de omni damno. Imò secũdũ Archi. de aromatario cõsidere non debet, nisi sciat esse cõsciẽtiatũ, peritum, & practicum: sed sub suis oculis debet medicinæ compositio fieri. Si tamẽ medicinam fecũdùm artem dedit, & omnem debitam diligentiam exhibuit: nõ imputatur ei, si ex defectu specierum vel admistione alia, sit nocina. de clerico excommunica. ministrante. c. apostolicæ. secundùm Innocen. & Hostien. in quibus autẽ præ dictis tenetur ad arbitrium bonorum virorum. ¶ Secũdò
2 quæritur, * quis inter eos, qui tria prædicta habent, possit esse medicus, id est, exercere artẽ medicinæ? Et dico multa. ¶ Primum. Si clerici sunt in sacris, vel etiam in minoribus, dum tamẽ sint sufficienter beneficiati, secundũ Ray. non licet eis operari in medicina physica, nisi gratis, *p* miserabilibus personis vel cõsanguineis: nec tunc vbi posset esse periculũ. quod etiam in clausträlibus districti⁹ est obseruãdum: ne clerici vel mo. multa. Officium autẽ chirurgi, quod incisionẽ vel adustionem requirit, secundũ eundem est clericis omnibus interdictum. ne cleri. vel monas. sentẽtiam. & de homi. c. tua nos. in quibus capitulis, licet non videatur dici, nisi de existentibus in sacris: tamẽ idẽ potest intelligi de existẽtibus in minoribus sufficiẽter beneficiatis, secundùm Pan. in d. c. sententiã. argu. c. j. de postu. & contrahit talis clericus irregularitatem, vbi eã laicus nõ cõtraheret: quia dat operã rei illicitæ. de quo vide Pã. vbi s. ¶ Secundum. Nullus Iudæus potest esse Christiano rum medicus: vt s. Iudæus. §. j. tamen dicit Hug. ꝙ necessitas Christianorum excusat, quando scilicet alium non habet. & idem videtur secundũ Archi. quando nõ habet sufficientem. Medicinalia verò possumus ab eis emere, secũdùm Hug. & Lau. ¶ Tertium. Secundũ Aug. de Ancho. libro, de pote. eccle. ad practicã medicinæ admitti nõ debẽt nisi nati de legitimo matrimonio, & iurati sine dispẽsatione: quod tamen, secundũ eũ, fallit, vbi non viuitur legibus imperialib⁹: cũ hoc sit ciuili vel imperiali iure prohibitũ, & vbi viuitur quidẽ, sed non cõtraria cõsuetudine abroga tis. ¶ Tertiò quęritur, * quomodo medicus se debeat habere in exhibẽdis medicinis spiritualibus, cuiusmodi est monitio ad cõfessionem, præmonitio de futura morte, & huiusmodi? Et dico multa. ¶ Primũ. Tenetur medicus seruare decretũ, de pœ. & re. cũ infirmitas. vbi statuitur, & districtè præcipitur medicis corporũ, vt cũ eos ad ifirmos vocari cõtingat, ipsos ante omnia moneãt & inducãt vt medicos aduocẽt animarũ, scilicet cõfessores: vt postquã fuerit infirmo de spirituali salute prouisum, ad corporalis medicinę remedium salubrius procedatur. ¶ Secũdũ. In dicto decreto quędã verba põderãda sunt. Nam dicitur primò, districtè precipim⁹: & sic importatur necessitas. xij. q. j. qđ præcipitur. & secũdùm glo. Host. transgressor peccat mortaliter: nec potest hoc consuetudine vel præscriptione tolli, cùm sit pro salute animarum statutum: & secundũ Pan. ibi. & huiusmodi consuetudo nõ possit esse rationabilis. Dicitur secundò, ante omnia hoc seruãdum est, antequam ad curã animarũ mittant, vel de salario cõueniant, secũdũ Ioan. And. aliàs autem posset repetere vel negare salariũ: quia contra legẽ C. de legi. l. nõ dubiũ. Dicitur tertiò, moneat & inducat, scilicet cũ effectu, ita ꝙ confiteatur: aliter non amplius eũ visitet, secundùm Hostiensem, & sequitur Pan. ibi. Sed & dicit Archi. dura nimis est ista opinio: cùm in periculo constitutis quantuncunq; obstinatis sit subueniendum secũdùm ordinem charitatis. nec tex. hoc dicat, Vnde & Petrus de Palu. dicit, quòd solùm tenentur admonere. sed adde, & inducere: vt monere sit cõmemorare: inducere verò sit efficaciter hortari: vt quãtũ est ex parte medici sequatur effectus: arg. c. fin. de eo qui co. consan. vxo. vbi dicitur, moneas & inducas: & subditur, ꝙ si induci ne quiuerit. & consequẽter illud, inducas, nõ sonauit effectũ: aliter aũt intelligẽdo videretur cõtra charitatẽ: quia infirmus fortè moreretur desperatus, qui sanatus fortè cõuerteret. Dicitur quartò, vt salubrius *p*cedatur. Ex quo patet quòd si infirmitas indigeret tam celeri remedio corporali, ꝙ expectatio cõfessionis obesset sanitati: eo casu nõ ligat ista constitutio. ¶ Tertium. Sũma autem Ang. & Sum. Ros. non intelligunt istam cõditionem quãtum ad omnẽ infirmitatẽ; sed solùm quantũ ad periculosas & dubias secundũ se: id est, quæ possunt probabiliter inducere periculum mortis, in quo ipse infirmus cõfiteri tenetur. Sed istã opinionẽ expresse Archi. per text. videtur euertere, dicẽs ꝙ medici hoc obseruãtes solùm cùm ęgritudinem mortalem viderint, nõ adimplẽt cõstitutionẽ, quæ subdit inter cætera huius edicti causam fuisse, ꝙ quidã in ęgritudinis lecto iacẽtes, cũ eis à medicis suadetur vt de animarũ salute disponãt, in desperationis articulum incidũt: vnde facilius mortis periculũ incurrũt. vbi dicit Io. And. ꝙ ex quo infirmi

infirmi ſciãt hoc medicos dicere in omni infirmitate mortali, & nõ mortali ex præcepto, ceſſabit timor & periculũ. Hæc ex illo. Et ideo ſimpliciter & ĩdiſtinctè dicẽdũ eſt cũ textu eos ad hoc teneri, cũ eos ad infirmos vocari contingit: maximè qa ſi infirmitas leuis aggrauaretur tantũ, vt infirmus teneretur cõfiteri: ſi tũc medicus ſuaderet cõfeſſionem, infirmus timore quatereturvt plurimũ. quod in text. cauetur. Nec oportet dicere vt dicit Sũma Roſella, hoc nimis eſſe durum: quia facile eſt medico dicere, pro debito præcepti mihi facti hortor ad cõfeſſionẽ, quæ ꝓ deſſe poteſt, obeſſe nõ poteſt. ¶ Quartum. Si autem medicus mortem futuram infirmi præuiderit, tenetur ex precepto ꝓ ſe vel per alium hoc nuntiare infirmo, ſecundũ Io. de Neap. in vndecimo quolib. ſi probabiliter credit ꝙ hæc annũtiatio multùm proderit illi: puta quia eſt in peccato mortali, & cõfitebitur vel ordinabit de rebus ſuis, & compeſcet futuras lites: quia tacendo damnificaret indirectè, dum non obuiaret futuro damno, cũ poſsit & debeat. Et idẽ eſt ſi dubitat an hęc nũtiatio vtilis ſit nécne: quia in dubio tenetur homo vitare notabile damnũ ꝓximi, ſi poteſt. Vno tñ ex habẽtibus curam infirmi nũtiante alij liberantur. Si verò medicus hoc nõ credit nec dubitat, ſed credit oppoſitum, ſcilicet, ꝙ parũ aut nihil proderit nuntiatio iſta: & per oppoſitũ taciturnitas parũ aut nihil ꝓderit: vt quia putat eũ eſſe in bono ſtatu, & ſua ordinaſſe, nõ tenetur nũtiare: qa ceſſante cauſa ceſſat effectus. melius tamẽ eſſet nũtiare, qa probabile eſt, eũ magis ex ſcientia mortis futuræ diſponẽdum. Hæc ex illo. Et idem dic, ſi eũ ita male diſpoſitum videt, ꝙ audita morte non proficiſcetur in melius: ſed forte in deterius eadẽ ratione. Galeno autem dicẽti, ꝙ ſemper medicus etiam de ſalute deſperans ſanitatem ſpõdere debet infirmo, ſecundùm Io. non eſt ſtandum: vel ſecundùm Archi. eſt verum quando nuntiatio multùm noceret, & taciturnitas parum obeſſet. Vel dic ꝙ loquitur tanquã ignorans ſpiritualem ſanitatem & vitam. ¶ Quartò quæritur,

4 *quomodo medicus ſe debeat habere in cõferẽdis corporalibus medicinis aut remedijs? Et dico multa. Primum. Secundùm Inno. in c. tua nos. de homici. diligenter attendere debet ne illas medicinas cõferat, de quibus illi ſecundũ 5 artem nõ conſtat: quia ſi dubitat vtrũ prodeſſe debeat vel obeſſe, dãdo peccat: quia in dubijs tutior ſequẽda eſt via: cuiuſmodi eſt relinquere infirmũ naturę & creatori, quàm medicinæ exponere de qua neſcit. de homi. c. petitio. qđ Supple. cõtra Sũ. Ang. intelligit de eo qui habet qualecunque dubiũ, vel habere debet, etiã ſi vehemẽter credat, ꝓfectũ. Sed hoc nõ bene dicitur: tum quia ſi non ſufficit ratio probabilis, nũquã aut vix poterit quis exhibere licitè medicinam, ſicut nec habere rationem demõſtratiuam quòd proderit: tum etiã quia verba impropriãtur. Dicitur enim eſſe in dubio quãdo nihil habet, ex quo probabili⁹ notabiliter exiſtimet medicinã profecturam quàm nocituram. Secus ſi de profectu haberet aliquã probabilitatẽ: quia ſic adhibita debita diligẽtia & ſtudio dare poſſet: quia ꝓpriè nõ eſt in dubio, ſed in opinione vel titubatione. ¶ Secundum. Dare medicinam prægnãti vt abortiatur, & lateat peccatum, eſt mortale: ad præſeruandũ verò prægnantẽ, ſecũdùm Ioan. de Neapo. in x. quolibeto, diſtinguendũ eſt. Nã ſi fœtus erat animatus rationali anima, eſt peccatũ mortale, quia eſt cauſa mortis corporalis & ſpiritualis: cuius nõ fuiſſet, nõ dãdo, cauſa directa, vt patet: nec ĩdirecta, eo modo quo nauta eſt cauſa ſubuerſionis nauis, quam potuit & debuit gubernare: qa licet iſte potuerit matrẽ præſeruare à morte dãdo medicinã, nõ tamẽ tenebatur dare: imò nec debuit. arg. xiiij. q. v. denique. vbi dicit Ambro, ꝙ ſi alteri ſubueniri nõ poteſt, niſi alter lædatur, commodi⁹ eſt neutrum iuuare. Si verò nõdum erat anima tali animatus, poſſet tũc & deberet dare talẽ medicinã: quia licet impediret animationẽ futuram fœtus, nõ tamẽ eſſet cauſa mortis alicuius hominis: & vnum hominem liberaret à morte. Hæc ex illo. Sed ſi dubium ſit, vtrum ſit animatum nécne: dãdo medicinam videretur peccare mortaliter, ſecũdùm Archi. qa exponit ſe periculo peccati mortalis, id eſt, homicidij. ¶ Tertium. Si chirurgus eſt peritus, & diligentiã adhibet, nõ eſt in culpa, ſi infirmus propter incõſuetã diſpoſitionẽ venarũ, vel inſolitũ timorem, aut tremorẽ moriatur: argu. capitis, ex literis. de frig. & maleſi. & poterit promoueri ſi de hoc habet conſcientiam probabilem, ꝙ nihil de contingentibus omiſerit: aliàs ſecus. de ætate & qualita. ad aures, & hoc verũ ſi nõ dubitabat de hoc, qa ĩ dubio debuit omittere: vt no. Inn. & Hoſt. in c. ſententiam. ne clerici vel mo, & dicto c. tua nos. Et idem generaliter dic de omni medico, & omni alio, ſecũdùm Archiepiſcopum, ſi erat peritus, & adhibuit diligentiam. ¶ Quartum. Nunquam licet medico dare medicinam corporalem contra ſalutem animę: quia præpoſter⁹ ordo eſt, corpus animæ præferre: & ne ſciat, præcipitur ei ſub pœna excommunicationis. de pœni. & remiſ. cũ infirmitas. vnde eſt mortale cõſulere fornicationẽ vel ebrietatẽ, ſecũdùm Archiepiſcopũ, & huiuſmodi. de quo ſuprà Ebrietas. §. iij. Et idem eſt ſecũdùm Ioan. Andr. poſt Vincen. ſi medicus dicat infirmo, non conſulo tibi: tamen ſi accederes ad aliquã mulierẽ, ſanareris. quod intellige ſi hoc dicit in fraudem legis, id eſt, ea intentione vt hoc faciat: quia re vera hoc eſt cõſulere, id eſt, oſtẽdere quid ſit faciẽdũ. & ſimiliter ſi hoc dicit nõ in fraudẽ legis: ſed tamẽ ex imprudẽtia hoc dicit illi, de quo debuit veriſimiliter cogitare, ꝙ eum exponebat periculo ſic faciẽdi: qa hoc eſt ſcãdalizare puſillum. Tales etiam ſunt illi medici, qui ſine cauſa abſtinentias carniũ vel eccleſiæ ieiunia diſſuadẽt aut diſpẽſant in talib⁹ ex aliquo humano reſpectu, vel mẽtis diſſolutiõe, qua talia negligũt, aut, qđ peſsimum eſt, forte cõtẽnũt: ſec⁹ ſi id faciũt ex cauſa rationabili credita, vel ſaltẽ dubitata. ¶ Quintò q̃ritur ſpecialiter, *quomodo ſe debeat habere in exhibendis medicinis & remedijs corporalibus, infirmis nõ valẽtibus aut nõ volẽtibus ſoluere? Et dico multa. ¶ Primum. Pauperibus ſoluere nõ valentibus tenetur medicus gratis mederi: imò etiã ſoluere medicinas, ſi ipſe poteſt, & illi non poſſunt, ſecundùm gloſſam diſtinctio. lxxxiij. §. j. Sed intellige ſecũdùm ſanctum Thomam ſecunda ſecundæ, quæſtione lxj. articulo primo. quãdo nec per ſe, nec per alios magis coniunctos, nec per eos qui magis poſſent, valent curari. Non tamen eos quærere tenetur, ſed ſufficit ſi occurrẽtibus aut ſe vocantibus ſubueniat: quia remiſsio ſalarij, & medicinarum impenſa, eleemoſyna quædam eſt. ¶ Secundum. Si autem infirmus ſit quidẽ dives, ſed tamẽ ex auaritia ſoluere non velit: etiã tenetur eum curare gratis, & ſoluere medicinas & neceſſaria, antequã illum mori permittat, ſi alius ei non medetur, ſecundùm gloſſam ibidem. Sed tamẽ poterit repetere impẽſas, ſi cõualuerit, quia vtiliter geſsit negotiũ eius. ff. de neg. geſt. l. Pomponi⁹. imò etiam ſi moriatur, repetet ab hæredibus: quia ſufficit ſi vtiliter cœpit gerere, licet effectus nõ ſit ſequutus. ff. eod. l. an vltro. Nec põt illi obijci, ꝙ pietatis cauſa fecerit ſumptus. ff. de neg. geſt. l. alimẽta. niſi eſſet propinquus: quia oporteret proteſtari tũc ꝙ nõ intendit gratis mederi aut exponere: aliàs non repeteret. d. l. alimenta. & not. glo. in d. §. j. Ex quo elice, quòd coram Deo repetere nõ poteſt, ſi intendebat gratis hæc facere: ſimiliter nec coram hominibus, ſi de illa intentione conſtaret. Et prędicta intellige etiam infirmo nolente, & contradicẽte ac prohibente: ſicut & virum extrahere poſſumus de domo ruitura, & bñficiũ præſtare inuito. xxiij. q. iiij. ipſa pietas. imò præſumitur, ꝙ infirmus talia dicẽdo fuerit furioſus. ff. de condi. inſtit. l. quidam. ¶ Tertium. Ex dictis patet ad ſequentẽ caſum: Virum putrefactum pedẽ inuitũ multa impẽſa chirurg⁹ curauit: quod niſi feciſſet, pedẽ oportebat abſcindi: ſed eo deinde expetẽte mercedem eam negat curatus, dicẽs ſe maluiſſe abſciſsionẽ pedis, quàm huiuſmodi ſolutionem. Dicẽdum eſt enim per prædicta, & per notata à Bar. in l. Stichus. ff. de pec. leg. ꝙ pro omni eo quod tangit perſonã, vel libertatẽ, vel vitã, vel ciuilitatẽ, ille, pro quo ſoluitur, dicere nõ poteſt, non eſſe vtiliter geſtũ. Et per hoc dicit Bar. ꝙ ſi amicus animo repetendi ſoluit pro condemnato ad ſoluendum certam ſummam, aut ad pedis abſciſsionẽ, vel aliud faciẽdum in ꝑſona, & nolẽte ſoluere, nõ poſſet ille dicere, ꝙ reddere nolit, quia maluiſſet pedis abſciſsionẽ, vt eſt tex. ſecũdùm eum in d. l. Stichus. & ibi glo. nota. Et idẽ dicendũ, ſi quis ſit cõdemnatus in centum, quæ niſi ſoluerit ſit bãnitus: & aliquis ſoluit pro eo: quia dicere nõ poteſt, nõ expediuiſſe ſolutionẽ, eo ꝙ potius expediebat eſſe bãnitũ. Hæc ex

6 illo. ¶ Sextò *queritur, quomodo medicus ſe debeat habere circa ſalarium? Et dico multa. ¶ Primũ. Si medicus eſt ã cõitate ſalariatus, ita ꝙ nihil debeat ab infirmis accipere: nihil accipere poteſt, etiã ſi ſalariũ nõ ſufficiat: & ſibi imputet: quia pacta ex cõuentione legẽ accipiũt, quæ etiam ſeruãda ſunt. de pac. c. j. Quod tamẽ ſecundũ Archi. fallit, ſi mutatæ ſunt rerũ conditiones. Fallit etiã ſi is, qui eius opera vtitur, ſit ſanus: vt in l. archiatri. C. de profeſ. & me. ¶ Secundũ. Si verò nõ eſt ſalariatus, ſed per ſtatutũ cõitatis, aut domini cauetur, ꝙ nõ accipiat niſi tantum: ſic accipere nõ debet vltra, quàm velit ſtatutũ: niſi eſſet cõtraria conſuetudine abrogatũ. de conſue. c. fi. ¶ Tertiũ. Si verò nec ſalariatus ſit, nec limitatus, exigere põt ſalariũ moderatum: cùm nemo cogatur de ſuo facere beneficiũ. x. q. j. precariæ. quod moderamen attẽditur ſecundũ qualitatẽ curæ, & laborem, & induſtriã medici, & facultatem infirmi, & conſuetudinẽ loci. ¶ Quartũ. Si autẽ factum ſit pactum de certa mercede danda poſt curationẽ, & liberat⁹ infirmus recidiauit: Spe. diſtinguit, ſecũdùm Pet. quia ſi incõtinenti recidiauit, tenetur medic⁹ pro eodẽ ſalario illũ curare: qa nõ videtur ægritudo receſsiſſe, quę ſtatim redijt: nec plenè liberatus, qui ex toto nõ eſt liberatus. de 3 pœn. diſt. iij. ſunt plures. Secus autẽ ſi ex interuallo. Sed iſta diſtinctio ꝓcedit, ſi nulla culpa præceſsit in infirmo: quia ſi ex ſua culpa ſtatim recidiuaſſet, nõ tenetur medicus. l. quod quis ex culpa. ff. de reg. iur. Hãc quæſtionẽ formatglo. in l. Martinus. ff. loca. circa infirmitatẽ podagræ: multa adducẽs pro & cõtra. ¶ Quintũ. Si quis animo, & cũ proteſtatione repetendi expenſas curauit monachum ſcholarẽ Bononiæ, qui tamẽ demũ mortuus eſt, nõ tenet Abbas ſecũdùm eundẽ Specu. ſi ſine eius licẽtia tacita, vel 9 expreſſa erat in ſtudio: ſi verò ibi erat cũ licentia eius, arguit, ꝙ teneatur Abbas, & pater naturalis: ſed ſoluit, ꝙ negotiũ eſt vtriuſq;, & tenetur is, cuius contẽplatione factũ eſt: & ſi vtriuſq;, vterq; tenetur: licet Abbas magis, qa monachus dicitur ſeruus monaſterij. diſt. liiij. vnde eũ alere tenetur. ¶ Sextũ. Si medicus ſcit infirmitatẽ incurabilem, licitè nihilominus ſecundũ Augu. de Ancho. ſalariũ recipit: quia eſt inſtrumẽtũ naturæ, quod ſubtrahi nõ debet, quouſq; natura nõ ſuccumbit: & hoc niſi fortè malitioſe non indicet habentibus curã infirmi: vel faciendo ſuperfluos ſumptus: vel mẽdaciter ſpõdendo ſalutẽ. Adde etiã ꝙ neſcimus quid Deus facere diſpoſuerit: & ꝙ medic⁹ licet nõ ſanet, tamẽ iuuat medicãdo, & præſeruãdo. ¶ *Septimò quærit, quomodo ſe debet habere infirmus, & ſeruitor ad medicũ in eligẽdo illũ, & illi obediẽdo? Et dico multa. ¶ Primũ. Medicum practicũ & expertum, præferre debet æger theorico, & ſciẽti: qa expertos magis proficere videmus, primo Metaphy. quod Augu. de Ancho. dicit verũ de experto ex originis diſpoſitione: ſicut aliqui ex cœlo ſunt diſpoſiti ad curandũ: & ex particulariũ applicatione: quia vtraq; experiẽtia eſt cum cauſæ cognitione in vniuerſali: ſicut prima cognoſcit cãm in vniuerſali agẽte, id eſt, cœlo ſic mouente, & dictãte, ꝙ bonũ ſit ſic facere: & ſimiliter ſecũda, quia illo modo experiẽdo facta eſt ars: vt patet vbi ſuprà. Expertis autẽ, qui ſunt omnino idiotæ, vnã medicinã omnibus infirmitatibus exhibẽtibus, nullus debet ſe cõmittere, ſecũdùm eundẽ Auguſt. quia nec ſcientes, nec propriè experti ſunt, ſed ſolùm curãt in aliquo quandoq; à caſu: & maximè ſi addũt aliquas ſuperſtitiones. ¶ Secũdũ. Expedit etiã magis plures medicos eligere ſecũdũ Auguſt. de Ancho. & Philoſophũ ad Alexandrum. Sed intellige primò ſimul, & nõ ſucceſsiuè: qa ſecũdùm Senec. nihil adeò impedit ſanitatẽ, quàm medicorum crebra mutatio. Et ſecũdò, niſi ſint deſidẽtes ex zelo, vel inani gloria, aut alia cauſa: quia plerũque plus curant ſuã opinionẽ, quàm ægrotantiũ ſalutem. ¶ Tertiũ. Non tenetur autẽ infirmus obedire medico, ſecũdùm Inno. & Hoſt. in d. c. tua. de homi. qa nec prælatus eius eſt, nec homo, cuius mandatis obedire teneatur, quaſi iuriſdictionẽ habens ſuper illũ: bonũ eſt tamẽ, ꝙ illi credat tanquã experto. Si tamẽ ex certa ſciẽtia, vel affectata, aut probabili ignorãtia aliqd facit cõtra præceptũ medici, aut ſine illo aliquid ſumat in notabile nocumentũ ſuũ: mortaliter peccat. xxij. q. v. ſi nõ licet. quia tenetur corpus ſuũ ex charitate diligere. de pœn. diſt. ij. charitas. §. corpus. Si autẽ eſſet quidẽ illud aliqualiter læſiuũ, ſed nõ notabiliter, nõ videtur mortale: tum quia res eſt exigua, tum quia poteſt fieri cõpenſatio grauioris afflictionis: puta, eius quę eſt ex ſiti, ad æqualẽ vel minorẽ: puta ea, quę eſt ex febris augmẽto maximo: qa inter duo mala min⁹ eſt eligẽdũ. xiij. di. duo. Et idẽ ꝑ omnia dic de ſeruiẽtibus aliquid tale miniſtrãtibus. Et ſi inde ex hoc ſequeretur mors, aut mutilatio, eſſent irregulares. Secus ſi ex leui ignorãtia, vel culpa. hoc feciſſent. ¶ Octauò *quæritur, vtrũ medici, phyſici, vl̃ chirurgi poſsint ad ordines promoueri? Et dico ꝙ ſic, ſecũdũ Ray. ſi erãt peritu: & nihil de cõtingẽtibus omiſerunt: & habent de hoc conſcientiã probabilẽ: aliter nõ. de æta. & quali. ad aures. ff. de var. & extraordi. cogni. l. & ſi medic⁹. vel aliàs, medicus. & idẽ Inno. & Hoſt. & Gof. Eſt tamẽ cõſiliũ Hoſt. & Gof. ꝙ promouendi abſtineãt à practica medicinæ, & potiſsimè chirurgia, quę aduſtionẽ, vel inciſionem requirit, cũ in nullo vacillare debeat cõſciẽtia promouendi. xxxiij. diſt. laici. ¶ Nonò *quæritur, vtrũ iudex teneatur medicis dare ſuſpenſum pro anatomia? Et dico Bar. hoc ſub dubio reliquiſſe in l. fi. de cada. puni. tamẽ cauſus videtur eſſe ꝙ ſic, in l. Reipublicę. ff. de iniurijs. quam legem ad hoc allegat Ludouicus in l. j. ff. ſol. mat.

MEMBRVM propriè quid ſit, vide 3. Homicidiũ. iij. §. iij. partic. iiij. Et ita in ſtatutis accipitur membrum, niſi aliud appareat de mẽte ſtatuentis, & not. Bart. in l. ij. ff. de pub. iud.

DE MENDACIO, ET MENDACE.

1 *Mendacium quid, & quotuplex sit.*
2 *Mendacium omne an sit peccatū, & quando mortale, & nu. 3.*
4 *Mendacium omne in prædicatore an sit peccatum.*
5 *Mendacium in facto æquale mendacio verbi.*
6 *Veritatem celare, an aliquando liceat.*

1 MENDACIVM* est falsa significatio vocis, cum intentione fallēdi. xxij. q. ij. ille ergo. vbi nomine vocis, quę principatū tenet inter signa, intelligitur omne signum, vt scriptura, & nutus, & factū. Vbi aduertendū, secundùm S. Tho. ij. ij. q. cx. arti. j. q circa hoc aliquādo tria cōcurrunt, scilicet falsitas eius, quod enūtiatur, & voluntas enuntiādi falsum, & intentio fallendi aliquem: & tunc ibi est falsum materialiter, quia falsum dicitur: & formaliter propter volūtatem dicēdi falsum: & affectiuè, propter voluntatē falsum imprimendi: sed tamen ratio mendacij sumitur à falsitate formali, scilicet secūdùm quod quis habet voluntatem falsum enuntiādi. vnde & mendacium ex eo nominatur, quod contra mētem dicitur. Igitur si quis enuntiās falsum, credens illud verum: est quidem falsum materialiter, sed nō formaliter: quia falsitas est præter intentionem dicentis: vnde nō habet perfectā rationē mendacij: quia quod est præter intentionē, est per accidēs: vnde non potest esse specifica differentia. Si verò quis dicat formaliter falsum, scilicet habēs voluntatē dicēdi falsum, licet sit verū id, quod dicitur, ille actus inquantū voluntarius, & mortalis habet per se falsitatem, & p accidēs veritatem: vnde pertingit ad speciē mendacij. Quòd aūt aliquis intendebat falsitatē in opinione alterius cōstituere, non pertinet ad speciē mendacij, sed ad quādā eius perfectionem: sicut in naturalibus aliquid speciē fortitur ex forma, etiam si desit effectus formę: sicut patet in graui violēter sursum detento, ne descendat secundū exigentiā formæ. 2 Hęc ille. Ex quibus patet, q mendaciū propriè cōsistit in voluntate dicendi falsum: intelligę assertiuè, & nō recitatiuè, neq; etiā repræsentatiuè: sicut disputans aliquando assumit falsa scienter sine mendacio, quia loquitur ex persona negātis veritatē, secūdùm Sā. Tho. in iij. dist. xxxix. arti. v. perfectè verò cōsistit in intētione imprimēdi illud falsum mēti alterius: materialiter verò in falsitate rei enūtiatæ. Igitur si dicatur quidē falsum, sed defit voluntas dicēdi, illud est falsum, sed nō est mēdaciū propriè, aut pfectè, & si diligētia esset adhibita, nō esset peccatū, & si non sit adhibita, est veniale. xxij. q. ij. c. homines. nisi in casu, in quo tenetur quis adhibere diligētiam: puta in actu testificandi, in quo imminet dānum notabile proximo: vel in iudicio, cùm vult iurare: qa esset mortale. xxij. q. ij. c. animaduertendū. Si verò adsit voluntas dicendo falsum: est mendaciū propriè & formaliter, siue verū sit, siue falsum quod dicitur: quia itur contra mentē, quod est mentiri, id est, contra mentem ire. ij. q. ij. is autem. Si tamen eo casu quod dicitur sit verū, non est mendaciū materialiter: & si desit intentio imprimendi falsum, non est mēdaciū perfectè. Si verò adsit voluntas imprimēdi falsum, & desit falsum, & voluntas dicendi illud: non est mendaciū materialiter, nec propriè, nec etiā perfectè: licet ab hoc sumatur perfectio mēdacij: quia nō est rei perfectio, vbi deest res, quā necessariò presupponit. ¶ Primò verò queritur, quotuplex sit mendaciū, siue quomodo diuidatur? Et dico secundùm S. Tho. vbi suprà, arti. j. q mendacium triplicitèr diuiditur. ¶ Primò scilicet propriè, & per se secūdùm ipsam rationē mendacij, quod formaliter opponitur virtuti veritatis, quæ est æqualitas quædā, cui apponitur magis minus, & sic, vt patet in iiij. Ethic. diuiditur in mendacium trāscendens veritatē in maius, quod pertinet ad iactantiam, & in deficiēs à veritate in minus, quod pertinet ad ironiam. ¶ Secundò inquantū habet rationem copulæ diuiditur, secūdùm ea, quæ aggrauāt, vel minuunt culpā istā ex parte finis. & sic diuiditur in pernicioſum, quo intenditur alterius nocumentum, quod aggrauat: & in iocoſum, quo ad delectabile: & officium, quo ad vtile bonum alicuius ordinatur, quod minuit. ¶ Tertiò vniuersalius intellige inquantū est operatio, diuiditur secundùm ordinem ad finem, siue addatur, vel minuatur ad culpā mendacij, siue nō. & sic ab Auguſt. in lib. contra mendaciū: & habetur xxiij. q. ij. in c. primum. diuiditur in octo partes. Primum est in doctrina religionis, id est, contra fidem, & mores, secūdùm Archie. & Alex. de Ales in ij. ij. Secūdum est, quod nulli prodest, & alicui obest: vt falsa detractio, vt accusatio. Tertiū, quod vni prodest, & alteri obest: vt falsum testimoniū in causa pecuniaria. Quartū, quod fit sola mentiendi libidine, quod procedit ex habitu: nā mendax ex eo quòd talis est, secundùm habitū, ipso mendacio gaudet. iiij. Ethi. Quintū, quod fit placendi cupiditate: vt iocoſum. Sextū, quod nulli nocet, & alicui prodest ad conseruandam pecuniā: vt quod fit, ne alicui pecunia iniustè auferatur. Septimū, quod nulli nocet, & alicui prodest ad mortem vitandam. Octauum, quod nulli nocet, & alicui prodest ad vitādam immunditiam corporalem, seu castitatem seruandā. Tria autem prima, quę aggrauāt culpam, vt dicit Sā. Tho. pertinent ad pernicioſum: & tria vltima, quæ minuūt, ad officioſum: & quintū ad iocoſum, quod etiam minuit. quartum autem dicit habere propriā quantitatē siue additione, & minutione: & reducitur ad iocoſum, cū sit delectabile mentienti: licet Sā. Tho. non dicat. ¶ Secundò* quæritur, vtrū omne mendaciū sit peccatum? Et dico q sic, ita q etiā pro vita alicuius non licet mentiri, secūdùm Aug. & Sā. Tho. & omnes Theologos, & Canonistas: vt patet in c. super eo. de vsur. & in c. mihi. xxij. q. ij. & ibidem in c. j. vbi dicit Aug. q ad salutem æternam nullus ducendus est opitulāte mendacio. cōcludens in fine, nullū mendaciū esse absq; peccato. Et ratio est S. Th. ij. ij. vbi s. quia ex suo genere est malū: cùm super indebitam materiā cadat: quia cùm naturaliter voces sunt intellectuum signa, innaturale, & indebitū est, q quis voce significet quod non habet in mente. Vnde mendacium est per se prauum, & fugiendū. iiij. Ethic. Nō ergo est verum quod dicit venerabilis Cassianus, quòd licet mentiri ob magnā vtilitatem assequendā, vel magnum malū euitandum. ¶ Sed contra hoc obijcitur primò. Nam Euangelistæ videntur mentiri: quia aliter, & aliter verba Christi, & aliorū retulerūt. Sed dicit Sā. Tho. ij. ij. vbi suprà, nō esse hoc mēdaciū, sicut nec secundū Aug. de conſ. Euan. si plures eandem rem, quā viderunt, nō eodem modo atq; eisdem verbis indicarint. ¶ Secundò. Nā obstetrices sunt à Deo remuneratæ propter mendaciū. Sed dicit, q hoc nō fuit pro mēdacio, sed timore Dei, & beneuolentia, ex qua processit mendaciū. Vnde signāter dicitur Exod. j. Et quia timuerūt, &c. mendaciū verò postea sequens nō fuit meritorium. Vide etiā de hoc quædam Theologica ibidem, scilicet ij. ij. arti. vlti. ad quartum. ¶ Tertiò. Nā gesta sanctorum narrātur in sacra scriptura ad informationē vitæ humanæ, & cōsequēter nō sunt peccata. Sed de quibusdā sanctissimis viris legitur, q sunt mentiti: vt de Abrahā patet Genesis duodecimo, & vicesimo, & de Iacob Genes. xxvij. & de Iudith, & huiusmodi. Sed ad hoc dicit Nico. de

de Lyr. Gene. xxvij. quòd non est necesse excusare eos à mendacio maximè officioſo: quia apostoli fuerunt perfectiores, & tñ immunes non fuerūt à veniali peccato: imò plures illorū patrum veteris testamenti leguntur peccasse mortaliter. Vel dicendū sicut dicit Auguſt. q in sacra scriptura inducūtur aliquorum gesta, quasi exempla perfectæ virtutis, de quibus non est æstimandū eos fuisse mētitos. si quā tamē in eorū dictis appareant quæ mēdacia videātur, *intelligēdū* est ea figuraliter & propheticè dicta esse. Abraham tamē dixit verè Saram sororem suā, id est, filiā patris, licet non matris: vt patet Gene. xx. Iacob etiā dixit se esse Esaū primogenitum mysticè: *quia* primogenita illius ei iure debebātur. Vsus est autē tali modo loquendi 4 *spiritu* prophetico, ad designādum, q minor populus, scilicet gentilis, substituēdus erat in loco primogeniti, id est, Iudæorum. Quidam verò cōmendantur in scriptura non propter perfectā virtutem, sed propter quandam indolē *virtutis*, scilicet quia in eis apparebat aliquis laudabilis affectus, ex quo mouebātur ad quædam indebita faciēda: sicut laudatur Iudith, non quia mentita est Holoferni, sed propter affectū ad salutē populi. Quamuis etiā dici possit quòd verba eius habēt veritatem secundùm aliquē mysti-
3 cum intellectū. ¶ Tertiò quæritur,* vtrum & quando, vel quibus mendacium sit peccatū mortale? Et quantum colligitur ex S. Tho. ij. ij. vbi s. art. vlt. dicto quòd cùm mortale peccatum sit, quod charitati contrariatur, quantum ad mēdaciū hoc tripliciter accidit. ¶ Primò secundū se, id est, ex ipsa falsa significatione: quia si sit circa res diuinas, contrariatur charitati diuinæ, cuius veritatē aliquis tali mēdacio occultat vt corrūpit, sed est mortale grauissimū: si verò sit circa aliquid, cuius cognitio pertineat ad hominis bonū, *puta ad perfectionē* scientiæ & morū *informationē*, contrariatur charitati proximi, & est mortale. Secus si esset circa aliquid, de quo nō refert vtrū sic vel aliter cognoscatur: sicut si quis fallatur in aliquibus particularibus contingētibus ad se nō pertinētib⁹. ¶ Secūdò ratione finis intēti: puta, si *dicitur in iniuriā Dei, quod semper est mortale: aut* in nocumētū proximi, quantum ad personā, diuitias, & famam: quod similiter est mortale. Secus si finis intētus non sit charitati cōtrarius: quia nec mendaciū erit mortale, vt in iocoſo & officioſo. ¶ Tertiò per accidēs ratione scādali, vel cuiuscunq; damni consequētis: & sic erit etiā mortale, dum scilicet aliquis non veretur propter scādalū publicè mētiri. Hęc ex illo. ¶ Et sic patet q est mortale. primò si sit circa doctrinā fidei, & omnū pertinentiū ad sacrā scripturā. Secundò si sit circa doctrinā morū siue omniū pertinentium ad vitia & virtutes. Tertiò si sit in Dei iniuriā. Quartò si sit in damnū proximi, intelligę notabile. Quintò ratione scādali, quod quis inde probabiliter videtur se qui. Adde sextò si adsit circunstātia iuramēti, siue sit iocoſum siue officioſum, & quomodocunq;. Et septimò si adsit circūstantia iudicij: quia mortale est in iudicio mētiri de spectantibus ad iudiciū: vt si accusatus neget veritatē: vt su- 5 prà Accusatio. §. xiij. aut testis falsum deponat: nisi debita *deliberatione* & solicitudine adhibita putaret se certum esse de eo quod falsum est, secundū S. Tho. & generaliter secundū Duran. omne mendaciū quod in iudicio dicitur præter iocoſum, de his quæ ad iudiciū pertinent, est pernicioſum & mortale: quia subuertit veritatē iudicij: quod cedit *in perniciem vniuersitatis*. quod limita quantū ad ea, 6 de quibus, qui mentitur, tenetur dicere veritatem, nō aliter. De quo habes s. Accusatus. §. xij. & Confessio delicti. §. j. & Furtum. §. xv. & infrà Testis. §. viij. Et octauò se cundùm Hoſt. ratione contemptus. quod quando sit, vide suprà Contēptus. Et nonò secundū aliquos ratione perfectionis, dicēres perfectis viris omne mendaciū esse peccatum mortale. Sed hoc irrationabiliter dicitur, secundùm S. Tho. quia circunstantia personæ non transfert in aliam speciem: & cōsequēter nō aggrauat in infinitū, nisi ratione annexi: puta si sit cōtra votū eius, quod de mendacio iocoſo & officioſo dici nō pōt: vnde tale in eis nō est mortale, nisi ratione scandali, non obstante, q ipsi ponuntur in statu conseruādæ veritatis: qa ad hoc ex officio suo tenētur in iudicio vel doctrina: cōtra q si mētiantur, erit mortale. de quo vide §. *sequē*. ¶ Quartò specialiter quæritur, *vtrum sit peccatū mortale prædicatori mentiri in ambone? Et dico q non, in eis quæ nō spectant ad doctrinam, puta si dicat aliqua iocoſa: vel si in sacra scriptura alleget vnū capitulū vel *pphetā* pro alio ex lapsu linguæ vel oblitione, & huiusmodi: quia in his neq; iniuriā Deo, neque dānū proximo vel etiā scādalū facit, vt suppono: nec etiā in talibus tenet personā Dei. in pertinentibus autē ad doctrinā, renēt Sum. Ang. & Ros. q nō sit mortale nisi ratione scandali vel contēptus doctrinæ annexi: vel nisi in his quæ sunt de necessitate facienda, intellige etiā omittēda. Secus si ex cōcilio: & hoc, vt videtur, hac ratione: quia circunstātia personę speciē nō mutat. Sed motiuū istorū est inualidū: quia ibi nō est sola circunstātia personæ, sed etiā loci vel officij. Conclusio etiā est non solùm cōtra Archiepi. post Pet. de Palu. sed etiam cōtra S. Thom. qui loquēs de talibus dicit indistinctè, quòd est mortale mētiri in iudicio vel doctrina, id est, in prædicatione: vt exponit Archiep. circa res diuinas & mores, & contra Ange. qui dicit quoddam mendacium esse in doctrina. Sanct. Tho. San. Bona. & Alexan. de Ales dicunt illud pernicioſum: & si in doctrina, multo fortius in loco doctrinæ, vbi doctor gerit personam Dei, & in persona eius loquitur, iuxta illud Lucæ vj. Qui vos audit, me audit. Et similiter est cōtra rationem: quia sequeretur q posset quis hæreses sine mortali peccato docere: puta dicēdo, q meli⁹ esse in matrimonio quàm in virginitate: & in seculo quàm in religione: quia ista nō sunt necessariò faciēda. Est etiā illa opinio in contemptū diuini verbi & fidei Christianæ: quia quidā sectatores illius opiniōis, & sui ordinis plus quàm veritatis zelatores, ex quo credūt nō esse mortale mētiri in ambone, nisi, vt illi dicūt, prædicāt maximas falsitates, quæ deinde à secularibus deprehendūtur: sicut tēporibus nostris quidā publicè in ambone in Romandiola asserūt, q quidā solēnis prædicator ordinis nostri, qui contra opinionē aduersam de conceptione Bononiæ prędicauerat, veniā petiuit præcinctus zona ad collū super scalis sancti Petron. j Bononiæ: cùm tamē totū esset falsum: imò cū maxima gratia prædicauerat. Et rursus alius asseruit in simili, q alius prædicator eadē de causa statim descēdēs de ambone fuit in medio populo dilacerat⁹, & deuorat⁹ à lupo. & huiusmodi multa. ¶ Quintò quæritur,* vtrū sit grauius mētiri verbo quàm facto? Et dico q non solùm in verbo, sed etiam in facto mendacium consistit. xxij. q. v. caue. & secundùm S. Tho. in quoli. cum in vtroq; sit eadem intētio fallendi, vterq; æqualiter peccat: quia verbū & factū assumūtur vt instrumentum fallēdi: nec refert quantū ad peccatum, verbo, nutu, vel facto mentiri: sicut nec quantū ad homicidiū vti gladio vel securi. ¶ Sextò quæritur,* vtrū liceat aliquā do celare veritatē? Et dico, q si homo non sit obligatus respōdere secundū intentionē alicuius: licet veritatē celare multipliciter. ¶ Primò qñd, quod dicitur, est verū in vno

sensu licet non sit verum in alio in quo capitur ab audiente: sicut Abrahã dixit vxorẽ esse sororẽ, Gen. xij. quia erat soror ex parte patris, licet non ex parte patris & matris simul. ¶ Secundò, qñ ad eandẽ interrogationẽ possunt dari multæ respõsiones, & datur vna, alia tacetur: sicut Samuel primi Reg. xv. veniẽs in Bethleem principaliter ad inungendum Dauid in regẽ, & secundariò ad sacrificandũ, ad quod scilicet venerat gratia vnctionis: interrogatus ad qd venisset, respõdit de causa secũdaria, tacens de principali, q̃ scilicet ad sacrificandũ veniſſet. ¶ Tertiò qñ loquutio est duplex, habẽs duplicem sensum, quorũ in vno est vera, & in alio falsa, & loquẽs intẽdit loqui in sensu vero, & imprimere alteri sensum falsum: sicut si quis interrogetur de eo qui quæritur ad mortẽ, an transierit per talẽ viam, & respõdeatur, nõ trãsiuit hàc: intendẽs per locũ proprium & indiuiduũ, quẽ pede aut manu tangit. aut si clericus interrogatus in porta an aliquid habeat de quo sit soluenda gabella: & ille respõdeat q̃ nõ. s. de quo sit soluẽda à clerico: sicut & Angelus interrogatus à Tobia, quis & de quo genere esset, respondit, Ex filijs Israel ego sum Azarias Ananiæ magni filius. Tobiæ v. Quæ verba sunt vera secũdùm interpretationẽ illorũ vocabulorũ, & non secundũ illa vocabula, vt patet p expositores. Et similiter Christus nõ negauit se Samaritanũ, id est, custodẽ, secũdũ nominis interpretationẽ. ¶ Quartò, qñ aliquis interrogatur de aliquo, quod dicere nõ expedit: quia dicere põt se illud nescire, subintelligẽdo vt reuelãdũ: exẽplo filij hominis, qui iuxta Marcũ dicit se nescire diem iudicij: quod secundũ doct. ideò dicit, quia illud nõ scit vt releuãdũ nobis, pater verò illũ dicitur scire, qa de hoc filio notitiã dedit. secus autẽ vbi expediret interrogantẽ scire. ¶ Cauẽda tamẽ ista celatio est: primò vbi scandalũ posset accidere: & secundò in iudicio iusto & vero, de quo s. Accusatus. §. xiij. & eadẽ ratione. tertiò, vbicũq; quis tenetur confiteri veritatẽ de qua interrogatur: quia sic respondẽdo eam celat, quod est cõtra id ad quod tenetur: vnde si illud teneretur ex præcepto, celatio illa esset mortale: vt si prælatus extra iudiciũ præcipiat de aliquo de quo potest, aut sine præcepto exquirat veritatẽ simplici verbo circa cõcernẽtia paupertatẽ: qa aliquid celare velle etiã sine interrogatione est mortale, aliàs mẽdaciũ erit veniale. & quartò cauenda est, vbi quis iuraret extra iudiciũ nõ violẽtatus per aliquẽ superiorem cõtra ordinem iuris, neq; ab aliquo particulari per cõmi nationes, sed sp̃õte iuraret vel coactè ex suppositione alicuius finis, iuxta dicta suprà Iuramẽtum. iij. qõ. ij. in fin. de religiosis iurantibus in materia pestis ad portas ciuitatũ.

MENDICANTES religiosi, nõ dicũtur ab actu mẽdicãdi, quia mẽdicare possunt etiam non mendicãtes, & ecõtrario mendicãtes nõ mẽdicare, sed ex eo quòd secundũ regulam & institutiones suas non licet eis etiam in cõmuni habere possessiones aut perpetuos reditus, vt colligitur ex Pan. in c. nimis. el ij. de excessi. prælat. & Pet. de Pal. & alios. & in c. religionum. de reli. do. li. vj. Vtrum autem mẽdicantes possint recipere noua loca. vide suprà Excommunicatio ix. excommunicatione xliij.

MENSA clericorũ generaliter qd habere debeat vel nõ habere, vide s. Clericus. ij. §. v. Specialiter verò mensa episcoporũ splendere non debet auro vel argẽto. xlj. di. episcopus vilem. supellectilem. sed hodie pauperes squalent: mensa verò & omnis apparatus renitet.

¶ MENSIS, vide suprà Excõmunicatio nonò. excommunicatione xxxij. §. iij. & s. Aetas. ad finem.

¶ MENSVRA, vide suprà Falsarius. §. vltimo.

¶ MERCATOR, vide j. Negotiatio, & Vsura, p totũ. præcipuè iij. & vj. & Societas per totũ. & s. Emptio.

MERETRIX est mulier multorum libidini patens. xxxiiij. dist. vidua. id est, quæ xl. viros admiserit, secundùm glo. quæ allegat cap. latores. de clerico excõmunicato minist. vel est mulier, cuius est turpitudo publicè venalis. xxxij. qõ. iiij. meretrices. & quantũ ex dictis & vsu loquentium colligi potest, tria faciunt meretricẽ, scilicet fornicatio publica. xl. concubitus fornicarij, & pretium. Quod quidem pretium non tenetur restituere, secundũ Inno. in c. quia plerique. de immunit. eccle. & cõmuniter Docto. quod limita nisi accepisset ab his qui alienare non poterant, de quibus suprà Donatio. j. §. j. vel nisi per fraudẽ recepisset, quia sic teneretur. Quòd autẽ ecclesia prohibeat recipi oblationes talium, intelligitur ad altare, in detestationem criminis. Et idem secundùm Archid. est de acquisito per concubinatum, adulterium, & sodomiã. Quid autem de tali pretio facere liceat, vide suprà Eleemosyna. §. iiij. & infrà Turpe lucrum. per totum.

MERITVM propriè est actio, cui iustè debetur merces: impropriè verò est quælibet conditio faciẽs alicui aliquo dignum, sicut species Priami merebatur imperium, secundũ S. Thom. in q. de veri. q. j. art. j. ad secundum. & intellige ecõtrario, q̃ demeritũ propriè est actio, cui iustè debetur punitio, impropriè est conditio faciens aliquẽ aliquo indignũ. arg. j. ij. q. xxj. art. ij. & de virtu. vbi suprà. Ad meritum autẽ tria requiruntur. s. status viæ, dominium operis, & charitas: vt probat S. Tho. iij. dist. xviij. ar. ij. & dist. xxx. art. v. & veri. q. xxix. arti. vj. & viij. De merito multa possent Theologice dici, quæ non sunt ad propositum nostrum. Vtrum autẽ eadem actio possit esse meritum & demeritum, vide infrà Peccatum. §. j.

DE METV.

Metus quid & quotuplex sit.
1 *Metus iustus quid.*
2 *Timor an sit iustus ex supplicatione regis.*
3 *Metus perdendi bona an sit iustus.*
4 *Metus infamiæ an sit iustus.*
5 *Metus excommunicationis an sit iustus.*
6 *Metus iustus an fiat iniustus, si quis ex culpa incidat in eum.*
7 *Metus iustus an excuset à peccato.*
8 *Metus iustus an excuset ab obligatione contractus.*
9 *Metus leuis an habeat eosdem affectus cũ iusto & probabili.*
10 *Metu gesta an taciturnitate temporis videantur ex consensu.*
11 *Metu amissis bonis an stetur iuramento super quantitate eorũ.*
12 *Metu extorta an debeant restitui.*

METVS, est instantis vel futuri periculi causa mentis trepidatio. ff. quod metus causa. l. j. Et est duplex. vnus. s. leuis, quo timetur leue malũ vel graue malũ, sed leuiter, id est, ex causa leui & improbabili, qui cadit in virum leuem timentẽ vbi nõ oportet, qui dicitur meticulosus. ff. eo. l. metũ. Alius, quo timetur malũ graue grauiter, id est, ex causa probabili, qui secundũ iura dicitur metus iustus siue cadens in constantẽ virum, intellige aut etiã mulierẽ: licet minor metus excuset magis mulierẽ q̃ virũ, secundũ glo. in c. cùm locũ. Et hanc distinctionẽ innuit S. Thom. in quarto, dist. xxix. q. j. ar. ij. in corpore, dicens sic virtualiter, Metum cadere in aliquẽ, est eum metu cogi ad faciẽdum aliquid, quod aliàs nollet, vt euitet illud quod timet: in quo quidem constans ab inconstanti dupliciter differt. Primò scilicet quãtum ad qualitatem periculi quod timetur: cogitur enim ad minus malum sustinendũ, vt vitetur maius: nõ aũt ad maius, vt vitetur minus: quia constans sequitur rationem rectã, qua scitur quid pro quo sit dimittendum vel faciendũ. semper autẽ minus malũ, vel maius bonũ eligendũ est: inconstãs autẽ cogitur ad maius malum, putà peccatũ, metu minoris, puta pœnæ corporalis: sicut è cõtrario ptinax etiã cogi nõ posset ad minus malũ ad euitandũ maius, vnde inter hos mediat cõstãs. Secũdò differt quantũ ad æstimationẽ periculi imminentis: quia constãs nõ cogitur, nisi ex forti, & probabili æstimatiõe: inconstãs autẽ ex leui, secundũ illud Prouerb. xxvij. Fugit impius nemine pse quẽte. Hæc ex illo. Et sic patet, in quo metus differat à vi. Nam, vt dicit Pan. in c. sacris. extrà, eo. metus est vis cõditionata sine violẽtia corporali, sicut cũ dicitur, nisi feceris sic, interficiã te. extrà, eo. c. ad audientiam. Vis est aũt quædã coactio, qua quis ligatus cogitur corporaliter aliquid facere. Et idẽ sentit S. T. vbi s. arti. j. dices, q̃ vis est coactio simpliciter siue absoluta: vt cũ quis aliud corporaliter impellit: sed met' est vis cõditionata: vt cũ quis projcit merces in mare, ne periclitetur. ¶ Primò verò* quæritur, quæ sint illa mala, quorũ metus ꝓbabilis dicitur iustus, siue cadens in constantẽ virũ? Et dico, secũdũ S. T. vbi s. art. ij. q̃ huiusmodi nõ possunt esse peccata: qa talia sunt mala maxima, propter quę nõ sustinẽda, etiã mori debet homo. iij. Ethic. Sed sunt quędã mala corporalia maiora quibusdã aljs, & præcipuè inter ea, q̃ pertinẽt ad personã, vt mors, verbera, dehonestatio p stuprum, & seruitus: adde & vincula, quę reducũtur ad seruitutẽ, & sub illa intelligũtur. & omnia limita, vt j. §. vj. Et de morte quidẽ, & cruciata patet in c. cũ dilect'. extrà, eo. de stupro verò & seruitute, ff. eo. l. isti. quidẽ. Insti. eo. §. j. ij. & iij. De vinculis aũt in l. nec timorẽ. ff. eo. Et intellige primò, siue prędicta, aut aliquod prędictorum immineat personæ propriæ, siue filiorũ, siue vxoris, & huiusmodi, secundùm S. Th. vbi s. art. ij. ad secundũ. & in l. isti quidem. ff. eo. Intellige etiã secundò, q̃ hęc omnia faciunt iustum metũ, quãdo quis de facili nõ potest occurrere: qa si hoc posset, puta adeũdo superiorẽ, vel alio modo, nõ esset iustus metus: sed sibi imputaretur. arg. c. fi. de elec. & c. pastoralis. de offi. ord. & l. quibus diebus. ff. de condi. & demõ. & l. qui potest facere. ff. de reg. iur. Et idẽ innuit Sanctus Tho. vt patet j. §. iiij. Intellige etiã tertiò, q̃ prędicta habent talem effectũ excusandi, etiã si sint solùm in commination, & nõ illata: quãdo probabiliter æstimatur, q̃ ita erit: argu. eorum quę no. in c. cũ dilectus. de his quę vi. Et quartò, q̃ prędicta regulariter causant ipsum timorem respectu malorũ corporaliũ, sed nõ hæc sola: sed generaliter omne maius malũ respectu minoris: quia vir constãs seu virtuosus semper cõsentit in minus malũ, vt vitet maius: sed tamen iura statuerunt, vt detur actio ad rescindendum contractũ, qui aliàs tenet propter prędicta, quę sunt cõtra bonũ personę, nõ propter alia, nisi in quantũ reduci possent ad prędicta. quo casu opus est arbitrio boni viri. Et sic intelligo dictũ Pet. de Ancha. vt illi imponit Sum. Rosel. excomunicatiõe xxix. §. x. q̃ iudicis arbitrio relinquitur quis timor sit iustus cadens in constantẽ virũ, scilicet quantũ ad ea, quę reducuntur ad prędicta, & quãtum ad probabilitatẽ æstimationis. ¶ Secundò* quæritur, vtrũ iustus timor causetur ex imperio, vel supplicatione regis, aut domini? Et dicit Panor. in c. vlti. qui cleri. vel vouen. q̃ non: nisi sit cõsuetus tyrannicè tractare, nõ obtemperãtes precibus suis. quo casu excusat secũdùm Io. And. ibi, & Bar. in tract. de tyrã. Facit quod no. idẽ Bart. in l. ad inuidiã. C. q̃ me. cau. vbi dicit, quòd sola reuerẽtia mariti nõ causat iustũ metũ in vxore, nisi minę præcesserint, aut verbera. Et idẽ voluit Inno. in c. causam. matrimonij. de of. deleg. ¶ Tertiò* quæritur, vtrũ metus perdẽdi bona tẽporalia, vel maiorẽ partẽ eorũ sit iustus? Et dicit Pan. in c. Abbas. extrà eo. q̃ sic, si nõ potest quis sustẽtari sine illis bonis, quę pdere timet. & glo. l. in l. aduocati. C. de aduo. diuer. iudi. dicit: nota pecuniã vitã hominis. Et facit pro ista opinione ç. presbyteros. dist. l. & d. c. Abbas. & l. pe. C. eo. Et glo. in d. c. Abbas. extẽdit hoc nõ solũ quãdo quis sine illis rebus viuere nõ potest, sed etiã quando grauem patitur iacturã. & hoc rationabiliter: quia potest quis esse ita dives, q̃ omissa maiori parte bonorũ nõ multum pateretur, vt dicatur iactura grauis respectu incommodi sequẽtis. Ita enim iactura aliquãdo potest esse grauior vinculis & verberibus, quę tamẽ excusantur. ¶ Quartò* quæritur, vtrũ metus infamiæ sit iustus? Et dicit Sã. Th. q̃ non: quia licet sit magnũ dãnum: tamen de facili potest illi occurri. Sed intellige infamia de facto, quę scilicet innititur veritati, cui occurri potest de facili licito modo, secũdùm gl. in d. l. nec timorẽ. ff. eo. Sed metus infamiæ iuris, qui habet iuris effectũ, est iustus: vt in l. isti. §. fin. ff. eo. vbi pater q̃ deprahẽsus in aliquo delicto, iusto metu facit quicqd facit, ne prodatur: quia proditus põt pati mortẽ, vel cruciatũ, & huiusmodi. ¶ Quintò* quæritur, vtrũ metus excõmunicationis sit iustus? Et dicit glo. in c. olim inter. de resti. spo. q̃ sic. sed melius Io. And. in c. cùm dilectus. extrà eod. distanguit, q̃ aut iustè comminatur: & nõ excusat metus, quia culpa sua incidit in metum. l. si mulier. ff. eod. & in §. fe. aut iniustè, & sic est iustus: quia est pœna grauis, inter homines conuersari, & carere hominũ cõmercio. l. hi qui sanctã. C. de apostа. de sen. excõ. sacra. Quam sententiã approbant domini de Rota, decisione xl. Et ratio esse potest: quia hoc malũ spectat immediatè ad personã: & est quædã seruitus, & vinculatio linguæ. ¶ Sextò* quęritur, vtrũ metus aliàs iustus, sit iustus, si quis ex sua culpa in illum deuenit? Et dico q̃ non: sed tenent gesta per eũ qui passus esset metũ sine aliquo remedio. Et hoc est tex. singularis quotidie allegatus in l. si mulier. ff. eo. vbi dicitur, q̃ si liberta cõmisit ingratitudinẽ cõtra dominũ, & prætextu ne reuocaretur in seruitutẽ aliquid suo dño promisit, cõtra illã promissionẽ ei nõ succurritur: & hoc ideo, quia illa sibi intulit metũ cõmittẽdo ingratitudinem, & dominus iustè minabitur reuocationẽ in seruitutem. Et sic nõ obst. l. nec timorẽ. & l. isti. ff. eo. quia ibi erat iniusti-
tia in accipiẽdo. Vnde quãtum ad conscientiã distingue. Nã si timor iustè incurritur: vt quia minatur quis accusationem de crimine veraciter ꝑpetrato, licet talis, qui minatur turpiter accipiat aliquid, vt ab accusando desistat: tũ restituere nõ tenet necessariò, si alius potuit donare: vt s. Accusatio. §. xj. & Cõcussio. §. iiij. Si verò incutiẽs timor iniustè: puta pater cõminatur interficere adulterũ cũ filia: quod de iure ciuili licet: vt l. nec in eo. ff. de adul. tamẽ nõ licet quo ad Deũ: vnde tali timore extortũ tenere nõ poterit in cõscientia, nisi in recõpensationẽ alicuius sui interesse: puta famę lesæ, & huiusmodi. Facit tex. cũ gl. in c. inter hec. xxxiij. q ij. Cessante aũt culpa quomodo tenea-
tur qs restituere, vide j. §. vl. ¶ Septimò* quæritur, vtrum iustus metus excuset à peccato? Et dico q̃ nõ à toto, quia ad peccatũ nullus iustus metus cogit: sed solùm à tãto: qa quod metu fit, nõ est quantũ ad aliquid voluntariũ, licet sit voluntariũ simpliciter, vt dicit S. Th. Nec tñ sic excusat à tanto, quasi illud, quod de se est mortale, fiat veniale. x. eo. sacris. de homi. c. ij. ij. q. j. c. in primis. qa debet quis potius qlibet mala tolerare, quàm malo consentire. xxxij. q.

v.ita ne. Quod tamē limita verum in his, quæ sunt morta
lia de se, vt dictū est: quia scilicet sunt naturali, vel diuino
iure sub præcepto prohibita. Secus si iure humano: quia
tūc timor iustus excusaret à mortali: vt s. Inobediētia. Et
sic intellige in c. in sacris. de his quæ vi, &c. vbi videt dici
ꝙ est mortale participare excōmunicato. Nec excusāt me
tus: quia loquitur in participatione directa, quę est in per
se malis, siue in crimie criminoso: vt innuit S. T. q. lxj. ar.
8 ix. ¶ Octauò* quæritur, vtrū iustus metus excuset ab obli
gatione cōtractus, quasi ipse sit nullus si metu fiat? Et quā-
tum ex Pan. in c. cū locum. de spō. colligitur, dico ꝙ non
in cōtractibus, in quibus liber cōsensus nō requiritur: sed
iure tenet cōtractus: quia coacta volūtas est volūtas: vt le-
gitur, & no. in l. si mulier. §. si. ff. eo. sed acta veniūt rescin
dēda actione quod metus causa. f. officio iudicis, si sint ꝑ-
fecta, secūdū Gofr. vel per exceptionē, si sunt imperfecta.
ff. eo. l. metū. §. si prętor. Si verò cōtractus requirit liberū
cōsensum, ipso iure est nullus: quia licet coacta voluntas
sit volūtas: xv. q. j. merito. tamē nō est volūtas libera: & sic
deficit qualitas libertatis, quę est de substantia cōtractus:
ideóq; est nullus. Quæ autem requirunt liberū cōsensum
sunt octo: de quibus vide Pan. in c. Abbas. extrà eo. Primò
omnia, quę sunt meritoria: vt pœnitētia, cōfessio, eleemo
syna, & huiusmodi: quę si fiāt ex tali metu, meritū exclu-
dunt, & perinde est, ac si nō forent facta: nisi characterem
imprimāt. quo casu adueniente libera voluntate cōuale-
scunt: nō autem alia. dist. xlv. de Iudæis. Vnde secundùm
Chryso. qui seruit Deo timore, pœnā euadet: sed præmiū
nō acquiret. & facit tex. Ang. de pœ. di. vij. null⁹. in fi. ¶ Se
cundò, matrimoniū, de spō. cū locum. & c. veniens. el ij. &
xxxij. q. v. notificasti. ¶ Tertiò, dotis promissio, vel solu-
tio. l. si mulier. §. si dos. ff. eo. qa si principale nō tenet, nec
accessoriū: de reg. iur. lib. vj. ¶ Quartò iurisdictio. vnde
prorogatio eius ex iusto metu est nulla. l. ij. ff. de iud. & idē
glo. in d. l. si mulier. Et similiter electio prælati per metū
facta est nulla: vt in c. vbi periculū. §. ceterū. de elect. li. vj.
¶ Quintò, authoritas tutorum. vnde extorta per metum
nulla est. l. j. §. vlt. ff. de auto. tut. ¶ Sextò, absolutio ab excō
municatione. de quo s. Excōmunicatio. ix. §. xvij. ¶ Septi
mò, testes testamentorū. Vnde cùm tenentur in vinculis
aut ab hostibus, nō valet eorū testimoniū. l. qui testamen-
to. ff. de testa. ¶ Octauò, votū, quod metu factū nō valet,
loquendo de metu mūdano, seu in incusso ab homine ali
cui vt voueat: secus si incutiatur à Deo, vt in periculis, qa
tenet: vt j. Votū. ij. §. xij. & ita tenēt Sū. Ang. & Ro. & Pan.
Sed quia hoc nullibi authēticè legi, & dicit Abbas, ꝙ nul
lo iure probatur: ideò dico, ꝙ etiam si metus incutiatur
ab homine, qui cogere nō potest interiorē cōsensum, di-
stinguēdū est sicut & de iuramēto. s. Iuramētū. iiij. §. vij.
quia si nō intendebat se obligare, nō obligatur: quia obli
gatio in voto nō descēdit à verbis, sed à corde, seu intētio
ne obligādi, sine qua votū nō est votum. Si verò inten
debat se obligare, obligatur: quia in ista intentiōe fuit li-
9 ber, nec potuit cogi. ¶ Nonò* quæritur, vtrū leuis metus
habeat eūdē effectus cū iusto, & probabili? Et dico ꝙ nō,
in foro causarū: quia nō excusat, nec annullat, nec rescin-
dit, nec tollit actū requirentem liberū cōsensum: vt not.
Pan. in d. c. veniens. el ij. de spōsa. sed tamen quo ad con-
10 scientiā, dic vt j. §. vlt. ¶ Decimò* quęritur, vtrū agēs cer
tum quid ex metu, ex taciturnitate tēporis sequentis præ-
sumatur cōsentire? Et dicit glo. iuncta tex. in c. accedens.
de conuer. coiug. ꝙ nō, nisi interueniat aliquis actus posi-
tiuus approbatiuus primi actus: vt in l. ij. & pen. C. eod. &
per Inno. c. super eo. de renun. & facit c. ad id. de spon. vbi
spōsa, quę metu cōtraxerat, si cohabitat viro spōte, ꝓsumi
tur matrimoniū: maximè si copula interuenit. Facit etiā
11 c. vnicū. de despō. impube. ¶ Vndecimò* quæritur, vtrum
aliquo probāte metū, ex quo amisit sua bona, stetur eius
iuramento super quātitate bonorū? Et dicit Pan. in c. fin.
extrà eo. ꝙ sic, si quis iniustè metū incussit, & contra eum
qui incussit. Secus si ageretur cōtra villā, in cuius territo
rio est factū, quia oportet eū probare ꝑ alios, licet possit
adducere socios, & familiares, ꝓpter difficultatē ꝓbādi.
& est tex. in l. cōsensu. C. de rep. & in c. veniēs. el ij. de testi.
12 ¶ Duodecimò* quæritur, vtrū is, qui extorsit aliquid per
metum, teneatur restituere? Et dico ꝙ sic, secundùm Dir.
& secundū leges pōt agi contra eū etiā ad pœnā si agatur
intra annū: post annū verò nō, sed solū quo ad rei perse-
cutionē: quia prætoriæ actiones quantū ad rei persecutio
nem sunt perpetuæ: quantū ad pœnas verò, tēporales. In-
sti. de perp. & tēp. ac. ff. de vi & vi ar. l. j. §. sed si ꝑ metū. ff.
quod me. cau. l. si cū exceptione. §. j. ij. & iij. Secūdū cano
nes autē etiam ad pœnā post annū agi potest: quia nulla
cōditio tēporis potest apponi. iij. q. j. reintegranda. & ibi
per Doc. Et non solū tenetur de habitis per talē metū: sed
de omnibus, quæ amisit ille, cui talem intulit metū. d. l. si
cū. §. Pedius. quia metus fuit causa amissionis. d. l. si cū. §.
in hac actione. & cōcordat Inn. & Host. in c. si. extrà, eo. Si
aūt metus fuit solùm ob timorē reuerētiæ, datū ex tali ti-
more, est omnino restituendū in foro cōscientiæ, si sit cō
tra voluntatē dantis: & generaliter quādocunq; nō datur
nisi ex metu, arg. l. j. §. quę honorandę. ff. qua. re. ac. nō da.
quod tñ fallit si dans fuit in culpa sui metus. de quo dic, vt
s. §. vj. Nec obst. l. vani. ff. de reg. iur. & l. metum. ff. quod
met. cau. quia loquuntur quo ad forum contentiosum.

MILES secūdùm Azo. dictus est à militia, id est, duri
tia, propter labores scilicet militares, vel dicit secū
dùm S. T. à mille, quasi millesimus: quia vix vnus de mil-
le eligebatur ad militiā: vel quia primò electi sunt mille
à Romulo. Est aūt duplex militū genus. Quidā enim dicū
tur propriè milites à militando, de quorū institutione,
& priuilegijs in l. pe. ff. ex qui. cau. ma. in glo. quorū ars est
licita, si debitè fiat. xxiij. q. j. militare. de quo dic, vt s. Bel-
lū, ꝑ totū. & cōsequēter licitū est militibus se exercere in
armis ad suā artē perdiscēdā in his, quæ nulli sunt nociua,
& in qbus nō imminet probabile periculū mortis: etiam
si ibi aliqui rarò intereāt: sicut in proiectione telorū. sicut
Dauid præcepit filios Israel doceri arcū. ij. Reg. j. in ludis
gladiorū, incursationib⁹ equorū, & hastiludijs nō pericu
losis, & huiusmodi: qa quod licet facere, licet etiā addisce
re. Torneamēta verò ideò fuerūt prohibita, qa periculo-
sa probabiliter. Et de hoc s. Lud⁹. §. vij. in fi. & j. Tornea
mentū. Quidā verò sunt milites impropriè. s. nostri tēpo
ris, qui licet habeāt insignia obseruātiæ veteris, secūdùm
Bal. in l. j. C. qui bo. cē. pos. & alle. in ar. c. trāslato. de cōst.
nō tamē gaudēt priuilegijs militaribus: nec eorū militia
est priuilegiata: & in eorū actibus vtēdū est iure cōmuni,
vt cōmuniter tenetur per doctorēs. Cy. in l. pen. C. de iur.
& fac. igno. Sahce. & Bar. in l. filiusfamilias. §. veterani. ff.
de procu. Bal. in l. testamētis. C. de testa. quia non habent
illa sex requisita in militibus, de quibus vbi suprà: sed ma
gis sunt pro inoti ad pompam: vt dicit Bal. vbi suprà.

MINOR dicitur dupliciter. Primò relatiuè ad maior:
et sit idē quod inferior. Sicut dū dicit, minor assur
gat maiori: necesse deat stāte maiore. xciij. dist. nō oportet.
& idem Gof. in Sū. de ma. & obe. ī sedēdo, & subscribēdo
maior præcedit. xvij. dist. §. vlt. Sed incedendo contrariū
seruat Romana cōsuetudo: quia minor præcedit. Secūdò
sumitur minor, qui xxv. annum nō impleuit. ff. de mino. l.
j. qui ideo minor dicitur, quia sit minor ætate legitima ad
aliqua negotia pertractanda. Talis minor secundū iura pe
tere potest restitutionē in integrum nō solùm in lęsione,
quæ lędit de patrimonio infra xxv. annū, sed etiā lucri ces
santis vsq; ad quadriēniū postquā impleuit xxv. annū: nō
tamen in delictis atrocibus: sed quatenus miseratio ętatis
ad minorem pœnā iudicem flexerit. vide glo. in c. ij. de re
stitu. in integr. Et licet si religionē intret, sua bona sine au
thoritate curatoris alienare non possit, etiam in pias cau
sas, aut contrahere: si tamen intrat religionē secundū Pa-
nor. in c. in præsentia. de proba. alienare potest omnia bo
na sua: quia fingitur mori. l. Deo nobis. C. de episc. & cler.
Si tamen renuntiauit beneficio ecclesiastico, non restitui
tur: quia in spiritualibus vt maior admittitur, & agit, & cō
uenitur. ff. de minori. l. ait prætor. in glo. in princ. 1

MISERABILES personæ secūdùm Inn. in c. signifi
cantibus. de offi. deleg. & Pan. in c. licet. de cēsi. & se
cundùm Ho. sunt cæci, & alij perpetuo morbo laborātes:
& secūdū Ho. pauperes, pupilli, & viduæ, & huiusmodi: &
secūdū alios ēt senes decrepiti, & religiosi: & generaliter
omnes quos naturaliter miseramur ꝓpter fortiū iniuriā.
De hoc Pan. in d. c. significātibus. dicit, ꝙ secularium tres
sunt species. Quidā enī nō sunt miserabiles, nec actu, nec
habitu: quia nō habēt qualitatē, ꝓpter quā natura mouea
tur ad miserādū eis: vt quia sunt masculi & potētes, vel fœ
minæ coniugatæ & diuites. Quidā verò sunt miserabiles
actu & habitu: vt viduæ & pupilli pauperes, vel diuturno
morbo fatigati, & pauperes dūtaxat: quia secūdū Io. And.
miserabiles ꝑsonæ dicūtur, super quibus natura mouetur
ad miserādū: vt in l. vnica. C. quādo impe. inter vid. & pu.
& in c. j. de postula. dicitur ꝙ miserabilis persona est, quæ
per se nō pōt causam promouere, puta ꝓpter defectū pau
pertatis vel alterius impotētiæ. Quidā verò sunt miserabi
les habitu tantùm, sed nō actu: vt viduæ & pupilli diuites:
& secūdū Inn. peregrini quo ad res, quas secū deferūt, & il
latas iniurias: vt in c. si qs. & in c. omnipotēs. xxxiiij. q. iij.
& idē de libertate ecclesiæ, officialibus, & rusticis, & simili
bus. ar. xij. q. ij. ecclesiarū seruos. lxxxvij. di. quasi per totū.
Primi ad ecclesiasticū iudicē trahere non possunt: nisi sint 2
de foro ecclesiæ, aut ratione causæ aut personæ, & si impe
trētur literæ ad iudices delegatos, sunt ipso iure nullæ: vt
est casus in c. licet. de foro cōpe. nisi daretur defectus iusti
tiæ secularis in ciuitate: vt quia non est iudex secularis, vel
negligit facere iustitiā tā inferior, quàm superior iudex.
Secūdi verò secūdū Inn. possunt alios trahere ad iudiciū
ecclesiasticū, etiā nō data negligētia iudicis secularis: arg.
dicti c. significātibus. & c. super quibusdā. de verb. signin.
Et idem secundū eū in peregrinis quo ad cōtractus initos
in peregrinatione: & in pœnitentibus. xxiiij. qō. iij. si quis
Romipetas. Si tñ, inquit, isti trahūtur corā iudice secula-
ri, illud forū declinare nō possunt: nec si idē grauātur aut
reportāt iniquā sniam, possunt ecclesiasticū iudicē appel-
lare: quia gradatim appellādū est. ij. q. vj anteriorū. Tertij
autē si opprimūtur, possunt malefactores suos immediate
trahere ad iudicē ecclesiasticū: vt in d. c. super quibusdā. &
c. ex parte B. de foro cōpe. Si verò nō opprimuntur, prius
recurrere debēt ad iudicē secularē cōtra laicos: & si literas
ante negligentiā impetrāt, nō sunt nullæ ipso facto, sed in
pendēti: vt in d. c. significātibus. & de foro cōp. ex tenore.
& data negligētia vni⁹ iudicis secularis nō tenētur queru

lari coram eius superiore, secūdū Inn. sed statim possunt
ad ecclesiasticū recurrere, ar. d. c. significātibus. & d. c. ex te
nore. secus in laicis nō miserabilibus, vt dictū est. vide Pā.
vbi suprà. Quomodo aūt cæci & alij ꝑpetuo morbo gra
uati excusentur à muneribus, vide suprà Gabella. v. §. iiij.

DE MISSA j. inquantum ad celebrationem.

1 *Missa quid, & quis eam celebret.*
2 *Missa quomodo celebranda. & nu. 3.*
4 *Missa de quo debeat celebrari.*
5 *Missa ubi debeat celebrari, & quo tempore. & nu. 6.*
7 *Missa quoties debeat celebrari.*
8 *Missa pro quibus debeat celebrari.*
9 *Missa dicta pro pluribus an tantum ualeat, sicut si pro uno dicta esset.*
10 *Sacerdos promittens singulis missam, an liberetur dicendo unā pro omnibus. & nu. 11.*
11 *Missæ collegij debent celebrari ad intentionem instituentis.*

MISSA* secundū S. Tho. & Hugo. de sancto Victo-
re, dicitur quasi trāsmissa. s. à populo ad Deū per mi
nisteriū sacerdotis, vel ab emissione catechumenorū & ex
cōicatorū. Et est multiplex, sicut in quodā opusculo decla
raui: sed nihil modò ad rem. sed tamē hoc sciēdū est, ꝙ in
ea sunt duo principaliter, quæ transmittūtur ad Deū, scili-
cet orationes sacerdotis, & ipsum sacrificium eucharistię:
quorū primū efficaciā habet ab opere operāte, saltē inquā
tū est quid meritoriū: reliqua verò ab opere operato. Vn-
de & secundū S. Tho. & alios Theologos quantū ad essen
tiale missæ, id est, sacrificiū ipsum, æquè bona est mali, si-
cut boni sacerdotis missa: quātū aūt ad orationes ipsas an
nexas, melior est melioris indistinctè, secundū San. Tho.
quod Sum. Ang. putat verū solùm vt procedūt ex persona
sacerdotis, nō autē ecclesiæ. Sed primū est melius: quia ex
persona ecclesiæ nō sunt nisi mediante instrumēto, id est,
sacerdote: quod instrumētū est aptius si sit in gratia: & cō-
sequēter efficacior sequitur operatio: sic melius à scripto
re characteres fluunt per calamum aptiorē. ¶ Primò verò
quæritur quis possit missam celebrare? Et dico, ꝙ de facto
omnis & solus sacerdos ritè ordinatus. de sum. trinita. c. j.
§. vna. de consecra. dist. j. c. j. in fi. & s. Eucharistia. ij. §. ij. &
de iure sol⁹ sacerdos ieiunus: vt s. Eucharistia. iij. §. v. vel
aliàs iuridicè non impeditus: de quo s. Eucharistia. iij. fe-
rè per totū. ¶* Secūdò verò quęritur, quomodo & quibus
personis aut rebus comitātibus debeat missa celebrari? Et
dico multa. ¶ Primum. Sacerdos celebrādo seruare debet
ordinariū seu rubricā missæ tam in dictis quàm in factis:
quia sunt plena mysterijs, & debet sub ꝑcepto, vt videtur,
esse discoopertus caput, de conse. dist. j. nullus episcopus.
arg. verbi, cōmunione priuetur. licet rationabilis causa vi
deatur excusare: arg. verbi, tenere, ibi positi: imò dū Euan
geliū legitur, omnes astātes debēt curui stare reuerenter,
id est, discooperto capite: nō autem debent sedere aut ge
nua flexa tenere. de consecr. dist. j. apostolica authoritate.
¶ Secundū. Debet etiā omnia habere quæ sunt de vniuer
sali & cōmuni ritu celebrationis: debet ergo primò habe-
re ignem, id est lumē. de celebratione missæ. c. si. aliàs esset
peccatum mortale: quia deponitur sacerdos vt ibi. Et simi
liter secūdò debet habere duos præsentes qui respōdeāt.
de consecra. dist. j. hoc quoq;. tamen, secundū Host. & Al-
ber. vnus sufficit. de verbor. significatio. quæsiuit. j. respō-
so. quod Sanctus Thom. iij. parte, quæst. lxxxiij. verum di-
cit in missis priuatis, scilicet seruitor: qui tamen non de-
bet esse mulier: imò ipsa, etiam si sit monialis, pallas sacra
tas aut vestes contingere nō potest: ipsas autem pallas nō

sacratas, super quibus extẽditur corporale, tãgere potest. licet Pe.de Pal.teneat contrarium.vide suprà Fœmina. §. iij. Illud verò c.hoc quoq; secũdũ Pet.de Pal.est abrogatum: vel est verum, secundũ S.Tho.in missis solennibus. Et tertiò calicem cum patena cõsecratũ, & chrismate per unctum: de quo suprà Calix. nec licet in hoc episcopo dispensare: quia sic statuit Sylvester papa. de sacra. iter. c.j. Et quartò pallas in altari saltem portatili lapideo cõsecrato, saltẽ duas, secũdùm Petr.de Pal. & corporale, & omnia de lino simplici. xxv. dist. perlectis. vt suprà corporale. Dicit autẽ Sum. Ang. ꝙ sufficeret vna tobalia, siue palla. Sed dic ꝙ requiruntur duæ & corporale in repræsentationẽ Trinitatis: tum ex generali cõsuetudine ecclesiæ: tum ex cõmuni opinione docto. vt Inno. tertij, Dir. & Pet.de Pal. & aliorũ. Si tamẽ esset vna sola, quæ plicari posset, sufficeret secundùm Sum.Ros. Et quintò vestes sacras, quæ secũdũ Inno. & Pet.de Pal. sunt sex, scilicet amictus, alba, cingulũ, licet alicubi inoleuerit, vt nõ benedicat, manipulo, stola, planeta, & secundũ Dir. calceamenta, licet de bene esse, & non necessariò benedicta. ¶ Tertiũ. Si sacerdos celebrãs scienter omitteret aliquid prædictorũ, peccaret mortaliter, secundũ Arch. & alios, licet cõficeret. Et idem etiam puto si ignoranter ignorãtia crassa: vnde potius deberet missam omittere, inquit, etiã die festo: & idem credit si nõ habeat missale vel librũ, in quo saltem sit canon: quia exponeret se periculo errandi in verbis canonis, imò & cõsecrationis: & faceret cõtra generalẽ cõsuetudinẽ ecclesiæ. dist. ij. in his. & idem etiã si omitteret studiose aliquã notabilem partẽ missæ, vt Euangeliũ, epistolam, vel huiusmodi: secus de parua parte & verbo, nisi pertineret ad cõsecrationem. Et idem est secundũ S.Tho. si omittat altare, tempus debitũ, & huiusmodi. Et idem videtur, si prædicta haberet, sed immũda enormiter: quia ꝓceptum est clericis vt vasa & vestes, in quibus celebrandũ est, sint mũda: vt in c. relinqui nolumus. de custo. eucha. vnde contrarium est mortale. xiiij. q. j. quod principaliter. ¶ Quartum. Si autẽ post cœptam missam sine rationabili causa desistat, peccat mortaliter. de cõsec. dist. j. nullus episcopus. ¶ Quintum. Si autem post quam sumpsit cõionem, superfuit hostia cõsecrata, secũdũ Petrũ potest eam sumere, si non habet vbi honestè cõseruetur, modò ieiunus: arg. de consec. dist. ij. tribus gradibus. De reliquijs autẽ dico, ꝙ si depræhẽdantur non ex interuallo, sed in ipso actu sumptionis sacramenti, vel quasi in ipso, licet acceperit purificationẽ, ante quam de ipsis aduerteret, tamen postea sunt sumẽdæ: tum quia ratione paruitatis sic seruari nõ possunt, sed faciliter amitterentur: tum quia in ipso casu, ex quo est in actu purificationis & recollectionis reliquiarũ, quicquid fit dicitur fieri incontinẽti, quasi simul sumeret omnia, antequã cẽseatur nõ ieiunus, per ea quæ no. in c. olim. el j. de resti. spo. in gl. & in c. quia propter. de elect. & per Bart. in l. j. ff. de verb. oblig. ¶ Sextũ. Post sumptionẽ autẽ sanguinis perfusio est facienda cum vino. de celeb. mi. ex parte. Et si sumẽdo calicẽ remaneat particula in calice, secundũ Sco. digito ad labiũ calicis trahatur, & stomacho ieiuno sumatur, & nõ apponatur vinũ: quia citius descẽderet. Et licet Sũ. Ang. dicat ꝙ non esset peccatũ si apponeretur, & citius descenderet: quia quæ sic fiunt, simul fiunt, per not. in l. cõtinuus. ff. de verb. oblig. & alijs prædictis iuribus. Tu tamẽ dic cũ Sco. propter eius rationẽ, quæ probatur in c. ex parte. de celeb. mis. & rursus quia sumẽdo vinũ posset dennò particula in calice remanere. & quæ dicit illa summa sunt vera, vbi aliter fieri nõ potest. ¶* Tertiò quæritur, quid, & qualiter missa fieri debeat? Et dico multa. ¶ Primũ. Sacerdos nihil aliud dicere debet, quàm quod cõtinetur in missali. arg. c. visum. & c. de nominibus. de consec. dist. j. cogitare tamen potest quæcunq; deuota, secundũ S. Bon. licet nõ exprimere. quod intellige nisi vbi sacerdoti ad libitũ inserere permittitur, sicut in Memento, in quo nõ solùm mente, sed etiã expressis verbis orare põt, etiã in speciali pro hoc vel illo nominatim. ar. c. cũ gratia. & c. nõ æstimemus. xiij. q. ij. & glo. de cõse. dist. j. c. visum. & c. seq. Et quibus etiã iuribus patet, ꝙ nõ est necesse singulorũ nomina exprimere: nisi quãtũ supplicãtis affectus deuotior reddi tur: qa cũ pro cũctis animabus psalmus vel missa dicitur, nihil min⁹, quàm si pro vno quolibet ipsorũ diceretur, accipitur. de cõse. di. v. nõ mediocriter. licet d. c. aliũ habeat sensũ: vt j. §. ix. ¶ Secũdũ. In missis votiuis de Spiritu sancto, de beata Virgine, & de cruce, gloria in excelsis Deo cãtari nõ debet in profestis diebus: nec credo, secũdũ Ray. vt de celeb. mis. cõsiliũ. Sed huic iuri cõsuetudine derogatũ est quo ad gloria in excelsis: & secũdũ Ho. in talibus deuota cõsuetudo nõ reprobatur: prefatio autẽ propria dici põt similiter: vt de beata Virgine patet in d. c. cõsiliũ. & idẽ videtur in alijs: arg. d. c. consiliũ. & eorum quæ ibi dicit Pã. ¶ Tertiũ. Secundũ Ric. Angelicũ in suo quolibeto, quẽ sequitur Sum. Ang. requiritur attentio, dicente Dio. de cœ. Hierar. ꝙ ad sanctissimũ cultus sacrificiũ mũdari cõuenit ab ipsis vltimis animæ phantasmatibus: vnde probabiliter desperãs se posse habere cordis stabilitatẽ: accedendo peccat. Sed de hoc dico secũdũ S. Tho. in iiij. dist. viij. in litera, ꝙ ad idoneitatẽ celebrationis requirũtur tria. Primò scilicet puritas mẽtis: vt fit quis cõtritus & cõfessus, & in proposito seruãdi mandata Dei & ecclesiæ, & secũdò deuotio actualis. quod secũdũ Arch. post Pe.de Pal. sic *intelligitur*, vt intelligatur deuotè celebrare vel cõicare qui conatur omnẽ distractionẽ & euagationẽ repellere: & nõ tenet ei deliberare, si occurrat: veniale autẽ impediẽs actualẽ deuotionẽ. i. quod mẽte distrahit ne actu feratur in Deũ, impedit fructum sacramẽti, licet non faciat incurrere mortale: quia nõ tenetur homo eã actualiter habere, sed habitualiter: habitus autẽ eius tollitur solùm per mortale: & tertiò regritur corporalis mũditia: de quo dic vt s. Eucharistia. iij. §. ix. Et sic patet, ꝙ nõ peccat græuiter, qui diffidit se habiturũ actualẽ attentionẽ: imò nec venialiter, si de hoc doleat. ¶ Quartũ. Si autẽ sacerdos de his quæ sunt dicẽda aliqd notabile sciẽter omittit: peccat mortaliter secũdùm omnes doct. quod intellige si omittat sciẽter quãdo in loco suo ea dicere poterat. sec⁹ si iam locũ pertrãsiuit notabiliter, ita ꝙ sine nota replicare nõ posset: vt qa iã dixit orationẽ, & recolit de gloria in excelsis, omissã. ¶ Quintũ. Si autẽ aliqd se dixisse nõ recolit, ꝓpter hoc turbari nõ habet: qa multa dicẽs, omnia nõ recolit: sed si cõstet ei ꝓbabiliter ꝙ aliqua omiserit: si sunt de necessitate sacramẽti, puta forma cõsecrationis, debet reincipere ab illa forma, & cũcta per ordinẽ prosequi: sed si nõ sunt de forma, resumere nõ debet, immutãdo ordinẽ officij: sed vlterius debet procedere, secundũ S. Tho. iiij. parte. q. lxxxiij. ¶* Quartò quæritur, de quo debet missa celebrari? Et dicit Sum. Ang. secundũ Pan. in c. quidã laicorũ. de celeb. mi. ꝙ celebranda est de eo de quo officiũ fit: vnde missam peculiarẽ dicens, id est, specialẽ de aliquo sancto, nõ satisfacit præcepto de audienda missa: quia missa quæ præcipitur, est missa de festo, vel quę secũdũ officiũ debet dici: vt in d. c. quidam. vn de in d. c. quidã. & c. hoc. de cõse. dist. j. dicitur ꝙ tales missæ peculiares celebrari debẽt in occulto: qd intellige in dieb⁹ quibus ex præcepto missa audienda est. Credo tñ, ꝙ seculares audientes ex ignorãtia excusentur, licet non celebrantes. In ecclesijs autẽ collegiatis vel conuentualibus missa de officio quotidie celebrãda est, vt in cle. j. de celeb. mis. Sed si vnus celebrauit missam de officio, vel celebraturus sit, & nõ sit de ꝓcepto, ꝙ missa audiatur, põt qs missam dicere votiuam & secretè & publicè, imò etiã si p ceptum sit audire, & ipse votiuã celebrãs audiat aliam de officio. Nec sufficit secundùm Monal. audire introitũ vl *huiusmodi*: qa missa dicitur cũ canone. hæc ille. Sed intelligẽ ꝓdicta de bene esse, non de necessitate: qa nec Pã. ibi dicit, ꝙ talis nõ satisfaciat præcepto, nec dicta clem. dicit aliquid de preceptis: sed c. cum creatura. eo. ti. vnde Sum. Ros. *dicit* cum Archi. vt j. Missa. ij. §. iiij. ¶ Quintò quæritur,* *vbi* debeat missa celebrari? Et dico multa. ¶ Primum. In omni loco per episcopum cõsecrato, id est, in ecclesia *consecrata* liberè celebrari potest. de cõsecra. distì. j. c. j. & c. sicut. & sequẽ. & c. nullus. nisi sit interdictus aut pollut⁹: de quo s. Consecratio ecclesiæ. §. v. quod tamẽ fallit in ecclesijs cõstructis per exemptos in locis nõ exẽptis sine licẽtia episcopi, in quibus celebrare aut celebrari facere nõ possunt. de priuil. authoritate. li. vj. Et secundũ Ray. missa celebrari nõ debet, nisi in ecclesia consecrata, si fieri põt, vel saltẽ in altari cõsecrato, scilicet stabili: vel si hoc nõ habetur, ad minus semper habeatur parua tabula cõsecrata, q̃ secũdùm Veruec. debet esse lapidea, licet possit esse inclusa in ligno vel *alia materia* solida, & poni possit dũ celebratur super ligno, puta ostio vel fenestra, secundũ Arc. de quo s. *Altare. per totum.* ¶ Secũdũ. Extra ecclesiã verò cõsecratã celebrare nõ licet sine necessitate vl licẽtia episcopi. de cõse. dist. j. missarum. *in necessitate* verò quando epi licẽtia haberi nõ potest, scilicet commode, licet celebrare in capellis, si ecclesiæ cõsecratæ nõ habẽtur: & *in itinere* sub dio, id est, in campo vel in tẽtorijs: potⁱ⁹ missam dimittere, si alia necessaria habeantur, quia dat eo casu papa licentiã. de cõsec. di. j. cõcedim⁹. Et similiter secũ dũ Arch. licet in domibus priuatis. & idẽ in exercitu Christianorũ maximè: quia cõicare debẽt quibus imminet periculũ mortis: licet à principio sit petẽda licẽtia, si est possibile. In nulla tñ necessitate licet celebrare sup mare vel sùper fluuiũ, vbi ꝓbabiliter de sanguinis effusione timet, secundũ Archi. ¶ Tertiũ. Sum. Ang. querit vtrũ de licẽtia episcopi celebrari possit in loco non consecrato cũ altari viatico? & dicit Inn. tenere, quòd sic, etiam sine licẽtia episcopi. & Arch. & Pan. *in* rub. de cõse. eccle. vel al. quòd nõ, nisi cum licẽtia episcopi. Et cõcordat dicẽdo, ꝙ in dioecesi sua potest episcopus dare licentiam, nõ aũt extra. Sed dico, ꝙ subditis suis episcopi eam dare possunt etiam extra diœcesim sine præiudicio tertij. de priuileg. in his. & concordat aliter, quia hoc sine licẽtia episcopi fieri potest in necessitate, cùm licẽtia cõmodè haberi nõ põt, vt ꝓbatũ est: nõ aũt extra necessitatẽ: alioquin esset licitum de iure cõmuni: & cõsequenter frustra cõcederet episcopis priuilegiũ & gratia, ꝙ in altari viatico celebrare possint in itinere. de priui. c. ſi. li. vj. Et licet sine tali licẽtia extra necessitatem fieri nõ possit, tñ hãc licẽtiam episcopus dare põt extra necessitatẽ. de cõse. di. j. missarũ. cum ibi no. & ibidẽ *in c. cõcedimus. iuncta* gl. & c. in his. de priuileg. ¶ Quartũ. Fratribus aũt prædicatoribus & minoribus licet celebrare ĩomni loco honesto cũ altari portatili ab episcopo cõsecrato saluo iure parochiali. de priuil. in his, quòd qui dẽ ius secũdũ Gre. ix. *in extraua.* nos attẽdẽtes. cõsistit circa oblatiões, decimas, & primitias solùm. ¶ Quintũ. Quicunq; verò celebrãt aut faciũt celebrari diuina in ciuitatibus, castris, aut villis, nisi quatenus illis à iure concedit, est *illis interdict⁹ ingressus* ecclesiæ ipso facto, cuiuscũq; ordinis, status, vel cõditionis existãt: vel quãtumcunq; sedis apostolicæ priuilegijs sint muniti. de priuile. episcoporũ. lib. vj. & idẽ si in locis à iure vel iudice, ꝓhibitis. vt ibidẽ. ¶ Sexto q̃rit,* quo tẽpore vel hora debeat missa celebrari? Et dico multa. ¶ Primum. Secundũ S. Tho. & alios Docto. loquendo à parte ante tẽporis, in quo celebratur, cõiter siue regulariter die celebrandũ est, & ante diẽ siue nocte celebrare nõ licet: aliàs secundũ omnes est mortale, intelligẽdo tñ diẽ ex quo *incipiũt* apparere signa Solis oriẽtis secũdùm oẽs, id est, ab aurora. Quod tñ fallit primò olim *in* nocte resurrectionis: & secũdò *in* nocte *natiuitatis* Domini. de cõse. dist. j. nocte. tertiò si episcop⁹ *in itinere* ante diẽ celebret, vel faciat celebrari: quod ei licet secundũ gl. *in* c. ſi. de priui. li. vj. quartò secũdũ Rod. & Veruec. de licẽtia episcopi immẽte necessitate: puta quia moriẽ infirmus, nec habeẽ eucharistia. quintò generaliter quoties papa dispẽsat, sicut secũdũ Pet. de Pal. aliqñ facit cum cardinalibus, & facit cũ aliquibus fratribus q ex gratia de licẽtia ꝓlatorũ nõ regulariter, sed ex causa rationabili celebrare possunt ante diẽ post matutinũ. Ex his patet, ꝙ ĩ nocte natalis Domini nõ licet celebrare tres missas: quia nõ licet nocte celebrare, nisi ex ordinatione & licẽtia ecclesiæ: q̃ nihil ordinauit nisi de missa mediæ noctis. Est tamẽ licitũ sic incipere, vt secũda missa incipiat incipiẽte aurora. ¶ Secũdum. Loquẽdo verò à pte post circa horã celebrationis, Archi. post S. Tho. dicit, quòd solẽnis missæ celebratio tribus horis fieri instituta est: scilicet *in* tertia die bus festis. de cõse. di. j. nocte. in sexta diebus profestis, & *I* nona diebus ieiuniorũ. de cõse. dist. j. solẽt. etiã post nonã q̃n fiũt *ordinationes*. ar. de cõse. di. j. c. solẽt. §. *in* ieiunijs. Priuatę aũt missæ celebrari possunt à manè vsq; ad tertiã, vel etiã vsq; ad nonã *in diebus ieiuniorũ*. de cõse. *di. j.* necesse. & cõcord. Host. & Ant. de But. & est cõmunis doctrina. licet dici possit, quòd in talibus seruãda sit cõsuetudo nõ inhibita, neq; cõtra diuinã reuerentiã. ar. di. iij. erit. & di. xij. illa aũt. Vnde in diebus festis solennis missa tardius dicitur q̃ *in* profestis. cuius cõtrariũ iure seruãdum esset. ¶ Tertium. Secundũ Pet. de Palu. qui credit falso iã diem adesse, aut nonã horã nõdũ esse, licet ex vna parte videtur accusari, quia discrimini se exponit: ex alia tamen excusatur, si deuotio exposcat, & aliter missam habere non põt: quia in talibus homo crebrò decipitur: & quòd parum deest, quasi nihil deesse videtur. ¶ Quartũ. Qui aũt celebrat non ante horã, sed ante officium dictũ matutinarũ, secundùm Veruec. peccat mortaliter: & idẽ communiter tenẽt omnes Summistæ hac ratione, quia est contra consuetudinẽ generalẽ ecclesiæ. ¶ Sed quicquid sit de cõsuetudine, quã viros doctissimos sæpe negãtes audiui: ratio tñ est inefficax: quia nõ omnis cõsuetudo habẽs vim legis obligat ad mortale, sicut neq; omnis lex: sed obligati sic, quãdo sic intẽdit princeps, quẽ nõ est verisimile voluisse ad hoc sub ꝓcepto ligare istũ priuatũ, vbi repẽtè occurreret aliqua necessitas, cui non posset obuiari: puta quia monasterio imminet scandalũ graue aut aliquid tale. Qui verò celebrat antequã dixerit Primã, nõ peccat mortaliter, nisi sit contra præceptum vel statutum siue consuetudinẽ loci, secũdùm eundem Veruec. Sed tu dic, quòd etiã hoc posito nõ esset mortale in necessitate vrgẽti ratione ꝓdicta: alioquin eũdẽ aliquãdo oporteret bis dicere Primã: primò scilicet in priuato, deinde *in* choro. Habent aũt prædicta aliqualem

apparentiam quãtum ad missam maiorẽ & officiũ chori.

7 ¶ Septimò quærit,*quoties in die & quàm frequẽter debeat missa celebrari?Et dico multa. ¶ Primum. In ecclesijs cõuentualibus & collegiatis debẽt collegialiter quotidie duæ missę celebrari:vna scilicet secundũ officiũ, & alia ꝓ mortuis.de celebr.mis.c.cũ creatura. & peccãt nõ seruãtes, secũdùm Pan.ibi:tñ quia cõmuniter nõ seruatur, meliꝰ dicitur,ꝙ non est peccatũ:imò dictus intellectus ibi nõ habetur,nec est rationabilis:qa oporteret diebus solẽnibus celebrare ꝓ mortuis. ¶ Secundũ. Sacerdoti verò cuilibet illicitũ est pluries in die celebrare, aut etiã cõicare, sicut & cuilibet:vt vł sic repræsentet vnica passio Christi,& valde felix est qui vnam missam dignè celebrat.de cõse.di.j. sufficit.& de cele.mis.c.cõsuluisti.& c.te referẽte. ¶ Excipiũtur tamẽ multi casus,in quibus secundũ Pet.de Pal.licitũ est pluries in die celebrare,nõ propter pecuniã vł adulationẽ,secũdũ S.Th.sed propter necessitatẽ. ¶ Primò in natiuitate Christi,in quo licet celebrare ter,extrà eod. cõsuluisti.& hoc qualitercũq; cũ interuallo aut sine interuallo dicãtur:modò ante auroram nõ dicat nisi vna:qa ita est cõsuetudo. ¶ Secũdò,si post missam dictã occurrit defunctus nõ sine missa sepeliẽdus:puta quia sic habet cõsuetudo loci:imò ex intẽtione secũdũ Ray.põt dicere vnã pro viuis,& aliã pro defunctis,nõ regulariter, sed ex causa:puta cũ parochianis:vel is,cui tenetur,petit anniuersariũ, & huiusmodi:nec potest cõmodè vicariũ habere. & idẽ Verñec.nisi hoc sit cõtra cõstitutionẽ synodalẽ,vel cõsuetudinẽ loci ꝓbatã:vt in d.c.sufficit.vbi nõ distinguitur an defunctus sit præsens nécne. ¶ Tertiò ꝓ necessitate infirmorũ viaticũ petentiũ,si aliter haberi non põt. ¶ Quartò ꝓ necessitate peregrinorũ die festo,quãdo oẽs debẽt audire missam. ¶ Quintò ꝓ necessitate nuptiarum, quãdo tps laberetur,secũdũ Dir. qa laudabilis cõsuetudo est nõ nisi in missa dare benedictionẽ nuptialẽ. hos etiã casus ponit Ray. ¶ Sextò,secundũ Host.si habet duas ecclesias cõmendatas,vel vnã cõmendatã,& aliam in titulo ꝓpter paupertatẽ,& omnes volũt missam,& non põt habere vicarium. ¶ Septimò,si eodẽ die occurrũt duę missę,vna de festo,alia de ieiunio,vt in xl.hæc ex illo. ¶ Addit octauũ Pan. in c.cõsuluisti.& Dir.extrà eod.si superueniat aliqua magna persona,vt eps,& similes,quos non decet diem sine missa trãsire:& idẽ de quolibet alio magno viro.arg.c.j.de cele. mis.Et quod de prędictis dicitur in die feriali, ĩtelligo de quolibet in die festiuo de præcepto eadẽ ratiõe. ¶ Addit nonũ gl.ibidẽ,si esset cõsuetũ in aliqua ecclesia, ꝙ dicant duę missæ,& vnus solus est aptus. ¶ Addũt decimũ alij,ꝓpter paupertatẽ ecclesiarũ & sacerdotũ caritatẽ. xxj.q.j.c. j.ĩ fi.de elect.c.dudũ.x.q.iij.vnio. ¶ Addo ego vndecimũ, quoties occurrit necessitas aliqua vrgẽs arbitrio boni viri: quia in d.c.cõsuluisti.dicitur,ꝙ licet causa necessitatis pluries in die celebrare:& hæc necessitas nõ est determinata ꝑ legẽ. vñ Doc.ab hoc dicto eliciũt ꝑdictos casus:sed illud nota,ꝙ nõ est necessitas vbi per alium suppleri põt. ¶ Tertiũ. Quãdo licet plures missas in die celebrare: nõ licet tamẽ secũdũ Pet.de Pal.dicere plures quàm duas nisi in natali:nec duas dicere potest,nisi sacerdos sit ieiunꝰ,ita ꝙ ablutionem primæ non sumpserit. Nec simili aliquo casũ põt quis pluries cõicare.dicitur tamẽ semel cõmunicare,qui ratione periculi custodiæ sacramẽti decem hostias consecratas sumeret.hæc ex illo. ¶ Quartũ. Vtrum autem sacerdoti liceat omnino à celebratione cessare.quidã Canonistæ,vt refert Arch.dicũt, ꝙ mortaliter peccat qui ex negligẽtia omittit quotidie celebrare, innixi dicto beati Ambrosij,scilicet,Ego qa quotidie pecco,quotidie debeo accipere medicinã.de conse.di.ij. si quoties. Sed illud dictũ est consiliũ secundũ Theologos. vnde nullus tenet celebrare quotidie:imò nec omnibus festis.de conse.di.ij. quotidie.exceptis habentibus curam,qui diebus festis tenent,nisi per aliũ populo satisfaciãt:ar.c.j.de cel.mis.imò qui ob sui indignitatẽ & sacramẽti reuerẽtiã abstinet, nõ peccat, secundùm S.Bonauent.& secundũ Alber. bonũq; est medium tenere,scilicet aliquãdo celebrando,aliquando dimittendo: nisi officium exigat omni die dominico celebrare. Quidam verò alij, vt recitat S.Tho. in iiij.dist. xiij.vbi de hoc loquitur.& iij.q.lxxxij.dicũt, ꝙ nõ peccat omittẽs celebrationem,nisi habeat populum, vel ex obediẽtia teneat celebrare:sed ipse dicit,ꝙ sacerdos nõ vtẽs sibi data nobilissima potestate,reus erit negligẽtiæ secũdũ illud j.Pet.iiij.Vnusquisq; prout accepit gratiam, &c. nisi hoc faceret ex familiari consilio Spiritus sancti, sicut qdã ex sanctis patribus ordinatus nũquam celebrauit. Et ideo dicit, quòd etiã si nulli hominũ teneatur, celebrare tenetur,vt Deo sacrificium reddat:quia sacerdotibus pręceptũ est,Hoc facite in meam commemorationem: ad quod saltẽ videtur teneri:vt dicit iij.parte.in præcipuis festis:maximè illis diebus,in qbus fideles cõicare cõsueuerũt. hæc ex illo.Ex quibus verbis Sum.Ang.accipit, quòd nõ excusetur à mortali talis,qui sine rationabili cã in talibus diebus nõ celebrat.Ita tenere videt etiã Richar.& Pet.de Pa. Sum.verò Ros.conatur probare primò, ꝙ hoc nõ sit mortale:quia nullus tex.iuris canonici hoc dicit:sed dico hoc dicere tex.Christi dicẽtis,Hoc facite. & tex.iuris naturalis dicẽtis secũdũ Pe.de Pal.ꝙ quilibet tenetur gratiã Dei in vacuum nõ recipere.& tex. Ambro.vt allegat S.Thom. quarto,dicẽtis grauius esse, si dũ peccatũ meminimus, sacrificiũ non reddamus,quantũ ad mensam Christi mũdo corde & manibus innocentibus nõ venire: quod scilicet, vt dicit S.Tho.est mortale.Et secundò,quod S.Tho. hoc non dixit,quod verum est formaliter:secus virtualiter,qa non consueuit vti hoc verbo,tenetur,nisi vbi est ꝑceptũ, & similiter in quarto arguẽdo in oppositum idẽ innuit. Sed no.quòd S.Tho.duo dicere intẽdit. Vnum,ꝙ mortale est sacerdoti nunquã celebrare.aliud,quòd hoc peccatum,quod scilicet est omissionis,tunc videtur admittere, quando occurrit maxima causa celebrãdi:quod licet aliàs esse possit,tamen maxima videtur in dictis festis: vñ tunc ex mera negligẽtia omittere sine quacunq; cã rationabili verè vel apparẽter,est valde dubiũ ne sit mortale. ¶ Quintum.Si instituatur beneficiũ sic, vt aliquis quotidie celebrare teneatur,secundùm Pan.in c.cõsuluisti.de cele.mis. & in c.significatũ.de præb.talis institutio ad hoc non obligatur,quia institutio est illicita, & dãs materiã peccãdi: vñ accipere debet talis interpretationẽ ab illo c.significatũ.vt scilicet intelligat,ꝙ debeat & teneat celebrare quãtò seruẽtius potest,salua honestate sua,& debita reuerẽtia ac deuotione ad sacramentũ. Et sic intellige de quocũq; beneficiato.Et idẽ de ĩstituto ad quotidie celebrãdũ missam peculiarem,quia hoc nõ obstãte potest & debet dicere de feria.de celeb.mis.qdã.Hæc tñ intellige si instituẽs referat se ad institutum,puta dicẽdo,volo quòd iste quotidie celebret,vel sic celebret.Secus si referat se ad missã, puta dicendo,volo quotidie in tali loco celebrari, vel sic celebrari:quia tũc non est intẽtio obligandi sacerdotẽ ad quotidie celebrãdum,sed ꝙ si nolit aut nequeat, suppleat per alium: nec desideratur industria ꝑsonæ, sed quotidiana missa.

8 ¶ Octauò queritur,*pro quibꝰ debeat missa cele-

brari?

brari?Et dico multa. ¶ Primũ,Secundũ Archid. & est vera Theologica doctrina,missa primò beatis,ad quorũ honorem offertur,prodest:&,vt dicitur in collecta, ad gloriã.s. accidentalem:quia gaudẽt de omni bono quod sciũt fieri ad laudẽ Dei:maximè de habẽte specialẽ ordinem ad eos. & secũdò mortuis existẽtibus in purgatorio : imò in hac vita secundũ Aug.nihil est quod tantũ pro eis satisfaciat. & tertiò viuis,à quibus & pro qbus celebratur.& hoc quãtum ad remissionẽ peccati mortalis,quod est in cõsciẽtia per modũ sacrificij ex merito Christi, ex quo impetratur venia,id est,gratia cõtritionis.Vnde homo homini donũ maius donare nõ potest quàm missam,& quantũ ad remissionẽ pœnæ debitæ pro mortalibꝰ ratione sacramẽti,& ꝑ modũ sacrificij,& quãtũ ad liberationẽ à diuersis malis,& omnia alia,ad quę ꝓdest digna cõmunicatio. hæc ex illo. ¶ Secundũ. Missa generaliter dicẽda est pro omnib. viuis & defunctis,qui sunt in purgatorio.de cõsec.dist.j. visum. imò in statu gloriæ:qa illis aliqualiter prodest:& cõsequẽter est beneficiũ. ¶ Tertiũ.Etiã dicẽda est pro paruulis baptizatis,secundũ S.Tho.in iiij.dist.xiij. nõ quia eis profit ad remissionẽ pœnę,quã nõ tolerãt:aut ad augmentũ gloriæ,intellige essentialis:sed ꝓpter solatiũ viuorũ: tum ad ostẽdẽdũ eos ad vnitatẽ corporis Christi pertinere, dum in eis idẽ modus exequiarũ seruatur sicut in alijs:tum ad cõmendandũ redemptionis mysteriũ in hoc sacramento cõmemoratũ:propter quod paruuli ꝓprio merito salutẽ æternam cõsequuntur. ¶ Quartũ.Pro excõicatis quoq; in Memento orandũ est etiam specialiter secundùm Hos.in Sum.& similiter in alijs orationibꝰ,quæ fortiter dicũtur, generaliter tamẽ,nõ specialiter:quia nõ licet.de sen. exc. nuper.de quo vide s.Excõicatio.j.in princ. ¶ Quintum. Prodest aũt defuncto tantum missa de aliquo sancto, sicut & de mortuis,& ecõtrario,secũdũ Dir.lib.j. & Host. Sed intellige secundũ Pet.de Pa.quantũ ad ipsum sacrificium, quod vtrobiq; idẽ est:quantũ vò ad orationẽ dicit S. Th. magis prodesse missam de Requiẽ:licet recõpẽsatio fieri possit per deuotionẽ celebrãtis,aut celebrari faciẽtis, aut ꝑ intercessionẽ sancti,cuius patrociniũ imploratur in missa,id est,in cuius honorẽ celebrat:vnde & qdã nõ irrationabiliter dicũt nullã missam defunctis esse salubriorem quàm propriã diei.ar.c.ij.de cele. mi. & ita sensit Supple. ¶ Sextũ.Qui aũt celebrat cõtra aliquẽ vt Deus eũ perdat, peccat mortaliter.ar.xvj.q.ij.quicũq;.nec illi nocet: qa natura sacramẽti est ꝓdesse.ar.j.q.j.si aũt Deus.Sed ista intellige,qñ malo animo fiunt:secus in casu quo quis licitè orat,vt Deus aliquẽ tollat de medio,vt qa est inimicus boni cõmunis,vel huiusmodi:qa si licet orare,licet sacrificare:& tũc sacrificiũ per se prodest.s.cõmunitati:sed ꝑ accidẽs nocet.

9 ¶ Nonò quæritur, * vtrũ missa simul dicta pro pluribus,tantũ valeat singulis,ac si pro singulo eorũ sigillatim diceretur?Et dico,ꝙ ista qstio necessaria est in practica operis,& difficilis in speculatione veritatis. Et difficultatẽ facit primò hoc quòd sacrificiũ ibi oblatũ est infinitæ ꝟtutis:& consequẽter videtur plenissimè satisfacere omnibus pro quibus offertur.secũdò hoc quod dicitur de cõse.dis.v.in c.nõ mediocriter.vbi postquã ꝓtulerat Hieronymꝰ decantationẽ quinq; psalmorũ cũ alacritate & puritate totius psalterij modulationẽ cũ tristitia & anxietate cordis,subiungit:Igitur cùm pro cũctis animabus psalmꝰ vel missa dicitur,nihil minus dicitur,quàm si pro vno quolibet ipsorũ diceretur,accipitur.Et ideo circa istã quęstionem multa faciã:quia primò adducã ex Th.fundamẽta veritatis,qui, vt s.dictũ est,in huiusmodi secretis semper,aut ratione,aut reuelatione fuit edoctus antequã scriberet:& vt s.Lex. §.xiij.in iij.dicto,dictũ est, ꝙ eius doctrina fuit solẽniter approbata. Secundò recitabo opiniones circa qstionẽ. Tertiò determinabo ex dictis veritatẽ. ¶ Quãtum ad primũ sciẽdũ est primò, ꝙ S.Th.iij.q.lxxix.ar.v.effectũ sacrificij missæ ostẽdit aliquo modo esse infinitũ, dicens: Sacramẽtũ eucharistiæ inquãtũ sacramentum,directe ex vi sacramẽti habet effectũ, ad quẽ est institutũ.s.spiritualẽ nutritionẽ per vnionẽ ad Christũ & mẽbra eius:sed ex cõsequenti & cõcomitanter remissionẽ nõ solũ culpæ, sed etiã pœnæ:nõ quidẽ totius, sed secũdũ modum deuotionis & feruoris:qa dicta vnitas fit per charitatẽ,ex cuius feruore quis remissionẽ cõsequitur nõ solùm culpæ,sed etiã pœnę.Inquãtũ verò sacrificiũ habet vim satisfactiuã: & ex sui quantitate sufficit ad satisfaciendũ pro omni pœna. hæc ex illo. ¶ Sciendũ est secũdò, ꝙ licet hoc sacrificium sit infinitæ virtutis,tamẽ in missa operatur finitè & limitatè ad finitũ effectũ,vt ipse dicit in iij.dist.xlv.q.ij.ar.vj. q. vj.ad vltimũ argumẽtũ loquẽs đ missa,vbi habet sic: Quãuis Christi virtus,quæ continetur sub sacramento eucharistiæ,sit infinita,tamen determinatus est effectus,ad quẽ illud sacramẽtũ ordinatur.vnde nõ oportet, ꝙ per vnũ altaris sacrificiũ tota pœna eorũ,qui sunt in purgatorio, expietur:vnde etiã quãdoq; plures missæ in satisfactionẽ vnius peccati iniungũtur.hæc ex illo. ¶ Sciendũ est tertiò, ꝙ secundũ eundẽ ista infinita virtus ad finitũ effectũ limitatur ex dispositione offerẽtis:vnde tertia parte, vt s.sic dicit, In satisfactione magis attẽditur affectus offerẽtis, quàm quãtitas oblationis. vñ vidua plus omnibus obtulit, Luc. xij. Quãuis ergo hæc oblatio ex sui quãtitate sufficiat ad satisfaciẽdũ pro omni pœna:tamẽ fit satisfactoria illis pro quibus offertur,vel etiã offerẽtibus, secundũ quãtitatem suæ deuotionis,nõ pro tota pœna.hęc ex illo.Et intellige sic, id est,offerẽtiũ principaliter. Vnde in iiij.dist.xij.q.ij. art. ij.q.iij.dicit, ꝙ tollit pœnã in toto, vel in parte,secundùm mẽsurã pœnæ debitæ ex deuotione qua sacramẽtũ offertur.Intellige etiã offerẽtiũ mediatè, vel immediatè, vt ipse videtur innuere in iiij.dist.xlv.q.ij.ar.j.q.iij. vbi vult, ꝙ valeãt suffragia facta ꝑ malos ex imperio ecclesiæ, vel defuncti, q præcepit ea fieri:ita ꝙ deuotio præcipiẽtis faciat idẽ quod exequẽtis:qđ etiã inde patet, qa etsi sacerdos sit malus,vel nullũ habet affectũ ad eũ pro quo celebrat:vt quia eũ odit,aut ignorat quis sit, & nihilominus vult pro eo celebrare vt euitet scãdalũ, aut peccatũ:tamen sacrificiũ illi proderit,secundũ omnes Doct.& nõ infinitè,etiã secũdũ omnes:ergo limitatur per aliquẽ affectũ,& nõ sacerdotis, saltẽ si est malus:ergo alterius offerẽtis per sacerdotẽ. Dicũtur aũt offerre etiã illi qui rogãt pro aliquo celebrari:sicut patet ex illo verbo canonis, vel q tibi offerũt.& ex modo loquẽdi Mosaicæ legis, quæ iubebat priuatos offerre sacrificiũ,& clarè ꝑ S.Tho.iij.q. lxxxiij.arti.iiij. in medio cor.& in responsione ad octauũ. Vnde & ipsemet S.Thomas in iij.q.lxix.artic.v.ad secũdũ,in fine, expresse vult, ꝙ illis,pro quibus offertur,prodest propter mensuram deuotionis eorum:imò innuit hoc esse verum etiam in illis,pro quibus offertur ad nullius instantiam. Sed circa prędicta restat dubitatio: quia si dicatur missa pro aliquo defuncto,qui de hoc nihil ordinauit,& sacerdos sit malus:& similiter is,qui mandat missam dici, sit malus: videbitur, ꝙ illa missa totaliter illã animam liberet semper, quantuncũque grauia & multa habeat peccata:quia tale sacrificium ex se habet efficaciam, vt patet iiij. vbi suprà proximè: & illa est infinita, vt dictum est: & hoc casu non videtur li-

mitata

mitata per aliquē: & sic cōsequenter operabitur infinitè: quod non cōuenit. Sed dico, ꝙ semper limitatur, saltē secundū deuotionē finitā ecclesiæ: quæ ideo ordinat sacerdotes vt celebrent pro viuis & defunctis: cui deuotioni ecclesiæ si addatur deuotio immediatè offerētis, videtur effectus augeri. Et licet omnes missæ sint æquales quo ad sacramētū. iiij. di. xiij. q. j. ar. j. q. v. & iij. q. lxxxij. ar. vj. nō tamen quantū ad effectū sacramēti: quia ille aliquando cōmēsuratur dispositioni offerētis: quæ nō est semper æqualis: aliquādo ecclesiæ: aliquādo rogantiū offerri: aliquādo eorū, pro quib⁹ nulla ratione offertur: vt videtur velle S. Tho. vt dictum est. ¶ Quātum verò ad secundum dico, ꝙ circa hoc sunt duæ opiniōes extremę, & vna media. Quidā enim, vt Direct. refert, dicūt indistinctè, ꝙ missa dicta pro pluribus æquè valeat singulis, sicut si pro eis solis diceretur, propter d. c. nō mediocriter. quod speciale dicūt esse in sacramētis per Spiritū sanctū, qui nō datur ad mēsurā. qd Host. verū dicit de psalmis & missis quę generaliter pro omnibus cantātur, licet specialiter pro aliquibus videantur dici: non aūt de eleemosynis, ieiunijs, & precib⁹, siue orationibus, quæ alios nō tāgūt: quia nō prosunt nisi his pro quibus specialiter fiunt. Sed ista opinio tenet vnū extremum: & eam S. Tho. ex intētione directa improbat in iiij. dist. xlv. q. ij. ar. iiij. q. ij. per totū. & ad secundū: quia suffragium, vt satisfactiuū est simile solutioni: & eius effectus diuiditur si fiat pro pluribus. Adde tu, ꝙ finitum diuisum efficitur minus. hæc ex illo. Et si diceretur, ꝙ effectus, in quē potest sacerdos per hoc sacrificium, sit infinitus, vt supponit ista opinio: sequitur vnū absurdissimū, ꝙ sacerdos vnica missa liberare posset semp omnes animas à purgatorio, etiā si essent millies plus quàm sint: quia pœna debita singulis est finita: & cōsequenter etiā pœna debita omnibus est finita: cū ex finitis numero & quātitate nō resultet nisi finitū, quod ab infinita virtute superatur. Quod autē adducitur ex c. nō mediocriter. nō cogit: qa cū illati uē sit dictū, intelligitur relatiuè ad superiora, ex parte. s. celebrātis: vt tantū sit ei meritoriū celebrare pro omnibus, sicut pro singulis: aut maius, si ex maiori charitate faciat. & hoc patet intuēti textū & glossam. ¶ Alia verò opinio est tenens aliud extremū, dicēs indistinctè, ꝙ missa dicta pro multis magis prodesset vni, si pro vno solo diceretur. Et istā sequuti sunt multi solennes Docto. Archid. enim post Pet. distingueret, sicut distinguit S. Th. de suffragio in genere facto pro multis. Nam si cōsideretur, inquit, secundū quod habet valorē ex charitate: tātū prodest singulis, quā tum si pro vno tantū fieret: quia charitas suffragātis nō minuitur, si distribuatur effectus in multos, sed augetur: & si militer gaudiū procedēs ex charitate eius, cui quis suffragat, quātò est in pluribus, tātò est maius, secundū Aug. in li. Conf. Quo etiā modo intelligi potest d. c. non mediocriter. Si verò cōsideretur suffragiū, in quantū est satisfactio quædā translata in alios per intētionē facientis: magis valet ei pro quo specialiter fit: & sic effectus suffragij ex diuina iustitia diuiditur inter eos pro quibus fit. Et idē per omnia dicerē de missa. Scotus etiā ad predicta conformiter loquēs circa finē sui quolibeti, vbi effectū sacramenti appellat meritū, sic virtualiter dicit, Meritū missæ ī tres partes diuiditur, quarū vna Christo, alia ecclesię attribuitur, tertia sacerdoti: & hāc solam potest dispēsare sacerdos: & si eā attribuit alicui determinatæ psonę, non pōt attribuere alteri: qa tale meritū est finitū & limitatum: alioquin vna missa posibiliter liberaret omnes de purgatorio: quod ē hæreticum. Et si est finitum, diuisum minuitur tandē vsq; ad nihilū. Et si totū vni cōmunicetur, alius nihil habebit, Et idē tenet Pan. post Io. An. in c. fraternitatē. de sepul. & idem Sum. Ros. & secundū Nico. de Aul. & Asten. est sententia & opinio cōmunis, quæ sic intelligitur. Nam virtus sacrificij est de se infinita: sed limitatur ad operādū secundū affectū offerentis, qui est triplex. s. Christi, ecclesiæ, & particularis personæ. Vnde tres effectus satisfactionis sequūtur: quorū vnū Christus cui sibi placet distribuit: aliū ecclesia quæ ordinauit, vt partē habeāt omnes, de quibus mētio fit in canone: tertiū verò sacerdos offerēs immediatē, vel ille qui eum rogat offerre. & de isto tertio loquitur ista opinio, licet verū dicat, tamen loquitur insufficiēter, si nō distinguit, qū offerēs est vnus tantū, vel quādo sunt multi: vt quia multi rogāt pro se celebrari qui in canone dicūtur sacrificiū offerre. & secundū mentē sancti Thom. affectus cuiuslibet illorū sibi vendicat aliquē effectum sacrificij. Est igitur & tertia opinio distinguens & dicens, ꝙ vnum sacrificiū ita prodesset singulis pro quibus offertur, ac si offerretur pro singulis singulariter. dupliciter potest intelligi, primò. s. quādo singuli habēt aliquē pro se offerentē primò: & sic est verū: & sic procedit opinio prima. & secūdò, quando singuli non habēt offerētē pro se primo, sed aliquis offerēs offert primò pro omnibus, & cōsequēter pro singulis, & sic est falsum: sed minus prodest singulis, vt dicit secūda opinio: quæ intelligitur quādo vnus tā tū, puta sacerdos, vel alius offert pro multis. Et ratio distinctionis hæc est: Nam qū sacerdos mouetur ad celebrandū pro pluribus à seipso, vel ab aliquo vno tantùm, vtroq; ca su affectus offerētis, cui ꝓportionatur effect⁹ sacrificij, est vnus tantùm, qui fertur totus in omnes primò: sed nō primò totus in singulos: sed vt cōueniunt in aliquo vno, puta in numero, vel multitudine eorū pro quibus sacrificatur: & cōsequēter effectus talis sacrificij attribuitur tot⁹ omnib. sed nō eis singulis: sed diuiditur, & cōsequenter fit minor ad singulos. Si verò sacerdos moueatur à pluribus ad celebrādū pro pluribus, vt qa vnus petit missam pro anima patris, alius pro anima matris, alius ꝓ anima vxoris: vna missa omnibus satisfacit tātū valēs singulis sicut omnibus: qa affectus, quibus respōdet effectus sacrificij, primò fertur in singulos secūdū singulos mouētes ad celebrādū: & consequenter effectus sacrificij attribuūtur primò singulis, & nullus est effectus primò respiciēs multitudinē illā, puta trium: & sic vnius celebrationis sunt multi effectus, q̄ sunt multę satisfactiones: & sic in vno sensu intelligitur d. c. nō mediocriter. ¶ Sed cōtra arguitur primò: quia hoc casu totus effectus sacrificij est finitus & diuisus, ergo minor ad singulos. Sed dico, ꝙ ibi nullus est vnus numero effectus sacrificij diuisus in partes: sed sunt ibi tres effectus secūdū se totos distincti, tribus affectibus respōdētes. Et si replicetur, ꝙ secundū hoc si omnes animæ purgatorij essent habiles, singulæ vnica missa, possent semp omnes simul liberari vno sacrificio: etiā si essent millies plures q̄ sint: dico primò hoc nō esse necesse: qa omnis anima liberabilis effectu sacrificij finito, liberabilis nō est ꝓ vnicā missam: eo, ꝙ sicut charitas, ita & affectus offerētis pōt accrescere in infinitū: vt patet ꝓ S. Th. in j. Sen. di. xvij. q. ij. ar. iiij. & si militer ex cōsequēti vnus effect⁹ sacrificij: & sic trāscēdere posset omnē effectū finitū datū: sed tñ nō semper liberabitur ꝓpter exilitatē deuotionis in offerēte. Dico secūdò, ꝙ illud licet nō sit necessariū, est tñ posibile: qa cū virtus sacrificij sit infinita, quātacūq; erit multitudo offerētiū, ēt si arenā maris excederet: tāta erit multitudo effectuū sacrificij, & cōsequ aliarū liberatarū, si vnico tali effectu poterāt omnes

omnes liberari. Et est simile de virtute baptismi, quæ est infinita, & applicatur huic & illi per verba & intentionem baptizantis: & tamen si baptizentur simul innumerabiles, quilibet tamē accipit ac si solus esset: & idē in proposito, vbi applicatio fit per affectum offerētis primò ꝓ aliquo, & intentionē celebrātis. ¶ Arguitur etiā secūdò. Nā licet affectus illorū trium offerētiū feratur primò in singulos, id est, in aliquē singulorum: affectus tū sacerdotis in vnica oblatione primò fertur in omnes: & cōsequēter effectus ei correspondēs est cōmunis & diuisus in partes: & consequenter minor ad singulos. Sed dico, ꝙ affectus seu volūtas sacerdotis volētis pro illis tribus celebrare, est deprecatiuus, & sic non diminuitur per hoc, ꝙ est in multis, sed augetur, vt patet ex dictis: est etiā applicatiu⁹. i. virtutis sacrificij seu Passionis Christi ad effectū: & sic est instrumētum Christi, & principaliter offerētis sacrificiū: & cōsequēter applicat proportionaliter ad effectū eius si sic intēdit: vñ affectui eius non proportionatur effectus sacrificij, nisi quādo ex motione sua principaliter celebrat. Esto tamē ꝙ habeat aliquē effectū circa sacrificiū diuisum: tamen cū etiā ipsi offerētes habeāt effectus affectuū suorū, ipsi sunt plenè satisfacti ac si sacerdos ad instantiā vnius tantū. celebrasset: quia nō quærebāt principaliter affectū sacerdotis, nec illū ipse promisit, sed sacrificiū ipsum, ad quod reddēdum sufficit ipse affectus solùm vt applicatiu⁹, quod ei cōuenit ratione intentionis. ¶ Quantū ad tertiū dico, ꝙ primam opinionē S. Th. expresse reprobauit: secūdam verò quātum ad suffragia in genere expresse approbauit & docuit: tertiā verò expresse nō docuit, videtur tamē cōsona principijs eius quæ recitaui: nec auderem illā reprobare, sed mihi apparet vera & indubia, & practicanda, nisi repugnet aliqua ꝓmissio licita sacerdotis: quæ si interueniat, seruanda est: de quo j. §. seq. Et si quæratur quomodo frat, ꝙ S. Th. teneat secūdam opinionem, & similiter tertiam? Dico hoc ideo esse, quia suffragiū, quod est ꝓ missam, potest fieri immediatè pro multis siue primò: & tunc nō ita prodest singulis, sicut si pro singulis immediatè & primò fieret: quia diuidit. vt cùm sacerdos ex se solo mouetur ad celebrādū pro omnibus defunctis. Potest etiā fieri immediatè siue primò pro singulis: vt cū sacerdos motus à multis celebrat pro multis: & tūc ita prodest singulis, ac si ꝓ eis solis celebraret: quia tūc nullū vnū numero suffragiū, diuiditur. Quaten⁹ ergo missa dicitur primò pro multis, vera est secunda opinio: & quatenus dicit primò pro singulis, est vera tertia. Et cōfirmatur: quia cū virtus sacrificij sit infinita, & pars qua distribuit Christus aut ecclesia sit finita, alioqn liberarētur omnes: relinqtur infinita pars dispensanda per sacerdotē, quā potest multis applicare, licet cuilibet finite: & sic nō videtur ratio, quando ad instantiā multorū celebrat, qn singuli accipiāt secundū affectū suū, ac si pro eis solis offerretur sacrificiū. Et hanc opinionē tenuit Sū. Ang. licet nō plenè, nec vsquequaq; bene deduxerit. ¶ Decimò quæritur,* vtrū. sacerdos promittēs sigillatim tribus vnā missam, liberetur dicēdo vnā pro omnib⁹? Et dico, secundū Pet. de Pal. ꝙ nō: sicut si ꝓmisisset sigillatim tribus marcham vnā, & exhiberet vnā omnibus: quia missa celebrata pro multis, nō rātū valet singulis. Dico tamen secūdū eum & Arch. & alios tenētes secūdā opinionem, ꝙ talis sacerdos excusari potest quinq; modis. ¶ Primò ꝓpter impossibilitatē celebrādi pro quolibet specialiter: puta si collegiū saluo officio, ad quod est istitutū, nō potest soluere plus quàm duas vel vnam missam: aut si religioso, post quā ꝓmisit, imponūtur à superiore alię missæ: quia difficultas prestationis etsi nō liberat, tamen excusat. ¶ Secundò propter consuetudinē, maximè apud eum qui scit vel scire tenetur: quia sciēti dolus nō infertur. ¶ Tertiò ratione cōuentionis, si expresse hoc dicat promittēs: quia cōtractus ex cōuentione legē accipit: quod etiā sufficit dicere executori: qa cui cōmisit testator distributionem pecuniæ pro missa, videtur etiā cōmisisse ordinationē de missa procurāda. ¶ Quartò ꝓpter recōpensationē: vt si in alijs missis vl suffragijs recōpēletur: quia nō refert quid ex æquipollētibus fiat. ¶ Quintò propter suppletionem Dei: quando scilicet sacerdos tantū affectū habet ad quēlibet, quantū habere debet ad vnū solum, si pro illo solo celebraret. ¶ Et multo magis excusatur his modis, si sit vera tertia opinio. ¶ Et vlterius excusaretur sextò, quia celebrat secundū intentionē principalē & remotā eorū, quibus promisit: quæ est vt is, pro quo celebrat, habeat illū effectum, quē facit missa pro eo solo celebrata: vnde stāte illa opinione posset, promittēdo centū, vnā missam satisfacere cū ea sola: si tñ eā dicere tardaret, vt satisfaceret pluribus, esset mortale de se: quia faceret iniustitiā expectātib⁹ suffragiū. quod soluere tenetur quàm citius cōmode potest. Si etiā promisisset missam de Spiritu sancto, vel in tali loco, & diceret alias vel ī alio loco, ifideliter ageret cōtra promissum, & nō satisfaceret. ¶ Vndecimò quæritur, *quomodo se debeat habere sacerdos in acceptādo missas, vt sit in cōscientia tutus, si vult vnā missam celebrare ad instantiā multorū? Et dicit Scot. in quolib. ꝙ sacerdos ad missam dicendā pro isto teneri pōt dupliciter, primò scilicet ex liberali promissione, ita scilicet, ꝙ nihil recipitur in recōpensatione pro missa: & tūc in potestate promittētis fuit tantū promittere quantū voluit, & ad tantū se obligauit, & nō plus: si nō ille intellectus possit sine mendacio istare cū verbis habitis: extrà, de spon. ex literis. in gl. quia liberū fuit & licitū stipulatori latè verba concipere. ff. de ver. obli. l. qrqd. & tūc si reddat sicut intēdebat, debitū soluit. Et secūdò ex stricta obligatione, puta, quia ille liberaliter obtulit eleemosynā, & iste liberaliter promisit celebrare missam omni cōuētione cessante: & tūc si verba obligationis sunt certa, & simpliciter determinata ad vnū intellectū, puta si obliget se dicere vnam missam ꝓ isto vnā cū alijs qbus tenet, vel si obliget se dicere pro isto ita specialiter sicut pōt pro alio à se celebrare, tunc satisfacit, si secūdū intellectū satisfacit, & nō aliter. Si verbò verba habere possunt diuersos intellectus, strictiorē scilicet & minus strictū, vt, dicā pro te vnā missam: vel generalius, celebrabo pro te, tunc habet locū illud de ꝓpō. c. ex literis. s. si alter nō intellexerit quod alter ꝓposuit, ad cōmunē verbi intelligentiā recurratur, & cogatur vterq; verba ꝓlata in sensu illo retinere, quē solet rectè intelligētibus generare. Et ista cōmunis intelligētia in hac materia est, ꝙ obligans intēdit obligare sacerdotē ad id, qd̄ est sibi vtilius, quantū licitè potest. hæc ex illo. Et adde, ꝙ tenēdo tertiā opinionē si rogaret celebrare pro aliquo sine quacūq; ꝓticipatione: dicere potest hoc nō esse bonū, quia ecclesia ordinauit, vt patet in canone, ꝙ multi participēt, & fortè Deus ēt alios vult participare. Sed celebrando pro eo, eo mō, quo diuina iustitia & volūtas exgrit, & tutius erit, ēt si pro mille dicat vnā, & multo fortius si rogatur tantū, vt dicat missam pro aliquo, quia satisfit intētioni sanæ petētis propinquæ vel remotæ. ¶ Duodecimò quæritur,* vtrū sacerdotes, q̄ sunt partes alicui⁹ collegij, teneātur celebrare secundū intentionē præsidētis, puta prælati? Et dico, ꝙ sic, ex iure naturali in missis quæ imponūtur in recōpēsationem

tionem beneficiorũ, quæ redundãt in collegium: quia qui sentit onꝰ, sentire debet & commodum, & econtrario. de reg.iur.c.qui.lib.vj. vbi prælatus sicut cõmodorum, ita & onerũ est dispensator: cùm oppositorũ eadem sit disciplina secundũ Philosophiam & iura. In alijs aũt nõ tenetur: quia homo superhominis intẽtione nõ habet potestatẽ: tamen vbi sunt multæ & cõtinuæ obligationes, platus potest continuè obligare ad celebrandũ secundũ suam intẽtionẽ: & non erit licitũ aliter celebrare. Posset etiam, qui præest, dare licentiã alicui celebrandi pro aliquo suo amico ex causa rationabili, sicut & eximere aliquem à cõmunibus onerib⁹. De materia missæ vide etiã §. Eucharistia.

RVRSVS DE MISSA SECVNDÒ quo ad auditionem.

1 *Missam audire quando quis teneatur, & quæ necessitas excuset. nume. 1.*
2 *Missa a quo sacerdote sit audienda, & qualis missa. nume. 4.*
3 *Missa ubi audienda, & qualiter nume. 6.*

MISSA rursus considerari potest secundò quãtum ad auditionem, inquãtum fideles obligati sunt ad illã
1 audiendam. ¶ Primò ergo quæritur,* quia circa auditionem missæ ecclesia præcepit, & quomodo præceptũ intelligatur? Et dico, ꝙ præcepit secularibꝰ die Dominico missas totas audire, ita, ꝙ ante benedictionẽ sacerdotis nullꝰ egredi præsumat. de consec. dist. j. missas. quod secundùm glo. intelligitur nisi necessitas cogat. Qui etiam aliorum curam habent, vt domini, & parentes, tenentur secundùm Archi. conari, vt audiant serui & filij omnes. ¶ Dicitur autem primò Secularibus: per quod aliqui, vt Io. de Biblia. ĩ quolibeto, arguunt hoc nõ præcipi religiosis aut clericis, per arg. à cõtrarijs, dist. xxv. qualis. Sed melius dicit Arch. in Rota. ibi vacare arg. à contrarijs per arg. à minori: quia clerici & religiosi ad maiora tenẽtur, diuino cultui totaliter deputati. xij. q. j. duo sunt. arg. de priuile. c. fi. lib. vj. nec deobligat ab hoc obligatio ad horas: quia & religiosi obligati ad ieiunia sui ordinis, nõ deobligantur à ieiunijs ecclesiæ. Igitur quilibet Christianus ligatur hoc præcepto, non excõmunicatus, nec interdictus, aut legitimè impeditus, siue sit seruus siue liber, modò habeat vsum ratiõis, secundùm Petr. de Pal. quod intellige quãdo hoc præceptũ sciunt, vel scire cõmodè possunt. ¶ Dicitur secũdò Die, q quoniam à media nocte incipit quantũ ad hoc, vt §. Missa. j. §. vj. ideo satisfactũ est præcepto si audiatur ĩ nocte quãdo licitè celebratur, vt nũc in natali Domini, & olim i nocte resurrectionis. ¶ Dicitur tertio Dominico: per quod intelligitur generaliter omnis dies festus de præcepto, secundùm Pet. de Pal. in quarto, per c. qui in die solenni. de consecr. dist. j. quod sentire videtur etiam Ioã. And. in nouel. & Doct. dicẽtes aliquos in diebus festis excusari circa opera manualia, nisi missam amittãt. & est rationabile: qa consuetudo legũ interpres ita habet: tum etiã quia ratio eadem est, cùm ideo sint festa alia à Dominica instituta, vt vacetur diuinis: & cõsequenter debet esse idẽ ius quãtum
3 ad vacationem circa diuina: tum etiam quia hoc idẽ videtur velle tex. extrà, de paro. in c. ij. Alijs autem diebus nullus etiam religiosus aut clericꝰ tenetur audire missam ex præcepto. Non obst. c. solet. de consec. dist. j. quod videtur velle, ꝙ in Quadragesima nullus dicatur ieiunare nisi audita missa: quia loquitur de consilio: aut si loquitur de præcepto, est abrogatũ. ¶ Dicitur quartò Missas in plurali: non quia sit necesse eundem plures eodẽ die audire missas, vt quidam putãt, sed referẽda sunt singula singulis, vt sit sensus, ꝙ illi qui audiunt istam missam audiant totam: & simi licer qui audiunt illã aliam: & sic de alijs. ¶ Dicitur quintò totas, id est integras: modico tamen, ꝙ nihilo reputato, de consecr. dist. ij. re vera. Vnde secundùm Archid. præceptum non obseruat, qui partẽ notabilem amittit, puta medietatem aut tertiã partem: secus qui modicam. Seruitores etiã discurrẽtes pro expedientibus missæ: vt in missis solennibus, pro thure, vino, & hmõi: intelliguntur adesse missę etiã pro tempore illo. ¶ Dicitur sexto, Nisi necessitas & c. quia ex rationabili necessitate, siue ex rationabili causa quis ab hoc præcepto excusatur: puta dato eo casu, i quo si quis vellet missam audire, ipse vel alius ex hoc incurreret probabiliter graue dãnũ animæ vel corporis, aut rerum vel honoris, secundũ suam existimationẽ & fidẽ, etiã si aliquãdo fallatur: & ita non sit in re, arg. eorũ quæ dicta sunt §. Ieiunium. §. viij. parti. j. Ex quibus patet, ꝙ mortaliter peccat, qui hoc præceptum sine rationabili necessitate transgreditur, etiã sine cõtemptu ex sola pigritia: vt patet etiã s Lex. §. viij. & §. Ieiuniũ. §. viij. part. j. & suprà Cõtemptum, per totum. Vide distinctionem Rich. Angel. in quolib. quem sequitur Sum. Ang. dicentis, ꝙ est mortale transgredi. Ex contemptu verò, & similiter ex interpretatiuo, qui est quando quis transgressionẽ assuescit sine causa: est verò veniale si fiat sine contemptu ex passione vel pigritia, etiã sine causa rationabili: est verò nullũ peccatum si fiat ex causa rationabili: nõ approbo quantũ ad secũdũ membrum: quia ista omissio sine causa est mortalis, secundùm Archi. Pet. de Pal. & Panor. in c. j. de vita & honest. clc. & penè omnes: nec requiritur contemptus hic ad peccandũ mortaliter: quia requiritur in his quæ de consilio, nõ in his quæ de præcepto sunt, secũdùm Panor. in ru. de obserua. item. in fine. & in c. nam cõcupiscentiam. de constit.
2 ¶ Secundò quæritur,* quæ sit necessitas excusans ab hoc præcepto audiẽdi missam? Et dico, ꝙ regula generalis diiudicandi talem necessitatem tradita est in fine §. prioris. exemplariter aũt loquẽdo secundùm Archi. excusantur infirmi, & eorum seruitores, & qui paruulos sine periculo dimittere nõ possunt: arg de reg. iur. c. quod non est. & qui audiendo impedirentur ab arduo & iusto negotio: & quia tione officij, ꝓhibentur exire, vt castellani, & alij domini seruiẽtes, & domini ac cõsiliarij tempore missę vrgẽtibus causis occupati: & puellæ nubiles ignorãtes hoc præceptũ vel facientes quod in se est vt audiant, &, vt videtur, parentes qui eas ad hoc cogunt ex consuetudine regionis, vt ex honestate sint clausæ: ar. de cõsu. c. fi. nisi eas ducãt ad choreas, vel permittãt stare in fenestris: & viduæ post mortẽ mariti aliquo breui tẽpore, puta hebdomadæ vel mẽsis ex cõsuetudine, secus per sex mẽses vel annũ dist. vi j. cõsuetudo. & cõiugatæ, quæ audire nõ possunt sine magno scãdalo virorũ, puta quia familiæ bene præparare nõ possũt. xxxiij. q. v. noluit. & itinerãtes, qui ob hoc perderẽt societatẽ necessariã vel vtilẽ. Et idẽ dic tu de pauperibus mulieribus, quæ aliquãdo vestibus priuatæ aut velis, si ecclesiã adirẽt, grauiter deriderẽtur ab alijs. ¶* Tertiò quæritur, à quo missa sit audiẽda? Et dico, ꝙ à sacerdote no fornicario notorie, nõ aũt à fornicario notorie. dist. xxxij. nullꝰ. & de coha. cler. & mulie. c. fi. quod intellige si sit publicè denũtiatus per cõcilij vltimũ Cõstãuense, quod ita antiqua iura modificauit: licet sit cõsuetius à tali etiã nõ denuntiato nõ audire, si audiri potest ab alio. Si aũt staret illud antiquũ ius in suo vigore, secundũ Archi. populus nõ habẽs alios sacerdotes, & hãc legẽ ignorãs, melius audiret quàm nõ audiret: necesset super hoc solicitãdus, quãdo aliter ꝓ uideri nõ potest: si verò sciret hanc legem, aestimere debe ret

ret à missa: & excusaretur à præcepto de audiẽdo. Vide e-
4 tiã ſ. Clericus. ij. §. viij. ¶ Quartò quritur,* quæ missa sit audiẽda? Et dico, ꝙ missa est duplex, scilicet ordinaria, siue ꝓ pria, siue dei: & est illa quæ congruit officio quod in eccle
6 sia celebratur ea die: & peculiaris, id est, ꝙ specialis ɗ aliquo sancto, secundũ Ray. vel peculiaris. i. ex peculiari siue ꝙ speciali deuotione ad illã celebrata, secũdũ Arc. Dicit igitur Arch. quòd de ce. mis. c. ij. repræhẽdũtur q missas proprias propter peculiares omittũt. Sed dicit illud c. ex cõgruita-
te loq: ex necessitate aũt nõ teneri aliquẽ ad propriã audiendam: quia nec d. c. missas. hoc dicit, sed loquitur indistinctè: nec possunt idiotæ, vel mulierculæ scire an missa sit propria: hoc quoq; semꝑ interrogare nimis esset laboriosum. Repræhẽsibile tamẽ est secundũ Arc. sacerdotib⁹, & si nõ dãnabile, ad instãtiã laicorũ dimittere missas propias propter peculiares: imò est dãnabile & mortale secũ
5 dũ aliquos, vt §. Missa. j. §. iiij. ¶ Quintò quæritꝰ,* vbi missa sit audiẽda, in parochia scilicet, ꝓpria, vel alibi? Et dico duo. ¶ Primum. Qui contempto proprio sacerdote missam audit in aliena parochia in dieb⁹ festis, expelli debet, & remitti ad ecclesiã suã. de paroch. c. ij. quod secundũ Panor. post Inno. ibi est verum, si hoc facit ex cõtemptu; qa facit cõtra præceptum superioris: & qui eum admittit, fur tum quodã modo cõmittit. Sed si hoc facit ex causa rationabili, nõ est eijciẽdus: puta, quia proprius sacerdos est notorius fornicator, vel præcisus ab ecclesia. Et idẽ, secũdùm Arc. si hoc facit ob maiorẽ sui deuotionẽ: puta, qa alibi deuotiores vidẽtur celebrãtes: aut cũ missa reportat sermonẽ, vel huiusmodi: imò idẽ est quacũq; cã iusta hoc faciat, puta ꝓpter maiorẽ cõmoditatẽ, aut delectationẽ nõ illicitã: quia iam est rationabilis & præscripta circa hoc consuetudo, quæ d. c. ij. abrogauit, dato, ꝙ præceptũ cõtineret cõtra laicos, ne alibi quàm ĩ sua parochia missam audirẽt. qd multi negãt. Quidam tamẽ, vt Sum. Ang. hoc limitãt, modò declinãs propriã parochiã non audiat missam in proprio oratorio, sed in publico facto à populo, secundũ gl. in c. si quis. de con. dist. j. vel à fortiori in ecclesijs mendicãtiũ ędificatis authoritate summi põtificis. Sed ego dico, ꝙ vbicũq; audiatur, etiã in domo priuata, est satisfactũ præcepto, ratione cõsuetudinis scitæ & toleratæ, & rationabilis & præscriptæ: licet male faciat audiens in domo sine rationabili causa. ¶ Secũdũ. Et si episcopus prohibeat audire missam in ecclesijs mẽdicantiũ diebus festis: dicit Arc. obediẽdũ esse, arg. xj. q. iij. qd ergo. & c. sentẽtia. licet male faceret tollẽdo pias cõsuetudines cum scãdalo populorũ: cũ & Gre. sanctus pmiserit sacerdotes chrismare ad scã dalũ tollẽdũ. xcv. dist. peruenit. Sed tamẽ ego dico, quòd hoc casu obedire nõ est necessariũ, nec ille hoc potest iubere: qa ista cõsuetudo audiẽdi ibi authoritatẽ habet à superiore episcoporũ, id est, à Romano põtifice, qui mẽdicãtes instituit ad supplendũ defectum episcoporum, qui iam non prædicãt, nec prædicatores sustentãt: & sic est tanquã lex eiusdẽ. & præterea sicut episcopꝰ nõ potest arctare ius cõmune, ita nec consuetudinẽ generalẽ totius orbis, vt in c. in his. & c. catholica. dist. xj. Et si hoc sub excõmunicationis pœna præciperet: dico, ꝙ sententia esset iniusta, vt patet ex dictis; & etiã nulla: quia sicut attẽtatum cõtra ius est ipso iure nullum: vt in c. vides. dist. x. & in l. nõ dubium. C. de legib. ita & attentatum cõtra generalẽ consuetudinem totius orbis, vt in d. c. in his. & c. catholica. ¶ Tertiũ. Præcipitur tamen in virtute sanctæ obediẽtiæ, & sub intermina
tione æternæ maledictionis omnibus religiosis, ne in sermonibus suis prelatis ecclesiarũ detrahãt, scilicet nomina tim expresse aut circumloquutiuè, secũdùm glo. aut retrahãt laicos ab ecclesiarum suarum frequẽtia, vel accessu: & intellige in publico sermone, nõ in priuato. ¶ Sextò quæritur,* qualiter missa audiẽda sit? Et dico tria. ¶ Primum. Licet missa sit deuotè audienda interius & exterius: interior tamen deuotio, quæ in attentione consistit, nõ cadit sub humano præcepto, iuxta ea quæ dicta sunt suprà Hora. §. xj. Exterior aũt cadere põt, & videtur, quòd cadat illa deuotio, quæ de se est necessaria ad auditionẽ, quæ cadit sub præcepto, cũ qua non stat illa distractio, qua aliquí pro notabili parte missæ nugantur cum fœcio, scandalizantes alios, & sacerdotẽ vexantes. ¶ Secundum. Secundùm Archi. non est necesse sentire & distinctè audire verba missę ꝓpter hoc, quòd in dicto c. missas. dicitur audire: alioquin nõ impleret præceptum, qui propter multitudinẽ à longe audit sùbmissè celebrantem: nec surdus, nec hebes auditu. Vnde intentio ecclesię, à qua est sumenda intelligentia dictorũ. xxij. q. v. humanæ. est, quòd quis sit præsens, & adsit missæ, & Deo vacet: & si est intelligẽs, dignum & instũ est vt intẽdat, & conetur intelligere. Adde tu ex consequẽti, quòd talis tenetur nihil exterius facere repugnãs dictæ intentioni: quia qui tenetur ad prosecutionem vnius oppositorũ, tenetur ad fugam alteri⁹. ¶ Tertium. Qui audit missam, ad quam tenetur de præcepto, simul eodem tẽpore dicere nõ potest horas, ad quas de præcepto tenetur, sine mortali. quia ibi sunt duæ obligationes, quarum quelibet attentionem & deuotionem exteriorem requirit: nec potest esse exterius attẽtus missæ, qui exterius est attẽtus officio, argumẽto capitis, ex literis. de probationibus. cũ ibi nota. in verbo, vices duorum. vel ecõtrario: secus si aut ad missam aut ad horas non teneretur ex præcepto: qa dicere nõ prohibetur: nisi ex hoc aut sacerdotes, aut alij impedirentur.

MISERICORDIA habet opera septem corporalia & spiritualia, de quibus suprà, Eleemosyna, in principio.

MODICA regulariter leges & iura nõ curant. l. Seio. ff. de in inte. rest. & l. si oleũ. ff. de dol. & facit text. in c. cũ te. de re iud. In contrariũ tamẽ facit Bal. in l. ad barbaricum transeuntes. C. quæ res expor. nõ pos. vbi tenet, ꝙ si statuto nõ potest extrahi vinũ, potest extrahi metreta. & in l. minoribus. C. de his quib. vt indi. vbi tenet, quòd si ex statuto custos villę non denuntiãs malefactores, punitur: si denũtiãt omnes præter vnũ, punitur. Sunt etiã alia multa faciẽtia in contrariũ. Soluitur aũt, quia si sumus in his, quæ sunt cõtra ius commune, & in casu vbi vulnerãtur regulæ iuris communis, de minimis non curatur. & ita procedit d. l. Seio. & d. l. si oleũ. Si verò sumus in his quæ sunt de iure cõmuni, & regulãtur à iure communi: tũc de minimis curatur. & ita procedunt contraria. Ita voluit Bal. in l. si proprietarius. ff. de dam. infe.

MOLLITIES aliquãdo est species luxuriæ, ɗ qua §. suo loco. Aliquãdo est vitium oppositũ perseuerãtiæ & pertinaciæ: de qua S. Tho. ij. ij. q. cxxxviij.

¶ MONACHVS vnde dicatur: & quæ ad illũ spectent, vide infrà Religio. vij. per totum.

¶ MONASTERIVM quomodo se habet ad cõtractus & bona tẽporalia monachorum. j. Religio. vj. per totum.

¶ MONACHA, vide infrà Religio. vij. per totum. & suprà, Electio. iij. §. vj. & vij.

MONETA, vide §. Falsarius. §. vj. & vij. & §. Gabella, secũdò. §. ix. & j. Solutio. §. ij. & Restitutio. & j. Pecunia. & j. Vsura. v. §. j.

¶ MON

¶ MONITIO, suprà Excommunicatio, septimò. §. xx.

MONOPOLIVM videtur esse conuentio aliqua, aut locus, in quo vni soli licitū est aliqd vēdere aut emere quod illicitum est: vt l. vnica. C. de monopolijs. & dicitur à monos, vnū, & pole venditio.

DE MORA, ET MOROSO.

1 *Mora quando dicitur in aliquo.*
2 *Mora an dicatur, vbi quis habet exceptionem legitimam.*
3 *Mora sua an cuiq; sit nociua.*
4 *Morosus ad quid teneatur.*
5 *Mora semel commissa an possit purgari.*
6 *Mora quomodo purgetur.*

MORA in proposito videtur esse tēpus, in quo qs interpellatus sciēter nō facit quod in eo facere debet & potest, vt patet ex his quæ no. in c. vlt. de locato. Ad hoc igitur quòd quis dicatur morosus, vel in mora, requiritur quòd sciat, vel scire debeat se debere, quòd interpellatus sit à die, vel homine, id est, monitus, ꝙ habuerit dādi possibilitatem. ff. de reb. cre. l. quod te. ¶ Primò ꝟò quæritur,
1 *quis sit in mora? Et dico, ꝙ obligatus ex delicto semper est in mora. ff. de cōd. fur. l. in re furtiua. Obligatus ꝟò ex contractu, si est ad certum tempus, statim post illud est in mora, etiā si nō fuerit admonitus, nec monitio est necessaria: quia dies interpellat pro homine. d. c. vlti. & C. de contrahēd. & com. stipu. l. magnā. Quod Pā. in c. licet Heli. de simo. limitat si actor & re⁹ sint eiusdē fori, aliàs nō: vt no. in l. itē illa. ff. de consti. pec. de quo vide ꝛ. Obligatio, p to tū. Limita etiā, nisi iusta causa excuset: post quā tñ causam si ipsa deficiat, si non impleat ꝙ citissimè potest, constituitur in mora. l. Celsus. §. j. ff. d arb. vbi iusſus ab arbitro dare certa die, excusat si die illa fuit impeditus iustè: mō det q̄ citius potest impedimento cessante. & idem in c. cū dilecti. de dolo & contu. Et intelligo quàm citius potest commodè & honestè: quia hoc posse est iuridicū. Vide ꝛ. Potē tia. Si verò dies non est apposita obligationi, nec alia cōditio, sic requiritur monitio: secundùm Bal. in l. nō ignorat.*
5 *C. de fruc. & lit. exp. & Ang. in l. si manumissori. C. de obs. pa. prę. & Pa. in c. licet Heli. de simo. & in c. ij. de accu. & facit l. fideicommissi. vbi est casus aureus. ff. de vsur. & l. quidā Iber⁹. in verbo, qua de re volo vt cū libero loquaris. ff. de ser. vrb. prædi. & id qđ legitur & not. in l. debitores. prę sentes prius denuntiationibus cōueniēdi sunt. C. de pig. & in l. si ex legati causa. ff. de ver. oblig. & in c. accusatio. ij. q. viij. q̄ monitio, vel interpellatio, seu debiti petitio fieri debet cōgruo loco & tēpore. ff. đ ver. ob. l. cōtinu⁹. §. cū ita. vbi à ꝓmittēte dare Ephesi peti nō pōt ante q̄ illuc potuerit accedere, quando promissor est Romæ. Et licet gloss. s*
dicat in dic. c. licet Heli. ꝙ in pecuniarijs admonitio est de potestate, nō de necessitate: tamē Lud. de Ro. in suis no. tenet, ꝙ si debitor citatur sine monitione, & confitetur debitum: debet actor condemnari in expēsis citationis, si poterit probare, ꝙ non fuit monitus: quia, vt dicit Pan. vbi s. adhuc nō erat in mora: licet in ea per talē interpellationē constituatur, vt si fatetur debitum, fiat ei pręceptū de solutione. Tamē in cōsciētia, si creditor debitū petere nō audet ex timore, etiā reuerentiali: vel si debitū ignorat, etiā sine monitione, debitor in mora cōstituitur, & incurrit pœnam morosi post instans, in quo arbitrio boni viri satisfacere debet & pōt. Aliàs autem in mora non constituitur: quia ex quo creditor debitū scit, & sine omni respectu petere pōt, & nō petit, videtur cōsentire dilationi. Et sic intellige l. in omnibus obligationibus. ff. de reg. iu. & Theo
2 *logos in quarto. ¶ Secundò quæritur,* vtrū sit in mora q
3 potest exceptione legitima se tueri? Et dico, quòd non, vt est regula iuris in vj. sicut dominus qui seruū suū fugitiuū monachū factū intra triennīū non requisiuit, dicitur fuisse in mora, qui tamen re vera nō est in mora, si potest exceptione legitima se tueri: puta lōginquitatis loci. xvij. q. ij. si qs incognit⁹. Et dicitur exceptio legitima quæ replicatione nō eliditur, nō legitima verò quæ eliditur: vt si feci pactū de nō petēdo decē quæ debes: sed metu, vel tēpore furoris feci: si dum repeto excipias de pacto, exceptio elidit replicatione furoris, aut metus. hæc ex Io. And. ¶ Tertiò quæritur,* vtrū sua mora cuilibet sit nociua? Et dico, ꝙ sic: vt est vna regula iur. in vj. sicut si quis est in mora soluē di decimas, illæ pereūt suo periculo, etiā fortuito casu. xvj. q. j. decimæ. Et si debitor primò fuit in mora soluendi, & postea creditor in mora recipiēdi, vel econtrario, vltima
4 *mora nocet. ff. de vsur. l. debitor. ¶ Quartò q̄rit,* ad qđ teneatur morosus debitor, vel emptor? Et dico, ꝙ tenetur ad interesse dāni habiti & lucri cessantis, dūmodo sit talis p̄sona quæ verisimiliter fuisset iuste lucrata. quod iudex habebit estimare. Pro quo est tex. in l. ij. ff. de eō, qđ certo loco. in fi. vbi dicit, ꝙ in hoc interesse habebitur ratio lucri cessantis. & idē Inno. in c. sacro. de sent. excō. & gl. in l. curabit. C. de act. emp. & Pan. in c. conquestus. de vsuris. vbi refert Pet. de Anc. ita cōsuluisse. vide infrà Vsura. j. §. xvij. ¶ Sed tamen aduerte, ꝙ mora & culpa equiparātur: nisi in hoc, ꝙ mora est purgabilis. l. si seruū. §. sequitur. ff. de ꝟb. obl. & sic potest intelligi l. si is. in fin. ff. de iure dot. Vnde si res danda, vel restituēda eodem modo apud eū cui danda erat, vel apud dominum erat peritura, nō tenetur morosus. l. fi. §. j. ff. ad l. Rho. de iac. ne creditor cū aliena iactura lucret: quod etiā sequit Fulgo. & Mar. in l. quod te. ff. si cer. pet. licet Accur. teneat contrariū: sed primū est veri⁹, saltē in cōsciētia. de quo ꝛ. Restitutio. vij. §. v. par. iij. Et si fit dubitatio an fuerit peritura, nō liberatur morosus: quia interpretatio fit cōtra eū. l. cū res. §. fi. ff. de leg. j. ¶ Quintò q̄ritur,* vtrū mora semel cōmissa purgari possit? Et dicit Io. And. in regula, mora. in vj. quòd non: vbi dies prefigit à lege vel canone pœnam imponēte: quia pœna semel commissa non purgatur. Et sic intelligēda essent iura, quæ videtur dicere, quòd non purgatur: vt xij. q. ij. longinquitate. ij. q. ij. puella. & de elect. in cūctis. Et hoc est verū, nisi in eadē lege vel canone caueatur, quòd eodem casu possit purgari mora, & pœna euitari: & sic intelliguntur iura cōtraria, quæ videtur velle, ꝙ possit purgari: vt xviij. dist. c. j. & d. c. quoniā. de sup. neg. pre. literas. Pœna ergo semel
5 *commissa non purgatur: nisi fortè fingeretur quis nō fuisse in mora. ij. q. vj. biduum. ¶ Sextò quæritur,* quomodo purgatur mora? Et dico, ꝙ ex celeri solutione ante requisitionē factam: vt no. in d. c. vlt. & facit c. cū Bertoldus. de re iudi. & c. extuæ. de cleri. nō resi. & similiter si obtulit post moram tempore debito: vt in d. §. sequitur. Intellige si obtulit rem integram qualitate non vitiatam: vt ꝛ. Restitutio. vij. §. iij.

DE MORTE, ET MORTVO.

1 *Mors quid & quotuplex sit.*
2 *Mors naturalis an sit satisfactoria pro peccatis.*
3 *Mors ciuilis an æquiparetur naturali.*
4 *Mortis periculum quando dicatur.*
5 *Mortuos an liceat spoliare.*

MORS, secūdū philosophos, est vitæ priuatio: & mortu⁹ est is, in quo primo, vl gratia partis est mors, seu vitę priuatio. Est aūt triplex mors. de pœni. dist. vlt. c. vlti. scilicet corporalis, spiritualis, & gehēnalis: quia scilicet est etiam

etiā triplex vita, qua quis priuatur, scilicet corporalis, spiritualis, id est, gr̄a siue charitas vitæ, & beatitudinis, qua quis propriè priuatur solùm post mortē: sicut & propriè tunc est habilis ad illā. Corporalis tamē est duplex, scilicet naturalis, qua quis priuatur vita substātiali, & accidentali, id est, operatiōe vitali: & ciuilis, qua quis priuat accidentali tantùm, id est, aliqua operatione vitali, puta propria volūtate, aut ciuiū fruitione, & huiusmodi. ¶ *Primò
1 verò quæritur, quid de morte summariè scripserit S. Th. in ordine ad mores? Et ex operibus eius dico sic: Pœna mortis in præsenti non infligitur pro quolibet mortali:*
5 *sed tantùm pro inferente dānum irreparabile, vel pro habente horribilē deformitatē. Vnde pro furto nō infertur, nisi aggrauetur per circunstantiā grauem. s. sacrilegij, peculatus, aut plagij. ij. ij. q. lxvj. art. vj. secundum. cō tuetudo tamē præualuit in cōtrarium. ¶ Mors sit sanctis meritoria, licet sit pœna, in quantū ea bene vtuntur. ij. ij. q. clxiiij. art. xvj. ¶ Mors illata, etiā pro criminibus, aufert totā pœnam peccati, vel partē, secundū quantitatē culpæ, patientiæ, & contritionis: nō autem mors naturalis. iiij. dist. xx. ¶ Exponere se, & suos mortis periculo pro liberatiōe p̄sonæ, per quā ecclesia, vel Respublica sustētatur, est laudabile. ij. ij. q. xxxij. ar. vj. ¶ Exponere se morti ꝓ salute animæ proximi certa, est præceptū: aliàs verò cōsiliū. iij. dist. xxix. ¶ Dolendū est de morte amici, sed moderatè, quadruplici causa. primæ Thessal. iiij. De morte aūt propria maximè tristatur virtuosus: quia priuatur maximo bono, quo maximè dignus est: scilicet vita, & virtutibus secūdū præsentē vsum: licet quidā gaudeant propter spem beatitudinis. iij. Eth. vel xviij. ¶ Nullus eripiendus est à morte*
2 *cōtra iura. ij. ij. q. x. art. xij. secūdum. ¶ Secundò* queritur, vtrum mors naturalis sit satisfactoria pro peccatis? Et dicit Scot. in iiij. dist. xxj. ꝙ licet sit necessaria: tamen si accepetur volūtarie, est sufficiēs pœna pro omnibus venialibus, & forte ꝓ magna parte mortalīū: & cōsequēter multo magis violēta, etiā si pro peccatis inferatur. & sic tenet Sum. Ang. cōtra Ros. & Supple. Sed S. Tho. in iiij. dist. xx. consentit quantū ad violentā, nō autem quantū ad naturalem: quia iā quasi versa est in naturā: sicut & originale, quod tanquam pœna cōsequitur. & cōsentit Sum. Ros. & Supple. & intendit S. Th. ꝙ in naturalibus nō meremur nec demeremur: licet cōcomitari possint aliquæ volitiones, & acceptatiōes meritoriæ: sicut nō est meritoria digestio cibi, licet sit meritoriū ex charitate gaudere, ꝙ virt⁹ à Deo data digerat: quia op⁹ meritoriū est in nostra potestate: vt suprà, Meritum. ¶ *Tertiò* quæritur, vtrum mors
3 *ciuilis æquiparetur morti naturali in dubio? Et respōdet Gemin. in c. susceptū. de rescrip. lib. vj. & Archi. ibidem, & do. Anto. in c. licet. de offi. delega. diffuse. Sed tu concludendo dic: Aut verbum, mors, profertur à iure, vel ab homine. Si aūt à iure, in materia stricta, & exorbitāti à iure cōmuni: & tūc in dubio intelligitur de morte naturali: vt in d. c susceptum. & in l. iij. §. hæc verba. ff. de neg. gest. & ibi glo. & Bar. Si verò ius, in quo profertur mors, nō est strictum, sed extēdibile ex identitate rationis: tūc si mors ciuilis habet eundem effectum, quo ad id, de quo agitur, quē habet mors naturalis, sic æquiparatur, & ita procedit caput, placuit. xvj. q. j. Sed si nō habet per omnia eundem effectum, nō extenderetur, neq; æquiparabitur: vt dicit glo. in d. c. quæsitū. & in d. c. licet. Si autem in verbū, mors, profertur ab homine: tūc in dubio nō æquiparatur: quia verbum hominis, referri debet ad mortē naturalem, vt in l. ex parte. ꝟ. insulā. ff. de verb. oblig. Ioan. autem xvj. q. j. in*
4 *c. placuit. dicit, ꝙ regulariter mortis appellatiōe intelligitur mors naturalis. ¶ Quartò* quæritur, quis dicatur esse in periculo mortis? Et dico, ꝙ infirmus quotidiana febre: obsessus vbi machinæ iactātur: vel ab hostibus volētibus illū occidere: nauigaturus per loca periculosa: iturus per loca insidiosa: ætate cōfectus, & huiusmodi: vt patet ff. de dona. cau. mor. l. mortis causa. cum tribus sequen. Sed tu dic, ꝙ ista dicūtur exemplariter: regula autem sumitur ex arbitrio boni viri, vt pensatis omnibus circūstātijs is dicatur esse in periculo mortis, qui probabiliter iudicat esse in periculo mortis. ¶ Quintò* quæritur, vtrū liceat mortuos spoliare? Et dico ꝙ nō, quāmo tales spoliatores grauissimè legibus puniūtur. ff. de sepul. viol. l. prætor. §. aduersus eos. & secūdùm Philosophū in iiij. Eth. latronibus adnumerant. De mortuo resuscitato, vide ꝛ. Resuscitatus.

¶ MORTIS articulus. 5. Absolutio. j. §. v.

MVLIER, vide 5. Fœmina. & quo ad moniales. 5. Abbatissa: & ꝛ. Religiosa. vij. §. vlti.

¶ MVLTITVDO cùm peccat, quid sit agēdum, vide suprà, Correctio. §. xiiij.

¶ MVNVS, vide suprà, Gabella. v. in quātum munus est donum, & in quantum est exactio.

MVRMVRATIO licet plerūq; cōmemoretur, & reprehendatur à sanctis: tamē nō est plenè declarata quid sit, & vtrum sit peccatū, vel quale: sed aliqui Doctores dicūt, ꝙ est querela iniusta, vel impatiēs. Videtur autē sic dicēdum: murmurare secūdùm multos, dictum est per similitudinem ad mutire, quod est proprium mutorum, & loqui non audientiū. Vnde murmur, aut murmuratio dicit primò omnis loquutio summissa vel clāculosa, aut secretè & submissè, & clāculè facta. vnde & metaphoricè riuus aquæ dicitur murmurare. Sed qa talis loquutio frequenter sit iniustè, dicitur secūdò querela iniusta: & intellige clanculò, & angulariter, & nō in faciem facta: quia nō est murmur, si quis queratur, etiā iniustè coram præside. Est autē querela iniusta dupliciter, scilicet ratiōe obiecti, qua scilicet querelatur quis de re iusta: sicut Pharisæi de receptione peccatorū à Domino. & ratione modi, qa scilicet licet quis queratur de re iniusta, tamen nō debito modo, id est, nō vbi, quādo, & quomodo oportet, vt quia in angulo cū impotentia. vnde & Holkot in diffinitione eius nō ponit iniustitiā, sed impatientiam dicens, ꝙ murmuratio est querela cū impatientia in his, quæ homo debet patienter ferre. Et isto modo murmur est in cōmuni loquutiōe: sicut religiosus dicitur murmurare, quādo aliquid iniustū quidem patitur, sed tamen nō exponit prælato rationē suam, sed alijs, quorum nō est ei prouidere. ¶ Igitur murmuratio sumitur tribus modis. ¶ Primò eā est submissa, & clanculosa locutio: & sic potest esse cū peccato, & sine peccato: sicut Ioā. v. dicitur, Murmur multus erat de Christo in populo. & sequitur, Quidam enim dicebant quia bonus est: alij autem non, sed seducit turbas. ¶ Secūdò est summissa, & clāculosa loquutio querelantis de re iusta: sicut populus Israēl murmurauit frequenter contra Deum. Et tertiò ex re iniusta modo iniusto: & his duobus modis est semp peccatū, aut veniale aut mortale, secundū cōditionē personarū, circunstantiarū, animarū. qđ generali regula difficile est diffinire. Pœna aūt murmuratoris est, vt alienus sit à fratrū vnitate, & opus eius abijciatur. xc. c. dist. alienus. vbi dicit gl. ꝙ opus clerici ꝓcipuè est oratio: laici verò oblatio. Et sic videtur, ꝙ si sit clericus, debeat in oratiōe, quasi excōmunicatus separat⁹ esse ab alijs: & si sit laicus, non recipiatur eius oblatio.

MVTILARE qd ſit, & vtrũ liceat: vide ſuprà, Homicidiũ.iij. §.iij. Mutilare enim membrũ propriè, eſt illud inutile reddere: ſed tamẽ cõmuniter docto. capiunt mutilare pro truncare. Vide autem ſ. Corpore vitiatus.

MVTVS per ſigna poteſt petere ſacramẽta: & ei dãda ſunt. xvj. q. vj. qui recedunt. & matrimoniũ poteſt contrahere, vt ſuprà, Matrimonium. ij. §. vij.

DE MVTVO.

MVTVVM eſt res ex ſuo vſu cõſumptibilis penit⁹, cuius proprietatem quis in aliũ tranſfert, recepturus deinde aliam rem non numero, ſed eandem ſpecie aut valore: vt ſi trado tibi pecuniã, recepturus poſt mẽſem aliã numero. ¶ Dicitur primò res, quo nomine hîc venit etiã pecunia, quę propriè dicitur pretiũ rerũ, vt patebit. Et ſecundò dicitur, ex ſuo vſu conſumptibilis penitus: quia in his, quę vſu ſuo nõ cõſumuntur penitus, vt eſt ager, equ⁹, veſtis, & huiuſmodi, non eſt mutuũ expreſſe aut per ſe, vt patebit j. & patet ff. ſi cer. peta. l. ij. ¶ Et tertiò dicitur, cuius proprietatem: quia in mutuo transfertur dominium à dãte in accipientẽ. vnde mutuũ dicitur quaſi ex meo tuũ: quia ſcilicet dum illud tibi trado, de meo facio tuum. ff. ſi cer. pet. l. ij. & ſtat periculo tuo poſtquã accepiſti, ſi perit, etiã caſu fortuito. C. ſi cer. pet. l. incendiũ. Inſt. quib. mo. re cõtra. obli. §. itẽ. ¶ Quartò dicitur, recepturus deinde: qa ſi quis ſtatim, & de præſenti tradendo rem, accipit aliã rẽ vel pretiũ ſuæ rei, nõ eſt mutuũ, ſed permutatio, aut vẽditio, vel alius contractus, vt j. Permutatio. Et quintò, aliam rem: qa ſi eſſet recepturus rei pretiũ, nõ eſſet mutuũ, ſed vẽditio: niſi & ipſum pretiũ mutuaretur. ¶ Dicitur ſextò, aliã rẽ numero: qa ſi eſſet recepturus eandẽ numero, nõ eſſet mutuũ, ſed cõmodatũ, vel depoſitũ, vel alius cõtractus. ff. de cõtrah. emp. l. ij. & d. l. ij. ff. ſi cer. pet. ¶ Et ſeptimò dicitur, ſed eandẽ ſpecie aut valore: quia mutuũ fit dupliciter: aliquãdo ſcilicet expreſſe: & tũc regulariter recipitur idẽ ſpecie. aliquãdo vero tacitè, & tũc recipitur rei valor: vt ſi dedi frumentũ valens decẽ, recepturus oleũ valens decẽ aut plus: quia ipſum frumentũ nõ mutuatur, ſed venditur aut permutatur: valor autẽ ſiue pretiũ frumenti mutuatur implicitè, & virtualiter in tempus redditionis olei. Fallit quod dictũ eſt in mutuo pecuniæ: qa ſiue reddatur eadẽ ſpecie, puta argẽtea pro argentea: ſiue eadẽ valore alia ſpecie, vt argẽtea pro ærea, aut ecõtrario, ſemper eſt mutuũ expreſſum: quia pecunia eſt inuẽdibilis formaliter, etſi nõ materialiter. Itẽ quia omnis materia monetata, vt ſic & formaliter ſumpta, eſt in ſpecie eadẽ. ſ. menſuræ venaliũ, licet materialiter differat. Vnde valor vigintiſolidorũ eſt idẽ ſpecie in auro, & in argento formaliter, licet nõ materialiter. Dicit aũt Azo, & refert ac ſequitur Sũ. Ang. q⁹ ſi detur pondus argenti, & recipiatur pecunia argẽtea in numero, erit mutuũ: quia idẽ genus redditur, id eſt, eadem ſpecies. Ego verò dico ibi eſſe vẽditionem: quia res & preciũ, nec argentũ monetatũ, vt illud, quod in numero cõſiſtit, eſt idẽ ſpecie formaliter cum non monetato, quod conſiſtit in pondere. Conſiſtit igitur mutuum proprie, id eſt, expreſſe, & per ſe ſolùm in rebus triplicis generis. ſ. in his, quæ cõſiſtunt in numero, vt pecunia, id eſt, aurũ, argẽtũ, & omne metallũ monetatũ vt ſic, vel in põdere, vt aurũ, vel argentũ nõ monetatũ, & huiuſmodi: vel in mẽſura, intellige cõtentiua, qua grana, & liquida menſurãtur, ad differentiã menſuræ panni, ſecũdũ Rod. vt vinũ, triticũ, & huiuſmodi: & generaliter in his, quę vſu ipſo cõſumũtur. ſ. ex toto & penitus: vt d. l. ij. ff. ſi cer. pet. & Inſt. qui. mo. cõ. obligat. in prin. In alijs autem: puta equo, aut veſte, vel huiuſmodi: non eſſet mutuum expreſſe & per ſe, ſed ſolùm implicitè, & per accidens, inquantum in his ſubintelligitur aliquod prædictorũ triũ, puta in equo pretiũ, qđ in numero cõſiſtit: ſicut ſi trado equũ, recepturus certo tẽpore pretiũ, intelligor mutaſſe pretiũ ipſum. Vnde ſi quid vltra recipio, vt patebit, eſt vſura, quæ nõ eſt ſine mutuo. Ratio autẽ horum eſt: quia de ratione mutui eſt, q⁹ recipiens mutuũ reddat aliã rem, vt dictũ eſt: & de ratione iuſtitiæ eſt, q⁹ reddat æquivalentẽ: quia aliter nõ eſſet æqualitas. Æquivalentia autẽ eſſe nõ poteſt per ſe in rebus vſu nõ conſumptibilibus, niſi fortè rard, & per accidẽs: quia aſinus nõ eſt æquivalens aſino, aut equus equo: ſed in eis æquivalẽtia fit, & cognoſcitur per aliã rem, id eſt, numiſma, quod eſt omniũ rerũ menſura. v. Ethi. Sed in alijs æquivalẽtia neq; eſt, neq; cognoſcitur per aliã rem reddibilẽ pro mutuo, ſed per menſuram, & põdus, & numerũ, quæ nõ ſunt res reddibiles, nec aliqd valentes. vnde in illis nõ eſt mutuũ, niſi per accidẽs ratione pretij annexi. ¶ Quomodo autem fit dandũ mutuum ſine ſpe alicuius vltra ſortem inxta præceptũ Domini, vide infrà, Vſura. j. Quomodo etiã teneatur mutuare, qui pecuniam habet, vel aliud ſibi neceſſariũ, vel vtile ad negotiãdũ, vel huiuſmodi, vide ſ. Elecmoſyna. §. j. & diſtingue vt ibi. & adde ſecũdũ Sco. in iij. q⁹ habens pecuniam ſibi pro aliquo tempore inutilẽ, mortaliter peccat, ſi eam nõ mutuat indigenti petenti, faciens contra præceptum naturæ, & Chriſti. Luc. vj. Mutuum date. Quod intellige primò ſi tutus ſit de rehabẽdo tẽpore opportuno: alioquin diſtingue vt ſuprà, quia cõmodare eſſet dare. & ſecundò ſi indigentia ſit circa neceſſitatem vel decentiã. Vtrum autem mutuo accipiens pecuniã teneatur reddere in eadem ſpecie. j. Solutio. §. ij. partic. v.

DE NAVFRAGIO.

1 *Naufragio erepta, an quis reſtituere teneatur, etiam quæ non erant peritura. & nu. 2.*

3 *Naufragij timore, ſi detur pecunia domino loci ne quid rapiat, an debeat reſtitui.*

4 *Reſtitui an debeant res eiectæ in mare, quas quis inuenit.*

NAVFRAGIVM dictum, quaſi nauis fragiũ, ſiue fractura, eſt naue fracta. i. perichitata, rerũ corporũq; ſubmerſio. l. de peratio. & per totũ. ff. ad l. Rho. de iact. C. de naufr. l. ij. ¶ Primò* verò quæritur, vtrum reſtituere teneatur, qui aliquid de naufragio rapuit? Et dico q⁹ ſic, ſiue de naui, ſiue de mari, aut litore rapiat. ff. de incẽ. rui. naul. ſi qs ex naufragio. & d. l. deprecatio. nec excuſat à mortali, & reſtitutione, aliqua conſuetudo, ſtatutum, aut præceptum: ſed furtũ eſt. ff. de acqui. re. do. l. qua ratiõe. in ſi. C. de fur. l. rerũ. Quin etiã ſecũdùm leges, ſi petatur intra annum, condẽnabitur ad reſtituendũ quadruplum: poſt annum verò in ſimplũ: vt in d. l. rerũ. & ff. eo. l. j. ſecũdùm canones verò, ſi iſte raptor ſit epiſcop⁹, vel ſtatus, aut clericus, deponi debet. de accu. cùm dilecti. el j. vltra prædicta, ſiue clericⁿ fit, ſiue laicus, niſi ſatisfeceerit, debet excõicari: imò ſecũdùm aliquos eſt excõmunicatus. de rapto. excommunicationi. Sed hæc intellige, niſi nauigia exerceant piraticã tyrãnidem, vel ſint inimica nomini Chriſtiano, vel principi. C. de fur. in auth. nauigia. ¶ *Secundò quæritur, vtrũ reſtituere teneatur, q rapuit de naufragio aliqd, quod ſtatim erat periturũ, puta farinã, aut zaccarũ, vel papyrũ? Et dico q⁹ ſic, ſi ſine quocũq; periculo vitæ talia ſaluauit: etiã ſi dominus aliàs nõ erat rehabiturus: qa ex charitate tenebitur ſuffragari. d. c. excõmunicatiõi. Et ſic

ſic intellige d. authen. nauigia. & d. cap. excõmunicationi. iuncta gloſſ. ſed tamen debet habere laboris ſui mercedẽ: quia & ipſum dominũ, ſi ſaluare debuiſſet, oportuiſſet ſatisfacere perquirentibus. Et ſecundũ hoc intellige quę dicit Roden. §. ſe. Si verò ſine vitæ ſuæ periculo eas ſaluare non potuit, diſtinguendũ eſt. Nam aut ſe exponẽdo periculo vitæ, nõ dico probabili, ſed qualicũq;, capit ea bona quę dominus veriſimiliter per aliam viam nõ erat rehabiturus: & retinere illa poteſt: quia nõ tenebatur cũ tali periculo ſuffragari: imò ipſe dominus debuiſſet velle, q⁹ potius ea proximus haberet, quàm perirẽt. Si autem alia via erat ea dominus veriſimiliter rehabiturus, vt quia ea tẽpeſtas iactaſſet ad litus, aut alios qui dicto periculo ſe exponerent inueniſſet, tenetur reſtituere, licet debeatur ei præmium pro labore & periculo ad arbitriũ boni viri. Si quis tamen ſimplex de talibus bonis aliquid ſurriperet, credẽs hoc ſibi licere vel ex ſtatuto vel ex alia cauſa, non videtur peccare mortaliter, nec incurrere excõmunicationem, dicto c. excõmunicationi. vt patet per dicta ſ. Excõmunicatio. vij. §. xx. Si tamen ab homine fulminaretur contra tales, etiã eo caſu quo talia poſſent licitè retinere, tenerẽtur ſaltem reuelare talia bona rapta. Ex prædictis aũt reſpondendum eſt ad hũc caſum, qui de facto accidit. Cùm enim ex naui periclitanti omnes aufugerẽt, etiã patronus, vnus poſt fugã patroni ex capſa eius ſuſtulit mille aureos, eosq; ſaluauit. Diſtinguendũ enim eſt, vt ſuprà. ¶ Tertiò quæritur,* vtrũ dominus, qui accepta ſumma cõuenit cũ nautis, qđ ſi naufragiũ patientur, nullus eos prædabitur, teneatur dictam ſummã reſtituere? Et dico q⁹ reſtituere tenetur quicquid hac occaſiõe ſuſceperit vel ſuſcipi permiſerit, niſi ſpontanea liberalitate donetur, ſecundũ Verue. cùm aliàs deberet hoc gratis facere. Si tamẽ fieret ſtatutũ, q⁹ quis tãtũ reciperet pro rebus quas ex mari recuperaret naufragis, valeret ſtatutũ, ſecundũ Sum. Piſa. quia hoc, inquit, ſit in fauorẽ naufragorũ: vt homines in quærẽdo perdita ſint ſolcitiores p̃miũ laboris recepturi. Et idẽ tenet Roden. & Sum. Ang. ac Roſel. licet contrariũ teneat Supple. & irrationabiliter ſatis: quia hoc vtiliter gerere negotium naufragorũ. ff. de nego. geſt. l. Pomponius. ¶ Quartò quæritur,* vtrum reſtituere teneatur, qui res iactatas in mari vel eiectas ex naufragio inuenit? Et dicit Panor. in c. cùm dilecti. de accuſat. qđ non, ſi erant pro derelictis: quia talia naturali ratione efficiuntur capientis, Inſtit. de rerum diui. Si verò nõ erant pro derelictis, ſed ad euadendum proiectæ: cùm proiiciẽs remaneat dominus, occupãs animo retinendi eſt fur, vt in gloſſ. dicti c. cum dilecti. & l. qua ratione. §. vltim. in fin. ff. de acquiren. rerũ domi. & eſt excõmunicatus, ſi nõ reſtituit quàm primum poteſt. dicto c. excõmunicationi. de raptori. Quod intellige, præmiſſa monitione, vt ſ. Excõmunicatio. vij. §. xx. partic. iij. Licet hic poſt Panor. teneat Sum. Ang. quo ad Deum non requiri monitionẽ. Si verò ſimpliciter accipit non cõſiderando an eſſent derelictæ vel ne, excuſatur à furto: vt eſt text. in l. falſus. §. ſi factum. ff. de furt. & ab excõmunicatione. arg. dictæ l. falſus. & eorũ quæ Excõmunicatio, vbi ſ. dicta ſunt. Quando autẽ pro derelictis habeantur, Panor. dicit, vbi ſuprà, ex coniecturis præſumendum: vt ſi quis iacta uit librum apertum in mare: ſecus ſi clauſum & inuolutũ, & huiuſmodi: vide ſuprà Inuenta. §. primo.

DE NAVTA, CAVPONE, & Stabulario.

1 *Nauta, caupo, & ſtabularius de qua culpa teneantur.*

2 *Hoſpiti vel nautæ commiſſa pecunia quomodo probetur.*

3 *Hoſpes an teneatur de pecunia cõmiſſa, ſi dedit claues domino.*

4 *Hoſpitio aliquem recipiens vt ciuis, non tenetur vt caupo.*

5 *Caupo an teneatur ex facto ſui famuli.*

NAVTA eſt maior in naui in hoc propoſito: & caupo eſt tabernarius, q & ganeo: & ſtabularius eſt hoſpes recipiens etiã equos. Vnde dicitur nauta, qui nauem exercet, non autẽ remiger: vt l. j. eodem tit. §. nautã. & ſimiliter caupo & ſtabularius, qui hoc exercent: & inſtitores, id eſt, qui vendendis inſtãt vice eorum: vt in d. l. j. ¶ Primò ergo quæritur,* de qua culpa iſti teneantur? Et dico q⁹ de leuiſſima, ſed non de caſu. ff. nautæ, caup. & ſtabu. l. & ita. §. at hoc edicto. Nec obſtat l. j. §. ſi veſtimẽta. ff. depoſiti. vbi depoſitarius nõ tenetur niſi de culpa leui: quia eſt ſpeciale in iſtis vt teneatur etiã de leuiſſima. Quod tamen fallit in conſciẽtia, vbi tenẽtur ſolùm de leui. dicta l. & ita. quia loquitur in odium taliũ, qui fraudes facere conſueuerant, vt ibi patet. §. at hoc edicto. & conſequenter fundat ſe ſuper preſumptione: & ſic locũ non habebit in conſciẽtia, iuxta dicta ſ. §. ix. niſi ſpecialiter accepiſſent mercedẽ pro cuſtodia: vt ſuprà Locatio. §. xvij. vel niſi quãdo res cuſtodiam diligentiſſimã requirebat: & ſciẽter in cuſtodiã eſt ſuſcepta: quia ſic tenentur de leuiſſima. ¶ Secundò quæritur,* quomodo probatur datũ talibus in pecunia? Et dico, q⁹ ſi conſueuit portare talem quantitatẽ pecuniæ: tũc credetur iuramento ſuo: aliàs non, niſi quatenus probet. ar. ff. de remilita. l. ſi non omnes. §. à Barbaris. quia talis debet numerare pecuniã in conſpectu hoſpitis. ff. depoſi. l. j. §. ſi ciſta. ¶ Tertiò quæritur,* vtrũ nautę & præfati dãtes domino deponẽri clauẽ cameræ, excuſentur ſi res pereãt? Et dico ſecundũ glo. in l. debet. ff. nautæ, caup. & ſtabu. §. itẽ ſi prędixerit, q⁹ ſi à principio dedit claues, & ꝑdixit, q⁹ nolebat teneri, excuſatur: aliàs ſecus. Similiter tenetur quando à principio nõ dedit claues, ſed poſtea, licet prædixerit, per l. ſicut. C. de action. & obligat. niſi ille expreſſe cõſenſiſſet nolle eũ teneri. ¶ Quartò quæritur,* an prædicta habeãt locum in eo qui hoſpitatur aliquem non tanquam caupo, ſed tãquam ciuis, ſine mercede: ſicut quãdo rex venies ad aliquã ciuitatẽ diſtribuit ſuos per domos? Et dico q⁹ nõ: vt l. ſi menſor. ff. ſi menſor falſum modum dixer. & arg. ff. de alea. l. j. §. item notandũ. vnde ſi gratis facit, tenetur ſolùm de dolo & lata culpa. ¶ Quintò quæritur ſpecialiter,* an caupo teneatur ex facto ſui famuli? Et dicit Ioannes de Anan. in conſilio ſecundo incipiente, in Chriſti nomine: concludendo, quòd pro iniuria reali & damno dato in rebus poteſt hoſpes agere cõtra cauponẽ: vt l. licet. §. poſſumus. ff. nautæ, caup. & ſtab. ſed de vulnere illato per famulum caupo non tenetur quo ad expẽſas vel intereſſe. Pro quo videtur tex. iuncta gl. in dicta l. licet. §. idẽ dicitur. in verbo, ſed ſi damnum. & in l. debet. eodem titul. in princi. vbi glo. exponit factum, id eſt, receptum: quaſi velit dicere quòd non teneatur, niſi de recepto. Pro quo etiam facit, q⁹ non eſt eadem ratio: quia vix poterit fieri damnum in rebus, quin hoſpes ſit in aliqua culpa ſaltem leuiſſima: quia potuiſſet diligẽtius cuſtodire: non autem ſi eſt in delicto in perſona: quia obſtare non poteſt quin famulus, ſi velit, occidat aut verberet hoſpitẽ. Adde autem ſecundùm eundem Ioan. quòd ſunt quædam perſonæ, quę regulariter tenentur ex facto & delicto familiæ ſuæ: vt ſunt publicani, nautæ, caupones, ſtabularij, & ſimiles. Aliæ autẽ perſonæ ita demum tenentur, ſi aliqui de familia deputẽtur ad certum officium, & in illo delinquãt: quia tũc dicitur pater familiãs eſſe in culpa deputando inſufficientẽ. Iſta eſt cõmunis opinio docto. in l. j. §. familiæ. ff. de public. ¶ Et fa-

ciunt hæc ad casum qui de facto accidit. Nurus accedit no ctu lucernam ad custodiã infantis: & ea negligenter omissa sequutũ est duarũ domorũ incẽdiũ. Quærebatur an socer vel paterfamiliàs teneretur ex facto suæ nurus? Et cõcludit ex prædictis Io. de Ana. in consil. vij. incipiente, in nomine Sanctę Trinitatis. ℣ non: quia iste non deputauit illã ad hoc, sed gubernationi liberorũ, quę est de iure naturali. Præterea ista culpa, quæ præsumitur contra habitãtes, ex incendio iudicatur leuissima, vt voluit glo. Institu. quibus modis re cõtra. ob. §. præterea. & ista nõ est impu tabilis: vt voluit Salic. in l. si vẽdita. ff. de peric. & com. rei vend. & Bald. in l. in iudicio. C. de loca. vbi propriè loquitur de lucerna. Vtrũ nauta possit res suas præferre depositis, quãdo vtrasq; saluare nõ potest: vide ſ. Commodatũ. §. xij. Vtrum etiam teneatur, si res meas trãstulit in aliam nauim, & perijt: vide suprà Locatio. §. xvij. Vtrum etiam possit nauigare per omne flumen, & vti arboribus in ripa existentibus: infrà Piscari.

NECESSITAS loquendo iuridicè est triplex. Prima scilicet absoluta, q̃ est eius, sine quo vita corporalis sustẽtari non potest: vt ea quæ est alimẽti. Secunda est opportuna, id est eius, sine qua vita cõmodè sustentari non potest, vt ea, quæ est eorũ, quorũ priuatio incõmodat no tabiliter. Tertia est ꝓficua, id est eorũ, sine ꝙbus vtiliter vita nõ sustẽtatur, puta librorũ pro studio. Illud aũt quod dicitur in c. licet. de ferijs. necessitas facit licitũ, & legi nõ subijcitur: est verũ de prima necessitate, quãdo illud, quod cõtra legẽ est, nõ est malũ de se, puta quia ex aliqua circũstantia potest licitè fieri: quia tali necessitate occurrente nõ requiritur alia dispẽsatio: sed authoritate propria põt quisq; cõtra legem venire. Est etiã verũ, secundũ aliquos de secunda: modò fiat aliqua recõpensatio: sicut dicit do. Anto. in c. j. de fer. quòd licet doctoribus cõsulere pro forensibus in die festo, modo per aliquã eleemosynã recompẽsetur. & facit gloſſ. in c. presbyter. in verbo, denarium. lxxxij. dist. & melius d. c. licet. Quod limita extra contractus, & quãdo superioris authoritas de facili haberi non põt: aliàs non esset tutum. In tertia verò necessitate omnia requiritur dispensatio: aliter non fieret licitum.

NEGLIGENTIA, propriè vtẽdo vocabulis, est defectus circa interiorẽ actum volũtatis, qui est electio, non quidẽ actus, sed circunstantiæ. Vnde secundũ Isid. in lib. Etymo. negligẽs dicitur quasi nec eligẽs. Pigritia autẽ est defectus circa executionẽ exterioris operis. Desidia verò est defectus circa cõtinuationẽ boni operis, à desidẽdo dicta. Torpor autẽ est defectus circa feruorẽ executionis operis, dum tepidè fit bonũ. Incõstantia verò est defectus circa stabilitatẽ voluntatis. Omissio aũt est defectus circa actum debitum fieri: sicut negligẽtia est defectus circa circunstantiã, puta tẽporis, loci, & huiusmodi. Vide Archid. si vis, ij. parte. ti. ix. c. iij. Largè verò sumẽdo vocabula, negligẽtia est omissio alicuius, qđ fieri debet & põt. Vñ negligẽtia sine mora esse nõ põt. de elect. c. vlt. & de con. prẽb. quia diuersitatẽ. & no. in c. si cõpromissarius. de elec. li. vj. Nomine igitur negligẽtiæ simpliciter venit leuis & leuissima culpa, vt patet in c. præallegatus. & facit xxviij. dist. de Syracusanæ. & c. cùm ex eo. in fi. & c. cõmissa. §. porro. de elect. lib. vj. Et hoc qũ quis tenetur de culpa leui & leuissima: aliàs nõ. Nomine verò negligẽtię dissolutæ venit lata culpa. Vnde ff. mãda. l. si fideiussor. in prin. dicitur, Dissoluta negligẽtia ꝓpriè dolus est, id est, lata culpa. & idẽ venit nomine negligẽtiæ, vt ff. de act. & oblig. l. j. §. is quoq; apud. vbi est tex. quasi apertus. Aliquãdo verò includit dolum. s. cùm lex imponit negligenti diuersam pœnam à delinquẽte: quia tũc sub negligẽte includit dolosam negligentiã, vt no. Gemi. in d. c. si cõpromissarius. ¶ Quomodo autẽ & quãdo negligẽtia sit peccatũ mortale, Sum. Angel. in nixa fuæ falsæ opinioni, ꝙ transgressio legis humanæ præceptiuæ sit peccatũ mortale solùm ratione contẽptus aut cõsuetudinis: de quo ſ. Ieiuniũ. §. viij. & ſ. Inobedientia. & ſ. Lex. §. viij. dicit, ꝙ negligentia est mortale, si ex ea omittãtur ea, ad quæ quis tenetur ex præcepto vel officio de iure diuino in his, in quibus versatur notabile damnũ sibi cõmissorum: nõ aũt in his, quæ de iure positiuo solùm, nisi includatur dolus vel cõtẽptus: intellige verus vel interpretatiuus, qui est cõsuetudo, secundũ eũ. Sed secundũ S. Th. ij. ij. q. liiij. & Supple. & mentẽ Ro. negligentia dupliciter põt esse peccatũ mortale. Primò si id, quod omittitur ex negligẽtia, sit de necessitate salutis, id est, cadat sub aliquo præcepto, siue sit actus, siue circũstantia. Secundò, si volũtas intantũ sit remissa circa ea, quę sunt Dei, vt totaliter deficiat à diuina charitate: quod præcipue cõtingit, qñ negligentia sequitur ex contẽptu. Si autẽ negligẽtia nõ sit circa aliquid de necessitate salutis, nec ex contemptu, non est mortale. ſ. Medicus. §. j. j. Prædicator. Videtur autẽ velle Archi. in ij. parte, tit. ix. c. iij. in fi. ꝙ negligẽtia qñ est ex cõsuetudine sit mortalis: sicut si quis cõsueuit horas nõ dicere solicitè & deuotè. Sed ego dico ꝙ cõsuetudo id, quod de se est veniale, nunquã faciat mortale: vt patet ex dictis ſ. Ebrietas. Vnde si ista negligentia consueta esset circa omissionẽ horarum, esset mortalis: secus si circa omissionem deuotionis in dicẽdo horas: quia illa deuotio nõ est sub præcepto. Potest tamen hoc dictũ esse aliquo modo verum circa religiosos: vt j. Religio, primò. §. xij. in fin. De negligentia iudicis laici supplẽda per ecclesiasticum. ſ. Iudex. j. §. iij. De negligentia etiã conferendi beneficia ecclesiastica, ſ. Beneficiũ secũdò. §. vj. Et ibi etiã de negligentia prouidendi in ecclesia cathedrali, vel regulari. De negligentia prælati, infrà Prælatus. §. iiij.

DE NEGOTIO, NEGOTIAtore, & Negotiatione.

1 *Negotiatio an sit licita.*
2 *Mercatio quot modis reddatur illicita.*
3 *Negotiatio quæ sit illicita, & negotiatorẽ expellat de tẽplo Dei.*
4 *Assecurationes, quæ fiunt à mercatoribus, an sint licitæ, & quis contractus ille sit. & num. 5.*

NEGOTIVM dictũ est quasi negans otium. de verbo signifi. forus. §. cõstat. & cõsequẽter ex ipso nomine importat priuationẽ otij: & significat actũ omnẽ, cui otiũ repugnat: puta actus regiminis ciuitatis aut domus: secundùm quod dicũtur quædã negotia publica, & quędã priuata: & similiter actꝰ cõmutationũ ordinatarũ ad lucrũ, qui maximã solicitudinẽ requirunt. Est igitur negotiũ in communi actus humanus practicus, qui vulgo exercitium dicitur: ſpecialiter autẽ, vt nũc principaliter intẽdimus, negotium est cõmutatio vel permutatio lucratiua, id est, ad lucrum ordinata. Et idem significat negotiatio, sed alio modo, id est, in abstracto. Et idẽ similiter significat mercatio vel mercãtia: sed differt voce, quia negotium à negatione otij dicitur, & mercatio à mercatu vel mercato, id est, à cœtu commutantiũ, vel à loco, in quo fiũt cõmutationes. ¶ Negotiator autẽ in cõmuni est, qui actũ practicum exercet, siue qui vacat alicui exercitio. Specialiter autẽ, vt principaliter intendimus, est is, qui negotiationem, id est, commutationem lucratiuã exercet: siue, sub alijs verbis est, qui rem cõparat, vt integram & immutatam vendendo lucretur,

tur secũdũ Io. And. post Arch. & Christo. Secus si emeret, vt esset sibi materia aliquid inde operandi: vt dicit Chry. lxxxviij. di. eijciẽs. Secus si emit vt vẽdat diuisam. aut mutatã. de quo vide ſ. Emptio. §. ix. & idẽ penitus significat mercator: vñ vno vocabulo prò alio indifferẽter doc. vtũ tur. ¶ Quotuplex aũt sit negotiũ, & quomodo clericis sit illicitũ vel licitũ, dictũ est ſ. Clericꝰ. iij. §. j. ¶ Negotiatio aũt quãtũ ad materiã circa quã, est triplex. Prima scilicet pecuniæ ad pecuniã, quę dicitur cãbiũ. de qua ſpecialiter §. Vsura. iiij. §. j. & secũda pecuniæ ad rẽ, quę dicitur emptio, de quã, inquãtũ ibi includitur emptio & vẽditio, dictum est ſpecialiter ſ. Emptio. §. x. Tertia est rei ad rem, quæ dicitur permutatio, seu vulgo baratũ. de qua ſpeciali ter §. Permutatio. Quãtũ verò ad finẽ est duplex, vt §. j.

1 ¶ Primò* verò quæritur, vtrũ negotiatio de se sit licita, vel illicita? Et dico ex Archi. post San. Tho. ij. ij. q. lxxvij. arti. iiij. ꝙ cõmutatio, quę. s. est de ratiõe negotiatiõis, est duplex, secũdũ Philosophũ j. Pol. Vna scilicet quasi naturalis & necessaria. s. rerũ ad res, vel ad pecunias ꝓpter necessitatẽ vitæ, q̃ ꝓpriè non ad mercatores, sed ad œconomos, & politicos ptinet: q habẽt prouidere familiæ, aut ciuitati de necessarijs. Et alia denariorũ ad denarios, vel rerũ ad denarios: adde vel ad res, nõ ad necessitatẽ vitæ, sed ad lucrũ cõsequẽdũ, q̃ ꝓpriè dicitur negotiatio. Prima igitur, secũdũ Philosophũ, est de se laudabilis: qa habet honestũ finem: cùm deseruiat necessitati vitæ: licet in ea possint diuersa peccata cõmitti, quę sunt hominũ vitia, & nõ artis in se. Secunda verò cõsiderata secundũ se habet quan- 3
dã turpitudinẽ, inquantũ de sui ratione nõ importat necessarium, vel honestũ finẽ, sed quantũ est de se, deseruit cupiditati lucri, quæ terminũ nescit, sed tẽdit in infinitũ: põt tamẽ fieri licita, si mercator ordinet lucrũ ad aliquẽ finẽ honestũ, vel necessariũ: quia illud lucrũ, & si in se nõ importet aliquẽ finẽ honestũ, vel necessariũ, nihil tamen importat in sui ratione vitiosum contrariũ rationi: vnde ordinari põt ad finẽ honestũ & necessariũ: puta si negotiator illud ordinet ad sustẽtationẽ decentẽ sui, & familiæ, aut subuentionẽ pauperũ, aut publicæ vtilitatẽ, ne sci licet desint patrię necessaria ad vitã, & inde lucrũ expetit
2 nõ quasi finẽ, sed quasi stipendiũ laboris. ¶ Secũdò* quęritur, quot modis mercatio reddatur illicita? Et dico, ꝙ multipliciter secundũ Ray. & Alex. in iij. parte. & Inno. in c. j. ne cler. vel mon. & Pan. ibidem. ex quibus colligitur, ꝙ est illicita sex modis. ¶ Primò ex causa seu fine, quando scilicet fit propter auaritiã, id est, improbã cupiditatẽ diuitiarũ, vel alĩ malũ finẽ: & tunc est peccatũ veniale, aut 4
mortale eo modo, quo ille finis. ¶ Secũdò, ex persona, puta si sit clericus, & à fortiori religiosus: vt ſ. Clericus. iij. p totũ. laicis autẽ est licita regulariter. ¶ Tertiò, ex tẽpore: vt si fiat diebus festis: qa est opus seruile. de quo dic vt ſ. Dominica. §. iij. quod tamẽ secundũ Petr. de Pal. fallit in nundinis festis & toleratis, si diuina non omittantur: secus si nundinæ essent prohibitæ. ¶ Quartò, ex loco: quia in loco inhoneſto, & ſuſpecto nõ debet qs negotiari, seu etiã cõuersari. ff. de arbit. l. si cũ dies. §. arbiter. lxxxj. di. in omnibus. xxvij. q. j. si qs sacro. similiter neque in ecclesia. xvj. q. viij. & hoc diximus: imò hoc esset mortale, nisi magna necessitas excusaret. de immu. eccle. decet domũ Dei. lib. vj. iuncto c. relinqui nolumus. de cu. euch. Quod intelligẽ si qd notabile fiat: secus in modico, & cũ strepitu verborũ, ac intẽtione lucrãdi: secus sine verbis, & cũ intẽtione satisfaciẽdi honori diuino, & fideliũ deuotioni principaliter, vt in candelis: licet fortè secundariò intẽdatur ali quod lucrũ, siue quo tamẽ hoc fieret, si vẽdẽs securꝰ esset de sua indẽnitate. vnde laici, qui eas præsumũtur vendere vt lucrẽtur, extra ecclesiã vendere cogũtur. ¶ Quintò, ex modo: puta, quia exercetur dolosè, vel cũ mẽdacijs, & pijs. ¶ Sextò, ex cõmercio, quãdo scilicet illud est reipublicæ dãnosum: sicut cũ quis totũ granũ, aut omnes merces emit, vt coactis alijs à se emere, vẽdat suo modo. Et idem est quoties quæritur lucrũ immoderatũ, de emp. & vẽ. c. j. quod arbitrio boni viri limitãdũ est, secũdũ glo. Ray. Et similiter secũdùm Archi. idẽ est quãdo omnes cõueniũt vt certo pretio vendãt, vel vnus solus vẽdat tale quid: nisi pretiũ esset cõueniẽs. Cõsiliũ aũt est Host. ꝙ taxatio pretij fiat per episcopũ: sed hoc est cõsiliũ: si tamẽ per ipsum vel melius per rectores ciuitatis taxaretur, secũdũ Archi. posset carius vẽdi sine peccato. ¶ Septimò, ex consortio: vnde q̃ societatẽ habet cũ negotiatore, quẽ scit malæ conscientiæ, tenetur secũdũ Archi. soluere societatẽ si põt. s. cõmodè: vel si nõ põt protestari, ꝙ de illicitis lucris participare nõ velit, ar. di. lxxxij. error. & c. faciẽtes. & sup hoc debet inquirere, ne crassa & nõ excusante ignorãtia laboret. ¶ Nõ est aũt necessariũ, ꝙ lucrũ inde per hos modos quæsitũ restituat, aut pauperibus detur, licet sit cõsiliũ secũdũ Doct. quod fallit primò si quis iniustitiã cõmisisset circa pretiũ iustũ in plus vẽdẽdo, vel in minus emẽdo. & secũdò secũdũ Ro. si qs fuit causa excrescẽtiæ pretij emẽdo totũ aliquid, vt carius vẽderet: qa tenetur læsis, si aliàs dãnũ illud non euenisset: & ratio, quia fuit causa dãni iniustè. ¶ Tertiò* quæritur, quæ sit negotiatio sic illicita, ꝙ sit mortale, & negotiatorẽ expellat de tẽplo Dei? Et dico, ꝙ est primò illa, q̃ est cũ periurijs, vt patet. Et secundò ea, quæ cũ mẽdacijs pernicioſis. i. ordinatis ad decipiẽdũ in aliquo notabili, vel etiã in modico, si adsit animꝰ decipiẽdi in magno, secũdũ Archi. secus si fiant ad cõseruãdã indẽnitatẽ vendẽtis, siue ad vendẽdũ iusto pretio, aut ad decipiẽdũ in aliquo modico, cũ animo nõ decipiẽdi in magno: qa est veniale secũm Ray. licet Hoſt. falsò hoc dicat esse mortale, si aſsiduè fiat: sumẽs exẽplum de ebrietate. sed nõ est verũ: qa veniale de se quãtuncũq; multiplicetur, & cõtinuetur, nũquã fit mortale. ij. ij. q. cl. art. ij. Nec est simile de ebrietate, quæ de se est mortale si scienter admittatur sine necessitate: quã scientiã aſsiduitas arguit. Et tertiò illa quę est cũ intẽtione finali in lucro, ponẽdo scilicet ibi finẽ vltimũ: quod tũc est, cũ illud est sibi Deo charius: ita qꝫ qs Deum per mortale contẽneret, vt lucrũ nãciscatur. Et quartò generaliter ea, quę est cũ emptione aut vẽditione quę sit mortale. de quo vide ſ. Emptio. ¶ Quartò* quęritur, vtrũ licitæ sint assecurationes, quę plerunq; fiũt à mercatoribus, licet nõ sint mercãtiæ? Et dico hoc fieri triplicitẽr. ¶ Primò scilicet in mercibus: vt cũ qs mittit, aut expectat merces per mare, vel loca periculoſa, & timet de submersione vel præda, & ipõdet alicui quinq;, vel sex ꝙ cẽtenario, vt ille eũ assecuret, id est, sẽ obliget omnia soluturum si perierint. Et dicit Archi. hoc licitè fieri, & assecurãtẽ posse dicta quinq; vel sex lucrari, si res saluæ fuerint ratione periculi: qa ibi nõ est mutuũ, vt patet: nec turpe lucrũ, cùm nõ inueniat prohibitũ hoc, & hominũ vtilitati deseruiat, vt experimur. Nec obst. c. nauigãti. de vsur. vbi vsura est, si is, qui suscipit in se periculum merciũ, & inde aliquid percipit: quia, vt no. Io. Cald. illud est quãdo percipit ratione mutui facti mercatori, non ratione periculi. ¶ Et secũdò fit in pecunijs: & hoc dupliciter. s. eo modo quo de mercibus dictum est, cùm deferũtur cũ periculo: & est idem iudiciũ, vt ibi: & rursus cùm quis satisfiat pro

eo,qui eas mutuo accipit grauiter,vel ſub vſuris, de quo timet ꝙ fallat: & pro ſatiſdatione vult vnũ,vel duo ꝙ cẽtenario. & hoc Arc.poſt Lau.de R.i. ſi ille accipiẽs nõ erat omnino ſecurus,dicit ratiõe periculi:ſed ſi eſſet omnino ſecurus. vt qa habet in bonis, nõ videtur lucrũ eſſe tutũ: quia videtur implicitũ mutuũ, & eſſet vſura manifeſta, ſi idẽ eſſet mutuator, & ſatiſdator. Ego verò dico,ꝙ nullus poteſt eſſe ita ſecurus,quin poſsit aliquod interuenire periculũ,vel ſaltẽ aliqua difficultas,& labos in rehabẽdo:& ratione huius poteſt aliqd percipere plus,aut minus ſecũdùm periculi, & rei qualitatẽ. Et tertiò fit in perſonis: & hoc dupliciter.ſ. per ſaluũ cõductũ perſonale, & pro hoc licitũ eſt aliquid accipere,modò promiſſa ſeruẽtur: & cũ certatur ſuper futura morte,aut vita alicuius,& vnus obligat ſe ad decẽ danda,ſi tali tẽpore nõ fuerit viuus: & ſimiliter alius,ſi eodẽ tẽpore nõ fuerit mortuus: & ſecundùm Archi.hoc lucrũ licitũ nõ videtur: quia nulli vtilitati,ſed ſoli cupiditati deſeruit,& poteſt dici turpe lucrũ:& datur via ad mortẽ optandã alicuius: & pauperibus erogãdum eſt.xiiij.q.v.habetis.de cõſilio tamẽ,vt dicit,nõ de neceſſitate.Et idẽ dicẽdũ dicit de omni cõtentione facta inter quoſcũq; de quocũq; euẽtu,vl cuiuſcũq; rei veritate,quę à quibuſdã dicitur inuadiatio:& omne tale lucrũ videtur tu:pe:vel ſaltẽ dic eſſe vanũ. ¶ Quintò*quæritur,quis cõtractus ſit in aſſecuratiõe,& alijs dictis in §.priore:Et dico,ꝙ excepto caſu cautionis pecunię mutuatæ,in alijs nõ eſt ludus:quia nõ ordinantur ad totũ,ſed ad lucrũ.Eſt aũt in aſſecuratione rerũ,& pecuniarũ delatarũ cõtractus innominatus,de quo habes ſ.Contractus. §.iiij.& ſimiliter in alijs enumeratis:qa ad hoc quod eſt,do vt facias,reducitur,do ſi facias: vel do ſi fiat,vel ſi erit,vl ſi fuit,vel ſi eſt. licet dici poſsit in aſſecuratione rerum delatarum eſſe locationem rerum conducendarum ſecuré.

NEOPHYTVS dictus eſt quaſi nouus in fide: à neos nouum,& phytos fides.xlviij.diſt.quoniam. & talis prohibetur ordinari etiã ad minores ordines, vt ibi: vbi & cauſa redditur:imò & tõſurari.argu.xix.q.iij.monaſterijs. dicitur etiã & nouus in religione p tranſſumptionẽ: vt ea.diſt.xlviij.ſicut. de quo j. Religio,quintò, per totũ.

¶ NECROMANTIA. Vide infrà,Superſtitio.

NOMINATIO propriè dicit eſſe vnus modus ꝓuidendi in eccleſijs vacãtibus.Sed ſciẽdũ eſt,ꝙ eſt triplex, ſecũdùm Panor. in c.quia ſicut. de elect.vna ſcilicet non ſolennis:vt quãdo ante ſcrutiniũ inter electores aliquis nominatur tanquam bonus & ſufficiens:quę nõ tribuit ius nominato:ſed ſolùm proponit in collegio,vt eligatur ſi placet.Alia verò eſt,quæ fit in ſcrutinio electiõis, intellige vt dicendo,eligo talem,& nomino talẽ:per quã nõ acquiritur ius.arg.ſi tibi abſenti.de præb.lib.vj. Sed tamen publicato ſcrutinio non poteſt nominans variare, ſi dignum nominauit.prius autem videtur poſſe:vt in c.publicato.de ele. Alia verò eſt ſolennis, quę ſecundũ Hoſt. fit,quãdo duo vel tres,qui ſunt ſolẽniores in capitulo, vel alibi nominãtur Papæ:adde vel ſuperiori, & per collegiũ petitur,vt de aliquo eorũ prouideat: & per hanc quodam modo acquiritur ius nominatis,ſecũdùm Sum.Roſel.ſed Pan.ibidem tenet contrarium:licet non poſsint nominãtes variare, poſtquã eſt ſuperiori nominatio præſentata, ſecũdùm eundem Pan. & Hoſt.in c.bonæ.eli.de electio. De numero autem vocum videtur hîc dicẽdum, ſicut infrà,de poſtula. §.ij.

NOMINATIM idem eſt qđ nomine nominato:ſicut 1
dicitur qs expreſſus,aut vocatus nominatim, ſi hoc fiat eius nomine expreſſo. Igitur ſecũdùm Inn.in c.in Lateranenſi.de præben.interdicti nominatim dicuntur,qui interdicti ſunt expreſsis nominibus proprijs, & ſimiliter omnes de ciuitate vel caſtro, ſi illa vel illud interdicitur, i. homines illius. ſecus autẽ ſi excõmunicatur Petrus cũ ſuis fautoribus: quia fautores nõ ſunt excõmunicati, niſi de fautore notoriè cõſtaret.Hoc autẽ dictũ Inn.intellige ſic,ꝙ prolata excõmunicatione, vel interdicto ſub aliquo nomine,puta talis populi,aut fautoris talis rei,vel pſonę, excõmunicati,vel interdicti ſunt nominatim omnes,qb illud nomen notoriè cõuenit: ſicut ſi interdicitur populus,omnes,quos notoriè, ſiue per certitudinẽ indubitatã cõſtat de illo populo eſſe:nõ autem alij. Et ſi interdicunt, vel excõmunicantur alicuius fautores,omnes, quos notoriè conſtat eſſe fautores. Sed Panor. in eo.c. dicit contra Inno.eſſe gl.in cle.j. de vita & hone.cle.in verbo,nominatim,id eſt proprijs nominibus expreſsis. Sed illa gl.per nomina intelligit ipſa nomina,& circunſtãtias indubitabiles,quę vicem habeant proprij nominis.quod patet per ſimilem gl.in c.cõſtitutionem. de ſent.excom.lib.vj. quæ habet in verbo nominatim,id eſt, proprijs nominib expreſsis, vel alijs indubitabilibus circũſtantijs, quę habeãt vicem proprij nominis.Panormitanus aũt ibi nititur cõcordare prædictas opiniones:& dicit,ꝙ vbi agit de pœna incurrenda ipſo facto,non dicitur quid fieri nominatim, niſi exprimatur ipſum proprijũ nomẽ: quia hoc importat etymologia vocabuli. & in iſtis odioſis nõ eſt recedendũ à propria ſignificatione verborũ: vt in c.ſtatutum.de electio.libr.vj.niſi circunſtãtiæ ſint ita expreſſæ, & ſtrictæ,ꝙ ex toto vicẽ proprij nominis importent. & facit lex ij.ff. de libe.& poſth. & Inſti.de exhæ.lib. §.nominatim. & in l.quoties. §. ſi quis nomen.ff.de hære.inſti. & l.certũ.ff.ſi cer.pet. vt puta ſi dicatur, filius Petri, qui ſcilicet vnicum habet filiũ, & huiuſmodi. Si verò nõ agitur de pœna incurrenda ipſo facto:tunc etiã dicitur nominatim expreſſus,qui per circunſtãtias nõ ſic ſtrictas eſt expreſſus. Et ſic intellige Inn.cũ dicit,ꝙ interdicta ciuitate.i.populo eius, &c.Et ad glo.in c.ànobis. el j. de ſenten. excommunica. quã videntur ſequi cõmuniter Docto. quæ dicit,ꝙ dum dicitur, quiſquis furtũ fecerit, excõmunicatus ſit: omnes nominatim intelliguntur excõmunicati, qui furtum fecerunt,tanquam expreſsis proprijs nominibus: Summa Angelica dicit dicendũ,ꝙ intelligitur,quòd ita ſunt excommunicati, quaſi nominatim fuiſſent expreſsi: non quòd dicantur nominatim excommunicati. Sed quia gloſſ.expreſſe dicit,quòd intelligũtur nominatim excõmunicati, tu dic, ꝙ loquitur quando conſtat notoriè aliquem, ſiue certitudinaliter furtum admiſiſſe.

¶ NOTARIVS, infrà Tabellio.

DE NOTORIO.

1 *Notorium in genere, quot modis ſumitur.*
2 *Notorium facti quotuplex eſt.*
3 *Notorium iuris quotuplex eſt.*
4 *Notorium facti,an efficiat notitia decem virorum.*
5 *Notorium qualiter probetur.*
6 *Notoria an exigant ordinem iuris.*

NOTORIVM dictũ à noto,quod eſt ſigno,vel dẽonſtro,eſt aliquid adeò intricatũ,quòd ſecũdùm Ioan. de Lig.& dominũ Antoniũ multi de notorio loquuntur, quid ſit notoriũ ignorãtes:&,vt videtur,importat euidẽtiã rei alicuius talẽ,ꝙ ſine tergiuerſatione notari poſsit. ¶ Primò*ergo quæritur, quot modis ſumitur notorium in genere? Et dico,ꝙ aliqui dicunt,quòd notorium dicitur dupliciter, ſiue eſt duplex,ſcilicet iuris & facti:quidam verò ꝙ eſt triplex, ſcilicet iuris, facti,& præſumptionis: quidam etiã notoriũ iuris diuidentes in duo,ſcilicet confeſſionis,& cõuictionis,dicunt ꝙ eſt quadruplex,& ratio horum patebit ex dicẽdis.Dico ergo,ꝙ in genere dicitur duobꝰ modis.Primò,ſcilicet impropriè,vt eſt aliquid notabile nõ in ſe,ſed in alio:quod tamen de ſe non facit euidentiam talis rei,ſed ſolùm ex ordinatione iuris: & ſic notorium dicitur præſumptionis.& ſecundũ Pan.in gl. & in 4
c.veſtra.de coha.cle.& mu.& Arch.eſt illud quod ius euidẽter præſumit ex alio noto:ſicut quis habetur publicè & notoriè pro filio alicuius ex cõiecturis inductis à iure. Et ſecundò propriè, vt eſt notabile in ſe. & hoc dupliciter. Quoddam enim eſt notoriũ facti:& ſecũdũ Archi.poſt gl. ij.q.j.de manifeſta.eſt illud quod exhibet ſe & offert oculis omnium,id eſt,quod ita habet euidẽtiã facti, ꝙ negari non poteſt,ſcilicet probabiliter.d.c.veſtra.quod & intelligę ꝙ habet euidẽtiã in ſe,vt quia videri poteſt: vel ãalio, quod de ſe arguit illud,& nõ ſolùm ex diſpoſitione iuris, vt fornicatio ſacerdotis videtur in argumẽtis gradiẽtibus ſuper terrã.Vel vt in d.c.de manifeſta.not. Archi.eſt illud, cuius populus eſt teſtis,& nõ eſt locꝰ inficiationi.xvj.di. c.in ſacerdotibus.de coha.cle.tua.ff.de ritu nuptia.l.palã. in princ.Vel,vt dicit Pan.vbi ſuprà,eſt clara & famoſa loquutio ex euidẽtia rei ſurgẽs,quæ tergiuerſatione aliqua celari nõ poteſt:vt probatur in d.c.tua. & c.euidẽtia.de ac cuſ.Duę primę diffinitiones dantur de iſto notorio in ſe: tertia verò de eodẽ,vt eſt in ſuo effectu,id eſt,hominũ locutione.Sed hoc eſt notãdũ ſecundũ Pan.vbi ſ.ꝙ notorium,intellige facti,ex tribus cauſatur,ex ſcientia hominũ, ſcilicet nõ paucorũ, & ex loci ac temporis qualitate,ita ſcilicet ꝙ nõ fiat nocte vel in loco ſecreto. Circa quod tamẽ ſecundũ Cal.diſcretus iudex ex circunſtantijs arbitrabitur factũ eſſe notoriũ vel non eſſe. Quoddã verò eſt notoriũ iuris:& ſecundùm Pan.vbi ſuprà,eſt ſpontanea confeſsio, clara probatio,iuſta,indubitata & irreuocabilis diffinitio. Sed iſta diffinitio eſt generis p ſuas ſpecies, vt patebit §. iij.Ideo tu dic,ꝙ notorium iuris eſt id,quod eſt notorium in actu iuridico,id eſt,in iudicio. ¶ Secũdò quæritur ſpecialiter,quotuplex eſt notorium facti? Et dico,ꝙ hoc notorium poteſt diuidi dupliciter,ſcilicet ex parte facti notorij,& ex parte eorũ quibus eſt notoriũ. ¶ Primo modo intelligo Pan.vbi ſuprà,& Arch.poſt gl.vbi ſuprà,ſcilicet,ꝙ notoriũ facti eſt triplex.Primum eſt facti permanentis: vt quòd palatium dominorũ ſit in platea,& ſic dicitur notorium,quaſi res nota omnibus volentibus illam videre.pro quo authen.qui ſemel.C.quomodo & quãdo iud.& c.euidentia.de accuſatio. Secundũ eſt facti tranſeuntis, & non redeuntis:vt ſi in cõſpectu populi ſit aliquis interfectus.ſi 5
militer vox pręconis:quia huiuſmodi factum notoriũ eſt pro tunc,nõ pro nũc.& ſic intellige quod nõt.gl. in dicta auth.qui ſemel.Tertiũ eſt facti interpolati:ſecus eius qui paratus eſt mutuare ad vſuram,& meretricis: quia nec ille ſemper mutuat,nec ſemper illa peccat.Bart.autẽ poſt Iac. de Buc.in l.ciues.C.de app.dicit notoriũ eſſe quod habet actũ permanentẽ:vt quòd palatiũ dominorũ eſt in platea. Quæ autem nunquã habuerunt actum permanentem, vt vox pręconis, & huiuſmodi,tranſire nõ poſſunt in notorium,ſed bene in manifeſtũ. Sed primum eſt melius,alioquin nõ daretur notoriꝰ fornicator. Si verò diuidatur ex parte eorum quibus eſt notoriũ:ſic aliquid dicitur notoriũ,in monaſterio,parochia,vel terra,aut prouincia:& generaliter in omni cõgregatione decem perſonarũ.de quo vide j. §.iiij. ¶ Tertiò quæritur,*etiam ſpecialiter,quotuplex eſt notorium iuris? Et dico ꝙ eſt triplex, ſcilicet illud.de quo quis eſt condemnatus in iudicio,vel cõuictus, vel ſponte cõfeſſus:quia,vt dicit Pan.vbi ſuprà,ex ſententia in iure facta oritur notoriũ, nec poteſt amplius retractari:vt in d.c.veſtra.& c.fi.& in c.cùm inter.de re iudi.militer ex probatione clara & indubitata:vt in c.cũ olim. de verb.ſigni.& ex ſpontanea cõfeſsione:vt in d.c.veſtra.
¶ Quartò quæritur,*vtrum ad notorium facti requiratur notitia totius populi vel maioris partis:aut certè ſufficiat notitia decẽ virorũ? Et dico de hoc fuiſſe opiniones,quibuſdam dicentibus,ꝙ requiritur ſcientia totius vel maioris partis populi:alijs verò ecõtrario,ꝙ ſufficit ſciẽtia decem perſonarum.Pro quo ſciẽdum eſt,ꝙ decem perſonæ plebem faciunt,vt patet in tex.& gl.x.q.iij.vnio. & ſecundũ glo.Ray.faciunt populũ. & ideo vbi eſt adunatio decem perſonarum,poteſt oriri notoriũ,vt patet glo.in d.c. de manifeſta.vbi autem pauciores ſunt,nõ poteſt oriri:vt dicit Pan.in d.c.veſtras.Glo.ergo in d.c.de manifeſta. dicit ſufficere notitiã decem hominũ:mota quia hic numerus plebem facit.Pan.verò vbi ſuprà dicit nõ requiri ſciẽtiã totius populi,ſed totius viciniæ vel maioris partis:ita ꝙ nõ ſint minores,id eſt,pauciores decem. quod Summa Angelica intelligit quaſi non ſint pauciores decẽ illi, qui ſciũt:ſed malè:quia illa intelligit,ſiue intelligere debuit, quòd non ſint pauciores illi de vicinia. Vnde Suppleni.& Summa Roſel. habent alium ſenſum, vt ſufficiat ſcientia omniũ vel maioris partis eorum qui ſunt in aliquo loco, ſcilicet villa,vel parochia:etiam,inquiunt,ſi ibi non ſint nili decem perſonę:& ſic conſequenter ſufficit,ſi ſciãt ſex: quia eo caſu teſtis eſt populus,cũ ſit teſtis maior pars populi.& ſi populus vel cœtus ſit cœtus xx.hominũ,ſufficiat ad eſſe notorium in tali populo ſi ſciant xj. & ſic de alijs. Igitur vbi ſex ſciunt, dicitur notoriũ ſimpliciter,licet non dicatur notoriũ in prouincia vel ciuitate.quod patet,tum quia aliàs ſi ſcientia ſex perſonarum non facit notoriũ,inter occultum diuiſum contra notorium immediatè daretur medium,cùm tale occultum ſit quod quinq; ſciunt,vt patet per glo.q.j.manifeſta.de pœniten.diſt.j. §. hæc aũt ſecreta.tum etiam quia glo.Ray.dicit,quòd etiam ſi parochia habeat mille parochianos,& ex illis ſolùm decẽ graues & honeſtæ perſonæ,ſcãdalizantur de focaria ſacerdotis:dici poteſt,quòd populus ſcandalizatur:cùm decẽ homines populũ faciant:& ſic ſex ſunt maior pars populi alicuius.tum etiam quia ſi hoc nõ ſufficit, non poſſet probari notoriũ in aliqua plebe,niſi numeratis omnibus plebanis,& facta fide quòd non ſint plures,ad videndum an maior pars ſciat.quod videtur ridiculum:cùm interdũ in plebe ſint multa hominum millia. ¶ Quintò quæritur,*qualiter probetur notorium? Et dicit Pan. vbi ſuprà, ſufficere duos teſtes:licet non ſufficiant ad illud cauſandum: quia in ore duorum vel trium teſtium ſtat omne verbum. De quo vide glo.in §.quando.ij.q.j.& quod not.glo.in l.iij. ff.de teſt. ¶ Sextò quæritur,*vtrum in notorijs ſeruandus ſit ordo iuris? Et dicit Pan.vbi ſuprà,ꝙ ſic in notorio præſumpto:ſed ibi eſt ſpeciale:in notorio autem facti nõ requiritur,niſi ſcientia & citatio:imò ſi cõſtat ꝙ nulla poſsit cõpetere defenſio,citatio non requiritur:quia illa ſit vt ſe defendat.& ſic intelligitur c.olim.de re iudicata.& c. venerabilem.de electione. Sed vbi cõpetere põt defenſio ſine citatione,ſentẽtia nõ valebit.& ſic intelligitur clemẽ. paſtoralis.de re iud.Requiritur etiã ſentẽtia, ſed cum ſolita ſolennitate:non autẽ litis cõteſtatio, & alius iudicia-

rius ordo solennitatem respiciens.vt dicta clem.pastoralis. Adde quòd requiritur probatio per duos testes ad minus:vt in glo.l.iij.ff.de testib.nisi sit notorium facti permanentis,vt in c.euidentia.de accus.

NOVALE in priuilegijs piorum locorum intelligitur omnis ager nouiter ad cultum redactus,de quo non extat memoria quòd aliquando fuerit cultus.de verbo. significa.l.quid per nouale.

¶NOVITIVS.vide infrà Religio quintò, per totum.

DE NVNTIATIONE NOVI OPERIS.

1 *Nuntiatio noui operis quibus causis fiat,& pro quibus operibus.& nume.2.*

3 *Nuntiatio noui operis cui fiat,& quibus modis.& nu.4.*

5 *Nuntiatio noui operis quot modis remittatur.*

NOVI operis nuntiatio secundũ Hosti. est ædificanti nouiter in alterius præiudiciũ prohibitio facta legaliter.ff.de no.ope.nuntia.l.j.Et dicitur nouiter ædificans, non solùm qui ædificiũ nouũ instruit,sed etiã qui instructi formam immutat.ff.eo.l.j. §.opus nouũ.non autẽ,qui imponit incrementum,aut reficit antiquum.d.l.j. §.si quis ædificiũ.nisi ex toto fuisset destructũ,vt no.in c.cõsuluit. 1
1 de Iudæ. ¶Primò verò quæritur,* quibus causis fiat hæc nuntiatio?Et dico ꝙ tribus:gratia scilicet tuendi ius proprium aut publicũ,aut damni repellendi.d.l.j. §.nũc vide
2 mus.& §.nuntiatio. ¶Secũdò quæritur,*pro quibus operibus fieri possit?Et dico ꝙ solùm pro coniũctis solo, vel his quæ in solo fiũt,quorũ ædificatio vel demolitio videtur opus nouũ:vt d.j. §.hoc autem edictũ. & ad præterita non fit,sed ad futura.vt ibidẽ.Et se extendit etiã ad ecclesiam & locũ religiosum:cùm hæc non sint in alterius præiudicium construenda:vt extrà eod.c. j.quod tamen fallit quàndo episcopus propter necessitatẽ populi aliam ecclesiam vult ædificare,licet sit in aliarũ ecclesiarum præiudicium.de eccle.ædifi.ad audientiã.Non autem se extendit ad purgationẽ cloacarum & riuorũ:quia hoc est publicæ vtilitatis & securitatis.ff.eod.l.de pupillo. §.si quis riuos.
3 ¶Tertiò quæritur,*cui hæc nuntiatio fiat?Et dico ꝙ domino,vel ꝓcuratori:seruo,puero,vel fabro,id est, ei qui 2 fabricat.d.l.de pupillo. §.nũtiare.& debet fieri in presenti in ipso opere,& nõ tantũ domino,sed his qui sunt ibi.
4 ¶Quartò quæritur,*quibus modis fiat?Et dico ꝙ tribus. Primò simplici verbo inhibẽdo.Secundò per inhibitionẽ prætoris.Tertiò,iactando lapillum,& dicendo,nũtio tibi opus nouũ per iactum lapilli.licet aliqui dicãt iactum lapilli fieri debere ter. ar.ff.de re iud.l.cõtumacia. de constitu.ex literis.in gl.vbi trina monitio est legitima.Nuntians primo modo perdit possessionẽ,& facit aduersariũ possessorem:sed secũdo & tertio modo retinet possessionem,secundùm Bernard.in c.ex parte.de verb.signi.& d.
5 l.de pupillo.& d.l.j.¶Quintò quæritur,*quot modis remittitur ista nuntiatio seu prohibitio?Et dico ꝙ quatuor. Primò verbis expressè.ff.eo.l.non solùm §.sciendum. Secundò,transactione,ibidem.l.j. §. inde quæritur. Tertiò, morte nuntiatoris.d.l.non solùm. §.morte. Quartò satisdatione.Sed denuntians habet tres menses ad deliberãdũ an velit de suo iure docere,aut recipe cautionẽ de demoliendo,in quibus denuntiatus ædificare non poterit:si tamẽ intra tres menses de suo iure non docuerit,postea denuntiatus caueat de opere demoliẽdo ,& ædificet. C.eo.l. vnica.& in c.vlt.extrà eo.¶Sextò quæritur, quis sit huius nuntiationis effectus? Et dico, ꝙ omne ædificatum post illam demoliri debet ædificans suis expensis.d.l.j.& l.prætor. §.j.eo.tit.& extrà eo.per totum.

NVBERE,id est,matrimoniũ contrahere,nõ inducit infamiam in muliere intra annum lugubrẽ,de secũdis nuptijs.super.& pœnæ intra illud tẽpus impositæ mulieri contrahẽti per leges ciuiles,secundũ Bart. in l.si qua mulier.C.de secun.nup.per ius canonicũ sunt correctæ si sunt impositæ,quia nupsit nimis festinanter:non aũt quæ sunt impositæ,quia secundò nupsit:intellige in fauorẽ filiorum.Et idem Pan.in c.fi.de secun.nup.vide s.Lex. §.x.

DE NVPTIIS.

1 *Nuptiæ secundæ an sint benedicendæ,& quid si ex parte alterius tantùm sint secundæ.& nu.2.*

3 *Benedicti duo si ante consummationem matrimonij separẽtur, & cum alijs contrahant,an denuò benedicantur.*

4 *Benedicendi an sint ad secunda uota transeuntes,qui nunquam antea fuerunt benedicti.*

NVPTIAE dictæ quasi nube tectæ,eo ꝙ nubentiũ capita velabantur.xxxv.q.v.nostrates.& c.fœminæ.idẽ sunt quod matrimonium.ead.q. c.nullam. licet aliquãdo sumantur pro copula carnali:sicut spõsus beatæ Mariæ dicitur ad eius nuptias nõ peruenisse. ¶Primò ergo quæritur,vtrum secundæ nuptiæ sint benedicendæ? Et dico, ꝙ secundæ nuptiæ non sunt benedicẽdæ.cuius rationẽ assignant glo.in c.capellanum.de secun.nup.quia sacramentũ non debet iterari.quod Pan.ibi bene reprobat:quia nõ est illa benedictio sacramentum,sed sacramentale, de quo infrà Sacramenta.Vnde ratio est,vt significetur,ꝙ continẽtia præfertur matrimonio,vel secundũ S.Tho.in iiij.dist. xxviij.in litera.& dist.xlij.q.iij.art.ij.ratio est defectus sacramenti.de quo infrà §.sequẽti.Sacerdos autem benedicens secundas nuptias debet suspensus ab officio & beneficio mitti ad apostolicã sedem.extrà eo.vir. Sed secundũ Host.& cõmuniter doct.non est suspensus,sed suspendendus.Et secundũ Ioan.And.locum habet hæc pœna vbi benedicuntur secũdæ nuptiæ durantibus primis.Sed hoc stare nõ potest cum dicendis §.sequẽti.ideo habet locũ vbi sunt secũdæ ex parte viri ac mulieris,vel ex parte mulieris tantùm,secundũ S.Tho.vt §.sequẽti. ¶Secũdò queritur, *quid si nuptiæ sint secundæ solùm ex parte alterius,ita ꝙ vnus tantùm coniugũ sit aliàs benedictus?Et dicit S.Tho. in.iiij.dist.xlij,q.vlti.ar.vlt.ꝙ benedictio ideo à secundis nuptijs subtrahitur,quia licet secundum matrimonium in se sit perfectum sacramentũ, tamẽ in ordine ad primũ habet aliquid de defectu sacramenti,non habens plenã significationem,cùm nõ sit vna vnius, sicut est in matrimonio Christi & ecclesię:sed tamẽ intelligẽdũ est ꝙ subtrahitur, qñ sunt secũdæ ex parte viri & mulieris,vel ex parte mulieris tãtùm:quia si virgo cõtrahat cum eo qui aliã habuit vxorẽ,nihilominus nuptiæ benedicũtur:quia saluatur aliquo modo significatio,etiã in ordine ad primas: quia etsi Christus vnam ecclesiã spõsam habeat,habet tamẽ plures personas despõsatas in vna ecclesia:sed anima nõ põt esse sponsa alterius quàm Christi:propter quod quãdo mulier secũdò nubit,nuptiæ nõ benedicũtur.hæc ex illo.Sed oppositum tenet Pan.in c.vir.eo.ti.per illũ tex.scilicet ꝙ nõ debẽt secũdæ benedici,etiã si virgo ducatur in vxorem à transeunte ad secundas nuptias,nisi subsit cõsuetudo per papã scita & tolerata.Et hoc in sacramentalibus procedit, vt ad inducendum cõsuetudinem requiratur papæ tacitus cõsensus.Cum qua opinione transit Host.Dir.Sum.Ang. & Sum.Rosel.& Supple.limitantes S.Tho.quantũ ad virginẽ,si cõsuetudo hoc habeat.Sed ego dico, ꝙ illud verũ est,etiã si hoc consuetudo non habeat:quia nõ est illicitũ introducere consuetudinẽ bonã, quando nulla lex ei repugnat,

gnat.Sed contra,inquit Pan.quia tex. hoc dicit,ꝙ isti sunt benedicti,licet alter ipsorũ tantùm fuerit benedictus.Sed dico,ꝙ ille tex.videtur habere sensum contrariũ,& velle, ꝙ non benedicantur secundæ nuptiæ,quãdo ambo fuerãt prius benedicti,sic dicens: Vir autẽ & mulier ad bigamiã transiens nõ debet à presbytero benedici:quia cũ alia vice benedicti sint,eorum benedictio iterari nõ debet.hæc tex.Sed cõtrà iterum,inquit ipse & Dir.quia cũ ista benedictio sit communis marito & vxori,ex quo alter fuit benedictus,nõ debet benedictio iterari: quia iteraretur in psona aliàs benedicta.Sed dico primò, ꝙ alicubi bñdicitur spõsa seorsum à spõso:& secundò, ꝙ non inconuenit iteratò aliquẽ benedici ratione alterius & per redundãtiam:cùm hoc nõ sit propter imperfectionẽ primæ benedictiõis,sed quia secunda persona nõ benedicitur absolutè, sed in ordine ad primò benedictam.Sed cõtra,inquit,Direc.qa caro benedicta trahit ad se non benedictã,vt tota sit benedicta.Sed dico,ꝙ hoc esset verũ,si efficeretur simpliciter vna numerò caro:sicut aqua addita aquę bñdictæ fit vna numero simpliciter: sed nõ est ita hic, sed aliqualiter simile 1 est,sicut cũ vinũ additur sanguini,& nõ fit sanguis.de ce-
3 leb.mis.c.cũ Marthæ. ¶Tertiò qrit,*quid si inter duos benedictos ante cõsummationem matrimonij celebretur diuortiũ,& deinde vterq; cõtrahat?Et dicit Ho.ꝙ secundæ nuptiæ nõ benedicẽtur:qa spiritualis bñdictio tãtæ est efficaciæ,ꝙ semper trãsit,nisi obicem inueniat cõtrariæ volũtatis.de bap.maiores.etiã si per risum vel iocũ fiat:& cõsequẽter semel recepta amitti non potest.de diuor.c.quãto.& ita tene,quia nũquã benedictio debet super aliquẽ iterari.d.c.vir.Quod aũt §.priore dicit S.Tho. de virgine,intellige nõ solũ si antè nõ fuit benedicta, verũ ẽt si cũ hoc,etiã cũ alio nõ cõtraxit:quia iam non esset vna vnius,
4 sed duorũ successiuè.¶Quartò quæritur,* quid si duo ad secũda vota trãsierint,qui tñ aliàs nunquam fuerũt benedicti in primo matrimonio?Et dicit Dir.ꝙ poterũt benedici:quia non est vis in bigamia,sed potius in benedictione ne iteretur.Sed tu dic,ꝙ dandæ benedictionis in secũdis nuptijs ex parte mulieris duplex est impedimẽtũ,si als fuit benedicta,vel etiã si cõtraxit sine benedictione: quia iam non saluatur mysterium,vt sit vna vnius:ex parte aũt viri est primũ tantùm:vt patet ex dictis.Et ideo in hoc casu dabitur quidẽ,si vir contrahat cum muliere non habente repugnantiã ad benedictionẽ,id est, cum virgine, quæ nunquam contraxit:non autem si nubat mulier, etiam cũ viro non habente ad benedictionem repugnantiam.

DE OBEDIENTIA.

1 *Obedire superiori an debeat subditus in omnibus. & nume.2.*

3 *Obedientia omnis an habeat cõditiones aliquas subintellectas.*

4 *Præscriptio an currat contra obedientiam.*

5 *Papæ an sit in omnibus obediendum ab ecclesiasticis,& secularibus.& nume.6.*

7 *Obedientia clericorum ad suum episcopum qualis esse debeat.*

8 *Obedientia monachi exempti uel non exempti.& nume.9.*

10 *Obedire qualiter quis debeat uarijs superioribus.*

11 *Meritorium an magis sit aliquid facere ad dictũ fratris,quàm ad præceptum prælati.*

12 *Subditus an facere teneatur ea quæ scit uel credit esse de uolũtate superioris.*

OBEDIENTIA,vt innotescat,sciendũ est secundùm beatum Doctorem.ij.ij.q.ciiij.art. ij.ꝙ non inconuenit in vno materiali obiecto cõcurrere duas speciales rões, ad quas duę speciales virtutes ordinãtur.sicut miles defendẽdo castrum regis implet opus fortitudinis nõ refugiẽs mortis pericula,ꝑpter bonũ & op⁹ iustitiæ debitũ seruitiũ domino suo reddẽs. Igitur obediẽtia dupliciter sumitur,sicut & inobediẽtia,vt s.dictum est,scilicet large ꝓ executione cuiuscũq;, quod potest cadere sub pcepto ex quacũq; intẽtione:& sic est virtus generalis.& propriè,secũdùm quod respicit per intentionẽ formalẽ rationẽ pcepti:& sic est virtus specialis, id est, habẽs formale obiectũ speciale,id est,præceptũ expressum vel tacitũ,cuiusmodi est voluntas superioris nota. Et secundũ eum ibi, sic põt diffiniri,Obedientia est virtus moralis,promptã reddens voluntatẽ ad implendũ voluntatẽ præcipiẽtis.Vnde,secũdùm Greg.obediẽtia,quæ habet aliquid de suo, vt in prosperis,est vel nulla,vel minor:qa scilicet volũtas nõ videtur tẽdere in præceptũ principaliter,sed in propriũ volitũ,quod quantũ ad exterius apparens intellige:qa quo ad Deũ corda rimantẽ põt esse obediẽtia in prosperis nõ minus laudabilis,si prompta volũtas obediẽtis non min⁹ deuotè tẽdat in præceptum.¶Primò verò quærit,* vtrũ subditus suis superioribus teneatur in omnib⁹ obedire?Et dico secundùm S.Tho.ij.ij.q.xiiij.quòd in pertinẽtibus ad interiorem motum volũtatis non tenetur homo homini obedire:quod intellige nisi per accidẽs, vt interior mot⁹ colligatur ex exteriori. de quo vide s. Excommunicatio. vij.excommunicatione ij.primo notabili.& s.Hora. §.xj. parti.ij.In his verò quæ pertinent ad motum vel actũ exteriorẽ colligendo ex c.si quis.de maio.& obed.in gl.& ix. q.j.sciendum.& ij.q.iij.si dominus.dico,ꝙ cùm triplex sit superioritas,spiritualis scilicet,& tẽporalis politica, quo ad regimẽ Reipublicæ: & tẽporalis œconomica, quo ad regimẽ propriæ domus vel familiæ: obediẽtia limitatur secũdũ gradum superioritatis,ita,ꝙ superiori obediendũ est à subditis in his,in quibus habet superioritatẽ. Igitur superioribus spiritualibus,puta papæ,episcopo,& alijs ꝓlatis ecclesiasticis obediendũ est in spiritualibus necessarijs,vel ptinẽtibus ad salutẽ,quæ spopõdim⁹ in baptismo, secundũ S.Tho.in ij.dist.xliiij.Superioribus verò politicis,id est,principibus in tẽporalibus spectãtib⁹ ad Rempublicã,nisi potestas eorũ esset vsurpata:quia eo casu subditi nõ tenentur obedire,nisi propter scandalũ,secũdũ Ric. in ij.di.vlt.Vñ nihil precipere possunt ecclesiasticis:qa nõ subijciuntur eis.de cõstit.ecclesia.Non põt etiã subditos subijcere alterius dominio sine eorũ volũtate.de ma. & obe. c.dilecti.& c.fi.Superiori verò œconomico,id est, patri in pertinẽtibus ad dispositionẽ rei familiaris.¶Prędictis autẽ in talibus, quę ad eorũ superioritatẽ pertinẽt,nõ obedire ex cõtẽptu vel sciẽter sine causa rationabili in re alicui⁹ importãtiæ arbitrio boni viri est mortale: qa contra iustitiã,cuius obediẽtia est pars.quod tñ,secundũ S.Th. vbi s. fallit si præciperetur aliqd contra pceptũ Dei,sine in dispẽdiũ salutis,aut cõtra præceptũ superioris ad præcipientẽ,vel in his q ad eorũ supioritatẽ nõ pertinẽt,in qb⁹ obedire nõ est necessariũ,nisi ratiõe scãdali. ¶Et ex his patet primò,secundùm S.Tho.ibi,ꝙ nõ tenetur homo homini obedire quo ad motus interioris volũtatis,vt dictũ est:qa in his ei nõ subditur,sed in pertinẽtibus ad corpus:nec secũdò in corporalibus quantũ ad ea quæ pertinẽt ad naturam corporis:vt circa matrimoniũ contrahẽdũ,vel seruãdã virginitatẽ,& huiusmodi:qa oẽs homines natura sunt pares:sed in pertinẽtibus ad dispositionẽ actuũ & rerũ humanarũ tenetur subdit⁹ obedire superiori secũdũ rõnem superioritatis,vt miles duci in spectãtibus ad bellũ, seru⁹ domino in seruilib⁹,fili⁹ patri in spectãtib⁹ ad disciplinã

2 & curã domesticã, & sic de alijs. ¶ Secũdò quæritur,* vtrũ obedire teneatur subdit⁹, si dubitet an id, quod præcipit, sit cõtra Deũ nécne? Et dicit Ray. quòd sic: & generaliter in dubijs. de tempor. ordi. c. ad aures. & excusat à peccato. xxiij. q. j. quid culpatur. nisi sit de his in quibus ignorãtia nõ excusat: puta cõtra articulos fidei, pcepta Dei, vel gñale statutũ ecclesiæ. iuxta ea q̃ dicta sunt s. Ignorãtia. §. vij. Et concord. S. Th. & Gof. habentes regulã, ꝙ quoties subditus cõuenienti inquisitione certificari nõ põt, obedire debet, & obediendo excusatur, etiã si dubitet an agat contra præceptũ Dei nécne. Imò aliquãdo etiã bonũ, sine quo potest esse salus, ꝑpter obedientiã debet omitti. xj. q. iij.
3 quid ergo. ¶ Tertiò q̃ritur,* vtrũ in omni obediẽtia sint aliquæ cõditiones subintelligẽdæ? Et dicit gl. in c. ij. de voto, ꝙ sic, scilicet si possibilitas adest. facit c. q̃relã. & c. breui. de iureiur. & l. Paulus. ff. quæ senten. sine ape. re. & admittitur omnis rationabilis causa, vt no. Pan. in c. magnæ. de vot. & facit c. si quãdo. de rescrip. & c. ex parte. de offi. deleg. & quod not. Archi. in c. vtinam. lxxvj. di. ¶ Quartò
4 quæritur,* vtrum contra obedientiam currat pscriptio? Et dico, ꝙ non: quia semper adest mala fides. l. j. C. de ser. fugi. & c. fina. de regu. iur. & in glo. c. sicut nobis. ibidem.
5 ¶ Quintò quæritur* specialiter, vtrũ papæ sit in omnibus obediendum ab ecclesiasticis? Et dicit Pan. in c. inquisitioni. de senten. excom. c. quòd non. ¶ Primò si præceptũ sapit peccatũ: & intellige etiã de veniali. xj. q. iij. quid ergo. intellige etiam si papa credit mandatũ iustũ, & tamẽ subdito constat illud in se cõtinere peccatum. de resti. spolia. literas. ¶ Nec secũdò si ex obediẽtia presumeretur stat⁹ ecclesiæ perturbãdus vehemẽter, vel aliud malum aut scãdalum futurũ, etiam si præciperetur sub pœna excõmunicationis latæ sentẽtiæ, vt not. idẽ in c. si quãdo. & in c. cũ adeò. de rescri. Ex quo ipse in d. c. si q̃n. infert, ꝙ si mandat etiã sub pœna excõmunicatiõis latæ sentẽtiæ aliqd, ex cuius executione psumitur scãdalum animarũ vel corporũ futurũ in ciuitate, nõ est ei obediendũ: qa hoc fit legis authoritate: vt in d. c. si quãdo. sed rescribẽdũ est papæ: imò ex c. officij. de pœni. & re. habetur, ꝙ ius positiuũ interpretatur, ꝙ restitutio, quæ scilicet est de iure diuino, aliquãdo nõ fiat ratiõe periculi corporũ vel animarũ. de quo s. Consuetudo. §. ix. ¶ Nec tertiò secũdũ eũdẽ Pã. ĩ c. olim. de cler. cõiug. q̃n ipse cũ maiori parte cõcilij indiceret cõtinentiã certo generi personarũ post monitionẽ eis resistẽtibus: quia cõtinẽtia persuaderi põt, imperari non põt. xxxij. q. j. integritas. Et sic dici potest, ꝙ eis ĩdicere nõ potest vitam strictiorem cõtra eorũ velle. lxxiiij. disti. gesta. & quod ibi not. in regula, qđ omnes. in vj. de quo vide s. Matrimoniũ. viij. §. xij. particul. vij. & ĩ. Religio. vj. §. vj. ¶ Nec quartò est obediendũ simpliciter, si rescribat ꝓ notoriè indigno, vt assignet ei certũ bñficiũ. Sed distinguẽdũ est ex dictis Io. And. in c. cũ adeò. de rescri. & in c. significauit. de offi. ord. qa si non cõstat pcise de intẽtione principis, mãdatarius nõ debet obedire, sed expectare secũdã iussionẽ d. c. si q̃n. quia quãdoq; princeps propter nimiã ĩportunitatẽ vel subreptionẽ nõ cõcedenda cõcedit. Si verò pcise cõstat, ꝙ velit huic indigno pro tũc ꝓuideri: aut papa põt in illo actu dispẽsare, & illi parendũ est: qa tunc videtur dispensare. Aut dispẽsare non põt: vt quia est tanta indignitas, ꝙ sine peccato fieri non põt: & tunc non est
6 illi parendũ. ¶ Sextò quæritur,* vtrum papæ sit in omnib⁹ obediendum à secularibus? Et dico, ꝙ sic in spiritualib⁹ & ecclesiasticis pertinentibus ad salutẽ, & bonorũ morũ cõseruationẽ: quia in baptismo se obligarũt ad renunciãdũ sat[...] & operibus eius: non autem in tẽporalib⁹, nisi sint ei subiecti ratione psonæ vel causæ: vnde si præciperet seculari nulla ratiõe sibi subdito, ꝙ sibi tribuat bona sua, obedire nõ tenetur. Et idẽ dic de alijs spiritualibus p̃latis quo ad temporalia: & similiter de temporalibus dominis quo ad spiritualia. de quo vide Pan. vbi s. & Innoc. in d. c.
7 inquisitioni. hoc tenentem. ¶ Septimò queritur,* quid iuris de obediẽtia clericorum secularium in ordine ad suũ episcopũ? Et dico multa. ¶ Primum. Clerici seculares p̃latis ecclesiasticis indubitanter tenẽtur obedire vt papæ, eo modo quo dictũ est §. v. & oĩbus inferioribus p̃latis suis, inquantũ se extendit eorum superioritas: non autẽ extraneis: quia sicut nõ valet sentẽtia nõ sui iudicis, ita nec præceptũ. de iudi. at si clerici. vij. q. j. quia frater. ¶ Secundũ. Si autem episcopus præcipiat sacerdoti excõmunicare illũ, quem sacerdos reputat innocentẽ: S. Tho. in quolib. vt ei aliqui imponunt, distinguit: quia si mãdatur ei denuntiatio excommunicatiõis sola, tenetur ex parte episcopi denuntiare: si autem præcipiatur ei, ꝙ illum excõicet, tũc si est notorium illum esse innocẽtem, debet corã episcopo innocẽtiam allegare & probare: & si in probãdo deficiat, debet obedire, quantũcunq; sciat eius innocentiã: si verò legitimè probet, nõ debet obedire, sed recurrere, si oportet, ad superiorem. Adde tu, ꝙ si ob hoc eum excõicaret, sentẽtia cõtineret ĩtolerabilẽ errorem. Si verò sit dubiũ, obedire tenetur. xxiij. q. j. quid culpatur. Et ita tenet Sum. Pis. & sequitur Sum. Ros. sed Supple. & Sum. Ang. dicũt, ꝙ eo casu quo nõ põt probare, nõ debeat obedire: & hoc qa supponunt pro vero illud, quod s. ostensum est, esse falsũ, Iudex. xx. §. v. scilicet, ꝙ iudex nõ debet iudicare secundũ probata & allegata contra ea quæ scit: quod falsum hic adducunt in argumentum: & vlterius: quia, inquit Sum. An. habet sacerdos excusationem paratã dicendo, ꝙ cõmittat cognitionẽ causæ, aut excõmunicet ipse. Sed dico, quòd S. Th. loquitur in casu quo nulla valeat excusatio, aut declinatio executionis. Vñ posito, quòd episcopo causę cognitionem commisisset, & inuẽtum esset, quòd deberet excõmunicari, & vellet, ꝙ sacerdos excommunicaret: nihil valeret ista excusatio: quia episcopus iniustè eã cogeret, etiã per excommunicationem: & cõsequenter sacerdos iustè cogeretur exequi: nec peccaret: quia iuridicè exequeret. ¶ Tertiũ, Si episcopus pcipiat clerico, ꝙ det suos libros alteri, vel beneficium resignet, secũdùm Ray. obedire nõ tenetur: quia non pertinet ad episcopum hoc præcipere. vij. q. j. quia frater. quod intellige sine causa: secus si ex causa: puta qa clericus est ineptus, & vult dare idoneo ꝑpter bonũ ecclesiæ, quia hoc potest. arg. c. cùm apostolus. §. ꝓhibemus. de censi. xvj. q. j. pdicator. & de magi. sup specula. quod intellige si libri de bonis ecclesiasticis sunt acq̃siti, aliter nõ posset. de testa. requisisti. & de iure patr. cũ dilectus. §. nos igitur. ¶ Quartũ. Si episcop⁹ clerico ĩponat vt Romam adeat pro negotijs ecclesiæ, secũdùm Ray. tenetur, nec valet excusatio dicẽtis alios esse idoneos magis: quia in talibus legationibus hunc ordinẽ seruare non oportet. ff. de lega. l. sciendũ. §. pen. vel allegãtis curã rei familiaris, secundũ Hosti. quia priuatæ vtilitati cõmunis præferenda est. de postul. prela. bonæ. el j. Non tñ tenetur obedire vt promoueat negotia cõtra seipsum, in d. l. sciẽdum. §. si accusatio. & facit c. petitio. de iureiu. ¶ Quintũ. Cleric⁹ secũdùm Ray. magis tenetur obedire episcopo q̃ archiepiscopo, nisi in quibusdã casibus, quos habes suprà
8 Archiepiscopus. in prin. ¶ Octauò q̃ritur,* qd de obediẽtia monachi vł religiosi nõ exẽpti à iurisdictiõe diœcesani?

Et dico quòd tenetur obedire episcopo, sed nõ magis quàm abbati. lviij. dist. c. j. & xij. q. j. nõ dicatis. & hoc indistinctè tenẽt Sum. Ang. & Ros. post Ray. sed Panor. in c. quanto. de offi. ordi. melius distinguit post Inno. ibidem: quia in criminalibus præfertur episcop⁹: & corã eo debet monachus cõueniri: quia inferiores nõ cognoscũt de causis criminalibus: vt no. in c. trãsmissa. de electio. Et sic põt intelligi c. monasteria. xviij. q. ij. vbi monasteria dicũtur subesse correctioni episcopi: sed si agitur ad correctionẽ, secũdũ regulã abbas præfertur episcopo: & in illis magis tenetur ei obedire: vt no. gl. xj. q. iij. qui resistit. & xxiij. q. v. noluit. Vnde potest eũ abbas corrigere, & de monasterio expellere secundũ regularia instituta: quia ex quo papa regulã approbauit, in qua scilicet datur potestas abbati super huiusmodi, voluit obseruari ea quæ in illa cõtinentur. Vide ibi multa ad hoc propositũ, & de monachi cõuẽtione. Sanctus autẽ Thom. in ij. dist. xliiij. dicit ꝙ monachus magis tenetur obedire abbati quàm episcopo in statutis regulæ: ecõuerso autẽ in disciplina ecclesiastica: vñ obedire nõ debet episcopo vocãti ad comitatũ suũ inuito abbate, secundũ Host. De hac etiã obedientia vide ali-
9 qua ĩ. Religio. vj. §. vj. ¶ Nonò quæritur,* quid iuris de obedientia religiosorũ exemptorũ? Et dico vt ĩ. Religio.
10 vj. §. vj. ¶ Decimò quæritur,* quid iuris de obediẽtia eius qui multos habet superiores nõ subordinatos, puta patrẽ & ducẽ exercitus? Et dico ꝙ de monacho in hoc & de clerico aliqualiter iam dictũ est in §. priore. de alijs autẽ sciẽdum est generaliter, ꝙ circa hoc S. Tho. in ij. dist. xliiij. in litera, multa dicit. ¶ Primũ. Quãdo potestas inferior ex toto oritur à superiori, tota virtus eius fundatur sup virtute superioris: & simpliciter in omnib. est magis obediẽdũ superiori. quomodo se habet potestas Dei ad omnẽ potestatẽ creaturæ: & Imperatoris ad eã, quæ est procõsulis: & papæ ad omnẽ spiritualẽ potestatẽ, quę est in ecclesia: vñ in omnib. ei magis tenetur obedire q̃ episcopis, vel archiepiscopis, vel abbati absq; distinctione. Quãdo verò ambę tam superior q̃ inferior oriũtur ab vna quadã suprema potestate, quæ vnã alteri subdit secũdũ quod vult, vna nõ est superior altera, nisi in his, in q̃bus vna supponitur alteri à suprema: & in illis tantũ est magis superiori obediendum quàm inferiori, quo modo se habẽt potestas episcopi & archiepiscopi descẽdentes à potestate papę. Vnde in illis, in quibus magis obediendũ est episcopo, archiepiscopus nõ est superior, sed tantùm in casibus determinatis à iure, in q̃bus episcopus ad illũ recurrit. ¶ Secundũ. Monach⁹ magis tenetur episcopo quàm abbati in spectantibus ad disciplinã ecclesiasticã, vt dictũ est: qa abbas episcopo est supposit⁹: & ecõtrario in spectãtib⁹ ad regulæ statutũ. ¶ Tertiũ. Spiritualis & secularis potestas vtraq; deducitur à diuina potestate. intellige tamen ordine quodã, saltẽ quãtũ ad cõfirmationẽ & correctionẽ: ideoq; intantũ secularis est sub spirituali, inquantũ est illi à Deo supposita, id est, in spectãtibus ad animæ salutẽ. Vnde in his magis obediẽdum est spirituali: sed in pertinẽtibus ad bonũ ciuile ecõtrario magis est obediendũ seculari, secundũ illud Matth. xxij. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari. nisi fortè potestati spirituali etiã secularis cõiungatur, vt in papa, qui vtriusq; potestatis apicẽ tenet, hoc illo disponẽte qui est sacerdos & rex. hæc ex illo ibi. ¶ Quartum. Miles tenetur obedire duci in bellicis tantũ, & seruus in seruilibus, & filius patri in domesticis & in disciplina: & quilibet suo superiori secundùm rationẽ superioritatis. ij. ij. q. ciiij. ar. v. & debet miles magis obedire duci in bellicis quàm patri: sed in domesticis ecõuerso, ij. dist. xliiij. art. iij. ad primum. Et si ponatur casus, ꝙ simul eodem momento cõcurrat præceptũ vtriusq;: cæteris paribus dico obediendũ illi, qui imperat in ordine ad nobiliorẽ finem, vt duci magis quàm patri, si æquale sit periculũ reipublicæ, sicut paternę familiæ: qa bonũ cõmuni⁹ est meli⁹, & cõsequẽter amabili⁹. ¶ Quintum. Si clericus habeat plures iudices ordinarios, quibus æqualiter obedire tenetur: vel si duobus episcopis ꝓmisit obedientiã: secundùm Host. obediat vtriq; si potest: aliàs obediat ei cui primò iurauit: nisi fortè ratione maioris beneficij translatus intelligatur: & si habet duo beneficia ex dispẽsatione, obediat ei, à quo habet maius & vtilius, præcipit. de testam. cùm in officijs. & c. relatum. el secundo. & de postula. c. fina. & si omnia sint paria, locus est gratificationi. ff. ad Sillanianũ Senatusconsultũ. l. si quis in graui. §. si cũ omnes. ¶ Sextũ. Si verò iudices cõtraria alicui mãdantes sint delegati, locũ habet caput, cùm cõtingat. de rescriptis. scilicet, ꝙ si talis nescit aliquam inter iudices esse controuersiam, exequatur mandatũ primò mandãtis: nisi ante executionẽ innotescat ei de disceptatione: quo casu petat copiã literarũ ad eos à papa directarũ, quas papa dari mãdat: & obediat secũdis, si secũdæ reuocãt primas: sin aũt obediat primis, & si ei de hoc clarè nõ cõstet, nõ oportet eum exequi huius vel illius mãdatum, donec inter eos huiusmodi concertatio per arbitros sopiatur. De sentẽtijs etiam duorũ iudicum, vide suprà Delegatus. §. septimo.
11 ¶ Vndecimò queritur,* quid sit magis meritoriũ, facere aliquid ad præceptũ prelati, aut ad dictum fratris? Et dicit S. Thomas in sexto quolibeto, quòd est magis meritoriũ primum ex genere operis: quia actus primus est excellentioris virtutis, id est, latriæ, quàm secundus, qui est amicitiæ vel beneficẽtiæ, ad quã ptinet quòd aliquid fiat ad dictum fratris: sicut ad latriã, quo colitur Deus, pertinet ꝙ aliquis obediat prelato, inquãtũ est Dei minister: inquantum verò ad charitatem, ex qua procedit actus, nihil prohibet magis mereri eũ qui aliquid fecit ad dictũ fratris: qa magis meritorius est actus, qui est ex maiori charitate, li-
12 cet sit minor ex genere suo. ¶ Duodecimò queritur,* vtrum subditus teneatur exequi & facere quæcunq; scit vel credit esse de volũtate sui superioris vt faciat? Et dico, ꝙ nõ, nisi superior ex intẽtione ei suã voluntatẽ manifestet expresse vel interpretatiuẽ, monẽdo ex intẽtione subditũ ad exequẽdũ. Hoc enim sentit sanct. Thom. veri. quæst. xxiij. art. vi. vbi arguit quòd nõ teneamur cõformare diuinę voluntati in volito sic. Nam prelato, inquit, tenemur vt Deo. Sed subditus non tenetur velle quicquid scit prælatum velle, etiã si sciat prelatũ velle quòd ipse subdit⁹ aliquid faciat, nisi expresse ei pręcipiat. Ergo à simili de deo. Ecce argumentũ: sequitur respõsio: dicendum, inquit, nõ esse simile: quia voluntas prelati non est regula nostræ voluntatis, vt diuina, sed eius preceptum. hæc ex illo.

¶ OBLATIO, vide s. Decima, in principio. & §. secũdo.

OBLATVS, secũdùm Pan. in c. non est dubiũ. de regularibus. est, qui se & sua obtulit monasterio habitu non mutato: cõuersus verò qui se & sua obtulit habitu mutato, licet dicatur laicus: qa ad ordines nõ promouet. monachus verò hodie est qui promouetur, licet olim monachi nõ essent clerici. Et not. secundũ gl. xxvij. q. j. vt lex. ꝙ isti cõuersi oblati magis adstringũt monasterio quàm monachi. Vnde nec etiã causa arctioris religionis possũt trãsire ad alia monasteria, quãquã petãt à superiori licẽtiã qa efficiũt quasi serui monasterij. Sed intellige habitu nõ mutato: qa. s. nõ assumit habitũ religionis, assumit tamen

habit

habitum distinctum ab habitu secularj. Pro quo aduerte ex text. & eo. Panor. in c. vt priuilegia. de priui. ℣ oblatus est duplex. s. plenè & non plenè. Oblatus plenè secundùm mētē eius ibi, est qui se & sua dedit religioni profitendo tria vota, nō assumpto habitu religionis. Non plenè verò est is, qui se obtulit, & hoc primò, vel habitu mutato, sic, ℣ distinguatur ab habitu secularj: vel secūdò loco mutationis habitus datis suis rebus. Vide ibi, quia intricatè loquitur. Et vult, ℣ primi gaudeant priuilegio personali & forj: secundi verò neutro. Sed dic vt suprà Eccleſia. j. §. v. & suprà Excommunicatio. v. §. ij.

DE OBLIGATIONE, ET OBLIGATO.

1 *Obligatio quotuplex sit.*
2 *Obligatio quot & quibus modis contrahitur.*
3 *Obligatione generali an cōtineantur quæ quis nō fuiſset ſpecialiter promiſsurus.*
4 *Obligatio an oriatur quando eſt turpitudo ex parte recipiētis.*
5 *Pœnam in ſuis contractibus an ponere poſsint adminiſtratores & ambaſsiatores.*
6 *Pater an obligetur ex contractu filj.*
7 *Negotium cuiuſpiam ſi utiliter geratur, an ipſe obligetur.*
8 *Obligatus legere duobus annis & impeditus, an alijs duobus poſtea legere teneatur.*
9 *Obligatus an ſtatim teneatur.*
10 *Papa an abſoluere poſsit ab obligatione.*
11 *Obligatio an diſſoluatur termino adueniente.*
12 *Obligatio ſemel extincta an poſsit inſtaurari.*

OBLIGATIO eſt iuris vinculū, quo neceſſariò adſtringimur ad aliquid dādū, vel faciēdū. Inſt. de obli. in prin. adde vel patiēdū, quòd reducitur ad agere, & fine cōſenſu nulla eſt. ff. de pac. l. j. & nemo obligatur, niſi animū habeat ſe obligādi. ff. de actio. & oblig. l. obligationū. la prima. & facit glo. in c. iij. de voto. ¶ Primò verò quæritur,* quotuplex ſit obligatio? Et dico, ℣ ſi diſtinguat quātū ad vinculū quo obligatus eſt ligatus in foro cauſarum, eſt duplex. ſ. ciuilis, quæ aut legibus cōſtituta eſt, aut certo iure ciuili cōprobata: & prætoria, quam ſcilicet prætor ſua iuriſdictione cōſtituit. Si verò diſtinguatur quantum ad rem ad quā quis ligatur, eſt triplex. Prima ſcilicet naturalis, tantū cōtinēs naturalē æquitatē, quę per vinculum naturale cōtrahitur, id eſt, conſenſum: & fieri poteſt inter omnes capaces rationis: & obligat in foro cōſciētiæ. vt j. Pactum. §. iiij. ſed inefficax eſt ad agendū in foro contentioſo, niſi vt j. Pactum. §. iij. Secunda eſt ciuilis tantū: vt cū quis ciuili iure tantū eſt adſtrictus naturali æquitate diſſuadēte eum teneri: ſicut cùm quis ſpe futuræ numerationis fatetur per inſtrumentū ſe recepiſſe centū, quæ tamen nō recepit. Et hæc nō obligat in foro cōſciētiæ, niſi quatenus quis à prælato cogeretur, ſecundū Inn. in c. pleriq;. de immu. eccl. Tertia eſt naturalis & ciuilis ſimul: vt cū quis potens ſe obligare cū iuris ſolennitate obligat ſe ad aliqd quod naturalis æquitas vult illū obſeruare, puta ad ſoluē dū venditori in tempore ſtatuto. Et hæc obligat in vtroq; foro, ſecundū omnes Doct. Et de his habetur Inſti. de obl. per totū. ¶ Secundò quæritur,* ex quibus, & quot modis cōtrahitur obligatio tertia? Et dico, ℣ ex quatuor. Primò ſcilicet ex cōtractu: puta emptione, vēditione, locatione, & huiuſmodi. Secundò ex quaſi cōtractu: vt cū quis gerit negotiū alterius ſine eius mādato. Tertiò ex maleficio: vt cùm quis non directē, ſeu dolo ſe deliquit, ſed quaſi: quia ſcilicet fuit in culpa: vt cùm ex domo eius aliquid eſt offuſum qđ alteri nocuit. Inſtit. ſub diuerſis rubricis. ¶ Hoc etiā fit quatuor modis. Primò. ſ. re, vt in mutuo, cōmodato, depoſito, & huiuſmodi. Secundò verbis, vt in ſtipulādo. Tertiò literis, vt quādo quis literis cōfitetur ſe aliquid recepiſſe, quod tamen non recepit. Quartò ſolo cōſenſu: vt in ſocietate, mandato, emptione, vēditione, vel locatione: in quibus nec ſcriptura nec p̄ſentia requiritur: ſed ſufficit cōtrahētes cōſentire per ſe, vel p̄ nuntiū, aut epiſtolam, ſecus in alijs: qa vltra conſenſum requiritur vel litera, vel res, vel verba. Inſt. quib. mo. re cōtra. obl. & ſub alijs rubricis. ¶ Tertiò quæritur,* vtrū in obligatione generali veniant ea, quæ quis ſpecialiter nō fuiſſet promiſſurus? Et dico, ſecundū Bar. in l. j. C. quæ res pig. ob. poſ. ℣ nō. Vnde dicit, ℣ ſi quis obligauit omnia bona ſua, nō intelligitur obligaſſe ea quę nullo modo ſpecialiter eſſet obligaturus, puta pannos, lectos, & alia ſupellectilia, ſine quibus viuere nō poſſumus. ¶ Quartò quæritur,* vtrū pactū, ſeu promiſſio obliget, cū turpitudo tantū verſatur ex parte recipiētis obligationē? Et dicit Pan. in c. debitores. de iureiur. ℣ nō. & patet ibi: quia promiſsio de ſoluēdis vſuris nō obligat promittentē: quia ſi obligaret etiā naturaliter, ſolùm cogeret ſoluere ratione pactj: vt in cap. j. de pact. ſicut cogitur quādo interuenit iuramentū. Et ratio, quia cū lex etiā alteri cōtrahēti reſiſtit, nō naſcitur obligatio etiā naturalis, vt in l. cū lex. ff. de fideiuſ. & ibi plenè per Bar. Quare autē magis obligetur quis ex iuramēto quàm ex promiſsione, cùm Deus inter iuramentū & ſimplicē loquelā differētiā non faciat. xxij. q. v. iuramēti. reſpondet Pano. vbi ſ. ideo eſſe, quia ſimplex promiſsio eſt nulla. ideoq; habetur pro non facta propter turpitudinē recipiētis. Secus in iuramēto: quia cui fit, ſcilicet Deus, nō turpiter accipit: nec iurās peccauit. Promiſsio enim in hominē, iuramētum verò in Deum dirigitur. ¶ Quintò quæritur,* vtrū adminiſtratores, vt ambaſiatores nō habētes expreſſum mādatū ad pœnam apponēdā, poſsint obligare ſe conſtituentes ad pœnam quam apponūt pro obſeruatiōe promiſsi? Et dicit Pā. in c. ij. de preca. ℣ ſic. & facit l. bene à Zenone. C. de qua. prę ſcr. & l. ſi procurator Cæſaris. ff. de iure fiſ. & d. c. ij. vbi prælatus poteſt apponere pœnā & obligare ſe & ſucceſſores, modò contractus ſit ratio nabilis: & c. dilecti. in fin. de arbi. & quod ſcribitur in c. nulli. de re. eccle. nō ali. vbi rector eccleſiæ poteſt obligare ſine cōſenſu epiſcopi omnia bona eccleſię generaliter pro obſeruatione cōtractus alicuius: qa ſolū ſibi prohibetur ſpecialis hypotheca. Quod limita verū primò, niſi cōtractus nō teneret, aut eſſet nullus, qa contra ius, qa tollitur pœna: ſecus ſi eſſet nullus qa præter ius: quia teneret pœnæ appoſitio. d. c. dilecti. Vide etiā gloſſ. in c. acceſſorių. de reg. iur. lib. vj. textū cū gloſſa in cap. ſignificantibus. de offi. deleg. Et ſecūdò limita, niſi pœna eſſet præter naturā cōtractus: vt in d. l. ſi procurator. vbi non tenetur fiſcus ad duplum vel triplū: licet procurator obligauerit ſe, ſi euinceretur res quam vēdidit. Secus, qñ pro obſeruātia cōtractus apponitur: vt ī d. l. bene à Zenone. ¶ Sextò quæritur,* vtrū pater obligetur ex cōtractu filij? Et dicit Ioā. de Pla. Inſt. quod cum eo. ℣. in rem. ℣ ſic. ſi verſum eſt in vtilitatē patris: puta quia mutuo accepit pecuniam vt ſe veſtiret ſecūdū cōueniētiā ſuā, & huiuſmodi. l. iij. §. Labeo idē. ff. de in rem verſo. & d. §. in rem. Si verò nō eſt verſum in vtilitatē patris, ſed potiꝰ mutuo accepit vt faceret pōpas, vel luderet, & huiuſmodi: nō tenet pater pro filio, nec dñs pro ſeruo. l. quod ſi ſeruꝰ. l. ſed ſic accepit. ff. de in rē ver. niſi iuſſu eiꝰ feciſſet. l. j. ff. qđ iuſſu. Si tamē haberet pōpas, tenetur reddere creditori. l. iij. §. ſed ſi rē. ff. de in rē ver. Similiter tenetur pater ſi habet peculium filij, deducto tm̄ prius, ℣ ipſe pater in dicto peculio debet habere. l. ſed ſi damni. §. peculium. ff. de pec.

Idem dic de mercatoribus, qui præponūt inſtitores, ℣ tenētur de cōtractibus factis nomine ipſorū. ff. de inſti. per totum. quia videtur cōtrahere cū præpoſito. l. ſi inſtitorē. ff. ſi cer. pet. Idem in exercitore nauis. l. j. in prin. ff. de exer. actio. ¶ Septimò quæritur,* vtrum is, pro quo quis agit negotia eius vtiliter, obligetur eidē? Et dico, ℣ ſic, argu. l. cum pecuniā. ff. de neg. geſt. & quod not. gl. cū tex. in l. quæ vtiliter. ff. eo. & l. ſed ideo. ff. ſol. mat. ¶ Octauò quæritur,* vtrū obligatus legere duobus annis, & ex aliqua cauſa impeditus nō fecit, teneatur legere alijs duobus ſequentibus? Et dicit Pan. in c. ſignificauerunt. de iudic. ℣ non, etiam ſine culpa ſua: qa currit tempus, nec poterit pro tempore ſequenti ſalarium petere: & generaliter electo ad officium temporale, quod exercere non poteſt, etiam ſine culpa ſua, currit tempus: & nō poteſt tempore ſequēti officium petere. Et ratio, quia hic interueniunt operę perſonales, quæ aliæ ſunt illorum duorum annorū præcedētium, & duorū ſequentium, cùm mutentur ex curſu tēporis: vt in l. ſi nō ſortem. §. libert°. ff. de condi. indeb. ad quod etiā facit l. ſi vſusfructus in biēnium. ff. de vſufru. vbi finito tempore finitur ius: vt ſ. Delegatus. §. vlti. Et idem voluit Bart. in dictis terminis in l. & ideo hæſitatur. ff. de verb. obli. Secus vbi factū, ad quod quis tenetur, non diuerſificatur ex tēpore: quia elapſo tēpore, ad quod tenet, integrat tēpus: vt in d. l. & ideo. ¶ Nonō quæritur,* vtrū obligatus teneatur ſtatim? Et dicit Pan. in c. licet Heli. de ſimo. quòd aut dies eſt appoſita obligationi: & tunc ſi ſunt eiuſdē fori reus & actor, tenetur reus ſine interpellatione offerre, & adire domum eius: qa dies interpellat pro homine. c. potuit. de loca. & l. magnam. C. de contrahen. & cōmi. ſtip. Si verò nō ſunt eiuſdē fori, nō tenetur reus ſponte ire ad forum vel domū alteri°: ſed dicat in domo ſua, paratus ſum ſoluere, ſi ſit qui recipiat: & ſufficit, iuxta not. in l. itē nulla. ff. de cōſti. pecu. & ibi Bar. & Alb. in l. iubemus. C. de epiſc. & cler. quod not. pro limitatione c. potuit. de loca. & intellige niſi aliud ſit ſpecialiter in pacto. Aut dies nō eſt appoſita, & ſic requiritur monitio: vt in l. ſi ex legati cā. ff. de ver. obli. vide ſ. Mora. §. j. & iiij. & j. Solutio. §. vlt. ¶ Decimò quæritur,* vtrū abſoluere poſsit papa ab obligatione, qua quis alteri tenetur, vide ſ. Iuramentum. v. §. ij. ¶ Vndecimò quæritur,* vtrū obligatio diſſoluatur termino adueniente? Et dicit Pan. in c. ſicut ex literis. de ſponſ. capiendo mentem Gofr. quæ placet do. Ant. & eſt amica veritati, ℣ aut terminus apponit ad ſolicitandum obligationis implementū: & tunc lapſus termini nō liberat ab obligatione: ar. l. obligationū. la ij. §. placet. ff. de act. & obli. & arg. c. cùm dilecti. de dolo & cōtu. & l. Celſus. ff. de arb. Et tūc apponit ad ſolicitandum implementū, quando apponitur cōtractui iam perfecto: puta ſi contraxit quis ſponſalia, & poſtea promittit, ℣ intra certū tempus ducet eam: nō diſſoluitur elapſo termino. Aut terminus apponitur ad finiēdam ſeu limitandam obligationē: & tunc lapſus termini liberat obligationem, ſi per promiſſorē non ſtetit quin adimpleret in termino. Et iſto modo dicitur appoſitus, quādo apponitur ad ſolici tandū principiū cōtractus: puta ſi promiſimus adinuicem tali tēpore cōuenire ad cōtrahenda ſponſalia, elapſo termino liber eſt, per quē nō ſtetit. ¶ Duodecimò quæritur,* vtrum obligatio ſemel extincta poſsit inſtaurari? Et dico, ℣ nō: tex. eſt in l. cùm ex cauſa. C. de remi. pig. ſed oportet aliam fieri ſi debet ineſſe. De materia etiam obligationis vide j. Pigⁿ. §. ij. & j. Ordo. j. §. iij. item Ordo. iiij. §. iij.

DE OBSIDE.

1 *Obſes quis dari poſsit, & à quo. nume. x.*

OBSES videtur eſſe homo traditꝰ alicui perſonaliter in ſecuritatē factæ promiſsionis. & eſt duplex. ſ. propriè dictus: vt qui eſt datus ab hoſtibus, perdēs libertatē, nec potēs facere teſtamētū, aut diſponere vt liber. quomodo loquitur l. obſides. ff. de teſtam. & ī propriè: vt datus ab vna ciuitate vel nobili, alteri ciuitati vel nobili, non perdens libertatē, nec factus propriè obſes, vt ſtet in certo loco, donec impleat promiſſum: vt no. Car. in d. l. obſides. & facit quod no. in c. ex reſcripto. de iureiu. ¶ Primò verò q̄ritur,* quis poſsit dari obſes? Et dico, ℣ dari poteſt etiā liber homo pro pace ſeruāda, nō pro pecunia. d. c. ex reſcripto. & ad idē arg. d. l. obſides. & l. diuꝰ. ff. de iu. fiſ. Et quod dicitur extrà, de pig. c. j. & C. quæ res pig. ob. poſ. q filios. liberū. ſ. hominē, nō poſſe obligari pignori, ītelligitur, ℣ non pōt ſic vt in eo ſit ius pignoris: ſecus ius retētionis, ſecundū gl. in c. vt pridē. §. itē eiſdē. xxiij. q. vlt. & in c. expoſita. de arbi. Et ſicut pater etiā poteſt vēdere filiū ratiōe famis, ſic obligare. C. de pat. qui fil. diſtra. l. ij. & ſimiliter redēptus ex captiuitate tenetur ſeruire quinquēnio, niſi p̄tiū ſoluat. C. de poſt. reuer. l. vlti. ¶ Secūdò q̄ritur,* à quo poſsit quis in obſidē dari. Et dicit Archid. poſt Pan. in c. ex reſcripto. de iureiu. ℣ ab Imperatore ſuis hoſtibus, & ecōtrario: quo caſu eſt obſes propriè, & quaſi ſeruꝰ: ideoq; teſtari nō valēs ſine licētia prīcipis: vt in d. l. obſides. & ſimiliter ab alijs principibus habētibus iura principis, ſeu ius indicēdi bellū. Ab alijs aūt inferioribus ad dari poſsint huiuſmodi veri obſides, Bart. remittit ad d. c. ex reſcripto. & gl. in l. ij. C. de pat. qui fi. diſtra. dicit, ℣ nō: licet de facto ſit vſurpata. Et idē Pan. qa immutare ſic ſtatū hominis, vt perdat libertatē, eſt ſolius principis. Et ſi inter priuatos datur obſes nō propriè, vbi nō interuenit iuramentū non tenet obligatio, quaſi ſcilicet ille teneatur ſtare in certo loco, & inde nō diſcedere: qa hoc videtur quaſi quidā carcer priuatus: quē modo miro iura deteſtātur. C. de carcer. pri. l. j. ſed ſi interuenit iuramētū, talis pōt ad iuris obſeruātiā cōpelli, vt ſcilicet ſtet in loco vbi cōuentū eſt: non tm̄ det in uitus detineri, qa nō tenet iuramētū vt poſsit quis inuitus detineri, cū ſit cōtra bonos mores. de reg. iu. nō eſt obligatoriū. lib. vj. Clerici aūt ſeculares per papā dari poſſunt in obſides propriè: arg. c. cuncta. ix. q. iij. ſed nō ℣ epiſcopos in obſides propriè: nec vt monachi ℣ abbatē, id eſt, largè: quia nō ſunt ei ita adſtricti: nec poterāt inuiti detineri ſine pœna excōmunicationis, licet à principio aſſenſerint: nec poteſt in hoc epiſcopꝰ diſpēſare, ar. c. ſi diligēti. de ſopet. Monachi verò indubitāter dari poſſunt à papa, arg. c. ℣ principalē. ix. q. iij. ſed ab abbatę poſſunt dari ℣ neceſſitate & vtilitate monaſterij, nō quidem in obſides ℣ propriè, ſed largè etiā inuiti, cùm eius voluntati reſiſtere nō poſsit: vnde & detineri poſſunt inuiti de cōſenſu abbatis: nō autem eo inuito, quia habent beneficium. c. ſi quis ſuadēte. xvij. q. iiij. vide Pan. vbi ſuprà, quia materia eſt intricata.

OCCASIO & cauſa differūt, vt patet in c. ſolitę. de maior. & obe. in prin. & quāntū colligitur à S. Tho. ij. ij. q. xliij. art. j. ad tertiū. & iiij. di. xxxviij. q. ij art. j. ad quartū. & cauſa eſt cauſa ſufficiēter cōcurrēs ad aliquē effectū in genere ſuo. ſ. finaliter, effectiuè, materialiter, aut formaliter. occaſio verò eſt cauſa inſufficiēs, & eſt duplex, vt dicit in quarto quolib. q. xij. l. data & accepta. Vel, vt dicit Lan. ſub alijs verbis, eſt duplex. ſ. actiua, vt cū qs eſt quaſi coadiutor in peccato, cuius ſcilicet ſola voluntas eſt cauſa ſufficiens: vel aliquid indebitū facit, vnde alius accipit exēplū

& occasionē malè operādi:& passiua,vt quando quis facit quod debet, & inde aliꝰ accipit occasionē peccati. Prima secūdū Lādul.est peccatū,si sit occasio peccati:& tale,quale illud,cuius est occasio. Secūda vò nō est peccatū. Sed intelligo ꝙ occasio actiua peccati mortalis sit peccatū mortale tripliciter: primò scilicet quātū ipsū peccatū alterius est inuentū:secūdò quādo sine causa quis dat occasionē talem,ex qua ꝓbabiliter credit aliquē inde peccaturū mortaliter,quia est cōtra charitatē:sicut si quis sine causa aliū læderet & corporaliter:secus si ex causa:vt si mulier se ornet sobriè secūdū morē patriæ,& sic aliquis peccet: qa tūc est occasio accepta. Tertiò quādo quis nō credit, sed dubitat & paruipēdit:quia sic exponit Pet.de Tarā.illud Augu.Nihil est adeo veniale,quin fiat mortale dū placet,scilicet salute proximi contempta ǰ.Scandalum.

OCCVLTVM dicitur dupliciter,secundū Pan.in c. ex literarū.de tēp.ord.& in c.vestra.de coha. Primò vt distinguitur cōtra ꝓbabile:& sic est illud quod ꝓbari nō pōt:vn̄ iudicio Dei relinquitur.xxxij.dist. erubescant. vj.q.j.si oīa.& facit l.duo sunt Titij.ff.de test.tu.& secūdò vt distinguitur cōtra notoriū,& sic occultū est, quod aliqua tergiuersatione celari pōt,licet aliquid sciant.Penè occultū verò est,quod ꝓbari quidē pōt,sed cum difficultate:vnde ly penè, minuit, sicut & ly quasi.de cōsir.vti.c. cū dilecta.hæc ex illo. Vide suprà Manifestum: & s̄. Notorium.

ODIVM secūdū S.Tho.j.ij.q.xxix.est dissonātia appetitus animalis aut rationalis ad apprehēsum vt discōueniens:sicut amor est cōsonātia eiusdē ad coueniens. Vn̄ in hoc differt odium ab ira, ꝙ odium alicui appetit malū absolutè:ita verò in quadā mēsura sub ratione iusti & punitionis:vnde ira cessat ad mortuos.j.ij.q.xlvj. & ad grauiter læsos.j.ij.q.xlvij.quia iā videtur facta vindicta:secꝰ de odio.¶ Est aūt odiū Dei peccatū mortale grauissimum.ij.ij.q.xxxiiij.& similiter odiū ꝓximi est peccatum mortale per se loquēdo,quia opponitur charitati:vel qa non facit illi quod facere tenetur:vel facit quod nō fa cere tenetur: quorū opposita charitas facit.Per accidens tñ secūdùm doctrinā Sancti Tho.est veniale:primò ꝓpter actꝰ imperfectionē:vt quia nō est cū deliberatione voluntatis. Secundò propter exiguitatē obiecti,vt quia proximo optat malum,sed exiguum & non notabile. Tertiò quādo non fertur in naturā vel gratiā fratris immediatè,sed ī vitiū:quia hoc ptinet ad fratris amorē,quē vult magno malo carere, id est,peccato. Quartò,quādo fertur immediatè ī naturā, sed nō vltimate: vt quia vult quis alicui malū propter bonum:puta vt corrigatur.Colligūtur hęc sparsim à Sancto Thoma in diuersis locis.

ODIOSVM dicitur quasi odio plenū. Quomodo autē debeat fieri iterpertatio in odiosis, & fauorabilibꝰ, & promiscuis,vide per Doct.in regula,odia.de reg.iur.li.vj. Et adde,ꝙ vbi in cōstitutionē cōcurrit fauor & odiū,magis attēditur fauor,secundū Pan.in c.nō dubiū.de sent.ex cō.quod limita secūdū Dyn.in regula, odia. nisi ex parte odij sit ius & fauor publicus:ex parte fauoris,priuatus.

DE OECONOMO.

1 *Oeconomus,qui & idem syndicus dicitur, clericus, non laicus esse debet.*

2 *Actor,procurator, & syndicus seu œconomus in quo distent.*

1 OECONOMVS* est,cui res ecclesiastica gubernanda mādatur.dist.lxxxix.qa in quibusdā.& est idē œconomus quod syndicus:& debet esse clericus,nō laicus:vt ī d. c.& in c.iudicatū.ibidē.& in c.quoniā in quibusdā. xvj.q.
2 vij.de quo dic ǰ. Laicus. §.j.* Sed aduerte,ꝙ differētia sit inter actorē,ꝓcuratorē,& syndicū,seu œconomū, secūdū gloss.in c. erga episcopū.ij.q.vij. quia actor constituitur à nō domino & authoritate iudicis, & ad præsentes lites tātū:ꝓcurator verò semp à vero domino constituit,siue ad vnā litē,siue plures,siue præsentes,siue futuras:syndicꝰ verò siue œconomus ab vniuersitate cōstituitur siue à collegio,& ad vnā causam,& plures, & præsentes,& futuras,& authoritate episcopi.de iur.cal.c.Imperatorū.in fine. Cano.tamē omnes administratores ecclesię vocant ꝓcuratores.j.q.iij.saluator. & ibi vide gl.& in d.c.Imperatorū.vbi Pan.dicit, ꝙ si ad vnā certam causam solùm constituitur, potest fieri sine authoritate superioris:aliàs non.

OFFICIVM, vide s̄.Dignitas. §.iiij.

OLEVM sanctū in die cœnæ Domini per episcopum cōsecratū est triplex.¶ Primū & principale dicit sanctū chrisma, quod de oleo & balsamo cōficitur, quo benedicūtur fontes baptismales,& calix ac patena,ecclesia,altare, & puer baptizatur in vertice & in fronte, & epi qñ cōsecrātur in manibus & in capite, & omnes fideles cū chrismātur. Quod quidē oleū annuatim cōsecrandū est & innouandū.de cōse.dist.iiij.si quis de alio. & peccatū est vti alio q̄ nouo,vt ibi.¶ Secundū est oleū catechumenorum, qd̄ dicit oleū bn̄dictū siue sanctū,quo inungunt baptizādi inter scapulas & in pectore, & manus sacerdotis cùm ordinatur,& pricipes ac reges in brachio & humero,& ecclesia ac altare ante chrismationē.¶ Tertiū est oleū infirmorū, quo inunguntur infirmi in extrema vnctione, vt de sa. vnc.c.vnico.Primū solū in die cœnæ pōt cōfici.de cōsec.di.iiij.omni tpe.desen.exc.quoniā.lib.vj. de alijs duobꝰ nō inuenitur ꝓhibitū.¶ Verū aūt oleū nō sacrū additum sacro fiat sacrum: dic vt s̄. Aqua benedicta. quod sic. Ex p̄dictis elicitur nō esse illicitū inungere oculos cæci sacro chrismate vt videat:quia licet non liceat vti sacramentis alio fine qnàm sint instituta, materia tamē sacramentali licitum est vti aliter q̄ in sacramētis: sicut aqua baptismali, de cuius substātia nō est, ꝙ sit benedicta, vtimur non solùm in baptizādo, sed in bibēdo: & sancto chrismate non solùm in cōfirmādo, sed etiā in cōsecrādo episcopos, &c. de sac.vn.c.vnico.Puto tñ, ꝙ nō liceat nisi pro re magna & ardua, & per episcopum, vel alium de licentia papæ: qa aliter esset irreuerentia magna, si hæc passim fierent.

OMISSIO non requirit aliquē actum,sed cōsistit ī sola negatione actus debiti.ij.dis.xxxv.& ij.ij.q.lxxj.& nō habet rationē culpæ, nisi secūdū quod opponitur pcepto affirmatiuo:ideoq; nō est peccatū nisi tēpore, ꝓ quo illud obligat:quo iterato iteratur peccatū.ij.dist.xxij.q.ij. arg.ad quartū.j.ij.q.lxx.ij.ij.q.lxxxix. veri.q.ij. & q.xxiiij.

DE OPINIONE.

1 *Opinio doctoris an excuset.*

2 *Opinioni cui sit adhærendum, ubi est uarietas.*

OPINIO vt innotescat,secūdū est ex S.Th.ij.ij.q.j.ar.iiij.ꝙ intellectus alicui dupliciter assentit: primò qa ad hoc mouetur.s.sufficiēter ab ipso obiecto, siue aliud sit p seipsū cognitū, vt patet in primis principijs, quorū est ītellectꝰ: siue p aliud, vt patet de cōclusionibꝰ, quarū ē sciētia.secūdò nō, quia sufficiēter moueat ab obiecto ꝓprio, sed per quandā electionē volūtariè declinās in vnā partē magis quàm in aliā.quod si fit cū dubitatione & formidine alterius ptis, erit opinio. si verò fiat certitudine absq; tali formidine,erit fides.hæc ex illo.Ex quibꝰ patet,qd sit intellectꝰ,qd sciētia,qd fides, & quid opinio. Quid autē sit dubitatio,habes s̄.Dubium.& quid scrupulꝰ.j.Scrupulus.Et sic habetur horū differētia, quia intellectus & sciētia sunt cū certitudine & euidentia rei intellectæ & scitę, etiam in particulari : fides verò est cum certitudine : quia innititur testimonio Dei infallibili : sed sine euidētia rei creditæ in particulari,licet sit euidēs in vniuersali , vtpote qa fideli ex multis cōiecturis librorū & rerū euidēter cōstat, ꝙ vera sit fides Christi,licet particulariter non videat quomō duæ naturæ diuina & humana subsistāt in vna persona.Opinio verò neq; euidētiā neq; certitudinē habet, sed credūlitatē fundatā in humana ratione, insufficiēti tamē,& nō cōcludēte necessariò,sed probabiliter,ꝓ vna parte,& nō ꝓ alia.Dubitatio verò nullū horū habet, neq; euidentiā,nec certitudinē,nec rationē probabilē ad alteram partē tātùm:sed ad vtranq; æqualiter vel quasi,aut ad neutrā.Scrupulus autem plus aliquid credulitatis habet quàm dubitatio,& minus quàm opinio,cùm sit credulitas ex leuibus cōiecturis,quę idē est quod suspicio. vide s̄. Credulitas.qa tamē opinio mediat inter duo,in ea sunt duo gradus,secundū quod plura vel pauciora magis & minus ꝓbabilia media occurrūt.Ideo quædam opinio dicitur certa & firma,quædam verò opinio simpliciter. ¶Primò vò
1 queritur,*vtrū sequēs opinionem Doctoris alicuius non subtiliter inuestigatā,quę deinde apparet falsa: siue quod idem est,vtrum adiutores diuersorum magistrorum tenētium diuersas opiniones,quarū scilicet altera necessariò est falsa, excusentur si sequantur opiniones suorū magistrorū?Et dico, ꝙ de hoc videntur esse opiniones, & non sunt.Nam S.Tho.in quolib.dicit,ꝙ excusantur,si illæ opiniones nō pertinēt ad fidē aut bonos mores:aliàs nullꝰ excusatur si cōtra manifestum scripturæ testimoniū,vel cōtra illud quod publicè tenetur secundū authoritatē ecclesię opinionē erroneā sequatur magistri alicuius ex ignorantia:alioquin nō peccassent Arrij,& aliorū hæresiarcharū sequaces,nec excusantur simplicitate in talibus:quia in dubijs* est de facili præstandus assensus:sed potius,vt dicit Aug.de Doct.Christiana,cōsulēda est regula fidei,quæ de planioribus scripturis & ecclesiæ authoritate percipitur. Hęc ex illo.Pā.verò in c.capellanꝰ.de feri.dicit, ꝙ sequēs opinionē alicuius Doctoris nō subtiliter inuestigatā,quę postmodū apparet falsa,excusatur à peccato,quādiu nō apparuerit falsa.& facit gl.iuncto text. in c.vnico.de postul. præla.libr.vj.& in c.fi.de spon.duo.& in c.cū venerabilis. de cōsue.& l.regula.& quod ibi no.ff.de iur. & fac. igno. & qd̄ no.Inn.in c.p tuas.el ij.de simo.& gl.Gof.Tāc. in d. c.capellanus.& qd̄ no.Old.in l.q̄sitū.scilicet ꝙ sequēs opinionē sui Doctoris excusatur ab impēsione expensarū:qa ꝓbabiliter quis sequitur opinionē sui Doctoris. l.dicere. §.vn̄ videdū.ff.de arbitris.Istæ autē opiniones nō sunt cōtrariæ,sed ex vtrisq; elicitur cōpleta veritas:qa vtraq; loquitur in spectātibus ad fidē aut mores.S.Th.dicit,ꝙ tales nō excusantur in his,quæ sunt manifestè & clarè determinata alicubi:quo etiā modo secūdū Arch. intelligitur cū dicit,ꝙ in opinionibus faciēs cōtra verū,licet nō cōtra cōsciētiam,nō excusatur à præcepto:puta in habēdo plures præbēdas,quia facit cōtra legē Dei.aliàs,inquit,cōtradiceret sibi in eodē libro.quod nō est credēdū.& est verū: qa in talibus nō excusat ignorātia.Pā.verò loquitur in obscuris:& est verū opposita ratione dicēte Mona.ꝙ nō generat aliqd̄ præiudiciū veritati,cū inter diuersas opiniones à magistris approbatas & scripturis authēticis annotatas illā qs amplectitur,q̄ sibi videtur magis cōsona rationi. Et hoc intellige nō solū quādo quis facit quod in se est vt intelligat veritatē:qa talis etiā in manifestè determinatis excusaretur,cū laboret ignorātia pro tūc inuicibili: sed etiā cū quis in affectione ad suū Doctorem iudicat probabiliter,vt sibi videtur,esse verū qd̄ est falsum.Nec obstat,ꝙ in dubijs tutior opinio est eligēda.de spon.iuuenis.qa nō est in dubio,q̄ probabilibꝰ rationibus flectitur ad vnā partē. Nec, ꝙ incertū dimittēdū est,& certū tenendū.de pœ.di. vij.si quis.quia tenet iste certū sibi moraliter:cū in moralibus sufficiat certitudo ex ꝓbabilibus,secūdū Philosophū primo Ethi.vnde si Ioachim tenuit cōtra fidē.de sum . trini.dānatus.& nō fuit hereticus:qa talis articulus nondum erat per ecclesiam dānatus:multò magis excusatur sequēs opinionē Doct. nō reprobatā cū volūtate nō adhærēdi si
2 vera nō apparet.¶ Secūdò quæritur,*cui opinioni sit adhærēdū vbi est varietas?Et distinguo.Nā aut vna tātū opinionū habet pro se legē,vel antiquā & probatā cōsuetudinē,alia nō:& tūc illa est præferēda:quia minimè mutanda sunt,quæ certā sententiā semper habuerunt.l.minimè. ff. de leg.Aut nō est lex nec cōsuetudo ꝓ aliqua ipsarū, vł est ꝓ vtraq;:& tūc debēt cōcordari:vt dicatur, vnā in vno,& aliā in alio casu obtinere,si fieri pōt,vt in c.literas. de rest. spo.xxv.q.ij. §.his ita respōdetur.de cogna.spi.c.j.quia cōueniēs est iura iuribus cōcordare.de elec. cū expediat.li. vj.& l.vnica.C.de inoff.doti.& l.pręcipimus. in fin. C. de ap.Et si cōcordari nō possunt,cōis opinio sequēda est: qa in causa dubij ꝓ multitudine præsumēdū est,secūdū gl.in c.fi.de pœ.dist.j.& cōis opinio Doctorū inducit probabilē errorē.Pro quo vide tex.iūcta gl.ī c.vnico.de postu. p̄l. lib.vj.& facit tex.in l.ij.ff.de iur.& fac.igno.& no.Bart.in l.de eo.C.de pœ.iudi.qui ma.iudi.& in l.precibus. de impu.& alijs subst.Hoc tamē limita verū,secūdū Gemi.in c. j.de sum.tri.li.vj.nisi vera & certa ratio contraria assignetur.& in idē redit limitatio Io.An.in c.j.de cōstit . scilicet nisi notoriè malè dicat,vel rationabiliter cōuinci possit. qd̄ bonꝰ iudex acutissimi īgenij æstimabit.& facit l.j.C.d̄ veteri iur.enucle.vbi dicitur:Sed neq; ex multitudine authorū qd̄ meliꝰ & æquiꝰ est iudicato:cū possit vniꝰ,& fortè deterioris,sentētia multos in aliqua parte superare . qd̄ mēti cōmēdādū est:qa iudex potest interpretari legē seu canonē quo ad cām vertētē corā eo , vt notabiliter dicit Inn.in c.cū speciali.de appel.Est aūt cōmunis opinio, secūdū Iac.de But.qñ cū opinione gl.est aliquis solēnis Doctor & bonæ cōsciētiæ,pōt illū iudex sequi: sicut faciūt iudices eccłiastici,maximè in causis matrimonialibꝰ.Et hęc no.cōtra iudices amatores nouarū opinionū:quia secūdū Bal.in d.l.fi.C.de pœ.iud.iudex tenēs nouas opiniones dicitur propter imperitiā facere,& de imperitia punitur: & q q̄rūt casus singulares dimittētes regularia, cadūt in latā culpā,secūdū Sali.per ea quæ habētur in l.latæ culpæ.ff.d̄ ver.sig.Si aūt nō apparet quæ sit opinio cōis,sed ꝓ vtraq; sunt famosissimi Doctores:iudex sequendo aliquā earum nō tenebitur in simili casu,secūdū quod voluit Innoc . in c.ne innitaris.de constitu.quem sequitur Bartolus in l. fi. C.de pœna iudi.qui malè iudi.quòd verū dicit, secūdùm Inno.quantū ad hoc vt nō puniat in foro seculari:secus tamen in foro consciētiæ:quia debuit eligere eā: quæ validioribus rationibus firmatur:argu.Insti.de emp. & vend. §.item pretium.C.de edi.diui Adri.tol.l.edicto.maximè si talis opinio sit subtilior:vt dicit tex.ī c.capellanus.d̄ fer. Et si vna innititur rigori scripto,reliqua verò scriptæ æqtati,præponitur æquior.de re.permutat.c.vnico . libro vj. & l.placuit.C.de iudi.& per Cy.in l.j.C.de legibus.& l. benignius.ff.de legibus.& tenet Paul.in clemen.Romani.in prin.de elec.quod tamē fallit in odium Iudæorum.contra quos rigor præfertur æquitati.de Iudæ.capite ij.Et dicitur

benig

benignior ea, quæ fauet iuramẽto, testamẽto, libertati, matrimonio, religioni, & sacramẽto. arg. c. fi. de cogna. spi. & l. sunt personæ. ff. de relig. & sum. tune. & similiter ea quæ soluit, benignior est ligante. de reg. iur. odia. lib. vj. l. Arianus. ff. de actio. & oblig. Et si Doctores cõtraria opinãtes sunt antiqui & moderni, præponũtur antiqui: qa tẽporis diuturnitas videtur aliquã authoritatẽ attulisse, nisi ex notiis rationibus & causis aliud sentiatur: qa aliquãdo intellectus iunioris est perspicacior. l. Gallus. ff. de lib. & posth. dist. lxiij. §. verũ. Si verò sunt Theologi & Canonistę, vel Legistæ, præferũtur Theologi in materia iuris diuini veteris & noui: Canonistę ꝓ̀ in materia canonica, & Legistę in legali. Si verò sunt ex quatuor Doctoribus ecclesię, in subtilitatibus qstionũ nõ textualiũ, maximè anagogicæ, prefertur Augustinus, in textualibus Hieronymus, in allegatorijs Ambrosius, & Gregorius in moralibus: qa quilibet horũ quatuor in aliquo ex quatuor sensibus scripturæ dicit pręeminere. Si verò sit inter papã & cõciliũ, secũdũ Sũ. Angel. in his q̃ sunt fidei cõciliũ præponitur: qa orbis maior est vrbe. Sed tu dic verũ esse, ti papa sit hæreticꝰ: aſs nõ: vt j. Papa. §. iiij. & §. Fideles. §. vij. Quomodo autẽ orbis sit maior vrbe, vide in d. §. iiij. Ideo dico, ꝙ in spectantibꝰ ad fidẽ & mores & in oibꝰ papa præferẽ cõcilio, quãdiu est caput, id est, nõ depositꝰ per manifestã hæresim, iuxta dicẽda j. Papa. in d. §. iiij. & hoc si papa loquaſ authoritatiue tãquã papa, & nõ tanquã Doctor. Quod autẽ dicit Pan. & gl. xx. dist. c. j. dictum vnius sancti adiutũ authorite diuini iuris prœualere interpretationi papæ: non est verũ: quia in dubijs doctrina ecclesiæ Romanæ, quæ principaliter est in papa, est regula fidei: & ad ipsum pertinet huiusmodi dubia determinare: vt §. Fides. in d. §. vij. præualeret tñ extra dubiũ in manifestis: puta si papa aliquid asseret contra Scripturam.

DE ORATIONE.

1 *Orare ad quid expediat.*
2 *Orare cui sit conueniens.*
3 *Orandi qui sint à nobis.*
4 *Orare pro quibus personis, & pro quibus rebus cõueniat. & nume. 5.*
6 *Oratio qualis esse debeat, ut exaudiamur.*
7 *Orationis quis sit effectus.*
8 *Oratio an cadat sub præcepto.*
9 *Orationis Dominicæ efficacia & intellectus.*

ORATIO multipliciter definitur, & plerũq; definitiones bene nõ intelliguntur. Vnde vt bene innotescat, sciendũ est primò, ꝙ virtus aliquando habet partes. ij. ij. q. xlviij. arti. vlti. scilicet integrales, id est, ea quæ necesse est cõcurrere ad perfectum actum illius: & subiectiuas, id est, species eiusdẽ: & potestatiuas, quæ sunt virtutes quædam adiunctæ illi ordinatæ ad aliquos actus secũdarios, vel materias quasi nõ habẽtes totam potẽtiã illius virtutis. ¶ Sciẽdum est secundò, ꝙ oratio dupliciter sumitur. ij. ij. q. lxxxiij. arti. vlti. ad secundùm. primò, scilicet communiter, id est, vt quoddam totũ includens multas partes: & secundò, vt contra alia diuiditur. Igitur primo modo sumendo verissimè, vt dicit in iiij. dist. xv. diffinit Damna. dicẽs, ꝙ oratio est petitio decentiũ à Deo. Partes aũt eius quasi integrales sunt quatuor secũdũ Apostolũ assignatæ, secundũ quatuor necessaria ad actum orationis, scilicet oratio qua ad Deum acceditur: quæ est eleuatio mẽtis in Deum. petitio, quę significatur nomine postulationis siue petitionis, qua aliquid proponitur Deo ad obtinẽdum. obsecratio, id est, ob sacra precatio, quæ est ratio ipetrãdi ex parte Dei: vt cùm dicitur, per natiuitatem tuã libera nos domine. & gratiarũ actio, siue laus, quæ est ratio impetrandi ex parte petẽtis: qa de acceptis beneficijs gratias agẽtes meremur accipere potiora. quę quatuor aliquãdo est videre in collectis, sicut in ea, q̃ est Trinitatis, dicitur, omnipotẽs, quo ad orationẽ: q dedisti, quo ad gratiarũ actionẽ: præsta quę sumus, quo ad postulationẽ: & per dominũ nostrũ, quo ad obsecrationẽ. Partes verò subiectiuæ sumuntur secũdùm ea quæ petuntur, vel etiam secũdùm modos petendi, & sic sunt tres, scilicet supplicatio, qua petitur aliquid indeterminatè: puta iuuari à Deo. postulatio, qua petit̃ aliquid determinari: & insinuatio, qua solũ factũ narrat̃: vt ecce, quẽ amas infirmat̃. Io. xj. Et solũ his tribus, q̃ sunt species, conuenit definitio orationis, id est, esse petitionẽ decentium à Deo: nõ aũt alijs, quia sunt partes integrales. hęc ex illo. ¶ Primò verò quęritur, *vtrũ expediat orare? Et dico indubitate, ꝙ sic, licet circa hoc fuerint multi errores, quos Sã. Th. eliminat. ij. ij. vbi §. non tamẽ oramus, vt ibi dicitur, vt mutetur diuina dispositio, sed vt impleatur: vt scilicet obtineam quod Deus vult dare, & precibus obtineri. Vnde secũdũ hanc doctrinam orare est quasi applicare causam effectui: sicut qui plãtata arbore fructus procurat. Vel dicẽdum est, quòd oramus vt Deus faciat aliquid quod facere potest & omittere: quia sicut olim ante quàm faceret mũdum, erat liber, vt faceret: ita modò liber est cõtradictiõe respectu omniũ futurorũ. De hoc in qstionibus aureæ Rosel. in festo sanctæ Trinitatis. ¶ Secũdò quæritur, *cui sit conueniens, vel etiã vtile orare? Et dico multa. ¶ Primũ. Diuinis personis nõ cõuenit orare, secundùm S. Thomã, ij. ij. q. iiij. vbi §. quia oratio sit ad superiorem, quem nõ habent: licet filius oraverit secundũ humanitatem, qua est patre, imò seipso minor: & modò etiam orat pro nobis, vel petendo, vel ostendendo patri humanitatem cum mysterijs eius: vt dicit S. Th. R o. viij. Nõ dicimus tamẽ, Christe ora pro nobis: sed, miserere: quia supponit suppositũ æternum, vt dicit in quarto. ¶ Secundum. Sanctis, qui sunt in patria, etiam angelis, competit orare, secundùm S. Th. in iiij. distin. xv. quæstione iiij. articu. vj. q. ij. non pro se, quia omnia eis succedunt ad votum: sed pro nobis. dicit tamẽ in ij. ij. quòd orant pro gloria corporis, quæ illis deest: sed est oratio impropria, id est, naturale desiderium vnionis ad corpus. ¶ Tertium. Sancti, q̃ sunt̃ in purgatorio, non sunt in statu orandi, scilicet pro nobis, sed magis, vt pro eis oretur. ij. ij. vbi §. art. xj. quia inquit, Et si sint superiores nobis propter impeccabilitatem: sunt tamen inferiores quantũ ad pœnas, quas patiuntur. Vtrum autẽm pro se orẽt, nõ est præsentis speculationis. ¶ Quartum. Peccatoribus autem conuenit orare pro se: quia secundùm S. Th. ij. ij. vbi §. arti. xvj. licet non exaudiatur peccator ex misericordia Dei, si quid petit inquãtum peccator, id est, secundùm desiderium peccati, & si aliquãdo audiatur, vt vindictã, dum permittitur amplius ruere. Deus enim secundùm Augu. quæ dam negat propitius, quæ concedit iratus: orationem tñ eius ex bono desiderio naturæ procedente Deus audit, nõ quasi ex iustitia, quia peccator hoc non meretur: *sed ex pura misericordia, obseruatis tamẽ quatuor cõditionib', sicut ꝙ petat pro se necessaria ad salutẽ, piè & perseueratẽr. ¶ Quintum. Vtrum autẽ exaudiatur peccator orans pro alijs, distinguo. Nã si orat vt minister ecclesię, exauditur. vt j. quæstio. j. dictum est. Si verò orat vt priuata persona: si quidẽ ad hoc est inductꝰ ab aliquo bono: videtur, quòd exaudiatur, & inquãtũ orat ex bono desiderio naturæ petẽs Deo placita: sicut & si oraret ꝙ se & pro merito poscẽtis, licet nõ pro suo, arg. d. c. dictũ est. Si verò nõ est inductus ab aliquo bono: sic nõ exauditur. j. q. j. si quis inquit, & c. ipsi sacerdotes. & c. necesse, qđ intellige nisi oret ex bono naturæ desiderio: sicut dicitur Deus exaudisse Alexandrum Magnũ ad mõtes Caspios. ¶ Tertiò* quæritur, quis sit orãdus à nobis? Et dico multa. ¶ Primũ. Secũdùm S. Th. & Rich. cũ dupliciter aliquẽ oremus. s. vt exaudito rem, siue impletorẽ nostrę orationis: & sicut impetratorẽ vel intercessorẽ. Primo modo solũ Deũ oramus: quia, inquit S. Tho. omnes orationes nostræ ordinari debent ad gratiã & gloriã cõsequendã, quæ dantur à solo Deo, qui etiam solus, secũdùm Rich. dat alia bona, vt ordinãtur ad acquisitionẽ prædictorũ. sed secundo modo oramus etiã sanctos. & hoc etiã, inquit S. Tho. ostendit modus orandi ecclesiæ: quia à sancta Trinitate petimus vt misereatur: ab alijs autẽ vt orẽt pro nobis. ¶ Secundũ. Sancti, qui sunt in *patria, secundũ Grego. in xij. Mor. & S. Tho. vbi suprà, licet naturaliter ignorẽt ea, quę in isto mũdo fiũt, maximè cogitationes cordis, in verbo tamen manifestatur eis id, quod eos decet cognoscere de his, quæ circa nos agũtur, etiã quantũ ad interiores motus cordis, cuiusmodi maximè sunt petitiões ad eos directę voce, vel corde: vnde eas Deo manifestãte cognoscunt. Adde tu, ꝙ eadem ratio est de beatis Angelis. ¶ Tertiũ. Secundùm S. Tho. vbi suprà, sancti, qui sunt in patria, orãt pro nobis: qa cũ oratio pro alijs facta prouenia t ex charitate: quãtò illi sunt perfectioris charitatis, tantò magis orãt pro viatoribus, qui oratio nibus iuuari poscunt, & quãtò sunt Deo cõiunctiores. ¶ Quartũ. Igitur oratio tãquã deprecatoribus porrigẽda est ad sanctos, qui sunt in patria, secũdùm S. Tho. & Rich. eadem ratione etiã ad angelos, secũdũ b. Ber. in sermone sancti Michaëlis: & eo magis, ꝙ non solùm orando, sed etiã vtendo sua naturali virtute plerũq; iuuare nos possunt: nõ autem ad sanctos, qui sunt in hoc mundo, vel in purgatorio: quia, inquit S. Tho. nõdum fruuntur visione verbi, vt cognoscere possint, quę cogitam' aut dicimus: à viuis tamẽ suffragiũ petimus colloquendo: nec Pascasius in purgatorio sanauit infirmũ, sed oratio & fides orantis. ¶ Quintũ. Licet sancti superiores sint Deo acceptiores: tñ secundùm S. Tho. in iiij. dist. xlv. q. iij. arti. ij. ad secundum. vtile est etiã inferiores orare: primò qa ad eos aliquãdo quis habet deuotionẽ maiorẽ, ex qua maximè dependet orationis effectus. secundò, ad tollendũ fastidiũ, quod vnius rei assiduitas parit. tertiò, quia aliquibus sanctis datũ est in aliquib' causis specialibus præcipuè patrocinari, sicut sancto Antonio ad ignẽ infernalẽ. quartò, vt debitus honor exhibeatur omnibus: quia hoc pluriũ orationes quãdoq; impetrãt, quod nõ oratio vnius. Et addit ij. ij. vbi suprà, artic. xj. ꝙ aliquando imploratio inferioris sancti est efficacior, vel qa deuotius imploratur, vel quia Deus vult eius sanctitatẽ declarare. Hæc ille. Ex hoc videtur, ꝙ qñ sancti nouiter migrãt à seculo, & si quid petitur ab eis, petatur ab eis solis: *alioquin forte Deus, qui vult illos glorificare, nõ exaudiret inuocatus ꝑ duos, qui exau
4 diret inuocatus per vnũ. ¶ Quartò* quęritur, pro quibus personis sit orãdum? Et dico ex S. Tho. in diuersis locis, ꝙ quilibet debet orare pro alijs, sicut & pro se: cũ illud sit in oratione petendũ quod est desiderãdũ: quia nõ solùm nobis, sed etiam alijs debemus bona desiderare: cùm hoc pertineat ad rationẽ dilectionis, quã proximis debemus impẽdere. ij. ij. vbi suprà, art. ij. Et vt ibi patet arg. viij. pro inimicis quidẽ orare qlibet tenetur in cõi, vt scilicet nõ excludat eos à cõibus orationibus pro alijs factis: pro eis

aut̃ specialiter orare, perfectioꝝ est, nisi in casu speciali. ſ. necessitatis, sicut & de dilectiõe dictũ est. §. Charitas. §. iiij. & v. Et generaliter orandum est pro omni peccatore viatore vt cõuertatur: licet nõ impetret, nisi pro prædestinatis: & pro iustis vt perseuerẽt, *multiplici ratione, vt ibi ar. vj. ad tertiũ. Et similiter orandũ est pro excõicatis, sed nõ inter orationes pro mẽbris ecclesiæ. iiij. dist. xviij. de quo vide §. Excõicatio, primò, in princi. ij. Missa. j. §. viij. Et similiter pro infidelibus. iiij. dist. xviij. Et similiter pro existẽtibus in purgatorio, nõ autem pro dãnatis: vt infrà Suffragiũ. §. vj. ¶ Quintò* quæritur, pro quibꝰ rebus obtinendis orandum est? Et dico, vt patet ex S. Tho. ij. ij. vbi §. ar. v. & vj. & in iiij. dist. xv. ar. iiij. per totũ. ꝙ nõ solũ possumus aliquid à Deo petere in cõi: puta, ꝙ bona tribuat: sed etiã in speciali determinatè propter multa, maximè vt nostrũ desideriũ sit feruẽtius ad postulandũ: sed ea, qbꝰ malè vti nõ possumus, q̃ scilicet malũ euentũ habere nõ possunt, vt beatitudinẽ, & virtutes, ac spiritualia bona possumus petere determinatè & principaliter, seu per se, & absolutè sine quacũq; cõditione, secũdũ illud Psal. Ostende faciẽ tuã. sed tẽporalia possumꝰ qdẽ determinatè, siue specialiter petere: sed nõ principaliter, vel propter se, sed solũ sicut quædã adminicula, qbus adiuuamur ad beatitudinem, inquãtũ per ea vita corporalis sustẽtatur, & nobis organicè deseruiũt ad actus virtutũ: nec absolutè, sed sub cõditione expressa, vel tacita, si & inquãtũ expediũt ad salutẽ. Hęc est eius doctrina, & mens ibi. ¶ Sextò* quęritur, qualis debeat esse oratio, & qualiter sit orãdũ, vt semper sequatur exauditio? Et dico multa. ¶ Primũ. Oratio secũdùm S. Tho. ij. ij. & iiij. vbi suprà, debet esse vocalis, si sit publica seu cõis: vt quę fit per ministros ecclesiæ in persona totius populi fidelis: quia oportet eam toti populo, ꝙ quo offertur, innotescere: vt ad deuotionẽ & suam intentionem cũ orãtibus cõiungendam excitentur. Si verò sit priuata seu singularis, id est, oblata à singulari ꝑsona, pro se vel alio, nõ est vocalis necessariò: adiungitur tamẽ illi vox propter multa. Primò scilicet vt seipsum ad deuotionem excitet orãs: vnde si mens per hoc distrahatur, vel impediatur, cessandũ est. Secũdò, vt intentionẽ custodiat ne vagetur: quia magis tenetur ad vnũ, si etiã verba adiungãtur. Tertiò, vt debitũ reddat̃ seruiẽdo Deo, etiã de corpore. Quartò, propter redundantiã ex vehementia affectus. ¶ Secũdũ. Debet etiã esse oratio actualiter attenta. quod quomodo intelligatur quãtũ ad orationẽ, ad quã quis ex præcepto teneat̃ ecclesiæ: vide §. Hora. §. xj. quãtũ verò ad alias orationes secundũ S. Th. ij. ij. vbi suprà, attentio est necessaria absolutè eo modo, quo necessariũ dicitur id, quo melius venit ad finẽ seu effectũ: nõ aũt semper est necessaria eo modo, quo illud dicit̃ necessariũ, sine quo res effectũ suũ sortiri nõ põt: quia cũ triplex sit orationis effectus. ſ. mereri, impetrare, & mẽtẽ reficere: ad primũ nõ est necesse attentionẽ adesse orationi per totũ: sed vis primę attentionis, qua ad orandũ acceditur, facit totã orationem meritoriã: sicut in alijs actibus meritorijs accidit. & idem sufficit ad secũdũ: si tamẽ prima intentio desit, nec meritoria, nec impetratiua oratio erit: quia illã orationẽ Deus nõ audit, cui orãs nõ intendit, vt dicit Grego. & idẽ esset, vt videtur velle in quarto, si vis primæ intentionis eãno periret. Vnde oportet hominẽ frequenter reuocare cor ad seipsum. Quantũ verò ad tertiũ effectũ necessariò requiritur attẽtio. Vnde primæ ad Corinth. xiiij. Si orem lingua, mens mea sine fructu est. Triplex tñ attentio orationi vocali potest adhiberi. ſ. ad verba, quibꝰ petimus: ad

ſenſum verborũ,id eſt, ad petitionẽ ipſam: & ad finẽ orationis, & ea, quę petionem circunſtãt,ſcilicet ad Deum, & ad rem pro qua oratur, & huiuſmodi: & quæcunq; harum adſit,oratio nõ eſt reputãda inattẽta.Et quartò vide quomodo prima eſt bona, ſecunda melior, tertia optima: & omittẽda ſit prima,ſi noceat ſecundæ, & ſecunda ſi tertię: non ecõtrario. ¶ Tertiũ.Debet etiã oratio eſſe diuturna & cõtinua:vt idẽ dicit ſecunda ſecundæ, vbi ſuprà. & hoc ſecundũ ſuã cauſam,id eſt, deſideriũ charitatis,ex quo debet procedere: quod debet eſſe in nobis actu, aut virtute cõtinuũ:qa huius deſiderij virtus manet in omnibus, quę facimus ex charitate.Secundũ ſe autẽ nõ poteſt eſſe continua: quia oportet nos etiã in alijs operibus occupare.Vnde tantũ debet durare, quantũ eſt vtile ad ſuum finẽ, quæ ſecũdũ Auguſtinũ ad probã, eſt excitatio interioris deſiderij: quia cuiuſcunq; rei quantitas proportionata debet eſſe ſuo fini, ſicut quãtitas potionis ſanitati. Cùm aũt hãc menſurã excedit,ita ꝙ ſine tædio durare nõ poſsit,nõ eſt vlterius oratio protẽdenda. Quod autem dominus dicit Lucæ xviij.oportet vos ſemper orare: vt idẽ dicit,intelligendũ eſt, vel propter continuitatẽ deſiderij, vt dictũ eſt, vel quia nõ intermittitur,quin oret qs horis & tẽporibus ſtatutis:vel propter affectũ, ſiue in ipſo orãte,qui poſt orationem remanet deuotion:ſiue etiã in alio:puta cùm quis ſuis beneficijs prouocet aliũ, vt pro ſe oret, etiã qñ ipſe ab orando ceſſat.Adde ꝙ hoc etiã eſt dictũ exaggeratiuè ad oſtendendã neceſsitatẽ & vtilitatẽ orationis:ſicut ſi dicatur, ꝙ nauclerũ ſemper oportet reſpicere ſtellã directi uam. Quod etiã dicit dominus Matthæi vj. Cùm oraueris,nolite multũ loqui. nõ eſt contrariũ: quia ibi ſumitur oratio, vt eſt petitio rei obtinẽdæ:qa paucis verbis abſoluenda eſt: ſed ipſe aſcẽſus ad Deũ per meditationẽ, & gratiarum actionem,& huiuſmodi, debet fieri, vt dictum eſt. ¶ Quartũ. Si oratio habeat has quatuor cõditiões:vt fiat piè,ad ſalutẽ,pro ſe,& perſeueranter,ſemper exauditur,licet etiã aliquãdo exaudiatur aliqua harum deficiẽte. iiij. diſt.xv.q.iiij.art.vij.q.iij.ij.ij.q.vbi ſuprà,art.vij.iij.cõtra. c.xcvj. vide ibi. ¶ Septimò * quæritur, quis ſit orationis effectus?Et dico,ꝙ immediatè eſt triplex,vt dictum eſt ſ. priori.Primò,mereri ſuppoſita charitate,etiã ſi Deus nolit exaudire:qa eſt actus virtutis,id eſt, latriæ.ſecũdò,impetrare:& tertiò,mẽtẽ reficere.ij.ij.vbi ſuprà. mediatè verò,& cõſequentiuè ſunt multi alij: quia repellit triſtitiam, & auget ſpem,ſecũdùm S.Th.ſuper Pſalmo xlj & vt idem dicit Roma.xij.cauſat ſolicitudinẽ,feruorẽ, ſeruitiũ Dei, gaudiũ & auxiliũ:& ſi de ea loquamur, vt eſt impetratiua, eius effectus totuplex eſt, quotuplex res q̃ põt obtineri.

¶ Octauò* queritur,vtrum oratio cadat ſub præcepto? Et dico circa hoc eſſe opiniones.Nam Vlde.dicit,ꝙ ad orationem mentalẽ tenetur quis iure naturali, quod homini dictat ſe diſponere ad ea, ſine quibus nõ eſt ſalus. qđ ſine oratione nõ fit:ad vocalẽ verò ex diuino præcepto nõ tenetur,ſed ex ſtatuto eccleſiæ, quæ miniſtris ſuis miſſas,& horas canonicas indixit, vel etiã ex iniunctiõe confeſſoris.Et intẽdit Vlde.talem rationẽ:Ad ea tenetur homo de iure vel naturali,ſine quibus nõ eſt ſalus, quam diuino iure vel naturali tenetur ſibi acquirere: quia eadẽ eſt neceſsitas finis,& eius,ſine quo nõ poteſt eſſe finis,ex ſecundo Phyſi.& finis imponit neceſsitatẽ his, quæ ſunt ad finẽ.l.oratio.ff.de ſponſ. huiuſmodi autẽ eſt oratio: quia ex nobis bonũ cogitare nõ ſufficimus, vt patet ij. Cor.iij. & cõſequenter nec operari,niſi detur ex gratia: quod nõ fit regulariter quãtũ ad adultos,niſi petãt,per arg.à cõtrario.Io.vj.Petite, & accipietis. & facit xxiij.q.iiij.obtinerit. & hoc ſequitur Sum.Confeſ.& Piſa.Supple.autẽ addit, ꝙ etiã ad orationẽ vocalẽ tenetur quis ex diuino præcepto: qa debemus dicere,Pater noſter. Matt.vj. Vnde hãc orationem ſcire & dicere debẽt omnes Chriſtiani. de cõſec. diſt.iiij.vos ante omnia.Sed eſto,ꝙ ſit in præcepto,dico ꝙ ſufficit dicere mẽtaliter,cũ aliquãdo ſit vox intermittenda,quãdo ſcilicet impedit ſpiritũ, vt dictũ eſt.imò dicit S. Th.ij.ij.vbi ſ.arti.xiij.ad tertiũ. & ſimiliter in quarto,ꝙ oportet intendere ad ea impetrãda,quę in dicta oratione cõtinentur:nõ autẽ oportet vti verbis eius tantùm.Vnde S.Th.in iiij.diſt.xv.dicit,ꝙ oratio cadit ſub præcepto determinatè: ſicut miniſtri eccleſiæ ex ſtatuto eius tenẽtur ad horas canonicas:& indeterminatè,ſicut ad orationem tenẽt qlibet ex hoc ipſo, ꝙ tenẽt ad bona ſpiritualia,ſibi procurãda, quę nõ niſi diuinitus dãtur. Vnde alio modo ꝓcurari nõ poſſunt,niſi vt ab ipſo petãtur. Et ex hoc ipſo etiã,ꝙ charitatis præcepto tenetur qs proximũ, ſicut ſeipſum diligere,tenetur & in neceſsitate eſſe benefic⁹,nõ ſolùm ꝙ corporales,ſed etiã per eleemoſynas ſpirituales, quãrũ vna eſt oratio: omnibus etiã, q eccleſiæ miniſterio nõ funguntur,videtur ab eccleſia ſtatutũ eſſe determinatum tempus orãdi: cũ ex canonũ ſtatuto teneãtur diebus feſtis diuinis officijs intereſſe, vt miniſtris ꝙ populo orãtibus ſuã intentionem cõforment. Hæc ille. Ex quibus & ex alijs dictis eius patet, ꝙ homo tenẽ ſub præcepto orare determinata oratiõe:primò ex præcepto eccleſiæ,ſi eſt obligatus ad horas canonicas. ſecũdò ex impoſitione ſacerdotis in pœnitẽtia.tertiò ex præcepto cuiuſcũq; prælati ſpiritualis.quartò ex proprio voto. Indeterminata quoque oratione orare tenetur primò, eo tẽpore, quo tenẽt ſibi procurare ſpiritualia bona, quæ nõ niſi per orationẽ cõſequi põt: quod tẽpus videt determinatũ quãtũ *adinſtans*,quo qs incipit vti ratione,in quo tenetur ſe dirigere,& ordinare in Deũ: &,vt videtur, eius auxiliũ ꝓcan,ſi hoc ſuæ mẽti inſpiretur: aliàs verò determinatè non põt: ſed diuina prouidẽtia ad hoc mouet,quando eſt neceſſirium:quia ſtat ad oſtium & pulſat,Apocal.iij. & ſecundò quãdo videt ꝓximũ in neceſsitate ſpirituali, vel corporali extrema vel quaſi:puta, qa videt eũ in periculo peccati mortalis,aut in periculo mortis violẽter & iniuſtè illatę: vt cũ duo iniuſtè pugnãt ad mortẽ aut vulnera: niſi fortè poſſet aliter melius, quàm ꝓ orationẽ ſuffragari. tertiò à fortiori,quãdo homo videt ſeipſum in graui tentatiõe,& periculo animæ ſuæ. quartò qñ ex præcepto audit diuina,id eſt,miſſam:quia tenetur orare,id eſt,orãtibus aſſiſtere,vt eis mediãtib⁹ oret. ¶ Nonò*queritur,quę ſit efficacia, & qs intellectus dominicæ orationis? Et quantũ ad primũ dicit ſan.doctor ij.ij.vbi ſ.arti.ix.ꝙ ipſa eſt perfectiſsima oratio:quia cõtinet omnia deſiderãda,& ordinẽ eorũ, & informat omnes effectus, propter quæ etiã dicit Rich.ꝙ inter omnes eſt efficaciſsima. & ſecũdũ Aug.ad Probã,ſi rectè oramus,nihil aliud dicere poſſumus. Quãtũ verò ad ſecũdũ, vide ij.ij.vbi ſ.art.ix.& iij. diſt.xxxiij.

DE ORATORIO.

1 *Oratorium priuatum quid ſit, & quid publicum.*

ORATORIVM* priuatum quilibet authoritate propria in domo ſua poteſt habere:ſed nõ in forma eccleſiæ ſine licentia epiſcopi: ſine qua etiam nullus ibi celebrare debet,niſi ſit priuilegiatus:aliter celebrans debet deponi.de conſecra. diſt j.vnicuique. & c.clericos. & c.ſi quis. Qua autem immunitate gaudeat, vide ſ. Immunitas. ſ.j.& ij.in princip.& ſuprà,Loca. ſ.iij. Eccleſia enim habet campanile,non priuatum oratorium:& illa eſt fundata authoritate publica,id eſt,epiſcopi, & eſt cõſecrata ſi propriè dicitur,& poſſunt ibi diuina celebrari ſine alia licentia:modò habeatur altare portatile,& omne aliud neceſſarium.ſecus in priuato oratorio per omnia.

DE ORDINARIO.

ORDINARIVS,ſubintellige iudex,eſt duplex ſecundũ duplex iudiciũ.ſi foro cauſarũ.& de hoc ſ.Iudex. ſ.j.& in foro conſcientiæ:& de iſto ſ.Cõfeſſor.j. ſ.j.& ij.

DE ORDINE eccleſiaſtico j.in ſe abſolutè.

1 *Ordo quid,& quot ſunt ordines.*
2 *Ordines omnes an ſint unum ſacramentum.*
3 *Ordo an liberet à ſeruitute.*

ORDO eccleſiaſticus ſecundũ magi.in iiij.diſt. xxiiij. eſt ſignaculũ quoddã,in quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato. Et dicitur ſignaculũ ſecũdũ Pet.de Pal.id eſt,cũ exteriori ſigno traditũ.Cùm autẽ,vt dicit,videatur eſſe neceſſariũ,ꝙ vbi eſt diſtincta forma in eodẽ ſacramẽto, vel in diuerſis,ſit etiã diſtincta materia ſiue ſpecies, vt in Euchariſtia:ſiue numero,vt in extrema vnctione, vbi ad ſingulas vnctiões adhibetur materia numero diſtincta: tamẽ ſi in libro vno cõtineantur exorciſmi,prophetiæ, & Euãgelia,idẽ liber erit ſignaculũ imprimẽdi characterẽ in tribus ordinibus:qa formaliter differũt.Dicitur etiã poteſtas,& nõ potẽtia,quæ cõis eſt actiuę & paſsiuæ:quia ptãs importat actiuã determinatè,cuiuſmodi eſt potẽtia ordinũ:quæ ſecundũ S.Tho.eſt faciẽdi aliqd ſpeciale in ordine ad Euchariſtiã.Dicitur etiã,traditur:quia ei dicitur, accipe.Vnde ſi nõ accipit tangẽdo manu, nihil fit: non tamẽ oportet ꝙ duabus manibus tãgat,licet ſit ſecurius.hæc ex illo.Cui adde,ꝙ ſi ordinator nõ traderet poteſtatẽ per formæ verbalis expreſsionẽ,nõ traderetur ordo. Igitur ordo eſt ſacramẽtũ ſecũdũ S.T.qa in eius ſuſceptiõe quædã cõſecratio adhibetur domini ꝓ viſibilia ſigna,per quã ordinatur ad diſpenſationẽ diuinorũ ſacramẽtorũ.Et ideo in hoc cõfertur gratia:qa eſt neceſſaria nõ ſolũ ad dignè ſuſcipiẽdũ ſacramẽtũ, ſed etiã ad dignè miniſtrãdũ:& in eo imprimitur character,de quo ſ.Character. ¶ Primò verò q̃ritur,*q & quot ſunt ordines?Et dico ex S.Tho.ꝙ ordo ſumitur propriè:& ſic eſt ſacramẽtũ imprimẽs characterẽ. & largè:& ſic nõ eſt ſacramẽtũ,ſed deputatio quędã ad cultũ diuinũ,vt dicetur de prima tonſura: vel ad aliquod officiũ,vt dicetur de epiſcopatu. ¶ Quãtũ igit ad primũ,dubiũ eſt de trib⁹,an ſint ordines.Primò de prima tõſura ſiue corona,de qua tenẽt Canoniſtæ,ꝙ ſit ordo ꝓpriè. tex. eſt in c.cum cõtingat.& ibi do.Ant.& cõiter Canoniſtæ. de æta.& quali.& dicit Bern.ibi,ꝙ eſt idẽ quod pſalmiſtatus.quod etiã tenet Sum.Ang.ſed S.Th.& Petr.de Pal. & Rich.& cõiter Theologi dicũt ꝙ nõ eſt ordo propriè,niſi ſicut dicitur religionũ ordo, qui eſt deputatio ad aliquod collegiũ in quibuſdã ceremonijs:quia ordo propriè ſecũdũ Pet.poſt S.Th.eſt illud,in quo datur ſpiritualis poteſtas,nõ in quo ſit deputatio ad aliquod officiũ,ſicut ꝓ coronã homo deputatur ſolùm ad chorũ, vbi nõ habet aliqd ſpeciale,ſed cõmune.Sed eſt corona ſecũdũ eoſdẽ diſpoſitio ad ordines:& ſecundũ Pet.de Pal.ad ordines eſt diſpoſitio cõgruitatis,ſed neceſsitatis reſpectu bñficij & iuriſdictionis eccleſiaſticæ:vnde nõ tenet collatio bñficij vel cõmiſsio iuriſdictionis facta nõ tonſurata:quia nõ clericus nõ eſt capax.de transla.literas.Ex quib⁹ etiã ſequitur, ꝙ nõ ſit idẽ corona qđ pſalmiſtatus:qa tõſura oẽs ordines p̃cedit tãquã diſpoſitio:ſed pſalmiſtatus ſeqtur:qa ſecũdũ S.Th.eſt officiũ ordini lectoratus annexũ.xxiij.diſt. pſalmiſta.qua etiã rõne inter ordines ponitur ſecũdus ab oſtiario.diſt.ij.cleros.& de hoc ſtatim.Et iſta Theologorum opinio tenẽda eſt:tum qa loquitur in propria materia,& Canoniſtæ in aliena:tum qa ordo propriè eſt poteſtas faciẽdi aliqd ſpeciale in ordine ad Euchariſtiã:ũ qa iura licet aliquãdo coronã enumerẽt inter ordines,vt in d.c.cũ cõtingat.ex eo.ſ.ꝙ eſt ordo largè,tamẽ aliqñ non ponũt,vt xxxij.diſt.ſeriatim. & di.lxxvij.illud. & di.xciij. à ſubdiacono.quod non poſſet fieri ſi eſſet ordo propriè. ¶ Secũdò eſt dubiũ de pſalmiſtatu:& tenẽt Canoniſtæ, ꝙ eſt ordo,ſed idẽ coronæ. Sed S.Th.dicit ꝙ nõ eſt ordo, ſed officiũ ordini annexũ,ſcilicet lectoratus:qa enim pſalmi cum cantu pronuntiãtur:ideo lector dicitur pſalmiſta & cãtor:cãtor autẽ non eſt nomẽ ordinis ſpecialis,ſed officij inter ordines:tum qa cãtare pertinet ad totũ chorũ: tum quia nõ habet aliquam ſpecialem relationẽ ad Euchariſtiam.Pet.tamen de Pal. tenet quòd pſalmiſtatus ſit idẽ quod prima tõſura:quia vult ꝙ per eam quis deputetur ad chorum.ſed ſecundũ S.Tho.per eum deputatur quis ad diuinum cultum,id eſt, vt ſit de clero,& imponi poſsit ei officiũ aliquod vel miniſteriũ. ¶ Tertiò eſt dubiũ de epiſcopatu:de quo tenẽt Canoniſtæ ꝙ ſit ordo.ſ.ꝓpriè:ita ꝙ in eo imprimitur character.& etiã videtur ſequi Summ. Ang.cõtra Roſ.& Supp.dicẽs pro hoc facere incõuincibiliter c.j.de ordin.ab epiſcopo qui epi.re.vbi patet ꝙ licet epiſcopus reſignauerit, nihilominus cõfert ordines,licet nõ executionẽ.qđ nõ eſſet,niſi indelebilẽ characterẽ haberet impreſſum.Sed S.Th.dicit ꝙ nõ eſt ordo proprie, ſcilicet ſecundũ quod ordo eſt ſacramẽtũ:qa ſic omnis ordo ordinatur ad ſacramẽtũ Euchariſtiæ,reſpectu cui⁹ epiſcopus nõ habet poteſtatẽ ſuperiorẽ ſacerdotali: eſt tamẽ ordo,ſecundũ quod ordo eſt officiũ reſpectu quarundam actionum ſacrarũ:quia epiſcopns habet poteſtatẽ in actionibus hierarchicis reſpectu corpis myſtici ſupra ſacerdotem.& ſic quãdoq; loquuntur iura,quę dicũt ꝙ epiſcopus cõmittere nõ põt nõ epiſcopo ea quæ ſunt ordinis epiſcopalis.de cõſe.eccl.apud.Et ad motiuũ Sũ.Ang.dico illud ideo eſſe,qa poteſtas epiſcopalis,vt dicit S.T.in iiij.diſt. xxiiij.qõ.vj.ar.ij.q.ij.ad tertiũ.nõ eſt tantũ iuriſdictionis, ſed etiã ordinis cõiter:nõ tamẽ habet rationẽ characteris, vt ibi dicitur ad ſecũdũ:qa ordo vt imprimit characterẽ ꝓ quẽ Chriſto cõfiguramur,ordinatur ad ſacramẽtũ Euchariſtiæ,in quo Chriſtus cõtinetur.hęc ille.Et ſic dico ꝙ illa poteſtas eſt indebilis,ſicut & character,licet nõ attingat ad rationẽ characteris.quod idẽ ꝓbat in di.xxiiij.q.j. art.ij.qa datur cũ cõſecratione, quæ annullari nõ poteſt. ¶ Quantũ ad ſecundũ dico,ꝙ ſecũdũ S.T.& alios Theologos,ordines ſunt ſeptẽ propriè,quatuor ſcilicet minores,qui nõ dicũtur ſacri ratione materiæ,quia nõ habent actum circa materiã ſacram,puta calicẽ vel Euchariſtiam: licet ſint ſacri ſecundũ ſe,cũ ſint ſacramẽta:quorũ primus incipiẽdo ab infimis,eſt exorciſtatus: ſecũdus lectoratus, ſub quo cõtinetur pſalmiſtat⁹ & cãtoratus:tertius oſtiariatus:& quartus acoluthatus:& tres maiores ſeu ſacri rõne materię.ſ.ſubdiaconat⁹,diaconat⁹,& ꝓsbyteratus: quorũ ſufficiẽtia & numer⁹ & ordo ſumitur ſecũdũ ſeptẽ reſpectus ad Euchariſtiã,vt ꝓbat S.T.vbi ſ.q.ij.ar.j.largè verò ſunt nouẽ:qa minoribus additur corona,& maiorib⁹ epiſcopatus.Secundũ Canoniſtas verò ſunt nouẽ propriè:qa prędictos duos additos dicũt eſſe ordines propriè:qđ nõ eſt tenendũ,vt dictũ eſt. ¶ Secũdò queritur,*vtrũ omnes ordines ſint vnum ſacramentũ?Et dicit S.Tho.ꝙ ſic:quia diuiſio ordinis in ſeptẽ nõ eſt totius integralis aut vniuer

salis,sed potestatiui,cuius plenitudo est tantùm in sacerdotio: vt exemplũ est de anima diuisa per vegetatiuã,sensitiuã,& intellectiuã. Et idem intẽdit Pe.dicens q ordo est vnũ sacramẽtũ,nõ vnitate indiuisibilitatis sicut pũctus, nec cõtinuitatis sicut linea,aut pfectione vni⁹ formæ sicut corp⁹ animatũ,sed pfectione vnius finis: qa cũ ex diuersis ordinib⁹ specialib⁹ cõstituat,oẽs ordinant ad vnũ actũ.s. cõsecrationẽ Eucharistiæ. ¶ Tertiò quæritur,* vtrũ ordo liberet à fortuna seruili? Et dicit Ray. q nõ solùm episcopalis dignitas,sed etiã sacerdotalis liberat à cõditione seruili,vel adscriptitia. di.liij.si seruus sciẽte.& secũdũ canones etiã à fortuna siue vinculo curiali, cũ liberat à seruili, quę est fortior. di.liij,frequẽs.& c.ex antigs. Vnde quãtũ ad hoc non tenet. d.c.si seru⁹. dicẽs cõtrariũ de curiali vel officiali, qa est quędã lex quę reuocatur p ius canonicũ, secũdũ Gof. ibi. Vtrũ aũt votũ castitatis sit annexũ ordini sacro, vide ſ. Matrimoniũ. viij. §. iij. qđ est de ipedimẽto v.

RVRSVS DE ORDINE ij. quantum ad collationem vel susceptionem.

1 *Ordo qualem characterem prærequirat.*
2 *Ordinum collatiõ quale requirat scrutinium.*
3 *Ordinum singulorum qui sint proprij actus.*
4 *Ordinis character in quo actu imprimatur.*
5 *Ordinationis actus quas habeat ceremonias.*
6 *Ordines quibus temporibus traditi ponant.*
7 *Ordines an gradatim sint conferendi.*
8 *Ordines in quo loco sint conferendi.*
9 *Ordines qualiter sint conferendi.*
10 *Ordinationi si quid desit, an debeat iterari. & num. 11.*
11 *Ordinum quæ sint substantialia, & quæ non.*

ORDO secũdo cõsiderari potest quantũ ad collationẽ vel susceptionẽ eius, præscindẽdo à conferẽti & susci
1 piẽte. ¶ Primo ergo quæritur,* vtrũ ante susceptionẽ ordinis præexigatur aliquis character? Et dico q secundùm S. Th. quilibet ordo presupponit characterẽ baptismi de necessitate. de presby. nõ bapt. veniẽs. nõ aũt characterẽ cõfirmatiõis, sed de cõgruo solùm. Vnde si nõ cõfirmatus ordinetur, recipit ordinis characterẽ: nec etiã, vt idem dicit, character vnius ordinis presupponit characterẽ alteri⁹, licet in quolibet conferatur specialis, sicut & specialis potestas: qa recipiẽs ordinẽ posteriorẽ omisso priori nõ reordinatur in posteriori. de cle.p salt. promo. c. vnic. & cõcordãt oẽs Theologi secũdũ Archi. tamẽ si quis nõ sacerdos cõsecraretur in episcopũ, nõ reciperet: qa fundamẽtũ talis cõsecratiõis est sacerdotiũ: vnde opinio cõtraria Host. nõ tenetur. sed si sit sacerdos, quocũq; alio ordine sibi deficiẽte, reciperet cõsecrationẽ episcopalẽ, & oẽs ordines cõferre posset excepto eo quẽ nõ habet, secundũ Ray. & alios. j. q. j. gratia. nõ tamẽ deberet exequi officiũ suũ ante susceptionẽ ordinis ptermissi: nec secũdũ Ho. ante habet executionẽ, etiam quo ad ordines quos suscepit. ¶ Secundò,
2 *vtrum circa collationẽ ordinũ debeat scrutiniũ fieri? Et dico secundũ Host. q sic duplex. Primũ ante ordinationẽ, quod diligẽter faciendũ est. de elect. nihil est. §. episcopi. & sit per archidiaconũ iure cõmuni. de offici. archidia. ad hæc. Aliud fit in ipsa ordinatione: quia ordinãdi episcopo præsentãtur. & de vtroq; vide ſ. Archidiacon⁹. §. vj. & vij. Et secundũ Host. ordinandus tenetur cõfiteri crimen seu impedimenta notoria iuris aut facti, nisi fuerit cum eo dispensatum. dist. l. ex pœnitentibus. & grauia seu enormia, scilicet quæ etiã post pœnitentiã executionẽ impediunt, vt homicidiũ, simonia in ordine, & huiusmodi, etiã si sint secreta. vt in c. quæsitũ. de temp. ord. non aũt alia, quæ nõ impediũt. de tem. ord. c. fin. & si scienter subticet, nõ habebit executionẽ ordinis sic suscepti. de renun. nisi cũ prædẽ. §. personæ. Si verò cõfitetur, sed nõ dispẽsetur cum eo, nõ debet ordinatus in illo ordine admitti. lxxxj. di. si qs sane. & concord. Gof. Et si quis sine examinatione ordinetur, si quidẽ sit dignus & notus, nõ est peccatũ: quia tales nõ sunt examinãdi. xxiiij. dist. nullus. quod Supple. dicit fallere in episcopo, per c. qui episcop⁹. di. xxiij. quod nõ est verũ, vt ibi patet. Si verò sit indignus, debet deponi. de corp. vitia. exposuisti. & similiter si sit dignus, sed ignotus. xxiiij. dist. c. vlt. ¶ Tertiò quæritur,* qui sunt actus proprij singulorum ordinũ, propter quos exercẽdos ordines conferũtur? Et dico q de his agitur xxj. dist. cleros. in fin. & dist. xxv. perlectis. & in iiij. sentẽt. dist. xxiij. ante omnia sciẽdũ est q secundũ S. Th. in iiij. dist. xxiiij. q. ij. art. ij. & iij. cũ consecratio, quæ fit in ordinis sacramẽto, ordinetur ad sacramẽtũ Eucharistiæ, cuilslibet ordinis actus principalis est quo ꝓximi⁹ ordinatur ad Eucharistiã: & secũdũ hoc etiã vnus ordo est eminẽtior alio, secũdũ qđ vnus actus proximius ad Eucharistiã ordinatur. Sed quia ad illud quasi diuersimũ multa ordinãtur, nõ incõuenit vnũ ordinẽ multos actus prẽter principalẽ habere: & tãtò plures, quãtò est eminẽtior: quia virtus quanto est superior, tanto se extendit ad plura. ¶ Igitur, vt patet ex locis prædictis, ad exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere, manusq; sup energumenos & catechumenos exorcizãdo ponere. ¶ Ad lectorẽ aũt ptinet prædicare populis vaticinia prophetarũ. qđ intelligẽ legẽdo simpliciter, nõ prædicãdo: qđ nulli licet, nisi saltẽ sit diaconus. de quo ſ. Diaconus. & j. Prædicator magister tamẽ & sub eo baccalaureus in cathedra authoritatẽ habet exponẽdi scripturas & docẽdi. ¶ Ad ostiariũ aũt ptinet inter bonos & malos habere *iudiciũ*: qa bonos recipit, & refpuit malos. Ex quo videtur secũdũ Pet. de Pa. q sacrista, qui officiũ habet ostiarij, nõ phibendo excõicatũ ab ingressu ecclesiæ, ex hoc ipso recipiat illũ ad diuina magis q̃ ille cuius audit missam: & cõsequenter sit suspẽsus ab ingressu ecclesię. ¶ Ad acoluthũ aũt ptinet præparatio lũminariũ in sacrario, portare cereũ, pparare vinũ & aquã ad sacrificiũ. & secũdũ Arch. post Pet. de Pal. põt epistolã dicere: de vi. & hone. cle. c. iij. & actus omniũ ordinũ minorũ fieri possunt p nõ habentẽ aliquẽ ordinẽ, sicut etiã dicit S. T. qa sic habet cõsuetudo generalis ecclesiæ. ¶ Ad subdiaconũ aũt ptinet calicẽ & patenã ad altare Christi deferre. supple, & in eis materiã parare, secũdũ Pe. de Palu. & leuitis tradere, eisq; ministrare: vrceolũ quoq; mãtile, & manutergiũ tenere episcopo, ꝑsbyteris &, leuitis pro laudãdis ante altare manib⁹ aquã præbere. ¶ Addiaconũ verò ptinet assistere sacerdotib⁹, & ministrare in omnibus quæ agũtur in sacramẽtis Christi, oblatiões offerre, & disponere in altari, cõponere etiã mensam dñi, ac vestire, crucẽ ferre, prędicare Euangeliũ ad populũ, & oĩa ciũ precũ. i. litanię, secũdũ glo. Vide de his ſ. Diaconus. §. ij. ¶ Ad presbyterũ aũt ptinet corp⁹ & sanguinẽ cõficere in altari, orationes dicere, & bñdicere dona Dei: &, vt dicit Pet. de Pal. ministrat omnia sacramenta præter duo. s. cõfirmationis & ordinationis. Sed intellige si habet curã, vel cõmissum est illi ab habẽte: vt in clem. religiosi. de priuile: & similiter etiã benedicit eo modo quo ſ. Bñdictio. in princ. & in necessitate, id est, absente episcopo reconciliat solẽniter pœnitentẽ. xxvj. q. vj. c. vlt. & prædicare si ad hoc instituatur. de hæ. cũ ex iniũcto. ¶ Quartò quæritur,
4 *in quo actu in ordine quolibet character imprimitur? Et dico multa: plenius tñ declaráda in §. seq. ¶ Primũ. Adcognoscẽdũ, in quo actu character ordinis imprimatur. Ric. dat regulã in quarto, vbi suprà, q in eo imprimit, quo suscipitur exteri⁹ signũ, expressius significãs principalẽ potestatẽ, quã respicit ille ordo, cũ expresione verbi determinantis significatũ, id est, cum certa forma verborum. & idẽ præcise sentit S. Th. in iiij. vbi suprà. q. ij. ar. iij. excepto, q ibi in corpore, vbi Richard⁹ habet, suscipitur: ipse habet, datur. & ibi ad quintum innuit hanc regulam fallere in diacono dicẽs, Potestas diaconi media est inter eã, quæ sacerdotis, & quę subdiaconi est: qa sacerdos directè habet potestatẽ super corpus Christi, subdiaconus aũt super vasa tãtũ: diaconus verò super corpus in vase cõtẽtũ: portãdo corp⁹ in patena, & dispẽsando vinũ cũ calice. Et ideò potestas eius ad actũ principalẽ exprimi non potuit, nec p dationẽ vasis tantũ, nec p dationẽ materiæ: sed exprimitur potestas eius ad actũ secundarium in hoc, quòd datur sibi liber Euãgeliorũ: & in hac potestate intelligit *alia*, ideó q; in ipa libri datiõe eius character imprimitur. ¶ Secũdum. Igitur quãtum ad ordines non sacros, character exorcistę imprimitur in traditiõe libri exorcismorũ: lectoris verò in traditione libri lectionũ diuinarũ: ostiarij in traditiõe clauiũ: acoluthi verò cuius sunt duo actus, scilicet portare cereũ, & porrigere aquã & vinũ in vrceolis, character imprimitur secũdm Bon. & Rich. & Pet. in traditione cãdelabri: qa iste est principalior. Vnde acoluth⁹ Græcè, Latinè dicitur ceroferarius. & hoc sequitur Sũ. Ang. cõtra Ros. & Sup. allegãs c. cleros. quod hoc nõ probat. secũdùm Sã. Tho. verò in acceptione vrceoli: qa iste actus est ei principalior, licet denominetur à secũdario: qa est magis notus, & magis ei proprius: & ita dicit in iiij. vbi ſ. q. ij. ar. ij. ad sextũ. Aliqui aũt imponũt ei, q̃ dicat hęc, in primi characterẽ in acceptione vrceoli & candelabri, sed magis vrceoli. quod ipse innuit põst, in dist. xxv. q. j. ad secundũ. sed intelligitur si hæ simul porrigãtur. quod fieri debet: qa vtrũq; debet accipere: vt in c. acoluth⁹. di. xxiij. & in c. plectis. di. xxv. secus aũt si tradatur seorsum: qa imprimeretur solùm in traditiõe vrceoli, & hoc sufficeret, licet esset malè factũ. Et intellige vrceoli vacui: qa, vt dicit S. Th. acoluth⁹ habet actũ super vrceolũ tantũ, sed subdiaconus super cõtentis in eo, vtens eis ad ponendũ in calice, & præbẽdũ manibus sacerdotis & diaconi: sicut & subdiaconus habet actũ super calicẽ tantũ, nõ super cõtenta, sed sacerdos super cõtẽta. Et ideo sicut subdiaconus in ordinatione accepit calicẽ vacuũ, sacerdos verò plenum: ita acoluthus vrceolũ vacuũ, sed subdiaconus plenũ. Et patet q verior sit hęc opinio: quia propinquius se habet ad eucharistiã præparare materiã eius, quàm portare lumẽ, qđ est quid communissimum, quo vtimur etiã in vesperis, & matutinis. ¶ Tertiũ. Quãtũ verò ad sacros, character subdiaconi, cuius scilicet secũdũ Pet. de Palu. sunt duo actus, scilicet epistolã legere, & materiã eucharistię parare in vasis sacris, imprimitur in traditiõe calicis vacui cũ patena, secũdùm Pet. de Palu. qa principalis actus eius est parare materiam in vasis sacris. & idem sentit S. Tho. licet faciat mentionẽ de calice solo: qa intelligitur eo modo, quo illum præparat subdiaconus, id est, cũ patena, in qua præparat hostiã: imò secũdùm Pet. & Alb. intelligitur de calice sacrato. Dicono verò, qui etiã habet duos actus secundũ Pet. de Pal. scilicet Euãgeliũ legere, & ministrare sacramẽtũ in vasis, character imprimitur in traditione alicuius ptinentis ad actũ eius secundariũ, vt dictum est ſ. parti. j. in traditione libri Euãgeliorũ, secũdùm Sã. Tho. Rich. Pet. de Pal. & cõmunem opinionẽ. Quod autẽ aliqui dicunt quòd in manuũ impositione, stare nõ potest, per c. vlti. de sac. non iter. vbi innuitur, quòd impositio manuũ non est de essentia sacerdotis, cuius quoq; act⁹ principalis est cõsecrare, secũdarius verò absoluere in foro pœnitẽtiæ, character imprimitur secũdũ S. Tho. & Pe. de Pal. in datione calicis cũ patena, & materia imposita, id est, pane & vino. Nec est verũ quod dicit Pet. illũ imprimi in manuũ impositione: qa, vt bene arguit Pet. de Pal. cõtra eũ, ista impositio nõ ita significat principalẽ actũ sacerdotis, sicut illa traditio vasorum. Nõ est etiã verũ, qđ dicit Sco. ibi esse duas partiales formas, scilicet accipe, & accipe: & duæ materię, id est, duo signa visibilia, scilicet calix & manus impositę, & duę potestates traditę, tũ qa essent ibi duo characteres, & duo sacramẽta: tũ qa manuũ impositio esset de essentia & integritate potestatis sacerdotalis, cõtra c. vlt. de sac. nõ iter. tũ qa illa secũda forma in quibusdã pastoralibus nõ habetur: & ideo videtur verũ, quod dicit Sũ. Ros. scilicet quòd sacerdos, qui nõ habuisset manuũ impositionẽ, nõ posset cõfessiones audire. ¶ Quartũ. Quantũ verò ad ordines largè, character, id est, potestas episcopalis dat secũ dũ aliquos in vnctione capitis ex chrismate: sed hoc non est verũ p c. vnicũ. de sac. vnct. vbi hoc si omittatur, supplet, & nõ iteratur: vnde datur ex impositione manuũ episcoporũ sup caput, ar. c. episcopus. iũcta gl. xxiij. dist. Nec obst. c. vlt. de sacr. nõ iter. qa loquitur de impositiõe facta diacono & sacerdoti. In prima verò tõsura character nõ dat: sed neq; aliqua potestas actiua determinata ad aliqđ vnũ, secundũ S. Tho. videtur: sed solũ passiua dispositiua ad ordines in abscisione capillorũ, cũ dicitur, dominus pars, &c. ¶ Quintò* quæritur, circa intellectũ dictorũ in §. priori de multis. Primò vtrũ necesse sit dicta signa visibilia, vel instrumẽta tradi p episcopũ? Et dico q nõ in minoribus ordinibus: sed sufficit, si p Archidiaconũ, intellige de mãdato episcopi dicẽtis verba formæ. & sic tenet S. Th. in iiij. dist. xxv. q. j. ar. j. ad secũdũ. & similiter Rich. & hoc patet dist. xxv. c. acoluthus. & tribus sequentibus. Nec tũ archidiacon⁹ ordinat, sed episcopus, vt ibi dicit S. Th. qa character accipitur in traditiõe per archidiaconũ ex verbis episcopi. In maioribus aũt oportet traditionẽ fieri per episcopũ, vt innuit S. Tho. ibi in subdiacono, de quo etiã expresse patet di. xxiij. in ca. subdiaconus. & à fortiori in alijs. ¶ Secũdò, vtrũ sufficiat traditio libri Euãgeliorũ pro libro exorcismorũ, vel suppellicei pro dalmatica, & huiusmodi? Et dico q nõ, nisi in eodẽ libro contineantur omnia, vt dictũ est suprà. ¶ Tertiò, vtrũ necessarium sit instrumẽtũ porrectũ tangi ab ordinãdo corporaliter? Et dicit San. Tho. quosdam tenere quòd non, sed sufficere porrectionẽ. sed tamen, inquit, verba formæ ostendũt q̃ sit de essentia sacramẽti tactus: qa dicitur, accipite hoc, vel illud. & hoc tene indubitãter: qa iura dicũt, q̃ debet accipere de manu epi, vel archidiaconi: vt in d. c. subdiaconus. acoluthus. & seq. Secus tñ dicũt quidã in manuũ impositiõe: qa tact⁹ nõ est necessarij⁹ quasi de essẽtia. de sac. nõ ite. c. fi. licet debeat fieri. Et ita intellige Gof. Host. Ast. & alios dicẽtes tactũ esse necessariũ. s. sicut sine quo nõ be ne: nõ aũt sicut sine quo nõ: qa sine ipso est essentia characteris, etiã in sacerdotio, p d. c. fi. Et idẽ dic de oĩ instrumẽto, ĩ quo nõ imprimit character. ¶ Quartò, vtrũ oporteat tãgere manib. amb. & oĩa, puta calicẽ & patenã, & hmõi? Et dico q nõ, sed sufficit tãgere modicũ qd, nõ habẽs discõtinuationẽ ad totũ, ar. c. vnici. de cõs. ec. li. vj. ¶ Quintò vtrũ regratur necessariò expssio verborũ cũ traditiõe signi visibilis siue instrumẽti? Et dicit Inn. de sa. nõ ite. in c.

presbyter. ꝙ sic: ita ꝙ si pars illius orationis sit dimissa, à capite est inchoãda, & bene: quia illa traditio est materia, & expressio verborũ est forma, q̃ nõ debent seiũgi. ¶ Sextò
6 quæritur,* qbus tẽporibus ordines tradi possunt? Et dico multa. ¶ Primũ. Secũdũ Astẽ. & Ray. ordines omnes conferri possunt sex tẽporibus anni. s. in sabbatis quatuor tẽporũ, & in sabbato medio hebdomadæ quadragesimæ, in quo cãtatur Sitiẽtes: & in Sabbato Paschę. di. lxxv. si. & de tẽp. or. de eo. imò etiã mane diei dñicę imediatè sequẽtis etiã si sint maiores. i. sacri: modò cõtinuet' ieiuniũ ab ordinatore & ordinãdo, dicta dis. cxxv. c. qđ à patrib⁹. & tũc fictione canonica mane dñicæ sequẽtis trahit' ad vesperã sabbati precedẽtis. & ita cõferri dicũtur in sabbato secundũ Ray. Host. in Sũ. & Inno. de tẽp. or. literas. q addit hoc nõ expedire, nisi necessitas adsit: puta, qa in sabbato non potuerũt cõferri. & idẽ intellige de nocte diei Paschæ, si ĩ ea celebret' more antiquo, scdm Inn. nõ aũt de alijs noctibus: qa nec in alijs celebratur. Hoc aũt ieiuniũ Supple. sic intelligit, ꝙ si qs eorũ sabbato celebret, nõ sumat nisi corp⁹ & sanguinẽ. qđ etiã attribuit Inn. sed ille p duo prædicta intelligit etiã ablutionẽ ad istã sumptionẽ ordinatã. Vnde dico, ꝙ d. c. qđ à patrib⁹. loqtur de ieiunio ecclesię, qđ p huiusmodi ablutionẽ nõ soluitur. ¶ Secũdũ. Papa tñ cõferre põt subdiaconatũ omnib. dñicis, dieb⁹, & festis p̃cipuis. di. lxxv. c. vl. imò scdm Host. quolibet tẽpore conferre põt quẽlibet ordinẽ, sicut & vti pallio. de vsu pal. ad honorẽ. qđ de potestate absoluta ĩdubitatũ est, cũ ista sint de iure positiuo. & similiter quilibet episcopus põt ordines minores cõferre diebus dñicis, & alijs festis p̃cipuis, vni vel duobus. de tẽp. or. de eo. qđ Ray. Gof. Inn. & Ber. sic intelligũt, ꝙ etiã plurib⁹, quàm vni vel duob⁹ cõferre posit, modò non videatur facere ordinationẽ generalẽ. & hoc sequit' Sũ. Pisa. Archi. & Sũ. Ros. & Supple. & videt' esse mẽs legis. Sed Sũ. Ang. adducit Host. in cõtrariũ dicẽtem, ꝙ põt conferre vni, vel duobus tantũ. quã opinionẽ dicit Sũ. Ant. tutiorẽ, qa inhæret literæ: quia in re dubia tutius est seruire ṽbis edicti. l. j. §. si is. ff. de exerc. act. Sed ego dico, ꝙ prima est verior, qa inhæret intẽtioni legis: qa nõ est ratio, quare nõ posit tribus ex causa rationabili, si duobus: sine causa tñ fieri nõ põt. & sic intelligo Pan. dicentẽ, ꝙ cũ isti dies frequẽter iterẽtur, nõ cogit necessitas dissentire ab Host. Episcopatus autẽ cõferri debet die dominica hora tertiarũ: vt s. Cõsecratio. j. §. iij. quod fieri põt etiã si sabbato immediatè precedẽti fuisset fact⁹ sacerdos: qđ nõ licet in alijs ordinibus maioribus: vt scilicet vnus sabbato, & alius in dominica sequẽti cõferatur, etiã cõtinuato ieiunio. Prima verò tonsura cõferri põt omni die, secũdũ Pet. de Pal. quia ita habet generalis ecclesię cõsuetudo. ¶ Tertiũ. Sicut episcopus, ita & abbas põt dare quatuor minores in predictis dieb⁹ festis. secũdũ do. Ant. in d. c. de eo. & in c. cũ cõtingat. de æta. & qua. imò secũdũ Host. videt', ꝙ potius his dieb⁹ debeat dare, quàm in quatuor tẽporib⁹, ne videatur facere ordinationẽ generalẽ. ¶ Quartũ. Cõferri nõ possunt ordines post prandiũ: si tamen cõferãtur, tenẽt secũdùm Hug. in c. ordinatiões. dis. lxxv. & Ber. & Laur. qđ verũ puto in minoribus. de maioribus aũt est dubiũ: sed vide j. §. seq. Quæ autem sit pœna cõferẽtis, vel suscipiẽtis ordines extra tẽpora predicta, vi-
7 de s. Irregularitas. §. x. ¶ Septimò* quæritur, quo ordine ordines sunt cõferendi, an scilicet gradatim, & sigillatim, nécne? Et dico multa. ¶ Primũ. Ordines gradatim ab infimo, id est, prima tõsura vsq; ad supmũ. i. episcopatũ, suscipiendi sunt secundũ ordinẽ eorũ, qui secũdùm S. Tho. in iiij. dist. xliij. q. ij. arti. j. q. ij. p totũ, est prima tõsura, exorcistatus, lectoratus, ostiariatus, acoluthatus, subdiaconat⁹, diaconatus, presbyteratus, & episcopat⁹: dis. lix. si officia. di. lxxvij. c. j. ¶ Secũdũ. Si qs aũt vno, vel pluribus pretermissis ordinetur ad superiorẽ, vide s. Irregularitas. §. iij. & xj. ¶ Tertiũ. Vna & eadẽ die ordines oẽs minores vni personæ cõferri possunt, secũdũ gl. in c. de eo. Gof. & facit pro hoc tex. ibi cũ dicitur, minores: & sic oẽs minores. xix. dist. si Romanorũ. quod limitat Pan. nisi contrarium haberet cõsuetudo ecclesiæ, quæ nõ seruata scãdalũ generaret: nõ autẽ prima tõsura, & quatuor minores, secũdùm Inn. & Host. & Pan. in d. c. de eo. per c. literas. & per c. dilectus. quod verũ est, vbi hoc nõ habet cõsuetudo: secus vbi habet cõsuetudo: vt in Alemania fieri dicit'. Nec quatuor minores cũ aliquo sacro: aut duo sacri, nisi ex dispẽsatiõe Papæ solius: vt no. Inn. & Host. in c. dilectus. de tẽ. or. Qui aũt minores simul cũ subdiaconatu, vel duos ordines sacros simul cõfert: si sciẽter, debet deponi. dist. lj. q in aliquo. si ṽò ex negligẽtia, debet priuari potestate cõferẽdi talẽ ordinẽ. di. xxxvj. q ecclesiasticis. j. q j. si q episcopi. &
8 d. c. literas. & d. c. dilectus. de tẽp. or. ¶ Octauò* quæritur, vbi cõferẽdi sunt ordines ab episcopo? Et dicit Ray. ꝙ minores cõferri possunt in qualibet ecclesia sui episcopat⁹. ar. de tẽp. or. si archiepiscopus. maiores in ecclesia episcopali. dist. lxiij. c. j. sed secũdũ Gul. & Host. hodie episcopi de cõsuetudine cõferũt ordines, etiã maiores vbi volunt. Vbi aũt cõferatur episcopatus, s. Cõsecratio. j. §. ij. ¶ No-
9 nò quæritur,* qualiter cõferẽdi sunt ordines? Et dico, ꝙ primò debet precedere scrutiniũ super his, de qb⁹ j. Ordo, quartò. per totũ, iuxta ea, quę dicta sunt s. §. ij. & s. Archidiaconus. §. vj. & vij. ¶ Secũdò debet precedere missa: quę secundũ Ray. si omittatur, nihil fit, sed totũ est iterandũ: licet Io. in c. ordinationes. el j. vij. di. & Ber. in c. quod sicut. de elec. dicãt, ꝙ nõ sit de necessitate. qđ verũ est in prima tõsura hodie: & verũ credo in minoribus, nõ aũt in sacris, sed est de substãtia: vt j. §. xj. Et si vn⁹ dicit missam, alius ordinet, nihilominus tenet ordo secũdũ Ber. & Hugo. vbi suprà: quod verũ credo in minoribus, nõ in sacris. ¶ Et tertiò debẽt ordinãdi habere indumẽta opportuna ordini suscipiendo. ¶ Et quartò debet ordinãs in quolibet ordie seruare ritũ pastoralis, maximè circa porrectionẽ instrumẽtorũ, in qb⁹ character imprimit', dicẽdo ṽba cõueniẽtia, diligẽter aduertẽdo, vt ordinãdi tãgãt corpo-
10 raliter & pfectè. ¶ Decimò* quæritur, qđ si omittatur aliquid, qđ sit de necessitate, seu substãtia ordinis? Et dicit Rayn. ꝙ si qd omittatur, quod sit de substãtia, vel dubitet' an sit de substãtia, tota ordinatio debet iterari, quasi nihil sit factũ: qa nõ dicit' iteratũ, qđ nescitur esse factũ. de cõse. dist. j. solẽnitates. Si verò est aliqd, de quo expressum est ꝙ nõ sit de substãtia, non debet ordinatio iterari: sed qđ omissum est, statuto tẽpore cautè suppleri. de sac. nõ ite. c. presbyter. ita tñ ꝙ si suppleat' act⁹, puta manuũ ĩpositio, suppleãtur & orationes illi actui annexæ, secũdũ Inno. & si suppleat' aliqua oratio, à principio inchoetur: & si act⁹, q suppletur, exigit, fiat etiã variatio in verbis: sicut si suppleat' vnctio vni⁹ manus tãtũ: secũdũ Arch. in orationib. nõ dicetur manus istas in plurali, sed manũ istã. Et nõ supplebitur ab alio, secũdũ Inn. sed hoc ab eodẽ, q pri⁹ ordinauerat, si est possibile: nec ante suppletionẽ debet ordinatus exeq ea, q̃ sunt ordinis illius: ar. di. lij. solicitudo. & cõcor. Gof. & Hos. q exponit r̃glo. sup d. c. p̃sbyter. qđ sit cautè supplere: & tota sua p̃lixa declaratio stat in hoc, ꝙ patiẽs defectũ, veniat tẽpore ordĩationũ, quasi ministraturus episcopò, vel sub aliquo colore quęres rẽ celare astantibus, & cũ intẽtione ex parte sui & episcopi ꝙ nõ reiterẽtur sup eũ dicta vel facta ritè, sed suppleãtur omissa in loco suo: nõ video tñ ꝙ sit necessaria huiusmodi palliatio: sed sufficit prædicta intẽtio: nisi vni manifestatio defect⁹
11 esset scãdalosa. ¶ Vndecimò quæritur,* quæ sunt de substantia ordinũ, & quæ nõ? Et dicit Ray. & Astẽ. Gof. ꝙ omnia de qbus inuenitur in iure ꝙ fieri debeãt, sunt de substantia, nisi inueniatur expressum in iure ꝙ nõ sint de substantia. quod etiã Sum. Ang. extẽdit ad ea omnia de qbus inuenitur in pastorali, ꝙ debeãt fieri: quod tñ nõ bñ dicitur: alioquin si dicitur in pastorali ꝙ aliquid faciat habendo mitrã, nihil faceret si eã nõ haberet. quod est ridiculũ. Est aũt expressum in iure, quedã nõ esse de substãtia, cuiusmodi secũdũ Ray. est tẽpus ordinationũ. de tẽp. or. sane. & ætas ordinãdi. di. lxxvij. subdiaconus. & in c. in veteri. & vnctio. de sac. vnc. c. j. cir. fi. de sacra. nõ iter. c. j. & impositio manuũ episcopi, quo ad p̃sbyterũ vel diaconũ. de sac. nõ ite. c. vlti. & ꝙ ordo recipiatur à proprio episcopo Græco vel Latino, vel cum debitis interstitijs. de tep. ord. quod translationẽ. & in c. literas. & ix. q. ij. Lugdunẽsis. Et cõcor. Host. secundũ quẽ etiã & Hug. ac Veruec. nõ est de substantia ꝙ ordinãs & ordinandus sint ieiuni. quod etiã cõiter tenent doct. licet de hoc dubitauerit Ray. similiter nec missa est de substãtia. quod secũdũ Gul. & Hug. & Io. dist. vij. in c. ordinationes. el j. & Ber. in c. sicut. de electio. licet dubitauerit Ray. & Host. verũ est in minoribus & prima tõsura. Sed circa hoc aduerte, ꝙ Canonistæ in hac parte nõ plenè satisfaciũt ingenio, sed materiã inuoluũt, & multiplicãt scrupulos sine causa: qa nõ habẽt clauẽ. Vnde dicẽdũ est, ꝙ vbi est rei essentia siue substãtia, est res ipsa: & vbi est essentia ordinis est ordo: & nihil deficit nisi accidẽs aliquod pertinẽs ad solẽnitatẽ supplẽdo omissum, & nõ iterãdo factũ. Essentia aũt ordinis tota per diffinitionẽ eius, q̃ suprà posita est, explicat' sicut & in alijs reb⁹: vñ cõsistit in traditione signaculi cũ expressione formę verbalis, per quã character imprimitur, q secũdũ S. Tho. est essentialiter & principaliter sacramentũ ordinis. iiij. dist. xxiiij. q. j. ar. j. q. ij. ad primũ. Vnde de substãtia vel essentia ordinis nõ põt esse nisi traditio alicuius signi cũ exp̃ssione formę. & circa hoc est verum quod dicit Ray. Astiẽ. & Gof. ꝙ qcquid iura tradũt faciẽdũ, tenẽdũ est quasi sit de substãtia, nisi exprimatur cõtrariũ per iura, aut supple manifestã & indubitatã rationẽ Theologorũ probantiũ clarè in aliquo signaculo non imprimi characterẽ ordinis alicuius: & si in vno ordine essent plura signa, vt in sacerdotio calix patenatus, vnctio ac impositio manuũ, vtrũq; iudicaretur de substãtia, nisi de secundo & tertio fuisset exp̃ssum. Igitur si ritè peragãtur omnia, quæ dicũtur obseruãda in traditione signaculorũ visibiliũ tã ex parte formæ q̃ materiæ: recipitur verè character & essentia ordinis: & qcquid aliud omittatur, supplebitur, & nõ iterabitur. Si verò circa p̃dicta aliqd omittatur, totũ ex integro iterabitur, nisi de illo iura cauerint ꝙ nõ sit de substãtia. Quòd aũt dicit Inn. & tenet Suppl. & Ros. si sacerdoti nõ fuerit traditus calix patenatus, secũdũ aliquos nõ esse supplẽdũ, qa nõ sunt de substãtia, sed tñ tuti⁹ eẽ supplere: meritò reprobat Arc. qa in hoc ĩprimitur ei⁹ character: imò incõgrue vtitur verbis, cũ dicẽdũ fuerit, tuti⁹ esse iterare.
12 ¶ Duodecimo q̃ritur,* an sit supplẽdũ vel iterãdũ quo ad ordines, si eps ordinãdo deficiat? & tenet Archi. post Inn. & cõiter Canonistę, ꝙ per ipsum vel aliũ inchoabitur vbi ille dimiserat, nisi sint aliqua cohærẽtia, vt vnctio, & oratio: qa supple vtrũq; supplẽdũ, etiã si alteri iam fuisset expletũ: qa vnũ est vt materia, aliud vt forma, quæ seiungi nõ debẽt: vel nisi vnus sit actus, vt patet in forma cõsecrationis Eucharistię, & in forma baptismi, cuius vna parte dicta per alium recipitur forma in baptismo: & in missa ab illo loco q pridie. & cõcor. Host. & ita tenet Supp. & Ros. Sed tñ hoc vltimũ. s. ꝙ sit reincipiẽdũ in missa ab illo loco, q pridie: nõ est verũ, vt s. Eucharistia. ij. §. x. part. iij.

RVRSVS de Ordine. iij. quantũ ad ordinatorem.

1 *Ordinare quis posit vel de facto vel de iure. & nu. 2.*
3 *Episcopus an ordinare posit clericum alienum. & nu. 4.*
5 *Episcopus qui resignauit, an posit ordines conferre.*
6 *Ordines an conferat hæreticus & præscisus ab ecclesia.*
7 *Papa an posit non episcopo dare licentiam conferendi ordines.*
8 *Episcopus ordinans contra iura quam pœnam incurrat.*
9 *Episcopus an repellere posit clericum volentem promoueri.*
10 *Ordines suscipere an cogatur clericus à prælato, etiam hæretico. & nu. 11. vel simoniaco. & nu. 12.*

ORDO rursus tertiò cõsiderari potest quantũ ad ordi-
1 natorem. ¶ Primò ergo quæritur,* quis posit vel nõ posit esse ordinator de facto? Et dico ꝙ esse põt episcop⁹ secundùm omnia iura & omnes doctores, vt etiã p̃bat S. Tho. in iiij. dist. xxv. & hoc etiã si sit degradatus, vt j. §. vj. Reqruntur tamẽ duo. primò ꝙ sit baptizatus: aliàs ordinẽ nec cõferre põt, nec recipere, nec conficere, nec absoluere: ordinati tñ ab illo aut absoluti saluãtur propter fidẽ sacramẽti: de quo vide s. Baptismus. vj. §. iij. & secũdò ꝙ habeat ordinẽ quẽ vult cõferre: aliàs illũ tradere nõ poterit, vt s. Ordo. ij. §. j. Nõ põt aũt esse nõ episcopus, nisi ex cõmissione, vt probat S. Tho. vbi s. Vnde si ordines confert sacerdos tantũ, nõ est nisi ex cõmisione papę: & similiter si abbas cõfert, licet in hoc videatur differẽtia, quia abbatibus videtur cõmisio facta per iura. dist. lxix. quoniã. de ætat. & quali. cũ cõtingat. nõ aũt sacerdotibus. ¶ Secundò
2 quæritur,* quis posit esse ordinator de iure, id est, licitè ordinare ad aliquos ordines? Et dicit Host. in c. cũ contingit. de æta. & qualit. & sequitur Pan. in c. quãto. de cõsue. ꝙ prima tonsura, quæ dicitur clericatus, dari põt à quolibet sacerdote parochiali suis subiectis. & idem Hug. Ray. Io. Inn. & etiã Archi. in c. nullus episcopus. de tẽp. ord. li. vj. Gof. aũt cõtrariũ tenet: & sic videtur vsus ecclesię Romanæ. Sed Ioã. Andr. in d. c. cũ cõtingat. distinguit ꝙ hoc põt, si super laicũ habet quasi episcopalẽ iurisdictioné. de priuileg. abbates. lib. vj. si nõ habet, nõ potest. qđ sequitur Sum. Angel. Sed quia talis authoritas. s. quasi episcopalis, nũquã videtur curato simplici cõuenire: meli⁹ distinguẽdum est cũ Archi. post Pet. de Pal. quòd dari põt ab eo, qui põt ordines minores cõferre, nisi sit ei specialiter interdictũ: vt ab episcopo vel abbate, & ab omnibus presbyteris cardinalibus cõmuni cõsuetudine, aut ab alio de licentia sui episcopi. Prima autẽ tonsura simul cũ minoribus ordinibus dari potest, secundũ Archi. post Pet. de Pal. cõmuni cõsuetudine per omnes presbyteros cardinales: & intellige quo ad minores omnes. Et idẽ possunt abbates exẽpti mitrati, etiã quo ad laicos, in quos habẽt ecclesiasticã iurisdictionẽ. Simplices verò abbates nõ exẽpti, si sunt sacerdotes & bñdicti, vel recusata est eis bñdictio, dare põt tres minores, vnũ impropriè, & duos p̃priè dictos, id est, primam tonsurã, ostiariatũ, & lectoratũ, in suo monasterio, & suis monachis, seu his, qui vt efficiãtur monachi ad eos venerint, & secularibus omnibus, super quibus habẽt quasi episcopalẽ iurisdictionẽ. dis. lxix. quoniã. & de ætat. & quali. cũ cõtingat. Sed aduerte hîc ꝙ iura nihil dicũt de

ostiariatu, sed de lectoratu tantū in suo monasterio. Vnde Canonistę q̄ credūt ostiariatū esse infra lectoratū, arguūt idē de ostiariatu: sed secundū ordinē quē S. Tho. videtur tenere & ꝓbare vbi supra, infra lectoratū est exorcistatus: & sic hos duos posset cōferre scdm iura: nō aūt ostiariatū, nisi ratione cōsuetudinis qua traditur ante lectoratū. Imò hoc possunt ēt in alio monasterio exēpto, si inuitētur ab abbate: aliàs nō, arg. lxix. di. c. j. imò secūdū Io. dist. lxix. c. j. hodie possunt dare oēs minores. quod not. Ho. sequitur in d. c. cū cōtingat. & d. Anto. & Archi. in d. c. quoniā. quia eadē est ratio de alijs duob⁹. Et idē eadē ratione dicit Io. And. Inn. super d. c. cū cōtingat. & Ray. & Gof. & ita dicit Host. seruari. & ly. solùm, nō determinat ly lectoris, sed ly suo monasterio. de quo no. in c. abbates. de priuileg. li. vj. quod videtur, vbi hoc habet cōsuetudo, licet, vt dicit Arc. prima opinio sit tutior: qa cōsuetudo licet det iurisdictionē, nō tn̄ potestatē cōsecratiōis vel ordinis: qa ad hoc dico q̄ cōsuetudo, licet circa hoc nō det posse, dat tn̄ interpretationē posse cōcessi: vnde interpretat cōmissionē factā ab 8
batibus sup. lectoratu, vt extēdatur ad oēs minores, ex quo papa scit & tolerat. & hoc patet extrà, de ord. ab epi. q. res. c. j. Ordines aūt oēs, etiā sacri, dari possunt per episcopū oibus de sua diœcesi oriūdis, aut q̄ in ea habēt domiciliū vel beneficiū, aut de licētia episcopi, cui ordinād⁹ est subditus, vel capituli sede vacāte, aut vicarij generalis episcopo in remotis agēte: vel sui prelati, si sunt religiosi exēpti. hæc no. in c. nullus. & in c. eos. de tēp. ord. lib. vj. & lxvij. dist. c. vno. & xxiiij. dist. episcopus. & qd̄ dicitur, adesse debet assensus suorū clericorū. secundū Host. intelligitur vt præsumātur cōsentire eo ipso q̄ nō contradicūt. ¶ Tertiò
3 quæritur spāliter,* vtrū episcopus ordinare possit clericū alienū? Et dico q̄ nō sine licētia sui superioris. de tēp. ord. eos. li. vj. qa supior hoc casu est episcopus diœcesis, ex qua oriūdus est is q̄ vult ordinari, vel in qua habet bñficiū vel domiciliū, vel in qua per suos ꝓlatos est deputatus religiosus in prioratu nō exēpto, quādiu ibi moratur. Inferiores aūt ꝓlati, siue religiosi, siue alij, nō possent talē licētiā dare, nisi ex priuilegio, nec officialis episcopi, sed eius vicarius gn̄alis in spūalibus, aut capitulū eo mō quo §. priore dictū est. Si tn̄ potēs ordinare ordinet nō sibi in hoc subditū: nihilominus character cōfertur secundū Inno. in c. j. de sup. negl. præla. arg. viij. q. ij. Lugdunēsis. De pœna tn̄ eius
4 vide §. §. viij. ¶ Quartò q̄ritur,* vtrū episcopus Italię possit ordinare vltramōtanū clericū? Et dico q̄ nō, nisi habeat licētiā à papa vel episcopo diœcesis eius vnde est oriūd⁹, vel in qua est bñficiatus p̄ parētes ipsius epi cōtinētes causam rationabilē quare nolit vel non possit ipsum ordinare. Si aūt cōtra hoc aliqui fuerint ordinati: ipsi q̄dē suspēsi sunt absq; spe dispēsatiōis: ordinātes verò debēt cōdignè
5 puniri. de tēp. ord. lib. vj. ¶ Quintò quæritur,* vtrū episcopus q. resignauit episcopatui, possit ordines cōferre? Et dico q̄ sic sicut antè, si resignauit loco tūtū, & rogatur à proprio episcopo loci. Si verò renuntiauit loco & dignitati, pōt cōferre oēs minores, sed nō sacros. extrà, de or. ab eo
6 epi. re. c. j. ¶ Sextò q̄ritur,* vtrū hæretici & præcisi ab ecclesia possint ordines cōferre? Et dicit S. Tho. in iiij. dist. xxv. q̄ cōferūt vera sacramēta, licet nō gratiā, ꝓpter peccata recipiētiū ab eis sacramēta cōtra ꝓhibitionē ecclesiæ: ꝓmotiū ab eis nō recipiūt executionē, vt licitè possint in suis ordinibus ministrare. Hęc ex illo, q̄ intēdit, q̄ pñt cōferre ordines de facto, sed nō de iure. Ignorātia tn̄ facti excusat à peccato: sed postquā sufficieter hoc sciūt, abstinere debēt quousq; dispēsantur, secundū Arch. & secundū Host. in episcopatu solus papa dispēsat. de elect. qa diligētia. & similiter in alijs ordinibus, si fuerint ordinati à talib⁹ sciēter vel ex ignorātia crassa. Si verò ignorātia fuit nō supina, discretus prælatus dispēsabit, secūdū Ho. extrà, de or. ab eo q̄ epi. re. c. j. & ij. Videtur aūt idē dicere Gof. de interdicto & suspēso à diuinis. s. q̄ nō cōferāt ordinis executionē. ix. q. j. c. j. & seq. ¶ Septimò quæritur,* vtrū papa possit dare licētiam non epo cōferēdi ordines sacros? Et dicit Inn. in c. quanto. de consue. q̄ sic; modò talis habeat ipsos ordines, quos vult conferre. Sed S. Th. videt sentire cōtrariū in iiij. di. xxv. q. j. ar. j. ad tertiū. vbi sic dicit, papa q̄ habet plenitudinē ptātis, cōmittere pōt nō episcopo ptinētia ad episcopalē dignitatē. mō illa nō habeāt immediatā relationē ad corpus Christi verū: ideoq; ex eius commissione sacerdos simplex pōt cōferre ordines minores, & cōfirmare. nō aūt nō sacerdos, nec sacerdos maiores ordines, q̄ habēt immediatā relationē ad corpus Christi, supra qd̄ cōsecrandū papa nō habet maiorē ptātē q̄ simplex sacerdos. Hæc ille. Et hæc opinio S. Tho. seruatur in practica. vide Capre. in iiij. di. vij. ¶ Octauò q̄ritur,* quā pœnā incurrat episcopus ordinādo cōtra iura? Et dico sic: Si qs aliquē ordinauerit ifra legitimā ætatē, de qua §. Ætas. primò qdē sic ordinatus in cōtumeliā ordinātis debet suspēdi ab executione illius ordinis vsq; ad legitimā ætatē: sed nō est suspēsus, secūdū Ray. Arch. Ant. de But. & Zab. & si antè exeqtur ordinē, peccat mortaliter, & toties quoties, licet nō efficiatur irregularis, nisi sit suspēsus prius à supiore. Et secūdò ipse ordinās debet suspēdi à collatione ordinū, & cōpelli ad prouidēdū totaliter ordinato in bñficio cōpetēti. de tēp. or. vel nō ēst. Si qs aūt ordines minores cū subdiaconatu, vel duos ordines sacros simul, cōtulerit, vide tit. priore. §. vij. in fi. Si verò episcopus, abbas, vel sacerdos ordinat nō subditū suū sciēter vel ignorātia affectata, p annū à collatiōe ordinū est suspēsus: & postquā suspēsio fuerit manifesta, poterūt subditi sine eius licētia vicinis episcopis ordinari. de tēp. ord. eos. li. vj. vbi gl. in verbo, manifesta, dicit per euidētiā facti, vel qa est iure notoriū: aliàs in dubio à ꝓprio ꝓlato nō recedāt. de quo etiā vide §. Irregularitas. §. ix. & si ꝓdictus ordinator sit episcopus Italiæ, & ordinat⁹ sit vltramōtanus, vide §. §. iiij. Si qs etiā eps vel alius clericalē tōsurā ꝓsumit cōferre infanti, nisi fortè religionem intret: seu illiterato, vel absq; sui superioris licētia homini diœcesis alienę, vel cōiugato, nisi velit intrare religionē, aut ad sacros ordines iuridicè promoueri: p vnū annū à collatione clericalis tōsurę dūtaxat nouerit se suspēsum. de tēp. or. c. fi. li. vj. & glo. in verbo suspēsum. dicit ipso. iure. Si ēt episcop⁹ ordinat sciēter indignū, secūdū S. Th. peccat mortaliter: qa est infidelis dño suo, cōmittēs indigno ministeriū eius, ꝑcipuè cū hoc vergat in detrimētū ecclesiæ honoris diuini: & si tot bonimi nistri nō pñt inueniri, melius est habere paucos bonos, q̄ multos malos. xxiij. di. tales. nec secūdū Albe. excusat nobilitas, qa quātò nobilior, tātò nociuior, nec q̄ ali⁹ nō ēēt ita vtilis: qa oīs vtilitas tpalis spūali postponēda est: nec q̄ nescitur mal⁹: qa necesse est scire q̄ sit bon⁹ p rationē talē qualē possibile est haberi de homine: imò secundū Albe. etiā peccat mortaliter si dispēsat cū indignis & malis: sec⁹ si patitur necessitate cōpulsus, ne peius eueniat. Pro hoc tn̄ scito q̄ secundū eundē Alberi. est quis dupliciter indignus, scilicet negatiuè, quia nō habet cōdecētiā ad dignitatem vel beneficiū, licet nō habeat cōtrarium: & cum tali propter necessitatē ecclesiæ indigētis literatis & defensoribus dispensari posset, vt à cōi haberet de ecclesia, donec addisce-

addiscere. licet secundùm Io. nō posset ei sine mortali dari bñficiū cū cura: & ecōtrario: qa scilicet habet contrariū dignitati vel beneficio, puta vitiū vel impedimentū: & iste nullo modo est promouēdus ad ordinē vel bñficiū. ¶ No
9 nò quæritur,* vtrū episcop⁹ repellere possit clericū volētē ꝓmoueri? Et dicit Ray. q̄ sic, si nō habet ius petēdi ordines: secus si illud habet, vt ratione beneficij cui ordo est annexus: sicut beneficio curato sacerdotiū: qa eū ꝓhibere nō pōt, quāuis sciat eius peccatū occultū. & ita pōt ītelligi c. ex tenore. de temp. ord. quod Archi. benè intelligit de epo ꝓprio: nō de alieno, q̄ ordinare eū non tenēt, nisi ad placitū. Si verò vitiū vel impedimētū sit manifestū, publicè repellere cū pōt, secundū Archi. Regularis tn̄ in nullo
10 modo debet ordinari cōtra volūtatē sui prælati. de tēpo. ordi. c. adaures. ¶ Decimò quæritur,* vtrū prælat⁹ possit cogere clericū ad ordines suscipiēdos? Et distinguo secū dū Doct. cōiter in c. quæris. de æta. & qualit. Nam si habet beneficium, tenet indistīctè Sum. Ang. q̄ cogi possit. Sed melius Supple. post Pis. distinguit limitādo, q̄ si habet be-
11 neficiū vel dignitatē, cui annexus sit ordo, sicut archipresbyteratui, abbatiæ, vel ꝓpositurę ad sacerdotiū, secūdùm Ray. pōt cogi per subtractionē illius beneficij. dist. lx. innouamus. de elect. c. cū in cūctis. de æta. & quali. c. j. imò si illud beneficiū sit parochia, nisi fiat sacerdos intra annū, est ipso iure priuatus, nisi ex iusta cā remāserit. de elect. c. licet canon. & c. cū ex eo. libr. vj. quod tn̄ fallit si canones obsistāt. d. c. cū in cūctis. sicut si abbas cōfirmatus ante ordinationē fiat sine culpa sua irregularis: vt qa manū perdidit. qd̄ tn̄ si ex culpa sua accideret, esset priuādus: quo casu quitur d. c. j. de æta. & qualit. cōcor. Host. Gof. & Vl. Si verò nō habet bñficiū ecclesiasticum vel dignitatē, cogi nō pōt, imò ordinās inuitū est suspēsus à celebratione missæ p annū: & debet deponi. di. lxxiiij. c. j. & ij. & similiter si habet quidē: sed si tali bñficio, vel dignitati nō sit talis ordo annexus, idē est iudiciū secundū Ray. vt d. c. j. & ij. Hoc tn̄ fallit si necessitas vł vtilitas ecclesiæ hoc exposcat: quo casu cogi pōt: ita q̄ si se excusat ratiōe admissi criminis, debet eps eo remoto à bñficio, quod obtinet, alios ꝓmouere: nisi alⁱs esset valde vtilis vel necessarius. de æta. & qual. c. q̄ris. & ita intelligi pōt c. cōsuluit. dist. lxxiiij. Si verò se excusat sola volūtate sine alia causa: debet cōpelli p subtractionē officij & beneficij. dist. lxxiiij. c. iij. & iiij. Si autē se excuset ratione impedimēti nō ꝓueniētis ex delicto suo, puta infirmitatis vł huiusmodi, cogi nō debet: alⁱs posset appellare: sicut & tutor datus q̄n eius excusatio iusta non admittit. ff. q̄n app. sit. l. j. §. si qs tutor. Et idē Host. Gof. & Vl. addētes, q̄ exigit ecclesię vtilitas q̄n indiget ministris. & nō sunt alij idonei ꝓter istū, quē episcopus vult cōpellere: necessitas verò q̄n nullus est alius. Et si episcopus cōpellat eo casu quo poterat, sed malo animo: nihilo minⁱ secundū Ray. clericus tenetur obedire, ex quo iustū & vtile præcipitur. ar. xj. q. j. qd ergo. xxiij. q. j. qd culpaē. in fi. xxxiij. q. v. manifestū. & idē Host. & Gof. ¶ Vndecimò q̄ritur,
12 *qd si ad ordinē cogatur à suo episcopo, quē scit hereticū vel schismaticū? Et dicit Gof. q̄ obedire nō debet, sed potiⁱ sustinere excōicationē. de sen. exc. ingsitioni. Et idē secundū Io. si sciat prælatū meū suspēsum, excōicatum, vel interdictū: si tn̄ obediat, vide j. Ordo. v. per totū. ¶ Duodecimò q̄ritur,* quid si clericus sciat episcopum se ad ordines cogentē esse simoniacum? Et dicit S. Tho. ij. ij. q. 100. q̄ nullo modo debet obedire, etiā si simonia sit occulta, mō ipse sciat. & intellige de simonia in ordine suscepto. sed potius debet permittere se excōicari. ar. d. c. ingsitioni.

Si verò ignorat, nō recipit ordinis executionē, etiā si simonia sit occulta: sed indiget dispēsatione, in detestatione criminis. j. q. j. si qs à simoniacis. & idē Host. ac Rayn. Si verò eps sit simoniacus ex alia cā, pōt ab eo ordinē recipere, modò sit simonia occulta: qa est suspēsus solùm quo ad se: tn̄ secūdū Hosti. debet, si pōt, obtinere vt ordinet ab alio. Notandum est tn̄, q̄ si simoniacus eps esset ratione simoniæ excōicatus: in hoc casu oporteret lo q̄ vt §. priore.

RVRSVS de Ordine quartò quantū ad ordinandos.

1 *Ordinari qui non possint nec de facto nec de iure. & nume. 1.*
3 *Curialis quis dicatur.*

ORDO cōsiderari pōt quartò ex parte ordinādorum, qui multa possent habere impedimēta quātū ad executionem ordinis, vł receptionē tam iuridicā quàm de facto. Quædam enim, vt dicit S. Tho. in iiij. dist. xxv. q. j. art. j. requiruntur in recipiente sacramētum de necessitate sacramenti, sine quibus nō suscipitur: & quædā de necessitate præcepti, ꝓpter cōgruitatē sacramēti, sine quibus percipitur. ¶ Primò ergo quæritur,* qui sint, qui nō possunt ordinari de facto, ita, q̄ si de facto ordinētur, characterē nō suscipiunt. ¶ Et dico, q̄ talis est primò mulier, secundùm S. Tho. in iiij. dist. xxv. q. ij. & Rich. ibidem: qa in his, quæ in sacramentis agūtur, requiritur non solùm res, sed significatio rei: in sexu autem fœmineo nulla potest significari eminentia gradus. vide ibi. Nec obstat c. psbyter. & c. mulieres. xxxij. dist. in quib⁹ vocatur psbytera. & c. diaconissam. xxvij. q. j. & c. sacratas. xxiij. dist. qa non ab ordine, sed à vidnitate dicitur presbytera, secūdùm S. Tho. quia prelbyter idē est quod senior: & diaconissa à participato actu diaconi, qui est legere homiliā, secundū S. Tho. Et adde, q̄ abbatissa dicit à prælatiōe: & sacrata à voto, quo sē Deo cōsecrat. Et secūdò qui ad ordines cogitur coactiōe absoluta: puta quia vi tenetur, secūdū Ray. sicut nec baptismū talis reciperet de baptis. maiores. in fin. Si verò coactio sit cōditionalis, puta vt euadat cruciatū, vel etiā mortē, si characterē suscipit, secūdū eundē. ar. di. lxxiiij. vbi ista. di. xlv. saltē indirecta. de qua Aug. voluit facere, quia voluit viuere. xv. q. j. merito. nō tamē tenetur talis secundùm Ioan. & glo. Ray. cōtinere, si metus fuit cadens in cōstantē virū, p. c. prælatū. de his quæ vi met. & c. ad aures. de æta. & qual. qa integritas est res voti, nō ꝑcepti. xxxij. q. j. ītegritas. qd̄ Sum. Ang. & Ros. indistīctè concedit. sed melius Supple. post Sū. Pis. limitat si habeat vxorē: qa ea licitè potest vti. Sed si nō habeat, cōtinere tenetur. arg. dist. xlv. de Iudæis. qa sicut ordinē, ita & cotinētiā, saltē indirectè vouit: & similiter tenet cōtinere, si nō fuit talis metus. Et idē Gof. & Ho. Et si talis vult viuere aliàs clericaliter, habebit priuilegiū clericale, secūdū Ray. quod tamē fallit primò secūdū Ray. si penitus sit obligatus ad actū cōtrariū: vt si duxit vi duā aut secūdā vxorē. di. lxxxiiij. quisquis. Secūdò si vxor vellet cōtinere, & ipse nollet. Si verò cōtraxerat cū vna & virgine nolēte cōtinere, & aliàs vult clericaliter viuere, illud habebit. ar. xxvij. q. ij. multorū. Et hoc in casibus, in quibus illud habet cleric⁹ qui cōtraxit cū vnica & virgine, de quo §. ¶ Et tertiò secundū aliquos, vt etiā not. Richar. vbi §. puer ante annos discretionis, & omnis nō habēs vsū rationis. Sed S. Tho. dicit vbi §. q̄ istorum dictum nec ratione nec authoritate firmatur: vnde ipse ibi tenet & ꝓbat, q̄ in solo episcopatu regitur vsus. ratiōis in suscipiēte de necessitate consecrationis episcopalis, in alijs autem non requiritur tempus discretionis de necessitate sacramenti, sed solū de necessitate præcepti quo ad maiores: vel de ho-

neſtate ſolùm quo ad minores, ſed nón de neceſsitate pręcepti. Vnde ſi neceſsitas adſit, & ſperetur ꝓfectus, poſſunt aliqui ante dictum tẽpus ad minores promoueri ſine peccato: & ſuſcipient ordinem, ad quem etiã per aſſuetudinẽ idonei reddentur. hæc ex illo. Sed hodie, vt dicit Arc. hoc non habet locũ: vt ſcilicet poſsit quis promoueri ante tps diſcretionis ad minores, & ſtatim poſt illud ad ſubdiaconatum: nec quod dicit Albe. ꝙ huiuſmodi tpe in religioſis nõ oportet ſeruare, quia ſupplet grauitas morum: nec qđ dicit Pet. ex diſpẽſatiõe epiſcopi poſſe tẽpꝰ anticipari, quia omnes huiuſmodi opiniones ſublatę ſunt per cl. j. de æta. & quali. nec poteſt epiſcopus, ſed ſolus papa diſpẽſare. de quo vide ſuprà Aetas. §. j. partic. iij. ¶ Secundò q̃rit,
2 *qui ſunt qui non poſſunt ordinari de iure? Et dico, ꝙ ordinari non pñt, primò nõ habẽtes legitimã ætatẽ: de quo ſuprà Aetas. §. j. Nec ſecundò illiterati. de temp. or. lib. vj. recipiunt tamẽ characterẽ ſi ordinãtur. diſt. lij. ſolicitudo. arg. c. veniẽs. de presby. nõ bap. & de hoc ſ. Clericus. ij. §. j. Nec tertiò criminoſi. vnde exiſtẽtes in mortali nõ debẽt ꝓmoueri. de temp. ord. c. ex tuarũ. & c. ad aures. aliter pec cat mortaliter ipſe ſuſcipiẽs, etiã ſi crimẽ ſit occultum, & toties quoties vt miniſter eccleſię actũ facit, vt tãgẽdo res* 3
ſacras quaſi ex officio ſuo: ſec⁹ ex neceſsitate, ſicut poſſet quilibet laicus, ſecũdùm S. Tho. in iiij. diſt. xxiiij. vt ſuprà Cleric⁹. ij. §. viij. & ſimiliter peccat mortaliter ordinator, ſi peccatũ ſit publicũ, vt not. in c. quæſitũ. de tẽp. ord. imo etiã ſi ſit ſecretũ, & hoc ſcit, & põt nõ ordinare. arg. eorũ quæ not. ſ. Ordo. iij. §. ix. Sufficit tñ contritio ſecundùm veriorem opinionem. ¶ Nec quartò bigami. xxvj. diſ. acutius. & ſ. Bigamia. ¶ Nec quintò ſolẽniter pœnitentes. di 18in. 50. ex pœnitẽtibus. vt j. Pœnitẽtia. §. iij. ¶ Nec ſextò neophyti. di. xlviij. §. prohibẽtur. & c. quoniam. & c. ſicut. ¶ Nec ſeptimò curiales, id eſt, ꝓpter aliquod officium curię obligati. di. lj. c. j. ij. & iij. di. liij. legẽ. abſoluti verò à curia nõ ꝓhibẽtur ordinari. diſt. lxj. Otius. niſi aliàs ſint infames vel irregulares: vt in dictis iurib⁹. vide j. §. iij. ¶ Nec octauò ratiocinijs obligati: de quibus dic vt j. Ratiocinia. ¶ Nec nonò ſerui: de quibus dic vt j. Seruit⁹. §. vj. ¶ Nec decimò corpore vitiati: de quibus ſuprà Corpore vitiat⁹. ¶ Nec vndecimò illegitime nati. Et qs ſit talis, vide ſuprà Filius. Vtrum autẽ poſsint promoueri ſi religionẽ intrẽt, ſuprà Illegitimus. Vtrũ verò diſpẽſatio vt ad clericatũ vel 1
ordines ꝓmoueri poſsint, intelligatur quo ad omnes: vi de ſ. Cleric⁹. j. §. iiij. ¶ Nec duodecimò peregrini, niſi habeãt literas authẽticas: vt j. Peregrinus. §. iiij. nec ignoti, 2
niſi prævia examinatione cognoſcantur. Et dicuntur peregrini, qui nõ ſunt oriundi de epiſcopatu, vel nõ habẽt ibi 3
domicilium aut beneficiũ: vt in c. cũ nullus. de æta. & qualì. vj. Ignoti verò, quorũ origo & vita & regularitas nõ eſt 4
nota epiſcopo. xxiiij. diſtin. epiſcopus. & ij. q. vij. quærendũ. ¶ Nec decimotertiò infames: de quo ſ. Infamia. ¶ Nec 5
decimoquartò irregulares: de qb⁹ ſ. Irregularitas. in prĩ. ¶ Nec decimoquintò ſuſpẽſi, interdicti, vel excõicati: de quibus habetur in ſuis locis. ¶ Nec decimoſextò ordinati in diaconos vel ſubdiaconos à papa: quia ſine eius licẽtia ab alio non poſſunt ad ſuperiores ordines promoueri. de temp. ordi. cùm in diſtribuẽdis. & j. q. j. filium. ¶ Nec decimoſeptimò hermaphroditi: vt ſ. Hermaphroditus. ¶ Nec decimooctauò cõiugati, niſi velint intrare religionẽ, vel ad ſacros ordines ꝓmoueri, vt dicũt canones. c. ſi. de tẽp. ordi. lib. vj. de quo dic vt ſ. Matrimonium. viij. §. xij. & ſ. Diuortiũ. §. xvij. ¶ Nec decimononò obligatus ad facien 6
dum aliqua indecentia, ſecundùm gl. Ray. vt ad miniſtrãdum in balneis vel tabernis, aut purgãdũ cloacas, niſi priꝰ ſatisfecerit, vel alium equè idoneum ſuppoſuerit ad talia: quod tamen in tranſeunte ad religionem non eſt neceſſarium: etiam ſi obligatio eſſet iuramento firmata: ſufficit ſi iuxta facultatem ſuã ſatisfaciat creditoribus, ſi mouetur inſpiratiõe Spiritus ſancti, quia excuſatur authoritate Spiritus: & xix. q. ij. duæ ſunt. & de reg. licet. Si aũt obligatio erat ad aliqd honeſtũ, etiã per iuramentũ, ſic intelligitur dictum Ray. quòd poteſt ordinari, ſed remanet obligatus vt ante: vel poteſt ſcribendo aut alia honeſta tacẽdo ſatiſ facere. Nec obſt. di. liij. legẽ. & diſti. liij. quicũq; quia illa intelligũtur de perpetuo obligatis: puta ſeruis, curialiꝰ, & huiuſmodi. ¶ Nec viceſimo hiſtriones, ſecundùm glo. in c. donare. diſt. lxxxvj. vt in c. maritum. diſtin. xxxiij. quia ſunt infames. iiij. q. j. c. j. ff. de his q no. infa. lij §. vlt. quod Pan. in c. cùm decorem. de vita & honeſt. cler. limitat, quãdo exercuerunt artem illam in publico. Facit l. palã. ff. de ritu nupt. xxv. q. ij. ita nos. Innocen. vero in d. c. cùm decorem. quòd vt quis ſit infamis, habeat hoc officium in curia, vel aſſueſcat ſe in illo actu. Ex quibus omnibus elicio, ꝙ eſt infamis & irregularis, quãdo hæc facit ex officio, in curia vel in publico ex cõſuetudine. ¶ Tertiò q̃ritur,* qs dicatur curialis? Et dicit Ray. quòd tripliciter dicitur. Primò largè is, qui quacunq; cauſa obligatꝰ eſt curiæ alicuiꝰ publicæ poteſtatis, ſiue ſit miles, ſiue aduocatꝰ, ſiue iudex, ſiue officialis, ſiue habeat officiũ honeſtũ ſiue inhoneſtũ. Secundò ſtrictè is, qui gerit honeſta curiæ officia: vt decuriones, iudices, & ſimiles. Tertiò ſtrictius, qui in cauſa ſanguinis ſunt officiales: & ſecundũ eũ omnes indiſtinctè prohibẽt ordinari. Et ſi officiũ finierunt, vide ſ. Ratiocinia.

RVRSVS DE ORDINE QVINTO, quantum ad iam ordinatum; verè vel fictè.

1 *Ordinatus in peccato, vel ab alieno epiſcopo, vel qui reſignauit, vel hæretico, an ſit ſuſpenſus. uſque ad nume. 4.*
5 *Ordinatus per ſaltum an ſit ſuſpenſus, & quid de ordinato in excommunicatione nume. 6.*
7 *Ordinatus poſt matrimonium per uerba de præſenti qualiter puniatur.*
8 *Ordines exercens qui non eſt ordinatus, qualiter puniatur.*

ORDO quintò cõſiderari poteſt quãtum ad eum, qui iam ordinatꝰ eſt verè vel fictè. ¶ Primò ergo q̃ritur,* quid de eo q ordinatus eſt in mortali, de quo ſcilicet nõ erat cõtritus? Et dico vt tit. priore. §. ij. in princ. Vtrũ autẽ à tali liceat recipere ſacramenta, vide ſ. Clericus. ij. §. vlti. ¶ Secũdò quæritur,* quid de ordinatis ab alieno epiſcopo ſine licentia proprij? Et dico, vt ſuprà Irregularitas. §. ix. ¶ Tertiò q̃ritur,* quid de ordinatis ab epiſcopo, q reſignauit loco vel dignitati? Et dico vt ſuprà Irregularitas. §. viij. ¶ Quartò q̃ritur,* quid de ordinatis ab hæreticis, excommunicatis, & huiuſmodi? Et dico vt ſuprà Irregularitas. §. vij. ¶ Quintò queritur,* quid de ordinato per ſaltũ, id eſt, ꝓtermiſſo aliquo inferiori ordine aſcendẽdo ad ſuperiorẽ? Et dico, ꝙ eſt ſuſpenſus ab executione ipſi⁹ ordinis recepti. diſtin. lij. ſolicitudo. de cler. per ſal. promo. c. j. vide ſ. Irregularitas. §. xj. recipit tñ verum characterẽ ordinis ſuperioris, ſecũdùm Rayn. etiã ſi immediatè ſine quocunque alio ordine quis promoueatur ad ſacerdotiũ, modo ſit baptizatus, ſecundùm Ray. Pet. Hoſti. & S. Tho. licet Hug. dixerit, quòd non, niſi habuerit ſaltem primam tonſuram. Fallit quod dictum eſt in epiſcopatu, q non ſuſcipitur, niſi pręceſſerit ſacerdotiũ: vt ſuprà Ordo ij. §. j. ¶ Sexto quæritur,* qd de ordinato dum eſſet excõicatus? Et dico, quòd ſi hoc fecit ſciẽs ſe eſſe excõmunicatũ, i ſuſceptis ſeptis ordinibus in perpetuũ eſt deponẽdus, ſi eſt clericꝰ ſecularis: ſi verò iã ſit effectꝰ religioſus, eſt ſuſpẽſus ab exercitiõe ſuſcepti ordinis & officij. Si verò nõ recolẽs factũ, ꝓ quo in excõicationem incidit, vel factũ quidẽ ſciẽs, ſed 1
iuris ignarus neſciebat ſe excõmunicatũ: ſtũc cũ eo, ſi eſt ſecularis, archiepiſcopus vel epiſcopus diſpẽſare non põt abſq; ſedis apoſtolicæ mãdato. Si verò eſt regularis, abbas ipſi⁹ poſt iniũctã & peractã pœnitẽtiã poteritcũ eo diſpẽſare: niſi graue fuerit & notabile factũ: vel q fecit, adultus fuerit & diſceret⁹, vt violẽter cõtra obliuionẽ & ignorãtiã præſumatur. probatur hæc in c. cũ illorũ. de ſen. exc. Simi liter ſuſpẽſus eſt irregularis per ſolũ papã diſpẽſabilis, q ſuſcipit ordinẽ in apoſtaſia à religione, extrà eo. apoſtata.
7 ¶ Septimò quæritur,* qd de eo q poſt cõtractũ matrimoniũ de præſenti ante carnis copulã ſe facit ad ſacros ordines promoueri aliter q̃ ſacris canonibus cõcedat? Et dico ꝙ eſt ſuſpẽſus, & mortua vxore nõ poterit in illo ordine miniſtrare, nec ad alios aſcẽdere, nec obtinere bñficiũ vl officiũ eccleſiaſticũ: nec illud matrimoniũ diſſoluitur ꝓ extraua. Io. xxij. quę incipit, antiquæ. qđ intellige ſi rema net in ſeculo: nõ ſi religionẽ intraſſet. ¶ Octauò queritur,
8 *qd de ordinato negatiue. i. qui nõ eſt ordinatus, & tamẽ aliqd exercet ordinis quẽ nõ habet? Et dicit Ray. ꝙ laici, q nullũ ordinẽ habẽtes diuinũ officiũ exercẽt indebitè, niſi ceſſare velint, debẽt excõicari, & nunquã ordinari. de cle. nõ or. mi. c. j. poſſunt tamẽ licitè facere officia ordinũ minorũ. Clerici verò exercẽtes officiũ ordinis, quẽ nõ habẽt, ſunt deponẽdi, vl ꝓpetuò ſuſpẽdẽdi ab ordine quẽ habebãt, niſi poſtquã iuxta permiſsionẽ epiſcopi biẽnio vel triẽnio ſuſpẽſi fuerint, miſer: corditer tolerẽtur, nunquã tamẽ vlteriùs promouẽdi. de cler. nõ ordi. mi. c. j. & ij. nec poterit cum tali diſpẽſari vt aſcẽdat, niſi per papã, ſecũdũ Ray. Got. & Veruec. & hoc tene, licet ſint opiniones: qa in d. c. ij. papa dicit epiſcopo ꝙ ad ordinẽ ſuperiorẽ nõ poterit promoueri: & ſic ꝓmotio eſt interdicta epiſcopo. quãtum autẽ ad beneficiũ cum eo miſericorditer agẽdũ eſt: vt ibi dicitur, etiã ſi ſit in minoribus, ſecundũ glo. Ray. Secundùm Hoſt. tamen ſi quis tale officiũ exerceret non ad deceptionẽ, id eſt, quaſi fingẽs ordinẽ quem nõ habet, ſed ex ludo cauſa fecti, peccat quidẽ, quia ludus noxius eſt in 2
culpa, nõ tamen incurrit prædictas pœnas: quia volũtas & propoſitũ diſtinguunt maleficia. de ſen. exc. cum voluntate. Idẽ ſentit gl. Ray. dicens hũc rigorẽ non extẽdi ad clericos minorũ ordinũ, vel qui miſsis nouis miniſtrãt in officio ſubdiaconatus cauſa gaudij & ſolẽnitatis, nõ mẽtiẽtes de ordinib⁹ ſuis, cũ ferè omnes aſsiſtẽtes ſciãt veritatẽ licitè etiã ſẽdm Veruec. q eſt ĩ minorib⁹ cãtat epiſtolã ſine ſolẽnitate, vt no. in c. vt quiſq;. de vi. & ho. nõ tñ debet cãtare ſolẽniter, id eſt, cũ ornamẽtis ſubdiaconi. xxiij. diſ. ſubdiaconatus. lxxiiij. diſt. ſi qui clerici. neq; ſecũdũ Inn. pręſente ſubdiacono. & cõcor. Hoſt. dicens quòd abſente ſubdiacono ſufficit quòd non teneat manipulum in manu ſua. 3

DE ORNATV virorum & mulierum.

2 *Ornat⁹ exterior quãdo ſit uitiũ, & quãdo ſine peccato, & nu. 2.*
3 *Ornatus ſuperfluus quando ſit peccatum mortale. & nu. 8.*
4 *Ornatus mulierum quando ſit licitus.*
5 *Habitu ſibi nõ conueniente utens an peccet. & num. 7.*
6 *Mulier attondens aut nõ uelate capillos, an peccet.*
9 *Cõfeſſores an abſoluant eos qui neſtimẽta inhoneſta geſtant.*
10 *Epiſcopus an uetare poſsit mulieres uti ornamẽtis fucatis.*

ORNATVS in genere humano eſt adiectio ſiue applicatio ornamẽti ad humanã pſonã. Ornamẽtũ autẽ eſt res extrinſecus adiecta naturalẽ gratiã augẽs, vel in

gratiam minuens. Circa ornatũ multa ſcripſerũt Summiſtæ: ſed qa nõ põt generali regula artis determinari ſem per quãdo ſit in eo peccatũ maximè mortale, ſed prudẽtũ arbitrio relinquitur: ideo materiam iſtam breuiter attingam. ¶ Primò igitur queritur,* quomodo in exteriori ornatu ſit vitiũ? Et quãtũ colligitur expreſſè per S. Th. ij. ij. q. clxix. art. j eſt ibi vitiũ ex parte hominis immoderate rebus exterioribus vtẽtis dupliciter. Primò ſcilicet per cõparationẽ ad cõſuetudinẽ hominũ, cum quibus viuit. quia turpis eſt omnis pars vniuerſo ſuo nõ congrues, ſecũdũ Aug. & ſecũdò ex inordinato affectu vtẽtis. Et hoc quãtũ ad defectũ eſt dupliciter: primò propter negligẽtiã nõ ad hibẽtis ſtudiũ vel laborẽ, vt exteriori cultu vtatur ſecũdũ quod oportet: vnde ad mollitiẽ pertinet trahere veſtimẽtum per terrã ne laboretur ad eleuandũ. vij. Ethi. & ſecun dò ſi ipſe defectus ad gloriã ordinetur, ſecũdũ quod Aug. dicit in lib. de ſer. do. in mon. in ipſis ſordib⁹ eſſe poſſe ia ctãtiã: ſed per gloriã S. Th. capit omnẽ malũ ſinẽ exteriorem. Quantũ etiã ad ſuperabũdantiã eſt triplex. Primò ſi quis inde hominũ gloriã querit: ſiquidẽ tu, vel alĩ malũ ſinem apud homines, puta cõplacẽtia turpẽ. Secũdò ſi inde querit corporis delicias, ſecũdũ quod veſtis ordinatur ad corpis fomẽtũ. Tertiò ſi nimia ſolicitudo apponitur, etiã ſi inordinatio nõ ſit ex parte finis. Qui autẽ ſunt in dignitatibus cõſtituti, & miniſtri altaris, licitè pretioſioribꝰ ve ſtibus q̃ cæteri induũtur, nõ ad ſui gloriã, ſed ad ſignificandã dignitatẽ ſui miniſterij vel diuini cultꝰ. Qui etiã vilioribꝰ cęteris vtũtur, ſi hoc taciũt nõ ad iactãtiã, ſed ad maceratiõnẽ carnis vel humiliationẽ ſpiritus, ꝓtinet ad tẽperãtiã: quod pręcipuè cõpetit his, q verbo & exẽplo ad pœnitentiã hortãtur. hęc ex illo. Ex qbus elicitur, ꝙ in ornatu dupliciter eſt peccatũ. Primò in ſe, ſiue quãtũ ad factum ipſum, qñ nõ eſt ſecũdũ conſuetudinẽ patriæ, quæ pręſupponitur honeſta, ſiue illã excedat, ſiue ab illa deficiat. Secundò quãtũ ad ipſum affectũ: & hoc dupliciter. Primò. ſi in ſe, ſecundũ qđ eſt nimis intẽſus cauſans ſuperfluã ſolicitudinẽ, aut remiſſus cauſans negligẽtiã. & ſecũdò ex parte finis intẽti, ſiue ſit apud ſemetipſum, vt voluptas corpis: ſiue apud alios, vt ianis gloria, vel omnis aliꝰ malus finis. ¶ Secũdò quæritur,* qñ ornatus ſit ſine peccato? Et dico, qñ erit ſecundũ mediũ virtutis & regulã rationis, ad quod multa requirũtur. ¶ Primò ꝙ in ſe ſit ſobrius, nõ ſuperfluus, ad quod dijudicãdũ debet homo vti cõſuetudine virtuoſorũ, q ſunt aliorũ regula: & cõſilio bonorũ, nõ ſuo tantũ: qa ꝓprius amor fallit. ¶ Secũdò ꝙ affectꝰ quoq; ſit moderatus, ne qs nimis aut ſolicitetur aut pigreſcat. ¶ Tertiò ꝙ ſit recta intẽtio. Ad primũ autẽ. ſ. ſobrietatẽ, requiritꝰ primò ꝙ ſit honeſtus, cũ honeſtas ſit pars iuſtitiæ. Secundò ꝙ cõueniat pſonę ex colore & figura: qa nec religioſus habitu laici vel alterius religioſi, nec mulier habitu viri debet vti, vl ecõtrario. Tertiò ꝙ cõgruat ſtatui pſonæ, quãtũ ad pretioſitatẽ & multitudinẽ. ¶ Tertiò quæritur,* qñ in ornatu ſuperfluo ſit peccatũ mortale aut veniale? Et dico dicẽte S. Th. quãtũ ex doctrina eius colligitur, ꝙ ſi cõſideretur in ſe quãtũ ad factũ ipſum, eſt mortale dupliciter. ſi cõſiderata circũſtãtia perſonæ, officij, loci, tẽporis, & huiuſmodi, ſit exceſſus vl defectus notabilis, q certa regula determinari nõ põt: vel ſi ex hoc detur ꝓximo ſcãdalũ, vl occaſio peccati mortalis: qđ eſt qñ eſt exceſſus notabilis arbitrio boni viri, & nõ generali regula determinabilis. Si verò exceſſus nõ ſit talis, erit occaſio accepta, & peccatũ veniale, vel nullum. Si verò conſideretur quãtum ad affectum intenſum, vel remiſſum, erit peccatũ mortale ſolũ ſi

præponatur Deo, ita quòd quis sit paratꝰ propter hoc peccare mortaliter: & hæc si deliberate ex hoc procedatur in aliquē actum qui sit mortalis, puta in aliquā mortalē iactantiam, vel immoderatum, & mortalē ornatum, & huiusmodi, & nō aliter: quia habitibꝰ nō meremur, sed actibus. Et propter hoc aliquādo dicunt Doct. ꝙ in hoc dupliciter contingit peccare, scilicet considerando ornatū super fluum in sē, & quantū ad finem vel intentionem se ornantis. Si verò consideretur quantū ad finem, erit mortale aut
4 veniale, sicut & finis. ¶ Quartò quæritur,* quid de ornatu mulierū, quo ad vestes, & fucos, & capillos? Et dicit sanct. Tho. vbi s. arti. ij. quòd circa hoc dicendum est sicut in genere suprà dictum est: & insuper est speciale in hoc, ꝙ cultus muliebris homines ad lasciuiā prouocat. Igitur nupta potest licite operā dare vt placeat viro suo, ne per eius cō
5 tēptū adulteretur. Vnde nupta cogitat quomodo placeat viro. j. Cor. vij. & si hac intētione se ornes, nō est peccatū. Quæ verò nō habet, nec vult habere, nec est in statu habē di virū, non potest absq; peccato appetere placere virorū aspectibus ad concupiscendū: quia hoc est dare incentiuū peccati: & si hac intētione se ornat, mortaliter peccat: si autem ex quadā leuitate vel etiā vanitate propter iactātiam quandā, nō est semper mortale, sed quandoq; veniale. Et eadem ratio quātū ad hoc est de viris. Hæc ex illo. Et multò fortius intellige istam leuitatē vel vanitatē nō esse semper mortale illi, quæ intendit habere virū: & multo minꝰ est mortale, si virgo se ornet vt placeat honestè alicui vt eā ducat vxorē. omnibus tamē est mortale velle placere turpiter & lasciuè, aut velle placere ei, quē credit aut dubitat lasciuè moueri, & toties quoties se offert eius aspectibus. ¶ Quātum verò ad fucos, dicit ibidem ad secundū: Fucatio, de qua loquitur Cyprianus, scilicet dicens huiusmodi mulieres etiā nuptas arsuras cum diabolo, est quedā species fucationis, quæ sine peccato esse non potest. Vnde secundū Aug. ad Posi. fucari figmentis, quo rubicūdior vel
6 cādidior appareat, adulterina fallacia est: nō tamē semper talis fucatio est cum peccato mortali, sed solùm quādo fit propter lasciuiā, vel in Dei cōtemptum: in quibus casibus loquitur Cyprianus. s. dicens ꝙ manus Deo inferunt, qui quod ille formauit reformare cōtendunt. ¶ Sciendum tamen ꝙ aliud est fingere pulchritudinē nō habitā, & aliud turpitudinē occultare prouenientem ex aliqua causa, puta infirmitate vel huiusmodi, quia hoc est licitū: qa quæ putamus ignobiliora mēbra corporis esse, his honorē abūdātiorē circundamus. j. Cor. xij. Hæc ille. ¶ Circa hoc aūt 7
Sum. Ang. contra Ros. & Supple. in tribus deficit. Primò, quia imponit sancto Thomę falsum, quasi ipse velit, ꝙ ista fucatio semper sit fictio & peccatū. Secundò, quia tenet, ꝙ si fiat ad fingēdū maiorem pulchritudinē, semper sit mortale: probans hoc aliquibus authoritatibus, quæ intelligūtur quando fit ad lasciuiā, aut in Dei contemptū, vel ibi ponendo finem, secundū cōmunem sententiam Doctorū. Tertiò, quia dicit ꝙ fucantes se ad abscōdendam turpitudinem, pro posse inducere ad dimittēdū: quod aliquādo nō esset bonū: sicut si virgo ex infirmitate esset decaluata, 8
nō expediret, vt vbi de more nō incedūt compares velatæ, ipsa portaret caput, quasi cucurbitā. Quantum verò ad capillos, per omnia dicēdum est vt de fucis, ita quòd de se nō est malū portare capillos alienos, vel, vt dicitur, mortuos. Et si fiat ad abscondēdā accidentalem turpitudinem, non est peccatū: si verò fiat malo fine, est mortale aut veniale, sicut & ille finis: nec contra hoc est aliqua excōmunicatio vel humana ꝓhibitio, vt diffuse deduxi in quadā quæstione Aur. Ro. ¶ Ex quibus patet, ꝙ circa huiusmodi omnia quæ dicta sunt, est mortale. Primò si intēdatur ruina alterius: & secundò si ruinā nec intēderet nec curaret, id est, cùm esset mulier parata nō desistere à superfluo ornatu, etiā si sciret aliquē ruiturū, quomodo intelligit Pet. de Taran. illud Aug. nihil est adeo veniale, quin fiat mortale dū placet. xxv. dist. §. criminis. Tertiò si intēdat finis mortalis. Quartò si sit magnus excessus, qui sit mortalis ratione prodigalitatis aut occasionis peccādi. Est verò venia le primò quādo intēdit malus finis, nō tamē mortalis, & circa salutē proximi: & secundò si excessus sit modicus, etiā si finis non esset malus. Est verè sine peccato, primò si fiat propter bonū viri, nisi fiat magnꝰ excessus: & secundò si ad abscondendā maculam, aut alienas irrisiones euitandas. ¶ Quintò quæritur,* quid si quis nō vtatur habitu sibi cō
ueniente? Et dico ꝙ religiosus quidem, & eadem ratione religiosa, si nō defert habitū religiosum, est excōmunicatus: vt s. Excommunicatio. ix. §. xxiiij. & si deferat quidē religiosum, sed non conuenientē suæ professioni, secundū Vld. est mortale: nisi excedat in modico, & multo magis si deferret habitū religionis alienæ: quo casu esset excōmunicatus: vt patet vbi suprà, dum dicitur, suæ religionis: de quo s. Excōmunicatio. ix. §. xxiiij. De eo verò ꝙ vtitur habitu religionis in ludo, s. Habitus. §. v. De mulie re autē vtente habitu virili vel ecōtrario, dicit Sum. Ang. ꝙ peccat mortaliter, scilicet indistinctè hoc faciendo sine causa. Cuius contrariū tenet Sum. Ros. de quo vide s. Fœmina. §. j. Dicit etiam falsè, ꝙ hoc videtur tenere S. Th. qui vbi suprà dicit, ꝙ hoc de se vitiosum est, præcipuè quia hoc potest esse causa lasciuiæ: & specialiter prohibetur in lege: quia gētiles hac mutatione vtebātur ad superstitionē idololatriæ. potest tamen quandoq; fieri sine peccato propter aliquā necessitatē, ad se occultādū, vel propter defectū vestimēti, & huiusmodi. Hæc ex illo, qui nō intēdit ꝙ sit mortale ex leuitate. ¶ Sextò quæritur,* quid de mu-
liere attendente aut nō velante capillos? Et dico de attendente quidē vt s. Fœmina. §. ij. De non velante autem S. Thomas vbi suprà, introducit dictum Hug. quòd capillos nudare fœminas, quas etiā caput velare iubet Apostolus, nec maritatas decet. subiungēs: In quo tamē casu possent aliquæ à peccato excusari, quādo hoc nō fieret ex vnitate, sed propter contrariā consuetudinē: quanuis talis cōsuetudo nō sit laudabilis. Hæc ille. Et sic in hoc non potest esse mortale nisi ratione affectus vel intentionis. ¶ Septimò quæro,* quid de his qui deferūt habitum inhonestū, sicut mulieres ostētantes pectora, & viri penè ostēdentes verē da propter habitus breuitatē? Et dico, ꝙ omissa intentione, de qua iam patet ꝙ est peccatū, eo modo quo ipsa res quæ intenditur, loquendo de facto ipso, dico, ꝙ circa hoc Summistæ multa loquuntur, aggrauātes casum, sed stante consuetudine, licet non laudabili, sic incedēdi, & remota omni mala intētione, nō potest dari regula generalis, nisi quæ de occasione peccati datur suprà Occasio. sed totū relinquitur iudicio cōfessoris, qui in talibus, quantū licitè potest, restringat. ¶ Octauò quæritur,* quid de habētibus ornaméta honesta, sed superflua, & plura quàm sit necesse? Et dico ꝙ si sit in hoc enormis excessus, videtur mortale: quia ista essent erogāda pauperibus. Ad cognoscēdum autē istam superfluitatem circa numerum & pretiositatē ornatus, tria sunt præcipuè cōsideranda. ¶ Primò scilicet tēpus præteritum, qualiter scilicet quis tēpore præterito venerit ad istam cōditionē & statum, quem modo habet: quia si puenit ꝙ vias, propter quas restituere teneatur, nō
potest

potest vti multitudine vel pretiositate qua alij cōiter vtuntur: qa rebꝰ obnoxijs restitutioni sine mortali quis vti nō pōt ad statū cōseruādū vel pompā. de rest. spol. c. sæpe cō tingit. Et ita indistinctè tenet Sū. Ang. & Ros. addētes, ꝙ prælatus sine mortali dispēsare nō pōt, etiā quo ad incerta, vt viuat secundū statū, sed solùm secūdū cōditionē naturalē, qua scilicet qs indiget pretiosioribꝰ altero. Sed qa iura, quę allegāt, hoc nō probāt, videt limitandū esse quo ad bona certa: vt j. Restitutio. viij. §. vij. & viij. ¶ Secundò cōsiderandū est tēpus presens, vtrū scilicet ornatus iste ꝓ priæ cōditioni cōueniat, cū maior maiori & minor minori debeatur de vi. & hone. cleri. c. clerici officia. in quo tñ est attendenda cōsuetudo bonorū. dist. xlj. c. j. iūcta gl. Ade, ꝙ æqualis nobilibꝰ, dimitjs, sed nobilitate minor, aut etiā genere infimus, ornare se potest vt nobiles. quod Sū. Ang. & Ros. indistinctè cōcludunt: qa nobilitas hodie nō attribuitur secundū virtutē, sed secūdū pōpā & opinionē. Sed mihi videtur limitandū, modo in moribus & exercitijs se habeat vt nobilis: quia cū nobilitas sit antiquæ diuitiæ, iste ita incipit esse nobilis. secꝰ si vilia exercet officia, puta rusticana aut mechanica. ¶ Tertiò cōsiderādū est tēpus futurū. i. vtrū in posterū poterit esse semper in tali ornatu sine peccato: quia si oporteret eum ꝓpter hoc effici iniustū aut pauperibus crudelē, nō liceret. ¶ Nonò queri
9 tur,* quomodo i huiusmodi debeāt se regere cōfessores? Et dico, ꝙ si eis clarè constet de mortali, denegare debēt absolutionem, si nolūt pœnitētes abstinere. Si verò eis clarè constet, ꝙ nō sit mortale, nō est absolutio negāda, etiā
1 si abstinere nō velit: qa venialia nō sunt de necessitate cōfessionis. Si verò nō pōt clarè percipere vel iudicare vtrū sit ibi mortale, nécne: persuadēdū est pro viribus vt abstineant, sed nō est facienda cōscientia de mortali: quia dein de mortaliter peccarēt, etiā si aliàs illud nō erat mortale: nec absolutio negāda: quia iura sunt proniora ad soluēdū, quàm ad ligandū. di. lv. pōderet. & melius est domino reddere rationē de nimia misericordia, quàm de nimia seue-
10 ritate. ¶* Decimò quæritꝰ, posito, ꝙ episcopus mādet sub pœna excōmunicationis, mulieres nō vti ornamētis fucati coloris vel auri & argēti, & nulla hoc obseruauerit, vtrū inciderint in pœnā? Io. And. in regula, ea quę fiūt. in mercu. distinguit vtrū ornatus sit peccatū an nō: dicēs, ꝙ fucatio ad fingendā pulchritudinē non habitā, sine peccato est se nō pōt. secus ad abscondēdū turpitudinē ex causa maximè extrinseca. ornatus aūt superfluus vestiū, & huiusmodi, nō nuptis est mortale, aut veniale, aut nullū secundū intentionē. Et deinde dicit primò, ꝙ statutū episcopi ex causa est bonū: & quæcūq; vsa fuerit, saltē ad fingēdū pulchritudinē, incidit: quia cū fucatio sit mala, prohiberi potuit: nec in hoc debuit vxor obedire marito. Dicit secūdò circa alia ornamēta, ꝙ innupta debet precisè obedire statuto episcopi. viij. q. j. sciendū. & c. quid culpatur. xxiij. q. j. nupta verò si vir cōsentit expresse vel tacitè nō prohibēdo. cōtrariū, debet seruare statutū: aliàs incideret in pœnā. Si verò expresse prohibet ꝓcipiēdo cōtrariū: in affectu epi-
2 scopo, in effectu marito obediat, cōtra cuius voluntatē statutū eā ab eis obligare nequiuit. Hæc ex illo. q. videt deficere in multis: sed tñ videtur habuisse in mente solutionem bonā, scilicet, ꝙ incidunt si veniūt cōtra statutū per ornamēta illicitū: aut etiā si veniūt cōtra illud per licitū non ꝓ quia tūc sententia est à nō suo iudice. Nec distinguo inter fucationē & alios ornatus, nec inter nuptā & innuptam.

¶ QVIOSITAS: vide suprà Acedia.

DE PACTIS.

1 *Pactum, stipulatio, pollicitatio, consensus, & promissio qualiter differunt.*
2 *Pactum quotuplex est.*
3 *Pactum nudum an obliget iure canonico, & secundùm conscientiam. nume. 4.*
5 *Nudum pactum an pariat actionem.*
6 *Pactum omne uestitum an obliget.*
7 *Pactum priorum uel gardianorum mendicantium cum alijs ecclesijs super iuribus parochialibus an sit perpetuò seruandum.*
8 *Pactum turpe uel contra ius an firmetur iuramento.*
9 *Pactum de non cedendo bonis an ualeat.*
10 *Pactum contra substantiam contractus an ualeat.*
11 *Pactū de hæreditate uiuentis seu futura successione an ualeat.*
12 *Donatio in testamento an reuocetur per aliud testamentum. & nume. 13.*
14 *Pactum legis commissoriæ an ualeat.*
15 *Pactum factum patri a filia dum nubit an ualeat.*
16 *Pacta obscura quomodo sint interpretanda.*

PACTVM vel pactio à paciscor, est duorū pluriúmve in idem placitū seu cōsensus, scilicet ad aliquid faciēdum vel dandum, vt dicit tex. in l. j. ff. de pact. Vnde cōtractus generali nomine pactum dicitur: sed tñ eū habemus specificū nomen, eo nominamus cōtractū: vt dicendo, vēditio, locatio, & huiusmodi: cùm verò nō habemus, generali nomine pactum appellamus. ¶ Primò verò quæritur, *quomodo differūt pactū, stipulatio, pollicitatio, consentio, & promissio? Et dico, ꝙ promissio si sumatur largè, est affirmatio vel negatio, qua qs se aliquid dicturū vel facturum affirmat aut negat: & est quid cōmune ad omnia prędicta. & secundū Pan. in c. j. de spō. duo. est idē quod fides, id est, datio fidei seu spōsio: sed propriè est promissio pcedente rogatione: vt si rogo te dare mihi decē aut mutuare, & spōdes. Pactum verò largè est id quod dictū est: sed propriè est quādo verba præmittūtur à promittēte, & cō. sequēter à recipiēte: vt dabo decē si equū tradideris. Et sic de ratione pacti propriè sunt tria. Primò, ꝙ iste actꝰ generatur inter plures. Secūdò, ꝙ partes sint præsentes p se vel alium aut scripturam: ita, ꝙ consensus earum concurrant. Tertiò, ꝙ verba præmittantur à spōdente: vnde nō est pactum si quis relinquat ecclesiæ centum cum onere faciēdi anniuersarium, & ecclesia acceptat: qa consensus ecclesiæ sequi potest mortem illius testatoris. Stipulatio verò propriè est quando fit econtrario, ita, ꝙ verba præmittūtur à recipiente: vt si dicat vnus, dabis mihi decē. & alius dicat, dabo. Instit. de verb. obli. in prin. Pollicitatio verò est solius offerentis promissio, nec requiritur præsentia personæ cui pollicitatio fit. l. j. & l. pactum. ff. de pollic. & fit sine interrogatione precedēte. ff. de polli. l. iij. Cōsentio autē est aliquid generalius pacto: qa & scholares in scholis, & fratres in capitulo cōueniunt. ff. eo. l. j. §. cōuentionis verbū. & propriè videtur in iure passiuè sumi pro citatione, actiuè verò pro pacto. ¶ Secundò quæritꝰ, *quotuplex est pactum? Et dico, quòd pactorum multa sunt genera, de quibus pauca referam. ¶ Nam quoddam dicitur vestitum, & quoddam nudum. Vestitum dicitur pactum sex modis. Primò re. Secundò verbis, scilicet in stipulādo. Tertiò literis, vt quādo in literis cōfitetur se aliquid recepisse, etiā si nō recepit. Quartò cōsensu, vt in societate, mandato, emptione, venditione, vel locatione, in quib nō requiritur scriptura vel præsentia, sed sufficit cōsentire per se, vel p nuntium, aut scripturā, de quibus quatuor modis habes suprà

Obli.

Obligatio. §.ij.in fi. Quintò,cohærentia contract⁹:puta, vẽdidit tibi domum cũ pacto,quòd morer in ea p annum: quod quidẽ valet, quia vestitur cohærentia contract⁹,sci licet vẽditionis:aliàs esset nudum. Sextò interuẽtu rei:puta, ꝓmisi dare tibi aliquid vt faceres mihi vel dares aliud: vnde statim cùm dedero tibi sponsum, vestitur pactum ex parte mea:ideoq; interuẽtu eius obligaris mihi ad ꝓmissum. Probant̃ista Instit.de verb.oblig. Nudum verò quando non vestitur aliquo prædictorũ,sed in meris & puris fi nibus conuentionis:verbi gratia, promisi tibi dare centũ sine aliqua interrogatione præcedenti vel chirographo, & huiusmodi,& consentis:aliàs si nõ consentires,nõ esset pactũ,sed pollicitatio:de quo in l.iuregentiũ. §.igit̃.ff.de pact. Similiter dicitur nudum,quãdo non cõtinet causam: quia traditio rei sine causa nullius est efficaciæ.l.nũquam nuda traditio.ff.de acquir.rerũ domi.licet habeat aliquas fallẽtias.de quibus Panor.in cap.si cautio.de fide instrum. ¶ Quoddã etiã dicitur pactum addictionis in diem, vt vẽ do tibi domum:& si hinc ad mẽsem potero pretiũ maius habere, repetã illam. ¶ Quoddam etiã dicitur personale, eó, quòd determinatis personis prosit,& nõ alijs:vt,si pro mitto nõ repetere pecuniam debitam mihi à te,sed à tuo hærede. ¶ Quoddam etiã est reale vel in rẽ, quod scilicet non respicit determinatum numerũ personarum,sed gñaliter omnes,ad quas res deuenerit:vt cùm meum creditũ remitto tam tibi, quàm tuis hæredibus. ¶ Quoddam etiã est pactũ legis cõmissoriæ, de quo j. §.xiiij. ¶ Tertiò quæ
3 ritur,* vtrum ex nudo pacto seu sola promissione obligetur homo iure canonico? Et dico,ꝙ sic:vt not.ī c.j.de pac. & in c.iuramẽti.xxij.q.v.quod limitat verum Collecta. & sequitur Pan.in c.prudentiam. de don.& in c.si cautio. de fide instru.quando exprimitur causa:vt promitto tibi decem,quia vendidisti mihi talẽ rem, vel mutuo cõcessisti, & huiusmodi: ꝙ si sit nudũ, sic quòd nulla cã sit adiecta, non obligat etiã in conscientia,quia præsumitur quis per errorem promisisse: & sic allegari non põt obligatio naturalis,cùm nihil sit tã contrariũ cõsensui,quàm error.xxix. q.j. §.j.& l.si per errorẽ.ff.de iur.om.iudi. Sed quantũ ad conscientiam dic vt §.seq. ¶ Aduertendũ est tamẽ, quòd si dicat quis, Promitto tibi centũ donare: quòd tũc libera litas promissionis præsumitur causa donãdi:& sic non est sine causa:& similiter si ꝓmittitur aliquid loco pio, quia præsumitur se obligasse fauore piæ causæ,nec ibi p̃sumitur error.de suc.ab intest.c.fi.sed de hoc §.seq. ¶ Quartò
4 quæritur,* vtrũ ex sola promissione siue ex pacto quis obliget̃ in cõscientia? Et dico,quòd sic sub peccato mortali,in rebus scilicet alicuius importãtię:vt patet per d.c.iuramẽti.& d.c.j.de pac.iũctis glo.& notabilibus Doct.& est mẽs 7 Panor.ibi,& San.Th.ij.ij.q.cx.ar.iij.ad quintum.vbi dicit infideliter agere eũ,qui non seruat promissum.& iiij.dist. xxvij.q.ij.ar.j.ad secũdũ. Hoc aũt Sum.Ang. & Ros.limitant,& est limitatio Coll.quẽ sequitur Panor.in c.prudẽtiã.de dona.quãdo exprimitur causa promittẽdi,vt ī prio re §.Sed expressio ista facit ad præsumptionem, q̃ in cõscientia nõ habet locũ. Vnde non differt quo ad Deũ,siue exprimatur,siue non:si tñ causa expressa vel non expressa 8 nõ esset vera,nõ obligatur. ¶ Limitatur ergo primò, secũdùm Sanct.Tho.vt innuitur ij.ij.q.vbi suprà.& est Theologorum doctrina,si habuit animũ se obligãdi.facit c. literarũ.de voto.& l.obligationũ.la prima.ff.de act. & oblig. Secus si habuit animũ essendi liber vsq; ad redditionẽ: vt si habuit animũ fingendi:quia licet peccet,non obligatur tamẽ, nisi subesset causa de se ex præcepto obligãs:puta si ꝓmissa est patri vestis,& frigoribus alget. Limita secũdò ibi expresse quãdo promissum est licitũ,aliàs propositum mutando bene facit. Et tertiò si non sunt mutatæ conditiones personarũ ac rerum:aliàs secus,secũdũ Sene.de bene. Et intellige qñ per mutationem aduenit aliq̃d,quod si à principio fuisset,non promisisset.& idẽ Ioã.de noto. Limita quartò si ꝓmissum sit possibile.de reg.iur.impossibiliũ.lib.vj. Limita quintò,si cã ꝓmittẽdi sit vera. ¶ Quin
tò quæritur,* vtrũ ex nudo pacto oriatur actio? Et Innoc. in c.nouit.de iud.& multi alij, ꝙ non,sed solùm competit imploratio iudicialis officij. Sed cõtrariũ de iure canonico tenuit Host.Ioã.And.do.An.& Archid.in cap. quicunq; suffragio.xij.q.ij.& Panor.cũ glo.in d.c.j.de pac.& in cap. iuramentũ.xxij.q.v.quod verius credo. ¶ Sextò quæritur, *vtrũ pactum omne vestitum obliget. Et dico, quod nõ, vt not.Panor.in capi.pactiones.de pact.& hoc est quando etiam iuramentum nõ obligat.de quo suprà Iuramentum iiij. §.per totum.& quãdo est dolo initũ.de rerum perm. c.cùm vniuersorum. Intellige quo ad dolosum,& quando est alteri captiosum.ff.de resci.vẽd.l.si id quod pure. in fi. & quando promissio est ob nimiã reuerentiã alicuius.l.j. ff.qua.re.ac.nõ dat.& qñ cõtinet turpitudinem.l.si vnus. §.pacta quæ turp.cau.ff.de pact. Et turpe dicitur,si est contra ius.xij.q.ij.faciat homo.secundũ tamẽ quod distinguitur infrà §.viij. Et quãdo est circa cõuentiones innominatas,& ille,cũ quo contraxit,non implet ex parte sua cõtractum.l.naturalis. §.j.ff.de præscr.verb.& l.ex placita.C.de re.permut. Vnde siquis cum aliquo cõueniat dare sibi centum, & nunquã petat tale quid, talis nunquã poterit̃ petere centum:quia nũquã potest implere, cùm semper posit petere:secus si fiat conuentio,promitto cẽtum,si remittas fideicõmissum:quia talis poterit petere,eo ꝙ facere possit remissionẽ. Hæc ex Bal.C.de pact.l.cõditionis. Adde,ꝙ non valet pactũ aliquãdo ratione personarum,sed dicitur inutile:vt pactũ furiosi continuò,& non per interualla: & pupilli non dum doli capacis, vbi vult obligari: secus vbi alium vult obligare:& ꝓdigi & monachi,ac omnis regularis professi,nisi contemplatione monasterij paciscatur, cui per tales acquiritur:nec viri & vxoris,qui sibi donare non possunt,sed vendere. Aliquãdo ratione potestatis,vt pactum legati dum legatiõe fungitur,& patris ac filij, nisi in peculio castrensi vel quasi. Item si res in pactũ deducta nõ sit in rerum natura. Item si homo,res sacra vel religiosa deducatur in pactũ. Item cessat pactum in collatione rerũ spiritualium:& in prohibitis,etiã si iuramentũ interueniat:& in rebus turpibus & impossibilibus de facto vt̃ de iure, vbi nulla inducitur obligatio. Vide Gofre. in Sũma. ¶ Septimò quæritur,* vtrum pactũ initum per priores aut guardianos mendicantiũ cum rectoribus vel personis ecclesiarũ vbi habitant,super iuribus parochialibus, vt̃ alijs quibuscunq;,debeat perpetuò seruari? Et dico,quòd sic,si factum est cum assensu suorum cõuentuum vel locorum, licet nõ interuenerit assensus magistri vel ministri,quia cialis aut generalis,vt̃ sedes apostolica, quo ad Minores, authoritatem non præstiterit. de pact. quia ex eo.libr.vj. ¶ Octauò quæritur,* vtrum pactum in se continens turpitudinem ex hoc,quòd est peccatum,vt̃ cõtra ius, valeat si iuramento firmetur? Et dicit Panorm.in cap.pactiones. eo.tit,quòd nõ,si cõtinet turpitudinem ex parte vtriusq;, scilicet iurantis & recipiẽtis.xxij.q.iiij.per totum.& similiter si solùm ex parte iurãtis tantùm:vt in regula,non est obligatorium. Siverò ex parte recipientis tãtùm,sic tenet & obligat.de iureiur.debitores. Ratio, quia iuramentum prin

principaliter dirigitur in Deum,in quo nulla potest versari turpitudo. Si verò non fit iuramẽto firmatum,an obli
9 get:vide suprà Obligatio. §.iiij. ¶ Nonò q̃ritur,* vtrum valeat pactum de non cedendo bonis suis? Et dicit Panormitanus in dicto c.pactiones. quòd sic,nisi sit notoria paupertas:quo casu esset illicitum: quia in defectu videretur quis tunc se obligare ad carceres:quod non potest, cũ nemo sit dominus suorum membrorum. ¶ Decimò quæri-
10 tur,* vtrum valeat pactum,quod est contra substantiã contractus,& non continet turpitudinem? Et dico quòd si apponatur per viam modi, vitiatur, & non vitiat, secundũ Franc.de Ramponibus in repetitione legis fina.C.de cõdictio.ob causam. Vnde non valet pactum,quòd precariũ duret inuito domino.de preca.precariùm.& l.cũ precario.ff.de prec. Similiter non valet,si constituo procuratorem,& promitto non reuocare. Ita dicit Barto. in dicta l. cum precario. & Ange.in l.ij.ff.de proc. & si promisit sub pœna,non tenetur ad illam,si reuocat. Et facit glo.in c.ij. de consue.libro sexto.& Ang.in consi.ccxxij. Sed si apponatur per viam conditionis,non vitiatur,sed vitiat,ar.cf fin.de conditio.appo.& quod notat Barto.in auth.ingressi.C.de sac.sanc eccl. Quod autem contrarium videtur in
11 l.vbi mortis causa ita donatur.ff.de don.causa mor. solue vt Barto.ibi. ¶ Vndecimò quæritur,* vtrum valeat pactum de hæreditate viuentis,seu futura successione? Et dico, ꝙ non regulariter:quia inducit votum captãde mortis.C.de pac.l.fi.& ibi per doc.& per Bal.in li.de vsu.feu.de feu.da. in vi.leg.commi.& per Canonistas in ca.venerabilem. de elec.& Pan.in c.nulla.de concess.præben. vbi etiam distinguitur quòd valet,si fit ad conseruandã legitimam successionem. Instit.de legi.agna.suc. quia est legi consentaneũ. Sed si fiat ad eam minuendã,nõ valet.l.pactum.ff.de pact. nisi firmetur iuramento:quo casu valebit.de pac.c.j.li. vj. & similiter non valet,si fiat ad eam perdẽdam,seu ad tollẽdam liberam testamenti factionem,quia est contra bonos mores:vt l.stipulatio hoc modo.ff.de verb.oblig. adeò ꝙ secundũ Bart.etiã iuramento non firmatur per regulã,nõ est obligatorium.de regulis iur.libro sexto.vt in d.l.stipulatio.nota.in l.finali.C.de pactis. tamen melius dicitur ꝙ firmatur:quia nõ est contra bonos mores naturales,sed ciules:argumen.capit.ij.de pact.libro sexto. ¶ Duodecimò
12 quæritur,* quid iuris in hoc casu? Quidam timẽs parẽtes, & volens animæ suæ prouidere,reliquit pauperibus dimidiam bonorum suorum hoc pacto scilicet dicens,si cõtingat me facere aliud testamentum,per quod instituerẽ parentes meos,& reuocarem præsens iudicium, ex nũc tibi P.notario publico tanquam personæ publicæ stipulãti & recipiẽti pro dictis pauperibus dono irreuocabiliter & inter viuos dictam dimidiam,constitues me ex nunc eã possidere precario nomine.& tandem facit aliud testamẽtũ. Modò quæritur vtrũ pauperes ex tali donatione valeãt aliquid habere? Et dicit Bal. vbi suprà,esse in hoc opiniones: quia Dy.dicit ꝙ sic.ff.de testa.l.hæredes palam. §. fi. & in regu.quod semel placuit.de regu.iur.lib.vj. Alij dicunt,ꝙ nõ:quia iste contractus donationis videtur impedire liberam testamenti factionem.ff.de verbo.obliga.l.stipulatio hoc modo. Sed ipse dicit aduertendum,quòd sumus extra casum doctorum:quia hic interuenit traditio. Vnde & si donatio esset infirma & sine causa,tamen dominus volẽs transferre dominium,transfert.ff.de cõd.ob causam.l. iij. §.subtilius. Vel quia causa est ipsa liberalitas,vt ff.de do. l.hoc iure.item ipsa pietas.ff.de condi.ind.l.cùm his. §.si mea opinione sit mulier.& not. Institu.de obliga.quæ ex quasi con. §.ex quibusdam.ad quod C.de sacrosanc.eccl.l. fi.Volẽs ergo sustinere opinionẽ Dyni,faciat quòd procedatur ad traditionis actum:qui etiam sub cõditione fieri potest:vt ff.de acquiren.possess.l.qui absenti.& cauti⁹ si interueniat traditio corporalis,quàm si p̃caria.: quia precarium fortè nõ valet. & tandem relinquit cogitationi lectoris sine decisione. Hæc ex illo. Ad quorũ intellectum vide j. Traditio,& j. Precarium. Et intendit ipse, vt videtur,quòd si donet publicæ personæ inter viuos sub tali cõditiõe,& tradat maximè corporaliter, quòd valebit. & verum est:& intellige in foro causarum, in foro autem con
13 sciẽtiæ multò magis. ¶ Decimotertiò quæritur,* quid cũ vir facit testamẽtũ,& legat certũ quid: puta domũ suæ vxori hoc pacto,ꝙ siue mutaret testamẽtũ, siue nõ,vxor iure donationis habere debeat qđ sibi legauit: & demũ mutauit testamentum nulla facta mentione de dicta donatione? Et dicit Bal.vbi s.videri ꝙ mulier nõ debeat dictã habere domum,per dictam l.stipulatio hoc modo. cõtrariũ verò,inquit,dico:quia ista donatio est præsens & pura:qa dixit,siue mutauero siue nõ:& ideo nõ est apposita in pœnam testamenti mutati. Caue tamẽ: quia nisi interuenerit traditio,non confirmatur morte: & sufficit ꝙ traditio interueniat tempore donationis,vel postea viuo donãte.ff. de do.inter vi.& vxorem.l.Papinianus.aliàs incipit,si quis pro vxore.& argu.in l.ij.C.si quis aliq.testa.prohib. ¶ De
14 cimoquartò quæritur,* quid iuris de pacto legis commissoriæ? Et dico multa. ¶ Primum. Hoc pactũ in contractu venditionis est pactio,qua venditum redditur,nõ emptũ, si nõ seruatur promissum:vt vendo tibi fundum:& si intra talem diem nõ solueris pretium, inemptum fit:vt in l.j.& ij.ff.de lege commissoria. In pignore verò est pactio,quia pignus redditur perditũ, si nõ soluetur promissum:vt, si lueris pignus intra talem diẽ, fit perditũ, vel sit mihi ꝙ soluto. ¶ Secũdum. Hoc pactum nõ generaliter reprobatur.ff.de leg cõmiss.per totũ.vbi patet quòd valet in cõtractu venditionis:sed in pignore secundùm Sum.Ang.generaliter reprobatur:vt in l.fi.C.de pac.pig.& in c.significante.de pig.& ideo hoc pacto nõ obstãte pignus est restituẽdum, nisi in tali pacto interuenisset iuramẽtum: vt in d.c. significãte. Sed pro notitia huius particulæ nota primò ꝙ istud pactũ in pignoribus perdendis aut vendẽdis iniusto pretio pacto adhibito statim,& nõ ex interuallo,seu post mutuum:vt patet per Bal.in l.qui pactus.C.de pac.pi.imò & per tex.ibi.& idem Bar.vt refert Pan.in c.significãte.de pig. Nota secundò quòd cùm istud pactum nõ sit de se illicitum:quia fieri posset de se licitè per modũ appositionis pœnę:sed solùm sit illicitum ex prohibitione iuris ciuilis, ne scilicet nimium læderẽtur debitores in perditione vel exigua vẽditione pignorum,& ne daretur occasio mutuã di sub spe lucri,vt dicit Pano.in d.c.significante. eo modo reprobatur in pignoribꝰ iniustè vẽdẽdis, quo secundùm leges vẽditio est iniusta,scilicet si sit iniustitia vltra dimidiã iusti pretij: similiter si fiat ex veracitate creditoris,vt infrà particu. vltima. Et ideo si hoc pactũ fiat de pignore vendẽdo non in fraudem ad lucrandum ex mutuo, sed in pœnam ad coercẽdam cõtumaciam debitoris, erit licitũ, & pignus erit vẽditum ex conuentione pretio iusto legaliter:& si plus valeat, nihil dominus erit emptoris ratione pœnæ. Et ita sustinet Archi. in ij.parte, titulo j. c.vij. & habes in aurea Ros.casu xxviij. ¶ Tertium. Secũdùm Bald. vbi s.hic est pactum legis commissoriæ,pignoro tibi hãc rem,& si nõ luero intra mensẽm, nunquã possim luere.licet nõ dicatur quòd dominium sit apud creditorẽ. Et ita

tenet glo.in l.vlt.C.de pact.pigno.¶ Quartum. Cũ fideiuſ
ſore valet hoc pactum,ſi non extraxero te de obligatione,
pign⁹,quod pro indẽnitate tibi dedi,loco indẽnitatis ſit
tuũ:ſecundũ Bal.in lib.de vſi.feu.vbi ſ.quia ſpeciale eſt in
his,qui pro alio ſunt obligati:quia hoc modo poſſunt in-
demnes ſeruari:vt ff.de contrahẽ.empt.in fi.¶ Quintũ.In
dote hoc pactũ videtur valere,ſecũdùm eũdẽ, vbi ſ.ſi tibi
pecuniam non reſtituero,talem fundum loco permutatio
nis aſsigno:quia eſt quædam permutatio.ff. de iure do.l.
ita cõſtante.&l.fi.Itẽ ſpeciale videtur in dote,vt ff. de ſol.
l.Calipodius.¶ Sextum.Iſtud pactum,obligo tibi talẽ fun
dum pro decem:& ſi nõ ſoluero tibi intra mẽſem,habeas
eum emptum iuſto pretio:ſecundũ Bald.vbi ſ.valet, licet
non ſit collatum alicui arbitrium declarãdi pretium.ff. de
pigno.l.ſi fund⁹. § fi.¶ Septimum. Si mutuaſti mihi decẽ
nullo pignore conſtituto,hoc pacto, ꝙ ſi nõ ſoluero intra
menſem,talis domus mea ſit tua pro illis decem: valet pa-
ctum,ſecundùm eundem vbi ſuprà:quia non eſt pactũ pi-
gnoris,vt d.l.ſi.ff.de contrahen.emp.Adde ꝙ etiã ſi dom⁹
fuiſſet data in pignus,valeret,modo illa decem eſſent pre
tium iuſtũ legaliter,& ceſſaret fraus. vt dictũ eſt partic.ſe
cunda.¶ Octauum. Si autem pactum legis cõmiſſoriæ eſt
appoſitum,non ipſi cõtractui pignoris,ſed diu poſtea:va-
let,vt dicit idem vbi ſuprà.vt ff.de pigno.act.l.Titius.vel
vbi interuenit pactum rogatu debitoris & eius gratia, nõ
voragine creditoris.Et dicitur ꝙ ex interuallo valet ad ex
cipiẽdũ,nõ ad agendum:vt refert Bar. in d.l. Calipodius.
Vide Pan.in c.ſignificante.de pign. ¶ Decimoquintò quę
15 ritur,*quid iuris de pacto facto patri à filia dũ nuptui tra
deretur?Et dico multa. ¶ Primum. Pactum factum patri à
filia dum nuptui traderetur, ꝙ dote cõtẽta nullũ ad bona
matrimonialia regreſſum haberet, nõ tenet, niſi ſit iura-
mẽto firmatũ:de pact.quãuis. lib.vj. ſecũdùm Gemin. ille
text.loquitur quando erat pubes:quod patet,quia dicit ꝙ
nuptui tradebatur:quia impubes nõ traditur nuptui.¶ Se
cundum . Si autẽ iſtud pactũ eſſet poſtquã nuptui tradita
fuit:nihilominus procedit dictus text .ſecundùm Io. Mo.
& Archi.cùm ſit eadem ratio.Et ad tex. qui loquitur quan
do traditur nuptui:reſpõdet ꝙ ita narratũ fuit papę.& idẽ
Ge.¶ Tertium.Nõ poteſt autem puella petere abſolutio
nẽ ab hoc iuramẽto,ſecundũ Gemi. poſt Io. de Imo.quod
aliàs aliquãdo licet,vt dicitur de iureiur.c.debitores.& c.
j.quia dicit tex.quòd omnino ſeruari debet, etiã ſi puella
nõ fuit certificata de præiudicio:quia licet Hoſt. notaue-
rit in Sum.de fideiu.ꝙ iura dicẽtia, quẽlibet poſſe renun
tiare iuri ſuo,ſiue his quæ pro ſe introducta ſunt,intelligẽ
da ſunt qñ quis fuit certiorat⁹ de præiudicio,vt patet diſt.
xxxviij.placuit.hoc tamẽ caſu Archi. nõ putat neceſſariũ,
cùm tex.loquatur indiſtinctè.¶ Quartum. Et non obſtan
te iuramẽto illo, nihilominus poterit legitimam petere,
vel eius ſupplemẽtũ,niſi de ipſa dixerit expreſſe.l. ſi quan
do.& ibi Doct.C.de inoffi.teſt.Et ſic intellige Io. de Imo.
dicentem quòd ſi dos ſit minus quàm legitima,nihilomi-
nus valet renuntiatio talis:quia aliàs dubium nõ haberet:
quia quando datur legitima,valet pactũ etiã ſine iuramẽ
to:vt no.in l.ſi quãdo.C.de inoff.teſt. ¶ Quintum. Si au-
tẽ dolus interueniat re ipſa,vt quia fuit lęſio maxima:Pet.
de Anch.dicit tũc nõ valere pactũ,quia dol⁹ dupliciter cõ
ſideratẽ,ſcilicet ex ꝓpoſito,& re ipſa:& tex. ſimpliciter di-
cit,nõ vi nec dolo:& ſic de vtroq; debet intelligi. Sed Io.
de Imo.tenet cõtrarium: quia ſi hîc attẽderetur talis do-
lus,nõ poſſet etiã cum iuramẽto renũtiare remedio C. de
reſcin.ven.l.ij.quod eſt cõtra ibi notata. ¶ Sextũ. Si autẽ
filia renuntiet hæreditati matris etiam iuramẽto,matre vi
uente & inſcia, videtur tale pactũ nõ valere,à cõtrario hu
ius decretalis:& per l.fin.C.de pact.videtur eſſe cõtra bo-
nos mores,ideóque nõ firmatur iuramẽto. ¶ Decimoſex
16 tò q̃ritur,*quomodo pacta obſcura ſint ĩterpretãda?Et di-
co in dubio,ꝙ interpretãda ſunt contra eũ qui poſuit,&
potuit apertius declarare.ff.de pact.l.veteribus.

PALLA dicitur lineus pannus conſecratus,qui extendi
tur ſuper altare,& ſuper quo extẽditur corporale:de
quo ſ.Benedictio. § .ij.& ſ.Corporale, per totum.

PALLIVM,ſiue,vt alijs placet,palleũ, in propoſito eſt
ornamẽtũ ad modũ ſtolæ ſacerdotalis crucibus nigris
intextũ ſuper alia ornamẽta delatũ, humeros ad inſtar co
ronæ pectuſq; circundans,antè depẽdens,ſignificãs pleni-
tudinẽ pontificalis officij. eo. tit.niſi quo vtitur papa ſem
p & vbiq;,& patriarcha & archiepiſcop⁹ ſolùm infra miſ
ſarũ ſolennia in eccleſijs ſuæ prouinciæ: nõ autẽ extra ec-
cleſiã,puta in proceſsione.eod.ti.c.j.nec in diebus nõ con
tentis in ſuo priuilegio:licet ſine eo poſsit quandoq; cele
brare in ſua & aliena diœceſi,ſicut & ſine ſandalijs.eo.tit.
c.fin.Debet autem hodie peti à papa intra tres menſes à tẽ
pore conſecrationis vel confirmationis,ſi antè nõ fuit cõ
ſecratus:aliàs ſi accuſetur, ceſſante legitimo impedimẽto
poteſt remoueri. diſt.100.quoniam.& debet peti cũ inſtã
tia.eadem di.priſca.& petẽs pręſtare debet ſacramẽtũ fide
litatis & obediẽtiæ ad eccleſiã Romanã:ea.diſt. optatum.
& de elec.ſignificaſti.& in ei⁹ donatione dari debet nouũ
priuilegiũ,vel antiquum cõfirmari. ea . diſt.ſcripturarum.
Ex priuilegio etiã papæ olim petebatur à quatuor patriar
chis,à ſuffraganeis eorũ:de priuil.antiqua.Non autẽ ante
eius receptionẽ, ſed poſt, ſe poteſt archiepiſcopum nomi
nare.eod.tit.niſi.nec cõuocare conciliũ,nec cõficere chriſ
ma,nec dedicare baſilicas, nec ordinare clericos, nec epi
ſcopos cõſecrare.de elect.quod ſicut.Nõ põt autẽ archie-
piſcopus pallium ſuũ alteri commodare:imò debet cũ eo
ſepeliri,quia perſonam eius non tranſit.eo.tit.ex tuarum.
& cap.ad hoc.

¶ PALMARIVM.ſuprà, Aduocatus. §. xix.

DE PAPA, ET EIVS POTESTATE.

1 *Papa unde dicatur,& à quo ſit eius authoritas.*
2 *Papæ poteſtas,à quo ſunt aliæ omnes poteſtates in eccleſia.*
3 *Papa an renuntiare poſsit papatui.*
4 *Papa qualiter poſsit iudicari & priuari.*
5 *Papa an poſsit errare.*
6 *Papa quid poſsit ſuper inferos.*
7 *Papa qd poſsit ſuper paganos,Iudæos & hæreticos.& num.8. & 9.*
10 *Papa quid poſsit in Imperatorem, & alios reges,& nu.11.*
11 *Papa an ſuo contractui poſsit contrauenire, ita quòd non obligetur.*
13 *Papa an poſsit abſoluere ab obligatione.*
14 *Papa an poſsit tollere leges ciuiles.*
15 *Papa an poſsit tollere ſtatuta concilij generalis.*
16 *Papa an poſsit diſpẽſare ĩ præceptis legis naturalis aut diuinæ.*
17 *Papa an diſpenſare poſsit ut contrahatur matrimoniũ in gradibus lege prohibitis.& nu.18.*

1 PAPA *dict⁹ eſt quaſi admirabilis , ã papę interiectiõe
admirantis, eo ꝙ vicarius ſit Chriſti & Dei , cuius eſt
terra & plenitudo eius.de deci.tua.el ſecũdo.& de homi.
ꝓ humani.lib.vj.& ĩ cle.Romani .de iureiurã. Et intellige
vicari⁹ Dei expreſſe & immediate, & nõ mediãte lumine
rõnis,ſicut ſunt prĩcipes:ſecũdũ Her. de pot .eccleſiaſtica.
licet aliquãdo,vt lxiij.diſt.ego Ludouicus.dicatur vicari⁹
beati

beati Petri,ſed impropriè,ſcilicet gẽrens vicariam,quam
geſsit Petrus. Vel ſecũdùm Io.And. ſuper verbo,Papa.in
prooem.Cle. dicitur Papa quaſi pater patrũ, ſolus habens
plenitudinẽ poteſtatis.ij.q.vj.qui ſe ſcit. alij verò habent
partẽ ſolicitudinis:vt ibi.& vt patet per S.Th.ij.diſ.xliiij.
in litera,habet apicẽ,id eſt,ſummũ gradũ poteſtatis in ſpi
ritualib⁹,& tẽporalib⁹ æqualiter Petro apoſtolo,vt dicit
in iiij.cõtra c.lxxvj. & vt idẽ in ij.parte.q.viij.ar.vj. & in
iiij.diſt.50. & in multis alijs locis declarat, eſt caput vni-
uerſalis eccleſię aliquo modo,ſcilicet vt eſt vicarius capi-
tis,id eſt,Chriſti,quantũ ad exteriorẽ gubernationẽ,licet
nõ ſecundũ interiorẽ influxũ gratiæ: ſed Chriſtus tãtùm.
ſicut etiã dicitur ſpõſus inquantũ gerit vices ſpõſi: nec ta
men ſunt multi eccleſiarũ ſpõſi:quia omnes epiſcopi co-
operantur Papæ vt principali, & alij inferiores epiſcopis,
vt dicit idẽ cõtra impugna.reli. ¶ Primò verò quæritur,à
quo ſit autoritas iuriſdictionis Papæ & aliorũ in eccleſia,
vt omittamus poteſtatẽ ordinis?Et dico quãtũ ad papalẽ,
quòd Herue.vbi ſuprà,& recitat Archi.iij. parte.tit.xxiij.
probat,ꝙ eã nõ poteſt habere à ſe:quia eſt vicarius.Vnde
eã ampliare, aut reſtringere nõ poteſt : nec ab vniuerſali
eccleſia,ſeu cõmunitate Chriſtiana: qa hãc poteſtatẽ hæc
cõmunitas nõ inſtituit autoritate ab alio collata : qa nec
Papa hoc cõmittere potuit,vt patet ex dictis: nec Chriſt⁹
legitur hoc cõmiſiſſe. nec autoritate propria: tũ quia in-
cludit aliquid excedẽs omnẽ humanã facultatẽ, puta liga
re & ſoluere in foro cõſcientię: abſoluere à pœna debita
in foro Dei per indulgẽtias:tũ etiã quia nulla cõmunitas
poteſt dare iuriſdictionẽ,qua iudicatur de eo,quod debe
tur domino illius,cuius dominiũ ab ea nõ depẽdet: quia
ad inferiorẽ nõ ptinet iudicare de eo, quod cõpetit ſupe
riori. Iſta autẽ poteſtas, vel iuriſdictio ordinat iſtã com-
munitatẽ ad impendendũ debitũ cultũ Deo, cuius domi
nium in nullo ab iſta cõmunitate depẽdet: & cõſequẽter
nõ eſt data à tali cõmunitate. Item quia poteſtatẽ imme-
diatæ vicariæ nullus cõferre põt,niſi is, cuius vicarius eſt
is, qui eã habet. Ergo ſolũ à Chriſto inſtituta eſt, imme-
diatè quidẽ in perſona beati Petri:in alijs aũt ſucceſſori-
bus mediante electiõe eccleſiæ,vel habẽtis vicẽ eccleſiæ.
Omnis autẽ alia poteſtas in eccleſia, vt idẽ ibidẽ irrefra-
gabilliter probat,eſt ab iſta,& ſub iſta,quãtũ ad inſtitutio
nem, ſiue collationẽ:ita ꝙ eſſe nõ poteſt ab vniuerſali ec
cleſia,& quãtũ ad correctionẽ, & quantũ ad ſuffragiũ: ita
ꝙ ea Papa in adiutoriũ vti poteſt,etiã ſi ſit ſecularis.Vnde
autoritas generalis concilij nõ eſt immediatè à Deo,ſed à
Papa. Quidã tamẽ dicũt,ꝙ conciliũ Conſtantienſe deter
minauit, ꝙ generalis ſynodus in Spiritu ſancto legitimè
congregata poteſtatem à Chriſto immediatè habet, cui
libet,etiã Papa,tenetur obedire.Sed hoc nõ fuit ibi ſta-
tutũ eo tẽpore, quo ibi fuit vniuerſale cõciliũ:vt teſtatur
do.Io.de Turre Cremata,qui ibi fuit pręſens.Et idẽ eſt ſi
quid adducatur de cõſilio Baſilieñ,cuius decreta nõ fue-
rũt per ſedem apoſtolicã approbata.Ex his corollarie ſe-
quitur,ꝙ nec Papa, nec ipſe cũ tota eccleſia facere poſſet
qñ eſſet vna Chriſtianitas,vel eccleſia gubernata ſub vno
tãtũ paſtore, vt etiã idẽ probat:qa vicarius, & cõmunitas
ſubiecta non poſſunt facere oppoſitũ eius,qd principalis
dominus ordinauit dicẽs:Et ſuper hãc petrã ædificabo ec
2 cleſiã meã:& erit vnũ ouile,& vn⁹ paſtor.¶ Secũdò*quę-
ritur, quomodo à poteſtate Papæ ſint omnes aliæ poteſta
tes in eccleſia, vel Chriſtianitate?Et dicit Aug. de Anch.in
tractatu,de poteſt.Papæ,ꝙ in eccleſia eſt triplex poteſtas,
ſcilicet iuriſdictionis:quod intellige diſtinguẽdo in ordi

ne ad inſtitutionem. ¶ Prima eſt immediate à Deo: vt ea
quæ eſt Papæ : quia poteſtas iuriſdictionis ſpiritualiũ,&
tẽporaliũ eſt per claues,quas Chriſtus immediatè promi
ſit Petro dicẽs: Tibi dabo claues.& ſecũdũ Her. exhibuit
dicens: Paſce oues meas. ¶ Secũda,inquit, eſt deriuata à
Deo per Papã: vt ea, quæ eſt omniũ inferiorũ prælatorũ,
vt omnia iura volunt.& patet ratione: quia ſi eã Papa nõ
daret,etiã auferre nõ poſſet,deponẽdo,priuãdo, & ſuſpẽ
dendo. Adde tu,alioquin ſi eã habẽt ab alio, ſtante cauſa
poteſtatis remoueretur effectus,id eſt,ipſa poteſtas: vt ſi da
tor poteſtatis vellet aliquem eſſe epm, & ecõtrario Papa
illũ deponeret. ¶ Tertia eſt in miniſteriũ data,vt ea,quæ
eſt Imperatoris,& etiã principũ terrenorũ,quæ reſpectu
Papæ eſt ſubdelegata,ſeu ſubordinata:vt patet ꝑ c.quicũ-
que litẽ.xj.q.j.quia appellari põt ad Papã, ab omni princi
pe,& iudice ſpirituali,& tẽporali,etiã ſi in temporalibus
ſuperiorem nõ recognoſcat:vt no.in c.per venerabilem.
§.rationibus.qui fi.ſint legi.& in c.licet.de foro cõpe. &
in auth.vt diſ.iudi.in §.ſi tamen cõtigerit. & §. in ciuili-
bus.col.ix.ij.q.vj.ad Romanã.xj.q.v.quicunq;.& eſt con-
cluſio Inn.& Hoſt.in c.inter dilectos.de fide inſtru.& in-
dubitatũ in manifeſtis iniurijs,quãdo alius ſuperior non
habetur:vt patet per no.à Pan.in c. ſi duobus. de appella.
& idẽ intellige ſi habetur,ſed nõ miniſtrat iuſtitiã.Quod
autẽ dicitur in c.ſi duobus. de appel. nõ eſſe appellãdum
à iudice ſeculari ad Papã,niſi in terris eccleſiæ,ſecundùm
Aug.de Ancho.intelligitur indifferẽter,& in quibuſcũq;:
ſecus in arduis ex cauſa vrgente. Et hoc eſt dictũ , quòd
quouſque poteſt haberi iuſtitia per ſuperiores tẽporales,
non debet quis appellare Papã:ſecus ſi eam habere nõ po
teſt,& res eſt alicuius momẽti. Et hoc,ſcilicet ꝙ talis po-
teſtas ſit in miniſteriũ data & ſubordinata,probatur ratio
ne,& doctrina Augu.de Anch. ¶ Primò.Nam talem pote
ſtatem Papa inſtituit:quia poteſtas Papæ cuiuſlibet ordi-
nis dignitatẽ,& gradũ habet inſtituere. diſt.xxij.ſancta.&
confirmat ſi eſt bona: & iudicat atq; cõdemnat, ſi non eſt
bona: quia Zacharias Papa depoſuit regẽ Francorũ, quia
nõ erat vtilis regno.xv.q.vj. alius. & Innocẽtius excõica-
uit Archadiũ Imperatorẽ, & alius Innoc.Federicũ depo-
ſuit.xcvj.diſt.duo ſunt. ¶ Secũdò.Nã poteſtas Imperato-
ris, & omniũ principũ ſeculariũ iurat fidelitatẽ Papæ, &
obedientiã, ab eo ſcilicet recognoſcens omne quod ha-
bet,vt patet diſt.lxiij.tibi domino.& ſi aliquãdo Impera-
tor tẽporalia dedit Papæ,vt Conſtantinus Syluestro: non
eſt donatio, ſed reſtitutio. Si autẽ econuerſo Papa dedit
Imperatori,nõ fuit ad recognitionẽ dominij,ſed pacis cõ
ſeruationem. Nec obſtat,ꝙ poteſtas imperialis eſt à Deo
cõceſſa ſecundũ multa iura: quia eſt à Deo mediante Pa-
pa : quia eã cõcedit nõ vt homo, ſed vt vicarius Dei. Nõ
obſtat etiã quod dicitur in c. quoniã.diſt.x. ꝙ poteſtates
ſunt diſtinctæ,ſcilicet ſpiritualis,& tẽporalis:& ad diſtin-
ctos fines ordinatæ.xcvj.diſt.duo ſunt. quia nõ ſunt ſic di
ſtinctæ, quin vna alteri, minor ſcilicet maiori ſubalterne
tur ad inſtar lunæ & ſolis : nec ſunt diſtinctæ, quaſi ſem-
per ſint in diuerſis: ſed quia ſunt ordinatæ ad diſtincta.ſ.
ſpiritualia,& tẽporalia,& in vno,ac eodẽ ſummo põtifice
eſt vtraq; in ſummo,vt dictũ eſt,ſed nõ eodẽ modo: quia
principaliorẽ,id eſt,ſpiritualẽ habet,quãtũ ad immediatã
inſtitutionẽ & executionẽ quantũ ad omnes, & per oĩa:
minorẽ verò,id eſt,temporalẽ habet ſecundũ immediatã
inſtitutionẽ,qa Imperatorẽ & dominũ inſtituit: ſed non
ſecũdùm immediatã executionẽ,niſi ex cauſa: vt ſ. Legi-
timatio. §.v.vt patet in c.per venerabilẽ. qui fil.ſint legi.

3 ¶ Tertiò* quæritur, vtrũ Papa renuntiare posit papatui siue potestati papali? Et dico ꝙ sic, vt expresse determinatur, de renũ.c.j. lib.vj. nõ obstãte, ꝙ sit immediatè à Deo: quia ita est à Deo, vt dicit Aug.de Anch. ꝙ etiã est ab homine cooperãte per consensum & volitionẽ. Vnde etiã ꝑ dissensum fit renũtiatio: sicut in naturalibus anima rationalis infusa à Deo cooperãte homine generante, potest opere humano à corpore tolli, & in moralib⁹ gratia est à Deo cooperãte libero arbitrio, & similiter per liberũ arbitriũ potest deperdi. Imò hoc potest secũdùm Arch. post domi. Augu. etiã si iurasset, aut vouisset nõ renuntiare, vt videret se impotentẽ ad talem curam, vel omnino insufficientem. Vnde & quatuor renuntiasse legimus, scilicet Clementẽ, Ciriacũ, Marcelliañ, & Cælestinũ: licet non ex eisdem causis, vt patet per Arch.iij.parte, tit.xxiij. quos omnes ecclesia canonizauit. Et licet Dãtes reprehẽdat Cælestinum de renũtiatione tali: tamẽ rectius, & fidelius Petrarcha eũ cõmendat in libro, de vita solitaria. Et idem, licet subtiliori via, vt probat Pet.de Pal.in li.de potestate
4 Papæ, vt recitat Archie.vbi suprà. ¶ Quartò* quærit, vtrũ & quare, & quomodo posit Papa iudicari, & per depositionem papali autoritate priuari? Et dico sentẽtialiter, & cõcludendo medullam dicendorũ, ꝙ Papa iudicẽ nõ habet in terra, nisi desinat esse caput, aut se spõte subijciat: & ꝙ à nullo põt deponi, nisi seipsum suo facto deponat: licet per cõciliũ posit declarari depositus: & hæc sic patẽt. nam in c.nos si.ij.q.vij. Deus iudiciũ papæ sine quæstione suo reseruauit arbitrio. & in c.nemo.ix.q.iij. dicitur: Nemo iudicabit primã sedẽ. Neq; enim ab Augusto, neq; ab omni clero, neq; à regibus, neq; à populo iudex iudicabitur, id est, papa. Et ibi gl. facit tres fallentias. Primò, si Papa se alicuius iudicio submittat: vt ij.q.vij.nos si. Secundò cũ submittit se suo confessori, cui tenetur parere, & ligabit eum sententia illius. Tertiò in casu heresis. xl.dist.si Papa. quod intellige nõ in dubijs, quãdiu est caput: vt s̃.Fides. §.vij. & Cõciliũ. §.iij. sed in manifestis. Et deinde dicit in verbo, omni clero, esse argumentũ ꝙ concilium non põt Papã iudicare: vt de electio. significasti. vbi scilicet habetur ꝙ cõcilia nõ possunt legem præfigere ecclesiæ Romanæ, id est, Papæ: quia eius authoritate fiũt & roborantur. Vnde, inquit, si totus mundus sentẽtiaret in aliquo negotio cõtra Papã, videtur ꝙ sententiæ Papæ standũ esset: vt xxiiij.q.j. hæc est fides. vbi scilicet Hieronym⁹ dicit, sua à nullo posse repræhendi, si fuerint probata per Papã. Et deinde dicit esse ar. cõtrà in c.legimus.di.xciij. qa orbis maior est vrbe: & nõ soluit. Sed tu dic hoc nõ dici, quasi orbis posit iudicare vrbẽ, id est, Romanã ecclesiã ratione capitis: sed quia cõsuetudo totius orbis præualet cõsuetudini quam ecclesia Romana seruat: licet nõ præualeat illi, quã seruat, & ab alijs seruandã docet. de conse.di.j. basilicas. vt etiã tenet gl.in d.c.nemo. Dicit etiã Anacletus dist.lxxix. eiectionẽ, id est, depositionẽ summorũ pontificũ sibi dominũ reseruasse: & cõsequenter conciliũ non potest illũ deponere: & si alicubi dicatur hoc posse, intelligitur quãtum ad iuridicã declarationẽ sequente facto, per qđ ipse seipsum deponit. Et ideo Augu.de Anch.vbi suprà, dicit ꝙ Papa nõ est deponendus pro crimine quantũcunq; notorio, nisi pro hæresi: & hoc tantùm qñ nollet emendari, vt no.Hug.dist.xxj. & gl.dist.xl.si Papa. pro qua hæresi ipso facto deponitur: quia est caput ecclesiæ, cũ Christũ, qui est caput, repsentet. vnde & Christus Petrũ vocauit Cephas, id est, caput: capitis autẽ est influere vitã mẽbris: vitæ autẽ principiũ in spiritualibus est fides. Vnde si Papa deuiat à fide, est spiritualiter mortuus: & cõsequenter nõ potest influere vitã: & consequenter nõ est Papa: quia ipso facto est depositus. Hæc ex illo. Et idẽ Pet.de Pal.in libro de potẽ. Papę, sentit dicens, ꝙ Papa quãdiu est Papa deponi nõ potest ꝑpter quodcunq; crimen, nec à cõcilio, nec à tota ecclesia, nec à toto mũdo, nõ solùm quia est superior nullum habens hominẽ supra se, qui eum valeat iudicare: sed quia Deus sibi Romani præsulis, quandiu præsul est, iudicium reseruauit. ix.q.iij. aliorũ. Si tamen labitur in hæresim, eo ipso est præcisus ab ecclesia, & deponitur de facto, & desinit esse caput ecclesię: quia caput precisum, quãdiu est precisum, caput esse nõ potest illius corporis, à quo est præcisum. Per alia autẽ peccata est caput languidũ, quod ꝑpter hoc nõ desinit esse caput, nec cõsequẽter põt à mẽbris iudicari. hæc ex illo. Sed cõtrà. Nã gl.in c.si Papa.di.xl. ꝙ nõ solũ pro heresi, sed pro quocũq; crimine notorio adulterij, simoniæ, & huiusmodi, si esset incorrigibilis, & scãdalizaret ecclesiã, posset accusari: qa cõtumacia est heresis. quę cõsequẽter videt velle, ꝙ etiã posit deponi, vt imponit illi Archi. quia q potest accusari, põt puniri. Sed certè illa gl. directè textũ euertit ibi dicẽtẽ, Papa cũctos iudicat à nemine iudicãdus, nisi deprælẽdatur à fide deuius: id est, pro hæresi solùm. Vnde dicit Pet.de Pal.vbi suprà, ꝙ ista gl.est falsa: & cõtumacia dicitur heresis largè, sicut & simonia, propter aliquã similitudinẽ. cùm verò dicitur, Papam propter hæresim posse deponi, vel esse depositũ, sumitur hæresis propriè, id est, pro errore fixo eorũ q̃ sunt fidei. Et idẽ de ea dicit August.de Ancho. addens ꝙ saluari potest, si illa incorrigibilitas alicuius vitij dicatur, quãdo peccatũ dicit non esse peccatũ: quia esset vere & ꝓpriè hæreticus. ¶ Et adde tu ꝙ istis standũ est, & nõ Canonistis, quia materia est Theologica: cùm authoritas Papæ spectet ad ius diuinũ: & maximè Pan. quia sicut diabolus in oĩbus operibus suis redolet suũ primũ peccatũ superbiæ, ambiens honores diuinos: ita iste, quia fuit schismaticus cõsentiẽs cõciliabulo Basiliẽsi cõtra põtificẽ summũ, semper in sua doctrina fauet cõcilijs cõtra Papã. Vide supra Cõciliũ. §.iij. Et ex dictis ibi limita hoc dictũ ꝙ cõciliũ nõ põt iudicare Papã, qñ certũ est ꝙ sit Papa: secus ĩ dubio: quia tũc ipse nõ est iudex omniũ, sed pars. vnde cũ ecclesia sit sufficiẽter à Christo instituta: huius litigij erit aliquis iudex. Ista aũt indubitata cõclusio, ꝙ Papa à nullo iudicari potest, nisi pro crimine hæresis, quę habetur in d.c. nemo. patet etiã in c.eiectionẽ. dist.lxxix. & in c.ipsi sunt. ix.q.iij. & in c.cũcta.ea.cau. & q. & in c.oues.ij.q.vij. & per Inn.iij.ser.de cõsecra.Rom.põtificis: & per multa cõcilia, vt refert d.Io.de Turre cre. Quid aũt faciẽdũ sit qñ Papa suis moribus ecclesiã destruit: dicit idẽ Pet. primò nõ esse obediendũ in multis: sed resistendũ per honestã reprehẽsionem, exẽplo Pauli resistentis Petro in faciẽ, Gal.ij. Si vellet totũ thesaurũ ecclesiæ aut patrimoniũ beati Petri dare parẽtibus eius, vel ecclesia destruere, & huiusmodi, nõ esset ꝑmittendũ, sed resistẽdũ: tamẽ sine depositione. Et intellige ꝙ huius ratio est: quia in destruẽdo nihil potest: & si de destructione constat, põt resisti. Secũdò orandum esset vt corrigeretur à Deo, vel de medio tolleretur: & contra eius voluntatẽ conciliũ conuocandum, & perillud Papa moneretur, vel Deus inuocaretur: & resistẽdo in malis remediũ apponeretur. Hoc tamen & in omni simili casu nulla multitudo conuocata haberet authoritatẽ cõcilij sine authoritate Papæ: & si haberet authoritatẽ cõueniẽtem alijs partibus: sicut & corpus sine capite, posset ha-
5 bere motum grauium, sed non vitalem. ¶* Quintò quæritur, vtrũ papa vtẽdo sua potestate in iudicando & statuẽdo posit errare? Et de hoc dico vt s̃.Canonizatio. §.iij. & Concilium. §.ij. & Ecclesia.j. §.ij. & iij. & Fides. §.vij.
6 ¶ Sextò quęritur,* quid posit papa super inferos? Et dico ꝙ potest facere indulgẽtias eo modo quo suprà Indulgentia, dictũ est. Et si quæratur, vtrũ posit spoliare purgatorium pro libito suo: dico ꝙ non sua voluntate præcise, sed mediãte illo infinito thesauro: & sicut põt liberare à pœna peccatorũ debita in hoc mũdo omnes qui sunt in mundo, si faciãt quod mãdat, etiã si essent millies plures quàm sint: ita liberare potest omnes, qui sunt in purgatorio, si quis pro eis faciat quod iubet: peccaret tamen indiscretè cõcedendo. Et in isto sensu dicunt doct. ꝙ nõ potest ad libitum spoliare purgatorium. de quo s̃.Indulgẽtia. §. vij.
7 ¶ Septimò quæritur,* quid posit supra paganos? Et dico ex Archidi. post Aug.de Anch. ꝙ in eos habet iurisdictionem: quia est vicarius Christi habentis iurisdictionẽ in omnes. Non tamen potest ab eis auferre dominia, si qua iustè tenẽt. Intellige, nisi eo modo, quo à Christianis põt auferre propria bona. s. ex causa iusta: qa dominiũ est beneficiũ naturale. primo Poli. cũ qdã naturaliter sint domini, & quidã serui. beneficia autẽ naturalia ẽt dæmonibus nõ sunt ablata. Nec põt eos cogere ad relinquẽdũ suos ritus, etiã quantũ ad matrimonia, aut faciẽdũ nostros, sicut nec ad fidẽ. Potest aũt eos punire, scilicet pœna pecuniaria vel corporali: nõ autẽ spirituali, id est, excõmunicatione, cũ sint extra, si peccent contra legẽ quã recipiunt: sicut & omnes alios, scilicet si peccent cõtra naturalẽ in manifestis: non autem diuinã veterem aut nouã, vel contra positiuã ab eis nõ receptã, nisi sint tẽporaliter ei subiecti: quia cogendi sunt viuere legibus aliorũ subiectorũ: intellige nisi in concernẽtibus suos ritus: ne videantur melioris cõditionis propter suam infidelitatẽ. Sicut si statutũ vetet portare arma, cogẽdi sunt illud obseruare: ar. dist. viij. contra morem. Similiter potest eos punire, si quid faciunt in sua superstitione, quod vergat ad irreuerentiã fidei. de Iudęis & Sara.c.e.vnica. Et idẽ intelligo posse quemlibet temporalem dominũ paganorũ: quia est minister & vicarius in
8 hoc. ¶ Octauò quæritur,* quid posit in Iudæos? Et dico eum posse cogere illos ad seruandũ ea, quæ canones mandarunt: de quibus s̃.Iudæi, per totum. non quidem plectẽdo pœna spirituali per censuras, cùm foris sint: sed temporali pecuniaria, & corporali. xxviij.q.j. sæpe. imo & per pœnas spirituales indirectè: puta excommunicãdo principes eos non punientes, secundùm Archid. ¶ Nonò quæritur,
9 *qd posit in hæreticos & schismaticos? Et dico ꝙ hæreticos pot quadrupliciter punire, scilicet excommunicatione, depositione, rerum temporalium ablatione, & militari persecutione: vt s̃.Clericus.j. & ij. ferè per totũ. Schismaticos autem potest priuare potestate iurisdictionis in subditos: & potestate ordinis seu cõsecrationis quãtũ ad executionem, faciendo ꝙ non liceat eis vti actibus ordinum
10 suorũ: vt j. Schisma. ¶ Decimò quæritur,* quid iuris de potestate papæ in Imperatorem? Et dico multa ex Archidiac.iij.parte. titu.xxiij. post Aug. de Anch.vbi s̃. ¶ Primum. Licet dominiũ seu imperiũ tyrannicũ tẽpore præcesit sacerdotiũ: quia scilicet secundũ August.xv.de ciui. Dei, primus regũ fuit Cain, & post diluuiũ Nembrot: primus aũt sacerdos fuit Melchisedech, qui secũdũ Hebręos fuit Sem primogenitus Noe, in quo incœpit sacerdotiũ, post quẽ vsq; ad legẽ Mosaicã deriuabatur ad primogenitos: naturale tamẽ & iustum imperiũ nõ est notũ cœpisse ante Moysem, qui à Deo institutus fuit princeps populi sui. ¶ Secundũ. Papa est Imperatore maior dignitate, plus quàm aurũ plũbo. dist.xcvj. duo sunt. & sol luna. de maior. & obed. sõlitæ. Vnde & Alexander Magnus doctus visione Dei apparẽtis sibi in forma summi sacerdotis Iudæorum, eundẽ sacerdotem obuiũ adorauit: in eo Deum, inquiẽs, adorauit. & similiter Octauianus suasu Sibyllæ Tyburtinæ adorauit puerũ, cuius papa est vicarius. ¶ Tertiũ. Papa potest eligere Imperatorẽ per seipsum immediatè, quãdo ex iusta & rationabili causa expediret: quia principalis agẽtis habẽtis dirigere omnes fideles ad pacẽ & finẽ spiritualẽ, est eligere ministros. Vnde Imperator est minister eius eo ipso ꝙ est minister Dei. Rom.xiij. cuius vicarius est papa. Ex quo sequitur, ꝙ etiã posit eligere electores Imperatoris, & mutare ex causa. eius etiã est electũ cõfirmare. de elect. venerabilẽ. & cõfirmatum consecrare. de sacra vnct. cùm venissent. & cõfirmatũ & consecratũ coronare. d.c.venerabilem. & in coronatione iuramentũ fidelitatis excipere. dist.lxiij. tibi domino. & dignũ excõmunicatione excõmunicare. xcvj.dist.duo. & dignum depositione deponere. sicut Inno.tertius Ottonẽ, & Inno.quartus Federicũ deposuit. & dignũ gladiaria persecutiõe gladio persequi: & bellum cõtra illũ cõuocare: & ab eius fidelitate vasallos absoluere. xv.q.vj. nos sanctorum. Nec obstat, ꝙ Constantinus Imperator Syluestrũ papam coronauit: quia hoc non fecit quasi authoritatem vel dominium præbẽs, sed sicut minister obsequens: cuius signum fuit, ꝙ tenens equum eius exhibuit stratoris officiũ. Quod autẽ dicit Hugo. dist.xcvj. cùm ad verum. ꝙ Imperator potestatem & dignitatem non accipit ab apostolico, sed à principib⁹ & populo per electionẽ, planũ hodie est esse falsum. Quod etiã dicit, has potestates esse à Deo, & distinctas, verũ est eo modo, quo dictũ est §.ij. Quod etiã dicit, Imperatorẽ esse maiorẽ papa in tẽporalibus, est simpliciter falsum quantum ad iurisdictionẽ: sed verum, quantum ad immediatum vsum & executionẽ: quo modo etiã dici potest maior Christo. Et sic intelligitur dictum capi. cùm ad verum. dist.xcvj. quòd papa vsurpare sibi nõ debet ea quę sunt Imperatoris: qa scilicet nõ debet immediatè exequi tẽporalia. quod intellige nisi ex causa, vbi sibi videtur expedire. ¶ Quartũ. Constantinus potuit donare Syluestro Imperij tẽporalẽ administrationẽ, & eam recipere ab eo: quia papa est vicarius Dei, cui nos reddimus in recognitionem dominij & honoris ea, q̃ ille nobis donat ad vsum & stipẽdiũ laboris, iuxta illud Dauid primi Parali.vl. Quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. & ad idem xij.qõ.j. videntes. Vnde donauit Constantinus papæ in venerationem & recognitionẽ dominij administrationẽ tẽporalẽ Imperij: & eandẽ immediatè papa cõcedit Imperatori in vsum & stipendiũ officij, pro defensione & gubernatione pacifica ecclesiæ. ¶ Quintũ. Non potest autẽ illa donatio per successores reuocari: tamẽ quia semel Deo dicatũ humano iudicio reuocari non potest, vt patet xij.q.ij. de rebus. & cap. ligna. de consecratio. dist.j. tum etiam quia potius reddidit quod erat subtractũ, cùm domini sit terra & plenitudo eius, quàm dederit quod erat Imperij: tum etiã qa donauit de cõsensu eorũ, quorũ erat dare talẽ potestatẽ. i. principũ, senatus & populi, à qbus acceperat. de quo
11 vide in c.Cõstantinus.di.xcvij. ¶ Vndecimò q̃ritur, *quid iuris de potestate papę in alios reges & principes Christianos? Et dico, secundũ eosdẽ. s. Archid. & Augu. de Ancho. ꝙ omnes ei tenemur obedire, sicut & Christo, cuius vices gerit: & in eos omnes habet vniuersalẽ spiritualiũ & temporaliũ iurisdictionẽ, sicut & in toto orbe vice Dei viuen-

tis:ſed temporalium adminiſtrationem nõ recipit,niſi in regionibus Occidẽtalis Imperij per conceſsionẽ Cõſtantini Imperatoris: nec vtitur hac adminiſtratione,niſi in aliquibus partibus mediãte Imperatore quẽ eligit:nõ aũt in alijs regnis Occidẽtalis Imperij, non propter carentiã authoritatis,ſed propter nutriendũ in filijs vinculũ vnitatis & pacis:quia propter tyranniçã vſurpationẽ Imperij à diuerſis in diuerſis partibus ad vitandũ ſcandalũ,ſudæorũ ſe tributariũ fecit cũ Petro,licet nõ obligetur,Matthei xvij.xj.q.iij. inter verba. Et ideo põt reges corrigere,ſicut Nicolaus Lotharium de adulterio reprehendit.ij.q.j. ſcelus. & ex rationabili cauſa deponere,ſicut Zacharias depoſuit Regem Francorũ,ſubſtituens Pipinum.xv.q.vj.
32 alius. ¶ Duodecimò quæritur,* vtrũ papa habeat in Chriſtianos vel alios poteſtatẽ veniendi contra ſuũ contractũ, quaſi ex eo nõ obligetur?Et dico ꝙ non:quia ipſe nõ eſt dominus mũdi quo ad proprietatẽ:ſed quo ad iuriſdictionem ſolam & protectionem,ſecundùm glo.& cõmuniter doct.in proœmio Digeſtorũ:ſicut nec Imperator,qui rei meæ dominiũ mihi auferre nõ poteſt ſine cauſa,ſecũdũ Bar.ibi.quod etiã eſt verũ quo ad bona eccleſiaſtica,quorũ nõ eſt verè dominus,ſed diſpenſator:ſicut de omni clerico dicit S.Th.*in* vj.quolibet.art.xij.nõ obſtante gl.in c. cùm veniſſent.de iudi.quæ dicit cõtrariũ:quia eũ damnãt doct.dicentes ꝙ eſt eorũ ſolùm adminiſtrator & diſpẽſator.vnde nec ea ſine cauſa alienare põt:& ſi facit,peccat mortaliter,ſecundũ Archid.xij.q.ij. nõ licet. Vnde de eo verum eſt quod de principe dicit Bal.in lib.de vſi.feu.in rub.de natura feudi,ſcilicet ꝙ ex ſuo cõtractu obligatur. Vnde ſi inueſtiuit aliquẽ de baronia vel caſtro,nõ poteſt eum ſine culpa priuare,nec ſucceſſores in Imperio vel regno.de iudi.nonit.Nec obſtat ꝙ habet plenitudinem poteſtatis:quia Deus ſubiecit ei leges,ſed non cõtractus,ex
33 quibus obligatur. ¶ Decimotertiò quæritur,* vtrum poſsit aliquẽ abſoluere ab obligatione,qua tenetur alteri homini?Et dico ſecundũ Inno.ꝙ hoc poteſt de plenitudine poteſtatis:ar.viij.q.iij.per principalẽ.C.de qua.præſcri.l.bene à Zenone.C.de preci.Imper.offe.l.quoties.& idẽ Ho. 16
& Bern.Sed hoc limita ex cauſa rationabili, & non aliter: qa,vt dictũ eſt ſ.priore, nõ eſt dominus mũdi quo ad proprietatẽ:nec legẽ cõdẽdo poteſt auferre mihi rei meæ dominiũ ſine cauſa,ſicut nec Imperator.Et ſic intellige l.vẽditor.ſ.ſi conſtat.ff.cõmu.præd.qui ſ.ſecũdũ Bar.in hac materia eſt ſingularis.& ſic etiã intellige Pã.in c.ij.de voto.ꝙ papa auferre poteſt obligationẽ laici non ſubditi ei tẽporaliter contractã ex fidei præſtatione,nõ aũtẽ aliũde quæſitã:cùm ſit de iure gentiũ.in cle.paſtoralis.de re iu. ſcilicet ſine cauſa rationabili,ſine qua nec Imperator poſſet.Et idẽ à fortiori intellige hoc nõ poſſe ciuitatẽ aut vniuerſitatẽ vel collegiũ.Ex magna tamẽ cauſa poſſet papa à ſecularib⁹ exigere ſubſidiũ tẽporale:vt ſi eccleſia inuaderetur,& aliter ꝓuidere nõ poſſet. ¶ Decimoquartò q̃-
34 ritur,* vtrũ poſsit tollere leges ciuiles?Et dicit Io.And.ꝙ vbi nõ habet iuriſdictionẽ tẽporalẽ,tollere nõ põt legem quo ad forũ ciuile:niſi in his in qbus vertitur periculũ animæ,cùm poteſtates ſint diſtinctæ.xcvj.di.cum ad verũ. In illis aũtẽ,in quibus animę periculũ vertitur,tollit quo ad vtrũq; forũ.de iudi.nouit.de præſcr.c.fin.& de ſecun. nu. c.pe.& vlt.de foro cõpe.lib.vj.& de iureiur.c.ſi.li.vj.& in c.ij.de except.lib.vj,& in c.decernimus.de ſen. exc.lib.vj. quia in his leges nõ dedignantur ſacros canones imitari. de Iudæ.clerici. & in authen.vt cleri.ap.prop.epi.colla.vj. & ita tenet Sum.Roſ.& Supple. Sed iſta determinatio procedit ex errore;ꝙ papa non habeat tẽporalẽ iuriſdictionẽ in tota eccleſia.qđ improbatũ eſt multipliciter in hoc titulo.Vnde dico,ꝙ de plenitudine poteſtatis ex cauſa rõabili põt oẽs leges ciuiles euertere,& aſs cõdere,niſi inquãtũ ſpectãt ad ius naturale aut diuinũ:nec Imperator cũ oĩb⁹ legib⁹ & populis Chriſtianis poſſent cõtra eius voluntatẽ quicquã ſtatuere.Et hęc omnia patẽt ex dictis in hoc titulo,& ſ.Legitimatio. ſ.iiij.nec quæ allegãt Canoniſtæ cõtra hoc,aliqd cõcludũt,niſi ceſſante cauſa, & ex poteſtate iuridica,q̃d eſt ſecũdũ iura, quibus papa ex neceſsitate nõ
15 ſubditur. ¶ Decimoquintò queritur,* vtrũ papa poſsit tollere ſeu mutare ſtatuta cõcilij generalis?Et dicit S.Th. in trac.cõtra impugnan.reli.ꝙ ſic:quia ſine eius authoritate nihil potuerũt ſtatuere:ſicut nec conciliũ cõgregari.Et illud Zozimi in c.cõtra.xxv.q.j.cõtra ſtatuta patrũ cõdere aliqd vel mutare,huius ſedis nõ põt authoritas:dicit verũ eſſe in his quæ ſtatuta patrũ decreuerunt eſſe de iure diuino,ſicut ſunt articuli fidei,qui determinati ſunt p concilia: quæ aũt determinauerũt de iure poſitiuo,mutare põt vel diſpẽſare ſecũdũ opportunitatẽ tẽporũ vel negotiorũ: & hoc nõ faciẽdo cõtra illa ſtatuta:qa ſeruatur intẽtio ſtatuẽtiũ:quæ eſt vtilitas eccleſiæ.Quidã tñ dicũt,ꝙ põt tollere ſingula,ſed nõ oĩa ſimul,qa eſſet deſtruere ſtatũ eccleſię. Et quãtũ ad hoc dico,ꝙ diſpẽſare põt cõtra vniuerſalẽ ſtatũ eccleſiæ:vt in c.nõ debet.de cõſan.quod Pan. intelligit qñ nõ decoloraretur ſtatus eccleſiæ:vt puta qa ſubeſt cãmutandi.Secus vbi decoloraretur.i.vbi nõ ſubeſt cauſa,& ſic intelligitur c.ꝓpoſuit.de cõceſ.preb.de quo etiã ſ.Cũciliũ. ſ.ij.Sed adde iuxta mẽtẽ S.Tho.ꝙ qñ ſubeſt cauſa, põt diſpẽſare ſine peccato in omnib.quę ſunt iuris poſitiui,in quacũq; materia,& in quibuſcũq; perſonis fiãt:ſine cauſa aũtẽ hoc põt ſic,ꝙ ſi de facto irritaret,ſtatuta nulla eſſent:qa ab eius authoritate depẽdẽt:tamẽ peccaret,nec eſſet permittẽdus.Et ex his & dictis ſ.Fides. ſ.vij.patet,ꝙ nõ bene dicit Sum.Ang.ꝙ ſine cõcilio papa decidere non põt in cauſa fidei,qa põt errare,& nõ cõciliũ.xix.di.Anaſtaſius.Ad ſuũ aũt motiuũ patet reſpõſio ex dictis ſ.Cõciliũ. ſ.ij.& d. ſ.vij. ¶ Decimoſextò quæritur,* vtrũ papa,vt ad præſens de Deo taceamus,poſsit diſpẽſando aliqd immutare in præceptis legis naturalis aut diuinæ? Et dico multa. ¶ Primũ,ſicut dictũ eſt ſ.Cõſuetudo. ſ.ix.in lege naturali tria cõtinẽtur.ſ.prima principia,quæ.ſ.ex terminis ſuis cognoſcũtur:vt declina à malo,fac bonũ,nulli no cendũ,rationi obediẽdũ,& hmõi:& primæ cõcluſiones,& determinatiões quædã particulares.Sed adde & intellige ꝙ primę cõcluſiões dicũtur,quę neceſſariò ſequuntur ex principijs primis immediatẽ:vt,nõ eſt nocẽdũ:ergo nec occidẽdũ,vel mediatẽ:vt,nõ eſt nocẽdũ:ergo nec; depoſitũ eſt negãdũ,vel hmõi.Particulares verò determinationes ſunt,quę ex primis principijs nõ ſequũtur neceſſariò per cõſequẽtias bonas:ſed depẽdẽt à volũtate humana vel diuina:ſicut nõ ſequitur neceſſariò ex aliquo principio naturali,ꝙ fur debeat ſuſpẽdi vel puniri in quadruplũ. ¶ Secundum.Secũdũ Herue.in di.xlvij.primi,circa præcepta ſcidũ eſt,ꝙ reuocare illa,eſt tollere obligationẽ vniuerſaliter,id eſt,quo ad omnẽ hominẽ,& omne tẽp⁹.Diſpẽſare verò eſt relaxare obligationẽ quo ad hũc hominẽ,vel quo ad hoc tẽpus. Interpretari verò eſt dare intellectũ ꝓcepti vel præcipiẽtis ſtãte obligatione,etiã quo ad hunc & nũc quæ quidẽ interpretatio,inquit,quãdoq; dicitur diſpẽſatio,quia tollit obligationẽ non veram,ſed inſurgentẽ ex conſcięntia dubitãtis: & in manifeſtis pertinet ad omnes; in dubijs verò ad ſuperiores.qđ limita,ſi cõmodè poſſint habẽri:aliàs ſecus: vt cũ *in* repẽtinis periculũ eſt *in* mora. de quo ſ.Diſpẽſatio. ſ.iij. ¶ Tertium. Secũdùm S.Th.*in* iiij.diſt.xv.q.iij.ar.ij.q.j tertiũ.iij.q.xcvij.ar.iiij.ad tertiũ. inferior diſpẽſare nõ põt in ꝓceptis ſuperioris, niſi quã tũ ſibi ꝑmittitur.quod intellige expreſsè,vel interpretatiuè eo modo,quo in iure habẽtur argumẽta,ꝙ diſpẽſatio in ſtatutis Papę aliquãdo ſit cõceſſa epiſcopis. ¶ Quartũ. In ꝓceptis diuini, aut naturalis iuris Papa diſpẽſare nõ poteſt ſecũdũ S.Th.iiij. quo.ar.xiij. & j.diſt.xlvij. & iij.diſt. xxxvij.quod tñ fallit in tribus caſibus.Primò quantum ad ius naturale,quo ad particulares applicationes iuris naturalis,aut etiã diuini,vt ſ.Cõſuetudo. ſ.ix.qa hodie nõ habẽt vigorẽ, niſi ex lege poſitiua: ideó ꝙ Papa in oppoſitũ põt. Secundò quo ad ius diuinum, quãdo aliquid dicitur de iure diuino: quia cõtinetur in doctrina apoſtolorũ:licet nõ ſit ſtatutũ à Deo,ſed ab apoſtolis,ſicut ꝙ bigamus nõ promoueat.j.ad Timo.iij.vt ſ.Bigamia.j.vj. Tertiò ſe cũdùm Rich.quãtum ad vtrunq; , qñ diſpenſatio ſumitur largè,& impropriè pro interpretatione,quæ aliud eſt,cũ poſsit circa articulos fidei interptari, vt dictũ eſt ſ. Fides. ſ.vij.nõ aũt diſpẽſare,vt ibi docet S.Th.Vnde dico,ꝙ *in* votis poteſt propriè diſpenſare,hoc eſt,ius relaxare:*in* diuinis autẽ præceptis hoc nõ poteſt,ſed poteſt ea interpretari in dubio authoritatiuè.ſ.vtrũ in aliquo determinato caſu habeat locũ ratio diuini, aut naturalis ſtatuti,vel nõ: puta,vtrũ iſta ſubtractio huiuſmodi rei ſit furtũ, vel non. quod patet,quia *interpretatur* ꝓceptũ Dei de credẽdis. Itẽ quia interpretatur omnia dubia circa ſcripturã,& fidẽ & mores. Itẽ quia inferior interpretari poteſt legẽ,vbi ad ſuperiorẽ cõditorẽ recurſus cõmodè haberi nõ poteſt:vt patet ex dictis. Itẽ quia,vt dicit Rich.*in* iiij. diſt.xxxviij.ſi occurrat caſus,in quo nõ videret locũ habere ratio legis, nõ dediſſet Deus paſtorẽ, q cõſidere poſſet oĩb⁹ occurrẽtibus,& neceſſariò expediẽdis, nõ videretur fuiſſe bon⁹ paterfamiliàs: nec poſſet dici Papa generalis cõmiſſarius Dei aſsũptus *in* plenitudinẽ poteſtatis:cuius cõtrariũ determinatur ij.q.vj.q ſeſcit. & xxiiij.q.j.quodcũque. Et ſic intellige, & limita capitula,quę videtur dicere,ꝙ Papa cõtra diuinã legẽ nõ diſpẽſat.ſ.vbi ratio legis nõ deficit, vt in primis principijs legis naturalis,& in ꝓceptis primę tabulæ,in qb⁹ ipſe ordo in Deũ præcipitur:& in ꝓceptis ſecũdæ tabulæ quãtũ ad ipſam ſubſtitiã, vel ipſum ordinẽ ad proximũ,q in eis directè præcipitur, ſiue quantũ ad rationẽ præcipiẽdi:ſecus quãtũ ad ipſam rẽ,quę præcipitur. pro quo vide j.ij.q.c.& iij.diſt.xxxvij.& quantũ ad particulares determinationes,& ſtatuta apoſtolica.Sic etiã intellige dicta Canoniſtarũ dicentia,ꝙ Papa põt ius diuinũ declarare, & interpretari,limitare, & diſtinguere, & etiã
17 augere.qđ intellige quãtũ ad particulares determinatiões, & quãtũ ad interpretationẽ. ¶ Decimoſeptimò* quæritur, an Papa diſpẽſare poſsit,vt cõtrahat matrimoniũ *in* gradibus diuina lege prohibitis? Et dicit Archi.poſt Pet. ꝙ nõ *in* primo gradu affinitatis,ſicut nec cõſanguinitatis alcẽdẽtiũ & deſcẽdẽtiũ:quia eſt cõtra ius diuinũ,& naturale: cũ vxoribus parẽtũ exhibeam⁹ reuerẽtiã, ſicut parẽtibus nr̃is. Nec ſimiliter in primo gradu cõſanguinitatis, & affinitatis in linea trãſuerſali:qa eſt cõtra vtrunq; ꝑdictũ ius. Vnde etiã ante legẽ Moſaicã genere humano multiplicato creditur,ꝙ abſtinuerint viri à ſororibus,& vxorib⁹ fratrũ,niſi ad ſuſcitãdũ ſemẽ fratris ſine filijs mortui,ſicut & in lege,vt patet in Thamar,& filijs Iudæ:in quo tñ nõ põt Papa diſpẽſare modo,ſicut nec in pluralitate vxorũ,q olim licebat,qa erat licita ex Dei diſpenſatiõe,ſed prohibita iuri cõi.Nec in ſecundo gradu trãſuerſali ſuperioris:vt cũ amita & matertera:qa eſt diuina lege prohibitũ.hęc ex illis.Ex qb⁹ infert idẽ Arch. ꝙ cũ ex copula, etiã fornicaria cõtrahat affinitas,q aliquã mulierẽ cognouit,etiã fornicariè, cõtrahere nõ põt cũ filia eius, aut germana, ſicut nec cũ filia vxoris ſuæ ex alio viro, nec cũ ſorore eius ex mortua.nec ſecũdũ Pet. poſſet *in* hoc Papa diſpẽſare.Reperit tñ Martin⁹ quint⁹, vt Archi. refert, diſpẽſaſſe cũ eo qui cũ ſua germana cõtraxerat, & cõſummauerat habito cõſilio cũ peritis Theologis,& Canoniſtis;propter mala & ſcãdala aliàs inde ventura:licet aliq dicerẽt eũ hoc non poſſe.Et qa certũ tenendũ eſt, incertũ verò dimittẽdũ. de pœ.di.vij.ſi qs.ante factũ nulli eſt cõſulendũ, vt petat iſtã diſpẽſationem. Quia etiã inſtar ſacrilegij eſt diſputare de potẽtia principis,præcipuè Papę.xvij.q.iiij. ſ.cõmittitur. & ſeq.ſi qs poſt cõtractũ,& multo magis cõſummatũ matrimoniũ obtinuit talẽ diſpẽſationẽ,dimittendũ eſt negotiũ iudicio Dei.hæc ex Arch. Adde verò ſecũdũ eoſdẽ, ꝙ vbi gradus eſſet ꝓhibitus diuina,ſed nõ naturali lege, dubiũ eſt,an Papa poſsit diſpẽſare:tamẽ ferè oẽs gradus Moſaica lege prohibiti, ſunt etiã prohibiti naturali: quia ad oẽs illas perſonas cohabitãtes eſt amicitia naturalis, ſine alio fœdere. Vnde probabilius eſt,ꝙ *in* illis Papa diſpẽſare nõ poſsit. vide Archi.iij.parte.tit.j.c.xiiij.in fin. Adde etiam,ꝙ licet *in* prędictis Papa diſpẽſare nõ poſsit, quaſi potẽs remouere obligationẽ diuini ſtatuti:poteſt tamen ſecũdùm mentem Rich. interpretari in caſu, vbi ceſſaret cauſa, vel ratio prohibitiõis matrimonij inter parẽtes,& affines:q̃ ſunt,reuerẽtia,amicitia, & huiuſmodi. ¶ Deci-
18 mooctauò* quæritur, vtrũ Papa diſpẽſare poſsit in gradibus cõſanguinitatis,nõ ſolũ prout ex nunc, ſed etiã ꝓut ex tũc?Et dicit Io.And.in c. ꝙ venerabilẽ.q fil.ſint legi.q. ſi cõtractũ eſt *in* gradu prohibito lege diuina, põt diſpẽſare ꝓut ex nũc,nõ ꝓut ex tũc.ſ. vt ſint legitimi filij ante diſpẽſationẽ nati:ſed *in* matrimonio humana lege ꝓhibito diſpẽſare põt,nedũ ꝓut ex nũc,ſed etiã ꝓut ex tũc.qđ limita verũ,niſi eſſet alteri ius quæſitũ:puta,qa patre mortuo iã ſucceſſerũt agnati.Vnde licet poſtea legitimaret filiũ,nõ excluderet agnatos: ſed *in* iure q̃rẽdo valeret.Vide ſ.Legitimatio. ſ.iiij.De caſib⁹ reſeruatis Papæ,ſ quos ſolus põt:vide ſ.Caſus. ſ.j.& Diſpẽſatio. ſ.viij.& Excõmunicatio.vij.per totũ.& Irregularitas. ſ.vl. Reſeruãtur etiã ei cauſæ grauiores.de iur.cal.c.j.& c.vt debitis.de appellas vide ſi vis in c.quod trãſlationem.de offi.leg. *in* gl. De eo etiã qui gerit ſe pro Papa, nõ electus à duabus partibus Cardinalium: & de obſeruãdis in electione eius,habes ſ.Excõmunicatio.x.ſ.ij. Quomodo etiam diſpenſet in matrimonio, ſuprà, Matrimonium.vj. ſ.v.

DE PARAPHERNIS.

1 *Paraphernа quid, & an contineãtur ſtatuto loquẽte de dote.*
2 *Paraphernalia an ſint prouilegiata, ſicut dotalia quo ad hypo-*
3 *Fructus paraphernalium, an habeat maritus.* (*theçã.*
4 *Dominium paraphernaliũ, an tranſeat in maritũ tranſeũdo ea in domum.*
5 *Paraphernalia qua ratione repetuntur.*

PARAPHERNVM ſiue Paraphernale, dictũ eſt quaſi iuxta dotẽ:à para, qđ eſt iuxta, & pherna dos: inde dicta ſunt paraphernalia bona ea,quę habet vxor ꝑter dotẽ vndecũq;,ſecundũ gl.in rub.C.de pac.cõuen. & Bal.in l. ij.C.de ſen.quę ſine cer.quanti.profer.In quibuſdã tamẽ locis nõ habent locũ, vbi ex cõſuetudine vir omnia bona ĩmobilia mulieris recipit in dotẽ, & omnia mobilia ſunt cõmunia. ¶ Primò aũt queritur,* vtrũ ſtatutũ loquens de

dote, locū habeat in paraphernis? Et dico φ ſic: ſecundùm Albe. in l. de qbus. in xxiiij. col. ff. de legib. ¶ Secūdò quæ
2 ritur, *vtrū bona paraphernalia ſint priuilegiata, ſicut dotalia, quo ad hoc, vt pro eis tacite hypothecata ſint oīa bona viri, ſicut pro dote? Et dicit glo. in c. ex literis. de pign. & gl. in l. fi. C. de pac. cōuen. φ ſic. Sed ſecundū Pan. in d. c. ex literis. alij libri habent prędictā gloſ. dicentem φ non: licet vtrunq; per diſtinctionē ſaluetur: quia ſi mulier pro his ſpecialem ſibi hypothecam à viro exegerit: illa erit cōtēta. Si verò nullā exegit, habebit hypothecata omnia bona viri ꝓ omnibus præfatis bonis, de quibus habet vir adminiſtrationē: vt in d. l. fi. De alijs autē, quæ vxor penes ſe retinet, nec habet hypothecam in bonis viri. ſecūdū Pan. vbi ſuprà. Et ſi ea malè adminiſtrat, tenetur de dolo & lata ac leui culpa: vt not. in d. l. fi. Iſta tamē hypotheca nō eſt priuilegiata, ſed cōmunis, ſecundū Inn. & Io. Andr. in d. c.
3 ex literis. ¶ Tertiò quæritur, *vtrū maritus debeat habere fructus paraphernaliū? Et dico φ nō: fructus naturales, quū dominiū eorū non eſt translatū in eum, nec ſe debet inuita vxore de eis intromittere: licet ſit bonū φ ſicut ſe, ita & ſuo marito cōmittat. C. de pact. con. l. hac lege. ſed ſolū poteſt habere cōmodum bonorū aliorū propter labores in exigēdo. Vbi aduerte primò ſecundū Hoſt. φ nunquā præſumitur dominiū translatū in virum, niſi expreſſè appareat, vel niſi probetur, ſecundū gl. in d. l. fi. & ſecūdò, φ quando maritus debet habere fructus: nihilominus ſi qd ſupereſt, quod nō ſit cōſumptum, pertinere dicitur ad vxorem, per ea quæ not. in l. vbi adhuc. C. de iur. do. & in l. fi. C. de pac. con. & ibi Bal. dicit Bart. conſuluiſſe. ¶ Quartò
4 quæritur, *vtrum dominiū prædictorū transferatur in maritum in inferendo ea in domū mariti, & ea illi aſsignando? Et dico φ non, vt in l. ſi ego. §. dotis. ff. de iure dotiū.
5 ¶ Quintò quæritur, *qua actione repetantur paraphernā? Et dico φ cōditione certi, vel ſine cauſa, vel ob cauſam, ſi dominiū tranſiuerat in virum: ſi verò nō tranſiuerat, ad exhibēdum, ſi nō ſit nixus maritus amouere: vel rerū amotarum, ſi ſit nixus amouere: vt in d. §. dotis. vel ſecūdū gl. ibi agetur depoſiti, quando ea cuſtodiēda maritus acceperit: vel mandati, quando vxor cuſtodiam viro mādauit: ſiue inferantur in domum eius eo ſciente, ſecundū Hoſtiē.

PARENTES dicūtur nō tātū pater, ſed & auus ac proauus, & deinde omnes ſuperiores: & mater, auia, aut pauia. ff. de ver. ſig. l. appellatione. Quomodò aūt parētes tenēātur alere filios, vel ecōtrario. s. Alimēta. & ſuprà Fili⁹. §. xxj. & quō teneantur ex contractu filiorū, ſuprà Obligatio. §. vj. ex delicto. s. Domin⁹. §. vj. j. Reſtitutio. iij. §. xj.

PARRICIDA licet à parētis cęſione dicatur, tū lex puniens parricidas locū habet in aliquibus aſcēdētibus deſcēdētibus, in infinitū; & in vxore, viro, nuru, genero, vitrico, ſocero, patruo, auūculo, amita, cōſobrina, patruele, patrono, nouerca, ſpōſa, patre ac matre ſpōſi vel ſpōſæ. qđ intellige etiā ſi fœmina prædicta perſonas cōiūctas occiderit, vel ab eis occidatur: & in eo qui emit venenū, vel in aliquo operā dedit vt hoc fieret. ff. eo. l. j. iij. & iiij. & ſimiliter tenētur oēs cōſcij. ff. eo. l. vtrum. Pœna aūt parricidæ eſt vt primò virgis cædatur: deinde in ſacco corij cōſuatur cū cane, gallo, vipera, & ſimia: & ſic iactetur in mare vel flumen: vel ſi hæc non ſint ꝓpè, beſtijs ſubijciatur. ff. de partici. l. pe. & C. eo. l. j.

PAROCHIA, à qua & parochian⁹, dupliciter ſumitur, aliqū ſcilicet impropriè ꝓ tota aliqua diœceſi. de rap. c. j. de paro. ſuper eo. de off. arch. c. ij. §. pe. & aliquādo ꝓpriè: & eſt locus, in quo dęgit popul⁹ alicui eccleſię baptiſmali deputatus, certis finibus limitatus, ſecundū Goff. in Sum. eo. tit. Adde φ tertiò ſumitur pro tali eccleſia, cui & ius parochiale dicitur competere, quod iuridicè loquēdo cōſiſtit in multis. Primò vt in ea diebus feſtis populus audiat miſſam. de quo dic vt s. Miſſa. ij. §. iiij. Secūdò in decimis. de quo s. Decimæ. §. viij. Tertiò in oblationibus & primitijs. de quo ibidē. §. j. & ij. Quartò in pœnitētijs accipiēdis. de quo s Cōfeſſ. in prin. & in §. j. Quintò in exhibitione ſacramētorum. Sextò in ſepulturis. Septimò in benedictione nubētiū. de quibus, de ſepulturis, per totū. xiij. q. iij. placuit. de ſimo. ſuā. & vide in locis ſuis. Quantū verò ad priuilegia prędicatorū & minorū, vbi dicit, ſaluo iure parochiali, intelligitur ſolū quo ad oblationes, decimas, & primitias: vt declarat Greg. nonus. ¶ Efficit aūt qs de aliqua parochia acqſitione domicilij ibi: vt s. Domiciliū. & quo ad pœnitētiā & euchariſtiā, ſi pluſquā ꝑ ſex mēſes anni ibi morat. licet domiciliū illuc nō trāſtulerit, ſecūdū Pā. in c. oīs. de pœ. & re. de quo s. Cōfeſſor. j. §. x. & xij. Quō aūt alicui cōferat, vide s. Eccleſia. ij. §. vj. vij. & viij.

PARTICIPATIO quō intelligatur quū aliq ſuſcipiūtur ad ꝑticipationē miſſarū vel bonorū: ſciēdū eſt, vt patet ex S. Th. in iiij. diſt. xlv. ar. j. q. iiij. φ opus bonū noſtrū dupliciter cōſiderari poteſt. Primò vt eſt expiatiuum pœnæ per modū cuiuſdā recōpēſatiōis, quæ in ſatisfactione attēdit. i. vt eſt ſatisfactoriū: & ſecūdò in quātū eſt meritoriū vitæ æternæ, qđ habet in quātū ex charitate ꝓcedit. Et primo modo reputatur quaſi eius ꝓ quo fit: & ita abſoluit eū à debito pœnæ, φ nō abſoluit faciētē: qa in tali cōpenſatione conſideratur æqualitas iuſtitiæ. opus aūt iſtud ita poteſt ęquari vni reatui, φ nō alteri. reat⁹ enim duorū peccatorū maiorē ſatisfactionē requirit. Secūdò aūt modo nō ſolū ꝓdeſt ei, ꝓ quo fit, ſed faciēti magis. Hęc ex Io. Ex qb⁹ motus Pet. de Pal. in iiij. dicit, φ duplex eſt participiū: primū. ſ. ad merēdū, & ſecūdū ad ſatisfaciēdū: inter quę duplex eſt differētia. Prima, qa participiū ad merēdū eſt ex ſola charitatis vniōe ſine intētiōe faciētis ſpecialiter directa ad participātē, licet ſit maior cū intētiōe: ſed participiū ad ſatisfaciēdū nō: alioquin qcūq; eſſet in charitate in hoc mūdo, vł alio, ſtatim eſſet immunis ab omni pœna, theſauro eccleſiæ, q eſt infinit⁹, diſtributo pro eius ſatisfactiōe: ſed ex ſola intētiōe faciētis: intellige ſpeciali. Vide s. Indulgētia. §. v. Secūda differētia eſt, qa participiū meriti nō minuit ex multiplicatiōe participātiū: ſicut nō ſit deterior cōditio multiplicatis electis, ſed melior: & ꝓpter hoc ſine piudicio prius receptorū ad beneficia ordinis poſſent alij recipi: nec min⁹ capiūt nouiſsimi, quàm primi: ſed in ſatisfactiōe ſecus, ſecūdū cōmunē doctrinā. quod limita, niſi opus ſatisfactoriū eſſet infinitę virtutis: qa tūc omnes capiūt, ſecūdū ſuā capacitatē, vt s. Miſſa. j. §. ix. dictū eſt. Et ſi quęratur qd importet participiū meriti, dicit idē nō videri aliud, niſi φ ꝓpter merita aliquorū preſeruat Deus aliquādo cōparticipē à peccato & morte, & ſic de alijs: ſicut recordatus Deus Abrahā liberauit Loth, cū etiā quūq; parcat impijs propter iuſtos, vbi nō cōcurrit meritū, niſi ab vna parte. Sed per receptionē ad beneficia cōſequitur quis aliā vtilitatē: quia ſpecialius participat ex intētione ſpeciali pro receptis. hæc ex illo.

¶ PARTIS appellatiōe qđ veniat: vide s. Fama. §. iij. j. s.

¶ PATER an teneatur pro filio, s. Obligatio. §. vj. & j. Reſtitutio. iij. §. xj.

PATIENTIA, vt elicit à S. T. ij. ij. q. cxxxvj. eſt malorū æquo animo tolerātia, ne bona deſeram⁹: & xxiij. q. j. §. j. & ſemp int⁹ ſeruāda eſt, quātū ad hoc, φ paſsio rationis iudicium non præueniat: licet non quo ad hoc vt etiā nō ſequatur. de quo s. Ira. §. j. ad extra verò in Dei vel proximorum iniurijs, nō ſic eſt ſeruanda vt tolerētur, ſed ſunt refellendæ ſecundū quod oportet: niſi tolerentur ad vitādum mala peiora. xxiij. q. iij. ecce. & c. ſequen. In proprijs aut ſic habēda eſt vt tolerētur vt oportet, niſi redundent in iniuriam Dei: ſicut Elias fecit ignē deſcēdere de cœlo ſuper eos qui venerant ad eum capiendū. iiij. Re. j. & Eliſeus maledixit pueris ſe irridentibus. ibidē. c. ij. & Syluester excommunicauit eos qui illum miſerant in exilium. xxiij. q. iiij. Guiliſarius. vide ij. ij. q. cviij. Quod autem dicitur Lucæ vj. de altera maxilla præbenda, intelligitur ſecundùm præparationem animi, ſecundùm Ang. ſi expediret: aliàs non. ſicut nec ipſe Chriſtus aliam præbuit.

PATRIA poteſtas ſecundū Azo. eſt ius quoddā, quod habent hi, qui ſunt de Imperio Romano, in liberos naturales & legitimos: quod alij non habent. Inſti. de pa. pot. per totū. & de iure ciuili introducta eſt. Sed intellige φ ſicut hodie alicubi vſurpata ſunt iura Imperij: ita & hoc ius. ſoluitur aūt primò cùm pater trāſit in alterius poteſtatem, puta abbatis per ingreſſum religionis: vnde filiū in propria poteſtate habere non poterit. l. ſi arrogator. ff. de adop. & facit c. cū ſcimus. & de regu. & not. in authen. ingreſsi. & in authē. ſi qua mulier. C. de ſac. ſanc. eccle. Et ſecūdò, quādo filius poſt pubertatē profitetur religionē approbatam, vt no. gl. in c. j. xx. q. ij. & gl. in l. ſi ex cauſa. §. Papinianus. ff. de min. ante pubertatē verò profiteri non poteſt patre inuito: quia nō deſinit patria poteſtas per ingreſſum ante pubertatē: ideoq; tenetur obedire patri. Imò nec pater poteſt filiū impuberē offerre religioni cōtradicēte matre, ſecundū Inn. & no. Pan. in c. ij. de reg. quia obedientia, qua filius tenetur matri, eſt de iure naturali & diuino: ſed patria ptās de ciuili: nec auus ſimiliter patre cōtradicēte eadē rōne. Soluitur ēt tertiò per ordinē, de quo s. Epiſcopus. §. v. & ordo. j. §. iij. & iiij. per emācipationē, & multis alijs modis, de quibus Inſti. qbus modis ius pat. po. ſol.

PATRIARCHA Græcè, Latinè dicitur ſummus vel princeps patrū. di. xxj. cleros. & ſecundū Ray. alio nomine dicitur primas, nō realiter, ſed vocaliter differēs. di. xcix. prouinciæ, & propriè vel principaliter ſunt quatuor poſt Romanū, quorū maioritas vel dignitas eſt ſecūdùm iſtū ordinē: Conſtantinopolitanus, Alexādrinus, Antiochenus, Hieroſolymitanus: vt de priui. antiqua. Alij verò propriè dicūtur primates: vt Aquileienſis, Gradēſis, Bituricēſis, Cantuariēſis, & huiuſmodi. Sum. aūt Ang. cōtra Ro. & Supple. & tex. in d. c. antiqua. inter principales nō annumerat Antiochenū: allegās gl. in c. cleros. quæ ibi eſt cōtra eum, ponēs inter principales prædictos quatuor, & addēs Romanū. ¶ Priuilegia horū quatuor principaliū ſunt quatuor, vt habetur ex d. c. antiqua. iuncta glo. præcipuè Inn. ¶ Primū. Quia poſtquā receperunt palliū ab apoſtolica ſede, conferunt illud metropolitanis ſuis. ¶ Secūdū. Quia recipiūt fidelitatis & obediētiæ iuramentū pro ſe & eccleſia Romana. ¶ Tertiū. Quia faciūt ante ſe vbiq; crucē deferri, niſi in vrbe Romana, & vbi fuerit papa vel eius legatus, vtens inſignijs papalibus: quæ ſecūdū Pan. ibi, ſunt veſtis rubea, palafred⁹ albus, frenū & calcaria deaurata. Qui etiā no. ibi, φ inſignijs denotantibus ſuperioritatē in loco nō poteſt quis vti extra ſuū territoriū. intellige niſi ex priuilegio: quia hoc, inquit, tēdit in præiudiciū aliorū, ne in eodē loco videantur eſſe plures plati. Ex quo infert, φ patriarcha, archiepiſcopus vel epiſcopus nō poteſt ſolēniter benedicere extra diœceſim ſuā: cùm per hoc dimittantur venialia, quæ dimitti nō poſſunt niſi per ſuperiorē. de pœn. & re. φ autem. Inſignijs verò denotantibus dignitatem vel perfectionē in perſona inſignita, vt eſt delatio annuli, celebratio in pontificalibus, poteſt quis vti extra ſuā iuriſdictionē: vt etiā fortè eſt deportatio caudæ, quæ non denotat ſuperioritatē in loco, ſed grauitatē. ¶ Quartum. Quia ad ipſos omiſsis medijs appellatur. Et hoc vltimum licet glo. ibi neget, Inno. tamē & Hoſt. & Spe. hoc tenent: & Pan. hoc dicit eſſe cōius: licet do. Ant. dicat cōmuniorem eſſe aliā opinionē. & hoc tene, ar. d. c. antiqua. vbi hoc eis datur in priuilegiū, quod nullū eſſet, ſi ad eos appellari nō poſsit omiſsis medijs: cū de iure cōi ab archiepiſcopo ad patriarcham appelletur. vj. qō. iiij. ſi inter. ¶ Iuriſdictionē verò patriarchæ ſiue primates in ſubditos ſuffraganeorū habēt, ſecundū Ray. in octo caſibus. ¶ Primò cùm appellatur ad eos. diſt. xcix. prouinciæ. quod Pan. intelligit de archiepiſcopis exiſtentibus in prouincijs deputatis ipſi patriarchæ. ¶ Secūdò cū vacat eccleſia metropolitana, & poſtulatur primas, vt diſponat de rebus ad metropolitanū ꝑtinētibus, ſcilicet cuſtodiēdis. de offic. ordi. præſenti. lib. vj. ¶ Tertiò ex cōſuetudine & priuilegio. ix. q. iij. conqueſtus. ¶ Quartò, cū ſuper arduo negotio dubitatur, nec pōt in prouinciali cōcilio terminari: quia tūc metropolitanus debet primatē conſulere. diſt. xviij. de cōcilijs. ¶ Quintò, cùm metropolitanus eſt negligens vel remiſſus: quia pōt ſupplere defectus eius. ix. q. iij. cùm ſimus. ¶ Sextò, quādo aliquis conqueritur de archiepiſcopo: quia primas eſt index. xj. q. j. ſi clericus. ¶ Septimò, ſi ſubditus metropolitani cōqueratur primati, φ iniuſtè ipſum excōicauit, & primas remittat eum ad metropolitanū vt abſoluat, & ille abſolutionem obtinere nō poterit: quia abſoluit eū patriarcha, præcipiēs vt ſatisfaciat metropolitano: aliter reducet eum in eandē ſententiā, niſi conſtiterit eum iniuſtè excōicatum: vt in c. ad reprimendā. de off. or. ¶ Octauò, quādo archiepiſcopus vel epiſcopus fecit mandatū illicitū vel iniuſtū, & ſubditus appellauit ad papā: qa poterit patriarcha declarare iuſtè fuiſſe appellatū: argu. de app. ſolicitudinē.

¶ PATRONVS, vide ſuprà, Ius patronatus.

DE PECCATO ACTVALI.

1 *Actus unus an poſsit eſſe bonus & malus.*
2 *Peccatum unum an ſit uoluntatis & operis.*
3 *Peccatum mortale quomodo diſcernatur à ueniali.*
4 *Peccatum ueniale an poſsit fieri mortale.*
5 *Venialia an oporteat confiteri & pœnitere.*
6 *Contritio an requiratur ad remiſsionem uenialium.*
7 *Venialia quot modis remittantur.*

PECCATVM actuale, vt de originali omittamus, ſecundùm Ambro. eſt præuaricatio legis diuinę, & cœleſtiū inobedientia mandatorū. Vel ſecundùm mentem S. Tho. eſt actus humanus malus, ſcilicet mortaliter, vt patet ij. q. lxxj. arti. vj. & lxxij. arti. j. & iij. contra c. xix. Eſt autem duplex, ſcilicet mortale & veniale, quod non ꝑfectè attingit ad rationē peccati: de quibus Theologicè multa valde dici poſſent: ſed tantùm de quibuſdam modò volo inqrere, ſpectantia ad propoſitū noſtrum. ¶ Primò ergo quæritur,
1 *vtrū vnus & idem actus poſsit eſſe bonus & malus? Et dicit S. Th. ij. ij. q. xx. quòd actus vnus vnitate naturæ, vt vna continua ambulatio, poteſt eſſe bonus & malus in vnitate moris, cùm poſsit eſſe plures ſecūdū genus moris, ſi mutetur ambulantis volūtas, quæ principiū moraliū actuum eſt: ſed vnus in genere moris non poteſt eſſe bonus & ma
2 lus moraliter. hæc ex illo. ¶ Secūdò quæritur, *vtrū volūtas & opus exterius ſint vnum peccatum? Et dicit Pe. φ ſic

formaliter,vt sunt cōiuncta,id est,simul tempore,vt causa
& effectus:licet sint plura materialiter,quia vna est ratio
deordinandi,licet plura deordinata:vt autē sunt separata,
puta secundū aliud & aliud tēpus,sic sunt diuersa pecca-
ta,intellige formaliter:quia diuersę sunt auersiones & cō
uersiones.Imò secūdū mentē S.Tho.cū vno numero actu
exteriori stāt multa peccata formaliter & essentialiter di
stincta,si stante vno exteriori actu volūtas frequēter mute
tur ad aliqua disparata,& reuertatur ad idem.vt patet ex
dictis. §.priore.secus si mutetur ad aliqua ordinata ad eū-
dē finē:vt cū is,qui vult fornicari,cogitat de clausiōe ostij
ne depræhēdatur:quia omnia huiusmodi opera interiora
sunt vnū peccatū ab vnitate vnius finis virtualiter in omni
bus interim:nisi aut mens ad disparata mutetur,aut omni-
3 no desinat aliqd cogitare. ¶ Tertiò quæritur,*quomodo
peccatum mortale discerni possit à veniali?Et dico ꝙ oīa
peccata, quæ sunt cōtra precepta diuinæ,aut naturalis,aut
humanæ legis,de quo ī.Præceptū. §.ij.sunt peccata mor-
talia secūdū omnes doct.regulariter.quod tn̄ fallit secun
dū S.Th.dupliciter.Primò ex imperfectione actus,q scili
cet subrepit ex primo motu sensualitatis, & nō pertingit
vsq; ad cōsensum rationis.ij ij.q.xxxv.Secundò ex imper
fectione obiecti:vt si cōtra iustitiā fiat in aliquo minimo.
ij.ij.q.lix.de quo scilicet is,cōtra quē fit,probabiliter pre
supponitur cōtentus,vel saltē deberet esse cōtentus.Ter
tiò ex interuētu dispēsationis.& quartò ex interuētu cau-
sæ rationabilis excusantis quo ad præcepta humana.Oīa
verò peccata,quæ sunt cōtra mādata vel cōsilia,sunt regu
lariter venialia.qd fallit secūdū S.Tho.& alios multipli-
citer.Primò si quis ibi statuat fine vltimū;paratus.s.morta
liter peccare,si de hoc cogitetur actu.Secūdò si fiat ad fi-
nē,qui sit peccatū mortale. Tertiò si interueniat cōtem-
ptus.Quartò si quis de salute ꝓximi inde nō curet eo mo
do,quo dictū est de muliere superfluè se ornāte,nō curāte
si inde quis ruat,vt s̄.Ornatus. §.iij.Quintò si cōscientia
4 sit erronea sic credens. ¶ Quartò q̄ritur,*vtrū peccatū ve
niale possit fieri mortale?Et dicit Pet.ꝙ idē numero act⁹
in genere moris,qui est venialis,non pōt fieri mortalis.&
quod dicitur ꝙ multitudo venialiū ita posset obruere si-
cut vnū mortale,est verū occasionaliter solū:sed idē in spe
cie sic.Et intēdit ꝙ illud qd secundū se ex suo genere est
veniale,pōt fieri mortale huic vel illi.quod verum est qua
tuor prædictis modis. §.priore.nō autē eo modo,quo di-
cit glo.de pœni.dist.j.in c.tres sunt in verbo,oppriment.
Et approbat Supple.in tit.Ornatus.scilicet quasi ipse cō-
tēptus & vilipēsio venialiū sit mortale:nisi fortè in reli-
gioso,q tenetur habere ꝓpositū proficiēdi:qa nullibi est
ꝑceptū ꝙ istā curā habeamus,sed cōsulitur tantū. ¶ Quin
5 tò quæritur,*vtrū sit necesse de venialibus pœnitere aut
cōfiteri?Et de cōfiteri quidē dictū est s̄.Cōfessio.j. §.xiij.
De pœnitere autē dicit S.Tho.in iiij.dist.xvj.ꝙ non est
necesse absolutè,quia inde mors nō incurritur,nisi fortè
ex cōtēptu,sed ex suppositione,ꝙ debeant remitti in hac
vita.Et secundū hoc propriè dicitur quis ad aliquid tene-
ri:ideoq; homo nō teneatur ad pœnitentiā de venialib⁹,
nisi largè sumēdo,infrà Pœnitentia. §.iiij. ¶ Sextò q̄ritur,
6 *vtrum ad remissionem venialium cōtritio requiratur?Et
dicit ac probat S.Th.in iiij.dist.xvj.quòd veniale nō po-
test dimitti sine mortali:sicut nec haberi pōt feruor cha-
ritatis,qui opponitur veniali,sine charitate.Igitur veniale
nō remittitur,quādiu volūtas manet in illo:quia nō tolli-
tur culpa,nisi reordinetur volūtas.quod esse nō pōt,quā-
diu in ipsa deordinatione manet.Igitur veniale sine cōtri
tione nō dimittitur: quia ipsum recedere volūtatis à vē-
niali,est displicere:quę displicētia,quādo est gratia infor
mata,est dolor cōtritionis.Cū tamē cōtritio tripliciter ac
cipiatur.s.habitu,actu,& medio modo.cōtritio habitu nō
sufficit ad hoc: quia veniale cū pœnitētia,& cōsequenter
cum gratia esse nō posset.nec requiritur cōtritio actu:qa
remitti nō posset peccatū,quod nō habetur in memoria.
vnde requiritur cōtritio medio modo, quādo scilicet etsi
veniale actu nō displicet explicitè, displicet tamē implici
tè:quia virtute actus qui agit,sequeretur displicētia expli
cita peccati venialis,si cogitatio ferretur ad illud.Hæc ex
7 illo. ¶ Septimò q̄ritur,*quot modis venialia remittantur?
Et dico ꝙ multis modis,vt diffuse deduxi in aur.Ro.calu
xiiij,scilicet per cōionē,per aspersionē aquæ benedictæ,
per eleemosynā,per orationē,præcipuè dominicā,per cō
fessionem generalē,per episcopalem bn̄dictionē,per pe-
ctoris tūsionē,per cordis cōtritionē.Sed aduerte,ꝙ ideo
sic Canonistæ dicūt,quia ita legunt:sed possibile est ꝙ p
ista non remittantur, & ꝙ remittantur per alia:quia ratio
ꝙ per ista remittuntur est,quia per hęc excitatur deuotio
& feruor charitatis,quo secundū S.Th.vt dictū est,remit-
tuntur:qui possibiliter non consurgit ex istis,licet sæpius
consurgat,& cōsurgere potest ex alijs.Quid autē sit pec-
catum in spiritum Sanctum,vide S.Tho.ij.ij.q.xiiij.

DE PECVLIO, PRIMO, IN SE:

1 *Peculium quid, & quotuplex in laico & clerico. & nu.2.*
3 *Peculij iura erga patrem & filium.*
4 *Castrense an intelligatur quod datur filiofamiliàs militi.*
5 *Peculium datum non militi cum expreßione, quòd sit castrense, an efficiatur castrense.*
6 *Quasi castrense an sit quod datū est aduocato, aut non aduocato, cum expreßione, quòd sit quasi castrense. & nu.7.*
8 *Libri empti filio an sint peculium quasi castrense.*
Filius conferre tenetur fratribus post mortem patris, quod ei pater uiuens contulit.
9 *Quasi castrense an sit, quod ex salario publico datur alicui artifici.*
10 *Quasi castrense an sit quod lucratur notarius uel aduocatus ex publico.*
11 *Nautarum lucrum an sit castrense uel quasi.*
12 *Profectitium an dicatur quicquid acquisitū est ex pecunia uel rebus patris, etiam ex delicto uel dono. & nu.13.14.& 15.*
16 *Dos à filio lucrata an sit profectitia.*
17 *Peculium filij an in dubio præsumatur profectitium.*
18 *Aduentitium an sit omne, quod filio relictum uel datum est ab extraneo.*
19 *Aduentitium an sit aliquando, quod pater filio donat.*
20 *Inuentarium an facere debeat pater de aduentitijs filij.*

PECVLIVM,dictum est,quasi pecunia pusilla,vel pusil
lum patrimoniū.ff.de peculio.l.depositi.Et aliquan-
do significat omne patrimoniū cuiuslibet hominis,etiam
liberi,vt ff.ad Trebel.l.cogi.Aliquādo verò sumitur alijs
modis,vt no.gl.in rub.ff.eo.titul.sed nunc de eo loquor,
vt attinet filiofamiliās vel seruo.Et est peculiū pusilla sub
stātia,vel pecunia separata à reb⁹;& ratiocinijs patris aut
domini,data vel promissa filio vel seruo,dicta l.depositi.
§.peculium.Est autem duplex in proposito.quoddā scili-
cet laicale, & quoddam clericale: & vtrunque,vel saltem
laicale,est quadruplex,scilicet castrense,quasi castrense,
profectitium, & aduentitium. ¶ Primò verò quæritur,
1 *quid sit quodlibet horum peculiorum quo ad laicos?Et
dico,quòd peculium castrense est id,quod filio degēti in
militia occasione militiæ donatur à parentibus,cognatis,
aut alijs:vel quod ipse in militia acquisiuit, aliàs nisi mi-
litasset nō acqsiturus.ff.de castr.pecu.l.castrēse.cū ibi no.
Adde etiā ꝙ secūdū Accur.C.e.in rubrica, & palatinorū,
id est, militum palatij,qui principem sequuntur,peculiū,
id est quod habēt ratione militiæ,est castrēse. ¶ Quasi ca-
strēse verò est quod acquirit ab aduocatis, tabellionibus,
magistris studiorum liberalium artiū, & medicis,ac omni
bus,qui ex publica causa,vel publico officio salaria vel sti
pendia recipiunt publica.C.de inoffic.testa.l.cū antiquis.
cum ibi no.Vnde ad hoc peculium requiritur publica cau
sa,& publicū salariū: vel saltem ꝙ debeatur publicum sala
rium. ¶ Profectitiū est quod proficiscitur ex substātia vel
rebus patris,secundùm Bar.in l.cùm oportet.C.de bon.q̄
lib.vbi dicit gl.quòd ly,ex,largè accipitur vt cōprehēdat
omne quod occasiōe patris obuenit:vt l.additio.ff.de ac.
hære.& ff.de vulg.& pupil.substi.l.sed si plures. §.in arro
gato.Et intellige occasione proxima.l.sociū qui eo.ff.pro
soc.de quo ī. §.xiiij. ¶ Aduentitium verò est,quod acqui-
ritur ex industria vel labore,qd intelligo seorsum ab exer
citio rei domesticæ:sicut de muliere lucrosa dicitur suprà,
Eleemosyna §.v.partic.v.vel donatione aliunde quàm ī-
tuitu patris facta:vel ex successione, vel aliter aliūde ꝓue
nit ex euētu vel fortuna. Quod tamē fallit in eo quod ab
Augusto vel ab Augusta donatur, quod iudicatur quasi ca
strense.C.de bo.quę libe.l.cū multa.& secundū Lud.in do
nato à rege:quia quod est statutū de Imperatore generali
ter,intelligitur statutū de rege particulariter;secūdū not.
per Inno.in c.super quibusdā.de verb.sig. ¶ Supple.addit
quintū peculiū mistū ex duobus vltimis,scilicet si fili⁹ ex
rebus patris sua industria vel labore lucretur:qa lucrū erit
partim profectitiū,partim aduētitiū:quia quod ius est de
toto ad totū,est de parte ad partē.ff.de rei vend.l.q̄ de to
ta.Sed dico,ꝙ si iussu patris exercet res ei⁹,totū est patris
& profectitium;quia ad hoc tenetur. Si verò sine iussu pa
tris expresso,sed cū īterpretatiuo, est idē: si verò cōtra vo
2 luntatem eius,est fur. ¶ Secundò quæritur,*quid sit quod
libet horū peculiorū quantū ad clericos?Et dico,ꝙ in eis
non habet locū peculium castrense,quia non militant cor
poraliter. ¶ Quasi castrense autem est quicquid acquirūt
officio suo,vel ex beneficijs,de quo & testari possunt.l.sa
crosanctæ.C.de episc.& cler.quod limita ex non curatis:
secus si sint cū cura:imò secus si sint cū administratione:vt
est gl.in c.fi.de off.ord.li.vj.Secus etiā si fruct⁹ nō sint re-
cōditi:vt in ea glo.Et de hoc vide s̄.Clericus.iiij. §.iij.iiij.
& sequētibus.Ex quib⁹ patet,ꝙ non bene cōcedit hic Sū.
Ros.quasi castrense esse quicquid acquirūt ex bn̄ficijs nō
curatis. ¶ Profectitiū verò est,quod de bonis ecclesiæ pro
cedit,vel eius contēplatione acquiritur. quod quidē dicit
profectitiū respectu ecclesiæ,nō respectu patris:vn̄ est ec-
clesiæ quo ad proprietatem & vsumfructū:nec possunt de
eo disponere clerici ad libitū,sed vt iura permittūt:vt su-
prà Clericus.iiij. ¶ Aduentitiū verò secūdū Gofr.in Sum.
est quod acquirūt ex opera sua, vel aliàs ꝓuenit ex ītuitu
personæ:quod etiā dicit aduentitiū nō verè,vel similitu-
dinariè:quia quod laico est aduētitiū, clerico est castrēse
vel quasi:vt s̄.Cleric⁹.iiij. §.iiij.Vnde quicqd venit ad do
miniū clericorū,nisi proficiscatur ex rebus ecclesiæ,vel ob
ueniat ex eius intuitu,est castrense vel quasi:& de eo pn̄t
ad libitū disponere & testari legitimè legata filijs vel pa-
rētibus:vt in aut.de san.epis. §.presbyteros.& ponitur C.
de epis.& cle.authē.presbyteros.quod Sum.Ang.cōcedit
indistinctè.Sed tu dic nō esse verū ī peculio ꝓfectitio pa
tris,siue ex rebus patris,vel eius intuitu.Vnde & Panor.in

rub.de pec.cler.dicit,ꝙ ista peculia nō differūt quo ad lai
cos vel clericos,nisi in aduētitio:est verū in clericis filijs-
familias, quia ꝑ clericatū nō eximūtur à patria potestate
in tēporalibus:licet aliud minus bene sentiat glo.in c.Iu-
dæorū.de ætate & quali.quia hoc tenet ibi Inno.& cōmu
niter Doc.& ꝓbatur in c.per venerabilē. qui filij sint leg.
vbi est speciale in episcopo.hæc ex illo. Ex quib⁹ patet,ꝙ
clericus filiusfamilias in peculio ꝓfectitio nō distat à cle
3 rico. ¶ Tertiò q̄ritur,*quid iuris habeat pater aut filiusfa
milias in dictis peculijs?Et dico,ꝙ in castrēsi & in quasi ca
strensi pater nihil iuris habet,quin potius ipse filius in eis
cēsetur paterfamilias:vt C.de inoffic.testa.l.fi.& ff.ad Ma
ced.l.j. §.vl.& l.ij.& cōsequēter de eo potest ad libitū dis
ponere & testari,secundū omnes Doct.nec post mortē pa
tris illud cōmunicabit cū fratribus.l.antiquis.C.de inoff.
testa.& C.de colla.l.fi. ¶ In ꝓfectitio verò pater habet ꝓ-
prietatē & vsumfructū: filius aūt nihil iuris habet.Institu.
per quas pers.nob.acquir. §.j.Vnde ad hoc solū valet hoc
peculiū filio, ne publicetur ī casu,in quo alia bona patris
publicātur:vt l.si finita. §.si de vectigalibus.ff.de dam. in
fe.Post mortē tamē patris erit cōmune cum alijs fratrib⁹.
¶ In aduētitio verò filius habet proprietatē:sed pater ī vi
ta habet vsumfructū,ita,ꝙ filius de eo testari non pōt. de
sepult.c.licet pater.lib.vj.Et si pater filium emācipauerit,
apud patrē remanebit media pars vsusfruct⁹ aduētitiorū.
Insti.per quas perso.nob.acq. §.sancitū.Si verò premoria
tur filio,erit filij specialiter & totaliter , nec cōmunicabit
cū alijs fratrib⁹:si verò fili⁹ præmoriatur patri,erit patris,
nisi filios reliquerit: quia erūt loco patris.d. §.sancitū. Si
ēt fili⁹ habēs bona aduētitia crimē admiserit,ꝓpter qd,si
esset paterfamilias, bona ei⁹ venirēt publicāda:licet sint
diuersæ opiniones, tn̄ cōmunis opinio est, ꝙ dicta bona
veniunt publicāda quantum ad proprietatem manēte vsu
apud patrē.pro qua opinione est Bart.in l.si finita. §.si de
vectigalibus.ff.de dam.infect.& idē Ang.& Sal.vide eos,
si placet,quia multa hincinde dicuntur.Et intellige, patrē
in hoc habere vsumfructum,dum vixerit,nisi remiserit,vel
nisi ab aliquo sit donatum vel relictum hoc pacto,vt ad pa
trem non pertineat vsusfructus,vel nisi succedat fili⁹ vnà
cum patre in hæreditate fratris vel sororis:vel nisi quādo
pater noluit assentire filio adeunti aliquā hæreditatē:vel
nisi pater commiserit incestas nuptias:vel nisi patre min⁹
legitimè diuertēte,id est,diuortium indebitè faciente,bo
na filijs applicentur.Insti.per quas perso.nob.acq. §.san-
citū.in glos.vel si filius recipit dotē patre nō consentiēte
nec se obligante,secundū Bar.in l.contra.ff.rerum amot.
quia in istis patri non acquiritur vsusfructus, nec quicquā
4 aliud. ¶ Quartò queritur,*vtrū donatū filiofamilias mili
ti sine alia expressione,sit castrēse?Et Bar.in trac. de duo-
bus fratribus.& in l.si fortè.ff.de castrē.pec.distinguit.Nā
si donatur necessarium vel aptū militiæ, vt equ⁹ & arma,
in dubio dicetur castrēse,à quocūq; donetur.l.miles ꝓci-
pua.& l.castrense.ff.de castren.pecul.Si verò donatur, ꝙ
non est aptū ad militiam,vt aliquid immobile,nō erit ca-
strense,etiā si expresse dixerit hoc donās:vt l.si fortè.ff.de
castrē.pecul.& quod ibi tenet Dy.& C.eod.l.j.quod tamē
fallit in duobus casibus.Primò,quādo donās est notus so
lùm ex militia:quia donatū indistinctè est castrense.Secū
dò,quando datum est expresse vt vendatur,& emant apta
ad militiā.Si verò donatur quod potest esse aptū ad mili-
tiam,& alia,si expresse & nominatim ad militiam dat,erit
castrense:si verò datur simpliciter sine expressiōe,nō erit
castrēse,nisi sit datū à noto solùm ex militia.l.si militi.ff.

de castr.pec.& quod no.Bar.in d.l.si fortè.¶ Quintò quæ
5 ritur,*quid si donatur filiofamilias nō militi cū expressio
ne,ꝙ sit ei castrense?Et dicit Bar.in prædicto tract.ꝙ licet
appositio talium verborū nō valeat, nisi vt sit aduentitiū:
vt d.l.si forte,operabitur tamen vt patri nō acquirať vsus-
fructus.quod potest facere donans:vt C.de bo.quæ lib.au
then. excipitur.& sic licet vitietur expressum:non tamē vi
tiatur tacitū.l.j.ff.quib.mo.pig.vel hypo.sol.¶ Sextò quæ
6 ritur,*vtrum donatū filiofamilias aduocato,vel aliud pu-
blicum officium habēti,sit quasi castrense?Et dico,ꝙ Bar.
in dicto tract.eodē modo distinguit,vt suprà.§.iiij. de mi
lite distinxit,scilicet quia si detur necessarium vl' aptū ad
tale officium,erit quasi castrense,à quocunq; donet: si ve
rò detur non aptum,non erit quasi castrense:& sic de alijs
7 vsq; ad finem.¶ Septimò quæritur,* quid si filiofamilias,
q nō est in aliquo publico officio,detur aliquid cū expres
sione,ꝙ sit ei quasi castrense?Et dico secūdùm Bar.vt s. §.
v.de non milite & castrensi, quia scilicet erit aduentitiū:
& tamen pater nō habebit vsumfructum.¶ Octauò quæri
8 tur,*vtrum libri empti à patre filio suo, sint filio peculiū
quasi castrense:vel potius veniāt conferendi cum fratrib⁹
post mortem patris?Et distinguit Bar.in l.j.§. nec castren
se.ff.de colla.bo.Nam si pater emit solùm nomine filij,&
non tradidit,nec expressit se donare:tūc sunt propriè pa
tris.C.de castrensi peculio.l.j.lib.xij.nam traditio requiri
tur,vt videatur donare.C.de dona.inter vir.& vx.l. si filij.
¶ Si verò emit nomine filij,& tradidit ei, vel dixit se eos
donare:tūc si filius erat iā aduocat⁹ vel doctor tēpore do
nationis,acquirūtur ei in quasi castrēse.l.j.C.de cast.pe.&
l.castrēse.ff.eo.nec poterit sic donatū pater reuocare:qua
si donatio sit incōtinēti valida.l.si filius.C.famil.ercis. vñ
nō cōicabūtur:vt d.l.j.C.de castr.pec.& d.l.castrense.ff.e.
Si verò nec aduocatus nec doctor erat,sed scholaris: tūc si
studiū suum cōpleuerat ante mortem patris, efficiūtur ei
quasi castrēse:quia īcipit quasi militare.l. siue emācipatis.
C.de donat.& l.donationes in cōcubinas.§. pater.ff.eo.
nec venirent in collationē d.§.nec castrēse.¶ Si verò an
te mortē patris studiū suū non compleuerat,non pñt dici
quasi castrense:quia qualitas personæ non patitur,cū non
habeat aliquā ex illis dignitatibus, quæ ponūtur in d.l.si.
C.de inoffic.testa. quia scholares non gaudent eo priuile
gio,quo magistri & doctores.l.j.in si.C.de stud.li. & facit
quod no.in l.si.C.de iu.om.iud.Hoc tamē fallit,si pater ei
nō emācipato libros dedit,sed eos nō est adept⁹ nisi post
emancipationē:quia erūt sui,eò,ꝙ confirmetur donatio.
d.l.siue.& d.§.pater.Et idem dic de quocūq; donato à pa
tre filio emācipato,vel etiam nō emancipato,si emācipa-
tus volūtatē patris possedit:quia erit filij:nec pater postea
poterit reuocare.d.l.siue.secus si post emācipationē cōtra
voluntatem patris tenuisset donata. Et similiter dic,ꝙ cō
firmatur dicta donatio morte patris, etiam si filius nō est
emācipatus fauore studētium:& sic post mortem patris ta
lia erūt sua,nec cōmunicabit cum fratribus.l.filiæ.C.fam.
erciscun.secundū opinionem approbatam in glo.d.l.siue.
Si verò nescitur an donauerit nécne:tūc secūdū Bart.ī ad
ditionibus ad præfatū tract.Bar.ad cōiecturas est recurrē
dum,secundū dicēda ī. §.xij. Aduertēdum est tamē hic se
cundū Bar.in authen.ex testamēto.C.de collat.ꝙ donatū
à patre filio emācipato,est conferendum post mortem,&
computabitur in parte eius:sed donatum filio existēti in
sua potestate,licet nō valeat in vita ipsius patris,post mor
tem tamen vim sibi assumit,& habet vim legati:vt l.in do
nationibus.C.ad legē Falc.& l.donationes.la j.C.de don.
inter vir.& vxo.Et sic legata & fideicōmissa non conferū-
tur.l.pen.C.de loc.sic nec talis donatio. Fallit tamen hoc
primò quādo emergit inæqualitas.l.pen.C.de colla.Secū
dò qñ pater hoc expressit. Tertiò quādo dedit vt haberet
9 in peculio.l.si donatiōe.C.de colla.¶ Nonò q̄ritur,*vtrū
sit quasi castrēse quod lucrātur artifices,vt fabri,cęmētarij
& lignarij,& huiusmodi laborātes in rebus cōmunib⁹, &
salarium habentes ex publico?Et dico,quòd nō: quia non
sufficit,quòd acquisitū sit ex publico:sed oportet,ꝙ sit ex
publica causa,puta publico officio. quod tamen secūdùm
Sali.in l.si.C.de inoffic.test.fallit in architectis seu inge-
niarijs dominorum vel cōmunis:quia quod acquirūt,ha-
10 bebūt pro quasi castrensi.¶ Decimò quæritur,*qd de nō
tarijs & aduocatis,& accessoribus nō habētib⁹ salariū pu
blicum?Et dicit Bal.in d.l.si.C. de inoffic.testa. ꝙ aduoca
ti acquirentes aliquid nō ex publico,sed à cliētulis, habe-
būt illud quasi castrēse: quia cedit eis loco publici salarij,
ex quo hodie eis non soluitur ex publico.l. fori tui.C. de
aduoc.diuer.iudi.Et ibi dicit Bar.ꝙ similiter erit quasi ca
strēse quod acquirūt accessores,secundū gl.ibidē.Et simi
liter dicit idē Bar.in l.si mulier.ff.de cast.pe.de relictis ad
uocato pro emēdis libris,vel equo causa eūdi ad officia,
& huiusmodi.¶ Quantū ad notarios aūt, qui nō habēt sa
larium ex publico.Et dico,ꝙ notarij cōmunes non acqui
rūt quasi castrēse:sed solùm notarij cōmunis,vel domino
rum,aut officialiū,q habere deberent salariū ex publico.
11 ¶ Vndecimò quęritur,*quid de nautis?Et dico,ꝙ cùm in
mari dicatur qs aliquādo militare:vt no.in l.j.ff.de bono.
pos.ex testa.mi.imò in classibus omnes remiges & nautæ
milites sunt:vt in d.l.j.ideo dico,ꝙ lucrū remigū & nau-
tarum in classib⁹ seu bellico apparatu maritimo,est castrē
se vel quasi:& idē de oībus patronis,officialibus, & nau-
tis,qui ex publica causa hoc faciūt.d.l.j.Et intellige in bel
lo iusto:quia nō est publica causa vel officiū,quod nō or-
dinatur ad bonū cōmune.Secus ergo in bello iniusto pira-
tarum,& huiusmodi,etiā si haberēt salariū ex publico,se-
cus etiā in nauigātibus ex cā priuata, vt pro mercibus, &
hmōi.Est tamē lucrum eorum qui habent officia in naui
bus,& qui laborant pro rebus conducendis ex cā priuata
aduentitiū;nec est cōmunicandū cum fratrib⁹, si cōtracta
est inter eos societas omnis quæstus & lucri solū: sed solū
si esset societas omniū bonorū.de quo infrà,Peculium.ij.
§.xix.ita tamē,quòd illud lucrum nō sit ex negotiatione.
12 ¶ Duodecimò quęritur,* vtrū omne quæsitū à filio ex pe
cunia vel rebus patris sit ꝓfectitiū?Et dicit Bar. in prędi-
cto trac.& in l.cū oportet.C.de bo.quæ libe.ꝙ omne q̄si-
tū filio ex bonis patris,siue sint pecuniæ,siue possessiōes si
bi datæ sine labore & industria filij,puta dādo possessiōes
colono,& pecuniā mercatori,est ꝓfectitiū:sed si qd exp̄
dictis acq̄rit labore suo vel industria,puta laborādo agrū,
vel ex pecunia negotiādo,dicit,ꝙ sicut lucrū ex pecunia sa
ctū partim pecuniæ partim personę lucrāti attribuitur.l.j.
C.p socio.& l.si nō fuerint.§.j.ff.eo. sic dictū lucrū prop
te,quæ debetur fundo vel pecuniæ,erit ꝓfectitiū:& ꝓ pte
debita operi psonę lucrātis erit aduētitiū.d.l.cū oportet.
post pricipiū,vbi patet,ꝙ omne lucrū proueniens ex pso
na filij,est aduentitiū.Nec ob.l.si ita.§.si.ff.de vsu.& habi
ta.& l.per seruū.§.si.de acqui.rer.do. quas allegat Spec.q
tenet contrariū:quia loquunť in seruo, qui acq̄rit dño ex
opere suæ psonæ.Et ita refert & tenet Sū.Ang.& cōsentit
Sū.Ros.hic §.vij.& viij.& Sup.idē diceret,vt patet ex al-
legatis s. §.j.in si.& idē videť sensisse Io.de Plat.Ego verò
dico,ꝙ gl.ī d.l.cùm oportet.dicit,ꝙ huiusmodi lucrū est
profe

profectitium:quia ex re patris proficiscitur.ff.ad Tre.l.ba
silica.& ipsi ac Spec.bene senserūt vt hoc lucrū sit profecti
tium,si filius erat in potestate patris:qa ex rebus patris ac
quirit patri,vt patet Inst.per quas perso. no.acqui.in prin.
& patet etiā ratione.Filius enim in vsu & exercitio rerum
paternarū conueniēti suæ personæ tenetur patri: & conse
quenter tale opus est patri debitū:nec inde posset filius lu
crari,sicut nec seru⁹.Nec bene soluūt isti ad l.si ita. nec ad
l. per seruū.quia quantū ad hoc eadē est ratio de filio, per
quem patri, sicut per seruum domino,acquiritur:nec etiā
bene probāt per d.l.cū oportet.quia ipsa expresse excipit
lucrū,quod ex substantia patris sit,vt patet intuēti. Et hoc
intellige,etiā si filius ex fructibus fundi iterū lucretur: qa
si profectitiū est,quod ei donatur intuitu patris,multo for
tius quod ei obuenit auxilio substātiæ patris. Si tamē fili⁹
nō erat in potestate patris,vera est opinio prædicta,& pro
13 cedunt omnia allegata. ¶ Decimotertiò quæritur, *quid
si filius ex pecunia data à patre lucretur per vsuras?Et vide
tur dicere gl.in d.l.cùm oportet. ꝙ sit lucrū profectitium.
quod secundū Bar. procederet secundū antiqua iura vsu-
rā permittētia:hodie verò nec profectitiū est,nec aduēti-
14 tiū,sed totū restituendū. ¶ Decimoquartò quæritur, *de
his quæ filius acquirit ex delicto?Et dicit Bar.ꝙ non quæ-
ritur patri:vt l.quod seruus.ff.de acquirē.possess.& l.quod
autē ex furto.ff.pro socio.nisi filius fecisset vsuras iussu pa
tris:qa cùm vterq; restituere teneatur,quæritur patri:sem
per tamen deducto eo, quod filio pro opere debetur .hec
ex illo.Hoc autē casu potest filius per seruū opus sibi quæ
rere,licet illicitè:quia nō tenebatur in hoc patri.¶ Deci-
15 moquintò quæritur,*quid si filius negotiando in Gallijs
ex rebus patris captat beneuolentiā regis, & inde aliquid
dono lucratur ?Et dicere videtur Specu.ꝙ hoc sit profecti
tiū.Bar.verò in d.l.cùm oportet.dicit hoc dictū Spec.esse
cōtra casum l.sociū qui in eo .ff.pro socio. & tamen idem
Bart.aliquādo dicit, ꝙ quicqd filius habet beneficio vel
occasiōne patris,est profectitiū,vt s. §.j.Sed veritas est vt
hoc profectitiū nō sit,sed aduētitiū:quia text.in d.l.sociū.
virtualiter distinguit,ꝙ occasione patris filio dupliciter
aliquid obuenit.Primò scilicet ꝓximè & immediatè: sicut
si filio meo ī Anglia à te reperto dedisti decē, quę nō nisi
propter me dedisses:vnde sum causa proxima.Secūdò re-
motè,sicut si propter patrē meū habui notitiā alicuius do
mini:qui plus vel æquè me vt patrē meū diligit: & quod à
tali datur,nō est profectitiū.Vnde omnes leges,quæ dicūt
inspiciēdū cuius contemplatione vel causa aliquid sit dā-
tum:intelligi debēt de causa proxima d.l.socium. quoniā
in damnum acquirētis nō cōsideratur causa remota.l.si.ff.
de cōiungen.cum emācipa.libe.sed bene quātū ad cōmo
16 dum.l.si fortè.ff.de ca.pe.¶ Decimosextò quæritur,*vtrū
filiusfamilias,qui vigore statuti ex morte vxoris lucratur
dotē vel partē eius,hoc lucrū habeat quasi profectitium?
Et dico ꝙ in hoc variè loquuntur Doct. imò Bart. sibijpsi
videtur cōtrarius.Nam in l.si cùm dotē. §.trāsgrediamur.
ff.sol.ma.dicit,ꝙ tale lucrum nō est filio profectitium,sed
aduentitiū,fundans se super tex.in l.cū oportet.C. de bo.
quæ lib.& idē tenuit Io.de Pla.Sed ipsemet Bar.in trac.de
duo.fra.maturius & æquius loquens dicit,ꝙ si filius susti-
net onera matrimonij de lucro suæ psonę, vt puta separa-
tus à patre,erit ei aduētitiū:si verò hæc sustinet pater,erit
filio profectitiū.Et sic intellige Dy.ind. §.trāsgrediamur.
dicentem,ꝙ non est aduentitiū,sed post mortē patris cō-
municabitur,per l.ij.C.fami.ercis.Si verò partim pater &
partim filius sustinet:tūc pro rata oneris partim profecti-
tium,& partim aduētitiū erit.l.sed & si quis.§.j.ff.de vsu-
fruc.& l.si seruus cōmunis.§.si.ff.de stip.ser.Et hoc sequi-
tur Bald.in d.l.ij.& gl.in l.dotē.ff.de castr.pecu.& Dy.vbi
s.& Cyn.Et vtiq; sic tenendū est per argu. à cōtrario, in l.
profectitia.§.j.in verbo, nihil erogauit.ff. de iure do. vbi
dicit Iuris.ꝙ si pater repudiat legatū sibi factū ad hoc vt fi
lio genero acquiratur,illud nō cēsetur profectitiū,qa pro
pter illud pater de suo nihil erogauit: & cōsequenter vbi
erogatio vel impēsa patris est causa acquisitionis,erit pro
fectitiū,vt hîc,vbi pater fecit sumptus nuptiales, & susti-
nuit onera,ꝓpter quę datur illud lucrū dotale.l. actione.
ff.pro socio.& l.dotis.ff. de iure dotiū. ¶ Ad omnes autē
leges quæ vidētur in cōtrariū, dicatur,ꝙ loquunturqñ pa
ter non sustinet onera prędicta:& ad statutū dicēs,ꝙ mari
tus lucratur,dicendū esse verū, quādo non est filiusfami-
lias:aut si est,lucretur,sed nō sibi, verùm patri.¶ Decimo
17 septimò quæritur, *vtrū acquisitū per filiūfamilias in du
bio præsumatur profectitiū?Et Bart. vbi suprà distinguit.
Nam si resultat suspicio delicti nisi sic præsumatur : puta
quia filius præsumeret turpiter acquisiuisse, cùm aliter ha
bere nequiuerit: sic credetur ex bonis patris acquisitū,vt
euitetur suspicio delicti. l. si defunctus . C.arbit.tute. & l.
Quintus.ff.de do.inter virū & vxo. & l. si vxoris nomine.
C.eo.Si verò suspicio deberi euitatur,præsumetur ex bo-
nis filij,vt d.ictis legibus.Si verò nec euitatur,nec oritur
suspicio delicti,recurrendū est ad cōiecturas.C.de episc.&
cle.auth.licen.Et hæc omnia sunt seruanda in prelato, &
tutore,vxore,& huiusmodi,qui circa bona aliorū versan-
tur in conscientia:licet gl.in d.l.cùm oportet.aliter dicat.
18 ¶ Decimooctauò quæritur,*vtrū donatū vel relictū filio
familias ab extraneo,sit aduētitiū?Et Bar.in prædicto tra.
distinguit.Nā si est datū cōtēplatione patris, erit profecti
tiū:si cōtēplatione filij,erit aduētitiū.l. sed si plures. §. in
arrogato.ff.de vulg.& pup.substi.& l.aditio.ff.de acquirē.
hære.& l.sed & si qd donetur.ff.de vsufr.& no.gl.in d.l.cū
oportet.Si verò nō apparet cuius cōtēplatione sit datū,de
prehēdetur primò ex futuro euētu.Vnde si relinquitur fi-
lio vt post mortē patris habeat,pręsumitur cōtēplatione fi
lij datū:si verò tātū viuēte patre, præsumiť datū cōtēplati
one patris: & secūdò ex ope:puta qa fili⁹ negotiādo fecit
19 amicitiā:vt s. §.xv.¶ Decimonono quæritur,* vtrū dona
tum filio à patre sit aduētitiū?Et dicit Barto. in d. tract.ꝙ
si præcesserunť merita filij,quæ si extraneus fecisset,illi do
nasset:sic donatio tenet à principio, nec pōt reuocari, &
erit aduentitiū,secūdū glo.C.de inoffi.testam.auth.vnde
si pares.& concor.Iaco.But. Si verò non dat propter me-
rita,sed vt filio,est simplex donatio,quę nō valet,nisi mor
te cōfirmetur.de quo s.Donatio.ij. §.vij.Et an pater, qui
monachatur,perdat vsumfructū in aduentitijs cùm multis
20 alijs,vide ibi propè.¶ Vigesimò quæritur, *vtrū pater te-
neatur facere inuētariū,cū recipit bona aduētitia filiorū?
Et dicit Mar.Silli.ꝙ Bononiæ in facto decisum fuit, quòd
non:tū quia nō habet de his reddere rationē:tū qa hoc nō
est lege cautū:tum qa ita habet legū interpres cōsuetudo.

RVRSVS de Peculio secundò, quantum ad
diuisionem fratrum,& sociorum.

1 *Societas quid,& quid socius.*
2 *Societas a quibus,circa quid,& quomodo contrahi possit.*
3 *Societas quotuplex sit.*
4 *Societas quomodo cognoscatur inter aliquos contracta.*
5 *Societas omnium bonorum quomodo cognoscatur.*
6 *Societas quando incipiat,& quando finiatur.*
7 *Peculium quod communicetur inter fratres,& quod non.*

Pecunia

8 *Pecunia data filio à patre pro studio an postea cōputetur in sua parte. & quid si eam ludo consumpsit. num. 10.*
21 *Filius, qui de mandato patris cœpit studere, an post mortē eius perficiat studium de communibus bonis.*
22 *Expensæ factæ à patre circa uxorem filij, an tempore diuisionis computentur.*
23 *Expensæ factæ à patre in peculio aduentitio filij, an postea cōputentur.*
24 *Obligatio patris pro delicto filij, an postea computetur in partem filij.*
25 *Patre dante dānum in bonis aduentitijs filij, an fratres resarciant.*
26 *Debitum contractum ab uno fratrum post mortem patris, an soluatur de communi.*
27 *Lucrum factū ab uno ex fratribus cum pecunia hæreditaria, an sit communicandum.*
28 *Commune an sit, quod emptum est ex pecunia communi.*
29 *Fratre maiore administrante nomine communi, an minor teneatur approbare.*
20 *Fratres in communi uiuentes an communicent lucrum ueniens ex officijs publicis uel meritis personæ. & num. 24.*
21 *Socio uno ponente operas & alio pecuniam, si tota pereat, an teneatur alius.*
22 *Fratribus in communi uiuentibus, si unus aliunde aliquid attulit pro communi uictu, uel reparationibus, an illud repetat. & num. 23.*
25 *Hæredum uno ob maleficium condemnato, socij nihil soluent.*
26 *Sociorum unus si fecit sumptus ob honorem suum uel nuptias, an solus soluit.*
27 *Fratris unius factum an noceat alteri, si sunt socij omnium bonorum.*
28 *Frater unus an dotet filias suas de communi, si sint socij omniū bonorum. & quid si unus dotet filiam alterius. num. 29.*
30 *Societas omnium bonorum inter spurium & legitimum, an faciat eos æqualiter hæredes.*
31 *Socius si alteri cōmunicet lucrum usurarum, an eum episcopus compellet restituere,*
32 *Lucrum uxoris alterius fratrū, an communicetur in diuisione.*
33 *Diuisio qualiter fiet inter fratres, si unus eorū habet liberos, qui plus laborarunt.*
34 *Frater gubernans bona communia cum fratribus paruis, an petat postea salarium.*

PECVLIVM secundò considerari potest in ordine ad communicationem & diuisionē fratrum, inter quos est contracta societas illimitata, & non determinatæ rei.
1 ¶ Primò ergo quæritur,* quid sit societas & socius? Et dicit Tullius, vt not. Azo. in Sum. tit. pro soc. quòd societas est duorum pluriúmve conuentio, cōtracta ob cōmodiorem vsum, & vberiorem quæstum: ad quod facit l. si nō fuerit. §. plerũque. ff. pro socio. Socius autem in ordine ad societatem est is, inter quem & alium vel alios est contracta societas: sed in censuris secundùm glos. Car. & Pan. in c. felicis. de pœ. lib. vj. est ille qui aliquid cooperatur ad actũ damnatum: vnde quādo sunt plures, & nullus est principalis, dicuntur agentes: quādo verò vnus est principalis, ali⁹ cooperans, tunc strictè dicitur socius in censuris: licet largè socius criminis dicatur tripliciter, scilicet cōcomitans, fauens, & nō corripiens: vt xvj. quæst. iiij. ita planè. l. xxvj. dist. facientis. & tales regulariter nō puniuntur eadē pœ-
2 na. ¶ Secundò quæritur,* à quibus, circa quid, & quomodo societas contrahi possit? Et dico quòd societatē contrahere possunt, qui se possunt obligare & contrahere: de quibus multos casus habes suprà Donatio. Contrahi autē potest circa omnia bona, & circa aliquā negotiationē, & circa vnam rem. ff. eo. l. societas. nisi res illa esset turpis aut flagitiosa. ff. eod. l. neq; prætermittendũ est. Nō cōtrahitur autē consensu, sed per cōsensum. ff. pro soc. l. qui admittitur. & hoc re, verbis, & per nuntium. ff. pro socio. l. societatē. & ad tempus, & in perpetuũ, id est, dum viuēt socij: & sub cōditione. ff. pro soc. l. j. C. eo. l. pe. sine fine verò
3 cōtrahi nō potest. ff. eo. l. nullā. ¶ Tertiò* quæritur, quotuplex est societas? Et dico, vt colligitur ex not. per Barto. & per Bal. in l. si patruus. C. cōmunia vtri. iud. & per eundem Bal. in additionibus ad Bar. de duobus fratribus, ꝙ est triplex. ¶ Prima est omniũ bonorũ, in qua cōmunicantur omnia quęsita ex quacunq; causa, laborādo vel negotiādo, vel ex dono, aut legato, vel hæreditate, & huiusmodi, & stipendia data militi, l. qui stipendia. C. de procur. & salaria quęcunq; habita ex castrēsi vel quasi. ff. pro socio. l. cũ duobus. §. idē Papinianus. aliàs est l. si fratres. & acquisitum ex iniuria sibi facta, vel ex l. Aquilia, vel ex damno suo corpori illato, vel filijs suis. d. l. cũ duobus. §. sociũ. & generaliter omne quęsitũ licitè quocũq; titulo vel causa: arg. à cōtrario sensu, in l. cũ duobus. ff. pro socio. nō autē quęsitum illicitè, vt ibi patet. Et similiter cōmunicantur omnia debita licita, & omnia damna etiā condemnationũ factarũ per iudicis iniuriā: licet secus si essent factę iustè. d. l. cum duobus. §. ibidē. Eo tamen casu, quo ratione maleficij cōdemnatio esset iusta, tenētur socij cōtribuere: si eis scientibus & acceptantibus pro cōmuni vtilitate maleficiũ factũ est, quia est cōmune: & sicut in lucro, ita & in damno communicabũt. Si verò ignorāter acceptarũt lucrũ iniustũ: tūc socius auferet illud, & satisfaciet. l. si igitur. ff. pro socio. & sic solus soluet condemnationē, etiā si essent socij omniũ bonorũ, secũdùm Spec. Et licet de iure, ex quo lucrũ illicitũ cōmunicabit, nō possit illud auferre, nisi post condemnationē. l. quod enim. ff. pro soc. tamē si sacerdos iniungat ei vt satisfaciat læso, intelligitur nō solùm lis cōtestata, sed etiā sentētia lata: & sic præceptũ sacerdotis est sententia, secundũ Hostiē. in c. fi. de sepul. ¶ Secunda est generaliter omnis quęstus & lucri, quod idē est. l. sed & si ad ijciatur. ff pro soc. in qua cōmunicātur omnia, quę veniũt ex quæstu, id est, industria seu solertia alterius: vt exercendo mercantiā, & similia: & similiter damna, quæ ex societate, sicut ex causa proxima, veniũt: non autē cōmunicātur ea, quę veniunt ex officijs vel meritis personæ: vt donatio simpliciter, vł causa mortis, aut legata vel hereditas: nec similiter salaria aduocationis, tabellionat⁹, vel similiũ: nec debita alterius, nisi quæ sunt causa quæstus vel societatis: etiā si licite cōtraxisset: vt quia maritauit filiam, vel militauit, aut tenuit filiũ in studio: & multò minus si sunt illicitè cōtracta. vnde cōdēnationes siue illicitæ siue licitæ nō cōmunicantur. Et hæc societas semper intelligitur cōtrahi, quādo societas cōtrahitur sine distinctione: vt in l. coiri. ff. pro socio. ¶ Tertia est societas certæ rei, puta cōuiuendi: quia viuunt ad vnum panē, & ad vnum vinũ: vel certæ negotiationis, vel lucrorum, quæ cōsequũtur, licet in diuersis negotiationibus vel operibus, ex quibus lucrētur: quāuis aliquādo alter operā, alter pecuniam ponat, aliquādo vtrunque: de quibus infrà Societas. Et in hac cōmunicantur lucra & damna, quę veniũt occasione illius negotiationis vel mercātiarũ, de quibus pacti sunt: secus de alijs prouenientibus aliunde. Adde tamen, ꝙ omnia prædicta vera sunt, nisi socij aliter speciali pacto cauerint: quod seruandum erit, vel nisi aliter habeat cōsuetudo: de quo j. Socie-
4 tas. j. §. in fin. ¶ Quartò quæritur,* quomodo cognoscatur

tur contracta societas inter fratres vel alios simul habitantes, ita ꝙ omnia lucra sint communicāda? Et dico, ꝙ Bart. in l. si patruus. C. commu. vtriusq; iudic. distinguit vtrum neuter, vel vterq;, aut alter tātũ negotietur. Si enim null⁹ eorũ negotiatur, non contrahitur societas: licet hæreditatem paternā & maternam simul indiuisam teneant. l. cum duobus. ff. pro socio. §. si frater. Sed in hoc dissentit Bal. ĩ addi. prædicta, & in d. l. si patruus. dicens hoc casu ex actibus posse apparere affectũ socialem: vt inter nobiles, q nō faciunt quæstuarias mercantias, & tamen cōferunt omnia dona, salaria, & dotes: qa nemo negare potest hos esse sociales actus, ex quib⁹ præsumitur intentio & voluntas, vt dicunt Ioan. de Arena, ac Rich. & Old. discipuli ei⁹. Si verò alter negotiatur, & alter non, secundũ Bar. similiter nō contrahitur societas: quia qui negotiatur, ex hoc magis videtur donare quàm societatem cōtrahere: vt ff. pro socio. l. v. Sed Bal. dicit, ꝙ si is, qui non negotiatur, oīa obuenientia sibi, puta ex reditibus præbendæ vel dotibus cōfert, & sic faciunt, hincinde similiter, vt suprà, cōtrahitur: quia talis præsupponitur mēs, qualis ex actibus colligi pōt. argu. l. duo fratres. ff. de acqui. hæred. & l. repræhendēda tu magis es. C. de insti. & substi. & similiter secundũ eundē Bal. præsumitur cōtrahi, si vnus se exercet in vna mercātia vł arte, & alter in altera: vt in aduocatis & tabellionibus: qa lucrorũ cōmunicatio, societatis est contractio vel inchoatio. Et similiter, secundũ eum, si vnus habet curā domus, & alius sit aduocatus, vel alter lucret & poneret in domo. Si verò vterq; negotiatur: dicit Bar. ꝙ si alter est pupillus, nō potest intelligi cũ eo cōtracta societas, quia hoc nō posset expresse. ff. pro soc. l. & in cōductionibus. ergo nec tacitè. ff. soc. l. q ad certũ. Sed si vterq; est maior, dicit, ꝙ si cōmunicant lucra: ex hoc inter eos pręsumitur contracta societas: quia talis cōmunicatio aliter intelligi non pōt: non tamen omniũ bonorum, vt quidam dicũt, sed quæst⁹ illius mercantiæ tantùm: quia actus nostri voluntarij nō extenduntur vltra ea quæ gerũtur. ff. de iti. actuq; priua. l. j. §. Viuianus. Sed Bal. dicit, ꝙ si alter est maior, & alter pupillus habēs tutorē, qui cōmunicat, & cui cōmunicatur, pręsumitur cōtracta societas. Et si act⁹ sunt vniformes, societas restringitur solùm ad quæstus veniētes ex eis: sed in actibus in se difformibus & habentibus varietatē, præsumit societas generaliter cōtracta: nec cōsideratur an vnus plus, ali⁹ minus lucretur in hac generali societate: sed ęqualiter, inquit, oīa sunt partiēda. l. si socius pro filia. ff. pro soc. Hæc ex illo: qui per hoc nō intendit hoc probare, ꝙ sit societas omniũ bonorũ, quod negauerat Bart. sed ꝙ sit generalis. i. simpliciter, siue omnis q̄stus, si actus sunt difformes: vel certæ rei, si vniformes. & melius est quod dicit Bal. tamen
5 vide j. §. seq. ¶ Quintò specialiter quæritur,* quomodo cognoscatur cōtracta societas omniũ bonorũ? Et dico, ꝙ Bar. in l. Titiũ. ff. de admi. & peri. tut. in §. altero. postquā cōclusit inter fratres maiores negotiantes & lucra cōmunicātes cōtrahi tacitā societatem: quærit quæ societas cōtrahatur, an scilicet omniũ bonorũ, vel vnius negotiationis, aut simpliciter? Et respondet per regulam, ꝙ act⁹ nostri voluntarij nō extenduntur vltra ea quæ gerũtur, allegans multa iura, & deinde infert, ꝙ si cōmunicauerũt lucra vnius negotiationis, illius est cōtracta societas. & similiter diuersarũ, si cōmunicauerunt diuersarum lucra. Vñ si Titius fundũ emisset suo nomine, cōmunicare non tenet illũ, sed pecuniā, si fuisset ex dicta negotiatione. ff. pro socio. l. si vnus. §. j. Sed si emptio fundorũ cōmuni nomine celebratur, etiā huius negotiationis p̄sumeretur cōtracta societas: & cōsequenter cogeretur cōmunicare. Hæc ex illo. Qui iuxta sensum Bar. in d. l. si patruus. intēdit, vt recitatum est §. priori, ꝙ cōtrahetur societas certæ rei. quod tñ ibi Bal. dicit falsum, vbi actus sunt difformes: quia contrahitur societas simpliciter, siue gñalis, id est, omnis lucri. iuxta Berta. verò in tit. Societas. videtur, ꝙ cōtrahatur omniũ bonorũ: quia ad vidēdũ quomodo tacitè cōtrahatur talis societas, scilicet omniũ bonorũ, remittit ad Bart. in dicta l. Titiũ. & ad Pet. de Perusio in tract. socie. iij. parte. col. xiiij. & Fran. Por. de duob. fratrib⁹. ij. q. lvj. Ego verò dico, ꝙ Bal. melius intellexit Bart. & ꝙ societas omniũ bonorũ nō cōtrahitur, nisi expresse agatur, ꝙ sint socij omnium bonorũ. ff. pro socio. l. iij. §. cũ specialiter. & l. coiri. ff. eo. vbi dicitur, coiri societatem etiā simpliciter licet: & si non fuerit distinctũ, videtur coita esse vniuersorũ, q̄ ex quæstu veniũt. hoc est, si quod lucrum ex emptione, vēditione, locatione, vel cōductione descendit. Hæc ibi. Prędicta autem expressio vel distinctio secundũ aliquos fieri potest verbis & actibus: secundũ alios verò non pōt fieri nisi verbis. quod videtur velle glo. in dicta l. coiri. quę habet in ṽbo, distinctũ, id est, expresse dictũ, ꝙ fiebat omniũ bonorum. s. eod. l. iiij. §. j. Hæc glos. Ego autem dico, ꝙ fit verbis principaliter, & secũdariò effectibus. ¶ Sextò quæ-
6 ritur,* quo tēpore incipiat, & quo finiatur societas? Et dico, ꝙ si verbis cōtrahatur, standum est cōuentioni: si verò actibus, dicit Bart. in d. l. Titium. ꝙ ab eo tempore incipit quo socij cōmunicare cœperint, & ab eo ex quo desierint cōmunicare, dissoluta. ff. pro soc. l. vtiq;. si tñ alter tantùm desijt cōmunicare, & nō renuntiauit societati, seruādũ est
7 quod dicitur in l. actione. ff. eod. ¶ Septimò q̄ritur* circa fratrũ diuisionē, quod peculiũ sit cōmunicādum, & quod non? Et dico, ꝙ si nulla interuenit societas, vt patet ex dictis tit. priore. §. j. cōmunicabitur solum p̄fectitium, non autē castrense, nec quasi castrense, nec aduētitiũ. Et quod de his peculijs dicitur, intellige de omnibus, de quib⁹ in ti. priore dictũ est, ꝙ pertinet ad hoc peculiũ vel ad illud. Adde etiā quæ dicentur ab hoc §. vsq; ad decimũoctauũ inclusiuè. Si verò interuenit aliqua societas: dic vt j. inci-
8 piendo à §. xix. vsq; ad fin. ¶ Octauò quæritur,* vtrũ pecunia data filio à patre pro studio, post mortē patris sit cōputanda in sua parte? Et dicit Bar. in dicto tract. ꝙ si apud patrem nihil erat quod esset filij, nō imputabitur filio ĩ partem. l. quæ pater. ff. fami. ercis. Si verò apud patrē erat pecunia filij ex peculio castrensi vel quasi: tunc in dubio p̄sumetur, ꝙ pater administratorio nomine egerit id de pecunia ipsius filij: & sic imputabitur in partē eius. ad quod facit quod not. in l. fi. C. de dot. promis. Quod tamē videt limitandũ, quando pater dedit pro causa necessaria, nō autem pro volũtaria: iuxta ea quæ habes s. Legatũ. iij. §. xij.
9 ¶ Nonò quæritur,* quid si pater dedit filio pecuniā p libris emēdis, & ille lusit, vel exposuit ĩ meretrices? Et dicit Bar. in authen. quod locum. C. de colla. ꝙ post mortē patris computabitur illi in suam partem: arg. d. authen. sicut mulieri quæ passa est cōsumi dotem, cōputabitur ei in suā partem: vt in d. authē. quod locũ. Et similiter dic de donato à patre filio pro emācipatione, quod erit computādum ei tēpore diuisionis, secundũ Bar. in l. j. §. nec castrēse. & ĩ
10 l. vt liberis. C. de collat. ¶ Decimò quęritur,* si pater filio in studio existēti misit pecuniā pro libris emēdis, cauēs ĩ libro rationũ suarum, ꝙ filius eam debeat conferre: cuius erit damnũ, si librorũ valor decreuerit? Et dico, ꝙ erit cōmune hæredũ, nec iste cōferre tenet quod constiterũt, sed solùm quod valent: per gl. in d. l. illud. C. de coll. in verbo,

pote

poterat. Si autem valor supercreuit beneficio fortunæ: dicit Rapha. in d.l.illud. q hoc lucrũ tanquam aduentitium debet esse præcipuũ filij: vt l.filij.C.de collat.licet Lud.dixerit contrariũ in d.l.illud.per tex.in l.secundũ naturã.ff.

11 de reg.iur.& hoc placet. ¶ Vndecimò quæritur,* vtrũ filius, qui incœpit studere viuẽte patre de mãdato ei⁹, possit mortuo patre de cõmunibus bonis studiũ perficere? Et dicit Bart.in d.trac. q nõ: quia factũ patris erga filiũ initiatũ, earenus obligat hæredẽ, quatenus pater erat obligat⁹. l.& si filium.ff.de mun.& ho.iuncta l.honores. §.is qui.ff. de decur.& l.si filia. §.idẽ scribit.ff.fam.ercis.,pter quod cõcludit Bal.in addi.ad d.tract. q si vult studiũ pficere, faciat de suo:& similiter si vult doctorari:qa est nouus act⁹. l.si seruus legatus. §.sed si cũ mihi ex testamẽto.ff.de leg.

12 j.nec fratres tenẽtur ei, si nolũt. ¶ Duo decimò quærit,* vtrum tẽpore diuisionis fratrũ veniant expensæ factæ à patre circa vxorẽ filijsfamilias quo ad vestes & alia ornamẽta? Et dicit Bal.vbi §.& in l.in his.ff.sol.mat. q de consumptis filijus nõ tenetur: nec ali⁹ potest dicere, ego ducã eã, & tantundẽ exponã de cõmuni: nisi pater aliter cauerit in testamento.l.ij. §.fi.ff.de mune.& ho.& ibi per glos.& l. ex pte. §.filius.ff.fam.erc. De extãribus aũt, vt sunt vestes & alia ornamẽta, si necessaria sunt ad quotidianum vsum non cõferũtur, sed sunt vxoris, & à principio tenuit donatio iter socrũ & nurũ.l.ex annuo.ff.de do. inter vir. & vx. l.si dos.cũ sua gl.ff.ad le.Fal. Si verò nõ sunt necessaria ad quotidianũ vsum, sed sunt pretiosa: tunc illa, qualia sunt, debent cõferri.l.illud vestimentũ.ff.de pec. Nec potest dici, q morte sit confirmata donatio: quia nõ præsumuntur

15 donata, sed ad vsum cõcessa.l.mortis.in fi.ff.de don.inter vir.& vxo.& hoc nisi magna dignitas & diuitiarũ cumul⁹ præsumptionẽ faceret in contrariũ.l.filius.ff.de do. Similiter dic in factis pro filia.l.cùm hic status. §.oratio.ff.eo. Et pro prædictis facit l.fi.ff.sol.mat.& qđ dicit Bart.in l.si vt certo.ff.cõmo. Ang.tamẽ in l.si ex re domini.ff.de stipul. ser.per glo.ibi posità determinat, q vestes lugubres datæ mulieribus, efficiuntur ipsarum.suprà Donatio.ij. §.v. De dote verò data filiæ filij ab auo ipsi⁹, quomodo nõ sit con-

13 municanda, vide §.Dos. §.j. ¶* Decimotertiò quæritur, vtrũ expensæ factæ à patre in peculio filij aduẽtitio post mortẽ filij sint cõmunicandę inter fratres post mortẽ patris? Et dico, q Bar.in prædicto tractatu distinguit. Nam si fuerunt necessariæ, vel ad perpetuã vtilitatẽ filio imputabuntur.l.fi. §.fi.C.de bo.quę lib.& l.iubemus.C.ad Treb. & hoc si pater fecit animo repetẽdi: secus si animo nõ repetẽdi. Et si de animo nescitur, si sunt parui sumptus, præsumerẽtur donati.l.si seruus.ff.de don.inter vir.& vxo. Si verò sunt magni, ita, q excedant fructuũ quantitatẽ: videtur habuisse animũ repetendi: nisi in causa alimentorũ vel simili expẽdisset.l.alimenta.& l.Nesenni⁹. §. preterea.C. neg.gest. Secus si fructuũ quantitatem nõ excedunt: quia videtur etiã tunc donasse. In impensis tamẽ, quas fecit vir in rebus vxoris gratia fructuũ quærendorũ, colligẽdorũ, & conseruandorum, sine vlla distinctione sibi facit.l.fi. ff. de impen.& ab vxore vel eius hæredibus nõ repetet. In aliis aũt, si sunt modicæ, nõ repetuntur: si verò sunt magnę, repetuntur.l.omnino.ff.de imp. quod tamẽ fallit vt ibi. Si verò dicti sumptus à patre facti, nõ sunt necessarij, nec ad perpetuam vtilitatẽ, sed solùm ad vtilitatẽ fructuum, non sunt cõmunicandi: quia onera pertinent ad eundẽ patrẽ. Et idem dicendũ est de eo quod expẽdit in datijs & collectis, cùm habeat vsumfructũ.l. si pendentes.ff. de vsufruct. Nec obst.l.vnica. §.nec impẽsas.C.de rei vxo.act. quia vir habet dotẽ propter onera matrimonij: ideoq; grauari nõ debet onere impensarũ: & non erit hoc in alio vsufructuario: quia simpliciter habet ex alia causa, vt ex cõtractu vel quasi. Et concor. Bald. vbi suprà. ¶ Decimoquartò quæritˌ,

14 *vtrum patre obligante se pro delicto filij, sit totum computandum in parte filij post mortem patris? Et dicit Ioan. de Plat. Insti. de obli. quæ ex quasi delict. nascun. §. si filiꝰ. q pater nõ tenetur pro filio cõdemnato in iudicio soluere condemnationẽ de sua legitima: vt est casus in l.& si cõdemnatus.ff. de noxal. act. Si tamen se obligauit, dicit Bal. vbi §. q si hoc fecit ductus naturali pietate, omnes fratres debent pro sua pte sustinere. l. liber captus. ff. de capt. Sed si fecit ex necessitate, puta hoc statuto dictante, vt no. glo. super rubrica. C. de decret. decur. nascitur ex tali gestione negotiorũ naturalis obligatio transiẽs ad hęredes: ideoq; soluet de sua parte filius, nõ de cõmuni. l. igitur. ff. de libe. causa. & quod no. Doct. de eo qui cogitur soluere cõdẽnationem alterius. l. ij. §. fi. ff. de verb. obli. ¶ Decimoquintò

15 quæritur,* vtrũ patre dante damnũ in bonis aduentitijs filij, teneantur fratres emendare de cõmuni? Et Bal. vbi §. distinguit. Nam si dilapidatio est solùm fructuũ, non tenetur. l. cùm oportet. C. de bo. quæ lib. quod limita verũ quãdo pater habet vsumfructũ dicti peculij. secus qñ is qui le gauerat, prohibuit vsumfructũ queri patri. quod fieri põt secundũ glo. in authen. vt licet matri & auiæ. & in auth. excipitur. C. de bo. quæ lib. Si verò dilapidatio concernit rei perpetuã deteriorationem, vel intolerabilẽ læsionem: sic etiã tenentur. d.l. cùm oportet. §. sed cùm tacitas. ¶ De

16 cimosextò quæritur,* vtrum debitũ cõtractum post mortem patris ab vno fratrũ, sit soluendũ de cõmuni. Et dicit Spec. in tit. de iudi. q non: nisi contractum sit ratione cõmunis vtilitatis vel societatis, & in communem vtilitatẽ profectum: quod probare debet qui contraxit, & sic de cõmuni soluere: arg. l. omnis. ff. pro soc. quod si nõ probat, per eũ solui debet absq; grauamine alterius. ff. de reg. iur. l. nõ debet. ff. pro socio. l. iure societatis. similiter nec debet solui de cõmuni, nisi sit versa ĩ cõmunem utilitatẽ & idem de condemnatione soluta per vnũ: vt §. filij. ¶ De

17 decimoseptimò quæritur,* vtrum lucrũ quod faciat vnus ex fratribus cũ pecunia hæreditaria mercando sit commune cũ alijs fratribus? Et Bal. vbi suprà, in d.l.si patruus. distinguit. Nam si fecit nomine cõmuni, communicabit. Si verò nomine proprio, non cõmunicabit. l. Titium & Męuium. §. alterum. ff. de admi. tuto. quod verũ est, nisi sit tutor vel curator aliorũ fratrum: quia sic lucrum, quod fecit ex prima mercantia empta de cõmuni, debet esse cõmune, licet nomine suo fecerit: quia illa mercãtia quasi empta de cõmuni erat cõmunis: aliud autẽ, quod fecit de pecunia emptionum iteratarũ, & nomine suo, erit suũ, & nõ cõmunicabit illud: quia pecunia redacta ex mercãtijs cõmunibus, nõ est cõmunis, secundũ glo. in d.l.si patruus. Et idem dic de eo qui negotiatur de pecunia minoris, aut ecclesiæ: vt in l.si vt proponis. C. de rei ven. Si verò nescitur cuius nomine fecerit: tunc si cõtinuauit negotiũ solitum cum alio fratre mortuo, superstitibus filijs fratris indiuisam substãtiam possidẽtibus: sic videtur nomine cõmuni fecisse. ar. l.nã & seruus. ff. de neg. ge. §. si viuo. Si verò fecerit negotiationem insolitam: sic præsumetur, q nomine ꝓprio, si nihil aliud appareat ex libro rationũ. concor. Bar. in d.l.si patruus. Adde tamẽ primò, q eo casu quo nescit quo nomine emerit, si emptor erat tutor: in dubio præsumetur, q emerit nomine cõmuni, secundùm multos. ar. l. post mortem. ff. quando ex fac. tut. Adde secũdò secundũ Bal. quòd eo ca

eo casu quo cõmuni pecunia & cõmuni nomine negotiatur, quatenus lucrum est commune, eatenus & damnũ: & hoc si aggressus est solita negotia, discretè operãdo: secꝰ si insolita, quia tũc sibi imputet. l. si negotia. ff. de nego. gest. Concor. Bar. in l. Titius. ff. de admi. tuto. ¶ Decimooctà

18 nõ quritur,* vtrũ ẽptũ ex pecunia cõmuni vel redacta ex rebus cõis, sit cõmune? Et Bar. in d.l.si patruus. C. cõ. vtri. iud. distinguit. Nam aut emi aliquid nomine cõmuni, aut proprio, aut dubitatur. Si qd igitur emptũ est nomine cõi, est cõmune altero habẽte ratũ: vt l. si ego. ff. de neg. gest. Si verò nomine ꝓprio, tũc si emit ex pecunia ꝓpria, est ꝓpriũ nõ cõmune. Si verò ex pecunia cõmuni: aut ille, q in re cõmuni vẽdicat partẽ, erat maior, & nihil petere potest in re vt ibi: aut minor: & tũc si is, q emit, nõ erat tutor, nec curator, est idẽ: vt l. filiæ. ff. de solut. Si verò erat tutor aut curator, res efficitur cõmunis: vt l. ij. ff. quãdo ex fac. tu. Si verò *dubitatur* ex qua pecunia emerit: præsumit⁹ quòd ex propria: vt l. si defunctus. C. arbi. tut. Nec est ibi recurrẽdũ ad cõiecturas, cuius cõditionis fuerit artifex, vel non. Si verò emit quidẽ, sed dubitatur cui⁹ nomine: præsumitur in dubio emisse nomine ꝓprio: vt l. magis. ff. de so. & sic ista q̃stio & præcedẽs eodẽ modo soluũtur. ¶ Decimononò qri

19 tur,* vtrũ ex duobus fratribus, quorũ vn⁹ maior cõi nomine administrauit bona minoris, reliqu⁹, scilicet minor, teneat approbare gestap maiorẽ nomine cõi? Et dicit Rof. in quodã cõsil. quod incipit, omnipotentis, q sic, quantũ ad vtiliter gesta. ff. de nego. gest. l. Pomponius. gesta autẽ damnose rata habere nõ tenetur: imò omnia damna illata *communi patrimonio* per maiorẽ dolo vel lata culpa ipse *administrans sibi debet* imputare, & minori pro rata emẽdare tenetur. ff. fa. er. l. hæredes. §. nõ tantũ. & §. itẽ culpę. & l. & puto. §. sed & si dolo. & l. in cõi dividendo. & l. si is cum quo. & l. in hoc iudicium. & l. cõmunis seruus. ff. communi diuid. Et deinde quęrit idem Rof. an lucrum factum per dictũ maiorẽ ex pecunia communi sit cõmunicãdum, licet minor nõ approbet dãna illata cõmunioni, nec *tenti* damnũ emergẽs dolo vel culpa maioris? Et dicit lucrũ esse commune, si pecuniã cõmuni nomine administrauit. ff. pro socio. l. socius socio. imò, inquit, tale damnũ nõ cõ

21 pẽsatur cũ excessiuo lucro, quod administrãs cõmunioni quæsiuit: quia hoc nõ obstãte, damnũ illud sibi imputare tenetur. Et casus est ff. pro socio. l. non ob eũ. cũ l. seq. Si verò cõmunẽ pecuniam proprio nomine administrauit, si bi soli quæsiuit: vt est casus in §. si vnus ex socijs. l. si vn⁹. ff. pro socio. & probatur in d.l.si patruus. Bene tamen hoc casu posset minor agere contra maiorẽ, quanti sua interest hanc pecuniam communi nomine nõ fuisse administratã: vt no. gl. *in* d. §. si vnus. Hæc *ex illo*. ¶ Vicesimò quæritur,

20 *vtrum frater habẽs cũ fratre hæreditatem indiuisam & societatẽ simpliciter, id est, omnis quęstus, teneatur cõicare lucrũ prouenięs ex officijs publicis, vel meritis personæ: Et dico quòd nõ, sed solùm bona prouenientia ex patrimonio & mercantia. Vñ dicit Pau. in quodã cõsil. quod incipit, in causa vertente, q tale lucrũ non cõicabit. quod probat primò p l. cũ duobus. §. si fratres. ff. p socio. vbi si fratres tenuerũt hæreditatẽ paternã indiuisam, vt emolumẽtum ac damnũ in his cõmuniter sentiretur: quod alitũde quęsierũt, ĩ cõmune nõ redigitur, quasi videatur cõtracta societas in bonis patrimonialibus, nõ aũt in lucris aliũ de obuenięntib⁹. Quod maximè verũ est in lucris q̃stis ex officio vl meritis personæ: qa in his est speciale, q quãtũ cũq; cõtrahat societas simpliciter, etiã expresse, nõ intelligitur cõtracta nisi in ꝓuenięntib⁹ ex quæstu seu industria personarũ, vt exercẽdo mercimonia, & similia: non aũt in ꝓuenięntib⁹ ex meritis personæ, vnde hęreditas, vl legata, seu donatiões, q̃ vni ex socijs deferũtur, nõ veniũt in cõi: vt l. coiri. cũ §. seq. ff. pro socio. Salariũ aũt delatũ ratione officij, ꝓuenit potius ex merito personæ q̃ ex quæstu seu opera socij. Pro quo facit l. cũ muneris. ff. de mu. & ho. & qđ no. in l. j. ff. si mẽs. fal. mo. di. Hinc est, q omne qđ lucratur filiusfamilias ex officijs publicis, acquirit sibi, & nõ patri, & rẽputatur quasi castrẽse. C. de inoffi. test. l. fi. & cõsequẽter à fortiori in præsenti casu nõ debẽt prædicta lucra esse cõia: nisi pactò expresso hoc fuerit cõuẽtũ. Et idẽ apertius sentit Spe. in ti. de iudi. §. sequitur. ver. qd si alter. vbi plus dicit, scilicet q si vnus ex fratribus remotus fuit ab officio propter insufficientiã suã, & in loco eius alter substitut⁹, nõ debet salariũ esse cõe, sed præcipuũ fratris substituti. Et idẽ videtur sentire Bar. in d.l. si patruus. volẽs q si nemo ex fratribus habẽtibus in cõi negotiat, nõ sit cõtracta societas in bonis aliũde q̃sitis, in quo licet dissentiat Bald. tũ, vt alibi dicũt, dictũ suũ aperto iure nõ ꝓbatur. Vel dic q licet verũ dicat: tamẽ sentit, q societas non extẽditur vltra quàm actus gesti pcedãt: vnde vbi ex actibus nõ cõtrahitur nisi societas simpliciter, q̃ cõmunicationẽ negotialiũ lucrorũ nõ excedit, vt in casu isto, si alter sociorũ acquirit aliquid casti rẽse vel quasi, illud nõ cõmunicat. Nec obstat, q ista lucra deputet i cõmunẽ vtilitatẽ: nec ex hoc debet censeri, q voluerit cõicare: quia quicquid solus expẽdit de suo in re communi, potest in eius rei diuisiõe repetere. l. in hoc iudiciũ. ff. communi di. sicut etiã videmus in casu contrario, quòd si ex bonis cõmunibus dotatur filia vnius fratris, debet in diuisione bonorũ cõputari in portione contingẽte ipsum fratrem: vt no. Spec. in d. §. sequitur. in versi. quid si vnus. & idem in alijs expensis factis ꝓ vtilitate vnius duntaxat, vt in d. §. no. Spe. Et hæc maximè ꝓcedũt in lucris quęsitis post mortẽ fratris, remanẽtib⁹ ex eo filijs impuberibus, cũ quibus non potest dici contracta societas: nec debet ꝑsumi donatio, maximè si & ipse, q lucratur, habet filios: quia nõ est verisimile q̃ auferre vellet à suis, & dare alienis. Et hęc videntur de mente Bar. in d.l.

21 si patruus. ¶ Vicesimoprimò quæritur,* quid si ex duob⁹ fratrib⁹ vnus in societate posuit operas, alius pecuniã, & casu omnia perierũt? Et dicit Bal. vbi suprà, quòd is, q posuit operam, tenetur alteri ad medietatem capitalis, ꝓ l. si cũ duobus. §. in coeũda. ff. pro socio. Et ita etiã tenet Iac. de Are. in l. j. C. ꝓ socio. gl. verò in d.l. si patruus. tenet cõtrarium. Sed tu dic vt infrà Societas. j. §. vj. ¶ Vicesimoseꝯ

22 cundò quæritur,* vtrum duobus fratribus simul cõmanẽtibus post mortem patris, si vnus de fructibus laborũ suorum vel de alijs bonis posuit in domo pro cõmuni victu, possit illud plus in diuisione repetere? Et dicit Bal. in l. cũ duobus. ff. pro soc. quòd fructus extãtes sunt sui, nisi sit contracta societas in eis. Si verò sunt consumpti, tunc si inter eos erat contracta societas conuiuendi, quia ad vnũ panẽ & vinũ viuebãt, nõ habetur cõsideratio ad illud plus: quia societatis iure intelliguntur consumpti, vt in c. si duo fratres. de fratri. de nouo bene. inuesti. in vsi. feu. & hoc nõ rõne fraternitatis vel cohabitationis, sed cõmunis mẽsæ, secundũ Bal. ibi. qđ facit pro fratribus, quorũ alter maior est in familia. Si verò inter eos non erat societas conuiuẽ di: puta quia vnus erat minor, & consequenter nõ cõtrahitur societas. l. & in cõductionibus. ff. pro socio. vel alter furiosus aut ꝓdigus, cui erat iterdicta administratio, vel monachus, & similes: tunc expensæ non imputantur inter fratres, q̃ sunt factæ pro alimẽtis: nisi protestetur q nõ intendit

dit donare.l. Nesennius.ff.de neg.gest.vel nisi qa reditus
cõmunes erãt sufficiẽtes ad alimenta:sed cõseruabat fru-
ctũ vt melius vẽderet:vel quia naturali charitate nõ tene
batur alimẽtare:arg.l.si.ff.de peti.hære.secũdũ Bal.in l.fi-
liæ.C.fa.ercis.Item quando ille qui fecit impẽsas erat pau
perior:vt no.in l.alimẽta.C.de neg.ge.per Iac.But.& Bal.
quia prima charitas incipit à seipso.l.pręses.C.de serui.&
aqua.vnde nõ p̄sumitur donare.Et sic Bal.in l.si paterno.
C.de neg.gest.tenet de rusticis,quorũ vnus multa posuit
in domo pro alimẽtis,quod potest petere qñ in filijs ali-
mẽtatis nõ erãt operæ aliquales correspondentes alimẽ-
tis:qa cõiter rustici sunt pauperes:quorũ oculus est por-
cellus,vt dicit gl.in l.illicitas.ff.de offi.præsid.& rarò ha-
bent pecunias,vt dicit Bal.in l.idẽ.C.loca.ideo nõ p̄sumi
tur talis donare,cũ ipse non habeat superflua.qđ intelli-
ge verum quando inter eos non est societas conueniẽdi.
23 ¶ Vicesimotertiò quæritur,*quid si alter duorũ fratrum
posuit lucra sua pro reparatione cõmunis patrimonij,vel
emit boues p̄ colẽdis possessionibus cõibus?Et dicit Bal.
vbi s.q̃ repetere potest illud quod posuit,per tex.in l.ex
duobus.ff.de neg.gest.& Bald.in d.l.filiæ.quod intellige
si emit ex eo quod cõmunicare nõ tenebatur ratione cõ-
munis patrimonij vel cuiuscunque societatis:aliàs si non
emit ex lucro communicando,& consequenter cõmuni-
canda sunt communia:vt patet ex dictis s.§.pręcedẽ. ¶ Vi
24 cesimoquartò quæritur,*quid cùm aliqui fratres haben-
tes paternã hæreditatẽ indiuisam viuunt ad vnũ panem,
& vnum vinum, nulla alia cõtracta societate,& vnus ex in
dustria personæ lucratur,vt quia est artifex,vel iuit ad na-
uigandum,& huiusmodi? Et dico quòd illud lucrũ erit si
bi præcipuũ,etiam si pater viueret,tanquam aduentitiũ:
nec illud post mortẽ patris cõmunicabit.quod intellige si
lucrum illud pater permisit,quasi non egens exercitio fi-
lij in re domestica:si tamen alij stantes domi expenderũt
circa patrimoniũ pro quærẽdis vel colligẽdis aut cõseruã
dis fructibus,qui fuit absens non habebit partẽ fructuũ,
nisi cõtribuat ad expensas:& si alij personaliter laboraue-
runt in re cõmuni pro dictis fructibus,ex eis deducent sa-
laria sua ad arbitriũ boni viri:si verò laborauerũt aut ex-
pẽderũt pro cõseruatione patrimonij,illud deducẽt in di
uisione.Et prædicta intellige nisi inter eos esset societas
simpliciter:qa cõicaret lucra veniẽtia ex industria:vt s.§.
iij.licet nõ veniẽtia ex meritis. ¶ Vicesimoquintò quęri-
25 tur,* qd si alter ex cohæredibus condẽnatus est ob malefi
ciũ cõmissum?Et dicit Spe.q̃ de sua parte tantũ soluẽda
est cõdẽnatio:nec fiet recõpensatio eius,qa aliàs bñ tracta
uit hæreditatẽ.ff.pro socio.l.cũ duobus. ¶ Vicesimosextò
26 quæritur,*quid si vnus ex cohæredib⁹ fecit sumptus ob
honorẽ suũ,puta in militia,vel nuptijs suis aut filiæ,vel ali
qua dignitate?Et dico quòd si cõmunis pater id fecit,ipse
habet hoc præcipuum.ff.de colla.l.j.§.nec castrense.si ve
rò ipse hoc fecit post mortẽ patris,de sua sorte erit,nõ de
bonis cõibus.ff.fa.er.l.filia.§.idẽ scribit.nisi specialiter
inter cohæredes pactum fuerit quòd huiusmodi sumptus
essent cõmunes,secundũ Barto.in d.§.nec castrẽse.Quã-
tũ autẽ ad dotem filiæ alterius fratris cohæredis,si viuit
auus,ab ea dotanda est.ff.de iur.dot.l.profectitia.Si verò
nõ viuit,de bonis patris sui tantũ dotanda est,secundùm
Specu.nisi aliter cohæredes inter se cõuenerint. vide s.
27 Dos.§.vij. ¶ *Vicesimoseptimò* quæritur,* vtrũ factum
vnius fratris noceat alteri,qñ sunt socij omnium bonorũ:
puta si vnus emens gabellam à cõmuni p̄mittit sub certa
pœna,& alius cõtrauenit:quæritur vtrũ incidat in pœnã?
Et dicit Bald.vbi suprà, q̃ non: quia nõ incidit qui cõtra-
uenit,cũ nõ sit obligatus.ff.pro socio.l.iure societatis.nec
qui est obligatus, quia nõ cõtrauenit. ¶ Vicesimooctauò
28 quæritur,*vtrum in societate omnium bonorũ frater pos
sit suas filias dotare de communi?Et Spec. videtur tenere
q̃ non,nisi sit pactũ inter eos,per l.si socius pro filia.ff.p
soc.& idem Pet. de Peru.in xiiij.libro cõsiliorũ.sed Bald.
in cõsilio quod incipit,factum tale. tenet cõtrarium,& si
militer in d.addi.ad trac.Barto.de duo.fra.Vbal.autẽ in d.
l.cũ duobus.ff.pro soc.arguens pro & contra,finaliter cõ-
cludit,q̃ quilibet adhærere potest cui parti voluerit.quod
non sufficienter dicitur, cùm altera tantùm pars contradi
ctionis sit vera,& vna præiudicet socio.Vnde dic quòd po
test,si sunt socij omnium bonorũ, maximè expresse & ver
baliter:quia ibi est communicatio omnium licitè quęsito
rum:& cõsequẽter à cõtrario etiam omnium debitorũ li-
citè contractorũ:vnde frater tenetur cõtribuere fratri mi
litanti,aut filiam maritanti.non autẽ hoc potest,si sunt so-
cij simpliciter,id est,omnis quæstus. ¶ Vicesimonono q̃ri
29 tur,*quid si vnus frater donauit filiã alterius sciẽtis & pa
tiẽtis? Et dico q̃ si sit cõtracta societas omniũ bonorũ,al-
ter tenet cõtribuere,vt dictũ est §.priori.Si verò nõ sunt
sic socij,qui dotauit, dotem potest restituere:quia vtiliter
negotiũ gessit,non obstãte quòd extraneus dotando filiã
alterius donare videatur dotẽ.l.ex morte.C.de pac.cõuẽ.
quia hoc verũ est quando solus hoc facit:secus si faceret si
mul cũ patre,vt cõsuluit Bald.in d.cõsi.vbi s. ¶ Tricesimò
30 quæritur, *si frater legitimus & spurius in vita patris cõ-
trahunt societatẽ omniũ bonorũ , vtrum patre moriente
eius hæreditas transeat etiam ad spurium?Et dicit Bal.in l.
j.C.pro soc.q̃ sic,non vi successionis vel relicti,sed iure so
cietatis. Quod pro cautela notandum est ei, qui vult spu-
riũ succedere in hæreditate cũ legitimo,vt faciat eos oim
bonorũ societatem contrahere. ¶ Tricesimoprimò quæ-
31 ritur,*si alter ex socijs omnium bonorum communicauit
socio vel fratri lucrũ vsurarium,vtrum episcop⁹ possit cõ
pellere socium vel fratrem ad restitutionẽ vsurarum?Di
cit Bal.quòd sic,vt ff.eo.l.quod enim. ¶ Tricesimosecũdò
32 quæritur,*vtrum lucrum vxoris alterius fratris communi
candum sit in diuisione?Et Bal.in l.si vxorem.C.de cond.
inser.& Do.& Vbal.in l.cũ duobus .ff.pro soc. distinguit.
Nam si eadẽ opera facit sicut homines in laborãdo,debet
habere partẽ lucri:& diuidetur in capita,vt dicetur de fi-
lijs §.vlt.in fi.Si verò exercet aliquã artẽ vel mercãtiã,vel
est obstetrix aut chirurgica:tũc si ponebat omnia lucra in
cõmuni,& similiter vir,contracta est societas,quã mulier
cum viro cõtrahere potest,secundũ eundem Bald.in d.l.si
vxorẽ.& sic lucra erũt cõmunia.sed si tenebat separatũ lu
crum,vel ex alijs cõiecturis apparet,q̃ societatẽ cõtrahe-
re nõ volebat,tunc de operib⁹ communibus & obsequia
libus,quæ fiunt à mulieribus in domo secũdùm qualitatẽ
personæ,vt facere lectum,coquinam,& huiusmodi,lucrũ
consequi nõ potest:quia operari tenetur in domo,in qua
recipit alimẽta, vt ĩ gl.l.sicut.ff.de ope.lib.& Bal.in l.Ca-
io Seio.in fi.ff.de ali.leg.& Ang.ĩ l.j. C.de legi.hęr. & in
l.si cũ dotẽ.ff.sol.ma.imò si desisteret à talibus obsequiali
bus,etiã paruæ æstimationis, propter exercẽdã artẽ,pars
talis lucri deberet cõicari viro & alijs fratribus secũdùm
iudiciũ boni viri:nisi haberet alimẽta iure legati.& conse
quenter non teneretur operari in tali domo,secundũ Bal.
& Ang. vbi suprà. Si verò vltra talia obsequialia exercet
aliquã artẽ,& lucratur,potest sibi illud tanquã propriũ re
tinere,& communicare non cogitur.Et quod dictũ est de
vxore:

vxore, dic de filiabus alterius fratris, excepto q̃ acquirẽt
patri:& illud lucrũ erit eis aduentitiũ.Et hęc ex no.pręd
33 ctis s.Eleemosyna.§.v.& dicẽdis j.Vxor.§.vij. ¶ * Trice
simotertiò.Pone:Petrus decessit relictis quatuor filijs ma
sculis æqualiter ei succedẽtib⁹, altero eorũ Paulo habẽte
duos filios aptos ad labores ac lucra,& post mortẽ p̃ris si-
ne diuisione laborauerunt cõicantes inuicem bona, & lu
cra vsq; ad mortẽ eius, q duos filios habebat,id est Pauli.
Quæritur ergo quomodo debeant diuidi?Et dico multa.
¶ Primũ. Loquendo de bonis alijs à fructibus ex posses-
sionibus,si diuisio habuisset fieri tẽpore mortis Petri,qua
tuor filij æqualiter succedebãt ab intestato sc̃dm stirpes.
l.inter filios.C.famil.erc.ex testamẽto verò secundũ eius
voluntatẽ, nisi fuisset legitima.§.disponat.authẽ.de nup.
col.xliij. ¶ Secũdũ.Si verò habuisset fieri post mortẽ Pe-
tri, viuẽtibus tamẽ omnibus filijs eius: dico q̃ ab eo tem-
pore,quo cœperũt cõicare bona,& lucra,intelligũtur so-
cietatẽ tacitè cõtraxisse, secũdùm Bald. in l.si patruus.C.
cõia vtriusq;iud.& ab illo tẽpore citra, quo ad bona abĩde
quęsita,siue post mortẽ Petri diuisio est faciẽda in capita:
quia hoc est de natura societatis.l. si nõ fuerint.ff. pro so-
cio. nec tamẽ duo filij paruuli habebũt æqualẽ portionẽ
cum suo patre: quia eo viuẽte nõ cẽsentur ipsi in societa
te,cũ nulla bona cõicauerint, sicut pater suus. habebũt tñ
sua salaria,quæ verisimiliter lucrati fuissent,si dicto tem-
pore cõis stetissent cum alijs: & taxabuntur per duos ho-
mines eligẽdos per iudicem:quia personas suas cõicaue-
runt circa negotia cõia. ¶ Tertium.Si autẽ debeat modò
fieri diuisio mortuo Paulo: dico, q̃ prima societas Paulo
mortuo est dissoluta.l.adeo.ff.pro socio. Vnde si eo mor
tuo non cõtraxerit aliquã societatem,fiet diuisio,sicut eo
viuente, ita q̃ isti filij habebũt partẽ patris, & sua salaria.
Si verò aliquo tẽpore societatem cõtraxere cum patruis
de bonis ab eo tempore quæsitis, quo societatẽ contraxe
runt,debet fieri diuisio in capita,& nõ in stirpes:de bonis
verò Petri & Pauli debet fieri diuisio in stirpes,& non in
capita, reseruatis duobus filijs Pauli salarijs. ¶ Quartum.
Quãtũ aũt ad fructus pendentes ex possessionibus, quas
tenẽt ad coloniã, dico q̃ si boues erãt cões , deductis ex-
pẽsis diuisio fieri debet ĩ capita,& nõ in stirpes, vt voluit
Bar.in suo cõsilio incipiẽte, Titiarelus.& Bal.in addi. ad
Bar.de duo.frat. dicẽs nos debere cõsiderare,q̃ fruct⁹ tri
plici modo percipi possent: primò scilicet ratione opera
rum exhibitarũ à personis: secũdò ratione operarũ exhi-
bitarum à bobus:tertiò ratione seminis,& aliarũ expensa
rum,pro messoribus,& similibus.Primò igitur de fructi-
bus detrahẽda est oĩs impensa , quę si facta est æquali por
tione à fratribus & nepotibus,æquali portione reuertat̃:
qa nullus est casus, in quo talis deductio nõ fiat.l.fundus.
ff.fami.erc.Secũdò,sicut boues sunt cões,ita quod ratiõe
eorũ percipitur,cõicetur pro parte,pro qua & boues sunt
cõmunes, quia ratione cõmunis acquiritur dominis pro
ea portione, pro qua sunt domini.ff.de acquir.rer.do.l.p
seruũ.in fi. Tertiò,residui fructus diuidantur in capita,q̃
quilibet habeat suã portionẽ, tam patrui, quàm nepotes:
quia societas respicit capita operantiũ in societate.d.l. si
34 nõ fuerint. ¶ Tricesimoquartò* quæritur,an frater guber
nans bona cõia cũ fratribus paruis possit in diuisione sa-
lariũ petere,sicut tutor potest,secũdùm Bar.in l.in eos.ff.
de tute.q̃ non.& dicit Ludo. q̃ certa portio fructuũ assi-
gnabitur illi,sed salariũ petere nõ potest. Sed pro hoc de
alijs prædictis aduerte primò,q̃ secũdùm Bal.in tract.de
duo.fra.duo fratres,quorũ vnus habet duos filios laborã-
tes cõmunẽ possessionẽ, alius verò nullũ, tamẽ diuident
fructus æqualiter: quia hęc societas respicit capita eorũ,q
operas ponũt. & idẽ Pan.in l.illud.C.de colla. in duobus
fratribus,quorũ vnus erat solus nihil faciẽs: alius verò ha
bens multos filios bona gubernabat: quia in diuisiõe ille
solus petere nõ potest fructus consumptos à filijs fratris.
¶ Aduerte secũdò,q̃ lucrũ alterius fratris in dubio pręsu
mitur de patrimonio patris,aut de cõi,si sit homo nullius
exercitij: sicut aliàs vxor præsumitur habere de bonis ma
riti.si verò sit artifex,& bene lucrat̃,nõ pręsumitur habe-
re de cõi,nisi expresse probetur.C.arbi.tute.l.si defunct⁹.

PECVNIA aliqñ largissimè sumitur pro omni re mun
di,quę põt esse in patrimonio.j.q.iij.c.totũ. & in l.no
mine.ff.de ver.sig. iũcta gl. & sic rei appellatio latior est,
quàm pecunię:vt in l.rei.ff.eo.quia res sacræ, & liber ho-
mo,q nõ possunt esse in patrimonio,res sunt, & nõ pecu
niæ:sed strictè accipit̃ pecunia pro numerata.i.numerabi
li.xiiij.q.iij.c.j.& iij.& ff.de leg.j. talis scriptura. secũdùm
mentẽ aũt S.Tho.ij.ij.q.c. pecunia formaliter,& propriẽ
est moneta,seu mẽsura rerũ venaliũ:impropriè aũt & vir
tualiter est omne, cuius pretiũ æstimari põt pecunia. Sũ.
aũt Ang.& Ros.referũt quatuor magistros expositores re
gulæ beati Frãcisci dicere,q̃ pecunia est oĩs res,qua quis
vtitur ad aliqd pro pretio dandũ.i. omne quod vice p̃tij
datur:sed isti nõ declarãt propriè qd sit pecunia in se, sed
quomodo sumatur in prædicta regula,qñ prohibet̃ pecu-
nia recipi:de quo sunt opiniones. Nã cũ dicitur in regu-
la,q̃ fratres nõ recipiãt denarios,vel pecuniã:Car. in cle.
exiui.§.porro.de verb.sign.dicit, q̃ sumitur ly vel,pro.i.
ita q̃ denarij,& pecunia idẽ sunt.& bene dicit, quantũ ad
verba.Dicti verò magistri dicũt,q̃ ibi sumit̃ nomine pe-
cunię,etiã omne,quo quis vtitur loco pretij ad aliqd emẽ
dum:vnde nõ licet fratri minori accipere aliqd intẽtione
vendẽdi,& vtẽdi pretio:imò secũdũ ea,quę dicti Sũmistę
referunt ex dictis dictorũ magistrorũ, nõ licet fratri mi-
nori p̄mutare,puta accipere vinũ,vt det alicui daturo sibi
panes:qa hoc est vti aliquo.i.vino ad aliqd consequendũ,
quod pretio datur.i. panẽ: sed bene intẽtione pręsentãdi
procuratori ordinis,vt ipse eã vẽdat,vel in necessaria cõ
mutet: qa sic talis res nũquã est pecunia in manu fratris.
Vtrũ aũt mutuo accipiẽs pecuniã aureã restituere possit
argẽteã, & alius eã recipere teneatur, vide j.Solutio.§.j.

¶ PENSIO, suprà Gabella.j.§.j.

¶ PEDANEVS Iudex, vide suprà Archidiaconus.§.j.
in fi.& suprà Iudex.§.j.

DE POENA.

1 *Pœna quid, & quotuplex sit.*
2 *Pœna sensu quotuplex sit.*
3 *Pœna à quo possit imponi.*
4 *Pœnarum quando fiat extensio. & nu.5.*
6 *Pœna pecuniaria, an statuto possit imponi pro adulterio.*
7 *Pœnarum alternatiuarum quis habeat optionem.*
8 *Iudex ecclesiasticus, an imponere possit pœnam pecuniariam.*
9 *Episcopus an imponere possit laico pœnam pecuniariam.*
10 *Iudex an possit pœnam augere uel minuere.*
11 *Pœna an extendatur ultra territorium imponentis.*
12 *Pœna imposita propter crimen, an in dubio sit perpetua.*
13 *Pœnæ incursionem quando debeat monitio præcedere.*
14 *Pœna an incurratur ex contrauentione facti, ualido manente contractu. & nu.20.*
15 *Pœna an incurrat ante terminũ, quãdo certũ est nõ posse cõple(ri.*
16 *Pœna an committatur sine dolo.*
17 *Tempus præfixum in odium negligentis, an incurrat ignorãti.*

18 *Pœnam non incurrit, qui facere non potest.*
19 *Pœnam totam an incurrat, qui solam partem facti præstat.*
21 *Pœna an possit inferri in loco domicilij pro peccato alibi cõmisso.*
22 *Mandans delictum fieri in alio loco, an debeat puniri ubi mãdauit, uel ubi commissum est.*
23 *Puniri an quis possit à Deo, uel ab homine pro culpa alterius.*
24 *Punitus semel pro aliquo crimine, an debeat amplius puniri.*
25 *Pœnam pecuniariam quis exigere possit.*
26 *Pœna cui sit applicanda.*
27 *Pœnæ solutio, an satisfaciat legi prohibenti.*
28 *Peccant non accusando, qui id habent ex officio.*

1 POENA* est id, quod pro culpa infertur: qa dicit à puniẽdo: & est quę punit, & vindicat, quod quisq; cõmisit. de pœ, dist. iij. pœnitẽtia, vnde à supplicio, vel dolore differt, quę sine culpa aliqñ inferũtur: vt cũ torquet brutũ vł homo iustus: pœna aũt nũquã infertur sine culpa, q̃uis aliqñ inferatur sine culpa puniti, licet nõ sine causa: quia scilicet propter culpã alterius: vnde sine culpa, nisi subsit causa, nõ est aliqs puniendus. de reg. iur. lib. vj. Et nomine pœnę loquẽdo iuridice, & nõ Theologicè, strictè & propriè venit solùm corporalis. i. afflictiua corporis, secundũ Pan. in c. inter alia. de immu. eccl. largè tñ sumitur pro oĩ quod minuit de patrimonio, vel priuat aliquo legitimo. Gemi. tñ in c. fi. de ele. li. vj. dicit, ꝙ cõstitutio propriè est pœnalis, q̃ priuat iure quæsito, vt in c. si religiosus. eo. tit. & ita est pœnalis, siue vindicet ĩ corpore, siue in alio quęsito, vt in c. dispẽdia. de rescri. li. vj. iũcta gl. ¶ Primò verò quæritur, quotuplex sit pœna in genere? Et dico ꝙ est duplex: prima scilicet priuatiua, quæ dicit pœna dãni, large est, qua ꝑ culpa aliquid aufertur, & infertur priuatio: ꝓpriè verò est, qua pro culpa aufertur ꝑfectio, & infertur priuatio, nõ repugnãs appetitui semper: cuiusmodi est carentia diuinæ visionis, quę & si forte repugnet appetitui in dãnatis, nõ in pueris decedẽtibus sine baptismo, scdm Theologos. Et secũda positiua, quę dicitur pœna sensus. i. afflictiua appetit⁹, siue inferioris, siue superioris: & largè est, qua ꝑ culpa aufertur ꝑfectio, & infertur priuatio afflictiua appetitus, siue superioris, siue inferioris: propriè verò est, qua aufertur ꝑfectio, & infertur priuatio afflictiua appetitus semp saltẽ naturaliter: vt subtractio peculij, verbera, & ignis, quibus aufertur sensuũ harmonia, mutilatio, & hmõi. Et sic pœna sensus propriè nũquã est pœna dãni propriè, nec ecõuerso: qa vna affligit semp, alia nõ semp: omnis verò pœna sensus propriè est pœna dãni largè: qa semper est priuatio, vel habet annexã priuationẽ: nõ aũt ecõtrario: qa pœna dictorũ puerorũ nõ est sensus ꝓpriè, sed solũ large, vt scilicet est in dãnatis. Sed quia ista sunt Theologalia, nõ me extẽdo quẽadmodũ materia reqrit.

2 ¶ Secũdò* quærit, quotuplex sit pœna sensus iuridicè loquẽdo secũdũ canones ꝑcipue? Et dico, ꝙ dupliciter diuiditur à Iuristis, quãtũ ex dictis eorũ colligit. s. secũdũ se, & ex parte causæ pœnã inferẽtis. diuidẽdo ergo eã secũdũ se, in genere est triplex. ¶ Primum enim genus est spũalis pœnæ, quę est quadruplex. prima scilicet increpatio, q̃ in genere isto est quasi pręambulũ. dis. lxxxiiij. puenit. secũda est cẽsura ecclesiastica, quę est triplex. i. excõicatio, interdictũ, & suspẽsio. de verb. sig. quęrẽti. tertia infamia, de qua s̃. Infamis. quarta est depositio. dist. v. si episcopus. de qua s̃. Degradatio. ¶ Secũdũ genus est corporalis: quę est quintuplex secũdũ Canones. prima est ieiunij, vel abstinẽtiæ. di. xc. si qs contristatus. xxvij. q. j. si homo esses. secũda est verberũ. xxiij. q. v. circũcelliões. de qua s̃. Percutere. & s̃. Excõicatio vj. tertia est seruitus, de qua s̃. Luxuria. §. iij. quarta est publicationis bonorum. dist. lxiij. Adrianus. de qua s̃. Hæreticus. j. §. viij. quinta est exilij. di. lxiij. in synodo. siue sit ad certũ locũ, vt cũ qs tradit in monasteriũ: siue à certo loco, vt cũ qs ab aliquo loco ꝓhibet: siue ab omni loco, vt cũ pœnitẽti iniũgit, ne alicubi plusquã tanto spatio moret: de pœ. di. vj. sacerdos. Secũdũ leges aũt sunt & aliæ pœnæ, vt mortis, detrũcatiõis, vel etiã deportationis, de qbus diffuse in Sũ. Cõ. lib. iij. tit. xxxij. q. j. secũdùm Ray. & scdm Host. de iureiu. c. veniẽs. qdã est capitalis: & est triplex. s. mors, exiliũ, & relegatio. ff. de pub. iudic. l. iij. Est aũt deportatio ꝓpriè exiliũ ꝑpetuũ: relegatio verò tẽporale. ff. de ĩterd. l. relegatorũ. §. differẽtia. ¶ Tertiũ genus est pœnæ pecuniariæ: q̃ aliqñ infert ꝓ iniuria illata ꝑsonę vel loco: de quo s̃. Immunitas. ij. §. x. Aliqñ pro satisfactione illati dãni: vt s̃. Furtũ. §. iiij. & s̃. Raptor. §. j. Infert ẽt ad punitionẽ criminis, qđ in nulli⁹ est iniuriã, nisi Dei, saltẽ ꝑ modũ eleemosynæ, vt s̃. Blasphemia. §. vij. ¶ Diuidẽdo aũt pœnã sensus, secũdũ causas pœnã inferẽtes, ĩ genere est quadruplex. Prima est à iure. s. Canonico, vł Ciuili: de qua in c. statuim⁹. xvj. q. j. ad quã reducitur ea, q̃ est à statuto. Secũda est à cõsuetudine, de qua in c. dilectus. de offi. ord. Tertia est ab hoĩe. Quarta est mista possibiliter, q̃ dicit pœna cõtumaciæ punitiua. Sed illa, q̃ est ab hoĩe, etiã est triplex. s. iudicialis, arbitralis, cõuẽtiõalis, quã partes extra iudiciũ inter se imponũt.

3 ¶ Tertiò* q̃ritur, à quo possit pœna ĩponi? Et dico hoc patere ex dictis §. priore: qa iuridicã, & cõsuetudinalẽ imponere pñt, q & statuere, aut cõsuetudinẽ facere: eã verò, q̃ est ab hoĩe cõuẽtionalẽ facere pñt oẽs, q pñt cõtrahere: & arbitralẽ oẽs, q pñt cõꝓmittere: & iudicialẽ oĩs iudex potẽs punire: qa iurisdictio sine coercitione saltẽ modica, nulla est. de offi. dele. pastoralis. & c. ex literis. maiores tñ pœnas, & quãtũ ad forũ ecclïasticũ depositionẽ: quãtũ ad seculare verò decapitationẽ, inferre pñt oẽs iudices: sed in illo qdẽ solus eps, ad quẽ ꝑtinẽt maiora negotia. dist. xxv. plectis. in isto verò. s. seculari, hi soli, qui habẽt merũ imperiũ.

4 ¶* Quartò querit, vtrũ pœna imposita à iure in vno casu videat imposita in alio, qñ illa duo in iure æquiparãtur? Et dicũt qdam ꝙ sic, ꝑ tex. cũ gl. in c. j. de post. prela. dicẽs, ꝙ dispositio etiã pœnalis cõcepta in electiõe, procedit etiã in postulatiõe: qa per postulationẽ venitur ad electionẽ. l. oratio. ff. de spõ. & hoc sequit Pan. ĩ c. de multa. de præb. & in c. fi. de mutu. peti. ¶ Quod qdẽ in fauorabilibus habeo ꝓ indubitato, ꝑ auth. itẽ si qs liberos. C. de natu. libe. vbi pater in aliquo legitimo documẽto filiũ naturalẽ appellãs filiũ simpliciter, legitimasse videt oẽs alios filios naturales, q sunt cõfratres: sed ĩ pœnalib⁹ est gl. singularis in cõtrariũ in cle. j. de cõsan. & affi. q̃ dicit, ꝙ pœna apposita cõtrahẽtib⁹ matrimoniũ, nõ extẽdit ad cõtrahentẽ spõsalia. Vñ dicendũ videt, ꝙ qñ aliqua duo in iure sunt parificata cõiter, & est eadẽ ratio exꝑssa, vł indubitatè ꝑsumpta, tũc statutũ in vno extẽdit ad aliud, etiã in pœnalibus: sed qñ nõ sunt cõiter parificata, sed solũ in aliquibus casibus, tũc nõ extẽditur: similiter licet ratio sit eadẽ, tñ nõ extẽditur pœna, sed sola ꝓhibitio, nisi ratio sit expressa, vel indubitate ꝑsumpta: qa tũc extẽdit, etiã quo ad pœnã: vt s̃. Lex. §. xviij. Et sic intellige, limita, & cõcorda pręd ictas gl. in cle. vnica. de offi. vica. & glo. in c. cõstitutionẽ. de regula. li. vj. & gl. in regula, quę à iure. de reg. iur. li. vj.

5 ¶ Quintò quæritur,* vtrũ pœna imposita à iure in aliquo relicto sit posita, vel locũ habeat in actu vicino ipsi delicto? Et dicit Pan. in c. j. de eo q mit. in pos. ꝙ nõ: nisi qs actũ perficiat, licet talis aliter sit puniẽdus iudicis arbitrio, qđ ꝓbat in c. cùm in cunctis. de elect. iuncto c. perpetuo. eo. tit. lib. vj. & ibi gl. Et idem in pœna imposita per statutũ: quia verba statuti exigunt actum perfectũ, vt no. Bart. in l. is qui cum telo. C. de sica. vnde nõ sufficeret inchoasse. Secus aũt de pœna, quæ venit imponẽda per decretũ iudicis: quia talis sic punitur acsi perfecisset, ex quo peruenit ad actũ propinquum: vt in l. si quis nõ dicã rapere. C. de episc. & cle. & d. l. is qui cum telo.

6 ¶ Sextò quæritur,* vtrũ pro homicidio, adulterio, & huiusmodi, posset per statutũ imponi pœna pecuniaria solùm? Et dicit Hosti. & sequitur Panor. in c. ij. de delict. puerorum. quòd est illicitum tale statutum, quia homines exponuntur venales ad delinquendũ: quia multi bene timẽt cruciatus, nõ timentes pecuniariam pœnã, vt habeant suum intentũ, argu. l. in seruorũ. & in l. aut facta. ff. de pœnis. & in authen. de mand. principum. §. oportet.

7 ¶ *Septimò* quæritur,* cùm pœna per statutũ imposita est *alternatiua*: puta, suspẽdatur vel puniatur in mille: cui⁹ sit optio, vt sciatur quæ pœna est imposita? Et dicit Pan. in c. inter cætera. de rescrip. tres gloss. asserere, ꝙ datur iudici, scilicet in c. sicut. de Iudæis. & in c. à crapula. de vi. & hone. cler. & in c. fraternitatis. xxxiiij. di. sed in contrariũ est l. quicũque. C. de ser. fug. cum ibi notatis: vbi optio datur reo. Sed pro concordia distinguendũ est post Cyn. & Bar. in l. j. ff. de effrac. ꝙ datur iudici, si verba diriguntur ad eũ: vt dicendo, puniat eum iudex sic vel sic. ad quod l. si fugitiui. C. de ser. fugit. datur verò reo, si diriguntur in reum: vt dicendo, soluat centũ, vel recedat de ciuitate. & ita loquitur d. l. quicunq;. *Sed limita si dirigũtur in eum actiuè: secus si passiuè: puta, patiatur istam vel illã pœnã.* ar. dicti c. sicut. iuncta gl. *Si verò sunt impersonaliter prolata, vel aliter dubitatur*: Sum. Ang. dicit, ꝙ optio datur iudici, si pœna est corporalis: vel reo, si pecuniariá. & videtur inniti Bar. qui tamẽ dicit se dubitare: & videtur inclinari vt detur reo, vt pars mitior eligatur, vt in regula, odia. Pã. verò, quẽ sequitur Sum. Ros. tenet cõtrariũ: quia iura canonica superius allegata loquuntur impersonaliter: & tamẽ glos. cõmuniter sentiunt vt optio detur iudici. Et probatur per c. quoniã. vt lite nõ cõtesta. quia regulariter iudex tanquã minister habet eligere & apponere pœnã, secundũ circunstãtias loci, temporis, & personæ: vt in l. respiciendũ. ff. de pœnis. itẽ reus semper eligeret mitiorẽ pœnã, & sic quasi frustraretur alternatiua legis. Prædicta tamen limita, nisi vna pœna esset trãslata in aliã: quia tũ nõ haberet iudex electionẽ: vt si dicit statutũ vel sententia, quòd reus soluat mille intra decẽ dies, alioquin sibi pes amputetur: qa post decẽ dies Bar. dicit se cõsuluisse in quæstione facti, ꝙ pecuniaria in corporalẽ translata est. l. cum duobus. §. idẽ respõdit. ff. pro soc. & sic Potestas nõ poterit amplius facere executionẽ in bonis condẽnati. Mouet tamẽ Pan. dubiũ, si corporalis & pecuniaria imponãtur alternatiuè, & consuetudo ab olim habeat ꝙ imponatur præcise altera: vtrũ iudex habeat optionẽ? Et dicit, ꝙ de æquitate videtur, ꝙ non, licet sit consuetudo seruãda. ar. in l. hodie. iuncta gl. ff. de pœ. & deinde dicit posse argui de rigore: quia in his quæ sunt meræ facultatis, ex obseruãtia vnius nõ est inducta cõsuetudo. Sed tu solue ad hoc ex dictis s̃. Cõsuetudo. ꝙ si consuetudo talis est, quæ habeat vim legis, seruabitur, non aliter.

8 Octauò quæritur,* vtrum iudex ecclesiasticus possit imponere pœnã pecuniariã? Et distinguit Pan. in c. licet. de pœnis. ꝙ aut vult hoc imponere mulctãdo, aut pœnã diffinitiuè imponẽdo. Est aũt mulcta, pœna quam iudex imponit arbitrio suo: pœna verò propriè imponitur secundũ ius cõmune vel municipale. C. de mo. mul. l. j. & C. de app. l. & in multis. ¶ Si primũ, hoc, inquit, põt, si illa pœna magis timetur: maximè quia pœna certa nõ est à iure statuta pro arcẽda cõtumacia: vnde potest imponere vt sibi videtur: vt in c. de causis. de offi. dele. Sed in secũdo casu, qñ vult imponere diffiniẽdo, aut subest statutũ vel cõsuetudo, vt pro quolibet delicto imponat pœna pecuniaria: & nõ valet: quia dissolutio cõsurgit. nullã enim delinquens pertimescit culpã, cũ se sperat eã numis redimere. xj. q. iij. pauper. Aut subest statutũ vel consuetudo, ꝙ vltra pœnã iuris imponatur pecuniaria: & valet, dũmodo nõ ꝓcedat ex radice cupiditatis: quia põt episcopus adiuuare canonẽ apponẽdo nouã pœnã: vt in c. ij. de cõsti. lib. vj. Aut nõ subest statutũ vel cõsuetudo: & tũc aut vult exigere pecuniã pro delicto extra iudiciũ, & nõ põt: quia certi modi sunt in iure statuti procedẽdi cõtra delinquẽtẽ: sicut faciebãt illi archidiaconi, de qbus in d. c. licet. Aut vult ꝓcedere iudicialiter: & tũc si certa pœna nõ est imposita, põt imponere pecuniariã. Si verò est certa pœna statuta, & cũ causæ cognitione voluit eã tẽperare pronũtiando, potest: qa hoc videt concessum cuilibet iudici cognoscẽdi de crimine, vt ex causa possit tẽperare pœnã dũ pronuntiat: nõ autẽ postquã pronũtiauit: vt in §. notãdũ. ij. q. iij. & in l. j. ff. ad Turpil. nisi posset dispẽsare super illo crimine: vt in c. at si clerici. de iudi. nisi esset mulcta imposita, quę propter inopiã rei etiã ex postfacto tẽperari potest: vt est tex. in l. illicitas. ff. de offi. præsi. Adde quòd dicit idem Pan. ꝙ vbi pœna non est in iure expressa, imponi debet cosuetudinaria: & si iudex excedit consuetudinẽ, dicitur excedere modum. Ad quod tex. cũ gl. in l. hodie. ff. de pœnis. sed cessante consuetudine venit arbitraria. s̃. Iudex. j. §. xj.

9 ¶ Nonò quæritur,* vtrũ episcopus possit imponere pœnam pecuniariã laico sibi tẽporaliter non subiecto? Et sentit Ioan. And. post Host. ꝙ non: sed debet eam facere infligi per iudicem secularẽ. Sed hoc nõ placet Panor. in d. c. licet. quia ex quo est casus, in quo iudex ecclesiasticus vẽdicat sibi iurisdictionẽ in laicũ, nõ apparet ratio quare in casibus prædictis non possit eã imponere: vt in c. statuimus. xvj. q. j. & xvij. q. iiij. c. qsquis.

10 ¶ Decimò quæritur,* vtrũ iudex possit pœnã minuere vel augere? Et dico vt s̃. Iudex. j. §. xj. & hic §. viij. in fi.

11 ¶ Vndecimò quæritur,* vtrũ pœna extendatur vltra territoriũ imponẽtis? Et dicit Pan. in c. postulasti. de foro cõpe. ꝙ aut respicit ꝑsonã, aut bona. Et si personã, tripliciter. Aut eñ primò diminuẽdo eius statũ, vt infamia, excõicatio, interdictũ, & hmõi: & sic cùm sint affectiuæ ꝑsonæ porrigũt effectũ suũ extra territoriũ: etiã qa sequũtur eum sicut lepra leprosum. l. ex ea. ff. de postulan. ꝓpter qđ dicit Bar. in l. q vltimo. ff. de pœ. ꝙ semel cõdẽnat⁹ ad mortẽ, quãuis effugiat, nihilomin⁹ remanet seru⁹ pœnę vbicũq; fuerit: ideo nõ poterit testari aut cõtrahere & hmõi. & facit d. l. q vltimo. & auth. sed hodie. C. de dona. inter vi. & vxo. Aut secũdò interdicẽdo certũ locũ, puta ne vadat ad talẽ locũ, vel vt moretur in tali loco: & sic nõ porrigitur extra territoriũ, nisi ꝑ quãdã cõsequẽtiã: puta qa detẽto in loco habitatiõis videtur interdictus ẽt locus originis, quãuis sit extra territoriũ. de quo dic vt in l. relegatorũ. §. j. & §. interdicere. ff. de interd. ꝑ quã legẽ dicit Bar. ꝙ nõ põt ciuitas imponere suo ciui vt moretur in tali loco nõ subdito: nec interdicere ne vadat ad talẽ locũ nõ subditũ statuẽti: & hoc qñ fit in pœnã illius, cõtra quẽ fertur sentẽtia. Secus si propter cõmoditatẽ ciuitatis, vel in odiũ eorũ, ad quos iret, statuitur ne subditi vadãt ad talẽ locũ: quia valet. ar. l. fin. ff. de decre. ab or. fa. Aut tertiò interdicẽdo certam artẽ: puta ꝙ non exerceat talẽ artem:

& sic non porrigitur extra territorium: vt est tex. in d.l. ex ea. per quã dicit Bar. in l. cunctos populos. C. de summ. trinita. q̃ statutum continens prohibitionem odiosam, non porrigitur in dubio extra territoriũ statuentis: ideoq; dicit q̃ filia, quæ ex statuto non succedit, cùm tale statutũ sit odiosum. l. maximũ vitium. C. de liberis præter. quòd nihilominus potest succedere in bonis alibi sitis: quia non porrigitur dictũ statutũ extra territoriũ statuentis. Et simiter puto, q̃ sententia priuans aliquem beneficijs suis, in dubio intelligitur de habitis in territorio disponentis. ¶ Aut respicit bona: puta quia publicat ea: & tũc si sit de iure cõmuni, porrigitur ad sita extra territoriũ: & remanent ibi tanquã vacãtia, sed occupãtur per iudicẽ territorij. ar. l. à diuo Pio. §. j. ff. de re iudi. & l. cùm vnus. ff. de bonis auctho. iudi. possiden. Si verò sit de iure speciali siue municipali, dicendum est vt notat Bart. in d.l. cunctos populos. & Ioan. And. in c. cùm secundũ. de hæreti. lib. vj. quòd extra territoriũ non extenditur pœna. ¶ Duodecimò quæritur,
12 *vtrũ pœna imposita propter crimẽ simpliciter sine præfinitione temporis sit perpetua? Et dicit Panor. in c. ex literis. de constitu. quòd pœna imposita propter crimen sine causæ cognitione, puta per interlocutoriã iudicis est temporalis durans solùm durante eius officio: vt puta, interdicit officium vel exercitiũ alicui. tex est no. secundũ communẽ intellectũ in l. fin. ff. de pœnis. & idem not. Inno. in c. quod translationẽ. de offi. leg. quod limita in pœna successiua: quia momentanea est perpetua: puta, mulctauit in pecunia vel in corpore, & huiusmodi. facit l. illicitas. in fi. ff. de off. præfi. Si verò fuit imposita cũ causæ cognitione, & delictũ merebatur vt esset perpetua, erit perpetua: sec⁹ si nõ merebatur perpetua: ar. l. si præses. ff. de pœ. & fuit dictum Old. quod sequuntur cõiter Docto. in d.c. ex literis. In dubio verò quãdo venit imponẽda ex arbitrio, intelli
13 gitur tẽporalis. ¶ Decimotertiò quæritur,* vtrũ ad incurrendam pœnã, quæ imponitur ipso facto negatiuè, id est, cõtra omittẽtẽ, vel nõ facientẽ, monitio requiratur? Et dicit Inno. in c. extirpandæ. de præb. & Io. And. in c. licet. de elect. lib. vj. & multi alij q̃ sic: vnde ante monitionẽ pœna nõ incurritur. Sed Pan. in d.c. extirpãdæ. tenet q̃ nõ requiritur monitio, sed incurritur ipso facto, & idẽ glo. in l. j. C. de his qbus vt indig. & Barto. in l. in cognitione. ff. ad Sillan. dicens, q̃ pœna apposita nõ vindicãti mortẽ defuncti, ipso facto incurritur, quo facultatẽ habuit vindicãdi, q̃ nõ vindicauit. Sed Gemi. in d.c. licet. concordat, dicens q̃ prima opinio vera est, vbi ius terminum non præfigit: secũda verò vbi præfigit: qa tũc terminus pro homine interpellat. de locato. potiũt. vbi vero ius imponit pœnã affirmatiuè, id est, contra cõmittentẽ seu facientẽ aliquid, monitio nõ requiritur: sed ab eo pœna incurritur ipso facto, etiã si nõ habuerit iuris affectũ, quando est posita cõtra eum, qui ali
14 cui facto cõtrauenit, vt §. seq. ¶ Decimoquartò,* posito q̃ quidam sub certa pœna cõtraxerint inuicem, sed vnus noluerit stare cõtractui, qui tamen locũ habuit, non obstante illa contradictione: quæritur vtrum contradicẽs incurrerit illã pœnã, ex quo omnino cõtractus habuit effectũ? Et dicit Pan. in c. Raynaldus. q̃ sic, per text. illum, per quem
15 infert q̃ pœna apposita ex cõtrauẽtione cõmittitur ex sola cõtradictione facti, quanquã cõtradictio non habuerit iuris effectum. Nam ibi cõtradictio patrui non impediuit legatũ factũ auunculis: & nihilominus pœna ex cõtrauentione posita habuit locũ. Et facit hoc pro pœna posita in cõpromissis aduersus contrauenientẽ, vt cõmittatur, licet cõtrauẽtio effectũ aliquem nõ habuerit. Similiter committitur pœna ex contrauentione iuris seu de iure facta, vt in l. nuda. C. de contrahen. & cõmi. stip. Quod nota, qa valeret ad multa. ¶ Decimoquintò quæritur,* vtrũ pœna posita à lege vel statuto contra omittentẽ seu nõ facientẽ aliquid intra certũ terminum statutũ, incurratur solùm post dictũ terminũ, vel etiã ante illũ ex eo tẽpore, ex quo iam est illi impossibile hoc facere: puta, si promoto ad ecclesiã parochialem imponatur sub pœna priuationis q̃ intra annum fiat sacerdos, & ante finẽ anni iam incipit esse certũ, q̃ hoc non potest. de quo §. Ecclesia. ij. §. vij. Vel si rector vniuersitatis mãdet doctoribus legẽtibus sub pœna cõtenta in statuto, vt intra Pascha fecerint suas repetitiones, & ante Pascha iam incipit esse certũ q̃ hoc nõ possunt, vt qa incipiũt vacationes Paschę, in quibus secundũ formã statuti nullus publicus actus fieri potest. Et dico ad quæstionẽ, q̃ Bart. in l. cùm stipulatus sum mihi à Proculo. ff. de verborũ obligat. in prædicto casu doctorum distinguit. Nam si pœna posita in statuto trahit secũ executionẽ, vt pœna excõmunicationis vel infamię: incurritur pœna eo ipso q̃ incipit esse certum de impossibilitate faciẽdi: quia lex facit suam executionem, etiã ante diem statutã. Si verò pœna secum executionẽ non trahit, vt si dicat statutum, sint periuri, vel puniantur in decem: tunc nõ incurritur pœna, licet certum sit de dicta impossibilitate. Ange. autẽ, quem sequitur Rapha. Cu. in d.l. cùm stipulatus. tenet contrariũ dicens, q̃ siue pœna trahat secum executionem, siue non, ante tempus nõ cõmittitur, licet incipiat esse certum fieri non posse quod fiendum erat: quia in sententijs proferendis est mens iudicis attendenda: de verbo. signific. intelligentia. quæ hîc nõ est, vt ante tempus siue terminũ statutũ pœna cõmittatur: etiã quia de hoc videtur esse casus in c. cõmissa. de elect. lib. vj. de ecclesia parochiali, vt suprà Ecclesia. ij. §. vij. Ad legẽ aũt, si ita stipulatus esset. ff. de verb. obliga. vbi contra promittentem facere intuitam ad certũ tempus agere quis potest, ex quo intra tempus statutũ fieri non potest, licet totum tempus non transierit: dicendũ est quòd loquitur in pœna conditionali, non in legali. Et diuersitatis ratio est: quia mitius cum lege quàm cũ homine agitur. l. Celsus. ff. de arb. Vel dic secundùm glo. in d.c. commissa. quòd ante diem vel terminum agi potest quãti interest, opus non esse inchoatum: vt in iuribus allegatis, sed non ad pœnam, vt in d. cap. cõmissa. & hoc est melius.
16 ¶ Decimosextò quæritur,* vtrũ pœna committatur sine dolo? Et dico q̃ non, si sit capitalis vel corporalis: quia dicit Bar. in l. quicunq;. C. de ser. fugit. q̃ vbicunq; de pœna capitali vel corporali loquimur, subintelligitur dolus. ff. de in lit. iur. l. ij. & in l. actionibus. & Inst. de suspect. tu. §. suspectus. secus in pecuniarijs pœnis: vt C. de nox. actio. l. serui. Et idẽ Salice. in l. pœna. C. ad l. Corneliam. de sica. & Bal. in l. data opera. C. qui acc. nõ possunt. & Pau. de Castr. in l. j. C. vbi sen. vel cla. & facit gl. in l. qd ergo. §. ex cõpromisso. ff. de his qui not. infam. & glo. in l. & si seuerior. C. ex quibus causis infa. irroge. vbi dicit Bal. q̃ cõmittens homicidium per lasciuiã, puta currẽdo in equo, nõ debet occidi, licet statutum dicat q̃ decapitetur homicida. ¶ Decimoseptimò quæritur,* vtrum tẽpus præfixũ in odium negligentis currat ignoranti vel legitimè impedito? Et dicit
17 Pan. in c. quia diuersitatẽ. de cõcess. præben. q̃ non, secus si sit præfixum in odium negligẽtiæ, sed in alterius fauorẽ. ff. de his qui no. infa. l. genero. vbi tẽpus anni currit mulieri ignoranti mortẽ mariti. Pro quo vide glo. in c. statutũ. de præbẽ. libro vj. & no. Specu. de edit. instru. vbi dicit, q̃ licet executor testamẽti non potuerit exequi intra annum, nihilominus executio deuoluitur ad episcopũ. ar. l. nulli. C. de epis. & cle. & c. nos quidẽ. de testa. Et ratio, qa in fauorem defuncti, nõ in odiũ executoris. ¶ Decimooctauò
18 quæritur,* vtrũ incidat in pœnã, q̃ facere nõ põt, qd sub pœna mãdatur? Et dico q̃ nõ, quãtũ ad pœnas iuris, vel statutorũ: qa impossibiliũ nõ est obligatio. de reg. iur. lib. vj. Et idẽ dic de pœna, puta excõmunicationis, per iudicem, generaliter imposita, secũdũ Fede. cõsi. xiij. & Pan. in c. P. & G. de offi. deleg. qa verba generalia ciuiliter debẽt intelligi, arg. l. si cui. ff. de ser. & in l. ratũ. & in l. quod dicimus. ff. de sol. Sed si specialiter imponit pœnã excõicationis: vt, si nõ cõpareas tali die, excõico te. dicit Pan. in c. super causa. de testi. co. q̃ si ex sententia aptè cõstet, q̃ index voluerit eũ ligare, siue posset, siue nõ posset, sententia est nulla, cõtinẽs intolerabilẽ errorẽ: & cõsequẽter nõ ligat. de sen. exc. tuas. Et similiter nõ ligãt, si apparęat, q̃ nõ voluerit ligare impotẽtẽ: puta, qa dicit, si cõtẽpseris, vel si dixeris cõparere, &c. qa nõ potes nec cõtẽnit, nec differt, secũdùm gl. in c. q̃ sit. de elec. lib. vj. Si verò mens iudicis ppendi nõ potest: quo ad Deũ nõ ligat: sed quo ad ecclesiã & nos ligat. Et sic intellige glo. in c. vnico. iiij. q. v. & in d.c. cũ super causa. sed tũ probato impedimẽto, nulla absolutione opus est, scẽm Host. & Spe. & placet etiã secundũ Pan. in d.c. cũ super causa. si esset sententia Papæ: qa debemus pẽsumere, q̃ noluerit eũ ligare, argu. c. vt nostrũ. vt eccl. ben. & sic nõ esset irregularis, licet celebrasset. Si verò loquamur de alijs pœnis, certũ est, q̃ in foro animę nõ incurrũtur. Vnde secũdũ. Sco. in iiij. dist. xv. q. ij. peti non possunt, nisi quãtũ importat interesse. ar. c. significãte. de pig. & c. ij. de cõsti. & c. ex literis. de in integ. rest. Ad legẽ aũt, incendiũ. C. si cer. pet. quę vult, q̃ incẽdiũ nõ liberet, quãdo quãtitas est in obligatione: quia cũ obligatio sit in genere, vt ff. ad le. Fal. l. in tritione. §. diligẽter. totũ genus perire nõ potest: dicẽdũ est, q̃ quãdo obligatio est in genere, ex impotẽtia nõ extinguitur: licet liberet à pœna. q̃pter quod dicit Ang. in l. rescriptũ. in pric. ff. de pac. q̃ etiã si teneamus, q̃ fisc⁹ habeat tacitã hypothecã in maleficijs cõtra delinquẽtem: nõ tamẽ præfertur creditoribus, imò præferũtur creditores. allegãs tex. cũ sua glo. l. vnica. C. de pœ. fil. & ratio, qa talis tractat de lucro captãdo, creditores aũt de dãno vitãdo. & facit l. fi. §. licẽtia. C. de iure delib. & l. vnica. C. de impo. lu. deseri. & l. fi. C. de codi. Quod bene nota pro exigẽtibus pœnã, vltra suũ interesse ab his, qui nõ sunt soluẽdo: quia tenẽtur eã restituere creditoribus. Vide tn̄ quod dico j. Testamẽtũ. ij. §. vj. ad fi. ¶ Deci-
19 monono* quæritur, vtrũ pœnã incurrat totam, qui ex sua culpa facit, vel dat solũ partẽ eius, ad quod sub pœna tenetur? Et dicit Pan. in c. sua. de pœn. q̃ si obligatio est diuidua, pœnã nõ cõmittit, nisi pro parte nõ soluta, vel non facta: si vero est indiuidua, soluet totã. Et hęc intelligit vera esse, etiã de iure canonico. quę aũt obligatio sit diuidua, & quę indiuidua, vide Bar. in l. stipulationes nõ diuidũtur. ff. de ver. ob. & propriè dicitur diuidua, qñ solutio partis tantũ valet respectu partis, sicut solutio totius respectu totius obligatiõis: indiuidua verò, qñ solutio partis nõ tãtũ valet respectu partis, sicut tota respectu totius. Exemplũ primi est: si promisi tibi scribere Bibliã & Decretũ: & scripsi Bibliã, q̃ Biblia per se valet, secũdũ totũ suũ ad omnẽ ipsius cõmoditatẽ: & tantã vtilitatẽ affert, si sola reddat, sicut si reddat cũ Decreto. exẽplũ verò secũdi: si promisi scribere Bibliã, & scripsi quatuor quaternos. Vide etiã glo. in d.c. suã. quæ addit hęc esse vera in pœna, quæ cõmittit in nõ dãdo, vel in faciẽdo: secus qñ debet qs aliquid recipere: puta hereditatẽ, vel legatũ, si sic fecerit, vel soluerit. qa nisi totũ fecerit, nũ habebit, intellige nec tortè: vt in l. Mœuiũ. & l. cùm fundo. ff. de cõd. & dem. de quo vi
20 de plenè in l. si seruus. ff. si qs can. ¶ Vicesimò* quæritur, vtrum promittẽs sub certa pœna aliqd habere ratũ, cõmittat illã cõtraueniẽdo de facto? Et dicit Barto. in l. id quod pauperib⁹. C. de epis. & cle. q̃ nõ. secus si promisisset habere ratũ & firmũ: qa ratũ adtus, & firmũ ad factũ refertur:
21 vt in gl. d. legis. ¶ Vicesimoprimò* quæritur, vtrum pœna posit inferri in loco domicilij pro peccato alicubi cõmisso? Et dicit Pan. in c. licet. de fo. cõpe. q̃ sic: nisi requiratur remissio per iudicẽ delicti: quã debet facere, si delictũ est
22 atrox: aliàs nõ, si vult. ¶ Vicesimosecũdò* quæritur, vtrum mãdãs delictũ fieri in alio loco, debeat puniri vbi mãdauit, vel vbi commissum est? Et dicit Pan. in d.c. licet. q̃ oĩs cõclusio Bar. & aliorũ, in l. si vt proponit. ff. de fideiu. est, q̃ vbi delictũ factũ est: qa ibi destinatus est effectus delicti. facit cle. pastoralis. de re iudi. Et idẽ dic in teste falso, qa puniri debet per iudicẽ, ad quẽ eius attestatio trãsmittitur, si sciebat illuc debere trãsmitti: pòt tn̄ puniri in loco vbi deliquit, & locꝰ erit prequẽtioni, nisi ambo iudices cõcurrãt: sicut est de illo, qui de loco exẽpto mittẽs sagittauit, & quod ibi not. Et similiter de eo, q̃ deliquit in cõmunibus, qa verũ est dicere, eũ in vtroq; territorio deliquisse, arg. l. arbor. ff. de cõmu. diuid. Secus, si ignorabat illuc attestationẽ trãsmitti: qa tũc puniri debet vbi deliquit: vbi attẽdit
23 locus, ad quẽ destinat effectꝰ matrimonij. Idẽ dic de notario, q̃ facit instrumentũ falsum. ¶ Vicesimotertiò* quæritur, vtrũ posit qs à Deo, vel ab homine puniri sine culpa, vel pro culpa alterius? Et dico tria. ¶ Primũ. Secũdùm S. Th. ij. ij. q. cviij. licet pœna secũdũ propriã rationẽ pœnæ non inferatur à Deo sine culpa, tn̄ in quantũ habet rationẽ medicinę, nõ solùm est sanatiua peccati pteriti, sed etiã pręseruatiua respectu futuri, & ꝓmotiua in aliud bonũ. sic aliqñ punitur aliqs sine culpa, nõ qdẽ in spiritualibus bonis, sed in tẽporalibꝰ: qa illa sunt maxima, & ista minima bona. ¶ Secundũ. Secũdùm eundẽ ibi in iudicio humano nõ debet qs sine culpa puniri pœna flagelli, vt occidatur, mutiletur, aut verberetur: tn̄ pœna dãni punitur aliqs sine sua culpa, licet nõ sine causa. & hoc tripliciter. Primò propter ineptitudinẽ ad aliqd bonũ assequẽdũ: sicut ꝓpter lepram remouetur qs ab administratiõe ecclesiæ, & à sacris ordinibꝰ. ꝓpter bigamiã, vel iudicij sanguinis impedit. Secũdò, qa bonũ in quo dãnificat, nõ est proprium, sed cõmune: sicut q̃ aliqua ciuitas habeat ẽpm, ptinet ad bonũ totiꝰ ciuitatis, & nõ clericorũ tãtũ. Tertiò, qa bonũ vniꝰ depẽdet ex bono alterius: sicut in crimine lesæ maiestatis amittit filius hæreditatẽ pro peccato parẽtis, & punit etiã pœna infamiæ. vj. q. j. si qs cũ militibꝰ. Cõcor. Vide. Ray. aũt ponit multos modos, sed ad istos reducũt. ¶ Tertiũ. Pro peccato alterius secũdũ S. T. vbi §. nullus punit pœna spiritualis: qa hęc pœna ꝓtinet ad animã, scẽm quã qlibet est liber sui. Pœna tn̄ tẽporali vnus punit pro peccato alterius triplici ratiõe. Primò, qa vnꝰ tẽporaliter est res alterius, vt filius secũdũ cõrpus patris, & seruꝰ dñi: & ita in pœnã eius, etiã ipse punit. Secũdò inquãtũ peccatũ vnius derivat ad alterũ, siue imitationẽ, sicut filij imitãtur peccata parẽtũ, & serui dñorũ. siue per modũ meriti: sicut peccata subditorũ merentẽ peccatorũ ꝓlatũ, secũdũ illud Iob. xxxiij. q̃ regnare &c. siue p aliquẽ cõsensum, siue dissimulationẽ: sicut etiã interdũ boni simul puniuntur cũ malis, quia eorũ peccata nõ redarguerũt, secũdùm Aug. primo

de ciui. Dei. Tertiò ad cōmēdādū vnitatē societatis humanæ:ex qua homo debet solicitus esse ꝓ alio ne peccet: & ad detestationē peccati, dū scilicet pœna vnius redūdat in oēs, quasi oēs sint vnū corpus: vt Ang. dicit de pctō Achor. hec ibi. Pœna excōicatiōis nūquā punit vn⁹ ꝓ alio, secūdū Ray. xxiij.q.iij. si hæres. secus pœna interdicti. de
24 spon. nō est nobis. ¶ Vicesimo quartò* quæritur, vtrum semel penitus pro aliquo crimine debeat affligi alia pœna? Et Ray. ꝙ nō: qa Deus nō iudicabit bis in idipsum. Naum vicesimo. Multoties tamē pro eadē culpa in eodē iudicio imponitur multiplex pœna: qa oēs accipiūtur pro vna, qñ aliqua ꝑ se sufficiēs nō fuisset: sed in diuersis nō licet bis in idipsum iudicare, vt dictū est: nisi fortè cresceret cōtumacia, vt lit. nō cōtest. qñ frequenter. Sed ista limita, qñ diuersa iudicia sunt actualia: sec⁹ si sint diuersa: qa vnū sit ecclesiasticū, aliud seculare: qa pro blasphemia iure canonico imponitur pœna pecuniaria, & ꝑsonalis. de maledi. statuimus. iure verò ciuili vltimū suppliciū, in auth. vt nō lux. cōtra naturā. colla. vj. & oēs pœnæ possent imponi, vt dicit do. Ant. in d.c. statuim⁹. Imposita tñ pœna minori ꝑ aliquē iudicē, nō pōt alia maior imponi ꝑ aliū, vt s̄. Iudex j. §. vj. part. iij. & C. de accu. l. q de crimine. & ibi Ange. &
25 Sal. ¶ Vicesimoquintò* quæritur, quis pœnā pecuniariam exigere possit, & qualē? Et dico multa. ¶ Primū. Pœnā canonicā & legalē exigere possunt, tā clerici, q̄ laici, secūdū Pau. in c. dilecti. de arbi. & facit c. si qs contumax. & c. seq. xxvij.q.iiij. quia quod fit lege permittēte, nō est peccatū. xxiij.q.iiij. qui peccat. C. de adul. l. Gracchus. Vnde secūdū Veru. etiā ecclesiasticę ꝑsonæ retinere pñt emēdas, & pœnas, quas leuāt, secūdū cōsuetudines legitimas, & statuta regiōis: nec peccāt qñ subest causa, & seruat iuris ordo, & nō fit ꝓpter cupiditatē, ēt si pœna dānū excedat: qa hmōi pœnæ nō sunt statutę solū ꝓpter interesse, sed etiā ꝓpter crimina exercēda, licet esset securius hmōi excessum exponere in pios vsus. Sed tamē tenetur qs soluere hmōi pœnā in foro animæ, nisi cōdēnet, sed sufficit soluere interesse: vt si fuerit iniuria, satisfacere ad arbitriū boni viri: vt est gl. in c. fraternitas. xij.q.ij. Nō obstat theorica Canonistarū, ꝙ lex humana nō continēs in se pctm̄ seruāda est in foro animę: quia verū est qñ in tali foro nō cessat ratio huius legis, sed qñ est eadē ratio in vtroq; foro. Et hoc intellige, etiā si lex, vel statutū, pœnā imponat ipso facto, vl' ipso iure: qa adhuc ad executionē necessaria est sentētia, secūdū Bal. in li. de vsu. feu. & Archi. in c. felicis. de pœ. li. xj. qua declaretur qd fuisse criminosum, antequā fiat excusio bonorū, vel alia executio. qd Sū. Ange. post Pan. in c. cū nō ab hoīe. de iudi. cōtra Ro. limitat verū, nisi factū esset notoriū. Sed, vt dictū est s̄. Assassin⁹. §. v. in hoc cōiter tenet Pan. nisi fortè ex ipsa pœna nō incūbat alicui actio, sed sola exceptio: sicut in assertorio piurio notorio excipi pōt in eā testimoniū ferēdi, etiā nulla alia interueniēte sentētia: licet in notorijs nō requiratur sentētia cū tāta solēnitate, vt s̄. Notoriū. §. vj. Et ante talē sentētiā nō tenetur re⁹ eā soluere, etiā in foro animæ. Nō tñ pōt sine peccato mortali talia bona alienare: qa daretur dānū emptori, q ea teneret restituere fisco vel alij, cui essent applicata, cū fructib⁹ medij tēporis, etiā dato pretio, nisi ipm pretiū, vel aliqd loco eius inueniret apud alienātē, vt patet s̄. Heretic⁹. j. §. viij. part. iij. vbi diffuse de his. & multo minus tenetur soluere eā ante cōdēnationē, si pœna non imponit ipso facto, sed venit imponēda. l. ei⁹ q delatorē. in prin. ff. de iure fisci. & ante cōdēnationē disponere pōt quomodocūq; vult: qa ei⁹ est res sua, licet possit ea priuari. Et not. scdm Bar. in l. fi. ff. de pœn. in l. honorarijs. ff. de act. & obli. ꝙ hæc pœna iudicio exigi nō pōt post annū, sed solū intra annū, postquā qs eā incurrit. qd intellige qñ est merè pœna ex parte tā actoris, q̄ rei: licet fallat in aliquib⁹ casib⁹, de qb⁹ gl. in d. l. in honorarijs. & secūdū hoc tenet glo. in c. fraternitas. xij.q.ij. Notādū est etiā, ꝙ non obstātibus ꝑdictis qdā dicūt, ꝙ vbi pœna imponit à lege incurrēda ipso facto, vel ipso iure, secūdū aliquos iudicis sentētia nō reqrit declaratoria, ita ꝙ priuatus bonis ipso iure, vel facto eā nō pōt in cōscientia retinere, vide opi. Modernorū, vt Fel. ī c. j. de cōsti. licet alias cōtrariū tenuerit in c. audiuimus. de simo. tñ secūda opinio est vera solū quātū ad sentētiā declaratoriā, & quātū ad pœnas, quę ad executionē suā nō reqrūt necessariò actū, vt excōicatiōis & huiusmodi: sed prima est vera quātū ad sentētiā cōdemnatoriā, qa nō reqritur: & quantū ad pœnas, quæ ad sui executionē reqrūt actū hoīs, vt priuatio bonorū, & oīs pecuniaria, vel corporalis, ī qb⁹ indubitatè est vera, qcqd sit in alijs: quia absurdū est, ꝙ reus exequat talē sententiā cōtra se, aut ꝙ alius eā exequatur sine iudicis licētia, quæ habet vim declarationis. Esto tñ ꝙ quis in cōscientia non posset tenere talia bona ante declarationē, eps & alius habens autoritatē quasi episcopalē posset sup tali retētiōe dispēsare, secūdū Fran. Are. & Feli. in c. at si clerici. de iud. & videtur posse probari per c. vergentis. de hære. vbi hæc dispēsatio nō reseruatur Papæ. ¶ Secūdū. Sciendū est ad intellectū predictorū, ꝙ quādo is, à quo quis petit, habuit rē, quę petit, tūc nō est pœna ex parte rei, vel actoris. Si verò eam non habuit, licet abfuerit à petēte, vt quia petitur interesse, est pœna ex parte rei, sed nō ex parte actoris: si verò petit, qd nec reo aduenit, nec actori abest, est pœna ex parte vtriusq;. Quādo igitur dicit, ꝙ pœna nō est soluēda in foro animæ, nisi post cōdemnationem: intelligitur qñ est pœna ex parte vtriusq;, vel saltē actoris. d. c. fraternitas. in glo. & elicitur à Pan. in c. fi. de do. & cōtu. ¶ Tertiū. Pœna cōsuetudinaria hodie non est in vsu: si tamen esset alicubi, posset exigi, etiā à religiosis. de of. or. dilect⁹. etiā si excederet interesse, vt s̄. part. j. ¶ Quartū. Pœna verò cōtumaciæ punitiua de iure ciuili petebatur: vt in l. ij. ff. de colla. bon. & C. de mod. mul. l. illustris. sed iure canonico peti nō pōt à parte, secūdū Host. nisi quātū est suū interesse. de dolo & cōtu. c. j. vel nisi petat ad satisfactionē iniuriæ. de iniu. olim. iudex tñ, si habet potestatē mulctādi, sicut habet ordinarius. ff. de iud. l. ij. in fi. bene poterit exigere. ¶ Quintū. Pœna etiā iudicialis peti pōt à quocūq;, ar. c. fi. de dolo & cōtu. etiā si excedat interesse, secūdū Inno. & Host. q addit, ꝙ etiā hoc possunt religiosi, siue pœna cōsistat in pecunia, siue in alio. j.q. vij. quoties. vñ licitè clericus agit ad æstimationem iniuriæ sibi factæ. Sed & si pars fecit totū qd potuit, mero iure tenetur ad pœnā insolidū: tñ de benignitate canonica, nihil vltra, quàm interest exigēdū est. & sic intellige de pœ. suā. de hoc in Sum. Cō. lib. iij. ti. xxxij.q.ij. ¶ Sextū. Pœna verò arbitralis similiter peti pōt à quocūq;: de arbi. dilecti. iuncta glo. secundùm Host. tñ de æquitate peti nō debet, nisi quātū est interesse partis. ¶ Septimū. Pœna aūt cōuentionalis peti pōt, quantū interest. l. prædia. ff. de act. emp. & ven. secūdū Host. & do. Ant. in d. c. dilecti. de arb. imò si nō sit posita in fraudē vsurarū, peti pōt vltra interesse, secundū Inno. in c. suā. de pœ. & Pan. in d. c. dilecti. & Verue. & vt in d. l. prædia. qd Sū. Ang. limitat à laicis, nō à clericis. qd verū est si scādalū inde orit ratione ꝑsonæ: aliàs nō subest ratio, maximè iudice eā ex suo officio applicāte. Vñ scdm Host. vt refert & sequitur Sum. Ros. etiā religiosi possunt petere pœnā etiā cōuētionalē ab eo, qui nō seruat arbitriū nō ex impotentia, sed ex negligētia vel cōtumacia, etiā si nullū prętēderetur interesse vel damnū. Quod aūt dicitur in c. fraternitas. xij.q.ij. ꝙ ecclesia res sibi ablatas nō debet recipe cū augmēto, id est, pœna, intelligitur in foro pœnitētiæ, secūdū Archi. vbi sufficit simplū, nisi præcesserit cōdemnatio. ¶ Octauū. Soluta aūt pœna iudiciali vel conuētionali, secundū Ho. non stabit sentētia vel cōtractus, nisi in cōpromisso vel pacto expresse dictū sit, ꝙ pœna soluta rata maneat sentētia, & huiusmodi. C. de trāsact. l. cū proponas. & idem Ber. ac Veruec. & idē no. gl. in c. dilecti. de arbi. quo
26 ad sentētiā arbitri. ¶ Vicesimosextò quæritur,* cui applicanda est pœna? Et dicit Hosti. ꝙ si iudex ecclesiasticus licitè eam imponit ex statuto, potest sibi retinere: si verò ex officio suo sine statuto, licet possit sibi retinere, tamen si vult notam cupiditatis euitare, deputet in pium vsum. Sed lati⁹ dic, ꝙ pœna iuris & statutorū regulariter applicatur fisco, quādo introducit accusationē. l. mulctarū. C. de mo. mul. vel parti, quādo introducit actionē. l. iij. ff. de sepult. vi. Si verò loquitur simpliciter, videtur introducere actionem: ar. d. l. iij. aliæ verò pœnæ, secundū Gof. si alicuius damnū vel iniuria cōtingat, applicabunt illi, vel parti si sunt cōuētionales, vel iudici aut fisco, secundū quod de eis est
27 statutū. ¶ Vicesimoseptimò quæritur,* vtrū solutio pœnę sola sufficiat ad obseruātiam legis prohibētis aliquid sub pœna? Et in consciētia dic vt s̄. Inobediētia, circa finē. Vnde nō licet nō obedire, aut nō seruare promissum. In foro aūt contētioso sufficit solutio pœnæ; ar. gl. in c. dilecti. de arbi. & in auth. de iud. §. qa verò. vbi patet, ꝙ soluta pœna quæ erat in cōpromisso, peti non pōt vt detur sentētia, nisi addatur vt soluta pœna stetur arbitrio. ff. de trāsact. l. pe. & C. eodē. l. cùm proponas. ¶ Vicesimooctauò quæritur,
28 * quid de officialibus deputatis, qui nō accusant eos, quos deprachēdūt lapsos in pœnā? Et dico, ꝙ peccāt si se obligarūt ad accusandū pacto vel iuramēto: si verò se nō obligarūt, nō accusando nō peccāt: nisi faueāt malis cōmittēdis. Et si quid acceperūt vt nō accusarēt, quādo erāt obligati, tenētur illud restituere fisco, vel ei, cui pœna erat applicāda: imò tenētur vsq; ad complementū pœnæ exigēdę si accusassent, secundū S. Tho. ij. ij. q. lxvij. qui loquitur de iudice remittēte pœnā vbi nō potest, qui scilicet tenetur ius reddere: & idē esset de officiali, qui tenetur accusare: non de alio, q acceptū restituere nō tenetur nisi de consilio, vt s̄. Accusatio. §. vj. quod limita, nisi hoc fiat in criminalib⁹, vbi infligēda esset pœna corporalis: quia si desisterent, nō per concussionē, sed per compassionē aliquid accipiēdo pro nō accusando, non tenerētur necessariò illud restituere, licet turpiter acciperēt, & peccarent. Vide etiam s̄. Electio. ij. §. xij. in fi. Verum ad pœnam impositam ipso facto requiratur declaratio iudicis, vide s̄. Assassinus. §. vlt.

DE POENITENTIA.

1 *Pœnitentia quid, & quæ sint eius partes.*
2 *Pœnitentia propter quid imponatur publica uel priuata.*
3 *Pœnitentiæ solennis quis sit effectus.*
4 *Pœnitere de quibus, & qualiter debeat homo.*
5 *Pœnitentia facta in peccato an ualeat.*
6 *Pœnitentia certorū dierū a iure imposita qualiter intelligatur.*
7 *Sacerdos quam formam seruet, ut pœnitentiam ritè imponat.*

1 POENITENTIA* dicta quasi pœnæ tentio, tripliciter sumitur. Primò scilicet vt est virtus, cuius obiectum est peccatū sub ratione emēdabilis: actus verò eius est dolor voluntatis de peccato cū electione recta: ipsa verò est habitus moralis, eliciēs istum actū. de quo vide subtiliter iij.q. lxxxv. & iiij. di. xxiiij. per beatū doct. Secūdò vt est sacramentū, in quo secūdū S. Tho. & Pe. sacramentū siue signū tantùm est pœnitentia exterior, in qua actus pœnitētis est quasi materia: actus verò sacerdotis. i. absolutio, est quasi forma: res verò tantùm est remissio peccatorū: res verò simul & sacramētū est pœnitētia interior seu cōtritio, vt iūgitur pœnitētiæ exteriori, saltē proposito. de quo vide iij. q. lxxxiiij. & iiij. dist. xxij. per eundē, & per Capreo. & isto modo diuiditur in priuatā, publicā, & solēnē. Tertio modo sumitur vulgariter pro satisfactione iniūcta à sacerdote. de qua s̄. Cōfessio j. §. xxv. & ī. Satisfactio. de alijs autē mistim agemus. ¶ Primò ergo quæritur, quæ sint partes pœnitētiæ? Et dico, ꝙ integrales secundū oēs sunt tres: cōtritio, cōfessio, & satisfactio, de quibus subtiliter per Capreo. in iiij. distin. xiiij. sed partes eius subiectiuæ siue species, secūdū Ray. & S. Tho. sunt tres. s. solēnis & publica simul, publica tantū, & priuata. Solēnis & publica est quę fit in capite quadragesimæ cū solēnitate, quæ habetur dist. l. in capite. & per S. Tho. in iiij. di. xiiij. & pōt imponi viris & fœminis: licet nō clericis, nisi depositio. dist. l. cōfirmādum. & à solo episcopo, vel alio de eius mādato: & pro crimine, qd totam cōturbauit ciuitatē, vt ibi: & iterari nō potest. de pœ. di. iij. reperiūtur. & hoc multiplici ratione, secūdū S. Th. vbi s̄. & est figura expulsiōis Adæ de paradiso: vt ibi. Publica verò tantū est quæ fit publicè, sed sine ꝑdicta solēnitate: & imponitur à quolibet simplici cōfessore: secūdū S. Th. Gul. & Gof. & Host. c. pœnitētes. di. l. nisi oppositū habeat cōsuetudo in aliqua ecclesia, scdm Ray. licet secūdū Veruec. sedes apostolica eā nō inducat, nisi vbi est curia Romana, & cuilibet etiā clerico, secūdū S. Th. & gl. xxviij. di. presbyter. & de pœn. & re. quæsitū. licet cōtrariū dicāt quidā: & pōt iterari secūdū S. Th. Nec obstat c. accedētibus. de exce. præla. vbi repræhēdūtur abbates publicā pœnitētiā imponētes: qa ibi capitur publica pro solenni. Priuata verò est, quæ quotidie imponitur singulariter & occultè, etiā quātū ad executionē. Et sic patet quæ differētia sit inter istas pœnitētiæ species. Et adde secūdū S. Th. ꝙ per publicā pœnitentiā nō reuelatur peccatū: qa nō scitur pro certo ex hoc, cū eā possit quis facere pro alio. ¶ Se
2 cundò quæritur,* qñ vel propter quid debeat imponi pœnitētia solennis, aut publica, aut priuata? Et dicit Pan. in c. quæsitū. de pœ. & re. ꝙ pro delicto graui scādalizāte totā vrbē debet laico imponi solēnis. d. c. in capite. imò scdm Ray. ad hoc pōt cogi: pro graui aūt & publico, sed nō scandaloso, imponitur publica, sed nō solēnis: vt no. ī c. fi. xxvj. q. vj. iūcto c. j. de pœ. & re. Intellige secūdū Ray. nisi peccator velit: quo casu imponi pōt etiā pro occulto: pro graui aūt sed occulto, ēt si aliquibus notū esset, nec solēnis, nec publica debet imponi: vñ reprobat cōsuetudinē eorū, qui in mulieribus pro oppressione puerorū in lecto imponūt pœnitentiā publicā. Vide eū in d. c. j. & in c. statuimus. de male. & in c. fi. de his q prop. fi. occi. Nō tñ tenetur homo secūdū Al. ꝓ quolibet peccato manifesto manifestare pœnitētiā suā: sed q scādalizauit in cōi, tenetur ad ostētionē boni exēpli: ita ꝙ ꝑsumi debeat, eū de peccatis pœnitētiā
3 egisse: & sufficit. ¶ Tertiò qritur,* qs sit effectus pœnitentiæ solēnis? Et dico, ꝙ laic⁹ post eā nō pōt ad ordines promoueri. dist. l. illud. nec clericus ad supiores, vt ibi: pōt tñ episcopus dispēsare in minoribus: sed nō ad sacros. dist. l. placuit. nec debet matrimoniū cōtrahere: licet si cōtrahat teneat: & si sit iuuenis, cōtrahere nō ꝓhibeatur. nec militiā assumere. xxxiij.q.ij. §. de pœnitētibus. & c. antiqui. cū

alijs.nec laicalem habitum deferre.dist.l.ca.vltim.Debet
autem viuere secundũ regulam ecclesiasticam.de pœ.di.
v. contrariũ. & c.se.& conueniri sub iudice ecclesiastico.
ij.q.j.aliud.de pœniten.dist.j.aliud.& fit infamis non ra-
tione pœnitẽtiæ,sed ratione criminis publicati.quod se-
cundùm Hosti.de offi.archipresbyteri.c.ij.verũ intellige
quãdo per sententiã iudicis imponitur:secus si quis ex de
4 uotione pœnitentiã publicam facit.¶* Quartò quæritur,
de quib9 & qualiter homo debeat pœnitere?Et dico secũ
dũ communem doctrinã Theologorum,q de omnibus
peccatis mortalib9 actualiter cõmissis ante vel post baptis
mum:de originali autem nõ est pœnitentia. similiter nec
oportet eã esse de veniali in hoc mũdo,nisi in duobus ca
sibus.Primò ratione dubij,vtrũ scilicet sit mortale aut ve
niale:ne qs periculo se exponat.Secũdò ratione periculi,
quãdo quis dubitat ne affectio venialis trahatur ad morta
le,nisi reprimatur,secũdùm S.Bona.Et oportet q sit de
omnibus,nõ de vno tantùm,& nõ de alio:quia Deus totũ
remittit aut nihil.Sed de huiusmodi vide s̃.Contritio, fe
rè per totum.& supra Peccatum.§.vj.¶ Quintò quæritur,
5 *vtrũ valeat pœnitẽtia siue satisfactio facta ĩ peccato mor
tali?Et dico vt j.Satisfactio.§.vj.& vij. ¶ Sextò quæritur,
6 *quomodo intelligendũ est quãdo pro aliquo delicto di
citur in iure,Qui sic fecerit,decem aut viginti diebus pœ
niteat?Et dicit S.Thom.in iiij.dist.xiij.in litera,ad finem,
quòd quidã dicũt,q pœnitẽtia alicui irrogata est ad cau-
telã pro defectibus,de quibus s̃.Eucharistia.ij.§.ix.ideoq;
circunstantijs pensatis posset minui vel addi ad pœnam
prædictã:sed tutius est vt prædictã pœnã peragat. Debet
autem illis diebus,in quibus scilicet iniungitur,q pœni-
teat,secũdùm quosdam ieiunare,& à cõmunione cessare.
Sed alij dicunt,q his diebus iniungenda est pœnitẽtia ar
bitraria pẽsatis cõditionibus personarũ & negotij:& hoc
probabilius videtur.Hæc ille:qui in tertia parte.q.lxxxiij.
arti.vlti.ad vltimũ,videtur vtranq; opinionem approba-
re,dicens q debet ieiunare,& à cõmunione cessare:tamẽ
hæc pœnitentia potest minui vel augeri consideratis cir-
cunstantijs,&c.Et intelligo quòd sit pœnitẽtia arbitraria
quantum ad intentionem & extensionẽ illorum dierũ.ar.
eorũ quæ dicũtur s̃.Confessor.iiij.in principio.De ma-
teria huius tituli vide s̃.Contritio,per totum.& s̃.Confes
sor.iiij.per totum. & j.Satisfactio. ¶ Septimò quæritur,
7 *quomodo in pœnitentijs iniungendis se debeat habere
sacerdos?Et dico vt s̃.Confessor.iiij.per totum.

PERCVSSIO corporalis manu,flagello,vel quouis in
strumento,est illicita omni non habẽti authoritatem
super verberandũ:quia illicitũ est alicui inferre nocumen
tũ:& si sit circa non subditũ,est de se peccatũ mortale,nisi
excuset facti modicitas:vt patet dist.xlv.c.j.iũcto c.episco
pũ.ibidẽ.& c.j.de cle.percus.Vnde clericus deponitur ex
hoc:nec excusaret intẽtio bona in re notabili:qa est cõtra
iustitiã ex parte percussi,& ex parte superioris eius,cuius
iurisdictio vsurpatur:imò est illicita,si fiat in subditos im
moderatè aut malo animo: & est mortale,nisi modicitas
excuset:vt patet ex dictis s̃.Ira.Si verò fiat in subditos mo
deratè & bono animo,est licita.di.xlv.cũ beatus.sicut se-
cũdũ S.Th.ij.ij.q.lxv.licitè pater verberat filiũ,& domi-
nus seruũ moderatè & ex correctione.Episcopo tamẽ nõ
licet aliquẽ suis manibus verberare.lxxxvj.dist.nõ liceat.
Alij verò prælati possunt verberare clericos in minorib9
cõstitutos etiã pro leuibus culpis.dist.xlv.§.Salomõ. mo
dò fiat per eum ad quẽ pertinet.de sen.exc.c.cum volũta-
te.existentes autem in sacris solùm pro minoribus crimi
nibus.dist.xxxv.ante omnia.alioquin essent excõmunica
ti.ar.à contrario d.c.cum volũtate. §.si qui verò.excepto
magistro causa disciplinæ,& patre causa correctionis:de
quo s̃.Excommunicatio.vj. §.iiij. Religiosi verò rursus
etiam pro leuibus culpis verberari possunt à suis prælatis.
de appel.repræhensibilis. & de accu.qualiter & quãdo.in
fi.non tamẽ per laicos,nisi sint incorrigibiles:sed per alios
regulares vel seculares clericos:vt s̃.Excommunicatio.vij.
§.iiij.casu xj.Quando autem clericus torqueri debet,an
debeat degradari,supra Degradatio.§.iiij.

DE PEREGRINIS.

1 *Peregrini quem fauorem habeant.*
2 *Romam proficiscens an sit sub protectione apostolica.*
3 *Peregrinorum res, si moriantur in uia, cuius sint.*
4 *Peregrini qualiter admittantur ad ordines.*

PEREGRINVS primò dictus est largè,qui à loco sui
domicilij proficiscitur.C. de inco.l. ciues. ppriè verò
dicitur,qui causa deuotiõis alid proficiscitur, apostolorũ
& aliorũ sanctorũ limina & oratoria visitans.xxiiij.q.iij.si
quis Romipetas.& c.paternarũ.& c.illi qui.& etiã qui ex
iusta causa accedũt ad præsentiã summi pontificis,quãm
ad esse sub apostolica protectione æquiparant peregrinis
propriè.extrà eo.c.vnico.& ij.q.vj.arguta.¶ Peregrini ve
rò clerici,secũdũ Ray.largè appellari possunt omnes qui
nõ sunt de episcopatu ordinãtis: quia nullus talis siue cle
ricus siue laicus potest recipi à tali episcopo ad dignitatẽ
vel ordines,vel alia ecclesiastica sacramẽta.di.lxxj.per to
tũ.& specialiter in c.primatus extrà,de paroch.c.ij.& iij.
Institui tamẽ possunt in ecclesijs extranei episcopi per ab
bates & inferiores prælatos de mãdato ipsius episcopi,&
cũ literis episcopi sui,vt in dictis iuribus:licet hodie con
suetudo prædictorũ multis derogauerit. Propriè verò di
cuntur peregrini clerici, qui nõ sunt oriundi de episcopa
tu,vel nõ habẽt ibi domiciliũ aut beneficiũ:vt in c.cũ nul
lus.de æta.& quali.lib.vj.Ignoti verò sunt,quorũ origo,&
vita,& integritas nõ est nota episcopo.xxiiij.dist.episco
1 pus.ij.q.vij.quærẽdũ.¶ Primò verò quæritur,* quẽ fauorẽ
habeant peregrini?Et dico,q omnes secũdũ Ray.defendi
debẽt ab ecclesia:& sunt sub eius protectiõe.de treu.& a.
innouamus.& quicũq; eos in rebus vel personis offende-
rit, nisi admonitus satisfecerit,excõicãdus est.xxij.q.iij.si
quis Romipetas.& d.c.innouamus.& de pereg. c.vnico.&
hodie qui Romipetas spoliãt,per pcessũ curiæ sunt ex
2 cõicati,solũ à papa absoluẽdi.¶ Secundò quæritur,* vtrũ
hoc,quod est proficisci ad apostolicã sedẽ,cõstituat aliquẽ
cũ rebus suis sub protectiõe apostolica?Et dico q sic, per
d.c.vnicũ.de pereg.Vnde no.Pan.in c.meminimus.de ap
pel.post Innocentiũ,q itinerãs ad papã ex iusta causa siue
in fauorẽ suum,siue alterius,est sub protectione apostoli
ca,vt interim cõtra eũ nõ procedatur in partibus;& defen
ditur nõ virtute appellationis,sed per titulũ de peregrinã
tibus.d.c.vnico.vbi dicit,q tenendo istã opinionẽ Inno.
ex remedio illius tituli nõ solũ prouidetur contra attẽtata
de facto,sed etiã contra factũ iudicis.Sed tenendo opinio
nem Ho.qui voluit d.c.vnicũ,habere locũ in quolibet ac
cedẽte ad sedẽ apostolicam ex quacunq; causa: dic q re-
medio illius tituli prouidetur tantùm contra attẽtata de
facto,sicut fuit factũ ibi:quia nõ videtur æquũ vt accedẽs
ex causa prorsus voluntaria habeat suspendere iurisdictio
nem iudicis:quia scilicet fuit in culpa,non dimittẽdo pro
curatorem.Adde quod notat idem Pan.in c.dilecti.de ap
pellatio.quòd arreptio itineris ad superiorem habet vim
appellatiõis,si seruentur seruãda in appellatione,scilicet
expri

exprimẽdo causas,& petẽdo apostolos, & huiusmodi: qa
non refert quid ex æquipollẽtibus fiat.Et idem est si quis
dicat, submitto me ptectiõi apostolicæ:qa æqpollet huic
quod dico,appello,si seruẽtur seruanda in appellatiõe:vt
3 idẽ not.in c.ad audientiã.de app.¶ Tertiò quærit,* quid
de rebus peregrinorum,si moriãtur in via?Et dicit Host.
quòd quicunq; eas animo retinẽdi capit, mortaliter pec-
cat:quia sunt restituẽdæ hæredibus eorũ, si possunt sciri:
vel pauperibus erogandæ,si ignorantur,vel si fortè nõ in
uenitur qui eas deferat hæredi,nec in breui speratur inue
niri.Nec,secũdùm Host.valet consuetudo vel statutũ vel
præceptum in contrarium:sicut de naufragijs dictũ est s̃.
4 Naufragium.§.j.¶ Quartò quæritur,* quomodo debeãt
admitti peregrini ad ordines vel ordinum executionẽ?Et
dico,quòd oportet eos habere literas commendatitias seu
testimoniales papæ vel sui episcopi:& sic possunt admitti,
si episcopi sui sigillum notũ sic.arg. de præbẽ. cũ secũdũ.
& de censi.sopitæ.Si verò nõ sit notum:requirũtur sigil-
la quinq; episcoporũ.de cle.pereg.c.j.quorũ si nullũ esset
notum,tunc vbi potest præiudicium magnũ generari,nõ
creditur,etiam si certum haberet,secũdùm Inno.in c.tua.
eod.tit.Sed vbi nullũ præiudiciũ potest euenire: puta qa
volunt celebrare in secretò,admittũtur,etiã si nullam fa
ciant fidẽ,secundũ Host.in c.tua.eod.ti.Et si dicãt se lite-
ras amisisse:si per duos testes probãt amissionẽ,& tenorẽ
earũ,& quòd sine vitio fuerũt,admittũtur.de priuil. cùm
olim.not.Ber.in c.j.eod.tit.etiam si non sint testes de eo-
rum ordinatione,sed constat, quòd semper se gesserunt
vt sacerdotes.de presby.non baptiz.c.ij.& iij. Vtrum cleri
cis liceat peregrinari,infrà Residentia. §.iiij.

DE PERIVRIO, ET PERIVRO.

1 *Periurium quid, & quotuplex sit.*
2 *Periurium an sit grauius homicidio.*
3 *Procurator nomine domini falso iurans,an sit periurus.*
4 *Periurio facta collatio an sit nulla.*
5 *Periurij quæ sit pœna.*
6 *Periurus an sit infamis ipso iure uel ipso facto.*

1 PERIVRIVM* secundũ Ray.& Magist.Sent.est men-
dacium iuramẽto firmatũ.Vnde secundùm S.Tho.ij.
ij.q.xcviij.falsitas est de ratiõe periurij,& est, vbicũq; de
est aliquis trium comitum iuramẽti, licet nõ eodem ordi
ne:sed primò & principaliter si deest veritas.secũdò si iu-
stitia;quia obligatur iurans illicitum ad faciẽdũ cõtrariũ.
tertiò si iudicium:quia indiscretè iurãs exponit se pericu
lo falsitatis.¶ Primò verò qritur, quotuplex est periuriũ?
Et dico,q in genere est triplex,vt colligitur ex dictis,se-
cũdùm qd deficit aliquis trium comitũ. ¶ Primũ est iura-
tio indiscreta sine iudicio discretionis,an scilicet verũ sit,
aut seruabile quod iuratur.quod secũdùm Gof.est venia-
le.xxv.dist.§.criminis.in fine.quod limitat Sum.Ange.&
Ber.in c.tua.de iureiuran.quando fit iocose & incaute: al
legans etiã San.Bonau.sed si fiat ex deliberatiõe, est mor
tale.de iureiur.c.sicut ex literis.cuius tamen contrariũ te
nuit Sum.Rosel.s̃.Iurare.§.ij.alleg.San.Bonau.imò con-
trariũ tenuit & ipse frater Angel.s̃.Iuramẽtũ.iij.§.x. imò
est cõtradictio,q iuretur ex deliberatione opposita ioco
& incautelæ,& non adsit iudicium discretionis:ideo limi
ta esse veniale,quãdo non iuratur ex hoc falsum,vel illici
tũ,seu impossibile seruari.¶ Secundũ est iuratio de re illi
cita,siue sine iustitia:quod qualiter sit mortale,vide s̃.Iu-
ramentũ.§.vij.¶ Tertiũ est iuratio falsa,q in iuramẽto as
sertorio quadrupliciter cõtingit.¶ Primò qñ iurat falsum
mente rebus cõformi,id est scienter;& sic est mortale, etiã
iocose,secundùm S.Tho.& alios Theologos,licet Gofr.
senserit cõtrarium,cuius opinionem Sum.Ang. dicit pos
se teneri dicẽdo,q mendaciũ iocosum nõ sit propriè mẽ
dacium.xxij.q.ij.quod ait.licet opinio Theologorũ sit tu
tior:sed hoc aliquo pacto teneri non põt propter maximã
irreuerẽtiã Dei.& c.quod ait. loquẽs de mẽdacio Ioseph
asserentis se augurẽ,intelligitur, q mẽdaciũ iocosum nõ
est mendaciũ,scilicet repugnans sanctitati:vel ideo qa nõ
adest intentio fallendi vltimatè, etsi ad horam. limitat tñ
primò S.Bonau.& Richa.hoc esse mortale, si deliberetur
de dicto confirmando,& de iuramento, p quod est cõfir-
mandum:secus si de neutro, sed vtrunq; subripitur loquẽ
ti:vel de altero tantùm,puta de dicto,non de iuramẽto,vel
econtrario:& secundò Petrus de Aureo.quando iuratur p
id quod consuetũ est iurare,quãdo est intentio assumẽdi
veritatẽ infallibilẽ ĩ testem: sec9 si assumeretur aliud sine
animo iurãdi:sicut cõmuniter iuratur p Deũ,scilicet sine
animo iurandi.quod no.pro mulieribus,q iurant p meã fi
dem,in veritate,per ignẽ istũ Dei,& huiusmodi. ¶ Secun
dò quãdo iurat falsum mẽte difformi: quod tripliciter cõ
tigit.Primò si quod falsum est creditur verũ,quod aut est
peccatũ nullũ,si diligẽtia debita est adhibita,xxij.q.ij.ho-
mines.aut veniale,si aliqua,sed non debita;aut mortale,si
ignorantia fuit crassa aut supina,siue iuris siue facti,scdm
Ray.xxij.q.v.q periurat.& cõcord.Io.And. post Tãc.in c.
tua nos.el j.de iureiur.& Card.in cle.j.eo.ti. Secũdò cùm
creditur falsum quod est verũ:& hoc est mortale,cũ sit p-
iuriũ formaliter,etiã si fiat iocose,cõtra Gof.Tertiò quã-
do iuratur in dubio,& certũ asserit: quod est mortale se-
cundũ Theologos.secus si quis asserat eo modo quo scit,
puta,credo ita esse,vel suspicor,& huiusmodi.Dicit tñ Pa
nor.in c.ex literis.de iureiur.q iurãs p hoc verbũ, credo,
in iuramẽto calũniæ nõ est periurus, etiã si deinde cõtra
riũ pbetur, quod quantum ad Deum falsissimũ est, qcqd
sit quantũ ad forũ causarum,de quo videtur loqui. In iu-
ramento etiam promissorio hoc quadruplex periuriũ iue
nitur suo modo.¶ Primum si iuretur sciẽter,quod quis nõ
potest aut nõ vult,aut ei non licet obseruare:de quo an sit
mortale,s̃.Iuramentum.ij. §.vj.¶ Secũdũ, quãdo falso, qs
tale credit esse quod iurat,quod velit,possit & liceat face-
re,siue ex errore venit contra iuramẽtum: in quo secũdũ
Pan.in c.tua nos.el ij.de iureiurã. excusat à mortali error
probabilis:puta cùm quis cõtra iuramẽtum appellat,cre-
dens se habere rationabilem causam appellãdi:ar.c.sacro.
de sen.excõ.& c.Quintauallis.de iureiurã.¶ Tertiũ, cùm
qs credit illicitè iurare,aut venire cõtra iuramentũ, & nõ
facit:& est mortale,per no.per Pan.in c.quãdo.de iureiu.
¶ Quartũ,quãdo iuratur promissoriè in dubio, an possit
& debeat facere quod iurat,vel ĩ facto dubitat an veniat
cõtra iuramẽtũ.quod etiam est mortale,nisi dubiũ sit scru
pulosum.arg.c.inquisitioni.de sen.excõ.¶ Secundò quæ
2 ritur,* vtrum periuriũ sit grauius homicidio?Et dicit San.
Tho.in quolib.q sic: quia vt patet Hebr.vj. omnis cõtro-
uersiæ hominũ finis est iuramentum, quod in causa homi
cidij frustra esset, si esset peccatũ maius: quia psumeret, q
admittẽs culpã maiorem,scilicet homicidij,nõ vereretur
minorẽ,id est,periurij. vnde periuriũ tenet secundũ locũ
post idololatriã,vt etiã patet ex ordine pceptorũ:licet ho
micidiũ grauius puniatur in ecclesia,quia magis nocet ho
minibus.Sum.aũt Ang.cõtra Supple. tenet cõtrarium: qa
homicidiũ charitati proximi, & periuriũ latriæ opponit,
q est virtus minor.Sed dico istã rationẽ esse ridiculosam,
quia homicidiũ immediatè opponitur iustitiæ: vt patet.ij.

ij.q.lxiiij. q̃ est minor latria. Nec valet, inqt, illa ratio, qua dicitur periurij̃ esse cõtra ordinẽ ad Deũ, homicidiũ cõtra ordinẽ ad hominem: quia sequitur, ꝙ graui⁹ sit die festo laborare, quàm occidere. Sed dico, ꝙ ꝓceptum de festo quantũ ad determinatũ tempus nõ respicit ordinẽ dicti, nisi ex iure positiuo: ex diuino aũt iure illũ respicit quãtum ad indeterminatũ, vt scilicet aliquod tẽpus expendat ad honorẽ Dei: cuius oppositũ, scilicet nunquã aliquid facere ad honorẽ Dei, quasi Deo vacãdo, est grauius homicidio: quia cõtra latriã & amicitiã ad Deum. ¶ Tertiò queri
3 tur,* vtrũ ꝓcurator iurãs nomine domini sui, & deierãs, sit ipse periurus? Et dicunt quidam, quòd nõ, licet scienter falsum iuret, cùm nõ intendat ꝓpriam animam obligare: puniri tamẽ debet cùm sit cooperator periurij. de of. del. c.j. istamẽ, in cuius animã iuramentũ præstatur, periuriũ incurrit. Sed ista intelligo in ordine ad pœnã iuris: quo ad Deũ aũt vterq; est periurus, sicut & in periurũ cõsentit.
4 ¶ Quartò quæritur,* vtrum collatio beneficij ecclesiastici facta periuro, ipso iure sit nulla? Et dicit Pan. in c. ꝙrelã. de iureiuran. ꝙ sic: vt in c. infami. eo. tit. lib. vj. ¶ Quintò
5 quæritur,* quæ sit pœna periurij? Et dico, ꝙ tali debet ipo ni pœnitentia magna, & nõ minor quàm pro homicidio. xxij. q. j. prædicandũ. & est infamis. vj. q. j. infames. & c. qui cumq;. & xxij. q. v. iii quis cõuict⁹. & cõsequẽter ad testimoniũ nõ debet admitti, vtẽ d. c. quicũq;. & c. paruuli ea quæ. quod Archi. intelligit de conuictis, etiã si egerint pœnitẽtiam. de test. testimonij. & hoc est specialiter in periurio, nõ in aljs criminibus etiam maioribus, secundũ loã. An. post Gofre: propter puram veritatẽ requisitã in teste, cõtra quã scilicet directẽ peccatur periurio: & secundũ Host. ex quo semel probatum est periurium cõtra aliquẽ, etiam in modum exceptiõis, repellitur à testimonio semper, etiam in alio iudicio: licet glo Ray. senserit aliter: vt in Sum. Cõf. lib. j. ti. ix. q. xxv. quod intellige in periurio ratiõe deficiẽtis veritatis, nõ ratione deficientis institiæ vl̃ iudicij: qa ex hoc repelli non videtur à testimonio. de testi. cogen. c. ij.
6 ¶ Sextò quæritur,* vtrũ periurus sit infamis ipso iure vel ipso facto? Et dico, ꝙ vt s. dictũ est, infamis. §. j. triplex est infamia, scilicet facti, iuris ciuilis, & iuris canonici. vide ibi, & Pan. in c. testimoniũ. de testib⁹. Igitur Gofr. videtur in distinctẽ sentire, ꝙ periurus sit ipso iure infamis: vt in Sum. Conf. lib. j. titu. ix. q. xxv. Sed cõtra eũ est d. c. testimoniũ. quia vt dicit Io. And. si omnis periurus esset infamis, frustra tex. excepisset periurũ, cũ 5. excepisset infamẽ. S. T. autem ij ij. q. xcviij. artic. iij. dicit, ꝙ periurus in iuramẽto assertorio nõ efficitur infamis ipso iure, sed solùm p sentẽtiam diffinitiuam latam cõtra iurantẽ, in c. accusationis. Sed in assertorio solemniter efficitur infamis ipso iure: quia in potestate eius manet postquam iurauit, vt suo iuramẽto det veritatẽ: quod in assertorio nõ cõtingit. Et ista opinio S. Tho. est verior, & approbatur per doctrinam Pã. in d. c. testimonium. qui dicit, quòd secũdùm Canones periurus est infamis: quia canones infames appellant oẽs mortalibus criminibus irretitos. Et intellige de facto vl̃ de iure, si præcedente accusatione sententialiter dicunt: secũdùm leges aũt, inquit, dic vt not. Bart. in l. Lucius. ff. de his qui not. infam. de mente glos. quòd iurãs de præterito vl̃ præsenti nõ est infamis ipso iure, licet deieret: vt in d. l. Lucius. & per l. ij & vlt. ff. de crimi. stellio. iurãs verò de futuro, similiter nõ infamatur si iurat Deo tantùm vel sibi ipsi: si verò iurat alij, cum quo cõtraxit, infamatur si deierat. Placent ista Pan. etiam de iure canonico, cùm nõ inueniatur cõtrarium. Vbi aduerte primò, quòd illud, quod dicit de præsenti vel præterito, intelligitur quantum ad iuramentum assertorium. quod verò dicitur de futuro, quantũ ad promissorium. Aduerte secũdò ex dictis suprà Assasin⁹, §. v. & Hæreticus. j. §. viij. & ex not. in c. felicis. de pœn. li. vj. quòd quãtum ad infamiam irrogandam, & bonorũ cõfiscationem effectualem, & pœnã corporalem infligendã, necessaria est sententia, saltẽ generalis: vnde tabellio licet periurus sit, tamen valent acta per eum, donec sequatur talis sententia, saltem declaratoria: nisi forte esset ita notorium quòd nulla posset tergiuersatione celari.

PERMISSIO secundùm glos. dist. ij. omnibus tribus modis fit, secũdũ quod tribus modis aliquid permittitur. Primò, quia nullo iure prohibetur: vt, nuptias secũdas contrahere. xxvj. q. j. hac ratione. Secũdò, quia contra humanas constitutiones indulgetur: vt contrahere in quinto gradu. xxxv. q. iij. quædã. Tertiò, vt vitetur aliquid magis illicitum, vt adulterium, ne fiat homicidium. xxxiij. q. ij. si quis verius. ¶ Secundùm Gerardum aũt de Senis, vt etiã retert Io. And. in mercu. in regula, peccatum. li. vj. permissio est triplex contra legem. Prima simplex indulgẽs pœnam, sed nõ culpam: vt permissio prostribuli propter maiꝰ malum seu peccatum euitandum. distin. iiij. deniq;. iuncta glo. & in c. veniens. iuncta glos. qui cler. vel vo. Secũda est remouens impedimẽta: sicut ecclesia permittit ritꝰ Iudeorum, prohibẽs Christianis ne illos impediãt, ꝓpter bonũ inde sequens. de Iudæ. sicut. & dist. xlv. qui syncera. Tertia est coadiuuans: sicut ecclesia permittit clericum occidi iustè à laico, eum degradando & tradendo. de pœn. degradatio. libr. vj. & hoc fieri nõ potest, nisi de eo quod licitũ est. ¶ Sanctus Tho. autem in iij. distin. xxxij. q. ij. articu. ij. q. ij. videtur ponere quatuor modos permissionis, quos tñ non ponit, sed recitat ibi opinionem aliquorum, quã statim reprobat. Sed omnia prædicta reducuntur ad tria mẽbra. Nam permissio secundùm vsum loquentium cõuenit propriè superiori de facto vel de iure, sicut passio inferiori, & videt in superiori de iure importare tolerãtiã alicuius quod posset nõ tolerare: quod quidẽ potest esse tripliciter. Nam ex quo legẽ suã statuit, tripliciter se potest aliquid habere ad illam: quia aut nũquam fuit contra illam, cùm tamen esse potuerit: & sic permittuntur secundæ nuptiæ, & aucupationes ferarum, auium, & huiusmodi: & similiter inferiora bona, puta matrimoniũ: dum nõ ꝓcipiũtur meliora incompassibilia, puta virginitas, aut viduitas. Aut semper fuit cõtra illam: & sic permittuntur ea, quæ sunt contra legem, & mala propter bonũ quod inde elicit, vel malũ quod inde vitatur: siue permittatur, quia nõ punitur, vt prostibulũ aut adulterũ in casu, siue etiam qa impediuntur impedimẽta, sicut permittitur ritꝰ Iudeorũ. ¶ Aut aliquãdo fuit contra legem, & nũc nõ est, vel simpliciter, vel in casu: & sic permittuntur ea, à quibus aufertur ꝓceptũ vel prohibitio: siue superior hoc faciat nihil cooperãdo, vt dũ pmittit cõtrahere in quinto gradu: siue aliquid operando, vt dũ clericũ degradat & tradit: & sic facit licitum quod aliàs erat illicitũ: sicut de repudio factum est in lege veteri per dispensationem Dei, secundùm Sanctum Tho. in quarto vbi suprà. Et sic etiam intelligitur quod idẽ dicit j. Cor. vij. quòd in lege noua non est permissio de minus malo, scilicet faciẽdo licitum quod de se erat illicitũ. In prima permissione licitum est cooperari, si id, quod fit vel omittitur, non sit contra legem superioris: & similiter in secunda & tertia ab eo, qui condidit legem, & potestre mouere obligationẽ: nõ autem ab aljs: quia esset cooperari ad peccatum inobedientiæ.

DE PERMVTATIONE IN GENERE.

1 *Permutatio quid & quomodo contrahatur.*
2 *Permutatio an sit licita.*
3 *Emptionis nomine, an ueniat permutatio, in statutis.*

1 PERMVTATIO,* quæ vulgo dicitur baractũ vel cambium rerum ad res, secũdũ Gofr. est vnius rei pro alia vicaria præstatio, aut vicaria præstatione mutatio: quod quidã dicunt fieri solùm in genere, quasi sit quid cõmune cõtractibus nominatis & innominatis: nõ autẽ in specie. Vnde dicũt nõ esse permutationẽ, si detur species pro specie. Pro quo videtur tex. in l. naturalis. §. j. ff. de præscrip. ver. Sed verius gl. & Bal. in l. j. C. de re. permu. dicũt permutationẽ esse in specie: vt cũ datur species certa pro alia certa: puta liber pro equo. Quãdo verò datur genus pro specie vel pro genere, est cõtractus innominatus, nõ permutatio in specie. & sic intelligitur d. l. naturalis. & generaliter secũdũ d. glos. non est vera permutatio, nisi detur res certa pro certa: secus si detur res incerta ꝓ certa, vel ecõtrario. Et allegat l. quoniã. eod. tit. vbi ita videtur tenere Bart. & Bal. Et ĩ ex vna parte interuenit cũ certa specie etiã pecunia, secundũ Pan. in c. ad quæstiones. extrà eo. erit emptio si intẽtio sit principaliter emẽdi: aut permutatio si sit principaliter permutãdi, licet pecunia accedat accessoriè vt fiat æqualitas, & ita intelligitur caput, ad quæstiones. Si verò de animo cõtrahẽtiũ nõ appareat, recurrendũ est ad cõiecturas: & si pretiũ est maius quàm species data, præsumitur emptio: si species est maioris pretij quàm pecunia, præsumitur permutatio. arg. c. quod in dubijs. de con. eccl. Et hoc facit ad statuta quę exigũt gabellã in cõtractu emptionis, & nõ permutationis, vel econtrario: & ad licẽtias quæ habẽtur, vẽdendi & nõ permutãdi, vel ecõtrario. ¶ Primò verò quæritur, quomodo permutatio cõtrahatur: vtrũ scilicet solo pacto, aut rerũ interuẽtu? Et dico ꝙ nõ solo pacto nulla re hinc inde sequuta: quia neutri cõpetit ex hoc aliqua actio. C. eod. l. ex placito. quia est nudũ pactũ, vt not.
2 glos. in l. j. ¶ Secundò quæritur,* vtrũ quo ad tẽporalia sit cõtractus licitus? Et dico ꝙ sic, de se. extrà eod. per totũ, & C. eo. per totũ. tamen potest esse illicita interuẽtu fraudis & doli: quæ in hoc, sicut & in alijs actibus nemini debent patrocinari. de rescri. sedes. etiam si interueniat dolus re ipsa: vt quia notabiliter læditur altera pars ratione qualitatis, quãtitatis, aut pretij rerũ. Et quidẽ si fraus sit ex vna parte tantùm sciẽter, peccat fraudator mortaliter, & tenetur refarcire læso, de iniu. & dam. culpa. & similiter mediator seu sensualis hoc aduertẽs, quia cooperatur fraudi. ij. q. j. notum. Si verò sit ignorãter, licet fortè excusetur à peccato, nõ tamẽ à recõpẽsatione, vt sit ęqualitas institiæ. Si verò sit ab vtraq; parte sciẽter, ita ꝙ quisq; sciente fraudat, licet ignoret se fraudari, vterq; mortaliter peccat ratione intẽtionis: sed quãtũ ad res ipsas locũ habebit cõpẽsatio mutua secundũ Archid. & multò magis si interuenit ex vtraq; parte vel altera ignorãtia. Si verò vterq; sciret alterius fraudẽ, vt qa sciunt rerũ permutãdarũ defectus, nõ est proprie fraus: quia scienti & cõsentienti nõ fit iniuria neq; dolus. de regu. iur. lib. vj. & alter alteri nõ tenetur, secundũ Archi. quod limita, nisi alter ex necessitate cogẽte permutare, notabiliter læderetur: sicut quis permutaret
3 equum pro pane in necessitate. ¶ Tertiò quæritur, vtrũ in statutis nomine emptionis veniat permutatio? Et dico ꝙ sic in statutis cõmunis, secundũ Nicol. de Neapol. in l. j. §. si quis in fraudẽ. & Gul. de Cuneo in l. de quibus. ff. de legat. primo. qui dicit ꝙ omnia, quę in iure cõmuni dicũtur in venditionibus, locum habẽt in permutationibus. & facit c. j. de his quæ fiunt à prælat. in ver. vẽdere vel permutare. in statutis verò municipalibus non habent locũ, si est odiosum: sed si est fauorabile, locum habebunt. ¶ Quartò quæritur, quid si quis per istum contractũ permutationis vel alium dat fundum monasterio, vel alteri, sub pacto, ꝙ alatur in vita? Et dico ꝙ etiam si fundus perijt casu fortuito, nihilominus habebit alimenta: quia proprietas fundi transijt in locũ pium: & sic damnum cedit sibi, & non alteri, quòd expressè voluit Cy. in l. ij. C. de iure emphy.

RVRSVS de Permutatione secundò, quo ad beneficia & res ecclesiasticas.

1 *Permutatio beneficiorum, an fieri possit sine authoritate superioris. & quis sit ille superior. num. 1.*
2 *Permutatio, an ex quacunque causa fieri possit.*
4 *Simoniacum an sit pactum in permutatione.*
5 *Tractatũ aliquẽ an liceat facere in permutatione ecclesiastica.*
6 *Simoniaca an sit permutatio, si detur pecunia.*
7 *Permutare an possint habentes expectatiuas papæ.*
8 *Expectatiuam habens, an impediat permutantes.*
9 *Permutari an possint mancipia ecclesiæ cũ mancipijs priuatorum. & num. 10.*
11 *Permutari an possit beneficium cum hospitali.*
12 *Permutatio ut sit licita, quot requirantur.*
13 *Permutationes reseruatorũ & aliorum qualiter fiant.*

PERMVTATIO rursus considerari potest specialiter circa beneficia & res ecclesiasticas: quam secundùm S. Tho. ij. ij. q. 100. facere potest superior ex suo officio propter causam vtilem vel necessariam, & secundũ Fed. sit sic, vt volentes permutare primò renuncient vel resignent, & postea fiat collatio. ¶ Primò autẽ quæritur,* vtrum permutatio beneficiorum ecclesiasticorũ fieri possit sine authoritate superioris id iudicantis bonum ex causa necessaria? Et dico ꝙ non sine labe simoniæ, etiam quo ad annexa spiritualibus, puta ius patronatus, extrà eo. quęsitũ. iuncta gl. de excess. prælа. sicut vnire. de censi. prohibemus. de præb. maioribus. & qui propria temeritate permutauerint, priuandi sunt. eo. tit. cùm olim. Fallit hoc cùm agitur solùm de proprietate: puta cũ duo episcopi litigãt super aliqua ecclesia, cui debeat subijci: qa sic poterit fieri permutatio, vt vnus vnam, alter alterã sibi subiectã habeat: secus si ageretur, vt talis in tali beneficio reciperetur vel intitularetur: quia fieri nõ posset sine authoritate superioris. Fallit etiã secundũ Inno. in d. c. quæsitum. in præbendis eiusdẽ ecclesię, & eiusdẽ qualitatis, quę permutari possunt sine authoritate superioris. Sed melius cõtrariũ tenuit Host. & Io. de Lig. in. c. fin. eod. ti. imò dico, ꝙ nec post factũ teneri potest opinio Inn. vt voluit Io. de Imo. quia interueniret pactum partium, & cõsequenter vẽditio: vt patet ex dicendis infrà §. iiij. tum etiam quia, vt dicit Io. de Lign. in permutatione necessaria est collatio noua. extrà e. c. vno. lib. vj. & ideò cum præbẽdæ sint annexæ iuribus canonicalibus, sicut illa non possunt de vno in aliũ trãsferri sine authoritate superioris, sic nec præbendę: aliàs separaretur ius canonicale à iure præbendæ, quod fieri nõ potest per priuatos: vnde oportet permutationẽ fieri ex officio superioris, secundùm S. Thom. ij. ij. q. 100. arti. x. quinto. ¶ Secundò quæritur,* quis sit iste superior, cuius authoritate fit permutatio, vtrũ scilicet sit semper episcop⁹ respectu suorum inferiorum? Et dico ꝙ non, quando ad illum non pertinet collatio seu institutio illorum beneficiorũ, sed pertinet ad illũ, ad quem est collatio seu institutio beneficij. ar. d. ad hoc. §. fi. de offi. Archi. & in c. super eo. in fin. de officio delegati. Si verò ad vnũ ptinet electio, puta ad ca

ad canonicos,& ad alium confirmatio, necessario requiri
tur cōsensus eorū qui habent eligere,secundū Io.And.ar.
d.c.ad hoc.Si autē episcopus permutet cū capitulo, requi
ritur authoritas archiepiscopi .de re.eccle.nō alie.c.j.sed
si permutet cum alijs,sufficit cōsensus capituli sui,secūdū
Host.Quādo verò pertinet ad superiorē & ad capitulū col
latio,requiritur cōsensus vtriusq;,nec potest capitulū per
se,nisi quando sedes vacat.de maio.& obe.c.his quæ.& c.
cùm olim.& c.vnico.de maio.& obe.lib.vj.¶Tertiò quæ
3 ritur,*vtrū ex quacunq; causa posit fieri permutatio au-
thoritate superioris?Et dico ꝙ non:quia tex.in d.c.quęsi-
tum requirit causam necessariā.& S.Th.in iiij.dist.xxv.
q.iij.art.iij.ad octauum.dicit ꝙ si pro aliquo terreno cō-
modo vtriusq; vel alterius fiat permutatio,est simonia:se
cus si pro spirituali:puta vt in tali loco posit quis melius
4 Deo seruire.¶Quartò quæritur,*vtrū sine simonia posit
pactio interuenire partiū in permutatione? Et dico ꝙ nō,
nec quo ad spiritualia,nec quo ad annexa ,secūdū Archid.
post glos.in d.c.quæsitum.& Ioan.And.in nouel. secus de
corporalibus,& realibus eis annexis:& de annexis spiri-
tualibus,si ab eis separari possunt,vt possessiones:quia ex
causa interuenire potest super his pactio & vēditio & per
mutatio:in qua tamen,quia est quædā alienatio, de rebus
eccle.nō alie.nul'i.seruandus est modus,de quo s̄.Aliena
tio.§.ij.Sed super prędictis nō potest interuenire etiā pa
ctio.Et ratio est,quia venderetur,cùm dicat S.Th.ij.ij.q.
100.art.j.ad quintū,ꝙ nomine emptionis venit omnis cō
5 tractus nō gratuitus,¶Quintò quæritur,* an partes pos-
sint saltē inter se habere tractatum?Et tenet Host. ꝙ non:
nec aliquid fiendū esse ex pacto partiū vel tractatu: sed of
ficio & iussione iudicis,de pac.cùm pridē.Posset autē,se-
cundū eū,qui habet causam permutādi,exponere causam
episcopo,supplicando vt sibi in alio loco dignaretur pro
uidere de alia prębēda,& de mea alteri:vel etiā specialiter
exprimere,ꝙ tali cōpeteret mea,& mihi sua.arg.de præb.
inter cætera.Sed ista opinio est periculosa,secundùm Pa-
nor.quia pauci sine tractatu permutāt,imò nunquā partes
secundùm eam cōuenirent coram superiori permutaturi,
nisi à casu.Est etiam falsa, quia tractatus non includit deli
beratū cōsensum.de hisquæ fi.à maio.par.capi.c.fin.quod
limita,nisi concludatur absolutè:quo casu intellige dictū
Panor.in c.cum vniuersorum. eod.tit.ꝙ clerici dicuntur
permutare,quādo inter se deliberant de permutādo:licet
postea vadant ad superiorem. Et ideo est alia opinio Io.
And.in addi.ad Specu.& Gof.& glo.in cle.vnica. eod.tit.
& Panor.in d.c.quæsitum.quòd non possunt quidem par-
tes facere inter se conuentionē,promissionem,vel pactio
nem,aut conclusionem: possent tamen de permutādo tra
ctare,submittendo se dispositioni superioris:imò dico ,ꝙ
cōcludere possunt sub expressa cōditiōe & reseruatione,
si superiori placuerit:quia talis conclusio nō est cōclusio,
cùm suspēdatur vsque ad superioris cōsensum:imò si talis
conditio nō exprimeretur,sed tamē esset in corde tractā-
tium,nō esset simonia corā Deo, sed solùm corā ecclesia.
Nec obstat c.quæsitū.de re.pmu.quia nō loquitur de tra-
ctatu de permutādo,sed de ipsa permutatione,quę nō de-
bet expediri per partes,sed ex mero iudicis officio. Aduer
te etiā secundū Card.in d.cle.vnica.quòd in renuntiatio-
ne exprimi potest, ꝙ causa permutationis quis permutat
sine simonia:quia à iure permittitur , de elec. significasti.
de rerū permu.vniuersorum& c.vnico.eod.tit.lib.vj.& d.
cle.vnica.& idē Veruec.quia licet de rigore resignatio de
beat esse libera,& nulla debet esse adiectio.j.q.ij.quā pio.

hoc tamen procedit ex æquitate scripta, quæ præualet ri-
gori,ex quo est scripta l.placuit.C. de iudic. ¶Sextò quæ
6 ritur,*vtrū sit simonia, si in permutatione detur pecunia
in supplementū maioris beneficij?Et dicit Panor.in c.quæ
stiones.eod.tit.ꝙ sic, si detur occasione spiritualiū iuriū,
de quibus plus habet ecclesia vna quàm alia: puta quia hā
bet maiorē authoritatē in administratione spiritualium
quàm alia.& intellige secundū Archi.etiā si fiat authorita
te superioris:secus si detur in recōpensationē prouentuū
7 temporaliū.¶Septimò quæritur,*vtrum permutare pos-
sint habētes expectatiuas papæ?Et dico ꝙ non, secundùm
Pan.in c.cùm olim.eo.tit. quia sunt gratiæ personales:&
nō excedūt personā,cui cōceduntur.de præb.si cui.lib.vj.
8 ¶Octauò quæritur,*vtrū habētes expectatiuas ad prima
vacātia possint impedire permutātes, qui sub beneficia re
signarunt in manu superioris?Et dico ꝙ non:vt in c.licet.
eod.tit.lib.vj.imò si talia beneficia conferātur alijs quàm
permutare volētibus,nō valet ipso iure collatio:vt in cle.
9 vnica.eo.ti.¶Nonò quæritur,*vtrū mācipia ecclesię per
mutari possint cum mancipijs priuatorū? Et dico ꝙ non,
nisi ad hoc vt libera fiant :extrà eod.mancipia.quod secū-
dùm Host.verum est,nisi vbi expediret ecclesię:cū donari
possint, quod est fortius.xij.q.ij.si quis qualibet.Et quan-
do fit permutatio,oportet ꝙ dentur duo alij:eadē questio
10 ne.episcopus qui mancipiū.¶Decimò quæritur,* vtrum
permutari possint serui fugitiui? Et dicit Inno.in d.c.epi-
scopus.ꝙ sic,& distrahi.c.iniustum.eod.tit. quod verū est
patefacto vitio emptori, secundū Ber. & postquā redie-
rūt:sed dum sunt in fuga,nec vēdi nec permutari possunt.
11 C.ad l.Fal.de pla.l.i fuga. ¶Vndecimò.quæritur,*vtrū be
neficium permutari posit cū hospitali?Et dicit Fed.ꝙ sic,
si hospitale cōferatur in beneficiū clericis : similiter si sit
cōmissum clerico non in beneficiū,sed in bono viro:quia
non est titulus totaliter profanus,sed ecclesiasticus:nec vē
di potest sine vitio simoniæ:non autē permutari potest,si
12 sit concessum laicis.¶Duodecimò quæritur,*quot requi
rantur vt licita sit permutatio huiusmodi?Et dicit Sum,
Ang.ꝙ tria.Primò quòd nō interueniat pactio. Secundò
ꝙ non fiat sine authoritate superioris. Tertiò ꝙ non re-
compensetur tēporale pro spirituali.Sed oportet addere
quartò , ꝙ fiat ex causa spirituali: vt s̄. §. iij. & talis causa
est secundū S.Tho.vt melius seruiatur Deo. quod etiam
innuitur in d.c.quæsitum.& timor inimicorum, secundū
Io.And.Et generaliter credo ita esse de omni causa, quæ
nō resoluitur in pecuniā, vel aliquid mēsurabile pecunia.
13 ¶Tertiodecimò.* Est autē sciendum quòd eximius Do
ctor Fed.de Sen.de hac materia tractatū fecit pluriū quæ-
stionū,quas diffuse Archie.refert in iij parte,tit.xv. adhi-
nē;& hîc per cōclusiones breuissimè colligūtur,probatio
nibus ꝓ maiori parte omissis,necnō multis questionibus
in fine,de eo,ad quē spectat authoritas permutādi,de qui
bus videbitur ibi,si oportuerit,incipiēdo ibi,Item si duo
prælati collegiatarū ecclesiarum. ¶Prima conclusio.Per-
mutatio facta p ordinariū de beneficijs reseruatis per pa-
pam,non valet cum effectu:similiter nec si fiat per legatū
habentem authoritatē permutandi. ¶Secunda.In duobꝰ
prædictis casibꝰ licet permutatio nō valeat, valet tamē re
nūtiatio facta causa pmutationis:& ipsa pmutatio venit
faciēda per papā.quod verum est,si reseruatio potuit veri
similiter sciri,vt qa erat generalis in vna ꝓuincia & pluri
bꝰ nota.Si verò fuit secreta & particularis,potest allegari
ignorātia:ideo relinquitur in optione permutātiū aut ve
lint ad sua beneficia redire,aut papā suis laboribus & sum
ptibus

ptibus adire,quādo potest fieri de facili & sine grādi piu-
dicio.¶Tertia.Si permutatio fiat per papā vel aliū ex spe
ciali eius cōmissione de beneficijs certis,& expressis, sed
reseruatis,nō facta mētiōe de reseruatiōe,valet,aut nō va
let,sicut valeret,aut nō valeret collatio facta per papā de
eisdē:q.d.valeret si reseruatio erat gnālis & plurimū & no
toria in curia,sic,ꝙ verisimile est,papā sciuisse.sicut in si-
mili not.de cōsti.c.j.li.vj.nō valet aūt nō facta tali mētio
ne,si erat particularis & secreta:nisi cōtulisset ei, cuius cō
tēplatiōe reseruauerat: vel nisi reseruasset in odiū cōferē
tiū:qa vtroq; casu reseruationis cā non violatur.¶Quar-
ta.Eo casu quo renūtiatio tenuit,sed non collatio, si pmu
tantes credētes permutationē tenere administrāt in bñfi-
cijs permutatis,deinde moriantur,& appareat collationē
non tenuisse, ista beneficia nō vacant per renuntiationē,
sed per mortē.quod etiā tenet Io.An.in c.j.eo.ti. Si verò
hoc sciebāt vel scire debebāt,& se in illis beneficijs intru-
serunt,nō vacant per mortē aut renuntiationē,sed p iuris
priuationē.de præb.eū qui.lib.vj.secundū Lap.tamē dicit
hoc esse verū in beneficijs,in quibꝰ habet locū c. de mul-
ta.de præb.aliàs aūt beneficiū dolosi per renūtiationē va
cat.¶Quinta cōclusio.Eo casu,quo pmutatio sine culpa p
mutātis nō tenuit,& licebat eis ad propria bñficia redire:
licet hoc eis propria authoritate non licebat, secūdùm ali
quos,sed opus sit noua collatione vel institutione:æquiꝰ
tamē est,ꝙ sicut vt dicit Io.And.in c.beneficia. de præbē.
lib.vj.qa vitatur vacatio & circuitus & incommodū bñfi-
ciorū:nec debet grauari sumptibus & laboribꝰ iste,q bo-
na fide,& fortè propter vtilitatē beneficij permutabat. Et
idē est si permutatio erat cōpleta ex vna parte: deinde ap
paruit impedimētū cōpletiōis ex pte altera. ¶Sexta. Qui
nō habet ius in beneficio,puta qa simoniacè adeptꝰ est il
lud,vel aliàs sine titulo:si pmutat,non acquirit ius in alio,
nō obstāte,ꝙ episcopꝰ potuerit illi cōferre,qa nō cōtulit
simpliciter,sed ex causa permutationis:quæ nulla fuit, cū
nō cōtrahatur dādo rē alienā. ¶Septima. Cū ad vnā pmu
tationē duo episcopi habēt interesse: vt qa duo beneficia
ti duobus episcopis subsunt:tutiꝰ est,secundū Io.And. o-
mnia fieri simul.i.ambobus præsentibus,vel vno cōmittē
te alteri,& nō ex interuallo:quia possent difficultates & ī
tricationes insurgere:quia eo ipso,ꝙ vnus renūtiat, & po
nit sociū in possessione,vacat beneficiū socij,tamē dic,ꝙ
tenet:quia illud processit ex causa pmutatiōis. ¶Octaua.
Habens duo beneficia,secundū Io.And.permutare potest
cū habēte vnū:sed nō est verū, nisi interueniat authoritas
papæ,si ex eius dispēsatione teneantur plura, transferēdo
dispēsationē de persona ad ꝑsonā: si verò dispēsauerat e-
piscopus,fiat per episcopū. ¶Nona.Habēs solū ius ad bñ-
ficium cū habēte beneficiū, vel duo habētes ius tātùm,ad
inuicē permutare nō pñt,secundū Io. And.eod.tit,c.j.lib.
vj.¶Decima.Habens beneficiū,secundū Ioā.And.in vj.&
in cle.eo.tit.permutare potest cum hospitali vel prestimo
nia,si hospitale vel præstimonia cōcedatur clerico in bñ-
ficium,nō laicis:sed & si sit cōcessum bono viro, dicit Fe
der,se nō videre quid ꝓhibeat, licet nō sit beneficiū, titu
lus nō sit totaliter profanus,sed ecclesiasticus,nō potēs vēi
di sine vitio simoniæ:per no.in c.cōsulere.de simo.Lap.ta
mē dicit hinc apparere prohibitū:quia permutatio non p
mittitur temporaliū & spiritualium,aut bñficij ecclesiasti
ci,ad nō bñficiū ecclesiasticū: sed de spirituali ad spiritua
le,aut tēporalis ad tēporale,vel bñficij ad beneficiū. ¶Vn
decima.Habēs beneficiū in cōmenda secūdū formā c. ne
mo deinceps.de elect.li.vj.fortè permutare potest cū be-

neficiato:cùm titulus sit canonicꝰ, & nō vacet interim, vt
ibi.& fortè eodē modo duo cōmēdatarij parochiarū adin
uicem:& similiter possunt habentes beneficia manualia,à
quibus scilicet possunt pro libito remoueri: etiā si soli be
neficiati perpetui possint pmutare,quia possunt nō reuo-
cari:& hoc sufficit.si tñ permutent authoritate papæ,pos-
sunt nihilominus reuocari vt priꝰ: qa papa intēdit vnū in
locū alteriꝰ substituere. ¶Duodecima. Si pmutās habeat
alia bñficia,nō debet d̄ eis facere mētionē scdm aliquos,
& secundū alios debet. Sed tu dic hoc debere facere, qñ
si supior hoc sciret, verisimiliter dubitatur an hoc faceret.

¶PERPLEXITAS, vide suprà Dubium.

¶PERSONATVS, suprà Dignitas,in princip.

¶PERSONA miserabilis,suprà Miserabiles.

PERTINAX,secundū Isid.in libr.Etymo. dicit,qui est
imprudēter tenēs,quasi omnino tenax:qa in suo pro-
posito quasi ad victoriā perseuerat plusquā oportet:& op
ponitur perseuerāti,secūdū Tul.in Rhet.& S.Tho.ij.ij.q.
cxxxviij. quia perseuerās stat quātū oportet:pertinax plꝰ
quàm oportet:& mollis minus quàm oportet.Et est perti
nacia mortale aliquādo ratione scandali,iuxta dicenda j̄.
Scādalum.aliquando ratione voliti:vt cùm non vult quis
obedire pertinaciter superiori vbi tenetur in re notabili,
aliquādo ratiōe crediti:vt quia credit cōtra determinatio
nē eorū,quibꝰ credere tenetur,puta ecclesię vł scripturę.

¶PETITORIVM & possessorium, vide suprà Matri
monium.x.§.j.

DE PIGNORE.

1 *Pignus quot modis contrahitur.*
2 *Pignori quæ res obligari poßint,& quæ non.nume.3.*
4 *Pignus factū ab aliquo de proprijs rebꝰ quomodo intelligatur.*
5 *Pignus quandiu remaneat.*
6 *Pacta quæ prohibeantur in pignore.*
7 *Pignore an uti poßit creditor.*
8 *Pignus pignori dare an poßit creditor.*
9 *Pignus an poßit præscribi.*
10 *Pignus qualiter uendatur,si non soluatur.*
11 *Pignoris fructus an debeant computari in sortem. & nume.12.*
13 *Expensas factas in pignore an repetat creditor.*
14 *Pignus si pereat aut deterioretur,an teneatur creditor.*
15 *Pignus restituens famulo fugienti an teneatur.*

PIGNVS,à pugno dictū,propriè est circa rē mobilem,
quasi de pugno, id est manu ad pugnū traditum.ff. de
verb.sign.l.plebs. §.pignus.generaliter tamē largè loquē
do secundū Host.pignus est obligatio rei licitæ pro debi-
to,facta ad securitatē,scilicet creditoris:quia tutius est pi-
gnori incūbere,quàm agere in personā.Insti.de obli.quę
de deli.nas. §.furti. Vnde pignus ab hypotheca differt no
mine;quia hypotheca dicitur ab hypo,id est,sub,& theca,
positio,quasi res supposita creditori.differt etiam re:quia
propriè pignꝰ est de re mobili,vt dictū est,hypotheca ve
rò propriè est obligatio rei immobilis.Insti.de act.& ob.
§.inter pignus.Vnde pignus dicitur,cū transit in credito
rem,hypotheca verò quando nō trāsit: quātū ad actionē
tamē nō differūt.d.§.inter pignus. ¶Primò verò quærit,
*quot modis contrahitur pignus?Et dicit Direct.libr.ij. ꝙ
duobꝰ,scilicet tacitè & expressè. Tacitè aūt fit multis mo
dis,sicut & sunt multarū personarū omnia bona obligata.
¶Primò enim obligata sunt bona prælati seu ministri ec-
clesiæ ipsi ecclesiæ pro mala administratione.ar.xiij.q.ij.
illud.& tenet gl.& Pā.in c.ex literis.de pig. ¶Secūdò bo-
na viri pro dote vxoris,vt s̄.Dos. §.xij.& et pro parapher
nalibus & donatione ꝓpter nuptias, vt suprà Dos.§.xiij.
& Par

& Parapherna. §.ij. ¶ Tertiò illius qui dotē ꝓmisit ei, cui promisit. C. de rei vxo. act. l. vnica. & d. l. exiteris. ¶ Quar tò cōtrahentis cū fisco ipsi fisco. C. in quib. cau. pig. tac. cō- 2
tra. l. j. & ij. ¶ Quintò tutoris pupillo, & curatoris minori pro officio, aut sinō adminiſtrauerūt. C. in qui. cau. pi. tac. cōtra. l. si mater. & l. fi. C. de admi. tu. l. pro officio. ¶ Sextò omnia bona cōductoris inuecta seu illata in ruſtico ꝑdio dōmino sciēte pro pensione debita: nisi inferantur ad tē- pus, quanuis empta sint ex fructuū pretio. C. in quib. cauſ. pig. tac. cōtra. l. quāuis. in vrbano nō diſtinguit an domi- nus sciat vel nō. C. loc. l. certi. C. in quib. cauſ. pig. tac. cō. l. ſancimus. ff. in qui. cau. pig. vel hyp. cō. l. si horreū. & l. hoc iure. ¶ Septimò patris filijs pro aduētitijs, & ptijs eorum. C. de bon. quæ lib. l. cùm oportet. sed tamen nō habet ma læ adminiſtrationis, vel ꝙ malè verſatus sit in dictis bonis cōtra patrē. l. vlt. & pen. ibidem. ¶ Octauò matris cōuolā- tis ad secūdas nuptias filijs prioris matrimonij pro reſtitu tione eorū, quæ à primo viro lucrata fuit. C. de ſecū. nupt. l. hac edictali. §. pe. & C. in qui. cau. pig. tac. cōt. l. si mater. ¶ Nonò bona defuncti pro legatis & fideicōmiſsis. C. cō- mu. de leg. l. j. ¶ Decimò bona primipilarij, id eſt, primi in acie, fiſco, in caſu quo fiſcus vxori præfertur: quia si bona mariti deficiūt, etiā in rebus dotalibus satisfiet. C. in qui. cau. tac. cōtra. l. satis. & cōſequēter multo fortius ſecundū Dire. bona vxoris clerici erūt obligata ei, si deficiūt bona mariti. ¶ Vndecimò bona cōductoris vectigalium fiſco. l. 3
ſemper. §. cōductores. ff. de iure immu. ¶ Duodecimò co trahitur hypotheca in naui ei, qui dedit tantū ad reficien dam vel armandā. l. interdū. ff. qui pot. in pig. habe. Secꝰ si dediſſet ad eā emendā: quia in ea nō haberet hypothecā. Idem dicit de mūtuante ad militiā emendā: quia in ea ha bet tacitam hypothecā, ſecundùm Hoſt. in Sum. Aduertē- dum tamen eſt, ꝙ ex tacita hypotheca non pōt cōuenīri poſſeſſor, niſi principali diſcuſſo: vt in authen. hoc si debi tor. C. de pig. ¶ Expreſſa verò obligatio eſt triplex, ſcilicet cōuentionalis, quæ ſcilicet cōuentione ſola cōſtituitur. ff. de pign. act. l. j. & prætoria, quæ fit prætore iubēte: puta vt caueatur pro legatis vel dāno infecto, aut opere demo liendo, quæ cōſtituitur per miſsionē in poſſeſsionem, nō aliter. ff. de pig. act. l. nō eſt mirū. §. ſciēdum. & iudicialis: vt cū iudex iubet aliquē mitti in poſſeſsionem ex officio ſuo, vt mandetur executioni ſua ſententia diffinitiua: pro quo primò capiuntur mobilia, ſecundò immobilia, tertiò perueniturad nomina debitorū: extrà, de re iud. c. cū aliq bus. de quo etiā videtur text. extrà eo. lator. vbi dicit Pan. ꝙ si debitor habet vnde ſoluat, non debet incarcerari, ſed procedendū eſt per iudicem dicto ordine in bonis ſuis, vt habetur in l. à diuo Pio. ff. de re iud. & multò fortius nō de 4
bet extendi manus ad capturam perſonæ. pro quo text. cū glo. in l. iij. §. tutores. ff. de ſuſpec. tut. & ibi etiam per Bar. Et cōcludit Pan. ꝙ pro debito ciuili non debet quis incar cerari regulariter, niſi prius cōdemnetur, & nolit cedere bonis. C. qui bo. ced. poſ. l. j. imò licet cōdēnatus primò fa ciat iudex executionē in bonis, vt ſuprà: fallit primò quā- do eſt ſuſpectꝰ de fuga, & dubitatur an bona ei ſufficiāt, vt no. in d. §. tutores. & ſecundò ſi nondum venit dies ſolu tionis, & debitor eſt ſuſpectꝰ de fuga, quia incarcerari po teſt vt faciat creditorē tutum, puta iudeiuſsiōe, aut pigno re. quod limita quādo ſuſpicio fugæ accidit poſt cōtractū: ſecus ſi erat tēpore cōtractus: quia tunc de ſe cōqueratur. Tertiò adde, ꝙ fallēt etiam prędicta ī ſcriptore obligato ad ſcribendū certum librū: quia ſuſpectus de fuga poteſt carceri tradi vt promiſſum perficiat, etiā ſi nō renūtiaſſet beneficio ceſsiōis bonorū, quaſi videātur electa induſtria perſonæ, & nō ſuccedat obligatio ad intereſſe. ¶ Secūdò queritur, *quę res pignori obligari poſsint? Et dico, quòd obligari poſſunt, ſecundū Hoſt. res prēſentes & futuræ, vt fructus pendentes, partus ancillarū, fœtus pecorū, & ea ꝙ naſcētur. ff. de pig. l. & quæ nōdū. & ſimiliter res corpo reales & incorporales: vt cautiones, & nomina debitorū. ff. e. l. cū cōuenit. itē ſeruitutes pſonales, & vſus, & vſusfructꝰ, ff. eo. l. ſi is. & ſeruitutes prædiales & ruſticæ: vt. ſ. quandiu pecunia ſoluta nō ſit, his ſeruitutibus creditor vtatur. & ſi intra certū diē nō fuerit reddita creditori, vicino vēdere valeat. ff. eo. l. ſed an viæ. vbi tamē caueto ab vſura, quia cō uentio pro tali vſu eſt fœneratitia: licet permiſerit lex id. l. ſed an viæ. Vrbanæ aūt prędiorū ſeruitutes, ſeu earū ma teria ſic non debent pignorari, ne ex varietate vſus vtētiū ædificia deſtruātur. d. l. ſi is. §. ſi. Secus de earum cōmodi tate, vt ſcilicet liceat creditori ire & agere. d. l. ſed an viæ. Et generaliter pignori obligari poſſunt, quæcūq; etiā poſ ſunt vendi: & quæ vendi nequeunt, pignori etiam dari nō poſſunt. ff. quæ res pigno. dari poſ. l. j. §. eā rem. Quod tā men fallit primò in his, de quibus §. ſeq. & ſecūdò in reb alienis, quæ vēdi poſſunt. ff. de cōtrahen. emp. l. rē alienā, non aūt pignori dari. C. quæ res pig. dari poſſunt. l. qui fi lios. Sed intellige, ꝙ aliena vendi poſſunt, ſi ſunt immobi lia: aliàs ſecus. & de hoc vide ſi placet glo. in d. l. rē alienā. ¶ Tertiò quæritur, *quæ res pignori dari non poſſunt? Et 3
dico, ꝙ pignorari non poſſunt homines liberi, etiam pro delicto. c. ij. eo. ti. & qui de facto talē reciperet in pignus, ſecundùm Panor. in c. lator. extrà eo. perdit debitum, & ta tundem ſoluere tenetur, & ille debet relaxari, in authent. vt nulli iud. §. qa verò. de quo dic vt ſ. Obſes. §. j. Nec eccle ſiæ. in authen. de alienatio. & emphyteuſi. §. & quoniā. Nec monumenta. C. quæ res pig. oblig. poſſunt. l. iij. Nec ſacra vaſa, veſtimenta, libri, vel alia ornamenta eccleſiaſti ca. l. ſancimus. C. de ſacroſan. eccle. ff. quæ res pig. obliga, poſ. l. j. extrà eo. c. j. niſi eccleſia habeat vaſa ſupflua, & de bitū vrgeat, nec aliūde ex rebus mobilibus ſolui poſsit. q. ij. hoc ius. vel niſi in neceſsitate, vt eſt redēptio captiuo rum, ſuſtētatio pauperū, & huiuſmodi cauſæ neceſſariæ, l quibus res eccleſiæ poſſent alienari. extrà e. c. j. xij. q. ij. au cum. Nec eccleſiaſtici reditus ſpeciali cōuētione poſſunt obligari ſecundū Innoc. ſed à iudice pro debito canonici, & ex cauſa iudicati poſſent obligari. Nec generaliter res eccleſiæ. d. §. quoniā. quia licet bona eccleſiæ ꝙ obſeruatione cōtractꝰ à clericis obligari poſsint in genere, ſpeciā lis tamē obligatio fieri non pōt, niſi cū ſolēnitate, de qua ſuprà Alienatio: vt not. Pan. in c. nullus presbyter. de pig. ¶ Quartò quæritur, *quomodo intelligatur pignus factū 4
ab aliquo de pprijs rebus? Et dico, ꝙ ſi obligauit res ſuas ſimpliciter, de præſentibus & futuris ſenſiſſe præſumitur. C. quæ res pig. obl. poſ. l. fi. quia hīc agitur de modico ptę iudicio: ſecus ſi de magno, vt in cōfiſcatione: quia non ve niunt futura, vt ſuprà iurare. in fi. intelligitur tamen ere ptum omne quod ſpecialiter obligatur nō erat, vt veſtis, ſupellectilia, & mācipia, quæ in vſu habebat, & ſimilia. C. quæ res pig. obli. poſ. l. j. & l. obligatione. cū ſeq ff. de pig. lura autem & actiones bene intelliguntur obligata. C. de ſentē. paſ. l. ſi ademptis. & l. caſus. Si verò dixit, mobilia & immobilia & ſe mouētia, non ob hoc intelligūtur actio nes & nomina ſeu credita. C. de prætor. pig. Et idē dicēdū de his qui offerūt eccleſiæ omnia bona ſua. Qui etiā obli gat inſtrumēta, de agris & omnibus ibi contentis ſenſiſſe videtur. C. quæ res pig. oblig. poſ. l. ij. De his actionibus & nomi

nominibus, vide §. Alienatio. §. viij. ¶ Quintò quæritur, *quantum maneat pignus? Et dicit Direct. ꝙ quandiu etiā 5
vnus denarius remanet ad ſoluēdū. C. de diſtra. pig. l. quā diu. quod tamē fallit in veſtimēto aut coopertorio quoli 11
bet neceſſario de die vel de noctē: quod an ſolis occaſum reddēdum eſt. Exo. xxij. ¶ Sextò quæritur, *quę pacta pro 6
hibeātur in pignore? Et dico quòd omne pactū turpe, im poſsibile, illicitum, & pactū legis commiſſoriæ. de quo §. Pactum. §. xiiij. & eſt illud quo debitor obligat ſe pignus dare in ſolutū. ff. de ſolu. l. Calipodius. & illud quo aliqui paciſcūtur ne pignus redimatur in perpetuū, vel ante diē ſibi præfixā. argu. c. precariū. de preca. & illud quo nō licet creditori pignus vēdere poſt interpellationē debitoris. l. ſi creditor. §. vltimo. ff. de diſtra. pig. & de his dicitur in c. ſignificāte. eo. titu. & illud quo debitore nō ſoluēte die p̄ fixa, ex tunc creditor habeat pignus in feudū. quod nō va let: quia fieret fraus legi, vt in conſtit. Fed. de feu. da. in vi cē leg. commiſſo. & de his §. Pactum. §. iiij. Valet autē pa ctum, quòd amiſsio pignoris quocūq; caſu liberet debito rē. C. de pig. act. l. quæ fortuitus. ¶ Septimò quæritur, *vtrū 7
creditor poſsit vti pignore obligato ſine vſura? Et dicit S. Tho. ij. ij. q. lxxviij. quòd ſi vſus eius pecunia æſtimari po 12
teſt, debet vſus eius cōputare in æſtimationē eius, qđ mu tauit: alioquin idē eſſet ac ſi pecuniam acciperet pro mu tuo, quod eſt vſura: niſi eſſet talis res cuius vſus inter ami cos ſine ptio cōcedi ſolet: vt patet de libro cōmodato. Sed intellige, ſecūdùm Pan. c. j. de depo. quòd eſt vſura, ſi vo luntas domini interuenit. de vſur. c. j. Si verò domini volū tas nō interuenit, eſt furtū. ff. de furtis. l. ſi pignore. niſi ve riſimiliter crederet dominū permiſſurum, vt not in c. du dum. el ſecūdo. de elec. & Inſtit. de obli. quæ ex quaſi deli. 8
naſcūtur. §. placuit. ¶ Octauò quæritur, *vtrū creditor poſ ſit pignus pignori dare? Et dico ꝙ ſic. C. ſi pig. pign. da. ſit. 13
l. j. quod Spec. dicit verū ſolùm vſq; ad tres vices. Sed ve rius dicit Ang. ī d. l. j. quòd vſq; ad mille vices: qa ius quę ſitū à creditore in pignore, eſt reale, & trāſitorū de, ꝑſo na ad perſonam in mille manus, arg. tex. ibi. Sed ſi alius, cu ius res pignorata fuit ſecūdò, alteri vēdiderit, qui forte ſe abſentauit: Spe. dat remedium primo debitori ad cōſequē dam rem ſuam, vt agat cōtra primum creditorem: ſed ille 14
liberabitur cedēdo ſibi actionem cōtra eum, cui legitimè pignorauit. & ſic alius reſpectu tertij, &c. Et nota quòd po teſt pignorari pignus vſurarijs noſtri tēporis, qui habēt ex priuilegio quòd poſt annum lucrātur ipſum: & ſi perditur damnum erit debitoris: quia quod fit lege permittēte, nō meretur pœnā. l. Gracchꝰ. C. de adul. quod limitat primò ſi pignorauit pro quātitate debita prēciſe: & ſecūdò pro ne ceſsitate vel vtilitate ſua: quia ꝑ alio reſpectu nō licet ſub vſuris accipere: & tertiò ſi hoc notificatum eſt debitori. 9
¶ Nonò quæritꝭ, *vtrū creditor poſsit pignꝰ præſcribere? Et dico quòd nō vllo tēpore. l. pignori rem acceptā. ff. de 10
vſucapi. ¶ Decimò quæritur, *vtrum creditor poſsit vēde re pignus ſi ei non ſoluitur? Et dico ſecundùm Ray. quòd ſi pactum fuit quòd vēdere poſſet certo tempore, modo p ſonæ vel pretio, debet prius denūtiare creditori, & poſtea vendere poterit ſecundùm formā conuentam, aliter nō: ſi verò pactū fuit de non vendendo, vēdere non poterit, niſi poſt trinam denuntiationem, triduo inter duas earū inter ueniēte. ff. de pig. act. l. ſi cōuenerit. de diſtrahēdo. & ſi nō ſoluerit, poſtea vēdere poterit: ali às vendendo antè tene retur furti. ¶ Si verò pactum factum fuit, ſufficit vna denū tiatio: & poſtea elapſo biennio vēdere poterit. Probātur hæc ff. de pi. ac. l. ſi cōuenit. C. de iur. do. impe. l. fi. Si autem creditor vēdito pignore bona fide minus accepit q̄ ſit de bitum ſuū, reſiduum repetet à debitore: ſi autem vendidit pl⁹ debito, de illo pluri tenetur debitori. C. de iu. do. l. vl. ¶ Vndecimò quæritur, *vtrū creditor teneatur fructus pi- 11
gnoris cōputare in ſorte? Et dico quòd ſic, tam quos per cepit, quàm quos potuit percipere, & ex ſua negligētia nō percepit, & quod ſupereſt reſtituere debitori, ſecundū gl. in c. cùm contra. eo. tit. & ſequitur Pan. ibi. & Ioā. Andr. in c. j. & ij. de vſu. ſed Hoſtiē. contrarium ſenſit, quo ad perci piēdos, ſcilicet ꝙ non teneatur niſi fuerit in dolo vel lata culpa: quia erat domus ſolita locari, vel erat qui quærebat eam cōducere. & idem do. Ant. ſed verior eſt opinio Cal. ſcilicet ꝙ ſi ſatisfactū eſt ſorti, tenetur etiā de percipien dis: quia eſt malæ fidei poſſeſſor in nō reſtituēdo rē. Si ve rò ſorti nōdum ſatisfactum eſt, non tenetur. quod limita, niſi ſit in dolo vel lata culpa. & ſic limita. & conc. l. j. & ij. C. de pi. act. & Doc. Et ſi creditor eſt paratus cōputare fru ctus in ſortem, ſed petit reſiduum debiti, ſecundū Ray. po teſt pecuniam mutuatam per actionem perſonalē petere. C. de pig. l. quāuis. & l. diſtractus. Item poteſt pignus alte ri pignorare. C. ſi pig. pignori. l. j. & ij. De hac materia vi- de §. Vſura tertiò, per totū. ¶ Duodecimò quæritur, * quā 12
pēſionē ſoluet creditor ꝑ domo pignorata? Et dicit Spe. ꝙ ſolū ad illā quātitatē, quā inde creditor prēſtitiſſet. l. in ſumma. §. in frumēto. ff. de cond. inde. Pan. verò in d. c. cū cōtra. diſtīguit: qa ſi fuit ſimpliciter pignorata, ad eā pēſio nē tenet: qa cōiter inuenitur à quocūq; alio. Si verò actū fuit vt illa ſoluatur quæ placet: verū eſt qđ dicit Spe. quod verū intellige in aliquo modico, nō in aliquo notabili: qa eſt aliqd accipere vltra ſortē. Nec ob. §. in frumēto. qa lo- quitur qñ per errorē limitatio facta fuit: qa tūc nō obliga tur creditor, niſi inquātū fuit factus locupletior. ¶ Tertio decimò queritur, *vtrū poſsit creditor repetere expēſas fa 13
ctas in pignore? Et dico ſecūdū Ray. ꝙ ſic, circa fructꝰ col ligēdos, & ēt circa pignꝰ, ſi fecit bona fide, niſi ſint immo deratæ. l. ſi ſeruos. ff. de pign. act. & arg. in l. in fundo. ff. de rei vē. qđ Ber. in c. j. de vſuris. intelligit quo ad expēſas ne ceſſarias, nō quo ad volūtarias. Sed tu dic, ꝙ ēt quo ad vti les, mō nō ſint īmoderatę: vt no. gl. in l. creditor. la ij. C. de pi. act. tex. eſt ī d. l. ſi ſeruos. ¶ Quartodecimò q̄ritur, *qđ 14
ſi pignꝰ perijt, aut deterioratū eſt? Et dico, ꝙ tenetur credi tor de dolo & lata ac leui culpa, ſcđm gl. in l. ſi creditor. C. de pig. ac. tex. Inſt. qb. mo. re cō. obl. §. fi. ff. de pi. ac. l. ſi cū vēderet. in fi. nō aūt tenetē de leuiſsima, nec de caſu fortui to: niſi ex pacto vel mora. ¶ Quintodecimò q̄ritur, * vtrū 15
is, q pignꝰ remittit, vel bidellꝰ reſtituēs libros ſibi aſsigna tū ſocio cōſueto, vel famulo illius cuius eſt, teneat, ſi is, cui dedit, egit ſi fideliter? Et dicit Pan. in c. fi. de fur. ꝙ nō: ar. l. eū q. & l. argētū. ff. cōmo. & facit c. ſignificāte. eo. ti. & ſeq tur Bar. ī l. ſi qs vxor. §. apud Labeonē. ff. de fur. idē dicit ſi eū aſsignauit deferēti aliqđ ſignū illius, cuius erat. & facit d. c. ſignificāte. cū ibi not. Non eſt tamē credēdū de facili tali ſigno, ſi res eſt pretioſa. ar. c. j. & ij. de fide inſtrumēto.

PIRATA eſt omnis, qui prædatur in mari. ter in, anno excommunicatur ab ore ſummi pōtificis, cū omnibus receptatoribus & dātibus eis auxiliū, conſiliū, vel fauorē: vt no. Io. And. & do. Anto. in c. excommunicationi. de rapto. Vide ſuprà Excommunicatio. vij. excommunicatione xx. per totum. & ibi, quis propriè dicatur pirata.

PISCARI, ſiue piſcatio, ſecundùm S. Tho. ſicut & ve natio & aucupium, ſunt à natura, & conſequēter de ſe licita. j. quæſtione xcvj. artic. j. ij. ij. quæſtione lxiiij. arti. j. cōtra. iij. c. xxij. Eſt aūt illicita piſcatio in maioribus ſolē

ait

nitatibus:in dominicis verò vel inferioribus licet ſolùm ex cauſa vrgente & cum licētia:& tunc fiat portio pauperibus.de fer.licet.Cauſa autē vrgens eſt,vt videtur ibi,lucrū fortuitum ſtatim periturū:vt quia apparēt halecia,& huiuſmodi:& à fortiori fames.Sed iſta intelligo quādo intētio eſt principaliter ad lucrū:ſecus cauſa recreationis: qa nec licentia,nec alia vrgens cauſa requiritur.In fluminibus autem publicis & perpetuis,vt eſt Rhenus & Padus,piſcatio licet:nec aliquis hoc poteſt prohibere,ſecundū Io.de Pla. Inſti.de rerum diui. §.flumina.ſimiliter nec applicationē nauiū ad portū,& ligationem ad lapides vel arbores exiſtentes in ripa.Licet aūt ripæ & arbores ſint publicæ quo ad vſum,ſiue in cōmuni vſu:proprietas tamē earū eſt eorum quorum ſunt prædia,quibus adhærēt:ideoq; ſi cōcurrat nauta vel piſcator volēs ad arborē nauē ligare vel ſiccare retia,& dominus volens arborē præſcindere,præfertur dominus:quia nulli proprium ius detrahendum eſt.Si verò concurrāt duo nō domini, quorum vnus publicam, reliquus priuatam vtilitatem prætēdit,præfertur primus. Si verò vterq; prætēdit publicā,vel vterq; priuatā, præfertur qui primò occupauit,ſecundū Ia. But. & ſi vterq; pariter occupauit,locꝰ eſt gratificatiōi vel ſorti:ſicut dicit gl. de plauſtris inuicem obuiantibus in via arcta,dum quērit quis retrocedet.ff.ne quid in loco pub.l.j. §.hoc interdictum.Vide etiam infrà Venatio.

PLACERE velle hominibus,eſt bonū aut malū, mortale aut veniale,ſecundū finē intentum, & media intenta,& circunſtantias actuum, de quibus generalis regula dari non poteſt.Vide ſuprà Adulatio.

POLLICITATIO eſt ſolius offerētis promiſsio.ff.de polli.l.iij.vt qū cōſenſus eius,cui fit promiſsio,nō extat acceptās:& differt à ſtipulatione & pacto,quod eſt duorum cōſenſus atque conuentio,pollicitatio eſt vnius tantùm:tranſit tamē in pactum,quando is,cui quis pollicetur per nuntium vel literas acceptat:quia ibi eſt duorū cōſenſus.l.pactum.ff.de polli.& §.Pactum.in prin. Vide gloſ.in cle.Romani.de iureiur.& Pan.in c.cum iuramento.de homicid.Et aduerte pro claro intellectu,qꝺ de ratione pollicitationis eſt,quòd adſit tantū vnus cōſenſus:de ratione verò pacti ſunt duo.ſed quia conſenſus eſt duplex,ſcilicet expreſſus & tacitus:ideo pollicitatio propriè ſit abſenti,q non conſentit,niſi ex interuallo:ſi autē fiat præſenti & tacenti,dicunt Legiſtæ, qꝺ eſt propriè pactum.Sed intellige tacitè,qa vnus cōſenſus eſt tacitus:eſt verò pollicitatio expreſſe,quia vnus tātū cōſenſus exprimitur.Vide quę refert Bertachi.Vtrū aūt quis obligetur ex pollicitatione? Et dico qꝺ ſic,qſi pollicet ciuitati,vniuerſitati,clero,eccleſiæ,vel pauperibus alicuius loci,& ex cauſa:puta ad honorē Dei,& huiuſmodi:ſecus ſi fiat prędictis ſine cauſa,vel alijs à prædictis etiā cū cauſa:quia non obligatur, niſi ꝓtextu promiſsionis aliquid ceperit.ff.de polli.l.j. §.j.& ītelligo etiam ſi adſit pactum tacitum.Facit glo.in c.ſcimus.xij.q. j.quæ dicit,qꝺ ex pollicitatione facta Deo poteſt quis cōueniri.& c.ex parte.de cenſi.Vide Panormi. in proœmio Decretalium,& in d.c.ex parte. & infrà Votum.iiij.q. vij. particula iiij.

POLLVTIO nocturna vtrū communionem impediat, & vnde veniat:vide ſuprà,Euchariſtia.iij. §.x.Vtrū autem ſi in vigilia terminetur, ſit peccatū:dicit S.Thom. in iiij.diſt.ix.quòd meritum & demeritum in eo magis iudicatur ſecundùm principium quod eſt in dormiendo:quia corporalis motus non pertinet ad meritum vel demeritū, niſi ſecundū quod à volūtate cauſatur:ex quo aūt eſt exci tatus in dormiendo,non ſubiacet voluntati vigilantis:qui etiā nō reputatur euigilaſſe quouſq; vſum liberi arbitrij recuperauerit perfectè.Poſſet tamē in ipſa plenaria euigilatione peccatū cōtingere,ſi adſit complacētia propter delectationem,quod erit veniale,ſi ſit ex ſubreptione:mortale verò ſi ex deliberato conſenſu, præcipuè cū appetitu futuri:licet poſtplacētia nō faciat præteritā pollutionem eſſe peccatū:ſi verò placeat,ꝓpter alleuiationē naturę,nō creditur peccatum.Et idē Sum.Conſe. Ex quibus bene cōſideratis apparet,qꝺ pollutio eſt peccatum ſolū duabꝰmodis:primò ſi procuretur: ſecūdò ſi placeat ad voluptatem. Vnde patet quòd complacētia pollutionis in ſomnis propter alleuiationem naturæ,aut mitigationem carnalium motuum ſine procuratione non eſt peccatum:ſed operari directè vt eueniat,puta cōedendo calida tali fine,eſt mortale:ſecus ſi nō intenditur,ſed quid tale fiat propter gulo ſitatē aut aliā cauſam, cum dubio tū ſecuturę pollutionis quia eſſet veniale ſolū.In vigilia aūt aliquādo eſt ſine peccato,vt in patiētibus fluxum ſeminis:aliquādo cū veniali, vt quādo præter voluntatem euenit,etiā ſi præcedat exaliquo peccato veniali,puta cogitatione non moroſa:aliquādo cum mortali,vt quando procuratur,aut venit peccato mortali actualiter illi cōiuncto,aut deliberatè ex voluntate placet.

POPVLVS ex decem hominibus conſtat.x. q.iij. vnio. in glo.ſicut duo faciunt congregationem.de elect.cj. & tres collegiū.ff. de verbo.ſigni. l. Neratius.& tamen in vno retinetur.ff.quod cuiuſ.vni.l.ſicut. de quo vide glia c.j.de poſtu.prela.q dicit ius vniuerſitatis remanere poſſe in vno ſolo,omnibus alijs mortuis vel priuatis.gl.tamē dicit,qꝺ collegium non remanet in vno:quia deficit *vocis ſignificatum*,ſed ius collegij:decem aurē vel *quindecim* faciūt turbam.ff. vi bono.rapto.l.prætor.ila.ij.quatuor quoque vel quinq; porci,vel decē oues gregē faciūt.ff.de abigeis.l.oues.Ex quibus ſecundùm Ioan.And. in Sum.Confeſ.infertur quòd ſcandalizatur populus quādo decē graues & honeſti de populo ſcādalizātur:licet in populo ſint etiam mille.

¶PORTIO canonica. Vide §.Canonica portio.

POSSESSIO ſumitur materialiter pro re poſſeſſa,& formaliter ac propriè.& ſic ſecūdū Hoſtien.in Sum.& Azo.C.de acquiren.& retinen.poſ.eſt corporalis rei detētio,corporis,& animi & iuris adminiculo cōcurrēte:vt eſt ius quo quis rē corporalē verè in poteſtate habet.Dicitur autē primò corporalis rei:quia incorporalia,vt iura,& ſeruitutes,quaſi poſſideri dicūtur, & quaſi tradi per patiētiū & vſum:ſed cū nō poſſint corporaliter apprehēdi, nō poſſidētur ꝓpriè.de foro cōpe.conqueſtus.in gl.ff.de vſucap. l.ſequitur. §.ſi vnica.ff.de acqui.poſſ.l.iij.& tū præſcribitur.de cauſa poſſeſſ.cùm eccleſia. Dicitur ſecūdò detētus: quia poſſeſsio dicitur quaſi pedū ſeſsio:& acquiritꝰ corpore interueniēte,ſeu corporali ſigno. Dicitur tertiò *corporis*:quia oportet cōcurrere actū corporis, corpore ſcilicet adipiſcēdo,vel ſaltem oculis:ſufficit enim aliquādo viſus & animi affectus cū volūtate tradētis. Dicitur quartò animi: qa nec ꝑ ſe corpore, nec per ſe animo poſſidetur.Dicitur quintò iuris,&c.quia ſine iure nō eſt poſſeſsio,id eſt propriè, ſed iniuſta detētio. Sed intellige iuris veri vel ꝑſumptiː alioquin non præſcriberetur alienū.Poſſidere aūt dicitur quis de iure tantū,& de facto tantùm,& vtroq; modo.de cōceſ.præben.cū noſtris.vbi multa nota.Et de iure poſſidere dicitur quis primò naturaliter, vt cū eſt in re vel eius parte: vel ſaltē videt rem in ſuo cōſpectu,vl ꝑtē ei', ſecundùm

ſecūdùm Azonē in Sum. Sed intellige videt,primò quaſi, aſtās factis, aut verbis defenſurus rē ſibi ſi quis obſtiterit: & ſecundò ciuiliter, vt cùm quis nec eſt in re, nec res in conſpectu eius,ſed poſſeſsionē ſolo animo habet, & rem de iure retinet, intellige de iure vero, vel præſumpto, nō de vero tantùm:aliàs nullus præſcriberet rem alienam,vt dictum eſt. Et tertiò precariò, & multis alijs modis.

¶POSSESSOR bonæ,& malę fidei quis dicatur,j.Reſtitutio.iij. §.ix. Quomodo autē teneatur reſtituere ſi ſit bonæ,ſ.Fructus. §.ſi verò ſit malæ,j.Reſtitutio.iij. §.ix.

¶POSSIBILE,ſ.Impoſsibile,& ſuprà,Facere.

POSTLIMINIVM eſt ius,quo reſtituit alicui res vſucapta,vel præſcripta,quā propter captiuitatē,vel ſeruitutem amiſerat, à qua ſcilicet reuerſus eſt.xvj. q.iij. c.j.ff. de ca.& poſtli.l.poſtliminium.ſuprà Bellum.in princi.

DE POSTVLATIONE prælatorum.

1 *Poſtulatio prælati quid,& quotuplex ſit.*
2 *Poſtulatio ut ualeat,qua requirantur.*
3 *Poſtulari quis poſsit,uel non poſsit.*
4 *Poſtulare quis poſsit.*
5 *Poſtulatio à quo fieri debeat.*
6 *Poſtulationis quis ſit effectus.*
7 *Poſtulatio an quærat aliquod ius poſtulato.*
8 *Poſtulantes an poſsint poſtea à poſtulatione reſilire.*
9 *Poſtulatus an repetat expenſas à poſtulātibus qui uariauerūt.*
10 *Poſtulantes ſcienter indignum,quam pœnam incurrant.*
11 *Poſtulatus ad aliam eccleſiam quid reſpondere debeat.*

1 POSTVLATIO* ſumi pōt dupliciter, ſcilicet primò, ſecundùm ſuum cōmune ſignificatū: & ſic eſt verum quod dicit Gof.qꝺ eſt gratiæ petitio.& ſecūdò iuridice:& hoc interdū dupliciter. vno modo vt poſtulatio eſt vocatio:& de hac §. Aduocare. Alio modo vt poſtulatio eſt vnus ex modis prouidendi eccleſiæ vacanti: & ſic ſecundū 3 Hoſt.eſt alicuius perſonæ,quæ eligi prohibetur, nō propter vitiū,ſed propter defectū,qui tamen nō omnino inhabilem reddit ad prouidendū eccleſiæ concors & certa capituli petitio. Et ſic diffinit Summa Confeſſ. & Piſa. & Archie.& Supple. intelligendo concors,ſaltem quantum ad duas partes capituli:& certa, quia vnus tantū debet poſtulari propriè, licet nominētur multi, ſecūdùm aliquos. Vel ideo dicetur certa,quia nō cōpromittitur,ſed aliqua vel aliquæ perſonæ certæ poſtulantur. Sed Sum.Ange.& Roſel.definiunt ſecundùm Pan.in rub.extrà eo. quòd eſt gratiæ petitio à ſuperiori facta de promouēdo aliquē ad prælationem,ad quā de iure communi, propter aliquem defectum, vel aliud impedimentum,eligi,ſeu promoueri non poteſt.Sed iſta diffinitio ſtare nō poteſt:quia ſi diffinitur poſtulatio communiter ad licitā, vel illicitam, ſiue ad eam,quæ fit de iure, & quæ de facto, malè ſit mētio de impedimento eligēdi:cùm quilibet poſsit poſtulari de facto: & ſic non cōuenit omni diffinito. Si verò diffinitur iuridica diffinitio,cōuenit poſtulationi factæ de vitioſo, & ſic cōuenit alij à diffinito: nec valet dicere,qꝺ intelligitur de defectu,qui non eſt peccatum, vt dicit Sum.Ange. quia ſubditur,vel aliud impedimentū. ¶Primò verò quęritur,quotuplex eſt poſtulatio?Et dicit Pan.in c.quia propter.de electione.& in c.j.extrà eo. quòd eſt duplex: vna ſcilicet nō ſolennis, per cuius admiſsionem non acquiritur poſtulato *ius* prælaturæ, ſed habilitas vt eligi poſsit. Vel dic tu,vt poſsit cōſentire,vt ea,quę porrigit ei,qꝺ ſup tamen eius cōſenſus in promotiōe ratione ſui intereſſe: ſicut ſi Canonici poſtulent filiumfamilias à patre, vel ab abbate,vt eis concedat monachum eligendum in epiſcopum: qui ſine eius licentia conſentire nō poteſt: vt in c.ſi religioſus. de electio.lib.vj. Alia verò ſolennis, per cuius admiſsionem dictum ius acquiritur:quæ ſcilicet porrigitur ei,qui poteſt ſuper omni impedimento poſtulati diſpenſare. ¶Secundò*quæritur,quę requirantur ad poſtulationem? Et dico multa. ¶Primū,vt fiat ab his,qui poſtulare poſſunt. & ſecundò,vt fiat ab eo,ſeu porrigatur illi,à quo admitti poteſt.& tertiò,vt fiat de eo, qui promoueri poſſet ab eo,qui debet admittere:quę tria ſunt de ſubſtātia ſolennis, etiam nō ſolennis. quartò quòd ſit concors, id eſt,ab omnibus,vel à duabus partibus, quod idē eſt ac ſi eſſet ab omnibus.quod requiritur,vt facilè admittat.de elect.ſcriptum. aliter ſecūdùm Hoſtienſem non facit iniuriam ſuperior nō admittens.c.bonæ.el ij.de electio.aliter ſic.ff.de aqua quoti. & æſti.l.j. §.penul.Pan. tamen in d.c. bonæ.el j.tenet,quòd ſufficit maior pars.& idem Gofr.& eſt mens Hoſtienſis. & ſic patet,quòd hoc quartum eſt de bene eſſe in vtraque,nō de neceſsitate. quintò ſi ſit ſolennis,quòd ſeruetur forma c.quia propter. de elect. ſecūdū Pan.ibi, vt ſcilicet procedatur per formā ſcrutinij,& cum alijs requiſitis,de quibus ſ.Electio.ij. §.x. quod Archiep. dicit tutius,ſed nō requiri neceſſariò.& hoc tene: quia ſi eſſet neceſſe formare decretū, & huiuſmodi,non eſſet ratio,& poſſent reſilere poſtulantes formato decreto, ſicut nec in electione,aut in nominatiōe facta in ſcrutinio electionis: vnde hoc eſt propriū in electione. argu.d.c. quia propter.In poſtulatione autē ſufficit, quòd vota duarum partium capituli, vel maioris partis dirigātur in ſuperiorem. Si tamen poſtulatio fieret in ſcrutinio electionis, dico idem eſſe,ſicut & de nominatione, ita quòd nō poteſt reſiliri à poſtulato, licet poſsint alij poſtulari. ¶Tertiò quæritur,* quis poſsit, vel non poſsit poſtulari? Et dico multa. ¶Primum,ſecūdùm Hoſtienſem poſtulari nō poteſt in prælatum criminoſus,puta periurus,homicida,vel inobediens,ſicut nec eligi.extrà eo.c.j. quod Archi.intelligit de periuro per ſententiā, nō in communi ſermone, vel aliàs non notorio:& de inobediente cōtumaciter,qui non paret ſentētijs ſuorum prælatorum.Necnon profeſſus tacitè,vel expreſſe in prælatū regularem.de elec.cùm cauſam.& c. cùm ad noſtrā. niſi neceſsitate inſtante: quia tunc poſſet, modò in regula ſit cōpetenter inſtructus: ſicut colligitur extrà, de elect.cùm monaſteriū.& c.officij. Nec epilepticus, de ele.cùm inter. niſi fortè ſit liberatus iam per annum.xxxiij.diſt.cōmuniter.de quo tamen vide ſ.Corpore vitiatus. §.viij. Nec mutilatus. de cor.vitiat.poſtuliſti.de quo,& de multis alijs corpore vitiatis.ſ.eo.ti. Nec bigamus vel irregularis:quia huiuſmodi ſunt omnino inhabiles. Adde qꝺ nec is, qui de iure poſſet eligi. & ſi aliqui poſtulent, talem non faciunt, ſecundùm Panor. in rubrica.extrà eodē. quia debēt prouidere eccleſiæ de meliori, & meliori modo quo poſſunt. ¶Secundum. Poteſt autem poſtulari is,cuius defectus eſt talis, quòd licet non poſſet eligi,tamen non eſt omnino inhabilis ad prælaturam : vt ſi defectus ſit in ætate. extrà, de elect. cùm nobis olim. §.vlti.& pen. & ſimiliter ſi ſit in ordinibus: quia ad omnes dignitates habentes curā poſtulādus eſt, qui non eſt in ſacris:de elect.dudum.el j.de æta. & qualit.multis. & ſi ſit in natalibus.de elect.innotuit.& ſi ſit ex hoc, quòd quis eſt epiſcopus.extrà eo.c.fin. Vnde ſi talis eligeretur, nō valeret,vt ibi: & ſimiliter ſi defectus nō ſit in perſona, ſed extra : puta ſi quis eſt ineligibilis hic, & nūc per accidens,ex hoc,quòd iā alius eſt electus: quia omnis talis ex

cõsuetudine practicata postulatur. ¶ Tertium. Secũdùm Bernar.extrà, de elect. etsi vnanimiter liceat clerici nõ possint dimittere ecclesias suas sine cõsensu episcoporũ suorum, nihilominus eligi possent, siue in sua, siue in aliena diœcesi. de elect.cùm inter.& not.gl.in c.innotuit.de renun.addẽs,quòd si episcopus malitiosè licẽtiã negauerit: compellendus erit per superiorem.de iure patro.nullus. ¶ Quartum. Licet hactenus de religioso fuerint diuersæ opiniones, hodie tamẽ indistinctè tenetur, q̃ siue in suo monasterio, siue extra, siue etiã ad episcopalem dignitatem debet eligi, vt notat Ioan. And.de elect.nullus.lib.vj. sed tamen, vt ibi dicit, post electionem postulabitur: quia sine superioris licentia consentire nõ potest. Et idem intelligo in priori casu. ¶ Quintum. Cardinales, sicut & episcopi, non eliguntur, sed postulantur, secundùm Pan.in c. bonæ.el j.extrà eo.quia sunt alligati ecclesiæ Romanæ.& idem Hostiensis, licet Alberic.& Aegi. tenuerint contrarium. Quomodo autẽ perdat priora beneficia, vide eundem Pan.in c.ecclesia.ch.ij. de elect. De hac tamen materia Pan.in c.fi.extrà eod.diffuse: vt quomodo possit eligi episcopus, qui renuntiauit, & qui non est confirmatus, &
4 multis huiusmodi. ¶ Quartò* quæritur, quis possit postulare? Et dico secundũ Host. q̃ omnis qui & eligere: extrà eo.bonæ.el ij.de elect. innotuit. & debent sic concludere,
5 vt Papa dignetur præbere piũ assensum. ¶ Quintò* quæritur, à quo debeat quis postulari? Et dico ex mente docto. maximè Pan.in c.fi.extrà eo. post gl. q̃ si qs postulatur in episcopum, ad Papam pertinet postulationẽ admittere: si 3
verò postulat ad inferiores dignitates, vel ecclesias, ab eo postulandum est, ad quẽ pertinet postulationis admissio, modò cõcurrãt duo. Primum, q̃ talis possit dispensare super defectu postulati in ordine ad talem dignitatẽ. Vnde si quis viginti annorũ postuletur ad dignitatẽ sine cura, ab episcopo postulabitur: si cũ cura, à Papa. Et similiter si Canonici postulent in Archidiaconum aliquẽ habentem viginti octo annos: quia super isto defectu non potest episcopus dispensare. de æta. & qualit. c. vnico. lib. vj. Secũdũ: quòd iste, ad quẽ spectat confirmatio, sit episcopus: quia secundũ Inno. in c.ij. de eo qui fur. or. re. inferiores prælati dispensare nõ possunt, nisi in casibus eis specificè permissis. Si tamẽ esset defectus, qui nõ esset in persona, sed per accidens euenit: vt quia alius electus est: ab eo potest postulari, qui hoc impedimentũ remouere potest electio 9
6 se cassata. ¶ Sextò* quæritur, quis sit effectus postulationis? Et quidam dicunt effectum esse, quòd admittitur, cõfirmari potest, ac si esset electio, per c. monasteriũ. de elect. sed istũ sensum excludit ibi glo. Alij verò dicunt, q̃ effectus eius est habilitatio ad posse eligi. quem sensum Pan. in c.j. extrà eo. excludit loquẽs, vt videtur, de postulatione solenni: quia ecclesia Romana seruat, vt si admittatur, nulla alia indigeat electione: sed nec in nõ solenni est verum: quia vt patuit §.iij.parte iiij. religiosus potest primò peti, deinde postulari. Et ideò dico effectũ esse, secũdùm Pan. vbi suprà, q̃ si postulatio admittatur, postulatus cõsequitur ius, ac si fuisset electus & cõfirmatus: nec indiget alia cõfirmatione vel electione. quod probatur extrà eo. c.ij. Quod intellige in postulatione solẽni: in alia autem effectus est vt possit postulatus eligi, vel electꝰ cõfirmari.
7 ¶ Septimò* quæritur, vtrum per postulationẽ acquiratur aliquod ius postulato? Et no. Pan.in c.postulationem.extrà eo. q̃ quãdo postulatio non est concorditer facta saltẽ à duabus partibus, seu agitur contra eam de aliquo contempto, per eam etiam præsentatam superiori nullum ius acquiritur postulato, vel alteri: & eã potest superior sine cuiusquã præiudicio reijcere: & cõsequenter eam admittendo iniuriã non facit. Sed quãdo postulatio fit propter vtilitatẽ, seu necessitatem ecclesiæ, & cõcorditer saltem à duabus partibus collegij, reijci nõ potest sine iniuria postulantium, & ecclesiæ, in quã facta est, vt not.in c.bonæ. el j.eo.ti.& per Io.And.in c. cùm monasterium. de elect. Et hoc casu secũdùm Host. vt refert Supple. acquiritur ius postulantibus, adeò q̃ petere possunt cõfirmationem, ar. de elect.cũ monasterii. sed non acquiritur ius postulato, nisi fuerit postulatio præsentata: qa tunc ei ius acquiritur, nõ tamen aget ipse, ne præsumptuosè se ingerere videat: verùm in modum denuntiationis fortè admitteturpropter vtilitatem ecclesiæ.ar.c.publicato. de elect. imò hoc casu postulatus præfertur electo. de elect scriptũ. nisi postulatus esset minus idoneus. de elect. dudũ. el j. §. fi. & d. c.scriptũ. Secus si vnus de duabus partibus deficit, vel cũ nõ subest: quia præfertur electus: vt in d.c.scriptũ. Vel dic melius tu, q̃ etiã ea præsentata nõ acquiritur ius postulato, quia est inhabilis. Et hoc est de mente Pan. vt patet §. seq. Si verò non sit facta ex concordia saltẽ duarum partiũ, sed sit facta ex causa, pendet à gratia speciali. extrà eo. postulationẽ, & c.bonæ memoriæ. & cõsequẽter nulli ius acquiritur. Et distinctio trimẽbris colligitur à Panormitano, quantũ ad primum membrũ: quantũ ad secundum ab eodẽ, & Host. quantũ ad tertiũ, à Ioan. And. qui tamen in sexto aliter distinguit: sed nõ videtur diuidere sufficiẽter secũdùm artem dialecticæ. ¶ Octauò* quæritur, vtrum postulãtes possint à postulatione resilire alium eligẽdo vel postulãdo? Et dicit Pan. in c.bonæ.el ij.extrà eo. q̃ nõ, postquam est Romano pontifici præsentata: & idem lectũ dùm alios postquam præsentata est alteri superiori, qui potest illã admittere. quod eidẽ Pan. placet ex identitate rationis, ne scilicet contrariũ agendo videantur illudere superiori. Ex quo infertur à cõtrario sensu, q̃ ante præsentationẽ, etiã post publicationẽ scrutinij, variare possunt, etiã inuito postulato: adeò q̃ secũdùm Inn. & cõmuniter doct. potest reuocari nuntius antequam præsentet: imò ea præsentata secũdùm Host. & idẽ Pan. si cõcordauerint postulantes & superior, admittitur variatio nõ obstãte contradictione postulati. Et ratio est: quia q̃ non posset fieri variatio, erat propter admittentẽ superiorem, nõ propter postulatũ. ¶ Nonò* queritur, an postulat⁹ possit repetere expensas, quas fecit cõsensu postulantiũ, si illi postmodũ variauerunt? Et Dire. lib. ij. dicit primò quòd sic: quia mutare nõ potuerũt in alterius præiudiciũ: vt in regula, mutare. de reg. li. vj. Et dicit hoc tenere Pet. de Sap. extrà eo. c. penult. & Ioannem lxj. dist. §. sed aliud. Dicit secundò, q̃ si propter postulationẽ fecerunt illum ordinari, tenẽtur ei ad interesse, & potest eos cõuenire, vt ei prouideãt de beneficio cõueniẽti: de iur. pat. pastoralis. Et videtur hoc sentire gl. extrà eo. bonæ. el j. Sed primum est falsum, secũdùm Inno. & cõiter doct. quia cùm nõ haberet ius, fecit las expẽsas nõ sine nota ambitionis. Et ex hoc infertur, q̃ exponẽs simoniacè, vt assequereris beneficiũ, nõ potes repetere, quia iniustè exposuit: nec haberet actionẽ mãdati si mandasses: quia ex turpi mãdato nõ oritur actio: vt in l. remunerõdi. §. rei turpis. ff. mãda. Vide de hoc primo in c. cupientes. de elect. lib. vj. Similiter secũdũ nõ placet Pan. quia c. pastoralis. loquitur in præsentato à patrono, cui ex præsentatione ius acquiritur: nõ autẽ in postulato, cui nullum ius acquiritur. Potest tamẽ esse verũ, si cũ fecerũt ordinari vt eligerẽt, & eo ordinato elegerũt aliũ: quia tenẽ

bantur ei de stipendio competenti, vt habeat vnde viuat. quod voluit gloss. in d. §. sed aliud. ¶ Decimò quæritur,
10 *quã pœnã incurrãt postulantes scienter indignum? Et dico, q̃ priuati sunt potestate eligẽdi & postulãdi. extrà eo. c.ij. Et hoc secundũ Pan. ibi, etiã si habeat potestatẽ eligẽ di ex iure cõmuni, & similiter si ex priuilegio. Et potestas partis delinquẽtis residet in alia in primo casu. de elect. cũ Vintonien. & similiter in secũdo, qũ scilicet est ex priuilegio, vt in d.c.ij. & hoc quãdo eligunt vt collegiũ. Nec tamẽ si duo ex tribus cõmissarijs delinquunt, valet electio 1
tertij eligentis idoneũ, cùm non eligant vt collegium, sed vt singuli, habẽtes potestatẽ à collegio: vnde hoc casu potestas deuoluitur ad cõpromittẽtes: vt in d.c. si cõpromissa rius. de elec. lib. vj. de quo etiam §. Electio. j. §. xiiij. Et secundùm Pan. ibi in dicto c.ij. similiter priuantur ipso facto, postulationẽ cassatam innouantes. ¶ Vndecimò quæ-
11 *ritur,* quid respõdere debeat postulatus in episcopum ad aliam ecclesiam? Et dicit Ioan. Andr. in vj. q̃ dicere debet sic, Nõ assentio, nec dissentio: sed in hoc volũtate dñi papæ me suppono. ar. d.c. cupientes. ad fi.& viij. q.j. in scriptis.

POSTHVMVS, quasi post humationẽ natus, dicitur multis modis: primò natus post mortẽ patris, secundò post testamentum ante mortem: vt ff. de iniust. rup. testa. l. ij.& alijs modis, de quibus glo. C. de postu. in rubri.

POTENTIA est id, quo quis potest, & omissã philosophica, & omittẽdo iuridicè dicitur multipliciter: nam quædã est potentia iuris, qua possumus, quod licitè possumus. xxij. quæst. ij. faciat. quædam verò est potentia facti. Et ista est multiplex: scilicet potẽtia absoluta, qua aliquid alicui est absolutè possibile, vt volare habẽti alas: & modificata, qua aliquid dicitur alicui possibile, quia põt illud cõmodè: vt ff. de verbo. signifi. l. nepos. vel quia illud põt honestè. de pœni. dist. ij. charitas. ff. de condi. insti. l. filius. De his glo. in d.c. faciat. Et eodẽ modo dicitur impotentia modis appositis, scilicet qua non est aliquid possibile de iure vel commodè vel honestè.

PRAEBENDA propriè consistit in fructuũ perceptione: canonica verò in iure eius, qui receptus est in canonicum, ad quod ius postea pertinet præbenda, & stallus in choro, & locus in capitulo: in cap. cum M. de constit. & in c.j. de Institut. & per Innocẽ. in c. relatum. & c. dilectus. de præbend. & in c. olim. de verborum signifi. Qui verò possint habere præbẽdas, vide suprà Beneficium. iij. §. iiij. & quo ad magistros, suprà Magister. Quomodo autẽ possit diuidi præbenda vel canonicatus, vide Panor. in c. maioribus. eodem titu. Non valet autem, secundùm Inn. promissio de præbenda vacatura. de præbend. relatum. Nõ tenet etiam receptio, si ad vnam præbẽdã duo canonici sint electi: nec tenet receptio, etiam si interueniat authoritas legati apostolici. de præbend. dilecto. quia, vt ibi dicit Inno. prælato non licuit infringere priuilegium canonicorum. q̃ si authoritate propria hoc fecissent canonici, ad quos spectabat, teneret receptio: quia potuissent renuntiare fauori suo, vide ibi. Nota etiam secundùm Innoc. quòd si in ecclesia, vbi non est certus numerus, vnus canonicorũ moritur, non vacat canonicatus, sed desijt: si verò numerus sit certus, non desijt, sed vacat. De his autẽ, & vtrum valeat electio vltra numerum canonicorũ in ecclesia iuratũ: vel per papam confirmatũ, vide Archid. tertia parte. tit. xv. Quanus autẽ præbẽda sit temporale: quia tamen annexa est spirituali, id est, canonicæ, siue simoniæ vendi non potest: quia ea vendita intelligitur venditum illud spirituale, cui annexa est. j. quæst. iij. si quis obiecerit.

DE PRECARIO, ET PRECARIA.

1 *Precarium quid, & quæ sit natura eius contractus.*
2 *Culpa quæ ueniat in precario.*
3 *Precarium quot modis soluatur.*
4 *Precarium an reuocetur morte concedentis.*
5 *Precarium in quibus rebus consistat.*
6 *Precaria cuius sit naturæ.*
7 *Precatiæ à quo, cui, & qualiter fiat.*
8 *Precario possidens an præscribat.*

PRECARIVM* à prece dictum, dicitur dupliciter. Primò res concessa per contractum precarij: & est quod precibus petẽti vtendũ conceditur, quandiu patitur is, qui concessit. extrà eod. c.fin. & ff. eodem. l.j. Secundò precarium dicitur ipse cõtractus, quo aliquid tale cõceditur: & est gratuitus, similis alijs gratuitis, differẽs tamẽ in multis, vt patebit. Precaria quoq; in genere fœmineo dupliciter sumitur. Primò scilicet in vi adiectiui penultima correpta: & sic aliqua verba dicũtur precaria, aliqua præcepti ua, vt j. Præceptum. §. ij.& iij. in vi substantiui penultima producta: & significat idem in singulari precaria, & in plurali precariæ, secundũ Panor. extrà eod. cap. j. licet differãt à precario in duobus, secundũ Pan. extrà eod. c.j. quia precarium nõ conceditur ad tempus determinatũ: vel si cõceditur, reuocari potest ad libitum: extrà eod. c.fin.& l. cum precario. ff. eodẽ. precaria verò est cõtractus initus ad preces alicuius vel aliquorũ, quo aliquid cõceditur ad certum tẽpus, secũdũ quod partes conuenerũt, ante quod reuocari nõ potest: extrà eo. c.j.& c.fin. licet renouetur de quinquennio in quinquennium, extrà eo. c.j. Et tripliciter, vt dicit Panor. vbi suprà, & alij doct. Primò quãdo fit ad preces alicuius in recompensationẽ dãtis aliquid annuatim: sicut si laicus in solo ecclesiæ ædificet aliquid, & in recompensationẽ decimam soluat quotannis. Secũdò ad preces alicuius in recompensationẽ annuatim aliquid recipientis: sicut cùm datur aliqua proprietas, & ad tẽpus certũ recipiũtur aliqui fructus in recognitionẽ proprietatis. Tertiò ad preces accipientis gratis: vt cùm clerico vel laico bene merito datur possessio ecclesiæ vtẽda in vita sua. Et est precaria, vt dicit Panor. solùm in vsu iuris canonici. Adde quòd quia communiter fit circa res ecclesiæ, videtur ecclesia sola, secundùm exempla doctorum, facere hunc cõtractum: tamen fieri potest à laicis.

¶ Primò ergo quæritur, quæ sit natura cõtractus precarij, quæ est vtriq; iuri cõmunis? Et dico, quòd licet sit similis cõtractibus gratuitis, tamen differt à donatione: quia illa non reuocatur regulariter, & à cõmodato: quia in illo est vsus certus & præfinitus, & tempus saltẽ tacitè determinatum, ante quod nõ reuocatur: vt si cõcessi librũ ad scribendũ, vbi est certus vsus, & tẽpus tacitè determinatũ, scilicet quantũ exigitur ad cõmode transcribendum. l. interdum. & l. continuũ. §. cùm ita. ff. de verbo. oblig. & ante completum vsum reuocari nõ potest. de commo. c.j. Et si deficiat certitudo vsus, vel temporis determinatio saltẽ tacita, nõ erit commodatũ, sed precarium. quod secundùm Barto. in l. in commodato. ff. commo. quia ad certum vsum nõ conceditur, reuocari potest ad placitũ, etiã si interuenisset pactum de non reuocando. extrà eodem. c.fin. ex quo arguit Panor. non valere pactum aut consuetudinẽ contra naturam contractus: nisi per hoc transeat in naturam alterius contractus. adde vel nisi pactum fuisset appositũ per viam conditionis: quia sic vitiat contractum. ar. c.fin. de condi. ap. & quod not. Barto. in authen. ingressi. C. de sacrosanct. eccl. Quod tamẽ limita, nisi quis vellet reuocare sine cau

sa,& cũ magno damno alteri*:quia obstaret exceptio dolicùm negari nequeat,quin precarium sit beneficiũ, & sic beneuola actio,&c. vide Panor. extrà eodem.cap.fin. Si tamen precarium concedatur ad certum vsum,adhuc distin gui posset à cõmodato per nomẽ precarium.sicut cõcedo tibi librum ad transcribẽdũ precario nomine,vt patet per not.in c.vnico.de commo. ¶ Secundò quæritur,*quæ culpa veniat in precario?Et dico, q̃ solũ dolus & lata culpa: sed in cõmodato etiã leuissima.l. quæsitum, §. & illud. ff. de precario.& l.cõtractus.ff.de regulis iuris.& in hoc etiã differunt. ¶ Tertiò quæritur,*quot modis soluatur precarium?Et dico q̃ multis.Primò, voluntate concedentis. l.j. ff.eodem.etiã si fuisset concessum ad certum tempus secũdùm Panor.dicto c.fin.Secundò morte eius,cui est cõcessum,extrà eodem.c.fin.quia est concessio personalis, quæ extinguitur cum persona:vt in regula,priuilegiũ.de regulis iuris.lib.vj. Tertiò alienatione rei precario concessę,si is,cui est alienata,à primo domino velit reuocare.d.c.fin. Quartò finito tempore,ad quod fuerat res cõcessa.l. cum precario.ff.eod.potest enim ad tempus certum concedi.l. in rebus.ff.eo. ¶ Quartò quæritur,*vtrũ reuocetur morte concedentis?Et dicit Panor.in c.precarium. eodem tit. quòd nõ.& ibi tex.ex quo infert, quòd ibi validitas actus pendet ex voluntate alterius,non reuocatur per mortẽ illius:quia præsumitur quis in ea voluntate perseuerare,in qua decedit.de bapt.maiores.quod tamen quis concesśit vsq; ad beneplacitũ suum,per mortem reuocatur. de rescrip.si gratiosę.Vide Bart.in l.centesimis.ff.de verb.obli. ¶ Quintò quæritur,*in quibus rebus precarium consistit? Et dico,q̃ in rebus mobilibus,& immobilibus,& incorporalibus:cùm etiam seruitus precario concedatur.ff.eodẽ. l.ij. §.vlt. ¶ Sextò quæritur,*quæ sit natura precariæ?Et dico secundùm Bar.in authen.ingressi.C.de sacrosanct.eccl. & in l.si finita.ff.de dam. infec.q̃ in omnib⁹ & per omnia precaria est eiusdẽ naturę cum emphyteusi:& est glo.x.q. ij.precariæ.quod limita,nisi fiat gratis. differt tamẽ ab emphyteusi:quia reuocatur de quinquẽnio in quinquennium: alioquin cadit quis à iure suo,secundũ glo.in d.c.j.eod. ti. quod intellige in rebus ecclesiæ:de quibus videtur loquius canonicũ,quod contractũ istum introducit: in laicalibus aũt credo standũ consuetudini:quia presumitur actũ quod est cõsuetũ.l.semper in stipulationib⁹.ff.de reg.iur. ¶ Septimò quæritur,*à quo,cui,& qualiter fiat? Et dico, q̃ fieri nõ potest per capitulũ sede vacãte.x.q.ij. precariæ. nec fieri potest œconomo vel eius consanguineo.x.qõ. ij. hoc ius.& in eius cõcessione credit abbas requiri solẽnitatẽ alienationis ecclesiasticæ rei:si est talis rei vel tãti tẽporis,q̃ alienari non possit, nisi cum debita solennitate: quia reuocari nõ potest ante tempus conuentũ:secus autẽ in renouatione:vt idẽ not.in c.j.eo.tit. Vnde prælatus solus sine cõsensu capituli potest eam facere.facit text.in l.si pupillorũ. §.j.ff.de reb.eo.& quod no.Bar.in authen.hoc ius.C.de sacr.sanc.eccle. ¶ Octauò quæritur,*vtrũ habens rem precario nomine,vel sicut precaria,possit eam prescribere?Et dico q̃ nõ regulariter,secundũ gl.xvj.q. iij. clerici. nisi ex magna lõginquitate tẽporis dominus obliuiscatur de possessione taliter,q̃ nesciat vbi sita sit:quod locum habere posset,si possidens esset in bona fide:aliter non.

¶ PRAECEDENTIA determinant sequentia. xxxij. q.vij. Apostolus.

DE PRAECEPTIS IN GENERE.

1 *Præceptum quid & quotuplex sit.*
2 *Præceptinam legẽ à consultoria qualiter dignoscemus.& nu.3.*

PRAECEPTVM de mente S. Tho.j.ij.quæstio.xix.art. j.& quæst.100.art.ix.& ij.ij.quæstio.xliiij.ar.primo.est *motio superioris aut legis imperatiua alicuius faciendi vel omittẽdi ex debito,id est,ex necessitate salutis. vnde differt à mandato:quia illud est motio ad aliquid melius, sed non sub necessitate salutis.j.ij.q.xcix.artic.v.Est & alia differẽtia,quia propriè præceptũ per se facit præcipiens, mandatũ verò per aliud:vt ibi.Differt etiam à consilio:tũ quia consiliũ ad preceptum vt ad finẽ ordinatur.quol.iiij. q.xij.ij.ij.q.lxxx.tum quia consiliũ non est de necessarijs ad salutẽ,nisi secundũ præparationẽ animi,si oporteret.j. ij.q.cviij.tum quia præceptũ est motio imperatiua:cõsiliũ verò suasoria.veri.q.xvij.art.j ad secundũ:in quo etiã differt consiliũ à mãdato. ¶ Primò verò quæritur,quotuplex est præceptũ in genere ? Et dico, quòd in lege Dei est vel fuit triplex:scilicet morale, iudiciale, & ceremoniale: de quibus diffuse & pulcherrimè vide per beatum doc.ij.q. xcix.& sequen.vbi agitur de lege veteri per totũ.Morale autem in genere est duplex,scilicet affirmatiuũ,quod scilicet mouet ad aliquid faciendũ:vt,honora patrẽ.& semper obligat ad illud faciendũ , sed non ad faciendum semper, sed in tẽpore ac loco determinato:vnde filiꝰ nocte & die etiã dormiens habet obligationẽ honorandi patrem,quẽtamẽ semper in omni hora honorare non tenetur:sed aliquando licitè dormit.& negatiuum, quod scilicet mouet ad aliquid non faciendum:vt,non furaberis:quod obligat semper,& ad semper omittendum. ¶ Secundò quæritur, *vtrum & quãdo cognosci possit aliquam legẽ esse præceptiuam aut mandatoriã vel consultoriã ex verbis?Et dico, q̃ non semper:quia licet verborũ aliqua sunt precariæ vt, rogo,volo,mando, fideicõmitto:& aliqua præceptiua, vt iubeo.C.cõmun.de lega.l.ij & quædã mandatiua:vt mando.ff.de neg.gest.l.si mei rogatu.tamen iura ista significata cõfundũt:& mãdo aliquãdo ponitur precariè.ar.c.mandastis.ij.q.ij.vbi episcopus mãdat papæ:& quandoq; præceptiuè,sicut etiã & rogo:vt xj.q.j.rogo.& quandoq; mandatiuè:vt in d.l.si mei. Quidam etiã dicũt,q̃ volo & intendo,ex sua significatione præceptũ importãt:quod non memini me'in Sãcto Tho.legisse: licet dicat,q̃ volũtas prælati qualitercunque innotescat,habet vim taciti præcepti. quod limitandũ est primò de volũtate preceptoria:cũ stultum sit dicere q̃ fiat præceptũ,cùm reprehẽdit effractores filẽtij:& secundò,si innotescat de intẽtione prælati innotescẽtis:cũ nõ præcipiat,nisi intendens & volens.Vnde S. Tho.veri.q.xxiij.ar.vl.ad tertiũ. vult,q̃ licet sciam voluntatẽ prælati,nisi tamẽ expresse præcipiat,nõ teneor.Dico ergo,q̃ si verba sint præceptiua,puta p̃cipimus, iubemus, mãdamus præcipiẽdo,vel per virtutẽ obediẽtiæ, & huiusmodi, est præceptũ:ar.c.quod præcipitur.xiiij.q.j.quod intellige,etiã si materia nõ sit præceptiua:nisi aliter cõstaret ꝓbabiliter de intẽtione.Si autẽ verba sunt imperatiua,id est,in materia nec necessaria,nec multũ ponderosa,nõ importãt p̃ceptũ:vt si quis te percusserit in vna maxilla, p̃be ei & alterã:quod est consi.xxiij.q.j.paratus.sed in materia necessaria,& multũ ponderosa sunt præceptiua. Text. est in cle.exiui.de verb.signifi. §.itẽ quia.secundũ illud,vouete:quod est cõsilij.& reddite:quod est necessitatis.Si autẽ verba sunt inhibitoria,vt inhibemus,prohibemus,interdicimus,& huiusmodi, est præceptũ, secundũ Pan.in c. nam concupiscentiã.de constitu.quod intellige & limita, sicut dictum est,quãdo sunt præceptiua:si aũt sunt verba cõmunia,vt decerno,statuo,& similia, nõ sunt præceptiua:vt dicit Pan.in d.c.nam concupiscentiã.& similiter est verbum commune innouo,& ordino,siue in singulari, siue in plurali dicãtur. Si verò lex,aut statutũ disponit p̃ hoc verbũ,debet:inducit mortale,& est præceptũ:qa,debet, ex suo proprio significato importat necessitatẽ, secũdũ gl.in cle.attendẽtes.de statu reg.& gl. in c.proposuisti.de ap.& p̃ Bar. in l.iij.C.de pig. & in l.sæpe.ff. de offi.præsi.quod tũ aliquãdo fallit ratiõe materiæ,quæ est cõsultiua,in qua importabit solã cõgruitatẽ, siue debitũ honestatis,& nõ iustitiæ,vel necessitatis.de spõ.impu.c.j. & no.gl in d.l.sæpe.secũdũ Pan.tũ in c.j.de do.& cõtu. ꝓprietates sunt vitãdæ,nõ ad sequẽtiã trahẽde.de ver.sig. ꝓpterea.& c.fi. ideo importat ly, debet, cõsiliũ solũ in casu ratione materiæ.Si etiã verba cõsueuerũt inducere mortale,seu præceptũ, est p̃ceptũ.arg.c.dilectus.de cõsue.& tex. est in d.cle. exiui. ¶ Tertiò*quæritur, quomodo cognosci possit ex alio, quàm ex verbis statuẽtis,aliquã legẽ humanã esse p̃ceptiuã?Et dico colligẽdo ex Pan.ĩ c.clerici officia.de vi. & ho.cle.& gl.Gemi.in c.vt animarũ.de cõst.li.vj. & Ioã. And.in c.relatũ.de cle.vel mo.& rursus Gemi. in c.perpetuæ.de ele.lib.vj.& Archie.ij.parte, tit.iiij.c.ij.q̃ si cõstat materiã esse præceptiuã:vt qa est de necessarijs ad iustitiã aut charitatẽ, vel diuinã reuerẽtiã: sic est p̃ceptũ: vt q̃ nõ fiant matrimonia clãdestina: vel corrigatur frater, vel nõ cõmunicetur pleno stomacho. quod tũ determinari bene nõ põt,nisi ex cõmuni sentẽtia doctorũ,secũdũ Archi. nec est de verbis curandũ:quia sunt accõmodanda materiæ.tex.est cũ gl.in c.rogo.xj.q.iij.& tex.in clem.exiui.de ver.sig.Si verò nõ cõstet de materia,& cõstet de intẽtiõe statuẽtis,q̃ fuerint præceptiua, est p̃ceptũ:qa intẽtio præponderat verbis:vt ś.Lex. §.xvij. Si verò nec de materia, nec de mẽte sic cõstet:respiciẽdũ est ad pœnã,si qua cõtra faciẽtibꝰ imponit:qa si imponit pœna spiritualis,vt excõmunicationis latę sentẽtiæ,secũdũ oẽs est præceptũ:& cõtrafacere est mortale,nisi cõtineãt intolerabilẽ errorẽ:qa nullus nisi pro mortali excõicat.xj.q.iij.nullus.& c.nemo episcoporũ.& de sen.excõ.c.j.li.vj.Et similiter si imponatur pœna excõicationis cõminatoriæ, id est, nõ latæ, sed ferẽdæ sententiæ : quia licet Archi. dicat hoc nõ esse clarum: tũ vt refert Io.de Neapo. quidã hoc tenẽt, & bene: qa tales cõtrafaciẽdo meruerũt excõmunicari: & sic mortaliter peccauerũt:& hoc etiã si sit ab homine.Et similiter si imponitur pœna suspẽsionis, dispositiõis, vl interdicti, secũdũ Archie.Et si imponitur pœna maledictionis æternæ,vel indignatiõis omnipotẽtis Dei. de statu reg.ci vnico.li.vj.Et similiter quo ad pœnas corporales est p̃ceptũ, si imponitur pœna mortalis aut mutilatiõis, put sit p leges,& statuta ciuitatũ, quę secũdũ S.T. obligãt etiã in foro conscientiæ:vt ś.Lex. §.ix. quia nõ infertur talis pœna, nisi p eo,qđ multũ esset læsiuũ iustitię. Et similiter si imponẽ pœna grauioris culpæ:vt sit in religionib⁹.Idẽ aũt dico p oĩa esse iudicãdũ de præceptis factis ab homine.

¶ PRECES an inducãt simoniam, infrà, Simonia. §. xvj.particula tertia.

¶ PRAEDIA quando dicantur rũstica,& quando vrbana,vide infrà,Seruitus. §.j.

DE PRAEDICATIONE & Prædicatoribus.

2 *Prædicatio quid,& quis prædicare possit. & nu.1.*
3 *Prædicari qualiter possint mendicantes.& nu.4.*
5 *Prædicantes sine licentia sui prælati,an restituant sibi donata.*
6 *Prædicatores an peccent detrahendo.*
7 *Prædicationem non audiens,an peccet.*

PRAEDICATIO*videtur sumẽda scdm vsum loquẽtium,cũ aliter eius significatũ iura non tradiderint:& sic prædicatio propriè est sermo publicus quãtũ ad locũ, & generalis quantũ ad intentionẽ ex cõsuetudine habẽtis certã formã:puta, q̃ prædicãs habeat gradũ distinctũ, quo ad locũ: vt sumat thema, inuocet Spiritũ sanctum, & huiusmodi:vt per hoc quod dicitur,publicus,id est,in loco publico,ad quẽ omnes fideles ibi cohabitãtes possunt accedere de iure licitè,& de facto,qa nõ clauditur:excludatur exhortatio facta in scholis disciplinatorũ,& ecclesijs monialiũ clausis ianuis: & sermones q̃ fiũt in refectorijs religiosorũ,& huiusmodi. Per hoc verò, q̃ dicit̃ generalis,excludãtur p̃dicti sermones:& gñaliter sermones ad clerũ,vel alios,qui nõ literaliter,vel quocũq; alio modo ex intẽtione dirigũtur determinatè ad certũ gen⁹ plonarum,etiã in loco publico. Dicitur tũ aliquãdo prædicatio improprièt,quãdo est quidẽ generalis,ita q̃ promiscuè accedunt viri & mulieres omnis cõditionis,sed nõ publica: & tũc dicit̃ prædicatio occulta, si ista occultatio fiat ex auctoritate,aut sciẽtia pastorũ. alioquin est cõueticulus,etiã si sub specie deuotionis fiat:& magis improprièt dicitur,si nec publica,nec generalis sit,licet retineat formã prædicationis:vt interdũ faciunt scholares in disciplinis suis:quæ etiã dicitur cõueticulus:vt patet extrà,de hære. cũ ex iniũcto.in prin.qa licet istæ scholæ extẽt de sciẽtia prelatorũ, inquãtum cõgregãt ad aliquas deuotiones, nõ tamen inquantũ cõgregãt ad formalẽ p̃dicationẽ.Prædicator verò dupliciter dicit̃.Primò is,q̃ iure cõi,vel priuilegio prædicationis officium prosequitur.Secũdò dicitur prædicator religionis qlibet de ordine prædicatorũ. & sic dicit Pan. in c.nimis:el ij.de excel.prel.q̃ vbicũq; sit mẽtio de Prædicatoribus,& Minoribꝰ,præmittũtur prædicatores:vt in d. c.nimis.& in c.quorũdã.de elect.li.vj.& vbiq;: quia ordo prædicatorũ fuit antè approbatus.Vnde male istũ ordinẽ puertũt, q̃ius Canonicũ profitẽtur,vt Sũ.Ange. ¶ Primò verò quæritur,qs possit, vel nõ possit prædicare?Et quãtũ colligitur ex Card.in cle.dudũ.de sepul. prædicare potest primò Papa.xix.dist.in memoriã.& quilibet,cui ipse commiserit.de offi.dele.c.fi.licet cõmissarij eius alteri subdelegare nõ possint.d.c.fi.& secũdò episcopus, etiã in alterius diœcesi,nisi prohibeat à diœcesano.xxj.dist. in nouo. & archidiaconus , cui episcopus cõmittit in eius diœcesi tantùm.xvj.q.vij.nullus omnino.Et similiter diaconus eo modo,quo suprà dictũ est.l.ex cõmissione. tertiò omnes prælati ecclesiastici , si sunt diaconi , quantũ ad subditos suos,nõ aũt alijs, nisi approbãte, aut priuilegiãte episcopo.de hær.excõicamus.el j. §.sanè.Et sub nomine prelati hic intellige etiã curatũ sacerdotẽ, cuius etiã est prædicare,secũdũ Pan.in c.inter cætera.de offi.or.& quartò secũdùm aliquos omnis clericus.quod Sũ.Ang.verũ limitat,si sit diaconus,& nõ spiritualiter prohibitus.xix. dist.scdm. vbi notandũ dicit glo.Sed ego dico hoc nõ sufficere,nisi diacono p episcopũ cõmittatur vel superiorẽ.quod fit eo ipso,q̃ ei cura cõmittitur.c.aũt,secundũ. quod dicit Deũ non requirere quis vel qualis,sed quid prædicet,loquitur de qualitate morũ,& nõ ordinũ:alioqn laico liceret prædicare.& quintò fratribus Prædicatoribus, & Minoribus: vt §.seq.Nõ licet verò p̃dicare laico.de hær.sicut in vno. nec mulierib⁹ publicè, etiã si sit abbatissa, scdm Pan.in c. noua.de pœn.& re.licitè tn adhortãtur:quod est prædicare occultè,etiã si aliqualẽ formã prædicationis obseruent: nec religiosis quãtũ ad infideles, nisi de licẽtia superioris & autoritate sedis apostolicę.de Iudę.quàm sit.& ibi Pan. imò nec quo ad fideles , nisi quantum ad hoc sint priuilegiati:quia hoc officiũ est curæ. nec possunt mẽdicãtes,se

cundùm Pan.in d.c.cũ ex iniuncto.prędicare, nisi ex priuilegio: & multo minus alij. Et si quis ex prædictis vellet prędicare,dicẽs se missum à Deo,nõ debet admitti,nisi ꝓbet,sicut ꝓbauit Moyses miraculo.de cõse.dist.ij.re vera. sufficit tamẽ ad probationẽ, bonorum testimonium. Qui autẽ prædicationis officiũ assumit publicè vel occulte,si nõ habet autoritatẽ à iure,vel apostolica sede, aut à diœcesano,est excõmunicãdus. de hęr. excõmunicam⁹. §. qa verò.quod intellige extẽdi ad prędicatiões occultas quasc cunq;,etiã si sint ex intẽtiõe generales: & multò fortius si nõ sint generales,modò retineant consuetã formam:quę etiã prohibetur in d.c. cũ ex iniuncto. & videtur peccare mortaliter:tum quia veniunt excõmunicandi:tũ quia omnis laicus prędicans mortaliter peccat, secũdũ Pan.in c.
2 sicut vna.de hęreti. ¶ Secũdò*quęritur,quid iuris de Prædicatoribus, & Minoribus? Et dico ꝙ tex. in cle.dudum. de sepul.sic dicit:Autoritate apostolica statuimus,& ordinamus,vt prędicatorum,& minorum ordinum fratres in ecclesijs, & locis eorũ, ac in plateis cõibus liberè valeant clero & populo ꝑdicare,ac proponere verbũ Dei,hora illa dũtaxat excepta, in qua locorũ prælati prędicare voluerint, vel corã se facere solẽniter prædicari,in qua prędicare cessabunt: præterquã si aliud de prælatorũ ipsorũ voluntate processerit,ac licentia speciali. In studijs autẽ generalibus, vbi sermones ad clerum ex more fieri solẽt diebus illis,quibus prædicari solẽniter cõsueuit,ad funera etiam mortuorũ,& in festis specialibus siue peculiaribus eorundem fratrũ,possint idẽ fratres, & liceat eis libere prędicare:nisi fortè illa hora,qua solet ad clerũ in prædictis locis verbũ Dei proponi,episcopas vel prelatus superior clerũ ad se generaliter cõuocaret:aut ex aliqua ratione, vel cã vrgẽte clerũ ipsum duceret cõgregandũ. In ecclesijs autẽ parochialibus fratres illi nullaten⁹ audeãt, vel debeãt prędicare,vel proponere verbũ Dei,nisi fratres ꝑdicti à parochialib⁹ sacerdotib⁹ inuitati fuerint,vel vocati, & de ipsorum beneplacito & assensu:seu petita licẽtia fuerit,& obtẽta:nisi episcopus,vel prælatus superior p eosdẽ prædicari mandaret.Hæc ille.Et intellige,ꝙ etiã tẽpore interdicti possunt in dictis locis prędicare, secũdùm glo. & Pan.
3 ¶ Tertiò*quęritur,quis sit prędictæ cle.intellectus iuxta doct.& gl.Et dico multa notãda esse. ¶ Primò enim notãdum est ibi,ecclesijs eorũ.ꝙ secũdũ Card.in ecclesijs privatis aliorum nõ possunt prædicare: sed de eorũ licentia possent etiã hora illa,qua prædicat prælati.Et hoc sequitur Sum.Ange. & Rosel. Sed non placet: quia si non licet eis in suis,multo minùs in alienis. ¶ Et secũdò ibi,& locis eorũ.qđ intelligitur de locis intra septa sua, & extra etiã longe posita:modò sint ad vsum eorũ,secundùm Landul. & Zenzel.ibi. ¶ Tertiò ibi, in plateis cõmunibus.qđ nõ intelligitur de plateis ipsorũ fratrũ:aliter nihil adderetur secũdùm Zenzel. cũ iam præmissa sint loca eorũ: nec de plateis priuatis,secundùm glo.ff. in quibus prędicare non possunt inuitis eis, quorum sunt.Et idem Pan.& Card.Ex quo tamen infertur, ꝙ non est necesse petere licentiã ab 4
ipso,vel parochiali:sed à domino plateæ vel loci: vñ intelligitur de plateis locorũ,in quib⁹ ordinarius vult ꝑdicare;aut eorã se prædicare facere,secũdùm Pan.& Zẽzel. ¶ Et quartò ibi,libere. quod intelligitur secũdũ Landul. & Zenzel:id est,absq; cõtradictione, & licentia alicuius. quod etiã in simili tenet glo.ibi §. si verò.& Pan.in c.fin. 5
de postula.prælato. & in c.constituimus. de regu.& dicit esse de mente doctorũ communiter: scilicet ꝙ verbum liberè, importet nõ requiri alterius licentiã vel assensum.

¶ Et quintò ibi, hora illa dũtaxat: quia si vellet totam horam matutinalẽ occupare in alijs,puta in missa,nõ posset impedire prædicationẽ fratrũ: quia est cõtra textum,pro quo facit: quia fauor est in multiplicatione prędicãtium, xij.dist.in nouo. ¶ Et sextò ibi, prælati.ꝙ hoc nomine veniunt, secũdũ Ste.curati,qui largè sunt prælati.Sed melius dico,ꝙ nõ veniunt,secundùm glo.& Pan.& Land.& Car. quia hoc fit propter honorẽ prælationis:sed veniunt hoc nomine epi; & habẽtes iurisdictionẽ quasi episcopalẽ cũ administratione iure communi, vel consuetudinario,secũdùm glo.& secũdùm Car.& Pan. & glo. Venit etiã vicarius episcopi, si vult ipse prædicare vt vicarius: secus si aliũ corã se:vel ipse nõ vt vicarius,sed vt habẽs aliã prælaturam: & sic nõ poterit fratres impedire: quia in hoc non representat personã episcopi. Et septimò ibi, solẽniter.id est,publicè populo generaliter:secus si clã corã paucis, secũdùm Pan. ¶ Et octauò ibi,licẽtia specialis. ꝙ nõ sufficit in hoc volũtas.ſpresumpta vel tacita, sed requiritur licentia specialis,secũdũ Pan. ¶ Et nonò ibi,in studijs generalibus.quod intelligitur secũdũ gl. de locis habentibus studium ex priuilegio, vel cõsuetudine. Sed intellige actu,& de facto,& nõ de iure solùm: qa aliter sermones nõ sunt. & quantũ ad cõsuetudinẽ, quæ etiã sine priuilegio sufficit,ponit exẽplũ Iac.de Are.de Patauio. Zenze.autẽ dicit iudicis arbitrio decernẽdũ,quæ dicãtur studia generalia. Sed primũ est melius:quia in ciuitate iste iudex nõ daret nisi arbitrarius. ¶ Et decimò ibi, sermones. quod secundùm Matt.intelligitur in sermonibus natiuitatis domini, Paschæ,& Pentecostes,prout cõsueuit fieri:ar.verbi,solẽt. ¶ Et vndecimò ibi,liceat. quod secũdùm Pet. de Anch.in tribus casibus.ſin funeribus,& peculiarib⁹ festis,& cũ fit sermo in generali studio,possunt dicti fratres liberè ꝑdicare.qđ Zenze.intelligit, etiã extra ecclesias, & loca ipsorum,& plateas cões:aliàs §.in studijs.nihil adderet ad prędecẽtia. & fortè dictis tẽporibus cũ episcopo possunt cõ currere solẽniter ꝑdicãte. ¶ Et duodecimò ibi,episcop⁹, vel prælatus superior.quod intelligitur de superiori episcopo,secundũ Ste.quia eo inferior hoc nõ potest:secundùm gl. verò melius de superiore respectu clericorũ, nõ respectu epi:& secũdùm Car.est is, q quasi episcopalẽ iurisdictionẽ habet in loco,qui etiã si episcopo inferior sit, potest generaliter clerũ cõuocare. Si tamen ista cõuocatio fiat quo ad aliquos,puta doctores vel prælatos,secundùm gl.sec⁹:quia hęc vocatio nõ est generalis, nec impedit fratres:similiter nec nisi populus cõuocetur,secũdùm Pau.qa aliud est clerus, aliud populus. ¶ Et decimotertiò ibi,nisi à parochialibus sacerdotibus.ꝙ isti possunt dare licentiam prędicandi secũdùm Pet.de Anch. imò & vicarij perpetui: & idẽ de tẽporalibus datis in casibus licitis:addens,ꝙ de licẽtia episcoporũ dicti fratres prædicare possunt in ecclesijs parochialibus,etiã absentib⁹ episcopis,& cõtra voluntatẽ curatorum: quia ex officio episcopus in talibus ecclesijs gerit curam maiorem, quàm sacerdotes. ¶ Quartò*quæritur, vtrũ dicta clementina extẽdatur ad alios mendicãtes? Et dico,ꝙ per Clem. quintum fuit prorogata ad fratres sancti Augustini,& per Ioannem xxij.ad Carmelitas. Per fratres autẽ sancti Augustini hãc intellige Eremitanos,& nõ Seruitas,qui nouiter scribãt se tordinis sancti Augustini, propterea quòd sub regula militẽt Augustini. ¶ Quintò*quæritur, vtrum prædicans sine licentia sui prælati restituere teneatur bona sibi collata? Et dicit glo.in c.addicimus.xvj. quęst.j.quòd sic, vtrei imponit Sum.Rosel.Sed re vera glo. loquitur de fictis, & intendit quòd

quòd restituant ecclesiæ,scilicet quam fingunt: vt quia fingũt se quæstuarij pro sancto Antonio, & sunt Ceratani. Si tamẽ quis nõ fingat,licet sine licentia prędicet, Zab.tenet ꝙ restituere non tenetur:quia nõ turpiter acquisiuit à vo lentibus gratis dare: licet possit puniri,quia se immiscuit officio sibi nõ pertinenti.quod dic verum in clerico secu lari,non in religioso,qui non habet proprium,sed omnia
6 sunt religionis. ¶ Sextò quæritur,vtrum peccẽt prædicatores detrahẽdo? Et dico præcipi in virtute obediẽtiæ,& sub pœna grauis culpę omnibus prędicatoribus religiosis in clem.religiosi.de priuil.ne in sermonibus suis prælatis ecclesiarum detrahant,aut retrahant laicos ab ecclesiarum suarum frequentia vel accessu.quod gl.intelligit ne detra
bant nominatim aut per circunloquutionẽ, quæ vicem ha 1
7 beat proprij nominis. ¶*Septimò quęritur,*vtrum peccet mortaliter, qui ignorat cõmunia necessaria ad salutem, & potest audire prædicationem,& non audit? Et dico ꝙ sic,si hoc facit ex contemptu vel ex scandalo notabili,vt s.Dominica. §.vj.non autem semper si omittit ex negligentia: quia secundùm San.Tho.ij.ij.q.liiij. negligentia non est mortale, nisi omittatur aliquid quod sit sub ꝑcepto, vel ratione cõtemptus:posset tamen esse tanta necessitas,& tanta commoditas addiscendi,ꝙ prædicatio caderet sub illo præcepto,Vnum cole Deũ.quo præcepitur nobis notitia credendorum & agendorum:& eo casu talis negligentia esset mortale.Sed quãdo hoc scit,non potest sermone determinari.De quæstuarijs,j.Questuarij.Quomodo etiam prędicatores possint participare cum excommunicatis, ꝛ. Excõmunicatio.v. §.iiij.dubio v.Quomodo etiã sit mortale mentiri in doctrina,suprà Mendacium. §.iiij.

DE PRAEDONE.

1 *Prædo quis dicatur,& qualiter.*

1 PRAEDO*dicitur,qui alios spoliat iniustè,scilicet violenter.Et dicitur primò is,qui viatores expoliat,qui & excommunicatus est.xxiiij.qõ.iij.si quis Romipetas. cum duobus c.sequẽ. ¶ Secundò,miles tollens à personis vltra stipendia sibi taxata.xxiij.q.j.militare.& iste cõtinetur sub raptore,sicut species sub genere.xxij.q.v.non sanè.in fi. & sic raptoris pœna punitur. ¶ Tertiò, prælatus,qui vt seruitium impendat legato vel alij,plus exigit à subditis quàm exoluat.de immu.ecclesia.quia plerique.secundũ Gofr.& Hosti. ¶ Quartò,secundùm Host.iudex qui alienum iurgium existimat suam prædam:aut officialis indebitè pecuniam accipiens.C.ad l.Iuliam repetũ.l.omnis.De prędа ac quisita in bello,suprà Bellum j. §.ix.& x.

¶ PRAEFATIO,vide ſ.Missa j. §.iij.

DE PRAEIVDICIO.

1 *Præiudicium quid sit,cui fiat,& qualiter.*

1 PRAEIVDICIVM*secũdùm vocabulum videtur esse iudiciũ,quo vna res altera prius iudicatur:& inde præiudiciale,quasi prius iudicandum.de quo Pan.in c. nõ.de ord.cogni.Sed secundùm vsum propriè est præoccupatio *iudicij*,qua alicui indirectè subripitur res,aut ius,quod ei iustè potuit prius adiudicari: & largè est pręoccupatio rei vel iuris,quod prius adiudicari potuisset,siue iustè,siue iniustè.Vnde propriè alicui præiudicat,qui aliquid facit vn *de illelædicitur iniustè*.Largè verò si inde lædatur iustè,sicut iudex suspendens latronẽ præiudicat vxori eius.Vnde quando religiosi concordant contra suũ prælatum crimi nandum apud superiorem,non seruato ordine correctionis Euangelicæ,aut suarum constitutionum, sunt coniurantes aut conspirantes,cùm illi præiudicent. Quando autem ex forma statuti ad aliquem actum vocari mandantur illi,in quorum præiudicium est actus:intelligendũ est de illis,quibus principaliter,& nõ quibus secũdariò sit præiudiciũ:quia hoc probat tex.cũ glo.in c.quamuis.de pact. lib.vj.in verbo, nec redũdet alterius detrimentũ.quod gl. intelligit principaliter,non secundariò.

DE PRAELATIS.

1 *Prælatus quid,& quæ requirantur in eo.*
2 *Prælatus quis dicatur in ordine mendicantium.*
3 *Spurius an possit esse vicarius.*
4 *Prælati negligentia quale sit peccatum.*
5 *Prælatus an teneatur agere omnia cum consilio sui capituli.*
6 *Prælatus modum excedens in corrigendo,an teneatur à subdito ueniam poscere.*

PRAELATVS*sic dictus, quia alijs est antè latus, siue positus,dupliciter dicitur,secundùm mentem Pan. in c.cùm ab ecclesiarum.de offic.ordin. Primò largè ab allusione vocabuli quilibet habẽs curam,vt comprehendatur & sacerdotes parochialium ecclesiarum,qui præsunt parochianis in foro animæ. quod probat text.in c.cura.de cleri. ægro.Et secũdò strictè ac propriè,vt is solus qui habet aliquam iurisdictionem fori contentiosi,etiam ex iure speciali:puta præscriptione vel priuilegio.ad quod tex. iũcta glo.in c.decernimus.de iudic.& in cle.dudum.de sepult. vbi per se fit mẽtio de ꝑlatis,& per se de sacerdotibus curatis.Hæc ex illo virtualiter. Sed quo ad primũ membrũ intellige de habente curam ex institutione, vel saltẽ ex deputatione perpetua:non autem ex temporali commissione eius,qui est institutus per superiorem:quia talis nõ habet curam,sed est vicarius habentis:si tamen esset vicarius perpetuus per deputationẽ episcopi,haberet curam, & videretur prælatus largè.de quo j.Vicarius.Quantum verò ad secundum membrum,intellige de iurisdictione ordinaria,non delegata:quia glo.in c.ij.de iudi.dicit,qꝙ omnis prælatus est iudex ordinarius.Et idem videtur sentire ſnoc. in cap.firmiter.de sum.trini.& in c.quoniam.vt lite non contest.dicens,quòd prælatus largè dicitur omnis habẽs curam animarum:strictè verò dicitur solùm is,qui habet iurisdictionem:vt probatur in d.c.decernimus. de iudicijs.iũcta glosſ.Vtrũque autem prædictorum modorum quo dicitur prælatus,glo.ſin clemen.j.de electione.comprehendit in verbo,prælatum.dicens,puta priorem,magistrum,ministrum,custodem,præpositum, archipresbyterum,vel quodcunq; sit nomen.& similiter Lauren.& Car. dicens, quòd nomine prælati comprehenditur quilibet administrator habẽs perpetuum officium,etiam si sit talis qui ad nutum superioris possit amoueri. Sed intellige, modò habeat curam,iuxta prædicta, & non aliter. allegat c.j.de sepult.in glo. præalleg.& xvj.q.j.de præsentibus. & addit Paulus quocunq; nomine censeatur.de verbo.significa.quamuis.clemen.j.de rescript.& quod ibi not.Ex qua glosſa dicit se Cardina.obtinuisse,quòd prouincialis ordinis Prædicatorũ,& minister ac custos Minorum sunt prælati,& possunt esse procuratores:quia clemen.j.de procu. loquitur de religioso non prælato:& similiter qui possunt esse delegati papę. ¶ Primò autem quæritur, quid requiratur ad hoc,quòd alt.quis sit prælatus clericorum vel religiosorum proprię? Et dico,vt patet ex dictis,requiri duo, scilicet quòd habeat curam cum iurisdictione ordinaria: ad quam iurisdictionem ordinariam secundùm Panormitan. in dicto capit.cùm ab ecclesiarum. requiritur electio per vniuersitatem vel collegium clericorum vel religiosorũ, & confirmatio,& quòd electus sit clericus. Vnde si vniuersitas secularis eligat rectorem,etiam clericum, tamen

non habebit iste electus iurisdictionē in secularem clericum.Vide ibi horum rationē.& intellige hæc de iure communi:aliàs ex speciali haberi potest iurisdictio ordinaria

2 sine electione,vt j. §.sequenti. ¶ Secundò quæritur,*quis dicatur prælatus propriè in ordine Prædicatorum, & consequenter in alijs mēdicātibus?Et dico, vt patet ex dictis, quòd ibi est prælatus propriè magister generalis,& prior prouincialis & conuētualis,etiā si non eligerentur,sed aliter instituerētur:puta per diffinitoriū authoritate apostolica:vt in simili patet in clementina,exiui.de verb.signifi. non autem supprior,priore nec mortuo nec amoto:nec vicarius prioris: quia non habet iurisdictionē ordinariam: sed priore mortuo vel amoto supprior videtur prælatus: quia habet iurisdictionē ordinariā,scilicet iure speciali:& idem videtur de vicario conuētus,quia non fit nisi priore

3 mortuo vel amoto. ¶ Tertiò quæritur,*vtrū spurius, qui non potest esse prelatus,nec habere curam,possit esse vicarius aut magister nouitiorū,aut confessor monialium vel sororum de pœnitentia?Et dicit Pet.de Pal.in iiij.dist. xlj. ꝙ etiam ingressus religionem nō potest habere curam iure ordinario,siue per electionem, siue per commissionē. Ex quo elicio,ꝙ interdicitur ei cura ordinaria, nō autem delegata:& consequenter nō potest habere officiū,cui ordinaria cura sit annexa necessariò:vt prioratus,prouincialatus,aut magistratus:vel etiā possibiliter,vt suppriorat⁹, aut vicariatus conuentus alicuius:quia isti aliquo casu dato sunt ordinarij iure speciali: potest autem esse vicarius prioris,etiam eo absente extra suos terminos : quia non habet ex hoc iurisdictionem nisi delegatam,& multo magis esse magister nouitiorum,& confessor monialium, & huiusmodi.Nec tamen sequitur,ꝙ possit esse vicarius magistri supra priores ordinis,respectu aliquorum conuentuum,imò respectu vnius conuentus tantùm: quia licet talis non sit prælatus propriè,nec habeat iurisdictionē ordinariā,sed delegatam,ista tamē delegata quantū ad aliqua est superior aliqua ordinaria,ad quam superius sine dispēsatione promoueri nō potest:puta ordinaria prioris conuentualis.Et idem suo modo intellige in alijs mendican-

4 tibus. ¶ Quartò quæritur,*vtrum negligentia prælati sit peccatū,& quale,& an pro culpa teneatur negligēs prælatus?Et dicit gl.in c.ea quæ.de offic.Archi.quòd est peccatū mortale,quando est in omissione necessariorum ad suum officium:vt visitationis,correctionis,& huiusmodi. Et secundùm Hostien.& Bernar.in d.c.ea quę.tenetur non solùm de dolo & lata culpa,sed etiā de leui quo ad damnum rerum ecclesiasticarū:& à fortiori quo ad damnum anima-

5 rum. ¶ Quintò quæritur,*vtrū prælatus agere omnia teneatur cum sui capituli cōsilio?Et dicit Panor. in c. nouit. de his quæ fi.à præl.ꝙ negotia minora potest sine cōsilio: vt no.doct.in d.c.nouit.& Inn.in c.fi.de maio.& obe.& l. ij.C.de iura.cal.quia rectores ex officio iniuncto explicāt hęc minora:vt in d.l.ij.& facit c.edoceri.de rescrip. Negotia verò ardua,causa rationabili existente,quam bonus vir arbitrabitur,potest sine consilio capituli:aliàs nō. Vtrum autem possit agere sine capitulo,s̄.Abbas. §.iij.& Pā.in c.

6 edoceri.de rescrip.¶ Sextò quæritur,*vtrū teneatur à subdito veniā petere,quādo excessit in correctione?Et dico, ꝙ non.lxxxvj.dist.quando.quod intellige,nisi id fecerit à proposito,vt s̄.Correctio.j. §.xiij.Vtrum prælatio sit appetēda.s̄.Episcopus. §.iij.Vtrū verò bona eius sint obligata pro mala administratione,s̄.Dos. §.xij.Et similiter vtrum prælatus possit per fugam deserere gregē,ibi. §.viij.Vtrū autem possit refutare legatū factum ecclesiæ,suprà Alienatio. §.xix.Vtrum autem possit vnam ecclesiā vnire alteri: vide Pan.in c.sicut.de exces.præla.

¶ PRAEMIVM,vide s̄.Dignitas. §.v.& vj.

DE PRAESCRIPTIONE PRIMO IN SE.

1 *Præscriptio quid,& quæ in ea requirantur iure canonico.*
2 *Possessio qualis requiratur ad præscriptionem.*
3 *Bona fides qualis requiratur in præscriptione.*
4 *Iustus titulus qualis esse debeat in præscriptione.*
5 *Præscriptio iurium & seruitutum quid requirat.*
6 *Præscriptio quo tēpore incipit currere,& quo finiatur.* nu.7.
8 *Præscriptio à successore inuasoris an rite fiat.*
9 *Præscriptio in quibus casibus non currat.& nu.*10.& 11.
11 *Præscriptio quomodo interrumpatur.*
13 *Præscriptione completa si superueniat mala fides,an debeat fieri restitutio in foro animæ.*
14 *Præscriptio cōpleta contra nō negligentē quo remedio tollatur.*
15 *Ecclesiæ an restituatur contra præscriptionem.*
16 *Præscriptione completa an adhuc agi possit contra alienantem rem alterius.*

1 PRAESCRIPTIO*sumpta communiter vt comprehendit etiam vsucapionem,est acquisitio dominij per cōtinuationem possessionis,per spatium temporis à lege diffiniti,ff.de vsucapio.l.iij.Propriè verò vt ab ea distinguitur,est acquisitio dominij circa rem immobilem certo tēporis spatio:quia ab vsucapione differt:primò,quia præscriptio est circa immobilia: vsucapio verò circa mobilia, xvj.quæ.iij.quas actiones.secundò,quia vsucapio triennio completur,nō autem præscriptio.aliàs quæcunque dicuntur de præscriptione,suo modo intellige in vsucapione. ¶ Est autem secundū Rayner.præscriptio duplex: vna scilicet temporis longi,id est,decem annorum inter præsentes,aut viginti inter absentes: & dicuntur prēsentes,id est, existentes in eadem prouincia: vel melius hodie in eadem ciuitate,secundū Accur.vt no.glo.in l.cùm in longi.C.de præscriptione longi temporis.quia sicut olim singulę prouinciæ,ita hodie singulæ ciuitates habent sua regimina. alia verò tēporis longissimi,vt xxx.vel xl. annorū.de quo j. §.vij.Primò verò quæritur,quot & quæ requirantur ad præscriptionem secundùm iura canonica?Et dico,ꝙ quatuor secundū omnes doctores.Primò enim requiritur possessio rei præscribendæ continua sine interruptione vsq; in finem præscriptionis.extrà eo.illud.xvj.q.iij. §. potest. & regula,sine possessione.de reg.iur.lib.vj.Et si interrumpatur possessio,interrupta est præscriptio.xvj.q.iij. §.potest.extrà eod. illud.etiam si interruptio fiat ciuiliter per litis contestationem,secundùm Dire.& Ioan.And. de re. iur.sine possessione.libro vj. Quod limita de possessione quam quis habet suo nomine,non autem alieno,vt colonus,& qui precariò,& huiusmodi,qui non propriè possident,sed illi quorū nomine possident.de restit.spol.cùm venissent.& in gl.c.clerici.xvj.q.iij.limita etiā quo ad interruptionē:nisi duret bona fides, & sequat̃ recuperatio: quia si interrupta possessione,quādo possessor recuperat est bonæ fidei,nihilominus præscribit. C. de præscript. xxx.annorū.l.fin.vide etiam §.seq. ¶ Secundò,vt patet in regula,possessor.in vj.requiritur bona fides præscribētis, id est,fides,quia possidēs rem præscribendam credat esse suam,vel tradentem habere dominium eius,aut ius distrahendi:licet erret facto.ff.de verbo.significa.l.bonæ fidei. Quod limita verum in præscriptione , vbi requiritur aliquis actus positiuus: secus vbi nullum factū requiritur, vt in præscriptione libertatis contra rusticā seruitutem:quia licet sciam me tibi debere seruitutē eundi, præscribere tamen possum libertatem,ex quo nihil facio quod sit peccatum:vt tenet Bar.in l.sequitur. §.si viam.ff.de vsucapio.& Panor.in c.fin.ff.de præscrip.& idem dic de præscriptiōe actionis psonalis merè pœnalis:vt in rapina respectu quadrupli:quæ actio est vsque ad annū: post annum respectu simpli.Instit.de vi bono.rapt.in princi.Vide etiā j. §.xiij. ¶ Tertiò reqritur titulus iustus.extrà eod.si diligēti.Hoc autem limitā verū esse,scilicet quòd requiritur titul⁹, primò quādo præscribitur vsusfructus,vt infrà. §.iiij. quādo præscribitur seruitus, qua psona obligatur ad aliquod seruitium:quia cùm sit aliquid graue, necessariò requirit̃ ad illud præscribendum titulus vel lapsus longissimi temporis.& sic potest intelligi l.cū de in rem verso.ff.de vsur.& not.Dyn.in dicta regula, possessor. tertiò secundùm Ioā. Andr. in dicta regula,possessor.quando ius commune vel præscriptio est contra possessorē: quia tūc necesse est allegare titulū,& probare, nisi allegetur præscriptio tanti tēporis,cuius contrarij non sit memoria,extrà eodē. episcopum.li.vj.aliàs sufficit bona fides.Et has tres limitationes etiam habet Panor.in c.de quarta.eod.tit. ¶ Quartò limita secundū Archi.post Sum.Confes.de titulo vero vel præsumpto:non autem de vero tantùm:quia si titulus sit veraciter iustus,nō requiritur præscriptio, nec est necessaria: addēdo ex Veruec.quòd præscriptionē de iusto titulo potest quis habere secura cōscientia,quādo nihil probabilitatis innotescit illi de cōtrario.Est aūt titulus iustus secūdū Veruec.omnis actus,per quē solet acquiri dominiū:vt si verus dominus tradat rē: aut quia soluitur ei vt debitū, aut quia emit,aut qa est hæres institutus, aut intra res hæreditarias habuit,aut donatū est ei,aut per trāsactionē recepit,siue p derelicto habitā occupauit, aut legata est ei, data à viro in dotē ex parte vxoris,aut pro socio:qa scilicet soluta societate & facta diuisiōe cedit ī partē alteri aliquid eorū quæ bona fide possidebāt alienū: aut p suo: vt cùm quis īter multa sua habet aliquid alienū,quod credit suum.Vide etiā infrà. §.iiij. ¶ Quartò requiritur,ꝙ res talis sit,quòd possit præscribi.de quo ti.sequenti aget̃. ¶ Potest addi quintò requiri, quòd possessor possit pscribere: sed hoc nō est necesse,cùm intelligatur in primo requisito: quia omnis possidēs suo nomine præscribere potest, secundū Direct. ¶ Et sextò,posset addi, ꝙ requiritur psona cōtra quā præscribatur:sed nō est necesse,quia hoc ītel-

2 ligitur in quarto requisito. ¶ Secundò quæritur,*quid iura velint de dicta possessione requisita ad pscriptionē? Et dico multa. ¶ Primū. Sicut dicit regula iuris,sine possessione præscriptio nō procedit. Et vbi dicit̃,possessiōe.gl. addit,vel quasi possessione:quia incorporalia,q̄ nō possidentur,sed quasi possidētur,prescribūtur.de cau.pos.c.cū ecclesia. vbi etiā dicitur,pscriptio.gl. addit,nec vsucapio. ff.de vsucapio.l.iij. Vbi etiam dicitur, nō procedit regulariter:exponitur,id est,non continuatur:quia,vt dicit gl.si interrupta est possessio,interrupta est præscriptio.Dy. tamen exponit,non procedit,id est,non inchoatur,licet inchoata quandoq; continuetur. ¶ Secundum. Licet autem ad præscribendum vsumfructum nō requiratur possessio ciuilis,sed sufficiat naturalis seu corporalis.l.fin.C.de præscri.longi tempo.& not.Pan.in c.ad audientiam.eo.titul. tamen in alijs vbi præscriptio ad acquisitionem rei vel iuris requiritur,secundū glo.possessio de facto & de iure,intellige præsumpto:& requiritur naturalis & ciuilis simul, vel ciuilis tantùm: nec sufficit naturalis tantùm , vbi alius ciuiliter possidet.& sic intellige text.cùm gl.in c.causam. eod.tit.De hoc plenè per Dy. in dicta regula. Quod autē dictū est,possessio ciuilis,exponit gl.in d.c.causam. & Io. And.in dicta regula, id est,ꝙ sit talis persona,quòd possit legitimè de iure communi possidere.quod nō ideo dicit̃ quasi ciuiliter possideat,quicūq; potest iure cōmuni possidere:alioquin qlibet quodlibet ciuiliter possideret: sed quia cū possessione facti reqritur possessio iuris vera,vel saltē præsumpta,quæ nūquā est vbi ius cōmune repugnat: vt cū laici de facto possident decimas & spiritualia. ¶ Tertium.Vbi autē præscriptio inducitur solùm ad extinguēdum ius alteri⁹,& ad defensionē cōtra ius alteri cōgruēs, tunc tali defendēti nō est necessaria vera possessio vł quasi:aliàs præscribi nō possent actiones psonales,cōtra l. secundam.C.de consti.pecu.& contra l.sicut.C. de præscri. xxx.anno.quia nemo verè eas possidet,nisi cui verè cōpetunt:vt not.Inn.in c.literis.de resti.spol.Et hæc est distinctio Card.in c.cū nō liceat.eo.ti. ¶ Quartū. Possessio longissimi temporis,de cuius initio memoria nōextat,habet vim tituli,secundū Io.And.in c.ij.de præb.lib.vj. qn̄ capacitas datur in exercēte:aliàs nō.Vnde laicus quantūcunq; exercuerit actum spiritualem vel alicuius ordinis, nūquā tamen potest illū præscribere. ¶ Quintū. Qui prescriptionem probat,secūdū glo.cōmuniter probatā in c.volum⁹. xvj.q.iiij.nō tenetur probare se cōtinuè possedisse, cū sit īpossibile,sed sufficit probare,quòd à principio possidet, & in fine,& quandoq; in medio.Sed secūdū Bar.in l.Celsus.ff.de vsuca.sufficit probare initium possessionis, & allegare nunc possessionē de præsenti.Vide Pā. in c.accedē-

3 tibus.de priuil. ¶ Tertiò quæritur,*qd iura velint de bona fide præscribētis?Et dico multa. ¶ Primū.Bona fides in præscriptione requisita secūdùm leges, non requiritur in præscriptione triginta annorū,vel supra. xvj.q.iij. §. pōt. & c.vigilanti.eod.tit.& C. de præscr.xxx.annorum.l.cùm notissimi.& l.si quis emptionis.sed neq; in præscriptione viginti annorum,& infra,secūdùm Veruec. requirebatur quo ad totū tempus prescriptionis:vt in d. §.pōt.& d.l. cū notissimi.sed solùm quo ad principiū eius.C.de præscrip. longi temp.aut.malæ fidei.sed dictæ leges sunt correctæ, extrà eod.c.si.secundū Ray.Host.Inn.& Bernar. & requiritur in qualibet præscriptione,& in qualibet parte tēporis quo præscribitur:vt in d.c.fi.& d.c.vigilanti.& in regula,possessor.de reg.iur.lib.vj.Et si videantur dicere aliqui doctores, quòd spatio quadraginta annorū præscribatur debitū,etiā ab eo qui sciebat se debitorē: pōt intelligi verum,quando ex tali sciētia non cōstituitur malę fidei possessor:puta qa ex rationabili causa putabat sibi remissum: quod tamen in dubio non presumitur,nisi ex amicitia vł parentela,aut alia cōiectura hoc ostēdatur.argu.l.cū qdā. §.diuus.ff.de vsucap.l.Procula.ff.de probat.l.si seru⁹.ff.de donat.inter virum & vxo.in gl.quia nemo ęstimatur rem suā iactare.ff.de proba.l.cùm de indebito. ¶ Secūdū.Non est quis in dicta bona fide ex ignorantia iuris, sicut est ex ignorātia facti:vt si qs credat pupillū,vel eū,qui habet curatorē,rem suā posse alienare sine authoritate tutoris aut curatoris.ff.de vsucapio.l.nunquam.secundùm Ray.& gl. eius & Vlde.Vnde errans in iure non prescribit.l.j. §. si a pupillo ff.pro empto.& l.nunquā.la secūda.ff.de vsucapi. secus si erret in facto.argumen.l.quod vulgo.ff.pro empt. Quod verū limita primò de mente Innoc.quando ignorantia non est probabilis propter iuris obscuritatē vel dubietatem:aliàs secus:quia dicit in c.si diligenti.eodem ti. ꝙ possidens contra ius non presumitur bonę fidei possessor,nisi sit possessio longi temporis,vel pbabilibus rationibus fuerit acquisita.facit c. cū ecclesia Sutrina. de causa

possessio.& proprie.Ex quo patet,quòd si ius,in quo erra
tur,est dubium,excusát error in præscribēdo. & facit tex.
in c.cùm dilectus.de consuetu.& ibi Panor.& secundò de
mente Bar.quando ignorātia est circa ius quod prohibet
actum:aliàs secus:quia dicit in l.si fur.ff.de vsucapio.& in
l.sed & si.§.scire.ff. de petitione hæred. Et refert Pan. in
c.grauis.de restitu.spoliato.quòd faciēs cōtra iura prohi
bentia aliquem actum,etiam ex errore,nō præsumitur in
bona fide.& sic intelligitur gloss. in dicta l.si fur.quòd er-
ror iuris impedit vsucapionem:intellige,nisi ius sit obscu
rum vel dubium:errans autem contra iura actum quidem
non prohibentia,sed tamen actui nō assistentia,puta testa
mentum non solenne,non approbatur à iure vt valeat,nō
est in mala fide.dicto §. scire. Et tertiò de mente Hostiē.
quando error iuris est merus,nō mistus cum errore facti:
aliàs secus:quia dicit in c.cura.de iure patron.quòd error
mistus,scilicet iuris & facti non tollit bonam fidem.Et dat
exemplum in donatione rei alienę facta vxori,qua vir nō
est effectus pauperior:vt quia ex ipsa re non tenetur com
modanti vel deponenti: vel quia dominus consensit: quā
vxor credit valere,qa vsucapiet.l.si vir vxori.ff. de dona-
tio.Sed hæc limitatio est vera, quatenus concurrit aliqua
præmissarum. ¶ Tertium. Non est etiā in dicta bona fide,
secundū aliquos,qui habet conscientiā lęsam,id est dubiā
dubitatiōe firma ex iusta causa dubitādi, an res sit sua,néc
ne.Pro quo scito,ꝙ talis,secūdùm Direct.adhuc est bonæ
fidei,& præscribit,licet debeat diligēter inquirere:& si rē
alienam esse inuenerit,restituere.& idem glossa in c.si.eo
dem tit.cuius opinionem tenet Panor.ibi, dicēs eam esse
cōmunem.Sed dominus Anto.in d.c.fin.dicit, quòd talis
nō est in bona fide,nec præscribit: quia iura requirūt ne-
dum quòd non sit in mala fide,sed etiā, quòd sit in bona,
in qua talis non est.quod limitandum videtur,quando du
bitatio est firma & probabilis: secus quando momētanea
seu vacillans & scrupulosa:quo casu,si ei nō consentiatur,
bonæ fidei nō obsistit.de sen.excommu.c.inquisitioni. &
de hære.c.j.Summa aūt Rosel.& Supple. indistinctè hanc
secundam opinionē sequūtur,sed male: quia eā in aliquo
sensu euertit d.c.si virgo.vbi expresse dicitur, quòd ī iure
prædiorū tādiu quisq; bonæ fidei possessor rectissimè di
citur,quandiu se possidere ignorat alienum:cùm verò sci
uerit,nec ab aliena possessione recesserit,tūc malę fidei p
hibetur.Hæc ibi.Et præterea ipsa Summa Rosel.in verbo
Restitutio.vij.§.xix.expresse tenet oppositū in simili. Sū
ma verò Ange.distinguēs dicit primā opinionē esse verā
in foro cōtentioso,secundam verò in pœnitentiali.Et be
ne diceret,si talis esset in bona fide solū præsumptione iu
ris,quæ in conscientia non habet locū contra veritatē:sed
quia rectè,id est, verè,est ī bona fide,per c.si virgo.xxiiij.
q.ij.ideo etiam in cōsciētia illa opinio est vera.Et ideo di
stingue cum Bart.qui in l.naturaliter.ff.de vsucapio.dicit
quòd talis à principio non præscribit:quia non habet bo-
nam fidē,licet nō habeat malā:sed talis defectus,id est,du
bitatio,superueniens scilicet post bonā fidē priorem,non
extinguit vsucapionē:sed requirit vt firmiter credat,quòd
scilicet est certum se esse malæ fidei possessorem.allegās
Innocen.in dicto c.si.Quod etiam clarè probat dictū c.si
virgo.quod loqtur de virgine,q̄ à principio nupsit igno-
ranter alieno viro,quæ si hoc semper nesciat,nūquam est
adultera,sed solùm ex eo tēpore quo hoc scit: & sumitur
ibi scientia pro certitudine,de qua s̄. Matrimonium.viij.
§.xiij.& deinde dicitur esse simile de præscriptione. Et si
ibi sumatur scientia aliter,multo fortius hoc erit verum.

Quod etiā probat ratio:quia cùm dubitatio ęqualiter me
diet inter cōtradictorias opiniones,si vni superuenit,eam
nō tollit plus quàm aliā: & cæteris paribus fauēdū erit il-
li,q̄ prius inerat, & potior erit cōditio possidētis. ¶ Quar
tum.Non est etiam in bona fide quātum ad hoc vt possit
præscribere semper is,qui accipit ab eo,q est in mala fide:
quia,vt dicit Direct.lib.ij.licet mala fides tradentis nō no
ceat accipiēti in præscriptione xxx.aut xl.annorum,dicto
§.potest.& d.l.si quis emptionis. secus in præscriptiōe an
norum decem aut viginti:vt in dicta authenti.malæ fidei.
Item quādo res fuit furto aut vi possessa, nisi redierit post
ea in liberā potestatem domini. Aliàs aūt mala fides prin
cipalis authoris non nocet præscribēti.Insti.de vsucapio.
§.furti.cū sequen. ¶ Quintum. Qui aliquo tempore præ-
scriptionis habuit conscientiā lęsam per malā fidē,& post
ea incipit eā reformare & habere non læsam,secūdū Dir.
non interrūpit pręscriptionē:quia erronea fuit illa cōsciē
tia,& cōsequenter deponēda.de simo.c.per tuas.& no.gl.
in d.c.si.& idem Inno.& Vin.& Phi.& Bart.in d.l.natura-
liter.dicens,quòd ad hoc,quòd mala fides superueniens p̄
scriptionē interrūpat, oportet eam superuenire irreuoca
biliter:alioquin non impeditur vsucapio, secūdùm quod
iura ciuilia volūt.Sed Pan.in d.c.si. post Host.tenet cōtra
rium,ꝙ superueniētia malęfidei conqsassauit pręscriptio
nem.& probat per d.c.si.quod vult vt p̄scribēs in nullo tē
pore intermedio habuerit cōscientiam rei alienę. & facit
d.c.si virgo.Vnde secundū Canones talis aut nunquā prę
scriberet,aut incipiet pręscribere à tēpore,quo per legiti
ma indicia supuenit bona fides.Et hoc est indubitáter ve
rū,si fuit lęsa per opinionē probabilem:quia dicta cōsciē
tia lęsa nō fuit erronea & deponenda, cū fuerit vera & p-
babilis:sed potius erronea fuit reformata,licet non fuerit
deponēda, si indicia erāt probabilia. secus si fuisset lęsa p
dubitationem tātùm,vt particula priore dictum est.¶ Se-
xtum.Vtrum in conscientia tenere possit rem pręscriptā,
qui eam iustè pręscripsit, licet postea cognoscat rē fuisse
alienam?dic,quòd sic, vt infrà.§.xiij. ¶ Quartò queritur,
4 *quid iura velint de iusto titulo ad pręscribēdum requisi
to?Et dico multa. ¶ Primum. Titulum pręsumptū ad pręs-
cribendum aliquādo necessarium,dat fama:vt no.in c.i-
quisitioni.de sententia excommuni.& de pręscrip.c.cùm
cōtingat.& per Bar.in l.ij.C.si ser.vel liber.& in l.Cellus.
ff.de vsuca.Vn̄ si fama erat,quòd res fuit legata, vel quòd
tale quid fiebat per priuilegiū papę tempore belli deper-
ditū,& huiusmodi,currit pręscriptio:vt no.in l.quod vul-
go.ff.p emp.quia sic sit titulus iustus,sicut in eo,cuius pro
curator dixit se emisse.Et generaliter secūdùm Veruec.vt
dictum est,quādo nihil probabilitatis innotescit de cōtra
rio.intellige primò si quis sit in possessiōe ciuili:& secū-
dò de titulo generali,puta pro suo:nō de speciali,puta do
natione vel emptione, nisi disiūctiuè. ¶ Secundum. Titu
lus pro suo, qa scilicet inter multa sua aliquis habet aliqd
alienum quod suū credit,secundū Hosti.nunquā dat cau-
sam pręscribendi,nisi pręte̅datur aliquis alius ex dictis C.
de vsur.l.Cellus.sed melius dicit Archiepiscopus post Sū.
Cōf.ꝙ sufficit titulus pręsumptus,qui secūdū Veruec hic
est,si nihil habeatur in cōtrariū.& hoc tene:qa titul⁹ etiā
pręsumptus,specialiter nō reqrit,nisi in vsufructu,& ser-
uitute personali:& quando ius vel p̄sumptio repugnat,vt
dictū est. ¶ Tertiū.In re mobili oportet iustū titulum in-
teruenire à principio:aliter nūquā prescribitur:quia sine
titulo cōtra voluntatē domini contrectans,furtum cōmit
tit,& consequenter est furtiua, & cōsequenter à nullo p-
scribi

scribi vel vsucapi potest.Institu.de vsucap.§.quod autem.
secus in re immobili: quia quanuis mala fides fuerit in pri
mo possessore,potest tamen bona fide aliorum præscribi.
¶ Quartū.Licet vsusfructus sit ius corporale.l.j.in si.ff.ad
l.fal.& seruitus quædā in rebus alienis.l.j.ff. de vsufr.accr.
in eo tamen præscribēdo titulus requiritur: aliàs nō præ-
scriberetur spatio decē aut viginti annorū:vt probatur in
l.fin.C.de præscri.lon tempo.Vnde dicit glos. in l. corru-
ptionem.C.de vsufruct.ꝙ si etiam vsusfructus consistit in
re mobili:tamen actio personalis ad ipsam nō tollitur triē
nio.Et idem videtur dicēdū in acquisitione ipsius: & etiā
in acquisitione cuiuscunq; rei immobilis nō procedit pręs
scriptio sine titulo,nisi sit lōgissimi tēporis.C. de præscri.
xxx.anno.l.si quis emptionis.Dico tamē,ꝙ fructus, qui ex
agro alieno bona fide capiūtur,vsucapiūtur triennio. tex
tus est in l.sequitur. §.fructus.ff.de vsucap.& ibi per Bart.
quia ibi nō agitur de præscribēdo iure. Et ideò cùm dici-
tur,ꝙ tenetur restituere fructus extātes,in c. grauis. de re
stitu.spolia.intellige nisi possessor triennio bona fide pos
sederit.Vide Pan.in c.de quarta. eod.titu. ¶ Quintò quæ-
5 ritur,* quot & quæ requiruntur ad pręscribendū iura seu
seruitutes,quæ habent causam continuam vel quasi?Et di-
co ꝙ quinque. ¶ Primò bona fides,id est,ꝙ quis vsus fue-
rit eo animo,ꝙ vsus fuerit iure suo, & ꝙ potuerit etiā ad
uersario contradicente. Secus si causa amicitiæ:quia nun-
quam præscribet.l. fin.ff. queādmodū ser.amit.& l.qui in
iure familiaritatis.ff.de acquiren.possessio. ¶ Secūdò tem
pus debitum:vt j. §.vij. ¶ Tertiò ꝙ vsus fuerit sciente ad-
uersario.l.secūda.C.de ser.vbi glos.& Doctores, & patiē-
te.l.quoties.la j.ff. de serui. quia scientia & patientia ad
uersarij in iuribus incorporalibus constituit quasi posses-
sionē:ideóq; sine ipsa pręscribi non potest,nisi sit tempus
longissimū,id est,triginta vel quadraginta annorū, secun
dùm Pau. de Castr.in l.ij.C.de ser.Item nisi habuisset præ
scribens titulū ab aliquo tertio,qui eam vt dominus illius
fundi cōcessit:quia sic ignorāte domino pręscribi potest:
vt not.Cyn.tenere Petr.in l.ij.prædicta.quod notandū est
pro illo dicto,ꝙ in incorporalibus nō est dare quasi posses
sionē sine scientia & patiētia aduersarij,vt in pascuis,aquę
ductu,iurisdictione piscandi, & huiusmodi. ¶ Quartò in
negatiuis,puta altius non tollendi,requiritur prohibitio.
not.gl.in l.quæ luminibus.ff.de ser.vrb.præ.& prohibitio
debet esse ex parte prætēdentis seruitutē. ¶ Quintò ꝙ sit
dominus fundi,cuius seruitus est acquirēda. ¶ Sextò quæ
6 ritur,*quo tempore incipit currere præscriptio? Et dicit
Ray.ꝙ in actione reali, in qua quis rem suā prosequatur
apud detentorē:vel personali,qua scilicet cōtra personam
agitur ex aliquo contractu vel quasi,aut ex maleficio vel
quasi,nō incipit currere,nisi ex tēpore,quo quis pōt age-
re iure nō impediēte. Et sic filiofamilias nō currit pręscri
ptio in aduētitijs nisi ex quo liberatus est à patria potesta
te. Nec mulieri in dote nisi soluto matrimonio, vel mari-
to ad inopiā vergēte:quia cū ex tūc dotē repetere possit,
si nō repetit,currit cōtra eā præscriptio. Nec creditori,ni
si extāte debiti cōditione:sicut si promisi tibi centū si na
uis mea venerit ex Aphrica,nō currit præscriptio tibi,nisi
cū venerit nauis,& dies solutionis.C.de pręscrip.xxx.ann.
7 l.cùm notissimi. ¶ Septimò quæritur,*quāto tēpore opor
tet currere præscriptionē?Et dico ꝙ in pręscriptione lōgi
tēporis requiritur tempus x.aut xx. annorū,secūdū Ray.
Gof.& Host.vt dictum est: in ea verò quę est tēporis lon-
gissimi,requiritur spatiū xxx.vel xl.annorū.xvj. quęst.iij.
§.potest.quod intellige cōtra laicos & priuatas personas:

quia cōtra ecclesiam nec laic⁹,nec alia ecclesia pręscribit,
nisi spatio xl.annorum : imò contra ecclesiam Romanam,
nisi spatio centum annorū.xvj.quæsti.iij.quas actiones.&
c.nemo. ¶ Sed pro intelligētia horum dico multa. ¶ Pri-
mum.Contra ecclesiam Romanam nō currit, vt dictū est,
præscriptio minor centenaria:quod intellige in spectanti
bus principaliter,& nō secundariò ad illam,secundū gl.in
c.ad audientiā.eod.tit.Vnde hoc priuilegio gaudēt gene
raliter omnia immediate pertinētia ad dispositionē papę,
vt ecclesia Lateranēsis,& res eius,& exemptio,vt tenet Io.
And.in regul.sciēti.lib. vj.in mercu. & not. Pau.in cle.fre
quens.de excel.præla.& Panor.in d.c.ad audientiā. Fallit
hoc c.ij. §.j.eod.ti.lib.vj.vbi catholici præscribunt contra
ecclesiam Romanā bona hæreticorū,qui in vita ignorabā
tur esse hæretici,si ea xl.annis bona fide possederunt:nec
pōt Romana ecclesia petere restitutionē, vt ibi patet: vbi
prohibetur omnis molestia post pręscriptionē. ¶ Secun-
dum.Cōtra ecclesiam verò inferiorē Romana si pręscriba
tur à priuato vel ab alia ecclesia,quo ad immobilia corpo
ralia & incorporalia iura,habētib⁹ cōtinuā causam vel nō
habentibus,requiruntur xl.anni.extrà eo.de quarta.& c.j.
eod.tit.lib.vj.non tamē requiritur titulus,sed sufficit bo
na fides,nisi sit cōtra ius cōmune:quia sic requiritur titul⁹
verus aut putatiuus.extrà eod.si diligenti.aut tēpus,de cu
ius initio memoria nō est.d.c.j.Fallit quod dictū est eo ca
su quo ius ciuile exigit in pręscriptione cōtra priuatū tē-
pus,de cuius initio memoria nō extat:quia tūc multò for
tius requiritur illud tēpus in pręscriptione cōtra ecclesiā,
nec sufficiunt xl.anni. ¶ Tertium. Quo ad mobilia, secū-
dùm Pan.in c.cùm dilectæ:de cōfir.vti.vel inuti.cōtra ec
clesiam Romanā nō habet locū vsucapio triēnalis: quę ta
men habet locū contra alias,nisi in rebus, quę alienari nō
possunt sine debita solēnitate,de qua s̄.Alienatio. ¶ Quar
tum.Currūt etiā cōtra eā pręscriptiones iudiciales,secū-
dum Pan.in c.si.de in integ.resti.vt,ꝙ post decenniū non
appelletur,& huiusmodi:sed restituitur,sicut & minor,iu
re speciali,vt in d.c.fin.& l.j.C. si sępius in inte. resti.fue.
po.& ibi Bar.sequitur. ¶ Quintū.Si etiā laicus habet rem
cōmunē cū ecclesia & indiuisibilē,secundū Pan.in d.c.de
quarta.requiritur quadragenaria præscriptio ꝓpter eccle
siam,ar.l.si cōmunē.ff.queād.ser.amit.sin tamē ius ecclesię
remanere pōt illæsum,secundū Io.An.in c.vnico. de iure
pa.præscriptio cōis cōtra laicū sufficeret.facit qđ not.in c.
ad audientiā.eo.ti.& xvj.q.iiij.nolumus. ¶ Sextū. Si autē
res cùm esset laici,incœpit pręscribi ab aliquo, & deinde
venit ad ecclesiā,nō requiritur quadragenaria pręscriptio
secūdū cōmuniorē & veriorē opinionē,vt dicit Pan. in d.
c.de quarta.sed pro pręterito vtetur priuilegio priuati,&
pro futuro tempore priuilegio suo,ar.in l. fiscus.la j.ff.de
iur.fisc.Et ideo si cōtra priuatū præsentē cucurrerūt quin
que anni antequā veniret ad ecclesiā, postquā venerit ad
ecclesiā,sufficiēt xx. Et idē in similibus priuilegiatis. facit
authē.si quis.C.de pręscri. lon.tēpo. ¶ Septimū.Res autē
patrimoniales clericorū quadragenario isto priuilegio
nō gaudēt:sed cōi spatio præscribuntur, sicut & aliæ lai-
corū,secundū gl.in c.possessiones.xvj.q.iiij.& in c.quan-
quam.de censi.lib.vj.& Spec.in tit.de resti. in integrum.
tenet ꝙ restitutionē petere nō possunt,si fuerūt lęsi in tali
bus,sicut faciūt in læsione in rebus ecclesię.Et iura quę di-
cūt bona clericorū gaudere eodem priuilegio , quo bona
ecclesię:debent intelligi quo ad defensionē.allegat caput,
ecclesiarum seruos.xij.quæst.ij.& facit quod dicit Petr.&
Abb.in cap.cùm sit.de fo.compet.scilicet ꝙ raptores præ
fatorum

fatorum bonorum non conueniuntur coram iudice eccle
siastico: quia priuilegiū non debet extēdi nisi in casibus iu
re expressis, & idem do. Anto. nisi sit eadē omino ratio
cum expressis à iure. ¶ Octauū. In legatis autē ad pias cau
sas habet locum solùm præscriptio xl. annorū, secundū gl.
in authē. de eccle. §. pro tēporalibus. & xvj. q. iij. c. penul.
¶ Nonum. Contra hospitalia autē & alia pia loca requiri-
tur præscriptio xl. annorū, sicut cōtra ecclesiam, vt est tex.
in l. omnia priuilegia. C. de epis. & cle. & no. Io. And. in c.
ij. de restit. in integ. libr. vj. ¶ Decimò. Contra principem
distinguit Panor. in c. cùm nobis. eod. tit. sic: Aut sunt bo-
na reseruata principi in signum subiectionis, vt in tributo
vel censu: & sic nullo tēpore currit. l. cōpetit. C. de prescri.
xxx. anno. vel in signū singularis priuilegij aut dominij, vt
legitimare spurios, creare notarios, exigere vectigalia &
pedagia, & huiusmodi: & sic requiritur scientia Principis,
& tantum tēpus, de cuius initio memoria nō existat: vt est
tex. in c. super quibusdā. de verb. sign. & per Bar. in l. cun-
ctos populos. C. de sum. tri. & l. fi publicanus. ff. de publi.
& in l. j. ff. de aqua pluui. arcen. Aut sunt bona pariter pos-
sedibilia: & si sunt Principi incorporata, requiritur spatiū
xl. anno. vt in d. l. cōpetit. & sic procedit gl. in §. fisci. Insti.
de vsucap. Si verò nō sunt incorporata, sed dūtaxat delata
tanquam vacantia, seu quia causa publicata, tunc in delatis
ppter vectigal nō solutū sufficit tēpus quinq; annorū, vt
l. ij. C. de apostа. in alijs verò si præcessit denūtiatio, suffi-
cit tēpus xl. annorū: vt l. intra quatuor. ff. de diuer. & tem-
po. prescri. Si verò denuntiatio nō interuenit, sic si habuit
bonā fidem tantū, requiritur tempus viginti anno. l. in o-
mnibus. ff. de diuer. & tempo. præscri. Si autē vltra bonā fi
dem habuit titulū: sic sufficit tempus decē annorū. & sic lo
quitur l. quanuis. ff. de vsucap. & not. Bar. in d. l. in omnib.
¶ Vndecimò. Contra quoscunque autē alios à prædictis
distinguo. ¶ Nam aut sumus in actionibus personalibus:
& sic requiritur spatiū triginta annorū. quod Pan. in cau
sa. de caus. proprie. & pos. limitat verū, quādo cōcurrit so
la patientia: secus si cū patiētia interuenisset aliud: vt est
tex. in l. Procula. ff. de proba. vbi ex taciturnitate longi tē
poris presumitur dimissum fide icōmissum debitū, si sępi⁹
de alijs habita ratione nō sit habita mētio de fide icōmisso.
¶ Aut sumus in rebus corporalibus immobilibus: & si sic
possidet cum titulo, requiritur spatiū decem annorū inter
præsentes cōtinuè, & viginti inter absentes. l. fin. C. de pre
scrip. lōgi tēpo. Si verò partim fuit præsens, partim absens,
duplicabitur tēpus absentiæ solùm. authen. quod si quis in
quibusdā. C. de prescri. longi tēpo. sine titulo verò cū bo-
na fide & reliquis prescribitur xxx. annis: vt in c. sanctorū.
eod. tit. xvj. q. iij. placuit. & l. si quis emptionis. C. de præ-
scrip. xxx. anno. ¶ Aut sumus in incorporalibus, vt sunt iu
ra & seruitutes: & sic nō requiritur titulus, sed solùm vsus,
sic distinguēdo: quia aut sumus in seruitutibus: & tūc si ha
bēt causam cōtinuā vel quasi, regulariter præscribit lōgo
tēpore, id est, decē annorū inter præsentes, & viginti inter
absentes. tex. est in l. fi. C. de præscri. lon. temp. & in l. ij.
C. de serui. vbi gl. & Doct. hoc no. Si verò seruitus habet
causam discontinuā, vt seruitus viæ, & seruitiorū extraor-
dinariorum præstatio: tunc regulariter nō prescribitur: vt
est tex. in l. seruitutes. la iiij. ff. de seruit. & ibi per Docto.
Fallit primò qñ quis vsus est tanto tēpore, cuius contrarij
memoria non existit. l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua
quotid. & æsti. & no. glo. & Doct. in d. l. seruitutes. tempus
autē cētū annorū est tēpus, de cuius initio extat memoria:
vt tenet do. Ant. in c. veniēs. de testi. & Car. in c. fi diligē-
ti. de præscrip. Fallit secundò, qñ habuit titulū concessio-
nis à domino: quia præscribitur decē annis inter præsen-
tes, & viginti inter absentes: vt not gl. in d. l. seruitutes. Et
tertiò si præscribitur qñ habuit verū titulū à tertio, id est,
per x. annos inter presentes, & xx. inter absentes. l. fi. C. de
præscri. lon. tēp. secundū Paul. de Cast. in d. l. seruitutes. Est
tamen differētia in præscribēdo vrbanā & rusticanā seruī
tutē: quia rusticana perditur per nō vsum: vrbana autē nō,
nisi simul alius vsucapiat libertatē: puta, habeo fenestras,
quas licet obstruā, nō perdo ius: sed si alius per idē tēpus
altius eleuat murū suū, sic amitto. Probantur hæc in libro
autē iura. ff. de serui. vrba. prædi. Quid autē sit seruitus vr
bana & rusticana: vide j. Seruitus. §. j. Dicitur autē seruī-
tus habere causam cōtinuā vel perpetuā, quādo est in vsu
actualiter & potētialiter: vt seruitus aquæ ductus, & altius
nō tollēdi, & huiusmodi. Ratio, quia licet à principio re-
quiratur factū hominis, nō tamen semper: quia postquam
aqua est deriuata in canale, facto naturę cōtinuatur, & per
seipsam semper fluit: vt in seruitute tigni iniuncti, vel o-
neris ferēdi, quod postquā semel est immissum, continua-
tur. Aliquādo verò dicitur habere causam quasi continuā,
vel quasi perpetuam: quādo scilicet est in vsu cotinuo seu
perpetuo potētialiter, sed nō actualiter: vt seruitus stillici
dij, vel ductus aquæ ex cœlo cadētis. Ratio, qa licet nō sem
per exerceatur actu, tamē est apta nata semper exerceri si-
ne facto hominis: quia cū pluit, stillicidiū est semper aptū
recipere aquā sine facto hominis, postquā stillicidiū est.
& idem in iure eligēdi, & percipiēdi decimas ex agro. Ali
quando verò dicitur seruitus habere causam discontinuā,
qñ scilicet nec actu nec potētia est semper ī vsu, sed neces-
sariò requiritur factū hominis, quod nō potest esse continu-
uū: vt est seruitus itineris, viæ, & similiū. Hoc notatur p
gl. & Doct. in l. seruitutes. la ij. ff. de serui. & in l. foramen.
ff. de serui. vrba. prædi. Aduertēdū est autē, q seruitus amit
fibilis per nō vsum, si habet solùm interualla dierū vel no
ctium tantùm, vt spatij breuioris, præscribitur decē annis
inter præsentes, & viginti inter absentes: sed si habeat in-
terualla annorū vel mēsium, requiritur tēpus duplicatum
quo ad præsentes: id est, xx. annorū: quo ad absentes verò,
licet sint opiniones, veri⁹ tamē est q etiā duplicatur, secū
dùm Ioan. glos. in l. fi. C. de serui. quem sequuntur cōiter
glos. Accur. Bart. & Bal. & Docto. ibi. & Inn. in c. de quæ
ta. eo. tit. quia hoc pro vltima opinione ponit, quæ est sua,
iuxta glo. nota. in l. qui filium. §. Sabinus. ff. ad Trebel. ibi
dicitur, q vltima opinio in dubio tenendū est. Nota etiā
q dicta duplicatio nō habet locū in præscriptione xxx. vel
xl. annorum, nec in præstatione annua: vt vult glos. in d.
cùm notissimi. §. fi. C. de præscriptio. xxx. anno. Et dicitur
habere interualla dierū vel noctiū, quando alternis diēb⁹
vel die seu nocte mihi licet, & tibi altero die &c. annorū
autem vel mensium, quādo de quinquennio in quinquen-
niū: vel de anno quolibet vna die vel plurib⁹ licet duces
aquā. ¶ Aut sumus in seruitute, quę debetur à re persone
vt vsus fructus, vsus, iurisdictio, & huiusmodi, quę licet
quirāt factū hominis, tamen nō dicūtur habere causam de
continuā: quia animo possideri possunt, qui est cōtinuus,
licet actus hominis sit discōtinuus: nō sic autē in seruitu-
te, quę rei debetur à re, cū res animū nō habeat. Istæ ergo
seruitutes, quę debētur personę à re, longo tēpore prescri
buntur, cū titulo tamen vero: quia habent similitudinē cū
dominio, quod sine titulo longo tēpore nō præscribitur:
vt est casus in l. vlt. in fi. C. de præscri. lon. tem. Et intellige
de titulo habitu à nō domino: qa si à dño, præscribere nō
oportet.

oportet. ¶ Aut sumus in seruitute personali, quæ debetur
personæ à persona: & sic præscribitur aliquando quinquē
nio, quādo scilicet pater tēpore mortis gessit se p liberō
non in fuga, nec latitans, sed bona fide: quia post quinquē
nium elapsum, in quo filius nō est status controuersiā pas
sus, efficitur liber. not. Pan. in c. licet. de coniug. ser. in per
sona verò propria requiritur tēpus decē annorū, cū bona
fide: nec requiritur titulus fauore libertatis: vt in l. ij. C. de
præscr. lon. tempo. aliàs seruitus omnis personalis cùm sit
cōtinua, ppter animū, qui nō potest esse in seruitute rea-
li sine titulo, requiritur tēpus lōgissimum: id est xxx. anno.
vt not. Cy. in l. ij. C. de ser. & aqua. cum titulo verò per de
cē inter præsentes, & viginti inter absentes. ¶ Aut sumus
in debitis, legatis, aut stipulationibus: & sic secūdū Bar. in
l. cùm notissimi. C. de præscri. xxx. anno. si obligatio sit de
præsenti, licet exactio sit delata in diē, si eū testator legat 8
centum alicui, ita, q tradātur sibi decē omni anno solùm:
sed vnica præscriptiōe tolletur, & per spatiū illud quo alię
res: argu. l. senatus. §. fi. ff. de don. cau. mor. & c. de quarta.
eo. tit. vbi vnica præscriptione quadragenaria tollit quar-
ta debita episcopo, quę communiter solnitur omni anno:
quia obligatio orta est de præsenti, licet exactio sit dilata:
si verò obligatio sit in diem, vt ī legato facto simpliciter,
q annuatim deē aliquid: quia tot sunt legata, quot annuæ
præstationes. d. l. senatus. in fi. sic nō currit præscriptio, nisi
à die extantis obligationis: & consequēter oportet, q tot
sint præscriptiones, quot legata. Sed aduerte, q si hæres te
statoris scit se teneri, vt cōmuniter præsumitur, vt no, in l.
qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verb. obli. nullo tēpore p-
scribit secundùm Pet. de Pu. tract. de ea. por. quia est ī ma-
la fide: & idē dic de quocunq; debitore, vt not. Ang. in l. q
sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. dicens hic communiter te
neri contra Bart. etiam si statuto caueatur vt præscriberet.
quod etiam sequitur Io. And. in c. ij. de excep. lib. vj. Host.
in c. per tuas. de do. & Card. in c. vigilanti. eo. ti. & est glo.
not. in auth. vt ecclesia Romana cen. an. ha. præscri. quæ di
cit, q tale statutū esset iniquum præsidiū. & sequitur Bal.
in c. si quis per xxx. si de feu. fue. cōtro, vbi dicit, q præscri
bens scienter debitū, semp poterit denūtiari: si verò igno-
rauit probabiliter, sic præscribet, etiā quo ad cōscientiam,
vt voluit Inn. in c. curā. de iure patro. & in c. quia pleriq; 9
de immu. eccle. Pan. tamen. in c. fi. de præscript. distinguit.
Nam si debitor sciens debitum non tenebatur offerre, ita
q cessando à solutione non fuit in culpa, præscribet: quia
non est in mala fide: quia cogitare potuit, q donare vel re
laxare voluerit. quando aūt videatur offerre, vide text. cū
gl. in l. item illa. ff. de consti. pecu. & plenius per Bart. & su
prà Obligatio. §. ix. nihilominus denuntiari poterit iudi
ci ecclesiastico. Si verò tenebatur offerre: sic nō pscribet,
quia est in mala fide. Et ita tenet Sū. An. sed malè: quia a-
liud est esse in bona fide, aliud est nō esse in culpa: vsi iste
nō est in bona fide, vt patet per dicta ꝛ. §. j. ¶ Aut sum⁹ in
actionibus & exceptionibus: & sic cū variæ sint, vario mo
do præscribuntur, puta exceptio de nō numerata pecunia
post biennū non potest opponi. l. in cōtractibus. C. de nō
nu. pecu. repetitio debitorum in alia nō præscribitur, nisi
per quinquaginta annos, vt in l. alearū ludos. ff. de aleato.
& huiusmodi, quæ multæ sunt: & secundùm Pan. in c. cum
causa. de emptio. & vendit. currunt etiam cōtra ecclesiam
secundùm spatiū decretum à iure ciuili, à quo sunt inuen
ti: nec expectatur spatiū decem annorum. ¶ Notādum est
tamen, q omnis obligatio vel exceptio spatio decē aut vi
ginti annorum præscribitur. l. obligationū ferè. §. placet,
ff. de act. & obli. ¶ Notādum est etiam secundùm Bart. in
l. fiab hostibus. C. quib. non obijci. longi temp. prescrip. q
actiones prætoriæ rei persecutoriæ sunt perpetuæ, nisi dē
tur cōtra ius ciuile, puta redhibitoria: quia datur cōtra cō
tractum validum de iure ciuili, ideo finitur anno: secus si
contra contractū inualidum de iure ciuili, quia sic est per
petua. Itē distingue: quia si actio data est in pœnā solùm,
sic præscribitur etiā scientē debitorē in conscientia: quia in
pœnalibus nō tenetur in cōscientia. xij. q. ij. fraternitas. in
glo. Si verò data nō est in pœna, sed in satisfactionem lesi,
vt actio quāto minoris, & huiusmodi: sic data scientia de-
bitoris nō præscribitur in conscientia, quin teneatur satis
facere læso. xiiij. q. vj. si res. ¶ Aut sumus in rebus mobili-
bus: & sic currit vsucapio: quæ tamē nō currit cōtra mino-
res, vt no. in l. fi. C. in quib. cau. resti. in inte. nō est necessa
ria. vide j. Vsucapio. ¶ Octauò quæritur, *vtrum successor
singularis aut vniuersalis, inuasoris præscribat per decem
annos inter præsentes, & viginti inter absentes? Et de sin-
gulari dicit Pan. in c. nihil. eo. tit. q non, quantūcunq; ha-
beat bonam fidē, ppter vitium reale, quod sequitur quē-
libet possessorē. l. vitia. C. de acqui. poss. sed oportet, quòd
currat spatiū triginta vel quadraginta annorū: & sic bene
præscripit etiam in rebus inuasis, vt not. Inst. de vsucap. §.
furtinæ. dūmodo sit bonæ fidei, & à se īcipiat præscriptio
nem: vt no. gl. in d. §. furtiuæ. Successor autem vniuersalis
non præscribit de iure ciuili, si defunctus habuit malam fi
dem, etiā sine violentia: quia cēsetur eadem persona cum
defuncto. in authen. de iureiur. à mo. præst. Sed Dy. in re-
gula, possessor. & gl. in regul, qui in ius. lib. vj. & gl. in c. de
quarta. eo. ti. & alia gl. in c. cura. de iure patro. tenet, quòd
præscribet de æquitate canonica, si est bonæ fidei: & in p-
sona sua inchoat præscriptionem. Pan. aūt post dom. Ant.
in c. fi diligenti. eo. titu. tenet primum, scilicet, q non præ
scribet. & melius: quia cùm nō habemus ius canonicū con
tra ius ciuile expressum, ī hoc ab eo recedere nō debem⁹*.
& iura, quæ alij allegant, loquuntur de singulari successo
re, non de vniuersali. Aduertēdum est tamen, q licet mala
fides defuncti noceat hæredi, nō tamē nocet ementi ab hę
rede, secundùm Bart. in l. post pluribus. in fi. ff. de vsuca. &
domi. Franci. de Aret. in d. c. fi diligēti. ¶ Nonò quæritur,
*quæ sunt tēpora vel casus, in quibus præscriptio nō cur- 9
rit, licet non interrumpatur, sed dormit? Et dicit Panor. in
c. ex transmissa. eod. titu. quòd sunt nouem. ¶ Primò tem
pore hostilitatis, & vbi ius non redditur, quod Inn. in d. c.
limitat, quādo propter guerram & huiusmodi actor age-
re voluit, sed nequiuit: quia nō erat qui ius redderet. l. sed
si per prætorē. §. si feriæ. ff. ex quib. cau. ma. propter quod
dicit Bart. in l. de ætate. ff. ad Treb. quòd citatus tempore
pestis habet iustam causam non comparendi. allegat c. ad
supplicationem. de renun. facit glo. in c. fi vero. de iudiciu.
Vnde dicit idem Bart. in l. naturaliter. ff. de vsucap. q tem
pore pestis præscriptio non currit, vbi quis fugit ex tali ti
more: aut certè erit iusta causa petēdi restitutionē in inte
grum ex clausula generali. Et idē generaliter dic de omni
alia causa impediente, ne quis rē suam petat. l. quod quidē.
ex qui, cau, ma. & de appell. l. ex ratione. ¶ Secūdò, quādo
est defectus prælati, id est, quando ecclesia nullū habet p-
latum, vel habet inutilē ad agendum: puta quia est excom
municatus, suspensus, & est negligens in petēda absolutio
ne, vel captiuus, de cōcess. præb. quia diuersitatē. xvj. q. iij.
c. j. de elec, quia diligētia, aut est dilapidator, vel male alie
nans. xvj. q. iij. si sacerdotes. & quod not. in c. j. de in int. re
sti. l. vj. quia toto tēpore prælati malè alienātis nō currit.

Tertiò,

¶ Tertiò, quãdo quis de iure impeditur agere: ſicut filiuſ familias. l. j. in fi. C. de annal. exce. & vxor viuente marito, nec vergente ad inopiã reſpectu rerũ dotaliũ. l. in reb⁹. C. de iure dot. & pupillus durãte ætate pupillari. l. ſicut vltra mediũ. C. de præſcrip. xxx. anno. & generaliter non currit præſcriptio cõtra maiorem, niſi xxx. vel xl. annorum. C. in quib. cau. reſti. in inte. non eſt ne. l. fi. contra pupillum aũt nulla currit. d. l. ſicut. ¶ Quartò, quãdo eſt ſchiſma quo ad eccleſiã Romanam, vt in c. cùm nobis. eo. tit. quod Direc. intelligit de tẽpore prælati ſchiſmatici. de elec. quia negligentia. ¶ Quintò, tẽpore conditionis: quia res ſub conditione nõ præſcribitur. l. cũ notiſſimi. §. ſed illud. C. de præſcript. xxx. anno. quia nulla currit mora. ¶ Sextò, tempore feriarum repẽtinarũ: quia præcaueri non poſſunt, vt dicitur in d. §. ſi feriæ. ¶ Septimò, quãdo qs abeſt reipublicæ cauſa: ſed ſecundùm Inno. in iſto caſu & propriè præſcriptio quidẽ currit, ſed reſtitutio datur, quando præſcriptio dictis tẽporibus eſt completa, vel parum poſt: ſecus ſi poſt magnum tempus, quia non datur facit l. ab hoſtib⁹. §. ſed quod ſimpliciter. ff. ex qui. cau. ma. & ſatis placet, licet alij teneant, q̃ indiſtinctè non currit. ¶ Octauò, tẽpore feriæ vel prodigalitatis, ſecundùm Io. Andr. in addi. ad Spe. eo. tit. ¶ Nonò, tempore iacentis hæreditatis, ſi nõ ſtat p hæredem qui ea capiat, ſed impeditur aliquo modo, ſecũdũ Pan. in c. de quarta. eo. ti. ſed d. Ant. ibi tenet, q̃ currit, ſed
10 reſtituetur ex clauſula generali. ¶ Decimò q̃ritur,* vtrum in præfatis caſibus ita dormiat p̃ſcriptio, q̃ non ſit neceſſe petere reſtitutionẽ? Et dico diuerſam fuiſſe opinionem Legiſtarum in l. ſenatus. ff. de offi. præſi. & Canoniſtarum in c. ex tranſmiſſa. eo. tit. ſed mihi placet opinio Inn. q̃ impeditur ipſo iure, nec ſit neceſſe reſtitutionem petere, ni ſi ſolùm in tẽpore abſentiæ & feriarũ, aut ex ſimilitudine rationis tempus prodigalitatis. Ratio autẽ ſua quare non currit, eſt, quia tanquam odioſa. arg. c. vigilanti. eo. tit. nõ
11 eſt laxãda. ¶ Vndecimò quæritur,* vtrũ currat contra eũ, qui diu aliquid ſoluit ſine cauſa? Et dico, q̃ non, quantuncunq; tẽpus defluxerit: ſed deſiſtere poteſt de cætero à ſolutione ſi cognoſcat ſe indebitè ſoluiſſe. l. litibus. C. de agri. & cenſi. & de cenſib. peruenit. xvj. q. iij. clerici. & gl. x.
12 q. iij. quia. ¶ Duodecimò quæritur,* quomodo interrumpatur præſcriptio? Et dico, q̃ duobus modis, ſecundũ Ray. ¶ Primò naturaliter: & hoc multis modis, ſcilicet ſi aqua vel fluuius occupauit fundũ, aut inde violẽter eiectus eſt poſſeſſor, aut res eſt ei furto ſublata. ff. de vſucap. l. natura liter, aut ſi quocũq; mõ poſſeſſionẽ amiſit, aut habuit animum deſerendi. ff. de ſerui. vrba. præd. l. ſi ædes. §. j. & cõcord. Vide. adde generaliter quãdo deficit vnũ de ſubſtãtialibus præſcriptionis. ¶ Et ſecũdò interrumpitur ciuiliter: & hoc multis modis ſecũdũ Direc. ¶ Primò per libellum principi oblatũ, quod valet ſolùm in actione annali, quæ poſt annũ moueri nõ poteſt, vt eſt actio iniuriarũ, & quædã aliæ. Inſti. de perpe. & temp. acti. & per hoc ꝓpetuatur. ¶ Secũdò per litis cõteſtationem: quod locũ habet in perpetuis actionib⁹, & corã ſuo iudice. C. ne de ſta. defun. l. pen. imò ſecundũ Ray. valet in omnibus actionibus: per l. fi. C. de præſcri. xxx. vel xl. an. & idẽ dic in quaſi litis conteſtationem: extrà, vt lit. nõ cõteſt. quoniã. vltra medium. Et hi duo modi videtur habere locũ in iudicio: quibus ſecundũ Ray. additur tertius per querelã iudici factam, & ſecutam rei conuentionẽ: & hoc valet in omnibus actionibus. C. vbi ſtatim. l. ſicut in rem. ¶ Tertiò vbi litem conteſtari quis non p̃t: vel, vt alij dicunt, aliqua cauſa impeditus rem ſuã petere nõ poteſt per libellũ oblatũ iudici cõtra abſentem, vel eũ qui aliqua de cauſa cõuenirì nõ p̃t, deducendo ius ſuũ in querimoniã coram iudice ordinario, vel etiã corã publicis perſonis. de off. or. c. paſtoralis. & de app. ſi iuſtus. vbi etiã dicitur, q̃ dicta proteſtatio ſi iuſtinguitur vtrum ſint perſonæ publicæ vel non: & hoc eſt æquius: vel etiam eo caſu ꝓponat ad domiciliũ rei, & eſt interrupta præſcriptio. xvj. q. iij. §. poteſt. ¶ Quartò p ſacrum oraculum oblatũ principi, ſi p executorẽ poſtea conuentio ſequatur. d. l. ſicut in rẽ. ¶ Quintò p ſolutionẽ vſurarum, ne ſcilicet currant cõtra creditorem debitũ non repetentem. C. de præſcrip. xxx. ann. l. cũ notiſſimi. ¶ Sextò per ſecundã cautionẽ factam à debitore. d. l. cũ notiſſimi. ¶ Septimò per denuntiationẽ factam colono, vt lite non conteſt. quoniã. & ſecundùm glo. Ray. iſta denuntiatio ſit per citationem factã de parẽdo iuri corã iudice ſuperre, quam poſſidet nomine alieno. ¶ Octauò per ſynodalem proclamationẽ: puta ſi ſacerdos proclamet in generali vt
13 prouinciali ſynodo, quòd alius ſacerdos tenet rẽ eccleſię, extrà c. ſanctorũ. ¶ Quantũ autem ad conſcientiam interrũpitur, quoties quis in veritate eſt in mala fide, licet ignoretur: aut deficit aliquid de ſubſtãtialibus præſcriptionis. ¶ Tertiodecimò quæritur,* vtrũ tutus præſcriptione teneatur in foro animæ reſtituere rẽ præſcriptã, ſi completa præſcriptione incipit habere malã fidem, cognoſcẽdo eã fuiſſe alienã? Et dicit Sum. Roſ. & quidã alij, q̃ ſecundùm Theologos reſtituere tenetur. quod nunquam legi: imò Scot. in iij. diſt. xv. tenet cõtrarium S. Th. quolib. xij. arti. xxv. dicẽs, ſi quis præſcribat bona fide poſſidendo, nõ tenetur ad reſtitutionẽ, etiã ſi ſciat alienum fuiſſe poſt præſcriptionẽ: quia lex p̃t aliquẽ pro peccato & negligẽtia punire in re ſua, & illã alteri dare, & cõcedere. Hęc ibi. Et idẽ diceret omnis bonus Theologus: quia ſecũdũ S. Th. tenetur quis ſoluere pœnã iudicialẽ, id eſt, ad quã condẽnatur à iudice: vt ij. ij. q. lxij. & cõſequenter ille cui applicatur, eã in cõſcientia poteſt retinere: & cõſequẽter licitũ eſt tenere eam quam infligit legiſlator, cuiuſmodi eſt præſcriptio, quæ inducta eſt principaliter in pœnã negligẽtiũ & quietem ciuitatis. Inter canoniſtas aũt Rayn. dicit ſimpliciter tali cõſulendũ, q̃ reſtituat: aliter dubitat de ſtatu eius. Similiter do. Ant. in d. c. vigilãti. eo. tit. dicit ſe diſputaſſe, q̃licet nõ teneatur in foro cauſarũ, tamẽ in foro animæ tenetur: quia ratio præſcribẽdi nõ eſt ſufficiẽs quo ad æqtatẽ cõtra eũ qui de negligẽtia imputari non p̃t. aliter etiam diſtinguit, vt refert Arch. in ij. parte ti. c. xv. ad fi. Sed contrariũ clamãt pene omnes alij, vt gl. in d. c. vigilãti. Io. Vincẽ. Tãc. Gof. Hoſ. Ber. Io. And. Inn. Hug. Mona. Vide. Veruec. Gera. Io. de Rip. & Lan. & Pan. in d. c. vigilanti, dicẽtes indiſtinctè, q̃ nõ tenetur reſtituere ī cõſciẽtia, ſi cõcurrũt omnia de iure requiſita ad præſcriptionẽ. Et ita indubitãter tenendũ eſt, niſi qñ reſtitutio petitur in integrũ, & admittitur, quia iſta ſtatuerũt leges & canones tũ in pœnã, tũc ꝓpter bonũ cõmune, cui hoc expedit ad lites dirimẽdas, propter quod bonum ſi alicui p̃t auferre vitã, multo magis ſubſtantiã: vnde iura faciũt hoc meũ, hoc tuũ. viij. diſt. quo iure. & cõditor legis aut canonis p̃t mihi dare rẽ aliẽnã, & tutus ero. ff. de euict. l. Lucius. C. de quadr. præſcri. l. bene à Zenone. quod intellige ex cã, puta in pœnã, vel quia expedit bono cõmuni. q verò deponere nõ p̃t conſcientiã ligantẽ ad cõtrariũ, reſtituere tenetur p̃ accidẽs. ¶ Ad motiuũ domini Ant. dico, primò quidẽ, q̃ qui de negligentia imputari nõ p̃t, habet remediũ petẽdo reſtitutionẽ ex clauſula generali, quã ſi petat ac obtineat in conſcien

ſcientia reſtituendum erit: ſi verò non petit, nõ erit neceſſarium reſtituere, per no. ab Inn. in c. quia plerique. de immuni. eccl. ¶ Et ſecundò dico, quòd præſcriptio non inducitur de iure canonico ſoluùm in odiũ negligentis: ſed etiã propter bonũ & æquum. xvj. q. iij. §. poteſt. vnde ſecũdũ Bal. in c. ſi quis per xxx. ſi de feu. con. fue. laicorum ſtatutũ negans audiẽtiam in foro ſeculari propter æquum ſeu bonum publicum, valet in cõſcientia, nec habet locum denũ tiatio in iudicio eccleſiaſtico: puta ſi cauetur quòd nõ ſoluens gabellam iuſtam nõ audiatur: vel inſtrumẽtum non regiſtratum in libro communis, preſumatur falſum. Et ſimiliter Bart. in extranaganti, ad reprimendam. in verbo, deniti atione. de Velleiano & Macedoniano, dicit quòd non valet denuntiatio in foro eccleſiaſtico: quia datur eis maxima æquitate naturali. Sic à fortiori nõ habebit locũ in præſcriptione, quæ tam ciuili quàm canonico iure pro pter bonum publicum inuenta eſt, & cum maxima æquita te. Ex his patet ex parte ad quæſtionẽ, de qua ti. ſeq. §. vlt.
14 ¶ Quartodecimò quæritur,* quod remediũ ei, cõtra quẽ ſine ſui negligentia præſcriptio completa eſt? Et dico, ſi legitimo impedimento detentus fuit, communiter dicunt 2 Doctores eum poſſe petere reſtitutionẽ in integrum vſq; ad quatuor annos ſequentes, qui incipiunt à die ſcientiæ poſt ceſſationem dicti impedimenti: quia iſtud quadrienium non currit ignoranti: vt in c. j. de reſtit. in integ. lib. vj. in verſi. ſi quis negligenter omiſerit: quia ignorans nõ negligit: vt probatur in c. ij. iuncto c. quia diuerſitatem. de conceſ. præben. Et hanc opinionem tenet Ioan. de Ligna. poſt Zenze. in clemen. vna. de reſtit. in integ. Et placet mihi vt ſapiat naturam eius, in cuius loco ſubrogatur, argu. c. eccleſia. vt lit. pen. quia iſtud quadrieniũ ſuccedit loco anni vtilis, qui olim cõputebat: vt in l. fi. C. de tẽpo. in integ. re. ideoque à principio erit vtile: licet poſtea ſit cõtinuũ. ¶ Nec tamẽ propter prædicta præſcriptio erit inutilis præſcribenti: quia ſecundùm Innoc. in c. quia plerique. de immuni. eccle. valet in foro conſcientiæ ad hoc quòd non tenetur reſtituere rem præſcriptam, niſi petatur: & ſi nõ peti tur intra tempus debitum, iam amplius nõ tenebitur, etiã ſi petat: niſi fuerit impeditus ex facto iudicis vel aduerſarij: vt vult glo. in cle. vnic. de reſtitu. in integ. ¶ Quinto- 3
15 decimò quæritur,* vtrum eccleſia præſcriptione completa petat reſtitutionem in integrum? Et dico communiter teneri quòd ſic, in c. j. eod. titu. vſque ad quatuor annos, vt ſuprà. §. priore. & idem glo. in cap. j. de reſtitu. in integrum. Ad cap. autem, ſanctorum. eo. tit. dico verum eſſe quòd ei nõ datur quãdo eccleſia cõtra eccleſiam præſcribit: vt ibi. Similiter etiam in caſibus, in quibus præſcriptio dicta eſt dormire. qui tenere vellet ſecũdùm aliquorũ opinionem, quòd currat, dicat quòd dabitur reſtitutio in integrũ vſq;
16 ad quadriennium. ¶ Sexto decimò quæritur,* vtrum negligens agere poſſit cõtra eum, qui rem ſuam alienauit, poſt quam ille, cui fuit alienata, vſucepit eam? Et dico quòd ſic: quia alienator tenetur ſibi ex delicto: & ſua negligẽtia ceſſare nõ fecit delictum illius: de quo vide quod no. Bart. in 4 l. iij. de aliena. iudi. mu. cau. facta.

RVRSVS de Præſcriptione ſecundò, quo ad præſcriptibilia & præſcriptores.

1 *Præſcribi quæres poſſint.*
2 *Crimina an præſcribantur.*
3 *Præſcribi an poſſit contra obedientiam.*
4 *Præſcribi à laicis nõ poteſt eccleſia, aut aliud ſpirituale.*
5 *Præſcribi non poteſt ius patronatus.*
6 *Præſcribi an poſſit limes epiſcopatuum.*
7 *Limes cuius ſit quando eſt diuiſibilis.*
8 *Præſcribi non poteſt liber homo.*
9 *Publicæ res præſcribi non poſſunt, ſicut nec publica penſiones. nume.* 10.
11 *Principi reſeruata præſcribi non poſſunt.*
12 *Vitioſæ res præſcribi non poſſunt.*
13 *Præſcribi non poſſunt quæ lex prohibet alienari. Idem ſi teſtator. nu.* 14. *aut factum. nu.* 15.
16 *Precariò detenta non præſcribuntur.*
17 *Præſcribi non poteſt res empta à prodigo, luxurioſo, uel luſore.*
18 *Ignorantis res non præſcribitur.*
19 *Excommunicati res non præſcribitur.*
20 *Præſcribere an omnes poſſint.*

PRAESCRIPTIO rurſus ſecundò conſideranda eſt quantum ad eam rem quæ præſcribi, & quantũ ad eam perſonã, quæ præſcribere poteſt. ¶ Primò ergo quæritur, *quę res præſcribi poſit: Et dico, q̃ regulariter omnis res, omne ius, & omnis actio præſcribi p̃t. extrà eo. ad aures. C. de præſcri. xxx. vel xl. annorum. l. ſicut in rẽ. Hoc tamen fallit in his, de quibus infrà. §. ij. & ſequentibus ad decimũ nonũ. ¶ Secundò quæritur,* quid de peccatis? Et dico, q̃ vllo tempore præſcribi nõ poſſunt de iure canonico, & in foro animæ: imò ea diuturnitas auget. de eo qui dux. quã pol. cũ haberet. de fimo. cùm in eccleſiæ. de iure autẽ ciuili ſi peccatum eſt momentaneum, lapſus temporis pœnam alleuiat. l. ſi diuturno tempore. ff. de pœ. & quãdoq; tollit ex toto: & idem eſt de iure canonico quãtum ad pœnam fori contentioſi. vnde dicunt cõmuniter Doct. & ſequitur Pan. in c. cũ haberet. quòd aduerſus quodlibet crimẽ regulariter procedit præſcriptio x. annorũ: vt poſt lapſum quis nequeat accuſari. & in l. adulter. C. de adul. dicitur, q̃ adulterij poſt quinquennium quis accuſare non poteſt, niſi in duobus caſibus. vide gl. ibi. Et idẽ eſt de voto cõtra id qđ nõ præſcribitur, quin teneatur quis ad finẽ ſeruare. de reg. ſicut. & ſic contra votũ religionis cõſuetudo non prodeſt. de elect. cũ cauſam. de præben. cũ iam dudũ. & cõſequẽter præſcribi nõ poteſt contra ieiunia, & vigilias, & tẽtationẽ pecuniarũ, quin obſeruandæ ſint conſtitutiones, ſi à prælatis mandentur: quia hoc pertinet ad votum profeſſionis.
¶ Tertiò quæritur,* vtrũ præſcribi poſſit contra obedientiam, viſitationem, & procurationẽ, quæ debetur ratione viſitationis? Et dico q̃ non, eodem titu. cũ non liceat. & c. cũ ex officij. & de cẽſi. cũ inſtãtia. Et intellige de ſubdito, qui talia debet prælato: alius autẽ poteſt huiuſmodi præſcribere: puta abbas, vel alius prælatus cõtra epiſcopũ circa ſubditos eius. Et hoc caſu, ſicut dicit Innocẽ. licet ſubditus aliqualiter præſcribat, non tamen ſuo nomine, ſed potius alterius, cui de ſubiectione reſpõdet. d. c. cùm ex officij. Et de neruo eccleſiaſticæ diſciplinæ, contra quem nõ præſcribitur, vt q̃ quis poſſit celebrare tempore interdicti pulſatis campanis, alta voce. de conſuet. c. cùm inter. & de ſententia excommu. alma. lib. vj. vel præſentibus excommunicatis aut interdictis publicè. de priui. ca. epiſcoporum, libro ſexto. ¶ Quartò,* non præſcribuntur etiam à laicis eccleſia, loca religioſa, ius decimarũ, primitiarũ, oblationum, aut alia ſpiritualia iura, quia ea poſſidere non poſſunt. extrà eodem. cauſam. etiã ſi mille anni tranſierint, ſecundùm Ioannem Andr. in cap. ſecundo. de præben. libro ſexto. Ab eis autem, a quibus poſſideri poſſunt, bene præſcribũtur. 5 extrà eod. ad aures. ¶ Quintò.* Nec ſimiliter à laicis præſcribi poſſunt annexa ſpiritualibus: vt ius patronatus. Qđ limita quo ad laicos ſeculares, quia laici conuerſi licet nõ debeant, tamen poſſunt ſpiritualia tractare cum clericis

& præſcribere. Vide tex. iuncta glo. in c. ex eo. de elect. lib. vj. dicit etiam Pan. in d.c. ad aures. ꝙ poſſet papa cõcedere priuilegiũ laicis, vt poſsiderent aliqua ſpiritualia: quia poteſt eis dare poteſtatem excommunicãdi: & ſic præſcribere poſſent quæ poſsidere poſſent. ¶ Sextò.* Nõ põt etiã ꝓſcribi limes ſeu finis, vel qđ adhæret limiti epiſcopatuũ, prouinciarũ, vel parochiarũ. extrà, de paroc. ſuper eo. iuncta gloſ. & xvj. q. iij. c. licet. & c. inter. & ibi Panormitanus limitando dicit, quòd fines, de quibus conſtat, vel cohærẽtia finibus præſcribi non poſſunt: intellige quacũque præſcriptione, etiam cũ titulo: cùm tex. generaliter loquatur. vbi tamen de finibus legitimè non conſtat, præſcriptio valet: ſed cùm in iſtis antiquis de facili nõ poſsit haberi probatio neceſſariò concludẽs, admittitur præſumptiua: facit l. ſi arbiter. ff. de proba. ſecundùm gloſſ. etiam in d.c. ſuper eo. non omnia cohærentia limitibus ſunt impræſcriptibilia, ſed tantùm cohærẽtia principaliter: ſicut ſi prope limitem ſit ampliſsimum prædiũ, non eſt totũ impræſcriptibile, ſed tantùm pars principaliter cohærens: de quo ſecũdũ Io. And. regula dari non poteſt, ſed boni iudicis arbitrio erit procedendum. ¶ Ratio autem, quòd dicti limites præſcribi nõ poſsint, eſt, ne termini prædictorũ confundãtur, vt ex dictis iuribus colligitur. Et ſimiliter ſecundùm Hoſt. præſcribi nõ poſſunt limites dignitatum ſecularium, puta ducatuum, comitatuũ, & huiuſmodi, licet quotidie principes aliena territoria vſurpent. Limites autem prædiorũ bene præſcribi poſſunt. xvj. q. iiij. volumus. extrà eod. quia indicante. Et ſimiliter præſcribi poſſunt quę diſtabant à limite, puta fluuio: licet nunc propinquent ex variatione alueꝰ: vt de eccleſia dicit Dire. qa ꝓpter hoc nõ variatur epiſcopatus. & idem Panor. vbi ſ. concludens, ꝙ ea quæ ſunt infra limites limitibus non cohærentia, præſcribi poſſunt. quod ſatis probat d.c. per locum à ſpeciali: quia prohibito vno reliquum videtur eſſe conceſſum. de præſum. nónne. & ſecundũ eum vnus epiſcopus præſcribere poteſt epiſcopalia vel parochialia iura in eccleſijs diœceſis alterius cũ titulo, vel per tantum tempus, de cuius initio nõ eſt memoria. Vnde epiſcopus Feſulanus in ciuitate Florẽtina habet eccleſiam vnam ſibi ſubiectã cum toto populo eius. Et facit c. cum olim. & c. auditis. eo. ti. vbi abbas præſcripſit contra epiſcopũ omnia iura epiſcopalia in certis eccleſijs. Et per hoc dico, ꝙ remanẽtibus ſimilibus, põt præſcribi etiã
7 certa pars diœceſis. ¶ Septimò quæritur,* cuius ſit limes ſi ſit diuiſibilis, aut quæ in eo ſunt? Et dico, ꝙ cùm limes diuidat fines, neceſſariò in ſe eſt indiuiſibilis: quia philoſophi cè ſemper diuiſibile per indiuiſibile diuiditur: vt patet in corpore, ſuperficie, linea, & puncto. vnde ridiculum eſt dicere, ꝙ ager Petri nõ incipiat vbi finit ager Martini cõuicinus & cõfinis. ſecundũ nos tamẽ aliquãdo limes eſt qd diuiſibile, puta fluuiꝰ. Et ideo dicitur à Canoniſtis ſub diſiunctione, ꝙ limes eſt longitudo ſeu latitudo, ſpatiũ à ſpatio diſtinguẽs: in quo aliquãdo nihil põt conſiſtere: vt qñ eſt valde ſtrictus: vt quãdo lapis pro limite ponitur: ſed in epiſcopatibus & prouincijs non ſit ita ſtrictè: ſed aſſignatur quãdoq; pro limite flumen aut mons: & tũc eſt dubiũ cuius ſit limes, vel quod in eo extruitur. Et dicit Panor. ſecundùm opinionem, quæ ſibi verior apparet, quòd per lõgitudinem & latitudinẽ epiſcopatuũ limes cenſetur ipſo facto diuiſus: intellige quia ſecundũ ſe terminantur fines ad lineã diuidentẽ talẽ limitẽ per mediũ: licet, inquit, actu per hominẽ non ſit diuiſus. Pro quo tex. bonus in ſ. inſula. Inſtitut. de rerum diuiſio. vbi inſula nata in flumine diſtinguente agros pertinet ad proprietatem vtriuſque domini, ꝓut accedit ad dictos agros: & ſi magis accedit ad alterũ, eſt illius domini tantũ: vt ſ. Inuenta. ſ. v. Si autẽ res eſt indiuiſibilis, vt eccleſia ibi extructa, vterq; epiſcoporũ habebit ibi iuriſdictionẽ pro indiuiſo: & pariter habebũt ibi commoda. Et hoc tene: licet alij aliter ſentiant. facit l. arbor. ff. cõmuni diui. vbi arbor nata in cõfinibus eſt vtriuſque domini. ¶ Octauò* etiã dico ꝙ præſcribi nõ poteſt
8 liber homo. xvj. q. iiij. ſ. poteſt. ¶ Nonò.* Nec res publicę
9 q̃ ſunt in vſu: intellige, id eſt, ſemel deputatæ ad vſum populi Romani, vel aliarum ciuitatum: vt viæ, plateæ, pontes & huiuſmodi. & intellige nec in toto, nec ĩ parte. ff. de vſuca. l. vſucapionẽ. C. de ope. pub. l. præſcriptio. & C. de aqueduct. l. diligẽter. etiã ſi is populꝰ nõ vtatur. ff. de via pub. l. viã.
10 ¶ Decimò.* Nec publicæ functiones: id eſt, pẽſiones agrorum, ſiue ciuilis canon, qui ſcilicet ſolui debet reipublicæ pro agris. d. ſ. põt. ſimiliter nec poſſeſsiones agrorũ à colono. C. de præſcri. xxx. vel xl. anno. l. male agitur. ¶ Vnde
11 cimò.* Nec reſeruata principi in ſignũ ſubiectionis, vt tributũ, & ſimilia. l. cõperit ſerenitas noſtra. C. de præſ. xxx. anno. & facit quod nota. in c. cũ nõ liceat, extrà eo. ¶ Duo
12 decimò.* Nec res vitioſæ, aut quæ naſcũtur ex eis, præſcribi poſſunt longo tempore: Inſtitu. de vſuc. ſ. quod autẽ. & ſ. furtiuæ. Et intellige ꝙ nec præſcribũtur, nec vſucapiũtur, nec à primo iniuſte poſsidente, nec àquocũq; alio, quãuis à primo bona fide emerit, vel aliter acceperit. Dicitur autẽ res vitioſa, ſi ſit furtiuè aut vi poſſeſſa. Vbi dicit gl. in verbo, longo tẽpore, ſcilicet triennij, vel decennij, aut xx. ann. ſed xxx. vel xl. anno. poſſent. C. de præſcri. xxx. ann. l. & omnis. C. de an. excep. l. j. ſ. ad hoc. Et in verbo, vi poſſeſſa, dicit, id eſt vi expulſiua, non compulſiua, & idẽ Bar. in l. ſi vi vel met. C. de his quæ vi met. vide ibi. Et ſic patet ꝙ breuiariũ emptũ à fure, & poſſeſſum xxix. an. tenetur emptor
13 xx. annis præſcribi poteſt. ¶ Tertiodecimò.* Nec res quã lex aut canon prohibet alienare: in quo tamẽ ſecũdũ Pan. in c. cùm non liceat. eod. titu. ſic diſtingue. ¶ Aut enim lex prohibet alienationem, quia eius rei non eſt commerciũ nec poſſeſsio: vt in rebus ſacris, ſpiritualibus, & religioſis reſpectu laicorũ: & ſic præſcriptio nõ valet. ¶ Aut, ꝓhibet alienationẽ ſimpliciter fauore ipſius rei, vt in fundo dotali: & ſic præſcriptio nõ poteſt inchoari. l. ſi fundum. ff. de fundo do. & gl. ac Bart. in l. ij. C. de vſucap. pro emp. ſi erat inchoata antequã eſſet dotalis fundus, vel huiuſmodi, nõ impeditur vſucapio. tex. eſt in d.l. ſi fundum. Et idẽ dicẽdum quando res peruenit ad perſonam priuilegiatam, cõtra quam præſcribi nõ poteſt: vt no. Io. And. in c. vnico. de iure patro. lib. vj. quod intellige ſi ignorat prohibitionem iuris probabiliter, aliter nõ. ¶ Aduertendũ eſt tamẽ, ꝙ ſe cus erit de pupillo alteri ſuccedẽte, contra quem durante pupillari ætate præſcriptio nõ currit, licet antè fuiſſet incœpta: ſed differetur vſq; poſt pupillarẽ ætatẽ. l. ſicut. C. de præſcrip. xxx. annorum. ¶ Aut lex prohibet alienationẽ nõ ſimpliciter, ſed ſub certa ſolennitate, vt in rebus minorum, & eccleſiæ: & tũc data bona fide, & excluſo errore tutoris, præſcriptio currit, ſi habeat alia cõmitãtia: puta emit à minore, quẽ credebã maiorẽ, vel rẽ à prælato, ſed putabã capitulũ cõſenſiſſe, & huiuſmodi. Secꝰ ſi errabã ĩ iure, credẽs ꝙ prælatꝰ ſine capitulo poſſet, vl minor ſine decreto, Et ſic intellige glo. in c. ij. de his quæ fi. à præla. & tex. iuncta gl. in c. j. de reb. eccle. nõ alie. lib. vj. ¶ Quarto decimò,
14 *Nec res quam prohibuit alienari defunctus: quia idẽ eſt ſicut de prohibita alienari per legẽ, ſcilicet quòd vſucapi nõ poteſt. tex. eſt in dicta l. ij. & ibi glo. & Barto. quod intellige

tellige quãdo prohibitio ſit ex cauſa per teſtatorem: quia ſine cauſa nõ valet, vt legitur & not. in l. filius. ſ. diu. ff. de
15 lega. j. & ibi plenè per Barto. ¶ Quintodecimò.* Nec res prohibita alienari ꝓ pactũ: puta, cùm res obligatur, & obligans apponit pactũ, ꝙ interim non alienetur: & impeditur tranſlatio dominij: vt in l. ſi creditor. ſ. vlt. ff. de diſtr. pignor. quia nõ currit præſcriptio: vt no. Bar. in l. vbi lex. ff. de vſucapio. Pan. tamen in d.c. cùm non liceat. tenet ꝙ currat: & credo verius, ſi alius à prædictis contrahentibus
16 præſcribat. ¶ Sextodecimò.* Nec res, quæ tenetur ꝓcario nomine: quia nõ ipſe tenens, ſed dominus poſsidet. l. certè. ſ. is qui rogauit. ff. de preca. Et idem eadẽ ratione de colono, vt dictum eſt. C. de preſcrip. xxx. anno. l. male agitur. Et idem de poſsidente nomine alieno eadẽ ratione. de reſti. ſpo. cùm veniſſent. Et idem de eo, cui traditũ eſt pignus, & de vſufr. quia cenſentur in mala fide. dicit tamẽ Panor. in d.c. cùm nõ liceat. ꝙ emens à colono bona fide præſcribit: ſed dominus, ſi ignorauit, petit reſtitutionẽ in
20 integrum ex cauſa generali. l. j. ff. ex quib. cauſ. maio. ſcilicet ſecundũ Spe. eo. tit. & gl. in l. cùm nemo. C. de acquir. poſſ. & placet, per ea quæ dicam: licet Bart. in l. cùm ſolus.
17 ff. de vſucapio. aliter ſentiat. ¶ Decimoſeptimò.* Nec res empta à prodigo, aut luxurioſo, vel luſore alienãte, diſtinguendo cum Pan. in c. ſi diligenti. eo. tit. ¶ Aut enim talibus eſt interdicta adminiſtratio: & nõ valet cõtractus, nec infertur vſucapiendi cõditio. l. qui fundũ. ſ. qui ſciens. ff. pro emptore. ¶ Aut nõ eſt interdicta: & tunc aut ignorabat, ꝙ in malũ vſum volebat pretiũ conſumere: & poteſt vſucapere, quia eſt bonæ fidei: vt l. ſi quis cũ ſciret. ff. pro emp. aut hoc ſciebat: & ſic non põt vſucapere: vt in d.l. ſi qs cùm ſciret. & tex. in l. ſi verò non remunerãdi cauſa. ſ. ſi adoleſcẽs. ff. mãda. Nec obſt. l. affectionis. de dona. quia intelligo ante factũ nõ valere in iſta lege, ſed poſt factum fornicationis valeret ſoluẽdo. Hãc deciſionẽ poſuit Bar. in l. ſi quis cum ſciret. & ſecũdùm hãc limitarem l. ſi. ff. de alea. vbi valet cõtractus alienationis factus alteri à colluſore: ſcilicet quãdo non putabat pretiũ in ludo velle conſumere: aliàs talis emptor præſcribere nõ poterit. Et multo minus valet cõtractus factus in ludo cũ colluſore: vnde nec tenet venditio, nec locũ habet euictio, cùm ſimul delinquat. l. ſi. ſ. j. ff. qua. re. ac. nõ da. & cõſequenter cũ adſit mala fides, & contractus ſit prohibitus à iure, non poterit
18 præſcribere. ¶ Decimooctauò.* Nec res ignorantis, vt tenet dominus Petrus de Peru. tracta. de cano. per. alle. l. cũ ſex. ff. de ædil. edic. & concor. gl. ibi. Vnde cõcludit, quòd quãdo quis ignorat actu, & habitu ius ſibi cõpetere: puta, quia ignorabat legatũ ſibi factum, ex quo reſultat ſibi ius agendi, nõ currit præſcriptio: nec ſimiliter currit quando ignorat actu, ſed nõ habitu: puta collator ſcit ſe habere iꝰ cõferẽdi beneficiũ: ſed ignorat factũ, ex quo reſultat ſibi ius agendi, ſcilicet actũ vacationis. de cõceſ. præben. quia diuerſitatẽ. de ſupplen. neg. præla. literas. Pan. tamẽ in d.c. vigilanti. dicit, ꝙ cõtra ignorantẽ, & abſentẽ currit præſcriptio: niſi poſsideat ciuiliter: quo caſu non currit: vt in l. male agitur. C. de preſcrip. xxx. annorũ. Ex quo infert, ꝙ ſi me abſente, aut ignorãte ingreditur quis poſſeſsionem meam, non incipit tũc præſcriptio, licet fuerit ingreſſus bona fide: quia per hũc ingreſſum nõ perdit poſſeſsionẽ. l. ſi id quod. ff. de acqui. poſ. ſed antequã incipiat præſcribere, oportet prius perdã poſſeſsionem: puta, quia ſciens aliũ ingreſſum ſuſpicere me poſſe repelli: vel tradidi obliuioni, & cã neglexi per decennium: vt in d.l. ſi id quod. & ab eo tempore incipit currere præſcriptio, & nõ prius, vt no. Dy. in regula, ſine poſſeſsione. & ſentit gl. & apertius Bar. in l. j. C. de ſerui. Adde tamẽ, ꝙ licet cõtra ignorantem præſcriptio currat: tamẽ ſi ignorãtia fuit ex iuſta cauſa, vel probabili, tũc ſubuenitur. ar. c. cùm illorum. de ſent. excom. quę ſubuentio erit, quia reſtituetur in integrum, vt voluit Bar. in l. j. ſ. ſi qs autẽ. ff. de itin. act. priua. & facit gl. in l. j. C. de pa. po. & tex. in l. antepe. ff. de acquir. hære. Sed mihi placet magis opinio Pet. vbi ignorãtia nõ fuerit craſſa, vel ſupina: qa præſcriptio principaliter induc̃ta eſt in pœnã negligẽtiæ. Incorporalia tamẽ non poſſent quaſi poſsideri, niſi eo ſciẽte, qui prius poſsidebat: tamen data eius ignorãtia præſcribi nequeũt. l. ij. C. de ſeruit. & aqua. & not. Inno. in c. bonæ. el ij. de poſtu. prælato.
19 ¶ Decimononò.* Nec res excõmunicati, vt dicit Pan. in c. j. eo. ti. cùm ſit impeditus à lege. l. ſi. in fi. C. de anna. excluſionis, aliàs ſecus: quia impedimẽtũ oritur ex culpa ſua.
20 ¶ Viceſimò* quæritur, vtrũ poſsint omnes præſcribere? Et dicit Dire. ꝙ ſic, omnes qui ſuo nomine poſſunt poſsidere: nõ autem qui alieno. extrà eo. ſi diligenti. vnde præſcribere nõ poteſt poſsidens precario. x. q. iij. quia cognouimus. & hoc quocunq; tempore. xvj. q. iij. clerici. nec colonus. d.c. clerici. nec vſufructuarius. Inſtit. ꝓ quas perſonob. acqui. ſ. fructuarius. nec creditor reſpectu pignoris. C. de pig. act. l. nec creditores. quia iſti non poſsident: ſed hi quorum nomine poſsident. de reſti. ſpo. cùm veniſſet. Igitur ſi poſt centũ annos probare poſſes initium poſſeſsionis, id eſt, ꝙ tuo nomine poſſeſsũ ſit: nulla præſcriptio obſtabit. d.c. clerici. nec poſsidẽs alieno nomine alij poſt ea tradiderit poſſeſsionẽ. ff. de acqui. poſſ. l. poſsideri. ſ. quod ſi ſeruꝰ. quia is cui tradidit, præſcribere poſſet. Hęc not. Io. And. d.c. clerici. & Ber. extrà eo. cùm non liceat.

PRAESVMPTIO dupliciter dicitur. Primò ſecũdùm qđ homo exiſtimat magna de ſe. de qua ĩ. Superbia. Secundò ſecundùm quod iudicat circa alia à ſe: & hęc eſt triplex. ¶ Prima eſt iuris tãtùm: vt quãdo ius ſuper dubio & veriſimili preſumit aliquid. ¶ Secũda eſt iuris & de iure: vt quãdo ius ſuper aliquo preſumit: & vlterius diſponit ita eſſe, nec poſſe contrariũ probari. Et de his habes in gl. in c. is qui. de ſpon. & ibi Pan. Quomodo autẽ à fictione differat hęc ſecũda preſumptio, ſ. Fictio. & in gl. l. vnica. in ſ. accidit. C. de rei vxor. act. Et ſic cõtra fictionẽ iuris probari nõ poteſt: quia lex omnino intendit cõtra veritatem fingere: puta mulierem eſſe ſtipulatã dotem ſibi reddi, cùm nõ ſit. glo. eſt in d.l. vnica. & in l. à diuo Pio. ſ. pignora. ff. de re iudi. Sed preſumptio iuris, & nõ de iure aliquãdo admittit probationẽ: vt nota. in c. is qui fidem. de ſpon. & in auth. ſed iam neceſſe. C. de dona. an. nup. & hoc indirectè: vt eſt glo. in cle. vna. de proba. ¶ Tertia eſt præſumptio hominis. Et hæc eſt triplex. ¶ Prima, violẽta, de qua ſ. Iudicium. ſ. iij. dictũ eſt, ꝙ ex ea procedi poteſt ad condemnationẽ, nedũ ad credulitatẽ. quod Sum. Ang. hîc limitat, niſi in delicto maximè graui, quod per eam nõ probatur: quia in crimine debent ſecundùm iura eſſe probationes lumine clariores. Sed dico, ꝙ hoc verũ eſt quãtũ ad teſtes: nõ autẽ quaſi ipſum factum aliter conſtet iudici: vnde quãdo preſumptio eſt vrgẽtiſſima, & indubitata, poteſt quis puniri criminaliter. l. ſciãt cuncti. C. de proba. quod videtur ſentire Pan. in c. excõmunicam. ſ. credentes. de hęre. Ioan. And. in addi. Spe. in tit. de probatio. ſ. ſi. verſi. iij. Bal. in d.l. ſciant. in c. j. ſ. furtum. de pace iur. fir. & in c. j. qui ſuc. tene. vbi dicit valere ſtatutũ, ꝙ ex contumacia nõ aliter probato delicto quis condemne

tur ad mortem.alleg.Ioan.Andr.in c.veritatis. de dolo & contumacia.Spec.in tit.de fideiuss. §.j.versic. sed pone.& Rom. in l.lege Cornelia.ff.ad Sil. Quòd autem aliquãdo Doctores dicũt, nõ esse procedendũ in grauibus criminibus per cõiecturas, intelligitur probabiles tantùm. ¶ Secũda est probabilis, faciẽs semiplenã probationẽ: de qua dictũ est ibi, ꝙ si quis sit infamatus, inducit purgationem canonicam. de purga.cano. si quis de gradu. & aliquãdo cum vno teste, vel iuramẽto facit plenã probationem.de psump.illud.Et ex hoc dicit Sũ.Ang. licitũ esse procedere ad credendum malum quod videtur: sed ex ea iudicare malum, quod nõ videtur, est mortale. quod nõ bene dicitur: tum quia quod videtur, nõ iudicatur ex presumptione, sed ex scientia: tum quia ex probabilibus sapientes iudicant, & sic nõ est mortale. Vnde Archie.secunda parte, tit.iij.c.viij. dicit, ꝙ cũ quis habet signa satis vrgentia, seu probabilia malitiæ alterius: vt quia est malæ famæ, depræhensus pluries in tali vitio, loquitur suspectus cum suspecta, in loco & tempore suspecto, non esset mortale iudicare.hæc ille. ¶ Tertia est leuis & temeraria. de qua vide s. Iudicium. §.iij.

PRAEVENTIO est pͦoccupatio actus iudicialis: sicut si idẽ potest iudicari à duobus, & vnus aliũ præuenit. vnde habet locum vbi est paritas iurisdictionum & iudicum.l.si pluribus.ff.de lega.j.& de offi.presi.l.j.

¶PRIMAS, vide s.Patriarcha.

¶PRIMITIAE, vide s.Decimæ.in prin. §.j.

PRINCEPS in spiritualibus dicitur Papa, interdũ etiã episcopus. de maio. & obe.si quis.vel alius iudex ecclesiasticus.xvij.q.iiij. diffinit.in fi. in temporalibus autẽ Imperator. Qui etiã regit ciuitatem, habetur loco principis, vt no.gl.& Cy.in fi.C.de præscri.longi tem. & Bar.in l.hostes.ff.de cap.Vnde sicut sciẽtia principis supplet defectum cuiuslibet solẽnitatis: vt dicit Bal.in l.nullius.C.ad l.Iuliam maiest.& quod no. Inno.in c.cùm oportet.de accus.sic si fiat aliquid de licentia, aut cõscientia regentis ciuitatem: quod in temporalibus est verum. Non potest aũt princeps alicui suã rem auferre, & dare alteri sine causa: vt cõmuniter tenetur.de quo vide ix.q.iij.per principalẽ. & C. si cont. ius vel publi.vti. Vtrum autem obligetur ex suo cõtractu, sunt opiniones in l.digna vox.C.de legib.tamen Bal.de vsi.feu. in rub.de natura feud.tenet quòd sic: vnde si inuestiuit aliquem de baronia vel castro, non põt eum priuare sine culpa vel causa, nec successores in imperio, vel regno: vt de iudi.nouit.Nec obstat, ꝙ habet plenitudinem potestatis: quia Deus subiecit quidem ei leges, sed non contractus, ex quibus obligatus est.

DE PRIVILEGIIS.

1 *Priuilegium quid, & quot sint species.*
2 *Priuilegium quis posit concedere.*
3 *Priuilegium à quo, & quomodo interpretandum.*
4 *Priuilegium solum continens ius commune, quid operetur.*
5 *Priuilegium concessum patri, an transeat in filios.*
6 *Priuilegiati socius, an gaudeat eodem priuilegio.*
7 *Familiarium priuilegio, an gaudeant, qui impetrant à cardinalibus literas familiaritatis.*
8 *Priuilegiatus non vtens, an gaudeat priuilegio.*
9 *Priuilegium eius, qui factus est ciuis eo pacto, quòd collectas & munera non soluat, an sit seruandum.*
10 *Priuilegium quibus modis inualidetur.*
11 *Priuilegium an amittatur per vnum actum contrarium.*
12 *Priuilegium rei concessum, an pereat destructa re.*
13 *Priuilegium qualiter sit exhibendum.*
14 *Priuilegium apostolicum, an necessariò requirat scriptum, & bullam.*
15 *Priuilegium apostolicum quomodo dicatur falsum.*
16 *Priuilegium apostolicum, quando incipiat.*

1 PRIVILEGIVM,* dictum quasi priuata lex.distin.iij. priuilegia.est priuatum ius indultum à principe contra ius commune.de verb.signi.c.abbate. extrà eo.in his. vbi verò aliquid cõceditur, quod sit præter ius commune sine præiudicio alicuius, nõ est propriè priuilegium, sed beneficium: vt not.Pan.in c.olim.de verb.signifi. ¶Et priuilegiorum alia sunt à Deo concessa: vt Gregorio orate pro Traiano, & Martino pro eo, q se suspẽderat: & Oseę accedere ad vxorem fornicariã: & generaliter omnis inspiratio Spiritus sancti cõtra ius commune, quã qui habet, non est quo ad hoc sub lege, scilicet cõmuni.xix.q.ij. duæ sunt leges. quę tamẽ lex cõmunis nullo modo est dimittenda: nisi quis sit omnino certus de prędicta priuata, vt erãt sancti.xxiiij.q.iij.trãsferunt. quia scilicet ipse satanas transfigurat se in angelum lucis. Quædam verò concessa sunt ab hominibus: & de his intẽdimus. ¶Primò verò quæritur, quot sunt species priuilegiorum? Et dico, ꝙ sunt quatuor in genere: tres simplices, & vna mista. Quoddam enim dicitur reale: vt quod est ecclesiæ, dignitati, ciuitati, vel loco, aut personis ratione loci, vel alicuius rei cõceditur.extrà eo.cùm olim.& c.seq. ¶ Quoddã est corporale pure, quod scilicet conceditur corpori, id est, vniuersitati vel collegio, quo solùm communitas, & non singulares personæ possunt se iuuare. sicut dicitur xij.q.j. qui manumittitur. quod ideo corporale dicitur, quia cùm corpore, id est, collegio perit. Quoddã verò est personale; concessum personæ, & est duplex. vnũ scilicet personale merè, id est, singulariter: vt quod alicui, vel aliquibus psonis conceditur certis, & proprijs nominibus expressis.de offi.leg.volentes. & tale nõ egreditur personam cui conceditur, nisi hoc exprimatur. de concess. prebẽ.cõstitutus. & si conceditur obtentu dignitatis, non vtitur quis eo, si aliã dignitatẽ adipiscatur. de po.prel.bonæ. §.fi. & extinguitur cũ persona: imò aliquãdo antea: vt cùm eo abutitur, & sequitur personã, si sit cõcessum cum determinatione loci vel tẽporis: quia extra illa eam nõ sequitur: vt priuilegium vsus pallij.de autho.& vsu pal.c.ex tuarum. Aliud verò est personale cõmuniter, quod cõceditur personis nõ expressis proprijs nominibus: vt priuilegiũ minorum annis xx.ff.de minori.l.j.per totũ. ¶ Quoddam verò est singulariter personale, & cõmuniter corporale: vt quod vniuersitati, aut collegio alicui conceditur, sic ꝙ quilibet singulariter de illa vniuersitate se posit eo iuuare, & etiã ipsa vniuersitas.de sen.exc.c.cõtingit. cuiusmodi sunt priuilegia cõcessa
2 Prædicatoribus, & Minoribus. ¶* Secundo quæritur, quis posit priuilegium cõcedere? Et dico, quòd quicunque potest: & in quibus potest legem facere, potest etiam priuilegium indulgere, secundùm Hostiensem, & omnes, vt Papa quandoque in temporalibus vtatur in c.per venerabilẽ. qui fi. sint legi. puta in terris sic temporalis iurisdictionis, vel quando iurisdictio ad eum deuolueretur. Imo dico ꝙ semper, nisi præiudicaret iniuste dominis tẽporalibus, iuxta dicta suprà, l.ex. §.iiij.& s. Papa. §.xj.in spiritualibus autẽ semper potest. licet secundùm Ber. nunquã consueuerit aliquẽ priuilegiare cõtra se.arg.de prescriptio.cũ ex officij.quod est cõtra fingẽtes se habere priuilegia iudicandi de rescriptis Papę. & quòd secundùm illa nõ sit sine eorum approbatione procedendum, & huiusmodi. Concedere etiã potest priuilegiũ Im-

perat

perator in tẽporalibus: sed nũquam in spiritualibus: quia de eis nihil potest statuere.xcvj.distin.bene quidẽ.Et similiter cõcedere potest episcopus.de reli.domi.cõstitutus.de censi.cùm venerabilis.dum tamẽ faciat de volũtate sui capituli.de iure patron.pastoralis.de exces.prælat.sicut vnire.Et multo fortius patriarcha: de cleri.nõ resi.cũ ad hoc. quis aũt concedere posit priuilegiũ immunitatis talliarum, & onerum, infrà §.ix. ¶ Tertiò quæritur, *à quo &
3 quomodo priuilegiũ sit interpretandũ? Et dico, ꝙ secũdũ Host.si verba sunt obscura vel ambigua, eius est interpretari cuius & cõdere, & interim negotium suspendetur. de sent.excõ.inter alia.& de iud.cùm venissent. Si verò non sunt obscura vel ambigua, debet tenor cõsiderari diligẽter.extrà eo.porro.& c.recepimus.& potius intentioni ꝙ verbis insistendum est.j.q.j.Marcion.xxxviij.distin. sedulo.de verb.signifi.intelligẽtia.& c.in his.& quantum fieri potest, largissimè interpretãdũ est.de donatio.cũ dilectus. ff.de consti. princ.l.beneficia.nisi præiudicet iuri alieno: quia tunc reducitur ad ius cõmune.de cõsu.cùm dilectus. §.pen.& fina.dum tamẽ aliquid operetur.Concor.Innoc. Ber.& Gof. ¶ Sed quia illud, quod de latissima interpretatione dictũ est, videtur euerti per cap.cùm dilectus. de cõsuetu.iuncta glo.vbi ea quæ repugnant iuri cõmuni ad illud, quantũ est posibile, reducẽdũ est: ideo limitando illud dictũ, sic distinguo. ¶Nam si sit priuilegiũ propriè, id est, cõtra ius, debemus interpretari strictè, vt minus derogetur iuri cõmuni, quàm sit posibile.d.c. cũ dilectus: Vñ dispẽsatio cũ illegitimo ad ordines, intelligitur de minoribus tãtùm: vt s.Ordo. §.ij.Imò si nõ exprimitur causa cõcesionis, aut nõ sit ex certa sciẽtia vel motu, nõ præsumitur de volũtate principis.l.j.C.de peti.bo.quinimò per importunitatẽ obtẽtum.l.j.C.de fun.limi.& vult Bald.in c.licet causam.de probati.ꝙ ponatur simul ex certa sciẽtia & motu proprio.Et idẽ dic in rescripto, quod tollit ius tertij: & in priuilegio ad beneficia.de præben.quamuis.li.vj. ¶Et hæc limita primò, nisi consuetudo aliter interpretetur: vt not.in c.quod dilectio.de cõsang.& affi. & secũdò, nisi verba aliud exprimant: quia ab eorũ propria significatione nõ recedimus, nisi de mẽte aliter cõstet: vt nota.in c. olim.& in c.in his.de verb.sign. Aduertendũ est tamẽ hîc secũdũ Pan.in c.cũ ad hæc.de cle.nõ resi. ꝙ si priuilegium enormiter lædit ecclesiã vel aliũ, non valet, nisi fiat mẽtio de hac enormi læsione: quia in dubio nõ præsumitur princeps cõdere aliqd cũ alterius graui dispẽdio.l.quoties. C. de precib.Imp.off.& de deci.suggestũ.& in l.ij. §.si quis à principe.ff.ne quid in lo.pu.& cõsequẽter taciturnitas inducit surreptionẽ.de rescript.postulasti. Vnde priuilegiũ immunitatis ab oneribus psonalibus alicui à principe cõcessum non liberat eum ab alijs oneribus, quę põt breuiter & leuiter expedire: vt est casus in l.decurio fortunã.C. de decurio. ¶ Si verò accipiamus priuilegiũ largè, pro omni scilicet cõcessione, quæ est præter ius: sic priuilegiũ principis est latissimè interpretandũ in præiudiciũ ipsius cõdẽtis: sed strictè in præiudiciũ aliorũ.de priui.quia circa.in vltima glo.& per Inn.in c.olim.de verb.signi. si etiã sit cõcessum causa pietatis, vt no.Pan.in c.cũ dicat.de ecc. ædi.In dubio tamẽ debet potius interpretari vt aliqd valeat.de verb.signi.abbate.& l.quoties.ff.de verb.obli. nisi præiudicet iuri diuino, vel libertati spiritus: vt no.Pan. in c.licet.de regula. Cùm autẽ priuilegiũ vel gratia concessa persone simpliciter loquitur, debet intelligi secũdũ conditionẽ persone.l.si quis filio. §.irritum.ff. de iniust. test. xvj.q.j.placuit.& c.sic viuc.& l.plenũ. §.ij.de vsu & habit.

Vnde dicit Bald.in l.ex militari.ff.de test.mili. ꝙ priuilegiũ cõcessum episcopo de celebrãdo tẽpore interdicti, videtur cõcessum vt celebrare posit in pontificalibus secũdũ qualitatẽ suam.De his dom.Bap. de Flisco in quodam opusculo suo sic dicit: Quãtũ ad interpretationẽ priuilegiorũ. ¶ Prima cõclusio.Interpretatio priuilegij regulariter sit strictissimè.c.priuilegia.iij.distin.Io.Andr.& Butri. in c.olim.de verb.signi. ¶ Secũda cõclusio.Vbi priuilegiũ nõ priuat legẽ cõmunẽ, sed priuatam, puta consuetudinẽ vel statutum, & reducit legẽ priuatã ad ius cõe: tũc debet latè interpretari.tex.est in c.olim.de verb.signi. & ibi per Ioan.And. ¶ Tertia cõclusio.Non debet priuilegiũ adeò strictè interpretari, vt nihil operetur.Feli.in c.j. de rescri. & in c.causam.eo.ti.col.ix. ¶ Quarta cõclusio. Priuilegiũ quod sapit beneficiũ, latissimè interpretatur.Ioan.And.& But.in c.olim.de verb.signifi.per l.beneficium.ff.de cõsti. prin.limita hæc tamẽ, nisi esset bñficium ambitiosum: puta dispẽsatio super pluralitate beneficij: quia tunc strictè interpretatur: imò & Domi.in cap.licet.de transla.episco. Abb.in c.Rodulphus.de rescri. ¶ Quinta cõclusio. Verba priuilegij papæ sunt interpretanda secundũ canones, non secundùm leges.Bal.in l. si quando.la j.C.de bo. va.lib.x. ¶ Sexta cõclusio.Priuilegiũ generaliter indultũ nõ includit casum cõtra Rempublicã: & si includeret, non valeret. Bal.in l.iubemus.C.de sac.sanct.eccl.per illũ tex. ¶ Septima conclusio.Priuilegia sunt interpretanda secundũ qualitatẽ personæ.Bar.in l.ex militari.per illũ tex.ff. de mili-
4 ta.testa. ¶ Quartò quæritur,* vtrũ priuilegium continens ius commune aliquid prosit vel operetur? Et secundũ Ho. dico, ꝙ tale priuilegiũ aliquãdo datur.de proc.qa in causis.& nõ frustra, sed multis ex causis.Primò, qa magis solet timeri quod specialiter cauetur, quàm quod generaliter. xxiij.dist.c.quanquã.Secundò, quia multi sciunt talia priuilegia, ignorãtes iura cõia.Tertiò, quia cùm plerũq; malè iura seruẽtur, ꝑ priuilegia innouãtur.de treu.& pa.c.ij.
5 ¶ Quintò quæritur,* vtrũ priuilegiũ cõcessum patri transeat in filios? Et dicit Pan.in c.licet.de cẽsib. post Cynũ in l.secunda.C.de episco.& cle. ꝙ priuilegiũ quãdoq; cõceditur ratione dignitatis innatæ: quandoq; respectu officij siue professionis: quãdoq; respectu necesitatis. ¶ Primo casu trãsit in filios: vt in l.fœminæ.ff. de sena.nam si pater nobilitatur ratione dignitatis, hoc priuilegiũ transit in filios: de quo dic vt no.in l.j.C.de digni.li.xij.& in d.l. fœminæ.& ibi glo.dat exẽplũ de vxore, quæ coruscat radijs mariti, donec ad secũda vota trãsiuerit: vt si efficiat vxor senatoris, efficitur nobilis, licet prius esset ignobilis: & multò fortius filij nobilitantur ex nobilitate patris. ¶ Secundo autẽ casu transit in filios legitimos patre viuente. ¶ Sed in tertio, nõ trãsit in filios, etiã patre viuẽte, secũdũ gl.in d.c.licet.& exẽplũ est in tex.de ceco, q nõ tenetur ad collectas seu munera psonalia nec extraordinaria, sec9 ordinaria. Vide ibi etiã Lud.de Ro.in suis singula. qui dicit ꝙ ciuitas cõcessa vni, nõ transit ad heredes, si sit variabilis: trãsit verò si sit inuariabilis.l.libertus. §.patris.ad munic. Immunitas etiam cõcessa tibi & filijs tuis, intelligitur vt etiã filij habeãt illã viuẽte patre: vt not.Bar.in l.Gallus. §. quidã rectè.de lib.& posth. Si etiã cõcedo tibi ius hauriẽdi aquã, aut portãdi ad fundũ, vel vbi vis, secundũ Lud. de Ro.hæc seruitus nõ transit ad hæredes, qa est qd personale, & nõ reale.de quo vide tex.vnicã in l.penul.ff.de seruitu.prædio.cuius contrariũ Bald. dicit se respõdisse, ante-
6 quam illũ videret. ¶ Sextò quæritur,* vtrũ priuilegiati socius gaudeat eodem priuilegio? Et dicit Panor.in c.quàm

sit. de iudi. ꝙ sic, quando priuilegium esset inutile priuile
giato, si socij non gauderent. facit c.licet. de priuil. lib.vj.
7 ¶Septimò,*vtrum impetrantes literas familiaritatis à car
dinalibus, gaudeant priuilegio familiarium? Et dicit Pan.
in c.cùm dilectus. de cleri. non resid. ꝙ non debent in ali-
quo gaudere. & facit cap.si. de verb.signifi. lib.vj. ¶Octa-
8 uò quæritur,*vtrum priuilegiatus ex aliquo, & non vtens
eo, gaudeat priuilegio? Et dico vt s. Argumentatio. §. ij.
9 ¶Nonò quęritur,*vtrum priuilegium eius qui factus est
ciuis eo pacto, vt collectas & munera nō subiret, sit illi ob
seruandum? Et dico ꝙ Panor. in c.peruenit. de immunita.
eccle. dicit multa: quę ibi vide diffuse, & hîc sub isto com-
pendio. ¶Primum. Tale priuilegium secundū Ioan. And.
ibidē post Gof. est obseruandū. l.j. C. de his qui spon. mu.
sub. libr.x. imò secundū Panor. est irreuocabile, cùm trans
ierit in contractū, vel quasi: de quo nota. Bar. in l.quod se
mel. ff. de decre. ab ordi. facien. ¶Secundum. Non solùm
Imperator, sed etiam domini inferiores possunt subditis
suis talliarū & exactionū immunitatē concedere: sed illi
quidem sine præiudicio ciuitatis siue vniuersitatis in pre
iudiciū suū: vt si consueuerunt accipere centū, & eximunt
aliquē per decē, iam nō accipiant nisi xc. ille verò s. Impe
rator, etiā cùm præiudicio vniuersitatis, ita ꝙ seruādū est
priuilegium vt sonat, modò concesserit motu proprio, nō
ambitione vel importunitate petentiū. Si autē vniuersitas
lędatur, ipsius principis remedium est implorandū: tamen
læsio modica est æquo animo ferenda. Per hoc tamen nō
derogatur principi, maximè potestati papæ. ¶Tertium.
Ex his infert primò, ꝙ priuilegium inferioris non præiu-
dicat vniuersitati, sed concedēti: secus in priuilegio princi
pis. Secūdò, ꝙ priuilegium concedens immunitatē, nō va
let, nisi motu proprio cōcedatur. quod limita nisi in rescri
pto sit apposita clausula, tali lege nō obstāte: quia cùm sit
contra legē, nō valet, nisi de ea sit mētio facta: vt no. Bart.
in l.vacuatis. C. de decurio. lib.x. Tertiò, ꝙ inferior à prin
cipe immunitatē prædictā potest cōcedere in suū, & non
vniuersitatis, & à fortiori Imperatoris præiudiciū, nisi ob
nimiā paupertatē: quia tunc officiales super exactione de
putati possent facere remissionē, secundū Bart. post gloss.
in l.omnis. C. de anno. lib.xj. ¶Quartū. Decuriones ciui-
tatis nō habētis iura principis, secundū Bart. ff. de iur. im-
mu. l.ij. & d.l.vacuatis. possunt dictam immunitatē conce-
dere doctoribus & medicis, non autē alijs. l.j. C. de decre.
decu. lib.x. ciuitas verò ipsa cōcedere nō pōt in præiudi-
ciū superioris, vt no. gloss. in d.l.vacuatis. nec etiam in sui
præiudiciū iam subditis: vt d.l.ij. & nisi fieret cōcessio ex
causa aliquib⁹, puta doctoribus vel medicis: d.l.j. nō subdi
tis autē venientibus nouiter ad habitandū, potest: vt in d.l.
ij. & l.pe. ff. de decr. ab or. fac. Ita distinguit Bar. vbi s. Sed
intellige in ciuitate nō habente iura principis, quę sicut &
prouincia imponere nō pōt collectas pro vtilitate publi-
ca: vt l.vnica. C. de superindi. libr.x. sed pro sua necessitate
sic: vt no. Bar. in d.l.vnica. alia aūt ciuitas potest cōcedere,
sicut & Imperator, vt no. in c.super quibusdā. de verb.sig.
¶Quintū. Immunitas à muneribus simpliciter sub gene-
ralitate cōcessa, nulla facta specificatione, neminē excusat
ab onerib⁹ patrimonialib⁹ supportādis, nec ab ordinarijs,
sed ab extraordinarijs, secūdū Bart. in d.l.ij. & nō porrigi-
tur ad honores. l.cui muneris. ff. de mun. & ho. ¶Decimò
10 quæritur,*qualiter priuilegiū euacuetur, & sit inualidū?
Et dico multis modis. ¶Primò si fuerit subreptitiè cōces-
sum: qa fauore carēt quātū ad impetrantē. de rescr. literis.
s. quod est, qn impetrās suggerit falsam causam, ex qua vt
vera datur priuilegiū. xxv.q.ij. & si legibus. ¶Secūdò, si sit
cōtra constitutionē, & de ea nō facit mentionē. de his que
si. à maio. par. c.cùm nos. & idē est si sit contra consuetudi
nem, & de ea non faciat mētionē. de cōsti. c.j. lib.vj. & idē
si sit datū cōtra sententiā: quia per illud nō tollitur, nisi de
illa faciat mētionē. de fide instru. inter dilectos. & no. glo.
xxv.q.ij. in prin. ¶Tertiò, si priuilegiatus faciat contra il-
lud quod in priuilegio exprimitur cōcessum: qa ipso facto
cessat. de priuil. porro. & c. accipimus. ¶Quartò, cessante
causa priuilegij: quia si cessat, cessare debet & illud. de ap.
cessante. quod Bern. ibi videtur limitare, cū aliàs est da-
mnosum. xj.q.j. generaliter. ¶Quintò, cùm incipit alicui
esse iniquū, pręcipuè ei, in cui⁹ fauorē est cōcessum: qa vt
dicitur in regula, quod ob gratiā alicui cōceditur, non est
in eius dispendiū retorquendū. de reg. lib.vj. de verb. sign.
quid per nouale. iuncta gl. ¶Sextò, priuilegiū secundū fa-
ciens plenā siue expressam mentionē de priori. de rescri.
veniens. secundū Gof. Si verò nō faciat mentionē, nō tol
lit illud: etiā si primū sit generale, & secundū speciale, secū
dùm aliquos: sed Ho. tenet cōtrariū, & melius: de quo vi-
de in c.veniēs. de præscrip. similiter nec ius cōmune illud
tollit, nisi faciat de eo mentionē. de rescri. cùm ordinē. Si
aūt sit cōcessum priuilegiū cum clausula, ꝙ nō reuocetur,
nisi fiat mētio de eo de verbo ad verbū: videtur tñ reuoca
tum, si in secundo contineantur plenissima verba: vt, non
obstātibus quibuscūq; priuilegijs, etiā si de verbo ad ver-
bum debeat de illis mētio fieri & c. secundū Pan. in c. cum
instantia. de censib. vide s. Exemptio. §. xj. ¶Septimò, per
concedētis reuocationē. ar. ff. de iudi. l.iudiciū. quod sine
causa facere nō decet: ex causa tamē reuocari potest & de
bet: puta, quia alijs fit lęsio enormis: vel qa is, qui accepit,
non seruat priuilegia sui superioris cōcessa subditis suis.
eod. ti. dilecti, & huiusmodi. vbi not. secundùm Host. ꝙ si
superior ex certa scientia confirmauit priuilegiū conces-
sum ab inferiori, nō poterit postea reuocari per inferiorē.
xxv.q.ij. priuilegia. primo & secundo. qui addit ex hoc, ꝙ
priuilegia ecclesiæ concessa à rege vel Imperatore, & per
papā ex certa scientia cōfirmata, non potest Imperator re
uocare. ¶Octauò, per propriā & expressam renuntiatio-
nem. de deci. nuper. quod intellige quantū ad ius tangens
renuntiantē tātùm: secus si tāgit papā, vel aliū. Vnde dicit
Pan. in c.si de certa. eod. tit. liberum esse cuiq; renuntiare
priuilegio suo, modò nō tāgat ius superioris aut tertij: vn
de priuilegio exēptionis renūtiare nō pōt priuilegiatus
sine licētia papæ. de arbi. cū tempore. nec clericus cuilibet
priuilegio suo, de foro compe. si diligēti. similiter nec ab-
bas siue conuētus, secūdū Bar. in c.cū dilectus. de reli. do.
¶Nonò, per legitimā præscriptionē: vt patet ex dictis s.
Præscriptio. ij. de præscrip. veniens. in fin. ¶Decimò, per
abusum. xj.q.iij. priuilegium. quod exponi potest per non
vsum, vel vsum contrariū, secundū Archid. puta si priuile-
giatus vt decimas non soluat, soluit sicut alij: & exemptus
conuētus corā ordinario respōdet, nō allegās priuilegiū:
vel si allegat, non ostendēs. de quo §. sequen. Si quis tamē
allegat priuilegiū, & non seruatur, ei, secundùm Host. nō
debet imputari. non obst. ff. cōmodati. l.ad eos. quòd non
sit eo vsus, vel sit factum contrarium, nisi fortè sententia fe
ratur contra eum, & non appellet. de re iudi. cap. suborta.
11 ¶Vndecimò quęritur,*vtrū priuilegiū amittatur per vnū
actū cōtrariū? Et dicit Pan. in d.c.cū accessissent. de cōstit.
in hac materia tot esse opiniones, quot capita: sed sibi pla-
cere distinctionē Io. And. aliquibus additis. ¶Aut enī pri
uilegiū habet tēpus annexum, s. quo duret: & standum est
tēpore determinato. C. de preci. Impe. offe. l. quoties. qđ
intellige nisi conueniatur ante tempus. quo casu dic vt j.
Quādoq; etiā habet in se causam tacitā vł expressam: qua
cessante, cesset: vt si ex post facto incipit enormiter noce-
re: vt in c.suggestum. de deci. ¶Aut sumus extra istos ca-
sus: & tūc distingue. Aut enī concessum est circa iudicia,
aut circa negotia. ¶Si primū: aut ergo ad agēdū: & durat
tāto tpe, quāto durat actio. l.si eū. ff. si qs cau. §. qui iniu-
riarū. aut ad excipiēdū: & sic est perpetuū, nisi quis depræ
hendatur in dolo in nō excipiendo tēpore, quo agitur cō
tra eū. Si verò secundū, scilicet circa negotia: tunc aut da-
tur ad aliquid operādū: & perditur spatio decē annorū, si
priuilegiatus eo non vtitur. ff. de nūdi. l.j. vbi ciuitas pdit
priuilegiū nūdinarū, si decēnio nō vtitur. per quod dicit
ibi Bar. ꝙ eodē modo studiū generale perdit priuilegiū
doctorādi: quod tamē nō procedit si ecclesię cōfertur, vt
dicetur. ¶Aut datur ad non faciendum: & tunc distingue.
¶Nam si aliquid reseruauit sibi Princeps, nō pōt priuile-
giatus renūtiare priuilegio, nisi quatenus singulariter eū
tangit. de arbi. cū tēpore. ¶Si autem nihil reseruauit sibi:
etiā distingue. Aut enim fuit cōcessum priuatæ psonæ: &
perditur per vnicā cōtrauētionē, scilicet si directè obuia-
tur illi: vt est casus d.c. cū accessissent. secus si nō directè:
vnū priuilegiatus ne subeat aliqua munera publica, vel ho
nores, & sponte acceptās vnū, nō præiudicat sibi in alijs,
nec etiā in illo si denuò eligatur ad illos. C. de excus. tut. l.
volūtariè. nisi acceptauerit decurionatū: quia ex illo offi
cio assumitur ad alia officia: ideóq; acceptādo illud, videt
sibi præiudicare. Aut fuit cōcessum cōmuni vel ecclesiæ:
& tūc non perditur, nisi legitimo tēpore prescribatur: vt
est casus c.si de terra. & c.accedētibus. de priuile. Et est ra
tio, quia singulares personæ nō possunt p cōtrauentionē
renūtiare priuilegio ecclesiæ: quia p cōtrauentionē perdi
tur priuilegiū ex tacita renūtiatione: quā tacitam renun-
tiationē validā in priuato quælibet directa contrauentio
inducit, arg. c.cū renūtiatur. xxxiij.q.j. quia cōplectitur cō
trariū: sed in ecclesia, sicut Canonici nō possent expresse
renuntiare priuilegio ecclesiæ concesso, ita nec tacitè: vt
not. in c.accedētibus. Vnde idē dicendū in alio, qui ex cō
trauentione nō posset renūtiare priuilegio. Vbi etiā no.
ꝙ si priuilegiū est cōcernēs vtilitatē ecclesiæ, & Canoni-
corum, per vnicā cōtrauentionē prçiudicāt Canonici re-
spectu suæ vtilitatis dūtaxat: sed respectu vtilitatis eccle-
siæ posset allegari nō esse sublatū. Et idem dic vbi datur
priuilegiū respectu pluriū personarū vel rerum: quia li-
cet quis veniat cōtra vnum, nō videtur renuntare contra
12 reliquū. ¶Duodecimò*quęritur, vtrū re destructa perda-
tur priuilegiū illi rei concessum? Et dico vt s. Ciuitas. §.
13 ij. ¶Decimotertiò*quæritur, qualiter priuilegiū sit exhi-
bendum? Et dico, ꝙ priuilegiatus à locorū ordinarijs re-
quisitus in loco cōgruo, & securo corā aliquib⁹ viris pru
dentibus, & omni suspicione carētibus, ad hoc per ordina
rios deputatis, tenetur priuilegiū exhibere ītegraliter, &
clausulā, de qua est cōtrouersia, trāscriptā. c.cū psonæ. eo.
14 tit. lib.vj. ¶Decimoquartò* quæritur, vtrū scriptura, vel
bullatio sit de essentia apostolici pruilegij? Et dico, secū-
dùm Inno. in c.cōstitutus. de rescrip. & Archidia. & Ioan.
And. in procemio vj. quòd neutrū illorum, id est, scriptu-
ra, vel bullatio est de essentia eius: tamen sine bullis sæpe
apud peritissimos probari nō pōt, propter multa absurda
quę sequerentur permittēdo probationē per testes: apud
quos impossibile esset scire omnē cōtinentiam gratiæ, &
omnem formalitatē: non tamen omnino est impossibile:
aliàs in nullo priuilegio permitteretur probatio tenoris
per testes, quod tamē permittitur. extrà eo. c.cùm olim. el
j. vbi contenta in instrumento perdito probari possunt p
testes, q illud perlegerūt, si deponāt de tenore, & ꝙ erat
sine vitio: nec est necesse probare de veritate instrumēti.
Vide etiā Pan. in c.nostra. de rescri. vbi tenet opinionem
prædictorū: & dicit, ꝙ licet scriptura requiratur ad proba
tionē gratiæ, nō est tamē de substantia gratiæ. vnde mor-
tuo Papa, qui fecit gratiā, literis nondū extractis, nō expi-
rat gratia: sed successor debet literas dare, facta mētione
de pdecessore. Ex hoc aūt dicit Bal. & Cal. ꝙ si Papa ver-
bo aliquē pronūtiat epm vel abbatē, ꝙ statim est episco-
pus vel abbas, licet recipi nō debeāt pro prælatis, nisi gra
tiam probent per literas apostolicas: aliàs tā recipientes,
quàm se ingerentes incurrunt graues pœnas: vt patet per
extrauagantē Bonifa. quę incipit, iniūctę. ¶Decimoquin
15 tò*quæritur, quomodo priuilegium apostolicum, vel alia
scriptura dicatur falsa? Et dico vt j. Tabellio. §.x. ¶Deci-
16 mosextò*quæritur, quādo incipiat priuilegium apostoli
cum: puta, ꝙ aliquis non excōmunicetur? Et dicit Gemi.
in c.j. de conce. preb. li.vj. quosdā tenere, ꝙ statim bulla-
to priuilegio. quod quidā intelligunt, quando quis per se
vel per procuratorē ad hoc datū priuilegium impetrauit:
quia ex quo cōcurrit voluntas cōcedentis, & impetrantis,
statim habet efficaciā, etiā si tale ius habentes in priuile-
gio hoc ignorēt: quia possent esse plures. Et Papa in priui
legio diceret in pręsenti per se, vel per nuntium: prohibe
mus omnibus ne quis eū excōmunicet: idē esset, & sta-
tim effectum habet, quia cōcurrunt voluntates prędictæ.
Si verò nec per se, nec per nuntiū impetrat, sed Papa pro
prio motu, vel ad instantiā alterius: dicūt, ꝙ nisi appareat
de volūtate contraria cōcedentis, priuilegiatus nō gaude
bit beneficio, nisi postquā ad eū peruenerit. Et idē videt
tenere Inno. & Host. Vide j. Renuntiatio. §. iiij. Quando
autem pendet lis super validitate priuilegij, vtrū debeat
quis priuari possessione, suprà, Exemptio. §.vj.

PROBABILE dupliciter dicitur primò, vt est qđ diui
sum cōtra occultū, & est illud, qđ p testes probari pōt.
de quo s. Notoriū. Secundò vt est quid pertinēs ad opi-
nionem. Et hoc dupliciter. Primò vt est obiectū opinio-
nis creditū: & sic Arist. in j. Topi. dicit, ꝙ probabile dicit,
quod videtur omnibus, aut pluribus, aut sapiētibus: & ex
his aut oībus, aut pluribus, aut maximè notis, & probabi
libus & pręcipuis. & secūdò, vt est opinionis causa mouēs
ad credēdum: & sic est coniectura, vel signū probabile, id
est, quod videtur omnib⁹ esse verū, aut plurib⁹, aut sapiē
tibus, &c. ¶Et sic probabile aliquid redditur apud nō ha
bētem demōstrationē de aliquo multipliciter. Primò au
toritate omnium hominū: vt quòd mater diligit filium.
& secundò autoritate maioris partis hominum: vt quòd
furtum sit peccatum. & tertiò sapientum: vt quòd spiritus
angelici non sint in loco. quartò maioris partis sapientū:
vt quòd anima sit immortalis. aut quintò præcipuorum:
vt quòd felicitas nostra cōsistat in intellectu: quod Aristo
teles tradit. Et idem dic in materia iuris, quo ad docto-
res Iuristas. Et secūdùm Cancellarium, quod sic est proba
bile, dicitur certū moraliter: quia certitudo moralis non
contingit ex euidentia demōstrationis, sed ex cōiecturis
probabilib⁹, grossis, & figuralibus. Vnde, vt dicitur in pri
mo libro Ethicorum, indisciplinati est in vnaquaque re
certitudines quęrere iuxta exigentiam materiæ. Aeque
enim vitiosum est persuadentem quærere mathematicē,
& moralem demonstrantem.

DE PROBATIONE.

1 *Probatio quid, & quotuplex sit.*
2 *Scripturæ librorum antiquorum, an fidem faciat.*
3 *Probationem plenam, an faciant adminicula.*
4 *Priuata scriptura, an fidem faciat.*
5 *Epistola missiua an fidem faciat.*
6 *Aequiuoca an inducant probationem.*
7 *Præsumptiones uerisimiles, an sufficiant ut procedatur in criminibus.*

PROBATIO secũdùm Azo. est rei dubiæ p argumẽta ostensio. quæ diffinitio licet secũdùm Gof. habeat locum solùm in his, quę probãtur per disputationis instantiam: tamen si per argumenta intelligamus media, quibus probatur, est bona, etiã in materia iuris. Et regulariter p batio incũbit asserenti. vj.q.v.c. fin. & in l.ij.ff. de proba.

1 ¶ Primò* verò quæritur, quotuplex est probatio? Et dico q̃ in genere est triplex. Prima scilicet euidẽtissima, id est, per priuilegia, vel instrumẽta indubitata: sicut in simili dicit tex. in c.pia. de excep. li.vj. Secũda euidẽs & clara, quæ fit per testes, vel facti euidentiã. de coha. cle. tua. & ij.q.j. sceleus. & in c.j. & ibi gl. Tertia minus euidens, quæ fit per cõiecturas. de præsump. afferte. In specie autẽ sunt multò plures. Primò enim fit per aspectũ, vt in notorio, quod p̃batur p facti euidentiã. de accu. euidentiã. de proba. proposuisti. ff. de vent. inspi. l.j. In atroci etiam iniuria fit per aspectũ. ff. de iniu. l.ij. Secũdò fit per testes plures, vel etiã per vnum cũ alijs præsumptionibus vehemẽtibus. Tertiò per instrumẽta. Quartò per confessionẽ. De his quatuor 4 in d.c. cùm ad sedẽ. de resti. spo. Quintò per scripturã antiquorũ librorũ. c. cũ causam. eo. tit. de quo j. §. seq. Sextò per violentã præsumptionẽ. xxxij. q.j. dixit dominus. Septimò per famã cum alijs præsumptionibus. c. tertio loco. eo. tit. & vicini fama probationẽ facit. de fri. & male. c. vlt. & per famã cũ vno teste. de proba. sicut. quod tamen non sufficit ad cõdemnandũ de crimine, secundũ Bar. de testi. veniẽs. quia in criminib* debẽt esse probatiões apertissimę, & meridiana luce clariores. secus in causa ciuili. C. de prob. l. vlt. Octauò p iuramentũ. de sent. exc. si verò. ¶ Se- 6
2 cundò* quæritur, vtrũ scriptura librorũ antiquorũ fidem faciat? Et dicit Pan. in c.cũ causam. de proba. & sic, secũdũ Io. And. & Host. in libris reseruatis in custodia publica, & fideli. pro quo facit c. ad audientiã. de rescrip. & ibi Dost. & satis faciũt fidẽ, si reperiuntur in camera cardinalis, vel episcopi. quod Pan. nõ admittit in distinctè: qa si episcopus prætẽdens aliquod castrũ esse ecclesiæ, hoc scripserit in libro, detẽto deinde multo tẽpore in eius camera, nõ propter hoc probabitur dominiũ castri cũ grauissimo p̃iudicio possẽssoris, cõtra c. inter dilectos. de fi. instru. vbi 7
nõ creditantiqssimis ecclesiæ priuilegijs, si sigilla cõsumpta sunt, aut aliàs enormẽ fractura patiũtur. Vnde vbi agit̃ de nullius p̃iudicio, fidẽ faciũt dictæ scripturæ, aut etiã lapides: quia tunc sufficiunt probationes non plenę: sicut si dubitat̃, vtrũ ecclesia sit cõsecrata, vel infans baptizat⁹. Et idẽ vbi factũ est antiqssimũ, & agitur de modico præiudicio: vt q̃ iste episcopat⁹ habeat vellе. ar. optimũ ex d. c. cũ causam. & põt dici ibi expressum, cũ non dicatur ibi de libris reptis sub custodia publica & fideli: sed indistinctè p̃ libros antiquos. Quãdo autẽ agitur de magno præiudicio: tũc aut est talis liber, vel scriptura, cui à nostris antiquis cõmuniter creditũ est: vel reperit̃ in loco, vbi solũ authẽticæ scripturæ seruãtur: & plenã fidẽ facit. & est tex. in d.c. ad audientiã. aliàs aũt facit adminiculũ, seu præsumptionẽ, sed nõ plenã probationẽ. quod probatur à cõtrario in d.c. ad audientiã. & fuit de mẽte Inno. super rub. de cõsec. eccl. dicit etiã gl. in d.c. cũ causam, q̃ credit̃ instrumẽto producto ex archiuo publico, id est, loco, in quo reponũtur publicæ scripturæ: & q̃ credit̃ scripturæ sculptæ in colũna vel lapide. quod Pan. intelligit in nõ tendentibus in alicuius præiudiciũ. nã aliquãdo faciunt plenam fidem: aliquando adminiculãtur secũdũ qualitatẽ loci, vbi reperiũtur, & quantitatẽ p̃ciudicij, de quo vide in l. monumẽtorũ. C. de reli. & sump. fune. vbi monumẽtorũ scripturæ proprietatẽ non probant. ¶ Tertiò* quæritur, vtrũ 3
adminicula nõ probãtia plenè, coadunata faciant plenã probationẽ? Et dicit gl. vbi suprà, q̃ sic. Sed cõtra hoc arguit ibi Pan. qa singulares testes nihil probãt. de proba. licet. & multa imperfecta nõ faciũt vnũ perfectũ. dist. xxiij. quorũdã. cũ gl. Soluit aũt sic: Nam si probationes diuersæ tendũt ad vnũ, sunt cõmistibiles: & si sunt sufficientes ad iudicis animũ inducendum ad plenã credulitatem, inducũt etiam plenam probationem: & hoc siue sint eiusdẽ generis, siue diuersi, & vnus testis cũ fama: iuxta no. in c.j. de appel. & idẽ in alijs præsumptionibus de adminiculis cũ vno teste de visu, vel plurib⁹, & credulitate. Si verò tũ dunt ad diuersa, nõ sunt cõmistibiles: exẽplũ in singularibus testibus: & idẽ si aliqui testes deponãt de mutuo, sed non perfectè, aliqui de cõfessione mutui, & nõ perfectè: vt nõ coniungatur ad faciendã plenã probationem: quia mutuũ & cõfessio sunt diuersa, nec tendunt ad vnum totum faciendũ: cùm sæpe sit vnũ sine reliquo. vide ibi. & §. Inquisitio. j. §. x. & xj. ¶ Quartò* quæritur, vtrũ faciat fidẽ 4
priuata scriptura, quę scribitur inter p̃sentes, & vocatur apodissa? Et cõcludit Pan. in c.ij. de fide inst. q̃ sic, licet habeat subscriptionẽ partium aut testiũ: secus ergo si tantùm habeat subscriptionẽ partium aut testiũ, aut nullius horum, & nõ debet cõtinere diem, locum, annos domini, & huiusmodi, secũdùm Bar. in l. cũ tabernã. §. idẽ quæsijt. ff. de pign. quod limitat Pan. quãdo agitur ex solo præiudicio scribentis. ¶ Quintò* quæritur, vtrũ litera missiua, id est, epistola ad absentẽ, aut libri rationũ mercatoris faciãt fidẽ? Et dico vt Pan. in d.c.ij. vide ibi. ¶ Sextò* quæritur, vtrum æquiuoca inducãt probationẽ? Et dico q̃ non: quia hoc nõ probat esse, quod ab hoc cõtingit abesse. de trãsl. p̃la. c.ij. & in l. neq; natales. C. de prob. facit qđ not. Pan. in c. illud quoq;. de p̃sump. vbi datio annuli quãdoque signat inuestiturã: vt c. ex ore. de his quę fiunt à maio. pãte cap. quãdoq; dationẽ libertatis. C. de iur. au. annull. ij. quandoq; cõtractum matrimonij. xxx. q.v. fœminę. quandoq; est signũ dignitatis: vt in c. clerici officia. de vita & hone. cleri. Et ideo arguere ad vnum solum, non valet.

¶ Septimò* quęritur, vtrum in criminibus possit procedi 7
per verisimiles p̃sumptiones? Et dico, q̃ nõ ad condemnationẽ, sed solùm per violentas, vt dictũ est §. in princ. quod tñ fallit in crimine simoniæ. de simo. sicut. & c. cum eo tumacia. de hære. lib. vj. & in l.j. C. de hæret. *Quomodo* aũt per p̃sumptiones verisimiles, id est, probabiles procedatur ad inquisitionẽ, & torturam, §. Iudiciũ. per totum.

¶ PROCVRATIONES. vide j. Visitatio.

PROCVRATOR largè, & secũdũ Canones dicitur omnis administrator. j.q.iij. saluator. sed p ea quę traditur in eius constitutione restringatur ad aliquid: sed secũdũ leges, & Canones propriè procurator est, q̃ aliena negotia mãdato sibi à domino facto gerẽda gratuitè suscipit plura vl vnũ. de neg. gest. l. iij. §. negotia. Et dicit mãdato à domino, &c. ad excludendũ tutorẽ, vel curatorẽ. collegia, & p̃latos ecclesiæ, qui procuratorẽ nõ possunt instituere, sed actorẽ vel syndicũ, qui instituitur ab vniuersitate, vel à non vero domino. It gratuitè: quia si interuenit merces, est locator operum. Sed intellige, q̃ non põt pacisci de quota: potest tamẽ accipere salarium. Differt autem ab aduocato: quia ille causam p̃sentis, iste verò absentis pertractat: vterq; tamẽ dicitur postulare. Vide etiam sup̃rà Oeconomus. ¶ Sed nota, q̃ procurator passus damnũ eũdo pro domino, puta quia spoliatus est à latronibus, nõ subleuatur à domino de necessitate, secũdũ Pan. in c. cùm pro causa. de procu. & videtur text. in l. inter causas. §. nõ omnia. ff. mandati. quia hæc sunt extrinseca mãdata, & casui fortuito imputãda. Secus in socijs: quia vnus imputat alteri damna contingentia occasione societatis. l. cũ duobus. §. quidã sagariam. ff. pro socio. Sec⁹ etiam in expẽsis, quas fecit, eundo, redeundo, & stando pro causa, etiam si à principio de eis nihil dictum sit: & etiam quantuncũq; voluntariè affluxerit mandatum. Si autẽ principaliter iret, aut staret pro suis negotijs, petere non põt, nisi quod expedit pro causa. De hoc sup̃rà Mãdatum. §. vj. Est autẽ duplex procurator, scilicet ad iudicia, & ad negotia. Primus non potest alium cõstituere, nisi post litis contestationẽ: alius hoc potest liberè: de procu. c.j. lib. vj. Itẽ primus non datur, nisi maior xxv. annorũ, alius verò post decimum septimum. de procurato. qui generaliter. lib. vj. Itẽ habetur tertia horum differẽtia in c. ex parte decani. de rescri. Nõ potest autẽ esse procurator, secundùm Arch. post Ala. minor dicta ętate, nec furiosus, nec infamis, surdus, mutus, accusatus de crimine, seruus, excõmunicatus, vel constitutus ab excõmunicato: si tamen esset occultum, teneret. de procura. audiris. nec regularis, nisi in casu sui monasterij iubẽte prælato. de procura. cùm religiosus. in clem. nec cleri cus in quolibet gradu cõstitutus quo ad ciuiles causas, nisi pro miserabilibus personis, secundũ Host. secus in spiritualibus. ¶ Quamuis autẽ regulariter à solo domino procurator instituatur: administrator tamẽ ecclesiæ, licet nõ sit dominus, potest procuratorẽ instituere, secũdùm Sum. Ang. de prec. petitio. Sed intellige de procuratore largè, puta syndico vel actore, vt ibi. & limita vt Pan. in c. edoceri. de rescrip. ¶ Sunt autem quidam actus, qui per procuratorẽ explicari nequeunt: vt pœnitentia. de pœn. dist. inc. j. quem pœnitet. & responsio in baptismo quãtũ ad adultũ. de cons. dist. iiij. cùm pro paruulis. vt susceptio cuiuslibet sacramenti, & generaliter omnis actus expressè exceptus à iure: omnis autẽ alius per procuratorẽ potest explicari. l.j. §. vsus. ff. de proc. & in regula, potest quis. de reg. iu. in vj. Excipiuntur aũt aliqui ff. eo. & similiter in vj. in c. quia ad agẽdũ. iuncta gl. De salario procuratorũ. j. Tabellio. §. vj.

PRODITIO, auaritiæ filia, est deceptio contra fidẽ data tam vel debitam, in damnum alicuius. ¶ Primò autem quæritur, vtrũ subdit⁹ domini iniustè possidẽtis ciuitatẽ, aut castrũ, vel ali⁹, peccet, si occultè operetur, vt tale quid iniustè possessum reuertatur ad dominum verum? Et dicit Archi. q̃ sic, & mortaliter, si hoc facit cupiditate vel odio. ar. j.q.j. fertur. nõ tamẽ tenetur restituere: quia proprio domino rẽ suam restituit. Si verò facit zelo iustitiæ totaliter vel saltẽ principaliter, non peccat, quia quilibet debet pro 1
ximũ iuuare sicut in persona, ita & in rebus: & hoc si creditur verisimiliter, q̃ alter verus dominus nõ habebit per superiorẽ vel alium: nec creditur verisimiliter sequi mors aut scandalũ, quod rarò accidit: ideoq; nec consulẽdũ, nec prædicandum est. ¶ Secundò quæritur, vtrum hostẽ capitaliem alicuius domini vel ciuitatis iniustè bellantẽ liceat proditoriè occidere, puta veneno, vel huiusmodi? Et dicit Arch. q̃ hoc non licet priuato facere, nec ad hoc priuatum inducere: licet posit quis vti malo, id est, peccato priuati ad hoc parati. Vide Archiepisco. ij. parte, titu. j.c. xxij. vide etiam j. Secretum. & j. Seditio. §. iiij. & j. Tyrannus.

PROFESSIO generaliter & largè est omnis cõfessio, à profitẽdo: sicut profitetur ius canonicũ, qui fatetur se canonistã. Propriè autẽ est qua quis fit religiosus: vt quia quis promittit obedientiam superiori. Proprijssimè autẽ est, qua quis fit religiosus propriè: vt puta quis promittit expressè vel tacitè obediẽtiã, paupertatẽ, & castitatẽ in alia religione approbata. Vide j. Religio sextò, per totum.

¶ PROMISSIO, vide sup̃rà Pactum, in princ. & §. iij. ac iiij. & sup̃rà Pollicitatio.

PROPRIETAS propriè est dominiũ. Vide infrà Religio, sextò. §. vj. & Pan. in c.j. de cau. pos.

PROXENETA est persona media inter contrahentes seu contrahere volentes, concilians: & in sponsalibus dicitur paranymphus. Vtrum autẽ talis teneatur restituere, si conduxit vsurariũ contractũ: vide Inno. & Ioan. And. in c. Michael. de vsur. gl. & Archi. xlv. dist. sicut non suo. & dic vt j. Restitutio. iij. §. xj. Vsura vij. §. iij. Vtrum autem talis cõpelli possit ad testimoniũ in contractu, in quo mediauit? Dic q̃ sic, vtraq; parte consentiente. auth. de rest. §. quoniam verò. vtraq; autẽ parte contradicẽte non admittitur. Contradicẽte verò vna, & alia volente, compelli nõ potest: volẽs tamẽ testificatur. pro quo vide glo. in verbo, ciuiliter. c.j. de testi. lib. vj. & in c. delictorum. de testi. cog.

¶ PROTESTATIO, infrà Recusatio.

¶ PROVINCIA dicitur propriè, quæ habet decẽ vel vndecim ciuitates, & vnum regem. vj.q.iij. scitote.

¶ PVBES, à pudentia corporis dictus. xx. quæst. ij. & de spon. pubes. hodie est masculus xiiij. annorum, & fœmina xij. & sup̃rà Impubes.

¶ PVBLICVM differt à communi, quod competit & brutis: quia publicum dicitur quod est in vsu hominum tãtùm: vnde dicitur quasi populicũ. & dupliciter dicitur. Vide sup̃rà Notorium, & sup̃rà Occultum.

¶ PVNITIO nunquam est sine causa: licet aliquando sit sine culpa. de regu. iur. sine culpa. lib. vj. Vide sup̃rà Pœna. & sup̃rà Correctio, & infrà Scandalum.

¶ PVPILLVS, infrà Tutela, per totum.

DE PVRGATIONE.

1 *Purgatio quid, & quotuplex sit.*
2 *Purgatio canonica quando indicenda.*
3 *Purgatio an sit semper recipienda, si eam offerat infamis.*
4 *Purgatio coram quibus fieri debeat, & cum quibus numero.*
6 *Iuramenti forma in purgatione.*
7 *Purgationis quis sit effectus.*

PVRGATIO sonat eductionẽ viliũ sordium de aliquo. & quantum ad peccata dupliciter fit, scilicet quantũ ad Deũ per sacramẽta quo ad culpam & pœnam, & per tribulationem & ignem purgatorij quo ad pœnã: vel etiam culpam venialem, quæ in purgatorio remittitur. & quantũ ad homines. Et isto modo de ea intẽdimus. & secundũ Ray. est de obiecto crimine innocentię ostentio, scilicet per iuramẽtum, vel alio debito modo, secundũ Gofr. ¶ Primò 1
ergo quæritur, quotuplex sit purgatio? Et dico, omnia Mosaica, de qua Numer. v. quæ erat ceremonialis, in nouo testamento est duplex. ¶ Prima scilicet vulgaris. i.à vulgo diabolico instinctu adinuenta: vt quæ est ferri candentis, aquę bulliẽtis, duelli, & huiusmodi: q̃ prohibetur sub pœna peccati mortalis. ij.q.v. Mennã. & c. cõsuluisti. & c. monomachiã. & de pur. vul. p totũ: qa est contra illud Deu. vj.

Non tentabis dominum Deum tuum: vt in d.c. monomachiam. & xxij.q.ij. quæritur. Vide j. Tentatio. Et similiter prohibetur ea, qua datur corpus Christi ad probationem, vt c. sæpe. ij.q.iiij. & secundùm S. Tho. in iiij. dist. ix. artic. vlti. & iij.qō.lxxx. ¶ Secunda dicitur canonica, à iure scilicet canonico adinuenta. ij.q.v. ferè per totū: quæ fit aliquā do per solum iuramētū ipsius infamati coram suo iudice: aliquando etiam per iuramentū testium compurgātium.
2 extrà eo. per totum. ¶ Secundò quæritur, *quādo sit indicenda purgatio canonica? ¶ Et dico, ꝙ indici debet primò quando quis laborat infamia publica: & nō potest cōuinci: vel etiā non acculatur. extrà eod. inter alia. Sed limita, si infamia sit apud bonos & graues viros, & non sit orta à detractoribus aut malis. xj.qō. iij. in cunctis. nec ab inimicis.
7 extrà eo. c. pen. Vnde sicut dicit Archidiaco. fola illa infamia inducit purgationē, quæ ex probabili præsumptione orta est, propter quam iudex ad purgationē cōpellet etiā nullo denūtiante, vt no. x.q.v. presbyter. ¶ Secundò quando sit inquisitio de crimine: si testes, per quos inquisitio procedit, probant semiplenè, extrà eod. in te. quod limita quādo per eorum dicta sit suspicio cōtra reū: aliter nō, d. c. presbyter. in glo. ¶ Tertiò quando quis est accusatus, & non est plenè probatū, & remanet suspicio ex ipso processu suo episcopo aut sacerdotibus, aut viris honestis. ij.q.v. omnibus. etiā si remaneret suspectus soli iudici, secundū Sum. Cōf. post Ray. Sed intellige suspectus vehementer. arg. c. inter solicitudines. extrà eo. & idem est si in iudicio sponte se de aliquo prodiderit, & deinde laborat suspicione verisimili. extrà eo. si quis de gradu. Inquisitio. j. §. viij. ¶ Quartò ad dictum vnius, etiam mulieris, si ex hoc apud graues infamia resultat. de adul. significasti. Si verò nō sit infamis, nec inquisitione semiconfectus, nec accusatus, nō potest iudex ex sua suspicione indicere purgationē etiam verisimili. secundùm Ray. Sum. Confes. & Pisa. & Supple. quia scilicet hoc nullo iure cauet: & si hoc dicatur posse, aperitur via ad omnē vindictam prælatis: quia poterūt pro libito dicere se habere suspicionē vehemētem. vnde male Sum. Ang. & Rosel. concedūt, ꝙ verisimilis suspicio etiam sine īfamia sufficiat: quia oportet, ꝙ adsit infamia publica, vel saltē quæ est in publico iudicio, vel in inquisitione. & c. si quis de gradu. quod allegant, est in cōtrariū, vt patuit.
3 ¶ Tertiò quæritur, *vtrum purgatio sit semper recipienda, si illā offerat infamis? Et dicit Archidiaco. post Rayne. ꝙ non, duplici casu. Primò, cùm crimen est notorium. Secundò, quādo adest accusator offerens probationem. extrà
4 eod. c. ij. & c. cum dilectis. ¶ Quartò quæritur, * corā quibus purgatio fieri debet? Et dico, ꝙ debet esse in publico. si quis infamatus est apud populū vel coram clero, si apud clerum: & vtroq; casu coram iudice. xxiij. dist. illud. xxij. q. v. de crimine. ij.q.iiij. omnibus. Si autem nō fuerit coram iudice, vel si fuerit vulgaris, etiam si reus fuerit absolutus, tenebitur nihilominus iterum canonicè se purgare. extrà eo. ex tuarum. & c. cum dilectis. secūdùm Rayn. ¶ Quintò
5 quæritur, *cū quot & qualibus debeat quis se purgare? Et dicit Ray. ꝙ hodie cō purgatorū numerus trahitur boni iudicis arbitrio, secundùm quod infamia vel crimen sunt magis aut minus grauia. ij.q.iiij. presbyter. & c. omnibus. in fi. sicut Innoc. in decano in dixit xiiij. sui ordinis. extrà eod. inter solicitudines. & cuidam episcopo duos tantùm abbates. extrà eo. cùm in iuuētute. & facit de accu. cùm P. Debent autem compurgatores esse eiusdē ordinis, siue dignitatis si haberi possunt. d.c. inter solicitudines. aliàs, puta, quia illi sunt inimici, sint ordinis inferioris, vel etiā lai
ci. ij.q.v. si legitimi. & d.c. omnibus. in fi. imò etiā cum mulieribus religiosis & honestis pōt quis se purgare. xxviij. q.ij. in x. & debent esse viri catholici vita probati, & gnari conuersationis eius, etiam transacto tempore, non solùm in præsenti. dicto c. inter solicitudines. ¶ Sextò quæritur,
6 *quæ sit forma iuramēti in purgatione? Et dico, ꝙ se purgans iurabit se tale quid nō fecisse, nec mandasse, nec cōsuluisse, nec fauisse ei, aut dedisse authoritatem. dist. in. l. si quis viduam. Potest addi, nec suo nomine factū ratum habuisse. de restit. spol. cùm ad sedem. Compurgatores verò iurabunt se credere quòd verum inrauit: extrà eod. quoties. Forma autem Gofr. scilicet, ꝙ infamatus iuret se immunem à tali crimine, reprobatur extrà eod. c. fi. ¶ Septimò quæritur, *quis sit huius purgationis effectus? Et dico,
7 ꝙ si quis suam purgationem rite perfecerit, iudex sine mora relaxabit suspensionem, si præcesserit, & ab infamia crimis absoluere, & eum enuntiare debet boni testimonij. extrà eod. ex tuarum. Si verò in purgatione defecerit: si fuerat accusatus, punietur tanquam cōuictus, de fimo. de hoc. & c. insinuatum. & de accusa. cum P. Si vero præcefferat in quisitio, aut denuntiatio, pœna erit arbitraria, secundùm Gofr. & Host. & Pan. in c. accedens. de accusat. Similiter si nullus dictorum modorū agendi præcesserit, sed solùm propter infamiam purgatio fuit indicta, punitur extraordinariè. & est casus c. significasti. de adulter. & sic illud intellige. Et aduerte secundùm Innocen. ꝙ cùm iudex hoc casu procedat ex præsumptione, debet multùm temperare sententiam: vt not. in c. afferte. de præsumpt.

PVRGATORIVM est locus expiādæ pœnæ debitæ peccato, vel expiandi ipsum peccatum veniale posthàc vitam, vbicūque sit, siue sub terra, vt regulariter, siue in hoc nostro hemisphærio, vt patet per ea quæ Grego. refertur in Dia. gesta ad thermas Angulanas. Purgatorium autē esse putat per illud ij. Machab. xij. Sancta & salubris est cogitatio, &c. quod nec de beatis, nec de damnatis potest intelligi. Et secundùm S. Tho. & alios Theologos ibi purgātur peccata venialia quo ad culpam & pœnam mortalia autē quo ad pœnam tantū, quādo in hac vita nō fuit sufficiēter expleta, licet fuerit culpa deleta. Vtrum autē possit per pœnas euacuari, vide S. Indulgentia. & Papa. §. vj.

PVRIFICATIO mulierum post partum non est necessaria: vnde nō peccant, si ex deuotione voluerint ecclesiam intrare gratias reddituræ: licet earum deuotio nō sit improbanda, si ex veneratione aliquandiu voluerint abstinere. extrà eod. c. vno. Vtrum autem sit mortale viro vxorem ante dictam purificationē cognoscere: dic ꝙ non, licet ex consilio debeat abstinere, secūdùm Ray. & Veruec. dist. v. ad eius. xxxiij. q. iiij. si causa.

PVSILLANIMITAS magnanimitati per defectū opponitur, dū quis recusat tendere in illud, quod est suæ potentiæ commensuratum: & sic est peccatum, & tale, quàlis est obligatio ad illud, in quod quis tēdere recusat: puta mortale, si sit præceptum vel prohibitio: vel veniale, si sit consilium solùm. vide ij.ij.q.ciij.

QVASI sententia est, si quis in iudicio confiteatur se fūrem: secus si extra: licet per hoc possit exponi torturæ: vt not. Barto. & glo. in l. cap. quint. ff. de adult. & refert Pan. in c. si quis de gradu. de pur. cano.

¶ QVARTA funeralis, sūptuaria Canonica portio. de Falcidia verò & Trebellianica, §. Legitima.

DE QVAESTVARIIS.

QVAESTVARII à quæstu dicti, largè sunt oēs artifices mēdicantes: propriè autē & iuridicè loquendo sunt, qui

qui pro eleemosynis discurrūt, scilicet nō habendo certā diœcesim, vt sancti Ant. vel Bernardi, & huiusmodi: quos nunc vocāt Ceretanos. & de his intēdimus. Hi prohibent acceptari, nisi literas veras apostolicas, aut diœcesani ostēdunt. de pœnit. & remis. c. cū ex eo. vbi etiā ponitur forma literarū: & si habēt literas apostolicas, non debēt admitti, nisi prius p epm examinati. clem. abusionibus. de pœnitē. & remis. & generaliter quoties literæ sunt suspectæ, nō tenentur eos sacerdotes admittere, sed possunt epm consulere, secūdùm Pan. in d.c. cùm ex eo. imò etiam tenentur: quia adhuc nō habent literas veras in cōscientia suspicantium. Et ideo solēt episcopi statuere ne vlla litera apostolica sine suo scitu admittatur: quod tamē si facerēt in fraudē, puniūtur. de priuil. dilecti. & c. quāto. Et procedūt hęc, etiam si sint exempti. de priui. tuarū. & poterūt ab ordinarijs puniri si publicè delinquāt: vt ibi in cle. ij. de pœ. & remis. Sed intellige qū volūt petere nomine hospitaliū, aut monasteriorū: sec' pro seipsis, quia sine literis possunt ad
3 mitti. Admissi verò nō sunt pmittendi pdicare: nec peten dō eleemosynas possunt aliquid pponere, nisi quod in literis continetur. d.c. cū ex eo. & de hæreti. vt officiū. li. vj. & d. cle. abusionibus. Et si in eorū literis cōtinetur, ꝙ recipiātur charitatiuè in locis religiosis, vt fideles ad eorū exhortationē vocentur: tñ clerici nō tenent ad hęc inuiti: qa quantū ad hæc literæ sunt reuocatæ per extraua. Cle. quarti. Debent etiā esse modesti & discreti, & nō hospitari in locis incōgruis, nec iutiles expēsas facere, nec portare falsæ religionis habitum, aut indulgētias vel alia mēdacioſa
4 proponere: vt in d. cle. abusionibus. & d.c. cū ex eo. alio qn episcopus pōt eos punire tāquā excedētes in eius territorio, etiā si sint exempti, vt dictū est. Et si ꝓpter eos impediretur inquisitionis officiū, possent per inquisitores à predicatione cōpesci. de hæreti. vt officiū. lib. vj. ¶ Ex prædictis etiā patet quomodo debet aduerti ad literas eorū q se dicūt Iudęos baptizatos, aut Christianos expulsos à Turcis, vel huiusmodi: quia plerūq; sunt īfideles, & viri nequissimi: & sunt occasio, ꝙ fideles nō ita misereātur veraciter indigentibus. Quæstus dicitur omne, qđ ex opera cuiuscūq; descendit. ff. pro soc. l. quæstus. vbi gloss. id est, lucrum.

DE RATIOCINIO.

1 *Ratiocinio reipub. obligatus an possit ordinari: & quid de priuato. nume. 2.*
3 *Ordinari an possit curam uel tutelam administrans.*
4 *Pignoris causa obligatus an possit promoueri.*
5 *Vsurarij filius an possit promoueri.*

RATIOCINIVM est redditio rationis ex administratione rei publicæ vel priuatæ. Sunt enim quædam ratiocinia publica, quib⁹ obligant officiales curiæ ex administratione rerum ad rempublic. pertinentiū. C. de episco. & cle. l. officiales. & quædā priuata, quibus homines obligātur ex administratione rerū priuatarū, vt tutores, curatores, actores, procuratores, executores. de obl. ad ratio. c.
1 vno. ¶ Primò ergo quęrit, *vtrū obligat⁹ ad ratiocinia rei publicę post administrationem possit ordinari? Et dico, ꝙ nō ante redditā rationē, si obligat⁹ est ex administratiōe quā gessit. dist. lj. ꝓterea. si verò aliàs est debitor reipublicæ: puta ex mutuo vel alia causa, secus, quia nō prohibetur promoueri. C. de episc. & cle. l. quisquis emersis. ff. de mu.
2 & hono. l. rescripto. ¶ Secundò quæritur, *vtrum obligatus ad ratiocinia personæ priuatæ possit ꝓmoueri? Et dico, ꝙ quidā in distinctè dicūt, vt Sum. Ang. ꝙ nō, si tenet de dolo & fraude, & constat: si verò constare non pōt, vel tenetur, ex alia culpa potest promoueri, nihil allegans: sed melius Sum. Ros. post Ray. & Archi. distinguit, ꝙ finita administratione, si adhuc sit obligatus ad ratiocinia, & moueat ei quæstio de dolo, promoueri non potest ante decisam lite: dist. lxxxj. tantis. debet tamē taxari tēpus, intra quod q̄stio decidatur. Similiter nec si non moueatur q̄stio, sed tñ manifestū sit eū teneri de dolo: sed episcop⁹ ex officio suo repellet eū, sicut quēlibet criminosum seu infamē. vj. q. j. c. infames. aliàs ordinari non prohibet: vt si quęstio moueatur de alia culpa: & nō sit manifestū eum teneri de dolo. Sed vlterius Archi. dicit ꝓdicta procedere in obligatione personæ priuatæ nō miserabilis: vt ī tutore, curatore, & ꝓcuratore: sed obligatus ex administratione pro ꝓsona miserabili seculari, vel pro persona ecclesiastica: talis nō ipeditur à promotione, si aliud nō impedit: vt si esset manifestus dolus in administratione, vel aliud: quia ad tales adiuuandū oēs tenētur. dist. lxxxvj. puenit. & xvj. q. j. monachi. j. Religio. ij. §. iiij. v. & vj. ¶ Tertiò quæritur, * vtrū ꝓmoueri possit qui actu est in officio administrationis? Et dicūt aliqui, ꝙ nō, si est in administratione personæ priuatæ nō miserabilis. xxj. q. iij. c. j. sed ibi patet, ꝙ verior est opinio Inno. in c. vnico. de oblig. ad ra. scilicet, ꝙ gerens tutelam vel curā legitimā vel necessariam à legibus sibi īpositam, vel etiā suscipiēs, aut miserabiliū personarum, aut ecclesiæ procurationes, seu administrationes, & maximè cūlicētia episcopi, nō impediatur ordinari, cùm possit talia suscipere etiā ordinatus: aliàs autē prohibetur. dist. lj. per totū. & d.l. officiales. ¶ Quartò quęritur, * vtrū ꝓmoueri possit obligatus causa pignoris? Et dicit Host. quod nō, ante redditam rationem. argn. c. significante. & c. cùm cōtra. de pig. ¶ Quintò quæritur, * vtrum ꝓmoueri possit filius,
5 vsurarij? Et dicit Host. ꝙ non, si succedat, nisi clamorē patris emēdet, vel hæreditatem repudiet. de vsur. c. tua nos.

DE RAPINA, RAPTORE, ET RAPTV.

1 *Rapina quid, & quæ sit raptoris pœna.*
2 *Rapinam ibi factam an luat dominus territorij.*
3 *Iuramēto spoliati an stabitur super quantitate rerū amissarū.*

RAPINA sumitur multipliciter: primò largissimè & improprijssimè pro vsurpatione indebita cuiuscūq; rei tēporalis, vel spiritualis, secundū illud Phil. ij. Nō rapinā arbitratus est, scilicet Christus, se esse æqualē Deo. Secundò, large qdē, sed minus, ꝙ illicita vsurpatio ne, vel occupatiōe rei tēporalis, siue manifestè siue occultè: secūdùm illud Ambr. q vsurā accipit, rapinā facit. xiiij. q. iiij. & illud Aug. ead. q. si quid inueneris, & nō reddideris, rapueris. Tertiò propriè & strictè, vt diuidit cōtra furtū, vsurā, & huiusmodi: & sic loqmur: & sic rapina, vt elicitur ij. ij. q. lxvj. ar. viij. est ablatio alienę rei iniustā & violēta. Nō ergo est rapina, si quis rē suā tollat violēter ab eo q aufert, vel etiā q iam abstulit, & ad aliū locum reportanit, secundū Archi. licet aliàs male faceret, cū posset repetere ī iudicio. Similiter nec si aliena iustè: vt in bello iusto auferēdo arma. Similiter nec si aliena iniustè, sed nō p vim, sed p fraudē latenter, vt in furto: aut de volūtate domini, vt in vsura. Nō ergo bene dicit Sum. Ang. rapinā fieri cū quis violēter & publicè rapit: quia nō est de eius ratione, ꝙ fit publica alteri quàm domino, cui violēter aufertur. quod volūt iura, q̄ allegat, maxime c. pœnale. xiiij. q. v. Vndè in l. j. C. vi bon. rap. rapina dicitur violenta receptio rerū: & raptor, q à rapina dicitur, q bona aliena rapit vi & apertè. ff. ne quis eū qui ī ius. l. sed eximēdi. vbi notāter nō dicitur publicè, sed apertè, id est, domino sciente & vidente, seu, vt dicit in dicto c. pœnale. vi fibiliter. Raptus autē est rapinæ species fa-

cta ſcilicet circa mulieres.Vnde rapt⁹ eſt violēta receptio mulierum propriè,ſecundū Gofre.arg.l.j.§.ſciendū.& §.ſeq.ff.de ſepa.& l.ſi filiusfamilias.ff.ad Maced.& C. de iure dom.impe.l.iij.& ff.de eo quod certo loco.l.j. largè autē dicitur aliarū rerū,ſecundū aliquos.ff.de incen.rui.nauf. per totū Vide ſ.Luxuria. §.vj.Quādoq; tamē raptor diuiditur contra prædonē:& differunt ſecundū Io.And.& ſequitur Pan.in c.j.de rapt.vt iſte immobilia,ille mobilia & ſe mouentia rapiat.ſed quātum ad pœnam iuris nō differūt.Igitur exēplariter loquēdo,rapina fit primò in vſurpatione dominiorū vel ſtatuū:ſecūdò in extorſionibus iniuſtis dominiorū & cōmunitatū:tertiò in extorſionib⁹ iniuſtis officialiū:quartò in bellis iniuſtis:quintò in vſurpationibus factis per priuatas pſonas, vt in naufragijs & ſtratis,
1 & huiuſmodi infinitis. ¶ Primò aūt queritur,*quotuplex,& q̄ ſit pœna raptoris?Et dico,ꝙ eſt duplex,vna ſcilicet tēporalis,& alia ſpiritualis.Temporalis eſt hæc.Secundū leges enim ſi agatur ciuiliter intra annū, punitur in quadruplū,cōputata ſcilicet ipſa re:poſt annū verò ī ſimplū.ff. vi bon.rap.l.j.& ij.ad quā pœnā ſecundū S.Th.ij.ij.q.lxij. tenetur ſolū poſtquā fuerit cōdēnat⁹ etiā in cōſciētia. Si verò agatur criminaliter ꝓpter vim ſine armis,punit̄ in tertia parte bonorū,& eſt infamis.ff.de vi & vi ar.l.j.cū armis autē punitur deportatione: quia ſcilicet deportatur in īſulā,& perdit omnia bona ſua.ff.de pub.iud.l.iij. §.item lex Iulia.Spiritualis aūt eſt multiplex. Secūdū canones enim excōicatur ab eo epiſcopo,ī cui⁹ epiſcopatu rapinā fecit. de rapt.& incēd.c.j.& xvj.q.iij.placuit:& vt patet in c.ſup eo.de rap.debet ei denegari pœnitētia,niſi reſtituat ablata:vl̄ de reſtituēdo plenā fecerit ſecuritatē,ſi habet vñ poſſit:q;ſi habet vnde poſſit,& diſtulerit pœnitētiam vſq; ad mortē cōtumaciter,ſiquidē tūc humiliter petēs pœnitentiā,emēdationē,vel ſecuritatē de emendādo pſtiterit,pœnitētia,& eccleſiaſtica ſepultura,adde & viaticū,concedit̄. Si verò in morte eo caſu ſecuritatē pſtare nō poterit, contrito viaticū nō denegabitur,adde nec pœnitētia:ſed nullus cleric⁹ intererit ſepulturę ei⁹,nec recipiet ei⁹ eleemoſynā:adde licet ſepeliatur in cœmeterio,ſecundùm glo.& Pan.adde etiam ſecūdùm Archi.niſi parētes vel amici ei⁹ vellēt reſtituere pro eo:quia nō priuabit̄ ſepultura, intellige,id eſt,officio ſepulturæ.quod dictū tene:quia hoc eſt dare cautionē de reſtituēdo.& ſi qs cleric⁹ cōtra aliquod prædictorū fecerit,patiatur dānū ſui ordinis, & careat eccleſiaſtico beneficio.Hęc ibi.Si verò decedat impœnitēs,& viaticū & ſepultura negabit̄ ſecūdū omnes. ¶ Sed not. primò,hæc ītelligi de raptore publico, ſecūdū Inn.id eſt, qui poteſt iudicialiter cōuinci. in occultis aūt non debet, vt dicit,iſte rigor ſeruari,argu.extrà eodē.in literis. Vnde ſecundū Abb.in d.c.ſuper eo.ſi nō ſunt manifeſti,poterūt recipi ad cōfeſsionē,ſicut & alij peccatores. & ītellige idē de viatico & ſepultura.imò ſecundū Hoſt.in d.c.ſuper eo. licet eſſent manifeſti,ſi tñ moniti nunq̄ fuerūt,modò ſint diſpoſiti reſtituere,vt tenētur, poſſunt ad pœnitētiā recipi:& hoc tene propter verbū,cōtumacia, quod ibi ponit̄. ¶ Nota ſecundò,ꝙ ſi talis cōſtitutus in mortis articulo ſatisfacere promittit,ſed cōualeſcit,ita,ꝙ ſatisfacere poſſet,& ante ſatisfactionē decedit,non negabitur ſepultura:ſed hæredes ad ſatisfactionē compellētur. extrà eo.in literis. ¶ Nota tertiò,ꝙ iſtud cap.locū habet quātū ad ſatisfactionē rerū raptarū,etiā emendationē dāni violēter in rebus illati,tum qa etiā hîc eſt rapina,& tātò grauior,quātò ſine alicuius vtilitate:tum quia in tex.fit mētio de emēdatiōe, quæ ꝓpriè eſt in dānis, & de violatione quæ poteſt eſſe ī
2 damno ſolo. ¶ Secūdò quæritur,*vtrū dominus territorij teneatur de rapina in eo facta?Et dicit Pan.in c.licet.de reſtit.ſpo.ꝙ ſic,ſi ſciuit,& potuit ꝓhibere,& nō prohibuit.l.j.C.de fal.mo.ſecus ſi nō potuit prohibere.l.j.§. is aūt.ff. ſi fa.fur.fe.di.& idē dic de villa & caſtro: & eſt opinio cōmunis,ſecūdùm Bar.in l.ne quid.ff.de incē.rui.& nau. Ciuiliter tamen tenetur,nō criminaliter,ſecundùm p̄dictos.
3 ¶ Tertiò q̄ritur,*vtrū ſtabitur iuramēto ſup quātitate rerū amiſſarū? Et dico cōiter tenere Legiſtas ī l. ſi quādo.C. vnde vi.& Pan.in c.ſuper eo.de his quæ vi.ꝙ vbi quis cōuenitur ex dolo alterius,non admittitur probatio p iuramentū in litē, vide ſ.Iuramētum.j. §.ij.ſed quādo cōuenitur de dolo ſuo,crederetur iuramento allegantis dānum. Propterea dicit Inn.in d.c. ſuper eo. vbi ſcilicet ꝓbata intelligētia per teſtes,res omiſſæ & earum valor probat̄ iuramento,ꝙ d.c.habebit locum in qualibet vi cōpulſiua,ablatiua,expulſiua,turbatiua,& inquietatiua.Ex quo infert, ꝙ ſi probo furtum vel rapinam contra raptorem, ſtabitur iuramento meo de quantitate rapta.Et nota,quòd furtū & rapina probantur per ſocios,familiares,& huiuſmodi.

¶ RATIHABITIO quomodo retro trahatur,& firmet actum præcedentem, vide ſ.Conſenſus. §.vltimo.

¶ RECEPTATOR, ſuprà Hæreſis.j. §.vij.

¶ RECONCILIATIO eccleſiæ,habetur ſuprà Cōſecratio.

¶ RECOMPENSATIO, declaratur ſ.Cōpenſatio.

RECVSARI pōt iudex delegatus ſecūdùm Pan.in c. accedēs. vt lit.nō cōte.primò qa cōſanguine⁹ aduerſarij:ſecūdò quia eius cōmēſalis: tertiò qa oriūd⁹ de eius terra:idē de diſtrictu.quartò qñ haberi nō pōt acceſſus ad eum,niſi per terras inimicorū:quintò qñ loquitur in aure & familiariter cū aduerſario: ſextò quando in alia cā litigabat cum eo.hoc no.idē in c.j.de iud. ſeptimò quādo eſt imperitus,& habet aſſeſſorē ſuſpectū, ſecūdùm eūdē ibi.

RECTE, notat iuſtitiā,ſicut ritè,ſolēnitatem.ff. de in offi.teſt.l.ij.in gl.& ſic ſtat aliqd eſſe actū ritè,id eſt, ſecundū ordinē vel ſolennitatem iuris, quod tamē nō eſt actum rectè,id eſt,ſecūdùm iuſtitiā & æquitatē:vt no.Ioā. And.in cle.ſi.de app.& no.in c.quoniam contra.de prob.

RECTOR eccleſię parochialis habet in ea tātum ius, quantū prelatus in collegiata,vt in c.vlt.de loc.& cōdu.in gl.q̄ eſt ſingularis.Rector etiā vniuerſitatis in Italia eſt cōpetēs iudex in declarādo capitaneū ciuitatis p virū, ſecūdū Lud.de Rom.in ſing.quia lex punit per virū: ergo iudex ſecularis poteſt declarare per virum.l.j.ff.ad Turp.

REGVLARIS dicitur,qui ad viuendum regulariter eſt adſtrictus,ſiue ſit monachus,ſiue canonic⁹ regularis.de ſtatu monac.quod Dei timorē.ſiue ſit clericus, ſiue laicus,licet laicus recipi non poſſit in canonicum.de inſt. c.ij.ſed in conuerſum:de elect.c.cùm ex eo.libr.vj.

DE RELIGIONE ET RELIGIOSO primò in ſe tam in genere, quàm in ſpecie.

1 *Religio quid,& qui dicantur religioſi.*
2 *Charitatis perfectio in quo conſiſtat.*
3 *Religio an ſit ſtatus perfectionis.*
4 *Religio quæ ſit alia dignior.*
5 *Religionis perfectionē an diminuat habere aliquid in cōmuni.*
6 *Religionem nouam inuenire an ſit illicitum.*
7 *Religioſorum regula approbatæ quot ſint.*
8 *Religionum regula qualiter obligent ſuos profeſſores.*
9 *Baſilij regula.*
10 *Benedicti regula qualiter intelligenda.*
11 *Auguſtini regula.*

Præd

12 *Prædicatorum regula.*
13 *Franciſci regula.*

RELIGIO, à qua religioſus appellatur, vt dicit S.T. ij.ij.q.lxxxj.ar.j. dicta eſt ſecundū Cice.vt refert Iſido.à religēdo,id eſt,iteratò vel frequēter eligēdo ea,quæ ſunt diuini cultus,quę in corde frequēter reuoluēda ſunt: vel à religēdo Deum,quē negligēter amiſeramus,ſecundùm Aug.x.de Ciuita.Dei.vel à religādo nos Deo, ſecundum eūdem Aug.de vera reli.Sumitur autē religio dupliciter.Primò ſcilicet vt eſt virtus,quę alio nomine appellatur latria,cuius propriū eſt Deo cultū exhibere debitum. Secundò pro vniuerſitate vel collegio hominū colētium Deū:& iſto modo hîc loquimur. ¶ Sumitur autē iſta quadrupliciter,ſecundū Io.And.ſuper rub.de reli.primò pro cultu veri Dei quo ad fidē,id eſt,pro vniuerſitate colēte verū Deum per fidē:& ſic cōprehēdit totā Chriſtianitatē: & dicitur religio Chriſtiana,de qua di.xcvij.c.j.de diuor. gaudemus. de ſum. tri. circa principiū.ſecundò pro cultu Dei per fidē & bona opera,ſecundū illud Actu. ij. Viri religioſi.& ſic cōprehendit vniuerſitatē bonorū Chriſtianorum,de qua religione xvj.q.j.iuxta.xxxiij.q.v.quod Deo. de cōſti.eccleſia.tertiò pro ſtatu clericali Deo magis dedito,de qua j.q.iij. ſaluator. xij.q.j.c.j. & in authen. de ſanc. epiſ. §.damus.quartò ſumitur ſtrictiſsimè pro illo ſtatu q profeſsione triū.ſ.votorū,ſe prælati imperio ſubijcit,totū ſe dedicās Deo.de vot.ex multa.Et de hoc agimus. Et intellige ꝙ religioſus ſumitur etiam quatuor modis:primò pro Chriſtiano.ſecūdò pro Chriſtiano bono:tertiò ꝓ clerico.quartò pro eo q̄ eſt profeſſus alicui religioni,ꝓ apoſtolicā ſedē approbatæ,qui ꝓpriè eſt religioſus. de vo.q̄d votū. §.præſenti.lib.vj. ¶ Religiones autē approbatæ, vt refert & tenet Sum.Ang.ſunt quatuor,vt no.Land.in cle. qa regulares.de ſup.negli.prela. prima Baſilij:ſecūda Benedicti:tertia Auguſtini:quarta beati Frāciſci.Sed hoc nō bene dicitur,licet ſint quatuor regulæ prędictorū approbatę:qa nō eſſet approbata religio Carthuſiēſiū, nec q hodie eligeret nouū habitū ſub aliqua prędictarū regularū, ſed eſſent excōmunicati vt ſ.dictū eſt:& ideo dico ꝙ quę religio ſit approbata,& quæ nō,per literas apoſtolicas ſpeciales eſt iudicandum:licet de aliquibus habeatur in iure.
1 ¶ Primò ergo quæritur,* quę conprehēdantur ſub nomine religionis vel religioſorū in diſpoſitione odioſa aut fauorabili?Et dico multa. ¶ Primū. Religionis nomine venit propriè vniuerſitas approbata,in qua tria vota ſubſtantialia promittūtur,arg.d.c.ex multa.de vot.large autem omnis vniuerſitas approbata,in qua ꝓmittitur obediētia ſuperiori,vel regulariter viuit̄ in cōmuni:qa omnia ſuppoſita vniuerſitatis huiuſmodi ſunt religioſi largè, vt ſtatim dicetur.Religioſus aūt propriè eſt,qui tria ſubſtātialia vota ꝓmiſit in religione probata,ſecundū Io. An. in cle.j.de deci.largè autē religioſus dicitur,qui ꝓfitetur, ita ꝙ non licet retrocedere,licet nō profiteatur omnia vota:vel q regulariter viuit in cōmuni,vt Ieſuati, ſi approbetur talis ſtatus.Primū patet per recitata ab Archie.iij.parte, tit.xxiiij. & Piſa.tit.Relatio.j. §.j.ſecundò verò ex conſuetudine & vſu loquentiū,vt de Ieſuatis,& aliqbus alijs.religioſis,qui nō profitētur.Ex his patet,ꝙ fœmina ꝓfitēs religionē maſculorū in manibus ipſorū efficit̄ religioſa.ſ. propriè,licet nō ingrediatur ipſorū monaſterium,vt tenet Pan.in c.inſinuāte.qui cle.vel vo.etiā ſi nō ſuſcepit habitū,modò ſit expreſſe ꝓfeſſa,vt in c. porrectū.de regul.& idē pōt eſſe de maſculo ex cauſa paciſcēdo:ꝙ ſtet extra monaſteriū, ſecūdū Inn.in d.c.inſinuāte.& Bar.in authē ingreſſi. C.de ſacroſanc. eccle.& ſequitur Pan.in c.ex publico.de conuer. cōiu.Sed hæc profeſsio,ſecūdū Pet.de Pal.nō debet fieri in mēdicantibus.Et ad c. monachum.xxiiij.q.iiij. dicitur ꝙ verū eſt ſine cauſa fieri nō poſſe.Ex quo etiā patet quòd habitus nō eſt de ſubſtātialibus regulæ, ſed de accidentalibus,vt not.idem Pan.in d.c.porrectū. ¶ Secūdū.Fratres & ſorores de tertio ordine beati Dominici & beati Franciſci propriè nō ſunt religioſi,ſecūdū Pan.in rub.de reg. vnde eorū regula potius eſt quidā modus bene viuendi:licet ſit per papam cōprobatus,ſunt tamen eccleſiaſtici perſonę & religioſi largè,qa cōtrahere nō poſſunt matrimonium,& promittūt obediētiā. ¶ Tertiū.Hoſpitalarij Hieroſolymitani,qui matrimoniū cōtrahere nō poſſunt,& ſuperiori obediētiā promittunt, & ab illo ſtatu retrocedere nequeūt,ſunt religioſi largè:alij autē hoſpitalarij,qui obedientiā nō promittūt,licet portēt aliquod ſignū,nec propriè ſunt religioſi,ſed ſunt pſonæ eccleſiaſticę, vt ſ. dictū eſt,Immunitas.j. §.j. ¶ Quartū.Mulieres, quę dicūtur canonicę,quę nō profitētur,ſed & propriū habēt,& poſſunt contrahere matrimoniū,ſecundū Inn.& Ber. non poſſunt dici religioſæ: imò earū ſtatus ſatis reprobatur. xiiij.q.ij. pernicioſum.vel ſaltē nō approbatur: vt in cle. attēdētes. ad fi.de ſta.mo.& debet eas ordinari⁹ viſitare authoritate propria,ſi nō ſunt exēptæ,vel apoſtolica,ſi ſunt exēptę:vt in d.cle.Et intellige ꝙ nō ſunt religioſæ etiā largè,licet viuāt regulariter:quia illa vniuerſitas nō eſt ꝓbata. ¶ Quintum.Diſpoſitio odioſa cōcepta erga regulares ſeu religioſos,ſecundū Pan.vbi ſ.nō cōprehēdit eos, qui ſunt de tertio ordine beati Dominici vel Frāciſci: quia nō ſunt religioſi propriè,niſi addatur illud,puta quicūq; religioſi: qa tūc etiā dicti hoſpitalarij Hieroſolymitani cōprehēderentur:in fauorabilibus autē cōprehēduntur dicti fratres, qa largè ſunt religioſi ratione ꝓfeſsionis factæ ſuperiori. Et idē dic de omnibus religioſis largè per regulā,o dia.in vj.
2 ¶ Secūdò quæritur,*in quo cōſiſtat pfectio charitatis,quę eſt finis,propter quē omnes religiones inſtituūtur ij. ij.q. clxxxvj.& clxxxvij.quol.iiij.q.xij. & dico ſummatim & cōcluſiuè ex S.T. ij.ij.q.clxxxiiij. ar.ij. & Arc.iij.par. tit.xvj. ꝙ pfectio importat totalitatē,cū pfectū ſit,cui nihil deeſt. tertio Phy.& v.Metaph.Vnde triplex eſt pfectio vel totalitas charitatis.Prima ex parte Dei diligibilis, vt.ſ. tantum diligatur,quantū eſt diligibilis : qd ſibi ſoli eſt poſsibile. Secūda ex parte diligēti,vt.ſ.toto poſſe ſemp actu diligat, qd ſoli beati poſſunt:& tertia quæ eſt potētiæ in via quātū ad repugnātia dilectioni vt excludātur. Quod dupliciter cōtingit.vno modo vt ab effectu excludantur oīa cōtraria charitati.i.mortalia:& hæc eſt neceſſaria ad habēdū charitatē alio modo,vt homo ſtudiū ſuū deputet ad vacandum Deo & diuinis,prętermiſsis alijs,niſi quātū reqrit vitę neceſsitas.Et hęc pfectio eſt finis religionū,vt dicit Arc.Sed intellige religionis cōtēplatiuę:actiuę aūt finis eſt pfectio charitatis ꝓximi: quę ſecūdū S.T.ibi cōſiſtit in trib⁹.Vide ibi.
3 ¶ *Tertiò quęritur,vtrū religio ſit ſtat⁹ pfectionis? & ꝓbat S Th.ij.ij.q.clxxxiiij.ꝙ ſic:& eſt quidā ſtatus & quoddā exercitiū perueniēdi ad pfectionē, ad quā diuerſis vijs venitur.ij.ij.q.clxxxvj.ar.ij.Nec tñ religioſi hūc ſtatū aſſumētes aut profitētes tenētur eſſe pfecti: quia nō profitētur ſe eſſe perfectos,ſed habere ſtudiū ad pfectionē cōſequēdam.ij.ij.q. clxxxvj. ar.ij.ad primū. ſicut qui ſcholas ingrediūtur nō profitetur ſe ſcientē,ſed ſtudentē ad ſcientiā:ideoq; ſuā profeſsionē non tranſgrediuntur,ſi nō ſint perfecti:ſed ſolùm ſi contēnant ad perfectionē tēdere. Similiter nec mētiuntur aut fingunt hunc ſtatū perfectionis

profi

profitendo ex hoc, ꝙ nõ sunt perfecti, sed ex hoc quòd ab
intentione perfectionis animũ reuocant. ij. ij. q. clxxxiiij.
art. iij. ad secũdũ. quia hoc non faciũt quasi profiteãtur se
esse perfectos, sed se ad pfectionẽ tẽdere. Hæc ex illo. Ex
quibus patet, ꝙ religiosus non tenetur esse perfectus, nec
actu tendere ad perfectionẽ: alioquin quando desinit actu
tendere cõmittẽdo veniale peccaret mortaliter: & sic reli
gio esset laqueus: sed tenetur habere intẽtionẽ proficien
di. Pro quo aduerte ex eodem d. art. ij. quòd tripliciter ali
quid pertinet ad perfectionem, quę est finis religionis. Pri
mò essentialiter: vt perfecta obseruãtia præceptorũ chari
tatis. Secundò cõsequenter, vt quæ ex charitatis perfectio
ne sequũtur: puta benedicere maledicẽti: quæ & si in præ
cepto sint secundũ preparationẽ animi, id est, si necessitas
requirat: ex superabũdãtia tamẽ charitatis procedit quòd
extra necessitatẽ impleatur. Tertiò instrumẽtaliter & dis
positiue, vt paupertas, cõtinẽtia, abstinẽtia, & huiusmodi.
Igitur qui assumit statum istũ, qui est disciplina, & exerci-
tium ad perfectionẽ, non tenetur habere perfectã charita
tem, sed tendere & operã dare ad hoc: quia operanti ad fi-
nem nõ cõuenit ex necessitate, ꝙ iam assequutus sit finẽ,
sed ꝙ per aliquã viã tẽdat ad illũ. Eadẽ ratione non tene
tur implere ea, quę perfectionẽ charitatis cõsequũtur, sed
ad hoc intendere: contra quod facit cõtemnẽs. vnde non
peccat, si ea prætermittat: sed si ea cõtemnat. Similiter nõ
tenetur ad omnia, quibus ad perfectionẽ venit: sed ad ta-
xata secundũ regulam quã profitetur. Hæc ex illo. Vbi ad
uerte primò, ꝙ religiosus ad pfectionẽ tenetur tendere, &
operã dare intẽtione vel habitu: vt patet ex dictis. & secũ-
dò ꝙ aliud est cõtemnere, aliud peccare ex contemptu: qa
ad secundum requiritur, ꝙ quis agat contra legem ex hoc
ꝙ ei subijci non vult. ad primum verò sufficit nõ æstima-
re vel appretiare: vnde perfectionẽ contemnit, qui ad eam
tendere nõ intendit: licet talis non peccet ex contemptu,
sed ex negligentia, vel cupiditate, & huiusmodi: quod tũc
est, quãdo religiosus omnia media ad illũ finẽ sibi vult ab
dicare quantũ in se est, & solùm cauere à mortalibus: vt qa
nollet abstinẽtias, nec vigilias, nec paupertatẽ, & huiusmo
di: quandiu tamen placet sibi vnum mediũ quò tendat, nõ
est extra statum salutis: quia & si teneatur ad intentionem
tendẽdi, nõ tamen currẽdi ad perfectionẽ. ¶ Quartò quę-
4 ritur,* quę religio sit alia dignior? Et dico ex sancto Tho.
ij. ij. q. clxxxviij. summatim, ꝙ summũ gradum tenẽt illæ
quæ ordinatur ad docendũ siue predicandum: quia licet
iste actus sit vitæ actiuæ, procedit tamẽ ex plenitudine cõ
templationis, vnde simpliciter contẽplationi prefertur: si
cut maius est illuminare, quàm lucere solùm. Quod Sup-
ple. limitat cęteris paribus, & nõ aliter: & instãtia est de sta
tu clericali, qui ordinatur ad docendũ. de cele. mi. sanè. §.
sacerdos. Sed ista limitatio superfluit: qa sermo est de reli
gionibus. Secundũ tenẽt illæ, quę ordinãtur ad contẽplan
dum. Tertium verò illę, quæ occupantur circa exteriores
actiones. In singulis autẽ horũ graduũ potest attendi prę
minẽtia primò. Secundò quia vna religio ordinatur prin-
cipalius ad vtiliorẽ actũ in eodẽ genere: sicut in operibus
vitæ actiuæ potius est redimere captiuos, quàm hospites
suscipere: & in operibus contemplatiuę potior est oratio,
quàm lectio. Secũdò si vna ad plura horũ ordinetur quàm
alia: vel tertiò si vna habeat statuta conuenientiora quàm
alia ad assequendũ finem statutũ. Vnde etiam s. Eremita.
5 ¶ Quintò quæritur,* vtrũ habere aliquid in cõmuni mi-
nuat de perfectione religionis? Et dico ꝙ non. xij. q. j. illi
autẽ. & sicut patet per Archid. vbi s. & sanctũ Tho. ij. ij. q.
clxxxviij. in religionibus ordinatis ad prædicãdum, cõue
nientissima paupertas est, qua mobilia reseruãtur in com-
muni aliquo tẽpore, & nõ solũ dietim. ¶ Sextò quæritur,
6 *vtrum illicitũ sit nouã religionem inuenire? Et dico ꝙ
non, nec habitum nouæ religionis assumere. de reli. do. c.
vnico. lib. sexto. de quo vide s. Excommunicatio. ix. §. xx.
Et adde ꝙ tales non sunt religiosi propriè, cùm non pro-
fiteantur religionem probatam: sed irreligiosi, & ipso fa-
cto excõmunicati, per extrauagan. Ioan. xxij. quæ incipit,
sancta Romana. & recitat Panor. in cap. fin. de reli. domi.
7 ¶ Septimò quæritur,* quot sunt regulæ ab ecclesia cõpro
batæ, sed quarũ aliqua militãt omnes religiosi, præter Car
thusienses habẽtes statuta pro regula? & dicit Archi. iij. par
te. titul. xvj. ꝙ sunt quatuor. ¶ Prima fuit beati Basilij, sub
qua militãt omnes monachi orientalis ecclesię seu Gręci:
sub qua etiã in occidente aliquãdo fuerũt Carmelitę, qui
bus anno domini M.ccxlvij. Inno. iiij. per Hugo. cardina-
lem addidit quædã declarãtia & mitigãtia illam: sub qua
etiã fratres Hermeni seu Hermenij aliquãdo fuerũt: licet
nũc dicantur esse sub regula Augustini. ¶ Secũda fuit bea
ti Augustini, sub qua militãt omnes Canonici regulares,
fratres prædicatores, Eremitani, Seruitæ, sanctæ Brigidæ,
ordo sancti Hieronymi sub Eugenio iiij. nouiter institu-
ti, scopetini, instituti sub Greg. ordo sancti Ioãnis Hiero-
solymitani, & hospitalariorũ sancti Antonij, & crucifero-
rum: differũt autẽ constitutionibus & habitibus. ¶ Tertia
beati Benedicti, sub qua militant monachi nigri, de qbus
in cle. ne in agro. de statu monachorũ. inter quos reforma
ti sunt quidã in cõgregatione, quæ dicitur sanctę Iustinę,
habẽtes speciales cõstitutiones, & exẽptione cõfirmatas p
Euge. quartum, Cisterciẽses, Camaldulẽses, Celestini, or-
do mõtis oliuarũ, ordo mõtis sani, seu Syluestrini, qui in-
ter istos soli nõ sunt exẽpti. ¶ Quarta beati Frãcisci, sub
qua militãt soli minores. Hæc omnia ex Archid. Ex quib'
patet quæ religiones suo tẽpore essent approbatę. ¶ Octa
8 uò quæritur,* quomodo intelligãtur regulę predictę obli-
gare suos professores? Et dico multa. ¶ Primũ. Quãdo ali
qs in sua professione profitetur seu vouet se regulã serua
turũ quãtũ ad verba: &, vt apparet exterius, tenetur ex prę
cepto singula quę cõtinẽtur in regula seruare, vt patet per
S. Th. quolib. j. q. ix. art. iiij. vbi dicit, ꝙ talis videtur ex vo
to se obligare ad singula contenta in regula: sed tamen in
rei veritate ex intẽtione instituentis regulã aut professio
nem ad prædicta omnia nõ tenetur, si intẽdat profiteri vt
consuetũ erat in tali ordine, & secundùm intentionẽ le-
gis, nõ aliter in sua mẽte explicãdo, quicquid dixerit Hen
ricus de Gan. quod patet primò, qa ibi statim sanctus Do-
ctor subinfert, ꝙ ex hoc sequeretur religionis statum esse
in laqueum peccati mortalis, quod vix aut nũquam posset
declinari. quasi dicat ꝙ hoc nullus author regulæ proba-
re intendit. Quod autẽ subiungit, Sancti ergo ordinũ in
stitutores hoc facere nolentes, ordinauerunt talem profes
sionis formã, in qua periculũ esse nõ possit: nõ intelligi-
tur de omnibus, sed de quibusdã, vt patet per eundem ij. ij.
vbi statim dicã. Secundò quia ipse expresse ij. ij. q. clxxxvj.
art ix. ad primũ, dicit quòd is qui profitetur regulam, non
vouet seruare omnia quę sunt in regula, scilicet verè ex
intẽtione institutoris: sed vouet regularẽ vitam, quę essen
tialiter cõsistit in tribus votis. vnde & in quibusdã religio
nibus cautius aliqui profitentur, nõ quidẽ regulã, sed vi-
uere secundũ regulam, id est, tendere ad formationẽ suo-
rum morum secundũ regulam, sicut secundùm quoddam
exemplat: quod tollitur per contemptũ. in quibusdam au
tem

tem adhuc cauti' promittẽdo obedientiã secũdũ regulã,
ita ꝙ professioni nõ cõtrariatur, nisi quòd est contra pce
ptũ regulę. Hæc ille. Tertiò hoc patet expresse p determi
nationẽ ecclesiæ, in cle. exiui. de ver. sig. vbi de fratrib' mi
noribus, qui profitẽtur regulã seruare, ꝙ ex pfessione suę
regulæ nõ tenent sub præcepto ad omnia quæ sunt in re-
gula, sed ad ea, quæ in ea sunt de precepto. quòd probatur
ibi ex intẽtione authoris. i. beati Frãcisci, qui discernit, ꝙ
quo ad quædam ex vi verbi trãgressio est mortalis, & quo
ad quędã alia non. vñ in oĩ regula in quo fit ista discretio,
erit hoc verũ: imò ẽt si nõ fiat, vt patet ex dictis. ¶ Secũdũ.
Ex prædictis patet, ꝙ prædictę regulæ ex vi sua etiã si quis
eas pfiteatur, nõ obligãt sub mortali, nisi ad quinq;: primò
ad obediẽtiã pręcipiẽti pręlatis: & secũdò ad nõ habendũ
propriũ: tertiò ad nõ cõtrahẽdũ matrimoniũ: in quib' tri
bus vita regularis, quã quis profitet, cõsistit: quartò ad ser
uanda præcepta regulę: quintò ad nõ agendũ ex cõtẽptu:
qui tamẽ ex cõsuetudine sola transgrediẽdi nõ inducitur,
secundũ S. Th. ij. ij. q. clxxxvj. art. ix. ad tertiũ. & Arch. post
Io. de Tur. cre. sextò ad nõ cõtemnẽdã pfectionẽ, quæ est
suæ professionis finis, & necessariò reqsita ad finẽ: & habi
tus virtutũ, & aliquãdo actus: quæ oĩa deduci possunt secũ
dũ prædicta ex quolibet modo profitẽdi: & cõsequẽter p-
ter tria vota substãtialia ex vi sua obligãt solũ ad alia tria:
ex vi tamẽ aliena obligãt ad multa alia. s. ad pcepta legis
Dei, vel legis naturalis vel humanæ, inquantũ recapitulãt
dictas leges. ¶ Tertiũ. Quomodo aũt in dictis regulis vel
cõstitutionibus pdictorũ ordinũ aliqd sit pręceptũ vel nõ
sit, in genere iudicandũ est secũdũ dicta s. Præceptũ. §. ij.
specialiter tñ de quibusdã patet per §. sequẽtes. ¶ Nonò
9 *specialiter quæritur de intellectu regulę beati Basilij? Et
dico præter dicta in genere, & cõmunia omnibus regulis,
me nihil de ea habere quod sit præceptũ ex vi regulæ: qa
10 eã non vidi. ¶ Decimò specialiter quęritur* de intellectu
regulę beati Benedicti? Et dico tria. ¶ Primũ. Secundùm
Sũ. Ang. Hãc regulã profitẽtur monachi, q sub ea sunt, q di
cit in d. c. de disci. frat, ꝙ si nouitius habita deliberatiõe p'
miserit se oĩa in regula custodire cõtẽta, recipiatur. sed ta
mẽ hoc nõ est verũ: quia S. T. taliũ monachorũ familiaris
& amator, vtpote nutritus ab eis in mõte Casino, dicit in
primo quolib. q. ix. ar. iiij ꝙ beatus Benedictus statuit mo
nachũ profiteri nõ quidẽ regulã seruare, sed conuersionẽ
morũ secundũ regulã, seu, quod idẽ est, viuere secundũ re
gulã. i. vt dirigat mores suos secundũ regulã: sicut secũdũ
quoddã exẽplar, cõtra quod facit nõ seruãdo pcepta regu
læ, vel eã cõtemnendo. Hæc ex illo. Idẽ tacitè dicit ij. ij. q.
clxxxvj. art. ix. ad primũ. San. etiam Grego. in iij. Dia. dicit
hãc regulã esse discretione pręcipuã, & sermone luculẽtã.
Ad motiuũ in cõtrariũ dico, ꝙ illa promissio nouitij non
est professio, quæ est receptio, sed receptionẽ pręcedit, vt
ibi patet: sed est expressio intẽtionis, qua dicit se velle oĩa
seruare: vt etiã sentit bea. Ioã. Do. ¶ Secũdum. Licet in hac
regula cõtenta nõ cadãt omnia sub præcepto; nec ad oĩa
seruãda necessario obligẽtur eius professores, vt patet p
S. Th. quolib. & ij. ij. vbi s. & Arch. post Io. de Tur. cre. iij.
parte, tit. xvj. vbi de hoc vide ad plenũ. tñ quędam sunt ibi
præcepta: primò ea quę se habẽt vt finis regulæ: secũdò ne
cessaria ad illũ finẽ vt habitus, & aliqñ act' interiores vir-
tutũ, de qbus ibi agitur, & substantialia religionis; adde &
delatio habitus in publicũ, de quib' oĩbus diffuse d. Ioan.
prędictus in suo cõmento: & de quibus dic breuiter, ꝙ ibi
nullũ est pceptũ, nisi eo modo quo s. Pręceptũ. §. ij. & iij.
¶ Tertiũ. Sum. Ange. dicit, ꝙ hæc regula indiget declara
tione papali, quibusdã ponẽtibus in ea plura præcepta, q-
busdã pauciora. quod verũ nõ est, qa non indiget declara
tione mitigatiua, cũ sit præcipuæ discretiõis: nec illustra-
tiua, cùm in luce suæ claritatis dicatur luculẽta. Oĩa autem
præcepta eius sufficiẽter per predicta cognoscũtur pbabi
liter: alioqn omnia humana iura indigerẽt papali declara
tione, & ipsa declaratio in infinitũ, cũ semper varient opi
11 niones. ¶ Vndecimò quæritur,* qd de intellectu regulæ
beati Aug. & dico multa ¶ Primũ. Sũ. Ange. dicit dictã re
gulã indigere declaratione papali: qa omnia cõtẽta in di-
cta regula Henri. de Gan. dicit cadere sub precepto, pter
illud verbũ in eius principio, Hæc igit sunt, quæ vt obser-
uetis pcipim'. Sed dico ppter hoc nõ esse opus tali decla
ratiõe: qa Aug. nõ loqtur de dicẽdis in regula: sed de duo
bus præceptis charitatis quæ pmiserat: quod patet, qa vti-
tur dictiõe illatiua. s. ly igitur. & dato, ꝙ de dicẽdis loqua
tur, etiã declaratio papalis nõ est necessaria: qa opinio il-
la Henri. est stolida, imponẽs tãto doctori. s. Augustino, ꝙ
voluerit ponere sub præcepto tot & tã minima, & quę vix
possint obseruari, etiã à viris perfectissimis, vt illud, In in
cessu, statu, habitu, & in omnibus motibus vestris nihil fiat
quod cuiusquã offendat aspectum: & huiusmodi. vñ ibi su
mitur præceptũ largè pro monitiõe, sicut frequẽter ĩ scri
ptura monitiones paternæ dicuntur pcepta patris: vbi est
præceptũ ex forma, & nõ ex materia vel intẽtione. qđ hîc
factũ est, vt magis imprimerẽtur mãdata mẽtib' fratrũ. Et
hæc est sentẽtia magi. Hũber. Io. Do. & Arc. & aliorũ q eã
declararũt. ¶ Secũdũ. Secũdũ Arc. post Io. Do. in hac regu
la quædã ponũtur vt substãtialia, vt præcepta Dei & eccle
siæ; & tria vota principalia: & ista obligãt ad mortale, quę
dã verò vt media & declaratoria, determinãtia principali
ter qualiter pdicta debẽt seruari: vt de non habẽdis, aut cę
lerrimè finiẽdis rixis: p pcepto charitatis seruando, ꝙ prę
posito. i. priori vel presbytero. i. episcopo, obediat: quod
declarat modũ obediẽtiæ, ꝙ qs nõ velit fœminas appęte-
re, vl' ab eis appeti: qđ exornat votũ castitatis. quod habea
tur vict' sub vno cellario, & vestit' sub vno vestiario, libri
sub vno librario. & ꝙ null' accipiat occultè literas aut mu
nus quo ad proprietatẽ; quæ vident cadere sub precepto:
quod cũ hîc de pcipientis intẽtiõe nõ cõstet, nec apponã
tur determinata pœna, limita si materia sit pceptiua. i. de
se prohibita iure naturali, iuxta dicta supra Pręceptũ. §. ij.
12 ¶ Duodecimò quæritur* de intellectu cõstitutionũ ordi-
nis prædicatorũ? Et dico multa. ¶ Primũ. Sũ. Ang. dicit, ꝙ
prædicatores tenẽtur seruare oĩa quę sunt in regula, in cõ
stitutionibus, prout sunt in eis, i. præcepta vt pcepta, & cõ
silia vt cõsilia: quod verũ est de mẽte S. Th. ij. ij. q. clxxxvj.
art. ix. ad primũ. & addit etiã si platus nõ mãdet eis serua-
re. qđ ẽt dicit Arch. post Io. de Neap. & est verũ quo ad o-
mnia: nisi quo ad pœnas reqrẽtes in sua executione factũ
hominis: vt patet ex dictis s. Pœna. §. xxv. & hoc ẽ necesse
dicere secundũ mẽtẽ eiusdẽ Sũmæ, & Ros. vt patuit suprà
Hæreticus. j. §. viij. parti. iij. Vñ q lapsus est in peccatũ, qđ
meretur carceres, ipso facto nõ tenetur se ĩcarcerare, & sic
de alijs. Vnde S. T. ij. ij. q. clxxxvj. art. ix. ad primũ, dicit, ꝙ
prædicatores obligant solùm ad pœnã taxatã sustinẽdam:
non aũt dicit per se exequẽdã. ¶ Secũdũ. Multũ etiã labo
rat in declarãdo vtrũ cõstitutiones pdicatorũ obligent ad
culpã, quod tñ vno verbo explicari põt dicẽdo, ꝙ non ex
vi sua: nisi propter pceptũ vel cõtemptũ: quia ita expresse
ipsæ dicũt, licet faciẽs cõtra eas nõ cõtẽnẽdo nec rebellã
do pcepto peccare possit multipliciter ratiõe negligẽtiæ
vel libidinis, aut malæ intẽtiõis, sed nõ ex vi cõstitutionũ:
imò

imò etiam si nõ essent tunc constitutiones. Tandem præ
fert suas cõstitutiones: quia p eas fratres nec ad culpã nec
ad pœnã obligãtur, nisi iponatur à prælatis: sed idẽ est de
vtrisq; vt patuit. ¶ Tertiũ. Quo ad possessiones aũt habẽ
das, licet multa scrupulosa recitet Archi. ex bea. Io. Do. ta-
mẽ hodie nõ est scrupul⁹: vt patet per ea quæ declarat ma
gister Vincẽtius Bãdellus generalis ordinis & præceptor
meus in suo cõmẽto super cõstitutionibus: & maximè vbi
fratres regulariter viuẽtes experiunt se viuere nõ posse. s.
cõmodè sine reditibus: q̃a hoc etiã ipse Arc. post bea. Io.
Do. dicit. ¶ Quartũ. Cõtemptus aũt in prædictis constitu
tionibus sumitur primò secundũ S. Th. ij. ij. q. clxxxvj. art.
ix. ad tertiũ. pro trãsgressione facta ex cõtẽptu. i. nõ ex ira,
neq; cõcupiscẽtia, nec alia particulari causa: sed solùm ex
hoc, q̃ trãsgressor nõ vult subijci cõstitutionibus. Secũdò
sumitur pro cõtemptu interpretato, qui sumitur secundũ
Archi. post bea. Io. Do. pro volũtaria, sine cã, cõtinuata ali
quandiu trãsgressione statutorũ principaliũ. i. pro intẽtio 1
ne deliberata nõ seruãdi statuta principalia, sed cõtinuãdi
eorũ trãsgressionem: quod est mortale, & apostatare quo
ad Deũ. quod verũ limita qñ est volũtas trãsgrediendi oĩa
principalia statuta, quibus venitur ad perfectionẽ: quæ vi-
dentur esse ea quæ ptinẽt ad humilitatẽ, vt vilitas habit⁹:
& austeritatẽ, vt asperitas vestium lanearũ, vigiliæ noctur
næ, ieiunia & abstinẽtia, puta à carnibus: q̃a iste est cõtem
ptus pfectionis, secus si q̃s ex infirmitate nõ seruaret mul-
ta, & tñ per vnũ, puta humilitatẽ habitus niteretur ad pfe-
ctionẽ: quia nõ videtur in statu dãnationis. Tertiò sumitur
secundũ Archi. vt innuitur in ij. parte. ti. ix. c. iij. pro cõsue 2
tudine delinquẽdi in aliquo, puta in silẽtio: sed iste nõ est
propriè cõtemptus secũdũ S. Th. & bea. Io. Do. quod limi
ta nisi adesset intẽtio cõtinuãdi cõsuetudinẽ omni hora,
& quo ad oĩa statuta principalia. ¶ Decimotertiò q̃ritur,
13 *de intellectu regulæ bea. Francisci? Et dico multa. ¶ Pri-
mum. Sicut ex cle. exiui, de verb. sig. patet, hæc regula fuit
multũ obscura; vnde per multos summos põtifices fuit de
clarata. fuit etiã multũ rigida; quia multipliciter ibi est mi
tigata, erat etiã periculosa, nisi apostolica sedes pꝛuidisset; 3
tamẽ q̃a professores eius profitẽtur eã se seruaturos: & cõ
sequẽter videbãtur teneri ad omnia cõtenta in ea: tũ etiã
quia in ea sunt multa præcepta, & in reb⁹, quæ difficile est
obseruare, supposita tẽporis nostri malignitate, vt ibidem
patet. Et omnia hæc pcesserũt ex magno feruore bea. Frã
cisci, cui leuia etiã grauia videbantur. ¶ Secũdũ. Professio
fratrũ minorũ est. pmitto seruare regulã fratrũ minorũ,
viuẽdo in obediẽtia, sine pprio, & in castitate: imo etiam
promittũt seruare Euãgelium Christi: tñ papa declarauit
primò, q̃ nõ tenẽtur ad omnia cõsilia quę sunt in Euange
lio; sed solùm ad ea, quæ sunt in regula: quia hæc fuit intẽ
tio beati Frãcisci, cũ quędã cõsilia euãgelica inseruerit re
gulæ, & quædã nõ. Et secũdò, q̃ cùm dicitur, promitto ser
uare hanc regulã: non est sensus, vt exponit Sum. Ange. id
est, promitto cõuersationem secundũ illam regulã, sed, q̃
teneatur non solũ ad tria vota, sed ad omnia pertinẽtia ad
illa tria, licet nõ æqualiter, sed ad quædam ex pręcepto, ad
quædam ex consilio. Et tertiò, q̃ licet nõ teneãtur ex præ-
cepto ad omnia quæ ponũtur in regula sub verbis impera
tiui modi, tamen ad quædam tenẽtur: & enumerantur ibi,
valde multa præcepta regulæ, & nõnulla mitigantur: quæ
ibi videant, & qui volunt, & quibus est necessarium.

R. V. R S V S. de Religiõe ij. quãtũ ad ingressum primũ.

1 Religionis ingressus an requirat deliberationem magnam.
2 Ad religionem an liceat alium inducere.
3 Religionem an intrare posit seruus.
4 Religionẽ an intret obligatus ad aliquid soluendum. & nu. seq.
8 Religionem an intrare possint qui sunt in dignitate uel cura.
9 Religionem an intrare posit, qui iurauit aliquam ducere.
10 Religioni an offerri possint pueri à parentibus.
11 Religionem an ingrediatur impubes propria authoritate, & quid de anno ipso pubertatis. nume. 11.
13 Mater an possit filium religioni offerre, & reuocare.
14 Voto an quis possit se obligare ad religionis ingressum.
15 Pueri an possint se uoto obligare ad religionis ingressum.
16 Vouens intrare certã religionẽ, si ibi nõ recipiatur, quid. nu. sq.
18 Religionem intrare uouens, an possit ad aliam induci.
19 Religionem intrare uouens an teneatur ibi esse perpetuò.
20 Vouẽs religionem si eligatur in episcopũ, an teneatur prius intrare.
21 Vouens non intrare an sit obligatus ad non intrãdũ.

RELIGIO secundò cõsiderari põt quantũ ad ingres-
sum primũ, qui est per habitus susceptionẽ. ¶ Primò
autẽ quæritur, *vtrũ de ingressu religionis habẽda sit deli
beratio magna, quæ in dubijs magnis requiritur. iij. Ethi.
& dicit S. Tho. ij. ij. q. vlt. q̃ cũ hæc tria cõsiderari possint,
ipse scilicet ingressus secũdũ se: & secũdò ipsemet p cõpa
rationẽ ad vires ingredientis: & tertiò modus intrandi, &
quã religionẽ debeat quis intrare. in primo non reqritur:
quia certũ est, q̃ est melius bonũ, de quo Christus cõsiliũ
dedit. nec in secũdò: quia ingrediẽs nõ cõfidit in sua virtu
te, sed de diuina, scdm illud Isa. xl. Qui sperãt in dño, &c.
si tamẽ sit speciale impedimẽtũ infirmitatis aut debitorũ,
vel huiusmodi, reqritur deliberatio & cõsiliũ cũ his q pro
sint. & similiter in tertio. ¶ Secũdò quæritur, * vtrũ liceat
aliũ ad religionẽ inducere? Et dicit S. Th. vbi s. q̃ sic, secũ
dũ illud Iac. vlt. qui cõuerti fecerit, & c. sed tamẽ circa hoc
contingere potest tripliciter inordinatio. primò si iducat
violẽter: quod prohibetur xx. q. iij. præsens. secũdò si simo
niacè muneribus datis. j. q. ij. quàm pio. ad quod tamẽ non
pertinet si q̃s pauperẽ in seculo nutriat ad religionẽ, vel si
ne pacto munuscula tribuat ad captãdã familiaritatem. ter
tiò si mẽdacijs: q̃a tali imminet periculũ retrocedẽdi, cũ se
deceptũ inuenerit. ¶ Tertiò q̃ritur, * vtrũ religionẽ intra
re possit seruus? Et dico, q̃ seru⁹, secũdũ Ray. religionẽ in
trare nõ põt, nec debet recipi, nisi de licẽtia dñi, siue sciat
q̃ sit seru⁹, siue ignoretur an sit seru⁹ aut liber. Et si ingre
ditur, redditur dño, si repetit, cũ omnib⁹, quę attulit, fide
tamẽ accepta de eius impunitate: post triẽniũ verò repeti
nõ põt, nisi esset tã longe, q̃ nõ posset inueniri. xvij. q. ij. si
quis incognit⁹. & si interim pfiteatur, nõ obstãte pfessio
ne restituetur dño, si in receptiõe vsus est fraude, vt le p-
bãdo liberũ per falsos testes. de seruis nõ ord. oportet. se-
cũdũ Ray. & Host. & dño restitutus erit religiosus & reli-
gioni obnoxius, quantũ in ipso est, secũdũ Hug. & Vercel.
arg. xxvij. q. j. de viduis. & manumissus cõtrahere nõ pos-
set. Si aũt monasterium fuit in culpa, q̃a sciebat eũ seruũ
esse, vel neglexit inquirere, cũ esset cognitus, remanebit i
religione, sed monasteriũ satisfaciet dño. ar. di. liiij. si ser-
uus. secundũ Ray. Nec obst. c. quidã. de cõuer. cõiug. quia
habẽs vxorẽ ea inuita castitatẽ seruare nõ põt, & cõsequẽ-
ter nec esse religiosus: secus de seruo. Currere aũt incipit
illud trienniũ, secundùm Hug. à tpe ingressus: sed verius
à tẽpore sciẽtiæ domini, secundũ Laur. lo. & alios. Et hæc
sunt vera in omni genere seruorũ, etiã si sint coloni origi
4 narij, siue adscriptitij. ¶ Quartò quæritur, * vtrum intrare
possit obligat⁹ ad aliqd soluẽdũ? Et dicit Ray. q̃ sic, nõ ob
stãte pmissiõe vł iuramẽto, mò hoc faciat feruore charita
tis: nec facit iniuriã creditori, q̃a excusat authoritate Spi
ritus

ritus sancti. de regu. licet. xix. q. ij. duæ. adde quia secundũ
S. Th. sufficit cedere bonis: cũ persona liberi hominis nõ
obligetur propter pecuniã, secũdũ iura ciuilia, sed solùm
res, vt dicit S. Tho. ij. ij. q. vlt. ar. vj. monasterium tamẽ, in
quit Ray. satisfacere tenetur de his quæ contulit monaste
rio. xix. q. iij. si qua mulier. & de his quæ monasterium
post ei* ingressum ei⁹ occasione acqreret successione, do
natione, vel testamẽto, quãtum talia se extendunt: & non
plus. ar. d. c. si qua. & concor. Host. & Inno. & S. Tho. ij. ij.
q. vlt. & similiter secũdùm Ray. ipse in monasterio existẽs
poterit scribere vel aliter honeste operari ad se liberãdũ,
modo nõ negligat officium diuinum. xij. q. j. clericus. nec
impediatur in aliquo ab obseruãtia regulari, id est, ab ob-
sequijs regulę, cui semper est adstrictus: nec deducẽt expẽ
sæ de lucro, secundũ Inno. & veriorẽ opinionẽ: quia altari
deseruiens de altari viuere debet. xij. q. j. ex his. Pet. tamẽ
de Pal. & Vld. & Summa Con. & Archi. dicũt simpliciter,
q̃ in religione nõ tenetur operari vt debita soluat, & hoc
tene nisi ratione scãdali: quia profitẽdo cedit bonis, & ha
bet velle. Et pdicta itellige etiã si ad debitũ iuramẽto erat
adstrictus, ar. d. c. licet. & si iurauerat operari manib⁹ ad sa
tisfaciendũ, nihilominus secũdũ Pet. de Palu. põt intrare:
sed si bona sua sufficiũt, tenetur ei ad interesse. Et idẽ dic
de eo qui accepit vxorẽ, quę ex hoc patitur aliquod inter-
5 esse, secundũ eundẽ Petrum. ¶ Quintò quæritur, * vtrum
possit intrare qui est obligat⁹ ad aliquid faciẽdũ? Et dicit
Host. q̃ sic, sed perficiet quod pmisit: saltẽ per aliũ, nisi ma
nus eius esset specialiter electa: quia tũc nõ liceret p aliũ
facere sine licẽtia. C. de cad. tol. l. j. §. ne aũt. de off. dele. c.
si. potest etiam satisfacere ei de bonis quæ attulit monaste
rio, vel operãdo: vt §. priore. licet operari nõ teneat. si ta-
men hoc nullo modo potest, nihilominus intret, etiã si iu
rasset facere: sicut si rector iurauit regere ciuitatẽ p annũ,
vel magister legere: quia secundũ Ray. nõ violat iuramẽtũ
q illud in melius cõmutat. de iureiu. peruenit. & idẽ Inno.
Gof. & Host. q addit se cõsulere tãquã tuti⁹, vt impleat qđ
promisit. de iureiu. debitores. sed hoc cõsiliũ nõ est bonũ,
nisi vbi posset q̃s implere incõtinẽti, vel scãdalũ timeret,
q̃a periculo se exponit, vel saltẽ retardat ingressum. Nec
obstat c. debitorẽ. q̃a nõ inducit aliqd retardãs: sed solũ di
cit, q̃ q iurauerũt soluere vsuras, soluãt. similiter nec c. cõ-
missum. de spõsa. vbi ei q iurauit matrimoniũ cõtrahere,
cõsulitur vt cõtrahat, & exinde ingrediat: q̃a p illud nõ re
tardatur religiõis ingressus, secũdũ gl. Ray. & Sũ. Con. &
prętérea illud cõsiliũ dat, ne notetur talis de piurio à vul
go, secũdũ Pan. ibi. q etiã dicit q̃ talis statim potest intrare.
6 ¶ Sextò quęritur, * vtrũ intrare possit qui est obligatus ad
ratiocinia? Et dico q̃ nõ, nec recipi debet, si sunt Reipubli
cæ. di. iiij. c. legẽ. nisi prius se expediat: si verò sunt ratioci
nia priuatorũ, honestũ est vt prius se expediat: sed nõ est
necessariũ, secũdùm glo. Ray. vtrũ etiam possit talis ordi
7 nari, vide suprà Ratiociniũ. ¶ Septimò quæritur, * vtrum
intrare possit q est obligatus seruire parẽtibus pꝛpter eo-
rũ necessitate? Et dicit S. Tho. in quolib. iij. ar. xvj. q̃ si is q
nondũ intrarit, patre suũ in magna necessitate viderit, cui
per aliũ subueniri nõ potest, intrare nõ debet, sed parẽti-
bus ministrare, maxime si absq; periculo peccati posset in
seculo remanere: secus si posset subueniri p aliũ: itẽ secus,
secundũ Ric. si seruire nõ potest eis sine salutis suę dispen
dio, id est, periculo probabili peccati mortalis: q verò iam
est in religione professus, inquit S. Tho. mortuus est mun
do, & spirituali morte deobligatur à cura impẽdẽda parẽ-
tibus; sicut etiã deobligaretur per mortẽ corporalẽ: vnde
nõ peccat in claustro manẽs sub præcepto prælati, parẽtũ
administratione pretermissa: q̃a factus est ad illã impotẽs
sine culpa. s. Religio. vj. §. ix. Debet tamẽ, quantum potest
salua ordinis obediẽtia, curare vt p se vel per aliũ eis sub
ueniatur. Hæc ex illo. Et intellige necessitatẽ magnã, quæ
est decẽtiæ status: puta, quia oporteret eos mendicare, vel
seruire alijs cum notabili, siue magna indecẽtia: quia nõ
debet intrare: & à fortiori si sunt in maxima, id est, extre-
ma: q ambæ si nũquã cessent, ingressus est ex toto dimittẽ
dus, secũdũ Io. de Neap. quia quæ sunt præcepti, nõ debẽt
omitti propter illa quæ sunt consilij, etiam, inquit, si vouis
set ingressum: quia si vouit ante indigentiã, est illicita red
ditio: tum quia obligatũ vni si promittatur alteri, ei tradi
nõ debet, cũ promissione nõ trãsferatur dominiũ: tũ quia
mutata est cõditio vouẽtis, cũ ei supuenerit noua obliga
tio: si aũt vouit tẽpore indigẽtiæ, fit illicitũ votũ, vt patet.
8 ¶ Octauò q̃ritur, * vtrũ possint intrare qui sunt in dignita
te vel cura? Et dico secundũ Pan. in c. quod Dei timorẽ. de
sta. mo. q̃ cuilibet prælato citra episcopũ pmittitur dimis
sa prælatura religionẽ intrare. Et secũdũ S. Th. etiã inuito
episcopo hoc possũt archidiaconi & presbyteri curati, vt
patet ij. ij. q. vlt. & adde idẽ esse de pꝛpositis, decanis, archi
presbyteris, & oĩbus inferioribus episcopo. xix. q. ij. duæ.
debẽt tñ petere licẽtiã, quãuis nõ obtineãt. de re. licet. Epi
scopi verò p supiores sine licẽtia papæ intrare nõ possunt.
d. c. licet. Beneficia tñ prædictorũ, quibus licet intrare, nul
li debẽt cõferri, nisi post pfessionẽ saltẽ tacitã: vł nisi eui
dẽter apparuerit q̃ voluerint vitã mutare, qđ scilicet est
quoddã votũ religiõis, vel desideriũ pfitẽdi. de reg. bñfi-
ciũ. in vj. Fructuũ aũt ante pfessionẽ assignari debet debi
ta portio alicui q seruiat pro ingresso: vt d. c. bñficiũ. reli-
quũ verò erit eius, ne sit onerosus monasterio. xvj. q. vj. de
lapsis. nec pprie est religiosus. de sen. exc. religioso. lib. vj.
& cõsequẽter suo iure fraudari nõ debet. xvij. q. ij. Gonsal
dus. vt no. Tanc. & Bar. Brix. & Archi. & interim remanet
canonicus, curatus, vel decanus, sicut prius: nec bñficiũ va
cat. Et hoc seqtur Sũ. Ang. in verbo, religioso. q tñ in ver-
bo, nouitius, scripsit oppositũ, dicẽs, q̃ reliq fructus cõser
nabũtur, vel in vtilitatẽ ecclesię expẽdẽtur. de ele. q̃a sępe.
li. vj. quãuis Bar. Brix. tenuerit, q̃ sui erũt. sed primũ est ve
rius de iure. & d. c. q̃a sępe. loquitur in bñficio vacãte: stã-
dũ tñ puto cõsuetudini inter istas opinio. Hæc aũt execu
tio fiet per episcopũ. de elec. cũ ex eo. li. vj. ¶ Nonò quæri
9 tur, * vtrũ intrare possit q duxit aut iurauit ducere aliquã
in vxorẽ? Et dico, q̃ si duxit per verba de pſenti, & consum
mauit, nõ põt intrare, nisi vt s. Matrimoniũ. viij. §. xij. sed
intellige, si copula sequuta est cõtractũ matrimonij vł spõ
saliũ, nõ si præcessit, q̃a sic nõ impediet, nec diceret matri
moniũ cõsummatũ. ar. c. veniẽs. de spõ. & de hoc s. Qui ve
rò iurauit ducere, intrare põt authoritate c. peruenit. el
ij. de iurei. & c. cõmissum. de spõ. de quo s. §. v. ¶ Decimò
10 q̃ritur, * vtrũ pueri impuberes possint religiõi à parẽtibus
vel tutorib⁹ offerri, vt intrẽt per habit⁹ susceptionẽ? Et di
co q̃ sic: & scdm Inn. si impubes vnũ tantũ habeat parẽtẽ,
ille solus põt eum offerre: & si habeat tutores alios q̃ pa-
rẽtes, tñ parẽtes eũ inuitis tutorib⁹ possunt offerre. & idẽ
credunt aliqui de patre inuito auo, q habet eũ in ptãte, &
non econuerso: quia in his spiritualibus ius naturæ pfer-
tur positiuo vel ciuili: vt in Sum. Conf. titu. viij. q. xxx. Sed
huiusmodi impuberes oblati religioni, cũ venerint ad an
nos pubertatis, sunt in libertate remanẽdi & exeundi: vn-
de super hoc debent interrogari, cùm sunt in anno xv. qui
est probationis. decima quæstione j. capite j. Et dicit Dir.

quod

quòd si puer consentit, licet consensus, qui fit ante annos discretionis, nõ teneat, ipse tamẽ exire nõ potest antequã veniat ad legitimã ętatem, ad instar carnalis matrimonij. de despõ. imp. de illis. xx. q. j. illud. sed quàm primũ ad perfectam venerit ętatẽ, id est xiiij. annum, potest egredi. xx. q. iij. presens. de regu. cũ simus. si autẽ non cõsentit, egredi potest quando voluerit. xx. q. j. puellę. Quamuis aũt liceat tales recipere, quod etiã fecit beatus Benedict⁹, & beatus Tho. docet iij. quoli. q. v, & ij. ij. q. clxxxix. nisi scilicet constitutione alicuius religionis prohibeatur: tũ experientia docet non expedire, secundũ Arch. vnde hoc seruãt oẽs regulares. Quod autẽ in constitutionibus prędicatorũ caue tur, nullum recipi ante xviij. annum, de cõuersis declaratũ est intelligi per acta cap. generalis. ¶ Vndecimò quęritur,

11 *vtrũ pueri impuberes possint ingredi religionẽ propria authoritate? Et dico ꝙ nõ, de regu. ad nostram. quod si fecerint sine oblatione parentũ, secũdùm Pan. in c. significatum. de regu. exire possunt quando volunt ante professionẽ: & secundũ Dir. extrahi possunt à patre vel tutore vsq; ad annum vel diem. xx. q. j. puellę. scilicet à die scientię. secundũ glo. Ray. sed si annum vel diem dissimulando consenserit, neq; parẽtes, neque tutor, neq; ipse mutare poterit, scilicet quousq; venerit ad legitimã ętatẽ. Si autẽ ex cõsensu eorũ intrauit expresse vel tacitè, vlteriꝰ reuocare nõ poterunt. xx. q. j. addidistis. & c. quicunq;. Aduertendum tamen est hîc secũdùm Arc. post Pe. de Pal. ꝙ nec pater, nec tutor, nec magister, nec quicunq; alius custos, potest impuberem de religione extrahere propria authoritate, siue ex voto, siue sine voto intrauerit: sed authoritate habẽtis potestatem in monasterio: quia licet possint eũ inuitũ disciplinare pater vel tutor, etiam clericum, non tamẽ possunt corrigere alijs iniuriam inferẽdo. quod esset, si habitũ dirũperet, aut vi educerent de monasterio, quod iam erat in*

12 *eius possessione. ¶ Duodecimò q̃ritur,* vtrũ intrare possint pueri vel puellę in anno pubertatis? Et dico ꝙ sic, etiã parẽtibus prohibẽtibus. xx. q. ij. puella. sed oportet, ꝙ talẽ annũ cõpleuerint, puer scilicet xiiij. & puella xij. de regul. ad nostrã. in tex. & in gl. nec in hoc malitia supplet ętatẽ: vt expresse no. xx. q. j. in summa. & idẽ Io. And. in cle. eos. de reg. Quod aũt dixit Rayn. sufficere, si militia suppleret ętatẽ. de reg. postulasti. verũ fuit suo tpe, qñ Summã fecit, & currebat prior cõpilatio Decretaliũ: sed hodie verba illa de ipsa decretali, postulasti. subtracta sunt. & idẽ gl. ibi.

13 ¶ Decimotertiò q̃ritur,* vtrũ mater vel alter tutorũ offerre possit filiũ & reuocare? Et dicit Dir. Inn. tenere de matre ꝙ sic, allegãs d. c. addidistis. sed Lau Io. & Archi. tenere cõtrariũ: quia nõ habet ipsum in potestate. Insti. de adop. §. fœminę. & cõsequẽter si pater eũ obtulit, mater reuocare nõ pot, nisi dicat, ꝙ ęque sit in potestate matris, sicut & patris, quantum ad hunc casum. Opinio tamen Inno. videtur verior secundũ iura: alia tamẽ tenetur, nisi mater esset tutrix. hęc Dir. Arch. autẽ post Pet. de Pal. dicit, ꝙ si impubes habẽt matrem, potest eum reuocare: nõ autẽ mater patre nolente: patre autẽ mortuo, tũc mater & auia possunt, si habẽt tutelã eius: vt quia nõ transierunt ad secũda vota: quo casu non potest, cùm perdat tutelam: tutor autem hoc potest. Vide etiam j. Votum. v. §. vlt. De tutoribus autẽ vbi sunt plures, videtur ꝙ vnus solus possit offerre: quia quo ad hoc eandem habent potestatem sicut parentes. xx. q. ij. puella. Sed dic, quòd conditio prohibentis erit melior, se*

14 *cundùm Inno. & Dir. ¶ Decimoquartò quęritur,* vtrũ liceat alicui se voto obligare ad religionis ingressum? Et dicit S. Tho. ij. ij. q. vlt. quòd sic: quia idem opus est laudabilius ex voto quàm sine voto. vt infrà, Votum j. §. vj. Mẽdicantes tamen omnino abstinere debent ab inductione ad talia vota, per quæ renũtietur seculo ante annos probationis: vt in c. non solùm. & c. sequen. de regu. lib. vj. ¶ Decimo quintò quęritur,* vtrũ pueri possint se voto obligare ad religionis ingressum? Et dicit ac probat S. Tho. ij. ij. q. clxxxix. hoc esse laudabile. Sed tamẽ aduerte ex eodẽ ibi, quòd votum simplex est inefficax aliquando propter duo: primò scilicet, ꝓpter defectũ deliberationis: vt de furiosis patet in c. sicut tenor. de regula. & idem de pueris nondũ habentibus vsum rationis, per quem sunt doli capaces, qui in aliquibus præuenit annos pubertatis, & in aliquib⁹ subsequitur, secundùm diuersam dispositionem nature: secundò ex hoc quòd vouetur aliquid quod non est proprię potestatis: vt si seruus habens vsum rationis voueat ignorante domino religionis ingressum. dist. l. iiij. si seruus. Et idẽ est de votis puerorum ante annos pubertatis: quia tũc sunt in potestate patris quantum ad dispositionẽ vitę suæ: vnde potest eã acceptare vel irritare: vt de muliere expresse dicitur Nu. xxx. Igitur si puer ante pubertatẽ & vsum rationis votum simplex emittat, non obligatur: si autẽ habebat vsum rationis, obligatur quantũ in se est ex suo voto: sed reuocari potest authoritate patris: qa ordinatio legis qua vnus homo subditur alteri, respicit illud quod in pluribus accidit. Si verò annos pubertatis excedit, reuocari nõ põt authoritate parẽtũ: & si nondũ haberet plenè vsum rationis, nõ obligaretur quo ad Deum. Hæc ex illo. De voto autẽ solenni dic vt j. Religio. iij. §. ij. Et ꝙ votum pueri ante annos pubertatis obliget, tenet & probat Pano. in. c. ij. de voto. iuncta glo. vbi tamen innuit vnum, quod sequi videtur Sum Ros. scilicet ꝙ dicatur puer doli capax post vij. annum: quod quidẽ est verũ quo ad peccare posse: sed nõ credo quantum ad vouere: sed hoc est solùm prope pubertatẽ, de quo s. Baptismus. iiij. §. viij. Igitur si impubes voueat, habens tamen vsum rationis: si pater vel tutor nõ imtat, sed ratificat, tenet intrare. Si verò irritat, nec tenetur intrare, nec debet ante pubertatẽ: & si intrauerit, potest reuocari: vt s. §. xj. Si verò voueat adultus siue pubes, tenet intrare, etiam patre contradicente & præcipiẽte cõtrariũ. xj. q. iij. si dominus. Et si vouit simpliciter & absolutè intẽdens se obligare, secundũ Archi. post S. Tho. tenetur intrare q̃ citius potest, scilicet commodè. Si autem vouit sub certo tẽpore vel conditione, tenetur aduenientẽ tẽpore vel conditione: aliàs non. ¶ Adde prędictis de mente Ray. & gl. eius, idẽ esse de alijs votis impuberis, & de iuramẽto: qa omnia possunt irritari, si reuocẽt statim cũ pater audierit, id est, ipsa die, & nõ alia. ar. Numeri xxx. ibi, & interũ diẽ distulerit sentẽtiã. Et secũdũ Veruec, si pater aut tutor contraxit, & postea consensit, non reuiniscit votum: nec tenebitur filius, cũ venerit ad legitimã ętatẽ. Videatur etiã j. Votum iij. §. v. ¶ Sed si impubes doli capax voueat continentiam, vel ingressum religionis in temp', puta cùm erit adultꝰ aut solutus à patria potestate: dubitatur an pater possit irritare? Et dicit glo. Ray. quòd sic cõtradicendo statim, secundùm communem opinionem. & idem Rodo. quod etiam Asten. dicit esse humanius. contrarium sensit Hug. & videtur consentire Inno. dicens, ꝙ impubes doli capax soluta patria potestate debet implere vota q̃ fecerat. & idem Host. Sed primũ est verius: quia pater habet authoritatem irritandi non solũ ratione sui præiudici, qa hoc est omnibus cõmune: sed etiam ratione subiectionis, qua suberat puer quãdo vouit. Dictum autem Inno. & Hostien. est verum, quando illa vota nõ fuerũt irritata. ¶ Decimo

16 *cimosextò* quæritur, quid si quis vouit intrare certã religionem, & illi nolũt eũ recipere? Et dicit Sã. Tho. ij. ij. q. clxxviij. ꝙ si intẽtio sua fit se obligare ad religionẽ principaliter, & ex cõsequẽti elegit hũc, vl hũc locũ, quasi sibi magis cõgruentẽ, tenetur intrare aliã. Et idem intellige si prior perijt, vel reprobata est, vel quodcũq; impedimẽtũ obsistit: quia obligatio nõ fuit certæ speciei, sed generis: sicut promittẽs dare equũ, licet nõ intẽderet emere alienum, sed dare suũ: si omnes sui pereãt, tenetur dare alienum. Nõ tamẽ credo, ꝙ teneatur discurrere p mundũ, vt inueniat se recipientẽ: quia nõ est verisimile, ꝙ se voluisset ad hoc obligare: & similiter si tãtùm vnã, aut duas, vel plures inueniat, quę eũ velint, de quib⁹ credit probabiliter, ꝙ si cogitasset, nõ se obligasset: credo ꝙ nõ tenet intrare. *Si verò principaliter intendebat se obligare ad istã religionẽ, vel locũ, ꝓpter specialẽ cõplacentiã eius, secũdùm Pet. de Pal. obligatur ad aliã, si istã intrare non põt: quia videtur ex cõsequẽti vouisse dimissionẽ seculi: cùm nõ stet vita seculi cũ suo voto. Sed S. T. & Rich. & Archi. tenẽt, ꝙ ad aliã nõ obligatur. & hoc est verũ: qa sicut effectus nõ excedit causam, ita votũ nõ extẽditur vltra intentionẽ vouẽtis, cũ ab ea virtutem sumat: nec talis absolutè vouit dimittere seculũ, sed præcisè, vt cõsequitur ingressum huius religionis aut loci. Si autẽ dubitat quam intentionẽ habuerit, debet viã eligere tutiorẽ, secũdũ S. T. & Pet. Si autẽ incidit in impossibilitatẽ implẽdi votum ex sua culpa, tenetur facere quod põt, & pœnitere de culpa.*

17 ¶ Decimoseptimò* quæritur, quid de eo, qui vouit religionẽ intrare indeterminatè, & nullã inuenit se recipientem? Et dicit Inn. ꝙ remanebit sub obediẽtia episcopi, & erit monachus eius. quod de cõgruitate solũ debet intelligi, cũ possit esse in seculo, & nubere: quia sicut se habet pars ad partẽ, ita totũ ad totũ. Vnde sicut ille, q̃ vouit intrare solũ hãc religionẽ, quę est pars religionis in genere, põt nubere si nolit eũ illa pars recipere: vt §. priore. ita & q̃ vouit intrare religionẽ in genere, q̃ est totũ, poterit nubere, si vniuersalitas religionũ, q̃ est totũ respectu huiꝰ particularis, nolit eũ recipere. vnde & secũdũ Archi. in c. fecimus. xij. q. j. in voto religionis subintelligũtur istæ cõditiones, si possum, vel si volũt me recipere: quibꝰ nõ extantibus nõ erit votũ, secũdùm Hug. Car. Et hęc maximè sunt vera, si ille nõ intẽdebat aliter se obligare: quia secũdùm Arch. ibi, tantũ se extẽdit obligatio voti, quãtũ & intentio vouẽtis. Et si quãdo vouit de hoc nõ cogitabat, distingue: qa aut sibi nũc videtur probabiliter, ꝙ excepisset si cogitasset: & nõ tenetur. aut ꝙ nõ excepisset: & tũc tenetur eo modo, quo fuisset eius intẽtio: & si nescit discerne

18 re, teneat tutius. ¶ Decimooctauò* quæritur, vtrũ is, qui vouit religionẽ vnã determinatã intrare, induci possit ad t aliã? Et dicit Sã. Tho. ij. ij. q. vlt. ꝙ sic, si illa alia sit maior: qa in maiori intelligitur minus. & hoc nisi aliquid impediat speciale, puta infirmitas, vel spes maioris profectus ī minori, nõ aũt si illa alia sit minor, nisi ex causa euidẽti, & dispẽsatione superioris: si tñ ingreditur, & profiteatur, ꝓfessio tenet. de regul. qui post votũ. lib. vj. puto tamẽ, ꝙ *fuerit trãsgressor sui voti simplicis: licet nunc maiori te-*

19 neatur. ¶ Decimononò* quærit, vtrũ is, q̃ vouit, vel iurauit religionẽ intrare, teneatur ibi esse ꝑpetuò? Et dicit S. T. vbi §. ꝙ sic, si ad hoc intẽdebat se obligare: nõ aũt intẽdebat se obligare ad ingressum causa experiẽdi cũ libertate manẽdi vel nõ manẽdi. *Si aũt in vouẽdo de hoc nihil cogitauit, videt obligari ad ingressum secũdũ formã iuris cõis, quę est, vt ingredientibus detur annus probatiõis.* vnde nõ tenetur ibi manere ꝑpetuò. *Si tamẽ intraret intẽtione statim exeũdi, nõ satisfaceret voto: quia in vouẽdo hoc nõ intẽdebat. vnde tenetur saltẽ velle experiri, vtrũ hoc sibi expediat. Et idẽ Sũ. Con.* ¶ Addit Rich. ꝙ si intrauit animo exeundi, cũ volũtate tamẽ dãdi operã, vt Deus immutet propositũ suum, satisfacit voto: aliter non. ¶ Vi-

20 cesimò* quæritur, vtrũ habens votũ religionis, si eligatur in episcopũ, teneatur prius intrare? Et dico ꝙ sic. de voto.

21 per tuas. vide ibi not. ¶ Vicesimoprimò* quęritur, vtrũ is, qui vouit nõ intrare religionẽ, sit obligatus ad nõ intrandum? Et dicit Rich. in iij. quolibeto. q. xiiij. ꝙ non: quia sicut illicitum est iurare, ꝙ quis nõ faciet bonũ, ita & vouere. Host. tamen distinguit: quia nõ potest intrare monasterium quod eum allicit causa lucri, & circũuenit: sed aliud, vt xx. q. iij. cõstituit. de conuersi. coniug. dudum. inspiratus autẽ à domino potest intrare. de diuor. gaudemus. & placet & probatur in c. beatus. xxij. q. ij. & in c. ij. de iureiur. nec tenendus est Gratianus. xxij. q. iiij. §. vlt. in fi.

RVRSVS de Religione tertiò, quantum ad ingressum secundum, qui est professio.

1 *Professio religionis expressa, qualiter fiat.*
2 *Profiteri quæ ętate quis possit.*
3 *Professio post quantum tempus fieri debeat.*
4 *Professio facta ante tempus debitum, an teneat. & nu. 5.*
6 *Professio an teneat, ubi est quid illicitum.*
7 *Professio sub conditione an teneat. & nu. 8.*
9 *Professio fœminæ in mõasterio masculorũ, uel econuerso, an te-*
10 *Professio facta in religione prohibita, an teneat.* (neat.
11 *Professus religionem dolo, uel blanditijs an teneatur.*
12 *Reformatio an arctet eos, qui professi sunt regulam laxiorem.*
13 *Abbas solus sine cõsensu capituli, an possit professionẽ suscipere.*
14 *Episcopus an possit quem acceptare ad professionem.*
15 *Professio an fieri possit per procuratorem.*
16 *Professio accepta à fratre sine mandato superioris, an possit ratificari.*
17 *Professionem recipientis ante tempus debitum quæ sit pœna.*
18 *Professio expressa quid requirat.*
19 *Professio tacita quomodo fiat, & quomodo obliget. nu. 20.*
21 *Professio impuberum quomodo ualidetur. & quid de professione seruorum. nu. 22.*
23 *Professione religionis, an quis æquetur plenariæ remissionẽ.*
24 *Bona ingredientis religionem, cui cedant.*

RELIGIO tertiò, cõsiderari põt quãtũ ad ingressum secũdũ. i. professionẽ, q̃ ꝓprijssimè sumẽdo iuxta dicta s. Professio, secũdũ S. Th. ij. ij. q. clxxxviij. ar. vij. est solẽne votũ, quo qs efficit monachus, vel religiosus: intelli ge ꝓprie. & est duplex, expꝛssa. s. & interpretatiua. Expressa est, q̃ fit in manu accipiẽtis eã legitimè. de reg. ad apostolicã. tacita verò est, q̃ fit modis, de qb⁹ j. §. viij. ¶* Primò ergo quæriẽ de expressa, qũo, siue sub qua forma fiat, siue quo obliget? Et dico, ꝙ fit voce aut scriptura: sed quãtum elicit ij. ij. q. clxxxvj. ar. ix. & j. quolibeto. q. ix. ad primũ. in ecclesia Dei fit primò promittẽdo seruare regulã: qd est ꝓmittere regularẽ vitã, q̃ essentialiter in trib⁹ votis cõsistit, vt in ordine minorũ. vel qd est cautius, ꝓmittẽdo viuere secũdũ regulã, quod tollitur p cõtẽptũ: intelli ge etiã interꝑtatũ, de quo s. Religio. ij. §. xj. vt in ordine beati Benedicti. vl tertiò adhuc cauti⁹ ꝓmittẽdo obedire secũdũ regulã: ita ꝙ professioni nõ cõtrariatur, nisi id, qd est cõtra præceptũ regulę. Adde ex primo quoli. q. ix. vel ecõtrario ea, q̃ prælatus ꝑcipit secũdũ tenorẽ regulæ: trãsgressio verò, vl omisio aliorũ obligat solũ ad veniale: qa hmõi sunt dispositiones ad principalia vota: peccatũ autẽ

veniale est dispositio ad mortale, in aliqua etiã religiõe,
s.pdicatorũ,talis trãsgressio,vł omissio ex suo genere nõ
obligat ad culpã,neq; ad mortalẽ,neq; venialẽ:sed solùm
ad pœnã taxatã sustinẽdã:qa p hũc modũ ad talia obseruã
da obligãtur,qui tñ possent venialiter,aut mortaliter pec
care ex negligẽtia.vel libidine,seu cõtẽptu.hæc ex S.Th.
¶ Sed aduerte primò,scdm Pan.ĩ c.porrectũ. de reg.ꝙ va
let professio p quæcũq; verba fiat,nõ seruata forma regu
lari.i.tradita in aliqua regula:quia cũ obligatio dirigatur
in Deũ,defectꝰ formę actũ vitiare nõ debet: sicut dicimꝰ
in excõicatione: nec requirit etiã aliqua scriptura neces-
sariò:sed intellige modò promittãtur,quę in professione
debẽt pmitti.s.tria vota,explicitè vel implicitè ea pmit-
tendo in regula:qa secũdũ Dire.& Gul.in Spe.si sit mona
sterio cõsuetudo,ꝙ nõ fiat aliqua professio, nisi ꝙ in in-
gressu promittit qs suo prælato obediẽtiã inter manus:ta
lis nõ est expresse professus.de sta.mo.cũ ad monasteriũ.
licet Inn.dicat cõtrariũ in c.cõsuluit. qui cle.vel vo. quod
verũ est,si fieret mẽtio de regula:nõ aũt aliter,licet in fo-
ro animæ teneretur ad tria vota,si intendebat ea vouere.
¶ Aduerte secũdò,ꝙ professioni minorũ cõtrariatur trãs
gressio triũ votorũ,& cõtẽptꝰ expressus, seu positiuus re
gulæ, & negatiuus cuiuslibet statuti notabilis regulæ: &
quãtũ ex forma pfitẽdi trãsgressio omniũ faciẽtiũ ad tria
vota,imò omniũ cõtentorũ in regula: licet ex intentione
beati Frãcisci aliter fuerit, vt patuit. professioni verò mo
nachorum cõtrariãtur solùm tria prima , nõ aũt quartũ.i.
trãsgressio omniũ facientiũ ad tria vota,vel cõtentorũ in
regula. pfessioni verò prædicatorũ cõtrariãtur solũ duo
prima,nõ aũt tertiũ.i. cõtẽptus negatiuus alicuius statuti
notabilis seu principalis:sed solùm cõtemptus omniũ,qđ
est cõmune omni professioni : cũ sit cõtẽnere pfectionẽ,
quã omnis religiosus tenet intẽdere. & sic patet quomo-
da vna professio est cautior alia. ¶ Aduerte tertiò,ꝙ Pre-
dicatores pmittũt obediẽtiã secũdũ regulã,& cõstitutio-
nes: sed tñ licet trãsgrediẽdo cõstitutiones ex vi cõstitu-
tionũ nõ peccẽt,nisi ratione precepti vel contẽptus:secus
trãsgrediẽdo regulã: qa patres voluerũt cõstitutiones nõ
obligare ad culpã: sed hoc de regula nõ statuerũt: qa nec
potuerũt:cùm super eã non habeãt autoritatẽ,dicente Io.
And.ĩ nouel.ꝙ regulæ approbatæ mutari no possunt nisi
per Papã : cõstitutiones autẽ religiosorũ mutari possunt
per prelatos religionũ tantæ autoritatis, quãtæ fuerũt eas
instituẽtes: vt de re.iur.omnis. Et ideo omnis trãsgressio
eorũ,quę sunt in regula citra pręcepta,est eis venialis, de
2 mẽte S.Th.vbi suprã. ¶ Secũdò* quæritur,qua ætate pos-
sit qs pfiteri? Et dico regulariter, ꝙ masculus cõpleto,nõ
aũt incœpto anno xiiij. & mulier cõpleto xij. vt in c.j.de
reg.li.vj.& in gl.xx.q.j.c.j.& in cle.eos.de reg.de quo di-
cit S.Th.ij.ij.q.vl.ꝙ professio, cũ sit votũ solẽne, subijcit
ordinationi ecclesiæ ratione solẽnitatis annexæ:qa eccle
sia respicit illud,quod in pluribus est:professio ante tem-
pus pubertatis facta quãtũcũq; aliquis habeat vsum ratio
nis plenũ,vł sit doli capax,nõ habet suũ effectũ,vt faciat p
fitẽtẽ esse religiosum:& ĩtẽdit,ꝙ retinet rationẽ voti sim
plicis irritabilis p parẽtes ,vt patet ex dictis s. Religio.ij.
§.xv.& ꝙ ibi malitia supplere nõ põt ætatẽ, sicut nec in in
gressu:vt s.Religio.ij. §.xij.cuius cõtrariũ est in mrimo-
nio: qa hic agitur de maiori pïudicio, secũdũ Pan.in c.si-
gnificatũ.de reg. Qui etiã dicit ibi p tex. illũ vnũ falsum,
quod seqtur Sũ. Ros. scilicet,ꝙ votũ religionis emissum
ante pubertatẽ nõ obligat vouẽtẽ cõstitutione ecclesiæ,q̃
impedit vires voti,& limitat ætates: qa licet nõ tollat ius
diuinũ,põt tñ illud ĩterpretari & distinguere. Sed cõtra-
riũ huius tenet S.T. vt patuit s.Religio.ij.§.xv. & hic §.
c.qa distinguit ĩter votũ simplex & solẽne: de simplici di
cẽs vt ibi:de solẽni verò vt hic,& de solẽni loqt d.c.signi-
ficatũ.Et cõtra Ro.tenet Supp.q etiã dubitat,an tale votũ
sit irritabile p patrẽ,qñ venit explẽdũ soluta patria ptãte,
de quo s.Religio.ij. §.xv. vide et j.Votũ.iij. §.v. ¶ Fallit
qđ dictũ est dupliciter. primò in oĩbus mẽdicãtibus,qad
pfessionẽ recipere nõ possunt ante annũ probationis cõ
pletũ.de regula.nõ solũ.& c.cõstitutionẽ.in vj.q annꝰ est
xv.cũ ante xiiij.cõpletũ nõ possit qs intrare:vt s.Religio.
ij. §.xv. & secũdò in monachis habẽtibꝰ monasteria ĩ in-
sulis multũ rigidis:qbus prohibet,ne ante xviij.annũ ali-
quẽ recipiãt ad pfessionẽ:vt in c.qa in insulis. de regula.
Circa qđ sciẽdũ est,ꝙ Io.And.vt etiã recitat Pan.in d.c.qa
in insulis.inquãtũ potuit inuestigare, nũquã illud c.ser-
uatũ est in aliqua insula. vñ plerîq; Doctores arguẽdo ex
ratiõe literę dicũt,ꝙ si in insula nõ est cõgregatio durior
quàm alibi, nõ habet ibi locũ illud c. & si extra insulas sit
cõgregatio durior,ibi habet locũ:& cõseqũẽter Pan.post
Io.And. istã phibitionẽ extẽdit ad fratres pdicatores, &
minores,apud quos est cõgregatio dura:qa qlibet dispo-
sitio ampliari debet, & restringi ad limites rõnis expssæ,
etiã si verba nõ patiãtur:vt in l.adigere. §.quis.ff. de iure
pat.& in l.cũ pater. §.dulcissimus.ff.de leg.ij. & hoc seqt
Sum.Ang.& Ros.Sed ista opinio nõ est vera,tũ quia istud
c.abrogatũ est cõsuetudine , cũ nullibi seruetur à tẽpore
Io.And.& multo ante,vt patuit:imò scdm Archi.post Pe.
de Pal est reuocatũ p pœmiũ sexti: tũ qa cõsuetudo ior
dine pdicatorũ interpretat oppositũ:imò & capitulũ gña
le,qđ declarauit cõstitutionẽ prohibẽtẽ receptionẽ ante
xviij.annũ,intelligẽ de cõuersis,vt refert Arch.tũ qa nõ est
eadẽ rõ de monachis,q vacãt sibi solis: & prædicatoribꝰ,
quos oportet vacare studio theologiæ:& cõsequenter artiũ
maximè dialecticę,ad quã iuniores sunt aptiores,vt expe
riẽtia docet:& dato ꝙ esset eadẽ,nõ tñ est eadẽ ĩ insulis&
extra:qa in insulis sicut corpus, ita & animꝰ iuuenũ videt
plerũq; cõcludi,& carcerari.itẽ qa iuuẽtus indiget relaxa
tione & recreatiõe,q penè nulla põt esse ĩ insulis,de qbꝰ
loqtur tex.scilicet solitarijs & arctis:cũ stultũ sit dicere,ꝙ
intelligat de Anglia & Sicilia,& hmõi,q̃ sunt regiones a-
mœnissimæ.vñ monachi eiusdẽ pfessionis,q secũdũ istũ
tex.nõ potuissent recipere ad pfessionẽ ante illud tps in
insulis,hodie extra insulas potuissent. Vñ tota ratio illius
phibitiõis,vel saltẽ p maxima pte,fuit rõne loci. qđ etiã
inde patet,quia nulla religio etiã summę austeritatis hoc
seruare cogitur à iure extra insulas. Ex dictis aũt in princ.
huius §.& in prin.sequentis, seqtur,ꝙ annus probationis
posit esse xij.in puella,& xiiij.in puero.& verũ est qñ in-
trãt de volũtate parẽtũ.arg xx.q.j.c.j.& patet,quo adma-
sculum in c.nõ solũ.de regu.lib.vj. aliãs aũt est xiij.& xv.
3 ¶ Tertiò*qritur,quo tpe post primũ religiõis ingressum
possit fieri pfessio à masculo, vel etiã à fœmina? Et dico
multa. ¶ Primũ. Regularit pfessio fieri nõ debet,nisi cõ-
pleto anno pbatiõis,q est xv.ĩ masculo,vel xiij.in fœmi-
na.xvij.q.j.Gõsaldus.tñ qa tẽpꝰ datur in fauorẽ nouitij,vt
experiat regulæ austeritatẽ, & mores monasterij. de reg.
ad apostolicã.iõ cõueniẽte prelato cũ suo cõuẽtu,quo ad
nõ mẽdicãtes, & ĩteruenieẽte volũtate nouitij,põt ante an
nũ pfiteri,& tenet pfessio:licet male faciãt plati,nisi sub
sit rõnabilis cã:vt ĩ d.c.ad apostolicã.imò põt fieri expres
sa pfessio in ipa receptiõe habitꝰ,imò & sine ea:vt s.Re
ligio.j. §.j.& de re.cõstitutionẽ.lib.vj. vbi hoc habet ex-
pres

presse. ¶ Secũdũ.Fallit aũt,qđ dictũ est,dupliciter. Primò
vbi habet locũ c.qa in insulis.de quo s. §.ij. dictũ est. Se-
cũdò in mẽdicãtibꝰ,vbi pfessio nõ põt recipi nec fieri va
lidè,nisi cõpleto tẽpore probatiõis.i.anni integri, qui in-
cipe nõ põt ante cõpletũ xiiij.annũ ætatis in masculo: cui
tñ anno integro diẽ vnã addere nõ oportet : quia nusquã
legitur.Et summa est ratio,quia pro religione facit. Et ita
tenet Pet.de Pal.in iiij.& firmat Io.And.in cle. eos.de re-
gul.Sed aduerte,ꝙ Pet.de Pal.hoc intelligit solũ de Præ-
dicatoribus & Minoribus,qbus hoc prohibuit Alex.quar
tus in d.c.nõ solũ.sed postea Bonifacius octauus in seq.c.
s.constitutionem.ex hoc intẽdit ad oẽs mẽdicãtes. ¶ Ter-
tium.Vtrũ aũt hoc locũ habeat in monialibus ordinũ mẽ
dicantiũ.s.ꝙ infra annũ probatio nis profiteri nõ possint?
Et dicit Gemi.cum Recu.& Lap.ꝙ sic: & particulariter in
monialibꝰ sanctæ Clarę,& ordinis Prædicatorũ,nõ obstã-
te ꝙ habeãt possessiones,& nõ mẽdicẽt:quia propter hoc
nõ tollitur,quin sint de ordine mẽdicantiũ: sicut nũc mul
ti religiosi nõ sunt mẽdicãtes,nec prohibent habere pos-
sessiones:quas tamẽ nõ habẽt,& de facto mẽdicant:vt no.
Pau.in cle.vt pfessores.de regu.nõ ob.etiã ꝙ habeãt pro-
priũ ex priuilegio:licet in alijs retineãt priuilegiũ mendi
cantiũ:qa tollẽs vnũ nõ tollit aliud.ff.de ser.vrba.prædi.l.
si domus.de vsu pal.ex tuarũ.Vnde p hoc à iuribus loquẽ
tibus de mẽdicãtibus nõ eximũtur.Hoc autẽ est verũ quã
tum ad moniales S.Claræ,quæ.s.nõ dicũtur minorissæ:&
quãtũ ad omnes,quæ ex sua pfessione nõ pñt habere pro
prietates in cõmuni.Sed secũdũ Arch.post Pet.de Pal. nõ
est verũ de monialibus ordinis Prędicatorum & Minorũ,
quę nõ sunt mẽdicantes: & licet habeãt priuilegia fratrũ,
tamẽ nõ obligãtur ad hoc:tũ quia nõ est priuilegiũ : tum
qa cõuenit fratribus vt sunt medicãtes,in quo ab eis distin
guũtur:qa habẽt reditus & possessiones: vnde intra annũ
pbationis possunt expresse profiteri.Hęc illi.Et hoc tene:
qa vtræq; possunt habere propriũ,nõ solũ ex priuilegio,
sed etiã ex regula vel institutionibꝰ.Vnde mirũ est,ꝙ Ge
mi.dicat,ꝙ moniales ordi.Prædica.sunt mẽdicantes: licet
ex apostolico priuilegio possint habere ppriũ.Et dato,ꝙ
hoc esset verũ,adhuc tamẽ posset dici & attẽtari in eis nõ
habere locũ d.c.nõ solum.& d.c.cõstitutionẽ.quæ loquũ
tur in masculino genere,vt patet:qa masculinũ appellati
nũ,puta fratres,nõ cõcipit fœmininũ in materia odiosa:vt
4 s.Masculinũ. ¶ Quartò queritur,*vtrũ teneat pfessio fa-
cta explicitè ante debitã ętatẽ vel tẽpus à iure statutũ?Et
dico,ꝙ si pfessio fiat ante annos pubertatis,nulla est ipso
iure.de reg.ad nostrã.& c.significatũ.& hoc in qualibet re
ligiõe. Si verò sit ante annũ probationis cõpletũ,tenet,vt
dictũ est:& profitẽs expresse obligatur illi religioni in spe
cie,si nõ est mendicantiũ:vel religioni in gñe,si pfiteatur
implicitè & tacitè.de quo j. §.proximo.sed in mẽdicanti-
bus ante annũ pbationis facta nõ obligat illi religioni in
qua fit,sed tãtùm religioni in genere.d.c.nõ solũ.& c.con
stitutionẽ.Si verò sit cõtra prohibitionẽ d.c.qa in insulis.
de regu.secundũ Host.nõ tenet:propter tex.ibi, cum quo
cõmuniter doct.transeunt recitando.& facit l. nõ dubiũ.
C.de legi.& regu.quæ cõtra ius.de regu.iur.lib.vj.Sed Pa
nor. ibi tenet cõtrariũ:quia papa nõ annullat professio-
nẽ,sed simpliciter prohibet:vñ nõ impeditur virtus eius.
quod probatur quasi expresse in d.c.ad apostolicã.vbi te-
net professio facta papa & regula prohibẽte,sic etiã ex sim
plici phibitione nõ impeditur vinculũ matrimonij, licet
contrahẽtes veniãt puniẽdi.Et ex hoc dico, licet dubitet
Pan.ꝙ obligatur illi religioni in specie:quia professio te-
net:& prohibitio erat in fauorem profitẽtis, cui potest re
nuntiare.Ad l.autẽ,non dubiũ.de reg.quæ cõtra.dico pro
fessionẽ non esse nullam:quia aliquo iure sustentatur, sci
5 licet d.c.ad apostolicã . ¶ Quintò quæritur,* an professio
expressa facta ante annũ probationis in ordine mendicã-
tiũ sic obliget religioni in genere,vt non teneat matrimo
nium,si postea cõtrahatur?Et glo.in d.c.constitutionẽ.vi-
detur tenere ꝙ sic,dicens votum solennizatũ esse in gene
re:quod Lap.vt ibi refert Gemi.limitat,si profitẽs intẽde
bat se obligare in genere : secus si in specie certo loco , &
ordini:quia tũc posset matrimoniũ contrahere:vel saltẽ si
cõtraheret,nõ dirimeretur:& de hoc crederetur sibi,secũ
dũ Io.And.de regu.cõsulti.& Veruec.& Archid.quod in-
tellige,si aliud nõ expressit:vel si expressit,nõ pbatur: &
in foro animæ,nõ autẽ in cõtentioso,nisi delato iuramen
to.Hæc ex Gem.Et sic cõclude, ꝙ si intẽdebat obligare se
solùm religioni mẽdicãti,quã expresse profitebatur , po-
test cõtrahere de facto,quia scilicet tenebit:& de iure,qa
nõ peccauit.si verò intendebat se obligare saltẽ vna in ge
nere,nõ est religiosus:quia nullũ habet monasterium sibi
obligatum.Et cõmuniter dicitur,ꝙ cõtrahere non potest
de iure nec de facto.vt refert & sequitur Sum.Ros. tãquã
tutius:tamẽ ego dico,ꝙ põt cõtrahere de facto . & sic etiã
tenet Sum.Ang.& probo:qa cũ nõ habeat monasteriũ sibi
obligatũ,nõ est pfessus expresse vel tacitè:quia professio
nõ fit nisi vtraq; parte cõsentiẽte,cũ requiratur recipiẽs,
vt j.dicã.& sic remanet obligatus religioni in genere solũ
ex voto simplici,quod fecit qñ quãtũ in se erat profiteba
tur expresse,limitãdo tamẽ vt s.Religio.ij. §.xv.nõ autem
põt cõtrahere de iure,id est, sine peccato,qa obligatur reli
gioni.Non est autẽ idem de professione tacita intra annũ
probationis in ordinẽ mẽdicantiũ:qa illa nõ est phibita,
vt in d.c.nõ solũ.Vnde eã patiẽtes sunt obligati profiten-
ti,licet ille iuris bñficio nõ sit pręcise obligatus illis: & iõ
iste cõtrahere nõ põt,etiã de facto,quia est professus:& si
aliã religionẽ nõ inuenit,maneat in ista. ¶ Sextò quæri-
6 tur,*vtrũ teneat pfessio expressa facta intẽtione mala,aut
cũ expressiõe illiciti? Et dicit Archi.post Pe.de Pal.in iiij.
dist.xxvj.q.iij.ꝙ si quis intẽdat esse religiosus,licet cũ hoc
intẽdat aliquod malũ,vt furari,vł rebellare,tenet pfessio,
qa intẽdit se obligare ad vota,etiam si intendat non solue
re:sola aũt obligatio ad vota,non impletio,est de essentia
religionis.Et adde ex Pã.in c.vt clerici.de reg. ꝙ tenetur,
licet nõ cõsequatur suã intẽtionẽ:si tñ nõ solũ nõ intẽdat
castè viuere,sed nec se obligare ea hoc,nõ est pfessus: qa
hęc intẽtio repugnat essentiæ religiõis.Si aũt pfitẽdo ex
primatur aliqd nõ cõtrariũ essentiæ religionis,puta ꝙ de
licẽtia prælati custodiat pecuniã,vel huiusmodi,valet pro
fessio.Si verò exprimatur aliqd cõtrariũ essentię,vt ꝙ nõ
intẽdit se obligare ad castitatẽ,nõ valet:& idẽ de alijs vo-
tis.Et idẽ est si diceret,nõ intẽdo seruare castitatẽ promis
sam quãtũcũq; pmittã.Hæc enim expressa nocẽt, non ex
pressa non nocent ad similitudinem matrimonij carnalis.
¶ Addit etiã Veruec.ꝙ si exprimatur cõtra particularẽ au
steritatẽ,vt ꝙ liceat comedere carnes,si hoc scit in regula
vel cõstitutionibus,quas pfitetur,cõtineri,tenetur: secꝰ si
7 nescit. ¶ Septimò quæritur,*qũo teneat pfessio facta sub
cõditione?Et dico ꝙ Pan.in c.fi.de cond.appo.ponit duas
opiniones principales: vnã scilicet Inn.Host.& Ioã.Andr.
& glo.xxxij.q.ij.solet.ꝙ si conditio fuit contra substantiã
religionis,puta ꝙ liceat habere ppriũ,nihilominus tenet
pfessio:licet secꝰ sit in matrimonio,scdm Io.And.vbi agi
tur de fauore cõtrahentiũ:& cõsequẽter ex quo alter acce

ptat cõditionẽ,potuit sibi præiudicarẽ:sed hæc obligatio
acquiritur Deo per ministeriũ ꝑlati:& consequẽter factũ
ministri acceptãs illã cõditionẽ nõ debet obesse Deo, q
videtur velle professionẽ recipere. Sed gl.in d.c.fi.& do.
Car.tenẽt,ꝙ professio sit nulla:qa profitẽs aliter noluit se
obligare.& plus placet Pan.quia remota parte substãtiali
actus,remouetur actus.de spõ.tua.Nec obst.motiuũ in cõ
trariũ:qa & seruus nocet dño,& ꝑlatus ecclesiæ in quærẽ
dis,licet nõ in quæsitis:hîc aũt sumus in obligatione quæ
rẽda,nõ in quæsita.Itẽ Deus nõ recipit obligationẽ nisi à
volũtario.xv.q.j.nõ est.iste autẽ noluit aliter obligari. Et
8 hoc tene ex dictis in §.superiore. ¶ Octauò q̃ritur,*quid
si qs profiteatur cũ ista cõditione,quę est posse retinere
sua?Et dicit Pan.in c.insinuãte.qui cle.vel vo.ꝙ si simpli
citer sub tali cõditione voluit,in dubio videtur sibi reser
uasse illa bona,vt obediẽtiari⁹ monasterij:qa verba appo
sita in cõtractu,intelligẽda sunt secundũ naturã eius.ff.lo-
cati.l.si vno.etiam impropriatis verbis,vt ibidẽ in prin.&
in d.c.insinuãte.secũdũ vnũ intellectũ,vt res potius valeat
quàm pereat.l.quoties.ff.de verb.obl.& c.abbate.de verb.
sign.& sic erit religiosus,& præfata bona habebit ad vsum
pro sua necessitate.Et idẽ dic si profitetur vt in domo sua
cũ omnibus bonis suis moretur,vt no.Ber.Inn.& Host.in
d.c.insinuãte.qa nõ est cõtra substantiã monachatus,vt qs
in certo loco moretur,aut de certis reditib⁹ viuat,cũ hoc
possit cõcedere superior,de ele.cũ inter.Et si supior post
ea voluerit eũ amouere,poterit,licet nõ debeat,nisi ex iu
sta causa.Si verò ea voluerit sibi reseruare vt propriũ, ita
ꝙ nõ sit locus interpretationi:tũc si fiat reseruatio p viam
cõditionis resolutiuæ vel suspẽsiuæ,vitiatur actus, & non
cõditio,vt in c.fi.de cõdi.appo.& sic nõ erit religiosus:si-
militer si fiat per pactũ,puta qa dicit,aliter nõ intẽdo ꝓfi-
teri,nec alio modo:qa hæc verba habẽt vim cõditionis,se
cũdũ Bar.in authẽ.ingressi.C.de sac.san eccl.Si verò sim-
pliciter per viã pacti vel modi reseruat sibi ꝓprietatẽ vl'fa
cultatẽ cõtrahẽdi matrimoniũ,sic facit trãsire ꝓfessionẽ
in aliã speciẽ:qa vbi est pactũ cõtra naturã cõtractus,& im
proprietatis,aliquaten⁹ verbis trãsire põt in aliũ cõtractũ,
fit interpretatio alterius cõtractus:vt est tex.in l.vbi ita do
natur.ff.de do.cau.mor.& in l.cùm manu sata.ff.de cõtra.
emp.& sic iste nõ erit religiosus ꝓpriè, sed oblatus mona
sterio,licet nõ in totũ.& sic obligabitur ad oĩa,præterquã
ad reseruata.ꝙ si verba non patiãtur vt fiat trãsitus ad aliũ
cõtractũ,tũc pactũ cõtractũ inficit in totũ.ff. de vsu & ha-
bi.l.per seruũ.iũcta glo.in d.l.cũ manu sata. ¶ Nonò quæ-
9 ritur,*vtrũ teneat ꝓfessio fœminæ in monasterio mascu-
lorũ,vel ecõtrario,mẽtito sexu?Et dicit Mat.ꝙ nõ,per ca.
diffinimus.xviij.q.j.Sed Zaba.dicit ꝙ tenet:quia licet ibi
esse nõ possit:qđ & nõ aliud dicit c.diffinimus.tñ cũ ꝓfi-
teatur substãtialia,obligabitur ex tali ꝓfessione.arg.c.qđ
interrogasti.xxj.di.vbi Archi.post Bar.Brix.dicit hoc ca-
su masculũ cõpellendũ esse ad monasteriũ monachorũ.Et
intellige hæc in foro cõtẽtioso vel etiã animæ, si intentio
erat ꝓfitẽdi,licet non seruãdi ꝓfessionẽ:vt s̃.§.vj. & quo
ad eãdẽ religionẽ ĩ specie,sed nõ in sexu:vel saltẽ in gñe.
10 ¶ Decimò q̃ritur,*vtrũ teneat ꝓfessio facta expresse in
religione ꝓhibita?Et dicit Arch.ꝙ obligatur talis religio
11 ni in gñe. ¶ Vndecimò,*quid si quis dolo vel metu mor-
tis vel blãditijs inductus intrauit religionẽ:intellige profi
tẽdo?Et dicit Ray.quãtum ad dolũ,ꝙ deceptionẽ allega-
re nõ põt,cuius cõditio melior facta est.quod me.causa.c.
cũ dilectus.& de cõuer.con.ex parte.& c.veniẽs.& cõcor.
Host.addẽs idem esse de intrãte ex falsa causa:vt si putauit
sponsam suã leprosam,& non ẽrat.de cõuer.con.ex parte,
el ij.Et intẽdũt isti,ꝙ ꝓfessio tenet.vide tñ Inn.in c.cũ di
lectus.quod me.cau.dicẽtẽ,ꝙ dolus;qui peritissimos falle
ret,vitiat religionis ingressum:nõ autẽ qui caderet in cõ
stantẽ virũ.Quantũ aũt ad metũ distinguo:qa si inferatur
ab homine met⁹ mortis vt ꝓfiteatur,nõ est religiosus,nec
obligatus p tale votũ.qđ me.cau.perlatũ.nisi postea rati-
ficet. de re.porrectum.& c.sicut nobis.Si verò inferatur à
casu vel natura:vt qa est infirm⁹,vel in mari, vel in pericu
lo inimicorũ,&hmõi,& vouit deliberatè,obligatur:vt in
d.c.porrectũ.& d.c.sicut nobis.& hoc sequitur Ber.Host.
& Pan.in d.c.sicut.Et hoc tene,licet aliq dicãt ꝙ nõ obli-
gatur,si statim post periculũ cõtradicat.alleg.c.ex trãmis-
sa.& c.vlti.de renun. ¶ Quãtum verò ad blãditias,dico ꝙ
obligatur,licet bona sua nõ monasterio alliciẽti,sed parẽ
tibus vel heredibus debeãtur.xx.q.iij.constituit. ¶ Duode
12 cimò quæritur,*qũo obligetur ex sua ꝓfessione,qui intra
uit monasterium relaxatũ,si monasteriũ non reformetur:
& qũo si reformet? ¶ Quantũ ad primũ autẽ,qui ꝓfitetur
secundũ cõsuetudinẽ,quã inuenit,licet sciat regulã aliter
præcipere,secũdũ Ale.nõ excusatur si regulã nõ obseruet:
qa qui ꝓfitetur,regulã ꝓfitetur, nõ cõsuetudinẽ.xx.q.iij.
cõstituit.quod me.cau.cũ dilectus.& c.fi.Et si dicatur,ne-
minẽ obligari,nisi secũdũ qđ intẽdit:respõdetur verũ esse
explicite,nõ implicitè:qa volẽs principale,puta esse frater
minor,vult & accessoriũ.s.obligationẽ ad p̃cepta regulæ
Minorũ.Et de hoc est casus in ca.ex parte.de regula.& ita
tenet Sũ.Ang.hãc opin.attribuẽs etiã Inn.& Ho.licet di-
cat aliter sentire Pan.in c.super eo.de regula.cum quo est
Sum.Ros.Sed ista sunt vera de his, q̃ professio necessariò
& essentialiter cõcernit,vt sunt tria vota,& ordinata ad il
la necessariò,& oĩa pręcepta:de alijs autẽ dic cũ Pan.vt sta
tim dicetur. ¶ Quantũ ad secundũ.i.si postea reformetur,
vtrum.s.possit cõpelli ad obseruãtiã regulæ reformatæ:di
cit Pan.in c.super eo.de reg.quosdã distinguere inter dis-
cretũ.s.qñ ingreditur, & indiscretũ. Alij verò,quos sequi
videtur Inn.dicunt indistinctè,ꝙ obseruare cõpellitur:qa
si intrauit intuitu Dei,nõ debet posse allegare cõtra.Si ve
rò animo nõ bono,sed vt viueret secundũ regulã ibi vigẽ
tem,audiri nõ debet,tanquã allegãs turpitudinẽ suã.Pan.
autẽ dicit prædicta procedere quo ad ecclesiã:sed in foro
animæ aduertẽda est intẽtio istius,cũ votũ debeat esse vo
luntariũ.de reg.licet. Vnde si iste non habuit animum se
obligãdi ; nisi respectu regulæ quæ ibi seruabatur, nõ obli
gat quo ad Deũ:maximè quia tria sunt substantialia reli-
gionis:vnde si per tẽpus,de cuius initio memoria nõ ha-
betur,aliqua accidẽtalia ibi nõ seruabãtur,cũ potuerit co
gitare ex causa illud prouenisse,cùm ista possint adesse &
abesse,nõ tenetur,saltẽ antequã regula reformetur. Et ita
consuluit Card.dom.suus.& ita tene,addendo ex Dir.ꝙ si
quis ingreditur monasteriũ,vbi antiqua regula non serua
tur,etiã quantũ ad habitũ,nec obligat se ad illam,sed ad
aliã quæ ibi de facto seruatur,etiã si pluribus annis ita
nõ cẽsetur religiosus:sed reformato monasterio cogitur
exire,aut regulã ꝓfiteri.d.c.super eo. ¶ Quod autẽ dicit
Ray.ꝙ ingressus monasteriũ relaxatũ intelligitur se obli-
gasse ad id nõ qđ fit,sed qđ fieri debet:primò si sciebat quę
erãt seruãda. secũdò si erat qdẽ simplex,sed expositæ sunt
ei austeritates & cõditiones ordinis.tertiò si erat simplex,
& nõ sunt ei predicta exposita:tñ in ꝓfessione vel antè nõ
expressit se nolle austerius viuere,etiã si fuisset dolo indu
ctus.Si verò hoc expressit,nõ teneri,nisi ad id qđ fit,licet
ad secũdũ redire nõ possit:est verũ in foro cõtẽtioso solũ.
Decim

13 ¶ Decimotertiò* quærit, an solus abbas sine cõsensu capi.
tuli possit aliquẽ ad professionẽ recipere? Et dicit Pan.in.
c.ad apostolicã.de reg. inspiciẽdã esse primò cõsuetudi-
nẽ.de reg.c.fi.li.vj. Adde & priuilegiũ:& si illa cessat, de-
bet hoc facere cũ cõsilio capituli.qa in regula monacho-
rũ dicit,ꝙ p̃cipua debet explere cũ cõsilio capituli:cuius-
modi est creatio monachorũ.Ex quo infert,ꝙ sine illo cõ
silio creatio monachi de cõi iure nõ valet,qa vbi requirit
à iure cõsiliũ,nisi adhibeat,actus est nullus. de his quæ fi.
à prela.nouit.iũcta gl. nõ tamẽ tenetur abbas sequi illud
cõsiliũ:sed satis est regrere,& expectare respõsum.Et idẽ
Io.An.ibi etiã dicit in c.fi.de reg.in vj.ꝙ de iure cõi crea-
tio monachorũ ptinet ad abbatẽ & cõuẽtũ. & alleg.c. ea
noscitur. de his quę fi.à prel. Vnde vacãte monasterio nõ
poterit cõuentus recipere: vt in simili dicim⁹ de collatio
ne spectante ad episcopũ:vt in c.vnico. ne se.vac.li.vj.iũn
cto d.c.fi.sed viuẽte prælato,nec cõuentus sine ꝑlato,nec
ecõtrario prelatus sine cõuẽtu recipere poterit, vt not.in
14 d.c.fi. ¶ Decimoquartò* quæritur, vtrũ eps possit aliquẽ
acceptare ad ꝓfessionẽ?Et dicit Inn.ꝙ sic: & talis erit ve-
rus religiosus,licet nõ intret monasteriũ, nec profiteatur
certã religionẽ,sed stat in domo sua sub obediẽtia episco
pi,cui præfigeret ab episcopo cert⁹ modus viuẽdi.alle.c.
si vir.xxvij.q.ij.& dicit secus in alijs ꝑlatis inferioribus,li
cet professio in manu alterius sit votũ simplex. Et cũ his
dictis cõiter trãseũt doct.in c. porrectũ.de reg. & no.Pan.
ibi.Sed do.Ant.ibidẽ, tenet ꝙ ptalẽ ꝓfessionẽ factũ epi-
scopo votũ nõ solẽnizatur,vt matrimoniũ dirimat, per c.
vnicũ.de vot.li.vj. qđ placet Pan. dicẽti se nõ videre quo
modo iste sit ver⁹ religiosus:& putat omne votũ esse sim
plex respectu dirimendi matrimonij,nisi fiat professio in
religione approbata,vt in d.c.vnico.quę fieri nõ põt, nisi
ab abbate,& fratribus recipiatur:quia solus episcopus nõ
potest aliquẽ incorporare religioni inuitis fratribus: qa
regula approbata per ecclesiã cõtradicit.Vnde in materia
stricta appellatiõe religiosorũ tales nõ venirẽt.hęc ex il-
lo.Qui bene dicit in exẽptis,aut vbi certa regula approba
ta nõ promitteret: aut vbi recipit suo nomine vel alteri⁹
nõ potẽtis incorporare . sed secus primò, si reciperet eps
ꝓfessionẽ certæ regulæ approbatæ monasterij sibi subie-
cti:qa tũc valeret,etiã si talis remaneret in seculo,iuxta di
cta s̃. Religio.j.§.j. qa recipere ad professionẽ depẽdet à
potestate superioris:vt not. Gemi.in d.c.cõstitutionẽ.&
secũdò vbi reciperet nomine alicui⁹ valẽtis incorporare
approbatæ religioni:quia valeret post ratificationẽ, licet
nõ ante: & sic non teneret matrimoniũ. ¶ Decimoquintò
15 quæritur,*vtrũ professio fieri possit p procuratorẽ? Et di
co ꝙ sic:qa actus quilibet p procuratorẽ explicari põt, ni
si expresse sit à iure prohibit⁹:vt l.j. §.vsus.ff. de procu.&
in regula,põt qs. lib.vj. Iste aũt nunquã expresse excipit:
vt patet discurrẽdo tex.& gl.iuris vtriusq;:& l.Põponius.
ff.de proc.& c.qui ad agendũ. de proc. lib.vj.iuncta glo.
16 vbi multi casus excipiũtur. ¶ Decimosextò* quæritur, v-
trum possit haberi rata acceptio professiõis: puta si frater
suscepit aliquẽ ad ꝓfessionẽ sine mãdato superioris?Et cõ
cludit Io.And.in c.insinuãte.q cle.vel vo. scđm do.Card.
ꝙ sic.& idẽ Astẽ.li.j.ti.xx.referẽs Inno.tenere extrà,de re
gu.porrectũ.ꝙ de mãdato abbatis secularis cleric⁹, vel lai
cus sufficeret:& idẽ esset si sine mandato, nomine tñ eius
fecit, & postea ratũ habuit:sed antequã ratificet,votũ nõ
erit solẽne:nec m̃rimoniũ postea cõtractũ dirimet. ¶ De-
17 cimoseptimò* quęrit,q̃ sit pœna recipiẽtis aliquẽ ad pro-
fessionẽ ante debitũ tẽpus? Et dico,ꝙ si recipiat ante an-
nos pubertatis, ꝓfessio est nulla,& accipiẽs peccat morta
liter vsurpãdo iniustè patriã potestatẽ: & punit arbitrio
iudicis.ar.c.ad apostolicã.de reg.in gl.vlt.Si verò recipia
tur ante cõpletũ annũ ꝓbatiõis: extra mẽdicãtes qdẽ est
male factũ,si passim & ĩdiscretè fiat.d.c.ad apłicam. & pœ
na est in arbitrio iudicis: vt ibi in gl. In mẽdicãtib⁹ verò
recipiẽtes primò qdẽ peccãt mortaliter, agẽtes cõtra p̃ce
ptũ factũ sub pœna excõicationis.secũdò sunt suspẽsi à re
ceptione cuiuscũq; ad ꝓfessionẽ.tertiò sunt puniẽdi pœ
na grauioris culpę:vt in d.c.nõ solũ.de reg.in vj. ¶ Nõ tñ
efficiũtur irregulares, scđm Gemi.ibi,si durãte tali suspẽ
sione aliquẽ ad professionẽ recipiãt: qa oportet ꝙ act⁹, q
fit post suspẽsionẽ,sit attribut⁹ certo ordini ecclesiastico:
qđ nõ est hîc,cũ abbatissa hoc faciat:& etiam dispẽsatiuè
põt esse abbas,q non sit in sacris.de æta.& quali.tuã.& tñ
ad eum iure cõi cũ suo cõuẽtu spectat ista receptio.Solus
aũt Papa,secũdũ Gemi.ibi, ab ista suspẽsione põt absolue
re:qa c.nup.de sen.exc. nõ habet locũ in inferiorib⁹ epi-
scopo: & consequẽter cũ ab epo nõ possint absolui, qa.s.
sunt exẽpti,necesse habẽt adire Papã. & idẽ Ioan.And.&
Arch.& hoc seq̃t Sũ.Ros.sed qa d.c.habet locũ,etiã in cu
ratis:vt patet ibi apertè,vt etiã suprà ꝓbatũ est:iõ melius
dicit Sum.Ang.ꝙ à suis prælatis possũt absolui.Vnde di
stinguẽdo cõcordãdæ sunt opiniones,quas ibi recitat Ge
mi.quòd si suspẽsio est ad tẽpus,sol⁹ papa absoluit:nec lo
cũ habet d.c.nuper.Si verò nõ est ad tẽpus,sic habet locũ:
vt tenet gl.ibidẽ.de quo s̃.Absolutio.j.§.iij. ¶ Decimo-
18 octauò quęrit,*quot requirũtur necessariò ad expressã ꝓ
fessionẽ?Et dico vt colligitur ex prędictis ꝙ sex. ¶ Primò
ꝙ ꝓfitẽs cõpleuerit xiiij.annũ,si sit masculus,vel xij.si fœ
mina:vt in c.j.de reg.lib.vj.imò in mẽdicantibus requiri-
tur ꝙ masculus xv.& fœmina xiij.cõpleuerit:& multo plu
res reqrũtur vbi habet locũ c.qa in insulis.de quo s̃.§.ij.
dictũ est. ¶ Secundò requiritur ꝙ fiat ei qui põt religioni
approbatæ incorporare,vel de licẽtia eius,secũdũ Inn.&
Pan.in c.porrectũ.de reg.vel saltẽ nomine ei⁹ sequẽte ra
tihabitione,postquã vtiq; valeret,sed nõ ante:vnde ꝓfes-
sio facta p se solũ, aut in manu episcopi, nõ solẽnizat vo-
tũ,scđm do.Ant. in d.c. porrectũ. vñ qđ dicit Ge. cũ Lap.
in d.c.cõstitutionẽ.ꝙ ꝓfessio facta in manib⁹ habẽtis ad-
ministrationẽ religiosam,obligat religionẽ saltẽ in gene
re,nõ in specie,nisi recipiat ab eo,q põt incorporare illi,
secũdũ Sũ.Vng.verũ est,si ille administrator põt religio-
nẽ,ĩ qua administrat,obligare illi quẽ recipit. Sed ego di
co,ꝙ est simpliciter falsum, nisi possit obligare eã q̃tũ ad
hoc,& cõsequẽter possit incorporare: qa nihil agit vltra
suã potestatẽ de iure vl' de facto.& fundamẽtũ ei⁹ est chi
mæricũ.s.ꝙ religio obliget in genere, nõ in specie:& c.
cõstitutionẽ.qđ allegat,hoc nõ probat de eo,q in nõ mẽ-
dicãtibus tacitè profitet intra annũ ꝓbationis: tũ qa fal-
sum est,ꝙ talis religio tali non teneat in specie, licet ipse
nõ teneatur ei:tũ qa hoc dato stat,ꝙ ipse obliget religiõi
in genere:nõ aũt ecõuerso: sicut in eo, q vouit religionis
ingressum indeterminatè. ¶ Tertiò,ꝙ fiat alicui religiõi
approbatæ.de vot.c.vnico.li.vj.Et si fieret in domo ꝓpria
in manu ꝑlati,tenet d.c.porrectũ.Vnde ꝓfessio,qua qs re
manet obligatus solũ religioni in genere,vt si fiat vni de
mẽdicãtibus expresse intra annũ ꝓbationis,nõ valet:& si
sequatur matrimoniũ,tenebit,scđm do.Ant.in c.rursus.q
cle. vel vo. qa nõ est facta vni religiõi, vt requiritur in c.
vnico.de vo.lib.vj.& idẽ Lap.& Cal. vt refert Gemi. in c.
nõ solum.peccabit tamẽ talis mortaliter,secũdùm Lap.&
Cal.nisi quãdo intẽdebat istã solùm: qa tũc nõ profitetur

istam,puta Minorũ:quia professio nõ valet.nec aliã,quia
nõ intẽdit:& cõsequẽter votũ est nullũ. ¶ Quartò,ꝙ plā-
tus reqrat cõsiliũ sui capituli:aliter nõ valet,scdm Io.An.
in quadã apostilla in c.ad apostolicã.de reg.& ibi Pan.nõ
tñ tenetur cõsiliũ sequi,secũdùm Io.And. & cõiter doct.
quod limita,nisi hoc mãdet regula,vel statutũ. ¶ Quintò
ꝙ fiat simpliciter de trib⁹ votis.s.obediẽtia,paupertate,&
castitate:vnde si nollet profiteri,nisi obediẽtiã solũ,& ad
alia nollet teneri,nõ esset ꝓfessus ꝓpriè, si hoc expsse de
duxit in pactũ:qa remota parte substãtiali actus, remouet
totũ:de spon.tua.Illa aũt tria sunt substãtialia professioni
religiõis.de sta.mo.cũ ad monasteriũ.Si verò nõ deducit
in pactũ expresse,valet ꝓfessio de vno voto obediẽtię so
lũmodò si addat,secũdũ regulã talẽ. & sic intellige Inno.
d.c.cũ ad monasteriũ. In religs verò licet nõ seruetur for
ma tradita in regula,tenet tñ professio p quęcunq; verba
fiat: qa defectus formę nõ substãtialis nõ vitiat actũ:sicut
dicim⁹ in excõicatione.de sen.exc.sacro.Ita no.Pan.in d.
c.porrectũ. Requiritur etiã in mẽdicãtib⁹ cõtinuitas an-
ni ꝓbatiõis:sed vide ĩ. Religio.v. §.iiij. ¶ Decimonono
19 quærit,* quomodo fiat professio tacita? Et dico,vt sonat
ipm nomẽ,ꝙ fit sine voce,& scriptura multis modis.i.tri-
bus,secũdũ Io.And.& do.Ant.& Pan.in c.vidua.de regu.
quos tñ oẽs limitat cõiter,& generaliter si sciãt,& cõsen-
tiãt illi,quorũ est incorporare religioni:qa sicut expressa
nõ inducitur quocũq; voto vel causa,nisi fiat in manibus
potẽtis recipere,& incorporare,secũdũ Gem.in d.c.cõsti
tutionẽ.& c.vnico.de vo.li.vj.& Lap.Inn.& Io.Mo.& Io.
And.in d.c.porrectũ.vel in manib.alteri⁹ habẽtis mãdatũ
vel recipiẽtis nomine eius sequẽte ratihabitiõe:ita nec ta
cita fieri põt sine eius sciẽtia & assensu:& tenet Inn. Host.
& Pan.vt videtur in c.porrectũ.de reg.& est cõis opin. &
vera,licet Ge.in d.c.cõstitutionẽ.chimærizet,vt dictũ est.
¶ Primò ergo inducitur, qñ qs se ingerit actibus, qui so-
lùm professis de iure, aut cõsuetudine cõueniũt. qđ Pan.
ibi limitat primò,si sit nouiti⁹. secũdò si sciat hoc cõueni
re ꝓfessis tantũ:qa data ignorãtia pręsumptio cessat. ter-
tiò si spõte se ingerit,nõ ex metu. quartò si triduo ꝑseue-
rauerit in illo ꝓposito: aut loco ꝑseuerãtiæ tridui hoc fe
cit cũ habitu ꝓfessorũ distincto in colore,scissura,vel for
ma:de quo tñ triduo est quæstio:quia Io.And. in c.ad no-
stram.de reg.dicit hoc requiri p simile de habitu ꝓfesso-
rum,vt ĩ.dicetur:sed do.Ant.dicit illud nõ requiri, cũ de
eo in d.c.vidua.mẽtio nõ fiat.sed procedit tex.qñ duo cõ
currunt,exercitiũ.s.& habitus professorũ:quia nõ requiri
tur triduũ.& hoc placet Pan.& est verũ: quia illa vidua se
ingerẽs actui ꝓfessarũ,habuit professarũ velũ. De prima
tñ limitatione dissentiunt Sũ.Ros.quæ illã tenet:& Sum.
Ang.q illã nõ habet. Sed dico ꝙ est vera: & procedit, qñ
quis se ingerit actibus professorum, puta electioni, sine
ꝓfessorũ habitu.vnde clericus secularis p illum actũ nõ
ꝓfitetur,vt patet per Pan.ibi: sed cũ habitu professorũ se-
cus: qa nõ requiritur,ꝙ pręcesserit notitia: cũ de illa vi-
dua nõ legatur,ꝙ fuerit nouitia. ¶ Secũdò inducitur taci
ta professio ex delatione habitus professorũ.quod limita
primò si habit⁹,sit distinctus,vt s. secũdò si qs deferat sciẽ-
ter.i.credo,ꝙ cõpetat solũ professis. secundũ Sum. Ros.
vel melius,si hoc sciat,& vlterius,ꝙ p hoc de iure, vel cõ-
suetudine inducatur professio,secũdũ Sũ.Ang.cõsentiẽte
Inno. & do.Anto. & bene: qa ignorãtia præsumptionem
tollit.tertiò si spõte. quartò si accipiatur ab eo, q põt in-
corporare religioni,vel eo cõsentiẽte,secũdũ Pan.in d.c.
vidua.& facit c.porrectũ.de reg.quã limitationẽ malè o-
mittit Sum. Ros.addẽs loco eius aliã.s. ꝙ ætas sit debita:
quod supfluit ad doct.qa loquũtur in eo,qui põt profite-
ri explicitè:licet nõ quantũ ad tex.iuris. quintò si in mo-
nasterio,& nõ extra,deferat, de reg.vt clerici.& not.Pan.
in c.ex rescripto.de iureiu.quia cessat pręsumptio:eo ꝙ si
ꝓfiteri vellet,intraret monasteriũ. Sed intellige in mona
sterio.i.sub obediẽtia abbatis: qa,vt dicit Abbas in c.cum
illo.de sen.exc.vbicũq; fuerit monach⁹,modò sit sub obe
diẽtia abbatis, semp fingit esse in claustro.sextò,si in de-
latione triduo ꝑseueret.s. ne dubitet quo animo deferat,
scdm Pan.& sic intellige c.cõstitutionẽ. in fi.de reg.li.vj.
Fallit hoc aliqñ scdm aliquos:nec reqritur illud triduum,
primò si suscipiat in infirmitate. secũdò si suscipitur post
votũ de ingressu religiõis.sed de vtroq; dubitat Pan.in d.
c.cõstitutionẽ.vbi ponit ius nouũ de hoc,& nõ excipitur.
Et ita tene ꝙ reqritur,& magis in infirmitate,quàm in sa
nitate,cũ infirm⁹ turbet propter molestiã morbi,arg.in l.
cũ antiqtatis.C.de testa. ¶ Tertiò inducit p delationẽ ha-
bitus nouitiorũ ĩdistincti distinctiẽe patẽti.i.colore,scis-
sura,vl forma p annũ:licet esset distinct⁹ distĩctiõe occul
ta,puta p benedictionẽ:vt cle.eos.de reg.Nec oportet ad
dere anno diẽ,scdm Pet.de Pal. nisi in anno bissextili: de
cui⁹ tñ ĩtegritate est vna dies de plurib⁹: imò nõ oportet
dicere vltra annũ, sicut dicit Sũ.Ang. sed sufficit dicere p
annũ,sicut dicit Sũ.Ros.& text. Vñ in vltimo instãti anni
ꝓbatiõis talis erit ꝓfessus,nisi aliđ obstet. Hoc aũt limita
primò ĩ monasterio eo modo, quo penè statim dictũ est:
sec⁹ ẍ. scđò vbi habit⁹ nouitiorũ ab habitu ꝓfessorũ est
ĩdistinct⁹ patẽter,licet fortè distinct⁹ occultè,vt dictũ est.
Vel ẽt licet fortè sit distinct⁹ patẽter ab habitu secũ de gẽ
tiũ seculariũ,scdm Pet.de Pa.sicut si cũ canonicis regular.
essent clerici seculares ĩ choro & refectorio suppelliceis
vtẽres. Si tñ habit⁹ nouitiorũ esset indistinctus ab habitu
ꝓfessorũ,& cũ hoc ab habitu simul cũ eis degẽtiũ secula-
riũ,sicut scdm Arch.in mulierib⁹, quę se canonicas regula
res appellãt:vel scdm Pan.in c.ex parte. de reg.in fratrib⁹
sancti Antonij,vl alijs, q solũ ferũt crucẽ in pectore,dela-
tio hmõi habit⁹ p annũ nõ inducit professionẽ tacitã,se-
cũdũ Pe.de Pa. qđ limitat Pan. qñ assumit à minore xiiij.
ann. secus si fuit assumpt⁹ à maiore xiiij. ann. sec⁹ vbi est
patẽter distinct⁹ ab habitu ꝓfessorũ:qa qñcũq; deferat,
etiã per xx.annos,nõ inducitur professio,vt in d.cle.eos.
no.gl.& Pan.in c.ex parte.de reg.tertiò vbi alia ꝓtestatio
nõ præmittit intra annũ:secus vbi præmittitur,scdm Arc.
Et hoc tene:qa licet dicat Host.ꝙ nõ iuuat,si ꝓtestetur se
nolle ꝓpter hoc ꝓfiteri,qa l.sic inducitur pꝛsumptio iuris,
& de iure,quę nõ admittit probationẽ in cõtrariũ. & idẽ
Arc.& Mo.qa talis ꝓtestatio est cõtraria facto: tñ verum
sensit cõtrariũ Io.And.vt refert Ge.c.j.de reg.in vj. & Io.
de Lig.quando fit ex iusta causa:quia opposita opinio p-
cedit,vbi protestatio est facta cõtraria, hic aũt est declara
toria,vt in c.cũ M.de cõsti. & hoc placet: qa vbi factũ est
multipliciter intelligibile,& agẽs protestat, q nõ agit a-
ctum ad finẽ hunc,puta vt profiteatur, sed ad illũ,puta vt
adhuc probet:iuuat & cõsentit Pan. in c.ex parte.de reg.
Vbi autẽ habitus esset distinctus patẽter: ista protestatio
nõ est necessaria,secũdùm eũ in c. postulasti.eo. tit.quia
scilicet ipsum signũ distinguẽs est protestatio. ¶ Quartò
inducitur secũdùm aliquos, quando quis suscipit habitũ
nouitiorũ cũ proposito vitã mutãdi absolutè p c. cõsului.
& c.statuim⁹.de reg.& p c.nõ solũ.eo.ti.lib.vj.Sed ista o-
pinio est falsa:quia text.in d.c.non solùm.eũ qui propo-
suit absolutè vitã mutare,diuidit cõtra eum,qui expresse
vel

vel tacitè est professus,patet etiã per c.ex transmissa.de re
nun.Vnde & do.Car. in cõsilio facti,& sequitur Pan.in c.
cõsulti.de reg.dicẽs ꝙ is qui fecit votũ de perseuerãdo,nõ
efficitur professus per delationẽ habitus nouitiorũ distin
cti:sed si cõtraheret matrimoniũ,teneret.Et ad c. nõ solũ.
& alia quæ vidẽtur cõtraria, respõ.ꝙ intelligũtur,ꝙ talis
ad seculũ redire nõ põt sine mortali:nõ aũt ꝙ fit ꝓfessus.
est etiã irrationabilis:quia professio etiam tacita sine duo
bus cõtrahẽtibus nõ perficitur.s.profitẽte & acceptãte.vñ
nullũ propositũ,aut votũ,nisi alius cõsentiẽs adsit,perficit
professionẽ. Quid autẽ per illud propositũ intelligatur,
variè loquũtur Canonistæ:sed opinio vera est, ꝙ sit votũ
expressum perseuerãdi in religione,vl etiã votũ interpre
tatũ:vt cùm quis se offert professioni:nec tamẽ fit ꝓfessio
20 quia alius nõ subitò acceptat. ¶* Vicesimò quæritur,quo
modo obliget professio tacita? Et dico,ꝙ extra mendican
tes sicut expressa,etiã seculari habitu nõ mutato , obligat
illi religioni præcise,quã quis profitetur:vt in d.c. cõstitu
tionem.ita tacita per susceptionẽ habitus professorũ intra
annũ probatiõis obligat religioni in genere,si is qui pro
fitetur,sit ętatis debitæ,sciẽs,volũtarius,& triduo perseue
rans,vt patet ibi:huic tamẽ obligatur in specie illa religio,
in qua est professus:alioquin cũ à fortiori nulla alia tenea
tur,posset cõtrahere matrimoniũ,cõtra c.vnicũ.de voto.li
vj.& idẽ pręcise est de eo,qui intra annũ tacitè profitetur
in mẽdicantibus:& vlterius etiã idẽ est si intra annũ profi
teatur expresse,vt in d.c.nõ solũ.Et in hoc est differẽtia in
ter mẽdicãtes & nõ mẽdicantes : sed tacita quæ est ex de-
latione habitus vltra annũ,obligat in specie ei,in qua fit:vt
in cle.eos.de regu.Dicit aũt S.Th. in iiij.distin.xxxviij.ꝙ
professus tacitè omni casu tenetur ad tria vota religionis
principalia:sed ad alias obseruãtias,quarũ transgressio ex
dissimulatione prælatorũ inducitur,qui dum vidẽtes non
corrigũt,indulgere vidẽtur,nõ obligat,pręcipuè si sit sim
plex,qui talia discernere sufficiẽter nesciat.& idẽ Albe. &
21 intellige in his,in quibus prælatus põt dispẽsare. ¶* Vice-
simoprimò quęritur,quid de professione impuberũ? Et di
co ex Archie.post Pet.de Pal.ꝙ si inuito vel ignorãte pa-
rẽte vel tutore intrauit,si nõ reuocetur intra annũ & diẽ,
est ꝓfessus tacitè quo ad eos:quo ad se verò ante cõpletũ
annũ pubertatis nec expsse nec tacitè ꝓfiteri põt: & si de
facto fecerit,si ꝓfessus sit factus pubes ratificet, vel portet
habitũ professorũ triduo,vel nouiter profiteatur,vel si to
to xv.anno remaneat,vbi habitus nouitiorũ & professorũ
22 nõ distinguuntur. ¶* Vicesimosecundò quæritur,quid de
23 professione seruorũ? Et dico vt s.Religio.ij. §. iij. ¶* Vi-
cesimotertiò quæritur,vtrũ per ingressum religionis,quę
fit per professionẽ,quis assequatur plenariã remissionẽ p
assumptionẽ crucis? Et dico ꝙ sic,vt ꝓbat S.Th.ij.ij.q.vlt.
ar.iij.ad tertiũ.q loqtur de dicto ingressu. & Pe.de Pal.&
idẽ Ber.de præcep.& dispẽ.Vtrũ aũt teneatur restituere,q
aliquẽ auertit ab ingressu religionis.ĩ. Restitutio.iij. §.j.
24 ¶* Vicesimoquartò quęritur,qđ de bonis ingrediẽtis reli
gionẽ per ꝓfessionẽ? Et dicũt iura,ꝙ ingressi religionẽ
se & sua dedicãt Deo,ita ꝙ oĩa eorũ bona monasterio in
telligãtur esse collata.C.de sac.sanc.eccl.auth.ingressi.xix.
q.iij.qa ingrediẽtibus.quod secũdũ Pe.de Pal.intelligitur
de ingressu professiõis,de quo intelligũtur iura loquẽtia
de ingressu:& hoc nisi ipsi aliter disposuerint ante profes
sionẽ,qñ pñt,licet nõ post expressam aut tacitã,vt no. glo.
in d.c. qa.Et si à patre vel matre filius aut filia poterat ex-
hæredari ꝓpter vitiũ ingratitudinis,iam nõ poterũt:quia
hoc vitiũ tollitur per religionis ingressum. xix.q.iij.c. fin.
iũcta gl.& in c.si qua mulier.cũ gl.vbi de his multa. Alicu
bi tamẽ est cõsuetudo,ꝙ propinqui occupant bona immo
bilia ingressi:nisi si qua dedit monasterio: & alicubi etiã
mobilia.quæ secũdũ Ray.valet si est obtenta xl.annis,quo
tempore præscribitur cõtra ecclesiam.Sed puto ꝙ nõ va-
leat ratione præscriptionis:tum quia in rebus inuasis aut
furtiuis nõ currit,vt dictũ est s.Præscriptio. §.xij. tũ quia
ecclesia quæ hîc spoliatur,nõ est digna pœna:cũ non sit in
mora negligẽtię,sed violentiæ:nec quocunq; modo:quia
est contra legẽ naturalem,priuans hominem facultate dis
ponendi de suis bonis.Sed de his diffusè ĩ.Religio.vj.

RVRSVS DE RELIGIONE QVARTA, quantum ad transitum ab ea.

1 *Trãsitus de una religione ad aliã quãdo & qũo liceat.& nu.2.*
3 *Licentia transeundi de una religione ad aliam à quo petatur.*
4 *Apostata an sit qui ad aliam religionem indebitè transit.*
5 *Transiens ad aliã religionẽ,si pœniteat, an in priore recipiatur.*
6 *Transitus à qua religione ad quam fieri debeat.*
7 *Transitus mendicantis ad non mendicantes quid importet.*
8 *Transitus monachi ad canonicum vel econtra, quid contineat.*
& quid de transitu ad ecclesias seculares.nu.9.
10 *Bona transeuntis ad aliam religionem,cui cedant.*

RELIGIO rursus cõsiderari põt quartò quãtũ ad trã-
1 situm ab ea ad aliã religionẽ,vel ad aliũ statũ. ¶*Pri-
mò ergo quæritur,vtrũ possit esse trãsit⁹ de vna religione
ad aliã? Et dicit S.Th.ij.ij.q.vlt.hoc nõ esse laudabile, nisi
propter magnã vtilitatẽ vel necessitatẽ:tũ quia ex hoc ple
runq; scandalizãtur qui relinquũtur:tũ quia facilius quis
ꝓficit in religione quàm cõsueuit cæteris paribus:sicut pa
tet in collationibus patrũ per abbatem Nestoriũ.Est verò
laudabile triplici ex cã.primò ex zelo perfectioris religio
nis,in quo nõ attẽditur excellẽtia solùm secũdũ arctitudi
nẽ vitæ:sed principaliter secũdũ illud,ad quod religio or
dinatur:& cõsequẽter secũdũ discretionẽ obseruantiarũ
fini proportionatarũ. secũdò propter declinationẽ religio
nis à debita professione,secũdũ quã fuerat instituta. tertiò
propter infirmitatẽ vel debilitatẽ.In primo casu ꝓpter hu
militatẽ debet licẽtia peti:quæ tñ negari non põt,si cõstet
illã esse arctiorẽ. Si probabiliter dubitet,requirẽdũ est iu
diciũ superioris.de reg.licet. in secũdo verò reqritur dis-
pensatio.Hæc ex S.Th.Pro quibus aduerte primò,ꝙ si du
bitetur an sit strictior religio ad quã trãsitur, secũdũ Pan.
nõ statur verbo volẽtis trãsire, aut prælati negãtis licẽtiã:
sed requirẽdũ est iudiciũ superioris:qui secũdũ Inn.eo ca
su est ille,ad quẽ appellaretur,si grauaretur iste religios⁹:
quia ꝓlat⁹ nõ debet esse iudex in cã sua.quod dictũ notat,
quia ex eo infert Sum.Ros.post Pan. ꝙ habet locũ genera
liter vbi oritur cõtẽtio inter religiosum & superiorẽ suũ:
qa debet adiri superior immediatus:quod tñ bene dicitur
in spectãtibus ad declinandã correctionẽ:qa in talibus nõ
habet locũ appellatio,vt suprà dictũ est. ¶ Aduerte secũdò
ꝙ si ꝓlatus nõ rñdeat,vel neget, vel alleget cãm negatiõis
iniustã:dicit Pan.post Inn.ꝙ in his casibus & similib⁹ põt
subditus in cõtinẽti trãsire.Si verò allegaret cãm iustã aut
verisimilẽ negationis,nõ debet trãsire,sed instare apud su
periorẽ vt decernat.Si verò dicat se velle habere cõsiliũ,
tenet expectare debito tpe,qa ille nõ tenetur incõsultè re
spõdere. ¶ Aduerte tertiò,ꝙ secũdũ Io.And.in c.sanè. de
reg.iura nõ pmittũt trãsitũ respectu melioris religiõis,seu
maioris,vl respectu finis:vt quia fructuosior,aut alio mõ:
sed solũ respectu arctioris vitæ,& qa ibi viuitur strictius,
vt in d.c. licet.& sequit Sum.Ang.cõtra Ros. quãquã ipsa
sibi ĩ §.j.& viij.cõtradicat:& cõtra Sup.sentiẽtes cũ beato

Tho.de cuius mente est,ꝙ attẽdatur vita arctior, quãdo fines & fruct⁹ parificãtur:q̃uo intelligitur d.c.licet.imò ibi videtur probari opinio S.Tho.dũ dicitur, maioris religionis,frugis melioris,& sanctioris vitæ:Si verò nõ parificatur nobilior finis cũ vita æquè stricta vel etiã min⁹,modò sit regularis,præpõderat:quia media sunt propter finẽ,nõ ecõtrario.Vide j.§.viij.vbi probatur opi.S.T. ¶Aduerte quartò,ꝙ si quis licẽtia nõ petita trãsiuit,qñ petere tenebatur,qdã dicũt ꝙ põt reuocari:quidã verò ꝙ nõ. Sed glo.d.c.licet.soluit ꝙ põt reuocari,si trãsiuit causã leuitatis:aliàs nõ.Vel dic sub alijs verbis, ꝙ nõ põt repeti si trãsiuit in casu licito,licet modo nõ seruato:secus si in casu illicito.ar.c.fi.de regu.& hoc tenet Veruec.& Archi.& sequitur Supple.& hoc tene:licet Sum.Ros.cum multis alijs canonistis teneat indistinctè,ꝙ posśit reuocari:qa non præiudicauit alicui,licet gratia humilitatis mãdatũ sit,ꝙ licẽtia petatur. ¶Aduerte quintò secũdũ Arch.post Inn.ꝙ si ex trãsitu ad eã,quã certũ est esse arctiorẽ,prior incurrat graue iacturã vel infamiã,nõ licet transire:arg.ij.q.iiij.si quis verò.& de reg.licet,qa nec debet esse cã scãdali,nec priuatã vtilitatẽ debet præferre cõi,puta vnius monasterij.Et si trãsitur, secundũ doct.vt dicit Pan.debet fieri restitutio.ar.d.c. licet. in ver.iacturã.de quo licet Pan.dubitet,& cũ eo Sũ.Rosel. qa ꝓpter læsionẽ monasterij nõ debet impediri propositũ diuinitus inspiratũ:tñ nõ est dubitandũ qñ illa infamia vel iactura nõ venit ex culpa monasterij,sed ex rerũ qualitate:
2 quia nõ est à Deo propositũ illicitũ. ¶*Secũdò quæritur, qñ & quomodo liceat trãsitus à religione ad religionẽ?Et dico colligẽdo mẽtẽ doct.ꝙ aut trãsitur ad latiorẽ,aut ad æqualẽ,aut ad arctiorẽ.Et quidẽ si ad latiorẽ,dico ꝙ licet, si in priori religione regula nõ seruatur,secundũ Inno.& Pan.in c.sane.de reg.qa nõ cõsideratur regula antiqtus instituta,sed modus viuẽdi de præsenti.quod bene Io.And. limitat,qñ nõ est in prouincia aliud monasteriũ eiusdẽ religionis,ad quod posśit trãsire,nec spes reformationis sui monasterij.Si verò in priori monasterio regula seruatur: aut subest cã;& sic secundũ Inn.& sequitur Pan.in c.nõ est dubiũ.de regu.ꝙ episcopus põt dispẽsare:ar.c.nõ mediocriter.de cõsec.dist.v.quod do.Ant.in d.c.nõ dubiũ limitat si cã est vrgẽs indigẽs celeritate: aliàs recurrẽdum est ad papã.qđ intellige de cõsilio,vel vbi cõmodè põt. ar.c. nõ cogãtur.di.xlj.Limita ẽt quo ad nõ exẽptos.in exẽptis aũt dispẽsabit ꝓlatus,qui loco episcopi præest.ar. secundũ gl.in d.c.nõ est dubiũ:aut papa,si talẽ nõ habet. aut cã nõ subest:& sic licet de licẽtia papę,secũdũ gl.in c.cũ singula. de præb.li.vj quod verũ est quo ad ecclesiã & cõcernẽtia forũ contẽtiosum:quo ad Deũ tñ est peccatũ:ar.eorũ quę no.in c.non est voti.de vo.Et causa legitima est debilitas, delicata cõplexio,& hmõi. ¶Si verò trãsitus sit ad æqualẽ sine causa:licet solùm de licẽtia Papæ etiã quo ad Deũ,secundũ glo.Io.ix.q.j.in sum.& Panor.in c.nõ est.de reg. Ex causa verò licet de licẽtia episcopi vel proprij prælati consentiẽte capitulo,secũdũ gl.in d.c.nõ est dubiũ. & facit c. statuimus.xix.q.vlt.& xij.q.ij.sine exceptiõe.Si verò trãsitus est ad strictiorẽ,requirũtur multa.Primò,ꝙ nõ fiat leuitate,temeritate,aut odio prioris prælati, sed zelo vitæ melioris.& si est cõtrarietas inter prælatũ & subditũ circa hoc,ad superiorẽ põt appellari, etiã si in tali religione interdicatur appellatio:qa intelligitur interdicta in spectantibus ad correctionem solùm.Secũdò ꝙ religio,ad quam trãsitur,nõ solùm sit strictior de iure.i.secundũ se,sed etiã de facto,qa scilicet ex actu seruatur.ar.c.sane. de reg. qa hîc cessat ratio permittẽdi trãsitũ:quę est vt viuatur arctius,cũ hîc præsumatur operari Spiritus sanctus: vt in ca.licet.de reg.tertiò,ꝙ licẽtia petatur:vt in d.c.licet. Quibus cõcurrẽtibus licet transitus,etiã si primũ monasteriũ esset priuilegiatũ,ne quis inde trãsire posset ad arctius: quia ꝓsumitur hoc cõcessum ne trãsitus fieret ex temeritate vel leuitate in iacturã ꝓprij ordinis sub prætextu maioris religionis:vt in d.c.licet. Sed tñ aduerte,ꝙ nomine religionis arctioris venit religio sanctior,& religio fructuosior.ar.di-
3 ctorũ s.§.j. ¶Tertiò qrit,*à quo debeat peti ista licentia? Et dico quãtũ ad clericos seculares,ꝙ in episcopo requiritur licẽtia obtẽta à papa.de reg.licet.quo ad prælatos verò inferiores,si nõ sunt immediatè sub papa,sufficit si petat ab episcopo,licet nõ obtineatur,secũdũ Io.And.in mercu.Si vero sunt imediatè sub papa,ab eo est petẽda:& eo negante,trãsire nõ licet.secus eo nõ respõdẽte. quo ad clericos verò scdm Inn.petẽda est licẽtia ab episcopo,si eccl'a grauiter læditur:alias etiã sine licẽtia pñt. ¶Quãtũ ad exemptos verò dico,ꝙ ꝓlati,q subsunt papæ immediatè,vt gñalis magister,& minister,& hmõi,tenẽt locũ episcopi,q immediatè subest papę:& ab eis est petẽda,vbi in nõ exẽptis petit ab episcopo,nõ autẽ vbi à papa.prelati verò habẽtes supiores,si sunt ordinarij,tenẽt locũ abbatis nõ exẽpti,q supiorẽ habet citra papã:ideo ab eis petẽda est, vbi in nõ exẽptis petitur ab abbate:non aũt vbi ab episcopo,qui tñ sine cõsensu capituli eam dare nõ põt,secundũ gl.in d.c. cũm singula.Et ideo in aliquo casu põt eam dare prælatus ordinarius immediatè cõuẽtus,sicut põt ad religionẽ recipere:tum quia doctores & iura nõ distinguũt de prælato, tũ quia talis in materia non odiosa venit nomine abbatis, q hoc aliqñ põt,sicut frater aut religiosus nomine monachi:vt s.Abbas.§.vlt.tum quia c.si religiosus.de elec.li.vj. videtur velle ꝙ eam posśit dare in trãsitu ad episcopatũ,si iam sit facta electio,ẽt irrequisito capitulo: dum nõ distinguit:itẽ ar.in verbo,suis cõuẽtibus,referẽdo singula singulis:quasi dicatur prælatus irrequisito suo cõuẽtu:cũ solus prior cõuẽtualis propriè habeat cõuẽtũ suũ,sicut prouincialis prouinciã suã:Sed intellige nisi obstet cõstitutio:ar. verbi,qui dare valeat:tũ quia hoc est de mẽte Pan.in c.licet.de reg.& doct.dũ quærũt vtrũ ipsi prælati,à quibus scilicet licẽtia petitur,trãsire posśint ea nõ obtẽta.Et concludit Io.And.in mercu.in regu.cũ nõ stat.lib.vj. ꝙ sic,si habẽt superiorẽ citra papam. Quod ergo dicit Sum.Ang.in ordine Prædicatorũ petẽdã esse à prouinciali:& in ordine Minorũ à custode vel ministro:non est verũ:sed peti põt etiã à priore conuẽtuali aliquãdo,vel à guardiano.Et quidẽ in ordine prędicatorũ expresse hoc patet per mare magnũ:quia secundũ illud frater põt transire de licẽtia magi-
4 stri,vel sui prioris. ¶*Quartò quæritur, vtrũ transiẽs aliter quàm dictũ est licere,sit apostata?Et dicit Pã.in d.c.sanè.de reg.ꝙ non,apostasia maiori,de qua in c.fi.de apost. sed bene apostasia minori:quia retrocedit. Ex hoc infert Sum.Ang.ad c.ij.de cle.vel mo.lib.vj.vbi dimittẽs habitũ incurrit excõicationẽ:cũ sit propriè apostata:ꝙ eã non incurrit assumẽs habitũ alterius religionis, etiam laxioris. quod etiã sentit Io.And.ibi in nouel.quia tex.ibi sentit in eo qui facit causa euagationis,quæ cessat in eo qui aliã religionẽ ingreditur.& idẽ Pan.in d.c.sanè.Sed ego dico,ꝙ assumẽs alterius religionis habitũ ratione trãsitus liciti verè vel opinatiuè,nõ incidit:quia ibi cessat ratio legis.sec⁹ si sumat causa euagãdi:& multo magis si causa licẽtius aut cautius delinquẽdi:quia in tali habet locũ litera & intẽtio
5 seu ratio legis. ¶*Quintò queritur, quid si regularis impetrauit licentiã transeundi ad arctiorẽ religionẽ, & postea

pœnituit,vtrũ primi teneãtur eũ recipere?Et dicit Veruec. ꝙ sic,si nõ inuenit arctiorẽ se recipiẽtem, vel non potuit sufferre eius austeritatẽ,& ante ꝓfeśsionẽ vult reuerti:qa licẽtia & renũtiatio facta fuit ex cã non subsequuta. Si aũt abbas & cõuentus aliquẽ licentiauit simpliciter, & illem renuntiauit simpliciter,nõ ex aliqua cã, nisi fortè ex odio,secũdùm Veruec.licẽtia nõ valet: qa hoc est dare licẽtiã vagãdi:quod prohibetur xviij.q.ij.abbates.secũdũ Ange.tñ expelli põt,quãdo nõ vult ferre pœnã pro culpa cõ-
6 missa. ¶Sextò quæritur,*à qua religione, & ad quã liceat transitus?Et dico,ꝙ probat in iij parte.tit.xvj.c.iiij.in fin. Archie.post Pet.de Pal.in quarto,religionẽ mẽdicantium perfectiorẽ esse omni non mendicante:& inter mendicãtes eã,q̃ essentialiter,& prĩcipaliter, & nominaliter est in⁹stituta ad prædicandũ:qa hæc est religio Christi, etiã si loculos habeat,quos nõ habeat alia q̃ prędicationẽ essentialiter nõ habeat annexã,sed accidẽtaliter post institutionẽ ex cõmisśione:& quod ex omni alia ad eã licet trãsire. Et idẽ tenuit bea.Io.Do.dicẽs,ꝙ cùm vnicuiq; ob frugẽ melioris vitæ ad altiorẽ statũ liceat trãsire.xix.q.ij.duę sunt. & de regu.licet.non solũ Carthusienses, sed cuiuslibet ordinis fratres ad ordinẽ ꝑdicatorũ pñt transire regulariter ad vnguẽ viuẽtẽ:& probat eo modo quo Pet.Mon.quoq; magn⁹ Theologus & Canonista dicit, vt refert bea.Ioan. Do.se vidisse determinationẽ vniuersitatis Parisinę,ꝙ frater Carthusiensis de iure cõi posset trãsire ad ordinẽ ꝑdicatorũ regulariter viuẽtẽ.Et idẽ cõsuluit Zaba.& qdã alij de monacho sancti Benedicti obseruantiæ laxioris.Et idẽ dicit bea.Ioan.Do.de ordine minorũ in trac.de pos.Econuerso aũt dicit idẽ bea.Io.Do.ꝙ fratres ꝑdicatores transire non possunt ad aliorũ ordinũ obseruãciã,nisi in suo ordine foret remissa religio:quia tũc liceret animo arctè & nõ laxè viuẽdi:quia secundũ Io.And.Inno.& Pã.in c.sanè. de reg.non est inspiciendũ principiũ fundatiõis regulæ, sed quod nũc de facto seruatur: vñ satis est,ꝙ nunc sit strictioris vitæ ea,ad quã trãsitur,licet fortè tẽpore fundationis fuerit laxioris:cõtra ꝑdicatores apostatas,inquit Ioã. And.qui ꝓfitẽtes in monasterio sancti Benedicti,vbi fortè nõ seruat religio,putãt se euadere apostasiã:cõtra quos est litera in d.c.sane.Constitutiones enim prædicatorũ vltra regulã ita arctãt eos,ꝙ vita eorũ est asperior vita monachorũ. Vñ cogẽdi sunt redire ad primũ ordinẽ. Hęc Io. And. ¶Nõ est autem contra prædicta,ꝙ ex constitutione Martini quinti licitè transeũt ad Carthusienses: quia licite ex causa transitur ad æqualẽ & laxiorem. ¶Non obstat etiam si alicubi in vita regulari habẽtur licitè posseśsiões moderatæ:quia hoc nõ impedit,sed iuuat regularem vitã hodie,quãdo creuerũt mendicantes nomine & effectu,& plus inueniunt seductores quàm veraces. ¶Septimò q̃ri-
7 tur,*quid velint iura de transitu mendicãtis ad nõ mẽdicantes?Et dico,ꝙ ibi asśumi nõ potest ad dignitates ĩ illo ordine,etiã si transeat authoritate apostolica,nec ad prioratũ vel aliquã administrationẽ,aut quæcũq; officia, ẽt tã quã vicarius seu minister,seu tãquã locũ aliorũ tenẽs,nec põt exercere curam animarum pro se aut pro alijs:nec habet vocẽ aut locũ in cap.etiã si ab alijs cõcedatur.cle.vt ꝓ-
8 fessore.de reg. ¶Octauò q̃ritur,* quid velint iura de trãsitu mutuo monachorũ & canonicorũ regularium?Et dicit Archi.post S.T.ij.ij.q.clxxxix.ꝙ vtraq; illa religio ordinatur ad opera vitæ cõtẽplatiuæ, inter quę ꝑcipua sunt quæ aguntur in diuinis ministerijs,ad quæ ordinat directè ordo canonicorũ regulariũ,quibus per se cõpetit, ꝙ sint clerici,nõ autẽ monachis.xvj.q.j. illud.licet ordo monachorum sit arctior.Igitur si monach⁹ est laicus,licitè trãsit ad canonicos:nõ econtrario:vt patet xix.q.iij.mandamus.Si verò monachus sit clericus sacris mysterijs seruiens, vt cõmuniter est hodie,licitè canonicus trãsit ad monachos petita licẽtia superioris:nõ ecõtrario.xix.q.iij.statuimus. qa tũc monachi habẽt quod est canonicorũ cũ maiori arctitudine.Ex his patet,ꝙ vera est opinio S.Tho.contra Canonistas,de quo s.§.j.ad fi.scilicet,ꝙ in transitu iuridico nõ attenditur solùm maior arctitudo vitæ:quia, vt dicit ipse, & ꝓbatur per c.quod Dei timorẽ. de statu mo. arctior est professio monachorũ quàm canonicorum regularium: & tñ ratione clericatus canonicus nõ põt transire ad arctiorem vitã monachalem:quia in d.c.mãdamus.hoc est interdictũ. ¶Nonò quæritur,*qđ velint iura de trãsitu monachorũ,& generaliter religiosorũ ad regẽdũ ecclesias seculares?Et dico vt j.Religio.vij.per totũ. ¶Decimò quæri-
10 tur,*quid iuris de bonis transeũtiũ ad aliam religionem? Et dicit Host.ꝙ si quis trãsit ante professionẽ,cũ omnibus rebus suis exit.de regula.statuim⁹.si verò trãsit post ꝓfeśsionẽ,& sine licẽtia,res suæ remanent priori monasterio: & qui illũ recipit,imputet sibi.Si verò cũ licentia, vel inuitus ex aliqua causa vadit ad aliud monasteriũ:vsusfruct⁹ rerũ,quas contulit priori monasterio, debet secũdo quãdiu vixerit,ne sit illi onerosus.& sic intellige xvj.q.vj. cognouimus.& xxvij.q.j.si qs rapuerit.Si aũt sit persona secularis,q̃ relinquit cõsortiũ spirituale,seu religionẽ,vl ecclesiã,indistinctè bona sua recuperãtur, vt innuitur apertè de cler.cõiug.quod à te.in fi.Vel ad saluãdas opiniões dic ꝙ bona ipsum tacitè sequũtur: sed si expresse cõtulit se & sua,& nõ habet vñ viuat,de benignitate canonica sine cõtradictione cuiusq; bona recuperat.ar.lxxxvj.dis.nõ satis. xvij.q.iiij.quicũq;.Si verò põt sustẽtari,non recuperat:sicut⁹ nec si dedisset sine se.xvij.q.iiij.sunt qui opes. nisi de gratia fiat,aut opposita fuisset aliqua cõditio.de cõd.app. verũ.Sed Pã.latius ꝓsequitur.Nã in c.qđ à te.de cleri.cõiu.dicit,ꝙ si recedit ante ꝓfeśsionẽ:tũc aut donauit priori monasterio oĩa bona sua expresse: & ĩ dubio videt donasse ratione personæ,quia nõ est verisimile, ꝙ spoliasset se omnib⁹ bonis inde trãseundo:ideoq; recedẽdo reuocat: videtur enim donasse causa mortis mũdanæ: vñ tali morte nõ sequuta per ꝓfeśsionẽ reuocari potest,sicut & donatio causa mortis.Si ꝟò donauit solùm aliqua:tũc nõ videtur donasse cã ingressus,nec recuperabit,ar.eorũ quæ no. Inno.in c.beneficiũ.de reg.li.vj.Tacitè verò bona huiusmodi nõ trãseũt in monasteriũ,sed remanẽt penes eũ, ex quo nõ est ꝓfessus.arg.d.c.beneficiũ.Idem tamẽ Pan.in c. causam.de proba.dicit,ꝙ si dedit in pũcto ingressus,videtur donasse rõne ingressus:sec⁹ si ex interuallo:vel si alijs cõiecturis præsumi põt,ꝙ non causa ingressus donauerit, quia tũc perfecta donatio non reuocatur. Sed ista ĩtellige in foro causarũ:quia in cõsciẽtia vbi sciri potest probabiliter,ꝙ donauit solùm causa ingressus, & nõ aliter, semp recuperabit:quia videtur donasse causa mortis.Si verò fecit ꝓfeśsionẽ:aut ipsa tenuit,aut non.Si nõ tenuit,bona,q̃ tacitè trãsierãt,redeũt ad personã suã:quia accessoriũ sequitur principale:& si expresse cõtulit credẽs ꝓfeśsionẽ tenere,reuocat ista bona:quia videtur donasse cã mortis mundanæ,vt dictũ est.facit l.si pater.C.de hær.insti. vbi si instituit aliquẽ credẽs eũ filiũ meũ,auferuntur demũ illi bona, si cõstat eũ non esse filiũ.si verò sciebat professionẽ nõ tenere,nõ reuocat:qa videtur in omnẽ casum donasse.Si autẽ ꝓfeśsio tenuit:tũc aut egreditur ꝓpter peccatũ suũ, vt quia collocatur in alio monasterio ad agẽdã pœnitentiã:

& dantur bona secũdo monasterio quo ad vsum.xvj.q.vj.
de lapsis.sed post mortẽ naturalẽ vsusfruct⁹ redibit ad pri
mũ monasteriũ,& consolidabit cũ proprietate, vt ibi. Aut
egredit' capiẽdo fugã:& bona nõ recuperat:imò quocũq;
accesserit,potest eũ abbas vendicare cũ omnib⁹ bonis ac
quisitis.xviij.q.ij.abbates.Ex quo nota.ꝙ quicq̃d acquirit
monachus,etiã fugitiuus,acquirit monasterio,quãtũcũq;
sit in partibus remotis,vt ibi. Aut idẽ egreditur licitè,pu-
ta transeundo licitè ad monasteriũ vel prælaturam:& tũc
est dubiũ de bonis quę transierãt in primũ monasteriũ:&
sunt opiniones.Nã aliqui Moderni voluerũt, quòd rema
neant penes primũ:& quicquid acquirit,cedit secũdo mo
nasterio vel dignitati.Et hoc tenuit Pet.de Perusio.& pro
hoc videtur tex.in c.vnico.xviij.q.j.Alij verò dicunt indi-
stinctè,ꝙ debẽt bona cum persona trãsire:& ꝙ illud c.vni
cum,procedit in acquisitis bonis ex ĩdustria monachi,nõ
in patrimonialibus bonis: quia illa bona semp videntur ac
cedere ad personã monachi,licet expresse fuerint collata
tẽpore ingressus,ratione ꝑdicta.Et hoc tenuit domi. Car.
& quæstio fuit aliàs ardua in facto. Pan. aũt placet opinio
secunda,vt bona patrimonialia personam sequãtur:subti
liter ad hoc arguẽs ex d.c.vnico, vbi monachus si fiat epis
copus,adire põt hæreditatem paternã sibi delatam:quã ac
quiret episcopatui,nõ priori monasterio: & sic spes succe
dendi patri,quæ trãsierat in primũ monasteriũ, iuxta not.
per Innocẽ.in c.in præsentia.de proba.sequitur personam
monachi.Et cũ isto transit Sum. Ros.sentiẽs,ꝙ religiosus
factus episcopus recuperat iã alteri q̃sita, nisi sit frater mi
nor.Ego autem dico,ꝙ prima opinio est vera, & ex inten
tione determinata in d.c. vnico. vbi canõ dicit ĩdistinctè,
omnia prius quæsita pertinere ad primum monasteriũ:&
nõ distinguit inter acquisita ex industria & successiõe, vt
credit secũda opinio:sed inter monachũ ante episcopatũ
& post,vt ibi dicit Arch.qa scilicet ante non poterat adire
hæreditatem,quod põt postea factus sui iuris:licet non ac
quirat sibi,sed suæ ecclesiæ,secundũ gl.Non est autẽ simi-
liter de spe & de acquisitione:quia spes nullum ius aut do
miniũ dedit primo monasterio,sicut dat acquisitio.Et cõ-
firmatur ista decisio:quia secũdùm Bar.in tract.Minorica
rũ,lib.iiij.frater minor authoritate papæ trãsiẽs ad episco
patũ vel aliã religionẽ,quæ habere potest in cõmuni, nõ
recuperat bona sua iã alteri quęsita:siue dicas,ꝙ hæc sit re
stitutio in primũ statum,siue,ꝙ sit indulgẽtia, siue permis
sio transeũdi ad alium statum separatum.C. de sentẽ.pass.
l.ij.& l.tutor.Si verò nõ sunt alteri quæsita,puta quia non
sunt mortui parẽtes,quibus debet succedere:sic succedet,
si illi,ad quos transit,sunt in statu succedẽdi, quia per talẽ
translationem restituitur ad omnia.C.de senten.pass.l.j.&
ff.ad Tertul.l.j.§.qui mortis. & idẽ putat si aliàs legitimè
ab archiepiscopo vel alio ꝑlato promoueretur ad aliquã
dignitatẽ:secus si trãsferatur aut absoluatur ab ordine per
alium modum:puta propter demerita sua: vt in d.l.j.§.q
mortis.& idem Fran.de Asis.addẽs,ꝙ licentiatus ab or-
dine propter demerita,& licitè trãsiẽs ad aliã religionẽ,
nõ recuperat ius succedẽdi,ꝑ iura ꝑdicta:quia ista absolu-
tio est magis ad pœnã quàm ad præmiũ. Et ita sentit etiã
ipsa Sum.Ros.cũ Ang.Non est aũt maior ratio, quare iste
frater minor nõ recuperet alteri iam quęsita,q̃ alij religio
si.sed fortè minor: qa sua religio minus poterat ei⁹ bona
acq̃rere,quàm multæ aliæ.Vide de his Pan.in c.in præsen
tia.de proba.ad fi.diffuse tractãtẽ:&,vt videtur, aliter sen
tientẽ quàm s̃.¶ Et prędicta faciũt ad hoc,ꝙ restituere nõ
teneatur,qui titulo oneroso vel lucratiuo habet de bonis
alicius damnati propter crimen, & postea per principem
restitui ad bona sua:quia ius est iam sibi quæsitũ.Vide su-
prà Gratia.§.vlt.Vide etiã ad prædicta Bar.in l.quæcũq;
C.de fide instru.lib.x. an ementes solenniter à communi
Perusij bona exbãnitorum cogãtur eis reddere ex forma
statutorum pacis hoc dicẽtiũ.vbi cõcludit, quòd sic: quia
d.l.quæcunque. vbi in hoc non valet rescriptũ principis,
loquitur quando Imperator rescribit,ꝓpter vtilitatẽ pri-
uati tantùm:secus si propter publicam:quia tũc potest res
priuatorum auferre:& eodem modo ciuitas:vt l.certa for
ma.C.de iure fisci.& l.item si verberatum.ff.de rei vendi.
& l.venditor.§.si constat.ff.commu.præd. Alex.etiam de
Imo.in l.si quis officialium.C.de decur.& ff.eo.li.xij. per
illum tex.limitat glo.in authen.cõstitutio quæ de dignit.
col.vj.quæ voluit,quòd licet quis liberetur à patria pote-
state per dignitatem,puta quia ep̃s, si perdit dignitatem,
remanet nihilominus liberat⁹:quia verum est, inquit, nisi
deponatur à dignitate sua culpa vel delicto:quia tunc nõ
debet gaudere priuilegio dignitatis. De bonis autẽ fugi
tiuorum, vide suprà Apostasia. §.ix.

RVRSVS de Religione quintò,quantũ ad nouitios.

1 *Nouitius religionis quis esse posit.*
2 *Furiosus an posit esse nouitius.*
3 *Nouitius quanto tempore quis esse debeat.*
4 *Probationis annus an debeat esse continuus.*
5 *Nouitius an deferre debeat habitum.*
6 *Nouitij an obligentur ad præcepta regulæ.*
7 *Nouitius delinquens an posit puniri ad perpetuum carcerem.*
8 *Nouitius an intra annum probationis posit ad seculũ redire.*
9 *Nouitius an posit eligi,an ordinari.nume.10.*
11 *Nouitius si sit canonic⁹,an debeat uocari ad electionẽ episcopi.*
12 *Nouitij beneficium,& bona qualiter gubernentur.*

RELIGIO quintò cõsiderari potest quãtum ad no-
uitios,id est,eos qui habitu religionis accepto nõ-
dum aliqua professione adstricti experiunt' religionis au
steritatem.Et dicitur habitu religionis, & non probatio-
nis accepto;quia si nouitio daretur habitus professorũ,ad
huc non esset ipso facto ex hoc ꝓfessus.debet tamẽ ei da-
ri habitus nouitiorum, quando non vult statim aut intra
triduum esse professus:& sic dandus est habitus distinct',
vbi sunt patenter distincti:vbi autem nõ sunt sic distincti,
vt ibi benedicitur habitus professorum,secundùm Archi.
dandus est nouitio habitus non benedictus:sed sufficit,ꝙ
non detur ei cũ benedictione tunc actu facta,vt cõsuetu-
do interpretatur.professi etiam, vt dicit,quãdo sibi noui
ter faciunt habitũ,puta scapulare in ordine prædicatorũ,
debent ea facere benedici à prælatis:qa scapulare benedi
1 ctum est habitus professorũ. ¶ Primò ergo quæritur,* ꝙ
possit esse nouitius propriè?Et dico, quòd quilibet pubes
rõnis capax.xx.q.j.per totum.& de regu.cùm simus.quod
intellige si potest religionẽ intrare, iuxta dicta suprà Re-
ligio.ij.Vnde licet ante annos pubertatis oblatus à paren
tibus vel aliàs quis possit habitum religionis accipere ta
men propriè non est nouiti⁹, quia non põt experiri quid
sit castitas:nec malitia supplet ætatẽ : vt suprà Religio.ij.
§.xij. Et sic patet quo tempore possit quis esse nouitius:
quia in xv. anno inchoante masculus,& suprà, & fœmina
in xiij.quia nõ potest aliquis ingredi,nisi completa puber
tate,& ita tenet Ioan.Andr.de regul.beneficium.libro vj.
2 ¶ Secundò quæritur,* vtrum furiosus possit esse noui-
tius?Et dico,quòd non : quia propriè quasi constitutus in
anno probationis. de reg.sicut tenor. Vnde nũquam pote
rit profiteri, etiam si stetisset in religiõe cẽtum annis, &
si pro

fitetur,professio nulla est:sicut nec matrimoniũ põt
cõtrahere.ff.de spon.l.furor.nec ratificatur ꝑ ratihabitio-
nem postquã fuerit sanę mẽtis:sicut nec professio facta an
te annos pubertatis,nisi postquã est sanę mẽtis,& pubes se
obligauerit ꝓfessione tacita vel expressã:vt patet ꝑ c.pri-
mum.de vot.lib.vj.& facit d.c.sicut tenor.nõ obstat quòd
Host.& sequaces teneãt,ꝙ ratificetur si perseuerauerit nõ
contradicẽs,postquã fuerit pubes & sanę mentis:quia Pa-
nor.in c.sicut tenor.de regul.tenet hãc opinionẽ falsam,
per caput primum.de regul.lib.vj.vbi professio in mino-
ri ætate nõ ratificatur, nisi portetur habitus indistinctus
per annũ:& à fortiori in furioso.& ita tenet Sum. Ang.&
Ros.Sed illud c.nõ probat:quia licet dicant eam ratificari
per illud:nõ tamen dicit,ꝙ solũ per illud, sed potius dicit
oppositum,scilicet ꝙ potest ratificari expresse.vnde opin.
Pan.est vera solùm in mendicãtibus, vbi nõ licet profiteri
ante annum, & in his nõ semper, sed quãdo furia abstulit
probationẽ,sicut eã aufert impubertas: secus vbi sufficiẽ
ti tẽpore probat⁹ efficitur deinde furiosus,& ꝓfitetur:qa
tũc est vera opi.Host.ꝙ abeũte furia sufficit ratificatio ex
parte vtriusq; partis,vel etiã nouitij tantùm,si conuentus
furiam ignorauit.ar.dicendorũ infrà. §.iiij.ad finẽ. ¶ Ter
3 tiò quęritur,* quãto tẽpore debeat quis esse nouitius? Et
dico,ꝙ anno toto regulariter.xvij.q.j.Gonsaldus.& de re
gula,ad apostolicã.& incipit iste annus ab hora impositio
nis habit⁹,modò adsit pubertas: aliàs à puncto pubertatis,
nisi vbi habet locum ca.quia in insulis.de regul.qa incipit
ibi à pũcto anni xviiij.incipiẽtis.de regul.ad nostrã.& c.si
gnificatũ.&c. quia in insulis. Quia tamẽ hoc datur in fa-
uorẽ nouitij & religionis,vt se mutuo experiãtur:si noui-
tij & prȩlati cum suo cõuentu accedat cõsensus,ante annũ
profiteri potest,& professio tenet.d. c.ad apostolicã. imò
profiteri põt in ipso ingressu,etiã habitu nõ suscepto,vt s̃.
Religio.iij.§.iij.Fallit hoc in medicantibus,vt ibi. §.iij.&
secundũ Sum. Ang.fallit vbi habet locũ c. quia in insulis.
4 sed hoc nullo iure probatur. ¶ Quartò quæritur, *vtrum
annus ꝓbationis possit esse interpolatus:stando,verbi gra
tia, vno mense in monasterio,& alio extra: vel necessario
sit cõtinu⁹?Et dico ꝙ Pan.vt patet ĩ c.ad apostolicã.de reg.
disputatiuè tenuit sufficere,si sit interpolatus. & sequitur
gl.in regula,eũ qui.de reg.iu.in li.vj.qa videtur satisfactũ
iuri,ex quo quis stetit per annũ, licet nõ cõtinuũ. Et hanc
opinionẽ Sum.Ang.& Ros.adscribũt Specu.in tit. de sta.
reg.Sed Io.de Lig. & Bonincõtrus filius Io. An. in quadã
quæstione disputata tenẽt,ꝙ oportet annũ esse continuũ,
intellige eo modo quo solent austeritates in religione cõ
tinuari.s.modice,& ad diẽ interpolãdo.& hoc Pan.verius
putat:imò dico indubitatè sic tenẽdũ,tum qa iste ann⁹ est
statut⁹ ad experiẽdũ austeritates:vt d.c.ad apostolicã.quę
maximè in cõtinuatione cõsistũt:sicut patet ꝙ is qui diffi-
cultatur ieiunare xl.dies,facile ieiunaret eos,si inter diem
& diẽ interponeret aliã diẽ refectionis vel plures:tum qa
tex.dicẽdo indefinitè austeritates,omnes vniuersaliter cõ
prehẽdit,vt no.per Dy.de reg.iu.in rubr. & facit de deci.
ad audientiã.in casu autẽ possibiliter quis nõ experiretur
omnes,puta quadragesimales,si egrederet' tẽpore quadra
gesimę,& idẽ de aduẽtu,vel hyeme,vł æstate:tum qa cũ iu
ra loquũtur de annali spatio vel alio tẽpore,de cõtinuo in
telligẽda sunt:vt no. gl.super rub.ff.de va.& tem.prescrip.
qa regulariter oẽ tẽpus debet esse cõtinuũ: & ꝑ Io. And.
de elec.c.j.lib.vj.Et hãc opinionẽ tenet Bart.in l.interdũ.
§.quoties.ff.de publi.per illũ.tex.vbi seru⁹ dicitur vetera
nus,qui anno cõtinuo seruiuit:nouitius autẽ, qui nõ serui
uit anno cõtinuo.Facit quod not.in l. vbi fideiussor.ff.de
solutio.vbi bãnitus,q ex statuto offendi põt impune, à cẽ
tum libris,& supra,offendi nõ põt pro 50 .respectu vnius
debiti,& 50.respectu alterius:qa ex quo sunt debita diuer
sa,cõiungi nõ debent ad faciendũ vnũ totũ:& sic est ibi ca
sus,in quo 50.& 50.nõ faciũt centũ.Et idẽ etiã per prædi-
cta videtur dicendũ,si nouitius in illo interuallo tenuisset
habitũ,& ieiunasset,& peregisset omnes corporales auste
ritates:sed nõ fuit sub iugo obediẽtiæ:quia hoc est potissi
mũ inter austeritates.Nec opposita opinio fuit Specu.nec
loquitur in casu isto; sed vbi cõpleto anno probationis in
monasterio quis ante professionẽ exiuit & redijt:quo ca-
su nõ est annus ꝓbationis denuò cõcedẽdus,quod errore
scriptoris accidit.qđ patet primò,qa dicit istã q.esse Bart.
Brix.in venialibus,& eius verba in respõdẽdo scribit, vbi
tamẽ Barth. nihil dicit de nostro casu, sed de nunc dicto.
secũdò,qa ipse Spe.probat solutionẽ illã, per caput,frater
nitatis. xxxiiij. dist. quod caput de nostro casu nihil dicit.
5 ¶ Quintò quæritur ,*vtrũ sit necessarium,ꝙ nouitius de-
ferat habitũ religionis, quam vult profiteri? Et dicit Pan.
in c.super eo.de regul.quòd nõ, sed sufficit probare regu
lam in habitu proprio:quod est irrationabile:cùm magna
austeritas sit in habitu.Vnde dico quòd sic: & non sufficit
si deferat etiam habitũ religionis alterius, secundũ glo.in
d.c.super eo.& Tanc.& ita habet cõsuetudo legum inter-
pres.l.si de interpretatione.ff.de legi.cui secundũ do.An.
in d.c.super eo.in hoc standũ est, & ꝙ deferat in monaste-
rio:qa delatio extra nunquã induceret professionẽ tacitã:
vt in.cle.eos.de reg.licet possit talis cõpelli, vel ad dimit
tẽdũ habitũ talẽ,vel ad monasteriũ intrandũ,vt no.Pan.in
c.vt clerici.de reg.qđ tamẽ limita vt s̃.Religio.iij.§.xviij.
casu ij.limitatione v.Intellige tamẽ ꝙ ex causa potest fie-
ri professio:& cõsequenter probatio semiplena sine habi
tu:vt s̃.Religio.j.§.j.sed talis profitens nunquã fuit noui
tius,nec propriè positus in probatione. ¶ Sextò quæritur,
6 *vtrum nouitij obligẽtur ad præcepta regulæ? Et dico ꝙ
non,nisi sicut alij Christiani:debẽt tamen induci vt seruẽt
ad probandũ & consuescendũ:sed aliquid indulgendũ est
ne retrocedant.xxxv.q.iij.quod scripsi. ¶ Septimò quęri-
7 tur,*vtrum nouitius delinquẽs possit puniri ad perpetuũ
carcerẽ,si delictum hoc merebatur in professo?Et dicit Go
mi.in c.non solũ.de reg.lib.vj.ꝙ non,per rationẽ allegatã
in tex.qui prohibet istos nullo modo posse impediri,quin
redeant ad seculũ.posset tamẽ ad tẽpus damnari nouitius,
8 & hoc si velit,aliter nõ. ¶ Octauò quæritur,*vtrũ nouiti⁹
intra annũ probationis possit ad seculũ redire?Et dico ꝙ
Pan.in c.statuimus.de reg.facit regulã per illũ tex. ꝙ sic li
bere,vt ibi,& sine licẽtia petita ab aliquo:quia ita sonat il
lud verbũ liberè:vt not.in c.de multa.de præben.nec tene
tur soluere expẽsas factas sibi à monasterio:vt probatur c.
non solũ.de regul.lib.vj.ibi,aliquatenus impedire. Egre-
diendo autẽ sine licentia nõ incurrit aliquã inhabilitatio
nem ad ordines vel beneficia ecclesiastica vel secularia ex
hoc.de regul.postulasti. ¶ Facit etiã quatuor fallẽtias.Pri-
ma,si intra annũ professus est non furiosus nec impubes:
quo casu tenetur religioni in specie vel in genere,vt s̃.Re
ligio.iij. §.iij.& iiij.Secunda,si intra annũ suscepit habitũ
professorũ eo modo quo s̃. Religio.iij.§.xviij. dictũ est.
Tertia,si habitum indistinctũ detulit per annum,vt ibidẽ
dictũ est.Quarta,si apparet euidẽter eum voluisse absolu
tè vitã mutare.Sed istã quartã fallentiã,quę vtiq; vera est,
vtpote quã multa capitula ponũt,quidã,imò penè omnes
Canonistę malè intelligunt,ex hoc,ꝙ putãt ꝓmissionẽ nõ
esse

esse de ratione voti: sed sufficere solùm propositum corã Deo. Vnde volunt ꝙ is qui religionẽ intrauit animo perseuerandi, tenetur religioni in genere, etiã alio voto non facto, quorum quidã dicunt, ꝙ est vere religiosus, ita ꝙ si contrahatur matrimoniũ, nullum est: quia illud propositum dicunt esse votum solennizatũ per habitus susceptionem. & sic sensit Inn. in c. consulti. de reg. & Host. & Vin. & Ioan. And. dicẽtes hoc posse probari, per c. beneficium. de regu. vbi beneficium istius potest alteri conferri. & do. Ant. & ferè oẽs scribẽtes, vt recitat ibi Pan. alij verò, vt do. Card. tenent ꝙ quanquam ad seculum redire non possit, non tamen est verè religiosus, sed teneret matrimoniũ ab eo contractũ: per c. vnicũ. de voto. lib. vj. & placet satis hęc opinio Pan. Sed opinio Innoc. stare non potest: quia votum nõ solennizatur quo ad dirimendũ matrimoniũ, nisi per susceptionẽ ordinis sacri, vel professionẽ expressam aut tacitã: vt patet in c. vnico. de vo. lib. vj. Sed iste nõ suscepit ordinẽ sacrum, vt suppono: nec est ꝓfessus explicitè vel tacitè: quia patet primò per c. ex trãsmissa. de renunt. vbi clarè patet, ꝙ votum intrãdi religionem, & propositũ perseuerãdi simul, non faciũt religiosum per habitus susceptionem, nec aliquã inducunt professionẽ. & secundò per c. ad apostolicam. de reg. vbi patet ꝙ professio non fit sine consensu monasterij, ꝙ dando habitum nouitiorum non intenditistum ad perfectionẽ recipere, sed mores eius experiri. Et tertiò patet ratione: quia cùm professio sit quasi quidã contract⁹, & hinc inde oriatur obligatio reciproca, nõ potest cõsistere ex parte vnius tãtũ. l. in omnibus. ff. de acti. & obli. Sed nec opinio alia stare potest, scilicet ꝙ iste non possit redire ad seculum, quasi obligatus religioni in genere: quia nõ obligatur proprio voto, quia, secundùm S. Thomam, & alios Theologos, quibus in hac parte standũ est, propositũ non est votũ, nisi sequatur promissio. quod etiam vbiq; innuit scriptura, secundùm illud Deute. xxiij. Si votũ &c. & sequitur, Facies sicut promisisti Domino. & Ecclesia. v. Si quid vouisti Domino, nõ tardabis reddere. & sequitur, Displicet enim ei infidelis & stulta promissio. Et idem iura ciuilia, secundũ quę votũ ex pollicitatione causatur. ff. de polli. l. ij. Non obligatur etiã superioris præcepto, vt cõcludunt Canonistæ: & consequenter nullo modo obligatur religioni. Dicit autẽ Petr. de Pal. ꝙ obligatur præcepto ecclesiæ: quod stare nõ potest: tũ qa istud præceptũ nulibi reperitur, cùm semper iura se referant ad voluntatẽ & intentionẽ intrantis: tum propter multa quæ deduxi in quadam q. de hoc in aur. ro. Et ideo bene dicit Pan. in c. literarum. de vot. ꝙ si de ratione voti est promissio, vt dicit S. Tho. & Arch. doctrina Canonistarum circa istam quæstionẽ euertitur. Dico ergo ꝙ hoc propositum mutãdi vitã absolutè est votum simplex religionis, vel est oblatio professionis, qua in ipso religionis ingressũ multi petebãt profiteri, licet non admitterẽtur subitò, sicut olim poterant in omnibus religionibus: & nunc possunt in nõ mendicãtibus: vnde isti remanebant obligati religioni in genere, & nõ erãt professi. Et sic hoc propositũ cõtra professionem expressam & tacitã diuiditur: in c. nõ solùm. de regu. Et hac ratione beneficia talium vacabant. Qui ergo solùm proposuit perseuerare nõ vouẽdo, nec se offerẽdo professioni, potest intra annũ ad seculũ redire de iure, & cõtrahere matrimoniũ, etiã sine peccato quo ad ecclesiã, & etiã quo ad Deum si redeat ex iusta causa, puta infirmitate vel debilitate. Si autẽ ex causa iniusta, puta tædio sanctæ vitę, vel huiusmodi, est peccatũ ingratitudinis. vide de his omnibus diffuse in dicta quæstione. ¶ Nond quęritur, 9 *vtrũ nouitius possit eligi? Et dico ꝙ sic ad episcopatum non autẽ ad abbatiam vel prælaturã religionis. de elec. nul. lib. vj. ¶ Decimò quæritur, *vtrũ nouitius possit ordinari? Et dico ꝙ non, etiã ad primã tonsuram. xix. q. iij. monasterijs. secundũ Ray. & Gofr. quod autem ĩ d. c. dicitur, ꝙ expectandũ est biennium, dicit Veruec. quòd eo ipso ꝙ habentur pro professis, possunt ordines recipere, & concord. Host. & Sum. Conf. & ita habet cõsuetudo, quæ probatur xvij. q. ij. Gonsaldus. ¶ Vndecimò quęritur, *vtrum debeat vocari ad electionẽ episcopi nouitius, si sit Canonicus? Et dicit Io. And. in c. beneficiũ. de reg. libr. vj. ꝙ nõ: sed secus esset de patrono, vel eo, ad quẽ nõ iure collegii, sed iure singulari electio ptinet: qa debet vocari. ¶ Duodecimò quæritur,* quid de beneficio & bonis alijs nouitij? Et dico ꝙ de beneficio dictum est ſ. Religio ij. §. viij. de alijs autẽ bonis dico ꝙ qñ profitetur, tenendũ est quod dictum est ſ. Religio. iij. §. vlt. quando verò moritur ante professionem expressam & tacitã, Cyn. & multi alij, in authen. ingressi. C. de sacr. sanc. eccle. dicunt, ꝙ omnia bona eius spectare debẽt ad monasteriũ: quia ibi moriẽdo videtur mori vt monachus. Et idem do. Ant. in c. in præsentia. de proba. Sed Bar. in auth. si qua mulier. C. eodem. pro hac opinione allegat c. fi. de suc. ab inte. non firmãs tamẽ opinionẽ, sed relinquens prouinciã Canonistis. Pan. verò tandem in d. c. in præsentia. bene distinguẽs dicit, ꝙ si intrando expresse bona sua cõtulit monasterio, & expresse non reuocauit, sunt monasterij: si verò expresse nõ cõtulit, sed simpliciter intrauit causa probationis, succedẽt proximio res, & non monasteriũ: quia cùm nõ fuerit iste *religiosus* cum effectu, de sen. exc. cũ religioso. lib. vj. *bona eius* nec expresse nec tacitè trãsierũt in monasteriũ, *præsertim* cùm adhuc testandi haberet facultatẽ. Quando etiã aliquid donat *in ipso ingressu*, Pan. *in c. quod à te*. de cle. coniuga. bene distinguẽdo dicit, ꝙ si omnia donauit, in dubio videtur donasse causa mortis: vt ſ. Religio. iiij. §. x. vnde eã nõ sequuta p professionẽ tacitã vel expressam omnia reuocat & recuperat inde recedendo. ar. l. Seia. in fi. pri. re. ff. de dona. cau. mor. & l. nõ omnis. ff. si certũ pet. & facit quod no. Bar. in d. auth. ingressi. etiã idem dicit Bar. ibidẽ, de eo, cui ius professio nõ tenuit, quanuis profitens crederet tenere per l. si pater. & l. nec apud. C. de hęred. instit. Si verò non donauit omnia, sed quędã solùm, nõ videtur donasse causa ingressus: & nõ recuperabit. ar. c. beneficiũ. & c. cõstitutionẽ. de regu. Et sic intelligẽdo limita Host. & Pan. in c. sta tuimus. eo. tit. qui videtur cõtrarij. Similiter nõ recuperabit, si dedit nõ causa ingressus, sed ex interuallo. de do. c. fi. & l. perfecta donatio. C. de don. quę sub mo. Et idẽ dicit Bar. vbi ſ. de eo q sciebat professionẽ nõ tenere: qa nõ recuperabit donata. l. cuius p errorẽ. ff. de regu. iur. & l. Campanus. ff. de oper. lib. In cõscientia tn̄ dic vt ſ. eo. §. x. dixi.

DE RELIGIONE rursus sextò quantũ ad religiosos, id est, professos in genere.

1 *Bona religiosi cui cedant.*
2 *Monasterium qualiter agat pro bonis religiosi.*
3 *Testamentũ an condere possit, qui ingressus est religionem, vel iam conditum reuocare. num. 4.*
5 *Religiosus ad quæ obligatur sub peccato mortali.*
6 *Obedire an debeat prælato religiosus in omnibus.*
7 *Paupertatis votum quæ contineat.*
8 *Castitatis votum qualiter intelligatur.*
9 *Religiosus an teneatur magis obedire patri, quàm prælato.*
10 *Religiosus factus episcopus an liberetur ab obseruantijs regularibus.*

Religiosus

11 *Religiosus an possit esse iudex.*
12 *Religiosi ciecti uel fugitiui, qui nequeunt reconciliari, quid agere debeant.*
13 *Religionem an egredi debeat ad petitionem uxoris, qui ita condemnatus est ne egrederetur.*
14 *Religiosus quo de genere peccati an grauius peccet quàm secularis.*
15 *Religiosorum omnium quæ sint communia statuta.* (*vis.*
16 *Excommunicationes quas incurrant religiosi.*
17 *Religiosus delinquens an debeat expelli, si paratus est corrigi, & pœnam sustinere.*

RELIGIO sextò cõsiderari põt quãtũ ad religiosos, *qui sunt* iã ꝓfessi in genere, qui propriè veniunt nomine religiosorũ: vt ſ. Religio. j. §. j. ¶ Primò verò quæritur, *quid iuris de bonis religiosi tam in ipsa professione, quàm post? Et dico multa. ¶ Primũ. Patre ingresso monasterium. l.* per professionẽ, filius legitimã petere non põt de *subtilitate* iuris, secundũ Bar. in authẽ. si qua mulier. C. de sacrosan. ecc. posita xix. q. vlt. quia legitima nõ debet, nisi post mortẽ naturalẽ patris. l. j. §. si impuberi. ff. de col. bo. sed de ætate canonica dico cũ Bal. in d. authen. si qua mulier. ꝙ petere poterit, ne habeat petere alimẽta à monasterio. & placet: quia equè cessat pater adminstrare & alere, sicut si naturaliter moreret. Quãtũ verò ad peculiũ aduẽtitiũ, cui⁹ vsusfructus erat patris eo ingresso monasteriũ, secũdũ Bar. in auth. idẽ est. C. de bo. quæ lib. ex quo patria potestas soluitur, ex facto patris remanebit solùm medietas dicti vsusfructus apud patrẽ, & cõsequẽter apud monasteriũ. l. cũ oportet. §. cũ aũt. C. de bo. q lib. sed gl. in d. auth. idẽ. tenet, ꝙ nõ finit. Mar. verò tenet, ꝙ ex toto finitur, dicens ita fuisse decisum Bononiæ. gl. aũt est vera de vsufructu, quẽ pater habet ĩ alijs bonis: sed opinio Bar. est ægor. Sed no. secũdũ Pet. de Pal. ꝙ iura loquẽtia de ingressu, intelligitur per professionẽ. ¶ Secundũ. Bona ingressi religionẽ ipso iure sunt monasterij, vt ſ. Religio. iij. §. xxiiij. Et trãseũt etiã feuda. de quo dic vt ſ. Feudũ. §. ix. Reseruabitur tn̄ legitima descendẽtibus. xix. q. iij c. final. & idẽ vi 2
detur in ascẽdentibus: quia æquè succedũt istis nõ extãtibus. Transit etiã vsusfructus, nec amittitur ex ingressu, secundũ Inn. *in c. in præsentia*. de prob. sed durat quãdiu viuit. & sequitur Alb. in d. authẽ. ingressi, quod quidã limitant qñ monasteriũ potest habere propriũ in cõmuni: aliter nõ, secundũ gl. Et similiter transit ad monasteriũ emphyteutis, secundũ Albert. in d. authen. ingressi. ar. l. peto. §. j. ff. de lega. ij. quod Odofr. ibi limitat verũ, nisi emphy- 3
teutim haberet ab alia ecclesia: qa tũc esset in optione ecclesię an vellet rẽ, vel canonẽ. Aduerte tamen, ꝙ dicta aut. ingressi. secundũ Alb. ibi nõ habet locũ in monasterijs habentibus in proprio: vt ordo militiæ *sanctæ* Mariæ, & ter tij ordinis sancti Francisci, & ecclesiæ seculares; & idẽ in monasterijs tertij ordinis sancti Dominici intellige: sed habet locũ in nõ habẽtibus nisi in cõmuni. ¶ Tertiũ. Siqs ingreditur cõdito testamẽto, in quo nihil reliquit monasterio, sed hæredẽ extraneũ instituit, secundũ do. Anto. in c. in præsentia. de prob. distinguẽdũ est. Nam si tẽpore ingressus nulla facta mẽtione de testamẽto expresse cõtulit monasterio bona sua incõtinẽti post testamẽtũ, non reuocat illud, nec illa bona erũt monasterij: sed præsumit illa collatio facta ad tẽpus vitæ suæ: quia nõ videt quis incontinenti animũ mutare. arg. l. nõ ad ea. ff. de cõdi. & demõ. Si verò hoc fecit ex interuallo post cõditũ testamentũ, psumitur mutasse animũ fauore religionis: & sic rũpitur testamẽtũ, & illa bona erũt monasterij. Si ꝙ nõ cõtulit expresse, remanebit testamẽtũ: & monasteriũ solũ petet suã portionẽ aliter quàm rumpẽdo testamẽtũ. Sed Pan. ibi dicit, ꝙ suã portionẽ nõ petet. quod videtur verius de subtilitate iuris, per ea quæ no. Alb. in aut. si qua mulier. C. de sac. san. eccle. quia secundũ iura libere põt disponere de suis vt vult, & monasteriũ cõputatur inter liberos, qñ antè nõ disposuit, vt d. aut. si qua mulier. ¶ Quartũ. Prodig⁹ & dissipator, cui interdicta sunt bona, secundũ Albe. in d. aut. ingressi. religionẽ põt intrare, si sit ratiõis capax, etiã quo ad bona, sicut & minor. ¶ Quintũ. Filiusfamilias intrãs monasteriũ disponere põt de bonis peculij castrensis vel quasi, secundũ Pan. in c. in pẽsentia. de prob. sine dubio. l. pen. C. qui test. fa. pos. de ꝓfectitio verò etiã sine dubio nõ põt, quia illa sunt ĩ dispositiõe patris. de aduẽtitijs aũt, de quibus disponere nõ põt in vita patris, etiã cum patris cõsensu, *iuxta not. in d. l. pe.* est dubiũ. sed Pan. tenet ibi, ꝙ potest: qa statim per ingressum gaudet illo priuilegio. authen. presbyteros. C. de epis. & cler. ex quo quod laicis est aduentitiũ, clericis est quasi castrẽse: ideoq; priuabitur pater in vita sua vsufructu illorũ bonorũ: & pariformiter in aduẽtitijs aduenientibus post ingressum. Sed do. Ant. in d. c. in pẽsentia. tenet cõtrariũ. ſ. ꝙ non põt disponere taliter ꝙ pater priuetur vsufructu ĩ vita quo. ad aduẽtitia antè acquisita, sed solùm de directo & vtili dominio, sic, ꝙ patre mortuo transibũt ad illũ cui reliquit: vt in auth. de mona. §. illud. secus de acquisitis post ingressum, qa sunt monasterij. ¶ Sextũ. Libri dati à patre filiofa. cũ eo trãsibunt ad religionẽ secundũ dispositionẽ ingredictis, secundũ Iac. de Rauen. & recitat Pã. in d. c. in præsentia. quia censentur quasi castrense peculiũ: quod Pet. dicit verũ *in libris collatis doctoribus* vel magistris, nõ in datis scholaribus. & sequitur Bar. in l. filiæ. C. fam. erc. & est verius. ¶ Septimum. Religiosi succedũt ĩ bonis parẽtum, & huiusmodi, nec ex hæreditate possunt, propter admissum crimen ingratitudinis *in seculo*. C. de epis. & cle. l. Deo nobis. xix. q. iij. c. fi. quod tamẽ fallit in fratribus minorib⁹. cle. exiui. de ver. ſ. ¶ Secundò quæritur,* quomodo aget monasteriũ in præfatis, in quib⁹ succedit, vel ei acquirunt? Et dicit Pan. in c. in præsentia. ꝙ his actiõibus, in qbus ille egisset ante ingressum, & pro gestis ante per ipsum tenebitur monasteriũ, inquãtũ ad ipsum puenit de bonis ingressi: secundũ Inn. arg. l. ij. C. de impub. & alijs subst. vel fortè verius in totum: licet possit petere restitutionẽ, tenẽdo, ꝙ monasteriũ iure successionis venit: vt ĩ. Religio. viij. §. ij. ¶ Tertiò quæritur, *vtrũ ingressus religionẽ possit cõdere testamẽtũ? Et profundamẽto responsionis adduco d. aut. si qua mulier, quæ talis est: Si qua mulier aut vir monasticã vitam elegerit, & interuenit monasteriũ, liberis nõ extãtib⁹, monasterio qđ ingredietur res eius cõpetere iubemus. sed si ꝑsona liberos habẽs, antequã de rebus suis inter eos disponat, monasteriũ intret, liceat ei postea inter eos diuidere legitimam portionẽ, nulli diminuta triẽte & semisse: & qđ eis nõ dederit, monasterio cõpetet: sed si omnẽ substãtiã iter filios diuidere voluerit, sua ꝑsona filijs suis cõnumerata ptẽ sibi retineat, q̃ monasterio cõpetere debeat: sed si post ingressum moriatur antequã inter eos diuidat, filij legitimã portionẽ ꝓcipiãt, reliqua monasterio cõpetẽte substãtia. xix. q. vl. si qua. Ad quæstionẽ igitur dicit Pã. in d. c. in præsentia. ꝙ põt inter liberos & monasteriũ, qñ prius non disposuit. d. aut. si qua. Aliter aũt disponẽdo inter alios non potest ĩ forma testamẽti, secũdũ Cy. ibi: sed ad hoc vt valeat donatio, poterit cõsentiẽte abbate & capitulo de mobilibus tãtùm: quia immobilia sine debita solennitate alienari nõ possunt. Et addit Pan. quòd ipse tanquã nihil potest

cùm

cùm res illæ transierint in ius monasterij, & in eis nullam
habeat facultatẽ disponendi, vt apertè dicitur in authẽ.de
mona. §.illud.sed nomine monasterij poterit illa cõcode
4 re quę & monasteriũ.¶ Quartò quæritur,*vtrũ ingressus
monasteriũ posit reuocare testamẽtum qđ antea fecit? Et
Pet.& Cy.in d.authen.si qua.dicunt simpliciter,ꝙ sic.Bar.
distinguendo dicit,ꝙ non in ordine Minorum,qa isti fra
tres post professionẽ nihil possunt disponere de reb⁹ mũ
danis,per cle.exiui.de verb.sign.vñ credit in eis nõ habe
re locũ d.authen.si qua.in alio verò ordine potest reuoca
re dũ viuit: & videtur,secũdũ eum tex.in simili in l. res v-
xoris.C.de don.inter vir.& vxo.& cũ eo transit d.authen.
in d.c.in præsentia.Pan.verò dicit,ꝙ non põt,per d.§.il-
lud.nisi in casu d.auth.si qua.qui fuit gratiose cõcessus.Et
facit ratio,ne in eo proprietas notetur disponẽdo ad libi
tũ de tẽporalibus,cũ sit mortuus mũdo.xvj.q.j. placuit. &
iam nõ habeat velle aut nolle.de elec.si religiosus.li.vj.&
hoc etiã cõsentiente abbate:quia testamentũ non põt de
pendere à volũtate tertij.l.pen.cũ ibi no.C.qui testa. fac.
pos.& ff.de hær.inst.l.illa institutio.& l.captatorias. Hæc
Pan.Et ita indubitatè tenendũ est: quia professus nullius
rei habet proprietatẽ:vt etiã patet per dictã authẽt.si qua.
vbi patet,ꝙ omnia aut sunt filiorũ, aut monasterij: & idẽ
per d.§.illud.& per auth.ingresi.C.de sacrosan.eccl.vbi
per ingressum omnia sunt collata monasterio:& si habet,
nõ est religiosus,sicut nec paup. Nec in hoc est differẽtia
quantũ ad fratres particulares inter minores & alios:quia
in particulari omnes se æqualiter spoliãt omnib⁹: imò vi
detur potior ratio,secundũ illam opinionẽ,vt mutare pos
sint minores quàm alij:quia quãtò monasterium magis di
stat à ꝓprietate bonorũ,tãtò plus potest frater de eis dis-
ponere:quia cũ monasteriũ cedat loco fratris,quantò mi
nus in monasteriũ trãsit, tantò plus remanet penes fratrẽ
5 si quid remanet,vt isti dicũt.¶ Quintò quæritur,*ad quæ
obligatur religiosus ex sua professione sub pecato morta
li?Et dico,ꝙ obligatur primò ad obseruantiã regulę,secũ
dùm quã est professus.quod intellige nisi in casu c.nõ so
lum.de reg.lib.vj.quãdo scilicet quis intra annũ ꝓbatio-
nis profitetur in religione mẽdicantiũ:vel quãdo est pro
fessus tacitè solùm:quia obligatur solùm religioni in ge-
nere:& cõsequẽter regulæ quã profitebitur, vel illi ĩ qua
est professus,si aliã nõ inuenerit, qa illa tenetur eũ recipe
re,ex quo passa est eũ tacitè ꝓfiteri: & si noluerit,poterit
in domo propria manere,& esse religiosus professus.Sed
intellige scđm S.Th.ij.ij.q.clxxxvj.ꝙ obligatur sub pecca
to mortali ad tria vota religiõis,seu ad regularẽ vitã,quæ
in istis essentialiter cõsistit:& ad ea quę sunt in regula sub
p̃cepto,ad alia autẽ sub peccato veniali: vt s̃.Religio.j. §.
viij.Ad intẽtionẽ tendẽdi ad p̃fectionẽ:vt s̃.Religio.j. §.
viij.ad nõ contemnẽdũ principalia statuta regulæ omnia
vel nulla:vt s̃.Religio.j. §.viij.Quartò ad nõ agẽdũ ex cõ
temptu quicquã cõtra regulã vel mãdatum prælati. Quin
tò ad omnia præcepta ore tenus facta à prælato secũdũ re
gulam.Colligũtur hæc omnia ex mente S.Th.Vide s̃. Re
6 ligio.j.§.iij.¶ Sextò quæritur,* pro intellectu voti obe-
diẽtiæ vtrũ religiosus teneatur prelato obedire in omni-
bus?Et dicit S.Th.in quolib.x.art.x.ꝙ secũdũ omnes non
tenetur in his quæ sunt cõtra Deum vel regulã, vel in qui
bus nõ est ei cõmissa dispẽsatio:nec in his quæ sunt arctio
ra regula,sed circa indifferentia, vel ea quæ sunt infra ar-
ctitudinẽ regulę,& ei æqualia,sunt opiniones, quibusdam
dicẽtibus,ꝙ in his obedire necessitatis sit,& quibusdã, ꝙ
sit solùm perfectionis.sed quãtũ ad rem parũ aut nihil dif
ferunt:quia ad regulã pertinent nõ solùm quæ in ea expri
muntur, sed etiam quæ ad eã quocunq; modo reducunt:
vt pertinẽtia ad obsequia societatis fraternę & culparũ pu
nitionẽ:ad quæ duo ferè omnia huiusmodi ĩdifferẽtia re
ducuntur.In his tamẽ,quæ ad regulã nullo modo reducũ
tur,verius est,ꝙ obedire sit perfectionis:vt expresse dicit
Bar.in lib.de præce.& dispẽ.quia obediẽtia nõ se extẽdit
vltra ius prælationis,quod secũdũ regulã limitatur.Hæc
ex illo.Ex quibus sic potest distingui,ꝙ prelatus aut præci
pit secundũ regulã,& idẽ secũdũ cõstitutiones:aut preter
regulã,aut infra,aut cõtra,aut supra. Si præcipit secũdùm
regulã.i. secũdũ cõtenta in regula explicitè vel etiã ĩplici
tè,vt sunt omnia,sine quib⁹ ordo regularis & plenior ob
seruatio cõseruari nõ posset,siue regula intẽdit, obedire
tenetur secundũ omnes.Si verò quæ præcipit,sunt p̃ter re
gulam,vt quæ nec in ea cõtinentur, nec ad contẽta in illa
expediunt:vt leuare festucã, vel aspicere aues volãtes:cõ-
munior est opinio,ꝙ nõ tenet̃,etiã si sint leuiora.pro quo
facit quod not.Pan.in c.literas.de resti.spol.& in c.ex lite
ris.de spon.& Inn.in c.veniẽs.de iureiur.Si verò sunt in-
fra regulam,vt reficere corpus,qũ regula permittit,obedi
re tenetur indistinctè secundũ Sũ.Ang.Sed melius distin
gue,nisi sit certus,ꝙ refectio vel huiusmodi nocebũt cor
pori vel animæ:aliàs autẽ si certus est,ꝙ proderũt, vel est
in dubio,obedire tenetur.ar. eorũ quæ dicta sunt s̃. Obe
diẽtia. §.ij.& dicẽtur statim.Si verò sunt cõtra regulã, di
stingue.Nã si cõcurrunt duo.s.ꝙ sit certũ prælatũ p̃cipere
cõtra regulã,& eũ nõ posse dispẽsare in eo cõtra quod p̃-
cipit,obedire nõ tenet̃.Imò si cõcurrat primũ sine secun
do,sed cũ alia certitudine.s.ꝙ nõ moueatur ex causa ratio
nabili, nõ tenet̃:quia si nõ tenetur in his quæ nihil faciũt
ad obseruãtiã regulę,vt dictũ est:multo minus in his quę
faciunt cõtra eã vel finẽ eius.de quo s̃.Dispensatio.Si ve-
rò sit dubiũ an sit cõtra regulã, vel an posit dispẽsare,vel
an rationabili cã moueatur,tenetur obedire. xxiij.q.j. qđ
culpatur.Et generaliter vbi est dubius an debeat obedire
nécne,tenet̃ obedire,vt s̃.Obediẽtia. §.ij.Si verò sunt su-
pra regulã,etiã distingue.Nam si sunt ad pœnã culpæ ad
missæ,tenetur.de simo.dilect⁹.el ij.& c.quoniam. Si verò
sunt ad cautelã culpæ futuræ præcauẽdæ:vt cùm libidino
so mãdatur ieiuniũ,nõ tenetur,nisi qñ verisimiliter videt
aliter se nõ posse vitare peccatũ:similiter nec si sunt i aug
mentũ meriti,vt suscipere martyriũ,se affligere inedia,&
huiusmodi:quo casu loq̃tur c.gesta.lxxiiij.dis.vbi dicitur,
nõ posse aliqb⁹ indici vitã strictiorẽ. quod ĩdubitatũ est,
si indicatur à solo p̃lato,vel ab eo cũ minore parte colle-
gij:imò si ipse cũ maiori parte vellet aliã religionẽ ĩpone
re,qa maior pars hoc nõ põt sine cõsensu omniũ & supio-
ris,secũdũ Host.in c.cũ dilecti.qđ met.caus.Si verò in ea-
dẽ religiõe maior ps faceret statutũ arctãs ad vitã strictio
rẽ,sunt opiniões an alij obligent̃.Nã qdã dicũt, ꝙ licet in
perior sine volũtate omniũ nõ posit mutare strictiorem
ordinẽ.quod me.cau.c.cũ dilect⁹.põt tñ facere cõstitutio
nes austeriores:vt no.Vin.& Hos.de reg.sup eo. vbi Pan.
q̃rit an maior pars cõuentus posit reformare regulã anti
qtus institutã in vita minori. Alle.Inn.tenẽtẽ,ꝙ sic,qui et
plus sentit.s.ꝙ põt p statutũ arctare singulos ad regulã ar-
ctiorẽ antiqtus institutã,stãte eadẽ religiõe.Et sequitur Pre
po.in c.ante triẽniũ.in ver.tñ si p statutũ.dis.xxxj.& idem
Pan.vbi s̃.& gl.in regula,quod oẽs.lib.vj.& Ioan.And.de
reg.Ioan.Et fundamẽtũ istorũ est: primò c.vnicũ.de stat.
reg.li.vj.vbi monialibus indicitur clausura,q̃ non erat de
regula.Scđò,qa in voto obediẽtiæ intelligũtur statuta &
ordi

ordinationes,quas possunt facere prælati:& tertiò,qa reli
giosus trãstulit suã volũtatẽ in superiorẽ. Sed Pe.dubitat
de hoc, & declinat ad cõtrariũ:& gl. in c. gesta. di.lxxiiij.
Ego verò dico ꝙ prima opinio est vera,quãtũ ad statutũ
reformãs regulã antiquã,vl' cõferẽs ad pleniorẽ ei⁹ obser
uãtiã:quo casu ꝓcedũt oĩa quæ p eis adducũtur. nõ autẽ
est vera quãtũ ad statutũ arctãs ad aliquid supra eã: tũ qa
nõ plus potest prælatus cũ maiori parte capituli in præci-
piẽdo perpetuò,& omnibus per statutũ, q̃ in præcipiẽdo
ad horã,& huic vel illi ore ten⁹:cui etiã cũ toto cõuẽtu ni
hil potest precipere supra regulã: secũdũ S.Tho.& oẽs,q̃
suo tẽpore vel antè fuerũt,vt patuit:tũ quia obligatio reli
giosi ad obediẽdũ est tota ex suo voto:vnde vltra volũta-
tẽ & intẽtionẽ vouẽtis nõ potest extẽdi: q̃ limitatur secũ-
dũ regulã expresse vl' implicitè intellectã,sicut & de pote
state seu iure prelationis,vbi s̃.dicit S. Th.tũ quia austeri
tas nouiter indicta cõcernit singulos de religione vt sin-
gulos,nõ vt vniuersos:& cõsequẽter nõ põt indici per cõ
sensum collegij,q in maiori parte cõsistit: sed reqritur cõ
sensus singulorũ,per d.reg.quod oẽs.Quod aũt dicit Pan.
vltra alios,ꝙ etiã sol⁹ abbas hoc põt:qa in licitis implebili
bus quãtũcũq; duris nõ põt monachus resistere,secũdũ re
gulã est falsus: qa intelligit̃ in licitis nõ solũ secundũ se,
sed etiã respectu precipiẽtis licitè:alioqn abbas malè affe
ctus cogere posset monachũ male visum desperare. ¶Ad
primũ autẽ in cõtrariũ dico,ꝙ illud c.vnicũ,ꝓcedit in his
q̃ expediũt ad obseruãtiã ꝓfessionis antiquæ regulæ reli
gionis,vel Christianitatis:sicut clausura ad obseruãtiã ca-
stitatis in monialib⁹.Vnde dicit ibi Io.Mo.& Arch.ꝙ mo
dus cõuersandi taxatur ibi secũdũ naturã rei:cũ nõ deceat
mulieres euagari.de iud.mulieres.lib.vj.¶Ad secundũ di
co verũ esse de ordinationib⁹ & statutis expediẽtibus anti
quæ regulæ. ¶Ad tertiũ autẽ dico religiosum trãstulisse
suũ votũ in superiorẽ,nõ simpliciter,sed secũdũ limites re
gulæ tãtũ:alioquin in ius prælationis vltra eos se extẽde-
ret,cõtra S.Tho.Vnde dico ꝙ nec papa põt me adstringe
re ad macerationes corporis maiores q̃ sint cões in Chri
stianitate, vel in ordine meo,nisi pœnã culpę cõmisse: vel
quaten⁹ expediret mihi ad obseruãtiã regulę meę, vl' Chri
stianitatis quã sum in baptismo ꝓfessus. De clericis aũt se
cularibus arctantis,dic vt in c.pe.qđ me.cau.& p Prepo.in
d.c.ñ triẽniũ.De obediẽtia aũt clericorũ & religiosorũ nõ
exẽptorũ,vide s̃.Obediẽtia. §.vij.& viij. ¶Septimò q̃rit̃,
7 *p itellectu voti paupertatis,qũo religioso sit mortale ali
quid circa hoc?Et dico multa. ¶Primũ. Monachis ꝓhibi-
tũ est sub terribili præcepto habere ꝓpriũ. de sta.mo. cũ
ad monasteriũ.& vniuersis religiosis.eo.ti.monachi. Qđ
qđẽ ꝓpriũ sumit̃ tripliciter: primò,secũdũ Host.vt impor
tat dominiũ rei iustis modis acquisitũ. secũdò p domino
vsurpato:& sic quãtũ ad religiosos ꝓpriũ,secũdũ Archid.
post Io.An.in nouel.in d.c. cũ ad monasteriũ.dicitur quic
qđ celatur abbati seu alij prelato suo,vl' cõtra eius volũta
tẽ tenet̃. Si autẽ prælat⁹ cõcedat vsum alicuius rei ad libi-
tũ,nõ videtur ꝓpriũ,qũ in quãtitate vel qualitate nihil ce
latur prælato,nec sine eius licẽtia aliquid recipit̃ vel expẽ
ditur:& parat⁹ est ad iussum abbatis totũ reddere. Tertiò
sumitur p effectu iusti dñij,q est vti re nõ solũ ad ꝓprium
vsum vl' necessitatẽ,sed ad libitũ:& sic dicit Arch. ꝙ prela
t⁹ nõ põt cũ subdito dispẽsare vt habeat ꝓpriũ, id est aliqd
simpliciter ĩ sui dñio:vt ꝓpria authoritate sine volũtate su
perioris posit facere quicqd velit, etiã ĩ damnũ monaste-
rij: imò secundũ Inn.in d. c.cũ ad monasteriũ, nec summ⁹
Põtifex in hoc valet ĩdulgere: qđ indubitatè verũ est,si sit
monachus seu religiosus,secundũ S.Th.& Pet.de Pal.qu-
qđ sit de illa opiniõe q̃ dicit,ꝙ põt monachũ facere laicũ,
& vxorare,ac in proprio dispẽsare.quæ videtur Ho.& Io.
And.Vñ secũdũ Archi. talis dispẽsatio in prælato est mor
tale,cũ exponat ouẽ.¶ Secũdũ.Si quid à p̃lato ad vsum cõ
cedit̃,habet subdit⁹ in illa re vsum,id est,ius vtẽdi re alie-
na,salua substãtia:nõ aũt fruẽdi.Vnde põt præcise accipe
re necessitatẽ suã,nõ aũt alicui dare: non autẽ habet in ea
vsumfructũ.i.ius vtẽdi & fruẽdi,saluo, &c. vt scilicet vltra
suã necessitatẽ posit de residuo donare ẽt eleemosynali-
ter,ẽt si esset de bonis paternis: quia oĩa sunt monasterij.
xij.q.j.nõ dicatis.nisi habeat licẽtiã dãdi,& tũc bñ vtatur:
aliàs peccat,& tenet̃ restituere monasterio recipiẽs,ex tur
pi cã:& similiter q ex dono:& si dãs nõ habebat licẽtiã, vel
ipse indigẽtiã,secũdũ Arch.¶ Tertiũ. Si aliqs vsusfructus
monacho relinquatur,abbas põt illum auferre,per no. in
auth.ingresi.C.de sac.san.ec.& in c.ij.de statu mon. Et si
addatur,ꝙ si molestet monachũ,cadat à legato. de hoc gl.
in l.Lucius. §.tres hęredes.ff.ad Tre.& ibi Bar.& Cy.in l.
quoties.in fin.C.de dona.q̃ sub mo.& Bar.& Bal.& Io.de
Imo.in l.si alienũ.ff.de hær.instr.Et cõclude,ꝙ si legãs dis-
ponat p viã pœnę,nõ valet:qa ĩpositio pœnę sup facto im
posibili de iure vel de facto nõ valet.l.cerdonẽ.ff.de op.
lib.ij.& C.de his q̃ pœnę no.l.j.Si aũt vult,ꝙ non posint
molestari,dicat,lego vl' relinquo vsũfructũ tali monacho,
donec & quousq; abbas faciat ei q̃stionẽ: & ex tũc nõ re-
linquo:vt dicit Bal.ĩ d.l.j.& Pau.ĩ d. §.tres.sed in eo qđ ha
buit monach⁹ ante cõtrouersiã,poterit abbas cõtrouersiã
facere,& illi auferre secũdũ prædictos. ¶ Quartũ.Secũdũ
Arch.religiosus de licẽtia prælati habens multa superflua
nõ est proprietarius,si parat⁹ est omnia resignare in mani
bus eius:licet vterq; peccet:& si prælatus non facit quantũ
potest sine magno scãdalo,vt viuatur in cõmuni,nõ est in
statu tuto.ar.di.lxxxiij.error. Subditi verò dictæ cõmuni
tati resistẽtes,non quia non posint sufficiẽter viuere,sed
quia volunt abundare,& de suis suo modo facere,videt̃ur
in malo statu,cùm seculariter viuãt,& velint perseuerare:
quod prohibetur in c.relatum.de reg.Hæc ex illo. ¶ Octa
8 uò q̃ritur,*qđ de intellectu voti castitatis?Et dico ꝙ reli-
giosus tenet̃ ad vitanda ea quæ cuilibet Christiano sunt
peccata mortalia: iuxta dicta s̃.Luxuria,per totũ. qa licet
euitatio peccatorũ nõ cadat sub voto propriè,cadit tamẽ
largè:vnde oĩa talia sunt ei sacrilegia,etiã si sint solę cogi
tationes,vt patebit ĩ.Sacrilegium.Et vlterius tenetur nõ
cõtrahere matrimonium,dicto c.cùm ad monasterium.de
9 regularibus.¶ Nonò quæritur,*vtrũ religiosus magis te-
neatur obedire patri aut matri carnali necessitatẽ patiẽti
& requirẽti,quàm suo prælato imperanti cõtrarium?Et di
cit Richardus,ꝙ patri in spectãtibus ad necessitatem illius
præcepti,Honora patrẽ tuum:quia ad hoc tenetur iure na
turali & diuino,à quo nulla professio absoluit,cùm obser
uẽtur consilia,vt præcepta melius impleãtur.in alijs verò
magis tenetur prælato. Sed S.Th.iij.quolib.art.xvj.tenet
contrariũ,si religiosus sit professus,de quo loquimur: vt
suprà,Religio.ij. §.vij.recitatum est.& idem Alex. in iiij.
parte,dicẽs quòd religiosus solùm tenetur patri in his quę
põt exhibere sine detrimento ordinis regularis,vt orare,
cõsulere,& honorare. ¶ Quantum autem ex S. Tho. vbi
suprà,& Nico.de Lyra Mat.xv.colligitur,distinguendum
est sic.Nam si pater erat in tali necessitate,antequã filius
ingrederetur,peccauit intrando,quia tenebatur ei subue
nire,& consequenter post ingressum magis tenetur patri
quàm prælato: quia actio competens contra aliquem ex
cõtractu

cōtractu vł quaſi,nō extinguitur per religiōis ingreſſum:
aut ſi,vt quidam volūt,extinguitur,quia talis pro mortuo
habetur.C.de epiſ.& cleri.l.Deo nobis.§.hoc etiā cogni-
tum.tamē,ſecundū eos, ex edicto ex capitis diminutione
reſtituitur.l.tutelas.§.iniuriarū.ff.de capit.dimi. Vnde ſe
cundū Doct.poſt ingreſſum poterit exactione vel obliga
tiōe,qua prius tenebatur,cōueniri,ſed per abbatē vel ſyn
dicum reſpondebit.C.de epiſ.& cler.auth.cauſa quę ſit cū
mona.& no.in auth.de mona.in prin.& in authē.de ſanct.
epi.§.ꝓuidere.Ergo multo fortius ex obligatione diuini
præcepti,imo etiā iuris poſitiui,quo tātum patri tenetur,
quòd eū vēdere poteſt pro neceſsitate famis.l.ij.C.de pa.
qui fil.di.& ei tenetur ad alimēta.l.filia.C.de pa.po.etiā ſi
pater ſit relegatus ꝓpter inceſtuoſas nuptias,vt in auth.de
ince.& nefa.nup.& cōſequēter ſine cauſa iure ſuo priuari
nō debet,vt no. in c.ſatis puerſum.diſt.lvj.& in c.vlti. xix.
q.vlt.& facit tex.xxx.diſt.ſi qui filij.Imò videtur,ꝙ ſi ex in
greſſu ſit īhabilis ſuperuenire patri,monaſteriū teneatur:
qa eſt loco hæredis & filij eius q ingreditur:vt in auth. de
ſan.epi.§.ſed hoc præſenti.de ꝓb.in præſentia.in ſi. hære
des aūt,licet extranei,præſtare tenētur alimēta.ar.l.ſi qs à
liberis.§.itē reſcriptū.ff.de lib.agno.Si aūt pater nō erat
in tali neceſsitate,ꝙ fili* teneretur ei ſubuenire,ſed in eā
poſt eius ingreſſum deuenit,non poterit ei filius ſubueni
re contradicēte prælato:quia iam eſt obligatus ei,& con-
ſequēter Deo per votum,& conſequēter maiori vinculo:
quia pręceptum obſeruādi votū eſt de prima tabula:hono
randi verò parētes eſt de ſecunda:& præterea ſemel Deo
dicāta iuſtè cōtra eius voluntatē vſurpari non poſſunt.fa-
cit regula,ſemel.de reg.iur.& præterea iam ſuum velle iu
ſtè factum eſt alterius.xix.q.vlti.ſtatuimus.xij.q.ij.non di
catis.ff.de reg.iu.l.velle nō creditur.& conſequēter nō ad
ſtringitur,niſi vt vult ille,qui habet velle eius:cū inanis ſit
actio,quā excludit inopia debitoris.in l.in his.ff.de dolo.
Nec obſtat,ꝙ preceptū diuinū erat ante ingreſſum:qa tūc
nō obligat:& cōſequēter poſtea nō tenet,per regulam, fa
ctum legitimè.de reg.iu.lib.vj.ſicut ſi patre non indigēte
diſpenſaſſet bona ſua pauperibus,ſuperueniēte patris ne-
10 ceſsitate repetere non poſſet.¶Decimò quæritur,*vtrum
religioſus aſſumptus ad epiſcopalem dignitatem abſolua
tur à votis aut obſeruātijs regularibus? Et dico,ꝙ tenetur
ad tria vota & habitum deferēdū.de vi.& ho.cle.officia.in
ſi.Vnde dicit S.Thom.ij.ij.q.clxxxviij.ꝙ non abſoluitur à
voto paupertatis,ſicut nec à voto cōtinētiæ: quia nihil de
bet habere tanquam proprium,ſed ſicut diſpēſator eccle-
ſiæ:ſimiliter nec à voto obediētiæ,ſed per accidens obedi
re non tenetur,ſi non habet ſuperiorē,ſicut nec abbas mo
naſterij.Tenetur etiā ad omnes obſeruātias regulares nō
impedientes officium pontificale,ſed magis valētes ad cu
ſtodiam perfectionis:& cōſequēter ad portandū habitum
ſuæ religionis,qui eſt huius obligationis ſignum:nō autē
tenetur ad impediētes illud,ſicut eſt ſolitudo, ſilentiū,ali
quæ abſtinētię,& vigilię graues,ex quibus impotēs corpo
re redderetur ad exequēdū officiū illus.Poteſt autē ſecum
diſpēſare per modum,quo & religionum prelati,ſecundū
neceſsitatē perſonæ,& officij,& conniuētium cōditionē.
Concor.Hoſt.in xvj.q.j.nemo.Si verò trāſeat ad inferio-
rē dignitatē vel curam,vide j.Religio.vij.§.xj.¶Vndeci-
11 mò queritur,*vtrum ſimplex religioſus poſsit eſſe iudex?
Et dico quòd nō,vt no.ff.de iud.l.cū prætor.in gloſſ.quæ
etiam dicit idē de cōuerſis:ſed nec poteſt per compromiſ
ſum eſſe arbiter,vt dictū eſt ſ.Arbiter.§.x.& xvj.q.j. mo-
nachi.& C.de epiſ.& cle.l.repetita.Poteſt autē eſſe arbitra
tor ſeu amicabilis cōpoſitor.in auth. vt diſ.iudi.§. ſi verò
contigerit.xj.q.iij.iniuſtū.qđ intellige de imperio ſui pre
lati:vt in d.c.monachi.& de poſt.c.ij. Cōcor. Veruec.Ho.
& Alber.priores autē in ordine prædicatorū,& guardiani
in ordine minorū bene poſſunt eſſe iudices delegati,iux-
ta no.per Doct.in.c.ſtatutū.de reſcr.lib.vj. ¶Duodecimò
12 quæritur,*quid cōſulendū ſit eiectis & fugitiuis,qui recō
ciliationē impetrare nō poſſunt,ſecundū formam c.ſi. de
regu.Et dico ꝙ tales,vt ibi dicitur,debēt requiri & cōpel
li reintrare,ſalua tamen ordinis diſciplina,id eſt,ſecundū
conuenientiam regulæ: & ſi non inueniunt religionē,in
qua recipiātur,ſecūdū gl.Ray. tenētur viuere regulariter
& honeſte.Vide etiā ſ.Apoſtaſia.§.v.& vj. ¶Decimoter-
13 tiò queritur,*quid de condēnato ad mortem, & liberato
ſub conditione,ꝙ intret religionē,& non egrediatur,alio
quin punietur vt prius?Et dico ꝙ ſi egreditur ad petitionē
vxoris,vt tenetur, puniri non poteſt illa pœna, ſecundùm
Barth.Brix. in ſuis quæſtionibus,q.j. & ſequitur Alber.in
14 auth.ingreſsi.C.de ſac.ſanc.ec.¶*Decimoquartò quæri-
tur,vtrū religioſus eodē genere peccati grauius peccet q̄
ſecularis?Et dico ex S. Tho. ij.ij.q.cxxxvj.ꝙ licet peccet
grauius,primò ſi agat contra votū,puta ſi fornicetur.ſecū
dò ſi peccet ex cōtemptu:quia eſt ingratior Deo. tertiò ra
tione ſcandali:quia ad vitam eius plures reſpiciunt. tamē
ceſſantibus his peccat leuius:quia ſi peccatū eius eſt leue,
abſorbetur multis bonis:ſi mortale,facili* ab eo reſurgit,
primò propter intētionem erectam ad Deum, quæ etſi ad
horam intercipiatur,tamē de facili reparatur ad priſtinū:
ſecūdò quia ſcit corrigere peccatū:tertiò quia iuuatur à ſo
15 cijs. ¶Decimoquintò quæritur,* quæ ſunt ſtatuta omni-
bus religioſis in genere & vniuerſaliter? Et dico ꝙ multa,
¶Primò,ne prælatis in ſermonibus detrahāt.vide ſ.Prædi
cator. §.vj. ¶Secūdò,ne retrahāt aliquos ab eccleſiarū ſua
rum frequētia,ſcilicet detrahendò, & huiuſmodi illicitis.
¶Tertiò,ne pronūtient indulgētias indiſcretè,ſcilicet fal
ſas,vt ſuprà Indulgētia.§.vlt. ¶Quartò,ne retrahāt teſta-
tores,cū interſunt cōfectioni teſtamētorū, à reſtitutioni-
b*,debitis,aut legatis matricib* eccleſijs faciēdis.Circa qđ
dicit Petr* de Palude,ꝙ poſſunt procurare magis ſibi lega
ri,quàm alij,modo nō faciāt verbis illicitis, vel animo ma
ligno cōtra eccleſias matrices:quia nullū erat ius queſitū.
Sed frater Aluarus dicit,ꝙ eſt mortale,in hoc caſu. & veri
us eſt poſtquàm viderint in teſtatore ꝓpoſitū legādi dictis
eccleſijs,nō autē ante:quia aliud eſt retrahere, aliud eſt di
uertere vel præuenire. ¶Quintò,ne legata vel dubia,aut
male ablata incerta ſibi vel ſui ordinis fratribus vel cōuē-
tibus,in alteri* præiudiciū, fieri vel erogari ꝓcurēt.¶Sex
tò,ne abſoluāt à caſib* papæ vł epiſcopis reſeruatis.& hæc
omnia præcipiūtur in virtute ſanctæ obediētiæ,& ſub in-
terminatione æternæ maledictionis,in cle.religioſi.de pri
uile.vbi etiā ſunt tria quæ ſequūtur. ¶Septimò ſub eadē
ꝓhibitione ꝓhibetur eis ne perſonas eccleſiaſticas,præſer
tim corā iudicibus delegatis à ſede apoſtolica,ſuam cōtra
eos iuſtitiā ꝓſequētes,vexare indebitè,aut ad loca plura,
& præſertim multū remota cōuenire preſumāt.¶Octauò
præcipit prelatis religioſis,ad quos aliquid peruenit occa
ſione præmiſſorū,quòd niſi intra mēſem plenè ſatisfece-
rint eccleſijs dānificatis de eo quod ad eos peruenit,poſt-
quàm fuerint requiſiti,ipſo iure ſint ſuſpēſi, quouſq; debi
tā fecerint ſatisfactionē.¶Nonò,ne miniſtrēt extremā vn
ctionem,euchariſtiæ ſacramentum:nec ſolennizent matri
monium,nec abſoluant excōmunicatos in caſibus nō cō-
ceſsis,nec à pœna,& culpa:de quo dic vt ſuprà Excōmuni
catio

catio.vij.§.xiiij. ¶Decimò, nullus religioſus pōt vigore
literarum apoſtolicarū,vel legatorum alibi cōuenire ali-
quem ſibi ſubditū ratiōe aliquorū locorū,niſi corā eo,co
ram quo de iure conuenit.cle.j.de reſcript. ¶Vndecimò,
nullus religioſus eligi pōt in prælatū alterius religionis
vel habitus,niſi ſolū in epiſcopū.cle.j.de elect. ¶Duode-
cimò,prohibet prælatis alienatio rei eccleſiæ:cle.j.de re-
bus ecc.nō alie.vt j.Suſpēſio.§.vj.¶Decimotertiò p̄cipi
tur,ne ad iurādum,ad vouendū,vel promittendū inducāt
aliquos,ꝙ nō mutabunt ſepulturā apud eos.de quo ſ.Ex-
cōmunicatio.vij.§.xvj. ¶Decimoquartò,ne decimas ec-
cleſijs debitas vſurpēt.cle.j. de deci.de quo ſ. Excōicatio.
ix.§.xxxvj.¶Decimoquintò præcipitur mēdicātibus, ne
aliquē ad profeſsionē recipiāt ante completum annū pro
bationis.c.non ſolùm.& c.cōſtitutionem.de reg.lib.vj.
¶Decimoſextò, ne ſtatū Beguinarū foueāt. cle.j. de reli.
do.& ſ.Excōmunicatio.ix.§.xxxix. ¶Decimoſeptimò,ꝙ
horis debitis in eccleſijs officium pſoluant. cle.j. de cele.
miſſ.¶Decimooctauò,ꝙ non dimittāt habitum ſuæ reli-
gionis,nec vadāt ad ſtudia,vt phyſicā,vel leges audiant.c.
vt periculoſa.ne cle.vel mon. lib.vj.de quo ſ.Excōicatio.
ix.§.xxiiij. ¶Decimononò, ꝙ non dicāt aliqua,vt retra-
hant audientes à ſolutione decimarū : & ꝙ requiſiti præ-
dicent de eis populo, & ꝙ confeſſores nō omittāt facere
conſcientiā confitentibus. cle. cupientes. de pœn.vide ſ.
Excōicatio.ix.§.xliiij.¶Viceſimò,ꝙ mendicātes non ca-
piant loca de nouo.c.cū ex eo. de exceſ. prela. lib.vj.& d.
cle.cupientes.vt ſ.Loca.p totū.& ſ.Excōicatio.ix.§.xliij.
¶Viceſimoprimò,ꝙ nō celebrent in caſtris,aut villis,niſi
quatenus eis à iure pmittitur.c.epiſcoporū. de priuil.lib.
vj.¶Viceſimoſecundò,ꝙ ſeruent interdictū omne, quod
viderint ſeruare matricē eccleſiā.cle.j.de ſentē.excō.& ſ.
Interdictū.vj.§.iij.& Excōicatio.ix.§.xlvj.Et idē de ceſſa
tionibus à diuinis,vt ibi. Quæ autē præcipiantur mona-
16 chis,vide j. Religio.vij.§.xv. ¶Decimoſextò*quæritur,
quas excōicationes religioſi incurrāt? Et dico,ꝙ eā incur
runt in caſu ix.& xiij. & xiiij.& xv.& xvj.& xviij.& xix. &
xx.& xxj.dictis in §.priore.Item ſepeliendo corpora tem
pore interdicti: vt ſ. Excōicatio.ix.§.xxxv. Itē eundo ad
curias principū ſine adminiſtratione: vt ſ. Excōicatio.ix.
§.xxxviij. Item portādi arma intra ſepta monaſterij: vt ſ.
Excōicatio.ix. §.xxxvij. Itē contrahendo matrimonium
de facto:vt ſ.Excōicatio.ix.§.xl. Itē ingrediendo mona-
ſteria monialiū ordinis Prædicatorum & Minorum: vt ſ.
Excōicatio. vij.§.lj. Itē mendicātes tranſeundo ad aliam
monachalem religionē præter Carthuſienſem:vt ſ.Excōi
catio.vij.§.xlv.Item minores recipiēdo eos de tertio ha-
bitu ad diuina tempore interdicti:vt ſ. Excōicatio.vij.§.
xviij.Item inquiſitores,qui odio,&c.vt ſ.Excōicatio.vij.
17 §.xiij.¶Decimoſeptimò*quæritur, vtrū religioſus de re
ligione poſsit expelli propter peccatū, ſi ſit paratus corri
gi,& pœnā ſuſtinere?Et dicit S.Tho.in xij. quolibet.arg.
xxxvij. ſi tamē eſt S.Tho. quòd ſecūdū Apoſtolū malum
eſt auferendum:quia modicū fermentū totā maſſam cor-
rumpit: ſed per pœnā corporalē aufertur etiā pœnitens:
ſicut ſuſpēdit homicida,etiā pœnitēs. Per ſpiritualē verò
hoc eccleſia nō facit,niſi quis ſit cōtumax:quia per pœnā
corporalē aufertur bonū temporale recompenſabile per
bonū maius,p ſpirituale verò bonū ſpirituale irrecōpen-
ſabile.Et ideo talē pœnā, ſcilicet expulſionis,religio non
debet infligere volēti corrigi:quia eſt ſicut excōicatio in
eccleſia.Vñ nullus niſi propter cōtumaciā expellēdus eſt,
ſed ſequeſtrād* in carcere,vel alio modo.Vtrū aūt poſsit
eſſe exequutor teſtamētorū?Et dico vt j.Teſtamētū.ij.§
ij.Vtrū autē poſsit exequi officiū tabellionatus.j.Tabel-
lio.§.iij.Vtrum autē poſsit eſſe teſtis, infrà Teſtis.§.j.

RVRSVS de Religione.vij. ſpecialiter quantum
ad monachos profeſſos,& monachas.

1 *Monachus & monacha quid.*
2 *Monachus an poſsit habere locum in duobus monaſterijs.*
3 *Monachus an præficiatur eccleſiæ ſeculari non collegiatæ. & quid de collegiata curata.nu.4.6.7.8.*
5 *Monachus an promoueat ad beneficiū ſimplex,uel canonicatū.*
9 *Monachus an promoueatur ſine licentia ſui abbatis.*
10 *Monachus eccleſiæ alicui præfectus, an eſſe poſsit ſine ſocio monacho,& an teneatur ad ſtatuta ordinis ſui.nu.11.*
12 *Monachus quis diſpenſet.*
13 *Monachus an confiteri poſsit epiſcopo uel pœnitentiario.*
14 *Monachus an, & qualiter carnes manducet.*
15 *Monachus quæ ſint iure præcepta, aut prohibita.*
16 *Monialium quæ ſint iura.*

RELIGIO rurſus ſeptimò cōſiderari pōt ſpecialiter
quātū ad monachos ꝓfeſſos & monachas. ¶Primò
1 ergo*quæritur,quid veniat his nominibus?Et dico,ꝙ mo
nachus à ſolitudine nomen accepit:qa monachus Græcè,
Latinè ſingularis,id eſt ſeparat* à cōuerſatione ſeculariū.
xvj.q.j.c.j.iūcta gl. & ſecūdū Pan. in c.ex parte. de poſtu.
conſtitutio emanās reſpectu religionis,licet loquatur de
monachis, tñ extenditur ad omnes religioſos: niſi poſsit
diuerſitatis ratio aſsignari.Et ſic habemus,ꝙ nomine mo
nachi venit omnis religioſus,eo modo quo monach* eſt
ꝓpriè,id eſt, ſtrictè:& hoc in omni materia,niſi appareat
ratio ſpecialis differētiæ. & eodē modo noīe abbatis in-
telligo, ꝙ venit prælatus ordinarius īmediatus religioſi
collegij : & noīe monachæ, ſiue monialis omnis fœmina
religioſa propriè:& noīe monaſterij omnis cōuētus,ſiue
locus religioſi collegij: niſi appareat ratio ſpecialis diffe-
rentiæ. Quomodo aūt differat monachus, conuerſus, &
2 oblatus:vide ſ.Oblatus. ¶Secūdò*quæritur,vtrū mona-
chus poſsit habere locū in duob* monaſterijs? Et dico,ꝙ
3 nō vllo modo.de reli.do.c.ſi.¶Tertiò*queritur,vtrū prę
fici poſsit in aliqua eccleſia ſeculari nō collegiata curata?
Et dicit Io.in gl.ſum.xvj.q.j. ꝙ ſecūdū antiqua iura nō po
terat preeſſe eccleſię parochiali, niſi ex neceſsitate.di.lv.
priſcis.hodie verò etiā propter vtilitatē: qa magis proba
ti ſunt monachi eſſe vtiles,q̄ ſeculares. Et ſecūdùm Hoſt.
ſi eccleſia ad monachos non ptinet pleno iure,requiritur
aſſenſus abbatis, & autoritas epiſcopi. & ſic intellige xvj.
q.j.à §. ecce in hoc.vſq; ad §. his oībus. etiā ſi epiſcopus
verbis diſpēſationis nō vtatur, ſecūdū Io.And.in c. quod
Dei timorē.de ſta.mo.Nō aūt pōt abbas ſolus curā cōmit
tere,nec monachū præſentare inuito epiſcopo:multo mi
nus hoc pōt in eccleſijs nullo modo ptinētibus ad mona
chos.& ſic intellige xvj.q.j.à prin.vſque ad §.ecce in hoc.
Sed ſi abbas diſſentit,& eps aſſentit,obediēdū eſt abbati.
xvj.q.j.Sed ſi eccleſiæ vtilitas exigat:vt ſecūdū Hoſt.quia
nō inueniūtur idonei clerici, & monachus eſt prędicator
& honeſtus,cogi debet abbas p ſuperiorē.d.c.ꝓ vtilitate.
iūcta gl. ſecūdū Io.And.vbi ſuprà, cogi pōt p epiſcopū,ſi
nō ſit exēptus:nō aūt ſi ſit exemptus: & facta inſtitutione
exēptus eſt ab abbate,& ſolus eps eſt ſibi abbas,& ſecun-
dùm eundē tenebit ad officiū parochiale,& quātū bono
modo poterit, cōformabit ſe pſbyteris & clericis in lici-
tis.diſt.xlj. quiſquis. qa abſolutus eſt ab oībus obſeruātijs
regulæ,quas cōmodè obſeruare nō pōt,ſaluis ſubſtātiali
bus.xviij.q.j.c.j.In eccleſijs aūt quę ad monachos ptinent

pleno iure, præfici pōt sola autoritate abbatis & cōuētus, scdm Io. And. xvj. q. j. visis. vel etiā solius abbatis, si ad eum ptinet ecclesiæ prouisio. Est aūt idē, vt dicit in canonico regulari: vt in d.c. qđ Dei timorem. Quomodo aūt possit cogi abbas nō exēptus hoc casu p episcopū, nō video: cū autoritate iuris possit ei resistere, & præualere: ideo dico
4 ꝙ cogetur p metropolitanū pontificē. ¶ Quartò* quærit, vtrum præfici possit in ecclesia collegiata curata? Et dico secūdùm Card. & doct. in cle. j. de elect. ꝙ ecclesia nō curata nō pōt ei cōmitti. de curata aūt distinguitur. Nā si cura sumatur propriè, scilicet parochialis, secūdùm oēs, ad eā pōt eligi: si verò sumatur impropriè, vt est ea, quā platus ecclesiæ collegiatæ habet ī illos de collegio: gl. ibi dubitat, dicens hoc indigere declaratione. Pan. verò dicit, ꝙ etiā ad hāc pōt assumi: quia nō pōt talis prelatus nō habere curā sui collegij. quod etiā sequitur Car. dicēs hoc cōiter teneri, ꝙ indistinctè p dispensationē episcopi possit præfici ecclesiæ curatæ, etiā nō habenti aliā curā nisi collegiū. & cōsentit Io. Cal. & Fede. ¶ Adde quod no. Pan. in d.c. quod Dei timorē. ꝙ regulares possent promoueri ad ecclesias seculares curatas principaliter propter officium pdicādi: & sic propter bonū curæ. Ex quo infertur, ꝙ si religiosus ad ista apt⁹ nō est, nō pōt licitè pmoueri. Hec ex illo. qui videtur id, quod de monacho dictū est, extēdere ad omnē religiosum siue regularē. & verū puto: sed hoc loco nomine abbatis nō veniet semp prior, sed prælatus potens licentiā dare cōmorandi extra ordinē. ¶ Quintò
5 quærit,* vtrū possit promoueri ad beneficiū simplex, vel ad canonicatū? ¶ Et quantū ad beneficiū simplex, dico secundùm Arch. ꝙ religiosus nō potest habere beneficium simplex vel capellam nō curatā sine dispensatione Papæ. & cōcor. Pan. in d.c. super eo. de regu. Vnde nō potest habere canonicatū, vel aliud beneficiū simplex in ecclesia collegiata, secūdū Pan. in c. quod Dei timorē. de sta. mo. etiā dispensante episcopo, secūdùm Cal. licet secūdū glo. in c. quorūdā. dist. lxxiiij. possit ibi esse episcopus: vt in c. vno. xviij. q. j. & hoc, qa in beneficijs simplicib⁹ cessat priuilegiū curæ, gratia cuius promotio ad ecclesiā secularē permissa est: vt no. in d.c. quod Dei timorē. nec secūdùm Io. And. in nouel. super d.c. quod Dei timorē. post Host. pōt in ecclesia collegiata Canonicorū secularium habere præbendā aut psonatū, vt prepositurā & decanatū: nisi ob necessitatē curæ id fiat, & dispensatiuè dispēsatione facta de cōsilio & assensu capituli, cū sit de maioribus. de quo tū dic vt §. seq. Si tamē talis ecclesia collegiata esset regularis, scdm Pan. in d.c. quod Dei timorē. monachus vnius monasterij pmoueri posset, vt esset in ea canonic⁹ largè.
6 ¶ Sextò* quæritur, vtrum prædicta, scilicet ꝙ tam monachus, q̄ canonicus regularis suadente necessitate, vel vtilitate possit promoueri ad ecclesiā secularē curatā, sit verū de iure communi, vel ex dispensatione? Et distinguit Pan. vbi suprà. ¶ Nam quantum ad dignitatem episcopalē, secūdùm omnes, hoc est de iure. text. est in c. vnico. xviij. q. j. & in cle. j. de elect. & in c. si religiosus. & in c. quorundā. de elect. lib. vj. quia ibi per Canonicos in episcopos eligūtur, sicut & abbas, in d.c. si abbatē. de elect. libr. vj. quod nō fieret, si esset de iure inhabilis: sed postularentur: vt in c. si. de postu. prelat. ¶ Quantū verò ad ecclesiā inferiorē, si quidē sit collegiata, nō promouentur ad canonicatū, vel ad beneficiū simplex: vt in c. super eo. de regula. etiā episcopo dispēsante, secūdùm Cal. vt dictū est: ad ipsam autē dignitatem talis ecclesiæ, puta vt sit præpositus, Host. tenet, ꝙ nō possit fieri sine dispēsatione: alij verò dicunt, ꝙ sicut in episcopū in seculari, ita & in propositū ī collegiata ecclesia promoueri possunt eadē ratiōe. & placet Pan. cū nō reperiat hoc iure prohibitū, & eadē sit ratio: cū episcopus faciat vnū corp⁹ cū suis canonicis, & militet ratio curæ, & prædicationis hoc casu: vt in d.c. qđ Dei timorē. Si verò ecclesia nō sit collegiata: tūc aut nō est curata, & nō pōt eā religiosus obtinere: qa cessat ratio curæ. aut est curata: & cōiter tenetur, ꝙ iure cōi promoueri possit, licet cōtrariū teneāt domini de Rota.
7 ¶ Septimò* quærit, vtrum possit habere curā animarū in ecclesia, vbi monachi collegialiter habitāt? Et dicit Pan. in c. j. de capel. mo. ꝙ nō: sed debet ab episcopo capellanus institui, qui populum regat de cōsilio monachorū: sec⁹ in alijs, vt dictū est.
8 ¶ Octauò* quæritur, vtrū præfici possit ecclesiæ quorūcunq; regulariū? Et dico ꝙ nō: vnde si eligitur quis alterius religionis in prælatū, nō valet electio. cle. cū rationi. de ele.
9 ¶ Nonò* quærit, vtrū promoueri possit in casibus præmissis sine licentia sui abbatis? Et dicit Pan. in d.c. qđ Dei timorem. ꝙ non: vt in c. si religiosus. de elect. lib. vj. imò nec ī Papā: vt no. gl. in c. quàm sit. xviij. q. ij. Sed si abbas nolit cōsentire, & necessitas vel vtilitas suggerit, compelli pōt ad cōsentiēdū, vt dictū est. Et hoc nota p puella nō potēte nubere ex statuto infra xxv. annū, sine cōsensu duorū agnatorū, q ea eligente spōsum dignū nolūt consentire sine causa legitima. pōt enim superior cogere eos ad cōsentiendū, vel dabit licentiā nubēdi: vt tenet Bar. in
10 l. si cū dotē. ff. sol. ma. ¶ Decimò* quæritur, vtrū monach⁹ ecclesiæ prefect⁹, possit esse sine socio monacho? Et dicit Host. ꝙ sic: Inno. verò ꝙ nō: & vterq; habet motiua in d. c. quod Dei timorē. sed Pan. in c. monachi. extra de co. distinguēs dicit, ꝙ non debet institui sine socio sui ordinis, qn ecclesia est subiecta monasterio: ita ꝙ iste nō definitè est obediētiarius monasterij. Et hoc secundū Ant. de Butr. limitandū est, si cōmodè illū habere pōt: vt de canonico regulari dicitur in eo. c. Secus, inquit Pan. si religiosus promoueretur tāquā qlibet clericus secularis ad ecclesiā parochialē: qa cùm desinat esse monachus monasterij, nullā
11 habebit amplius cōnexionē cū eo. ¶ Vndecimò* quæritur, vtrū dictus monachus factus rector ecclesiæ secularis teneatur ad regulā, & statuta ordinis sui? Et dico indistinctè ꝙ sic, quātū ad tria vota substātialia, & delationē habit⁹, etiā si esset episcopus. de vi. & hone. cle. clerici officia. in si. & si temere habitū dimittit, efficit excōicatus: vt s. Excōicatio. ix. §. xxiiij. sed tū quantū ad obedientiā opus est distinctione. Nā si trāseat ad episcopatū, penitus absoluit à iurisdictione abbatis. xviij. q. j. c. vnico. & similiter si trāsfertur ad ecclesiā abbati non subiectā, nec in spiritualib⁹, nec in tēporalibus. xvj. q. j. parochia. sed subijcit imperio episcopi, q de cætero erit abbas suus, secūdùm Hostiē. Si verò sit subiecta abbati in tēporalibus solùm, eximitur ab ei⁹ obediētia quo ad spiritualia. xvj. q. ij. visis. & c. sane. Si verò sit ei subiecta quo ad spūalia solùm, eximit quo ad tēporalia: si autē sit ei subiecta in omnib⁹, ex toto illi subdiet. Quātū verò ad alia à tribus votis, si sit episcopus, dic vt s. Religio. vj. §. Si verò nō sit eps, si ecclesia pleno iure sit abbati subiecta, seruabit omnia sicut prius, secūdùm Host. præter tria, q in ecclesia seculari cōmodè seruari nō possunt, scilicet ieiuniū, silētiū, & vigiliæ: ar. xliij. di. sit rector. xvj. q. j. nemo. pōt. si verò ecclesia nō ptinet ad monachos, sed ad episcopū, absoluit à tribus prædictis, scilicet ieiunio, silētio & vigilijs. d.c. nemo. sed tenet abstinere à carnib⁹: vt in d.c. quod Dei timorē. nisi in aliqb⁹ casibus. Primò si sit infirm⁹, de cōse. dis. v. carnē. Secūdò imperāte episcopo, qui abbas suus est. Tertiò si nō habet sociū, & sine scādalo cōuentiū abstinere nō potest, secundū Gofr. alleg. c. quisquis. dist. xlj. & de sta. mona. recolēs. §. j. Quartò si sit factus episcopus, secundū Ho. & videtur sequi glo. in d.c. carnē. Sed siue sit episcopus, siue nō, cōsiderato diligēter d.c. nemo. dico ꝙ ratio omniū prædictorū est, qa absoluitur ab his, quæ officiū suū impediūt, & ab alijs nō absoluitur. & est mens S. Th. vbi s. Religio. vj. §. x. ¶ Duode
12 cimò quæritur,* quis dispēsabit cū tali monacho si indigebit? Et dico, ꝙ abbas, si eccl'a sit ei subiecta penitus, vel saltem in spiritualibus: vel episcopus, si subest episcopo, qui est loco abbatis. xvj. q. j. si quis monachus. Si verò sit exempta, secundū Sum. Ang. recurret ad papā. Sed melius dic, sicut de episcopo dictū est s. Religio. vj. §. x. ꝙ ipse secū dispensabit, sicut prælati religionū: quia non ibit ab Anglia Romam, si indiget vti carnibus vna die. ¶ Decimotertiò
13 quæritur,* vtrū monachus cōfiteri possit episcopo vel pœnitētiario? Et dicit Rod. ꝙ sic, nisi sit exemptus vel priuilegiatus à papa.
14 ¶ Decimoquartò quæritur,* quid iuris de carnibus manducandis à monacho, vel à Carthusiensi? Et dicit S. Th. in ix. quol. art. iiij. ꝙ monachus carnes manducās sine causa rationabili. s. infirmitatis, & sine licētia prælati, nō peccat mortaliter, sicut nec frangēdū silētiū: qa ista ceremonialia cōmuniter nō sunt in præcepto: posset tamē esse mortale ratione cōtemptus vel præcepti, cùm fieret à prelato: quo casu intelligitur imponēda pœna carceris: de cōse. di. v. carnē. quæ scilicet nō imponitur nisi p mortali. De Carthusiensi autem dico vt S. Iuramentum. iiij. §. x.
15 ¶ Decimoquintò quæritur,* quæ sunt ea quæ in iure monachis specialiter præcipiuntur aut prohibētur? Et dico, ꝙ sunt decē, quę no. in cle. ne in agro. de sta. mo. ¶ Primò, ꝙ habitū deferāt secundū formā ibi positam. & hoc tāgit nigros solùm. ¶ Secūdò, ꝙ omni mēse cōfiteātur & cōicent. ¶ Tertiò, ꝙ is qui præest, exponat per se vel aliū vulgariter regulā in capitulo. & hęc etiā astringūt nigros solùm, secundū Sum. Ang. sed Archi. post Io. And. dicit satis esse honestū vt extendatur ad omnes. ¶ Quartò, ꝙ nō vtantur camisijs. de sta. mo. cū ad monasteriū. ¶ Quintò, ꝙ seruent silentiū cōtinuū in dormitorio, refectorio, & oratorio: in claustro verò certis horis, vt ibi. ¶ Sextò, ꝙ faciant capitula de triennio in trienniū. eo. tit. in singulis. ¶ Septimò, ne aucupētur aut venentur. d. cle. ne in agro. ¶ Octauò vt ad curias principū nō vadāt, vt suis monasterijs damnū inferāt: aliter sunt excōicati illi qui administrationē non habent. ¶ Nonò, ne teneant arma intra septa monasterij. ¶ Decimò secūdū Sum. Ang. ne carnes comedāt, nisi in necessitate, id est, infirmitate: vt in d.c. cū ad monasteriū. de quo dic vt in §. priore. Quædā tamē horū nō sunt in præcepto, secundū Archi. vt abstinētia à carnibus & camisijs, & de silentio, & huiusmodi: licet Sum. Ang. videatur velle omnia
16 esse præcepta. ¶ Decimosextò quæritur,* quid velint iura de monialib⁹? Et dico multa. ¶ Primū. In monasterijs monialiū nō mēdicantiū recipi nō debēt, nisi qui possunt de prouētibus monasterij absq; penuria sustētari: aliter receptio est nulla. de sta. regu. periculoso. lib. vj. Et ratio fuit vt possint seruare clausurā: & sic si aliqua sit ingressa, id est, professa, nubat, tenebit matrimoniū: qa pfessio est nulla. ¶ Secundum. Omnes moniales regulariter debēt esse sub ppetua clausura. d.c. piculoso. nō obstāte, ꝙ religiosis non possit indici strictior vita: qa hoc nō est verū in spectantibus ad cōseruationē pfessiōis, vt s. Religio. vj. §. vj. Fallit illa regula primò vbi esset talis ac tāt⁹ morb⁹, ꝙ monialis nō posset esse cū alijs absq; graui piculo siue scādalo. d.c. periculoso. quo tamen casu licētia à superiori petēda est: qa prohibitū est monacho et in casu licito, sine licētia superioris exire. xx. q. iiij. monachū. quod Ge. dicit verum, vbi in breui pōt haberi: aliter potest sine excōicatione exire. s. si periculū est in mora, & infirmitas manifesta. secundò qñ incūbit abbatissæ exire pro homagio vel fidelitate faciēda: cū societate honesta: ita tū, ꝙ ad alia nō diuertat, nec in fraudē residētiæ aliqd fiat: vt ibi. & hoc casu similiter credo licentiā esse petendā, licet si negetur sine causa rationabili exire possit iuris authoritate. Tertiò ratione liciti trāsitus ad strictiorē regulā, secundū glos. Quartò si qua assumatur ad regimē alterius monasterij, secundū eandē glo. de elec. nullus. li. vj. cū suis cōcor. ¶ Tertiū. Nō debet monialis habere singularē habitationē: sed cōiter tam in ecclesia quàm in dormitorio & refectorio esse debet. xviij. q. ij. perniciosam. vt sint sibi testes castitatis. in auth. de mo. §. cogitādū. nec debet loqui cum monacho, nisi sociata & breuiter. xviij. q. ij. diffinimus. & c. in decima. nec ad eā debet patere accessus vel ingressus etiā honestis personis, nisi ex causa rationabili & manifesta, & de illius, ad quē pertinet, licētia speciali, vt in d.c. periculoso. ¶ Quartum. Domini tēporales debēt permittere moniales in suis curijs per pcuratorē litigare, ne p cōstituēdis pcuratoribus, q in aliquibus partib⁹ authorati dicūtur, seu alijs huiusmodi, eas oporteat euagari, vt ibi: vbi gl. dicit, ꝙ fortè volebāt, vt cōstituerēt procuratorē in pręsentia iudicis. vide ibi. Episcopis verò & alijs prælatis iniungitur, ꝙ causas earū, & negotia faciāt corā ipsis p procuratorē expediri, siue sint homagia, siue fidelitatis iuramēta, vel aliud, vt ibidem. ¶ Quintū. Prelatis præcipit, vt omnib. monasterijs monialiū, tā nō exēptis propria, quàm exēptis apostolica autoritate, puideāt de clausura ad expēsas monasterij, vel eleemosynis fideliū. & idē præcipit abbatib⁹, & alijs inferioribus prelatis, quo ad monasteria sibi subiecta, vt ibi. ¶ Sextū. Debēt et p singulos annos p ordinarios visitari, etiam si sint exemptæ, vt in cle. attēdentes. de statu mona. ¶ Septimū. Monasteria ordinis predicatorū, & sanctę Claræ ordinis Minorū intrare est phibitū sub pœna excōicationis, vt s. Excōicatio. viij. §. ij. quo ad alia verò monasteria generaliter prohibetur ingressus, & accessus sine speciali licentia illius, ad quē ptinet, licet non sub pœna excōicationis, vt in c. periculoso. de statu regu. lib. vj. consueuit tamen circa hoc esse aliqua excōicatio synodalis.

RVRSVS de Religione viij. quantum ad monasterium, seu conuentum.

1 *Monasteria quomodo debeant situari.*
2 *Monasterium ingredientis bona, ad quem pertineant.*
3 *Monasterium an obligetur ex facto monachi.*
4 *Monasterio an acquiratur obligatio per monachum.*
5 *Monacho an possit quid relinqui sub conditione, ne acquiratur monasterio.*
6 *Monasterium an aget pro rebus obligatis monacho.*
7 *Monasterium an grauari possit noua consuetudine uel onere.*
8 *Monasteria per quos regi debeant.*

RELIGIO rursus octauò cōsiderari pōt quantum ad monasteriū, cuius nomine venit etiā omnis cōuētus siue locus religiosi collegij.
1 ¶ Primò* ergo q̄ritur, qūo debēt situari monasteria? Et dico, ꝙ monasteria dupla religiosorū & religiosarū non sunt licita. xviij. q. ij. c. diffinimus. & c. in decima. imò monasteria puellarū sunt collocāda lōgè à monasterijs monachorū, aut propter insidias diaboli, aut propter obloquutiōes hominū. dicto c. in de-
2 cima. ¶ Secūdò* quæritur, vtrū bona ingrediētis monaste

rium pertineant ad illud, & quo iure? Et dico q̃ pertinẽt, vt ẽ. Religio. vj. §. j. Quo verò iure ptineãt, est magna controuersia inter doct. & gl. iuris ciuilis: de quo vide Alberi. in authẽ. ingressi. C. de sac. sanct. eccl. sed dic verius esse, q̃ iure successionis: tamẽ si læsum fuerit, poterit restitui ad similitudinẽ minoris, vt C. si vt ab hære. se abst. per totum.

3 ¶ Tertiò quæritur,* vtrum monasteriũ obligetur ex facto monachi? Et dico q̃ non, neq; ex delicto, neque ex cõtractu, nisi ex duobus casibus. Primò si hoc peruenit ad monasteriũ, vel sit versum in eius vtilitatẽ: quia in tãtũ tenetur, & nõ plus: ar. x. q. ij. hoc ius. Secũdò si à conuẽtu sit cõmissa administratio: quia in quãtum se extẽdit administratio, in tantũ obligatur, & nõ plus, secundũ Innoc. in c. olim. de priuil. Et hoc intelligitur tam de monacho quàm abbate, secundũ Inn. & Host. quo ad delictũ: quia delictũ personæ 8 in damnũ ecclesiæ redũdare nõ debet. de reg. iu. c. delictũ. li. vj. & idẽ dico de cõtractu. Vnde obligatur monachus solus, sed nõ tenetur soluere, quia nõ habet vnde. de soluti. Odoardus. nec potest cõueniri secũdũ Io. ratione contractus, sicut nec ille qui cessit bonis, vt no. xj. q. j. de persona. in glo. facit in ar. q̃ non obligetur. Institu. de autho. tuto.

4 vide gl. xj. q. j. de persona. ¶ Quartò quæritur,* vtrum per monachũ possit acquiri obligatio monasterio? Et dico q̃ sic, & similiter possessio, etiã per fugitiuum: vt ff. de acquir. possi. l. j. xviij. q. ij. abbates. ipse tamẽ secundũ Ioã. in glo. xij. q. j. nõ dicatis. agere nõ potest ratione cõtractus, nec etiã de iniuria sibi illata: sed eius prælatus agere poterit, nisi prælatus absit, vel reliquerit procuratorẽ, ad instar filiſa. ff. de iniu. l. si vnius. vbi no. secundũ Arch. post Inn. & Hostien. q̃ ex cõtractibus initis cũ monacho vel abbate obligatur quis monasterio: quia potest monachus actionẽ acquirere, sed nõ potest obligare monasteriũ. Vnde quãuis abbas seu monasteriũ possit agere: non tamen tenetur respondere, nisi de eo quod ad eum peruenit. Et licet omnis cõtractus sit prohibitus monacho, nisi imperante abbate. xij. q. j. non dicatis. tamen hoc intelligitur inquãtũ mona-

5 steriũ obligetur. ¶ Quintò quæritur,* vtrũ valeat relictũ monacho cum tali cõditione, q̃ nihil acquiratur monasterio? Et dicit Bart. in auth. excipitur. C. de bon. quæ libe. q̃ hoc continet impossibile, cùm monachus nihil habeat, sed totũ sit monasterij: vt in auth. ingressi. C. de sac. sanct. quia q̃ aliquid sit monachi, & nõ quæratur monasterio, est cõtradictio, quę vitiat contractũ & legatũ: vt l. vbi repugnãtia. ff. de re. iu. Putat tamen illa verba sic debere intelligi: Relinquo monacho sub hac cõditione, ne quæratur mona- 2 sterio: hoc est, q̃ monasteriũ patiatur eum habere administrationẽ relicti eo modo quo potest. ſ. conniuẽtibus oculis abbatis. sicut & seruus dicitur habere propriũ. l. is qui suis. ff. ad Trebellia. vt sic nihil acquiratur monasterio re 3 spectu vtilitatis, nõ autẽ respectu iuris. quod dictũ Barto. Pan. in c. monachi. de statu mona. limitat, qñ talis administratio refertur ad casum licitum, vt scilicet dispensset in pios vsus, quod religiosis licet. de testa. c. ij. li. vj. vel vt conuertat ad vsum vestimẽtorũ aut librorũ, & huiusmodi: nõ autẽ vt ad libitũ administret tãquã propria, etiã de licẽtia papę. c. cùm ad monasteriũ. Et si expresse dicatur, q̃ nihil iuris quæratur monasterio: dicit Barto. in dicta authen. ex cipitur. quòd debet intelligi eo modo, scilicet afferẽte vti 4 litatẽ, & vt patitur monachũ illud ius exeq. Et si abbas non vult consentire vt habeat administrationem, dicit Pan. in dicto c. monachi. quòd relictum nõ valebit ex defectu cõditionis, & sic remanebit penes grauatum: vt l. vaica. C. de cadu. tollen. & glos. in dicto §. tres hæredes. ¶ Sextò quæ-

6 ritur,* quid de rebus ablatis à monacho? Et dicit Innoc. & Hostien. quòd aget monasterium, si erant suæ vel etiam alteri*, & ipsum monasterium tenebatur ad restitutionẽ. Si verò nec sic, nec sic: tunc aget ille, qui dominus est earum: ita tamẽ q̃ si res erãt depositæ apud monachũ, & abbas vidꝫ det eas subtrahi, & facilè posset liberare: satis credit Inno. quòd abbas teneatur in solidum propter dolum. Si autem non vidit, vel prohibere nõ potuit, secus: quia nõ tenetur de maleficio eius, vt dictum est. ¶ Septimò quæritur,* vtrũ monasterium grauari possit noua cõsuetudine, seruitio, 7 vel onere? Et dico quòd non, nisi à principio de consensu episcopi à patrono sit illi imposita, vt in c. scientes. de consuet. Non tamen intelligas, q̃ in dote necessaria possit etiã à principio imponi aliquod on*: sed intellige in alijs à dote prædicta. ¶ Octauò quæritur,* per quos regi debent monasteria & alia religiosa loca? Et dico q̃ p̃ religiosos eius, vel alterius eiusdem religionis: & si non viuunt regulariter, debent expelli, & poni alij vitę districtioris: aut saltem clerici seculares, si aliàs possunt remanere ordinata: quod potest episcopus sine papa, secundũ glo. & Io. And. & Pan. in cap. inter quatuor. de reli. do. Hoc tamẽ fallit in hospitali, vt suprà Hospitale. §. v. etiam quod dictum est de episcopo, intellige saluis religionum priuilegijs.

¶ RELIGIOSA loca quæ sunt, vide ẽ. Loca.

DE RELIQVIIS ET VENERATIONE sanctorum.

1 *Reliquiæ qualiter sint uenerãdæ & transferendæ. & un. seq.*

RELIQVIAE in proposito dicuntur ea quæ nobis de sanctorũ humanitate remanserunt, vt totũ *corpus*, & p̃prię particulę eius. ¶ Primò verò quæritur,* *qualiter* reliquiæ sint obseruãdę reuerẽter? Et dico q̃ *nõ* possunt exponi venales. l. nemo. ſa ij. C. de sac. sanc. eccl. quod secũdũ Pan. fit dupliciter: primò verè vẽdẽdo: secũdò exponẽdo passim causa quæstus: quod est quædam larga vẽditio. imò secundũ Rayn. & Gos. eas vẽdere est simonia. j. q. j. quisquis. det. Et si sunt antiquæ, extra capsam ostẽdi nõ debẽt. & ratio prohibitionis secundũ Pan. extrà eod. capi. j. est, quã ostenduntur ossa nuda, deuotio multorũ tepescit, & datur detractoribus causa obloquẽdi. Si verò sunt nouiter inuẽtæ, nõ licet eas in publico venerari, nisi prius authoritate Romani põtificis approbẽtur. extrà eo. ex eo. & de consecr. di. j. placuit. Similiter nec aliquẽ licet venerari p̃ sancto, etiã si in vita miracula fecisset, sine prædicta authoritate. ſ. publicè: secus in occulto, vt ẽ. Oratio. §. iij. ¶ Secũdò quæritur,* vtrũ liceat reliquias furtiuè subtrahere & trãsferre vt honorabilius collocẽtur? Et dico q̃ nõ, secundũ Verue. & Vlde. & Roden. sed est sacrilegium. xvij. q. iiij. quisquis. etiã si ex deuotione fiat, secũdũ Rodẽ. & Hugo. ¶ Tertiò quæritur,* cuius authoritate possint corpora sanctorũ & eorũ reliquię transferri? Et dico, q̃ solùm authoritate principis, id est, papæ, vel episcopi, vel sanctæ synodi. de consecr. dist. j. corpora. vbi Ioã. dicit hoc verũ esse, quando *corpus* est traditũ perpetuæ sepulturæ. C. de religio. & sumptuum. l. vltima. nisi necessitas immineat: quia tunc sufficit authoritas præsidis prouinciæ. l. j. C. eodẽ. Quando autẽ nõ sunt traditæ ꝑpetuæ sepulturæ, bene trãsferri possunt sine alicuius authoritate ad aliũ locũ religiosum. C. eodẽ. 4 l. si necdũ. ¶ Quartò queritur,* vtrũ reliquiæ sanctorũ de beãt portari ad collũ? Et dicit Sum. Ang. q̃ nõ, argu. dictæ l. si necdũ. & dictæ l. vlti. & d. c. corpora. licet possint poni super aliquo pro aliquo tẽpore ex magna causa. ar. d. l. j. Et hoc, inquit, tene, quamuis Tho. teneat cõtrariũ: sed nõ bene probat: quia illæ leges & illud capitulũ loquuntur de corpo

corporib*, quorũ ꝑpriè est sepultura, & nõ de particulis. opinio aũt S. Th. est etiã Alb. & Astẽ. & Archi. & Sũ. Ros. & Supp. & practicatur à deuotis & sanctis. & probat eã S. Th. qa sufficiẽter probat, q̃ licet diuina verba portare ad collũ: & deìde dicit eãdẽ esse rationẽ de reliqis: qa si portẽtur ex fiducia Dei & sanctorũ, quorũ sunt reliqæ, nõ est illicitũ: sed si circa hoc attẽdit aliquod vanũ, puta q̃ vas esset triãgulare, vel hmõi, qđ nõ ptinet ad reuerẽtiã Dei & sanctorũ, esset superstitiosũ & illicitũ. vide ij. ij. q. lxxxvj.

DE RENVNTIATIONE.

1 *Renuntiatio quando sit illegitima.*
2 *Renuntiare quis, & per quem possit, & quando pœniteat.*
3 *Renuntiatio in cuius manibus fiat.*
4 *Renuntiari quid possit.*
5 *Renuntiationis quis sit effectus.*
6 *Renuntiatio qualiter fieri debeat.*

RENVNTIATIO in proposito, sumit ꝑ refutatiõe quadã rei proprię vel iuris. & si sumatur cõmuniter, sic secũdũ Host. est iuris propri spõtanea refutatio. quod ideo dicitur, quia iuri alieno renũtiari nõ põt: & si proprio renũtietur coactè, nõ obest repetere voleti. extrà eo. super hoc. Sed ſ sumatur vt est valida, est refutatio rei, vel iuris ꝑprij: intellige p̃ se, vel p̃ aliũ spõtanea, & legitima: argu. vij. q. j. quàm periculosum. & de hoc §. seq. ¶ Primò

1 ergo* quęritur, quãdo renũtiatio sit illegitima? Et dico, q̃ hoc est primò ratione plonæ renũtiãtis: puta, quia est minor. de iudi. si annũ. li. vj. vel alius nõ potẽs renũtiare. Secũdò ratione plonæ, *in cuius manibus fit renũtiatio, si nõ fiat ei cui debet. eo. tit. cũ dilecti. & c. admonet. & c. qđ in dubijs. Tertiò* ratione rei, quę renũtiari nõ põt, sicut iuri naturali, & agnatiõis, & sanguinis nemo põt renũtiare, vt l. ius sanguinis. ff. de re iud. & l. ius agnatiõis. ff. de pac. sed

2 pro prędictis vide §. tres sequẽtes. ¶ Secũdò* quęrit, qs, & per quẽ possit renuntiare, vel de renũtiatione pœnitere? Et dico multa. ¶ Primũ. Secũdũ Host. renũtiare põt is, ad quẽ pertinet illud, quod renũtiatur: de regu. ad apostolicam. & c. statuimus. & põt renũtiare p̃ se, vel per procuratorẽ: si tñ habet speciale mandatũ. de offi. dele. cũ olim. & idẽ videtur, si habet generalẽ administrationẽ. ff. de ꝑcu. l. cui libere. Secus si tãtũ esset generalis ꝑcurator. de præben. dilecto. & l. mãdato. ff. de proc. ¶ Secũdũ. Papa liberè põt resignare, maximè si se insufficientem agnoscit, eo. quoniã. lib. vj. de quo ẽ. Papa. §. iij. ¶ Tertiũ. Cũ renũtiatio autoritate eorũ, quorũ interest, facienda sit. de offi. archi. ad hoc. §. fi. clericus suo foro sine episcopi autoritate renũtiare nõ potest: qa præiudicaretur episcopo. de foro cõpe. significasti. & eadẽ ratiõe, nec priuilegio. c. si qs sua dente. xvij. q. iiij. & si actionẽ iniuriarum remittere possit quãtũ ad propriã personã. xxiiij. q. iiij. si is. iniuriã tamen ecclesiæ, vel collegij sui in sua persona illatã remittere nõ põt. de sen. exc. cũ desideres. §. fi. iũcto c. cõtingit. el j. eo. tit. Et si renũtiãs foro respõdeat corã iudice seculari in ci

3 uilib*, cadit à causa, vel à loco suo. de fo. cõpe. si diligẽti. in criminalib* verò locũ, siue dignitatẽ pdit: & si nõ habet, extraordinariè punit. Si verò trahatur ad illud iudiciũ, *vide* ẽ. Iudex. §. ij. ¶ Quartũ. Renũtiãs p̃ nuntiũ pœnitere põt, quãdiu res integra est. eo. titu. lectæ. secus si non est integra. de elec. in causis. §. fi. quod videtur, si superior exposita renũtiatiõe cœperat sub acceptatione cogitare: ar. d. §. fi. sed & si talẽ ꝑcuratorẽ ignorãtẽ reuocauerit, tenebit cessio facta ante notitiã reuocatiõis, nisi malitiosè factũ fuerit, quin pœnerit ad eũ: vt in cle. cũ illusio. eo. ti. Qui verò impetrauit licẽtiã cedendi, cogẽdus est cedere.

3 eo. ti. quidã. ¶ Tertiò* quęritur, in cuius manibus renuntiatio facienda sit? Et dico multa. ¶ Primum. Renuntiatio faciẽda est in manibus eius, à quo habetur institutio, quo ad beneficia ecclesiastica. eo. ti. admonet. quod limitat in beneficio acquisito p̃ c. veniẽs. eo. tit. episcopatus aũt renuntiari nõ põt, nisi in manibus Papæ. de renũ. nisi etiã si episcopus nõ sit cõsecratus, modò sit electꝰ & cõfirmatꝰ. de transla. c. inter corporalia. Similiter etiam secundùm Ray. abbas immediatè pertinens ad ecclesiã Romanã renuntiare nõ potest sine speciali licentia sedis apostolicæ. Adde secũdũ Ant. de But. in c. de regularibus. de simo. vel in manibus legati. Et si renũtiat, tenet renũtiatio in præiudiciũ eius, sed nõ ecclesiæ, vel illius, in cuius manibꝰ debuit renuntiare. Similiter etiã, secundũ eundẽ, in simplici beneficio potest quis renũtiare vt vult. quod glo. eius dicit verũ, saltẽ de cõsuetudine: sed verius est secũdùm Ioã. And. in Sũ. Con. vt fiat habenti instituere. Secundũ. Aliorum autẽ iuriũ renuntiatio faciẽda est aduersario, vel notario publico, vel iudici nomine aduersarij recipiẽti. l. ij. ff. rẽ publ. sal. fo. ¶ Tertiũ. Episcopus qui nõ bene intrauit, sed p̃ simoniã, vel intrusionẽ, & huiusmodi, secũdùm Host. in morte renũtiabit mẽte, scilicet si aliter nequit, & in manu archiepiscopi si potest: aliàs simplicis sacerdotis sub hac cõditione, si Papæ placuerit: & si conualuerit, eũ q̃ citissimè adeat pariturus ei: ar. c. nõ dubiũ. de sen. excõ. & c. ea nosci tur. §. fin. & interim fructus custodiat, vel in vtilitatẽ ecclesiæ expendat. ar. de offi. or. cũ vos. & eo. tit. c. præsenti. lib. vj. Accipere tã sibi potest vitæ necessaria stricte. dist. lxxxvj. nõ satis. & c. pasce. talis etiã si titulũ nõ habeat, tamen possessionẽ, quã de facto habet, dimittere nõ debet sine licẽtia Papæ: sed à fructibus debet abstinere. eo. ti. post trãslationẽ. §. iij. Concordat Inno. addẽs idẽ dici posse in omnibus sulpẽsis ab homine vel à iure. Vide Ber. Inn. & Host. eo. ti. c. nisi cũ primũ. & Archi. vj. q. j. cũ qui. Ex quibus aũt causis episcopus debeat renũtiare episcopatui, vide extrà eo. c. nisi cũ pridẽ. ¶ Quartò* quærit, quid renũtiari possit quantũ ad iura præsentia, & futura: aut etiã intelligatur esse renũtiatum? Et dico multa. ¶ Primum. Iuri naturali, agnatiõis, aut sanguinis renũtiari nõ põt: vt ẽ. §. j. similiter nec iuri positiuo cõcernenti formã certã, aut solennitatẽ: puta, q̃ testamentum fiat cũ tot testibus, aut q̃ stipulationes fiãt certo modo. l. nemo potest. ff. de leg. j. & facit c. quia propter. de elect. & c. cùm esses. & quod ibi not. de testa. Similiter nec si cõcernit publicam vtilitatẽ: etiã si certã formã, vel solennitatẽ nõ cõcernat. l. ius publicũ. ff. de pact. & in c. si diligenti. de fo. comp. Si autem cõcernit publicã & priuatã, & sunt separabiles: renuntiari potest quantũ ad priuatã. l. ius gentiũ. §. sed & si paciscet. ff. de pact. puta, ius dat actionẽ pro animali morboso: tamẽ partes pacisci possunt, vt nõ possit agere. arg. c. cũ venissent. cum ibi not. de instit. si verò nõ possunt se parari, renuntiari nõ potest. d. c. cùm venissent. Si autẽ sit solùm in fauorẽ priuatũ: tunc potest illi renuntiare is, in cuius fauorẽ est: modò renũtiatio nõ sit cõtra bonos mores, vel in ducat ad peccatũ: qa tũc nõ valeret: vt in c. alia. §. elegãter. ff. sol. ma. & l. cõuenire. ff. de pac. dot. Si verò sit solùm in odiũ alterius: tũc si cessat ratio illius odij, potest renuntiari: vt in l. fi. C. ad Macedo. aliàs nõ: vt in l. nã & si. ff. ad Maced. Vide Pan. in d. c. si diligẽti. Si aũt introductum sit in fauorẽ amborũ, alter sine altero renuntiare non potest, secundùm glo. in c. ad apostolicã. de reg. facit l. quod fauore. ff. de legi. Vnde dicitur, q̃ in cõmuni iure potior est cõditio prohibentis. arg. ff. de serui. vrba. prę d.

l.per fundū.ff.commu.diui.d.l. Sabinus.ff. de libe. cau.l. ij.iij.& iiij. Si tamē aliquid cōceditur pluribus, siue vniuersitati, sed ū principa'iter in fauorē particulariū, quilibet posset iuri suo renūtiare. & sic loquitur d.c.ad apostolicā. & c.dilecti.de fo.cōpe. Fallit in priuilegio: quia licet cōcernat fauorē tertij, potest tamē impetrās renuntiare antequā p̄sentetur: nisi appareat, q̄ cōcedēs statim voluit cōcedere ius illi tertio: qa cōmuniter nō acquirit, nisi in p̄sentatione seu notitia. de cōcess. preb. c.j. lib. vj. vbi vide Gemin. & similiter dico, non potest renuntiare quando per procuratorē impetrauit: quia statim acquirit ius illi tertio, vt ibi. similiter si fuit cōcessum motu ꝓprio secūdùm Sū. Ang. sed melius Sū. Ro. sin verbo, indulgentia. §. viij. tenet virtualiter oppositū, dū dicit, q̄ vires nō habet, nisi à p̄sentatione. Vide ī. Priuilegiū. §. vlt. ¶ Secundum. Si debitor renūciet iuri probādi per testes, licet secundū aliquos renuntiatio valeat, tamē secūdùm Host. nō videtur verū: quia illud ius propter cōmunē vtilitatē introductā est: vnde vsus testiū frequēs, & necessariꝰ est. ff. de testi. l.j. ideóq; renūtiari nō pōt. arg. l. quos prætor. ff. de proba. ¶ Tertiū. Ius futurū renūtiari potest, si appareat, siue, vt dicit Host. si lex iā est ex qua ius oritur: nō aūt si adhuc nō apparet: qa pacta nō referūtur ad ea, quę apparere nō possunt, vt l. in lege. & alijs cōcor. ibi positis in gl. ff. de cōtrahē. emp. vel ī lex nō est: quia quod non est, renuntiari non pōt. l. tres fratres. ff. de pact. vide Bar. in l. cōditionis. C. de pact. De filia autē renuntiāte hæreditati paternæ, vide ī. Pactū. §. xv. De habente etiā vocē in electione, vtrū possit renūtiare, vide ī. Electio. j. §. iiij. parti. vj. De exēpto etiam, vtrū possit renūtiare exemptioni, ī. Exēptus. §. x. ¶ Quartum. Generaliter secūdùm Host. in Sum. renuntiari possunt omnia iura, etiā nō scripta, puta cōpetētia circa *seruitutes*, etiā si sint annalia. de sepul. in p̄sentia. de deci. ex multiplici. & iura cōpetētia circa beneficia, sicut & ipsa beneficia, vt dictum est: & omnia iura cōpetētia p aliqua instrumēta, sicut & ipsa instrumēta. C. de fid. inst. l. iij. de pact. cū pridē. ¶ Quintū. Clericus qui beneficiū impetrauit, si ſt Canonicorū misericordiæ subiiciat, nō intelligit renūtiasse, extrà eo. veniens. quin etiā si reddat eis literas suas, & illi sint immisericordes, debet iudicis officio restitui. eo. tit. sanè. Si tū renuntiet literis pro certa pēsione, priuatur literis & pēsione. de rescri. ad audientiā cōcor. Albe. ¶ Sextū. Si quis renūtiauerit omni iuri suo, p̄senti & futuro, aut literis impetratis, & impetrandis, secundùm Host. quo ad futurū, si generalis sit renūtiatio, nō valet: vt §. ij. part. iij. de cōsti. cū accessissent. Si verò sit *specialis* in quibusdā iuribus, & sequatur generalis, valet. C. cū mu. offi. tu. fun. po. l. fi. circa medium. & in auth. vt lic. ma. & auię. ibi posita. Qui etiā renūtiauit literis beneficialibus, nō ideo restitutioni iā factæ renuntiare videtur. eo d. tit. sanè. ¶ Quintò* quæritur, quis sit effectus renūtiationis? Et dico esse hoc, vt qui renuntiauit, ad id, qd renūtiauit, nō habeat regressum, nisi ex iure nouo cōcesso, vel antiquo restituto. eo. tit. c. cū inter. & c. cū ex trāsmissa. & c. cū in p̄sentia. & c. cùm sanè. Et si quis renuntiauerit episcopatui propter cōscientiā *criminis*, iam eligi nō pōt, aut postulari: secus si propter malitiā plebis, p̄secutionē, infirmitatē, defectū scientiæ, simoniā sibi ignotā, & huiusmodi. eo. tit. post trāslationē. renuntianti tamē est cōpetens prouisio facienda. eo. tit. ad supplicationē. in qua dignitatis, & cōscientiæ ratio habēda est: de preben. de multa. ad fin. & similiter quātitatis redituū būficij cui resignat. de vi. & ho. cle. quoniā. & de preb. nisi essent. xij. q. ij. bonę rei. de dona. apostolice. §. vl. & pen. ¶ Sextò quæritur, *qualiter debeat renūtiatio fieri, vt sit licita & valeat? Et dico multa. ¶ Primū. Renuntiatio debet fieri primò scienter: qa ei quod ignoratur renūtiari nō potest. l. mater. ff. de inoffic. testa. Vnde cū quis ignorat ius aliqd, debet ei notificari: vt in auth. quomodo opor. epi. §. igit ordinamus. Vnde notarij ponētes clausulas renūtiationis *ignoras* cōtrahētibus, renētur eis de dāno, quod alter nō incurrissent. secūdò spōte, & ꝓpria volūtate. vij. q. j. *quis* sine coactio. quod met. caus. ad audientiam. tertiò quoad būficia ecclesiastica debet fieri in scriptis. ij. q. j. §. ecce. & c. qualiter: q̄ctū non est necessariū, nisi in epitcopatu, de quo illa iura loquūtur. quartò purè & absolutè. de of. del. ex parte. el j. de simo. ex insinuatione. Vnde dās, remittēs, vel renūtiās aliquod spirituale, spirituali interueniēte pacto, vel promissiōe, aut datione. s. nō gratuita alicuius tēporalis, *simoniacus est. j. q. ij.* quàm pio. in ſ. viij. q. iij. talia. q̄ si nō p̄cedat donatio vel promissio, sed sola intētio, ita scilicet, q̄ aliàs nō renūtiaret, est simonia. de simo. tua. sed est solùm mētalis, quæ p solā pœnitētiā aboletur. extrà eo. mādato. quod limita, vt j. Simonia. §. iij. regula iij. ¶ Secūdū. Si qs renūtiat beneficio ea intētione, vt detur nepoti, vel alteri sine pacto & cōuētione, nō est simonia. de præb. dilectio. qa renūtiare beneficio, vt detur alteri, est simoniacū, qa prohibitū est autē prohibitum nō simpliciter, sed hoc modo, scilicet cum pacto. j. q. ij. q̄pio. *sed* Verue. Vide. Gof. & Inno. sed volūtas paciscēdi sola sine effectu est simonia mētalis: quę ab ecclesia nō punit. *Vel* dic, secūdùm aliquos, q̄ nō est simonia: quia habere *spem* de hoc nō est simonia. de pac. cū pridē. j. q. j. *ordinationes.* ¶ Tertium. Renūtiās literis apostolicis super *promissione* sibi de beneficio faciēda pro pecunia, vel pēsiōe ex pacto, simoniacus est, secūdū Pan. ibi. & c. ad audientiā. de rescript. quod licet gl. ibi limitet sriā assequutus est beneficiū, tamen est verū simpliciter, secūdū Inn. & Host. qa ex illis literis habet ius ad petēdū spirituale: & literis acpensione priuatur si eā habuit, vt dictū est: si tamē ex officio iudicis aut bonis viris mēdicātibus purè renūtiet, & ex parte alia sibi aliquod tēporale detur, nō est simonia, secūdū Archi. vt colligitur in c. sanè. eo tit. similiter nec si renūtiet eis, assignato sibi aliquo spirituali, id est beneficio, etiā si ex pacto renūtiet: quia est quasi permutatio spiritualis ad spirituale, secundùm Host. & Inno. qui hoc not. de rescrip. ad audientiā. in glo. ¶ Quartum. Non potest quis renuntiare liti super beneficio ecclesiastico, vel alio spirituali, aliquo tēporali sibi dato, secūdùm Panor. in c. cùm pridem. de pact. etiam si recipiat illud nomine expensarum: quia si habet ius, renūtiat spirituali, temporali dato, quod est simonia. de offi. deleg. ex parte. el j. & quod ibi no. Dicitur men Inno. & Hosti. in c. nō sine. de arbi. q̄ valet compositio autoritate superioris, vt pro pacis bono detur aliq̄ temporale, & de quo nō est certū de iure sibi competere, vt cedet liti vel renūtiet, si quod ius habet. de præbend. c. nisi. Secus. si fiat autoritate partiū, quia sic esset simonia, nisi quando habet ortū à iudice, puta quia in eo compromissum est, vel ipse sic diffinit. Et licet gl. in c. cùm pridē. dicat nō sufficere, nisi interueniat confirmatio Papæ: tamen cōmuniter ibi doct. tenent cum do. Anto. quòd non requiritur. Et hoc sequitur Panor. ¶ Quintum. Potest autem quis sine simonia dare pecuniā alteri, vt desistat à lite, quę est de re spirituali, secūdùm Pan. in d.c. cū pridē. si ipse dans, sit certus habere se ius: si autem dat cur habenti ius pro redimēda iusta lite ab eo. secūdùm Arch. post do. Ant.

Ant. esset simonia. Si verò nō sit certus, inquit Pan. sed dubitat, dare nō potest etiā authoritate papæ in beneficio habente annexā clausū potestatē: quia videtur data pecunia pro illa potestate spirituali. facit d.c. ex parte. in simili. & quod no. j. q. iij. saluator. & c. ex multis. quæ authoritas bene in alijs beneficijs excusaret: quia talis simonia est de iure positiuo, secundū glo. in c. cū pridē. Dicit tamē Pan. in c. super eo. de transact. q̄ iudex pro bono pacis ex officio *suo* potest cōponere partes, vt habens ius in beneficio det aliquid nō habēti ius, secundū formam c. nisi. de præben. quod etiā Arch. post dom. Anto. videtur intelligere etiam
7 de iudice arbitro. ¶ Septimò quæritur, *quid quando alius *expectat* primam præbendā proximè vacaturā in aliqua ecclesia, & alius habens præbendā tenuē fraudulēter renuntiat, vt expectanti via p̄cludatur ad pinguiorē, quę *sperator* vacare? Et dico, q̄ per hoc non impedit primū ex pectantem, si hoc probari potest, saltē per probabiles cōiecturas: & si resignāti pinguior cōferatur, eo ipso detegitur fraus: & carebit habita, quā resignauit, & ambita: de renū. si te. lib. vj. Vide etiā infrà Simonia. §. xiij. parti. viij. & ix.

DE REPRAESALIIS.

1 *Repræsaliæ quando sint licitæ. & nu. 3. & 4.*
2 *Repræsaliæ cuius authoritate debeant concedi.*
5 *Repræsaliæ contra quos extendantur, & contra quos non, & an propria authoritate quis exequatur. & nu. seq.*

REPRAESALIAE dictæ sunt à re & præhēdo, quāsi iteratæ apprehēsiones: sicut cū quis apprehēdit res alienas illius, qui apprehenderat suas. Et sumuntur dupliciter: primò pro ipsa actuali reprehensione, & authoritate concessa reapprehendēdi: & sic loquimur. Igitur repræsaliæ sunt potestas capiēdi & detinēdi aliena, collata à principe vel ciuitate in recompensationē damni vel iniuriarū, vt colligitur c. ſi pignorationes. de iniur. & damno. lib. vj. xxiij. q. ij. dominus. Et aliquando pro delicto vnius conce
1 ditur cōtra omnes de terra eius. ¶ *Primò ergo quæritur vtrum sint licitæ si concedātur contra conciuem aut conterraneum debitoris? Et dico, q̄ in conscientia secundùm Bar. in tract. de repræsalijs. vt licitę sint, requirūtur ista. Primò authoritas superioris. Secundò causa iusta concedēdi. Tertiò intētio recta eius cui cōcedūtur, quibus concurrē tibus sunt licitæ: vt in d.c. dominus. Et addit sibi videri nō esse inductū ius eas cōcedēdi iure canonico vel ciuili, sed iure Dei: vt in d.c. dominus. vel gētiū, quod permittit bella iusta, vt est hoc. Et cū his tribus trāsit Sum. Ro. Sed adde vt elicitur ex Arch. in c. vnico. de iniur. lib. vj. q̄ requiritur quartò vt damnū nō excedāt & interesse datū. & quintò, q̄ nō extēdātur ad clericos vel ecclesiasticas personas: quia essent excōicati: vt ſ. Excōicatio. ix. §. xxxij. & sextò secundū Dir. q̄ nō fiant in personis: quia iniquū est aliud pro alio in persona grauari: & secundū ipsum nulla cōsuetudo valeret. de quo dic vt infrà §. v. Et adde q̄ in repræsa *liis* iustis nō grauatur vnꝰ pro alio, sed punitur ciuitas aut *dominus in suis subditis. & concor. S. Tho. ij. ij. q. xl. Qui* aūt repræsalijs vtitur, istis nō cōcurrētibus, maximè pri- 4
mo & secūdo, dānaē in quadruplū, & cadit ab actione pro qua hoc facit: vt in auth. ne pig. ſi. §. sed omnino. & ſi condemnetur, tenebitur in cōscientia ad totū, aliàs solùm ad
2 simplū: vt ſ. Pœna. §. xxv. ¶ *Secūdò quæritur, quis sit iste superior, cuius authoritate debēt cōcedi? Et dico q̄ est primò is, cui per iura statuta hoc est cōcessum. & secundò de iure cōi est superior nō habens superiorē: quia repræsaliæ sunt quoddā bellū, aliquādo particulare, aliquādo genera le. Bellū aūt iustè indicere nō pōt nisi superior nō habens superiorē. ff. de capti. l. hostes. & ita tenet Inn. in c. olim. de rest. spo. legitur. Sequitur primò, q̄ potestas *ciuitatis* nō habētis superiorē, saltē de facto, eas cōcedere nequit, nisi habeat ex statuto: sed ipsa ciuitas vel cōsiliū. & secūdò, q̄ nec ciuitas regi aut principi subiecta, nec aliquis principis officialis pōt eas cōcedere, sed solus princeps. Notādū est ū, q̄ in omnibus casibus, in quibus dicetur §. seq. q̄ debitor nō habēs superiorē quē oporteat adire in illis cōcedēs, nō habet etiā superiorē: & sic ciuitās aut comes sub rege his casibus poterūt eas cōcedere, secūdū Bar. vbi ſ. De hoc tā vide etiā infrà §. seq. ¶ *Tertiò quæritur, quæ sit iusta cā cōcedēdi repræsalias? Et dico secūdū Inn. & alios doc. q̄ talis cā est quæ exprimitur in d.c. dominus. scilicet si ciuitas aut gens, adde vel dominꝰ, vindicare negligit quod à suis improbè gestum est. Pro quo aduerte, q̄ iustitia huius cau sæ multa requirit. Primò, q̄ illud damnum, propter quod cōceduntur, sit notabile. Vnde secūdū Bar. vbi ſ. nō debet esse aliqd modicū: quia remediū repræsaliarū, cū sit odiosum. c. & ſi pignorationes. de iniur. lib. vj. & subsidiariū cōtra ius cōe, nō debet dari pro modico. l. Seio. ff. de ī integ. restit. & secūdū eūdē p dictā iustitiā oportet, q̄ percat ius partis totaliter: secꝰ ſi aliqualiter lædatur. Secūdò, q̄ *talis* dominus aut ciuitas vel gēs requiratur vt emēdet & nolit vel negligat. Tertiò, q̄ de hoc defectu iustitiæ cōster. Sed pro his duebus aduerte primò, q̄ ſi isti dent iniquā sententiam, secūdū Bar. debet creditor appellare, & iudicē appellationis adire: aliter repræsaliæ nō erūt licitæ. Si aūt prohibetur appellare, vel nō habet iudicē appellatiōis: tūc ad ſuū iudicē recurrere pōt. ¶ Aduerte secūdò secundū Bar. vbi ſ. q̄ is qui alteri debet, superiorē habet aliqn̄ de iure, sed nō de facto: vt quia nō obeditur ei sicut Imperatori: & tunc nō est necesse adire superiorē. aliqn̄ habet de facto, sed nō de iure, puta qa est tyrānus: & tūc ſi nō fuit electꝰ, sed per vim intrauit, & habetur cōiter, q̄ tyrāno, nō valēt quæ facit: & similiter nō est necesse adire. Si verò fuit electus ex timore aut vi, & nō est notoriū, sed habetur cōiter pro domino: valēt q̄ fecit, secūdū Inn. ī c. nihil. de elect. & sic debet adiri. & similiter si habet de iure & facto, nisi creditori eū adire nō expediret: puta qa expēderet plꝰ quàm sit principale, vel est pauper: qa secūdū Bar. ꝓcedere pōt, ſi cut si suꝰ debitor superiorē nō haberet. ar. l. ſi seruos. ff. de pig. act. & l. mediterranæ. C. de anno. & trib. ¶ Aduertēdū est ū secūdū Archi. post Guido. q̄ in hoc iustitiæ defectu iudex ecclesiasticꝰ pōt adiri: & sic raro accidit quin ciuitas illa habeat superiorē. Quartò requritur, q̄ iudex ꝓpriꝰ creditoris det sententiam super negligētia & defectu iustitiæ: quod secundū Gul. episcopū Cōcordiēsem, & Io. de Fan. & Frā. Vercel. limita cū nō inueniatur superior, q̄ de domino vel ciuitate negligēte iustitiā faciat: q̄ ſi inueniretur, nō valeret authoritas *iudicis ꝓprij* quo ad illos, q̄ nō sunt sub iurisdictionis. & ita intelligitur d.c. q̄ ciuitas plectēda est. l. per ſuū iudicē. Si aūt ex cā iniusta cōcedātur, sunt ipso iure null. ex. l. cū vero. §. subuētū. ff. de fideic. & ita tenet Inn. in c. olim. de resti. ſpo. ¶ *Quartò quæritur, qs habeat requirere dominū, vꝫ ciuitatē, aut gentē, vt iustitiā faciat? Et dico q̄ pars læsa: quia authoritas cōcedētis repræsalias succedit in locū superioris deficiētis: vnde sicut ſi ille ſupior esset, nō posset quis eū adire, & de iniustitia cōqueri, nisi primò ipsum iudicē requisiuisset: ita & nūc. imò plus dico q̄ ſi pars læsa adiret suū iudicē, rogans vt scriberet iudici debitoris vt iustitiā faciat, aliàs sibi cōcedatur repræsaliæ, non debet audiri: quia iudex non impertitur officiū suum non petenti ad vtilitatē priuatā. l. iiij. §. hoc aūt iudiciū. ff.

de dam.infect. Abbas in c.venerabilis.in iiij.addi.de iudi. Si ergo prius nō requiratur à patre, nō est cōtra eum iusta causa querelæ. ¶ Quinto quæritur,*vtrū repræsaliæ concesse in ciuitate Luca cōtra Florētinos, intelligātur extensæ ad eos si habeāt domicilium in dicta ciuitate Lucēsi? Et dico q̄ Bar.in l.prouinciales.ff.de verb.sign.refert Lamb. de Ramp.in disputatione tenuisse q̄ non: quia Florētinus siue de Florētia dicitur, qui ibi versatur & moratur: vt l.j. §.bestias.ff.de postulando. quia magis inspicimus accidēs quàm originem. Bar. autē ibi refert se ad no. per eū vbi supra, vbi dicit, q̄ Florētin^a siue de Florētia dicitur, qui ibi est municeps: intellige propriè, id est, qui munera subit. Igitur si alibi moratur, & Florētiæ munera nō subit per se vel patrē aut fratres, nō dicitur Florētinus: & iō molestari nō poterit. Secus si Florētiæ subiret onera. Item vt dicit in d.l.prouinciales. cōcedantur propter delictū populi: vnde cōcedi nō possunt, nisi contra illos de populo qui deliquit. Et facit quia nō sentiēs commodū patriæ, etiā sentire nō debet incōmodum. Et eadem ratione nō extenditur ad Florentinos habētes domicilium Senis: vt etiā tenet Pan. in c.quoniā de offic.ordi. quia sunt odiosæ. ¶ Sextō quæritur,*vtrū possit fieri statutum, q̄ quilibet capi possit pro alterius delicto? Et dicit Bar. vbi suprà, q̄ contra terras aut villas sibi nō subditas nō potest, sed bene cōtra subditos. C. de omni agro deser. l.j. & valet statutū q̄ vxor possit capi pro viro fallēte: vt l.satis. C. in quib. causis pig. vel hypotaci. cōtra. & similiter filius pro patre. l.fi. C. de priuil. etiā si non sit hæres. ¶ Aduerte autē, q̄ terræ cum certis pactis submissæ protectioni dominorū, non dicuntur sibi subditæ, sed fœderatę: ideoq; non valet tale statutū contra eos. ¶ Septimò quæritur,*vtrū tale statutū exerceri possit extra territoriū statuētis? Et dicit Bar. vbi suprà q̄ sic. & potest quis agere cōtra tales cōditione ex statuto: quia actio vbiq; sequitur eos quibus cōpetit: vt l.fi. C. de præscriptio. ne longi tēporis. Quod limita nisi filius fortiretur domicilium alibi antequam pater rumperet. ar.l.ciues. C. de incolis. Similiter si filius esset natus postquàm rupit pater eius: quia iura intelligūtur de filio existente tēpore quo rupit. l.in delictis. §.si extraneus. ff. de noxalibus. & l. Titius. ff. de testam. mili. Et idē dic quando statutum dicit, q̄ de hominibus vnius terræ vnus teneatur pro alio: quia is, qui nouiter est effectus illius terræ, nō tenetur pro debitis antiquis. l. prouidendū. C. de decurion. & quod no. Dy. in l.incolam. ff. ad municip. Similiter tale statutū intelligitur de debitis cōtractis intra territoriū, nisi aliud addatur: vt l.cū, vnus. §.is qui. ff. de bon. authorit. iud. possid. ¶ Octaud quæritur,*contra quos repræsaliæ cōcedi nō possunt? Et dico eas nō posse concedi vel exerceri contra personas & res ecclesiasticas. de iniur. c.j. lib. vj. Nec cōtra scholares studētes iuribus in loco priuilegiato priuilegio studij: & idem de scriptoribus, bidellis, & accedētibus causa scholarium: & de patribus, agnatis, qui irēt ad videndum filium vel agnatum in studio. ff. de iudi. l.iij. Nec cōtra ambasiatores. ff. de legibus. l.fi. Et idē intellige de deferentibus necessaria pro ambasiata vel studio: & idē de rebus aliorū, quæ prædicti deferrēt sibi necessarijs: vt sunt equi & libri, & huiusmodi. Nec cōtra eūtes ad nundinas, vel sanctū Iacobum, vel alium locū causa indulgētiæ. Nec contra nauigantes vi ventorū delatos ad ciuitatem indicentiū. de cleri. pereg. per totū. C. de nauffr. l.j. Nec cōtra eos qui in ius vocari non possunt: vt electus in Potestatē, aut vadens propter funus consanguinei. Nec cōtra officiales, potestates, vel rectores, qui expresse cōtradixerunt tali iniustitię, vel qui nō cōsenserunt, nec cōtradixerunt, quia erāt absentes vel ignorātes: vel si erāt tales, q̄ nō vocantur ad cōsilia: vt notarij & beruarij: secus si sunt assumpti ad consulendū: & multò magis si iuuerūt rectorē ad iustitiā. Nec cōtra mulieres. nam in persona capi nō possunt. C. de offic. iudic. in auth. ibi posita. Et intellige pro debito ciuili, & nisi sit meretrix. vide Alex. in l.pleriq;. ff. de in ius vo. per Cano. in c. mulierē. de iud. lib. vj. De quibus omnibus vide Archiep. iij. parte. tit. iiij. loquentem prædicta & alia ex Io. de Lign.

¶ Nonò quæritur,*vtrum concessis licitis repræsaliis is, cui cōcedūtur, possit eas authoritate propria exercere? Et dicit Arch. post Io. de Lig. q̄ nō, si possit habere copiā iudicis vel ministrorū eius: aliàs propria authoritate licebit rapere res & psonas, si hoc iudex cōcesserit: & capta remanebūt penes capiētē, aut iudici præsentabūtur secūdū formam concessionis repræsaliarū: & res captæ vendētur vel accipientur in solutū, & æstimabūtur iudicis authoritate.

DE RESCRIPTO.

1 *Rescriptum quid & quotuplex.*
2 *Rescriptum quas possit impetrare.*
3 *Rescripta quæ sint semper subintelligenda.*
4 *Rescripti quæ sint uires.*
5 *Rescripti authoritas quantum duret.*
6 *Rescriptum ut ualeat quæ requirantur, & quid ei obijciatur.*
7 *Rescriptum quomodo tollatur & elidatur.*
8 *Rescripta quomodo debemus interpretari.*

RESCRIPTVM dictum, quasi denuò vel iteratò scriptū, significat aliquid scriptū secundò, id est, post ius cōmune: & quantū ex doct. capitur, sumitur dupliciter, vt omittamus eā significationē qua impropriè omne ius potest dici rescriptū. ¶ Primò cōuniter vt concernit tit. de rescrip. & sic secundū mentem Gofre. est mandatū principis faciens ius nō generale, sed speciale in negotijs, & inter personas, in quibus, & inter quas promulgatū est: vt C. de leg. & cōstitu. l.j, siue tributarius, siue exercitiū iuris alicui cōpetētis: & sic cōprænhendit tria, de quibus statim. Secundò sumitur specialiter: & hoc tripliciter. Primò scilicet propriè: & sic secundū Pan. eo. tit. in rubri. est illud qd princeps scribit ad iuris conseruantiā: vt quando cōmittit causam decidendā inter aliquos. Et secūdò impropriè pro priuilegio, quod nō est ad iuris conseruātiā, sed cōtra ius, quasi priuata lex. di. iij. priuilegia. Tertiò etiā impropriè, pro beneficio strictè sumptū est gratia cōcessa præter ius à principe: & hæc est, quæ latissimè interpretā da est: vt in c. olim. & ibi not. de verb. significa. latissimè tamen, inquit Pan. rescriptū accipitur pro omnibus istis. ¶ Primò autem quæritur,*quæ sit diuersitas literarū vel rescriptorū apostolicorum? Et dicit Archiepisc. iij. parte. titu. iiij. post Gofred. q̄ rescriptorū quædam sunt generalia: illa scilicet, in quibus generales seu indefinitæ clausulæ continētur: vt dicēdo, talis & talis, & quidam alij, vel super decimis, possessionibus, & rebus alijs: quo casu ad personas aut negotia maiora expressis non extenduntur. eo. titu. c. sedes apostolica. Et similiter si ponatur illa clausula, cōditores. vel illa, amoto inde. vel illa; vocatis. vel etiā si literæ dirigātur ad omnes. de pœnitē. & re. cùm ex eo. ¶ Quoddā verò est speciale: vt quod inter certos dirigitur, & super certis & expressis rebus seu negotijs sine clausula generali. eo. tit. c. j. & c. pastoralis. & tale nō extenditur ad alias res aut personas. de offi. dele. c. P. & G. & c. olim. opponitur vbi §. & solnas. de offi. dele. c. P. & G. & c. olim. opponitur vbi §. & solnitur: vbi vide. ¶ Quoddā etiā rescriptū, siue quædā literæ cōferūt iurisdictionē, illæ. s. quibus causæ cognitio demādatur: q̄d ex literarum forma colligitur: vt cùm in eis continetur, si ita est, si præmissis veritas suffragatur, cognita veritate, iustitia mediante, sicut de iure fuerit, q̄d canonicū, q̄d iustū, vt præmisit, vt tenetur, prout in instrumēto inde cōfecto vel literis cōtinetur. Et talis iudex, cui negotiū à principe cōmittit, sub aliqua de his formis posset in figura iudicij procedere, & alijs totā causam vel partē cōmittere. de of. dele. cū te. & c. sup q̄stionū. & ex causa potest recusari, nisi fuerit petitus. de off. dele. cū olim magister. sed & tūc poterit recusari ex noua cā. de offi. dele. insinuāte. ¶ Quę dā etiā literæ sunt executoriæ: illæ scilicet, quib^s sine iudiciali cogitione factū siue ministeriū delegatur. de of. del. c. vlt. Et talis nō est iudex, sed executor vel auditor: q̄ licet possit recusari nisi detur de volūtate partiū, vt recipiatur assensus: tamē ab eo non pōt appellari, nisi mādati fines excedat. de offi. dele. super quæstionū. nec pōt delegare: nec exequēdo ptes iudicis assumere. vide vbi s. ¶ Quædā etiā cōtinent ius cōmune: vt quibus mādatur quod cōsonat iuri & æquitati, maximè cū in se cōtinet iuris determinationes, puta partib^9 vocatis, vel vocatis vocādis, quod iustū, vel quod canonicū est, & cōsimilia. ¶ Quædā verò cōtinēt gratiā: vt q̄ cōtinent dispēsationē, pœnæ debitæ remissionem, & in qbus ob fauorē, vtilitatē seu necessitatē recedit à iure cōi, à quo tria faciunt discedere, vtilitas, necessitas, & euidēs meritorū progratiua. j. q. vij. tali. de elec. innotuit. Vide vbi s. & adde, q̄ rescripta nō extēduntur ad personas vel res in eis nō comprehensas, quoniam personalia sunt. & strictè intelligēda. eodē ti. significauit. ¶ Secundò quæritur,*qs possit impetrare rescriptū? Et dicit Direc. li. iiij. q̄ tam actor quàm reus, etiam seruus. C. de prec. Imp. of. l. vniuersitas. & cōtra dominū in casu. ff. de his qui sunt sui vel alie. in. lib. vj. & quicūq; nō prohibetur impetrare. ¶ Prohibetur autē hæreticus. C. de sum. trini. l.ij. & excommunicatus. extrà eod. dilectus. & de proc. c. fi. nisi de excōmunicatione sua & causa excōicationis mentionē faciat in rescripto, extrà eo. ab excōicato. nec ipso iure valet illud, aut processus per illud habit^9, si ab excōicato super alio q̄ excōicationis vel appellationis articulo fuerit impetratū. eo. tit. ipso iure. li. vj. Et si procurator excōmunicatus impetrauit literas pro aliquo, rescriptū, secundùm Io. Mo. & Io. And. non valebit. extrà, de probat. post cessionem. qa si nō licet principali excōmunicato pro se impetrare: nec p alio. Et hoc secundùm Dir. quo ad forū cōscientię, etiā si sit omnino secretū. Vide etiam j. §. vij. ad fin. ¶ Tertiò quæritur,*quæ sint intelligēda in rescripto impetrato, & qualiter? Et dico, q̄ in eo semp debet intelligi si preces veritate nitātur. eo. tit. super literis. Et clausula solita apponi de stylo curię, subintelligitur si casu nō sit expressa, secūdùm Pan. in c. cū oportet. de cōst. Et illa clausula, si ita est, debet ad omnia præcedētia referri, secūdū Ber. in c. olim. e. tit. vbi tū ponūtur opiniones in gl. vide Pan. in c. secūdo regris. de app. Et dic etiā, q̄ falsa expressio in rescripto vt gratia, si nō fuit cā inductiua principis, qa pariter ea suprēssa literas dedisset, nec fuit apposita causa restrīgēdi gratiā, nō nocet, secundū dominos de Rot. deci. ccclxviij. & Pā. in c. significauit. & in c. super literis. e. ti. Et illa clausula, & qdā alij talis diœcesis: nō extēditur ad eos de ciuitate, nisi dicatur, & qdā alij de ciuitate & diœcesi. secus si diceret, talis episcopatus: vt in c. Rodulphus. eo. ti. in gl. Et ī ista clausula, si q̄ alio nō scripserimus: semp subintelligitur qñ papa scribit, q̄ alicui q̄ideatur de beneficio ī aliqua ecclesia, etiā si nō apponatur. eo. ti. mādam^9. in gl. Et p hāc clausulā generalē, quidā alij nō possunt plures quatuor citari. e. ti. cū in multis. li. vj. vide. si vis. Et in eo debet seruari ordo

scripturæ. eo. tit. cū dilecta. in gl. Et si princeps mādet reuocari q̄quid factū est, vel immutatū in tali causa, tale rescriptū debet intelligi in facto minus legitime. arg. c. audita. de resti. spo. qa etiā nō liceat de potestate cōcedētis rescriptū disputare. xvij. q. ij. §. qui aūt. secus de scientia & volūtate eius: & in hoc pōt haberi interpretatio iustificatiua.

4 Vide ad hoc gl. in c. præterea. di. xxiij. ¶ Quartò q̄ritur*, q̄ sint vires rescripti? Et dicit Arc. vbi s. post Gof. q̄ aut est secundū, aut præter, aut cōtra ius. Si quidē sit secundū ius, habet vim cōstitutionis: & est decretalis epistola authoritatē habēs in causis diffiniēdis. xix. dist. per totum. ¶ Similiter si sit præter ius, habet vim cōstitutionis, & arctat eos ad quos dirigitur. dist. xix. in memoriā. aut assignēt rōnabilē causam, quare adimplere nō possint. eo. tit. si q̄s. ¶ Si verò sit cōtra ius, si quidē cōtra druinū, repellit, nisi sit ius modificatū, de quo vid ibi: si aūt cōtra positiuū, abijciēdū est. xxv. q. ij. rescripta. C. de preci. Impera. offe. l. rescripta. nec rōne rescripti à iure cōmuni recedēdum est. de æta. & quali. eā te. nisi expresse in eo cōtineatur, nō obstāte cōstitutione vel iure tali. ff. de leg. iij. l. si qs. de of. del. sup q̄ stionū. ¶ Si verò sit cōtra cōsuetudinē, pualet cōsuetudo, qa prævalet iuri, si fit rōnabilis & præscripta, vt dictū est. ¶ Si aūt sit cōtra fiscū vel publicā vtilitatem, respuitur prima iusio, & expectatur secūda. C. de preci. Impera. offe. l. nec dānosa. in auth. vt nulli. §. & hoc quoq; iubemus. ¶ Si verò sit cōtra ius priuati, distinguitur. Nā si sit in modicā læsionē, vt q̄ nō admissis dilatorijs exceptionibus præceda tur in principali, vel q̄ actio seu petitio alicuius differat. vt cùm indulgetur cruce signatis nō posse cōueniri tēpore crucis: valet: vt C. de preci. Impera. offe. l. quoties. & l. rescripta. quia modica damna tolerantur. arg. xij. q. iij. terrulas. Si aūt enormē læsionē iuducat, & in totum ius ei^9 absorbeat, nō valet: vt ī d.l. quoties. & de decimis. suggestū.

5 Vide vbi s. ¶ Quintò quæritur,* quātū duret rescripti authoritas? Et dico, q̄ perditur per negligētiam impetrantis anno elapso, si vti potuit & neglexit, si secundum impetratur cōtra primum, nō facta mētione de eo. eod. tit. si aūt. & c. plerunq;. Si verò nō impetratur secūdū, de iure canonico durat durāte mādatore, secundū gl. in d.c. si autē. quātuis de iure ciuili duret per decenniū, si impetrās habuerit copiā iudicū; & neglexerit vti. C. de diuer. rescript. l. falso. cōcord. Gofr. addēs, q̄ ille annus incipit currere ab īpetratione secundi: quia nec annus solus, nec rescriptum secundum solū posset tollere primum, sed vtrūque requiritur.

¶ Sextò quęritur,*quomodo rescriptū valeat, & quid opponi possit cōtra illud? Et dicit Dir. q̄ ad hoc vt teneat, nihil debet supprimi ex his quæ mouere possunt animū prīcipis ad dandū illud vel denegādū: & primò qdē exprimēda est series facti: de cohabita. clē. c. super eo. itē processus causæ. de re iudic. inter monasteriū. Et si per suggestionē falsi, vel suppressionē veri rescriptū fuit impetratū, tollit, extrà eo. super literis. vbi notātur aliq̄ regulę. ¶ Prima, Qui p fraudē aut malitiā literas impetrauit expressa falsitate, vel suppressa veritate, nullū cōmodū ex eis cōsequit: vt in d.c. super literis. & c. ad aures. de præb. nō potest. lib. vj. ¶ Secūda. Qui verò per simplicitatē aut ignorantiam impetrēt, expressa tali falsitate, vel suppressa veritate, quæ si esset suppressa vel expressa, papa nihilominus in forma cōmuni literas concessisset: poterit petere vt iudex delegatus secundū ordinē iuris in cā procedat: licet non secūdùm formā in literis cōcessam. d.c. sup literis. & c. ex infinuatione. Si verò papa nullaten^9 erat cōcessur^9, rescriptū nō valet: quia dicitur in d.c. sup literis. quòd delegatus q̄

cedere nõ debet:imò ſecundũ Sum. Ang.& Roſ.etiã ſi nõ
ita de facili erat cõceſſurus:quod Pan.ibi videtur ꝓbare p
c.poſtulaſti.eod.tit. & profectò cõcludi põt, ſecundũ eũ,
ꝙ omne quo expreſſo vel ſuppreſſo papa aut nõ cõceſſiſ
ſet,aut nõ ita de facili,vitiat gratiã vel priuilegiũ: nõ aũt
literas ad lites:vt idem dicit in c.quia circa.de cõſan.quia
ex ſubreptione nõ ſunt ipſo iure nullæ,ſed annulliãdæ per
exceptionẽ:vt in c.cæterũ.& in c.plerũq;.& in c.ſi aũt.ex-
trà eo.Sed videtur quòd illud verbũ, de facili,nõ debeat
addi:per tex.& not.in d.c.ſuper literis.vbi vide.& videtur
hoc etiã de mẽte Archi.poſt Gofr. vt §.ſeq. Adde etiã qđ
not.Gof.in c.ſi motu proprio.de præben.li.vj. ꝙ licet mo
tus proprius excludat ſubreptionem: nõ tamẽ vitia tollit,
nec ad beneficia perſonam illegitimã habilitat.Vnde non
tollit defectum natalium, vel ætatis,& ſimilia:quæ licet p
viam ſubreptionis nõ poſsint opponi, tamen per viam iu
ris cõmunis bene poſſunt:cùm proprius motus taliũ diſ-
penſationẽ nõ faciat.Dicit etiam, ꝙ certa ſcientia, ſi non
exprimatur in literis,poteſt probari per teſtes,nõ aũt mo
tus proprius:licet nõ audiatur aduerſarius ſi velit ꝓbare,
ꝙ papa fecerit ad inſtantiã alterius:qa eſſet arguere papã
de mendacio. Adde etiã ſecũdùm Pan.in d.c.ſuper literis. ꝙ
iudex etiam delegatus in dubio poteſt cognoſcere de va-
liditate reſcripti.Vtrum autem dicta diſtinctio locũ habeat
in literis beneficialibus, vide Pã.in d.c. ſuper literis. ¶ Se
7 ptimò quæritur,*quomodo reſcriptũ tollatur & elidatur?
Et dicit Archi.j.vbi §.poſt Gofr.ꝙ multis modis. ¶ Primò
ſi fuit impetratũ ſciẽter expreſſa falſitate,aut veritate ſup-
preſſa:vel etiã ignoranter:ſed ſi tali, qua nõ intereueniente
literæ nõ fuiſſent obtẽtę.d.c. ſuper literis.etiã ſi ſit cõſen
taneum iuri.xxv.q.ij.& ſi legibus.etiam ſi per mẽdacium
iuris obtineatur.ead.q.preſcriptũ.& C.ſi cõtra ius vel vti.
pub:l.præſcriptiõe.vt ſi principi ſuggeratur eſſe de iure qđ
non eſt,licet nõ ſit veriſimile principẽ in hoc falli.C.de te
ſta.l.omnium. ¶ Secundò per reſcriptum ſecũdum faciẽs
de ipſo mẽtionem,& hoc ipſo iure.de offic.deleg. ex lite
ris.& c.paſtoralis. §.præterea.in fine. Si verò de eo nõ fa
ciat mentionẽ,ecõtrario ſecũdũ tollitur per primum,non
ipſo iure,ſed ope exceptionis.& ſic intelligit extrà eo.cę-
terũ.& c.ex parte.niſi impetrans primũ fuiſſet in mora p
ſentandi per annũ.eo.tit.c.ſi autẽ. & ſi dubitetur quod ſit
pri⁹, & quod poſterius,quia eadem eſt data vtriuſq;:tũc ſi 8
impetrata ſunt à diuerſis ſuper diuerſis,ſed ad eoſdẽ iudi-
ces,ſuperior conſulatur.de offi.dele.ſanè. Si verò à diuer
ſis ad diuerſos iudices,ſed ſup eodẽ negotio,ſeruet doctri
na c.paſtoralis.& c.cũ cõtingat.eod.tit. ¶ Tertiò eliditur
primũ generale per ſecũdum ſpeciale,etiamſi de generali
nõ faciat mẽtionẽ,in eo tamẽ quod in ſpeciali ſpecialiter
cõtinetur.d.c.paſtoralis.vbi aũt vtrũq; eſt ſpãle, ſed vnũ
ſuper certo,aliud ſuper incerto:requiritur in ſecũdo mẽtio
de priori:de offi.deleg.c.ex parte. ¶ Quartò tollũt reſcri
pta,ſi ab eodẽ duo paria fuerint ĩpetrata,quorũ poſterius
de priori non faciat mentionẽ, ſi obtẽta ſunt ad diuerſos
iudices cauſa vexãdi reũ corã diuerſis:ſec⁹ ſi fiat ad cau-
telam ne alterum amittatur, vel iudices vnius interim mo
riantur,vno tamẽ impetrato,vti intẽdit,eo.tit. ex tenore.
& C.de aſſer.tol.l.j. §.vlci.ſecus etiã ſi duo eiuſdẽ tenoris
impetrẽtur ad eoſdẽ iudices,quia vnũ videtur.ff. de teſt.
l.vnũ.Sed de iſtis diuerſitatibus vide plura cõtentioſa per
eoſdem,vbi ſ. ¶ Quintò eliditur,ſi ab appellato fuerit im
petratum intra tempus appellationis præfixum:de app.c.
ſæpe.& c.oblatæ.de cõfirm.vti. vel inut.bonæ memorię.
¶ Sextò ſi impetratũ fuit ab excõmunicato.de ẽta.& qua.
c.cùm bonæ.de proba.poſt ceſſionẽ.de procur.c.ſi. ¶ Se-
ptimò,ſi obtẽtum ſit lite pendẽte:vt lite pendẽ.c.j.& ij.&
vlt.quia lite pendẽte ſupplicare nõ licet, niſi in caſib⁹.C.
vt lit.pendẽ.l.ij. ¶ Octauò ex vitio viſibili:de quo ponunt
ſeptem exẽpla.extrà,de crimi.fal.licet.vel inuiſibili, intel
ligibili tamen:vt eſt expreſsio falſitatis,& ſuppreſsio veri
tatis.de quo dictum eſt. ¶ Nonò,cũ literæ impetrati non
cõtinẽtes ſeriẽ facti.de cohabi.cleri.c.ſup eo.& cauſam fa
cti:de reſcrip.dilectus.de ſentẽ.excommu.c.cũ pro cauſa.
¶ Decimò,ſi mentio nõ fiat de diſpẽſatione.de fil.preſby.
c.ex tua.de cõpoſitione,extrà,de dec.ex multiplici.decla
tuto,extrà,de reſcr.c.conſtitutus.de priuilegio,eod.tit.
cùm ordinem.de ſenten.& re iudic.c.inter monaſterium.
¶ Vndecimò etiam eliditur,ſi per alium ſine mãdato do
mini impetretur.eodem titu.c.nõnulli.qnæ exceptio ho-
die ſecundùm obſeruatam conſuetudinem locũ habet in
audientia literarum,non in iudicio negotiorũ.Et ſi oppo
natur ex decretali,ex parte.eo.tit.quod loquitur in ꝓcu-
ratore reuocato,cuius impetrationem dominus ratã non
habebat:ſecꝰ ſi is,cuius nomine impetratur, etiã ſine mã
dato,ratam habet impetrationem. Poteſt autẽ quis impe-
trare pro alio ſine mãdato,ſi ſit de illis perſonis,à quibus
non exigitur de iure mandatũ:vt in d.c.nõnulli.& c.ex pte.
Quæ aũt ſint illæ perſonæ,vide ff. de procu.l.ſed & hæ
perſonæ.Hæc ex illis. ¶ Quibus adde primò, ꝙ reſcriptũ
non vitiatur ꝓpter defectũ literæ vel ſyllabæ, ſecꝰ ſi eſſet
ibi falſa Latinitas.de fide inſtr.c.ex parte.in tex.& in glo.
Et ſecundò, ꝙ expreſsio vel ſuppreſsio eius, ſine quo non
fuiſſet cõceſſum,illud vitiat, etiam ſi cõcedatur motu ꝓ-
prio:quia motus proprius,licet excludat ſubreptionẽ, nõ
tamen cõfirmat gratiam cõtra intentionem concedentis,
ſecũdùm Io.And.in d.c.ſi motu ꝓprio. Ad quod vide glo.
in cle.ſi Romanus.de prẽben.quæ dicit, ꝙ motus proprꝰ
nihil operatur vltra caſus expreſſos in iure.Et ternò quòd
qualiter oporteat reſcriptũ mentionẽ facere de iure vſu
tato.Pan.in c.nõnulli.de reſcri.diffuſe proſequitur.& ibi
vide.Et quartò, ꝙ ſunt multa alia expreſſa in iure,propter
quæ reſcriptũ elliditur:de qbus Hoſt.in Sum.eo.tit.& eis
includũtur ſub duabus regulis dictis in vj. §.in qua re in-
dex ex probabilibus cõiecturis arbitrabit. Quomodo aũt
reſcriptũ vel alia ſcriptura dicatur falſa,infrà Tabellio.§.
x. ¶ Octauò qrit,*quomodo reſcripta debeamus ĩterpre-
tari?Et dico, ꝙ do.Bap.de Fliſco in quodã opuſculo ſic di
cit,quantũ ad interpretationẽ reſcriptorũ. ¶ Prima cõclu-
ſio.Interpretatio reſcripti ſit ſecũdùm ius cõe.c. cauſa.de
reſcri.& in c.licet.de præb. & ideo omnes clauſulæ reſcri
pti recipiũt limitatiões & interpretatiões iuris cõmunis.
Dominicus in c.licet canõ.de elec.li.vj.ita colligit ex ver
bis Io.Mo.& Io.An.ibi doc.Feli.hęc bene examinat in c.
cauſam.de reſcri. ¶ Secũda.In reſcripto nõ attendit nara
tio,ſed cõcluſio.Bal.in l.præſcriptiõe.ad fi.C.ſi cõtra ius.
¶ Tertia.Reſcriptũ recipit vires ex intellectu ſcribẽtis.
no.in c.cũ eccleſiaſticę.poſt mediũ.ibi,ſed dices quare.
exce.& ideo ſemp ad voluntatẽ reſcribẽtis eſt recurrẽdũ
& præſumitur fuiſſe talis mẽtis,qualis eſſe debet.Baldus
ex facto.in iiij.not.ff.de vulga.& pupil. ¶ Quarta.Reſcri-
pta etiam ad beneficia interpretant ſtrictè.c.quãuis.lo pri
mo.de præb.li.vj.& ideo Rota decidit, ꝙ reſcripta ad be
neficia nõ debent extẽdi.Limita hoc, niſi literæ ad bene
ficia ſint fauorabiles,vel proprio motu cõceſſæ,vel cõdã-
tur in cõmutationẽ dãni, quod habuit occaſione eccle-
ſiæ,cui ꝓ ipſo ſcribit:vt omnia iſta declarat pulchre Feli.
in c.cauſam.de reſcript.in colum.vij. ¶ Quinta.Reſcripta
ad lites

ad lites ſtrictius interpretãtur quãtum ad beneficia eccle-
ſiaſtica.Abbas in c.capitulum.col.iij.de reſcrip. Vide ta-
lamen But.in c.olim.in ſ.de verb.ſig.volentem ꝙ in bene-
ficialibus fiat ſtrictior interpretatio. ¶ Sexta. Licet reſcri-
ptũ debeat in dubio accõmodari iuri cõmuni: ſecus tamẽ
vbi apertè cõſtat de cõtraria volũtate papę.But.in c.ex par
te.col.ij.de offi. dele.in no.vj. ¶ Septima. Licet reſcripta
debeãt interpretari ſtrictè vt reducãtur ad ius cõmune:fal
lit tamẽ vbi ſunt expreſſe cõtra ius cõmune:quia tũc latiſ-
ſimè interpretãtur,quantũ patitur proprietas verborũ, &
mens mandantis.vide de hoc Feli.in c.cauſam.col.viij.

DE RESIDENTIA.

1 *Reſidentia quid,& an clericus reſidere teneatur.*
2 *Beneficio an ſeruiat quis per alium ſi poſsit per ſe.*
3 *Clericus an ad tempus poſsit ſe à ſuo beneficio abſentare.*
4 *Clericus an poſsit peregrinari.*
5 *Clericus non reſidens an priuari poſsit beneficio.*
6 *Clericus non reſidens an reſtituat fructus interim perceptos.*
7 *Clericus non reſidens quando habeatur pro reſidente.*

RESIDENTIA importat ex nomine ſuo iugũ & pe-
nè continuã ſeſsionẽ, quaſi iterata ſeſsio.Et ſecundũ
mẽtem Gof.in propoſito eſt perſonalis ſolutio proprij of
ficij in proprio beneficio.Vnde dicit ꝙ reſidere in eccle-
ſia,eſt in ea ſeruire beneficio,& eius curã habere.ſ perſo-
naliter.de cle.non reſi.cõquerẽte. Vnde ſecundũ eum ex
duobus dicitur clericus nõ reſidere.Primò ſi perſonaliter 4
nõ reſidet.Secũdò,ſi perſonaliter quidẽ reſidet,ſed nõ de
ſeruit beneficio,nec eccleſię curam habet. Et idem ſentit
Hoſt.dicẽs ꝙ debet eccleſię ſeruire in ſuo ordine.de filijs
presby.propoſuit.quia parũ eſſet præſentiam exhibere,&
eccleſiæ propriæ curã negligere. ¶ Primò ergo quæritur,
1 *vtrum clericus reſidere teneatur:Et dico ꝙ ſic,habens be
neficium curatũ.de elect.licet canon.lib.vj. & ſimiliter ha
bẽs quodcũq;,ſi hoc cõpetat ex ſtatuto vel priuilegio,aut
cõſuetudine approbata,vt not.Inn.in c.clericos.de cle.nõ
reſi.addẽs omne beneficiũ reſidentiam requirere,niſi cõ-
ſtet de cõtrario.imò,ſecundũ Hoſt.quilibet clericus bene
ficiatus tenet reſidere.c. clericos. & de ele. non reſi. quia
nõnulli.ſiue beneficium magnum ſit.vij.q.j.peruenit.ſiue 5
parvum.extrà eo.conquerẽte.& debet beneficiatus inter-
eſſe matutinis & veſperis:aliàs ſi ſit incorrigibilis,deponi
2 tur.diſt.xxxvj.c.fin. ¶ Secundò queritur, *vtrũ aliquo caſu
poſsit quis in ſuo beneficio reſidere ſeu deſeruire per aliũ
ſi ipſe poſsit ſeruire per ſe?Et dicit Panor.in c. quia nõnul
li.de cle.non reſi.ꝙ non de iure.tex.eſt in l.nullus qui ne-
xu.C.de decu.ſiue beneficium ſit ſimplex,ſiue curatũ: ſed
de conſuetudine ſic in ſimplicibus: non autem in curatis,
niſi cõſuetudo eſſet rationabilis:puta quia beneficium te
nue,& huiuſmodi: quo caſu valeret. facit c.licet. de elect.
lib.vj.Sed tu dic idem etiã de ſimplici,ꝙ niſi cõſuetudo ſit
ex legitima & rationabili cauſa,nõ valet: quia eſſet eccle
ſię damnoſa.& idẽ dic de diſpẽſatione:qa aliàs eſſet diſſi-
patio.arg.not. per Inno.ibi c.ex tuę.de cle. nõ reſi. Et ra-
tio eſt:quia ex nõ reſidentia multa mala proueniunt: quia
principales comedũt ea,quib⁹ eccleſia reparãda vel paupe
res recreãdi erãt: deſeruiẽtes etiã vice principalium,cùm
vix poſsint viuere, quęrũt per fas & nefas quę ſua ſunt,nõ
quę Ieſu Chriſti. Vide.tamen tenet, ꝙ in cõſcientia excu-
ſatur à peccato non reſidens,ſi prouidet ſuis impẽſis ꝙ ec
cleſia decenter,& populus bene regatur:& ibi bene viuẽs
exercet:& videt qũo officiatur ſubditi. Sed hoc intellige
ſolùm qñ pro cauſa neceſſaria vl vtili eccleſię eſt abſens.l.
de pollicitationibus.ff.eo.& l.ſi abſente.ff.de leg. vel etiã
ſecũdũ Lud.de Ro.quãdo pro cauſa neceſſaria & vtili fi-
bi:vt ſi vadat ad balnea.d.l.ſi abſente.& d.l.de pollicitatio
nibus.aliàs nõ:qa eccleſię ſiue populi nõ ſunt propter re-
ctores,ſed ecõtrario,ſecundũ S.Th. ¶ Predicta tamẽ intel
ligo de nõ reſidẽtia aut ad annũ aut ad mẽſes:quia tẽpore
arbitrio boni viri modico pro honeſta recreatione,aut cõ
ſolatione amici,aut propria vtilitate,nõ videtur illicitũ re
ſidere per aliũ:quia ſecundũ Philoſophũ & iura, modici-
tas eſt quaſi nihilitas. Nã modicũ quaſi nihil accipitur.ij.
Phy.& modica damna tolerãtur.xij.q.ij.terrulas.& c. ſi qs
de ſeruis.& bonę rei.& de his quæ ſi.à præla.ſine con.cap.
c.paſtoralis.ff.de ĩntegr.reſt.l.Seio.& ſimiliter toleratur
modica deceptio.ff.de mi.l.in cauſis. §.idẽ Pomponi⁹.ma
gna verò reſcinditur.C.de reſcin. ven.l.rẽ maioris. Vide
3 etiã j.Vicarius. §.v. ¶ Tertiò queritur, *vtrũ clericus ali-
quã le ad tẽpus poſsit à ſuo beneficio abſentare? Et dico ꝙ
non,niſi duo cõcurrãt ſimul,cauſa ſcilicet rationabilis, &
licẽtia ſui prælati:vt in c.relatũ.de cle.non re.ex conſuetu
dine tamen ſufficeret primũ ſine ſecundo, ſecundũ Inno.
in c.ex tuę.eo.tit.Et idem dicit Pan. in d.c.relatũ. ſi occur
reret neceſsitas,quę dilationẽ non pateret,vt poſsit adire
prælatum.l.j.ff.de exer.act. &l.tutor qui repertoriũ.ff.de
admi.tu.quod videtur limitandũ ſecundũ Io.And. in d.c.
relatum.quãdo in breui eſt reuerſurus. ¶ Quartò quæri-
tur,*vtrũ clericus poſsit peregrinari?Et dico ꝙ nõ, ſine li-
4 centia ſuperioris.de conſe.diſt.v.nõ oportet.nec etiã epi
ſcopus.de vo.magnę.Ex cauſa tamen proſequẽdę appella
tionis ſiue pro euitãda oppreſsione poteſt adire papã vel
aliũ ſuperiorẽ inuito epiſcopo vel prælato ſuo.ij.q.vj.om-
nis oppreſſus.& tribus c.ſeq.vt no.gl.in c.vt debitus.de
app.Credo tamẽ ꝙ ſemper ad mĩmus de honeſtate debeat
licẽtiã petere:ar.c.licet.de re.niſi ipſe ſuperior eſſet ĩ cau
ſa:puta quia iniuſtè opprimit,vl ab eo appellatur. Ex ſola
autẽ vtilitate ſine cauſa neceſſaria nõ licet ei adire papã ſi
ne licentia eius vel ſui prælati,in auth.de epiſc.& cle. §.in
terdicim⁹.nec admitti debet in aliena diœceſi ad celebrã
dũ,niſi habeat licẽtiã ſui epiſcopi:vt no.Pan.in c. fraterni
tati.de cle.nõ reſi. ¶ Quintò quæritur,*vtrũ clericus non
reſidẽs priuari poſsit bñficio? Et dico vt patet in c. tuę. de
cle.nõ reſi.ſi clericus ſe fraudulẽter abſentat,nec ad eũ po
teſt citatio venire:puta qa neſcit vbi ſit,trib⁹ publicis edi-
ctis citabitur ad eccleſiã:& ſi poſtea expectat⁹ ꝙ ſex mẽſes
nõ reſpõdeat,priuabitur eccleſia ſua,quod ſecundũ Hoſt.
de epiſcopis nõ intelligitur:& ſecũdũ Io. And. nõ ſuffice
ret vnũ edictũ, licet peremptoriũ: ſi tamen infra præſen-
tiã copiã ſui faciat,ſecũdũ Hoſt.procedi nõ poſſet ex edi-
cto quod nõ peruenit ad eũ. vide ibi. Aliàs etiã nõ reſidẽs
priuari poteſt, ſi monit⁹ iuſta cauſa ceſſante nõ redeat.de
cle.nõ reſi.c.vlt.quod Io. An.ibi dicit intelligi de bñficijs
curatis,vl etiã ſimplicib⁹, ſi reſidẽtiã exigãt ex priuilegio,
vl ſtatuto,aut cõſuetudine. Si verò bñficia reſidẽtiã nõ exi
gũt,cogi nõ põt ad reſidẽtiã,niſi eſſet neceſsitas vel vtili-
tas eccleſię nouiter ſuborta.ar.viij.q.j.qa frater.ſecũdũ In
no.tñ ĩ c.ex tuæ.de cle.nõ re. diſtinguit. Nã ſi erat abſens
ex neceſſaria cauſa vel etiã ꝓbabili, puta ſtudiorũ, vel cũ
epiſcopo,& hmõi,priuari nõ põt, niſi citetur primò vbi-
cũq; fuerit,niſi haberet certũ tẽp⁹ ad rñdẽdũ ex qualitate
negotij,vel aliàs,& nõ veniret:qa ex tũc alteri licitè dare
tur,nec eſſet citatio neceſſaria,nec expectatio ſex mẽſiũ,
de qbus ĩ d.c. ex ruę.& vij.q.j.preſentiũ. Sed veri⁹ alij di-
cũt,ꝙ illa duo reqrũt:qa illi obeſſe nõ debet,ꝙ habuit ab
ſentię ſuę initiũ bonũ,& fortè potuit ſuboriri cauſa iuſtæ

morę

morę vltra tempus limitatum: tenetur tamẽ talis ſemper notificare vbi moratur, cũ ex cauſa rationabili ſemper reuocari poſsit pro neceſsitate eccleſię. quod ſi non fecerit, latitare præſumitur. *Si* verò eſt abſens nõ ex cauſa legitima, ſi hoc eſt certũ, priuari poteſt: aliàs debet citari, & ſex mẽſibus expectari, & poſtea priuari poteſt: ſi tamẽ eccleſiã haberet pro derelicto: vt quia cõtraxit matrimoniũ, vel factus eſt miles aut ioculator: cũ de hoc cõſtiterit, ſtatim poteſt alteri cõferre, ſecundũ glo. eo. tit. c. vlt. Et not. ꝙ habẽs officium in eccleſia, ſemper debet apparere: nec ad eũ eſt mittenda citatio poſt citationẽ ſex mẽſium: quia edictum emiſſum eſt ſecundũ Innocen. ibidem. ¶ Sextò quæritur,

6 *vtrum clericus non reſidens teneatur reſtituere fructus in abſentia ex ſuo beneficio perceptos? Et dicit Verue. ꝙ illi qui non reſidẽt in beneficio, nec implent in eo ſua officia, ſed voluptatibus vacãt, nihil iuris habẽt in rebꝰ eccleſiaſticis. quod intellige primò quaſi ex ſuo beneficio recipiẽdis. de cle. non re. quia nonnulli. Secus ſi vt pauper ex neceſsitate. Et ſecũdò ſi nõ reſident, & male cõſumunt. ſecus ſi nõ reſidẽt ſolũ, ni condemnẽtur: vt ſ. Clericus. iiij. ſ. xxiiij. & ſi recipiũt, reſtituere tenẽtur. quod intellige ſi habẽt bona, quę nõ ſint eccleſię: aliàs nõ: nec tenẽtur ſibi ſubtrahere neceſſaria vitæ, nõ recipiẽdo ab eccleſia vt reſtituãt illi. arg. eorũ quę no. in c. ſup. de cauſa poſſ. vbi no. Io. de Lig. ꝙ nudus poſſeſſor eccleſiaſtici beneficij nõ tenetur de conſumptis, ſicut alij nudi poſſeſſores. quod Pan. ibi limitat quãdo cõſumpſit bono modo, ſicut debet facere alius clericus. ſi aũt malè quidẽ cõſumũt, ſed tamen reſident, vel habentur pro reſidẽtibus: dic vt ſ. Clericus. iiij.*

7 *ſ. xxj. & xxiiij. ¶ Septimò quæritur,* ex quibus cauſis nõ reſidens intelligatur reſidere, vt ſcilicet beneficio priuari non poſsit, & licitè fructus recipiat? Et dico ꝙ ex multis. ¶ Primò ſi eſt abſens pro negotijs eccleſię: de cle. nõ reſi. ex parte. quia ibi hoc licet, etiã ſi iurauit reſidere: quia iuramentũ recipit legitimã interpretationẽ, ſecundũ Innoc. Vel generaliter, ſi eſt aliàs ex iuſta cauſa abſens: puta propter inimicitias, & huiuſmodi, iuxta dicta ſ. ſ. iij. vt eod. tit. inter quatuor. & tũc debet per vicariũ ſeruire. ¶ Secũdò ſi eſt in ſeruitio papæ. eod. tit. cùm dilectus. eo. tit. ad audientiam. & c. de cętero. quod ſecundũ Io. And. de ſeruientibus & aſsiſtẽtibus papę debet intelligi: vt ſunt capellani & ſimiles, nõ tabelliones cõducti, qui cõtẽti debẽt eſſe lucro ſuo. Sed melius hoc priuilegiũ ſecundũ Hoſt. habent omnes qui morãtur in curia papæ ex præcepto eius, etiã ſi ſint ſcriptores: ſecus ſi propria volũtate. Et idẽ de ſeruientibus legato quo ad prouinciã ſibi commiſſam, ſecundùm Io. And. & Cardinalibus ſecundũ Hoſt. & ita habet cõſuetudo. Et idem de ſeruiẽtibus epiſcopo proprio. eod. tit. ad audientiam. & c. de cętero. etiã ſi non ſint canonici, ſecundùm Petrũ, etiã ſi habeant curam. de conſ. diſt. j. iubemus. & ij. q. vj. cum paſtoris. epiſcopus autẽ ſuffraganeus ſi moratur cum archiepiſcopo, non videtur reſidere. ar. c. paſtoralis. de offi. ordi. ¶ Tertiò, cùm eſt in ſtudio Theologiæ per quinq; annos, ſi ſtudet: aut ſemper, ſi docet. de magiſt. ſuper Specu. etiã ſine licẽtia prælati, cùm eã habeat à iure, niſi ſit religioſus: in alijs autẽ ſcientijs requiritur licentia prælati. eo. tit. tuæ. quã dare poteſt epiſcopus promoto ad eccleſiam parochialẽ, etiã ante quã ſit ſacerdos, per ſeptenium: vt de elect. cum eo. lib. vj. Prædicti tamẽ nõ recipiẽt quotidianas diſtributiones, quæ nõ ſolent dari niſi reſidẽtibus: ſed ſolũ infirmi. ¶ Quartò ſi ſit infirmus. d. c. ad audientiã. qui percipiet etiã diſtributiones: vt in c. vno. eod. tit. lib. vj. qđ Io. And. limitat, quando aliàs erat reſidẽs aut ſeruiẽs, & infirmitate impeditur reſidere aut ſeruire: aliàs ſecus: ſicut dicit idẽ in c. vno. li. vj. de canonico Bononiẽſi, qui cõtinuè moratur Mutinæ, & ibi infirmatus eſt, qui nõ percipiet: quia nõ infirmitas, ſed abſentia fuit cauſa principalis, ꝙ non interſit diuinis. Et idem inquit de eo qui erat præſens, & conſueuerat non intereſſe, & nunc infirmatur: quia iura intelligũtur quãdo infirmitas eſt proxima & immediata cauſa nõ intereſſendi diuinis. Res inter alios acta nõ præiudicat alijs, nec prodeſt. ff. qui po. in pig. ha. l. Clau dius. in fi. & de reg. iur. quanuis. quod tamen in quibuſdã caſibus fallit, de quibus gloſſ. & Doct. in c. quanuis.

DE RESTITVTIONE j. quid ſit, quo ordine ſit ꝓcedẽdũ, vt quiſq; faciliter poſsit inuenire qđ quęrit.

RESTITVTIO dicitur quaſi iterata ſtatutio ſiue ſtatuatio, & importat quandã reintegrationẽ ſeu renouationẽ prioris ſitus quo ad locũ: ſicut eliminat' de loco, & in eo iterũ collocatus, dicitur reſtitutus loco vel prioris ſtatus quo ad alia: vnde reſtitutio eſt in priſtinũ ſtatũ repoſitio. l. reſtituere. ff. de verb. ſign. ¶ Eſt autẽ duplex reſtitutio. Prima eſt, qua prior ſtatus totaliter innouatur: & ſic dicitur reſtitutio in integrũ, qua redditur poſſeſsio rei, aut æquiualẽtis & fructus, priſtinũ ius, & audiẽtia, & omnia: & à Iuriſtis dicitur eſſe prioris ſtatus vel iuris reintegratio, per quã ſubuenit minoribꝰ & eccleſijs: vt in l. j. C. de ſen. pal. & c. auditis. de in inte. reſti. in gl. fi. eſt etiã reintegratio audiẽtię, ſecũdũ Spe. & l. quod ſi minor. ſ. ſi reſtitutio. ff. de mi. & per eã ſubuenitur minoribus & eccleſijs. C. de repu. l. j. & C. de in integ. reſti. l. poſtulata. & quandoq; ex legitima & iuſta cauſa ſubuenitur etiã maioribus: *vt ff. ex qui. cau. maio.* per totũ. & ſic intelligitur c. ex literis, *extrà eo.* & c. cũ Bertoldus. de re iu. & c. ſignificãte. *de pig.* quod tamen qñ & qũo fiat, vide in eiſdẽ c. & *extrà eo.* per totũ. ¶ Secũda eſt, qua prior ſtatus nõ renouatur in totũ, ſed ſolùm rei poſſeſsio vel equiualẽtis, ꝓ quã ſatisfit de re ablata & dãno ac intereſſe: & ſignificat aliquãdo nomine reditionis. de vſur. cũ tu. aliqñ nomine ſatisfactionis. de rap. in literis. & de iſta in tit. iſto intẽdimus. ¶ Vt autẽ quiſq; faciliter in hac materia ſatis ampla & cõfuſa poſsit inuenire quod quęrit, ſic procedẽdũ videtur, vt primò agat de ordine agẽdi: ſecũdò videatur qũo & quantũ quis ad reſtitutionẽ teneatur in genere: & tertiò qũo & quantũ quiđe teneãtur *in ſpecie*. ſ. damnificãtes in anima, vel in corpore, vel in fama, & dãnificãtes in rebus per ſe vel ſuos ſubditos, vt domini & officiales, vl' per bruta: itẽ participãtes in damnificatione: itẽ emẽtes aliena, & geſtores negotiorũ, & malæ fidei poſſeſſores, & fingẽtes, & cõtrahẽtes, & impediẽtes aliquẽ ab alicuiꝰ aſſecutione, & habẽtes incerta. De reſtitutione aũt quo ad vſurarios & eis cooperãtes & participãtes de vſura vel furto, & huiuſmodi, ſ. Vſura. vij. ꝙ totũ. vel inde accipiẽtes, & raptor, aut fur, & cõplices ſeu cõparticipes. Et quartò *cui*, quintò qñ, ſextò quibꝰ modis debet reſtitutio fieri, ſeptimò qbus modis tollatur obligatio reſtituẽdi, octauò ſpecialiter de reſtitutiõe incertũ.

RVRSVS de Reſtitutione ſecundò, quomodo quis ſit obligatus reſtituere *in genere*.

1 *Reſtitutio quid, qualiter & quando fieri debeat, in genere.*

RESTITVTIO ſecundò conſideranda eſt, quantũ ad hoc vt ſciatur in genere, quomodo qs obligatur ad eã. & pro notitia huius ſic diſtinguo. ¶ Primò. *Aliquãdo enim ad reſtitutionẽ aliquis obligatur ratione illiciteꝫ acquiſitionis: quæ ſi ſit cum iniuria & contra proximi volũtatẽ, vt in furto, rapina, fraude, & huiuſmodi, tenetur quia indiſtinctè damnificato. de iniur. c. fi. & hoc ſecundũ Inno. in c. quia pleriq;. de immu. eccl. ſiue ſit debitum iure naturali, ſiue naturali tantũ, quale eſt quod debeꝫ ſeruo: ſi verò ſit debitũ iure ciuili tãtũ, ſicut ſi legatũ integrũ ſolui, de quo potui detrahere Falcidiam per legẽ ciuilẽ, credens hæreditatẽ ſufficere ad omnia, ſecũdũ aliquos le gatarius mihi non tenetur: ſecundùm alios verò tenetur, quod verius eſt in foro iudiciali, & in pœnitẽtiali cùm lata fuerit ſententia: quia hoc caſu error facti cauſat repetitionem, licet nõ error iuris. C. ad leg. Falc. l. error. Si verò ſit debitũ ex iudiciali ſententia, vide infrà Sentẽtia. ſ. x. Secundò. Si verò ſit illicita cũ proximi volũtate: diſtiguo vtrũ hoc ſit ratione cauſæ vel perſonę. Nã ſi eſt illicita reſpectu cauſæ, puta quia eſt turpis, ſi quidẽ ſit turpitudo ex parte recipiẽtis tantùm: vt dũ recipit ne delinquat, vel vt faciat id, ad quod teneẽ, puta vt reſtituat inuẽtũ: accipiẽs tenetur reſtituere danti. l. j. & ij. ff. de cõdi. ob turpem cau. quod Sũ. Ange. dicit fallere, vbi infidelis lucrat à Chriſtianis ratione officij publici: ſed nõ eſt verũ, vt j. Reſtitutio. iiij. ſ. j. Vtrum autẽ hoc caſu teneatur reſtituere: dico, ꝙ ſic. ff. de off. præſid. l. illicitas. & ff. de calũ. l. in hæredẽ. vbi lucra illicita ab omnibus extorquentur, & in foro ciuili datur fiſco. C. de mo. mul. l. mulctarũ. in canonico verò & pœnitẽtiali erogatur *pauperibus. xiij. q. v. nõ ſanè.* & de vſur. cũ tu. niſi lex aliter ꝓuideat: ſicut acquiſitũ per ſimoniã datẽ eccleſiæ, in cuius iniuriã eſt acceptum. de ſim. ſ. de hoc. & acceptũ vt fiat damnũ, iniuria, vel calũnia alicui, datur ei cõtra quem datum eſt. ff. de cal. l. generaliter. ſ. illud. Si tamẽ reſtituat danti, videtur deobligatus à reſtitutione, niſi vbi debeꝫ fiſco, vel priuato, aut determinatę eccleſiæ: quia nullo iure hoc ꝓhibetur: & pœnæ ſunt reſtringẽdæ, de reg. iu. odia. li. vj. ¶ Sed quod dictũ eſt, ꝙ tenetur reſtituere, ſ. Th. ij. ij. q. xxxij. art. vij. diſtinguẽdo limitat verũ, quãdo lex prohibet dationẽ & acceptionẽ: vt in ſimonia, & in dato ad corrumpẽdũ iudicẽ, & in ludo prohibito; & huiuſmodi: ſecꝰ quãdo ꝓhibet cauſam dãdi, ſed nõ dationẽ: vt ĩ lucro meretricis, quod teneri poſſ, & in eleemoſynã dari. ſ. priuato, licet nõ ĩ publicã oblationẽ. Et *ita* tenẽ: quia expreſſè in l. iiij. ſ. j. ff. de cõd. ob turp. cau. dicitur, ꝙ licet meretrix turpiter faciat, ꝙ ſit meretrix: non tñ turpiter accipit quod ei datur etiã in meretricio. Et ratio hoc probat: quia talis datio & acceptio iure naturali tenet: quia non tã æquum eſt, quantũ, ꝙ res ſecundũ domini voluntatẽ trãſferat. Inſtit. de re. diui. ſ. per traditionẽ. & cõſequenter ſi aliàs lex poſitiua hoc nõ prohibet, omnino tenet. Et ita tenet Pã. poſt Inn. in c. quia pleriq;. de immu. ecc. & Io. And. & idẽ Cyn. dicẽs, ꝙ de tali poſſ meretrix diſponere, & epiſcopus nõ ſe poſſ ĩpedire: vide etiã ĩ. Reſtitutio. *in* ſ. x. parte v. Aliç autẽ mulieres, quæ nõ ſunt meretrices, id eſt, quæ cauſa libidinis, & nõ quæſtus, male operanẽ, ſecundũ Cy. & ſequitur Pan. ſi quid accipiũt, turpiter accipiũt; & fiſcꝰ poteſt illud auferre, & in cõſciẽtia tenẽtur reſtituere: & ſecundùm alios poſſunt reſtituere dãti, licet nõ teneãtur, licet poſſint dare pauperibus: tã ſecundũ Verue. c. vbi reſtitutio nõ eſt faciẽda certę pſonę, eſt de cõſilio ſolũ. & Arc. poſt Mo. dicit ſpecificè *in* hoc caſu, ꝙ nõ tenetur in foro animæ: licet fiſcus iniuſtè acqſita poſſit auferre, per l. Lucius. ff. de iure fiſ. Quod limita primò, ſi cõdemnẽtur, & ſecũdò niſi ſua turpitudine faceret iniuriã alicui, puta marito: quia teneretur ei recõpenſare. Et idẽ dico de maſculo turpi. Ex gl. etiam Ray. in ti. de rap. ſ. ſed quid de ſocarijs. elicit, ꝙ *in* foro cõſcientiæ, qñ reſtitutio nõ eſt faciẽda certæ pſonæ, adde vel loco, de cõſilio eſt, ꝙ illicite acquiſita erogẽtur in pios vſus: nõ aũt de neceſsitate, niſi ſit facta iudicialis cõdemnatio, vel ſacerdos hoc imponat: quod tñ ſi non acceptat pœnitẽs, nõ eſt iudicãdus eſſe extra ſtatũ ſaluatis, quia *in* cõſcientia nõ tenetꝫ quis niſi ad damnũ & cõdẽnationẽ, vt no. gl. ĩ c. fraternitas. xij. q. ij. Et hæc puto vera de incertis, quæ nunquã fuerũt reſtituẽda certę pſonæ, vt ea quæ dãs ipſa datione meretur nõ rehabere: vt quæ quis ꝓdit per ludũ, & huiuſmo di. ſed de his quæ deberent *in* rei veritate certæ perſonæ ſi illa viueret, & ſciretur, ſecus eſt: quia talia debent reddi dño meliori modo quo fieri põt, & cõſequenter aut quo ad corpus, aut quo ad animã dãdo ea pauperibus, ſcdm S. T. de his ĩ. Reſtitutio. iiij. ſ. j. & Reſtitutio. viij. ſ. ij. ¶ Sed aduerte, ꝙ ſi res indiuiſibilis, puta equus aut ſeruitus data eſt ſimiliter ꝓ cauſa honeſta & inhoneſta, diuidetur per eſtimationẽ, & pars cedet vni cauſæ, & pars alteri: arg. ff. fin. reg. l. j. & ſeq. ¶ Tertiò. *Si* verò acqſitio cũ volũtate proximi ſit illicita ratione pſonæ, diſtinguo vtrũ ſit, quia accipitur ab eo qui dare non põt, vel quia daꝫ ei qui nõ põt accipere. Et quidẽ ſi *accipit* ab eo q dare non põt, vt eſt nõ verus dominus, & dominus cui negata eſt adminiſtratio vel alienatio bonorũ: & alijs de qbus ſ. Donatio. j. ſ. j. ſic tenetur reſtituere: diſtinguẽdo tamen vbi aliquid daꝫ in fraudẽ creditorũ. Nam ſi accipit titulo lucratiuo, & creditores fraudãtur, tenetur omnino. ff. q̃ in frau. cred. l. qui aũt. ſ. ſimiliq; modo. quod videt in telligendũ, qñ fraus interueniebat tẽpore donationis: nõ aũt ſi poſtea, quia factũ legitimè retractari nõ debet, licet caſus poſtea eueniat, à quo nõ poteſt inchoari. de reg. iu. lib. vj. niſi fortè *quis accepiſſet acqſitũ ex delicto*, puta vſura, qa tenetur, licet à principio non receperit in fraudẽ quandocũq; vſurariꝰ efficit nõ ſoluẽdo: cũ nõ ſit æquũ ex dolo alicuius alterũ cõmodũ ſentire cũ dãno tertij. l. fi. ff. de eo ꝓ quẽ fac. er. nec debet qs cũ alteriꝰ iactura locupletari, ſecũdũ rẽg. iur. *in* lib. vj. Et ita videt eſſe de mẽte do. Ant. de But. in c. cũ tu. de vſur. ad fi. Elice, ꝙ cũ Iudæi cõiter viuãt ex vſuris, nec ſint potẽtes reſtituere, accipiẽs ab eis ꝓ donationẽ vel alio titulo lucratiuo, teneꝫ his à qbus illi vſuras acceperũt, etiã ſi qd acceptũ ſit ab eis ꝓ pœna, vt ſ. Iudæus. ſ. viij. Secus tamẽ ſi quid haberẽt præter vſuras, vel ſi ꝓpter vſuras certas haberẽt incertas, q̃ nulli determinatè eſſent obnoxię, & ĩterueniret licẽtia epiſcopi. ¶ Quartò, *Si* verò accepit ab eo qui nõ eſt ſoluẽdo titulo oneroſo, puta, quia emit, vel erat merces operũ, vꝫ habuit permutione aut alia oneroſa cauſa, nõ tenetur, niſi *ſciuerit* illud fieri in fraudẽ creditorũ. ff. quæ in fraud. cre. l. ait prætor. ſ. quod ait prætor. quod qdẽ ſcire dicitur, primò ſi creditores hoc ſunt ꝓteſtati. d. l. ait. ſ. ſi qs participes. Secũdò quãdo alienauit ſimul omnia bona ſua, & hoc idẽ præſumitur. ff. eod. l. omnis. ſ. Lucius. Tertiò qñ hoc euidẽter apparet, vt quia ſcit impotẽtẽ reſtituere, vẽdere ad luxuriã vel ludũ, vel aliter inutiliter cõſumendũ, & cõſequẽter in fraudẽ creditorũ, cũ efficiat impotẽtior ad ſoluendũ. Elice, ꝙ cũ Iudæi cõmuniter ꝓpter vſuras nõ ſint ſoluẽdo, accipiẽs aliquid ab eis etiã titulo oneroſo, puta locatione, vẽditione, vel ſimili, ex quo manifeſtè ſiũt ĩpotẽtiores ad ſoluẽdũ, tenetur his, à quibꝰ acceperũt vſuras, ſicut vẽdẽs eis q̃ faciũt ad guloſitatẽ, aut põpã, aut ſuperfluitatẽ, & huiuſmodi, vel in talibus locans operas, vt non

sor barbę, sutor, & huiusmodi. Aduertendū est aūt primò, ꝙ hi soli creditores possunt p̄dicta reuocare, in quorum fraudē facta sunt: non aūt alij, qui postea facti sunt, nisi ex pecunia ipsorū esset prioribus satisfactū. d.l. ait ꝓtor. §. ita demū. Aduerte secūdò, ꝙ aliqui ex prædictis accipiētibus ab eis, q̄ alienare non p̄sūmitur, tenētur ad restituēdū statim: vt q̄n alienatio ipso iure nō valuit, iuxta ea, q̄ dicta sunt ꝛ. Donatio, & Emptio. & in huiusmodi cōtractib⁹ alienationū, & hi tenētur de re & de fructibus: vt ꝛ. Restitutio. iij. §. ix. quia q cōtra iura mercatur, bonā fidē non p̄sumitur habere. de reg. iur. qui cōtra. lib. vj. nisi fortè sit persona, q̄ excusetur iuris ignorantia: vt minor, mulier, rusticus, & miles. ff. de prob. l. cū de indebito. Aliqui verò tenētur p restitutionē in integrū, q̄n scilicet cōtract⁹ est solēniter iuridicè celebratus: sed ex priuilegio ecclesiæ vel minoris respōt ab eis tolli per restitutionē in integrū, dū allegatur lęsio i aliquo: qui secundū Inn. in c. quia pleriq;. de immu. eccle. restituere nō tenētur: nisi in cōtrahēdo vsi fuerit malitia, vel facta restitutione in integrū: adde vel etiā nisi interuenerit nō parua deceptio, cēt sine malitia, vt ꝛ. Emptio. §. j. ¶ Quintò. Si verò datur ei, qui non p̄t accipere, succedit obligatio restituēdi: vt in donatiōe inter cōiuges, & iter patrē & filiū: vt ꝛ. dictū est. Aut ratione ętatis, puta si soluatur debitū pupillo sine authoritate tutoris, & iudicis decreto: quo casu, res nō efficitur pupilli: nec debitor liberatur, licet ſi rē illā habet pupill⁹, vel ex ea sit factus locupletior, & petit adhuc debitū, p̄ exceptionē doli mali subuenieri posit. Insti. per quas perso. no. acqr. §. pe. Aut ratiōe qualitatis: vt in furioso per similem rationē. Aut ratione officij: vt si detur rectoribus vel iudicib⁹: de quo ꝛ. Iudex. j. §. viij. Et adde, quòd dans iudici vel aduersario, puta aduocato vel procuratori partis aduersæ, causam p̄dr. C. de pœn. iud. qui mal. iudica. l. j. quod intellige nisi euidenter cōstiterit antè dedisse. ne iniustitiā patiatur, vel vt iustitiā cōsequatur: quo casu p̄t repetere datū, & nullā pœnā incurrit. xiij. q. v. nō sanè. & ibi gl. Episcopo etiam vel alteri prælato visitāti seu eorū familiaribus nihil dari p̄t p̄ter procurationē: vt ꝛ. Visitatio. similiter nec infidelibus vt hęretici in dispēdiū Christianorū: vt j. Saracenus. ¶ Obnoxio aūt restitutioni ex illicita acqsitione sine alio damno illato ante iudicialē cōdēnationē sufficit soluere simplū, id est, quantū de aliena sublatū est. Post condēnationē verò tenetur etiā in cōscientia soluere pœnā, secundū S. T. & alios. Et si in re furtiua fecit expēsas, secundū Veruec. & Vlde. si eas fecit ad cōseruationē rei, vt pascēdo equū: vel adoptimā rei meliorationē, vt curando animal morbosū, vel nutriēdo porcum, & huiusmodi: eas deducere p̄t, ex quo satisfacit integraliter dānū passo. In foro aūt contentioso secus, secundū Sū. Cōf. de quo dic vt ꝛ. Expensæ. §. iiij. De fructibus aūt inde perceptis, & de interesse, dic vt j. Restitutio. iij. §. ix. ¶ Sextò. Aliquādo aūt aliquis obligatur ad restitutionē nō ratione illicitæ acquisitionis, sed ratione dānificationis factæ à p̄posito. In quo distinguo, vtrū hoc cōtingat cōmittēdo vel omittēdo. Nā si est p cōmissionē, est triplex: quia aut est primò impediēdo, aut secūdò accipiēdo, aut tertiò deuastādo: & de his duob⁹ hic. ¶ Si ergo inferatur dānū primò impediēdo, dic vt j. Restitutio. ij. §. xij. Si verò inferatur secūdò accipiēdo, si est cōtra omnē volūtatē, pertinet ad furtū aut rapinā, siue apertam siue coopertā, & huiusmodi. de quibus suprà. Aut ēt p̄tinet ad tuitionē suæ p̄sonæ vel rerū. de quo quātū ad p̄sonā dic vt ꝛ. Bellū. j. §. x. Quantū ad res verò dic, q̄ lędētes alienas, vt saluet suas, quibus illæ nocēt, non tenetur si facit hoc authoritate iudicis, vel propria, præcedēte denūtiatione, ad minus tamen dānū quod potest. Quod colligi potest à Spec. in tit. de iniur. vbi dicit, ꝙ præcidēs arborem vicini, quæ pendens super domū eius lædebat, nō tenetur si fecit authoritate iudicis. l. nō plures. §. j. ff. ar. fin. cæsa. vel etiā authoritate propria: si tamē denuntiauit domino vt incideret: quod tamē propter forū contētiosum fieri oportet per publicū instrumentum. Sed aduerte, ꝙ si incideret sic, ꝙ inutilis remanerēt ad aliquid inde faciendum, cùm tamen aliàs vtiliter posset incidi, tenetur in cōscientia. ¶ Septimò. Si verò nō est contra omnē voluntatem, sed cōtra liberā, si hoc sit per vim cōpulsiuā, id est, ꝙ metū, accipiens tenet. ff. quod met. cau. per totū. etiā si nō sit cadēs in constantē virū: quia etiā si detur sine metu cōtra voluntatē dantis, ob timorē reuerētiæ datur repetitio. l. j. §. quæ onerādæ. ad fi. ff. qua. re. act. nō da. & multò magis si interueniat metus qualiscūq;: iura autem requirēt metū iustum, sicut dicitur ff. de reg. iur. vani timoris nulla est excusatio. & ff. quod met. cau. l. metū. vbi dicitur nō debere attendi metū vani hominis, sed cadens in hominē cōstantissimo. loquūtur quantū ad præsumptionē, quæ attenditur in foro causali: quia cū nemo præsumatur facilè iactare suū. ff. de prob. l. cùm de indebito. præsumitur quis, vbi nō interuenit iustus metus, potius spōte quàm coactē donasse: sed in cōscientia, vbi dicta præsumptio non habet locum contra veritatē, vbicunq; cōstiterit de qualicunq; metu, necessaria est restitutio: & si metus fuit iustus, ad eā obligatur: nō solùm primò accipiēs, sed etiā omnis alius, ad quem talis res peruenerit quocūq; titulo oneroso: quæ hęc actio in rē scripta est, & transit res affecta. d.l. metū. §. cū aūt. ¶ Octauò. Si verò sit per vim quasi cōpulsiuā, quæ est, ꝙ nullus interueniat metus, sed tamē aliquid extorquetur contra voluntatē dantis: puta ob reuerētiā, ex qua ēx non audet negare: vt patronus à liberto: tenetur accipiēs restituere. d. §. quæ onerādæ. vbi etiam glo. dicit idem in marito & vxore, quæ reuocare potest venditionē ob eius reuerentiam factā, & renūtiationem iuris hypothecæ: & vt dicit, clericus renuntiationē prębendæ factam ob reuerentiam episcopi. Et idem putarē in domino, seu rectore, vel officialibus, seu subditis, & in similibus. ¶ Nonò. Si verò sit per importunitatē, nō est omnino simile: quia aliud est, merā volūtatē nō habere: aliud, nō habere cā ex postfacto. Vnde distinguo, quia si donās ex postfacto efficitur merè volēs, donatio sit iusta: quia licet primò nollet, tamē vult quādo donat. Si verò tępore dationis non merè vult, sed ideo dat vt importunitatē repellat, tenetur accipiens: & hoc in dubio præsumitur, ar. C. de peti. bo. subla. l. j. libra. ad idē de rescrip. c. fi. lib. vj. Fallit in paupere importunē petente ab eo qui p̄t ei subuenire, & debet, q̄a nō datur petitio, sed dās de tardatione punitur. Et sic loquif dominus Luc. xj. de amico dante panes necessarios. ¶ Decimò. Si verò sit quia dās sperat seruitū ab accipiēte, quod iustū est, distinguo: quia si accipiēs hoc scit, & p̄t honestē uire, & nō vult, tenetur, quia deficit causa cōcessionis, in quā ipse tacitè accipiēdo cōsentit, & incipit habere contra volūtatē cōcedentis. Nec ob. l. si repetēti. C. de condi. dat. ob. cau. vel cōditio in corde retenta repetitionē nō indacit, q̄a verū est in foro causarū. aliàs q̄libet posset dicere, cogitatiui talē causam: & fierent lites. & ꝑtera hæc cōsentio sic fuit expressa quòd intelligebatur. Si verò nō intexit cōditionē nisi re cōsumpta, nō tenetur, nisi in quantū ex ipsa factus est locupletior. ff. de pot. hær. l. vtrū. ¶ Vnde

voluntatē, accipiēs regulariter tenetur: cùm etiā dans possit repetere, cū distinctione tamē: q̄a si datū omnino erat indebitū, omnis error inducit repetitionē. Et ita indistinctè intelligitur l. cui⁹ per errorē. ff. de reg. iu. nisi in aliquibus casibus, de quib⁹ gl. in l. cū quis. C. de iur. & fa. igno. & ibi Bar. quos omitto: quia ad cōscientiā nō pertinent. Si verò erat omnino debitū, nullus error eā inducit. ff. de cō di. inde. l. repetitio nulla. Si verò est debitū iure ciuili tantū: puta quia debebatur per stipulationē elisam per pactū de nō petendo: quod pactū, quando nudum est, tollit solū vinculū *naturale* quod erat in stipulatione, & nō ciuile. ff. de pac. l. si vnus. §. pact⁹. Et hoc casu omnis error eodēmodo *inducit repetitionē*. d.l. cuius. Aut erat debitū iure naturali *tātū*, & nō ciuili: puta quia in testamēto *relinquitur* legatū *q̄d minuis* per Falcidiā, eo ꝙ quarta pars hereditatis *nō remaneat* penes hęredē: & hoc casu si soluēs erat in *facto*, puta q̄a credebat, intellige *p̄babiliter*: vt in c. apostolicę. de cleri. excō. mi. & in c. ij. de cōsti. li. vj. bona hereditatis esse ampliora, repetit. l. error facti. C. ad l. Fal. Sed nō secundū Inn. recipiēs nō tenetur in foro cōsciētię: de quo ꝛ. in prin. hui⁹ tituli dictū est. Si verò errat in iure: vt quia credit se obligatū ad omnia legata soluenda, licet quarta pars apud eū nō remaneat, tūc solū repetere nō p̄t: necnec cipiēs tenet ad restitutionē. C. ad l. Fal. l. error. cōiter tamē tenetur, ꝙ minor, mulier, miles, & huiusmodi, cùm excusetur ab errore iuris, repetēt: vt in l. cū de indebito. §. j. ff. de *p̄ba*. Aliter tñ distinguit do. Anto. pro quo vide Pan. *in c. quia pleriq;. de immu. eccle.* Si verò error sit circa p̄sonā *cui datur, distingue vt* ꝛ. *Restitutio iij. §. ix. parti. ij.* Aduertendū est tamē, ꝙ vbicūq; ꝛ. dictū est dari repetitionē, vbi q̄s dedit rē suā, præterquàm in casu iusti metus, impeditur repetitio, si solutio sit facta in causam pię: puta q̄a dotis. ff. de cōdi. inde. l. cū is. §. si mulier. soluens quod credebat se debere, & nō debebat, si soluit in casu dotis, nō repetit, p̄pter pietatē. ¶ Duodecimò. Si verò tertiò infertur dānū deuastādo, qualitercūq;: quis sic damnificauerit, p̄ximū, vel occasionē damni dederit, tenet ad restitutionē, nisi de cōtingētibus nihil omisisset. de iniur. si culpa. & in foro contentioso venit hīc etiā culpa leuissima. ff. ad l. Aquiliā. l. in lege Aqui. sed in foro pœnitētiali secūdū Inn. in c. sicut dignū. §. eos. de homi. ad fi. magnę gl. nō teneatur qs, nisi ex dolo vel lata culpa: ponēs exēplū. sicut quis, p̄ijceret ignē in domū plenā stupa. Et idē videtur ibi tenere do. Ant. de Bu. nisi fortè præcesserit condēnatio. Quomodo autē fiat ista restitutio, si dānū inferatur animę aut corpori. j. Restitutio. iij. §. j. & ij. ¶ Decimotertiò. At verò si dānum inferatur per omissionē, distinguo, vtrū ad illud quod omittitur, obligetur qs solo *intuitu pietatis, aut aliqua* ſpe obligationis: quæ est triplex. scilicet naturalis tātùm, vt quę ex ipsa natura cōmunis est omnibus hominibus: puta ꝙ quis obligetur ex p̄missione: nihil enim tam cōgruit humanæ *fidei*, quàm cōuenta seruare. ff. de pac. l. j. & ciuilis tantùm: vt q̄ nō à natura, sed ab hominibus ad moralē vitā inuēta est: puta ꝙ quis obligetur post biennū à chirographo à se facto, *licet* nihil acceperit. & naturalis ac ciuilis simul: quādo *scilicet in* vno actu vtraq; cōcurrūt, vt ī stipulatiōe, vbi est naturalis, q̄ cōsistit in cōsensu & cōuētione partium: & ciuilis respectu solēnitatis à ciuili iure introductę. De quibus speciēb⁹ habetur Insti. de obl. Si ergo obligatur quis solo *intuitu pietatis*, licet peccet omittēs, tñ ad restitutionē aliquā nō *tenet*: q̄a *ille* cui debet fieri, nihil p̄t directē petere: vt si quis eleemosynā nō *tribuat indigenti*, vt licet qs teneatur quātū potest isto modo, p̄ximū defendere. xxiij. q. iij. nō inferēda. tamē ꝙ ista defensione p̄t pretiū accipere. ff. q̄d met. cau. l. metū. §. sed licet. q̄d nō esset si apud homines ad hoc faciēdū obligaretur: q̄a turpiter accipet. ff. de cōd. ob tur. cau. l. fi. ¶ Decimoquartò. Si verò obligatur obligatione naturali tātū, tenetur ex p̄missione, & debet illud facere: vt quod debetur seruo: q̄a quo ad ius ciuile, seruus p̄ nihilo reputatur. ff. de re. iu. l. q̄d attinet. Vnde ex dictis Inn. in c. q̄a pleriq;. de immu. ecc. colligitur, ꝙ in foro animę potiùs attēdimus naturalē æquitatē, quàm *iuris* humani seu ciuilis subtilitatē. Vnde nō obligatur iure ciuili p̄mittēs nudis verbis. ff. de pac. l. iurisgētiū. §. sed nulla. & C. eo. l. legē. Secus in foro cōsciētiæ: q̄a inter simplicē loquelā & iuramētū nō facit Deus differētiā. xxij. q. v. iuramēti. vt §. Pactū. §. iiij. Et hoc Supple. dicit verū, *vbi ius* ciuile nō est cōtrarium naturali: vt exceptū de seruo, vbi licet i⁹ ciuile nō ponat vinculū suū inter obligationē serui & domini, tñ nō obstat naturali: & similiter vbi obstat naturali sine cā. Inst. de iu. na. gen. & ciui. §. si naturalia. puta si statueretur, ꝙ aliena tolli posset. Vbi verò ciuile obstat naturali ex cā, præualet ciuile: possunt enim principes ex cā cōtra ius naturale statuere: vt no. Inn. in d.c. q̄a pleriq;. Et ponit exēplū in præscriptionibus: & hoc, inq̄t, nisi ius ciuile cōtrarietur simul iuri naturali & diuino. Sed ego dico ꝙ cōtra legē naturalē, cùm illa sit Dei, nihil p̄t homo statuere quātū ad eius p̄cepta vel cōclusiones: alioquin ēt p cōsuetudinē posset aboleri: nec p̄scriptio est cōtra legē naturalē illo modo, sed secūdū eā in quātū est particularis determinatio pœnæ negligētiū iura *sua*, & cōseruationis pacis. & idē est de similib⁹. de quo vide ꝛ. Lex. §. iij. par. v. ¶ Decimoquintò. Si verò obligatur obligatione ciuili tātū, puta p̄ scripturā authēticā, qua cōfitetur se recepisse q̄d nō recepit, nulla æquitate naturali tenetur, & in foro cōsciētię nō obligatur, secūdū Inno. *in* d.c. q̄a pleriq;. Et idē, inquit, q̄n qs obligatur ex iniusta sniа: q̄a nulla ratione naturali tenetur. Nec his casib⁹ ius ciuile obstat naturali: sed tātū ꝓpter ignorātiā facti hoc statuit: q̄a si appareat pecuniā nō esse numeratā, vel sniam esse iniustā: puta p cōfessionē aduersarij, etiā *in* foro *ciuili* nō cogeretur, vt ibidē no. verū tñ dubietate facti instāte, si cogeretur p iudicē, parere deber: vt idē dicit. ¶ Decimosextò. Si verò obligatur naturali iure & ciuili simul, tenet omnino facere: & si omittit, tenetur ad interesse parti, siue obligetur ex cōuētione solēni. ff. de re. di. l. si qs ab alio. §. fi. siue ex cōtractu reali: puta emptione, venditione, locatiōe, mādato, societate, cōmodato. ff. de act. emp. l. j. Vñ ex omissione tenetur oīs desinēs alienam rē. ff. de rei vē. l. q restituere. & omnis morosus in reddēda re aliena, ſi perijt qualitercūq;, secūdū Acc. in l. q̄d te. ff. de reb. cre. q̄d *p̄batur p* l. cū *res*. ff. de leg. j. q̄d limita, nisi eodē modo erat pitura quo ad cōsciētiā: & q cura assumpsit administrationis, vel cui cōmissa est. C. mādati. l. in re mandata. vbi oē cōmissum & neglectū in re, quā q; accepit in cura suā, nō est culpa vacuū. & C. de ne. ge. h. tutori. Vñ domini & rectores *tenētur de dānis* subditorū, nō solū si cōsenserūt, sed etiā si ex eo *p* negligētia veniūt. ꝛ. Restitutio. *iij.* §. v. Et idē de oī gubernatore familiæ, puta marito respectu vxoris, patre respectu filij, & dño respectu serui: q̄a ex officio tenet ad eorū curā. & facit C. de iud. l. sanemus. vbi iudex tenetur patri reficere expēsas, si omisit q̄d erat sui officij, scilicet ad condēnationē expēsarum. & Instit. de oblig. quæ ex qua. delic. §. j. vbi domin⁹ domus seu habitator tenetur de his quæ cohabitantes deiecerunt, si inde aliquem dānificarunt. & idē dicitur ff. de his qui deiec. vel effu. l. j. Et idē de brutis, si dominus fuit *in* culpa: aliàs sufficit illa

dare

dare.ff.si qua.pau.fe.dic.l.j.de iniu.c.si.de quo infrà,Resti
tutio.iij.§.iiij.Similiter si dominus nō fuit in culpa, tene
tur dare seruū pro noxa,aut reficere damnū:pro filio autē
pater in nullo tenetur:sed filius castigabitur.Insti.de nox.
act.§.fina.Erat tamē inter prædicta differētia:quia in bru
tis presumitur dominus culposus,si ita cōsueuerūt facere,
& nō probatur adhibuisse debitā diligētiā.d.c.fin.Sed in
seruo & filio nō præsumitur culpa domini vel patris, nisi
pbetur.puta quia sciuerūt,& nō phibuere,cū possent.ff.
ad l. Aquil.l.in lege Aquilia.etiam leuissima.& l.se.& hoc
nisi isti delinquant in loco,vbi cum eis,scilicet domino &
patre habitāt.auth.vt iudi. sine quo. suf.§.eos.Et idem de
rectore & officialib⁹ & cōfessorib⁹,ex quorū culpa nō fit
restitutio.¶Ex his patet, ꝙ nō prohibētes vsuras,vel non
compellētes eas restituere cū possint,& ex officio debeāt,
tenentur,vt etiā dicetur infrà:& similiter qui abscondunt
publicas scripturas vel libros cōmunes rationū,maximè si
ex officio ad hoc tenebant,vt notarij,& iudices.C.de edē.
l.xvj.apud quē & similiter argētarij,id est,campsores,& fa
cientes cōmunes rationes.quę omnia probātur ff.de edē.
l.argentarij.in principio.& §.cū aūt.& infrà Tabellio. §.
viij.¶Decimoseptimò.Aliquando aūt quis est obnoxius
restitutioni ratione dānificatiōis in persona,vel in bonis,
nō à pposito,sed ex culpa sua per se vel suos aut sua:& di-
co circa hoc esse triplicē actionē. ¶Prima ęst legis Aqui-
liæ,qua directè tenet liber homo dānificatis sua culpa: vt
aperiēdo cisternā in via publica,vel huiusmodi:indirectè
verò quādo sua culpa aut negligētia nocuit seruus su⁹ aut
animal:vt si equū instigauit calcitrare, vel animal ferū, vt
est lupus,leo,canis mordax,& huiusmodi, quę cōmuniter
nocere tentāt,tenebat in publico,nō taliter ligat quin no
cere possent,vel tenebat in domo,& aliquis ab eo missus
fuit lęsus.Et talis tenetur ad omne dānū ex culpa sua pue
niēs,si est recōpensabile:alioquin ad arbitrium boni viri.
¶Secūda dicitur actio de pauperie,qua tenet is,cuius ani
mal sine culpa læsit:puta si equus præter consuetudinē re-
calcitrauerit,aut bos nō cornupeta,impegit:& talis tenet
dare animal,aut satisfacere lęso. ¶Tertia dicitur noxalis,
qua tenetur is,cuius seruus sine culpa nocuit: & iste tene-
tur vt præcedens statim.Et de his glo.& Docto.in l.j.ff. si
qua.pau.fe.di.& Insti.eod.Sed in foro consciētiæ non te
netur qs in huiusmodi,nisi de dolo & lata culpa:vt tenēt
Innocen.Direct.Ant.de But.Ber. & Nic.de Aus.vt si pro-
ijciens læsiuum personæ aut vestis de domo,non aspexit,
& læsit:quo casu intelligo Specu.in ti.de iniu.§.sequitur.
aut si operator nō posuit signa, vel non fecit proclamari,
& proijciens tegulā,vel huiusmodi,lęsit.In foro verò con
tentioso actione legis Aquiliæ tenetur dammificās de cul
pa leuissima.Vide suprà Aduocat⁹.§.vlt.itē Culpa.§.iiij.
De turpiter lucrante vide infrà Turpe lucrum,per totum.

RVRSVS DE RESTITVTIONE TER-
tiò specialiter,& quis ad eam tenetur.

1 *Restituere qualiter teneatur qui damnum dedit quo ad animā uel mores.*
2 *Restituere qualiter debeat qui damnū intulit in bonis corporis, & quid in fama uel honore.nu.4.*
4 *Dannum illatum per animalia qualiter resarciatur.*
5 *Restituere qualiter debeant clerici,prælati, & alij in officijs male uersantes.*
6 *Restituere qualiter teneantur participantes in furto, damno, rapina,uel alienatione.& nu.7.*
8 *Restituere qualiter debeant alienorum negotiorum gestores.*
9 *Restituere qualiter debeat malæ fidei possessor.*
10 *Restituere an teneatur qui per fictiones & mendacia læsit.*
11 *Restitutio ex contractu quando fiat.*
12 *Restituere qualiter teneatur qui impediuit à lucro.*

RESTITVTIO tertiò cōsiderari potest qualiter quis
teneatur restituere quantū ad quasdā hominū diffe-
rentias specialiter,de quibus s.in princ. mētio habita est.
1 ¶ Primò autem quæritur,*quid iuris de damnificante quan
tum ad animam, siue quantum ad mores? Et dico multa.
¶Primum.Licet nullus possit sufficienter esse causa pecca
ti alterius.xv.q.j.non est.quia scilicet voluntas,in qua pec
catum consistit, cogi nō potest: tamē potest quis esse eius
occasio dicto vel facto aut exēplo,quod qui facit, tenetur
ad restitutionem,secundùm Arch.& Sum.Ange.ac Ro.&
Suppl.post Sco.reducendo eū ad bonos mores verbis,exē
plis,orationibus,& bonis operib⁹,& omni modo quo po
test:multò magis quàm damnificans in rebus vel corpore.
vj.q.j.sunt plurimi. quia qui occasionē damni dat, damnū
dedisse videtur, secūdùm reg.iur.in vj. Sed mihi videtur,
quòd licet talis magis peccet quàm damnificans in rebus
vel corpore, tamē prædicta dicātur impropriè: cùm resti
tutio sit actus iustitiæ commutatiuæ, secundùm S.Thom.
ij.ij.q.lxij.& quòd ad talia est quidem obligatio commu-
nis ex charitate fraternę correctionis,nō autem ex iure re
stitutionis,quando quis scienter & sine respectu humano
ad alium vult esse in peccato: quia obligatio restitutionis
cessat,vbi læsus remittit liberè,vt infrà dicet: vt est in pro
posito.Vnde S.Tho.qui diminutus non videtur fuisse,de
hoc nihil dicit:sunt tamen vera prædicta,vbi aliquis staret
in peccato ex aliquo errore vel humano respectu,puta ti
more,complacētia,& huiusmodi. Vnde Richar. in iiij. di.
xv.dicit quòd damnificans aliquem in anima vel corpore
ex fraudulento consilio,tenetur:& similiter qui ex cōsilio
malo dato per ignorantiam diligētia nō adhibita:quia ne
gligentia crassa prope dolum est. ¶ Secundum. Retrahēs
aliquem à meliori bono,puta religione,secundùm Archi.
tenetur eū reducere ad aliud:sed hoc verū est vbi hoc agi
tur cum præiudicio tertij:aliter nō,ratione dicta in priori
particula.Quantū autē ad id quod dè religione dicitur,se
cundū Scot.in quarto,si is,qui retrahit,erat religioni pro
fessione obligatus,tenet retrahēs reducere illū,vel,si non
potest intrare ipse,si sit idoneus religioni: si verò erat dis
positus intrare,si hoc fecit sine fraude & mēdacio,cōsulēs
suæ ppriæ vtilitati, adde vel volētis intrare,nō tenet:si ve
rò id fecit animo nocēdi religioni, tenet religioni,nō ad
æquiualēs,sed ad aliqualē inductionē alteri⁹ æquiualētis:
quia interest inter habere & ppè habere.& cōcor.Richa.
vbi s.dicens hoc casu istū teneri religioni ad interesse ar-
bitrio boni viri:& ita tenent Sum.Ro.& Summa Ang.ex
cepto,ꝙ sine authoritate & ratione addit,ꝙ retrahēs pro
fessum non tenetur ipse intrare,si illum reducere non po
test:sed sufficit ꝙ p posse alio modo satisfaciat. Sed retra
hēti professum,ꝙ teneatur illum,vel alium,vel seipsum re
ligioni restituere,est opinio nō solùm Richar. & Scoti,&
Sum.Ros.sed etiam Arch.& Petri de Palude, & S.Tho.vt
patebit, & ratione patet: quia vbi potest quis restituere rē
sublatam vel æquiualentē,nō liberatur nisi id faciat: quia
hoc iustitiæ æqualitas requirit:de retrahēte verò eum qui
propè erat vt intraret,tenet Archid.post Petrū de Palude,
ꝙ eodem modo tenetur vt prior:& hoc etiam habēt cōce
dere Sum.Ang.& Ro.volentis quòd teneatur qui aliquē
impediuit à consequutione alicuius nōdum habiti,nō ob
stante quòd nō tenetur ad æquiualens:quia vbi nō potest
reddi pars sine toto,tenetur quis ad totū fauore iustitię &
relig

religionis.arg.l.quæritur.ff.de statu homi.vbi in indiuisi
bilibus natura potētioris solet ad se trahere minus potēs.
Vnde & magister Ray.postea magister ordinis prędicato
rum hac ratione intrauit. Distinguo tamē cū Archi.qui si
hoc fecit gratia suæ proprię vtilitatis sine fraude, nō tene
tur:& multo minus si intēdebat cōsulere animæ illius: pu
ta,quia volebat intrare religionē vbi malè viuitur, arg.c.
de occidēdis.xxiij.q.v. aliàs tenetur. ¶ Tertiū. Si qs sub-
trahat doctori scholarē intrātē, vel intrare volentē, eodē
modo distinguo vt suprà statim. ¶ Quartū. Sacerdos ab-
soluens aliquē à peccato,vbi nō potuit,secūdū Verue.re-
stituere nō tenet: sed tn̄ tenetur ei notificare,ꝙ eum ab-
soluere nō potuit. Sed intellige nisi ex hoc præiudicaret
tertio,cui fortè peccator restituere tenebatur: & hoc si fe
cit sciēter,vel ex ignorātia crassa. Vide s.Cōfessor.iiij.§.
v.vtrū aūt is, qui virginē seduxit,ad aliqd teneatur: vide
s.Luxuria.§.v. ¶ Quintū. Qui aliquē lædūt malo exem-
plo,vt prælati p pōpas & lascinias, & mulieres p ornatum
superfluū,& huiusmodi,manifestè peccātes,secūdùm Alex.
nō tenētur propter hoc ad publicā pœnitentiā,sed ad bo
2 num exēplum publicū. ¶ Secūdò*quæritur,quid iuris de
lædēte in bonis corporis?Et dico multa. ¶ Primū. Si quis
aliquē aggressus occiderit,aut vulnerauerit iniustè: licet
Sum.Ange.& Ros. ex Scoto multa dicāt, & multipliciter
distinguāt:tamē quia generalis regula dari nō pōt, Supp.
post Vide.melius dicit breuiter,ꝙ in his,in quib⁹ damnū
restitui nō potest in se,vel in æquiualēti,recōpēsatio fiet
arbitrio boni viri.Et cōcor.Pet.& S.Tho.in iiij.& ij.ij.q.
lxij.ar.ij.ad primū.in quo tn̄ arbitrio considerabitur,ꝙ in
omni casu tenet placare læsum quātū pōt: & si fuit homi-
cidium,aut lęsio incurabilis, vt mutilatio, & huiusmodi,
habebit ratio de expēsis in medicos,& de interesse,secū-
dùm Spe.& de omni lucro cessante in præsenti,& ī poste
rum. Si verò fuit curabilis, habebitur ratio expensarū,&
psentis lucri, scilicet cessāntis tēpore infirmitatis. Quod
autē dicit Sū.Ang. post Sco. ꝙ homicida tenetur totā vi-
tam suā cōtra infideles,vel hæreticos expēdere in satisfa-
ctionē occisi,est irrationabile:quia per hoc nō satisfit læ-
so.Similiter eadē ratione post eundē dicit Sū.Ros.ꝙ satis
facit per talionē impositū à iudice. ¶ Secūdum.Si tamen
prædicta accidissent in defenōsie propter necessitatē in-
euitabilem,secūdū doct.in cle.si furiosus. de homi.nullā
pœnam incurrit, nisi causam dederit aggressuræ: vt quia
noctu visitabat domicellas: quo casu tenetur ad arbitriū
boni viri.de quo s.Homicidiū.p totū. si verò necessitas
erat euitabilis, vt qa sine periculo fugere poterat:non te-
netur ad tātū,sed ad minus arbitrio boni viri, cōsiderato
an ipse pcussor causam dederit aggressuræ. ¶ Tertiū.Cū
in crimine læsæ maiestatis ex sola sciētia qs teneatur, nisi
reuelauerit.C.ad l.Iul.maie.l.quisquis. si quis puniat eū,
qui ideo nō reuelat:qa probare nō pōt,secūdū Io.de Pla.
Institu. de pub.iudi. est homicida restitutioni obnoxius:
quia ex sciētia hic tenetur quis,si est probabilis, per l.qui
accusare.C.de edē. quia nemo tenetur subijcere se tormē
tis,quę hoc casu infligūtur delatorib⁹.l.iij.C. ad l.Iul.ma.
nec carceri.C.de accus.l.fi.quia nulla est culpa,in discrimi
ne vitæ se nō ponere.Et idē dicit tenuisse Bal.in quodam
suo cōsilio: ꝗ dicit officiales occidētes homines propter
nō reuelare secretū nō probabile,sunt homicidæ, & cōse
quenter dictæ restitutioni obnoxij: & idē si sine indicijs
ponūt ad torturā,& inde ex cōfessione sua aliquē suspen-
dunt.de quo s.Cōfessio iudicialis.§.v.ad fi. ¶ Quartum.
Domini mutilantes propter venationē leporū, vel huius-
modi cōtra suā voluntatē factā,dicit Asten.ꝙ si hoc faciūt
amore huiusmodi animaliū, aut libidine vindictæ,aut ve
nationis, mortaliter peccāt, si propter vnicū actū hoc fa-
ciunt:cū nō debeāt procedere ita seuerè, nisi cōtra cōsue
tos ad talia: & si esset cōsuetudo loci,ꝙ pro vno actu talia
infligātur,credo ꝙ sit iniqua:& obseruans illā mortaliter
3 peccat. ¶ Tertiò*quæritur,qd de lædēte in fama,& hono
re?Et dico vt s.Detractio. §.iiij.Et addo, ꝙ ex licita nega
tione rei facta in iudicio: vt si neget crimē falsum aut ve-
rum,sed occultū & improbabile,vel huiusmodi:si sequa-
tur indirectè infamia accusatori,qui de mendacio perni-
cioso,aut calūnia inde notatur,nō tenet retractare,secun
dùm Sco.is qui negauit,sed tenetur famam restituere per
verba sobria:puta dicēdo,ꝙ fortè habuit intētionē bonā,
& huiusmodi.Sed ego dico,ꝙ in nullo tenetur:qa iniustè
nō lęsit: sed accusator iputet suæ malitię si sciēter, vel suæ
stultitiæ si errās imprudēter sic pcessit cū periculo alte-
4 rius. ¶ Quartò*quæritur,quid de dānificātibus per bru-
ta? Et dico multa. ¶ Primū.Ex dictis s. Restitutio.ij. §.vj.
vidētur posse decidi ferè oēs casus ptinētes ad istā quæ-
stionē p istā regulā,ꝙ si dominus bruti fuit in culpa,tene
tur de damno:si nō fuit, tenetur damnū reficere, vel dare
brutū qd nocuit.Læsus aūt à bruto pōt illud capere,& te-
nere,donec sciat quis sit dominus,cōtra quē agat:nō autē
pōt illud tenere loco pignoris,donec sit ei satisfactū,secū
dùm Spe.in ti.de iniu. ¶ Secūdum.Si bos cornupeta non
custoditus diligēter occiderit bouē vicini,secūdū Mo.te
netur dominus de alio boue viuo æquiualēti, & habebit
mortuū.de iniu.si bos.& Exodi xxj.quod limita quādo do
minus fuit in culpa sciēdo cornupetā esse. quod præsumi
tur intra tres dies scire,dicēte text. ꝙ si cornupeta erat ab
heri, & nudiustertius. quādo verò ignorauit,puta,quia cō
sueuit esse domesticus,secūdū Host. & Gof.nō tenetur ex
edicto legis Aquiliæ,sed legis,si qua.pau.fec.di.l.j. in sua
libertate erit dare suū bouē, vel emendare dānū. Limita
etiā secūdùm glo.in c.si bos.qn̄ bos occisor est aggressus
occisum:sed si ecōtrario occisus est aggressus cornupetā
occisorē,nō tenetur.ff.si qua.pau.fe.di.l.j.& idē cū dubiū
est quis bos primò est aggressus.ff. ad l. Aquil.l.sciā. §.cū
stramenta. ¶ Tertiū. Qui tenēt columbarias, secūdū Pet.
de Pal.tenētur de damno. quod Sum.Ang.& Ros.limitāt
quādo nō debitè pascunt: sed siue pascāt,siue nō pascāt, si
dānū inferāt,tenetur dominus actione l. Aquiliæ, de qua
s.Restitutio.ij.ad fi. si est in culpa,vel de pauperie, si non
est in culpa: vt qa sufficiēter pascit,ne fame cogātur effo-
dere semina: vel habet in gyro fundū, ex quo sufficiēter vt
plurimū pascūtur. Et hoc nisi fiat recōpēsatio dānorū:pu
ta,qa cōuicin⁹ etiā ipse similiter tenet,vel etiā nisi dānū
sit quid modicū: quod semper præsumēdū est, nisi de cō-
trario cōstet:qa vermes & mala semina cōsumūt,& sterco
rizant terras longo tempore,& exiguo nocēt.Imò refert
Asten.propter prędicta quosdā tenere,ꝙ tantum prosunt
quātū nocent.Et ideò licitè in agro , etiā exiguo dn̄s eas
tenet,modò sit paratus emēdare notabilia dāna si cōstite
rit. ¶ Quartū.Venatores tenētur scdm Asten.de cōculca-
tione segetū,& occisione anserū, & gallinarū à canib⁹,&
huiusmodi, & mortale, si æstimationem dāni nō reddāt,
nisi ratiōe modicitatis probabiliter credātur læsi nō cura
5 re. ¶ Quintò*quæritur,de clericis maximè prelatis,domi
nis & officialibus, quomodo ad restitutionem teneātur?
Et dico multa. ¶ Primū.Prelatus,& alij habentes admini-
strationē ecclesiasticā,si malè administrāt,tenent ecclesiā
seruare indemnē: & hoc siue expēdāt in meliorationem

patrimonij, siue propter nimiã diligentiam propriorum negotiorũ negligant procurare ecclesiasticа: siue donent turpibus personis. de quo dic vt ſ. Clericus. iiij. §. xxj. Imò videtur teneri prælat⁹ de culpa, seu negligẽtia procuratoris, seu vicarij. arg. c. ea quæ. de offi. ord. Et si bñficiũ conferat indigno, secundũ Card. in clem. j. de æta. & quali, vltra mortale tenet ad restitutionẽ totius interesse ecclesię læsæ ad instar magistratus, secundũ Pet. de Anch. qui minus idoneo tutelã pupilli commisit. ff. de magi. conue. per totum. Vide etiã ſ. Clericus iiij. Et aduerte ex Archi. ij. parte. tit. ij. c. v. post Ray. & Veruec. & beatũ Tho. ij. ij. q. lxij. & in quo lib. vj. ar. xij. q. clericus administrat quatuor genera bonorũ, scilicet quædã sua propria, id est, patrimonialia & industrialia, & quædã ecclesiastica ad mẽsam suã seu vsum specialiter deputata ab alijs distincta: & de his duobus nũquã tenetur restituere, etiã si exponeret in luxuriã, licet peccet: & quædã ecclesiastica deputata specialiter pauperibus, vel capitulo, vel cultui diuino, distincta à deputatis mẽsæ suæ: & de istis semper tenetur restituere, etiã si daretur in eleemosynã, nisi det his, quib⁹ sunt deputata: & idẽ de deputatis pauperib⁹ pricipaliter, sed minꝰ stris ecclesiæ secundarió, vt bona hospitaliũ & quædã ecclesiastica cõmunia mẽsæ suæ, & alijs clericis, vel pauperibus, & huiusmodi: & de istis tenetur, si det turpibus pſonis, vel cõsumat voluptuose eo modo, quo vbi suprà dictũ est. ¶ Secundum. Qui ex officio assumpto alios defendere tenentur, satisfacere tenentur de damnis venientibus, si ex nobili negligentia eos non defendãt: vt domini, qui ob hoc habẽt reditus, capitanei & stipẽdiarij salariati: modici corporũ, & animarũ, vt confessores ignari vltro se ad illud officiũ offerẽtes: notarij, quorũ negligẽtia causæ, & iura perdũtur: iudices & accessores ex ignorãtia, vel negligentia studẽdi iniustè iudicãtes: aduocati & procuratores, nautæ, architectores, & omnes huiusmodi, quos notabilis negligẽtia, vel ignorãtia, seu sciẽtiæ, seu excusat, arg. c. si culpa de iniu. ſ. Restituitio. ij. §. xvj. quod tã in omnibus intellige, quantũ ad culpã leuẽ de his, qui se locãt pro tali officio. secus si se ad predicta non locãt, nec profitẽtur se peritos, sed vocãtur & operãtur ex pietate, vel spondent se facturos quod poterũt: quia nõ tenentur nisi de dolo & lata culpa: & ei, qui tales eligit, imputetur. Ad prædicta facit tex. singularis cũ gl. in c. administratores. xxiij. q. v. vbi officiales, & alij administratores, qui negligũt iustitiã facere, & defendere oppressos, ecclesiasticos, viduas, & pupillos, sunt ipso iure excõmunicati post trinã monitionẽ: nec possunt absolui, nisi prius de dãno satisfaciãt. Vide etiam suprà Culpa. §. iiij. ¶ Tertium. Ciues deputati ad imponẽdas collectas quomodo restituere teneãtur, vide suprà Gabella. iiij. §. v. parti. iij. ¶ Quartũ. Qui vendidit publica officia & dignitates, secũdùm Sũ. Ros. tenetur restituere quod accepit, nõ dãti, sed pauperibus: cũ gratis ea cõmittere debuerit. & secũdùm Mo. tenetur ad interesse his, quis per huiusmodi præpositos fuerũt expoliati: & aliter ementes debẽt grauiter puniri edicto l. Iuliæ. de ambitu. vel l. vnicæ. ff. ad l. Iuliam ambi. & Inſt. de publi. iudi. §. sunt præterea. scilicet in centum aureis: & sunt infames. Sed Sã. Th. ad ducissam Brabãtiæ dicit, qꝙ cũ in officijs tẽporalibus nõ cõmittatur, nisi tẽporalis potestas, vendi possunt, modò vendãtur viris, qꝙ præsumãtur vtiles ad eã exercendã: & nõ tanto pretio, quin illud recuperare possit sine grauamine subditorũ. licet talis vẽditio nõ expediat, vt ibi probat. Et hoc tene: quia iura in cõtrarium allegata intelliguntur, qñ datur aliquid occulte, vt suprà Dignitas. §. iiij. & ita cõtra Ro. tenet Sum. Ange. ¶ Quintum. Domini tẽporales, qui suis officialibus male vtũtur, & eos negligũt corrigere, vel officio priuare, cùm male agãt ī officijs, tenẽtur de omni dãno inde sequẽte ꝙ textu talis officij. de quo ſ. Dñs. §. vij. & ſ. Restitutio. ij. §. xvj. quasi ad fi. ¶ Sextũ. Officialis negligẽs punire et minosos, ſcdm Io. de Pla. in l. præcipit. C. de canoni. lar. tib. x. puniri debet eadẽ pœna qua criminosus: qa index q repertũ facinus nõ vindicat, tegere vt cõscius criminosa festimat: nã est qdã tacitus cõsensus. l. placet. C. de excu. mu. lib. x. ¶ Septimũ. Custodes & vigiles ciuitatũ nõ accusantes, quos inueniũt reos post sonũ cãpanæ, licet peccẽt mortaliter, & sint periuri, si accusare iurauerũt, nõ tñ tenentur soluere pœnã, quã soluissent illi, si fuissent accusati, secũdũ S. Ber. qa illi nõdũ fuerãt accusati: si tñ ab eis aliquod munꝰ acceperũt, tenẽtur pauperibus erogare: si vidissent tales alicui dãnũ inferre, & nõ reuelassent, tenent resarcire dãnificatis: & ideo à cõitate sunt salariati, sicut & custodes vinearũ & possessionũ. ¶ Octauũ. Officiales, & aduocati, q sequẽtes doctrinã Spe. in ti. de aduo. §. cõsequẽter. §. sequit. & §. vtriusqꝫ. vbi describit cautelas, quas debẽt habere aduocati, tã actoris, quàm rei, q tenẽtur parti de omni dãno, & interesse, qđ passa est, ꝓpter eorũ ỹsitias, & cauillationes, si causa est iniusta: si verò est iusta, vide ſ. Aduocatus. §. fi. ¶ Nonũ. Si thesturarius cõitatis, vel domini pecuniã collatã tẽporibus opportunis ministret, q bus debet, & interim vtat ea negotiãdo, & cãbiẽdo aurũ ad monetã vel ecõtrario, vel tradẽdo ad vsurã: si necdominus lædat, nec illi, qbus eã statutis tẽporibus debet, lucrũ, qđ inde cõsequitur, suũ facit, secũdũ Archi. ratione industriæ: & ꝑcipuè cũ eius amissio stat suo periculo: nec propriè est ibi depositũ: qa cõsistit in numero & pondere, & nõ est obsignata. Si aũt staret eius amissio periculo cõitatis, aut dñi, lucrũ esset cõitatis aut domini: deducta tñ mercede laboris eius. Similiter si prædicta lædãtur, tenẽtis. Similiter si fœneratur, peccat ipse & perantẽtes, ad quos spectat, cũ sint participes peccati, & tenẽtur ad restitutionẽ partis, si quã acceperũt. ¶ Decimũ. Camerari⁹ cõitatis, siue depositarius cõitatis, q in diuersis officijs dando, vel accipiẽdo pecunias, aliqd exigit ex cõsuetudine diu seruata: secũdùm Archiepiscopũ restituere tenetur, si est sufficiẽter salariat⁹, & cõsuetudo est corruptela ex immẽsa vemẽs cupiditate, aliàs excusatur: & cõsuetudo rationabilis est, cũ seruiat alijs pſonis, & nemo cogat̃ de suo præstare beneficiũ. ¶ Vndecimũ. Qui aliquid adipiscũtur ex intercessione pro accusatis, vel incarceratis apud Ptãtẽ facta, tenẽtur restituere dãti, ſcdm S. Bernardũ, si erãt officiales salariati, & illi erãt innocẽtes: si verò ipsi nõ erãt officiales salariati, merẽtur: si etiã illi nõ erãt innocẽtes, sed cõdemnãdi, tenentur illud erogare pauperib⁹: quia iniustè fuit datũ & acceptũ. est em regulare, qꝙ vbi ex vtraq; parte est turpitudo, lucrũ est pauperibus erogãdũ, vt ſ. Restitutio. ij. §. ij. ¶ Duodecimũ. Dominus, q nihil habet nisi tortũ à se, vel à suis antecessoribus, secũdũ Mo. remissũ habet vt remittat suis subditis aliquã seruitutẽ ꝑpetuam, vel det aliquã immunitatẽ, vel faciat hospitale, aut alia eleemosynã de cõsensu creditorũ. & cõcor. Dir. Quomodo aũt teneant, q assumũt aliqua officia, cũ sint ignorãtes & inde proximũ lædũt, vt notarij, iudices, & similes: vide ſ. Culpa. ¶ Sextò quæritur, qd iuris de participãtibus in causando damnum per furtũ, vel rapinam, & alios modos dãnificandi? Et dico multa. ¶ Primũ. In furto, rapina, vel qualibet iniusta dãnificatione causanda participat aliqꝙ nouem modis, ita ꝙ restituere tenetur: qui modi cõtinentur his versibus, quos ponit S. Tho. ij. ij. q. lxij. Verue. & Alb. & cõmuniter alij, Iussio, consiliũ, cõsensus, palpo, recursus, Participãs, mutus, nõ obstãs, nõ manifestans: id est partẽ habet in causa furti vel damni, qui iubet, vel cõsulit, vel cõsentit, vel laudat, vel receptat, vel cooperatur, vel tacet, cùm videt damnũ inferri, vel non prohibet, vel nõ manifestat rem sublatã. His Sum. Ang. addit decimũ ꝙ cooperationẽ, sed iste est qui exprimitur in verbo, cõsensus. Intellectũ autẽ versuũ vide parti. sequẽti secũdũ prædictos. ¶ Secũdum. Igitur primò qui iussit tenetur in solidum & principaliter, etiã si nihil inde habuit. ar. c. Iulianus. xj. q. iij. Intellige si ex iussione sequuta est ablatio, vel ꝓbabiliter creditur subsecuta, secũdùm cõiter doct. & idẽ in sequẽtibus, qui cõsequẽter innuũt, ꝙ vbi est solũ dubiũ, nõ est obligatio: quia cæteris paribus potior est cõditio possidẽtis. l. si ob turpẽ. ff. de cõd. ob tur. cau. & idẽ si cõminatus est, & similiter si nõe suo factã ratã habuit, secũdũ Pet. de Pa. xj. q. iij. si cõsentit. cum duobus c. sequẽ. & de resti. spo. cũ ad sedẽ. & idẽ Mo. limitãs hoc verũ qñ ex ratihabitione impeditur restitutionẽ. Sed credo verũ indistincte, si cut & in mãdato, cui ratihabitio cooperatur per reg. ratihabitio. in vj. Et similiter secũdò tenetur in solidũ, q cõsiluit, si ex hoc sequutum est damnũ, nõ aliter. Et hoc quod hic dicitur de cõsilio rapinę, secũdũ Archi. locũ habet etiã in cõsilio de collectis imponẽdis clericis sine licẽtia papę. de sen. exc. nouerit. & in cõsilio vsurarũ, secundũ Petr. de Per. & in consilio malo aduocati, etiã ex ignorãtia, ſcundùm eundẽ. & secundũ Rich. in cõsilio nõ restituẽdi aliena. & secundũ Duran. in cõsilio condẽdi iniqua statuta: & in quocũq; cõsilio dãnificãdi prouimũ sciẽter vel ex ignorãtia crassa, siue quo talia nõ fierẽt, secundũ Arch. post Richar. ar. de sen. exc. nuper in glo. Quidã tamẽ volũt, ꝙ ista distinctio, si aliàs erat facturus vel nõ, locũ non habeat nisi in cõsilio dato in maleficijs, nõ in cõtractib⁹. de quo vide Pan. in c. nuper. de sen. exc. & ſ. Cõsiliũ §. vij. Et similiter tenetur in solidũ consentiẽs consensu cooperationis, sine quo factum nõ fuisset. aliàs secundùm Richardũ leo consentiens peccat mortaliter: sed restituere non tenetur. Et hoc secundũ Rayn. extenditur ad exhortationẽ, intellige etiã per turbas, secũdũ Ho. & Imo. & sequelã sciẽter factã, sine qua factũ nõ fuisset: & gñaliter ad faciẽtẽ instrumenta, & dantẽ signa vel opem, sine qua nõ, pro furto vel dãno: qa omnes tenẽtur furti. Inſt. de oblig. quę ex ꝙa. dena. §. interdũ. & ff. eo. l. is qui ope. & ff. de fica. l. nihil. Ex quo colligitur, ꝙ si plures simul lædũt, tamẽ vnus sine alio vel plures sine isto læsissent, iste tenetur solũ pro rata, id est, portione sua, si distingui nõ põt quod iste intulit ab eo quod reliqui intulerũt: secũdũ Ray. & glo. eius. & Vl. & Innocẽ. & Host. habita tamẽ secũdũ eos hac æstimatione, vt magis strenuus, & magis hostibus timorẽ incutiẽs in plus teneatur. ſ. arbitrio boni viri. & si omnes sunt pares, vide ỹ. parti. quarta. Qui etiã addũt, ꝙ hi qui raptores, adde vel læsores sequuntur ad prædã, si credant eos ex hoc, & non aliàs facturos, tenentur in solidũ: si verò credũt non ex hoc facturos, sed solùm plus facturos, tenentur solùm de illo pluri, secundũ Inn. & Host. Si verò non plus fecerũt quàm aliàs erãt facturi, secundùm prędictos tenẽtur tantũ de his quæ habuerũt, & de dãno à se vel ab his qui sunt de familia sua illato directè vel occasionaliter. de sen. & re iu. cũ l. & A. de æta. & qual. tuam. de sen. excõ. inter alia. xj. q. iij. quoniã multos. Vnde in hoc distat auxiliũ à cõsilio: vt ỹ. part. iij. Et si prædicti nihil habuerũt vel nocuerũt, nõ tenẽtur in aliquo, secundũ prædictos: sed tamen caueant suæ conscientiæ: qa si parati erãt defendere læsores, & hi sine eorũ præsentia nõ iuissent, aut nõ tãtũ rapuissent, vel læsi propter eorũ præsentiã nõ audebãt se defendere, qui se alias defendissent, tenẽtur secũdũ Host. & Inno. etiã si iussent vt eos retraherẽt à rapina, tenẽtur in solidũ, vel de illo plus: imò secundũ eos, & Dir. etiã si iussent animo pacificandi: nisi hoc aduersarijs significassent. Et quartò tenetur in solidũ palpo, id est, adulator, laudãs raptorẽ vl̃ leſorẽ, si in de sequutũ est damnũ: aliàs nõ, nisi in quãtum lædit. Et idẽ per omnia dic secundũ Pe. de Pal. de detractore: secundũ Arch. de irrisore, si sunt causa leſionis, sine qua nõ. Et simiter quintò tenetur in solidũ, qui recursum præbet receptãdo fures aut leſores, vel res furatas, si aliàs læsio nõ fuisset facta, aut postquã facta est. Et ex hoc impeditur restitutio, secundũ Pet. de Pal. Sed pro hoc aduerte, ꝙ receptans scienter furẽ, aut rẽ furtiuam, tenetur furti. C. de fur. l. eos. & ibi Bal. non tamẽ punitur quasi fur, sed quasi operã præstãs furto. Et ita intellige Bar. in l. furtũ. ff. de furt. sed quo ad restitutionẽ secundũ Inno. & Host. in c. sicut dignũ. tenetur de omni dãno, cuius receptatio furis fuit causa sine qua nõ: quo ad receptationẽ vero rerũ tenet, si ex hoc res sublata nõ est habita à vero domino. d. l. eos. arg. l. qui vas. §. ij. ff. de fur. & hoc si fecit sciẽter. l. qui naufrągiũ. ff. de in cẽ. rui. & nau. §. non tantũ. secus si ignorãter, vel vt redderet domino: quia nõ tenetur: vt in d. §. nõ tantũ. Et secũdũ Mod. si nã receptauit, tenetur restituere domino: nisi inde periculum emineat latroni, vel alteri pſonæ. Et sextò tenetur participãs: qui se participat in crimine, tenetur eo modo quo dictũ est. Si verò solùm participat in re sublata: si qdẽ comedẽdo, vide ỹ. §. vij. si emendo, vide ỹ. §. sequẽ. si alio modo, tenetur restituere inquãtũ participauit: & hoc nisi res furata transiuisset in dominiũ furis: puta qa est pecunia, & mista cũ alia, vel granũ, aut vinũ taliter cum alio mistũ, vt discerni nõ possit: quo casu trãsit in dominiũ furis. l. si alieni numi. de solutio. & l. nam & si fur. ff. si cer. pe. & l. si frumẽtũ. ff. de rei vendi. & recipiẽs nõ tenetur restituere: nec peccat si fur est soluẽdo: aliàs sic, nisi ignoranter & bona fide cõsumpsisset, nec factus esset locupletior: qa non tenetur. secus si extant, vel sit factus locupletior: quia postquã scit, tenetur, vt ſ. Fructus. §. j. & ij. Et septimò mutus, id est, qui videt furtũ fieri, & dolosè tacet, cũ posset impedire: quæ tamẽ restituere nõ tenetur, nisi ex officio obuiare tenebatur. Et octauò nõ obstans, id est, qui obsistere potest, & nõ obstat: de quo sicut de muto dicẽdũ est ꝙ nõ tenet restituere, nisi obligetur ex officio: vt principes & rectores, qui ex officio tenẽtur cõseruare iustitiã: cũ reditus eorũ sint stipẽdia ad hoc instituta: aliàs tenẽtur de omni damno. quod Sco. limitat, nisi obuiãdo immineret periculum Reipublicæ vel ꝓpriæ pſonæ: adde vel rerũ: quia sicut se, ita & sua plus licet diligere quàm aliena. Et nonò manifestans. ſ. rem sublatã: qui similiter nõ tenetur, nisi ex officio teneatur, vt suprà, qui tenetur in iudicio & extra: & iura quæ volũt priuatũ teneri, nõ loquũtur de restitutiõe, sed de peccato, quãdo dolosè tacet: vt in c. qui cùm fure. extrà, de fur. Si tamẽ ꝓduceretur in testẽ, & interrogaretur secũdũ ordinẽ iuris, nõ manifestãdo teneretur de restitutione: qa tũc ex officio tenetur manifestare. Et ita Archi. voluit post Sco. in iij. distin. xv. & ita est: qa qui in iudicio requisitus nõ vult fateri veritatẽ, quã scit, secũdũ Bal. in l. presbyteri. C. de epi. & cleri. efficitur testis falsus, & tenetur ad restitutionẽ in solidũ. Et facit qđ not. Pan. in ca. qui cũ fure. de fur. & Bar. in l. ciuile est. C. eod. Qđ limita, nisi

sciret in cōfessione.de excess. præl.dilectus.Limitat etiam Archi.& Sco. nisi inde immineret sibi periculū status vel personæ:adde aut rerū:quia nō teneretur de restitutione, etsi de peccato.arg.xj.q.iij.c.quisqs.& de furt.c.qui cū fure.Vtrū autē teneatur quis relaxare furē,dic ꝙ nō,ad instātiā partis,secundū Inn.in d.c. qui cū fure. & Bart. & Ang. & Rapha.in d.l.ciuile est.& hoc tam de iure ciuili, quàm canonico: secus si quis in iudicio iuridicè requiratur,qđ secundū Host.limitat,nisi furi immineat periculū mortis. quod & Sū.Ang.sequitur.Sed non oporter sic limitare:qa si testis sit laicus, tenetur,per dicta s̄.Accusatio.& infrà dicenda in verbo, Testis. Si verò sit clericus,null' eū potest iuridice reqrere cū periculo sanguinis citra papā. ¶ Tertiū.Pro maiori tamē notitia sciendū est, ꝙ Archid.facit regulā circa quinq; primos modos,ꝙ quilibet tenetur in solidū,id est,in totū,si aliàs id actum non fuisset, etiam si nihil de rapina venisset ad eum, aut per se nihil dāni intulisset. Si autē aliàs actū fuisset,sed nō tātum,quilibet ad illud plus tenetur in soldum:si autē actum fuisset, & nihil plus actum est per opus prędictorum,in nullo tenetur,nisi quantū ad eos de rapina peruenit: & in hoc conueniūt omnes docto.& Summistæ. Quantū etiā ad tres vltimos facit regulā,ꝙ in quolibet illorū officialis cùm ex suo officio teneatur ad obuiandū,tenetur in solidum,etiā si nihil ad eū peruenit:si verò nō sit officialis,quāuis peccet,non tenetur ad satisfactionē: intellige ēt si dolosè hoc faciat. Et in hoc cōueniunt omnes doct.præter vnū,scilicet Richar. & omnes Summistę pręter vnum,scilicet Sum.Ang, qui post Richar. singulariter cōtra Rosel.& Suppl.& Sco. & omnes,tenet ꝙ tenetur ad restitutionē,qui dolose non prohibet cùm possit:secus si ex negligētia vel timore aliquo. Sed est irrationabile tenere cōtra omnes doct.fundatos in bona ratione.s.quia ad restitutionē nullus tenetur, nisi qui abstulit, vel fuit causa ablationis rei alienę: qa qui nō fuit causa inæqualitatis rerū,nō tenetur causare ęqualitatē.Nec obst.c.quā te.de sen.exc.quod fortè mouit istos: vbi qui nō defendit clericū,cùm possit,est excōicatus: qa hoc est speciale ibi propter fauorē ordinis clericalis,& voluntatē pōtificis,quæ in obligatione restitutionis nihil operatur:quanquā gl.ibi hoc intelligat de his qui defendere tenētur ex officio. ¶ Quartum. Quādo multi raptores, adde vel læsores,sunt quasi pares,qa non habēt ducē, nec vn' magis inducit aliquē q̃ ecōtrario,secūdū Mo.si vadūt insimul quasi vnus exercitus,quilibet tenetur insolidū,qñ vnus sine alio nō auderet ire,vel nō posset inferre dānū: qa in tali casu quilibet alios iuuat, & facit fortiores, & oēs sunt cooperatores.si verò nō iuerūt simul, sed qlibet per se faciebat dānū:quilibet tenetur pro eo quod fecit. Vel dato ꝙ iuissent simul,recurrēdum est ad regulā dictā: & si vnus sine alio vel eius p̄sentia nō læsisset,quilibet tenetur in solidū:aliàs pro rata.Sed Pan.post Inn.in c.sicut dignū. de homi.aliter distinguit,licet sub eadē sententia. Nam si vnus nō fuit in culpa in subtractione facta per aliū, nō tenetur restituere,nisi quātū ipse asportauit.Si verò fuit in culpa,aut dedit cōsiliū:& tenetur in solidū in cōscientia, siue principalis inueniatur,siue nō: siue dānū passus cōtra principalē velit agere,siue nō. Aut dedit auxiliū, puta qa associauit,vel huiusmodi:& sic tenetur inquātū est pl' datum ex auxilio suo,& sic in totū : vt quia vnus rē sine alio portare nō poterat,vel vnus sine alio nō iuisset,tenetur in totū,ff.de fur.l.sed & si quis subripit. §.si duo.Et ratio diuersitatis est inter dantē cōsilium & auxiliū:quia consiliū vagatur super totū furtū:nō autē auxiliū; sed ad id restringitur,super quo præstatur.Hostiē.autem indistinctè tenet omnes teneri in solidū,quāuis etiā vnus per se potuisset. & allegat l.ita vulneratus. §.fin.ff.ad l.Aquil.& l.si plures.ff.ar.fur.cæ.& l.j.§.fi.si quis test.lib.es.ius.fue. Sed istæ leges loquunt' quo ad pœnā, qua omnes tenentur in solidū: vt no.gl.in d.l.si plures.in conscientia aūt vbi pœna non habet locū nisi post condemnationē,dic vt suprà. ¶ Quintum. Secundùm s̄.Th.Ray.& Host.si vnus satisfecerit integraliter læso,omnes ab eo liberati sunt:quia bona fides non patitur vt idē debitū bis exigatur.ff.de reg.iur.l.bona fides.& secundùm Rayn.ille cui sic satisfit,potest & debet quantū ad iudicium animæ cedere actionē ei qui totū soluit:nō quidē vt ab vno totū exigat,nisi fortè à principali, sed vt pro partibus petat à singulis:quantum autē ad forū contentiosum cedere nō potest:nam qua fronte potest petere cessionē,qui ex culpa sua dānatur?ff.de admini.tuto. l.si plures.la ij.& ff.de tute.& ra.distra.l.j.§.nunc tractemus.Siue aūt fiat cessio,siue non,in consciētia Hostiē.dicit indistinctè,ꝙ alij tenentur ei: quia vtiliter gessit eorū negotium,& cōsequēter tenetur habere ratū, & eis satisfacere.ff.de nego.gest.l.cum pecunia.& l.soluendo.quod Sum.Angel.dicit verum solùm quo ad eum,qui fuit causa sine qua nō inducēdi eum qui soluit,ad illud. Sed melius Sum.Rosel.& Supple.cum sancto Tho. distinguunt,ꝙ si soluit principalis,puta princeps,omnes sunt liberati:si verò soluit alius,tenentur ei illi qui sunt principales, & illi, ad quos res peruenit.Et videtur velle S.Tho. vt exponūt prædicti post Pisa.& Archidia.ꝙ si isti tales nō restituunt ei,cæteri tenentur pro partibus suis.Nec obstat turpitudo sua repetenti,vt dicit Sum.Ang.in foro animæ.Et ita cum prædictis tenet Innoc.in cap.sicut dignum.de homicid.& Host.in Summa Rayn.& Asten.& Mona.alioquin peioris conditionis esset qui pœnituit & restituit,quàm rebelles. In foro tamen exteriori aliter distinguendū esset, secundùm Bart.in l.finali.§.si plures.ff.de eo, per quem fac.er. ¶ Sextum.Si spoliatus liberaliter remisit, secundū Innoc. in d.c.sicut dignū.de hom.si quidē remisit principali,vel raptori vel præcipiēti:liberatus est cōsiliator,& huiusmodi, nisi ad eum aliquid peruenisset: quia teneretur, nisi alius pro eo satisfaceret:& tūc in casu animæ,id est,in foro conscientiæ,non aūt in iudiciali,secundū Sum.Confes.tenetur cōsiliator ei qui p̄ se satisfecit.Si verò ecōtrario absoluitur cōsiliator,nō est liberatus principalis,id est,raptor,aut is,ad quē res peruenit:quia naturali & diuino iure sublato principali tollitur accessoriū,nō ecōtrario.de cōsti.c.translato. ¶ Septimū. Ad sciendū autē quis sit principalis,sciendum,ꝙ secundū S. Tho.ij.ij.q.lxij.ar.vj.ad primum,quòd qui rē habet,tenetur ratione ipsius rei:& cōsequēter sentit,ꝙ qui rem habet,nunquā est liber à restitutione,etiam si principalis satisfecisset:vt etiam bene dicit Suppl.Vnde quantum ad restitutionē,qui rem habet,semper est principalis:licet non quantum ad perpetrationem delicti.Igitur principalis est,qui rem habet respectu omniū:qui verò iussit,est principalis secundo loco respectu omnium aliorū. deinde tertio loco qui execut' est,excepto ꝙ in societate quilibet est principalis in parte sua:in parte verò socij secundarius. ¶ Octauum.Si spoliatus suspicatur rem suam esse in hac vel illa domo,& petit iudicē vt dom' illa quæratur apertis scrinijs:licet videatur ꝙ hoc debeat facere iudex,per l.requirēdi.C.de ser.fugi.tamen doct.cōmuniter concludunt speciale esse in seruo & personis,quę possunt dolū cōmittere in se occultando:secus in rebus alijs:quia periculosum est vt paterfamilias pandat alijs suum patri-

mon

monium:nisi suspicio esset vehemēs.arg.l.j.ff.de quęstio.

7 ¶ Septimò* quęritur,quid iuris de participātib' in furto vel rapina,aut re aliena p̄ emptionē? Et dico multa. ¶ Primum. Qui emit rē,quā sciebat,vel probabiliter credebat furtiuā,grauat' in quinq;,siue sit primus emptor,siue secūdus,vel alius in infinitum: quoniā idē ius est,ac si primus esset.ff.de min.l.sed vbi.ff.de pe.hæ.l.sed si lege.§.si aūt. Primò enim tenetur restituere rē: nec liberatur per statutum disponēs,ꝙ sit emētis publice in mercato,vel huiusmodi,secūdū Dir.nec vēdēdo,aut qualitercūq; alienādo, nec morte rei,aut eius amissiōe qualitercūq;: vt si auferat' violēter,aut inscienter de vsu cadat, aut quocūq; casu,etiā fortuito:quin teneat' pretiū restituere,secundùm optimū statū rei,id est,secūdùm summā, quod valuit, postquā ab illo fuit empta.de rest.spo.grauis.l.in re furtiua.ff.de fur. & l.si nauis.§.si generaliter.ff.de rei vēdi. Et ratio est, qa furtū commisit, rē alienā inuito dño cōtrectādo.l.j.ff.de fur. Fur autē semper est in mora.ff. de cōdi.fur.l.si pro fure.Fallit quādo rē dño loco,& tēpore obtulit, & ille recipere recusauit:quia tunc purgauit morā.d.l.in re furtiua. Vnde si periret, vel deterioraret' sine culpa sua, nō teneretur. Secundò tenetur restituere oēs fructus perceptos,& q tēpore intermedio percipi potuerūt.d.c.grauis.Sed secūdū Ray.intellige fructus, q supersunt deductis expēsis, gratia fructuū quęrēdorū,cōgregādorū,& conseruādorū factis, quæ deducuntur, tam à malæ, quàm à bonæ fidei possessore.ff.de peti.hęre.l si à domino. Tertiò,qa nō potest à domino petere pretiū quod dedit.l. in ciuilē.C.de fur.etiā si statutū esset,ꝙ posset petere, cū sit cōtra bonos mores.dist.viij.quę contra.Quartò,qa de dicto pretio agere nō potest cōtra venditorē in foro cōtētioso : cū sibi obstet sua turpitudo,nisi expresse cauerit.x.q.ij.hoc ius.l. si mancipiū.C.de rei vēd.Secus in cōsciētia: quia secūdū Alex.de Ales.in iiij.pōt rē eidē restituere,& ab eo pretiū petere:cùm sibi potius,quàm alteri possit cōsulere:debet tñ inducere,inquit,furem ad restituendū domino. Quintò,qa perdit expēsas volūtarias,vt si meliorauit equū:tamē in cōsciētia qbusdā videtur æquū, vt rationabiles expensas ad meliorandū dominus restituat: nisi p̄ ciuile iudiciū in pœnā fur eas amisisset.Cōcor.Ray.nisi sic res meliorata p̄uenerit legitimè ad manus dñi,vt s̄.Furtū.§.pe. ¶ Secūdū. Si verò talis emptor ignorabat rē esse furtiuā ignorātia crassa aut supina:vt qa episcopus excōmunicabat tales raptores, vel tēpore belli emit à stipēdiarijs calicē vel missale:vel cōiter tenebat',ꝙ erat res furtiua, aut ꝙ ex bello iniusto sublata erat,secūdū Hos.nō excusatur:qa debuit cogitare:vnde similiter tenetur, q sciēter emit,ar. l.latæ culpæ.ff.de ver.sig.& c.apostolicæ.de cle.exc.mi.& c.quę in humanis.xij.q.ij.& c.si cupis.xvj.q.j. Et idē secūdùm Hos.de eo qui dubitat,nec tamē pro posse quęsiuit. Et idē secūdū Ray.de eo,qui de hoc ex negligentia nihil cogitabat:qa tenetur restituere.intellige,sicut malę fidei possessor,si negligētia erat magna,vel simplicitas fatua: qa lata culpa æquiparat' dolo.de cōsti.vt animarū.li.vj.Et idem,secūdùm doct. de eo qui laborabat ignorātia iuris: vt qa credebat rē esse furtiuā, sed emptionē taliū nō credebat iniustā.Et est ratio: qa hæc prohibitio à iure naturali traxit originē,cuius ignorātia non excusat. ¶ Tertiū. Si verò bona fide nō credēs rem furtiuā emit,vt sibi retineret,tenetur qdē restituere,vbi sciuerit veritatē: nec potest à dño pretiū petere.C.de fur.l.in ciuilē. sed nō tenetur similiter vt prior: sed hæc bona fides quinq; sibi confert. Primò, qa ea durāte nunquā tenetur eā restituere.l. ij.C.de fur. Secūdò, qa fructus cōsumptos bona fide durāte nunquā tenetur restituere.l.bonæ fidei.ff.de acquir.re.do.& l.fructus.& l.si ex diuerso.§.fi.ff. de rei vēd.sed solùm restituere tenetur extātes, scilicet in quātū factus est locupletior.de quo dic vt s̄.Fructus. §.ij.& iij. Tertiò,qa si durāte bona fide res perijt,nō tenetur:qa nō erat in mora:& si rē alienauit vēditione vel aliter,nō tenet' reddere pretiū:qa dolo nō desijt possidere: & pretiū ex re furtiua nō est furtiuū.ff.de fur.l.q vas. de alie.iud.mu.cau.fa.c.j. nec aliud solū,nisi lucrū, si extat aliqđ,ex quo factus sit locupletior.l.nam & hoc natura.ff.de condi.inde.Et idē de pretio, ex quo factus est locupletior, si dominus rē cōseq nō pōt:quia pretiū succedit loco rei.ff. de peti.hær.l.si & rē. Quod intellige verū,etiā si post bonā fidē,sed ante sciētiā, & credulitatē de furto vēdidit, dubitās tñ an sit furtiua:qa adhuc nō erat in mala fide,& sic cēsebatur in bona: vt est tex.optimus in c.si virgo.xxxiiij.q.ij.de quo vide s̄. Præscriptio.§.iij.part.iij. Quartò,quia potest expēsas factas in bona fide circa rem cōseruādā,aut meliorandā retinere,vt s̄.Expensæ.§.iiij. Quintò,qa si restituerit eā iudice sentētiāte,agere pōt de pretio, etiā ī foro cōtētioso cōtra venditorē.xij.q.ij. Vulteranæ. & si p̄ plures emptores trāsierit,vnus pōt agere contra alīū.ff.de mi.l.sed vbi. nō autē si ad sacerdotis imperiū restituit.l.si rē.ff.de euic. sed in cōscientia inducēdus est, & cogendus venditor, vt eū seruet indēnē,ar.c.fi.de empt.& ven. Vnde cōsulendū est ei,vt se faciat citari iudicialiter à domino, & denūtiet venditori,vt eum defendat & seruet. ¶ Quartum.Si verò emit bona fide, vt restitueret domino, qa eā aliàs nō erat habiturus,aut nō tali pretio,secūdū Host.& Mo.repetere potest pretiū quod dedit,& interesse suū:qa vtiliter gessit negotiū eius, & expēsas moderatas, nisi ex re vtilitatē habuisset: quia teneretur cōpensare fructus cū expēsis & p̄tio,ar.l.sed an vltra. §.ij.ff.de neg.gest & c.cū dilecti.§. fi.de accu.& si periret,aut eā amitteret sine sua culpa,non teneretur.Hæc tñ intellige,si vtiliter egit pro domino:vt quia emit pretio paruo,non aliter: quia cessaret causa, & cōsequēter effectus.de app.cū cessante. Aduertēdū est tamen,ꝙ tali emptori in foro cōtētioso nō crederetur, nisi fuisset publicè protestatus,ꝙ ea intētiōe emebat.ar.l.Nesennius.ff.de neg.gest.& l.ij.C.de fur. & in c.vnico.vt eccle.benefi. licet aliter esset in consciētia. ¶ Quintū. Qui rē emit,quā nūc scit furtiuā,scđm Host. & Mo. post diligentē inquisitionē domini,si eū nō inuenit,tenetur pauperibus de re,vel p̄tio,& fructib' si emit mala fide:si verò emit bona fide, reddet rē vēditori recuperato p̄tio suo si potest:alioquin oēs fructus non cōsumptos in bona fide, & quicquid valet vltra id,qđ ipse dedit,pauperib' erogabit, & publicè secūdū cōsiliū Ray.vt vitetur omnis suspicio,liberatus erit.argu.c. quatuor.xij.q.ij. qa etiā vtiliter gessit negotiū domini.& cōcor.satis Host.Vld.& Verue. Posset tñ prælatus ei pauperi eā relinquere,secūdū Host. & Vld. Et si facta donatione pauperibus appareat dñs: tñ liber erit,qui dedit de cōsilio boni viri pręmissis debitis p̄clamationib',& diligēti inquisitione.j.Restitutio.viij. §.iiij.ar.eorū quę in simili dicit Lau.de Ridol. post.Fed. de vsurario publico,vt j. ¶ Sextū.Emēs à furioso, prodigo,vel minore,& huiusmodi, quibus vel p̄ ius,vel p̄ iudicē est interdicta vēdēdi potestas,tenetur restituere rē:qa malæ fidei possessor est emēs cōtra legū interdicta.l.quēadmodū.C.de agri.& cē.Quomodo aūt teneatur, q emit rē ecclesiæ sine solēnitate,vide s̄.Alienatio. §.xiiij.& Clericus.iiij.§.xiij. Vtrū verò emens aliquid suo nomine de

pecunia aliena faciat illud suum, vide s. Emptio. §.xxij.

8 ¶ Octauò* quæritur, qd iuris quo ad gestores negotiorũ alienorum? Et dico multa. ¶ Primũ. Negotiorũ gestor tenetur ei, cuius negotiũ gerit, de omni dãno, quod processit dolo suo, vel lata culpa, vel leui, vel etiã leuissima, qñ alius diligẽtior erat gesturus: vt Instit. de obli. q̃ ex quasi cõtra. na. §. prin. vbi Ang. de Are. no. ꝙ regulariter gestor nõ tenetur de leuissima culpa, nisi quãdo ali⁹ diligẽtior esset gesturus. & rationẽ huius vide per Bar. in l. qd Nerua. ff. depo. ¶ Secundũ. Verũ autẽ teneatur de casu fortuito, glo. in verbo, obligatũ. enumerat sex casus, in quibus tenetur: & ecõtrario ille cuius negotia gesta sunt, tenetur ad expẽsas, quas fecit negotiorũ gestor. quod tamẽ fallit in pluribus casibus. Primò, quãdo præcessit protestatio, ꝙ nõ gerat: vt in l. Nesennius. ff. de neg. gest. Secũdò, quãdo gessit paterna affectiõe: vt si vitricus præstitit alimẽta priuigno, vel in eum erudiendũ expendit. l. si paterno. C. de neg. gest. Secus si alimẽta præstitit vt repeteret: qd probare debet, secũdùm quosdã, ex protestatione: vel secũdùm Bar. ĩ d. l. si paterno. quãdo de eo, qd expẽdebat, faciẽbat librum rationũ. Tertiò, quando maritus gessit erga vxorem maritali affectione: puta fecit expẽsas curando eã. de quo vide Bald. in l. si donaturus. ff. de cõdi. ob turp. cau. & Alex. in l. quod in vxorẽ. C. de neg. gest. & ĩ. Vxor. Quartò, quãdo propter domesticã affectionẽ & pietatem: vt si mater expẽdebat in faciẽdo dari tutorẽ pupillo. l. j. C. de neg. gest. & l. is qui. ff. eo: gl. tamẽ in d. l. j. dicit ꝙ nõ quicquid mater impẽdit, donare presumitur: sed hoc iudicabitur ex qualitate, & quãtitate impẽsarũ, & facultate matris ac filij. Adde quod no. Bar. in l. alimenta. C. de nego. gest. quod quãdoq; mater expẽdit circa psonã filij de necessitate præcisa: vt quia est intra cunam: vel aliàs nõ habet vnde viuat, vt vel quia matrimoniũ est solutum diuortio, & onus filiorũ spectat ad eã, vt C. de patr. pot. l. nec filium. & hoc casu nõ habet repetitionẽ, etiã si fuerit ptestata, ꝙ faceret animo repetẽdi: vt etiã dicit gl. in d. l. alimẽta. Quãdoq;, expẽdit in necessitate causatiua: vt impetrãdo tutores, & in hoc fiunt expẽsæ triplicis generis, vt no. idẽ Bar. in d. l. Nesennius. quia quædã fiunt circa personã pupilli: vt ducendo eũ Romã, vel ad aliã ciuitatẽ causa petẽdi tutorem: & istæ repetũtur. Quædã verò fiũt in psonã ipsius matris eũtis ad petendũ tutorẽ: & istæ repeti nõ possunt: qa cũ matri hoc iniũgitur, intelligitur suo victu: vt l. suo victu. ff. de ope. lib. Quædã verò fiunt in procuratoribus, aduocatis, scripturis, & similibus: & istæ repetũtur à filio: quicquid, inquit, dicatur per alios. hæc ille. Quãdoq; mater expẽdit ex volũtate: & tũc dicit Bar. in d. l. alimenta. ꝙ aut onus alimẽtãdi spectat ad aliũ, puta ad patrẽ: & tunc ab illo patre poterit mater repetere: vt d. l. Nesennius. nõ. aũt ab ipso filio, etiã si fuerit protestata: quia alius erat facturus. quod etiã tenet gl. in d. l. Nesennius. Ex quo not. ꝙ ista protestatio declaratoria volũtatis nõ habet effectũ in his, quæ à nostra volũtate nõ dependẽt, sed sunt decisa p legem. Aut onus alimẽtãdi spectat ad ipsum filiũ: & tunc si quidẽ mater gerebat alia negotia filij, in dubio videtur expẽdisse de bonis filij: vt d. l. Nesennius. Si verò negotia filij nõ gerebat, in dubio videtur facere animo nõ repetẽdi: vt d. l. alimẽta. nisi fuisset protestata. d. l. Nesenni⁹. hæc Bar. ¶ Tertium. Tutor autẽ & curator restituere tenentur omne dãnum, quod pupillo vel minori processit eorum dolo, lata culpa, vel leui negligentia, nõ autẽ leuissima. l. quicquid. C. arbi. tute. ¶ Quartũ. Si tutor more ciuitatis nomine pupilli mittit encænia magistro, & suis coniunctis, secundùm Ioan. de Pla. Insti. de act. §. actionũ. pupillus tenetur tutori ratione negotiorũ gestorũ. l. cũ plures. ff. de admi. tu. quia talia encænia ex quo sunt cõsueta, dicũtur quasi debita, secũdùm glo. in d. l. j. §. sed nonnullos. ff. de tut. & ra. distr. ¶ Quintum. Si meo creditori sine mandato meo soluisti, & me liberasti soluendo nomine meo, secũdùm eundem cogor habere ratũ, & obligor tibi actione negotiorũ gestorũ ad restitutionẽ pecuniæ pro me solutæ: sec⁹ si nõ vtiliter soluisti: vt l. cũ pecunia. ff. de neg. gest. ¶ Sextũ. Si tui contẽplatione tuo mandato tuũ filiũ ab hostibus, aut latronibus redemi, vel aliã rem tuam necessariam, quã redimere tenebaris, secundùm eundem mihi teneris eadẽ actione: imo hoc casu põt vir dotẽ expendere pro redimẽdis proprijs filijs vxoris. l. sed si ideo. ff. sol. mat. Nã si pater filiũ captiuũ vel ecõtrario, vel alius successurus redimere negligat, successione priuatur: vt in auth. si captiui. C. de epi. & cle. ¶ Septimum. Tutores, curatores, & aliorũ negotiorũ gestores, ac filijfamilias, qui nomine alieno damna intulerunt nihilo ad eos perueniente, vtrũ possint restituere de bonis eorũ, quibus acquisierunt illis nescientibus, aut etiã inuitis. Quidam dicũt indistinctè ꝙ sic: quia in hoc vtiliter gerunt curã eorum, cũ ad hoc illi tenerẽtur. Quidã verò æqui⁹ distinguũt sic, nam si adhuc habẽt administrationẽ, hoc possunt & debent, si nolunt ipsi remanere obligati, cũ tali tamẽ cautela, ꝙ nõ possint postea repeti ab eis: tũ quia vtiliter gerũt negotiũ eorũ: tum quia secũdùm reg. iur. in sexto, omnis res per quascũq; causas nascitur, per easdẽ dissoluitur. Si verò iam nõ habẽt administrationẽ, subdistinguitur. Nã aut prędicti gestores non possunt restituere de suo: puta, qa pauperes: & sufficit denũtiare his, quibus acquisierũt si hoc ignorãt: q si nolũt satisfacere, habeant ipsi gestores animũ satisfaciẽdi de suo cũ poterũt: accipere aũt à prędictis occultè vt restituãt, nec tenẽtur, nec debẽt: qa quo ad se excusantur impotẽtia. xiiij. q. vj. c. si res. quo ad alios verò nihil eis prosunt, si occulte faciant, quo ad peccatũ, vel obligationẽ restituẽdi, cùm nolint restituere, & remaneant in conscientia sua obligati: publicè autẽ eos cogere nequeunt, nisi per iudicẽ. Aut possunt restituere: & tunc tenentur vsq; ad vnum quadrantem, si principales, ad quos lucrum peruenit, nolũt restituere: possunt tamen deinde vsq; ad quantitatẽ solutã subripere occultè de bonis principalium, si per viã iudicij habere nõ possunt, sine periculo tamẽ & scãdalo: & cauto modo debent notificare ei, q se credebat obligatũ, ꝙ nõ obligatur. Et secundùm hanc distinctionem tenet Archiepiscopus.

9 ¶ Nonò* quæritur, qd iuris de restitutione quãtũ ad malæ fidei possessores? Et dico ꝙ secũdùm Pan. in c. grauis. de restit. spol. malæ fidei possessor est is, qui possidet rẽ, & scit ad illũ pertinere: ecõtrario bonæ fidei possessor est, q cũ ignoret se possidere alienũ, possidet cogitatione domini. text. est in c. virgo. xxiij. q. ij. Igitur malæ fidei possessor tenetur restituere rem, si extat. xiiij. q. vj. si res. c. cùm tu. de vsu. Si verò perijt, vel est deteriorata, tenetur secũdũ æstimationẽ iuxta distinctionẽ datã s. §. vj. de emẽte sciẽter rẽ furtiuam. tenetur etiã ad fruct⁹ perceptos, & ad eos, quos dominus pcepisset, si eã possedisset. d. c. grauis. & in l. re furtiua. ff. de condic. furti. & in l. si nauis. §. vlti. ff. de rei vendi. Intellige primò si res erat fructuosa: & secũdò de fructib⁹, q honestè inde percipi poterunt. l. fructus. ff. de rei vẽdi. & tertiò quo ad conscientiam, si eos dominus inuenturus erat percepturus probabiliter: secus si omnino non erat percepturus: puta, quia rem non locasset, si habuisset. & quartò

& quartò quo ad possessorẽ qui rem habuit sine titulo: qa si habuit cũ titulo, puta per vẽditionẽ, donationẽ, & huiusmodi, tenetur qdẽ de fructibus perceptis, sed nõ de percipiẽdis. l. si fundum. C. de re. vend. nisi in quatuor casibus: vt patet in l. sed & partus. ff. quod me. cau. iũcta gl. Primò si talis titulus habitus fuerit per metũ, quia teneretur etiã de percipiẽdis. Secundò quãdo titulus est habitus cõtra interdictũ legũ. l. quẽadmodũ. C. de agri. & cẽsi. & colo. Tertiò quãdo titulus habebatur in fraudẽ creditorũ. l. j. ff. de his quæ in frau. credi. Quartò quando titulus habetur exemptione rei fiscalis sine debita solẽnitate. Nec distinguo in istis possessoribus malæ fidei: licet distinguat Supple. cõtra Ang. vtrũ res obnoxia restitutioni fuerit aliena, puta quia nõ transiuit in dominiũ eius: aut fuerit alteri debita, puta quia de iure ciuili trãsiuit in dominiũ eius, sed tamẽ cum obligatione restitutionis: quia siue sic, siue sic, tenet fructus restituere, secundũ distinctionẽ prædictã: vt patet in l. cũ fundus. ff. si cer. pe. & in l. indebiti. in prin. ff. de cõdi. indeb. & clarius in l. videamus. §. in Fauiana quoque. ff. de vsur. & de hoc vide Pan. in d. c. grauis. & gl. in c. non liceat papæ. xij. q. ij. Et no. ꝙ qui solum vsum rei furatus est, nõ liberatur restituta re, sed tenetur ad æstimationẽ vsus, secũdũ Hosti. & Vide. Et eodem modo à fortiori tenetur quis restituere dãna, si quæ dominus propter absentiã suæ rei passus est. Pro quo aduerte, ꝙ in possessoribus malæ fidei, vbi rei principalis est æstimatio, interesse lucri cessantis nõ debet excedere duplũ rei principalis, sed vbi res est incerta. verbi gratia: captura pisciũ, de qua in l. si iactũ. ff. de act. emp. & vẽd. seu vbi res nõ habet cõem æstimationẽ, qa scilicet alia nõ est quæ cõiter vẽdatur, fit æstimatio ad arbitriũ boni viri, licet excedat duplum. Adde tamẽ, ꝙ in immẽsum nõ pcedat. l. vna. C. de sen. quę pro eo quod interest profe. sed respectu damni emergẽtis si venit interesse ratione omissionis tantùm, consideratur solũ interesse intrinsecũ. ff. de act. emp. l. si sterilis. §. cũ per vẽditorẽ. sicut si frumẽtũ nõ est datũ emptori in termino, cõsiderabit illud quod plus valuit, quod est interesse intrinsecũ, nõ ꝙ animalia mortua sunt, qd est extrinsecũ. quod limita, si venit dãnũ ex simplici omissione debitoris, secus si cũ omissione venit cõmissio: vt quia promisit dare frumẽtũ in tali termino, & creditor aliter sibi puidisset, nisi fuisset debitoris promissione deceptus: quia tũc tenetur per omissionem & cõmissionẽ, id est falsam pmissionẽ, & venit etiã extrinsecũ. ff. de act. emp. l. Iulianus. præsertim in foro conscientiæ, vbi tenetur quis proximo de omni dãno ex dolo dato vel lata culpa. de iniur. l. si culpa. s. interesse. Aliud exemplũ. Qui sciẽter vẽdidit tignũ violatũ, nihil dicẽs, tenetur de ruina, & de pẽsione soluta, qd est interesse extrinsecũ. d. l. Iulianus. nõ tamẽ in infinitũ: vnde nõ veniet pensio lõgo tẽpore, sed vt videtur prima tãtũ: ar. l. Neratius. ff. de ser. cor. vbi corruptor tenetur de seruo, & de his quę asportauit fugiẽs: nõ aũt de alijs quæ postea successiuè furatus est. Quomodo etiam ista distinctio habeat locum in vsura vel nõ. ĩ. Vsura. §. xix. Quomodo etiã teneatur possessor bonæ fidei. s. Fructus. §. j. Si autẽ res nõ sit lucrosa. nisi solum ex industria, vt pecuniæ, & huiusmodi, dicit Sũ. Ang. ꝙ secũdũ opi. cõem Theologorũ, vt patet per Rich. & Sco. in iiij. dist. xv. nõ tenetur restituere lucrũ, sed solũ principale acceptũ. quod tenẽdum dicit in conscientia, quãtũ ad necessitatẽ, quãuis aliqui velint ꝙ teneat restituere lucrũ, vt no. Archi. xiiij. q. iiij. si quis vsurã. Sed ego dico, ꝙ tenetur secũdũ Rich. & Sco. de dãno dato directè: puta si propter carẽtiã talis rei creditor coactus est emere cariori, aut vendere viliori pretio: intellige de dato sufficienter & efficaciter, nõ de alio: tenetur etiã de lucro cessante, secũdũ opinionẽ, quã recitat Arch. qd limito primò si sit in mora. secũdò extra vsuras, in quibus tenetur solũ de damno emergẽte. & tertiò quãtũ ad eam partẽ lucri pbabilis, quã vir bonus arbitrabitur ratione periculi. Et ita tenet S. Tho. ij. ij. q. lxij. arti. iiij. ĩ fine corporis, sicut refert & sequitur Summa Pisani, & bene, ꝙ detinens pecuniam alienã vltra terminũ, tenetur ad aliquã recõpensationem secundũ conditionẽ personarũ & negotiorũ, id est arbitrio boni viri. Et ita tenet Sum. Ros. & Supple. Nec obst. quod idem sanctus doctor dicit ij. ij. q. lxxviij. ar. ij. ad primũ. ꝙ mutuans deducere non põt in pactũ damnũ, quod cõsiderat ex hoc ꝙ de pecunia nõ lucratur: quia nõ debet vẽdere quod nõdũ habet, & põt impediri multipliciter, qa nos loquimur de malæfidei possessore existẽte in mora, in qua nõ est qui mutuũ accipit, nisi post terminũ, imò, vt bene dicit Supple. illud dictũ S. Tho. intelligit vt illud nõ liceat faciẽdo pactũ de lucro certo pro incerto: aliàs bene põt peti interesse lucri cessantis: & cõsequẽter deduci in pactũ quo ad aliquã recõpensationẽ arbitrio boni viri. Et ideo eodẽ mõ distinguo sicut de re lucrosa quantũ ad interesse. Nõ tamẽ tenetur restituere lucrũ quod ipse fecit ex re nõ lucrosa. De expẽsis etiã factis in tali re, vide s.

10 Expensæ. §. iiij. ¶* Decimò quæritur, quid iuris de acquirẽtibus vel nocẽtibus per fictiones & mẽdacia specialiter in fraudẽ creditorũ? Et dico multa. ¶ Primũ. Qui sub forma boni Christiani vel boni religiosi per hypocrisim eleemosynã acquirit, secũdũ Inn. in c. quia pleriq;. de immu. eccle. tenetur restituere. & idẽ Alex. de Al. qa qui tali dat, nõ dat ei per se loquẽdo, sed interpretatiuè dat viro religioso: vnde nõ trãsfert dominiũ rei datæ in vsum. sed intelligo de fictione, qua religiosus fingit sanctitatẽ, nõ qua abscondit fragilitatẽ, nihil bonitatis prætẽdens vltra communem statũ suæ religionis, quia talis pprie nõ est hypocrita. Nec obstat, qa is qui creditur bonus & nõ est, & cõfert ei præbẽda, nõ tenetur restituere: quia secũdũ Alex. nõ est simile: quia iste nõ cõmittit fraudẽ, propter quã sibi cõferatur, cũ nõ fingat se castũ hac intentione. Vnde licet ipse sit malus, ingressus tamen in præbẽdã est licitus: hypocrita aũt habet ingressum vitiosum. Si autẽ præbẽdatus ingrederetur per fornicationẽ: puta quia ideo prębẽdam episcopus dat, quia matrẽ vel sororẽ cognoscit, resignare tenetur cognita veritate ¶ Secũdũ. Cui aũt restituẽdũ sit habitũ ab hypocrita, Inno. vbi suprà, dicit ꝙ fortè non ei qui dedit, quia cõsecutus est mercedẽ suam. quod dictũ, secũdũ Pan. est notabile: & cõsequẽter debet dari pauperibus: nisi esset datũ aliqua speciali causa expressa: puta in calicẽ, vel altare, aut huiusmodi. Sed Ioã. de Ripol. in suis cõtractibus latius sic distinguit. Nam si tali dans, puta Petr⁹, errat in persona: puta quia credit dare Titio, & dat Dyno: tenetur Dynus Petro vel Titio. Si verò errat in fortuna: puta quia dat diuiti, credẽs dare pauperi, tenetur recipiẽs ipsi Petro vel pauperibus: nisi postea ipse recipiens factus sit pauper. Si verò erat in cõditione alia, puta quia credit dare sancto vel celebraturo & huiusmodi: tunc si cõditio non inest, tenetur recipiens restituere, vel per se, aut per aliũ satisfacere intẽtioni dantis. quod alij dicũt verũ, si datum est præcisè tãquàm ex causa finali propter illud: sicut si daret sic exprimẽdo. secus quãdo dat qa sic credit: sicut si darẽ tibi, quia credo ꝙ sis amicus meus, cũ nõ sis: qa non teneris mihi. Et magis placet: quia, vt dicit l. si reperẽdi. C. de cõdictio. ob cau. da. cõditio in corde retẽta repetitio-

nem nõ induxit, maximè in casu isto: quia dans iam merce
dem suã habet: tenetur tamẽ per se mutatũ, vel per aliũ sa-
tisfacere intẽtioni dãtis in celebrãdo, vel orãdo, si hoc est
expressum à dãte, vel ab accipiente: quia ipsa acceptio fuit
quedã tacita promissio. Vnde quæstores qui promittũt se
facturos quod nõ faciũt: aut dicũt se facere quod nõ faciũt
puta infirmos pascere, & ideo petũt, tenẽtur danti vel pro
quo dederunt: quia dãtes intelligũtur dare pro tali causa,
quæ satis est expressã, ex quo pro ea petitur: secus si quis ꝑ
Deo petat, & detur ei, qa creditur sanctꝰ, licet nõ sit: quia
causa pro qua accipit principaliter est Deꝰ, licet secũdaria
sit sanctitas: quæ secũdaria nõ attenditur, sed principalis.
¶ Tertiũ. Mẽdicãtes validi & fortes si fingũt se infirmos,
secundũ Io. de Pla. si in eis fuerit integritas corporis & an
norũ robustitas, eorũ inertia sine miseratiõe puniẽda est:
sic vt si fuerit serui, subdãtur dominio accusatoris: si verò
liberi, efficiãtur coloni ascriptitij. Si verò fingũt debilita
tẽ: tũc si est forẽsis, expellitur, & ad suas partes remittitur:
si vero est de vrbe, cõpelli debet ad opa, & artes, & exerci-
tia publicè operãda. l. vnica. C. de mẽdi. val. lib. xj. ¶ Quar-
tum. Si quid in fraudẽ creditorũ sit alienũ, puta donatio-
ne, vel aliter, secũdũ Io. de Pla. Instit. de act. §. rursus. talis
donatio, adde & generaliter alienatio, vt s. eo. §. si reuoca-
tur, & cõsequẽter accipiẽs tenetur restituere. l. qui aũt. §. si-
mili modo. & l. ait prætor. ij. respõso. ff. quæ in frau. cre. &
per hęc patet respõsio ad quæstionẽ quę fuit in facto. Mer-
cator enim nõ habẽs vnde solueret creditoribꝰ, fugã arre
pturus, reliquit vxori mille aureos, dicẽs vt teneret eos, &
si fulminaretur sñia cõtra nõ reuelantes bona sua, ex tunc
ei donabat. Querebatur igitur vtrũ vxor vel aliꝰ sic habẽs
aliquid teneatur reuelare si eminet cõminatoria? Et dic ꝙ
sic: quia illa donatio nõ est vera, sed ficta in fraudẽ credito-
rum. ¶ Quintum. Meretrix licet nõ teneatur de mercede
sua, si tamẽ aliquid superfluè vel fraude aut dolo accipit,
tenetur restituere danti, secũdũ S. Tho. ij. ij. q. lxij. Vide s.
Restitutio. ij. §. ij. ¶ Sextum. Qui suis literis fictis dat da-
mnũ proximo, sicut si scribat aliquas merces in tali patria
multum valere, cùm nõ sit verũ, si literæ dirigebãtur ei cui
nocuerũt, tenetur ei de dãno: si literæ dirigebantur alij, &
ipse eas aperuit, in nullo tenetur, licet peccet: sed ille sibi
imputet. Si verò dirigebãtur quidẽ alteri, sed fraudulẽter,
vt aliquem deciperet, tenetur in solidũ mittẽs, & similiter
sciẽter exequẽs: quia vterq; dedit occasiõnẽ efficacẽ dãni
11 iniustè. ¶ *Vndecimò quęritur, quomodo ad restitutionẽ
obligẽtur cõtrahẽtes, specialiter pater ex cõtractu filij? Et
dico multa. ¶ Primũ. Qui cõtractũ illicitũ facit, si quidẽ sit
nullus vel vsurarius, tenetur etiã de fructibus, nisi bona fi-
des excuset: vt s. §. viij. Si verò tenuit de iure, licet veniat
rescindẽdus: puta quia minꝰ iusto pretio emptũ est, vel hu
iusmodi: tũc si nec dolus neq; fraus interuenit, nõ tenetur
de fructibꝰ; sed de supplemẽto iusti pretij, vt elicitur ex l.
ij. C. de rescind. vẽd. & glo. in c. cũ dilecti. de emp. & vend.
& in c. per tuas. de dona. & in c. illo vos. de pigno. ¶ Secũ-
dũ. Quãdo aliqui inuicẽ contrahunt, si cõtractus celebra-
tur gratia dantis tantũ, vt in deposito: recipiẽs tenetur de
dolo & lata culpa, si verò gratia recipiẽtis tãtùm, vt in cõ-
modato, de quo suprà diffusẽ, tenet de dolo & omni cul-
pa. si gratia vtriusq;, vt in locatiõe, tenetur de dolo & lata
ac leui culpa. l. si vt certo. §. ij. ff. cõm. in mutuo tamẽ, quia
transfertur dominiũ, tenetur de dolo & omni culpa, & de
casu fortuito: vt Inst. qui. mo. re cõtra. ob. §. j. In precario
etiã quomodo teneatur vide s. Cõmodatũ. §. viij. ¶ Ter-
tiũ. Mediator siue proxeneta cõtractuũ quomodo tenea-
tur: vide j. Vsura. vij. §. iij. ¶ Quartũ. Socius verò in cõtra
ctu societatis tenetur de damno emergente dolo suo, lata
culpa & leui: quæ leuis æstimatur, si nõ adhibet tãtã dili-
gentiam in rebus cõibus, quãtã adhibere solebat in ꝓprijs
tẽpore societatis. Inst. pro socio. §. fi. nõ aũt de leuissima:
quia sufficit si tãtã diligẽtiã adhibebat in cõibꝰ, sicut in ꝓ
prijs. ff. ꝓ socio. l. cũ duobus. Si alter sociorũ in re cõi fecit
expẽsas, secũdũ Io. de Pla. Insti. de ob. quæ ex qua. cõ. §. itẽ
si iter aliquos. alter tenetur tribuere partẽ suã. l. si inter fra
tres. ff. pro socio. & si alter eorũ est rixosus & deuius, nõ cu
rãs laborare terrã cõem, aut locare cõem domũ: reliquus,
secũdũ eũdẽ, põt accipe partẽ suã quo ad vsum, & labora-
re, & locare, & sibi fructus recipe, secũdũ gl. in l. iubemus.
C. de sac. sanc. eccl. & in l. Lucius. ff. fam. ercis. ¶ Quintum.
Is, cui debitũ indebitè ex ignorãtia soluitur, tenetur resti-
tuere pinde, ac si mutuo accepisset, ex quasi cõtractu. Inst.
de ob. quæ ex qua. cõ. na. §. fi. & idẽ si per errorẽ: secus si
sciẽter: quia donare videtur: vt in l. Cãpanus. ff. de ope. lib.
¶ Sextũ. Pater ex contractu filij facto cũ extraneo tenetur
quãtũ versum est in vtilitatẽ patris, secũdũ Io. de Pla. Inst.
quod cũ eo. Vnde si est versum in totũ, tenet in totũ: si in
parte, similiter in pte: & hoc si cõuertit in rẽ necessariã pa
tri: vt qa pecuniã mutuo accipiẽs soluit creditori paterno.
l. iij. §. ꝗ rẽ aũt. ff. de in rẽ verso. vel rẽ aut domũ patris ruẽ
tẽ reparauit. secus si domũ exornauit expẽsis volũtarijs: qa
nõ dicit versum, nisi ex mandato domini fecerit: sed pater
tenetur ꝑmittere auferri sine lęsione domus. d. l. iij. §. sed
si mutua. De hmõi similibus vide Pã. in c. qa pleriq;. de im
mu. eccle. ¶ Septimũ. Si filius vel seruus decipit creditorẽ
asserendo se velle in vtilitatẽ patris aut dñi conuertere, &
tñ nõ cõuertit: secundũ Io. de Pla. pater vel dominus nõ te
netur, etiã si accipiẽs erat assuetus cõuertere: vt ff. de in rẽ
verso. l. qđ si seruus. §. sed si accipit. Et si talis accipiẽs pri-
mò lusit q mutuo acceperat cõuertẽda: deinde iterũ reui-
cit & cõuertit: pater scđm Io. de Pla. nõ tenet de in rẽ ver-
sò, ꝑ gl. in l. si minor xxv. annis. ff. de mi. quasi ex noua acq-
sitiõe, nõ ex mutuo dicatur facta cõuersio. qđ Bar. in d. l. si
minor. verũ dicit, si in alio ludo ex interuallo vicit: secus si
incõtinẽti in eo ludo. ¶ Octauũ. Si mutuasti frumẽtũ pa-
tri vel marito, ex quo nutriuit filios vel vxorẽ, secũdũ Io.
de Pla. illi nõ tenẽtur in subsidiũ, quasi ĩ eorũ vtilitatẽ ver
sum fit. sed secũdũ Bar. in l. his solis. ff. de cõd. indeb. tenẽ
tur, vbi format quæstionẽ de filijs, q postea ex aduẽtitijs fa
cti sunt diuites. & idẽ Lu. de Ro. in suis singul. ¶ Nonũ. Si
pater cõsẽntit in decurionatu filij, tenetur ꝓ eo in solidũ
de indẽnitate Reipublicæ: & etiã ipsius patris hæredes: fa
cta tñ prius excussione de ipso filio principali debitore. l.
j. C. de decu. lib. x. Et dicũtur decuriones cõsiliarij, q habẽt
deliberare cum prioribus cuiuscunq; ciuitatis. ¶ Decimũ.
Mercatores & alij artifices, q suis apothecis imponũt insti-
tores, secũdũ Io. de Pla. Inst. qđ cũ eo. §. institoris. ex eorũ
cõtractibus tenẽtur, si nomine dñi contraxerunt, maximè
qñ in eius vtilitatẽ versum est. l. qcũq;. §. j. & ij. ff. de insti.
& l. iij. eo. tit. Vnde si scribat in libro, ꝙ apud mẽsam domi
ni sui Titius habet cẽtũ in deposito, tenetur dñs. ¶ Vnde-
cimũ. Dominus & pater tenẽtur ex cõtractu gesto ꝑ seruũ
& filiũ eorũ iussu secundũ eundẽ: vt l. j. ff. quod iussu. nam
pater & dominus vidẽtur cõtrahere, cũ ꝑ alios cõtrahunt:
in regula, q ꝑ aliũ. & cõtrahẽtes vidẽtur similiter cõtrahe
re cũ preponẽte, qñ cõtrahũt cũ preposito: vt l. si institorẽ.
si cer. pe. Et idẽ in exercitore nauis. l. j. ff. de exerci. Et idẽ
quando versum est in vtilitatẽ aliquorũ istorũ domino-
rũ. ff. de in rẽ verso. l. j. ¶ Duodecimũ. Fideiussori tenetur
princi-

principalis ad restitutionẽ eiꝰ qđ ille soluit. Insti. de fide-
ius. §. si quid aũt. & põt spe soluere, secundũ Io. de Plat.
nõ expectato, ꝙ sibi fiat mãdatũ, vt dicit gl. in d. §. si quid
aũt. Nã tenetur ꝯgnoscere bonã fidẽ. l. idẽq;. §. fideiusso-
res. Sed si iudex eum cõdemnauit per iniuriam, secundũ
eundem non potest agere mãdati, si nõ appellauit. l. si pro
12 ea. C. mand. ¶ *Duodecimò quæritur, quomodo restitue
re teneantur, qui aliquem impediuerunt à cõsecutiõe ali
cuius boni, specialiter beneficij? Et dico multa. Primũ. S.
Tho. ij. ij. q. lxij. arti. ij. dat fundamentum respondendi in
ista materia, vbi soluẽdo ad hoc motiuũ, q impedit aliquẽ
ab aliquo bono cõsequendo, videt ei illud auferre: qa qđ
modicum deest, quasi nihil deesse videt. ij. Physi. sic dicit:
Impediẽs aliquẽ ne habeat præbẽdã iustè: puta si intẽdẽs
honorem Dei vel ecclesiæ vtilitatẽ ꝓcuret, ꝙ det dignio
ri, nullo modo tenetur: impediẽs verò iniustè, puta si intẽ
dat nocumentũ impediti ꝓpter odiũ vel huiusmodi: si im
pedit, ne det digno antequã firmatũ sit, ꝙ ei det, tenet ad
recõpensationẽ secũdùm arbitriũ sapiẽtis, nõ tamẽ ad æ-
quale: qa poterat multipliciter impediri. Si verò iã firma-
tum sit ꝙ alicui detur præbẽda, & ꝓpter indebitã cãm ꝓ
curet, ꝙ reuocetur: idẽ est ac si iã habitã auferret: ideo te
netur ad æqualem, tñ secũdũ suã facultatem. Hæc ex illo
qui non loquitur solùm de præbenda: qa nõ solueret in
tiuũ: nec intendit, ꝙ teneatur quis cõpensare solùm ei cui
iam habebat ius: sed etiã ei qui quasi habebat: aliter nega
ret implicitè authoritatẽ Philosophi adductã. Et sic S. T.
intẽdit istã maximã, ꝙ impediens aliquẽ à cuiuscunqꝫ bo
ni consecutione iustè, id est, licitè, in nullo tenetur, & e-
ne: quia nemo dãnũ facit, nisi qui id facit quod facere ius
nõ habet. ff. de re iudi. l. nemo. Impediẽs verò iniustâ cõ-
secutione de facto eũ, qui iam erat assequutus, tenetur ad
æquale. quo ad eũ verò qui ꝓpe erat vt assequeret vt qa
erat verisimile, ꝙ assequeret, tenetur arbitrio boni viri.
Et ita etiã eum intellexit Archi. & cõsentit etiam Rich. &
Scot. qui in iiij. sic distinguũt de impediẽte aliquẽ ab ali-
quo bono cõsequẽdo. Nã si hoc facit animo nocẽdi, tene
tur arbitrio boni viri, ad æquale: qa aliud est habere, aliud
esse ꝓpè vt habeat. si verò facit animo cõsulẽdi sibi vł ami
co per viã licitã, ĩ nullo tenetur. Et ista sunt valde bene di
cta, per d. l. nemo. & ar. l. ij. ff. de no. ope. nun. & l. si in meo.
ff. de aqua plu. Et ponũt exẽplũ: quia si præscindo ĩ fundo
meo venas, per quas aqua deriuatur ad puteũ alterius inte
tione nocẽdi, teneor dãni: nõ aũt sine fraude cõcedo mi
hi. ar. d. l. si in meo. Adde verò, ꝙ si cõcurrat odiũ & ꝓpria
vel amici vtilitas, inspiciẽdũ est quid sit principalius in in
tẽtione, & secũdũ illud iudicandũ, non secundũ secũdariũ:
& in dubio standũ est vtilitati: quia maior sit amor sui quàm
odiũ ꝓximi, qđ ex illo causat. Et ex his sequunt multa q
habẽtur in sequẽtibus particulis. ¶ Secũdũ. Secũdũ Pe. de
Pal. differt quo ad hoc inter prębẽdas, q non dant libera-
litate, sed iustitia, & legata & alia, quæ liberalitate dantur:
quia licet nõ teneatur cõpensare impediẽs consecutionẽ
præbendæ non ex odio, sed vt detur digniori, vel ęquè di
gno: secꝰ vt detur minus digno: quia cũ detur ex iustitia,
quæ debitum respicit, debetur semꝑ meliori respectu mi-
nus boni: licet in æquè bonis sit locus gratificationi. secus
in alijs donis vel legatis, in quibus nihil est debitũ dona-
tario vel legatario, sed tantũ gratuitũ: vnde si tibi dãdum
vel iã legatũ, adhuc tñ reuocabile, ꝓcuro mihi vel amico,
intellige etiam minus bono, nõ facio tibi iniuriam nec in-
iustitiam: quia nõ aufero tibi ius tuum: quia nihil erat ad-
huc tibi debitum. Hæc ex illo. Et, vt patet, hoc sequitur ex
præmissis hoc casu, respectu præbẽdæ impediẽs impedie-
bat iniustè, nõ respectu legati. Sed intellige, ꝙ nõ tenetur,
si reuocatio fiat liberè: secus si nõ libera volũtate fiat, iux-
ta dicta suprà Restitutio. ij. in princip. ¶ Tertium. Qui le-
gatum alicui factum vel fiendum per suggestionẽ, solici-
tudinẽ, vel importunitatẽ impedit, ne id consequatur do-
natarius, secundùm Bar. Cæpo. in suis cautelis, tenet actio
ne de dolo, vel in factum subsidiaria ei, cui adẽptũ est, vel
cui nõ est relictũ ex solicitudine eius. ff. de doli excep. l. j.
Io. Ang. in l. si. C. si quis ali. testa. prohi. Sed hoc per prædi
cta patet falsum: vnde dico, ꝙ etiam si hoc fit ꝑ tutorẽ re-
spectu pupilli, non tenetur: vt s. Clericus. iiij. §. x. Si verò
fiat per prælatum respectu ecclesiastici, Sum. Angel. cõtra
Ros. dicit secus esse. Sed tu dic vt ibi. Si verò sit religiosus
respectu ecclesię matricis: cũ hoc sibi ne faciat prohibeat
in cle. religiosi. de priuil. secũdùm fratrem Aluarũ peccat
mortaliter, & tenetur restituere. Sed dico, per prędicta, ꝙ
si hoc fecit cõsulẽs saluti testatoris: nec tenet, nec peccat.
Si verò hoc fecit sine odio, cõsulẽs sibi vel monasterio, vł
amico suo, peccat quidẽ, sed tamen nõ tenetur: quia iure
naturali nõ tenetur, nec etiã positiuo: quia illud non man
dat restitutionem. ¶ Quartum. Qui rusticũ impedit iniu
stè ne suas operas exequat, tenetur de salario: & similiter
q impedit piscatorẽ vel aucupẽ à verisimili futura captio
ne pisciũ vel auiũ, q sunt iuris communis, tenetur arbitrio
boni viri, secũdùm Gerar. Old. & Arch. quia istis aufertur
suus ꝓprius vsus, q erat sui iuris: & fructus in eorũ vsu qua
si seminaliter contentus. quod limitat Archi. nisi quis hoc
faciat rõne ripę vel terræ, q sunt specialiũ dominorum, ha
bẽs sup hoc authoritatẽ. Limita etiam, nisi qs hoc faceret mo-
do licito, cõsulẽs suæ vtilitati vel amici, vt ipse capiat, iux
ta ꝓdicta, sed tñ considerãdũ est an & quãtũ cepissent. qđ
intendũt alij, qui contrariũ tenere videntur in l. quemad-
modũ. §. idem Labeo. ff. ad leg. Aquil. ¶ Quintũ. Qui ali-
cuius agri semina effodit, vel qualitercũq; fructus impedi
uit, aut damnũ intulit, quia tẽpore suo nõ soluit, secũdùm
Vl. nõ tenetur restituere totũ dãnũ, quia dubiũ erat de fu
turo, sed tantũ quãtũ fructꝰ in illo dubio vẽdi potuissent,
vel suũ lucrũ mercator vẽdidisset. Et idẽ de eo q alteri ra-
puit equum vel pecuniã, quia restituet, secũdũ S. Ber. solum
lucrum probabiliter futurũ, & secundùm Spec. damnũ da
tum in frumẽto dum erat in herba, & huiusmodi, estima-
bitur expectãdo tẽpus messis, vt sciatur quantũ ex tãto &
simili frumẽto habebitur, vel cõsiderabitur quantũ in an
no ꝓterito ex tãto & simili habitũ est. ar. ff. ad leg. Aquil. l.
in lege Aquilia. & hoc videtur æquum, sed tñ in omnibus
his requiritur arbitriũ boni viri. ¶ Sextum. Qui debitorẽ
eximit vel subtrahit, vel aufugere facit detẽtũ ĩ carcere ꝓ
debito fisci vel priuati, secundũ Io. de Pla. in l. quoties. de
exac. tri. li. x. tenetur soluere illud totum, vt d. l. quoties. Si
autem detinebatur ꝓ delicto, vide s. Fugere. ¶ Septimũ.
Qui aũt occultãt aut faciũt fugere officiales tpe syndica-
tus, dicit idẽ, ꝙ tenẽtur ad restitutionẽ damni, scilicet qđ
illi debebãt si fuissent syndicati, secundũ Bar. C. de asses. l.
si post. secundũ Bald. aũt tenẽtur in quadruplum. quod in
foro conscientiæ est verum solùm post condemnationẽ.
¶ Octauum. Qui impediũt aduẽtum frumenti aut aliarũ
mercium ad aliquam terram, vt ipsi carius vẽdant, tenent
de illo pluri his qui carius emerunt, & de damno illis qui
erant allaturi, quia iniustè impediuerũt, vtilitatem priua-
tam & propriã publicæ & cõi præponẽtes. & idem de his
qui cõcordant in emptione omnium mercium, vt vendãt
ad libitum, quia tenentur ad omne damnum. l. ij. ff. ad leg.

Iul.de anno.& in glo.l.annona.ff.de varijs & extraor.cr. ¶ Nonum. Qui aliquem impedit iniustè ne suum assequatur, impediẽdo apprehẽsionem per viam iustitiæ, aut etiã per viam illiciti facti, aut per viam restitutiõis: multò magis tenetur quàm impediens assequutionẽ eius quod nõ cium erat suum, argu. xiiij.q.vj.si res. ¶ De impedientib' à consequutione lucri, infrà Vsura.j. §.xix.

RVRSVS DE RESTITVTIONE QVARTÒ, cui quis debeat vel teneatur restituere.

1 *Restitutio cui facienda sit in genere.*
2 *Restitutio quando non fiat uero domino.*
3 *Prædo an sit restituendus possessioni.*
4 *Restitutio qualiter fiat, quando ignoratur cui debeat restitu.*

RESTITVTIO quartò rursus considerari potest v
1 sciatur cui quis teneatur restituere. ¶* Primò ergo quæritur in genere cui restitutio facienda sit? Et ante omnia iacio fundamentum ex Archi. post S. Thom.ij.ij.q. xxxij.& lxij. quòd tripliciter aliquid est illicite acquisitũ. Primò quia acquirens non potest illud retinere, & dans debet rehabere: vt in furto. Secũdò, quia nec ille retinere, nec iste rehabere põt: quia vterque egit cõtra legem & iustitiam: ille dando, & iste accipiẽdo: vt in simonia. Tertiò, quia dans non potest rehabere, & acquirens potest retinere: quia acquisitio non est illicita, sed ex illicito: vt in eo quod ex meretricio quæritur. Supple. autẽ præter hos modos illicitæ acquisitionis conatus est inuenire quartũ: vbi dans ex obligatione dat, & accipiẽs turpiter accipit: & tenetur pauperibus, per c.cùm sit.de Iudæ. vbi mãdatur dari pauperibus quod solutum est à Christianis Iudæo vel pagano, cui publicũ officium cõmissum est: sed vt probat ibi glo. per multa iura, illud erat restituendum dãti: sed quia ille erat incertus, mandatur dari pauperibus. Deinde autẽ dico, quòd breuiter materiam colligendo Ray. dicit ei restituendum, cui res subtracta est, siue sit dominus rei, siue etiam non sit, sed tamen sua intersit ex causa honesta rem non esse subreptam: puta quia habebat in ea ius pignoris, vel vsum, aut aliquid huiusmodi. ff. de fur. l. is cuius. Si verò ipse, cui res nunc sublata est, furatus erat eam, non sibi, sed domino restituenda est, vel ei, cui prior fur subripuerat ex cã honesta, cautè tamen, ne furis persona prodatur. Itaque regulariter restitutio facienda est spoliatis. iij.q.j. reintegranda. & ferè per totam q. de restit. spo. ferè per totum. quod intellige primò spoliatis principalibus, vel eorum hæredibus, si inueniuntur: aliàs pauperib'. de vsur. cũ tu. & secũdò spoliatis re sua, aut à se iusto titulo possessa. C.loc.l.si quis conductionis. Quod tamẽ primò fallit quãdo domin' rei dedit illam turpiter: nec meretur habere, vt infrà. & secundò quando nõ dominus habet eã iusto titulo, sed in fraudem veri domini: quia is q ab isto habet, tenetur cautè nũtiare domino. xxij.q.v. hoc videt. ¶ Sed ad pleniorem notitiam sic distinguo. Si enim est qs obnoxius ratione turpis acceptionis, in qua participauit etiam dans, non tenetur danti: quia, vt dictum est suprà, in pari causa turpitudinis potior est conditio possidẽtis. ff. de cõdict. ob turpem cau. l. si ob turpem. §. porro. & C.eo.l.ij.& consequenter tenetur pauperibus, quasi nõ inueniat principalis vel eius hæres, per d.c.cùm tu. quod fallit primò, si interuenit dolus, fraus, metus, vel deceptio, & huiusmodi, in quibus datur repetitio per actiones de dolo, vel metus causa, & similes, vel per officiũ iudicis, quia hoc casu restituendum est danti vel heredibus, si inueniantur: alioquin pauperibus, secundùm Innoc. & Doct. in c. quia plerique. de immunit. eccle. Secundò in accepto per simoniã, vel vt alteri fieret iniuria, de quo suprà Restitutio.ij. §.j.& generaliter vbi ius aliter disponit: & quãdo ipso iure applicatur fisco vel priuato: quia de alieno eleemosyna pauperibus fieri non potest.j.q.j.non est putanda. eo tamen casu quo applicatur fisco vel priuato, licet turpiter accipiens nõ cogatur restituere danti, tamẽ hoc potest: quia hoc nullo iure tenetur: & pœnæ sunt restringendæ. & ita tenet Sum. Cõfes. Si verò non interuenit dolus, aut aliquid prædictorũ ita quòd danti nulla competit repetitio per actionem vel officium iudicis, variant Doctores: quia Host. in c.cùm sit de Iudæ. tenet indistinctè, quòd est restituẽdum pauperibus. & idem aliqui imponũt Innocẽ. vbi suprà. quod quidem nullo iure probatur, quasi hoc sit de necessitate salutis, sed solùm de consilio, vt tenet Card. in d.c. quia plerique, & glo. Ray. vt suprà Restitutio.ij. in princi. & idem in effectu tenet Innocen. vbi suprà: aliter sibi cõtradicet, cùm non damnet aliquem, si quod malè quęsitũ ex negotiatione vel extorsione, ex qua tamen restituere nõ tenetur, relinquat hæredibus: & dicat mathematicum in prędicto casu non teneri ad restitutionem, nec lucrantem in ludo, nisi fuerit in dolo: cùm tamen isti acquirãt cum peccato: vnde talia sunt restituenda de consilio, nec est mortale tenere p se. Vnde vbi restitutio respicit incertam personã, secundùm Veruec. non est de necessitate salutis, sed de cõsilio. Quod limita, nisi interueniat iudicialis cõdemnatio, vel nisi ipsa bona icerta talium sint, quòd aliquãdo fuerũt obnoxia restitutioni faciendæ certæ personæ: vt s. Restitutio.ij. §.ij. Si verò nõ est qs obnoxius restitutioni ex turpi causa, in qua participauerit dans: subdistingue, vtrũ inueniatur principalis creditor vel hæres ei': quod idẽ est: vel nõ. Si enim non inuenitur, dic vt infrà Restitutio vlt. vbi agetur de restitutione incertorũ. Si verò inuenit principalis creditor: tunc aut obligatio est personalis: & dicẽdum est vt j. Restitutio.viij. §.j. Aut est realis, vt quia habet quis rem alienã: & tunc si habet à domino, illi restituenda est. ff. de rei vendi. per totum. & C.eodem. quia cuiq; dandum est quod suũ est. ff. de iustitia & iur. l. iustitia. §. legum præcepta. Si verò habuit ab alio titulo trãslatiuo, puta donatione, venditione, & huiusmodi, similiter restituẽda est domino gratis. C. de furtis. l. inciuilem. Si verò habuit ab alio titulo nõ translatiuo, puta locatione, cõmodatõ, vel etiã sine titulo, puta quia fortè subripuit, restituenda est ei, a quo habuit, intellige si erat possessor bonæ fidei. C. loc. l. si quis cõductionis. vbi conductor licet dicat se dominũ, debet locatori reddere, & deinde agere de dominio: nisi cõstaret de dominio, vel possit incõtinẽti probare. ff. depo. l. bona fides. vbi quãdo fur rẽ deposuit apud rei dominũ, non cogit dominum reddere. Si aũt nõ posset cõstare, statim cogitur reddere ei, a quo habuit, etiã si habuisset à fure vel prædone. d.l. bona fides. Quod limita, quãdo habuit causam ab eo, vt ibi: quia si ab eo nõ habuit causam, puta quia ei furto aut rapina sustulit: tunc si quidẽ furtum sustulit, nõ debet priori furi restitui: quia nullus possessor malę fidei habet hoc casu ius repetẽdi: nec actio furti datur ei cuius interest. & l. is cuius interest. & nemo debet ex improbitate sua cõsequi actionẽ. ff. de furt. l. itaq; datur tñ actio furti furi, si à principio habuit rẽ de voluntate domini, & consequẽter eius intererat ex honesta causa, sicut ei qui accepit vestẽ poliendam, & furtũ cõmisit cõmodãdo alteri, cui à tertio furto sublata est. ff. de fur. l. qui vas. Si verò sustulit rapina à fure vel prædone, debet ei restituere, p c. in literis. de resti. spo. & probatur, quia nec etiam domino licet rem suam rapere, nisi fiat incõtinẽti vim vi repellendo:

lendo: aliàs cadit à iure suo, & dicam, secundũ Inn. & Host. ar. l. extat. ff. quod me. causa forte per iudicem eã cõsequi nõ posset: vt no. dist. j. gentiũ. & ita indistinctè tenet Supple. Sed tu limita in rapina & in furto, quãdo de vero domino nõ cõstat, vel statim probari non potest, & ille cui sublatum est, repetit. quo casu loquitur d.c. in literis. vt ibi patet: aliàs si ille nõ repetit, & debet auisari verus dominus cautè, vt patet per c. qui fure. extrà, de fur. cum ibi no. Si verò repetit quidẽ, sed exceptio de vero dño statim probari potest, idẽ est: quia et peccauerit, maximè raptor, etiã si sit verus dñs, tamẽ restituere nõ tenetur ei, à quo rapuit, quia nõ fecit illi iniuriam, sed publicę iustitiæ si eã potuisset habere: aliàs etiã nõ casset. Vnde Archie. indistinctè tenet, q qui abstulit à dño, tenetur ei: & qui à nõ domino, sed tamẽ iustè, ex honesta causa possidenti, tenetur ei: qui verò ab iniustè detinẽte, restituere debet vero dño: imò secundũ eum Verue. malè faceret restituẽdo tali furi vel prædoni, & vero dño: licet, secũdũ eos, sit liberat' ab obligatione restitutionis: quia in pristinum statũ reposuit. Cùm autem dicit Supple. q si abstulit per rapinã à fure vel prædone, tenetur ei restituere: quia etiã predo est restituẽd', scilicet possessioni. de rest. spolia. in literis. nõ est bona probatio: quia aliud est raptorem spoliatũ restitui, aliud spoliãtem restituere. de quo j. §.iij. Quandoq; tamẽ debet furi vel prædoni fieri restitutio: si cum eo dñs in repetitione cõcurrit, potius debet fieri domino. d.l. bona fides. imò si dñs ex ignorãtia non repeteret. Et quod dictũ est de dño cõcurrente, idem est de quolibet prætẽdẽte aliquod ius honestum: quia semper illi faciẽda est restitutio, qui fouet maius ius. l. bona fides. & est arg. in l. quæritur. ff. de sta. ho. vnde decẽs filio vel seruo, tenetur patri vel dño. ff. de alea. l. fi. filij tenẽtur patri restituere res spectãtes ad eos iure proprietatis, si vsusfructus est patris: quod tamen fallit in castrensi peculio, vel quasi castrẽsi, & in bñficialib', vt in c. si an de iudi. lib. vj.

2 ¶ Secũdò quæritur, * in quibus fallit illa regula, q sublata à vero domino sunt ei restituẽda, qui latrociniari potest. iij. q.j. reintegrãda. & de resti. spol. quasi per totum. & in c. sicut dignũ. de homi. §. eos. Et dico q fallit primò si sublata sit ei iusto bello. Secũdò si edicto imperiali vel ecclesiastico sit ei interdictũ, vt dictum est. Tertiò si dñs pupill', minor, aut furiosus: quia restituetur tutori vel curatori. Quartò quãdo dñs mortuus est: quia restituetur hęredi propriè dicto ex testamẽto, vel ab intestato: si quis autem esset heres in certa & determinata parte, puta centũ, vel domo: non fiet ei restitutio, sed illis, quibus cõmisit dispẽsationẽ bonorũ suorũ: & si dñs in morte reliquisset omnia sua pauperibus distribuẽda, debet dari pauperibus, secũdùm Innocen. quod sicut. de ele. quod puto verũ, si reliquit pauperib' in genere: secus si eligẽdis p aliquos executores: quia executoribus esset restituẽdũ. Quintò quãdo illud, quod restituẽdum est, acceptũ est à prelato ecclesiastico. Sed de hoc suprà, Clericus. iiij. §.x. Adde sextò, quando ista bona de certis fiunt incerta, iuxta dicẽda infrà, Restitutio vij. §.j.

3 ¶ Tertiò queritur, * vtrum prædo siue raptor sit restituẽdus, scilicet rei ablatæ ab eo possessioni: siue verũ sit ei restituẽdum? Et dico de hoc esse magnam quæstionẽ inter iuristas: de qua ad saturitatẽ & nauseam vide Panor. in d.c. in literis. vbi dicit, q fur non est regulariter restituẽdus. de quo dic vt s. §.j. Si prędo, inquit, sit prædo stratarũ publicarum, non est restituẽdus, sed suspẽdendus: sed prędo, id est is, qui per alium eadem re spoliauit, est restituẽdus, quantũcunq; cõstet illum esse prædonẽ, ex quo dominus secum non currit ad petendum: vt patet in l.j. §. si predo. ff. depositi. vbi dicit tex. q si prædo deposuit, potest agere depositi. Et reddit rationẽ: quia eius interest, cùm alteri teneatur, & habeat depositarios obligatos ex cõtractu. Quæ ratio habet locum, quantumcunq; constet eum esse prædonem: licet in beneficialibus restitutio fieri non debeat, ex quo cõstat eum esse prædonẽ, ne detur vitiosus ingressus: quia nõ debet intrudi, etiã vt alij restituat. Et recitatur ibi differentiæ inter furem & prædonẽ, quare hic & nõ ille restituatur. Sed quicquid sit de prędictis in foro cõtentioso, tamẽ in foro cõscientię si cõstaret de vero domino, aut incontinẽti probari posset, nõ esset restituẽdus predo, etiam si repeteret, & dominus ex ignorãtia vel alia causa non repeteret. Et ita sentit Archi. post Ray. imò ita est mẽs Inn. & do. Anto. vt recitat Panor. & multorum solennium Doctorum etiã in foro contentioso, q prædo non restituitur contra dominum si de eo constet: sed contra alium predonem, vel furẽ. Quod ergo dicitur, prædonẽ esse restituendum, etiã si constet eum esse predonẽ: fallit primò si sit talis prædo, cuius vitæ non sit parcẽdũ. Secũdò in beneficialibus. Tertiò si dominus eodẽ tẽpore petat cum eo. Quartò si nõ petat, sed tamẽ potest excipi de vero domino: quia cõstat, aut statim probari potest: imò si probari nõ potest, modò cõstet ei qui rẽ habet in cõscientia, potest & debet restituere immediatè vero domino, & non mediãte prædone, quia est periculosum. & frustra fit p plures, quod fieri potest per pauciora æquè bene, & melius, secũdũ regulã Philosophi. Quintò si prædo rem ablatã deposuit apud eũ, cui abstulit. d.l. bona fides. Sextò si fuit inuasor rerũ spiritualiũ, quę restitui nõ debẽt, nisi probetur possessio legiti-
4 mè adepta. ¶ Quartò queritur, * quid agendũ, qñ is, cui restituendũ est, ignoratur, aut est mortuus, vel distat? ¶ Et dicit S. Thom. ij.ij.q. lxij. art. v. quòd si sit omnino ignotus, debet homo restituere vt põt, scilicet dãdo in eleemosynas pro salute ipsius, siue mortuus sit, siue viuus, præmissa tamen diligenti inquisitione de persona eius. ¶ Si verò sit mortuus, restituendũ est eius hæredi, qui cõputatur quasi vna persona cum eo. ¶ Si verò sit multùm distãs, debet ei transmitti quod ei debetur: & præcipuè si sit res magni valoris, & possit ei cõmodè trãsmitti: alioquin debet in aliquo loco tuto deponi, vt pro eo conseruetur, & dño significari. Hęc ex illo. Sed adde secũdũ Rod. nisi sit quid modicum respectu eius cui debetur: quia posset pro eius anima pauperibus dari. Et secundũ Bernardũ idem est si sumptus excedũt summã rei, argu. cap. anteriorum. ij. q. vj. imò dico si æquarẽt, imò si parũ deficerẽt, adeò quòd residuũ esset modicum respectu eius: quia tunc locum habet dictũ Rod. Adde etiã q secundũ Archi. post Ioannem, si debitor suo proprio motu rem mittat domino, & pereat, tenetur satisfacere denuò. Adde etiã id, quod dictum est de deponendo rem, esse cõsilium, nõ præceptũ. Adde etiã, q si nescitur vbi habitat, nõ oportet quærẽdo vagari: ar. l. quo nisi. §. j. ff. de operis libertorũ. vnde pauperib' dabit, nisi expectetur verisimiliter rediturus, secũdùm Sum. Angel. Sed etius si verisimiliter creditur nõ rediturus: quia quãdiu est dubium, seruandũ est ei. arg. c. iuuenis. de spon. Adde quartò secundùm Panor. in ea. cùm tu. de vsuris. q si is, qui habet restituere, sit possessor malæ fidei, puta fuit vsurarius, & huiusmodi, si recessit ipse de loco vbi abstulit, tenetur mittere dño sumptibus suis. Si verò alio se trãstulit, dñs sumptibus eius ei mittere debet. Et sic intelligẽda est glo. ibi. & sic distinguit lex in re legata. l. cũ res. ff. de leg. j. quod limita primò, nisi adesset fidus gratus deferẽs: arg. c. signifi.

ſignificante. de pig. & ſecundò in cõſcientia, niſi dominus ſine expẽſis aut minoribus rem ſuam ſecum duxiſſet: quia tenetur de tali damno ſi ex delicto tenebatur: licet non ſit ex contractu etiam vſurario, vel quaſi contractu, per dicta ſuprà, Reſtitutio. iij. §. viij.

RVRSVS DE RESTITVTIONE QVINTÒ, quando fieri debet.

1 *Reſtitutio an debeat ſtatim fieri. & nu. 5. & ſeq.*
2 *Reſtituere an debeat qui eſt in extrema neceſsitate, aut circiter. & num. 3.*
4 *Reſtitutionis impotentia quando excuſet.*

RESTITVTIO quintò cõſiderari põt, vt ſciatur quo tẽpore teneatur exequi reſtitutionem, qui eſt reſtitu- 3
tioni obnoxius. ¶ Primò ergo quæritur, * vtrum teneatur
1 quis ſtatim reſtituere? Et breuiter recolligẽdo iſtam mate-
riã totã, de qua diffuſe Archiep. ij. par. tit. ij. in fi. vbi, ſi ex-
pedit, videatur: dico q̃ ſecundũ S. Tho. ij. ij. q. lxij. ar. vlti.
obligatus reſtituere aliquid, tenetur illud reſtituere ſta-
tim: quia ſicut rem alienã auferre eſt cõtra iuſtitiam, ita &
detinere, cùm impediatur dominus ab vſu ſuæ rei: nulli au
tẽ licet quantũcunq; modico tẽpore facere cõtra iuſtitiã,
iuxta illud Eccleſiaſtici xxj. Quaſi à facie colubri, &c. Nec
obſtat, q̃ præceptũ de reſtituendo ſit affirmatiuum: & con
ſequẽter nõ obligans ad ſemper: quia includit negatiũ,
ſcilicet, Noli detinere alienũ. limitat tamen ſi homo põt:
quia qui nõ poteſt, ſecundùm eum, nõ tenetur ſtatim: ſed
debet petere dilationẽ vel remiſſionẽ: intellige niſi ex pe
titione ſequeretur reuelatio peccati, vel aliud ſcãdalũ. ar.
c. officij. de pœ. & re. de quo etiam j. Reſtitutio. vij. §. j. Et
ſecũdũ Pet. & Ray. eam petere debet ab epiſcopo, ſi reſti-
tuẽda ſunt incerta, vt à diſcreto cõfeſſore. Si verò ſunt cer
ta, id eſt, debita certæ perſonæ, quę ſciri & inueniri poteſt,
petẽda eſt ab ea: aliter potẽs nolẽs reſtituere. Nec põt abſol
ui. xiiij. q. vj. ſi res. niſi doleret, q̃ nõ reſtituit quàm primũ
potuit: & proponeret quàm primũ poſſet reſtituere. Vide
etiam infrà Reſtitutio. vj. §. iij. ¶ Et remiſsio aut dilatio
nõ obtineatur, ſunt opiniones. Prima vna dicit, q̃ teneatur
ſatisfacere ſtatim, aut cedere bonis, nõ habito reſpectu ne
egeat, etiã ſi oporteret ipſum mẽdicare: & nihil poteſt ſibi
retinere, niſi ea, ſine qui[illegible] moreretur. Et ita videtur ſen-
ſiſſe Richar. in iiij. & [illegible]chi. in c. ſi res. xiiij. q. vj. & Ber. &
Hoſt. &, vt videtur, [illegible]no. in c. cũ tu. de vſur. & Io. & o. Ray.
& Veru. Alia ve[illegible] eſt humanior aliquorũ, quos refert ac
ſequitur Arc[illegible]. dicẽs q̃ habens aliqua vltra neceſsitatẽ na
turæ nõ t[illegible]cẽ cedere bonis, ad vitãda corporis & animæ
damna. Nõ obſtat id quod dicũt prędicti Docto. quia lo-
quuntur tanquã viam tutiorem conſulentes: quam tamen
nõ tenemur ſemper arripere, ſed ſufficit eligere ſecuram.
Et inter has opiniones videtur, meo iudicio, iſta diſtãtit:
quia ſecundũ primã licitum eſt iſti retinere ſolùm ea, ſine
quibus moreretur ipſe vel ſui: ſecundũ aliã verò poteſt ali
qualiter viuere decẽter in aliquibus caſibus, licet nõ ſcũ-
dùm omnẽ decentiã ſui ſtatus, puta ęquè amplè veſtido,
dotãdo, & veſcẽdo. Et iſta opinio ſecũda eſt benigrior &
2 verior, vt patebit j. §. iij. ¶ Secũdò quęritur, * vtrũ exiſtens
in extrema neceſsitate, nõ habẽs niſi neceſſaria vitæ ſuę &
ſuorum, teneatur reſtituere? Et dicit Sco. in iiij. d. xv. q.
non: quia in extrema neceſsitate omnia ſunt cõia. j. §. cũ
in eadẽ. ff. ad l. Rho. de iac. & in c. exijt. de verb. ſig. Vnde
illa res iure poli efficitur detinentis in articulo, niſi domi
nus rei ſit in eodem articulo: qa tũc illi debetur qui prius
in talem neceſsitatẽ deuenit: & ſi eodẽ tẽpore euenerũt,
domino eſt reſtituenda: quia nunquã excidit à dominio,
pro hoc, quia duobus cõcretibus prævalet quod eſt po
tius. ar. l. quæritur. ff. de tu. ho. Et ſubdit Scot. q̃ ſi talis
detẽtor talem rem prędpauit ante talẽ neceſsitatem,
reſtituere tenetur ſi veit ad pinguiorẽ fortunã: aliàs ſe
cus, intellige ſi res eſt cumpta. & idẽ Ric. & Pet. de Pal.
tutius tamẽ videtur, q̃ ſtatim ſi venerit ad pinguiorem
fortunã: ſicut & qui cedebonis. C. de his qui bo. ce. po. l.
j. Iſta tamen intellige o qui eſt in extrema neceſsitate
propriè, qui ſcilicet ner ſe nec per amicos iuuare ſe po
teſt: ſecus im propriè, vqui occidẽdus eſt niſi redimat pe
cunia: quã poteſt tũc amicis mutuo petere, licet teneat
ſe nõ habeat de ſua: alis reſtituere tenetur. De quo vi-
de S. Th. v. quol. q. i. Tertiò quæritur, * vtrũ reſtituere te-
neatur is, q̃ vltra neãria vitæ habet quidẽ ad aliqualẽ
aut ad totalẽ decẽtiã: dico in iſta queſtione eſſe opinio
nes. & ſecũdũ Ray. quaces dicendum eſt, q̃ qui eſt o-
mnino impotẽs reẽre, omnino excuſatur: vt §. prio-
re. qui verò nõ eſt potẽs omnino, tenetur ſtatim ad id
quod poteſt: quæ ẽtia ſecũdũ Ray. videtur cõſiderãda
vſq; ad mendicitatẽ & ſuæ familiæ, reſeruata ſola ex-
trema neceſsitate. q̃ a nõ ſolùm neceſsitas extrema, ſed
etiã magna excuſat reſtitutione, arg. de fur. l. ſi quis pro
pter. & ibi expreſsingl. ideo cum Archid. & Io. de Neap.
& Sco. humanio[illegible] & ſeriorẽ opinonẽ ſequendo ſic dico.
Ei qui eſt reſtitutionobnoxius, licitũ eſt rem alienam ad
tẽpus detinere: [illegible]cipẽ rei domin[illegible] hoc rationabiliter
velle deberet, liet piditate vel alia irrationabili cauſa
ductus nolit. Iſta nima & clauis [illegible]batur primò autho-
ritate Io. de Neap. quol. ix. q. xxij. dicẽtis q̃ quãdo alie-
næ rei detẽtio eſt a volũtatẽ domini inordinatã, iuſtẽ
ſit: vt xxij. q. ij. ne [illegible] & ſecundò authoritate Scoti dicen
tis, vbi ſ. quòd do[illegible] inordinatè volẽte ſuũ rehabere, &
cõſequenter con[illegible]ectam rationẽ nolẽte proximum rei
nere, tunc tenẽs [illegible] eſt detentor iniuſtus. & tertiò autho
ritate Ioan. Nid[illegible] & Nicolai de Auſ. & Archi. qui prędi-
ctos refert, & d[illegible]uo iudicio eos rationabiliter loqui. &
quartò ratione [illegible] ſi nõ eſſet vera illa maxima, ideo eſſet
quia volũtas [illegible]dini etiã irrationabilis circa reſtitutionẽ
ſuę rei ſempe[illegible]tra extremã neceſsitatẽ impléda eſt. qd
tamen eſt falſũ: quia reſtitutio ordinata ad bonũ do
mini aliquan[illegible] eſſet in malũ eius: vt ſi velit reddi ſibi gla
diũ, ſe vel al[illegible]gulaturus. Et procul dubio dicta maxima
eſt de mẽte [illegible]h. qui vult aliquãdo depoſitũ reddi nõ de
bere domin[illegible]oleti: quòd tamen reddi ſtrictiſsimè iura
mẽdarunt. [illegible]epo. l. ſi. Ex hac maximè Archi. poſt Scot. &
alios deduc[illegible] aliquos caſus. ij. parte. ti. ij. c. vlt. diffuſe quos
bicuiterre[illegible]tabo: in quibus is qui decẽter vult, nõ tenetur
ſtatim reſtuere, intellige in foro animæ, etiã ſi dilationẽ
obtinere nõ poſsit, modò habeat firmũ propoſitũ reſtitue
di in ẽtã, & paulatim ſecũdũ poſſe reſtituat in parte ter
poribs ſuis. ¶ Primò ſi reſtitutio ſubdita redũdaret in
manũ cõtra bonũ cõmune: qa illud præfertur particulari.
¶ Secundò ſi redũdaret in malũ corporis aut animæ ipſi⁹
domni. ¶ Tertiò ſi redũdaret probabiliter in alicuius in
famiã, aut mortẽ corporis vel animæ: quia imminet pe-
riculũ furti vel [illegible]ſtitutionis mulierũ, & huiuſmodi, dõec.
ceſſent prædicta: qa ordine charitatis anima, corpus, & fa-
ma debẽt rebus tẽporalib⁹ anteferri. ar. c. officij. de pœni
ten. & remiſ. niſi creditor eſſet in extrema neceſsitate: qa
tũc corpus eius præferri debet corpori alteri⁹ & fame: nõ
autẽ animæ, ſecundũ mentẽ prædictorum. ¶ Quartò ſi re
dũdaret in magnas expẽſas reſtituẽtis: de quo dic vt ſ. Re-
ſtitutio. iiij. §. vlt. & generaliter ſi redundat paruum com-
modum

modum domini, & in magnum damnũ reſtituentis: puta
quia oportet eũ vendere inſtrumenta quibus viuit, aut ar
tẽ relinquere: quo caſu ſi domin⁹ æquale vl quaſi inæqua
le incõmodum ex abſentia ſuæ rei ſentiret, teneẽ: quia nõ
licet alicui in re aliena incõmodare dominũ, vt ſe ipſum
cõmodet. Vũ & rationabiliter hoc caſu dñs ſtatim vellet
rẽ ſuã: quia prima charitas incipit à ſeipſo. c. nõ ſatis. diſt. 6
lxxxvj. hæc æquitas & humanitas nõ eſt prædicta, ne pare
tur via iniuſtis detẽtionibus rei alienæ apud indiſcretos
& parũ timoratos; ſed ea per cõfeſſorũ diſcretionẽ vtẽdũ.
¶ Quintò generaliter quãdo debitor eſt impotẽs, de quo
4 dic vt §. ſeq. ¶ Quartò quæritur, * quis dicatur impotens
ad reſtituendũ impotentia excuſante? Et dico, q̃ impotẽ-
tia reſtituẽdi de iure nulla eſt, cùm licitũ ſit cuilibet reſti
tuere: de facto autẽ eſt multiplex, loquẽdo iuridicè, vt pa
tet ex dictis ſ. Potentia. prima ſcilicet abſoluta, quę eſt ei⁹
qui nihil habet, quæ indubitatè excuſat, ſecũdũ omnes. &
idem eſt ſi habet quidẽ, ſed neceſſarium vitæ: qa talis dici
poteſt nihil habere ꝓter vitã. & ſecũda modificata hone-
ſtate, quæ eſt eius qui reſtituere non põt ſine infamia vel 7
ſcandalo, quæ excuſat ad tẽpus dictæ infamiæ vel ſcãdali,
vt §. priore. & in modificata cõmoditate, qua dicitur non
poſſe qui cõmodè nõ poteſt: quæ de mẽte primæ opinio
nis recitatę ſ. §. j. nõ excuſat habẽtẽ vltra neceſſaria ad vi
tã: ſed de mẽte Io. de Nea. & Sco. & Ioã. Nider excuſat, qñ
creditor rationabiliter deberet velle debitorẽ excuſari. Et
magis particularizãdo materiã de mẽte Archi. excuſat eũ
qui ad tantã parcitatẽ ſe reſtrinxit, q̃ iam ſe ſine indecẽtia
magna reſtringere non põt: niſi creditor eſſet in eadẽ ne
ceſsitate vel quaſi. Et q̃ iſta ſit mens eius, patet, qa dicit, q̃
licet fortè ſit tutius bonis ſuis pro reſtitutione cedere, ſe 8
omnib⁹ ſpoliãdo, & in Deo cõfidere, etiã ſi oporteret mẽ
dicare, ſecundũ Rayn. tamẽ ad hoc non videtur teneri de
neceſsitate ſalutis: nõ tamẽ debẽt tales ita lautè viuere, &
põpoſe veſtiri, & filias magnis dotib⁹ nuptui tradere, ſicut
ſi nõ eſſent obligati ad reſtitutionẽ: ſed debẽt parcè vſue
re, & paruas dotes tradere: & ſi nõ poſſunt filias tradere
nobili, vel mercatori, artifici vel plebeio tradãt, & alia ſu-
perflua reſecẽt. Et cũ efficaciter faciũt, qđ poſſunt, ad reſti
tuendũ, & in alijs bene & cũ timore Dei ſe habẽt, credo q̃
poſſunt abſolui & cõmunicari. q verò de eo, qđ poſſunt,
ſemper procraſtinãt, & annuatim cõfeſſori reſtitutionem
promittũt, & nõ faciũt, nõ videtur abſoluẽdi, niſi prius fa
ciãt, vel efficaciter negotiũ diſponãt, vt habeat executio-
nẽ. & multo minus quãtũ ſpectat ad iudiciũ cõfeſſoris de
bet cõmunio ſumi: licet quãtũ ad ſacerdotẽ, q habet cõmu
nicare, ſi in publico ſe ingerãt, faciẽdũ ſit vt ſ. Euchariſtia.
5 iij. §. v. Hæc ex illo. ¶ * Quintò quæritur, quid ſi creditor
nõ multùm indiget, & tamen nõ vult cõcedere dilationẽ,
& debitor nõ excuſatur impotẽtia, nec incõmoditate ma-
gna, ſed aliquali, vel magna quidẽ, ſed apparẽter, & opina
tiuè, nec aliquo caſuũ dictorũ ſ. §. iij. & tamẽ nõ vult reſti
tuere? Et dico q̃ ad hoc videtur reſpõdere Direc. per hæc
verba: Si creditores nõ ſunt in neceſsitate, & ad dilationẽ
induci nõ poſſunt, & debitor induci nõ poteſt ad reſtitu
endũ ſtatim, diſcretus ſacerdos poteſt conſciẽtiã ſuam fir
mare ex eo q̃ intẽdat vtiliter gerere negotiũ creditoris
eo, q̃ videat aliter non poſſe recuperare perpetuò vel ita
citò rẽ ſuã, & dilationẽ concedere, ſi promittat bona fide 1
ſatisfacere intra certũ diẽ, & abſoluere peccatorẽ, vel aliã
recipere cautionẽ, ne recedat deſperatus: nõ tamẽ cõſulo
vt accipiat iuramẽtũ. Hęc ille virtualiter, & cõcordat Hoſ.
& facit l. ſoluẽdo. ff. de neg. geſt. & l. air prætor. ff. de mi. &
ſequitur Sum. Ang. & bene quo ad forũ cauſarũ: ſed quo
ad Deũ intellige quãdo peccator eſt taliter volũtate & cõ
ſcientia diſpoſitus, q̃ nõ habet animũ perſeuerãdi in mor
tali taliter, qui de attrito virtute clauiũ poſsit fieri contri
tus: puta quia credit ſe nõ poſſe cũ poſsit, aut nõ teneri ſta
tim, cùm teneatur. alias nõ eſſet abſoluẽdus, nec capax ab
ſolutionis. ¶ * Sextò quęritur, an peccet mortaliter qui nõ
paret cõfeſſori præcipiẽti vt ſtatim reſtitutio fiat? Et dicit
Frãciſc⁹ de Mayro, q̃ ſic: quod verũ eſt ſi ex præcepto Dei
teneretur ad ſtatim: aliàs nõ, quia nõ poteſt ſacerdos cogere
me rẽ meã exhibere eo caſu quo de iure nõ teneor: imo
nec ad omnẽ pœnitẽtiã, vt. ſ. Cõfeſsio. j. §. xxv. & xxvj. Vn-
de ſcđm Arc. poſt Pet. de Pal. ſacerdos tripliciter aliqd pœ
nitẽti imponit, ſcilicet exhortãdo, vt q̃ frequẽter oret. ſe
cundò imponẽdo per modũ ſpecialis ſatisfactionis q̃ cõ-
miſsis. tertiò declarãdo cõmunẽ obligationẽ, vt q̃ ſingu-
lis annis confiteatur, & cõmunicet, & q̃ reſtituat, & huiuſ
modi: & ad primũ nõ tenetur: tenetur verò ad ſecundũ, in
tellige ſi impoſitũ eſt pro mortalibus, & acceptauit: & ſi-
militer ad tertiũ. ¶ * Septimò q̃ritur, vtrũ potẽti reſtituere 7
malè ablata ſtatim ſufficiat ad ſalutẽ ſi teſtamẽto mãdet hę
redib⁹ vt reſtituãt? Et dicit Arch. poſt Ioã. de Neap. in ix.
quolib. q̃ non: quia eſt cõtra iuſtitiam detinere alienum.
quod tamẽ fallit, ſecundũ eum in duobus caſibus. primò ſi
credit verè & ꝑ certo, q̃ detẽtio talis nõ ſit cõtra volũta
tẽ domini. ſecundò ſi ſit cõtra voluntatẽ domini inordi-
natã: vt quia ipſe poteſt ad tempus re ſua carere ſine dãno
& incõmodo, & ille ſine his dare nõ poteſt: ſi tamẽ domi-
nus ſine ſuo incomodo, ſcilicet notabili ad tempus carere
non põt, oportet illũ reſtituere etiã cũ magno incõmodo
ſuo. ¶ * Octauò queritur, vtrum is, à quo res aliqua poteſt 8
aduocari petita reſtitutione in integrũ iure ſpeciali vl ge
nerali, eã reſtituere teneatur in foro animę, antequã ipſo
retur dicta reſtitutio? Et dicit Inn. in c. quia pleriq;. de im
mu. eccl. q̃ nõ, ſi contractus tenuit mero iure: niſi is, q̃ po
teſt reſtitutionẽ petere, læſus fuerit malitia cõtrahẽtis: ad
de vel niſi ipediretur petere aliquo iuſto timore: puta qa
putat ſe nõ poſſe obtinere in iudicio ꝓpter fauorẽ debẽ-
tis, & huiuſmodi. Si verò cõtractus non tenuit, ſed eſt nul
lus ipſo iure: puta qa res eccleſiæ eſt vẽdita ſine debita ſo
lennitate, & huiuſmodi, ſic tenetur, licet non petat, quod
limitat do. Ant. in d. c. quia pleriq;. quo ad cõſciẽtiã verũ,
niſi cõtract⁹ teneret quo ad metas iuris naturalis: puta qa
fuit legitima cauſa alienandi rẽ eccleſiæ, & debitũ pretiũ
eſt ſolutũ, licet ſolẽnitas defuerit: quia in foro animę non
tenetur, cùm ſolẽnitates ſint inuẽtę propter deceptiones
euitandas: vnde vbi ceſſant, ceſſabit i foro animæ ipſa lex.

RVRSVS DE RESTITVTIONE SEXTÒ, quantum ad modum & ordinem reſtituendi.

1 *Reſtitutionem facere qualiter cogat ſacerdos.*
2 *Reſtitutionem qui facere teneantur.*
3 *Creditorum aliqui ſi nolint ceſſionem fieri, alij dilationem dari, quibus potius ſtetur.*
4 *Debitor an poſsit cedere bonis, vbi creditores parati ſunt dare dilationem.*
5 *Reſtitutio quo ordine ſit facienda, vbi non omnibus reſtitui poteſt. & nume. ſequen.*

RESTITVTIO rurſus ſextò conſiderari põt quãtũ
ad modũ & ordinẽ in reſtitutione ſeruandũ. ¶ * Pri
mò ergo quęritur, quomodo ſe debeat habere ſacerdos ĩ
cogendo ad reſtitutionẽ? Et recolligẽdo ex Archi. & alijs
diſtinguo, vtrũ debitor ſit manifeſtus vſurari⁹, an nõ. ¶ Si
enim eſt vſurari⁹ manifeſtus: ſacerdos nec debet nec põt

eum

eum audire in cõfessione, nec ei alia tradere sacramẽta, ni
si seruata forma c. quãquã. de vsur. li. vj. de quo j. Vsura. ix.
§. iiij. si creditur tamẽ, q illa seruari nequeũt, & ille est in
mortis articulo paratus ad omnia, põt à quolibet sacerdo
te audiri, & talis sacerdos habita licẽtia ab eo exponet de-
inde promissionẽ ep̃o, qui eum, si superuixerit, vel ars eius
hæredes coget ad restitutionẽ. ¶ Si verò nõ est manifest⁹
vsurarius, distinguendũ est vtrum habeat restituere incer
ta tãtùm, aut certa tãtùm, aut vtraq;. Si aũt habeat restitue
re incerta: dic vt j. Restitutio vlc. Si aũt certa, tũc dic, q ta 3
lia non sufficit dare in eleemosynam pro ei⁹ anima: quia
nemo de suo cogitur facere donũ. x. q. ij. precariæ. & si de
dit, adhuc tenetur ad restitutionẽ personis, quib⁹ talia de-
bebantur. arg. c. sicut dignũ. de homic. imò nec in hoc pa
pa dispensare põt, nisi ex causa qua posset talia bona exi-
gere à veris dominis, vt ſ. Papa. §. xij. & xiij. Hic in distin-
ctione trimembri opus est. Si enim nihil penitus põt resti
tuere, quia nihil habet, negari non debet absolutio vel cõ
munio, si proponit restituere cũ poterit: nec debet ꝓpter
debitũ vrgẽs ex cõtractu incarcerari: sed sufficit si cedat bo
nis cũ intentione satisfaciẽdi si venerit ad pinguiorẽ for
tunã. de sol. Odoardus. nisi existimaret⁹ veriſimiliter pos-
se restituere per amicos tũc vl̃ certo tẽpore: q̃ cessio fieri
debet sine cruciatu & pœna ac vituperio. C. q bo. ce. pos.
l. si. nec cõtra hoc valet cõsuetudo: quia est fruſtratoria, &
irrationabilis, & inhumana sæuitia. xiiij. q. j. si res. propter
debitũ aũt contractũ ex maleficio, puta si ex delicto incur-
rit pœnã cẽtum florenorũ, potest incarcerari, si nõ est sol
uendo pœna pœcuniaria in corporalẽ cõmutata. Si verò
põt restituere totũ integraliter sine destructione suæ sub
stãtię, & sine magna incõmoditate sua, vel partẽ, debet ſta
tim restituere totũ vel partẽ, secundùm quod põt: quia tã
leges regulariter minima nõ põderãt, vt l. Seio. ff. de in in
teg. rest. & l. si oleũ. ff. de dolo. ideo si talis differat p quin
denã, vel huiusmodi, nõ doloſe, sed aliquo bono fine, nõ
videtur peccare: nisi is, cui restituendũ est, interim notabi
liter patiatur: & in hoc credetur ei in foro cõsciẽtiæ, & po
terit absolui sine exactiõe iuramẽti, vel alteri⁹ cautionis,
nisi sit vehemẽs p̃sumptio de cõtrario: puta pluries eidem
confessori vel alteri spopondit celerẽ restitutionẽ, & non
perfecit: quo tamẽ casu posset etiã tam efficaciter sponde
re & prætẽdere signa suæ volũtatis, q ei crederetur. Si ỹ
nec in totũ, nec in partẽ potest restituere sine detractiõe,
aut saltẽ magna incõmoditate sua, petat remissionẽ aut di- 4
lationẽ iuxta modũ dicendũ j. Restitutio. vij. §. j. & ij. quã
si obtinere nõ potest, fiat vt ſ. Restitutio. v. §. iij. & iiij. Si
verò habet restituere certa & incerta, simul restituat vtra 5
q; si põt: alioquin præferat certa, secundũ oẽs Doctores.

2 ¶* Secundò quæritur, per quẽ restitutio sit faciẽda? Et di-
co, q fieri debet principaliter per eum qui sustulit, aut in
sublatione participauit, iuxta dicta ſ. Restitutio. iij. p to-
tum. & si ipse nõ facit, tenetur hæres in quãtum se extẽdit
hæreditas, sicut & ad omnia onera defuncti. de vsur. c. Mi
chaël. Et eadẽ ratione hæres hæredis in infinitum, si sciũt
hæreditatẽ teneri. & si dubitãt ex publica fama vel scriptu
ris vel fideli relatu, tenẽtur diligẽter inquirere. alias esset
ignorãtia crassa secundũ Archi. quæ nõ excusat. di. xxxvij.
§. si. quod intellige de dubitatione ꝓbabili & veriſimili:
nõ de leui & scrupulosa, quæ nõ habet probabile motiuũ
dubitãdi. arg. eorũ quę dicta sunt ſ. Cõscientia. §. ij. Vnde
dicit ipse, q si defunct⁹ licitã artẽ exercebat, vel patrimo
nialia tãtùm habebat: nec apparet ex fama vl̃ scripturis de
illicitis cõtractibus seu alieno: præsumi debet iustè acqui

sisse: quia nemo iudicãdus est immemor suæ ſalutis. j. q.
vij. sanctimus. Et si restitutio est debita ex delicto, & nõ ex-
pedit famæ principalis vt per seipsum restituat, faciat pa
liũ cautè, ar. c. si peccauerit. ij. q. j. & in hoc tenet regula iu
ris, qui per aliũ li. vj. Caueat tamẽ ne mediator retineat si
bi: quia nemo esset liberat⁹ ab obligatiõe restituẽdi: quia
quod periret, periret sibi. Si verò est debita ex cõtractuli
cito verè vel opinatiuè, vel ex illicito patẽter, ita, q ex re
stitutiõe nõ resultet infamia noua, expedit vt qs restituat
p seipsum propter multa. ¶* Tertiò quæritur, quid faciendũ 3
quãdo ex duobus creditoribus vnus vult facere dilationẽ
aut remissionẽ, alius aũt nõ, sed vult fieri cessionẽ bono-
rũ? Et dicit Arch. post Ray. in hoc quãtũ ad dilationẽ stan
dũ maiori parti creditorũ. & intelligе maiorẽ vbi est mai⁹
& fortius debitũ, etiã si vnus sit, cui plus quàm oĩbus alijs
debeatur. Si verò par sit debitũ, stãdũ est maiori numero
creditorum. & si veriusq; est paritas, ſnia benignior est se-
quẽda. C. q dilatio dec. C. de cess. bon. l. cũ solito. & ibi Bar.
per l. illã q etiã dicit in hoc nõ esse differentiã quantũ ad
hypothecarios & illos debitores: & fit mẽtio de dilatione
quinquẽnali. Nec obst. l. maiorẽ. ff. de pact. vbi videtur, q
pri⁹ cõsideretur dignitas creditorũ, quàm benignitas sen
tentiæ: qa quo ad hoc digniores sunt qui humaniores. ar.
l. scire oportet. ff. de tut. & cur. §. cũ reliquis. vnde ꝑferun
sententia digniorũ, nisi sit valde inhumana, vt hoc casu. Se
cus aliquãdo in remissione partis debiti, de qua loquitur
d. l. maiorẽ. licet posset esse tãta paupertas in debitore, &
abũdantia in creditoribus, q in hoc esset magna inhuma-
nitas, & præferretur sentẽtia eorũ qui benigniores, & nõ
qui ditiores sunt. d. l. scire. maximè quia in casu magnę ne
cessitatis possunt paupes cogere diuites ad ſibi ſubueniẽ-
dum, secũdũ gl. distĩ. xlvij. sicut hi. Quantũ ad remissionẽ
verò ex d. l. maiorẽ. cũ aliquibus sequẽtibus, necnõ cũ. au
risgentiũ. §. fi. patet, q maior pars creditorũ habita cõpu
tatione maioritatis, vt suprà, rem ttere põt partẽ debitiet
causa: videlicet quãdo debitor nõ est soluẽdo: quia secun
dùm gl. ibi, hoc venit in vtilitatẽ omniũ: & hoc nõ est du
biũ vbi creditores sunt partes alicuius vniuersitatis vl̃ col
legij, aut in foro cõtẽtioso. Si verò nõ sunt pars in foro cõ
scientię, seruãdũ est quo ad nolẽtes cõcedere dilationẽ vel
remissionẽ: quod dictũ est ſ. Restitutio. v. §. iij. & iiij. Et
ideo addit Dire. q vbi nolentes concedere indigerent, &
fame perirẽt, statim tenetur restituere vel cedere bonis.
¶* Quartò quæritur, vtrũ debitor possit cedere bonis si 4
vult, nõ obstãte, q creditores velint concedere dilationẽ
quinquennalẽ? Et videtur tenere Azo in Sũ. vt recitat Bart. in
d. l. cũ solito. q optio detur debitori. ¶* Quintò quæritur, 5
quo ordine sit restituẽdum, vbi creditor non põt restitue
re omnibus, vel si potest, non tũ simul? Et dico, q semper
prius restituẽda sunt certa integraliter, quàm incerta, secũ
dũ omnes Doc. & si quis ex restitutione incertorũ fiat im
potẽs ad restituendũ certa, peccat, & nõ liberat⁹, etiã si non
erãt certa ante: sed certus creditor apparet post restitutio-
nẽ incertorũ, non p̃missa inq̃sitione diligẽti, secũdũ ſſtur.
ar. c. sicut dignũ. de homi. sec⁹ tali inq̃sitiõe p̃missa, quæ
liber, secundũ omnes, per regulã, bona fides. de reg. iuri.
vj. Quod facit cõtra hæredes vsurariorũ, qui cũ episcopo
cõueniũt de incertis, vt sepeliatur cadauer: cùm tũ non sint
soluẽdo sup. certis. ¶ Igitur in reb⁹ secũdũ Arch. post Bal.
primò veniũt habẽtes actionẽ ad rẽ: puta quia res restituẽ
da est aliena extãs, q̃ semper domino est restituẽda, secun
dùm oẽs. & idẽ si est res quę fuit alteri⁹, & ab eo sine iusta
cã abdicata, puta meta, vel alitor. ff. qđ met. can. l. metũ. §.

cum

cum autem. Et idem dic de rebus depositis si extant: & ge
neraliter si ipsæ res extãt, earum domini præponẽdi sunt
omnib⁹. l. veri. §. in bonis. ff. de priui. credit. & si extãt, sed
fuerunt vẽdite, non habita fide de pretio, cũ tranſlatæ nõ
sunt in dominiũ emẽtis, ipsi vẽdẽti, cui⁹ erãt, est satisfaciẽ
dũ de pretio pri⁹ quàm alijs. l. Iulianus. §. offerri. ff. de ac.
emp. & vendi. Si verò habita fide de pretio sunt traditæ: se
cundũ Sum. Ange. nõ præponeretur alijs. vult tamẽ Arch.
indistincte alleg. Bal. quòd si extant, indistinctè reddantur
vẽditori pro pretio nõdũ habito: & si plus valẽt, illud plus
cedit creditori. d. l. Iulianus. Et ita tenet Sum. R. of. & hoc
est verius: & multo min⁹ præponẽtur si nõ extarẽt, sed alię
sunt ſubrogatę ex pretio illarũ, nisi vt j. dicam de habẽtib⁹
actiones personales: quia tales res ſubrogatæ nõ sunt obli
gatæ, ꝓ pretio. l. quidã. ff. de in rem verso. Et ratio est, quia
pretium redactũ ex tali re nõ erat obligatum: & consequẽ
ter nec res ex eo empta. Et idẽ est in permutatione: qa vbi
spes in obligatione est, nõ succedit altera loco alterius: vt
ff. de verb. ſig. l. Labeo. & ff. de rei vend. l. mater. Fallit hoc
in empto ex speciali pecunia alterius. de quo dic vt j. Solu
tio. §. iiij. Sed tamẽ in hoc casu nõ præponetur habẽtibus
reales actiones. ¶ Secũdò post prędictos habẽtes actiones
ad rẽ veniũt vxores cęteris paribus pro dotibus suis, q̃ præ
feruntur nõ solùm prętendẽtibus personalẽ obligationẽ,
sed etiã habẽtibus tacitã hypothecã etiam anteriorẽ. l. si as
duis. C. qui pot. in pign. hab. facit l. vbi. C. de iur. do. & l. ij.
C. de ſer. pig. da. nõ tamẽ præferũtur filijs ex priori matri-
monio agẽtibus de dote materna cõtra nouercã. C. q pot.
in pig. hab. l. vlt. & simile priuilegiũ cum vxoribus habet fi
scus: ideo q̃ prior tẽpore præfert. & vtriusq;, id est, fisco &
vxorib⁹ præferũtur anteriores creditores habẽtes expreſ
sas hypothecas, sed nõ posteriores, vt in gl. d. l. si duis. qđ 6
tamẽ quantũ ad vxores nõ est verum: vt ſ. Dos. §. xij. Sed
tamẽ nota, q creditores, ex quorum pecunia dom⁹ aut na
uis extructa est aut reparata, & ipsis specialiter obligata, in
illa re præferũtur mulieribus in dotibus earum. §. his cõ-
sequens. & ibi Ange. in authen. de colla. dot. eo quia secũ-
dùm Bal. in d. l. si duis. lex nõ tollit illud, quod per pactũ
sibi creditores quęsierũt. Vnde creditor habẽs speciale hy
pothecã in aliqua re speciali, præfertur in illa priori credi
tori habẽti anteriorẽ hypothecã generalẽ & specialẽ in re
alia ab illa q̃ creditori est specialiter obligata: vt est tex. in
l. ij. C. de pign. ¶ Tertiò veniũt oẽs habẽtes expreſſas hy-
pothecas posteriores, & deinde habẽtes tacitas. In istis aũt 7
habẽtibus expreſſas, qui prior est tẽpore, prior est iure, se
cundũ regulã iuris. lib. vj. & idem in tacitis. l. sed si fundus.
C. qui pot. in pig. habe. Sed tamẽ antè soluendæ sunt im-
pensæ funeris quàm satisfaciendum habẽtibus tacitas vel
expreſſas hypothecas in bonis defuncti: vt est tex. in l. pe.
ff. de reli. & ſum. fu. & in l. at si quis. §. j. eo. titu. & oẽs aliæ 8
factę causa hęreditatis, vt in testamẽto, & inuẽtario: & bre
uiter quando debita totã hęreditatem exhauriunt, hæres
debet esse immunis à lucro & grauamine. C. de iur. deli. l.
sanctimus. Expẽsas aũtẽ superſluas ad ho norem, & pompã
mundanam tuta cõscientia de alieno detrahere nõ potest,
secũdùm Pet. de Palu. in quarto. sed intelligetur facere de
suo. Et in hoc credo, q bonus vir arbitrabitur. Non obstat
quòd de expreſſa hypotheca Azo in d. l. pen. ponat ly for
te: qa illa lex loqtur indistinctè, dicẽs impẽsam funeris oẽ
debitũ præcedere. ¶ Quartò veniũt depositores sine de-
ponẽtes, si depositũ nõ extat. l. si hominẽ. ff. depo. §. fi. &
idẽ dic de habẽtibus pecuniã in illa negotiatione, vt j. So
lutio. §. iiij. quo tñ priuilegio non gaudet, qui sub nomi-

ne depositi mutuat ad vsurã: vt patet in dicta l. si hominẽ.
¶ Quintò veniũt habẽtes actiones personales, inter quos
primò simplices priuilegiati, id est, habẽtes priuilegia per
sonalia, nõ realia: qui tamẽ veniũt posterius prædictis: qa
priuilegiũ hypothecæ cùm sit ad rem, est potior personа-
li. l. repertũ. ff. de pact. ¶ Post hos autẽ sexto loco veniunt
omnes chirographarij pro rata, nõ attẽta prioritate cõtra
ctuum. quia licitum est debitori propter cumulũ creditо-
rum facere deteriorem causam priorum creditorum: non
tamen dominium, vel hypothecam, seu priuilegiũ habitũ.
l. j. §. econtrario. ff. de sepa. bo. Cũ prædictis, omnibus cõ-
cordat Bal. in l. pro debito. C. de bo. aut. iu. po. Et isto etiã
ordine, id est, pro rata, & nõ alicui in solidum restituẽdũ
est creditori vsurarũ, secũdũ Veruec. Dur. & Archi. argu.
c. relatum. de testa. in fi. Nec obstat quòd Ioan. Andr. in c.
quanquàm. de vsur. libro vj. velit satisfaciẽdum esse prius
his, q prius soluerant vsuras, hac ratione quia in hypothe-
ca habetur ratio temporis: bona autem vsurarij videntur
hypothecata: de vsur. cùm tu. quia Hostiẽ. Archi. Fede. &
Gofr. dicunt quòd non sunt hypothecata. & ipsemet Ioã.
Andr. dicit quòd de ista hypotheca non habemus textum
expreſſum. Cum prædictis omnibus concordat Archi. qui
limitat vera, nisi per statutum municipale aliter caueatur,
quia illi stabitur: vt Genuæ in mercatoribus fallẽtibus. &
hoc, secũdùm eum, etiã in foro conſcientiæ, nisi sit expreſ
se contra Deum: quod nõ est de facili iudicãdum, nisi eui
denter appareat contrarium: quia nemo arbitrãdus est im
memor diuini timoris & suæ ſalutis. j. quæstione. vij. ſanci
mus. Nec distinguo an aliquid debeatur ex contractu vel
quaſi: aut ex maleficio vel quaſi, cùm hoc nullo iure pro-
betur. vnde restituendũ est secundũ ordinem prædictum.
¶ Sextò quæritur, * quo ordine restituere teneatur hæres,
& maximè si sint multi? Et dico quòd quo ad debita resti-
tueret eo ordine quo & debitor: & præponet ea legatis, si
sunt contracta per eum cuius est hæres, siue ex contractu,
vel quaſi, siue ex maleficio vel quaſi de quo suprà, Hæredi
tas. iij. §. xj. & ix. Si verò ipe debita cõtraxit, præponet eis
in restituendo legata facta per testatorẽ: quia bona defun
cti sunt tacitè hypothecara pro legatis & fideicõmissis. l.
prima. C. cõmu. de legatis. Si verò hæredes sunt multi, ad
debita & legata tenentur secundùm ordinẽ suprà dictum,
& regulariter pro rata. quod tamen aliquãdo fallit in casi
bus, de quibus suprà, Hæreditas. iij. §. xj. ¶ Septimò quæri
tur, * vtrum liberetur in conſcientia, qui ſimpliciter ſoluit
ſupradicto ordine non seruato? Et dicit Rodo. quòd nõ,
nisi credidisset fore soluendo oĩbus, vel nisi ignorasset
vnum creditorem fore potiorem alio. & concor. Hostiẽ.
ac Mon. quod limita nisi laborasset ignorantia nõ excu-
sante. de cle. excom. mi. apostolicæ. de quo suprà Hæredi-
tas. iij. §. ix. ¶ Octauò quæritur, * vtrum is, qui tenetur plu
ribus, & nõ potest totum ſoluere, possit gratificari vni ſol
uendo illi in ſolidum? Et dicit Mon. quòd si creditor vigi
lauit exigẽdo debitum in iudicio vel extra, potest, imò le
cũdùm Veruec. debet ei debitor ſoluere, antequam bona
debitoris authoritate iudicis incipiãt possideri, quia post
ea iura facta sunt paria omnium creditorum non haben-
tium pignora vel hypothecas, vel qui non sunt priuilegia
tæ personæ: & si creditor vult vni gratificare, debet hoc
omnibus cõmunicare, & ab omnibus licẽtiam obtinere:
& ſimiliter si vnus creditor denũtiauerit alteri, ne recipiat
à debitore, in fraude videtur illi versari si accipiat. Vbi au
tẽ nõ vigilauit creditor exigẽdo debitũ, nõ videtur q̃ te-
neat ei debitor gratificare: sed secũdũ Veruec. restituere

pro

pro rata.ff.quæ in frau.cre.l.pupillus.vbi patet,quòd si debitor nō exactus in iudicio vel extra gratificauerit alicui creditorum,quod datū est reuocatur,& diuiditur pro rata.Et idem Sum.Con.In hoc tamen casu iure poli, etsi nō fori excusaretur,vt creditur,debitor,si pietate motus gratificaret plurimum indigenti.

RVRSVS de Restitutione septimō,quantum ad modos,quibus tollitur obligatio resarciendæ rei vel iniuriæ.

1 *Veniam qualiter petere quis debeat.*
2 *Absolutio à debito qualiter impetranda.*
3 *Solutio alterius an liberet à debito,& quid de quasi solutione. nunc.4.*
4 *Restituere debens quando liberetur per rei interitum.*
5 *Cessio quando liberet a debito.*
6 *Præscriptio an liberet à restitutione.*
7

RESTITVTIO septimō considerari potest,vt sciatur quib⁹ modis tollitur & aboletur obligatio resarciē dæ rei vel iniuriæ,quibus homo liberatur ad tēpus,vt est dilatio,vel simpliciter,vt est absolutio,solutio, quasi solutio,interitus,& aliquo modo prescriptio. ¶ Primò ergo q
2 ritur,* quid iuris de petitione veniæ & dilationis? Et dico multa. ¶ Primū.Secundū glo.Ray.vt in Sum.Cō.li.j.tit.v. q.xxiiij.dānificās ꝓximū,tenetur petere veniā ꝓ seipsum, si potest & audet:alioquin per interpositā psonam,quę debet subticere nomē & circūstantias personę intercedētis, si periculum vel scandalū timeatur:quia offendens recōciliari debet offenso.Matt.v.etiā post satisfactionē dāni,secundùm prædictam glo.si tamen læsus hoc nescit, licet sit tutius petere veniā modo prædicto, quādo satisfacere qs nō potest.nō tamen tenetur:qa hoc casu quo ad iudicium diuinum nō est in mora. ¶ Secundū.Similiter tenetur petere quis dilationē aut absolutionē, si nō vult,aut non potest statim restituere,nisi timeretur īfamia vel scādalū, vt §.Restitutio.v. §.j. quod secundùm gl. Ray. obseruādum est nō solùm in damno illato,sed etiam vbi quis est debitor ex cōtractu,vel quasi:& quo ad regulares,q se recolūt alicui⁹ debitores ex eo quod in seculo fecerūt. ¶ Tertiū. Debet autē dilatio ista peti ab eo qui potest dare & obtinere liberè sine fraude,& sine vi seu metu, & sine desperatione rehabēdi ante dictū terminum,iuxta dicēda j. §.fe. de absolutione:& tūc valet vsque in tempus:& tenetur debitor etiam cū aliqua incōmoditate seruare pacta, si qua interueniunt:puta,quòd singulo mense tātum soluat: aliter non valet. ¶ Quartum. Hanc dilationem quo ad incerta secūdùm do.Anto.in c.cùm tu. de vsur. facere non pōt cōfessor sine authoritate episcopi:sed alij verius dicūt, ꝙ sic ex causa rationabili:secus ad pompam & superfluitatē detinentiū, quia est cū dispēdio salutis detinētis & conce
2 dentis. ¶ Secūdò q̄ritur,* quid iuris de absolutione? Et dico multa. ¶ Primū.Remissio petita per debitorē mediatē vel immediatē à creditore,& obtēta,liberat ipsum debitorē ab obligatione restituēdi simpliciter,si fiat ab eo, q donare pōt liberè,id est,sine fraude,& vi,seu metu,& sine desperatione rehabēdi:secus verò si nō fiat liberè, ita ꝙ interuenit fraus:puta qa dicit se minus posse quàm possit,vt debitū minus esse quàm sit,vel metus dāni aut periculi si nō fiat,aut coactio etiam cōditionata,ex qua sequit desperatio in creditorē consequēdi creditū ex culpa debitoris: vt qa dicit,quòd de centū dabit 50.si vult: alʒ nihil dabit: quia tūc nō valet,per ea q̄ dicta sunt §. Restitutio.ij. §.vij. Dicit tamē Host.in Sum.ꝙ tā aliqua honesta persona media tractet cū creditore dicēs,faciam,ꝙ talis dabit tibi tātum,si residuum volueris ex corde dimittere: nō decipiar me, qa sum mediator:nec debitorem,cuius salutē queror: & ille spōdet:liberat⁹ est debitor.quod limita primò quātum ad obligationem restitutionis,non autē quantum ad peccatū,si debitor non erat paratus facere quod debebat iuxta posse:& si ista mediatio fiat honestè,puta intētione bona & debito modo,nō metu,fraude,aut coactione. Sūt tū tres casus,in quibus absolutione ritè facta secundū prædicta reus nō est absolutus ab obligatione restituendi.Primus est in cle.nolētes.de hær.de quo §.Excommunicatio ix. §.xliij.Secūdus in c.felicis.de censi.lib.vj.de quo j. Visitatio. §.v.Tertius est §.Iudex.j. §.viij.part.j. ¶ Secūdū, Si persona media dicat absolutionē liberaliter esse factā, & nō est, sic non liberatur debitor à restitutione. Vnde si in aliquo vacillet,certificetur de facto:posset tamē mediator esse tantæ honestatis & talis, ꝙ debitor à peccato excusaretur ignorantia facti,secundū regulā iuris in sexto: sed tamen semper manet obligatus: & quoties veritatē cognouerit,reus erit peccati,nisi proponat facere debitū. ¶ Tertium. Quando aliquis debitor ponit se in manibus creditoris,dicēs se paratū restituere iuxta posse:sed orās misericordiā,& remissionē in totū vel in partē.Dico ꝙ si intēdebat restituere,est liberat⁹,iuxta dicta §.par.prima. Si verò nō est paratus restituere,sed sic facit,credēs se breui & exiguo pretio liberādum,aliter hoc nō facturus,nō est absolutus à peccato, vt planum est. Vtrum autē sit absolutus à debito restituēdi,si creditor remittat ei:Gerar.de Senis tenet ꝙ nō aliquo pacto,nisi restituat, siue sit parat⁹ restituere,siue nō.Et facit ad hoc septē rationes nullius momēti. Dyn.autē in regula,peccatū.lib.vj. dicit ꝙ est liberatus,si pecunia erat parata. Quidā verò Theologi,vt recitat Lau. de Ridol.in trac.de vtur.dicunt hoc nō sufficere,sed oportere,ꝙ offeratur.Io.And.ibi dicit ꝙ nō est liberatus,si nō intendebat restituere: aliter sic. Lau. de Ridol.vbi §.dicit cautum esse prædicare,ꝙ non sufficit remissio,licet se disponeret ad satisfaciēdum.cautius,ꝙ oportet pecuniam el se paratam.cautissimum,ꝙ offeratur, vel quod plus est,ponatur in manibus creditorum.Et sic eum allegaui in Aur. ro.vbi prædicatores instituuntur.Sed glo.ij.in d.regula in distinctè tenet quòd est liberatus:& idem Fede.adducens multas bonas rationes,etiā si debitore perseuerāte in crimine proprio motu creditor remittat, vel ad petitionē debitoris.Et idē videt firmare Gof.in Sum.& Archi.de vsur. in c.quāquàm.lib.vj.& Lap.& Gof.& Veruec.& idem ipse Lud.quo ad veritatē.& idē Aegi.ī quoli.si debitori cōstet creditorē liberaliter remisisse,quicqd intēderet ipse debitor.Et ista est veritas:qa quo ad absolutionē à debito restituēdi nihil differt vtrū esset parat⁹ nēcne: quia ista absolutio nō depēdet à volūtate seu dispositiōe spoliātis,sed spoliati.vnde in trāslatione dominij rerū seu circa ipsas nātēditur plus voluntas dñi q̄ alterius. Inst.de fur. §.placet. & l.inter oēs. §.pe.ff.eo.qui etiā inimico sicut donare,ita & remittere potest:cū hoc sit quoddā donare.& ideo qua litercunq; cōtētetur creditor,ille est liberatus: q̄ dicitur in l.j.ff.qui sat.cog.ꝙ satisfacit quicunq; desiderīū implet creditoris,etiā si nō soluat.Igitur iste est liberatus,si potēs remittere remisit liberè, id est, sine fraude, & sine vi seu metu,& sine desperatiōe:qđ intelligo q̄n ista desperatio ꝓuenit ex culpa debitoris,siue ex parte eius īdebitē:puta qa fingit se nō posse quòd potest,aut dicit se nolle facere qđ debet,siue fingat siue nō.Secus quādo prouenit ex rationabili cōsideratione creditoris:quia est liberatus,etiā si desperet creditor se nō rehabiturū quod ei debetur:quia hoc facit remissionē esse magis volūtariā ac liberā, & magis misericordem. ¶ Quartū.Hanc absolutionē facere nō potest quilibet,cui res obnoxia restitutiōi debetur:sed solùm qui suarū rerum habet liberā administrationē,& potest donare.de quo §.Donatio.j. §.j. ¶ Quintū.Consilium vniuersale vel etiā ciuitatis & huiusmodi remittere nō potest debitori quod debeē creditori particulari cōtra eius voluntatē,si debetur ei de iure naturali sine causa:cum cā verò pōt:secundū Inn.in c.quæ in ecclesiarū.de constit.& gl.in l.fi.C.si cont.ius vel vtil.pub.& similiter pōt si debetur ei de iure ciuili tantùm,secūdū eundē Inn.in c.nostra. de iniu.Vide prīceps restituit in integrū ex certa sciētia cū prejudicio tertij licitè.& facit l.fin.C.de sen.pas.in l.in causa.ff.de mino.& quod not.Bar.in l.Gallus. §.& quid si tantū.ff.de l.b.& posth. Quod est singulariter notādum, quia facit ad sciēdū quādo papa dispēsare pōt sup certis, & qñ domini vel cōmunitates,quæ habuerūt bellū,possunt cōparere super damnis datis.de quo §.Bellum.j. §.ij.

3 ¶ Tertio queritur,* vtrū liberetur quis à restitutione per solationē?Et dico ꝙ sic,si ritè fiat,etiā si alter soluerit pro debitore eo inuito,quia ignorantis & inuiti cōditionem meliorē facere licet.l.soluendo.ff.de neg.gest.sed solutio fieri debet congruo loco & tempore.C.de sol.l.oblatiōe. & rei quę debet:quia alia inuito creditore solui nō pōt. Inst.qui.mo.tol.obli.in prin.& debet solui nō deteriorata, vt §.Restitutio.iij §.ix.& §.Furtū.§.pe.nisi res illa præstari nō posset:quia tunc debet solui æstimatio.ff.de con. fur.l.in re furtiua.& si pecunia est quæ debetur,nō sufficit partē soluere:qa eā creditor iuste refutare pōt.l.plane.ff. famil.erc. nisi debitor putaret se nō plus debere quàm offert:quia tūc cogit creditor oblatū accipere.l.quidā æstimauerūt.ff.si cer.pet.Vide etiā j.Solutio.ꝓ totū. ¶ Quar
4 tò queritur, *vtrū quasi solutione fiat satisfactio?Et dico ꝙ sic:vt quādo creditor nō vult accipere quod offertur legitimè,iuxta dicta §.priore.& quod oblatū est cōsignat & deponitur in æde sacra,vel apud aliū,quem iudex adit⁹ determinauerit: quo casu liberat⁹ ac si esset solutū, modò tale depositum nō recipiat.C.de sol.l.obsignatione. & de
5 vsu.l.acceptā. ¶ *Quintò quęritur,vtrum liberetur quis à restitutione aliquando rei interitu?Et dico multa. ¶ Primum.In hac quæstione distinguo,vtrū quis obligetur restitutioni in genere secūdū iuristas,id est in specie,vel in specie,id est,in numero.Si enim obligat⁹ in genere,puta quia debet certā quātitatē,vt bouē,aut equū,vel aliud animal,nō hoc vel illud:tūc nō liberat⁹,licet intereāt omnes res eius igne vel aliter.l.incēdiū.C.si cer.pet.vbi incēdiū
6 debitorē nō liberat ab ære alieno.Et ratio:qa hoc casu nō aliqua res,sed persona est obligata.Vnde apud Iuristas dicit quasi vulgariter ꝙ gen⁹ perire nō pōt.Fallit si præcederet obligatio debite facta, quæ locū habet solutiōi,de qua §.priore.Si verò obligat⁹ in specie,puta ad hāc rē vel illā,semper liberatur eiusdē rei interitu,nisi fuerit in mora restitutionis,vel in culpa seu causa interitus.l.si ex legati causa.ff.de verb.obli.Est autē in mora semper si obligatur ex delicto, vel post diem statutā si est appositа in cōtractu,vel post monitionē seu interpellationē vel petitionē debiti,si nō est apposita.de quo vide §.Mora. §.j. ¶ Secūdū. Quādo autē obligatur quis ex hoc ꝙ penes se habet rem alienā,videt in foro causarū idē si esset obligatus ad speciē,per dictā l.si ex legati.videlicet ꝙ nō sit in mora ante interpellationem,quādo à principio habuit bona fide: qua lex illa loquitur in legato,in quo debetur res aliena, Si verò non habuit bona fide,semper est in mora:quia habuit ex delicto.in foro autē cōsciētiæ iure diuino & Canonico dicitur in mora quàm primū sciuerit rē alienā, & reddere pōt,nec reddit:quia constituitur in mala fide. de prescrip.c.fi.in qua nō licet per momentū morari:quia omne,quod nō est ex fide,peccatū est:vt ibi.& quicquid est cōtra cōscientiā,ædificat ad gehennā.de simon.per tuas. Et si tenetur alienam rem indicare domino ne perdat:sed habeat quādo alius habet.de fur.qui cū fure.multo magis quando habet ipse,tenet indicare & dare:præsertim si domin⁹ rei impediretur aliqua causa vel respectu interpellare:nisi possessor habuerit aliquā iustā cām detinēdi,puta ratiōe sumptuum factorū in bona fide.ff.de fur.l.is qui rem cōmodasset,vel si iusto errore putauit rē suā:quo casu nō cōstituit in mora, etiā per interpellationē.ff. de peti.here.l.illud. ¶ Tertium.An verò liberetur morosus rei interitu,vel certe teneat,si eodē modo res apud dominū fuerat peritura?Videt ꝙ si ex cōtractu debeatur,nō tenetur.ff.ad l.Rhodiā.de iac.l.fi. §.fi.vbi si nauta cū sciret dominum nolle,posuit res in naui deteriori quàm conuenerat,& perierint,tenetur:nisi fortè & illa nauis melior,in qua fuerāt ponēdæ, perierit:quia licet nauta deliquerit faciendo cōtra cōuenta, ex quo domin⁹ nō est propter hoc damnificatus,cū res essent omnino peritуræ,nō tenet.Sī vero debebant ex delicto,videtur cōiter cōcludi per Iuristas ꝙ tenetur,per l.inuito.ff.de vi & vi ar.vbi si res pereat casu furtiuo,tenetur qui eā abstulit,etiā si pereat sine culpa sua:quia à principio fuit in mora.& idem probatur eo.titu.l.j. §.rectissimè.Sed hoc aperte non probatur:qa aliud est morosum teneri etiā si nō sit in culpa interitus: aliud eum teneri,etiā si res apud dominū erat peritura:qa potest fuisse neutrū,& tamē eum teneri:quia dominus ante interitū vēdidisset.l.cū res. §.fi.ff.de le.j.vbi si fundus legatus pereat,tenetur debitor,quia legatarius potuit vēdere,& idem in l.item si verberatū. §.fi.ff.de rei ven.Concordādo autem opiniōes dico,ꝙ siue ex cōtractu,siue ex delicto morosus teneatur,nō liberatur rei interitu,si constat vel sit dubiū ꝙ res apud dominū existēs ante interitū fuisset vēdita,vel domino aliquo modo vtilis.per d.l.cùm res.& d.l.ītē si verberatū.Si verò cōstet,ꝙ antè nec vendita nec vtilis fuisset domino, vt in dictis reb⁹ in naui repositis,nullo modo tenetur respectu ītereſſe,cū nullū sit:sed delictum aliter pœnis legalibus punietur. Nec distinguo quo ad hoc inter dicta & cōtractus, maximè in foro pœnitētiali,vbi regulariter cōsideratur solū interesse,& non pœna,vt notat gl.xij.q.ij.fraternitas. Itellige nisi imponatur iuridicè. ¶ *Sextò quæritur, quid iuris de cessione?
6 Et dico multa. ¶ Primū.Cessione facta in manibus creditorum, siue creditoris,si est certus,vel episcopi,si incert⁹, tollitur obligatio:quia is,qui nō est soluēdo,carcerari nō debet,vel aliis pœnis subijci:sed bonorū cessione potest à debito pecuniario liberari.C.qui bo.ce.po.l.j.& no.gl.in c.Odoardus.de solu.vbi etiā non debet impotēs propter debitū excōmunicari,etiā si cessio fiat per nuntiū vēl epistolam.ff.e.l.fi.Sed tamē non potest quis cessione liberari,nisi prius in iudicio vel extra debitū agnoscat,id est,fateatur,vel sit cōdemnatus. nō enim potest dicere,nihil debeo:sed si deberē,cedo bonis ff.de cess.bo.l.penu. Vtrū autem per cessionē liberari possit debitor ratiōe maleficij, puta vsuræ vel furti,infrà partic.vlti. ¶ Secundū. Est autē effectus cessionis,nō vt cedens liberetur à debito:quia tenetur satisfacere si venerit ad pinguiorē fortunā.C. qui bon.ced.pos.& per totū titulū.intellige inquātū potest.l.is qui.ff.de ces. bon.& deducto ne egeat,vt ſtatim dicam:

sed est vt postea nec incarcerari nec conueniri posit nisi inquãtũ facere potest.ff.eo.l.is qui.& intelligitur facere posse deducto ne egeat: qa est regulare, vt quoties nõ potest quis cõueniri nisi inquantũ facere potest, ex legis beneficio intelligatur deducto ne egeat.ff.de re.iur.l.in condemnatione. quod in foro cõtentioso est indubitatum. In foro autẽ conscientiæ si post cessionem lucratur, seruari tutè potest: quod dictũ est s̃.Restitutio.v.§.iij.& iiij. quia nõ obligatur plus post cessionẽ quàm alius sine cessione, & fortè vlterius haberi potest ratio ne egeat, id est, ne viuat indecenter aliquaten⁹: quia obligatio semel extincta, eo modo quo est extincta, nõ renascitur, vt s̃. Obligatio. §.xij. Quantum ad vsurarium tamen est glo. singularis in c.cùm tu.de vsur. quę dicit ꝙ etiam si cessit bonis, tenetur ad restitutionẽ in integ. nec habebitur ratio ne egeat. qđ Pan. intelligit in foro pœnitentiali: secus in contentioso, & speciale videtur in vsurario, secundùm Ala. & Host. Sed ego teneo eam gl. indistinctè: quia iura indistinctè loquũtur, & ita tenet Gemi. in c. quanquã. de vsur. lib. vj. & hoc ĩ odium vsurariorũ. ¶ Tertium. Non debet autem cedens pati aliquã pœnã aut vituperiũ, vt s̃. Restitutio.vj.§.j. nec spoliari vestimẽto de dorso aut à lecto quo necessario ipse vel familia vtitur: ar. Exodi xxij. nec tenetur cauere de soluendo si venerit ad pinguiorẽ fortunã: quia hoc iure cautum nõ inuenitur. Non obstat ꝙ gl. in c. Odoardus. de so- 1
lu. teneat cõtrariũ, intelligens illum tex. de cedente: quia ille textus loquitur de impotente soluere ne excõmunicetur: vel si fuerit excõmunicatus, absoluatur cũ cautione de soluendo cũ poterit. quãuis dici posit ꝙ illa gl. non asserit tex. illum loqui de cedente: sed ꝙ ibi interueniunt aliqua similia cedenti. ¶ Quartũ. Si debitor malit quinquennales inducias, q̃ cedere bonis, & creditores inuicẽ discordant, standũ est maiori parti numero vel credito: vt s̃. Restitutio vj.§.iij. ¶ Quintũ. Obligatus ex maleficio, vel rapina, iure ciuili nõ videtur cessiõe liberari: sed loco pecuniæ quam soluere nõ põt, sustinere debet pœnã corporalem.l.fi.ff.de in ius vo. quæ licet loquatur in liberto, q sine venia, id est licentia iudicis patronũ vocauit in ius. tamen videtur hoc poni pro regula generali in omni casu quo aliquid debetur ex delicto.l.j.§.& generaliter.ff. de pœn. Et idem videt̃ sentire glo. etiam de iure canonico in c. nõ satis. lxxxvj. dist. & in c. si res. xiiij.q.vj. ar. illius verbi, peccati, in quo res malè ablata est, pœnas luat. & verũ est vbi agitur de publico cõmodo: puta, qa iudex ad instãtiã accusatoris vel ex officio procedit ad punitionẽ delicti, quia publicæ vtilitatis est vt delicta nõ remaneãt impunita. de sent. excõ. vt famę. ne facilitas venię incentiuũ tribuat delinquẽdi. xxiij.q.iiij. est iniusta. Sec⁹ vbi agit̃ de commodo priuato: vt cùm quis petit rẽ sibi restitui furto vel alio modo sublatã, vel etiã pœnã ex maleficio, & debitor cõuentus nõ est soluendo: quia liberatur cessione, ne frustra homo in hominẽ sæuiat, vt dicitur in d.c. si res. ¶ Septimò de prescriptiõe & vsucapiõe, de quibus quo modo à restitutione liberent, dictũ est s̃. Præscriptio. per totũ. & dicetur infrà Vsucapio. quæritur specialiter vtrũ hęredes, quibus relictũ est ꝙ soluãt mille libras pro incertis habitis ex vsuris, cùm tamẽ nõ appareat de dictis vsuris, nisi per cõfessionẽ testatoris, liberẽtur à restitutione præscriptione xxx. annorũ. Et dicit Lau. post Feder. ꝙ sic, si bona fide semper sic possederũt: quod præsumit̃, nisi contrariũ probetur: nec per episcopũ amplius poterunt molestari: qa cũ actio competẽs ex testamento, vel cõdicillo cõpetens episcopo per l. nulli. C. de epi. & cle. sit personalis, & claudat spatio annorũ xxx. C. de prescrip. xxx. vel xl. annorum, pẽr cõsequẽs hæredes bonæ fidei nõ poterunt molestari. Nec obstat, ꝙ actio competẽs episcopo duret xl. annis: quia intelligitur de competẽte episcopatui vel ecclesiæ collegiatæ: hæc autem nõ competit vt episcopo, sed vt œconomo & administratori pauperũ. Quantum verò ad eos, quibus bona sunt alienata vel relicta, si spatio decem annorũ possederunt, indubitanter sunt liberati: quia actio personalis non cõpetit cõtra successorem singularem.l.j.§.hæres.ff. ad Treb. Secus si talis hæres vniuersalis vel singularis fuisset malæ fidei possessor: vel si aliter appareat de vsura pa-ctum aliud quàm per testamentũ: quia sic non esset liberatus. Vide etiam quod dico suprà Præscriptio.j.§.vij.

RVRSVS de Restitutione.viij. specialiter quantum ad incerta.

1 *Restitutioni obnoxia bona incerta, quæ dicantur.*
2 *Restitutio incertorum facienda pauperibus, an sit de precepto, vel consilio.*
3 *Restitutio incertorum, quibus, quando, & vbi fiat, & cuius authoritate. nu.5. & seq.*
4 *Restitutione facta pauperibus, si appareat dominus, an ei debeat restitui.*

RESTITVTIO rursus octauò cõsiderari põt specialiter quantũ ad restitutionẽ bonorũ incertorũ. ¶ Primò verò* quærit̃, quę sint bona incerta restituenda? Et dico, vt ex ipsis vocabulis patet, ꝙ illa sunt, quę retineri nõ possunt licitè ab eo, qui de facto possidet, & tamẽ certus verus seu iuridicus dominus ignoratur. & hoc secundùm S. Tho. ij.ij.q.lxij.ar.v. facta diligẽti inquisitione, intelligens eã esse faciendã bonus vir ex inquisitionis vtilitate iudicauerit: quia nullus debet infructuose fatigari. Et ideo talia dicuntur primò omnia habita siue acquisita illicitè per maleficiũ aut cõtractũ, quorũ verus domin⁹ nũquã fuit cognitus: sicut miles in bello iniusto acquisiuit equum, cui⁹ dominũ nũquã visu vł auditu cognouit. Et secũdò illicitè acquisita per maleficiũ vel cõtractũ, quorũ verus domin⁹ aliquãdo fuit cognitus, sed nõ cognoscitur modò: vel qa est mutatus in persona, vt quia noto successit ignotus: vel qa est mutatus loco vel qualitate, vt qa iã nescitur vbi sit. ¶ Et tertiò omnia acquisita turpiter ex parte dãtis, & accipientis: quia licet cognoscatur is, q fuit eorũ verus dominus: tñ nõ cognoscitur verus dominus post acquisitionẽ qa cũ nõ sit dominus, non est aliquis alius in spũali, sed solùm in generali sunt pauperes, etiã si talia sunt acquisita per simoniã in sacramẽtis & alijs spũalibus, sed tñ fall. in fructibus beneficij accepti simoniacè: qa illi sunt illius ecclesiæ, vel camerę apostolicę: & in his, quę in alicuius iniuriã sunt data, qa illa sunt eius: vt s̃. Restitutio.ij. in princip. Et quartò oĩa acqsita illicitè, quorũ verus dñs sciri põt: sed cũ difficultate tãti, vel quasi tãti momẽti, quãti est capitale, vł maioris quãtũ ad singulos creditores, licet nõ sit quãtũ ad oẽs: sicut fęgs vẽdẽs frumẽta ad tẽpus pluribus mille solidos vsurpauit mille, aut qngẽtis viris, quorũ plures suos ĩuenire posset, sed cũ difficultate valde magna: in quo bonus iudex, aut cõfessor arbitrabitur. Sic etiã põt intelligi c. cũ sit. de Iudæ. de quo s̃. Restitutio.iiij.§.in prin. vbi bona, quæ infidelis accepit à Christiano prætextu officij publici, q̃ proculdubio restituẽda fuerãt dãti, cùm nõ dederit turpiter: & tñ mãdãtur dari pauperibus nulla alia premissa inqsitione: qđ nõ ideo pręcise fit, qa dãs erat incognitus: vt dicit gl. qa saltẽ debuisset fieri proclama, & inquisitio diligẽs: sed ideo fit, qa labor in restitutione ista exequenda fuisset magnus, & vtilitas spoliatorũ parua & mo-

& maximè hoc verũ est vbi ista incerta debẽtur ex contractu etiã vsurario: in quo sicut nõ tenet̃ debitor suis expẽsis satisfacere: vt s̃. Restitutio.iiij. in fi. ita nec suo labore. Et faciũt ad hoc ea quæ dicta sunt s̃. Restitutio.iiij. in fi. per Rodo. & Ber. s. ꝙ modica nõ sunt necessariò restituenda.
2 ¶ Secũdò quæritur,* vtrũ incerta, de qbus s̃. dictum est ex S. Tho. ꝙ præmissa diligẽti inquisitione essent dãda pauperib⁹, sint dãda de necessitate pręcepti, vel de cõsilio? Et dico ꝙ quidã imponũt regulã, vt Veruec. vt quoties restitutio nõ est faciẽda certæ psonæ, sit de cõsilio, & nõ de pcepto. sed hoc est verũ in illis quæ fuerũt turpiter data, q̃ verum dominũ nõ habẽt cognitũ vel incognitũ: sed neq; vnquàm habuerũt post instãs quo fuerũt acquisita. in alijs aũt quæ post tale instans aliquãdo habuerũt dominũ, licet fortè nõ habeãt modò, vt quia obijt, & nõ habet hæredẽ, dicta regula nõ est vera: quia S. Th. ij.ij. vbi s̃. dicit ꝙ si is, cui debet fieri restitutio, sit omnino ignotus, debet homo restituere secũdũ quod potest, scilicet dãdo in eleemosynis pro eius salute: & intẽdit ꝙ debet necessariò: aliter nõ
3 solueret argumẽ. ¶ Tertiò quæritur, * quibus, quando, & vbi talia sunt dãda? Et dico ꝙ pauperibus, siue, quod idem est, in pias causas. & hoc secũdũ S. Th. præmissa diligenti inquisitione de dño vel hærede, ar. c. cũ tu. de vsur. & c. diuinæ. lxxxvij. dis. c. episcopus. dist. lxxxviij. & c.j. de rap. & ĩter ęquè pauperes, iustiorib⁹: inter pauperes ęquè iustos, pauperioribus: sed sufficiat sine fraude dare pauperib⁹ occurrẽtibus. Et dãda sunt statim, vel petẽda dilatio: vt s̃. Restitutio.v.§.j. Et dãda sunt in loco vbi sunt acqsita vel damnum illatũ: & hoc necessariò secundũ Host. & aliquos doct. in d.c. cùm tu. qa citius poterũt venire ad dñm vel hęredes. Sed secũdũ Fede. cõsi. xxiij. & do. Anto. de bono cõsilio tãtũ, nõ de necessitate: & hoc est verius, quia iura simpliciter dicũt dãda esse pauperibus: vt in c. cũ tu. & in c. sicut dignũ. de hom. & possibiliter possunt occurrere alibi pauperiores & iustiores, q nõ essent postponẽdi post diligentẽ inquisitionẽ pręedictã, ppter incertã cogitationẽ, ꝙ fortè dãdo in tali loco veniẽt ad verum dñm. Nec obstat c. primũ. de rap. qa ibi erat psona cui restituẽdũ erat, & sciebat & instabat apud episcopũ: alias episcopus ex officio suo nõ fuisset motus ad excõmunicãdũ, nisi ad petitionẽ partis. de elec. innotuit. in fi. & l. iiij. §. hoc aũt. ff. de dã. in-
4 fec. ¶ Quartò quæritur,* quid si facta restitutione in pauperes appareat dñs rei vł hęres? Et dico ꝙ debitor ampli⁹ nõ tenet̃ si debitè inquisiuit: qa bona fides nõ patitur vt semel exactũ vlterius exigatur. de reg. iur. bona fides. li.vj. Si verò nõ adhibuit debitã diligẽtiã, iterũ tenetur. de homici. sicut dignũ. §. eos. s̃. Restitutio.iij.§.ij. parti. vij. circa fi.
5 ¶ Quintò quæritur,* qua authoritate sint prædicta erogãda pauperibus? Et dicit Host. in c. cùm tu. de vsur. & in c. cũ sit. de Iudæ. & in Sum. de pœ. §. fi. & Io. An. in c. si episcopus. de pœ. & re. lib. vj. & in reg. peccatũ. de reg. iur. lib. vj. ꝙ ista dispẽsatio pertinet ad episcopũ solũ: probãtes opinionẽ suã per dicta cap. & vlterius Io. And. per hanc rationem: qa talia sunt pro anima veri possessoris fideliter erogãda, & cõsequẽter sunt diuino cultui mãcipata: & cõsequẽter à solo prælato diuini cultus sunt dispensanda: item qa est cõsuetũ: & quartò quia episcop⁹ est pater pauperũ. ¶ Sed alij multi tenẽt ꝙ nõ est necessaria authoritas episcopi: nec se potest cõsequẽter ipse de his intromittere inuito debitore: vt arg. in c.j. de testa. & in c. non sane. xiiij. q.v. & Io. Mo. in c. quãquã. de vsur. li. vj. & Io. de Lig. Pau. Gemi. Io. Cal. Zenze. & Recup. super cle. j. de priuil. glos. in c. sicut dignũ. de homi. §. eos. & dñs Hug. iuris vtriusq; doctor, & frater Clarus, & Archid. & Sco. in iiij. di. vj. post S. Tho. ad ducissam Brabãtię. imò dico ꝙ potest ea raptor propria authoritate distribuere: & alia nõ requiritur, secundũ Archid. Mo. Io. de Li. Pau. Ge. Io. Cal. & Pan. & facit d.c. cùm tu. & d.c. sicut dignũ. §. eos. iuncta gl. & alia iura q̃ dicũt obligatũ debere restituere, nulla facta mẽtione de authoritate episcopi: vel si faciunt, dicũt solũ ꝙ episcopus debet pcurare vt sic faciat, nõ aũt ꝙ ei⁹ authoritas sit necessaria: vt patet in c. religiosus. de testa. li. vj. vbi hoc potest liberè executor testamẽtarius. i. nullius reqsita licẽtia, Ergo ẽt hoc põt principalis, à quo executor habet authoritatẽ. Patet etiã, qa qlibet obligat⁹ & honestus licitè põt seipsum exonerare. Instit. quib. mo. tol. obli. maximè vbi exoneratio nulla lege est phibita, vt hîc. in quatuor tamẽ casibus secũdũ Arch. episcopus se põt intromittere de restitutione incertorũ. Primò qñ mortuo debitore nullus relictus est hæres vel executor ad restituẽdũ: adde vel si is qui est relictus nõ implet quod debet: si autẽ esset relict⁹, requireret̃ authoritas episcopi solũ de cõsilio. ar. c. de laicis. xij.q.ij. & l. nulli. C. de epis. & cleri. & in hoc concord. Vin. & Ber. in d.c. cũ sit. in gl. episcopo aũt phibẽte pñt & debẽt restituere: vt in c. religiosus. in fi. de testa. lib. vj. vbi hoc pñt liberè. Secũdò qñ debitor restituere nõ vult, & in iudicio agitur cõtra eũ. Tertiò qñ restituẽs malè dispẽsaret, puta amicis qui nõ indigẽt, & hmõi: quia se põt episcopus intromittere vt iterũ dispẽset: qa nõ dicitur factũ, qđ aliter est factum q̃ dẽbuit. de reg. iur. q ex timore. & intellige si male dispẽset dolo vel lata culpa: qa secũdũ Inn. in c. sicut dignũ. de homi. alia culpa in foro pœnitẽtiali non arctat ad restitutionẽ. Quartò qñ talia ĩcerta sunt manifestorũ vsurariorũ: qa ad episcopũ ptinet dispẽsatio: vt in c. quãquã. de vsur. li. vj. Ad primũ autẽ motiuũ aliorum dico ꝙ c. cùm sit. loquit̃ de Iudæo, cuius dispẽsatio meritò suspecta habetur à Christianis, siue ab ecclesia quo ad pauperes Christianos. alia etiam iura nõ dicũt necessariã esse authoritatẽ episcopi: sed ꝙ ipse pcurare debet vt sic fiat. Ad secũdũ dico, ꝙ si valeret, nullus diues posset dispẽsare superflua. ideo negatur prima illatio. Ad tertiũ dico, ꝙ talis cõsuetudo si sit cũ obligatiõe, vt. s. obligat⁹ restituere hoc nõ posset, nisi cũ authoritate episcopi, est cõtra legẽ naturalẽ. & si esset solũ cõtra ius positiuũ, hodie tñ esset irrationabilis, qa episcopi rarò curãt de pauperib⁹. Ad quartũ dico ꝙ est pater pauperũ, dispẽsando bona sui patrimonij, & suę ecclesię, & Iudęorũ, & publicorũ vsurariorũ, & qñ nullus est à testatore deputatus executor testamẽti. ¶ Sextò
6 quæritur,* vtrũ episcopus posit sibi reseruare dispẽsationẽ incertorũ, & sacerdotes dispẽsantes talia excõicare? Et dico ꝙ reseruare sibi põt in genere hmõi dispẽsationẽ, & de facto reseruat plerũq;: sed ista reseruatio intelligenda est quãtũ ad ea quæ subijciũtur eius dispẽsationi solius, de quib⁹ §. priore. Et si specificẽt alijs à pdictis, hoc de iure facere possunt, vt patuit ibi: & si ppter hoc fulminent sententiã excõicationis, dicit Io. de Lig. super d.c. cũ sit. de Iudæ. ꝙ quicquid dicat Io. And. tamẽ dubiũ est vtrum episcopus hoc posit. & Io. Cal. dicit expsse ꝙ nõ põt. & idem do. Hug. & frater Clarus, & necesse est sic dicere oẽs qui tenẽt ꝙ hoc nõ põt. Sed tamẽ aduerte, ꝙ quãtũ ad nõ exẽptos excõicatio talis ligaret, qa licet esset iniusta, non tamẽ nulla. Et si dicatur ꝙ est nulla, qa episcopus nõ est iudex sacerdotis in hoc: dico ꝙ dupliciter intelligit̃ episcopũ nõ esse iudicẽ in hoc: vno modo in hoc negotio. s. incertorũ: alio modo in hoc. i. in hac sentẽtia iniusta. Cũ aũt dicitur sentẽtia esse nulla, q̃ est à iudice nõ pprio: vel quã

tum ad hoc,in quo non est proprius,nō intelligitur quan
tū ad hoc,id est,hanc sententiā:quia sic omnis excōmunica
tio iniusta esset nulla,cū nullus iudex habeat potestatē in
iustè iudicādi:sed intelligitur quātū ad hoc,id est,hoc ne
gotiū,puta restitutionē incertorū:& quantū ad hoc epi-
scop⁹ est iudex sacerdotis nō exēpti. ¶Septimò queritur,
7 *vtrū incerta restituenda pauperibus,iuxta superi⁹ dicta,
possint in reparationē vel fabricā ecclesiæ aut monasterij
episcopali authoritate cōuerti?Et dicit Io.And.in c.reli-
giosus.de testa.li.vj.ꝙ sic.& fuisse disputatū per excellen-
tissimos Doct.ꝙ si ecclesia indiget necessaria augmētatio
ne,puta qa populus in ea ad officiū stare non pōt,nec suffi
ciūt facultates ecclesiæ:pōt episcopus ꝓpria authoritate si
ne pauperū graui dāno,talia incerta cōuertere in ei⁹ repa
rationē.Secus si sufficiūt facultates ecclesiæ,vel reparatio
nō est necessaria,sed volūtaria,vel imminet nimia fames:
qa tenet̃ dare pauperib⁹.xcvj.dist.pastoralis.Pro qua opi
nione facit,qa bona ecclesiastica sic sunt pauperib⁹ obno
xia,sicut illicitè acquisita:vt in c.aurū.xij.q.ij.& c.fi.xvj.q.
j.& tamē episcopus pōt ꝓ reparatione ecclesiæ dare cēte
simā vel quinquagesimā.xij.q.ij.bonæ.& de donat.aposto
licæ.& cōsequēter idē poterit de illicitè acquisitis. Et ad
idē facit c.ecce.& c.statuimus.xv.q.j.& ita indistinctè te-
net Sū.Ros.cōtra Ang.qui hoc nō tenet in legatis.Sed Pe.
de Peru.in tract.de cano.por.episcopi.c.vij.dicit predictā
determinationē nō esse bonā,& videri cōtra casum cle.qa
cōtingit.de reli.do.vbi relicta ad vsus pauperū nō possūnt
sine authoritate papæ ad aliū vsum cōuerti.Ego aūt dico
ꝙ ista secūda opinio est vera proculdubio in legatis factis
pauperib⁹ regulariter,de qb⁹ loquit̃ d.cle.nec fallit,nisi
vbi per talē cōuersionē fieret æquale vel maius bonū pau
perū,puta qa ex tali fabrica redūdāt eleemosynę pauperū
vel qa inhabitātes sunt paupes,quos oportebat suū victū
exponere in fabricā:cùm hoc sit darepauperib⁹.in alijs au
tem est vera opinio Ioan.Andr.vide s̃.Legatū.iiij. §.xij.&
8 xiiij. ¶Octauò quæritur,*vtrū super restitutiōe incerto-
rum possit fieri cōpositio cū episcopo vel transactio?Et di
cit Pau.in cle.ij.de pœ.& re.ꝙ nō per illū tex.& per c.li-
cet.de offi.vicar.lib.vj.nisi de mandato apostolico: vel de
quātitate vera,& nō de minori.Lau.autē dicit ꝙ illi text.
nō clarè probāt,& quòd hoc possūnt:qa papa scit cōsuetu
dinē cōtrariā,& diu tolerauit.quod Arch.dicit verū,etiā
quo ad Deū,si faciūt ex causa rationabili,puta dimittēdo
partē debitori vt pauperi,cùm aliàs viuere nō posset nisi
cum indecētia status multū notabili:non autē sine causa
super quātitate minori:imò,secundū eum,nec papa,nisi
in dubio vtrū debitor possit restituere : qa in dubio factū
papæ interpretādū est in bonū:vt di.xl.nō nos.cū gl.Vide
9 Archie.ij.parte.tit.ij.c.vj.in fi. ¶Nonò quæritur,* vtrum
sit tutus vsurarius,quādo premisso generali edicto,ꝙ qui
soluit vsuras,veniat intra tot dies pro habenda restitutio
ne:quibus diebus elapsis episcopus fert sentētiā, ꝙ cū nul
lus appareat bona sunt incerta, & ipse tanquā incerta assi
gnat episcopo:si post terminū prædictū appareat aliquis
creditor?& tenet Fede.in suis cōsilijs ꝙ sic,etiā quo ad il-
los,qui tūc erāt extra diœcesim:licet talibus cōpetat reme
dium:quod verū puto si piè & fideliter dispēsauit,iuxta di
cta s̃.§.iiij.vel dispensatum est. Et si dispensationem com
misit episcopo,puto ꝙ sit tutus,si talis est,de quo presuma
tur ꝙ sit fidelis dispensator:puta quia reditus suos cōmu-
nicat pauperibus Christi:aliter non.

RESVSCITATVS,quasi iterū suscitatus,est qui secū-
dò accepit spiritū vitalē:de quo quæri solet vtrū re-
stituatur in integrū?Et dico vt elicitur per glo. & Archid.
in c.ij.xxxij.q.vij.& per Io.And. ac Pan. in c.fraternitatis.
de frigi.& male.post Vin.& Bar.Brix.ꝙ quo ad ea quę im
primūtur in anima,nō restituitur,cū illa nō pdat:vnde nō
reordinatur,nec rebaptizatur,vel hmōi,quod etiā Io.An.
extēdit ad professionē,licet in ea character non imprima
tur,qa obligatio acqritur Deo,q nō moritur.de cōd.app.
c.fi.Sed Pan.quo ad hoc tenet cōtrariū:qa talis obligatio
est restricta ad tps:ꝑpterea dicūt ꝓfitētes,toto tēpore vi-
tæ meæ ꝓmitto &c.& hoc est verius.opi.autē Io.An.pce
deret vbi qs simpliciter ꝓmitteret seruare talē regulā vel
hmōi.Quātum ad alia verò,in qbus character nō impri-
tur,sed adhæret corpori,dicit Io.An.ꝙ nō restituitur,nec
illa recuperat:qa actio semel extincta nō reuiuiscit.de re
nun.ex trāsmissa.gl.verò in l.ex his.ff.de legi.& in l.seru⁹
effect⁹.ff.de act.& obl.tenet,ꝙ recuperet īdistinctè: vnde
rūpet testm̄ qd antè fecerat, & recuperat bona.& idē Bar.
in l.j.C.de sac.san.eccl.nisi resurgeret gloriosus. Archid.
aūt vbi s̃.tenet hoc fieri quasi iure postliminij: & bene,qa
restitutio principalis in integrū refertur ad omnia.l.j.C.
de sent.pas.ij.q.iij.in fine.de quo s̃. Ecclesia. De his & de
matrimonio vide s̃.Diuortium. §.ij. De Samuele autem
resuscitato vide infrà Sacrilegium. §.j.De sacramentis au
tem iterandis ab eodem,vide infrà Sacramentum.

REVELATIO cui sit fiēda, qn̄ præcipitur sub pœna
excōmunicatiōis,vt reueletur res aliena,dicit Host.
ꝙ non læso, sed prælato ecclesiæ.xxxv.q.vj. episcopus in
synodo.De materia reuelationis vide suprà Cōfessio de-
licti. & Confessio, per totum.& Denuntiatio, & Inquisi-
tio,& Familia,& Furtum. §.xv.

RIGOR, est iuris excessus,vt s̃.Ius.quādoq; tamē su-
mitur ꝓ ordine iuris secūdū regulas ipsius scriptas:
vt in c.super literis.de rescrip.quandoq; pro subtilitate:vt
not.in c.vt cōstitueretur.50.di.& differt ab æquitate,quæ
est ordinata iūstitia,tēperata dulcedine misericordiæ:vt
not in c.fin.de transac.& facit c.disciplina.xlv.dist.Ius ve-
rò est mediū inter rigorē & æquitatē,& accipitur pro com
muni decisione quæ fit secundùm cōmunes regulas iuris.
Hęc Pan.in c.literis.de restit.spolia.Vide suprà Ius.

RIXA importat quandā inuasionē in factis,secundùm
S.Tho.ij.ij.q.xiiij.Vnde secundùm gloss.Gal.v.rixa
est quādo aliqui ex ira inuicē se percutiūt: vnde est quod
dam priuatū bellum,quod agitur inter priuatas personas,
non publica authoritate,sed inordinata voluntate,de qua
dicam quædā.¶Primum. Secundùm S. Tho.vbi suprà,&
alios,rixa semper importat peccatū:& in inuadēte est mor
tale:in defendēte autē se quādoq; non est peccatū: vt quia
animo repellēdi iniuriam cum debita moderatione se de
fendit.Quandoque est veniale:vt cùm aliquis leuis mot⁹
odij vel vindictę se immiscet,aut moderatio exceditur pa-
rum.Quandoq; verò mortale:vt cùm effrenato animo cō
tra aggredientē insurgit ad occidendū, aut grauiter lædē
dum.¶Secundum.Illa regula c.intelleximus. & ca.fin.de
adul.scilicet paria delicta mutua compēsatione tolluntur
vera est solùm quādo delictū est circa idē cōmissum:puta
circa idē matrimoniū, & agitur ciuiliter.de quo s̃.Diuor
tiū. §.xj.Si verò se inuicē percutiūt,aut cōtumeliā dicunt,
nō tollūtur compēsatione ista paria delicta, secundū Pan.
in c.j.de iniur.& in d.c.fi,etiā si agatur ciuiliter: quia non
sunt circa idē factū,eo ꝙ factum tuū nō est meū: vt proba
tur in l.apud Celsum. §.Marcell⁹.ff.de doli excep.& ideo
quilibet poterit agere de iniuria sua & damno: nec pote-
rit repelli agēdo propter iniuriā factā, secundùm Inno.&
multo

multo minus tollunt̃ si agatur criminaliter ad pœnā lega
lem:quia cuiuslibet delictū puniet̃ pœna cōdigna.l.ij. §.
ij.ff.de adul.quod quātū ad prouocantē verū puto,si ex in
teruallo offendit.Vide etiā parti.sequen.¶Tertium.Qui
prouocatus ab alio iniustè percutit,vel infert cōtumeliā,
secundū Pan.in c.si rixati.de iniur.tenetur,licet puniend⁹
sit miti⁹:quia difficillimū est iustū dolorem cōpescere:vt
in simili vult textus in l.si adulteriū. §.imperatores.ff.de
adult.Si tamē animal fuit prouocatū & occidit,nō tenet̃
domin⁹,de quo ī l.j. §.cū arietes.ff.si qua.pau.fe.di.Et ita
tenet Sū.Ang.contra Ro.quia iniuriā,inquit,propriā nō
licet vlcisci.C.quādo lic.sine iudi.per totū arg.per locū à
speciali in l.si ex plagis. §.tabernari⁹.ff.ad l.Aquil.& facit
c.j.de iniur.& l.fi.ff.de sica.Sed quia ista nō probāt nisi ꝙ
non licet corā Deo:aut ꝙ secundū iura humana hoc puni
tur si fiat animo quieto ex īteruallo:ideo dico ꝙ si fiat in
continenti,licet sit peccatū,tamen nō venit humano iure
puniendū.Vnde secundū Spe.prouocans nō potest agere
cōtra prouocatū,si offenditur dicto vł facto: qa dedit cau
sam: & calor iracūdiæ vitio caret.ij.q.iiij. si quis iratus. &
d. §.cū arietes.vbi etiā Bar. exp̄ssè tenet, ꝙ prouocat⁹ nō
tenetur,sed prouocās.Et idē Ang.de Are.in lib.de malefi.
allegans tex.in l.cū maior. §.si libertus.ff.de bo.lib.vbi di
citur,quòd licitè prouocatus se pōt vlcisci.& idē Ang.de
bona Frācisci.in addi.dicēs doctrinā Spec.esse verā ꝓ ea
quæ habent̃ in l.j.C.vnde vi.per gl.& per Bal.ibi in repeti
tione.quæ tamē intellige,quādo parib⁹ paria referunt̃: &
verba pro verbis:fustes pro fustibus:arma ꝓ armis.Vnde
ca.si rixati.intelligitur secundū istā opinionē,quādo vn⁹
rixabatur verbis,& alius ꝓcessit ad facta:vel quo ad pro-
uocantē,nō prouocatū.¶Quartum.Secundùm Pan.post
Host.in c.fi.de iniur. quādo teneat̃ qs de cōuitio, distin-
guendū est.Si enim quis illud dicit in iudicio ī accusatio
ne vel denuntiatione,& probat,nō tenet̃.& idē si dicit re-
pellēdo aliquē à testimonio:quia hoc facit autoritate le-
gis,& nō animo iniuriādi:de testi.testimoniū.Si verò di-
cit extra iudiciū:tūc si impingit cōuitiū falso,tenetur:vt
ff.& C.de iniur.ꝑ totū.Si verò impingit verè:qa dicit eū
spuriū,vel latronē,aut claudū,& ita est,similiter nō tenet̃
si expedit reipublicæ ista sciri:secus vbi non expedit sciri,
cùm nō operet̃ nisi infamationē:vt est text.in l.eū qui.ff.
de iniu.Sicut si quis dicat aliquē esse latronē,&vult proba
re,non debet puniri:quia expedit reipublicæ hoc scire.se
cus si dicit eū esse cucurbitā:quia nō expedit hoc sciri.&
idē si diceret eū bastardū:nisi diceret vt repelleret eum ab
ordine.Sed limita,nisi diceret iniustè ꝓuocat⁹.Quomo-
do autē cōuitium sit peccatū,suprà Contumelia. §.iij.

¶RVMOR,vide suprà Fama. §.vj.

SACERDOS,quasi sacrū dans,est nomē ex Græco La-
tinóq; cōpositū.xxj.dist.cleros cuius officia quæ sunt,
dictū est s̃.Ordo.ij. §.iij.nūc etiā de eo dico multa.¶Pri
mum.In materia fauorabili nomine sacerdotis venit pres
byter, diaconus,& subdiaconus.ar.c.j.xv.q.v.sed in odio
sa venit solùm p̄sbyter.arg.c.quisquam.de cohabi.cle.&
mu.vbi Panor.hoc not.¶Secūdum. Sacerdos parochialis
debet visitare infirmos sępe.de cele.mi.c.j.& stare ieiun⁹
vsq; ad horā congruā celebrādi:& si celebrat,nō debet su
mere purificationē ꝓpter necessitatē, scilicet possibiliter
occursurā:nisi aliū habeat per quē possit supplere:vt not.
Pan.in d.c.j.¶Tertiū.Potest autē ministrare sacramenta
peregrinis & hospitibus cōfluētibus ad ecclesiā suā,secū-
dùm Pan.in d.c.j.vnde moriētes ibi sine electiōe sepultu
ræ sepeliēt̃ur ibidē.si verò alibi elegerūt,debet̃ ei quarta
portio.¶Quartū.Et cùm vult suscipere eucharistiā,puta
quia infirmus,vel aliàs impeditus à celebratiōe,debet ha-
bere orariū siue stolā circa collū,& super vtrūq; humerū;
ita ꝙ signū crucis preparet ī suo pectore,sicut etiā quādo
vult celebrare.xxiij.dist.ecclesiastica.Et ita allegat Sū. An
ge.& cōsequēter multi essent excōicati vel excōmunicādi
hoc nō obseruātes,vt ibi patet:sed si quis hoc aduertat,ꝙ
sacerdos aliquādo celebrat sumpturus quidē eucharistiā,
sed nō oblatur⁹ sacrificiū pro se:aliquando verò gratia v-
triusq;,videbit ꝙ illud c.loquit̃ infra missarum solennia.
¶Quintum.Dum autē facit officiū diaconatus,nō vtetur
stola sicut cū celebrat.arg.c.precipimus.& quod ibi nota.
xciij.dist.sed vtetur sicut diaconus vti debet,scilicet solùm
sup humero sinistro sub brachio dextro.xxv.dist.vnū ora-
rium.in hoc tamē gl.in d.c.ecclesiastica.dicit sequēdā esse
cōsuetudinē,per c.sit facta.xij.dist.¶Sextū.Sacerdos non
pōt in peccato mortali exeq officiū suū sine peccato mor
tali.xv.q.vlt.c.vlt.& di.lxviij.c.j.¶Septimū.Sacerdos non
debet,vbi pœnitēs est dubi⁹ de aliquo,asserere illud esse
mortale si nō est certus,ne iniiciat laqueum:nec tenet̃ de
singulis auditis determinare vtrū sint venalia aut morta-
lia,qn̄ nō sunt clara,secundū Arc.vt de his,de quibus sunt
opiniōes,vel pœnitēs nescit exprimere mētē suā circa as-
sensum vł morā peccati:tenet̃ autē determinare de claris.

¶DE VESTIBVS sacerdotis,s̃.Diaconus. §.iij.

SACRAMENTALE,vt elicit̃ à Sā.Th.iij.q.lxv.ar.j.est
omnis cōsecratio vel benedictio vł significatio ordina
ta ad aliquod sacramētū per se ad illud idoneū reddendo:
vel per accidēs:sicut cōsecratio ecclesiæ,altaris aut vestiū
per se ordinatur ad eucharistiā:aqua verò benedicta p' ac
cidens repellendo dæmones,& venialia abolendo:& idē
de alijs sacramentalibus respectu alicuius sacramenti:vt
sunt ea,de quibus s̃.Baptismus.v. §.iiij. & multa alia.

DE SACRAMENTIS in genere.

SACRAMENTVM est in genere signi,quasi sacræ rei
signū,scdm magi.Sen.& S.T.in iiij.di.j. & iij.parte.q.
lx.vbi vide multiplicē diffinitionē sacramenti.Et cōstitūt
sacramenta in duobus secūdū Mag.scilicet in verbis,& in
re:ita ꝙ tria sunt de substantia eius.s.materia debita, puta
aqua,& debita forma verborū, & intētio ministri copulā
tis formā materiæ.Et in noua lege est septuplex.s.baptis-
m⁹,cōfirmatio,eucharistia,pœnitētia, extrema vnctio,or
do,& matrimoniū:q̄ cōferūt gratiā dispositiuè imprimē-
do dispositionē ad gratiā,id est characterē, vel ornatū: in
quorū quolibet sunt tria.s.sacramentū tātū.s. ipsum signū
exterius sumptū sub sua forma : & res tātū, id est, ipse effe
ctus interior vltim⁹:puta, ipsa gratia collata,seu aliqd gra
tiā circūloquēs,puta ablutio animæ,vnitas ecclesiæ,vł hu
iusmodi: & res simul ac sacramētū, quæ est interior causa
gratiæ,vt character,vł ornat⁹ impressus animæ,aut corp⁹
verū Christi, vt in eucharistia. ¶De sacramēto autē dico
multa in genere.¶Primū.Sacramēta suscipiēda sunt à so-
lo episcopo quo ad cōfirmationē & ordinē sacrū:vt pate-
it s̃.licet abbas aliqn̄ conferat nō sacrū.& quo ad pœnitē-
tiā solennē:nisi aliud necessitas inducat.dist.50.in c.xxvj.
q.vj.c.fi.vel à solo sacerdote quo ad alia,præter baptismū
in necessitate,& matrimoniū,eo modo quo dictū est:nec
refert à quo cōficiat̃ quantū ad essentiā sacramēti.s.bono
vel malo,licet peccēt qui indigne cōficiūt:& qui recipiūt
ea ab hereticis,degradatis,simoniacis,schismaticis, vł ex
cōmunicatis,aut notorijs fornicatoribus,pręter baptismū
ī articulo mortis quo ad precisos ab ecclesia.di.xxx. §.ve
rū.j.q.j.sacramēta.& c.sicut ficti.vł pręter baptismū & cō-

munionem,& cõsequẽter pœnitentiã,quo ad notorios & simoniacos,& fornicatores nõ præcisos in dicto articulo secũdum Arch.& d.§.verũ.iuncta gl. ¶ Secundũ.Sacramenta nõ sunt cõferẽda peccatoribus.di.xcv.illud.quod Ray.intelligit de manifestis:quia ꝓpter occulta peccata nõ sunt negãda in publico.de quo dic vt s.Eucharistia.iij.§.iiij.& v.Ipse autẽ existẽs in mortali etiã occulto recipiẽdo sacramenta peccat mortaliter.di.xl.multi.di.xxv.illud.sicut & minister ea tractãs in suo ordine.de quo dic vt s.Ordinatus.iiij.§.ij. Sed quo ad suscipiẽtẽ ꝑ cõtritionẽ intelligo etiã attritionẽ,quę aliquãdo sufficit,vt ĩ pœnitẽtia,& fortè in extrema vnctione:vt j. ¶ Tertiũ.Secũdũ Iuristas,vt refert Pe.de Pal.in iiij.di.ix.quinq; sunt sacramẽta necessaria.s.baptismus,cõfirmatio,eucharistia,pœnitẽtia,& vnctio extrema:quæ ideo sacramẽta necessitatis dicunt̃,qa sunt in præcepto ꝓ loco & tẽpore:reliqua autẽ duo.i.ordo,& mrĩmoniũ,dicunt̃ volũtatis.& idẽ no.gl.j.q.j.§.sed notandũ.& idẽ Ray.& verũ est in hoc sensu ꝙ ea potẽs recipere & nõ volẽs saltẽ semel in vita,peccat mortaliter:vt patet s.Cõfirmatio.§.ij.sed S.Tho.dicit ꝙ tria tãtũ sunt necessaria simplicit̃.s.baptism⁹ cuilibet,& pœnitẽtia peccanti mortaliter post baptismũ:& ordo in cõmuni ecclesię.alia autẽ sunt necessaria ad bene esse:cessante tamẽ cõtemptu.Et idẽ tenẽt cõiter Theologi loquẽtes quãtũ ad ius diuinũ directè:& verũ est illa tria esse necessaria,nõ solùm quia est mortale ea posse habere & nolle,sed etiã qa sine effectu duorũ primorũ nõ est salus:& cõsequẽter sine effectu tertij mediatò,qui est effectus prædictorũ,cũ effectus pœnitẽtię depẽdeat à sacerdotali potestate. Quidam aũt dicũt ꝙ matrimoniũ est necessariũ in cõmuni:sed nõ est verũ ad salutẽ,nisi eo casu quo alius nõ esset qui illud preceptũ ĩpleret,Crescite & multiplicamini.imò non est necessariũ ad generandũ electos,inquantũ est sacramẽtũ, sed inquãtũ officiũ naturæ. Quantũ verò ad ius humanũ pœnitẽtia est necessitatis semel in anno.de pœn.& remis. omnis.& similiter eucharistia,vt ibi:& iterũ vt viaticũ,sicut & extrema vnctio ratiõe consuetudinis ecclesiæ.imò eucharistia vt viaticũ & extrema vnctio possunt esse necessitatis de iure diuino,sic ꝙ sine eorũ effectu nõ sit sal⁹ per accidẽs & indirectè:vt trahi potest ex verbis Pe.de Pal. dicentis ꝙ hęc ꝑ accidẽs possunt esse necessaria attrito,non cõtrito nõ valẽti cõfiteri:quia cùm virtute horũ fiat de attrito cõtritus,talis ista nõ recipiẽs expõit se periculo.hæc ex illo.quę sunt valde notãda,quia faciũt ad quęstionẽ sequentem quę fuit in facto. ¶ Quartũ. Quid enĩ fiet si quis sit valde attrit⁹ & dolẽs de peccatis,& desiderãs eucharistiã,& tamẽ oppressus multitudĩe scrupulorũ desperet se posse sufficienter cõfiteri,& sequẽter etiã nolit eucharistiam desideratã ex cõsciẽtia,quia nõ est cõfessus? Et dico primò ꝙ talis nisi ligaretur cõsciẽtia erronea nõ cõfitendo in articulo mortis omnia peccata sua integraliter,sed solùm in genere,nõ peccaret mortaliter:quia nõ tenetur ad ĩpossibile,nec etiã cõsequẽter ad maximè difficile:qđ etiam de iure dicitur impossibile:cũ dicatur possibile,qđ honeste & cõmodè fieri põt:vt s.Potẽtia.& scdò ꝙ talis cõsequent̃ posset cõmunicare:nisi obstaret cõsciẽtia erronea etiã ĩ vita. & tertiò ꝙ licet nollet eucharistiã ex errore cõsciẽtię,tamẽ nõ esset ei negãda extrema vnctio:quia in rei veritate est attrit⁹,etiã si peccaret mortalit̃ nolẽdo cõmunionẽ:qa de isto mortali nõ aduertit,sed credit bene facere.si tñ esset perplex⁹,& crederet se peccare mortaliter nõ cõmunicãdo,& cõmunicãdo,dabitur ei extrema vnctio postquã iã cõmunicare nõ poterit,si dicat vel ostẽdat se de omnib⁹ peccatis suis dolere in genere:qa est attrit⁹,vt patet ex dictis s.Cõfessio sacramẽtalis.j.§.xxix.& ad cõmunicandũ iam nõ tenet̃. ¶ Quintũ.Iterari possunt omnia & sola illa sacramẽta,in quib⁹ character nõ imprimitur.xxxij.q.vij licitè.& j.q.j.quod quidã.Vnde iterari nõ possunt baptismus,cõfirmatio,& ordo:nisi in dubio ꝓbabili,de quo s.Baptismus.v.§.iij.Alia autẽ possunt iterari.Vtrũ autẽ sit mortale vti sacramẽtis alio fine quàm sint instituta.vide s.Matrimonium.iij.§.iiij.& s.Oleum.

DE SACRILEGIO.

SACRILEGIVM secũdum Inn.dictũ est quasi sacrilediũ: vel secundũ Lau.quasi sacræ legis lęsio,de quo gl.xvij.q.iiij.in c.sacrilegiũ.& est sacræ rei violatio siue irreuerẽtia,secũdũ S.Th.ij.ij.q.xcix.nec oportet addere, vel vsurpatio:vt dicit Sũ.Ang.& Ro.quia vsurpãs aliquid facit illi iniuriã.De sacrilegio autẽ dico multa. ¶ Primum.Sacrilegiũ est speciale peccatũ oppositũ religioni:cui⁹ sunt tres species secundũ eundẽ ibidẽ,secundũ triplicẽ rationẽ sanctitatis,scilicet ꝑsonarũ,locorũ,& aliarũ rerũ.& in qualibet harũ specierũ sunt diuersi grad⁹ secũdũ horũ diuersitatẽ.Vnde dicunt Canonistæ ꝙ tribus modis cõmittitur. Primò scilicet ratione personæ læsæ.xvij.q.iiij.quisquis. ad quod secũdũ S.Th.materialiter pertinet omne peccatum ꝑsonæ sacræ,quod materialiter & quasi per accidẽs est sacrilegiũ:formaliter autẽ & propriè illud quod agit̃ cõtra eius sanctitatẽ.quod intellige nõ solũ ab alio,sed à seipso. Vnde subdit, sicut si virgo Dei dedicata fornicet̃. Secũdò ratiõe loci:sicut cũ violatur ĩmunitas ecclesię,vel cœmeterij.xvij.q.iiij.si quis.el j.cũ multis c.seq.de quo s. Immunitas.j.§.ij. Et intellige idẽ de omni loco gaudẽte ecclesiastica immunitate. Vñ sacrilegiũ est, opprimere locũ piũ seu hospitalia,& similia: qa talia sunt sub ꝓtectiõe & iurisdictiõe ecclesię.de reli.do.ad hæc.& gaudẽt dispositiõe c.cũ sit generale.de fo.cõp.vt ibi Pan. Tertiò rõne rei:vt cũ res sacra surripitur.in quo secũdu S.T.sunt gradus secundũ differentiã sacrarũ rerũ,inter quas summum locũ obtinẽt sacramẽta, & inter ea eucharistia. scdo loco sunt vasa cõsecrata ad susceptionẽ sacramẽtorũ,& imagines,ac reliquiæ sanctorũ, in qb⁹ sancti honorãtur, & dehonorãtur.deinde quę ꝑtinẽt ad ornatũ ecclesiæ & ministrorũ.deinde ordinata ad sustẽtationẽ ministrorũ mobilia & immobilia:quo ad ista vltima tñ nõ est sacrilegium propriè,sed largè,secũdũ Sũ. Ang.sed secũdũ S.Th.videt̃ ꝙ sit proprie,& verius,per c.sacrilegiũ.& c.qui rapit.& c. quisquis.xvij.q.iiij.& Pan.in c.cęterũ.de iud.q & hoc extẽdit ad bona patrimonialia clericorũ,& per gl.in d.c.sacrilegiũ.dicẽtẽ ꝙ sacrilegiũ largè dicitur cõmittere,qui disputat de iudicio principis:vel cũ dies solẽnis violatur,vel cũ legibus aut canonibus reuerẽtia nõ impẽditur. Sunt & alij modi,de qbus vide ibi in §.q aũt. & in c.nemini.& i c.cõstituit. ¶ Secundũ.Sacrilegiũ etiã tertio modo habet tres modos vel species secundũ Canonistas.s.si offerat̃ sacrũ de sacro.i.sacra res de sacro loco,vel nõ sacrũ de sacro, vel sacrũ de nõ sacro,vt no.in d.gl.& patet ꝑ c.quisquis.q. Sed secũdũ leges nõ est sacrilegiũ,cũ aufert̃ non sacrũ de sacro:sed dat̃ actio furti.nec ecõtrario sacrũ de non sacro, quia sacrilegiũ duo reqrit.s.sacrũ & de sacro,quorũ quodlibet sufficit de iure canonico.Et ideo si calix auferat̃ de domo laici,do.Catho.arguit ꝙ non cõpetat actio sacrilegij:quia secũdũ leges nõ est sacrilegiũ:nec actio furti,qa calix est res sacra,quæ in nullius est bonis. Sed Rap.Ful. dicit cõpetere actionẽ furti domino domus loco Dei,cuius est res:& fortè qlibet hoc posset.ff.de iust.& iure.l.j. §.hu

§.huius studij.de iure tamẽ canonico intentatur crimẽ sacrilegij. ¶ Tertiũ.Statutũ imponens pœnã pro sacrilegio, si factum est à ciuitate,intelligitur secundũ aliquos,secundùm leges.l.omnes populi.ff.de iust.& iur.& secũdũ canones si ab episcopo.Sed do.Catho.putat,ꝙ etiã primo casu intelligatur secũdũ canones:quia disponit de rebus ecclesiasticis:& cõsequenter debet intelligi secundũ materiam subiectã.l.j.C.de suc.edi.vbi est casus à cõtrario,ꝙ gradus cõputantur secũdũ leges,exceptis causis matrimonialib⁹. ¶ Quartũ.Secundũ S.Tho.ij.ij.vbi s.ar.ij.sacrilegium interdum inuenitur separatũ ab alijs peccatis, eo ꝙ actus nõ habeat aliam deformitatẽ,nisi ꝙ res sacra violatur: puta si quis iudex capiat aliquẽ in loco sacro,quẽ in alijs locis licitè capere posset:nihil tamẽ prohibet vnã specialẽ rõnẽ peccati in pluribus peccatorũ generibus inueniri,secũdũ quod ad finẽ vnius peccati ordinãtur:prout etiã in virtutibus apparet,quib⁹ imperatur ab vna virtute:& hoc modo quocũq; genere peccati aliquis faciat cõtra reuerẽtiã debitam sacris rebus,sacrilegiũ formaliter cõmittit,licet materialiter sint ibi diuersa genera peccatorũ.Vnde etiam q.cliiij.ar.x.dicit,ꝙ sacrilegiũ potest poni species luxurię & aliorũ vitiorũ:vide ibi. ¶ Quintũ. Cùm aũt ad sacrilegiũ pertineat omnis irreuerẽtia rerum sacrarũ,& ecclesię fiãt multæ iniuriæ præter iniustã ablationẽ rei,& effusionẽ seminis ac sanguinis:si quis quęrat an per ista tria tantũ cõmittatur sacrilegiũ cõtra locũ sacrũ: dico ꝙ sic reductiuè quantũ ad vsitatã loquutionẽ hominũ:siue quãtũ ad ea q̃ accidũt crebro:quia omnis talis irreuerẽtia fit ex inclinatione irascibilis:vt pertinẽtia ad homicidiũ.vel cõcupiscibilis rerũ:vt pertinẽtia ad furtũ. cõcupiscibilis personarũ ad Venerẽ:vt pertinẽtia ad pollutionẽ.quod videtur ideo esse:quia Deus,vel potius ecclesia,ista prohibuit sub præcepto.vñ licet triturare segetes,& cõprimere vuas,& mercari,& facere ludos in ecclesia ex se sint mala ratione irreuerẽtiæ,& cõsequẽter in aliã speciem trahãt,vel dẽt nouã speciẽ peccati:quia tamẽ sub præcepto nõ prohibẽtur,nisi sit magnus excessus,nõ aggrauãt infinitè:nec computãtur inter sacrilegia,nisi excessus sit magnus:de quo s.Immunitas.j.§.ij.Et iuxta hæc intellige quæ dixi in Aur.ros.casu lxiij. ¶ Sextum.Pœna sacrilegiorũ habetur in l.si quis in hoc.C.de epis.& cler.& xvij.q.iiij.per totũ.vbi & glo.in c.sacrilegium.dicit ꝙ aliquando est spiritualis,id est,excommunicatio ipso iure,vt si cõmittatur in personã ecclesiasticam,intellige faciẽdo violẽtiã,vt ibi in c.si quis.Sed si cõmittatur in rem ecclesiasticã,post trinã monitionem est excõmunicandus,vt ibi in c.quisquis.Sed adde ꝙ ante monitionẽ est excõicatus minore,donec satisfaciat.ar.c. si quis domũ.ibi.& aliquãdo maiore,vt si incẽdat̃ vel frãgatur.iuxta dicta s.Excõicatio.vij.§.viij.Item imponitur pecuniaria:vt in d.c.quisquis.& in c.si quis cõtumax.quæ secũdùm Vide.est arbitraria.secũdũ leges verò,durior imponitur.ff.ad l.Iul.pecul.l.sacrilegij.i.capitalis,secũdùm S.Tho.ij.ij.q.xcix.id est decapitatio,si iniuria sit atrox in personã.d.l.si quis in hoc.aliàs est arbitraria.d.l.sacrilegij. & ibidẽ ĩ l.lege.§.j.nisi faciat cõtra legẽ cõfugiẽtiũ ad ecclesiã:qa tũc punitur sacrilegus vltimo supplicio:vt s.Immunitas.ij.§.viij.Et applicatur pœna ꝑsonæ,si iniuria sit facta ꝑsonæ,secũdũ d.gl.de sen.excõ.parochianos.vel rei, si rei.har.xvij.q.iiij.si quis in atrio.& de simo.de hoc autẽ.

SACRISTA,siue custos ecclesiæ debet esse de sanctioribus ecclesiæ.de offi.cu.c.ij.Quid autẽ ex officio facere debeat,no.in c.perlectis.xxv.dist.& de offic.custo.per totum.Pro qua verò culpa teneatur,suprà Custos.§.j.

¶ SAGITTARIVS quomodo arte sua possit vti,suprà Ars.§.iij.& vj.

¶ SALARIVM an debeatur famulo infirmanti,& similibus,s.Familia.§.ij.De salario.j.Tabellio.§.vj.

¶ SANCTORVM corpora,s.Reliquiæ.

¶ SANCTVS quis debeat haberi,s.Reliquiæ.

SARACENI dicũtur,secundũ Ray.qui nec nouũ nec vetus testamẽtũ recipiũt.à Sara vxore Abrahã,nõ ab Agar ancilla eorũ matre dicti:inter quos sunt qdã Samaritani recipiẽtes solũ qnq; libros Moysi, hi quãtũ ad ꝓhibitiones participãdi Christianis,& ecõtrario,parũ differũt à Iudæis.C.de paga.& Sara.l.vt ꝓphanos.& extrà de Iudæ.& Sara.quasi ꝑ totũ. Quod tñ secũdũ aliquos fallit primò in comestiõe,quæ cũ Saracenis nõ ꝓhibet̃.xj.q.iij.ad mẽsam.& idẽ videt̃ aliquibus de cohabitatione:qa Iudæi sunt magis peruersi,& nos contẽnũt in cibis.Sed Lau.Io. & multi sequaces tenẽt idẽ de Saracenis:qa hodie & ipsi in multis iudaizãt:& verũ puto vbi iudaizãt, aliter nõ.Et secũdò fallit in ritu:qa secũdũ S.Tho.ij.ij. q.x.licet ecclesia ritus & festa Iudæorũ toleret:ritus tamẽ Gẽtiliũ nõ tolerat,nisi ad tẽpus propter scãdalũ vel schisma aut huiusmodi sint tolerãdi ritus paganorũ aut hæreticorũ.Vnde Iudæis permittitur synagoga:sed Saracenorũ templa precipiũtur claudi sub pœna mortis & amissione bonorũ.C. de paga.& Sara.l.j.& ij.& nullo modo permittitur eis inuocationẽ facere Machometi,aut peregrinationẽ ad aliquẽ suorũ,sicut ad sanctũ:& mortaliter peccat oĩs eorũ dominus Christianus hoc permittẽs:quia facit cõtra ꝓceptũ cle.vnicæ.de Iudę.Fallit tertiò in cõmercio tpe guerræ vel pacis quo ad ꝓhibita deferri Saracenis:de quo s.Excõicatio vij.§.xj.Vtrum aũt liceat furari Christianos detẽtos à Saracenis vel aliud,s.Furtũ.§.vj.& vij. Quomodo etiã debeãt ad fidẽ induci,s.Iudæi.§.vj.De seruis autem eorũ dic vt de seruis Iudæorũ,suprà Iudæi.§.iij.quia alij infideles & hæretici prohibentur habere seruos Christianos,sicut & Iudæi.C.ne Christia.mã.in rubro & nigro.

DE SATISFACTIONE.

1 *Satisfactio quid,& an Deo satisfieri posit pro peccato.*

2 *Satisfieri an posit de uno peccato sine alio.*

3 *Satisfacere an posit unus homo pro alio.& nu.4.& 5.*

6 *Satisfactio facta in mortali an ualeat,& an sit iterãda.nu.7.*

8 *Satisfactio an fieri debeat per opera pœnalia,& per quæ.*

9 *Satisfactoria an sint flagella Dei.*

10 *Restitutio an sit pars satisfactionis.*

SATISFACTIO,secũdũ Pet.de Pal.post Beatũ Tho.in iiij.dist.xv.q.j.art.j.q.iij.dupliciter diffiniri potest: quia cũ sit actus iustitiæ,cuius est ęqualitatẽ ponere auferẽdo priorẽ inæqualitatẽ,& eam in futurũ custodire. Vnde secũdũ eos inquãtum curat peccata præterita recõpensando,est iniuriæ illatæ recõpẽsatio secũdũ æqualitatem iustitiæ.Et sub alijs verbis secũdũ Ansel.in lib.cur Deus ho.satisfacere,est Deo debitũ honorẽ impẽdere,à quo scilicet ablatus erat per peccatũ.Inquãtũ verò pręseruat à futuris cauẽdo sic diffinitur ab Augu.Satisfactio est peccatorum causas excindere,& earũ suggestionibus aditũ nõ indulgere:de pœ.dist.iij.satisfactio. Vbi secundùm Pet.de Pal.causæ dicũtur radices intrinsecę peccati:suggestiões verò opportunitates extrinsecæ.Igitur cõclude ex mente eorũ ꝙ completa diffinitio hæc est:Satisfactio est pro illata iniuria voluntaria recompensatio secũdũ æqualitatẽ iustitiæ,cũ proposito nõ cõmittendi nouã iniuriã. ¶ Primò autẽ quęritur,*vtrũ possit quis satisfacere Deo pro peccato? Et dicit S.Tho.in iiij.dist.xv.quòd nõ,reddẽdo

æquiualẽs ſecũdũ æqualitatẽ quãtitatis:ſed ſolùm redden
do ſufficiẽs ſecũdũ quãtitatẽ ꝓportionis. vide ibi. ¶ Secũ
2 dò quæritur,*vtrum poſsit ſatisfieri de vno peccato ſine
alio? Et dicit S. Tho. vbi ſ. ꝙ nõ: ſicut nec ſatisfaceret ho-
mini qui pro alapa data ſe ꝓſterneret, & aliã ſimul daret:
qa ſatisfactio offenſam tollit, & cõſequẽter reſtituit ami-
citiam: & cõſequẽter ſi quid ſit amicitiam impediẽs, ſicut
omne peccatũ impedit amicitiã ad Deũ, etiã apud hoĩes
3 ſatisfactio eſſe nõ põt. ¶ Tertiò queritur,*vtrũ vnus ho-
mo poſsit ſatisfacere pro alio? Et dico ex S. Bona. in iiij.
diſt. xx, ꝙ nõ, inquãtũ ſatisfactio pręſeruat & cauet à culpa
futura, quia ieiunio vnius nõ mortificat corpus alterius,
nec ei prodeſt vt caſtè viuat: niſi inquãtũ bono exẽplo illũ
promoueat, vel meretur ei augmẽtũ gratiæ, vt ſic facili⁹ pec
catũ euitet: inquãtũ verò recõpẽſat iniuriã præteritã, vn⁹
põt pro alio ſatisfacere homini, vt patet, & ſimiliter Deo:
modò is qui offendit, ſit cõtritus, quod tamẽ quãtũ ad pœ
nitentiã iniũctã limitãt, ſi interueniat authoritas cõfeſſo
ris, q in hoc põt diſpenſare: vel ſi eueniat caſus, quo nũquã
eam in hoc mũdo poſsit explere is cui iniũcta eſt. De hoc
aũt Pet. de Pal. dicit, ꝙ ſi ſacerdos impoſuit aliquid pœni-
tenti explẽdũ per ſe vel aliũ, explere põt p ſe vel aliũ, mo-
dò illud fiat in charitate: ſi verò impoſuit explẽdũ per ſe,
explere põt per aliũ ſolùm, ſi ipſe non põt, vt quia eſt infir
mus, aut moritur: quia iſta videtur intẽtio imponentis, qui
noluit obligare eũ ad ĩpoſsibile, nec ad purgatoriũ mitte-
re. & qui hoc explẽdũ acceperat, põt alteri volẽti impone
re: & valebit, ſi fiat in charitate, & plus ſi in maiori quàm
ſit ea quæ eſt eius cui erat impoſitũ. Ponit ẽt idẽ Pet. duos
caſus alios, in quibus põt quis iniũctã pœnitẽtiã impone
re alteri volẽti: primò cũ vult occupari i alijs Deo acceptis
magis ac magis iuuãtibus cõtra peccatũ: puta in ꝑdicãdo,
vel bellãdo cõtra hoſtes fidei. ſecũdò qñ vult ſatisfacere
magis: & ob hoc eã imponit meliori. Et addit S. Tho. ibi,
ꝙ põt quis ſatisfacere pro alio etiã potẽte ſatisfacere: ſed
nõ eſſe permittẽdũ vt quis ſatisfaciat pro alio potẽte ſatiſ
facere, niſi appareat defectus corporalis, quo pœnitẽs ſit
impotẽs ad ſuſtinẽdũ: vel ſpiritualis, per quẽ nõ ſit prõpt⁹
ad portãdũ pœnitẽtiã: & hoc nõ ꝓdeſt ei niſi ſit parat⁹ ex
equi quod iuſtè iniũctũ eſt: quia ad hoc tenetur. de pœ. &
remiſ. omnis. & de pœ. diſt. j. perfecta. ¶ Quartò queritur,
4 *vtrũ is, cuius ſatisfactionẽ alter in ſe ſuſcepit, moriendo
ſtatim euolet? Et dicit S. Tho. vbi ſ. ꝙ nõ, quãdiu ipſe vel
alius pro eo eſt debitor: ſed ſolũ cõpleta ſatisfactione per
1 aliũ. ¶ Quintò quæritur,*vtrũ ſatisfaciẽs pro alio poſsit
etiam ſatisfacere ſimul pro ſeipſo? Et dico de hoc eſſe opi
niones, inter quas Sum. Ang. dicit ibi placere dicẽtẽ ꝙ ſic:
ſed oppoſitũ tenuit S. Th. qui voluit, ꝙ ſatisfaciẽs ꝓ alio
meret quidem: ſed tñ nõ ſoluit pœnã ſuã, ſicut pœnã alte-
6 rius, vt patebit j. Suffragiũ. ſ. iij. ¶ Sextò quæritur,*vtrum
ſatisfactio facta in mortali, ſeu p opera extra charitatẽ va-
leat? Et dicit S. Tho. ac Pet. ꝙ nõ: quia ſatisfactio eſt amo-
tio offenſæ, & amicitiæ reſtitutio. quod ſine gratia & cha
ritate nõ fit. Vñ quia homo neſcit ſe habere charitatẽ, de
ꝓpitiatu peccatorũ nõ debet eſſe ſine metu. Ecc. v. tñ ſuffi-
cit certitudo probabilis cõiecturæ: quia gloria noſtra hęc
eſt, teſtimoniũ cõſcientiæ noſtræ. ij. Cor. j. Sed iſta nõ intel-
ligas de ſatisfactiõe iniũcta à ſacerdote, de qua. ſ. ſeq. ſed
de quacũq; alia. Ad quid aũt valeãt opera bona extra chari
tatẽ facta, vide in Aur. rof. caſu primo. & 5. Charitas. ſ. iij.
7 ¶ Septimò qritur,*vtrũ ſatisfactio in mortali expleta ſit
iterãda? Et dico de hoc eẽ multas opiniões, ſed re vera nõ
diſſonãtes intẽtione, ſed verbis, vt patebit, ſi prius veritatẽ

intelleximus, quæ fundatur ſup diſtinctione Pet. de Pal. in
quarto, ſcilicet ꝙ ſatisfactio eſt duplex, ſcilicet ſacramẽta-
lis, q̃ fit ex iniunctione ſacerdotis diſpẽſantis ſacramẽta: &
virtuoſa, q̃ ſcilicet fit ex virtute pœnitẽtiæ purgãtis cõtra
peccatũ. Ex qbus ſic dico: Homo rõne peccati cõmiſsi tene-
net de ſatisfactione virtuoſa ſoluere pœnã. Verbi gratia, vt
decẽ q̃ tenet ſoluere in charitate: vt ſ. priore. ſed eſt liber
ſoluere p hoc opus vel illud: puta orationẽ, vel ieiuniũ, aut
eleemoſynã: & ſimiliter eſt liber ſoluere hic aut in purga-
torio. Si verò imponatur ei à ſacerdote aliquid, puta ieiu-
niũ, obligatur ẽt ſacerdoti vel eccleſiæ ad illud ſoluẽdũ. ſa-
tisfactiõe ſacramẽtali: qđ qdẽ ſi ſoluit in charitate, ſatisfa-
cit eccleſiæ, & Deo ꝓ pœna: vt decẽ quãtũ ad totũ ſi æqua
lẽs fuit impoſitũ: aut quãtũ ad dimidiũ vel aliã ptẽ ſi impo
ſitũ fuit, nõ eſt æqualẽs: ſi verò ſoluit extra charitatẽ ſatisfa-
facit qdẽ ſacerdoti, q nõ ligauit eũ ad cõplẽdũ ĩ charitate,
ſed nõ Deo, q nõ acceptat qđ nõ exhibet cũ charitate: vñ
remanet obligatus Deo vt prius: qa ſcilicet tenet denuo
ſatisfacere, ſed nõ p ieiuniũ, ſed p illud, vel orationẽ, vel
patiẽdo pœnã tpalẽ vel purgatoriã: vñ qđ ſacerdos iniũxit
nõ tenet in ſpecie reiterare, ſed ſolũ facere æqualẽs, puta
eleemoſynã: vel etiã pati, puta flagella Dei hic, vel aliã pœ
nã ĩ purgatorio. Iſta eſt veritas & mẽs penè omniũ docto
rũ. ¶ Dicit ergo ad q̃ſtionẽ S. Tho. ꝙ ſatisfactiones relin-
quẽtes effectũ in ſatisfaciẽte, ſicut ex ieiunio relinqtur de
bilitas, & ex eleemoſyna diminutio ſubſtãtiæ, nõ oportet
iterare: qa p ſequẽtẽ pœnitẽtiã acceptę ſunt, ſecũdũ illud
qđ de his remanet: aliàs aũt oportet iterari, ſicut de oratio
ne & ſimilibus. Hęc ex illo, q loquit̃ quo ad Deũ, & de ſa-
tisfactiõe virtuoſa: & ĩtẽdit ꝙ relinquẽtes effectũ *nõ ſunt*
iterãdæ: ſi redeat charitas, an. deſtionẽ effect⁹, *ſecũdũ Ni-*
der. Vñ ſi totus effect⁹ perierat, cũ redijt charitas, oportet
eas ĩ ſe vel ſuo æqualẽti repetere totaliter, vel partim ſi ex
pte trãſierat. Ric. ẽt dicit, ꝙ ſacerdos ad pœnitẽtiã iniũctã
ligat mutãdo in hãc eã quã debebat in purgatorio, ſi cõdi
gnã iniũgit. Vñ ſi hãc nõ ſoluit, cõmittit nouũ peccatũ. Si
verò ſoluit in charitate, nõ qetat⁹ ab ea quã debebat ĩ pur-
gatorio: qa hęc eſt ſatisfactoria. Si verò ſoluit in mortali,
nõ quietat̃ à purgatorio: nec quo ad hoc iſta eſt ſatisfacto
ria: ab ſoluit tñ à Lgamine ſacerdotis, q illã iniũxerat: vnde
nõ eſt inobediẽs, nec illã pœnã de neceſsitate ſalutis tene
tur iterare. Hęc ex illo. & patet ꝙ S. Th. cõſentit. ¶ Vem.
aũt & Pe. & Pan. ĩ c. qđ qdẽ. de pœ. & re. & Arch. de pœ. diſt.
iij. ſ. vl. volẽtes ꝙ ſit iterãda, verũ dicũt quo ad Deũ & æ
qualẽter, nõ ĩ ꝓpria ſpecie. ¶ Sco. aũt dicit qđ miranda, q ſe
quit Sum. Ang. poſt Sup. cõtra Sum. Ro. volẽs ꝙ talis ſatis
faciat Deo, ẽt ſi nõ volũtariè ſed coactè talẽ pœnã ĩ mor-
tali exoluat. qđ S. Th. ex intẽtione ꝓbat impoſsibile, qa
Deo nõ ſatisfit, niſi p opa illi grata & accepta: qa ei nũ ſatiſ
fit ſecũdũ æqualitatẽ, ſed ſecũdũ acceptationẽ. De *his* aũt
in Aur. ro. caſu ſexto. & p Capreolũ in iiij. diſt. xx. Cõſen-
aũt Supp. vt ſacerdos paruã pœnitẽtiã iniũgat ſtatim ĩ cha
ritate veriſimiliter explẽda: & quo ad reliquã declaret an
debeat iterare, ſi extra charitatẽ pegerit. Vide de iſta qõne
diffuſe p. Arch. iij. parte, ti. xiiij. c. vlt. ¶ Octauò quæritur,
8 *vtrũ ſatisfactio debeat fieri p opa pœnalia, & p q̃? ¶ Et di
co quãtũ ad primũ ſecũdũ Pe. & B. Tho. ꝙ ſic: qa per talia
fit ſolutio emẽdæ, p culpa præterita, quæ ſcilicet cũ *delec-
tatione fuit, & præſeruatio à futura. Et quantũ ad primũ
debet eſſe maior maioris culpa, nõ aũt quantũ ad ſecũdũ:
qua licet ſenex magis peccet, tamẽ iuuenis indiget maio
ri trahẽte. ¶ Quãtũ ad ſecũdũ dico ſecũdũ Ray. & S. Tho.
ꝙ ſit oratio, quæ licet habeat ſuauitatem ſpiritus, tamen
habẽ

habet etiam afflictionem carnis, ſecũdùm S. Tho. ieiuniũ
& eleemoſyna, ita ꝙ ad orationem reducũtur opera miſe
& eleemoſyna, ita ꝙ ad orationem reducũtur opera miſe
ricordiæ ſpiritualia: ad ieiunium omnia afflictiua: vt vigi
liæ, peregrinatiões, & huiuſmodi: ad eleemoſynã verò o- 1
mnia opera miſericordię corporalia. Harũ triũ melior eſt
eleemoſyna, deinde oratio, vltimò ieiuniũ. de qb⁹ vide p
Doct. in iiij. diſt. xv. ¶ Sed iſta intellige quo ad ſatisfactio
nẽ eius q nõ eſt ſacerdos: qa ipſe ſacerdos põt ſatisfacere
pro ſe p ſacrificiũ altaris, ſicut & ꝓ alijs vitus & defunctis.
Vel dic melius, ꝙ nec ſacerdos, nec alius ſatisfacit p ſacri-
ficiũ altaris, ſed Chriſti ſatisfactionẽ applicat, id eſt, paſsio
nẽ. ¶ Adde aũt ſecũdũ Petr. de Pal. ꝙ opera pœnalia, ad q̃
quis ex præcepto tenetur, nõ ſunt ſatisfactoria. quod ſecũ
dùm Archi. poſt bea. Tho. quẽ ipſe refert & ſequitur, non
intelligitur ſi cadãt ſub præcepto eccleſiæ: quia præceptũ
eccleſiæ ſecundũ eũ in iiij. diſt. xv. ad idẽ ordinari poteſt,
ad quod & ſatisfactio: ideoq; ieiuniũ, inquit, quod eſt ſub
præcepto, poteſt eſſe ſatisfactoriũ, ſupple licet nõ vice ieiu-
nij impoſiti in pœnitẽtia, ad quod quis de per ſe tenet: eſt
autem verũ ſi cadãt ſub præcepto legis naturę. Vnde dicit
S. Th. ꝙ cadens ſub præcepto naturalis legis non eſt ſatiſ-
factorium, ſed exigitur ad ſatisfactionem, vt eleemoſyna
in extrema neceſsitate. Et hæc ſecundùm Archi. ſunt vera
de rigore iuſtitiæ tantùm: ex largitione Dei etiã talia ſunt 2
ſatisfactoria ſecũdũ opinionẽ quã ſequitur Rich. & Aegi.
9 poſt S. Tho. nõ reprobãdo refert. ¶ *Nonò quæritur vtrũ
ſatisfactoria ſint flagella Dei? Et dicit S. Tho. ꝙ ſic, ſi fiant
aliquo modo ipſius patientis, in quantum illa acceptat ad
purgationẽ, eis vtẽs patiẽter. Sec⁹ ſi per impatiẽtiã omni-
no diſſentiat: quia no habẽt rationẽ ſatisfactionis, ſed vin
dicationis. Intellige verò, ꝙ patiẽter tolerat, qui quãtum
in ſe eſt, vellet flagello carere: tñ ex quo placet Deo vult
10 ſuſtinere ſecũdùm iudiciũ rationis. ¶ Decimò*quæritur,
vtrũ reſtitutio ſit pars ſatisfactionis? Et dico, ꝙ nõ ꝓprię:
quia dicit ſolùm ceſſationem ab iniuria, ſecũdùm Pet. ſed
ſolùm impropriè, ſicut quoddam præambulũ, & ſine quo
non, ſecundùm S. Thom. & ſi ſit pars ſatisfactionis, vt qui
dam dicunt, eſt ex miſericordia Dei, ſecundùm Richard.
non ex iuſtitia.

DE SCANDALO.

1 *Scandalum quid, & quotuplex ſit.*
2 *Scandalum an ſemper ſit peccatum mortale ſpeciale.*
3 *Scandali ratione an ſint dimittenda bona ſpiritualia, & quid de temporalibus. nume. 4.*
4 *Scandali vitandi cauſa an ſit omne opus bonum faciendum.*

SCANDALVM ſiue ſcãdalon Græcè ſecundũ Hieron.
ſuper Matthe. & recitat S. Tho. ij. ij. q. xliij. Latinè of-
fenſionem, vel ruinam, aut impactionẽ pedis poſſumus di
cere: & vt ibi à S. Tho. elicitur, & patet, primò ſcandalum
dicitur obex in via corporali, cui impingẽs ad ruinam cor
poralem diſponitur: & ſecũdò obex in via ſpirituali diſpo-
nens ad ſpiritualem ruinam, in quantũ ſcilicet aliquis ſua
admonitione vel inductione aut exemplo trahit alterũ ad
peccandum: quod propriè dicitur ſcãdalũ. ¶ Cùm autem
nihil ſecũdùm propriam rationem diſponat ad ſpiritualẽ
ruinam, niſi quod habet aliquẽ defectum rectitudinis: nã
perfectè rectum magis munit cõtra caſum, quàm inducat
ad ruinam: ideo conuenienter dicitur, quòd ſcandalũ eſt
dictum vel factum minus rectum, id eſt, ſecũdũ ſe malum,
vel habens ſpeciem mali, præbens alteri occaſionẽ ruinæ.
Quæ quidem diffinitio ſumitur ex gl. Matth. xviij. & eam
non Car. in clem. j. de offic. ordi. ¶ Scandalum autẽ graue,
ſecundũ Hoſti. in Sum. tit. de renun. eſt quãdo trahit alios

in cõſenſum peccati mortalis: propter quod dicit gl. in c.
niſi. de renun. in verbo, graui. quòd non eſt curãdũ de ſcã
dalo, niſi ſit graue: de noui operis nuntiat. c. ij. & de vot. c.
magnæ. de regu. iur. c. qui ſcandalizauerit. ¶* Primò verò
quæritur, quotuplex eſt ſcandalum? Et dico ex S. Tho. vbi
ſ. arti. j. ad quartum, quòd eſt duplex, actiuũ ſcilicet & paſ-
ſiuum. ¶ Actiuum quidem eſt quando dictum vel factum
alterius eſt alicui cauſa peccãdi per ſe, vt quia intendit per
hoc aliũ ad peccãdum inducere: vel ſi hoc non intẽdat, tñ
ipſum factum eſt tale, quod de ſui ratione habet, ꝙ ſit ĩduc-
tiuum ad peccandũ: puta cũ quis publicè facit peccatũ, vel
quod habet ſimilitudinem peccati: & tunc ꝓpriè dat occa
ſionem ruinæ: ideoq; dicitur ſcandalum actiuum. ¶ Paſsi
uum verò eſt quãdo dictum vel factum vnius eſt alteri cau
ſa peccandi per accidens: vt quando ꝓter intentionẽ ope-
rantis & operis cõditionem aliquis malè diſpoſit⁹ ex hu
iuſmodi opere inducitur ad peccãdum: puta cũ quis inui-
det bonis aliorum: & tunc operans nõ dat occaſionẽ rui-
næ quantũ in ſe eſt, ſed alius eã ſumit: ideoq; dicitur ſcãda
lum paſsiuũ, quod hoc caſu eſt ſine actiuo, ſicut quandoq;
actiuum eſt ſine paſsiuo: vt cùm quis inducit aliũ ad pec-
candũ verbo vel facto, & ille nõ conſentit: quãdoq; verò
vtrunq; ſimul, vt cũ ad inductionem vni⁹ ali⁹ peccat. Hæc ex illo. & idem Alexan. & Richard. ¶* Secũdò quæritur,
vtrum ſcãdalum ſemper ſit peccatum mortale ſpeciale? Et
dico tria ex S. Tho. vbi ſ. ¶ Primum. Scandalũ paſsiuum
ſemp eſt peccatum in ſcãdalizato: quia ruit ſpiritualiter:
& ſimiliter ſcandalum actiuum in ſcandalizante: quia vel
eſt peccatum, vel habet ſpeciem peccati ſiue mali: & cõſe-
quenter eſt dimittẽdum, pro charitate proximi: & non di
mittens agit cõtra charitatem. Vnde ab omni ſpecie mala
abſtinete vos. j. ad Theſſalon. vlt. ¶ Quãdoq; tñ peccatũ
ſcandalizantis eſt ſine peccato ſcãdalizati, & ecõtrario, &
quandoq; ſimul, ſecundùm quod ſcandalum actiuũ eſt ſi-
ne paſsiuo, & econtrario, & quandoq; ſimul cũ eo. ¶ Secũ
dum. Scãdalum paſsiuũ poteſt eſſe veniale, quaſi habẽs ĩ-
pactionẽ tãtùm, puta cùm quis mouetur motu peccati ve
nialis: & mortale, quaſi habẽs cum impactione ruinam, vt
cùm proceditur ad mortale. Scãdalum verò actiuum ſi ſit
per accidẽs, poteſt eſſe veniale, puta cũ quis actiuũ peccati
venialis cõmittit: vel quod nõ eſt peccatum, ſed habẽs
ſpeciẽ mali cum leui indiſcretione eſt mortale, ſiue quia
committit actũ peccati mortalis, ĩtellige ſecretè, alioquin
iam eſſet per ſe: vel quia cõtemnit ſalutem proximi, vt p
ea cõſeruãda facere nõ omittat quod ſibi libuerit. Si verò
actiuũ ſit per ſe: puta quia intẽdit inducere ad peccatũ, eſt
mortale, ſi intẽdit inducere ad mortale, vel etiã ad venia-
le per mortale: eſt verò veniale ſi intendit inducere ad ve
niale & per veniale. Adde idẽ eſſe per omnia ſi nõ intẽdat
inducere, ſed tamen factum ſit inductiuũ. ¶ Tertium. Scã
dalum paſsiuum, ſcilicet in eo qui ſcãdalizatur, nõ eſt pec
catum ſpeciale, quia ruere põt, ſecũdùm omne genus pec
cati, nec ip ſa ſumptio occaſionis dat ſpecialẽ rationẽ pec-
cati, cùm non importet ſpecialẽ deformitatẽ ſpeciali vir-
tuti oppoſitã. Scandalũ verò actiuum, ſcilicet in ſcandali-
zante, ſi ſit per accidẽs, id eſt, præter intẽtionẽ agẽtis, ſimi
liter nõ eſt ſpeciale peccatũ quia eſt per accidẽs, ſpe
ciem nõ conſtituit. Si verò ſit per ſe, id eſt, intẽtione agẽ-
tis, ſic ex intentiõe ſpecialis finis ſortitur rationẽ ſpecialis
peccati, quia finis dat ſpeciẽ in moralib⁹, & oppoſiti cor-
rectioni fraternæ, in qua intendit ſpiritualis nocumẽti re
motio. Hæc ex S. Tho. Alex. ac Richard. Sed tamen aduer
te, quòd dupliciter aliquis agens intẽdit: primò explicitè,

puta quia illud cogitat & vult in se.secũdò implicitè,quia illud vult solùm in sua causa:sicut intendẽs ire per lutum, intendit madefacere pedes:& intendẽs excessiuum potũ, intendit ebrietatem.Igitur secundùm mentem S.Thom. iuxta sensum Summæ Pisan.prima intentio facit specialitatem huius peccati,nõ autem secunda, licet faciat scandalum actiuum,sed est circunstantia sola:vt si quid fiat in publico.Sed mihi videtur,quòd vtraque intẽtio det specialitatem,ne S.Th.diminutè loquatur.Ex quibus patet,ꝙ, sicut etiam dicit Arch.sit mortale mulieri,quæ credit se turpiter ab aliquo amari,si nõ curans de eius ruina,sine causa offerat se eius aspectibus,licet non intendat eius ruinã: secus si nõ credit,vel aliter bene,id est,cõmodè facere nõ potest:& idem de habẽtibus malam familiaritatẽ sine causa necessaria,ex qua aliqui scandalizantur nefaria cogitãdo & iudicando,licet non intendat peccatum vel scandalum.

5 ¶ Tertiò quæritur,*vtrum bona spiritualia sint propter scandalum dimittenda?Et dico multa. ¶ Primum. Secundùm regulam iuris in li.vj. vtilius scãdalum nasci permittitur,quàm veritas dimittatur. vbi glo.cum S.Tho.in iiij.notat triplicem veritatem,scilicet vitæ,doctrinę,& iustitiæ.Et secundùm Hieronymum propter scandalũ prætermitti debet omne, qđ salua illa triplici veritate dimitti potest.imò secũdùm S.Tho.& Ray.& Vlde.aliquando dimittitur secũda,id est,doctrinæ,non docendo falsitatẽ, sed tacendo veritatem.Et tertia,scilicet iustitiæ,nõ faciẽdo alicui iniustitiam:sed non puniẽdo delinquentem. vnde versus:Est veritas vitæ,doctrinæ,iustitiæq;:Primũ semper habe,duo alia propter scandala linque. ¶ Secundũ.Secundùm S.Tho. vbi suprà, propter scãdalum nõ sunt bona spiritualia dimittẽda,si sunt de necessitate salutis:quia null⁹ debet peccare mortaliter,imò nec venialiter,vt peccatum alterius impediat.Si verò nõ sunt de necessitate salutis,si scandalum sit Pharisęorum,id est,ex malitia procedens,cùm scilicet aliqui volũt bona spiritualia impedire scandalum cõcitando,contemnẽdum est.Matth.xv. Si verò sit pusillorum,id est,ex infirmitate vel ignorantia ꝓcedens,spiritualia opera sunt occultãda,vel interdum etiam differenda,vbi periculum nõ imminet,nisi in casu in quo obseruatio cõsilij esset de necessitate salutis,quousq; reddita ratione scandalum cesset:qua reddita,si duret,iã videtur esse Pharisæorum:& sic nõ sunt propter illud spiritualia bona dimittẽda. ¶ Tertium. Pœnarum inflictio seu punitio omittẽda est,vbi manifestum est plura & maiora peccata sequi:quia tunc non continetur sub iustitia,cuius rationem habet in tantum,in quãtum per eam peccata cohibentur.dis.50.c.vt constitueretur. ¶ Quartum.Correctio etiam fraterna in tantum computanda est inter spiritualia bona,in quantum ex ea sequitur emẽdatio fratris, ad quã ordinatur:quod nõ est si inde scandalizatur.ideò si ꝓpter scandalum omittatur,non omittitur bonum spirituale.

¶ Quintum.Propter scandalum vitandum, peccatum veniale nunquam est faciendum:quia si esset faciẽdum, iam non esset peccatum.cõtingit tamen id,quod de se est peccatum,nullum esse peccatum,si fiat propter scandalũ vitãdum:sicut verbum otiosum est veniale,quando absq; vtilitate dicitur:si autem ex causa rationabili proferatˀ,non est otiosum,nec peccatum simpliciter.Hæc omnia S. Tho.& Thomistæ. ¶ Quartò quæritur,*vtrum propter scãdalum sint temporalia relinquẽda?Et dico multa. ¶ Primũ. Secũdùm S.Tho.vbi s̃.si bona temporalia sunt nobis ad cõseruandũ cõmissa:sicut bona ecclesiæ cõmittũtur prælatis,& bona Reipub.eius rectoribus:nõ sunt propter scãdalũ dimittẽda,sicut nec alia quæ sunt de necessitate salutis:qa taliũ cõseruatio sicut & depositorum imminet his, quib⁹ cõmissa sunt ex necessitate. Vnde & beat. Th.Cantuariensis repetijt res ecclesiæ cũ scãdalo regis.Si vò sunt talia, quorũ sumus domini tribuẽdo vel nõ repetẽdo: tũc si scãdalũ est pusillorũ,vel sunt totaliter dimittẽda,vel aliter scãdalũ sedãdũ, scilicet p aliquã monitionẽ. Si vò sit scãdalũ pharisęorũ,nõ sunt omittẽda:qa noceret bono cõmuni:qa daretur malis occasio delinquẽdi,& rapiẽtibus: quia detinẽdo aliena,in peccato remanerẽt.Hęc ex illo.q̃ itellige vera regulariter:in casu tñ spãli aliquãdo charitas põt aliud suadere,scilicet pro bono pacis, vbi scãdalũ sequeretˀ non solũ iniustè detinẽti,sed etiã populo vel clero.Aliqñ etiã necessitas:qa gl.Ray. si status me⁹ aut meæ familiæ nõ est in tuto me carẽte re mea,puta qa timeo mihi de impatiẽtia cõtra Deũ:aut secundũ Alex. in tertia parte de ꝑceptis patientiæ,timeo mihi gñaliter casum, potius teneor vitare scãdalũ meũ quàm proximi.vñ secũdũ Veruec.nec dare teneor,nec à repetitiõe cessare. Secundũ.Licet de iure ciuili,vt dicit Pan.in c.nihil.de præscr.nõ sit curãdũ de scãdalo qđ põt cõtingere circa personã detinẽtis rẽ meã iniustè,imò liceat talẽ occidere qñ aliter recuperari non põt, vt not.Bar.in l.furẽ.ff.de sic.& idẽ dicit de iure canonico, vbi nõ timetˀ cædes,sed quid sæuũ & valde horribile.arg. c.de occidẽdis.xxiij.q.v. & c.ij.de homic.lib.vj. tñ de iure canonico & in cõsciẽtia nõ est cõsulẽdũ bono viro aliquid facere ꝓ recuperatione tẽporaliũ,ex quo verisimiliter valde sæua & horribilia deberẽt euenire.facit c.suscepimus.de homic.& c.ij.de no.ope.nũ.& c.si vò.el j.de sent. exc.& quod ibi not.Inno.:si tñ faceret,nõ esset de facili iudicandum de mortali,qñ scandalũ est pharisaicum. Vide suprà Bellum.ij.§.vij. ¶ Tertium. Secundùm S.Tho. etiã cibus nõ est totaliter dimittẽdus propter scandalum,cùm eum sumere sit de necessitate salutis:secus de tali cibo,secũdùm illud j.Corinth.viij.Nõ mãducabo carnes in æternum,ne fratrem meum scandalizem. 5

¶* Quintò quæritur vtrum ratione scandali vitãdi sit omne bonum faciẽdum quod proximus expetit?Et dico colligendo ex Alexã.xvij. tractat.de scandalo,ꝙ si proximus rationabiliter petit,puta pauper vestimẽtum,teneor, si ad illud sum obligat⁹ ex pręcepto,vt patet:& similiter si non sum obligatus ex pręcepto,& tamẽ rationabiliter non omitto illud:teneor illud facere,ne proximus scandalizetur,arg.c.ij.de no.ope.nun.Si vò rationabiliter illud omitto, nõ teneor,sed sufficit exponere quõ rationabiliter omitto: vt patet Matth.xv.vbi cùm Domin⁹ satisfecisset de nõ lotione manuũ, dixit:Sinite illos,quia cæci sunt,&c. Si proxim⁹ nõ petit rationabiliter,nõ teneor:sed sufficit pro posse facere ne ex ignorantia vel infirmitate scandalizetur.& si nõ acceptat, est scandalum pharisæorum. Archi.autem habet regulã quòd non tenetur quis ratione scandali dare sua,aut cessare à repetitione debiti,nisi duo sciat,id est,probabiliter credat,scilicet,quòd ille mortaliter scandalizabitur si nõ dat,vel si repetit:& quòd à mortali reuocabitur si dat vel non repetat.De fama vtrum sit defensanda, ne alij scandalizentur,vide suprà Fama.

SCIENTIA sumitur aliquando Philosophicè,& sic est cognitio rei p causam,vt patet diffusè primo Poste.& vj.Ethi.Aliqñ verò sumitˀ secundũ vsum cõem hominũ,& sic est cognitio rei pticularis p aliquẽ sensum corporeũ,sicut scio aliqd esse albũ,qa video:& dulce,qa gusto,& huiusmodi.& hęc est sciẽtia reqsita ĩ teste.ff.de test.l.testiũ.& des. credulitas vò est qđ mediũ ĩter sciẽtiã & nesciẽtiã,qa nec in totali ignorantia cadit credulitas, nec in scientia:vt no.ff.de iur.& facti ignoran.super rubrica. & Bart.in l.admonẽdi.ff.de iureiur.& quod no.gl.in c.ij. de testi.lib.vj. Sumitur etiã aliquando sciẽtia ꝓ certitudine firma ex causa & ratione ꝓbabili,vt ꝓbari potest p c.si virgo. xxxiiij. q.ij.iunctis ijs quæ dicũtur s̃. Matrimoniũ.viij. §.xiij.De sciẽtia dico quędã. ¶ Primũ.Personę ecclesiasticæ possunt & debẽt vacare sciẽtiæ scripturarũ seu Theologiæ. xxxvj. di.c.ij.§.ecce.& c.si quis vult. & iuris canonici,& philosophię naturalis ac moralis.xxxvij.di.turbat.& c.qui de mẽsa.& c.si quid veri.& c.relatũ. in fi.& scientijs secularibus, vt sciãt discernere verũ à falso,& habere aditũ ad scientiã pietatis.xxxvij.dis.§.cùm ergo.Vnde & circa artes liberales aliquid statutũ est,vt s̃.Doctor.§.viiij.& ix.quod tamẽ intellige de triuio,id est,grãmatica,dialectica,& rhetorica.& sic intellige c.j.& c.quia nonnulli.de magi. Secus de quadriuio,id est,arithmetica,geometria,musica,& astrologia:quia licet in se cõtineant veritatẽ,nõ tamẽ ducũt ad pietatẽ.xxxvij.di.si quis,quod intellige regulariter & passim:quia aliquo bono & vtili fine meritoriè addisci possunt, modò necessariora nõ omittãtur,puta ad impugnandum.di.xxxvij.de mẽsa. vel assumendũ adminicula sacræ eruditionis.dist.xxxvij.turbat.& c.si quis veri.& similiter audire possent,leges & physicã:nisi sint religiosi vel sacerdotes,vel habẽtes in ecclesia personatũ,vel dignitatẽ, aut curã,vt s̃.Excõicatio.ix.§.vj. ¶ Secundũ. Quilibet autem Christianus tenetur scire pertinẽtia ad fidẽ eo modo quo s̃.Fides.iij.dictum est. Vnde ex dictis ibi vidẽtur peccare mortaliter parẽtes,qui ex negligẽtia nõ docẽt filios signũ crucis,& credo paruũ, & pater noster,& decẽ præcepta legis:& similiter qui talia non addiscunt cùm possunt,quia sunt necessaria ad salutem.Videtur tamen sufficere si quis sciat cõtenta ĩ istis,licet ea ordinatè nesciãt: puta si sciãt ꝙ nõ est deierandũ,neq; idololatrãdũ, & ꝙ debemus à Deo petere omnia bona corporis & animę,& huiusmodi,licet nesciãt pater noster. ¶ Tertium. Quilibet etiã specialiter tenetur habere scientiã præceptorũ & prohibitionũ spectantium ad se ratione officij aut status,vel alio modo: de quo vide Pan.in c.cùm in cũctis.& in c. qualiter.de elect. ¶ Quartũ.Prælatus quoq; debet habere scientiã rerũ temporaliũ:qa subditis debet etiã carnalia subsidia ministrare.dist.xxx.per totũ.sed si literaturã saltẽ competentẽ non habeat,remoueri põt à beneficio.de ęta.& quali.quanuis. de renũ.nisi de elec.cũ nobis olim. Si verò nõ habet notitiã tẽporaliũ,repellitur quidẽ ab obtinẽdo beneficio:non tamen deijcitur ab obtẽto, sed datur ei coadiutor. vij.q.j. quia frater.de elec.cũ in cunctis. ¶ Quintũ. Si duo eligantur ad eundẽ episcopatũ, Theologus scilicet & Canonista, cæteris paribus,dicit Pan. ꝙ secundũ Host. in c.j. de consan.præferẽd⁹ est Canonista,si in loco versatur magis causarũ ventilatio. Si autẽ ibi pullulant hereses, vel locus est vicinus heretcis,præferẽdus est Theologus: mistus tamẽ est preferẽdus vtriq;. Sed limita nisi haberet: de quolibet aliquid,& de toto,id est,de perfecto nihil. ¶ Sextũ.Dicit etiã nõ esse necesse,episcopũ esse magistrũ canonum,sed sufficit si habeat sciẽtiã cõpetentẽ quę toleratur in prælato,licet eminẽs desideretur.de præben.c.pe. & de elec.cũ nobis. Sciẽtia autẽ cõpetens illa est, quæ est necessaria ad executionẽ cuiuscunque ordinis. ¶ Septimũ. Secundùm S.Thomam in quolibet. simpliciter melius est docere sacram scripturã bono fine,quàm impendere particularẽ curã saluti hui⁹ vel illius: qa Doctor est quasi architectus.in casu tñ necessitatis est cõtra. Vide de hoc in Aur. 10.q.50.

¶ Octauum.Ex scientia tenetur quis quando non reuelauit delictũ aduersus eum cui sciens erat subiectus: vt in l. ij.& quod not.ibi.glo.ff.ad l. Pompe.de parrici. sicut si filius nõ reuelauit crimen cõmittendum aduersus patrẽ,licet aliter non participauerit in delicto: vt in d.l.ij. & in l. vtrum.ff.eod.& idẽ de subdito respectu principis aut propriæ ciuitatis,vt in l.quisquis.C.ad l.Iul.maie. & idem in clerico respectu episcopi & sacerdotis parochialis, cùm sint parẽtes spirituales:secus de nõ subdito: qa ex sola sciẽtia nõ tenetur,nisi sit particeps delicti, secundũ gloss.in l. culpa caret.ff.de re. iur. Sed hæc procedunt, vt dicit Pan. in c.j.de restit.spo.si maleficium sit sequutum:alioquin videtur speciale in crimine læsæ maiestatis.

DE SCHISMATE, ET SCHISMATICIS.

1 *Schisma quid,& an differat ab hæresi,& quod sit graui⁹ nu.2.*

3 *Schismatici & hæretici an habeant aliquam potestatem spiritualem.*

4 *Schismatici quomodo puniantur.*

5 *Excommunicati an sint schismatici,& eis participantes.*

6 *Schismatici redeuntes qualiter sint recipiendi.*

7 *Papæ duo electi an sint ambo schismatici.*

SCHISMA,secundùm Isidorũ in lib.Etymol.& xxxiiij. q.j.schisma à scissura animorũ,quę vnitati opponitur, dictum est. Vnde secundùm S. Tho.ij.ij.q. xxxix. peccatũ schismatis est quod directè & p se opponitur vnitati,quã charitas facit:quæ vnitas,quia duplex est,vt ibi dicitur,scilicet personæ ad personam,& totius ecclesiæ, quæ est vnitas principalis,ad quã alia ordinatur,sicut cõpositio membrorũ ad cõpositionem totius corporis:ideo schisma propriè tripliciter sumitur.Primò in genere:& sic loquitur S. Tho.in prædictis verbis,dicens ꝙ est peccatum directè & per se oppositum vnitati.Host. & Gof. & Ray.dicentes ꝙ est dissensio eorum,inter quos vnitas esse debet.Et secundò in specie,vt opponitur vnitati minus principali:& sic est dissensio horum vel illorũ,puta Petri & Ioannis, inter quos debet vnitas esse.Et tertiò ĩ specie,vt opponitur vnitati principali,id est, totius ecclesię: & sic secũdùm mentẽ sancti Tho. ibi est peccatũ, quo quis se propria sponte separat ab vnitate ecclesiæ:quę quia in duobus attẽditur,vt dicit.s.in cõnexione vel cõmunicatione mẽbrorũ adinuicem: & in ordine omniũ membrorũ ad vnũ caput,id est, Christum,cui⁹ vicẽ summus põtifex gerit:ideo secũdùm mentẽ eius schisma est, quo quis summo pontifici subesse renuit cũ quadã rebellione,intellige inquãtũ est summus pontifex:& mẽbris ei subiectis, intellige inquãtũ ei subiecta sunt, cõmunicare recusat. & schismatici, inquit, sunt q subesse renuunt summo pontifici,& mẽbris ecclesię ei subiectis cõmunicare recusant.De hoc schismate ꝓpriè intẽdimus,quod S.Tho.dicit schisma propriè,id est, principaliter. ¶ Sed pro notitia diffinitionis nota, ꝙ notãter dixit primò S.Tho.directè & per se:quia,inquit,sicut in naturalibus quod est per accidẽs,speciẽ nõ cõstituit:ita nec in moralibus,in quibus quod est intentũ,est per se. Quod autem sequitur,præter intẽtionẽ, est quasi p accidẽs: ideo q peccatum schismatis propriè est,id est,speciale peccatũ ex eo ꝙ intẽdit quis se ab vnitate separare, quam charitas facit. Vnde diuisio hominis à Deo per peccatũ non est schisma per se loquẽdo:quia nõ est intẽta. ¶ Notãter etiam dixit secundò,cum rebellione:quia,inquit, nõ obedire præceptis cũ rebellione quadã cõstituit schismatis rationẽ:dico autẽ cũ rebellione, cùm etiã pertinaciter pręcepta cõtẽnit,& iudiciũ eius subire recusat:quod nõ quilibet peccatorũ facit. Hæc ex illo. Notanter etiã dixit, in quantum est

est summus pontifex,id est,nõ recognoscendo eum,vt caput ecclesię: secus inquãtũ singularis persona: sicut si quis indignetur cõtra eum ex particulari facto,qa non est schisma,si homo homini, vel ciuitas ciuitati ex alia causa non cõmunicat:puta ratione offensæ: sed solùm si hac ratione quia subest papæ. vnde nullũ mẽbrũ recusat alteri mẽbro cõmunicare per schisma,nisi prius recuset subesse summo pontifici. Et ideo Archi.in iij.parte. tit. xiij. dicit ꝙ schismatici sunt omnes resistentes papę,non quocunq;.modo: sed per spontaneã intẽtionẽ ac manifestam rebellionem, & eius iudicialis sententiæ recusationẽ,nõ recognoscendo ipsum vt caput ecclesię. Sed qui ꝓpter tẽporale cõmodum consequẽdũ vel periculũ vitandum resistit pręceptis papę,nõ est schismaticus,licet grauiter peccet.Hęc ex illo. Ex quibus omnibus collige, ꝙ propriè schismaticus est,q recusat obedire & subijci papæ inquãtũ papa: siue ex hoc ꝙ non vult eũ recognoscere vt caput ecclesię,id est, vicarium capitis. Sed secundũ mẽtem Panor. extrà eo.in rub. schismaticus ꝓpriè,quẽ ipse dicit strictissimè, est duplex: quia si tales cõstituunt aliam ecclesiam,omnino se diuidẽdo à Romana, vt Græci, sunt heretici. & sic intelligitur c. inter schisma.xxiij. q.iij. ꝙ schisma non est sine hæresi. Si verò nõ cõstituunt aliã ecclesiam, sed credunt Romanam esse apud se:vt cũ plures cõtendũt de papatu:isti sunt schismatici,nõ hæretici.Aliquãdo tamẽ schisma dicitur largè, vt cũ eiecto episcopo sedes episcopalis occupat.Et largissimè,vt quoties mortaliter peccatur,vt not.Inn.eod.tit.&
1 sequitur Panor.in rubr.¶ Primò autem quæritur, *vtrum schisma differat ab hæresi?Et dico ꝙ differũt primò secundum S.Thom.vbi suprà,secundũ ea, quibus per se & directè opponuntur: quia hæresis fidei, & schisma vnitati charitatis opponitur.Et secũdò sicut species & genus:quia,vt ibi dicitur,omnis hereticus est schismaticus, non econtrario:sic omnis carẽs fide caret charitate,nõ ecõtrario. Tertiò,qa schisma est via ad hæresim,sicut amissio charitatis ad amissionẽ fidei,vt ibi patet:qa schisma in fine fingit hęresim,vt rectè ab ecclesia recessisse videatur. xxiiij. q.iij. inter hæresim.Pro his not.secũdũ Host.ꝙ schismatici recognoscẽtes Romanã ecclesiam nõ sunt heretici:vt duo,qui contendũt se esse Romanos põtifices: secus si quis eorum crederet ecclesiã posse duos simul habere põtifices, quia
2 crederet duas ecclesias.¶ Secundò quęritur, *quod prędictorum sit grauius?Et dicit S. Thom. ꝙ hæresis simpliciter,quia est contra Deũ in se, vt est prima veritas: schisma autẽ contra ecclesiasticã vnitatẽ, quæ est quid min⁹ quàm ipse Deus. Ex circumstantia tamẽ aliquis schismaticus grauius potest peccare quàm infidelis,propter maiorẽ cõtemptum, vel periculum, vel huiusmodi. ¶ Tertiò quæritur, *vtrũ schismatici vel hæretici habeãt aliquã potestatẽ spi
3 ritualem? Et dico ex S. Thoma vbi s̃. & alijs Doctoribus concorditer,ꝙ cùm sit duplex, scilicet sacramẽtalis, id est, collata per aliquã consecrationẽ: & iurisdictionalis,id est, collata ex simplicis hominis iniũctione. primã habẽt quantum ad essentiã quãdiu viuunt. vnde si redeunt, nõ reconsecrantur:& si vtũtur ea, habẽt effectũ in sacramẽtalibus: quia in his homo nõ operatur nisi vt instrumẽtũ Dei: sed tamen eius vsu sunt priuati,nec licitè vtuntur. secundã verò,quæ nõ immobiliter adhæret vt prima,nõ habẽt isti:vnde nec absoluere nec excõicare possunt, nec indulgẽtias facere,vel huiusmodi:& si fecerint,nihil actum est. vij.q.j. Nouatianus.Priuati sunt etiã schismatici & hæretici, secũdum Archi.potestate administrationis tẽporaliũ, etiã in dignitatibus cõstituti:imò etiã & possessionib⁹ suis. dist.
viij. quo iure.xxiij. q.vij. per totum. ¶ Quartò quæritur,
4 *quomodo schismatici puniãtur?Et dico,secundũ Ray.ꝙ à Deo legũtur puniti multipliciter : vt Nume.xvj. Dathã, & Abiron.& iij.Regũ xij.& xiij. decem tribus.ab homine verò siue à iudice per excõmunicationẽ vel depositionẽ. xxiij.dist.in nomine domini.extrà eo.c.ij.& pecunialiter. arg.xxiij.q.vij.quod autẽ. & si necesse est etiã manu militari,id est armata.xvij.dis.nec licuit.xj.q.j. petimus. At de his etiã S.Tho.vbi s̃.à iure verò:vt §.seq.¶ Quintò quæ-
5 ritur, *vtrum excõicati sint omnes schismatici,& eis participantes in aliquo?Et dico multa.¶ Primum.Secundum Panor.in rub.extrà,eod.titul. schismatici cum hæresi sunt excõmunicati per ca.excõmunicamus.de hære.sine heresi verò non sunt excõmunicati vigore c.j.eo .tit.sed vigore c.licet.de elec.vbi dicitur,ꝙ gerẽs se pro papa cũ omnib⁹ sibi adhærentibus, excõmunicationis sentẽtiæ subiaceãt, & sic sunt excõmunicati ipso iure.Quod tamẽ limitat vbi probabilis error vł ignorãtia nõ excusat.vbi verò questio esset dubia,maximè si cõsisteret in facto intricato & lõgæuo:tunc putarẽ omnes euitare excõmunicationẽ & peccatum.l.regula.& l.ij.ff. de iur. & fac.igno. & in c. apostolicæ.de cler.excom.mi.& in c.vt animarum. de cõstitu.lib. vj.dum tamẽ in voluntate habeant semper adhærere vero papæ,quãdo per ecclesiã vel alio modo de veritate cõstaret. Ego autẽ dico cum Archi.ꝙ etiã excõmunicati sunt per c.nulli.dist.xix.vbi secundũ Hugo. Innoc.& Io. And. est excõmunicatus quicunq; contumaciter asserit Romanam ecclesiam nõ esse caput ecclesiarũ,aut nõ posse cõdere canones,aut ei tanquã capiti non esse obediendũ.Cùm autem loquatur ille canon de canonũ contemptoribus & transgressoribus,habet locũ in contemptore & transgressore prædicto modo,qui est schismaticus:& canon est latę sentẽtiæ,secundũ prædictos. quod intelligo notari in verbo,iam damnatus:nõ autẽ in eo qui ea nõ seruat, licet dicat ea esse seruãda,quia iste nõ est schismaticus:sed respectu huius est canon sentẽtię ferẽdę,secundùm Hug. quod intellige si cõtumaciter operatur.¶ Secundũ. Quantũ ad participãtes cum schismaticis ponitur alia excõmunicatio in c.j.de elec.tamen nõ est papalis:quam secundũ Panor. ibi,quis in tribus casibus incurrit.Primò quãdo quis emit vel aliter acquirit rem ecclesiasticam à schismatico.Et sic nota casum in quo emẽs rem ecclesiasticam est ipso facto excõicatus:aliàs autẽ regulariter etiã occupãs rẽ ecclesiasticã non est excõmunicatus, sed excõmunicãdus:vt in c. cõquestus.de fo.comp.Secundò quãdo quis ecclesiasticũ tenet beneficiũ à schismatico. Tertiò quãdò quis initiatur ordinationi factę per eum.quod intellige in ordinatione quo ad executiones,secũdũ glos.& Pan.ibi: quia ordo bene confertur,si forma seruetur, sed nõ exequutio, si à [illegible] sciẽter suscipiatur.Si verò ignorãter,secundũ Inno.confertur etiam exequutio.quod Host.dicit verũ quando est occultus:sed postquã fuerit patefactus,requiritur dispensatio:& hoc est tutius.Et cum tali, secundũ Panor.in cap. fi.eod.tit.in episcopatu dispẽsãbit solus papa. de elect. [illegible] diligentia.& multo magis si dignitas sit empta.de [illegible] cum venerabili.In alijs verò ordinibus distingue:qa si recepit sciẽter,vel ex ignorãtia crassa aut supina,solus papa: si verò ex ignorãtia probabili,dispẽsare potest episcopus: vt in simili dicitur c.j.& ij.de ord.ab epi.qui re.nõ tamen is qui eum ordinauit,quãuis postea redierit ad vnitatẽ:vt
6 not.glo.in d.c.fi.¶ Sextò quæritur,*quomodo reuertẽtes à schismate sunt recipiẽdi?Et dico ꝙ debẽt abiurare schisma,& satisfacere ad mandatũ ecclesiæ: & recipi cũ man⁹ impos

impositiõe,id est,ecclesiæ potestate, per quam debẽt absolui à peccato schismatis,& pœnis cõsequentibus,vt accipiant Spiritum sanctũ,qui extra ecclesiam nõ est, nec dari potest.xxiij.q.j.dicimus.& c.pudenda.& c. schisma, Et si quis recõciliatus dicat secũ circa ordines dispensatũ,ꝓba
7 re debet.extrà eo.c.fi.¶*Septimò quæritur, quid faciendum sit quando se duo vel plures gerunt vt summi Pontifices?Et dico,ꝙ si constat,& communiter tenetur, scilicet probabiliter nullum eorum canonicè electum,qlibet eorum est schismaticus & excõmunicatus,cum his, qui sciẽter sequuntur eos.de elect.licet.Si verò cõstat vnũ canonicè electum,alium verò nõ: qui nõ est canonicè electus cum sequentibus sciẽter,est excommunicatus, vt suprà. si verò dubitatur quis sit canonicè elect⁹, ignorãtia facti excusat:ignorantia verò iuris ciuilis aut canonici, ad quod scilicet spectat huius materiæ discussio,vt dicit gl.j.q.iiij. §.notandum.etsi non excuset cùm est tale ius quod qs de facili scire potest per se vel per alium,duntamẽ habeat copiam peritorum: vt ff.de iur.& fac.igno. per totum.& di. xxxviij.si in laicis.excusat tamen si est tale,quod quis nec per se, nec per alios scire potest, cùm peritissimos fallat, & diuersi contraria sentiant:arg.dist.xxxvij. §.vlt.cum gl. Vide pulchra in Archi.ij.parte.titu.iij.c.xj.

DE SCRVPVLIS, ET SCRVPVLOSIS.

1 *Scrupulus quid,& unde causetur scrupulositas.*
2 *Scrupulorum qui sint effectus.*
3 *Scrupulosis quæ sint seruandæ regulæ,ne desperent.& num.seq.*

SCRVPVLVS,vt etiam dictũ est s̃.in verbo,Opinio.& secundùm Albertum in libro de qua.coe.est motio ad vnam partium cõtradictionis ex leuibus & multùm debilibus cõiecturis,quæ etiam dicitur suspicio & pusillanimitas spiritus.Scrupulosus autem, vł rectius grupulosus est, qui agitatur scrupulis.& est duplex: quidã enim est scrupulosus in recognoscendis peccatis ꝑteritis, & timoratus in vitandis futuris:& iste cõmuniter bene finit. Quidã verò est scrupulosus in recognoscendis præteritis,& in cauendis futuris negligẽs & effrænatus:& iste videtur æternæ da-
1 mnationi propinquus. ¶*Primò verò quæritur,vnde causetur scrupulositas?Et dico, ꝙ causatur primò ex cõplexione ad timorẽ idonea, vt frigida & melancholica. secundò ex magna ęgritudine,quæ secundũ Gale.& Auicen.est infectio anterioris cellulæ capitis cũ diminutione imaginationis.tertiò ex melãcholica ægritudine,quæ secũdũ eosdem est infectio mediæ cellulæ capitis cũ diminutione rationis.quartò ex debilitate,puta ꝓpter nimias vigilias, & abstinẽtias.quintò ex societate scrupulosorũ.sextò ex diabolica tentatione.De quibus omnibus diffusè agit Archi.
2 j.parte,titu.iij.c.x.¶* Secundò quæritur, qui sint effectus scrupulosorũ?Et dico,ꝙ omnes reducũtur ad tres, de quibus ait Ber.Pusillanimitas parat perturbationẽ,perturba-
3 tio desperationem, desperatio verò interimit. ¶*Tertiò quæritur,quæ sint regulæ obseruandæ à scrupulosis ne desperent?Et dico,ꝙ vltra regulã generalem,quæ est remotio aut mitigatio causæ ꝑ medicinas & moderatas recreationes,sunt etiã aliæ propriæ: quæ sunt septẽ,traditæ ꝑ diuinam sapientiã Prouerbiorum ij.de quibus Archi. vbi s̃. ¶ Prima est,vt homo se preparet ad gratiã Dei,dolẽdo de præterito,& volẽdo cauere de futuro: quia Deus facienti quod in se est infallibiliter dat dona Spiritus sancti. ¶ Secunda est solicita sacræ Scripturæ indagatio. ¶ Tertia est continuatio deuotæ orationis, quæ est optimũ remediũ, sed eo scrupulosi parũ vtuntur, & malè. ¶ Quarta est obedientia nõ solùm ad prælatos,sed etiã ad sapiẽtes,formãdo conscientiam sup dictis eorũ: sicut in ordine Prædicatorũ frater mortuus apparẽs scrupuloso, & de suis scrupulis sciscitanti dixit: Consule discretos, & acquiesce illis. similiter & discipulus beati Bern.nõ valens ꝓpter scrupulos celebrare,credidit ei dicẽti, Vade,in fide mea celebres: & omnino liberatus est.Et si dicat scrupulosus, Da mihi Bernardum in prælatũ,& credã ei:dicit Cancellarius eũ falli, quia non est obediendũ prælato vt homini,sed vt Deo,cuius vices quilibet prælat⁹ gerit:nisi cõtra Deũ præcipiat, scilicet aptè. ¶ Quinta est facere crebro cõtra scrupulos ex aliorũ iudicio,secundùm dictũ Cancellarium: vt ex cõsuetudine homo fiat robustior:imò dico, ꝙ hoc potest facere tuta cõscientia ex consilio proprio,quando habet ꝓbabilem rationem,ꝙ sic possit facere:maxime si sit doct⁹: quia in moralibus nõ possumus habere demonstrationẽ. ¶ Sed circa hoc remediũ, quod citra orationẽ meo iudicio est optimũ,si diabolus scrupulosos ĩpugnat latẽter obijciẽdo:primò qa in dubijs via tutior est eligẽda. de spõ. iuuenis.Sed dico secundùm Docto. hoc esse consiliũ, nõ præceptũ:aliàs quilibet deberet relicto seculo ingredi religionẽ,quod est tutius:vnde sufficit eligere tutam, maximè scrupulosis,qui sunt desperationi propinqui. Secũdò obijcit, quia amãs periculũ,scilicet incedẽdo per viam laxiorem,incidit in illud.Sed dico,ꝙ hoc intelligitur de eo qui existens in dubio,ita,quòd nõ pẽdet ad vnam partem magis quàm ad aliã,operatur; secus de eo qui ꝓbabiliter credit secundũ iudicium rationis sic esse faciẽdũ, licet ex alia parte ratione timoris habeat scrupulũ, & leuiter suspicetur,quia talis non peccat,etiã si esset falsa opinio quam sequitur,secundùm Arch.nisi esset contra manifestam determinationem scripturæ,vel ecclesiæ. Tertiò obijcit, qa bonarum mẽtiũ est ibi culpã agnoscere, vbi culpa nõ est, secundùm Greg.dist.5o.Sed dico,quòd gl.dicit agnoscere,id est,timere,& nõ per assensum firmum determinare: imò dico,ꝙ hoc est bonarum mẽtium proprium:sed non inquãtum sunt bonæ moraliter, sed inquantũ sunt naturaliter malæ ex defectu rationis nõ potẽtis iudicare verũ propter cõplexionem melãcholicam,vel alias causas scrupulositatis.Quartò obijcit:quia si esses,inquit, in articulo mortis,nõ velles sic mori.Sed dico,ꝙ in illo articulo multa faceret homo,quę non essent necessaria,nec expediret facere in tota vita:quia cogerent infatuari aut desperare, ¶ Sexta regula est vti virtute epikeiæ,de qua s̃.Aequitas. interpretãdo discrete præcepta nõ solùm humana, sed et diuina,maximè affirmatiua: quæ interpretatio licet in foro cõtentioso ad eũ spectet,ad quẽ & editio legis:tamẽ secundùm Arch.in foro cõscientiæ pertinet ad quẽlibet ꝑ facto suo.de quo vide §.seq.Septimũ est eligere opinionem magis faciẽtem ad propositum proprium. de quo j.
4 §.v.¶* Quartò quæritur,quibus regulis vtendũ sit in epikeisando diuina & humana precepta?Et dico septem conclusiones.¶ Prima.Cæteris paribus inter sententiam benignam & duram,circa precepta pot⁹ benigna interpretatio facienda est,secundũ Io.de Am.Veruec. & Archi.Et ratio est,quia præcepta Dei & ecclesiæ nõ sunt ad tollẽdũ spiritualẽ dulcedinem,quam aufert ĩterpretatio scrupulosa. ¶ Secunda. Nec Deus nec ecclesia intẽdit obligare ad vix possibile alicui,secundũ Io.de Amb. quia est impossibile,ad quod scilicet nemo potest obligari,secũdũ regulã iuris in vj. sicut in humana ita & in diuina lege interpretãda est per epikeiã:vt illud esse impossibile dicat, quod vix est possibile:vt puta nimiã habẽs difficultatẽ:alioquin nõ esset verum illud, Onus meum leue. Matt.xj.nec Deus esset

esset homine benignior, sed durior: quod etiã dictu est nefas. Vide §. Potentia. ¶ Tertia. Nec Deus nec ecclesia intẽdit obligare ad hoc vt quis appareat fatuus & ridiculo sit, secundum d. Ioã. id est, horum præcepta nõ obligant loco & tempore, quibus eorum obseruãtia esset ridiculosa, faltem apud viros discretos & bonos: vt patet à simili de votis diuino præcepto reddẽdis: quæ tamẽ si sint fatua, nõ ligant. & facit glo. Inn. in c. nouerint. de sentẽ. excõ. & idem Archid. ¶ Quarta. In dubijs vita bonorum sumi debet in exemplũ & regulam, qui præsumuntur secundũ virtutem epikeiæ habere rectũ iudicium, sicut habẽt bonũ affectũ. ¶ Quinta. In his quæ ideo sunt mala quia prohibita, vt cõmuniter positiua præcepta, excusat cõsuetudo præscripta: quia tollit legẽ, & est legũ interpres, sicut & epikeia, vt dictum est: imo hac ratione dico, ꝙ excusat etiam si non sit præscripta, modò sit rationabilis, & sciẽter tolerata à legislatore nõ reclamante cùm possit. ¶ Sexta est Pet. de Pa. in iij. & do Io. & Archi. ꝙ homo vbi non peccat mortaliter, nunquam incurrit sentẽtiã excõmunicationis à iure, quæ scilicet est iusta: quia secundũ S. Tho. in quarto, nullꝰ debet per excõmunicationem eijci de ecclesia, nisi ꝙ mortaliter vero vel præsumpto, quia est maxima pœna. Sed tamen aduerte, ꝙ mortale est trãsgressio eius quod sub excõmunicatiõis pœna mandat ab homine, licet aliàs nõ esset peccatũ: ũ lex nõ prohibet aut mãdat sub pœna excommunicationis, nisi ad id quod homo sub mortali tenetur aut vitare aut facere. secus de homine. ¶ Septima est Io. predicti & Arch. ꝙ in quolibet casu prætermittẽs facere quod lex imponit, excusari potest à peccato, si hoc facit per virtutẽ epikeiæ sine cõtẽptu, ratione alicuius periculi cõsiderati.

5 ¶* Quintò quæritur, quomodo se debeat habere scrupulosus in eligẽda opinione vbi Doc. variãt? Et dico secundùm Archi. ꝙ tuta cõscientia potest quis eligere vnã opinionẽ: & secundũ eam operari, si habeat notabiles Doctores, & non sit expresse cõtra determinationẽ scripturæ vl ecclesiæ, nec sit scandalũ, nec cõsciẽtia perplexa, præcipuè si quis ádhibuit diligentiã in quærẽdo an liceat. Vñ etiam Vlde. dicit in Sum. quòd consulẽs peritiores in dubio, de quo nõ habet expressam authoritatem vtrũ ita sit, mõ formet sibi conscientiã bonam, excusatur, etiã si sequatur cõsiliũ falsum: quia fecit quod potuit. Vide de hoc Arch. vbi suprà, & §. Opinio, per totũ. ¶* Sextò queritur, quomodo se debeat habere in formãdo cõsciẽtiã? Et dico, ꝙ Host. in c. pertuas. el ij. de simonia. vbi patet, ꝙ auditum ab alijs qs credere nõ debet, dicit quinq; pulchra. ¶ Primũ. Ex variis dictis in alterius ꝓiudiciũ non est conscientia informãda. ¶ Secundũ. Si formata sit taliter, ad consiliũ prælati deponenda est. ¶ Tertiũ. Si deponi nõ potest, omnibus modis sequenda est. ¶ Quartũ. Virtus animi de scrupulosa conscientia potest facere bonã, & in melius informare, & debilitas animi est etiã nimia simplicitas. ¶ Quintũ. In indifferentibus põt quisq; vt sibi placet conscientiã informare.

SCVRRILITAS qd sit, vide ij. ij. q. clxviij. art. vj. & dic ꝙ est iocularitas quædã ex defectu rationis nõ valentis colibere gestus exteriores: & pertinet ad verba ratiõe inhonestatis: multilo quiũ verò ratiõe superfluitatis. Et procedit ex actu gulæ, non autem ex actu, sed ex voluntate luxuriæ: ideoq; ad vtrunq; pertinet. Quomodo autẽ sit peccatum, quisq; cognoscet ex dictis de Gula & Luxuria.

SECRETVM quãdo sit reuelandum, vide §. Confessio non sacramẽtalis, & Confessio vltimò. §. vlti. & Familia. & j. Testis. §. viij. & vltra prædicta dico multa. ¶ Primum. Cùm aliquod est quidẽ secretum, sed tamẽ non est acceptum sub secreto, si vergeret in nocumentum alicuiꝰ iniustum, non est peccatum illud reuelare, modo tamẽ debito, quantũ fieri potest sine scandalo: arg. xxiij. q. v. ostendit. & dist. xxxiij. per totum. exemplo Cust. ij. Regum xvij. ¶ Secundum. Si quid est alicui datũ sub sigillo secreti seu confessionis, extra confessionẽ tamen, vel sub iuramento non reuelãdi: si illud sine vrgenti & rationabili causa reuelet, est peccatũ mortale, & cõtra ius naturale, secũdũ Archi. sed ex causa rationabili & vrgente, vt si imminet notabile nocumentũ corporale vel spirituale Reipublicæ vel particulari personæ: vt cùm aliquis quæritur vt occidatur, debet manifestare nõ obstante quacũq; promissione vel iuramento: quia, vt dicit regula iuris in sexto, nõ est obligatoriũ contra bonos mores præstitum iuramentum: nec tenetur in hoc seruare ordinẽ fraternæ correctionis, secundùm Sanct. Tho. ij. ij. q. lxxxix. nisi certus esset de emẽdatione per secretam monitionem. vide d. §. vlti. ¶ Tertiũ. Si ciuis alicuius ciuitatis, & fidelis iuratus alicuius principis, puta consiliarius, scit machinationem ciuitatis contra talem principẽ, & ecõtrario, dicit Io. de Neap. in quolibeto x. ꝙ potest cõtingere multis modis. Si enim vtraq; machinatio est iusta, neutrã reuelabit: quia talis reuelatio cũ sit contraria bono, est mala: nec ex aliquo iuramento obligatur quis ad aliquid illicitum. Si verò vtraq; sit iniusta, vtranque reuelabit: quia quilibet debet impedire iniustũ malum ab eo quem debet diligere. Cui autẽ prius debeat reuelare, dicendum est, ꝙ ciuitati, si Princeps illi soli præest: quia magis debet diligere ciuitatem: cùm princeps nõ diligatur magis quàm alia persona, nisi quia gerit ꝑsonam ciuitatis, & propter quod vnumquodq;, & illud magis est. Si verò præest nõ solùm tali ciuitati, sed totiregno vl regioni, in qua est talis ciuitas, prius reuelabit Principi: qa magis debet eum diligere, cùm bonũ eius sit communis, vtpote totius regni. Si verò altera tantùm est iusta, patet quid faciendum. Si verò dubitatur de iustitia alicuius, ꝑsumẽdum est, quòd sit iusta: sicut de exterioribello dictũ est, quòd bonitatem vel malitiam habet ab actu interiori.

DE SEDITIONE.

1 *Seditio quid, & an sit peccatum mortale.*
2 *Seditio contra tyrannum an sit peccatum. & nume. 4.*
3 *Seditio inter ciues an sit crimen læsæ maiestatis.*

SEDITIO, quasi seorsum, vel secus ductio, secũdùm gl. ij. Corinth. xij. est tumultus ad pugnam, intellige vnius partis alicuius multitudinis cõtra aliã, secũdùm Sanct. Tho. ij. ij. q. xlij. vt cùm vna pars ciuitatis excitatur cõtra aliam, vbi dicit, ꝙ conuenit cum schismate, rixa & bello in hoc, quòd importat quandam contradictionẽ sicut illa. differt autem à schismate oppositio vnitati spirituali, id est, multitudinis ecclesiasticæ, quia opponitur vnitati tẽporali seculari, id est, multitudinis ciuitatis, & à bello, quia ꝓpriè est cõtra extraneos hostes, quasi multitudinis ad multitudinẽ, & à rixa, quę est vnius ad vnũ, aut paucorũ ad paucos: tũ quia est inter partes vniꝰ multitudinis, puta ciuitatis, vna pars ciuitatis excitatur in tumultũ contra aliam, sic ꝙ bellũ & rixa importãt impugnationẽ in actu: seditio autẽ dici põt, siue si huiusmodi impugnatio sit in actu, siue etiã fiat præparatio ad impugnationẽ. ¶* Primò aũt quæritur, vtrũ sit peccatũ mortale? Et dico, ꝙ ẽ peccatũ speciale, qa opponitur speciali bono, id est, vnitati mũlitudinis, & ex suo genere mortale, vt patet ij. Cor. xij. & ij. ij. vbi supra. & hoc in procurantibus seditionẽ, & sequẽtibus eos, &c. de & in tenẽtibus partialitates, paratis iuuare per fas & nefas, quia est contra bonum commune, & tenẽtur de omnibus damno inde sequuto: non tamẽ sunt seditiosi qui bonũ cõmune defendũt cõtra seditiosos: sicut nec q se defendunt

2 cõtra inuasores, sunt rixosi. ¶* Secundò qritur, vtrũ seditio facta cõtra tyrannũ sit peccatũ? Et dicit S. Tho. vbi §. ꝙ non: quia tale regimen nõ ordinatur ad bonum commune, sed ad priuatũ regẽtis: vt patet iij. Pol. vnde talis perturbatio non habet ꝓpriè rationem seditionis: nisi fortè sic inordinatè fiat, quòd multitudo maius detrimẽtum consequatur ex perturbatione quàm ex tyrãni regimine: magis autem tyrãnus seditiosus est, qui in subiectio sibi populo discordias & seditiones nutrit, vt tuti dominetur. Hęc ex Io. Vnde laude dignꝰ est, qui multitudinẽ liberat à tyrãni

3 ca potestate. Vide j. Tyrannus. ¶* Tertiò quæritur, an cõmittat crimẽ lesæ maiestatis pars impugnans partẽ in ciuitate, vbi sunt partialitates, vt sic publicẽtur bona, & veniãt 1 aliæ pœnæ. l. quisqs. C. ad l. Iul. maie. Et dicit Sal. in l. faliacier. C. de abol. ꝙ sic, si fiat vt eruatur ciuitas de subiectione papæ vel imper. j. Si autẽ fiat ad deponendum regẽtes, est crimẽ seditionis: quod licet sit capitale naturaliter vel ciuiliter secundũ cõditionem personarũ, vt no. in l. j. C. de sedi. tamẽ nõ infligit omnes pœnas pro crimine læsæ maiestatis impositas, nisi fieret in vrbe Romana: vt voluit gl. in l. j. ff. ad l. Iul. maie. Et per hanc distinctionem concor.

4 gl. quæ videtur cõtrariæ. ¶* Quartò quæritur, vtrũ faciẽs seditionem vel proditionẽ cõtra tyrannũ incurrat pœnã læsæ maiestatis? Et dicit Sum. Ros. ꝙ sic, si superiorem nõ recognoscit: qa de eo vt de principe est indicãdũ. Sed cõtrarium tenuit Sum. Ang. qui dicit talẽ esse laudandum. de quo §. §. ij. imò & ipsamet Ros. hîc, §. x. tenẽs id quod suprà dictũ est ex Archi. in verbo, proditio. de procuratore ꝙ castrum reuertatur ad dominum verũ. esset autẽ verũ si nõ recognoscit superiorem, & habet iustum dominiũ: vt rex Franciæ vel Hispaniæ, & huiusmodi. Si verò habẽs iustum dominiũ recognoscit superiorẽ, vt quia est vicarius imperij: tunc licet habeat locum crimẽ lesæ maiestatis, vt d. l. j. non tamẽ extẽditur pœna incapacitatis ad filios, secũ 2 dùm Sali. in d. l. quisquis. ¶ Adde ex d. l. quisquis. ꝙ tractãs vel faciens proditionem vel tractatum contra principẽ, punitur morte & publicatione bonorum, & ẽt efficiuntur incapaces suę hereditatis & extraneorũ, & inhabiles ad honores: filiæ verò de bonis paternis nihil, de maternis autẽ 3 solã legitimã de hęreditate capiũt: vxores dotes recuperãt: nuptialia autem lucra ad fiscũ veniũt: reuelator autem prodditionis eximitur à pœna, & præmiatur. ¶ Incurrit etiã crimen lesæ maiestatis tractans de morte non solũ Principis, sed etiã virorũ illustriũ, qui cõsiliis & consistorio principis interfunt, vel etiam senatorũ, vel cuiuslibet: posti emò qui principi militat. Et secũdùm Bar. in extraua. ad reprimendum. committens crimẽ contra officialem principaliter exercẽtem iurisdictionem nomine principis, incurrit hoc crimẽ, per dictã cõstitutionẽ, q loquitur de rebellantibus cõtra officiales principis. Et secundũ gl. in l. præsenti. C. de his qui ad eccle. cõfug. si cogitatio est adeò nuda, vt non transierit in aliquod conamẽ, nõ punitur: vt ff. de pœ. l. cogitationis. Si autẽ trãsiuit in conamen, sed nõ venerit ad effectũ: tũc in grauioribus punitur, vt ibi. & d. l. quisqs. in minoribus aũt oporteret sequi effectũ. ff. qẽ quis. iur. l. j. & idẽ Bar. ibi. & sic intellige c. cogitatio. de pœ. di. j. Secꝰ dicit Sum. Ro. quo ad ecclesiã q ligat crimẽ omnino occultũ. sed oppositũ ostẽdum ẽ §. Excõicatio. vij. excõicatiõe ij.

DE SENTENTIA.

1 *Sententia quid, & quotuplex sit.*

2 *Sententia præcepti an impediat repetitionem.*
3 *Sententia interloquutoria quid.*
4 *Sententia diffinitiua quid, & qualiter proferatur.*
5 *Sententia qualem iuris ordinem requirat.*
6 *Sententiæ diuersæ si duo iudices proferant, quæ ualeat.*
7 *Religiosi an ligẽtur sanctitijs suorũ prælatorum extra locũ eorũ.*
8 *Sententia lata inter aliquos an liget alios.*
9 *Sententia an duret post mortẽ proferentis & extra territoriũ.*
10 *Sententiæ quis sit effectus.*
11 *Sententiæ cognita iniustitia, an restituere teneatur ille cui aliis dicatum est.*

SENTENTIA secũdũ S. Tho. ij. ij. dist. in. xxiij. est determinata acceptio alteriꝰ partis cõtradictoriõis. vel vt dicit in iiij. di. xxxv. est applicatio iuris ad particulare factũ, sed in primo loco loquitur de sentẽtia ĩ genere. in secũdo verò de sentẽtia iuridicè. ¶* Primò verò qritur, quotuplex est sñia? Et dico ꝙ in genere est duplex. Quędã enim est sentẽtia iuris, qũ scilicet sup aliquo est factũ statutũ ab eo q põt. qdã verò est sentẽtia hominis, vt qñ iudex iudicat ĩ ter partes, vel quãdo excõicat ꝓpter cõtumaciã, aut ĩ odiũ alicuius mali iam cõmissi: vel etiã in odiũ cõmittentium peccatũ, vt in furto & huiusmodi, dummodo nõ intendat facere p modũ perpetuæ cõstitutionis: qa secũdũ glo. siue sit gñalis siue specialis dicitur esse à iudice. & concor. Alb. Sñia autẽ hominis secũdũ Got. & Tãc. est iudicialis diffinitio, cõtra uersus finẽ imponẽs, ꝓnũtiatione cõpetẽtis in dicis, cõdẽnationẽ cõtinẽs vel absolutionem. ff. de sen. & re iu. l. j. extrà eo. c. ij. Ex quo patet ꝙ excõicatio & interdictũ dicunt sentẽtiæ impropriè, qa sñia finẽ ipsum ponit. xj. q. iij. summopere. & no. gl. ij. q. vj. biduũ. nõ aũt excõicatio, sed ꝓpriè est pœna. xj. q. iij. nemo. xxiij. q. iij. corripiãtur. de sen. excõ. c. sacro. & idẽ Gem. in c. vt animarũ. de cõsti. di. vj. Vñ in statutis nomine sentẽtiæ non venit excõicatio. Est tũ aliqñ interloquutoria, vt §. §. iij. Vnde sententia hominis est multiplex. & sic intellige gl. Sum. ij. q. j. dicẽtẽ, ꝙ sentẽtia est triplex, scilicet præcepti, interloquutoria, & diffiniti

na. de qb⁹ in sequẽtibus. ¶* Secũdò qrit, qd iuris de sñia præcepti? Et dicit gl. vbi §. ꝙ sñia ꝑcepti est cũ iudex sine causę cognitione ꝑcepit alicui vt soluat alij decẽ q petit. Et si ille soluat, & pecunia debita est, licet iudex ꝑceperit iniustè, tñ nõ põt repeti pecunia. ff. quod me. causa. l. vlti.

¶* Tertiò quæritur, qd de interloquutoria? Et dico ꝙ interloquutoria sentẽtia secũdũ Ray. est, q nõ super principali, sed super alijs qstionibus ꝓfertur, inter principiũ cauſę & finẽ: vt de teste aliquo recipiẽdo, de dilatiõe dãda. & ap. significãtibꝰ. de testib. significauit. el j. Vel ideo sic dicitur, qa inter partes sine scripturæ solẽnitate ferẽ. de sen. & re iudi. qẽ ad cõsultationẽ. e. ti. & c. fi. li. vj. & ij. q. j. in sum. debet tñ redigi in scriptis, licet nõ sit necesse ꝙ descriptio ꝓferat, secũdũ Ray. & gl. eius: & extrà, de ꝓba. quoniã. Et est diffinitio semiplena & plena. ff. de arbi. l. qualẽ. vnde q eã tulit, reuocare põt, etiã post decẽnium: siue sit iudex ordinarius. ff. de sen. & re in. l. quod iussit. siue delegatꝰ. de appcũ cessante. etiã si fuerit appellatũ, secũdũ cõiter Doct. in d. c. cũ cessante. & hoc nisi appellationi detulisset: vt in c. cũ appellationibꝰ. de ap. li. vj. vel nisi ps fecisset expẽsas ad prosequendũ appellationẽ. ff. de cõdi. ob cau. l. si pecuniã. si tamẽ vellet sibi de eis satisfacere, reuocare posset. de appel. iterposita. §. illud deniq;. Similiter dic de arbitrio iuris, à quo potest appellari d. l. qualem. Dicit etiã glo. in authen. de hæredi. & fale. §. illud. in ver. de extero. ꝙ omne præceptũ factum per iudicẽ vel nuntium eius, dicitur sẽtentia interloquutoria: & ideo sententia excõmunicatio.

nis est sentẽtia interlocutoria,cũ omnis vox iudicis ad causam faciens possit dici sẽtentia:arg.gl.in authen.de litig. §.si omnem.& gl.ij.q.vj. §.diffinitiua.vr.de per viã iu-
4 dicialem fieri nõ potest die feriata. ¶*Quartò quæritur, quid iuris de sentẽtia diffinitiua?Et dico multa. ¶Primũ. Diffinitiua sententia est,qua principalis q̃stio diffinitur. ff.de re iud.l.j.& extrà eo.c.ij. ¶Secũdũ.Debet autem esse primò absolutoria vel cõdẽnatoria. §.diffinitiua.ij.q.vj. C.de sen.& interlo.om.iud.l.iij. & secũdò certa.ff.de sen. re iud.l.in summa.Et tertiò pura.ff.qñ ap.sit.l.j. §.biduũ.si tunc conditio sit intrinseca:puta,condemno reũ si actor probauerit:tenet,vt in d.§.biduum.& ibi gl.& Bar.in l.à diuo Pio. §.in vẽditione.ff.de re iudi.secus si esset extrinseca:vt condẽno te si papa venerit.Pro quo vide gl.& Bal. in l.cùm iudex.C.de sen.& interlo.om.iu.Et quartò super omnia debet esse iusta.Quintò præsentibus omnib⁹ iudicibus:quia Bar.in l.duo ex tribus.ff.de re iudi.dicit q̃ vn⁹ ex tribus vel pluribus iudicibus dixit opinionẽ suã in præ- 5
sentia aliorũ,nec potuit eos trahere ad opinionẽ suã,sed recessit nolẽs esse præsens in sentẽtia:si alij postea sentẽtiã ferãt,nulla est:quod Pan.in c.causam.de offi.dele.seq-
tur tãquã verius.Sed Inn.in c.Raynaldus.de testa.tenet cõtrariũ:qa idẽ est actũ p̃sens esset & cõtradiceret,quo casu valeret sentẽtia pluriũ.de re iudi.c.fi.& in d.l.duo.& hoc teneo contra Ro.quia quæ adducit Pan,non procedũt de eo q renuit esse præsens,sed de cõtẽpto:alioquin minor pars posset ad libitum sine causa infringere authoritatem maioris.& hoc videtur determinari in c.ij.de arbi.lib.vj. per tex.& gl.¶Tertium.Deber autem dari primò sedendo,non stando in pedibus:aliàs est nulla.c.& si sententia. §.si.eo.ti.lib.vj.Et secundò præsentibus partibus vel contumacibus ciuitatis eã in scriptis recitando:aliàs dando eã solũ in scriptis sine recitatione est nulla.de sen.ex breui. 6
reci.l.j similiter si recitetur nõ in scriptis.C.de sen.ex breui.reci.l.vlti.& d.c.si sentẽtia.quod tamen fallit in breuibus,& vt parti.sequẽti.Tertiò legẽte vel ꝓferẽte sentẽtiã illo qui eã dat:nisi sit episcopus vel alius illustris.d.c.si sentẽtia.& C.de sentẽ.ex breuic.reci.l.ij.& ij.q.vj.anteriorũ. §.ulla.in fi.Quartò in loco publico & honesto.iij.q.iij. §. spatiũ.Et quartò de die,nõ in tenebris:nec die quolibet,(sed 7
nõ feriato:nõ autẽ feriato,maximè festiuo & solẽni.& sextò sine venalitate.ij.q.vj. §.diffinitiua.Hec,& multa alia requirũtur:quorũ si defuerit aliquod nõ valebit,ꝓ quo vide Host.in Sum.eod.titu.& Dir.& Specu.¶Quartum.Valet tamen in multis casibus sine scriptis,secundùm Ioan.And. Primò quando causæ sunt breues,& maximè viliũ psonarũ.C.de sentẽ.ex breuic.reci.auth.nisi.& possunt dici breues duorũ aureorum.ff.de dolo.l.adest.inspecta aũt qualitate personarũ relinquitur arbitrio iudicis.de offi.dele.de 8
causis.vel inspecta cõsuetudine loci aũt fori.dist.xj.cõsuetudinis.Secũdò cùm episcopus de causa ciuili iudicat inter clericos suos.x.q.j.si quis cũ clerico. Tertiò cũ præses depositio officio conuenitur de administratione.in auth. vt iudi.sine quo.suffra. §.necessitatẽ. Quartò cũ papa per se ꝓnũtiat,quia solutus est legibus.C.de leg.l.digna vox. Quintò,secũdũ aliquos,si lata sit in causa matrimoniali. Adde sextò,quãdo de partiũ cõsensu procedit,vt no.ij.q. j.in primis.per Archi.& Io.Et septimò in omnib⁹ causis, in quib⁹ ꝓceditur de plano sine strepitu & figura iudicij: vt in cle.sæpe.de ver.si.¶Quintũ.Data aũt sẽtẽtia diffinitiua p eũdẽ iudicẽ nihil addi potest,aut minui, vel mutari,vel reuocari.d.l.quãdẽ.& hoc nec à delegato:qa functus est officio suo.de offi.dele.i literis.nec ab ordinario,

DE SEPVLTVRA, & iure sepulcri.

1 *Sepultura quotupliciter sumatur,& ubi eße debeat locus eius.*
2 *Sepultura an uendi possit,uel pro ea aliquid exigi.*
3 *Sepulturæ ius quibus competat.*
4 *Funeris ius habentes, an intrare possint processionaliter aliam parochiam.*
5 *Sepulturam an quis eligere possit uoto uel iuramento.*
6 *Sepulturam quis sibi eligere possit,& quis alteri.nu.7.*
8 *Sepeliri ubi debeat,qui sepulturam non eligit.*
9 *Sepultura ecclesiastica qui priuetur, & de qb⁹ dubitet.nu.10.*
11 *Sepelientes eum, qui non debebat sepeliri, qualiter puniantur.*
12 *Sepulturæ an impediatur ob debita.*
13 *Mortuos an liceat spoliare.*
14 *Sepulturæ expensas quis debeat.*
15 *Sepulturæ expensas, an statutum laicorum possit limitare.*
16 *Sepultos indebitè à mendicãtibus,an possit episcop⁹ exhumare.*
17 *Leprosus an debeat sepeliri cum aliis.*

SEPVLTVRA,colligẽdo mentẽ Gof. & aliorũ doctorum sumitur tripliciter. Primò pro iure sepeliẽdi siue sepulcri.quod quidem secundùm Ray.est ius cõpetens ecclesiæ ad sepeliendũ aliquos in cœmiterio suo,proueniẽs ex põtificis assignatione: ar.xiij.q.j.ecclesias. ¶Secundò pro ipso officio,quod impẽditur corporibus funerandis. ¶Tertiò pro loco,in quo aliquis est sepultus,vel sepeliẽdus,siue sit terra,siue arca lapidea, siue aliud: qui locus,si pontificali autoritate est sepulturæ deputatus, religiosus est, etiam si nullus sit ibi sepultus. de sepul. abolẽdæ.xiij. q.ij.quęsta'est.& c.postquã.& c.præcipiendũ. Si verò non est sic deputatus,secũdũ Canones nõ est religiosus,etiã si sit ibi aliquis sepultus:vt not. Inn.in d.c.abolẽdæ.& facit c.ad hæc.de reli.do. secũdùm leges tamẽ est religiosus,si sit ibi aliquis sepultus de voluntate domini.quod intellige secũdũ gl.in c.in ecclesiastico.xiij.q.ij.si eo animo est ibi sepultus,vt ibi perpetuò remaneat:aliàs remanet prophanus.ff.de reli.l.si qs eo animo. Concor. tamen Pan. leges cum Canonibus,vt s.Locus. §.j. ¶Primò*verò quæritur, vbi debeat esse locus sepulturæ? Et dicit Inn.in c. abolendæ.ꝙ apud ecclesiã.xvij.q.iiij.sicut.potest tamen cœmeterium aliquãtulũ esse remotũ ab ecclesia propter fœtorẽ: non tñ credimus,ꝙ alicui loco etiam religioso,hospitali, vl huiusmodi, possit accedere sepultura,nisi habeat ecclesiam.Sum. aũt Ang. tenet, ꝙ sepultura accedere non põt nisi ad ecclesiã consecratam:quod nullo iure probatur,& cõsuetudo nõ seruat: & patet ex dictis & statim dicendis: quia ex sola deputatione episcopi aliqua terra fit cœmeterium. ¶Secũdò*quæritur, vtrum sepultura vendi possit, seu pro ea aliquid exigi?Et dico ꝙ sepultura,id est,ius sepeliẽdi vendi nõ potest,secũdùm Inno. in d.c. abolendæ. Vñ licet in vno cœmeterio multæ ecclesiæ possint habere ius sepeliẽdi mortuos suos,secũdũ Archi.post eundem Inno.ibi,tamen vna nõ posset alteri vendere suũ ius:licet in necessitate vendere possit suũ cœmeteriũ, vt dicetur. Similiter vẽdi nõ põt sepultura, id est, officiũ sepulturæ, vel pro ea aliquid exigi sine simonia ab istis clericis, qui ad illud tenentur ratione beneficij.j.q.j. dictum.xiij.q.ij. præcipiendũ.& c.in ecclesiastico.de simo.cùm in ecclesię. licet laici teneantur seruare consuetudinem laudabilem: &,vt videtur,sub peccato mortali.ar.c.ad apostolicã.de simo. nisi ex rationabili cã desistãt: alij verò clerici ad tale officiũ nõ obligati,ratione beneficij poterũt vẽdere, nõ quidem illud officiũ, sed laborẽ suũ, accipiendo aliquid, nõ vt pretiũ,sed vt sustentamentũ. ar.c. charitatem.xij.q. ij.de præscrip. cùm ex officij. & d.c.abolendæ. Sepultura

obstabit ei res iudicata:vel etiã conuerso creditor passus sit debitorẽ agere.ff.de re iu.l.fæpe.& extrà eo.c.pen.vbi hęc no.in gl.¶Sed̃m.Nec res nec sñia inter alios acta secundũ Ray.alteri prodest regulariter.quod tamen fallit primò in querela inofficiosi testa.ff.de inoffi.testa.l.Papinianus. §.meminisse.secũdò in re indiuisibili.tertiò in re communi cum pupillo.quartò in re cõmuni cum fisco. ꝓ
9 quib⁹ vide gl.extrà,eo.c.pen. ¶Nonò quæritur,vtrũ sententia duret post mortẽ sẽtẽtiantis, vel extẽdat extra territoriũ?Et dicit Pan.in c.à nobis.el j.de sentẽ.excom.distinguẽdo. Nã si habet causam successiuã, siue est ad effectum producendũ:puta interdicit alicui artem vel officiũ suum:tunc si est lata cum causæ cognitiõe,durat.l.j.C.de postu.& sic intellige l.j. §.sed vrbẽ.ff.de off.prẽse.vbi prẽfectus licet sit temporalis,aliquẽ perpetuo priuat officio aduocationis.Si verò sine causæ cognitiõe lata sit,nõ durat.& sic loquitur l.fin.ff.de pœ.Si verò est quo ad effectũ productum,puta quia vinculũ iniecit tempore prolationis:sic durat etiã post mortẽ.Exemplum in excõmunicatione, vel publicatiõe bonorum:quia nisi absoluatur,sem per erit excommunicat⁹.de mai.& obe.c.vnico.lib.vj.facit c.pastoralis. §.j.de offi.ord.Quomodo autem extẽda-
10 tur extra territoriũ. §.Pœna.xj.¶Decimò* quæritur,quis sit effectus sententiæ?Et dico ꝙ est multiplex,secundùm Ray.¶Primò vt accipiatur pro veritate quãtũ ad eos ĩter quos lata est,intellige postquã trãsiuit in rem iudicatam, scilicet quòd appellari nõ potest,id est,post decẽ dies.ff. de re iud.l.res iudicata. ¶Secũdò,vt in actionibus personalibus executioni mandet post quatuor menses.de offi. deleg.querenti.extrà eod.quo ad consultationem.In realibus verò cũ res certa petita est,puta liber,ager,& equus, domus, & huiusmodi,statim post decẽ dies concessos ad appellandũ,& hoc si res est in presentia.Instit.de offi.iud. in prin.& idẽ in actionibus criminalibus, in quibus exe-
cutio nõ est differenda.ij.q.j.sicut.Fallit tamen primò cũ Princeps ex vindicta seuerius fert sententiã: quia differ- 1
tur ad minus per xxx.dies.xxj.q.iij.cùm apud.in fin.C.de pœ.si vindicari. secundò, cum sentẽtia lata est in mulierẽ prægnantem:quia differtur vsq; ad partũ.l.prægnantis.ff. de pœ.Tertiò,cũ quis est confessus de crimine,& deinde negat:de quo vide C.de cust.reo.l.ij.Quartò quando capi talis sententia est lata in seruum:quia differtur ad reddità
11 rationem administrationis.C.de bo. prosc.l.j.¶*Undecimò quæritur,vtrũ ille pro quo data est iniusta sententia restituere teneatur quicquid habuit cognita industria?Et dicit Pan.in c.j.de concess.preben.quòd sic,si est declarati 2
ua:quia talis sententia nõ aufert directum dominium:vt not.in l.Iulianus.de condi.indeb.nec alteri accrescit ius: vt not.Inno.in c.plerique.de immu.eccles. & dicitur declaratiua semper,quando iudex inter litigantes sentẽtiat ad istum vel illum ꝓtinere siue dari debere.Si verò sit priuatiua:puta cũ quis priuatur beneficio ecclesiastico,& conceditur alteri,nõ tenetur restituere:quia ex quo non appellauit, videtur renũtiasse: & ideo cũ vacaret, potuit isti cõcedi.Vide glo.Instit.de offic.iud.in fi.& per Cyn.in l.j. C.cõmu.vtri.iud. & per Bart.in l.Pomponius.ff.de acquir. hæred.& per Ioan.Cal.in c.propositum.de concess.præben. Quod limita primũ, nisi talis fuerit in causa iustitiæ: & secũdò nisi in alijs beneficijs ecclesiasticis:quia in foro animæ teneretur:vt no.Inno.in d.c.plerique. nisi post sententiam tẽpore debito bona fide prescripserit.Vnde male & contra Ang. tenuit Sum.Ro.in verbo, Restitutio.iiij. §. ix.post S.Ber. indistinctè,quod sententia illum defendit.

autem,id est,locus, si sit terra pura,in qua nullus sit sepultus,& quæ nõ sit deputata,sed deputãda sepulturæ,vendi potest.xij.q.ij.aurũ.& cõcor.Inn.& Host.Si verò deputatus sit autoritate pontificali,vendi nõ põt secundũ omnia iura:& similiter si nõ sit deputatus, tamẽ aliquis sit ibi domini voluntate sepultus,vẽdi nõ potest prohibẽte iure ciuili.ff.de rei vend.l.quę religiosis.& ff. de reli.& sum.l.ij. Sed secũdùm Pan.post Inn.in d.c.abolẽdæ.ꝙ vas lapideũ aut ligneũ factũ pro aliquo sepeliendo vendi põt, nisi sit factũ per pontificẽ,vel ad hoc specialiter deputatũ.de reli.do.ad hæc.Ecclesia tamẽ ex necessitate põt alteri ecclesiæ vendere sicut vendit alia vasa : si autẽ nõ est deputatũ autoritate pontificis,licitè vendi potest,vt locus omnino priuatus. ¶ Adde etiã idem esse secũdùm S.Tho. de cœmeterio, vt infrà,Simonia. §.ij.xj.& xij. §.parti.iij.¶ Adde etiã secũdùm Host.ꝙ quicquid tẽporale datur,vel promittitur vt electio sepulturæ fiat, simonia est.j.q.j. quàm pio.& de pac.c.fin.¶ Adde etiã,ꝙ qui habẽt sepulturas,in quibus nõ ponitur nisi cõfrater vel canonicus,si pactũ faciũt,aut est taxa pro quãto extraneus debeat ibi sepeliri, simonia est.de simon. audiuimus. & c.sicut. quia nec pro terra,nec pro officio aliquid recipi debet.¶ Sed tamẽ ꝓ prædictis aduerte,ꝙ Pan.in c.ad apostolicã. de simo. tres habet cõclusiones ¶Prima.Non valet consuetudo,vt tẽpore sacramenti aliquid cõferatur ab inuito. ¶ Secunda. Non põt cõsuetudo introduci, vt aliquid detur pro sacramentis,vbi precessit exactio : qa initiũ fuit simoniacũ. In his duobus casibus annullatur cõsuetudo.¶ Tertia.Valet cõsuetudo,vt aliquid detur tẽpore collatiõis, seu ex post facto, vbi ex mera liberalitate populi fuit introducta: ita tñ vt sacra prius liberaliter conferantur. Aut ergo hoc casu voluit quis liberè dare tẽpore sacramẽti, & potest recipi:aut noluit,& tũc ne videãtur sacramenta vendi,conferenda sunt liberè:sed postea fiat cõpulsio ad obseruandã consuetudinẽ.Et hoc videtur sonare d.c.ad apostolicam. ¶ Notat idẽ Pan.in c.abolẽdæ.eo.tit.post glo.faciendam esse vim in modo petẽdi:quia si dicũt clerici,petim⁹ hoc pro sepultura:succũbunt,etiam si allegant consuetudinẽ. de simo.nõ satis.sed debent dicere,consuetudo est,ꝙ pro mortuis aliquid detur,&c.quasi velit glo.ꝙ nõ debent se fundare,vt aliqd detur pro officio,sed ratione laudabilis consuetudinis.Et idẽ puto,quando est consuetudo,vt aliqd detur pro loco sepulturæ,vt no.in d.c. ad apostolicã. Et pro hoc est tex.in l.priuilegia.C.de sacrosan.eccle.vbi dicitur, ꝙ ea,quę ab antiquo sunt solita ecclesiæ, & ministris tribui, nõ debẽt aliquo modo impediri. Ex quo infert Pan.ꝙ si ciuitas cõsueuit ecclesiæ aliquid dare, nõ potest illud ꝑ statutũ immutare. ¶Pro his etiã scito,ꝙ talis cõsuetudo nõ valeret: si esset cõsuetũ aliquid dari ecclesiæ,vel ministris liberaliter,nulla adiecta causa.Nã ad illã quæstionẽ,vtrum scilicet posit introduci consuetudo ex libera donatiõe:vel ex his,quę sunt meræ facultatis: puta si rustic⁹ omni anno domino suo par caponũ soluit:dicit Bar. in l.cũ de in rem verso.ff. de vsur. ꝙ si rusticus soluit simpliciter nõ adiecta aliqua causa,presumitur titulus donationis, & nõ inducitur consuetudo pro tẽpore futuro. Si verò soluit respectu certæ causæ:verbi gratia,pro laborerio,quod teneo à te domine,dono vnũ par caponũ:ꝓsumitur titulus,etiã pro tẽpore futuro,scilicet quatenus laboreriũ tenebit:& soluere cogetur. Et idẽ dic de similibus.

3 ¶ Tertiò* queritur,quib⁹ cõueniat ius sepulturæ?Et dico multa.¶ Primũ.Ius sepulturę cõpetit generaliter ecclesijs parochialibus,secũdùm Ray. & adde secundùm Innocentium,vel habẽtibus populũ, & alijs,de quib⁹ iure vel priuilegio cõcessũ est:& hoc de iure Canonico:de ciuili autẽ cõpetit omnibus,quibus inest ius inferẽdi mortuos.ff.de mor.infer.ꝑ totũ. ¶ Secundũ.Secũdùm Host.& Gof.laici non possunt habere sepulturã,seu ius sepeliendi respectu proprietatis : quia loca religiosa esse nõ possunt in dominio alicuius, sed habere possunt quãtũ ad vsum, vt ipsi & sui ibi sepeliãtur: nec eis inuitis põt ibi extrane⁹ sepeliri, ad quod l.iij. §.si vsusfructus.ff.de relig.& sump.fu.& idẽ videtur sentire Pet.de Pe,in tract.de cano.por. ipsis tamẽ cũ sua domo extinctis bene possent talia loca,secũdũ eundem Pet.alijs cõcedi: quia mortuo vsurario vsus redit ad ꝓprietariũ libere.l.pe.C.de vsufr.secũdũ Vincẽ. autẽ poterit ibi extraneus sepeliri propter necessitatem: quia propter hãc causam calices,& alia sacra ecclesiæ à laicis donata vẽdi possent.d.c.aurũ.& no.Pan.in d.c.abolẽdæ.vñ dicit Ludo.de Ro. in suis singul.ꝙ ex iusta causa põt prælatus in sepulchro vnius aliquã immittere eo inuito secũdũ Canones:secus secundũ leges.¶ Et per hęc patet ad quæstionẽ illã,vtrũ illi, qui habẽt capellas sibi à religiosis cõcessas,in qbus habẽt sepulcra,possent nolẽtes priuari,aut cogi ad recipiendũ aliquos in ipsis sepulcris?qa dicit Pet. de Per.in tract.de cano.por.ꝙ non:quia talis capella ad sepulcrũ reputatur tanquã hospitiũ.xiij.q.ij.Ebron.de iure autẽ in fundo, in quo quis habet vsumfructũ, non potest dominus habitare inuito vsuario ff.de vsu & habi.l.si hæres. §.si. Insti.de vsu & habita. §. si verò vsus. Sed hoc dictũ Petri procedit de iure ciuili, vel vbi talis impediret suos mortuos inferre sepulcro : de iure verò canonico, dic cũ Lud. ¶ Et idẽ videt dicẽdũ secũdũ Pan.& Host.in sedibus,seu banchis:quia laici tale ius in ecclesia acqrere non possunt: sed tolerãtur ex gratia sola in huiusmodi,sicut & iure patronatus:vt in c.iij.de iure patro.¶ Ex quibus infero,ꝙ si laico sepultura cõcedat cũ hac cõditione,ꝙ null⁹ alius ibi sepeliatur,nõ tenet cõditio:qa turpis est,& pro non adiecta habenda.¶ Tertiũ.Pactũ quod fit cũ rectore parochialis ecclesiæ de nõ recipiẽdo aliquos, vel certos parochianos eius ad sepulturã, seruari debet etiã ab his, qbus ab apostolica sede sepultura libera est cõcessa:etiam licet illi apud eos elegerint sepeliri. de pact. pactũ.lib.vj.

4 ¶ Quartò* quæritur, vtrum habẽtes ius funerãdi intrare posint processionaliter aliã parochiã,& per se accipere funus,& alia cõsueta facere? Et dico ꝙ sic,si ex priuilegio Papæ habẽt sepulturã liberã: sicut sunt Predicatores & Minores:vt in cle.dudũ. de sepul. etiã cõtradicẽte episcopo & curato:etiã non obstãte statuto,qđ excõicaret intrãtes alienã parochiã.vt no. Old.cõsi.xxiij. & sequitur Gem.in c.vt animarũ.de cõsti.lib.vj.& do.Car.& Io.de Lign.in d.cle.dudũ.& patet in c.cũ liberũ.& c.presentia.de sepul.& ratio est,qa concessa libera sepultura cõcessum est iter ad capiẽdũ funus: sicut in simili cõcesso haustu aquæ,cõcessum est iter ad illud.ff.de serui.rusti.ꝑdi.l.iij. §.pen.& vlt. & cõcesso fine cõcessa sunt oĩa preparatoria,& necessaria ad finẽ:vt in c.prudẽtiã.& in c.preterea.de off.deleg.& facit quod dictũ est s.Liberè.Facit etiã,qa in cõtractibus videtur tacitè actũ,vt seruetur consuetudo loci: vt in l.qđ si nolit. §. qa assidua.ff. de ædi.edi. & cõsequẽter idẽ videt in priuilegio.& idẽ tenet Pet.de Ancha.in d.cle.dudũ.& cũ sepultura libera,nisi aliud habeat cõsuetudo, nõ oportet primò funus portare ad ecclesiã curatã:qa nõ esset sepultura libera,si impediret etiã ad tꝑs,vt patet ex dictis s. in verbo,Libere.in.ò ꝑ mare magnũ possunt Prædicatores & Minores ea leuare vbi est cõsuetudo,vel vbi psbyteri nollẽt leuare requisiti:nec tenẽtur ẽt prætextu cõsuetudinis ad ecclesiã parochialẽ deferre. Si verò cõcedit qdẽ sepultura,sed nõ libera,do.Anto.tenet,ꝙ ẽt possunt . Sed Rich.de Se.tenet ꝙ nõ.quod Gemi.vbi s.dicit procedere vbi cõceditur solùm quòd posint recipere eligẽtes sepeliri apud eos.Sed dicẽdũ est simpliciter,ꝙ nõ possunt sine licentia episcopi vel curati,nisi habeãt sepulturã liberã : qa de duabus seruitutib⁹ vna sublata remanet altera,vt dicit glossa magna in c.omnis.de pœn.& re. ¶ Quintò quæri-

5 tur,*vtrũ quis posit eligere sepulturã voto vel iuramẽto? Et dico ꝙ eligere potest quis etiã nouã antiqua dimissa, etiã in loco minus religioso,extrà eo.cũ quis.li.vj.Si quis tamẽ eligit nullã se habiturum sepulturam, sicut Marcellinus papa fecit in detestationẽ idololatriæ cõmissæ,nõ est implendum,vt no.dist.xxj.c.nunc autẽ.in glo.& secundũ Ho.si quis eã eligit voto vel iuramẽto motu proprio, seruare tenetur,nisi postea factus sit religiosus,vel locus ille quasi esset dissipatus. de reli.do.inter.Si verò eã eligit in aliqua ecclesia ex hoc,ꝙ inductus fuit ad iurãdũ aut vouẽdũ,vel aliàs promittẽdũ,iuxta ea quæ dicta sunt s.Excommunicatio.vij. §.xvj.talis nõ põt ibi sepeliri: sed ibi sepelietur,vbi aliàs erat sepeliẽdus,si nõ elegisset sepulturã.vi

6 de ibi.¶ Sextò queritur,* quis posit sibi eligere sepulturam?Et dico ꝙ sibi eligere põt sepulturã quilibet tam masculus quàm fœmina habẽs liberũ arbitriũ & debitã ętatẽ, ita.s.ꝙ sit pubes,quãuis sit in potestate patris,etiã sine patris cõsensu.c.licet.in prin.de sepul.libr.vj.& xij.q.ij. §.ij. etiã si sit seruus,secundũ Pe.de Peru.in tract.de cano. por. & Io.in c.de vxore.eo.ti.& Host. qa in spiritualib⁹ cessat dñica potestas.de cõiu.ser.c.j. sec⁹ de impubere,& eo qui nõ est cõpos suæ mẽtis.c.vlt.de suc.ab intest.¶ Hoc tñ fallit primò in religioso,qui eligere non põt, nisi quãdo ita longè à monasterijs sui ordinis moritur,ꝙ ad ea cõmodè portari nõ põt.extrà eo.religiosi.li.vj.vel nisi sit abbas aut prælatus,secũdũ Sum.Ro.per rationẽ d.c.religiosi.s.cùm nõ habeãt velle vel nolle, quæ locũ nõ habet in prælato, cũ habeat subditos in potestate sua,& ipse in alteri⁹ nõ sit potestate.Et facit,quia cõstitutio capit intellectũ & restrictionẽ ad limites rationis expressę.l.cùm pater. §. dulcissimis.ff.de leg.j.quod ego verũ puto in ꝑlato nõ habẽte superiorem in religione,sed solũ episcopũ aut papam,non in alio:quia etiã talis nõ habet velle vel nolle, etiã per accidẽs:& secũdò in decapitãdo,& huiusmodi,qui non põt eligere si sentẽtia est data,& appellatione nõ est suspensa: quia nullã vltimam volũtatẽ potest dimittere.l.eius.ff.de testa.qui etiã pro anima aliqd relinquere nõ põt,vt no.Io. And.in addi.ad Specu.in tit.de instru.edi.licet posit omnia sacramẽta petere & recipere,vt in cle.de pœ.& remis. Si verò sentẽtia nõ est data, vel appellatiõe suspẽsa, sic põt

7 eligere.¶ Septimò quæritur,*quis posit vel nõ posit eligere sepulturã alteri?Et dico ꝙ eligere põt dñs pro seruo impubere,secũdũ Io.in c.de vxore.eo.ti.& similiter pater pro filijs impuberibus qñ hoc habet consuetudo, secũdũ Pe.de Peru.vbi s.per d.c.licet.de sepul.li.vj.& idẽ ibi Gemi.Sed si cõsuetudo obstaret,sepeliret cũ suis maioribus, vel in ecclesia parochiali:vbi querit Io.And.an detur electio propter disiunctiuã?Et cõcludit ꝙ ordo literæ seruandus est.xliij.dist.si rector. Et idem credit Gem. ibi de matre,& cõsentit Archid.licet Zenze.neget : quia tex. loquitur de patre:sed si est cõsuetudo,ẽt de matre nihil obstat, vt dicit Gemi.Sed hoc limita pro filijs legitimis naturalibus,& pro adoptiuis vel arrogatis,nõ autẽ pro spurijs vel naturalibus tantũ:quia appellatione filiorũ nõ veniũt naturales tantùm vel spurij.l.generaliter.C.de instit.& substi.& in cle.j.de bap.Nõ põt etiam auus eligere pro nepote impubere,secũdũ eundẽ Pet.quia in materia odiosa appellatione filiorũ nõ continẽtur nepotes:cùm aliter filij, aliter nepotes appellẽtur.Secus appellatione liberorũ, vt in l.quid si nepotes.ff.de testa.tut.multò minus frater aut alius collateralis:nec pater ꝓ filio pubere,secũdũ eũdẽ:qa d.c.licet.cõcedit electionẽ sepulturæ solũ pro filio impubere.Vnde sepeliẽtur isti cũ suis maioribus, vel in ecclesia

8 parochiali,vt in d.ca.licet.¶ Octauò quæritur,*vbi debet sepeliri,q nulla electa sepultura decedit? Et ex Pet.de Per. vbi s.dico multa.¶ Primũ.Parochiani sepeliri debẽt nõ in parochia,sed vbi sunt maiores eorũ.secũdũ gl. in c.j.e. ti. lib.vj.& facit c.j.de sepul.& est casus in c.is qui.eo.ti.li.vj. vbi hoc tenet Archi.& Io. An.in c.vt animarũ.eo.ti.lib.vj. Cõsuetudo tñ secũdũ Arc.post Ray.& Inn. seruãda esset. Dicũtur autẽ hîc maiores, secũdũ eundẽ Pet.pater & auus. xiij.q.ij.Ebron.iũcto c.j.de sepult. Nec obstat ꝙ strictè & ꝓpriè maiores dñr supiores tantũ vltra tritauũ,vt in l.Iurisconsultus. §.parẽtes.ff.de gradib.& l.qcũq;. §.parẽtes. ff.de in ius vo.qa illud verũ est simpliciter,sed non in hoc casu:vt videtur velle Ol.cõsi.xxv. tũ quia sicut domiciliũ inter viuos,ita ius sepulturæ est inter mortuos. Cõsequitur autẽ qs originẽ seu domiciliũ patris & aui,nõ superiorũ,vt no.in l.assumptio.ff.ad muni.& de paro.c. si.tũ quia vnio sepulturę ex charitate & mutua dilectione ꝓcedit, q̃ fuerat inter viuos:quæ maior fuit ad patrẽ & auũ q̃ ad superiores.Hęc ille valde bene.Nec ob. ꝙ Pan.in c. nos.de sepul.dicat cõtra hoc esse gl.in c.is qui.eo.ti.li.vj.dicẽs ꝙ si in vna ecclesia sepultus est pater,in alia reliqui maiores sepelietur fili⁹ in sepulcro maiorũ:quia dico hoc nõ esse cõtra Ol.q nõ loquitur de patre solo,sed de patre & auo, q sunt maiores in plurali,non autẽ pater. Vnde si proauus & atauus sepulti essent in vno loco,& pater ac auus ĩ alio: sepelietur qs cũ patre & auo:& si pater in vno loco,& au⁹ ac alij maiores in alio sit sepultus,sepelietur filius cũ auo & ceteris maioribus,secũdũ gl.& Io.An.per c.iiij. in prin. & c.fraternitatẽ.de sepul.& ꝑ c.cũ quis.eo.ti.lib.vj.ꝙ licet alij cõtrariũ teneãt per tex. cõtrarios.xiij.q.ij.videtur verius:qa in c.ij.& iij.eod.ti.lib.vj.dicit sepulcrũ maiorũ ab antiquo.Si autẽ in nullo sepulcro sint plures maiores,sed hîc est pater,ibi auus,& sic de alijs:sepelietur secundũ aliquos ĩ parochia:qa nullũ est sepulcrũ maiorũ.Sed secũdũ Io.And.in nouel.de cõsuetudine sepelietur cũ patre.tamẽ de iure primũ est verius.Vnde secũdũ Pet.de Palu.vbi s.si nõ apparet vbi sint sepulcra maiorũ,sepelietur in ecclesia, vbi audit diuina,& ꝑcipit ecclesiastica sacramẽta: vt in c.j. de sepul.& ibi per Inn.& est casus in d.c.is qui. & in c. in nostra.e.ti. Si autẽ ĩ vna ecclesia audit diuina,& in alia ꝑcipit sacramẽta,vel est parochianus duarũ ecclesiarũ:si vtraq; ecclesia habet ius funerãdi,locus est præuẽtioni.de rescrip.duobus.li.vj.sed obuẽtiones quartę diuidẽtur.c.cũ quis.eo.ti.li.vj.& si nõ est preuẽtio,sed cõtẽdũt,diœcesanus cõcordabit partes.Si autẽ ecclesia, vbi de iure debet sepeliri,sit interdicta:si quidẽ est ecclesia sepulcri maiorũ, sepelietur in parochia. si verò est parochia, sepelietur in ecclesia cathedrali:& si omnes istæ essent interdictæ, sepelietur in monasterio proximiori,secundũ Archid.& Ioã. Andr.vel vbi debebat soluere decimas,secũdũ prædictos. Et prædicta intellige etiã de filio impubere.¶ Pan.autem vbi s.tenet cõtra Pe.& Old.ꝙ filius potius cũ patre quàm cum reliquis maioribus sit tumulandus, si pater seriose & ex electione, & non præter propositum aliquo casu sit ibi

ſepultus:quia ita diſpoſuerũt patriarchæ, quorũ actio eſt
noſtra iſtructio.Sed dico fuiſſe particulare ĩ patriarchis,
qa Abrahã fuit quo ad fidẽ quaſi alter Adã,id eſt principiũ
generis,cùm maiores ei⁹ fuerint infideles:& rurſus eorũ
ſepulcra diſtabãt:ideoq; meritò Iſaac debuit ſepeliri cum
ſuo patre,nõ cũ reliquis maioribus. ¶Secũdũ.Peregrini
& aduenæ ſepeliũtur in parochia,ĩ qua moriũtur, ſi ſepul
cra maiorũ ignorãtur,vel ad ea cõmode ferri nõ poſſunt,
ſecũdũ Pet.de Peru.vbi ſ.& Archi.c.j.eod.tit.lib.vj. quod
etiã Arch.ſequitur,niſi eſſet cõſuetudo, ꝙ ſepelirẽtur in
eccleſia cathedrali.Secundũ gl.verò in c.in noſtra.eo.ti.&
refert Pan.in c.j.extrà eo.ſepeliẽtur apud eccleſiã maiorẽ
ſiue cathedralẽ.qđ ſequit̃ Inno.d.Hoſt.& Car.facit c.vbi-
cunq;.xiij.q.ij.& c.officiũ.de offi.Arch.qa eccleſia cathe-
dralis adminiſtrat talibus ſacramẽta:licet ad hoc dicat Ar
chi.ꝙ illud c.officiũ.loquit̃ in adminiſtratione ſacramẽ-
torũ,nõ ĩ ſepultura:alij verò dicũt,ꝙ vtraq; eccleſia habet
ius,& locus eſt præuẽtioni.quod ſequitur Sũ.Ang.contra
Suppl.& Ro.Do.autẽ Ant.diſtinguit & bene.Si enim iſte
eſt religioſus, debet ſepeliri in monaſterio ſui ordinis.
xvj.q.j.c.j.intellige ſi põt.aliàs dic vt de laico.Si verò ſit
laicus,ſi quidẽ morã traxit in parochia,in qua decedit, aut
venit aĩo trahẽdi,vt ſcholaris, in ea ſepelietur:quia illa di
citur eius eccleſia parochialis.qđ placet Pan.per no.in ca.
omnis.de pœ.& re.& per gl.in cle.j.de priui.Si verò mo-
ram nõ traxit,nec venit animo cõtrahẽdi,ſepelietur in ec
cleſia cathedrali.qđ limitat,niſi recepiſſet ſacramẽta à ſa-
cerdote parochiali:qa tacitè videret̃ ibi elegiſſe ſepultu-
rã.Sed Pan.dicit hoc dictũ nõ fuiſſe bene ponderatũ:qa ſi
potuit à presbytero parochiali recipere ſacramẽta,cẽſen
da eſſet illa eccleſia parochialis trãſeũtiũ:& ſic idẽ dicẽdũ
erit de iure funerãdi:cũ omnia iſta ſint de iure parochiali.
Hęc ex illo bene,licet deinde ſiſtat in hoc ꝙ ſepeliẽd⁹ ſit
in eccleſia parochiali,de quo ſ.Cõfeſſor.j. §.xj.Ideo dico
ſtãdũ cõſuetudini:quæ ſi non apparet,ſtabit̃ diſtinctioni
do.Anto.qa optimè iuribus iura cõcordat, & opinioni di
ſtinguẽti regulariter ſtat̃.¶Tertiũ.De dãnatis ad mortem
qñ ſepeliri permittũtur,idẽ dicitur ſecundùm Petr.de Pe-
ru.quod de Peregrinis.¶Quartum.Filij ſi ſunt naturales
tãtũ,ſepeliẽtur ſecundũ Pet.de Peru.cum patre,niſi pater
fuiſſet in dignitate.l.ex facto.§.ſi quis rogat⁹.ff.ad Treb.
Si verò ſunt ſpurij,nõ ſepeliẽtur cũ patre:qa nec filij no-
minãdi ſunt.C.de inceſt.& inut.nup.authẽ.ex complexu.
nec etiã ſi legitimẽtur à principe,niſi ad petitionẽ patris,
& eo viuẽte feciſſet.Et facit qđ no.in authẽ.qui.mod.nat.
effi.ſui.Vnde tales ſepeliẽtur in ſepulchro matris.ar.ff.ad
municip.l.j.niſi ſit illuſtris fœmina.Si verò ſint filij adopti
ui vel arrogati:ſi viuẽte patre adoptãte moriũtur, in eius
ſepulcro ſepeliẽtur.ſec⁹ ſi eo mortuo:qa ſepeliẽtur cũ pa-
tre naturali,ſecundũ quod no.plenè in c.vnico.de cogna.
lega.¶Quintũ.Vxor ſi eſt carnaliter cognita vel ducta ad
domũ viri,ſepelietur in ſepulcro viri:qa iã aſſequuta eſt
eius domiciliũ per cõductionẽ.l.cùm quædã puella.ff. de
iuriſd.omniũ iud.vel quia eſt effecta vna caro cũ eo.d.c.
Ebron.aliàs nõ.Si tamẽ ſit ꝑpter adulteriũ ſeparata,ſecus
eſt:quia iam nõ eſt de domo viri,niſi ſit recõciliata.Si aũt
plures habuit viros,erit cũ vltimo,cui⁹ domiciliũ & hono
rem retinet,tumulãda.eo.titu.c.is qui.lib.vj.vbi Io.Andr.
dicit notabile verbũ,hoc ſcilicet procedere, ẽt ſi poſtquã
fuit vidua,reuerſa eſt ad domũ patris:quia hęc priuilegia
non conferũtur loco,ſed perſonæ:& idẽ ſi transferat ſe ad
aliũ locũ:quia retinet domiciliũ mariti,ſecundũ Archi.&
Ioã.ibi:vt l.filij.§.vidua.ff.ad muni.& ita tenet Sum.Roſ.
& bene:licet Summa Ang.dicat locum eſſe præuẽtioni.&
idem Gemi.ibi,addẽs ꝙ honor acquiſitus vxori ex quali
tatibus mariti,nõ extinguitur morte mariti:ipſa tamen in
viduitate manẽte:& ſic regina nõ ꝑdit hoc nomẽ per mor
tem mariti.Si aũt vir habebat in vna eccleſia ſepulcra ma
iorum,& in alia eligit ſepulturã,& ibi iacet:vxor ſepelie-
tur vbi iacet maritus.d.c.Ebron.quod limita primò ſi fuit
legitimè ſepultus,nõ excõicatus,nec interdict⁹:& ſecun-
dò ſi cõmodè põt illuc deferri,ar.c.religioſi.eo.ti.lib.vj.
Si aũt ipſa ꝑdecedat marito,an debebat ſepeliri in ſepul-
cro maiorũ ſuorũ, vel maiorum mariti:Pan in c.de vxore.
eo d.ti.dicit deciſionẽ eſſe dubiam,& egere declaratione.
quia ſi diceretur ꝙ in ſepulcro mariti,ſi ille alibi eligeret
ſepeliri,illa iaceret inter alienos: ſed tamen dicit ſtandũ
cõſuetudini,qua ceſſante poſſet dici ꝙ ſepeliet̃ in ſepul-
cro mariti,ſi ipſe ſibi ꝑparauit ſepulcrum.ad quod §.ſoror.
xiij.q.ij. quia cũ deſtinatione videtur maritus ſepultus
ibi.& idem vbi maritus non habet propriũ ſepulcrum,ſed
dicit velle ſepeliri in ſepulcro maiorũ ſuorũ:& ſi eius vo-
luntas nõ poſſet declarari,videtur ſepelienda in ſepulcro
maiorũ vxoris.¶Si aũt ipſa vxor pręde cedẽs elegiſſet ſi-
bi ſepulturã,& deinde maritus ſubſequatur,ſepultura nõ
electa,dubitatur vt prius.Et ratio dubij põt elici ex d.ca.
is qui.§.mulier.& rationes ibi expreſſæ ceſſant in mari-
to.& tamẽ Pan.vbi ſ.contrariũ putat: quia ꝑpter vnionẽ
eorũ in vita ius diſpoſuit vt vxor debeat ſepeliri cũ mari
to:& cõſequẽter ecõtrario:tamẽ qa in d.§.mulier.dicit̃
ꝙ mulier debet ſequi maritũ ſuũ,& non dicit econtrario:
& quia indecẽs eſt vt vir ſequatur diſpoſitionẽ mulieris,ve
rius eſt primũ.¶Sextũ.Prælati eccleſiarũ regulariter ſepe
liri debẽt in eccleſia vbi habẽt prælaturã:& ſi in duab⁹,lo
cus eſt præuẽtioni.vel melius ſepeliẽtur in ea,in qua mo-
riũtur,ſecũdũ Arch.in d.c.cũ quis.alij verò clerici ſepeliri
debẽt in eccleſia vbi ſunt clerici ſeu bñficiati.¶Septimũ.
Religioſi verò ſepeliri debẽt apud locũ ſuę religionis vbi
moriũtur.xvj.q.j.c.j.ſi tñ ſint nouitij non obligati religio
ni in genere, ſecundũ Archi.in d.c. cùm quis.& ſequitur
Sum.Ang.debent ſepeliri in eccleſia,vbi de iure cõuenit.
Sed cõtrariũ eſt in vſu,& meritò,niſi eſſent in ꝓpoſito re
deũdi ad ſeculũ: quia ſi eligũt ibi mori, eligũt & ſepeliri.
¶Octauũ.Qui habet domiciliũ in ciuitate vel caſtro,ſed
ad villã ruralẽ ſe transfert cauſa recreationis,vel exercẽdi
ruralia,& ibi moritur:nõ ſepelitur in eccleſia rurali,ſed in
ſepulcro maiorũ ſuorũ,iuxta dicta ſ.par.j.ſi ad illud cõmo
dè portari poteſt.d.c.is qui.eo.ti.lib.vj.vt ibi no.Archid.
& Io.And.Quid aũt agẽdũ ſit,ſi eccleſia,apud quã quis de
iure debeat ſepeliri,ſit interdicta,vel apud eã propter cau
ſam contingentẽ ſepeliri nõ poſsit:vide ſ.Excõicatio.vij.
9 excõicatione xvj.dub.iiij.¶Nonò quæritur,* q ſunt de
quibus certum eſt ꝙ eccleſiaſtica priuantur ſepultura:Et
dico ꝙ multa ſunt genera ꝑſonarũ,quę in eccleſia,vel cœ-
meterio,ſeu in loco ſacro ſepeliri nõ debẽt.¶Primò ſci-
licet omnis infidelis,paganus,Iudęus,vel hereticus:etiam
ſi poſt mortẽ appareat de hereſi.de cõſe.diſt.j.eccleſiã.&
xxiiij.q.ij.ſanè.¶Secũdò moriẽs ĩ torneamẽto. extra eo.
c.j.qđ tamẽ de aſtãte nõ intelligitur,ſecũdũ Verue.ſed
de eo q venit cauſa ſe exercẽdi,& armigeris ei ſeruiẽtib⁹
ĩ armis.Et Hoſt.exponit etiã ſi qs ibi vuln⁹ lethale accepe
rit,licet poſtea ſuperuixerit,qui quãuis pœniteat,& ei eu
chariſtia non negetur,tñ eccleſiaſtica ſepultura carebit,vt
ibi.Sed hîc aduerte ſecũdũ Sum.Roſ.poſt Rich.in iij.diſt.
xxxvij. ꝙ q haſtiludia faciũt,peccãt mortaliter,cũ ſimili ra
tiõe videant̃ eſſe ꝓhibita vt torneamẽta.Ex quo innuitur
quòd

ꝙ morientes in illis nõ ſepeliẽtur in ſacrato.Ego aũt di-
co ex hoc haberi,ꝙ haſtiludiũ,& torneamẽtũ nõ ſunt idẽ,
& cõſequẽter ꝙ nec ſemper iſta pœna habẽt locũ in haſti
ludio:vt etiã tenet Sũ.Ang.in verbo,torneamẽtũ.ſed ſo-
lùm quãdo inde imminet probabiliter periculũ mortis.
quod etiã tenet Arch.vt ſ.Lud⁹.§.ij.part.vij.dictũ eſt. Vi
de etiã j.Torneamentũ.¶Tertiò,is qui ſe occidit.xiij.q.
ij.in quibus.& xxiij.q.v.placuit.intellige ſecũdùm Verue.
ex deſperatione vel iracũdia:ſecus ex fatuitate, vel cõtra
ſuã intentionem: vt ſi quis,vt euaderet, præcipitauit ſe in
fluuiũ,& perijt,ſecũdũ Bern.extrà eo.ex parte.ar.diſ.xiij.
nerui.& xxix.q.v.de occidẽdis.imò,ſecũdũ aliquos,ſi oc-
cidens ſe ex malo animo aliquãdiu poſt vulnus viueret,&
oſtẽderet ſigna cõtritionis, nõ denegaret̃ ei eccleſiaſtica
ſepultura.¶Quartò,is,quẽ certũ eſt & manifeſtũ nõ fuiſ-
ſe cõfeſsũ,vł nõ cõmunicaſſe ſemel in anno. de pœ.& re.
omnis.qđ ſecũdũ Archi.poſt Io.de Imo. intellige niſi in
morte oſtenderit ſigna cõtritionis, & emẽdationis ſuper
huiuſmodi.ad quod probandũ ſufficit vnus teſtis.xxvj.q.
vj.qui receſſerũt.ſed hæredes tenẽtur ſatisfacere pro eo.
extrà eo.parochiano.Hęc tamẽ ſecũdũ Pan.in d.c.ex par-
te.& alios Doct.nõ habent locũ in eo, qui tẽpore ſuo fuit
cõfeſſus,& deinde morte,etiã caſuali pręuẽtus ſine cõfeſ
ſione deceſsit,quã tamẽ ꝑ annũ nõ contẽpſit: nec in eo,q
nõ eſt quidẽ cõfeſſus intra annũ, tamẽ hoc eſt occultũ,vł
dubiũ:vt §.ſeq.¶Quintò,monachus inuẽtus proprieta-
rius.in ſi.de ſta.mo.ſup quodã.¶Sextò, blaſphemus Dei.
extrà,de maleſi.in ſi.¶Septimò,generaliter qlibet noto-
rius peccator decedẽs in ipſo notorio mortali. xiij. q.ij.
qbus.& c.nõ exiſtimemus. quod intellige niſi ſint eccle-
ſiæ recõciliati:vel ſaltẽ ſigna cõtritionis appareant:ad qđ
probãdũ ſufficit vnus teſtis,ſecũdũ Archi.vt d.c.qui rece
dunt.& c.ſeq.iũcta gl. ſed hęredes tenẽtur ſatisfacere pro
eis.d.c.parochiano.Excipitur is, q moritur in torneamẽ-
to,vt dictũ eſt.¶Octauò,manifeſtus vſurarius.de vſur.qa.
& eo.tit.quãquã.lib.vj.& hoc niſi pœniteãt, & faciãt cau-
tionẽ.¶Nonò, interdictus nominatim, & hoc ſub pœna
excõicationis:vt in cle.j.eo.ti.& tẽpore interdicti illi,qui
ſunt de loco ĩterdicto eo durãte:vt habes ſ.Interdictũ.vj.
§.ij.¶Decimò,excõicatus maiore,etiã iniuſtè.xxiiij.q.ij.
ſanè,vt no.glo.de reſt.ſpo.literas.& ſecũdũ Verue.idẽ eſt
de excõicato minore notoriè.¶Vndecimò,ille,cui eſt in
terdict⁹ ingreſſus eccleſię.c.is q.de ſen.exc.li.vj.¶Duode
cimò,ille,q ſacerdotẽ filijs ſuis tutorẽ ĩſtituit.lxxxviij.diſ.
neq; apud glo.ibi cõtrariũ tene.Si qs prædictorũ de facto
in loco ſacro fuerit ſepultus, ſi diſcerni poſsit,exhumãd⁹
eſt,aliàs nõ:extrà eo.ſacris.& eccleſia vel cœmeteriũ recõ
ciliandũ.de cõſe.eccle.vel alt.cõſuluiſti. & ſi ſepultus fuit
infidelis,debẽt etiã tigna & parietes radi. de conſe.diſt.j.
eccleſiã.ſi tñ de cadauere dubitetur,vtrũ ſit fidelis,vel infi
delis,in meliorẽ partẽ interpretandũ erit:niſi aliqua pro-
10 babilitas appareat de oppoſito.d.c.ſacris.¶Decimò* q̃ri
tur,de quibus ſit dubiũ,an ſepeliri debeãt in ſacro?Et di-
co multa.¶Primũ.Puer de vẽtre matris extractus,ſcilicet
mortuus ſine baptiſmo,cũ ea ſepeliri nõ debet.ſed ſec⁹ ſi
nõ eſſet extractus,ſecũdùm Hoſt.qa fœtus eſt pars vẽtris.
de cõſe.diſt.iiij.ſi qua. quod intellige ſi certũ eſt,ꝙ mor-
tuus ſit.Si verò certũ eſt,vel dubitat̃,ꝙ viuat,debet ſcindi
mater, & puer baptizari,ſi viuit:ſi verò eſt mortuus,extra
cœmeterium ſepeliri: mater tñ viua ſine mortali peccato
ſcindi nõ poſſet ſciſſura,qua immineret periculũ mortis.
¶Secũdum. Parochiano qui intra annũ non eſt cõfeſſus,
nec cõmunionẽ accepit,ſecũdùm Archi. poſt Io. de Imo,
ſacerdos ſepulturã interdicere nõ poteſt,licet cõtrarium
videatur ꝑ d.c.omnis.tũ quia in dubio pręſumi debet ſa-
lutis æternæ nõ immemor.j.q.vij.ſancimus. potuit enim
alicui mẽdicãti legitimè cõfiteri, & de ei⁹ mãdato ab eu-
chariſtia abſtinere:tũ qa tale quid eſſet occultum:occulti
autẽ peccatores ſunt ſepeliẽdi, quia propter hoc peccatũ
manifeſtari non debet.Et iſta intellige,qñ hoc eſt occul-
tum vel dubiũ: aliàs ſi eſſet certũ & manifeſtũ,ſecus, per
d.c.omnis.¶Tertium.De raptore dic vt ſ.Rapina.§.j.
¶Quartũ. Suſpẽſus vel aliter propter ſcelera iuſtitiat⁹ ſi
moriatur impœnitẽs, pœnitentia, & ſepultura carebit.Si
verò cõtritus,ſicut pœnitẽtia & viaticũ,ita & ſepultura,ſe
cundùm Archi.nõ negabitur,etiã cũ ſolennitate miſſæ,&
aliorũ officiorũ, ſecũdùm Pan. in d.c. ex parte.xiij.q.ij.c.
ſi.tñ ad eũ deponendũ de patibulo requiritur licentia iu-
dicis ſecularis:qui tamẽ debet eã faciliter dare: vt in l.j.&
11 ij.ff.de cada.pu. ¶Vndecimò*quæritur, quid de recipiẽti
bus aliquẽ ad ſepulturã in caſu nõ conceſſo? Et dico duo.
¶Primũ.Sepeliẽtes prædictos in §.priore.ſciẽter, peccãt
mortaliter,ſecũdũ Arch.ar.xxv.q.j.violatores. & vlterius
ſepeliẽtes publicè excõicatos, vł nominatim interdictos,
vel manifeſtos vſurarios,ſunt excõmunicati maiore:vt ſ.
Excõmunicatio.ix.§.v.& generaliter recipiens aliquem
ad ſepulturã in caſu nõ cõceſſo,tenetur reſtituere corp⁹ ſi
petatur,nõ ſolùm recenter ſepultũ,ſed etiã poſt: ita vt ſo
la oſſa ſupereſſe videãtur,ſecũdùm Pan.in c.liberũ.extrà
eo. & quicquid ratione illius corporis perceperit: & hoc
ratione malæ fidei,ſecũdùm gl.in d.c.cũ liberũ.¶Secun-
dum.Si ſacerdos parochialis corpus eius, q alibi elegit ſe
pulturã,violẽter rapuerit, vel funus ſpoliauit antequã ve
niret ad manus eorũ,quib⁹ debebat̃.ſecũdũ Hoſt.in d.c.
cũ liberũ.amittit ius quod habebat:& idẽ ſi aliquis cõuẽ-
tus tot⁹,vel maior pars eius hoc fecerit:ſec⁹ ſi pars minor
vel ſolus pręlatus. Vnde ſecũdũ Old.cõſ.ccxxiiij.tenetur
reſtituere qcqd accepit,& ipſum corpus,& vltra hoc per-
dit quartã canonicã:ad ſimilitudinẽ hæredis res hæredita
rias ſubtrahẽtis,qui in eis quartã Trebellianicã perdit,&
ius inſtitutionis debitum,qđ aliàs erat detracturus.l.Pau-
lus reſpõdit.ff.ad leg. Fal.& l.reſcriptũ.ff.de his quib.vt
in dig.Pet.aũt de Peru.vbi ſ.quãtum ad hoc,id eſt,quartã
canonicam,tenet contrarium: quia delictũ presbyteri ec
cleſiæ nocere nõ debet.de or.cog.c.ij.xvj.q.vj.ſi epiſco-
pum.& quod no.in regula,delictũ.lib.vj.& in l.ſi quis in
tantã.C.vnde vi.Sed tñ primũ eſt verius, ſi quid tale fiat à
pręlato:quia prælatus ſolus pręiudicare poteſt eccleſię in
acquirendis.xvj.q.vj.§.ſi.ſicut ſeruus domino in acquirẽ
12 dis.C.de acqui.poſ.l.ſi.ſecus in iam quæſitis.¶*Duodeci
mò quęritur, vtrum pretextu debiti poſsit impediri ſepul
tura,aut moleſtari moriturus? Et dico,ꝙ accedens ad do-
mum moribundi, & ipſum vel alios moleſtans, aut rebus
eius inſignia ponẽs,ipſo iure cadit ab actiõe;& in tãtũdẽ
condẽnatur hæredibus defuncti,& publicatur tertia pars
ſuorũ bonorũ,& eſt infamis:& idẽ in eo, qui circa funus
peccat.C.de ſepu.vio.auth.itẽ qui domũ.nec debet impe
diri ſepultura pretextu debiti,vel cuiuſcũq; obligationis.
C.de ſepul.vio.l.cũ ſit.nec debet fieri moleſtia intra decẽ
dies ab obitu:aliàs pro tũc eſt inutile:vt ibi in authen.ſed
nec ante.Bene tamẽ impediretur ſepultura in caſibus ani
13 mæ,de quibus ſ.§.ix.¶Decimotertiò*quæritur,vtrũ li-
ceat mortuos ſpoliare?Et dico ꝙ nõ:ſed imponitur pœna
grauiſsima.ff.de ſepul.vio.l.iij. quod intellige quantũ ad
14 ea,quę ex intẽtione tumulantiũ remãſerunt.¶*Decimo-
quartò quæritur,quis teneat̃ ad expẽſas ſepulturæ? Et di-

co ꝙ hæres: & ab eo peti poſſunt: quia videtur quaſi contractum cũ defuncto.ff.de reli.& ſump.fu.l.j. & pater reſpectu filij, ac dominus reſpectu ſerui.l. ſi quis.ff.eo. Item ſi mulier habet dotẽ, de ipa dote fiẽt: & ſi habet alia bona fiẽt de dote & de eis pro rata.ff.eo.l.Neratius. Si verò nõ habet dotẽ nec alia bona: tenet Sũ.Ang.indiſtinctè, ꝙ tenetur vir.d.l.j.& d.l.ſi quis.ſed Supple.& Sum.Roſel.poſt Piſa.& Hoſt.& Sum.Cõf.diſtinguit: quia pater omnẽ impenſam preſtare debet, aut heredes mulieris, ſi eſt emãcipata: & ſi heredes nõ habet, neq; pater eſt ſoluẽdo, marit⁹ conuenitur in quantũ facere põt, ne iniuria eius videatur quondã vxor eius inſepulta relinqui.l.quod ſi nulla.ff.de

15 reli.& ſump.fu. & hoc eſt verũ. ¶ Decimoquintò* quæritur, vtrũ valeat ſtatutũ factũ à laicis, ꝙ in ſepultura nõ poſſit niſi tantũ expendi? Et dicit Ludo.de Ro. ꝙ nõ: quia licet non ſit factum ſuper ſpiritualibus, eſt tamen ſuper connexis eiſdem.arg.l. quod ſi nolit.in fi.ff.de ædi. & in c.cũ laicis.de reb.eccle.non alie.qđ limita, vt ſ̃. Immunitas.ij.

16 §.ix. ¶ Decimoſextò* quæritur, vtrũ ſi mendicãtes, & alij exẽpti ſepeliãt de facto cõtra cle. eos. de ſepul. vſurarios manifeſtos, excõicatos publicè, & interdictos nominatim, poſſit epiſcopus loci facere de facto corpora iſtorũ exhumari, & proijci procul? Et dico, ꝙ Pan.in c.ſacris.extrà, eo.credit ꝙ nõ: quia perinde eſt, ac ſi nõ eſſent in ſua diœceſi: poſſet tamẽ dari remediũ, vt impediat ſepulturã antequã corpus ducatur ad locũ exẽptum: quia cũ delinquatur in territorio ſuo, põt obuiare, & illos in loco pri-

17 uato facere ſepeliri. vide ibi. ¶ Decimoſeptimò* quæritur, vtrũ leproſus debeat ſepeliri cũ alijs? Et dicit Abbas in d.c.ſacris. ꝙ nõ, quia cui nõ cõmunicamus in vita, nec in morte cõmunicam⁹. & ſequitur Pan.ibi, & Sũ.Roſ. Sed quia illud dictũ intelligitur de cõmunione ſpirituali, quę ſola remanet poſt vitã: quę etiã adducit Pan. nõ probant, niſi ꝙ poteſt alibi ſepeliri: ideo melius Pet. de Ancha.tenet contrarium: cùm hoc caſu eſſet cõtagionis periculũ. De tranſlatione corporis iam ſepulti, vide ſ̃.Corpora.

DE SERVITVTE, ET SERVO.

1 *Seruitus humana quid, & quotuplex ſit.*
2 *Seruus quis, & quotuplex ſit.*
3 *Seruus quot modis quis efficiatur.*
4 *Partus an ſequatur uentrem in ſeruitute & libertate.*
5 *Seruus quomodo efficiatur liber.*
6 *Serui an & quomodo poßint ordinari.*
7 *Seruus contrahens, an magis teneatur domino, quàm coniugi.*
8 *Chriſtianus an poßit infideli dari in ſeruum.*

SERVITVS, cũ multiplex ſit, omiſſa ea, qua qs eſt ſeruus Dei, & qua eſt ſeruus peccati, de humana intendo loqui, qua homo homini, vel res rei in ordine ad hominẽ

1 ſubijcitur. ¶ Primò* ergo quæritur, quid, & quotuplex ſit ſeruitus humana? Et dico, ꝙ in genere ſeruit⁹ humana eſt inſtitutio iuris gentiũ, adde vel generaliter humani, vt j. §.ij. qua aliquis alicui cõtra naturã ſubijcitur: arg. Inſtit. de iur.perſo. §.ſeruitus. diſt.j. iuris gentiũ.xij.q.ij.cũ redemptor. ¶ Eſt autẽ triplex. prima ſcilicet pſonalis, quæ eſt inſtitutio iuris gentiũ, qua quis dominio alieno cõtra naturã ſubijcitur, vt patet in prædictis iuribus: & ſecunda realis vel prædialis, ſcilicet qua res ſubijcitur contra naturam, ſiue quæ debetur rei à re: puta prædio, & nõ perſonæ.l.ſi vn⁹ ex ſocijs.ff.de ſer.ruſt.præ. ſicut hic fundus eſt obligatus pati viã & acceſſum ad illũ vel illum, quod tñ eſt gratia hominũ, ſiue dominorũ. & tertia eſt largè dicta, ſcilicet aſſcriptitia, quę debetur rei à perſona. Realis autẽ eſt triplex, vrbana ſcilicet, ruſticana, ac miſta. Eſt aũt ſeruitus vrbana, quæ debetur prædijs vrbanis, ſiue quę debet intuitu alicuius ædificij habitabilis, ſicut altius tollẽdi, vł nõ tollendi, ne officiat luminibus, vel proſpectui domus vicini: item ſtillicidij diuertẽdi in tectum vel areã vicini. Seruitus autẽ ruſtica eſt, quę debetur prędijs ruſticis, ſiue quæ debetur prædio nõ gratia alicuius ædificij habitabilis, veluti iter, actus, via, aquæ ductus, aquę hauſt⁹, pecoris appulſus ad aquã, & huiuſmodi. Et ſic patet, ꝙ talis eſt ſeruitus, quale prædiũ cui debetur. Vnde ſi ſtillicidia domus meæ, quę eſt prædiũ vrbanũ, conuerto in aream tuã, quæ eſt prædiũ ruſticum, ſeruitus eſt vrbana: & ecõtrario ſi ſignũ ædificij nõ habitabilis, id eſt, nõ ad habitandũ factũ: ſed, verbi gratia, colligendarũ frugũ, quod eſt prædiũ ruſticũ appono in pariete domus tuæ, quę eſt prædiũ vrbanum, ſeruitus eſt ruſtica. Eſt autẽ ſciendũ, ꝙ prędia vrbana dicũtur omnia ædificia cauſa habitãdi facta, & ſtabuli cõtinui, ſiue in ciuitate ſint, ſiue in rure, vel vbicũq;.ff.de ſer.tam vrb.quàm ruſti.pręd.l.j. Ruſtica verò prędia dicũtur omnia prædia ſine domo ad habitandum, licet habeant tectũ pro fructibus colligendis, vel ſtabulũ pro equis & iumẽtis, ſeparatũ ab ædificio habitatiõis: vt l.hoc iure. ff.quib.mo.pig.vel hyp.tac.cõ.de qb⁹ habes in c.eccleſia. de cõſti. Seruitus aũt miſta eſt, quę debetur à re perſonæ: quę ideo ſic dicitur, qa nõ eſt merè realis, nec merè pſonalis: quãuis etiã dicatur pſonalis: vt l.j.ff. de ſeruit. quia cũ perſona ſemp finitur: vt l.iiij. §. fin.ff.qui. mo.vſusfru. amit. Dicitur & realis, quia tanquã ius reale vẽdicatur, ſed nõ rei vẽdicatione, quia corporale eſt ſed quaſi vẽdicatur cùm agitur iniuriarũ, ſi prohibeť ire, & huiuſmodi: vt l. vti frui. §.vtrũ aũt.ff.ſi vſufru.pet.vt no.Cyn. in rub.C.de vſufr. ſpecies huius ſeruitutis ſunt tres: ſcilicet vſus, habitatio, & vſusfructus. Hic aũt ſolùm de perſonali ſeruitute

2 intendo. ¶ Secũdò* quæritur, qs, & quotuplex ſit ſeruus? Et dico ꝙ ſeruus eſt, qui humano iure alterius dominio ſubiectus eſt: arg. iuriũ & doctorũ, de quibus in §.priore. & eſt mens S.Tho.in iiij.diſt.xxxvj.dicẽtis, ꝙ ſeruitus eſt de iure poſitiuo, ſed à naturali proficiſcitur, ſicut determinatũ ab indeterminato. Cùm aũt ſeruus dicatur relatiuè ad dominũ, tot modis dicitur, quot & dominus. Vnde duplex eſt ſeruus, ſcilicet ĩpropriè dictus, vt ſubiect⁹ ſimpliciter iuriſdictiõi alicuius, maximè tẽporali, puta principis vel epiſcopi: q etiã dicitur dominus, licet melius dicatur pater: & q in aliquo ſeruitio alicui obligatur, quod ſi ſit tẽporale, dicitur mercenarius cõiter. ſi verò ſit perpetuũ, dicitur aliquãdo vaſallus, de quo ſ̃.Feudum. & infrà, Vaſallus. Aliquãdo dicitur aſſcriptitius vel originarius, quod idẽ eſt: qui aſſcriptitius ideo dicitur, quia ita aſſcriptus eſt terris colẽdis, ꝙ à cultura ſine voluntate domini recedere nõ poteſt: nec vẽdi ſine gleba, nec gleba ſine eo: & originarius: q ab origine talis ſit: dicitur etiã colonus à terra colẽda. Iſte nõ eſt propriè ſeruus, ſecũdũ gl.Ra. nec repelli debet ab actibus legitimis: niſi ꝙ ad ordines non debet admitti, vt not.in c.multorũ. de Iudæ.in gloſ. & diſt.liiij.quis autem leges. de voluntate tamen domini bene poteſt ordinari, vt no.glo.in d.c.multorum. per ꝙ qs obligatus.diſt.liiij.imò & quãdoq; cõtra ipſius domini voluntatem, ſcilicet in ipſis poſſeſsionibus: ita tamẽ vt clericus factus impoſitã ſibi agriculturã adimpleat: vt in c.ſi ſeruus.ea.diſt. Eſt & alius ſeruus dictus propriè, q nõ eſt ſui iuris, ſed ſeruilis cõditiõis: & de iſto principaliter

3 hìc intẽdimus. ¶ Tertiò* quęritur, quibus modis quis ſeruus efficiatur, vel cõtrahat ſeruitutem? Et dico ꝙ multis. ¶ Primò ex natiuitate: vt cũ qs naſcit de matre ancilla, q & vernaculus dicitur, & ſimiliter taliũ filij: quia ſecũdũ S. Tho.in iiij.diſt.xxxvj.& iura ciuilia, partus ſequitur ventrem, id eſt, matrẽ quantũ ad cõditionẽ ſeruitutis vel libertatis. de quo j̃. §.iiij. ¶ Secũdò ex iure, ſicut ſeruus eſt iure gentiũ, qui capitur in bello iuſto, ſecundũ gl.in c.ius gentium.diſt.j.per c.dicat.xxiij.q.v.& fugiẽdo peccaret. quod tamen fallit ſi capiatur Chriſtianus: & iure ciuili ſimiliter efficitur ſeruus, qui maior xx. annis patitur ſe vẽdi ad participandum pretiũ. Inſt.de iure perſo. § ſerui aũt. & liber

5 tus ingratus patrono: qui licet nõ efficiatur ſeruus ipſo facto, tamẽ reducitur in ſeruitutẽ.l.ſi manumiſſus.C.de lib. & eo.lib.fingẽs ſe inualidũ vt mendicet.C.de mendi.vali. l.vnica. Et ſimiliter iure canonico efficitur ſeruus raptor mulieris, vt ſ̃.Raptor. §.j.& ferens auxiliũ Saracenis, vt ſ̃. Excõicatio.vij.§.xxj.& mulier libera ſciẽter cõtrahẽs cũ exiſtẽte in ſacris, redigẽda eſt in ſeruitutẽ.diſt.xxxij.eos. qui & filij inde nati debẽt effici ſerui eccleſiæ.xiij.q.ſi. cũ multæ. ¶ Tertiò emptione, vt quia eo inuito venditur ab alio: de quo tamẽ vide ſ̃. Iudæus. §.iij. vł quia patitur ſe vẽdi. Ad quod tamen ſecundũ Hoſt.Gof.& Azo. ſex requirũtur. Primò, ꝙ ſit maior xx. annis. C.de li.cau.ſi miniſteriũ. Secundò ꝙ intendat pretium participare. C.eo.l.nõ ideo. Tertiò quòd in veritate participet.ff.qui.ad lib. pcla.l.j. Quartò ꝙ emptor credat ipſum eſſe ſeruũ.ff.de lib.cau.l. liberis. §.ſi quis ſciẽs. Quintò ꝙ is qui vẽditur, ſciat conditionẽ ſuam, id eſt, ſe eſſe liberũ.ff.qui.ad libe.procla.nõ li.l.iiij. Sextò, ꝙ venditor ſimiliter ſciat eũ eſſe liberũ.d.l. iiij. Quorũ ſex ſi aliqđ deficiat, nõ valet, ſed iure cõmuni reuocatur in ingenuitatẽ. Si verò nihil deficiat, ẽt ſi poſtea manumittatur, non fit ingenuus, ſed libertus.ff.de ſtat. ho.l.homo liber.niſi reddat domino pretiũ.ff.ſi inge. manu.l.ij. quod tamẽ pretiũ dominus recipere nõ cogitur inuitus, ſecundùm quoſdã. & videtur hoc tenere gl.in d.l.ij.

4 ¶* Quartò quæritur, vtrũ partus vẽtrẽ, id eſt, matrẽ ſequatur, ſcilicet in cõditione ſeruili? Et dicit S.Th. in iiij.diſt. xxxvj. ꝙ partus ſequitur matrem in libertate & ſeruitute: quia iſta pertinẽt ad corpus quod eſt à matre: ſed in pertinentibus ad dignitatẽ, quæ eſt ex forma rei, vt in honoribus, muneribus, municipijs, nobilitate, & huiuſmodi, ſequitur patrẽ, ſecũdũ iura diuina, canonica & ciuilia: licet in qbuſdã terris nõ ſubiectis Imperio ſequatur deteriorẽ cõditionẽ: vt ſi pater ſit ſeruus, & mater libera, filij ſint ſerui. Hæc ex illo. Vnde dic, ꝙ filius denominatur à patre de iure: vt in c.ij.de cõuer.infid.& Inſti.de legi.ag.tu. § j. ex hoc, quia ſequiť familiã & agnationẽ patris. Nõ obſtat c. Raynutius.de teſta. quia ſecũdũ Io.And. illud erat per ſuperbiam: quia mater erat nobilior, & ſequitur priuilegiũ patris in tribus: primò quo ad honores: ſecũdò quo ad cõditionẽ curialem.C.de decu.l.eos.l.exẽplo.& l.nullus. tertiò quo ad originem.ff.ad municip.l.j. vide gl.in c. dicat. xxxij.q.iiij.& in l.cùm legitimè.ff.de ſta.ho. Quantũ verò ad cõditionẽ ſeruilẽ de iure nõ ſequitur cõditionẽ patris, ſed matris, ſecundũ gl. quã cõiter ſequũtur doct. in c.j. de coniug.ſer. quæ vult, ꝙ partus ancillæ erit penes dominũ ancillę. & l.ſeruorũ.ff.de ſta.ho. Pro quo facit tex.in l.partum.C.de rei vendi.& not.in c.vnico.de na.ex libe.ven.& in c.ſi.de ſer.nõ ord.& Inſt.de iure perſo. §. fi. Nec obſtat c.liberi.xxxij.qõ.iiij. vbi natus ſequitur deteriorẽ partem: quia ſecũdũ gl. exponitur, deteriorẽ, id eſt, matrẽ, quæ eſt fragilior. Vel ſecundũ gl.ibi intelligitur ſecundùm legem Lombardorũ & Teutonicorũ, non autem Romanorum. Sed tamẽ Pan.in c.licet.de cõiu.ſer. hoc limitat verũ, niſi conſuetudo vel ſtatutũ habeat aliud: ſicut hodie natus ex

ancilla nõ eſt ſeruus, ſi pater eſt liber. & idem Pe.de Pal. & eſt de mẽte Io.And. limitat etiã Arch. hoc verũ in natis ex matrimonio: quia nati ex illicita copula, vndecũq; naſcantur, ſunt ignobiles: nõ tamẽ ſerui eorũ q ſunt domini ſeruorũ vel ancillarũ ex quibus nati ſunt, vt vſus oſtẽdit: imò in natis ex matrimonio: ſecũdũ Pe. de Pal. nõ videť verũ ſi domin⁹ cõtrahat cũ ſua ancilla, vel domina cũ ſeruo: qđ iure diuino nõ prohibetur, etſi ciuili: quia tũc ancilla illa vel ſeruus in libertatẽ eripitur, cũ nec ancilla, nec ſeru⁹ ſit

5 ſocius, vt eſt coniunx. ¶* Quintò q̃ritur, quomodo ſeruus efficiatur liber? Et dico ꝙ multis modis, ſecũdũ Ho. ¶ Primò, ſi eũ languidũ dominus expoſuit, aut ei alimẽta negauit: quibus caſibus ẽt libertus efficitur ingenuus. extrà eo. c.vnico. nec qui eos ſuſcipit, põt ſibi per hoc in eis ius aliquod vẽdicare. ¶ Secũdò, ſi qs ancillã vẽdit ne proſtituatur, & emptor facit cõtra. ¶ Tertiò, ſi pileatus incedat ante domini ſui cadauer. ¶ Quartò, ſi poſtea quàm data eſt ſentẽtia cõtra eũ qui dicebatur ſeruus, dominus poſtea ptiũ recipiat. ¶ Quintò, ſi domin⁹ ancillã in matrimonio collocauit, ſcribẽs p ea dotẽ. ¶ Sextò, ſi ſeruũ appellauit filiũ actibus interueniẽtib⁹ quaſi in figura iudicij. ¶ Septimò, ſi dominus dedit ſeruo inſtrumẽtũ, p quod ſeruitus eius probabatur, & alijs caſibus, qui habẽtur C.ex q.cau.ſer. p pre.li.acci.in l.j.& per totũ. vt ſi cõuincit in iudicio reum necis domini ſui, vel accuſat falſariũ monetæ, vel raptorẽ virginis diſsimulatione preteritũ, & huiuſmodi. Efficitur etiã per emptionẽ factã à Iudæo: vt ſ̃.Iudæus. & per manumiſsionẽ. Adde ꝙ ſi ancilla impetatur à domino de turpitudine, fugere põt in cõſciẽtia, & ſtare vt libera: qa dominus abutitur ſua poteſtate, & põt officiũ epiſcopi implorare vt manumittatur: & põt ipſe ad iſtud cõpellere.l.ſi lenones.C.de epi.audi. ¶* Sextò quæritur, quid iuris de ordinatione ſeruorũ? Et dico multa. ¶ Primũ. Nullus ſeruus eccleſiæ vel priuati debet, niſi prius manumittatur. diſt.liiij. per totũ. & ſi ordinat⁹ fuerit libertate nõ accepta, ſecũdũ Ray. ſi dominus ſcit, & nõ cõtradixit, efficitur ingenuus. di.liiij.ſi domino ſciẽte. & hoc verũ quo ad quoſcũq; ordines. & idẽ Gof.& Inn. ſi verò dñs ignorauit aut cõtradixit, diſtinguit: qa ſi ordinator vel pſentator ſciuit, ordinatus remanebit in ordine: ſed alter illorũ cõdẽnabitur dño in duplũ.diſt.liiij.ſi ſeruus abſente dño. & hoc ſi alter tantũ ſciuit: ſi aũt ambo ſciuerũt, dabit vnũ pſentator, & aliũ ordinator: & ſi neuter eſt ſoluẽdo, poterit dñs poſtulare eũ ſibi reſtitui.diſt.ea.ex antiqs. Si aũt neuter eorũ ſciuit, ſi ordinatus eſt in ſacerdotẽ, remanebit in eodẽ ordine, peculio, ſi qđ habet, dño reſtituto: & ſi peculiũ nõ habet, nec eſt q redimat ipſum, debet dño ſuo reddi ad ſeruiẽdũ illi in decẽtibus ordinẽ ſuũ: puta horis canonicis, miſſa, & huiuſmodi.di.liiij.frequẽs. Et ſi cõtumax hoc renuat, debet deponi. extrà eo.nullus.in fi. Si verò ordinatus eſt in diaconũ, dabit p ſe vicariũ, & ipſe remanebit in ordine: aliàs reuocabitur ĩ ſeruitutẽ, niſi qs eũ redimat. Idẽ de ſubdiacono intellige extrà eo.miramur. In alijs aũt ordinibus abſolutè in ſeruitutẽ reuocatur. di.liiij.nulli.& c. ex antiqs. & cõcor. ſatis Gof.& Inn. ¶ Secũdũ. Prædicta intellige ſi dominus repetat intra annũ ab ordinatione, ſecũdũ Hug. aut verius à ſciẽtia dñi ſecũdũ Ray.Gof.Hoſt.& Pe. ¶ Tertiũ. Talis ſeruus depoſitus tenetur cõtinere, vt no.di.liiij nulli. & nõ gaudet aliquo priuilegio clericali, niſi ꝙ verberari nõ põt: vt no.gl.in c.ij.di.ea.de quo extrà.de cle.cõiu.Ioannes.& c.ſeq. aliàs verberãs eſt excõicatus, ſecũdũ Inno. ¶ Quartũ. Secũdũ Inn. idẽ eſt in originarijs, & aſcriptitijs, & oibus obligatis cõditione ſeruili, vel tocinio, vel tyroci

nio:& idē in libertis,si aliquod obsequiū patronus sibi re
tinuit.dist.liiij.quicūq;.& idē in obligatis functionibus,
id est,publicis officijs.dist.lj.preterea.¶ Quintum.Ratio,
quare seruus reddat domino,cū alia res cōsecrata nō red
datur:vt xiiij.q.vlt.cōperimus.secundū Gof.Host.Vide.&
Pet.est:quia in alijs rebus nō est dolus vt in homine : tum
qa in alijs cōsecratio est in superficie,nō in anima : ideó-
que nō debēt manu profana tractari.xxx.q.vij.licite.Vtrū
aūt seru⁹ possit ordinari domino retinēte sibi aliqua iure
patroni, vide s.Manumissio. §.v.De cōiugio aūt seruorū,
vide s.Matrimoniū.vj. §.j.ad fi.& Matrimoniū. viij. §.ij.
7 ¶Septimò quæritur,*vtrū seruus vel ancilla contrahens
teneatur magis domino quàm cōiugi,vel ecōtrario?Et di
co q tenetur magis reddere debitū cōiugi quàm seruitiū
domino,si volūtate eius contraxit:quia ex quo cōsensit in
matrimoniū,cōsensit in accessoria.de offi.dele. prudētiā.
& l.ad legatū.ff.de procura.Nec potest dominus sine pec
cato mortali aliter eū distrahere,q loco & tēpore debito
impediretur reddere debitū.& idē dic si sunt diuersorū do
minorum,& ambo cōsenserūt.Et ita limita Tanc.& alios
tenentes q vendi nequeunt,scilicet sic q impediatur dicta
redditio.Si verò cōtraxit domino ignorāte vel cōtradicē
te,licet teneat matrimoniū:magis tamē tenetur domino
de obsequio,quàm cōiugi de redditione debiti:vt no.do.
Ant.Car.& Pau.& cōiter doct.in c.j.de cōiu.ser.& poterit
vendi ad libitū:licet secundū Sco.in venditione de bono
& æquo deberet attendere dominus,ne dicta redditio im
pediretur:imò videtur ad hoc teneri,si sine suo præiudi-
cio hoc pōt:alioquin iniustè læderet proximū.¶Octauò
8 quæritur,*vtrum liceat Christiano dare se infideli in ser-
uum tempore persecutionis cū pacto nō dimittendi ritus
Christianos?Et dicit Inn.in c.nisi cū pridē.de renū.q sic.

¶S i,quando faciat conditionem,& quando non,vide s.Conditio.& s.Legatum.j.§.j.

¶Sigillvm quis possit habere:dic secūdū distīctionē datā s.de Insignijs.& no.in c.dilecta.de exce.præla.

DE SIMONIA.

1 *Simonia quid.*
2 *Vendi quæ possint uel non possint sine uitio simoniæ.*
3 *Simoniam esse necne quibus modis cognoscatur.*
4 *Simonia an cadat in quemlibet, etiam in papam & contrahētē cum papa.*
5 *Simonia an sola uoluntate contrahatur.*
6 *Simonia quot modis committatur.*
7 *Simonia an sit dare aliquid pro remissione peccatorū, & pro sacramento. nu. 8. & pro alijs actibus. nu. 9.*
10 *Simonia an sit uendere scientiam.*
11 *Simonia an committatur accipiendo aliquid pro funere.*
12 *Simonia an sit aliquid dare pro annexis spiritualibus.*
13 *Simonia an sit aliquid dare pro beneficijs ecclesiasticis seu dignitatibus.*
14 *Simonia an committatur in locando fructus beneficiorum uel aliter distrahendo.*
15 *Simonia qualiter committatur in religionis ingressu.*
16 *Simonia qualiter committatur sine pecunia, sed munere uel obsequio.*
17 *Pacisci an aliquo modo liceat de temporalibus ad spiritualia.*
18 *Simoniacorū quotuplex sit pœna. & quid de mediatorib⁹. n.19.*
20 *Simoniæ quæ sit debita restitutio.*

SIMONIA à Simone mago dicta est,qui potestatē dan
di Spiritū Sanctū comparare voluit pecunia,vt postea
vendēdo signa lucraretur:vt patet Acto.viij.& j.q.j.salua-
tor.nō aūt dicta est Giezia à Giezi,qui donū Dei vēdidit
solū.De hac S.Th.pertractat ij.ij.q.100.& in iiij.dist.xxv.
& in quolib.ij.& similiter in viij.¶Primò aūt quæritur,
1 *quid sit simonia,& quomodo intelligitur eius diffinitio?
Et dico multa.¶Primū.Simonia secundū S.Tho.ij.ij.q.
100.& penè omnes Theologos ac Iuristas cōiter est stu-
diosa volūtas emendi aut vendēdi aliquid spirituale,aut
spirituali annexū.Addit Pan.in c.nemo.eo.ti.opere subse
quuto.quod nō fuit necesse quo ad Deū,quia in voluntate
studiosa,id est,deliberata peccatū cōsummatur:sed solū
quo ad iudiciū ecclesiæ,quæ nō iudicat de occultis,nisi p
cedāt ad extra.¶Secūdū.Nomine aūt emptionis & ven-
ditionis secūdū S.Tho.ij.ij.intelligitur omnis cōtractus
nō gratuitus:vt scilicet trāsactio,renuntiatio,& permuta
tio:licet prælatus ex officio suo possit permutare bñficia
vel pbēdas:vt s.Permutatio.ij.§.iiij.hmōi etiā est remis-
sio:qa secūdū Dir.remittere idē est quod dare.j.q.j.si qui
sunt.Limitat tamē gl.in c.j.de testib.qñ ex remissione cō
modum applicatur parti.limitat etiā ibi Pan.qñ debitū est
liquidū.vide ibi.Adde q nomine emptionis venit etiā re
dēptio. vnde secūdū Ray.spūalia sicut nō debēt vēdi vel
emi:ita nec redimi. quod Veruec.limitat ab eo qui iustè
possidebat:extrà eo.q̄relā.secus à possidēte iniustè,sicut
redimunt decimæ.Sed ista limitatio nō est necessaria,nec
redēptio decimarū est redēptio spūalis alicui⁹,sed tēpora
lis:vt s.Decimæ.in fi.& j.§.iij.reg.iiij.¶Tertiū.Spūale
aūt secūdū S.Tho.ij.ij.& in iiij.vbi s.& secūdū Richar.&
Pan.in c.cōsulere.de simo.& Asten.dicitur tripliciter.Pri
mō scilicet essentialiter,vt gratia & virtutes:per quas intel
lige omnia alia spūalia vel supernaturalia dona:& causali
ter vt sacramēta quę sunt causa gratiæ,& cōsequēter virtu
tū:& effectualiter seu effectiuè,vt actus ex spūali gratia,&
sacro officio,vel quocūq; spūali dono procedētes:vt bapti
zare,officium diuinū celebrare,miracula facere,& hmōi:
quæ etiā dici possunt spūalia per causam,inquantum à spi
rituali causantur,& ad spūale disponūt.¶Quartū.Spūali
verò annexū,secūdū S.Tho.in iiij.& alios,dicitur dupli
ter.Primò sicut ad spirituale ordinatū,sicut ius patronatus
quod ordinatur ad præsentādū clericos ad bñficia,& vasa
sacra ordinata ad sacramentorū vsum:adde & generaliter
omne,ī quo spūale ministratur,vt sacra vestis,ecclesia,cœ
meteriū,reliquiæ sanctorū,& omnis sacra res.Licet autem
ius sepulturę nō sit annexū isto mō,sed sequēti,tñ cœme
teriū est annexū isto modo.Secūdò sicut ex spūalib⁹ depē
dēs:vt habere ecclesiastica beneficia,quod nō cōpetit nisi
habēti officiū clericale:vt ius pcipiēdi decimas,primitias,
oblatiōes,& ius sepulturę,& qcquid cōpetit clericis rōne
ordinis:vt pulsare cāpanas,claudere ostia ecclesiæ,& simi
lia,& ius etiā primogenituræ.¶Quintū.Nomine aūt pe
cuniæ,qua emptio & vēditio cōtrahitur,intelligitur secū
dū S.Th.ij.ij.omne illud,cuius pretiū pōt pecunia æstima
ri:vt patet in iij.Eth.¶Sextū.Prædicta aūt intellige de
de spūali supernaturali,siue,vt alij dicūt,in ordine ad spi
ritū sanctū:loquēdo verò de spūali naturali,siue in ordine
ad spiritū humanū,dico q hoc spūale dupliciter dicitur.
Primò scilicet p essentiā,vt oēs sciētię & virtutes naturali
ter acquisitę:& secūdò per cām,vt doctrinā taliū scientiarū
& idē videtur de actibus taliū virtutū:& iudicare est actus
iustitiæ:annexū aūt huic spūali sunt libri,scholę,& hmōi.
2 & de his dicetur j.eo.titu.¶Secūdò quæritur,* quæ inter
pdicta vēdi possunt aut nō possunt sine vitio simoniæ?Et
dico quātū ad spūale supernaturale,q vēdi nō pōt de iure
spūali per essentiā:imò nec super eo cadere pōt,delibera
ta volūtas emptionis,secūdū S.Th.in iiij. quod intellige
rectè sentiendo.& de hoc j.q.j.c.j.& ibi glo.Nec spiritua-
le per causam:vt in c.nō satis.& in c.cū in ecclesię.eo.tit.li
cet inquantū est corporale habeat quandā speciē,q̄ vendi
pōt,nō ex hoc,q est spirituale.Vnde secundū S.Tho.ij.ij.
simonia est accipere pecuniā quasi pretiū cōsecratiōis eu
charistiæ vel missæ cantatæ:nō aūt quasi stipendiū sustēta
tionis.Nec spirituale effectiuè:nec redimi pecunia aut re
signari:extrà eodē.q̄relā.& j.q.j.nullus episcop⁹.el ij. nisi
secundū quod j.dicetur.Nec annexū tali spirituali aut an
tecedēter ea rōne qua est annexū,siue qua ordinat ad spi-
rituale.circa qd mēs S.Th.vt patet ij.ij.q.100.art.iiij.p to
tū,est,q ipsa corporalia seu tēporalia vēdere licet,sed nō
ordinē eorū ad spiritualia:vt si vēdātur alteri ecclesiæ, qd
licitū est in necessitate,vēdi possunt sub ppria forma . Si
verò vendant laicis,destruenda sunt, & eorū materia solū
vendenda est.& de hoc j.§.xij.De iure aūt patronat⁹, qd
nō est corporale,dictū est s.Ius patronatus. §.v. qūo ven-
di nō possit secūdū se,nec dari ī feudū, sed trāseat cū alijs
vēditis.Nec annexū eidē cōsequenter:quia cùm nō cōpe-
tat nisi habēti officiū clericale, secundùm S.Th.sine spiri
tuali esse non pōt:& cōsequenter eo vendito intelligitur
spirituale subijci venditiōi.Nec spirituale naturale dictū
per essentiā:imò hoc etiā de facto vēdi nō pōt,dicēte scri
ptura Prouer.xvij. Quid pdest stulto habere diuitias, cū
sapientiā emere nō possit? Nec etiā dictū per causam pōt
vendi semper,sed solū aliquādo.vt j.§.x.annexū autē ta-
li spirituali vendi pōt de iure,nisi ecclesia locū scholarum
3 doctori assignasset.¶*Tertiò quæritur,quibus clauib⁹ &
regulis vtēdū sit ad sciēdū an ī aliquo casu sit simonia nēc
ne?Et dico,q multis.¶Prima est diffinitio supradicto mo
do exposita,quæ intelligit de simonia in se siue ex sua na-
tura:de qua statim.¶Secunda est,q quædā sunt simonia-
ca ex sua natura,vt omnia prædicta:limitando tamen quo
ad beneficia,si habent administrationem ordinis, vel cla-
uium exequutionem,in quibus Papa dispensare nō potest
vt licitè fiant:licet dispēsare possit quo ad pœnas iure po
sitiuo inde contractas vel contrahendas, ne scilicet cōtra
hatur,puta excōmunicationē,suspensionem,resignationē
beneficij,& huiusmodi:quædā verò sunt simoniaca,qa p
hibita,siue ex solo iure positiuo:vt vēdere vicariam,castal
dionatum,aduocatiam,& hmōi.j.q.iij.saluator.extrà eod.
ad nostram.¶Pro quo aduerte,q quātum ex Panor.in c.j.
eo.tit.colligitur,circa beneficia habētia administrationē
ordinis,vel clauium exequutionem,committitur simonia
primo modo:secus in alijs,vt sunt ista hospitalia & alię ad
ministrationes temporales.Sed ista regula non habetur à
S.Tho.nec videtur de mente Ray.¶Tertia regula est,q
ad euitandum simoniam coram Deo & in conscientia suf
ficit,q quis non intēdat pro spiritualibus vel eis annexis
aliquid temporale recipere quasi pretiū, etiā si intēdat re
cipere quasi sustentamentū cōcessione iuris vel piæ con-
suetudinis:vt patet ij.ij.vbi s.ar.ij.quo ad sacramēta.& ar.
iij.quo ad spirituales actus:& hoc etiā si talis intētio sit si-
ne qua non:puta sine qua pdicator p tūc nō pdicaret ibi.
quod patet per S.Th.viij.quolib.q.vj.& ij. quolib.simili-
ter q.vj.quo ad actus spirituales.Tertio modo,id est, effe
ctiue,puta quo ad celebrationē officij propter distributio
nes,& quo ad pdicationē quo ad tēporalia: vt habes etiā
j.§.v.ix.& xvj.clare.Et ex his patet,q aliquando est simo-
nia quo ad Deum tātùm:aliquādo quo ad ecclesiā tātùm:
vt quando aliquis præsumitur vendere aut emere spiritua
le:qui tamen hoc nō intēdit:vt in sequentibus patebit:ali
quando quātum ad vtrunq;,aliquando quantū ad neutrū.

Et idem dicere oportet quo ad sacramēta seu eorū admi-
nistrationē: puta confessor aliter nō audiret mō istū, nisi
qa eleemosynā sperat:secluso tamē casu necessitatis sacra
mentorū,& obligationis ad ea ministrāda: quia cū à pdi-
ctis in spiritualitate nō differāt nisi secūdū magis & min⁹,
in vtrisq; eodē modo est,vel nō est simonia,nulla interue
niēte differētia,nisi secūdū magis & minus.Quantū ad ec
clesiā verò q̄ de intētiōe nō iudicat,hoc nō sufficit,sed ad
euitandā simoniā & pœnā simoniæ oportet omne pactū
abesse,& omnes species exactionis:vt patet ij.ij. vbi s.art.
iij.ad secūdū.Vnde S.Tho.dicit in quolib.q in dispensa-
tione spiritualiū ad euitandā simoniā tria sunt necessaria
si quid recipiatur,scilicet cōcessio iuris vel piæ cōsuetudi
nis,intētio pia,scilicet nō corrupta,& forma honesta,scili
cet vt nō requiratur ante pij officij exhibitionē, ne pactū
interuenire videat,sed expleto officio poterit exigi. Hæc
ex illo.Prædictam tñ regulā S.Th.vt ex locis allegatis pa-
tet, intelligit quo ad indigētes sustētatiōe, id est,eos q ali
ter viuere cōmodè nō possunt:imò,vt videtur,quo ad eos
q Deū habēt pro fine suo:intelligit secundò quantū ad nō
obligatos ad talia:secus in parochiano quātū ad subditos,
à quibus etiā pro victu non pōt accipere.j.q.iij. vendētes.
nec pōt habere talē intētionē nō faciēdi: sed tenetur pri⁹
gratis exhibere spiritualia . Sed prima limitatio , scilicet
quo ad indigētes est necessaria ad hoc,q sine peccato aua
ritiæ:non aūt ad hoc,q sine peccato simoniæ fiat.Vñ dicit
Rayn.& Host.q si sacerdos nō obligatus ex officio habet
sumptus necessarios aliūde,debet gratis cantare:& si facit
p pecunia,aut erit simonia,aut certe auaritia . vñ cùm nō
possit esse simonia,quia nō intendit vēdere spirituale, &
nemo tenetur suis stipēdijs militare,extrà eo.cū sit.vide-
tur turpe lucrū:vt in c.iudices.j.q.j.vel ad min⁹ habet spe
ciem mali.¶Quarta regula est,q nō est simonia dare pe-
cuniā p redimēda vexatiōe in re spirituali.extrà eo.dile-
ctus.el j.quod limita qñ certū est,q fiat iniustitia:non aūt
quando est dubiū,secūdū S.Tho.ij.ij.vbi s.art.vlt. & Pet.
& glo.Ray.Vnde pōt dari pecunia, vt præbenda mea per
iniuriā data alteri recuperetur: & similiter vt qs reuocet
iniustam sentētiam excōmunicatiōis, vel ab ea absoluat,
secundū gl.in c.ad aures.eo.tit.Inno.tamen ibi tenet con
trariū.sed Pan.post Io.And.dicit,q pōt,si ex dilatione so
lutionis imminet præiudiciū graue: quia tunc redimitur
vexatio:aliàs nō.sed debet adiri superior.& idē de suspē-
sione & interdicto.Pan.tamen in c. dilectus filius.el j. eo.
tit.comprehēdendo totam materiam huius quæstionis di
cit,q in tēporalibus licitè redimitur vexatio tā pro quæsi
to,quàm pro querēdo iure.Sed intellige data pecunia:nō
aūt dato spirituali: sed recipiēs,inquit, pecuniā indebitè,
tenetur restituere.l.j.& l.generaliter.ff.de cal.In spiritua-
libus verò pro iure quærēdo nō est licitū aliqd dare, etiā
vt cesset impedimentū facti.extrà eo.Matthæus.nec tunc
redimit vexatio:sed datur,vt facilius acqratur ius spiritua
le.Pro quæsito aūt ei qui est in possessione, scilicet illius
iuris,& de facto molestat,scilicet iniustè,licet aliqd dare,
vt in d.c.dilectus.sed recipiēs tenetur restituere. Sed pro
quæsito si qs iustè vexatur: vt quia episcop⁹ vult eū iustè
deponere,vel ali⁹ iustè accusare,aut prætēdit ius in bene
ficio,nihil dare licet,quia nō redimit vexatio facti.extrà,
eo.nemo.imo nec si vexatur iniuste, & nō est ī possessio
ne iuris illius,sed dat vt habeat possessionē illicitè deten
tā, vt not.Inn.in c.ad aures.extrà eo.& tenet glo.xv.q.vij.
decimas.quia possessio est quid spirituale: vnde nō cadit
in laicum,de præscri.causam. vel saltem est connexa spiri

tualibus propter administrationem, quæ inde sequit. j. q. iij. si qs obiecerit. Putat aũt Pan. ꝙ dare possit, qñ non posset de facili eã consequi apud superiorem ad euitãdũ magnum præiudicium. arg. eius quod de absolutione ab excõmunicatione dictum est. Sed tñ aduerte secundũ Host. ꝙ licet dans possit sine simonia redimere: tamen is, q pro pecunia reddit spirituale quod vsurpabat, est simoniacus. quod dictum est in se verũ, licet non in proposito. de quo s. Decimæ. in fi. Putat etiam Sum. Ang. hoc dictum, ꝙ pro recuperanda iuris alicuius possessiõe nihil possit dari, esse limitandum, quando detinebatur à superiore: secus si à tyranno. Sed ego credo, ꝙ semper sit simonia, quia semp datur pro re spirituali vel annexa consequenda: quod nõ est redimere, id est, repellere vexationẽ, sed consequi aliquod bonũ. Licitũ est tñ propriũ ius tueri. Nec est simile de absolutione ab excõicatione iniusta: quia ibi nihil acquiritur, sed abijcitur ligamẽ, & repellit ligans iniustè: qđ est redimere, id est, repellere vexationem, scilicet iniquã. ¶ Quinta regula est quam ponit S. Tho. viij. quolib. vbi s. scilicet, ꝙ si actus sit spiritualis ex pte principij, id est, competens alicui ꝑpter aliquod spirituale, quod est in eo, vt diacono legere Euãgelium, simonia est, si quis intẽdat actum suũ vendere: non aũt si sit spiritualis ex parte finis tãtùm, vt docere liberales artes, quarũ veritas est spiritualis: sed est simonia si vẽdatur finis, q est spũalis, id est, veritas.
4 Vbi etiã patet, ꝙ locans operas vẽdit actũ. ¶* Quartò q̃ritur, vtrũ simonia cadere possit in quẽlibet, etiã in Papã, & in cõtrahentẽ cũ Papa? Et dico, ꝙ quo ad Papam dicit q̃dã opinio, ꝙ non: sed secundũ S. Th. & alios Theologos & Canonistas cõiter si Papa pecuniam ꝑ aliquo spirituali vel ei annexo recipiat, simoniam cõmittit, etiã si illa pecunia sit de reditibus alicuius ecclesiæ: quia licet res ecclesię sint eius, vt principalis dispẽsatoris, nõ tamen vt domini. Sed S. Tho. loquitur in his quę sunt simoniaca per diffinitionẽ simoniæ, siue ex sua natura. Vñ istã opinionem, scilicet, ꝙ in Papã cadat simonia, quæ cõmunis est, bene limitat Ant. de But. post Host. esse verant quãtũ ad ꝓhibita, qa simoniaca, scilicet ex sua natura: non aũt quantũ ad simoniaca quia prohibita, scilicet iure positiuo: quia talis cõstitutio nõ ligat promulgãtes. Limitat etiã Pe. de Pal. eã esse verã quo ad peccatũ, nõ quo ad pœnas simoniacis iure illatas: quia eas semper euadit. ¶ Quantũ autem ad cõtrahẽtes cum Papa, dico, quòd secũdũ aliquos excusantur à pœna simoniæ. Vnde dicit Pe. ꝙ emens simoniacè beneficiũ, vel ordinem à Papa, pœnas iuris nõ incurrit: quia sicut in pœnis iam incursis, ita etiã ne incurrãtur dispensare põt: sicut posset alicui priuilegiũ cõcedere, ꝙ percutiẽdo clericum nõ esset excõmunicatus: quando aut dat beneficium pro pecunia, videtur dispensare, ꝙ liceat retinere. Vnde q habuit beneficium in curia per simoniam: si habet cõsciẽtiam, quòd emanauerit de sciẽtia Papę cõferentis, pœnitẽdo de peccato nõ tenetur resignare, sed retinere põt. Hęc ex illo. Imò secũdũ aliquos excusantur à peccato simonię in simoniacis quia ꝓhibitis: quia dicit Io. de Lig. extrà eo. c. j. ꝙ nec Papa, nec alij existẽtes in curia cõmittunt simoniã, si Papa scit, & ex certa sciẽtia tolerat. quod itelligitur in simoniacis quia prohibitis. & hoc sequitur Archi. & tenendũ est: licet Pan. in d. c. j. aliter sentiat. & Sum. Rof. det
5 concordiã, quæ nõ vadit ad mentẽ discordantiũ. ¶* Quintò quęritur, vtrũ sola volũtate cõtrahatur simonia? Et dico ꝙ si loquamur quantũ ad cõscientiã, & de volũtate deliberata emendi aut vendendi spiritualia, Sum. Ang. asscribit Tancr. & Ber. sentire, ꝙ nõ: extrà eo. c. vlt. sed illi loquunt quantũ ad forũ iudiciale: nec loquũtur de voluntate emẽdi, sed de illa, de qua j. Quãtum verò ad Deũ & cõsciẽtiã, peccatũ simoniæ sola volũtate cõtrahit: licet hoc ecclesia nõ puniat: vt in c. tua nos. eod. ti. vtrũ aũt sit necessariò restitutio faciẽda, vide j. §. vlt. Si verò loquamur de volũtate, id est, intẽtione accipiẽdi aliquid aut dãdi pro actu spirituali, distinguit: qa si sit intẽtio secũdaria, id est, sine qua actio fieret, secundũ oẽs nõ est simonia, etiã corã Deo. Et rõ est: qa eo casu nõ dat tpale ꝑ spirituali, vel econtrariò: quia remoto tẽporali nihilominus daretur spirituale, vel ecõtrario: si verò sit intẽtio principalis, id est, sine qua nõ fieret actio, tenet indistinctè Sum. Ro. post aliquos Sũmistas, cõtra tñ Sum. Ang. ꝙ sit simonia. sed tñ hoc est verum solũ vbi quis tẽporale intẽderet dare vel accipe directè ꝑ ipso spirituali, quasi eius pretiũ vł mercedẽ, sicut fecit Giezi: vel etiã ꝑ suo labore, qñ actus non põt locari. de quo j. §. ix. part. ij. & iij. Secus si ꝑ sua sustẽtatiõe: quod patet primò ex tertia regula. s. §. iij. secũdò ex diffinitiõe simonię: tertiò, quia Ray. in tit. de simo. §. q̃rit. idẽ tenet, & similiter sua gl. vt ẽt patebit ex dicẽdis j. §. viij. & §. ix. Vnde Archi. dicit, quòd cũ dat tẽporale pro spirituali, si ly ꝓ, dicat appretiationem, vel cõmutationẽ, vel causam principaliter mouentẽ, ita, inquit, ꝙ illud tẽporale sit vt ptiũ rei spiritualis, vel propter hoc prĩcipaliter detur ipsum spirituale, est simonia: secus si dicat cãm finalẽ seu adminiculatiuã, vt scilicet, inqt, si hoc fiat ob reuerẽtiã sacramentorũ, vel seruandam piã consuetudinem, vel ad sustentationem ministrorum, & nõ vt pretiũ, ita tamẽ, ꝙ cesset omnis pactio & cõuẽtio. j. q. ij. quàm pio. & exactio à nõ valẽte vel nõ volẽte dare pcipuè ante collationẽ spiritualiũ. Hec ex illo. qui licet subdat, ꝙ dãs spirituale pro pecunia aľs non daturus, est simoniacus: tñ loquit de eo q spiritualia exhibere tenetur, qui ante dationẽ exigere nõ potest, sed post ea. qui aũt nõ tenetur, nec aliàs habet vnde sustẽtetur, scilicet decẽter, secũdùm Ray. locare põt operas suas in actibus spiritualib9 ad sensum qui dicetur j. part. ij. & iij. §. ix. Et hoc etiam seruatur in vsu: quia cõtinuè religiosi procedunt ad funera & ꝑdicationes cum spe sustentationis, sine qua non irent. Vnde & Sum. Rof. virtualiter hoc tenet in verbo, Simonia iiij. q. iiij. cõtra primũ dictum suũ, vt j. §. xj. part. iiij. Et hoc sequitur Sum. Angel. contra Rof. & est ĩdubitãter verũ in his, q ex officio ad talia nõ tenent, nec habẽt vnde sustẽtentur, & se Deo dedicarũt ex suis laboribus, non quærentes diuitias, sed sustentationẽ: in alijs aũt quomodo se habeat veritas, patebit ex dicẽdis. Quantum ad ecclesiam verò & humanum iudicium, nullus cõtrahit simoniam quacunque voluntate, nisi aliquid superaddat. extrà eo. tua nos. & c. fi. quod quidẽ superadditum est pactum, vt patet in d. c. fi. sed itellige expressum vel tacitum: quia quocũq; modo innotescat, quòd quis dederit vel receperit tẽporale pro spirituali, est simoniacus. Vñ vt pat. extrà eo. & si questiones. si dubitetur vtrũ gratis vł corrupta intentione datum sit, tria sunt præcipuè attẽdenda: dãtis scilicet & accipiẽtis qualitas, scilicet an diuiti à paupere, vel ecõtrariò: muneris quãtitas, vt si res magni vel parui sit ptij: & donationis tẽpus, an scilicet instãte necessitate, vel aľs cõferatur: & hoc ideo, qa ex his fundatur psum-
6 ptio, quæ tamẽ locum non habet in conscientia. ¶* Sexto quæritur, quot modis committatur simonia? ¶ Et dico, ꝙ ex pte rei datæ cõmittitur tripliciter secundũ triplex munꝰ, scilicet à manu, ab obseqo, & à lingua. de quo s. Gabella. v. §. j. & j. §. xvj. ¶ Ex pte verò cõmittentiũ similiter cõmittitur quadrupliciter, aliquãdo scilicet solùm ex parte conferentis spirituale; vt quãdo ipse recipit tẽporale, ignorante eo cui confert spirituale. aliquãdo ecõuerso solùm ex parte recipiẽtis spirituale: vt quãdo ipse cõfert aliquid nõ danti, sed amico vel cõsiliario eius. aliquãdo ex parte vtriusq;, scilicet quãdo recipiẽs dat aliquid danti. aliquando ex parte neutrius, vt si amicus recipiẽtis det aliqd amico dantis eis ignorãtibus. j. q. j. statuimꝰ. & c. si quis à simoniacis. ¶ Ex parte verò modi cõmittendi etiam cõmittitur quadrupliciter: cogitatione, loquutiõe, opere, & omissione: de qua infrà §. viij. part. v. & ix. ¶ Septimò quęritur,
7 * vtrum sit simonia dare tẽporale vel accipere pro spirituali per essentiã, puta æterna vita vel remissione peccatorũ? Et dico ꝙ non, secundũ Dir. & omnes secundùm illud Danielis quarto, Peccata tua eleemosynis redime. Cuius rationẽ assignat S. Th. quia hic est emptio largè sumpta pro merito, non autẽ perfecta: tum quia nõ sunt cõdignę, & c. Rom. viij. tum quia meritũ non cõsistit principaliter in exteriori dono, vel actu, aut passiõe, sed in interiori effectu.
8 ¶ Octauò quæritur, * vtrũ sit simonia dare aliquid pro spirituali per causam, id est, pro aliquo sacramento vel sacramẽtali? Et dico multa. ¶ Primum. Vt probat S. Tho. in iiij. dist. xxv. q. iij. ar. ij. q. j. cùm sacramẽta gratiã contineant, licitè vendi nõ possunt aut emi, scilicet de iure sine vitio simonię: vel vt dicit ij. ij. q. 100. ar. ij. pro eorũ gratia pecuniã accipere est crimen simoniæ, quod nulla cõsuetudine potest excusari: tamen, vt ibi subditur, accipere aliquid ad sustentationẽ eorũ qui Christi sacramẽta ministrãt, secundùm ordinationẽ ecclesiæ & consuetudinẽ approbatã, nõ est simonia neq; peccatum: non autẽ sumitur, tanquã pretium mercedis, sed tanquã stipendiũ necessitatis. Hęc ille, qui etiã ad quartũ ibi subiungit, ꝙ si ex cõsuetudine exigantur aliqua, quasi pretium rei spiritualis, cum intẽtione emẽdi aut vẽdẽdi, est manifestè simonia: quia cõsuetudo nõ preiudicat iuri naturali aut diuino, quo simonia prohibet: & pręcipuè si ab inuito exigãtur: si tamẽ exigãt quasi stipẽdia, & desit intẽtio emẽdi & vẽdendi, sed intẽtio referatur ad solam cõsuetudinis obseruãtiã, non est simonia, præcipuè quãdo quis voluntariè soluit. In his tamen sollicitè cauẽdum est quod habet speciẽ simoniæ vel cupiditatis, secundũ illud j. ad Thes. vlt. Ab omni specie mala, & c. Hęc ille. Sed pro huiusmodi cõsuetudinis intellectu nota ꝙ secundùm Pan. in c. suam. eod. tit. cõsuetudine introduci potest, vt aliquid detur ꝑ spirituali sine simonia, qñ nõ præcessit exactio, sed ex mera liberalitate & deuotione populi talis cõsuetudo est introducta: facit c. ad apostolicam. eo. tit. vbi dicitur, cõpellẽdos ad laudabilẽ cõsuetudinẽ obseruãdã. si verò exactio præcedẽs dedit causam cõsuetudini, nõ valet, cùm habeat initiũ vitiosum, & sic intelligitur c. cùm in ecclesia. si bene põderetur. Sed hęc intellige, vbi ex cõsuetudine debet aliquid clericis à laicis. vbi verò est cõsuetudo, ꝙ à clericis aliquid exigatur, dic secũdùm Pan. in c. Iacobus. eod. tit. ꝙ ad priuatũ cõmodum clericorum non valet: sed bene in fauorẽ diuini cultus, intellige si non pręcessit exactio ante sacramentorũ exhibitionem. vnde dicit Inn. & Io. de Ligna. in d. c. ad apostolicã. ꝙ cõsuetudo, qua datur aliquid ante sacramentorũ receptionem, est corruptela: nec valet quantuncunque longa. Quãdo autẽ nõ pręcessit exactio quare valeat in laicis, & nõ in clericis: ratio diuersitatis est, quia laici videtur se obligasse sub nomine cuiuscũã obligationis. ar. no. in c. nouũ genus. de deci. Aduertendũ est tamen: ꝙ, vt innuit S. Tho. ij. ij. vbi s. ar. iij. prætextu cõsuetudinis non potest aliquid exigi per subtractionẽ sacramẽtorũ, nec ꝓpria authoritate: sed spiritualibus prius, inquit, exhibitis licitè possunt statutæ & cõsuetę oblationes, & quicũq; alij prouẽtus exigi à nolẽtibus & valẽtibus soluere, authoritate superioris interueniẽte. ¶ Secũdũ. Pro matrimonio, licet sit sacramẽtum, licitè datur & accipitur pecunia, secundũ Archi. post S. Th. absq; simonia: nõ qa ibi gratia non cõferatur, vt no. gl. & male. j. q. j. quicquid. sed quia nõ est sacramentum solum, sed officiũ naturæ: & secũdũ hoc datur ad subleuandum onera eius, & nõ inquãtũ est sacramentũ in dispensatione ministrorũ ecclesiæ cõsistẽs. Vnde secũdũ iura est simonia pro benedictione nuptiarũ aliqd exigere: licet spõte oblatũ possit recipi. extrà eo. cũ ĩ ecclesia. Nec est verũ quod dicit gl. in c. sua. e. ti. quòd posset pro ea aliqd peti si nõ esset sacramentũ: quia, vt dicit Pan. ibi, non solùm pro sacramẽtis, sed generaliter pro omni officio ecclesiastico exercẽdo nõ debet aliquid peti, vt in cap. nostrã. e. tit. Dicit tamẽ Verue. ꝙ si sacerdos, ad quẽ spectat, nõ vult alteri dare licẽtiã benedicẽdi nuptias, nisi pro pecunia, si quidẽ nõ intẽdit licẽtiã vẽdere, sed ꝓuidere sibi de portiõe oblationũ eum cõtingẽte, nõ est simonia. & idẽ, secundũ eundẽ, est de licẽtia cõfitẽdi & cõmunicãdi, licet possit pręsumi ꝙ licẽtiã vẽdere voluerit, si exigit maiorẽ summam, q̃ dicta portio valere præsumatur. Si aũt sacerdos nolit benedicere, nisi data pecunia: secũdũ Alex. recurrẽdũ est ad superiorẽ, qui si cogere eum noluerit, tutius est abstinere quàm dare occasionẽ peccati. Sed Pan. ĩ c. dilectus. el ij. e. ti. tenet ꝙ pro habẽdis sacramẽtis necessarijs licet aliquid dare, nõ ꝑ volũtarijs: & sic tenẽdo opinionẽ, ꝙ sine benedictiõe matrimoniũ cõsummare nõ licet, vbi est cõsuetũ; licitè dabitur pecunia ꝑ ea cũ intẽtione dãdi pro redimẽda vexatione. ¶ Tertiũ. Pro baptismo. s. dãdo nõ est danda vel exigẽda pecunia: vt patet expressè j. q. j. baptizãdis qđ Sum. Ang. & Ro. contra Supple. post Pan. in c. cùm in ecclesię. e. tit. limitãt quãtũ ad adultũ: qa ex quo habet baptismum in voto, habetur pro baptizato, & saluatur. ar. c. debitum. de baptismo. & c. ij. de presby. non bap. Quantũ verò ad ĩfantẽ secꝰ, qñ presbyter aliter nõ vult baptizare, & nõ est alius q sciat & possit: quia nõ emit spirituale: nec hoc debet intẽdere, sed redemit vexationẽ. Sed quia secundũ eosdem redẽptio vexationis habet locũ solùm vbi quis repellitur de iusta possessiõe alicuius iuris, quod nõ est hîc; vbi, vt bene dicit Supple. nõ est aliqua vexatio, sed sacramẽti negotia: quia etiã licet aqua emi possit in se, non tamen vt ea vtitur qui baptizat: quia sic est spiritualis, cũ sit pars, id est, materia sacramẽti in actu. Et dato ꝙ emi possit, nõ tamẽ intẽdit sacerdos eam vẽdere, sed baptismum: nec cõsequẽter qui soluit, intendit eam emere, quia inde nihil faceret: ideo melius dicit Archi. post S. Tho. Pet. de Taran. Pet. de Per. & glo. j. q. j. baptizandis. & Rich. vt refert Archid. licet eum Sum. Ange. pro se male adducat, ꝙ eo casu alius debet baptizare si potest: alioquin potius debet permittere puerũ mori sine baptismo: quia nõ sunt facienda mala vt eueniant bona. Posset tamen hoc casu secundùm S. Tho. & alios emere quis à sacerdote aquã, quæ est purum elemẽtum corporale: imò secũdùm Supple. in verbo, Baptismus. etiam si esset consecrata: quod tamen esset falsum, secundũ Arch. post Vide. & j. q. j. dictũ. quia esset simonia. In fidelibus autẽ vtrum sit dãda vel promittẽda pecunia vt baptizẽtur; quidã dicunt, vt dicit glos. in c. quàm pio. j. q. ij. ꝙ sic exemplo beati Syluestri, qui bona temporalia paganis pollicebatur, vt fierent Christiani, alliciẽdo scilicet ad fidem. Et hoc tenet Ray. quod quidẽ verũ est si fiat gratis ad beneuolentiã captãdam, vel etiam ad diffundendum

dendum bonũ odorẽ Chriſtianitatis, vt facilius quis eos cõuertat: quia hoc non eſt emere, ſed cauſare diſpoſitiue eorum cõuerſationẽ. art. xxiij. q. iiij. debet homo. & q. vj. quod autẽ di. xlv. qui ſyncera. cum pacto verò nõ licet, ſecundũ Veruec. Licitè etiã ſecũdũ Ray. inducũtur per grauiorẽ exactionem pẽſionũ à principio locationis: poſtea autem non liceret. xxiij. q. vj. iam verò. Hoc tamen licitũ eſt cũ pacto quãdo auertũtur à ſide ſolùm timore paupertatis: quia hoc nõ eſt emere cõuerſionẽ vel baptiſmũ, ſed impedimẽta eius remouere: non autẽ quãdo auertuntur, quia fides ſibi nõ placet: qa hoc eſſet emere ſpirituale. Et iuxta hæc intellige Pan. in c. cùm in eccleſia. eo. tit. Et eodem modo ſecundũ Panor. in c. dilectus. el ij. eod. tit. poteſt ſine pacto ad alliciendũ dari pecunia pro ingreſſu religionis, & receptione ſacramentorũ. ¶ Quartum. Eodem modo & eadẽ ratione nec pro confirmatione, imò nec, p chriſmate, nec pro extrema vnctione, nec pro euchariſtię collatiõe licet aliquid exigere vel ex pacto, ſeu quaſi pretium dare. j. q. j. dictũ. ſponte tamen oblata licet recipere. j. q. ij. ſicut epiſcopũ. nec ſimiliter pro pœnitẽtia ſeu abſolutione licet exigere pecuniam, ſecũdũ S. Tho. quaſi pretiũ abſolutiõis: quia eſſet ſimoniacum: ſed bene poteſt exigi quaſi pœna peccati vel culpę præcedẽtis impoſita pecuniaria pœna: in quo tamẽ, inquit in quarto, cauendũ eſt ne talis exactio magis cupiditati, quàm correctioni adſcribatur. Hæc ex illo. qui loquitur de abſolutiõe tam à peccato quàm à cenſuris ex peccato inductis. & idem Pet. & Hoſt. Qui autẽ exigit aliquid, aliter non auditurus confeſſionẽ, ſimoniã cõmittit, etiã per eccleſiam puniendã. j. q. ij. quàm pio. imò ſecũdũ Ray. etiam ſacerdos, qui ſuę parochiano nõ vult dare licẽtiã alteri cõfitẽdi niſi pro pecunia. quod intellige, vt ſ. parti. ij. imò ſecundũ Archi. is, qui nihil exigit, ſed tamẽ audit cõfeſſiones, principaliter intẽdens lucrum, cõmittit ſimoniam mentalẽ. Quod intellige quãdo audire ex officio tenetur: vel quãdo hoc intẽdit quaſi pretium, nõ quaſi eleemoſynale ſuſtẽtamentũ. vel, quod idẽ eſt, intellige quãdo pecunia eſt cauſa audiẽdi ſimpliciter: nõ tamen quãdo eſt cauſa audiẽdi potius hũc, à quo aliqd ſperatur, quàm aliũ: cùm tamen ſi nihil ſperaretur, aliquis audiretur, ar. dicẽdorum j. ſ. ix. partic. tertia. ¶ Quintum. Pro ſacramento verò ordinis etiã nihil exigi poteſt: extrà eo. c. j. vbi dicit do. Anto. q̃ cùm in ordinatione tres perſonæ requirãtur, ſcilicet epiſcopus, miniſter, & notarius: ſicut principalis ordinatio debet eſſe gratuita, ita & omne accedẽs ad illã. Et de epiſcopo quidẽ clarum eſt, q̃ ſi quid pro ordinatione recipiatur pacto, cõuentione, vel exactione, ſimonia eſt. j. q. ij. quàm pio. & c. ſicut epiſcopũ. imò ſi detur ei aliquid ne ordinet p ſimoniã, eſt ſimonia, ex parte eius, etſi nõ dãtis, ſecundùm Tane. & Bar, Brix. j. q. j. nullus. & ſimiliter ſi detur ne ſpiritualia, det ſimoniaco, ſecundùm Pan. in d. c. cùm in eccleſiæ. Et ſimiliter eſt ſimonia ſi ordinandus promittat ordinatori, q̃ vſque ad tot annos nihil peter, ſecundũ Panor. in c. per tuas. el iij. eod. tit. quia ex quo ordinator poſt ordinationẽ tenetur ei aſſignare portionem, quæ cõſideratis fructibus eſt quid tẽporale, talis remittit temporale pro ſpirituali cõſequendo: & ſimiliter ſi detur pecunia ne quis ordinetur, eligatur, aut confirmetur, aut ne eccleſia conſecretur, & huiuſmodi, extrà eo. nemo. Miniſter autẽ, de quo loquitur illa. decretalis, vel eſt archidiaconus examinans promouẽdos, vel is qui promouẽdos vocat, ſecundũ Docto. vel qui reſpõdet in ſcrutinio ordinãdi, ſecundũ formã c. ij. de ſcru. vel qui legit Euãgelium, cùm ſit ordinatio, ſecundùm Goff. quorũ quilibet ſi pro miniſterio illo pecuniã reciperet, ſimonia eſt. De notario autẽ qui promouẽdos ſcribit, & facit literas ordinis iam collati, ſunt opiniones, vt ibi recitat do. Ant. & Arch. ij. parte. tit. j. ſed Pan. eo. tit. c. j. poſt gloſſ. & Doct. communiter dicit, q̃ ſi eſt ſalariatus de publico, puta ab epiſcopo, nihil debet exigere: ſimiliter & ſi non habet ſalariũ, ſed tamen ſuum officiũ eſt adeò neceſſarium in ordinatione, vt niſi ipſe ſcriberet, ordo nõ diceretur rite collatus: quia tũc ſuum officiũ eſt de cõferentibus ad ordinem: quia tamen non video, inquit, q̃ ita ſit neceſſarium, ſimpliciter dicipoteſt q̃ ex quo non habet ſalarium de publico, licitè poteſt pecuniam pro ſuo labore exigere: cõſiderata ſcilicet laboris ſeu negotij qualitate, & nõ ordinis: quia eſſet ſimonia, ſicut cùm plus exigitur pro ordine digniori. ar. x. q. ij. preſbiteri. & d. c. j. voluit, ſecundùm Inno. tollere conſuetudinem quorundã locorum, in quibus omnes officiales & miniſtri pecuniã expetebant. Addeprimò ſecundùm Ray. q̃ ſi quis habens titulum, rogat presbyterũ vt præſentet eum ad ordines ad titulum eccleſiæ ſuæ, promittẽs, q̃ nunquã in ea aliquid petet, ſimoniã cõmittit: extrà eod. per tuas. & ordinator triennio à collatione ordinum, & præſentator ab eorum exequutione eſt ſuſpẽſus. extrà eo. ſi quis ordinauerit. Adde ſecundò, q̃ ſi pro mea ordinatione data eſt pecunia ordinatori, nõ habeo exequutionẽ, etiã ſi ignorauit aut cõtradixit: quia eã nõ haberẽ, etiã ſi pro mea ordinatione nõ eſſet data, ſed pro alia priore: quia ille eſſet ſimoniacus in ordinis collatiõe, nec poſſet dare exequutionem, ſecundùm Hoſt. j. q. j. ſi quis à ſimoniacis. Si verò me ignoraõte alius dedit pecuniã nõ ordinatori, ſed alteri: ſecundùm Innoc. in c. tanta. extrà eod. non ſum ſimoniacus, etiam ſi ſine pecunia non eram obtẽturus. Si verò ego dedi, eſt ſimonia, etiã ſi ſine pecunia ordinẽ habiturus eram. Adde tertiò, ſecũdũ Veruec. qa ſi detur pecunia alicui pro ingreſſu ad prælatum intẽtione habẽdi aliquid ſpirituale ab eo, non eſt ſimonia: ſecus ſi detur vt ſuadeatur ei. j. q. j. ſi quis. Adde quartò, ſecundũ Veruec. q̃ ſi me neſciente pro miſſa eſt pecunia pro mea promotiõe, quam poſtea ſolui, vel ſolutã reſtitui, licet grauiter peccem, & in maleficijs retinabitio retrotrahatur, diſpẽſare tamen poteſt epiſcopus, quia re vera nõ fuit ſimoniacus in receptione beneficij vt ordinis: ſicut no. Tanc. Adde quintò, q̃ ſecundũ Ray. ſimonia eſt, ſi ab ordinãdo ante ordinationẽ præſtetur cautio vel promiſsio. viij. q. iij. talia. nõ autẽ ſi poſtea, niſi ex præcedẽti fiat pactione. ea. q. Artaldus. ¶ Sextũ. Pro ſacramentalibus quoq;, vt pro benedictiõe abbatũ, abbatiſſarũ, velationе virginũ, aqua benedicta, adde vel omni benedictione, & huiuſmodi, nihil recipere licet, ſecundũ Pet. de Pal. & idem de alijs, de quib⁹ ſuprà Sacramẽtale. ſicut nec etiã ratione materię poteſt vẽdi ſacramẽtũ. j. q. j. placuit. & iij. Vnde etiam ſecundùm Panor. extrà eo. in c. ea quæ. monia eſt pro chriſmate aliquid exigere habito reſpectu ad liquorẽ: quia non ſolùm eſt ſpirituale in quantũ ſacramentum, ſed etiam inquantum liquor. d. cap. placuit. el ij. ſimiliter nec pro pane benedicto, vel candelis, ſimiliter ſecundùm Gof. & Hoſt. nec pro benedictione calicum & veſtium. Vẽdere tamen officium portãdi aquam benedictã, ſecundũ Veruec. non eſt ſimonia, ſi ex cõſuetudine habet ſacerdos q̃ etiam per alium exerceat & percipiat prouentus: aliàs ſecus. Vel melius dic abſolutè, ſecundũ Rod. q̃ licitum eſt vẽdere prouẽtum, vẽdere autẽ illud officiũ, eſt turpe lucrum. ¶ Nonò quæritur, * vtrum liceat aliquid dare vel accipere pro ſpirituali effectiuè, ſiue pro ſpiritualibus actibus: Et dico multa. ¶ Primũ. Sanctus Tho. in iij. vbi

vbi ſuprà. art. ij. q. ij. & viij. quolib. q. vj. diſtinguit dicẽs, q̃ actus ſpiritualis dicitur dupliciter. Primò ſcilicet ex parte principij, qñ ſcilicet actus cõpetit perſonę, ꝓpter aliquod ſpirituale donũ vl̃ officiũ quod in ipſo eſt, ſicut epiſcopo cõſecrare baſilicas, & diacono Euangeliũ legere. & ſecũdò ex pte finis tãtùm, & nõ principij: vt docere artes liberales, quarũ veritas ſpiritualis eſt: ſed huiuſmodi doctrina nõ cõpetit alicui, propter aliquod ſpirituale officiũ, cùm etiã Gẽtilibus liceat. Et in primis quidẽ ſi quis intẽdat vẽdere actũ, vt dicit in quolib. aut vendere quod in eis ſpirituale eſt, vt dicit ij. ij. vel locare actus ſuos, ſimonia eſt, vt dicit in iiij. ſed accipere aut dare aliquid pro ſuſtẽtatione miniſtrãtiũ ſpiritualia ſecũdũ ordinationẽ eccleſiæ, & cõſuetudinẽ approbatã, vt dicit ij. ij. licitũ eſt: ita tamẽ, q̃ de ſit intẽtio exemptionis, & vẽditionis: & quòd ab inuitis nõ exigãtur per ſpiritualiũ ſubtractionẽ: quia haberet ſpeciẽ vẽditionis: gratis verò ſpiritualibus prius exhibitis licitè poſſent ſtatutæ & cõſuetæ oblationes, & quicũq; alij ꝓuẽtus exigi à nolẽtibus & valẽtibus ſoluere, authoritate ſuperioris interueniẽte. Hæc ille. In ſecũdis verò actibus, vt dicit in iiij. qa ſpiritualitas nõ eſt ex parte agẽtis, põt quis vẽdere & locare opas: ſed nõ illud ſpeciale quod ex opere acqritur, ſed eſt ſimonia, vt dicit in quol. Et intellige, q̃ in primis põt aliqd accipi in ſuſtẽtatione etiã ex intẽtiõe principali ſine qua nõ, ſi qs ſit indigẽs, & ex officio nõ obligeẽ, vt patuit ſ. ij. regula iij. & ſimiliter vt patebit par. ſeq. ¶ Secũdũ. Idẽ S. Th. in d. quolib. viij. ea. q. quærit formaliter vtrũ ille q vadit ad eccleſiã ꝓpter diſtributiones, aliàs nõ iturus, peccet? Et dicit ſic: Celebrare diuinũ officiũ in eccleſia eſt actus ſpiritualis ex parte principij: qa cõpetit alicui ex hoc, q̃ eſt clericus, & ideo ſimoniã cõmittit q hmõi actũ vẽdere intẽdit: in qualibet enim vẽditiõe pretiũ accipitur quaſi finis. Et ideò in prædicto caſu diſtinguendũ eſt. Si enim huiuſmodi diſtributiões recipit quaſi finẽ ſui operis principaliter intẽtũ, ſimoniã cõmittit, & ita mortaliter peccat: ſi autẽ habet principalẽ finẽ Deũ in tali actu, ad huiuſmodi autẽ diſtributiões ſecundariò, non quaſi in finẽ, ſed ſicut in id, quod eſt neceſſariũ ad ſuã ſuſtẽtationẽ, conſtat, q̃ nõ vendit actũ ſpiritualẽ, & ita ſimoniã nõ cõmittit, nec peccat: ſic enim acceptio diſtributionũ nõ erit cã quare ad eccleſiã vadat, ſed propriè huiꝰ determinatio quare nũc vadat, & nõ alia vice. Hæc ille ī forma. Ex quibꝰ, ſimul cũ dictis particula ſupiori, & etiam ſ. priore, & part. ſeq. elicio, q̃ nõ obligatus ad actũ ſpirituałem ex parte principij ratione ſalarij vel officij aliquo indigẽs ad ſuſtentationẽ neceſſario, vel de bene eſſe honeſto, licite intedit illud in tali actu, nõ vt pretiũ, ſed vt elemoſynale ſuſtentamẽtũ intẽtione ſine qua nõ ſit ſimonia: ſi tñ talis intẽtio deduceretur in pactũ tacitè vel expreſsè, ſimonia eſſet quo ad eccleſiam, quæ de intẽtione nõ cõſiderat. ¶ Tertiũ. Pro celebratione autẽ miſſæ, vel alijs diuinis officijs, vel proceſsionibꝰ, & hmõi, nũquã licitũ eſt aliquid accipere vel dare tanquã pretiũ: ſi autẽ ſacerdos tenetur celebrare, vel exequias aut alia officia facere, ſecundũ Ray. aliquid exigere ſimonia eſt. j. q. j. vẽdẽtes. Si verò nõ tenetur, & deficiũt ei ſumptꝰ, põt accipere. j. q. j. duces. nã & operas ſuas locare põt ſiue ad diẽ ſiue ad annũ: extrà, ne prælati. vi. ſu. c. ſi. q̃ ſi ſumptus habet, & ad hæc non tenetꝰ: aut debet facere gratis, aut ceſſare: aliàs videtꝰ facere ex auaritia: & licet qñ ad hæc non tenetur, fortè non ſit ſimoniа, eo, q̃ non debeat ſuis ſtipendijs militare. xij. q. ij. charitatem. extrà eo. cùm ſit. tamẽ eſt turpe lucrũ quando fit ex auaritia: vel ſi in ſumptus recipit, etiã ſi diues ſit, & nõ ſit ex auaritia, ſaltẽ habet ſpeciẽ mali, vt dictũ eſt ſuprà. Sed tamen not. q̃ in huiuſmodi nullus poteſt licitè locare operas ſuas propriè, ſecundũ S. Th. & gl. in d. c. vlt. & patet, quia in ſpiritualibus, in quibꝰ debet ceſſare omnis pactio & cõuentio, extrà, de pac. c. fi. locũ nõ habet locatio vl̃ conductio. Vnde ſecundũ glo. eius, ſicut nec officiũ ſpirituale, ita nec labor ī officio vẽdi debet aut locari ꝓpriè, nec iura allegata hoc probãt, nec ipſe Ray. hoc intẽdit: ſed ſolùm, q̃ talibus oblatis pro ſpiritualibus põt acceptare etiã cũ intẽtione nõ proſequẽdi, niſi talia ſibi darẽtur quibus ſuſtentatur: dũmodo nihil paciſcatur aut exigat ante ſpiritualiũ exhibitionem. Quod autẽ dicit S. Thom. in iiij. q̃ ſi ſacerdos nõ habet alios ſumptus, & nõ tenetur ex officio miſſam cãtare, poteſt accipere denarios, ſicut cõductitij ſacerdotes faciunt, nõ quaſi pretiũ miſſæ, ſed quaſi ſuſtentamentũ vitæ: nõ eſt ſic intelligẽdum quaſi illa cõductio ſit emẽdo, vẽdẽdo, aut paciſcẽdo, vt patet ex dictis: ſed eſt ꝓ modũ eleemoſynæ, dũ aliquis tantũ offert ſi vult in tali loco celebrare, & ille acceptat: etiã aliàs nõ celebratur⁹ ibi, niſi ſub tali ſpe: quã tamen ſpem ſi deduceret in pactũ expreſſum vel tacitũ, eſſet ſimoniacus præſumptꝰ quo ad eccleſiam. ¶ Quartũ. De actu præſentandi & prædicandi idẽ eſt iudiciũ, ſicut de actu celebrãdi diuina, cùm ſint actꝰ ſpirituales ex parte principij. ¶ Quintũ. Correctio etiã & viſitatio ſecundũ S. Th. eſt actus ſpiritualis ex parte principij: quia ex ſpirituali officio cõpetit: vnde ſimoniã cõmittit qui pecuniã accipit, vt peccatũ quod tenetur reuelare aut punire, nõ reuelet nec puniat. pro viſitatione etiã nõ eſt accipiẽda pecunia quaſi pretiũ, ſed quaſi debita ex ordinatione eccleſiæ ad ſuſtentationẽ. & idẽ de procuratione moderata, quã accipere poſſent epi in cõſecratione eccleſiarũ ſecundũ determinationẽ eccleſiæ. ¶ Sextò. Oratio, ſecundùm S. Tho. in iiij. & ij. ij. eſt ſpiritualis ex parte principij & ex parte finis, quia ex ſpirituali deuotione efficaciam habet, & aliquid ſpirituale debet in ea peti: vñ nullo modo debet ſub pretio poni, nec qui ob hoc dãt pecuniã pauperibꝰ orationẽ emũt, ſed animos pauperũ alliciunt ad gratis orãdũ ꝓ ſe, & eos ſibi faciũt debitores. Hęc ex illo. Vñ ſecũdũ Pe. de Pal. ſimonia eſt dare ex pacto pecuniã pro Pſalterio dicẽdo: nõ autẽ ſi daretur pro vigilãdo ſupra defunctũ, ſcilicet ratione laboris: eſto, q̃ ad vigilias ſequatur dicere Pſalteriũ, & orationes, ſecundũ Hoſt. ¶ Septimũ. Anniuerſariũ celebrare ſecũdũ S. Tho. in iiij. eſt actus ſpiritualis ex parte principij: ideóq; pro eo celebrando vllo modo paciſci nõ licet: ſi tamẽ cũ deuotiõe aliquid detur eccleſię, ipſa tenetur celebrare pro illis pro quibus rogatur. Hæc ille. Sed intellige vt ſ. parti. iij. dictũ eſt: & adde q̃ licitè acceptatur legatũ & eleemoſyna ꝓ anniuerſario faciẽdo: ſed ſi interueniat pactio, eſt ſimonia. Sed ſi contra hoc arguatur: primò per c. ſignificatum. de præb. vbi quidã canonici cuidam ſacerdoti præbẽdã dederũt in eccleſia, vt miſſã de beata Virgine quotidie celebraret, & Papa illam pactionẽ confirmauit: dicit S. Th. in iiij. ibi nõ fuiſſe aliquã pactionem, ſed illi præbẽdæ annexum fuiſſe illud officium cantãdi miſſam talẽ. & idem ſentit Ant. de But. & gl. Si etiã arguatur ſecundò, q̃ ſecundũ Inno. laicus nõ poteſt inſtituere reditum cũ onere celebrãdi anniuerſarium: dico q̃ hoc non eſt verum. Si arguatur tertiò, quia pollicitatio, quæ fit ſtatuendo reditũ cum onere, tranſit in pactũ, quãdo acceptat is q̃ habet exequi. l. pactũ. ff. de polli. dico q̃ ibi nõ eſt pollicitatio, ſed donatio ſub modo vl̃ cauſa. Vide de his omnibus diffuſe in Aur. ro. caſu lviij. ¶ Octauũ. Cùm religioſi pretẽdẽtes ſanctitatẽ petũt, q̃ ſacerdos

cerdos ꝓcuret eis eleemoſynas in parochia,cū hoc quòd
ipſe habeat partē,ſecundùm S.Th. in quolib.ſimonia eſt
ex parte ſacerdotis,ſi interueniat pactū: quia eius pſuaſio
eſt res ſpiritualis, & creditur ei qa ſacerdos ē:& ſacrilegiū
reſpectu taliū religioſorū,quia eſt defraudatio eleemoſy
narū reſpectu dātiū:& tā illi quàm iſti tenent̄ de ſimonia,
& ad reſtitutionē.quod intellige ſi ſingūt. ¶ Nonum. Ge
neraliter aliquid accipere ꝓ vſu ſpiritualis poteſtatis ſeu
prælaturæ eſt ſimonia:ſecus pro tēporali iuriſdictione: vt
in fi.huius particulæ.vnde S.Th.ij.ij.ſic dicit:Ille,cui cō-
mittitur ſpiritualis poteſtas,ex officio obligatur ad vſum
eius in ſpiritualiū diſpenſatione: & etiā pro ſua ſuſtētatio
ne habet ſtatuta ſtipēdia ex reditib⁹ eccleſiæ: & ideo ſi ali
quid acciperet pro vſu eius, nō intelligeret̄ locare operas
ſuas,quas ex debito ſuſcepti officij debet īpendere: ſed in
telligeretur vēdere ipſum ſpiritualis gratiæ vſum.Et pro-
pter hoc nō licet pro quacūq; diſpēſatione aliquid accipe
re:nec ꝓ hoc,ꝙ vices ſuas cōmittat,aut ſubditos corrigat,
vel à corrigēdo deſiſtat: licet tū accipere procurationem
qn̄ viſitat,nō quaſi pretiū correctiōis,ſed quaſi debitū ſti
pendiū.Hæc ille.& idē qn̄ cōſecrat:ſi tamē eccleſia ꝓpter
paupertatē procurare non pōt,ſuis ſumptibus cōſecrabit.
x.q.iij.cauēdum.ſecundū Ber.& Hoſt.¶ Adde verò ex Ar
chi.ꝙ nō licet accipere pecuniā ſimiliter pro crimine mi
nus puniēdo,nec ꝓ crimine celādo iudici eccleſiaſtico,
nec pro reo purgādo,nec vt minus dignè pœnitētē recō
ciliet, vel vt dignè pœnitentē repellat:ſed in omnibus his
eſt ſimonia ſecundū Pet.de Pal.& extrà eo.nemo. Et ſimi
liter ſecundū Pet.de Pal.& Ray.ſimonia eſt dare aliqd ſu-
periori,vt ſeruet iuſtitiā in cauſa ſpirituali, & iuriſdictiōe
eccleſiaſtica:qa ſunt acceſſoria ſpiritualib⁹. Et idē ſecūdū
Vld.ſi agatur ſuper tēporalibus, & pſona iudicās ſit eccle
ſiaſtica,quę ratione eccleſiaſticæ iuriſdictionis tenetur ad
tale ius reddendum.ſi aūt iudex ſit laicus, & iudicet ſup re
tēporali,nō eſt ſimonia,licet ſit peccatū, & ſimiliter ſimo
nia eſt ꝓ pecunia teſtificari in cauſa ſpirituali,vt eſt matri
monialis,de decimis,& huiuſmodi:ī alijs aūt nō, licet ſit
iniuſtum.Ex quo ſequitur, ꝙ cùm ſigillum iudicis nō ſit
niſi teſtimoniū iudicij, nō apparet quomodo ꝓ eo iudex
poſsit aliqd petere:niſi fortè expēſas cerę & ſigillatoris,&
clericorū ad hoc deputatorū,ſecūdū Dire.in quarto, imò
in cauſa ſpirituali ex iuriſdictiōe eccleſiaſtica eſt ſimonia
cū.Præſtare aūt cōſiliū,vt iuris peritus,vel patrociniū, vt
procurator & aduocatus facit,nō ſolùm in cauſa tēporali,
ſed etiā in ſpirituali ꝓ pecunia,nō eſt ſimoniacū, nec pec
catū, ſcd̄m Pet.de Pal.& Dur.Et eſt ratio, qa cū nō tenean-
tur ex officio operas exhibere, non cogunt̄ de ſuo facere
bñficiū.x.q.iij.precario.Hæc ille. Sed ꝓ celatiōe peccati,
adde,ꝙ eſt ſimonia ſi fiat ꝓpter pecuniā, vl̄ ſcd̄m aliquos
ꝓpter gratiā aut cōſanguinitatē.d.c.nemo.Et ratio eſt ſe-
cundū Inn.& gl. qa tenetur qlibet alterius peccatū indica
re ad pœnitētiā.xxiiij.q.iij.tā ſacerdotes.tū qn̄ facit ex gra
tia, nō dicit Inn.ꝙ ſit ꝓpriè ſimoniacus,ſed ꝙ debet puni
ri ſicut ſimoniacus. Adde etiā,ꝙ ꝓ indicatiōe furis aut ſer
ui fugitiui licitè merces accipitur.ff.de offi.præſe.vr.l. ſo
lēt.& ff.de cōdi.ob tur.cau.l.iiij. §.vl. qd̄ limita ſcd̄m glo.
qn̄ qs reuelare nō tenet̄ ꝓpter officiū,vel actionē,vel iudi
cē.limita etiā de reuelatiōe ordinata ad pœnā,ſecus de or
dinata ad emēdationē,qa tenet̄ indicare,& ſic nihil pōt ac
cipere:arg.ff.de cōd.ob tur.cau.l.j.in fi.& l.ij.j.rñſo.q au-
tē accipit vt nō indicet,turpiter accipit, qa cōtra publicā
vtilitatē,q̄ eſt maleficia puniri.ff.de fideiu.l.ſi qs à reo. §.
pe.Adde tertiò, ꝙ dare pecuniā pro tēporali iuriſdictiōe
habenda,nō eſt ſimonia,ſecundū Pan.in c.j.ne præla.vic.
ſu.& gl.j.in c.qm̄.ne præl.vi.ſu.dicēs,ꝙ eſt ſimonia,intel-
ligitur ſcd̄m Pan.ibi, qn̄ tēporalis iuriſdictio habet depen
dētiā ab officio eccleſiaſtico, qa per talē cōnexionē ſimo
nia cōmittitur.c.cōſulere.eod.ti.Qn̄ verò non habet illā
dependētiā,ſecūdū aliquos eſt turpe lucrū, & cōtra legē,
ſecundū Pan.in d.c.j.vt in auf.vt iud.ſine quoquo ſuffr.&
in auf.de mā.prin. §.illud.imò ſecundū Hoſt. eſt ſimonia
dare pecuniā vt qs promoueat̄ in Imperatorē,regē,pote-
ſtatē,vel rectorē alicuius ciuitatis,qa iuriſdictio eſt ſpiri-
tualis.j.q.iij.ex multis. Vn̄ vēdere caſtaldionatū vel œco-
nomatū,eſt ſimonia.j.q.j.ſi quis epiſcopus.& j.q.iij.ſalua-
tor.omnis enim poteſtas à Deo eſt. Sed verior eſt opinio
Pan.ꝙ nō eſt ſimonia,ſed turpe lucrū:nec quæ adducūtur
in cōtrariū,aliqd probāt,niſi de eccleſiaſtica iuriſdictiōe:
imò verior eſt opi.Gemi.ꝙ etiā non ſit ſimonia,ſed liceat
dare aliqd ꝓ habēdo officio tēporali,de quo s̄.Dignitas.
§.ij.& iiij.quod verū eſt,ſi officiū ſit tēporale omnino,id
eſt,datū à dño tēporali,& exercitiū circa tēporalia, vt ta-
bellionatus dati ab Imperatore, & exercēdi in palatio.Si
v̄ò ſit eccleſiaſticū omnino, vt qa datur à p̄lato circa ſpiri
tualia cōſcribēda,eſt ſimonia:qa iuriſdictio ex qua p̄latus
dat,eſt ſpiritualis,niſi eſſet dñs tēporalis aliter quàm p ec
cleſiā.& idē eſt eadē ratione ſi ſit eccleſiaſticū ex pte dan
tis,q̄ dat ſpirituali iuriſdictiōe,licet det̄ ad tēporalia. ſed
ſi ecōuerſo ſit tēporale ex parte dātis,ſed ſpirituale ex pte
finis,vt qa notari⁹ Imperatoris aſſumitur ab epiſcopo ad
ſpiritualia cōſcribēda,ſi det̄ aliqd vt ab epiſcopo aſſuma-
tur,vel vt ab Imperatore fiat aſſumēdus ab epiſcopo,puto
ꝙ nō ſit ſimonia,ſicut nec aliqua iuriſdictio dat̄,& tali li-
cet locare operas,& conſequenter emere locū ſiue gradū
vbi locet.vide j.§.xiij.part.vij. Vtrū aūt liceat aliqd dare
10 pro ſnīa iudicis,vide §.ſeq.¶*Decimò qritur,vtrū ſit ſi-
monia vēdere ſpirituale naturale, puta ſcientiā,ſententiā,
vel huiuſmodi?Et dico multa,recapitulādo qdam dicta s̄.
Doc.plenè p totū,ſed maximè §.ix.¶ Primū.Quomodo
magiſtris vl̄ doctorib⁹ liceat vel nō liceat pecunias exige
re,dictū eſt vbi s̄.Quomodo etiā ſit ſimonia circa hoc,pa
tet ex dictis ibi,& dicēdis particula ſequēti,hoc addito ꝙ
ſcd̄m Pet.de Pal.ꝓ doctrina Theologiæ aliqd accipe,vi-
detur ſimonia, etiā ſi nō de alijs ſciētijs:quod verum puto
cōcurrentibus duob⁹. Primò,ꝙ legat̄ ex officio magiſte-
rij,quo caſu act⁹ eſt ſpiritualis ex pte principij:ſecūdò,ꝙ i
cidat pactū vel exactio,qbus cōcurrētibus intelligit̄ ven-
dere ipſam veritatē ſcd̄m præſumptionē eccleſiæ,licet for
tè ita nō intēdat:ſicut & de ſpirituali iudice dicit S.Th.in
iiij.ſi v̄ò deficit primū tātū,vt ſi laicus doctus legat,etſi ſit
ſit illicitū,nō tū eſt ſimoniacū,niſi eo modo, quo in alijs
ſciētijs.i.ſi intēdat vendere veritatē,& à fortiori ſi deficit
vtrunq;,qa act⁹ nō eſt ſpiritualis ex pte principij, vn̄ qa
ad eccleſiā nō p̄ſumitur vēdere veritatē.ſi verò deficit ſe-
cūdū tātùm.ſ.pactū vel exactio,dico idē qd̄ de p̄dicatore.
¶ Secūdū.Secundū S.Th.in iiij.iudex ex officio ſuo tene-
tur iudiciū reddere,& ſimiliter qlibet tenet̄ ex hoc,ꝙ eſt
iudicio ſubdit⁹ ad verū teſtimoniū reddēdū:ſed aduoca-
tus nō tenet̄ patrociniū cauſæ pręſtare,nec iuris perit⁹ da
re cōſiliū:ideoq;,ſicut dicit Aug.ad Macedoniū,nō debet
iudex vēdere verū iudiciū,aut teſtis verū teſtimoniū:qa
aduocat⁹ vēdit iuſtū patrociniū, & iuris pit⁹ verū cōſiliū:
qa aduocat⁹ nō vēdit iuſtitiā q̄ eſt ſpiritualis,ſed actū ſuū.
& ſimiliter dicit̄ de cōſilio iuris piti.Sed iudex vēdēdo iu
diciū,ſimoniā cōmittit,ſi ſit ſpūalis iudex:al's nō,ſed gra-
uiter peccat.& idē de teſte,hęc ille.Et ītellige quo ad talē
ſiue

ſiue ipſe ſiue cauſa ſit ſpiritualis,ſecūdū Alex.de Ales,qui
etiā dicit ꝙ patrocinium & conſilium adminiculātur cau
ſæ exterius:ſed teſtimonium eſt de eius ſubſtātia: vnde te
ſtes coguntur,nō aduocati.Et ſic cū iudicare ſit in ſecula-
ri iudice actus ſpiritualis ex parte finis tantū, ſicut & doce
re artes liberales:videtur ꝙ Doctor artiū obligatus doce
re nō ſit ſimoniac⁹ ſi aliquid accipiat ꝓ doctrina:quod ve
rū eſt quātum ad præſumptionē iudicialē: quātū verò ad
Deū eſt ſimoniacus,ſi intendat vēdere ipſam veritatē:vt ſi
nolit cōmunicare aliquod pulchrū & ſubtile, niſi data pe-
cunia.¶ Tertiū. Dans pecuniā pro ſententia ſimoniā non
cōmittit,ſecundū gl.j.q.iij.vendētes.quia in profanis non
cōmittitur ſimonia.quod limita ſecundū mentē Pan.in c.
cū ab omni.de vi.& ho.cler.niſi velit per ſententiā cōſequi
ſpirituale vel annexū:adde vel niſi ſententia ſit à perſona
ſpirituali.Et eodē modo ſimonia eſt corrūpere iudicē vel
teſtē in cauſa ſpirituali,ſecūdū Pan.in c.tua nos. poſt Hoſ.
propter connexionē quā habēt cum ſpiritualibus:ſecus in
cauſa mere temporali.Vnde ſecūdū Ray.ſimonia eſt dare
aliquid ſuperiori vt ſeruet iuſtitiā in ſpiritualibus: & Ver
nec.dicit idē eſſe etiam ſi agatur in tēporalib⁹,ex quo per
ſona eſt eccleſiaſtica,quæ ratiōe eccleſię iuriſdictionis te
netur ad tale ius reddendū:ſed ſi ſit iudex laicus,& ſuper
re tēporali,nō erit ſimonia,ſed graue peccatū.quod limi-
ta niſi iuſtè redimatur vexatio reſpectu iuris iam in tali re
q̄ſiti:qa nec ſimonia nec peccatū erit:vt qa aliter iudex nō
11 vult iudicare.¶*Vndecimò qritur ſpecialiter, qd iuris de
ſpiritualibus quantū ad funera?Et dico multa. ¶ Primum.
De ſepultura quantū ad ipſam terrā, vide §.ſeq. partic.iij.
quātū ad reliqua verò dicit Ray.Goſ.& Hoſt.ꝙ ꝓ huiuſ-
modi nihil debet exigi: ſed piè debēt cōſuetudines obſer
uari,extrà eo.ad noſtram. & c.cū in eccleſię. ſcilicet facta
prius grata collatiōe ſpiritualiū:aliàs eſſet ſimonia.d.c.cū
in eccleſiæ.¶ Secundū.Si apud eccleſiā ſint diuerſa cœme
teria,& taxetur pro quāta pecunia quis ponatur in tali cœ
meterio,ſecundū Hoſt.ſimonia eſt.extrà eo.audiuimus.&
idē ſi ꝓ pecunia crux ſpecialis portetur ad funus.d.c. audi
uimus.& idē Dir.¶ Tertiū.Si clerici cōſueuerūt habere le
ctū,pānos,equū,& ſimilia de moriēte,& ante portationē
pactū faciūt de redimēdo,ſecundū Hoſt. quia hæc tēpora
lia ſunt,licitū eſt:ſed ſi nollēt ſepelire corpus,niſi fieret eis
cautio de redimēdo talia,ſimonia eſt:vnde in talib⁹ prius
ſepeliatur corpus,deinde agatur cōtra heredē.extrà eo.ad
apoſtolicā.¶ Quartū.De ꝓceſsionibus quas faciūt aliquæ
eccleſiæ collegiatæ in exequijs mortuorū,data vel ꝓmiſſa
aliqua pecunia,ſiue quacunq; re tēporali,aliàs nō facture:
dicit Archi.poſt Piſ.& Ray.ꝙ ſi ad huiuſmodi tenētur ex
officio,ſic aliquid exigere,ſimonia eſt.j.q.iij.vēdētes.ſi ve
rò nō tenētur,& deficit ſumptus,tūc nō eſt ſimonia,dūmo
do nō intēdāt hoc recipere tanquā pretiū officij,ſed vt ſti
pendiū ſumptus.Et cōſentit Sum.Roſ.& Supple.¶ Quin-
tum.Si ſtatuatur vt ꝓceſsio fiat pro pecunia:ſi quidē ſtatu
tum ſit per verba affirmatiua:puta quicunq; reliquerit col
legio decē,habeat proceſsionē,& aliàs ad eā nō teneatur:
nō eſt ſimonia.Si verò ſit per verba negatiua:vt,nulli fiat
proceſsio niſi reliquerit tantum,ſimonia eſt:quia tollit of
ficiū pietatis, ſcilicet ꝙ proceſsio gratis vel minori pretio
nō fiat.de iureiuran.ſicut.el j.& ij.cōc.S.Tho.& Vlde. Ra
tio diuerſitatis eſt,qa in primo caſu nō eſt exactio:qa non
negatur quin fiat pro non ligantibus.argu.de iureiu.ſicut.
el j.& ij.:in ſecundo autem eſt ſpecies exactionis,quia præ
ſupponitur ꝙ pro minori nō fiat.¶ Quantū ad Deū tamē
pōt eſſe ſimonia in primo caſu quo ad ſtatuētes,non in ſe
cundo:& in ſecundo, non in primo,ſecūdùm intentionē.
¶ Sextum.Si ſtatuat capitulum eccleſiæ matricis ꝙ nullus
de ſua parochia vocet ad funus aliquos religioſos,niſi vo
cet totū capitulū habiturū aliquid tēporale,quod tamē vo
care nō tenetur,conſtitutio eſt ſimoniaca, quia negatiua,
& cōtra eccleſiaſticam libertatē,vt habes ex dictis s̄.Immu
12 nitas.ij.§.ix.& in Au.ro.caſu lviij.diffusè.¶ *Duodecimò
quæritur, vtrum licitum ſit aliquid dare pro annexis ſpiri
tualibus antecedēter aut cōſequēter?Et dico multa.¶ Pri-
mum.Vaſa ſacra ſecundùm S.Thò.in iiij.ratione cōſecra-
tionis vendenda non ſunt: vt ſcilicet pro conſecratiōe eo
rum aliquid plus exigatur: tamē in neceſsitate eccleſiæ vē
di poſſent ex parte eius quod eſt in eis nō ſpirituale, ſcili
cet materia auri & argēti:& tūc ſi vendantur eccleſiaſticæ
perſonæ,poſſent integra vēdi:ſi autē vendātur alijs,nō ad
vſum eccleſiæ, debēt prius frāgi oratiōe præmiſſa, ne ſan
cta ab alijs tractētur quàm à miniſtris eccleſiæ.hęc ille.Et
idē x.q.ij.§.hoc ius. Si tamē aliquis laicus emeret calicē
nō ad vſum profanū, ſed vt interdū faceret ī eo ſacramētū
cōfici reuerēter:non video ꝙ ſit neceſſe eū confringi aut
conflagrari:poſſent tamē ſecundū Petrum de Palude,vaſa
ſacra laicis obligari.& idem dicit eſſe de reliquijs quę gra
tia metalli, vendi & obligari poſſunt:nō aliter: quia nemo
martyres diſtrahat,nemo mercetur.C.de ſac.ſan.eccl.l.ne
mo.¶ Secundū.De veſtibus ſacris cū eadē ſit ratio,ſicut &
de vaſis,eſt etiā idem ius.¶ Tertiū.Secundùm S.Tho.in
titu.de terra conſecrata in ſepulturā,eſt ſimilis ratio,ſicut
& de vēditione ſacrorum vaſorum: quia cœmeteriū cōſe
cratum vēdi poteſt ratione terræ in neceſsitate eccleſię,ſi
cut & calix,non autem ratione conſecrationis, vt ſcilicet
aliquis pro pecunia ibi ſepeliatur. Abraham etiam nō pec
cauit emēs ſpeluncam duplicem:quia nō erat cōſecrata in
ſepulturā:vl̄ ſi erat cōſecrata,trāſiuit poſſeſsio eius in iuriſ
dictionē cū vniuerſitate agri.hæc ille,cū multis alijs ad ex
cuſandū Abrahā,& cōdemnandū Emor.Vide s̄.Sepultura.
§.ij.¶ Quartū.Ius autē primogenituræ Iacob emendo nō
peccauit,ſecundū S.Tho.in iiij.qa debebatur ſibi ex diui
na inſtitutione,ideoq; ſuā vexationē intelligitur redemiſ
ſe.¶ Quintū.Ius patronatus ſecūdū S.Tho.in iiij.p ſe vē-
di nō pōt,nec dari in feudū,licet trāſeat cū villa,ſi vēdatur
vel detur in feudū:vt s̄. Ius patronat⁹. §.v. Et adde ſecūdū
Pan.ī c.qrelā.de ſimo.ꝙ vēdēs villā,& ius patronat⁹,qd̄ ha
bet in ea,eſt ſimoniac⁹:quia copulatiua facit venire copu
latū principaliter & nō acceſſoriè.ſecus ſi dicat̄,vendo vil
lā cū iurepatronatus:ſed in cōſciētia tu ad intentionē attē
de.Adde etiā ꝙ ſi patronus aliquid accepit ꝓ pręſentatio
ne,eſt ſimoniac⁹,ſecūdū Pan.ī c.veniēs.el j.de teſt. tex.eſt
bonus in c.præterea qn̄ iter.de trāſlatio.¶ Sextū. Ius per
cipiēdi decimas ſecūdū S.Tho.in iiij. cōſeqtur ſpirituale
officiū,qa debet̄ miniſtris eccleſiæ,nec laici poſſunt habe
re huiuſmodi ius,quāuis aliqn̄ ad tēpus ſit eis cōceſſus fru
ctus decimarū ꝓpter aliquā eccleſię neceſsitatē:& tūc hoc
modo quo laicis dari pōt,ab eis pōt redimi ex authoritate
epiſcopi:ſi vna eccleſia emere nō pōt ab alia ius pcipiēdi
decimas.Hæc ex illo. de quo vide ſuprà Decima. §.x.Et
idē dic de oblationibus,& obuētionib⁹,& iure percipien
di talia.Dicit tamen Hoſtien.quòd ſi laicus decimam reſti
tuere nō vult,niſi pro pecunia,ſimoniā cōmitteret ex par-
te ſua:ſed eccleſia bene poteſt redimere.Sed Veruec.dicit
cōtrariū.Sed vide s̄.Decima.§.x.¶ Septimū.Dās pecuni
am ꝓ adminiſtratiōe rerū eccleſiaſticarū, ſimoniā cōmit-
tit,ſecundū Pan.in c.cōſulere.eo.ti.& ibi tex.quod limita
ſecundū gl.in c.ſaluator.j.q.iij.quādo talis adminiſtratio
habet

habet aliquod spirituale annexum, aliàs nõ: quia tempora lis iurisdictio dari posset sub annua pẽsione: de quo ẽt §. seq.par.vij. §.xiiij.particu.iiij.
13 ¶*Decimotertiò queritur specialiter, vtrum sit licitum dare vel accipere pecuniã ali quo modo pro beneficijs seu dignitatib⁹ ecclesiasticis? Et dico multa. ¶Primum. Si electione iã facta à maiori par te detur aliqd alicui cõtradicẽti electioni vt qescat, de vo lũtate electi etiã turbata simonia est, & resignare tenetur. extrà eo. Matthæus. etiã si cõtradictio erat iniusta, secun dũ Inno. de elect. significasti. & multofortius si nõ erat fa cta. extrà eo. nobis. Et similiter si ante electionem Petri de tur pro eo pecunia ab alio eo ignorãte: imò secundũ Vin. & Host. & gl. Ray. etiã eo cõtradicẽte est simoniaca, etiam si aliàs erat eligẽdus. secũdũ Dir.j.q.j.placuit. & extrà eo. simoniacè. & c. de regularibus. & ca. nobis. nisi hoc fuisset dolose factũ in dispendiũ electi, ne ex dolo reportetur cõ modũ. d.c.nobis. ipse tñ Petrus nõ est ꝓpriè simoniacus, licet teneatur secundũ iura prædicta renũtiare: sec⁹ si data esset post electionẽ ipsi cõfirmatori pro cõfirmatione, vel benedictione, aut cõsecratione cõtradicente electo, extrà eod. sicut tuis. vel etiam ignorante, secundùm Archi. post Dir. quia nihil ei nocet nisi recesserit à sua prohibitione, vel nisi postea cõsenserit soluẽdo pecuniã, vel reddẽdo so lutã. d.c. sicut. vel nisi esset consanguineus. arg. ibidẽ. Et si militer simonia est, si pro confirmatione electionis electo cõsentiẽte, secũdũ Petrum de Palude, nisi vexatio redima tur, locũ habet in iure qsito. Si ergo aliquid alicui detr ne molestetur electio, distinguẽdũ est: quia si detur ne impe diat quin fiat electio iuridica, in qua nullũ ius habet, non est simonia, sed redẽptio vexatiõis: si verò detur, ne impe diat electionẽ de isto vel illo faciẽdã, sic est simonia: quia datur ꝑ spirituali. Si verò erat iam electus, nõ est simonia, sed redemptio: quia iam erat ei ius acquisitũ. extrà eo. dile ctus. Princeps aũt & alij recipiẽtes pecuniã vt cõsentiant electioni vel promotioni ad dignitatem ecclesiasticã, sunt simoniaci. secundùm Pan. de hoc. eod. tit. & tenentur resti tuere illi ecclesiæ, de cuius dignitate agebat: licet nõ esset de bonis ecclesiæ, vt patet in d.c. de hoc. ¶Secundũ. Pro inuestitura ecclesiarũ aliquid accipere, simonia est. tex. est in c. in tantum. eod. tit. vbi dicit Panor. non tantùm pro in uestitura iuris, sed etiã facti, scilicet pro inductione in cor poralem possessionem: etiam si ibi sit consuetudo. Sed se cundũ Arch. post S. Tho. in Sum. & in iiij. non est simo nia, si ante collationem beneficij vel præbẽdæ ex causa iu sta sine connẽtione ordinauit episcopus aliquid subtrahi de prouentibus: sed secus si interueniat pactio, vt antè vel post recipiat aliquid de dictis fructibus ab eo cui bñficiũ confert. & idem Pan. in c.j. vt eccl. benef. & iusta causa est vt deputentur ad vsum laudabilẽ. ar. c. vlti. de ver. sig. & so lutio debitorum contractorum nomine ecclesiæ, & nõ pri uato. vt no. gl. in c.j. de solu. Et additur secundũ Pan. in ca. cum cleri. de pact. ꝙ simonia est, si promouẽdus in recto rem ecclesiæ paciscatur de maiori pensione. Additur etiã secundùm Anto. de But. quòd sicut non licet pecuniã da re immediatè pro beneficio: ita nec pro eius vacatione, vt postea conferatur: quia præambulum est & via ad collatio nem. additur etiam secundũ Vld. quòd si ab eo qui fit ca nonicus, monachus, episcopus, vel huiusmodi, ratione cõ suetudinis obtineatur aliquid per exactionẽ iudicij, vel pa ctũ, aut violentiã, siue ante siue post, simonia est, nulla cõ suetudine obstãte. extrà eo. c.j. & c. si ꝑ certo. qđ intellige qñ ipse collator spiritualiũ exigit ex cõsuetudine sine au thoritate superioris subtrahẽdo spiritualia, vt suprà. §. ix.

Adde etiam, ꝙ si detur vel promittatur beneficiũ pro vo ce electionis, simonia est. eo. tit. de hoc. Et idem esset si da retur pro electione nõ impedienda ante acquisitũ ius. Ad de etiam, ꝙ nõ sunt credendi simoniaci, qui dant primos fructus beneficij in curia, & soluũt taxã bullarũ & cætero rum secundùm stylum curiæ: quia talia nõ soluuntur pro spiritualibus, sed pro sustentatiõe curiæ & officialiũ: & sic tene: quia illa de volũtate papæ & ecclesiæ sunt ordinata, & est mens S. Tho. ij.ij. vbi s̃. artic. ij. & iij. in corpore. Et idem est in curijs episcoporũ, si aliàs nõ habẽt vnde viuãt decẽter sine põpa: & hoc siue taxa fiat ex statuto siue cõ suetudine: qđ si habẽt, simonia est tales taxatiões facere ꝑ dispensationibus, absolutionibus, & huiusmodi. j.q.iij. ex multis. ¶ Tertium. Si quis alicui ecclesiæ offerat bona sua vt fiat canonicus, & ex illis bonis instituatur sibi præbẽda, est simonia. tex. est in c. tua nos. eo. tit. Secus si pri⁹ liberali ter donasset, & postea humiliter peteret admitti ĩ canoni cũ, & retineret prædicta in prebẽdã, & clerici purè cõsenti rẽt: quia licet corã hominibus, secũdùm Inno. si tamen du catur principaliter intentione habẽdi spiritualia, & illi ali ter eũ nõ reciperẽt, simonia est ex vtraque parte. & cõcor. Host. & Vlde. & extrà eo. tua nos. Et adde ꝙ sic præsumere tur, quãdo omnia vel quasi omnia sua donasset. Si autem quis de suis bonis in aliqua ecclesia prebẽdam cõstituit, re tinendo sibi potestatẽ cõferẽdi illam, nõ est simonia: quia põt retinere sibi ius patronatus perpetuò vel ad tẽpus: sed non valet, nisi fiat de cõsensu episcopi & fratrũ, si ibi sunt aliqui, secũdùm Veruec. ¶ Quartum. Si dicunt sibi aliqui canonici maiores, Canonizemus nepotulos nostros, place at tibi de meo, & placebit mihi de tuo. vł si dicit aliqs, Nũ quã me viuẽte fiet canonic⁹ in ista ecclesia, nisi fiat talis ꝑ quo rogaui, secundũ Ray. in vtroq; casu simonia est. j.q.ij. quàm pio. Si verò vnus dicat alteri, Tu exauditus fuisti in vna petitione, ego exaudiri debeo in alia: secundũ eundẽ si preces sunt spirituales: de quo j̃. §. xvj. nõ est simonia: di. lxiij. qa sancta. si verò sunt carnales, vł ex pacto quõdã facto aut nũc faciẽdo, simonia est: si etiã esset cõsuetudo ꝙ exaudito vno alter exaudiatur, petere posset illã cõsuetu dinem seruare: arg. lxiij. dist. quia igitur. & de constit. cùm omnes. ¶ Quintum. Si statuto cauetur ꝙ nouiter receptus in canonicum vel monachũ soluat certum quid, simonia est post receptionem illud soluere, secũdùm Pan. in c. dile ctus. el'ij. eo. titu. quia solutio videtur facta virtute illius ta xationis, & nõ libere. facit tex. d.c. dilectus. & c. ex multis. j.q.iij. & c. veniẽs. eo. ti. quod aliqui verũ limitant, quando tale solutum cedit in vtilitatem priuatam aut canonicorũ: secus si solueretur pro fabrica ecclesiæ, vel alijs ad diuinũ cultum pertinẽtibus, secũdùm Host. arg. c. cùm omnes. de cõsti. & c. ex parte. quia & laudabilis cõsuetudo seruari de bet. eod. tit. ad apostolicam. & de præbẽ. significatum. nõ debet tamẽ detineri præbẽda loco pignoris: arg. d.c. sig nificatũ. nisi sit cõsuetudo: quia hoc casu fit permutatio spi tualis ad spirituale: quod licet. de re. permu. c. ad qstiones. Panor. tamen in c. Iacobus. eo. titu. tenet quòd sit simonia etiam pro cultu Dei, si tale onus imponitur recipiẽdo vel recepto. ar. d.c. ex multis. Si aũt imponatur præbẽde, valet in fauorẽ cultus diuini. argu. d.c. significatũ. & c. vnic. ut eccle. bene. & c. si propter tua debita. de rescri. libro sexto. quod magis placet. ¶ Sextum. Si consanguineo beneficiũ confertur principaliter propter consanguinitatẽ, collatio non est simoniaca, secundũ S. Tho. & alios, si intendatur bonum temporale solùm eius cui datur: quia nihil recipi tur. Secus si detur alicui hac intentione, vt inde suis cõsan guineis

guineis eis ꝓuideatur, vel etiã, secũdũ Veruec. si detur cõ sanguineo vt cõferens magnificetur vel fiat potẽtior, vel exaltetur parentela, & huiusmodi: quia dans respicit rem temporalẽ. ¶ Septimum. Emere aut vendere ecclesiastica officia, simonia est. j.q.j.c. si quis episcopus. & propterea simonia est si qs propter pecuniã ordinetur procurator rerũ ecclesiasticarũ, aut defensor, aut regulæ subiectus. j. q. iij. & in c. saluator. exponitur procurator, id est, qlibet administrator: vt prepositus, siue œconomus, qui scilicet præest rebus canonicorũ: & vicedominus, q preest rebus episcopi. Nomine autem confessoris dicit ꝙ intelligitur aduocatus siue syndicus, qui præest tantùm causis tractã dis, & iudex episcopi: in subiecto verò regulæ intelligit archipresbyter, archidiaconus, canonicus, monachus, & quilibet ecclesiastico mãcipatus officio: in quibus omni bus semper cõmittitur simonia, secũdũ Hugo. & Bar. Bri. sed Ray. inhærens cõsuetudini, probabilius limitat qñ administratio habet annexum aliquid spiritualitatis, & idẽ Vld. sed gl. j.q.iiij.c.j. limitat qñ administratio vel of ficiũ est annexũ spirituali: vel cõsueuit exerceri solũ per clericũ: & sic est simonia vendere officiũ, nõ autẽ redit⁹. Vnde Vlde. addit ꝙ aduocatus, castaldus, & iudex põt es se laicus: & cõsequẽter nihil habẽs spiritualitatis. Vnde secundũ eũdẽ Ray. si quis seruit in hospitali vel in eccle sia, puta ad pulsandũ cãpanas, & huiusmodi ꝑ pecunia: si quidẽ tali officio sit annexũ aliquod ius spirituale, adde vel consueuit exerceri per solũ clericũ, simonia est: aliàs non: sed posset ibi esse turpe lucrũ, quãdo scilicet nõ est consuetũ talia emere aut vendere: secus si est cõsuetũ. ix. q. iij. cõquestus. ¶ Octauũ. Qui beneficiũ ecclesiasticum simoniace recepit, secũdùm Arch. post S. Tho. & Ray. & alios, renũtiare beneficio tenetur: & si cõmissa est simo nia per ipsum vel aliũ eo sciẽte & nõ cõtradicente, tenet de oĩbus fructibus, etiã qui percipi potuissent à diligẽti possessore. xiiij. q. vj. si res aliena. & de restit. spol. grauis. quia generalit̃ possidens sine titulo, tenetur de omni da mno & lucro percepto & percipiẽdo. ff. de rei vẽd. l. si na uis. sed intellige deductis expẽsis gratia fructuũ, & fructi b⁹ ac expẽsis gratia siue in vtilitatẽ ecclesiæ factis. Et idẽ videtur de eo qui nesciuit prius: sed postquã sciuit, non statim renũtiauit. arg. extrà eo. de simoniacè. qa tenetur de extantibus postquã sciuit, nõ de consumptis bona fi de. C. de rei vend. l. certũ. Secundũ tamẽ Anto. de But. in c. de regularibus. e. tit. si talis sit episcopus, nõ renũtiabit sine licẽtia papæ: alij inferiores sine licẽtia suorũ præla torũ: exempti verò sine licentia papæ vel legati. ¶ Nonũ. Secũdũ Ray. etiã gl. ei⁹, si quis scit aut credit collatũ sibi esse ordinẽ vel beneficiũ principaliter ꝓpter obsequia seu preces carnales à se vel ab alio interpositas, distin guit, qa si aliàs erat dignus, resignare nõ tenetur, sed de bet pœnitere de intẽtione corrupta. extrà eo. mãdato. Si verò erat indignus, resignare tenetur: qa tũc huiusmodi preces vel obsequia succedũt loco pretij. j.q.j. sũt nõnul li. & cõcor. Vlde. ¶ Decimũ. Dare aliqd prælato ne remo ueatur à prioratu vel beneficio, secundũ Rodo. est simo nia, si necesse vel vtile sit ꝙ quis amoueat, aliàs nõ: modò intẽtio non sit corrupta: ita tamen ꝙ ante collationẽ nõ
14 præcedat pactio vel cõuentio. j.q.ij. quàm pio. ¶*Deci moquartò queritur specialiter, quid iuris de simonia quo ad fructus beneficiorũ locãdos, aut aliter distrahẽdos, & prælatorũ vices? Et dico multa. ¶ Primũ. Si locatio fiat à clerico vltra tẽpus vitæ locantis, non valet vltra, secũndũ Gof. quia clericus in beneficio cõparatur vsufructuario:

qui scilicet nõ est nisi ad vitã. xvj. q. vj. illud. dicit tamen Inn. ꝙ si facta sit vltra vitã locãtis nomine ecclesiæ & vti liter, successor tenet ad illã. de sol. c.j. & xij. q. ij. hoc ius. secus si facta est nomine proprio, & nõ intẽdebat eccle siã obligare. si tamẽ cõductor vel emptor iã aliqd soluit, secundũ Host. tenetur successor habere ratum in quantũ pecunia versa est ĩ vtilitatẽ ecclesiæ. Et licet aliquãdo re ctor possit ecclesiã locare vltra tẽpus vitæ, nunquã tamẽ põt canonicus vltra locare præbẽdã. ¶ Secundũ. Fructus beneficij sui clericus ad modicũ tẽpus vendere potest. ne præla. vi. su. c. fi. ad totũ autẽ tempus vitæ, quamuis nõ sit honestũ, nõ tamen est prohibitũ, ita tamen ꝙ nihil spiri tuale interueniet in vẽditione. de rer. permu. ad questio nes. potest autẽ gratis curã cõmittere ei cui vẽdit fruct⁹. Ita determinat Sum. Ros. sed dic vt s̃. Alienatio. §. xxv. ¶ Tertiũ. Nec episcopi, nec archidiaconi, nec alij prelati possunt cõmittere vices suas sub annuo censu. extrà, ne præla. vj. in c. j. ij. & iij. sed est simonia, qa tale ius est spi rituale: secus si episcopus simplicit̃ & purè alicui cõmit tat vices suas, tali vicario cõstituẽs salariũ: qa nõ est pec catũ: sed potius ad hoc tenetur. xij. q. ij. charitatẽ. & sicut dicit Host. si ꝑ cõmissione iurisdictionis nõ licet recipe re certã quãtitatẽ: multo minus licet recipere quotam, id est, partẽ prouẽtuũ. sacerdotibus tamẽ, quos prælatus vel rector ecclesiæ cõducit, aut quibus locat fructus ecclesiæ, potest etiã curã animarũ cõmittere gratis sine pactione interueniente authoritate episcopi. de offic. vic. ad hoc. imò & sine dicta authoritate imminẽte ꝑfectione neces saria ad modicũ tẽpus, id est, vnũ vel paucos dies: sed nõ diu. x. q. j. per totũ. Nota tamẽ secũdũ Pan. in c. fi. ne prela. vi. su. ꝙ obuẽtiones ecclesiæ possent locari laico: modò ponat clericũ loco sui ꝑ recolligẽdis, ne præsũptuose ac cedat ad altare vbi fiũt oblationes. ar. c. j. & ij. ne cleri. vel mo. ¶ Quartũ. Cũ autẽ prælatus vendit omnes obuẽtio nes ecclesiæ: cõmodũ iurisdictionis transit cum alijs, nisi fuerit excepta: per se tamẽ iurisdictio vẽdi nec põt, nec debet, secũdũ Host. intellige sine simonia: imò secũdùm Arch. post gl. sup c. ij. ne præla. vi. su. est simonia, si præla tus vẽdat iurisdictionẽ tẽporalẽ. quod tamẽ An. de But. li mitat de tẽporali habita ab ecclesia, quæ iudicatur quid spirituale, vel annexũ spirituali, respectu ei⁹ à quo habet depẽdentiã. si autẽ iurisdictionẽ temporalẽ prælatus ha beret in feudũ à principe seu domino tẽporali, non esset simonia vẽdere illã, etsi peccatũ. & sic intelligitur qđ de iurisdictione dicit Innoc. & Host. super c. j. eo. tit. Hæc ex Arch. ¶ Quintũ. Non est autẽ simonia, secundũ Arch. si loco tibi sacerdoti ecclesiã meã, & tu operas tuas mihi vt ibi officies, nõ habiturus ibi aliàs aliquã iurisdictionẽ. ar. xij. q. ij. charitatẽ. Sed tamẽ secũdũ Veruec. nõ est ibi pro priè locatio, sed presbyter dicitur gratis officiare, & ille gratis facere expẽsas. Vel dic ꝙ potius est ibi institutio reditus annui cũ onere officiãdi. ¶ Sextũ. Nõ est simonia si clericus vel religiosus vẽdat panẽ oblatũ in altari, vel cerã, & alia eleemosynaliter data, & fruct⁹ decimarũ: nec peccatũ, secũdũ Archi. in Ro. quia nõ sunt spiritualia. pa nem autẽ benedictũ vendere est simonia, secũdũ Vld. & multo magis ius percipiẽdi decimas, vt dictũ est.
15 ¶*Decimoquintò quæritur specialiter, quid iuris de simonia quo ad religionis ingressum? Et dico multa. ¶ Primũ. Si receptio ad habitũ, quæ est quædã ꝓmotio ad gradũ spi ritualẽ, esset diuisa à sustentatione recepti, sicut olim, a liq religiosi recipiebãt ad habitũ religionis in eremo, & tamen nõ erãt obligati alimentare receptum, sed tantùm illum

illum docebant:sicut Romanus recepit beatũ Benedictũ: & Macarius duos adolescẽtes: & etiã nũc Canonici eleuant aliquẽ ad dignitatẽ vel gradum canonicatus, quem tamen nõ alunt:ista quæstio nõ haberet difficultatẽ:quia planè esset simonia,si qd exigeretur aut reciperetur pro receptione:& planè nõ esset si quid acciperetur ꝓ victu, sicut nũc licitè à religiosis recipiũtur hospites: sed quia nũc ista regulariter sunt cõiũcta,& iura clamãt cõtra eos qui verè aut præsumptiuè aliqd exigunt gratia receptionis:aliqui eas existimãt loqui de alimentatione:& Canonistæ se in iuris præsumptione fundantes implẽt quaternos,& materiã aliquãdo nõ bene resoluunt. ¶Secundũ. Quidã igitur,vt etiã refert Arch.ij.par.tit.j.dicunt ꝙ ingresso monasteriũ cõpetit ius duplex,scilicet spirituale, quo habet dignitatẽ clericatus & vocẽ in capitulo,& participat bona sibi facta,& huiusmodi: & corporale, scilicet quo debet ei victus & vestitus à monasterio: quæ iura nũc regulariter cõiũgũtur de facto,sed per intẽtionẽ possunt diuidi.Et dicit ista opinio ꝙ pro secũdo iure licet pacisci,nõ pro primo,vbi monasteriũ ad victũ nõ sufficit.Et ista opinio est S.Tho.Nam dicit ij.ij.vbi suprà,ꝙ pro ingressu monasterij nõ licet aliqd accipere vel exigere quasi pretiũ:si tñ monasteriũ sit tenue, nõ sufficiẽs ad tot personas nutriẽdas,licet exhibere ingressum quidẽ gratis,sed accipere aliquid pro victu personæ recipiẽdæ,si ad hoc nõ sufficiãt opes monasterij.Hæc ex illo.Et intellige ꝙ liceat accipere,id est,exigere:vnde in iiij.dicit ꝙ tũc põt exigi ab eo q in loco illo vult Deo seruire, nõ quasi pretiũ religionis,sed vt habeat monasteriũ vnde posit illi prouidere : si autẽ sine grauamine ecclesiæ põt recipi,simoniacũ est aliqd ꝓ receptione exigere.Hęc ille.Et sic patet,secũdũ eum,stante rectitudine intentionis pacisci pro victu.& hãc etiã opinionẽ tenuit Vlder. dicẽs ꝙ in casu tenuitatis possent habere intentionẽ ad tẽporalia pro sustentatione, & oblatis spiritualibus gratis exprimere ac pacisci de determinata summa tẽporaliũ.vbi nota verbũ,oblatis:quia nõ dicit,prius exhibitis. Et eadẽ tenuit Rodo.dicens ꝙ quãdo monasterium est tenue,nõ est simoniacũ etiam pacisci in talibus expresso nomine & quãtitate muneris,modò nõ fiat pro spiritualibus cõferendis.Et idẽ post Ray. dicit,ꝙ si recipiendus promittat annuatim tantũ pro sua vita,nõ est illicitũ. Et hãc etiã in effectu tenuit Dire.& ascribit eã Tanc.Vinc. Ray.& Host.secũdũ quos dicit ꝙ receptores possũt hæc verba dicere,Nos libẽter & gratis recipimus te ad cõsortiũ spirituale.sed cùm bona nostra nõ sufficiant nobis & tibi, porta tecũ vnde posis viuere. quæ verba in effectu & corã Deo sonant,ꝙ nisi afferas tecũ tantũ vnde viuas, te nõ recipiemus:qđ est pacisci vel exigere. Et hoc etiã sequitur Sum.Ange.post Sum.Pisa.cõtra Supple. & Rosel.q volũt ꝙ pacisci sit simonia,sed malè. Et ita oportet etiã dicere in cõscientia per rationẽ:quia licet ipsa receptio actiua ad religionẽ vel canonicatũ & huiusmodi sit actus spiritualis ex parte principij:tamẽ ius alimẽtorum nõ est aliquid spirituale,nec annexũ spirituali antecedẽter aut cõsequenter,vt patet ex dictis: vnde pro eo licitũ est pacisci,etiã quantũ ad ecclesiam,si per coniecturas appareat, ꝙ qs propter hoc & nõ propter aliud,scilicet ingressum moueatur.Si autẽ monasteriũ esset opulentum, secũdũ omnes prędictos,esset simonia:sed intellige pręsumptiuè,sicut semp fecerũt ac faciunt aliquæ moniales, quæ de diuitijs superbiẽtes,quantò sunt ditiores,volunt dotes maiores:ita de statu religionis quasi de statu mũdani sponsi iudicãtes.Ad capitula autem, quæ adducuntur in contrariũ,generaliter dico,ꝙ loquuntur quo ad præsumptiones cõsideratas in foro cõtentioso, quæ locũ nõ habent in cõscientia,vt dictũ est suprà,Lex. §.ix. specialiter autẽ ad c.quoniã.eod.tit.vbi dicitur,quoniã simonia sub paupertatis prætextu.dico ꝙ secundũ Ray.loquitur quãdo hoc dicebatur in fraudẽ:vel secundũ Host.quãdo spiritualia nõ offerũtur gratis,sed fit pactũ de tẽporalibus ad spiritualia,id est,ad ius spirituale.Ad c.autẽ periculoso.de stat.reg.lib.vj.vbi secundũ Archi.alia opinio quã ipse sequitur determinatur, dum dicitur,Districtius inhibemus ne in monasterio ordinũ nõ mẽdicantiũ mulierũ de cætero aliquæ recipiãtur sorores,nisi quot poterunt de ipsorũ monasteriorũ bonis vel prouẽtibus absq; penuria sustẽtari:si secus factũ fuerit,irritũ decernentes. Ad hoc inquã c.dico ꝙ est pro me:quia ratio istius prohibitionis,vt patet ibi expresse in tex.& in gl.est ne propter inopiã cogantur exire clausurã:& sic intentio legis est vt habeãt vnde viuant. Et re vera si intentio sit pura, laudabile est exigere à volẽtibus ingredi victum,quando monasteriũ numerũ maiorẽ non potest cõmode sustentare : quia dilatatur Dei cultus, & seruorũ eius numerus auget.¶Tertiũ.Secũdùm S.Tho.etiã licitũ est si propter deuotionẽ,quam aliquis ostendit ad monasteriũ, largas eleemosynas faciẽdo, facilius in monasterio recipiatur: sicut etiã licitũ est econuerso aliquẽ prouocare ad deuotionẽ monasterij per temporalia beneficia,vt ex hoc inclinetur ad ingressũ monasterij:licet nõ sit licitũ ex pacto aliqd dare vel recipere pro ingressu monasterij:vt habetur j.q.j.quàm pio.hæc ille,q loquitur de ingressu gratia iuris spiritualis,vt patet ex præcedẽtibus ex c.quod allegat:licet tamẽ accipere sponte oblata sine corrupta intentione.j.q.ij.sicut episcopũ.¶Quartũ.Si puella gratis recepta est,& monasteriũ tenue est,& tamẽ parẽtes nihil volũt dare,secundũ Hosti.possent moniales agere cõtra patrẽ pro alimentis filiæ,vel si est mortuus ad partẽ hęreditatis,vt in auth.de sanct.epi.nulla.col.ix. qa priuari nõ potest licẽtia per ingressum religionis, nisi ipsa sponte suo iuri renũtiasset.xix.q.iij.c.penult.¶Quintum. Circa ingressum religionis & etiã promotionẽ ad ecclesiasticam dignitatẽ multa sunt simoniaca, secundùm Doctores, quæ intelliguntur vel præsumptiuè quantũ ad forũ contentiosum,vel in cõscientia si habeatur respectus nõ ad victum,sed ad ipsum ingressum siue eleuationẽ ad clericatum:sicut primò si nullum fiat pactũ,sed taxatũ sit quãtum debeat dari,secũdũ Host.extrà eod. sicut pro certo. Secũdò si fiat pactũ de seruanda consuetudine.extrà eo. veniens.Tertiò si gratis recipiatur,& postea cõpellatur ad seruandã consuetudinem. extrà eo. Iacobus. Quartò si quis seruit religiosis propter promisionẽ sibi factam de receptione,secundũ Veruec.vt j.q.j.c. quàm pio.Sic patet ꝙ omnia prædicta iura loquũtur de ipsa receptione seu promotione,nõ de victu.Quintò,si recipiens exprimit conditionẽ de aliquo dando:& recipiẽdus tacet, timens repelli,secundũ Veruec. quia taciturnitas habetur pro cõsensu.de reg.iur.qui tacet.lib.vj. Sextò,cùm dicens nõ recipi,dicit abbati,si velletis me recipere darẽ omnia bona mea,secundũ Veruec. & hoc ex parte offerentis,etiã si nõ intuitu promisionis est receptus,vt notat Tanc.extrà eo.nobis.& idẽ Bernardus & Host.nec potest ibi manere,tenetur tamẽ ad aliud monasteriũ transire,si se religioni obligasset,secũdũ illos.de regul.c.pot rectũ.Si tamẽ talis hoc simpliciter dixisset,nõ intendens pr

per tẽporalia asseq religionis ingressum,sed exprimere suã intentionẽ.s.transeũdi cũ bonis suis:& recipiẽtes ad tẽporalia principaliter nõ respiciũt:nõ videt Arch.& bene,quomodo in foro pœnitẽtiæ sit simonia.Septimò qñ monachi dãt aliqd abbati vel episcopo ꝓ prioratib⁹ habẽdis,vel pro habitis nõ pdẽdis,secũdũ Verue.si in illis est aliquid spirituale,& ly ꝓ dicat appretiationẽ vel causam ꝓximã & principalẽ:imò est simonia,ẽt si ibi habeatur sola iurisdictio tpalis,vt patet ex dictis §.xiiij.par.iiij. ¶Sextũ.Si ꝓmittatur alicui receptio post biẽniũ,si tamẽ interim didicerit talẽ artẽ,vel steterit in scholis,secũdũ Verue.& Vide.nõ est simonia:qa idẽ est ac si diceretur, induemus te si interim reddideris te idoneum putat tamẽ Archi.esse simoniã si haberetur intẽtio ad lucrũ illi⁹ artis:sed nõ est verũ,quia ad illud lucrũ nõ potest haberi intẽtio,nisi mediãte idoneitate personæ,ad quã haberi potest intẽtio:alioquin boni religiosi quotidie simoniã cõmitterẽt recipiẽtes aliquos,qa sperãt eos vtiles religioni.¶Septimũ.Si qs ingressu alicui⁹ societatis ex statuto promittit aut iurat soluere aliquid annuatim,nõ est simonia:qa nec illa fraternitas est religio,sed cõgregatio ad benefaciẽdũ:imò est laudabile si tale quid imponatur pro eleemosynis faciẽdis vł expẽsis quas faciũt dũ cõueniũt ad tractãdũ de salute animę,& talis cõfraternitas bona est.dis.iij.si qs despicit.iuramẽtũ tamẽ secũdũ Ray.in huiusmodi nõ approbatur propter periculum periurij. ¶Octauũ.Si quis est receptus in religione simoniacè,secũdũ Archi.post S.Th.& Ray.si ipse sciuit,debet expelli sine spe restitutiõis,& in locũ arctioris regulę detrudi. e.ti.quoniã simonia.& si nõ inuenitur arctior,debet mutari in aliud monasteriũ eiusdẽ regulę,saltẽ ad tẽp⁹,si nõ põt cõmode fieri.ar.lxxj.dis.valet.& postea recipiatur de nouo,mutato priori loco,& inferiori assignato.Si verò ignorauit,sufficit ꝙ renũtiet loco,& postea poterit nouiter recipi mutato priori loco:extrà eo.ex insinuatiõe. Et intellige Ray.& Vide.ꝙ prædictus rigor seruãdus est etiã in occultis simonijs.& in foro pœnitentiali,licet nõ cõstet de crimine per inqsitionẽ, & in forma iudicij.ar. d.c.quoniã.quod de accusatione vel inquisitiõe nihil dicit:sed nõ itelligas de occulta,id est mẽtali,sed qñ ad extra ꝓcedit,per actionẽ,vel huiusmodi,licet alijs sit occultum.secũdũ Ray:tamẽ in fauorẽ religionis posset episcopus cũ talibus dispẽsare in ordine & in loco & capitulo, vel prelat⁹ eorũ,si nõ participauerit in simonia:secus si participauerũt:qa cũ ex hoc sint puniẽdi,nõ debẽt ex eo dẽ facto priuilegiũ obtinere:imò videtur amisisse potestatẽ recipiẽdi:& illi qui nõ peccauerũt,acqsiuisse.ar.de elect.bonæ.Tales etiã q simoniã cõmiserũt in huiusmodi,& qui sunt participes,vt parẽtes dantes dotes,sunt excõicati per extrauagãtẽ Vrbani,quã tamẽ Martinus quintus secundũ fide dignos,vt refert Archi.declarauit nõ extẽdi ad dotes,q monialibus dantur pro ingressu mona-
16 sterij.¶Decimosextò quæritur,* quid iuris de simonia, quæ nõ cõmittitur data pecunia,sed munere aliquo.s.à manu,à lingua,& ab obsequio?Et dico multa. ¶Primũ. Pecunia sumitur primò ꝓpriè ꝓ numerata siue ꝓ numis, & sic non cõputatur inter ista munera,sed est pretiũ quo ista munera mẽsurãtur in se vel in suo effectu,sicut & omnia venalia.& secũdò impropriè:& sic est omne mensurabile pecunia ꝓpriè dicta,& est munus à manu:& tertiò cõmunit ad ꝓpriè & imꝓpriè vtrũq; cõprehẽdẽdo:& sic ponitur in diffinitione simoniæ.¶Secundũ.Igitur munus à manu secũdũ Arch.est cõis res mobilis aut immobiliter possessa.vt etiã colligitur j.q.iij.c.totũ.Inducit autẽ simoniã,si ꝓ eo detur vel accipiat spũale,vt patet ex diffinitione simonię declarata: & hoc corã Deo,q videt intentionẽ quãtũcũq; sit modica,secũdũ S.Tho.& Dur.in iiij.& j.q.j.duces aliàs iudices.nõ aũt quantũ ad ecclesiã, quę iudicat quãtũ ad exteriora:nisi munus sit magnũ:qa, vt dicit S.Tho.vbi s.nõ est probabile ꝙ animus iudicis spiritualis flectatur ad aliquid faciẽdũ ꝓ munere paruo. Vnde in paruis munerib⁹ iudici datis nõ iudicat simoniã cõmitti.Vnde secundũ Host.xenia simoniam non inducunt,nisi extẽdantur ad quantitatẽ munerũ.Et secundùm Ray.si dubitatur an qs mẽte corrupta munera dederit,attẽdẽda sunt tria pręcipuè:qualitas scilicet dãtis & accipiẽtis,quãtitas dati,& tẽpus donationis,secũdũ hęc pręsumitur ꝓ vel cõtra:extrà eo.& si questiones.intellige in foro cõtentioso:qa in pœnitẽtiali attẽdẽda est intẽtio,& secũdũ eam iudicatur,etiã si omnes præsumptiones essent in cõtrariũ,secũdũ Archi.¶Tertiũ.Munus autẽ à lingua,secũdũ S.Tho.in ij.ij.& in iiij.est duplex.s.cõsistẽs in actu linguæ,vt laus pertinẽs ad humanũ fauorem,qui sub pretio cadit,& ex actu linguæ initiũ sumẽs:sicut cùm quis ex hoc ꝙ precibus alicuius satisfacit,fauorẽ expectat.Vñ etiã munus à lingua dicuntur preces,ex quibus acqritur fauor humanus,vel etiã ex quibus euitatur periculũ:vt qñ sunt armatę:cũ carere malo sit quoddã bonũ.v.Ethi.& sic hoc munus secũdũ mẽtẽ eius totũ mediatè vel immediatè cõsistit in fauore humano:& dare ꝓpter preces,hîc est dare ꝓpter fauorẽ speratũ à precante.Inducit aũt simoniã hoc munus sine dubio,vt dicit,si ꝓpter hoc detur spirituale:qa ordinatur ad vtilitatẽ temporalẽ mẽsurabilem pecunia.vñ si dans principaliter ad hoc intẽdit,est simonia:quod facit,inquit,qui preces ꝓ indigno exaudit:vñ cũ eo sic distinguunt doc.circa preces.Si enim quis preces porrigit ꝓ se ad obtinẽda sacramẽta & spũalia alia à beneficijs,nõ reperitur ꝓhibitũ si qs sit dignus:excepto religioso q nõ habet velle,& ad ordines pręcipuè ꝓmoueri nõ debet,nisi de volũtate prælati.de tẽp.ord.ad aures.Si verò porrigit ꝓ se obtinẽdo bñficio,vł ecclesia,aut dignitate habẽte curã animarũ,simonia est,secũdũ Hu. Ray.Host.Dir.& S.Th ẽt si alias esset dign⁹:qa se ingerẽdo præsumptuosus & ambitiosus videtur,& cõsequẽter indignus:qa secũdũ S.Tho.in quoli.sine gratia Dei,quã nullus scit se habere,nõ põt quis exercere curã animarũ dignè:cũ peccet mortaliter indignè faciẽdo ea q ꝑtinẽt ad curã.Vide s.Episcopus. §.iij.& multò magis est simonia,si aliàs est indignus,puta qa illiteratus,vel notorius fornicator.sed si porrigit ꝓ se ad obtinẽdũ bñficiũ simplex,nõ est simonia,nec peccat si eget.& nõ est indign⁹ ꝓpter aliquod impedimẽtũ,secũdũ Ray.S.Tho.& alios de preb.c.ij.sed si nõ eget,peccat secũdũ Ray.j.q.ij.cleros.& multò magis si eẽt indign⁹:imò tũc videt simonia. Quidã tñ,vt gl.Ray.& Vld.hãc opin.dicũt esse durã:quia promotus ad sacros ordines,cũ huiusmodi promotio titulũ ecclesiasticũ requirat,põt,si est dignus,sine peccato petere beneficiũ ecclesiasticũ,etiã si abundet in tẽporalibus,cũ nemo cogat suis stipẽdijs militare:exẽplo Isaiæ dicẽtis cap.vj.Ecce ego,mitte me.Pro quo etiã facit tolerãtia papæ:aliàs ferè totus mũdus esset in statu dãnatiõis. Et hãc opin.Sum.Ros.sequitur,& adscribit Pan.in c.tuanos.eo.ti.Sed hęc opinio quantũ ad illud verbũ,etiam si abundet tẽporalibus,euertitur ꝑ iura,vt de rescrip.ad aures.& j.q.ij.clericos.& c.pastor.& xij.q.j.illud autẽ.nec respõsio glos.Ray.& Vlde.dicẽtis ꝙ iura illa loquuntur

in ſtatu eccleſiæ primitiuæ,qñ redit⁹ erãt tenues,& diſtribuebatur de facultatib⁹ eccleſiæ,put cuiq; opus erat, valet:qa Hieronym⁹,q loqtur in d.c.clericos.nõ fuit in eccleſia primitiua:& multõ minus Proſper.q loquitur in d.c.paſtor.Et quod dicitur de ſtipẽdijs,dico ꝙ ſi talis ſeruit populo,ab eo ſtipẽdia debet habere:ſi nõ ſeruit,non debet habere ſtipendiũ niſi à Deo,à quo habet tẽporalia qbus abũdat,& habebit ẽterna:& ſi tẽporalia nõ habet, põt ab eccleſia vel epiſcopo petere ſuſtentationẽ in genere,vel bñficiũ ſimplex in ſpecie.Et ideo Sũ.Ang.magis limitans dictam opinionẽ dicit eã eſſe verã,ſi ſit indigẽs,modò ſit dignus,& nõ intẽdat præeſſe,ſed prodeſſe. Sed cõtra hoc videtur,qa ratio ſancti Tho.quo ad curã animarũ nõ ſoluitur ab his,nec eſt ſolubilis ea quã ponit in ſecũdo quol.art.x.qa ſcilicet talis eſt preſumptuoſus vel ſuperb⁹,ſi omnibus quib⁹ vult præfici ſe credit melio rẽ,aut iniuſtus ſi hoc nõ credit.& fundatur in ſcriptura Hebre.v.nemo aſſumit ſibi honorẽ,ſed q vocatur à Deo tãquã Aaron.Quæ autẽ alij adducũt in contrariũ,nõ cõcludũt,nec habẽt apparẽtiã:qa hæc opinio non eſt dura humilib⁹,& parcis,& amatoribus ſapiẽtiæ:vt S.Tho.qui renũtiauit bullis archiepiſcopat⁹ Neapolitani cũ rediti bus S.Petri de Ara.propter humilitatẽ,parcitatẽ,& quietẽ religionis:ſed ambitioſis,& delicioſis,& nõ habẽtib⁹ interiores virtutũ delectationes,nec ꝓmotio ad ordines requirit titulũ cũ cura,nec tolerãtia papæ excuſat in his quæ ſunt prohibita,quia mala:nec incõuenit maiorẽ par tẽ clerici bñficiati eſſe in malo ſtatu,ſi vacat ambitioni, pompis & laſciuijs.nec exemplũ Iſaiæ eſt ad propoſitũ: qa,ſecũdũ ſanctos viderat ſe purgatũ ab angelo,& non obtulit ſe prelationi,ſed predicatiõi:addeꝙ cũ audiuit Deũ dicẽtẽ, Quem mittam,& quis ibi nobis?intellexit ſe à Deo dulciter inuitari ad officium,ad quod ſe obtulit. Si verò porrigit quis preces ꝓ alio,diſtinguitur an ſint ſpirituales an carnales,id eſt,fundatæ i parẽtela aut amicitia,& an ſint ꝓ digno vel indigno.Sed diſtinctio prima nõ eſt neceſſaria:qa cæteris paribus,nõ eſt peccatũ cõ ſanguineis ꝓtidere,ſecũdũ Direc.de cohabi.cleri.& mu lie.c.j.vnde ſimpliciter dicit S.Tho.ꝙ preces pro alio,ſi ſit indignus,factũ eſt ſimoniacũ:ſi verò ſit dignus,ipſum factũ non eſt ſimoniacũ,licet poſsit,inquit,eſſe ſimonia in intẽtione,ſi non attendatur ad dignitatẽ perſonæ,ſed ad humanũ fauorẽ:& intendit ꝙ non eſt ſimonia quo ad eccleſiã,licet eſſe poſsit quo ad Deum.Sed quando preces ſunt ꝓ indigno,ſatis apparet,vt dicit in iiij.ꝙ nihil aliud moueat ad dãdũ niſi fauor,aut periculum vitandũ. Adde verò circa hoc munus,ꝙ aliquãdo eſt ſimonia ex parte exaudientis tantũ,vt quando is,qui precatur,nõ in tẽdit præbere aliquam fraudem exaudienti, Vnde dicit Direc.ꝙ porrigẽs preces,etiã pro indigno,nõ eſt ſimoniacus,niſi intẽdat obligari collatori ex precibus:vel cũ per exauditionẽ exonerare ab aliquo ſeruitio ei facto vt faciendo:cũ remittere ſit dare,j.q.j.ſi qui ſunt. Aliquando verò eſt tantũ ex parte precantis:vt quando rogat ꝓ digno,intendẽs tamen cõſequi ſpirituale propter ipſas preces.Vnde ſecũdũ Direc.ſi prelatus in promotione ſolũ Deũ attẽdit,licet ſit ſimoniacus qui male rogat,extrà eo.tua.non tamẽ prælatus,niſi ſequutus preces propter eas dederit,vt colligitur à cõtrario ſenſu,de æta.& qua li.c.tuã.Adde ſecũdũ Panor.in c.tua nos.eo.tit.ꝙ humiles preces emiſſæ à digno,ſcilicet ꝓ ſe,nõ inducũt ſimoniam nec peccatum,vt patet ex dicto c.tua.& c.latorem. quod eſt verũ ſolũ in paupere & beneficio ſimplici aut in genere petito.Dicit etiã ibidẽ ꝙ donãs aliquid prælatis,& rogãs pro aliquo beneficio,modò nõ ducatur principali intẽtione,vt per talia xenia & ꝓ preces aſſequatur, quãuis ſecũdario habeat talẽ ſpem,extra omnẽ noxã indicatur:quia iuſte iſta poſſunt fieri ſine ſpe primaria,vt dicit Inno.& Hoſt.& facit c.quid proderit.lxj. diſt.& j.q. j.ſunt nõnulli.& c.tuã.de æta.& quali.quod dictum limita vt precedens:licet vtrũq; indiſtincte ſequatur Sũ.Ang. imò & Roſ.etiã ſi petẽs abũdet.de quo partic.prior.Ad de etiam ꝙ idem eſt porrigere preces collatori beneficij,& alteri,vt intercedat apud collatorẽ:quia q per alt facit, &c.de reg.lib.vj.¶ Quartũ.Munus ab obſequio,vt colligitur à S.Thoma.in iiij.eſt act⁹ corporaliter exercitus in bonum alicuius,ac quod ſecũdùm Archi.reducitur ſi quis aduletur:licet talis non teneatur renũtiare beneficio ſic queſito,ſecũdũ Ber.Inn.& Hoſt.quos ſequitur Sum.Roſ.contra Ange.de quo ſuprà Adulatio.ſ.iiij.Inducit autẽ hoc munus ſimoniã,ſecũdũ S.Tho.in iiij.quia eſt commodum temporale ab alio expectabile,& numiſmate appretiabile.Diſtinguitur autẽ ſic,ſecundũ S.Tho, & alios.Si enim obſequium ſit inhoneſtũ,vt quia ſeruit quis prælato in vſuris,aut mercãtijs,aut lenocinijs:vel ſi ſi fit ad carnalia deputatũ,vt ad vtilitatẽ cõſanguineorũ, vel ſui patrimonij,ſimonia eſt ſeruire pro bñficio & ſpirituali quocũq;,aut hęc ꝓ tali ſeruitio cõferre.j.q.iij.ſaluator.ſecundũ S.Tho.Dur.& Rich.Si verò,inquit ij.ij.ſit honeſtum ad ſpiritualia ordinatũ,puta ad vtilitatẽ eccleſiæ,vel miniſtrorũ eius auxiliũ:ex ipſa deuotione obſequij redditur dignus eccleſiaſtico beneficio,ſicut & propter alia bona opera:vñ nõ intelligitur eſſe mun⁹ ab obſequio.Et addit in quarto,ꝙ ſi pactio nõ interuenit,poteſt abſque ſimonia prælatus dare illi beneficiũ,vt nõ habeatur oculus ad beneficiũ principaliter,ſed ad dignitatẽ perſonæ.Et ſic dicit Gregoꝛ.in Regi.ꝙ eccleſiaſticis vtilitatibus deſeruiẽtes,eccleſiaſtica dignũ eſt remuneratione gaudere.Hæc S.Thomas.& intelligit ſi aliàs ſit idoneus.& idem Dur.& Richar.ſubdẽs ꝙ ſi clericus ſic ſeruiat ſine pacto quidẽ,ſed principaliter intentione cõſequẽdi beneficiũ,cõmittit ſimoniam mentalẽ,ſed non ea quæ obligat ad reſignationem.quod probatur à ſimili ad illud quod habetur in c.mandato.eo.ti.& gl.ibi,etiam ſi intẽtione ſecundaria intendat bñficiũ per ſeruitũ:imò ſecũdũ Hoſt.etiã intẽtiõe principali,modò ceſſet pactio, qd verũ eſt primo,quãtũ ad eccleſiã & iudicialẽ preſumptionẽ:& ſecundò etiã in cõſcientia,qñ eſt intẽtio ad beneficiũ incertũ in genere,& nõ ad certũ,ſecũdũ do.Anto. inter quę eſt diuerſitas:licet Pan.dicat eã ſe nõ videre.ea bñficiũ incertũ idem eſt quod renuntiatio hoc loco,q licet principaliter intẽdere,licet nõ iſtã quæ eſt per bñficiũ eccleſiaſticũ,niſi ſecũdario.Si verò obſequiũ ſit ſpirituale,vt celebrare miſſam:ſi quidẽ eſſet impoſitum alicui bñficio,ſecundũ Veruec.indubitãter ex pacto poteſt cõferri beneficiũ,ita ꝙ is,cui cõfertur,ꝓmittat tã obſequiũ,puta celebrãdo talẽ vel talẽ miſſam:de prout c.ſignificatũ.& ſimiliter ſecundũ Hoſt.ſi eſſet ei annexa onus docẽdi,põt fieri pactio ſeu exactio ꝓmiſſionis de tali obſequio exhibẽdo.& cũ vacat,põt ei talẽ onus annecti.Hic tñ nõ eſt ꝓprię pactũ,ſed ex parte inſtituẽtis redditũ fuit donatione ex cauſa vel ſub mõ inter vivos,aut cauſa mortis:ex parte verò ei⁹ cui cõfertur,eſt acceptatio rei cũ onere adimplẽdi cauſam ſiue on⁹.Si verò ſeruitiũ fit partim ſpirituale,partim tpale,vt ſi epiſcopus recipit clericũ ad ſeruitiũ ſpirituale & temporale ſibi præſtan

dum cũ promiſsione ꝙ annuatim ſoluet ſibi certum ſalariũ,donec prouiderit de beneficio:ſecundũ Hoſt.hoc licet.modo ſpecialiẽ nõ ſe obligauerit ad ſeruitiũ ĩtẽpora 18
le præſtandũ:nec committitur ſimonia poſtmodũ remittendo ſalariũ,dum beneficium confertur, quia ſalarium erat ſub cõditione: & facta collatione beneficij expirat cõditio.Inſti.de verb.obl.ſ.oĩs.ſecus ſi promiſsio ſalarij fuiſſet pura & perpetua,arg.c.veniens.eo.tit.quod quidẽ Pan.in c.cũ eſſet.eo.tit.credit verũ quãdo prelatus nõ inducitur principaliter propter ſeruitiũ,ſed quia ille meretur:aliter ſi cauſa finalis ſit ſeruitiũ,non licet.arg.c.graue. de præb.ſecus ſi ſit cauſa impulſiua.Vel dic ꝙ hoc eſt ve- 19
rum eo modo quo cõducuntur ſacerdotes,ſcilicet epiſcopo inſtituẽte annuũ reditũ cum onere & intẽtione ſpiritualis ſeruitij principaliter,& tẽporalis ſecũdario. Adde autẽ ſecundũ Veruec.non eſſe ſimoniã ſi duo ſacerdotes conducũt inuicẽ ex cauſa,ꝙ vnus dicat miſſam quę alterũ tangit,& econtrario,quando nullum pretiũ vel temporalis merces interuenit.Adde ſecundũ Rich. licitũ nõ eſſe ꝙ duo adulti paciſcãtur de ſe inuicẽ baptizando:qa in talib⁹ omnis pactio & cõuẽtio ceſſare debet:extrà eo. tua.& dare aliquid ex pacto pro ſacramẽto,quãuis ſpirituale,eſt illicitũ,licet nõ eo modo quo tẽporale:quia res à nõ domino emitur,& eſt cõtra rationem gratiæ. Dicẽs autẽ,orabo pro vobis,rogo oretis pro me:non eſt reprehenſibile,quia non eſt hic emptio,ſicut nec pactio. Adde etiã,ſecundũ eundẽ,ꝙ licet epiſcopus fecerit pactũ pro beneficio dando,ſi poſtea oblitus talis pacti purè cõfert, non eſt ſimoniacus quo ad eccleſiam:nec etiã recipiẽs ſi 17
pactum ignorabat:vnde reſignare non tenetur.¶*Decimo ſeptimò quæritur,vtrũ aliquo modo liceat paciſci de tẽporalibus ad ſpiritualia, vel econtrario? Et dico ꝙ ſic duplici caſu quãtũ occurrit.¶Primò cũ annectitur onus rei tẽporali traditæ:qa in traditione rei ſuæ quilibet poteſt quod ſibi placuerit apponere pactũ. de cõdit.appoverũ.Vnde põt dari terra cũ pacto vt in ea cõſtruatur eccleſia,& reſeruato cẽſu aliquo.de reſt.ſpol.olim. vnde etiã põt dari licẽtia cõſtruendi ipſam eccleſiã ſub certo pacto:vt in c.qñ. de cenſi.& in c.ex inſinuatione. eo.tit. ſicut.& in c.ſignificatũ.de præb.vbi datur prebẽda cũ pacto quotidie celebrandi in tali eccleſia.In prædictis tamẽ nõ eſt pactũ proprię,vt exiſtimauit Sum. Ang. quia oppoſitũ dicit S.Th.vt ſ.ſ.ix.parti.ix. & patet ꝓ Pan.in c. olim. el j.de reſt.ſpol.ſed eſt donatio ſub modo vel cauſa,& acceptatio donationis.¶Secũdò qñ aliquid exigitur iure permittẽte:qa exprimere quod eis permittit, nõ inducit ſimoniã,vt not.Pan.in d.c.olim. & ſic licet cõſecranti aut viſitanti,licet talis actus ſit ſpiritualis ex parte principij, exigere ꝓcurationẽ extrà eo.cũ ſit Romana.de cẽſi.cũ apoſtolus.de præſcri.cũ ex officij.x.q.iij.relatũ. Quod nõ eſt ſic intelligẽdũ quaſi ius humanum poſsit diſpẽſare in ſimonia,ſed in præſumptione ſimoniæ:ſicut vbi qs facit licitè actũ,puta prædicat cũ intẽtione principali ad temporalia,vt ad ſuſtẽtamentũ:ſi fiat pactum,præſumitur ſimonia,quæ nõ præſumeretur iure concedente.Ex hoc aut probat dictũ San.Th.in iiij.per Roſel.& Supple.accepta tã,ꝙ eſt ſimonia dare ſpirituale ad obtinendũ debitũ tẽporale quod ſuũ eſt:licet in hoc faliatur,qa licet ius permittat exactionẽ proprij debiti,non tamẽ permittit eius 18
remptionẽ ꝓ ſpirituale datũ:imò ſi ius hoc cõcederet,cõtra ius eſſet cõtra ius diuinũ,& nõ valeret: quia nunquã poteſt cõcedere ius humanũ ꝙ tẽporale ematur per ſpirituale,aut ecõtrario:ſed poteſt diſpẽſare ſuper præſumptione, vt dictũ eſt:& ſuper pœnis,& ſuper quibuſdã,for tè ſolo humano iure,ſimoniacis.¶*Decimo octauò quæritur,quid iuris de mediatoribus in ſimonia?Et dico ꝙ ſi neq; miniſtrãs neq; accipiẽs ſpirituale aliqd recipit vel dat aut paciſcitur,ſed ipſis ignorãtibus amicus accipiẽtis ſpirituale dat aliqd ex pacto cõſiliario miniſtrãtis: licet illi nõ ſint ſimoniaci,ex quo nihil ſciũt:iſti tamẽ ſimoniaci ſunt.j.q.j.ſtatuimus.& c.ſi q à ſimoniacis.de quo dic vt ſ.ſ xiij.part.j.Et quo ad pœnã & diſpẽſationẽ idẽ eſt de mediatoribus & de alijs ꝓ regulã, acceſſoriũ. de reg. iur.lib.vj.¶*Decimonono quęritur,quotuplex ſit pœna ſimoniacorũ?Et dico ꝙ multiplex. ¶Prima eſt ſuſpẽſio ab exequutione ordinũ,& beneficiorũ adminiſtratione: de qua j.Suſpẽſio.ſ.vij.¶Secũda eſt depoſitio & infamia:& hæc debet imponi ſi in iudicio cõſtiterit.xv.q.iij.ſanè. & de accuſationis ¶Tertia eſt excõmunicatio papalis per extrauagãtẽ Martini in cõſilio Cõſtãtienſi,quæ incipit,ſacro.qua ordinati ſimoniacè ab exequutione ſuorũ ordinũ ſunt ſuſpẽſi,& electiones, poſtulationes, confirmationes,& quæuis prouiſiones eccleſiarũ, monaſteriorũ, dignitatũ,perſonatuũ, officiorũ, & beneficiorũ, ſunt ipſo iure nulle,& dãs ac accipiẽs ipſo facto ſentẽtiã excõmunicationis incurrit,etiã ſi põtificali aut cardinalatus præfulgeat dignitate:& per aliã extrauagãtẽ eiuſdẽ factã Mãtuæ anno ij.ſui põtificatus,quæ incipit,dãnabilis.qua cõfirmãtur oẽs cenſuræ à quibuſcunq; ſummis pontificibus latæ cõtra ſimoniacos:& incurrit eas ipſo facto, etiã occultus,vbicũq; ſimoniã cõmiſerit,& quacũq; eccleſia,etiã epiſcopatus,& cardinalatus,aut tẽporali præfulgeat dignitate,abſolutionẽ papæ reſervãs,niſi in mortis articulo:nõ obſtãte quocũq; indulto vel facultate abſoluẽdi cõceſſa vel cõcedẽda apoſtolica,niſi ſpecialiter authoritatẽ cõtineat abſoluẽdi à peccato ſimoniæ.Et idem Ang.in extrauagãti quæ incipit,cũ deteſtabile.data apud Sanc.Chryſogonũ ſui põti.anno iiij.Et idẽ Paul⁹ ij.in ꝓceſſu cœnæ dõmini de ſimoniacis in ordine vel beneficio reſeruãs abſolutionẽ,vt ſ.Et idẽ Xyſtus quartus, ſiue in curia Romana, ſiue extra. Et ſic cõclude,ꝙ oẽs ſimoniaci in ordine vel beneficio Romæ vel alibi, occulti vel publici,ſunt excõmunicati:à ſolo papa abſoluẽdi, niſi in mortis articulo:ſecus de alijs ſimoniacis.nõ obſtãte c. reperiũtur.& c.quicũq;.& c.placuit.j.q.j.quę ſub anathemate,phibẽt:quia loquũtur de omni ſimonia ſolùm in ordine & beneficio.& ſic de alijs iuribus.¶Quarta pœna eſt cõmunis eis,& nõ reuelãtibus eos:qa ꝓ d.extrauag.Mart. & Euge.dãnabile.præcipit ſub pœna excõmunicationis latę ſentẽtiæ omnibus cuiuſcũq; dignitatis aut ſtatus, q ſciũt aliquos cõmiſiſſe ſimoniã,vel procuraſſe aut fuiſſe mediatores:ꝙ ſi ſunt præſentes in Romana curia,teneãtur reuelare papæ,vt ſedis apoſtolicæ camerario, aut cui ipſe duxerit cõmittẽdũ in vnius vel duorũ teſtiũ præſentia,quàm citius poſſunt ꝓ ſe vel per alios,nec poſſunt abſolui donec reuelauerint.qd intellige ſi ſciũt veraciter, & cõmodè poſſunt reuelare.Credo tñ ꝙ hodie iſta pœna nõ liget:quia eſt abrogata per nõ vſum, maximè quia iſte nõ vſus eſt præſcriptus iã ſpatio xl.annorũ,& ampli⁹: & ligaunt ſolũ exiſtẽtes in curia,ſi ligauit.vide ſ.Excõmunicatio ſeptimò,excõmunicatiõe xliij.Sed neq; iſtæ neq; aliæ pœnæ,ſecũdũ Aſten.ligant ſimoniacos mẽtales.Adde etiã ꝙ non ligant ſimoniacum quẽcunq;, ſi interueniat authoritas papæ diſpẽſantis,quæ interuenire videt, ſecundũ Ioan.de Lig.in c.j.eo.tit.eo ipſo quòd ex certa

scientia scit & tolerat. quod limita quãdo simonia cõmittitur cũ ipso papa, vt quia ab eo habetur beneficium eo sciente & consentiente: quia tũc scientia principis hoc vitiũ purgat quantum ad pœnam, & quantum ad simoniã iure positiuo, si quæ sunt, etiã quantũ ad culpam: secus si cũ aliis curialibus. quia nisi aliud appareat, ex sola tolerãtia nõ præsumitur dispensatio, qa fortè timet opponens se torrenti. Vnde habent locũ pœnæ prædictæ. arg. eorũ quæ dicta sunt ꝛ. Dispẽsatio. §. xiiij. ¶*Vicesimo quæritur, quid iuris de simonia quantũ ad restitutionem? Et dico multa præter ea quæ ꝛ. §. xiij. parti. viij. dicta sũt de fructibus beneficij habiti per simoniam. ¶Primũ. Simonia conuentionalis, secundũ omnes, obligat ad restituẽdum acceptũ: sed simonia mentalis tãtùm, quæ scilicet ex sola intentione & volũtate cõmittitur sine pactione, sola pœnitentia aboletur, nec obligat ad restitutionẽ acceptorũ. eo. tit. mãdato. ꝙ licet quidã, quos sequitur Inn. & Hosti. & Sum. Ang. dicãt verũ esse in simonia, q̃ est de iure positiuo: tamẽ melius alij, quos sequitur Io. And. & Pan. tenent indistinctè nõ esse necessariã restitutionem, per d.c. mandato. quod non loquitur de simonia, quæ est de iure positiuo, vt putauit dicta Sum. Ang. sed de ea quæ est de iure diuino, id est, circa receptionẽ ad religionẽ, q̃ est actus spiritualis ex parte principij: secus in vsura mẽtali, in qua sola intẽtio obligat ad restitutionẽ: vt not. gl. in d.c. mãdato. & facit c. cõsuluit. de vsur. & est cõmunis doctrina. Ratio diuersimodè assignat̃ à doct. in d.c. mandato. & nõ plene satisfaciunt. Vnde dicit Sum. Ang. ꝙ sunt ineficaces: & dicit solũ ita esse, quia ius declarauit. quod nõ bene dicitur, quia iura nõ declarãt sine ratione: cũ subalternẽtur philosophiæ morali. Vnde dico quòd ea quæ restituẽda sunt ratione simoniæ, non sunt restituẽda necessariò vigore naturalis aut diuini iuris, sed de consilio solùm: quia si dans non dedit turpiter, dedit volũtariè, & libere, & sic iã nõ debeẽ sibi: & similiter si dedit turpiter: vnde nec habẽt nec habuerũt, ex quo data sunt, dominiũ certũ: & sic nõ sunt necessariò restituenda, iuxta dicta ꝛ. Restitutio. viij. §. ij. Si qua autẽ obligatio ad restituẽdũ est, ex lege humana est, quæ de interioribꝰ nõ disponit: vel est ex indispositione habẽtis, qui per pœnitentiã potest se disponere: secus in vsuris. ¶ Secũdũ. Pecunia quomodocũq; simoniacè accepta, scilicet simonia exteriori, secũdũ Doct. retineri nõ põt, sed neq; reddi debet ei qui dedit, qa turpiter dedit: sed secũdũ Ber. illi ecclesiæ dari debet, in cuiꝰ cõtumeliã data est: extrà eo. de hoc. ar. xvij. q. iiij. si qs in atrio. & hoc si cõmodè potest: alioquin secundũ Arch. erit pauperũ, ar. eorum quæ dicta sunt ꝛ. Potentia. per totũ. Vnde si est accepta ab ordinato ad nullũ titulũ, dabit̃ ecclesiæ cathedrali: si ab ordinato ad titulũ alicuius ecclesiæ vel beneficij, illi applicatur, secũdũ Vernec. & Vld. & si est accepta ꝓ ecclesia vel beneficio, illi applicabit̃, nisi ecclesia fuisset in culpa: puta si totum collegiũ cõsensit simoniæ: qa tũc debet erogari pauperibꝰ, ne ecclesia de malo reportẽt lucrũ. posset tñ ex misericordia reddi illi qui dedit, secũdũ Ray. si trãsiret ad religionẽ, vt cũ ea transiret, vel etiã si esset pauper, & nõ sufficeret sua: vel etiã si dedisset ex ignorãtia, secundũ Hosti. Et idẽ de pecunia accepta pro alijs spiritualibus dicẽdũ est: vt scilicet detur ecclesiæ, in qua simonia cõmissa est: ita tamẽ ꝙ qui dedit, cõmodũ nõ reportet. ¶ Tertiũ. Si autẽ ꝓ ingressu monasterij vꝰ ecclesię sit accepta: si loquamur de ecclesia seculari, secũdũ Pan. in c. de hoc. eo. ti. si is qui dedit nõ habet vnde viuat, restituetur ei. ar. c. veniẽs. e. ti.

Si autẽ habet vnde viuat: tũc si oẽs de ecclesia deliquerũt, debet dari ecclesiæ, & criminosi expelli: & si nõ expellantur, debet dari fisco papæ, secũdũ Hosti. qui distribuat in pias causas: qa turpia lucra à fisco extorquẽtur. l. fiscus in quæstione. ff. de iur. fisc. Si vero nõ omnes deliquerũt, sed solus prelatus, vel particularis: tũc dabitur ecclesiæ, in cuius ignominiã erit datũ. Si verò loquamur de ecclesia regulari, si omnes deliquerũt, datur ei qui dedit vt intret secundũ monasterium: vt d. c. veniens. cùm nõ possit stare in primo: vt in c. quoniã. eo. tit. Si verò solus prælatus aut particulares deliquerũt, & nõ capitulũ: tũc si est professus secũdũ monasteriũ ad quod transit, habebit vsumfructũ illorũ bonorum, & eo mortuo reuertentur libere ad primũ monasteriũ. Et sic intellige gl. in d. c. de hoc. & cõcor. Hosti. & do. Ant. Sed limitat Archi. in his quæ vsu nõ cõsumũtur vel distrahunt̃, vt sunt possessiones. Si autem cũ eo dispensetur ꝙ remaneat in eodẽ monasterio, putat Arch. posse dispẽsari ꝙ illa pecunia remaneat monasterio. ¶ Quartum. Si pecunia simoniaca ex pacto sit data papæ, secundũ Panor. in c. j. eo. ti. nihilominus talis nõ poterit retinere beneficiũ acceptũ, etiã in casu in quo papa non committeret simoniam. sicut in simili disputat Ioan. And. in reg. cui licet. de regu. iur. lib. vj. in mercu. de ludente cũ episcopo ad azardũ statuto eiusdẽ episcopi excõmunicante ludentes: quia licet episcopus nõ ligetur statuto illo, ligatur tamen secũ ludens. & idẽ in proposito, vt disputat Pan. in c. extirpãdæ. de prebẽ. Sed contrariũ dixi ꝛ. §. xix. ad fi. & est verius. Nec obstat *similitudo* de episcopo: quia ipse non potest secundũ *aliquos facere* ꝙ stante statuto suo cõtraueniens non *ligetur*: *quod* tamen potest Papa. Vel dico ꝙ ludendo *cũ aliquo* dispẽsat præsumptiuè vt ille impunè ludat cũ eo: sicut papa cõferendo beneficiũ simoniacè, dispẽsat in pœna simoniæ.

DE SIMPLICITATE.

SIMPLICITAS, secundùm Panor. in c. dilecti. de iudi. est duplex. vna scilicet discretioni contraria reprobata, xxxix. dist. c. Petrus diaconus. & xvj. q. j. si cupis. & illa cõtraria dolositati amplectẽda, de qua in Euangelio, Estote simplices. & in c. veritatis. de iureiuran. & Insti. de legi. agna. suc. §. quod ad fœminas. vbi dicitur, simplicitatem amicam legibus amplexantes.

DE SIMVLATIONE ET HYpocrisi, fictione & astutia.

1 *Simulatio quid & quotuplex sit.*
2 *Simulatio an semper sit peccatum. & nu. 4.*
3 *Simulatio an dicatur occultare peccatum.*
5 *Hypocrisis an sit peccatum mortale.*
6 *Hypocrita an dicatur, qui gerit habitum religionis, quam non meretur.*

SIMVLATIO ex hoc videtur dicta, ꝙ vnũ aliud significat vel repræsentat quasi ei simile: sicut si dicamus richalcum simulare aurũ verum. Vnde simulatio generaliter & largè sumpta est idẽ quod assumptio actus vel alicuius ad aliud repræsentandũ: & sic etiã, vt dicit Sanct. Tho. ij. ij. q. iij, artic. j. ad secundũ. simulatio largè dicta. Quę quidẽ fictio secundũ Beat. Greg. à compositione actuum vel operum dicta est: eo modo quo lutei componitores figulos vocamus: & significat cõpositionẽ exteriorum actuũ vel rerum, ad aliquod falsum aut etiã verum significãdũ: sicut dicitur fingere sanus tibias claudum, dum claudicationẽ ordinat ad significandum incedendo, dum claudicationẽ ordinat ad significandum incedendo debilem. quod est falsum: & similiter dũ eam ordinat̃ ad repræsentandum incessum alterius qui verè est claudus.

Proprię autẽ simulatio semper est ad significandũ quod nõ est. quod bene S. Tho. ibi. ar. j. ostendit dicens, ꝙ simulatio ꝓpriè est quoddã mẽdaciũ cõsistens in signis exteriorũ factorũ. & ar. ij. dicit eam esse idẽ hypocrisi, quæ Latinè dicitur simulatio, dicta secũdũ Isido. & alios ab eo ꝙ aliquì in spectaculis cõtecta facie simulabant psonam alienã. Vnde hypocrisis, inquit S. Tho. est simulatio non omnis, sed illa qua quis simulat psonã alterius: sicut cùm peccator simulat̃ psonã iusti. Et sic secundũ mentẽ eius simulatio, ꝓprie est idẽ hypocrisi, sicut genus ꝓ speciei: puta animal homini. Astutia verò, vt patet ij. ij. q. lv. est simulatio seu fictio circa media, quibꝰ venit ad finẽ bonũ vel malũ: sicut si qs fingat se amicũ alterius quẽ odit, vt discat ab eo secreta. vnde dicit ibi ꝙ ad astutiã pertinet ad bonũ vel malũ finẽ nõ vti veris vijs, sed simulatis & apparentibus. & hoc vt ibi patet ar. iiij. inquãtũ istæ viæ sunt *in ipsa* excogitatione: vt autem sunt in ipsa exequutione hoc ptinet ad dolũ qui est executio astutię: siue p verba, quod principaliter ad dolũ pertinet: siue per facta, quod pertinet ad fraudẽ proprię: de quo etiã dictum est suprà Fraus. & suprà Culpa. *in princip.* Et sic patet ꝙ oĩs hypocrisis est simulatio proprię, nõ ecõtrario: & omnis simulatio proprię est fictio, nõ ecõtra: & omnis simulatio largè est fictio ꝓpriè, & cũ ea cõuertitur. Astutia autem est quid prędictis cõmunius, quãtũ ad hoc ꝙ fit verbis & rebus: prędicta aũt rebus tantũ: est verò quid strictius inquãtũ est circa media tantùm in ordine ad finẽ: prędicta
1 verò circa media & finẽ. ¶*Primò verò quæritur, quotuplex sit simulatio? Et dico colligẽdo ex Arch. post Augu. super Genes. & Alex. de Al. ꝙ sumẽdo eã largè est quadruplex. prima scilicet significationis, sicut Iacob simulauit se Esau. Gen. xxvij. in signũ ꝙ populus minor, id est Christianus, præferẽdꝰ erat maiori, id est Iudaico & secũda cautelę: sicut Iosue fugã simulauit vt auerteret Haitas hostes à sua ciuitate, Iosue viij. tertia est instructiõis vel doctrinę: sicut prędicatores fingũt parabolas: & Christus Lucæ vlt. finxit se lõgius ire, ad instruendũ discipulos ꝙ longè esset ab eorũ cordibus. & quarta duplicitatis, q̃ sci licet sit ad decipiendũ, significando quòd nõ est: quæ & proprię est simulatio. Sed si sumatur ꝓpriè cũ sit quoddã mendaciũ, vt dictũ est, diuiditur eo modo quo & mendaciũ, de quo suprà loco suo dictũ est. ¶*Secũdò quæritur,*
2 *vtrũ simulatio semper sit peccatũ? Et dicit S. Tho. ij. ij. vbi suprà, ꝙ omnis simulatio proprię semper est peccatũ, qa est mendaciũ. Si verò loquamur de simulatiõe largè, nõtãdum est dictum Vlde. ꝙ sicut licet fallere aliquem in duplicitate verborũ propter aliquam sui vel ꝓximi vtilitatẽ, ita licet & per opus intẽtione vtilitatis cõsequentis ad talem simulationẽ: sicut Dauid mutauit faciẽ suã coram Achis rege Geth. j. Regũ xxj. & facit c. vtilẽ. xxij. q. ij. Hoc est dicere, ꝙ sicut loquutione duplici significãte verũ & falsum licitè ad bonũ finẽ vti possumus, licet scia-*
6 *mus ꝓximũ capere inde falsum ĩtellectũ, nisi obligemur alicui ad eius intẽtionẽ respondere: ita re, quę duo significare põt, sicut fuga Iosue poterat significare timorẽ & prudentiã eius, possumus vti bono fine, licet aliꝰ inde capiat falsum falsum. Igitur, secũdũ omnes, nõ est peccatũ simulatio significationis: quod limita nisi addat̃ aliquod mẽdaciũ: nec cautelæ, vt patet ex dictis ſtatim: quia in ea est vsus rerũ, quę significare possunt verũ & falsum. & ꝓbatur in c. vtilem. & c. quod ait. & in §. quãdoq;. xxij. q. ij.*
3 *nec institutionis, vt per se patet, qa nõ est mẽdaciũ, sed figura veritatis. ¶* Tertiò quęritur, vtrũ occultare suum peccatũ sit simulatio? Et dicit S. Tho. ij. ij. vbi suprà, ꝙ sicut mentitur verbo quis qñ significat quod nõ est, nõ autem quãdo tacet quod est, quod aliquãdo licet: ita simulatio est quãdo quis p exteriora signa significat quod nõ est: nõ autẽ si prętermittat significare qđ est: vnde absq; simulatione põt qs occultare peccatũ suũ. ne scilicet exin de alijs scandalũ generetur. Hęc ex illo. & intellige occultare per bona opera, quę taliter peccatores facere nõ cõsueuerũt: vel per opera, quę possunt significare ꝙ tale peccatũ nõ sit cõmissum: & aliquid aliud, vt patet ex dictis §. priore. & dicẽdis §. seq. ¶*Quartò quęritˀ, vtrũ sit
4 peccatũ simulare sanctitatẽ? Et dicit Fe. in quol. hoc fieri ab aliquo dupliciter. Primò vt pallieẽ iniquitas, & ipse bonus putetur: quod est peccatũ, & tãtò grauius, quantò ista simulatio cedit in dãnũ proximi temporale vel spirituale. Secũdò ad honorẽ Dei, & ꝓximorũ ędificationem corã extraneis, vt ipsi magis ædificentˀ: & hoc nõ est peccatũ. Ratio primi dicti est, quia talis nõ solũ quærit abscondere veritatẽ suæ iniquitatis: sed etiã asserere falsitatẽ suæ sanctitatis. Ratio verò secũdi est, qa si talia conueniunt sibi ex sua professione, puta qa Christianus ieiunat ieiunia ecclesiæ, & religiosus incedit maturus, nõ significat falsum, licet sit malꝰ: sicut nec religiosus deferẽs habitũ pfectionis, cũ sit imperfectus. Si verò nõ cõgruũt, sed sunt altiora: vt si frater prędicator ĩcedat nudo pede, vel frater minor carnes nõ comedat, si hoc sit bono fine, licet prętẽdat sanctitas maior quàm sit ĩ eo, est simulatio cautelæ cõtra dæmonẽ: & sic Beatus Dominicus pedester ambulãs ad fontẽ sitim extinguebat, ne bibẽdo nimis hospitẽ scandalizaret, & bibẽdo parũ ędificaret. ¶* Quintò quæritˀ, vtrũ hypocrisis sit peccatũ mortale? Et dico colligẽdo ex S. Tho. ij. ij. vbi suprà, & Bona. in iij. dist. xxxviij. & Alex. ij. ij. tit. de hypocrisi. ꝙ cũ ĩ hypocrisi sit defectus sanctitatis, & eius ostensio: si ad vtrũq; referatur intentio hypocritæ, qa scilicet sanctitatẽ vult prætẽdere, & non curare: sic est mortale, qa nullus totaliter sanctitate priuat̃ nisi per mortale: & sic sumitur in scripturis. Si verò ferat̃ ad ostensionẽ tantũ sanctitatis, à qua deficit per peccatũ, nõ est semp mortale, sed secundũ finẽ intẽtũ, si ille sit cõtra charitatẽ Dei vel ꝓximi: puta qa per hoc vult seminare hæresim, vel assequi dignitatẽ ecclesiasticã indignus, aut bona temporalia, in quibus finem cõstituit: & aliàs erit veniale, puta cũ in ipsa fictione delectat̃. de quo dicitur in iiij. Ethi. ꝙ magis videt̃ vanus quàm malus. Et idẽ Veruec. addens ꝙ est mortale si intẽdit, vt ei det̃ aliquid ꝓpter hoc, secundũ illud Matthæi xxiij. Væ vobis Scribę & Pharisęi, qui comeditis domos viduarũ, &c. qa rapit quod debeẽ sancto, cũ detur ei in nomine iusti. Et idẽ si facit ex insatiabili auaritia: secus si qs ꝓ sua necessitate simulat necessitatẽ maiorẽ quàm habeat: qa talis simulatio secundũ Chryso. est culpa diuitũ potius, quàm*
6 *pauperũ. ¶*Sextò quæritur, vtrũ sit hypocrita, qui gerit habitum religionis, & nõ habet meritum? Et dico ex mẽte S. Tho. ij. ij. vbi suprà, quòd nõ: si illũ assumit intendẽs se ad statum perfectionis transferre, & deficit per infirmitatẽ: quia ille habitus non significat quòd sit perfectˀ, sed significat statũ quo quis obligatur ad opera perfectionis: vnde nõ tenetur manifestare suum peccatum sanctitatis habitum deponendo. Si verò illum assumeret vt se iustum ostentaret, hypocrita esset & simulator.

DE SOCIETATE DETERMINAtæ rei, primò in mercantijs & artibus.

1 *Societas an sit licita uno ponẽte pecuniã et alio opas. & n. seq.*

1 *Pecuniæ in societatem data, vt saluo capitali lucrum accipiat, an sapiat usuram. & nu.4. & 5.*

3 *Operas in societate ponere certa in omnem euentum mercede an sit licitum.*

6 *Societatè pecuniæ & operarum contracta, si pereat pecunia, cuius sit damnum.*

7 *Societatis varia pacta illicita. & nu.seq.*

9 *Societas quomodo finiatur, & quis modus diuisionis. nu.10.*

SOCIETAS quid sit, & qd socius, dictū est ff. Peculiū. ij. vbi de ea agebat' secundū se, qd & quotuplex sit, & quomodo contrahat' sine determinatione ad rē determinatam, & quantū ad diuisionem fratrū: sicut nunc de ea agitur inquātū est determinatæ rei: & primò in artib' & mercātijs. ¶ Pro quo generaliter dico. ꝙ breui regula diffiniri possent oēs questiones in ista materia, scilicet ꝙ in societate nō possit esse peccatū, nisi quia ibi est vsura vel iniustitia, dum vna pars nimis grauatur. Vbi ergo illud quod quis in societate ponit, stat periculo ponētis, nō est vsura, sicut nec mutuū: vbi etiā neutra partiū nimis grauatur arbitrio bonorū, nō est iniustitia: sed pro habentibus aliqua queramus. ¶* Primò ergo quēritur, vtrū licitè contrahatur societas, vno ponente pecuniā, & alio ꝑsonā, vt inde lucrū percipiatur, siue vnus ponat pecuniā tantùm, alter operam tantū: siue vterq; vtrunque ponat: siue alter vtrūq;, & alter tantū alterū ponat. His enim tribus modis societas variatur, secūdū Alex. de Al. & dicit S. Tho. ij. ij. q. lxxviij. ꝙ sic committēs pecuniā mercatori vel artifici, non transfert dominiū in illum, sicut in mutuo, sed remanet eius, ita quòd cum periculo ipsius mercator de ea negotiatur vel artifex operatur: ideo licitè pōt petere partē lucri inde prouenientis tanquā de re sua. Et cōcor. Ange. de Peru. in tract. de socie. dicēs hoc licere tam de iure ciuili quàm canonico: quia opera alicuius sæpe valet ꝑ pecunia. l. j. C. pro socio. Institu. eo. §. ij. & no. gl. in c. pleriq;. xiij. q. iij. ¶ Sed ad iustitiā huius contractus tria requiruntur: primò ꝙ ars vel negotiatio sit licita. de do. inter virum & vxorē ꝑ vestras. Secūdò ꝙ pecunia stet periculo ponentis. de quo §. sequen. Tertiò ꝙ æquitas seruetur in omnibus, sic ꝙ, vt dicit Gof. damna & lucra sint cōmunia: vt in dicta glo. pleriq;. & in d. l. j. C. eo. quod intelligē ꝓportionaliter, id est, ita ꝙ qui plus posuit pecuniæ vel operę, & plus habeat de lucro. l. si non fuerint. & l. qd enim. ff. pro socio. in quo stat' arbitrio boni viri, quod in hac actione sequēdū est. l. in proposita. ff. ꝓ socio. Et ratio est, quia societas est fraternitas. l. verū. ff. ꝓ socio. vnde ista ęqtate nō seruata est societas iniqua & leonina. d. l. si nō fuerint. in fi. quod ꝙ tota ista materia notādū est.

2 ¶* Secūdò quæritur, vtrū ponens pecuniā apud mercatorem, vel artificē per modum societatis vel depositi, possit saluo capitali lucrū percipere saltem ex pacto? Et dico ꝙ nō, etiā sine pacto, cū intētione tamē principali, ꝙ in omnem euētū capitale sit saluū, secūdū Archi. sed est vsura, vt patet per c. vsura. xiiij. q. iij. & per diffinitionē vsurę: qa hic esset mutuū. & idē Richard. in iiij. distin. xv. & Lan. de Ridol. & gl. in d. c. pleriq;. & idē sentit Bal. in l. j. C. pro socio. dicens istum cōtractū sapere vsurā, nec esse societatis ex forma, qa est mutui: nec ex natura, qa est cōtra naturā societatis ꝙ vnus habeat caput saluū, & alius fructū. ff. eo. l. mutuis. & idē diceret sine dubio S. Tho. qa pro ratione assignat licitè percipiendi lucrū ex pecunia per modū societatis: quia stat periculo ponētis: & consequenter si nō stat, non percipitur. Nec excusat secundū Archidiac. periculū, cui pecunia substat apud alium qui fugere pōt aut deficere: quia in lucrū nō ꝑatur rōne periculi: imò si de eo dubitaret, nō poneret: sed rōne mutui: ex quo tamen nō licet percipere lucrū, etiā si periculū interueniat: vt expresse patet in c. nauigāti. de vsur. nō excusat etiam ꝙ depositarius vel socius sit multū lucratus: qa lucrū fuit industrię, nō pecuniæ; & periculū amissionis incūbebat negotianti, & nō deponēti. ¶ Si autem huic cōtractui accesserit pactū de salute capitalis & parte lucri, quidā dixerūt ꝙ licet, & valet ex vi pacti, talē de iure ciuili: qa contractus ex cōuentione legē accipiunt. de reg. iur. cōtractus. li. vj. Et hoc sequitur Io. And. vt recitat Panor. in c. per vestras. de donat. inter virū & vxo. & idē Host. in Sum. quia hoc pactū nō est contra, sed prætera naturam contractus: pactū autem interpositum prętera naturā contractus valet: vt l. j. ff. depo. & in c. vnico. de commo. si tamē capitale, inqt, perdatur, deberet deponens in foro animæ remittere. Sed Azo & Accur. in d. l. si nō fuerit. & d. Anto. in c. fi. de vsur. & Ange. de Peru. vbi suprà, & Gofr. & Ioan. Cal. & Theologi tenent cōtrariū, & bene: quia tale pactū est cōtra naturā societatis, quæ est fraternitas, vt dictū est: de cuius natura est ꝙ partes sint æquales, nisi aliud dicatur, secundū Archi. post Lan. de Ridol. quod intellige absolutè vel ꝓportionaliter ad pecuniā posita, vel laborem aut industriā personarum, ideoq; nō valet. l. cū precario. ff. de preca. & c. fi. de prec. Sed etsi est licitū, tamē ista nō est honesta societas: quia posset, qui operā ponit, sentire dānū in operis amissione, & in capitali pecuniæ. quod est cōtra naturā societatis. *Vnde glo. in d. c. pleriq;. dicit ad hoc ꝙ sit licita & honesta societas, oportere, ꝙ ponēs pecuniā sentiat de lucro & de dāno.* Ad §. aūt, de illa. Inst. pro socio. vbi dicitur valere pactū ꝙ alter nō sentiat de dāno, sed de lucro: dicit Ioan. Cal. hoc nō intelligi de capitali, sed de dānis & lucris cōtingentibus saluo capitali. Vel dic ꝙ procedit quātū ad ponentē operā, qui licitè paciscitur ꝙ nō sentiat dānū in capitali, cū sentiat damnum in opera: quæ cōtra ponitur pecuniæ, vt §. iij. imò opera & industria, vt ibi dicit text. posset esse tanta ꝙ valeret pactū, vt ipse lucretur duas partes, & tertiā habeat quę pecuniā posuit. Fallit aūt qd dictum est si capitale sit saluum, non ex contractu societatis, sed assecurationis factę ab aliquo, qui nō sit socius, cui datur certū quid vt subeat periculū capitis, vt patet ex dictis suprà Negotiatio. §. iiij. Et idē est si ista assecuratio fiat à socio, modò intētio sit recta: puta quia etiam sine societate socius assecuret, & ipse ponēs pecuniā tale quid solueret, siue lucretur siue nō: qa sunt ibi duo cōtractus, scilicet societatis & assecuritatis, quorū quilibet per se est illicit'. Quod dupliciter pōt fieri: primò cōueniendo ꝙ ponens pecuniā, tantū minus de lucro capiat, quantum apprehendit pretiū assecurationis: vt si cōiter estimatur ꝙ lucrabitur octo pro centū: & illud pretiū sit tri cōueniant ꝙ accipiet de lucro solū quinque, si aliàs buisset habere plura: & si lucrū nō affuerit, solnet alt Secūdò clarius cōueniendo ꝙ pro assecuratione tantū, & de lucro accipiet partē cōtingentē. Ad illud tur quod dicitur de pacto, præter naturam cōtractus ctū est: & additur, hoc intellige, quādo ipse cōtractus licitus aliàs. quod non est in ꝓposito: qa etiā sine pacto non licet. Et idē dico quo ad illud ꝙ pacta ex cōuentione legē accipiunt: quod scilicet verū est in his, q nō sunt de se illicita. Ad d. autem c. per vestras. dico ꝙ nō est contra prædicta: quia nō dicit quòd capitale debeat esse saluū. Nec est hoc speciale in pecunia dotali, vt quidam dicūt.

¶ Ter

3 ¶* Tertiò quæritur, vtrū ecōtrario licitū sit paciscī ponēti opas de certa mercede earū, puta viginti, nihil sentiēdo de dāno: Et dico ꝙ sic: quia secūdū Ang. vbi §. nō est iste contractus societatis, sed locationis operarū: imò posset facere secundū aliquos pactum, ꝙ nō solùm haberet prę dicta viginti, sine vllo damno, sed etiam talē vel talē partem de lucro, & nullā de dāno: sed hoc reciperet vtiq; nō inquātū socius, sed inquātū locator operarū, & ꝑ salario. Sed prędicta intellige, nisi dānū cōtingeret culpa vel dolo ipsius locatoris operarū, vel eorū quorū opera vtit', qa sic nō liceret. l. itē quæritur. & l. si merces. §. q colūna. ff. loca. Intellige etiā si arbitrio boni viri tantū meretur: aliàs 4 esset iniustitia, etsi nō vsura. ¶* Quartò qritur, vtrum liceat dare pecuniā in societatē ad lucrū cum pacto de salute capitalis facto, solū ad sui securitatē, exigēdo instrumē tum de pecunia deposita vel aliter data nō sub nomine societatis, cū tamē verè intentio sit subeundi dāna & pericula pecuniæ? Et dico ꝙ nō, sed peccauit mortaliter mentiēdo ꝓpriose in infamiā sui. xxij. q. ij. primū. & tenet intentionē suā patefacere, quia contractus est periculosus: & dās pecuniā ad libitū poterit mutare intentionem, & capitale perditū exigere tanquā mutuū vel depositū: & si militer possent hoc facere hæredes eo mortuo: & inde ēt ꝓximi scandalizantur. Vnde si talis vult partem lucri, de struat cōtractū mutui, & de receptis cōcordet per restitutionē vel petitionē remissionis, secūdū Archi. quod tamē est verū, quādo ex hoc mercator passus est dānū, & qñ notificata sua volūtate nō cessat scādalū ꝓximo dand: quo casu tenetur restituere, cū fama rebus sit præponēda. j. q. j. deteriores. Simpliciter autē nō est necesse restituere in cōscientia, cū fuerit vera societas. Posset tamē cōtra fraudes mercatorū facere pactū de cautione pignoratitia, ex qua nō percipiat fructū: & de subeūdo dāno, si mercator sufficienter ostēdat illud incurrisse: & de sua pecunia exercēda in quibusdā locis & rebus, & nō in alijs. & si ille seus fecerit, dānū totū erit suū, quia venit contra pactum.

5 ¶* Quintò quæritur, quid si ponatur ꝙ quis ponat in so cietate operas tantū: alius verò libras triginta, ad tertiam partē lucri & dāni, id est, ad lucrū & dānū decē librarū vi ginti remanentibus? Et dico ꝙ vsurarius est qui pecuniā dedit: quia viginti mutuauit, & cōsequēter ex parte harū 8 lucrū est vsurariū, & cōsequēter totus cōtractus est vitiatus, secūdū Alex. de Ales. De hoc tñ vide etiā §. seq. in fi. Et dato ꝙ nō esset vsura, est tñ inhonesta societas: nec in ea seruatur æquitas socialis: quia si mercator iste postquā merces emit, perderet eas, ꝑderet operam & viginti: 6 collator aūt pecuniæ nō ꝑderet nisi decē. ¶* Sextò quæritur, vtrū, si damnū capitale perdatur, debeat esse cōmune vtriusq; socij, vel propriū ponentis illud, maximè ex pacto vel cōsuetudine? Et dico cessante pacto & cōsuetudine esse de hoc opiniones. Quidā em cū Iac. de Are. dicūt 9 ꝙ debet esse cōe, per l. si nō fuerit. & l. si id quod. §. itē Cesius. & l. eū duobus. §. quidā sagariā. ff. ꝓ socio. vnde si totū damnum esset proprium, videretur cōtra naturam societatis. qd verò dicūt ꝙ debet eē ꝓpriū, vt gl. in d. l. si nō fuerint. & socio sufficit dānū perditarū operarū: quia sicut de capitali non lucratur, sed totū redit ad eum q posuit, si in fine inuenitur saluum: ita & de eius dāno nihil debet habere: qa de cōtrarijs eædē regulę dātur. C. de fur. Sed veritas est ꝙ si nullū sit pactū, vel alia. cōsuetudo, tūc aut dicēdū est secūdū Pet. vt refert Cy. in l. j. C. ꝓ socio. ꝙ si percat ante operas exhibitas, sit cōe: si post aliquas, ali qualiter sit cōmune: si post omnes, sit propriū ponentis: quod videtur æquissimū, præsertim in conscientia: quasi scilicet ex pecunia & industria cōsuetum vnū totū ꝓ imaginationē qd æqualiter ꝑdatur: aut certè secūdū Bal. in l. j. C. ꝓ socio. quod siue ꝑdatur ante operas, siue post, totū sit ꝓpriū ponētis. quod est verius de iure & in cōscientia. & idē tenet Ang. vbi §. & est de mēte Barto. in d. l. j. Vnde ista opinio vult, ꝙ pretium operæ & industriæ socij intelligit correspōdere interusurio pecuniæ, & nō ipsi sorti: & sic ex vna parte ponit cōmoditas operæ, ex alia cōmoditas pecuniæ, & nō ꝓprietas: sicut qñ ex vna parte ponitur pecus in societate, ex alia opera pastoralis, sola dāna vel cōmoda in obuētionibus sunt cōia, nō aūt ipsum pecus: vt l. cū duobus. ff. ꝓ socio. sic vt in dubio potiꝰ intelligamus in societate positū vsum rei quàm ipsam rē, nisi data esset estimata. Et ista est mēs S. Th. vt patet ex verbis eius §. §. j. Si verò fiat pactū ꝙ periculū sit cōe, est licitū, secūdū glo. xiiij. q. iij. in c. pleriq;. quod etiā sentit Pan. in c. ꝙ vestras. de dona. inter vi. & vxo. Sed S. Ber. tenet cōtrariū, qura si capitale ꝑ parte sit securum, ibi pro parte est mutuū: & cōsequēter totus contractus vitiatus. & hoc est verū simpliciter. primū verò est verū si sic fiat ꝙ totū capitale fiat cōmune: ita ꝙ in fine societatis diuidat. qd etiāsi non exprimit, subintelligitur: quia pactum factum de dāno, intelligitur etiā de lucro, & econtrario. Insti. ꝓ socio. §. illud. Vnde dicit Ang. vbi §. ꝙ si aut ex pacto aut ex cōsuetudine periculum capitalis erat cōe, cōmuniter debet diuidi inter eos. Quod verū est ad istū sensum, ꝙ toto tēpore societatis capitale sit cōmune: vnde in fine diuiditur, si supereſt: & consequēter si perit, qlibet ꝑdit suā medietatē: non aūt ad istū, quasi si pereat, socius ynā medietatē restituat ei qui posuit: quia ista pars esset secura, & cōsequenter ibi esset ꝙ parte mutuū. Adde aūtē ꝙ si nō apparet quomodo sit contracta societas, intelligī gitur cōtracta secūdū cōsuetudinē regionis, & inter mercatores secundū cōsuetudinē mercatorū. ff. de ædil. edi. l. quod si nolit. §. q assidua. ¶* Septimò quæritur, quid si ꝑdatur pecunia ad lucrū mercatori cū pacto, ꝙ si capitale perierit naufragio, nō teneat de illo? Et dico ꝙ est vsura, extrà eo. c fi. quia in actu mercādi capitale erat mutuum, cū staret periculo mercatoris. ¶* Octauò quæritur, quid si vterq; posuit operā & pecuniā, sed alter altero maiorē pecuniā, puta duas partes, altero ponente vnā? Et dico ꝙ quilibet habebit partē lucri correspondentē ei quod posuit, etiam si de hoc nihil actū esset: quia tacitè actū esse subintelligitur, vt q plus oneris & periculi sustinet, plus expectet emolumenti. ff. de reg. iur. l. secūdū naturā. & ita intelligitur d. l. si nō fuerit. in prin. quod est notabile & verū, nisi alterius opera & industria valde præpōderet: vt d. l. si nō fuerit: vñ iudex arbitrabitur, ac si hoc eēt expresse actū. ff pro socio. l. si societatē. ¶* Nonò quæritur, vtrū dānū personæ ponētis operas sit cōmune: vt qa defendēdo pecuniā à latronibus est vulneratus, & fecit expēsas, & perdidit aliqua quæ secū non tulisset, nisi cōmuni noīe fuisset ꝓfectus? Et dico ꝙ sic, si euenit propter societatē: vt expresse vult l. cū duobus. §. quidā sagariā. ff. pro socio. quod Bal. in l. j. C. pro socio. limitat quātū ad dānū extrinsecum euenies ratione societatis: puta debita prædicta: non autē quantū ad damnū intrinsecum, scilicet ipsius capitalis: nisi vt §. l. autē, socii. §. socius. ff. pro socio. quæ videtur velle cōtrariū, loquitur secūdū glo. ibi, quando dānū venit culpa socij: limita etiā quātū ad damnū, cuius societas est causa immediata, nō cuius est occasiō remota.

Vnde ibi Bar.summãdo illũ §.dicit q̃ damna & lucra cõ templatione ſocietatis obueniẽtia ſunt cõmunicãda, d.l. cũ duobus.Secus ſi cõtẽplatione perſonæ obuenerint:licet ſocietas fuerit occaſio.fec⁹ ſi ꝓpter ſocietatẽ adiui principẽ & ei placui,ideoq; mihi donauit caſtrũ,nõ cõtẽplatione ſocietatis,ſed meæ perſonæ tãtũ:illud nõ eſt cõcãdũ:vt d.§.ſocius.in fi.& ſimiliter in dãno:vt ſi abfui ꝓpter ſocietatẽ,& cõſanguineus me⁹ faciẽs teſtamẽtum inſtituit extraneũ,qđ nõ feciſſet ſi adfuiſſem:vt d.l.ſociũ.Hęc ex illo.¶*Decimõ q̃rit,quid ſi vterq; capt⁹ fuit: ſed vnus ſua induſtria euaſit,vel ab amicis eſt redẽptus? Et dicit gl.in d.§.qđ.q̃ qui euaſit,tenet partẽ dãni agno ſcere.Si verò fuit redẽptus,diſtinguit an animo remunerandi:& tũc agit.aut non,ſed animo donãdi:& nõ agit. Vide etiã §.Mandatũ,in quo ſecus eſt:& §.Procurator.

11 ¶*Vndecimõ quæritur,vtrũ paciſci poſsit vnus ſocius vt habeat vnã partẽ damni,& duas lucri:alter verò econtrario duas dãni,& vnam lucri?Et dicit Ang.q̃ nõ:quia vnus ſociorũ nõ poteſt plus de lucro quàm de dãno participare.I.Mutius.ff.eo.ſimiliter nec q̃ deducto damno vnus habeat duas partes lucri,alius verò vnã:niſi tãtũdẽ plus pecunię vel operis vel induſtrię in ſocietate poſuerit:vt in l.ſi nõ fuerint.ff.eo.dicit tamẽ q̃ in conſciẽtia ſi prędicta pacta arbitrio boni viri deteriorẽ nõ faciũt ptẽ alteri⁹,ita q̃ q̃ plus poſuit plus habeat,ſunt licita.qđ intellige deducto ſemp ne aliqua pars capitalis ſit ſecura.

12 §.§.iiij.v.& vj.¶*Duodecimõ queritur,vtrum is q̃ ponit operas,debeat habere expẽſas de corpore ſocietatis,qñ proficiſcitur cauſa ſocietatis?Et dicit Bal.& Iac.de Are.& Cy.in l.j.C.,p ſocio.q̃ ſic:quia lucrũ intelligitur deductis expẽſis.I.illud.C.de codi.& l.Mutius.ff.,p ſocio.quod Bal.limitat exceptis his quas feciſſet domi.arg.l.ſed & ſi. ff.de peti.hęre.§.qđ aũt.limitat etiã Ang.niſi cõſuetudo aliter haberet:qa deberet ſeruari,niſi cõtineret apertam iniquitatẽ:qa videtur actũ quod eſt conſuetũ.l.quod ſi

13 nolit.§.qui aſsidua.ff.de ędil.edic.¶*Decimotertiò queritur,pro quibus partibus teneãtur ad ſolutionẽ pẽſionis fundi vel apothecæ cõductę ſocij ex partibus diſparib⁹? Et dicit Ang.vbi ſ.& Bal.in l.j.C.pro ſocio.q̃ locanti tenentur pro æqualibus partibus,inter ſe verò ꝓ rata ſocietatis:vñ etiam ſupellectilia & vaſa diuidi debẽt ſecũdũ

14 partes diſpares.¶*Decimoquartò queritur,qđ ſi cõtraxi tecũ ſocietatẽ ad quinquẽniũ,ita q̃ ego mille,& tu operã poneres,& caſu ante quinquẽniũ mille perierũt?Et dicit glo.in d.l.ſi nõ fuerint.& in l.j.C.pro ſocio.& Ang.q̃ nõ cogor iterũ ponere,ſiue periculũ cõmune fuerit,ſiue nõ,quia finita eſt ſocietas:item quia videtur actũ ſolùm deponẽdo ſemel,& nõ pluries:vt ff.pro ſoc.l.ſi ſocius ꝓ

20 filia.§.nec ſi prior.Si autẽ non perierit ex toto qđ in ſocietate poſitũ eſt,ſed parum reſtat,& alter nõ vult ponere operã vel rẽ ſuã,quę magna eſt,cũ re ſocij,quę parua eſt:ſecũdũ Bal.in l.j.C.pro ſocio.talis ſouet æquitatẽ:vt

15 ff.de admi.tu.l.ita aũt.in prin.¶* Decimoquintò queritur,vtrũ liceat tradere pecuniã mercatori:puta cẽtũ ducatos hoc pacto,q̃ accipiẽs teneatur reſpondere de lucro vel de dãno,ſecũdũ quod ſimiles alij centũ ducati apud aliquẽ aliũ,puta Petrũ,lucrabunt aut peribũt:cũ tñ iſte ac cipiẽs accipiat dicta centũ mox in ſua neceſsitate expendẽdos.Et dicit Arch.poſt Inn.de vſur.c.ti.& Io.And.ibi q̃ nõ:ſed cõtractus eſt dubius,& potius videt vſurã ſapere: tũ quia in fraudẽ vſurarũ videtur adinuentus:tũ quia pecunia ex ſe nõ eſt lucroſa.lxxxviij.diſ.ceiciẽs.tũ quia iſta pecunia nõ eſt data ꝓ modũ depoſiti:quia inde nõ reportaret lucrũ deponẽs,nec depoſitari⁹ eã poſſet exponere: nec per modũ ſocietatis,qa in pacto eſſet q̃ accipiẽs eã fideliter exponeret ſortũ in mercãtijs:ergo eſt data ꝓ modũ mutui,& ſic ibi eſt vſura.Aliqui tñ tenẽt q̃ licet:& verũ eſt,ſi lucrũ expectatur tãquã intereſſe:vt qa dãs omnino erat eã daturus mercatori,ſed ad inſtantiã amici dedit eã illi:dũmodo ſecũdũ Hoſti.pericula & expẽſas in ſe recipiat:& ſecũdò nõ intẽdat principaliter magis ꝓ hanc viã quàm ꝓ negotiationẽ lucrari:& tertiò nõ cõtrahatur pactũ ad ſemp,ſed ad tẽpus rationabile:& quartò nõ veneat ex neceſsitate precepti gratis mutuare accipiẽti:&

16 quintò accipiat lucrũ ſolũ tãquã intereſſe.¶*Decimoſexto q̃rit,qđ ſi quis det mercatori Venetijs centũ,recepturus in Cypro ſolũ 50.ſi perierint in mari,& ſi nõ perierint recepturus cxx?Et dico q̃ nõ licet ſecũdũ Hoſtiẽ.& Ray.qa ſi mercator hęc expẽderit,iſte vult lucrũ ex re nõ ſua:cũ merces emptę ſint emẽtis,in cuius dominiũ pecunia trãſiuerat.Si verò nõ expẽderit:iſte vult lucrũ qđ mercator nõ fecit,imò dico q̃ eſt vſura,iuxta prędicta:quia

17 vult partẽ capitalis eſſe ſaluã.¶*Decimoſeptimò q̃ritur qđ ſi qs recipiat pecuniã vltra mare vehẽdã,& ibi reddẽdã pro certo pretio?Et dicit Inn.in c.fi.de vſur.q̃ nõ eſt vſura,ſiue portãs recipiat in ſe periculũ,ſiue nõ:qa operarũ ſiue cuſtodiæ locatio eſt.Et idẽ Hoſti.non obſtat d. c.fi.quia non eſt idẽ caſus:qa receptũ ibi vltra ſortẽ dirẽcte mutuũ concernit:non autem hãc,ad ſecuritatem.ſi tamẽ acciperetur nõ tantùm ad portandũ,ſed etiã ad negotiandũ,ſecundũ Inno.eſſet vſura:quia pecuniæ *nullus eſt*

18 fructus,ſi teneatur in arca:nec deterioratur in vſu.¶*Decimooctauò queritur,qđ ſi detur pecunia *mercatori* capitali ſtante periculo caſus fortuiti:ſed tamẽ *lucro* exiſtẽte certo?Et dico q̃ hoc caſu videtur mercator emere to tũ lucrũ futurũ ex pecunia mediãte ſuo labore:quod quidam dicunt eſſe illicitũ.Sed Gerard.Odo.dicit licitum: quia capitale ſtat periculo:& illud lucrũ aliquid valet.& hoc eſt indubitatũ:quia talis dans à principio poterat paciſci de parte lucri habẽda:& conſequẽter eam ſtãte ſub periculo fruitionis poterat vendere ſecũdũ æſtimationẽ

19 boni viri,ſicut & fructus venturos ex agro.¶*Decimonõ queritur,quomodo finiatur ſocietas?Et dicit tex.l. ſi ſocietatẽ.ff.pro ſocio.quòd diſſociamur renũciatiõe, morte:intellige vt eſt mors ciuilis,ſecũdũ glo.capitis diminutione,& egeſtate,ſcilicet incidente,ſecũdũ glo.vt ſi quis ex ſocijs ceſſerit bonis:vt Inſti.eo. §.itẽ vel fuerit publicata:vt in l.actione §.publicatiõe.ff.,p ſocio.Adde vel conuentione,id eſt,finito tẽpore quo cõuẽtũ eſt:vel cõſuetudine,ſi de tẽpore nihil cõuentũ eſt.l.quod ſi no-

20 lit.§.quia aſsidua.ff.de ędil.edi.¶ * Viceſimò quæritur, quomodo ſocietas ſit diuidenda ſi nihil cõuentũ eſt expreſſè vel tacitè,qa nulla eſt conſuetudo de hoc?Et dicit Bal.in d.l.j.,p ſoc.& Ang.vbi ſ.q̃ ſi alter cẽtũ & alter operas poſuit,& de lucro habẽt ducẽta:q cẽtũ poſuit primo extrahet ſua cẽtũ,& reliqua ducẽta oẽs diuident interſe: ita tamẽ q̃ qui plus ſocietati contulerit pecuniæ,operæ, vel induſtriæ,arbitrio ſcilicet boni viri,plus habeat de lucro.l.ſi nõ fuerint.& l.quid enim.ff.,p ſocio.Nec eſt verũ quod quidam dicũt,eũ,qui poſuit operã,prius debere extrahere alia cẽtum pro opera ſua:cùm hoc nullo iure caueatur,diuino,canonico,vel ciuili:quia opera hominis nihil aliud eſt quàm officiũ diurnũ.l.j.ff.de opẽlib. imò opera hominis dicit fructus hominis eſſe:vt l.iij.& ſeq.ff.de ope.ſeruo.Vñ q̃ ponit operas tantũ,nihil ponit conſiſtẽs in capitali vel ſorte:ſed ſolũ fructum aut vſum

fructũ ſuæ perſonæ,qui correſpondet fructui aut cõmoditati illorũ centum.Pro quo facit dicta l. cum duobus. §.ſi in coeũda.ff.pro ſocio.Et ſic intellige illud,q̃ ſæpe opera alicuius pro pecunia valet:vt Inſtitu. pro ſoc.§.ij. id eſt,cõmoditate & vſufructu,ſeu interuſurio pecuniæ. Adde q̃ ſi ponẽs operã deberet & ipſe extrahere añ diui ſionẽ alia cẽtũ,is qui ponit pecuniã nihil lucraretur,niſi lucrũ eſſet vltra cent⁹ pro cẽtenario:quod ſcilicet rariſſime accidit,ſed penè ſemp ꝓderet de ſorte:licet re vera aliquod lucrũ adeſſet.Ex quib⁹ omnibus patet,q̃ ſecũdũ breuem regulam datam in prin.omnia poterant decidi.

2 DE SOCIETATE DETERMInatæ rei ſecundò in pecudibus.

2 *Societas in animalibus quot modis contrahatur.*

3 *Animalia in ſocietate quot modis ponantur,& quid iuris.nume.ſequen.*

SOCIETAS ſecũdò cõſiderari põt ſpecialiter vt eſt in pecudibus:pro quo dico generaliter q̃ breui regula diffiniri poſſent oẽs quæſtiones in iſta materia, quã habes tit.priore,in prin.ſcilicet q̃ ſi pecora tradita ſtẽt periculo tradẽtis,nõ põt ibi eſſe vſura:ſi etiã neutra pars arbitrio boni viri nimis grauetur,non põt ibi eſſe iniuſtitia,& cõſequẽter nec peccatũ.Sed tamen pro rudioribus oportet de aliquib⁹ ſpecialiter quærere.¶ Primò ergo q̃

2 ritur,*quot modis bruta tradãtur?Et dico quòd multis. ¶Primò per modũ locationis,quæ aliquãdo eſt ex parte tradẽtis,qui cõducit operas eius cui tradit,& ille recipit pretiũ cuſtodiæ:aliqñ verò eſt ex parte recipiẽtis qui cõducit vſum rei,& pro eo pretiũ ſoluit: ideoq; recipiens interdũ locator interdũ cõductor dicit*: & propterea his vocabulis ꝓmiſcuè vtimur.l.veteres.ff.de act.empt.& eſt purus cõtractus locationis & cõductionis.l.j. §.ſi qs ſeruũ.ff.depo.Si tamẽ pro cuſtodia animaliũ recipitur pars fructuũ ipſorũ,eſt cõtractus innominatus,pro quo datur actio præſcriptis verbis ſiue in factũ,cũ nõ interuenit pecunia:licet idẽ ſit de hoc iudiciũ ſicut de locatione & cõductione,etiamagis aſsimilatur.d.§.ſi qs ſeruũ.¶ Secundò tradũtur per modũ locationis modificatæ:vt cũ tradã 3
tur oues alicui,puta monaſterio,ſub annua pẽſione parua,puta duorũ ſolidorũ pro ſingulis, cũ tñ reddant iiij. aut v.ſed hoc pacto q̃ etiã ſi moriantur, nihilo minus dicta pẽſio ſoluatur toto tẽpore vitæ tradẽtis ac ſi viuerẽt: poſt mortẽ verò eius oẽs ſint monaſterij. ¶ Tertiò traduntur per modũ mutui ſecundũ aliquos,id eſt,æſtimata & firma ſeu certa in omni caſu:ſed eſt verius per modũ vẽditionis: qa æſtimatio etſi nõ ſemper faciat venditionẽ,facit tamen hoc caſu,ſecundũ Bart.in l. ſi vt certo. ff. 4
cõmo.vnde æſtimatio emptionẽ introducit.ff.de iu. dot. l.plerũq;.& l.æſtimatæ.ff.ſo.ma. ſed tñ pretiũ rei vẽditæ dilatũ interim habetur vt mutuũ:ſicut patet in vẽditione ad tẽpus.Si autẽ traderẽtur æſtimata quidẽ,ſed nõ certa: nec mutuũ nec vẽditio eſſet,ſed ſocietas:puta ſi æſtimatæ quidẽ nõ vt æſtimatio reddat ſi perierint caſu fortuito, ſed ſolũ ſi culpa accipiẽtis. ¶ Quartò tradũtur dominio penitus trãſlato in accipiẽtẽ,ſic q̃ per eũ meliorata poſt modũ cõcentur:& ſic nõ eſt ſocietas : quia per eã nemo dicitur in totũ eſſe dominus rei traditæ:ſed eſt cõtract⁹ 5
innominatus.ſ.do vt facias:ex quo actio oritur præſcriptis verbis,ſiue in factũ.ff.de preſcri.ver.l.ſi tibi areę. ¶ Quintò tradũtur ꝓ modũ cõtrahẽdæ ſocietatis expreſſæ: vt dicit gl.in l.ſi paſcẽda pecora.C.de pac.vl etiã tacitæ,vt qñ vt qñ dant vt ſint cõia,& ſic cõtrahit ſocietas: vt l.ſi tibi areæ.ff.de præſcr.verb.& facit quod no.Bal.in d.l.ſi paſcẽda. ¶Hic autẽ modus fit multis modis:qa aliqñ tradũtur animalia minuta.ſ.quorũ fructus regulariter aſcẽdit ad valorẽ matris in anno:vt ſunt oues,porci,caprę,& huiuſmodi.aliquãdo autẽ dantur alia groſſa,quorũ ſcilicet fructus ad illud nõ aſcẽdit,vt ſunt boues,equi,muli,& huiuſmodi:& iſta aliqñ dẽtur æſtimata, aliqñ inæſtimata, aliqñ cũ cõmunione terræ,aliqñ ſine.quod fieri poteſt: vt in l.cũ duobus.§.in coeũda.ff.pro ſoc.¶ Sexto tradun
tur aliquo modo,qui iã nũc ignoratur mortuis principalibus.¶ Secũdò quæritur,*quid ſi dẽtur primo modo. ſ. per modũ locationis aut cõductionis:puta quia cõducit opera ruſtici,vt cuſtodia:vel cõducit animal ęius,vt cũ tradũtur oues vt fœcũdẽtur ab alterius ariete, vel huiuſmodi:aut ruſticus ſeu accipiẽs cõducit vſum animaliũ, puta qa vult lac,aut huiuſmodi?Et dico q̃ tũc omnia dubia cẽſẽt decidẽda ſecũdũ naturã dictorũ cõtractuum,de qua §.Locatio.& erit cõtractus licitus,modò merces non ſit immoderata,ſecũdũ Veruec.q̃ arbitrio boni viri debet eſſe iuſta & conueniens : vt in l.ſi in lege.ff.de loca Et licitũ erit etiã paciſci q̃ dãnũ & lucrũ rei locatæ ſit cõmune:nõ autẽ q̃ dãnũ ſit ſolũ cõductoris, niſi veniret ex culpa eius etiã leui, etſi nõ lcuiſſima,vt §. Locatio.Et ſimiliter licitũ erit paciſci q̃ cõductor in ſe piculũ rei ſuſcipiat:extrà,de depo.c.fi.qa eſt qđã aſſecuratio,de qua §.Negotiatio.§.iiij.& §.vit.priore.§.ij.poſſet tñ hoc eſſe in fraudẽ vſurarũ:& ita præſumeretur ſi fieret ab aſſueto vſuris,ſicut §.Vſura.j.§.xxviij.dicet in ſimili de pœna poſita in cõtractu mutui:imò videtur velle Veruec. q̃ licet hoc pactũ nõ ſit vſurarium,eſt tamẽ iniquũ, niſi dubiteť ꝓ babiliter,cui⁹ ſit melior cõditio:vel credatur q̃ cõditio cõductoris nõ ſit deterior. Põt autẽ cõductor teneri de caſu fortuito de modo quo dictũ eſt §. Cõmodatũ.§. ix. Addit etiã Sum.Ang.q̃ cũ dãtur animalia vt cooperiãt vel cooperiãtur,eſt cõtractus innominatus. Sed primum verius:qa idẽ eſt dare equũ,vt qs eo vtatur ad iter: & dare taurũ,vt qs eo vtatur ad fœcũdationẽ vaccarum. ¶ Tertiò quæritur,*qđ ſi dẽtur ſecũdo modo.ſ.per modũ dictæ locationis modificatæ?Et dicit Io.de Lig. q̃ licit⁹ eſt cõtractus,adeò q̃ ſi euenerit mortalitas,eccleſia non poterit petere reſtitutionẽ,niſi iã oues fuiſſent infectæ, & ad mortẽ paratæ,& monaſterium nõ aduertit. ff. de mino. §.verũ.Hoſt.tamẽ cõſuluit vt hoc caſu tradẽs ſentiat partẽ dãni,ne velit cũ monaſterij iactura locupletari: ſi tñ in dicto cõtractu nõ interuenerit cõſenſus cõuentus, ſed ſolius abbatis vel cellarij,nõ teneret monaſterium ſtare cõtractui.extrà,de depo.c.j.¶ Quartò quæri⁹,* qđ iuris ſi tradãtur tertio modo.ſ.per modũ vẽditionis,& cõſequẽter mutui?Et dico ſecũdũ Veruec.q̃ eſt cõtractus licit⁹, ſi totũ lucrũ & dãnũ ſit accipiẽtis:ſecũdũ Ang.vbi ſ. dans nihil aliud petere poterit,niſi pretiũ:ſed omne accedẽs ſorti eſſet vſura.de vſuris. conſuluit. & c.in ciuita te.niſi accipiẽs fructũ accepiſſet ex animalibus emptis,& morã cõtraxiſſet in ſoluẽdo pretiũ:qa dãs poſſet petere dictos fructus tãquã intereſſe.l.curabit. C.de ac.emp.qđ etiã obtinet de iure canonico,& in foro cõſciẽtię:vt not. gl.in c.cõqueſtus.de vſuris.¶ Quintò quæri⁹,* qđ cũ tradunt quarto modo.ſ.ꝓ modũ dicti cõtract⁹ innominati? Et dico q̃ ſi melioramẽtũ nõ ſequat, videtur q̃ res integra debeat reſtitui dãti,quaſi cauſa data,& cã nõ ſequuta,& ſic ſine cauſa accepta fuerit.ff.de condict.cau.da. & cau.nõ ſeq.ꝓ totũ.niſi ī quãtũ ſine culpa recipiẽtis & ptinẽtiũ ad eũ res pierit aut fuerit deteriorata:cũ bonę fidei

possessor nõ teneatur nisi inquãtũ factus sit locupletior, siue ex re principali, siue ex fructibus rei.ff.de peti.hære. l.vtrũ.& sic deberet etiã restitui fructus rei, habita distinctione vtrũ fuerit bonæ fidei nécne, id est, vtrũ steterit pro eũ quin seruaret cõuenta: de quo ſ. Restitutio, primò. Si vero melioramentũ, secundũ cõuentionẽ fuerit secutum, pretiũ eorũ, si vẽdantur, erit cõmune. d.l.si tibi areæ.& similiter fructꝰ erit cõmunis. ibidẽ. C. de pact. l. si pascẽda. Et similiter cõmune debet esse periculũ, sicut & vtilitas. l. mutuis. ff. pro soc. Sed aduerte q̃ in hoc contractu videt transferri dominiũ, & cõtrahi societas cõditionaliter, si sequatur melioramẽtũ: vnde eo sequuto iudicabitur vt de societate. similiter si dominiũ nõ trãsferatur in totũ: quia erit verè societas, & tũc habuit locũ distinctio vtrũ fuerit æstimata an nõ, iuxta dicẽda in particulis sequẽtibus.

6 ¶ Sextò quæritur* in genere, quid si tradãtur quinto modo, scilicet p̃ modũ societatis ipsa animalia grossa? Et di eo multa. ¶ Primũ. Inter socios potest fieri triplex pactũ, scilicet circa ipsum animal, circa fructus, & circa tempus. Primo casu postquã inæstimatũ datũ est, nõ videret posse pacisci q̃ periculũ sit alterius q̃ dantis, cùm regulariter ad ipsum periculũ pertineat, secũdũ Bal. in l. si pascenda. C. de pact. & Ang vbi ſ. qd̃ limita nisi tradẽs in alio grauaretur: puta qa recipiẽs nollet teneri de interitu etiã ex sua culpa, nisi pro parte: qa grauatus in vno, est releuãdus in alio. l. secundũ naturã. ff. de regul. iur. nec similiter videtur posse pacisci secũdũ Ange. quin in fine societatis illud animal sit præcipuũ ponẽtis. Si verò pactũ fuerit circa fructus, vt fœtũ vel pensionẽ pro vsu animalis, siquidẽ cõuenit iustæ cõsuetudini, seruandũ est: & si de cõsuetudine nõ appareat, cõtinere debet equitatẽ arbitrio boni viri, secũdũ eũdẽ Ange. Si verò fuerit circa tẽpus, seruanda est iusta cõsuetudo: de qua si nõ appareat, seruãda similiter est æqtas arbitrio boni viri: secũdũ quã societas perseuerare cõsueuit in animalibus grossis quinquẽnio, secundũ Ange. qui etiã ad hoc allegat extrauagantẽ constitutionẽ: secundùm quẽ non videtur totũ in conscientia pro minori tẽpore pacisci, cũ non possit fieri sine iactura aliorũ. ¶ Secundũ. Si inter partes nullũ pactum factũ fit, seruãda est cõsuetudo loci: quia actũ videtur quod consuetũ est. ff. de ædil. edi. l. quod si nolit. ſ. q̃ assidua. & de aqua plu. arcen. l. si prius. ſ. recte placuit. modò cõsuetudo cõueniat arbitrio boni viri, & nõ aliàs. l. in ꝓposita. & l. si nõ fuerint. ff. ꝓ soc. sed si nec de pacto nec de cõsuetudine appareat: dic vt j. partic. proxi. & sequẽtib⁹. ¶ Tertiũ. Si animal grossum inæstimatũ & sine terra tradatur: vt qa traditur equa aut vacca: dicit Angelus se reperire quædã iura extrauagantia inter extraordinaria capitula 7
feudorũ, quæ volũt q̃ societas duret quinquẽnio, sup̃le capitali ſtãte periculo tradẽtis, & oẽs poledros esse communes, & quod quæsierit tẽpore triturationis, id est oẽs fructus, & vtilitates: & in capite quinq; annorũ dãs habebit iumẽtũ ante partẽ: nisi accipiẽs dedisset tertiã partem pretij in emptione iumẽti: quia secũdũ gl. tunc iumentũ & omnia esset partiẽda per medium: & si iumẽtũ culpa sua amiserit, emẽdabit. qd̃ limita nisi aliud habeat pactũ vel cõsuetudo: vt suprà partic. ij. ¶ Quartũ. Si verò traditur animal inæstimatũ cũ terra, scilicet cultiuãda, ponẽs bones & terrã, pacisci potest de fructuũ terræ parte maiori recipiẽda, cũ rusticus tantùm operas ponat: nisi opera & industria rustici magis æstimetur quàm fructus boum & terræ: quia tũc posset habere mediũ & plus, secũdũ eũdẽ, vt d.l.si non fuerint. quod limita vt ſ. ¶ Quintũ. Si verò huiusmodi animalia dãtur æstimata, & sine terra laborãda, periculũ casus fortuiti est cõmune. l. cũ duobus. ſ. damna. ff. pro soc. quia æstimatio hoc casu facit emptionẽ. l. æstimatæ. ff. sol. ma. & sic dominiũ ꝓ parte remanet apud tradẽtẽ: & tacitè pro alia parte ratione cõmunionis in illũ cui cõmunicatur, etiã sine traditione trãsferẽ. l. j. ſ. in societate. ff. ꝓ socio. & perinde est, ac si dãs mutuasset pretiũ medietatis socio, & ipse posuisset aliã medietatem, & cõmuniter ab ipsis esset res empta, & sic in societate posita: vnde qlibet de periculo tenetur ꝓ dimidio, nisi culpa vel dolo alteriꝰ eueniret: quo casu esset solus culpabilis. d. ſ. dãna. Et ita tenẽt multi, maximè Ang. quod tamẽ aliqui limitãt de periculo fortuito, nõ autẽ de naturali: sed est dãtis solius, quia etiã apud eũ erat peritura. quod ideo dixit, qa credidit æstimationẽ hoc casu nõ facere venditionẽ. quod tamẽ est falsum, vt patet per l. iij. ff. loca. Vnde cũ hoc casu melioramẽta naturalia cõcẽtur. l. si non fuerint. ff. ꝓ socio. cõuenit etiã naturalia pericula diuidi. Sed tamẽ hoc limita verũ, nisi aliud sit cõuentũ expresse. & sic intelligit ſ. nemo. in l. cũ manu fata. ff. de cõtrahen. empt. vel nisi aliud sit de cõsuetudine: qa intelligit actũ quod est cõsuetũ. l. quod si nolit. ſ. qui assidua. ff. de ædi. edi. Vnde si pactũ sit q̃ periculũ capitalis nõ sit cõmune, nõ erit licitus cõtractus in foro animæ, nisi is qui alleuiatur in vno, in alio æquialẽti grauet. l. secũdũ naturã. ff. de re. iu. Pactũ verò circa fructus vel tẽpus oportet cõtinere inæqualitatẽ, vt dictũ est, arbitrio boni viri. vnde nõ videtur iustũ hoc casu, qñ scilicet periculũ est cõmune, q̃ fructus ꝓ mediũ diuidãtur, si alter eorũ ponit operas: qa eas plus quàm socius ponit, cùm tantũdẽ in societate ꝓposito fuerit: & cõsequẽter debet attẽdi si operæ fieri possunt ꝓ minores, pupillos, & huiusmodi, quorũ operæ nõ sunt in magna æstimatione, licet aliquę sint: vt l. fi. ff. de lib. cau. vt si recõpẽsantur ꝓ lacticinia, & hiusmodi, & de palea, vel fœno, & lutamine. & generaliter videdũ est quid vnus vltra aliũ posuerit, vt in aliquo cõpẽsetur: & hoc semper arbitrio boni viri. ff. ꝓ socio. l. si nõ fuerint. & l. in proposita. alioquin erit vsura ratione mutui interpretati ex parte dãtis. de vsur. cõsuluit. & c. i. ciuitate. vel ex parte alteriꝰ erit iniustitia. Sed aduerte q̃ in fine societatis oportet sociũ soluere dãti medietatẽ dati animalis, qa illa fuit mutuata. ¶ Sextũ. Quãdo verò danẽ æstimata cũ terra, & nullũ fit pactũ de capitali, aut fructibus, aut tẽpore, cõuenit dãnũ & lucrũ esse cõmune. d. ſ. dãna. nisi ex dolo vel culpa alterius processerit, vt ibi dicitur: & similiter cõis erit fructus terræ. Cuius ratio est: quia dans ponit partẽ bouũ & terrã: & alter partẽ bouũ, quã videtur emisse ratione æstimationis, & operas. ¶ Septimò quærit, *circa animalia grossa in specie, qd iuris circa multas societates quotidiè factas? Et respondeo p̃ multas cõclusiones corollarias ad prædicta & dubiorũ decisiuas. ¶ Prima. Si dãs det accipiẽti bouẽ & vitulũ nutriẽdos ad annũ, sic q̃ tũc eorũ vẽditis dãs accipiat suũ capitale, & lucrũ diuidatur, est licitũ, secũdũ Archi. si dãs retinet in se periculũ fortunæ, & accipiẽs nõ obligetur ei in aliquo supplere, si animalia vẽderent minus q̃ fuerãt empta. aliàs capitale esset dubiũ. qd̃ nõ licet. ¶ Secũda. Si dãs det duos boues sub fextario frumẽti singulo mẽse, est locatio licita, si dãs retinet in se periculũ, & arbitrio boni viri pẽsio sit honesta: si autẽ de piculo mẽtio nõ fiat, si intẽdit capitale esse firmũ, vsura est. Si vero intẽdit subire piculũ fortuitũ, est licitus cõtractus, etiã si vellet accipiẽtẽ substare periculo damni emergentis sua culpa aut suorũ. Si verò pactũ dicit q̃ accipiens

*cipiens stet periculo fortunæ, est illicit⁹, etiã si hoc fiat solũ vt accipiẽs sit diligẽtior, cũ intẽtione tamẽ q̃ in veritate nõ stet, secũdũ Veruec. quia scãdalizatiuus. ¶ Tertia. Si dãs det duos boues æstimatos cũ hac cõditione, q̃ arẽt sibi ad annũ duodecim bubulcas terræ: & deinde vendãtur: & extracto prius capitali residuũ lucrũ dẽ bob⁹ fit cõmune, vel secũdũ certas partes diuidatur: est licitũ si dãs retinet in se periculũ, & satisfaciat accipiẽti de opa sua in cultura terrę arbitrio boni viri: in quã satisfactionẽ cedit medietas lucri bouũ: quod lucrũ, si nullũ esset, teneatur dãs satisfacere de sorte bouũ q̃ expẽsis factis arbitrio boni viri. ¶ Quarta. Si dãs dat duos boues ad laborãdũ per annũ æstimatos, & expensis accipientis nutriendos, cum hac cõditione, q̃ accipiẽs in fine anni reddat quartã partẽ lucri, & boues vel æstimationem, aut tãtùm minus ea, quantũ est quarta pars dãni, si dãna superuenerint, cõtractus est illicitus, quia capitale est saluũ pro parte, cũ non pereat dãti nisi pro quarta parte: erit autẽ licitus si intelligatur de dãno dato emergẽte ex culpa accipiẽtis, vel etiã de casuali, si accipiẽs nõ faceret cõstare de eo. ¶ Quinta. Si dãs det vaccã æstimatã cum fœtu & fructu nutriẽdã & cõseruandã expensis accipientis, sed periculo casuali dãtis sub hac cõditione, q̃ de primis fœtibus & fructibꝰ satisfiat danti de capitali, & residuũ diuidatur: quidã dicũt q̃ licet, ex quo dãs substat periculo. sed hoc ꝓbat ibi nõ esse vsuram: cũ quo stat q̃ sit in iustitia: quia soluto capitali si omnia perirent, accipiẽs perderet expensas & operas: vnde melius dicũt alij q̃ nõ licet. ¶ Sexta. Si dãs dat duas vaccas ad arãdũ sub hac cõditiõe, q̃ de primis earũ fructibus accipiat medietatem pretij: & deinde ipsæ sint cões danti & accipienti: & similiter fructus: hoc addito q̃ accipiens de dãti singulo anno sextariũ frumẽti, contractus est licitus, & magis locatio quàm societas: qa dãs locat vnã vaccã quæ est sua, quæ arat & fructificat pro fructu & sextario frumẽti: & loco pastus accipiens habet fœ 10
tũ: imò arbitrio boni viri posset etiã fœtꝰ eẽ dãtis, si vacca arãdo pastũ lucraretur. ¶ Septima. Si dans det duos boues æstimatos, q̃ iustè possent locari sub pẽsione duodecim sextariorũ frumenti, & locet sub pensione sextariorũ octo, sed sub hac cõditione q̃ accipiẽs subsidet periculo tertiæ partis bouũ: contractus est licitus: qa licet pars capitalis sit salua, tamẽ ipsa salua empta est quatuor sextariis: vñ ibi est assecuratio. vide etiã j. ſ. ix: part. ij. ¶* Octa 8
uò quæritur in genere, quid iuris circa animalia minuta? Et dico seruanda esse pacta & cõsuetudines cõueniẽtes arbitrio boni viri, secũdũ ea quæ dicta sunt suprà de animalibꝰ grossioribꝰ, excepto q̃ hic societas breuiori potest tpe finiri, puta triẽnio: si verò nõ appareat cõsuetudo aut cõuẽtio, secũdũ prędicta extrauagãtia iura: vt dicit Ang. societas durat per tres annos: & accipiẽs tenetur de dãno sua culpa: dãs verò substat periculo fortunę: & in fine capitale est dãtis, reliqua aũt diuidũtur sub certa forma ibi tradita, & per Supple. recitata: quę melius saltẽ in cõsciẽtia cõmittitur arbitrio boni viri: quia in hoc gnalis regula dari nõ põt propter varietatẽ regionũ & pecu 9
diũ. ¶* Nonò quæritur, circa animalia minuta in specie qd iuris circa multas societates vsitatas? Et respõdeo per multas cõclusiões corollarias ad prædicta, & dubiorũ decisiuas. ¶ Prima. Si qs ponat xx. capita, & alius totidẽ, vel x. & cõmunicãt oĩa pericula & dãna & lucra pro rata eiꝰ qd̃ posuerũt, est licitũ: & pacisci possunt tales q̃ de fœtibus recuperẽtur capita mortua, aut de vellerib⁹ emãtur capita ad augẽdũ gregẽ. ¶ Secũda. Si dãs dat certa capita æstimata hoc pacto, vt ex primis fructib⁹ & fœtib⁹ totũ capitalẽ restituatur, antequã accipiẽs accipiat aliquã vtilitatẽ: pactũ iniquũ est, secũdũ Vlde. & Io. de Lig. Et ratio, quia nimis grauatur accipiẽs: quia instaurato capitali si omnia perirẽt, p̃deret operas. nõ tamẽ est vsura: qa capitale nõ est saluũ. Et hac ratiõe dicit Laur. de Rid. q̃ licet & similiter si pacisc atur q̃ antequã rustic⁹ accipiat aliqd, restaurẽtur ex fœtib⁹ omnia mortua, est iniquũ: qa hoc est quasi tradere oues immortales. sed si pacisc atur q̃ ante omnia reddatur medietas sortis, & deinde oĩa sint cõmunia, tã capitale quàm pericula & dãna: idẽ est ac si mutuasset ei pretiũ medietatis sortis: & licitũ est, nisi in peritione fructuũ minus grauetur accipiẽs q̃ ponit medietatẽ capitalis & operę: de quo dic vt ſ. ſ. vj. part. iiij. ad finẽ. ¶ Tertia. Si dãs dat in ſocidã alicui ouẽ aut vaccã emptã ab eodẽ, cũ tamẽ nullã, quã venderet, haberet, sub certa pensione, secũdũ Mo. si sciuit aut credidit q̃ eã nõ haberet, vsura est, vel saltẽ prẽsumitur factũ in fraudẽ vsurarũ. & idem de scienter emẽtibus fructꝰ terrarũ ab his q̃ eas nõ habẽt. Si verò sine fraude bona fide emptio huiusmodi fiat, nõ est dicẽdũ emptorẽ peccare quãdiu durat bona fides, qđ limita si capitalẽ stat piculo tradẽtis. ¶ Quarta. Si dãs dat decẽ, & accipiẽs ponit alia decẽ; & iterũ dãs ponit alia decẽ cõtra operas & expẽsas accipiẽtis, & in fine equaliter diuidũt, est licitũ. ¶ Quinta. Prędicta ẽt oĩa quę circa huiusmodi animalia minuta & grossa possunt accidere, vt ex dictis patet, diffiniri possunt per regulã dictã in prin. scilicet q̃ seruatis duobꝰ nũquã erit ibi peccatũ. Primũ q̃ capitale nõ stet in toto vel in parte periculo accipiẽtis, quãtũ ad casum fortuitũ, nisi scilicet interueniret aliꝰ cõtractus, scilicet assecurationis. Secũdò q̃ arbitrio boni viri neutra pars grauet notabiliter plus quàm alia, cõsideratis oibus circũstãtijs. Et ratio est: quia in his cõtractibus nõ põt esse peccatũ, nisi vsuræ vel iniustitiæ, quę auferũtur per illa duo. ¶* Decimò quęritur, qd iu- 10
ris qñ animalia tradũtur sexto modo, scilicet quia ipse modus excedit à memoria hominũ? Et dico q̃ iudicabitur secũdũ qđ cõsuetũ est talia dari. ſ. qui assidua. & si de cõsuetudine nõ cõstet, prẽsumetur cõtractꝰ innominatꝰ. l. ij. ff. de prescri. verb. & sic cẽsebitur societas: & fiet secũdũ quòd exigit ius societatis: vel saltẽ accipiẽti fiet recõpensatio sumptuũ & laboris: & hoc actione mandati, ex quo impositione domini pascenda susc epit. l. j. ff. mã. vel saltem actione in factum, siue præscriptis verb. d.l. ij.

DE SOCIETATE TERTIO determinatæ rei, quantũ ad lucrũ spirituale.

SOCIETAS tertiò specialiter cõsiderari põt; vt est in spiritualibꝰ: sicut sunt quædã societates laicorũ, q̃ dicũtur alicubi cõfraternitates: & qdã ecclesiasticarũ pſonarũ, quę tamẽ nõ sunt religiones ꝓpriè, cũ nõ profiteãtur tria vota, sicut Ieſuatorũ & Azurinorũ, q̃ portãt vestes azurinas sine caputio cũ manicis latis, & aliquorũ eremitarũ, q̃ dicũtur de cõgregatione beati Petri de Pisis, & similiũ. De prędictis si quæratur qũo licitæ sint, & quomodo nõ: dico vt ſ. Cõfraternitas. ſ. j. Vtrũ verò liceat statutum qñ sunt laicorũ, q̃ ingrediẽs certũ qd̃ soluat, vide ibidẽ. ſ. ij. Vtrũ verò tũc aliquid soluere sit simonia, vide ſ. Simonia. ſ. xv. part. vij. Vtrũ verò tales possint percipere oblatiões & vota facta ad altare quod incolũt, dic q̃ nõ, si altare nõ sit suũ, ꝓ dicta ſ. Decima. ſ. ij. parti. iij. quod tamẽ fallit, si quid ipsi ex suis pecunijs faciũt vt eo vtãtur circa altare: quia illud nũquã videtur esse oblatũ ecclesię vel altari: & similiter si qd offeratur societati eorum, &

non

nõ altari:ſicut aliquãdo fiũt ſocietati legata:& ſi q̃d tale factũ,ex intẽtione ſocietati offeratur ſup altare,in dubio præſumeretur clericorũ:q̃a ipſi ſunt in poſſeſsiõe iuris percipiẽdi oblata,quæ iſto modo cõſueuerũt offerre:vñ dicẽs hoc nõ eſſe oblatũ,hoc ꝓbabit:q̃a regulariter probatio incũbit aſſerẽti.vj.q.v.c.ſi.& l.ij.ff.de proba.Vtrũ verò illæ aliæ ſocietates,quę etiã vulgò dicũtur religiões, ſint ꝑſonæ eccleſiaſticæ:dic ꝙ ſic,ſi viuunt regulariter in cõmuni ſub habitu religioſo,vt ſ. Eccleſia.j.§.v.Vtrũ verò ſint religioſi ꝓpriè:dic ꝙ nõ:vt ſ.Religio.j.§.j.Vtrũ verò poſsint contrahere matrimoniũ,ſic ꝙ teneat:dic ꝙ ſic,etiã ſi vouiſſet in oppoſitũ:q̃a eorũ votũ nõ eſt ſolẽne: vt.ſ.Matrimoniũ.vij.§.v.& Matrimoniũ.viij.§.v.Vtrũ verò poſsint retinere pecunias ſine licẽtia ſuorũ maiorũ dic ꝙ ſic ex vi ſuarũ conſtitutionũ,niſi ipſi particulariter ſe obligauerint:quia nõ profitẽtur paupertatem.Vtrum autẽ poſsint retinere eleemoſynas ſibi datas:dic ꝙ ſic,ſi datæ ſunt intuitu ꝑſonæ eadẽ ratione:quia ſunt peculiũ eorum proprium:niſi aliter requireret ius naturale,vt q̃a in loco aliter non viueretur niſi talia cõmunicarentur, & alij ea communicant:ſecus ſi dẽtur intuitu loci:quia talia ſunt communia omniũ,& diſpenſanda per maiorẽ.

¶ SODOMIA,ſuprà Luxuria.§.vij.

SOLICITVDO dicta eſt ex ſolertia & velocitate,vt ſolicitus ſit ſolers cit⁹:q̃a ex ſolertia animi eſt q̃s velox ad proſequẽdũ agẽda.ij.ij.q.xlvij.art.ix.Et eſt ſolicitudo ſtudiũ adhibitũ ad aliquid cõſequẽdũ.ij.ij.q.xlvij.art.ix. ad tertiũ.& ſi ſit circa ſpiritualia,eſt bona & multiplex:vt dicit San.Doct.j.Cor.vij.Si verò circa tẽporalia eſt illicita tripliciter.ſ.ſi in eis ponat̃ finis vel ſuperfluũ ſtudiũ,vel adſit timor ſuperfluus.ij.ij.q.lv.ar.vj.quãdo ſcilicet,inq̃t, aliquis timet ne faciẽdo quod debet neceſſaria ſibi deficiãt:quod dominus multipliciter excludit Matt.vj.& hoc videt̃ veniale:mortale autẽ eſt per accidẽs rõne finis,vel ſi omittant̃ neceſſaria.¶Quid aũt ſi q̃s cõfidat q̃dẽ quo ad neceſſaria de Deo:ſed timet ne deficiant ſibi cõmoda?Et dico ꝙ ſi anxiet̃ nõ eſt ſine veniali:quia debet carere cõmodis ſi Deus vult.ſecũdũ illud j.Pet.v.Solicitudinẽ veſtrã in illũ proijciẽtes.Quærere autẽ tẽporalia nõ vt finẽ,ſed ad ſuſtẽtationẽ,& cũ ſtudio moderato,id eſt,loco & tpe,& ſine anxietate,nõ eſt peccatũ,de mẽte S.Th. ij.ij.vbi ſuprà:q̃a in ſudore vultus paramus nobis panẽ.

SOLIDI appellatiõe lex intelligit aureum:aurei verò lxxxvj.modò faciũt libram auri.Vide Panor in c.cõquerente.de offi.ord.& in c.cõquerente.de cler.nõ reſi.

DE SOLVTIONE.

1 *Solutionis quot ſunt ſpecies.*
2 *Solutio ex qua moneta fieri debeat.*
3 *Soluere quis teneatur aut poßit.*
4 *Solutio cui fieri debeat.*
5 *Solutio quomodo ſit facienda.*

SOLVTIO ꝓpriè eſt eius,quod debetur,redditio.Inſt. quib.mo.tol.oblig.ĩ prin.ſed largè eſt ab obligatione liberatio quocũq; modo.ff.de ſol.l.ſolutiõis.nã qualitercũq; ſatisfactũ ſit creditori ad volũtatẽ ſuam,pro ſoluto habetur:licet ſolutũ nõ ſit.ff.de pign.act.l.ſi rem alienã.
1 §.omnes.quod not.Gof.& Hoſt.in Sum.eo.ti.¶*Primò verò quęritur quot ſunt ſpecies ſolutiõis?Et dico ꝙ duę: vna ſcilicet naturalis,id eſt,vera,quæ ſit per verã redditionẽ eius quod debetur:alia verò ciuilis ſeu imaginaria,q̃ ſit multis modis.Primò nouatione,qñ ſcilicet extinguitur obligatio prior,& in aliã ciuilẽ aut naturalẽ trãsfertur.ff.de noua.l.j.Secũdò delegatione,quãdo ſcilicet vice ſua datur ali⁹ creditori,vel cui ipſe iuſſerit.ff.de accep.l. j.Tertiò oblatiõe facta loco & tẽpore cõgruo.C.de ſolu. l.obſignatiõe.ff.eo.l.ſi ſoluturus.& l.qui decẽ.ff.de pig.l. creditor.nõ tamẽ prodeſt oblatio,niſi cõſignetur.C.de vſur.l.ij.& l.acceptã.oportet etiã ꝙ fiat cui debetur,vel eo abſente iudici,aut ſi iudex deficiat,honeſtis ꝑſonis.C.de vſur.l.ſi creditrici.de offi.ordi.paſtoralis.in ſi.& ꝙ res depoſita duret:q̃a ſi in ſuos vſus cõuertat,nõ eſt tutus offerẽs.l.debitor.ff.de vſur.Si autẽ amittatur,nihilo minus debitor eſt liberatus.ff.de arbi.l.arbiter.la ij.ff.depoſ.l.j.
2 §.ſi pecunia in ſacculo.¶*Secũdò q̃ritur ex qua pecunia, & ſecũdũ quẽ valorẽ ſoluẽdũ ſit?Et dico multa.¶Primũ. Quacũq; diſpoſitione contractũ ſit debitũ,ſemper ſolutio fieri debet ſecũdũ monetam quę currebat tẽpore cõtractus debiti:vt ſ.Gabella.ij.§.ix.& ſi non reperit̃,puta quia eſt reprobata vel diminuta in põdere rõne attõſionis,vel per longũ vſum corruẽte argẽto ex ſuperficie effecta eſt groſſa,vel quocũq; alio modo perpetuò eſt alterata,ſoluẽda eſt eius ęſtimatio:vt cõmuniter tenẽt Legiſtæ in l.Paulus.aliàs incipit,creditorẽ.ff.de ſol.& ĩ.l.in minorũ.C.in q.cau.in integ.reſt.nõ eſt nece.& Canoniſtæ in c.quãto.de iureiurã.& in c.olim de cenſi.quod q̃dẽ licet Bar.in d.l.Paulus.limitet verũ qñ talis diminutio cõtingit in moneta groſſa,nõ in minuta:tamẽ do.Anto.in d.c. quãto.& ſequitur Pau.ibi,hoc tenet in vtraq; indiſtinctè quãdo deterioratio directè cõtingit ipſam pecuniã:puta q̃a duo antiqua nõ valẽt niſi vnũ de nouis.Si autẽ alteratio nõ eſt ꝑpetua,ſed ad tempus,ſicut quotidie floren⁹ magis valet vna die quàm alia,cõmuniter tenetur ꝙ hæc variatio nõ debet attẽdi,arg.optimũ l.pretia rerũ.ff.ad legẽ Falc.q̃a ſicut creditor vellet ꝙ ſibi ſolueret̃ plus ſi pl⁹ valeret:ita eã recipere debet ſi valeat min⁹:ſicut voluit Bar.in d.l.Paulus.& alij cõiter.quod ſatis eſt æquũ.Putat tamẽ Pan.ꝙ ſi nõ eſſet ſpes ꝙ de ꝓximo haberet augmẽtũ,debere haberi reſpectũ ad ęſtimationẽ quæ erat tempore mutui:q̃a nõ habet eã bonitatẽ reſpectu curſus quã tũc habebat:maximè quia poteſt eſſe ꝙ nũquã creſceret gl.in l.iuriſperitos.ff.de excuſ.tu.& eius quod not.gl.in cle.ij.de reſcrip.ſed tamẽ fortè iſta limitatio,quã ſequit̃ Sum.Ang.& Roſ.nõ eſt de mẽte illorũ Doctorum:& multo minus eorum qui volunt ꝙ etiã de reprobata moneta poſsit fieri ſolutio:q̃a bene ſciebãt ꝙ aliquando lõgo tempore valor floreni nõ creſcit:& per accidẽs ſe habet ad pecuniã tale augmentũ fundatũ non in voluntate principis,ſed in inſtabilitate rerũ,& multitudinis priuatæ.Et ſi quæratur quid ſi moneta non ſit deteriorata in ſe,ſed reprobata:dico ꝙ hoc ſit ꝑpetuò & in totũ,vt q̃a princeps ex toto eã reprobauit quantũ ad curſum,nõ poteſt de ea fieri ſolutio.ſecũdũ Spec.eo.ti.& Pan.poſt Io.And.& do. Anto.in d.c.quanto.& Iac.& Odo.& Bar.in d.l.Paulus.& eſt cõmunis opinio.licet Cy.& Pe.in d.l.in minorum.& Hoſti.in d.c.quanto.tenuerit contrarium.Et ratio eſt q̃ non eſt verũ fundamentũ aliorum,ſcilicet ꝙ moneta in reprobata habeat eandẽ bonitatem intrinſecã:quia moneta magis conſideratur ratione curſus & vſus,quàm ratione materiæ:vt videtur tex.in d.c.olim.& facit etiã c.ij ciẽs.diſt.lxxxviij.Si verò ſit reprobata perpetuò q̃dẽ,ſed in parte:puta quia princeps nõ vult ꝙ expendant̃ niſi ꝓ tanto,ſecundũ Old.& Fed.in d.l.in minorũ.& do.Ant.in d.c.quãto.debet ſolui æſtimatio tẽpore cõtractus:q̃a eadẽ ratio quæ eſt de toto,& de parte,arg.l.quę de tota.ff. de rei vend.& c.paſtoralis.§.itẽ cùm totum.de offi.dele. & videtur ꝓbari in d.c.olim.& videtur æquius,& magis placet

placet Pan.quàm dictũ Ia.de Are.& Bar.in d.l.Paulus.& Hoſt.in d.c.quanto.dicentiũ contrariũ.Et procedũt prædicta etiã ſi debitor nõ fuit in mora:quia ſi fuiſſet in mora,non eſt dubiũ apud Doct.quin ad illum omne periculũ pertineret,& teneretur reddere ſecundũ æſtimationẽ quæ erat tẽpore quo ſoluere tenebat̃.¶Secũdũ. Si q̃s aurẽ ex teſtamẽto reliquit cẽtũ, quæ hodie minus valent ex alteratione perpetua:debet attẽdi valor tẽpore teſtamẽti cõditi,licet teſtator poſtea ſuperuixerit in tãtũ ꝙ moneta ſit mutata:q̃a de eo videt̃ ſenſiſſe teſtator:vt in l.vxorẽ.§.teſtamẽto.ff.de leg.iij.Et ita cõſuluit Old.& ſeq̃tur Pet.de Anch.in d.c.olim & Io.And,in addi.ad Spe.& I ſ. in d.c.quãto.Et idẽ dic eadem ratione in præcepto arbitrorũ,ſecundũ Old.& idẽ dicit Pan.vbi ſ.in præcepto iudicis cõdemnãtis ad certã quantitatẽ: & per illã l. vxorẽ. Dicit tamen Ludo.de Ro.ꝙ ſi legantur decẽ floreni,qui tempore ſolutionis plus valent quàm tẽpore teſtamenti: tẽpus ſolutionis attenditur,dicens de hoc eſſe caſum ſingularẽ in l.cũ certum.ff.de aur.& arg.lega.niſi hæres fuerit in mora.vnde & Bar.in d.l.cũ certũ.dicit ꝙ ſi debitor promiſit florenos cẽtũ,iam ſunt duo anni, debet ſoluere ſecundùm æſtimationem quã nunc valẽt,niſi eſſet in mora:referẽs ſe ad no.ꝑ eũ in l.j.ff.de aur.& ar.vbi dicit hęc eſſe vera,ſi ſoluitur pecunia ęre nõ cõtaminata:q̃a ſi debes mihi certũ pondus argenti ad ligam Peruſinam,ſi vis ſoluere pecuniam argenteã eiuſdem ligæ,admitteris: ſecus ſi contaminatã ære, vt ſeſtrinos:q̃a nõ admitteris.ad qđ eſt tex.in l.j.C.de fabri.lib.xj.& de cano fru.vr.Ro.l. neminẽ.& l.ad hoc.¶Tertiũ.De cõdemnatione autem q̃ ſit ratione ſtatuti:puta q̃a cauetur vt ꝓ tali delicto ſoluãtur libræ cẽtũ,& deinde alteratur moneta perpetuò:dicit Spe.ꝙ ſolui debet de moneta currẽte:ad cuius mutationẽ debet intelligi mutatũ eſſe ſtatutũ.& idẽ dicit de ſalario cõſtituto officiali per ſtatutũ:ſed Pan.in d.c.quãto.dubitat de hoc,quia ſtatutũ voluit cõmẽſurare pœnã delicto.Sed tene primũ:quia pœna cõdigna nõ ſtatuitur punctualiter,& ſalua iuſtitia poſſet in plus & in minus aliqualiter variari:& idẽ de ſalario quando eſt ex ſtatuto:vnde de vtroque idẽ tenet Zen.in cle.ij.de deci.& idẽ Io.ibi. ¶Quartũ.De ſolutione verò q̃ faciẽda eſt ex mãdato vel gratia alicuius domini:vt ſi princeps cõceſsit alicui cẽtũ florenos annuatim:dicit do.Ant.in d.c.quãto.ꝙ ſi dominus ignorabat valorẽ monetæ,ſoluetur ſecũdũ curſũ currẽtis,ſecũdũ gl.& Land.in c.ij.de deci.ſi verò ſciebat,ſoluetur ſecũdũ æſtimationẽ temporis, gratiæ vel mandati. ¶Quintum.In qua autẽ pecunia poſsit aut debeat ſolui mutuũ,dico cõcludẽdo mẽtẽ Bar.in d.l.Paulus.& cõcludẽdo mẽtẽ doctorũ,ꝙ ſi mutuaui cẽtũ libras in florenis,ſatis eſt reſtitui cẽtũ libras,etiã in alia moneta: q̃a videor in æſtimãdo illos florenos eos vendidiſſe: ſicut dicimus in dote cũ tradita eſt æſtimata.l.cũ dotẽ.C.de iure dotiũ. & idẽ in depoſito Si verò fuit dictũ, mutuo, vel depono cẽtũ libras in florenis:volo reſtitutionẽ mihi fieri in florenis:tũc piculũ & cõmodũ diminutionis & augmẽti ꝑtinet ad debitorẽ ſeu depoſitariũ: vnde tenet̃ reſtituere in florenis ſecũdũ æſtimationẽ currẽtẽ tẽpore ſolutionis faciẽdæ.Si verò fuit factũ mutuũ ſic:puta,mutuo tibi cẽtũ florenos: tũc ſi ſum paſſurus aliquod dãnũ recipiẽdo in alia forma:puta Florẽtinos ꝓ Senẽſibus:recipere nõ teneor:vt dicta l.Paulus.Si verò nullũ dãnũ patior:tũc in alia materia recipere nõ teneor,puta argẽtũ pro auro:q̃a mutuũ debet reſtitui in eodẽ genere,& eadẽ bonitate.d. l.cũ quid.ff.ſi certũ pet.& aliud pro alio inuito creditore ſolui non poteſt.l.ij.ff.ſi cert.pet.in eadẽ autem materia, ſed in alia forma tenetur recipere ſecundũ communem opinionẽ,dicta l.Paulus.conſuetudo tamen eſt in aliquibus partibus,ꝙ in alia materia poſsit reſtitui,quę ſeruãda eſt:quia tacitè videtur contractũ ſecundùm loci conſuetudinẽ:vt l.quod ſi nolit.§.quia aſsidua.ff.de ædi.edi. ſecundũ Bart.vbi ſ.& ita conſuluit Old.In depoſito autẽ vide text.nota.in l.in naue Saupheli.ff.loca.& ſatis videt̃ conſiderandũ quid fuit tacitè actum,an ſcilicet pecuniã depoſitã confunderet cum ſua,vel teneret ſeparatam.Vide de his Panor.in d.c.quanto.¶Sextũ. Si debitor nõ habens pecuniã ad ſoluendum,offerat rem meliorem:tenetur creditor accipere:authen.hoc niſi.C.de ſolu.eccleſia tamen nõ tenetur offerre meliorẽ,ſed aliã:vt in authen. hoc ius.C.de ſac.ſan.ec.¶Septimũ.Pro operis locatis pecunia tantũ ſoluẽda eſt:cũ eſt ꝓmiſſa,vel ſi nõ eſt ꝓmiſſa cũ eſt conſuetũ: quia ſecundùm conſuetudinẽ tacitè cõtrahitur, d.§.q̃a aſsidua.quod tamẽ Arch.dicit fallere vbi cõductor pecuniam ſoluere non poteſt.quo caſu ſi locator damnũ patitur,vt quia rẽ datã,puta pannum, eodẽ pretio vẽdere nõ poteſt,tenetur emendare cõductor. Si verò cautũ eſt in principio ꝙ pro ſolutione daret̃ res aliqua,puta pannus,nõ eſt peccatũ dare eũ per ſe vel ꝑ aliũ iuſto pretio currẽte:& ſi locator operarũ tale pretiũ rehabere nequiuerit, non tenetur emẽdare conductor: q̃a ſcienti & conſentiẽti nõ ſit fraus neque dolus:de re.iur. lib.vj.Et idẽ ſi non ſit conuentum de tali re danda,ſed tamen ſit cõſuetũ,propter d.§.quia aſsidua. Si verò per ſe vel aliũ dedit rẽ pretio maiore quàm ſit iuſtũ,tenetur de pluri illo locatori:quod tamẽ ſecũdũ Archi. fallit,cũ locator à principio inſtructus cõſuetudine ſciuit rẽ ſibi dãdam tali pretio:ſicut ſi locauit operas pro decẽ,ſciens ꝙ daretur ſibi pannus pro decẽ,ex quo habere non poſſet niſi ſex:q̃a idẽ eſt ac ſi cõueniſſet ꝓ ſex.vñ & ſi ſex tãtùm peteret à cõductore,& ille daret,liberaretur:q̃a tamen intelligit ſi iuſtũ pretium operarum,ſecũdùm cõmunẽ æſtimationẽ ſit ſex,quia ſi eſſet decẽ, cõductor teneretur de quatuor.Sed tamẽ hic aduerte ꝙ iuſtũ pretium operarũ accipiendũ eſt ad modum rerum venaliũ: de quo ſ.Emptio.§.vj.vnde eſt illud in quo cõueniũt,ceſſantib⁹ his q̃ dicta ſunt ibi:nec ſemper eſt idẽ vel æquale, ſed aliquando tanta eſt penuria victus, ꝙ ipſæ expẽſæ poterunt eſſe
3 pretiũ iuſtũ.¶*Tertiò quæritur, q̃s ſoluere teneatur aut poſsit?Et dico ꝙ tenetur is q eſt obligatus,ſiue ſit principalis ſiue fideiuſſor,& tutor ac curator, vel alius habens adminiſtrationẽ,qui tenetur ſoluere debitũ ei⁹ cuius curã gerit.l.quoties.§.ſicut autẽ.ff.de admi.tu.& prælatus debitũ prædeceſſoris pro neceſsitate ſuæ perſonæ,vel ꝓ neceſsitate aut etiã vtilitate eccleſiæ contractũ,extrà eo. c.j.aliàs nec eccleſia nec ſucceſſor tenet̃.x.q.ij.hoc ius.de fideiuſ.quod quibuſdã.& idem puto de ſucceſſore in dominio tẽporali:& ſimiliter tenetur ſoluere hæres debita defuncti in totũ vel in conſcientia,quantum ſe extendit facultas hereditatis:vt ſuprà,Hæreditas.iij.§.v.Legatari⁹ autem nõ tenetur niſi quãdo hæreditas non eſt ſoluendo:q̃a tũc æs alienum præcedit legata:vt ſuprà Reſtitutio ſextò.¶Poteſt autem q̃libet pro alio ſoluere,etiam ſi debitor hoc ignoret,& nõ velit.ff.eo.l.ſoluere.ff.de nego.geſt.l.ſoluẽdo.& tenetur debitor ſoluere præfato ſoluenti ꝓ eo,ſi modò ſua intererat vt ſolueret.l.cũ pecuniã.
4 ff.de nego.geſt.¶*Quartò quęritur,cui debet fieri ſolutio?Et dico multa.¶Primũ.Soluendum eſt creditori vel eius ſucceſſori,cui cõpetit actio obligationis,ſi tamẽ ſit mentis

mẽtis cõpos, & maior xxv. anno. vel alteri de mandato ipsius: etiã si creditor sit accusatus ad mortẽ. ff. e. l. reo. C. eo. l. nihil interest. põt etiã fieri ei⁹ socio, si vtriq; est obligatus in solidũ. ff. de pact. l. si vn⁹. & ff. de duo. re. cõsti. l. ij. & iij. & no. in c. ea te. de iureiurã. aut etiã procuratori eius, quãuis sit reuocatus, & ignoret reuocatio. l. eius. ff. si cert. pet. Aduertẽdũ est tamẽ hic, ꝙ soluẽs filiofamilias sine cõsensu patris, aut minori sine cõsensu tutoris vel curatoris, nõ satisfacit. l. j. & per totũ. ff. ad Mace. & l. pupillus. ff. de actio. & ob. nisi solutũ sit cõuersũ in vtilitatẽ patris vel minoris. l. j. & ij. C. si aduer. credi. & l. qd' si forte. §. fi. & l. in pupillo. ff. de sol. ¶ Secũdũ. Vtrũ autem liceat mihi soluere creditori creditoris mei, Bar. in l. solutũ. §. solutã. ff. de pig. act. distinguit. Si em̃ iste creditor creditoris mei habet bona obligata, vel, vt alij dicũt, si secũdus debitor est debitor ex eadẽ causa cũ primo, puta qa cõduxi domũ ab eo qa ab alio cõduxerat, sic liberor ipso iure etiã creditore meo inuito. l. vtrũ præsẽte. ff. de cõsti. pecu. cũ posse ab eo cõpelli. l. nomẽ. C. quæ res pigno. obli. pos. similiter qñ talis fact⁹ est creditor propẽ me, puta qa creditor me⁹ gerẽdo negotia mea, accepit mutuo ab eo, vt in. l. si liber homo. ff. de nego. gest. Si verò causa sit oĩno separata à mea, si sit eo volẽte, indubiè liberor. l. inuito. ff. de solu. & l. pe. & fi. ff. de nego. gest. Si verò eo ignorãte cõtingit liberatio ope exceptionis. l. si opera. ff. doli excep. gl. tñ tenet indistinctè ꝙ liberatur. Insti. quib. mo. tol. ob. in prin. & d. l. penul. Sed Bar. verũ dicit in foro cõtẽtioso. gl. verò in pœnitẽtiali: qa ex quo creditor, etiã si erat inuitus, ex tali solutione liberatur. d. l. soluẽdo. satisfactũ est ei. ¶ Tertiũ. Recipiens scienter solutionẽ alteri debitã, furtũ cõmittit, secũdũ gl. in c. cùm te. de iureiurã. nisi creditor ratũ habuerit tale. l. falsus. iij. ff. de fur. quod verũ est, secũdùm Pan. ibi; si sine iusta causa recepit: secus si ex iusta, puta quia credebat ad eũ pertinere, vel quia erat gestor negotiorũ creditoris. Quis autem in solutione sit præferendus, vide §. Restitutio. vj. §. v. & adde ꝙ q pecuniã dedit mercatori faciẽti diuersa negotia, præponitur in ea negotiatione alijs, q dederũt in alijs negotiationibus. tex. est in l. ꝙ curatoris. §. si plures. ff. de tribu.

5 secũdũ Io. Plagi. & Ludo. de Ro. & Inn. ¶* Quintò quæritur, de quo & quomodo sit soluendũ, maximè ab impotente? Et dico multa. ¶ Primũ. Soluendũ est de eo quod est in obligatione: quia vnũ pro alio solui nõ potest, nõ cõsentiẽte creditore. Insti. qui. mod. tol. obli. §. j. quod tamẽ fallit in ecclesia debitrice. d. auth. hoc ius. & in eo, q debet aurũ, in cui⁹ substãtia aurũ nõ inuenitur. C. de sol. authẽ. hoc nisi debitor. & ff. de leg. j. l. si domus. §. qui cõstetur. & in eo q debet seruũ, cuius vult soluere pretiũ: qa dicit eũ suum cognatũ: & in noxali actione. ff. de re. iu. l. miles. §. j. & ij. & in pecunia: vt §. §. ij. part. v. Sed qñ non habet debitor quod debet soluere, & sunt distrahẽda bona sua pro solutione: primò incipiendũ est à mobilibus: & si nõ sufficiũt, ad immobilia venitur, postea ad iura: & si nõ inuenitur emptor, dãtur creditori in solutũ. l. à diuo Pio. ff. de re iu. ¶ Secũdũ. Qui autẽ cõuenitur, & non habet vnde soluat, si debitor est ex maleficio, põt verberari. xiiij. q. vj. si res. & sic amplius cõueniri nõ põt. d. c. si res. quod limita qñ creditor exegit verbera ꝓ debito: aliàs bene tenet ad interesse si verberetur ꝓ maleficio, art. ij. q. ij. fraternitatẽ. Si verò est debitor ex cõtractu vel quasi, tũc cedat bonis. de qua cessione habes §. Restitutio. vj. §. vj. ¶ Tertiũ. Si autẽ qs tenet sub alternatiõe, regulare est ꝙ electio sit debitoris: vt in l. plerũq; in fin. ff. de iure dotium. cum concor. positis in gloss. ¶ Quartũ. Tenetur autẽ debitor adire domũ creditoris eo modo quo §. Obligatio. §. ix. & similiter si est in mora, ꝙ vult eã purgare. l. cũ quid. C. de cõdit. inser. & similiter si obligatio est solũ ad hoc si vult acquirere, etiã sine monitione, secũdũ Bar. in l. itẽ illa. ff. de consti. pecu. siue cõmodũ sit personale, vt qa relinquit libertas seruo si soluat decẽ, & huiusmodi: siue sit bursale, puta qa alicui legãtur iocalia si soluat vestẽ. d. l. cũ quidã. In casibus tamẽ istis vbi qs tenetur adire domũ creditoris, sufficit eum quærere apud vicinos & notos, & in locis in quibus est solitus cõuersari, nõ autẽ per loca clãdestina. ar. ij. q. ij. biduum. vt voluit Bart. in d. l. itẽ illa. & sequitur Pan. in c. significãte. de pig. ¶ Quintũ. Mittẽs autẽ debitum per nuntium infideliter se habetẽ, an excusetur, Pan. in d. c. significante. distinguit. Si em̃ species erat debita, & ipsa remittebatur p nũtiũ, qui putatur fidelis, periculũ pertinet ad creditorẽ. Et ratio est, quia casus fortuitus nõ imputatur, ex quo culpa nõ precesserit. c. vnico. de cõmo. Si verò erat quãtitas debita, quæ mittebatur, perijt periculo debitoris. Ratio est: qa eo ipso ꝙ pecuniã mihi mutuasti, meam fecisti. l. ij. ff. si cer. pe. & ideo si perijt antequã veniret ad manus creditoris, mihi perijt: quia adhuc erã dominus. not. Bar. in l. eũ qui. ff. cõmo. sed pœnã, si erat apposita, nõ incurrit. ¶ Sextum. An autẽ repetere possit qui soluit indebitũ ignorãter: dicvt §. Restitutio, secũdo, quasi prope finẽ. qui verò soluit sciẽter, donasse videtur. l. cui⁹ p errorẽ. ff. de re. iudi. exceptis solutis per vsurã, quæ repeti possunt. de iureiurã. c. debitores. ¶* Sextò quæritur, qñ debet fieri solutio? Et dico 6 secundũ Io. de conse. dist. j. solet. ꝙ aut dies est adiectus fauore debitoris: & põt præueniri. aut fauore creditoris: & sic nõ põt præueniri. l. eũ qui. ff. de annu. le. Similiter nõ potest qs repetere ante tẽpus debitũ. c. vnico. de plus peti. nisi in casibus. Primò in viro vergẽte ad inopiã. Secundò in debitore fugiẽte. l. ait prætor. §. debitorẽ. ff. de his quę fi. in frau. cre. Tertiò in debitore suspecto, qui cogi potest dare cautionem. l. si fideiuſ. §. fi. ff. qui satisd. co. quod limita nisi fuisset suspectus tẽpore contractus, quia nõ cogeretur. Si verò dies non est adiectus, dic vt §. Mora. §. j. & iiij. & Obligatio. §. ix.

¶ Sors & sortilegium declarantur infrà Superstitio.

Spectaculvm quãtũ ad pertinentia ad illud, declaratur §. Ludus. & §. Chorea.

DE SPONSALIBVS.

1 *Sponsalia quid, & eo nomine quid cotineatur.*
2 *Sponsalia quis, qua ætate, & per quos possit contrahere.*
3 *Sponsi an possint sponsalibus contradicere.*
4 *Sponsaliorum quis sit effectus.*
5 *Sponsalia quomodo contrahuntur, & quibus verbis. nu. 6.*
7 *Votum simplex castitatis an impediat sponsalia de futuro.*
8 *Sponsalia qualiter contrahantur sub pœnis & pignoribus.*
9 *Arrhæ sponsalitiæ an permittantur.*
10 *Sponsalia quomodo soluantur, & an ipso iure. nu. 11.*

Sponsalia dicta à spondeo, quod est promitto, sunt futurarũ nuptiarũ promissio, secundũ S. Tho. in suppl. dist. xxvij. Ray. Gofre. Pet. & Alex. & xxx. q. v. nostrates. & ff. eo. l. j. Sed intellige primò promissio mutua, quia secũdùm Veruec contrahi non possunt ex altera parte tantũ, nec claudicare sicut matrimoniũ: vnde, secundùm eum, si vir accepta manu vxoris dicat, do tibi fidẽ de te in vxorẽ accipiẽda: & illa nullo modo ostẽdat se acceptare, revera nõ sunt sponsalia. ille tamen tenetur eã ducere, si illa vo-

luerit. quod intellige si illa voluerit incõtinẽti, & nõ alter

ter, cùm nõ acceptauerit statim, nec sunt sponsalia cõsequẽter, ar. l. cõtinuus. de verb. obl. Si tñ ostenderit se acceptare: vt quia inter eos agebatur de sponsalibus, aut matrimonio, & ille requisita sponte manũ dedit ad fidẽ recipiẽdã, & huiusmodi, essent cõtracta sponsalia. Intellige etiã, quo ad ecclesiã, si cõiecturæ de hoc essent ꝓbabiles. Intellige secũdò promissione nuda, aut vestita: qa aliquãdo cõtrahũtur promissiõe nuda: vt si dicat vir, accipiã, aut ducã te in vxorẽ: & illa respõdeat, accipiã, aut ducã te in virũ, vel ecõtrario. Aliquãdo verò subditur iuramentũ, aliquãdo

1 arrhæ sponsalitiæ, aliquãdo etiã pœnæ. ¶ Primò* verò quæritur, qd *veniat nomine* sponsæ, aut sponsaliũ, aut sub quo *nomine veniãt* ista? Et dico duo. ¶ Primũ. Secũdũ §. Th. vbi §. sponsus dicitur à spõsione cõiunctionis matrimonia *lis per verba* de futuro, & à respõsione actus matrimonia *lis per verba* de præsenti: qa ex hoc ipso spõdet matrimo*nij* actũ: tamẽ à prima, inquit, sponsione dicũtur sponsalia propriè, q̃ sunt quædã sacramẽtalia matrimonij, sicut exorcismus baptismi. hæc ex illo. Ex quib⁹ elicit, ꝙ sponsalia largè sunt, vbi quis cõtrahit p verba de præsenti in legitima scilicet ætate. Nomine igitur sponsaliũ proprie venit nõ solùm promissio per verba de futuro, vt dictũ est, sed etiã matrimoniũ per verba de præsenti cõtractũ ante pubertatẽ, nisi essent tales proximi pubertati, & malitia suppleret ætatẽ, iuxta dicẽda j̃. §. ij. & tales secũdũ Arch. sponsi esse intelligũtur, & intellige propriè: largè autẽ sponsi sunt q matrimoniũ p verba de præsenti in debita ętate cõtraxerunt. ¶ Secũdũ. Scdm Pan. in rub. extrà eo. in odiosis *nomine maritatæ nõ venit sponsa* propriè. Vñ si statuto cauetur *ne maritata* succedat, bene succedet sponsa: nec sponsa *de præsenti venit nomine* vxoris: nec noĩe matrimonij veniũt sponsalia, vt idẽ dicit in c. tertio loco. de prob. sed i in differẽtibus venit solùm sponsa de præsenti: in fauorabilibus autẽ venit sponsa de futuro. Pro quo bonus text. est in l. nõ sine. C. de bo. quę lib. & ibi p Cy. & alios: vide etiã gl. Insti. de nup. §. sed & si vxor. xxvij. q. ij. in prin. Et hoc verũ, nisi addat qualitas distinguẽs: puta maritata, cognita,

2 & huiusmodi. ¶ Secũdò* quęritur, quis, qua ætate, aut per quos possit cõtrahere sponsalia? Et dico multa. ¶ Primum. Quicũq; põt cõtrahere mrimoniũ, põt etiã cõtrahere sponsalia, scdm Canones: licet sit sec⁹ secũdũ leges, vt patet in l. si *quis* officiũ. ff. de rit. nup. & in l. solet. de his q not. infa. & vlterius aliq nõ possunt cõtrahere matrimoniũ, qui tamẽ possunt cõtrahere sponsalia: vt q sunt ætatis legitimę ad sponsalia, & nõ ad matrimoniũ. ¶ Secũdũ. Secũdũ S. T. in iiij. di. xxvij. sponsalia cõtrahi possunt, vtroq; cõtrahẽtiũ existẽte *in fine primi* septẽnij, vel post, vel parũ ante. Pro quo scito, ꝙ cõtrahi possunt post septẽniũ: & ex tũc valẽt. 3 de despõ. impu. si infantes. lib. vj. Si autẽ ambo, vel alter sit minor septẽnio, & cõtrahũt ipsi, vel parẽtes pro eis, nihil agitur, nec oritur publicæ honestatis iustitia, vt ibi: nisi postea ratificẽt. Si tñ multũ propinquauerit *illi* termino, *secũdùm* S. T. spõsalia tenẽt: quia quod parũ deest, quasi *nihil* deesse videtur. ij. Phy. quã appropinquationẽ quidã *determinãtẽpus* sex mẽsiũ: sed melius determinãda est, *secũdũ* cõditionẽ cõtrahẽtiũ: cũ in qbusdã magis accelerẽtur vsus rationis, quàm in alijs. Hęc ille, qui intendit, ꝙ malitia suppleat ætatẽ. & cõcor. Host. & Inno. vt recitat, & tenet Sũ. Cõf. li. iiij. ti. j. q. v. & glo. in c. iuuenis. de spõ. dicẽs, ꝙ discretio supplet ætatẽ. & Arch. & vt dicit Pan. in d. c. iuuenis. est cõis opi. & hoc sequitur Sum. Cõf. & Pisa. & Archi. & Supple. & rationabiliter: quia non videtur ratio quare nõ debeat malitia supplere ætatẽ in proximo septẽ

nio, quo ad sponsalia: sicut supplet prudẽtiã in cõtractu matrimonij, non obstãte, ꝙ hoc nullo iure cautũ inueniatur expressẽ: qa expẽdiens est in aliquo eiusdẽ generis, scilicet in matrimonio: & videtur ratio maior de spõsalib⁹, quia sunt magis solubilia. Pau. aũt in d. c. iuuenis. adductis quibusdã friuolis tenuit cõtrariũ, scilicet ꝙ requiratur septẽniũ cõpletũ. & sequitur Sũ. Ange. & Ros. cõtra Supple. Si aũt maior septẽnio cõtraxit cũ minore, licet spõsalia non tenuerint, etiã ex parte maioris, quia nõ claudicãt, tenetur tñ expectare minorẽ, cui fidẽ dedit, si fortè manere velint in eodẽ proposito, secũdũ Archi. aliàs peccat propter fidẽ mentitã. ¶ Tertiũ. Determinat aũt idẽ tẽpus in masculo, & fœmina, quo ad spõsalia, & nõ quo ad mrimoniũ, secũdũ S. Tho. vbi §. qa in spõsalibus requiritur tantũ vsus rationis, q simul incipit in vtroq; sed in cõtractu matrimonij, nõ solùm requiritur dispositio ex parte vsus rationis, sed etiã ex parte corporis, vt sit tẽpus generationi aptum, qđ in puella in xij. anno, in masculo in fine xiiij. est, secũdũ Philosophũ xj. de Animali. ¶ Quartũ. Absentes aũt cõ trahere possunt spõsalia per nuntiũ vel literas. l. sufficiet. ff. de spõ. extrà, q cle. vel vo. veniẽs. & xxx. q. v. nec illud. & idẽ scdm Host. si fiat de cõsciẽtia alicuius, vel postea ratũ habet. ff. eo. l. vlti. xxxij. q. ij. honorat. de matri. cõtra. con. inter. eccl. c. ij. Si tñ nũtiũ vel procuratorẽ reuocauit, & reuocatio ad eũ puenit, antequã puella cõsentiret, nihil agitur: ar. de procu. in nostra. & c. mãdato. imò & si peruenit postquã cõsenserat puella, sed tñ antè fuerat reuocatus, secundũ Host. qa deest cõsensus. & facit c. procurator. de ꝓcur. lib. vj. ¶ Quintũ. Põt etiã qs pro alio sponsalia cõtrahere sine mãdato, vt parẽtes pro filijs, si filij fuerit presentes, & nõ cõtradicãt. vel si fuerit absentes & ignorãtes, dũmodo postea sciẽtes ratificauerit tacitè vel expressè. de de spõ. impu. si infantes. lib. vj. imo auũculi & amici, tutores & curatores, & quicũq; alij, quãuis nõ habeãt mãdatũ, hoc possunt: sed tñ spõsalia nõ sunt, donec ille vel illa sciuerit & ratũ habuerit: & hoc secũdũ Canones, q nõ requrũt, nisi cõsensum: vt in c. sufficiat. xxvij. q. ij. extrà eo. cùm locũ. de despõ. impu. c. vnico. lib. vj. Sed tñ inter hos & parẽtes est differẽtia, secũdũ Io. An. in nouel. qa quo ad parẽtes sufficit presentia filij cũ taciturnitate, licet alter expresse nõ cõsentiat, & tenẽt spõsalia: qa taciturnitas operatur cõsensum, vt in d. c. vnico. secus in alijs: qa nõ sufficit sola presentia, sed oportet adesse cõsensum expressum vel tacitũ: puta si mulier recipit iocalia, vt spõsa vel sponsus accedit ad domũ mulieris: vt videt expresse probari in c. literas. de despon. impu. iũcta gl. & clarius in c. j. de mat. cõtra. cõtra inter. ec. & in c. ad id qđ. de spõ. Nec cures de gl. in d. c. vnico. qa Io. And. illã correxit in nouel. ¶ Tertiò* quæritur, an possint sponsi contradicere spõsalibus aliquo casu? Et dico tria. ¶ Primũ. In c. vbi nõ est. de despõ impu. districtius inhibetur, ne aliqui, quorũ vterq;, vel alter ad ætatẽ legibus, vel canonib⁹ determinatã nõ puenerit, cõiungãtur: nisi forte aliqua vrgẽtissima necessitate interueniẽte vt pro bono pacis. vbi cõiter Canonistę summãt, ꝙ impuberes ambo, vel alter, nisi ꝓ bono pacis, cõiũgi nõ debẽt. Et itelligit gl. etiã quo ad spõsalia: vt imponit illi Pan. Et idẽ Inn. & Host. scilicet, ꝙ ante pubertatẽ ꝓhibitũ sit cõtrahere spõsalia, nisi pro bono pacis, & huiusmodi: licet cõtracta teneãt. Sed ista opin. nõ habetur clarè ex ꝓdicto tex. & videt prima facie cõtra tex. in d. c. vnico. de despõ. impu. lib. vj. Vnde hoc nõ sequitur ibi Pan. nisi limitãdo ad cõiũctionẽ carnalẽ, secũdũ quã nulli sunt cõiũgẽdi añ pubertatẽ: vel etiã põt teneri, loquẽdo de cõiunctiõe spi-

rituali p cõtractũ matrimonij,vt planũ eſt,& etiã ſponſa-
liorũ cauſatorũ ab alijs ante pubertatẽ,& nõ prouenientiũ
primò ab ipſis ſpõſis motu proprio,ſed alieno:in quo pro
priè locũ habẽt,quę pro dicta opinione adducũtur ş.Mri
moniũ v. §.vj. & hoc patet etiã ar.eorũ,q̃ dicẽtur parti.ſe
quẽti.Eſt etiã rational.* is,quo ad ſpõſalia venientia motu
ꝓprio propter allegata ibi, & ar.diſcẽdorũ par. ſeq.vnde
peccatũ eſt,vt videt̃ aliquibus,mortale,ea ante pubertatẽ
cõtrahere,niſi ex magna cauſa,& de licẽtia epi, ſecũdùm
Hoſt. ſi tñ cõtrahãtur, tenẽt poſt ſeptẽniũ.d.c.vnico. & c.
de illis.de deſpõ.impu. ¶ Secũdũ. Secũdùm S.Th.vbi ſu-
prà,ſi ante annos pubertatis fiat cõtractus ſpõſaliũ p aliũ:
ambo,vel alter reclamare poſſunt.vnde tũc nihil eſt actũ,
adeò,ꝙ nec aliqua affinitas ex hoc cõtrahitur:& ideo ſpõ
ſalia,quę inter aliquos per perſonas alias cõtrahũtur,ro-
bur habẽt inquãtũ illi,inter quos cõtrahũtur,ad ætatẽ de
bitã venientes nõ reclamãt: ex quo intelligũtur cõſentire
his,quę p alios facta ſunt.Hęc ille,qui loquitur de ſpõſali-
bus factis p alios,ſic ꝙ ſpõſi expreſſe,vel tacitè nõ cõſen-
tiunt:qa ſi cõſentirẽt, nõ eſſent nulla, ſed cõtraheret̃ pu-
blicæ honeſtatis iuſtitia:vt in d.c.vnico.in fi.Nec tñ intẽ-
dit dicere,ꝙ nõ poſſent reclamare,etiã ſi cõſenſiſſent:ſed
ſufficiebat ei ſoluiſſe argumẽtũ. ¶ Tertiũ.In c.de illis.de
deſpõ.impu.ſummariè habet̃, ꝙ ſi maiores ſeptẽnio ante
pubertatẽ ſpõſalia cõtrahũt, ſi qdẽ tẽpore cõtractus alter
erat pubes,nõ ille,ſed alter minor factus pubes poterit re
ſilire,& cõtradicere,ſed nõ anteq̃ venerit ad pubertatẽ: ſi
verò tẽpore cõtract⁹ vterq; erat ĩpubes, vterq; veniẽs ad
pubertatẽ poterit reſilire:& ſcdm aliquos,puta glo.ibi,&
do.Anto.& ſequaces, q eorũ primò venerit ad pubertatẽ,
aliũ expectabit antequã reſiliat.Sed Ioã.And.Car.& Pan.
tenẽt cõtrariũ dicẽtes, ꝙ vno tñ ad pubertatẽ pueniẽte,
poterit ſtatim cõtradicere,licet alius ſit ĩpubes: & hoc eſt
indubitatè verũ,qa nõ eſt aſsignare rationẽ expectãdi,cũ
alio pubeſcente iſte primus,etiã eo inuito poſsit reſilire,
& fruſtra expectatur euentus,cuius nullus eſt effectus. de
offi.deleg.cũ cõtingat.Diſſoluẽtur tamẽ iſta ſpõſalia iu-
dicio eccleſiæ,ſecũdũ gl.niſi ſoluãtur vinculo fortiori,pu
ta matrimonij cũ alia, aut voti ſolẽnis: qa tunc ipſo iure
ſunt ſoluta.Hęc aũt nõ intelligũtur ſolùm de ſponſalibus
cõtractis ante pubertatẽ per alios ſine cõſenſu ſponſorũ:
qa etiã ſi ſic eſſent cõtracta in ſenectute ſponſi poſſent re
ſilire:ſed intelligũtur generaliter in cõtractis ante puber
tatem:quia omnes ſic cõtrahentes reſilire poſſunt autori
4 tate eccleſiæ, etſi nõ propria,vt j. §.vij. ¶ Quartò* quæri
tur,qs ſit effectus ſpõſaliorum?Et dico tria. ¶ Primũ. Qui
cõtraxerũt ſpõſalia,obligati ſunt cõtrahere matrimoniũ,
ſi ſponſalia tenuerũt: vt quia in ætate debita fuerũt con-
tracta,& ſecũdũ S.Tho.peccat mortaliter nõ ſoluẽs pro-
miſſum, niſi legitimũ impedimentũ interueniat: nec põt
alter eorũ cõtrahere cum alia perſona : ſi tamẽ cõtraxerit
per verba de pręſenti,tenet quidẽ ſecũdum matrimoniũ.
extrà,eo. ſicut. ſed debet agere pœnitẽtiã de fide mẽtita:
& multo magis ſi interuenerat iuramẽtũ.extrà,eo.literis.
el ij. Sed hæc intellige primò de his, q cõtraxerũt ea poſt
pubertatẽ, & qui ante,ſi obtinere nõ poſſunt abſolutionẽ
ab eccleſia. cũ venerint ad pubertatẽ. Intellige ſecũdò de
his, quibus nõ ſuperuenerit aliquod legitimũ impedimẽ
tum,vt j. §.x.caſu vlti.Eum aũt,qui nõ ſoluit promiſſum,
ſecũdùm Pan.in c.ex literis.el ij. etiã ſi ſpõſalia nõ ſint iu
rata,eccleſia prius debet monere,deinde cogere:ſed ſecũ
dùm S.Th. eccleſia cogit iniungẽdo pœnitentiã pro pec
cato:in foro tamẽ contẽtioſo non cõpellitur:quia matri-
monia coacta cõſueuerũt malos exitus habere, niſi fortè
iuramentũ interuenerit: quia tunc cogendus eſt,vt quidã
dicũt: quãuis alijs nõ videatur propter cauſam prædictã,
præcipue ſi de vxorcidio timeretur. Hęc ille,cuius opin.
probatur in c.requiſiuit.eo.tit.vbi de muliere,quę etiã iura
uerat cuidã nubere, dicitur, ꝙ monẽda eſt potius, quàm
cogẽda, cũ coactiões difficiles ſoleãt exitus frequẽter ha
bere. Nec obſtat c.ex literis.el ij.eo.tit.vbi vir ſi ſic iura-
uit,primo modo dicit̃ monẽdus, deinde etiã eccleſiaſtica
cenſura cõpellendus : qa ſubditur, niſi rationabilis cauſa
obſtiterit: vnde hoc iudicis arbitrio cõmittitur: & multo
magis ſi ſpõſalia nõ ſint iurata : & ſic ex rationabili cã nõ
coget.Vñ Archi.dicit,ꝙ põt cogi: ſed nõ eſt cogẽdus,vbi
probabiliter timet̃ difficilis exitus, puta vxoricidiũ, & hu
iuſmodi. ¶ Secundũ. Vtrũ ſola ſpõſalia ſine benedictione
& alijs ſolẽnitatibus excuſent actum cõiugalẽ: vide ş.De-
bitum. §.ix. ¶ Tertiũ. Filius ſpõſorũ de futuro eſt legiti-
5 mus eo modo quo ş.Legitimus, in principio. ¶* Quintò
quæritur, quomodo ſponſalia contrahuntur? Et dico, ꝙ
cũ ſponſalia abſolutè, & ſub conditione cõtrahi poſſunt,
abſolutè cõtrahũtur multis modis: primò ſcilicet per ver
ba de præſenti, qñ ambo ſunt impuberes, vel eorũ alter:
qa iuris interpretatione hic ſunt ſponſalia de futuro, de
deſpõ.imp.c.fi.& clarius d.c.vnico. Secũdò per verba de
futuro ad hoc apta:vt, promitto, vel iuro, ꝙ te accipiã in
vxorẽ,& ſimilia.de ſpõ.c.pe.& addit Archi. ꝙ dare fidẽ,p-
tinere videtur ad iuramẽtũ. Tertiò p annuli ſubarrhatio
nem.xxvij.q.ij.ſi quis deſpõſauerit. Quartò per arrharum
dationẽ, puta iocaliũ aut pecuniarũ. Hi tamẽ duo vltimi
modi,ſcdm Pan.in c.fi.de deſpõ.impu.poſſent dicere ma
trimoniũ ſicut ſpõſalia: vt in c.fœminæ.xxx.q.v. Vnde ad-
uertẽdũ eſt,ꝙ ſi pręceſſerũt verba apta ad cõtrahẽdũ ma-
trimoniũ,faciũt matrimoniũ,nõ ſpõſalia: ſi verò pręceſſe
runt verba de futuro, erũt ſpõſalia: ſi verò nulla pręceſſe
runt verba,tũc ſecũdũ cõſuetudinẽ iudicabit̃:quæ,ſi nul-
la ſit,nihil probabũt,ſi aliud certũ cõcipi nõ poteſt:qa ta-
lia ſigna ſunt æquiuoca ad multa: & cõſequẽter eũ dentur
arrhæ, etiã in alijs cõtractibus. Inſt.de cõtrahẽ.emp.nihil
probabũt.de pręſum.illud. Si aũt ſolùm vnius verba pręce-
ceſſerunt,tũc immiſsio annuli,& acceptio arrharũ deno-
tãt cõſenſum alterius expreſſum, & ſic erũt ſponſalia,vel
matrimoniũ, vt no.gl.in c.pen.de ſpon. In dubio tamẽ in
ſubarrhatione p immiſsionẽ annuli præſumendũ eſt pro
matrimonio: quia res fauorabilis eſt: de pręſum.literis.&
de re iud.c.fi. ¶ Si verò ſpõſalia ſub cõditione cõtrahant̃,
valẽt, aut nõ valẽt ſecundũ diſtinctionẽ, quę data eſt ſuprà
de matrimonio, Matrimonium iij. §.j.ita ꝙ ſi conditio ſit
honeſta,vt ſi parentibus meis placuerit: vel vtilis,vt ſi de-
derit centũ: exiſtẽte cõditione ſtat promiſſum. Si verò ſit
ĩhoneſta,& cõtraria bonis matrimonij: vt ſi ſterilitatis ve
nena procures: ſpõſalia nõ cõtrahunt̃. Sed ſi nõ ſit cõtra-
ria eis: vt,ſi furtũ feceris: tũc ſtat ꝓmiſsio,ſed cõditio re
litur. Concor.Sã.Tho.& Richar. Sed adde primò,ꝙ ante
euentũ cõditionis neceſſariæ ſpõſalia nõ ſunt, nec oritur
publicæ honeſtatis iuſtitia: vt d.c.vnico. niſi per factum à
cõditione recedat̃: puta, ſi copula intercedat. de cõdi.ap-
po.de illis.& in c.ſuper eo. & in c.per tuas. Adde ſecũdò
ſecũdùm S.Th. ꝙ quãdo apponitur cõditio pecuniæ per
modũ pœnæ, qa matrimonia debẽt eſſe libera, talis cõdi-
tio nõ ſtat, nec põt exigi illa pœna à nolẽte cõtrahere ma
6 trimoniũ. ¶ Sextò* quærit̃, quomodo iudicãdũ ſit de ali-
quibus verbis, aut actibus, quibus ſpõſalia cõtrahi ſolent?
Et dico multa. ¶ Primũ. Si qs p romittat quatuor puellis
vnam

lis vnã earũ ſe accepturũ, nõ cõtrahit ſpõſalia,arg.in c.ex
ſpõſalibus.eo.ti.li.vj. niſi aliqua earũ facto ſpecialiter in
eũ cõſenſerit. ¶ Secundũ. Si pater iurauit alicui dare vnã
de filiab⁹ ſuis,ſecũdũ Hoſt.& Gof.ſpõſalia nõ ſunt: ſed tñ
pater tenetur vnã dare. qđ limita ſi vna earũ voluerit: qa te
netur pater per tale iuramẽtũ ad faciẽdũ quod in eo eſt, &
nõ plus.no.in gl.in c.ex literis.& in c.ſicut.de ſpõ.& licet
de iure ciuili ꝓmittẽs factũ alienũ nõ obligetur, niſi ſpeci
ficè ꝓmiſerit ſe facturũ vel curaturũ, vt Inſt.de inuti.ſtip.
§.ſi quis aliũ.tamẽ qñ promiſit cũ iuramẽto, etiã ſimplici
ter, tenet̃ præſtare operã quã põt, ſicut ſi ſpecificè ſe obli-
gaſſet.c.ad noſtrã.de iureiu.& l.cũ pater. §.filius matrẽ.ff.
de leg.ij. Poterit tñ dare quã voluerit.de reg.iur.in alter-
natiuis.Inſt.de acti. §.præterea.& ſi oẽs pręter vnã moriã
tur, tenet̃ dare illã.ar.ff.de eo qđ certo loco.l.ij.ſed ſi vnã
obtulit, & ille nõ acceptauit, eſt abſolutus à ꝓmiſsione &
à iuramẽto.ff.de cõtrah.emp.l.ſi in emptiõe. §.ſi emptio.
ff.de cõdi.inde.l.cũ is.& ſi vnã ex illis carnaliter cognoue
rit, nullã aliã poterit habere ꝓpter cõtractã affinitatẽ: imò
qđ plus eſt, ſi cõtẽplatione præcedẽtis cõtractus cõmiſtio
eſſet facta, matrimoniũ eſſet.de eo qui dux.in mat. ſignifi
cauit. qđ ſecũdũ Pan. in c.ex literis.e.ti.eſt verũ, nõ tantũ
virtute ſpõſaliorũ, quãtũ ex pſuppoſito cõſenſu, extrà eo.
is qui. ¶ Tertiũ. Si aũt promiſit vnã determinatè, & ſi illã
nõ poſſet dare alterã, ſecũdũ Ho. tenet̃ dare primã, & ad
hoc bona fide laborare. extrà eo.ad audiẽtiã. qđ ſi nõ põt,
ſubdiſtinguẽdũ eſt, qa ſi prima cõſenſit ſpõſalibus expſſe
vel tacitè, aliã habere nõ poterit: qa ineſt publicæ honeſta
tis iuſtitia, etiã ſi illa prima ſpõſalia fortè ꝓpter cõſangui
nitatẽ aliquã nõ tenuiſſent: ſi verò nõ cõſenſit, tenet̃ dare
ſecũdã. de ſpõ.ex literis.el ij.de reſt.ſpo.ex parte. ¶ Quar
tũ. Si qs alicui ꝓmiſerit ꝙ eã deſponſabit, ſi ꝓmiſsio fuit
ꝙ deſpõſaret eã de futuro, nõ erũt ſpõſalia antequã deſpõ
ſet eã, ſecundũ Vin.& do.Ant.in c.is qui.de ſpon. Si verò
ꝓmiſsio fuit, ꝙ deſponſaret eã.ſ. per verba de pſenti, talis
ꝓmiſsio ſpõſalia facit, ſecundũ Card.in d.c.is qui.& ſi ſu-
mus in dubio, tũc in locis vbi primò cõſueuerũt accipe p
verba de futuro, nõ erũt iudicãda ſpõſalia p talẽ ꝓmiſsio
nẽ: ſecus vbi deſpõſatio ſolet vocari acceptio de pręſenti.
¶ Quintũ. Si quis vir deſpõſet aliquã mulierẽ, vel ecõtra
rio, per iuramẽtũ factũ metu iuſto, id eſt, cadẽte in cõſtãtẽ
virũ, ſecũdũ Rich. ſponſalia ipſo iure nõ tenẽt in foro cõ
ſciẽtiæ vel exteriori. Quidã verò dicũt ea tenere in foro
conſciẽtię, ſed nõ in exteriori. Tu verò dic cõformiter ad
dicta ş.Iuramẽtũ.iiij. §.vij. ꝙ tenẽt in conſciẽtia, ſi iurãs
intẽdebat ſe obligare: ſed tamẽ poteſt petere diſpẽſatio-
7 nem. ¶ Septimò quæritur,* vtrum votũ ſimplex caſtitatis
impediat ſpõſalia de futuro ne cõtrahãtur? Et dicit Arch.
poſt Henri.Bohic ſuper c.rurſus. qui cle.vel vo. circa hoc
duas eſſe regulas. ¶ Prima. Quoties cõtrahũtur duo vin-
cula æqualis potẽtię incõpaſsibilia, primũ pĩudicat ſecun
do. ¶ Secũda. Si duo vincula diſparis potẽtiæ incõpaſsibi
lia cõtrahũtur, fortius repellit minus forte, vt probatur de
ſpõ.ſi inter. Igitur ſi votũ ſimplex pcedit, impedit & diri
mit etiã iurata, vt in d.c.rurſus. quia iuramẽtũ eo caſu eſt
illicitũ, nec ſeruandũ.xxij.q.iiij. inter cætera. ſicut aliàs in
ſpõſalibus priora ſponſalia ſunt cõſummanda.de ſpon. ſi
cut ex literis. quod verũ eſt etiã ſi in primis nõ interuenit
iuramẽtũ, & interuenit in ſecũdis, ſecũdũ Ho.Inn.Io.An.
¶ Si verò ſpõſalia ſimplex votũ pręcedũt, nec impediũtur
nec dirimũtur: ſed eo caſu cogi debet votũ ſolẽnizare.ſ.ꝓ
fitẽdo religionẽ, vł ꝓfiteri ſpõſalia, id eſt, cõtrahere matri
moniũ.de cõuer.cõiu.ex parte. ſecũdũ Inn.& Hoſt. qđ Ar
chi.limitat, niſi mutuo ſe abſoluãt: quia tunc ſeruari poſ-
ſet votũ in ſeculo. Sed iſti ideo ſic dicũt, maximè Ho. qa
loquũtur de ſpõſalibus iuratis: & credũt iuramẽtũ æquale
eſſe voto: & cõſequẽter præualere, qñ illud pcedit, vt hic:
& ſic dicunt iſtum cogendum ſolennizare votũ aut matri
moniũ, quorũ vterq; licitè poteſt, ſecundũ iſtam opin. ſed
votũ eſt virtuoſius in ligãdo, ſecundũ S. Th. vt j. Votũ. ij.
§.vlt. Ideo melius dicit Pe.de Palu. quòd aut ſe abſoluant
mutuo, aut ſolẽnizetur votũ profeſsiõe vel ordine ſacro,
vel vouẽs faciat contentũ eum qui nõ vouit de nõ cõſum
mãdo matrimonio. Do. autẽ Ant.in c.de illis. de deſpon.
impu. tenet, ꝙ votum ſimplex caſtitatis ſuperueniens ſpõ
ſalia, intellige pura, ſoluit. & idem tenet Dir. licet recitet
Inn.& Hoſt. Et idem dicit Pet.de Pal. tenere S.Tho. quod
ſi verũ eſſet, vouens nõ teneretur ad religionẽ, ſed poſſet
votum ſeruare in ſeculo. Et hoc eſt verũ indubiè quo ad
non vouentẽ: quia eo ipſo ꝙ alter ſic vouit, recedit à ſpõ
ſalibus, & alter eſt liber: ſed quo ad vouentẽ eſt maius du-
biũ, vtrũ hoc poſsit facere ſine peccato, & vtrũ eo facto ſit
abſolutus. & dico ꝙ ſi intẽdit religionẽ intrare, vouendo
nõ peccat, & eſt abſolutus: aliàs peccaret vouẽs in alterius
præiudiciũ: & ſic cõcordãtur opiniones. ¶ Octauò quæri
8 tur,* quid de pœnis & pignoribus, quæ aliquãdo interue-
niũt in ſpõſalibus? Et dico multa. ¶ Primũ. Secũdũ Arch.
poſt Ray. licet ſpõſalia cõtrahi poſsint ſub cõditione pro
miſſæ pecuniæ, nõ tamẽ põt pecunia promitti per modũ
pœnæ: & ſi promiſſa fuerit, promiſsio nõ tenet: quia cõiu-
gia debent eſſe libera, extrà eod. requiſiuit. & c.gemma. &
idem S.Tho. Sed Pan.in d.c.gemma. latius diſtinguit, col
ligẽdo dicta Doct.ibi, & in l. Titia. ff.de verb.obl. dicẽs, ꝙ
ſi pœna apponitur inter contrahẽtes, indiſtinctè non va-
let, ſecundũ cõmuniorem opiniorẽ. & tenet Bartol. in l.
mulier. C.de ſpon. etiã de illa pœna, quæ eſt in lucro per-
dendo. Vnde ſi promiſi tibi dare cẽtũ ſi nupſeris mihi, nõ
valebit: vt in l.ſi ita ſtipulatus. §.ſi tibi nupſero. & ibi per
Bar.ff.de ver.oblig. quod limita, niſi is, cui promiſsio ſit,
eſſet nobilior: quia tunc videretur potius donare animo
recompenſandi ratio nobilitatis. Pro quo facit quod not.
Bart.in l.j.C.de dona.ante nuptias.& l.ſi voluntate. C. de
dotis promiſ. Si verò pœna apponitur inter parẽtes cõtra
hentium, ſeu alios ita coniunctos ipſis contrahentibus, &
veriſimiliter iſti ad contractũ matrimonij inducerentur,
ne parentes vel amici ſoluant talem pœnã: nõ valet, vt in
d.c.gemma. ſecundùm vnum intellectum, & in d.l. Titia.
& in l.hæres meus. in fin.ff.de condi.& demon. tamen va
leret illa, quæ eſt in lucro perdẽdo: vt per Bar.in l. Titio.
§. Titio.el j.de cõdi.& demon. Si autẽ inter alios à prędi
ctis, valet, etiã ſi talis extrane⁹ promiſerit nomine mulie
ris ſub certa pœna, ſecundũ communiorẽ opin. licet Ho.
tenuerit contrariũ. Aduertendũ eſt tamen, ꝙ tales ſub pœ
na promittentes, ꝙ Titia cõtraheret cum Sempronio, ſi,
quantũ in ipſis eſt, faciunt, non incurrunt pœnã: quia diffi
cultas, ex quo factũ eſt in obligatione pœnæ, cõmiſsionẽ
excludit: vt eſt text.not.in l.ſi vehenda.in fin.ff.ad l.Rho.
de iac.& in l.j.ff.ſi quis cau. Et hoc tenuit Io.de Plat. vt re-
fert Feder.conſi.clxiiij.& do.Anto.in d.c.gemma. & ſe-
quitur Pan.ibidem. Facit quod no.Bar. in ſimilibus termi
nis in l.continuus. §.illud.ff.de verb.obli. Quod notãdũ
eſt: quia facit vt ille qui in contractibus ſub pœna promit
tit pro filiafamilias vel amico, quòd ratificabit: quia ſi facit
quod in ſe eſt, pœnã euitat. Et hoc verũ de pœna quę cõſi
ſtit in perdẽdo vel minuẽdo patrimonio: ſecus de alia, q̃
eſt in acquirẽdo: quia ceſſaret lucrũ, niſi impleretur pro-

missum. ¶ Secũdũ. Interesse aũt secũdũ Iac. de Aret. Cyn. & cõiter Doct. in l. j. C. de spon. & in l. Titia. peti non põt, nisi dolose pars se habuerit: quo casu peti põt actione de dolo: nõ autẽ propter stipulationẽ: qa ex cõcessione iuris altera pars à spõsalib⁹ desistere põt: & ne matrimoniũ inti midetur propter solutionẽ pœnę. Et hoc sequitur Host. in Sum. & Pan. in d. c. gẽma. ¶ Tertiũ. Vtrũ autẽ possit interuenire pignus pro matrimonio cõtrahẽdo: fuit opi. diuersa. Nã Mo. tenet q⁹ sic, p l. vnicã. C. si re. pro. Io. autẽ And. di stinguẽdũ dicit secũdũ qualitatẽ psonæ, & pignoris quãtitatẽ: qa vile pignus nõ habet intimidare magnũ virũ: & sic põt interuenire. Sed do. Ant. in effectu videtur cõcludere q⁹ nõ põt, nisi pro interesse pstãdo: quia cũ simus extra casum. l. fi. C. eo. quę solũ permittit arrhas, nõ valet, p missio alicuius pœnæ. Itẽ pign⁹ nõ põt duplicari ex alia parte: & sic cõtractus nõ esset ęqualis vtriq; parti, put requirit illa lex. Et hæc opi. placet Pã. in fauorẽ libertatis matrimonij, & de iure videtur verior. Et pro ea facit qđ no. gl. in l. si ita stipulatus fuero. §. si tibi nupsero. ff. de verb. obl. quę dicit q⁹ omnis stipulatio in talibus est reprobata. Dicta aũt l. vnica, ideoq; non obstat. contractũ arrharum vocauit pignus.

9 ¶ Nonò quæritur,* qd de arrhis spõsalitijs? Et dico multa. ¶ Primũ. Lexin d. l. Titia. & in dicta l. mulier. indistinctè prohibet stipulationẽ pœnalẽ, & indistinctè videtur arrhas admittere, modò nõ excedãt quãtitatẽ dotis vel donationis, ppter nuptias. Sed insurgit difficultas, quare possit interuenire arrha & nõ pœna, cũ eadẽ videatur ratio: qa si dans arrhas retrocedit à cõtractu, p dit eas, & sic patit pœnam: & similiter recipiẽs eas, si resilit, reddit duplicatas & ẽt quadruplicatas, si fuit cõuẽtũ, vt in d. l. mulier. & sic solui pœnã. Et dicit Io. And. post Gof. rõnẽ diuersitatis esse, qa arrhę solẽt tradi in parua quãtitate, pœna in magnã. Itẽ arrhæ tradũtur de præsenti, sed pœna p mittitur in futurũ: est aũt quis facilior ad promittendũ q̃ exbursandũ. Vide de his Pan. in d. c. gẽma. ¶ Secundũ. Secũdũ Bart. igitur in d. l. Titia. arrhę idistinctè admittũtur in spõsalib⁹, modò nõ excedãt quãtitatẽ dotis vel donationis ppter nuptias: & appositio pœnę quãtũcũq; modicę reprobatur. Sed Pã. post Io. And. in d. c. gẽma. dicit cõsiderãdũ esse personarũ qualitatẽ, & quãtitatẽ arrharũ: quia si inter viles personas interuenit traditio magnarũ arrharũ, nõ valet: qa est eadẽ ratio in eis, quę & in pœna. solutio aũt modicæ pœnæ nõ habet intimidare magnũ virũ. Et hãc opi. videtur tenere Cy. in l. mulier. C. de spõ. & videtur in cõsciẽtia æquior: qa cũ habemus naturalẽ rõnẽ legis, de verbis nõ est curandũ. l. nõ dubiũ. C. de legi. & in regula fi. de re. iur. li. vj. secũdũ Pã. tamẽ appositio pœnę in quacũq; parua quãtitate nõ tenebit: qa odia nõ debẽt extẽdi: vt in l. qđ verò cõtra. ff. de legi. & in l. odia. de reg. iur. in vj. ¶ Tertiũ. Vt autẽ valeant arrhæ, duo requirũtur: primò. §. q̃ quãtitas sit verè numerata & tradita parti: secus vbi pars cõfiteretur tãtũ se recepisse, secundũ Bar. in d. l. Titia. & Federi. cõ. clxiij. qđ Pan. placet: qa vbi arrha nõ iteruenit, est quasi eadẽ ratio: vt in appositiõe pœnę: qa de facili qs cõfiteretur se arrhã in magna quãtitate recepisse: imò dicit Bar. q⁹ si vtraq; pars fateretur se recepisse ab altera, nõ valet, ẽt si verè interuenisset solutio: qa si solui tibi mille, & recepi à te alia mille, nõ videor soluisse. ar. l. q sic soluit. ff. de sol. licet multi teneãt cõtra eũ i hoc vltimo. de quo vide p Bar. in l. fi. C. de spõ. & Pã. in d. c. gẽma. Sed opin. Bar. videtur æquior, quã sequitur Pan. & do. Ant. in d. c. gẽma. qa ratio legis fuit, qa facilius qs p mittit q̃ exburset: & nõ videtur exbursasse, qui tãtundẽ recepit. Et in tãtũ huic opinioni Bar. inhęret, vt dicat fundũ nõ posse dari loco arrharũ, ẽt si vẽdẽs cõstituat se nomine alterius possidere. d. l. mulier. loqtur de arrhis traditis in quãtitate, & annullat aliã pœnã: ergo extra illũ casum nõ debemus arrhas approbare. & hoc sequitur Sũ. Ros. Sed Ang. & Inn. in d. l. Titia. & Lucas de Graſ. dicũt d. l. fi. nõ facere mẽtionẽ de quãtitate. & sic, ſcđm eos, põt dari. Et hoc sequitur Sum. Ange. & est verius. ¶ Quartum. Qui arrhas recepit cõtracto matrimonio, eas lucratur, secundũ Ho. in d. c. gẽma. sed verius eas nõ lucratur, secũdũ Fede. in d. cõsi. & Io. Plag. & Pan. & eũdẽ Host. in Sum. qa hoc nullo iure cauetur. Si aũt matrimonium nõ sequatur ex defectu alteri⁹ partis, sic eas lucrabitur: & reddit duplũ, si ex defectu suo. l. arrhis. & l. mulier. C. eo. & quadruplum si fuerit cõuẽtũ, vt dictũ est. Cessat tñ arrharũ pœna primò si spõsalib⁹ tẽpus appositũ est, intra qđ cõtrahi debeat matrimoniũ, & elapsum sit: quo casu is, per quẽ nõ stetit, impune nubit: sed alij datur pœnitẽtia de fide mẽrita. extrà e. sicut. Secũdò si spõsus impeditus fuerit, & causam impedimẽto nõ dederit. Tertiò, ppter causam legibus interdictã: puta si de iure matrimoniũ sequi nõ debuit. C. eo. l. fi. Quartò etiã si accipiẽs nõ est maior xxv. annis, nec veniã ætatis impetrauit: qa nõ tenetur restituere nisi simplũ. d. l. fi. quãuis ex suo defectu non fuerit sequutũ matrimoniũ.

¶ Decimò q̃ritur,* quo spõsalia soluãtur? Et dico, q⁹ multis modis & casib⁹. ¶ Primò p mutuũ cõsensum, vel mutuã absolutionẽ: sicut qui societatẽ fide iterposita cõtraxerũt, postea sibi eã remittũt. extrà eo. pterea. secũdũ Ray. Gof. Albe. S. Th. Pet. & Rich. licet qdã, vt refert & improbat S. Th. cõtrariũ teneãt. Et hoc ẽt si erãt iurata, *secundũ Specu.* in ti. de lega. §. nũc ostẽdendũ. & Pan. *in c. pręterea. eo.* ti. qui dicit hanc opin. esse cõmuniorẽ. *& idem in effectu* Inn. nisi iuramẽtũ fuisset intuitu Dei: dicẽs, q⁹ iuramentũ remitti nõ põt ab homine, si pstatur Deo, id est, principaliter ad cõplacẽdũ Deo: si aũt intẽdit ad tale cõmodũ hominis, dicitur præstitũ homini. Vnde si iurauit quis aliquã accipere in vxorẽ: intuitu Dei non põt illã remittere: aliàs secus: sicut socij, de qbus papa inducit exẽplũ in d. c. pręterea. possunt sibi merò iure remittere iuramẽtũ. Nec ob. od dicitur ibi hoc per patiẽtiã posse tolerari: qa hoc dicit tabito respectu ad opinionẽ vulgi credentis istos deierare: vel qa aliqñ ex leuitate venit ista absolutio: licet ex causa possit sine nota venire. ¶ Secũdò, qñ alter ĩtrat religionẽ, etiã ante pfessionẽ. qui cle. vel vo. veniẽs. secundũ vnũ intellectũ: quod põt ante carnalẽ copulã: vt §. Matrimoniũ viij. §. xij. nec incurritur pœna arrharũ. l. Deo nobis. C. de epi. & cleri. ¶ Tertiò per secũdũ cõtractũ sequẽs: sicut qñ alter cõtrahit cũ alio per verba de pẽsenti, vel per verba de futuro carnali copula subsequuta. d. c. fi inter virũ. de spõ. & c. j. de spon. duo. peccauit tamen talis mortaliter. *Si autẽ aliqs cognita prius aliqua post coitũ cõtrahit cũ ea spõsalia: nõ propter hoc soluũtur priora, sed oportet coitũ iq contractũ sponsaliorũ. c. veniens. el ij. de spon. Si ẽt quis post prima spõsalia contracta simpliciter cõtraharet sed cũ iuramẽto, nõ soluũtur prima ppter tale iuramẽtũ de spõ. sicut ex literis. xxij. q. iiij. in malis promissis. & cõtrahẽdo secundò peccauit mortaliter. qđ limita nisi subesset noua causa recedendi à primis, vt j. casu vlti.* ¶ Quartò, cñ alter eorũ se trãsfert ad aliã regionẽ, nec est spes de *p*timo reditu: quia secundũ leges sufficit expectare biennio, si est in eadẽ prouincia. C. de spõsalib. l. ij. vel triennio, si est in alia. C. de repu. l. ij. & hoc si est absens ex probabili causa tantùm. si verò sit absens ex probabili & necessaria, debet expectare donec adsit. ff. de spon. l. sæpe. & sic tenet glo. in d. l. ij. C. de spõ. nec obst. c. sicut ex literis. de spõ. vbi imponitur pœnitẽtia ei, *qui expectauit per quatuor, vel quinq; annos: qa ideo imponitur, quia sine superioris autoritate* cũ secũda cõtraxit: imò nec ibi legitur, q⁹ alter fuerit absens. de iure aũt canonico terminus expectãdi nõ præfigitur, vt patet in c. de illis. eo. tit. Vnde videt standũ legib⁹, cũ nõ sint correctæ: sed si subsit causa rationabilis, breuiãdo tẽpus, relinquit arbitrio iudicis. ar. d. c. de illis. Vnde secundùm *Arch. post Host.* iudex põt breuiare, & prolõgare tẽpus, & talẽ absoluere propter periculũ fornicatiõis: & credo talẽ nõ incurrere pœnã arrharũ, si autoritate superioris cõtraxerit. Et procedũt hæc, etiã si spõsalia erant iurata, vt videtur velle Pan. in d. c. de illis. vbi hoc patet ex textu: *& subdit q⁹ mulier*, scilicet quę presens est, recipere debet pœnitentiã de periurio, si per eã stetit, quo minus fuerit matrimoniũ cõsummatum. ¶ Quintò, quãdo certus terminus fuit appositus: quia eo elapso ille, p quẽ non stetit liber est, & sine periurio nubit: sed alteri imponitur pœnitẽtia de fide mẽtita. eo. ti. sicut ex literis. Quod limita, nisi terminus accidisset ex post facto spõsalibus prius purè cõtractis: quia eo casu ponitur ad solicitãdũ implementum promissionis, nõ ad eã ĩniendã, secũdùm theoricã do. Anto. in d. c. sicut ex literis. ¶ Sextò qñ alter leprã vel paralysim incurrit, aut visum vel nasum amisit, aut ei aliquid turpius euenit, vt in c. literas. de cõiug. lepro. & d. c. sicut. & in c. quãdmodũ. de iureiu. & in glo. & addit Sã. Tho. aut aliquid huiusmodi: ne, inquit, sibi inuicẽ diffliceant, & matrimoniũ sic cõtractũ malũ exitum sortiatur. *Sed limita, si hæc euenĩãt post contractũ: secus si inerant tẽpore cõtractus, sicut nec cõtrahẽs posset allegare suspectum debitorem, paupertatẽ precedentem, seu mores. ad quod facit l. si creditores. ff. de priu. cre. & l. fi. C. de spõ. & ibi p Bart. & Pan. in c. quãdmodũ. de iureiu.* ¶ Septimò, quando alter carnaliter fornicatur. d. c. quãdmodum. & idẽ à fortiori in fornicatione spirituali per hæresim, vel infidelitatẽ. Sed tamẽ limita verũ primo, quo ad innocẽtem: ille autẽ, qui fornicatus est, resilire non potest, si secũ velit cõtrahere innocẽs, de trãsla. prel. c. ij. & secũdò si fornicatio admissa est post spõsalia: nõ autẽ si ante, nisi secũdùm Hug. tẽpore desponsationis credebatur virgo, & ante cõtractũ per verba de presenti inuenta est corrupta. Et si fornicatio fuit violẽta, nihilominus spõsus potest spõsam dimittere, secũdùm Io. And. & gl. in d. c. quãdmodũ. & sequitur Pan. & similiter Hug. xxvij. q. ij. raptor. Et ita tenet Sũ. Ang. cõtra Ros. & Supp. qui volunt hoc verũ esse si vir ad ordines vult promoueri, vt dixit Hug. & gl. Ray. sed primũ est verius, p dicẽda j. eo. §. casu vlt. ¶ Octauò, si superueniat capitalis inimicitia inter spõsos: quia alter potest petere sẽparationẽ, secũdùm Host. in Sum. per rationẽ c. ij. & c. requisuit. eo. ti. ¶ Nonò, quãdo promisit spõsa dare certã quantitatẽ pro dote, & dare nõ potest, secũdùm Io. And. in c. de illis. de cõdi. app. & idẽ de qualibet cõditione interueniẽte, si deficit. Et si sponsa nõ promisit certã dotẽ, videtur promisisse omnia bona sua in dotẽ: vt no. in l. mulier bona. ff. de iur. dot. & per Bar. in l. si cõstante. ff. solu. mat. Et ideo si labitur in facultatibus, & nõ potest dare, nõ cogitur spõsus eã ducere: qa deficit cõditio subintellecta, si licet si res in eodẽ statu permãserit. d. c. quãdmodũ. & tacit c. per vestras. de dote post diuor. rest. & quod. ibi not. ¶ Decimò, quando superuenit affinitas: vt si sponsus cognouit consanguineã sponsæ, vel econtrario. xxvij q. ij. si quis spõsam. de eo qui cogno. consan. vxo. sue. ex literis. per superueniẽtẽ tamẽ publicæ honestatis iustitiam nõ dissoluẽtur priora spõsalia: quia per primò contracta inducta est publica honestas, & per inducta secũdò tolli nõ põt primò inducta: vt in simili dicit, di. Clvij. si qs. ¶ Vndecimò, si fama sit, q⁹ inter eos sit canonicũ impedimẽtũ: de fama vt scãdalo doceat. de spõ. cũ in tua. de cõsan. & affi. c. ij. de testi. sup eo. de re iu. intra. scđm Host. ¶ Duodecimò, quãdo spõsalia fuerũt cõtracta ante annos pubertatis, & alter post pubertatẽ petit absolui, antequã aliquẽ tacitũ cõsensum habuerit in pubertate. de despõ. impu. c. de illis. el j. & c. à nobis. etiã si nulla sit causa quare vult absolui post pubertatẽ, secũdùm Pan. in d. c. de illis. Secus si pubes cõtraxit cũ impubere: quia ipse resilire nõ põt: similiter nec impubes ante pubertatẽ. ¶ Decimotertiò, ppter susceptionẽ sacri ordinis, secũdùm do. Ant. post Io. And. in rub. de despõ. & facit xxvij. q. ij. §. ecce. ¶ Decimoquartò, ppter cognationẽ legalẽ, vel aliud impedimẽtũ. de quo dic vt §. Matrimoniũ. vij. p totũ. ¶ Decimoquintò, propter sæuitiã spõsi, secũdùm Pan. in c. veniẽs. q cle. vel vo. de quo dic, vt ibi. ¶ Decimosextò, ppter votũ simplex castitatis, vt §. §. vij. sicut & p religionis ingressum sine, pfessione: vt §. eo. §. casu secũdo. ¶ Decimoseptimò, generaliter propter causam rationabilẽ superuenientẽ: quę si à principio fuisset, impediuisset ea cõtrahi. Pro quo sciẽdũ est, q⁹ solet quæri, vtrũ alter sponsorũ possit altero inuito recedere à spõsalib⁹ nõ iuratis? Et dicit gl. in l. j. C. de spõ. q⁹ sic, etiã de iure canonico. & sequitur Cy. ibidẽ. & idẽ videtur sentire Gratian⁹, licet dubie, xxvij. q. ij. §. sed aliud. §. fi. nõ obstãte c. de spõsitã. xxvij. q. ij. qa loquitur in matrimonio de præsenti. nec l. j. ff. ex qb. cau. infa. irrog. vbi sponsa efficitur infamis, si bina spõsalia cõtrahit: quia verum est, nisi primis spõsalibus renuntiet. quãdo aũt non renuntiet, habet locũ l. j. C. de spõ. q⁹ vni desponsata alteri nubere nõ prohibetur. Nõ obstat etiã, q⁹ ecclesia nõ dũ pactũ cõpellit obseruare. de pac. c. j. quia istud est speciale in matrimonio propter rationẽ literæ, vt sit omnino liberum. arg. c. requisuit. de spõ. & quod not: Inn. in c. veniẽs. de iureiu. Et ista sunt vera, qñ nona, & rationabilis causa emergit, quę si affuisset à principio, impediuisset: vt patet §. Pactũ. §. iiij. & sunt de mẽte S. Th. vt elicere potes §. eo. §. parti. vj. ita tñ, q⁹ soluãtur autoritate ecclesiæ. ¶ Vndecimò* quæritur, vtrũ in prædictis casib⁹ spõsalia soluãtur ipso iure, vel sit necessariũ interuenire autoritatẽ iudicis ecclesiastici? Et dicit Io. And. in d. c. de illis. de spon. q⁹ requiritur. dicta autoritas: quia cõrã tali iudice deberi probari causã. de diuor. porrò. Aliter peccat quis grauiter, vt videtur per c. si quo pueri. de despõ. impu. & facit xxxiij. q. ij. seculares. Fallit hoc secũdùm S. Th. & Rich. primò qñ alter intrat religionẽ. secũdò quãdo cõtrahit de facto per verba de presenti: quia ipso iure soluuntur. tertiò, secundùm Rich. quãdo alter fornicatur: sed intellige si est notoriũ, secundũ Arch. Imò dico eadẽ ratiõe, q⁹ gñaliter qñ causa soluẽdi est notoria, quãtũ ad veritatẽ, scilicet quia vera est: & quãtũ ad rationabilitatẽ, scilicet quia de iure sufficiẽs est: vt qa in iure expressa est: nõ requiritur dicta autoritas. Et idẽ dicit Rich. quãdo spõsalia sunt secreta: quia secreta nõ subsunt iudicio ecclesiæ. Recedere aũt à spõsalibus sine autoritate ecclesiæ, vbi requritur, est mortale si fiat sine aliqua dictarũ causarũ: p ea, quæ dicta sunt §. Pactũ. §. iiij. & v. quo casu logtur d. c. si duo pueri. & c. seculares. & S. Th. dicẽs, q⁹ est mortale: sed si subsit aliqua dictarum causarum, secus putarem. per dicta vbi suprà.

DE STATVTIS.

Statutum quis facere possit.

2 *Statuta quomodo ualeant, uel ligent.*
3 *Statutum quomodo debeamus interpretari. & nu. 4. & 6.*
5 *Statutum an uerificetur in casu facto.*
6 *Constitutio partim fauorabilis, & partim odiosa qualiter interpretanda.*
7 *Statutarij à populo electi, an interpretentur statuta sua.*
8 *Statutorum uariæ interpretationes.*
9 *Statutum an duret post mortem statuentis.*
10 *Statutum quando liget.*
11 *Statutum quomodo tollatur. & nu. seq.*

STATVTVM à statuendo dictũ, est ius ab homine positum: vel dispositio, ex qua ius producitur, Inst. de iure na. gẽ. & ci. & à lege, vel cõstitutione differt solo vocabulo, quãuis lex municipalis sibi nomẽ statuti vẽdicauerit.
1 ¶ Primò* aũt quæritur, quis possit facere statutũ? Et dico ꝙ is, qui potest facere legẽ, de quo s̃. Lex. §. iiij. ¶ Secũdò
2 querit̃, quomodo* aliqua specialia statuta valeãt, aut ligẽt aliquem? Et preter ea, quę dicta sunt s̃. in verbo, Lex. & in verbo, Cõsuetudo. §. x. & xvij. dico multa. ¶ Primũ. Vtrũ statutũ ordinarij liget subditũ, delinquẽtẽ extra territorium, vide s̃. Excõicatio. ij. §. ij. Vtrum autem delinquens in loco exempto ligetur statuto episcopi: tenet hîc Sum. Ang. ꝙ sic. cuius contrariũ tenuit Sum Ros. Vide s̃. Excõmunicatio ij. §. ij. & iiij. Vtrũ etiã si statutũ prohibeat accessum ad locum exemptũ, valeat. & dico vt s̃. Excommunicatio. ij. §. iiij. Si etiã statutum prohibeat, ne religiosus acceptet officiũ extra ordinẽ: vide ĩ d. §. j. & ibi de multis huiusmodi. Vtrum etiã statutũ laicorũ loquens generaliter, extẽdatur ad clericos: vide s̃. Lex. §. xv. Vtrum etiam statutum liget ignorãtem: vide s̃. Excommunicatio. ij. §. iiij. part. xiiij. & s̃. Ignorãtia. ij. iiij. vij. & viij. ¶ Secũdum. Statutum factum à communitate, ꝙ ciues dãnificati non possint petere satisfactionẽ, secũdùm Pan. in c. in nostra. de iureiu. nõ valet: quia statutũ in preiudicium singulorũ non valet, nisi cõsenserint: nec cõmunitas potest statuere sup iuribus singulorũ, sed solùm super iuribus vniuersitatis, vt not. glo. sing. in l. iij. C. quæ sit long. consue. & in c. cùm omnes. de consti. & l. id quod nostrum. ff. de reg. iu. Nam solius principis est, tollere ius alterius: quod tñ sine causa nõ põt: vt no. in c. quæ in ecclesiarũ. de cõsti. & in l. fin. C. si cõtra ius vel pu. vti. & in cle. pastoralis. de re iud. Vnde si valere debet, oportet, vel ꝙ singuli cõsentiãt, qđ est impossibile, cũ ibi sint multi infantes: vel quòd cõmunitas habeat iura principis: & propter bonũ publicum, & ad tollendũ scandalum hoc faciat. arg. d. c. quę in ecclesiarum. & quod ibi not. aliàs nõ potest obesse nõ cõsentientibus, arg. d. c. cũ omnes. & l. j. ff. de magi. & qđ no. Archi. & Gem. in c. licet. de cõsti. li. vj. & Lud. de Ro. Inn. dicẽs, ꝙ inferior principe non põt statuere in præiudiciũ alterius nõ citati, neq; cõsentiẽtis: vt in c. fi. de maio. & obe. & in c. fi. de his quæ fi. à prel. & d. c. cùm oẽs. ¶ Tertiũ. Statutum factũ per maiorẽ partẽ collegij in re cõmuni pluribus & singulis, secũdùm Pan. in d. c. cùm oẽs. non valet, nisi singuli consentiãt. Fallit tñ in quatuor casibus. Primò, quãdo vellet deputare rẽ ad vsum destinatũ. Instit. de rer. diui. §. religiosum. in verbo, cõmune sepulcrũ. Secundò, quãdo fit fauore administrationis bonorũ pupilli. l. iij. ff. de admi. tu. Tertiò, quãdo fit fauore liberationis. l. maiorem. ff. de pac. l. fi. C. q bo. ce. pos. Quartò, fauore litigij dirimẽdi: nã valet sententia duorũ ex tribus arbitris. Et intellige in re, quę cõuenit pluribus, vt singularib⁹ iure singulari: secus si iure ecclesię: vt sunt prębẽdæ, quę conueniũt canonicis iure ecclesię: quia super talibus bene potest maior pars disponere, & deputare ad piũ vsum: vt est text. in c. fi. de his quę fi. à maio. par. ca. & ibi per Inno. ¶ Quartũ. Statutũ collegij, super reb⁹ priuatis, secũdùm Pan. in d. c. cùm oẽs. nõ valet, si non habet iura regalia: puta, quia habet dominũ super se. Vnde maior pars scholariũ obligare non potest vnum scholarẽ, vel disponere de rebus suis, vt no. gl. in l. ij. C. quę sit long. cõsue. nisi fortè secũdũ quod no. Bar. in l. iiij. ff. de re iud. qñ vniuersitas esset obligata, & nõ esset soluendo: quia tunc posset imponere collectã singulis. vt est gl. no. in l. j. ff. quod cuiusc. vni. & nõ solùm causa necessitatis, sed etiã pietatis: vt in d. c. fi. Item secũdùm Inn. & cõmuniter doct. in casu vtilitatis: & probatur in c. j. de his quę fi. à ma. par. cap. Ex mera enim voluntate nõ põt disponere de iuribus alterius, vt no. glo. in d. c. cũ omnes. & Inno. ibi. & Io. And. in regula, quod oẽs tangit. li. vj. in mercu. Quod limita verũ in præiudiciũ, sed in bonum & vtilitatẽ bene posset: qa maior pars fictè repręsentat totũ. l. aliud. §. refertur. ff. de regu. iur. & l. qđ maior. ff. ad muni. Aduerte etiã secũdùm Pan. in d. c. cùm oẽs. ꝙ si dispositio fit in dãnũ, vel dedecus vniuersitatis, vel priuatæ cõsuetudinis, vnus solus põt resistere: vt in d. c. j. & no. Inno. in c. accedẽtibus. de priui. Quod autẽ de vniuersitate debeant cõuenire, vt valeat actus: dicit Pan. in d. c. cùm omnes. ꝙ saltem duæ partes, secũdùm communẽ opinionem Canonistarũ & Legistarũ: vt in l. nulli. ff. qđ cuiusc. vniuer. & l. nominationũ. C. de decu. Ex quib⁹ duabus partibus, maior pars debet cõsentire, vt sentit Inno. in c. ij. de noui ope. nun. & Barto. in l. oẽs populi. ff. de iusti. & iur. de quo vide s̃. Electio. j. §. v. Et si duæ partes nõ cõueniãt: dicit Pan. in d. c. cùm omnes. opinionẽ Canonistarũ esse, ꝙ si est aliquis, ad quem spectat cõuocatio vniuersitatis, & ad eius mandatũ nolũt conuenire: tunc explicare possent, qui cõuenerũt, licet nõ sit maior pars collegij: vt voluit Inn. in c. j. de maio. & obe. & in d. c. ij. quia nolẽtes venire, faciũt se alienos: vt in c. cũ nobis. de elec. & sic nõ cõputãtur. Si verò non est aliqs, ad quẽ spectet illud officiũ: tũc si instat pars termini præfixi vniuersitati ad actus expeditionẽ, minor pars potest cõuocare maiorẽ: & ea nolẽte venire, potest explicare: qa minor pars nõ debet priuari iure suo propter negligentiã, vel cõtẽptũ maioris partis: vt no. in c. in causis. de ele. & in c. cũ nobis. Sed si terminus nõ est præfixus, tũc oportet ꝙ sint duæ partes, & monere tertiã: aliàs tertia pars poterit agere de contẽptu: vt ꝓbatur in d. c. ij. & c. in causis. & d. l. nominationũ. & ita tene, licet Legistæ aliter dicant. ¶ Quintum. Statutum quo cauetur ne filia succedat, secũdũ Bart. in l. cũctos populos. de sum. tri. nõ extẽdit̃ ad bona sita extra territoriũ statuẽtiũ, sed succedet. ad qđ facit qđ dixi s̃. Pœna. §. xj. ¶ Sextũ. Statutum, ꝙ bãnitus possit impune occidi, valet, si fiat ex causa rationabili: vt qa est hostis ciuitatis. de quo p Bar. d. c. oẽs populi. ¶ Septimũ. Statutũ, quo maleficiũ puniatur, non comprehendit mãdãtẽ, vt ꝓbat Bar. p c. mulieres. de sen. excõ. iuxta hac gl. nisi statuto puniret̃ is tñ, q ꝑsonaliter facit. nec obstat ꝙ mãdãs facit tñ fictè: v̄ba aũt statuti requĩt, ꝙ verè fiat. ff. de neg. gest. l. iij. §. hæc verba. qa hîc nõ est interpretatio, sed potì⁹ extẽsio ex mẽte legis: qa mãdãs verè dicit̃ facere. d. c. mulieres. ¶ Octauũ. Statutũ laicorũ sup mortuariis nõ valet, sed est cõtra ecclesiasticã libertatẽ: vt expresse dicit̃ de re. ec. nõ alie. c. fi. vbi p mortuaria, scđm Pan. post Io. An. & Io. de Imo. & cõiter doc. intelligunt̃ numer⁹ clericorũ, cãdelæ, denarij, & alia ad exeqas ꝑtinẽtia: sup qb⁹ si laici statuãt, itellige restringẽdo, cõtra ecclesiasticã libertatẽ statuũt, & sunt excõicati: iuxta dicta s̃. Excõicatio. ij.
§. x.

§. x. Et ita tenuit Io. de Imo. Petr. de Palu. Lud. de Roma. Panor. Bertachi. do. Feli. in c. sanctæ Mariæ. de constit. & Barb. in c. fi. de re. eccl. nõ alie. Arch. & hoc sequitur Sum. Ang. nec opin. Ro. s̃. recitata in d. §. x. est aliquo modo vera, aut habet pro se aliquem doctorẽ aut etiã rationẽ: nisi dicatur, ꝙ tale statutum nõ ligat clericos, sed laicos. & male: quia est in pręiudiciũ clericorũ, & eos tangit indirectè. quod non excusat ab excõicatione, vt patet per c. eos. de immu. ecc. lib. vj. in his quæ statuũt ne qs vendat clericis, aut ab eis emat, &c. sed est dicta opi. cõtra ꝓdictos doct. & communẽ & hactenus indubitatam opinionẽ, & cõtra rationẽ insolubilem: quia huiusmodi statuta sunt cõtra priuilegium vniuersalis ecclesiæ cui donari potest quãtũ placet sine insinuatione, vt in auth. de non alie. aut permu. re. eccl. §. si minus. coll. ij. Nec est verũ ꝙ Pan. hoc tenuerit, nisi fortè disputatiuè ad iactãtiam & ostentationẽ doctrinæ: cùm ipse expresse in d. c. fi. de re. eccl. nõ alie. dicat cõtrarium. Verum est tamen ꝙ Ioã. de Imol. limitat ibidem prædicta, & bene, dicens ꝙ prædicta statuta sunt licita laicis, quatenus disponũt in his quæ nõ applicãtur ecclesijs. & sequitur ibi Pan. addens, aut nõ concernunt diuinũ cultum vel refrigeriũ animæ, quæ sunt annexa iuri spirituali: vnde valẽt solùm in concernẽtibus pompas mũdanas, quę sunt potius cõsolationes viuorũ, q̃ mortuorum suffragia: de quibus ad da exẽplũ, vt in vestibus, quas deferũt caputiati, & in scutis ad iactãtiã & deturpationẽ ecclesiæ suspẽdendis, & huiusmodi, quæ nec ipsa ecclesia adprobat, vt in c. quàm præposterũ. xiij. q. ij. Et quia dicit Bald. in l. j. C. de Lati. lib. tol. per illũ tex. ꝙ equi & arma ducti ad sepulcrũ militis & cerei debẽt remanere apud clericos vł fratres sepelẽtes quasi sequela cadaueris: argu. l. medicos. §. j. ff. de aur. & arg. le. ideo in talibus non valeret statutũ laicorũ.
3 ¶* Tertiò queritur, quomodo statutũ debeamus interpretari? Et dicit Pan. in c. cũ dilectus. de consuetu. ꝙ vt euitetur correctio legis seu iuris cõmunis debet latissimè vel strictissimè interpretari: sicut electio capitur pro cõfirmatione in d. c. cùm dilectus. nõ tamẽ taliter ꝙ verba improprientur vt cõueniãt iuri cõmuni. & facit quod no. Bar. in l. iiij. §. prætor ait. ff. de dam. infecto. Quod limita, quãdo verba sunt clara. Vbi aũt sunt dubia, vel habẽt multiplices intellectus, tũc debemus facere interpretationẽ, & intellectum etiã impropriũ, vt minus recedamus à iure cõmuni quàm fieri potest, vt no. in d. c. cùm dilectus. & in l. ij. C. de noxa. quod ẽt vide per Bar. in d. l. omnes populi. ita ꝙ aliquid operetur, & aliquid addat ad ius cõe, secundũ Pan. & doct. in c. ex parte. de verb. signi. & facit c. si papa. de priui leg. vbi verba debẽt aliqd operari. Vnde dicit Bar. in d. §. prætor. ꝙ si statuto cauetur vt iudex possit ꝓcedere facta citatione ad faciẽ vel domũ, nõ debet alternatiua impropriari, vt sit ordinis: licet per hãc impropriationẽ statutũ cõcordaret cũ iure cõmuni: sed debet intelligi ꝓpriè, vt sufficiat implere alterã partẽ vt aliquid operetur. ¶ Ex his infertur ad quæstionẽ quæ de facto accidit Senis, vtrũ scilicet disponẽte statuto, ꝙ religiosi nõ assumãtur ad officia cõmunitatis, assumi possit hospitalarius, portãs vestẽ certi coloris cũ cruce in pectore? Et dicit Pe. de Perusio, qui tũc legebat Senis, ꝙ non, existendo in tali habitu: quia statutũ debet aliquid operari. qđ nõ esset hîc, si loqueretur de religiosis strictè: cũ iure cõmuni assumi nequeãt ad officia secularia ipsi aut clerici. extrà, ne cleri. vel monachi. quasi per totũ. & sic debet intelligi de religiosis largè. Sed Pan. dubitat de hoc: quia statutũ inhabilitans ad officia secularia, est stricti iuris: & consequẽter debet intelligi in stricta significatione. arg. c. cũ dilectus. de consue. & c. in nostra. de iniu. & cõsequẽter de religiosis strictè: de quibus s̃. Religio. in prin. Pro quo vide gl. Io. And. in cle. j. de deci. vbi concludit ꝙ in materia odiosa hoc verbũ, religiosi, debet capi multũ strictè, nisi addatur aliquod verbũ generale, vt quicunq;, & huiusmodi. Nec obstat motiuũ Pet. Neap. scilicet prouisio sit inutilis: quia dico ꝙ vbi statutũ loquitur in materia iuris cõis, non debent verba ampliari vt aliqd operetur: sed satis est ꝙ inducat aliud remediũ præter ius cõe: vt notabiliter sentit Bar. in l. j. §. prætor. ff. de dam. infect. infert etiã Pan. ad quęstionẽ quotidianã, ꝙ dispositio odiosa cõtra regulares, nõ cõpræhendit eos qui nõ ꝓmiserunt tria substãtialia vota religionis, vt fratres de tertio ordine S. Frãcisci, vel Iesuatos, aut mãtellatos. secus videtur in dispositiõe fauorabili: quia largo modo vidẽtur sub regula, ratione promissionis factæ superiori eorum. Hæc Pan. de hoc do. Bap. de Flisco in quodã opusculo sic dicit: Quantũ ad interpretationẽ statutorũ. Prima cõclusio. Statuta recipiũt ĩterpretationẽ declaratiuã. l. vt gradatim. ff. de mu. & hon. §. & si largè. nõ aũt extẽsiuã aut restrictiuã. Probatur in l. cõstitutionibus. ff. ad munici. quia quicquid est omissum, pro omisso haberi debet. l. quicquid adstringendæ. ff. de verb. oblig. nõ autẽ est sic in legibus, in qbus ꝓcedimus de similibus ad similia: nõ eñ possunt omnes casus decidi. l. non possunt. ff. de legib. Sed in statutis nõ, qua casus omissus remanet in dispositione iuris cõis. l. si extraneus. ff. de cõd. ob causam. Et ista est cõior opi. doct. licet multa in cõtrariũ allegẽtur. Secũda cõclusio. Statuta recipiũt interpretationẽ extensiuã passiuam, non aũt actiuam: puta statutũ de inuito, habet locũ in ignorãte. Bar. in l. j. C. qui admit. & gl. in verbo, ratã. Tertia cõclusio. Statuta recipiũt interpretationẽ extensiuã ex larga significatione vocabuli. cle. j. in verbo, eligãtur. de elect. Pręterea recipiũt interpretationẽ, quãdo, si nõ reciperẽt, resultaret absonus & absurdus intellectus. l. nam absurdus. de bonis liber. Præterea à cõsueto modo sic interpretãdi, & à legib⁹ iam scriptis. Ita subtiliter determinat Guido de Suza. in quadã sua disputatione per multa iura. Hæ tamẽ cõclusiones trahi possunt ad primã: quia cõprehẽdũtur interpretatione declaratiua. Declarãtur eñ per leges statuta: nõ aũt
4 extẽdũtur. ¶* Quartò quæritur, vtrũ debeat strictè interpretari, quãdo generaliter loquitur, vt ali⁹ lucretur? Et dico ꝙ nõ, ar. l. ꝓspexit. ff. qui & à quib. sed vbi agitur de diminutione patrimonij, strictè interpretãdũ est, ne alius iniustè damnũ incurrat: vt plenè no. in d. l. oẽs populi. & videtur tex. in d. c. cũ dilectus. & in d. l. ij. C. de noxa. & Pan. in c. cõstitutus. de resti. in integ. & sequitur Bar. in l. sanci
5 mus. C. in qbus causis in integ. rest. nõ est nec. ¶* Quintò quæritur, vtrũ statutũ verificetur in casu ficto? Et dicit Pã. in c. cũ dilectus. de cle. nõ re. ꝙ si statutũ disponit, & loquitur in materia iuris cõis, in qua casus fictus ęquiparatur vero: vt puta in casu, in quo nõ residẽs habet̃ pro residẽte: & in d. c. cũ dilectus. c. ad audiẽtiã. ibidẽ. Si verò statutũ esset cõtra ius, vel preter, & odiosum: tũc nõ verificat̃ in casu ficto: sed verba debẽt intelligi propriè. i. in suo ꝓprio significato. & sic intellige l. iij. §. hęc verba. ff. de neg. ge. & c. in nostra. de iureiu. & facit quod no. Bar. in d. l. oẽs populi. & l. ij. C. de noxa. & c. ex parte. de verb. sig. & qđ dicit Lu. de Ro. in suis no. ꝙ argumẽtũ à cõtrario sensu valet in statutis: nisi querat̃ vt qs incidat in pœnã: qa tũc nõ valet. l. cõuẽticula. C. de epis. & cler. habes gl. in cle. j. de vsur. in verbo, facere. Sed Ge. limitat in c. vt circa. de ele. lib. vj. verũ, qñ statutũ non redderetur illusoriũ, si nõ recedatur à pro

pria significatione verborũ:qñ aũt redderetur illusoriũ,
tũc est recedẽdũ.ar.l.si qñ.in prin.ff.de leg.j.& quod not.
in c.ad audiẽtiã.de deci.& tunc indefinita æquipolles vni
6 uersali:vt vult Bar.in l.omnes populi.¶*Sextò queritur,
quomodo debeat ĩtelligi cõstitutio, qñ partim est fauora
bilis,& partim odiosa:puta quia pœnã imponit?Et dico ꝙ
Ioã.And.videtur sibi cõtrarius in c.ex rescripto.de loca.&
in c.sciãt cũcti. & in c.fi.de elect.lib.vj.Sed põt sic cõcor-
dari.Nã qñ principalis intẽtio disponẽtis fertur ĩ fauorẽ,
tũc est fauorabile.Quãdo verò in odiũ,tunc est odiósum.
ita cõiter no. Legistæ in l.qui exceptionẽ.ff.de cõd.inde.
& ibi gl.Si verò ignoratur principale intentũ disponẽtis:
tũc quatenus cõtinet fauorẽ,debet extẽdi: & quatenus cõ
tinet pœnã,debet restringi:qa sic videtur fuisse de mente
Bar.in multis locis,& facit quod dictum est s̃.Excõicatio.
7 vij.§.iiij.partic.iij.¶*Septimò quæritur,vtrũ statutarij à
populo deputati possint ĩterpretari statuta per se edita, si
dubiũ aliquod oriatur?Et dico ꝙ Pan. in c.ex pte.de ver.
signi.& Io.And.& Bar.& Legistæ cõiter in l.oẽs populi.ff.
de iust.& iure.concludũt ꝙ nõ,ex quo functi sunt officio
suo,nõ obstãte ꝙ eius sit interpretari,cuius & cõdere:qa
in veritate illi nõ cõdiderunt,sed populus qui dedit auto
ritatẽ condendi:quia is facit,cuius autoritate fit.de ꝑcri.
si diligẽti.& ideo recurri debet ad populũ seu cõciliũ gña
le.Quod Pan.vbi s̃.limitat qñ interpretatio est valde du-
bia.secus si est clara & iuri cõsona:qa tũc iudex corã quo
vertitur q̃stio,poterit interpretari,sicut & legem cõem ac
priuilegium principis:vt no.Inn.in c.cum speciali.de ap-
pel.& Barr.in d.l.oẽs populi.& facit l.benignius.ff.de le-
gib.& l.fi.ff.de cõst.prin.& l.vnica.C.de profes.qui in vr.
8 Constan.¶*Octauò quæritur spẽaliter de intellectu & in-
terpretatione aliquorum statutorũ in speciali,quomodo
scilicet intelligãtur?Et dico multa secundũ eorum multi-
tudinẽ.¶Primũ.Si statuto cauetur,ꝙ qui nõ ponit domũ
suã in registro,cadat in certã pœnã.& domũ Titij nõ po
suit ipse,sed alius,ita ꝙ ipsa onera soluuntur,secũdũ Bar.
in l.cùm seruus.ff.de verb.obl.ipse Titius nõ cadit in pœ
nam statuti:quia in pœnalibus quantũ ad pœnæ cõmissio
nã euitandã nõ refert per quẽ fiat,modò fiat:vt l.si puellã.
C.si manc.ita fu.ali.Vnde si testator mãdauit fieri picturã
vel monumẽtum in certo loco sub pœna,& reperiatur fa
ctum,sufficit quantũ ad pœnã euitãdã,licet nesciatur per
quẽ factũ fuerit:secus autẽ quãtum ad lucrũ consequẽdũ:
vt s̃.Emphyteusis. §.xj.& s̃.Legatũ.j. §.vij.Et idẽ dicẽdũ
est in hoc casu,nõ obstãte ꝙ statutum loquatur personali
ter,& se referat ad personã,& in personã scriptũ sit:& hoc
per rationẽ suprà positã.¶Secũdum.Si statuto cauetur,ꝙ
q̃libet gaudẽs beneficio aquæ soluat decẽ, qui ea gaudet
in pluribꝰ locis,nõ debet soluere plura decẽ:qa statutum
loquitur personaliter per verbũ q̃libet,& vnius hominis
vnũ est gaudiũ & patrimoniũ:vt in l.iurisperitos. §.cùm
oriundus.ff.de exc.tu.& in l.si is qui tres.& vbi plura pro-
pter vnum,ibi tantùm vnum:vt l.acceptilatio.ff.de accep.
¶Tertiũ.Si statuto cauetur,ꝙ rustici nõ capiẽtes malefa-
ctorẽ de damno teneãtur,secũdũ Bar.in l.ab omnibus. §.
si Titio.de leg.j.qui passus est dãnũ,cõtribuere debet vnà
cum alijs:& idẽ si ciuitas imponit collectã pro soluẽdo ali
cui suo creditori ciui:quia etiã ille ciuis cõtribuet.& simi
liter si dicit ꝙ cõdẽnatio facta de cõsiliario nõ veniẽte ad
consiliũ diuidatur inter cõsiliarios:& cõdemnatus habe-
bit partẽ suã.& similiter si dicit,ꝙ canonicus nõ admitta-
tur ad præbẽdã, nisi det canonicis fructus primi anni:ille
qui dat fructꝰ,admittetur ad partẽ eorũ,per d.§.si Titio.

hęc ille.¶Quartũ.Si statuto cauetur ꝙ Potestas & antiani
possint aliquid facere:aut suo arbitrio aliquid deliberare:
tunc Potestas solus habet tãtã potestatẽ,quantã omnes an
tiani:ideoq; si ipse cum vno ex antianis aliquid deliberet,
alij cõtradicere nõ poterũt,secundũ Alb.& Bal.& Ia.Bu.
& idẽ qñ imponeretur pœna capitaneo & antianis:qa ca
pitaneus tenetur ad dimidiam,& oẽs antiani ad aliã dimi
diã.Credo tamẽ hæc procedere de iure:sed cõsuetudinẽ
obseruãdã.¶Quintũ.Si statuto cauetur vt quis præfectus
tali officio,tali gaudeat immunitate,secundũ Lud.de Ro.
in suis sing.is,qui nõ põtẽs perficere propter infirmitatẽ,
transiuit ad aliud officium leuius:gaudebit,quasi primum
officiũ perfecisset:de quo dic esse casum singularẽ in l.ex
agẽtibus.C.de prin.agẽ.in re.lib.xij.¶Sextum.Si statuto
cauetur,ꝙ qui steterit in ciuitate per tot annos,efficiatur
ciuis:statutũ habet locũ,licet non steterit cõtinuè,sed pro
maiori parte.tex.est in l.cũ de lanionis.§.Sabinꝰ.de fun.
9 instru.& ibi Bar.& idem Lud.de Ro.¶*Nonò quæritur,
vtrum statutum duret post mortẽ statuentis?Et dicit Pan.
in c.à nobis.el j.de senten.excõ.ꝙ sic,nisi expresse reuoce
tur:vt est tex.in c.fi.de offi.leg.Vnde secundùm Fed.cõsi.
xvj.etiã statutum factum à capitulo sede vacãte durat,crea
to nouo episcopo,nisi reuocetur per episcopũ creatũ.qđ
10 patet ar.no.in c.vlt.ne præla.vi.su.¶*Decimò quæritur,
quando liget statutum?Et dico ꝙ statim habita notitia.de
11 quo dic vt s̃.Lex.§.vj.& vij.¶*Vndecimò quæritur, quo
modo tollatur statutum?Et dico ꝙ per vnum actum colle
gialiter à statuẽtibus vel eorũ successoribus cõtra statutũ,
secundũ Host.& Ioã.And.in c.ad audiẽtiã.de cle.nõ re.&
Pã.in c.cũ accessissent.de cõst.nec requiritur fluxus tẽpo
ris,secũdũ Pan.in d.c.ad audiẽtiã.& in d.c.cũ accessissent.
12 & in c.cũ illorũ.de præbẽ.¶*Duodecimò quæritur, vtrũ
statutum quod cõcedit priuilegium nõ subditis seu extra-
neo possit reuocari:puta,si statuto cauet ꝙ omnis veniẽs
ad habitãdũ in tali territorio,sit exẽptꝰ ab omni collecta?
Et dicit Pan.in c.nouit.de iudi.ꝙ nõ quo ad illos qui iam
venerũt:quia trãsiuit iam in quasi contractũ:quo etiã prin
ceps obligatur:vt in c.j.de ꝓb.quod expresse voluit Bar.
in l.qđ semel.ff.de dec.ab or.fa.& in d.l.oẽs populi.sed li
mita,nisi ipsi cõsentiãt.¶Quantum verò ad eos,qui non
dum venerunt,põt reuocari,ex quo res est integra,ar.l.si
pecuniã.in prin.ff.de cõd.ob cau.quod limita,si fuit gene
raliter cõcessum:qa si specialiter fuisset cõcessum,reuoca
ri nõ posset,cùm habuerit vim suã immediatè,ꝙ peruenit
ad notitiã priuilegiati.de cõces.præb.c.j.lib.vj.Facit quæ
stio disputata per Ang.in qua determinat nõ posse reuoca
ri statutũ,quod determinabatur vt Potestas haberet quar
tam partẽ cõdẽnationis,postquam Potestas est electus,&
cõsentit electioni.Idẽ dic de priuilegio cõcesso nõ subdi
to.Et per hoc infert Bar.in l.priuilegia.C.de sac.sanct.
ꝙ laici,qui statuerũt singulis annis dandã certã quanti
tẽ pro eleemosyna clericis vel religiosis, nõ poterunt re
uocare.alleg.c.ad apostolicã.de simo.& sequitur Inno.in
d.c.nouit.& Arch.xj.q.j.quicunq;.super gl.& facit quod
13 not.Gemin.in c.licet.de consti.libr.vj.¶*Decimotertiò
quæritur,vtrum reuocari possit statutum factũ ad cõmo-
dum subditorum?Et dicit Gemi.in c.licet.de cõstitut.lib.
vj.ꝙ aut subditi consentiũt reuocationi:& potest reuoca
ri.aut singuli nõ consentiunt, sed reuocatur per maiores
regẽtes ciuitatẽ:& tunc si fit ex causa legitima,põt reuoca
ri secundũ vnum casum,quem ponit Inn.in c.in nostra de
iureiur.maximè quãdo statutum disponebat super eo,su
per quo ciuitas nõ erat obligata:vt ibi declarat Innocen.
sine

sine causa aũt legitima nõ valet reuocatio in præiudiciũ
minorũ,iuxta no.per Inn.in c.quæ in ecclesiarũ.de cõsti.
quod limita verum,quãdo statutum disponit de cõmodo
subditorum circa bona eorum:ita, ꝙ priuilegiũ est sorti-
tum suum effectum:secus si concerneret exercitium iuris
dictiõis:quia tunc põt reuocari: quia superior est q̃ habet
administrare.Ita sentit Arch.in d.c.licet.Idẽ dic qñ habet
14 actum successiuũ quo ad futuros actꝰ.¶*Decimoquartò
quæritur,vtrum statutum iuratum tollatur per clausulam,
nõ obstantibus quibuscunq; cõstitutionibus & statutis?Et
dicit gl.in c.cùm nõ deceat.de elec.li.vj.ꝙ nõ,& idẽ dicit
Lud.de Rom.in suis no.volens,ꝙ cõsuetio vel pactũ iu-
ratum non tollatur per clausulã generalem,non obstanti
bus quibuscunq; pactis.gl.est in cle.dudũ.§.pen.de sepul.
15 ¶*Decimoquintò quærit,vtrũ statuentes possint recede
re à statuto cõfirmato per superiorẽ vel sedẽ apostolicã si
ne alia licẽtia?Et dico,ꝙ Barto.in d.l.oẽs populi.tenet, ꝙ
sic:sed Bal.in l.omniũ.C.de testa.tenet,ꝙ non.Pan. aũt in
d.c.cùm accessissent.cõcordat:qa si statutũ cõcernit prin-
cipaliter fauorem statuẽtium,vera est opinio Bart.& facit
c.pro illorũ.de præbend.etiã si statutũ contineat talẽ ma-
teriam,ꝙ non valuisset sine superiore.& idem Pã.in c.cũ
M.de cõsti.Si verò concernit fauorem aliorũ,vel bonum
publicum,vera est opinio Bal.ꝙ nõ possunt sine licẽtia su
perioris.Ratio est:quia cõfirmando superior videt dispo
sitionẽ facere suã:quia omnia nostra facimus, q̃bus auto-
ritatem impartimur.de præb.si apostolicæ.lib.vj.& l.j.C.
de vete.iur.enucle.Vtrum etiã tollatur per cõsuetudinem
statutũ habens annexã sententiã excõicationis:vide s̃.Con
suetudo.§.xj.Vtrum verò sit seruandũ quòd pro fallẽtia
patris,filiorum & vxorum bona capiãtur:vide ibi §.xvij.
vide etiam ibi §.xviij.vtrum valeat statutum,ꝙ puniẽdus
iure diuino personaliter,puniatur pecuniariter.

STELLIO animal est simile lacertæ maculis plenũ.&
trãssumptiuè dicitur is,qui est incõstãs animo & variꝰ
verbo vel facto:sicut qui rẽ obligauit alicui,& deinde ĩpi
gnorat alij.quod crimẽ in ciuilibus dicitur stellionatꝰ: in
criminalibus dolus.Vnde secũdũ Azo.crimẽ stellionatus
dicitur à tali reptili:& habet etiã locũ qñ in criminibꝰ de
ficiente alia speciali actione æquũ est aliter subuenire cõ
tra delinquentem:quia sicut in pecuniarijs actio datur de
dolo in subsidium:ita in criminibus quibuscũq; vbi defi-
cit titulus criminis,crimen stellionatꝰ obijcitur:vt si quis
vendidit massam electri pro argento.

STIPVLATIO quid sit,vide s̃.Pactum.in princi.De ea
aũt nunc dico multa.¶Primũ.Actus stipulantis & con
promittentis debet esse cõtinuꝰ:quia si post interrogatio
nẽ se diuertit ad alia,nihil proderit,licet eodẽ die ꝓmisis
set.l.cõtinuus.ff.de verb.obl.¶Secundum.Non põt quis
alicui stipulari ꝓ altero,nisi sit eius seruus aut filius.Insti.
de inuti.stipu.§.si quis alij.vel si procurator.l.si procura-
tori pñtis.ff.de verb.obli.glos.tñ in c.quoties.el j.q.vij.
tenet,ꝙ de iure canonico ꝓmittẽs Titio se daturũ Sẽpro
nio cẽtũ,obligatur,arg.c.iuramenti.xij.q.v.maximè si in-
teruenit iuramentũ,ar.l.j.ff.de cõsti.pe.Item per iudices,
officiales,tabelliones alteri acquiritur.l.pro quo.ff.de in
ius vocan.¶Tertium.Nõ valet stipulatio vel legatum fa
ctũ in genere de aliqua re,nulla demonstrata.ff.de iu.do.
l.cũ post diuortiũ.De legatis dic vt suprà Legatũ.iij.§.iij.
¶Quartũ.Obligatio stipulata sine cõditiõe neq; ad cer-
tum diẽ,præsenti die debetur:sed tamẽ eo die quo stipu-
lata est,peti non põt.Insti.de verb.ob.§.omnis stipulatio.
& §.cũ quis.¶Quintũ.Stipulatio trãsit ad heredes.l.vete
ris.C.de contrahen.& cõmit.stip.quod limita secundũ gl.
ibi quando potest per alium impleri factum promissum.

¶STOLA quomodo & quando sit vtendum, vide su
prà Sacerdos.

¶STVDIVM clericorum & religiosorum quale de-
beat esse,vide suprà Scientia.

STVLTITIA secũdùm S.Tho.ij.ij.q.xlj.à stupore di-
cta est.Vnde secundùm Isid.in xj.Ety.stultus est, q̃ pro
pter stuporẽ nõ mouetur.Et differt à fatuitate:qa stultitia
importat hebetudinẽ mẽtis,fatuitas aũt ipsiꝰ priuationẽ.
Est aũt tũc stultitia peccatũ,qñ aduenit ex hoc,ꝙ homo ta
liter se terrenis immergit, quòd nõ põt diuina percipere.

¶STVPRVM declaratur suprà Luxuria.§.v.

¶SVBDELEGARE q̃s possit,vide s̃.Delegatꝰ.§.viij.

SVBDITVS tripliciter q̃s dicitur.¶Primò rõne domi-
cilij.¶Secũdò rõne originis ꝓprię vel paternæ.arg.c.
iij.de tẽp.ord.li.vj.& l.j.& in l.origine.C.de muni.& ori.
lib.x.& facit l.assumptio.& quod ibi not.& ad munic.& l.
rescripto.§.fi.ff.de mu.& hon.& tenetur talis ad onera ꝑ
sonalia,si ibi reperiat:licet aliò transtulerit domiciliũ.de
quo ꝑ Bar.in d.l.assumptio.qđ tñ fallit in muliere,q̃ cũ vi
ro cõtraxit habẽte alibi domiciliũ:q̃ in loco originis cõ-
ueniri non põt.de quo in l.fi.§.itẽ rescripserũt.ff.ad mu-
nicip.¶Tertiò rõne delicti,licet largè,vt dicit gl.in c.nu
per.de sen.excõ.nõ aũt propriè,licet ibi sortiatur forũ, vt
no.gl.in cle.vnica.de fo.cõp.quod no. pro statutis & alijs
dispositionibus odiosis faciẽtibus mentionẽ de subditis,
vt nõ cõprehendat forẽsis delinquẽs in territorio:idẽ dic
de contrahentibus eadẽ ratione,vt not.Pan.in d.c.nup.&
in c.proposuisti.de fo.cõpe.vtrum autem subditus ratiõe
domicilij,cui iudex præcepit sub pœna excõicatiõis latæ
sentẽtiæ vt tali die satisfaceret alicui,fit excõicatus si trãs-
ferat domiciliũ,& nõ satisfaciat,dicit Pan.in d.c.ꝓposui-
sti.cum Io.And.in regula,cùm sunt partium.de reg.iu.li.
vj.quòd sic,quia iam præuẽtus erat:& ibi vide late ꝑ eos.

SVBORNATIO secundùm Lau.& Zen.vt refert Cal.
in cle.testibus.de test.est de aliquo falso exprimẽdo &
vero tacẽdo in testimonio testis per aliquẽ facta informa
tio.Et dicit subornare,quasi subtꝰ in aures aliqđ malũ or-
nare,& sub colore ponere:vt in aut.de testi.§.quia verò.

¶SVBSANNATIO quid sit,vide s̃.Derisio.Quo-
modo autem sit mortale:dic,ꝙ eo modo quo derisio,
cum qua in fine concordat.

¶SVBSTITVTIO quid sit,& quomodo fiat quantũ
ad hæreditatem:vide suprà Hæreditas.

¶SVCCESSIO eodem modo declaratur suprà Here
ditas.j.§.j.& ij.

SVCCESSOR est duplex,scilicet singularis,q̃ in certa
re instituitur:& vniuersalis,q̃ ĩ tota hæreditate vel reli
qua.de quo gl.in c.cũ ad sedẽ.de re.spo.& ij.q.j.in primis.
de iud.qa Gulielꝰ.Quomodo aũt successor teneatur stare
contractui ꝓdecessoris.s̃.Locatio.§.ij.& s̃.Dignitas.§.j.

DE SVFFRAGIIS.

1 *Suffragij ecclesiæ quis sit effectus.*
2 *Suffragia facta per malos ministros,an prosint defuncto.*
3 *Suffragia facta pro defunctis an prosint facienti, & an ex participatione aliorum aliquid sibi detrahatur.nume.4.*
5 *Missa pro defunctis an eis magis prosit quàm alia.*
6 *Suffragia specialiter pro aliquo facta an æquè prosint alijs.*
7 *Suffragia facta pro multis an æquè illis prosint, sicut si pro singulis facta essent.*
8 *Suffragia multa simul facta uel successiuè an æquè prosint.*
9 *Sepultura uel exequiæ an prosint defunctis.*

10 *Suffragia soluens in peccato mortali an teneatur ea iterare.*
11 *Suffragiũ soluẽs simul cũ alio, an liberetur sicut si solus diceret.* 3

SVFFRAGIVM à suffragãdo, id est, auxiliãdo dictum, secundũ S. Tho. in iiij. dist. xlv. de iui ratione importat quandã auxiliationẽ, quę fit alteri, iuxta ea q̃ dicta sunt ꝛ. Satisfactio. ℣. iij. de quo multa dici possent Theologicè, quorũ aliqua hîc ℣. j. conclusiuè enumerabo, remittẽs ad
2 S. Th. vbi ꝛ. pro subtiliori explanatiõe. ¶ *Primò ergo q̃ritur, qd de hac materia ipse concluſiuè scripserit. Et ex iiij. distin. xlv. & alijs locis doctrinæ eius dico sic: Cõsuetudo suffragiorũ ecclesiæ pro mortuis incœpit ab apostolis, & prosunt mortuis sicut & viuis: non tñ prosunt damnatis, nec pueris, nec beatis, sed tantùm existentibus in purgatorio: & si superfluũt ei, pro quo fiunt, dãtur à Deo indigẽti.* ¶ Valẽt aũt suffragia vnius alijs, ex intentione, & charitate 4 faciẽtis quo ad prẽmiũ accidẽtale, vel diminutionẽ pœnæ merẽdo ꝓ eo: nõ aũt quantũ ad statũ gloriæ, nisi impetrãdo, & pro viatore tantũ: & plus valent meliori quàm ei ꝓ quo fiunt quo ad charitatẽ & gaudiũ: & plus si fiãt ꝓ pluribus vel pro omnib⁹, quàm si pro vno tãtũ: sed quo ad expiationẽ pœnę est ecõtrario. ¶ *Et ꝛ. ordinata sunt à morie te, valent ei statim quo ad opus operans eius. intellige qa meretur sic ordinãdo: nõ aũt quo ad opus exequẽtis, nec ex opere operato, nisi sit impleta: intellige quia nõ expiatur pœna. Vnde, inquit, fraudantur mortui quantũ ad temporalẽ pœnã purgatorij ex culpa exequtorũ, nõ aũt quãtũ ad æternã retributionẽ. Suffragia autẽ mali siue peccatoris ꝓ sunt mortuis quãtũ ad ipsum opus operatũ, id est, quantũ ad efficaciã quã habẽt ex se: quãtũ aũt ad op⁹ operãs, id est, efficaciã quã habent ab operante, valẽt inquãtũ* 5 *operatur in persona ecclesiæ, vel vt instrumẽtũ alterius q̃ ea sibi ordinauit, & in charitate decessit: non aũt inquantum operatur ex ꝑsona sua. Et inter suffragia valẽtia mortuis principale est eucharistia, secũdũ eleemosyna, tertiũ*
2 *oratio, quartum ieiunium. Hæc ex S. Tho.* ¶ *Secũdò quęritur ſpecialiter, vtrum suffragia facta ꝓ malos ministros prosint defuncto? Et dico secũdùm S. Tho. & Petr. in iiij. di. xlv. in suffragijs dictis per malum, duo possunt cõsiderari, scilicet ipsum opus operatũ, sicut sacrificiũ altaris: & qa nostra sacramẽta ex seipsis habẽt efficaciã absq; opere operãtis, quã æqualiter explẽt ꝓ quoscũq; fiãt: quantũ ad hoc suffragia facta ꝓ malos ꝓsunt defunctis. Et secũdò cõsiderari pòt ipsum opus operans. & sic distinguẽdũ est: qa operatio peccatoris, vt est ei⁹, nullo modo est meritoria: 6 vt aũt est alterius, etiã dupliciter cõtingit. primò inquãtũ gerit personã totius ecclesię, sicut sacerdos dũ dicit in ecclesia exequias mortuorũ, & sic suffragia facta per malũ ꝓ sunt: quia ille intelligitur facere, cui⁹ nomine aut vice fit, vt patet per Dio. in xiij. c. eccle. hierar. Secũdò inquãtum agit vt instrumẽtũ alterius. opus enim ministri est magis principalis agentis. vñ actio mali pòt esse meritoria rõne principalis agẽtis: sicut si seru⁹ in peccato existẽs faciat opus misericordiæ ex mãdato dñi habẽtis charitatẽ: vł si qs in charitate decedẽs ꝑcipiat sibi suffragia fieri. Hæc ex il- 7 lo. cui⁹ mẽs est hęc: Suffragiũ exhibitũ alicui defuncto est duplex, scilicet habens efficaciã ex opere opato, id est, ex se, vt sacramẽta nouæ legis, inter q̃ tñ sola eucharistia pòt exhiberi defuncto: & habẽs solũ ex alio, scilicet ex opere operãte. i. ex dispositiõe exhibẽtis, vt eleemosyna, oratio & ieiunũ. Primũ ꝓ quẽcũq; fiat, semp habet efficaciã cõpetẽtẽ ei ex se: sicut baptismus est bon⁹ & ver⁹ ẽt exhibit⁹ ꝓ malũ: nõ aũt cõpetẽtẽ ei ex dispositiõe faciẽtis, nisi fiat ꝓ bonũ, aut in ꝑsona boni, id est, ecclesiæ: aut ꝓ ĩstrumẽtũ boni. i. dñi, vel impetrãtis boni: secũdũ ꝥ. nihil valet, nisi fiat ꝓ bonũ, aut in ꝑsonã, vel instrumentũ boni. ¶ *Tertiò q̃ritur, vtrũ suffragia facta ꝓ defunctis ꝓ sint faciẽtis? Et dicit S. Th. vbi ꝛ. q. opus suffragij dupliciter cõsiderari pòt. Primò vt expiatiuũ pœnæ ꝓ modũ recõpẽsationis, q̃ satisfactione attẽdit: & sic cũ reputetur quasi eius ꝓ quo fit, ita absoluit eũ à debito pœnæ, ꝙ nõ absoluit faciẽtẽ à debito pœnæ ꝓpriè: quia in tali recompensatione attẽditur æqualitas iustitiæ: opus aũt illud satisfactoriũ ita pòtequari reatui vni, ꝙ nõ alteri. reat⁹ enim duorũ peccatorũ maiorẽ satisfactionẽ requirit, quàm reatus vnius. Secũdò considerari pòt inquantũ est meritoriũ vitæ æternæ: & sic nõ solũ ꝓ deſt ei ꝓ quo fit, sed faciẽti magis.* Hæc ex illo. *Quomodo aũt opus vnius per modum meriti ꝓ sit alteri, vide ꝛ. Participatio.* ¶ *Quartò q̃ritur, vtrũ recipiẽti multos ad participationẽ suorũ bonorũ sua opera sint ei minus vtilia? Et dico, ꝙ nõ quãtũ ad meritũ: qa istud est proprũ: & secundũ illud q̃q; munerabit. Vñ secundùm S. T. qui satisfacit ꝓ alio, meretur. Quãtũ verò ad expiationẽ pœnę sunt ei minus vtilia, imò inutilia, secũdũ mẽtem S. Tho. quia sunt eius pro quo fiũt, vt patuit ℣. priore. Sed intellige, nisi talis satisfactio esset maior quàm exigerẽt peccata eius ꝓ quo satisfaciat: qa tunc habet locũ illud, Oratio mea in sinu meo cõuertẽt. vel fiet de illo residuo secũdũ intẽtionẽ actualẽ vł habitualẽ suffragãti: quod etiã ℣. priore innuit illud verbũ S. Th. ita pòt. quasi dicat, nõ semper ita esse de facto. Et ista intellige de rigore iustitiæ: qa ex misericordia Dei fortè etiã satisfacit ꝓ seipso: vt dicit Ric. secũdũ illud, Charitas operit multitudinẽ peccatorũ.*
¶ *Quintò q̃ritur, vtrũ missa ꝓ defunctis magis ꝓfit ei, quàm alia? Et dicit S. Tho. vbi ꝛ. ꝙ cùm suffragiũ missę cõtineat orationẽ & sacrificiũ, ex pte sacrificij missa de quo cun q; æqualiter ꝓ deſt defuncto, intellige cęteris paribꝰ: quod ꝓpter sacerdotis & aliorũ offerẽtiũ dispositionẽ dico: & hoc, inquit, est præcipuũ quod fit in missa. ex pte autẽ orationũ magis ꝓ deſt illa, in qua sunt orationes oês ad hoc determinatæ: sed tñ iste ꝓfectus recõpẽsari pòt ꝑ maiorẽ deuotionẽ, vel eius q̃ dicit in istam, vel ei⁹ qui dicit, vel iterũ ꝓ deuotionẽ & intercessionẽ sancti, cui⁹ suffragiũ imploratur in missa. Hęc ex illo. In quib⁹ notãdum est illud verbũ, vel eius q̃ dici facit: quia ex hoc habet, ꝙ effectus sacrificij infiniti limitatur etiã secũdũ affectũ rogãtium sacerdotẽ celebrare pro aliquo. quod facit pro eo qđ dictũ est ꝛ. Missa. j. ℣. viij. partic. v. & ℣. ix.* ¶ *Sextò quęritur, vtrũ suffragia ſpecialiter ꝓ aliquo facta æquè ꝓfint alijs? Et dico secũdùm Pet. ꝙ cùm suffragium sit virtualis nitæ, & deriuetur per intẽtionẽ faciẽtis quò voluerit, valet ei tantũ pro quo fit. Intellige solùm quãtum ad libertionẽ à pœna, tñ quatũ ad cõgratulationẽ & interiorẽ solationẽ, secundùm quod vn⁹ in charitate existẽs delẽctatur alterius gaudet, adde ẽt quãtum ad ꝓseruationẽ malo, vt suprà Participatio. sic valet oĩbus in charitate existentibus, & plus ei q̃ est in charitate maiori. & ista est mẽs. Th. in iiij. vbi ꝛ. & ij. quol. q. vij. ar. ij.* ¶ *Septimò q̃ritur, vtrum suffragia facta cõiter ꝓ multis æqualiter valeãt singulis, sicut si ꝓ singulis solũ fierẽt? Et dico secũdũ S. Th. & Pet. vbi ꝛ. ꝙ sic, si cõsideret valor suffragiorũ inquãtũ valẽt ex virtute charitatis, id est, rõne participij in merẽdo, de quo ꝛ. Participatio. qa charitas nõ minuit, si distribuat esse ẽt⁹ in multos, sed magis auget: & similiter gaudiũ ex charitate ꝓcedẽs, quãto coĩ⁹, tãto mai⁹ est, & sic quãtũ ad cõgratulationẽ pòt itelligi, de cõse. di. v. nõ mediocriter. Si verò consideret eorũ valor, inquãtũ sunt satisfactiones quæ*

quædã, per intentionẽ faciẽtis trãsfatę in mortuos, magis valẽt ei pro quo ſpecialiter fiunt: qa sic effect⁹ suffragij diuiditur ex diuina iustitia inter eos pro qbus fit. Fallit qđ dictũ est in suffragio infinito & vno in se: sed finito multiplicato secundũ effectus suffragãtiũ: qa licet diuidatur, quilibet tamẽ capit secũdũ ꝓportionẽ dictorũ affectuũ, ac si pro solo fieret. de quo ꝛ. Missa. j. ℣. ix. ¶ *Octauò quæ-*
3 *ritur, *vtrum suffragia accelerata, id est, statim exhibita sint: puta xxx. missæ, vna die fint meliora cõtinuatis: puta xxx. i xxx. dieb⁹? Et dicit Pe. de Pal. ꝙ plus valẽt accelerata quãtũ ad citiùs liberari, & celeriorẽ visionẽ Dei: qa lacra-*
mẽtũ habitũ, in ꝓposito nõ valet tãtũ quãtũ exercitũ actu quo ad remissionẽ pœnæ: vt patet in baptismo flaminis: sed ęquè vel plus valẽt cõtinuata quãtũ ad meritũ beatitudinis & clariorẽ visionẽ: qa magis valet ad honorẽ Dei cõtinuatio taliũ, puta anniuersariorũ. Et sic secũdũ eũdẽ & alios nõ perfectè soluit, q simul debitũ plurib⁹ soluit: sicut debẽs xxx. missas xxx. animabus, singulo die dat tricesimã
partẽ vni⁹ missæ singulis: qa oẽs tardãtur liberari vsq; ad
xxx. dies, cũ tamen singulis diebus fortè fuissent singulę liberatę. qđ limita nisi fieret recõpẽsatio per affectũ aliorũ,
9 *iuxta dicta ꝛ. Missa. ℣. x.* ¶ *Nono quęritur, *vtrũ sepultura vel exequiæ prosint defunctis? Et dico ex S. Th. in iiij. vbi ꝛ. & Rich. ꝙ sepultura ꝓdeſt viuis quãtũ ad corp⁹ ne inficiantur: & quantũ ad ſpiritũ inquãtũ per hoc astruitur resurrectionis fides: adde & reuocatur memoria mortis: pro deſt etiã mortuis, inquãtũ aſpiciẽtes mouẽtur ad orandũ: sepultura aũt in loco sacro ꝓdeſt mortuo nõ ex ipso opere operato, sed ex operante: dum. ſ. vel ipse defunctus vel alius hoc dilponẽs patrocinio alicuius sancti eũ cõmittit, cuius precib⁹ per hoc credẽdus est adiuuari, & patrocinio deferuiẽtiũ in loco sacro: quia pro tumulatis apud se crebrius & ſpecialius orãt: impio autẽ nõ nocet nisi quatenus eã sibi indignã ꝓpter humanã gloriã ꝓcurauit. Quę autẽ adhibẽtur ad ornatũ sepulturæ ꝓsunt viuis, inquãtũ sunt eorũ solatia, & delectabilis per accidẽs tantũ, inquãtum scilicet homines per hmõi excitãtur ad cõpatiẽdũ, & cõlequẽter orãdũ: vł inde pauperes fructũ capiũt, vł ecclesia decoratur: seu in Dei reuerentiam fiunt: vt oleũ, cera, & hmõi.*
10 ¶ *Decimò quæritur, *vtrũ soluẽs suffragia ĩ peccato mortali, teneatur ea iterare? Et dicit Pet. de Palu. ꝙ nõ, si solnit ex statuto ſuperioris: qa nõ potuit eũ obligare ad soluẽdũ in charitate: nec si ex ꝓpria ꝓmissione: qa nõ est verisimile ꝙ se obligarit ad dicẽdũ in charitate: nec si rõne bñficij accepti obligãtis de bene esse vel ex necessitate, qa nõ tenebatur determinatè ad hoc vel illud: vñ illud nõ tenetur reiterare, sicut nõ tenebatur facere: imò nec tenetur aliud facere si fuit missa: qa ei⁹ principalis efficacia est ex opere operato: imò nec si fuit aliud: qa valet ex charitate postulãtis suffragiũ interpretatiuè per bñficiũ.* ¶ *Vndecimò quæ-*
11 *ritur, *vtrũ liberet ſoluẽs suffragiũ, puta psalteriũ cũ alio etiã ad idẽ obligato? Et dicit Pet. de Pal. ꝙ sic. qđ patet ꝑ similẽ de horis: sed tñ oportet vnũ attendere ad partẽ dictã ab alio: aliter debitũ cõsundereẽ. Posset tamẽ dici hoc esse ex Dei acceptatione & ecclesię ordinatione, magis acceptantis cõmunes quàm ſingulares orationes: vt idẽ dicit.*

DE SVPERBIA.

1 *Superbia quid, & an sit peccatum.*
2 *Superbia an sit peccatum ſpeciale, an mortale. num. 3.*
4 *Superbia an sit grauissimum peccatorum.*
5 *Superbiæ quot sint ſpecies, & quot gradus. num. 6.*
7 *Superbia, ambitio & inanis gloria quomodo differant.*

SVPERBIA à supereũdo seu supergrediẽdo dicta est.

Vnde secundũ Isid. in li. Ety. superbus dictus est, qa supervult videri quàm est. quicũq; enim vult supergredi, superbus est. Est autẽ superbia vitiũ bene practicatu, & male cognitũ. ¶ *Ad cuius notitiã adduco primò distinctionem ꝛ. Th. ij. ij. q. clxij. art. j. ꝙ superbia dicitur dupliciter. primò à superexcessu ſimpliciter: & sic omne superexcedẽs pòt nominari ſuperbia: & sic dicitur Isa. lx. Ponãte in superbiam seculorũ. vbi dicit gl. ꝙ est qđã superbia bona. Adde sicut dicimus, superbũ esse edificiũ, qũ est supereminens situ vł pulchritudine. Secũdò à supexcessu regulę rõnis: & sic dicimus eã esse peccatũ, adde vel inclinationẽ ad peccãdũ.*
¶ Secũdò adduco diſtinctionẽ eiusdẽ de superbia: secũdo modo dicta, quã tradit in ij. dist. v. q. j. art. iij. ꝙ superbia. ſ. quæ est peccatũ vel habet ordinẽ ad peccatũ, tripliciter sumitur. Primò pro inclinatione ad superbiẽdũ. Secũdò pro actuali elatiõe cõtra pręceptũ, siue pro inordinato appetitu excellẽtiæ in quacũq; re. Tertiò ꝓ inordinate appetitu excellẽtiæ cui debetur honor & reuerẽtia: intellige vt in prelatione vel dominio, aut vestib⁹, aut sciẽtia, vel hmõi: quarũ prima nõ est peccatũ, sed initiũ vł radix oĩs peccatis: secũda verò est peccatũ generale. i. oẽ peccatũ: tertia verò est peccatũ ſpeciale. ¶ *Igitur ſupbia est inordinatus appetitus excellẽtiæ, qui dicitur inordinatus, qñ transgreditur regulã sibi præfixã à Deo ꝑ legẽ diuinã aut naturalẽ inditam rõni, aut positiuã traditã à supioribus. supbia verò generalis est inordinatus appetitus excellẽtię in quacũq; re: puta delectatiõe fornicationis, aut honoris, vel hmõi: siue est actualis eleuatio cõtra pręceptũ supioris. i. trãsgressio siue cõtẽptus pręcepti, vt dictũ est, qđ est oẽ peccatũ: ſupbia verò ſpecialis est inordinat⁹ appetit⁹ excellẽtię ĩ reb⁹ qbus debet honor aut reuerẽtia: quo modo loqtur Aug. xiij. de ci. Dei. dicẽs ꝙ ſupbia est puerſę celsitudinis appetitus. Cũ aũt S. Th. ij. ij. vbi ꝛ. ar. v. videtur diffinire ſupbiã ꝙ est extollẽtia, q̃ qs se extollit ꝛ. id qđ est ei prefixũ à diuina regula: illa descriptio sic iacẽs est ſupbię in generẽ. ſ. vt se extẽd. t ad generalẽ & ſpecialẽ cõiter: sicut aũt ad hominẽ & asinũ. sed si addat hoc verbũ, in quacũq; re: sic est ſupbia gñalis. Si verò addat, in quacũq; re cui debetur honor & reuerẽtia, erit ſupbia ſpecialis, de qua intẽdimus. Et sic patet, ꝙ ſupbia secũdũ suã formalẽ & cõem rõnẽ ĩportat qđã excelsũ termini à regula diuina prefixi, siue diuinę legis cõtẽptũ, qđ etiã saluatur & inuenitur in ſupbia generali & in ſpeciali, licet maximè appareat in gñali. & ꝑ diuinã legẽ intellige de mente S. Th. vbi ꝛ. ar. v. ad secũdũ. oẽm legẽ iustã, & oẽ iustũ pręceptũ. Sed tñ cõsiderãdũ est ꝙ sicut secũdũ S. Th. aliqñ quis aliqđ peccatũ cõmittit secũdũ effectũ, nõ secũdũ affectũ: sicut parricidiũ, q patrẽ occidit ignoranter. sic dupliciter qs diuinã legẽ cõtenit: vno modo secundũ effectũ: vt cùm qs ex fragilitate fornicatur, optãs sine diuinæ legis offensa cõsęq voluptatẽ si posset: qui cõtẽpt⁹ est quidẽ materialiter peccatũ ſupbiæ, sed nõ peccatũ ex ſupbia vel ꝑ ſupbiã, sed ex infirmitate vł ignorantia & huiusmodi, & in omni peccato inuenitur, qa in omni peccato quis ꝓsequitur aliquã excellẽtiã vltra regulam diuinæ legis, puta excellẽtiã voluptatis aut diuitiarũ. Alio modo quis diuinã legẽ cõtẽnit secũdũ effectũ, qa scilicet nõ peccat ex infirmitate vel ignorantia, & hmõi, sed ipsam Dei legẽ despicit, & in despecta ei⁹ operatur: quod est ꝓpriè formaliter ſupbire, & ex ſuperbia peccare. Sed de ſuperbia ſpeciali principaliter intẽdimus.* ¶ *Primò ergo quæritur, *vtrũ ſupbia sit peccatũ? Et dicit S. Th. ij. ij. vbi ꝛ. ar. j. ꝙ sic: quia ſuperbia quæ nominatur ex hoc ꝙ quis per voluntatẽ tẽdit ſupra id quod est, importat aliquid ad*

uersum rectæ rationi, quæ habet vt voluntas vniuscuiusq; feratur in id, quod est proportionatū sibi: vnde appetit excellentiā in excessu ad rationē rectam, & secundùm Aug. xxvij. de ciuit. Dei, peruersè imitatur Deū, odiens cum socijs equalitatē sub illo: sed imponere volēs socijs dominationē suā pro illo. Et opponitur humilitati, secundū quod subiectionē aspernatur: magnanimitati autē, secūdū quod
2 inordinate ad magna tēdit. ¶ Secundò quæritur, *vtrū sit peccatū speciale? Et dico q nō, si loquamur de ea secundū suam formalē rationē in genere: quia habet locū in omni peccato: nec si loquamur de superbia generali: quia est omne peccatum. Sed si loquamur de speciali, quę. s. est circa excellētiā honorabilē & reueribilē, sic itelligo loq S. Th. ij. ij. vbi s. art. ij. & v. dicentem q si cōsideretur superbia secundùm propriā essentiā vel speciem quam habet ratiōe obiecti, est speciale peccatū, quia habet speciale obiectū, siue specialem rationē obiecti, id est, propriā excellētiam: quæ tamē inuenitur in diuersis rebus. Si verò cōsideretur secundū redundātiā quā habet ad alia peccata, habet quādam generalitatē, inquantū ex ea oriri possent omnia duplici ratione. primò. s. per se, inquantū ordinātur ad finem eius qui est excellētia propria, ad quā ordinari potest omnē inordinatè appetitū: & secūdò indirectè, & quasi per accidens. s. remouēdo prohibens inquantū per eam cōtemnitur lex diuina cohibēs à peccato. Ad hanc tamen generalitatē pertinet, q ex ea interdū oriri possint: non autē q semper oriātur: quia quanuis omnia precepta legis possit quis trāsgredi ex contēptu qui pertinet ad superbiā, & est interior actus eius, sicut exterior effectus eius est trāsgressio pręcepti: nō tamen semper ex cōtemptu trāsgreditur, sed quādoq; ex ignorātia, quādoq; ex infirmitate. ¶ Ter
3 tiò quæritur, *vtrum sit peccatū mortale? Et dicit S. Tho. vbi s. art. iiij q sic: quia opponitur humilitati, quę propriè respicit subiectionē hominis ad Deum: & cōsequenter superbia respicit defectū huius subiectionis, secundùm scilicet quod quis se extollit supra id quod est sibi præfixū secundū regulam diuinā: non subijci autē Deo habet rationem peccati mortalis. Accidit tamē aliquē motū eius esse veniale, dū ei ratio nō cōsentit, sicut & in alijs peccatis ex
4 suo genere mortalib⁹. ¶* Quartò quæritur, vtrum sit grauissimum peccatorū? Et dicit S. Tho. vbi s. art. vj. q sic, ex parte auersionis, quę est formalis & cōpleta ratio peccati: quia in alijs peccatis homo auertitur à Deo propter ignorantiam vel infirmitatē, siue propter desideriū cuiuscunq; alterius boni: in superbia verò ex hoc ipso, q subijci non vult regulę diuinę. Vnde secundū Boe. sola superbia Deo se opponit. & Ia. iij. Deus superbis resistit. Vnde auerti à Deo, quod est quasi cōsequēs in alijs peccatis, per se ad superbiam pertinet, cuius actus est Dei contēptus. quod aūt est per se, potius est eo quod est per accidēs. Non autē est grauissimū peccatorū ex parte cōuersionis, quæ materialiter se habet in peccato: quia celsitudo inordinatè appetita nō habet maximā repugnātiā ad bonū virtutis. Et ideo est grauissimū peccatorū secundū suum genus: quia excedit in auersione quę formaliter cōplet peccatū. ¶ Quintò quę
5 ritur, *quot & quæ sint species superbiæ? Et dico q secundùm Beatū Grego. xxiij. Mora. vt refert S. Thom. ij. ij. vbi suprà, art. iiij. sunt quatuor, quibus omnis tumor arrogantiū demōstratur. Prima, cùm bonū quod quis habet, se à se habere existimat. Secūda, cū existimat quod à Deo habet, se p suis meritis habere. Tertia, cū se iactat habere quod nō habet. Quarta, cū despectis cæteris singulariter videri appetit habere quod habet: quarū rationē & sufficientiā S. Tho. vbi s. arti. iiij. & malo. q. viij. similiter art. iiij. assignat, vbi & videatur. ¶ Et adde primò de mēte eiusdē ij. ij. vbi s. q vera existimatio siue iudiciū de aliquo bono dupliciter corrūpitur. Primò scilicet in vniuersali: & hoc in pertinētibus ad fidē, est infidelitas: sicut si quis dicat fornicationem esse bonā non fugiendā. Secundò in particulari eligibili: sicut is, qui fornicatur, iudicat fornicationē esse bonā sibi pro tunc: & hoc non facit infidelitatem. Et ita in proposito. Nā dicere in vniuersali aliquod bonū esse, & nō à Deo, pertinet ad infidelitatē: sed q aliquis ex inordinato appetitu propriç excellētiæ ita de bonis suis glorietur, ac si ea à se haberet, vel ex meritis pprijs, pertinet ad superbiā, & nō ad infidelitatē propriè. ¶ Adde secundò, q iactantia, secundū eundē, ponitur species mēdacij quantū ad exteriorē actum, quo quis falsò sibi attribuit quod nō habet: sed quantū ad interiorē cordis arrogantiā ponitur à Greg. species superbię. ¶ Aduerte similiter tertiò, q istæ species, secundùm S. Tho. & alios, non cōsistunt in existimatione essentialiter: quia existimatio pertinet ad rationem, superbia verò ad voluntatē: sed cōsistūt in interiori arrogātia & inordinato appetitu excellētię: ex quo in intellectu prouenit falsa existimatio. Vnde sumūtur potius à signis superbiæ, quàm ab eius essentialibus differentijs, quod etiā Greg. innuit, in illo verbo, demōstrat. ¶ Sextò
6 quæritur, *qui sint gradus superbiæ? Et dico q secundū S. Tho. ij. ij. vbi s. art. iiij. & secundū Ber. sunt duodecim, oppositi duodecim gradibus humilitatis. ¶ Primus est curiositas, siue inordinatus appetitus cognitionis, quo quis curiosè vbiq; & inordinatè circūspicit, de qua s. *Curiositas.* ¶ Secundus, leuitas mentis, qua. s. homo superbe se habet in verbo: quæ quādo sit peccatū mortale, *iudicandū* est ex qualitate verborū, puta si sint cōtumeliosa ex *radice* superbiæ, si est ex superbia quæ sit mortale aut veniale. ex fine: puta si intēdit confusionē, vel notabilē iacturā proximi iniustam. ¶ Tertius, inepta lætitia, qua scilicet homo est facilis & promptus in risu: quæ de se est veniale. ¶ Quartus, iactantia: de qua s. in verbo, Iactātia. ¶ Quintus, singularitas, p quā scilicet quis sanctior alijs vult apparere: de qua secundū finē iudicabitur. ¶ Sextus, arrogātia, p quā scilicet homo se alijs pręfert: &, vt dicitur dist. iiij. c. j. cęteros, quos infra se videt, despicit, & quibus nō cōsulēdo loqui, sed vix dominādo dignatur: de qua iudicatur secūdū radicem & finē. ¶ Septimus, præsumptio, non qua de alijs, sed qua de se quis iudicat, se reputās sufficientē ad maiora: de qua iudicabitur secūdū radicē. ¶ Octauus, defensio peccatorum, de qua secundū radicē & circūstātias iudicabitur. ¶ Nonus, simulata cōfessio, qua quis nō vult subire pœnā pro peccatis, quę simulatè cōfitetur: quę est mortale, si fit in sacramēto pœnitētiæ quo ad mortalia: & similiter in iudicio quo ad iuridice interrogata, vt s. Accusatio. §. vj. ¶ Decimus, rebellio despiciēs obedire: quæ est mortalis ratione cōtēptus vel pręcepti, aut actualis resistētiæ cū pertinacia in re notabili quo ad laicos, vel etiā in minima quo ad religiosos. ¶ Vndecim⁹, libertas qua homo delectatur liberè facere qđ vult: de qua dicat secūdū dicta de inobediētia. ¶ Duodecim⁹, est cōsuetudo peccādi, quę implicat Dei contemptū, intellige negatiuū. ¶ Septimò quæritur,
7 *qūo differāt supbia, ambitio & inanis gloria? Et dico q supbia appetit inordinate excellētiā honorabilē, vt dictū est: inanis aūt gloria manifestationē excellētiæ, de qua j. Vana gloria. ambitio verò est inordinatus appetitus honoris, secūdū S. Tho. ij. ij. q. cxxxj. art. ij. vnde inordinatus appetitus dignitatū ratione honoris pertinet ad ambitionē.

ratione

ratione verò vsus dignitatis excedētis facultatē appetētis pertinet ad præsumptionē. ibidem. Est aūt ambitio peccatum mortale dupliciter: primò ratione finis, si in ea cōstituatur, vt cū qs est paratus ad mortale gratia eius. Secūdò ratione rei appetitæ: puta si appetātur plura beneficia ecclesiastica in casu nō licito, arg. c. quia intantū. de præb. vel beneficium ecclesiasticum cum cura: vt s. Episcop⁹. §. iij. & Simonia. §. xvj. vel generaliter beneficiū ecclesiasticū vel seculare, cùm appetēs scit se indignū ratione criminis vel ignorantiæ, & huiusmodi: quia contra iustitiā appetit.

DE Superstitionibus & Sortilegijs.

1 *Superstitio quid, & quot sunt eius species.*
2 *Superstitio indebiti cultus quæ sit.*
3 *Idololatria an sit superstitio.*
4 *Superstitio diuinatiua quotuplex sit.*
5 *Diuinatio per inuocationem dæmonum est omnis illicita.*
6 *Diuinatio per astra an sit illicita.*
7 *Diuinatio per somnia an sit licita.*
8 *Diuinatio per auguria, & omnia an sit illicita.*
9 *Sortibus uti an sit licitum.*
10 *Obseruationes superstitiosæ variæ, & illicitæ.*
11 *Superstitiosorum quæ sit pœna.*

SVPERSTITIO & supstitiosus nomē à superstite traxerunt, dicēte Isid. in lib. Ety. q superstitiosos ait Cicero appellatos, qui totos dies deprecabātur & īmolabāt vt sui sibi liberi superstites fierent. deinde verò translatū est hoc nomē ad significandū quoddā vitium, qđ gl. ad Col. ij. diffinit dicēs, q supstitio est religio supra modū seruata. & clarius S. Th. ij. ij. q. xcij. dicēs, q superstitio est vitiū religioni oppositū secūdū excessum: nō quia pl⁹ exhibeat in cultū diuinū, quàm vera religio: sed quia exhibet cultū diuinū cui nō debet, vel eo modo quo nō debet: sicut etiā in aliquibus alijs virtutib⁹, vt in magnanimitate & magnificentia vitiū excedit mediū virtutis: nō quia ad mai⁹ aliquid tēdat quàm virt⁹, sed fortè ad min⁹: sed quia facit aliquid cui nō debet, vel quādo nō debet: & similiter secū
1 dùm alia huiusmodi. vt patet iiij. Ethico. ¶* Primò autem quæritur quot sunt superstitionis species? Et dico vt patet ij. ij. vbi s. q huius vitij sunt duæ species subalternæ: quarū prima cōsistit in exhibere diuinū cultū Deo ṽo, mō indebito: & dicitur superstitio indebiti cultus. Secūda verò in exhibere cultū diuinū ei cui nō debetur: q̄ etiā in tres alias species diuidit: quarū prima est idololatria. Secūda est superstitio diuinatiua, quæ & ipsa in multas species diuiditur, vt patebit j. §. iiij. Tertia est obseruatiua, ad quā pertinet ars notoria, & omnes obseruationes ordinatę ad corporū imutationes, puta sanitatē vel ęgritudinē, id est, omnes incantationes & alligaturæ: vt s. Maleficiū. §. viij.
2 dictū est. de quibus omnibus nūc agendū est. ¶* Secundò qritur, quid iuris de superstitione indebiti cultus? Et dico duo. ¶ Primum. Secundū S. Th. ij. ij. q. xciij. cū secundùm Augu. cōtra mēda. maximè pniciosum sit mendaciū, quod fit in his quæ pertinēt ad Christianā religionē in cultu veri Dei, si per cultū exteriorē aliquid falsum significetur, erit cultus perniciosus: quod dupliciter cōtingit. Primò scilicet ex parte rei significatæ, à qua discordat significatio cultus: sicut perniciosum nūc est vti ceremonijs veteris legis, quib⁹ Christi mysteria figurabātur futura. Secūdò ex parte colētis: quia sicut fallarius esset, qui ex parte alicui⁹ proponeret aliqua sibi nō cōmissa: ita & qui ex pte ecclesiæ cultū exhibet Deo cōtra modū diuina authoritate ab ecclesia cōstitutū, & in ecclesia cōsuetū. diuersæ aūt cōsuetudines ecclesiæ in diuino cultu ī nullo pīudicāt veritati: ideoq; seruandæ sunt, & illicitū est eas præterire. ¶ Secūdum. In diuino cultu licet nihil posit esse superfluū secūdùm absolutā quātitatē: quia nihil pōt facere quod nō sit minus eo quod Deo debet: superfluū tñ secundū quantitatē proportiōis, id est, quod non est fini proportionatū, pōt esse in diuino cultu: quia cū ei⁹ finis sit primò vt homo det gloriā Deo, & secūdò vt ei mēte & corpore se subijciat: quicqd ptinet ad gloriā Dei, & ad hoc, q mēs hominis Deo subijciat, & etiā corpus per moderatā refrænationē cōcupiscentiarū secundū Dei & ecclesiæ ordinationē, & cōsuetudinē eorū quib⁹ cōuiuit, nō est superfluū. Si qđ aūt de se nō pertinet ad gloriā Dei, nec ad hoc, q mēs hominis feratur in Deū, aut q carnis cōcupiscentiæ moderatè frænent, aut etiā si sit pter Dei & ecclesiæ institutionē, vel cōtra consuetudinē, quę secundū Aug. pro lege habenda est: hoc totū reputandum est superfluum & supstitiosum: quia in exterioribus solùm cōsistens, ad interiorē
3 Dei cultum no pertinet. Hæc ex illo. ¶* Tertiò quæritur, quid iuris de idololatria? Et dico supersedendū esse hîc: quia iā per gratiā Christi nō est in vsu: & remittēdū ad S.
4 Th. ij. ij. q. xciiij. ¶* Quartò quæritur, quid & quotuplex sit superstitio diuinatiua? Et dico secundū Sā. Th. vbi s. q. xciij. q diuini dicti quasi Dei pleni, secundū Isid. libr. Ety. ex hoc dicūtur, q præsumūt pronūtiare aut præcognoscere futura ad vtrūlibet, vel raro, Deo nō reuelante: nō aūt si quis prænūtiet ea quæ ex necessitate eueniūt, vel vt ī pluribus, quæ humana ratione prænosci possent per certitudinē vel per cōiecturā. Vñ diuinatio tūc solū dicitur, quādo indebito modo vsurpat sibi prænūtiationē futurorū. Vñ semper est peccatū: qa vsurpat quod est Dei propriū. Et semper ex opere dæmonū puenit: vel quia expresse īuocātur ad futura manifestanda, adde vel plentia occulta: vel quia ingerūt se vanis inqsitionibus futurorū, vt mētes hominū implicētur vanitate. Quomodo autem demones possint futura vel occulta cognoscere, vide s. Maleficiū. §. j. ¶ Diuinationis aūt sunt multæ species distinctæ secūdū propria obiecta siue materias, put scilicet in diuersis rebus occultorū cognitio cōsideratur. Nā si expresse dæmones inuocant, solent futura pnuntiare multipliciter, & tūc prima diuinationis species dicit pstigiū, ex eo, q oculi hominū pręstringunt, dū demones præstigiosis apparitionibus se aspectui & auditui hominū ingerunt. Secūda somniorū. Tertia necromātia, quæ est p mortuorū alloquutionē. à necros, quod est mortu⁹, & mātia, quod est diuinatio. Quarta diuinatio per pythonomias, quæ scilicet fit p homines viuos, sicut in arreptitijs patet. Quinta qñ dæmones prenūtiant futura per figuras aut signa, quę in reb⁹ inanimatis apparēt: quę si appareāt in corpe terrestri, puta vngue, vel ferro, aut lapide polito, vocatur geomātia: si aūt in aqua, hydromātia: si in aëre, aërenomātia: si ī igne, pyromātia: si aūt in viscerib⁹ animaliū immolatorū in aris dæmonū, vocat aruspiciū. Et sic habētur nouē species. Si aūt dæmones nō inuocātur expresse, diuinatio diuiditur in genera duo, quorū primū est cū ad pcognoscendū futura aliquid cōsideramus in dispositiōe vel motu alteri⁹ rei, id est, substātiæ alteri⁹ ab homine: qđ quidē si sit ex cōsideratiōe sit⁹ ac motus siderū, pertinet ad Astrologos, q & geneātici vocant, ppter cōsiderationē nataliū dierū. Si verò motus & voces auiū, seu quorūcūq; animaliū, siue p sternutationes hominū, aut mēbrorū saltus, pertinet generaliter ad auguriū, quod à garritu auiū, sicut auspicium ab auiū inspectione. in auibus enim hmōi præcipuè considerari solēt. Si ṽo sit circa verba hominū dicta absq; intē-

tione

tione, quæ q̄s retorquet ad futurũ quod vult ꝓcognoſce-
re, hoc vocatur omẽ: ſicut Romanis deliberãtibus vtrũ ad
aliũ locũ migrarẽt: fortè eo tẽpore cẽturio qdã exclama-
uit, ſignifer ſtatue ſignũ, hic optimè manebimus. quã vo-
cẽ auditã ꝓ omine acceperũt, trãſeũdi cõſiliũ omittẽtes. ſi
aũt cõſiderenť aliquæ diſpoſitiões figurarũ in aliqb⁹ cor
poribus viſui occurrẽtes, erit alia diuinationis ſpecies: qa
ex lineamẽtis manus cõſideratis diuinatio ſumpta chiro-
mãtia vocať, quaſi diuinatio manus: chiros eñ Græcè dici
tur man⁹. Diuinatio verò ex quibuſdã ſignis in ſpatula ali
cuius animalis apparẽtibus ſpatulantia vocatur. ¶ Secũdũ
gen⁹ eſt, ad quod pertinet diuinatio facta ex cõſideratiõe
eorũ quæ eueniũt ex quibuſdã quæ ab hoĩbus ſeriò fiũt
ad aliqd occultũ inquirẽdũ, ſiue per protractionẽ puncto
rũ, quod ptinet ad artẽ geomãtiæ: ſiue p cõſiderationẽ fi-
gurarũ quæ proueniũt ex plũbo liquefacto in aqua ꝓie-
cto: ſiue ex qbuſdã ſchedulis ſcriptis vel nõ ſcriptis in oc-
culto repoſitis, dũ cõſiderať quis quã accipiat: vel etiã ex
feſtucis inæqualibus propoſitis, q maiorẽ vel minorẽ ac-
cipiat, vel etiã ex taxillorũ proiectione, qs plura pũcta pro
ijciat: vel etiã dũ cõſideratur quid aperiẽti librũ occurrat:
quę omnia ſortiũ nomẽ habẽt. ¶ Sic ergo patet triplex di
uinationis genus, quorũ primũ eſt p manifeſtã dæmonis
inuocationẽ, quod pertinet ad necromãticos: ſecũdũ aũt
eſt per ſolã cõſiderationẽ diſpoſitionis, vel motus alteri⁹
rei, quod pertinet ad augures: tertiũ eſt dũ facimus aliqd
vt nobis manifeſtetur aliquod occultũ, qđ pertinet ad ſor
tes. Sub quolibet aũt horum multa cõtinentur, vt patet ex
5 dictis. ¶* Quintò quæritur, quid de diuinatione facta per
inuocationẽ dæmonũ. ſ. expreſſa? Et dicit S. Tho. ꝙ omnis
talis eſt illicita: tum quia ibi eſt expreſſe pactũ initũ cum
dæmone per ipſam inuocationẽ, ſecundũ illud Iſa. xxviij.
Dixiſtis, Percuſsimus fœd⁹ cũ morte. quod eſt omnino il
licitũ: & eſſet adhuc grauius ſi ſacrificiũ vel reuerentia dę
moni inuocato exhiberetur: tũ quia dæmon qui hominũ
perditionẽ intẽdit ex ſuis reſpõſis, etiãſi aliquãdo vera di
cat, intẽdit homines aſſuefacere ad hoc, ꝙ ei credať, & cõ
ſequẽter ꝑducere ad aliquid humanę ſaluti nociuũ. Quo
modo autem liceat dæmones adiurare, vide s̃. Adiuratio.
6 §. iiij. & v. & s̃. Exorciſta. ¶* Sextò quæriť, vtrũ diuinatio
per aſtra ſit illicita? Et dicit S. Th. ꝙ operatio dæmonis vt
animos hominũ implicet vanitati aut falſitati ĩgerit ſe di
uinationi, quæ ex falſa aut vana opinione ꝓcedit, qua vti-
tur qui ex cõſideratiõe ſtellarũ vult pręcognoſcere futu-
ra, quæ per eas cognoſci nõ poſſunt. Igitur ex falſa & vana
opinione ꝓcedit: & cõſequẽter erit diuinatio ſuperſtitio
ſa & illicita, ſi qs inde velit præcognoſcere futuros caſua-
les vł fortuitos euẽtus, aut futura opera hominũ p certitu
dinẽ: quia, vt idẽ ꝓbat, ex ſtellis nõ accipiť præcognitio fu
turorũ, niſi ſicut ex cauſis ꝓnoſcũtur effectus: duplices aũt
effectus, inqt, ſubtrahunť cauſalitati cœleſtiũ corporũ. Pri
mò effectus p accidẽs cõtingẽtes ſiue in rebus humanis ſi
ue in naturalib⁹: qa cũ ens per accidens neq; ens ſit ꝓpriè
neq; vnũ: vt probatur in vj. Met. nõ habet cauſam ꝑcipuè
naturalẽ, cũ operatio naturalis determinetur ad vnũ, ſicut
ꝓcedit ab vno principio, quod eſt forma rei naturalis. Se
cundò actus liberi arbitrij: quia corpora cœleſtia ĩprime-
re nõ poſſunt directè in intellectũ & voluntatẽ, q̃ nõ ſunt
corpus: & cõſequẽter nec p ſe cauſare tales operatiões: li-
cet ad hoc poſsint diſpoſitiue inclinare, inquãtũ ĩprimũt
in corp⁹ humanũ, & cõſequẽter in vires ſenſitiuas, q̃ ſunt
actus corporaliũ organorũ: & inclinãt ad humanos act⁹,
licet neceſsitatẽ libero arbitrio nõ ĩponant cũ obediãt ra

tioni, ſcdm Philoſophũ in iij. de Anima. & j. Eth. Frequen
ter tñ circa hoc Aſtrologi vera prænũtiãt, pręcipuè in cõi
b⁹ euẽtib⁹, q depẽdẽt ex multitudine: primò qa plures ho
minũ paſsiões corporales ſequũtur, & cõſequẽter act⁹ eo
rũ diſponunť: vt in plurib⁹ ſcdm inclinationẽ corporũ cœ
leſtiũ: pauci verò ſunt. i. ſoli ſapiẽtes q eas rõne moderen
tur. Scdò ꝓpter dæmones ſe ĩmiſcẽtes, ſcdm Aug. in ij. ſup
Gene. Hæc ex illo virtualiter, q etiã tenet eſſe ſuperſtitio
ſum, velle inde. ſ. ex ſtellis, prænoſcere futura neceſſariò,
vt eclipſim, & oĩa ex eis cauſata. intellige in pluribus, vt s̃.
7 §. iiij. in princip. puta ſiccitates & pluuias, & hmõi. ¶* Se-
ptimò quæritur, qd de diuinatione per ſomnia? Et dicit S.
Th. ꝙ cũ ſit illicita diuinatio quę opinioni falſæ innititur,
cõſiderare oportet quod ſit verũ circa præcognitionẽ fu
turorũ de ſomnijs? Cũ aũt ſomnia ſint futurorũ euẽtuum
qñq; quidẽ cauſa: vt cũ qs ex viſis in ſomnijs moueť ad a-
liquid agẽdum aut vitãdum: quãdoq; verò ſigna, inquãtũ
ſcilicet reducũtur ad aliquã cauſam cõmunẽ ſomnijs & fu
turis euẽtibus, & ſcdm hoc plurimũ præcognitiões futu-
rorũ in ſomnijs fiãt, cõſiderãdũ eſt q̃ ſit cã ſomniorum, &
an poſsit eſſe cã futurorũ euẽtuũ, vł ea poſsit cognoſcere.
¶ Eſt autem cã ſomniorũ qñq; interior: & eſt duplex. Pri-
ma eſt animalis, inquãtũ. ſ. phãtaſię dormiẽtis occurrũt ea
circa q̃ eius cogitatio & affectatio ĩmorata eſt in vigilan
do: & hęc non eſt cã futurorũ euẽtuũ: & cõſequẽter hmõi
ſomnia p accidẽs ſe habẽt ad futuros euentus, & ſi qñq; ſi
mul cõcurrãt, erit caſuale. ¶ Scda eſt corpalis, qa ex ĩterio
ri diſpoſitiõe corpis formať aliquis motus in phãtaſia, cõ
ueniẽs tali diſpoſitioni: ſicut abũdãti frigidis humoribus
in ſomnijs occurrit, ꝙ ſit in aqua vel in niue: ꝓpter qđ di-
cũt medici intẽdendũ eſſe ſomnijs ad cognoſcẽdum inte-
riores diſpoſitiões. ¶ Quandoq; verò ſomniorũ cauſa eſt
exterior: & eſt duplex. Prima eſt corporalis, inquãtũ ima-
ginatio dormiẽtis immutatur vel ab aẽre cõtinẽti, vł ex-
preſsiõe cœleſtis corporis, vt ſic dormiẽti aliquę phãtaſię
appareãt cõformes cœleſtiũ diſpoſitionũ. Scda eſt ſpũalis,
quę eſt qñq; qdẽ à Deo, q miniſterio angelorũ aliqua ho
minibus reuelat in ſomnijs, ſcdm illud Nume. xij. ſi qs fue
rit inter vos propheta Domini, in viſione apparebo ei, vł
per ſomniũ loqnar ad illũ. Quãdoq; vero operatione dæ
monũ aliquæ phãtaſiæ dormiẽtib⁹ apparẽt, ex qbus qñq;
aliqua futura reuelãt habẽtibus cũ eis pacta illicita. ¶ Sic
ergo dicẽdũ, ꝙ ſi quis vtatur ſomnijs ad præcognoſcenda
futura, ſcdm quod ſomnia procedũt ex reuelatiõe diuina,
vel ex cã naturali intrĩſeca ſiue extrinſeca, quãtum põt ſe
virt⁹ talis cauſæ extẽdere, nõ erit illicita diuinatio. Si verò
huiuſmodi diuinatio cauſetur ex dæmonũ reuelatiõe, cũ
quibus habẽtur pacta expreſſa, qa ad hoc inuocãtur: vel ta
cita, qa huiuſmodi diuinatio extẽditur ad qđ ſe nõ põtet
tẽdere virtus cauſæ ſomnij, erit diuinatio illicita & ſuper
ſtitioſa. Hæc ex illo. Vnde ſuperſtitioſum eſt ex ſomnijs
nedũ ꝓcedẽtibus à dæmone, ſed à cauſa naturali velle di
uinare de effectib⁹ caſualib⁹: puta inuentiõe theſauri, vel
quòd occideť ab aliquo, aut de ſubiectis libero arbitrio,
eſt illicitũ. Secus ſi ſomniauit pluuiã, vel hmõi, & eã ꝑuen
tiet. itẽ ſec⁹ ſi ſint à Deo: qđ licitè qs pręſumit qñ ſiũt pre
miſſa oratiõe ad Deũ, arg. dicẽdorũ §. ſeq. ad fi. vel etiã ſi
habeãt illa ſigna qb⁹ Doctores diſtinguũt viſionẽ diuinã
à diabolica: de qb⁹ in Aur. ro. circa feſta natalia. Quòd au
tem dicitur nõ eſſe credẽdum ſomnijs, intelligitur contra
8 prædicta, & paſsim ſine conſilio peritorũ. ¶* Octauò quę
ritur, quid de diuinatione per auguria & õmina, & huiuſ
modi obſeruationes exteriorum rerum? Et dicit Sanctus
Tho.

Th. ꝙ cũ huiuſmodi nõ poſsint eſſe cauſa euẽtuũ futuro
rũ, ex eis nõ cognoſcũtur futura, niſi inquãtũ ſunt effectus
aliquarũ cauſarũ, q̃ etiã ſunt cauſantes vel pręcognoſcẽtes
futuros euẽt⁹. Cauſa aũt naturalis inſtinct⁹, quo bruta mo
uẽtur ad ſuas operatiões, põt eſſe duplex. Prima eſt corpo
ralis: qa nõ habẽt niſi aĩam ſenſitiuã, cui⁹ oẽs potẽtiæ ſunt
actus corporaliũ organorũ, & ſic ſubiacet diſpoſitiõi cõti
nẽtiũ corporũ & primordialiter cœleſtiũ. Vñ nihil prohi
bet aliquas eorũ operationes eſſe futurorũ ſigna, inquãtũ
cõformãtur diſpoſitionib⁹ cœleſtiũ corporũ & aëris cõti
nẽtis, ex qbus proueniũt aliq futuri euẽtus. In hoc tñ ſunt
duo cõſiderãda. Primũ vt extẽſio nõ fiat niſi ad ꝓcognoſcẽ
dũ cauſata p motus cœleſtiũ corporũ, vt dictũ eſt. Scdm,
vt nõ fiat niſi ad ea q̃ ad hmõi animalia poſſent aliquali-
ter pertinere: cõſequũtur eñ per cœleſtia corpora cogni-
tionẽ quandã naturalẽ & inſtinctũ ad ea q̃ eorũ vitæ ſunt
neceſſaria, ſicut ſunt immutatiões factę per pluuias, vẽtos
& huiuſmodi. Secũda cauſa eſt ſpiritualis, ſcilicet vł De⁹,
vt patet in colũba ſuper Chriſtũ deſcẽdẽte: & in coruo, q
pauit Heliã: & in cete euomẽte Ionã: vel etiã dæmones q
hmõi operationib⁹ brutorũ vtunť ad implicãdos animos
hominum vanis opinionibus. Et eadẽ ratio videtur eſſe
de omnibus alijs hmõi, præterq̃ de hominibus: quia hu-
mana verba, q̃ accipiũtur pro hoĩe, nõ ſubdũtur diſpoſitio
nibus ſtellarũ, q̃ tñ diſponũtur ſecũdũ diuinã prouidẽtiã,
& quãdoq; ſecũdũ dęmonũ operationẽ. Sic ergo dicẽdũ,
ꝙ omnis huiuſmodi diuinatio ſi extẽdatur vltra id, ad qđ
põt pertinere ſecũdũ ordinẽ naturę vel diuinæ ꝓuidẽtię,
ſuꝑſtitioſa eſt & illicita. Ioſeph aũt dicẽs Ge. xliiij. nõ eſſe
ſibi ſimilẽ in augurãdi ſciẽtia, dixit ioco, ſecũdũ Aug. refe
rẽs fortè ad id qđ de eo vulgus opinabať. Gedeon aũt Iu-
dic. vij. obſeruauit recitationẽ & expoſitionẽ ſomnij quaſi
ordinatã à diuina ꝓuidentia ad inſtructionẽ ſui. Et ſimili
ter Helieſer Ge. xxiiij. attẽdit verba puellę oratiõe præmiſ
9 ſa ad Deũ. Hæc ex illo. ¶* Nonò q̃ritur, qd de diuinatione
ſortiũ? Et dicit S. Th. vbi s̃. & in quodã opuſculo, ꝙ ſortes
ꝓpriè dicuntur cũ aliqd fit, ſcilicet ab hoĩe ſeriosè, vt eius
euẽtu cõſiderato aliqd occultũ innoteſcat: & dicitur ſors
diuiſoria, ſi eius iudicio q̃ratur qđ cui ſit adhibẽdũ: ſiue il
lud ſit res poſſeſſa, ſiue honor, ſeu dignitas, ſeu pœna, vł a-
ctio. Si verò inq̃ratur qđ agere oporteat, vocať ſors cõſul
toria. Si verò q̃ratur qđ ſit futurũ, vocatur diuinatoria. Cũ
autẽ euẽtus ſortiũ expectari poſsit à triplici cã, ſcilicet cœ
lo, fortuna, vł ſpiritu dirigẽte: ſi expectetur à cœlo, quaſi a-
ctus humani, q ad ſortes req̃runtur, ſecũdùm diſpoſitionẽ
ſtellarum ſortiãtur effectum, vana & falſa eſt opinio: & cõ
ſequẽter dæmonum ingeſtione nõ carẽs: ex quo illicita &
ſuperſtitioſa erit diuinatio. Si verò expectet à fortuna, qđ
locũ habere põt ſolũ in diuiſoria ſorte: nõ videtur habere
vitiũ, niſi fortè vanitatis: ſicut ſi nõ volẽtes aliqd cõcordi
ter diuidere, velint ad diuiſionẽ ſortib⁹ vti: quaſi Fortunæ
exponẽtes qs q̃ partẽ accipiat. Si verò expectet à ſpiritu ſi-
ue cã ſpirituali: ſi qdẽ ſit dęmõ, eſt ſors illicita, & ſecũdũ ca
nones ꝓhibita: ſicut fecit rex Babylonis, Ezech. xxj. Si ve-
rò expectet à Deo q tẽperat ſortes, vt Prouer. xvj. talis ſors
ſecundũ Aug. nõ eſt aliqd ſecũdùm ſe malum. ¶ Poteſt tñ
ĩ hoc quadrupliciter incidere peccatũ. Primò ſi abſq; ne-
ceſsitate ad ſortes recurrať: qa videtur ptinere ad tẽtatio-
nẽ Dei: ſed intelligo ſine neceſsitate ſpirituali vel etiã tẽ
porali, pſonæ, vel etiã rerũ quo ad magnũ dãnũ vitãdũ: vt
fecit Dauid j. Regũ. xxx. Secũdò ſi qs eis vtať in neceſsitate
qdẽ, ſed ſine reuerẽtia Dei. Vnde dicit Beda, ſup. Act. apo.
ꝙ ſi q neceſsitate aliqua cõpulſi Deum putãt ſortibus exẽ

plo apoſtolorum eſſe cõſulẽdum, videãt hoc ipſos apoſto
los nõ niſi collecto fratrũ cœtu & ꝑcib⁹ ad Deũ fuſis egiſ
ſe. Tertiò ſi diuina oracula ad terrena negotia cõuertanť:
quia talis cõſuetudo diſplicet Aug. ad inquiſiti. Ianu. Sed
ĩtellige ꝙ negotia ꝓpriè ſunt circa tẽporalia lucra, nõ cir
ca dãna vitãda. Quartò ſi qs ſortib⁹ vtatur in electionibus
eccleſiaſticis, q̃ inſpiratiõe Spiritus ſancti fieri debẽt. vnde
ſecundũ Bed. vbi s̃. Mathias ſorte q̃ritur ante Pentecoſtẽ,
quia ſcilicet nõdũ erat effuſa in eccleſia plenitudo Spirit⁹
ſancti. ſeptẽ aũt diaconi poſtea nõ ſorte, ſed electione di-
ſcipulorũ ſunt ordinati. Secus autẽ in tẽporalibus dignita
tibus, q̃ ad tẽporalẽ diſpoſitionẽ ordinãť, in quarũ electio
ne plerũq; homines ſortib⁹ vtũtur, ſicut & in rerũ tẽpora
liũ diuiſiõe. in neceſsitate autẽ licitũ eſt diuinũ iudicium
reuerẽter ſortib⁹ implorare: ſicut ſecũdũ Aug. in epiſtola
ad Hono. ſi tẽpore pſequutionis ignoratur q miniſtri fu-
gere & q remanere debeãt: vel ſecundũ eũdẽ in primo de
Doc. Chriſti. ſi habẽti dãda occurrãt duo ęquè indigẽtes,
& vtriq; dare nequeãt. Iudiciũ aũt ferri cãdẽtis, vł aquę fer
uẽtis ordinať qdẽ ad occulti peccati inq̃ſitionẽ p aliqd qđ
ab homine fit: & hoc cõuenit cũ ſortib⁹. inquãtum tñ ex-
pectať aliqs miraculoſus effect⁹ à Deo, excedit cõem ſor-
tiũ rõnẽ. vñ illicitum redditur: tum qa ordinatur ad iudi-
cãdũ occulta q̃ diuino iudicio reſeruãtur: tum etiã qa hu-
iuſmodi iudiciũ nõ eſt diuina authoritate ſancitum: vñ ꝓ
hibetur ij. q. iiij. cõſuluiſti. Et eadẽ rõ videtur de lege duel
lorũ: niſi ꝙ pl⁹ accedit ad cõem rõnẽ ſortium, inquãtũ nõ
expectať ibi miraculoſus effect⁹: niſi fortè qñ pugiles ſunt
10 valde impares virtute vł arte. Hæc ex illo. ¶* Decimò q̃ri
tur, qd de ſuꝑſtitionis obſeruãtia? Et dico multa. ¶ Primũ.
Vti obſeruãtijs artis notorię ſecũdũ S. Th. & alios eſt illi
citũ: qa hęc ars vtitur ad acq̃rẽdã ſciẽtiã qbuſdã nõ vt cau
ſis, ſed vt ſignis, cũ ſecundũ ſe nõ habeãt virtutẽ cauſandi
ſciẽtiã: vt eſt inſpectio quarũdã figurarũ, ꝓlatio ignotorũ
verborũ, & alijs hmõi: quæ ſigna ſunt ſuꝑuacua, cũ nõ ſint
diuinit⁹ inſtituta, ſicut ſunt ſacramẽtalia, & cõſequẽter ꝑ-
tinẽt ad pacta q̃dã ſignificationũ cũ dęmonib⁹: vñ eſt peni
tus repudiãda Chriſtiano, ſicut & alię artes nugatorię vel
noxiæ ſuꝑſtitiõis, vt Aug. dicit in ij. de Doc. Chriſti. & ſe-
cũdũ Arch. eſt mortale. Eſt etiã hoc inefficax ad ſciẽtiã ac
quirẽdã, vt ꝓbat S. Th. vbi s̃. q. lxvj. ¶ Secundum. In obſer
uationib⁹ ordinatis ad corporũ immutationẽ, puta ad ſa-
nitatẽ, vł hmõi, de qbus etiã s̃. in verbo, Maleficiũ. ſecũdũ
S. T. cõſiderãdũ eſt vtrũ facta ad particulares effect⁹ indu
cẽdos videãť poſſe tales effect⁹ cauſare: & ſic nõ erit illici
tũ: qa licet cauſas naturales adhibere ad ꝓprios effect⁹. Si
aũt nõ videtur eos poſſe cauſare, cõſequẽs eſt, ꝙ nec adhi
beãtur ad hoc ſicut cauſæ, ſed quaſi ſigna: & cõſequẽter ꝑ-
tinẽt ad pacta ſignificationũ cũ dęmonib⁹ inita. Vñ ſecun
dùm Aug. xj. de ci. Dei, dęmones alliciũtur creaturis nõ vt
animalia cibis, ſed vt ſpirit⁹ ſignis. Vñ ſecũdũ eũdem in ij.
de Doc. Chriſt. ad ſuꝑſtitionẽ ptinẽt omnia remedia q̃ me
dicorũ diſciplina cõdẽnat, ſiue in precationib⁹, ſiue in qui
buſcunq; notis, quas characteres vocãt. xxvj. q. ij. illud. Nec
obſtat ꝙ ſicut corpora naturalia ſubijciũtur cœlo, inde ex
eius impreſsione cõſequẽdo virtutes occultas, ita & artifi
cialia, puta imagines: qa ideo naturalia à cœlo ſortiuntur
virtutes actiuas, qa ſortiũtur etiã formas ſubſtãtiales, quas
eorũ virtutes cõſequũtur: formæ autẽ artificialiũ ꝓcedũt
ex conceptione artificis: & cũ nihil aliud ſint q̃ cõpoſitio,
ordo & figura, vt dicit in j. Phy. nõ poſſunt habere natura
lẽ virtutẽ ad agẽdum: vnde inquãtum artificialia nullã vir
tutẽ ſortiũtur à cœlo, ſed ſolũ ſecũdũ materiã naturalẽ.

Vnde

Vnde imagines astronomicæ ex operatione dæmonũ ha
bẽt effectũ: cui⁹ signũ est, ꝙ necesse est eis inscribi quosdã
characteres, qui naturaliter ad nihil operãtur, cũ figura nõ
sit naturalis operationis principiũ. In hoc tamẽ distãt ima
gines astronomicę à necromãticis: quia in istis sunt q̃dã ta
cita pacta cũ dęmonibus per characterũ q̃dã signa: sed in il
lis fiũt expressæ inuocationes & præstigia quædã, vnde p
tinẽt ad pacta expressa cũ eis. Hæc ex illo. ¶ Tertiũ. Obser
uatiões ordinatæ ad præcognoscẽdũ aliqua fortunia vel
infortunia, secũdũ quod aliqui experiũtur, ꝙ aliqua tẽpo
ra, vel loca, aut verba audita, vel occursus hominũ aut ani
maliũ, siue distorti aut inordinati actus aliq̃d præsagiũ ha
bẽt futuri boni vel mali, secũdũ S. Tho. omnes sunt super
stitiosæ & illicitæ: quia prædictis vtũtur vt signis nõ intro
ductis authoritate diuina, sed magis humana vanitate, de-
monũ malitia cooperante: & vidẽtur esse quædã reliquiæ
idololatriæ, secũdũ q̃d obseruabãtur auguria & dies fau-
sti vel infausti, q̃d pertinet quodãmodo ad diuinationẽ p
astra, secũdũ quod diuersificãtur dies. Si quis tamẽ præsa-
giũ huiusmodi cõsideret ex sua causa, nõ erit illicitũ: sicut
si seruus timeat flagellũ iudicis, vidẽs iram domini: & simi
liter si quis timeret nocumentũ puero ex oculo fascinãte.
& si à principio homines in his obseruantijs aliq̃d veri ex
perti sunt, fuit à casu: deinde verò opere dęmonũ, cũ homi
nes incipiũt his animũ applicare, vt fiãt curiosiores, & ma
gis laqueis implicẽtur. ¶ Quartũ. In omnibus autẽ incãta
tionibus vel scripturis suspẽsis, secũdũ S. Tho. duo cauen-
da sunt. Primò quidẽ ne quod pfertur aut scribitur perti-
neat ad inuocatiões dęmonũ, quod est manifestè supersti
tiosum & illicitũ: & similiter ne cõtineat ignota nomina,
ne sub illis lateat aliquod illicitũ: & similiter ne q̃d falsita
tis cõtineat: qa sic eius effectus expectari nõ posset à Deo,
q nõ est testis falsitatis. Secũdò cauẽdũ est ne cũ verbis sa-
cris contineãtur aliqua vana, puta characteres inscripti, p̃
ter signũ crucis, aut si spes habeat in modo scribẽdi aut li-
gãdi, aut in quacũq; huiusmodi vanitate, quę ad diuinã re
uerentiã nõ pertineat: qa hoc iudicaretur superstitiosum:
aliàs autẽ est licitũ. Vnde dicitur in decre. xxvj. q. vj. c. nõ li
ceat Christianis. quòd in collectionibus herbarũ, q̃ medici
nales sunt, aliquas obseruationes aut incãtationes nõ licet
attẽdere: nisi tãtũ cum symbolo diuino aut dominica ora
tione, vt tãtũ creator & Deus omniũ honoretur. Hęc ex il
lo. De reliquijs autẽ portãdis, habes s̃. Reliquiæ. §. iiij. Ad
de verò primò, secũdũ eũ, ꝙ in incãtationibus serpẽtũ vel
quorũcũq; animaliũ si respect⁹ habeatur solũ ad verba sa
cra, & diuinã virtutẽ, nõ erit illicitũ: plerũq; tamẽ tales in
cãtationes habẽt illicitas obseruãtias, & per dæmones sor
tiũtur effectũ, & præcipuè in serpẽtibus: qa serpẽs fuit pri
mũ dæmonis instrumentũ ad hominẽ decipiendũ. Adde
secundò secundũ Veruec. & Mo. ꝙ carminatrices si nihil
superstitiosum dicũt, docent, aut faciunt, sed tantũ vtũtur
licitis precibus & adiurationibus, sicut per pasionẽ & cru
cem Christi, & huiusmodi, nõ peccãt mortaliter, nisi post
prohibitionẽ ecclesiæ sibi factã: prohibẽdi sunt tamẽ viri
& mulieres à talibus: quia multa inutilia & superstitiosa
solent admisceri: nisi fortè sacerdos sit vel religiosus & di
scretus, aut etiã laicus excellẽtis vitę: qui fusa oratione lici
ta super infirmũ manũ ponat: qui tamẽ fortè deberẽt à tali
bus abstinere, si timet ne exẽplo eorũ alij superstitiosi as-
sumãt sibi carminationibus abusum: iuxta illud, Ab omni
specie mala &c. de vi. & ho. cle. cũ ab omni. Adde tertiò se
cũdũ Arch. vt etiã elicitur ex prædictis, ꝙ si tẽpus vel dies
obseruetur ad aliquid faciẽdũ vel omittendũ ex causa na
turali, puta dispositione lunæ ad mẽdicinã sumẽdã, vel ar
borem succidendã: non est superstitiosum nec illicitũ. Se-
cus si ex falsa opinione: quia putat qs aliquos dies fortuna
tos vł infortunatos: vt si quis vtitur herbis collectis in au
ne Ascẽsionis, vel balneat se in nocte Ioan. Bapti. Sed tñ li
mita qñ nõ mouetur quis ex spirituali deuotione festi cõ
currentis illa die: vnde nõ est superstitiosum si sacerdos ad
celebradum primã missam obseruet diẽ alicuius sancti si-
bi deuoti, & huiusmodi. Adde quartò secundũ Veruec. ꝙ
breuia continentia, ꝙ si quis ea portauerit, nõ incurret ta
le vel tale malũ, vel cõsequetur tale vel tale bonum, repro
banda sunt, & peccant facientes, vtentes, & cõsulentes: nisi
sint adeò simplices, ꝙ excusentur ignorãtia. Adde quintò,
secundũ eundem Arch. ꝙ licet vtentes incãtationibus &
breuibus superstitiosis ignorãter, excusent fortè à morta-
li: secus si audierũt à personis discretis ea esse illicita: quia
11 non vidẽtur posse excusari. argu. viij. di. ignosci. ¶ *Vnde
cimò quæritur, quæ sit pœna superstitiosorũ? Et dico ꝙ di
uinatores & malefici secundùm leges capite plecti debẽt:
& si accedãt ad domum alterius, debẽt cremari: itẽ omnia
eorum bona debẽt publicari: vt C. de malefi. l. nullus. & l.
nemo. & l. culpa. sed secũdùm canones si quidem peccatũ
occultũ sit, imponitur pœnitẽtia xl. dierum. extrà eod. c. j.
Si verò sit notorium, eucharistia negatur, de conse. dist. ij.
pro dilatione. & infames sunt, etiam qui ad eos cõcurrũt.
ij. q. viij. quisquis. & de testi. c. testimonium. Et si sit cleri-
cus, deponendus est, & in monasterium detrudendus: si lai
cus, excommunicandus, si renuit agere pœnitẽtiam, secũ
dũ Host. xxvj. q. v. nõ oportet. & c. si quis episcop⁹. & c. al
quãti. sed & crescẽte cõtumacia, crescere debet & pœna. Et
omnes tales, si sit notoriũ, sunt irregulares, licet posit epi
scopus dispẽsare, secũdũ Bern. in c. ij. eo. ti. Secus si sint oc
culta, quãuis secũdũ aliquos neutro modo efficiãtur irre-
gulares, p c. is qui. de sent. excõ. lib. vj. sed malè, vt patet ex
dictis s̃. Infamia. §. iij. imò vt recitat Archi. quidã volũt ꝙ
contrahatur irregularitas, etiam si sit occultum. Vide etiã
suprà, Adiuuare. & suprà, Maleficium.

SVRDVS simul & cæcus vtrum posit cõtrahere matri
monium, secũdùm Host. vt recitat Pan. in c. cùm apud.
de spõ. si potest exprimere suum cõsensum in cõtrahẽdo,
debet admitti: aliàs repellitur.

DE SVSPENSIONE.

1 *Suspensio quid, & quotuplex sit.*
2 *Suspendere quis posit.*
3 *Suspensio an suspendatur appellatione.*
4 *Suspensionis sententia quomodo feratur.*
5 *Suspensio iuris uel hominis quomodo sit interpretanda.*
6 *Suspensio in quibus casibus incurratur de iure.*
7 *Suspensio simoniacorum qualis, & qualis dispensatio.*
8 *Absoluere quis posit à suspensione uel interdicto.*

SVSPENSIO, vt hîc sumitur, est quædã ecclesiastica cen
sura, qua interdicit aliquod officium vel exercitium com
petens certæ personæ ecclesiasticæ, aliquãdo à iure, aliquã
do à iudice prolata, vt elicitur ex gl. in c. ad reprimẽdam.
de offi. ordi. & in cle. cupiẽtes. de pœn. Quomodo autẽ à
depositione & degradatiõe differat, habes s̃. in verbo, De
gradatio. Et hæc aliquando dicitur minor, priuans scilicet
solùm participatiõe sacramẽtorũ: ppter quod sic suspẽsus
eligi nõ potest in prælatũ, vt in c. si celebrat. de cler. excõ
mu. mi. nõ autẽ priuat facultate exercẽdi iurisdictionalia,
aut eligẽdi: & cõtrahitur solùm in duobus casibus, de qui
bus j. §. vj. in princip. Aliquãdo verò dicitur impropria, de
qua ibi: & aliquãdo maior, quæ cõtrahitur in alijs casibus
qui

1 qui ibi sequũtur. ¶ Primò* aũt quæritur, quotuplex sit su-
spẽsio, siue quot modis qs sit suspensus? ¶ Et dico, ꝙ quã-
tum ad rẽ, à qua quis suspenditur, aliquãdo fit ex toto, ab
omni scilicet officio ordinũ: aliqñ ab vno ordine, & non
ab alio: aliquãdo nõ ab ordine, sed ab aliquo alio, puta in
gressu ecclesiæ, actu prędicatiõis, & huiusmodi: de quibus
omnibus habet in gl. cle. cupiẽtes. de pœ. ¶ Quantũ verò
ad durationẽ suspẽsionis, aliquãdo fit simpliciter, aliquã-
do ad certũ tempus. Et quãdo fit simpliciter: vt cũ quis si-
ne prẽfinitione tẽporis beneficijs priuat, priuatio intelli
gitur ppetua. C. de pœ. l. seruus. vnde paria sunt aliqua su-
spendi simpliciter & perpetuò. ¶ Quantũ autẽ ad suspẽ-
dentem, quandoq; fit per sententiã canonis, quandoq; p
sentẽtiã hominis. ¶ Quantũ verò ad eos, respectu quorũ
fit, quibus scilicet ex suspẽsione aliq̃d interdicitur, suspẽ-
ditur aliqs tripliciter, secũdũ Archi. Primò aliquãdo quo
ad se tantũ, quia scilicet ipse prohibitus est ab officio: sed
subditus, vel alius eũ vitare nõ tenetur, etiã si sciret pecca
tũ eius. dist. xxviij. c. vl. & de coha. cleri. & mu. vestra. sicut
est omnis existẽs in mortali, intellige nõ suspẽdente quo
ad alios: & existẽs in excõicatione minori, qa debet absti
nere à celebratione, & executione ordinum: aliàs peccat
mortaliter exercẽdo solẽniter ĩ mortali actũ ordinis sui,
vel in minori excõicatione recipiẽs aliquod sacramentũ.
dist. xl. multi. j. q. j. sacerdos. nõ tñ efficitur irregularis ce-
lebrãdo, vel exequendo ordinẽ. Talem secũdùm S. Tho.
nullus debet inducere ad celebrãdũ, vel exequendũ offi
cia sua, dũ scilicet certus est de malitia eius: tñ nõ potens
aliũ habere, excusaꝛ, accipiẽdo sacramẽta à tali, præcipuè
cùm est superior eius: imò etiã si aliũ habere põt, secun-
dùm Pet. de Pal. qa vtitur iure suo, & malo eius in bonum
suũ. j. q. j. si fuerit. Sed vide de hac s̃. Clericus. ij. §. viij. Se
cundò est quis suspẽsus quo ad alios tantũ. quod largè di
citur. sicut suspẽsus dicitur clericus peregrinus, q ex deuo
tione celebrare pmittitur in occulto, sed nõ in publico:
licet nõ efficiatur irregularis, si sic suspẽsus celebret, etiã
in publico, de quo s̃. Peregrinus. §. iiij. Tertiò verò est qs
suspẽsus quo ad se & alios, quãdo scilicet p sententiã ca-
nonis, vel hominis suspẽsus est quis ab officijs suis: q pro-
priè dicitur suspẽsus, & tenetur ab eis abstinere, etiã post
cõtritionẽ & cõfesionẽ, quousq; sit relaxata suspẽsio: al's
suspẽsus diuinis, vel officio, vel celebratione, & huiusmo
di, si cõtra faciat, peccat mortaliter, & efficitur irregularis
scdm Inno. de sen. & re iudi. cũ æterni. lib. vj. & xij. q. iij. si
qs episcopus. etiã secũdũ Inn. & Veru. si extra ecclesiã di-
cat horas officiãdo populũ, sicut in exercitu: secus si non
2 officiãdo dicat cũ vno vel duobus. ¶ Secũdò* quęritur qs
posit suspẽdere? Et dico, ꝙ suspẽdere põt ab officio, q &
excõicare. de quo s̃. Excõicatio. j. notabili ij. vnde laicus,
aut mulier cũ excõicare nõ posit, nisi ex cõmisione spe
ciali Papæ. dist. xxxij. §. verũ. in gl. nõ põt etiã suspẽdere:
põt tamen secũdùm Inno. abbatissa suspẽdere à beneficio
clericos ecclesiarũ sibi subditarum, si hoc ex cõsuetudine
habet, nõ aũt ab officio: & generaliter suspendere põt, ex
cõicare & interdicere, qcũq; põt ecclesiastica censura co
gere: quia hęc tria veniũt nomine censuræ. de verb. sign.
3 quærenti. ¶ Tertiò* quæritur, q̃d si appelletur à suspẽsio-
ne potẽtis suspẽdere? Et dico, ꝙ appellatio suspẽdit suspẽ
sionẽ & interdictũ, sicut & excõicationẽ, si pręcedat: vt in
c. ad hoc quoniã. de appel. à cõtrario. Sed limita si appelle
tur ex iusta causa: secus ex friuola, & nõ probabili: quia si
post eã appellãs celebret, & iudex appellationis pronun-
tiet eã nõ tenere, erit irregularis: licet aliàs nõ, secũdùm
Ber. & Host. in c. pastoralis. de app. Non aũt suspẽditur p
sequentẽ. de sent. excõ. is cui. lib. vj. tñ si appellatio fieret
post suspẽsionẽ à tẽporalib⁹, puta ab ingressu domus, vi-
neæ, & huiusmodi: vel interdictũ aquæ, ignis, & huiusmo
di, suspẽdit. l. nõ tm̃. ff. de ap. nisi casus esset in quo dãnatũ
publicè interesset statim puniri. l. cõstitutiones. ff. de ap.
Ex quo patet, ꝙ suspẽsionẽ ab officio, vel ingressu eccle-
siæ nõ tollit appellatio sequẽs. d. c. is cui. qa spũalia sunt.
& idẽ videt, si sit à beneficio: & sic intellige Inn. in d. c. ad
hoc quoniã. & idẽ si suspẽsio sit à canonia: qa spiritualis
est: secus si suspẽsio est à perceptione fructuũ beneficij, q̃
tẽporalis est, vel à prębẽda: qa appellatio bene suspendit,
etiã post interposita. Ioã. tñ And. in d. c. is cui. tenet, ꝙ ap-
pellatio sequẽs tollat suspẽsionẽ à beneficio. & q̃d dicit,
appellationẽ sequentẽ nõ suspẽdere interdictũ, vel suspẽ
sionem, dicit habere locũ in merè spiritualibus, p quæ li-
4 gatur anima. ¶ Quartò* quæritur, quomodo sentẽtia su-
spẽsionis ferẽda sit? Et dicit Sũ. Ang. ꝙ primò debet fieri
in scriptis monitione pręmissa: & quo ad cætera, sicut de
excõicatiõe, dictũ est s̃. Excõicatio. j. no. iij. & idẽ de sen
tẽtia interdicti: vt patet in c. j. de sent. exc. lib. vj. sed illud
c. nõ facit mentionẽ de monitiõe: vnde nec in interdicto
seruatur, nec in suspensione est semp necessaria. Pro quo
not. ꝙ secũdũ Pan. in c. reprẽhẽsibilis. de appel. regula est
ꝙ sine monitiõe, nec suspẽsio, nec excõicatio ferri debet.
Et idẽ dicit de interdicto p c. j. de sent. exc. lib. vj. Sed ego
dico, ꝙ de excõicatione est planũ eo modo, quo s̃. dictũ
est: & de suspẽsiõe est verũ p d. c. reprẽhẽsibilis. licet bene
Inn. limitet verũ esse, nisi suspẽsio fiat in pœnã delicti: qa
sine monitione fieri põt. Pro quo videtur tex. in c. tã lite-
ris. de testi. & de interdicto idẽ dicit Inno. & dico de hoc
esse arg. in c. statutũ. de sen. exc. lib. vj. Sed tñ d. c. quod al
legat Pan. hoc nõ probat: nec est verũ, quãdo ponitur ex
causa sine culpa, vt patet ex practica currẽte: nec qñ ponit
in pœnam pro culpis, scilicet pręteritis, vel præsentibus:
arg. c. Romana. §. sed nec in specie. de sent. exc. lib. vj. sed
solùm quãdo ponitur pro contumacia, sicut & in suspen-
sione dictũ est. Excõicatio autẽ, quia nõ infertur respectu
psentiũ, aut præteritorũ, nisi pro cõtumacia, nũquã infert
sine monitione ab homine, nisi excõicet excõicatum à iu
re, de quo Pan. vbi s̃. vbi etiã dicit latã sine monitiõe tene
re. & idẽ de interdicto dictũ est s̃. & idẽ est de suspẽsione.
Excepta autẽ monitione in reliqs fertur suspẽsio, & inter
dictum eo modo, quo & excõicatio, per d. c. j. scilicet in
scriptis cõtinẽtibus cãm, & cũ traditiõe copiæ si petatur.
Et secũdò debet fieri absolutè: si verò fiat sub cõditione,
nõ ligat, donec extet cõditio. & idẽ de interdicto. Et si in
iure dicat, suspẽdatur, deponat, vel degradet: cõminatio
est ferẽdæ, nõ latæ sentẽtiæ. dist. xxxv. eps. Et breuiter, q̃d
de excõmunicatione dicitur, de suspẽsione dicendũ est, se
cũdũ Io. And. in c. licet. de sen. excõ. li. vj. cũ sit quasi eadẽ
5 ratio. ¶ Quintò* quęritur, quomodo intelligenda, vel in-
terpretãda sit suspẽsio iuris aut homĩs, maximè quãtũ ad
pœnas incurrẽdas p cõtra faciẽtes? Et viso Pan. in c. cũ di-
lect⁹. de cõsue. & ĩ c. si celebrat. de cle. exc. mi. dico sic: Cũ
suspẽsio aliqñ fit à iure, vt in casib⁹ j. dicẽdis, aliqñ ab ho-
mine: harũ quędã est ab eo, q̃d nõ ptinet ad actũ alicuius
ordinis: & tũc cõtrafaciens nõ est irregularis, sed alio mo
do puniri debet. c. aũt j. de sen. & re iud. li. vj. & c. j. de sen.
excõ. eo. li. quę vidẽtur in oppositũ, loquũtur qñ exercet
aliq̃d deputatũ certo ordini, vt no. in c. cũ dilectus. de cõ
sue. & c. si celebrat. de cle. exc. mi. & ĩ cle. cupiẽtes. de pœ.
¶ Quædã verò est ab eo, quod propriè est actus alicuius

ordinis,puta à celebratiõe,ab officio,ab ordine,& huiuſ
modi:& tũc ſi eſt cũ tali modificatiõe, ſcilicet quouſq; ſa
tisfecerit,vel pœnituerit:cõtra faciẽs eſt irregularis, ſi eſt
à iudice: & ſimiliter ſi eſt à iure, ſcd̃m glo. in c.pſenti. de
offi.ord.li.vj.licet verius ſecũdũ Archi. vt no.Gemi.in c.
quia ſæpe.de elect.lib.vj.nõ ſit irregularis:qa iſte videtur
potius à Deo, quàm à iure ſuſpẽſus: quod ſaltẽ poſt factũ
tenerẽ. Si verò dicta ſuſpẽſio ſit cũ dicta modificatione,
ſiue ſit à iudice,ſiue à iure,talis eſt irregularis:vt in dictis
c.primis.ſi tã eſſet à cõfeſſore ſimpliciter,vel ad tẽpus,cõ
tra faciens nõ eſſet irregularis,ſecũdùm Io. And.in c.is q.
de ſenten.excõ.lib.vj. quia nõ inuenitur iure expreſſum.
¶ Cũ aũt ſuſpenſio multipliciter imponatur,vt dicetur in
ſequẽtibus:vt ſciatur quãdo cõcernit actũ ordinũ,ſciẽdũ
eſt,ꝙ ſi fiat ſuſpẽſio à põtificalib⁹ ſolùm, tũc cenſetur qs
ſuſpenſus ſolùm ab his,quę depẽdẽt ab ordine põtificali,
nõ ab alijs:vnde exercere poterit iuriſdictionalia,quę ſe-
parata ſunt ab his,quę ſunt ordinis põtificalis:vt in c.trãſ-
miſſam.de ele.nec ex hoc efficitur irregularis: ſed ſi cele
brãdo in põtificalibus cõtra faciat,ſẽtit Sum.Ange.ꝙ ſit
irregularis,tenẽdo, ꝙ epiſcopat⁹ ſit ordo, vt cõiter tenẽt
Canoniſtæ:ſed qa nõ eſt ordo vniuocè cũ alijs.i.in ordi-
ne ad corpus Chriſti verũ:ideo melius Sũ.Roſ.poſt Arch.
& Hoſt.& Verue.Dur. & Pan.in d.c.cũ dilect⁹.tenet,ꝙ ta
lis nõ ſit irregularis:& põtificalia nõ ſunt de ſubſtãtia ce-
lebrationis: nec debemus aliquẽ irregularẽ iudicare,niſi
inueniatur expreſſum.ar.de pœ.diſt.j. §.pœnæ.¶ Si verò
ſuſpẽſio ſit à ſacramẽtorũ perceptiõe, vel participatione:
etiã cõtra faciẽs nõ eſt irregularis:vt in d.c.ſi celebrat.qa
participare nõ eſt ordinis vel officij: cũ etiã laici partici-
pẽt,ſcd̃m Inn.in c.j.de ſen.excõ.& Hoſt.¶ Si verò ſit à ſa-
cramẽtorũ collatiõe:ſimiliter licet cõferat quis ea, nõ eſt
irregularis:qa ſine ſolẽnitate cõferũtur, etiã à laicis,ſecũ
dùm Hoſt.in c.j.de ſen.excõ.& Hoſt.ibi. Quod limita,ſi
cõferat nõ ex ordine,ſed ſimpliciter tãquã laicus.¶ Si ṽò
ſit ab ordine,ſi qdẽ ſit ab ordine ſimpliciter, ſuſpẽſus eſt
qs à quolibet ordine: & p quãdã cõſequẽtiã ab omnibus
fundatis ſup ordine, ſecũdùm Pan.vbi ſuprà, vt à iuriſdi-
ctione ſpũali, & ſimilibus.¶ Si verò ſit ab ordine epiſco-
pali,ſolũ eſt qs ſuſpẽſus ab his, q̃ ſunt illi⁹ ordinis:nõ aũt
ab his,quę ſunt iuriſdictiõis, ſecũdũ eũdẽ: arg.eorũ,quæ
dicta ſunt,qñ qs eſt ſuſpẽſus à põtificalibus. Si verò ſit ab
ordine ſubdiaconi,intelligitur eſſe ab omnib⁹ ſuperiori
bus:nõ aũt ecõtrario,ſi eſt ab ordine ſuperiori,puta ſacer
dotali,vel epiſcopali,eſt ab inferiorib⁹:ſed poſſet exerce
re officia inferiorũ.de corpo.vitia.ſignificauit. Et ſimilr̃
ſi ſit à collatiõe ordinũ ſimpliciter,eſt qs ſuſpẽſus à colla
tione cuiuſlibet ordinis: & ſi ſit à collatiõe inferioris or-
dinis,eſt etiã à collatiõe ſuperioris:ſed nõ ecõtrario,ſecũ
dùm Hoſt.in c.dilectus filius.de tẽpo.ord.Et in omnibus
prædictis cõtra faciẽs eſt irregularis:vt in c.j.de ſen.& re
iudi.lib.vj.& ſimiliter co.lib.de ſen.exc.c.j.¶ Si verò ſit à
beneficio:dicit gl.in c.cũ Vintoniẽſis.de ele.ꝙ talis ſuſpẽ
ſio,ſcilicet à beneficio,ſolũ extenditur ad fructus benefi-
ciorũ:nõ aũt ad facultatẽ adminiſtrãdi in ſpũalibus, vł tẽ
poralib⁹.Si verò ſit ab officio,dicit gl.in c.audiuim⁹.xx-
iiij.q.j.ꝙ nõ eſt propter hoc ſuſpẽſus à iuriſdictione: ſed
gl.& cõiter doc.in c. cũ dilect⁹.de cõſu.tenẽt,ꝙ ſuſpẽſus
ab officio nõ põt exercere iuriſdictionẽ,nec eligere,nec
bñficia cõferre. Pro quo facit d.c.cũ dilectus.& tex.à con
trario:in c.ſi celebrat.de cle.exc.mi.& placet Inn.& Cõp.
vt j.ad fi. §.vij.Et Pan.dicit,ꝙ verbũ,officij,eſt valde latũ.
nã quicquid habet electus, eſt officij,preter beneficiũ: &
cõſequẽter ſuſpẽſus ab officio, videtur ſuſpẽſus nedũ ab
ordine, ſed etiã ab omni officio clericali. Vñ dico,ꝙ eſt
ſuſpẽſus à põtificalib⁹,& ab omnib⁹ quę fundãtur in ordi
ne:ſcd̃m Pan.vbi ſ̃.ac ſi eſſet ſuſpẽſus ab ordine, & cõſe-
quenter à iuriſdictiõe ſpũali,ſecũdũ cõiorẽ opinionẽ.Et
eſt ratio:qa remota exequutiõe fundamẽti,remouetur &
acceſſorium,qđ eſt iuriſdictio.Nec obſtat c.cũ dilecta.de
maio.& obe.vbi abbatiſſa,quę nõ habet ordinẽ,cõfert be
neficiũ,qđ eſt iuriſdictiõis: qa illud cõceditur ſibi ratione
religionis : non religioſo aũt nõ datur iuriſdictio ſpũalis
nõ ratione ordinis.Nõ tñ credo,ꝙ incurrat irregularita-
tem,ſi ea,quę ſunt iuriſdictiõis exerceat: ar.d.c.j.de ſent.
excõ.lib.vj.& in c.poſſunt.de offi.ord.lib.vj.¶ Si iterũ ſu
ſpẽſio ſit ab officio,vtrũ ſit propter hoc ſuſpẽſus à benefi
cio,aut ecõtrario,ſecũdũ gl.in d.c.qa ſæpe. & in c.preſen
ti.ſuſpẽſus eſt qs ipõ facto ab omnib⁹ beneficijs, ſed non
ecõtrario.Io.aũt And.cle.cupiẽtes. de pœ.dicit circa hoc
multa,nõ clarè loquẽs.Sed Pet.de Anch.ſup eadẽ cle.diſ-
tinguit poſt Gaſ.Cal.dicẽs virtualiter ſic: Si qs eſt ſuſpen
ſus,aut ergo ab officio,aut à beneficio,aut ab vtroq;. ſi igiť
ſi ſit ſuſpẽſus à beneficio,à iure vel homine,nõ eſt ſuſpen
ſus ab officio.ar. d.c.dilect⁹. Et ratio ad hoc eſt odiũ pœ-
narũ.de reg.iur.in pœnis.Itẽ qa officiũ nõ eſt acceſſoriũ
ab beneficiũ,licet ſit ecõtrario.Et intellige hoc,ſiue ſit ſu
ſpẽſus à beneficio ſimpliciter,ſiue à bñficio addito ly ſo-
lũ. Si verò eſt ſuſpẽſus ab officio: tũc aut ab officio ſolũ:
& planũ eſt,ꝙ nõ à bñficio: qa hoc tm̃ ſentẽtiæ promulga
tio voluit.aut ab officio ſimpliciter, ſcilicet nõ addito ly
ſolũ: & tũc aut à iure,aut ab homine:& ſi à iure,aut ppter
crimẽ,aut propter infamiã,aut ppter cõtumaciã.Et ſi p-
pter crimẽ,putat ꝙ ſit ſuſpẽſus à beneficio:vt c.eos.& c.ſi
qs ſacerdotũ.diſt.lxxxj.Si verò ppter iſamiã,vel cõtuma
ciã,ſecus eſt:vt c.pſbyter ſi à plebe.ij.q.iiij.Si verò eſt ab
homine ſuſpẽſus ab officio,ſi eſt propter crimẽ graue,eſt
ſuſpẽſus etiã à bñficio: ſi verò ppter crimẽ leue, vel etiã
infamiã aut cõtumaciã,nõ eſt ſuſpẽſus à bñficio,vt in iu-
ribus allegatis.Si verò eſt ſuſpẽſus ab vtroq;:aut hoc eſt p
dictionẽ,&: & tũc eſt planũ eũ eſſe priuatũ facultate exer
cẽdi iuriſdictionẽ ſpũalẽ,& cõferẽdi bñficia,& eligẽdi:ſi
ue ſit ſuſpẽſus ab homine,ſiue canone inferẽte pœnã:vt i
caſu capituli primi.de reg.iur.lib.vj.Aut p dictionẽ,vel:&
tũc putat verã opinionẽ Gof.ꝙ talis ſentẽtia nõ valet p-
pter incertitudinẽ.l.iij.C.de ſen.quę ſi.cer.quan. Hæc ex
illo.Et licet Inn.in c. paſtoralis.de ap. dicat,ꝙ ſuſpẽſus ab
officio tantũ, fructus beneficiorũ percipere nõ debet:ta-
men Hoſt.hoc intelligit, qñ eſt ſuſpenſus pro graui cau-
ſa:ſecus pro leui vel infamia, & nõ eſt cõtumax.¶ Si verò
ſuſpenſio ſit à diuinis officijs:tũc nõ põt qs officiare,nec
cũ alijs itereſſe ſeu audire, ſcd̃m Hoſt.Gof.& Ray.nõ eſt
irregularis,ſi iterſit ſolũ,vt ſimplex laicus: vt patet ex di-
ctis.Si ṽò ſuſpẽſio ſit ab ingreſſu eccleſiæ, eſt qs priuatus
ptãte exercẽdi ordinẽ i ipa eccłia: & ſi in ea celebret diui
na, quaſi vtẽs officio ſuo ſicut prius, eſt irregularis, ſcd̃m
Gemi.in c.is cui.de ſen.exc.li.vj. & ſimiliter eſt priuatus
ptãte audiẽdi diuina in eccłia:nõ tñ ſi ibi audit,eſt irregu
laris,licet peccet mortaliter:niſi ipe celebret,ſecũdũ Ge-
mi. nõ aũt priuat⁹ ptãte exercẽdi iuriſdictionalia, vel eli-
gẽdi,nec celebrãdi extra eccleſiã.de quo tñ dic, vt i d.c.is
cui.nec orãdi in ea,tpe quo ibi diuina nõ dicũtur,ſecũdũ
Cal.quẽ ſeqĩ Gemi.in d.c.is cui. & placet p rationẽ illius
c.nec pcipiẽdi eccleſiaſtica ſacramẽta, ſecũdũ cõem opi-
nionẽ:cũ hoc caſu talis celebrare poſsit extra ecclĩa:ſecũ
dũ Io.tñ cui interdicit eccleſia, interdicta intelligũtur ec-
cle

cleſiaſtica ſacramẽta.xxxiij.q.ij.latorẽ.Si vero ſuſpẽſio ſit
ab adminiſtratione eccleſiæ tam in temporalibus quàm in
ſpiritualibus:talis nõ eſt ſuſpẽſus ab ordine:nec celebran
do eſt irregularis,ſecundũ Pan.in c.ſi quorundã.de ſol. &
Io.An.ibi.¶ Si verò ſit ab officio prædicationis:nõ effici
tur quis irregularis prædicãdo & celebrãdo:vt no.Pau.&
ſequitur Cald.in d.cle.cupiẽtes.ſecus ſi eſſet ab aliquo of
ficio annexo alicui ordini.Si verò ſit à canone ppter defe
ctũ corporalẽ,ppter quẽ quis prohibetur pmoueri,iuxta
dicta ſ̃.Corpore vitiatus.talis ſi promoueatur & celebret,
mortaliter quidẽ peccat,nõ tamen efficitur irregularis:ſe
cũdũ Pan.in d.c.ſi celebrat. ¶ Si verò ſuſpenſio ſit vel fiat
ſimpliciter nõ expreſſo ordine,aut officio, vel bñficio: ta
lis eſt ſuſpẽſus à iuriſdictione ſpũali, & collatione benefi
ciorũ,& electione:qa ſecũdũ Inn.& Cõpo.ſuſpẽſus ab of-
ficio & beneficio,vel officio tãtũ,vel ſimpliciter,intelligi
tur ſuſpẽſus ab omnibus p̃dictis:quia appellatione ſuſpen
ſionis in genere venit maior.ar.c.ſi quẽ.de ſen.excõ.¶ Si
verò ſuſpẽſio ſit minor,de qua §.ſe.in principio:talis cele
brãdo nõ efficitur irregularis:vt d.c.ſi celebrat. Similiter
ſi ſit ĩpropriè vel largè dicta,ſicut §.j.dictũ eſt de clerico
peregrino:qa ſi celebraret, nõ eſſet irregularis,vt no. Pã.
in d.c.ſi celebrat.¶ Si verò ſit per annũ,poterit ſuſpẽſus ce
lebrare vltima die anni biſſextilis: ſecũdũ gl. in c. quæſi-
uit.de verb.ſign.ſicut libertas pmiſſa ſeruiẽti per annũ,ac
quiritur ſi ſeruit ccclxv.diebus.ff.de ſtatu lib.l.cùm hęres.
6 §.Stichus ſi hæredi meo.¶ Sextò quæritur,* in qb⁹ caſib⁹
incurratur ſuſpenſio de iure?Et dico ꝙ minor incurritur
ex duobus.Primò ppter quodcũq; peccatũ mortale,i quo
quis exiſtẽs antequã pœniteat, ſuſpẽſus eſt ab omni ſacra
mẽtorũ participatione:vt in c.quęſitũ.de coh.cle.& muli.
Secũdò ppter participationẽ cũ excõicatis, i qua incurri
tur excõicatio minor:impropria verò incurritur,vt ſ̃. §.j.
quaſi ad fin.ſed ſuſpẽſio maior & ppria incurritur in mul
tis caſibus de iure.¶ Primò enim ſuſpenſus eſt epiſcopus
duob⁹ mẽſib⁹ ab officio,ſi poſt puinciale cõciliũ celebra
tũ intra ſex mẽſes nõ conuocat oẽs abbates,pſbyteros, &
clericos,referens eis omnia acta cõcilij.diſt.xviij.c.vltim.
¶ Secundò ſuſpenditur ipſo iure per annũ à celebratione
miſſæ,ſi ordinat ſciẽter ſolẽniter pœnitentẽ.di.lv.nullus.
¶ Tertiò,ſuſpẽditur ipſo iure per annũ à celebratiõe miſ
ſæ,ſi ordinat aliquẽ inuitũ.di.lxxiiij.c.j.& ij.de quo dic vt
ſ̃.Ordo.iij.§.viij.Et ſimiliter epiſcopus vel alius cõferẽs
tonſurã clericalẽ infanti,niſi fortè religionẽ intraret,vel
illiterato,vł homini alienę diœceſis ſine licẽtia,vł cõiuga
to,niſi velit religionẽ intrare,aut ad ſacros ordines pmo
ueri,qñ ſcilicet põt,ſuſpẽſus eſt per annũ à collatione tõ-
ſuræ tantũ:de tẽp.or.nullus.li. vj.¶ Quartò, ſuſpenſi ſunt
clerici notorij cõcubinarij.di.xxxij. nullus. de quo dic vt
ſ̃.Clericus.ij.§.viij.& Cõcubinarius. §.iiij.¶ Quintò,ſu-
ſpẽſus eſt epiſcopus ordinãs monachũ ſine licẽtia abbatis
à cõione aliorũ,cõtẽtus cõione ſuę diœceſis.di.lviij.c.ſi.
vbi qdã exponũt aliorũ.i.epiſcoporũ.Similiter ſi ordinat
alienũ clericũ ſine licẽtia ſui epi vel ſuperioris ſciẽter vel
affectata ignorãtia,ſuſpẽſus eſt per annũ à collatiõe ordi
nũ:& interim clerici ſine eius licẽtia pñt ordines recipe
à vicinis epiſcopis.de tẽp.ord.c.eos.li.vj. Et ipſi clerici ſic
ordinati priuati ſunt exequutione ordinis recepti:ſed epi
ſcopus põt diſpẽſare.ix.q.ij.Lugdunẽſis.de tẽp.or. qđ trãſ
lationẽ.Et ſi epiſcop⁹ Italicus ordinet clericũ Vltramõta
nũ,vide ſ̃.Ordo.iij.§.iiij.¶ Sextò, ſuſpẽſus eſt cleric⁹ eli
gẽs indignũ quãtũ ad ętatẽ,legitimitatẽ,ſciẽtiã,& mores:
q pro ea vice priuatus eſt electiõe actiua,& à bñficijs eccle
ſiæ triẽnio ſuſpẽſus:epiſcop⁹ verò qui facit vel pmittit fie
ri,pro ea vice priuatus eſt poteſtate cõferẽdi beneficiũ il-
lud,ſi ad eũ ptinet ei⁹ collatio,& ſuſpẽdi debet à pceptio
ne proprij beneficij.de elect.c.nihil.& c.cũ in cũctis. Vbi
nota ꝙ tale trienniũ incipit ſtatim poſt delictũ,id eſt,talẽ
electionẽ:& ſi pendẽte tali triennio iterũ quis delinquat,
ſecundũ trienniũ incipit ſtatim poſt delictũ,& nõ in fine
primi triẽnij:ita ꝙ priora tẽpora confundantur in ſecun-
dis:vt tenet Io.And.in cle.ij.de magi.& d.c. cùm in cun-
ctis.Sed Pan.in d.c.cũ in cunctis.poſt Bart.in l.ſenatus.ff.
ad Turpi.diſtinguit: quia qñ ponitur pœna vt ſpecies:pu
ta,ſic faciens ſtet ad cõfinia per decenniũ à tẽpore delicti
cõmiſsi:tũc determinatur tẽpus:& ſic decenniũ debet in
cõtinẽti currere:aliàs nõ eſſet decẽniũ,ſecũdũ aliud: arg.
in l.ſi vſusfructus mihi in bienniũ.ff.de vſufr.leg. Quãdo
verò pœna apponitur gñaliter & ideterminatè: puta dicẽ
do,ſtet ad cõfinia per decẽniũ:tũc incipit ſecundũ decen
niũ finito primo:qa aliàs nõ ſolueret pœnã delicti. ¶ Se-
ptimò,cleric⁹ cõſentiẽs electioni de ſe factæ p poteſtatis
ſecularis abuſũ:ſit ineligibilis,& eligẽtes prima vice ſunt
priuati electionis poteſtate.de elec.quiſqs.¶ Octauò,ſu-
ſpẽſi ſunt ordinati extra tpa, vł ab epiſcopo q reſignauit,
vł à nõ ſuo,ſine licẽtia ſui,vel ab excõicato,degradato,ſu
ſpẽſo,& hmõi:vł p ſaltũ,vel in excõicatione aut apoſtaſia,
aut poſt cõtractũ matrimoniũ:de qbus dic vt ſ̃.dictũ eſt in
diuerſis locis, cùm de irregularitate & ordine ageretur.
¶ Nonò,ſuſpẽſi ſunt ordinãtes ante tpa,vł illiteratos, vel
nõ ſubditos:de qbus dic vt dictũ eſt ſ̃.in materia ordinis.
¶ Decimò,ſuſpẽſus eſt ab adminiſtratione ſpũaliũ qlibet
grauãs eccleſiã ſibi cõmiſſam p debitis alienis,aut lĩteras
ſiue ſigillũ cõcedẽs,qbus poſsint eccleſiæ obligari.de ſol.
ſi quorũdã.tamẽ ſecũdũ aliquos nõ ligat hęc ſuſpẽſio,niſi
iferiores epiſcopis:& p epiſcopũ põt relaxari:licet facere
nõ debeat,niſi prius ſit ſatisfactũ indẽnitati eccłiæ,de ver
bo.ſign.cũ olim.¶ Vndecimò,ſuſpẽſus eſt clericus duellũ
offerẽs vł ſuſcipiẽs:poterit tñ epiſcopus cũ eo diſpẽſare,ſi
mors aut mutilatio nõ ſit ſequuta.de cle.pug. in duel.c.j.
¶ Duodecimò, ſuſpẽdũtur quicũq; iudices per annũ cõti
nuũ ab epiſcoporũ cõfirmatione & cõſecratiõe,qui ſe in
tromittũt de cognitiõe negotiorũ in cauſis electionũ epi
ſcopatuũ,qñ antea ad papã eſt appellatũ:aut q cõfirmatio
nẽ aut cõſecrationẽ cõferũt electis poſt talẽ appellationẽ:
& ſi ſolũ cõfirmationẽ cõferũt,ſunt ſuſpẽſi ab ea tãtũ:ſi ve
rò cõfirmationẽ & cõſecrationẽ,ſic ſunt ab vtraq; ſuſpẽſi:
ſimiliter ſi partibus recedẽtib⁹ ab appellatiõe eã cõferat,
niſi prius ingrat ſi partes aliqua prauitate interueniẽte re
ceſſerũt à dicta appellatione.de elec.prouida.li.vj.¶ Deci
motertiò,ſuſpẽſi ſunt nõ ſeruãtes interdictũ.de exce.pla.
tãta.de quo dic vt ſ̃.Interdictũ.vj.§.iiij.¶ Decimoquartò
ſuſpẽditur p mẽſem ab ingreſſu eccleſiæ pferẽs ſentẽtiã
excõicationis,niſi præmiſſa canonica monitiõe corã ido
neis teſtibus.de ſen.exc.ſacro. ¶ Decimoquintò, ſuſpen-
ditur p mẽſem ab ingreſſu eccleſiæ & diuinis officijs ferẽs
ſentẽtiã interdicti,excõicationis,vł ſuſpẽſionis,nõ in ſcri
ptis:& idẽ ſi nõ cõſcribat cauſam ſentẽtiæ:& idẽ ſi requiſi
tus nõ tradat intra mẽſem exẽplũ ſcripturæ : & ſi interim
exequatur,eſt irregularis,à ſolo papa diſpẽſabilis.de ſent.
exc.cũ medicinalis.lib.vj.de quo dic vt ſ̃.Excõicatio.j.§.
iiij.¶ Decimoſextò, ſuſpẽdũtur ab officijs, & à qbuſcũq;
beneficijs,cõuẽtus,capitula,collegia,& ſingulares pſonę,
quæ decedẽte plato alicuius eccleſię cathedralis vel regu
laris,vel collegiatæ bona ab eo dimiſſa,vel tpe vacatiõis
obueniẽtia occupãt:& hoc quãdiu ea nõ reſtituant vel ec

cleſiæ vel ſucceſſori, nõ obſtãte quacũq; cõſuetudine, priuilegio aut ſtatuto. de ele. qa ſepe. lib. vj. & in cle. ſtatutũ. de elec. declaratur hoc habere locũ in omni emolumẽto. quod intellige, qñ decedit prelatus principalis. Vide ſ. Beneficium. v. in prin. vide etiã j. caſu xx. ¶ Decimoſeptimò ſuſpẽditur cõſeruator per annũ ab officio, ſi ſciẽter intromittit ſe de alijs q̃ de manifeſtis iniurijs. de offi. deleg. hac cõſtitutione. li. vj. ¶ Decimooctauò, ſuſpẽſi ſunt triennio ab officio, id eſt, exequutione officij & adminiſtratiõe. ſ. temporaliũ, ſecũdũ Io. An. prælati ſubmittẽtes laicis bona eccleſiarũ ſeu iura ſine cõſenſu ſui capituli, & licẽtia ſedis apoſtolicæ: & clerici qui hoc ſciẽtes nõ denũtiãt ſuperiori, ſunt ſuſpẽſi triẽnio à perceptione beneficiorũ illius ec cleſiæ. de reb. eccl. nõ alie. hoc cõſultiſſimo. lib. vj. Ad hoc antẽ q̃ hæc ſuſpẽſio incurratur, requiritur illud qđ requiritur vt ſint excõicati laici, qui vi aut metu id exigũt ab ec cleſiaſticis. de quo vide ſ. Excõicatio. ix. ſ. xix. ¶ Decimo nonò ſuſpẽditur p annũ ab officio iudex eccleſiaſticus, ordinarius vel delegatus, qui cõtra iuſtitiã & conſcientiã in grauamen partis alterius in iudicio quicquã facit per gratiã vel ſordes. de ſen. & re iudi. cũ æterni. li. vj. Sed hoc ſecundũ Ber. nõ habet locũ in arbitrio. quod Io. Andr. dicit verũ, niſi ſuccedat in locũ ordinarij vel delegati. de offic. deleg. vno delegatorũ. & eadẽ rõne nec in auditore. ¶ Vicesimò, ſuſpẽduntur epiſcopi & ſuperiores ab ingreſſu ecclesiæ: inferiores verò ab officio & beneficio, q̃ in ſubditis ſibi dignitatib⁹, perſonatibus, prioratibus, vel eccleſijs bona in ipſis inuẽta poſt mortẽ rectoris earũ, vel tpe vacatiõis obueniẽtia, quoquo modo occupant: & tãdiu donec reſtituerint occupata: niſi ex ſpeciali priuilegio, aut cõſuetudine præſcripta eis cõueniãt. de offi. ord. præſenti. lib. vj. Et hic caſus differt à xvij. ſ. poſito: qa hîc ſunt aliæ eccleſiæ: & conſequẽter alia bona. Itẽ qa hîc ſuſpenditur prælati, nõ ibi. ¶ Vicesimoprimò, ſuſpẽduntur epiſcopi & ſuperiores ab ingreſſu eccleſiæ: inferiores verò ab officio & bñficio, q̃ viſitãtes exigũt pecuniã vel munera: vel à nõ viſitatis p̃ curationẽ recipiũt. de cẽſi. exigit. li. vj. de quo dic vt j. Vſitatio. ſ. v. ¶ Vicesimoſecũdò, ſuſpẽduntur ipſo facto epiſcopi & maiores, qui vſuras ab ijs manifeſtis nõ oriũdis quocunq; titulo concedũt domos ad fœnus exercendũ, donec eos expellũt. de vſur. quãquã. & c. vſurarũ. lib. vj. Et ſimiliter ſecũdũ Arc. qui permittũt q̃ habeãt domos cõductas, vel habitẽt in terris ſuis, ſi intra tres mẽſes eos nõ expulerint. ¶ Vicesimotertiò, interdicitur ingreſſus eccleſiæ his qui celebrãt p̃ſentibus excõicatis publicè vel interdictis, aut recipiũt ad ſacramẽta eccleſiaſtica, vel ſepulturã: & tandiu donec ad arbitriũ excõicatoris ſatisfecerint cõpetenter. de priui. epiſcoporũ. lib. vj. & ſi hoc interdicto durãte ingerãt ſe diuinis in eccleſia ſua, agẽtes officia ſicut prius, efficiũtur irregulares. de ſen. excõ. is cui. li. vj. Et licet Archi. limitet hoc ad excõicatũ ab homine, ꝓpter verbũ, donec arbitrio eius. cuius ſententiã Io. de Fan. quẽ ſequitur Gemi. ibi, intelligit de ſentẽtia iuris: & ſic illud verbũ, cuius ſentẽtiã, exponitur. ſ. cõditoris, ſi eſt iuris: vl hominis, ſi eſt hominis. Quidã etiã limitãt verũ ſolùm quo ad exẽptos, ſed melius ſecũdũ Io. And. ligat etiã non. exemptos. ¶ Vicesimoquartò, ſuſpẽditur triennio à beneficijs q̃ deſecerit in ꝓbatione eius qđ obiecerit cõtra pſonã electi ad aliquã dignitatẽ, vel perſonatũ: ad q̃ bñficia ſi ſe ingeſſerit intra illud tẽpus, perpetuò priuat⁹ eſt, niſi manifeſtiſsimè cõſtet q̃ nõ egerit calũnioſe. de elec. ſtatuimus. lib. vj. Sed intellige in bñficijs quæ habet in illa eccleſia, ꝓ qua electio celebratur. de ele. ſi cõpromiſſarius. li. vj. ¶ Vicesimoquintò, ſuſpenſi ſunt aliq̃ electores per c. cupiẽtes. de elect. de quo dic vt ſ. Electio. x. ſ. vj. ¶ Vicesimoſextò, ſuſpẽſus eſt cõpromiſſarius, ſi eligit ſciẽter indignũ. de ele. ſi cõpromiſſarius. li. vj. ¶ Vicesimoſeptimò, ſuſpẽſus eſt ab omni actu legitimo excõicatus maiori. de ſen. excom. ſolet. libr. vj. ¶ Vicesimooctauò ſuſpenduntur à receptione quorũlibet ad profeſsionẽ fratres ordinũ mẽdicantiũ, qui aliquem ante annũ ꝓbationis cõpletũ recipiũt ad ꝓfeſſionem: vt in c. nõ ſolũ. & in c. conſtitutionem. de reg. li. vj. ¶ Vicesimononò ſuſpẽſi ſunt clerici virgatis veſtibus: vt in cle. quoniam. de vi. & honeſt. cle. de quo dic vt. Clericus. ij. ſ. iij. ¶ Triceſimò ſuſpẽditur ab officio quilibet religioſus præſidẽs monaſterio prioratui eccleſiæ ſe. adminiſtrationi cuilibet, ſi iura, reditus, vel poſſeſsiones eiusdẽ alicui ad vitã ſeu ad certũ tẽpus cõcedit quouis titulo, nec neceſsitas aut vtilitas id expoſcat monaſterij vel ecclesiæ: & tũc cũ cõſenſu cõuẽtus, ſi habet: aut ſi non habet, ſui prælati: quod tamẽ ad locatiões & vẽditiones fructũ ad modicũ tẽpus nõ extẽditur: vt in cle. j. de reb. eccl. non alie. ¶ Triceſimoprimò ſuſpẽduntur religioſi habẽtes ad miniſtrationẽ veel beneficia ab officijs & adminiſtrationibus, qui noualiũ, aut decimaliũ, aut decimarũ debitarũ faciũt fraudẽ: ſi requiſiti intra mẽſem nõ deſtiterint, vel nõ ſatisfecerint ũtra duos mẽſes, & tãdiu donec ſatisfecerint: vt in cle. religioſi. de deci. ¶ Triceſimoſecũdò ſuſpenduntur ab officio prædicationis oẽs religioſi, exceptis illis qui decimas recipiũt, qui poſtquã fuerint requiſiti p rectores eccleſiarũ, ſciẽter omiſerint facere cõſcientiã cõſitẽtibus de decimis ſoluẽdis: & hoc quãdiu nõ fecerint, ſi cõmodi tatem habuerint: vt in cle. cupientes. de pœnis. ¶ Triceſimotertiò ſuſpẽditur à beneficiorum collatione abbas vel prior nõ habẽs abbatem propriũ: aliùs verò ab adminiſtratione, ſi quã habet: quã ſi nõ habet, inhabilitatur ad habẽdum beneficiũ & adminiſtrationẽ, & hoc per annũ, ſi ſotularis nõ corrigiatos & altos, vel caputia nõ ſciſſa portare præſumpſerint: vt in cle. j. de ſtatu mona. Itẽ ſecundũ præmiſſam perſonarũ diſtinctionẽ prefatas pœnas ſuſpẽſiõis & inhabilitationis per biennũ ipſo facto incurrũt, ſi venationi aut occupationi clamoroſæ: vel aliàs cũ canibus aut auibus ex ꝓpoſito interfuerint. Et loquitur de monachis nigris: & collatio ptinet ad priorẽ clauſtralẽ cũ conſilio & cõſenſu maioris partis capituli ſeu cõuẽtus, durãte tẽpore ſuſpẽſionis abbatis vel prioris: vt ibi. ¶ Triceſimoquartò ſuſpẽduntur quilibet etiã epiſcopi & ſuperiores p ſe vel mẽſes ſequẽtes à collatione magiſterij, ſeu doctoratus, qalquẽ promouerũt ad tale officiũ, niſi prius recepto iuramẽto, q̃ vltra tria Turonẽſium argenteorũ in tali doctoratus ſolẽnitate nõ exponet: vt in cle. cũ ſit. de magi. & hoc ſemeſtre incipit ſtatim poſt delictũ, & eo pendente ſemeſtre incipit aliud ſemeſtre: & nõ in fine primi ſemeſtris, dùm Io. And. Sed tu dic vt ſ. eo. ſ. caſu vj. & adde, q̃ dẽte tali ſpatio tales cõferant tale officiũ, collatio tenet: ſuſpẽſio erat occulta: ſi autẽ erat publica, oportet q̃ conferatur, ſecundùm Io. And. ibidem. ar. c. ad probandũ. de re iud. Sed quia ſuſpenſio trahit ſecum executionẽ, ta dicta infrà Pœna. ſ. xv. puto, q̃ iſta collatio non tenet, etiã ſi ſuſpenſio erat occulta, per dicta ſuprà Lex. ſ. xxv. ¶ Triceſimoquintò ſuſpenduntur epiſcopi per triennium ab officio, ſi odij, gratiæ, aut amoris, vel cõmodi tẽporalis obtentu contra iuſtitiã & conſcientiã omiſerint procedere in crimine hæreſis contra quemquã, vbi fuerat procedendum, aut obtentu eodẽ prauitatẽ ipſam vel impedimentũ ſui officij alicui imponẽdo, quoquo modo vexauerint. quem: vt in cle. multorũ. de hære. ¶ Triceſimoſextò, ſuſpendũtur religioſi, qui ex adminiſtratiõe euchariſtiæ, extremæ vnctionis, vel ſolẽnizatiõis matrimonij, aut quãcũque abſolutione indebita aliquid acq̃ſierint, niſi poſtquã fuerint requiſiti intra mẽſem reſtituerint, donec ſatisfecerint: vt in cle. religioſi. de priuil. ¶ Triceſimoſeptimò ſuſpendũtur clerici ipſo facto ab officij executione, q̃ recipiunt ad cõmunionẽ, vel oblationẽ altaris manifeſtos vſurarios, & tãdiu donec ad arbitriũ epiſcopi ſatisfecerint: vt in c. q̃ in oĩbus. de vſur. ¶ Triceſimooctauò ſuſpenſi ſunt ab executiõe põtificalis miniſterij fratres prædicatores ꝓmoti ad epiſcopatus, vel alias ꝓlaturas, ſi prius recipiũt munus cõſecrationis, quàm reſignẽt ordini libros, & alia, q̃ habebãt tẽpore ſuæ ꝓbationis: p Clementẽ quintũ in priuile. prouidẽtia. ¶ Triceſimonono ſuſpẽſi ſunt ab executione ordinũ ſacrorũ, & p ſolũ Papã diſpenſabiles, fratres prædicatores pturbãtes Minores in officio inquiſitionis, & ecõtrario, p Clemen. iiij. in priuile. paupertatis. ¶ Quadrageſimò ſuſpẽſi ſunt ſimoniaci. de quo dic vt ſ. 7 ſeq. ¶ Septimò* quærit, qđ de ſuſpẽſione, & diſpẽſatione circa ſimoniacos? Et dico multa. ¶ Primũ. Simoniacus in ordine ſuſcipiendo, ſi ſit occultũ, ſuſpenſus eſt, quo ad ſe, & alios ab illo ordine. extrà eo. tãta. ſcdm Inn. Ray. & Pã. ibi: & ab oĩbus aljs ordinibus, etiã licitè receptis, ſecũdũ Veruec. & Inno. & conſequenter eſt remotus ab adminiſtratiõe tẽporaliũ beneficiorũ ſuorũ. lxxxj. diſt. eos. ſecũdùm Inn. & facit gl. j. q. j. reperiũtur. & in cle cupiẽtes. de pœn. ſecũdùm Veruec. tñ olim verius, licet modò talis ſit excõicatus: dicẽdũ eſt, q̃ cũ pœnæ nõ ſint extẽdẽdæ, iſte eſt ſuſpẽſus, quantũ ad ea, quę ordinis, nõ autem quę iuriſdictionis ſunt: & debet puniri depoſitiõe & infamia, ſi de crimine cõſtiterit. de accu. inquiſitionis. nec põt cũ eo diſpenſari, niſi p Papã. j. q. j. gratia. Si tñ ipſe ignorauit, nõ eſt ſuſpẽſus, niſi ab ordine ſic ſuſcepto, ſecũdũ Inn. in c. j. de ſimonia. eo. ti. Simoniacus verò in ordine dãdo, ſcdm Gof. eſt ſuſpẽſus triennio vel ꝑpetuò, ſecũdùm Inno. in c. pen. eo. tit. & Pan. in c. p tuas. el ij. eo. tit. & hoc eſt verius p tex. iũcta glo. in c. ſi qs à ſimoniacis. j. q. j. & xxxij. diſt. ſ. verũ. & ſic indiſtinctè tenet Sũ. Ang. ſed Sũ. Roſ. limitat poſt Ray. quia ſi eſt manifeſtũ, ipſo iure ſuſpẽſus eſt, etiã quo ad alios extrà eo. accuſatũ. Si verò occultũ, ſuſpẽſus eſt quo ad ſe tãtũ, ſicut & qlibet crimino ſus. extrà eo. etſi queſtiões. Ordinatus etiã à ſimoniaco in ordine ſuſcipiẽdo etiã occulto, vel in collatiõe, aut receptiõe, aut mediatione bñficiorũ eſt ſuſpẽſus ipſo iure. j. q. j. ſi qs à ſimoniacis. quãuis in ſua ordinatiõe nulla ſit cõmiſſa ſimonia: qa ille ordinator erat priuatus exequutiõe: & nemo dat qđ nõ habet. j. q. vij. Daibertũ. Ignorãtia tñ facti excuſat ordinatũ in receptiõe ordinis: & ſi audiuit ordinatorẽ fuiſſe ſimoniacũ, poterit miniſtrare in ordine ſuſcepto, licet nõ ad alios ab eodẽ ꝓmoueri, niſi cõſciẽtiã deponat. x. eo. Scrupul⁹. ſ. vl. Sed cũ ſciuerit, debet abſtinere, donec diſpẽſetur, & p Papã. j. q. j. ſi qui. in gl. Nõ autẽ excuſat ignorãtia iuris. vnde ſecũdũ S. T. ij. ij. q. c. nullus debet recipere ordines ab his, quos ſcit eſſe tales, nec tenetur in huiuſmodi quis ſuis prelatis obedire: imo ſcdm Archi. poſt Gof. potius debet excõicationẽ pati. ¶ Secundũ. Qui beneficiũ recipit ſimoniacè, ſecũdũ Pan. in c. tanta. & in c. p tuas. extrà eo. eſt ſuſpenſus: ſed quo ad ſe tantũ, ſi eſt occultus, id eſt, ſi non cõſtet per ſententiã, vel cõfeſsionẽ in iure, vel facti euidentiã interueniẽtibilẽ, ſecundùm Rod. non autẽ quo ad alios, ſed eſt ſuſpẽdendus: argu. j. q. iij. c. j. & ij. Vnde ſi renuntiat beneficio taliter acquiſito, poteſt vti ordine ſuo poſt pœnitẽtiã, & alijs beneficijs licitè habitis: illo verò bñficio retẽto, in quo ſimonia cõmiſſa eſt, pœnitẽtiã agere nõ põt. de accu. inquiſitionis. Si verò eſt manifeſtus, ſuſpẽſus eſt, quo ad ſe, & alios ipſo iure. xxxij. diſt. ſ. verũ. Vnde quãuis bñficio renũtiet, iterũ indiget diſpẽſatione, ſicut qlibet notorius criminoſus, vt in c. fin. de tẽp. ord. Poteſt autẽ diſpẽſare epiſcopus, modò non ſit ille, cũ quo ſimoniã cõmiſit. Si tamẽ ipſe hoc ignorauit, nõ eſt ſuſpẽſus, niſi à beneficio ſic ſuſcepto, ſecundũ Inn. in d. c. de ſimoniacè. Et ita indiſtinctè tenet Sũ. Ang. Sed melius Sũ. Roſ. & Sup. poſt Sũ. Piſ. & Arch. & Ray. & Gof. & Hoſt. & S. T. vt recitat Archi. in cen. diſtinguit vt prędicta ſint vera in beneficio ſimplici, etiã quãtũ ad tẽporaliũ adminiſtrationẽ, ſi ſimonia ſit notoria, ſecũdùm Ray. in curato autẽ, vel dignitate, etiã ſi ſit occultũ, idẽ eſt iuris, ſicut de recipiẽte ordinẽ ſimoniacè: quia eſt ſuſpẽſus, quo ad ſe & alios, nõ ſolùm ab actibus omniũ ordinũ, ſed etiã ab adminiſtratione tẽporali, ſecũdũ Inn. & ſolus Papa diſpẽſat. Cõtra hęc autẽ videtur facere c. ex tuæ. de ſimo. volẽtes, q̃ ſimoniacũ in ordine occultũ nõ ſit tutũ cõpellere, vt abſtineat ab officio eius: ſed hoc ideo dicit, quia nõ poterat probari: cũ quo ſtat, q̃ ipſe tenebat abſtinere. & hoc innuit ibi gl. ¶ Tertiũ. Cũ ſimoniaco in ordine, ſecũdùm gl. & Cal. in c. poſt trãſlationẽ. de renũ. & do. Ant. & Pan. in d. c. de ſimoniacè. poſt multa diſpẽſat ſol⁹ Papa, quãdo ſcienter actũ eſt: epiſcopus autẽ quando ignorãter. j. q. v. præſentiũ. etiã ſi poſtquã ſciuit nõ renuntiauit, ſed miniſtrauit in ordine ſuſcepto, vel ad alios aſcẽdit, ſcdm Rod. & ſimiliter qñ ſciẽter, ſed non eſt miniſtratũ in ſic ſuſcepto: quia põt epiſcopus diſpẽſare, quo ad ritè ſuſceptos, licet nõ quãtũ ad ſic ſuſceptũ, nec quãtum ad recipiendos ante diſpẽſationẽ, ſcilicet Papalẽ: quia promotus eſſet p ſaltũ, ſecundũ Ray. & cõcordat Alberi. & facit extrà eo. ſi qs ordinauerit. ibi: ab ordine ſic ſuſcepto. Quod limitat Ray. niſi pecunia eſſet data ipſi epiſcopo: quia nõ poteſt ipſe diſpẽſare propter turpitudinẽ ſuã: ſed Papa. j. q. j. erga. vel ſucceſſor, aut alius ordinarius. ¶ Quartũ. Cũ ſimoniaco verò in beneficio ſciẽter, ſolus Papa diſpẽſat, ſecũdùm Ber. Ray. & Gof. quod intelligitur in illo beneficio, & in quocũq; alio: ſcdm gl. & Io. And. ſ. d. c. de ſimoniacè. ſed ſecũdùm Hoſt. epiſcopus poteſt diſpẽſare in ſimplici ſcilicet ab alio: ſecundùm Pan. verò in d. c. de ſimoniacè. etiã in curato in alia eccleſia, etiã cũ executione ordinũ, ſi modò ſpõte renũtiat: in eccleſia tamẽ exẽpta nõ poteſt diſpẽſatione epiſcopi habere, niſi ſimplex beneficiũ: & cũ exequutione minorũ ordinũ ſolùm: ad illud verò beneficium, in quo fuit ſimonia cõmiſſa, vt illud habeat, fieri nõ poteſt niſi per Papã. Si autẽ expectat ſententiã cõdemnatoriã, nullo modo epiſcopus põt diſpẽſare ad quodcũq; beneficiũ in illa eccleſia vel in alia. Cũ eo verò, qui ad beneficiũ eſt ſimoniacè promotus ignorãter, ſolus Papa diſpenſat, vt illud habeat: in alijs autẽ epiſcopus: vt not. in t. præſentiũ. j. q. v. & in c. ſunt. & in c. nobis. eo. tit. Tanen. tã in c. ſicut nobis. eo. ti. tenet, q̃ etiã in eodẽ poteſt epiſcopus diſpẽſare, ſi ipſe epiſcopus nõ fuit in culpa. & cõſentit Ray. & placet. ¶ Quintũ. Cũ ſimoniaco in dignitate epiſcopus diſpẽſare nõ poteſt, ſecũdùm Inno. extrà eod. nobis. imò nec cũ aliquo ſimoniaco ſciẽter nõ poteſt diſpẽſare, q̃ promoueatur ad dignitatem, etiã pro qua nõ fecerat ſimoniã. j. q. j. ergo. ¶ Sextũ. In multis autẽ caſibus ſimoniæ poteſt epiſcopus, ſecũdũ Ray. poſt legitimã pœnitentiã diſpenſare. Primò cum eo, qui beneficiũ, vel etiã

ordinem cōtulit simoniacè, vel fuit mediator simoniæ, si sit occultū. Secūdò, cū eo, qui interposuit preces carnales etiā pro nō digno: nulla tamē interueniēte cōditione, vel pacto, si ipse eps sit immunis, alioqn metropolitanus. Sed intellige secūdùm Verue. quādo talia ex cōsuetudine cōpetunt ei. Tertiò, in simonia cōmissa circa exequias defunctorū, cōsecrationē cœmeterij & vasorū, bñdictionē vestiū, chrismatis, aquæ, salis, panis, & aubentiū, & huiusmodi: quia in his nō prohibetur, & sic pōt: argu. c. nuper. de sen. exc. & cōsentit gl. eius, Vld. Host. & Gof. qđ Archi. intelligit, quādo simonia est manifesta: qa occulta nō inducūt irregularitatū in huiusmodi. Vnde dicit Inno. ꝙ simoniaci in benedictionib⁹, & huiusmodi, si occulti sunt, licet sint suspēsi quo ad se, tamē post pœnitētiā licitè celebrāt. Quartò, cū eo, q ordinē simoniacè recepit, & nō ministrauit, quo ad ritè antè susceptos. Quintò, cū eo, q bñficiū simoniacè recipit postquā resignauit, in exequutione ordinū: & secūdùm gl. eius, tā susceptorū ante beneficiū quàm post: nec tamē vt recipiat nouos ordines, nisi fortè
8 intrauerit religionē, & simonia esset occulta. ¶*Octauò quæritur generaliter, qs absoluere possit à suspēsione, vl interdicto? Et dico multa. ¶Primū. Si imponitur à iure, vel ab homine sic, donec satisfaceris, vel pœnitueris: facta satisfactiōe, vel pœnitētia relaxat ipo facto, scdm Pan. in c. cū tu. de vsur. & no. in c. nō est. de spō. Si verò imponit simpliciter, necessaria est absolutio. de quo vide s. Interdictū. iij §. ix. in prin. ¶Secūdū. Absolutio aūt fiet solo vbo scdm Host. & secūdùm Archi. fieri debet sub ista forma, vel simili: Ego absoluo te à vinculo suspēsiōis, quā incurristi propter talē cām, & restituo te exequutioni ordinū vel officiorū tuorū in nomine patris, &c. tamē quia suspēsio ptinet ad forū cōtentiosum, nec inuenitur determinata forma necessaria huius relaxatiōis: quibuscunq; verbis vtat, q pōt absoluere, absoluit si intēdit absoluere. arg. dictorū vbi s. qa ambulāt pari passu. ¶Tertiū. Absoluere autem pōt eps secūdùm cōiter doct. in c. si quorūdā. de sen. si est imposita à iure, & cōditor canonis sibi, vel alteri nō reseruauit: arg. c. nuper. de sen. exc. Et ita tenet Vin. Hug. Gof. Inno. Ber. & Io. in gl. ij. q. j. si inimicus. & Host. & idē est, si cōstitutionē inferioris approbat & cōfirmat. de cōstit. ex frequētibus. qa plus nō operat sentētiā cōfirmare, quàm cōdere. Vnde poterit qlibet suffragane⁹ relaxare: cū nō sit maioris efficaciæ, quàm ius cōmune. Hoc tñ fallit primò scdm gl. in c. cupiētes. de ele. li. vj. in cle. j. de hære. si nō sit simpliciter posita, sed ad tēpus: qa sol⁹ cōditor canonis absoluet. Secūdò, scdm Pan. i d. c. si quorūdā. si sit inflicta simpliciter, sed ꝓpter peccatū: qa nō poterit eps absoluere nisi in casibus, in qbus pōt dispēsare, quia pœna propter delictū posita intelligitur ppetua: vt in l. seruus. C. de pœ. & no. Inn. in c. ex literis. de cōstit. secus si esset inflicta propter cōtumaciā, qa episcopus posset absoluere: arg. d. c ex literis. & qđ no. Inn. in c. j. de exces. præl. ¶Si verò sit simpliciter facta ab homine, absoluet qui tulit, vel eius superior, secūdùm quod dicitur de sent. excō. xiij. q. j. si Petrus. ¶Quod tamē aliquādo fallit in aliqbus casibus, in quibus restitui quis nō potest à suo suspensore, sed solùm à Papa. Primò, quādo clerici regulares propter exhibitionem sacramentorū hæreticis, aut propter receptionē eleemosynarū, vel oblationū ab eis, vl traditionē eorū ecclesiasticæ sepulturæ, sunt priuati officio ab eorū ordinarijs. de here. excōicam⁹. Scdò, suspēso à collatiōe beneficiorū p conciliū post primā, & secundā monitionē inuēto culpabili in cōferēdo beneficia indignis. de pben. graue. posset tā iste ab vno priarcha principali restitui: vt in d. c. graue. Tertiò, in degradato. c. ex tuę. de cle. nō resi.

¶SVSPICIO, vide s. Iudicium, & Pręsumptio.

SVSVRRATIO secūdū S. T. ij. ij. q. lxxiiij. est obloquutio mala de proximo facta occultè ad diuidendā amicitiam aliquorū. Vnde susurro, & detractor cōueniunt in hoc, ꝙ vterq; dicit mala de ꝓximo in eis absentia: sed differūt in fine siue intētione: qa susurro intēdit amicorum discordiā: detractor verò famæ læsionē. Est autē nedum peccatū mortale, sed grauissimū: qa amicitia præeminet inter bona exteriora. hæc ex illo. Si qs aūt referat ea, quæ de se nata sunt facere discordiā magnā, licet hoc nō intēdat, videtur mortale, si sit ex lata culpa: arg. eorū, quę dicta sunt de detractione s. Detractio. §. j. nisi hoc faceret ad pseruandū amicū ab iniusto nocumento: vt si dicatur, caue à tali, quia insidiatur vitæ tuę: quia propriè tūc nō intēditur discordia, sed vita. Si tamē amico, qui auisatur, minus malū esset id, quod ei imminet ex alio, quàm discordia cū eo, mortale videtur tūc referre ea, quę sunt causa discordiæ: quia est causare discordiā sine causa rationabili.

DE TABELLIONE, & Instrumentis.

1 *Tabelliones quis creare possit.*
2 *Notarius quis, & qualis creari debeat.*
3 *Tabellionis officiū, an exerceat clericus, uel religiosus, si prius illud habebat.*
4 *Tabellionis autoritas, quò se extendat.*
5 *Tabellio an cogi possit.*
6 *Tabellionum quod sit salarium.*
7 *Notarius delinquens, qualiter puniatur.*
8 *Tabellio quando teneatur ad restitutionem.*
9 *Instrumentum ut sit ualidum, quot requirantur.*
10 *Falsū quomodo instrumētū, rescriptū, bulla, uel alia scriptura.*
11 *Legatum factum tabellioni scribenti, an ualeat.*
12 *Instrumentum qualiter reprobetur per testes.*
13 *Innouatio instrumenti uel priuilegij, qualiter fiat.*

TABELLIO est persona habens publicum officiū scribendi instrumēta ad faciendū fidem: aliàs dictus tabellarius: vt in l. generali. C. de tab. scri. vel notarius, de cuius multiplici nomine not. in c. quoniā cōtra. de proba. Instrumentū autē dictum ab instruendo. l. j. ff. de fide instru. Sed Host. in Sū. tit. de fide instr. & secūdùm Spe. ti. de edi. inst. est scriptura ad assertionē seu probationē alicui⁹
1 rei facta. ¶Primò* verò quæritur, quis possit creare notarios siue tabelliōes? Et dicit Aug. de Anch. in lib. de potestate ecclesiastica, ꝙ solus Papa & Imperator, vel cui ipsi cōmiserint: sed adde, & q horū iura pręscripserit. Nā dico ꝙ hoc princeps, id est, Imperator, & cui ipse cōmiserit, & reges nō recognoscētes superiorē, & ciuitates habētes iura principis, & Papa: vt voluit Inno. in c. cū P. de fide instr. & Bart. in l. infamem. ff. de publ. iud. & idem dic de aliis magistratibus iurisdictionē habentibus respectu iurisdictionis eorū: & nō solùm sñ in temporalibus, sed etiam spiritualibus præsint. vnde secūdùm Rayn. episcopus pōt cōstituere notariū in ecclesiasticis p totā diœcesim suam.
2 de quo vide Pan. in d c. cùm P. ¶Secūdò* quæritur, quis & qualis debeat creari notarius? Et dicit Aug. de Anch. vbi suprà, quòd cùm sit persona publica publicæ vtilitati deseruiēs, debet primò esse de legitimo matrimonio natus: secundò debet esse liber, & nō seruus. C. de tabula. & scrib. si tamē se gerit pro libero, & nō sit: valēbūt instrumenta per eum facta, donec de veritate cōstiterit, secundùm Augu. de Anch. prò quo vide Panor. in c. sicut te. ne cle.

cle. vel mo. Pro hoc aduerte, ꝙ secūdū Spec. nō valent instrumēta exercētis publicè officiū tabellionatus, si à nemine habuit potestatē: secus si eā habuit à superiore, sed propter aliquē defectū non poterat habere vel exercere illud officiū. quo casu loquitur l. Barbarius. ff. de offi. præto. Et tertiò debet, secūdū doc. esse peritus, & secūdū Bar. in l. fi. C. de tabu. debet scire summā, & similia quæ pertinēt ad artem notariæ: aliàs sibi imputatur: nō tamē tenetur esse doctor. & facit quod no. Inn. in c. cū in cunctis. de ele. Tenetur aūt de dāno ex īperitia sua dato. ar. l. illicitas. §. sicuti. ff. de offi. præsi. & no. Pan. in c. j. de fide instru. Quartò debet esse laicus: quia secūdū Ray. clericis in sacris cōstitutis istud officiū est penitus interdictū: imò si illud habēt, cōpellēdi sunt illud dimittere per subtractionē bñficij appellatione postposita. ne cle. vel mo. sicut. Ex quo īfert ibi Panor. ꝙ tabellio effectus clericus nō pdit illud officiū ipso facto: nec ecōtrario, clericus perdit clericatū vel bñficiū, etiā existēs in minoribus, si fiat tabellio: similiter nec pdit officiū si fiat religiosus: sed exercere nō debet nisi vt dicetur: & idē si fiat de curia, vel aduocatus. de quo vide ibi p eū, & §. se. Quintò debet esse & recipi iuratus ꝙ fideliter exequatur officiū suū. Iurare aūt cōsueuit secūdū Host. vt refert Io. And. in nouel. super c. sicut te. ne cle. vel mo. & ibi Pan. primò de his quæ videbit & audiet, & requisitus fuerit, sine diminutione veritatis, & cōmistione falsitatis cōficiet instrumētū. Secūdò, ꝙ iniūcta sibi secreta celabit. Tertiò, ꝙ super cōtractu vsurario vel in fraudem vsurarū inito nō cōficiet instrumētū sciēter. Quartò, ꝙ de omnibus instrumētis quæ reddet, protocolla tenebit. vnde debet tria exēplaria facere, & dare vnū actori, & vnū reo, & vnū originale retinere pro se, cui magis credetur. dist. ix. verū. di. lxxvij. ieiuniū. C. de edē. in authē. si quis in aliquo documēto. & hoc nisi originale reprobetur per testes qui fuerint presentes. de sen. excō. sacra. Quintò, ꝙ fidelis erit ei à quo cōstituitur: & si sciret damnū eius tractari, per se vel per nuntiū reuelabit. Sextò, ꝙ illud officiū sic sibi iniūctū, cupiditate, odio, timore & amore, remotis, omnia se-
3 cundū bonā cōscientiā exequetur. ¶*Tertiò, vtrū aliquo casu clericus vel religiosus possit hoc officiū exercere de iure vel de facto si pri⁹ illud habebat? Et dico multa. ¶Primum. Nullo casu clericus pōt licitè post sacros ordines susceptos effici tabellio: intellige per principē laicū, licet si efficiatur nō perdat clericatū, vt dictū est §. priore. nullo etiā casu esto, ꝙ ante sacros ordines esset tabellio, licitè pōt tale officiū exercere in causis secularibus, secūdū Pā. in d. c. sicut. tum quia hoc officiū est vile, cū tabellio dicatur seruus publicus: vt in c. ij. de vsu. lib. vj. & ff. de adop. l. nō enim. tum quia est officiū seculare: ab huiusmodi autē officijs debēt clerici abstinere. ne cle. vel mona. c. j. In causis verò ecclesiasticis similiter nō pōt licitè, si sit institut⁹ à principe seculari: quia ita videtur sentire Ho. & Inno. in d. c. sicut. quod tamē de mēte Pan. ibi idē limitatur, nisi hoc faceret corā papa vel eius curia: quia papa admittēdo videtur eū habilitare: arg. l. idē Vlpianus. ff. de excusationi. tu. Si verò sit institut⁹ à papa vel episcopo quo ad suā diœcesim, licitè hoc pōt, cū propter ordines sacros aut bñficiū non debeat illi ecclesiasticū officiū interdici: argu. c. tua. el ij. de deci. & de iudi. decernimus. & de arbi. cōtingit. Et ita indistinctè tenet Ang. sed melius Sum. Ros. post Pan. in d. c. sicut. limitat verū extra curiam papæ, quādo nō habet competens beneficium: aliàs nō licet, cùm indistinctè prohibeatur in d. sicut. quia, vt dicit glo. ibi, est quoddā genus negotiationis quod clericis prohibetur. extrà, ne clerici vel monachi. c. j. ¶Secundū. Si autē clericus sit quidem in sacris, sed nō habeat beneficiū, secundū Pan. post Host. potest hoc officiū exercere: intellige etiā in causis tēporalibus: imò plus dicit Ioā. And. hoc officiū non ꝓhiberi præcise clericis, sed causatiuè, scilicet per subtractionē beneficij. Vnde nō pōt prohiberi clerico in sacris indistinctè, sed causatiuè, si vult tenere beneficiū, id est, sub hac cōditione. Pan. non placet hoc secundum, vt scilicet detur ei optio tenendi beneficiū, vel exercēdi tabellionatū: sed primum, scilicet ꝙ hoc officiū exercere pōt, si non habet beneficium: quia tūc pōt exercere licitā negotiationē. d. c. j. ne cle. vel mo. ¶Tertiū: Si verò clericus nō sit in sacris, sed in minoribus, potest hoc officiū exercere, secundū Io. And. in d. c. sicut. per tex. ibi, qui facit mētionē de cōstitutis in sacris. quod licet do. Ant. velit limitare nisi sit beneficiatus, tamen limitationē nō approbat Pan. prima facie: quia tex. ille videtur in contrariū, cùm prohibeat clericis in sacris sub priuatione beneficiorū: & consequenter non procedit in minoribus, quātūcunq; sint beneficiati. & ita tenet Sum. Ang. & Ros. Sed re vera Pan. tandem limitationem approbat & probat, tum quia officiū est vile & seculare, & consequēter interdictū omnibus clericis saltē beneficiatis: tum quia beneficiatis in minorib⁹ prohibetur officium postulandi: ergo fortius istud, quod est vilissimū: vt no. gl. in l. vniuersos. C. de decu. lib. x. tum quia est genus negotiationis: vt in gl. & cōsequēter prohibitū beneficiatis: vt in c. j. ne cler. vel mona. nisi is, qui esset beneficiatus insufficiēter: quia propriè beneficiatus nō dicitur: ar. c. ij. de transla. præla. & idē videtur tenere Host. hæc ex Pā. & idem Ray. & ad illud verbum, in sacris: dicit ꝙ sumuntur sacri largè pro omnibus ordinibus, qui indubitanter sunt sacri: vt no. xxxij. di. in Sum. ¶Quartū. Religiosus autem qui in seculo fuit tabellio, illud officiū exercere non pōt nisi cōtra hæreticos: vt no. Io. And. in c. vt officiū. de here. lib. vj. secundū Verue. tamē in Spe. vetera instrumēta poterit cōplere, sed nō assumere noua. l. alienatiōes. ff. fami. ercis. & de Iudæ. c. Iudæi. ¶Quintū. Si autē clericus de facto nō obstāte dicto statuto fecit instrumētū, secūdū Inn. valet, si fecit antequā interdiceretur ei: aliàs non. Et pōt esse ratio secūdū Io. And. quia interdicto officio interdicta est eius exequutio. ar. c. pastoralis. de ap. aliàs hæc interdictio esset delusoria. Sed ipse Io. An. tenet, ꝙ valeat etiā post interdictū, licet posset priuari bñficio. Et monet: qa ibi hæc sola pœna imponitur: vnde aliā inuenire nō debemus. Pe. aūt de Anch. reprobat rationē Io. An. qa appositio pœnæ in actu iure ꝓhibito cōfirmat actū cōtra inhibitionē attētatū. vt no. Bar. in l. prætor ait. ff. de no. ope. nū. vnde dicit meliorē rationē: qa annullatio instrumēti propter carētiā fidei nō cōcernit clericū, sed partes, qbus ꝓhibitio nō est facta: vñ posset dici, ꝙ si p edicta solēniter publicata sit facta interdictio clerico, ita ꝙ potuit in notitiā populi veri similiter trāsire, nō valebūt instrumēta: aliter sec⁹: sicut obseruatur in prodigo, cui bonorū administratio est interdicta: vt l. is cui bonis. ff. de verb. obl. Et idē in effectu Pan. sentit, dicens, ꝙ ante interdictū valebāt, ex quo tolerabat in officio, rōne publici officij: postea verò nō valebunt, si interdictum factū est per superiorē palàm & publicè: quia gesta ratione publici officij post superioris interdictū nō tenēt: vt in c. veritatis. de dolo & cōtu. Nec pōt allegari tolerātia, ex quo publicè emanauit ꝓhibitio. Si verò nō fuit factū publicè, tenēt in pīudiciū ꝓhibiti, vt possit bñficio priuari, vt in d. c. sicut. sed gesta rōne publici officij tenēt, saltē quo ad ignorantes: de quo s. Excōicatio. iij. §. xxiij.

4 ¶*Quartò queritur,ad quid vel vbi se extẽdat tabelliõis authoritas? Et dico multa. ¶Primũ. Secũdũ Pan. in c.cũ P. de fide instru. licet instrumẽta cõfecta à notario in territorio eius qui eũ constituit, valeãt extra territoriũ, secundũ cõmem opinionẽ: nõ tñ pẽt extra territoriũ suũ instrumenta cõficere. Vñ creatus ab Imperatore nõ cõficiet in terris papæ: nec ecõuerso. Et ita refert & tenet Sũ. Ang. Sed Pan. ibi addit, q̃ creatus à papa conficere poterit in terris Imperij, & ecõtra, p̃ viã approbationis, seu de cõsensu partiũ: ga potestas à principe cõcessa exerceri põt extra territoriũ, in his quæ sunt voluntariæ iurisdictionis & ptãtis. l. ij. ff. de offi. procõ. & c. nouit. & quod ibi no. de offi. leg. Si verò fuit cõstitut⁹ ab alio quàm à principe, instrumẽtũ cõfectũ ab eo extra territoriũ inter extraneos secũdũ cõem opinionẽ nõ facit fidẽ, similiter nec iter subditos cõstituẽtis, secũdũ cõiter doct. excepto Bal. Et mouẽtur, quia iurisdictio etiã volũtaria cõcessa ab alio quàm à principe, exerceri nõ põt extra territoriũ, cõcedẽtis, per l. ij. ff. de offi. pcõ, vt ibi no. & satis in hoc posset stari cõsuetudini: vt dicit Spe. hæc ex Pan. qui etiã idẽ sentit in d.c. sicut. vbi vult cum Pet. de Anch. q̃ tabellio Imperialis de cõsensu partiũ etiã inter nõ subditos cõficit instrumẽta, & idẽ Bar. & Bal. & Gasp. Cal. & do. Anto. vt ibi patet. Et ita tene, & adde q̃ tabellio papalis ita vbiq; põt cõficere, sicut Imperialis in terris Imperij: cũ papa vbiq; sit Imperator quãtũ ad spũalẽ & tẽporalẽ iurisdictionẽ: vt §. in verbo, Papa. probatũ est. Vnde secũdũ Arch. tabellio institutus à papa vbiq; põt cõficere. ¶Secundũ. Tabellio institutus à laico cõficere põt instrumẽta supecclesiasticis negotijs, vt bene probat Pan. in d.c. sicut. & ita seruatur in facto, licet aliqui cõtrariũ senserint. de quo, vide ibi. ¶Tertiũ. Si tabellio faciat formã instrumẽti per aliquẽ cõtrahẽtiũ ordinari: & deinde ipse redigat in publicã formã, secundũ Spe. valet: vt xij. q. ij. cũ redẽptor. ibi, scribẽdã dictauimus. Nõ tamẽ debet officiũ

5 suũ delegare, vt in auth. de tab. ¶Quintò quæritur,* vtrũ tabellio cogi possit? Et dico q̃ debet esse requisit⁹ & rogatus: vt in Spe. de instru. edi. vt est gl. in verbo requisiti. in cle. Romana. de iureiu. Sed si rogetur, cõficere cõpellitur: quia hoc continetur sub eius iuramẽto: vt §. ij. Vnde secũdũ Ho. solet requiri sub pœna officij sui q̃ instrumẽtũ cõficiat. quod si nõ fecerit, periur⁹ videtur, nec suis instrumentis postea credetur: ar. c. testimoniũ. de testi. quã requisitionem quisq; de populo facere põt. de testa. relatũ. & p̃ tãto dicitur seru⁹ publicus. Sed & si mãdato superioris cõficere nolit, priuat⁹ officio, secũdũ Bald. in l. prouidẽdũ. C. de postu. quod limita, nisi aliud officiũ habeat, & exequutus fuerit quinquẽnio: quia tũc inuit⁹ rogari nõ põt: vt est casus, & ibi no. Ang. in l. j. C. de tab. lib. x. Sed nec põt ad libitũ renũtiare officio tabellionatus: quia nemo põt renũtiare suo officio, nisi in manibus superioris cõcedẽtis. l. legatus. ff. de offi. præsi. de renũ. admonet. ad quod Bal. indu-

6 cit l. filijs. ff. de furt. ¶*Sextò quæritur, quid de salario tabellionũ aut procuratorũ, qui aliquãdo sunt tabelliones? Et dico multa. ¶Primũ. Quantũ ad tabelliones secũdùm, Veru. in Spe. si scriptura, quã faciũt, est forẽsis seu iudicialis, vt acta iudiciorũ, protestationes, emãcipationes, & huiusmodi, quæ corã iudice & notario fiũt ad talẽ iudicẽ, coram quo actũ est, spectat partes reuelare, si salariũ immoderatũ exigitur. de pœ. di. j. nemo. de offi. dele. cũ te. & tales improbos exactores punire. C. de offi. pref. l. peto. Si verò scriptura sit extraiudicialis; puta instrumẽtũ depositi, vt solutiõis, vel procurationis, vel vẽditionis & huiusmodi, debet hoc per loci ordinariũ expediri: & quod consuetũ est taxabit per se vel per aliũ, inspecta conditione litigatoris, cõsuetudine fori, & causę qualitate. iij. q. ij. §. tria. de simo. c. j. x. q. ij. hoc ius. Sed adde q̃ etiã si notario tẽpore rogationis solutũ est pro instrumẽti cõfectiõe, debet iterũ solui quãdo copia petit. gl. est in l. fi. §. exẽplaria. C. de prince. agen. in re. li. xij. Si tamẽ aliquid accipit etiã à spõte soluẽte vltra propriũ salariũ, quãdo illud habet, punitur, secũdũ Bal. in auth. sed hodie. C. de epi. & cler. ¶Secũdũ. Quantũ verò ad procuratores dicit idẽ, q̃ nõ põt procurator de certa parte litis pacisci, puta media, vel quota: alioquin pactio nõ valet, sed punitur talis. ff. de var. & extraord. cog. §. aduocatorũ. nec eius salariũ, cũ & ipse sit aduocatus. iij. q. viij. c. j. & ecõtrario põt excedere centũ aureos, sicut nec salariũ aduocati. d. l. j. nec in, quacũq; causa nõie palmarij potest accipere vltra xx. libras Turonenſiũ. Salariũ etiã seu merces incertæ pollicitationis, nulla scilicet precedẽte interrogatione oblato salario: vt cũ dicitur, fac hoc & facit illud, peti nõ põt. C. mãd. l. salariũ. In quo tamẽ distinguitur: quia si promittitur incertũ re & genere, puta bene faciam tibi, vel recognoscã seruitiũ: peti nõ põt. d. l. salariũ. Si verò sit re tãtũ, incertũ, sed genere certũ: puta, promitto equũ aut vestes: vt faciã te militẽ, nõ dicẽdo, quę equũ, vel quas vestes, vel quãtũ pro militia dabitur: tũc est penit⁹ in certa promissio, ideoq; peti põt, ar. C. mãda. l. j. & tenetur hoc arbitrio boni viri. ff. p̃ socio. l. si societatẽ. Si vero certũ re & genere promittitur: puta, p̃mitto talẽ equũ vel talẽ vestẽ: aut faciã te militẽ, & dabo pro militia tãtũ: sub distinguitur: quia si fuit hoc deductũ in stipulatione, certi cõdictione petitur. Inst. de verb. oblig. in prin. Si verò nõ fuit sic deductum, sed nudo pacto promissum, petitur aliis actionibus, vt ibi distinguitur. ¶Tertiũ. Quando adhibebeatur salariũ procuratori: dic q̃ locãti operas pro aliquo faciẽdo vel exercẽdo, puta aduocato, medico, procuratori, & similibus, promissum, debetur opere finito, ar. C. de suffra. l. vnica. ¶*Septimò quæritur, quid si delinquat notarius? Et dico q̃ si scribat falsum instrumentũ immunitatis, punitur igne. l. j. C. de immu. ne cõce. lib. x. Si verò scribat illicitũ instrumẽtũ, perdit manũ. c. Imperialẽ. §. scriba. de probi. alie. per Fed. Si verò scribat instrumẽtũ de actu à iure reprobato, puniri põt, secũdũ Pã. in c. j. de fide instr. vbi vide. Si verò scribat instrumẽtũ vsurarũ est periurus, secũdũ Ho. si hoc facit sciẽter: quia cõiter solẽt iurare se talia nõ facturos: & cõsequẽter est infamis. vj. q. j. infames. & c. quicũq; & videtur periurus ipso iure, secũdũ dicta S. Periuriũ. §. vlt. ex doctrina S. Tho. ij. ij. q. xcviij. ar. iij. cũ suũ iuramẽtũ sit promissoriũ & solẽne, & cõsequẽter admitti nõ debet ad testimoniũ; vt in c. quicũq; & xxij. q. v. paruli. & fide hoc egerit pœnitẽtiã. extrà. de testi. testimoniũ. vltra põt instrumẽta conficere: secundũ Ho. Sed intellige q̃ nõ põt testari aut conficere si factũ sit notoriũ, adeo q̃ nõ posit tergiuersatiõe celari: vel sequuta sit sententia declaratoria. Et sic limita quæ habes in Aur. Ro. casu xxij

7 nec põt restitui ab aliquo citra eũ qui potest eũ instituere notariũ; quia nõ est nũc ad illud officiũ habilior, quàm ante suam infidelitatẽ. Vtrum autẽ restituere teneatur, infrà. Vsura. vij. §. vij. ¶*Octauò queritur, quãdo tabellio teneatur ad restitutionẽ? Et dico q̃ tenetur primò si ex ignoratia suæ artis dãnũ dedit: vt in l. illicitas. de offic. præt. & in regula, nõ est sine culpa. de re. iur. li. vj. & secũdò si falsificat instrumẽtũ, vel alias scripturas ipse vel alius, tenetur parti de omni damno inde sequuto, per dictam regulã: q̃ dãt causam efficacẽ dãni. & idẽ dic de sciẽter vtentibus talibus scripturis. Tertiò quãdo p̃ce vel pretio testamẽta vel alias scripturas tabelliones destruunt eadẽ ratione: & simi liter quãdo hmõi occultant, requisiti tenentur ad omne dãnũ. §. Restitutio. ij. §. xvj. in fi. Secus si nõ requiratur: qa nõ tenẽtur scripturas ingerere his quorũ interest. Quartò qñ cõficiũt instrumẽta renuntiationũ apponẽtes clausulas, quarũ vim ignorãt cõtrahẽtes, si inde sequatur damnum. ¶Quinto quãdo cõficiunt instrumẽta super vsuris,

9 de quo j. Vsura. vij. §. vij. ¶*Nonò quæritur, quot requirãtur ad hoc vt istrumẽtũ sit validum? Et dico, q̃ sunt nouẽ, secundùm Veruec. in Spec. lib. ij. c. xliiij. Primò enim requiritur inuocatio nominis Domini, incipiendo, in nomine Domini amẽ. xiiij. dist. in nomine domini. vel in nomine Domini nostri Iesu Christi: vel in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. & hoc in arduis & perpetuis instrumentis. In minoribus aũt & intra breue tẽpus defecturis, & in

11 publicationibus actorũ iudicialiũ, nisi sit sententia diffiniti ua, nõ est vis si omittatur, & inchoetur anno dñi &c. Secũdò annus dñi quotus: sicut à natiuitate Christi, vt in quibusdã partib⁹: siue ab incarnatiõe, vt in alijs. in quo consuetudo seruãda est. Tertiò indictio, vt patet ī d.c. in nõie dñi. Quartò mẽsis & dies. Quintò nomẽ papę in terris suis, vt Imperatoris in imperio, aut regis ī regno. Sextò locⁱ gñalis, puta ciuitas aut castrũ: & specialis, puta domⁱ & camera. Septimò testis: nec est necessariũ de iure apponere ad hoc vocatos & rogatos, nisi in quibusdã casib⁹. Octauò nomẽ & p̃nomẽ tabellionis, & cui⁹ authoritate sit tabellio. Nonò signũ notarij: in quo tñ cõsuetudini stãdũ est. vnde

12 Narbonæ notarij signis nõ vtunt. Adde ex Pã. in c. j. de fi. instr. Decimò, q̃ cõtectũ corã partib⁹ legat. Vndecimò, q̃ appareat notariũ fuisse rogatũ. Duodecimò, q̃ notari⁹ sit habilis: quia si esset excõicat⁹ notorie, vel potestate priuatus, & huiusmodi, nõ valeret. Decimotertiò, q̃ narretur series facti. Decimoquartò, q̃ sit constitutus notarius ab eo qui habet potestatẽ. sed hoc subintelligitur in eo quod dicit Tabellio. Decimoquintò nomẽ cõlulis. sed hoc nõ ser 13 uatur. ¶*Decimó qrit, quomodo instrumentũ, vel bulla, seu rescriptũ papale, aut alia scriptura, puta instrumẽtũ, priuilegiũ, & hmõi, dicantur falsa? Et dicit Archi. ij. parte, tit. j. c. xviij. q̃ bulla vel rescriptum papale dicitur falsum primò per subreptionẽ: de quo §. Rescriptũ. §. vj. & vij. & secũdò p̃ nouã fabricationẽ eius, cuius pœna est excõicatio ipso facto, & degradatio, & mors. de cri. falsⁱ. ad falsariorũ, & septẽ modis cognoscitur hæc falsitas. eo. ti. licet. secundũ leges aũt pœna falsarij est bonorũ cõfiscatio ī libero, & mors in seruo. l. j. ff. de fal. Tertiò p̃ iuris interpretationẽ. de quo Arc. post gl. in c. in memoria. d. xix. dicit, q̃ scriptura dicitur falsa cũ scribitur, omnes vel maiorem partẽ fuisse presentes, q̃ nõ fuit. de his quæ fiũt à maio. par. ca. c. quãto. & talis falsarius suspẽdit officio & beneficio. de testi. quod super his. Itẽ dicitur charta falsa, quę nõ habet testes inscriptos, id est, per aliũ scriptos, secũdũ Hosti. qñ autẽ manu ꝓpria se scribunt, dicunt subscripti: & similiter q̃ habet subscriptiones, intellige, id est, inscriptiones, sed varijs manib⁹ notatas, & quę nõ est perfecta eadẽ manu. de priuil. c. cùm olim. nisi ex hoc sit ibi diuersitas, q̃ mutatio est ibi calami vel atramẽti: vt in aut. de fi. instr. canete. Itẽ si est alieno sigillo signata, modò habuerit propriũ. de ap. c. significauit. Itẽ, ꝓpter falsam grãmaticã. de rescrip. c. ad audientiã. non aũt per defectũ literæ vel syllabæ: vt ī c. ex parte. de fide inst. nisi subtractio literę alium sensum idumi. dicit habere locũ solũ ī rescriptis papæ: alia aũt instrumẽta p̃ falsam grãmaticã nõ vitiãtur, puta testamentũ, mõcõset de volũtate testatoris. C. de test. l. errore. & hoc ideo quia literæ papales transeũt per multas manus. Itẽ dicitur falsa si est suspecta, & nõ apponitur ei fides. l. iubemus. C. de ꝓba. Similiter si sigillũ est fractũ, vel nõ est annus indictionis appositus. de fi. instr. c. inter dilectos. Item si literæ sunt impetratæ lite pendẽ. de testi. c. causam. vel sine mandato dñi. de rescri. c. nõnulli. & si filũ est ruptũ. de cri. falsⁱ. c. licet. Itẽ si eps appellatur filius, vel papa vni loquitur ī plurali: de cri. fal. quàm graui. Itẽ si apparet, q̃ charta vel bulla rasa fuerit aut mutata. Hæc ex illis. Itẽ vitiatur instrumẽtũ secundũ Dur. or. mi. si habet scripturã interlineareẽ, vel rasurã in loco suspecto, qñ literæ sunt apertæ: lec⁹. si clausæ. Item vitiatur secundũ Archi. si est cõtrariũ alteri ex eadẽ

parte, plato. de fi. instru. c. imputari. ¶*Vndecimò quæritur vtrũ testatore legãte aliqd tabellioni cõficiẽti testamẽtũ nuncupatiuũ, qd fieri potest. C. de test. dictãtibus, posita bellio illud sibi fine vitio falsitatis adscribere? Et dicit Sp. in ti. de instr. edit. q̃ sic: nec incidit in pœnã legis Cor. de fal. nõ ob. l. ij. C. de his q̃ sibi in te. adscri. quia illud habet locũ in eo qui dictat vel scribit testamentũ quod est ī scriptis, cuius vires depẽdent ex illa scriptura: secus in nõ nũcupatiuo quod fit hodie: qa ibi fit scriptura solũ ad memoriã, non vt vires testamenti dependeant ex illa. Et idẽ tenet Old. quia tale testamẽtũ recitat corã testibus, ideoq; nulla est suspicio falsitatis. Et idẽ Bar. in l. j. ff. ad leg. Cor. de fal. dicẽs, q̃ opinio Speculatoris consuetudine probat.

¶*Duodecimò quæritur, vtrũ reprobari possit per testes instrumentũ publicũ, nihil habẽs de predictis apte? Et dico, q̃ sic, quando in binario numero excedunt numerũ testium cum tabellione subscriptorũ, tabellione pro duob⁹ cõputato: debẽt enim in tot excedere, quot per se faceret plenã probationẽ, scilicet in duobus. de fi. instr. c. cùm Ioãnes. vbi de hoc fit magna qstio & magna distinctio p Docto. maximè Pan. secus de inuẽtario, quod per testes nõ ī-

probatur. C. arbi. tute. l. vlti. ¶*Decimotertiò qritur, qualiter instrumẽtũ vel priuilegiũ innouetur? Et dico, q̃ Pã. in c. cùm olim. de priui. infert ex illo tex. q̃ contra petẽtẽ innouationẽ alicuius priuilegij vel instrumenti põt is, decuius prejudicio agitur, se opponere, & impedire innouationẽ, si probet de iure suo. Et quia hoc tẽdit in ꝓiudiciũ alterius, nũquã debet innouari priuilegiũ siue instrumentũ, nisi citatis illis, quorũ interest. Et si nõ apparet de ītesse alicui⁹, debet fieri dictũ gñale, vt quicũq; putauerit sua interesse, cõpareat ad contradicendũ. Dicit tñ Pan. in c. ex parte. eo. ti. q̃ quando innouatio priuilegij p eum fit, qui põt illud de nouo cõcedere, nõ est necessaria citatio ad contradicẽdum, nisi fiat ad cautelã: sicut cõiter fit in curia, nõ solùm in priuilegiorũ innouatione, sed etiã qñ fit alicuius priuilegij transsumptio: sec⁹ autem si innouatio fiat per inferiorẽ: quia tunc non valet transsumptio seu īnouatio, nisi citata parte, seu p̃missõ edicto generali. de quo vide in c. Albericus. de testib. Ista tamẽ innouatio nullum ius tribuit nouiter, etiam si fiat ab habẽte potestatem cõcedendi nouiter, quia in dubio nõ videtur de nouo velle concedere, sed ius quod cõpetit cõfirmare. de cõfirma. vti. c. cum dilecta. Et hæc nota, quia sæpe veniũt in practica, quia plerunq; fiunt trãsumpta ex originalibus bullis apostolicis, & nullam fidem faciunt in iudicio, nisi fuerit citata pars vel premissum edictum generale, aliter in valuis ecclesiæ. Et ideo necesse est, q̃ in huiusmodi trãsumptis fiat mentio de huiusmodi citatione vel edicto.

¶TACERE, vide suprà Consensus. §. j. & iij.

¶TALLIA, declaratur suprà Gabella.

TEMERE facit qui actū sibi à iure prohibitū scienter sub colore fraudulento facit. qui filij sint leg. p venerabilem. in verbo, videbatur. & Pan. in cle. j. de sepul. & ar. c. anarticæ. de electio. libr. vj. & Gemin. ibi, quod not. pro statutis pœnalibus.

TEMERITAS est audacia in malum. C. de sacrosan. eccle. l. iubemus. & not. Card. de sum. trini. cle. j.

TENTARE secundùm S. Th. ij. ij. q. xcvij. est experimentū sumere de tentato, verbis aut factis experiēdo an sciat, velit, aut possit aliqd. & hoc siue aperte, vt Sāson, pponēs se tētatorē. Iud. xiiij. siue occultè, sicut Christū tētauerūt Pharisæi, Mat. xxij. siue expresse, vt cū experimētum illud intenditur. siue interpretatiuè, vt si nō intendat experimentū, aliquid tamen agatur aut dicat, quod ad nihil aliud videatur ordinabile, nisi ad sumendū experimentum. Igitur expresse Deum tentamus verbis, cū in oratiōe ei collo quētes aliquid petim⁹ ad dictū experimētū: factis verò, cùm ea intentione aliquid facimus: sed quāsi interpretatiuè, qū deest quidē illa intentio, sed tamen quod dicitur aut fit, ad nihil aliud videt esse vtile, nisi ad illud experimētum. Hæc ex illo virtualiter. Quādo ergo, inquit, propter aliquam necessitatē seu vtilitatem cōmittit se aliquis diuino auxilio in suis petitionibus vel factis: hoc nō est Deum tentare: sicut qñ prædicatores regni subsidia tēporalia prætermittūt, vt verbo Dei expeditius vacēt, & soli Deo innitūtur: quia dicitur ij. Paralipom. xx. Cùm ignoremus quid agere debeam⁹, hoc solū habemus residui, vt oculos nostros dirigam⁹ ad te. Qū verò hoc agitur absq; necessitate & vtilitate, hoc est interpretatiuè tētare Deū. Vnde super illud Deuter. vj. Non tētabis: dicit glo. q Deū tentat, qui habēs quod faciat, sine ratione cōmittit se periculo, experiēs vtrum possit liberari à Deo. Hæc ille. ¶ Est autem semper peccatum, quādo quis Deum tentat vt ipse experiatur: quia hoc prouenit ex ignorantia vel dubio diuinæ profectionis: & directè opponitur religioni, cū ptineat ad irreuerentiam Dei, est tamen minus quàm superstitio: quia tentans protestatur tantùm dubitationem: superstitiosus autem errorem. Quando verò quis sumit experimentum pertinēs ad diuinam perfectionē, vt alijs demonstret, non est peccatum: sicut apostoli petiuerunt vt in nomine Iesu Christi fierent signa, Acto. iiij. nec est tentare Deum, cùm subsit iusta necessitas. Hæc ex illo.

TEMPVS philosophicè diffinitur, sed nihil ad rē nostram. Est aūt iuridicè loquēdo duplex, scilicet cōtinuū, qđ videlicet cōtinuè currit dieb⁹ feriatis & nō feriatis, siue in p̄sentia & absentia, siue sit copia iudicis siue rō. C. de præscr. longi temp. l. fi. & vtile, quod nō currit dieb⁹ feriatis & absentię, & diebus qb⁹ no est agēdi copia: sicut tēpus ad eligendum est vtile, quia nō currit impeditis. de elect. c. ne pro defectu. Vide glo. in cle. vnica de in inte. resti. Temp⁹ aūt aliquod, puta ann⁹, qñ requiratur completum, vel sufficiat incœptū: dicit Pan. in c. ad nostrā. de reg. q in dubio iuris tenendū est quo ad dignitates, in quibus fauor consideratur, q annus incœptus habetur pro cōpleto, secundùm glo. ibi. quod tamē fallit in episcopatu, vbi est speciale, q sit completus: in obseruatione autē regulæ vbi est gratuitas & labor, & sic odium, exigitur complet⁹, argu. c. quia in insulis. de reg. & sic intelligitur xx. q. j. si in qualibet. & c. significatū. de reg. Regulariter autem debet esse completus, nisi aliud à iure caueatur, vt no. Arch. in c. fi annum. de iudic. lib. vj.

TERGIVERSATOR est, qui in totum à lite recedit. ij. q. iij. ¶. notandum. vbi vide.

DE TESTAMENTO PRIMO, IN SE.

1 *Testamentum quid, & quot eius species.*
2 *Codicillus quid est.*
3 *Testamentum quis condere possit.*
4 *Testari prohibitus an disponat ad pias causas.*
5 *Testes in testamento quot & quales esse debeant. vide plura ibi.*
6 *Testamentum ex quibus causis dicitur nullum.*
7 *Testamentum ad pias causas quomodo valeat.*
8 *Legata in testamento inualido an valeant.*
9 *Heredis institutio & substitutio qualiter fiant.*
10 *Præteritio legitimi heredis qualiter inualidet testamentum.*
11 *Codicillaris clausula quid operetur.*
12 *Testamentum primum qualiter reuocetur per secundum.*
13 *Testamenti interpretatio qualiter fieri debeat.*

TESTAMENTVM secundū Pan. in ru. eiusdē tituli, est volūtatis nostræ iusta de eo quod qs vult post mortē fieri, cū hæredis institutione: vt habetur in l. j. iuncta glos. ff. eodem. Et bene dicitur iusta suā: quia si est iniusta, puta quia vult quis exhæredare filiū sine causa, nō est seruāda. xiij. q. ij. si quis. aut præcipiat corpus suū iactari in mare. ff. de condi. insti. l. quidā suo testamento, vel cō tra bonos mores, aut pietatem, aut verecūdiam. l. cōditiones. ff. de condi. insti. & l. filius. ibidem. Oportet etiā vt hęres instituatur: aliter non erit testamentum. Insti. de lega. §. ante heredis. Et sic testamentum non cōprehendit codicillum, sed ab eo differt: quia in codicillo dari nō potest hæreditas vel adimi. Insti. de codicill. §. codicillis. C. de codic. l. ij. & l. si idem. Non comprehendit etiam donationē causa mortis: quæ est quasi quædam vltima volūtas. Nō refert aūt quibus verbis fiat testamētum vel hæredis institutio, siue dicatur, Petrum heredem instituo: *siue volūtatē meam eius dispositioi cōmitto*, extrà eodem. c. cū tu. Nec curandum est de verbis testatoris, modò talia sint, p quæ constet de voluntate eius. C. eo. l. fi. ¶ *Primò autem queritur, quot sunt testamētorū species? Et dico, quòd sūt duæ.* ¶ Quoddam enim dicitur testamentum nuncupatiuū & sine scriptis: & est illud, ī quo testatoris, & heredis, & legatariorum nomina, & omnia in eo cōtēta corā testibus manifestantur: dictum sine scriptis, id est, subscriptiōe testiū, & alijs solennitatibus requisitis in testamēto ī scriptis facto. de quo in l. hac consultissima. C. eod. & etiam quia sine omni scriptura inde facta potest quis sic, id est, nūcupatiuè testari, dummodo coram testibus & cōditione legitimis nūcupet hæredē, & sua explicet voluntatē. Inst. e. §. fi. Vñ si qs non habens notarium aduocet legitimum numerum testium, & explicet nomē hæredis, & alias institutiones, & legata, & roget eos vt sint testes, valebit. ¶ Qdā verò dicitur testamentū in scriptis, quod potest qs facere quando nō vult, q testes vel aliquis sciat suā dispositionē: quod requirit multa de substantia: vt in l. iubemus. C. eodem. & d. l. hac consultissima. & nisi quis sit benedictus in eo, faciliter errabit in ipso condendo: vnde volēti illud condere necesse est habere consilij iurisperiti. ¶ Ad nūcupatiuum pertinet, si quis coram notario & testib⁹ dicat, volo, q hęres meus faciat in omnib⁹ & p omnia, *q*ę continetur in quadam schedula scripta manu mea, quę est apud talem religiosum. Valet enim ista dispositio secūdū Alex. de Imo. in l. stipulationum. §. illud. ff. de verb. ob. & Bar. in l. si ita scripsero. ff. de cōdi. & demonstra. & Pan. de Cast. in d. §. illud. & Bald. in l. captatorias. j. q. v. C. de testamili. & Io. de Imo. in l. illa institutio. ff. de hære. insti. & in c. cùm tibi. de testam. Et ratio est: quia licet in testamento nūcupatiuo debeant palā nūcupari, id est, manifestari quę fiunt

fiunt, vt à testibus exaudiātur. l. hæredes palam. ff. de testamen. & l. iubemus. C. eo. tamē quia paria sunt implicitè & explicite exprimere. d. §. illud. & d. l. si ita scripsero. ideo valet. Sed videat qui sic vult testari, q taliter sua litera cognoscatur, vt nō sit dubiū de ea, qa aliquādo esset periculosum. Non tamē valeret institutio hæredis, si diceretur, illū hæredē instituo, cuius nomen est in quadā mea schedula apud talem: secundū Bart. in d. l. si ita scripsero. & sequitur
2 Bal. & Ang. *ibidē*. ¶ Secundò queritur, * qd sit codicillus? Et dico q est quædā sine institutione dispositio vltimę voluntatis morte cōfirmanda. C. de cadu. toll. l. vnica. Vnde à testamēto differt in octo. ¶ Primò, quia in eo fieri non potest directa institutio, sed tantùm fideicōmissaria. ¶ Secundò, quia per eū nō adimitur hæreditas hæredi per testamētum instituto, nisi in vno casu, quādo scilicet dicitur in codicillo, q̄ institutus nō meretur suā volūtatē: quia tūc tanquàm indigno aufertur hæreditas, siue sit sol⁹ hæres, siue sit vnus de pluribus. Et idē dic de omnib⁹, si dicas omnes nō mereri. l. diui Seuerus & Antoninus. ff. de adi. lega. In reliquis verò fideicommissis vt legatis in testamēto bene potest quis per codicillū adimere. Insti. de ademp. leg. per totū. Sed hīc aduerte secundū Ang. Are. Instit. de codi. q hæreditas per fideicōmissum in codicillis adimi potest: si tamē filius est institut⁹ in re certa, licet quo ad aliquid habeatur loco legatarij, suā tamen institutio tolli nō potest in codicillis: quia illa est substantia institutionis filij: ideo in totū corrueret testamentū: vt elegāter dicit Gul. de Cu. & Bal. in l. omni modo. C. de inof. testa. ¶ Tertiò, qa exhæredatio fieri nō pōt p codicillū. Insti. de codi. §. codicillis. ¶ *Quartò, qa hæredi* purè instituto per testamentū nō potest in codicillo adiici cōditio quę sibi obsit. Insti. de codi. §. & directo. ¶ Quintò, qa hęredi instituto in testamento nō pōt fieri substitutio directa in codicillo, licet facta trahatur ad fideicōmissaria: qa videt testator rogare institutū, vt hereditatē restituat illi quē in codicillo substituit. l. Scęuola. ff. ad Tre. ¶ Sextò, qa in codicillo sufficiūt quinque testes etiā nō rogati. C. de codi. l. vlti. quod tñ fallit in codicillo cæci. de quo j. §. xj. Sed in testamēto requirūtur septē rogati: & in codicillo mulier pōt esse testis, nō in testamēto. l. qui testamēto. §. mulier ī testamēto. ff. de testa. ¶ Septimò, qa pōt quis decedere relictis plurib⁹ codicillis validis, nisi cōtradicāt. ff. de iure codi. l. diui. Seuer⁹. sed nō pluribus testamētis. ¶ Octauò, qa si qs dum esset filius familias fideicōmissum in codicillis reliquerat, & postea paterfamilias decesserit eadē volūtate durāte, valebūt codicilli: quod in testamēto esse nō poterit. ff. de lega. iij. l. j.
3 §. si filiusfamilias. ¶ Tertiò q̄ritur, * qs possit condere testamentū, vel nō possit? Et dico q secūdū Pan. in rubr. e. ti. q testari possunt quicūq; nō prohibentur: cū edictū de testamētis sit prohibitorīū. & si qs aliquē testari prohibuerit, repellēdus erit ab hæreditate. C. si qs al. te. prohi. l. ij. prohibētur autē xix. genera p̄sonarū. ¶ Primò, furiosus seu mente capt⁹, nō habēs lucida interualla: de testa. c. fi. C. q. testa. fa. po. l. furiosum. ¶ Secūdò, mutus & surdus à natiuitate: secus à casu, si scit scribere: vt l. discretis. C. qui testa. fa. non po. vbi secūdū Bar. surdus tantū testatur, & mutus tantùm similiter si scribere scit. d. l. discretis. ¶ Tertiò, nō valēs articulatè loqui, ita q nomē heredis nec exprimere nec scribere p̄ōt. l. iubem⁹. C. eo. vbi infert Bar. q nō potēs articulatè loq mutuo similis est. Vnde cum testator balbutit; q prius fuerat rectæ linguæ, si faciat testamētum, non valet. ¶ Quartò, impubes. l. qua ætate. ff. eo. Insti. qui nō est testa. te. §. præterea. ¶ Quintò, filiusfamilias, nisi in castrensi vel quasi. de sepul. licet. lib. vj. & l. pe. C. qui test. fa. nō post. de quo dic vt s. Religio. vj. §. j. parti. v. ¶ Sextò, *pdig⁹*, cui est interdicta à iudice administratio. l. is cui. ff. eo. valet tamen testamētū priùs factum: vt ibi. de hac materia vide s. Donatio. j. §. j. ¶ Septimò, dānatus ad mortē naturalē vel ciuilē, puta deportatus, etiā si fugit de manu iudicis. ff. eo. l. eius. & quod ibi not. & l. qui vltimo supplicio. & ibi per Bar. ff. de pœ. & idē de dānato ad perpetuū carcerē. l. ij. ff. de pu. iud. Si verò danatus sit ad pœnā inferiorē, puta trūcationē manus, aut effossionem oculorū; cōditer tenetur q̄ nō sit intestabilis. vnde Bar. in d. l. eius. & §. si cui. infert q̄ damnatio, quia perditur vita, libertas, vl̄ ciuitas, testamētū impedit fieri, & iam factū rūpit: secus in damnatione, per quā tantùm læditur. Azo etiā not. C. qui testa. face. pos. q̄ damnatus ad mortē testamētū facere nō potest, siue sit damnatus vt moriatur, siue vt fiat seru⁹ pœnæ, siue sit deportatus in insulā: relegati autē, quia non amittūt libertatem; vel ciuitatem, testamentū facere possunt. Si quis tamen eorum fuerit dānatus, & appellauerit, interim poterit facere testamentū. d. l. eius, & l. qui à latronibus. ff. eod. Vide etiā Zaba. in cle. j. de pœni. & re. vbi quæritur an damnat⁹ vltimo supplicio possit testari? & dicit secundū Bart. & Bal. in d. l. eius. q̄ non, si est dānatus & detētus, ita q̄ infallibiliter sequetur exequutio, vt no. C. de do. inter vi. & vxo. authē. sed hodie. si verò sit dānatus in absentia ex forma statuti, testamētū nō valet quo ad fauores municipales, quib⁹ nō gaudet bānitus, tā quā hostis suæ ciuitatis. ff. de capi. dimi. l. amissione, sed quo ad ius cōmune valet testamentū: quia ius cōmune nō perdit. Vide s. Filius. §. xviij. de huiusmodi bannitis. De dānato verò ad perpetuū carcerē, tenet indistinctè Sum. Ang. q̄ testari nō potest, per l. ij. ff. de publ. iudi. quę loquitur, & vera est in laicis: sed in clerico dicit Pan. variè fuisse consultū, quibusdā dicētib⁹ q̄ nō potest; quia illa pœna æquiparatur pœnæ mortis, seu deportationi, vt no. Inn. in c. qualiter. el. ij. de accu. quibusdā etiam dicentibus, q̄ potest: quia ius canonicū non imponit perpetuam carcerē ad pœnā; sed ad pœnitentiā: de verb. sign. nouimus. de pœ. quanuis. lib. vj. & cōsequēter hæc pœna inhabilitatis testādi prodire nō debet ex pœnitētia: Quorū primum est verius, cùm negari nō possit quin ille sit quasi mortuus. Secūdum autē est mitius. ¶ Octauò, prohibetur publicus vsūrarius, nisi præstet cautionē secundū formam c. quanquàm. de vsur. lib. vj. per quod habetur q̄ nullū est testamentū eius qui notorie vēdit res carius ratione dilationis tēporis, vt tenet Pan. in c. ad nostrā. de empti. & vēdi. ¶ Nonò, excōmunicatus, secundū aliquorū opinionē, quam sequitur gl. ī c. decernimus. de sen. excō. lib. vj. Sed Io. And. & Inn. tenent cōtrarū: & est hodie cōmunis opinio, nec æquiparatur deportato. ¶ Decimò, *ferus*. xiij. q. ij. illud. & l. filius. ff. de test. ¶ Vndecimò, quilibet religiosus qui profitetur tria vota substātialia religionis. extra e. c. ij. & in authen. ingressi. C. de sac. sanc. eccl. sec⁹ de alijs largè dictis religiosis. xij. q. ij. non dicatis. de quo S. Tho. ij. ij. q. clxxv. dicit q̄ etiā si fiat episcopus, nullo modo testari potest: quia sola dispensatio rerum eccl̄siast. earū ei cōmittitur: quæ finitur morte, ex qua testamētum incipit valere. si autē ex cōcessiōe papæ faciat, nō intelligitur de proprio facere testamētū, sed authoritate apostolica intelligitur ampliata potestas suę dispēsatiōis, vt possit valere post mortē. ¶ Duodecimò, hęretic⁹: quia nihil habet, cū omnia bona sua sint ipso iure cōfiscata. de hęre. cùm secundùm. libr. vj. Vnde etiam si post mortem detegatur aliquē hæreticum fuisse in vita, omnia bona possessa apprehēsa

de præscri.

de prescri.c.ij.lib.vj.possunt tamẽ huiusmodi retinere bona vsq; ad sententiã declaratiuã super facto: vt ff. Hæresis.j. §.viij. ¶ Decimotertiò, dubius de statu suo, id est, dubius an sit in eo statu, in quo testari possit nécne. l. de statu.ff. eod. sicut si captus à latronibus dubitat an sit seruus vel liber, vt in l.j.ff.de lega.iij. ¶ Decimoquartò, obses. qđ intellige de Christianis apud infideles datis, aut econtrario: aut de his qui erãt captiui populi Romani: nõ autẽ de his qui quotidie dãtur ab vna ciuitate ad aliã, vt legit & not. in l.obsides.ff.eo. ¶ Decimoquintò, dãnatus ob crimẽ famosum seu libellũ in alterius iniuriã.d.l.is cui.ff.eo. Bar. tamẽ ibi tenet, q ex alia causa infames testari nõ prohibẽtur, & ita cõiter tenetur. ¶ Decimosextò, reus criminis læsæ maiestatis.l.quisqs.C.ad l.Iul.maie.de quo dic vt de hęretico dictũ est. ¶ Decimoseptimò, captiuus apud hostes. d.l.eius. quod intellige de hominibus Imperij Romani. ¶ Decimooctauò, vtroq; lumine priuatus: qui tamẽ hodie testatur, modò seruet quod not. in l. hac consultissima. C. qui testamẽta facere possunt, quę secũdũ Angelũ Are. Inst. qui.nõ est per.fa.test. §.cęcus. sunt ista. ¶ Primò q sint septem testes, & notarius vel aliꝰ loco notarij specialiter ad hoc vocatus. ¶ Secũdò q prędictos corã se aduocet, & manifestet, q vult testari sine scriptis. ¶ Tertiò q in principio testamẽti & ante legata fiat institutio heredis. ¶ Quartò q deinde faciat legata & fideicõmissa. ¶ Quintò q notarij manu oĩa scribãtur in præsenti testamẽto. ¶ Sextò q prædicti testes se scribant, & etiam tabellio. ¶ Septimò q tam à testibus quàm à tabelliõe, vel ab illo alio teste loco tabellionis posito sigilletur, ita q sint octo sigilla. ¶ Octauò q de his omnibus notariꝰ faciat mentionẽ. quod tamẽ secundùm Bald. ibidem fallit si teſtetur inter liberos: quia tũc sufficiũt duo testes. hoc idẽ seruãdũ est in codicillis cęterũ, vt in d.l.hac cõsultissima. ¶ Decimononò qui cardinales insequutus est hostiliter, vel pcussit aut cepit, vel spoliauit fuerit, aut fieri mãdauerit, aut cõsiliũ dederit, vl auxilium, vel fauorem, vel ratũ habuerit: imò nec talis ex alio rũ testamẽto aliquid accipere poterit, nec ex successione.

4 de pœ.felicis.li.vj. ¶ Quartò quæritur, *an prohibiti iure testari, disponere possint in pias causas? Et dico q non furiosus seu mẽtecaptꝰ, nec impubes similiter, nec filiusfamilias, nisi de peculio castrẽsi, vl quasi, secũdũ Bal. in l.j. C. de sacr.san.eccl. & not. in d.c. licet. In aduentitijs autẽ quorũ habet proprietatẽ, sivsusfructus sit patris, secũdũ omnes, disponere nõ potest etiã ad pias causas inuito patre: vt in l.pe.C.qui te.fa.po. Si aũt vsusfructus est penes filium, est dubium. Et dicit Bar. in l.j.C. de sac.san.eccl. q potest etiã inuito patre: quia omnis solennitas iuris ciuilis est remissa in legatis ad pias causas. d.l.j. & in d.c. relatum. sed Bal. tenet ibi cõtrarium, allegans tex. in c.licet. de sepul.lib.vj. vbi dicitur q filiusfamilias disponere nõ potest inuito patre etiam pro anima, nisi de castrensi vel quasi. quę opinio videtur verior per illum tex. ne spolietur pater propter fauorem pię causę, cui debẽtur bona filij. Si verò pater consentiat, dicit Bart. in l. qui in potestate. ff. eod. q filius potest testari ad pias causas in istis aduẽtitijs, in quibus vsusfructus acquiritur patri. Et dicit hoc probari in d.c.licet. in fi. à cõtrario: & videtur esse cõmunis opinio Legistarũ: licet Imo. & Io. And sint in cõtrariũ: & videtur tenenda: saltem de iure canonico, per d.c.licet. iuncta gl. si põderetur. ad quod etiã facit: quia ratio, q de iure ciuili filius testari nõ possit, etiam de cõsensu patris, est, quia vltima volũtas esset captatoria, & dependẽs ex alieno arbitrio: vt in l. illa institutio. ff. de hære. insti. Ius autẽ canonicum nõ curauit de ista solennitate curis ciuilis: imò secundũ illud volũtas captatoria sustinetur: vt in c.c ũ tu. de testa. & consequenter cùm seruemus ius canonicum in relictis ad pias causas, tenẽda est hęc opinio. Adde quod not. Bar. in authen. vti ceat matri & auiæ. col. viij. vbi gl. infert, q filius potest donare causa mortis sine patris consensu de bonis, in quibus patri nõ quęritur vsusfructus. & quod ponit Barth. Veron. in tra. suo. de caute. vbi ponit modũ vt filiusfamilias etiã in potestate patris possit testari inuito patre. s. quòd dispiat saltẽ primã tonsurã. pro quo vide gl. xix. q. vlti. cuius ingredientibus. quę loquens in distincte dicit, q clericus potestate cõstitutꝰ testari potest. alle. authẽ. presbyteros, C. de epi. & cle. Nõ potest similiter disponere in pias causas prodigus post interdictũ: quia nõ habet administrationem. Nec vsurarius secũdũ Bar. ex quo est publicus, & nõ dedit cautionẽ, qui dicit idẽ esse de quolibet decedẽte immortali: quia cùm sit extra vnitatẽ ecclesiæ, nõ potest dicti relinquere pro anima: nec illud relictũ gaudet priuilegio relictorũ ad pias causas. Sed contrariũ, & bene, tenuit Bal. quia istud priuilegiũ attributũ est non solùm fauore relinquentis, sed etiam eius cui relinquitur. Et idem Pan. quia ecclesia recipit oblationes publicorum peccatorũ, nisi vbi specialiter prohibẽtur, vt patet per gl. in c. oblationes. xc. dist. & cõsequenter eleemosynas. Nec similiter damnatur ad mortem naturalem vel ciuilem, secũdũ cõmunem opinionẽ, ex qua bona sunt publicata: vñ esset disponere de alieno: quinimo testamentũ prius factũ rumpitur sequuta damnatione, secundũ Legistas in d.l.j. vbi Bart. videtur limitare quando bona nõ tenet vsq; ad mortẽ: *vt quia sunt* per legem fisco applicata, vt in authẽtica, bona. C. *de bonis* damnatorum. Si verò retinet bona vsque *ad mortẽ*: tunc si est pœnitens, testari potest ad pias causas. Et est casus secũdùm vnũ intellectũ in d.l.j. quia illa lex removet omne impedimentũ quantũ ad legata ad pias causas. Si verò nõ est pœnitẽs, relicta per talẽ ab ecclesia recipiẽda nõ sunt. Sed de hoc dic vt ſ. §. eodem. Nec seruus, nec religiosus, nec reus criminis læsæ maiestatis, nec hęreticus: quia non habẽt bona. j.q.j. nõ est putãda. nec captiuus apud hostes, quia est seruus. De dubio de suo statu est dubiũ, dicẽte in d.l.j. q non potest, quia nõ reperitur iure cõcessum. Bart. verò dicẽte q potest: quod & Panor. vbi ſ. tenet: & placet magis fauore pię causæ: qa miles est in hoc priuilegiatus, vt in l. ex militari. ff. de testa. mili. Ergo fortius priuilegiata debet esse pia causa. Alij autẽ possunt, etiam excõmunicatus, sicut & potest facere elemosynam: de sent. excom. cum voluntate. Et similiter etiã si quis nõ possit loqui, quia dò signis annuat. Vnde Bald. in l.j. C. de sac. sanc. eccl. dicit q aduocatus nõ valens loqui, interrogatus si tot vellet uti pro anima sua, aperiret librũ in signum, illũ aperuit & valuit. ¶ Quintò quęritur, *quid iura tradiderint debẽtibus in testamẽto adhiberi? Et dico multa. ¶ Primò: testamẽto testis esse nõ potest primò quilibet pro teste probatus à iure, vt j. Testis. Nec secũdò mulier specialiter in testamẽto. ff. eod. l. qui testamẽto. §. mulier, quòd Sum. Ang. tenet indistinctè: tamen fallit in relictis ad pias causas, secundùm Archi post. Bart. & Bal. in l.j. C. de sacr. sanc. eccl. & Io. And. c. relatum. el primo. & sequitur Sum. Ros. fallit etiã secũdũ Ang. de Aret. Insti. de test. §. testes. in testamẽto inter liberos, & in testamẽto militis, & in codicillis: vt not. gl. & Bart. in l.fi. C. de codicil. Ex quo infertur, q si in testamẽto apponatur clausula, si non valet iure testamenti, valeat iure codicillorũ: vt cõiter hodie fit: si mulier adhibeatur in testem, valebit vt codicillis. Nec tertio

hermaphroditꝰ, in quo prævalẽt muliebria. l. quæritur. ff. de sta. ho. not. tñ idẽ Ang. in d. §. testes. post gl. q si magis incalescat in virili sexu, licet fuerit frigidus in vtroq;, post adhiberi testis in testamẽto. Nec quartò is, cui hoc est interdictũ per statutũ vel iudicẽ. Vnde idẽ Ange. ibi post gl. facit regulã, q prohibitus esse testis in iudicio vel alio mõ in iudicijs stare, vt ibi, prohibẽt esse testis in testamento. Nec quintò seruus: si tamẽ cõi opinione reputabaẽ liber, secundũ eundẽ Ang. Insti. eo. §. sed cũ aliqs. põt esse testis. Nec sextò aliquis habẽs in potestate hæredem, sicut pater, auus, & similes. d. §. testes. & §. fe. Nec septimò qui nõ est testamẽti capax, sicut spurius testatoris, hæreticus, dãnatus ad metallũ, & similes: & quos leges ĩprobos & intestabiles iubent esse: vt sunt de crimine famoso damnati, & mulebria passi. ff. de testi. l. ob carmẽ. Nec octauo legatarius quo ad factũ suũ inter se & hæredẽ, sed solùm quo ad quæstionẽ quæ vertit inter hæredẽ & extraneũ. Instit. eo. §. legatarius. vbi dicit Ang. filiũ legatarij posse esse testem. Nec nonò fideicõmissariꝰ vniuersalis: quia est iuris successor, vt l.j. ff. ad Treb. Nec decimò exequutor secundùm Ang. in d. §. legatarius. si aliquid est sibi relictũ, nisi eo modo quo dictũ est de legatario: si verò est merus & nudus exequutor nullũ cõmodũ sentiẽs, tũc põt. Si autẽ instituatur monasteriũ, secũdùm Ang. Instit. eo. §. sed neq;. religiosi sui possunt esse testes. In villa aũt vel in vniuersitate distinguitur: quia si resultat cõmodũ ex negotio, tam in cõmuni quàm in particulari: illi de vniuersitate testes esse nõ possunt: quia testificarẽtur in causa ppria pro particulari vtilitate: vt l. omnibus. C. de testi. & ibi Doc. Si verò resultat vtilitas in cõi tãtùm, possunt esse testes: qa qđ est vniuersitatis, nõ est singulorũ: vtĩ l. tãtum. §. vniuersitatis. ff. de re. diui. ¶ Secundũ. In testamẽto requirũtur septem testes legitimi. Insti. eo. §. fi. q sint rogati. Vnde si testamentũ sine scriptis habeat minꝰ quàm septẽ, vel si sunt septẽ, non tñ rogati, nõ valet. l. hæredes palã. §. pen. ff. de test. Et intellige rogati, cũ expositione ad quid rogent, vt ibi: vñ nõ sufficit si fortuito testamẽto iterfuerint. Quod tamẽ fallit: quia aliquãdo valet sine teste: vt si miles in bello scribat, & moriat. l. milites. C. de mil. test. Aliquãdo sufficit vnus: vt si fiat corã Imperatore. C. eod. l. omniũ. Qñq; duo: vt inter liberos. C. eo. l. hac cõsultissima. vel si in territorio testetur miles. ff. de mili. l. Lucius. vel in exercitu, & in bello. l. milites. C. de mili. testa. similiter in legatis ad pias causa. extrà eod. cũ esses. & c. relatũ. Aliqñ tres vl qua tuor: vt in speciali priuilegio. C. eo. l. fine speciali. Aliquã do qnq;: vt in testamẽto rustici, qñ plures nequeũt inueniri. C. e. l. fi. Aliqñ verò requirũtur etiã octo: vt qñ testator vult facere, & nescit literas: vt in d. l. hac cõsultissima. & si militer in testamento cæci. Notarius tñ cõputatur q vno: licet sit cautius, q sint septẽ sine co. de pba. quoniã. & in d. l. hac cõsultissima. & in l. omniũ. C. de testa. & Inst. de testa. §. fi. vbi Ang. Are. distinguit: qa si q batur testamẽtũ p depositionẽ testiũ, notariꝰ cõputari põt in numero septẽ, & sic fert cũ eo sufficiũt. Si verò q bat per instrumẽtũ notarij, nõ põt cõputari: qa nõ põt notariꝰ fungi psona scribentis & authenticãtis testamẽtũ, & psona testis: vt no. gl. & Doc. in d. l. hac cõsultissima. ¶ Tertiũ. De testamẽto facto corã presbytero parochiali & duobꝰ vl tribꝰ testibꝰ: gbĩ c. cũ esses. de testa. recitat quatuor opiniões: & vna est quã summo do tenet do. Flo. scilicet Zab. vt recitat Archi. Vnde Io. An. declarãs materiã dicit hoc cõmuniter obseruari, q in spectãtibꝰ ad pias causas sufficiũt duo testes ido

nei, siue in ecclesiastico, siue in seculari foro: ĩtelligę etiã sine parochiali presbytero: q id quod habet in ca. relatũ. el j. extrà eo. In alijs verò valet in terris ecclesię coram pbytero parochiali & duobus testibus, per d.c. cùm esses. In terris aũt Imperij dicit seruari, q nõ valeat, nisi iteruenĩat solẽnitas requisita per leges ciuiles. Et hæc opinio roborata cõsuetudine videtur seruãda p l. minimè. ff. de legi. & videtur sequi Fede. in consi. & Pet. de Peru. & Pet. de Anc. & secundũ aliquos do. Ant. Sed Pan. hãc reprobat in quantũ distinguit de terris ecclesiæ & Imperij. & meo iudicio bene: & dicit, q illud c. cũ esses. derogauit legibꝰ etiã quo ad forũ seculare: & sic in alijs ad nõ pias causas requiruntur solùm duo testes, & presentia presbyteri parochialis: vel loco eiꝰ duo alij testes. & hæc fuit opinio Vin. Ala. Gof. Host. & do. Ant. Et addit Pan. q nõ oportet, q sint rogati, vel masculi omnes: quod verũ est quãtũ ad hoc quod dicit de masculis solùm ad pias causas, vel in foro cõscientiæ, vt patuit. quantũ ad alia, puto standum cõsuetudini interpretanti, ex quo Doc. variant. Et sic patet, q valet testamentũ, & quælibet vltima volũtas ad pias causas, licet nõ instituatur ibi hæres, vel non adeat hæreditas, vel nõ fiat insinuatio testamẽti intra tãtum tẽpꝰ, vel vbi deficit alia solennitas iuris positiui ciuilis, quæ reuocata est quãtum ad hoc. ¶ Quartum. Secundũ Arch. & veritatẽ, si quis sanꝰ vel infirmus sanæ mentis, nõ violẽtatus vel circunuẽtus, sed liber disponit de quibus potest, per scripturã aut verba solùm sine notario & testibꝰ debitis: standũ est tali dispositioni in foro cõscientiæ. & ad hoc tenẽtur hæredes, q bus de hoc cõstat certitudinaliter: etiã si prius per solẽne testamentũ aliter disposuerat. & idẽ de exequutoribus: qa vt dicitur xiij. q. ij. vltima voluntas, scilicet rationabilis secundũ gl. modis omnibus obseruetur. In foro tamẽ causarum, nisi sint sufficiẽtes probatiões, stabitur testamẽto solenniter facto: imo secundũ Imo. post Bar. in l. in testamẽto. ff. de fideic. libe. valebit etiã in foro causarũ, si fuit scriptum manu testatoris, sed furore aut morte prævenꝰ nõ potuit redigi in publicã formã. quod ĩtellige ad pias causas, vt dicit Pan. in c.j. de succes. ab int. forte inter liberos, per l.fi. C. fa. ercif. ¶ *Sextò q̃ritur, ex quibus causis testamentum dicitur nullũ, vel tenet quidẽ, sed irritatur & rũpitur? Et dico, q nuncupatiuum sine scriptis est nullum ex quatuor. Primò si testator nõ erat habilis ad testãdũ. Secũ dò si nõ instituit hæredẽ, vel si instituit nõ capacem. Tertiò si prætermittit iã natũ, quẽ instituere vel exhæredare debuit. quod pertinet ad testamentũ inofficiosum: quod secundùm Isid. est illud quod frustra liberis exhæredatis sine officio pietatis liberalis in extraneas personas redactũ est. Quartò si nõ sit legitimus numerus testiũ legitimorũ & rogatorũ, sed de his j. §. ix. Et ex his cõcludit Bar. ĩ trac. Minoricarum, per clem. exiui. de ver. sig. vbi dicitur, q fratres minores succesionũ nõ sunt capaces: q si fratres minores sunt instituti hæredes, & nullũ habent substitutum vel cohæredẽ, testamentũ nullũ est, & hereditas pertinet ad venientes ab intestato: si autẽ habent substitutũ, valet, & si militer si cohęredẽ: & ei accrescit portio fratrũ, vbi nõ est substitutus. Vtrum aũt in foro cõscientiæ talis substituꝰ, vel cohæres, aut veniẽs ab intestato possit in cõscientia hereditatẽ tenere: vide p eũ ibi, quia videt habere hãc maximam, & regulã, q si talis põt esse certus, q testator voluit dispositionẽ valere iure directo, id est, testamẽti tãtùm, licitè eam tenet in cõscientia. Si verò sit certꝰ, q voluit valere etiam iure codicillorũ, & omni modo quo põt, licitè eam nõ tenet. Si verò remanet dubiꝰ, nec applicat animũ

suum ad aliquod prædictorũ, sed manet in eo quod ius p̃-
sumit: licet eã tenet, tamẽ quia vix reperiri potest, qui nõ
velit valere omni modo quo melius potest, tutius est nõ
tenere. ¶ Tenet aũt, sed irritat̃ ex septẽ. primò quando te
stator nõ p̃uidit de posthumo, qui post testamentũ est na
tus, qui tamẽ si moreretur ante testatorẽ, testamentũ non
rũperetur quo ad effectũ. & secũdò idẽ dic de quasi post-
humo, vt est arrogat⁹, vt ille qui tẽpore testamẽti nõ erat
suus, sed tẽpore mortis sic. tertiò quãdo causam exhæreda
tionis improbat hæres suus, & per sententiam resciditur.
quartò si testator patiatur capitis diminutionẽ, nisi iterũ
fiat ciuis Romanus vel sui iuris. quintò per secundũ testa
mentũ reuocatoriũ primi. sextò si heres nõ adiuit hæredi
tatẽ, vel ante aditã decessit. septimò si deficit cõditio, sub
qua fuit institutus, & similia. Insti. quib. mod. tes. infir. per
7 totũ. ¶*Septimò quæritur specialiter, quomodo testamẽ
tũ valeat aut nõ valeat in spectãtib⁹ ad pias causas? Et di-
co multa breuiter recollecta diffusa per Arch. iij. parte. ti.
x. c. iij. §. iiij. vbi vide. ¶ Primũ. Testamẽtũ vel vltima vo
luntas ad pias causas valet corã duobus testib⁹ legitimis,
ẽt si essent mulieres in omni foro, etiã ĩ terris Imperij: qa
in his cessat solẽnitas iuris positiui: & sufficit solẽnitas iu
ris gentiũ, vel diuini, secundũ cõmunẽ opinionẽ etiã Le-
gistarũ: & secundũ Pan. in c. Raynald. de testa. valẽt legata
ad pias causas, etiam si nõ esset clausula codicillaris, & te
stamentũ esset nullũ. ¶ Secundũ. Causa pia seu ecclesiasti-
ca si tractetur corã iudice seculari, terminari debet secun-
dùm Canones, & nõ secũdũ Leges, etiã in terris Imperij,
scd̃m Imo. post do. Ant. qui etiã dicit, statutũ, quo nõ valet
testamentũ aut vltima volũtas nisi registretur, nõ habere
locũ ad pias causas: similiter nec illud, quo mulier nõ põt
testari sine cõsensu cõsanguineorũ: quia laic⁹ in hmõi sta
tuere nõ potuit. ¶ Tertiũ. Vltima volũtas tendẽs ad piam
cãm ptinet ad iudicẽ ecclesiasticũ, & corã eo tractari põt:
& cõsequenter corã eo peti põt relictũ ecclesiæ vel laico
pauperi: etiã si p̱ tali relicto sit prius laicus cõueniẽdus, se
cundũ do. Ant. in c. significãtibus. de offic. del. imò voluit
Bal. in l. si quis. C. de epis. & cle. ꝙ episcop⁹ vt procurator
pauperũ, vel eius syndicus corã suo vicario possit petere
se mitti in possessionẽ ex edicto, si pauperes sint instituti
hæredes. & ita quotidie practicat̃ & voluit Imo. post Pet.
de Anc. ¶ Quartũ. Relictũ p solẽne testamẽtũ ad pias cãs,
reuocat̃ per secũdũ nõ solenne ad pias causas. Et ita vide-
tur dicere Arch. licet liber sit incorrect⁹. & ita tene: qa ita
tenet Bal. in l. si iure. ff. de leg. iij & sentit Bart. in l. in testa
mẽto. ff. de test. & in l. fideicõmissa. §. j. de leg. iij. & Io. de
Imo. in l. si is q. ff. de testa. & in c. quia ingrediẽtibus. e. tit.
& Alex. cõsi. lxxxvj. imò testamentũ secundum ad pias cãs
corã duobus testibus, tollit primũ, etiã ad pias causas corã
septẽ, scd̃m Pau. de Ca. cõsi. ccclxv. & Alex. cõsil. cxlvij. & ĩ
d. l. hac cõsultissima. §. si qui. de testa. ¶ Quintũ. Licet re-
gulariter nõ possit quis decedere partim testat⁹ & partim
intestatus. ff. de reg. iu. l. ius nostrũ. hoc tamẽ qs põt in reli
ctis ad pias causas, scd̃m Pet. de Anch. & disponit de parte
bonorũ dãda in aliquã piã causam, puta dimidia, & nõ de
toto. ¶ Sextũ. Licet institutio facta per mutũ nõ valeat. C.
eo. l. iubemus. tñ in relicta ad pias causas valet scd̃m Imol.
8 ¶*Octauò quærit̃, vtrũ debeãtur legata facta in testamen
to nullo vel irritãdo? Et dico, ꝙ sic, si est nullũ, vel rũpitur
ex præteritiõe posthumorũ vel quasi, vel per sentẽtiã pro
posita querela, de inof. test. vel cõtra tabulas: qa sic debẽ-
tur, licet nõ teneat institutio. C. de libe. præte. aut. ex cã. &
similiter dic si rũpitur ex falsa causa: vt si qs instituit A, &
substituit ei B, & A mortuo instituit C per aliud testamẽ-
tũ, dicẽs, qa heredes habere volui & nõ potui, tu Cesto he
res. Si verò testamẽtũ sit nullũ, vt qa nõ instituit hæredẽ,
vel instituit incapacẽ, vel nõ fuerũt testes debiti, an debeã
tur legata: est differẽtia ĩter Doc. de quo s̃. Hæreditas. iij.
9 §. vij. ¶*Nonò quæritur, quid iura tradiderint de institu
tione & substitutione heredis in testamẽto ex parte insti
tuẽtis, vt taceatur ex parte instituẽdi? de quo s̃. Hæredita.
j. in prin. & ex parte instituti. de quo s̃. Hereditas. iij. p.
tũ, & Hæreditas. iiij. p totũ. Et dico multa. ¶ Primũ. He-
dũ differẽtiæ sunt tres. Nã quidã sunt necessarij tãtũ, si-
cut si seruus instituatur à dño, dicit̃ necessari⁹: qa velit no
lit tenetur hæreditatẽ etiã suspectã adire: si nõ cũ heredi
tate cõsequatur simul libertatẽ ex testamẽto dñi, & tẽpo-
re mortis erat in potestate dñi. Quidã verò sunt sui & ne-
cessarij: sicut liberi, q sunt in potestate testatoris tpe mor-
tis, vt filiusfamilias & descẽdẽtes ex masculis filijs: descen
dẽtes enĩ à filiab⁹ sunt in potestate patris eorũ vel aui pa-
terni. sed est differẽtia: qa viuẽte filio meo me⁹ nepos nõ
erit mihi su⁹ hæres: sed bene mortuo filio: qa nihil est me
diũ quo impediatur: & sic de ceteris. Et dicũtur sui ideo,
qa domestici, & qa viuo patre quodã modo existimant̃ do
mini. Dicũtur verò necessarij, qa de iure ciuili cogebant̃
fieri inuiti hæredes: sed de iure p̃torio pmittitur eis absti
nere ab hæreditate si velint. Quidã verò sunt heredes ex-
tranei: vt oẽs, q nõ sunt sub potestate testatoris, nec subie
cti iuri ei⁹, sicut sunt filij emãcipati: filij etiã à matre insti-
tuti: qa fœminę nõ habẽt filios in potestate. Et p̱bant̃ hæc
omnia Inst. de hær. quali. in prin. Sũt etiã aliæ hæredũ dif
ferẽtiæ, de qb⁹ s̃. Hæreditas. iij. §. j. ¶ Secũdũ. Heredis aũt
ĩstitutio duob⁹ modis fit: directè. s. & obliquè. directa aũt
institutio fieri nõ põt nisi in testamẽto: & est qñ verbis te
ctis siue obliqs recto iure instituitur hæres ad quẽ vult te
stator hereditatẽ suã, siue illud, in quo ĩstituit, puenire, &
illud capere nullo mediãte. Obliqua verò ĩstitutio siue fi
deicõmissaria hereditas relinq põt testamento & codicil-
lo, & fit cũ rogatur in codicillo hæres institut⁹ in testamẽ
to, vel hæres ab intestato veniẽs, vt hæreditatẽ restituat al
teri: is enim, cui restituit̃ hæreditas, erit hæres p fideicom
missum. Inst. de codi. §. pe. & de fideic. §. pe. ¶ Tertiũ. Põt
aũt fieri hæredis institutio in certa parte: sed si alius insti-
tuit̃ hæres & in vniuerso, talis erit poti⁹ legatarius quàm
hæres. l. quoties. C. de hær. inst. §. hæres. possunt tñ plures
instituti eqs portionibus. Inst. de hære. instit. §. si plures in
stituunt̃. ¶ Quartũ. Heredis institutio cõmitti non põt in
alterius volũtatẽ expresse: sed oportet testatorẽ ore pro
prio nomẽ hæredis exprimere, vl̃ p p̱priã scripturã. l. hac
cõsultissima. & l. iubem⁹. C. eo. imò Io. An. in add. ad Spe.
eo. tit. post Albe. Papiẽsem tenet nõ valere testamẽtũ, si
interrogat⁹ an velit talẽ instituere hæredẽ, & respõdet
sic. quãuis gl. in d. l. iubem⁹. tenuerit cõtrariũ, tñ in c. cũ
tibi. eo. ti. tenetur, ꝙ valeat de eqtate canonica. & ibi Ioa.
& Host. sic distinguẽdo limitãt. Nã si cõmittũt ĩ volunta
te hæredis. s. an velit esse hæres vl̃ ne, valet. l. verba hæc. ff.
de cõdi. insti. Si v̓ò cõmittitur in volũtate alterius ab he-
rede expressa, puta dicẽdo, instituo hæredẽ illũ, quẽ Titi⁹
voluerit: sic nõ valet. ff. de hær. inst. l. si qs Sẽproniũ. & l. ca
ptatorias. Si aũt heredis ĩstitutio alteri⁹ dispositiõi cõmit
tatur tacitè, valet. l. illę institutiões. ff. de hęr. insti. & l. nũ-
nũquã. ff. de cõd. & dem. Et eodẽ mõ legatũ alteri⁹ volũta
ti põt tacitè cõmitti. ff. de le. ij. l. j. sed nõ expresse. ff. de le.
j. l. captatorię. Dicit̃ alteri⁹ volũtati cõmitti tacitè sic, insti
tuo te herędẽ: vel, lego hoc tibi si Titius ascẽderit Capito
lium.

lium. Expresse verò sic, instituo illum hæredẽ quẽ Titius
voluerit: vel, lego tale quid ei cui Sempronio placuerit.
¶ Quintũ. Si qs autẽ ita diceret, cõmitto omnia bona mea
arbitrio Titij, vel eius dispositiõi, valet: & Titius tenetur
distribuere in pias causas: in quibus habemus regulã iuris
humani, gentiũ, & diuini, quæ est ꝙ præ omnibus dispẽse
tur in religionem diuinã, vt peccata eleemosynis redimã
tur. Et sic dispẽsando nõ põt velle aliud quàm voluntas te
statoris: sed si dispẽsaret in p̱fanis, cũ nullã habeat regulã,
posset alio modo dispẽsare quàm sit volũtas testatoris. Et
ita sentit Inno. & Host. vbi s̃. & sequitur Barto. in l. j. C. de
sac. sanc. eccle. & Pan. in d. c. cùm tibi. ¶ Sextum. Institutio
fieri põt incertæ personæ: puta instituo herędes meos pau
peres Christi: secũdũ gl. in d. c. cùm tibi. & secũdũ Bart. in
l. captatorias. C. de test. mi. etiã si adderet, eligẽdos p prio
rem talem, & huiusmodi. Et dicit ꝙ d. l. loquitur quando
ius constitutionis cõfertur in volũtate alterius: nõ quãdo
electio personæ solũ, vt in casu nostro: ideoq; non est con
trarium. ¶ Septimũ. Institutio hæredis fieri potest sub con
ditione possibili & honesta: dummodo non sit filius, q in-
stitui nõ potest sub omni cõditione, sed sub ea tantũ quæ
est in facultate instituẽtis. l. suus quoque. ff. de hære. instit.
qa grauari nõ põt fili⁹ in debito bonorũ subsidio. C. de in
offi. test. quoniã in prioribus. dummodo etiã nõ institua-
tur ad tẽp⁹ certũ: puta vsq; ad pascha, vel tres annos: qa nõ
valet talis cõditio, & vitiatur, nõ tamẽ vitiat. Insti. de hęre.
insti. §. heres. sed ad incertũ potest: puta dum vixerit: vel,
talem instituo postquã absolutus fueris ab excõicatiõe. ff.
de hære. instit. l. in tẽpus. Fallit in milite, qui instituere po
test etiam ad tẽpus certũ. l. miles ita. ff. de test. mil. Sed ad-
uerte hîc, ꝙ institutus hæres ad diem certum, alio hærede
nõ dato, semper erit hæres: vt ĩ l. hæreditas ex die. ff. de hæ
re. insti. Et idẽ dic quando institutio fit ad diem incertũ:
quia nemo potest decedere p̱ parte testat⁹, & p̱ parte inte
status. l. ius nostrũ. ff. de reg. iur. & ita tenet Ioã. de Imo. &
Bal. & Ang. in d. l. hæreditas. & Sali. in l. extraneũ. C. de hæ
re. insti. & Pau. de Cast. in l. certi. C. de test. mil. & Dy. in l. si
qs ita hęres instituatur excepto fundo. ff. de hęr. inst. & cõ
muniter Doct. & est verius: licet Bar. in d. l. hęreditas. dicat
ꝙ nõ erit perpetuus hæres, si testator apertè voluit ꝙ non
esset nisi in vita, vel vsq; ad talẽ diem: quia testator nõ po
test ius accrescẽdi p̱hibere, nec respectu rei nec respectu
tẽporis: quia causa testati trahit ad se causam intestati, qa
dignior. d. l. hęreditas. & facit l. similes vnũ ex fundo. ff. de
testa. mil. & probatur in d. l. si quis. In legatis tamen bene
potest p̱hibere ius accrescendi: & ita loquitur l. dñs. ff. de
vsufruc. secus in hæreditatibus: vt d. l. si quis. vbi institutus
excepto fundo, detracta mentione de fundo, habet totam
hæreditatẽ: quia testator facere non põt, ꝙ iura nõ valeãt
in suo testamẽto. in authẽ. vt cũ de appel. cogno. §. certũ.
¶ Octauum. Testator habens filios impuberes, potest eis
substituere quoscũq; velit, si nõ venerint ad pubertatẽ. C.
de impube. & ali. subst. l. si testamẽto. Si verò peruenerint
ad pubertatẽ, põt eis substituere si moriantur sine liberis:
& secundùm quosdã etiam si moriãtur cũ liberis: vt C. de
impu. & ali. substi. l. heres. & sequẽti. debet tamẽ salua esse
legitima. & intelligitur substitutio deducta legitima filio
rũ, & deducta quarta toties, q̃ dicit̃ Trebellianica, quã de
ducit quilibet institutus hæres, cui alius substituitur regu
lariter post pubertatẽ institutis: vel etiam cùm accepit here
ditatẽ per fideicõmissum ab instituto herede: vt in c. Ray
nutius. extrà eo. Posset tñ dici, ꝙ opinio Bar. est vera in cõ
scientia in eo qui erat simplex, & hoc ignorabat: secus in eo
qui hãc dispositionẽ iuris sciebat: qa videt̃ voluisse quod
10 ius volebat. ¶*Decimò q̃ritur, quid iuris de præteritiõe
legitimi hęredis, id est, q ipso iure, etiã sine testamẽto, suc
cedit? Et dico multa. ¶ Primum. Habẽs filios & filias tene-
tur instituere omnes legitimos vel exhæredare, si quẽ nõ
vult, & subest causa. Insti. de exhære. liber. in princ. etiam fi
lias dotatas, quas, secũdũ aliquos, sufficit instituere in do
te. sed alij, vt Azo, dicunt ꝙ oportet eas institui in aliquo
modico pręter dotẽ. quod est tuti⁹: & etiã p̱fessos religio
nem. C. de epis. & cle. l. si. §. hoc etiã cognitum. Et idẽ dic
in nepotibus, quãdo filij præmortui sunt. Insti. de hæred.
q̃ ab inte. defe. §. ita demũ. & etiã ĩ posthumis. C. de post.
hære. insti. l. quod certũ est. Vide tñ ĩ. parti. v. & vj. ¶ Secũ
dum. Tenẽtur aũt tales instituere in quota voluerit parte,
quantũcunq; minima. Et licet postea talis agat ad supple-
mentũ legitimæ, tamẽ testamẽtũ non rũpet, dummodo sit
institutus hæres, nõ legatarius: puta quia dicit, instituo fi-
liũ hæredẽ ĩ tali. quia si diceret, lego filio meo talẽ domũ:
nõ valeret, quia esset præteritus. l. quoties. C. de hær. insti.
Est autẽ præteritio, secũdũ Ang. Are. Instit. de exhære. §.
mater. silẽtiũ circa institutiõis beneficiũ vel exhæredatio
nis odiũ. ¶ Tertiũ. Ex præteritiõe autẽ legitimi hæredis
testamẽtũ redditur nullũ, si est, vel si sunt de illis, ad quos
stricto iure legitima spectat hæreditas, & nisi ritè exhære
dẽtur. Qui aũt sint tales: dic ꝙ cũ sint tres cõsanguineorũ
lineæ, scilicet descẽdẽtiũ, ascendẽtiũ, & collateraliũ: testa
tor quãdiu habet aliquẽ ex descẽdẽtibus, vt filiũ, nepotẽ,
p̱nepotẽ, & sic in infinitũ, tenetur illũ instituere vl̃ exhæ
redare: & si talẽ instituit, nõ tenet̃ de aliquo ascẽdẽtiũ ta-
cere mẽtionẽ. Insti. de hære. q̃ ab inte. Descẽdẽtibus verò
deficiẽtib⁹ vl̃ exhęredatis tenet̃ ascẽdẽtes ĩstituere, si quos
habet. l. quoties. C. ad sena. consul. Orfici. Collaterales aũt
nũquã tenetur instituere vel exhæredare: sed deficiẽtibus
descẽdẽtib⁹ & ascẽdẽtibus legitimis põt instituere quos
vult, ẽt nõ attinẽtes, nulla facta mẽtiõe de collateralibus.
Qđ tñ fallit ĩ fratre, q rumpit testm̃ fratris: & similiter so
ror, si instituit turpẽ personã, id est, infamẽ. Et intellige de
fratre consanguineo & vterino simul, vel saltẽ cõsangui-
neo. i. ex eodẽ patre: nõ aũt de vterino tãtũ. C. de inof. te.
l. fratres vterini. Intellige ẽt nisi ĩ isto casu de aliqua re eũ
instituerit: vel nisi crimẽ ingratitudinis ĩ fratrẽ cõmisisset,
vt in auth. de nup. §. ingratitudinis. ¶ Quartũ. Testamẽtũ
tamẽ clerici vel ingrediẽtis religionẽ nõ erit irritũ ex p̃-
teritione legitimi hęredis, propter verbũ, liberè, positũ in
c. quia nos. extrà eo. ti. etiã quia sunt milites: vt not. gl. in
l. pe. C. de testa. mi. Vnde sicut non rumpitur testamentum
militis ex præteritione legitimarum personarum: sic nec
illorũ. quod apertè sentit Bart. in authen. si qua mulier. C.
de sac. sanc. eccl. de ingrediente religionem. & Pan. in d. c.
quia nos. de ambobus. Pro quo etiã vide Fede. cõs. lv. quo
modo intelligi potest authẽ. presbyteros. C. de epi. & cle.
Et adde, ꝙ volens intrare religionẽ, testari potest sine legi
timo numero testiũ, & pro parte decedere testatus, & pro
parte intestatus: sicut miles põt, per tex. auth. de mo. §. id
quoq;. iuncta l. j. ff. de test. mi. & facit c. qui vere. xvj. q. j. ta
men legitimã petere poterunt legitimi præteriti vigore
d. authen. si qua mulier. C. de sac. san. eccle. ¶ Quintũ. Ali-
quo autẽ casu posthumus pręteritus rũpit testamẽtũ, sci-
licet in testamẽto matris decedẽtis in puerperio: sed succe
dit cũ alijs fratrib⁹ vel nepotibus æqualiter. Si tñ mater ĩ
stituisset extraneũ, aget de inofficioso testamẽto, & rũpet.
C. de inoff. test. l. si mater. ¶ Sextũ. Si pater filiũ emãcipatũ
instituit, nepotẽ verò ex eo in potestate retentũ præterijt,
conc

concludit Ang. Aret. Insti. de exhære. §. sed hæc quidẽ. ꝙ nihilo minus tenet testamentum, secundùm Barto. in §. & quid si tantũ. ff. de li. & po. Et ratio, qa nõ debet admitti ad rumpẽdum vel dicendũ nullum, qui non admitteretur ab intestato vel testamento rupto, vel nullo penitus cõdito: vt l. posthumus. §. si quis ex his. ff. de inoff. testa. cũ tũc nõ videatur fieri iĩuria nepoti, cũ nõ sibi debeatur legitima, quia legitima est tertia pars eius, quod quis esset ab intestato habiturus: dictus autem nepos nihil est ab intestato habiturus propter existẽtiã filij emancipati: vt l. cũ q̃ritur. & in authen. nouissima. C. de inoffi. testa. Et ita tenet Bal. &
11 Ang. & Imo. in d. §. & quid si tãtum. ¶* Vndecimò q̃ritur, quid iuris de illa clausula, si nõ valet iure testamẽti, valeat iure codicillorũ: & de codicillis? Et dico multa. ¶ Primũ. Si testator dicit, volo ꝙ valeat iure testamẽti & codicillorũ, secũdùm Bart. in l. j. ff. de codicil. licet videatur induci repugnãtia: tamẽ vt res valeat, debet exponi &, id est, vel, per regulã quę ponit, ꝙ quãdo copula ponitur inter duo incõpassibilia, resoluitur in disiunctiuã: vt l. si Titio fundus. de vsufruct. leg. & erit electio hæredis, ꝙ competat iure directo vel fideicõmissi. l. fi. C. eod. Si verò dixit, iure testamẽti, vel saltẽ iure codicillorũ: arbitratur Bar. vbi s. ꝙ nõ possit hæredes eligere: quia illa coniũctio diminutiua, saltem, habet istud importare, vt si primo modo nõ posset valere, tunc veniatur ad secũdum: vt patet ex regula grãmaticali: si nõ potes mihi dare Bysantium, saltem cõmoda denariũ. Si verò dixit, volo valere vel iure codicillorũ: & nõ dixit testamẽti: dicit idẽ, ꝙ hæc dictio vel, quãdo opponitur vni orationi vel dictioni tantùm, sumitur pro saltem, & cõsequenter perinde est ac si dixisset, iure testamẽti vel saltem codicillorum. ¶ Secũdum. Habet autem locũ dicta clausula secũdùm Bar. quando testamentum nõ valet propter defectũ solẽnitatis omissæ, per text. in l. codicillis. ff. de leg. ij. & C. de codicil. l. fi. dummodo solẽnitas sufficiẽs codicillo sit apposita: & sic legata relicta debentur. Inst. de codicil. in princ. & in testamẽto scripta licet directa videatur, tamẽ in casum fideicõmissi cõuertitur. l. Scęuola. ff. ad Treb. Vnde ab intestato veniẽtes accipiẽt hæreditatem, & quasi rogati videãtur, tenentur instituto ꝑ fideicõmissum, ar. l. eã quã frater tuus. C. de fideicõ. Similiter operatur illa clausula, secũdũ Bar. si rumpatur testamentũ: quæ hæreditas nõ est adita per l. eã quam. C. de fideicom. dum tamẽ dicat, si nõ valebit: vel similia verba, quę trahãtur ad futurũ. Similiter operatur si nõ valet testamentũ, propter defectũ hæredis scripti non capacis, secũdùm Bar. in d. l. eã quam. secundùm vnam lecturam. Non operatur verò si testamẽtum non valet propter defectum testamenti, secundũ Bar. quia qui nõ potest testari, nec codicillari potest. l. diuus. ff. eo. Nec similiter, secũdùm eum, si non valet ratione volũtatis imperfectæ: vt quãdo antequam cõpleretur, mortuus est testator: per l. fideicõmissa. ff. de le. iij. & l. ex ea scriptura. ff. de testa. secus si esset imperfecta ratione alicuius solẽnitatis. & sic intellige l. fi. C. eo. Nec generaliter valet, si testamẽtũ patiatur defectũ vel iuris repugnantiã in his quæ sunt de substãtia eius, nisi testetur inter liberos, secũdùm communẽ opinionẽ. ¶ Tertiũ. Operatur autẽ clausula codicillaris duo secũdùm Ang. Are. Insti. de codi. Primò qa ea apposita in testamento secũdo inualido tollitur primũ quo ad legata: vt not. Bar. in l. si iure. ff. de le. iij. Et secũdò repetitionem legatorum à veniẽtibus ab intestato: vt no. glo. & Doct. in l. j. ff. eo. quod verum est quo ad eos q sunt in primo gradu, nõ quo ad alios. Vnde si priores in gradu ab intestato repudiãt hæreditatẽ, & sequens admittatur, non tenetur ad dicta legata: vt est glo. singularis secũdùm Ang. in l. non iustã. C. ad Treb. Operatur & tertiò institutionem fideicõmissariam, vt s. parti. ij. Si autem filius in testamẽto, in quo est talis clausula, sit pręteritus, an operetur vt videatur rogatus. gl. in authen. ex causa. C. de lib. pręt. dicit ꝙ non: sed Bar. in l. j. ff. eod. vt recitat Ange. Are. Instit. de codi. & omnes Doct. in d. authen. ex causa. tenẽt cõtrarium: quia ista sunt paria, relinquere à veniẽtibus ab intestato: & dicere, si nõ valet iure testamẽti, &c. vt no. ĩ l. ex testamẽto. C. de fideicom. & ibi Bal. si testator dixisset legata deberi à venientibus ab intestato, filius præteritus teneretur: vt d. l. si quis. ff. eodem. Et procedunt pręd icta in iam nato: in posthumo autem præterito dicit Bart. in d. l. j. ꝙ si testator cogitauit de posthumo, operaret̃ prædicta clausula: nõ autẽ si nõ cogitauit. Sed Dy. Iac. Bal. & quasi omnes dicunt inspiciẽda verba testamenti. Si enim dicitur, si nõ valet: sunt præsentis temporis, & rupto testamẽto natiuitate posthumi nõ operatur: quia nõ deficit. item quia verum est illo tẽpore voluisse. Si verò dicitur, si nõ valet aut valebit, tũc porrigitur ad testamentũ quod rumpitur natiuitate posthumi. Et hæc est opinio communis: & idẽ esset si diceretur, si nõ valeret: quia exponit̃, si non valebit, secũdùm communiter Legistas. Et similiter si diceretur, si non potest valere, quia trahitur ad futurum, secundùm eosdẽ. Adde quod no. Bar. in auth. vt cũ de appel. cogn. §. siue igitur. ꝙ d. authen. ex causa. de libe. præt. nõ habet locum vbi nemo institutus est hęres. ¶ Quartũ. Ad hoc autem ꝙ relicta in codicillis debeantur, an requirat̃ aditio hęreditatis? Ang. Are. Insti. de codicil. dicit ꝙ quãdo testamentum factũ est, & valet, requiritur quòd ex testamẽto adeatur hæreditas. Quãdo autem non est factum, vel est factum inualidũ, necesse est ꝙ ab intestato hæreditas adeatur: aliàs nõ debẽtur relicta, vt not. Bar. in l. si quis cùm testamẽtum. §. fi. ff. eod. Multa alia dici possent relinquenda Legistis, qa
12 parum ad rem nostram faciunt. ¶* Duodecimò quæritur, quid de reuocatione primi testamenti per secundũ? Et dico multa. ¶ Primum. Vltimum testamẽtum semper valet, secundùm gl. in c. licet. de consti. lib. vj. quæ alle. c. vltima volũtas. xiij. q. ij. ff. de leg. j. l. si mihi. etiam si de primo nõ faciat mẽtionẽ. Fallit in duobus casibus. Primò in testamẽto facto inter liberos. C. eo. authen. hoc inter liberos. q. oportet fieri mentionem de primo, vt ibi. Secũdò cũ ipse testator sibi legẽ indixit: videlicet, si fecero aliud testamẽtũ, nõ valeat, nisi de alio fecero mẽtionẽ: aliter nõ valeret vltimũ. ff. de lega. iij. l. si quis. ¶ Secundũ. Si autem secũdũ sit sub cõditione, si quidẽ sit de præterito vel præsenti, puta, instituo hæredẽ Titium, si Sempronius est, vel fuit consul: tũc si cõditio fuit vel est vera, rũpitur primũ: si verò est futura, si est possibilis, rumpitur primum, etiam si nõ adueniat. similiter si sit impossibilis: habetur pro nõ adiecta & rumpitur primũ: vt in l. cùm in secundo testamẽto. ff. de iniust. rup. test. ¶ Tertium. Per posterius testamẽtum imperfectum, vel aliam vltimam voluntatẽ non solennẽ nõ tollitur primũ: vt Inst. quib. mo. testa. infir. §. ex eo. vbi Ang. infert, ꝙ licet testator coram septem testibus dicat, nõ volo tale testamẽtum meũ valere: nõ tñ tollitur. Et est ratio secundùm Bar. in l. si de iure. ff. de leg. iij. quia ista volũtas non est potens parare viam adeundi hæreditatem de iure ciuili alicui: ideo primum testamentum tollere non pot. vt l. cũ in secundo. ff. de iniu. rupt. te. Infert etiã quòd testamentum nuncupatiuum redactum in scripturam, tolli nõ põt per testatorem coram septem testibus: quod verũ est nisi per decursum decẽnij: quia tũc nuda volũtate tollitur si per

ꝗ per testes idoneos nõ minus tribus, vel inter acta manifestauerit: vt l. sancimus. C. de test. ¶ Quartũ. Nõ est dare remediũ, per quod primũ testamentũ tolli non possit in effectu, secundũ Ang. vbi suprà, siue iuratũ fuerit nõ condere aliã voluntatẽ: siue dicatur, Nolo aliam volũtatẽ valere, nisi sit in ea inserta tota Aue Maria. siue dicatur, Si cõtingat me aliã voluntatẽ condere, ex nunc donatione inter viuos dono dicto hæredi instituto bona mea vel cẽtũ. siue dicatur, Si cõtingat me aliud testamẽtũ facere ex nunc prout ex tũc, dico & declaro nõ esse meæ volũtatis cõdẽdi testamẽtũ. qui modus est salubrior qui fieri possit, secundũ Cy. & Doct. in l. sancimus. C. de testa. qa semper poterit reuocari primũ, dũmodo quãdo habet clausulã derogatoriã, fiat mentio de ea in specie, licet non in indiuiduo: puta dicẽdo, quãuis in primo sit clausula derogatoria, ꝙ aliud testamẽtũ facere nõ valeat: & similia. vide etiã s. Exẽptio. §. xj. & Pactum. §. ij.
13 ¶* Decimotertiò quæritur, quomodo debeamus interpretari testamẽtũ & vltimas volũtates? Et dico ꝙ dominus Bap. Fliscus ĩ quodã suo opusc. sic dicit: Quantũ ad interpretationẽ vltimarũ voluntatũ. ¶ Prima cõclusio. Quando sermo testatoris est ambiguus, in primis ad intentionẽ recurrendũ est, in l. in ambiguis. la ij. ff. de reg. iur. ¶ Secũda. Licet significatio verborũ vnũ significet: si volũtas testatoris aliud sensit, nõ debetur quod expressum est, nec quod sensit: qa nõ fuit expressum. l. si qs in fundi vocabulo. ff. de lega. j. Labeo. ff. de supe. leg. ¶ Tertia. Quãdo nõ cõstat de mente, stãdum est verbis. l. nõ aliter. ff. de leg. iij. & in l. si alij. de vsufr. leg. ¶ Quarta. Quãdo cõstat de mente expressa ad minus per verba impropria, tũc debet mẽs attẽdi. tex. est cũ glo. in l. & puto. §. j. ff. famil. ercis. quam allegat Bal. in l. cũ verũ. C. de fideicõ. ¶ Quinta. Quando de mente nõ cõstat per verba, sed sequitur mens ad aliud dispositũ expressum, tũc habetur pro expressa. text. est in l. iã hoc iure. ff. de vulg. & pup. & in l. tale pactũ. in fi. ff. de pact. quas ita alleg Bal. in l. j. in fi. C. de his q ante aper. ta. ¶ Sexta. Quãdo cõstat de mẽte ex dispositione erronea & tolerabili, stat̃ mẽti: siue fuerit erro facti, siue iuris. Primũ probat̃ in l. Titius. §. Lucius. ff. de lib. & posth. & in l. fi. C. de posth. hæred. insti. cũ vtrobiq; no. Secũdũ ꝓbatur in l. fructus prędiorum. & ibi Bar. ff. de vsufr. leg. ¶ Septima. Qñ nõ ꝓbatur ꝑ verba, sed aliter, etiã per præsumptionẽ ita fuisse dispositũ: illud attẽditur, ꝑ illud quod habetur in l. quoties. §. j. ff. de hęre. instit. & l. cũ ꝓponebatur. ff. de leg. iij. secũdũ vnã lecturã. ¶ Octaua. Quãdo ex casu supuenięte colligit̃ præsumptio, ꝙ si testator cogitasset, ita disposuisset: talis mẽs debet attẽdi. Probat text. in l. tale pactũ. in fi. & tex. cũ gl. in l. cũ acutissimi. C. de fideicõmissis. & in l. generaliter. §. cũ autẽ. C. de insti. & subst. sub cõdi. ¶ Nona. Quando verba sunt clara, licet probaretur aliã fuisse mentẽ, quæ tñ nullo modo colligitur ex eius dispositione, talis mẽs nihil operatur, sed probata operatur irritationẽ. probatur in l. in ambiguo. ff. de reb. dub. & ꝑ gl. in lege, Labeo. ff. de suppel. leg. in verbo, ex cõi vsu. ¶ Decima. Quãdo dispositio exprimit̃ per verba inepta vitiãtia dispositionẽ, attẽditur mẽs declarata à præcedẽti protestatione. gl. cõiter approbata in l. iiij. de leg. j. ¶ Vndecima. Qñ voluntas est expressa per verba obscura, tũc pro interpretatione recurrit̃ ad iudicẽ: vt in l. cũ in testamẽto. ff. de re. dub. & ĩ l. volũtas. C. de fideic. qđ iudex declarabit ex cõiecturis, q̃ habẽtur in l. si seruus pluriũ. in fi. ff. de leg. j. & si essẽt ita obscura ꝙ nõ possent declarari, legatũ & dispositio nõ valeret. l. duo sũt Titij. ff. de test.

RVRSVS DE TESTAMENTO secundò, quantum ad exequutionem.

1 *Exequutores testamenti qui & quot institui possint.*
2 *Religiosus quando sit exequutor testamenti.*
3 *Exequutor nominatus an compellatur.*
4 *Exequutoris officium an transeat ad hæredem vel prælatum successorem.*
5 *Exequutoris testamenti quæ sit authoritas.*
6 *Exequutor quando exequi teneatur, ubi, & quid. nu. 7.*
8 *Exequutio testamenti quando deuoluatur ad episcopum.*
9 *Eleemosynarum dilatio an præiudicet animæ testatoris.*
10 *Pœna quæ sit hæredis uel exequutoris negligentis implere uoluntatem defuncti.*
11 *Pœna apposita à testatore an possit exigi.*
12 *Expensis hæredis an legatarij fiat exequutio.*

TESTAMENTVM rursus secũdò considerari põt quãtũ ad exequutionẽ & exequutores: q aliqñ dicũtur cõmissarij: aliquando fideicõmissarij: interdũ diuisores, interdũ distributores: interdũ gladiatores: vt not. Spe. & interdũ exequutores, nõ simpliciter, vt dicit Gof. sed vltimarũ voluntatũ: quia propriè exequutores sunt, qui sentẽtiam exequuntur. C. de exe. rei iud. l. fi. ¶ Primò 1 ergo quæritur, quot, & qui institui possint exequutores testamẽti? Et dico multa. ¶ Primũ. Secundũ Arch. non refert an exequutores sint plures vel vnus solus: & dari possunt in numero pari: sicut & ꝓcuratores & cõpromissarij ad eligendũ: est tñ consiliũ ꝙ tali cõmittantur in numero impari: vt de arbi. c. j. ¶ Secũdũ. Siue testator sit clericus siue laicus, deputare põt exequutores testamẽti laicos & clericos & religiosos: vt not. ĩ c. religiosus. de test. lib. vj. & per Doct. in c. tua nobis. & ibi Pan. in c. Ioannes. de test. etiã si sit minor xxv. anno. secũdũ gl. in d. c. religiosus. & hoc de cõsuetudine. & sequitur Alb. in l. nulli licere. C. de epis. & cle. modò sit adultus, etiã in spectãtibus ad nõ pias causas, secũdũ aliquos, vt refert Arch. qđ approbat cõsuetudo. & facit c. ij. de test. & tolerari põt secundũ Arch. modò ꝑ hoc nõ abstrahantur à seruitio diuinorũ. Et licet clerici curas seculariũ actuũ vel negotiorũ suscipere nõ debeãt. xj. q. j. te quidẽ. nec esse ministri laicorũ: hoc tñ est speciale in exequutione ad pias causas. de testa. c. ij. lib. vj. imò & ad nõ pias modo pędicto. Sed tamẽ quo ad religiosũ limita primò si à suis superioribus, scilicet immediatis, licẽtiã obtineat: vt d. c. religiosus. Limita secũdò, nisi sit frater minor, cui hoc prohibetur in cle. exiui. de ver. signifi. §. proinde vir sanctus. licet possit cõsulere quomodo exequutio fiat. de quo dic vt §. sequẽti. ¶ Tertiũ. Fœmina etiã deputari potest, secundũ gl. Ioan. And. in d. c. religiosus. secũdũ cõsuetudinẽ, quæ est optima legũ interpres. & idẽ Bald. & placet: licet Pan. in d. c. tua nobis. dicat aliàs fuisse cõsultũ ꝙ nõ potest: quia mulier nõ cõparet vt procuratrix, sed intẽtat actionẽ nomine ꝓprio: de quo ꝑ eundẽ Bald. in d. l. quod paupibus. & in l. si quis ad declinãdã. C. de epis. & cler. & sic nõ obest lex, neq; sciẽtia. ff. de ꝓcurat. & l. alienã. C. & l. ij. de reg. iur. & iij. q. vij. §. tria. qa vt dixi, nõ vt procuratrix cõparet. ¶ Quartũ. Possunt aũt deputari pędicti mistim, scilicet secularis vel religiosus aut clericus simul, secũdũ Ioã. And. in d. c. Ioannes. Non obst. ꝙ in eodẽ officio dispar professio esse nõ debeat. xvj. q. vij. c. in noua. qa verũ est vbi inter gerẽtes est vnio respectu eiusdẽ collegij vel corporis. vbi verò ad aliqd agẽdũ admittimus diuersa capita, nõ vt collegiũ vel corpus vnitũ, non refert an illi eiusdẽ aut diuersæ professionis sint, modò vtraque professio

per se sit habilis ad id agendũ. ¶Quintum. Non autem admittit̃ seruus, nec mutus, nec surdus, nec prodigus, nec furiosus, nec pupillus: licet aliqui contrariũ tenuerint de
2 seruo & pupillo, vt ibi suprà no. Alberic. ¶Secũdò quæritur specialiter, qd iura velint de religioso exequutore? Et dico multa præter dicta §. priore. ¶Primum. Prior aut guardianus, qui suis subditis hãc licẽtiã dare potest, à suis superioribus nõ tenetur ipse eã petere, si instituatur exequutor: vt de abbate exeunte ad studia literarũ in simili dictũ est ſ. Excõicatio. ix. §. xxv. Et sic etiã sine licẽtia superiorũ possunt esse arbitratores: & tenẽt gesta per eos. ¶Secũdũ. Prælatus qui religioso dedit licentiã acceptandi exequutionẽ, potest eam reuocare, etiã re nõ integra, secundũ gl. in cle. vnica. de testa. cũ religiosus nõ habeat velle nec nolle: licet male faceret hoc faciẽdo sine causa, secundũ Io. And. exequutio fiet per collegam: aut si alius nõ est deputat⁹ per episcopũ. ¶Tertiũ. Si religiosus sine licẽtia superioris exequatur, valẽt gesta per eum, secũdũ Fede. dũmodo superior nõ contradicat, licet nõ consentiat. qd̃ & Bar. in l. vniuersos. C. de decu. lib. x. tenere videt̃. & idẽ Lud. de Ro. in suis singularibus. & do. Ant. de hoc faciens magnũ festũ. Sed cõmuniter in c. ij. de testa. lib. vj. tenẽt ꝙ non petita & obtenta licẽtia, exequutio sit ipso iure nulla: qa negatiua præcedẽs verbũ, põt, vt ibi, reddit actũ de iure impossibilẽ, & necessitatẽ importat: vt vult gl. in regula, nemo põt. in vj. Nec sufficit licẽtia tacita, secũdũ gl. in cle. j. de testa. Sed istã gl. non approbo: quia nulla ad hoc ratio adduci põt ꝓbabilis, nisi qa tex. dicit, petita, & obtẽta. Ad quod dico, ꝙ obtinet̃ & explicitè & tacitè: & similiter etiã petitur. Primã autẽ opinionẽ dico verã, si petatur & obtineatur tacitè: & secũdã vbi nec sic nec sic. ¶Quartũ. Religiosus etiã exẽptus deputatus exequutor, si exequẽdo delinquat, puniri põt ab ordinario. d. cle. vnica. vbi etiã imponitur illi vt rationẽ de exequutione reddat ordinario: & ordinario vt eam exigat. qd̃ Rich. in iiij. dist. xlv. limitat in religioso habẽte exemptionẽ cõmunẽ, & tamẽ potente cõueniri ratione contractus vel delicti seu rei: vt in c. j. de priuil. lib. vj. Secus in eo, q etiã ex prædictis cõueniri nõ põt: quia ab ordinario talis puniri nõ potest. ¶Quintũ. Religiosus exequutor erogare põt suo monasterio, etiã si sit solus exequutor, secũdũ Pau. qa distinctio personarũ, quæ debet esse inter dantẽ & recipiẽtẽ, de iure patron. ꝑ nostras. ibi est euidẽs. de testi. insuꝑ. & idẽ dic de cõsanguineo cessante fraude: sibi autẽ nõ potest, nisi esset in summa necessitate: qa tũc etiã liceret ei capere aliena. secus si nõ sit solus, sed cũ alijs: qa põt. ¶Sextũ. Si testator voluit omnia distribui de volũtate aut cõsilio religiosi, secundũ Zaba. & Pau. primo casu est quasi exequutor: & idẽ dicẽdũ de exequutore. secũdo autẽ casu secus, nisi hæres vel cõmissarius cõsiliũ eius seq teneatur ex mãdato testatoris. Hęc ex illis. quod nota: qa vbi cõsiliũ est, sine quo non, talis est exequutor. Vbi nota ꝙ si dixerit testator ꝙ exequutor exequatur cũ cõsilio talis: tenet̃ petere, sed nõ sequi cõsiliũ. Si verò dicit, secundũ cõsilium talis: tenetur illud sequi, secũdũ Albericũ in l. nulli. C. de epis. & cler. Vide etiã suprà Consilium. §. iiij. ¶Septimum. Fratribus minoribus huiusmodi exequutio interdicitur, vt dictum est, in cle. exiui. de verb. signific. hac ratione: quia pro nulla re temporali possunt in iudicio experiri: hæc autem sæpius absq; litigio & cõtradictione vel administratione pecuniæ nequeũt expediri. hæc ibi. Verũtamẽ, vt ibi subditur, in his dare cõsiliũ, ipsorũ statui non obsistit, cùm ex hoc ipsis circa bona tẽporalia nulla iurisdictio, actio in iudicio, siue dispẽsatio tribuatur. Hæc ibi: quæ nõ intelliguntur de cõsilio sine quo nõ, siue necessario: quia tale facit exequutorẽ: vt parti. priore. sed de volũtario. Igitur dicit Bart. in trac. Mino. & sequit̃ Sum. Angel. & Ros. ꝙ frater minor põt esse exequutor, qñ distributio debet fieri in ipsos fratres vel moniales sanctæ Claræ, subiectas eorum curæ, hærede spõte soluẽte: qa fiet administratio pecuniæ per hæredes vel exequutores alios, & ipse frater arbitrabitur. Et cessant rationes dictæ cle. Sed hoc nõ bene dicitur: quia licet ista aliqñ sine litigio expediatur, tamẽ vniuersaliter isti prohibẽtur: & cõsequenter in casu, in quo cessat ratio legis, fieri nõ põt sine licẽtia legislatoris, nisi in necessitate, q̃ hîc nulla est, vt patet ſ. Interpretatio. §. j. nõ cessat etiã ratio legis hîc, cũ oriatur inde iurisdictio & actio. Dicit etiã Sum. Ang. ꝙ fratri minori circa hæc licitũ est esse cõsultorẽ. & itelligit de cõsilio sine quo nõ: quod tamẽ iam falsum patet ex dictis. & cõtrarium tenet Gemi. in c. fi. de test. lib. vj. & Pet. de Anch. & Zaba. & Bal. & Cy. in auth. ingressi. C. de sac. sanc. eccl. & latè Barba. in c. tua nobis. de test. in suo cõsil. xij. Et ratio est: quia per istã declarationẽ frater minor esset exequutor in effectu: licet indirectè ꝑ aliũ: & sic fieret fraus legi: maximè qa licet hîc cesset aliqua ratio illius prohibitionis, nõ tamẽ omnis: quia stat dispensatio circa tẽporalia, quæ saluatur in solo cõsultore siue electore pauperũ, quibus fiet distributio: cũ etiã consiliũ dans dicatur agẽs: vt patet v. Metaph. ¶Octauũ. Is autẽ cui ex testamẽto est iniunctũ vt distribuat secundũ consiliũ fratrũ minorũ, secundũ Bar. vbi ſ. eo casu quo illi nõ possunt esse exequutores, de vrbanitate debet eorũ cõsiliũ requiri. vbi verò esse possunt, reqri debet etiã de necessitate. Sed qa nullo modo pos-
3 sunt esse, nullo modo necessariò requiritur. ¶*Tertiò quæritur, vtrũ deputatus exequutor cõpelli possit acceptare vel exequi, & per quẽ? Et dico multa. ¶Primũ. Secũdũ Pan. in d. c. Ioãnes. de testa. deputatus exequutor nõ tenet̃ acceptare, nisi tacitè vel expressè acceptasset: qa renũtiare non posset. Et dicitur tacitè acceptare, qñ aliqd facit pertinẽs ad hoc: & si sciẽter recepit literas, qb⁹ sibi officiũ deferebatur. arg. l. j. ff. de proc. aut si ipse cõsẽsit, qñ testator eũ ad illud officiũ deputabat. ad quod l. vxoris. §. j. ff. ad l. Cor. de fal. & facit l. ex sentẽtia. de testa. tut. nõ tamẽ sufficit si præsens fuit & tacuit. ff. de arbi. l. Põponius. Posset tamẽ episcop⁹ in legatis ad pias causas citra acceptationẽ cõpellere, & si nõ vt exequutorẽ, saltẽ vt delegatũ: sicut in qualibet alia delegatiõe: vt C. qui pro sua iurisd. l. vnica. & c. pastoralis. de offi. deleg. ¶Secundũ. Sicut tñ summat Io. And. in d. c. Ioãnes. exequutor fideicommissarius, q suscepit officiũ, illud exequi cõpellitur: licet post susceptũ officiũ, & nõ añ, si nõ vult officiũ suscipere, ꝓcipuè si nihil fuit sibi relictũ: vel si relictũ nõ agnouit: & intelligit̃ de dimisso per testatorẽ. secus de datiuo & legitimo, de quo Spe. eo. tit. ¶Tertiũ. Nõ solũ diœcesanus, de quo ibi dicit̃: sed etiã habẽs iurisdictionẽ episcopalẽ vł quasi, põt exequutorẽ cõpellere: in qua etiã iurisdictiõe cõpellẽdi succedit capitulũ, mortuo episcopo. de maio. & obed. is qui. nõ aũt eo infirmo vel absente: cũ his casibus iurisdictio nõ transeat in capitulũ. ¶Quartũ. Modus aũt cogẽdi est ꝑ subtractionẽ emolumẽti relicti sibi à testatore aliàs nõ relicturo, vel ꝑ censurã ecclesiasticam, vel per pœnã arbitrariã, de quo ĩ Spec. nisi ex causa emergẽti exequutor petat exonerari. ff. de ꝓcur. l. si pro... datũ. Igitur officiũ hoc & procuratoris & arbitri secundum Bonagui. cõueniũt in esse à principio voluntariũ, sed ex post facto necessariũ. Addebat & casum de exequutione voti paterni: vt de vot. licet. Et per hoc arguit̃ ꝙ nõ solũ arbiter, sed etiã arbitrator cogi põt sententiã dicere. de quo in Spe. de arbi. §. fi. ¶Quintũ. Diœcesanus autem, per quem secũdũ d. c. Ioannes. debet fieri exequutio siue cõpulsio, quãtũ ad exequutionẽ legitimã quam habet episcopus originis testatoris: & si alibi habet domiciliũ, vterq; põt exequi, secũdũ aliquos: vel melius episcop⁹ domicilij, nisi in loco originis essent facultates. Quãtũ verò ad cõpulsionẽ exequutoris, episcopus exequutoris cõpellet: si tamẽ officiũ exequẽdi suscepit in domicilio testõris, episcopus ipsius domicilij rõne illius quasi contractus eũ cõpellet, si inueniet eũ ibi: aliàs seruabitur c. Romana. de foro cõpe. Vel dico ꝙ ex quo est absens, exequet̃ collega: quẽ si nõ habet, nec aliter testator ꝓuidit, exequetur episcop⁹ testatoris: vt de testi. c. ij. li. vj. nec instabim⁹ cõpulsioni absẽntis. ¶Sextũ. Exequutores deputati ꝑ testatorẽ ad distribuẽdũ incerta, ꝑ aliũ exequi nõ possunt, secũdũ Gemi. sed per se debẽt implere. ad qd̃ c. tua. de testa. & idem Oldra. quod verũ intelligit, nisi certa erogatio certæ rei & certo loco faciẽda cõmissa esset: qa tunc fortè posset alij cõmitti. ad qd̃ de offi. deleg. is cui. li. vj.
4 Et idẽ Io. And. ¶Quartò quærit̃, *vtrũ officiũ exequutoris trãseat ad hæredẽ vel successorẽ prælatũ? Et quãtũ ad hæredẽ dicit gl. in d. c. religiosus. ꝙ nõ, nisi testator exꝑssẽrit. & hoc tene per illũ tex. licet aliq teneãt cõtrarium: per l. cùm vnus. & l. à filio. & l. alimenta. ff. de ali. & ci. leg. quod quidã limitant verũ, re nõ integra: vt de elec. in causis. & l. mandatũ. C. de mãda. Quãtũ verò ad successorẽ dicit Zaba. in cle. j. de test. ꝙ succedit successor si exequutor erat datus sub nomine dignitatis, nõ si ratione personæ. quod secũdũ Mat. sic cognoscetur: qa si est deputat⁹ ante dignitatẽ, datus est ratione ꝑsonæ: similiter si post dignitatẽ, sed est adiectum nomẽ propriũ & appellatiuũ: si verò adiectũ est nomẽ appellatiuũ tantũ, pręsumitur datus ratiõe officij, & succedit successor. Hęc tñ distinctio, secũdũ glo. Io. And. in c. ij. de testa. lib. vj. procedit in extraneo: sed in propinquo videtur ꝙ licet nomẽ non fuerit expressum, cùm affectione hoc factũ fuerit, nõ transibit ad successorẽ. Distinctio tamen Mat. facit ad multa.
5 ¶Quintò quęrit̃, *qd iuris de authoritate exequutoris testamẽti? Et dico multa. ¶Primũ. Cũ simpliciter deputãtur duo exequutores: vno mortuo vel nolẽte exeq alius posset exequi, nisi testator aliud expresserit: vt est text. in d. c. religiosus. & similiter si vnus est ĩ remotis, vt ibi. imò secũdũ gl. ibi, nõ est necesse ꝙ vocet̃, sicut & in electione: vt in c. qa propter. & in c. cũ inter vniuersas. de elect. & idẽ secũdũ Io. Cal. si instituit quatuor aut plures, & mortui sunt duo vel maior pars: qa ad minorẽ partẽ spectat exequutio, per rõnẽ dicti tex. Si verò nõ multũ distaret, esset vocãdus: sed si in termino statuto nõ veniret, ꝓcedẽt cęteri. Si etiã sint instituti nõ simpliciter, sed cũ aliqua limitatione, puta ꝙ vnus sine alio nõ possit, & hmõi: seruãdũ est qd testator ordinauit: vt in d. c. religiosus. ¶Secundũ. An verò agere possit exequutor contra hęredẽ: oẽs dicũt ꝙ sic in relictis ad pias causas. C. de epis. & cle. l. si qs. & similiter in alijs, si est minister & particeps relicti: puta qa testator Falcidiã vel aliã quotã ad eũ ꝑtinere voluit: secũdũ oẽs agit. ff. de leg. ij. l. si qs Titio. Si verò sit minister tantùm, nõ agit, secũdũ Inn. sed Host. dicit ꝙ de iure canonico agit cõtra oẽs in spectãtibus ad vltimę voluntatis exequutionẽ: & eis negligẽtib⁹ agit diœcesanus. de

testa. tua. & c. si hæredes. Primã tamẽ distinctionem tenet Spe. & vt videt̃ Pan. in c. Ioãnes. de testa. vbi dicit ꝙ purus exequutor nec canonico nec ciuili iure habet actionẽ cõtra heredẽ: sed põt implorare officiũ iudicis cõtra detinẽtes bona defuncti, secũdũ Dy. in l. Luci⁹. §. Męuia. ff. ad Treb. & Bar. in l. si qs Titio. ff. de leg. ij. qd̃ gl. in d. §. Męuia. limitat verũ, nisi in legatis ad pias causas. allegat l. nulli. C. de epis. & cle. & idẽ gl. in d. l. si qs Titio. Si verò nõ est purus exequutor, sed legatarius: sicut qñ verba dispositionis cõferunt̃ in eũ tacitè vel expressè: sicut relinquo cẽtũ Titio, & volo ꝙ ea restituat Męuio: tunc agere põt cõtra detinẽtẽ bona tãquã legatari⁹. Et idẽ vbi tacitè cõfert̃ in eũ dispositio: puta qa est particeps illius relicti, secũdũ gl. in d. §. Mæuia. & in d. l. si qs Titio. ¶Tertium. Pro exequutione aũt vltimę volũtatis bona defuncti vendere põt exequutor, si est vniuersalis, secũdũ Pan. in d. c. Ioãnes. puta quia omnia sunt distribuẽda pauperib⁹. l. si qs ad declinãdã. C. de epis. & cle. Si verò est particularis, nõ põt, nisi testator exꝑssè cõcesserit, vt in l. alio herede. ff. de ali. & cib. lega. sicut hodie cõiter dat̃ libera vendendi authoritas. quod quid importet, vide Bar. in d. l. alio.
6 ¶Sextò quæritur, *qñ exequutor exequi teneat̃? Et dicit Pan. in c. nos quidẽ. de testa. ꝙ si testator ꝓuidit sibi de tẽpore, hoc seruabit̃: hoc notato ꝙ licet testator mãdet aliquid fieri intra certũ tp̃s cõputãdũ à die mortis suę, intelligit̃ vt suppletur, & sciẽtiæ & aditæ hereditatis: vt ꝓbat tex. in l. statu liberos. §. si qs heredi. ff. de statu li. & facit tex. iũcta gl. in l. fi. §. si aũt dubius. C. de iu. deli. Si verò de tẽpore nõ prouidit, dicit Pan. in c. si hęredes. de testa. ꝙ si res legata est in patrimonio testatoris, põt solui sine mora: quia dominiũ ilico adita hereditate trãsit in legatariũ: vt in l. si tibi homo. §. cũ seruus. & quod ibi no. ff. de leg. j. & in l. cũ res ibidẽ. vbi dicit̃, ꝙ si nõ soluat, sine mora hęredes cõdẽnantur ad pręstandũ vsurã & omnẽ vtilitatẽ. & idẽ si esset pecunia legata: vt in l. si domus. §. in pecunia. ff. de leg. j. vbi dicitur ꝙ ad solutionẽ tẽp⁹ modicũ dandũ est: quod breue tẽpus gl. ibi dicit esse decẽ dies à præcepto iudicis: vel saltẽ arbitrariũ, pẽsata quãtitate. & qualitate hereditatis: & si nõ habet, debet reperire vndecũq; l. si pecunia. ff. de leg. ij. Et hoc tene quo ad obligationem. Quantũ verò ad pœnã. s. vt cogantur soluere cũ omni emolumẽto & interesse: dicit ꝙ in legatis ad pias causas est tp̃s sex mẽsiũ: vt in authen. de eccle. ti. §. si aũt legatũ. Et idẽ dicerẽ in legatis ad nõ pias causas: per argu. à maiori in d. §. si aũt legatũ. & hoc à die insinuationis siue publicationis testamẽti. Quòd si per annũ à die monitionis per iudicẽ sibi factę nõ implet quęcũq; relicta, priuatur tota hereditate, & veniet ad substitutos: vel si nõ sunt, veniet ordine seruato cohęredibus adeuntibus vel grãdi fideicõmissario, & cęteris, secũdũ quod habetur in auth. hoc ampli⁹. C. de fideicõmissis. licet posset iudex cogere, etiã ante præfatum tẽpus exequutores vel hæredes alio
7 remedio. ¶Septimò quæritur, *qd, vel vbi exequutor distribuere teneatur? Et dico multa. ¶Primũ. Vtrũ exequutor distribuere possit in filios aut cõsanguineos ꝓprios: vide ſ. Eleemosyna. §. ij. particu. iiij. Vtrũ verò religiosus hoc possit in se vel in suum monasterium: vide ſ. eod. §. ij. particu. v. ¶Secundũ. Exequutor nihil erogare potest in spurium defuncti, secundùm Zabarel. & Matthes. quia nec per se, nec alio mediãte capere potest. ff. de vulga. & pupil. l. si pater. quod Matt. dicit verũ, etiã si datũ sit exequutori arbitrium disponẽdi, quia debet intelligi sibi datum prout à iure, & nõ cõtra ius. Quod quidẽ intelligi

pōt de rigore iuris ciuilis,ſed nō canonici:vt in c.cū haberet.de eo q dux.in matr. ¶Tertiū.Si teſtator dedit exequtori aliq̄d diſtribuēdū,vbi ei videbit & placuerit:tenetur illud diſtribuere in pios vſus, etſi aliud nō apparet de mēte teſtatoris.ar.c.cū tibi.de teſta.Sed qa verbū,videbit:& verbū,placuerit,refert ad arbitriū boni viri.ff.de fideicō.leg.l.Thais. §.ſorore ſua.& l.fideicōmiſſa libertas.la ij.bonus aūt vir arbitrabit magis diſpēſandū ꝓ ſalute animę quàm aliter.de fo.cōpe.cōqueſt⁹.qđ maximè fit ſi pauperib⁹ det.l.id qđ pauperib⁹.& l.nulli.C.de epiſco.& cle.dabit eis:aliter epiſcop⁹ reuocare pōt exequtionē.Pet.tū de Per.tract.de ca.por.dicit medietatē dādā pijs locis,& medietatē pauperib⁹,nihil tū allegās.& eſt ſatis ęquū.¶Quartū.Si teſtator reliquit cētū ꝓ male ablatis,& illa nō ſunt tot,reſiduū dabit pauperib⁹,ſi ſimpliciter diſpoſuit:ſi verò ꝓhibuit in aliū vſum cōuerti,erit he
3 redis.Vide Pan.in d.c.tua nobis. ¶Octauò q̄rit,*qualiter exequtio teſtamēti ad epiſcopū deuoluat?Et dico multa.¶Primū.Secundū Pan.in c.nos quidē.de teſta.exequtore nō exequēte,ſi præceſſit duplex monitio poſt negligētiā debētis exequi,ſtatim in legatis ad pias cauſas deuoluit exequtio ad epiſcopū:nec requiritur aliud tempus,vt videt innuere tex.in auth.de eccl.ti. §.ſi aūt q hoc iuſſi ſunt.& ſic intelligerē not.per Bar.in auth.hoc amplius.C.de fideic.Si verò ſola vnica monitio præceſſit,expectabitur annus à die monitionis,antequā deuoluat ad epiſcopū:ſed hodie cōiter epiſcopi habēt ſtatuta vt tēp⁹ currat à die mortis,admonēdo gñaliter quoſcūq;:&ſi ſic, deuoluit poſt annū intelligēdo à die mortis.qđ qdē limitatur ex doctrina Pan.in d.c.nos qdē.à die mortis,ſupplēdo & ſciētię & aditę hęreditatis.Limitat etiā ex doctrina Richar.ſi habet bona in prōptu,de qbus poſsit intra annū implere legata.Sed vtrāq; limitationē Pan.in c.qa diuerſitatē.de cōce.prēb.ūpugnat dicēs,No.ſcilicet ex text. ibi,ꝙ tēpus prefixū in odiū negligētiū,nō currit impedimēto iuris:exēplū ibi,ſuſpēſiōe,vel facti.exēplū 9
ibi,tēpore quo ſtetit in curia poſt abſolutionē.& hoc bñ notabis.Sec⁹ dic,qñ tēpus eſſet prefixū nō in odiū negligētię,ſed in fauorē alterius,qa iſtud currit etiā ignoranti. Pro quo eſt bonus tex.in l.graue.ff.de his q no.infa.vbi tēp⁹ anni currit etiā mulieri ignoranti mortē mariti.& vide gl.no.in c.ſtatutū.de prēb.li.vj.& no.dictū Spe.in tit. de inſtru.edi.ſingulare & quotidianū.ſ.ꝙ ſi exequtor teſtamēti nō potuit exeq intra annū,nihilominus deuolui tur poteſtas ad epiſcopū:ar.in l.nulli.C.de epiſ.& cler.& in c.nos qdē.de teſta.nec reddit rōnē.Sed tu redde per prędicta:qa illud tēp⁹ nō fuit prefixū in odiū exequtoris,ſed poti⁹ in fauorē defuncti,ne diu ei⁹ volūtas differat.Deinde aūt refert ſe ad no.per eū in repe.c.cū oēs.de teſta.vbi prefert dictas limitatiōes huic dicto:qa hoc tēpus ſtatutū eſt in odiū negligentis exequtoris,& fauorē alterius.Et hoc ſequit Sū.Ang.& Ro.ſed primū mihi placet magis.Sum.tamē Ro,quę in diuerſis §.tenet vtrūq;,ſibi eſt incōpaſsibilis.¶Secūdū.Si autē quis relinqt centū pauperibus declarādis ꝙ Semproniū,elapſo anno declaratiōe nō facta nō pōt epiſcopus eligere paupes vigore ſtatuti:de quo in priore part.ſecūdū Bar.ī l.cū qdā ita.ff. de leg.ij.&Pan.ī d.c.nos qdē.qa ſtatutū loquit de exequtore:& in eo haberet locū,& nō poſſet ſe amplius intromittere.ar.c.literas.de ſupp.neg.prela.Habēs aūt declarare,nō eſt exequtor:ſicut dicimus differētiā inter iudicē q declarat,& exequtorē.C.de exe.rei iu.l.exequtorē.Et ita tenet Sū.Ang.quā ſequitur Roſ.ex hoc inferēs ꝙ fra-

ter minor pōt ēe declarator,etſi nō exequutor.Sed ego dico ꝙ iſte etſi non ſit exequutor totalis,eſt tñ partialis:qa cōſiliū dās eſt cā effectiua,qñ cōſiliū eſt ſine quo nō, nec eſt rō quare ad iſtū nō extēdatur ſtatutū,cū in eo habet locū ratio expreſſa eius,quæ eſt ne animæ patiantur. ¶Tertiū.Prędictā aūt deuolutionē habere locū in legatis ad pias cauſas nō eſt dubiū,ſecūdū Pan.in c.ſi hęredes. de teſt.in alijs aūt eſt diuerſitas inter doc.quā ipſe declarat.& Arch.iij.parte.ti.x.c.iij.Ipſe tñ Pan.in dicta repetitione tenet indiſtincte ꝙ epiſcopus pōt ſe intromittere de iſtis:ſiue ꝓcedat ex officio,ſiue actione intēta per legatarios.Ex quo infert ꝙ exequutio vltimæ volūtatis in ad nō pias cauſas,ad epiſcopū lapſo anno deuoluit,vide vbi ſ.¶Quartū.Si teſtator expreſſe ꝓhibuit ne epiſcop⁹ ſe impediat:dicit Pan.in d.c.tua nobis.de teſta.ꝙ quo ad cōpulſionē executorū nō valet:qa ſicut ſi ipſe viueret,nō poſſet ſe eximere à foro epiſcopi:ita nec ſubtrahere potuit exequutores:vt patet in d.c.tua nobis.Quātū verò ad deuolutionē exequutionis,dicit idē ibidē ꝙ ſi teſtator ꝓhibuidit de alio exequutore ī caſu negligētię primi,ille exequi,nō epiſcopus:ar.in l.nulli.& in l.ſi quis ad declinā.C.de epiſ.& cle.ſi autē ſolū ꝓhibuit epiſcopo exequi nō ꝓuiſo ſibi de alio exequutore:tūc in legatis ad pias cauſas nihilominus exequetur epiſcopus.tex.eſt bonus in authē.de eccl.ti.§.ſi quis aūt pro redęptione.cū duob⁹ ſeq.& in d.c.tua nobis.in alijs aūt nō.¶Quintū.Si teſtator ꝓhibuit rōnē reddi ordinario ab exequutore:Pau.vt refert Zaba.in cle.j.de teſta.dicit ꝙ ſi exequutor ex inde bita adminiſtratione deliquit,nō valeret *remiſsio: quia* nō eſt veriſimile teſtatorē poſuiſſe illā *clauſulā in eluſio* nē ſuæ volūtatis & pōtificalis officij:nec etiā poſſet teſtator impedire officiū ordinari,iſto caſu:vt d.de.j.& c.nos qdē.eo.ti.aliàs verò ſi ex diſtributiōe vel detētiōe delictū nō cōmittit,nec offendit teſtatoris volūtas,q vtrūq; poſsuit in volūtate executoris,valeret remiſsio.¶Nonò q̄ri tur,*vtrū dilatio exequutionis eleemoſynarū prēiudicet animę teſtatoris?Et dicit S.Th.in quolib.vj.ar.xiij.ꝙ nō quātū ad meritū,maximè ſi quantū in eo fuit cauſam attribuit,vt eius eleemoſynę citò darētur:qa meritū principaliter ex volūtate & intētione depēdet:ſed quātū ad effectū eleemoſynæ patit detrimētū,nō quidē vt puniat ꝓ hmōi tarditatē,ſed qa nō adhibetur remediū expiatiōs pœnæ,cū nō ſit ſuffragiū vnde ſubleuaretur.Similiter nō patitur detrimētū,ſi differat reſtitutio,quā fieri mandauit:licet tardè,id eſt,in morte,ſi fecit qđ potuit.Hec et lo.¶Ex qbus patet primò,ꝙ negligētia ſeu remiſſa volūtas teſtatoris diſponēdo nocet ei quo ad meritū:& negligētia exequtoris circa ſuffragia nocet ei:qa nō liberat à pœna purgatorij ita citò:nō aūt negligētia exequtoris circa reſtitutionē:qa ſcilicet illa nō ordinat ad exdā pœnā:vnde nec eſt pars ſatisfactionis,vt ſ.dictū ideo cōtra S.Th.& veritatē tenet Sum.Ang.ꝙ anima intrat cœlū niſi reſtitutione facta.¶Patet ſecundò ꝙ non debet exequutor multū tardare vt rebus defuncti melius venditis maiorē eleemoſynā faciat:niſi illud augmentum eleemoſynæ ſit valde magnū,& tēpus tardationis valde paruum:ſic ꝙ in arbitrio boni viri melius ſit tardare.ex quo S.Tho.in quoli.dicit,ꝙ licitè hoc fit in mora modica tēporis,in qua nō videt magnū periculū vel detrimentum quod limita vt ſ.Vnde ſubiunxit,ꝙ ſi per multū tempus differat,vt in modico ampliores eleemoſynas faciat,nō excuſat à culpa:puta fortè defunctus à purgatorio liberatur interim:et ſic fruſtrat remedio quo multū indigebat.

*Hoc autē relinquit prudētis exequutoris examini,vt cōſiderata dilatione tēporis,& cōditione perſonæ,q citius vel tardius liberāda eſt,& quātitate augmēti eleemoſynarū,facit qđ viderit magis expedire defuncto. ¶Patet tertiò,ꝙ tā hęres quàm exequutor ex tali dilatione præcipue magna mortaliter peccat: qa iniuſtè infert defuncto dānū notabile,ſi nō facit quātū poteſt,nec excuſatur hęres,quia cōmodè non poteſt:nec exequutor,etiā ſi nō pōt,cū debeat intimare hoc epiſcopo qui cogere poteſt. de teſta.Ioānes.Vnde tales dicūtur egētiū necatores: & ab eccleſia abijciēdi.xiij.q.ij.q.& duobus ſeq. & ſic ſunt excōmunicādi:& cōſequenter mortaliter peccāt,ſecūdū Arc.poſt Io.de Neap.¶*Decimò queritur,quæ ſit pœna negligentis exequutoris,ſiue ſit hęres,ſiue alius?Et dico multa.¶Primū.Sicut ꝙ leges imponunt circa huiuſmodi pœnæ:ita teſtator pōt ſuis hæredibus pœnā imponere,ſi illæ nō paruerint voluntati.Inſt.de leg.§.pœnæ.dūmodo nō præcipiat turpe vel inhoneſtū. ff.de cōdi.inſtit.quidā de hoc.imo eā pōt imponere legatario & exequutori ꝙ ſubtractionē eius qđ eis obuenturū erat de patrimonio teſtatoris:vt patebit §.ſeq.¶Secūdū.Hæres (intellige de extraneo) debet intra annū à die monitiōis (intellige facientę ꝙ iudicē cuius intereſt,ſiue ſit epiſcop⁹ ſiue alius) implere volūtatē defuncti:vt in auth.de hær.& fal.§.ſi qs verò.vbi ſecūdū gl.ſufficit vnica monitio.& eſt cōmunis opinio.& hoc in relictis etiā ad nō pias cauſas:& poſt annū poteſt priuari tota hæreditate,& omnibus bonis relictis:vt not.Bar.Bal.Imo.& Inn.Imò ad hoc vt auferri poſſit *relictū ad pias cauſas cum oī eius emolumēto,ſufficit lapſus ſex menſiū à publicatione* teſtamēti:vt in auth. de *eccle.tit.l.ſi autē* legatū.ſecūdū Imo.de quo ſ.§.vj.& ſecū dū Arch.poſt do.Ant.& Zab.ſi hæres ſit negligens in adimplendo voluntatē defuncti,poterit epiſcopus etiā nō expectato anni lapſu interdicere ei omne relictū illi cū fructu & emolumēto,quod innuere videtur c.ſi hęredes. eo.tit.& gl.ibi ſecūdū vnā lec.Poteſt autē epiſcopus in relictis ad pias cauſas monere hæredē vel exequutorē ſtatim poſt mortē teſtatoris:qa in his nō requritur aditio hereditatis,vt not.Bart.& refert Arch. ſed in alijs monere nō poterit añ aditā hŕditatē,vt no.Imo.poſt Pet.de Anc. ¶Tertiū.Si autē hæres ſit filiⁿ,vtrū priuet tota hæreditate etiā legitima:ſunt opiniones,vt refert gl. ī d.c.ſi hæredes.& Arch.in parte.ti.x.c.iij.& tenet Hoſt. ꝙ ſic.cū quo eſt Io.And.ibi.& Arc.in c.Sylueſter.xj.q.j.& Cal. in quadam diſputatione:& Pet.de Anc.& do.Ant.in relictis ad pias cauſas.Sed Zab.tenet ꝙ legitima nō priuatur ꝓpter hāc negligētiā:adde vel cōtumaciā,etiā ī relictis ad pias cauſas:qa illa nō ꝓuenit ſibi ex volūtate defuncti,ſed iuris diſpoſitiōe.Ego verò diſtinguēs dico,ꝙ ſi hæreditas eſt diuiſibilis,reſeruabit ei legitima. C.de fideicō. auth. hoc amplius.Si verò ſit indiuiſibilis:vt qa ducat⁹ regnū, vel huiuſmodi:ſic totā ꝓdet.de vot.licet.in fi. Et hæc intellige in diſpoſitis per teſtamētū:quia ipſo iure habent authoritatē,vt legata,ſubſtitutiones,& huiuſmodi.in alijs autē hæres neceſſariò ſeruare nō teneē:vt ſi præcipiatur hæredibus ꝙ ſtēt ſimul, vſq; ad tale tēpus:vel ꝙ talis tali nubat aut nō nubat,& huiuſmodi.Si autē ī huiuſmodi teſtator vult heredē obligare,adijciat pœnā ī teſtamēto,dānādo hæredē in legato præſtādo cauſa pœnæ:puta, Petre hæres meus,ſi tale qd nō feceris,dato centū Titio: qa ſic tenebit legatū,niſi præcipiatur impoſsibile vel turpe,aut cōtra leger.Inſti.de leg.§.pœnæ quoq;.¶Quartū. Practica autē cōtra negligentē hæredem, ſecundùm do-

Anto.erit in relictis ad pias cauſas,vt primò interdicatur oēs reditus,& ex eis ſatisfiat ſi eſt poſsibile: aliogn ſi perſeuerat cōtumacia,priuetur tota hæreditate, etiā ſi ſit filius.de quo tñ tu dic vt parti.priore.in alijs verò non ad pias cauſas.ſimiliter primò ſatisfaciat de reditib⁹:& deinde procedat ad priuationē hæreditatis ex toto, ſi hæres ſit extraneus,vel relicta legitima ſi ſit filiⁿ,& huiuſmodi.
11 de quo etiā dic vt ſ.¶*Vndecimò q̄ritur,vtrū pœna apposita à teſtatore poſsit exigi?Et dico ꝙ ſi apposita ſit pœna priuationis cū turpi cōditione adiecta:vt quia legat prędictā cū turpi cōditione cadendi à legato ſi alienant,cùm tamē ipſi debeant alienare:& ſic ab ijcitur cōditio,& legatū ſtat ſine pœna,ſecundū Arch.Quod intelligo, etiā ſi ex priuilegio poſſunt illud habere:qa poſſunt renūtiare.Et idē dic ſi cōditio ſit impoſsibilis:ſecus ſi honeſta.de quo dic vt ſ.Legatū.j.§.iiij.Si verò apposita ſit pœna deuolutiua ſub honeſta cōditione vel modo:qa legat cētū Petro,cū hoc vt det ꝙo.pauperibus,vel in officia celebrida:aliàs legatū deuoluat ad talē:erit locⁿ illi pœnæ.ſecus ſi ſit inhoneſta vel impoſsibilis.Si verò apposita ſit pœna augmētatiua.relicti,vt qa legat cētum dandā pauperibus intra certū tēpus:alioquin detur ducēta:ſecūdū Bern.arg.c.Raynaldus.de teſta.locus eſt pœnæ:& exigi pōt ſi afficiat patrimoniū teſtatoris:q licet nō poſsit imponere pœnā hęredi vel legatario,cū in eū nō habeat iuriſdictionē,pōt tamen adimere ſub nomine pœnæ bona eis legata vl relicta:quę pœna habebit locū etiā in foro conſcientiæ,cū naturaliter obligetur honoratus.de teſtamē.c.cùm in officijs.Pro quo aduerte,ꝙ hæc pœna reducitur ad conuentionalē:de qua ſ.Pœna.§.xv.parti. vij.
12 ¶*Duodecimò quæritˀ,cuius expēſis ſeruus legatus per exequutorē reddatur legatario,ſiue querēdus ſit?Et dico ꝙ gl.in l.cùm ſeruus.ff.de lega.j.& refert Pan.in c. indicāte.de teſta.diſtinguit quatuor tempora:dicēs quòd expenſis hæredis,ſi tēpore teſtamēti erat in fuga: quod intellige ſi erat lōge:ſicut & de alia re legata dicimus,vt in l.cùm res.ff.de lega.j. ſecus ſi prope. expēſis verò legatarij,ſi fugit poſt teſtamentū ante mortem teſtatoris. Si verò fugit poſt mortē eiuſdem,& ante aditam hæreditatē, ſi fugit culpa hæredis,tenet ad æſtimationē: ſi verò ſine culpa,nō tenetur niſi veniat ad manus eius.Et idē ſi quarto tēpore,id eſt poſt aditam hæreditatē: ratio, quia ſicut hæres liberatur interitu rei relictę:intellige debitę in ſpecie,nō in genere, vel in quātitate.l.quod te mihi.ff.ſi certum pet.ita liberatur à fuga ſerui ſine ſua culpa.Sed in primo caſu videtur teſtator ſic voluiſſe.

DE TESTIBVS.

1 *Teſtis quis eſſe poſsit.*
2 *Teſtis quando admittatur in cauſa propria ſeu communi.*
3 *Teſtes ſingulares qui & quando probent.*
4 *Teſtis de auditu ſolo an admittatur.*
5 *Teſtium numerus in quauis cauſa neceſſarius.*
6 *Teſtificatio quando & qualiter fiat.*
Teſtis ſe ipſum ingerens,reijcitur.
7 *Teſtes ſi diſcordent, quid iuris.*
Teſtis ſibi contradicens,repellitur.
8 *Teſtes quomodo obligentur ad teſtificandum.*
9 *Teſtis falſi quæ ſit pœna.*
10 *Teſtis falſus quomodo teneatur reſtituere.*

TESTES antiquitus ſuperſtites vocabātur,eò ꝙ ſupra cauſarū ſtatū proferebāt: nunc verò parte noſs ablata,ſcilicet per aphæreſim teſtes vocātur: de verborū ſignificatione.cap.forus.§.teſtes.qui dicūtur legitimi vel

omni exceptione maiores,qñ nulla legitima exceptione
repelli possunt,secundũ gl.in c.j.de consec.& affi.& In-
1 sti.de inuti.stip.§.itẽ verborum.¶*Primò autẽ quæritur,
quis possit esse testis?Et dico ꝙ quilibet,qui nõ prohibe
tur:cùm edictũ de testibus sit prohibitorium,sicut & de
procuratorib⁹.ff.de procu.l. mutus.de sponsa.l.cũ apud.
Quis autẽ prohibeatur,colligitur ex sepẽ cõditionibus
requisitis in teste:de quibus in his versiculis, Conditio,
sexus,ætas,discretio,fama,Et fortuna,fides,in testib⁹ ista
requires.¶Dicitur ergo primò,cõditio.Nam seruus non
potest esse testis.d.c.forus.C.de testi.l. quoniam liber. &
iiij.q.iij.§.itẽ in criminalibus.quod tamen fallit cùm de
facto serui quæritur,& nõ pro domino vel cõtra domi-
nũ:vt in d.§.itẽ in criminalibus. similiter in defectu te-
stiũ:sed tunc admittitur cũ tormentis:vt in d.§.itẽ.in ver
bo,itẽ serui.Similiter nec regularis corã iudice seculari
sine licẽtia superioris:quia licet possit esse testis,arg.l.j.
ff.eo.& in auth.de mona.§.cogitãdũ.& nõ.Spe.eo. tit. &
facit ratio prædicta: quia nõ inuenitur prohibitũ: nec sit
mortuus mundo per omnia,vt no.Pan.in c.cũ nũtius. eo.
tit.tamẽ hoc limitatur verũ,vt s̃.scilicet corã iudice secu-
lari de licẽtia superioris,nõ aliter,secũdũ Spec.ibi.& Io.
And.in addi.ibidẽ.& Albe.in rubr.C.eo.& facit c.mona-
chi.el ij.xvj.q.j.& c.placuit.ij.q.vij.si tamẽ sine licẽtia te-
stificetur,nihilominus valet,secundũ Pan.in d.c.cũ nun-
tius.& idẽ Ang.in §.si libertus.in auth.eod.vbi dicit,ꝙ si
clericus vel religiosus deponat vi corã iudice seculari,si-
ne mãdato supioris,non valet:secus si volens.Io.tñ And.
cõtrariũ tenuit,scilicet ꝙ nõ valet.quod Summa Ange.
dicit verius. Sed ego dico ꝙ est falsũ, ꝑ ea quæ adducit
Pan.vbi s̃.¶Dicitur secũdò,sexus.Nam licet mulier de iu
re ciuili admittat̃ in ciuilib⁹, etiã in codicillis & vltimis
voluntatibus, præter testamenta, secũdũ Accur.& in cri-
minalibus.xv.q.iij.ex eo.ff.de test.l. qui testamẽto.§.mu-
lier.Insti.de testa.§.testes.tamẽ de iure canonico non ad
mittitur in criminalibus criminaliter.xxxiij.q.v. c. mulie
rẽ.nisi in criminalibus exceptis,scilicet simonia. c.tanta.
de simo.& sic intellige d.c.forus.In ciuilibus autẽ & spi-
ritualibus,& quibuscũq; alijs,aut etiã in criminalibus cũ
agitur ciuiliter,vt in denuntiatione,aut etiã inquisitiõe,
admittitur,nisi vbi expresse prohibitũ inuenitur: vt in te
stamentis no.Io.And.in addi.Spe.e.tit.& facit c. quoniã.
& c.tam literis.de testi.Quomodo autem nõ debet trahi
ad iudiciũ pro testimonio, sed ad eã mitti:habetur in c.
mulieres.de iudi.lib.vj.& s̃.Iudex.ij.§.j.¶Dicitur etiã ter
tiò,ætas.Nã in causa ciuili requiritur pubertas.iiij. q.iij.
c.j.In criminali verò ætas xx.annorũ.ff.eo.l.inuiti.l. ij. &
l.in testimoniũ.iiij.q.iij.testes.poterit tamen pubes testi
ficari de visis in impubertate,si erat doli capax,quãdo vi
dit:arg.Insti.de inuti.stipul.§.pupillus.ff.de neg.gest.l.in
negotijs.aliter nõ.qđ not.xxxvij. dist.relatũ. & dictũ im-
puberis facit plenum indiciũ ad torturã:vide s̃.Impubes.
¶Dicit̃ quartò,discretio.Nã furiosus & mẽte captus non
admittitur,sicut nec ad officium iudicãdi,vt ibi.iij.q. vij.
tria.nisi habeat lucida interualla.ff.de test.l.qui testiũ. §.
nec furiosus.argu.de spon.dilectus.xxxij.q.vij.nec furio-
sus.vij.q.j.quanuis.¶Dicitur quintò,fama. Nã infames à
testimonio repelluntur.de test.c.o.præterea. & præcipuè
in criminalibus causa.extrà eo.c.testimoniũ. nec prodest
pœnitẽtia.ij.q.iij.§.hinc colligitur. ¶Dicitur sextò,fortu
na.Nã diuiti magis credit̃.ff.de testib.l.iij.C.ad l. Falcid.
authen.sed cũ testator.pauper autẽ repellitur, si est talis
conditionis ꝙ pecunia corrumpi possit.aliàs non.argu.
Insti.de suspec.tut.§.vlti.sed hoc iudici considerandũ est,
iiij.q.iij.testis.¶Dicitur septimò,fides.nam infidelis con
tra fidelem non admittitur.ij.q.vij.si hæreticus.ff.de test.
l.ij.de hære.excommunicamus. Adduntur & quædam a-
lia,quæ aliquando repellunt à testimonio. ¶Octauò e-
tiã repellit consanguinitas vel affinitas.Vnde non est te
stis idoneus pater pro filio,aut econtrario.l.testis.ff.eod.
& iiij.q.iij.§.item testis.Et idem est generaliter de ascen
dentibus & descendentibus per lineam rectam pro & cõ
tra.iiij.q.iij.§.item in criminali.& idem de matre.Quod
limita primò vbi nõ agitur de correctione vel prohibi-
tione peccati,vel illuminatiõe fidei:quia in istis vbi affe
ctio carnalis communiter nihil operatur,valet:sicut testi
moniũ Christi de patre,no. Panor.in c.in omni.eo.tit.&
secũdò vbi nõ quæritur de ætate & natiuitate. qui si. sint
legi.trãsmissa.& c.per tuas.& tertiò extra testamentũ.de
peculio castr.l.q testamẽto.ff.de testa.& quartò extra ma
trimoniales causas:quia in matrimonijs aliquãdo admit
tuntur parentes.Sed quia Doctores in hoc variãt, dic ꝙ
iudex arbitrabitur de suspicione vel non suspiciõe cõtra
parentes:& ex hoc ꝙ filius vel filia ex eorũ testimonio
reportat honorẽ aut vituperium.arg.l.iij.ff.eod. & bona
glossa in c.ex literis.eo.tit.Sunt & quædã personæ, quæ
aduersus cõiunctos testimonium dicere non coguntur,
vt aduersus socerum,generũ, vitricum, priuignum,sobri
num, sobrinã,sobrino natã,eósque qui in priori gradu
sunt.Itẽ aduersus patronũ, patronã, & liberos eius:vt d.
§.item in criminali.iiij.q.iij.& aliæ personæ,de quibus
ibi.¶ Nonò,familia.Nã repelluntur testes de familia a-
ctoris.l.pen.ff.eo.& familiaris.C.de his qui ad eccl.cõfu.
l.fi.§.fanè.Nec de domo actoris vel accusatoris in causa
ciuili aut criminali testes produci debẽt.iij.q.v.ꝑ totũ.d.
§.itẽ in criminali.Qui tamen sunt de collegio,admittũ-
tur super facto vel non facto collegij, secundùm Panor.
in c.tertio loco.de probati.quando est tale qđ per alios
probari non potest.text.est in c.veniens.extrà c. & simili
ter illi qui sunt de cõuentu,super professione illius, qui
reperitur à cõuentu,secundùm Panor.in c.nuper.eo. tit.
quia causa nõ est singularis,sed monasterij:& sic dicunt
testificari in causa propria.Vnde prælati de ordine Mi-
norũ hoc casu experiri possunt in iudicio.& idẽ de cleri
cis in causa ecclesiæ suæ:& de singularibus in causa vni-
uersitatis:qa nõ est causa singulorũ.xij.q.ij.c. episcopus.
§.qui manumittitur.xiiij.q.ij.sup prudentia.extrà eod.in
super.vbi Panormitanus idẽ dicit de prælato in causa ec
clesiæ suæ.Quod limita,nisi tales pro monasterio vel vni
uersitate aut ecclesia fuerint actores vel respõsales:vt in
c.insup.eo.tit.¶Decimò,inimicitiæ & amicitiæ.iiij.q.iij.
testes.vers.ideoq; in persona.in quo tamẽ iudex arbitra-
bitur.arg.ff.eo.l.iij.§.j.¶Vndecimò,nõ admittitur laicus
cõtra clericũ in causa criminali criminaliter.ij.q.vij.ꝑ
vide Pan. in c.cũ non ab homine.de iudi.& in c.de cæte
ro.de testi.¶Duodecimò,nec soci⁹ criminis. lxxix.di.c.
quis,in glo. Quod fallit in exceptis : vt in crimine læsæ
maiestatis,& simoniæ:vt d.glo.& hæresis.Nec obst.extrà
eo.quoniã.vbi admittuntur socij criminis:quia illud est
speciale in causa deũtiationis:vel admittũtur ibi ad ꝑ-
sumptionẽ.de adul.significasti.vide s̃.Iudiciũ.§. v. ¶De-
cimotertiò,nec criminosus,quãdiu ꝑseuerat in crimine:
qui si sit emẽdatus,nõ repellitur in causa ciuili,sed in cri
minali,si prius fuit cõuictus vel cõfessus,vel nũc per ex-
ceptionẽ cõuincitur,vel grauata est eius opinio ꝑ eo ꝙ
aliquãdo fuit repulsus:aliàs verò etiam in criminali reci
pitur

pitur.extrà eo.testimoniũ. ¶Decimoquartò,nec obscuri 4
& ignoti:nisi cũ tormẽtis aut verberibus:vt in authẽ.eo.
l.sancim⁹.¶Decimoquintò,nec exequutores negotiorũ,
ꝗ in ipsa causa fuerũt actores vel respõsales.extrà eo.su-
per.imò ꝗ fuit ꝓcurator vel aduocat⁹ in priori iudicio,
nõ recipitur in testem in causa appellationis:extrà eo.
Romana.lib.vj.vide etiã in §.vj.Sed tamẽ circa prędicta
aduerte duo.¶Primũ.Exceptis casib⁹ expressis à iure ex
circunstãtijs iudex arbitrabitur super amissiõe vel repul
sione testis:quia isto casu dicit̃ iudici,tu magis scire po
tes qs admitti debeat vel repelli.ff.eo.l.iij.§.j.Ad quod
cõferunt etiã illa tria,quę detrahũt fidei testis,scilicet si
variat,si vacillat,si negatiuã ꝓbare cõtẽdit.de cã posses.
& ꝓprie.c.cũ in ecclesia.& ibi Pan.diffuse.¶Secũdũ.Te
stes repellendi de iure admitti debẽt,si is,cõtra quẽ pro-
ducunt̃,eorũ testimonio in alio iudicio vsus fuerit:nisi
docuerit aliqd legitimũ post emersisse.C.eo.l.si quis te-
stibus.& in d.§.itẽ in criminali.ver.si quis testibus.¶Ad
de tertium,ꝙ sacerdos(intellige de honestate)nõ debet 5
esse testis in instrumẽtis cõfectis totaliter inter seculares.
2 xiiij.q.ij.quãquam.¶*Secundò quærit̃ specialiter,vtrum
qs debeat admitti testis in cã propria vel cõmuni sibi &
alteri?Et dico quantũ ad primũ ꝙ non regulariter,nec
principaliter , nec secũdariò.C.eo .l.omnibus. vnde nec
venditor in cã rei vẽditæ admittitur pro emptore:quia
videt̃ ꝓpria venditoris:nec debitor in causa pignoris ꝓ
creditore.ff.de appel.l.ab exequutore.Nõ tamẽ negari
potest quin aliquãdo in causa propria quis testificetur,
attentis circũstantijs personarũ & causæ:vt in c.fi.de iure
iurã.& in c.fi.eo.titu.lib.vj.& apertius in c.ex ratione.de
procu.& facit quod no.Bar.in l.admonẽdi.ff.de iureiur.
volẽs ꝙ quãdo actor scit plenè veritatẽ,puta de mutuo à
se facto,& est ꝑsona honesta:si habet ꝓ se vnũ testem bo
num,defertur ei iuramentũ,& facit probationẽ perfectã.
Vnde quod prius dictũ est,fallit primò in legatarijs & fi-
deicõmissarijs,qui ferunt testimoniũ in causa testamen-
ti,cũ agitur de hæreditate,nõ de legatis,nec fideicõmis-
sis suis:& possunt scribi & esse in testamento,in quo eis
aliquid legatur.C.de testa.l.dictãtibus.& secundò in col-
legijs & corporibus & ecclesijs:vt §.priore.casu ix.& iij.
in casu prædicto Bar.¶Quantũ verò ad secundum,ꝙ in
causa cõmuni duorũ alter admitti nõ debet ad testimo-
niũ:quia causa cõis duorũ vtriusq; est.ff.de ritu nup.l.il-
3 lud.¶*Tertiò quæritur,vtrũ testes singulares sic admit-
tantur vt probẽt?Et dicit Pan.in c.bonæ memoriæ.el j.de
elect.ꝙ testes dicuntur singulares,qñ deponunt super di
uersis factis,ita quòd quilibet est singularis ex dicto suo.
Quãdo verò obiectũ,sup quo deponũt,fuit repręsenta-
tũ sensibus testiũ eodẽ tẽpore,tunc sunt cõtestes,& non
singulares:qa tũc videntur deponere de facto eodẽ.Vel
dic breuiter,ꝙ testes dicuntur singulares,quãdo quilibet
sigillatim testificatur aliquid,quod nõ est vel re vel saltẽ
præsumptione sufficiẽte ad sentẽtiam ferendam illud qđ
testificatur alius.Igitur testes singulares regulariter non
probãt,secundũ eundem ibi.quod tamẽ limitat gl.in l.ob
carmen.ff.de testib.& Ang.in disputatione quadam,quã
do actus nõ habet cõtinuitatẽ:quam si habet,vt fornica-
tio,si vnus post aliũ videat per foramẽ,valet testimoniũ.
& ꝑ Innoc.& Ioan.And.in c.qualiter & quando.el ij.de
accu.vbi patet ꝙ possidẽs rem probare potest per testes
singulares:& sic de similibus.Sed secundũ descriptionẽ
quã subiunxi,nõ oportet sic limitare.Vñ Bal.dicit ꝙ in
dicto casu fornicationis nõ præsumitur pluralitas actuũ.
¶*Quartò quæritur,vtrũ admittant̃ testes de auditu so-
lũ?Et dicit Spe.in titu.de testibus.ꝙ testes existentes iu-
xta parietem vel cortinã,de auditu fidem faciunt:vt in c.
preterea.de testibus.& ibi gl.& idẽ Host.ponens exem-
plũ de quodã,qui dominæ suæ annulũ subtraxerat,& co
ram ea fatebatur,corã testibus verò negabat:& illa roga
uit notariũ & testes absconditos post parietẽ super con-
fessione furis:quasi velit ꝙ confessio possit probari ꝑ te
stes,licet ipsi nõ viderint personã loquentẽ.quod est no-
tabile verbum,secundùm Pan.in c.ex literis.de cõsue.&
idẽ voluit Bar.post gl.in l.ij.§.idẽ Labeo.ff.de aqua plu-
uia arcen.Et facit ad quæstionẽ,an testis possit deponere
super verbis,si habet notitiam vocum.de quo glo. testes.
iij.q.ix.& Pan.in c.cùm causam.de testi.& communiter
tenetur per Legistas,ꝙ sit speciale in testamento,vt non
valeat testimoniũ,nisi testes audiuerint & viderint testa
torẽ loquẽtẽ:vt est tex.in l.si nõ speciali.C.de testamẽ.&
hoc fortè ideo,quia solet infirmantiũ vox mutari,& faci
liter posse fingi.¶*Quintò quæritur,qđ iura tradiderint
de numero testiũ necessariorũ in qualibet causa?Et dico
quòd licet regulariter vn⁹ testis nõ sufficiat,sed vox vni⁹,
vox nullius.extrà eo.veniẽs.in fi.& c.cũ à nobis.eo.titu.&
c.quoniã.in fi.de proba.& regulariter duo sint necessa-
rij,& sufficiant.ff.eo.l.vbi numerus.iiij.q.iij.c.si testes.§.
item numerus.tamẽ vnus testis facit præsumptionem.de
suc.ab inte.c.fi.vbi dicit Pan.vnum singulare,ꝙ vbi agit̃
de magno præiudicio,seu re magni valoris,nõ defert̃ iu
ramentũ in supplementũ probationis,per id quod no.in
c.fi.de iureiuran.quod etiã verum est in prælato sup iure
ecclesiæ.Quandoq; etiam vnus facit ꝓbationẽ.primò q
dẽ in papa,qui est idoneus testis,etiã solus.de testamen.
à nobis.etiã de his quæ viderit ante papatum,secundùm
Ludo,de Ro.& duas gl.Ioã.And.scilicet in c.j.de renũt.
lib.vj.& in c.ad apostolicæ.de re iudi.eo.lib.De consue-
tudine etiam curiæ statur dicto Cardinalis in dictis vel
actis coram eo:vt no Hostiẽ.de appellatio.c.cõstitut⁹.el
ij.Secũdò in his,in qbus non fit alteri præiudiciũ:puta
an ecclesia sit consecrata,an aliqs sit baptizatus,an petie
rit cõfessorẽ,& huiusmodi.de consecra.dist.iiij.paruuli.
Tertiò vbi agit̃ ad peccatũ impediendũ.ar.c.super eo.
el ij.eo.titu.& glo.in c.nuper.eo.titu.& ij.q.j.multi.vnde
vnus impedit matrimoniũ cõtrahendũ. Quartò in foro
cõscientiæ:puta cũ quis dicit se confessum.extrà eo.testi
monium.quod intelligo nisi sit ꝓbabilis cõiectura in cõ
trariũ.Quintò de consensu partiũ:cùm etiã & testimo-
nio aduersari stari possit.C.de fideicõmissis.l.fi.Sextò qñ
testator mãdauit stari dicto alicuius,quẽ informatũ dicit
de sua intẽtione:qa nihil põt opponi,secundũ Bart.in l.
Theopõpus.ff.de do.pręleg.& no.Pan.in c.in nomine
Domini.eo.ti.Septimò cũ quęritur an aliquis sit emen-
datus:quia statur testimonio sacerdotis.d.c.testimoniũ.
Octauò in correctione fraterna:quia prima correctio ꝑ
vnũ solũ probatur.extrà eo.in omni.ij.q.j.si peccauerit.
Nonò in ciuilibus,in quibus vnus testis cũ fama sufficit.
arg.de app.c.j.in gl.& s̃.Probatio.§.iij.Aliàs nullius,quã
tumcũq; exercitatę ꝑsonæ cõfessioni fides est adhibẽda,
scilicet in iudicio,nisi cõpetẽtes habeat probationes.vj.
q.ij.ꝑ totũ.nec etiã episcopi:vt in c.placuit.ea.q.¶In ali-
quibus aũt requirũtur testes plures quàm duo.Nã in testa
mẽtis requirũtur septẽ,licet in legatis ad pias causas suffi
ciãt duo:vt ti.priore.j.§.vij.In codicillis qnq;.C.de codi
cil.l.fi.In donatiõe causa mortis qnq;.C.de do.cau.mor.
l.fi.Itẽ quãdo debitor vult ꝓbare debitũ solutũ,quod fa-

ctū erat in ſcriptis,quinq;.C.eo.l.teſtiū.In cōtractu qui ex
cedit librā auri,facto in ſcriptis ab imperio in ciuitate,
quinq;.C.ſi cer.pe.auth.ſed nouo.Ad reprobādum autē
inſtrumēta,quatuor meliores de reſcriptis ī inſtrumēto,
vel qnq;,ſecūdū gl.in c.Ioānes.de fide inſtru.de quo dic
vt ſ.Tabellio.§.fi.in pecunia verò depoſita reqrunt tres,
in auth.de fide inſtr.§.ſi qs igitur.In purgatione canoni
ca requirūtur teſtes:vt ſ.Purgatio.§.iiij.¶Ad dānationē
etiā aliquorū requiritur numerus maior:quia epiſcopus
cardinalis nō dānatur niſi lxxij.teſtibus.ij.q.iiij.preſul.
presbyter cardinalis lxiiij.diaconus cardinalis xxiiij.ſub
diaconus & inferiores cardinales vij.ij.q.iiij.preſul.& c.
ſeq.quod tñ ſpecialiter habet locū in epiſcopis & alijs
clericis eccleſiæ Romanæ triplici ratione,quā ponit S.
Tho.ij.ij.q.lxx.cōtra papā tamen nō multiplicantur,ſed
duo ſufficiunt,ſecūdū gl.in d.c.præſul.& ſimiliter cōtra
quoſcūq; alios etiā epiſcopos,ſufficit ad cōdēnationem
6 teſtimoniū duorū.ij.q.v.per totū.¶*Sextò quæritur,qua
lis debeat eſſe teſtificatio teſtiū?Et dico ꝙ primò regula
riter nō debēt induci nec poſſunt recipi ante litis cōteſta
tionē:quod tamē fallit in viginti caſibus,de quibus in c.
quoniā.vt lite nō cōteſt.& ibi gl.& Pan.imò quādo igno
ratur malefactor,recipi poſſunt etiā ante citationē male
factoris.iuxta no.per Inn.in c.bonæ.el j.de elect.& ſeq-
tur Pan.in c.in nomine domini noſtri.extrà eo.¶Secun
dò requirit,ꝙ ſe teſtis nō ingerat,qa tūc repellitur tan-
quā ſuſpectus.ar.l.vxori.§.j.ff.de fal.& per Bar.in l.quæ
omnia.ff.de procu.& facit c.qualiter.de elect.imò requi
ritur ꝙ nō promittat teſtificari quid certū:ſi aūt nō ex-
preſsit quid,nō repellitur niſi primū accepiſſet:quo caſu
pręſumit corruptus,ſecūdū doc.tamen ſi nō fuit citatus,
ſed per partē iudici ꝓductus,nō præſumit ſe ingerere,
vt tenēt domini de Ro.deciſione cclx.& facit c.cōſtitut⁹.
eo.ti.& Pan.ī c.ī tua.de ſpōſal.¶Tertiò ꝙ iuret tactis ſa
croſanctis Euangelijs.Nec alicui teſti,quantūcunq; reli-
gioſo,creditur niſi iurato.extrà eo.nuper.& c.fraternita
tis.& c.tuis.C.de epiſ.& cle.auth.ſed iudex.niſi ſit epiſco
pus vel ſacerdos,qui nō iurat ſuper libro,ſed ſuper pe-
ctore ſuo.de iura.cal.c.fi.& dicit Pan.in d.c.tuis.ꝙ etiam
epiſcopo nō credit vt teſti ſine iuramēto.& excepto pa-
pa nō credit in preiudiciū alterius,maximè nō modicū,
verbo cuiuſcūq; &qualiſcūq; fuerit authoritatis, etiā le-
gati cardinalis.pōt tamē remitti iuramentū de conſenſu
partiū.extrà,eo.tuis.niſi in cauſa matrimoniali.extrà,de
eo q cog.cōſang.c.ſuper eo.Iurabit aūt dicere totā verita
tē quā nouit de illa re.iij.q.ix.hortamur.nulla falſitate
adiecta.iij.q.ix.pura.& de cōſue.c.quorūdā.ꝙ nulli di-
cet teſtimoniū.& hoc bñ.iiij.q.iij.§.item in criminali.
¶Quartò,ꝙ vtraq; ps ſit pſens,vel cōtumaciter abſens.
d.c.in noie dñi.¶Quintò,ꝙ viua voce deponat,non in
ſcriptis.c.à nobis.q ma.accu.nō po.iij.q.ix.teſtes.¶Sex-
tò,ꝙ teſtificetur de auditu proprio,ſcilicet quātū ad ſo-
nos:vel de viſu quantū ad viſibilia,vt in c.ij.de cōſuetu.
& idē de alijs ſenſibus.nō de alieno:quia nō eſt propriè
teſtimoniū:vt notat gl.in l.in ſumma.ff.de aqua pluuia ar
cen.¶Septimò,ꝙ nō vacillet vel cōtraria ꝓferat:vt in c.
licet.de ꝓba.¶Octauò,ꝙ nihil taceat de cōtingētib⁹ ſu
per quibus interrogatur:aliter eſſet falſus teſtis.de accu.
dilecti.puta ſi exprimit qd facit ꝓ aliquo,& tacet quod
eſt cōtra illū.¶Nonò,ꝙ exprimat locū,tēpus,& modū.
¶Decimò,ꝙ ſolū teſtificet ſuper iuratis,& nō ſuper a-
7 lijs,qa nō valeret:ar.c.de teſtibus.extrà eo.¶*Septimò
quæritur,quid iuris ſi teſtes diſcordēt?Et dico ſecundū
Veruec.ꝙ debēt cōcordare in circūſtātijs cōtētis in hoc
verſu: Res,pſona,locus,gradus,hæc ſint cōſona,tempus.
aliter ſunt ſingulares,& nō ꝓbāt,puta ſi vn⁹ dicit de vna
re vel de vno facto,alius de alia vel de alio.de ꝓba.licet.
etiā ſi loquātur de diuerſis pſonis.de reſcri.Rodulphus.
ſi tñ loquutiones ponerētur certæ,nō obeſſet error no-
minis,ſecūdū Hoſt.Itē ſi de diuerſis locis,vt patet Danie.
xiij.ī exēplo Suſannæ.Itē ſi de diuerſis gradib⁹ cōſangui
nitatis aūt affinitatis in cā matrimonij.xxxv.q.vj.de parē
tela.& idē ſi de diuerſis temporibus.Quod limita primò
niſi vnū includat aliud:vt ſi vn⁹ dicat diē,ali⁹ eiuſdē diei
horā.& ſecūdò niſi factū ſit durabile:qa etiā ipſi Euange
liſtæ dicunt cōcordare,& tamē vnus,id eſt Marcus dicit
Chriſtū crucifixū hora tertia:ali⁹,id eſt,Lucas hora ſexta.
hæc aūt S.Tho.ij.ij.q.lxx.breuiter cōprehēdēs dicit,ꝙ di
ſcordia teſtiū in circunſtātijs principalibus variantibus
ſubſtātiā facti(intellige,id eſt,faciētibus ꝙ teſtes nō lo-
quātur de eadē re vel facto,puta in loco,tpe,vel perſo-
na)aufert efficaciā teſtimonij.ſecus in nō pertinentibus
ad ſubſtātiā facti:puta ꝙ tēpus fuerit ſerenū vel nebulo-
ſum,vel domus picta aut nō picta,& huiuſmodi:qa circa
talia nō cōſueuerunt homines ſolicitari:& cōſequēter à
memoria facilè lābūtur:imò ſecūdū Chryſo.diſcordia in
talibus facit teſtimoniū credibilius:qa ſi cōcordarent in
omnibus etiā minimis,viderētur ex cōdicto eūdē ſermo
nē ꝓferre.¶Sed ad plenioré prędictorū notitiā adde,ꝙ
ſi vnus teſtis expſſe cōtradicit ſibi,nō valet teſtimoniū.
iiij.q.iij.Nicolaus.& ſi primò extra iudiciū dicit vnū,&
ſecūdò in iudicio dicit oppoſitū,ſecūdū Bar.pōt puniri
de falſo:qa ſtatur primo dicto eius,per l.eos.C.de fal.
Bal.tñ aſſerit hoc eſſe falſum,& bñ,per gl.in c.cū cau-
ſam.de teſti.& ſequit Ioā.And.in mercu.in regula,non
eſt.vbi patet ꝙ in minus validè aſſumptis vel iudicio vel
extra ſtat vltimo dicto:in dictis aūt authēticis ſtat primò
in iudicio,& extra.quo caſu loquit d.l.eos.allegata per
Bar.qa ibi veniebat qs cōtra ꝓpriū ſigillū:& ſic cōtra rē
authenticā & approbatā.Sed prędicta S.Tho.limitat qñ
teſtis interrogatur de ſciētia aut viſu:quia ſi diſsidet à ſe
ipſo,repellitur:ſecus ſi interrogetur de opinione & fa-
ma:quia pōt ſecūdū diuerſa audita diuerſimode motus
eſſe ad reſpōdēdū.Et ſi inueniatur falſus in parte,in nul
lo creditur ei.diſt.ix.ſi ad ſcripturas.iūcta gl.vide ſ.Falſa
rius.§.v.Si verò vn⁹ teſtis cōtradicat pluribus,nō obſtat
eius cōtrarietas:qa teſtimoniū vnius nec iuſtificat nec cō
dēnat.xxxiij.q.ij.admonere.niſi cōtradicat pluribus, cū
qbus ſcriptus eſt in aliquo inſtrumēto.ff.quēad.teſt.ape.
l.j.ī fi.Si verò multi,ſed pauciores,cōtradicūt plurib⁹:et
eadē vel ex diuerſis partibus ꝓductis iudex cōcordabit
eorū cōtrarietatē ſi poterit:ſicut Aug.cōcordat dicta Euā
geliorū,extrà eo.cū tu.quod ſi nō pōt,pualebit teſtimo-
niū pluriū:niſi dignitas pſonarū ex alia parte preiudicet
numero:vel niſi pauciores dicāt veriſimiliora & aptiora
negotio,aut plura p eos ꝓbētur:vt ſi plures teſtes pro-
bēt me poſſediſſe:pauciores verò me poſſediſſe x.annis,
& titulū poſsidēdi:qa tūc præualet teſtimoniū paucorū.
extrà eo.in noſtra.quæ intellige qñ eodē tēpore teſtes
inducūtur:qa ſi inducātur teſtes ad reprobādū dicta prio
rū,debēt eſſe plures,& longe melioris famę.C.de cōtra
henda & cōmittēda ſtipulatione.l.optimā.qa magis præ
ſumit ſubornatio poſt publicationē atteſtationū quam
antè.¶Si verò teſtes ſunt numero & dignitate pares,ſen
tētia dat ꝓ reo.de ꝓba.ex literis,niſi in matrimonio,&
in cā libertatis,&ī teſtamēto,& ꝓ dote.de ſen.& re iudi.
c.ſi.

c.fi.& ſi neuter poſsidet rē,ſed vterq; ab extraneo petit,
diuidit ſi eſt poſsibile.de pſum.afferte.& ſi nō eſt poſsi-
bile,poterit iudex gratificare dādo cui voluerit.de paro.
c.j.Vide iiij.q.iij.teſtes.de prædictis.& adde ex S.Tho.ꝙ
ſi diſſentiūt teſtes eiuſdē partis,debēt iudex ex motu ſui
animi percipere cui parti ſit ſtandū,ex numero vel digni
8 tate eorū,vel fauorabilitate cauſę,& huiuſmodi.¶*Octa
uò quæritur quomodo teſtis obligatur ad teſtificādū?Et
dico multa.¶Primū.Secundùm Archi.ij.partē.ti.j.c.xviij.
poſt S.Th.ij.ij.q.lxx.& cōmunē doctrinā,ſic diſtinguitur:
Si quis requirit teſtificari authoritate ſui ſuperioris,tene
tur ferre teſtimoniū in his dūtaxat q exigūtur ab eo ſecū
dū ordinē iuris,puta in manifeſtis,& de quib⁹ pceſsit in
famia,adde vel ſemiplenè ꝓbatū eſt:& nō teſtificādo pec
caret,intellige mortaliter,agēs cōtra obediētiā & chari-
tatē,nō iuuādo proximū,vel cōmune bonum,cū debet.
Si verò requirat eius teſtimonium,ſed non authoritate
ſui ſuperioris:tūc ſimiliter tenet ad liberandū hominē à
morte iniuſta vel damnatione,ſecundū illud Pſal.Eripi-
te pauperē.& di.lxxxiij.error.Adde ꝙ nō tenetur ad ꝓ-
curādū bonum alicuius,niſi eo caſu quo tenemur ex cha
ritate bona optare.Si verò nō requiritur ei⁹ teſtimoniū,
tenetur ſimiliter ad vitādū iniuſtū damnum facere quod
in ſe eſt,vt veritatē denūtiet ei qui pōt prodeſſe.quod ſe
cundū Ray.eſt verum,etiā in ſacerdotibus & religioſis:
niſi ī cauſa,in qua nō licet eis ferre teſtimoniū:vt in cau
ſa ſanguinis,in qua ſecūdū S.Tho.compelli nō poſſunt
ferre teſtimoniū ſecūdū ordinē iuris:intellige ab his q
ſunt iuri poſitiuo ſubiecti.ad cōdemnationē aūt alicuius
nō tenetur teſtificari,niſi à ſuperiore cōpellatur ſecundū
ordinē iuris:qa,inquit S.Th.ſi circa hoc veritas occulte
tur,nulli ex hoc ſpeciale dānū naſcitur:vel ſi immineat
periculū accuſatori,non eſt curandum:quia ipſe in hoc
periculo ſponte ſe ingeſsit.Quod videtur limitandū ſe-
cundū Inno.in c.j.de teſti.cog.niſi is,cōtra quē agitur,p
ſeuerare vellet in peccato:argu.c.clericorum.de vita &
ho.cle.xxij.q.v.hoc videtur.vt pœna reuocet à malo,quos
Dei timor nō reuocat.Sed iſtā limitationē limito verā,
qñ ipſa emēdatio prēſumeretur.¶Secundū.De his autē
quę alicui cōmiſſa ſunt in ſecreto,vtrū requiſit⁹ qs tenea
tur teſtificari:dicit Archi.poſt S.Tho.ꝙ nō,ſi ei ſunt cō-
miſſa p cōfeſsionē:quia nō ſcit vt homo:& maius eſt vin
culū ſacramēti,quàm hominis pceptū.in alijs verò diſtin
guitur.Nā ſi cōmiſſa in ſecreto ſunt talia,ꝙ ſtatim vt ho
mo ſcit tenetur manifeſtare,vt ſi pertinent ad correctio-
nē multitudinis corporalē vel ſpiritualē,vel graue dānū
alicui⁹ pſonæ,debet manifeſtare teſtificādo vel denūtiā-
do:qa cōtra hoc debitū obligari nō pōt p ſecreti cōmiſ-
ſum:qa frāgeret fidē,quā alteri debet.Si verò ſint talia,q
qs prodere nō tenetur:poteſt quis obligari ex hoc ꝙ ſi-
bi ſecreto cōmittunt:& tūc nullo modo tenet ea prode
re,etiā ex pręcepto ſuperioris:qa ſeruare fidē eſt de iure
naturali,cōtra quod nihil poteſt homini præcipi.Quod
Sum.Ang.vt ſaluet Sānctū Bonauenturā dicentem,ꝙ te-
netur,qa in tali promiſsione intelligitur excepta autho-
ritas ſuperioris,limitat niſi ſuperior requirat aliquo bo
no reſpectu.Sed iſtud nihil eſt:qa in his,in quib⁹ qs per
ſummū platū,id eſt,Deū,eſt liber ab inferioris imperio,
non ſubintelligitur excepta ſuperioris authoritas:qa eo
caſu nulla eſt.¶Tertiū.Qui aūt iurauit teſtimoniū non
perhibere,temere iurauit:& vbi certū eſt ꝙ tenetur ſub
peccato fere teſtimoniū,contrauenire poteſt propria au
thoritate:aliàs nō,niſi authoritate ſuperioris.xxiij.q.iiij.
in malis.etiā ſi ſciret ꝙ ipſe ſolus interfuiſſet.& probari
nō poſſet niſi per eū,ſecundū Gofre.quia dictū vnius fa-
cit ſemiplenam probationē,& delatio iuramēti faceret
plenā.C.de rebus cred.l.in bonæfidei.quod verū eſt in ca
ſu quo hoc fieri poſſet.aliàs vbi teſtimoniū eius nullum
effectū habere poteſt,nō credo ꝙ teneatur,niſi ad pręce
ptū ſuperioris cogeret modo & ordine debito.¶Quar
tū.Teſtis qui ſe falſò dicit alicuius inimicū,vt euitet di-
cere teſtimoniū,mortaliter peccat,ſecundū Pan.in c.in-
quiſitionis.§.ternæ.de accuſa.qui dicit mēdaciū in dam
num ꝓximi.xxij.q.j.ne quis.& de falſa.c.j.quod intellige
eo caſu quo qs teſtificari tenetur.¶Quintū.Aliquid ac-
cipere ꝓ vero teſtimonio ſeu veritate dicēda eſt turpe
lucrū.xiiij.q.v.nō ſanè.& ſecūdū Arch.eſt peccatū morta
le,qa eſt expreſſe cōtra iura hoc rōnabiliter ꝓhibētia ad
vitādā corruptionē veritatis:& tenet reſtituere danti,ſi
per hoc voluit ſibi iuſtitiā miniſtrari.d.c.nō ſanè.ſecus ſi
dediſſet ad corrūpēdū,quia eſſet dandū ei,in cuius iniu
riā datū eſt,vel pauperibus:& multo magis eſt mortale
ſi acceperit ꝓ falſitate dicēda aut tacēda veritate:poteſt
tamē teſtis expēſas accipere à producēte:vt not.gl.in c.
ſtatutū.de reſcrip.lib.vj.& etiam lucrum ceſſans operarū
ſuarum.iiij.q.iij.venturis.¶Sextum Falſum teſtimoniū
cū habeat deformitatem periurij & violatiōis iuſtitiæ &
mendacij,ex primo eſt mortale ſemper,etiā ſi fiat ad im-
pediendam iniuſtitiam,ſecundùm S.Tho.Et ſimiliter ex
ſecundo in ſuo genere,ſicut & quælibet iniuſtitia:nō au-
tē ſemper ex tertio.Nō tamen eſt mortale,ſi quis poſt de
bitam in cogitando ſolicitudinem falſum aſſerat in feren
do teſtimonio,quod verum credit.Hæc ex S.Tho.q etiā
ſentit,& expreſſe Archi.dicit,ꝙ ſi dubiū certitudinaliter
teſtificetur,eſt mortale:vnde dubiū ſub dubio ꝓferre de
9 bet,& certū ſub certitudine.¶*Nonò quæritur,quæ ſit
pœna falſi teſtis?Et dicit Bal.quòd punit pœna talionis.
l.j.ff.ad leg.Corn.de ſica.& no.ij.q.iiij.in gl.ſum.nec ex
cuſat eū metus.v.q.v.authoritatis.Eſt aūt teſtis falſus,qui
iuratus & examinatus falſum loquitur.xxij.q.ij.ne qs ar-
bitretur.Qui autē nō eſt examinatus,licet latitet vt veri-
tas nō inueniatur,nō eſt falſus,ſed doloſus:ſicut etiam
prēſumitur ſi ad interrogata nō vult reſpōdere:vnde nō
tenetur illa pœna.xxxv.q.j.notificamus.in gl.quod tamē
non eſt verum,ſi interrogetur ſuper impertinentib⁹:qa
fieri nō debet.In ſcripturis tamē q verū celat,falſum cō-
mittit.ff.de falſ.l.j.Similiter nō habetur pro falſo,ſed ꝓ
ſuſpecto qui loquitur obſcurè,vt not.iiij.q.iij.teſtis.in
gl.j.vnde peti pōt ꝙ declaret,niſi iudex ex cauſis nolit
hoc facere:vt no.iiij.q.iij.in criminali.ſicut etiam iterū
interrogatur qui totum factū nō dicit,quia non probat,
10 vt no.xx.q.ij.præſens.¶*Decimò quærit,quomodo te-
neat reſtituere falſe teſtificans?Et dico ꝙ ſi qd accepit
pro teſtimonio ferēdo,dicendū eſſet vt §.priore.& vlte-
rius ſi p dictū eius aliqua partiū ſuā cauſam amiſit,tenet
de toto dāno.xvij.q.iiij.ſi quis in atrio.xiiij.q.v.non ſa-
nè.quod quidā limitāt quādo diligēter nō fuerat exami-
natus:qa tūc fuit cauſa dāni,aliàs nō:quia ſi fuiſſet dili-
genter examinatus,fortè dixiſſet veritatē:aut falſitas pa-
tuiſſet:& ſic potius fuit occaſio.Et ita videt ſentire Sūma
Roſel.ſed verius Sū.Ang.& Supple.indiſtinctè tenēt ꝙ
tenet de toto dāno,quādo ſciēter vel ex ignorantia in-
debita falſum teſtimoniū dixit.l.generaliter.§.illud.ff.de
calū.& xvij.q.iiij.ſi qs in atrio.& de iureiurā.c.fi.& con-
cord.Ray.& Hoſt.in Sum.eo.titu.q.clxxxvij.Qui autem
eſt teſtis in inſtrumento ſuper vſuris vel factis in fraudē

vſurarũ, tenetur, ſicut & notarij: cũ ſine teſtibus non valeant inſtrumenta. de quo dic vt ſuprà Reſtitutio.ij.§.vj. Et idem de prælatis ſubſcribentibus vel ſigillantib⁹ ſchedulas vſurariorum, ſecundùm Gof. & Hoſt. & Direc.

TIMOR eſt paſsio animę: & nũquã eſt peccatũ mortale, niſi retrahat ab eo quod eſt de neceſsitate præcepti: vt colligit à S. Tho. ij. ij. q. cxxv. De his autẽ q̃ fiunt timore, vide ſuprà Metus. & ſuprà Inobedientia.

TYRANNVS, vt patet iij. Polit. & viij. Ethic. eſt is, cuius regimen nõ ordinatur ad bonũ cõmune, ſed ad priuatũ regẽtis. Vnde perturbatio regiminis eius, ſecũdũ S. Tho. ij. ij. q. xlij. ar. ij. ad tertiũ. non habet rationẽ ſeditionis, niſi forte ita inordinatè fiat, ꝙ multitudo ſubiecta maius detrimentũ patiatur ex perturbatione cõſequẽti, quàm ex regimine tyrãni. Vtrum aũt liceat occidere tyrãnũ, S. Tho. de regi. princ. lib. j. c. vj. tenet ꝙ nõ, niſi per publicam poteſtatem: quod, vt ibi patet, dupliciter cõtingit. Primò, quãdo multitudo illi ſubiecta habet ſibi ꝓuidere de rege, qa poteſt eum occidere: nec agit infideliter, etiã ſi antè ei ſe ꝓpetuò ſubieciſſet: qa ipſe hoc meruit infideliter principãdo. Secũdò, quando recurritur ad ſuperiorẽ. Sed vt patet in ij. diſt. xliij. hoc intelligit quãdo iuſtè acquiſiuit dominiũ. ſi autem acquiſiuit illud vi, nolẽtibus ſubditis ad conſenſum coactis: tũc qui ad libertãdũ patrię illũ occidit, laudat, ſi ad ſuperiorẽ recurſus haberi nõ poteſt. Et idẽ ſentit de regi. prin. vbi ſ. dum dicit, ꝙ Aioth magis occidit hoſtẽ, quàm rectorem populi.

TITVLVS quot modis dicatur, vide glo. in c. dudũ. el ſecundo. de elect. in verbo, intitulatã. Vide etiã infrà Vſucapio. §. vlti. quo ad titulos, in quibus dominiũ transfertur.

TORNEAMENTVM, ſecundũ vulgare Italicum dictũ eſt à circuitu & regreſsione pugilum. & eſt pugna, in qua ꝓbabiliter imminet periculũ mortis: qa ibi ſępe homines moriũtur. de tornea. c. j. vbi ꝓhibet̃ hic lud⁹. & ſecũdũ Hoſt. & Pan. omnis alius ludus, ex quo imminet periculum mortis probabiliter: & nedum de iure canonico, ſed etiã de iure ciuili. C. de glad. l. vnica. & l. j. §. itẽ ſenatus. ff. de poſtulã. debet intelligi de alio ludo. Ludus aũt cã virtutis experiẽdæ, vbi nullũ imminet periculũ mortis, ſecũdũ Hoſt. licet, etiã de iure canonico, & caſus cõtingẽs nõ imputabit̃. l. qua actione. §. ſi quis. ff. ad leg. Aquil. & ſic haſtiludia aliqñ licẽt, aliquãdo nõ: quia ad ea ſit extenſio eorũ quæ de torneamẽto dicuntur, qñ eſt ibi probabile periculũ, propter rõnẽ expreſſam in d. c. j. de quo vide ſ. Ludus. §. viij. ¶ Priuatur autẽ ſepultura moriens in torneamento: vt in d. c. j. ſi venerat cauſa pugnãdi, ſecundũ Pan. licet ei pœnitentia concedat̃: ſecus ſi cauſa videndi, aut huiuſmodi. ¶ Aliquo autem ibi occiſo vel mutilato irregulares ſunt omnes, q illic venerãt cauſa pugnãdi, licet nõ occiderint aut mutilauerint, ſecũdũ Hoſt. & Gof. ſicut & ille q in bello illicito eſt cauſa bellãdi. xv. q. j. c. ſi. de pœnit. diſt. j. ſi quis cum telo. diſt. lj. ſi qs poſt acceptam. ſed epiſcopus diſpenſare poteſt, ſicut dictum eſt de exiſtentibus in bello iniuſto, ſed non occidẽtibus: vt ſuprà Homicidium. iij. §. vj.

TORTVRA fieri nõ põt à iudice ſine indicijs præcedẽtibus, ſine mortali peccato, ſecũdũ Lud. de Rom. in ſuis nota. vt no. C. de ſer. fug. l. quicũq;. ff. de queſt. l. maritus. C. ad leg. Iul. maieſt. l. ſi qs alicui. vbi gl. & Bal. Adde verò ſecũdũ Pan. in c. cùm in contemplatione. de regu. iur. ꝙ ad tortũrã requiruntur indicia vel ſemiplenę ꝓbationes. Et cõfeſsio ex tali tortura ſine indicijs facta nõ valet: vt l. j. ff. de queſt. nec indicia poſtea ſequẽtia cõfirmãt, ſecũdũ glo. in l. maritus. ff. eo. & Bal. in l. h. C. de accuſa. Et idẽ dic quãdo torquet quos de iure torquere nõ poteſt, ſicut minores xiiij. annorũ, licet cædi poſsint. l. cũ Sillanianũ. C. ad Silla. Itẽ & milites, & mulier prægnans, & huiuſmodi, etiam ſi torqueat indirectè: vt dando ſalſa indicia, vt ſiti qs vexetur. Et idem quando aliter quàm per tortũrã poteſt veritas haberi: quia tũc ſecũdũ omnes torquere nõ licet. Et idem quãdo ſæpius torquet, nullis nouis indicijs apparentibus: ſufficiunt tamen variationes, ſecundùm Inno. in c. quoniam. de proba. & Bar. in l. de minore. §. pen. ff. de queſt. puta qa vno fero dicit de vno, & alio fero dicit de alio. ¶ Quæ autẽ & qualia indicia ad tortũrã requirantur, vide ſ. Indicium. Et adde ꝙ qui publicã authoritatẽ exercet, arbitrari debet qualia indicia ſufficiãt. C. de quæſtioni. lege, milites. §. oportet. & d. l. de minore, §. tormenta. & no. Inno. in c. pen. de no. ope. nun. ſed vtrã rõne in arbitrãdo: quia iniquè torquẽs peccat mortaliter, & tenetur de dãno & iniuria. Vide Ian. de reg. iur. cũ in contẽplatione. & adde ꝙ ferulæ & flagella non ſunt tormẽta: nec his cædere eſt torquere, vt patet in l. j. §. impuberes. ff. ad Sillanianum. vbi iſta cõcedũtur circa impuberẽ, & tortura prohibetur. Vtrum aũt tortura ſemel habita poſsit repeti: dic ꝙ ſic ex nouis indicijs. puta qa inuenit̃ reus in mẽdacio: vel ſi ꝓuenerũt indicia alia. aliàs nõ debet repeti, vt dictum eſt: vt l. repeti. & l. vnius. ff. de queſti. Quod tamẽ Ang. in lib. de maleſi. limitat quando qs fuit tortus ſufficienter ſecũdũ indicia: aliàs repeti poteſt, & de more hoc eſt arbitrariũ. Vnde ſecũdũ Paridem de Puteo in ſuo tract. de ſyndicatu, debet iudex ꝓteſtari ꝙ vult ſuſpẽdere in tortura, & eã repetere quoties oportuerit: debent tamẽ interuenire decẽ vel octo dies quietis. Torquere tamẽ vltra tres vices in diuerſis temporib⁹ pro eiſdem indicijs, eſt immoderatum & malum, ſecundùm Bar. in l. ſi. C. de quæſtionibus.

TRADITIO dupliciter dicitur: & ſumit̃ primò pro trãſlatione dominij in alterũ: ſicut dicitur in inſtrumentis venditionis, iure ꝓprio tradidit. Secũdò ꝓ inductione in poſſeſsionem, ſiue pro ipſa corporali preſtatione rei: vt cũ dicitur, poſſeſsionẽ tradidit: vel ipſum equũ per frænum, & huiuſmodi.

TRANSACTIO eſt de rebus dubia, & lite incerta, & nec dũ finita, nõ gratuita pactio, ſed aliquo dato vel retẽto, vel ꝓmiſſo. ff. de trãſact. l. j. C. eo. l. trãſactio. extrà eo. ſup. eo. intelligẽdo tamẽ litẽ præſentẽ vel futuram: quia ante litẽ, ex quo diſcordia exorta eſt, tranſigi põt. ff. de cõdi. indebi. l. elegãter. §. ſi qs poſt. Vñ dicitur trãſactio, qua ſi tranſitio actionis, eo ꝙ tranſigẽs ab actione trãſit & diſcedit. Et differt à pacto & compoſitione: quia illa fieri poſſunt amicabiliter, nullo dato vel retẽto. d. c. ſup. eo. de hac dico multa. ¶ Primũ. Trãſigere põt, q & donare de quo ſ. Donatio. j. §. j. & dominus rerũ ſiue actionũ, tutor, curator, & ꝓcurator, habẽs ſpeciale mãdatũ, vel liberã adminiſtrationẽ bonorũ vel cauſæ. ff. de procu. l. ꝓcurator cui libera. & l. mãdato. & de ꝓcu. q ad agendũ. §. j. lib. vj. Nõ aũt prelatus in cauſis eccleſię ſine cõſenſu capituli. extrà eo. c. cõtingit. ¶ Secũdũ. Trãſigi aũt põt ſuper ciuilibus. ff. & C. eo. per totũ. Super criminalibus aũt diſtinguendum eſt, vt ſ. Accuſatio. §. xj. Super ſpiritualibus etiã diſtinguendũ eſt. Nam aut petit eccleſia ab alia eccleſia ſibi debere ſubijci in iure inſtitutionis, correctionis, & ſacramẽtorũ perceptione: aut epiſcop⁹ petit iura epiſcopalia in aliqua eccleſia: & ſic de ſpũali ad ſpirituale fieri poteſt: puta ꝙ remittatur inſtitutio vel aliquod ſacramẽtũ, & aliud ſpirituale præſtetur. de re. permu. ad quæſtionẽs. de ſpirituali autẽ ad tẽporale nõ licet: extrà eo. cõſtitutus. & de re. permu. c. vlt. ¶ Sed tamen aduertẽdũ eſt, ꝙ vbi nomine ſubiectionis petũtur ſpiritualia ſimul & tẽporalia: ſicut cũ epiſcop⁹ petit ab aliqua eccleſia ſibi ſub iecta, ꝙ ab eo participẽtur cõſecrationes, ordinatiões, & huiuſmodi ſpiritualia: & nihilominus petit aliqua tẽporalia, vtpote partẽ vel annuã pẽſionẽ: ratiõe illorũ tẽporaliũ poſſet tranſactio fieri cũ tẽporali, & ſibi annua pẽſio dari: arg. c. cũ venerabilis. de cenſi. & de reli. do. cõſtitutus. Aũt petitur res tẽporalis, vt proprietas: ſicut cũ ecclęſia petit decimas ex prędijs in ſua parochia cõſtitutis: & tũc diſtinguẽdũ eſt: qa ſi agit cõtra eccleſiaſticã perſonã, ſic poteſt fieri tranſactio authoritate epiſcopi vel archiepiſcopi: & erit perpetua. extrà, eo. ſtatuimus. ſine authoritate aũt epiſcopi valet, ſed eſt tẽporalis: nec excedit vitã tranſigentis: extrà eo. de cætero. niſi per papã fuerit cõfirmata. eo. tit. veniẽs. Aut agit cõtra laicũ: & tũc ſi agit de præceptis & ſubtractis, fieri põt. de his quæ ſ. à præla. cũ apoſtolica. ſed non de futuris. xvj. q. vij. decimas quas. Vnde nõ poteſt fieri cõpoſitio nec tranſactio cũ laicis, vt minas ſoluãt, niſi authoritate papæ. de cõfir. vti. vel inuti. c. pe. Aut petit nõ qdẽ ius ſpirituale, ſed ſpiritualis res, vt beneficiũ: & tunc Innoc. diſtinguit in c. cõſtitutus. extrà, eo. quia ſi petitur beneficiũ vt proprietas: vt cũ vnũ eccleſia petit ab alia præbẽda, quã dicit ad ſuã eccleſiam pertinere: licita eſt trãſactio, modò ex vtraq; parte interueniat tantũ ſpirituale, & nõ temporale. Si verò clericus petit beneficiũ ſibi: puta qa dicit ſe electũ, vel canonicè in eo fuiſſe inſtitutũ: tũc trãſactio fieri nõ poteſt ſine ſimonia, ſed bene amicabilis, id eſt, grauita cõpoſitio. extrà, eo. ſuper eo. ſ. vt ꝙ ille qui ius nõ habet, vel nõ creditur habere, penitus renũtiet iuri ſuo ſine aliqua datiõe: vt vt ille, qui habet ius, recipiat ſine datione. qđ ſcilicet fieri poteſt, dũ partes cõmittũt alicui rem, vel huiuſmodi. Ratio eſt: quia in beneficio eſt ſpirituale & tẽporale ſimul, cùm ſit ſpirituali annexũ. Vnde ſi fiat tranſactio, ſemp dabitur tẽporale pro ſpirituali, vel ecõtrario. Vnde & Inno. dicit hic nõ licere trãſactionẽ, etiã ſi vtrique detur ſpirituale: quia ſcilicet cũ ſpirituali datur etiã temporale. Si tamen neuter litigãtiũ poſsideret, ſed vterq; cõtẽdit aliquod beneficiũ ſibi dari: tũc valet trãſactio. de elect. cùm inter. de præben. niſi eſſent. no. Ioan. j. q. iij. c. ea quæ. Sum. autẽ Ang. breuius dicit concludendũ, ꝙ de ſpirituali ad ſpirituale eiuſdẽ generis fieri poteſt trãſactio: nõ autẽ ad ſpirituale alterius generis, ſecundũ Ber. in c. ſuper eo. eodẽ tit. Sed nec Ber. ibi hoc dicit, nec eſt verũ: quia tunc licitè fieret de beneficio ad beneficiũ, cõtra dictum c. ſuper eo. Vnde tu breuius cõclude, ꝙ tranſactio licet, vbi non interuenit ſimonia: non licet verò, vbi interuenit. Quod quãdo fiat, collige ex definitione ſimoniæ. ¶ Tertiũ. Si amicabilis cõpoſitio fiat ſine iudicis authoritate, ſecũdũ Hoſt. ꝓnalis eſt, & extinguitur cũ perſona. Si verò fiat iudicis authoritate, realis eſt, niſi aliud ꝓ iudicẽ dictũ ſit. extrà, eo. de cætero. Sed tamẽ licet tũc teneat mero iure, reſtituet̃ eccleſia ſi grauiter lædat̃. ar. de reſti. in integ. c. j. ¶ Quartũ. Tranſactio facta propter indebitã obligationem nõ excuſat eũ, qui aliquid accepit, vt talẽ obligationẽ remitteret, ſed reſtituere tenetur. l. ꝓſes prouincię. C. de tranſac. & l. ſi. ff. de dolo. & gl. in c. ſuper eo. eo. tit. dicit ꝙ ſi euidens eſt calũnia, non tenet trãſactio. l. in ſumma. ff. de cond. indẽ. ¶ Quintũ. Diſpoſitio legis, ſi qs maior. C. de trãſac. teneri põt in cõſcientia: qa Imperator in pœnã nõ obſeruãtis potuit hoc facere. & habet locũ ī quocũq; cõtractu iurato, ſecũdũ Doc. ibi. Vult autẽ d. l. ꝙ trãſlationẽ iurãs, & volũtariè nõ ſeruãs cõueta, ſit infamis. intellige ſi cõdẽnetur: & priuatus ipſo iure actione quã habebat cõtra eũ cũ quo trãſegit: & ſi qd ꝓpter trãſactionẽ habuit, ſiue pecuniã, ſiue rẽ, tenet̃ reſtituere, & oẽ emolumentũ quod habuit ex ea: quod quo ad cõſcietiã verũ eſt poſt cõdẽnationẽ, & nõ ante, niſi quatenus dãnificatus eſt ille, cũ quo tranſegit, vel ex debito antea debeat habere.

TREVGA eſt ſecuritas præſtita perſonis & reb⁹ ad tẽpus diſcordia nõdũ finita. & vocatur aliquãdo fœdus, aliquãdo induciæ. ff. de cap. & poſtli. re. l. nõ dubito, & l. poſtliminium. §. induciæ. Et ſecundũ Henr. Bolo. ſunt duæ ſpecies eius: quarũ prima dicitur conuentionalis, ex partiũ cõuentione formã accipiens, & ſeruanda etiã infidelibus. xxiij. q. j. noli. & ſecũda canonica: de qua extrà e. c. innouamus. quę eſt duplex: vna ſcilicet ꝓpetua, qua gaudẽt perſonæ in d. c. j. cõtẽtæ. alia tẽporalis, quę ad omnes extenditur. Et ſecundũ eundẽ Henri. ſeruandæ ſunt treugæ canonicæ, & multò magis cõuentionales, dum ea ſeruat aduerſarius. aliàs non. ar. de elec. cùm in cunctis.

TRIBVTVM. Vide ſuprà, Immunitas. j. §. v. & Gabella. j. in principio.

TVRPE lucrũ ſtrictè, dicitur quod ſit ex aliquo opere, diuina vel humana lege prohibito: ita tamẽ datione vel acceptiõe nõ vetita: vt cõtingit in meretricio, cõcubinatu, hiſtrionatu turpi, & torneamento, & huiuſmodi. Largè verò dicitur omne lucrũ illicitum, ſiue competat reſtitutio, ſiue non. Vtrũ autẽ acquiſitum turpiter, id eſt, cũ peccato, ſit neceſſario reſtituendum: vide ſ. Reſtitutio. ij. & Reſtitutio. iiij. §. j. & dic vt ibi.

DE TVTELA, Tutore, & Curatore.

1 *Tutela quid & quotuplex ſit.*
2 *Tutor quis eſſe poſsit.*
3 *Tutelam ſuſcipere an cogantur clerici, monachi & epiſcopi.*
4 *Tutores ad quæ teneantur.*
5 *Tutor faciens de conſilio propinquorum pupilli excuſatur.*
6 *Tutor an teneatur facere inuentarium de rebus pupilli, quando, & qualiter, & de quibus. num. 7. 8. & 9.*
10 *Mater quomodo perdat tutelam filij.*

TVTELA ſecũdũ Azo. in Sum. eſt ius & poteſtas in capite libero ad tuendũ eum, qui propter ætatẽ ſuã ſpõte ſe tueri nequit, à iure ciuili data ac ꝓmiſſa: vt Inſti. de tutel. §. eſt autẽ. Tutor autẽ eſt, qui pupillũ vel pupillam morte patris, vel emãcipatione, ſui iuris factũ vel fatã tuetur. Curator verò dicitur, qui curam gerit alicuius, defendẽdo ipſum à prætore, ſecũdũ leges legitimè dat⁹. vel eſt is, q res adoleſcẽtis adminiſtrat. ¶ Vnde differũt Tutor & Curator. Primò, qa iſte. ſ. tutor, datur perſonæ, ſecũdario reb⁹ vel patrimonio: ille verò ecõuerſo. Secũdò qa iſte datur impuberi, ille verò adulto. ſ. furioſo, ꝓdigo, ſurdo, muto, & ſimilibus, q rebus peſſe nõ poſſunt. Tertiò qa iſte datur quãdoq; à iudice, qñque à teſtatore: & dat̃ etiã inuito: ſecus in curatore. de quo vide Pan. in c. ex parte. el ij. de appel. & in cõſilio xciij. ¶ Primò autẽ quæritur,* quotuplex eſt tutela & tutor? Et dico ꝙ tutela eſt triplex. Prima dicit̃ teſtamẽtaria: vt qñ pater dat filio tutorẽ in teſtamẽto. Secũda legitima, quæ defert̃ à lege: vt cũ nullus eſt tutor per teſtamẽtũ: qa tũc q primo loco debet ſuccedere huic ab inteſtato, tenet̃ ſuſcipere tutelã eius. Tertia dicitur datiua, quæ ſ. datur à iudice, qñ nullo tutore dato in teſtamẽto, & nullis extantibus cõſanguineis

neis idoneis ad tutelã,iudex ex officio ſuo dat tutorẽ. Et durat tutela vſq; ad decimũquartũ annum cõpletũ pupilli,& xij.pupillæ:& inde incipit cura,quæ durat vſq; ad vicesimumquintũ completũ:Inſtit.qui.mo.tutel. fi. & Insti. de cura.Et eodẽ modo eſt triplex tutor,ſcilicet teſtamentarius,legitimus,& datiuus:quãuis ſint & aliæ differẽtiæ accidẽtales:ſicut dicitur tutor fiduciarius & onerarius,de quibus nihil ad rem.¶Secũdò quæritur,*quis poſsit eſſe tutor?Et dico ꝙ is qui nõ eſt imbecillis corpore vel animo.Vnde ſecũdũ Azo.quod in diffinitione tutelæ dicitur poteſtas,refertur ad ius: qđ autẽ dicitur ius,ad factũ: vt ſcilicet talis ſit tutor q̃ propria imbecillitate nõ impediatur vt pupillus,furioſus,& perpetuo morbo laborans. Mulier autẽ iure cõmuni,licet tẽpore Digeſtorũ nõ poſſet eſſe tutrix,ſed ſolũm ſpeciali beneficio iudicis. ff. de cur.bo. dan. l. fin.tũ póſt fuit iſta facultas iure Codicis ampliata.C.qñ mu.tu.off.fun. po. & nouiſsimè ſtatutum fuit iure Authẽticorũ,vt liceret matri & auiæ agnoſcere tutelã filiorũ ſeu nepotũ,ita vt præferantur legitimis ſeu datiuis.vt in auth.matri & auiæ.ita tamẽ vt ante omnia duo obſeruẽtur.Primò vt renũtient ſecũdis nuptijs. Secũdò vt renuntient beneficio Velleiani, vt ibi.Et eſt tutela matris legitima,ſed tamen volũtaria:quia nõ cõpellitur ſi non vult,vt legitur & no.in d.auth.matri.pro quo vide Pan.in c.ex parte.el ij.de appel.¶Tertiò quæritur,* vtrũ clerici vel monachi aut epiſcopi teneãtur ſuſcipere tutelã?Et dico ꝙ nullã ſuſcipere coguné,ſecũdũ ſoã.di.lxxvj. c.ſi.legitimã tamẽ clerici poſſunt recipere ſi volũt,vt ibi: & hoc eſt eorũ priuilegiũ, quòd licet poſsint alicui ſuccedere ab inteſtato,nõ tamẽ tenẽtur recipere tutelã:licet aliud obtineat in laicis.C.de leg.tu.authẽ. ſicut hæreditas.datiuã autẽ vel teſtamẽtariã recipere nõ poſſunt,ſecũdũ gl.in d.c.ſi.per ca.Cyprianus.xxj.q.iij.quod bene facit.epiſcopus autẽ vl monachꝰ,etiã volẽs recipere nõ poteſt legitimã,ſecũdũ Ioan.vbi ſ.& in authẽ. de ſanc. epiſc. §.Deo autẽ amabiles.vel,vt ibi idẽ dicit,hãc recipere poſſunt:& illi authẽt.per d.c.ſi.derogatur. Sed tamẽ quo ad monachos ſiue religioſos limita,de licẽtia ſuorũ prælatorũ.xvj.q.j.monachi. Tutelam autẽ miſerabiliũ perſonarũ omnes religioſi,clerici,vel epiſcopi recipere tenẽtur: vt in d.c.fin.& diſt.lxxxviij.c.j.& c.epiſcopus. Sed quo ad epiſcopũ limita,ꝙ nõ per ſeipſum,ſed per archipresbyterũ vel archidiaconũ:vt in c.epiſcopus.etiã quo ad legitimã.ar.eiuſdẽ c.quo ad religioſos verò limita de cõſenſu prælatorũ ſuorũ.xij.q.j.non dicatis.Sum autẽ Roſthic dupliciter deficit:primò quia contra Ange. & Sup. tenet epiſcopũ nõ poſſe recipere tutelã legitimã. Secũdò quia hoc falsò imponit Io.And.in d.c.fin.¶Quartò quæritur, *quæ pertineãt ad officiũ tutorũ,quæ ſi nõ faciũt, teneãtur pupillo ad intereſſe?Et dico ꝙ tria.¶Primũ.Vt pupillos à criminibus intactos cõſeruent.¶Secundum. Vt res eorũ pſeruent ab iniuria.xij.q.j.c.j.facit l.j. ff.de tu.vnde tutores dicti ſunt quaſi tuitores:vt d.l.j.¶Tertiũ. Quòd pecuniã eorũ vel bona mobilia,quę ad nihilũ valent, eis ſeruata,conuertãt in pdia,ex quibus fructũ pcipiãt:aliòquin teneãt tutor pupillo ad fructꝰ,quos poterat habere, deductis expẽſis & periculis,ſecundũ Bart.in l. tutor qui repertoriũ.§.j.ff.de admi.tu.Quod limita verũ ſi potuit emere:puta qa erãt venditores, aliàs non. Et idẽ dic vbi eſſet ſtatutũ,vt Genuæ,ꝙ oña mobilia diſtraherentur, vt de pecunia pupillus lucrũ acquirat:quia ſi tutor nõ facit cũ poſsit,teneãt ad intereſſe.Et idẽ Bar.in l.ſi.C.de cõdi. inde.& loã.de Ana.in c.quia in omnibus.de vſur.ꝙ vbicunq; olim tutor tenebatur de pecunia pupilli fœneratori,hodie cũ vſuræ ſint prohibitæ,tenẽt eã ponere ad iuſtã negotiationẽ,ad partẽ lucri & dãni.Vide etiã ſ. Clerici cus.iiij.§.x.¶Quintò queritur,*quæ ſit cautela habenda tutori vt nõ teneatur ꝙ aliquo facto pupilli?Et dico hãc eſſe,ſi illud faciat cũ cõſilio coniunctorũ pupillo, & hoc in inſtrumẽto ponatur:qa tale cõſiliũ facit præſumptionẽ ꝙ dolus & culpa abſuerit:arg.l.etiam.C.ſi tut. vel cu. inter.ſecundùm Bald.in l.Polla.C.de his quibus vt indi. ¶Sextò queritur,*vtrũ tutor teneatur facere inuentariũ de rebus pupilli?Et dico ꝙ ſic:niſi cauſa neceſſaria vel iuſtiſsima impediat.Text.eſt in l.tutor qui repertoriũ.ff. de admi.tu.& idẽ dic ſecũdũ Bar.ibi,de curatore,& cauſa dicitur neceſſaria,ſecũdũ eã,ex parte tutoris morbus: puta qa podagroſus,vel aliqua huiuſmodi impeditus:vt ex parte rei,qa nõ reperitur adhibita diligẽti inquiſitione.Cauſa verò iuſtiſsima dicitur,ſi teſtator remiſit cõfectionẽ inuẽtarij:vt in l.ſi.C.arb.tut.quod limitat Bar.vbi ſ.niſi ex cauſa iudicialiter videatur,vt in l. in cõfirmãdo, & l.vtilẽ.ff.de cõfir.tu.Fallit tñ hoc in duobus caſibus; in quibus inuentariũ facere non tenetur,ſecundũ Bart. vbi ſ.Primò ſi cõſuetudo eſſet ꝙ nõ fieret. Secundò ſi iudex ex cauſa remitteret:quia hoc nõ poteſt.¶*Septimò quæritur,quãdo tenetur facere?Et dicit Bart.vbi ſ.gl.ibidẽ & Doct.cõmuniter tenere ꝙ mox,id eſt,quàm primùm poterit. ad quod facit l.hæc cõditio.ff.de cõdi.& demon.aliter videtur in dolo. Quòd intellige ſi adminiſtrauit:nõ autẽ ſi nõ adminiſtrauit.Similiter nec ſi fecit illa quæ dilationẽ nõ recipiunt:quæ vel neceſſariò præcedũt cõfectionẽ inuẽtarij,vt eſt perſcrutatio ſubſtãtię hereditariæ: vel ea quæ nullo modo poſſent obeſſe pupillo,ſed bene prodeſſe:qa talia agẽdo ante confectionẽ inuẽtarij non præſumitur in dolo,ſecundũ Bart.vbi ſ.¶Octauò quæritur,*qualiter debet fieri? Et dico ſecundũ tex.in l.tutores.C.de admi.tut.ꝙ in præſentia publicarũ perſonarũ. vbi tamen dicit glo. ſufficere notariũ vnũ. Præſentia verò iudicis nõ eſt neceſſaria,ſecundũ Bart.vbi ſ.& cõmuniter Doct.niſi vt fiat fides cõtra debitores nominũ, quorũ nomina ſcribuntur in inuẽtario. Et ita tene, quamuis gl.in d.l.tutor.teneat ꝙ eſt neceſſaria.¶Nonò quæritur, *de quibus fieri debeat inuentariũ?Et dicit text.in d.l.tutores.ꝙ omniũ rerũ,id eſt,corporalium, ſecundũ Bart. vbi ſ.& inſtrumentorũ,id eſt,omniũ iuriũ corporalium, de quibus apparẽt inſtrumenta ſeu probationes in bonis pupilli:de aliis non.¶Decimò quæritur,*quomodo mater perdit tutelã filij?Et dicit Panor.in ca. vxoratus.de cõuer.coniu.ꝙ dupliciter.Primò ſi tranſit ad ſecundas nuptias.Secundò ſi viuit incõtinẽter.de quo eſt glo.quã ſequitur Bal.in authen.matri & auiæ.C.quãdo mulier.tu.off. fun.po.& facit tex.in l.ſi.eo.tit.vbi requiritur quòd publicè viuat.quod not.glo.& Bart.in l.fideicommiſſum.de fideicom.vbi vult ꝙ vxor relicta,ſi incõtinẽter viuat,perdat legatũ ſibi factũ à marito: & aufertur ſibi tanquã indigna,vel ex præſumpta volũtate reuocatur. quod maxime procedit ſi incõtinẽter vixit tẽpore mariti,eo ignorante.pro quo glo.in l.ſororẽ.C.de his qui.vt indig.

DE VANA GLORIA.

1 *Vana gloria,an ſit peccatum,& an mortale num.s.*

VANA gloria.Et dicit gloriã gloriæ vanitatem.Gloria autẽ dicta quaſi clara,claritatẽ quandã ſignificat:& coſequẽter manifeſtationẽ alicuiꝰ:& eſt clara cũ laude notitia, ſecũdũ Amb.ſuper epiſtolã ad Ro.Vnde ſecundum

ſecundũ S.Tho.ij.ij.q.cxxxij.nomẽ gloriæ propriè importat manifeſtationẽ alicuius de eo qđ apud homines decorũ videt,ſiue ſit bonũ corporale,ſiue ſpirituale.qđ propriè eſt qñ bonũ alicuius noſcitur & approbat à multis:largius verò etiã à paucis:vel ab vno,aut ſe ſolo.Vanitas autẽ glorię vt colligit ab eo ibi,& ma.q.ix.arti.j.triꝑ accidit gloriæ.ſ.primò qa gloriat qs de eo quod nõ eſt:vel ſi eſt,nõ eſt gloria dignũ.vel ſecũdò apud homines,quorũ iudiciũ incertũ eſt,qđ intellige vltimatè: qa ſi ſit apud Deũ vltimatè,vt cũ queritur gloria apud homines ꝓpter honorẽ Dei vel ſaluté ꝓximi,non eſt vana. aut tertiò nõ ad debitũ finẽ:puta honorẽ Dei vel ꝓximi ſaluté,quod eſt dicere gloriã eſſe vanã ex parte eius de quo qs gloriat:vel eiꝰ à quo qs q̃rit gloriã:vel eius,ꝓpter quod quis querit gloriã. ¶Primò autẽ queritˀ,vtrũ appetere gloriã ſit peccatũ?Et dicit S.Th.ꝙ nõ ſecũdũ ſe:qa ꝙ quis bonũ ſuũ cognoſcat & approbet,nõ eſt peccatũ: ſecũdũ illud j.Cor.ij.vt ſciamus quę à Deo donata ſunt nobis.Similiter nec ꝙ aliqs velit opa ſua ab alijs approbari,ſecũdũ illud Matt.v.Luceat lux veſtra,&c.Sed appetitus inanis aut vanę glorię,vitiũ importat:qa quodlibet vanũ appetere vitioſum eſt,ſecũdũ illud Pſal.Vt qđ diligitis vanitatẽ.¶*Secũdò queritur,vtrũ appetitus inanis gloriæ ſit peccatũ mortale?Et dico ex S.Tho.vbi ſ.ꝙ poteſt eſſe peccatũ mortale dupliciter.Primò rõne materię de qua quis gloriatur:vt qa de aliquo falſo diuinę reuerentiæ cõtrario:ſecũdũ illud Ezech.xxviij.Eleuatum eſt cor tuũ:dixiſti,Deus ego ſum.& j.Cor.iiij.Si acceperis,quid gloriaris quaſi non acceperis?vel etiã cũ bonũ tẽporale,de quo qs gloriat,præfert Deo:quod ꝓhibet Hiere. ix.Nõ glorietˀ ſapiẽs in ſapiẽtia ſua,&c.Aut etiã cũ quis teſtimoniũ hominũ præfert teſtimonio Dei:ſicut contra quoſdã dicitur Io.xij.ꝙ dilexerũt magis gloriã hominũ quàm Dei.Alio mõ ex parte ipſius gloriaris,q̃ intentionem ſuã refert ad gloriã tãquam ad vltimũ finẽ,ad quẽ ſ.ordinat virtutis opera,& pro quo cõſequẽdo nõ prętermittit facere,etiã ea quę ſunt cõtra Deũ:& ſic eſt mortale. Si autẽ amor humanæ gloriæ quãuis ſit inanis,nõ tñ repugnat charitati,neq; quãtũ ad id de quo eſt gloria,neq; quãtũ ad intẽtionẽ gloriã querẽtis,nõ eſt mortale,ſed veniale.Hæc ille in forma & obſcurè.Ad quorũ intellectũ nota,ꝙ dũ quis gloriat,quatuor cõcurrũt,quæ reducunt ad duo.ſ.gloriãs & gloria,q̃ eſt eius finis,res de qua gloriat,& is,apud quem gloriatur,ſiue à quo gloriã querit. quorũ duo prima S.Th.accipit,ꝙ vno:cũ neq; in gloria, neq; in gloriãte cõſiſtat peccatũ:ſed in intẽtione gloriã appetẽtis indebitè.& ſimiliter duo vltima accipit,ꝙ vno: qa ex rẽ aliqua nullus gloriã accipit,niſi ꝑ alicuius approbationẽ.Intẽdit ergo S.Th.primò ꝙ appetitus glorię vanæ ex ſuo genere nõ ſit mortale:quod patet,qa nõ ſemper eſt mortale.Et ſecũdò ꝙ ex parte rei,de qua quis gloriatur,pòt eſſe mortale,ſupple licet nõ ſemper ſit,ſed ſolùm dupliciter:primò ſcilicet rõne obiecti glorioſi,vel qa illud eſt notabiliter cõtra reuerẽtiã Dei,ſiue ſit quid falſum:ſicut Cyrus gloriabat ſe eſſe Deũ.Ezec.xxviij.& Herodes Act.xij.ſiue etiã verũ:vt cũ qs gloriatur de peccato,nõ qdẽ veniali,ſed mortali,ſiue ſit verũ,ſiue falſum. Nõ ob.illo verbo S.Th.falſo:qa loquitur exẽplariter:vel ſi talis res nõ ſit cõtra reuerentiã Dei,tñ præfertur Deo ſecũdũ eſtimationẽ gloriantis:qa eam diligit plus Deo. Vel ſecundò rõne approbãtis obiectũ,quãdo ſcilicet teſtimoniũ hominũ prefertur diuino.Intendit tertiò ꝙ ex parte intẽtionis & finis ſit mortale,inquantũ ipſa gloria vana appetitur tanquã vltimis finis.quod ſecũdũ eius doctrinã tũc eſt,qñ actu & habitu omnia ordinantur ad illã: vel quod idẽ eſt,quãdo quis eſt paratus Deũ per mortale cõtẽnere,vt illã aſſequaˀ,vt patet ſ.Gula.§.j.& Auaritia. §.j.vbi etiam declaratur quomodo hoc debet intelligi. ¶Ex quibus patet,ꝙ Sum.Ang.cõtra S.Th.& veritatẽ dicit ꝙ eſt mortale,quãdo ea quæ ordinata ſunt ad gloriã Dei quis principaliter facit ad gloriã ſuã,vt ſacramenta & ſcripturæ ſacræ.Ex quo infert ꝙ mortale eſt prędicare aut miſſam celebrare,& huiuſmodi,ꝓpter inanẽ gloriã. quod verũ eſt ſolũ,vt dicit S.Th.ſi in ea ponaˀ vltimus finis,ita ꝙ ipſa principaliter intẽdit actu & habitu:ſecus ſi actu tantũ,vt iſte intendit:aliàs ſi is qui gloriaˀ de ſacris veſtibus,aut cantu diuinorũ,vel eruditione Theologica,actualiter nullũ alium finẽ intendens,peccaret mortaliter,totus penè clerus eſſet in malo ſtatu.¶*Tertiò q̃ritur,quæ ſint filiæ eiꝰ?Et dicit San.Th.vbi ſuprà ꝙ ſunt inobediẽtia,iactantia,hypocriſis,cõtẽtio,pertinacia,diſcordia,preſumptio nouitatũ,maximè in ſuperfluo ornatu.de quibus omnibus vide loco ſuo.

VASA ſacra præcipiũtur ſeruari mũda:de cu.euchariſt.c.ij.& oratoria,corporalia,veſtimẽta miniſtrorũ,& pallæ altaris.Ex quo patet ꝙ mortaliter peccãt qui illa tenent immunda,ac ſi eſſent pro ſeruitio ruſticorũ.

¶VASALLVS dicitur,qui habet feudum ab aliquo, & declaratur ſuprà in verbo Feudum.

VERITAS multipliciter diffinitˀ.vt patet j.q.xvj.art. j.& q.xxj.art.ij.& j.diſt.xix.&,ꝓpria eius ratio conſiſtit in adæquatione rei & intellectus:vt patet vbi ſ.Veritas ergo,vt colligitur ex iiij.diſt.xlvj.q.j.ar.j.q.iij.ſumitur primò ſimpliciter vt eſt adæquatio intellectus ad rẽ indifferẽter.& ſecũdò ſumitˀ pro adæquatione intellectus ſiue cõceptionũ iuſtitię ad opera iuſtitiæ:& dicitˀ veritas iuſtitię.& tertiò pro adæquatiõe intellectꝰ ad actus noſtros generaliter:& dicitˀ veritas vitæ,quę cõſiſtit in hoc ꝙ quiſq; faciat ſecundũ quod ratio docet.& quartò pro adæquatione vocũ,quę ſunt intellectuũ ſigna ad res ꝓvoces ſignificatas: & dicitur veritas doctrinę,quę cõſiſtit in veritate enũtiatiõis:& ad eã reducũtur duæ:qa ſi verè actiones noſtrę ſint ſigna intellectuũ,nõ cõſiderato dãno vel lucro,eſt veritas,de qua loquitˀ Philoſophus in iiij. Ethi.diuiſa cõtra ſimulationẽ & mẽdaciũ,qua ſcilicet aliquis talẽ ſe exhibet in dictis & factis,qualis eſt interius. cõſiderato aũt dãno vel lucro,eſt veritas quę eſt pars iuſtitiæ ſecũdũ Tulliũ,qua quis ſeruatur indẽnis in iudicijs & cõfeſsionibus,& ſeruat quod ꝓmiſit.Vnde veritas iuſtitiæ fundaˀ in hoc ꝙ operationes iuſtitię cõparãtur ad intellectũ vt ad regulam:veritas autem,de qua loquitur Philoſophus,in hoc ꝙ ad illum comparantur vt ſigna.

VECTIGAL eſt quod præſtaˀ ex ijs rebus quę vẽduntur:tributũ verò vel publica pẽſatio ſeu functio eſt quæ ratione fundi vel ſoli preſtaˀ:ideoq; dicitˀ cẽſus, ſecundùm Azo.in Sum.Vide ſ.Gabella.j.§.iiij.

¶VELATIO virginum:vide ſ.Conſecratio.

VENATIO videˀ eſſe exercitiũ ordinatũ ad captionem animaliũ ꝑ reſtriũ:ſicut aucupiũ ordinatur ad captionem auiũ,& piſcatio piſciũ.& ſecundũ S.Th.omnia iſta ſunt à natura & de ſe licita,vt ſ.Piſcatio.Sed pro hoc aduerte,ꝙ ad iura cõcordanda gl.in c.qui venatoribus.diſt.lxxxvj.diſtinguit dicẽs,quòd triplex eſt venatio: quędam ſcilicet oppreſsiua hominũ:q̃ ſemper prohibetˀ. diſtin.vj.§.is ita.quædam arenaria,ſcilicet qua quis pugnat in arena cũ beſtia dẽtata,ad hoc locãs operas ſuas: quę

quæ ſimiliter eſt ꝓhibita: quam q̃ exercet, peccat mortaliter: & qui eã aſpicit, & qui exercet, infamis eſt: niſi gratia virium ſuarũ experiendarum. ff. de poſtu. l. j. §. item ſenatus. de qua loquitur d. c. qui venatoribus. & duo ſequen. & iij. q. vij. §. tria. quædã etiã eſt ſaltuoſa, quę ſit in ſyluis & ſaltib⁹: quę licita eſt. de deci. nõ eſt in poteſtate. ¶ Sed tamẽ ſecũdũ prædictã gl. illicita ſit primo ex tempore: vt Quadrageſima, & diebus ieiuniorũ. xxiiij. q. viij. ſi nulla. lxxxvj. diſt. an putatis. Secũdo ex perſona: quia clerico nõ eſt licitũ, etiã ſi ſit pauper, ſecũdũ quoſdã: vt xxxiiij. diſt. quorũdã. quia poteſt aliàs victũ quęrere. xcj. diſt. clericus. qa facit ciſtas & calathos & retia. de cõſe. diſt. v. nunquã. laico autẽ licita eſt ob neceſsitatẽ ꝓ pellibus & carnib⁹, nõ ob voluptatẽ. Hæc ex illa. Sed quãtũ ad tempus putat Supple. addẽdum q̃ à fortiori ſit illicita die⁹ feſtorũ, in quibus fortius cõuenit à ſeruilibus abſtinere. Sed hoc nõ bene dicitur: quia nõ prohibetur diebus ieiuniorũ rõne ſeruilitatis, ſed voluptatis & nimię reſolutionis, quę ſi ſit honeſta, licet in feſtis, & nõ ſemper in ieiunijs: ideo dico q̃ in feſtis eſt illicita eo mõ, quo & aliæ recreationes, ſi cauſa recreationis fiat. de quo ꝛ. Ludus. §. i. Si verò fiat cauſa lucri, nõ licet, niſi eo modo quo de piſcatione ſuprà dictũ eſt, ſcilicet cauſa lucri aliàs perituri, vel cauſa famis, vel alia ſimilꝭ, accedente licẽtia epiſcopi vel ꝓprij ſacerdotis. arg. c. licet. de fer. ¶ Quantũ verò ad pſonã nota, q̃ laicis licet etiã cũ clamore, ſecundũ prædictã gl. ſolùm ratiõe neceſsitatis. Pro quo facit tex. in c. Eſau. diſ. lxxxvj. dicens q̃ Eſau ideo erat venator, quia peccator. Sed Ioan. And. verꝰ tenet q̃ licet etiã cauſa voluptatis. alleg. Inſtit. de rer. diui. §. feræ. & ff. de acquir. rer. domi. l. naturalem. & hoc eſt verum ſi fiat raro. primum verò ſi fiat aſsidue. pro quo vide Pan. in c. j. de cle. vena. Clericis aũt interdicitur ſolùm ſi ſit clamoſa, ſecũdũ eãdẽ glo. Ponẽre autẽ, inquit, laqueũ vel rete ſine ſtrepitu & clamore & canib⁹, licet etiã clericis: cũ monacho etiã licea ttexere linũ ꝓ capiendis piſcibus. de cõſec. diſ. v. nũquã. imò gl. in c. epiſcopũ. de cle. vena. videt cõcedere etiã cũ canibus, dicẽs q̃ licita eſt clericis cauſa neceſsitatis vel recreationis, niſi ſit clamoſa: vel niſi ſint epiſcopi, quibus omnino nõ licet. diſt. xxxiiij. c. j. imò ſecũdũ Pan. in c. j. de cle. vena. hoc. licet epiſcopo, ſi rarò, & nõ cauſa voluptatis, ſed neceſsitatis hoc faciat: puta vt excitet appetitũ: adde vel neceſſariæ recreatiõis, cũ ſit eadẽ rõ. ¶ Sic ergo cõclude q̃ plati & alij eccleſiaſtici cã neceſsitatis: vt ſi in hoc habẽt reditus, vt in Frãcia: & recreationis, cũ retib⁹ & laqueis & canibus venari poſſunt aliquãdo cũ ſilentio & modeſtia: ni ſi tẽpore quo debent viſitare aut prædicare. de cenſi. c. cũ apoſtolus. §. archidiaconi. & ſic intellige illud, ne cler. vel mona. c. j. & iura quæ videtur cõtraria, ſecũdũ Hoſti. intelliguntur de his qui talibus mẽtẽ nimis implicãt. Et adde Arch. in d. c. qui venatoribus. q̃ ſi electo in epiſcopum objiciatur q̃ ſit venator: hanc exceptionẽ interpretari debemus in meliorẽ partẽ, ſcilicet q̃ cauſa licitæ recreationis hoc ageret niſi alię præſumptiões mouerent in contrariũ. Vtrum autem ſerui teneantur obedire dominis volentibus venari tẽpore prohibito: dicit Rod. q̃ nõ: q̃ ſi propter metum obediãt, vide ſuprà Metus. §. ij. ¶ Vtrum autem venatores cõculcãtes agros, vineas, & ſegetes, & quorũ canes occidũt gallinas & animalia pauperũ & aliorũ, teneãtur reſtituere? dicit Aſten. q̃ ſic ad eſtimationem: aliàs peccãt mortaliter, niſi dãnum ſit ita modicũ q̃ probabiliter credunturnõ curare. ¶ Vtrum autẽ domini occidentes aut mutilantes propter lepores & animalia ſylueſtria capta, peccent mortaliter: dicit Aſten. quòd ſic, ſi faciãt libidine vindictę, vel amore huiuſmodi animaliũ aut venandi. Si autem ſit conſuetudo loci vel ſtatutũ quòd pro vno actu venãdi tanta pœna infligatur, nõ excuſantur à mortali omnes obſeruãtes, vt no. Tanc. in Summa tit. de Rapina.

¶ VENDITIO. vide ſuprà Emptio.

¶ VENEFICIVM. vide ſuprà Superſtitio, vt §. Maleficium.

¶ VENIALE. vide ſuprà Peccatum.

VERBERATIO quomodo & quãdo liceat, videt, Percuſsio. Et adde q̃ is q̃ luit in corpore eo q̃ non ſit ſoluẽdo: ſi venerit ad pinguiorẽ fortunã, ampliꝰ ſolvere nõ tenetur, ſecũdũ Bal. in l. ſi. ff. de in ius voc. quia luitio corporalis cedit loco ſolutiõis. & facit l. ſed ſi vnius. §. ſi ante. ff. de iniur. & eſt gl. in c. ſicut dignũ. de homi. & in regula, peccatum. lib. vj. limita tamen, vt §. Solutio. §. v.

VESTIS. vide §. Ornatus: & §. Vaſa: & §. Cõſecratio veſtiũ. Et adde q̃ de iure deb⁹ veſte dominarũ caſula aut alia veſtis ſacra fieri nõ poſſet, ſecundũ gloſ. in c. ad nuptiarũ. de conſec. diſt. j. vbi tex. dicit, Ad nuptiarũ ornatum diuina myſteria non præſtantur, ne dũ improborum tactu vel pompa ſecularis luxurię polluũtur, ad officium ſacri myſterij videãtur indigna. quã gl. ſequtur Io. de Deo. & Arch. ibi, & Pan. in c. ad hæc. de relig. do. dicens cõtrariũ ſeruari, & male. & Mat. & Zab. in cle. j. de celeb. miſ. & ibi Io. de Imo. & eã videtur approbare Sum. Roſ. cõtra Angelicã: licet dicat Xyſtum ſuper hoc licentiã dediſſe. Et fundãt ſe iſti, quia tex. in d. c. ad nuptiarũ. *innuit talia* eſſe polluta. ſed cõtrariũ habet cõſuetudo *legum interpres*: quia quotidie ex veſtibus profanis *fiunt ſacrę* per põtificalẽ benedictionem: & vetus tabernaculum factum eſt pro magna parte ex anulis & ſimilibus: & tẽpla idolorum cõuerſa ſunt in eccleſias: & ſimiliter multę domus profanæ. Ille autẽ textus velle videtur ſolũ q̃ veſtis ſacra polluta luxurijs deberet rebenedici. Vnde dico q̃ veſtes profanæ ex pontificali benedictione ſanctificãtur, & fiũt dignæ cultu diuino: ſicut & idolorum templa.

DE VICARIO.

1 *Vicarius quid & quotuplex ſit.*
2 *Vicarius perpetuus quid.*
3 *Vicarius papæ in urbe relictus quam habeat poteſtatem.*
4 *Vicarius epiſcopi uel alterius prælati quã habeat iuriſdictionẽ.*
5 *Vicarius temporalis an poſsit ſubſtituere vicarium.*
6 *Vicarius an gaudeat priuilegijs principalis.*
7 *Prælatus an poſsit uices ſuas committere ſub annuo cenſu.*
8 *Vicarius ex quibus cauſis dari poſsit.*

VICARIVS à vice quã gerit dictus, dupliciter ſumitur. Primò ſcilicet large & cõiter. & ſic intelligo q̃ ſecũdũ Dir. lib. iij. ti. viij. eſt qui alterius vicẽ, nõ ſuum gerit officium: vel eſt qui vices gerit alterius ſiue in officio nõ cõtẽtioſo. extrà eo. per totũ. ſiue in cõtentioſo. C. de offi. eiꝰ qui vi. al. ge. per totũ. & ſecũdò ſtrictè & ſpecialiter ac ꝓprię: & ſic ſecundũ Pan. in c. G. perpetuus. de fide inſtr. eſt vicarius eccleſiæ parochialis: qa ſecũdũ Vin. vicarius ad tempus nõ eſt cẽſendus vicarius. Ex quo infert Pan. q̃ appellatione vicarij nõ cõpræhẽditur vicarius tẽporalis: quia nõ eſt ꝓprię vicarius. quod intelligo loquendo de vicario deputato in eccleſia, in qua eſt aliqua vicaria: ſeu de vicario, de quo principaliter loqtur titulus, de officio vicarij. Vñ ſubiũgit, qa titulus vicariatus eſt perpetuus, & ſuperioris authoritate conſtituitur. de prębẽ. c. extirpandæ. §. q verò. & cle. vnica. cũ ibi no. de offic. vica.

1 ¶* Primò ergo quæritur, quotuplex ſit vicarius? Et dicit Car. & Io. de Imo. & Lãd. ſi d. cle. vnica. q̃ eſt quadruplex: quia ſunt quidã vicarij perpetui eccleſiarũ parochialiũ, de quibus in d. cle. quidã verò ſunt temporales, vt mercenarij, qui ad tẽpus aſſumuntur in adiutorium curę: quidã iuriſdictionales deputati ad aliquã q̃uinciã aut diœceſim vel locũ: de qbus extrà, eo. c. pen. & xvj. q. j. adijcim⁹. q̃ dã vero generales, cõſtituti ſcilicet ad omnia quæ incumbunt prælato, nõ ſolùm quantũ ad curã, ſed quantum ad omnia, de quibus eo. tit. cũ in generali. lib. vj. & de temp. or. cũ nullus. eo. li. Sed quia iſta diuiſio ſecundũ artem dividendi multiplicẽ calumniam patitur: ideo aduertendũ eſt q̃ mens iſtorũ Doct. eſt iſta: Vicariorum quidã ſunt perpetui, de quibus j. §. ij. quidã temporales, id eſt, inſtituti ad tẽpus. de appel. peruenit. Et tẽporaliũ quidã ſunt vicarij ſimpliciter quo ad oĩa loca, & omnia negotia conſueta expediri per vicariũ, q̃ dicũtur generales: quidã verò ſecũdũ quid, id eſt, quo ad aliquẽ locũ tãtùm: ſicut eſt vicarius papę relictus in vrbe: extrà, eo. tua nobis. vel etiã vicarius papę relictus in vrbe: extrà, eo. tua nobis. vel etiã quo ad aliquẽ determinatũ actum: qui dicuntur iuriſdictionales, quorũ authoritatẽ ſecundùm Land. ex commiſſione meſuramus: dicũtur etiã foranei aliqñ. de quo j. §. iiij. & vtrique aliquãdo ſunt papæ: aliquando rectorũ parochialiũ. ¶* Secũdò quæritur, quid iuris de vicario perpetuo? Et dico multa. ¶ Primũ, Secũdũ Panor. in c. G. perpetuus. de fide inſtru. vicarij perpetui ſunt, cùm cõſtituuntur, ꝓut not. in c. fi. de offic. vic. vbi ſcilicet dicit gl. q̃ vicarius per *petuus dicitur, qui canonicè à perſona eccleſiæ de authoritate epiſcopi eſt inſtitutus*, & certã debet percipere portionẽ: vt in c. ad hæc. eo. tit. Vel dic q̃ eſt vicarius amouibilis ad beneplacitũ inſtituentis. Vnde in d. c. ad hæc. dicitur q̃ remoueri non poteſt per rectorẽ. & glo. ibi dicit q̃ habet ius vicariæ, ſed nõ habet eccleſiã quo ad titulũ, ſed ſolus prælatus: tamẽ expelli nõ põt, ac ſi haberet eam intitulatã, ſine iuſta cauſa: & tũc p iudicẽ, & nõ per ſe. Platũ ipſius eccleſiæ: vt hic in fin. Hæc gl. ¶ Secundũ. Vicarium perpetuũ, ſecũdũ Car. poſt Lau. facit authoritas epiſcopi, ex qua ſuſcipit curã animarũ: & ſecũdũ Dir. ipſa authoritas epiſcopalis facit vicarias ꝑpetuas nõ mutabiles. extrà, eo. ad hæc. Vnde quoties eſt qs deputatꝰ authoritate epiſcopi curato beneficio vicariꝰ, eo ipſo eſt ꝑpetuus & immutabilis, per c. vnicũ. de capel. mo. li. vj. Qã intellige qñ eccleſiæ ſũt parochiales: aliàs ſi ſint eccleſię ſimpliciter curatæ, nõ erũt ꝑpetui: puta ſi deputẽtur ad eccleſias rurales: ſed poterunt mutari ad velle ꝓlati, ſecũdũ gl. in cle. vnica. eo. ti. ar. c. presbyteri. de capelli. mo. Prælatus autẽ, i. rector eccleſiæ. ſecũdũ Io. And. in c. clericos. eo. ti. nõ poteſt ſibi inſtituere vicariũ. Quod Arch. limitat de ꝑpetuo 3 ſine authoritate epiſcopi: ſed de authoritate epiſcopi põt: & ſic nõ cõtradicit, ſed cõcordat. de cle. pere. c. fi. Ad de q̃ etiã põt inſtituere tẽporalẽ, etiã ſine cõſenſu epiſcopi. xvj. q. j. adijcimus. vij. q. j. illud. Vicariꝰ autẽ ipſe ꝑpetuus aliũ vicariũ ꝑpetuũ inſtituere nõ põt, extrà e. clericos. tẽporalẽ tñ inſtituere põt, ſecũdã Lau. & Car. qđ de mẽte Arch. poſt Hoſt. limitat raro & ad modicũ tẽpus, & ex magna cauſa. Nec eſt ſimile de ꝓcuratore & negotiorũ geſtore, q̃ põt aliũ ꝑpetuũ ſubſtituere. ff. mãda. l. ſi ꝓcuratorẽ. qa ſecũdũ Pau. aliud eſt in ꝓcuratore iudicij, qui ꝓ litis cõteſtatiõnẽ factus eſt dñs litis, extrà, de ꝓcu. c. j. & ij. li. vj. aliud in vicario, q̃ nõ eſt dominus. eo. tit. c. ij. & cuius induſtria electa eſt. Et dat Car. rationẽ: qa cũ talis vicaria ſit titulus, cõferri nõ põt niſi de ſupioris authoritate. Ex ſpeciali tñ mãdato inſtituẽtis ſecũdũ Arch. põt alium ſubſtituere: qđ nõ puto verũ de ꝑpetuo, niſi vt parti. ſeq. ¶ Tertiũ. In cõſtitutione vicarij ꝑpetui requirit cõſenſus rectoris & patroni, ſecũdũ Car. cũ agat de iudicio vtriuſq; in hoc q̃ creat titulus perpetuus in eccleſia: ꝓ quo extrà, de iure pa. poſtulaſti. licet gl. in c. ad hæc. e. ti. aliter dicat. Tẽporalẽ tñ vicariũ ſolus epiſcopꝰ dare põt ex causa. de. elec. cũ ex eo. li. vj. Et ſimiliter poſſet dare ꝑpetuũ, ſi cauſa ardua ſubeſſet, etiã inuito rectore & patrono: quorũ cõtradictio irrationabilis nõ foret admittẽda: qa epiſcopus habet liberã diſpoſitionẽ beneficiorũ ſuæ diœceſis, ita q̃ ex eã põt ius vniꝰ eccleſiæ alteri dare. de religio. do. cõſtitutus. ¶ Quartũ. Vicarius ꝑpetuus ſecũdũ Car. i d. cle. vnica. habet curã animarũ indiſtinctè quo ad omniũ effectũ, etiã quo ad cõmoda: qa poſsidet ſuo nomine, ad inſtar cõducẽtis, nõ ad modicũ tẽpus. l. ſi. ff. ſi agger vecti. pe. licet per modũ cuiuſdã iuris & in habitu ſit apud principalẽ: vt not. in c, expoſuiſti. de præb. Quãtũ verò ad exercitiũ actionũ cõpetentiũ beneficio, dicit Card. q̃ ſi decimæ, primitiæ, & oblationes datæ ratione curæ cõpetũt vicario, & certa portio aſsignat prælato, vel ei, cuius eſt vicarius, vt eſt monachus: cura & rei vẽdicatio ſpectat ad vicariũ. Si verò ecõtrario pceptio, quętuũ ſpectet ad principalẽ, certa portiõe relicta vicario, iuxta ca. ſuſcepti. de ꝓben. li. vj. tũc cura animarũ & rei vendicatio fructũ ſpectãt ad principalem, maxime in foro contentioſo: ſed exercitiũ in foro animæ ſpectat ad vicariũ. de prębẽn. ſuper eo. li. vj. Et ideo dicũtur capellæ monachorũ, non vicariorũ: vt in rubri. de ca. mo. Pan. etiam in c. G. perpetuus. de fi. inſtru. dicit q̃ agere & cõueniri põt vicarius tẽporalis ſolũ ſi habet mãdatũ à rectore: perpetuus autẽ poteſt pro iuribus vicariæ, licet nullũ habeat mãdatũ ab eccleſia vel rectore: qa habet titulũ: ſicut canonicus agit nomine ſuę prębẽdæ, licet ipſa ſit eccleſiæ. de ꝓba. c. iij. cũ ibi not. & factũ ſuũ præiudicabit eccleſiæ, ſicut alterius adminiſtratoris, poſſet tñ rector illi aſsiſtere in lite ratione ꝓiudicii: pro alijs autẽ iuribus eccleſiæ q̃ remãſerũt apud rectorẽ, hoc nõ põt, niſi habeat mãdatũ ab illo. ¶ Quintũ. Vicarius ꝑpetuus dẽputari nõ debet niſi in parochialibus habẽtib⁹ latitudinẽ parochię, vł aliã neceſsitatẽ: & debet habere xxv. annos, & ordinari ad ſacerdotiũ intra ãnũ. d. cle. vnica. aliàs priuatꝰ eſt ipſo facto, & nõ põt habere duas vicarias. de of. vic. c. ꝓ Iudeis. de reſcri. poſtulaſti. & ſi acciꝑat eccleſiã aliã cũ cura, ꝑdit vicariã: extrà, eo. cũ ad hęc. ¶ Sextũ. An aũt epiſcopꝰ ſine cõſẽſu patroni poſsit reuocare vicariũ ꝑpetuũ: dicũt Lau. & Pan. q̃ debet epiſcopꝰ reuocare patronũ, nõ vt cũ epiſcopo iudicet, ſed vt defendat vicariũ ſi velit. Nã eo ipſo q̃ patronꝰ citatꝰ vicariũ nõ defendit, videt cõſẽtire. ¶* Tertiò q̃rit, qd iuris de vicario papæ quẽ reliqt in vrbe: de quo habeo in c. tua nobis. extrà, eo dẽ: Et dico q̃ eiꝰ iuriſdictio nõ extẽdet vltra vrbẽ, niſi ei ſpecialiter ſit conceſſũ vt in d. c. tua nobis. Et ſecũdũ Io. An. in noue. l. dioceſanꝰ vrbis nõ includit in eiꝰ iuriſdictione de iure. ff. de of. preſ. vt l. ſi. & ſic niſi aliud exprimat nõ veniẽt niſi cõtinentia ędificia & ſuburbia. p c. ſi ciuitas. de ſen. exc. li. vj. i quo tñ oportet formã cõmiſſionis attẽdi: & plerũq; de facto abſoluit excõmunicatos ꝓpter iniectionẽ manus in clericũ, etiã aliũde veniẽtes. qđ putat eũ facere poſſe ſolũ ex ſpeciali cõmiſsiõe. Et idẽ, inqt, videt de ſubditis, ſi dicimꝰ eũ habere illã vicariã poteſtatis, quã habet papa in vrbe, vt patriacha ſeu epiſcopꝰ vrbis: nõ quã habet vt epiſcopus orbis, includẽs vrbẽ: quia tunc non abſolueret ſubditos,

nisi in casib⁹ in quibus absoluũt alij episcopi & eorũ vicarij,puta nõ enormibus.de sen.excõ.puenit.Et nõ confert beneficia in vrbe spectãtia ad collationẽ papæ vł inferiorũ vt posset papa,nisi ad hoc habeat speciale mãdatũ:vt c.fi.eo.ti.lib.vj.Et nõ põt ordinare,vel literas cõmẽdatitias ad ordines dare recipiẽdos aut tenẽdos. de tẽp. ord.cũ nullus.lib.vj.Et potest cognoscere de causis subditorũ cardinalium,qui sunt in vrbe, habẽtium ad subditos suos quasi ius episcopale:qa d.c.tua nos.solùm excludit iurisdictionẽ extra vrbem,& cõsequẽter tam plenam habet in vrbe quàm papa,quo ad causarũ cognitionẽ,cũ sit idẽ auditoriũ.de cõsue.c.ij.Item quia non minus debet posse vicarius papæ in vrbe,q̃ vicarius episcopi, qui cognoscit de causis subditorũ prælatis subiectis episcopo.de offi.ord.pastoralis.in gl.licet sit locus præuẽtioni.
4 Hæc ex illo.¶*Quartò quærit,*qd iuris de vicario episcopi vel alterius habẽtis iurisdictionẽ quasi episcopalẽ, vt platus religiosorũ exẽptus?Et dico multa.¶Primũ. Duplex est episcopi vicarius:qdã scilicet generalis simpliciter seu principalis deputatus,scilicet ad oĩa incũbẽtia, q facit idẽ cõsistoriũ cum episcopo,secundũ glo.in clemẽ. & si principalis.de rescri.& habet iurisdictionem ordinariã,secũdũ Inno.in c.suã.de offi.vi.& not.in c.licet.eo.tit. lib.vj.& in c.Romana.eo.tit.lib. vj.& cõsequenter potest suam sententiã exequutioni mãdare:& si fuerit vicarius archiepiscopi,potest nedũ subditos,sed etiã ipsos suffraganeos excõmunicare:licet propter honestatẽ sit sibi interdicta potestas respectu suffraganeorũ: vt ibi not.& idẽ Io.And.& Pan.in c.si qs contra clericũ. de fo. compet. Quidã autẽ est vicarius foraneus,sic dictus,secũdũ glo.in c.Romana.de offi.or.li.vj. qa foris in diœcesi cõstituebatur:vel qa forũ teneat:vel quia de foris veniat.Vnde tripliciter dicitur vicarius foraneus.Primò,qa est forensis: qđ nihil ad rẽ.Secũdò,qa præest causis in foro cõtentioso:qui etiã dicit officialis,licet aliquãdo dicatur vicarius generalis.quod intelligẽdũ est secundũ quid,id est,quo ad causas.Tertiò,qa præest foris ciuitatẽ in diœcesi. Vnde & secũdũ gl.ĩ cle.& si principalis.de rescrip.ĩ certa parte diœcesis vel ad certos actus cõstituitur,& nõ habet iurisdictionẽ ordinariã,sed delegatã:nec facit idẽ consistoriũ cũ episcopo:vt no.in d.cle. et si. licet dici posit ꝙ sit deputatus ad vniuersitatem causarũ,cẽseatur ordinari⁹: vt in l.cũ prætor.ff.de iudi.no.glo.in c.cũ causã.de app.& Pan.in c. si quis cõtra clericũ.de foro cõpet.Pro quo aduerte, ꝙ Archi.post quãdã gl.in c.cũ in generali.de offi. vic.lib.vj. dicit ꝙ vicarius vt officialis dicit gñalis nõ solùm ex iurisdictione data super tota diœcesi:sed etiã in particulari loco suæ iurisdictionis:quia nõ attẽditur generalitas loci,sed cõmissionis causarũ ad hoc vt cẽseatur ordinarius,& idẽ consistorium cum episcopo:quia limitatio loci nõ facit aliquẽ non esse ordinarium. ¶Secundũ.Vicarius foraneus episcopi,id est,officialis nõ potest ea quæ prohibẽtur illi in c.licet.eo.tit.lib. vj. vbi dicitur, licet in officialẽ episcopi per commissionem officij generaliter sibi factã causarum cognitio transferatur, potestatẽ tamen inquirendi,corrigendi, & puniẽdi aliquorũ excessus,seu aliquos à suis beneficijs vł administrationibus amouẽdi,trãsferre volumus in eũdẽ,nisi sibi hæc specialiter cõmittãtur.Hæc ibi.vbi dicit Io.And.ꝙ de prædictis nõ se intromittit,nec de spiritualibus. Vnde & literas cõmẽdatitias ad ordines dare nõ põt.de temp.or. cũ nullus.lib.vj.Nec similiter põt cõferre beneficia : vt in c. cũ in generali.eodẽ tit.lib.vj.Vicarius tñ generalis hæc omnia potest, excepta beneficiorũ collatione:vt in c.cũ in generali.eo.tit.¶Quia tñ in Italia vicarius & officialis rarò differũt,inspiciẽda est eorũ cõmissio. ¶Tertiũ. Secundũ gl.in d.c.licet.si episcopus dedit vicariũ generalem,intellige generalẽ suppliciter,aut etiam secundùm quid, & in mãdato expressit aliqd de prædictis,qđ requirit speciale mãdatũ,& sequuta est clausula generalis:puta,& oĩa alia faciẽdi q̃ per nos possumus,etiã si talia forent quæ mãdatũ exigerent speciale:tũc omnia specialis põt.secus si nihil de specialibus expressisset.¶Quartum. Secundũ Io.And.in c.Romana.eo.tit.lib.vj. successor vicarij excõmunicati non est excommunicatus,nisi cõmunicet in crimine dãnato:ea tamen quæ gessit eo excõmunicato qui vices cõmisit,non valent,si id fecit in iurisdictione solũ ab eo accepta.Vnde si episcopus est excõicatus,nec ipse,nec vicarij eius cognoscẽt de causis, secũdũ Arch.qa idẽ est cõsistoriũ:vnde adibitur papa.de supplẽ. ne.præla.c.j.Succedit autẽ vicario aliqs vel ex institutione principalis,vel etiã ipsius vicarij alium substituentis de iure,scilicet ex speciali cõmissiõe,vł de facto.¶Quintũ.Officialis, seu vicarius episcopi peccãs in his, quę sũt iurisdictionis,põt ab archiepiscopo puniri,secundũ Archi.sicut & punire põt episcopus suffraganeos suos:quia idẽ est cõsistoriũ episcopi & sui officialis.Si verò aliquid faceret vel possideret vt priuatus,nõ põt eũ archiepiscopus punire,nisi sicut alios subditos episcoporũ,in casib⁹ scilicet,de quib⁹ habetur in c.pastoralis.de of.ord.¶Sextũ.Secũdũ Io.And.& Inno.post Hosti.in c.tua nobis. eo. tit.mortuo episcopo vel eo qui vicariũ dedit,cessat iurisdictio vicarij.Allegat de offi.vica.c.Romana.lib.vj.& sic dicit seruari de cõsuetudine:licet aliqñ capitula tales remoueãt vel cõfirmẽt.& facit ꝓ eis c.cũ olim.de ma.& obed.¶Septimũ.Potest autẽ episcopus cõstituere sibi vicariũ,& amouere sine cõsensu capituli sui,secũdũ Host.in Sum.& põt à cõmittente vices suas restringi potestas cõmissa quantũ ad locum & tempus, & reuocari etiã ante tẽpus,arg.c.fi.de preca.& si iurasset vel promisisset sub certa pœna nõ reuocare,tamen tenet reuocatio.arg.c.dilecto.de præben.Et si hoc fiat ex causa rationabili: puta qa male facit officiũ,vendendo iustitiã,& huiusmodi,nõ est periurus,nec debet pœnã:secus sine causa, licet reuocatio teneat. ¶Octauũ.Deficit autẽ & finit officiũ vicarij episcopo mortuo vel excõmunicato,secundùm Pan.in c.
5 quoniã abbas.de offi.delega.¶*Quintò quærit, vtrũ vicarius tẽporalis possit substituere vicarium?Et dico simpliciter ꝙ non.extrà eo.clericos.si habeat iurisdictionẽ ordinariã:quia non habet eam iure suo.l.& quia.ff.de iurisd.om.iud.Quia tamẽ fallit primò si habeat speciale mãdatũ substituendi:vt patet. Secundò si sit de hoc consuetudo:quia instituẽs eum,& sciens talẽ consuetudinẽ, consentit implicitè in substitutionem.Tertiò quando per se non potest totũ explere:quia secundùm S. Thom.in quolib. si tamen est S.Tho.licet non possit totã suã potestatẽ cõmittere,potest tamẽ: partẽ quia intentio cõmittentis est vt exequatur secundũ quod potest:& fortè non potest facere totũ.Hæc ex illo.Archipresbyter autẽ, qui vicarius est episcopi in spiritualibus,pc. ministeriũ. de offic.archipresby.põt aliũ vicariũ instituere,vt ibi.¶Sextò quæritur,vtrũ vicarius gaudeat priuilegijs principalis? Et dicit Card.ꝙ nõ,qñ gerit vices alterius ex eius deputatione tãtũ.ff.de leg.l.filius.vbi si filius iuit in legationẽ ꝓ re publica,ꝓ patre,nõ gaudet immunitate,sed pater. Si verò gerit ex deputatiõe superioris,ꝓcedit cle.quę de ecclesijs.

clesijs.de offi.vi.quę quo ad tria vicariũ æqparat rectori: & ex eo, ꝙ loqtur de vicarijs ꝑpetuis, præsupponit autoritatẽ superioris ĩteruenisse. Ex qbus patet , ꝙ vicerector nõ gaudet immunitatibus rectoris,si deputat ab eo:secus si ab vniuersitate.qđ etiã tenet Bar.in d.l.filius. licet de fa
7 cto tractetur vt rector. ¶Septimò* quærit, vtrũ prælatus possit vices suas cõmittere sub annuo cẽsu?Et dico ꝙ nõ, sine simonia.extrà,ne prel.vica.su.ca.j.ij.& iij.bene tñ põt vicario salariũ cõstituere: imò & tenet.xij.q.ij.charitatẽ. Vnde secũdũ Inn. põt dicere, do tibi pro salario centũ:& totũ lucrũ de exercitio iurisdictionis dabis mihi.& secundũ Hos.vicari⁹ habet ius petẽdi sibi assignari cõgruã portionẽ de reditib⁹ eccłię , ex qua cõmode possit sustẽtari.
8 extrà eo.ad hęc.¶Octauò*quęritur,ex qbus causis possit dari vicarius?Et dico secũdũ Arch.post Host.ꝙ licet regulariter quis teneatur residere in ecclesijs, & beneficijs, vt suprà dictũ est in verbo,Residẽtia.tñ in certis casibus põt residere ꝑ vicariũ. Primò ratione occupationis : sicut excusatur episcopus, qui in ecclesia cathedrali habet aliquẽ loco sui, & ipę ĩ camera dicit horas,& deinde expedit occurrẽtia.& idẽ de quolibet legitimè occupato.de cel.mi. c.j.debet tñ ĩ ecclesia celebrare die dominico,& alijs festiuitatibus præcipuis, nisi necessitas excuset.v.q.j. tẽporis. Secũdò ratiõe statuti,seu cõsuetudinis: ar.de cõst.cũ oẽs. in fi.Tertiò rõne priuilegij,seu dispẽsatiõis.de fil.presb. proposuit. Sed hic casus cũ priore nõ habet locũ,si eccłia fuerit seruitoribus destituta.de cle.nõ re.cũ ad hoc.qa ex quo cœpit cõsuetudo esse irratiõabilis, & ecclesię onerosa,nõ est tenenda.de cõsue.c.j.Quartò ratione diuersorũ rituũ,& linguarũ existẽtiũ sub eodẽ epo.de offi.ord.qm̃. Quintò qñ quis habet præbendã in ecclesia cathedrali, cui annexa est parochia:qa in annexa seruiet per vicariũ. de pręb.extirpandę.Sextò rõne defect⁹,seu debilitatis superuenĩẽtis.vij.q.j.c.j.de cle.ægro.c.pe.& vl.Septimò rõne necessariæ ꝓfessiõis:vt qa est cruce signatus.de voto.c.fi. & similiter rõne profectionis vtilis ac honestæ, vt cã studiorũ,& peregrinatiõis,de licẽtia prelati.de cõs.dis.v.nõ oportet.de cle.nõ resi.relatũ. Additur ratiõe religiõis.x̃. de prebẽ.c.de monachis.& rõne diuini cult⁹ augmẽtãdi, qñ scilicet abũdat ecclesia reditibus.de consti.ex parte.

VIDVA ex significatiõe,seu etymologia vocabuli est mulier sine viro, siue aliqñ virũ habuerit , siue non, quasi sine duitate,seu dualitate:à vi quod est sine: sicut vecors dicit,sine corde.ff.de ver.sig.l.malũ. §.viduas. sed secũdũ cõem vsum loquẽdi vidua est illa, cuius maritus est mortu⁹,à quo fuerat cognita.d.c.viduas. vbi ad istũ intellectũ loquit Gratianus. In quacũq; aũt materia, etiã pœnali,vsus loquẽdi præfert ꝓprio significato verborũ: siue illud eliciatur ex etymologia, siue ex diffinitione,siue ex autoritate iuris.l.librorũ. §.quod tñ Cassius.ff.de leg.iij. & l.cũ de lanionis. §.asinã.ff.de fun.instr.& l.Labeo.ff.de sup.le.no.& Bar.in l.oẽs populi.ff.de iust.& iur. & Inn.in c.olim.de ver.sig.& gl.in c.nõnulli.de rescri.¶Qñ aũt vidua possit tãquã miserabilis ꝑsona laicũ trahere ad iudiciũ ecclesiasticũ:Pan.in c.significãtib⁹.de offi.del.& in c. licet ex suscepto.de fo.cõp.Quomodo etiã sequat domicilium mariti premortui:idẽ Pan.in c.ex parte.de fo.cõpe. Quomodo aũt ꝑdat tutelã,si incõtinẽter viuat,sicut si ad secũdas nuptias trãsisset,est gl.no.quã seqtur Bar.in auth. matri & auię.C.qñ mul.tu.off.fun.po. vide s̃.Tutela. §.x.

VINDICTA, seu vĩdicatio dupliciter sumit.Primò vt est actus irati exequentis modũ animi sui:de qua vide suprà Ira,per totũ.Secũdò,vt est actus virtutis,quam Tullius in Rhetor.ponit partẽ iustitiæ, & dicit,ꝙ est per quã vis,aut iniuria,& omnino quicqd obscurũ est,id est, ignominosum,defendẽdo,aut vlciscendo propulsat. Cui virtuti,secũdùm S.Th.ij.ij.q.cviij.opponitur ꝑ excessum crudelitas,vel sęuitia:ꝑ defectũ nimia remissio in puniẽdo.Est aũt illicita vindicatio,secũdũ S.Tho.ibi,si animus vindicãtis feratur in malũ eius, de quo vindicta sumitur, & ibi quiescat:quia delectari in malo alterius pertinet ad odiũ.& sic sentit,ꝙ sit ex suo genere mortale.qđ etiã patet xxiij.q.iiij.si ecclesia. & c.quisquis Christianus. & c.ea vindicta. Si verò,inqt, intẽtio vindicãtis feratur ad aliqđ bonũ,ad quod venitur per pœnã peccãtis:puta eius emẽdationẽ,vel cohibitionẽ,& aliorũ quietẽ,& cõseruationẽ iustitiæ,& honorẽ Dei: põt esse licita,obseruatis alijs debitis circũstãtijs:imò dic,ꝙ est meritoria,vt ex dictis c.patet.& si iniuria facta sit in eũ, qui habet potestatẽ vindicãdi:tenet Sum.Ange.indistinctè, ꝙ melius põt suã iniuriã vindicare,etiã si nõ habet superiorẽ.Vnde licet princeps, inquit,nõ subsit legibus.l.digna vox.C.de legib.tamẽ ipe delegat.de iudi.c.j.sed quia illud c.& alia quæ allegat,nõ probãt:ideo melius S.Th. loquẽs de iudice distinguit,& probat,dicẽs,ꝙ debet qs propriã iniuriã vlcisci,qñ redũdat in Deũ, & in ecclesiã: sicut Helias fecit ignẽ descẽdere super eos,qui venerãt ad ipsum capiendũ.iiij. Reg.j.& Syluest.Papa excõicauit eos,q eũ in exiliũ miserũt: vt habetur xxiij.q.iiij.Inquãtũ verò ad eius personã ptinet,debet eã tolerare patiẽter,dicẽte Chris.super Mat.Discam⁹ exẽplo Christi nostras iniurias magnanimiter sustinere: Dei aũt iniuriã nec vsq; ad auditũ sufferre. Qualiter aũt vindicandum sit aduersus multitudinẽ:vide s̃.Correctio.

¶VIOLENTIA filia auaritiæ, declaratur ex dictis in verbo,Rapina.

DE VIRGINITATE.

1 *Virginitas an sit uirtus.*
2 *Virginitas qualiter amittatur. & nu.seq.*

VIRGINITAS scdm S.Th.ij.ij.q.clij.à virore dicta, importat immunitatẽ ab adustione maximè concupiscẽtiæ,id est,venereorũ.& dupliciter sumit, scilicet formaliter pro proposito respuẽdi delectatiões venereas: & materialiter pro integritate carnis.quę duo includit,scilicet priuationẽ pollutiõis,& integritatẽ corporalis signaculi.Vñ quãtũ ad eius formale in recto diffinit Aug.in li. de nupt.& cont. ꝙ virginitas est in carne corruptibili incorruptionis ꝑpetua meditatio,id est, propositũ rationis ꝑpetuò cõtinẽdi.Quãtũ verò ad materiale,idẽ ĩ eo dicit, ꝙ virginitas est cõtinẽtia, qua integritas carnis ipsi creatori animæ & corporis fouetur,cõsecratur, & seruatur.S. Th.aũt vbi suprà,omnia diffuse declarat dicẽs, ꝙ in delectatione venerea est cõsiderare tria.Primũ scilicet, qđ est ex parte corporis,id est,violatio signaculi virginalis.Secũdũ est illud, in quo cõiungitur id, qđ est animæ,cũ eo, qđ est corporis,id est,ipsa resolutio seminis delectationẽ sensibilẽ causans. Tertiũ autẽ est solũ ex parte animæ, id est,propositũ perueniẽdi ad talẽ delectationẽ:quorũ primum ad actũ moralẽ se habet per accidẽs,cũ ꝑ se nõ consideretur talis actus,nisi secũdũ ea, quę sunt animæ. secũdũ verò se habet materialiter,cũ sensibiles passiones sint materia moraliũ actuũ. Tertiũ verò se habet formaliter,& cõpletiuè: quia ratio moraliũ in eo,quod est ratiõis, cõpletur. Vnde cũ virginitas dicatur per remotionẽ prædictæ corruptionis:cõsequẽs est,ꝙ integritas mẽbri corporalis per accidẽs se habet ad virginitatẽ,inquãtum scilicet per hoc,ꝙ quis ex proposito abstinet à delectatione venerea,

remanet integritas ī mẽbro corporeo. Vnde si alio modo integritas mẽbri corrũpat, nõ magis præiudicat virginitati, q̃ si corrũpatur manus, aut pes. Ipsa aũt immunitas à delectatione, quę cõsistit in seminis resolutione, se habet materialiter: ipsum verò propositũ perpetuò abstinẽdi ab
1 ea se habet formaliter, & cõpletiuè. ¶ Primò* aũt quæritur, 4 vtrum virginitas sit virtus? Et dico, ꝙ S. Th. j. ij. q. lxiij. ar. j. & ij. ij. q. cij. art. iij. & iij. q. clv. ar. j. probat, quòd in quãtũ est habitus mentis, quo quis perpetuò vult seruare integritatẽ, sit virtus, autoritate Ambrosij, & ratione philosophica: & primò, ꝙ sit virtus quãtũ ad talẽ habitũ, siue talis electio sumatur voto, siue nõ: vt expresse dicit in iiij. dist. xxxiij. q. iij. ar. ij. ad quartũ. & dist. xlix. q. v. ar. iij. q. j. in corpore, intẽdit etiã secũdò, ꝙ in quãtũ est virtus, habet duos gradus, quorũ infimus est in habẽtibus propositũ ppetuę virginitatis, in qbus est virtus, vel saltẽ dispositio proxima ad virtutẽ: supremus verò in habẽtibus votũ, vt patet ij. ij. q. clij. art. iij. ad quartũ. vbi dicit, ꝙ virginitas, secũdũ quod est virtus, importat propositũ voto firmatũ. qđ intellige quãtũ ad perfectissimã rationẽ virginitatis: qa facere aliquid ex volũtate firmata, pinet ad perfectionẽ vir 5
tutis. ij. Ethic. vt etiã ipse dicit ij. ij. q. lxxxviij. arti. vj. & sic vbi volũtas est firmior, est virtus perfectior. Et hoc modo loquitur Aug. quẽ ibi allegat in secũda distinctiõe suprà 6
recitata. Et eodẽ modo intellige, qđ ibi cõcluditur, scilicet ꝙ secũdũ quod est virtus, nũquã amittitur, nisi ꝑ peccatum, qđ intelige quãtũ ad formale virginitatis, nõ quãtũ ad materiale: vt patet in iiij. dist. xxxiij. vbi s. Et sic patet 7
primò, ꝙ Sum. Ange. tenens ꝙ nõ sit virtus, nulla adducta ratione, tenet cõtra S. Amb. & S. Th. & rationẽ. & secũdò ꝙ cũ imponit S. Th. licet illũ nõ nominet, ꝙ sentiat votũ esse de ratione virginitatis, fallitur: quia nõ vidit eũ vbi-
2 que. ¶ Secũdò* quæritur, quid senserit S. Tho. de amissione virginitatis? Et dico, vt patet ij. ij. q. clij. art. j. & iiij. dist. xxxiij. q. iij. art. j. & dist. xlix. q. v. ar. iij. ꝙ triplex est corruptio. Prima scilicet corporalis tãtũ, id est, fractio signaculi virginalis, vel resolutio seminis quocũq; modo: & secunda mẽtalis tãtũ. i. cõsensus in rẽ venereã sine opere subsequuto: & tertia corporalis, & mẽtalis simul. in quarũ prima nõ amittit virginitas: sed solũ in secunda recuperabiliter ꝑ pœnitentiã. & in tertia irrecuperabiliter. Et sic patet, ꝙ cũ secũm Vl. ex genitalib⁹ stillet triplex humor. s. vrina, seminẽ, & quid mediũ, secũdũ eũ, vt virginitas amittatur duo requirũtur: primò scilicet pollutio cõpleta, quę est resolutio seminis, secũdũ Vl. & secũdò cõsensus volũtatis in talẽ delectationẽ, quod intelligo saltẽ interpretatus: puta, qa volũtas nõ remittit quãtũ põt, iuxta dicta s. Cõsecratio
3 virginũ. §. j. ¶ Tertiò* quæritur, quid si corruptio sit qdẽ corporalis tantũ quo ad signaculũ: sed tñ per cõsensum in venerẽ, & ꝑ actũ, quo cõsuenit procurari resolutio seminis, puta per turpẽ actũ, vel cotitũ perfectũ corporaliter ab aliquibus, antequã sperma emittat? Et videtur dicẽdũ de mente S. T. ꝙ si talis cõsensus sit imperfectus, id est, anteq̃ sit quis doli capax, stat virginitas mẽtis & corporis: qa amittitur solũ id, quod ꝑ accidẽs est signaculũ. Si verò sit postquã qs est doli capax, amittitur virginitas quãtum ad mentẽ: & sic põt recuperari ꝑ pœnitẽtiã. quãtũ ad corpus etiã amittitur secũdũ Vld. quod sequitur Supple. & Sum. Ros. & intelligũt irrecuperabiliter. Sũ. verò Ang. licet dicat, ꝙ perditur quidẽ, sed recuperabiliter: tũ videtur loq de mẽtali, cũ secũdũ eũ, ad perditionẽ corporalis requiratur pollutio. Ego verò dico, ꝙ corporaliter nõ amittitur: qa non est sequutũ opus, quo amittitur, scilicet resolutio seminis, in qua cõpletur delectatio venerea. & hoc est de mẽte S. Th. in iiij. dist. xxxiij. art. j. ad quintũ. vbi vult, ꝙ si nõ adsit decisio seminis, & cõsequẽter nec delectatio cõpleta mẽtẽ suffocãs, nõ amittit virginitas, quãtũ ad materiale in ea. Et sic patet, qd sit dicẽdũ de puellis attentãtis carnalia, antequã spermatizẽt. ¶ Quartò* quæritur, qđ si corruptio sit corporalis tãtũ, quo ad resolutionẽ seminis puta in somno vel ebrietate, aut ratione infirmitatis, vel huiusmodi: & tñ cõsensus ꝑcesserit, aut sequut⁹ est? Et dico ꝙ secũdùm S. Tho. ꝙ prædicta si sint præter propositũ ꝑditur virginitas. & idẽ Al. dicẽs, ꝙ nõ amittitur ꝑ pollutionẽ in somnis. Sed tñ Sũ. Cõ. post Vld. addit, ꝙ si placet delectatio nocturnæ pollutionis antè, ꝑditur virginitas. Et idẽ dicit de eo, q dat cãm huic pollutioni in vigilia per cõsensum in turpẽ delectationẽ vel actũ: qa tũc hæc duo cõiũgũtur in rõne vnius peccati. Secus si detur causa pne gligẽtiam venialẽ circa delectatiões carnales, vel repletionẽ, & hmõi. Si verò cõplacẽtia pollutionẽ talẽ sequat, credit Vl. ꝑditã virginitatẽ: & itelligit irrecuperabiliter. Sed secũdũ alios reparatur ꝑ pœnitẽtiã. quod videtur verius. ¶ Quintò* quærit, qđ de mulieribus, quę corrũpũtur à viris dũ dormiũt, vel sunt ebriæ, aut amẽtes? Et dicit S. Th. in iiij. ꝙ nõ perdũt virginitatẽ, nisi ea intẽtione iuissent dormitũ, vt cognoscerẽtur. ¶ Sextò* quęritur, quid de cognitis violẽter? Et dicit S. T. in iij. ꝙ virginitatẽ nũ perdũt, si violẽter ab homine, vel à dęmone incubo, si quãtũ possunt renitãtur, & cõseruẽt corpus à corruptiõe, vel saltem mentẽ à cõsensu. ¶ Septimò* quæritur de patiẽtibus fluxũ seminis? Et dicit S. Th. ij. ij. q. vbi suprà, ꝙ nõ ꝑdit virginitas, si sit præter propositũ: sicut nec *in resolutiõe seminis in somno: quãuis caro sentiat delectationem.*

¶ VIRGINVM consecratio, declaratur suprà, Consecratio virginum.

VIS est maioris rei impetus, q repelli nõ põt. ff. quod met. causa. l. ij. Quomodo aũt differat à metu: vide s. Metus. Est aũt duplex vis. Nã est vna publica, quę fit nedũ cũ armis: vt l. j. ff. de vi pu. sed & cũ omni qđ põt nocere: vt in l. armatos. ff. eo. tit. qua tenetur nõ solùm vim faciẽs cũ prędictis: sed etiã q armat⁹ domũ, aut possessionẽ alterius ingreditur sine cã legitima: puta, ꝙ vtũ venãdi, itineris, nauigatiõis, vel mercationis: vt in l. j. & ij. ff. de vi pub. Alia verò dicit priuata, quæ scilicet fit alicui sine armis etiã coadunatis hominib⁹, vel si res debitoris sine iudicis autoritate occupetur: de qua plenè habetur ff. de vi priu. p totũ. ¶ Vtrũ autẽ liceat vim inferre, ostiũ vel murũ infringẽdo: dico, ꝙ si qs habet possessionẽ alicuius rei, põtã in psonã impediẽtẽ, quàm in ostia, & muros illius loci, vt valeat vti iure suo, ne dũ iudex, sed qlibet: vt no. Panor. j. de immu. eccl. qa nõ vult aliqd de nouo, sed solũ insta defendere, vel ꝑditũ in cõtinẽti recupare. Si verò nõ habet possessionẽ, licet habeat actionẽ hypothecariã, vel aliã illã rẽ cõsequẽdã: tũc nõ põt, etiã si sit iudex, vel ꝑlatus pria autoritate: quo loqtur c. eũ q. de præbẽ. lib. vj. & qs in tãtã. C. vnde vi. qa ille nõ debet ꝓpria autoritate inferre: qa diceret sibi ius, cõtra l. vnicã. C. ne qs in pria. ¶ Pœna aũt vim inferẽtis est, vt ꝓ vi publica deportẽtur no. gl. in l. q dolo. in fi. ff. de vi publi. pro priuata verò ꝓmitur in tertia parte bonorũ: & nõ põt esse iudex, senator, vel aliũ honorẽ habere, tãquã infamis: vt l. j. ff. de vi priu. Vtrum autẽ vim vi repellere liceat: dic vt s. Bellum. ij.

DE VISITATIONE, & Procurationibus.

1 *Visitare quis possit.*
2 *Visitationis quis sit ordo.*

3 *Visitatione unius diœcesis ab archiepiscopo facta an ad eam aliam visitandam possit redire.*
4 *Visitatio quomodo fieri debeat.*
5 *Visitator an aliquid recipere possit à visitatis.*
6 *Visitationis dicta varia.*
7 *Hospitalia an possit diœcesanus visitare.*

VISITATIO, vtũ ponitur in proposito, videtur importare indagationẽ visitatoris factã circa regimẽ locorũ, & vitã personarũ q̃ visitatur. ¶ Primò aũt quæritur, *qs
1 possit visitare? Et dico ꝙ visitationẽ facere põt quilibet habẽs ordinariã iurisdictionẽ in aliquos, sicut archiepiscopus in tota ꝓuincia: de cen. Romana. & c. ppetuo. li. vj. Et episcopus in sua diœcesi. de of. or. cõquerẽte. Itẽ archidiaconus & decanus. de cẽsi. cũ apostolus. de off. arch. mãdamus. Itẽ abbates & ꝓlati religiosorũ pñt visitare monasteria & monachos, secũdũ eorũ instituta. de sta. mo. c. vlt. & pe. Itẽ legati apostolicæ sedis, & quibus cõmittitur à papa vel à ꝓlatis ordinarijs eis existẽtibus impeditis. x. q. j. episcopũ. de offi. ord. inter cætera. & eo. ti. si episcopus. li. vj. Quidã tũ dicũt iferiores episcopis nõ posse visitare p aliũ obstãte cõsuetudine, exceptis religiosorũ ꝓlatis, q etiã ꝓ 6
alios visitãt. vide etiã s. Capitulũ. §. v. ¶ Secũdò quæritur,
2 *quis ordo sit in visitatione tenẽdus? Et dico, ꝙ archiepiscopus debet plene visitare primò diœcesim ꝓpriã totã, incipiẽdo à capitulo sũæ ecclesię primò, & sic tota visitata quo ad ecclesias maiores & minores cõmodè visitabiles, & earũ populos, saltẽ cõuocãdo de pluribus locis ad vnũ, ꝓrãfibit ad alis diœceses sũæ prouincię, visitãdo ecclesias, monasteria, intellige etiã exempta, nisi sint in hoc priuilegiata, secũ̃dùm Archi. & pia loca, id est, hospitalia. de cen. Romana. li. vj. Et similiter faciet episcopus primò incipiẽdo à suo capitulo. Legati aũt de latere istũ ordinẽ seruare nõ tenẽtur, secũdũ Ho. nec archiepiscopus in visitatione suffraganeorũ, si ingeratur difficultas: nec visitatores religiosorũ. sed seruabũt sua statuta: vt in d. c. Romana. vbi vi*
3 *de. quod no. ¶ Tertiò quæritur, *vtrũ archiepiscopus vna diœcesi visitata in toto vel in parte, possit ad eã visitãdã reuerti? Et dico ꝙ nõ, nisi oẽs & sua iterũ fuerint in toto vel in parte visitatæ: sed si fortè aliqua ecclesia visitatę diœcesis indignerit iterũ priꝰ ꝑdictis alijs visitari, tũc põt redire ad illã, si à diœcesano fuerit requisitus: vt de cõsilio & assensu omniũ, vel maioris partis suffraganeorũ: & si difficultatẽ malitiosè adhibuerint, licẽtia petatur à papa. Post visitationẽ aũt omniũ diœcesũ licitũ est ei visitationẽ iterare: prius tñ requisito suffraganeorũ cõsilio & deliberatiõe, & ipsius diffinitione habita corã eis, q̃ in scriptis redigenda sunt: & tũc poterit visitare, ẽt si nõ interuenerit suffraganeorũ assensus: ita tñ, ꝙ illa loca prius visitet, quæ in priori visitatione nõ fuerũt visitata. hęc omnia ī d. c. Romana.*
4 ¶ Quartò quæritur,* quo fieri debet visitatio? Et dico ꝙ ta & cõuersatione ministrãtiũ in ecclesijs, & locis alijs diuino cultui deputatis: ac cæteris, q̃ ad officiũ suũ spectãt, in grat: & sine iuramẽto ac coactione ad eorũ emẽdationẽ per salubria cõsilia inducatlenib⁹ & asperis, sicut sibi videbitur expedire. Quòd si de aliquo orta fuerit infamia cõtra aliquẽ, denũtiet ordinario, vt in grat si ipse nõ est ordinari⁹: notoria verò corrigere poterit, & punire: vt in d. c. Romana. Et ista forma est de præcepto omnib. prelatis ordinario iure visitãtibus, exceptis religiosorũ cõsuetudinibus & regularibus institutis, vt in d. c. Romana. ¶ Quintò
5 quęritur,* vtrũ visitator aliquid recipe possit à visitatis? Et dico ꝙ sic. s. ꝓcurationẽ: ad quã tamẽ ecclesia pauper non grauatur, secũm Archie. post Arch. & Gof. Vnde gratis visitabit. Sed aduerte, ꝙ oportet primò ꝙ recipiat procurationẽ solũ. Secũdò ꝙ solũ à locis visitatis, nõ ab alijs. Tertiò ꝙ solùm sit pro victu illius diei, siue sit in victualibus, siue in pecunia de volũtate visitati. Quartò, ꝙ vna die vnã tñ ꝓcurationẽ recipiat, siue vnã siue plures visitet ecclesias. Si tũ vna die visitationẽ explere nõ põt, pluribus diebus est procurãdus, secũdũ Inn. & x. q. j. placuit. & idem Host. Quintò ꝙ ipse ordinarius ꝑsonaliter visitet: quia si visitet ꝑ aliũ, visitati quidẽ expẽsas ministrare tenẽtur visitãti. de offi. or. si episcopus. li. vj. sed episcopus nihil põt exigere, vt ibi. Si qd aũt alio modo reciperet ipse vel aliqs de suis familiaribus, occasiõe alicuius officij vel cõsuetudinis, ẽt munus qũocũq; oblatũ, tenetur recipiẽs duplũ restituere ītra mẽsem ecclesię, à qua illud acceptũ est: alioqn patriarchę, archiepiscopi & episcopi sunt interdicti ipso facto ab ingressu ecclesiæ: inferiores verò à prædictis sunt suspẽsi ab officio & bñficio, donec dictũ duplũ restituãt: nec valet remissio vel dantiũ liberalitas seu gratia eos liberare, nisi restituãt. Colligũtur hęc ex c. exigit. iuncto c. felicis. & ca. Romana. de cẽ. li. vj. ¶ Sextò q̃ritur,* qd notauerint doct. super d. c. Romana. opportunũ visitatori ad sciẽdũ? Et dico multa, de qbus plenè ꝑ Arc. iij. parte. ti. xxj. c. v. §. vl. ¶ Primũ. Episcopus visitãs ꝑ aliũ, tenetur ei nõ qdẽ de expẽsis, de qbus tenẽtur visitati: sed de alijs necessarijs: de off. ord. si episcop⁹. li. vj. id est, de eqs, vestib⁹, & familia, & hmõi. ¶ Secũdũ. Cõmoditas visitãdi aliquã ecclesiã, secũ̃dũ gl. iu dicabitur arbitrio boni viri. Plena aũt visitatio nõ dicitur, si cõuocetur synodus: nec dicitur nõ plena, secũdũ Ho. si duę vel tres ecclesiæ vel paucę remanẽt visitãdæ. de cõ. di. ij. re vera. & vij. q. j. deniq; . in quo tñ dicit *inspiciẽdũ* esse modũ regiõis. ¶ Tertiũ. Licet Ber. dixerit archiepiscopũ posse visitare prouinciam, si suffraganei sint negligẽtes: tñ hoc põt esse ẽt si nõ sint negligẽtes: vt patet expresse in c. ꝑpetuo. de cẽsi. li. vj. & hoc liberè vt ibi. i. cõtradictiõe, ꝑscriptiõe vel appellatiõe nõ obstãte, secũdũ gl. de ꝑscri. ex officij. & idẽ Arch. ¶ Quartũ. Secũdũ gl. à principio visitator nõ debet exigere nec cogere ad iuramẽtũ, ꝓpter qđ occultũ qs ꝓdere cõstringatur: ex quo tñ sine iuramẽto refertur aliqua corrigẽda, postea poterit ingsitor sup his exigere iuramẽtũ, & cogere ad respõdẽdũ & sibi obediẽdũ ī his quæ officiũ respiciũt, secũdũ Ber. Inn. Host. Io. Mo. & Mon. & Arch. aliàs deluſoria esset ptás visitandi, si coẽrcitionẽ nõ haberet: & qa cui cõmittit principale, & accessoriũ. de offi. deleg. de causis. Imo dico, ꝙ si visitator põt inquirere, põt à principio ꝑcipere vel exigere iuramẽtũ de veritate dicẽda, iuxta dicta s. Ingsitio. j. §. ix. ¶ Quintũ. Secundũ Io. And. in no. si in visitãdo cõcurrãt archiepiscop⁹ & episcopus, ambo admittẽtur, secũdũ Io. Mo. Albe. Inn. Ho. & Arc. & si discordarẽt in sententia, tenebit ꝓ reo, nisi in causa fauorabili. de ꝓb. ex literis. Et addit ꝙ secũm alios si ecclesia nõ sufficit vtriq;, admittitur primò veniẽs: vt de foro cõpe. ꝓposuisti. cũ cõcor. Si nõ apparet qs primò venire, præfertur archiepiscopus. vj. q. iij. qui resistit. & ca. sequẽtib. Si verò cõcurrat epus cũ prælato sibi subiecto, episcopus præfertur, secũdũ Arch. nisi obstet consuetudo. al leg. c. in Lateranẽsi. de præb. ¶ Sextũ. Dicitur autẽ quis visitare, si vadat causa chrismãdi pueros, siue cõsecrãdi ecclesias, siue ꝑ quoscũq; alio cõi negotio, vel qđ multos tãgit, ar. x. q. iij. relatũ. secũdũ Inn. vel qđ sit pro salute animarũ, vel diuino cultu ampliãdo, vel statu ecclesię reformãdo, secũdũ Ho. x. q. j. placuit. Vnde in his debetur ꝓcuratio. Secus secundũ Inn. si vadit pro causis expediẽdis: aut si vadat

pro reconciliatione eccleſiæ,ſecundũ Archi.Vinc.Lau.& Gofr. ¶ Septimũ. Si archiepiſcopus vel epiſcopus viſitans perdit equũ aut equorũ vecturas ſoluit,& ſimilia,non põt hoc exigere à viſitatis nomine ꝓcurationis,ſecundũ Inn. & Archi.& multò minus expẽſas factas eũdo: tum qa hoc nullo iure cauetur:tũ qa propter hoc habet bona dignitatis,vt exerceat ſpectãtia ad officiũ dignitatis: & ꝓcuratio potius datur in ſignũ ſubiectionis. ¶ Octauũ. Si dubiũ ſit an aliqua crimina ſint notoria,de hoc viſitator inqret: qa ſolùm in hoc videtur cognoſcere an ſua ſit iuriſdictio. Et dicit Arch.ea eſſe notoria quorũ teſtis eſt populus.xxxiij. q.v.quod ſcripſi.quod eſſe dicit ẽt ſi crimẽ eſt notũ maiori parti tantùm.de coha.cle.in veſtra. ¶ Nonũ. De familia epiſcopi eſt clericus & laicus,equeſter vel pedeſter,qui eſt 2
de domo ſua,ſecũdũ Io.And. Nomine aũt officij intelligitur ſcriptor,ſigillator,& hmõi,qui nihil poſſunt accipere. Sed addit in nouel.hoc eſſe verũ,ſi qd petatur rõne viſitationis:nõ aũt rõne laboris.ar.xij.q.ij.eccleſiaſticis. & idẽ Hoſt.& Io.Mo.& hoc niſi de publico reciperẽt ſalarium. ¶ Decimũ. A munere autẽ,qđ prohibetur accipi, excipit Hoſti.eſculẽtũ & poculẽtũ,& xenia,quæ nõ extẽdũtur ad munerũ qualitatẽ.ff.de off.proc.l.ſolẽt.quod Io.Mo.limitat,ſi ſunt aliqua ibi cõmedẽda:ſi verò ſint portãda,periculũ eſt recipere:vt aliquos capones,caſeos,vel flaſcos vini. De poteſtate viſitatoris,vide Pan.in c.vl.& pe.de ſta.mo.
7 ¶ Septimò q̃ritur,*vtrũ diœceſanus viſitare poſſit hoſpitale?Et dicit Arch.poſt Lap.& Fede.ꝙ ſic,ſiue ex teſtamento,ſiue à principio inter viuos ordinatũ fuit,ꝙ talis locus eſſet deputat⁹ ad vſum hoſpitalib⁹,ſiue iteruenerit authoritas epiſcopi,ſiue nõ,vt ingrat an fiat illud ꝓpter qđ inſti 3
tutũ eſt: & maximè cũ habeat ſigna,formã,& ſtatũ loci pij & eccleſiaſtici:vel ẽt ſic denoẽtetur. Ad hoc de ſent.excõ.ſi iudex.li.vj.& quod.no.Archi.de prẽb.cũ de bñficio.lib.vj.

¶ VITIATVS corpore. vide ſupra, Corpore vitiatus.

¶ VITIVM. vide ſuprà, Peccatum.

VNANIMITER, de ſuo ſignificatu requirit diſcrepãtiam eſſe nullã; vt probatur in c.bonæ.el ij.de poſtu. præla.& in c.ſi vnanimiter.eod.tit,& tenet Inno.in c.cùm in eccleſia,de cau.po.& proprie,& ibi Panor.

¶ VNIVERSITAS. vide ſuprà, Collegium.

¶ VNCIAE. vide ſuprà, Hæreditas.

DE VNCTIONE EXTREMA.

1 *Vnctionis extremæ quæ ſit materia,& quæ forma.nu.2.*
2 *Vnctionis extremæ quis ſit effectus,& quis miniſter.nu.4.*
3 *Vnctio extrema quibus debeat dari,& quibus corporis partibus.nu.6.*
4 *Vnctio extrema qualiter exhibeatur,& an iteretur.nu.8. an ſit neceſſitatis.num.9.*

VNCTIO eccleſiæ ſecundũ Pet.de Pal.in iiij.di. xliij. eſt triplex.vna.ſ.quæ nec ſacramẽtũ nec ſacramẽtale eſt:qa nec per ſe gratiã cauſat,nec ad aliquod ſacramẽtum perficiẽdũ vel ſuſcipiẽdũ ordinatur,vt vnctio regũ: vnde ea fieri nõ debet cũ materia cõſecrata,& multò minus cũ chriſmate:nec fit ī capite,ſed in humero vel armo. Secũda eſt ſacramẽtalis,nõ ſacramẽtũ:quia.ſ.ad ſacramẽtũ ordinatur,vel ſuſcipiẽdũ: vt vnctio catechumenorũ. vel pficiẽdũ, vt vnctio baptizati in vertice. Tertia eſt ſacramẽtũ per ſe: & eſt duplex.ſ.chriſmatis in fronte p epiſcopũ: & olei ſancti per ſacerdotẽ in extremis. Vnde vnctio extrema vnum eſt ex ſacramentis eccleſię: de quo in c.vnico.de ſac.vnct.
2 & de hac intẽdimus. ¶ Primò aũt quæritur,*quæ ſit materia huius ſacramẽti? Et dico ſecundũ oẽs Doct. ꝙ eſt oleũ 5
oliuarũ cõſecratũ ab epiſcopo:ita ꝙ tam oleũ tale q̃ cõſecratio eius eſt de neceſſitate ſacramẽti. Vnde ſecundũ Pe. de Pal.nõ poſſet facere papa ꝙ eſſet oleũ nucũ: licet hoc poſſet de vnctiõe catechumenorũ & manuũ ſacerdotaliũ cũ ſint ſacramẽtalia:vnde ſi oleũ nucũ vel alius liquor miſceatur,eſt trãſgreſsio ꝑcepti:& ſi ꝓpter miſturã ſpecies mutaretur,eſſet irritatio ſacramẽti. Si aũt miſceretur oleũ oliuarũ,totũ fit cõſecratũ. extrà, de cõſec.eccl.quod in dubijs.qđ intellige eo modo quo dictũ eſt ſ. Aqua bñdicta, §.iij. Et ex illo tex.infert ibi Pan.ꝙ cõpoſitũ ex diuerſis ſumit naturã ſimplicis dignioris: & magis dignũ trahit ad ſe minus dignũ. Non poſſet etiã papa ſtatuere ꝙ fieret hec inunctio oleo nõ cõſecrato,licet poſsit ipſam cõſecratiõnẽ & alias hmõi mutare & cõſecrare vt vult: nõ autẽ inferior papa. ¶ Secũdò quæritur,*quæ ſit eius forma? Et dico 2
ſecũdũ S.Th.& Pet.de Pal. & Vld.ꝙ eſt forma deprecatiua dicẽdo, Per iſtã ſanctã vnctionẽ & ſuã pijſſimã miſericordiã indulgeat tibi Deus quicqd deliquiſti per viſum,p auditũ,per odoratũ,per guſtũ,per tactũ,ꝑ greſſum:repetendo tamẽ ſemper per iſtã vnctionẽ. Et ita ſequitur Sũ, Roſ.& Supple. Sed addit Sum. Ang.in nomine patris &c. qđ nullus ſanctus dicit.nec c.nunqd.de cõſe. di.v. hoc probat:ſed loquitur de ſigno crucis,quo ſacerdos perficit omnia chriſmata.i.ſacramẽta,quæ cũ chriſmatis vnctione præſtãtur:ſecũdũ gl.quę etiã addit,ꝙ nõ remouetur quin aliter poſsit ſacrificari:ſed refertur factũ. Et addit S.Tho. ꝙ verba indicatiui modi,quæ ſecũdũ morẽ quarũdã eccleſiarũ ꝑmittũtur orationi,nõ ſunt de ſubſtãtia ſacramenti: vt ꝑmittẽdo ſic,Vngo hos oculos oleo ſanctificato in nomine Patris,& Filij,& Spiritus ſancti.qđ dicit ꝓpter eccleſiam Ambroſianã. ¶ Tertiò quæritur,*qs ſit huius vnctionis effectus? Et dicit S.T.in iiij.ꝙ effectus eius principalis 3
eſt ſanatio & roboratio ſpũs cõtra debilitatem relictã ex peccato actuali vel originali,ſiue remiſsio peccati quo ad reliqas:qđ robur,qa eſt à gratia,q̃ peccatũ non cõpatitur, cõſequẽter eſt deletio peccati venialis & mortalis quo ad culpã,niſi ponatur obex.ſecũdari⁹ verò eſt ſanatio corpis ſecũdũ qđ expedit principali fini.i.ſanationi ſpũs. Et in vltima vnctione q̃ eſt formalis reſpectu priorũ cõfertur gratia præbẽs effectũ ſacramẽti. ¶ Quartò quæritur,*quis ſit 4
eius miniſter? Et dico ſecũdũ S.Th. ꝙ ſolus ſacerdos, nec põt alius inungere etiã in articulo neceſsitatis.d.c.vnico, & de ver.ſig.queſiuit.vbi hoc dicitur poſſe ſacerdos præſente vno,& ſolus.& idẽ Ber.& Ho.vel ſecũdũ Sũ.Conſe. etiã auxiliãte laico in neceſsitate,& reſpõdẽte. Solus inquã ſacerdos ꝓprius inungit ex neceſsitate præcepti,licet nõ ſacramẽti,ſecundũ Pe.de Pal. Alius autẽ ſacerdos hoc nõ põt ſine licẽtia proprij,vel in neceſsitate ponendo ſpẽ in ratihabitione. & idẽ de viatico:qa neceſsitas nõ habet legẽ.j.q.j. §.imò.etiã ſi eſſet ſuſpẽſus ab ingreſſu eccleſiæ ſecundũ Arch.faciẽdo per aliũ portari neceſſaria de eccleſia.ſecus de ſuſpenſo ab officio & præciſo. Hoc tamen Archi.nõ admittit de religioſis etiã in neceſsitate:qa inter rẽt in canonẽ:cle.religioſi.de priuil.ſi darẽt viaticũ vel extremam vnctionẽ. Licentiã tamen inungendi ſecundũ Arch.dare põt proprius ſacerdos,ẽt ſi ſit excõicatus: ſicut & excõicatus ac ſuſpẽſus à iuriſdictione dat licentiam audiendi cõfeſsiones,licet excõmunicatus nõ poſsit delegare.& ſi ſacerdos inungendo deficeret,ſi aliquę partes ſunt inunctæ,quod factũ eſt,iterari nõ debet,ſed vnctiões quę reſtant per alium ſacerdotẽ compleantur,ſecundũ S. Th. Alb.& Pe. ¶ Quintò quæritur,*quibus hoc ſacramentum 5
debeat dari? Et dico multa. ¶ Primũ. Dari debet ſecũdùm Gemi.& S.Tho.ſolis adultis infirmis,in periculo mortis conſtitutis ex ipſa infirmitate,vel ſenectute: vnde nec pueris,qa nõ habẽt infirmitatẽ ex peccato actuali,nec bellatoris,aut nauigaturis,aut occidẽdis datur: quia nõ imminet eis mors ex defectu naturæ,ſed euẽtu fortunæ. ¶ Secũdũ. 9
Secũdùm S.Th.in iiij.diſt.xxiij.hoc ſacramentũ exhiberi nõ debet his,q nõ poſſunt illud recognoſcere,& cũ deuotione ſuſcipere,& præcipuè furioſis & amẽtib⁹,q poſſunt irreuerẽtiã ſacramẽto per aliquã immunditiã facere: niſi haberẽt lucida interualla,in qb⁹ ſacramẽta recognoſcerẽt: & ſic eis cõferri in ſtatu illo poſſet. Pet.aũt de Pal.dicit,ꝙ dari nõ debet furioſis perpetuõ: quia eſſet mẽdaciũ in forma,cùm dicitur,quicquid deliquiſti: cũ nõ delinquit.Sed habẽtib⁹ lucida interualla,& phreneticis dari debet,etiã ſi oporteret eos ligare:& hoc niſi ante furiam,& phreneſim eſſent manifeſtè impœnitẽtes. Si verò aũ phreneſim,vel amiſsionẽ loquelę hoc nõ petierũt,diſtinguẽdũ eſt:qa ſi talis erat excõicat⁹,vl malę vitę notoriè,& nõ oſtendit ſigna pœnitẽtiæ,nõ debet ei dari:qa ſemel mal⁹ ſemper præſumitur eſſe malus: niſi cõtrariũ probetur. de reg.iur.lib.vj. Sed ſi erat bonæ vitæ,nõ præſumitur immemor ſuæ ſalutis in morte plus,quàm in vita. Vnde ꝑſumit ꝙ petiuit, licet nõ probetur: vel ꝙ petiuiſſet, ſi aduertiſſet:& ꝙ petere voluit,ſed fortè nõ potuit: nec actualis deuotio requritur in eo,q illã habere nõ põt. Et iſta eſt veritas.& ita etiã ſentit S.T.nõ obſtãte primò,ꝙ dicat hic requri actualẽ deuotionẽ,ſicut de Euchariſtia: qa verũ eſt de præſenti,vel de præterito:vl ſi adeſt facultas.imò hoc facit ad oppoſitũ:qa,ſicẽm eũ,tali dat Euchariſtia,in quo nõ requiritur deuotio minor.nec obſtãte ſecũdò illo verbo,in ſtatu illo: qa loqtur de amẽtibus,in quibus eſt veriſimile periculũ irreuerẽtiæ. Et hęc patẽt:qa S.Th.ibi diſtinguit hoc ſacramentũ in hoc à baptiſmo, ꝙ dari põt pueris, & ꝓpterũ amẽtibus,& æquparat euchariſtiæ: datur tñ habentibus lucida interualla. Nec obſtat,ꝙ de amẽtibus nõ diſtinguat:qa iã ſ. diſtincti erãt. Et ideo nõ bene dicit Sum. Ang.& Ro.ꝙ ſi ī ſana mẽte nõ petiuerũt,nõ debet eis dari. ¶ Tertiũ. Secũdũ Rich.poſt Pet.de Pal. debet dari baptizatis in articulo mortis: quia licet eis ſit remiſſa omnis culpa & pœna,remanet tñ pugna cõtra hoſtẽ:nec eſt mendaciũ in forma,licet nõ deliquerit poſt baptiſmũ: quia remãſit in eis debilitas mẽtis.ſ.cauſata ex prioribus delictis quę nõ tollitur omnino p baptiſmũ. ¶ Quartũ. Secũdùm Arc.poſt Pet.de Pal.his,de qbus dubitatur an ſint mortui, dari põt ſub iſta forma,ſi es mortu⁹, nõ te vngo: ſed ſi nõ es mortuus,piſtã vnctionẽ,&c. Et ſi inter vnctiones apparenter defecit,quę ſequũtur omittẽda ſunt. ¶ Sextò*quæ- 6
ritur,qb⁹ partib⁹ corporis debeat hoc ſacramẽtũ exhiberi? Et dico,ſecũdũ Alb.Pet.& S.T. ꝙ iniũgi debẽt inſtrumẽta quinq; ſenſuũ.ſ. oculi,aures,nares,labia,manus: qa ſcilicet tact⁹ viget maximè in pulpis digitorũ,& pedes ꝓpter vim motiuã,& renes,ſicẽm aliquos,ꝓpter vim appetitiuã: in carẽtibus aũt prędictis mẽbris, vngũtur loca pro- 7
pria. ¶ Septimò*quæritur,qualiter debeat exhiberi? Et dicit Pet. de Pal. ꝙ totũ inũgere, & deinde ad libitũ dicere formas,eſt deceptio animarũ: ſicut ſi puer immergeretur primò,deinde ex interuallo diceretur,ego te baptizo: vel ſi ep⁹ traderet libũ ordinãdo,& poſtea diceret,accipe poteſtatẽ. quod eſt cõtinuationẽ cauſæ diuidere. Solũ enim in ſacramẽto pœnitẽtię ex interuallo horæ vel diei pmiſsũ eſt,vt poſt confeſsionẽ,quę eſt materiæ exhibitio, poſsit abſolui,qđ eſt impoſitio formæ. Secus in his,in quib⁹ ponẽs materiã imprimit formã. ¶ Octauò*quæritur, 8
vtrũ hoc ſacramẽtũ poſsit iterari? Et dico,ſecũdùm S.T. & alios ꝙ ſic, etiã in eadẽ infirmitate, quãdocũq; eſt quis in articulo mortis,modò ſit caſus diuerſus:puta,quia nũc hydropicus,eſt in articulo mortis, poſtea euadit, & iterũ venit ad articulũ mortis. ¶ Nonò*quæritur,vtrũ hoc ſacra- 9
mentũ ſit neceſsitatis? Et dicit S.Th ꝙ nõ:ſi tamẽ omittatur ex contemptu,damnabile eſt:ſecus ex negligẽtia.

VOLVNTARIVM,à volũtate dictũ,ꝑportat morũ vel actũ à ꝓpria inclinatiõe procedẽtẽ ꝓpter finẽ cognitum.xij.q.vj. Inuolũtariũ verò importat negationẽ voluntarij. Vnde notãdum eſt,ꝙ in actibus humanis aliquid eſt omnino volũtariũ:vt quod ſit ſpõte ſine violẽtia, ignorãtia, & metu. Quoddã verò eſt omnino inuolũtariũ: vt qđ quis nullo modo vult: vt ſecũdùm Philoſophũ & Damaſ. quod ſit ꝙ violẽtiã.ſ. ablolutã: & ſecẽm Philoſophũ, quod ſit per ignorantiã.ſ.facti,premiſſa debita diligentia. Vnde etiã lex dicit, ꝙ errãtis nulla eſt volũtas.l.cũ teſtamentũ. C.de iur.& fa.ign. Quoddã verò eſt miſtũ ex voluntario, & inuolũtario: vt primò quidẽ qđ ſit metu, ſeu coactione cõditionata,ſecẽm Philoſophũ in tertio Ethico. quod qui dẽ S.Tho.ij.ij.q.vj. dicit eſſe inuolũtariũ in ſe cõſideratũ: ſed voluntariũ in caſu.ſ. ad vitandũ malũ quod timetur: vñ eſt volitũ ꝓpter aliud, & ſimpliciter voluntariũ, vt ibi probatur. & ſecũdò quod ſit ex ignorãtia volita,ſeu cõſequẽter ſe habẽte ad volitũ: de quo ſ. Ignorãtia.in prin. & xij.q.vj.arti.viij. ¶ Volũtas eſt appetit⁹ rationalis,de quo Philoſophicè, & Theologicè multa dicũtur, & dici poſſent: ſed quãtũ ptinet ad præſentẽ ſpeculationẽ ſolùm habemus videre,quomodo teneamur habere volũtatẽ Deo cõformẽ. Et breuiter colligẽdo iſtã materiã videtur mihi ꝙ nunquã aget cõtra præceptũ de cõformitate is, qui obſeruat hęc: Primò ꝙ in genere velit,quicqd Deus vult. Secũdò,ꝙ in particulari nihil velit,de quo conſtet ſibi,ꝙ ſit cõtra diuinã volũtatẽ præceptiuã. Tertiò, ꝙ quicqd vult vel ſub ratiõe boni ſecũdũ rationẽ,& explicitè, vel implicitè ſub hac cõditione,ſi Deo nõ diſpliceat. ¶ Quãtũ aũt ad cõformitatẽ,quę eſt in operãdo ex charitate,dico,ꝙ tenetur quiſq; operari ex charitate,ſi vult mereri:nõ autẽ ſi vult nõ peccare, vel effugere pœnã, ſed ſufficit,ſi operetur ex charitate, quando tenetur ex charitate aliquid facere, ſeu facere aliquid, quod ſine charitate fieri nõ põt,vt recipere ſacramenta. Et ſecũdùm aliquos, quoties implemus præceptum Dei affirmatiuum in caſu, in quo illud nõ implere eſſet mortale:ſec⁹ vbi eſſet veniale,vel nullũ: ſicut ſi quis naturali pietate honorat patrẽ extra neceſsitatem.

DE VOTO primò in ſe, quid ſit.

1 *Votum quid, & an requiratur deliberatio.*
2 *Ad uotum an requiratur, & ſufficiat propoſitum.*
3 *Votum an ſoli Deo fiat.*
4 *Votũ an ſit de bono meliori cadẽte ſub cõſilio,nõ ſub præcepto.*
5 *Votorum quot ſint genera.*
6 *Vouere an expediat.*

VOTVM à volũtate dictũ eſt,ſecẽm S.T.ij.ij q.lxxxviij. & in iiij. diſt.xxxviij. tãquã à primo mouẽte rationẽ ad vouẽdum:& nõ ſupple tãquã ab eo,in cuius propoſito pficiatur. Et ſecẽm eũ ad votũ tria ex neceſsitate requrũtur. primò deliberatio.ſecũdò ꝓpoſitũ.tertiò promiſsio,in qua perficitur ratio voti. & eſt eſſentialiter votũ, qđ ſuo nomine importat obligationẽ voluntariã. Vnde Eccl.v.Sicqd vouiſti Deo, ne moreris reddere: diſplicet eũ ei infidelis,& ſtulta promiſsio. Superaddũtur tñ aliqñ alia duo ad voti cõfirmationẽ.ſ.,pnũtiatio oris,& teſtimoniũ aliorũ. Et ideo ſecundũ diuerſa neceſſaria diuerſimode diffinit.

Hæc ex illo,qui per deliberationẽ intelligit cogitationẽ

fine cõsiliũ, & cõclusionẽ cõsilij, quã hõ fecit, & interdũ penè repẽte facit, q̃ dicit, sic vel sic faciẽdũ est. Per ꝓpositũ ṽò intelligit actũ volũtatis assentiẽtis cõclusiõi cõsilij volẽdo vouere: qđ etiã dicitur deliberatio, sicut q vult aliqđ facere, dicitur deliberare. Igitur votũ scđm Magist. in iiij. dist. xxxviij. est testificatio qđã spõtaneę ꝓmissiõis, q̃ Deo, & de his, quæ Dei sunt, fieri debet. Sed scđm S. Th. diffinit votũ exterius prolatũ, quod matrimoniũ impedire põt: licet etiã cõpletissimè explicet votũ iteri⁹. de quo vide si vis in iiij. vbi s̃. Secũdũ aliquos verò Theolo. vt recitat S. T. votũ est cõceptio melioris ꝓpositi cũ deliberatione firmata. vbi cõceptio sumitur pro enuntiatione ꝓmissiua, scđm S. Th. scđm Ric. aũt in iiij. dist. xxxviij. votũ est ꝓpositi supererogãtis ꝓmissio Deo facta, ꝓpter bonũ finẽ ex deliberatiõe firmata: vbi ly superogãtis, idẽ est qđ ly melioris boni, id est, cadẽtis sub cõsilio, nõ sub p̃cepto. Ray. aũt dicit, ꝙ votũ est alicuius boni cũ deliberatione facta ꝓmissio, & intellige boni melioris, siue cadentis sub cõsilio tãtùm. Et omnes prædictæ diffinitiões sunt veræ, & sufficiẽtes ad sensum diffiniẽtiũ. sed cõplectẽdo mẽtem S. Th. & aliorũ Theologorũ, dico, ꝙ votũ essentialiter est ꝓmissio facta Deo pręuia deliberatiõe, & ꝓposito
1 de aliquo bono, vel de bono meliori. ¶ Primò* aũt quæritur, vtrũ ad votũ requiratur deliberatio? Et dicit S. Th. ꝙ sic. Vnde factũ ex surreptione sine deliberatiõe nõ tenet,
2 nec obligat, nisi ex cõgruo. de quo j. ti. ij. §. xiij. ¶* Scđo quæritur, vtrũ ad votũ ꝓpositũ requirat & sufficiat? Et dico, ꝙ reqrit, vt patet ex se, & ex dictis, & secũdũ Canonistas sufficit, secũdũ S. Th. ṽò nõ sufficit, sed requirit promissio. quod tota schola Theologorũ sequitur: & videt expressum p sacrã scripturã, quæ votũ appellat ꝓmissionẽ in multis locis, vt colligitur s̃. Religio. v. §. viij. & idẽ p iura canonica: vt in c. literarũ tuarũ. de vo. vbi expresse patet, ꝙ ꝓpositũ nõ est votũ, p iura ciuilia: qa votũ causat ex quadã pollicitatione. ff. de pol. l. ij. Pollicitatio autẽ est quædã promissio: vt s̃. patuit in verbo eod. Vnde & Arch. hoc seqtur in c. q bona. xvij. q. j. & implicitè gl. in d. c. literarũ tuarũ. si tota legatur: & gl. xvij. q. j. in sum. tenẽdo, ꝙ ꝓpositũ nõ obligat ad mortale. Et Pan. in d. c. literarũ. dicẽs hoc sibi placere multũ: licet multas Canonistarũ theoricas inde dicat euerti, sicut & verũ est. Iura ergo q̃ firmãt decisionẽ sup ꝓposito, dicẽdo, ꝙ ꝓpositũ absolutũ, siue deliberatũ obliget: vt c. nuptiarũ. & d. c q bona. xvij. q. j. & c. cõsulti. de regula. cũ similib⁹, intelligẽda sunt de ꝓposito cũ ꝓmissiõe firma, scđm Pan. ĩ d. c. literarũ. siue cũ ani-
3 mo se obligãdi, scđm glo. ibi. ¶ Tertiò* quærit, vtrũ soli Deo fiat votũ? Et dico ꝙ sic: licet aliqñ Deo qs voueat aliquid exhibẽdũ homini vel sancto. Vnde dicit S. Tho. ij. ij. q. lxxxviij. ar. v. ad tertiũ, ꝙ votũ soli Deo fit: sed ꝓmissio fieri põt etiã homini: & ipsa promissio huiusmodi quę fit homini, põt cadere sub voto, inquãtum est quoddã opus virtuosũ. Et p hũc modũ intelligẽdũ est votũ, quo quis vouet aliqd sanctis vel prę latis: vt ipsa ꝓmissio facta sanctis vel p̃latis, cadat sub voto mortaliter, inquãtũ. s. homo vouet Deo se impleturũ, qđ sanctis, vel prælatis ꝓmittit. Hæc ille, q intẽdit, ꝙ votũ principaliter fit Deo: vt patet
4 in iiij. dist. xxxv. iij. q. j. art. j. q. j. ¶ Quartò* quæritur, vtrũ votũ sit necessario de bono meliori. i. cadẽte sub cõsilio, & nõ sub p̃cepto? Et dico multa. ¶ Primũ. Dupliciter votũ dicit esse de aliquo, secũdũ mẽtẽ Doct. Primò sicut de re quæ Deo promittit: sicut vouẽs religionẽ, vt mortẽ euadat, dicit votũ fecisse de opere virtuoso: & ad istũ sensũ loquũtur doct. qñ dicũt votũ esse de meliori bono. Scđò sicut de re. quę à Deo petitur, q̃ est finis vouendi. Vnde & Rich. in diffinitiõe addit, ꝓpter bonũ finẽ. quod tamẽ nõ fuit necesse, qa sicut nõ est ꝓmissio, qua ꝓmittitur, qđ displicet, sed cõminatio, vt dicit S. Tho. ita nec qua ꝓmittit ꝓ eo, quod displicet. ¶ Secũdũ. Vota facta ꝓpter malũ finẽ, scđm Arc. nõ valẽt, sed vouẽs peccat: sicut si qs voueat ieiuniũ, vt possit inimicũ occidere: sicut nec valeret votũ de re mala: qa Deus nihil acceptat cõtra se. Et scđm Arc. magis Deo placet in his transgressio, q̃ obseruatio. xxij. q. iiij. in malis. Vota aũt quãtũ ad finẽ indifferẽtia respectu vitæ æternæ: vt q̃ aliqñ fiũt ꝓ aliquo tẽporali, cuius adeptio ad æternã vitã nõ est vtilior, q̃ priuatio: tenẽt nisi vergerent ex casu aliquo in malũ exitũ, vt votũ Iephte, Iudi. xj. ¶ Tertiũ. Loquẽdo aũt de voto, quãtũ ad illud, qđ vouetur, & ꝓmitt. t ex ij. ij. & iiij. vbi s̃. à S. Th. sic colligitur, Promissio est de aliquo, qđ volũtariè facit ꝓ alio. Si autẽ sit de eo, quod est cõtra eũ. i. quod ei displicet, esset cõminatio: si verò sit de eo, quod ei nõ placet, est ꝓmissio vana. Igit votũ cũ sit ꝓmissio Deo facta, nõ debet. i. nõ põt fieri de aliquo illicito: quia est cõtra Deũ. Imò sic vouere malũ mortale, est mortale: vt s̃. Iuramẽtũ. ij. §. vij. Nec de indifferẽti: quia nullũ opus est Deo acceptũ, nisi sit virtuosum. Nec de necessario absolutè: puta, ꝙ quis morietur: qa hoc fit nõ volũtate, sed necessitate. Nec propriè de eo, qđ est necessariũ ex suppositiõe finis. i. salutis æternæ: puta, ꝙ qs nõ fornicabitur, aut trãsgredietur Dei præcepta: sed de his est votũ largè nõ ratiõe necessitatis, sed volũtarię adimpletiõis, sicut sub voto baptizati cadit ab renũtiatio põparũ satanæ, & obseruatio fidei Christianæ. de quo vide j. §. v. Vñ est votũ ꝓprie de opere meliori, siue bono superogatiõis, quod dicitur maius bonũ in cõparatione ad bonũ, qđ cõiter est de necessitate salutis. Corporis aũt maceratio nõ est accepta Deo, nisi quãtũ est opus virtutis, i. inquãtũ fit cũ debita discretione, vt. s. cõcupiscẽtia frenetur, & natura nimis nõ grauet: & sic cadit sub voto. Vñ si votũ vergat in periculũ ꝓpriæ psonæ, nõ est seruãdum: quod tñ cõgrue fit, secũdũ arbitriũ superioris: qa in spectãtib⁹ ad se, fallitur homo de facili: ita tñ ꝙ si ex obseruatiõe magnũ, & manifestũ grauamẽ homo senserit, & nõ adsit facultas recurrẽdi ad superiorẽ: tale votũ nõ seruetur: & si dispẽsationẽ superior nõ daret, & periculũ immineret: tale votũ securè frãgeret. Vota verò mulierũ, de inutilib⁹ & vanis, deridẽda magis sunt, quàm seruãda: & sunt sortilegia magis, quàm vota: qa reliquiæ quædã idololatriæ, secũdũ quã obseruabãtur dies & mẽses: vñ ꝓ nõ votis habẽda sunt. Hæc ex illo, q intẽdit etiã ea, ad quę qs tenetur ex mãdato Dei, licet nõ ex præcepto, caderet sub voto large: vt nõ mẽtiri: qa votũ ꝓprie vult esse de cadẽtib⁹ sub cõsilio. Ex qb⁹ patet, ꝙ votũ de re inutili. i. quę cõfert ad honorẽ Dei, nec ad salutẽ vouẽtis, nõ est votũ qa talia De⁹ nõ acceptat: & cõsequẽter nec obligatio tenet ipo iure. cuiusmodi scđm Alb. & Ray. sunt vota stulta mulierũ. s. de nõ pectinãdo caput ĩ sabbato, & de nõ comedẽdo capita in reuerẽtiã decollatiõis Baptistæ, & huiusmodi etiã si ꝓ honore sanctorũ fiãt, scđm Al. qa habẽt similitudinẽ idololatriæ, & magis sunt irridẽda, q̃ obseruãda. Tutius tñ propter reuerentiã, puto licẽtiã seu dispensationẽ vel declarationẽ petere, saltẽ à cõfessore. ¶ Quartũ. Votũ de re minus bona. s. quę nec pertinet ad præcepta, nec ad cõsilia, sed est negatio cõsilij: puta, si quis voueat se nõ intraturũ religionẽ: secundùm Archi. post Pet. de Pal. nõ valet, cùm nõ sit de bono meliori: adde ꝙ nec de bono necessario: non obstante ꝙ votum, sicut & iuramentum, de eo

eo quod seruari põt sine detrimẽto salutis ęternę, sit seruãdum: quia hoc verũ est si habet tres comites, iudiciũ scilicet, iustitiã, & veritatẽ. Vel dicẽdũ, ꝙ detrimẽtũ salutis est nõ solũ quod interimit salutẽ, sed & quod impedit perfectionẽ salutis. vel dicẽdũ quòd intelligitur qñ votũ habet materiã propriã: quod nõ est hîc. Pro quo sciẽdũ est, secũdũ eũ, ꝙ qñ per votũ directè & principaliter excludit bonũ cõferẽs ad salutẽ, & nõ includitur bonũ qđ per se possit esse materia voti, nõ obligat, licet posset seruari cũ salute: vt si qs voueat se nõ ingressurũ religionẽ: sed qñ principaliter includit aliqđ bonũ, quod põt esse materia voti, licet illud bonũ ex cõsequẽti excludat meliora bona, tñ ligat: vt si quis voueat religionẽ laxiorẽ, licet ex meliori via præcludatur: quia tñ religio promissa est sufficiẽs materia voti respectu seculi, licet nõ respectu religionis perfectioris, tenet & valet. Quod limita quatenus includit laxiorẽ, nõ aũt quatenus strictiorẽ excludit: vt s̃. Religio. ij. §. xvj. Et idẽ de iuramẽto. Et si qs voueat aut iuret intrare hãc religionẽ sub hac cõditione, si aliquã intrabit: valet, quia per hoc principaliter nõ excludũtur aliæ, sed principaliter includitur ista: & si nõ purè, tñ sub cõditione. Si aũt promitteret se nullã aliã intraturũ, & nõ promitteret istã absolu-
5 tè vel sub conditione, nõ valeret, sed peccaret. ¶* Quintò q̃ritur, quot sunt genera siue species votorũ, seu qũo votum diuidatur? Et dico secũdũ Arch. post magi. Sen. Ray. & Host. ac Pet. de Pal. ꝙ sic diuiditur. Nã votorũ quoddã est cõe seu necessitatis. s. quod est de necessarijs ad salutẽ, ad q̃ quis aliàs tenetur, quod largè dicitur votũ, vt §. priore. qđ quidẽ si nõ sit expressum à vouẽte, vt ĩ baptismo, est circunstãtia aggrauãs: quia eodẽ gñe peccati plus fidelis q̃ infidelis peccat. Si verò sit expressum à vouẽte p modũ singularis & ꝓprię obligationis: vt si qs voueat aut iuret non amplius fornicari: mutat speciẽ: qa secũdũ doc. circũstãtia 1
aggrauãs, q̃ per se, & nõ ex suppositione prioris importat deformitatẽ, mutat speciẽ peccati, vel nouã addit: fractio aũt voti de se habet deformitatẽ: qa eã habet etiã in re, ad quã qs aliàs nõ tenetur. idẽ Dur. ordi. prædica. ¶ Quoddã verò est singulare seu volũtatis. s. quod est de his quæ sunt supererogationis, ad q̃ qs aliàs nõ tenetur: quo voto nullus aliũ põt obligare nisi cõsentiat. ¶ Et hoc iterũ diuiditur. Nã votorũ singulariũ quoddã est solenne. s. cui addita est solẽnitas susceptionis ordinis sacri, aut ꝓfessionis tacitè vel exp̃sse factæ alicui religioni approbatæ, vt in c. vnico. de vo. li. vj. Quoddã verò est simplex, vt omne nõ solẽne, siue cõsistat in faciẽdo, vt cũ qs vouet orationẽ: siue nõ faciẽdo, vt cũ quis vouet nõ frãgere castitatẽ, aut nõ cõtrahere matrimoniũ: quod est aliud: quia primus fornicando agit cõtra votũ, nõ secũdus: & prim⁹ nõ põt, si cõtrahat, debitũ petere: de secũdo aũt est dubiũ. secũdũ Arch. Et puto ꝙ possit, si vouẽdo nõ intẽdebat se obligare ad castitatẽ, sed solũ ad nõ cõtrahendũ. ¶ Et rursus quoddã est absolutũ, vt cũ qs vouet aliqd simpliciter sine cõditiõe vel determinatione tẽporis: & talis tenetur ad statim. i. q̃ primum cõmodè põt implere. Quoddã verò cõditionatũ: vt cũ qs vouet ieiunare si sanetur: & talis nõ obligatur nisi extante cõditione. de cõd. appo. verũ. & tex. à cõtrario in c. vnico. xxxij. q. vlti. ¶ Dicit aũt Inn. vt illi adscribit Sum. Ang. nõ licere votũ facere cõditionaliter: qa est simoniacũ: cũ velit quis emere sanitatẽ à Deo ꝓ tpali. & facit c. q studet. j. q. j. Sed secũdũ scripturas & sanctos hoc nõ est verũ: qa inter Deũ & hominẽ cadere nõ põt ẽptio aut vẽditio: sicut nec iustitia cõmutatiua. Vide etiã Pan. in ca. scripturæ. de vot.
6 ¶* Sextò quæritur, vtrũ votũ seu vouere sit expediens? Et dicit S. Th. ꝙ sic, modò rõnabiliter fiat: quia per hoc nostrã volũtatẽ ĩmobiliter applicamus ad bonũ: & meli⁹ est aliquid facere ex voto quàm sine, secũdũ eũ: primò, qa vouere est actus latriæ, quæ est nobilissima virtus: qđ autẽ fit nobiliori virtute est melius. Secũdò, quia vouẽs plus se Deo subijcit quàm nõ vouẽs. Tertiò, qa per votũ volũtas immobiliter firmatur ad bonum: facere aũt aliquid ex voluntate firmata, pertinet ad perfectionẽ virtutis. ij. Ethi.

RVRSVS DE VOTO SECVNDO quantum ad virtutem obligatiuam, & interpretationem eius.

1 *Votum omne absolutum & licitum an obliget.*
2 *Votum conditionatum an liget.*
3 *Votum quando teneatur quis implere.*
4 *Votum certa die non impletum an debeat alia die impleri.*
5 *Vouens certam religionem qualiter obligetur.*
6 *Vouẽs quid intra annũ, si ægrotauit, an debeat votũ cõmutare.*
7 *Votum de non vouendo, nisi certa lege, an valeat.*
8 *Votum cessante eius causa an obliget.*
9 *Voto suo an possit quis alium obligare.*
10 *Votum non potens implere per se, an teneatur implere per aliũ.*
11 *Hæres an teneatur implere vota defuncti.*
12 *Votum ex metu factum an obliget.*
13 *Vota subitò facta ex angustia, furore, uel huiusmodi, an obligẽt.*
14 *Votum de re licita, sed aliquando inutile, an obliget.*
15 *Vouens dare mensuram grani, an det quam uelit.*
16 *Vouẽs ieiunare in festo alicuius sancti, an teneatur die domini*
17 *Vouens diuersa aut pugnantia quomodo teneatur.* (co.
18 *Votum certæ regulæ quomodo intelligatur.*
19 *Dominium rei uoto promissæ an maneat penes uouentem.*
20 *Voti pœnitere uel ipsum frangere an sit peccatũ toties quoties.*

VOTVM secũdò cõsiderari põt quãtũ ad virtutẽ obligatiuã, & intellectũ seu ĩterpretationẽ votorũ, p̃terea quę patẽt ex titulo priore. ¶ *Primò aũt quæritur, vtrũ omne votũ absolutũ & licitũ obliget? Et dicit Richar. ꝙ sicut ꝓmissio licita alicui facta animo obligãdi se obligat si accepteretur: nõ tantũ ex præcepto legis diuinæ, sed etiã naturalis: sic cũ votũ sit promissio, & Deus, cui fit, illud acceptet, est obligatoriũ. extrà, de vo. licet. Fallit hoc secũdũ S. Th. in iiij. aliqñ, qa dicit, ꝙ qcqd votũ faciẽdũ impediret, si prius esset etiã voto facto, aufert obligationẽ. Vñ si qđ possibile cũ vouetur, fiat postea impossibile, tollitur obligatio: vt si diues vouet ædificare ecclesiã, & superueniẽte paupertate pficere nõ possit, ita tñ ꝙ si factus est oĩno impotẽs, liberatus est à toto: alioquin obligatur solùm ad id quod põt. Et si ex sua culpa venit ad impotẽtiã, de culpa tenetur pœnitere & recõpẽsare. Hoc aũt dictũ Sup. limitat, si qđ supuenit, legitimè supueniat: aliogn est instãtia, si voto & ingressui religiõis supueniat matrimoniũ: quod nõ impedit, cũ tñ ante impediuisset. Sed instãtia est rudis: qa S. T. nõ loqtur de eueniẽtibus post votũ mediãte volũta-
te vouẽtis, vt matrimoniũ: & præterea si illud votũ sit solẽ 2
ne p ꝓfessionẽ, matrimoniũ nõ superuenit: qa nullũ est. Si verò nõ sit solẽne, matrimoniũ subseqtur, & ĩpedit cõplemẽtũ voti: cũ talis debitũ reddere teneatur. ¶ Vnde secundũ Rich. quod dictũ est, votũ obligare, fallit in quatuor casibus. Primò si licitũ postea fiat illicitũ: puta qa qs fecerat votũ cõtinẽtiæ: & postea cõtrahit, & cõsequẽter nõ põt debitũ negare. Secũdò ꝓpter impotẽtiã implẽdi: vnde si qs vouit ieiuniũ, quod sine magno corporis detrimẽto ĩplere nõ põt: si deest facultas adeundi superiorẽ, cõtrauenire põt propria authoritate, secundũ S. Tho. Tertiò propter authoritatẽ dispẽsantis, intellige legitimã: aliter nõ: vt in c. magnæ. eo. ti. & in glo. in c. nõ est similiter. eo. tit. Quar

rò propter defectũ conditionis appositę. de quo §. sequẽ. Adde quintò si votũ legitimè irritetur. Vtrũ aũt obliget
2 plus quàm iuramentũ. j. §. ixix. ¶ Secundò quæritur, an liget votũ conditionatũ? Et dico multa. ¶ Primũ. Secundũ Ray. siue cõditio sit gnalis: vt, si vixero, si potero, si Deus voluerit: quæ semper intelliguntur, etiã si nõ opponãtur. xxvij. q. ij. beata Maria. siue specialis: puta si intrauero Lõbardiã, adibo Sanctũ Marcũ. vel, si filius meus fuerit liberatus, faciã hoc vel illud. si cõditio nõ extiterit, nõ obligatur vouẽs ex voto. xxxij. q. viij. nõ solũ. de cõdi. app. verũ. de resti. spo. olim causam. Et intellige nõ obligari eũ primò si obligatio totaliter vel principaliter ponebatur in aduentu conditionis: & secũdò nisi ratione scãdali. extrà eo. magnæ. de cõuer. cõiu. ex parte. circa finẽ. sicut qñ votum fuit publicũ, sed cõditio fuit in corde retenta. ¶ Secũdũ. Faciens aũt votũ sub cõditione, ex cuius culpa cõditio nõ impletur, secundũ Rich, obligatur, ar. c. sicut ex literis. de spon. Vnde qui vouit aliquid vt Deus eũ pseruaret ab aliquo peccato, si nõ facit quod in se est vt præseruetur, sicut fecisset si votũ nõ emisisset, vel sicut intẽdebat facere qñ 4
votũ emisit, vel si volũtariè se ꝓcipitauit in peccatũ, nihilominus obligatur. Et ita tenet Sum. Ang. Sed tu dic, ꝙ obligaꝰ iuxta intentionẽ suã, à qua originatur obligatio voti. Vnde si intẽdebat obligari solùm si Deus in vitãdo peccatũ cõferat ei gratiã maiorẽ solito, vt cõiter fit, nõ tenetur, etiã si ex sua culpa cõditio nõ extet: quia intẽdebat, ꝙ per Dei gratiam ipse ab ipsa sua culpa præseruaretur. Si aũt de sua intẽtione nescit discernere, seruetur quod prius dictũ est. ¶ Tertiũ. Secũdũ Ric, vt refert ac sequitur Sum. Ang. votũ factũ de re bona & ad bonũ finẽ cõsequendũ per rẽ 5
denotã sub cõditione ẽt mala, tenet, & est obligatorium ex tãte cõditione: & hoc siue vouẽs velit illã cõditionẽ ipleri: vt cũ quis vouet religionẽ si potuerit habere coitũ cũ aliqua muliere. siue nolit eã ipleri: sicut cũ is q horret aliquod peccatũ, vouet religionẽ si illud cõmiserit. Sed hoc est quidẽ verũ in secundo casu, qñ vouẽs nõ vellet condi tionẽ impleri: quia eo casu vouet religionẽ ĩ pœnã peccati. quod licet, ẽt si ipsa religio sit horrori aliàs. Sed in primo non est verũ: quia secundũ eundẽ Rich. & eandẽ Sũ. Ang. de ratione voti est esse ad bonũ finẽ. qđ hîc non est, cùm finis sit fornicatio. Vnde dicit Arch. post Ioã. de Nea. & Rich. in iiij. vt refert, ꝙ emittens votũ ex turpi causa, vt cùm quis vouet ieiuniũ si in fornicatione ꝓsperetur, peccat vouẽdo: nec tenetur implere. Vnde dico ꝙ ille actꝰ cũ nõ elicitur à latria, eò ꝙ sit vitiosus, nõ habet rõnẽ voti, nec obligat. ¶ Quartum. Si antẽ votum sit factũ sub pluribus cõditionibus, & vna extet & nõ alia, obligabitur secũdũ quod intendebat obligari: scilicet aut solùm omnibus extãtibus, vt vna earũ: etsi super hoc nõ cogitauit, nec scit discernere, secundũ Archi. tutius est implere, imò videtur
3 necessariũ. xxiij. q. viij. non solũ. de cõdi. ap. verũ. ¶* Tertiò quæritur, quãdo teneatur quis votum implere? Et dico circa hoc doct. varia scripsisse: sed secundũ S. Th. ij. ij. cùm obligatio voti pẽdeat ex volũtate & intẽtione vouẽtis, vt patet Deuter. xxiij. qui intẽdebat se obligare ad statim, tenetur ad statim: qui autẽ ad certũ tempus, vel sub certa cõditione, nõ tenetur ad statim, sed nec tardare debet vltra quàm se intendebat obligare: quia dicitur ibidẽ, Cũ votũ voueris domino Deo tuo, nõ tardabis reddere: qa requiret illud dominꝰ Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatũ. Et sic videt velle, ꝙ qui nõ determinauit tẽpus, tenetur statim quàm primùm cõmodè põt. ¶ Ad dicta autẽ in quarto, ꝙ qui rationabiliter timet perpetuũ impedimentum implendi, tenetur vlterius nõ differre. Et fic mẽs eius est, ꝙ differre votũ sit mortale ĩ duobus casibus: primò, qñ differtur vltra tẽpus, ad qđ qs se obligare intendebat. intellige explicitè, vel ẽt implicitè: puta qa si cogitasset, tãtũ tps sibi statuisset. Secũdò, qñ nõ determinauit tẽpus: & probabiliter occurrere timet impedimẽtũ perpetuũ. Adde tertiò, qñ nõ est determinatũ tẽpus, & põt quis cõmodè implere votũ, & ꝓcrastinat ex negligẽtia notabili arbitrio boni viri, dicẽte Verũ. ꝙ talis tenetur ad statim cũ põt: sed dabitur ei tẽpus arbitrio boni viri ad se disponendũ. quod verũ puto etiã in foro cõsciẽtiæ. Vnde Pã. in c. non est voti. de voto. dicit ꝙ tenetur statim, nisi interueniat sapioris authoritas: ar. d. c. à cõtrario. Et rõ põt reddi: qa qñ qs debet aliquid alicui sine die, tenetur statim, sed nõ ad statim, etiã quàm primum cõmodè põt, sed solũ requirẽte creditore: qa ex tũc est in mora: Deus aũt semper votũ requirit. Secus videtur si procraſtinat ex spe maioris cõmoditatis: vel quia sine magna negligẽtia est oblitꝰ ex multitudine occupationũ, vel rei paruitate, & huiusmodi. ¶* Quartò quæritur, vtrũ is, qui vouit ad certã diẽ, puta ieiunare hoc anno vigiliã beatæ Catherinæ, & nõ seruauit, teneatur alia die votũ implere? Et dicit Pan. in c. p tuas. de voto. ꝙ sic, quasi sit obligatus ad duo: sicut q obligat certo die dare decẽ alicui, si die statuto nõ dederit, tũ obligatus remanebit ar. c. cũ dilecti. de do. & co. & l. Celsus. ff. de ar bi. §. j. vbi iussus dare decẽ intra Cal. Septẽbris, dicit habere duo præcepta: vnum dãdi decẽ: & aliud intra Cal. & est opinio tutior: nisi qñ vouẽs nõ habebat aliũ obligãdi se nisi ad illum diẽm: qa sic alio die nõ tenet, licet peccaverit. ¶* Quintò qritur, qd de eo qui vouit certã religionẽ? Et dicit S. Th. ꝙ si intẽdebat se obligare ad statim vel ad arbitriũ alienũ, nõ põt vltra differre, etiã propter debita solvẽda: quę tñ, qui cũ recipit, solvere tenetur, & si de eis vouẽdo cogitabat, probabiliter præsumetur, ꝙ nõ intẽdebat se obligare ante quã de rebus suis disposuisset. Addit Arch. quia profitẽdo cedit bonis. vide S. Religio. ij. §. iiij. Si aũt vouit absolute sine cõditione vel tẽporis determinatiõe, secundũ Arch. tenetur statim habita cõmoditate, nec sufficit intrare in fine vitæ, qa resiguũ suæ vitæ vouẽdo dedicauit Deo. Sic promittẽti cõtrahere cũ aliqua, nõ sufficit cõtrahere ante mortẽ, qa ad hoc fit matrimoniũ vt simul cõuiuãt. Qui etiã promittit intrare religionẽ ad requisitionẽ alicuius, id est, qñcunq; eum requisierit, secũdũ Arch. illo nõ requirẽte intrare nõ tenetur, sed illo mortuo videt, ꝙ teneatur: nec plus habet dilationẽ, cũ nõ expectetur requisitio, qa ꝓmissio fuit in diẽ, & hoc nisi dixerit per modũ cõditionis, si me requisieris, &c. Mihi aũt videtur, ẽt sic cõditionaliter nõ dixit, distinguẽdũ de sua intẽtione, qa forte intẽdebat intrare intrãte socio, & nõ aliter: vel intendebat ꝓmittere amico recepturo ꝓmissionẽ, & nõ Deo. Ita sic nõ tenetur intrare. Vide etiã j. §. viij. ¶* Sextò quæritur, vtrũ q vouit certã peregrinationẽ intra annũ, & ante illud tps infirmatur ad mortẽ, adhuc maneat obligatio voti, sic ꝙ necessaria sit talis voti cõmutatio? Et dicit Pan. in c. j. eo. ti. se inuenisse dictũ singulare B. Tho. quẽ sequitur Arch. in c. q bona. xvij. q. j. ꝙ in tali casu nõ est necessaria cõmutatio, qa, inqr, oẽ impedimẽtũ qđ habuisset à principio, impediret votũ, si oritur post factũ, habet auferre obligationẽ voti. Sed dicit idẽ Pan. multũ instare c. qđ super his. eo. ti. vbi ꝓpter impedimẽtũ supueniẽs fit cõmutatio: quod est tutius. tñ de subtilitate credit primũ dictum satis posse procedere, modo in vouẽte nõ reperiat negligẽtia vel culpa. & ad d. c. quod super. dici põt ꝙ procedit quãdo impedimentũ nõ est omnino voti ĩpeditiuũ, sed difficultatiuum: cõiter tamẽ obseruatur d. c. quod super. & facit d. c. j. ibi, an ex ĩfirmitate. Et ita tenet Sũ. Ros. Sed ego dico, ꝙ illa c. nihil faciũt eõtra hoc: quia primum nihil aliud dicit, nisi ꝙ vota peregrinationis possunt ex causa à superiore cõmutari: & hoc quãdo vouẽs potest exequi: vt patet ĩ illo ẏbo, peregrinatio, an recõpẽsatio sit melior. Capitulũ verò, quod super. manifestè loquit de his qui votũ peregrinatiõis ad terrã ſanctam possunt quidẽ exequi, sed nõ vtiliter: puta quia in infirmitate vel paupertate bellare ne
7 queũt. ¶* Septimò quæritur, vtrũ valeat votũ de nõ vouẽdo, nisi in scriptis, vel in manu talis, & huiusmodi? Et dico secũdũ Ric. ꝙ sic, qa nõ simpliciter ꝓhibetur emissio voti, sed cauetur præcipitatio. Vñ si sic vouẽs contraueniat, vouẽdo nõ in scriptis, vel sine cõditione appositа, peccat mortaliter. & nihilominꝰ tenet seruare votũ quod fecit si ne illa cõditione: quia votũ de nõ vouẽdo qđ fecit nõ ob 11
ligat, licet obliget votũ, ꝙ nõ vouebit nisi cũ tali circũstã
8 tia, vt illud seruet in vouendo. ¶* Octauò qritur, vtrũ cessante cã, propter quã quis vouit, obligetur? Et dicit Hos. ꝙ sic: licet redẽptio sit facilior. & alleg. c. magnæ. §. fin. in fi. extrà eo. vbi scilicet votũ peregrinatiõis factum pro asse quẽda libertate Treuerẽsis ecclesię per quẽdã comitẽ, eo mortuo redimit. Gof. verò tenet, ꝙ nõ obligat nisi in voto religionis, qđ ex falsa causa nõ vitiatur. de cõuer. cõiu. dudũ. Sed Pã. in d. c. magnę. distinguit, qđ nõ obligat, si cã erat finalis: secus si impulsiua. ¶ Vnde dico, ꝙ si causa erat finalis, ita, ꝙ nõ intẽdebat obligari, ea nõ extãte non obligatur. de ap. c. cũ cessante. Si ẏò est ipulsiua vel inductiua, vt in d. §. fi. licet cesset, tamen manet obligatio. arg. c. ex p te. el ij. de conuer. cõiug. In dubio verò vtrũ cã fuerit finalis vel nõ, obligatur. l. quicquid astringẽdæ. ff. de ver. obli. Et eodẽ modo si votũ sit ab aliquo factũ ex duabus causis, scilicet impulsiuis, puta ire ad sanctũ Iacobũ, qa ibi credebat germanũ suũ iuenire: & etiã vt redimeret peccata sua, secũdùm Ray. iuncta gl. sua. hoc casu quanuis sciuerit germanũ suũ discessisse etiã ante itineris arreptionẽ, nihilominus tenet, ꝓpter aliã cãm si intendisset se obligare: alꝰ
9 sec⁹, qa scilicet votũ nõ obligat vltra cõsensum. ¶* Nonò quæritur, vtrũ possit quis suo voto aliũ obligare? Et dico, ꝙ nõ, nisi alter cõsentiat: vñ licet voueat mater, ꝙ filiꝰ ieiunabit, & huiusmodi, tamẽ ãlius nõ obligabitur, nisi cõsentiat. In voto tñ reali, siue facto de rebus exhibẽdis, potest quis obligare suum heredem, sed non ad aliquid pso-
10 nale: vt j. §. xj. ¶* Decimò quæritur, vtrũ non potẽs votũ implere per se, teneatur illud implere per aliũ? Et dico, ꝙ nõ, quia in omni voto intelligitur illa cõditio generalis, si potero: etiã si nõ exprimatur, vt no. in c. quemadmodũ. de iureiu. & in c. beatus. xxij. q. ij. q̃ si nõ extat, tollitur obligatio voti, vt no. gl. in c. nõ est. eo. ti. Ad c. aũt, quod super his. de voto. respõderi põt secundũ Pan. in c. j. eod. ti. ꝙ loquitur quãdo impedimentũ nõ est omnino impeditiuũ, sed solùm difficultatiuũ. de quo etiã §. §. vj. ¶ Distinguit tñ Inn. in c. scripturæ. e. ti. ꝙ si quis vouit visitare terrã ſanctam pro subsidio impẽdẽdo: licet tũc visitare nõ possit, tamẽ subsidiũ tenetur impẽdere meliori modo quo põt, quasi sit ad hoc obligatus. Et idem in eo qui fecit votũ visitandi ſanctũ Iacobũ, & aliquid impẽdendi, & huiusmodi. Si verò solũ vouit visitare ob deuotionẽ: & tũc per alium exequi nõ tenetur impedimẽto supueniẽte. Et idẽ Arc. sentit: addẽs, ꝙ tenetur mittere aliquẽ loco sui, vel saltem expẽsas quas fecisset. & si de hoc moriẽs nõ disponeret, teneretur hæres si hæreditas sufficit. Si verò fecit votũ cã de-

uotionis eũdi, supereniẽte impedimẽto nõ tenet ire vel mittere: nisi fortè fuerit in mora, & sic in culpa. ¶ Pã. verò in c. licet. eod. tit. addit aliã limitationẽ: qa si tpe voti emisso certꝰ erat, ꝙ impedimentũ esset perpetuũ, tenet implere per aliũ, ne votũ sit deriſoriũ. Si ẏò nõ erat certus, licet illud haberet tẽpore voti: tenetur solũ q̃ primum cõmodè poterit. ar. l. nepos Proculo. ff. de ver. si. & hoc videt verisimꝰ: licet Host. teneat indistinctè, ꝙ tenet implere p alium, qñ impedimentũ erat tẽpore voti. Potest etiã addi, ꝙ non tenetur per aliũ, nisi fuerit in mora exequẽdi votũ: qa tenetur cõmutare, vel redimere: vt patet Deut. xxiij. vbi dicitur, ꝙ si moratꝰ fuerit, imputabitur sibi in peccatũ. & ar. l. ij. in prin. ff. si qs cau. & in c. fi. de iniur. Et ita indistinctè sentit Sum. Ange. post Pan. in d. c. licet. Sed dico, ꝙ ꝓdicta ꝓbant morã imputari ad peccatũ, nõ aũt, ꝙ ex hoc teneat quis votũ per alium exequi, nisi fuerit reale, iuxta mentẽ
11 Inn. vt patet ex dictis. ¶* Vndecimò quęritur, vtrũ hęres teneatur implere vota defuncti sibi impoſita? Et dico multa. ¶ Primũ. Secundũ Ray. votũ peregrinationis, adde vel quodcũq; aliud personale, secũdũ Pet. de Pal. nõ põt inũgere filio, quẽ instituit hæredẽ, nisi & ipse approbet. extrà eo. licet. sed pecuniariã satisfactionẽ bñ põt inũgere. ¶ Secũdũ. Secũdũ Hosti. si filiꝰ vult esse hęres, tenet iplere oĩa vota patris, intellige realia, si hęreditas hoc patitur. Pro quo facit l. ij. ff. de pollici. vbi obligatio voti trãsit ad hæredẽ: & sedm Inn. ẽt si filiꝰ ad hoc se nõ obligasset, cõpelli põt p priuationẽ hæreditatis, licet nõ p coactionẽ psonalẽ, & cõsequẽter nec p excõicationẽ: imò secũdũ d. Ant. si sponte adiuit hæreditatẽ, cõpelli põt etiã per excõicationem. quod Pan. placet in d. c. licet. quia adeũdo quasi cõtraxit. ¶ Tertiũ. Ad qstionẽ plenè respõdet Arc. post Pet. de Pal. dicẽs, In voto reali, vt est ędificare monasteriũ, vt dare aliquid pro Deo, & huiusmodi, hæres tenet, sicut & in alijs debitis: sed ad personale, vt est ieiunare, continere, votũ crucis, ire vltra mare, & hmõi, non tenet, nisi se spõte obligauerit, siue sit filius, siue extraneꝰ: extrà eo. licet. Si ẏò sit simul reale & personale, si vtrũq;, expressum est, vt ire ad sanctũ Iacobũ, & ibi equũ offerre: vel fundare monasteriũ, & intrare: tenet solũ ad offerre & fundare, nõ ad ire vel ĩtrare. Si ẏò expressum est psonale principaliter, & reale tacitũ & accessoriũ, vt ire ad sanctũ Iacobũ: nõ tenet ad expẽsas quas feciſſet eũdo, stãdo, offerẽdo, & redeũdo: sicut nec tenet ire. & si vouit intrare religionẽ, non tenet hęres tradere bona: qa sublato prĩcipali tollitur accessoriũ. & si susceperat crucẽ defunctus, nõ tenet hęres mittere expensas quas feciſſet, nisi hoc ordinaſſet. & si vouit mittere certas psonas vltra mare: qđ reputat reale: adde licet hoc aliq dicãt psonale ad incertã psonã: tenet hæres. Hęc ex illo. ¶ Quartum. Si aũt testator nihil dispoſuit, tenet hæres ad realia vota, vt dictũ est: & si ipse hęres p se nõ posſit, tenetur ĩplere p aliũ, eo casu quo defunctꝰ tenebatur implere p aliũ: de quo §. §. x. & hoc si adijt hæreditatẽ: qa adeũdo quasi cõtraxit, ar. notatorũ ĩ l. ij. ff. de polli. & ĩ l. more. ff. de acq. hęr. & in c. si hęres. de test. qđ intellige inquantũ vires hereditatis patiunt. Et si ꝓ hmõi filꝰ grauaret in legitimã, cãm haberet ĩpetrãdi dispẽsationẽ. Sed ꝓdicta oĩa intellige si adierit hereditatẽ: si aũt nõ vult adire, tenetur: quia nec hęres est, nisi fortè ꝓmiserit. ¶ Quintũ. Si autẽ hæres expresse assensit votis implẽdis, ſi ſimpliciter ꝓmisit, tenetur ĩdistinctè, etiã ad psonalia, qualiacũq; sint: nec distinguo. vt quidã, an sint peregrinationis vel abstinẽtię. ar. l. veteris. C. de cõmi. stip. & l. vnica. C. vt act. ab hær. vel cõtra hęre. inci. & c. quod super his. & c. licet. e. tit. Si verò

promisit sub spe adeũdæ hæreditatis, & postea noluit adi
re, nõ tenetur. de elec. c. venerabilẽ. §. fi. & no. Inn. & Ber.
12 in d. c. licet. ¶*Duodecimò q̃ritur, vtrũ votũ factũ ex me
tu obliget? Et distinguo: quia si metus fuit ab homine vo-
tũ nõ obligat, nisi eo modo quo dictũ est s̃. Metus. §. viij.
Et intellige si metus sit illatus ex intẽtione ab hoĩe: si verò
sit à casu, vel natura, vel Deo, votũ obligat: nisi metus esset
tãtus, q̃ excluderet vsum rationis deliberãtis & promittẽ
tis: Vñ Pan. in c. sicut. el ij. de reg. distinguit: q̃a timor mor
tis animæ nõ excusat nec dat causam retractãdi actũ: & si-
militer si sit timor mortis naturalis corporis: sicut ĩ graui
ter ĩfirmo: vt in d. c. sicut. & similiter si sit timor mortis ac-
cidẽtalis casualis: vt in timẽte periculũ naufragij, vel incẽ
dij, vel hostiũ nõ ĩpedit actũ, nec inualidat: quia aliq̃n De⁹
incutit talẽ timorẽ, vt homo cõuertatur. Si verò sit timor
mortis accidẽtalis violẽter: vt in eo q̃ timet mortẽ violen
tã sibi imminere ab iniquo homine: si ꝓpter talẽ timorẽ
q̃s ingreditur religionẽ, nõ tenet ĩgressus, ex quo fecit vt
violẽtã mortẽ euaderet: q̃a Deus respicit cor, & vult mili-
tẽ volũtariũ. & ita loquitur c. j. q̃d met. cau. Et p̃dicta addu
ci pñt gñaliter ad validitatem cuiuslibet voti. Hęc ex illo.
Sed in hoc vltimo casu distingue, vt s̃. Metus. in d. §. viij.
13 ¶*Decimotertiò quęrit̃, vtrũ obligẽt vota subitò facta ex
angustia, furore, vł metu, & hmõi? Et dicit Veruec. q̃ si hu
iusmodi vouẽtes habeãt deliberatã intẽtionẽ obligãdi se
Deo: obligati sunt. xxvij. q. iiij. sunt q̃ opes. Sec⁹ si voueãt
subitò & indeliberatè, nisi postmodũ cõfirmauerint. ar. de
reg. iur. ratihabitio. li. vj. & secũdũ Arch. talẽ habẽt inten-
tionẽ, q̃n cogitãt de cã ĩpulsiua ad vouẽdũ: puta infirmita
te vł p̃iculo: & de finali, id est, euasiõe p̃iculi. Dicit aũt hic
Sum. Ang. q̃ vota ex subreptiõe sine deliberatione nõ ob
ligãt necessariò: & bene dicit: sed malè dat hui⁹ rei signũ,
dicẽs hoc posse perpẽdi q̃n statim trãsacto p̃iculo vel an-
gustia sunt malè cõtenti se vouisse. Quod Arch. noster ex
intẽtione post Pet. de Pal. in quarto, bñ reprobat dicens:
Notandũ, q̃ iratus aut bene potat⁹ vouẽs aut iurãs ingres
sum religionis, nõ tenet̃: q̃a q̃d calore iracũdiæ fit, p̃ nõ fa
cto haberi debet: q̃d verũ est, si sic subitò fiat, q̃ nõ fecisset
p̃ deliberationẽ & sñiam rõnis, q̃ cũ morã tp̃is magnã non
requirit. Si aũt hoc agit sciens q̃d iurat aut vouet, tenetur:
nisi cũ eo dispensetur ratione minus plenę deliberatiõis:
sicut etiã qui calore cõcupiscẽtiæ inflãmatus aut bñ pota-
tus, non tñ ebrius omnino, iurat vxorẽ ducere: cõpellit̃ eã
ducere. Et cõfirmatur q̃d dictũ est hac rõne. Sicut enim ad
votũ, ita & ad peccatũ mortale deliberatio requirit̃: & tñ
si q̃s licet iratus aut bene potat⁹ occidat hominẽ, nõ excu
satur à toto quin sit mortale, ex quo nõ sic fuit extra se q̃n
sciret q̃d faceret, licet statim postea pœniteat, & nollet fe-
cisse: q̃a esse statim pœnitẽtẽ de peccato, arguit q̃dẽ illud
nõ esse factũ ex habitu, nõ tñ arguit q̃n sit factũ ex electio
ne, licet passione turbante iudiciũ rõnis. Illa ergo delibe
ratio tp̃is vł ętatis, q̃ sufficeret ad obligãdũ diabolo p̃ pec
catũ mortale, sufficit ad obligãdũ Deo p̃ votũ. Hęc ex illo.
Illa ergo sola vota ex angustia facta nõ obligãt, q̃ quis pro
fert nõ cogitãdo, id est nõ aduertẽdo, eo modo quo q̃s ali
q̃n inaduertẽter blasphemat. Et ista sunt de mẽte S. Th. in
multis similibus, & valde põderãda, q̃a interdũ in hoc fal-
lũt & falluntur cõsultores animarũ. Facit ad p̃dicta q̃d no.
Pan. extrã eo. tit. c. ij. q̃ votũ ꝓcedẽs ex animi facilitate li
gat, licet facilitas præstet causam dispẽsãndi & cõmutãdi.
Facit etiã quod dixi s̃. Blasphemia. §. iiij. & Iuramẽtũ iiij.
14 §. ix. ¶*Decimoquartò q̃ritur, vtrũ votũ de re q̃dẽ licita,
sed tñ aliq̃ndo vtile, aliquãdo inutile, sit obligatiuum? Et
dico, q̃ obligat eo casu quo vtile, nõ quo est inutile ad sa
lutẽ animæ, secundũ Rich. vt si vouit quis nõ petere dispẽ
sationẽ à votis, & in casu ꝓbabiliter timet sibi de voti trãs
gressione, q̃a tũc eã petere põt. Similiter obligat eo casu
quo est vtile vel nõ inutile, nõ quo est ĩutile saluti corpo
ris, secundũ Host. sicut q̃ vouit nõ comedere carnes eo ca
su quo dicitur à medicis eũ esse in p̃iculo mortis, nisi car-
nibus vtat̃, sic vtetur voto nõ obstãte. quod etiã no. Hug.
xxij. q. iiij. nõ solũ. & idẽ ĩtellige si dicãt, q̃ sit ĩ p̃iculo gra-
uis infirmitatis: q̃a est cõtra virtutẽ corpus suum affligere
vsq; ad infirmitatẽ, sic, q̃ nõ possit obedire rationi in exe
quẽdis negotijs, & labores tolerãdo, vt patet s̃. Votũ. j. §.
15 iiij. & p̃ Tulliũ in lib. de offi. ¶*Decimoquinto q̃rit̃ de in
tellectu voti eius q̃ vouit dare vnã mensurã grani paupi
annuatim, & nõ determinauit quã? Et dicit Ho. in arbitrio
eius esse dare quã voluerit. de censi. c. ex p̃te. vel melius,
q̃ eam, de qua cogitabat, aut determinasset, si cogitasset.
16 ¶*Decimosextò q̃rit̃, vtrũ vouẽs ieiunare in festo alicui⁹
sancti, ad hoc teneat̃ si eueniat in dñica? Et dicit Ioan. de
Nea. in quolib. q̃ aut votũ fuit de ieiunio afflictiõis, scili-
cet ad satisfaciendũ p̃ peccatis, aut subiugãdi corpus: aut
de ieiunio exultatiõis, scilicet vt esset dispositior ad gau-
diũ & cõtẽplationẽ diuinorũ: aut d̃ neutro, q̃a scilicet nõ
cogitauit: aut de vtroq;. In primo casu ieiunãdũ est sabba
to p̃cedẽti, q̃a debet se conformare ecclesię, quæ tale ieiu
niũ trãsfert: in secũdo verò ieiunet in dñica, q̃a est votũ
virtuosum & ligãs. ar. di. lxxvj. vtinã. in tertio verò iterũ ĩ
dñica, q̃a p̃sumit ieiuniũ exultatiõis: in quarto verò in sab
bato, q̃a cæteris parib⁹ debet se cõformare vniuersali ec-
17 clesiæ. ¶*Decimoseptimò q̃ritur, q̃ũo obligetur qui fecit
duo vota diuersa, aut etiã in casu repugnantia? Et dicit S.
Tho. in iiij. di. xxxviij. q. j. art. iiij. q. j. in cor. q̃ si vtrũq; est
cõpossibile, debet vtrũq; seruare, nisi fortè authoritate su
perioris min⁹ votũ p̃cedẽs in maius sequẽs cõmutauerit.
Si aũt secũdũ votũ sit omnino ĩcõpossibile, primò debet
seruari mai⁹, & de minori secũdũ arbitriũ p̃lati satisface-
re. Hæc ille in forma. Sed intellige primò, q̃ seruãdũ est
maius. i. virtuosius, q̃a ĩcludit min⁹. & secũdò, q̃ debet ser
uari maius q̃n sunt inęqualia: q̃a si essent ęqualia, seruãdũ
esset primũ, cũ nõ potuerit obligare ad ĩpossibile. & ter-
tiò, q̃ cũ sunt incõpossibilia ex aliquo casu accidẽte, seruã
dũ est maius, nisi aliud habuerit in intẽtione, vt statĩ dicã.
& quartò, q̃ cũ dicit in maius, Supple. intelligit mai⁹ se-
quẽs aliud ab eo q̃d simul vouit, cũ ad illud omnino tenea
tur rõne voti, & nõ cõmutatiõis. Sed iste intellectus nõ ẽ
bon⁹, q̃a supior cõmutãs votũ nõ ligat ad aliud votũ, sed
ad aliud bonũ. Sed intẽdit S. T. q̃ aliq̃n secundũ votũ est
votũ religiõis, in quod oĩa vota priora ẽt cõpossibilia au
thoritate iuris statuti per superiorẽ commutãtur. ¶Ex his
dico ad aliã quæstionẽ. Si enim quis vouit in vigilia san-
cti Laurẽtij nõ comedere panẽ, postea vł ante vouerit die
Veneris nõ comedere nisi panẽ: si die Veneris euenerit il
la vigilia, secũdũ Io. de Nea. in quoli. si talis põt vtrũq; ĩ-
plere sine periculo grauis infirmitatis, tenet̃: si v̓ò nõ põt,
nõ tenet̃. Si verò est dubius an possit, tenet̃ ad id quod nõ
potest in aliud tẽpus differre aut cõmutare. Sed tertiũ mẽ
brũ non approbo, si dubitatio sit an possit implere vł nõ,
sed solũ si sit an peccet mortaliter nõ implendo, vel nõ: &
sic militat sua ratio, scilicet quia tenet̃ se ponere in tuto,
& ideo æquiuocat. Vnde meli⁹ secundũ Dir. distinguẽdũ
est: quia si in secũdo voto nõ recoluit de primo, & si reco
luisset excepisset, tenetur ad primũ tantùm. arg. l. obliga
tionũ. la ij. ff. de act. & ob̓. Si v̓ò recoluit, & nõ excepit, te
netur

netur ad vtrũq;, si vtrũq; potest explere. ar. de spõsa. cõmis
sum. & extrà eo. c. fi. Si verò vtrũq; nõ põt, tenetur ad pri-
mũ. extrà eo. c. fi. quia ad impossibile non potuit obligari.
Et ita sequitur Sũ. Ro. Sed non est verum, nisi vtrũq; esset
æquale: nec c. illud fi. aliq̃d facit ad hoc, nec ratio adducta,
q̃ scilicet nõ potuit obligari ad impossibile: q̃a post votũ
minus, puta peregrinationis, licitè emittitur s̃cd̃m maius
incõpossibile: puta religionis. In hac tamẽ q̃õne, & in simi
libus pro regula habẽdum est, q̃ homo nõ obligatur vltra
id q̃d actu cogitauit: aut q̃d, si cogitasset, voluisset obliga-
ri: q̃a hæc regula est Dir. & de mẽte S. Tho. & facit c. quẽ-
admodũ. de iureiur. vbi iuramẽtũ nõ extẽditur ad non ve
18 risimiliter cogitata. & idẽ dic de voto. ¶*Decimooctauò
quæritur, q̃ũo sit intelligẽdum votũ illius, qui vouit obser
uare certã regulã? Et dico casum istũ decidi in fratrib⁹ Mi
noribus in cle. exiui. de ver. sig. q̃ talis ea quę sũt in regu
la nõ tenetur obseruare, nisi eo modo quo sunt in regula,
id est, quo regula dicit ea seruãda. s. præcepta vt pręcepta,
19 & cõsilia vt cõsilia. ¶Decimonono q̃ritur, *vtrũ dominiũ
rei, quæ Deo vel alicui ecclesiæ ex voto promissa est, ma-
neat penes vouẽtẽ? Et dicit Pe. de Peru. in tra. de can por.
episcopi. c. iiij. q̃ sic: sed p̃sonali obligatione tenetur votũ
implere: de quo plene in l. si q̃s rem. ff. de polli. vbi dicitur
q̃ persona obligatur, & nõ res. transit tamẽ in heredẽ talis
obligatio: vt ibi in fin. & facit l. pactũ. ibidẽ. & sic cogetur
p̃sonali obligatiõe. de cẽsi. ex parte. Sed quo ad heredẽ li-
tuita vt s̃. §. xj. Et si quæratur q̃s aget: respõdet vt s̃. q̃ sicut
ille, cui relictũ est legatũ solũ, agit de iure, & non alius. l. j.
& ij. C. cõia de le. sic & ille cui factũ est votũ. Ex quo infert
q̃ legatum factũ imagini Christi nõ acquiritur ecclesiæ. s.
parochiali, nec prælato, nec cõtẽplatione ecclesię vł pręla
ti est factũ, licet imago sit de parochia. Et videtur casus in
c. nimis. el j. de exc. præl. & facit c. req̃siti. de testa. sed cẽse-
tur Deo factũ, & eius contẽplatione, vt videtur casus xij. q.
ij. prędia. vnde aget episcopus q̃ habet cogere. d. c. ex par-
te. & dabit̃ ecclesiæ vbi testator habuit domiciliũ. s. cathe-
drali: vel, si nõ sit, digniori. ar. eorũ quę not. in authen. de
eccle. tit. §. si q̃s in nomine magni Dei. Et ita tenet Sum.
Ang. de legatis, & votis, & oblationib⁹, si fiant simpliciter
Deo vel imagini: si tamẽ fiant, inquit, cõtẽplatiõe ecclesiæ
parochialis, siue in ea sit imago siue nõ, ecclesiæ parochia
li acq̃ritur. c. cũ inter vos. de verb. sig. Cõtra Pet. aũt de Pe.
sensit do. Ant. s̃cd̃m quẽ ista, etiã si fiãt simpliciter, spectãt
ad parochiã in qua est imago, vt patuit s̃. Decimæ. §. ij. &
hoc sequitur Sum. Ro. in verbo, oblatio. & Pan. idẽ sentit
in rub. de paro. & in c. pastoralis. de his quę fiunt à pręla di
cens, q̃ ecclesia parochialis fundat intentionẽ suã de iure
cõi super omnibus obuẽtionib⁹ & oblationibus sp̃ũalib⁹
cõtingẽtibus intra parochiã suã. Et cõsequẽter ista acqui-
runtur rectori parochiali secundũ istos: & sic ipse aget, de
iudi. cũ deputati. cle. j. de rescrip. aget, inquã, interpellãdo
officiũ iudicis, id est, episcopi: sed episcop⁹ aget vt supior
& iudex cogẽdo seruare. Et hoc mihi videtur verius. Nec
ratio Petri ãnt iura quæ allegat aliq̃d cõcludũt: q̃a licet vo
tum fiat Deo principaliter, tamẽ quãtũ ad rem deuotã pe
cunia mẽsurabilẽ sit ei, in cuius ditione est imago: alioq̃n
etiã vota facta intra septa monasteriorum essent episcopi,
cõtra oẽm cõsuetudinẽ & rationẽ. Capitulũ etiã, nimis. fa
cit ad oppositũ. Vide etiã ĩ. Votũ. iiij. §. vij. part. iiij. ¶Vi-
20 cesimò quæritur, *vtrũ pœnitere de voto, vel frãgere vo-
tũ sit mortale, & toties quoties? Et dico multa. ¶Primum.
Nõ est mortale pœnitere de voto: imò nec p̃ctm̃, modò
sit causa rõnabilis pœnitẽdi: q̃a nullo iure talis pœnitẽtia
ꝓhibet̃, modò homo exequi ꝓponat: imò secundũ Pet. de
Palu. talis implẽdo adhuc magis meretur quàm si faceret
sine voto. ¶Secundũ. Trãsgressio volũtaria voti est pec-
catũ mortale, secundũ oẽs: vt etiã patet extrà eo. licet. & ad
infidelitatẽ ad Deũ ꝑtinet: & s̃cd̃m S. Th. ij. ij. q. lxxxviij.
grauior est trãsgressio voti quàm iuramẽti: q̃a votũ inni-
titur fidelitati quã Deo debem⁹: iuramẽtũ verò eiusdẽ re
uerẽtię. Vnde cęteris parib⁹ magis obligatoriũ est votũ q̃ĩ
iuramentũ. q̃d Arch. post Io. de Nea. dicit verũ in iuramẽ-
to assertorio: nõ autẽ in ꝓmissorio in his quæ spectãt ad
honorẽ Dei: in q̃bus grauius videtur periuriũ: cũ tale iura
mentũ votũ includat. Quod verũ esset, si esset ꝓmissio ali
qua facta Deo, & superadderetur iuramẽtũ: sec⁹ si esset fa-
cta homini, etiã in spectãtibus ad honorẽ Dei, propter ra-
tionẽ S. Th. ¶Tertiũ. In voto negatiuo, puta nõ bibendi
vinũ: toties est mortale, quoties agitur cõtra, secundũ oẽs.
Quod tamẽ Pet. de Pal. limitat si iteretur actus interior &
exterior: nõ aũt si exterior tantùm: q̃a peccatũ p̃ se est in a-
ctu interiori. Vnde q̃ vno actu vult furari & mœchari, vel
furari plura, quo ad Deũ vnũ peccatũ cõmittit: licet plura
furetur quo ad iudiciũ hoĩum. ¶Quartũ. In voto aũt affir-
matiuo, puta ieiunandi, nõ est mortale, nisi prima vice quæ
agitur cõtra votũ, nõ secũda vł tertia: nisi rõne cõtempt⁹:
puta q̃a si etiã adhuc posset ieiunare aut votũ seruare, nõ
faceret. maximè in voto secreto. Nã secus de eo q̃ ieiuniũ
ecclię fregisset: q̃a ꝓpt hoc nõ liceret ei extra horã cõsue-
tã comedere ĩ scãdalũ aliorũ. ¶Quintũ. Dicit ẽt idẽ Pet.
q̃ in voto negatiuo nõ nõ bibẽdi vinũ, distinguẽdũ est: q̃a
si votũ sit ꝑpetuũ, est mortale toties quoties: sed si sit tp̃a-
le ad certã diẽ, puta die sabbati, aut feria sexta, est mortale
solũ prima vice, nisi adesset cõtẽptus. sed veri⁹ est q̃ sim-
plicit̃ sine distinctiõe sit mortale toties quoties: & si esset
ad diẽ ĩcertã, puta vna die hebdomadę, non esset mortale
bibere ea die qua statuisset ex voto nõ bibere: & bibendo
nõ peccaret: sed trãsfert̃ obligatio ad aliũ; secũdùm cõem
opinionẽ. q̃d ĩtellige nisi dies illa esset vltima septimanę,
q̃a bibẽdo peccaret. De ĩtellectu voti, vide etiã s̃. Ieiuniũ.
§. x. part. ij. q̃n dies natiuitatis dñi euenit in sexta feria.

RVRSVS de Voto tertiò, quis possit vouere.

1 *Vouere an possit episcopus, clericus, religiosus, abbas. nume. 2. 3. & 4.*
5 *Impubes an possit uouere.*
6 *Filiusfamilias an possit uouere.*
7 *Seruus an possit uouere.*

VOTVM tertiò cõsiderari potest, vt sciat̃ q̃s possit vo
uere efficaciter. Circa q̃d est regula, q̃ vouere põt
quilibet sanæ mentis, & sui iuris quo ad illud q̃d vouet, ni
si ꝓhibeat̃. Quorũdã autẽ vota nõ sũt obligatoria, nisi ra
tificẽt̃ ab alijs, sed irritari possunt: vt votũ cuiuslibet alte-
rius p̃tãti subiecti, inquãtũ est ei subiectus. Nec tamen se-
cundũ S. Th. ij. ij. peccat qui vouet id q̃d nõ est in sua pote
state: q̃a in voto subintelligitur debita cõditio, si superio
ri placuerit, vel nõ cõtradicat: qua cõditione extãte tene
tur implere. si tamen nõ pręsumerẽt de volũtate supioris,
peccarẽt vouẽdo quod nõ possunt. ¶Primò ergo quærit̃,
1 *vtrum vouere possit episcopus? Et dico q̃ nec episcopus
nec superior pręlat⁹, secũdũ Host. potest sine licẽtia papæ
emittere votũ, per quod dissoluatur vinculũ matrimonij
inter ipsum & ecclesiam suã. de renunt. nisi cùm pridẽ. &
de reg. licet. puta ingressum religionis: licet secundũ Pet.
de Pal. si emisit, teneat̃ implere eo modo quo põt, petẽdo
licẽtiã resignãdi: nec votũ, quo diu ab ecclesia sua habeat̃
absentari. de voto, magnæ. nec quo suæ ecclesiæ fieret gra
ue.

ue præiudiciū.viij.q.j.clemēs. & d.c.magnę.ſi tamē emiſe
rit votū longæ peregrinationis, ſoluet expēſas eūdi & re
deūdi.Laborē autē vigilijs & orationibus conpenſabit,vt
valeat in ſui pręiudiciū.ſecūdū qđ no.in d.c.magnæ. Alia
autē vota pōt emittere,vt abſtinētię,eleemoſynarū.arg.d.
c.clemens.& de teſta.relatū.el ij. §.licet autē. & omne vo
tum,per qđ præbet bonū exemplū.d.c.magnæ. §.j.ſecūdū
2 Hoſt.¶ Secundò quæritur, *qđ de clerico?Et dico ꝙ ſi eſt
bñficiatus, vouere nō pōt lōgā peregrinationē ſine licētia
ſui epiſcopi.d.c.magnæ.& d.c.niſi cū pridē.& de cōſe.diſ.
v.nō oportet.el ij.Nec aliud votū, p qđ oporteret eccleſiā
ſuā relinquere. de renun.admonet. Poſſet tamē emittere
votū religiōis,& implere tenetur,etiā cōtradicēte epiſco
po,vt ſ.Religio.ij. §.viij.& vota abſtinētię,& orationē ſe
cundū cōem doctrinā.Quod ſemp intellige,niſi eſſent in
pręiudiciū graue ſuæ eccleſiæ. De voto autē vltramarino
eſt dubiū,quibuſdā dicētib⁹ ꝙ pōt indiſtinctè:qa vidētur
licētiari clerici à papa quo ad eos q poſſunt eſſe vtiles ter
ræ ſanctę.extrà,eo.ex multa.& c.pe.& c.fi.& hoc ſequitur
Sum.Ro.& Supp. Alijs autē dicētib⁹ verius ꝙ nō pōt, niſi
de licētia prelati vel papę.de cle.no.re.fraternitati.nō aūt
ſine licētia:niſi tēpore generalis paſſagij,ſecundū Hoſt.&
Pan.in c.fi.eo.tit.& hoc ſequitur Sum. Ang. ſoluet tamen
expēſas,& redimet laborem,ſicut de epiſcopo dictum eſt.
3 ¶ Tertiò quæritur,*qđ de religioſis ſubditis?Et dico cir-
ca hoc eſſe duas opiniones.¶ Prima eſt Ric.iiij.di.xxviij.
ꝙ talis nō pōt vouere:& ſi vouet,votū nō tenet,nō qdē ea
rōne qa prælatus omni tēpore pōt ei aliqd pręcipere: qa
multa pōt vouere,nullū op⁹ prelati impediētia,vt nō dice
re otioſa,& nō cogitare de vanis:ſed ea rōne primò,qa cō
ſiderata humana fragilitate & religionis onere,nulla obli
gatio pōt addi ſine periculo pręiudici obſeruationis eorū
ad quę tenet̃,& ſine periculo reddendi ſe oneroſum aliqñ
prelato vel fratri ſuo:& ſecūdò,qa cùm votū religionis ſit
tātę arctitudinis, vt alia omnia in illud cōmutari poſsint:
eccleſia hoc & humanā fragilitatē cōſiderās,voluit autho
ritate Dei nullū aliud poſſe ſuperaddi,ꝑpter vitandū peri
culū trāſgreſsionis.Ad qđ faciūt iura.xxxiij.q.v. noluit.&
xx.q.iiij.monachū. in gl.Hæc ex illo. ¶ Secunda verò eſt
eorū,q dicūt ꝙ pōt ſine peccato vouere:de quorū nume-
ro Inn. dicit ꝙ ſi vouit aliqd nō īpediēs à religiōe & obe-
dientia prælati,debet ſeruare: vt dicere aliquos pſalmos.
Pet.etiā de Pal.dicit ꝙ tenet̃ implere niſi prælat⁹ irritaue
rit.S.Th.aūt ij.ij.q.viij.art.vij.dicit duo.Primū ꝙ vouen-
do nō peccat: qa ſubintelligitur,ſi placuerit prælato,vł nō
remittatur. adde ꝙ ſi aliter ītēderet, peccaret.& ſic loqui-
tur c.monacho.de quo j̃.Secūdū,qa nullū votū ei⁹ eſt fir-
mū ſine cōſenſu prælati: ſicut nec puellæ ſine cōſenſu pa-
tris:nec vxoris ſine cōſenſu viri:qa obedire tenetur omni
tpe,ſicut & ſeruus:& cōſequēter nullū tēpus eſt ei vacans.
¶ Primā opinionē ſeqtur Sū. Ang.& Roſ. aſſcribētes etiā
eā S.Th.licet falsò,vt patuit.Et differūt hæ opiniones:qa
ſecūdū primā votū religioſi nō ligat eū,vt quātū in ſe eſt
impleat illud,quaſi ſit ipſo iure irritū:ſcđm aliā verò tene
tur quātū in ſe eſt, quouſq; à ſuperiore irritetur.& hoc eſt
verius,vt patet p c.monacho.xx.q.iiij.ī quo ſe fundāt: vbi
dicitur ꝙ monacho nō licet vouere ſine cōſēſu abbatis: ſi
aūt vouerit,frangēdū erit.Vbi notāter dicitur,frangendū
erit:quaſi ipſo iure nō ſit fractū & nullū. Differūt ēt iuxta
intellectū Sum.Ang. qa ſcđm primā nō licet religioſo vo
uere,niſi pręſupponat tacitū:nec votū exeq,niſi habeat cō
ſenſum expreſſum prelati,ſi eius pręſentia haberi pōt:niſi
in his,de qbus prælato aut vitæ regulari nō ſit præiudiciū.

Sed in hoc nō video differētiā,niſi fortè qa iuxta ſecūdā
at licitè exequēdā ſufficeret tacitus cōſenſus prælati ſcie
tis & nō cōtradicētis, imò & neſciētis,ſi ꝓbabiliter crede
retur cōtēptus.¶ Dico ergo multa.¶ Primum,ꝙ prælatus
pōt ad libitum vota omnia religioſi irritare.quod facit ex
preſſe & tacitè,qñ cōſtat de contraria eius voluntate.¶ Se
cūdum,ꝙ religioſus poteſt vouere ſub cōditione tacita,ſi
prælato placuerit.¶ Tertium, ꝙ pōt exequi ſub ratihabi-
tione prælati.¶ Quartum,quòd exequi tenetur in nō pre
iudicātibus prælato, quantū in ſe eſt,quouſq; credit pręla
tum eſſe cōtētū,& nō vltra: qa vſq; ad illud tēpus votū nō
eſt irritū, ſed irritabile. ¶ Quintū, ꝙ in præiudicantibus
exequi poteſt qñ ꝓbabiliter credit ratihabitionē.Tamen
ſcđm aliquos exequi nō tenetur:qa in talibus votum ipſo
iure irritū eſt & nullū:ſed tamē tutius & verius eſt,ꝙ quā
tum in ſe eſt ſemp tenetur facere qđ licitè pōt, vt impleat
promiſſum.Dicit autē Sum. Ro.rationē S. Th. per Rich.
cōfutatā:ſed neuter vidit mētē ei⁹: quia loquitur de voto
propriè.ſ.quod eſt de opere meliori,id eſt,cadēte ſub cō-
ſilio:inſtātiæ verò procedunt largè.ſ. quod eſt de aliquo,
ad quod quis diuina lege obligatur pręcepto vel mādato,
puta de nō loquendo otioſa, aut de non cogitando vana.
4 ¶ Quartò quæritur,*qđ de abbate,& prælato regulari?Et
dico ꝙ abbas ſine cōſenſu epiſcopi vel ſuperioris votum
peregrinationis diuturnæ emittere nō pōt, nec aliqd per
qđ in ei⁹ officio præiudiciū generetur.xviij. q.ij.abbas.&
idē de prælato quolibet regulari eadē ratiōe,vt etiā patet
per dicta ſ.Religio.vij. §.j. Quantū tamē ad votum terræ
ſanctę,Pan.in c.fi.extrà eo. tenet ꝙ prælati poſſunt ire tpe
paſſagij gñalis pro ſuccurſu terrę ſanctę,aliàs nō:maximè
regulares ſine cōſenſu ſuperioris:qa hoc epiſcopus nō po
teſt,vt ꝓbatur in c.magnæ.eo.tit.Et idē in religioſis ſim-
plicibus:quia nullā habent voluntatē,adeò,ꝙ in papā ſine
licētia abbatis promoueri nō poſſunt,vt no.gl.in c.quàm
ſit.xviij.q.ij.quod tamē quantū ad hoc vltimum nō eſt ve
rum,qa electio in papā eſt cōfirmatio : & ſic abſoluit eum
à iugo monaſticæ ꝓfeſsionis.xviij.q.j. c.j.Infert tamē ibi
Pan.ꝙ aliter abbas ſuo ſuperiori quàm ſubditus abbati ad
5 ſtringitur. Vide ibi. ¶ Quintò quęritur, *vtrum impubes
poſsit vouere? Et dico ꝙ omnia vota alia à voto religiōis
facere pōt, ſi eſt doli capax, ſicut & filiusfamilias, de quo
§.ſeq.vt patet per Pan. in c.ij.extrà eod. veruntamē tuto
res & curatores vota realia irritare poſſūt vſq; ad xxv.
annū,niſi venirēt acceſſoriè: vt ī intrāte religionē,cū quo
trāſeunt bona ſua.de quo dic vt j̃.Votum.iiij. §.ij.Votum
autē religionis ſecundùm Sum.Ang.facere nō poteſt,etiā
de cōſenſu patris:& ſi facit,nō tenetur, etiā poſt puberta-
tem.de reg.ad noſtrā.& in c.j.de reg.libr.vj.Vnde contra
Tho.dicentē,ꝙ ſi eſt doli capax,obligatur quantum eſt ex
ſe,d.c.j.Sed ego dico,ꝙ iſte non bene vidit S.Tho.qui di
ſtinguit,dicens,ꝙ añ pubertatē non poteſt quis facere v
tum ſolenne religionis:de hoc d. c.loquitur: ſed ſecus i
ſimplici. Et multo minus eum vidit Sum. Roſ. quæ attri-
buit ꝙ ſecūdùm eum ante pubertatē nō poſsit puer ſe vo
to religionis obligare.Vnde iſti attribuūt ei duo extrema:
vnum ꝙ ſecundùm eum talis poſsit facere votum religio
nis ſolenne:aliud ꝙ non poſsit facere ſimplex.Veritas au
tem ſtat in medio per diſtinctionē. Vide ſ.Religio.iij.§.
6 xiij. ¶ Sextò quæritur,* quid de filijsfamilias? Et dico ꝙ
ſi ſunt liberę cōditionis poſt annos pubertatis,quātum ad
pertinētia ad ſuam perſonam vouere poſſunt, & implere
tenētur,etiam parētibus inuitis:puta de ingreſſu religio-
nis,& contractu matrimonij,& huiuſmodi,quæ non præ
iudicant

iudicant regimini domus aut familię:ſed quātū ad ſpectā
tia ad diſpenſationē domeſticā,ſeu prædictū regimē,non
poſſunt ſine cōſenſu patris:puta de eleemoſyna vel huiuſ
modi:& in hoc concordant omnes doct. Fallit tñ in voto
terræ ſanctæ,quod poteſt filiusfamilias emittere, extrà e.
ex multa.Itē in peculio caſtrēſi vel quaſi: quia ī his eſt ſui
iuris.Itē ſi pater conſenſerit expreſſe vel tacitè nō contra-
7 dicēdo,ſecundū Inn. ¶* Septimò quæritur quid de ſeruo?
Et dicit S.Th.ꝙ eſt in poteſtate domini quantū ad perſo-
nales operationes:vnde ſe obligare nō pōt ad religionē,
peregrinationē,& huiuſmodi,ꝑ quæ ſubtraheret̃ ab obſe
quio domini.Et idē Pet.de Pal. & generaliter vouere nō
pōt in præiudiciū domini,ſecundū Inno.& Pan.in c.ſcri-
pturæ.extrà eo.Secus in alijs,in quibus dño nō pręiudica
tur:vt de orationibus dicendis, & huiuſmodi, ſecundùm
eundē S.Th.arg.c.relatū.de ſent.exc.& c.ſi ſeruus ſciēte.
diſt.liiij.& ſecundū Hug.pōt etiā inuito dño vouere con
8 tinentiā,& renūtiare proprijs.¶* Octauò quæritur,quid
9 de viro & vxore?Et dico vt j̃.Votū.v. ¶* Nonò quæritur,
vtrū peccent mortaliter illi, qui poſt votū emiſſum cōſen
tiunt in aliquod impedimentū,quo impediūtur votū exe
qui ſine alterius volūtate:vt ſi habens votū religiōis acce
ptet epiſcopatū ſpōte,aut cōſentiat in matrimoniū? Et di
co,ꝙ ſi ſcienter & ſic aduertēter cōſenſerūt, vt colligitur
ex c.per tuas.de vot.quia hoc fuit conſentire in fractionē
voti.Si verò nō aduertebāt,ſecus videt̃,niſi eſſet lata cul-
pa in nō aduertēdo.Fallit in eo qui aſſumit religionē: qa
in hāc poteſt omnia vota cōmutare:& ipſo iure erit ab o-
mnibus abſolutus ſine alia diſpēſatione & authoritate:vt
no.Pan.poſt Inn.in c.ſcripturæ.eo.tit.de quo j̃. §.iij.part.
iiij.& §.v.parti.iij.Vtrum autem irritari poſsint vota præ
dictorum ſi fiant in tempus, id eſt, ſi ſint ſoluēda poſtquā
fuerint ſui iuris:vide tit.ſeq. §.ij.partic.v.

RVRSVS de voto quartò,quātū ad irritationē,diſpē-
ſationem,commutationem,vel redemptionem.

1 *Voti irritatio,diſpenſatio,cōmutatio,& redēptio qūo differāt.*
2 *Votum quis irritare poſſit.*
3 *Votum diſpenſare,& commutare quis poſſit.& nume.ſeq.*

VOTVM quartò conſiderari pōt quantū ad irritatio
nem,diſpenſationē,cōmutationē, & redemptionē.
1 ¶* Primò ergo quæritur,quomodo prędicta differāt ad in
uicem?Et dico,ꝙ irritatio eſt annullatio obligatiōis voti
ex beneplacito volūtatis:vt cū vir dixit vxori,Nolo,ꝙ ob
ſerues hoc vel illud votū. Diſpēſatio verò eſt annullatio
obligatiōis voti ex rationabili cauſa: ſicut cū determinat
ꝑlatus aliquod votū nō eſſe bonū obſeruare. Cōmutatio
verò eſt annullatio obligatiōis voti cū ligamine ad aliqd
aliud faciendū:ſicut ſi ei qui vouit peregrinationē īpona
tur ieiuniū. Redēptio verò ſi diſtinguatur à cōmutatiōe,
eſt annullatio obligationis voti cū ligamine ad aliqd dā-
dū:ſicut ſi ei qui vouit peregrinationē imponat̃ eleemo-
ſyna.¶ Vnde dicit Archi.poſt Petr.de Pal.ꝙ irritatio fieri
poteſt ſine cauſa ad libitū petētis irritare:ita ꝙ nec ipſe ir
ritādo peccat,cū vtatur iure ſuo:nec alius votū omittēdo,
cū à principio fuerit inefficax. Diſpēſatio verò nō fit pro
pter inefficaciā voti,ſed ꝑpter aliā cauſam.Vnde nō ſolū
requiritur authoritas in diſpēſante,ſed etiā cauſa ex parte
diſpēſati,ſcilicet neceſsitas vel vtilitas eius aut reipublicę
etiā ſi ſit papa:quia nec Petro quidē data eſt authoritas in
deſtructionē,ſed in ædificationē in his quę nō ſunt mala:
niſi quia prohibita iure poſitiuo, ad libitū abrogare pōt,
& conſequenter ad libitū diſpenſare.¶ Cōmutatio autem
& redēptio differūt ſicut permutatio & emptio.Vnde per

mutatio voti eſt,ſi habēs votū ſancti Iacobi,vbi habet ho
ſtes,obliget̃ ad limina apoſtolorū viſitanda.Redēptio ve
rò eſt,ſi impedito ire præcipiatur tātū dare pro Deo quā
tum erat expēſurus. quæ redemptio debet eſſe iuſti ꝑtij &
æqualis:extrà eo.magnę.Hęc ex illis.Quibus adde ex Sā.
T.ꝙ ſi abſolutè determinet ꝑlatus aliquod votū non eſſe
ſeruandū,erit diſpēſatio:ſi aūt pro hoc,quod obſeruandū
erat,aliud imponatur,erit commutatio.Vñ magis erit diſ
penſatio quàm commutatio. Et ſic ipſe nō diſtinguit īter
cōmutationē & redēptionē:quia & ipſa eſt quædā permu
2 tatio voti.¶* Secūdò quęrit̃,quid iuris de irritatione vo-
torum?Et dico multa.¶ Primū. Ex dictis titulo priore col
ligi poteſt ſecundū Doc.quis poſsit vota irritare:qa pater
irritare pōt votū filij & filiæ,& tutor: adde vel etiā tutrix,
puta mater pupilli:& curator minoris:& vir vxoris:& dñs
ſerui:& prælatus ſubiecti.& hoc quo ad vota,quę ſine pre
dictorū cōſenſu prædicti emittere nequeūt,etiā ſi emiſſa
fuiſſent antequā eſſent vouētes ſub taliū poteſtate.c.mani
feſtū.xxxiij.q.v.& c.noluit.¶ Secūdū. Secundū Pe.de Pal.
omne votū impuberis perſonale,id eſt,reſpiciēs perſonā
vt de religione vel abſtinētia:& reale, id eſt,factū de reb⁹
dādis,pater ac tutor irritare pōt.& ſimiliter votū reale mi
noris annorū xxv.habētis curatorē,vł exiſtētis in poteſta
te patris.ſi tamē pubes intret religionē,quod facere pōt ī
uitis parētibus & curatoribus,eo ipſo dedicat omnia bo-
na ſua:q̄ niſi eſſet maior xxv.annorū alienare nō poſſet ni
ſi ſe alienādo:nec poſſent parētes aut curatores talia bo-
na retrahere:qa quædā trāſeūt cū vniuerſitate,q̄ aliàs non
trāſirent.Et idē ſi impubes intrauit,& perſona eius nō fue
rit retracta:quia nec bona retrahi poſſent. Si autē habens
vſum rationis nō habeat parētes aut tutorē vel curatorē,
& voueat res ſuas Deo,& non ſe:licet in hominē alienare
nō poſsit,tñ videtur,ꝙ in Deū poſsit,niſi ꝙ, ſi inueniatur
læſus aut decept⁹ notabiliter,pōt reſtitui.¶ Tertiū. Si pa
ter aut alius irritauerit votū cōtinētiæ vel aliud factū ab ī
pubere,& deinde iterū tali voto cōſentiat,ꝑpter hoc nō
tenebitur īpubes implere,niſi iterū voueat:ſimiliter ſi ſe-
mel fuit irritatū ritè,mortuo irritatore, aut eius poteſtate
expirante,nō tenebitur impubes:quia obligatio ſemel ex
tincta nō reuiuiſcit. C.de remiſ.pig.l.cùm ex cauſa.& hoc
etiā ſi fecit votū explēdū ſolū poſt expirationē poteſtatis:
vt ſ.Religio.ij. §.xv.Si verò reuocauerit factū à pubere vł
ab vxore vel ſeruo,ſoluta poteſtate irritātis tenent̃ ſua vo
ta implere:vt de filio tenet Inn.in c.ſcripturæ.extrà eo. &
idē Hug.& Pet.de Pal.licet dubitatiuè loquatur.& hoc ſe
quit̃ Sū.Roſ.cōtra Sū.Ang.Sed Pan.in d.c.ſcripturę.dicit
ſe dubitare ꝑpter c.qdā.& c.placet.de cōuer.cōiu. vbi ma
ritus īgreſſus religionē cōtradicēte vxore,& ei reſtitut⁹,
ea mortua non tenet̃ iterū intrare: qa emiſit votū tpe in-
habili:& cōſequēter idem erit in filiofamilias,ex quo vo-
ti emiſsionē nō cōtulit in aliud tēp⁹ habile.¶ Pro quo vi
detur tex.ff.de cōdi.inde.& hoc Pan.dicit veri⁹. Imò ego
dico,ꝙ hoc ſimpliciter eſt verū ſub iſto ſenſu,ꝙ votū irri
tatū ritè,id eſt,quantū ſe extendit poteſtas irritātis,nunq̄
de cætero obligat,ꝑpter illā regulā,ꝙ obligatio ſemel ex
tincta,&c.& eſt mēs S.Th.vt ex duobus patet.Primò,qa ī
diſtinctè vult,ꝙ vota eorū, q̄ ſunt ſub alterius ptāte, non
ſint firma ſine cōſenſu eorū.Secūdò,qa dicit,ꝙ in votis ta
liū ſubintelligitur cōditio,ſi placuerit ſupioribus.nec di-
ſtinguit inter impuberē & puberē quātū ad ea in qb⁹ ſub-
ijcitur pubes.¶ Quartū.Ex his infero duo.Primum,ꝙ ta-
les tenent̃ omnia ſua vota cōplere expirāte poteſtate ſupe
riori,ſi nō fuerūt irritata legitimè.Et iſte eſt caſus c.cōſu-
luit.

luit. de cõuer. cõiuga. vbi ingressus religionem vxore nõ expectẽte in vita, ea mortua cogitur in ea pseuerare. Secũ dum, q̃ si vota sunt legitimẽ irrita, nõ tenẽtur ea cõplere dicta ptãte expirãte, nisi quatenꝰ vouerũt aliqd sui iuris, quod irritari nõ potuit. Et iste est casus c. qdã. & c. placet. de cõuer. cõiug. vbi ingressus religionẽ & reuocat per alium cõiugẽ, eo mortuo nõ tenet religionẽ adire, sed solũm viuere caste: qa illud ꝓmittere potuit. s. nõ exigere, seu cõtinere quãtũ in se erat. Pro quo aduerte, secũdũ Pã. in d.c. quidã. q̃ etiã in materia voti procedit illa regula iuris, Si non valet quod ago vt ago, valeat vt valere põt. Nã, vt ibi patet, maritꝰ nõ obligauit se simpliciter ad cõtinentiã in seculo seruãdã, sed ad religionis ingressum, q̃ non valuit, licet fecerit professionẽ: & tamẽ remãsit obligatus respectu cõtinẽtiæ seruãdæ, quæ sub ꝓfessione includit, vt in c. cũ ad monasteriũ. de sta. re. & sic mortua vxore cõ trahere nõ potuit: & si cõtrahit, tenet, sed debitũ exigere nõ põt. ¶ Quintũ. Notãda est tamẽ differẽtia inter puberẽ & impuberẽ: quia impubes ita subijcit parẽtibus, & cõsequenter tutoribus, q̃ nõ habet voluntatẽ, sed volũtas parentũ est volũtas pueri: vñ nec etiã põt disponere de spectantibus ad personã: vt s. Baptisꝰ. iiij. §. xiij. sed pubes habet propriã voluntatẽ, & vouere potest omnia quæ nõ præiudicãt superiori: & idẽ de seruo & vxore excepto religioso, qui est vt impubes, nõ habẽs velle. Et ideo vota impuberis, etiã si sint in tẽpus solutæ ptãtis, puta si voueat religionẽ mortuo patre, aut adueniente pubertate, põt irritari: nec tenebitur pubes factus: vt s. Religio. ij. §. xv. & idẽ de religioso: sed secus in alijs: quia si taliter voueãt, talia vota nõ possunt irritari à superioribus, quia eis nõ præiudicãt. secus si sint vota expléda durãte tali potestate tãtũ, aut ea durãte & postea: qa talia simpliciter possunt irritari: vt patet p casum d. c. placet. ¶ Sextũ. Prædicti supiores irritãdo prædicta vota nõ peccãt, sed vtunt iure suo, secũdũ Inn. & Host. & Veruec. nec vouẽtes peccãt non implẽdo. xxxiij. q. v. noluit. & c. manifestũ. Quod quãtũ ad superiores limita primò, nisi reuocauerint quod prius cõcesserit: licet tũc subditi obediẽdo nõ peccent. d. c. manifestũ. Qd̃ videtur intelligẽdũ, si cõcessum reuocauerint siue cã rationabili. Secũdò si irritẽt malitiose ex mala volũtate, sin gẽtes multũ ꝓiudicare quod ꝓiudicat parũ: quia arbitriũ & potestas semper videtur cõcedi ad iudiciũ boni viri. ff. ꝓ soc. l. in ꝓpositã. l. seq. xj. q. iij. priuilegiũ. nõ tũ peccarẽt subditi obediendo, qñ res ex suo gñe est præiudicialis, vt abstinẽtia & peregrinatio: quia nõ habet iudicare iferior de intẽtione superioris præcipiẽtis, aut de eius præcepto in his, in quibus põt precipere. ¶* Tertiò quæritur, quid iuris de dispẽsatione & cõmutatione quantum ad potestatem dispẽsantis & cõmutantis? Et dico, q̃ hîc nõ quæritur de potestate absoluẽdi à trãsgressione votorũ, qa hãc habet cõfessor de iure cõmuni & cõsuetudine, cùm nõ sit casus reseruatus, sed potẽtia dispẽsandi & commutãdi. Et dico multa. ¶ Primũ. Secũdũ S. Tho. in votis põt dispensari inquantũ in aliquo casu illud quod cadit sub voto est simpliciter malũ vel inutile, vel impeditiuũ maioris boni. qd̃ est cõtra rationẽ eius quod cadit sub voto. Vñ necesse est q̃ determinetur votũ in tali casu nõ esse seruandũ: nõ inquantũ illud est de iure naturali vel diuino. ¶ Secundum. Quicũq; põt in voto dispẽsare, põt etiam illud cõmutare, & ecõtrario: nisi forte esset ali quod votũ indispẽsabile ex se: quia inter hos nec iura, nec Doc. ponũt differentiã quãtum ad authoritatẽ, licet secũdũ S. Th. sit qd maius dispẽsatio quàm cõmutatio, vnde nec est votũ, in quo episcopꝰ nõ possit ex causa dispẽsare, si illud põt cõmutare. Quod aũt dicit Sum. Ros. in verbo, Papa. in princi. post Pan. in c. proposuit. de cõcess. præb. q̃ papa dispensando in voto ex toto relaxat obligationẽ, non aũt episcopus, sed cõmutat in aliud, est omnino falsum: quia si nõ expedit votũ seruari in casu, eps ex toto liberat declarãdo, q̃ non tenet: alio quin nõ pollet dispẽsare, sed commutare tãtùm, cõtra cẽs Doc. Ratio aũt, q̃ ibi allegatur, probat, q̃ papa hoc possit: non aũt, q̃ episcopus hoc nõ possit, vt ibi patet. ¶ Tertium. Licet ius diuinũ aut naturale papa tollere nõ possit vel mutare, tamẽ vtriusq; determinatio pertinet ad ius positiuũ: & cõsequẽter ad papam, & alios legũ cõditores, vt s. Papa. §. xvj. Vnde sicut in pœnis nõ obstante, q̃ lex naturalis mandet delicta puniri, põt homo dispensare: quia naturalis æquitas dictat aliquãdo maleficia nõ puniri, ꝓpter bonum reipublicæ, secũdùm arbitriũ eius qui reipublicæ præest: & cõsequẽter tunc nõ est cõtra ius naturale dispẽsare: & sicut põt sic & aliter fieri punitio, ita etiam in voto quod naturali & diuino iure reddẽdũ est, ꝓpter honorẽ Dei, si nõ expedit illud obseruari, potest dispẽsari, vel si aliud magis cedat ad honorẽ Dei, potest cõmutari: quãuis ista dispẽsatio sit magis iuris declaratoria, quàm relaxatiua: licet etiã dicatur relaxatiua, inquãtũ eũ, qui aliquãdo verè est obligatꝰ, deobligat obligãdo ad æquale vt melꝰ: de quo j. §. vij. & sic in voto fit dispẽsatio, non in ꝓceptis Dei vel naturæ. ¶ Quartũ. Papa ergo dispensare potest in omni voto, nisi per illud quis Deo consecretur. quod dico propter votũ solẽne religionis. de quo j. §. v. & solꝰ dispẽsat in quatuor sibi secũdùm morẽ curię reseruatis, scilicet in voto perpetuo cõtinẽtiæ, & consequenter religiõis, & in tribus votis peregrinationis, scilicet terræ sanctæ, Apostolorum Petri & Pauli, & sancti Iacobi in Cõpostella: & ita de facto seruatur, licet nõ sit de iure cautũ, nisi de voto ꝓ subsidio terræ sanctę: extrà eo. ex multa. vbi dicit Pã. q̃ etiã legatus de latere non põt dispẽsare, cũ requiratur speciale mandatum, vt ibi. In alijs aũt votis ab his quatuor, secundũ Inno. episcopi & superiores dispensare possunt, intelligẽdo tamẽ de archiepiscopo quo ad subditos suos suffraganeos, nõ aũt quo ad subditos suffraganeorũ, secũdũ Arch. non autem prælati inferiores. pro quo c. j. extrà eo. Sed Host. dicit illud c. hoc nõ probare, sed potiꝰ cõtrariũ: quia licet loquatur episcopo, non tñ dicit hoc pendere ab eius arbitrio, sed ab arbitrio eius, qui præsidet. fatetur tñ dictũ Inno. esse verũ, & de consuetudine seruari. Ita tenet gl. vt in d. c. j. & Ray. & Alb. Sed hoc dictũ non intelligitur de prælatis regularibꝰ, qui sicut irritare, ita & commutare possunt quo ad religiosos subditos suos, siue vota ꝑcesserint religiõis ingressum, siue sequantur. licet ꝓprie in eis nõ habeat locũ dispensatio: quia si vota præcedunt ꝓfessionẽ, ipso iure, in professione dispensantur: si verò sequatur, nõ sunt firma, nisi contentiente ꝓlato. quo casu dicit j. particula ix. Sed intelligitur in alijs, in quibus etiam dicit Pan. in d. c. q̃ vbicunq; inferior prælatus haberet de iure speciali ius episcopale in personis, tũc posset dispẽsare in voto, sicut episcopus: quia talis exercere põt episcopalia iura, & tũc litera illa stabit, ꝓpriè, vt quilibet põtifex habens iurisdictionem episcopalẽ possit in voto dispẽsare. Facit glo. in cle. j. de reb. eccle. non alie. & quod no. Inno. in c. statuimus. de maio. & obedien. & Panor. in c. significasti. de foro comp. vel si ex speciali iure aut concessione hoc eis cõcederetur. Et hoc sequuntur cõmuniter Doc. in c. fin. de postu præla. Abbas tamen dispensare non potest in secularibus sibi etiam pleno iure subiectis, nisi consuetudo hoc daret. ¶ Quintum. Secundùm Pan. in d. c. ex multa. episcopus dispẽsare potest in voto terræ sanctę, si factũ esset pro deuotione, nõ pro subsidio. & idem in voto sancti Iacobi. Et facit c. super his. & c. ex multa. eo. tit. qui fundant se super subsidio. consuetudo tamẽ aliter habet: & ad papam maiores causæ referuntur: vt in c. maiores. de bapt. ideoq; in his recurrendum est ad papã. Nec est verũ q̃ si episcopus dispẽsaret, teneret dispẽsatio: quia licet nõ probetur casus hic papalis, ex hoc q̃ cõmuniter tales ad papã remittũtur: cũ hoc esse possit ad terrorem, vel cautelã, vel reuerẽtiã: tamẽ probatur ex hoc, q̃ per literas papales ista papę cõiter indistinctè reseruãtur. Adde etiã secũdũ Ros. q̃ votum quo aliena incerta denota sunt in subsidiũ terræ sanctæ, nõ potest per episcopum dispẽsari, vt in alios vsus conuertatur, etiã si vouẽs religionem ingrediatur. ¶ Sextum. Secundũ Arc. post Pe. de Pal. licet episcopus dispensare nõ possit in voto continentiæ perpetuo, vt §. seq. tamẽ dispẽsare potest in tẽporali. puta si quis vouit cõtinere per annũ, & in omni voto perpetuo, quod nõ est religiõis aut cõtinẽtiæ, & similiter in voto quo existens in religione laxiori vouet strictiorem, cùm nõ sit votũ perpetuæ cõtinẽtię nec religionis, simpliciter: & similiter dispẽsare potest, vt habẽs votũ simplex de arctiori trãseat ad laxiorem, & q̃ existẽs professus in arctiori trãseat ad laxiorẽ: sicut abbas hoc potest, nõ tamen sine consensu conuẽtus. nõ autẽ potest dispẽsare in voto tẽporali religionis, cùm scilicet quis est obligatus intrare, & non remanere: vt quia vouit quis ingressum intentione probandi: vel nihil specialiter cogitans de remanẽdo vel non remanendo: quo casu ingreditur secũdũ formã iuris, quę est q̃ per annũ, ꝓbet: quia nec summus pœnitẽtiarius hoc potest, qui plus episcopo põt. Si ergo S. Tho. aut alius dicit, q̃ solus papa dispẽsat in votis perpetuis: intelligitur de voto cõtinẽtiæ & religionis. ¶ Septimum. Archidiaconus nõ potest iure suo vti authoritate dispẽsandi contra ius commune, nisi inquantum cõpetit sibi ex cõsuetudine legitimè præscripta, secundũ Archi. post Pet. de Palude. per quã ius episcopale põt acquiere: non autem papale, quia esset corruptela: vt de archiepiscopo dictũ est: & adde q̃ potest, dum visitat, absoluere à trãsgressione votorum. ¶ Octauum. Summus pœnitentiarius dispensare potest in voto religionis cõmutando vnã religionem in aliam: sicut patet in literis quas ab eo deferunt apostatæ. ¶ Nonum. Abbas & prælatus regularis, qui subdito concessit licentiam vouendi, secundùm Richa. ante votum emissum potest licentiam reuocare: & sic non tenebit postea factũ. Sed post votũ emissum, an possit dispẽsare: dicit tutius esse, q̃ subditus recurrat ad superiorẽ sui prælati. quod est satis æquũ, ne quis videatur authorizare in facto suo: tamẽ de veritate iuris potest dispensare: arg. c. manifestum. & quod ibi no. xxxiij. q. v. Nec est illud in facto ꝓprio, sed alieno: nisi forte vellet dispẽsare ꝓpter suũ commodum: quod nõ posset, sed solùm propter necessitatem subditi. ¶ Decimum. Licet in articulo mortis simplex sacerdos absoluere possit ab omni casu, id est, peccato etiã trãsgressionis cuiuslibet votiꝰ nõ tamẽ potest dispẽsare in voto: quia hoc nullibi cõceditur, sed tantũ absolutio, q̃ nõ est dispẽsatio. ¶ Vndecimum. Episcopus & similes nõ possunt dispẽsare in votis à se emissis, secundùm Pan. in c. magnæ. de voto. Vtrum autem quis sua authoritate possit votum in melius commutare: vide j. §. vij. ¶* Quartò quæritur specialiter, an papa dispensare possit in voto solenni continẽtię? Et dico, q̃ quantum ad votum solennizatũ susceptione sacri ordinis omnes conueniũt, & papa potest. Quantũ autẽ ad solennizatũ professione religionis approbatæ: idẽ tenet Richard. Bonauẽ. Aug. de Ancho. Henri. de Gan. in quolibet. Petr. de Palu. Herue. in iiij. Ioan. de Neap. in quolib. Duran. Hug. Card. Archid. in ro. Inno. glo. super c. cùm ad monasterium. de sta. mo. Panor. & sequitur Arch. & Sum. Ang. ac Ros. & breuiter S. Tho. qui oppositum tenuit, non habet secum nisi Albe. & veritatem fundatã in ratione irrefragabili, & authoritate spiritus Sancti, Leuitici vltimo, vbi dicitur, Animal, quod immolari potest domino, si quis vouerit, sanctificatũ erit & mutari nõ poterit, nec melius malo, nec pessimum bono. & de statu monachorum. in c. cùm ad monasterium. vbi dicitur, Abdicatio proprietatis, sicut etiam custodia castitatis, adeò annexa est regulæ monachali, vt cõtra eam nec summus pontifex possit licẽtiam indulgere. Hæc ibi. Nec est verum quòd ipse in quarto senserit cũ prædictis: quia ibi recitauit, & non determinauit: vt patet intuenti. in Summa vero, id est, ij. ij. vbi s. artic. xj. sic determinauit dicẽs, Sicut suprà dictum est, & habetur Leuitici vltimò, illud quod semel sanctificatum est Domino, nõ potest in alios vsus cõmutari. non enim potest facere aliquis ecclesię prælatus, vt id quod est sanctificatum, sanctificationẽ amittat: & in rebus inanimatis, puta quòd calix cõsecratus desinat esse consecratus, si maneat integer: vnde multò minus potest hoc facere aliquis prælatus, vt homo Deo cõsecratus

c. nõ probat, quia ibi dispensauit episcopus cũ muliere: in qua secundùm Pan. fuerãt tria inducentia ad dispensandũ. Primò, quia votũ castitatis emisit nõ inspirata, sed in fraudem sponsi de futuro, scilicet meticulosę, quia eius seruitiũ timuit. Secundò, propter maiꝰ periculum, quia mulier vi debatur incontinẽs. Tertiò quia erat iuuenis & suspecta: sed duo vltima sunt vnum tantùm. Et ideo alij dicũt quòd hoc potest episcopus solùm in casu illius c. scilicet si votũ fuerit meticulosum, licet nõ metu iusto: & verisimiliter timeatur de incõtinẽtia. Ita tenet d. Car. & do. Anto. in d. c. veniẽs. & Pan. dicẽs, q̃ hoc potest episcopꝰ in terminis d. c. veniẽs. ex quo reperimꝰ casum cõcessum ab ecclesia: nec reperitur sibi ꝓhibita dispẽsatio. Et ita sequitur Sum. Ange. & Ros. & ita limitãt Doct. dicẽtes, q̃ episcopꝰ hoc potest. Sed ego dico q̃ prædicti insufficienter mouentur: quia illud c. hoc nõ probat, cùm ibi episcopus dispensauerit non vt episcopus, sed vt cõmissarius papæ ex eius specifica cõmissione, vt ibi patet. & quod dicit Pan. non reperiri dispẽsationem episcopo ꝓhibitam: verum est in iure: sed ex cõsuetudine curiæ, vt patet per literas apostolicas, eã sibi papa indistinctè reseruat. Et ideo S. Tho. dicit q̃ solus papa dispensat in voto continentiæ, & alijs, quæ nõ indigẽt crebra dispensatione: concedo tamen episcopum posse dispẽsare in hoc, quando recursus haberi nõ posset ad papã: nisi periculo interueniẽte ex mora, iuxta dicta s. Dispensatio. §. ix. Et quia secundũ sanctum Thomam, eiusdem est dispensare in voto perpetuo continentiæ, & dare licentiã petendi debitũ coniugij, qui eam perdidit: quia talis quantum in se est tenetur seruare suũ votũ nihil exigẽdo, ideo consequenter dicendũ est episcopũ in hoc nõ posse dispẽsare, nisi ratione periculi in mora. licet cõtrarium censerit Sum. Ang. Posset tamẽ secundũ Arch. episcopus dispẽsare in voto non nubẽdi: quia aliud est vouere castitatẽ: aliud vouere, non contrahere matrimonium. Vnde vouẽs non contrahere, fornicando non facit contra votum suum.

¶* Quintò quæritur specialiter, an papa dispensare possit in voto solenni continẽtię? Et dico, q̃ quantum ad votum solennizatũ susceptione sacri ordinis omnes conueniũt, & papa potest. Quantũ autẽ ad solennizatũ professione religionis approbatæ: idẽ tenet Richard. Bonauẽ. Aug. de Ancho. Henri. de Gan. in quolibet. Petr. de Palu. Herue. in iiij. Ioan. de Neap. in quolib. Duran. Hug. Card. Archid. in ro. Inno. glo. super c. cùm ad monasterium. de sta. mo. Panor. & sequitur Arch. & Sum. Ang. ac Ros. & breuiter S. Tho. qui oppositum tenuit, non habet secum nisi Albe. & veritatem fundatã in ratione irrefragabili, & authoritate spiritus Sancti, Leuitici vltimo, vbi dicitur, Animal, quod immolari potest domino, si quis vouerit, sanctificatũ erit & mutari nõ poterit, nec melius malo, nec pessimum bono. & de statu monachorum. in c. cùm ad monasterium. vbi dicitur, Abdicatio proprietatis, sicut etiam custodia castitatis, adeò annexa est regulæ monachali, vt cõtra eam nec summus pontifex possit licẽtiam indulgere. Hæc ibi. Nec est verum quòd ipse in quarto senserit cũ prædictis: quia ibi recitauit, & non determinauit: vt patet intuenti. in Summa vero, id est, ij. ij. vbi s. artic. xj. sic determinauit dicẽs, Sicut suprà dictum est, & habetur Leuitici vltimò, illud quod semel sanctificatum est Domino, nõ potest in alios vsus cõmutari. non enim potest facere aliquis ecclesię prælatus, vt id quod est sanctificatum, sanctificationẽ amittat: & in rebus inanimatis, puta quòd calix cõsecratus desinat esse consecratus, si maneat integer: vnde multò minus potest hoc facere aliquis prælatus, vt homo Deo cõsecratus

quandiu

quandiu viuit cōſecratus eſſe deſiſtat. Solēnitas autē voti
conſiſtit in quadam cōſecratione ſeu benedictione vouē-
tis, vt dictū eſt ſ. ar. vij. Et nō poteſt fieri p aliquē prælatū
eccleſię, ꝙ ille qui votū ſolēne emiſit, deſiſtat ab eo ad qđ
eſt cōſecratus: puta ꝙ ille qui eſt ſacerdos, nō ſit ſacerdos:
licet poſsit ob aliquā cauſam exequutionē ordinis inhibe
re. Et ſimili ratione papa nō pōt facere, ꝙ ille qui eſt pro-
feſſus religionē, nō ſit religioſus: licet quidā Iuriſtæ igno
ranter cōtrariū dicāt. ¶ Eſt ergo cōſiderandū vtrū cōtinē
tia ſit eſſentialiter annexa ei ad quod votū ſolēnizatur: qa
ſi nō eſt ei eſſentialiter annexa, pōt manere ſolennitas cō
ſecrationis ſine debito cōtinētiæ: quod nō poteſt cōtinge
re ſi ſit eſſentialiter annexa. nō eſt autē debitū cōtinentiæ
eſſentialiter annexū ordini ſacro: ſed ex ſtatuto eccleſiæ.
Vnde videtur ꝙ p eccleſiā poſsit diſpēſari in voto cōtinē
tiæ ſolēnizato p ſuſceptionē ſacri ordinis. Eſt autē debitū
cōtinētiæ eſſentiale ſtatui religiōis, p quē homo abrenun
tiat ſeculo, totaliter Dei ſeruitio mācipat᷑, qđ nō poteſt ſi
mul ſtare cū matrimonio, in quo incūbit neceſsitas ꝓcurā
dæ vxoris, & ꝓlis & familiæ, & rerū, q̄ ad hoc requiruntur.
Vnde Apoſtol᷒ dicit j. Corin. vij. ꝙ q eſt cum vxore, ſolici
tus eſt q̄ ſunt mūdi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt.
Vnde nomē monachi ab vnitate ſumitur p oppoſitū ad di
uiſionē prædictā. Et ideo in voto ſolēnizato p ꝓfeſsionē
religionis nō poteſt per eccleſiā diſpēſari. Et ratione aſsi-
gnat decretalis: quia caſtitas eſt annexa regulę monachali.
Hæc ille in forma. Ex quib᷒ patet ꝙ in ꝓpoſito duo ꝓbat.
Primò ꝙ eccleſia de religioſo nō poteſt facere nō religio
ſum: ſicut nec gñaliter de benedicto nō benedictū ſtāte re:
vt patet etiā ī reb᷒ inanimatis: & p authoritatē Dei Leui.
vl. Secūdò ꝙ à monacho, & cōſequēter à religioſo nō pōt
eccleſia remouere cōtinētiā diſpēſando vt cōtraheret: qa
iam nō eſſet vn᷒, ſed diuiſus: qđ etiā ꝓbat authoritate de-
cretalis predicte, ſcilicet cū ad monaſteriū, qđ etiā ꝓbat: qa
à religioſo, quādiu eſt religioſus, ſeparari non pōt id, quo
formaliter fit religioſus: ſicut ab albo albedo. Hmōi autē
eſt ꝓfeſsio qua obligatur ad tria ſubſtātialia religionis, vt
p c. qđ voto. §. præſen. eo. ti. lib. vj. Ex his autē patet ꝓpoſi
tū inſolubiliter: quia ſi eccleſia ī hoc diſpēſaret, aut de reli
gioſo faceret nō religioſum, aut religioſum incōtinentē:
quorū vtrūq; eſt incōpoſsibile. Et ad motiuū Pet. de Pal. ꝙ
in omni voto intelligitur excepta authoritas papę, dicit S.
Tho. hoc non bene dici: qa q̄dā ſunt in qbus homo eſt ita
liber ſui, ꝙ etiā cōtra pręceptū papæ pōt illa facere, vt cōti
nere, & ſimilia. Ad motiuū Richardi, ꝙ nullū eſt votū qđ
nō poſsit in melius cōmutari, dico ꝙ verū eſt: ſed hoc nō
ſufficit ad hoc, ꝙ votū ſit cōmutabile: ſed oportet ꝙ abſit
dedicatio ad cultū Dei. Reſpōſiōes etiā datę ab aduerſari-
is ad p̄dictā decretalē, nihil valēt. Nā Inn. dicit ꝙ ſummus
pōt: fex nō pōt indulgere vł licētiā dare: qa verbū, licētia,
intelligit᷑ quādo hoc facit ſine cauſa, id eſt, ſola voluntate.
Quod Pan. dicit notādū p intellectu huius verbi, licētia,
quod nō refertur ad arbitriū boni viri. Sed primò dico ꝙ
Bar. expreſſe in l. alio. ff. de ali. le. dicit ꝙ cū verbū, licētia,
veniat à verbo, licet: debet intelligi nō de nuda volūtate,
ſed ratione regulata. & ſecūdò dico ꝙ tex. iſtā expoſitionē
nō patitur: quia nec in minimo voto poteſt diſpēſare ſine
cauſa rationabili. Alij dicunt ꝙ non pōt dare licentiā ſim-
pliciter nō cōmutādo in aliud bonū Deo accepti᷒: qđ pl᷒
placet Pan. Sed cōtra primò: quia eſto ꝙ poſsit eſſe aliqd
melius religione religioſi, vt bonū cōe, tamē religioſo ni
hil pōt imponi æque bonū vt religio: cū omne votum in
hoc cōmutetur vt dicet. Vnde ſi papa nō pōt in hoc diſpē
ſare, nō poteſt etiā cōmutare. Secūdò, qa omnis licētia da
ta à ſummo pōtifice religioſo cōtra caſtitatē, eſt illicitè &
vltra ei᷒ ꝑtatē data, vt patet ī d.c. cū ad monaſteriū, ī verbis
ſ. allegatis. Sed licētia quā daret ī hoc voto cōtrahēdi nō
diſpēſando, ſed cōmutādo, eſſet cōtra caſtitatē, nō obſtāte
cōmutatione: qa per eā ſoluit᷑ caſtitas: vnde eſt impoſsibi-
lis papæ. Alij, vt Ric. & Pe. de Pal. dicūt ꝙ nō poteſt religio
ſo quādiu eſt religioſus dare talē licētiā: ſed pōt de religio
ſo facere nō religioſum, & tūc dare. Sed contra, primò qa
ꝓbauit S. Th. ꝙ de religoſo, quādiu viuit, fieri nō pōt nō re
ligioſus. ſecūdò, qa ſemel dicatū deo, mutari nō pōt, quia
ſit dicatū, vt patet Leui. vlt. Et pręterea iſta reſpōſio ſuppo
nit vnū falſum, ſcilicet ꝙ alio ſit quis religioſus, alio obli-
gatus ad cōtinētiā: cū eodē formaliter ſit vtrūq;, ſcilicet p
feſsione: vt ex d.c. quod votū. Quod aūt dicūt quidā ſe vi
diſſe papā ſic feciſſe de facto: dico primò ꝙ ſecundū ali-
quos diſpēſauit cū nouitio, nō cū profeſſo. Dico ſecūdò ꝙ
diſpēſauit de plenitudine poteſtatis, nō de iure: quo mo-
do pōt intelligi opinio S. Tho. ſecundùm gl. in d.c. cū ad
monaſteriū. Dico tertiò ꝙ ego etiā vidi pōtificē facientē
maiora cum ſcādalo totius Chriſtianitatis. Vnde aliud eſt
facere de facto, aliud determinare, ꝙ ita poſsit fieri de iu-
re: qđ ſi faceret papa vt papa, id eſt, vt caput vtēs adiutorio
mēbrorū, cōſultādo factū, & faciēdo quod in ſe eſt, vt ſciat
veritatē: tali determinationi ſtādū eſſet neceſſario. Quod
autē dictū eſt de voto cōtinētiæ, dicendū etiā videt᷑ de vo
to paupertatis, vt patet p dictā decretalē. ¶ Sextò quæri-
6 tur,* quid iuris de diſpēſatione & cōmutatione quātū ad
cauſam mouentem ad diſpenſandum, vel diſpēſationē pe
tendā? Et dico duo. ¶ Primum. Secundùm S. Tho. prælati
nō poſſunt in votis pro ſuo libito diſpenſare: quia ſicut
prælatus nō poteſt præcipere malū, ita nec bonum impedi
re, ſcilicet opera virtutis: ſed ad eum ſpectat dijudicare qđ
ſit magis virtuoſum. Et ideo in manifeſtis diſpenſatio pla
ti nō excuſat à culpa: puta ſi diſpēſaret cum aliquo ſup vo
to de ingreſſu religionis nulla apparēte cā: ſed ſi eſſet cau
ſa apparēs, ꝓpter quam ſaltē in dubiū verteretur, tūc poſ-
ſet ſtari iudicio prælati diſpenſantis vel cōmutantis: nō tā
men iudicio proprio: niſi eſſet aliquid manifeſtè illicitū,
aut nō poſſet quis facilè ad ſuperiorē recurrere. Hæc tñ li
mita: vt ſ. Diſpenſatio. §. iij. Quæ aūt ſint cauſæ rationa-
biles diſpenſandi vel commutandi, videtur dicendū, ꝙ ſe
cundū S. Thom. cauſæ diſpenſandi ſunt tres, ſcilicet ſi id,
quod ſub voto cadit, ſit malum vel inutile, vel maioris bo
ni impeditiuum: cauſæ verò commutandi videtur eſſe im
poſsibilitas exequendi ſeu incommoditas, quæ eſt impoſ
ſibilitas iuridica, vt ſ. Potentia. vel maior vtilitas, dū ſcili-
cet ſit commutatio in aliquid Deo gratius: ſicut ſi expēſę
peregrinationis mutētur tempore famis in pauperū ſuſtē
tationē: quod probari poteſt per tex. in c. ex multa. eo. ti.
circa fin. vbi innuitur, vota poſſe commutari vel redimi
neceſsitas exigit, vel vtilitas ſuadet, & in his bon᷒ virtū
7 trabitur. arg. ibidē. ¶* Septimò queritur, quid de diſpēſa
tione & cōmutatione quātum ad ipſa vota cōmutabilia?
Et dico multa. ¶ Primum. Licet non omne votū ſit diſpē
ſabile proprie, quia ſcilicet nō omne votū eſt de malo vel
inutili vel impeditiuo maioris boni, omne tamē votū eſt
commutabile in aliud opus pietatis, ſecundū communem
doctrinā ſanctorum, & vt patet in c. magnæ. §. cùm igitur.
de voto. Quod tñ fallit in voto, quo aliquid per cōſecra-
tionem aut benedictionē actu dicatur Deo, vt ſuprà §. v.
¶ Secundum. In diſpēſatione & commutatione votorum
requiritur ſuperioris authoritas, nec pōt quis propria au-
thoritate

toritate votum ſuum in melius cōmutare. eo. ti. c. j. & ff. ſi
cer. pe. l. ij. Inſti. quib. mod. tol. obli. vbi non liberatur ſol-
uens rem meliorē, niſi ſoluat quod debet. Quod tamē li-
mita, primò niſi cōmutetur in votum religionis: vt j. par.
iij. Limitat ſecundò Sum. Ange. niſi ſit certum, ꝙ illud, in
quod mutatur, ſit melius & Deo acceptius: qa tūc ſufficit
petere licentiā, licet nō obtineatur. allegat c. licet. eo. ti.
& c. peruenit. el ij. de iureiu. Sed ſecūdùm mentē S. Tho.
ꝙ vult, ꝙ in voto fiat diſpenſatio eo modo, quo in aliqua
lege, dicēdū eſt, quòd licitū eſt propria autoritate venire
cōtra votū in caſu, in quo id, quod quis vouit, eſt manife-
ſtè illicitū: & nō poteſt opportune ad ſuperiorē recurre-
re: vt dicit ij. ij. vbi ſ. art. vl. ad ſecūdū. in fi. & per illicitum
intelligit malū inutile, & impeditiuū maioris boni: & ſic
hoc eſt licitū, vbi locum habet diſpenſatio: nō autem vbi
locū habet cōmutatio: quia tūc votum ligat, & nullus po-
teſt ſoluere ſeipſum. Et ſi dicatur, ꝙ cōmutatio aliquādo
habet locū vbi occurrit melius incōpoſsibile voto: dico
ꝙ nō, nec eo caſu votū ligat: quia eſt melioris boni impe
ditiuum. Caput autē, licet. quod Sum. Ang. allegat, nihil
facit. c. autē, peruenit. ſecundū expoſitionē docto. eſt pro
me: quia ibi dicitur, ꝙ propoſitum, aut promiſſum nō in-
fringit, qui illud in melius commutat: quia doct. qui illud
dictū intelligunt etiā de promiſſo per votū, dicūt eſſe ve
rum, ſi accedit autoritas ſuperioris: vt Inno. vel ſi primum
votum erat noxium & illicitū: vt Ioā. And. & Gof. vel vbi
maius bonū eſt incōpoſsibile voto: vt do. Anto. & conſe-
quēter vbi eſt maioris boni impeditiuū. Et ſic omnes ex-
poſitiones ſecūdùm noſtrā doctrinā ſunt. Nec expoſitio-
ni Io. And. obſtat, quod obijcit Pan. qa melius pręſuppo-
nit bonū: quia melius ibi pōt ſtare pro bono: ſicut pecca-
tor cōuerſus mores dicit᷑ in melius cōmutaſſe. Qui verò
intelligūt de promiſſo mediāte iuramēto, dicunt, vt dicit
Pan. nō eſſe verum, ſi iuramentū cōcernit vtilitatē priua-
tam: quia requiritur autoritas eius, cui eſt pręſtitū. arg. d.
l. ij. nec ſi cōcernit honorē Dei, niſi vbi illud meli᷒ eſt in
cōpoſsibile iuramēto: imo nec tunc hoc Pan. admittit in-
diſtinctè, ſed ſolùm ſi propria autoritate mutetur in vo-
tum religionis: tamē dico cum domino Antonio, ꝙ tunc
indiſtinctè poteſt: quia tunc iuramētum eſt maioris boni
impeditiuū. ¶ Tertium. Secundùm Archiep. poſt Petr. de
Pal. & Sā. Tho. autoritate iuris omnia vota commutantur
in votum religionis, etiā ſine diſpenſatione: quia tanquā
perfectū includit. Vnde qui voto tenetur ad ingreſſum ar
ctioris religionis, in qua tamē nō tenetur remanere, lici-
tè vouet profeſsionē in laxiori: & primū votum tēporale
includitur in ſecundo tanquā in perpetuo. Hoc tñ Archi.
poſt Pet. de Pal. limitat. Nam quādiu aliquis eſt nouitius,
excuſatur à voto perſonali, puta ieiuniorū, & huiuſmodi:
non autem à reali, puta de dando eleemoſynā: imò per ſe
debet ſoluere debita. Sed p profeſsionē qua cedit bonis,
& mundo moritur, vota perſonalia extinguūtur, & realia
debita in monaſteriū transferuntur: quod obligatur ſicut
hæres, ſcilicet nō vltra valorē bonorū, quę recipit de illo,
ſi fecit inuētariū: vel ſi nō fecit ex ignorātia iuris, ſecūdū
aliquos, ſicut nec quicūq; alius hæres. Sed pro hoc no. ꝙ
iſta ſunt vera in foro cōtentioſo ſolùm: in cōſcientia autē
nullus hæres tenet᷑ vltra vires hęreditatis. Fallit aūt quod
dictum eſt de cōmutatione in votū religionis, primò in
voto, quo qs vouit aliquid dare in ſubſidiū terræ ſanctæ:
quia nō cōmutatur ſine licētia Papæ, ſecūdùm Roden. ſci
licet quātū ad quantitatē: ſecus quantū ad laborē eundi,
aut mittēdi, ſecūdùm Verue. Sed ſi votū fuit de peregri-
nādo ſolùm, abſolueretur per religionē. Secundò ſecun-
dùm Rich. quē ſequitur Sum. Ange. & Roſ. quādo is, qui
profitetur, intēdit actu, vel habitu velle remanere obliga
tus votis prius factis: qa indiget diſpēſatione. Sed ego di-
co, ꝙ ſi iſtā intētionē habuit ante inſtās profeſsionis, ipſo
iure eſt abſolutus, vt videtur velle etiā S. Tho. Si verò eā
habuit in ipſo inſtāti vel poſt, illud votū non eſt firmum,
nec obligat niſi eo modo, quo de voto religioſi dictū eſt
ſ. Votū. iij. §. iij. Tertiò fallit, ſecundùm Sū. Ange. in caſu
quo probabiliter dubitaret᷑, an melius eſſet ſeruare votū,
aut religionē intrare: vt ſi rex magnus vouiſſet acqrere
terrā ſanctā: quia Papa eſſet cōſulendus. Sed hoc eſt verū
de bene eſſe: nō autem neceſſariò: quia poteſt intrare au
toritate iuris, per c. ſcripturæ. extrà eo. ¶ Quartū. Votum
factum Deo intuitu certę perſonæ, vel loci, puta de dādo
aliquid tali pauperi, vel tali monaſterio, cōmutari nō pōt
à vouente propria autoritate: licet perſona ſit malę vitæ,
vel eccleſia male officiata: qa quod ſemel placuit, ampli᷒
diſplicere nō pōt. de reg. iur. lib. vj. Sed vtrum cōmutare
poſsit epiſcopus, ſunt opiniones. Arch. tenet ꝙ nō, niſi ex
cauſa vrgēte: puta, quia eccleſia eſt deſtructa, & huiuſmo-
di: quia iā ius eſt illi quæſitum, quod auferri nō debet. Et
hoc ſequitur Ray. & Dur. in ſuis Summis. Bart. de Cay. &
Sum. Roſ. addēs hoc probari in c. ex parte. de cēſ. vbi vo-
uens cōpelli poteſt ad exequēdum votū. Et cōfirmatur ab
alijs: qa ex quo eſt pia cauſa, ius quæſitū eſt etiā abſenti,
vt ibi no. & habetur in l. illud. C. de ſac. ſan. eccl. Alij verò
dicūt, ꝙ tali loco, vel perſonę nō acquiritur ius, quaſi res
deuota ſit iam ſua: quia nec eis, nec aliquibus pro eis acce
ptātib᷒ eſt facta pollicitatio, ſed ſolùm Deo. Vnde ſi Deo
ſatisfiat per cōmutationem in melius, vel etiā in æquale,
quādo cauſa ſubeſt ex parte vouētis, liberat᷒ eſt q vouit:
quia ſatisfecit ei, cui promiſit. donec tñ cōmutetur, habet
ius agēdi, & agere pōt is, ad quē ventura erat res deuota,
apud epiſcopū, vel aliū ſuperiorē, vt cōpellat vouētē red-
dere. Et hoc etiā, nō aliđ, vult d.c. ex parte. & d.l. illud. vt ſ.
Votū. ij. §. xix. & hoc ſequitur Verue. & Sum. Ange. quæ
vult, ꝙ ex voto nō acqratur actio (intellige realis) alicui,
niſi res ſit ei data vel promiſſa. & hoc eſt veri᷒. Vnde & ſi
talis vouēs religionē ingredit᷑, liberatus eſt: & à fortiori
liberatur, ſi religionē ingredit᷑, vel ſi res erat deuota pau-
peribus in genere, ſecūdū Verue. Secus ſi nō ex voto ſolū
Deo facto, ſed ex aliquo alio reſpectu ſe homini obli-
gaſſet: quia nec per religionis ingreſſum, nec per diſpen
ſationē ſuperioris liberaretur, niſi vt dixi ſ. Papa. §. xiij.
¶ Quintū. Qui nō vouit, ſed tamē patri, vel alteri promi-
ſit votū eius implere, pōt in religionis ingreſſum ꝑmuta
re, quia nō plus tenetur ad voti impletionē, q hoc promi
ſit homini, quàm qui promiſit Deo. ¶ Sextum. Qui vouit
vnū filiū ſuū determinatè tradere religioni, nō pōt ſine
autoritate ſuperioris alium mutare, ſecundùm Pe. de Pal.
nec ſimiliter ſi vouit ipſe intrare, aut adire terrā ſanctā, ſe
cūdùm S. Th. nō pōt alium ſupponere loco ſui, intellige
ſine licentia Papæ. ¶ Septimū. Votum de feſtādo ſabbato
factū ſuperſtitioſe, innitendo ſcilicet literæ veteris Te-
ſtamēti, nō tenet: factū verò ex reuerētia beatæ Virginis,
ſi haberet inducere iudaizationē vel ſpeciē eius: vt quia
qui vouit, cohabitat Iudæis, eſſet omnino cōmutandū:
qa etiā à ſpecie mali abſtinendū eſt, primæ Theſſalonicē.
quinto. aliàs ſeruari pōt. ¶ Octauum. Si per cōfeſſorem
impoſitum eſt alicui in præſentia adire terrā ſanctā: Pan.
in c. quod ſuper his. eo. tit. de mēte Ioānis Andreæ, dicit
ꝙ ſi talis pœnitentia fuit iniūcta pro ſubſidio terræ ſan-

ctæ,solus Papa cõmutat.Si verò pro labore itinerãdi,etiã
solus Papa cõmutat,si illa emisit votum: si verò solùm as-
sumpsit signũ peregrinationis, dispẽsabit inferior. Adde
secundùm Ludoui.de Ro.in suis singu.ꝙ si Papa imponit
pœnitẽtiã alicui transmutando votum, episcopus potest
illam pœnitentiã commutare & alterare. de quo est glo.
in c.tempora plenitudinis.xxvj.q.vij.& secũdùm eundem
8 Lud.est tex.in l. si quis libellos.C. de appella. ¶*Octauò
quæritur, quid iuris de ipsa dispensatione,& cõmutatio-
ne votorum in se? Et dico multa. ¶Primum. Secundùm
Archiep.post Pet. de Pal. in dispensando requirit forma
expressa vel tacita, scilicet ꝙ intẽdat quis dispẽsare.quod
secundùm Canonistas potest Papa, qui iuri non subditur:
non autem episcopus,nisi exprimat.de cõces.præben.lite
ras.sed verius,inquit,est ꝙ in omnibus, in quibus prælatis
nõ est taxatus modus cum formula dispensandi, eo ipso,
ꝙ dispensant,quòd faciunt effectum animo dispensandi:
vel sciunt,& nõ contradicunt, quãdo facilè & liberè con-
tradicere possent. ¶Secundũ. Ad hoc,ꝙ dispensatio sit le
gitima,secũdùm Inn.in rubr.de obser. ieiuni. & Archi.in
c.presbyter.dist.xxviij.duo requirũtur,scilicet causa legi
tima in vouente, & ꝙ id, in quod votum cõmutatur,me-
lius sit,& Deo acceptius.Et hoc videtur velle c.primũ.eo.
ti.& sequitur Pet.de Pal.Sed vt Pan. egregiè & subtiliter
no.in c.j.per tex.in c.ex multa. eo.tit. commutare in me-
lius tunc est necesse,quãdo sola vtilitas mouet ad cõmu-
tandum:quia scilicet ex parte vouentis non est causa, nisi
voluntas:secus vbi est necessitas,id est,impotẽtia, vel in-
cõmoditas:quia sufficit cõmutare in simile.arg.c.magnæ.
eo.tit.& quod legitur & no.in c.j.de rerũ permu.in simi-
li.imò Sum.Ange.notans Pan. dicit se credere, ꝙ sufficit
si mutetur in æquale, etsi nõ in simile.Sed Pan.per simile
intellexit æquale:imò ipsamet Sum.in verbo,Votum.iij.
§.xxvj.in fin.tenet cõtra Rodo.quòd sufficit commutare
in minus,quod aliquo iure non probatur,nec bene dicit:
quia vt dicit Sanct.Tho.commutatio est quidam contra-
ctus, in quo prælatus se habet vice Dei. Ex quo sequitur,
quòd oportet ibi esse æqualitatem. quod tamen nõ opor
tet scrupulose accipere, sed sufficit arbitrium boni viri,
cessante fraude & lata culpa.

RVRSVS de Voto quintò,inquantum specialiter spectat ad coniuges.

1 *Votum coniugum qualiter fiat.*
2 *Vxor abstinentiã absq; viri licentia & assensu uouere nõ põt.*
3 *Maritus an & quando abstinentiæ uotum uxori non præiudi-
ciale poßit emittere.*
4 *Vota continentiæ in coniugibus quando liceant.*
5 *Maritus continentiam, quod ad debiti redditionem attinet,si-
tra coniugis aßensum uouere nequit.*
6 *Vota coniugum, quo ad religionem, quando liceant.*
Coniuges fornicarij non intrant religionem, alter sine altero.
7 *Filium an poßit alter parentum deuouere religioni.*

VOTVM quintò cõsiderari potest specialiter,inquan
tum spectat ad cõiuges:præter ea,quæ dicta sunt su-
1 prà,Votum.iiij. §.ij.quantum ad irritationem. ¶*Primò
ergo quæritur, quid iuris de votis cõiugum, quæ nõ sunt
de cõtinentia, vel religione? Et dico,ꝙ neque vir,neque
vxor potest facere votũ præiudiciale alteri, quantũ ad de
bitum coniugale: quia quãtum ad hoc sunt pares: vt in c.
2 gaudemus.de diuor.*Vnde cùm vxor abstinentiã sine vi-
ri consensu vouere non possit.xxxiij.q.v.manifestum.&
c.noluit. similiter nec vir poterit sine cõsensu vxoris, se-
cundùm Inno.& hoc pro regula tenendum est: sicut & vi
detur velle gl.in d.c. manifestum. quòd vxor vouere põt
ea,quę nõ sunt in præiudicium viri,sicut & econtrario:&
quicquid põt dare sine viri cõsensu, potest vouere: vt de
his, de quibus potest eleemosynam facere, nisi impediat
scandalum, quod nõ sit pharisaicum. Fallit quod dictum
est,secũdùm Rayn.Inno. Host. & omnes in voto subsidij
terræ sanctæ, quod vir facere potest sine cõsensu vxoris.
de voto.ex multa. licet secũdùm beatum Thom. & Albe.
non sit cõsulendum viro,vt crucem accipiat,si vxor nõ po
test eum sequi,& de incõtinentia timeatur.Vxor etiã se-
cundùm Host.potest inuito marito votum prædictũ emit
tere: sed si est suspecta, vel nimis iuuenis, redimet illud:
aliàs ibit,si talis est, q̃ secũ possit ducere bellatores: aliàs
omnino redimet.d.c.ex multa.in fi.Sed San.Tho.dicit,ꝙ
vxor hoc nõ potest sine licentia:quia nõ põt sic discurre-
re sine periculo castitatis. nec hoc dicit illud c.ex multa.
Fallit etiã secundùm Archi.&,vt videtur,beatum Tho.in
modica peregrinatione,etiã sine voto propter domũ dis
ponendam,vel domiciliũ aliò trãsferendum:quia hoc vir
potest facere sine licẽtia vxoris,secũdùm S.Th.in dispo-
sitione domus,& regimine vitæ mulier est subiecta viro,
& nõ econuerso.Quod autẽ dicit Pan.in c.scripturæ.eod.
3 ti.& sequitur Sum.Ros. cõtra Ang.* ꝙ vir potest emitte-
re aliquod votum abstinentiæ nõ præiudiciale,vxor autẽ
nullũ sine consensu viri: nõ est verũ: quia nõ est vxor sub
viro eo modo,quo filius impubes sub parẽtib⁹,quorũ sci
licet volũtas est filij. Ex quibus patet, ꝙ vir sine consensu
vxoris, aut vxor sine cõsensu mariti habitũ mutare nõ po
test:puta suscipiẽdo habitũ tertij ordinis alicuius religio
nis:quia hoc est præiudiciale: cùm aliquãdo generet hor
4 rorem. ¶Secũdò*quæritur,quid iuris de voto coniugum
quantũ ad continentiã, quãdo hoc votum sequitur matri
monium,nã quãdo præcedit,vide s̃.Matrimoniũ.vij.§.v.
Et dico,secundùm Rayn.& Albe.ꝙ quãtum ad hoc vir &
vxor ad paria iudicãtur.xxxij.q.j. si quis. Potest autẽ hoc
votũ tripliciter fieri. Primò, vno vouente sine alterius li-
centia. Secundò, vno vouente cũ alterius licẽtia. Tertiò,
vtroq; vouẽte de cõmuni cõsensu. Quãdo fit primo mo
dò,si erãt sponsalia tãtùm,dic vt s̃.Spõsalia. §.vij. Si verò
erat matrimonium ratum, scilicet per verba de præsenti,
sed nõ consummatũ,secũdùm Pet. qui vouit,tenetur in-
gredi religionẽ, & matrimoniũ soluitur p ingressum. de
quo suprà,Diuortiũ. Si verò erat consummatũ, nõ potest
vnus eorũ vouere, vel intrare religionẽ inuito alio, nisi
5 ob fornicationẽ notoriã.de quo suprà,Diuortium.*Non
potest etiã vouere continentiã, quãtum ad redditionem
debiti, secũdùm omnes: quia vouere nõ potest alienum.
quantum verò ad exactionẽ,sunt opiniones. Nã, vt dicit
S.Tho.in iiij.dist.xxxij. quidã dicunt, ꝙ vnus hoc potest
vouere sine cõsensu alterius: quia in hoc quilibet est sui
iuris.quod Rich. dicit esse cõmunius & tutius: & videtur
cõsentire Pet.de Pal. dicẽs tamẽ nulli hoc esse consulen-
dum. Quidã verò,inquit San.Tho.probabilius dicunt,ꝙ
nõ potest,quia nimis onerosum fieret matrimoniũ alteri
quẽ semper oporteret subire verecũdiã in petẽdo debi-
tum.Et hanc opinionem sequitur Albe. & Dur.& Ioãnes
de Neap.dicẽs hãc esse probabiliorẽ.Et secũdùm istos in
tali voto nõ solùm potest episcopus dispensare: vt apertè
trahi põt ex his,quę dicit Ioan.And. in nouel. in c.rursus.
qui clerici,vel vo. sed etiã alter cõiugum potest irritare.
Vtraq; opinio est vera, fundata in hoc principio,ꝙ con-
iunx in vouendo nõ põt alteri præiudicare.vnde si istud
votum sit de nõ petendo absolutè,non valet:quia præiu-
dicat.

dicat.si verò sit de non petẽdo ratione sui,sed tantùm ra-
tione socij,tenet quia nõ præiudicat. Vnde si vouet se nõ
coiturum,nisi ad cõplacendum cõiugi, est licitũ. Quando
autẽ fit secundo modo quantum ad votum solenne profes
sione, vide s̃.Diuortium.§.xvj.quantũ verò ad solennẽ su
sceptionẽ ordinis sacri, vide s̃.Matrimonium.viij.§.xvij.
quãtũ verò ad votũ simplex, dicit Pet.de Pal.ꝙ sicut vir li-
centians vxorem ad votũ abstinentiæ,posset postea reuo
care,licet cũ peccato sine iusta causa, & mulier teneretur
obedire:ita & ad simplex votũ castitatis licentiã potest re
uocare.sed nõ est simile: quinimo inter ista distinguit gl.
in c.manifestũ.xxxiij.q.v.Et ratio est,quia votũ abstinen-
tiæ potest pertinere ad gubernationẽ familiæ aliquo mo
do,nõ autem cõtinentiæ. Vnde S.Th.& Io.de Nea.dicũt
ꝙ non potest reuocare votũ continẽtię in quod cõsensit:
imò nec petenti reddere sine mortali: quia, vt dicit Ioã.de
Nea.cooperaretur ei in crimine mortali.argu xxxiij.q.v.
cõtinẽtiæ.quod Pe.limitat si cõsensit in facie ecclesię.sed
malè,quia votũ sit Deo occulta cernẽti.Male etiã probat
Pan.in c. charissimus.de cõuer.cõiu.ꝙ possit licẽtiãs re-
uocare votũ continẽtię,sicut & abstinentiæ,per hoc ꝙ cõ
tinentia est abstinẽtia: quia nõ est verũ propriè.est tamen
verum quod dicit Pet.ꝙ si vir ad tempus dissimulat votũ
vxoris,& postea cõtradicit, illa nõ tenetur implere.Secun
dùm Inn.autẽ & omnes,dans licentiã vouendi, si ipse nõ
voueat,exigere nõ prohibetur.de cõuer.cõiu.c.j.licet red
dere nequeat exigenti,vt dictũ est.Quando autẽ fit tertio
modo quantũ ad vota solennia,dic vt s̃.Matrimoniũ.viij.
§.xij.& s̃.Diuortium. §.xvj. Quantũ verò ad simplex,dic
ꝙ nullus eorum potest exigere vel reddere:sed est morta
le.Et si vnus frangeret votũ,puta fornicando,alter nihilo
minus seruare tenetur.xxxiij.q.v.quod Deo.Sed vbi esset
periculũ incontinẽtiæ,esset dispẽsatio quærẽda, quam se
cundùm Verue.posset episcopus facere.quod verũ est eo
modo quo dictũ est s̃.Dispẽsatio. §.ix.¶Tertiò quęritur,
6 *quid iuris de voto coniugum quantũ ad religionem? Et
dico de hoc esse dictũ suprà,Diuortiũ.§.xvj.& Matrimo
niũ.viij.§.xij.& Matrimoniũ.vij.§.v.vlterius dico quæ-
dam.¶Primum.Si coniugi dicẽti se ante carnalẽ copulã
velle religionẽ intrare:episcopus,vt debet, terminũ ad in
grediendũ præfixerit,& ille eo lapso ingrediatur:nihilo-
minus,secundũ Ray.valebit ingressus,si copula nõ præces
sit.ar. de cõuer.coniu.ex publico.& secundũ Ho. relictus
in seculo expectabit nubere per annũ.¶Secundũ. Si con
iunx extorqueat licentiã intrãdi vi aut metu iusto:secun-
dùm Host.nihil nocet licẽtianti.xxxiij.q.v.notificasti.nisi
fortè per tẽpus ratificet:extrà,qui cle.vel vo.insinuãte.Et
idẽ si interuenit dolus,secundũ Verue.Gof.& Ho.¶Ter
tium.Si vxor,sine cuius licẽtia vir religionẽ intrauit, vult
ingredi,& maritus cõtradicit,secundũ Ray. si vir iam edu
ctus est de monasterio,& restitutus vxori, illa eo inuito
ingredi nõ põt.xxxiij.q.v.quod Deo.Si vero non est edu
ctus,secundũ Inn.ingredi potest mulier,si in ingressu viri
cõtinẽtiã vouerat.xxvij.q.ij.Agathosa.Si verò nõ vouit,
nõ potest ingredi inuito viro,& ingressa potest educi.ar.
d.c.quod Deo.sed nõ potest debitũ exigere:vt in d.c. quod
Deo.de cõuer.cõiu.c.j.Sed intellige ꝙ nõ potest petere si
tacitè vel expressè est professa,aut vouit.sed secũdũ Ray.
etiã si non vouit,põt intrare inuito viro.d.c.Agathosa. &
xxxiij.q.v.qui vxorem.& concordant Pet.Host.& Gofre.
& verum est,si vir erat professus,aut vouerat.ar.dicti cap.
quod Deo.nõ aliter.¶Quartũ.Si ambo cõiuges fornicati
sunt,nõ potest alter altero inuito religionẽ intrare,secũ-
dùm Veruec.sicut & no.Hug.in d.c.Agathosa.& si intra-
uerit,reuocari potest,secundùm eosdem.& idem Pan.in
d.c.significasti.de diuor.& sic adulteria coniugũ pari cõ-
pensatione tolluntur,licet differant qualitate:vt qa vnius
est notorium,alterius occultũ.¶Quintũ.Si vterq; nõ pe-
tita licentia ab alio religionẽ intrauit,secundùm Veruec.
se inuicem repetere nõ poterũt:quia neuter potest dicere
ab alio se spoliatũ: sed vterq; intrãdo videtur renuntiasse
iuri quod habebat,& iuri exigẽdi debitum:ideoq; tenuit
votũ vtriusq; quo ad exigere & reddere,vt nõ possint exi
gere,nec reddere teneãtur. sed intellige si professi sunt
aut vouerũt.¶Sextum. Si vterq; credens alterum mortuũ
intrauit,secundùm Inno.amborum votum ratificatum est
professiõe voluntaria, si est sequuta:sed si nõ est sequuta,
non succedit obligatio.Et ita intelligitur dictum Veruec.
7 qui videtur oppositũ sentire.¶*Quartò quæritur, quid si
alter coniugum deuouit filium religioni? Et dicit Petr.de
Pal.ꝙ si pater vouit filium aut filiã ablactatos,potest & de
bet offerre monasterio,ẽt matre inuita:sed si erat in vte
ro vel sub lacte,qa part⁹ est pars viscerũ: & cũ est sub lacte,
magis est sub cura matris:non potest voueri cum effectu à
solo patre,quin etiam mater possit votum irritare.

DE VSVCAPIONE.

1 *Vsucapio quid, & quæ ad eam requirantur.*
2 *Vsucapi quæ poßint, & quis poßit usucapere.*
3 *Vsucapere quilibet potest,qui licitè potest poßidere, ueluti pa-
terfamilias, filius etiam in peculio, & etiam pupillus.*
4 *Tituli dominium transferentes qui sint.*

VSVCAPIO est acquisitio dominij per continuatio-
nem possessionis tempore lege diffiniti. ff. eodẽ.l.
ij. quod tẽpus est trienniũ. Instit.eod.in princ.& not. Ioã.
xxvj.q.iij.in Sum.Et inducta est vsucapio pro vtilitate pu
blica,ne rerum dominia sint incerta.ff.eod.l.j.Instit.eod.
§.j.& vt finis litibus imponatur.ff.pro suo.l.fina.¶Huius
effectus est secundũ omnes,vt rei vsucaptæ dominiũ dire
ctum acquiratur.C.de pact.l.traditionibus.ff.de vsucap.l.
j.& iij.ff.pro suo.l.fina.Et locũ habet in cõsciẽtia eo mo-
do quo præscriptio.de quo suprà.¶Primò aũt quæritur,
1 *quæ requiruntur ad vsucapionẽ? Et dico quòd quatuor.
¶Primò bona fides,nedum in vsucapiente toto tempore
vsucapionis:sed etiam in principio cõtractus ex parte tra
dentis & accipiẽtis.ar.ff.pro empt.l.ij.§.si eam.vbi not.ꝙ
ignorantia iuris non excusat,vt quis sit bonæ fidei. ff. de
vsucap.l.nunquam.¶Secundò,ꝙ res sit mobilis:quia circa
res immobiles est pscriptio.¶Tertiò,ꝙ res tradatur, vel
quasi:aliter possessio nõ haberetur sine traditiõe,vel qua
si.C.de pact.l.tradi.Insti.de rerum diui. §.per traditionẽ.
vel alio modo possideatur tẽpore debito,id est triennio.
¶Quartò,titulus verus,nõ putatiu⁹,nec falsus.ff.pro leg.
l.ij.& iij.C.de vsucap.pro hære.l.fin.& ibi Azo. Qui autẽ
2 sint veri tituli,infrà §.vlti.¶Secũdò quæritur,*quæ pos-
sint vsucapi? Et dico,ꝙ omnia,exceptis quę prohibẽtur,vt
res furtiuæ,& vi possessæ:vt no.gl.in sum.xvj.q.iij.& res
sacra & religiosa,& liber homo,& decima. de præscripti.
causam quæ.& seruus fugitiuus.Probãtur hæc Instit.eod.
§.sed aliquando.& §.seq.Et via publica,& aquæductus.ff.
eodem.l.vsucapionem.C.de aquæduc.l.diligenter.lib.xj.
ff.de via pub.l.viã publicam.Item vbicunque prohibetur
alienatio,& vsucapio regulariter prohibet.ff.de fundo.do.
l.si fundo.ff.de verborum signific.l.alienationis.¶Tertiò
3 quæritur,*quis potest vsucapere? Et dico quòd omnis
qui potest licitè possidere,vt paterfamilias,& filiusfami-
lias in peculio,pupillus si habet animum possidendi, licet

non interueniat authoritas tutoris, & furiosus si sanæ mẽtis vsucapere cœpit: incipere aũt nõ põt durãte furore. ff. eo. l. iij. §. j. ij. & iij. Seruus autẽ vsucapere nõ põt, qa nihil potest possidere. l. Labeo. ff. eo. & l. j. §. itẽ acquirimus. ff. de acqui. pos. nisi peculiariter ex scientia domini possidet: vt in dictis legib. ¶ Quartò quæritur,* qui sunt tituli dominiũ trãsferẽtes? Et dico q̃ sunt decẽ. ¶ Primus est titulus pro soluto: qui locũ habet, qñ ego credo me tibi debere centũ ex quacunq; causa: & tu idẽ credis: & soluo vel aliquid do loco solutionis: & sic iustus error dat causam prescribẽdi: quod tamẽ fallit qñ aliquid soluitur causa emptionis, quę nõ præcesit. ff. pro emp. l. ij. resp̃õ. ij. ff. pro solu. l. pe. ¶ Secũdus, pro emptore, qui locũ habet cũ quis in veritate emit rẽ alienã: vel à furioso bona fide, qué credebat sanę mẽtis. ff. eo. l. pignori. §. j. & ff. pro emp. l. ij. §. si à pupillo. & in isto, vt dixit, requiritur bona fides in rebus mobilibus tam tradentis quàm accipiẽtis. Itẽ q̃ emptio sit pura, nõ cõditionalis. ff. pro empto. l. ij. §. si sub cõditione. Itẽ q̃ pretiũ soluatur, vel fides habeatur de pretio: quia aliter nõ trãsferretur dominiũ. Inst. de re. di. §. vẽditę. Itẽ q̃ eadẽres quæ est empta tradat: qa si daretur alia, nõ vsucaperet pro emptore. l. ij. §. cùm Stichũ. ff. pro empt. ¶ Tertius, pro trãsacto, qui habet locũ in re tradita, vt à lite recedatur ab eo qui credebatur dominus. C. pro transato. l. ex causa. C. de transac. l. si pro fundo. ¶ Quartus, pro hærede, qui habet locũ vbi quis est verus hæres, vel saltem iustè & probabiliter hoc putat. Non tamẽ habet locũ in suis hęredibus: quia quoda modo cum viuente hæreditariarũ rerũ domini æstimãtur. l. ij. §. fi. ff. pro hæred. C. pro hære. l. nihil pro hęrede. Sed in extraneis heredib⁹ distingue: q̃ aut res est vitiosa, puta furtiua, aut vi possessa, vel res fisci, quæ nullo tẽpore præscribi põt. C. cõmu. de vsucap. l. iam pridẽ. vel res pupilli, vel res data præsidi, cõtra l. Iul. repetũdarum. ff. de acqui. rerũ domi. l. bonæ fidei. & sic hæres generalis vel successor specialis rei alicuius præscribere nõ potest. ff. de publ. l. sed & hi. §. actionẽ hãc. de quo vide S. Præscriptio. j. §. viij. Si verò res nõ est vitiosa: sic dic vt S. Præscriptio. ij. ¶ Quintus, pro dãnato, qui habet locũ cùm in vero nõ in opinione aliq̃d est donatũ bona fide. C. pro donato. l. vl. & quòd donatio teneat: quia si pater donat filio, & decedat, nõ vsucapiet pro donato filius: qa donatio non valuit rõne patriæ potestatis. ff. pro dona. l. j. §. j. ff. pro hærede. l. ij. §. filiũ. licet etiã rem alienã quis donare nõ possit, quo ad hoc vt dominiũ transferatur in præiudiciũ veri domini: qa quod quis nõ habet, transferre nõ potest. C. de donatio. l. si filius. valet tamen vt vsucapiatur. ff. de dona. l. si is qui alienã. & l. fi. & de iure patronatus. c. cura pastoralis. ¶ Sextus, pro derelicto, qui habet locũ in ea re quæ credebatur à domino derelicta, & ali⁹ possidere incœpit, quãuis ignoret à quo sit derelicta. ff. pro derel. l. si id quod pro derelicto. ¶ Septimus, pro legato, qui locũ habet cùm alicui res legatur aliena bona fide. ff. pro leg. l. pro legato. la j. Et quãus legatũ ademptũ sit, tamen vsucapio currit. d. l. pro legato. & l. vl. dũmodo probabilis error excuset: puta credit testatorẽ fuisse sanæ mentis, cũ tamẽ foret furiosus: vel ignorat legatũ per codicillũ ademptũ esse. ¶ Octauus, pro dote, qui habet locũ, cũ res aliena pro dote bona fide datur. l. vlt. ff. pro dote. ¶ Nonus, pro suo, qui habet locum cùm quis possidet rem, quã credit suã, aliquo iniusto titulo. ff. pro suo. l. j. & vlt. ¶ Decimus, pro iudicato, qui locum habet cùm res est iudicata, à qua nõ est appellatũ spatio decẽ dierũ, quæ vsucapitur: quia trãsit in rem iudicatã. ij. quæst. vj. anteriorum. ¶ In vsucapione igitur requiritur aliquis de istis titulis, & bona fides, & quòd res non sit vitiosa, vt dictum est.

DE VSVRA PRIMO QVID, ET vbi sit in genere.

1 *Vsura quid, & an sola spes lucri ex mutuo faciat usurarium.*
2 *Mutuans an possit naturalem obligationem antidorę, ad sibi remutuandum deducere in pactum.*
3 *Vsura an sit mutuare ut aliquid detur pauperibus.*
4 *Vsura an sit expectare munus a lingua uel obsequio, aut consolationem amicitiæ. num. 5.*
6 *Vsura an sit, cũ pars pecuniæ numeratur, & alia datur in merce aliqua.*
7 *Vsura an sit mutuare, ut eas ad meũ molendinum uel scholas.*
8 *Vsura an sit mutuare rustico, ut tuam possessionem colat.*
9 *Vsura an sit mutuare communitati ad ustandum collectas.*
10 *Vsura an sit mutuare ut fiat noua obligatio ueteris debiti.*
11 *Vsura an sit mutuare inimico, ut cesset ab actione iniuriarum uel expensis.*
12 *Vsura an sit concedere pecuniam in sacculo ad ostentationem.*
13 *Vsura an sit dare decem ulnas panni pro alijs decem in futuro dandis.*
14 *Vsura an sit tradere pecuniam pro pecunia simili, uel granum pro grano. & num. 15.*
16 *Vsura an sit tradere frumentum tempore caristiæ, ut pretium soluatur in frumento tempore uilis pretij. & num. 17.*
18 *Vsura an sit mutuare domino ut habeas officium.*
19 *Interesse aliquod an liceat accipere ex mutuo.*
20 *Vsuram an committat qui pecuniam acceptam sub usura dat alteri, ut restituat priori.*
21 *Vendere quando liceat carius, quàm ualeant.*
22 *Vsura an sit, si ad instantiam tui cessaui emere uel aliquid lucrari, ut tibi pecuniã mutuò darem sub certo lucro. & num. 23.*
24 *Vsura an sit, si communitas uel officiales accipiunt pecunias pupillorum, & dant quinque pro centum.*
25 *Vsura an sit aliquid accipere ob prolongationem termini.*
26 *Vsurarius an sit censendus, qui gratia moræ aliquid accipit ultra principale. & nu. 27.*
28 *Vsuras an liceat accipere ratione pœnæ appositæ.*
29 *Tutor an soluat quinque pro centum, si non est negotiatus.*
30 *Vsurarium an sit statutum, quòd creditor mũssus in possessionem lucretur fructus.*
31 *Interesse an debeat, qui pecuniam alterius debebat collocare in prædia.*
32 *Vsura an sit accipere ratione laboris in mutuando.*
33 *Vsuræ quibus alijs modis committatur. & nu. seq.*

VSVRA ab vsu seu actu vtendi dicta est, secũdũ grammaticos: sicut & rasura ab actu radẽdi. & secũdũ etymologiam vocabuli dicitur quasi vsus æris. & secundũ S. Tho. in quodam opusculo, si tamen est eius, primò significat rem acquisitam rei alicui⁹ vsu: sed, vt sonat in maiorem importat rem acquisitam vsu rei, quæ ipso suo principio vsu distrahitur, vt pecunia: vel omnino cõsumitur, vt vinum & granum. ¶ Declarare autẽ quid sit vsura, & dubia circa illã incidentia, secundũ Petrum de Ancha. in quadã quæstione disputata pertinet magis ad Canonistas & Iuristas, sed malè probat. S. Thom. autem in quolib. & do. Anto. de But. magnus Canonista, probãt, quòd ad Theologos: quia est cõtra ius diuinum. tamen opinio Petri est vera quantũ ad pœnas statutas per leges humanas cõtra vsurarios. ¶ Igitur vsura secundũ mẽtem Sancti Tho. ij. ij. q. lxxviij. art. j. & Mal. quæstio. iij. arti. iiij. & quolib. iij. art. ix. & Thomistarum, sic potest diffiniri, Vsura est lucrũ accedẽs ex mutuo, pacto, vltrà sortẽ principali. ¶ Pro quo aduerte, q̃ lucrum dicit omne cremẽtum vltra mutuũ, & interesse qd pecunia mensurari põt: non autẽ id, quod accipitur vt interesse. ¶ Mutuũ verò nõ habet locũ nisi in reb⁹, quę suo vsu distrahũtur, vel omnino cõsumũtur. quod intelligę p se, siue sit sic: qa res aliquãdo habet vsum principalẽ, & secũdariũ, sicut principalis vsus pecuniæ est distractio, secũdarius verò põpa, & ostẽtatio diuitiarũ, vl' etiã pmutatio: & ecõtrario principalis vsus vestis est vestitio, secũdari⁹ aũt est vẽditio aut pmutatio. Vnde si tradatur pecunia alicui ad vsum, quo nõ distrahitur, puta ad ostentationẽ, nõ erit mutuata, sed locata. ¶ Intẽtio verò principalis est, qua quis maximè mouetur ad mutuandũ, siue fine qua mutuũ nõ fieret: sicut in mutuãte partim ex beneuolẽtia, partim ex spe lucri, principalis intẽtio est lucrũ, si eo cessante nõ mutuaret: & secũdaria, beneuolẽtia. & ecõtrario principalis est beneuolẽtia, si ea cessante nõ mutuaret: & lucrũ est secũdaria. Principalis aũt intẽtio lucri est, quę facit vsurã, nõ secũdaria: sicut & ĩ simonia. dist. lxj. qd ꝑ derit. in gl. & dist. lix. si officia. Et sic intellige, & accipe intẽtionẽ in c. j. xiiij. q. iij. & hoc etiã si intentio principalis adueniat post mutuum iam recta intẽtione factũ, secũdùm Archi. arg. j. q. j. vulnerato. ¶ Ex his paucis patẽt primò omniũ aliorũ diffinitiones. Etenim vsura secũm Ray. cui cõcordat Inno. extrà eo. c. j. lucrũ est mutuo pacto debitũ vel exactũ, vbi nomine pacti veniret intẽtio principalis. i. fine qua non, quę est pactũ quodãmodo implicitũ. Secũdùm Gof. verò est quicqd sorti accedit intẽtiõe pręcedẽte vel pacto, vbi nomine sortis venit mutuũ: & ly præcedẽte, nõ ponit respectu mutuationis, sed accessionis: qa licet talis intentio sequatur mutuũ, tamẽ facit vsurã. ¶ Patet secũdò tota materia vsurarũ viris doctis, quia vbicũq; cõcurrũt ista tria, mutuũ, lucrũ principaliter intẽtũ, & pactũ, est vsura forma lis: vbi verò cessat pactũ, sed sunt duo prima. s. mutuũ, & lucrũ ex ipso mutuo principaliter intentũ, est vsura mẽtalis: vbi aũt nõ est mutuũ expressum vel tacitũ, nullo modo est vsura. Similiter vbi deficit intẽtio lucri, & pactũ simul. sed si deficit intẽtio, & adsit pactũ, nõ est vsura mẽtalis, siue quo ad Deũ, sed formalis, siue quo ad iudiciũ eccle siæ. Si ꝙo ecõuerso desit pactũ, & nõ intẽtio, nõ est forma lis, sed mẽtalis: ꝓpter rudes tñ quærit de multis. ¶ Primò ergo quæritur,* vtrũ sola spes lucri ex mutuo faciat vsurariũ? Et dico q̃ sic, eo. tit. c. j. & c. cõsuluit. & c. si fœneraueris. xiiij. q. iij. sed spes est duplex. Nã quædã est secũdaria, id est, qua mutuãs sperat qdẽ lucrũ, sed tũ etiã si illud nõ speraret, nihilominus mutuaret ex debito cõscientiæ, vel charitatis, vl' amicitiæ, & huiusmodi: & hæc nõ facit vsurariũ, secũdùm doc. cõiter in c. cõsuluit. eo. tit. vt dicit Ioan. And. in regula, pctũm. lib. vj. & tenuit Rich. in iiij. dist. xv. Inno. Ber. Ala. Gof. Host. Pan. & multi alij in d. c. cõsuluit. arg. etiã c. qd ꝑderit. dist. lxj. & in c. in singulis. dist. lxxxvj. & c. si officia. dist. lix. j. q. ij. quàm pio. qa cùm qs mutuat, sciro põt debitorẽ sibi obligari ad antidora naturaliter. de testa. cũ in officijs. l. sed & si lege. §. cõsuluit. ff. de per. hær. nec hoc casu tenet qs restituere qđ gratis accipit à debitore, secũdùm cõmuniter doct. in d. c. cõsuluit. Quædã verò spes lucri est principalis. i. qua mutuãs sperat lucrũ, & si nõ speraret, nõ mutuaret: & hęc facit vsurã. eo. ti. c. j. & c. cõsuluit. & in hoc cõcordãt Io. And. Arch. & cõmuniter doct. siue antecedat mutui dationẽ, siue comitet', siue sequatur: vt cũ qs à principio mutuauit gratis, sed postea intentionẽ mutauit, vt dictũ est suprà: & quicqd post hãc accipitur vltra sortẽ, vsura est, etiã si gratis accipitur. xiiij. q. iij. c. j. ij. & iij. Et intellige gratis. i. sine exactione, secundùm Ray. nõ autẽ gratis, id est, libera volũtate cõcedentis secũdùm aliquos. de quo vide Vsura. vj. §. iij. & iiij. vbi agitur de restitutiõe vsuræ mentalis. ¶ Secũdò* quæritur, vtrũ mutuãs possit naturalẽ obligationẽ, qua debitor teneatur ei ad antidora, puta ad remutuãdũ, deducere in ciuilem. i. pactũ? Et dicit glo. in c. si fœneraueris. xiiij. q. iij. q̃ nõ. Et est ratio secũdùm Arch. ibi, qa antidorũ est debitũ simplex: intellige ex quo nõ poterat cõpelli: sed cũ deducitur in pactũ, nascitur obligatio ciuilis: ideó q; exigitur aliquid plus, quod posset æstimari pecunia. & idẽ Pan. de mẽte doct. in c. cõsuluit. eo. ti. Vñ cõcludit illa glo q̃ mutuans pacisci nõ potest de remutuãdo si eguerit. & idẽ S. Tho. & Verue. & glo. in Sũ. & Host. vt refert Sum. Pisa. & Sum. Cõf. & Suppl. & Sũ. Ro. Sum. aũt Ang. limitat, tenẽs nõ esse vsurã me tibi mutuare hoc pacto, q̃ remutues mihi, si indiguero, & tũc cõmodè potueris, sed solũ si fiat pactũ simpliciter de remutuãdo. allegãs Host. in Sũ. qa, inquit, hoc nõ est exigere plus, quàm reqrat natura contractus. Sed hoc ex dictis patet falsum: qa exigitur obligatio ciuilis ad mutuãdũ, quæ secũdùm S. Th. pecunia mensuratur, & mutuo repugnat. pro quo nihil exigẽdũ est, vel expectãdũ pecunia mẽsurabile. vide etiã §. iiij. ¶* Tertiò quęritur, quid si quis mutuet cũ spe, vel pacto, q̃ aliqd detur nõ sibi, sed alteri, puta pauperibus, vel patri meo indigẽti? Et dico q̃ vsura est, & illicitũ: qua sicut nõ licet mihi ex vi mutui trãsferre dominium alienæ rei in me, ita nec in alium, etiã pro redimẽda vita captiui. extrà, de vsur. c. sup eo. ¶ Quartò* quæritur, vtrũ liceat expectare ex mutuo munus à lingua, vel obsequio? Et dicit S. T. q̃ nõ qua si p obligationẽ pacti taciti vel expressi, sicut nec munus à manu, id est, pecuniã: quia vtrunq; pecunia æstimari potest: vt patet in his, q locãt ad hoc operas suas. Si verò munus à lingua vel ab obsequio nõ quasi ex obligatione rei exhibeatur, sed ex beneuolẽtia, quæ sub obligatiõe pecuniæ nõ cadit, tũc licet hoc accipere, exigere & expectare. In quib⁹ verbis duplex capitur sensus. Vnus, q̃ licitũ sit in mutuo sperare hæc munera principaliter, nõ ratiõe mutui, sed ratione amoris cõcepti. Et ita sensit Sum. Ang. volens, q̃ licitũ sit mutuare hac spe, q̃ remutuetur, secũdùm Rich. Licet careat, inqt, merito, secũdùm Rod. si principaliter propter hoc fiat: nõ tamen si deducatur in pactũ, est vsura. Sed cõtrà: quia sicut pactũ, ita & principalis intẽtio sine pacto vsurã facit, secũdùm doct.. Vnde dicit S. Th. q̃ nõ licet expetere munus huiusmodi, etiã ex pacto tacito, id est, intẽtiõe principali. Alius est sensus, q̃ licet ista intẽdere secundario, & si offerãtur ex beneuolẽtia, acceptare, imò exigere nõ pacto expresso vel tacito: quia hoc S. Th. negat, sed rogãdo. Vnde dico, q̃ mutuũ ad lucrum per beneuolentiã est vsura ex diffinitione. & ita tenet Laurẽ. in tract. de vsur. q. xxxij. & Ana. c. fi. & Sum. Ros. Vsura. j. §. v. Et ita sensit etiã Gof. & Host. qui volunt, q̃ mutuare hac intẽtione vt remutuetur, est vsura: & similiter Io. Cal. vt §. seq. patet. ¶ Quintò* quæritur, vtrũ possit quis ex mutuo aliquã cõmoditatẽ, vel cõsolationẽ amicitiæ recipere: intellige ex intẽtione vel pacto? Et dicit Sã. Tho. q̃ nõ cõmoditatẽ, vel quodcunq; aliud pecunia mẽsurabile ex pacto tacito vel expresso: qa simile peccatũ est, sicut si acciperet pecuniã. Si tamen quid aliquis accipit nõ exigendo, nec quasi ex aliqua obligatiõe tacita vel expressa, sed sicut gratuitum donum, nõ peccat: quia antequã pecuniã mutuasset, licitè poterat aliquod donum gratis accipere: nec peioris cõditionis efficitur per hoc, q̃ mutuauit. Licitum est autem pro mutuo exigere, seu recipere recõpensatio

nem eorum,quę pecunia nō mensurātur, puta beneuolē
tiam,& amorem eius,cui mutuauit,vel aliud huiusmodi.
Quod quidē Ioā.Cal.limitat verū in c.fi.de vsur. nisi spes
vlterius procedat:qa si quis mutuaret Papæ,vel Imperato
ri ad captādā beneuolētiā, vt pōst assequeretur beneficiū
vel castrū, esset vsura: q̃ limitatio est limitāda, vt sit vera
de spe principali, quæ beneuolētia ordinata ad lucrū,ma
gis de eo, quàm de beneuolētia curās: non de secūdaria,
quia illa habet implicitū pactū & obligationem,nō ista.
6 ¶ Sextò* quæritur, vtrū cōmittat vsurā, qui mutuat cen-
tū,scilicet 50.in numeratis,& 50.in debitorib9 male exi-
gibilibus,vel in rebus male distrahibilibus, puta pāno,&
huiusmodi,recepturus tn̄ centū in numeratis,quod debi
tor nō fecisset,nisi propter mutuū 50.numeratorū? Et di
cit Laur. de Ridol. in suis cōtractibus hoc fieri in fraudē:
ideóq; cū grauet debitor nomine mutui,erit vsura. & cō
cor.Bal.& Bar.in l.cū allegas.C.de vsur.& idē dic si ratio
ne mutui aliqd vendit debitori plus iusto pretio.xiiij.q.
iij.si fœnerau eris.& idē si emit minus iusto pretio ꝓpter
anticipationē solutionis, secūdùm S.Th. quia ibi est im-
7 plicitum mutuum.¶ Septimò*quæritur, vtrum cōmittat
vsurā mutuans alicui,vt vadat ad suū molendinū,vel fur-
num,vel apothecā ad emēdū, vel intret scholas sub eo,&
huiusmodi? Et dico in hoc esse opiniones diuersas quātū
ad peccatum, & quantum ad obligationem restitutionis.
¶ Quantū ad primū enim est vna opinio , cuius autorem
nō inuenio antiquiorē fratre Nicolao de Ausimo,autore
Supplementi,quē sequuta est deinde Sum. Ang.& tādē
Ros. ꝙ si mutuū accipiens nō dānificatur, nō est vsura:tū
qa hoc casu nihil vltra accipitur mēsurabile pecunia, nec
ex parte accipiētis mutuū, cū in nullo dānificetur: nec ex
parte mutuātis,cū nihil vltra accipiat,quàm quod ex loca
tione rei,vel operarū suarū mereatur: tum etiā quia cùm
nō possint hodie fundi sine mutuo locari colonis, omnis
multitudo esset vsuraria.Sed cōtra:qa mutuās recepit vl-
tra mutuū commoditatē,siue vtilitatē cōcursus,& obliga
tionem accipientis mutuū adeundi apothecā mutuantis:
quæ est possibiliter causa cōcursus, quę pecunia mēsurari
possunt:arg.d.c.si fœnerau eris.& d.c.super eo. Vnde pa-
tet,ꝙ prima ratio huius opinionis assumit duo falsa.Secū
da etiā nō cogit: qa nō est simile de colono & istis:vt §.
seq. Nec valet limitatio Sum. Ang. dicentis hāc non esse
verā,quando grauatur accipiens mutuū, aut quando hoc
deducitur in pactū simpliciter, sed quādo mutuās mutuat
vsquequo vadat ad scholas suas: qa vsurā facit pactū etiā
tacitum,seu intētio principalis,secundùm omnes, etiā se
cundùm istū. Et ideo est alia cōmunis opinio Io.And. in
merc.Io.de Lig. Io.Cal.in c.fi.eo.tit.Verue. Lau.de Rid.
Rodē.Pan.in d.c.fi.quā sequitur Sū.Pis.& Arc. ꝙ est vsu-
ra ratione iam dicta:& est mēs S.Tho.Est autē idē de eo,
qui vēdit ad terminū, vt emptores trahat ad se : cū in tali
emptione sit mutuū:vt patebit ĩ.Vsura.ij.§.j. ¶ Quātum
etiā ad restitutionē,sunt opiniones.Nā qui dicunt ibi nō
esse vsurā,dicūt nihil esse obnoxiū restitutioni,nisi gra-
uetur mutuū accipiens ratione mutui. Alij verò dicūt,ꝙ
si talis in aliquo grauauit mutuatariū ratione mutui,puta
carius vēdēdo rē,aut locādo operas suas,tenetur ei:si ve-
rò nō grauauit,nō tenetur ei, nisi quātū æstimatur liber-
tas molēdi vbi volebat, pēsatis circūstantijs laborū & ex-
pensarū:sed tenetur pauperibus restituere,nō qdē merce
dē,seu pretiū,quia etiā alteri ille dedisset:sed quātū æsti-
mat vtilitatē,quā habet alter:puta,qa ex hoc sua apothe-
ca maiorem concursum habuit talium personarū: quam
quidem quātitatē nō tenetur restituere ei, cui mutuauit,
qa illi nō deperijt, nec ille aliquid dedit mutuāti de suo
quod alteri pro mercede nō dedisset, sed pauperibus.qd
intellige de cōsilio:quia hoc, quod ex hoc percipit,nunq̃
fuit certæ psonæ.de quo vide s̃.Restitutio.iiij. §.ij. Si aūt
molendinarius nō mutuaret, sed daret pecuniā alicui, vt
adiret suū molendinū, secundū Io.And. in mercu.nō es-
set vsura:quia vsura materialiter generatur de mutuo.Et
8 idē intellige de alijs prædictis. ¶ Octauò*, quid si domi-
nus mutuauit rustico,vt eius possessionē colat? Et respon
det Arch.post Lau.& Greg.de Are. ꝙ est vsura,si ratione
mutui vult sibi aliqd plus respōdere de fructibus, vel de
operibus,quàm faceret,si nō mutuaret.xiiij.q.iij.putāt.&
illud plus ei restituere tenetur. Sed si nihil plus recipit ra
tione mutui, nō est vsura, nō obstāte, ꝙ dominus intēdat
colonos præstare operas, aliàs nō præstituros : qa operæ
nō accrescūt domino,cùm eas iusto pretio soluat.Sed isti
loquūtur, vt videt in rustico iā conducto,cui mutuat do-
minus ad redimendā vexationē suam, id est, vt faciat ru-
sticus quod facere debet.quod patet per exempla,q̃ sub-
dūt: sicut exemplū dat Greg. si dominus colono cōducto
ad tēpus soluit ante operas: & deinde eo nolente exhibe
re operas mutuat ei, vt exhibeat eas:qa,inquit, nō est vsu
ra,cùm nihil dominus lucretur, sed recipiat debitum:qd
patet per casum c.j.eo.tit.& Lau.dat exēplū:vt si tu occu-
panti res tuas,aut vim inferenti reb9, aut nolenti restitue
re rem locatam aut mutuatā, & nolenti desistere, mutues
mille,vt desistat:non es vsurarius,quia nō lucraris. Si aūt
colonus sit conducend9 de nouo, ita ꝙ iam nō habeat lo
cum mutuatio ad redimendam vexationem, siue rustic9
velit colere,& non possit sine mutuo: puta, quia indiget
pecunia ad emendū currum,vel boues: siue possit, & non
velit:nō est vsura ei mutuare vt colat, qa nō mutuatur ad
lucrū captandum, sed ad vitandū damnū emergens sine
culpa mutuantis ex defectu culturæ: argu.dicendorū ĩ.§.
seq.& §.x.& xj.& xv.& xvij. ideóq; nō est simile ĩ hoc ca
9 sū & priore. §.prioris. ¶ Nonò*quæritur, vtrum sit vsura
mutuare cōmunitati ad euitādū collectas ? Et dicit Spec.
eo.ti.de vsur. ꝙ non: qa aliud est de suo non tribuere,&
aliud non capere.l.Proculus.ff.de dam.infect. & aliud nō
acqrere,aliud non amittere.l.j.§.si is qui bona.ff.de col.
bo.& aliud lucrū,aliud sumptus quos erat facturus.l.cū
filius.ff.de legib.aliud pœnā euadere,aliud aliqd lucrati-
uè percipere.C.de vsuris.l. cū allegas. quod dictū Io.An.
& doct.in c.consuluit.eo.ti.limitant, quando collecta es-
set incerta, & sic onus extraordinariū: sed si esset certa,&
ordinaria,esset vsura: quia idem est remittere qd dare.c.
ueniēs.el ĩ.de test. viij.q.iij.talia.ff.de calū.l.quin etiam.&
ita tenet Sum.Ang. Sed ego dico, ꝙ semper est vsura,qñ
collecta est iusta,siue esset imposita, siue imponenda:qa
ibi est lucrū,id est, aliud, qd iustè erat mutuans exbur-
sturus. Si verò sit iniusta, secus: qa est vitatio dāni in-
10 ¶ Decimò* quærit, vtrū mutuās decē ei, qui debebat alij
decē, sed negabat, eo pacto, ꝙ satisfaciat opportunè decē,
sit vsurarius? Et dicit Hos. in Sū.ꝙ nō, qa nihil accrescit.
11 ¶ Vndecimò*quæritur, quid si quis mutuat inimico, cui
iniurias intulit, vt parcat, & cessent expēsæ? Et dicit Arch.
post Lauren.de Ridol. ꝙ non est vsura, siue fiat ex pacto,
siue hac intentione principaliter : quia licet cuilibet re-
dimere suā vexationē. de simo. dilectus. & ita facit ille.
Non obstat, ꝙ dedit causam delicto :qa etiam ille vindi-
cando se peccat:iste etiam nō lucrat, sed sine damno alt-
cuius euitat damnum, quod subire oportebat.xiiij. quæ.

iiij. quoniam multi . Et hoc intelligo etiā si damnum nō
esset iniustū,modò non sit iustū,sed nō iustū,vt s̃. §. viij.
12 ¶ Duodecimò quæritur,quid si quis cū pacto vel spe lu-
cri cōcedat alicui rem mutuabilē nō per modū mutui, vt
pecuniā signatam ad ostētationē vel ad pignorādū, resti-
tuendā tamē eandē numero? Et dicit S.Tho. nō esse vsu-
ram,neq; illicitū vēdere talem vsum pecuniæ,sicut homo
licitè vendit vsum vasorū argenteorū,quia retinet sibi do
minium:& intendit ꝙ tunc propriè ibi non est mutuum,
sed locatio,vt no.gl.in c.si fœnerau eris.xiiij.q.iij. & in c.
conquestus.eo.tit.& ff.commo.l.iij.& cōcordat Hosti. &
13 Scotus. ¶*Decimotertiò queritur,vtrū sit vsura dare de-
cem vlnas panni pro alijs decē in futuro dandis,cū talia vi
deantur consistere in mensura? Et dicit Mo.Veru.& Rod.
ꝙ non:quia ibi est permutatio,& non mutuū:quia secun-
dùm eundē Veruec.& alios,cùm dicitur mutuū esse in his
quæ cōsistunt in numero,pondere,& mensura,restringit
mēsura ad vasa quibus mensurari solent liquida & grana,
puta modium & lagena:sed intellige ꝙ ibi sit permutatio,
quādo vlnæ dandæ in futurū iam sunt in esse.Posset tamē
iste cōtractus fieri in fraudem vsurarum:de quo ĩ. §.se.&
14 xvij.diffusè. ¶ Decimoquartò quæritur,* vtrū sit vsura ab
solutè tradere pecuniā pro simili pecunia,vel rem pro re,
puta granū pro grano in simili pondere,numero,vel men
sura restituenda? Et dico secundū Pet.de Anch.in c.vsura-
rum.eo.tit.lib.vj.& Io.Cal.in c.fi.eo.titu.& Rod. ꝙ si ve-
risimiliter dubitatur, ꝙ tempore solutionis valere potest
ita minus sicut plus,aut ꝙ nō plus valebit:nō est vsura,nec
peccatum,vt in d.c.fi.quia sic creditor tenetur eā recipere
vilioris estimationis effectū,vt patet in l.vinū.ff.si cer.pe.
& no.gl.in c.si quis clericus.xiiij.q.iiij. quia nō est neces-
se,ꝙ sit eiusdē æstimationis:licet debeat esse eiusdē bo-
nitatis qualitate intrinseca: ideóq; non peccabit recipien
do pretiosiorē quo ad æstimationē.Si autē est verisimile,
ꝙ tempore solutionis erit pretiosior : tūc si creditor erat
seruaturus,& nō aufert debitori facultatē liberādi se quā
do velit intra terminū,est licitū:si tamen faceret in fraudē
vt periculum rei transferret in debitorē,peccaret,secūdū
Rod.licet,vt dicit,nō obligaretur restituere lucrū,nisi de
cōsilio.Est verò vsura,si nō erat seruaturus,sed interim cō
sumptur9:& similiter si aufert dictā libertatē, quāuis esset
seruaturus.Et cōcor.Veruec.& Archi.in c.si quis clericus.
quod intellige,scilicet tūc esse vsuram præsumptiuè, quia
præsumitur hoc fecisse,vt rei periculū ex se transferret in
debitorē.Lau.autē de Ridol.tenet indistinctè,ꝙ mutuans
ducatū valentē libras quatuor,si tēpore restitutionis valet
quinq;:licitè recipit qnq;,siue erat seruaturus,siue nō.sed
primū est verius & æquius.Si aūt mutuatur pecunia, vt in
termino recipiatur alia generis alterius,secūdùm Hos. &
Gofr. si qs hoc facit vt in æstimatione lucretur, est vsura:
si verò facit ad obsequiū amici, licitè percipiet rem secū
dū æstimationē temporis & loci,quando & vbi fiet solu-
tio.ff.si cer.pet.l.vinū.sic tamen ꝙ in eius intētione fue-
rit recipere talem pecuniā,aut aliā rem viliorem effectā.
15 ¶*Decimoquintò quæritur, vtrū habens pecuniā, quam
timet in futuro minorari iuxta ordinationes dominorū
vel ciuitatū,possit sine vsura eā mutuare alicui hoc pacto,
vt reddatur sibi inęquali pretio,in quo est quādo ei datur?
Et dicit Alex.Lon.in quoli.ꝙ sic,si recipiēs mox vult eam
expēdere tēpore quo tātū valet,quia nihil vltra sortē reci
pit.Et placet mihi,licet aliqui dicāt esse vsurā. quia etsi in
mutuo non liceat sperare lucrū,licet tamen sperare euita
tionem damni sine alterius damno:sicut licet mihi mutua
re decē aureos quos video apud me perituros: & vēdere
16 rem quā video breui tempore corrūpendam. ¶*Decimo
sextò quæritur,vtrū sit licitū,quando frumentū est carissi
mū,tradere illud pauperi appretiatū cū pacto,quòd dictū
pretiū soluatur in tanto frumēto? Et dicit Arch.post Hug.
ꝙ sic.Et ratio est,quia talis intelligitur vēdere frumentū
nunc,& mutuare pecuniā gratis,quā ex pacto sibi vult red
di in frumēto tēpore solutionis.Et hoc nota;quia practi-
17 catur. ¶*Decimoseptimò quæritur,quid si detur granum
vetus ad renouandū,seu vt nouū recipiatur? Et dico secū-
dū Rayn.Gofr.& Host. ꝙ nō est vsura, si hoc quis faciat ne
suū pereat, & recipiēti gratiā faciat:quod est dictū, ꝙ si eui
tat suū damnū sine damno alterius,licet:vt si quis velit in
fortalitio semper habere munitionē:& cōsequenter si nō
mutuaret blada,corrūperētur:imò esset licitū plus expe-
tere de nouo , si vetus melius existimaretur valere quàm
nouū tēpore redditionis.Si verò facit principaliter vt me
lius seu preualēs recipiat:licet Io.de Lig.dicat nō esse vsu
ram,nisi adsint circūstantiæ mentalis vsuræ:puta si credit
nouū plus valiturū,aut vetus iam putrefactū parū valet.ta
men prędicti & cōiter doct.verius dicūt,ꝙ vsura est:quia
intēditur vtilitas ex mutuo,extrà eo.consuluit.Clauis aūt
in hoc casu est,quia est vsura,si intenditur lucrū:nō aūt si
18 salua æqualitate iustitiæ intenditur euitatio dāni. ¶*De-
cimooctauò quæritur, vtrū licitū sit mutuare cōmuni vel
domino pro habēdo officio,ex quo sperat honor & lucrū?
Et dicit Sum.Ang.in verbo,officiū.ꝙ nō,si officiū sit secu
lare quod vēditur.Hic aūt indistinctè cōcedit ꝙ sic in ver
bo,Vsura.j. §.lxxx. cū ex officio nō consequitur qs lucrū,
nisi debitū tali exercitio:nec est vsura,quia lucrū nō respi
cit principaliter mutuū,sed exercitiū,& secūdariò mutuū,
quod vsurā non inducit.Sed fallitur,nō distinguēs inter
principaliter & secūdariò,& immediatè vel mediatè: quia
quoties mutuū ordinatur ad lucrū ad finē principalē,licet
mediāte aliquo,lucrū respicit mutuū pricipaliter: sicut di
ctū est de eo qui mutuat nauigāti,vt lucretur mediāte ex
ercitio assecurationis.Vnde dicendū est secūdū S.Th. ad
ducissam Brabā.& secūdū Io.de Saxo.ꝙ est vsura. Qd li-
mita,si intētio sit ad lucrū principaliter:imò si tūc officiū
esset spūale,posset induci simonia:sec9 si intētio sit princi
paliter ad honorē:aut si sit principaliter ad cōsequēdā a-
micitiā:& cōsequēter ad officiū & lucrū,iuxta dicta s̃.Vsu
ra.x. §.iiij.& v.Opinionē aūt S.Th.& Ioā.de Saxo.refert
19 & sequitur Astē.& Sū. Ros.ĩ.Restitutio.iiij. §.vj. ¶*De-
cimonono q̃ritur,vtrū ex mutuo licitū sit aliquid acqui-
rere ratione interesse? Et dico ꝙ si loquamur de interesse
dāni emergētis,non est dubiū ꝙ sic,si interesse applicatur
tertio:vt quia debitor nō soluit tibi,oportet te vsuras sol
uere alteri.Et in hoc cōcor.omnes in c.j.eo.ti.& similiter
si applicatur tibi,vt quia oportet te vēdere rē pretio vilio
ri:secūdū gl.in c.cōquestus.& no.Inn.in c.nauigāti.eo.ti.
& in hoc ēt oēs cōueniūt.Si verò loquamur de interesse
lucri cessantis:Petr.de Anch.& do.Ant.in c.salubriter.eo.
ti.& Pan.in c.cōquestus.eo.tit.idē tenēt,modo lucrū ces-
sans esset ĩ actu,vel quasi in actu:hoc est,ꝙ ꝓbabiliter fuis
set:qa sic dicitur peti id quod aliquo mō est. secus si esset
solùm in possibilitate:qa sic dicitur potius nō esse.Quod
patet per l.si iactū retis.ff.de act.emp.& vend.vbi licita est
emptio facta de sola spe ꝓbabili quasi ĩ actu:& idē de par-
tu futuro.l.nec emptio.ff.de cōtrah.empt.Et hæc est cōis
opi.quā sequūtur oēs Sūmistæ:&est vera, vt ēt patebit ex
sequētib9 qōnib9,qñ qs mutuat gratia alteri9 ĩ casu ĩ quo
nō tenetur:qa nullus tenetur plus ꝓcurare vel diligere di

nitias proximi quàm suas.falsa verò vbi quis mutuat gra-
tia sui,quasi intendẽs per mutuũ potius quàm alio modo
lucrari:quia est vsura formaliter.Nec obstat quod dicit S.
Th.ij.ij.q.lxxviij.ar.ij.ad primũ.in fi.vbi dicit ꝙ mutuans
recõpensationẽ damni cõsiderati in hoc quòd de pecunia
nõ lucratur nõ potest in pactũ deducere:quia nõ debet vẽ
dere id quod nondũ habet:& põt impediri multipliciter
in habẽdo.Hæc ille.Non obstat,inquã:quia,vt bene dicit
Nico.de Ausmo,loquitur de lucro incerto,nõ aũt de pro
babili:vt s̃.Restitutio.iij.§.ix.in fi.quod patet ex sua ratio
ne:quia loquitur de lucro nõ vẽdibili: cuiusmodi est, qđ
est possibile tantũ,nõ aũt de probabili,quod secundũ iu-
ra vẽdi potest,vt probatũ est.¶ Et ideo cõclude ꝙ vera est
ista opinio cõcurrentibus istis.Primò,ꝙ mutuãs malit lu-
crari alia via:sed ad hoc moueat gratia amici,vt dictũ est.
Secundò,ꝙ computũ habeat de periculis,laboribus & ex
pensis:quia lucrũ intelligitur deductis expẽsis , laboribus
& periculis.l.j.C.de fruc.& lit.exp.& l.fructus.ff.sol. mat.
Tertiò,ꝙ pactũ nõ cõtrahatur ad semper, sed ad tempus,
quantũ ad præsumptionẽ humanam:quia aliter videretur
malle lucrari per istam viã quàm per aliã.Quartò,ꝙ nõ sit
obligatus mutuare.de quo s̃.Eleemosyna.j.§.v.Quintò,
20 ꝙ id,qđ accipit, sit interesse lucri veri & ꝓbabilis. ¶*Vi
cesimò,posito ꝙ is qui mutuũ accepit ab vsurario,mutuet
& ipse socio suo idem mutuũ cum pacto, ꝙ restituat vsu-
rario sortem & vsurã:quæritur vtrũ sit vsurarius? Et dicit
Mo.ꝙ sic.Arch.verò in c.de vsura.xiiij.q.iij.tenet simpli-
citer ꝙ non:quia non fit stipulatio vt vsurarum,sed vt da-
mnum euitetur.quod videtur licere.ar.c.cõstitutus.de fid.
instru.sed Ioan.Cal.in c.nauiganti.eo.ti. distinguit: quia
aut facit vt satisfaciat vsurario,& se indẽnẽ conseruet: &
licet,per rationẽ Archi.nec tenetur suo damno alteri sub
uenire.ff.de præscri.ver.l.qui seruandarũ.xxiij.q.v.si non
licet.aut facit alio respectu:& sic verũ dicit Mona.vt quia
licet nõ mutuasset amico,tamẽ non propterea volebat sol
uere vsurario.& concor.Pet.de Anch.post Io.And.in c.j.
21 eo.ti.lib.vj.¶*Vicesimoprimò quæritur, de eo qui vole
bat merces deferre ad aliũ locũ vbi plus valebãt, vtrũ hic
ad instantiã alicuius possit eas plus vendere,q̃ hîc valeãt?
Et tenẽt Inn.& Ray.ꝙ sic,secundũ lucrum quod verisimi
liter erat facturus cõputato labore & periculis:qa sicut ra
tione tẽporis excusatur vendẽs rem plus quàm valet:extrà
eo.c.fi.ita ratione loci.Host.verò dicit,ꝙ hęc opinio Inn.
& Ray.multos deduxit ad infernũ.Et mouetur, quia non
sine magna necessitate ille mouetur ad emendũ. Sed Ioã.
And.distinguẽdo concordat,quia verũ dicit Inn.si pretiũ
statim soluitur:& cessat ratio Host.Si verò nõ statim sol-
uitur,verũ dicit Host.quia distinctionẽ sequitur Ioã. Cal.
Pet.de Anch.& Henr.Bohię super c.in ciuitate.eo.titu. &
Lau.de Ridol.in suis contractibus. Sed do.Ant.in d.c. in
ciuitate.dicit esse licitũ,etiã si pretiũ non statim soluatur,
quãdo probabiliter est certus de lucro.& Ho.ac Io.Andr.
loqui præsumptiuè,sed præsumptio,inquit,cedit veritati,
quando certũ est nullam interuenire fraudẽ. & idem Pan.
ibi.& ita tene in consciẽtia ratione interesse:& quia licet
vendere rem quantũ valet venditori:limitando tamen vt
22 concurrant illa quinq;,de quibus s̃.§.xix.¶*Vicesimose-
cundò quæritur,quid cùm vellẽ emere possessionẽ reddẽ
tem quotannis libras decẽ,& ad instantiã tuã cessaui mu-
tuaturus tibi hoc pacto vt singulis annis reddas mihi vltra
sortẽ decem libras? Et dicit Mona.ꝙ non est vsura,si em-
ptio fuisset licita,aliàs secus:deductis tamen sumptibus &
labore & periculo si quod esset,sicut licet rõne interesse.

23 ¶*Vicesimotertio quæritur,quid cũ habens pecuniã vel
lem adire nundinas merces empturus: & ad instantiã tuã
mutaui tibi cum pacto, ꝙ vltra sortẽ restituas etiã lucrũ
quod eram verisimiliter facturus? Et dicit Inno.in c.si.hîc
esse vsurã:nec scire se hoc excusare.sequitur Ioan.And.&
Io.Cal.moti,quia paratur via ad fœnora:& quod aliqui di
cũt hoc licere ratione interesse,dicũt esse verũ post morã
debitoris,& nõ à principio cõtractus.Sed Host.in c.salu-
briter.eo.titu. tenet oppositũ.& idẽ Io.de Lig.& do.Ant.
& ratio istorũ est:quia cessante omni fraude videtur ille
mihi obligari ad lucrũ quod eram verisimiliter facturus.
Lau.aũt de Ridol.distinguit ante factũ & post.Ego aũt di
co ꝙ hoc est licitũ,vt patet ex dictis s̃. §.xix. semper tamẽ
limitando vt s̃. §.xxj.præcipuè ꝙ hoc fiat ad seruiẽdũ ami
co.Nec paratur via ad fœnora,nisi volẽtibus fœnerari,qui
bus etiã nõ paratur via,sed palliũ ad cooperiẽda fœnora:
sed ꝓpter hoc nõ est veritas reticẽda.Et hãc viã sequitur
Ray.Verue.Pis.& omnes Summistæ,& Archi. qui licet in
ij.parte.ti.j.c.j. §.xvj.dicat hoc fieri nõ debere,tamẽ tenet
hoc licitũ:vt patet ibidẽ §.xxvij.Quod etiã dicit idẽ esse
vsurã,si hoc fiat precibus amici extra casum necessitatis,
verũ est præsumptiuè,nõ autem verè:modò fiat ad seruiẽ
dum amico principaliter:vt quia fortè in duplo plus lucra
24 bitur quàm ego lucraturus erã . ¶*Vicesimoquartò quæ
ritur, quid si cõitas vel officiales pro communitate acci-
piant pecunias pupillorũ,reddentes eis quinq; pro cẽtũ?
Et dicit Arch.ꝙ licitè percipiunt illa quinq;,si fiat inuitis
eis,vel his ad quos pertinet:quia per hoc prouidetur inde
mnitati eorũ,ex quo potuerũt & debuerunt per tutorẽ ex
pecunia emere prædia, vel eã tradere iustæ negotiationi:
& non fecerunt,vt procurarent bonũ cõmunitatis. *supra,*
25 Tutela. ¶*Vicesimoquintò q̃ritur,vtrũ sit vsura si credi-
tor adueniẽte termino solutionis nolit eũ prolõgare,nisi
accepta pecunia,vel alio æquiualẽti?Et dico ꝙ talis est vsu
rarius,etiã si expresse nõ exigat.extrà eo.cõsuluit. scilicet
si hoc agit solùm ratione termini prolongati,& nõ ad eui
tandum aliquod suũ damnũ:sed si hoc agit ad sui indemni
tatem,puta quia oportet eũ accipere ad vsuram,aut rẽ pro
priam vilius iusto distrahere,nõ est vsura illud damnum à
debitore exigere:quia secundũ Ray. ex seruitio impenso
grauari nõ debet.Et idem secundũ Pe.de Anch.super c.e.
ex graui.de vsur.si hoc fecit ratione lucri cessantis, si erat
mercator qui cũ pecunijs cõsueuit negotiari:& idẽ si non
erat mercator,sed tamẽ intendebat illã pecuniã exponere
negotiationi:adde vel alteri exercitio lucratiuo. Secus si
erat talis, q pecuniã retinuisset in area.Et remittit ad not.
xij.q.ij.si quis de clericis. & in c.cõquestus.eo.ti. Et idẽ vi
detur sentire S.Th.ij.ij.q.lxij.ar.iiij.in corpore.cũ hac ta
mẽ moderatiõe:quia exigere nõ põt totũ lucrũ quod spe
rabatur,quia poterat impediri,sed tãtũ quantũ illud lucri
26 valebat in illo dubio. ¶*Vicesimosextò quæritur,vtrũ li-
citum sit ex mutuo aliquid accipere ratione morę?Et dicit
Ray.ꝙ sic:puta debuisti mihi centũ:& quia in termino nõ
soluisti,oportuit me pecuniã accipere sub vsuris: tu mihi
de illis vsuris teneris,aut me ab illa obligatione liberare.
de fideiu.pœnit.c.cõstitutus.qa hoc nõ exigitur vt vsura,
sed vt interesse:nec causa lucri,sed causa dãni euitandi. Et
idẽ Host.& cõcor.Gof.Et hoc etiã quãtũ ad lucrũ cessans,
secũdũ Pan.in d.c.cõquestus.& mẽs S.Tho. ij.ij.q.lxij.ar.
iiij.cũ limitatione de qua §.priore. & hoc non solũ in cõ
tractu emptionis aut vẽditionis,sed etiã mutui,si creditor
verisimiliter erat lucraturus,scdm Pan.ibi.de quo dic esse
tex.quasi expressum in l.ij.in fi.ff.de eo quod cer.lo.& idẽ
sent

sentit Inno.in c.sacro.de sen.excõ.& gl.in l.curabit.C. de
act.emp. Quod tamẽ semp intellige de lucro ꝓbabili,qđ
aliquo modo est:vt s̃. §.xix. Quidam tamẽ limitãt p̃dicta
quantũ ad interesse damni: vt liceat cõcurrẽtibus duobꝰ.
Primò,ꝙ monuerit debitorẽ, ꝙ oportebat eũ accipe sub
vsuris.secũdò,ꝙ aliter mutuũ inuenire non potuerit,nisi
sub vsuris,secundũ Alex.de Ales.& facit c.quoniam.xiiij.
q.iiij.& c.si quis de clericis.xij.q.ij.quod videtur æquum:
licet dici possit,ꝙ ad secũdum non tenetur: quia nõ tene
27 tur se obligare alteri gratis mutuũ petẽdo. ¶*Vicesimo-
septimò quærit,vtrũ is,à quo emi lapides,ligna, & huius-
modi,*ex quibus* fructus nõ percipitur,teneatur mihi sol-
uere *vsuras* quas solui vt sibi satisfacerẽt, si ipse non tradi
dit mihi p̃dicta in termino,sed fuit in mora? Et dicit Bal.ĩ
l.vsuras.C.de vsur.ꝙ sic,tãquam interesse.& facit tex.in l.
Lucius Titius.secundũ vnam lec.ff.de act.emp. & vendi.
& idem dicit Inn.tenendũ esse in similibus cõtractibꝰ:pu
ta locationis,venditionis,& hmõi.& concor.Lau.de Ri-
dol.Sed Sal.ĩ d.l.vsuras.Bal.reprobat,dicẽs,ꝙ ĩteresse vsu
rarũ quas solui,nõ debet imputari debitori ante moram.
Sed ego distinguo:quia si passus est interesse dãni emer-
gẽtis vel etiã lucri cessantis,ęquale dictis vsuris,ad qđ eui
tandũ accepit mutuũ sub vsuris:est vera prima opinio, vt
patet ex dictis:& idẽ puto si passus priuationẽ alicuius cõ
moditatis vel cõplacentię,quã tanti vel pluris æstimabat:
28 al's secus.¶*Vicesimooctauo q̃ritur, vtrũ licitũ sit accipe
vsuras ratione pœnę apposite?Et dico secundũ Arch.post
Ray.ꝙ si pœna est apposita nõ soluẽti in termino,sine vsu
ra exigitur,si est iudicialis, id est, imposita à iudice.arg.c.
quanquã.xxiij.dist.& ff.de iud.l.qui authoritate.& ff.si qs
ius dic.non obtẽp.l.j.& cõcordat Inno.in c.suã.de pœnis.
Similiter si pœna sit legalis,id est,imposita à lege vel sta
tuto:auth.contra qui propriã.C.de non nume.pecu.Simi
liter etiã si pœna sit cõuentionalis,id est,ex partiũ cõuen
tione sine cõsensu imposita:nisi à principio fuerit intẽtio
corrupta.ar.d.c.quãquã.& de arbi.c.dilecti.Sed circa hoc
sciẽdum est primò,ꝙ in foro animę secũdũ Sco.in iiij.di.
xv.si creditor mallet debitorẽ incurrere pœnã quàm sibi
soluere,est vsura: & similiter secundũ aliquos si credit, ꝙ
debitor ex impotẽtia pœnam incurret,& gñaliter si appo
natur in fraudẽ.xij.q.iij.fraternitas.& de arbi.c.dilecti.&
qđ ibi not.Quod si aliter cõstare non poterit,recurret ad
coniecturas infrà dicẽdas.Si verò apponatur solùm vt de
bitor soluat,& hoc magis vult creditor quàm pœnę com-
missionẽ,& verisimiliter credit quãdo apponitur pœna,ꝙ
eã debitor non incurret,secundũ Roden.eã exigere pote
rit sine vsura,etiam si excedat interesse: quia interest pu-
blicæ vtilitatis vt pacta seruentur : adde & leges ac sñiæ.
Sciendum est secũdò,quòd si pœna sit iudicialis,& multò
fortius si sit legalis,non præsumitur in fraudem, etiã si ap
ponatur singulis annis aut mẽsibus:quia pręsumitur iustè
factum quod à iudice fit.ff. de acquiren.poss.l. iustè.quod
tamen fallit primò si iudex eam exponat de consensu par-
tium:quia tũc est magis conuentionalis quàm iudicialis:
cùm in hoc iudex magis sequatur volũtatem partiũ quàm
suã.ff.de re iudi.l.si conuenerit.& secũdò si in iudicio fiat
collusio:qa plus debet valere quod agit,quàm quod simu
latè cõcipitur.C.plus vale.quod agi.per totum.vñ habebi
tur recursus ad cõiecturas,de quibus statim.Si verò fit cõ
uẽtionalis,præsumitur apposita in fraudẽ.Primò si credi-
tor aliàs cõsueuit fœnerari.l.Iulianꝰ.ff.de emp.& vẽ.l.vel
vniuersorũ.ff.de pi.act.Secũdò secũdũ aliquos,si pœna ex
cedat interesse.Tertiò qñ per singulos annos vł mẽses di

citur committi.aut.ad hæc.C. de vsur.sumpta de corpore
auth.vt nullus mut.agri. Quartò quãdo apposita est super
promissione quantitatis.l.cùm allegas.C. de vsur.& ibi p
Doc.& l.Iulianus. §.idẽ Papinianus.ff.de act.emp.& vẽd.
& Bar.in l.rogasti. §.j.ff.si cer.pe.secũdùm Canonistas in
c.dilecti. de arbi.vt si ꝓmittit quis soluere cẽtũ sub pœna
soluẽdi decẽ.Secus aũt si apponeretur super facto,secun-
dùm prædicta iura: vt si ꝓmittit quis fabricare domũ sub
certa pœna.similiter secus si promittitur quãtitas,& post
ea factũ,& vltimò pœna,secundũ do.Ant. in d.c.dilecti.q̃
allegat But.in d.l.cũ allegas.& Bart.in d. §.j. vt si ꝓmittit
quis soluere centũ in tali termino,& venire ad iudicẽ re-
cepturus p̃ceptũ de soluẽdo,vel dãdi pignora, & hoc sub
certa pœna:& credo verũ nisi creditor esset vsurariꝰ. quã
uis Io.And.in addit.ad Spec.teneat,ꝙ præsumitur in frau
dem.alleg.dicta in l.cùm seruus.ff.de condi.& demõstra.
¶ Sciẽdum est tertiò, ꝙ si creditor non soluit in termino
ex impotẽtia vel sine culpa,pœna exigi non põt sine vsu-
ra:quia vbi nõ est culpa,nõ debet esse pœna.C.de pœn.l.
sancimus.& cõsequẽter exigeretur ratione excrescẽtię,q̃
vsuram facit.d.c.si fœneraueris.xiiij.q.iij. quãdo etiã par
tẽ soluit,non põt pœna exigi tota.de quo dic vt s̃. Pœna.
29 §.xix.¶*Vicesimononò quæritur, quid si mãdet statutũ,
ꝙ tutor teneatur pecunias pupilli ĩuestire,vt exponere iu
stis negotiationibus sub pœna soluendi quinq; pro cente
nario ipsi pupillo?Et dicit Archid.ꝙ est iustum:tenebitur
tutor si cõmittat,etiam si nihil lucretur,quãdo suo nomi
ne eis vtitur.si verò exponat eas iuxta statutũ fideliter, lu
crũ & dãnũ erit pupilli: si verò exponat vsuris, tenebitur
de restitutione pupillus, & similiter tutor,vbi pupillꝰ re-
stituere aut nollet aut neqret:iuxta dicẽda j̃.de cooperã-
30 tibus in vsura.vide etiã s̃. Tutela. §.iiij.¶*Tricesimò q̃-
ritur,quid de statuto vel cõsuetudine ciuitatis, quibꝰ mis
sus in possessionẽ lucratur fructus possessionis ad rõnem
quinq; pro cẽtenario,donec sibi fuerit satisfactũ: vł quod
sibi detur in solutũ pro tribus id quod valet quinq;? Et di
cit Bal.in l.acceptã.C.de vsur.q.xviij.& Ioã.de Imo.in l.si
finita. §.si plures.ff.de dam.infect.ꝙ licitè sine vsura illud
accipitur ratiõe interesse.& dicit notari in gl.sup §. si ve
rò.in aut.de exhi.re.Bart.verò in d.l.si finita. §.Iulianus.
& Io.de Ana.in c.salubriter.de vsu.& Lau.de Ridol.dicũt
ꝙ talis consuetudo vel statutum est contra ius diuinũ, &
in fraudem vsurarum.¶ Sed ego distĩguo.Nam si tale sta-
tutum vel cõsuetudo emanauit in pœnã, vt debitores ad
satisfactionẽ arctentur, & debitor ex sua culpa non satisfẽ
cerit:verũ dicit Bal.modò cõcurrat recta intẽtio.Nec mi-
rum,cũ authoritas prætoris propter nimiã contumaciam
hoc facere possit.l.Fulciniꝰ. §.si.ff.quib. ex cau.ĩ pos.mit.
& in dubio præsumetur ita fuisse propter authoritatẽ prĩ
cipis aut vniuersitatis requisitum in statuto vel cõsuetudi
ne:quia si quod facit iudex præsumitur rectè factum.ff.de
acqui.poss.l.iustè.à fortiori id quod facit princeps vel vni
uersitas habens locũ principis.Si verò fuit fraus ex parte
statuentis vel inducentis consuetudinem,aut creditor ma
lit pœnã quàm satisfactionem,vera erit opinio Bart. Ad
hoc ergo,ꝙ hoc liceat,reqritur primò vt qs iustè sit mis-
sus in possessionẽ,nõ tãtũ ex ordine,sed etiã ex causa:hoc
est,ꝙ in veritate sit creditor:& secundò propter interesse
illud accipiat:puta quia quãdo cõtrahit,potius vellet sua,
puta centũ,quàm domum valentẽ centum & viginti:ali-
ter illud plꝰ tenetur restituere:vt dicimꝰ de pignore in l.
fi. §.si autẽ bienniũ.C.de iure domi.impe.vel ad punien
31 dam contumaciam debitoris. ¶*Tricesimoprimò q̃ritur,

quid si quis ratione administrationis tenetur pecuniã alteri' collocare in prędia,vel aliud fructuosum,& nõ facit? Et dico,q̃ dominus pecuniæ vltra principale tantum põt accipere,quãtum lucri verisimiliter habuisset,si vt debuit collocasset.l. tutor qui repertoriũ. §. si post depositionẽ. ff. de administ.tuto. Et facit cõtra prelatos,qui possent acquirere ecclesiæ,& nõ faciunt.xij.q.ij.quisquis episcop'.

32 ¶* Tricesimo secundò queritur,vtrum sit licitum accipere vsurã ratione laboris in mutuãdo? Et dico secũdũ Host. q̃ is qui occasione mutuãdi laborem subijt,fructus pignoris in recompensationem facit suos vsque ad conuenientem premiũ,aut aliquid pro labore licitè recipit.de rebus ecc.

33 nõ alienã.ad nostram. ¶* Tricesimo tertiò queritur,vtrũ gerentes negotia stipendiariorũ,scilicet recipiẽdo pagas eorũ,& faciẽdo alia obsequia,& cum hoc mutuando eis in necessitatibus occurrẽtibus,recipiendo certum salarium, sint vsurarij? Et dicit Laur. q̃ sic, quãtum ad perceptum ratione mutui.xiiij.q.iij.vsura.nõ quantũ ad perceptum ratione laboris. Quod Archi.limitat,si bellum sit iustũ: quia tũc manifestè illicitum, cooperãtur malo.dist.lxxxvj. faciẽtis. Et idem dic de collectoribus dominorum,qui à cõmunitatibus aliquid accipiunt,vt mitius cum eis agãt expectando: quia si quid accipiunt ratione expectationis, est vsura. Et idem in quibusdã facientibus,p̃ cõmunitatibus soluentibus aliquãdo datia salis,vel huiusmodi pro eis à termino,donec à singulis colligat: quia si quid vltra sortẽ ac-

38 cipiũt gratia huius solutionis,est vsura formaliter: sicut &

34 mutuum cum excrescẽtia. ¶* Tricesimo quartò queritur, vtrum sit licitum accipere aliquid vltra sortẽ ratione periculi,in quo scilicet est res aut pecunia, quæ restituẽda est? Et dicit Alex.Lon.q̃ sic,recõpensato periculo per superabundantiã. Res enim extra periculũ existẽtes plus valẽt, quãm res eiusdẽ speciei in periculo. Et sic recompensatio

39 hæc reducitur ad naturam rei,quæ propter periculũ æstimatur plus aut minus valere. Et in hoc concor. Lau. de Ridol,Mo.Franc.de Ampoli.Pet.de Ancha.Car.Io. de Ana. in c.nauigãti.eo.tit. & cõmuniter omnes.& est casus in l.

35 in naue.ff.locati. ¶* Tricesimo quintò q̃ritur,qd si qs mutuet nauiganti vel nundinas adeũti,receptur' aliqd vltra sortẽ,pro eo quòd suscepit in se periculũ pecuniæ aut merciũ si saluæ redierint? Et distinguit Archi.post Lau.Ioã.de Neap.& Ioã.Cal.& Sum.Pis. quia est vsura,si recipit vltra sortẽ ratione mutui tantũ, nõ obstãte susceptione periculi.& est casus in d.c.nauigãti. Et similiter si ratione mutui

40 & periculi simul,ea ratione qua recipit ratione mutui: nõ aũt est vsura si recipit rõne periculi tãtũ vt̃ptiũ periculi, qa etiã si nõ mutuaret,& periculũ nauigãtis vellet in se suscipere,licitè perciperet pretiũ, nec efficitur deterioris conditionis per hoc,q̃ ei seruit mutuando. Et concord.etiam Lau. de Ridol.& ita etiam tenet Sum.Ang. & Ros.Suppl. aũt vult indistinctè,q̃ sit vsura,primò per d.c.nauigãti.qđ vult esse vsurã,etiam si quid recipitur ratiõe periculi. ĩn ibi sic dicitur, Nauigãti vel eũti ad nũdinas certã mutuãs pecuniæ quãtitatem,eo q̃ suscipit in se periculũ, receptus aliquid vltra sortem: vsurarius est censendus. Secũdò, quia si haberetur respectus ad mutuũ,nullũ fuisset dubiũ, 41

& sic lex sup̃ dubitabili posita foret: quod esse nõ deber, cũ foret superflua. Sed ad vtrũ q; simul dico, q̃ iste non bñ intellexit tex. vbi ly,eo q̃,non dicit causam receptiõis lucri vltra sortem,sed causam mutuandi. Vnde capituli casus est,quòd iste mutuans erat mutuans eo, q̃ susciperet in se periculũ,lucraturus per assecurationẽ periculi, aliàs non mutuaturus.& sic ex mutuo volebat consequi lucrũ, non immediatè,sed mediãte assecuratione: sicut si artifex mutuaret alicui, vt ille ab artifice emeret aliqd, in qua emptione daret lucrũ artifici. De fideiussore autem ĩ. Vsura. vij. §. vj. Secus vbi liberaliter mutuaret,& deinde vt assecurator susciperet periculũ cũ pretio. ¶* Tricesimo sextò

36 quæritur,vtrum mutuans alicui pecuniam vsque ad decẽ annos,eo pacto,q̃ si interim alter eorum moriat',debitor sit liber: si verò ambo superuixerint,debit aliqd vltra sortem, sit vsurarius? Et dicit Alex.Lon. quòd sic: quia periculum non excusat,vbi causa temporis nõ propriũ aliqd p̃ accipitur. Vel dic,q̃ ideo est vsurari',quia ex mutuo exigit obligationem alicui' vltra sortem,licet sub periculo,

37 dicto c.nauigãti.eodem titu. ¶* Tricesimo septimò queritur,vtrũ ciuis mutuans septuaginta ducatos communitati habenti statutũ,quòd quicunque habens filiam vnius anni, dederit septuagĩta, habeat quingẽtos pro ipsa maritanda,si vixerit vsque ad vicesimumquintũ annũ: si verò interim mortua fuerit,amittat: fit vsurari'? Et dico,q̃ sic: quia in mutuis veris vel interpretatis, spe lucri principaliter factis,periculũ vel dubiũ nõ excusat à fœnore. dicto c. nauigãti. Nec obstat dictũ Richard.in iiij.dist.xv.quòd quando capitale & lucrũ stat periculo mutuantis,licitè recipitur vltra sortem: quia illud verum est,si periculũ sit ex natura rei: quia scilicet res est sub dominio mutuãtis: non aũt si ex lapsu temporis,vt in proposito,vbi mutuans non

38 habet dominiũ. ¶* Tricesimo octauò quæritur, vtrum sit licitũ accipere vsuras ratione pacti? Et dico, quòd in his q̃ de sui natura illicita non sunt, verũ est illud, quòd contractus ex conuentione legem accipiũt: quia licitè quis accipit,quod sibi volũtariè datur.xviij.dist. de eulogijs.Ideò quæ de sui natura sunt illicita,fieri nõ possunt licita ratione pacti vel contractus: vt in vsuris: arg.c.si diligẽti.de fo-

39 ro competen. ¶* Tricesimo nonò quæritur,vtrũ sit licitũ accipere vsuras ratione fideiussionis: vt si fideiussor soluit vsurario capitale & vsuras quia iurauerat,vel compellitur accipere sub vsuris? Et dico, q̃ sic, & omnia dãna quæ occasione debiti habuit: quia seruari debet indẽnis. de fide iuss.c.ij.de foro competẽ.c.fi.li.vj.ff.de actio.emp.& vendi.l.si sterilis. §. cùm per vẽditorẽ.ff.manda.l. si mãdato. §.si fideiussor.ff.de admini.tuto.l.ij. §.vlti.& secundũ domi. Anto. extẽditur hoc etiam ad interesse lucri cessantis. Et est communis opinio,licet cõtradicat Ala. de vsuris solutis. Sed dic secundùm distinctionem, de qua suprà Fide

40 iussor. §.xiij. ¶* Quadragesimò quæritur,vtrũ licitũ sit ea accipere ratione belli, quod quis habet iustũ cũ aliquo? Et dico,quòd sic: quia ab eo quem possum gladio p̃sequi & spoliare bonis,possum & vsuras extorquere.xiiij.q.iij. ab illo.non tamẽ vt vsuras,secundùm Laurent. de Ridol. sed iure dominij quod habetur in hostem, & recuperãdi rem suã. Quod verum intellige, aut accedẽte publica authoritate,aut bello actualiter bandito seu moto,per dñ̃ s. Infidelitas. §.vij. Et eadem etiam ratione secũdũ Alen. Lõ. licet mutuare sub vsuris detinẽti nostra,q̃ aliter habere nõ possumus: quia sic nõ recipimus alienũ, sed nostrũ. arg.d.c.ab illo.quod limita nisi sibi vel alij scandalũ immi

41 neret. ¶* Quadragesimo primò quæritur, vtrum exigere possimus vsuras à Iudæis inimicis nostris? Et dicit Archi. q̃ non: quia non sunt inimici nostri in ciuili conuersatione: & parati sunt seruire, vt dicitur xxiij.qõ.viij.dispar.sed tñ eo casu quo q̃s põt eos rebus spoliare: vt s. Iudæus. §. vij. nõ video quare nõ possit & vsuras ab eis accipere,nisi scãdalum obstet: sed nec ipsi exigere possunt à nobis sine mortali,secundùm Rayn.& põt eos ecclesia cõpellere ad resti-

restitutionẽ, iuxta ea quæ dicta sunt suprà, Iudeus. §.iiij.

42 ¶ Quadragesimo secũdò queritur,* vtrũ eas exigere possimus à Saracenis oĩbus? Et dicunt quidã q̃ sic: quia omnia quæ habẽt sunt Christianorũ, cùm vbiq; fuerit laudatũ nomen Christi,iuxta illud Psal. In omnẽ terrã, &c. Vnde dicunt Host. in c.quod super his.de vo. scilicet q̃ apud Saracenos nõ possit esse dominiũ neq; iurisdictio, dicũt veri' quàm dictũ Ino. ubi tenẽtis cõtrariũ. Sed viso S. Tho.ij.ij. q.lxvj.art.viij.ad secũdũ. & q.x.ar.x.in corpore. vt s. in verbo, Iudæ'. §.iiij. recitatũ est. dico q̃ licet nõ possint habere dominiũ nouũ super fideles, & si habent antiquũ possit deleas,aut alias res,potest esse iustũ: nec est mortale tenere terras aut possessiones vt suas: nec ecclesia, quę in totũ mũdum habet potestatẽ, habet hãc, q̃ possit in infideles omni iure spoliare: vt s. dictũ est ĩ verbo, Papa. §.vij. Vnde dico q̃ solùm in duobus casibus possunt rebus spoliari. primò si subripuerũt aliquãdo illa vel alia à Christianis, sicut subripuerunt terras Romani Imperij,quod cesserit papæ: & alias quas aliquãdo possederũt Christiani. & secũdò si sunt per Christianos principes multati sententialiter priuatione bonorũ: vt s. Fidelitas. §.vij. ¶ Quadragesimo tertiò que-

43 ritur,* quid de cõmunitatibus dantibus ad vsurã? Et dicit Ray. vsurarios esse omnes,quorũ authoritate & cõsilio fit: & idẽ recipitur pignus, & nõ cõputantur fructus in sortẽ. extrà eo.cõ questus.argu.vij.q.j. sicut vir. xxiiij.q.iij. si habes.ff.quod met.caus.metũ. §.cũ animaduertendũ. & idẽ de nõ prohibẽtibus cùm possint.de sen.excõ.quãtę. & cõcord.Host. Non tamen tenẽtur ad restitutionẽ omnes cõsentiẽtes, secundũ Veruec. nisi quantum ad eos peruenit, vel releuati sunt ab expẽsis quas de suo fecissent: qui tamẽ authoritatem vel præceptũ præstiterunt, ita q̃ aliàs eines non fecissent, tenentur in solidum. Vtrum autẽ dominus vsuram exigere possit à vasallo, s. Feudum. §.xxix.

RVRSVS de Vsura secundò, vbi sit, quantum ad emptiones & venditiones.

1 *Vendere an liceat plus iusto ratione dilationis temporis.*
2 *Vendens carius,aut emens vilius,quando sit usurarius. & num. seq.usque ad num. 9.*
3 *Emens redditus à ciuitate,quando sit usurarius.*
10 *Emere an liceat segetes uel fructus prouenturos.*
11 *Vsura an sit accipere fructus possessionis uenditæ ob pretium nõ solutum.*
11 *Emere an liceat annuum reditum.*
13 *Pecuniam dare ut aduitam tuam quid accipias,an sit usura.*
14 *Emere debitum minori summa an sit usura.*
15 *Pactum de retro uendendo an sit usurarium.*
16 *Pensio quando dicatur iusta uel iniusta.*

VSVRA secundò considerari põt specialiter quomodo inueniatur in emptionibus & vẽditionibus, dum in eis est virtualiter mutuũ: & interdũ cum lucro, dum excedũtur limites iusti pretij in plus vel in minus, id est, summum vel infimũ. Cùm enim pretiũ iustum sit indiuisibile secundũ S. Th. in eo sunt tres gradus, secundũ Scot. in iiij. scilicet vnus medius, & duo extremi: & sic distinguuntur vnius rei tria pretia iusta, summũ, infimum, & mediũ: sicut eandẽ petiam panni trũ æstimatorũ: vnus possibiliter æstimabit xlix. aureis vẽdendã, alius xlix. cũ dimidio, alius 50.

1 ¶ Primò ergo quæritur,* vtrũ liceat vẽdere rem plus iusto pretio ratione dilationis tẽporis? Et dico multa. ¶ Primũ. Pro fundamẽto in ista quæstione habẽda est iustitia pretij, de qua s. Emptio. §.vj. dictũ est Et vt ibi patet, pretiũ iustũ est, quod secũdũ cõem æstimationẽ currit in foro in loco & tẽpore vẽditionis: intellige ad numeratũ, & quãdo res traditur de præsenti in eodẽ loco, in quo soluitur pretiũ, vel in alio: nisi res plus valeat vẽditori quàm habeat cõmunis æstimatio: vel nisi adsit fraus minorantiũ vel augẽtiũ cõem æstimationẽ fraudulenter. Et idẽ est secundũ Arch. post Lauren. de Ridol. si aliqui mercatores pecuniosi vendãt res suas ad terminũ vt plus lucrẽtur, & boni cõsequẽter nõ possunt vẽdere suas iusto pretio ad numeratum. Et idẽ est si aliqs dñs tyrannicè sine rationabili causa statuat pretia iniusta. Et idẽ videtur aliqbus, qñ alicubi p̃pter pecuniarũ paucitatẽ mala cõsuetudo est, q̃ penè oes vẽdant ad tẽpus: & sic ad numeratũ nõ inueniũt illud pretiũ, quod cessante tali cõsuetudine esset iustũ, & cõiter currẽs. Et ita sensit Gerar. Old. &, vt videtur, rationabiliter: quia malefieijs nõ est indulgẽdũ. ff. de rei vẽ. l. i. fundo. & de cogna. spi. c.ij. Nõ habẽt tamen locũ ista, vbi quis nõ potest vendẽdo mediocriter lucrari: nõ p̃pter aliquã malitiã vl malam cõsuetudinẽ, sed propter aliã irreprehensibilem causam, puta ex abũdantia taliũ merciũ, vel huiusmodi: qa sicut mercator põt augere pretiũ ex varietate tẽporũ & locorũ: ita & minuere decet: qa respectu locorũ & tẽporum cõsiderãda sunt pretia, nõ solũ in augmẽtatione, sed etiã in minutione. ff. si cert. pet. a. l. vinũ. & de reg. iur. l. secundũ naturã. Et quod dicit magister Raph. de Pornasio, qui in isto casu periculose cõsuluit, q̃ vẽdẽs ad tẽpus põt habere rationẽ de suo interesse: puta qa de sua pecunia fuisset lucratus: est verũ quãdo eam poterat de præsenti habere ab alio, sed vẽdit ad credẽtiã vt seruiat: alioquin nõ est verũ, qa pauper qui emit, nõ debet emẽdare interesse, cui' ipse nõ est causa. Si aũt res nõ tradatur his de præsenti, sed tradatur in posterũ, iustũ pretiũ est illud quod curret ad numeratũ tẽpore redditionis rei verè vel cõmuni existimatione, vt patet habẽti oculos: extrà eod. cap. vltim. & penu. Quod tamẽ fallit, si res tradẽda in futurũ subsit periculis vel expẽsis: qa talibus qualitatibus affecta minus valet, in quo boni viri arbitrabũtur. Si verò tradatur quidem siue consignetur de præsenti, sed non hic: vt si Mediolani quis emat aromata quæ sunt Genuæ: iustum pretiũ est quod ad numeratum currit Mediolani, vbi celebratur contractus. ¶ Secũdũ. Quãdo adest prędicta fraus, & alia impedimẽta iusti pretij, iustũ pretiũ rei non est illud quod habet communis æstimatio ad numeratũ, vt dictum est: sed Archi videtur velle quòd sit illud, quo res distraheret si talis fraus abesset. Et hoc videt' esse illud, quo solui põt materia rei, & manufactura, ac labores rationabiliter facti: ita scilicet q̃ prudẽs mercator aut artifex moderatum lucrũ arbitrio boni viri reportet. ¶ Tertiũ. S. Th. ij.ij.q.lxxviij.ar. ij. ad septimũ, dat regulã cognoscendi vsuram in venditione ad tempus, & in solutione ante tempus, dicens, Si quis carius vẽdit iusto pretio, vt de pecunia soluẽda emptorem expectet, manifestè vsura cõmittit: qa huiusmodi expectatio pretij soluendi habet rationẽ mutui. Vnde quicqd vltrà iustũ pretiũ pro huiusmodi expectatione exigitur, est quasi pretiũ mutui, quod pertinet ad rationẽ vsuræ. Similiter si quis emat vilius iusto pretio, eo q̃ pecuniam antè soluit quàm possit ei res tradi, est peccatũ vsuræ: quia etiam ista anticipatio solutionis pecuniæ habet mutui rationẽ, eui' quoddam pretiũ est, quod minuit, de iusto pretio rei emptæ. Si verò aliqs de iusto pretio velit minuere, vt pecuniã prius habeat, non peccat peccato vsuræ: intellige ex parte venditionis minus accipiẽtis, licet videatur esse ex parte emptoris: vt idem dicit ad lectorẽ Florentinum. Hæc ex illo, qui qualiter accipiat pretiũ iustũ, nõ determinat, sed

poteſt intelligi iuxta prædicta. Et ſic ſi quis vendat ad tempus vltra pretiũ currẽs extorquẽdũ iuſtum pretium, quod curreret ſi dicta impedimẽta nõ eſſent, nõ peccat, ſi nõ reſpicit ad tẽpus, ſed ad rationabile lucrũ. ¶ Quartũ. Ex his patet primò, ꝙ ſemper vſura eſt vẽdere ad tẽpus ratiõe dilationis vltra iuſtũ pretiũ, niſi quãdo vẽditor vẽdit ad ſeruiendũ amico, rem ſuam in aliud tẽpus ſeruaturus. de quo ff. §. ſeq. Eſt, in quã, vſura, non ex forma: vt in c. in ciuitate. eo. tit. ſed virtualiter in iudicio animæ ſuæ quo ad Deum, ſecundũ gl. in c. cõſuluit. eo. tit. Imò & ſecundũ text. bene intellectũ eccleſia hoc expreſſe determinauit. Qui tamen ad tẽpus vendit pretio ſummo, ſed ad numeratũ vẽdit mediocri vel infimo, nõ peccat: ¶ Quintũ. Non obſtat autem prædictis primò ꝙ res tantũ valet quantũ vendi poteſt. ff. ad Trebe. l. j. §. ſi heres. & ff. ad l. Fal. l. quærebatur. & l. pretia. & ff. de fur. l. ſi quis vxori. §. vlt. quia hoc verũ eſt cùm res venditur ſecundũ æſtimationẽ cõmunẽ ſeu currẽtem. quod nõ eſt hîc: & quãdo ceſſat fraus, & coactio, & ignorãtia, de quibus ſ. Emptio. §. ix. ita tamen ꝙ coactionẽ intelligamus non ſolũ quãdo quis cogitur emere ad euitãdum damnum corporis vel rerum, ſed etiã ad lucrãdũ: ſicut aliqui malunt emere ad tempus pretio iniuſto, quàm iuſto ad numeratũ: quia interim de pecunia plus lucrãtur quàm ſit illa iniuſtitia pretij. Non obſtat ſecundò ſi dicatur ꝙ hoc fit ratione indemnitatis, ne quis damnificetur ex abſentia ſuæ pecuniæ: quia nõ licet alicui ſe indẽnem ſeruare cum damno iniuſto alterius: quia nemo debet cũ alterius iactura locupletari, ſecũdũ re. iur. in vj. Et quidẽ ſi vẽditor pateretur gratia emptoris: vt quia nũc poteſt ad numeratũ habere pretiũ iuſtũ, & recuſat vt ſeruiat emptori, recte poſſet habere rationẽ de ſuo intereſſe: etiã lucri ceſſantis, vt tit priore. §. xix. Si aũt pecuniã nũc de ſua re habere non põt, & tamen patitur damnũ, nõ eſt æquũ vt emptor faciat eum indemnem, ex quo propter eum nõ patitur: quia nõ tenetur de damno, quod eius cauſa nõ fit. Nõ obſt. tertiò ꝙ hoc ſit conſuetũ, quia cõtra ius naturale nulla valet conſuetudo: tamen cõſuetudo vendentiũ iniuſtè excuſat vendentẽ iuſtè, licet vltra æſtimationẽ cõmunẽ, quia facit pretium aliquod eſſe iuſtũ, quod tamen nõ currit ad numeratum. Non obſt. quartò, ꝙ aliquãdo creditor facit expẽſas in exigẽdo: & cõſequenter videtur, ꝙ liceat ei ratione intereſſe futuri plus vẽdere cũ intẽtione nihil plus exigẽdi, ſi ſuo tẽpore ſibi ſoluatur: qa hoc eſt exponere ſe tentationi: quia mutari poteſt & obliuiſci iuſtũ pretiũ & mori, libris tamẽ nõ moriẽtibus, in quibus pauper eſt debitor. Vnde ſi facit expẽſas, per viam iuris ſibi recõpẽſet. ¶ Secũdò queritur,* vtrũ vendens rem ad tẽpus maiori, vel econtrario emens minori pretio quàm habet cõmunis eſtimatio, quia nolebat tũc vendere aut emere, ſed hoc facit vt ſerui at amico, ſit vſurarius? Et dico multa. ¶ Primũ. Vẽdẽs merces ſuas ad inſtantiã alterius nũc, quãdo parũ valẽt, eo pretio quo cõmuniter dubitatur an plus vel minus ſint valituræ tẽpore futuro, in quod eas ſeruare volebat, non eſt vſurarius, nec peccat, vt patet per c. in ciuitate. eo. tit. Secus ſi nõ erat eas ſeruaturus. Item ſecus ſi nõ erat dubiũ ꝙ eo tẽpore, quo vẽdere volebat, eſſent plus aut minus valituræ: qa eſſet vſura, cũ habeatur reſpectus ad terminũ. Et idẽ ſecundũ Archi. eſt, ſi erat probabile, ꝙ tũc tantũ valeret, quãtum modo vẽdit. quod tamen ex dicto c. in ciuitate. vel, nauigãti. nõ habetur. Et intellige deducto periculo, ſi quod erat in ſeruãdo, & expenſis & detrimentis, & huiuſmodi. Nec enim excuſatur iſte ſolùm ratione dubij vel periculi: vt in d. c. nauigãti. ſed etiã ratione ſui intereſſe lucri ceſſantis, quod ſibi vendicat. Nec diſtinguo vtrũ nunc pretiũ recipiat nẽcne: quia etiã ſi nũc recipiat, eſt licitum: ſed tamẽ ſi eo tẽpore pretiũ fuerit maius vel minus, nõ creſcet, nec decreſcet. Si aũt iſte vẽderet decrementa quæ facere ſolent interim aliquæ merces, vt oleũ, & frumentũ, & huiuſmodi, eſſet vſura: ſimiliter ſi nõ detraheret expenſas interim neceſſario faciẽdas, ſcilicet ex rei natura requiſitas: vt in frumẽto excuſſo: ſecus ſi domus, in qua eſt, indiget repa ratione: quia eſt vitatio damni nõ iuſti. ¶ Secundũ. Emẽrem minori pretio quàm valeat tẽpore emptionis, ex hoc ꝙ tẽpore quo eſt eas recepturus verifimiliter dubium eſt vtrũ plus aut minus ſint valituræ quàm eas ſoluat, non eſt vſurarius. d. c. in ciuitate. & c. nauiganti. eo. ti. cum ibi no, & idem ſecundũ Archi. ſi erat probabile, ꝙ tantũ valeret: ſecus ſi non eſſet dubiũ aut verifimile, ſed hoc fieret propter anticipationem ſoluẽtis. Eſſet autẽ vſura ſi tam paruo pretio emeret rem, ꝙ verifimiliter min⁹ valere nõ poſſet, vel quid modicũ, ſed bene multum plus: quia nõ accipitur hic intereſſe probabile. Et idẽ ſuo modo dicendum eſt de vẽditore, ſi vẽderet tam magno, ꝙ verifimiliter nihil aut parũ plus valere poſſet. Vnde intelligitur quãdo eſt dubiũ vtrũ ſit plus aut minus valitura equaliter hinc inde tãtum, ſcilicet in plus quàm in minus. ¶ Tertiũ. Si prædicta licẽt, à fortiori licitũ eſt mercatori volẽti merces ſeruare, vẽdere ſub hac lege, vt quãdo voluerit ponat pretiũ currẽs: ita tamẽ ꝙ eo poſito nõ poſſit variare, etiã ſi pretiũ varietur, vel etiã ſoluatur pretiũ quod curret tali die: quia ſi licitũ eſt nũc vẽdere eo pretio quo valebũt tẽpore quo eas intẽdit exponere ſecundũ cõmunem eſtimationẽ hominum: multò magis eo, quod valebit in veritate: ita tamen ꝙ ea dem die pretium fuerit varium, accipiatur mediocre: ar. in authen. de cõſulibus. §. quoniã etiam nos. eodẽ modo cũ iſta mediocritate licet, ſi termin⁹ pretij nõ ſtatuatur ẽies, ſed ſeptimana aut mẽſis: vel ſi nõ ſtatur in mediocritate, ſtetur in eo pretio quod longiori tẽpore durauit in illa ſeptimana vel mẽſe: quia etiã hoc licet, ſecundùm S. Bern. ¶ Quartum. Prædicti contractus ſunt periculoſi, & ab eis text. in d. c. in ciuitate. cõſuluit abſtinendũ: quia plerunq; homines malunt ſic expedire, quàm ſuo periculo in tempus ſeruare: & vt plurimũ ſunt incerti, ſi in tẽpus illuderẽt ſeruaturi, cùm ſæpe propter emergentia propoſitũ mutẽt. ¶ Quintum. Si cõmunis ſeu probabilis eſtimatio ſit, ꝙ aliqua merces tẽpore futuro ſit minus valitura quàm modo, & tamen emptor credit eam plus valiturã, eſt vſurarius minus emẽdo propter præuentionẽ ſolutionis, ſecũdũ Inno. & do. Anto. d. c. in ciuitate. quod verũ eſt quantum ad peccatũ: & ſimiliter quantũ ad reſtitutionẽ, ſi ex probabili cõiectura credidit: nõ autẽ ſi ex leui. ar. l. cùm quidã §. quid ergo. ff. de acquir. here. & de ſent. excõ. inquiſitionis. In dubio autẽ ſi nõ apparet vtrum dubium fuerit cõmuniter verifimile: vl vtrũ eſtimatio emptoris fuerit rationabiliter non: puto ꝙ tenebitur: quia in dubijs via tutior eſt eligenda. de ſpon. iuuenis. Et idem ſuo modo dicẽdũ eſt de venditore. ¶ Sextum. Ad prædictorũ limitationẽ facit diſtinctio Scoti, in iiij. diſtin. xv. dicentis, Si vendens frumẽtum in natiuitate, nõ vẽditurus, ſed ſeruatur⁹ vſq; ad Maium, ad inſtantiam alicuius requirentis vendit: ſi qdem ponit pretiũ tale quod verifimiliter poteſt plus valere vel min⁹, non erit vſura, per dictũ cap. nauiganti. Si verò ponat tale pretium, quod ponat ſe in tuto vt in pluribus, & illũ, cum quo cõtrahit, in periculo vt in plurib⁹, puta quia raró poteſt plus valere, ſed minus communiter, ſic eſt vſura.

3 ¶ Tertio quæritur,* vtrũ emens modico pretio reditus à ciuit

ciuitate anguſtiata bello, & demũ facta pace lucrat⁹ decem pro vno, ſit vſurarius? Et dico ſecundùm Hoſt. & Archi. ꝙ non, ratione dubij. l. cum hęreditate. & l. ſeq. ff. de hær. vel act. ven. cõſulunt tamẽ vt inde largas faciat eleemoſynas. 9

4 ¶ Quartò quæritur, quid de ſtocholis barocholis, vt cùm indigẽti pecunia venditur res, vt ſtatim ab eodem minori pretio reematur? Et dico iſtum cõtractum eſſe vſurarium: quia perinde eſt ac ſi pecunia mutuaretur: & peſsimũ eſt pauperẽ duplici gladio iugulari: vno dũ cõmuniter emit plus iuſto, alio dũ vendit minus. Si tamen quis ſimpliciter vendidiſſet iuſto pretio, de reemptiõe nõ cogitans, & emptor nõ inueniens emptorẽ, vellet venditori vẽdere ptio minori: nõ eſſet vſura minus emendo, ſed iniuſtitia: imò poſſet etiã nõ eſſe iniuſtitia propter latitudinem pretij iuſti: vt ſi vẽdidit ſummo pretio rei, & emit mediocri vel in

5 fimo. ¶* Quintò quæritur, vtrum vendens aliquid pretio 10 currẽti cũ pacto, ꝙ ſi plus valebit vſq; ad Paſcha, illud pl⁹ ſibi ſoluatur: ſi verò minus, pretiũ non minuatur, ſit vſura rius? Et dicit Hoſt. in Sũ. & Archi. xiij. q. iiij. §. j. ꝙ ſic. facit C. de ſol. l. pe. & ff. de dã. infec. l. qui bona. §. ſi quis. ff. pro ſolu. l. ſi non fuerint. §. Ariſto. Quod intellige qũ tale pactum facit ratione dilationis ſolutionis: aliàs nõ eſſet vſu-

6 ra, ſed iniquitas, qa nõ eſſet mutuũ vel æquipollẽs. ¶* Sextò quærit, quid de his qui emũt oues aut boues vel huiuſmodi à pauperibus vel alijs qui ea nõ habẽt, & eis locãt ꝙ annua penſione? Et dico ſecundùm Veruec. ꝙ ſi hoc ſciũt & credũt vſura eſt, vel ſaltẽ ſit in fraudem vſuræ: & omnino reſtituere tenẽtur, cùm mercedẽ ſine cauſa receperit, ſcilicet ex eo quod nõ eſt. ff. de cõdit. ſine cau. per totũ. Si verò credẽtes eos habere bona fide, ſine fraude emerunt, nõ eſt vſura, nec peccatũ, quandiu durat bona fides. Et idẽ inquit de emẽtibus fructus terrarũ à nõ habentibus. & cõcord. Roden. Et adde, ꝙ durante bona fide etiã reſtituere non tenetur conſumpta, ſed tenetur de extantibus, vel inquantum factus eſt quis locupletior. ff. de pet. hær. l. vtrũ. eo ſcilicet caſu quo quis ab alio nõ emiſſet: ſec⁹ ſi erat empturus, quia nõ tenetur ratione intereſſe. Si autem ſunt in probabili dubio vtrum pauperes iſta habeant, nõ habẽt ſe exponere diſcrimini: ſed aut certificentur, aut ceſſent à cõ-

7 tractu. ¶* Septimò, quid de emẽte equos vel huiuſmodi, 11 ſibi reddẽdos à vẽditore in certis nundinis? Et dicit Veruec. ꝙ ſi emãtur minori pretio quàm æſtimat⁹ eos ibi tunc valituros, vſura eſt, intellige ſi interuenit præmatura ſolutio: aliàs nõ. eo. tit. c. nauigãti. licet poſſet eſſe alia iniquitas. Si verò, inquit, de valore dubitatur verifimiliter, nõ eſt vſura. Cõcor. Roden. Non tñ, ꝙ iſti Doctor. loquuntur de nundinis futuris loco contractus: aliter pretium nõ debet eſſe quod currit in loco nũdinarum, ſed in loco cõtract⁹: vt patuit §. Emptio. §. vbi agebatur de iuſtitia pretij. Si verò loquatur de nundinis futuris alibi, quod dicũt verum eſt, conſiderata diſtantia temporis, non aũt loci: quia diſtantia à loco nõ emũtur pretio currente in loco vbi ſunt, niſi etiã ibi ſit pecunia, vt quaſi pro loco illo fiat cõtract⁹: ſed pretio currente in loco cõtractus. vide j. Vſura. iiij. §. iij.

8 & §. vj. ¶* Octauò queritur, vtrũ emens granum tempore meſsium, aut vinum tẽpore vindemiarum pretio tũc currenti, cum pacto, ꝙ tot menſuræ ſibi reddantur tẽpore paſchali, ſit vſurarius? Et dicit Hoſt. in Sum. & Ioã. And. in c. ſi. eod. tit. ꝙ ſic. xiiij. q. iij. vſura. non obſtãte, ꝙ aliquando eo tẽpore ſint viliora: quia ad ea, quæ raró eueniũt, leges non cõſiderãt. l. nam ad ea. ff. de legi. in auth. vt ſine proh. §. quia verò poſt multam. & cõmunis curſus, quo ſcilicet ſunt cariora, eſtimãdus eſt. de ſepult. c. certificari. & l. j. §. j. ff. de flu. Intellige tamen iſta eo caſu, quo iſte modò nolebat emere iſta: ſed ĩ Paſchate. Nã ſi nũc volebat emere, ſed ad inſtantiã amici petẽtis pecuniã ſibi dari mutuo: dic vt ſ. Vſura. j. §. xxiij. ¶* Nonò quæritur, quid de iſto caſu: Vendit quis bladum alteri dandum tempore meſsis pro vigin ti, cùm tamen ſecundùm communem æſtimationem tunc ſit valituru quindecim ſolùm: ſed deinde venit cariſtia, & emptor illud vẽdit pro vigintiquinq;. quæritur, vtrũ primus venditor teneatur emptori in aliquo? Et videt, quòd nõ: quia ille emptor nõ eſt paſſus dãnum: ſed lucratus eſt. tamen Aſten. poſt Mon. dicit, ꝙ tenetur ei de quinq;: quia licet ille nõ fuerit dãnificatus, fuit per euentum rei, q nõ excuſat ab vſura: imò dãnificat⁹ eſt: quia emit pluris quàm valeret in termino ſecundũ æſtimationẽ boni viri. Ex parte tamẽ primi vẽditoris vſuram nõ video, ſed iniuſtitiam.

10 ¶* Decimò quæritur, qd ſi quis emat ſegetes vel fructus prouenturos hoc anno de agro? Et dico ſecũdùm Mon. & Veruec. ꝙ ex forma contractus non eſt vſura: poteſt tamẽ fieri in fraudẽ vſurarũ, vt ſi verifimile ſit quòd fructus colligẽdi, etiã cõputato dubio ꝙ poſſunt impediri, valeãt tũc plus eo quod nunc datur, maximè ſi eſt plona quæ vſuras aliàs cõſueuerit exercere. quod intellige ſi præceſſit præmatura ſolutio, aliàs eſſet iniuſtitia tãtùm. Sed ſi ſit dubiũ vtrũ illi fructus plus vel min⁹ debeãt valere, nõ eſt vſura. & idem Hoſt. & Vl. Et eodem modo dicendum eſt, ſi emãtur fructus prouenturi vſq; ad tres annos vel plures. Et addit Ray. ꝙ in foro iudiciali proceditur per coniecturas, in pœnitẽtiali verò ſtatur partiũ aſſertioni. Quod intelligo niſi ex aliqua coniectura ſcãdalum oriretur, quia omnino oporteret cõtra ſcãdalum ſatisfacere, de hom. c. ex literis. el j. de purg. cano. per totum. ¶ Bal. verò in ru. C. de vſur. dicit, ꝙ in hoc caſu ſi cauſa damni venditoris eſt præſens numeratio, vſura eſt. d. c. in ciuitate. eo. tit. Si verò eſt ſola conuentio, quia ſcilicet pretium nõ ſoluitur de præſenti: ſic licet cõtractus nõ ſit vſurarius, eſt tamẽ illicitus. Si verò neutrum eſt cauſa dãni, quia nõ plus valet frumẽtum aut vinum ſub tali qualitate propter periculum cui ſubiacet, ſic licet. l. fiſtulas. §. frumẽta. ff. de contrahen. empt. Quod intellige qñ emitur non in genere, ſed determinate, ſcilicet frumentũ iſtius agri, aut vinũ iſtius vineæ. ¶* Vndecimò quæritur, ſi vẽdatur poſſeſsio, & nõ ſoluitur pretiũ, vtrum ſit vſura accipere fructus? Et dico duo. ¶ Primum. Si ſtatuatur terminus ſolutionis, & emptor pretiũ nõ ſoluit in termino, trãſacto termino poteſt eã vẽditor in pignus accipere, & fructus facere ſuos, ſecundũ gloſ. in c. conqueſtus. eo. tit. & C. de vſur. l. vſuras. & habet actionẽ ex cõtractu, vel officio iudicis ad intereſſe, ſecundũ Hoſt. C. de act. emp. & ven. l. ij. ff. de act. emp. l. ij. Et quòd liceat, habes gl. in l. ij. C. de vſur. & in l. curabit. C. de act. emp. & vend. ſed tamẽ limito, ſi vẽditor petit verum intereſſe dãni vl lucri. ¶ Secundum. Si aũt à principio venditionis pactum fiat, ꝙ donec reddatur pretiũ, vẽditor percipiet fruct⁹ poſſeſſionis, vel penſionẽ domus, ſic licet. & eſt tex. in l. iurabit. C. de act. emp. & ven. & ſecundùm Azo. inglo. & Barto. & Bal. ibidem. & Sali. & Ang. in l. Iulianus. ff. de acti. empt. & vẽ. & Io. de Ana. in c. cõqueſtus. de vſur. dũmodo ſecundũ ratam pretij ſoluti emptor partem accipiat fructuũ: vt medietatem, ſi ſoluitur medietas, & ſic de alijs: quia nõ eſt æquum vt emptor habeat fruct⁹, & venditor pecunia. vti nõ poſsit. Quam quidẽ opinionẽ Sũ. Ang. dicit veram, etiam de iure canonico, per gloſſ. in c. conqueſtus. Non ob. ꝙ loquatur de exiſtẽte in mora, quia ſic in mora conſtitui põt à principio. Et licet, inquit, aliqui Theologi & Legiſtę, vt

Butri.

Butr.in d.l.curabit.dicãt verũ esse,quando venditor fuisset de pecunia lucratus,tamẽ mihi,inquit,videtur simpliciter vera,etiam si pretiũ seruare volebat in arca. Sed dico,ꝙ nec simpliciter nec cũ dicta limitatione est vera: qa de re aliena,cuiusmodi est possessio vẽdita,non licet accipere fructũ,similiter nec de pecunia licet accipere interesse lucri cessantis,nisi post morã,vel quando concediť amico ad eius vtilitatẽ cum ꝓprio interesse:vt patet ex dictis tit.priore.quorũ neutrum est hic,sed accipitur lucrum solùm ratione expectationis,secundùm opinio.huius Sum. quod est vsurariũ.Vnde cõtra Ang.tenet Frãc.de Mayro. in iij.distio.xv.& Sanct.Bern.& Rosel. Vsura.j.§.xlvij.& Arch.dicẽs Theologos nõ approbare istum contractum: quia illi fructꝰ videtur haberi ratione dilationis tẽporis: quod saperevidetur vsuram,per dictum c.in ciuitate.Ego autẽ dico,ꝙ venditor potest percipere fructus solùm quãdo possessio est sua:& non aliàs ante morã,id est,terminũ solutionis:nisi fortè ratione interesse eo casu quo vendidisset principaliter ad seruiendum amico.quod non est in casu.Igitur si venditio fiat à me nũc absolutè,& nũc detur mihi medietas pretij:si percipio fructus reliquæ medietatis,percipio fructus rei non meę.Et sic intellige Theologos.Si verò fiat vẽditio cõditionata,id est,vt statuatur qdem pretiũ, quo ego spõdeo me prędium venditurũ,quãdo exhibebit pecuniã:sed tamen non intelligitur facta actualis vẽditio,nisi actu exhibeas pecuniã:& interim pretium stat periculo meo,sic,ꝙ si raperetur à flumine,vel deteriorаretur,dãnum esset meũ. sic verum est dictum Legistarũ:& sic videtur tenere Bal.in d.l.curabit.& videtur ꝓbari per l.in initio.C.de pac.int.emp. & ven.& sic debet ĩtelligi d.l. curabit. Aliud enim est vendere nũc,atq; aliud nunc spõdere,& obligare me vẽturum tali pretio intra annum:qa in primo casu apud me non stat dominiũ,sicut in secundo.Nec est verum,ꝙ hoc casu possit quis à principio constitui in mora salua iustitia,si possessio absolutè vẽdatur:sed solùm si vendatur conditionatè. quod tñ quidam dicũt fieri eo ipso, quo fit pactũ de affictu:quod nõ est ve-
12 rum,nisi stet periculo vẽditoris. ¶*Duodecimò quęritur, vtrum licitũ sit emere annuũ reditũ, maximè nouiter istitutum?Et dico multa. ¶ Primũ. Exemplum huius quæstionis est,Si Titius indigens pecunia,Męuio vẽdat quinquaginta florenos auri annui reditus super fundo B.vel super omnibus bonis suis,obligans omnia bona sua,& fiat contractꝰ pretio cõpetẽti arbitrio boni viri,cõsiderata qualitate regionis,quantũ ad id quod reddere solent pecuniæ inuestitę,vt in pluribꝰ:puta florenorũ mille auri,cũ pacto ꝙ eodẽ pretio possit in totũ vel in partẽ redimere. ¶ Secũdum.Inn.in c.in ciuitate.de vsu.pertractat istã quæstionẽ quo ad emptionẽ,nihil dicẽs de facultate redimẽdi: & distinguit.Nam si talis reditus iam sit institutus super rebus mobilibus vel immobilibus ante contractũ aut venditam actionem:secundũ eum & Ioã.And.& Hosti.& oẽs Canonistas,contractus est licitus:& hoc,vt dicit Lau.de Rido. siue fuerit cõstitutus in re,puta in vino, & possessione,& huiusmodi:siue in pson̄a,puta seruii,liberti,vel rustici:vel actione,vel nomine,siue sit reditus certus,puta qa redduntur quinquaginta:siue incertus,puta quia redditur quarta pars fructuũ de aliqua domo vel operibus alicuius personæ.siue cõtractus sit perpetuus:puta qa extẽditur ad hæredes contrahentiũ: siue sit ad vitã hominis,siue ad certũ tẽpus,puta ad quinq; annos:quia est vera vẽditio, cũ ibi sit p̃tium & merces,id est, annuus reditus.C. de sacrosan.eccl. Liubemus. ¶ Tertiũ.Si verò reditus nõ est adhuc cõstitutus,sed constituitur de nouo in rebus vel personis:dicit secundũ aliquos,contractũ esse illicitum: quia ibi nõ videť esse vera vẽditio,cũ merces nõ sit in rerũ natura: emptio aũt & vẽditio sine re,quæ veneat,itelligi nõ potest.ff. de cõtrahen.empt.l.nec emptio.ideo cõsuluit abstinendũ.Et cõsentit Io.And.addens cõtractũ esse illicitũ:& vix scire quomodo sine fraude fieri possit.Sed Veruec.nõ gRay.sed alius,& Alexã.Lon.dicũt cõtractum esse licitum: nec esse aliquã causam dubitãdi,& esse purã vẽditionem: quia cũ habeamꝰ tria bona,scilicet mobilia &immobilia, & ius in vtrisq;,hoc tertiũ est quod hic vẽditur.Vnde falsum assumit Inn.in sua ratione,ꝙ ibi nõ sit res vẽdita: qa est vtriq;.s.certus reditus, siue ius exigẽdi certũ reditum imò dato,ꝙ hæc nõ essent, & emptio sine re nõ fiat:ũ dico,ꝙ fit sine re p̃senti, mõ sit res futura & sperata: sicut emuntur fructus prouẽturi ex agro,& partus ancillę vpecudis.ff.de cõtrahẽ.emp.l.nec emptio.& similiter iaꝰ retis.l.si iactũ.ff.eo.& si captura duplo valeret,quàm p̃tiũ,nihilominus tenet contractus,qa spei emptio est.Circa hoc multa alia ꝓsequitur idẽ Veruec.solues oĩa obiecta,vt diffuse recitat Arc.ij.parte,tit.j.c.viij.Et videť mihi,ꝙ ista bene dicãt,nec sit ratio dubitãdi,mõ cesset fraus. licet Arch. dicat,ꝙ non videat clarũ.Et hoc tenet etiã Rich.& cõiter Doctores Parisini, & Canonistæ in d.c.in ciuitate. Et ita videtur mihi res clara:qa nõ video differẽtiã inter afflictũ antiquũ & nouũ,quo ad hoc:tũ qa nõ directè & immediate emitur afflictus siue reditus, sed ius exigẽdi & peipiẽdi illum:tum quia si afflictus antiquus, quę,secundũ oẽs,eme-re licet,fuit licitè institutus: quare non põt etiã nouus institui & vendi?Si verò fuit institutꝰ illicitè, qualites de se iniusta,licitè emi nõ posset,per regulã,*nõ firmatẽ de regu.iur.li.vj.* vbi nõ firmatur tractu tẽporis,quod ab initio iure nõ subsistit. ¶ Quartum.Petr.tñ de Anchar.dicit,ꝙ si reditus nouiter institutꝰ sit pecunialis,quia habet magnã vicinitatẽ cũ mutuo,potius talis emptio dicitur cõtractus vsurarius,& verum est quo ad p̃sumptionẽ aliquãdo: ecus vbi in veritate cessaret fraus.Et est differẽtia inter illi solutionẽ & mutuũ:quia mutuũ necessariò est restituendum,non aũt pretiũ hîc acceptũ:licet aliquando possit stitui,vt si fiat pactum,ꝙ afflictus redimi possit,quo casu nihilominus vẽditor nõ est obligatus redimere, si nõ vult alioquin si esset obligatus, vsura esset.Io. etiã de Lig.dicit ꝙ quãdo census cõstituitur non habita relatione ad rem, vt quia obligo me tibi ad vnũ florenũ, quia das decẽ,& vẽdo tibi hoc ius percipiẽdi nõ relatũ ad rẽ,tũc licita est venditio,qa non vendit ius,imò de nouo oritur cõtractus ſneratoriꝰ.xiiij.q.iij.pleriq;.& ita tenet Sũ.Ro. cõtra An. quæ tenet iuxta p̃dicta.Sed ego dico per rationẽ Veruec. & Alex.ꝙ hîc est vera vẽditio, nec obligatio est p̃sonalis, sed realis,cũ obligenť oĩa bona vẽditoris.& quod Ioã. Lig.dicit,habet locũ vbi census cõstituiť super re cencõsequẽter taxatur secundũ quantitatẽ pecunię,licet tantũ reddere nõ possit:vt si cẽtum aureis ematur affictus quinq; aureorũ sup̃ domo,q̃ non locatur nisi ꝓ quatuor: esset enim tũc vsura. Sed Sũ. Ang.quod nõ est propriè rũ, supposita veritate vẽditiõis,quia cessat mutuũ, esset tñ iniustitia,& illud plus esset obnoxiũ restitutioni.Vnde dicit idẽ Ioã.de Lig.ꝙ vbi census cõstituitur tẽpore venditionis,& non põt haberi de re,vt quia cõstituitur census, vt decẽ in domo,quæ locari nõ põt nisi pro quinq;,& est fraudulosus cõtractus. ¶ Quintum.Secundùm Roden.tamen,q̃n emitur reditꝰ ad vitam emptoris, non est tutũ ꝛvendens desideret mortem emptoris.& placet,quia pactũ quod

*quod inducit votum captandæ mortis,nõ valet.*C de pac. l.fi.& ff.de ver.ob.l.stipulatio hoc modo. Vnde prohibetur promissio prębẽdæ nõ vacãtis.de con.præbẽ.c.ij.lib. vj.& hoc,quia est contra bonos mores: vnde nec debet admitti.C.de pact.l.pacta.Quod tamen si fiat, non dico esse mortale, scilicet emere vel vẽdere ad vitam, secũdùm se: quia nõ inuenitur prohibitũ, si circunstantiæ debitæ seruentur:aliter vsus fructus nunquam posset cõstitui,qui finitur morte.Instit.de vsufru. §.finitur. Vnde si quis cõstituat alicui certam p̃siõnẽ ad vitam pro certo pretio,non videtur illicitum. Emere autem vel vẽdere ad vitam vẽdi toris, *magis licet:* quia tale votum interuenire nõ potest. ¶ *Sextum.*Contractus, quo quis emit reditus possessionũ aut *domorum*, communiter fit sub contractu emphyteuti co siue liuellario, & cum pacto redimendi seu affrancãdi. *Vnde vult* Sum. Ange. quòd non possit institui pensio ita
13 *magna*, sicut in locatione:sed de hoc ĵ. §.vlti. ¶*Decimo tertiò* quæritur,quid de his qui dant monasterio vel eccle fiæ certam quantitatem pecuniæ,vt ab eis recipiant certas possessiones tenẽdas toto tẽpore vitæ ipsorum:ita ꝙ post mortẽ eorũ redeãt ad ecclesias?Et dico Ray.& Gofr. iudi casse contractũ vsurariũ,eo ꝙ homines multum sperarent viuere:& sic amplius percipere de prouẽtibus, quàm esset pecunia data:& sola spe cõtrahitur vsura.Si tamẽ quis daret vnã possessionẽ, & reciperet æqualẽtẽ, aut duplo plus valentẽ, vsufructuarus vtranq; in vita sua:& vtraq; post mortẽ ad ecclesiã plena:dominio regressura, esset licitum.Sed *Ric.ĩ ij.quoli.q.ij.* quẽ refert & sequit Sũ.Ang.dicit licitũ *esse cõtractũ*, etiã qñ datur pecunia, modò seruetur ęqualitas *iuris naturalis*:quia nõ est cõtractus mutuus veri vel apparentis:*sed* contractus innominatus,ꝙ magis assimilatur emptioni & vẽditioni.Host.verò,quem refert ac sequitur Sum.Ro. dicit ꝙ est cõtractus emptionis & vẽditionis licitus, & excusatus ratiõe incertitudinis.C. eo.l.ij. Laur.autẽ de Ridol. ponit similẽ casum sub aliqua forma, scilicet ꝙ tales dẽt centũ monasterio,recepturi in vita sua annuatim sedecim hoc pacto, ꝙ monasteriũ ad libitũ posset reddere centũ, & liberari ab annua solutione:& ad hoc monasteriũ obligat bona sua:& dicit reditũ nõ cõstituì re, nec ad rẽ haberi relationẽ,sed ad personã,licet bona obligẽť. Et sic ibi *nõ* est venditio iuris, sed pecuniæ inuendibilis. Imò,inquit,verius est contractus innominatus,scilicet do vt faciat:in quo videtur interuenire fraus, maxime attẽta maximi lucri quãtitate,& pacto de restituẽdo cũ voluerit, scilicet monasteriũ. ex quibus videtur in effectu ac si mutuũ cotraxissent.Ego verò dico sibi non posse esse mutuũ: qa dãs pecuniã nõ potest eã quouis tẽpore repetere:& cõ sequẽter nec vsurã:sed tñ est ibi iniustitia,& est emptio iuris exigẽdi singulis annis sexdecim,celebrata pretio iniusto:& cõsequẽter decidẽdus est iste casus secundũ regulas
14 datas §.Emptio,ꝙ totũ. ¶*Decimoquartò quæritur, quid si quis emat actionẽ alicuius,vel summã certã minori pretio,quia soluit ante tempꝰ: sicut si quis emat creditũ Petri quod ei soluẽdum est ad tres annos aut pagas,seu reditus *mõtium* immaturos,aut scriptas banchi,vel actiones, & huiusmodi?Et dico multa. ¶ Primum. Quãdo litigiũ imminet,*an* possit actio emi pretio minore quàm sint ipsa iura. Bar.in l. per diuersas.C. mandati.dicit cõpetẽs pretiõ esse quod remanet deductis expẽsis & labore,ꝙ recuperãda re factis.& idẽ Bal.in l.ij.C.ne li.pen. & cõsequẽter videntur isti sentire ꝙ nõ potest quis actionẽ emere ꝙ minori pretio q̃ sint iura,nisi habito respectu ad prædicta, scilicet laborẽ & expẽsas faciẽdas.Quod Pan. in c.ex parte.de alie. iudi.mu.cau.fa. *dicit ex toto nõ* approbari: quia minus valet actio quàm res ad quã datur,tum propter dubiũ euẽtũ litis,cùm possit quis perdere causam etiã iustã propter iudicis defectũ: tũ quia debitor posset interim effici inops. Vnde dicit tex.no.in l.minus.ff.de reg.iur.ꝙ minus est habere actionem quàm rem: vnde cùm nihil aliud emant q̃ spem in euẽtu iudicij futuri:ridiculũ est dicere ꝙ pretium de necessitate debeat esse tantum,quantum est in actione. Pro quo est Inno.in c.in ciuitate.eo.tit.vbi cõcludit,ꝙ potest quis conscientia bona emere actionem iam ortam tẽpore cõtractus,etiam pretio minore: quia exponit se periculo.Et idem dicendum in transactione.& est tex.notabilis ad hoc in l.Lucius.ad Trebel.Vnde cõcluderem,quòd modicitas pretij dicitur habito respectu ad valorem actionis:qui valor debet considerari habito respectu ad dubiũ euẽtum litis,secũdũ quod causa est clara vel dubia.Aduertendũ est tamen,ꝙ debitum litigiosum aliquando emere nõ licet.de quo dic vt §.Lis. §.viij.¶ Secũdũ. Si quis emat à Ioanne cẽtum, quæ debet habere à Petro ex legato vel afflictu quocũq; modo pro xcv.distinguendum est.Nam si hoc facit ad instantiam ipsius Petri, hoc est licitum,si emit minoris q̃ æstimat suũ interesse, etiã lucri cessantis probabilis deductis laboribus,&c. Et similiter si quantũ æstimat laborem & pericula rehabendi:quia nostra interest libus & sumptibꝰ nõ vexari:vt in l.minoribus.ff.de mino. Si verò spõte facit propter lucrum, aut minuitur pretium solùm ratione sumptuum,laborum,& periculorũ, scilicet quia est emptio iusto pretio facta, cùm res in periculo cæteris paribus minꝰ valeat quàm extra periculũ. *Aut minuitur* pretium solùm ratione anticipatę solutionis:& tũc est vsura:vt in c.fi. eodem titu. & consentit Ioannes Andreas in additio.ad Speculum. & sanctus Thomas secunda secũdæ.quæstione septuagesimaoctaua.Nec obstat illud, Plus soluit,qui ante tempus soluit.Institutio.de acti. §.plus. & de plus petitioni.c.j.quia illud est verũ in eo qui obligatꝰ soluere,ante tempus soluendo patitur interesse:ideoq; cogens eum plus petit.Ista autem plus petitio siue fit respectu temporis:vt cùm obligatus solùm ad annum nũc cogitur. siue respectu rei:vt cùm res debita tẽpore messis petitur tẽpore anteriori,in quo plꝰ valet. siue respectu causæ:vt cùm debitum alternatiuè petitur determinatè. põt diminuere solèm tantum, quãtum quis æstimat interesse suum verisimiliter,& siue damni emergẽtis, siue lucri cessantis.Non autem hoc habet locum in solutione anticipata pretij rei venditæ.Similiter si esset mutuum vel cõmodatum factum alicui vsq; ad tres annos, & superueniente casu mutuãs vel commodans indigeret, & vellet sibi restitui:non liceret commodatario, vel mutuum recipiẽti minuere ꝓ interesse suo,quãdo simile interesse incurrit mutuans & cõmodans:nec aliunde prouidisset vt ipsum euaderet,si talis commodator vel mutuans nõ subueniisset.Et sic intellige & limita l.in rebus.ff.cõmodati. ¶ Tertium. Si debitor centum aureorum ad instantiam creditoris soluit ante tẽpus minus quàm debeat,puta xc.Ioannes de Ripol.or.mi.dicit indistinctè esse licitum,asserẽs ꝙ pòt vendi tempus propriũ,licet non commune.de quo per Arch. ij.parte.titu.j.c.viij.sed sanctus Thomas ad lectorem Florentinũ,dicit hoc esse vsurã. Quod limita etiam, secundũ eũ, nisi debitor antè soluat vt seruiat creditori, & patiatur interesse:quia tũc licet. & habetur ratio etiã eo casu interesse lucri cessantis:puta quia volebat de illa summa mercari, secundùm Hostiensem & Ioã.de Ligna. licet Innocẽtius & Ioan.And.sint in contrarium.de quo dic vt suprà,Vsura.j.

ra.j.§.xxiij. ¶ Quartum. Circa emptionē pagarum est cō
trouersia, quibusdā dicētibus, ꝙ licitè emuntur pretio mi
nore. quos sequit Sum. Ros. adducēs multa valde confuse
& præter propositum, nō distinguens inter emere loca &
affictus, quorū fructus est incertus, & emere pagas, quarū
summa est certa. Sum. verò Ang. dicit ꝙ non licet. Ego ve
rò dico sic, Emere pagas dupliciter cōtingit: primò quādo
nō sunt certæ quantū ad suam quātitatem: vt si quis emat
reditus decē locorū ad decē vel quinq; annos qcqd reddi
derint: sic licet. & sic ꝓcedūt penè omnia q̄ adducit Sum.
Ros. Secundò quādo scitur certa summa, puta ꝙ loca tali
anno reddēt tantū, puta xl. solidos: & isti xl. solidi, qui exi
gi nō possunt vsq; ad tres annos, emūtur pro xxx. ad ratio
nem xv. solidorum ꝓ libra: & idē est ac si tota summa ne
sciatur, & tamē certa summa ematur: puta libræ cētum ad
rationē xv. solidorū pro libra. Et sic est in vsu Genuæ eme
re pagas. Igitur emere pagas Genuæ, id est, prouētus ex lo
cis certos, q̄ nōdū sunt maturi, ꝓ minori pretio quàm ipsę
sint: puta ad xv. solidos pro libra, vel huiusmodi: est emere
creditū alicuius. Vnde distinguendū est secundū aliquos,
vt §. §. eo. part. ij. Si enim emat quis ad instantiā amici, ma
lens suis pecunijs negotiari, vel aliud licitū quērere lucrū,
poterit minori emere pretio, secūdùm quod verisimiliter
æstimat suū interesse etiā lucri cessantis. Si verò hoc facit
volēs per hāc viam lucrari, vsurarius est nō formaliter, sed
æquiualetēr: quia solutio anticipata habet rationē mutui.
Sicut ī simili dicitur in c. ī ciuitate. eod. tit. ita ꝙ ī emptio
ne & vēditione est mutuum, quādo soluitur ante vel post
dationē rei. Si tamē in exigēdo essent pericula & labores
notabiles & expēsæ, & hac ratione pretiū minueretur, nō
esset illlicitum: vt §. particula secūda, sed nō est ita semper
in proposito: & multò minus in scriptis banchi, quæ dātur
& accipiūtur in solutum. Nec obstat si dicatur ineſſe peri
culum aut labor in rehabēdo: quia aliquando non est veri
simile quin habebit tempore suo totum, & sine labore vel
periculo notabili. Vnde minutio pretij fit solùm ratiōe tē
poris: quod etiam patet: quia quando page longius distāt,
tantò magis de pretio minuitur. Non obstat etiam, ꝙ com
munis æstimatio plus eas nō æstimat valere: quia cōmunis
æstimatio nō facit iustum pretium, nisi ad numeratū, quā-
do eodē tēpore & loco exhibetur pretiū, & recipitur mer
ces: aliàs est cōrruptela. Non obstat etiam, ꝙ fructus agre-
stis minoris sit pretij quàm maturus: quia hoc verū est ra-
tione qualitatis quam habet fructus in se, non ratione dila
tiōis tēporis. Et ita in ꝓposito, si summa immatura habeat
in se pericula & labores, quæ nō habeat matura, minus va
let: aliter nō, sed est vsura, per textū apertū à cōtrario in c.
nauigāti. eo. ti. Nō obstat etiam, ꝙ si radix bona est, id est,
loca & fructus: quia fructus locorū sunt quidē pagæ, quæ
sunt bonæ: non autē iniusta emptio pagarum, quæ est ma-
la. Non obstat etiam, ꝙ emere pagas sit emere iura quę mi
nus valēt, si magis distāt, quasi minus vtilia: quia ius ad cer
tam summam non valet ea minus, nisi ratione periculi vel
laboris, & huiusmodi: sicut etiam nec ius exigēdi certā rē
certo tēpore valet minus quàm pretiū rei tēpore redditio
nis: quæ si emeretur minoris, ratiōe anticipatæ solutionis,
esset vsura: vt per c. in ciuitate. de vsur. Nō obstat etiā ꝙ
melior sit res quàm spes, quia verum est, quādo spes nō est
ꝓbabiliter certa. quo casu dico licitè pagas emi pretio mi
nore. Nō obstat etiam, si dicatur quòd Calixtus tertius &
Xystus quart⁹ cōcesserūt eas emi posse sine scrupulo: ille
quidē semel tātùm, iste verò toties, quoties: quia, vt in eo-
rum literis patet, hoc cōcesserunt solùm quando protecto
res cōperarū sancti Gregorij hoc æstimāt cēdere in vtili
tem dictarum comperarum, vel communis Genuæ: quo ca
su papa tanquā princeps liberè remittere intelligitur em
ptoribus, q̄ ab ipsis ꝓtectoribus emunt. Vnde in eis locum
habet cōcessio papæ, nō autē in alijs emētibus à priuatis.
Magister autē Raph. de Porna. in hoc casu cōsuluit pagas
emi posse pretio minore. Et sic tenuit veram cōclusionē,
sed ex rationibus falsis: q̄ si valerēt, probarēt vniuersaliter
ac semper licere talē emptionē. quod papa nō dicit. Et ex
stādo principijs moralis philosophiæ, ista emptio indub
tanter esset vsuraria. Quæ tamē est licita ex licētiāte sta
to, quod sic declaro: Genua enim ex tāto tempore, cuius in
tij memoria nō extat in cōtrariū, nō recognouit superio
rē, & cōdidit statuta & leges de facto. nō obstāte ꝙ habu
rit aliquos dominos: qa fuit sub certis regibus, quib⁹ sem
per sibi seruatū est ius cōdēdi leges, & superioritatis cōs
niētis ciuitati nō recognoscēti superiorē. Ciuitas autē &
dominus superiorē in tēporalibus nō recognoscēs habet
ī suo territorio iurisdictionē, quāī toto orbe de iure habet
Imperator, secūdū Bal. in c. j. de po. te. Doct. in l. imperiū.
ff. de iur. om. iud. Igitur sicut Imperator ex casu potest de
iuribus & reb⁹ vni⁹ auferre & dare alteri sine dubio, vt l.
Luci⁹. ff. de euict. Alex. in j. con. C. in ij. col. in add. ad Bar.
& Abb. in c. q̄ in ecclesiarū. de cōstit. ita & hęc ciuitas hoc
facere pōt ex causa iusta, q̄ est fauor publicus: vt tenēt Do
in d.c. q̄ in ecclesiarū. & ꝓbatur l. ităt si verberatū. ff. de rei
ven. Bar. in proœ. ff. per tex. in l. vēditio. §. si cōstat. ff. cōm
prædio. Hæc autē ciuitas virtualiter fecit legē, ꝙ page⟨illo⟩
modo vendantur: quia de hoc est cōsuetudo obtēta in in-
dicio. Et hoc fecit ex causa iusta, quæ est fauor publicus: qa
expedit toti ciuitati ista vēditio: vt patet *omnib⁹ expertis*
circa hoc: imò expedit illis qui vendunt libra pro xv. soli
dis: quia si nō venderentur pagæ nisi ad numerū, gabel-
læ ciuitatis minus valerent, adeo ꝙ vbi habētur xv. solidi,
nō haberentur xij. nec fortè x. vt patet expertis. Et ista opi
nio est verior & tenēda, maxime post factū. Et sic papa in-
telligitur non quidem donasse emptoribus residuū iusti
pretij in dicta bulla, sed declarasse veritatē. Quod ēt hinc
colligitur: qa Xystus hoc concessurus dixit, Nos de hoc
modi plenam notitiā habētes cōcedimus &c. ¶ Quintū.
Si quis scripturā bāchi, seu creditū quod quis habet in bā
cho accipiēdi in futurū aliquā summam, puta centū, emat
pretio minore, secundū Alex. de Ales, est illicitum. Sed in
tellige quādo minuitur solùm ratione temporis: vnde di-
cendum est vt in casu priore: quia non esset illicitum si mi
nueretur ratione laborum & periculorum & sumptuū ve
risimilium: quæ tamen raro insunt talibus scriptis, quę, vt
dictum est, dantur & accipiuntur in solutum. ¶ Decimo
quintò quæritur, quid iuris de emptione & venditione cū
pactō retrouēndi? Et dico multa. ¶ Primum. In hac quæ
stione frequēter sum pro veritate fatigatus, propter quā
dam confessores tenētes cōtra suos & aliorum doctos.
quo fine autem, ipsi viderint, & tamē veritas est clara ex ra
tione & authoritate, intelligēdo tamen semper quòd em-
ptio fiat iusto pretio, & cū alijs requisitis: & similiter lo
catio, seu etiā datio ad liuellū. Quòd enim licitè quis emat,
& faciat fructus suos cum pacto reaffrācandi siue redimen
di intra tot annos, vel perpetuò, quando pretium est iustū,
& intētio siue fides bona, ita ꝙ in veritate vult emere, &
malet emere absolutè quàm cum tali pacto, patet ratione:
quia hoc fit ad commoditatem venditoris. Patet etiam au
thoritate: nam ita explicitè & formaliter tenuit ex ordine
minorū Alex. de Ales, iij. parte Sū. & Mo. in Sum. & San
Bernar.

Bernar. in suis contractibus, & frater Ber. de Bust. & Sum.
Angel. ac Rosel. & ex ordine Prædi. Ray. Pisa. Archi. &
oēs, & Hug. vt refert ac sequitur Arch. xiiij. q. iij. plerique
& Asten. & Inn. & Host. & Ioā. Andr. & cōiter Canonistæ
in c. ad nostrā. de empto. & vendi. & in c. conquestus. de
vsur. sicut & Theologi in iiij. dist. xv. & Legistæ in l. si fun
dū. & l. si à te. C. de pactis inter emp. & vend. & specialiter Bar. Cepolla Veronensis super hoc vltimatè cōficiens
penè volumen, & tandem in meā sententiam & cōclusio
nē se resoluens, vt patet ij. casu suo. col. j. Hæc etiam con-
clusio est formaliter & explicitè tradita per iura ciuilia:
vt d. l. fundū. & l. si p te. & per Canones intellectos ad sen-
sum gl. & Doct. vt patet per gl. in c. cōquestus. de vsuris. &
in d. c. ad nostrā. vbi nec tex. obstat: quia ibi reprobatur cō
tractus ratione doli, nō ratione pacti de retrouendēdo,
vt patet intuēti: & similiter p sacrā scripturā, dicente do-
mino Leui. xxv. ꝙ omnis terra Israelitici populi sub redē
ptionis cōditione vēderetur. ¶ Secundū. Emere etiā cum
pacto de retrouēndēdo, & locare vēditori, ꝓ certo affictu,
nō est vsura, si fiat sine fraude: quia rē suā potest quisq; si
cut illi, ita & isti, puta vēditori locare, & cuilibet alij, sal
uis his q̄ suprà loco suo dicta sūt. Esset tn illicitū, si, ex pa
cto cōmodum & incōmodum pertineret ad vēditorem,
excepto cōstituto affictu, qa est cōtra naturā emptionis:
cùm rei emptæ cōmodū vel incōmodū pertineat ad emp-
torē. l. illud. ff. de peri. & com. rei. vēdi. nisi affictus esset
ita modicus, ꝙ vēditor releuaretur in eo, in quo grauat
cōtra naturā cōtractus. Esset etiā illicitū, quādo venditor
nō se posset quādo vellet ab huiusmodi cōductione libe
rare: qa cū talis obligatio vēdicet partē pretij. d. l. fundi
partē. & emptor solum iustū pretium rei soluat, sic supra
iustū pretiū habebit istā obligationē. Et idem est si vellet
emptor ꝙ vēditor obligaret se ad cōducendū, nisi in ali
quo alleuiaretur cōductor. Præsumitur autē vsura ex di-
cēdis parti. sequēti. & iterū quādo emptor venderet pro-
prios fundos ad huiusmodi cōtractus faciēdos: quia non
præsumitur incōtinēti velle cōtraria agere. l. nō ad ea. ff.
de cōdi. & demonst. ¶ Tertiū. Si autē qs emeret in frau-
dē, puta quia intendit mutuare, nō emere, nec vellet rem
sibi remanere, sed redimi, & si crederet vēditorē nō re-
empturū, nō emeret, vsura esset vēditione palliata. Hoc
autē secundū Doct. in d. c. ad nostrā. in foro cōtentioso
præsumitur ex tribus. Primò quādo pretiū est modicum
respectu rei: intellige vltra dimidiū. & facit l. quānis. §. si
cū essem. ff. ad Velle. & hoc maximè quādo posuit pactū
ꝙ nisi redimatur intra certū tēpus, postea redimi nō pos
sit: qa videtur pactū legis cōmissoriæ, scilicet mutuasse,
puta cētū, & recepisse pignus de cxxv. ita ꝙ nisi redimat
intra tale tēpus, sit amissum: verū est tamen ꝙ res nō tan
tū valet vēdita sub tali cōditione, ꝙ semper possit redi-
mi, quātā si vēderetur simpliciter, arg. l. fundi partē. ff. de
cōtrah. empt. Secūdò quando sit pactū vt restituatur ali-
qd plus quàm fuerit pretiū: vt not. in c. illo vos. de pig. &
do. Anto. in c. cū in diœcesi. de vsur. Tertiò si emptor cō
sueuit exercere vsuras. l. quod si nolit. §. qui assidua. ff. de
ædil. edic. Quartò secūdū Io. And. in d. c. ad nostrā. in no-
uel. & Host. si apponat clausula ꝙ redimi nō possit ante
quinquennium vel decennium: sed tamen in rei veritate nō
est illicitū si fieret bona fide: vt qa vult facere aliqua tē
poralia meliorameta, puta impinguādo, quorū effectu ip-
se vult frui. Nō autē faciūt ꝓsumptionē de vsura ista tria
simul, scilicet pactū de retrouendēdo, modicitas pretij,
scilicet ꝙ nō sit vltra vel prope dimidiū, & datio in em-

phyteusim: qa ista iure permissa sunt, nec reperitur con-
trariū esse cautū. & tex. in d. c. illos vos. de pignorib. & in
c. ad nostrā. de empt. & vēd. loquūtur vel quādo aderat a-
lia coniectura vltra ista, videlicet qa emptor erat solitus
fœnerari, vel fiebat aliqd pactū cōtra naturā contractus.
¶ Quartū. Ad pleniorem autē prædictorū notitiā colli-
gendo ex quodā meo cōsilio registrato in Aur. ros. casu
xxxj. dico ꝙ iste contractus fit primò sic: Petrus emit ab
Henrico fundū B. pretio iusto, id est, mille aureis, & spō-
det se ei reuēditurū intra certum tēpus, puta x. annos, vel
quoties summa fuerit oblata: interim autē Petrus pcipit
fructus ex fundo, vel dat Henrico fundū ad officiū pēsio
ne iusta & æqua, iuxta dicēda §. sequēti. verbi gratia, ad
sex vel quinq; pro cētū. Et dico ꝙ licet, iuxta dicta ī hoc
§. Secūdò fit sic: Petrus enim emit cū ꝑdicto pacto dimi-
diū ipsius B. fundi ꝓ indiuiso florenis quingētis, & dat
Henrico ad affictū secūdū rationē ꝑdictā. Et dico ꝙ li-
cet, vt prius, cū sit eadē ratio, vt patet. Si tn in vtroq; casu
pretiū nō esset æquū, teneret emptor pretiū augere, aut
vēditor minuere: sed tamē cōtractus teneret, nisi esset er
ror vltra dimidiā: teneret etiā emptor, secundū aliquos,
restituere fructus pceptos pro rata diminutionis pretij.
Quod tamē nō est verū: quia si cōtractus tenet, res est Pe
tri, & cōsequēter omnes fructus: vnde tenetur solùm de
residuo pretij, & de interesse, si quod passus est venditor
ratione illius residui. Tertiò fit sic: Petrus emit cū ꝑdicto
pacto retrouēdendi totum B. quingentis florenis, & dat
Henrico ad affictū secundū rationē prædictā, ita tamē ꝙ
in tali affictu nō cōsideratur valor fundi, id est, mille, sed
quātitas pretij, id est cccccc. ita ꝙ cccccc. reddūt ei xxx. vel
xxv. ꝑcise: ac si emeret directū dominiū fundi valēs quin
quaginta, non empto vtili, quod tantundē valet. Et dico
ꝙ tūc est difficultas magna: & facio vnū fundamētū, scili-
cet ꝙ fundū B. diuidat in duas medietates, quæ sint C. &
deinde dico ꝙ pars C. tripliciter vēdi potest: primò scili
cet absolutè, siue per diuisum, siue per indiuisum, & secū
dò cum obligatione retrouenditionis: & sic minus valet
quàm absolutè sumpta. & tertiò cū hypothecatione reli-
quæ partis, scilicet D. ita ꝙ D. vēdi nō potest sine cōsen-
su eius q̄ emit C. vel ita ꝙ si emphyteuta seu liuellarius
cadat à C. cadat etiā à D. vel huiusmodi: & sic valet plus
quàm absolutè sumpta tantū, quātū æstimatur illa obliga
tio. Ad casū dico, ꝙ si emptor intēdit emere absolutè to-
tū B. quingentis aureis, est iniustitiæ & secundū iura re-
scinderetur cōtractus, si iniqtas sit vltra dimidiā, iuxta di
cta suprà in verbo Emptio. nec si detur postea ad affictū
secundū rationē dāti pretij & nō valoris, iustificatur cō-
tractus, quia posterius nō iustificat prius. Si verò intēdit
emere totū B. nō absolutè, sed cū obligatione reuēdēdi
& reaffictandi secundū rationē pretij dati, & nō valoris,
videtur velle Sum. Ros. ꝙ sit licitū: quia eū tali obligatio
ne nō valet nisi quingētos aureos: qd verū credere for-
tè qs posset, si cōsideratis dicendis seq. §. & cōditionibus
regionis arbitrio boni viri, neutra pars nimis grauaret:
qa perinde est ac si ematur dominiū & ius directū valēs
quinquaginta, & reddēs pēsionē regularē, id est quinq;
pro cētū, relicto tantundē de vtili apud venditorē. Si ve-
rò intēdit emere vnā medietatē B. absolutè, id est, sine hy
pothecatione alterius partis, & eā det ad affictū secundū
proportionē totius B. nulla est iniustitia. Si verò intendit
emere vnā partē cum hypothecatione reliquæ, & locare
pro rata, qd est quasi emere directū dominiū sine vtili,
est licitū. sed tamē oportet ꝙ illa hypothecatio soluatur,

nisi recompensetur per obligationē retrouendendi, quæ & ipsa aliqd valet. & in his bonus vir arbitrabitur. Quartò fit sic: Hēricus enim egens pecunia vēdit affictū nouū vel antiquū Petro sup omnibus bonis suis in genere, vel sup aliquibus in specie: de quo dic vt s.§.xij.& adde ꝙ si ille cōtractus est licitus, & est ibi vera vēditio, poterit deinde fieri pactū de retrouēdēdo, & locare etiā ipsi vēditori, secūdū quendā Veruec.& videtur expressum secūdùm eū.ff.de in diē addict.in l.ij.& in l.vbi aūt. Quintò etiā fit apparēter iste cōtractus aliquādo vbi est vera impignoratio.de quo j.Vsura iij.p totū. ¶Quintū.Sed cōtra prædicta arguit primò: quia Dominus Leuit.xxv. in hoc casu retrouēditionis iubet fructus cōputari in sortē, & cōsequēter emēs cū tali pacto nō facit eos suos. Solutio. Dico primò ꝙ illa iussio est iudicialis, seu ptinet ad precepta iudicialia: & cōsequēter nō obligat, nisi denuò statuatur, vt patet per S.Th.j.ij.q.ciij. Dico secūdò, ꝙ hoc fuit speciale in terra Promissionis, quā Dominus noluit posse vēdi, nisi sub cōditione vel pacto de redimēdo, ꝙ fructus cōputarētur in sortē, nō absolutē, sed proportionaliter. Voluit enī ꝙ omnis possessio vēdita in anno 50. libera sine pretio rediret ad venditorē. Et interim posset redimi: sed quātò pluribus annis emptor perceperat fructus, tantò minus pretiū restituebat proportionaliter: sicut, verbi grā, possessio vēdita aureis 50. in anno primo, in secūdo valebat solū xlix. in tertio, xlviij. & sic de alijs: ita ꝙ quātò minus restabat tēpus vsq; ad quinquagesimū annū, tanto minus valebat. Et ꝙ iste sit sensus, patet: qa si absolutè fructus in sortē debebāt cōputari, & nō secūdū proportionē, etiā ante annū xxx. vel quadragesimū, quęlibet possessio maximè bene frūctifera, fuisset libera, & nō solū in anno 50. ¶Secūdò arguitur. Nā in hoc cōtractu venditor nō habet intētionē vēdēdi, sed pignorādi multoties. Sed dico ꝙ simpliciter vult vendere: licet secundū qd, id est, si aliter facere posset, nollet vendere. Et quicqd sit de sua intētione, sufficit ꝙ dicat se velle vēdere, & emptori nō cōstet de opposito probabiliter: qa ad cōtractū esse simulatū oportet concurrere animū vtriusq;, scilicet emētis & vendētis, vt l.emptione.C.plus vale. quod agi. imò secūdū Bar.Cepo.de iure hoc sufficit, etiā si emptor sciret vēditorē fingere: licet nō in cōscientia. Imò secundū aliquos sufficit in cōscientia: si tamē emptor intende-
16 ret mutuare sup pignore, indubitatè esset vsura. ¶*Decimosextò quæritur, quomodo cognoscetur iustitia pensionis? Et dico ꝙ ad cognoscēdū qn pensio in hoc contractu & in alijs sit iusta, sciendū est secūdū quosdā, quos sequitur Sum. Ange. ꝙ licet locatio fieri possit ꝑ pretio totius reditus, quē domus aut possessio reddit: nō tñ sic fieri potest in isto cōtractu liuellario: qa talis tenetur manutenere suis expēsis. l.ij.C.de iur.emphyteu. & soluere pēsionē, licet pars rei pereat casu fortuito. Secus in cōductore: qa nō tenetur suis sumptibus manutenere: vt l. colonus.ff.loca.nec tenetur casu re pereūte sine sui culpa. de locato.ꝑpter. Vnde si emptor tantū vult de cēsu, quātū solueret simplex cōductor, cōtractus est iniustus & in fraudē vsurarū, intellige ꝑsūptiuè. Et propterea debet haberi respectus nō ad fructus si excedūt: sed ad quātitatē pecunię solutæ pro pretio: ita ꝙ talis pēsio multiplicata p xx. annos ascēdat ad totalē æstimationē rei sic locatæ, & sic erūt v. ꝑ cētenario, vt est tex. in auth. de nō alie. §.qa verò. & in auth.ꝑpetua.C.de sacro sanc. eccl. & ibi no.gl. Vn̄ si locaret simplicit ꝑ sex, nō pōt dari ad liuellū, nisi pro quinq;. Et quia cōiter grauatur talis in censu, ideo talis cōtractus videtur illicitus & in fraudē vsurarū, intellige ꝑsumptiuè. Sed de hoc s. §. priore. ¶Alij verò, quos sequitur Sūma Ro. dicūt, & verius, ꝙ licet plus accipiat dando in emphyteusim, quàm simpliciter locādo, ꝑ hoc nō censetur cōtractus vsurarius, nec illicitus. qd probatur ꝑ d.auth.perpetua.iūcta gl. de qua x.q.ij.perpetua. qa rei dandæ in emphyteusim, etiā si locādo sit parui aut nullius reditus, pēsio iusta est, q̄ in xx. annis adunata rei æstimationē cōtinet, vt habet in §.si verò alicuius. in authen.de nō ali.& ideo plus soluitur, qa in locatione habet respectus ad fructus: in emphyteusi nō, sed ad rei valorē: nec id qđ soluitur propter fructus, intelligē præcise & semper, sed in recognitionē directi dominij: intellige aliquando, vt voluit Bar.in l.j.C.de iur.emphyt. ¶Et pro maiori declaratione nota, ꝙ in hoc casu si fundus empt9 locat, pēsio iusta est, habito respectu ad fruct9 & reditū ex eo ꝑceptibilē. Si verò liuellatur seu datur in emphyteusim, q̄ duo, secundū Bar.& Sali.in l.j.C.de iur.emphy. sunt eiusdē naturæ solo noīe discrepantia, tūc aut fundus reddit fructus cōes: puta v.pro cētenario: aut multo plus, puta x.vel xij.vt cōiter in molēdino publici fluminis: aut multo minus, puta duo vel tria pro cētenario, vt in domib9 maximè pretiosis, q̄ multū valēt, & parū reddūt, eo ꝙ modica pēsiōe locent, habito respectu valoris: vt est tex. in l.fin.§.sin aūt.C.de bo.q̄ libe. vbi dicit Bald. ꝙ domus pretiosę sunt quodā modo steriles. Et si qdē reddit cōes, iusta pēsio est habito respectu ad valorē rei, qui est secūdū pecuniā solutā ad rationē v.pro 100. Si verò nō reddit cōes, tūc in locatione esset iusta habito respectu fructus vel reditus: sed in liuellatione, in molēdino quidem iusta pēsio videbitur quinq; pro cētū, vt habetur in d.§. quia verò. qa in rei veritate etiam ipse dominus deducta æstimatiōe magni periculi & magnis expēsis cōseruādi nō ꝑciperet nisi hoc vel circa: & cōsequēter cū in liuellatione omne periculū & oīs impēsa trāseat in accipientē, vt l.j.cū ibi no.C.de iure emphy. videtur ꝙ modica pensione debeat locari: sicut etiā propter prędicta vēderetur pretio modico respectu fructuū. In domo autē credo pēsionē esse iustā, si sit ea quæ liuellaretur alteri q eā nō vēdidisset: & alicubi est de more quinq; ꝑ cētenario vel quatuor cū dimidio: & si sit pretiosa, erit possibiliter pēsio maior quàm in simplici locatione: quia in liuellatiōe nō datur pēsio principaliter ꝑ respectū ad fruct9, sed in recognitionē dominij: vt not.Bar.i l.j.C.de iure emphy. Et sic patet, ꝙ dādo in emphyteusim iusta pēsio aliquādo est maior quàm locādo: cū illa sit iusta, q̄ in xx. annis collecta reddit ęstimationē: vt d.§.quia verò. Nec obstat ꝙ emphyteuta sentit incōmodū reparationis. d.l.j.& cōsequēter videt ꝙ debeat sentire cōmodū minoris solutionis: qa habet cōmodū iuris maioris q̄ habeat cōductor: qa habet vtile dominiū: nec pōt expelli ꝑ dominū, etiā si vellet rē in ꝑprios vsus habere. qđ secus est in colono.ff. loca.l.ædē.& si tēporis cursu res melioratur, sibi melioratur. Nō obstat etiā ꝙ si res ecclesiastica datur ī emphyteusim, fit diminutio sextæ partis: vt in d.auth.ꝑpetua re gistrata.x.q.ij.c.ꝑpetua. qa verū est in re ecclesiastica nō pretiosa: nec dicitur ꝙ sine illa diminutione dari nō possit: quinimo secūdū gl. ibi in verbo, sextā, pōt dari sine diminutione: imò plus accipi potest ī liuellatione quàm in simplici locatione, vt ꝑ eandē auth. probatū est. Nō obstat etiā ꝙ colono fit remissio propter sterilitatē, nō autē emphyteutæ. C.loca.l.licet. Nec ex hoc sequit, ꝙ debeat in emphyteuta necessariò pensio esse minor: quia habet plura cōmoda quàm colonus, vt dictum est: imò quando emphyteuta soluit magnā pēsionē, quod scilicet aliquando est possibile, licet dicat Bar. ꝙ cōmuniter est modica: tunc videt sentire idē Bar.in d.l.j. quòd remissio fiat emphyteutę, sicut & colono. de quo vide s. Emphyteusis.§.j. vbi distinguitur de emphyteusi propria & impropria. Non ob. etiā si dicatur, ꝙ si emphyteuta plus solueret q̄ perciperet, nō esset pœna cadere per triennium nō soluenti: quia hoc est ei pœna quando est vtile domino ꝙ cadat: qn̄ autē nō est vtile domino, potest inuitus retinere in emphyteusi: vt probatur in l.ij.C.de iur.emphy. in verbo, si voluerit. Non obstat, etiā si dicatur ꝙ iā pauper nō posset accipere in emphyteusim si pl9 solueret quàm perciperet: quia obligatiò personalis, cuiusmodi est emphyteuta, ita sequitur pauperem, sicut diuitē: quia sequit personā quocūq; vadat, siue sit in emphyteusi, siue in simplici locatione. l.quis ergo casus.ff.de pecu.

RVRSVS DE VSVRA TERTIO, Vbi sit, quantum ad pignorationes.

1 *Pignus ea legē datum, ut solutione in termino non facta sit uēditum, an sit licitum.*
2 *Posseßio an computetur in sortem in marito.*
3 *Maritus accipiens sex pro centum de dote nō soluta, an sit usurarius.*
4 *Gener lucrifaciens fructus, si accipiat pecuniam dotis ab alio, an ille quoque lucretur fructus. & nu. 5.*
6 *Hæredes mariti an lucrētur fructus, sicut maritus ipse, & quid si posseßio redeat ad uxorem. & nu. 7. 8. & 9.*
10 *Fructus pignoris ecclesiæ an computet clericus in sortem.*

VSVRA tertiò cōsiderari potest specialiter quomō inueniat in pignorationibus, in quibus vsura est vti pignore obligato, & non cōputare fructus in sortem: iuxta dicta s. Pignus. §.j. per totum. ¶Primò verò queritur,
1 *quid si Petrus de Henrico in pignus pro cētū mutuatis domū valentē cētū & decem, hoc pacto ꝙ si in termino statuto non soluerit, impignoratio sit venditio? Et dico ꝙ Archi. distinguit. Nā si Petrus eo anno nō cōputauit fructum domus in sortē, elapso termino tenet de domo & de vsufructu: quia cōtract9 nō tenuit, sed fuit vsurari9. Si verò cōputauit, tenet cōtractus, licet domus pl9 valeat: qa pœna cōuentionalis apposita est, nō obstāte pacto legis cōmissoriæ: de quo s. Pactū.§.xiiij.& hoc nisi fecisset in fraudē vsurarū: puta qa mutuās existimabat in termino nō posse fieri restitutionē, & inde se lucraturū illa decē, quæ domus plus valebat: secus si ad coercēdam morā
2 debitoris. ¶Secundò quæritur,* vtrū maritus recipiens possessionē cōputare debeat in sortem? Et dicit c.salubriter. eodem ti. ꝙ nō, si sustinet onera matrimonij: puta quia vxorē nutrit. & idem l.pater.ff.de doli exc. Pro quo aduerte, ꝙ ad iustitiā huius contractus multa requiruntur. Primò, vt dictū est, ꝙ maritus siue gener sustineat onera matrimonij. Secundò, ꝙ dos sit promissa simpliciter: quia si terminum ad soluendū eam dedisset, nihil posset percipere: quia ante moram nihil ei debetur, cùm etiam potuerit vxorē accipere sine dote: vt §.sequē. quod Sum. Ang. tenet indistinctè. Sed tu limita, nisi interuenisset cōuētio de aliquo interim dādo, secūdum Panor. post Cal. Quod aūt dicit Panor. in dicto c.salubriter. quòd si gener accepit pignus, & postea terminum dedit socero de dote soluenda, nihilominus poterit bona consciētia tenere fructus pignoris. Verū putat Sum. Ang. si dedit terminū ad redimēdū pignus: nō autē aliter si dedit ad soluēdam dotē. Sed nō oportet limitare: quia eo casu maritus est in vero interesse, & ratione eius pōt aliquid accipere, etiā ante terminū luēdi pignoris, etiā sine pacto, quando mallet sibi solui, iuxta dicta s. Vsura.j.§.xix. vbi de interesse agebatur. Tertiò requiritur, ꝙ fructus onera nō excedāt: vel si excedāt, habeātur de illo pluri, sicut de obnoxio restitutioni: quia cā cessante cessat effectus. de appel. cū cessante. quæ tamē onera cōmuniter æstimant secundū quātitatem dotis: quia secundū dotis quātitatem mulier alimentanda est. l.si cùm dotem.§.sin autē.ff.solu.matri.& de dona.inter virū & vxo.per vestras. Quartò requiritur secundū Ioan.And.& do.Anto.& Io.de Lig.in d.c.salubriter.& Lauren.de Rido.in suis contract. ꝙ illi fructus subijciantur fortunæ, id est, sint fructus possessionis, qui sunt incerti: nō aūt certa quantitas pecuniæ. Sed de hoc
3 dic vt in §.seq. ¶Tertiò quęritur,* quid si gener nō recipiat pignus, sed cautionē de dote numeranda: & interim à socero percipiat aliquos certos denarios ex pacto: puta sex ꝑ cētū? Et dico de hoc Doctor. scripsisse cōtraria. Nā Io.And.in d.c.salubriter. cū aliquibus alijs dicit, ꝙ nō licet: tū qa papa cōsultus super hoc respōdit de possessione, nō de pecunia: tum quia pecunia de se nō fructificat. Et cū eo sentit Anto.de Butrio, Io.de Lign.& Laurēt. de Ridol. Sed Pau.de Elea. Io.Cal. Petr.de Anchar.& Pan. in d.c.salubriter. contrarium tenent.& dicit Panor. quòd papa idem respondisset de pecunia si fuisset interrogatus. Dicit etiā ꝙ pecuniā fructificat hominis industria, sicut & terra: imò dici potest, ꝙ esto ꝙ pecunia non fructificet, ꝙ nihilominus vxor manducat & vestitur: & consequenter necesse est ex pecunia emere possessionē, vel ex ea negotiari, vt habeat vnde viuat, aut subleuare damnum. Et hæc opinio est verior: cū vtrobiq; sit eadem rō, id est onera, siue interesse: & sic idem est de pignore & cautione cū pacto. Concludit autem Panor. bene istā materiam dicens, ꝙ si à principio datus est terminus ad soluendā dotē sine pacto interuentionis pignoris, licet ex postfacto pignus traditū fuerit, nihil potest cōsequi gener: qa sicut potest vxorē ducere sine dote, & de proprio alere tenet: vt in d.ca. per vestras. ita & traducere potuit dato termino ad dotē soluendā. Si verò à principio interuenit datio pignoris, nō procedit opinio domi. Antonij. sed ꝙ nihil possit accipere, qa gener recipiendo pign9, videt cōlisus authoritate dicti c.salubriter.& recepisse pignus vt lucraret fructus in cōpensationē dilatæ dotis. Quod intellige præsumptiuè, & in foro cōtentioso, & in cōsciētia, etiā post aliquod tēpus arbitrio boni viri designandū, ad soluēdā dotē sine termino promissam, qa socer tunc est in mora. Potest etiam, secundū Panor. à principio gener cōuenire cū socero de aliquo soluendo annuatim vsq; ad solutionē dotis: dūmodo sit homo solitus mercari vel deponere pecuniā apud mercatorē. Sed omnia ꝑdicta intellige, si gener ex dote soluta fuerat fructū reportaturus ꝓbabiliter: aliàs nō, cū nullū patiatur interesse. Et ex dictis patet, quòd si gener antequā sustineat onera matrimonij ꝑcipiat fructus rei dotalis, qa non cedunt lucro mariti, sed accrescūt doti vel dotāti. ff. de vsur. l.videamus. la ij. secūdū gl. in d.c.salubriter. debēt restitui
4 mulieri. ¶Quartò quæritur,* vtrū si quis mutuet genero summā debitā ꝑ dote, & accipiat ab eodē genero possessionē quā habebat in pignus, possit talis mutuās lucrifacere fruct9 possessionis vt gener faciebat? Et dicit Bal. in rub.C.de vsur. ꝙ nō: qa mutata ꝑsona mutat priuilegiū, quoties ꝑsona est immediata causa priuilegij. l.prima.C. de ipo.lucra.descri.& l.locatio. aliàs incipit, licitatio.§.

fina.ff.de publi.sed qa hoc nō est priuilegium propter dotem,sed ius cōe propter interesse,ideo ratio est,qa cùm iste mutuans non propter interesse,sed propter lucrū mutuet,& accipiat,vsurarius est.Dicit tamen Rod.ꝙ si liberaliter mutuasset,& gener liberaliter in eum transtulisset omne suū ius in dicta possessiōe, licitè acciperet illos fructus,nō rōne mutui,sed donationis.Cōcor.Mo.

1 ¶ Quinto qritur,* quid si quis emat à genero ius prefatæ possessionis?Et dico ꝙ talis licitè faciet fructus suos: nec potest ibi esse vsura,nisi cōtrahat fraudulenter,& fin-

6 gat se emere,cū intendat mutuare.¶* Sexto quæritur, vtrū hæredes mariti possint similiter facere suos fructus dictæ possessionis,alimētādo vxorem eo anno quo dotē restituere nō tenētur,si sit in rebꝰ mobilibus,per l.vnicā. C.de rei vxorię actione.Et dicit Panor.post Ioan.And.& Host.in d.c.salubriter.ꝙ non,quia statim possent se expedire de muliere,reddēdo ei pignꝰ vel rem obligatā ꝓ dote:qđ non poterat maritus.de iureiur.tūa nos.el ij. imo etiam non lucrātur fructus dictarū rerū mobilium, si quid acceperūt:quia licet quo ad illas res mobiles nō sint in mora nisi post annum:tamen earū fructus quos habuerunt intra annū,post annū cum ipsis rebus restituere tenentur,secundū Salice.& Angel.in d.l.vnica.§.exactio. Et intellige primò si nō alunt relictā,nō aliter,vt ɜ.Dos. §.vlt.secūdò de prouenientibus ex illis,nō ex industria: quia si cum pecunia sunt lucrati,non tenentur de lucro.

7 ¶ Septimò quæritur,* quid si hæredes vxori relictæ assignēt possessionē in pignus?Et dicit Io.de Ligna.post Io. And.Host.& Innoc.in dicto c.salubriter.quòd nō lucratur fructus,sed tenetur cōputare in sortem.Vnde sit cauta,inquiūt,ne recipiat rem obligatā pignore,sed eam vēdi faciat,vel recipiat in solutū.ff.de re iudicata.l.à diuo Pio.aliàs fructus cōputabuntur in sortem,& dotem extenuabunt:vt in c.illo vos.de pignor.Summa autem Angel.dicit se tenere contrariū,& quòd facit fructus suos, 9 si aliunde non habet vnde viuat.Quod nō bene indistinctè dicitur,nisi intra annū non restituendæ dotis,vbi alimenta debentur relictæ.Alioquin extra illum annū siue habeat vnde viuat,siue non,vsuraria est,si sponte ita facit,malens sic lucrari quàm habere dotē:quia cū dilatio solutionis sit mutuum implicitè,secundùm omnes,ibi est mutuum cum lucro.Si autem dotem habere non potest, 10 sed violēter ei detinetur,nec posset se iuuare,eò ꝙ non fieret ei iustitia propter potentiā hæredum,secundū Archiepis.licitè recipit dictos fructꝰ,vel pecuniā,sine dotis extenuatione.Et idem secundùm eundem est,quādo illi sine magno detrimento dotem restituere non possunt: & illa cōpatiēs eam dimittit penes eos ad tēpus,interim, cùm non habeat vnde viuat,recipiens aliquid ratione interesse.secus autē,inquit,si fieret propter vtilitatē vtriusque,vt scilicet illi magis lucrentur,& illa ex integro capitali lucrū habeat.Intellige autem ꝙ si aliunde haberet victum,hoc fieri non posset:quia illi non tenerētur nec ad dotem nec ad interesse,siue alimēta intra annum,quo iure tenent dotem,vt suprà Dos.§.xxj.post annum verò secus.Vnde si ad eorum vtilitatē solùm eā illis dimitteret, veniret etiā interesse lucri cessantis,iuxta dicta ɜ.Vsura.j. 8 §.xix.xxv.xxvj.¶ Octauò quæritur,* vtrū valeat statutum ꝙ soluto matrimonio quādiu hęredes mariti pstiterint in dote soluēnda,teneantur certum quid date vxori relictæ,vnde se inde possit alere?Et dicit Sū.Ange.in verbo, Dos.§.vlt.ꝙ Panor.in cap.de prudentia.extrà,de do post diuor.restitu.refert Ioan.de Lig.in cle.ex graui.de vsur. tenere quòd valet.sed limitat ipse Pan.in ea quę nō habet vnde viuat aliūde.Sed istā limitationem dicit sibi nō placere.Ego autē dico primò,quòd Panor.ibi non refert illud;sed oppositum,scilicet quòd secundum Io.de Lig, statutū nō valet.& ita tenet ipse Ioan.& Imo.in dicta cle. & multi alij.& Matt.ibi dicēs ꝙ taliter statuentes incidunt in pœnam dictæ cle.& secūdò quod Panor.illud dictum Io.de Lig.non limitat:sed in c.salubriter.de vsuris limitat dictū contrariæ opinionis tenentis,ꝙ tale statutū valet,vt patebit.Et tertiò dico,ꝙ dicta limitatio licet nō conuenienter limitet istud dictum,ꝙ relicta facit fructus pignoris suos:et §.priore.cōuenientiśimè tamen limitat valorem dicti statuti facti in pœnam morosi,vel rationē interesse ante moram,vt patet ex sua doctrina,q̄ vbi suprà,est virtualiter hæc.Pro decisione,inquit,huius quæstionis,an valeat tale statutū,examinanda est alia.scan teneantur hæredes alere relictā donec persoluerint dotē, & placet,inquit,plꝰ mihi illa opinio,quę dicit ꝙ sic,si illa nō habet alia bona,etiā intra annū datū hæredi ad dotē persoluendā,vt tenet gl.& Bar.in §.exactio.l.vnica.C. de rei vxor.actione.& Specul.in ti.qui filij sint legi.Quo præsuppositio dicit ad præmissam quæstionē,ꝙ statutum valet in casu quo hæres tenetur alere relictā,loco alimētorū decernens certam quantitatem:cùm honestius sit hoc recipere,quàm alimenta minutatim.Et Car.in dicta cle.tenet ꝙ tale statutū vel consuetudo potest tolerari, dicens se ita consuluisse,& referens hoc statutū esse Paduæ.Hęc ex illo.Et ita patēt omnia prædicta:qa *quæsp* te mulier accipiebat ex pignore,erāt lucrū ex mutuo:q verò accipit ex statuto,sunt pœna legalis,*vel interesse* ge determinatū.Adde tamē ex Archi.ꝙ *etiā postquā* hæres est in mora soluēdæ dotis,idem est secundùm Cardi. quod Archi.limitat licere relictæ,quādo mallet dotem: aut si potest,nō vult, mota pietate hæredū:vt §.priore. ¶ Nonò quęritur,*quid si lucretur relicta aliquos fructꝰ ex pacto dotali?Et dicit Archi.post Laurent.de Ridol.ꝙ licitè eos percipit ex eo quòd ratione interesse cōuenti proueniat ex mora debitoris dotē non restituentis,vel ratione pœnę cōuentionalis.quod tamē limitat,nisi percipēret fructus ex possessiōe longè plus dote valēte.ma xime si debitor impotens sit ad restituendam dotem.

10 ¶ Decimò quæritur,*quid si clericus accipiat in pignus rē siue possessionē ecclesiæ?Et dico ꝙ fructus nō tenebitur computare in sortem:quia eos percipit quasi de suo. extrà eo.c.j.& c.cōquestus.& idē in decimis iniustè detē tis.de deci.c.fina.& secundū Rayn.idem esset de omni alia possessione iniustè detēta,siue sit ecclesiæ,siue laici, secūdū gl.& doctor.in d.c.j.& idem secūdū Ray.de omni possessione empta ex fructibus iniustè perceptis.

RVRSVS DEVSVRA quartò,quo ad cambia.

1 *Cambium aut ars campsoria quid sit.*
2 *Pecunia an possit cum pecunia permutari aut uendi,& quater nume.4 &* 5.
3 *Numisma an & qualiter uendi possit.*
6 *Cambiorum quot sint genera,& quibus modis exerceantur.*
7 *Cambium ad minutum an sit licitum.*
8 *Cambium reale per literas an sit licitum.*
9 *Cambium siccū an sit licitum secundùm varios eius modos & nu seq.*

VSVRA quartò considerari potest,vt sciatur quādo sit in cambijs,& quādo nō.Est autem in ista materia difficultas magna intelligētib.* veritatē illā explicare

taliter,vt intelligatur ab alijs,maximè rudioribus,ꝓpter intricationē contractuū:esset etiā difficultas maior intelligere qtomodo cābia celebrentur, propter subtilitates mercatorū tēporis nostri:est verò maxima ī his determinare veritatē,qđ opinionū varietas attestatur. Igitur operis ordine necessitatus diuino auxilio inuocato aggredior in re tā ardua determinare veritatē.¶*Primò au-

1 tē quæritur,quid sit ars cāpsoria & cābiū? Et dico multa pro responsione.¶ Primū.Sicut dictū est ɜ.in verbo,Negotiū,duplex est cōmutatio,distinguendo ex parte finis: vt etiā dicit Philosophus j.Polit.vna scilicet quasi naturalis & necessaria,scilicet rerū ad res vel pecuniās, ꝓpter necessitatē vitæ,q̄ propriè nō ad mercatores,sed ad œconomos & politicos pertinet,qui habent ꝓuidere familię aut ciuitati de necessarijs: alia denariorū, ad denarios, adde vel ad res,nō ad necessitatē vitæ,sed ad lucrū cōsequendū:quæ propriè dicitur negotiatio, & ex bono fine honestari pōt.¶ Secūdū.Pecunia cōsiderari pōt dupliciter.primò materialiter vt res quædā,puta aurū, argētum, & æs:& secūdò formaliter,vt pecunia,id est, inquātū monetata.& primo modo sicut locari potest,vt secūdū Doc. ad ostētationē,ita etiā potest vēdi:sed secūdo modo nec locari nec vēdi potest,cū nō habeat vsum à ꝓprietate distinctū, sed suo vsu distrahatur. Et sic intelligo opi. San. Th.& Archi.& aliorū dicētium,ꝙ non est vendibilis,sed regula & mēsura venaliū,scilicet formaliter sūpta.¶ Tertiū.Pecuniæ formaliter sumptæ duplex est vsus, secūdùm Philosophū ibi.Duplex est enim aliarū rerū vsus per se, *scilicet proprius ac principalis,q̄ tā in naturalibus quàm in artificialibus est ille,ad quē rei natura primò ordinat: vt panis ad esum,& vestimētū ad vestiēdū,* & sic de alijs: & cōmunis ac secūdarius,scilicet alius à primo, cui tamē res,inquātū talis,applicat:sicut respectu vestimēti cōmutatio,qa vestis applicatur venditioni & cōmutationi, inquantū vestis:nec vēditur vel cōmutatur pro simplici pāno.Et sic pecuniæ secundùm Philosophū primarius vsus est cōmutatio ꝓ venalibus necessarijs ad vitā: puta cibo, potu,vestitu,& huiusmodi:propter quæ habēda inuentū *est numisma*,vt q̄ vni patriæ vel personæ desunt,aliunde habeātur dato numismate.Secūdarius verò est cōmutatio pro alio numismate,& aurei ꝓ carlenis: quæ cōmutatio 3 orta est ex inæqualitate numismatū,dū habēti numisma magnū cōmodius erat paruū,nō inquantū talis materia, sed inquātū talis valoris erat:& sic etiā hic moneta formaliter sumitur.¶ Quartum.Lucrum autē ex cōmutatione numismatū,secundū Philosophū vbi ɜ. ortum habuit primò quidē à casu,dum accidit aliquod numisma, puta aureū alicubi plus æstimari,sicq; ibi plura ærea ꝓ eo dari q̄ alicubi:sed deinde humana industria adinuenit artificiosè vias lucrādi circa huiusmodi numismatū cōmutationes.¶ Quintū. Igitur ars campsoria est negotiatio in cōmutatione numismatū.cambiū verò secundū vsum loquentiū est actus huius artis,id est, cōmutatio numismatum:secundùm vocabulum autem est omnis cōmutatio siue rerū ad res,siue rerum ad pecunias, siue pecuniarū ad pecunias,quæ vulgo dicitur baratto. Sciendū tamē ꝙ cōmutatio sumitur largè,vt etiā conuenit venditioni, & strictè vt ab ea distinguitur : & sic est cābiū ꝓpriè:nō autē primo modo.sed large est cambiū differens à vendi-

2 tione sola materia:qa nō est nisi circa pecunias.¶*Secū dò quęritur,vtrū salua æqualitate iustitiæ pecunia possit cū pecunia permutari solùm salua æqualitate pretij legalis hinc inde: ita scilicet ꝙ una tāto pretio distrahatur, quanto distrahitur alia:aut certè data inæqualitate huius pretij possit aliter seruari æqualitas? Et dico ꝙ solutio huius q̄stionis pēdet ex alia,an pecunia vendi possit.Ad qđ dico,ꝙ si pecunia cōsideret formaliter & absolutè,id est,si cōsideret ipse valor pecuniæ secundū se,quē habet ex statuto legis,est inuēdibilis:qa sicut albedo nō pōt esse alba,sed est illud quo qd formaliter est albū:ita valor seu pretiū non potest appretiari,sed est illud quo alia appretiātur,seu regula appretiādi.Si verò cōsideretur ipse valor vt est in tali materia,puta auro,vel argēto,vēdi potest & appretiari ꝓ accidēs gratia materiæ.Qđ patet primò,quia locari potest secundū Doc.Secūdò,quia secūdū S.Th.& Philosophū j.Poli.supposita honestate finis licitū est luctari permutādo pecuniā cum pecunia:quod sub eodē principe esse nō posset,si semper daretur & accipe retur secūdū valorem legalem:& sic oportet ꝙ ex altera parte habeat rationē venalis,ex altera pretij.qa expresse S.Th.ij.de regi.princ.vult ꝙ possit qs vti numismate aliter quàm vt pretio rerū venaliū:& per consequens quis eo vtitur vt re venali:qa omnis res corporalis vtilis homini est aut pretiū,aut qd appretiabile: & tamē iste vsus est vsus pecuniæ inquātū pecunia,sed nō principalis.Verba autē S.Tho.ij.de regi.prin.c.xiiij.vbi probato per vnam rationē,ꝙ pondus & mēsura sunt magis necessaria quàm numisma,subiūgit aliā,sunt ista:Amplius autē pondus & mensura,inquantū talia,semper ordinātur ad mēsuranda & ponderanda:aliter per se nihil sunt: sed numisma,quātuis sit mēsura & instrumētū,in permutationibus tamen per se aliquid esse potest:puta si cōfletur, erit aliqd,videlicet aurū vel argentū:ergo nō semper ordinatur ad permutationes.& hoc etiā habet veritatē in alijs speciebus pecuniarū,imò amplius,vt in cāpsoria,quę nō propriè ordinatur vt sit mensura rerū venaliū,sed magis ad permutationes numismatis.hæc ille. Ex quibus patet ꝙ pecunia vti possumus tripliciter.Primò,vt mēsura venaliū,q̄ est p se & principalis vsus eius.Secūdò,vt est pecunia ꝓmutādo eā cū alia pecunia,vt in cābijs, q̄ est vsus eius p se,sed nō principalis:quo casu est venalis per accidēs,id est,gratia materię.Tertiò,vt re quadam, quo casu est venalis p se eo modo quo vēdit pro argēto facto seu monetato ad pondus.¶*Tertiò quæritur, vtrū numisma possit materialiter vēdi vel emi ꝓtio maiore vel minore q̄ sit legale, id est,illud qđ habet ex statuto cōmunitatis aut principis ratione suæ qualitatis?Et dico ꝙ sic dupliciter.Primò propter qualitatē numismatis faciētem illud esse carius possessori:quia sicut habēs equū valentē x.cōmuni æstimatione,pōt illū vendere xij. secūdū S. Th.& alios Doct.ita habens monetā ex statuto valētem lx.puta aureū bonum,possit illam vēdere lxij. si sibi sic valet,aut est cara.Secundò propter qualitatē numismatis faciētē illud plus aut minus valere in se q̄ valeat aliud numisma eiusdē pretij legalis.Mille enim libræ in auro materiali ter valent aut valere possunt plus quàm mille in pecunia ærea vel argētea:& in vna argētea vel ærea q̄ in alia. aut ratione ponderis:qa illa est cōpleta,ista defectiua ex sua origine vel attonsione:aut ratione deportationis,qa illa est cōmodior ad portādū quàm ista:aut ratione vniuersalis distractionis,qa illa in pluribus locis distrahitur suo legali pretio,nō ista:aut ratione piculi exbānitionis, cui plꝰ subiacet ærea vel argētea moneta quàm aurea,& vna argētea quàm alia:aut ratiōe cōmoditatis,qa illa est apti or alicui vsui q̄ alia:vt aurea ad ponēdū in medicina,nō autē argētea:& aurei Genuēses ad deaurādum magis q̄

Veneti:aut ratione inexpendibilitatis,puta qa aliqua pe
cunia alicubi vẽditur vbi nõ expenditur,cuius pretiũ in-
quantũ est res,minus est pretio legali quo alibi distrahi-
tur.Nec obstat si habebat valorẽ determinatũ à lege : qa
verũ est in ordine ad cõmutationes rerũ,non autẽ pecu-
4 niarũ:sed tũc taxatur arbitrio bonorũ.¶*Quartò quæ-
ritur,vtrũ pecunia vẽdi vel emi possit alio pretio q̃ lega
li ratione distantiæ localis?Et dico,ꝙ emptio & vẽditio
& alij contractus permutationis,qui fiunt de re aut circa
rem,variantur tripliciter.Nã aliquãdo fiunt in vno loco
pro eodẽ loco totaliter:vt quia res permutatæ ambæ ibi
sunt,& ibi sunt assignandæ:sicut si qs manualiter tradat
vinũ accipiens oleũ,aut aurũ accipiens argentũ vel æs,&
econuerso:& tunc res permutãtur secundũ pretiũ ibi cũ
rebus.Aliquãdo verò fiũt in vno loco pro alio totaliter:
vt qa ambæ res permutãdæ sunt in alio loco: sicut si duo
existẽtes Mediolani permutẽt res quas vterq; habet Ve-
netijs,assignãte quolibet eorũ rẽ suã Venetijs:& tũc per
mutantur res secundũ pretiũ quod habẽt Venetijs:quia
perinde est ac si Venetijs fieret pmutatio.Aliquãdo verò
fiũt in vno loco,partim pro illo,& partim pro alio:vt qa
altera rerũ permutãdarũ est in vno loco,& reliqua in a-
lio:sicut si duo Mediolanẽses cõtrahãt super aromatib⁹,
quæ alter habet Genuæ,& alter exhibet Mediolani ptiũ
vel aliã rẽ,puta frumẽtũ:& tũc oportet fieri æqualitatem
pensatis pretijs vtriusq; loci,& periculorũ ac expensarũ,
quæ ex altera parte, scilicet aromatũ accidũt. Vnde illa
aromata nõ æstimabũtur pretio quo vẽderent Mediola
ni,vt patet,nec quo venderẽtur Genuæ:qa licet quę sunt
Genuæ vendãtur pretio ibi currẽte,eodẽ tamẽ nõ ven-
dũtur Mediolani,licet plus ibi valerent si ibi essent: sed
existẽtia Genuę vẽdũtur Mediolani pretio quod de exi-
stentibus Genuæ inuenitur Mediolani : qa res iuste emũ
tur & vẽdũtur pretio currẽte tũc in loco vbi fit contra-
ctus,etiã si ibi venderentur minori pretio quàm in loco,
vnde cũ expẽsis & periculis sunt allata.Res itaq; distans
cõsiderata sub tali distãtia minus valet q̃ præsens. Et qđ
de alijs dixi,dico etiã idẽ de pecunia inquãtũ est vẽdibi
5 lis:qa nõ est differentiæ ratio. ¶*Quintò quæritur, vtrũ
numisma vẽdi vel emi possit pretio maiore vel minore
q̃ sit legale ratione distãtiæ tẽporis?Et dico ꝙ quãdo res
permutatæ non assignantur vel traduntur eodẽ tempo-
re,nõ potest esse nisi duobus modis,scilicet vel quia ista
exhibetur ante illã, vel illa ante istã.Et quidẽ si pretium
exhibeatur ante rẽ vẽditã,ratione anticipatæ solutionis
nõ licet emere rẽ minus pretio iusto, secundùm omnes
Doc.præcipuè S. Th. similiter nec vendere plus q̃n res
antẽ traditur,nisi in casib⁹,de quibus s̃.Vsura.ij.§.ij.scili
cet quãdo venditor erat rẽ seruaturus in tẽpus aliud:vel
si emptor nõ sit recepturus rẽ, nisi in tẽpore, de quo est
verisimiliter dubium de rei valore.vt ibi s̃.dictum est. Et
idem dico de emptione & venditione pecuniarum.
6 ¶*Sextò quæritur,quot sunt genera cambiorũ, & quib⁹
modis exerceantur?Et dico ꝙ omnia reducũtur ad tria.
¶Primum dicitur reale tantùm,quod etiam dicitur cam
bium ad minutũ:vt cùm Petro habenti aurũ campsor dat
argentũ,vel ecõtrario:aut habenti vnius generis mone-
tã,puta carlenos,dat monetã generis alterius,puta qua-
trinos:accipiẽs tñ pretiũ certũ pro suo labore, puta qua
trinũ pro libra.¶Secũdũ dicitur reale per literas, quod
fit duobus modis.Primò,quãdo campsor,Petro danti sibi
Mediolani certã summam,puta centũ,dat literas,quibus
certa summa,de qua cõuenerũt,reddit̃ illi Romæ aut Ve-
netijs,puta xcv.& reliquũ campsor lucratur pro suo labo
re.Secũdò cũ Petrus Mediolani habet certam summã a-
libi pl⁹ valentẽ,& quã vellet illuc deferre,puta Venetias,
vt illud plus lucretur:vel ecõtrario habet Venetijs,& vel
let habere Mediolani,& dat eam cãpsori, qui dat ei li-
teras,p quas dicta pecunia restituit̃ ei vbi vult:& ille ali-
quid soluit cãpsori pro suo labore. Et sic in hoc genere
semper cãpsor prius accipit quàm det.¶Tertiũ dicit̃ sic-
cũ ad instar arboris carẽtis humore vitali, & cõsequẽter
habẽtis apparẽtiã arboris,sed nõ existẽtiã:qa scilicet hoc
cambij genus secundũ communẽ opinionem,& secun-
dùm quod cõmuniter est in vsu,nõ habet propriè naturã
cambij,sed mutui & vsuræ:licet etiã aliquãdo ab aliqui-
bus licitè celebretur: quo casu iã nõ est siccũ,sed reale &
verũ cambiũ, differẽs à priori genere:quia in hoc semp
cãpsor primò dat,& deinde accipit.Habet autem hoc ge
nus multas species diuersis nominibus nominatas,scili-
cet p Venetias ad libras grossorũ,p Lugdunũ,p Lõdres,
per Bruges,& huiusmodi: & fiũt etiã multis modis.¶Pri
mo fit sic:Nã Petrus recipit Mediolani vel Florẽtiæ à cã
psore decẽ libras grossorũ tũc valentes cẽtũ florenos seu
cẽtũ aureos ex pacto,ꝙ in capite vnius mẽsis teneatur tã
tũ cãpsori Mediolani restituere, quantũ post decẽ dies à
celebratione cõtractus valebũt Venetijs decẽ libræ gros-
sorũ,quæ aliquãdo Venetijs valẽt plus, aliqñ min⁹:& sic
cãpsor aliquãdo perdit,aliquando lucratur:licet semper
speret lucrari,& lucretur vt plurimũ.Et si Petrus plus vult
pecuniã tenere,de mense in mẽsem renouatur cõtractus,
modo prædicto.Et in hoc cambio lucrum expectatur in
excremento probabili alicuius monetæ. ¶Secũdò fit sic:
Petro indigẽti Mediolani marcha auri,quæ valet lx. scu
ta,dat cãpsor nõ quidẽ lx.scuta in propria forma scuto-
rũ,sed valorẽ lx.scutorũ,nõ secũdũ valorẽ scuti in Lugdu
no,vbi cõiter valet xxx. grossos: sed secũdũ valorẽ scuti
in Mediolano,vbi cõmuniter valet xxviij. hoc pacto ꝙ
Petrus tẽpore feriarũ Lugdunẽsiũ reddat cãpsori Lugdu
ni lx.scuta:& sic sperat lucrari duos grossos pro scuto.Et
ita cõmuniter fit:licet aliqñ perdat,aliquãdo stet in capi
tali.Et isto modo lucrũ expectatur ex hoc ꝙ cãpsor illud,
cuius valorẽ dat,min⁹ æstimat,vbi illud dat,quàm vbi il-
lud reciperet.¶Tertiò fit sic:Petro dat campsor Medio-
lani centũ aureos,vt in fine triũ mensiũ respõderi faciat
in ciuitate Londrẽsi aut Brugensi alterius generis mone
tam,puta tot libras brelingorũ,quã monetã credit eo tẽ
pore ascendere ad summã maiorẽ data.Et in hoc modo
stat lucrũ in hoc ꝙ illa pecunia aut plus valet de p̃senti,
aut plus creditur valitura in posterũ.¶Quartò fit sic:Pe-
tro dat campsor Mediolani centũ aureos secũdũ valorẽ
aurei in Mediolano, vbi, verbi gr̃a, valet grossos xxxij.
hoc pacto vt tẽpore feriarũ reddat sibi centũ aureos se-
cundũ valorẽ auri in Londres aut Bruges,vbi valet gros
sos xxx.& sic lucratur grossos duos pro ducato in eo ꝙ
plus æstimat ducatũ quando eum dat,quàm quãdo illum
accipit:vel etiã hoc pacto vt in tali termino restituat sibi
secundũ rationẽ cambiorũ de Londres aut Bruges, licet
neuter habeat banchũ in Bruges,nec sit illic pecuniã al-
laturus aut recepturus: & in hoc cõsistit lucrũ vti modo
superiori.¶Quintò fit sic:Petro dat campsor Mediolani
cẽtũ aureos hoc pacto,ꝙ in fine vnius mẽsis respõderi fa
ciat totidẽ Romæ:vbi scilicet credit eos verisimiliter pl⁹
valituros.Et in hoc lucrũ consistit:quia plus valet aureus
vbi accipitur,quàm vbi datur. ¶Sextò fit pessimè, & di-
citur cambium recambium sic : Petro enim Mediolani
dat

dat campsor centũ aureos mutuo ad rationẽ cambiorum
de Londres,cum pacto ꝙ scribat literas,licet eas nõ mit
tat:& secundũ quod lucrant̃ cambia in eundo & redeun
do,ita accipit vltra sortẽ.¶Septimò fit specialiter in Ro-
mana curia sic:Clericus cõsequutus bñficiũ,& habẽs sol-
uere annatã,id est,primos fructus beneficij,vt dicitur,p
medietate cameræ apostolicæ accipit cẽtũ à cãpsore,ob
ligãs se illa restituere in partibus vbi est beneficiatus de
moneta ibi currẽte,& vltra lucrũ cõsequẽs varietatẽ mo
netarũ daturus quinq; p cẽtenario,vel sex,aut secundũ
quod conueniunt plus aut minus,aut iuxta prolixitatem
& breuitatẽ moræ in restituẽda pecunia:& fit instrumẽtũ
de mutuo de vsura tanquã totũ sit de capitali,ita ꝙ simu
tuũ est cẽtũ,& vsura quinq;,instrumentũ cõtinet centum
& quinq; mutuata tali tempore restituẽda. ¶Pro notitia
autem dictorum modorum aduerte.primò,quòd si Me-
diolani plus valet aureus vel scutum quàm Brugis,aut
Lugduni:quia scilicet Mediolani grossos xxxij.ibi verò
xxx.valet:cãpsor dãdo facit cõputũ super valore,& obli-
gat Petrũ ad reddẽdũ sibi tot grossos in auro:quo fit vt
campsor dans aureũ p grossis xxxij.recipiat eum pro
grossis xxx.& lucrat̃ aureos aliquos.si aũt valet Mediola
ni minus,fundat cõputũ suum super ducatos,& obligat
Petrum ad reddendũ sibi tot ducatos secũdũ valorẽ quẽ
habent alibi. ¶Aduerte secundò ꝙ mercatores in cur-
su & vsu cambiorũ nõ semper vtuntur moneta secundũ
valores quos vtũtur alij hoĩes negotiãtes,sed instituũt a-
lium:imò aliquando cõmutant verã monetã in fictã,sicut
si campsor dando aureos Mediolani, emat à Petro flore
nos Valẽtiæ pretio decẽ solidorũ p singulis,qui floreni
valẽt in cursu cambiorũ Valentiæ solidos xij.& tamẽ ibi
nulla est moneta talis.quo casu summa quædam est quæ
7 emitur pretio minore. ¶*Septimò quærit̃,vtrũ licitũ sit
cambiũ ad minutũ cũ aliquali lucro retinẽdo,scilicet ali
quid de vero pecuniarũ valore:puta quatrinũ p libra?
Et dico multa.¶Primũ.Hoc cambiũ est verè cãbiũ, & in
eo est possibiliter cõtractus permutationis verus:vñ dat̃
aurũ p argẽto,vel ecõtrario:aut vna moneta p alia dissi
mili in substãtia,puta argentea pro ærea:aut dissimili in
quantitate,puta attonsa pro cõpleta:aut in qualitate,pu
ta quatrini veteres pro nouis.Põt etiã ibi esse emptio &
vẽditio,vna pecunia tenẽte locũ rei venalis,alia ptij:qđ
tũc accidere põt,qñ valor vnius pecuniæ est maior vel
minor quàm valor legalis ratione suæ bonitatis aut ma
litiæ,iuxta dicta s̃.§.iij.¶Secũdũ.Quãtũ ad campsorẽ in
hoc cãbio dicit Io.de Lig.in c.fi.de vsur.post multa,ꝙ nõ
videt̃ bñ excusabilis,nisi attẽto interesse:quia attento
subiecto pecunia est inuẽdibilis,cũ omniũ rerũ estimatio
fit.ff.de fideius.l.si ita.Vñ vbi plus recipit,nõ est bñ tut⁹.
Lauren.quõ de Ridol.dicit hoc esse licitũ fraude cessan-
te:nec ibi esse vsurã,sicut nec mutuũ,nec venditionẽ pe
cuniæ,quæ est inuẽdibilis,secũdũ Arch.xiij.q.iiij.c.j.nec
ad pecuniã haberi respectũ,sed ad interesse laboris,ope
rarũ,pensionũ,salariorũ,periculorũ,& huiusmodi.Et idẽ
in veritate sensit Io.de Lig.si verba eius considerentur,
scilicet ꝙ sit licitum moderatè lucrari rõne interesse.&
idẽ Bal.dicẽs talẽ cõtractũ licitũ esse iure gentiũ & neces
sarium,ac naturali ratione munitum propter pericula &
dãna cãpsoris,vt ff.de nautico fœn.l.periculi.ff.de actio.
& oblig.l.traiectitię.§.de illo.& idẽ Alexãder de Al.& est
opinio cõis.Cui addo,ꝙ in omni arte licita cõmutãdo
habet̃ ratio pprij interesse:& qđ põt lucrari etiã rõne
vẽditionis pecuniæ aliquãdo,scilicet qñ dat bonam pro
mala:quia pecunia est vẽdibilis gratia materiæ,vt dictũ
est.Summa aũt Ang.& Rosel.adducit pro rõne ꝙ sit lici
tũ:qa minuere sortẽ nõ põt esse vsura,sed bene sortem
augere.ff.si cer.pe.l.rogasti.§.si tibi dedero.Sed ista ra-
tio locũ habet in Petro dante campsori:nõ aũt in cãpso
re:qa & si minuat sortẽ socij,suã tamẽ semp auget,cùm
lucrat̃.Et si det aureũ p pecunia,vult valorem aurei & ali
quid vltra. Si verò dat pecuniã p aureo,vult valorẽ pe-
cuniæ,id est aureũ,& aliqd vltra,qđ sibi retinet de pecu
nia valẽte aureũ.Et iõ cõclude ibi nõ esse vsurã,sicut nec
mutuũ:sed licitũ lucrũ est duplici rõne,scilicet interesse &
venditionis:licet possit ibi esse iniustitia immoderatè
accipiendo,in quo bonus vir arbitrabitur. ¶Tertium.
Quantũ verò ad eũ qui nõ est campsor,nec artem istam
exercet,vtrũ ex huiusmodi cambio possit aliqd lucrari,
sunt opiniones:quibusdam dicẽtibus ꝙ nõ indistinctè,
etiã rõne laboris in numerãdo:quia iste actus nõ est p-
priè mercenarius,sed solitus gratis cõcedi:quibusdam
etiã dicentibus ꝙ sic.Sed innixus rationib⁹ iam tactis di
stinguit:qa si nullũ patitur interesse vel periculũ notabi
le,nec dat monetã meliorẽ quàm accipiat,nihil lucrari
potest,cùm solũ his rationibus dictum sit hoc licere cam
psori.Si verò aliquod patitur interesse notabile,puta ma
gnã iacturã tẽporis numerãdo,vel aliqd huiusmodi,qđ
nõ soleat gratis cõcedi:vel si det pecuniam bonam pro
mala,licitè aliquid lucrabitur arbitrio boni viri.¶Quar
tũ.Quantum etiã ad ipsum campsorẽ & nõ campsorem,
licitũ est aliquando vendere monetam,vt dictũ est:& ali
quãdo accipere ad pondus,& aliã dare ad numerũ,& vl-
tra hoc aliquid lucrari ratione interesse,dicẽte Alex.de
Ales,ꝙ pecunia duplicẽ habet cõmutationem:vnã ex na
tura rei,siue ex pondere & materia:aliã ex determinatio
ne legis positiuæ,qua statutũ est vt talis moneta tantum
valeat:& ꝙ licitũ est cãpsori vnã monetã accipere ad põ
dus,& aliam dare secũdũ legis institutionẽ: quod intelli
ge quãdo suscepta ad pondus ibi exponi non potest vbi
suscipitur,rõne exbannitionis aut attõsuræ,vel huiusmo
di:aliàs est iniustitia:quia nõ susciperetur secundũ quod
valet.Et si deinde campsor eam transferat ad locum vbi
expẽditur,& ibi plus valet quàm ad põdus,hoc lucrat̃ ex
loci mutatione,cũ nulli faciat iniustitiã.¶Quintũ.Quan
tũ etiã ad campsorẽ & nõ campsorẽ,in hac manuali per-
mutatione monetarũ multiplex põt interuenire peccatũ
iniustitiæ,etsi nõ vsurę:videtur monetę falsę, vel mistæ,
vel attõsę,vł ptio maiore quàm currãt,& huiusmodi:aut
etiã si excessiuũ pretiũ proprij interesse accipiatur:circa
quod generalis regula dari nõ põt,sed arbitrio bonorũ
8 iudicabit̃.¶*Octauò quæritur,vtrũ licitũ sit cãpsori ali-
quid lucrari ex cãbio reali p literas?Et dico multa.¶Pri
mũ.In isto cãbio nõ est cõtractus mutui ex pte cãpsoris:
qa nõ dat primò,& postea recipit,vt fit in mutuo,sed ecõ
trario:qa primò recipit,& postea dat.similiter etiã non
est mutuũ ex parte Petri primò dantis,postea recipiẽtis:
quia in mutuo secũda acceptio fit post primã rationẽ tẽ
poris,in quo accipiẽs mutuũ indiget illo:hic fit rõne di
stantiæ locorũ,& nõ tẽporis:qa nisi talis distãtia impedi
ret,cãpsor redderet statim,id est,statim inciperet de reddi
tione tractare,nec differret,nisi pauco tpe arbitrio boni
viri ad talẽ actũ exercendũ necessariò reqsito:sicut & in
cambio manuali ad minutũ qui recipit aureũ,nõ dat in
eodẽ instãti monetã:sed mittit manũ ad capsam,& nume
rat,& huiusmodi facit quæ tẽpus requirunt,sed modicũ.
Vtrũ aũt sit ibi vẽditio:quidã dicũt ꝙ nõ:quia necessa-

rió alia res esset quæ daret, & quæ acciperet, scilicet res & pretiũ: quod nõ est, cùm aliquãdo eadẽ specie moneta detur & recipiat. Vtrũ etiã sit ibi locatio operarũ vel pecuniæ ad aliũ locũ ducẽdæ, qdã etiã dicũt ꝙ nõ, quia esset res eadẽ numero quæ daret & redderet, quod nõ est. Sed ego dico, ꝙ ibi põt esse emptio & venditio eo modo quo pecunia vẽdi potest, nõ obstante ꝙ sit eadẽ moneta, qa eadẽ potest esse pretiũ sui ipsius quando est in diuersis locis: qa Mediolani minus valet, quãdo ab eo distat, quàm quãdo est præsens. Potest etiã ibi esse permutatio aliqñ in genere: vt quãdo dat tantum, puta centum libræ, vt accipiatur tantũ de quacunq; moneta. Aliquando in specie, vt cũ datur tantũ de ista moneta speciali, vt tantũ de illa alia accipiatur: puta quia dat Petrus aureos Mediolanẽses Mediolani, vt Venetos accipiat Venetijs. Est etiã ibi locatio operarũ ad cõducendũ istã numero pecuniã formaliter vel æquiualenter. Est em̃ propriũ monetæ, ꝙ quãtũ ad valorẽ legalẽ ista nõ differt ab illa eiusdem valoris, sed sola materia. Est, inquã, locatio saltẽ reductiuè, quod volũt dicere qui dicũt ibi esse contractum innominatũ, scilicet do vt des vel vt facias. ¶ Secundum. Cũ hoc cambiũ, vt dictũ est, fiat dupliciter: si fit primo modo, puta quia Petrus dat Mediolani centũ, recepturus Venetijs solùm xcv, si ibi esset venditio vel permutatio, nõ esset differentia in licere & nõ licere, qa in vtroq; cõtractu oportet esse ęqualitatẽ dati & accepti: & esset illicitũ cãpsori lucrari illa quinq;: qa quod ipse dat Venetijs minus valet Mediolani, quàm quod ibi accipit. vñ potius deberet lucrari Petrus. Si verò fit ibi locatio operarũ, vt cõmuniter est, licitẽ illa quinq; lucratur, secũdũ omnes. quod præcipuè Bal. intẽdit in c. j. de plus pe. vbi dicit cõtractũ esse licitũ & necessariũ, & iure gentiũ ac naturali rõne munitũ: quia cãpsor subijt periculaviarũ, & nuntiorum damna, pensiones operarũ, & salaria factorũ, vt no. in l. periculi. ff. de nau. fœno. & l. traiectitiæ. ff. de actio. & obli. & l. qui Romæ. §. j. ff. de verb. obli. Vnde si qd lucratur, iustũ est, cũ industria accedat rei licitę. l. si hæres. ff. ad l. Falcid. Sed intellige ꝙ campsor hic ex duplici ratione lucrari potest. Primò ratione sui interesse accipiẽdo certũ quid. & sic loquitur Bal. Secũdò ratione valoris monetarum: quia scilicet per istũ modum aliquãdo pecunias suas reportat ad locũ vbi erũt ei cõmodiores, aut plus valent vel valebũt: quod licitũ est, vt patebit: nec oportet, si secũdo modo lucratur, ꝙ minuat de lucro rõne sui interesse: qa suũ interesse meretur primũ lucrũ: qaòd aũt accedat secundũ, nõ est ex cõditione Petri, cui nulla fit, iniustitia: sed ex cõditione campsoris. Et si obijciatur cõtra prędicta, ꝙ interesse cãpsoris aliquãdo nullũ est: quia campsor habet illic amicos aut factores ex alia cã, & monetas: & sic nõ oportet ꝙ monetã illuc deducat. Et dico ꝙ ista ꝓ accidẽs se habẽt ad casum, & sunt cõmoditates venientes ex cõditione cãpsoris, & nõ ex natura cõtract⁹, quas cãpsor gratis exhibere nõ teneat. ¶ Tertiũ. Si autem hoc cambiũ per literas fiat secũdo modo, ita scilicet ꝙ Petrus dat Mediolani aureos Venetos, vt eos vel eorum pretiũ ad rõnẽ cambij Venetiarũ habeat in Venetijs vbi plus valent: vterq; lucratur, scilicet cãpsor. & Petrus. campsor quidẽ, quia accipit pretiũ sui interesse, cũ teneat locũ translatoris pecuniarũ, vt in priori modo dicebat: & similiter Petrus propter maiorẽ valorẽ suę monetę in Venetijs: quod licet, secũdùm Laurẽ. de Ridol. & Archi. & omnes Sũmistas. Et intellige ꝙ potest esse licitũ ex duplici capite. Primò, si hic fit locatio operarũ, vt ī priori modo: qa campsor lucratur rõne sui interesse, & Petrus ex mutatione locali suæ rei, quæ plus valet ibi quàm hic. Secũdò si fit permutatio aut vẽditio: quia poterit esse equalitas iustitiæ arbitrio boni viri: quia licet illud quod cãpsor dat, plus valeat Venetijs quàm Mediolani quod accipit: tamẽ quod dat Venetijs, Mediolani, vbi fit permutatio, nõ plus valet. Hoc tamẽ casu nihil amplị⁹ posset accipere: qa si permutat aut vendit, nõ põt habere rationẽ de suo interesse locationis operarũ. Si tamẽ Petr⁹ ex hoc vellet lucrari ꝙ prius dat, deinde accipit, id est, ratione tẽporis interiacẽtis, esset ibi mutuũ & vsura formaliter. ¶ Quartũ. Si aũt istud cãbiũ per literas dicatur fieri etiã alio modo tertio, vt qa Petrus Mediolani dat testones, vbi plus valẽt, vt eos recipiat Venetijs, vbi min⁹ valẽt, si quidẽ interueniat vẽditio aut permutatio, cãpsor multiplicẽ iniustitiã facere posset: qa nõ licet ei aliquid accipere rõne sui interesse, quod nullũ est, cũ nõ teneat locũ trãslatoris seu locatoris operarũ: nec licet ei simpliciter ista permutatio vel vẽditio: qa habet inæqualitatẽ: cũ testoni, quos reddit, minus valeãt Mediolani, vbi cõtrahit, quàm accepti rõne distãtiæ localis. Si verò interueniat locatio, licitè cãpsor percipit totũ suũ interesse, si paciscantur ꝙ reddãtur testoni in specie, vt patet: qa vtrobiq; dãtur secũdũ quod valẽt: nec in aliquod dãnificatur Petrus plus quàm si nihil cũ campsore cõtraxisset, licet ipse suos testonos Venetias detulisset: & si cãpsor inde ex testonibus lucretur, est ex cõditione sua: quia eos habet exponere Mediolani: & proficiat sibi. Si verò nõ paciscantur ꝙ reddãtur testoni, sed summa accepta, nõ põt campsor capere totũ suũ interesse nisi summã integrã reddat Venetijs: sed tenetur de illo minuere quãtũ ex alia parte lucratur: qa hoc casu summa est quæ fulcipitur deferenda Venetijs: ideo debet integra reddi. Vnde iniustũ esset si acceptis duob⁹ testonib⁹ Mediolani, vbi valẽt xlviij, solidos, vellet reddere Venetijs solũ xlv. quos ibi valẽt, & cũ hoc sibi suũ interesse totũ persolui: qa duplici fauore mi ducaret. ¶*Nonò quæritur, quid sentiendũ sit in genere de cãbijs siccis ex parte campsoris, qui semper dat primò, deinde recipit? Et dico multa. ¶ Primũ. Loquendo ex parte cãpsoris in huiusmodi cambijs nõ potest esse contractus locatiõis operarũ, quia nõ suscipit aliquã summã trãsuehẽdã, sed potius trãsuehit Petrus, q accipit Mediolani, & reddit Lugduni: ideoq; lucrari nõ põt ratiõe interesse. Nec similiter contractus permutationis propriè, nisi quando vtraq; pecunia, danda scilicet & reddenda, iã est in esse: quia præsentis ad futurũ, sicut & certi ad incertũ nõ est ꝓportio, ꝓpriè. C. de rerũ permu. l. j. in glo quæ allegat l. qñ. eo. ti. vbi hoc sentiũt Bar. & Bal. potest aũt ibi esse mutuũ & emptio & vẽditio: vt patet ex dictis. Et sic possunt ibi esse tres cõtractus, scilicet mutui, vẽditionis, & permutationis aliquando: verùm quia raro ibi permutatio, sicut & præsentia vtriusq; pecuniæ, & do ibi est, eodẽ mõ est licita vel illicita, sicut & vẽditio qa vtrobiq; oportet equalitatẽ extremorũ seruari: dicimus ꝙ ibi sunt solũ duo cõtractus, nec apparẽt alius, scilicet mutui & emptionis seu vẽditionis. ¶ Secũdò. Tantis verbis posset viris doctis materia ista tota decidi vna breuissima regula, hac scilicet: Quoties arbitrio boni virũ & peritorũ in arte cãpsoria ps capiẽs cãbiũ nõ grauat, & distãtia tpis nihil lucri affert, nũquã est ibi peccatũ: si verò ps nimis grauet, vel distãtia tẽporis lucrũ affert, semper est ibi peccatũ, id est, iniustitia, vel vsura. Nã cũ sit mutuũ vel emptio in mutuo, si ratio tẽporis nihil lucri affert,

affert, nõ est peccatũ: si qd verò affert, est vsura. In emptione verò si interuenit ptiũ iustũ, nõ est peccatũ: si verò sit iniustũ, si quidẽ sit ad numeratũ, est iniustitia: si ad tẽpus, est vsura, quia & mutuũ cũ lucro: vt patet ex dictis suprà Vsura. ij. Si aũt lucrũ veniret partim ex tpe, ptim ex alio, puta distantia locali: est iniustũ, & restitutioni obnoxium solùm ex ea parte qua venit ex tẽpore: quia esset iniusta vẽditio: quæ tamen tenet, nisi esset iniusta vltra dimidiã: & cõsequenter sufficit pretiũ reducere ad æqualitatẽ, restituto eo quo pecunia distãs minus iusto emit, quia soluitur ante tps. Sed aduerte ꝙ lucrum non venit hic ex tẽpore eoipso ꝙ consideratur tẽpus, sed ex eo ꝙ campsor plus vult lucrari cũ eo qui accepta nõ restituit, nisi post tẽpus, quàm cũ eo qui restituit statim in tẽpore cõsueto ꝓ cambijs dari ad arbitriũ boni viri, vt possint cõmodè litteræ mitti, & pecuniæ coadunari & reddi. ¶ Tertiũ. Cũ huiusmodi cambia semper fiant cũ lucro vel spe lucri, nũquã licitè fiũt per cõtractũ mutui: qa esset ibi vsura formaliter ex vsuræ diffinitione: & consequenter sunt licita solũ per contractũ permutationis aut emptionis, cũ hi soli cõtractus hic accidant: & consequenter oportet seruare ibi leges permutationis & emptionis, & cõsequẽter qđ numisma datũ & acceptũ iustè appretietur, & hinc inde sit equalitas, quã contractus isti requirũt, cũ spectent ad iustitiam cõmutatiuam: & si pecunia quæ emitur à cãpsore, ematur minus eo quod nũc æstimatur ratione incerti valoris futuri, oportet ꝙ sit probabiliter dubiũ an tẽpore reddi*tionis vel solutionis plus aut minus sit valitura. extrà eo. c. ii. iuxta dicta etiã vt s. Vsura. iij. §. ij.* ¶ Quartũ. Ad iustè *appretiandum pecuniam* venalem cùm hac arte diffiniri *nõ possit*, oportet vt arbitrio boni viri, id est, iusti & *sapiẽtis*, pẽsatis cõditionibus ex qualitate numismatũ & distãtia locali, & alijs ad rẽ faciẽtib⁹. de quo s. §. iij. ¶ Quintũ. Quoties cãbia sicca nõ fiũt verè sed fictè, vt qa in eodẽ loco, puta Mediolani, pecunia datur à cãpsore, & recipitur: licet contractus fiat ad rationẽ cambij per Venetias aut Lugdunũ, semper præsumitur vsura, & semper est vsura, quia est mutuũ cũ lucro nomine cãbij palliatũ. Posset tamẽ ibi esse contractus emptionis pecuniæ futuræ licit⁹ eo modo quo dictũ est s. partic. iij. sed hoc in practica nõ seruatur. ¶ Sextũ. Quando etiã fiunt verè, vt qa pecunia datur Mediolani recipiẽda Lugduni, si hoc fiat nõ quia Petrus habeat, aut habiturũ se speret sine simili interesse tẽpore restitutionis pecuniã Lugduni, quã vult ꝙ cãbium habere Mediolani: sed ideo fiat, qa Petr⁹ indiget Mediolani pecunia, quã gratis habere nõ põt, sed solũ sub spe lucri per cãbia: secũdũ aliquos si hoc cõstat cãpsori, aut credit ꝓbabiliter, vel est paratus facere etiam si sciret, est vsura nomine cãbij palliata, qa fit in fraudẽ vsurarũ: sicut cũ à pauperibus emũtur boues quos nõ habẽt, de quo suprà Vsura. ij. §. vlt, nec est ibi vẽditio, aut permutatio, cũ nõ sit res venalis aut ꝓmutabilis nec in se nec in sua cã: sed est ibi mutuũ cũ lucro ex intẽtione. Si verò ꝓbabiliter dubitat, tenetur cessare à cõtractu, donec certificetur: alioquin exponeret se discrimini, contra c. iuuenis. de spon. Notãter dicitur, sine cõsimili interesse: qa si Petrus haberet Lugduni aliquẽ mutuãtẽ pecuniam gratis: licet *oporteret eũ* soluere aliqd ei q laborẽ sumeret accipiẽdi pecuniã & rndẽdi cãpsori eo mõ, quo alijs factoribus soluit certũ qd ꝓ cẽtenario, nõ esset illicitũ: quia illa pecunia restituenda habetur in fide amici. Sed ista opinio nõ videt vera: qa emptori & permutanti sufficit emere vel permutare iuste, id est, secũdũ æqualitatẽ absolutã iustitiæ, ab eo vel cũ eo q poterat licitè vẽdere aut permutare: nec tenet quærere vtrũ habeat rẽ vẽditã vel permutatã sine interesse, modò licitè habeat. Nec est simile de emẽte boues à paupere: qa ille nec habet nec est habiturus boues: iste aũt est habitur⁹ pecunias quas vẽdit aut ꝓ mutat. ¶*Decimò quæritur, qd dicendũ sit in specie de singulis modis cãbiorũ siccorũ ex parte cãpsoris, & primò quantũ ad cambiũ per Venetias? Et dico multa. ¶ Primũ. Cambium factum primo modo, id est, ad libras grossorũ, siue per Venetias: nõ potest esse locatio operarum, sicut nec generaliter in cambijs siccis, vt dictũ est: nec ꝓmutatio, quæ semp est certæ speciei ad certã speciem: qa licet hic sit certa summa quæ dat, quæ tamen reddẽda est, incerta est: põt hic esse mutuũ formaliter: põt etiã esse venditio pecuniæ futuræ in tali valore: sed erit vẽditio formaliter, id est, secũdũ formã exteriorẽ, & mutuũ virtualiter: qa secũdũ mentẽ S. Tho. quoties prius tẽpore traditur res vẽdita quàm pretiũ, vt in venditione ad tẽpus: vel ecõtrario, vt in anticipata solutione, est virtualiter mutuũ. vẽditio autẽ pura sine mutuo nõ est, nisi vbi res & ꝓtiũ eodẽ tpe exhibẽtur. Cognoscetur autẽ ibi esse mutuũ formaliter, aut vẽditio, ex verbis quibus vtunt cõtrahentes: vt si dicit campsor, Mutuo tibi hoc pacto, vel emo à te tale qd. vel dicat idẽ alijs verbis æquipollentib⁹. Et si de intentione nõ cõstat, & verba sunt cõia ad licitũ & illicitũ contractũ, vt da mihi sic, dabo tibi sic: debet interꝓtari iuxta licitũ: qa cæteris paribus potius voluerũt licitè contrahere. Vnde & secũdũ aliquos Iuristas si natura verborũ nõ habet repugnantiã ad naturam contractus, supple, etiã virtualiter intẽti, debent ei adaptari. ff. de dã. infect. l. dãni infect. ff. de vsur. l. si stipulatus. §. verũ. no. C. de loca. l. locationes. & ff. de cõdi. ob cau. l. si. Facit etiam qa omnis contractus præsumitur licitus, nisi probet illicitus. C. de vsur. l. si ea. & l. oleo. ff. de ꝓba. l. ab ea parte. & in dubio præsumit⁹ abesse dolus & culpa, nisi ꝓbetur. ff. de ꝓba. l. quæstione. §. qui dolo. Vtrũ aũt liceat hoc cambiũ, quod nõ est cambium in veritate. Laurẽ. de Rido. vt recitat Archi. laborat in saluãdo: & post multa tandẽ potius cõsuluit abstinendũ quàm soluat. Sed ex dictis patet responsio certa: quia si contractus fiat sub forma *mutui*, est formaliter vsura: qa & mutuũ est cũ spe principaliter lucri, etsi nõ semp cũ lucro: excusari tamen posset campsor rõne interesse eo modo, quo & lucrũ in mutuo: vt qa aliter volebat cãpsor de suis pecunijs lucrari, vel huiusmodi. Si verò fiat sub forma vẽditionis, est licitũ, si dubiũ ꝓbabile sit vtrũ tẽpore restitutionis decẽ libræ grossorũ plus, aut min⁹ sint valiturę, quàm sit id, quod nũc ꝙ eis solùitur: vt patet in c. ii. eo. tit. & intellige seruatis omnibus quæ sunt de ratione iustę venditionis. ¶ Secũdũ. Nõ obstat aũt ei quod dictum est hìc esse mutuũ, si arguat⁹ primò, qa in mutuo est obligatio ad restitutionem eiusdem in eodẽ genere, puta ducatorũ ꝙ ducatis, & monetæ pro moneta. ff. de sol. l. Paulus. quod nõ est hìc. Vñ si conuẽtio sit vt restitutio fiat in alio genere, puta restituẽdo vinũ ꝙ tritico, aut carlenos ꝙ ducatis, nõ est mutuũ, sed cõtractus innominatus. ff. si cer. pe. l. v. in prin. Dico em̃ ꝙ si hìc nõ sit venditio, & cõsequẽter sit mutuũ, obligatio ad restitutionem tanti in eodem genere, quantũ ad mensurã pecuniæ, quę est valor eius legalis: vt si datæ sunt decẽ libræ restituan⁹ decẽ, licet non quantum ad pecunię materiã: quia si data est moneta, potest reddi aurum, modò æquipolleat, & ecõtrario: quia aurũ & argentũ monetatũ quãtũ ad valorẽ legalẽ sunt eiusdẽ generis: quia decem

libre in auro, & decẽ in argento sunt idem pretiũ specie. Et si fiat pactũ de restituẽda certa moneta, aut erit emptio, aut aliàs erit rõne mutationis eius in valore legali: & sic stabit rõ mutui. Et si qd ista argumẽtatio valeret, concluderet q Iudæi publicè fœnerates nõ mutuẽt: qa nõ exigũt aurũ pro auro, sed solũ æquivalentẽ summã: & cõsequẽter nõ essent vsurarij. ¶ Tertiũ. Nõ obst. etiã si arguatur secũdò q mutuũ sit ad preces rogantis. ff. si cer. pe. l. rogasti. & cõsequẽter solũ cõtẽplatione accipiẽtis: vt in §. creditor. Insti. quib. mo. re cõtrahi. obli. & in l. si vt certo. §. cõmodatũ. ff. cõmo. hîc aũt & ĩalijs cãbijs siccis nõ est sic, cũ aliquãdo pecunia detur ad bñficiũ vtriusq;: vt cũ vn⁹ eget pecunia Mediolani, alius Lugduni. Dico eñ q dictæ leges & similes loquunt quando mutuũ dat eo modo quo dari debet: nõ aũt qñ datur ad vsurã: alioqn non mutuarẽt publici fœneratores: qa quod dat, est ad vtilitatẽ eorũ cũ inde lucrẽtur: & similiter accipientis aliquãdo, cũ inde rẽ suã ꝓcuret & augeat plus quàm vsura sit solita. ¶ Quartũ. Nõ ob. etiã si arguat̃ tertiò: quia non est mutuũ vbi is q dat, subst̃at periculo dati vt hîc: quia si libræ grossorũ minus valebũt, perdet campsor. Dico eñ esse mutuũ vbi dãs subst̃at periculo dati ex hoc q nõ trãsfert eius ꝓprietatẽ in accipientẽ: secus vbi subst̃at periculo lucri solũ, aut lucri cũ parte modica capitalis, quod casu fortuito incũberet accipiẽti, nõ dãti, vt hîc: vbi saltẽ salua est pars capitalis, quã valet moneta restituẽda, saltẽ vt
11 est talis ac tãta materia. ¶ *Vndecimò quærit̃, qd specialiter de cãbio secũdo modo, scilicet p Lugdunũ, in quo cãpsor dat Mediolani sexaginta scuta valẽtia xxviij. grossos, ꝓ singulis recepturus sexaginta Lugduni, vbi valent triginta: Et dico multa. ¶ Primum. In hoc cãbio nõ posset esse locatio operarũ ex parte cãpsoris vt loqmur, sicut nec in aliquo cãbio sicco: põt aũt ibi esse mutuũ, vt patet: & similiter vẽditio siue pecunia restituenda sit tpe & loco distãs, siue sit distãs loco & tpe, id est, futura, vt patet ex dictis. Põt etiã ibi esse ꝓmutatio, si vtraq; pecunia sit præsens tpe: etiã si esset omnino eiusdẽ rõnis, quæ datur & redditur, puta scuta: imò si esset eadẽ numero, qa ea quæ reddit̃ est affecta qualitate distãtiæ localis, & sic est aliquo mõ alia. vñ & minus valet seipsa nõ distãte: nõ aũt põt esse permutatio si pecunię reddẽda sit futura, qa valor erit incertus. ¶ Secũdũ. Si in cãbio isto sit mutuũ, erit ibi formaliter vsura: qa mutuũ est cũ spe principali lucri, licet nõ semp cũ lucro. Si verò sit ibi vẽditio marchæ præsentis tpe aut futuræ, erit licitus cõtractus si seruent ea q̃ptinẽt ad iustã vẽditionẽ, puta æqualitas iusti
13 pretij arbitrio bonorũ virorũ, cõsideratis q̃ habẽt rẽ facere maioris vel minoris ꝓtij, & huiusmodi. Et idẽ suo modo dic si sit ibi ꝓmutatio. ¶ Tertiũ. Tẽpus aũt mediũ inter dationẽ & receptionẽ ĩ hoc cõtractu tripliciter se potest habere. Primò vt necessariò cõsequit̃ distãtiã localẽ,
14 secũdũ quã nihil, nisi in tpe moueri põt. Secũdò vt in eo sit rerũ varietas, ita q̃ in principio alicuius tpis res vna venalis põt habere vnũ pretiũ, & in medio aliud, & in fine aliud, ꝓpter rerũ mutationes & euẽtus. Tertiò vt in eo pecunia cãpsoris manet otiosa ipsi cãpsori, licet alteri fortè fructuosa. Igitur si cãpsor vult dare minorẽ summã, ꝓ recipiẽda, aut, ꝓ data recipere maiorẽ, rõne maioris tpis, primo modo cõsiderati nõ est illicitũ: qa hoc nõ est gratia tẽporis, sed gratia distãtiæ localis, etiã si tps sit aliquãtulũ mai⁹ quàm hęc distãtia reqrat: qa dat̃ ad debitã & honestã cõmoditatẽ restituẽtis secũdũ arbitriũ bonorũ: qa nõ põt habitis literis semp statim reddere summã. Si vult dare minus, aut recipere plus rõne temporis cõsiderati secũdo modo, ẽt est licitũ aliqñ, qa hoc nõ est gratia tpis, sed rei in tẽpore, q̃ aliqñ plus aliquãdo minus valet: sicut marcha venalis Lugduni valet aliqñ plus, aliquãdo minus, secũdũ penuriã & abũdantiã venditorum vel emptorũ. Sed in hoc aduerte, q̃ nõ sit variatio iusti ꝓtij solũ ex hoc q̃ mercatores plus aut minus existiment aliquid valere, ex eo q̃ citius aut tardius tardeẽ, quasi sit vtilius vel minus vtile, vt videẽ existimasse domi. Pau. de Mo. in suo tract. de cã. & magister Raph. de Ponar. in tracta. de pagis. tũ qa sic nunquã esset iniustũ soluere minus rõne anticipatæ solutionis. quod reprobat̃ ab omnibus, maximè S. Tho. tũ etiã quia hoc esset cõsiderare otiositatẽ suæ pecuniæ, quã vterq; illorũ dãnat. Et si obijciat̃, q̃ res loco distãs minus valet: ergo & distãs tpe. dico q̃ res distãs loco minus valet, qa nõ reducitur ad ꝓsentẽ locũ sine labore & expẽsis & periculis: ad. præsens aũt tempus reducitur sine duobus primis, nõ sine tertio, id est periculo: & hac rõne minus valet: nõ aũt ex eo q̃ pecunia emẽtis sit otiosa. Si aũt vult minus dare, aut plus accipere rõne tẽporis tertio mõ, secũdũ oẽs, est vsura: sicut si cãpsor emit ad primas nũdinas, & eis aduenientibus prolongat terminũ ad secũdas, accepto alio lucro: secus si cõi existimatione in secũdis nundinis marcha esset plus valitura.
¶ Quartũ. Si gratia tẽporis tertio mõ cõsiderati cãpsor aliquid accipit, sicut ferè semp cõtingit, vẽditio erit iniusta, sed nõ rescindẽda: nisi iniustitia esset vltra dimidiã
12 partẽ iusti pretij. Vñ nõ oportet cãpsorẽ lucrũ totũ *restituere, sed ꝓ ea parte, quã tẽpus sibi attulit. ¶ *Duodecimò quærit̃, quid de alijs cambijs tertio & quarto modo, id est, per Londres & Bruges: aut etiã *quinto mõ*, qñ scilicet dãtur aurei Mediolani, vt restituatur Romę vbi plus valẽt: Et dico multa. ¶ Primũ. Omnes isti modi cõueniũt in vna rõne: quia in omnibus sperat̃ lucrũ ex vario pecuniarũ valore, vt dictũ est. ¶ Secũdũ. In his cãbijs non potest esse locatio, vt patet ex dictis: põt aũt ibi esse mutuũ & ꝓmutatio, si pecunię sunt tpe ꝓsentes, vt tũc valor certus sit & vẽditio, siue vtraq; sint ꝓsentia, siue data tãtũ vt patet ex dictis. ¶ Tertiũ. Erit aũt vsura si sit mutuũ & permutatio iusta: & similiter vẽditio, si seruent̃ requisita ad hos cõtractus, id est, æqualitas pretij ad rẽ arbitrio bonorũ, &c. De sexto autẽ modo iã patet ex dictis. hoc notato, q̃ nõ dicit̃ recãbiũ, nisi eadẽ sit ꝓsona, cui primò datũ est cãbiũ: qa qua rõne dicit̃ cãbiũ, qñ Mediolani datur pecunia pro Lugduno, dicitur etiã cãbiũ quando datur
13 Lugduni pro Mediolano. ¶ *Decimotertiò quæritur, qd de illo contractu, qui fit in curia Romana? Et dico q̃ Archi. illud dãnat tanquam magnã & manifestã vsurã: si tamẽ reduceretur ille contractus ad iustum contractũ, puta emptionis & vẽditionis, posset licitè fieri: sed ita de
14 facto nõ fit. ¶ *Decimoquartò quęrit*, qd dicendũ sit de bijs ex parte Petri cambiũ accipiẽtis? Et dico reducẽdo omnes cõclusiones in suũ principium, q̃ sicut qñ Petrus primò accipit à cãpsore, & secũdò dat, cambiũ est siccum ex parte cãpsoris: ita & qñ ipse Petrus primò dat, & secũdò accipit, est siccũ ex parte Petri: & de eo, vt de cãpsore, iudicandũ est ex dictis. Circa cambia multa dici possent ꝓpter mercatorũ varios modos & subtilitates: sed ex dictis possunt omnia decidi, & respõderi ad varia argumenta quæ fiũt, & ad varios casus circa istã materiã accidentes, qui omnes per prædicta decidi possunt. Ex quibus etiã dictis patet, q̃ male Sum. Ange. omnia cãbia siccã v distinctè dãnat; & peius Sũ. Ros. indistinctè comproba.

Rur

RVRSVS DE VSVRA QVINTO, vbi sit, quo ad montes, seu impræstita, vel loca communitatum.

1 *Ciuitas an compellere possit ciues ad sibi mutuandum.*
2 *Ciuitati quando detur sub fœnore, & an tàlis prouentus uendatur. num. sequent.*

VSVRÆ quintò cõsiderari potest quãtũ ad montes, impræstita, & loca. Pro quo aduerte, q̃ cõmunitas habens reditus prædiorũ, vel gabellarũ põt vẽdere eorũ proprietatẽ cũ pacto reaffrãcandi, interim accipiẽdo huiusmodi ad affictũ: põt etiã vendere ius exigendi prouẽtus incertos: potest etiã aliquando cõstituere nouas gabellas, & vẽdere: & in hoc cõsistit cõstitutio & venditio locorũ Genuę, & impræstitarũ & mõtiũ. Specialiter autẽ loquẽdo de locis Genuæ, vt refert do. Bart. de Bosco, Doctor clarissimus & cõscięntiatus, factũ est tale: Cõmunitas enim indigẽs cẽtũ millibus aureorũ, cogit aliquos ciues ad eos exhibẽdũ, diuisa tota summa: per cẽtenariũ librarũ, q̃ appellat loca: & pro satisfactione assignauit gabellã nouã vel antiquã annuatim vendendã. Ex cuius reditibus respondeatur dictis ciuibus ad rationẽ vij. vel viij. ꝓ singulo cẽtenario librarũ: cum hoc, q̃ ipsi aliud petere nequeãt, & cõmunitas possit reddere pecunias, & rehabere gabellã. & si dicti ꝓuẽt⁹ nõ ascẽderint ad dicta vij. vel viij. dãnũ sit ciuiũ: si verò trãscenderẽt, vtilitas sit cõmunitatis, ita q̃ dicti ciues subst̃ent periculo capitalis, vt si ciuitas destrueretur: & prouẽtuũ inquãtũ gabella male fructificat. Deinde, ꝓbat dictus Doctor, q̃ iste contractus est ẽmptionis & vẽditionis aut dationis in solutũ, q̃ ei similis est, cuiusq; vicẽ obtinet. C. de euict. l. si prędiũ. & l. ob causam. ff. de pig. actio. l. elegãter. in prin. & ff. de euic. l. si plus. ita qđ de vno dicitur, intelligitur de alio. Et intelligę, q̃ interuenit etiã cõditio de reaffrancando, ita volen-
1 te cõmunitate. ¶ Primò ergo quæritur,* vtrũ cõmunitas possit cõpellere ciues ad sibi mutuãdũ? Et dico, q̃ sic: qa
3 cõpellere potest ad dãdũ, quod est fortius. de quo dic vt suprà Gabella. iij. per totũ. & consequẽter põt cõpellere *subditos* ad emendũ possessionẽ & reditũ ab ipsa cõmunitate à fortiori: siue ematur proprietas, & detur cõmunitati ad affictũ; siue ematur ius exigendi reditus incertos quo ad summã. quod etiã colligitur ex dictis ꝛ. Emptio. §. v. ¶ Secũdò quęritur, vtrũ ciuis coactus exhibere pecuniã cõmunitati, licitè possit percipere certum quid: puta quinq; pro cẽtenario sibi à cõmunitate taxata annuatim? Et dico circa hoc & circa totã materiã hui⁹ tituli multos multa & cõtraria scripsisse: de quibus diffusissime & ad saturitatẽ vel nauseã vide Arch. in ij. parte. tit. j. c. xj. Ego autẽ sequẽs Doct. famosiores, & rationes meliores, & ea
4 quæ superius in multis locis determinata sunt, sic distinguo. Nã aut cõmunitas habet reditus, puta gabellarũ vel possessionũ, aut nõ. Et quidẽ si habet, potest pro cõmuni bono cogere ciues ad emẽdã proprietatẽ, vt dictũ est, & dare eis tales reditus in totũ, vel secũdũ aliquã partẽ pro indiuiso cũ pacto reaffrancãdi siue redimẽdi proprietatẽ, interim certũ affictũ reddẽdo secundũ quantitatẽ datæ pecuniæ, & redditionẽ seu fructificationẽ gabellarũ vel possessionũ datarũ in solutũ, vel etiã ad emẽdũ ius ex
1 quibus reditus. Sic eñ est emptio & vẽditio, nõ obstãte, q̃ subditi nõ intẽdãt fortè emere, qa cõmunitas sic potuit eos ad hoc cogere: vel est datio ĩ solutũ, quod idẽ est. Et secundũ hanc viã intellige loã. de Saxo. Io. And. do. Ant. & cõiter modernos ĩ d. c. in ciuitate. volẽtes, q̃ tales subditu licitè tale lucrũ pcipiũt: & secũdũ hoc licita sunt loca Genuæ, impræstitæ Venetiarũ, & mõs Florẽtię. Et vltra cõem doctrinã addo, q̃ si intentio sit recta, & cõscientia nõ vacillet, possent ciues etiã sponte emere tales redit⁹: qa sicut priuat⁹, ita & cõmunitas potest vẽdere sua iura, & ab ea emi põt. & sic verè licitè emerẽt subditi, qui vellent, q̃ dicta iura sibi ꝑpetuò manerẽt. Si verò cõmunitas nõ habet redit⁹, vel si habet, iã exhausit: Sum. Ang. dicit duo. Primũ, q̃ talis ciuis nihil potest accipere vltra sortẽ sine vsura. Secundũ, q̃ ratiõe veri interesse põt aliquid accipere, secũdũ S. Th. ij. ij. q. lxij. art. iiij. Sed ego contra primũ dico, q̃ imò potest, si intẽtio sit recta, & cõscięntia sana, etiã secundũ fundamẽtum d. Summæ, qñ cõmunitas potest nouã gabellã ponere: quia vẽdi & emi potest affictus nouiter institutus: vt ꝛ. Vsura. ij. §. xij. Et cõtra secundũ dico, q̃ est verũ solùm, q̃ cõmunitas huiusmodi onera aliquibus particulariter imponit, siue habeat reditus, siue nõ habeat: nõ autẽ quãdo omnibus ꝓportionaliter eo modo quo licitè põt: quia tũc nullũ est interesse. nec hoc casu loquitur S. Tho. ¶ Secũdò quæritur, * vtrũ aliquid possint sp̃õte dare cõmunitati, vt tale qd annuatim habeãt? Et dicit Laur. de Ridol. q̃ sic, si quinq; cõcurrãt. Primò, q̃ redit⁹ nõ sit excessiuus, sed cõueniẽs. Secũdò, q̃ reditus fiat de & sup bonis cõmunitatis: quia si fieret relatio tantùm ad cõmunitatis ꝑsonã, esset illicitũ. Tertiò, q̃ nulla detur facultas resoluẽdi cõtractũ pro maiori vel minori pretio. Quartò, q̃ tẽpus sit incertũ, puta ad vitã emẽtis, vel alterius, vel ad aliud tẽp⁹ incertũ. Quintò, q̃ tales emẽtes nõ cõsueuerint fœnerari. Vel põt breuiꝰ dici, q̃ hoc licet, si interueniat emptio & vẽditio: si seruẽtur cõditiones iustæ emptionis & vẽditionis. Et similiter licet, si hoc fit ꝓ viã mutui: & dãs mouet̃ pietate & necessitate cõmunitatis, aliqd accipiẽs solùm ratione suæ indẽnitatis, vel sui interesse. ar. dictorũ ꝛ. Vsura. j. §. xxiiij. si verò hoc facit, vt sic mutuãdo lucretur, vsura est. ¶ Tertiò q̃ritur,* vtrũ possit qs licitè emere iura eorũ qui licitè à cõmunitate percipiũt aliqd annuatim? Et dicit Io. de Saxo. in sua Sum. & do. Anto. q̃ sic: qa emit reditũ iam in pecunia cõstitutũ, & stat periculo emptoris: & propter multa alia, de quibus Pe. de Ancha. ĩ c. vsurarũ. eod. tit. li. vj. Quod limita, nisi aliquid fiat in fraudem: puta quia nõ intẽdit qs emere, sed interim ex sua pecunia lucrari. Limitãda sunt etiã omnia prædicta esse vera, nisi cõitas ipsa notabiliter læderetur: qa cùm pupillo cõparetur, vt l. rẽ publicã. C. de iure reip. administratores eius possent eam dãnificare: nec valeret factũ in dãnũ eius: vt l. ordinis. C. de decre. decu. & l. ꝑses. C. de trãsac. & l. ambitiosa. C. de decr. ab or. fa. De pagis & scriptis bãchorũ, vide ꝛ. Vsura. ij. §. xiiij. part. vlt. & pe. ¶ Quartò quæritur, * quid de mõte pietatis? Et dico, q̃ res ĩ se est dubia: qđ probat varietas opinionũ: & cõsequẽter papa esset cõsulẽdus: & interim esset abstinẽdũ, ne qs exponat se discrimini: & ad hoc rogatus aliàs feci cõsiliũ q̃ nõ liceat. Dico etiam q̃ valde bene facerẽt cõmunitates soluere officialibꝰ ex publico: & valde malè faciũt, q̃ cõmunitates volẽtes hoc facere peruertũt: & multò nequius qui eas auertũt malo fine: puta propter superbiã, vt videãtur vicisse pugnã: aut propter cupiditatem, vt de excrescẽti; participent.

RVRSVS DE VSVRA SEXTO, quantum ad restitutionẽ eius in genere.

1 *Vsuræ solutio an transferat dominium.*
2 *Vsurarius an tenetur restituere, quomodo, & cui. & num. 3. & 4. 6. 7. & 8.*
3 *Vsurarij bona an sint tacite obligata pro restitutione.*

Iurans

9 *Iuratus soluere usuras qualiter relaxetur.*
10 *Vsurarij hæredũ, si alter sit nõ soluẽdo, an alter restituat totũ.*

VSVRA sexto cõsiderari potest quãtũ ad obligationẽ restituẽdi in genere. ¶*Primo ergo quæritur, pro fundamẽto multorũ dicendorũ, vtrum in vsura solu ta dominium transferatur? Et dicit S. Tho. ij. ij. q. lxxviij. art. iij. in fi. cor. ꝙ nõ, si id quod per vsurariũ extortũ est, sit res, cuius vsus non sit cõsumptio. & idem videtur sentire ibi ad tertiũ, etiam si eius vsus sit consumptio. quod intellige nisi esset alijs sui generis cõmista. vnde male Sum. Ro. asscribit S. Tho. ꝙ teneat vsura dominiũ transferri. Quod autẽ idẽ dicit in iiij. dist. xv. q. ij. art. iiij. q. ij. ꝙ transfertur, loquitur secundũ opinionẽ aliorũ, vt ibi patet. Et est verũ, si res subrepta sit suo vsu cõsumptibilis, & alijs cõmista. Ad quorũ notitiã sic distinguo. Nã aut res per vsurã subrepta est suo vsu consumptibilis, cõsistens scilicet in numero, põdere, & mẽsura, vt pecunia, granũ, vinũ, & huiusmodi: & sic cũ ista recipiãt functionẽ in genere suo. l. ij. §. j. ff. si cer. peta. absq; dubio in istis dominiũ trãsfertur, si ꝓmista sunt vel cõsumpta. l. si alieni numi. ff. de fol. & l. nã & si fert. ff. si cer. petat. & l. si frumentũ. ff. de rei ven. Aut tale solutũ sunt res mobiles, quæ seruãdo seruari possunt. scilꝫ so vsu nõ consumptibiles, vel res immobiles: & in his an trãseat dominiũ nẽcne, sunt opiniones. Nã gl. & Inn. in c. Michael. de vsur. tenet vsurariũ teneri ad restitutionẽ ex quasi cõtractu per conditionẽ indebiti, vel sine causa, quasi nõ debitũ acceperit: & cõsequenter dominiũ esse translatũ: cùm omnis conditio sit personalis actio, & nõ detur ꝙ re ꝓpria, nisi cõtra furẽ: sed tantũ pro re nõ sua, sed sibi debita. l. fi. in fi. ff. vsufru. quẽad. caue. & Inst. it. de act. §. sic itaq;. Et idẽ videtur tenere gl. in c. fi qs vsurã. xiiij. q. iij. & in c. si episcopũ. xvj. q. vj. & in c. ex trãsmissa. de deci. & in c. debitores. de iureiur. Et potest esse ratio: quia qñ traditio habet cõsensum domini tradẽtis, transfert dominiũ. l. cõtractus. & ibi per gl. C. de fid. iustru. & in l. multũ. C. si quis al. vel sib. & no in l. traditionibus. C. de pact. Et licet tradat voluntate coacta, tamen volũtas est sufficiens ad translationẽ dominij. l. si mulier. ff. quod me. cau. xv. q. j. merito. Et hãc opin. sequitur Sum. Ros. contra Angel. & eam falsò asscribit sancto Thomæ. Sed prædictis nõ obstãtibus dico cũ S. Thoma, vbi s. ꝙ nullo modo trãsfertur dominiũ. Nã ex nuda traditione dominiũ nõ transfertur. l. nunquàm nuda. & ibi per gl. ff. de acqui. re. domi. & d. l. traditionibus. Solutũ autẽ pro vsura nudè traditur: vt patet si inspiciantur oẽs tituli, ex quibus res acquiritur quo ad dominiũ: de quibus suprà aliqualiter dictũ est in verbo, Vsucapio. §. iiij. quorũ nulla vestitur, nisi dicatur ꝙ vestitur titulo pro soluto ratione pacti seu promissionis. Sed dico ꝙ tale pactum seu promissio est nulla, nec inde oritur aliqua obligatio naturalis vel ciuilis: vt patet in c. debitores. de iure iur. vbi hoc tenet prima gl. & Io. de Imo. & Pan. Et ratio: qa cũ lex resistit, nõ oritur obligatio, etiã naturalis, etiã si alteri cõtrahentiũ tantũ resistat. l. cùm lex. & ibi Bart. ff. de fideiuss. Vsura autẽ prohibetur pagina vtriusq; Testamẽti, de vsur. super eo. & est cõtra naturã, vt probat Arist. in lib. Poli. Vnde pactũ vel promissio soluẽdi vsuras nõ inducit obligationẽ: & cõsequẽter dici nõ põt ꝙ vestiatur pro soluto. Si dicat ꝙ soluit, saltẽ credens se debere, & sic ꝓ errorẽ, quod sufficit ad translationẽ dominij: vt not. in c. fi. de solu. hoc negatur: quia cõiter tales sciunt se nõ obligatos: maximè qa esset ignorãtia dãnabilis. Si verò recapituletur, ꝙ ex cõsequẽti soluũt sciẽter indebitũ: & sic transfertur dominiũ, cùm donare præsumantur. l. cui ius per errorẽ. ff. de re. iu. respõdet Host. verũ esse, si solutio nõ sit improbata à iure: secus si sit improbata: vt in casu nostro. Seqtur ergo ꝙ nõ est donatio vera: qa nemo sic intẽdit. nec præsumpta: qa improbatur à iure: nec solutio debiti veri vel putatiuè veri: & cõsequẽter est traditio nuda: & sic dominiũ nõ trãsfertur. Hoc idẽ probatur per gl. in d. l. traditionibus. quæ vult ꝙ ad hoc vt traditio trãsferat dominiũ, requirit ꝙ sit facta cũ causa: vt d. l. nũquàm. & ꝙ causa sit idonea. §. per traditionẽ. Insti. de re. diui. & à domino. l. traditio. ff. de acqui. re. do. qđ non est in soluto pro vsuris: quia etsi sit causa, nõ tamẽ idonea. Probat etiã idẽ hac ratione: Ex cõtractu nullo, & cui ler resistit, nũquã dominiũ trãsfertur. l. non dubiũ. C. de legi. & tenet Bart. & cõiter Docto. l. j. §. si vir vxori. ff. de acqui. pos. cõtractus autẽ vsurarius est huiusmodi: vt patet in c. ij. & iij. & in c. cõsuluit. eo. tit. vnde per eũ dominiũ non trãsfertur. Et hãc opin. tenent cõiter Doct. in c. in literis. & ibi Io. And. & do. Ant. in c. quãquàm. de vsur. libt. vj. & ibi Io. An. Ge. & Fede. in suo consil. xxj. & Ang. in sua disputatione quæ incipit, Astẽsis miles. circa fi. qui dicũt ꝙ vsurarius ad restitutionẽ tenetur ex delicto dãnato ac reprobato pagina vtriusq; Testamẽti. e. ti. tua nos. ibi, in crimine. & cõsequẽter nõ acqritur dominiũ: qa obligat' ex delicto ad rẽ aliquã restituendã, nõ est dominus. vt patet in fure. l. in re furtiua. & l. si nõ manifestus. ff. de cõdi. fur. Hãc etiã tenet S. Th. vt patuit. & sequũtur cõiter Theologi: & tenẽda est, ꝑstim in foro cõscientiæ: qa sicut dicit Archi. in c. si quis vsurã. xiiij. q. iiij. sicut vi cõpulsiua rem alienã rapiẽs fictione iuris ciuilis efficitur dãs rei, tamen iure ꝓtorio penes priorẽ dãm manet rei dominiũ. l. metũ autẽ præsentẽ. §. Iulianus. ff. quod met. cau. sic ẽtiã dicẽdũ est in soluto pro vsuris. Nec obstãt gl. in cõtrarium adductæ, cùm possit dici ꝙ ibi nõ figunt pedes. qđ patet: qa voluerũt etiã inducere hypothecã super omnibus bonis ꝓ vsuris restituẽdis. vel dicẽdũ, ꝙ verè sunt in rebus vsu cõsumptibilibus cõmistis. Non obst. etiã ratio adducta in cõtrariũ: quia nõ solùm requiritur traditio & consensus tradẽtis, sed etiã titulus verus, aut putatiuè verus, vt ꝓbatũ est. Et si qs velit cõtẽdere ꝙ fictione iuris ciuilis efficitur dominus: tñ iure diuino & canonico oportet dicere ꝙ rei dominiũ remaneat apud soluẽtem, nisi aliud ex eius volũtate disponatur: & sic perinde est in cõsciẽtia quo ad omnẽ effectũ, ac si nõ esset dominiũ trãslatũ. Quod etiã patet: qa si res extat, semper vsurarius tenetur eam restituere cũ fructibus, vt dicetur. Nec põt dare tantũdẽ sine æstimatione cõtra volũtatẽ domini, cũ iura adstringãt eũ ad restituendũ quod tam prauè accepit. de vsur. c. cũ tu. & facit l. ij. in prin. ff. si cer. pet. & est text. clarus in c. si res. xiiij. q. vj. Si verò alienauerit, tũc de æquitate canonica tertius possidẽs cõueniri põt, & ab eo dicere iudicis officio euocari, vt notabiliter tenet Bal. in fi. quã. C. de iurę dot. nulla habita ratione an possideat tertius oneroso vel lucrativo. Licet hæc distinctio fiat ſ re empta ex pecunia vsuraria, ꝓ gl. in d. c. cũ tu. in fi. In re autẽ ipsa formaliter data pro vsuris dicta distinctio nõ cadit: sed peti põt à possidẽte, etiã titulo oneroso, ex quo res affecta est illo vitio. Ad qđ facit l. si cũ exceptione. §. aliqñ. & l. metũ. §. Iulianus. ff. qđ me. cau. iũcta æqparatione Archi. in d. c. fi qs vsurã. Quidã tamen, vt Supple. distinguũt prędicta esse vera in re, quã vsurarius lucratus est ex pacto legis cõmissoriæ: de quo s. Pactũ. §. xij. nõ in alio. Sed iuxta prædicta dico verum esse indistinctẽ. Nec obstant

suntas coacta, est volũtas sufficiẽs ad trãslationẽ dominij: nec iura ad hoc allegata hoc probant, sed potius opponitur: vt patet in d. l. si mulier. sufficit tamen ad peccatum, vt probat d. c. merito. vnde nec vsurarius tenetur per cõdictionẽ indebiti. ¶*Secundò quæritur, vtrũ vsurarius teneat restituere, & quid? Et dico multa. ¶Primũ. Vsurarius tenetur restituere vsuras: quia cõtra, iustitiã subtrahũtur, vt probat Philosophus j. Politi. & similiter fructus rei ꝓ vsuram subreptæ, si erat lucrosa. de quo dic vt s. Restitutio iij. §. ix. ¶Secundũ. Secundùm aliquos etiam tenetur restituere lucrũ factũ ex pecunia vsuraria. Sed verius dic secũdũ Ray. ꝙ si ex pecunia vsuraria negotiãdo lucratus est, vel emẽs prædiũ fructus percepit, hoc restituere nõ tenetur. Et cõcord. Vld. & S. Th. ij. ij. q. lxxviij. quia tale lucrũ nõ est fructus pecuniæ, sed humanæ industriæ: & possessio ẽpta ex tali pecunia est res emẽtis. ¶Tertiũ. Tenetur etiã, secundùm Rayn. & Alex. Lon. ad omnia damna, quæ alius propter solutionem vsurę passus est: vt si ꝓpter hoc domũ suam vẽdidit vilius, & si aliam cõduxit, aut ab alio sibi sub vsura quæsiuit. ¶Quartum. Non autẽ tenetur ad interesse lucri cessantis. quod Alex. Lon. extẽdere videtur, vt imponit ei Sum. Ros. ꝙ nõ solũ ad lucrum factibile ex pecunia, sed etiam ex re lucrosa, dicẽs ꝙ vsurarius iniuriam passo dat dãnum dupliciter, scilicet per se & directè, vt cũ inde patitur damnũ: & per accidens, ac indirectè, scilicet quia nõ cõsequitur lucrũ intentũ ex pecunia: & tale dãnum restituere nõ tenetur. Et hęc etiam distinctio fieri potest in omnibus habitis ꝓ vsurã, siue sint res ex se fructificantes, siue nõ. Sanctus autẽ Bernar. vt eadem Summa eidẽ imponit, videtur tenere ꝙ etiã nõ teneatur de dãno ratione voluntariæ solutionis & translationis dominij. Sed quia ista nõ cogunt, vt patuit s. eo. §. j. in fi. ideo dico de mente S. Tho. & Ray. & cõiter Doc. quòd tenetur de dãno emergẽte & lucro cessante rei lucrosæ, quæ nõ tranſit in eius dominiũ. de quo dic vt s. Restitutio. iij. §. ix. & s. §. priore. nõ autẽ rei nõ lucrosæ, quæ transit in eius dominiũ alijs cõmista: & consequenter est in eius libertate ꝙ trãseat: quia potest eam commiscere.

¶*Tertiò quæritur, vtrum vsurarius mentaliter, id est, sine pacto, sed ex sola intẽtione, restituere teneatur, & cui? Et dico ꝙ sunt opiniones circa hoc. Nã Rich. in iiij. dist. xv. & Scot. ibi, & Alex. Lon. & Card. in c. consuluit. & in clem. ex graui. de vsur. tenent ꝙ nõ tenet restituere, sed Inn. Host. & Pan. in c. cõsuluit. eo. ti. & Io. And. in reg. peccatum. dicunt ꝙ tenetur. quod etiam videtur velle dictũ c. consuluit. Ego autem de mente Archi. nostri in ij. parte, tit. ij. c v §. pen. sic distinguo. Nam si dans dat liberaliter per modum doni, credens mutuantẽ hoc nolle exigere, nõ tenetur necessariò restituere qui accipit: nec tunc propriè quod accipitur est vsura, quia nec dat gratia mutui: sicut etiã, secũdũ Aegidiũ, nõ tenetur restituere is qui nõ erat paratus restituere, cui fit remissio liberalis sine vi & fraude: & sic procedit prima opinio. & facit text. in l. inter oẽs. §. rectè. ff. de fur. vbi contrectãs rẽ credendo in animum dominũ, cõmittit furtũ: sed furti nõ est obligatus, si dominus erat volẽs. Et ad idẽ Instit. de obli. q quasi ex delict. nasc. §. placet. in fi. Pan. tamen in d. c. voluit ꝙ etiã isto casu teneatur in foro animæ. sed primũ est verius secundũ diffinitionẽ vsuræ s. positam. Nec obst. l. si ego. la. j. ff. si cer. pet. vbi dicit ꝙ si volui tibi rẽ donare, & tu credebas cã tibi mutuo dari, nõ efficitur tua ante consumptionem: quia hoc casu intẽtio cõcedẽtis & recipientis discordant: in nostro verò cõcordant, qa ille liberaliter dat, & iste credit liberaliter datũ recipere. Nõ obst. etiã ratio Io. And. in merc. in dicta reg. peccatũ. quia scilicet cõtractus à principio fuit vitiosus: & cõsequẽter effectus procederet à dicto cõtractu. quod nõ est verum, cùm procedat ab alio, ideſt, libera donatione, qua ille donat, & ille donatũ liberaliter recipit. Si verò dans nõ dat liberaliter, sed gratia mutui: qa per signa videt mutuantẽ sic vel le: aut ne reputet ingratus, & alia vice mutuũ non inueniat: tũc restituere tenet necessariò. & sic ꝓcedit & limitatur secũda opinio, & d. c. cõsuluit. qđ vult ꝙ talis indicãd' est male agere, & ad sic accepta restituẽda in foro animæ efficaciter inducẽdus. ¶Cui aũt talis restituere teneat: quidã dicunt quòd pauperibus, & nõ ei qui dedit, quia à se volũtariè abdicauit: sed quia eo casu quo tenet restituere nõ abdicauit dãs à se volũtariè volũtate libera, ideo dic ꝙ tenet eidẽ: qa regulariter vsura restituitur spoliato. vide etiã §. seq. in fi. ¶*Quartò quæritur, vtrũ restituere teneatur is qui liberaliter sine intentione lucri mutuauit, si debitor ei aliquid det gratia mutui: vt qa credebat creditorẽ sic velle, vel mutuũ plus teneret, aut aliàs libẽtius mutuaret, & huiusmodi? Et dicit Verue. ꝙ non tenetur, si probabiliter credit datum sola dilectione. quod intellige primò etiã si gratis illa nõ dedit: qa, vt dicitur j. q. ij. nulla obligatio suscipienti culpę maculã ingerit, quæ nõ ex ambientis petitione ꝓcedat: & obligatio antidororũ iustã parit receptionẽ per errorẽ soluti. l. si testis. §. j. ff. de fideiuss. nisi esset error facti alieni: puta putabat per suũ ꝓcuratorẽ esse promissum, cũ tamen nõ esset, quia sic teneret. Et secundò intellige secũdùm Ros. & Aften. eũ nõ teneri quãdiu bona fides durat: nec de cõsumptis in ea. ff. de pet. hære. l. vtrũ. Si verò probabiliter credit datũ propter mutuũ, tenetur, secundũ Verue. scilicet inquantũ factus est locupletior, vel de extantib⁹. quod Lau. de Rido. limitat, nisi præscriptiõe sua facta essent, dicẽs sibi semp placuisse gl. in c. vigilanti. & in c. fi. de præscri. scilicet ꝙ mala fides superueniẽs præscriptioni cõpletæ nõ facit aliquẽ obnoxiũ restitutioni. Et idem intellige de vsucapione. Nõ est aũt, secũdũ Veruec. in bona fide, qui credit vel dubitat ꝓbabiliter, nõ propter meram dilectionẽ, sed ꝓpter dictas causas aliqd esse datũ. Circa hoc aũt talis regulã seruat. Nisi aliud appareat ex manifestis cõiecturis, presumitur mutuũ accipiẽs ea intẽtione dare qua mutuans mutuauit. vnde si mutuauit ex charitate, præsumit alius ex charitate dare, qa quisque præsumit aliquid dare eo mõ quo accipit. ff. mand. l. si verò nõ remunerãdi. §. inde Papinianus. ¶*Quintò quæritur, vtrũ bona vsurarij sint tacitè obligata ꝓ vsuris restituẽdis? Et videt velle gl. in c. tua. eo. titu. ꝙ sic. & ibi dicit Pan. ꝙ sunt eõis opinio antiquorũ: sed moderniores cõmuniter tenẽt oppositũ: qa Io. And. in c. ij. eo. ti. lib. vj. & Host. in d. c. tua. dicũt hoc nullo iure ꝓbari. & idẽ Fede. nec in aliquo facit tex. in c. cũ tu. eo. ti. super quo illi sẽ fundarũt: quia ibi nõ dicitur ꝙ agatur hypothecaria seu reali actione super illis possessionib⁹, sed ꝙ debẽt vẽdi. Vnde ibi dicit Pan. ꝙ vbi bona vsurariorũ peruenerunt ad aliquẽ ex titulo oneroso, nõ possint vendicari ꝓ debentẽ recipere vsuras: sed si possessiones emptæ ex pecunia fœnebri peruenerũt ad tertiũ ex causã lucrativa, tunc per officiũ iudicis potẽrũt vendi: nõ autem eo respectu ꝙ possessiones sint obligatæ, sed ex quadã æquitate: qa ex quo res mea vel mihi debita peruenit ad te ex cã lucrativa, tu teneris restituere. l. ũ & me & Titiũ. ff. si cert. pe. Et sic põt saluari gl. in d. c. cũ tu. & inquãtũ distinguit inter

inter causam lucratiuam & onerosam. Et ideo concludit Host.in d.c.tua.quòd is,ad quem bona vsurariorũ perue nerũt titulo singulari, siue ex cã lucratiua, siue onerosa, nõ potest molestari super illis bonis,etiam pro vsuris restituendis:aliàs multi illa quærentur:sed in bonis emptis ex pecunia vsuraria ꝓcedere potest illa distinctio,an ex causa lucratiua,vel ne.Et hæc opinio,vt refert do.Ant.aliàs in facto fuit seruata.Ex quo no.etiam Pan.licitè iudicari posse contra opinionẽ cõmunẽ Doct.& etiam glo.

6 quãdo iure nõ probat. ¶*Sextò quæritur,qualiter vsurarius cogitur restituere?Et dicit Ray.ꝙ si est publicus,cogitur per diuersas pœnas,quas habes ff.Vsura vlti.ferè p totũ.& omnis vsurarius ad restitutionẽ cogi potest per excõmunicationem:extrà eo.c.quoniã.& tertiò cogitur: quia si vsurarius repetat ab aliquo vsuras,repellitur per exceptionẽ,donec & ipse eas restituat,vel fecerit posse suũ,extrà eo.quia frustrà.Et eisdẽ modis cõpelluntur hæredes: extrà eo.tua.& c.Michael.vide etiam §.sequen.

7 ¶*Septimò quæritur,si quis repetat vsuras,& excipiatur contra eũ ꝙ ipse nõ soluit eas quas extorsit:& ille respõdeat se paratũ restituere,si sit qui petat,quomodo debeat ꝓcedere iudex ecclesiasticus?Et dicit Gofr.ꝙ faciet præconizari,vt qcũq; soluit vsuras tali ,veniat,& ei satisfiet: & si nõ venerit aliquis,ꝓcedit prior petitio:si aũt veniat & ꝓbet,fiet ei restitutio:nec sufficiũt hoc casu pignora vel cautiones.de sen.& re iud.c.cum aliquibus.ff.de pig. act.l.quod si nõ soluere.quod intellige nisi magna forsan causa interueniat:vt dicit Host.& Inno.in c.quia frustra.eo.ti.Quòd si is,à quo acceperat vsuras,nõ sit superstes,nec eius hæres,mandabit iudex pauperibus erogari. extrà eo.c.cũ tu.& postquã hoc factũ fuerit,petitio ꝓcedet:aliàs nõ.Et idẽ si viuit quidẽ,sed nescitur vbi sit:aut si scitur,ad eũ mittinõ potest.de Iudæ.c.cùm sit.nisi spere tur eius aduentus:qa tũc pecunia consignabitur,& deponetur.Et hæc secundùm Host.intellige de vsurario noto

8 rio. ¶*Octauò quæritur,quomodo cogitur restituere clericus,si fortè fuerit vsurarius vel hæres vsurarij?Et dicit Ray.ꝙ si restituere nõ vult,suspẽdi debet ab officio & beneficio:extrà eo.præterea.& si non emendet,debet deponi.d.c.præterea.& dist.xlvij.episcopus.& postea si est incorrigibilis,cogẽdus est per potẽtiam laicalẽ.de iud.c. cùm nõ ab homine.dist.xvij.nõ licuit.Nec debet restituere de rebus ecclesiæ,nisi quatenus de pecunia illa expenderit in vtilitatẽ ecclesiæ,secũdũ eũdem Ray.sed de suis, si habet:& si nõ habet,restituere potest de fructibus,quos

9 legitimè percipit.facit c.ij.de fideiuss.¶*Nonò quæritur, quid si debitor iurauit,soluere vsuras?Et dicit Ray.ꝙ de nũtiare potest ecclesiæ monitione præmissa,vt cõpellat illũ ad relaxandũ iuramẽtum:vel si vult,soluat vt satisfaciat Deo de iuramento:& postea poterit repetere.de iureiurã.ex administrationis.& c.debitores.& si iurauit nõ repetere,nõ repetet directè propter iuramentũ,sed indirectè denũtiando ecclesiæ crimen illius,vt sic eũ ad satis faciendũ compellat:& si iurauit nõ denũtiare,non tenet iuramentum,cũ sit illicitũ,vtpote cõtra proximi salutem: vnde hoc nõ obstante poterit denuntiare.extrà eod.tuas. & de iureiurã.quemadmodum.Et idem Hosti.addens ꝙ etiam si iurauit debitor nõ repetere & nõ recipere vsuras,nihilominus debet cogi ad restitutionem,& pecunia

10 erit pauperibus eroganda. ¶*Decimò quæritꝛ,quid si ex duobus hęredibus vsurarij alter fiat impotẽs,aut hæreditas tota nõ sufficiat?Et dico multa. ¶Primũ.Si hæreditas non sufficit ad omnes vsuras,dubiũ est an satisfieri debeat per hæredes primò veniẽtibus,vel certè cuilibet pro sua rata eũ tãgente.Et tenuit Gul.ꝙ pro rata.gl.verò in e, ij.eo.ti.lib.vj.dicit ꝙ habenda est tẽporis cõsideratiõ scilicet qui prius soluit vsuras,recipiat quod suũ est integraliter:& sic de singulis succedentibus secũdũ regulam,qui prior.Sed Lau.de Ridol.dicit totã vim huius quæstionis pendere ex illa,an bona vsurariorũ sint tacitè obligata quia tenendo ꝙ sic,vt voluit illa gl.habẽda est tẽporis cõsideratio,vt sic priori prius satisfiat.Si verò nõ sunt tacitè obligata,tũc fiet satisfactio pro rata.De hoc autẽ ff. v.¶Secũdũ.Ex his patet ꝙ hæredes vsurarij tenentur ad restitutionẽ vsurarũ,nõ in solidũ,sed secũdũ hæreditarias portiones:vt si vnus habet duas partes hereditatis,teneatur ad duas partes vsurarũ,& tertius ad tertiã.quod tamen nõ est speciale in hæredibus vsurarij:sed idẽ est regulariter de quibuscũq; hæredibus:qa actiones cõpetentes cõtra defunctũ diuisæ sunt in heredes pro portionib' hæreditarijs.l.j.& ij.C.de acq.hære.¶Tertiũ.Si alter hæredũ efficiat nõ soluẽdo,dicit Pet.de Anch.in reg.peccati veniasde regu.in.lib.vj.ꝙ licet diuisa hæreditate obligatio hæreditaria diuidatur ipso iure.l.j.C.si cer.peta.& l.pro hæreditarijs C.de hęre.vel act.vẽ.& sic si vn' efficiatur nõ soluẽdo in foro ciuili,alter nõ teneatur.d.legatorum.ff.de lega.ij.tamẽ in foro canonico tenentur hæredes in solidũ.per d.c.tua.Vnde secũdũ glo.in d.c.tua.aliter cõueniri potest in totũ.Et cõiter ita tenetur:& secundùm do.Ant.ita practicandũ est in fauorẽ animæ defuncti,vt citius liberetur ex integra satisfactione.*Sed Pan.di* cit istã opinionẽ esse falsam,& fundatã sup alia opinione dãnata,scilicet ꝙ bona vsurarij sint obligata.Et cõsentit do.Ant.Quod limita,nisi quo ad *hęredẽ & omnẽ* aliũ respectu rerũ ex vsura acquisitarũ,aut ex pecunia fœnebri titulo lucratiuo:qa tenẽtur,siue vsurarius,siue eius hæreditas efficiat nõ soluẽdo,secũdũ Io.in Sum.& vt patet ex dictis:sed in alijs rebus secus,cũ bona vsurariorũ non sint hypothecata,vt dictũ est.¶Quartũ.Si bona defuncti non sufficiũt ad restituẽdas vsuras:licet hæres in foro cõtentioso teneat de suo,si nõ fecit inuẽtariũ,secũdũ Pan. in d.c.tua.de mente Hosti.in foro tamen animæ nõ tenetur vltra vires hæreditatis:quia talis lex est fundata super præsumptione:in foro autem animæ de omnibus creditur cõfitenti.Nec obstat ꝙ leges humanæ seruandę sunt in foro animæ:quia verũ est,si in eo nõ cessat ratio legis. ¶Quintũ.Si quis aũt spõte se obligauit ad restitutionem vsurarũ,credens bona vsurarij ad ista sufficere,cùm nõ sufficiũt,secũdũ S.Ber.tenetur ad omnia:qa forte alius se obligasset,ꝙ toto,nisi ipse fuisset:& sic dedit dãnũ creditorib',quod nõ incurrissent sine suo facto.Sed Lapus & qdã alij,vt refert Laur.de Ridol.dicũt fideiussorẽ vltra vires hæreditarias nõ teneri,etiã si se principali cõstituisset:& hoc habita rõne à tẽpore præstitę cautionis quia si tũc principalis erat soluẽdo,etiã si postea ei' facultates sint exhaustę aliter quàm p restitutionẽ vsurarũ, nihilominus remanebit fideiussor obligat' ad oia.Sed Laur.de Ridol.& Pau.de Elea.distinguũt.Nã si fideiussit pro se obligante ad restitutionẽ vsurarũ secũdũ *formam* in c.quanquã.de vsur.lib.vj.vt euadat canonicas pœnas, nõ tenetur vltra vires:qa nec vltra vires restituere aut cauere tenebat principalis:vt in d.c.quanquã.sed si fideiuss fit ꝙ se obligãte ad restitutionẽ vsurarũ ex alia causa,secus:quia principalis obligatus est in solidũ,licet habeat exceptionẽ inopiæ vel similem:quæ quidẽ exceptio,ꝛepote personalis,nõ porrigitur ad fideiussorẽ.Et hæc de opti

optima distinctio.Qui etiã se obligasset ad restitutionẽ vsurarũ,teneretur quantũ portãt suæ facultates, licet vsurarius sit nõ soluẽdo:secus si fideiussit pro se obligante.

11 ¶*Vndecimò qrit,si vsurarius ex pecunia fœnebri emit equũ vel prædium,& donauit,& deindę factus est nõ soluendo:vtrũ is,qui soluit vsuras,petere possit rẽ illam? Et dicit Ray.ꝙ sic,& ille reddere tenetur. extrà,e. cũ tu. qa succedit hic res loco pretij,sicut ecõuerso ptiũ loco rei. ff.de pe.hære.l.si rẽ.quod Veruec.limitat quãdo talẽ rem ille habuit ex causa lucratiua:secus si emisset, vel ex alia causa nõ lucratiua bona fide habuisset.Et cõcor.Host.& Gof.addens ꝙ si res illa ex causa lucratiua prouenerat, & postea ad aliũ ex simili causa:& iste vltimus fuit ille qui potuit petere vsuras,liberatus est is,cui primò data erat, vt cõtra eũ agi nõ possit.ff.de act.& obli.l.oẽs debitores.

12 *& idẽ* Host. ¶*Duodecimò quæritur,cui restituẽda sit vsura?Et dico secũdũ Hostiẽ.ꝙ gñaliter ei,à quo qs extorsit,vel eius hæredibus:& si nõ inueniãtur,pauperibus erogada est.extrà,e.cũ tu.Et si is,cui restitui debet, distat, cuius expẽsis ei mittatur,vide ff.Restitutio.iiij.§.iiij.

RVRSVS DE VSVRA SEPTImò quantum ad restitutionem specialiter quo ad cooperantes & participantes in ea.

1 *Vsuram patiens an pecc̃et.*
2 *Vsuram consulens an teneatur restituere.*
3 *Vsurariorum proxenetæ an teneantur ad restitutionem.*
4 *Vsurus accipiens nomine alieno,ut tutor,vel procurator,an teneatur.*
5 *Pupillus an teneatur restituere usuras,à tutore quæsitas.*
6 *Fideiussor in usuris an teneatur.*
7 *Notarius conficiens instrumentum super usuris an teneatur.*
8 *Prælatus sigillans literas usurarias,an teneatur.*
9 *Vsurariorum testes,aduocati,& alij patrocinatores an teneantur.& nume seq.*

VSVRA septimò cõsiderari potest quãtũ ad hoc vt sciatur quomodo peccẽt vel teneatur restituere cooperãtes in eo.Pro fundamẽto autẽ huius sumẽda est regula iuris,quæ etiã habetur in c.fi culpa. de iniur. & dam. dato.vbi dicit ꝙ q occasionẽ dãni dat, dãnũ quoq; dedisse videt.Vbi sciẽdũ est,ꝙ ꝓprię occasio est causa ineficax effectus:sicut occasio submersionis nauis est nauta, ducẽs eã ad locũ vbi submergitur tẽpestate,quæ probabiliter ꝓuideri nõ potuit:& sic dans occasionẽ,videt dare dãnũ,sed realiter nõ dat:sed solùm si dat occasionem ꝓpriè,id est,causam sufficiẽtẽ:sicut occasio submersionis nauis est q ad hoc facit in ea foramẽ. Et dicitur occasio directa,quãdo hoc intẽditur:indirecta verò si nõ intẽdatur:sed tñ nõ impeditur ab eo qui potest & debet.Et sic dis occasionẽ damni in furto,rapina,vsura,& huiusmodi,tenetur in solidũ.Quod tamẽ Veruec.dicit verum in vsurpationibus violẽtis, nõ in vsura, quæ non est oiosa inuolũtaria: tñ alij verius dicũt hoc verũ,etiam in vsura quãtũ ad dãna,licet non quantũ ad interesse lucri cessantis in nõ lucrosis. ¶*Primò verò quæritur,vtrũ peccet q mutuũ accipit sub vsura?Et dicit S.Tho.ij.ij.q.lxxviij. ꝙ *nõ licet* inducere aliquẽ ad mutuãdũ sub vsura. qđ intelli ge,nisi ad hoc vt ille desineret à maiori peccato,secũdũ Inno.licet tñ,inquit,ab eo qui paratus est facere,vt ꝙ exercet vsuras,mutuò accipere propter aliquod bonum, vt est subuẽtio suæ necessitatis vel alterius:sicut etiã licet ei q incidit in latrones manifestare bona q̃ habet, ad hoc vt nõ occidatur,qui tamẽ latrones diripiẽdo peccãt. Hęc ex illo,qui per bonũ intelligit etiam commoditatẽ temporalẽ,vt patet ibi in solutione secũdi argumẽti. Super his autẽ licet multi multa dicãt,tamen quantũ colligitur ex Richar.in.iiij.dist.xv.& S.Tho.vbi s. & Inno.ac Io. Andre.in c.dilectus.de fimo.& Pan.post Host.in c.super eo. de vsur.Hug.& Arch.in c.mouet.xxij.q.j.ista est veritas. *Si* enim hoc fiat ꝙ opere illicito,puta luxuria,ludo, vel huiusmodi,semp est mortale.Similiter si fiat pro licito, *sed* nõ necessario,sicut secũdũ Petr.de Pal.si hoc fiat ad negotiãdũ ex cupiditate lucri & augẽdę pecuniæ,cũ tñ negotiator habet vnde viuat decenter: qa peccatũ est absqꝫ necessitate nõ solũ inducere ad peccãdũ,sed etiã ꝓponere alicui materiã peccãdi:sicut si mulier sine necessitate exhibeat se aspectibus eius quẽ scit male affectũ. *Si* verò fiat ꝙ licito necessario,licet nõ absolutè vel extremę,puta vt decẽter negotiãdo qs viuat:sic licet,secũdũ mẽtẽ *S.* Tho.vt dixi:& sic eum intellexit Veruec.& Petr. de Pal. quos sequũtur Arc.& Sũmistæ.& idẽ si fiat ꝙ tali necessitate alterius,secũdũ S.Tho.*Sed* si fiat ꝙ licito & necessario absolutè, puta qa aliter nõ posset qs viuere: nõ *solũ* est licitũ sic accipere,sed etiã licet inducere ad mutuãdũ sub vsuris eũ,cui suaderi non potest mutuario grauita, secundũ Innoc.in d.c.super eo.scilicet vt maius peccatũ viter.Quod intellige,quia ille vult esse homicida meus negãdo subsidiũ,& ego suadeo vt sit vsurarius, quod est leuius.Volenti enim peccare licet suadere vt saltẽ minus

2 peccet.dist.xiij.duo. ¶*Secũdò quæritur,vtrũ restituere teneatur q inducit ad fœnerandũ,vel impedit volẽtẽ gratis mutuare?Et dico ꝙ inducẽs consulẽdo,vel pecuniam mutuando,vel contrahendo societatẽ ad fœnerãdum,secundũ aliquos tenetur in solidũ,si aliàs nõ. erãt fœneraturi:aliàs quãtũ ad eũ peruenit Sed verius Alex.Lomb.& Mo.tenẽt indistinctẽ ꝙ nõ tenetur,nisi in quãtũ ad eum peruenit:quia in dando mutuum sub vsuris, non damnificatur proximus,sed in exigendo vsuras.Et idẽ Veruec. dicens se credere,ꝙ in neutro casu, id est, siue erãt aliàs fœneraturi, siue nõ,eũ nõ teneri,nisi in quãtũ ad eũ peruenit:& sic quãtũ ad hoc melior est eius cõditio,quàm præstantis fauorẽ in rapina vel furto: q tenetur, etiã si nihil ad eũ peruenit :quia furtũ & rapina sunt simpliciter contra volũtatẽ domini:sed vsura venit ad creditorẽ de domini volũtate.Nec inuenio,inquit,iura dicere actionem dari cõtra huiusmodi inductores vel fautores ad repetẽdas vsuras,sicut dãt cõtra illos,quorũ ope vel cõsilio fiũt rapinæ vel furta,licet nihil ad eos puenerit.Prima tñ opinio videtur tutior:& eã sequitur Petr.de Pal. *sed* secũda verior,imò vera,maximè vbi accipitur mutuũ ad vtilitatẽ potius quàm ad arduã necessitatẽ. Et hanc videtur *S.* Tho.*tenere ij.ij.vbi s.artic.vlti.ad vltimũ.vbi eũ qui dat* pecuniã vsurario nõ habenti aliàs vnde vsuras exerceat, vel hac intentione vt per vsuras lucretur, dicit participẽ culpæ:& de restitutione tacet. Qui verò impediuit volẽtẽ gratis mutuare,secũdũ Veruec.tenetur,qa indebitè vtilitatẽ proximi impediuit,& ei dãnũ adduxit.Et *idẽ intel*

3 *lige* de impediẽte cõtractũ licitũ,reducẽdo illũ ad vsuras riũ.Cõcor.Mo.Et idẽ dic de cõfessoribus,q absoluũt vsurarios,aut recipiũt ad sacramẽta vel sepulturã:quia tenẽtur restituere,si ex denegatione taliũ fuisset facta restitutio. ¶*Tertiò quæritꝛ,vtrũ ꝓxenetæ siue mediatores ĩ fœnore peccẽt,& restituere teneantur?Et dicit Archid.post Girat.Odo.quòd considerando opus istorũ ex parte accipientiũ mutuũ,dupliciter peccare possunt,scilicet quę rendo pro his qui nõ indigẽt:& est mortale:quia cooperãtur peccantibus mortaliter.xxj. quæst.iij. qui consentit,

iuxta

iuxta dicta s.§.j.& ij.etiã in necessitate inducẽdo ad mu
tuandũ sub vsura renitẽtẽ.arg.de homici. sicut dignum.
Et lucrũ inde perceptũ pauperibus erogandũ est,secũdũ
eos.quod intellige de cõsilio:quia est turpiter datũ & ac
ceptũ,iuxta dicta s.Restitutio.iiij.§.j. Considerãdo verò
ex parte mutuãtiũ,si quidẽ mediant pro vtilitate accipiẽ
tium mutuũ,nõ peccãt:& multò minus restituere tenen-
tur:qa vtũtur malo vsurarij ad bonũ indigentis, & lucrũ
suũ licitè retinẽt.sicut etiam & mercatores se exercẽtes
pro alijs,aliquid secundũ morẽ mercatorũ retinẽt licitè
pro labore,nisi ostẽderẽt se gratis velle seruire:quia tũc
esset fraus aliqd retinere.Si verò hoc faciunt pro vtilita
te vsurarij,peccãt mortaliter cooperãdo ad vsurã:& si a-
liter nõ fuisset vsura sequuta,sunt opiniones. Nã tenent
in solidũ,secundũ dictum Girar.& glo.in l. si sciente. ff.
ad l.Pomp.de parri.& Bar.& Ange.ibidẽ.& facit l.is cuiꝰ
ope.in prin.ff.de adul.Bal.autẽ in ti.de cõtrouer. feu.ter.
§.similiter.dicit ꝙ nõ:& idẽ Veruec.& gl.in c. Michael.
de vsur.& est verius,loquẽdo de proxenetis solũ coope-
rãtibus ad mutui dationẽ,iuxta dicta §.priore.Si autẽ co
operant in exigẽdo vsuras vt factores,vera est prima o-
pinio,distinguẽdo vt §.seq. Et idẽ si inueniũt cautas fi-
ctiões,qbus vsuræ soluãtur,qa dãt causã dãni efficacem.
4 ¶*Quartò qritur,vtrũ teneatur is qui vsuras accipit no
mine alieno,vt tutor,curator,vel procurator? Et dico ꝙ
exigens noĩe alieno est duplex.quidã scilicet apud quẽ
residet quasi principalis authoritas domini, vt qa cũ eo
cõtrahit,& ipse taxat pretiũ,& cogit soluere.quidã verò
est minister tantũ,siue merus exequutor:puta quia nõ ta
xat pretiũ, nec cũ eo contrahitur,sed solũm pecuniã ma
nualiter tradit,& recipit pignus ac pecuniã. Primus mor
taliter peccat,& restituere tenet in subsidiũ,id est,si prĩ-
cipalis,in cuius vtilitatẽ versum est,nõ soluit,qa nõ po-
test,aut qa non vult:quia iste dat causam efficacẽ dãni,
q̃ est in exactione vsurarũ,& nõ in mutatione. de iniu.c.
fi.Secũdus mortaliter pecccat,sed restituere nõ tenetur.
Quod intelligẽdũ est,nisi aliquid ad eũ peruenerit, vel
cooperatus sit ad exactionẽ:qa teneret propter causam
dãni datã.de iniur.c.fi.Ita tenet Rayn. Gira. Odo. Ver-
uec.Pe.de Pa.Bar.Brixi.in c.sicut nõ suo.dist. xlvj. vt illi
imponit Sum.Confes.&,vt videt,bene p verbũ qd addit
in Sum.sua,dicẽs ꝙ ille,in cuiꝰ vtilitatẽ versum est,tenet
principaliter,alter verò in subsidiũ.l.ex hoc edicto.§.j.ff.
de eo p quẽ fac.erit.& l.elegãter.§.pen. ff.de dolo. Pan.
autẽ in c.Michael.e.tit.post Gof.& aliquos alios tenet ꝙ
etiã in primo casu teneatur qs, si principalis nõ sit soluẽ
do:quasi velit dicere,ꝙ nõ tenet si principalis possit sol
uere,etiã si nõ velit.Si autẽ soluit is,cuius noĩe acceptæ
sunt vsuræ,cæteri liberant,nisi qd peruenerit ad eos:qa de
eo tenebunt principali.Et idẽ dicẽdũ est de extorquẽte
noĩe alieno & partiario in quota:qa tenet,secũdũ Io. de
Ligna.& intellige in solidũ:sed tñ in subsidiũ respectu
partis eũ nõ cõtingentis.Et idẽ de cõsulibus alicuius ar
tis exercẽtibus vsuras noĩe artis.Et idẽ qñ tutor vel cura
tor exigit vsuras p pupillis ex cõtractibus vsurarijs factis
à patre pupilli,& sic de similibus.Adde tñ pdictis,qd sin-
gulariter not.Monal.in Sum.scilicet ꝙ dãtes pecuniã do
mini sui ad vsurã de eius mãdato generali,tenent resti-
tuere,domino nõ restituẽte,tãquã principales in hoc:qa
in eorũ optiõe erat mutuare & nõ mutuare.Adde itẽ, qa
cooperant in exactione vsurarũ.Sed si tales de speciali
mãdato domini dicẽtis,mutuate Petro decẽ libras ad v-
surã noĩe meo:mutuẽt,licet peccẽt,tñ restituere nõ tenẽ
tur. & hoc sequitur Io.de Lig.& Lap.Pœnæ tamẽ negli-
gentiũ in restitutione vsurarum non ligant istos:puta ꝙ
eorũ confessiones non audiantur,& ꝙ nõ valeant eorũ
testamẽta,nec sepeliantur,secundũm Gemi. Adde etiam
secundũ Veruec.ꝙ is qui gerendo negotium alterius si-
ne eius mandato fœnerat ad opus eius,restituere tenet,
licet nihil peruenerit ad eũ:quia fuit author & minister
5 contractus vsurarij. ¶* Quintò quæritur,vtrũ pupillus,p
quo tutor multos cõtractus vsurarios fecit,teneatur resti
tuere? Et dico ꝙ si pupillus dicat tutori,Tãto tẽpore ha-
buisti pecuniã meã:& ppterea ista retineo p lucro quod
ex ipsa debeo habere.nõ tenet restituere, licet sit versũ
in suã vtilitatẽ,sed solũ tutor:nisi vsuræ excederẽt mode
ratũ lucrũ,si in possessiones,vel aliã iustã negotiationẽ,
vt debebat,ipsã exposuisset.qd limita vt s.Tutela.§. iiij.
6 vide etiã s. Vsura.j.§.xxix.¶* Sextò quæritur, quid de fi-
deiussore? Et dico duo. ¶ Primũ.Si quis fideiussit p ali-
quo,& ex defectu debitoris cõpulsus est soluere capita-
le & vsuras,vide s.Vsura.j.§.xxxix. ¶ Secũdũ.An verò pos
sit aliqd accipere pro fideiussione,Arch.distinguit.Si e-
nim est fideiussor fictus,sed ĩ veritate ipse est mutuator,
fingẽs mutuũ dari ab alio:si qd p fideiussione accipit,vs
sura est.xiiij.q.iij.p totũ.Si autẽ est verè fideiussor, reci-
tat Laur.arguẽtẽ p & cõtra,& cõcludẽtẽ tutius fore absti
nere. Sanct.autẽ Ber.dicit cõtractũ omnino illicitũ:quia
ibi est mutuũ indirectè, cũ fideiussor stet loco mutuãtis.
Alij verò dicũt,ꝙ est illicitũ,qa vendit creditũ suũ.quod
Sum.Ro.dicit tolerabile post factũ. Ego verò dico,ꝙ si
subest periculũ deperditionis sortis aut laboris vel expẽsa
rũ in exigẽdo,licitè aliquid percipit ratione suæ indẽni
7 tatis:aliter nõ.¶* Septimò quæritur, *quid de notarijs* cõ
ficiẽtibus instrumẽta super debito vsurarũ? Et dico ꝙ nõ
tenentur restituere pecuniã quam pro opere suo etiã illi
cito recipiũt,licet videatur erogãda paupibus.arg.xiiij.
q.v.non sanè.Et hoc de consilio, iuxta dicta s.Restitutio
iiij.§.j.Quantũ verò ad restitutionem vsurarum, distin-
guit Girar.Odo.Nã si palliant vsuras,ponendo in instru
mẽto cõtractũ vsurariũ sub forma liciti contractus,vt qa
scitur esse pignoratio,& dicit esse vẽditio:vel qa scitur
ꝙ sunt cẽtũ,& dicitur ꝙ sunt xc.ita ꝙ iustificat cõtractũ
iniustũ,tenẽtur in solidũ: quia efficaciter cooperantur
ad damnũ.Sed intellige in subsidiũ,si nolit aut nequeat
is,in cuius vtilitatẽ vsuræ venerunt.Quod limita,nisi fa-
cerent in fauorẽ accipientis mutuũ : puta quia indiget,
& alius aliter nõ vult mutuare:quia licet peccarẽt morta
liter,tñ restituere nõ tenẽtur.Si verò nõ palliant vsuras,
sed apertè patent per instrumentũ,nõ tenẽtur:qa coope
rãntur efficaciter ad dãnũ:cũ ille possit in iudicio se iu-
uare.Quod limita,nisi ĩ loco esset iniqua cõsuetudo,vel
statutũ iniustum,quibus per talia instrumenta cogerẽtur
8 debitores:quia tũc tenẽtur,secundũ Archid. ¶* Octauò
quæritur,quid de prælatis qui subscribũt & sigillãt ce-
dulas vsurarias? Et dicit Host.ꝙ si p̃latus nõ legit tenorẽ,
vel legit quidẽ,sed vsura non apparebat,qa fortè maior
quantitas ibi posita est quàm fuerit mutuata:& ipse præ-
latus nõ diligenter cõsiderat:licet agat fatuè,tamẽ secun
dùm veritatẽ nõ consentit.Si verò legit,& veritatẽ perce
pit,particeps est peccati, etsi nõ commodi vsurarũ: quia
subscriptio in multis approbationẽ inducit.de sent.& re
iu.cũ inter vos.& idẽ Gofr.Sed addo quòd restituere te-
nentur,si efficaciter cooperati sunt:vt quia ex hoc solutæ
sunt vsuræ,quæ aliàs non fuissent solutæ:non aliter.Vn-
de idem videtur de eis dicendum,quod de notarijs.
¶*Nonò

9 ¶*Nonò** quæritur,quid de testibus talium instrumento-
rum? Et dico ꝙ tenẽtur,sicut & notarij, secundùm dictam
distinctionem: quia instrumenta sine testibus non valent.
10 ¶*Decimò** quæritur, vtrũ aduocati,procuratores,iudices,
statutarij,& alij,quorũ fauore & patrocinio vsuræ in iudi-
cio vel extra scienter exiguntur, vel nõ restituuntur cũ re
petuntur,teneãtur restituere? Et dico ꝙ sic in solidùm:nec
excusantur,si fortè scripturæ eis porrectę apparebãt iustę,
si cõscientia eis dictabat ꝙ erãt de cõtractibus vsurarũ,se-
cundùm Host.& Inno.in c. Michael.eo. tit.& Arch.in c.si
quis oblitus.xiiij.q.iiij.Sed intellige ꝙ tenentur in solidũ
si principalis nolit,aut nequeat soluere.Et idẽ Scot.addẽs
ꝙ scienter defendens causam iniustam, nõ solùm tenetur
parti lęsæ de interesse,sed etiã alteri de salario.quod verũ
est,si partẽ non monuit:vt s. Aduocatus. §.x.Si autem mo
nuit,tenetur illud dare pauperibꝰ,licet de cõsilio:vt suprà
11 Restitutio.iiij.§.j.¶*Vndecimò quæritur,quid de domi-
nis,qui in suis terris pmittũt vsurarios morari, nec cogũt
restituere? Et dicit Ro.ꝙ tenentur in solidum si possunt,& si
nõ faciũt,etiã si nihil peruenit ad eos. Sed Ale. Lom.dicit
ꝙ peccant quidem mortaliter,tamẽ restituere nõ tenẽtur,
nisi in quãtum peruenerit ad eos de vsuris. Cui opinioni
videtur adhærere Asten. & Ber. dicẽs de mẽte dicti Alex.
non esse simile de authoribus malis, qui sunt causa per se
eiusdẽ mali:& de istis qui sunt magis causa per accidẽs ma
li:puta ꝙ tale malũ conseruetur in prima,vel liberè fiat.&
ita tenet Sum.Ros.Ego aũt dico ꝙ cessante iure positiuo
possunt sine peccato tolerare vsurarios moderatè exigẽ-
tes:qa põt expedire bono cõmuni:nec tenẽtur restituere
ipsi,nisi repetãtur vsuræ,& iustitiã negent:sed quia c.post
miserabilẽ.præcipit eis vt Iudæos cogãt restituere: ideo
peccãt eos tolerando, & tenent in solidũ restituere . secꝰ
quo ad Christianos,de qbus non præcipitur.& ita melius
12 tenuit Sũ. Ange. ¶Duodecimò* quæritur, vtrũ ciuitate,
vel communitate,aut collegio recipiente vsurariũ com-
modum,singuli restituere teneant in solidũ ? Et dico,se-
cũdùm Ray. & Host. ꝙ oẽs cõsentiẽtes restituere tenent
singulariter,nõ tãquã vniuersitas, sed tanquã singuli.vij.
q.j.sicut vir.xxiiij.q.iij.si habes. Ioã.aũt de Lig. dicit hoc
nõ esse dubiũ de regẽtibꝰ prohibere valentibus : secꝰ de
alijs nõ principalibꝰ gubernatoribus,vel aliàs ignoranti-
bus,nec inhibere valẽtibꝰ. Quod limita,nisi & isti cõmo
dũ participauerint bursale,vel ex hòc fuerint ab aliquibꝰ
expẽsis releuati. Et ita limitat Mo. & cõcor. Asten. & Pet.
de Pal.in iiij.dist.xv.& Io.And.in c.conquestꝰ. de vsur.&
id esse Veruec.adhuc limitans, dicens eos teneri in soli-
dũ,q præceptũ,vel autoritatem præstiterũt super hoc,ita
ꝙ sine hoc alij ciues nõ fecissent:alij verò cõsentiẽtes pec
cãt mortaliter:tamẽ non tenent, nisi vt dictũ est. ¶Deci-
13 motertiò*quæritur,vtrũ lucrũ factũ ex pecunia,quam fa-
mulus accepit mutuo nomine domini sui, sit famuli aut
domini? Et dico scdm Sco.ꝙ est domini,scilicet si famulꝰ
est adeò pauper,ꝙ restituere nõ potuisset pecuniã,si per-
dita fuisset:teneret tamẽ ei dominus prouidere de com-
petẽti salario pro industria. Secꝰ si esset diues, & nõ intẽ
disset dominũ suũ damnificare ex amissione pecuniæ: qa
14 hoc casu pecunia stat periculo suo. ¶Decimoquartò*quę
ritur,vtrũ socij vsurariorũ,famuli,serui,seruitores,filij,&
huiusmodi, q alieno nomine exercuerũt vsuras, possunt
illis inuitis ad quantitatẽ acqsitæ vsuræ pecuniã surripe-
re,& restituere? Et dicit S.Ber.ꝙ sic,secũdùm quosdã: qa
videt iustũ,vt quæ illorũ causa iniustè ablata sunt de lege
naturæ,possint illa satisfacere, ne ipsi de proprio satisfa-
cere teneãtur. Quod intellige in foro cõscientiæ, modò
nullũ sequatur de illis incõueniẽtibus, de qbus s. Furtũ.
§.xij.Et facit qd no.Bald.in l.etiã.C. de fideicõ.vbi tenet
ꝙ tutor,& executor testamẽti possent restituere vsurã,vel
alia malè ablata sine speciali mandato : qa dicũtur facere
ex necessitate.& alleg.glo.quã dicit singularẽ,in l.pręses.
C.de trãsac. quia interest pupilli talẽ pecuniã nõ habere.

RVRSVS de Vsura.viij.quantum ad
participantes aliquid de ea.

1 *Vsurarij bona aliqua,an liceat dono accipere.*
2 *Vsurarij uxor,an teneatur,& filij. & nu. 5.*
3 *Filij & familia usurarij, an ad usurarũ restitutionẽ teneãtur.*
4 *Filia usurarij dotata, an ad usurarũ restitutionem obligetur.*
6 *Vsurarij seruus, an licitè accipiat ab eo salarium.*
7 *Vsurarij creditor,an iustè recipiat ab eo pecuniam mutuatam,*
& quid de alijs ministris.& nu. seq.

VSVRA octauò cõsiderari põt, quantũ ad participã-
tes de ea,scilicet comedẽdo,vestiẽdo,imbursando,
vel aliter accipiẽdo. ¶Primò* autẽ quæritur, vtrũ liceat
accipere, seu acceptare aliqd de bonis vsurarij per donũ,
vel comedẽdo, aut emẽdo,vel huiusmodi? Et distinguo.
Nã si accipit in specie res data pro vsuris, quę nõ trãsiuit
in dominiũ vsurarij,iuxta dicta s.Vsura.vj. §.j.indistinctẽ
restituere tenetur q accipit, si extat, vt not. Bart. in l.rem
quã.in fi.C.de iur.dot.nec potest æstimationẽ dare cõtra
voluntatẽ domini.l.ij. in prin.ff.si cer.pet.& tex. est clarꝰ
xiiij.q.vj.si res.& in c.cũ tu.de vsur. Si verò nõ accipit ta-
lem rem, sed aliã:distinguo. Nam si vsurariꝰ,cũ talia quis
accipit,est nõ soluẽdo:si hoc scit, restituere tenetur: quia
dat dãni causam efficacẽ. Si verò dubitat,an sit nõ soluen
do:si res adhuc extat,tenetur,ne pro re tẽporali animã po
nat in discrimine,secũdũ Alex.iiij.parte.Si verò ignorat,
& probabiliter credit eũ de bonis suis dare, non tenet de
consumptis bona fide durante,sed solùm de extantibꝰ ea
recedẽte,nisi inquantũ factꝰ est fortè locupletior.Si verò
cũ talia accipit,vsurariꝰ erat soluendo,nõ tenetur, etiam
si postea ex alia causa factꝰ est nõ soluendo : nisi esset res
habita,vel empta ex pecunia vsuraria:quã si habuit titulo
lucratiuo,põt ille, ex cuiꝰ pecunijs empta est,de æquitate
canonica ab eo auocare officio iudicis,vt patet per glo.&
doct.in d.c.cũ tu.l.fi.addito tamẽ qd dicit Host. & Gof.ꝙ
si talis res,etiam ex causa lucratiua,peruenit ad illum,qui
soluerat vsuras,liberatꝰ est is,cui prius fuerat donata.l.o-
mnes debitores.ff.de act.& oblig.& etiã vsurariꝰ.Si verò
habuit titulo oneroso, nõ tenet restituere, quãuis postea
efficiat nõ soluẽdo. ex his patet respõsio ad multas quæ-
2 stiones sequẽtes. ¶Secũdò*quæritur,quid de vxore vsu-
rarij vel raptoris, quæ comedit de vsuris , vel rapinis, vel
malè acqsitis , aut restitutioni obnoxijs, q̃ omnia quantũ
ad hoc, quo ad Deũ æquipollẽt ? Et dico secũdùm Archi.
post Ray.in Sũ. ꝙ tenetur de omnibus quę sic consumit.
Quod limita primò,nisi vtiliter gerat negotiũ spoliatorũ
monendo vsurariũ ad restitutionẽ: qa quandiu huic cor-
rectiõi insistit cõtinuè opportunis horis,licitè recipit ex-
pensas,secũdùm Rod.ff.de neg.gest.l.ij. & l.Pomponius.
Quod videtur verũ,si sit aliqua spes emendationis:imò,
secũdũ aliquos,licet videat desperatus, nũquã est despe-
randũ de correctione:nõ tamẽ posset pro vna correctio-
ne, vel duabus toto anno de talibus viuere, secũdũ eũ.Et
cõcor. Vide. Veruec.& Host.Secũdò limita Rayn. nisi ibi
essent aliqua de iusto,ex qbus viueret, etiã si talia discer-
ni nõ possent: vel si possent, maritꝰ nõ permittit, secũdũ
Archid. Limita tertiò, nisi quandiu maritꝰ est soluendo,

secūdùm Alexan.Lom.& Rod. iuxta dicta in §.priore. Si autē cessent omnia prędicta,habet remedia multa. ¶ Primum,vt victū sibi aliunde quærat. ¶ Secundum, vt interpellet episcopū cogere maritū ad se pascendum de iusto, aut de licētia eius viuere de incertis, si qua sunt. distinct. lxxxviij.episcopus. quod intellige si maritus est soluēdo certa. ¶ Tertiū est,vt si aliter facere non pōt, viuat de rapto:qa necessitas nō habet legem.de consec.dist.v.discipulos.sed tamē tenetur parcē viuere, & cum animo restituendi poterit. ¶ Quartū, vt rehabeat dotē, & paraphernalia:& dādo honestæ psonæ inde ex iusto lucro viuat.de do.inter vi.& vxo.per vestras.In omnibus tamē prædictis tenet debitū reddere viro, nisi aliud subsit impedimētum:
3 arg.xxxiij.q.v,si dicat. ¶ Tertiò*quæritur, qd de filijs, & familia vsurarij? Et dico,q Arch.post Gerar.Odo.distinguit.Nā si vsurarius est soluēdo,& aliqua habet vltra obligata ad restitutionem,de illis viuere possunt:sed si nō est soluendo,quicqd pro victu, vel aliter accipiūt, restituere obligātur: quia efficaciter faciunt eū impotentē restituere. ¶ Excusari tamen tales, & consimiles possunt propter quinq;. ¶ Primò,propter procurationē, scilicet si causam spoliatorū agūt:vt §.priore. ¶ Secūdò,propter recōpen- 5
sationem, scilicet quia tantum ei restituunt,quantū accipiunt,vt emptor, & cōmutator, & seruiēs in mercātijs,& huiusmodi licitis augēdo substantiā eius. ¶ Tertiò, propter restitutionē, id est, si se restituturos proponāt, & ad hoc se habituros facultatē probabiliter spērāt. ¶ Quartò, propter ignorantiā, scilicet nesciēdo rē esse vsurariā,nec habendo causam hoc sciēdi. ¶ Quintò,propter necessitatem:vt qa filij,& filiæ in tali sunt ætate,q aliter viuere nō
4 possent. ¶ Quartò*quæritur , qd de filia vsurarij dotata? Et dico iuxta prædicta,maximē §.j. q si rē habuit datā in 6
specie pro vsuris,tenetur indistinctē restituere secundùm modificationē dandā j. §. vlti.de pignorib.emptis. Si verò habuit alia, nō tenetur, nisi per hoc pater fit factus nō soluēdo.& hoc secūdū Rod.si gener sciebat:quia si ignorabat,nihilominus,secūdùm eū,& Verue. poterit dotem missam accipere,& retinere, etiā si postea sciat,q sit nō soluēdo. Quod sequitur Supple. & Sūma Cōfes. ac Pisa. sed verius Sum.Ang.dicit sibi nō placere:quia nullo iure probat,nisi scilicet in bona fide dotē cōsumpsisset, & nō est factus locupletior.Si verò per hoc nō est factus nō soluendo,sed postea ex alia causa,nō tenetur gener:quia dotē habet ex titulo oneroso: nec soluto matrimonio tenebitur filia,secūdùm Federi.consi.xlj. quia licet tūc habeat dotē ex causa lucrativa:quia tamē illa nō est pecunia,quę trāsiuit in bonis mariti,ideo nō tenetur.& ita tenet Sum. Ang.Et licet do.Anto.& Pan. & Pet.de Anch.videātur tenere,q imò tenetur:quia licet nō sit illa pecunia data,tamen succedit loco eius:qa dos est quid vniuersale:vt no. 7
Bar.in l.j.ff.sol.mat. & in vniuersāli vna res succedit loco alterius.lege,Imperator.ff. de leg.ij.Item quia mulier nō habet quartā suam, id est, legitimā,nisi deducto ære alieno.l. Papinianus. §.iiij. de inoffi.testa. tamen opinio ista procedit de æquitate.Sed opi.Fede.quæ loquitur, quando filia nō est hæres,videt vera de rigore iuris.Et ita sentit Sū. Ros. nisi esset possessio empta ex pecunia vsuraria & data pro dote,per d.c.cū tu. quā qui vult sustinere,fa- 8
ciat tria præsupposita, quæ & ipse Fede.facit. Primum,q ista filia non erat hæres. Secundum,q pater eis dotē non dedit in fraudem creditorum. Tertium.q hæc filia nō recipit pecuniā vsurariā ab hæredibus mariti , sed maritus eam accepit,ideóq; sibi imputet, si pecuniam alijs debitā ipse accepit:de sua propria fuit dos mulieri restituta, maximè cùm pecuniæ vsurariæ dominium trāseat in accipientem ,licet cōpetat repetitio,maximè si est permista alteri: quia mistione dicitur cōsumi.ff.de solu.l.si alieni.ideóq; mulier nō tenetur.Nec obstat c.tua.de vsur.nec c.fi.de sepul.qa ibi intelligitur de filijs & extraneis,qui sunt hæredes. Non obstat,etiā si dicatur,q mulier recipit pecuniā cum onere suo: quia pecuniam, quā recipit ab hæredibus mariti, nō est onerata,nec debita his, qui patri eius soluerunt vsuras, licet psona patris esset obligata. Et posito,q bona vsurarij essent tacitè obligata, nō tamē bona generi,maximè post mistionē pecuniæ:qa ex hoc facta est sua, posita q esset personaliter obligatus creditoribus soceri. Nec obst.d.c.cū tu.de vsur.quod loquitur de possessionibus emptis'ex pecunia vsuraria:quia ista nō recipit pecuniam vsurariā,nec rē emptā ex illa:& præterea illa decretalis non dicit bona vsurarij esse tacitè obligata,sed q si nō habet vnde restituat, vēdātur possessiōes emptę ex pecunia vsuraria,vt de pretio satisfiat. quod certè idē esset, et si fuissent aliàs ex licita pecunia emptæ. Hęc ex Feder. qui etiā videtur tenere, q licet gener fuerit in fraudē, tamen secus est in eo,q ab ipso bona fide accipit. ¶*Quintò quęritur, quid faciat gener aut filia,qui dotē habuerūt, aut de rebus in spem datis pro vsuris,aut cū socer esset nō soluendo? Et dicit Gerar. Odo.q ille, per quem non stat quin restituatur,excusatur in cōscientia:quia vnus sine altero restituere nō pōt durante matrimonio : & si mulier præmoriatur,protestetur viro, & filijs de restitutione.Remedium tamen esset,vt etiā patet ex dictis,si pater est solvendo pro certis,& habet multa alia incerta,q episcopus ei dotē tanquā pauperi cōcedat, si nō est in reb' in specie habitis pro vsuris: aut cōponat cū creditorib'. ¶*Sextò quæritur, quid de famulis vsurarij, an scilicet licitè viuāt de bonis eius,& salariū recipiāt?Et dico,q si propter hęc nō fit impotens ad soluendum, nihil est dubij q possunt: sed si ille nō sit soluendo, distinguit. Nam si seruiūt ei ad mensem,vel ad associandū,aut generaliter ad aliquid,ex quo vsurario lucrum non resultat,idē est iudicijū sicut de vxore:nec possunt talia percipere, sed restituere tenēntur. Quod limita,nisi salariū præfuisset vsuris:& multo magis si seruiunt inutiliter, sicut circa canes & accipitres: & tūc est de vēdētibus eis res ad gulositatē, vel pōpā spectātes: quia dāt causam efficacē nō restituēdi. & facit l.ait prætor.ff.de his quę in fraudē credi.& l.fi.ff. de eo p quē fa. erit. Si verò seruiūt ei vtiliter:puta colēdo agrū,ædificādo domū,habēdo rerū curā:& gnaliter in eo,ex quo vtilitas resultat vsurario:tūc si talis vtilitas est æqualis iudictis quæ peipiūt,licitè percipiūt: quia per hoc nō fit impotēs ad soluēdum : si tamē acciperēt rem in specie habitā pro vsuris,tenētur. ¶ Septimò*quæritur,vtrū liceat creditori recipere ab vsurario pecuniā, quā illi mutuauit? Et dicit Ver.q sic,si bona fide mutuauit, vt ex illa cōmodū suū reciperet,& lucrādo fortè se liberaret, etiā si aliàs nō fit soluendo: & similiter si ignorabat probabiliter,q vellet eā inuti liter cōsumere,secūdū Pet.de Pal.& Astē.& Ros.sed si alia causa sciēter credidit:puta ad ludū in alea,vel ad dādū meretrici, nō pōt eam recipere:& si recipit, restituere tenetur. ¶*Octauò quęrit, vtrū creditor vsurarij ex contractu vel quasi,aut ex maleficio vel quasi, possit ab eo accipere quod ei debetur?Et dicit Veru.& Alexā.Lomb.q sic,dummodò rem vsurariā furtiuā autraptā nō recipiat in propria specie.Intellige etiā si vsurarius non sit soluendo: quia loquuntur indistinctè.& si esset soluendo,nō esset dubium.

Nono

9 ¶ Nonò quæritur,*vtrū ministrantes vsurario necessaria ad vitā possint recipere mercedē, si ille nō sit soluēdo?Et dico q quicquid sit quantum ad forum contentiosum,de quo glo.in c.quia in omnibus.de vsur.tamē in cōscientia possunt,nisi sint tales,qui ex p̄cepto tūc eleemosynā facere teneantur:quia & ipse vsurarius ex vsuris potest necessaria percipere, licet parcè, & cū timore,si aliter viuere nō
10 potest. ¶ Decimò quæritur,*vtrū locātes domos vsurario ad fœnus exercendū,possint recipere pensionē?Et dico q licet sint participes omniū peccatorū, quæ in eis er fœnore perpetrātur: nihilominus ratione cōtractus locationis, in quo lucrū transfertur in locantem, possent tale lucrum retinere. Quod Sum.Ros.limitat, nisi sit nō soluēdo . Sed verius de mēte Verue.& Alexan.Lom.etiā si nō sit soluē-
11 do:vt §. §.viij. ¶ Vndecimò quæritur,*vtrum prædicatores euntes ad raptores, vt eos ad pœnitentiā & restitutionē inducant,possint comedere de rapina?Et dicit Ray.q sic,siue inducant prędicatione generali, siue suasione speciali, maximè si cōmodè inuenire non possunt apud alios. de sen.excom.cum volūtare.Quod intellige cum moderamine, & si correctio probabiliter speretur, & si propter hoc nō subtrahatur facultas restituēdi in totū vel pro par
12 te magna. ¶ Duodecimò quæritur,*quid de dominis iciētibus Iudęos nihil habere prēter vsuras,& ad restitutionē eorū bona nō sufficere,accipiūt multa ab eis?Et dico secūdū eundē,q tenentur ad restitutionē si ex causa lucrativa percipiūt:possunt tñ accipere ab eis qđ sibi debent,sicut &
13 alij creditores. ¶ Decimotertiò quæritur,*vtrū restituere teneātur q eleemosynas suscipiūt ab vsurarijs? Et dico,q nō, si sunt soluēdo quo ad certa, nisi accepissent rē datā in specie pro vsuris:aliàs tenētur, nisi essent in casu quo creditores eis dare tenerētur:quia q̄ accipiūt, sunt creditorū. Et idē dic de tyrannis,qui habēt multa restituere. ¶ Deci-
14 mo quartò q̄ritur,*vtrū liceat emere pignora pdita apud vsurariū?Et dico de hoc me diffuse recitasse in Au. rosa, casu xix.nihil cōcludēdo,nisi q ratione dubietatis omnib. talis emptio dissuadēda est:sed tamē nolēti desistere non esse denegandā absolutionē,nec post factū restitutionem imponendā. Nunc aūt dico,q opinio quæ ibi ascribitur S. Th.secūdū aliquos,q in vsura dominiū transfertur,nō est S. Th.vt §.Vsura.vj. §.j.nec est vera,vt ibi patuit,maximè quo ad pignora:qa hoc casu videtur perdi ex pacto legis cōmissorię, quod pactum reprobatur in pignore.C.de pact.pig.l.fi. Nūc igitur determinās dico,q ea emere non licet,sed tenētur emētes,sicut & emēs rē furtiuā aut raptā: & secundū eandē distinctionē,de qua §.Emptio. §.iiij.excepto q retinere poterūt id quod verisimiliter vsurarius super illo pignore mutuauit:& si domin' pignoris nō extat,vel nō potest inueniri,nō est necesse dare pauperib', 2
nisi illud plus quod valet vltra pretiū quo ab vsurario empta est,secundū Sum. Ang.aut verius illud plus qđ valet vltra mutuū super eo datū. Ad motiua autē quę in Au. rosa, vbi §.tanguntur, vt patet ex dictis §.Vsura.vj. §.j.

RVRSVS DE VSVRA NONO, QVANTEM ad manifestos vsurarios,& pœnas eorum.

1 *Vsurarius manifestus quis dicatur.*
2 *Vsurarius an sit q velit plus ad credētiā quàm pro numerato.*
3 *Vsurarius an possit quis publicari post mortem.*
4 *Vsurariorum manifestorum quæ sint pœnæ.*
5 *Vsurarij testamentum quando valeat.& nunc.seq.*
6 *Vsurarius an exhumari debeat.*
7 *Vsurarum absoluens in confessione an teneatur.* 3
8 *Vsuras Iudæorū permittentes domini terrarum an teneantur.*

VSVRA nonò considerari potest quantū ad vsurarios manifestos,& eorū pœnas,ad quas infligēdas quis sit iudex,sunt opiniones.Nam Archid.in c.quid dicam.xiiij. q.iij.ponit diuersas opiniones, & approbat eam quæ est Laur.Hug.& Gof.scilicet q contra laicum laicus iudex,& cōtra clericū ecclesiasticus.quod etiā tenet Ioan. Cal.pro quo vide Panor.in c.post miserabilem.eo.tit.vbi not.iudicem laicū aliquādo se intromittere de vsuris. Gl. verò in c.dispēdiosam.de iud.videtur sentire q solus iudex ecclesiasticus habet iudicare.Pan.aūt in clem.j.de vsur. distinguit, dicēs primā opinionē procedere,vbi nō refertur quęstio, an id,quod petitur,sit vsura:sed est quęstio de soluto vel nō soluto.secundā verò,vbi est quæstio,an,quod petitur,sit vsura vel non.& idem Io.de Lig.& Fede.&, vt videtur,Bal. vt refert Arch. ¶ Primò autē quæritur,* quis sit manifestus vsurarius? Et dico quātū colligitur ex Io. And. & Pan.in c.quia in omnibus.eo.tit.& Io.And.& Archi.in c.j.de vsu.lib.vj.q est primò is, qui est vsurarius notorius de iure:puta quia cōuictus vel condemnatus de vsuris,seu coram iudice sponte confessus.c.cùm olim.& c.super quibusdam.de verb.signifi. ¶ Secūdò, qui est notorius de facto notorietate facti:puta quia tenet altare paratū,vel mutuat in camera omnibus volētibus,sicut meretrix in pstibulo patebit cuilibet:ar.de cohab.cle.& mulie.tua.& c.fi. & ita dicit Bar.in l.ij.ff.de furt.& Bal.in l.hæredes palam. ff.de testa. ¶ Tertiò,secundùm glo.in c.ij.de vsur.libr. vj. qñ quis coram sacerdote & testibus confessus est in articulo mortis se esse vsurariū,& mandauit restitui vsuras.& libros resignauit.quā glo.Feder.cōsi.viij.dicit verā quando simul cōcurrūt omnia cōtenta in ea:aliàs sola cōfessio extraiudicialis non facit aliquē esse manifestū vsurarium. de senten.excom.c.venerabilibus. §.secus.lib.vj.nec solū mandatū de vsuris restituēdis in genere, vel de illis personis quæ probauerint se illas soluisse:quia tunc nō simpliciter fatetur se vsurarium,sed mādat vsuras restitui si apparuerint.Et ita tenet Ange.de Peru.in consilio quod incipit, Astensis miles.imò plus dicit, scilicet q si quis confessus fuerit publicè se esse vsurarium manifestū in testamēto:tamē illa cōfessio non inducit notorietatē iuris aut facti: nec potest dici,q illo tūc cùm testatur aut sepelitur, fuerit vsurarius manifestus ex illa cōfessione: vnde oportet q concurrant omnia cōtenta in illa glo. Aliàs autē manifesti,sed non aliquo illorū trium modorum,sed aut per famā tantùm,aut alio modo à prædictis,non incurrunt ipso iure pœnas infrà positas,secundū cōmuniter doct.nisi publicentur per ordinarium loci ad quam publicationem faciendam sufficiunt certa argumēta cum fama.dicto c.tua. & licet nullus appareat accusātor,nihilominus ordinarius procedere potest ex officio. ¶ Secundò quæritur,*vtrū sit publicus vsurarius,q publicè vēdit rē ad tēpus plus,quàm ad numeratū vēdi potsit pretio rigido & summo? Et dico q sic:quia dicit Pan.in c.ad nostrā.de emp.& vēdi.q si est publicū & indubitatū,q plus quis vēdit ad credētiā quàm pro pretio statim soluēdo,testamentū eius nullū est ipso iure,propter dispositionē c.quāquā.de vsu.li. vj.quia tales sunt vsurarij:vt patet in simili in c.nauigāti.eo. tit.& sunt publici,ex quo publicè hoc exercēt,vt patet ī libris eorū. Nec obstat,q sunt ficti:quia in d.c.ad nostram.pœna contra vsurarios statuta exercetur etiā cōtra fictos vsurarios. quoniam in veritate sunt vsurarij.& facit l.non dubiū.C. de legi. ¶ Tertiò quæritur,*vtrū possit aliquis publicari vsurarius post mortem?Et dico q sic . Nam Fede.in consi.viij.& sequitur Panorm.in cap.cùm in diœcesi. de vsur.

dicit, ꝙ licet quis in vita nō fuerit declaratus vſurarius, & fecerat teſtamentū: nihilominus poſt mortem poterūt fieri probationes ad declarandum ꝙ erat manifeſtus. Et ita tenet Io. And. in c.j. de vſur. lib. vj. in nouel. & Gemin. ibidem. & omnes iſtæ erūt bonæ probationes: puta ſi differebat ſolutionē vt plus venderet: vt in c. in ciuitate. de vſur. Item ſi emit poſſeſſiones cum pacto retrouendēdi maiori pretio: vel ſecūdū Bal. in c.j. de feu. da. in vj. le. com. quando emit cū pacto de retrouendendo poſt quinquenniū, & nō ante: ſi eſt cōſuetus ſimiles cōtractus facere, preſumitur vſurarius. ar. c. illi vos. de pign. Item quando facit confeſſionem coram epiſcopo, ꝙ inſtrumentū eſt de vero & puro capitali: quia cenſetur colluſio in fraudem vſurarum, præſumptione præfati c. illo vos. ſecūdùm Bal. in l.j. C. de collu. dete. quod ca. in hoc articulo prævalet cōfeſsioni. & ſic fuit obtētū coram epiſcopo Tudertino, contra vnum qui multas tales cōfeſsiones fecerat fieri. Itē quando pars dicit in inſtrumento, ꝙ nō per ſimulationem, ſed per veram veritatem talē cōtractū facit, oritur præſumptio vehementiſsima, ſecundùm Bal. in l. iij. C. plus va. quod agi. & facit glo. in l. ſi quis ſub cōditione. ff. de condi. inſtitu. & quod no. gl. in l. cū allegas. C. de vſur. & dictū Ange. in l. ſicut. §. ſuperuacuū. ff. quibus modis pig. vel hypo. ſol. Item probatur vſurarius ex libris ſuis, vel per inſtrumēta, ſecundū Archi. in c. qui ſyncera. diſt. xlv. & probat per arg. d. c. itē dicit Bal. in d. l. donatio. C. de dona. ꝙ manifeſtus vſurarius probatur eſſe per priuatā ſcripturā. Item quādo eſt cōmunis opinio ꝙ ſit vſurarius: vt dicit Bal. in l.j. C. de ſac. ſanc. eccle. Itē quando tot & toties fœneratus fuit, ꝙ non poſſit niſi eſſe liquidū in populo: vt dicit Bal. in d. l.j. C. de fal. cau. adie. leg. Item quādo ex cōiecturis apparet vſurarius & indicijs: vt dicit Bal. in l. cū. proponebatur. ff. de lega. ij. & in l. ciues. C. de appella. Et breuiter dic, ꝙ iudex habet arbitrari ex additis cohērētijs ꝙ ſit manifeſtꝰ. de quo vide per Bal. in additio. ad Specu. in tit. de appel. in verſi. an autē ſit manifeſtus. ¶ Quartò quæritur, quæ ſit prima pœna vſurariorum manifeſtorū? Et dico, ꝙ prima eſt, ꝙ ſunt infames infamia iuris. C. ex quibus cauſis irro. infa. l. improbum. quod verū eſt etiā de iure ciuili: vt dicit do. Ant. in c. Raynutius. de teſta. & ita dicit no. Bar. in d. l. improbū. & per hoc fuiſſe determinatū, ꝙ ſi frater meus conſtituit vſurariū hæredē, poſſum rūpere teſtamentū per querelā inofficioſi. C. de inoff. teſt. l. fratres. & ſic de facto obtinuit. ſed multo magis ſunt infames de iure canonico: vt in c. infames. iij, q. vij. & vj. qō. j. infames. ¶ Secunda eſt, ꝙ ad cōmunionem altaris non ſunt admittē. di. de vſur. quia in omnibus. & intelligit Abbas & ſequitur Panor. ibidem ꝙ non debent admitti ad cōmunionē, id eſt, eccleſiā, quādo diuina celebrātur: quia aſsiſtētes tūc in eccleſia dicuntur admitti ad cōmunionē altaris: & placet Sum. Ange. vt confuſi reſipiſcant. ſicut dicimus de excōmunicatis. c. pia. de excep. lib. vj. Sed quia ſtatutū eſt pœnale, nō puto verū. Vnde dico cum Inno. ad communionē, id eſt, ſuſceptionē corporis Chriſti: vt quo ad hoc non ſit æquē malę conditionis vt excōmunicatus. ¶ Tertia, quia non admittuntur ad oblationē offerendam. de vſu. quia in omnibus. & qui eam receperit, ſuſpēſus ab officio manere debet, donec ad arbitrium epiſcopi ſatisfaciat. d. c. quia in omnibus. vbi tamen ſecundū Hoſt. Ber. & Ioā. And. Inno. eſt canon ferendæ, & nō latæ ſentētiæ, de quo j. §. eo. & compellitur ſacerdos reſtituere, dicto c. quia in omnib⁹. Et licet ſint opiniones cui reſtituere debeat, tū placet diſtinctio Io. And. qa reſtituetur vſurario, ſi iam reſtituere inchoauit, vel eſt paratus vt reddat ſpoliatis. Alioquin ſecūdū Goſt. & Inn. & Hoſt. reſtituet epiſcopo, vt reddat ſpoliatis. Quod intellige, quādo talis eſt epiſcopus ꝙ hoc faciet. poteſt tamē ab eis recipi eleemoſyna, ſi aliàs ſunt ſoluēdo. Hug. aūt videt velle idē eſſe de quolibet manifeſto peccatore: ſed gl. in c. oblationes. di. xl. concludere videtur ꝙ nō, niſi in caſibus expreſsis. quod Pā. vbi ſ. dicit æquius. ¶ Quarta eſt, quòd niſi ſatisfecerint, vt infrà, nō ſepeliantur in eccleſia ſepultura, dict. c. quia in omnibus. & additur ꝙ clericus contrauenies, ſcilicet in hac pœna, & prior, eſt ſuſpēſus ipſo facto ab executione ſui officij, ſecundùm Panor. in d. c. quia in omnibus. & verius, vt ibi patet, licet aliter ſenſerint Hoſtien. & Bernar. & Ioā. And. Et ſimiliter ipſo iure prędictas pœnas incurrūt vſurarij: nec requiritur hominis ſententia, ſecundùm eundem Pan. ibi. Imo hodie ſepeliētes tales ſunt excōmunicati ipſo facto, vt in cle. eos. de ſepultu. niſi ipſi cauerint, vt infrà dicam. vel ſi nō potuerūt, & ſigna contritionis oſtenderint hæredes eorū inquātum hæreditas ſufficit: vt no. in c. quanquam. de vſu. lib. vj. ¶ Quinta eſt, quòd recipi nō poſsint ad confeſsionē ſuorū peccatorum, donec de vſuris fuerit ſecundùm facultatē eorum plenius ſatisfactum, vel idoneè cautum his, quibus reſtituendum eſt, ſi ſunt præſentes: vel alij qui poſſent eis acquirere: vel, eis abſentibus, loci ordinario, vel eius vicario, vel presbytero parochiæ, in qua habitat, ꝓſentibus aliquibus fide dignis: vel tabellioni de mādato ordinarij ita ꝙ certa quātitas exprimatur in cautiōe, ſi eſt manifeſta, & apparet: vl' ſi nō apparet manifeſta, exprimatur ad arbitriū recipiētis cautionē, qui ſi receperit ſciēter minorē, de ſuo ipſe tenebitur: multo magis ſi nullā: aliàs null⁹ debet eſſe teſtis in eorū teſtamētis, nec recipere confeſsionē, vel impēdere abſolutionē, vl' ad ſepulturā recipere: & teſtamēta eorū ſunt irrita ipſo facto. Hæc omnia in c. quanquam. de vſur. lib. vj. Si tamē quis in præſentia cōfeſſus eſt ſacerdoti ſe vſuras extorſiſſe, ſed eſt occultū: hæredibus ad dictū eius nolētibus ſatisfacere, non debet tamē ſacerdos negare ſepulturā, ſecundùm Gemi. & Guil. quia nō debet illum publicare. Adde ꝙ nec etiā debet reuelare confeſsionem: debuit tamen ſacerdos illū inducere vt coram teſtibus fiteretur, & caueret. Et habet locum hoc c. ſecundū Gem. etiā in vſurario, qui nō eſt ciuis vel incola: per verbum, habitat, ita ꝙ tex. pōderat ſolam habitationē. Sed de hac pœna vide etiam infrà, §. v. ¶ Sexta eſt, quòd nullus debet intereſſe eorum teſtamētis, niſi ſatisfaciāt, vt §. priore. d. c. quāquam. ¶ Septima, quia teſtamēta eorū ſunt nulla ipſo iure ſi nō ſatisfecerint, vt ibidē. & idē eſt de codicillis ſecūdùm Bar. & Io. And. ibidē. ſed vide de hac pœna etiā j. §. vj. & vij. ¶ Octaua pœna eſt, ꝙ nulla vniuerſitas vl' collegium vel ſingularis perſona vſurarios nō oriūdos de terris ipſorū exercentes vel exercere volentes pecuniam fœnebrem permittat habitare in terris ipſorū, ſed eos expellat, nunquā de cætero eos admittūri: vt in c. vſurarū. de vſur. lib. vj. & incurrūt pœnam interdicti vniuerſitas vel collegium: epiſcopi verò & ſuperiores ſuſpenſionis, inferiores verò eccleſiaſtici ſententiam excommunicationis ipſo facto, ſi nō expulerint de terris ſuis intra tres mēſes: vl' ſi eis domos ad exercēdum fœnus locauerint, aut ſub quocūq; alio titulo cōceſſerint, etiā venditionis, ſecundū Io. And. quam pœnam ſi per mēſem ſuſtinuerint indurato animo, terræ eorū, quādiu in ipſis morātur, ſunt ipſo facto interdictæ. Alij laici debēt per excōmunicationē ad hoc idē cōpelli, nō obſtāte quocūq; eorū priuilegio. Et de hoc vide 5. Excōmunicatio. ix. §. xxxj. & j. §. vl. ¶ Nona pœna eſt

quia ſi vſurarius ſoluit alteri vſuras, repetere non poteſt, niſi prius ipſe reſtituat, quas extorſit, vel ille, cuius hæres eſt: vt in c. Michaël. eo. tit. quod tamē fallit in clerico, vel procuratore, q nomine eccleſię repetūt vſuras, quas ſoluerunt: nec eis poteſt opponi, quāuis ipſi ſint vſurarij, ſecundùm Pan. ibi. ¶ Decima eſt, quia quamuis vſurarius cedat bonis, nō habetur ei reſpect⁹ ne egeat, vt habetur in alijs debitorib⁹. de ſol. Odoardus. & de pig. c. ij. & ita no. gl. in d. c. qa in omnibus. ¶ Vndecima eſt, quia ad modū raptorum, & furū tenentur reſtituere non ſolùm rē acceptam pro vſuris: in c. cū tu. de vſur. ſed & fructus perceptos, & q percipi potuerunt à verò domino, ſecūdùm omnes doct. qui eſt malæ fidei poſſeſſor ſine titulo, vt patet ex dictis.

5 ¶ Quintò* queritur, de intellectu verborū poſitorū §. priore. in quinta pœna. Et dico, ꝙ nomine idoneę cautionis intelligitur pignora, vel fideiuſſores. l. ſi mādato Titij. §. fi. ff. man. quāſi dare nequeūt, ſecūdū Bar. & Io. And. iurabūt ſe hāc dare nō poſſe, & facturos quod promittūt. de ſen. excō. c. fi. §. illis. lib. vj. Illi etiā q poſſunt nobis acquirēre, ſunt filij, quos habem⁹ in noſtra poteſtate, & ſerui proprij. itē ſerui, in quibus habemus vſumfructū. item 8 ſerui alieni, quos bona fide poſsidemus tanquā ſeruos: vt Inſti. p quas perſo. nob. acq. §. j. Procurator aūt domino abſenti hāc perſonalē obligationē nō acquiret, per l. quē admodū. ff. de acqui. poſ. & l. generaliter. & l. quod meo. eo. ti. ſecūdū Bar. & Io. And. in d. c. quāquam. Per ordinarium aūt ſecundū Io. And. vbi §. intelligitur epiſcopus de iure. & idē de decano, archipresbytero, vel abbate, q aliàs de cōſuetudine iuriſdictionē haberet in ſpiritualib⁹ in Io 9 co, in quo vſurarius degit. qđ etiā dicitur de rectore paro chiæ, in qua vſurarius habitat, multo fortius intellige de rectore parochiæ debitoris læſi, cū ſit quaſi iudex eius, ſe 10 cundū Bar. & Io. And. & facit l. eū pro quo. ff. de in ius vo. ¶ Vtrū autē ſufficiat quicūque alius ſacerdos. Io. Cal. dicit quòd ſic: & ex hoc roborabitur teſtamentū. quod Lap. 11 cōcedit ad ſacerdotē ordinis mēdicantiū audientem cōfeſsionē taliū: nō de alio nō parochiali: quia ille de ordine mendicantiū expoſitus ad confeſsiones, eſt iudex ſibi cōſitentis per priuilegiū clauſum in corpore iuris. in cle. dudū. de ſepulc. Lau. autē ante factū cōſulit cū Lapo: poſt factū nō audet cōdemnare Cald. cū ex hoc nihil depereat ſpoliatis. Per hoc etiā quod dicitur de mundato ordinarij: arguit Ioan. Andre. quòd tabellio in hoc caſu non acquirit actionē extraneo ex ſua ſtipulatione, niſi hoc faciat 6 de mādato ordinarij. ¶ Sextò* quæritur, ſi vſurarius prius facit teſtamentū, poſtea cauet idoneè, vtrū valebit? Et tenuit Bar. & Io. Mon. quòd nō, per regulā, nō firmatur. de reg. iur. lib. vj. qa ab initio nullū fuit. Sed melius Io. And. tenet ſufficere, quòd ante mortē idoneè cauerit. Et ratio eſt, quia teſtamentū cōfirmatur morte. Itē quia omnia iura fauēt teſtamētis. l. j. C. de ſacroſan. eccle. & facit in arg. l. j. §. ij. ff. de leg. iij. vbi legata ad pias cauſas relicta facta à filiofamilias, & à ſeruo, licet tēpore teſtamēti inſpecto nō valeāt: ſi tamē emācipatus, vel manumiſſus perſeuerat in eadē volūtate, valebūt. Præfata aūt regula, nō firmatur. de 7 ſolo tractu tēporis loquitur. vide j. §. x. & xj. ¶* Septimò quæritur, vtrū nō valēte teſtamēto vſurarij, valeat codicillus, aut donatio cauſa mortis, aut teſtamentū, quo ad legata ad pias cauſas? Et dicit gl. in d. c. quanquā. quòd licet teſtamentū & codicillus videātur diuerſa, & cōſtitutio ſit pœnalis: tamē ſecūdùm Gul. & Gar. etiam codicillus forma prædicta nō ſeruata nō tenet, per tex. in prin. qui dicit in vltima voluntate: & quia largè codicillus eſt teſtamētum, quia mētis teſtatio: aliàs facile eſſet illā cōſtitutionē in hoc eludere. Et idem Bar. & Ioā. And. in d. c. quāquam. & idem dicit gloſ. in qualibet vltima voluntate.

¶ Quantum verò ad legata ad pias cauſas, ſecūdùm Gem. in d. c. quāquā. & do. Anto. & Pet. de Anch. & Lap. ſi vſurarius manifeſtus deceſsit pœnitēs, qa in eo apparuerūt ſigna cōtritionis, licet nō cauerit, nec cōſequēter valuerit teſtamentū, valebūt tū relicta ad pias cauſas. Et ita intelli ge & limita Bar. in l. j. C. de ſacroſan. ecc. dicētē nō valere etiam ad pias cauſas, ſcilicet ſi deceſsit impœnitēs. & idē dicit Bar. de quocūq;, quē cōſtaret in mortali deceſsiſſe. xxiij. q. v. placuit. Quantū aūt ad donationē cauſa mortis, dicit Lap. Paulū hīc tenere, ꝙ nō valet, ſi fiat ī teſtamēto, vel codicillo, q ſcilicet ſunt vltimæ volūtates: ſi verò fieret in actu ſeparato ab ipſo teſtamēto, ita quòd tranſiſſet in ſpeciē cōtractus, forſitā valeret, nō ſeruata forma d. caquāquā. quod loquitur de vltima volūtate. nā & donatio cauſa mortis in multis accedit cōtractui: vt l. ij. ff. de leg. j. in quo tū eſſet aduertendū, an eſſet facta de omnibus bonis, vel maiori parte: qa preſumeret facta in fraudē dictæ cōſtitutionis. ¶ Octauò* quæritur, an teſtamentum Iudæi vſurarij manifeſti ſit nullū ipſo iure ex diſpoſitione d. caquanquā? Et dicit Fran. de Are. in conſi. clviij. quòd non: qa canō generaliter loquens, nō videtur cōprehēdere Iudæos: licet poſſet Papa ꝓ crimine eccleſiaſtico, vel miſto pœnā ſpirituālē, vel tēporalē imponere infideli. quod tū facere nō videt in dubio faciendo cōſtitutionē generalē: quia de his, qui ſunt foris, nihil ad nos, ſecūdū Apoſtolū. ¶ Nonò* queritur, an in eo, q mutuauit ad vſuras, & tamē vſuras nō recepit, habeat locū pœna d. c. quāquā? Et dicit Gemi. ibi quòd nō, per tex. ibi dicentē de vſuris, quas re- 10 ceperant. ¶ Decimò* quæritur, quid ſi vſurarius iuſsit ſatisfieri, nō tamē cauit, ſed poſt mortē cauetur? Et dicit gl. in cle. eos. de ſepul. ſufficere quo ad ſepulturam, ſed non 11 quo ad validādū teſtamētū. Vide in §. ſe. ¶ Vndecimò* quæritur, quid ſi vſurarius dedit procuratorē ſpecialē ad cauēdum duraturū poſt mortē, qui mortuo vſurario cauit? Et dico, diſputādo determinatū ex hoc valere teſtamentū p glo. in d. c. quāquā. tenentem, ꝙ validetur teſtamentum ex cautione poſtea præſtita p vſurariū, per hoc, quia ibi dicitur, ꝙ teſtamēta vſuriariorum aliter facta, id eſt, cautione nō præſtita, nō valeant. & idem Ant. de But. Sed opponitur primò de dicta glo. quia videtur, ꝙ oporteat cautionē præſtari ante cōditū teſtamentū. Sed poteſt dici hoc precedere in eo, qui nō ſpecificè caueri mādarit: quia quādo ſpecialiter mādat, quādo cauetur retro, fingitur vſurariū cauiſſe tempore quo mandauit: & mandatum durat poſt mortem, quia confertur poſt mortem. ff. man. l. ſi verò. Secundò opponitur, quia videtur teſtamētum eſſe irritum ipſo iure cautione nō præſtita. d. c. quanquam. Vnde cùm tempore obitus teſtamentum fuerit inualidum, nō cōſtat ſcitari aliàs poſſet diu pēdere, an teſtamentū valeat, ſi diu ſtaretur ad cauendū. Sed tenendo glo. in d. c. quanquam. dicendum eſt teſtamētum valere, vt ſit æquitas: quia dici poſſet, ꝙ vſurarius volens cauere in forma d. c. quanquā. non potuit: quia nō habuit cui. & abſonum eſſet nō eſſe remedium. Et hoc videtur verū, quia ſatisfit menti illius c. quæ eſt vt reſtituātur vſuræ. ¶ Sed pro notitia dictorū in his duobus §. & ſ. §. vj. ſciendum eſt, ꝙ Bart. in l. filio præterito. ff. de iniuſt. rup. & irri. teſt. dicit, ꝙ Io. And. cum gloſſaret ſextū, dixit, quòd per cautionem poſtea præſtitam teſtamentum conualeſcit: poſtea videns ſuam opinionē reprobari à multis per l. j. §. ſi filius. de lega. iij. & l. ſi

filius.ff.de teſta.vbi nõ conualeſcit teſtamentũ impubes
ris aduenięte pubertate: vel ſi erat ſeruus, & efficit liber:
vel ſi erat captus ab hoſtibus, & reuertit: quãdo gloſſauit
Clementinas in clem.j.de ſepul.dicit, quòd teſtamentum
conualeſcit, quo ad ſepulturã: & ita intellexit dictũ ſuum
in d.c.quanquã. Dominus autẽ Nico.de Mata. antequam
fieret iſtæ glo. diſputauit hãc quæſtionẽ, & determinauit
q̃ teſtamentũ conualeſcit. Et vt contraria tollantur, dixit
ſic: Quãdoq; ab initio nõ valet teſtamentũ, quia teſtator
eſt inteſtabilis: & tunc ex poſtfacto non conualeſcit, vt d.
§.ſi filius. Quandoq; verò nõ valet propter defectũ hęre
dis, & tunc idem. Quandoq; ratione ſolennitatis: & tunc
ſimiliter idem: quia vno cõtextu debẽt adhiberi ſolẽnita-
tes. C.de teſta.l.cũ antiquitas. Quandoq; verò deficit, nõ
propter prædicta, ſed propter creditores, q̃ fraudãtur. Ad
propoſitũ d.c.quanquam. non facit vſurarium inteſtabi-
lem, ſed prohibet perſonas intereſſe tali teſtamẽto, dum
dicit, nullus teſtis vſurariorũ, &c. Proteſtatio etiã cautio
nis nõ eſt de ſolẽnitate teſtamẽti. quod patet, quia præſta
ri poteſt ante teſtamentũ per plures dies: vt id.c. quãquã.
Igitur cõfirmatur teſtamẽtum cautione poſtea præſtita:
quod poſtea Io. And. reperitur poſuiſſe nouel. in d.c. quã
quam. hæc Bar. Verũtamen ego dico, q̃ Ioã. And. in dicta
clemen. prima, non limitauit prius dictum ſuum: quia in
cap. quanquam. dicit cõualeſcere teſtamentũ ex cautione
præſtita poſtea, ſed tamen ante mortẽ: ita q̃ in eadem vo
luntate eſſe poterat vſurarius. in cle. verò dixit non con-
ualeſcere ex præſtita poſt mortẽ ſine procuratione, dato
ſpecialiter hoc ante mortem: in nouel. verò dixit con-
ualeſcere, ſi datus ſit procurator. & iſta tria tene. Vnde ſi
poſt teſtamentũ vſurarius ſolùm iuſsit hæredes reſtitue-
re, & illi poſt mortẽ eius cauẽt, nihil valet, niſi ad ſepultu-
ram, ſecundùm Archi. & idem ſentit Io. And. in nouel.

12 ¶ Duodecimò* queritur, quid ſi primò fecit teſtamentũ,
poſtea fit public⁹ vſurarius? Et dicit Paulus, q̃ infirmatur
teſtamentũ ex ſequẽti delicto. alleg. Inſtitu. quib. mod. te-
ſta. infirm. in principio. & §. hoc autẽ. & l. furioſum. C. qui
teſta. fac. nõ poſ. & Inſtit. eod. ti. §. item furioſi. qui loqui
tur in furioſo, qui fingitur mortuus, & in eadẽ voluntate
13 manere. ad qđ de bap. maiores. ¶ Decimotertiò* quæritˇ,
quid ſi vſurarius manifeſtus præſtita ſolenniter cautione
condidit teſtamentum: poſtea verò continuauit vitium
vſurarum, ſed nõ manifeſtè: & ſic deceſſit nulla alia facta
cautione? Et dico, q̃ Fede. determinauit nõ valere teſta-
mentum. Sed do. Io. de Fan. aliàs diſputans contrariũ de-
terminauit: & Lau. dicit ſe vidiſſe cõſilia plurima conclu-
dẽtia cũ Pau. & credit hoc verius. imò dico, q̃ in foro cõ-
14 tentioſo res nõ eſt dubia. ¶ Decimoquartò* quæritur, qd
de eo, q̃ cauere voluit, ſed morte præuẽtus ante horã ſpe
ratã nõ potuit? Et dico, q̃ Bal. de æquitate Canonica pu-
tat teſtamentũ valere. & idẽ Ang. de Per. Sed contrarium
videtur tenere glo. in d.c. quanquã. qui etiam vult, q̃ pri
uetur ſepultura in pœnam. & eſt verum de rigore iuris.

15 ¶ Decimoquintò* quæritur, quid ſi fœnerator occultus
nõ eſt cõfeſſus, nec cauit, & ſepultus eſt in cœmeterio, &
poſtea patet, q̃ erat vſurarius? Et dicit Gemi. q̃ ſi non fuit
confeſſus, & nõ apparuerunt alia ſigna cõtritionis, exhu-
mari debet, ſi diſcerni poſſunt ſigna ei⁹: ſi verò eſt cõfeſſus
& ſigna cõtritionis in eo apparuerũt, non exhumabitur,
per c. à nobis. el ij. de ſentẽ. excom. & hæredes ſatisfacere
cõpellentur. Et ſi in terminis huius quæſtionis creditо-
res veniãt ante ſepulturam, ſed hæredes vſurarij negent
eum debere, ſecundùm Gemi. & Guliel. niſi probatio ſit
prompta, nihilominus ſepelietur, & lis poſt ſepulturã pro
cedet: aliàs facile eſſet cuilibet impedire alicuius ſepultu
16 ram, & eum vituperare. ¶ Decimoſextò* quæritur, vtrum
audire debeat is, cui reſtituẽdæ ſunt vſuræ, ſi compareat
poſt terminũ edicti? Et dicit Gemi. ſecũdùm Lap. q̃ nõ, ſi
ſciuit, & non comparuit in termino: ſecus ſi ignorauit, &
17 idem puto, ſi fuit legimè impeditus. ¶* Decimoſeptimò
quæritur, an teneatur reſtituere ſacerdos, vel alius, q̃ acce
pit talem cautionem ab vſurario manifeſto, & eã poſtea
prece vel pretio relaxauit? Et dico q̃ ſic, ſi erat eius ſupe-
rior, ita ſcilicet, q̃ ſup eũ, vel hæredes habebat poteſtatẽ
coactionis: quia præſtat cauſam efficacem ad nõ reſtituẽ
dum: & ex officio tenebatur cogere. aliàs nõ tenetur: quia
par in parem non habet imperium. de elect. innotuit.

18 ¶ Decimooctauò* quæritur, vtrũ confeſſor recipiens v-
ſurarium publicũ, & confeſsionẽ eius, & eum abſoluens
contra formam d.c.quãquam. teneatur ad reſtitutionem?
Et dico q̃ ſic, ſi vſurarius aliter cauiſſet, aut ſatisfeciſſet ad
confuſionem euitandam, & huiuſmodi: quia præſtat cau-
ſam efficacem nõ reſtituendi. Secus ſi nullo modo feciſ
ſet. Et idem dicẽ de ſepelientibus cõtra formã d.c. quan
quã. quia tenentur, ſi hæredes ſatisfeciſſent, aut cauiſſent
ſi nõ fuiſſet ſepultus: aliàs nõ. Et dicit Gemi. quòd etiam
ſi non ſepeliunt, ſed fingunt, tamen incurrunt dictas pœ-
nas: quia hæc ſimulatio eſt in deluſum illius cõſtitutiõis.
In articulo tamen extremæ neceſsitatis, ſi cautionẽ facere
non poſſet, abſolui poſſet. de pœnitentia. diſtin. vij. c. ſi
quis. & idem ſi vſurarius nõ eſſet ſoluendo, nec inueniret
cautionem, tamen cũ iuramento, de quo ſ. §. v. & ad eui-
tandum ſcandalũ, bonũ eſſet hoc fieri de licẽtia epiſcopi.
19 ¶ Decimononò* quæritur, quid ſi vſurarius manifeſtus
impetret à Papa, q̃ poſſit liberè teſtari, facta mentione, q̃
ſit vſurarius manifeſtus? Et dicit Bal. in l. ſi qñ. C. de in off.
teſta. q̃ teſtari non poterit non ſeruata forma d.c. quan-
quam. per illum tex. quia nõ eſt veriſimile, q̃ Papa volue-
rit tollere totalẽ diſpoſitionẽ iuris cõmunis. & idẽ Laur.
Sed nihil videtur contrariũ, quia aliàs ille nihil petiũ
20 ſet, & Papa nihil cõceſsiſſet. ¶ Viceſimò* quæritur, quia
de notarijs, qui conficiũt teſtamẽta vſurariorũ manifeſto
rum contra formam prædictam? Et dico, q̃ non tenẽtur
ad reſtitutionem, licet peccent mortaliter, ſecũdùm Lau.
quia non præſtant cauſam efficacem ad non reſtituendũ,
cũ illa teſtamenta ſint ipſo iure nulla. Et idẽ de teſtibus.

21 ¶ Viceſimoprimò* quæritur, an vſurarius manifeſtus poſ
ſit eſſe teſtis in teſtamẽto? Et dicit Bal. in l.j. C. de teſta.q̃
non. ſecus ſi eſt occultus: quia vitiũ teſtis occultum non
22 vitiat teſtamentũ. ¶ Viceſimoſecundò* quæritur, quid de
dominis & communitatibus concedentibus Iudæis, vt fœ
nerentur, & locãtibus eis domos, & facientibus conuen-
tiones ſuper vſuris exercẽdis, & ſoluendis, per mutuũ ca-
piẽtes? Et dico, q̃ Barba. & Pau. de Caſtr. conſil. cclxvj. &
Pet. de Anc. conſi. ccxxx. & do. Alex. de Imo. & quidã alij
conati ſunt tenere, q̃ licitè hoc poſſunt cũ licẽtia ordina
rij: tum quia cedit ad bonũ cõmune: tum quia eſt con-
ſuetudo, de cuius initio memoria non extat, tolerata per
ſummũ pontificem etiã in terris eccleſiæ: tũ quia hoc nõ
eſt nutritiuum peccatorũ ex parte Chriſtianorũ. de vſur.
§. ea. Ex parte verò Iudæorũ nihil nobis de his, qui foris
ſunt. Vnde ſuperuacuæ rei videtur dare operã, qui arcere
nititur Iudæos à peccato. diſt. xlv. qui fyncera. Hæc ſunt
eorũ motiua. Sed dico, q̃ male cõſuluerũt, & q̃ peccant
mortaliter iſti, & ſunt excõmunicati, & tenẽtur ad reſtitu-
tionem omniũ vſurariũ ex tali conuentione ſolutarij
ſubſidiũ, ſi Iudæi non ſoluerint. & arguo ſic: Nam ſtatuen-
tes vel præſumentes iudicare q̃ vſuræ ſoluantur, ſunt ex
communicati. cle. j. de vſur. & conſequenter peccãt morta
liter: & cõſequenter tenentur reſtituere: quia dant cauſam
efficacẽ non reſtituendi. Sed iſti ſtatuũt vſuras ſolui: quia
talia pacta vel decreta facta ab his, qui habent poteſtatẽ cõ
dendi leges vel ſtatuta, dicũtur leges vel ſtatuta: vt in l. pe-
nul. §. ille. ff. de donat. inter virũ & vxorem. & in l. Cæſar.
ff. de publica. & vtrobique per Bar. per eundẽ Bar. in l. iiij.
§ actor. ff. de re iud. Et ratio, quia facientes talia pacta, ne
dũ intendũt ſe obligare, imò principaliter volũt obliga-
re omnes de ciuitate & diſtrictu, etiam eos qui non aſſen-
ſerunt: & conſequenter ſunt ſtatuta, cùm ex pactis meris
non obligentur niſi cõſentientes: vt in l.j. ff. de pact. Vnde
& ſecũdùm Lauren. & Ioan. de Imol. & Card. & glo. in dic-
ta cle. j. ipſa clem. habet locũ etiam in decretis factis cum
Iudæis. Ergo vera eſt noſtra concluſio: & ſic conſuluit do
minus Alex. de Neuo. Vicentinus, & multi doct. clariores
prædictis in ſcientia & conſciẽtia. ¶ Adde quòd in ca. poſt
miſerabilem. de vſur. præcipitur dominis vt cõpellant Iu
dæos vſuras reſtituere: & conſequenter à fortiori vt com
pellant eos non exigere. ¶ Adde ſecundò ſecundùm Ge-
minia. in c.j. de vſur. lib vj. pœnæ eiuſdem c. contra locan
tes domos vſurarij alienigenis, ligant locantes domos Iu
dæis. ¶ Adde tertiò, quòd ſecũdùm Lauren. & Panor. in di
cta clem. j. ſi prædicti prohiberẽt ne maiores vſuras Iudæi
exigerent, dum tamen non conſentiant de minoribus, nõ
incurrerent ſententiam excõmunicationis. ¶ Motiua au-
tem prædictorum ſunt nulla. Nam epiſcopus diſpenſare
non poteſt contra ius commune editũ per concilium, niſi
ex cauſa neceſſaria, & veriſimiliter non præcogitata, per il
lud quod no. Bal. in l. omnes populi. ff. de iuſti. & iur. vt ſu
prà Diſpenſatio. §. ix. Nec illa cõſuetudo eſt conſuetudo,
ſed corruptela continens, in ſe peccatum. xxxij. q. vij. flagi
tia. Nec tolerãtia papæ facit quòd liceat quod in ſe malũ
eſt, puta fœnerari, aut vſuras exigere: quia agentes & con-
ſentientes digni ſunt morte. Roma. j. Nihil etiam ad nos
de his qui foris ſunt, niſi ſi lædunt Chriſtianos, vel eis in-
furiantur: quia ſic pertinet ad eccleſiam: vt no. Innocen. &
doct. in c. ſuper his. de voto. & Hoſtien. & Ioan. Andre. &
communiter alij in c. gaudemus. de diuor. dicũt, quòd in-
fideles delinquentes contra legem naturæ vel ius diuinũ,
puniri poſſunt à iudice eccleſiaſtico, & ita in ꝓpoſito eſt:
vnde eccleſia ſe impedit in c. poſt miſerabilem. Illud igi-
tur verbum, nihil ad nos, ſecũdùm glo. in capit. Iudæi. de
Iudæ. intelligitur proprię, vt ſcilicet eis pœnam ſpiritua-
lem infligamus, vel vt faciamus eis canones, aut Chriſtia-
nam converſationem imponamus inuitis. diſtinct. xlv. ca.
de Iudæis. Nec valet quòd Chriſtiani efficientur vſurarij,
quod erit maius malum: quia licet cęteris paribus grauius
peccent Chriſtiani eodem genere peccati quàm Iudæi, ta
men aliquo reſpectu hîc grauius peccant Iudæi, & ſunt in
maius nocumentum Chriſtianitatis: tum quia Chriſtia-
nos ſpoliant non ſolùm ex auaritia, ſed etiam ex odio, &
lucrum ſæpe deferunt ad partes infidelium, & nunquam
reſtituunt. Quædam etiam de materia dicti c. quanquam.
ſpectantia merè ad forum cauſarum, recitat Archid. ij. par
te. tit. j. in capit. x. in fine. ¶ Ex his etiam & multis dictis
ſuprà elice quòd non licet locare domum alicui principa
liter ad hoc conducenti, vt ibi exerceat vſuras: ſicut nec lo
care gladium furioſo: quia niſi eſſet de ſe mortale, iura nõ
apposuiſſent excommunicationem quo ad vſurarios pu-
blicos adnenas.

¶ vsvs clauium declaratur ſuprà in verbo, Claues, per
totum.

¶ vsvs rationis, ſuprà Baptiſmus. iiij. §. viij.

DE VSV, ET VSVFRVCTV.

1 *Vſus quod ſit ius.*
2 *Vſusfructus quomodo conſtituatur, & in quibus rebus.*
3 *Vſufructuarius quam cautionem præſtare teneatur.*
4 *Vſufructuarius quam cautionem præſtet.*
5 *Cautio an ſit de ſubſtantia vſusfructus.*
6 *Vſufructuarius non præſtita cautione recipiens fructus, an te-
neatur eos reſtituere.*
7 *Vſufructuarius ſi non poteſt præſtare cautionem, quid iuris.*
8 *Teſtator an remittere poſſit ne cautio præſtetur ab vſufru-
ctuario.*
9 *Vſufructuarius ad quas impenſas teneatur.*
10 *Laudare ſeu recipere laudemium an ſit proprietarij vel vſufru-
ctuarij.*
11 *Vſusfructus quomodo amittatur.*
12 *Vſusfructus legato an grauetur hæres in legitima.*
13 *Vſufructuariã ſi teſtator ita relinquat vxorẽ, ne ab hærede mo
leſtetur, ſub pœna perdẽdi hæreditatẽ, qualiter hoc intelligatur.*
14 *Vſusfructus an intelligatur, ſi teſtator dicat, relinquo Titio fun-
dum ad vſumfructuandum.*
15 *Legato habitationis vel vſusfructus nõ derogatur per legatum
proprietatis.*

VSVS eſt ius vtendi rebus alienis ſalua rerũ ſubſtãtia,
ſecũdùm Azo. in Sũma. & glo. in l.j. ff. de vſu & hab.
Ex qua diffinitione infert gl. ibi, q̃ vſus propriè cõſiſtere
non poteſt in rebus quę ſolo vſu conſumũtur. ¶ Vſurarius
autẽ eſt, cui re tantùm ad vſum quotidianũ vti licet. Inſti.
de vſu & habi. §. j. Vnde vſuarius poteſt ſumere non ſolũ
quantũ ſibi expedit: ſed etiã ſibi & familiæ ſuæ. l. plenum.
in fi. ff. de vſu & habi. ¶ Vſusfructus autem eſt ius alienis
rebus vtendi & fruendi ſalua rerum ſubſtantia: quia eſt ius
in corpore, quo ſublato, & ipſum tolli neceſſe eſt. ff. de vſu
fructu. l.j. & Inſtit. eod. tit. in princip. & eſt ſolùm propriè
in rebus quæ vſu non conſumuntur. ff. eodem. l. omnium.
¶ A quo vſufructu dicitur vſufructuarius, qui ab emphy-
teuta differt: quia ille habet vtile dominiũ, iſte autem ſo-
lùm ius vtendi, & fruẽdi. Ab vſuario verò differt: quia is,
cui datur nudus fundi vſus, nihil habet vlterius in eo, niſi
vt oleribus, fœno, pomis, & huiuſmodi, vtatur ad vſum
quotidianũ, nihil alij venditurus aut daturus, & in eo mo
retur: ſic tamẽ vt domino fundi moleſtus non ſit, neq; his
per quos opera ruſtica fiũt: nec poteſt ius, quod habet, alij
vẽdere aut locare, aut gratis concedere: ſed vſufructuarius
ſic. Inſtit. de vſu & habit. §. j. ¶* Primò autẽ quæritur, quid
iura tradiderint de vſu & vſuario? Et dico multa. ¶ Primũ.
Si marito relictus ſit vſus domus, habitare poterit in ea ẽt
vxor, parentes, filij, ſerui, & liberti, & hoſpites recipi, ẽt ſi
penſionẽ habeat vnà cum hoſpite, & nõ ſeparatim domũ
inhabitet. Et idẽ dic in muliere, etiã ſi vidua erat, & poſtea
nupſit. ff. de vſu & habi. l. cui vſus. & l. cęterũ. & l. non ſolũ.
¶ Secundam. Si habitatio domus conceſſa eſt, non ſolùm
ipſe poteſt habitare cum prædictis, ſed etiam poteſt alteri
locare, etiã ſeparatim à ſe. & ſic habitatio eſt ius diſtinctũ
ab vſu & vſufructu: & qui habet habitationem, non habet
vſumfructũ, nec vſum. Inſt. de vſu & habitatio. §. & ſi cui.
¶ Tertiũ. Si pecoris vſus ſit relictus alicui, neq; lana, neq;
lacte, neq; agnis vti poterit, ſed ad ſtercorizãdũ, & modico
lacte vti poterit. ff. de vſu & ha. l. plenũ. §. ſed & ſi pecoris.
¶ Quartũ. Is cui legatur vſus ſyluæ, põt ĩcidere & vẽdere,
ſicut & vſufructuarius: quia aliàs nihil habiturus eſſet ex

legato.ff.de vſu & habitatione.l.diuus.& ibi gl.& Inſt.de vſu & ha.in prin.& ita indiſtinctè tenet Sum.Ang.Sed melius Sum.Ro.cũ Ang.de Are.limitat hoc verum, qñ ſylua diſtaret,& vectura lignorũ pl⁹ valeret quàm ſibi ligna neceſſaria:qa tũc in recõpẽſatione vecturæ de lignis poſſet vẽdere quãtũ attingit vectura lignorũ ſibi neceſſariorũ,& nõ plus:qa vſurarius tãtũ debet habere,quatũ ſua neceſſitas expoſcit,& nõ plus.Et hac rõne idẽ dici põt de frumẽto & vino qũ diſtarent,ar.l.adigere. §.quãuis.ff.de iu.patro.Hæc ex Ang.& rationabiliter.Ex quibus dicẽt vt parti.ſeq.¶ Quintũ.Si mihi legat⁹ eſt vſus vnius bouis,ſi aliũ cõmodè nõ habeo,iũgere poſſum cũ boue vicini mei, vt alternis diebus vtamur.aliter nullã cõmoditatẽ vſurarius haberet.ar.gl.allegatæ.Inſt.de vſu & ha.& in d.l.diuus.Vide etiã j.§.viij.parti.iij. ¶ Sextum.Si aũt legatus eſt mihi vſus magni palatij,& elegi ꝙ meo vſu certã partẽ eius,nõ poſſum de cętero variare,& aliã habere.l.diu⁹. §.licet.ff.
2 de vſu & ha.Hæc Ludo. ¶*Secundò quæritur,circa vſum fructum quomodo cõſtituatur?Et dico ꝙ pactionibus,ſtipulationibus,& familiæ erciſcundæ compoſitione & conſenſu:itẽ in teſtamẽto legãdo:vt ff.de vſufr.l.omnium.& l.vſusfructus pluribus.Item ſi quis legat habitationẽ ĩ domo ſua,perinde eſt ac ſi lẽgaret vſumfructũ habitatiõis:vt eſt caſus in l.cùm antiquitas.C.de vſufruct.& ideo poteſt locare vt ibi,& cõmodare.l.j. §.inter commodatum.ff. cõ
3 modati. ¶*Tertiò quæritur,in quibus rebus conſtituatur vſusfructus? Et dico ꝙ in omnibus quæ vſu non conſumũtur proprię,vt d.l.omniũ.ff.eo.in rebus verò,quę vſu conſumuntur,non conſtituitur propriè,ſed vtilitatis cauſa receptum eſt,vt etiam in his conſtituatur.Ergo conſtituitur in pecunia,vino,grano,& huiuſmodi:leſtit.eo. §. conſtituitur.Eſt aũt nota.ꝙ illud quod nõ renaſcitur, nõ dicitur in vſufructu.l.diuortiũ. §.ſi fundũ.& §.ſi vir in fundo.ff. ſol.ma.Vnde lapis,qui nõ renaſcitur,non eſt in vſufructu, & creta,& huiuſmodi:vnde talia vſufructu legato non veniunt.Arbores autem cæduæ,vt ſalices,& huiuſmodi,ſunt in vſufructu,ſed fructiferæ pro vſufructu cędi nõ poſſunt. 7
4 ¶*Quartò quæritur, ad quid teneatur vſufructuarius quãtum ad cautiõnẽ?Et dico,ꝙ tenetur præſtare cautionem, ꝙ rebus,quæ vſu non conſumũtur,arbitrio boni viri videtur,ſalua eorum ſubſtantia,ſicut quilibet vir bonus vtiẽ & fruitur re propria.in rebus verò,quæ vſu conſumũtur,debet pſtare cautionẽ de his exhibẽdis in ea æqualitate: vel ſi vult conſumere,ꝙ præſtabit æſtimationẽ illorum bonorum.de pign.c.vltim.in glo.& ff.de vſufruc.ea.re.quæ vſu conſ.l.j.ij.& iij.& d.§.conſtituitur.& debẽt æſtimari,cùm ſibi traduntur:vt l.j.C.de vſu & habit. Addit tamen Pan.in 8
c.cùm conſtet.de pignor.ꝙ in rebus,quæ vſu non conſumuntur,ſed minuũtur,vt ſunt vegetes,cauebit de reſtituẽdo quod ſupererit finito vſufructu.ff.vſuf.quẽadmo.caue. l.j. vbi eſt caſus.& facit l.j.ff.de vſufruc.ea.re.vbi illa duo ponuntur vt diuerſa,ſcilicet quæ vſu cõſumuntur: & cõſequenter iura quæ voluntæſtimationẽ præſtari, loquũtur in his quæ vſu conſumũtur:vt in l.ſi tibi vini & olei.ff. de vſufruct.ea.re.Vnde non debẽt extendi ad ea quæ vſu minuuntur:quia eſſet præiudiciũ vſufructuario. Et facit pro 9
hoc exemplum dere cõmodata quæ vſu minuitur:vbi damnum pertinet ad dominũ,non ad commodatarium.l.eũ
5 qui.ff.cõmodati. ¶*Quintò quæritur,vtrum cautio ſit de ſubſtãtia vſufructus? Et dicit Guli. de Cug. vt refert Bald. in l.j.C.eodẽ.& Iaco.But.vt refert ibi Bar.& Sali.ꝙ non, reſpectu rerum,quæ in vſu conſumuntur: quia in multis caſibus cõſiſtit vſusfructus ſine cautione:vt no.in d.l.j. ſed reſpectu rerũ quæ vſu conſumũtur,eſt de ſubſtantia,vt hoc ſenatus. §.j.ff.de vſufruct.earũ re.Ex quo infert Ang. de Are. ꝙ licet vſufructuarius vtaẽ vel fruatur fundo vel domo teſtatoris,nondũ præſtita cautione,ꝙ propter hoc nõ definit fructus facere ſuos.ſecus in pecunia & veſtibus & alijs mobilibus.Vide §.ſequẽti. ¶*Sextò quæritur, vtrũ vſufructuarius non præſtans cautionẽ à principio,& recipiens fructus,teneatur eos reſtituere?Et dicit Pan. in c.ĩ conſtet.de pigno.doct.cõmuniter diſtinguere cõcordando glo.iuris ciuilis ſic.Nam ſi bona fide recipit,puta quia non fuit exacta cautio,nec malitioſe dilata,habet locũ gl. in l.vxori,la j.ff.de vſufruct.leg.quæ tenet,ꝙ reſtituere non tenetur. Si verò exactus nõ præſtitit cautionẽ, vel fuit in mala fide,malitioſe nõ præſtans,cùm ſciret ſe obligatũ teneretur eos reſtituere tanquàm indebitè perceptos,quia facit ſuos.& ſic intelligitur glo.in l.ſi cuius.ff.de vſufruct. Et facit l.ſed & ſi. §.ſcire.ff.de peti.hæred.vbi errans in re facit fructus ſuos:nõ autem malę fidei poſſeſſor.Latius autem diſtinguit Sali.poſt Old.Cyn.& Bald.in l.j.C.eod. Nam ſi quæritur de fructibus perceptis ab alio:tũc eos facit ſuos:ſed præſtita cautiõe vel oblata, licet nõ recepta abſq; cauſa legitima,debet ei dari licentia vt eis fruatur vxori.Si verò quæritur de perceptis à ſe,ſi cautio erat petita,non facit eos ſuos,vt eius mora nõ ſit ſine pœna.facit hac edictali. §.his illud.C.de ſecun.nuptijs.Si verò nõ fuit cautio petita:tũc ſi percepit ſciẽte & patiẽte proprietario, facit eos ſuos: & ille ſibi imputet ꝙ cautionem nõ petijt, vt d. §.his illud. qui loqtur in ſciẽte ſe teneri ad cautionẽ præſtandam per verbum,diſſimulauerat.& ibi eſt caſus,ꝙ poſſidens nõ teneatur cautionẽ offerre.Si verò eos percepit proprietario ignorante:tũc ſi poſſeſſionẽ habebat ſine vitio,eos facit ſuos propter bonam fidẽ,ar.ff.quibus modis vſusfruc.amit.l.ſi vſufructuarius. Si verò erat apud eũ cum vitio:quia ſua authoritate iuit ad apprahendendum, non facit ſuos:quia licet titulũ habuerit,tamẽ non habuit bonam fidẽ;nec iuſtam poſſeſſionẽ.Diſtinctio tamẽ Pan eſt ſufficiens in conſcientia. ¶*Septimò quæritur,quid nõ põt vſufructuarius præſtare cautionẽ?Et dico, ꝙ Bal. in l.iiij.C.eod.concordando opiniones concludit,ꝙ ſi clarũ eum præſtare nõ poſſe fideiuſſorẽ:& tunc ſi eſt perſona ſuſpecta,res debet ſequeſtrari,ſecundũ formã l.poſtquam. §.Imperator.ff. vt leg.no.caue.coniũcta l.ſi fideiuſſor. §.ſi.ff.qui ſatiſd.cog.Sed in hoc credo aduertendũ an eſſet res mobilis,& quæ poſſet deuaſtari : & procederet ſi opinio:aliàs ſecus.Si verò perſona non eſt ſuſpecta,ſed fidelis,licet pauper,ſtabitur cautioni.Concordat Pan.in c. cùm conſtet.de pigno. ¶*Octauò quæritur, vtrũ teſtator remittere poſſit ne cautio præſtetur?Et dicit Pet.in l.j. eodem.& in l.ſcire.C.vt in po.lega.ꝙ ſic in rebus quæ vſu conſumuntur,in alijs nõ:quia daretur materia delinquendi,nec vti curaret ſicut vir bonus. Quæ ratio ceſſat in alijs cũ ſolùm teneatur ad æſtimationẽ.Sed limita niſi propter tas fuiſſet eidem vſufructuario legata vſq; ad certam diẽ, & vſusfructus purè:quia hoc caſu cautio nõ eſt præſtãda vt in l.ſi vſusfructus. §.planè.ff.vſufruct.quemadmo.caue. ¶*Nonò quæritur, ad quid teneatur vſufructuari⁹ quãtũ 11
ad ſolutionem ſiue exburſationẽ?Et dico multa. ¶ Primũ. An vſufructuarius teneatur ad impẽſas in re vſufructuaria reficienda,dicit Lud.de Roma in ſing.& Ang.de Aret.inſtit.de vſufr. §.finitur.ꝙ ſic,ſi impẽſa eſt parua: non aũtẽ eſt magna,ſed pertinet ad proprietariũ:vt l.hactenus.ff.e. & l.eum ad quẽ.cũ ibi no.per Bald.& Sal.C.eo.nec debet vſufructuarius primò expendere magnã impẽſam,& de

de repetere à proprietario:quia vſufructuari⁹ habet curã & ſolicitudinẽ rei ſolũ, vt ꝓcurator in rẽ domini: iuxta l. j.in ſi.ff.vſufr.quemad.ca.qui procurator ad opus faciẽdũ agere poteſt,vt detur ſibi pecunia ante opus factũ.ff. mã. l.ſi verò nõ remunerãdi. §.ſi.cũ l.ſe. Sed limita, niſi eſſet legatus vſusfructus omniũ bonorũ: qa teneretur ad omnes expenſas,vel renũtiare.d.l.hacten⁹.de fide inſtr.c.G.perpetuus.in gl. Quæ aũt impenſa dicatur magna,eſt in iudicis arbitrio. ¶ Secundũ. Tenetur etiã vſufructuarius ad collectas,ſecundũ Lud.de Rom.vt l.quæro.ff.de vſufr.leg.& l. apud Iulianũ. §.hæres.ff.de leg.j.& l.hacten⁹.ff. de vſuf. Quod limita,niſi collecta tãra eſſet,ꝙ æqualeret fructuũ perceptioni:quia ſolũ tenetur dominus.glo.eſt in l.q con cubinã. §.qui hortos.ff.de leg.iij.quã ſequitur Dy.& Bar. in l.his verbis. §.itẽ teſtator.ff.de leg.iij.niſi eſſet legatus vſusfructus omniũ bonorũ, vt de expẽſis dictũ eſt.Vide tamẽ Bar.in l.qro.ff.de vſufr.leg.quo ad collectas & alias ꝓ ſtationes,voletẽ,ꝙ onera q̃ debẽtur pro habẽdo iure fructuum percipiendorũ,nõ pertinẽt ad fructuariũ:illa verò quæ habito iure imponũtur pro fructibus vel pdio,vel pſonæ pro prędio,pertinẽt ad fructuarium:vt in d.l.quero. & eſt iſta veriſſima ſol.Hæc ex illo. ¶ Tertium.Vtrũ autẽ idem ſit de vſuario:dicit Lud.vbi ſ. ꝙ aut domin⁹ participat in rei cõmodo,cuius legatus eſt vſus, puta quia dom⁹ eſt ampla:& tunc tenetur domin⁹ tantùm.aut non participat,ſed ſolus vſuarius: & ſic tenetur ad expẽſas.l.ſi dom⁹. ff.de vſu & habi. ¶ Quartũ. Vſufructuarius omniũ bonorum,ſecundũ Direc.de mẽte Hoſt.tenetur ſoluere æs alienũ de ipſis bonis:ſecus ſi certarũ rerũ ſit ei relict⁹ vſusfructus.ff.de vſufru.leg.l.ſi.& ibi Bar.Sed Pau.de Caſ.cõſilio
cclxv. dicit ꝓprietariũ teneri principaliter ad vẽdẽdum de bonis ꝙ dicta ſolutione:& ſic vſufructuarius ſecũdariò participabit in ſolutiõe, & percipiet minorẽ vſumfructũ: ſed nõ habebit totũ onus,vt Bar.putauit.& hoc eſt tex.ex preſſus in l.fin. §.ſi aũt æs alienũ.C.de bonis quæ li. & eſt verius: & ſic etiã tenet Mathęſila.in ſuis ſing.& dicit fuiſſe obſeruatum Bononiæ. ¶ Quintũ. Onus autẽ legatorũ an ſequatur vſufructuariũ omniũ bonorũ.Bar.in d.l.ſi.dicit,ꝙ nõ: & cõſequẽter ſequitur ꝓprietariũ.quod ĩtellige eo modo quo dictũ eſt de ære alieno. ¶ Sextũ. Si autẽ eſt legatus vniuerſaliter vſusfructus gregis vel armẽti, ſi moriatur,tenet⁹ vſufructuari⁹ reficere ex agnis gregũ, ſubmittendo alia loco mortuorũ capitũ.Secus ſi tantũ in animalibus legetur vſusfruct⁹:quia ſi moriãtur ſine ſua culpa,reficere non tenetur.ff.eod.l.vetus.Inſti.de re.diui. §.ſed & ſi gregis.Et ſimiliter dic, ꝙ debet in vinearũ mortuarũ & arborũ locũ alias inſtituere,& colere:qa quaſi bon⁹ pater famil⁹.debet vti:vt ĩ d. §.ſed & ſi gregis.Sed tñ no.ꝙ nõ extinguitur vſusfructus per mortẽ ciuilẽ,id eſt,religionis ĩ- 12
greſſum,ſecundũ Cyn.in l.pen.C.eo.per authẽ. ingreſſi. C.de ſacroſan.eccle. ¶*Decimò quæritur, cuius ſit laudare vel accipere laudemiũ?Et dico ſecundũ Pet.Heliã, ꝙ ꝓprietarius laudat,& nõ vſufructuari⁹:ſicut dicim⁹, ꝙ licet pater habeat vſumfructũ in bonis aduẽtitijs,tamen filj⁹ q hãc proprietatẽ habet laudare,debet laudare,& ita hic.Vide ſupra Emphyteuſis. §.xxxj. ¶*Vndecimò quæritur, quo- 13
modo amittitur vſusfruct⁹?Et dico,quòd quatuor modis. ¶ Primò per mortẽ vſufructuarij.de pig.c.ſi.ĩ gl.Et ſi plures ſint vſufructuarij,& moriatur vnus, non tũ reuertitur vſusfruct⁹ ad proprietariũ, ſed trãſit alteri vſufructuario. ff.de vſufru.accre.per totum.ff.quib.mo.vſusfru.amit.l.ex cepta.& ſolùm redit ad proprietarium ſi oẽs moriantur: l.eo. §.j. Quòd ſi relinquatur alicui donec filj⁹ pupil lus ad pubertatem venerit, & ille ante pubertatem moriatur,vſusfructus durabit vſq; ad ætatẽ cõpletã.Sed ſi ſit relictus ſub certo tpe, puta donec talis furioſus reſipuerit, & antequã reſipiſcat,moriatur,durabit toto tpe vitę vſufructuarij:quia potuit toto tẽpore vitæ eius in furia pſeuerare: vt l.ambiguitatem.C.eod.Si autẽ relinquatur filio exiſtenti in patris poteſtate,non extinguitur per mortem eius,ſecundùm Bar.in l.ex literis.C. de vſu & habi.qa prę ſumitur legatus contẽplatione patris: vnde remanebit patri, qui pater, ſi præmoriatur, præſumetur contemplatiõe filij legatus,& non extinguetur, ſed erit filij aduẽtitiũ. Et ſi legatus fuerit vniuerſitati vel ciuitati,durabit ſpatio cẽtũ annorũ.ff.eo.l.an vſusfructus. niſi in ciuitate aratrũ in ducatur,ita ꝙ deſinat eſſe ciuitas vel vniuerſitas.ff. quib⁹ mod.vſusfru.amit.l.ſi. ¶ Secundò,per maximam & mediã capitis diminutionem,nõ autem per minimam. Et quãdo perditur iſto modo,ſi vſufructuarius erat filj⁹, reuertitur ad patrẽ:ſi ſeruus,ad dominũ:ſi pater vel alj⁹, trãſibit ad filium aut hæredẽ eius,nõ ad proprietarium: vt in l.ĥ.C.e. intellige quandiu viuet ille,cui fuerat legatus.ar.d.l.ambiguitatem.Eſt autẽ diminutio capitis maxima, cùm quis ſi mul & libertatem & ciuitatem amittit: quod accidit his q propter delictum ſuum efficiuntur ſerui pœnæ:vel q propter ingratitudinẽ in ſeruitutẽ redigũtur.Media eſt, cùm ciuitas amittitur,& libertas retinet: quod accidit cũ aqua & ignis interdicitur, vel quis in inſulã deportat. Minima eſt,cũ ciuitas & libertas retinetur, ſed ſtatus mutat: quod accidit his q ſui iuris erãt,& facti ſunt iuris alieni,vel ecõtrario.Inſti.de capi.diminu. Primæ duæ ſunt mortes ciuiles.ff.pro ſocio.l.ſi ſocietatẽ.tertia verò nõ:qa omnia iura tranſeũt ad patrẽ,cui arrogatus ſe donat.Inſtit. de apo. §.ſed hodie.C.de ſacroſan.eccle.auf.ingreſſi.de teſtamẽ. qa ingrediẽtibus. ¶ Tertiò amittitur,ſi res perierit in qua erat vſusfructus:Inſti.eo. §.finitur.ff.quib.mo.vſusf.amit. l.j.& per totũ.& hoc ſi erat conſtitutus: quia quod nõ eſt, amitti non poteſt:vt in glo.ibidem.Imò Ange.ex §.finit. Inſti.eo.infert,ꝙ habens vſumfructum vnam domunculã, mutare non põt & facere domũ amplam:quia ſi mutat in nouã formam etiã meli⁹, perdit vſumfructum. & eſt caſus in l.qui vſumfructũ areæ.vt in l.vſufructuarius.ff.eo. imò ſi ædificiũ eſſet inchoatũ p defectũ, nõ põt vſufructuari⁹, etiam ſi eo indigeret,perficere aliàs perficiẽdo cadit à iure ſuo:vt eſt caſus in d.l.vſufructuarius. ¶ Quartò amittitur p nõ vſum,non ſimpliciter,ſed eo modo quo ẽt dominium rei perditur,vt per pſcriptionẽ:vt ſ. Præſcriptio,dictum eſt:& not.in l.pen.C.eod.Vnde ſecundùm Dir. amittitur ſpatio decem annorũ inter præſentes,& viginti iter abſentes.C.eo.l.pen.ſufficit tamen,ꝙ per alium vtatur,ff. eo.l.arboribus. §.vſufructuari⁹. ¶*Duodecimò quæritur, vtrũ ex vſufructu legato grauari debeat hæres ĩ legitima? Et dico, ꝙ nec quo ad ꝓprietatẽ, nec quo ad vſumfructũ. C.de inoffi.teſt.l.quoniã.& authẽ.nouiſſima.& l.ſcimus. §.cũ aũt.Idẽ dic in Trebellianica quo ad aliũ hæredẽ vel alios quibus legitima debetur: quia detrahẽt hæredes de tali vſufructu legato,niſi ſit ipſe hæres, cui vſusfruct⁹ eſt legat⁹:vt l.vxori.la j.ff.eodem.l.omniũ.& l.ſi mihi & tibi. ¶*Decimotertiò q̃ritur, qd ſi teſtator reliquit vxorẽ ſuã vſufructuariã,& vetuit eã moleſtari per hęredẽ ſub pœna perdendi hęreditatem, & nõ dixit cui applicetur? Et dico multa. ¶ Primum.Si relicta ſit vſufructuaria omniũ bonorũ teſtatoris,debetur ei fruimentũ quod erat teſtatoris,& alia vſu conſumptibilia,cũ ſatiſdatione de reddẽda eſtimatiõe eorũ.ff.de æſtim.ea.re.l.ſi tibi vini.& ſimiliter vti pote

rit arrenſibus, & alijs mobilibus, quę vſu non conſumunt, cum ſatisfactione, de qua ſuprà, §. viij. ¶ Secũdum. Intelligitur aũt molestari ab hærede, ſecũdũ Bal. in l. j. C. de his quæ pœ. no. quãdo aliqd facit malo animo: quia quod malo animo non fit, nullã pœnã meretur. Si aũt iuris diſpoſitione eam moleſtaret, puta quia petit cautionẽ iure debitã, nõ dicitur eã moleſtare. arg. l. quæro. §. inter locatorẽ. ff. locati. Secus ſi malo animo eã turbat coram iudice vel quomodocũq; vt l. vim facit. & ibi Barto. ff. de vi, & vi ar. ¶ Tertiũ. Si aũt malo animo eã moleſtat, ſecundũ Bar. in §. hæres. l. vxorẽ. de lega. iij. applicat hæreditas ſubſtituto vel cohæredi, nõ aũt ipſi vxori. quod etiã ſequitẽ Bal. in l. j. C. de leg. & Bar. in l. paterfa. teſtamẽto. ff. de hæred. inſti. & ibi Ang. Raph. & Imo. & ſi ſubſtitutũ vel cohæredẽ nõ habet, applicat veniẽtib⁹ ab inteſtato. vt no. Bar. in d. l. paterfa. aile. auf. cui relictũ. C. de idicta vi. tol. ¶ Quartũ. An autẽ hoc caſu, quo hęres priuatur hęreditate iam q̃ſita, priuetur ipſo iure. Bar. ĩ d. l. paterfamilias. dicit, q̃ nõ: qa ex quo ſemel fuit hęres, non põt deſinere: vt l. & ſi ſine. §. ſed qđ Papinianus. ff. de mino. & ſic valet in hoc, vt teneat dictã hæreditatẽ reſtituere p fideicõmiſsũ, vt d. §. hęres. Quod no. eſt: qa ſecũdũ Doct. detrahet quartã Trebellianicã: vt l. j. §. j. ff. ad Trebellia. Et hoc ſequitur Inn. in d. l. paterfa. & eſt verius. licet Bal. in d. l. j. C. de leg. teneat, q̃ ſit priuatus ipſo iure. Hæc ex Ang. ¶ Quĩtũ. Si aũt reliqt eã domi nam & vſufructuariã omnium bonorum ſuorum, quãdiu vitam vidualem duxerit: vide §. Legatum. j. §. v. Poterit tamen talis vxor laudare, vel laudemiũ recipere: nec p hoc videtur cõditio hęredis fieri deterior, ſicut nec eccleſię, ſi prælatus beneficia vacãtia cõferat, vł electos cõfirmet, cũ talia retinere nõ poſsit ad manus ſuas. de inſti. c. ſi. de offi. archipre. c. ii. & feuda antiqua concedat. de feu. c. ij. ¶ Sextũ. Sed tũ no. eſt ſecundũ Bar. in l. Titia. §. Titia. ff. de leg. ij. q̃ cùm dicitur, relinquo vxorẽ meã dominam & vſufructuariam, videtur cõtinere repugnantiam, cùm nõ poſsit qs eſſe dominus & vſufructuarius: vt l. vti frui. ff. ſi vſusfructuet. tamen dicit, q̃ illud verbum, domina, nõ importat dominium bonorum, ſed pręeminentiã quãdam in domo, ſicut erat pręeminẽs ante mortẽ viri: vt l. j. ff. rerum amo. & in l. j. §. ſi vir. ff. ad Sillan. & hoc tenet Spec. in tit. q fil. ſint leg. & colligitur ex cõmuni vſu loquẽdi: quia vxores dicũtur dominę dom⁹. l. Titia. ff. de annuis leg. & d. l. j. & d. §. ſi vir. Quod etiã paret: qa teſtator aliũ hæredẽ facit. Et ſic tene, ſiue inſtituti ſint filij, ſiue extranei. Dicit tamẽ idem Bar q̃ illud verbum, vſufructuaria, fauore filiorũ iterpretatum eſt conſuetudine, q̃ ad ſola alimenta porrigatur: vt not. glo. in l. j. C. ſi ſecun. nup. mu. aliàs aũt in extraneo deiure debet habere vſumfructũ omnium bonorũ deducta Falcidia: vt l. vxori meæ. ff. de vſufruct. leg. & ff. de vſufruc. l. omnium. Et ſimiliter ſi relinquatur vſufructuaria vnius ſandi: q̃ ceſſat dicta cõſuetudo, & debet habere vſumfructũ. Et ita ſentit Odofre. Si verò teſtator inſtituit ſimul ſi lij & extraneũ, ſecundũ Bar. in d. §. Titia. quantũ ad filiũ illud verbũ, vſufructuaria, importat alimenta tantũ, ſed q̃ parte extranei habebit vſumfructum. ¶ Septimum. Si aũt filius ſit inſtitutus, & extraneus ſubſtitutus, & vxor relicta domina & vſufructuaria, & hæreditas deueniat ad ſubſtitutũ, ſecundũm Bar. vbi ſuprà, ſi loquamur in ſubſtitutiõe vulgari. mulier debet habere vſumfructũ, cũ à ſubſtituto cœperit habere vires: vt l. qui fundum. §. qui filiũ. ff. ad le. Falcid. & in perſona ſubſtituti, qui eſt extraneus, ceſſat interpretatio cõſuetudinis, & videtur caſus in l. ſi contra. ff. de vulg. & pup. Sed in ſubſtituto pupillariter, ad quẽ hęreditas deuenit, dubium eſt quid debeat vxor iſta habere ta mẽ videtur, q̃ alimẽta: quia filius fuit hæres patris: & ſicũ legatum ex perſona filij cœpit vires habere: & cõſequẽter ſubſtitutus non põt teneri in plus quàm pupill⁹. d. §. qui filium. Et idẽ videtur tenere Imo. in d. l. & ſic cõtra. ¶ Octauum. Si autem maritus in teſtamẽto omnino exprimeret ſe velle eã habere vſumfructũ: vt dicẽdo, Et quia illud verbũ, vſufructuaria, habet dubitationẽ: declaro meæ voluntatis eſſe, vt habeat nõ ſolùm alimẽta etiam extãtibus filijs, ſed etiã vſumfructũ omniũ bonorũ meorũ. tũc deducto vſufructu legitimæ filiorũ habebit vſumfructũ aliorũ bonorũ, pro quo videtur tex. in auf. de trien. & ſemiſ. §. prohibemus. & in l. vxori meæ. ff. de vſufru. leg. & idẽ ſi dicat, relinquo vxori meę verũ & plenũ vſumfructũ: ſicut hodie cauti notarij ſtipulantur. ¶ Nonum. Si aũt dicat, relinquo vxorẽ meã vſufructuariam omniũ bonorũ extãtib⁹ filijs ſi filij præmoriãtur, habebit vſumfructum omnium bonorum: imò ſecundũ Bartho. Cepo. eſt ꝓprietaria. Ad quod allegat in l. ſicut in annos. ff. qui. mo. vſusfr. amit. ¶* Di moquartò q̃ritur, quid ſi dicat teſtator, relinquo Titio feudũ ad vſufructuandũ? Et dicit Bartho. Cep. in tract. ſeruitu. q̃ relicta eſt proprietas. Similiter quando dicitur relinquo fundum ad gaudimẽtum: per l. Procul⁹. ff. eo. & ibi do. Flo. qui hoc dicit verũ, ſi extranei ſunt inſtituti: nõ aũt ſi filij. & placet, licet alij illud velint indiſtinctẽ. ¶* Decimo quintò q̃ritur, vtrũ legãs habitationẽ ſeu vſumfructum habitationis domus ſuę vxori, quod idẽ eſt. l. cũ antiquitas. C. de vſu & habi. & in eodẽ teſtamẽto legãs dictã domũ alteri, ademerit vxori dictũ legatum? Et dicit Bart. ĩ l. Sempronio. ff. de vſufr. leg. quòd nõ, per tex. illũ, vbi habetur, quòd legato generali habitatiõis vel vſusfructꝰ nõ derogatur per legatũ ꝓprietatis. Et addit, q̃ in legato habitationis cõcurrãt ambo: vt l. ſi alij. ff. eo. quod notãdum eſt, quia quotidie relinquunt p̃dia pluribus: & poſtea dicit teſtator vxori ſe legare vſumfructũ: qa ĩ vſufructu oẽs cõcurrunt. Hęc ex illo. & idem Lud. de Rom. dicẽs p d. l. alij. q̃ ſi teſtator legauit vni fundum, & alteri vſumfructum fundi, itelligitur legaſſe vnicuiq; ipſorũ dimidiũ vſusfructus dicti fundi. ſecus tũ dicit in iudicis ſentẽtia: vt l. puto. ff. famil. erciſ. quod verum eſt, ſi aliud de mẽte nõ conſtet.

DE VXORE.

1 *Vxor an ſit in poteſtate mariti.*
2 *Vxor an cedat lucro viri.*
3 *Maritus an habeat in vxorem poteſtatem ordinariam castigandi, verberandi, aut vinculandi.*
4 *Adulterantem vxorem an poſsit uir occidere.*
5 *Vxor an agere poſsit ad reſtitutionem dotis uiuente uiro.*
6 *Vxor habens uirum prodigum an poſsit aliqua bona eo inuito abſcondere.*
7 *Vxor an poſsit de rebus uiri prouidere filijs primi matrimonij.*
8 *Vxor an teneatur uirum ſequi quocunque ierit.*

VXOR in fauorabilibus dicitur ea mulier, quę cõſenſit per verba de ꝓſenti, licet nondũ cõſummatũ fuit matrimoniũ: in odioſis verò eſt illa ſola quæ illud cõſummauit: vt in l. nõ ſine. C. de bonis quæ lib. & not. Pan. in c. tertio loco. de præſumpt. Vide ſuprà Sponſalia. ¶* Primo verò q̃ritur, vtrũ vxor ſit in poteſtate mariti? Et dicit Bal. de conſue. feu. tit. an maritus ſuc. vxo. in bonis. q̃ nõ, iure Romano, niſi quo ad debitũ carnis, & operãdũ: vt not. gl. C. de cõdi. inſer. l. vxore. & not. Inſti. ad Tertullia. §. ſi. ĩ. C. de ſer. fug. l. ſi. & adde quod not. Inſti. de pa. pote. in gl. or. & eſt tex. in l. j. §. ſi. ff. de iniu. & ibi gl. & ĩ l. is cui⁹ nec. §. ſi. ff. de adul. vnde erit ſub poteſtate patris. d. l. ſi vxor. & l. ſicut. ff. de oper. lib. Sed iure Lõbardo erit ſub poteſtate viri: ſed apud nos vacat. Aliqui tamẽ tenẽt q̃ de iure canonico eſt ſub pt̃ate viri, arg. c. mulieres. de ſent. exc. Sed de his vide Pan. in c. literas. de reſti. ſpo. ¶ Secũdò quæritur, *vtrũ vxor cedat lucro viri? Et dicit Pã. vbi ſ. q̃ ſic quã tũ ad operãdũ. allegat l. ſicut patronus. ff. de oper. lib. & facit l. ſed ſi vir. in prin. ff. de do. inter vir. & vxo. Sed q̃ hoc videtur contra ea quæ dicta ſunt ſ. Eleemoſyna. §. v. ideo melius alij diſtinguũt. Nã ſi operatur in bonis viri, q̃ ſuo vſu, puta in lana, vt ſibi faciat veſtimẽtũ, vel in lino, vt ſibi faciat lineamina pro vſu, cedit lucro viri: qa nõ minus tale veſtimentũ erit viri, quàm ſi nihil operis in eo feciſſet: nec pretiũ laboris poterit in hoc caſu petere à viro: & ſic loqꝰ tur d. l. ſed ſi vir. & idẽ dic de re hęredis viri, apud quẽ alimẽtatur. Si verò operatur in reb⁹ viri vt inde lucretur, vel alijs locis quibuſcũq;: puta qa eſt textrix, vel filat, aut negotiatur, & huiuſmodi: nõ cedit lucro viri, ſed acquirit ſibi: niſi in caſu qñ non habet dotẽ ſufficiẽtẽ ad alendũ ſe & cõmunes liberos cũ marito, vbi marit⁹ nõ habet alia bona ſufficiẽtia: ſed ſi habet dotẽ ſufficientẽ ad alendũ ſe & cõmunes liberos, vł ſaltẽ ſe, & maritus habet alia bona ſufficiẽtia, nõ tenetur cedere lucro mariti: ſed poteſt in eius bonis vel alijs laborare vt lucretur. & hoc videtur ſeq Bar. & ſic limitare gl. in d. l. ſicut patronus. in l. Caio. ff. de alimen. leg. & facit l. & ſi de pecunia tua. C. de don. inter vir. & vxo. Et probatur etiã, qa vxor nõ tenetur laborare ꝓ viro, ſi habet ſufficiẽtẽ dotẽ pro parte onerũ ſupportãda: vt patet arg. c. per veſtras. de do. iter vi. & vxo. & in l. ſi cũ dote. ff. ſo. ma. & no. idẽ Pan. in c. literas. de reſti. ſpo. vbi determinat, q̃ nec etiã cauſatiuè põt vir eam cõpellere ad laborandũ. l. ſubtrahẽdo alimẽta: vnde conſequẽter ſibi poterit laborare: deductis tamẽ obſequijs cõibus pertinentibus ad gubernationẽ domus. Vnde ſecũdũ Io. Andr. tenetur ad omnia obſequa mariti: puta cuſtodiẽdo res eius, parãdo comeſtionẽ, lauãdo pedes & caput, & ſimilia. Quod intellige niſi mulieris cõditioni & nobilitati repugnẽt. Si tamẽ dotẽ ſic ſufficiẽtẽ nõ habet, laborare debet pro oneribus ſupportãdis: & ſi nõ vult, poteſt ille vir denegare alimẽta. & ſic tene. Nec obſtãt iura, quę videntur dicere, q̃ ſimpliciter cedat lucro viri: qa d. l. ſicut. quę dicit, q̃ debet eſſe in officio viri: debet intelligi ad debitũ reddidẽdũ, & operãdum pro gubernatione domus. & gl. ibi dẽ intelligẽda eſt dum laborat in re viri pro ſuo vſu, ſiue domus gubernatione: aliàs nõ habet veritatẽ, nec iure ꝓbatur. Et ſimiliter c. hæc imago. & c. mulierẽ. in q̃bus dicitur, q̃ eſt penẽ famula viri, & de eius dominio: intelligitur nõ ſimpliciter, ſed ſecũdũ quid, in quãtũ eſt ſub eius cura & regimine, & quo ad debitũ cõiugale, & cõmunia obſequia: aliàs nõ: quia nõ tranſit in viri poteſtatẽ, vt dictum eſt. ¶ Tertiò quæritur, *vtrũ marit⁹ habeat in vxorẽ poteſtatẽ ordinariã, eam puniendi, verberãdi, aut vinculãdi? Et dico multa. ¶ Primũ. Secundũ Pan. in c. cũ contingat. de for. cõpe. maritus non habet in vxorem poteſtatẽ ordinariam: ſcilicet puniendi: nec habet eam in poteſtate, ſicut pater filiũ: vt in l. ſi vxor. C. de condi. inſer. ¶ Secundũ. Poteſt tamen eam caſtigare & verberare moderatè, ſecundũ eum, & Doct. in c. quẽad modum. de iureiur. quod Hoſt. & Gof. ibi limitant ex magna cauſa, & verberatione leui: ar. in l. præceptoris. ff. ad l. Aquil. de homi. ad audientiam. Sine cauſa aũt vel grauiter verberãs vir punitur ad dandũ ei tertiã partẽ donationis propter nuptias: vt in authẽ. vt liceat ma. & aui. §. ſi quis autem propriam. & C. de repud. authen. ſed nouo iure. Nec obſt. l. cõſenſu. C. de repu. verbera ingenuis aliena eſſe: qa debet intelligi ſine cauſa, vel enormiter facta. ¶ Tertiũ. Sicut autẽ patet ex text. cum gloſſis in c. placuit. xxxiij. q. ij. laicus vxorẽ ſuam ligare nõ poteſt: ſecus de vxore clerici, quã ipſe cuſtodire & ligare poteſt in domo ſua, præter necem, ad ieiunia ſalutifera, nõ mortifera eam cogẽs. Et idẽ dico in parte reſpectu filij. ſ. quòd nõ habet in eo poteſtatem ordinariã, licet poſsit leuiter corrigere eius delicta, & etiã tradere iudici. l. iij. C. de pat. pot. & in domino reſpectu mercenariorũ, licet poſsit eos leuiter caſtigare. vij. q. j. ſicut alterius. in gloſſ. Et idẽ in domino reſpectu ſerui, quẽ caſtigare & vinculare poteſt, non tamẽ in eum ſeuire, aut iudicialiter cognoſcere. C. de cri. ſer. l. vnica. ¶ Quartò q̃ritur, *vtrũ vir occidere poſsit vxorẽ adulterantẽ? Et dico q̃ lex ciuilis pœnã nõ imponit, ſi eam inuenit in actu adulterij. l. Gracch⁹. C. de adul. xxxiij. q. ij. inter hæc. ſed lex diuina dicit, Nõ occides. vide ſ. Lex. §. x. ¶ Quintò q̃ritur, * vtrũ vxor poſsit agere ad reſtitutionẽ dotis viuente viro? Et dico ſecundũ Pan. in c. ex literis. de pig. q̃ ſic, ſi vir exulat, ꝓpter maleficiũ ſuũ, ma vimẽ cũ peruenitur ad diſtractionẽ bonorũ, & vbi matrimoniũ venit ſeparandum quo ad thorũ: vt in c. j. de dote poſt diuor. re. vide ſ. Dos. §. xvj. ¶ Sextò q̃ritur, *vtrũ vxor habẽs virũ ꝓdigum, licitè poſsit aliqua bona eius eo inuito abſcõdere? Et dico q̃ ſic, bona fide faciẽdo: nec tenetur obedire viro præcipiẽti in cõtrariũ. de quo ſ. Furtum. §. x. ¶ Septimò q̃ritur, *vtrũ vxor poſsit de reb⁹ viri ꝓuidere filijs primi matrimonij? Et dico q̃ non, niſi eo modo quo poteſt eleemoſynam facere. de quo ſ. Eleemoſyna. §. v. De rebus verò cõibus dicit Gul. ſimiliter, q̃ cõtra prohibitionẽ mariti nihil põt eis dare, ſi illi nõ habẽt aliquã actionẽ cõtra matrẽ. Si verò habẽt actionẽ cõtra matrẽ, vt quia obligata erat eos alere cùm ſint impuberes, vel ambo cõiuges poſsident bona eorũ, vel ex alia iuſta cauſa: maritus quidẽ tenetur eos alere: quia mater cũ ſuis oneribus ad maritũ tranſiit, ſecundũ aliquorum conſuetudinẽ: quia tamẽ maritus habet adminiſtrationẽ, vxor cõtra illius prohibitionẽ nõ debet eos alere, niſi in extrema neceſsitate: licet poſsit ꝓcurare q̃ ad hoc maritus per iudicẽ cõpellat. Hęc ex illo. Vbi tamen non eſſet conſuetudo, q̃ maritus habeat cõmunium rerũ adminiſtrationẽ, poſſet dare vxor ſicut marit⁹: cùm in re cõmuni quilibet habeat ius æquale. ff. pro ſoc. per totũ. ¶ Octauò quæritur, *vtrũ vxor teneatur virũ ſequi quocunq; ierit? Et dico quantũ colligitur ex no. in c. ſi quis neceſsitate. xxxiiij. q. ij. q̃ ſi vir tranſfert domicilium, tenetur eum ſequi, niſi fuiſſet pactũ q̃ nõ trãſferret, quia ſic nõ teneretur, niſi poſt pactũ aliqua neceſsitas aduenerit, quę impediret maritũ ibi manere, puta infirmitas, vel capitalis inimicitia: quo caſu ſequi tenetur pacto nõ obſtante, ar. c. vnaquaq; xxiij. q. ij. Si verò nõ trãſfertur domicilium, ſic eum ſequi nõ tenetur, ſecundũ Hoſt. Similiter nõ tenetur ſi eſt vagabũdus, ſecundũ gl. in c. vnaquaq;, niſi ſciens eum vagabũdum cum eo cõtraxerit: quia ſic tenetur. Hoc tamẽ totũ limitandũ eſt, qñ ex cauſa honeſta trãſfert domicilium, vel eſt vagabũdus. Secus ſi ex cauſa inhoneſta: vel ũ vellet eã trahere ad peccatũ: vel immineret ſibi periculũ vitę: qa ſic eum ſequi nõ teneretur: vt ſentit glo. in d. c. ſi quis. & facit l. quod niſi. ff. de op. lib. qa cùm vagãs ſic peccet, nõ eſt illi conſentiendũ in peccato. Vide in c. de illis. de ſpon.

ZELVS dupliciter ſumitur. Primò pro intẽſione amoris. & ſic eſt amor intenſus nõ patiens conſortium in re amata. j. ij. q. xxviij. artic. iiij. & iij. diſtin. xxvj. quæſt. j. ar. j. & ſic in ſe non ſonat peccatum mortale: eſt tamẽ cauſa

cauſa frequenter mortalium peccatorũ. Secundò pro quadam paſsione pertinente ad genus inuidiæ, ſecundũ ſcilicet quod quis de bono alterius triſtitiã ſumit: nõ quia diſpliceat ei bonũ proximi, ſed quia dolet ſe nõ habere quod proximꝰ habet. de quo vide S. in verbo Inuidia. circa prin.

XYSTVS epiſcopus &c. Ad futurã rei memoriam. Et infrà. Ex præmiſsis & alijs rationabilibus cauſis animũ noſtrum mouẽtibus motu proprio, non ad alicuius nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiam, ſed de noſtra mera voluntate & deliberatiõe, authoritate apoſtolica tenore preſentiũ ſtatuimus & ordinamꝰ, q̃ de cætero præ textu facultatũ huiuſmodi conceſſarũ à nobis vel authoritate noſtra, & quas cõcedi quomodolibet cõtingeret in poſterum verbo, literis, aut quauis alia ſcriptura, etiã cum clauſula, q̃ ſola ſignatura ſufficiat, etiã in fauorem fidei & cruciatæ, nullius cõfeſſorũ eorundẽ quempiã cuiuſuis ſtatus, gradus, ordinis, vel cõditionis exiſtat, & quacũq; eccleſia ſtica etiã epiſcopali vel maiori, aut mundana, etiã regali & maiori dignitate præfulgeat, q̃ offenſæ eccleſiaſticæ libertatis, violationis, interdicti ab eadẽ ſede impoſiti, ſeu hereſis, poſtquã fuerint de ea ſententialiter cõdẽnati, delati, ſeu publicè diffamati, cõſpirationis in perſonã aut ſtatum Romani Pon. ſeu cuiuſuis offenſæ, inobediẽtiæ aut rebellionis eiuſdẽ Pon. vel dictæ ſedis, mutilationis mẽbrorũ, vel occiſionis cuiuſcũq; in ſacris ordinibus cõſtituti, offenſæ perſonalis in epiſcopũ ſeu aliũ prælatũ, inuaſionis, depredationis, occupationis, aut deuaſtatiõis terrarũ Ro. eccle. mediate vel immediatè ſubiectarũ, ac etiã inuaſionis Romipetarũ, ſeu quorũcunq; ad Romanã curiã venientium, prohibitionẽ deuolutionũ cauſarũ ad dictã curiã, delationis armorũ & aliorum prohibitorũ ad partes infidelium, impoſitionis nouorũ onerum realiũ vel perſonaliũ eccleſijs vel eccleſiaſticis perſonis, ſimonię ſuper ordinibus vel beneficijs cõſequendis in dicta curia vel extra eam cõtractæ criminũ quomodolibet reꝰ foret. Et generaliter in caſibꝰ cõtentis in literis, quæ cõſueuerunt in die cœnæ domini publicari, prætextu huiuſmodi facultatũ abſoluere, & per eos emiſſa peregrinatiõis vltramarinę, & viſitationis limina apoſtolorũ Petri Pauli, & Iacobi in Cõpoſtella, & caſtitatis ac religionis vota, niſi ſpeciali licentia, & certa ſententia noſtra, de qua demũ cõſtare cẽſeatur, cũ in ſignatura noſtra deſuper manu noſtra ſcriptũ, aut in literis noſtris expreſſum fuerit, nos ex certa ſcientia & de ſpeciali gratia id cõcedere cũ derogatione præſentis cõſtitutionis, illius de verbo ad verbũ inſerto tenore: nõ aũt p clauſulas importãtes: vel in articulo mortis cõſtitutũ: & tũc in caſibus, in quibus, ſatisfactio fuerit impẽdẽda, facta ſatisfactione, vel idonea preſtita cautione cõmutare præſumãt. Et ſi aliqui confeſſorũ predictorũ cõtra præſentẽ cõſtitutionem quẽqũ abſoluere, aut excepta vota prædicta cõmutare attentauerint, abſolutio & cõmutatio huiuſmodi nullius ſit roboris vel momẽti. Et cõtrafacientes eo ipſo excõicationis ſentẽtiã incurrãt: à qua niſi in mortis articulo cõſtituti ab aliquo quàm à Romano põtifice abſolui nõ poſſint. Nõ obſtãtibus literis & cõſtitutionibus huiuſmodi ac ordinationibus, &c. Et ne aliquis de preſentibus ignorantiã valeat allegare, mãdamꝰ eas in cãcellaria apoſtolica & audiẽtialiter literarũ cõtradictarũ legi & publicari, ac inter extrauagãtes alias apoſtolicas cõſtitutiões in quaterno dictæ cancellariæ deſcribi, &c. Nulli ergo, &c. Datũ Romæ apud S. Petrum, anno incarnationis dominicæ Milleſimo cccclxxix. tertio Calẽ. Ianuarij, põtificatus noſtri anno ix.

PAVLVS epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriã. Ambitioſæ cupiditati illorum præcipuè, qui diuinis & humanis affectati dãnatione poſtpoſita, immobilia & pretioſa mobilia Deo dicata, ex quibus eccleſiæ, monaſteria, & pia loca tegũtur illuſtrãtur, & eorum miniſtri ſibi alimoniam vendicant, profanis vſibus applicare, aut cum maximo illorum ac diuini cultus detrimento exquiſitis medijs vſurpare præſumunt, occurrere cupientes, omnium rerum & bonorum eccleſiaſticorum alienationem, omnemq; pactum, per quod ipſorũ dominium, conceſsionem, hypothecã, locationem, & cõductionẽ vltra triennium, neonon infeudationẽ vel cõtractũ emphyteuticũ, præterquàm in caſibus à iure præmiſsis, ac de rebus & bonis in emphyteuſim ab antiquo conſeditis, & tunc eccleſiarũ euidẽti vtilitate, ac de fructibus bonis, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, pro inſtantis poris exigẽtia, hac perpetuò valitura cõſtitutione fieri preſenti prohibemus. predeceſſorũ noſtrorũ cõſtitutibus, prohibitionibꝰ, & decretis alijs ſuper hoc editis, q tenore præſentiũ innouamus, in ſuo nihilominus robore permãſuris. Si quis autẽ cõtra huius noſtræ prohibitionis ſeriẽ de bonis & rebus eiuſdẽ q̃cunq; alienare præſumpſerit, alienatio, hypotheca, cõceſsio, locatio, cõductio, d infeudatio huiuſmodi nullius omnino ſint roboris vel momẽti: & tam qui aliena, quàm is, qui alienatas res & bona predicta receperit, ſententiam excõicationis incurrat. Alienanti verò bona eccleſiarũ, monaſteriorũ, locorumq; piorũ quorũlibet inconſulto Romano põtifice, aut cõtra præſentis cõſtitutionis tenorẽ, ſi pontificali vel abbatiali præfulgeãt dignitate, ingreſſus eccleſiæ ſit penitus interdictus. Et ſi per ſex mẽſes immediatè ſequẽtes ſub interdicto huiuſmodi animo, quod abſit, perſeuerauerit indurato, la pſis menſibus eiſdẽ, regimine & adminiſtratione ſuæ eccleſiæ vel monaſterij, cui preſidet in ſpiritualibus & tẽporalibus, ſit eo ipſo ſuſpẽſus. Inferiores verò prælati, cõmendatarij, & aliarũ eccleſiarũ rectores, beneficia, vel adminiſtrationẽ quomodolibet obtinentes, prioratibus, ppoſitis, adminiſtrationibus, officijs, canonicatibus, præbẽdis, alijſq; eccleſiaſticis, cũ cura, & ſine cura, & ſecularibꝰ, & regularibus beneficijs, quorũ res & bona alienarũt dũtaxat, ipſo facto priuati exiſtãt, illaq; abſq; declaratione aliqua vacare cẽſeanẽ: poſſintq; per locorũ ordinarios, vel alios, ad quos eorũ collatio pertinet, perſonis idoneis, illis exceptis, quæ propterea priuatæ fuerint, libere de iure cõferri, niſi aliàs diſpoſitioni apoſtolicæ ſedis ſint ſpecialiter aut generaliter deſeruata: nihilominus alienatæ res & bona huiuſmodi ad eccleſias, monaſteria, & loca pia, ad q̃ ante alienationẽ huiuſmodi ptinebãt, liberè reuertãtur. Nulli ergo hominũ liceat hãc paginã noſtræ phibitionis, & innouationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis aũt hoc attẽtare pſumpſerit, indignationẽ omnipotentis Dei, & beatorũ Petri & Pauli apoſtolorũ eius ſe nouerit incurſurũ. Datũ Romę apud S. Marcum. Anno dominicæ incarnationis Milleſimo quadringẽteſimo ſexageſimo octauo, Calen. Martij, põtificatus noſtri anno quarto.

¶ EXPLICIT Summa Sylueſtrina, cui titulus eſt Summa Summarum de caſibus conſcientiæ, à proprio originali excerpta.

INDEX OMNIVM DICTIONVM, SEV TITVLORVM, qui in hac ſecunda Summæ SYLVESTRINAE parte tractantur.

Actantia. Pag. 3
Ieiunij & abſtinentia. 3
Ignorantia. 6
Illegitimus filius præcipuè quantum ad promotionem. 13
Imagines ſanctorum. 14
Immunitas ſeu libertas eccleſię primò in cę, & quo ad loca, res & pſonas. 15
Immunitas eccleſiæ ſecundò quãtum ad eius violationem. 20
Immunitas eccleſiæ tertiò ſpecialiter quantũ ad cõfugiẽtes ad eccleſiã. 23
Impenſæ. 25
Impedimentum quo ad matrimoniũ, vide in verbo, Matrimoniũ vj. vij. viij. 25
Imperator, vide Papa. §. x. itẽ Electio iij. §. iiij. & v. 25
Imperium. 25
Impoſsibile. 25
Impubes. 25
Inanis gloria, vbi Vana gloria. 25
Incantatio, vbi Sortilegiũ ſecundò. 25
Incarceratus, vbi Carcer. 25
Incendiarius & Incendium. 25
Incertorum reſtitutio declaratur infrà Reſtitutio viij. per totum. 26
Inceſtus, vbi Luxuria. 26
Incorrigibilis. 26
Indefinita propoſitio. 26
Indicium. 26
Indignatio. 27
Inducię. 27
Indulgentia. 28
Inepta lętitia. 34
Infamia. 34
Infidelitas & Infidelis. 36
Infirmus. 37
Infrà. 37
Ingenuus. 37
Ingratitudo. 37
In integrum reſtitutio. 37
Iniuria. 38
Iniuſtitia. 39
Inobedientia. 39
Inofficioſum. 40
Inquilinus. 40
Inquietudo mentis. 40
Inquiſitio primò. 40
Inquiſitio ſecũdò quo ad religioſos. 45
Inſcriptio ſeu Inſcribere. 46
Inſignia. 46
Inſtirpes ſuccedere. 47
Inſitor. 47
Inſtitutio ſeu Inſtituere. 47
Inſtrumentum, infrà Tabellio. 47
Intentio. 47
Interdictum primò quid & quotuplex ſit. 47
Interdictum ſecundò quando & quos liget. 49
Interdictum tertiò à quo ponatur aut ſuſpendatur vel relaxetur. 51
Interdictum quartò quando à iure ponatur. 54
Interdictum quintò quantum ad effectum, quid ſcilicet eo tẽpore liceat, & quid non liceat. 55
Interdictum ſextò, quantum ad pœnas violantium illud. 60
Intereſſe. 62
Interlocutoria ſententia. 62
Interpretatio. 62
Inteſtatus. 63
Intruſus. 63
Inuentum. 64
Inuentarium. 65
Inueſtitura. 65
Inuidia. 66
Ira. 66
Ironia. 67
Irregularitas. 67
Irriſio, vbi Deriſio. 72
Iudęi. 72
Iudex primò in ſe. 76
Iudex ſecundò quo ad eius officiũ, id eſt, iudicare. 83
Iudicium. 86
Iuratio & Iuramentũ primò in ſe quid & quotuplex ſit. 87
Iuramentum ſecundò an & quando ſit licitum vel illicitum. 89
Iuramentum tertiò quomodo ſit intelligendum & interpretandum. 91
Iuramentum quartò quantum ad obligationem. 94
Iuramentum quintò quo ad relaxationem. 102
Iuriſdictio. 105
Ius dictum. 105
Iuſiurandum. 105
Iuſpatronatus & patronus. 106
Iuſtitia. 111
Laicus. 111
Latria, & omnis adoratio. 111
Latro publicus. 112
Laudemium. 112
Legatum primò in genere. 112
Legatum ſecũdò à quo fieri poſsit aut factum eſſe intelligatur. 115
Legatum tertiò quantum ad rem legatam, quid ſcilicet poſsit, aut quid intelligatur legari. 118
Legatus quartò ad pias cauſas. 120
Legatus. 122
Legitimus & Legitimatio. 123
Legitima portio. 127
Leno. 131
Lepra, & Leproſus. 131
Lex. 133
Libellus. 147
Liber, Libera, & Libere. 148
Libertus. 148
Lis. 148
Literæ. 151
Litigator. 151
Liuellarius. 151
Loca. 152
Locatio. 152
Ludus. 157
Luxuria in genere & in ſpecie. 162
Magiſter. 165
Maieſtas. 165
Maior. 165
Maioritas. 165
Maior pars. 166
Maledictio. 166
Malefactor. 166
Maleficium. 166
Malitia. 170
Mandatum. 170
Manifeſtum. 172
Manumiſsio. 172
Martyrium. 173
Maſculinum. 173
Mathematici. 174
Matrimonium primò in ſe. 174
Matrimoniũ ſecũdò quomodo cõtrahatur quãtũ ad verba abſolute. 176
Matrimoniũ tertiò quomodo contrahatur quantum ad verba ſub conditione vel modo, & huiuſmodi. 183
Matrimonium quartò quomodo contrahatur quantũ ad intẽtionem abſolutè vel conditionaliter. 186
Matrimoniũ quintò à quo & per quẽ contrahi poteſt. 189
Matrimonium ſextò quantum ad eius impedimenta in genere. 192
Matrimonium ſeptimò quo ad impedimenta quæ impediunt tantùm, & non dirimunt. 194
Matrimonium octauò quo ad impedimenta quæ & impediunt & dirimunt. 198
Matrimonium nonò quo ad accuſationem ad diuortium ordinatam. 222
Matrimonium decimò quãdo aliquis vel aliqua petitur aut repetitur tanquam coniux. 223
Maximè. 224
Mendicus & infirmus. 224
Membrum. 227
Mendacium. 228
Mendicantes religioſi. 230
Menſa clericorum. 280
Menſis. 230
Menſura. 230
Mercator. 230
Meretrix. 230
Meritum. 230

Metus. 230
Miles. 232
Minor. 232
Miserabiles personæ. 233
Missa j. quantũ ad celebrationem. 233
Missa secũdò quo ad auditionẽ. 240
Misericordia. 241
Modica. 241
Mollities. 241
Monachus. 241
Monasterium. 241
Monacha. 241
Moneta. 241
Monitio. 242
Monopolium. 242
Mora. 242
Mors. 242
Mortis articulus. 243
Mulier. 243
Multitudo. 243
Munus. 243
Murmuratio. 243
Mutilare. 244
Mutus. 244
Mutuum. 244

NAufragium. 244
Nauta. 245
Necessitas. 246
Negligentia. 246
Negotiũ, Negotiator, & Negotiatio. 246
Neophytus. 248
Necromantia. 248
Nominatio. 248
Nominatim. 248
Notarius. 248
Notorium. 248
Nouale. 250
Nouitius. 250
Noui operis nuntiatio. 250
Nubere. 250
Nuptiæ. 250

OBedientia. 251
Oblatio. 253
Oblatus. 253
Obligatio. 254
Obses. 255
Occasio. 255
Occultum. 256
Odium. 256
Odiosum. 256
Oeconomus. 256
Officium. 256
Oleum sanctum. 256
Omissio. 256
Opinio. 256
Oratio. 258
Oratorium. 260
Ordinarius. 261
Ordo ecclesiasticꝰ j. in se absolutè. 261
Ordo secũdò quo ad collationem vel susceptionem. 262
Ordo tertiò quo ad ordinatorem. 265
Ordo quartò quo ad ordinãdos. 267
Ordo quintò quo ad iam ordinatum ficte seu verè. 268
Ornatus virorum vel mulierum. 269
Otiositas, vide Acedia. 271

PActum. 271
Palla. 274
Pallium. 274
Palmarium. 274
Papa. 274
Paraphernum. 279
Parentes. 280
Parricida. 280
Parochia. 280
Participatio. 280
Partis appellatione. 280
Pater. 280
Patientia. 280
Patria potestas. 281
Patriarcha. 281
Patronus, vbi Ius patronatus. 281
Peccatum. 281
Peculium primò in se. 282
Peculium secundò quantũ ad diuisionem fratrum & sociorum. 286
Pecunia. 291
Pensio, suprà Gabella j. §. j. 291
Pedaneus iudex. 291
Pœna. 291
Pœnitentia. 297
Percussio. 298
Peregrinus. 298
Periurium. 299
Permissio. 300
Permutatio primò in genere. 301
Permutatio secundò quo ad beneficia & res ecclesiasticas. 301
Perplexitas, vbi Dubium. 303
Personatus, vbi Dignitas, in prin. 303
Persona miserabilis, vbi Miserabiles.
Pertinax. 303 (303
Petitorium & possessorium. 303
Pignus. 303
Pirata. 305
Piscari. 305
Placere. 306
Pollicitatio. 306
Pollutio nocturna. 306
Populus. 306
Portio canonica. 306
Possessio. 306
Possessor. 307
Possibile. 307
Posthliminium. 307
Postulatio. 307
Posthumus. 309
Potentia. 309
Præbenda. 309
Precarium. 309
Præcedentia. 310
Præceptum. 310
Preces. 311
Prædia quãdo dicãtur rustica, & quando vrbana, vide j. Seruitus. §. j. 311
Prædicatio & Prædicator. 311
Prædo. 313
Præfatio. 313
Præiudicium. 313
Prælatus. 313
Præmium. 314
Præscriptio primò in se. 314
Præscriptio secundò quo ad præscriptibilia & præscripta. 321
Præsumptio. 323
Præuentio. 324
Primas. 324
Primitiæ. 324
Princeps. 324
Priuilegium. 324
Probabile. 327
Probatio. 328
Procurationes, vide j. Visitatio. 328
Procurator. 328
Proditio. 329
Professio. 329
Promissio. 329
Proprietas. 329
Protestatio. 329
Prouincia. 329
Proxeneta. 329
Pubes. 329
Publicum. 329
Punitio. 329
Pupillus. 329
Purgatio. 329
Purgatorium. 330
Purificatio post partum. 330
Pusillanimitas. 330

QVasi sententia. 330
Quarta funeralis. 330
Quæstuarij. 330
Quæstus. 331

RAtiocinium. 331
Rapina, Raptor. 331
Ratihabitio. 332
Receptator. 332
Recompensatió. 332
Reconciliatio ecclesiæ. 332
Reculare. 332
Recte. 332
Rector. 332
Regularis. 332
Religio primò in se. 332
Religio ij. quo ad ingressũ primũ. 336
Religio tertiò quo ad professionẽ. 339
Religio quartò quo ad transitum. 345
Religio quintò quo ad nouitios. 348
Religio vj. quo ad professos in gnẽ. 351
Religio septimò quo ad monachos professos & monachas. 355
Religio octauò quantum ad monasterium seu conuentum. 357
Religiosa loca. 358
Reliquiæ. 358
Renuntiatio. 359
Repræsaliæ. 361
Rescriptum. 362
Residentia. 365
Res. 366
Restitutio primò quid sit, & quo ordine sit procedẽdũ vt quisq; facile possit inuenire quod quæritur. 366
Restitutio secundò, quomodo quis sit obligatus restituere in genere. 355
Restitutio tertiò, qualiter quis ad eam teneatur. 370
Restitutio quartò, cui quis teneatur restituere. 380
Restitutio v. quando fieri debet. 382
Restitutio sextò quo ad modum & ordinem restituendi. 383
Restitutio septimò quantũ ad modos quibus tollitur obligatio restaurandæ rei vel iniuriæ. 386
Restitutio octauò quo ad incerta. 388
Resuscitatus. 390
Reuelatio. 390
Rigor iuris. 390
Rixa. 390
Rumor, vide vbi Fama. 391

SAcerdos. 391
Sacramentale. 391
Sacramentum in genere. 391
Sacrilegium in genere. 392
Sacrista. 393
Sagittarius. 393
Salarium. 393
Sanctorum corpora. 393
Sanctus. 393
Saraceni. 393
Satisfactio. 393
Scandalum. 395
Scientia. 396
Schisma. 397
Scrupulus. 399
Scurrilitas. 400
Secretum. 400
Seditio. 400
Sententia. 401
Sepultura. 403
Seruitus & Seruus. 408
Si quando faciat. 410
Sigillum. 410
Simonia. 410
Simplicitas. 424
Simulatio, Hypocrisis. 424
Societas primò in mercantijs. 426
Societas secundò in pecudibus. 429
Societas iij. quo ad lucrũ spũale. 431
Sodomia, vide vbi Luxuria §. vij. 432
Solicitudo. 432
Solidum. 432
Solutio. 432
Sors, Sortilegium. 434
Spectaculum. 434
Sponsalia. 434
Statutum. 440
Stellio. 443
Stipulatio. 443
Stola. 443
Studium clericorum. 443
Stultitia. 443
Stuprum. 443
Subdelegare. 443
Subditus. 443
Subornatio. 443
Subsannatio. 443
Substitutio. 443
Successio. 443
Successor. 443
Suffragium. 444
Superbia. 445
Superstitio. 447
Voluntas. 487
Surdus. 450
Suspensio. 450
Suspicio, suprà vbi Iudicium & Præsumptio. 456
Susurratio. 456

TAbellio. 456
Tacere. 459
Tallia. 459
Temere. 460
Temeritas. 460
Tempus. 460
Tentare. 460
Tergiuersator. 460
Testamentum primò in se. 460
Testamẽtũ ij. quo ad executionẽ. 467
Testes. 471
Timor. 476
Tyrannus. 476
Titulus. 476
Torneamentum. 476
Tortura. 476
Traditio. 476
Transactio. 476
Treuga. 477
Tributum. 477
Turpe. 477
Tutela, Tutor, & Curator. 477

VAna gloria. 478
Vasa sacra. 479
Vasallus. 479
Veritas. 479
Vectigal. 479
Velatio virginum. 479
Venatio. 479
Venditio. 480
Veneficium. 480
Veniale peccatum. 480
Verberatio. 480
Vestis. 480
Vicarius. 480
Vidua. 483
Vindicta. 483
Violentia. 483
Virginitas. 483
Virginum consecratio. 484
Vis. 484
Visitatio. 485
Vitiatus corpore. 486
Vitium. 486
Vnanimiter. 486
Vniuersitas. 486
Vnciæ. 486
Vnctio extrema. 486
Voluntarium. 487
Votum primò in se quid sit. 487
Votum secundò quo ad obligationem & interpretationem eius. 489
Votum tertiò quis possit vouere. 493
Votum quartò quantũ ad irritationẽ, dispensationem, commutationem, & redemptionem. 495
Votum quintò quo ad coniuges. 500
Vsucapio. 501
Vsura j. qd sit & vbi sit in genere. 501
Vsura secundò vbi sit quantum ad emptiones & venditiones. 509
Vsura tertiò vbi sit quantum ad pignorationes. 517
Vsura quartò quo ad cambia. 518
Vsura quintò vbi sit quo ad mõtes, seu impræstita, vel loca cõmunitatũ. 525
Vsura sextò quantũ ad restitutionem eius in genere. 526
Vsura septimò quo ad restitutionem specialiter quo ad cooperãtes & participantes in ea. 529
Vsura octauò quo ad participantes aliquid de ea. 531
Vsura nonò quo ad manifestos vsurarios, & pœnas eorum. 533
Vsus clauium. 537
Vsus rationis. 537
Vsus & Vsusfructus. 537
Vxor. 540
Zelus. 542

FINIS.

UNIVERSITÄTS